2. 6. 27

2C.6

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

IO. GOTTL. HEINECCII, IC.
REG. MAIEST. PRVSSICAE CONSIL. INT.
IN ACAD. HAL. IVR. ET PHILOS. PROF.
AC H. T. PRORECTORIS

OPVSCVLORVM VARIORVM SYLLOGE

OLIM SEORSVM EDITORVM, IAM IN
HVNC FASCICVLVM COLLECTORVM.

HALAE MAGDEBVRGICAE
SVMTIBVS ORPHANOTROPHEI
CIↃ IↃ CC XXXV.

Digitized by Google

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO

S. P. D.

IO. GOTTL. HEINECCIVS IC.

SPem aliquoties fecerunt bibliopolae, diſſertationum mearum, quas partim iuuenis, partim iam docendi munere functus, in tribus academiis conſcripſi, in vnum faſciculum coniungendarum. Quod conſilium aliorumne hortatu ceperint, an quia quaedam illorum opuſculorum frequentius in tabernis librariis quaererentur, ceu mihi a quibusdam relatum eſt, non facile dixerim. Id adfirmare poſſum candide, ſi meo res acta eſſet arbitrio, me facile paſſurum fuiſſe, has ſchedas, exercitationi tantum academi-

cae deſtinatas interire. Sunt in his diſſertationibus quaedam, a me adoleſcente conſcriptae, quando nec ea iudicii maturitas, nec tantus librorum adparatus, nec tam diffuſa lectio erat, vt omnia ad amuſſim ſcribi atque expoliri potuerint. Aliae non meo, ſed respondentium, quos vocant, ſtilo primum conſcriptae, et a me tantum reuiſae, et in ordinem, quoad eius fieri potuit, redactae ſunt, vbi ſane re ipſa expertus ſum, verum eſſe, quod ille ait:

Emendare mihi labor eſt, quam
ſcribere, maior.

Denique nonnullae, vt fit, vrgentibus candidatis ac reſpondentibus, et vaſa iam conclamantibus, tam feſtinante calamo in chartam coniectae ſunt, vt ſaepe madidae adhuc ſchedae a typographis peterentur, nec a me relegi potuerint aut emendari, niſi vbi iam typis deſcriptae eſſent. Talia vero non ita plerumque ſcripta ſunt, vt aetatem ferant, vel ad auctorum famam atque exiſtimationem conſeruandam pertineant. Accedit, quod mihi iam prorectoratus munere fungenti, multisque potius, quam magnis, occupationibus dies noctesque diſtracto, non licuerit eſſe tam felici, vt limam iis, quae olim ſcripſeram, adhibere potuerim, aut quae-

quaedam refingere, quae, meliora edoctus, aliter ſcripta nunc mallem. Nunquam enim ita quiſquam bene ſubducta ratione ad ſcribendum eſt,

Quin res, aetas, vſus, ſemper aliquid
adportet noui,
Aliquid moneat, vt illa, quae te ſcire
credas, neſcias,
Et quae tibi putaris prima, in expe-
riundo repudies.

Denique ne ad emendandas quidem ſchedas, praelo exeuntes otium mihi ſupereſſe vidi, adeoque aliis demandandum fuit hoc officium, aeque ac labor moleſtiſſimus conficiendi indicem, quorum de diligentia tametſi optima quaeuis ſperem, negare tamen nolim, nitidiora omnia preditura fuiſſe, ſi tam bene mecum eſſet actum, vt ipſe curam editionis ſuſcipere potuiſſem; quandoquidem ita natura comparatum eſt, vt dominus videat plurimum in rebus ſuis. Enimuero quum exteri quidam editionem minarentur: e duobus malis, quod minimum erat malum, eligere, et ipſe eam qualicumque modo curare, quam aliorum arbitrio rem omnem committere malui. Et ſic, quod felix fau-

ſtumque eſſe iubeat ſupremum Numen, iam vno faſciculo prodeunt, ſparſim antea editae, diſſertationes meae, iuueniles, viriles, philoſophicae, hiſtoricae, iuridicae, breues, longiores, quas olim Lipſiae, Halae, Franequerae, Francofurti iuxta Viadrum, vel in cathedra defendi, vel aliis occaſionibus et ipſe ſcripſi, et ab aliis ſcriptas ſeuerius emendaui. Vt vero de ſingulis nonnulla, quae, ſcire te, tua intereſſe videtur, moneam, primum locum occupat diſſertatio paullo diffuſior de HABITV ET INSIGNIBVS APOSTOLORVM SACERDOTALIBVS, quam vndeuiginti annorum adoleſcens Lipſiae, vbi tum prima ſtudiorum academicorum tirocinia faciebam, ſub praeſidio viri clariſſimi, IO. SCHMIDII, e cathedra philoſophica defendi. Deſtinatus tunc a matre veneranda ſtudio theologico, facile animaduertebam, me vix operae pretium facturum, niſi cum illo et elegantiores litteras, et philologiam ſacram, &, quod tum in iſta academia quam maxime florebat, antiquitatum eccleſiaſticarum ſtudium coniungerem. Quum itaque ea diligentia mihi viri ſumme reuerendi, D. ADAMI RECHENBERGII, cuius in aedibus muſeum mihi conduxeram, amorem ac beneuolentiam conciliaſſem, vir iſte doctiſſimus,

qua

qua erat humanitate, mihi bibliothecae ſuae vſum liberaliter obtulit, eaque re factum eſt, vt dum virorum doctiſſimorum, RECHENBERGII et THO. ITTIGII praelectiones adſidue audio, diesque ac noctes antiquae eccleſiae monimenta voluo, notitiam non mediocrem hiſtoriae eccleſiaſticae mihi compararem, quam deinde non parum locupletaui, quum, relicta academia Lipſienſi, in fratris τȣ̃ μακαρίτȣ contubernio aliquamdiu viuere, eiusque et conſiliis, et inſtitutione, et bibliotheca frui contingeret. Quum ergo profectuum ſpecimen a me exigerent patroni, a quorum arbitrio tum pendebam, et legens inter alia BARONII annales, animaduertiſſem, cardinalem illum apoſtolis habitum atque inſignia ſacerdotalia, qualibus hodie clerus Romanae eccleſiae inter ſacra ſuperbit, paſſim tribuere non dubitare: miratus ſum eam viri purpurati audaciam, et audire mihi viſus clamantem Melicertam,

Periſſe
Frontem de rebus.

Itaque iuuenili feruore arripui calamum, illaque BARONII aliorumque pontificiorum argumenta excuſſi,

et diſſertationem ea de re conſcriptam obtuli venerabili SCHMIDIO, qui illam vnice probauit, ſuumque mihi obtulit praeſidium. Quamuis vero iuuenile ſit hoc opuſculum, et multa ſint, quae ipſe iam vel in dictione vel in ipſa elaboratione deſiderem: eo tamen me magnopere delectari, fateor, tum quod hae ſint ſtudiorum meorum primitiae, tum quod mihi poſtea viam ad beneuolentiam reuerendiſſimi VRSINI DE BAEHR ſummi in aula regia ſacrorum antiſtitis, muniuit, cui perlecta diſſertatio ita placuit, vt mihi auctor eſſet, ne illam auctiorem edere dubitarem. Ita prodiit altera editio in forma minore, quam octauam vocant, eaque ita locupletata, vt iuſti molem libelli ferret, qui ita ad palatum fuit viro reuerendiſſimo, cui dicatus fuerat, vt eius commendatione paullo poſt publicum docendi munus mihi in hac academia longe clementiſſime demandaretur. Sunt in hoc libello quaedam non protrita et vulgaria, ac proinde non plane indignus viſus eſt, quem hic recuſum darem.

Eiuſdem ſtudii eccleſiaſtici cum elegantiore litteratura coniuncti fructus eſt diſſertatio, quae hunc libellum excipit, de GENVINA NATIVITATIS CHRISTI ERA e numis atque inſcriptionibus illuſtrata.

Quum enim eo tempore et ſtudii numiſmatici amore captus, et alia vetera monimenta curioſius contemplatus, reperiſſe mihi quaedam viderer, quae eram natiuitatis Chriſti genuinam, ab ANT. PAGI, HENR. NORISIO aliiſque demonſtratam, illuſtrare viderentur: ea conieci in hanc diſſertationem, maxime quum adiungendus eſſem ordini philoſophico, et ſtatuta academica huiusmodi ſpecimen pro conſequendo loco exigerent. Multa me ex eo tempore obſeruaſſe, quibus illa diſſertatio hinc inde illuſtrari, et ipſa era Chriſti, quam ibi ſignaui, accuratius demonſtrari poſſet, facile eſt ad intelligendum. Sed quum ſemel decretum eſſet; diſſertationes omnes iam intactas relinquere, et tales edere, quales iam olim prodierant: religioni mihi duxi, et hanc interpolare, aut refingere, niſi quod menda quaedam ſuſtuli, & ſub finem ſententiam meam de DIONYSIO PERIEGETA aliquantulum mutaui.

Exercitatio tertia de VERAE FALSAEQVE SAPIENTIAE CHARACTERIBVS programma fuit inaugurale, ſcriptum anno Chriſtiano M DCC XIII. quum profeſſoris philoſophiae ordinarii munus in academia Fridriciana longe clementiſſime mihi demandatum

tum, auſpicarer. Erant eo tempore variae admodum virorum doctorum in hac academia de philoſophiae vſu ſententiae, aliis eam maximi facientibus, aliis eamdem non modo inutilem ac ſuperuacuam, verum etiam Chriſtianae pietati admodum inimicam, ac proinde pernicioſiſſimam eſſe, exiſtimantibus. Quum itaque facile animaduerterem, neutros iuſtum diſcrimen ſtatuere inter veram ſapientiam et ψευδοπαιδείαν, ac proinde non minus peccare, qui omnem philoſophiam ſine diſcrimine vtilem atque expetendam eſſe contendant, quam qui eamdem, nullo obſeruato diſcrimine veluti ad Garamantas proſcribendam cenſeant: nihil me facere poſſe exiſtimaui vtilius, quam vt ſub muneris publici auſpicia de verae falſaeque ſapientiae characteribus eſſem ſollicitus, vt illi et mihi veluti norma eſſent, ad quam doctrinas meas exigerem, & ſtudioſi haberent, quod in addiſcenda philoſophia et obſeruarent diligenter, et cum cura ac induſtria cauerent. Expenſis itaque iis, quae de huiusmodi characteribus iam olim diſſeruerant SOCRATES, PLATO, CLEMENS ALEXANDRINVS, demum operam dedi vt ex ipſa ſapientiae definitione characteres quosdam eruerem, qui ſapientiam ſectantibus inſtar cynoſurae eſſent, ad quam dirigerent curſum ſuum,

vt

Digitized by Google

vt nec hinc in Scyllae, nec inde in Charybdis voraginem abriperentur. Hanc itaque diſſertationem huic faſciculo intexere eo minus dubitaui, quo vberiorem inde fructum ipſe tuli in perſequendo ſtudio philoſophico.

Sequitur exercitatio IV. de INCESSV ANIMI INDICE, quam me praeſide defendit IO. FRID. SCHVMANNVS, amiciſſimi mihi IO. MICH. SCHVMANNI, Paſtoris tum ad S. Mauritii aedes filius, qui quum eo tempore me, philoſophiae moralis praecepta accuratius interpretantem, audiret, ea in primis, quae ex ethica characteriſtica de ſignis propenſionum humanarum diſſerueram, non ſine voluptate perceperat, ac proinde eius doctrinae ſpecimen aliquod edere decreuerat. Commendaui ergo optimo iuueni, qui aliquot annis poſt maxime reuerendo parenti, Superitendenti Weiſſenfelſenſi, collega datus, florentiſſima aetate rebus humanis exceſſit, hoc thema de inceſſu animi indice, ſuppeditatisque rebus praecipuis, et ordine, quem in eo elaborando ſeruaret, praeſcripto, auctor ei fui, vt ipſe in hoc vires ingenii periclitaretur. Quod et tanta dexteritate praeſtitit iuuenis optimus, vt non niſi emendandi labor eſſet ſuſcipiendus.

Digitized by Google

Mea ergo eſt haec diſſertatio, ſi ſpectes materiam, beati SCHVMANNI, ſi ipſam elaborationem, vtriusque, ſi defenſionem, qua tum aduerſus inuidi hominis non tela, ſed inſidias, ſtrenue ambo defuncti ſumus. Quae monere viſum, ne quidquam, quod alienum eſt, mihi adrogare velle videar. Ceterum in priore capite quaedam in genere diſſeruimus cum de ſignis propenſionum humanarum phyſiognomonicis, tum de inceſſu, eumque eſſe animi indicem argumentis phyſicis, moralibus, hiſtoricis demonſtrauimus, profligatis ſimul eorum rationibus, qui, fallacia iſta ſigna eſſe, exiſtimant. Hinc porro poſteriore capite propenſionibus hominum in certas claſſes diuiſis, de ſingulis vitiis deditorum inceſſu quosdam dedimus canones, eosque et rationibus, et veterum teſtimoniis, et petitis ex omni hiſtoria exemplis illuſtrauimus. Quae quum non plane vulgaria et protrita ſint, tibi, LECTOR, non omnino iniucunda fore, exiſtimauimus, ac proinde & huic diſſertationi, qualis iam tum ab anno MDCCXIII exſtitit, locum eſſe voluimus in hoc faſciculo,

Eadem fere notanda ſunt de exercitatione quinta, quae agit DE PHILOSOPHIS SEMICHRISTIANIS,

NIS, niſi quod hanc pro roſtris defendit HECHTIVS, Halenſis, qui iam in comitatu Solmenſi, Laubaci, Antiſtitis ſacrorum officio fungitur. Veniebat et ille eo tempore vna cum aliis adoleſcentibus ad aedes meas, meque cum artes elegantiores ac philoſophiae diſciplinas, tum et hiſtoriam philoſophicam docentem ſedulo audiebat, quumque de recentioribus philoſophis, in primis Platonicis, agerem, obſeruaſſemque, eſſe ex iis, qui GVIL. CAVEO aliisque viris doctis parum a Chriſtiana veritate abfuiſſe, ſimilesque quodammodo fuiſſe videantur illi Agrippae, qui, audita PAVLLI apoſtoli oratione: ἐν ὀλίγῳ, inquit με πείθεις χριστιανὸν γενέσθαι; Act. XXVI, 28. ea obſeruatio tanti momenti videbatur iuueni laudatiſſimo, vt dignam putaret, quae ſingulari diſſertatione academica expenderetur. Occaſio itaque fuit ea diatriba diſquirendi, rectene olim a CLEMENTE ALEXANDRINO aliisque patribus creditum ſit, philoſophiam eſſe παιδαγωγὴν ad Chriſtum? qui factum, vt quidam iucundiſſimo Chriſtianae lucis exortu adduci ſe eo paſſi non ſint, vt ex ſuperſtitionis ſuae tenebris eluctarentur, ſed inter ἐπαμφοτερίζοντας eſſe maluerint, neque calidi, neque frigidi, ſemipagani, et ſemichriſtiani, quos ſe ore ſuo eiecturum minatus eſt

Digitized by Google

Seruator. Apoc. III, 15. 16? quot fuerint huiusmodi philoſophorum ἐν ὀλίγῳ χριστιανῶν genera? cur pagani philoſophiam ſuam doctrinis Chriſtianis tamquam phaleris quibusdam exornarint? quibus viis ad earum notitiam peruenerint? qui recentioris aeui philoſophorum in hoc numero fuerint? quae olim fuerint et etiamnum ſint huius ſemichriſtianiſmi cauſſae, et quae ei opponenda ſint remedia, niſi quis ſimile velit adire periculum? Quae omnia ita comparata ſunt, vt non potuerint non quaedam ex horum philoſophorum operibus, vulgo non aeque notis, depromi ſcitu digniſſima, quae et facile mihi perſuaſerunt, vt ne hanc quidem diſſertationem reliquarum numero excluſam vellem.

Quae ſexta eſt in hoc faſciculo, diſſertatio de ORIGINE ATQVE INDOLE IVRISDICTIONIS PATRIMONIALIS, ea fuit auſpicalis, quum anno MDCCXIV. ſupremi in iure honores mihi ab illuſtri iureconſultorum ordine conferrentur. Quandoquidem vero ea tum erat rerum mearum ratio, vt intra quatuordecim dierum ſpatium et capiendum eſſet hoc conſilium, et exſequendum: temporis excluſus anguſtiis, omnia quam fieri poterat, breuiſſime propoſui, easque theſes

ſine

ſine alterius praeſidio defendi. Potuiſſem, ſi otio abundaſſem, permulta addere, quae ad illuſtrandas has doctrinas vel maxime pertinere videbantur. Sed communicari illa tecum potuerunt occaſione longe commodiore, puta in ELEMENTIS IVRIS GERMANICI, quae iam ſub praelo ſudant, vbi et de iurisdictione ex iuris Germanici principiis fuſius erit diſſerendum.

Septima exercitatio de LEVIS NOTAE MACVLA defenſa eſt a CHRISTOPH. GOTTL. STOCKMANNO, Gerano Variſco, in eaque LEGEM XXVII COD. DE, INOFF. TEST. ex rationibus hiſtoricis interpretari conati ſumus, oſtendimusque, verba legis 3. C. Theod. de inoff. teſt. ex qua, nec non l. 1. C. Th. eod. lex illa 27 conflata eſt, ita ſe habere: *omnia fratribus tradi* oportere, *quae per turpitudinem aut aliquam leuem notam capere non poteſt inſtitutus.* Ex iis vere quum colligi poſſit, Conſtantinum M. hic proculdubio ad aliam quamdam legem, qua perſonae quaedam infames, aut aliqua leui macula notatae, aliquid capere ex teſtamento prohibentur, reſpicere,

Digitized by Google

cere, alia vero eius generis vix exſtet, quam PAPIA POPPAEA: ſuſpicati ſumus, has Conſtantini M. conſtitutiones ad hanc ipſam pertinere legem, eaque prohibere voluiſſe principem, ne perſonae huiusmodi viles, tum a ſenatoriae originis virorum, tum ab ingenuorum toris excluſae, ſolidum ex coniugum teſtamentis, praeteritis fratribus ac ſororibus caperent, adeoque perſonas infames in ea conſtitutione dici, quaecumque cum ingenuis; leuis notae macula adſperſas, quae cum ſenatoribus aut eorum poſteris viuere per leges in iuſto matrimonio non poſſint, quas deinde ex l. 43. et l. 44. D. de ritu nupt. pluribus deſcripſimus, docuimusque ſimul, nullum in illa conſtitutione praeſidium reperire eorum ſententiam, qui ſpurios, carnifices, lictores aliosque ſordido vitae genere quaeſtum facientes ob turpitudinem aliquid capere poſſe, negant. Noua erat haec ſententia, adeoque non mirabar, eam placuiſſe aliis, aliis, vti fieri ſolet, diſplicuiſſe. Et ſane dubia quaedam in diſſertatione elegante de querela inofficioſi fratrum conſanguineorum aduerſus illam monebat collega coniunctiſſimus, ſed ea humanitate, vt facere non poſſim, quin eadem modeſtia reſpondeam. Nimirum quum ego legem Papiam Poppaeam Conſtan-

ſtantino M. ante oculos tum fuiſſe conieciſſem: viro doctiſſimo id vel ideo minus veroſimile viſum eſt, quod primo hac ratione conſtitutio Conſtantiniana tantum ad eos reſtringenda eſſet, qui interdicta eiusmodi et probroſa iniiſſent matrimonia, quippe qui demum hereditatem capere non potuerint: et id tamen generalitati verborum repugnet: deinde, quod ſic fratres ne quidem indiguiſſent hac querela, quum potius tales perſonas inſtitutas, quippe incapaces, pro non ſcriptis haberi oportuiſſet: tum, quod anno CCCXXXII, quo CONSTANTINVS conſtitutionem illam in l. 3. C. Theod. de inoff. teſtam. ediderit, ne vſus quidem aliquis legis Papiae Poppaeae ſuperfuiſſe videatur, reuocatus quippe demum anno CCCXXXVI l. 1. C. de natural. lib. hinc porro quod verba conſtitutionis, quibus ego coniecturam meam ſuperſtruxerim non ad originem huius conſtitutionis, ſed ad effectum ipſius querelae pertineant, nec aliud ex iis colligi poſſit, quam quod inſtituti hereditatem propter infamiam leuisque notae maculam capere nequeant: denique quod ſic neceſſe non fuiſſet, libertorum ſpeciatim facere mentionem, quum matrimonium cum iis inire lex Papia Poppaea diſerte prohibuiſſet. Enimuero quan-

quando argumenta mea cum his comparo: non videntur haec eius eſſe ponderis, vt ideo vadimonium deſerere vellem. Quod enim ad primum attinet, non ego vmquam exiſtimaui, conſtitutionem Conſtantini ad eos tantum, qui contra legem Papiam Poppaeam nuptias fecerint, pertinere, ſed tantum, eos ibi infames et leuis notae macula adſperſos dici, docui, qui per legem Papiam indigni nuptiis viderentur, et ob eam legem capere non poſſint. His, ſiue in matrimonio cum teſtatore viuerent, ſiue non viuerent, praeferebantur fratres ac ſorores germani ac conſanguinei. Vt paucis dicam, non ſcripſi, ad coniuges duntaxat hanc conſtitutionem eſſe reſtringendam, qui per legem Papiam Poppaeam nihil inter ſe capere poſſint, ſed eas tantum perſonas infames ibi adpellatas, quae in l. 43. ff. de rit. nupt. ab ingenuorum nuptiis prohibeantur, iisque leuem haerere maculam videri, qui l. 44. eod. tit. indignae eſſe Senatoriis nuptiis dicerentur. Quod non obſtare generalitati verborum, facile vnusquisque animaduertet. Et ſic alterum quoque cadit argumentum, ſententiae noſtrae oppoſitum. Nam non indiguiſſent fratres et ſorores querela, ſi coniux coniugem inſtituiſſet, qui per infamiam vel leuis no-

tae

Digitized by Google

tae maculam aliquid capere non poterat, vti iam vidit VLPIANVS in Fragmentis tit XVI. §. II. ſed tamen nulla ratio erat, cur inſtitui non poſſet eiusmodi turpis perſona, quae aduerſus legem Papiam Poppaeam ſciens dolo malo nuptias non iniiſſet. Hinc opus erat lege, quae eam, ſiue nuptam ſiue caelibem fratribus et ſororibus praeferri prohiberet. Finge aliquem lenam vel a lenone manumiſſam non vxorem duxiſſe, ſed habuiſſe concubinam, eamque poſtea, fratre praeterito inſtituiſſe heredem, quid obſtitiſſet, quaeſo, quo minus haec hereditatem caperet, niſi CONSTANTINVS aduerſus eam indulſiſſet querelam teſtamenti inofficioſi? Quod porro eo tempore iam ab vſu receſſiſſe legem Papiam Poppaeam exiſtimat vir doctiſſimus, id vereor, vt vlla ratione poſſit demonſtrari. Quamuis enim laxa temporum illorum diſciplina fieret, vt ex viliſſimorum hominum turba haut pauci ſibi viam in ſenatum munirent, et ita fortaſſis ſaepe aduerſus haec legis Papiae Poppaeae capita nuptiae fuiſſent initae, tantum tamen abeſt, vt illa vel abrogata ſint, vel tacite exoleuerint, vel denique a Conſtantino anno primum CCCXXXVI in vſum reuocari debuerint, vt potius per l. I. C. de nat. lib. il-

lud legis caput, quod de ſenatoriis nuptiis agebat, ab iſto ad viros perfectos, duumuiros ſacerdotesque, phoeniciarchiae vel ſyriarchiae ornamentis condecoratos porrigeretur. Quod porro verba, quae ex l. 3. C. Th. de inoff. teſt. ad effectum pertineant, non negauerim; quia tamen iſte effectus tantum ad eos, qui per turpitudinem, aut leuem aliquam notam capere non poſſint, reſtringitur, neceſſario iam aliunde conſtitiſſe oportet, qui per turpitudinem vel leuis notae maculam capere non poſſint. Quidni ergo ex lege Papia Poppaea? Denique cur libertinorum in ſpecie meminerit CONSTANTINVS, ex ipſa diſſertatione diſces. Non in vniuerſum a libertinorum libertinarumque nuptiis abſtinere iuſſerat lex PAPIA POPPAEA, ſed ſenatorii tantum generis homines libertinas ducere prohibuerat. De reliquis ingenuis DIO CASSIVS Lib. LIV. p. 531: Ἐπέτρεψε (Ἀύγυστος) καὶ ἐξελευθέρας τοῖς ἐθέλουσι, πλὴν τῶν βουλευόντων ἄγεσθαι, ἔννομον τὴν τεκνοποιΐαν αὐτῶν εἶναι κελεύσας. *Liberum fecit* (Auguſtus) *vt qui vellent, modo Senatores non eſſent, libertinas ducere poſſent, eorumque liberos legitimos eſſe iuſſit.*

Itaque

Itaque non ſuperuacua fuit libertinorum mentio, quia vel maxime dubitari poterat, an his leuis notae macula adſpergenda eſſet, qui tum aliquando ad ſummas in ipſa aula dignitates adſpirabant. At haec quidem ad coniecturam noſtram illuſtrandam ſufficiant. Solent enim huiusmodi diuinationes ita comparatae eſſe, vt facile, quod iis opponas, reperias: et inhumanum eſſet, in his non ferre diſſentientes. Qui bene coniecit, hunc vatem perhibemus optimum.

Diſſertatio octaua DE NAVIBVS OB VECTVRAM VETITARVM MERCIVM COMMISSIS, ſcripta eſt in gratiam iuuenis optimi qui tum in contubernio meo erat, KESLERI, Regiomontani Pruſſi, qui eo labore dignitati, quam poſtea obtinuit in collegio Regiomontano, quod commerciorum curam gerit, praeluſit. Nec de nona, quae DE COLLEGIIS ET CORPORIBVS OPIFICVM ſcripta, et a SCHVMANNO, iam conſiliario Saxonico Weiſenfelſenſi, ſtrenue defenſa, quidquam eſt, quod moneam, niſi quod ea poſtrema fuerit illarum, quas Halae ad annum vsque MDCCXXIII edidi. Eodem enim tempore

Digitized by Google

conclamare vaſa, et Franequeram, quo me perilluſtres Friſiae Ordines euocauerant, migrare iuſſit diuina prouidentia. Hac in academia quamuis plus otii mihi Dei benignitate contingeret: diſſertationes tamen vix vnam aut alteram edidi, partim quod aliis ſcribendis libellis operam omnem atque induſtriam impenderem, partim quod ibi plerique, qui doctorum dignitatem ambiunt, theſes quasdam ſine vllius praeſidio defendere ſolerent. Non omittendam tamen in hoc faſciculo putaui orationem DE IVRIS PRVDENTIA VETERVM ROM. FORMVLARIA *ritibusque, quibus negotia ciuilia explicabant, ſollemnibus*, qua Anteceſſoris munus auſpicatus ſum, et quam deinde bis in Germania recuſam locum hic decimum occupare volui. Multa in eamdem rem poſtea diſſeruit V. C. EVER. OTTO in Iurisprudentia Symbolica, quae paullo poſt Traiecti ad Rhenum in lucem prodiit. Quaedam etiam non protrita adiici a me potuiſſent de iurisprudentia formularia Francorum, Langobardorum reliquarumque gentium Germanicarum, ſi tantum fuiſſet otii, vt refingere hanc orationem, vel notis ſaltim illuſtrare

re licuiſſet. Sed et ſine his laciniis non diſplicituram tibi ſpero orationem, qua oſtendere conatus ſum, non ſine iuſta cauſſa Romanos miram illam formularum rituumque religionem inueniſſe, nec Ioue ſatis aequo iudicare illos, quibus ridicula et paene ſtolida haec omnia videntur. Praeterea exſtare volui Spartae illius Franequeranae monimentum, quam nactus, tantis beneficiis cum a CELSISSIMO ARAVSIONENSIVM PRINCIPE, quem aliquamdiu inſtitui, tum ab ILLVSTRISSIMIS reipublicae PROCERIBVS ornatus, tantaque humanitate ab eruditiſſimis collegis exceptus ſum, vt numquam de repetenda patria cogitaſſem, niſi mihi hoc conſilium extorſiſſet valetudo, quacum ibi conflictandum fuit, grauiſſima. Ceterum quamuis redditus Germaniae, et Halam, quod numquam ſperaueram, reuocatus, tamen et amore perpetuo complectar Friſios meos, et amicorum, quos ibi permultos habui, memoriam numquam deponam,

Dum memor ipſe mei, dum ſpiritus hos reget artus.

Ibidem prodiit exercitatio vndecima de VITIIS NE-

GOTIATIONIS COLLYBISTICAE SEV CAMBIALIS, quae tamen non alio iure mea eſt, quam quod eam meo potiſſimum ductu conſcripſit Dn. LOCHAV, Hamburgenſis, qui tum Doctoris honoribus in academia Friſiorum ornandus, eam diſſertationem in templo academico ſine vllius praeſidio ſtrenue defendit. Quare virum clariſſimum ea, qua par eſt, humanitate rogo, ne pro amicitia noſtra aegre ferat, diſſertationem ſuam inter meas comparere. Ne quid enim mihi arrogem, quod alienum eſt: eam lectorem non mihi, ſed LOCHAVIO, debere, publice hic ac candide profiteor.

Franequerana quoque eſt diſſertatio de ORIGINE TESTAMENTIFACTIONIS ET RITV TESTANDI, reſpondente LINDENQVISTIO publice defenſa, ſed quae ideo poſtremum locum occupat, quia eius exemplar nullum inter res meas reperirem, illud vero, vnde ea recuſa eſt, paullo tardius ſubmitteret bibliopola Franequeranus. Sunt in illa quaedam ex antiquitatibus Romanis depromta, quae vulgo non adeo nota ſunt, et totam tamen illam iurisprudentiae partem haud mediocriter videntur illuſtrare. Et hinc illam

illam loco alieno exhibere, quam plane praetermittere, malui.

Iam vt in viam redeamus exercitatio duodecima de P. IVVENTIO CELSO, nec non decima tertia de IVRECONSVLTIS SEMIDOCTIS ſub auſpicium muneris Francofurtenſis anno MDCCXXVII prodierunt, et illa quidem programma eſt, quo orationem ſollemnem indixi; haec ipſa oratio, qua more maiorum muneri meo praeluſi. In illa de vita iureconſulti celeberrimi, et inter eos, qui a Proculi partibus ſteterant, haut poſtremi, quaedam a RVTILIO, BERTRANDO et GVIL. GROTIO non obſeruata ſcripſi, in hac id egi, vt iuuenes, oblangueſcente iam fere ſolidioris iurisprudentiae ſtudio, veluti a pulure et radio ad maiora audenda excitarem. Id quod commodius fieri non poſſe exiſtimaui, quam ſi, poſita ob oculos deformi ſemidoctorum facie, eos ad verae doctrinae amorem tanto magis inflammarem. Notum eſt, quod Lacedaemoniorum fuerit conſilium, quando adoleſcentibus oſtenderunt ſeruos, vino inſanientes, puta, vt eo ſpectaculo ebrietatis odium conciperent. Idem et mihi conſilii fuit, de iureconſultis ſemidoctis differenti,

ſerenti, vt abhorrere demum ab illa ſocordia inciperent iuuenes, et ad ſolidiorem doctrinam pro virili eniterentur. Non diſplicuiſſe hanc orationem gaudeo viro ampliſſimo, CORN. VAN BYNKERSHOEK, qui locum ex eo decerpſit in praefatione nouarum, quas nuper edidit, obſeruationum, quarum Libro VII. Cap. VIII. me *iurisprudentiae et amicitiae ſuae honorem* inuidendo elogio, adpellauit. Quod tametſi virium mearum mihi ſatis conſcius, non agnoſcam: fateor tamen, me iſtud viri incomparabilis iudicium tanti facere, vt vel hanc ob cauſſam non indignas eſſe putarim has ſchedulas, quae in hac faſciculo locum reperirent.

Francofurti paullo poſt prodierunt exercitationes ſequentes veluti decima quarta DE MERCATORVM, QVI FORO CESSERVNT, RATIONIBVS ET CODICIBVS, decima quinta DE VSVFRVCTV MATERNO IVRIS GERM. MAXIME HAMBVRGENSIS, decima ſexta DE LVBRICITATE IVRIS IVRANDI SVPPLETORII et decima ſeptima DE RELIGIONE IVDICANTIVM CIRCA REORVM CONFESSIONES, quarum prima et poſtrema

ma fuere inaugurales, in gratiam SCHOEPFERI celeberrimi iuriſconſulti Roſtochienſis filii, et HENR. DVSINGII, Bremenſis, ſcriptae, ſecundam et tertiam exercendi ingenii cauſſa in cathedra defenderunt NIC. RVMPFIVS, Hamburgenſis, et IO. THEOD. REINOLDVS, celeberrimi Reinoldi, cui in cathedra iuridica ſucceſſeram, filius Quo tempore DVSINGIVS ordini iureconſultorum profectus ſuos explorandos dabat, conſentientibus omnium ſuffragiis decernebatur, vt diſputationibus inauguralibus in poſterum programmate quodam, aliarum academiarum exemplo, praeluderetur. Quale quum mihi tum decano primum ſcribendum eſſet, diſſerui quaedam DE VLPIANI ICTI HEBRAISMIS, idque ſchediaſma in hoc faſciculo decimum octauum eſt. Quemadmodum enim fuerunt, qui in Liuii oratione neſcio quam Patauinitatem, in Phaedri ſtilo Thraciſmum ſubolfacere ſibi viſi ſunt: ita ANT. AVGVSTINVS, ENIM. BONIFIDIVS, GILB. REGIVS, aliique viri doctiſſimi, Vlpiani Latinitatem Hebraiſmum vel Syriaſmum redolere cenſuerunt, idque demonſtrare quibusdam exemplis conati ſunt. Ego vero, quamuis de VLPIANI oratione, ſaeculi labem vbique redolente, non adeo magnifice ſentiam, eas

Digitized by Google

tamen loquutiones non Hebraeis proprias, ſed VLPIANO cum pleriſque melioris aeui ſcriptoribus communes eſſe, oſtendi. Equidem fatendum eſt, me haec ſcribentem falcem in alienam meſſem immiſiſſe, qui haec criticis et elegantiarum iſtarum peritioribus debuiſſem relinquere, ſi mens non laeua fuiſſet. At contingit aliquando, vt redeant veteres amores, et ex elegantioribus iſtis litteris, in quibus non exiguam adoleſcentiae partem conſumſi, etiam prouectiore aetate voluptatem non mediocrem capiam, quamuis permulta eius generis, quae olim in numerato habebam, mihi inter alia ſtudia periiſſe, quotidie experiar. Solent huiusmodi chartae raro in doctorum manus incidere, ac proinde minore plerumque cura ac diligentia ſcribi. Et tamen audiui, hoc ſchediſma meum excuſſiſſe virum doctum Wittebergenſem, Muſis meis alioquin amiciſſimum. Quum vero eam diatriben numquam viderim: vtrum clariſſimus eius auctor ANT. AVGVSTINI, an meam ſententiam amplexus ſit, neſcio, nec dubito tamen, quin reconditae doctrinae plena ſint, quae vir, harum rerum peritiſſimus, ſcripſit.

Exercitationis vndeuiceſimae de SVPREMA PRINCIPVM MAGISTRATVVMQVE TVTELA

auctor eſt iuuenis et nobilitate generis, et doctrina, et morum ſuauitate praeſtantiſſimus, CHRIST. EBERHARDVS RVSSEL, qui ex eo tempore, quo Francofurti docere coeperam, a latere meo numquam diſceſſerat, tantumque profecerat in iurisprudentia, vt doctoris honores, ſi quisquam alius, non ſine ordinis noſtri plauſu ac congratulatione capeſſeret. Quum vero haec diſſertatio anno MDCCXXX. eodem tempore prodiret in lucem, quo ſaecularia ſacra ob exhibitam Carolo V. Imp. confeſſionem Auguſtanam celebranda eſſent: occaſionem inde arripui, programma inaugurale adornandi de IVRECONSVLTIS REFORMATIONI ECCLESIAE PRAELVDENTIBVS, in quo tum generatim oſtendi, quid iureconſultorum conatus eccleſiae profuerint, tum ICtos quosdam, qui imperio Pontificis δεσποτικῷ bellum ante Lutheri tempora indixerant, recenſui, quales fuerunt IOANNES SEMECA, MARSILIVS DE MENANDRINIS, LVPOLDVS DE BEBENBVRG, IO. PETRVS FERRARIENSIS, IOANNES ANDREAE, BERNARDVS, Gloſſator, HOSTIENSIS, CYNVS, OLDRADVS, LVDOVICVS ZABARELLA, IO. BREITENBACHIVS, PHIL. DECIVS, GVIL.

Digitized by Google

BVDAEVS, de quibus quaedam non vulgaria retuli.

Exercitatio XXI DE EMINENTIORIBVS DVCATVS ET DVCVM LOTHARINGIAE PRAEROGATIVIS fere extemporaria eſt. Quum enim fama eſſet, principem celſiſſimum, FRANC. STEPHANVM, Ducem Lotharingiae, qui potentiſſimum Pruſſiae Regem Berolini ſalutauerat, Francofurtum venturum, cupiditas inceſſit iuuenem nobiliſſimum, ENGELKENIVM, tum commenſalem meum, iam in tribunali eccleſiaſtico Meklenburgico conſiliarium, diſſertationem de Lotharingia publice defendendi, meumque rogandi praeſidium. Itaque calamo tam feſtinante haec, quae legis, in chartam conieci, vt ſchedae adhuc madidae ad typographum mittendae eſſent. Inſtitutum eſt hoc certamen eodem tempore, quo princeps celſiſſimus exſpectabatur, cui mox aduenienti oblata a reſpondente diſſertatio adeo grata fuit, vt munere praeclaro, clementiam ſuam teſtaretur.

Exercitatio XXII de C. AQVILLIO GALLO, ICto, fuit oratio, qua anno MDCCXXXI. XVII. Kal. Nou.

Nou. die, S. Gallo Abbati ſacro, magiſtratum academicum in illuſtri Viadrina auſpicatus ſum. Breuiter in ea deſcripſi iureconſulti iſtius vitam, ſimulque p. 769. quaedam de gente Aquillia obſeruaui. Memini ibi etiam M' AQVILLII M. F. GALLI oſtendique, eum et Praetorem, profligato bello ſeruili, ouantem ex Sicilia Romam rediiſſe, et poſtea procoſ. viam ſtrauiſſe ab Regio ad Capuam, earumque rerum geſtarum monimentum praeſtantiſſimum ſupereſſe in marmore Gruteriano. Iam addere licebit, illum repetundarum poſtea accuſatum cicatricum oſtentatione euaſiſſe periculum, ac demum Legatum iuiſſe in Aſiam, ſed anno V. C. DCLXIV Mithridati traditum a Mityleneis, diriſſima morte periiſſe. Impoſitus enim aſino, et per vrbem circumuectus, omnique cruciatuum genere dilaniatus, poſtremo, auro liquefacto in os infuſo, exſpirauit, vir triumphalis et ſenex, vti teſtantur APPIANVS in Mithridatic. p. 184 et PLINIVS Hiſt. Nat. Lib. XXXIII. Cap. III. Ex quo intelligas, quis ſit ille legatus Populi Romani conſularis, quem vinculis ac verberibus omnique ſupplicio excruciatum eſſe a Mithridate, conqueritur CICERO pro Lege Manil. Cap. V. itemque quis ille Aquillius, quem viris fortiſſimis pa-

tres eccleſiaſtici tam frequenter adnumerant. ARNOBIVS Lib. I. aduerſus gentes p. 23: *Innumerabiles alii, gloria, et virtute, et exiſtimatione pollentes, acerbiſſimarum mortium experti ſunt formas, vt* AQVILLIVS, TREBONIVS, REGVLVS: *numquid idcirco poſt vitam iudicati ſunt turpes, quia non publica lege fatorum, ſed mortis aſperrimo genere lacerati excruciatique perierant?* Et MINVCIVS FELIX in Octau. Cap. XXXVII. *Viros cum Mucio, vel cum AQVILLIO aut Regulo comparo? Pueri et mulierculae noſtrae cruces et tormenta, feras, et omnes ſuppliciorum terriculas inſpirata patientia doloris illudunt.* Vbi male ELMENHORSTIVS intelligit M. Aquillium, II virum ſacris faciundis, quem ob euulgatas ſortes Sibyllinas culleo inſutum eſſe, refert DIONYSIUS HALIC. Ἀρχαιολογίας Lib. IV. p. 260. Sed huiusmodi plura addere

dere iam non lubet, nec ea omnia caperent arctiores praefationis limites.

Eiusdem generis eſt exercitatio XXIII ſeu programma, quod anno MDCCXXXIII Halam poſtliminio redire iuſſus, publicaui. Nam et id agit de vetere iureconſulto, SALVIO IVLIANO, edicti perpetui conditore, eiusque originem, honores, ſtudia, ſectam, operaque, quae reliquit, paullo accuratius, quam vulgo fieri ſolet, deſcribit.

Superſunt tres diſſertationes, viceſima quarta DE MARITO TVTORE VEL CVRATORE LEGITIMO VXORIS SVAE, viceſima quinta DE PRAESCRIPTIONE ANNALI IVRIS LVBECENSIS, et viceſima ſexta DE TESTAMENTIFACTIONE IVRE GERMANICO ARCTISSIMIS LIMITIBVS PASSIM CIRCVMSCRIPTA, quas me primum Halae Decano pro conſequendis ſupremis in iure honoribus publice defenderunt tres candidati digniſſimi, MARTINVS OTTO, quem

Digitized by Google

nuper iuſſu potentiſſimi Regis in Profeſſorum philoſophiae extraordinariorum numerum recepi, PETRVS BVRGESOHN, Geualienſis Suecus, et IO. HENRICVS GVNTHERVS Zittauienſis. Sed de his nihil eſt, quod TE, LECTOR BENEVOLE moneam, quem iam fere taedet prologis ſcribundis opera abuti. Itaque te valere iubeo, et, vt faueas mihi, tui ſtudioſiſſimo, vehementer, etiam atque etiam rogo. Halae e muſeo, ipſis Idib. April. CIƆ IƆCC XXXV.

DE

DE
HABITV ET INSIGNIBVS SACERDOTALIBVS APOSTOLORVM.
COMMENTATIO HISTORICA I.

CAP. I.
DE VESTIBVS PRIMORVM CHRISTIANORVM IN GENERE.

I. Chriſtiani mores publicos innoxios non abrogabant. II. Et hinc veſtibus vulgo receptis vtebantur. Quod probatur tum teſtimoniis, III. tum rationibus. IV. Sunt tamen, qui ſecus ſentiunt. V. Quorum ratio prima reiicitur, VI. itemque ſecunda. VII. & tertia. VIII. Concluſio capitis.

§. I.

QUamuis humani generis SERVATOR regnum ſuum cum mundanis imperiis nihil habere commercii, vere pronunciauerit: (a) tantum tamen abeſt, vt ad euertenda mundi imperia, eorumque innoxias leges & conſuetudines abolendas ad-

(a) Ioh. XVIII, 36.

aduenerit, vt potius in nulla, quam Chriſtiana, religione ſtatus ciuilis firmiora præſidia reperiat. Quapropter quum primum homines in Chriſtianæ veritatis luce verſari cœpiſſent, hoc ſibi in primis ſummo ſtudio prouidendum exiſtimabant, ne mores ciuitatum, ab antiquiſſimis vsque temporibus propagatos, exuere, aut nouos temere inuehere viderentur. Equidem ab ethnicis rei peragebantur variorum criminum, & in his etiam odii erga rempublicam capitalis, vnde vulgo *omnium ſcelerum rei, Deorum, Imperatorum, legum, morum, naturæ totius inimici*, (b) *factioſi*, (c) *generis humani hoſtes*, (d) paſſim audiebant: quin immo DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS Auguſti, Chriſtianis omni cruciatuum genere adfectis, imperium amplificaſſe, nomenque Chriſtianorum, QVI REMP. EVERTERANT, iure deleſſe ſibi videbantur. (e) Sed hanc iniuriam, religioni ſanctiſſimæ illatam, tam copioſe ac eleganter depulerunt IVSTINVS MARTYR, TERTVLLIANVS, ARNOBIVS, LACTANTIVS, ceterique diſciplinæ Chriſtianæ vindices, vt cauſſam penitus perorauerint. Sane vbicunque Deus Chriſtianis fortunarum ſedem deſtinauerat, non leges tantum publicæ, ſed omnes gentium mores, qui a Chriſti inſtitutis ſanaque ratione non abhorrebant, ab ipſis cum cura retinebantur, nihilque immutabatur, niſi quod turpe, & ſua natura intolerabile videretur.

§. II.

Ex eo facile, vt opinor, colligitur, quo veſtium genere antiquiſſimi Chriſtiani vſi ſint? Non alio nimirum, quam publice recepto, & ceteris ciuibus communi. Velandam eſſe hominis nuditatem, vel naturalis ille pudor eos docebat. Qua vero veſtium forma id fieri oporteat, illud in gentium arbitrio eſſe nouerant, cui refragari hominum ſtultiſſimorum fuiſſet. Hinc Romæ viuentes & ciuibus adſcripti, toga; in Græcia pallio; in prouinciis prouinciali habitu vtebantur, prout illud decori regulæ poſtulabant, quibus Chriſti doctrina non repugnat. Præclare hoc demonſtrat IVSTINVS MARTYR, (f) aut ſi quis antiquior Epiſtolæ ad Diognetum parens eſt, quod

TILLE-

(b) Tertull. *Apol. cap. II.* (c) Minuc. Fel. *in Octau. Cap. VIII. p. 76. edit. Gronou.* (d) Tertull. *Apol. cap. XXXVII.* (e) Baron *ad ann. 340. n. VIII. vbi* Diocletiani & Maximiani Auguſtorum *Inſcriptio, de deleto Chriſtianorum nomine triumphans.* (f) Iuſtin. Mart. *Epiſt. ad Diognet. p. 500. 501. edit. Pariſ.*

TILLEMONTIO videtur, (g) qui de ſui æui Chriſtianis: Χριστιανοὶ, inquit, οὔτε γῇ, οὔτε φωνῇ, οὔτε ἔθεσι διακεκριμένοι τῶν λοιπῶν εἰσὶν ἀνθρώπων, οὔτε γάρ που πόλεις ἰδίας κατοικοῦσιν, οὔτε διαλέκτῳ τινὶ παρηλλαγμένῃ χρῶνται, οὔτε βίον παράσημον ἀσκοῦσιν, οὐ μὴν ἐπινοίᾳ τινὶ καὶ φροντίδι πολυπραγμόνων ἀνθρώπων μάθημα τοῦτ' αὐτοῖς ἐστὶν εἰρημένον. οὔτε δόγματος ἀνθρωπίνου προεστᾶσιν, ὥσπερ ἔνιοι. κατοικοῦντες δὲ πόλεις ἑλληνίδας τε καὶ βαρβάρους, ὡς ἕκαστος ἐκληρώθη, ἐν τοῖς ἐγχωρίοις ἔθεσιν ἀκολουθοῦντες ἔν τε ἐσθῆτι καὶ διαίτῃ καὶ τῷ λοιπῷ βίῳ θαυμαστὴν καὶ ὁμολογουμένως παράδοξον ἐνδείκνυνται τὴν κατάστασιν τῆς ἑαυτῶν πολιτείας. *Chriſtiani neque regione, neque ſermone, neque politicis vitæ inſtitutis a ceteris hominibus ſunt diſtincti. Nam neque proprias ciuitates incolunt, neque ſermone vtuntur, qui ab aliorum ſermone differat, neque vitæ genus habent, quod re aliqua ſibi peculiari ſit notabile: neque aliquid a curioſis hominibus excogitatum proponunt ſibi diſcendum: neque alicui dogmati humano patrocinantur, ſicut nonnulli: ſed incolentes partim Græcas, partim barbaras ciuitates, prout cuiusque ſors tulit, & indigenarum inſtituta ſequentes, in* VESTITV *victuque, & ceteris, quæ ad vitam pertinent, mirabilem & haud dubio incredibilem ſuæ politiæ ſtatum oculis noſtris proponunt.* Quibus gemina ſunt illa TERTVLLIANI: (h) *Sed alio quoque iniuriarum titulo poſtulamur, & infructuoſi in negotiis dicimur. Quo pacto? homines vobiſcum degentes, eiusdem victus, HABITVS, inſtructus, eiusdem ad vitam neceſſitatis.* Addo & teſtimonium CYPRIANI, (i) qui, vbi ſcrupuloſi & adfectati philoſophorum habitus meminerat, de Chriſtianis alia omnia refert: *Nos autem*, inquit, *fratres dilectiſſimi, qui philoſophi non verbis ſed factis ſumus, nec VESTITV ſapientiam, ſed veritate, præferimus.*

§. III.

Quis ex his tam luculentis antiquiſſimorum patrum teſtimoniis non intelligat, homines olim eccleſiæ noſtræ adſcriptos, priſtinum veſtimentorum genus non depoſuiſſe? Sed ſunt tamen & aliæ rationes, quæ rem extra omnem dubitationis aleam ponunt. Primo enim Chriſtianis inter alia etiam hoc exprobrabant gentiles, quod lucem fugerent, & non niſi occultas inter ſe ſocietates inirent. Cæcilius

 ſane

(g) Tillemont. *tom. I. hiſt. Imp. part. II. p.* 1035. (h) Tertull. *Apol. cap.* XLII
(i) Cyprian. *de bono patient.*

ſane apud MINVCIVM FELICEM (k) diſerte ait: *Occultis ſe notis & inſignibus noſcunt Chriſtiani, & amant mutuo, pæne antequam nouerint.* Equidem quæ fuerint iſtæ occultæ notæ, non facile dixerim. Quamuis enim ex PROCOPIO (l) oſtendat WOWERVS, (m) Chriſtianos manibus & brachiis ſignum crucis imprimere conſueuiſſe: dubitari tamen poteſt, an ad illa ſequioris æui ſignacula Cæcilius reſpexerit. Ipſe certe MINVCIVS, (n) vbi ad hoc Cæcilii conuicium reſpondet, rem plane negat: *Sic nos denique non notaculo corporis, vt putatis, ſed innocentiæ ac modeſtiæ ſigno, facile dignoſcimus.* Vtut ſe res habeat, certe nec Cæcilius Chriſtianis occultas notas & inſignia exprobrare, nec Octauius rem negare potuiſſet, ſi Chriſtiani ſingulari quodam veſtium genere vſi fuiſſent. Mirabatur Cæcilius, qui fiat, vt Chriſtiani ſe tam facile dignoſcerent, & inde in ſuſpicionem veniebat, eos occultis quibusdam notis & inſignibus vti. Quid vero opus erat iſta ſuſpicione, ſi Chriſtiani peculiari habitu ſe diſtinxerunt a gentilibus? Hæc ſane non occulta, ſed manifeſta nota Chriſtianorum fuiſſet. Et qua fronte Octauius Chriſtianos nullo corporis notaculo, ſed ſolo innocentiæ ac modeſtiæ ſigno ſe dignoſcere dixiſſet, quum multo facilius id ſingulari habitu fieri potuerit? Notum deinde ac prouocatum eſt, quam miſera tunc fuerit eccleſiæ Chriſtianæ conditio, quando

Duris vt ilex tonſa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes, ab ipſo
Duxit opes animumque ferro. (o)

In perpetuo profecto vitæ periculo verſabantur, & vix in cryptis & cauernis quidquam ipſis præſidii erat. An igitur credibile eſt, Chriſtianos ſcrupuloſa veſtitus ratione ſe ipſos prodidiſſe? Videmus, quanto ludibrio Iudæi expoſiti ſint, ſicubi ipſis ſingularis habitus lege publica imperatur. Vix puerorum proteruiam effugiunt, ridentur, percutiuntur, luto ac lapidibus petuntur: id quod fieri non ſolet aliis locis, vbi communi cum ceteris hominibus veſtitu vtuntur. Cur vero Chri-

(k) Minuc. Felix *Octav. cap. IX. p.* 90. (l) Procop. *in Eſaia XLIV.* (m) Wovver. *Adnotat. ad Minuc. Felic. cap. XXXI.* (n) Minuc. Felix *Octau. cap. XXXI.* (o) Horat. *lib. IV. Od. IV.*

Chriſtiani vltro ſe his ludibriis obieciſſent? Cur id ſua ſponte feciſſent, quod Iudæi coacti & cum ſumma moleſtia faciunt? Ex quibus iterum iure meritoque colligimus, Chriſtianos in veſtimentis vſitatis nihil, niſi luxum & vanitatem, immutaſſe.

§. IV.

Quæ quum ita ſint, non poſſum non deſiderare virorum quorundam doctiſſimorum iudicium, qui neſcio quid diſcriminis inter gentilium & chriſtianorum veſtimenta agnoſcunt, hoſque cum ſuperſtitione pagana togam ſimul poſuiſſe exiſtimant. Fuerunt in ea ſententia SCALIGER, (p) CAR. DV FRESNE, (q) DANHAVVERVS, (qq) &, quem primo loco nominari oportuit, CAES. BARONIVS, (r) qui tamen paullo poſt (s) ſe ipſe deſerit, eaque omnia nouis argumentis deſtruit, quæ antea magno conatu adſeruerat. Ex quo ſtatim adparet, quam parum ponderis rationibus inſit, quibus viri iſti ceteroquin doctiſſimi hac in quæſtione vtuntur.

§. V.

Ac primo quidem teſtem laudant HIERONYMVM, (t) de Romanorum proteruia his verbis grauiter conquerentem: *Vbicunque viderint Chriſtianum, ſtatim illud de triuio:* Ὦ Γραικὸς ἐπιθέτης, *vocant impoſtorem, detrahunt.* Quæ verba interpretaturus Baronius: *Sed cur,* inquit, *& Græcus? certe & illa ex cauſa, quod pallium philoſophicum furui coloris, qui haud gratus erat vel vſitatus Romanis, induerent.* Sed profecto rem haud magni momenti attulit Baronius. Fatemur equidem, hoc dicterio pallium philoſophicum notaſſe Romanos, quibus nihil vilius aut magis ridiculum videbatur, quam Græculus palliatus: (u) fatemur etiam, vocem ipſam ἐπιθέτης palliatum notare; (x) ſed in Chriſtianos omnes hoc dictum eſſe, hoc eſt, quod merito negamus. Refert hoc Hieronymus, cuius tempore monachorum gens ſubito orbem impleuerat. Hi quum auſterum vitæ genus ſectarentur,

 poſi-

(p) Scaliger *Animadu. ad Euſeb. Chron. n. MMCXLII. p. 213.* (q) Carol. du Freſne *Tom. III. Gloſſ med. & infima Latin. p. 101.* (qq) D. Danhavver. *Chriſteid. Act. I. Theatr. I. Phan. IV. p. 180.* (r) Baron. *ad ann. 57. n. XCIV. ſequ.* (s) Idem *ad ann. 197. n. VIII. ſequ.* (t) Hieronym. *Epiſt. X. ad Furiam. & Epiſt. XXIII. ad Marcell.* (u) Plaut. *Curcul. act. II. ſcen. III. v. 9.* *Conf.* Octau. Ferrar. *de re veſtiaria Part. II. Lib. IV. Cap. III. p. 138.* (x) *Vid.* Suicer. *Theſaur. eccleſ. Tom. I. p. 615.*

poſito vulgari habitu, pallium philoſophicum ſumebant. In hos igitur homines, qui omnem cultus non modo elegantiam, ſed & munditiem, alto ſupercilio damnabant, & ſordido pallio inuoluti prodibant in publicum, iſtud prouerbium iactabatur: Ὦ γραϊκὸς ἐπιθέτης. Idque ex CHRYSOSTOMO (y) etiam diſcimus, qui hoc ſcomma grauiter perſtringens, addit: Νῦν δὲ εἰς τοσοῦτον ἤλθομεν ἀλογίας, ὥστε μὴ μόνον ἐπὶ τῶν πενήτων τοῦτο ποιεῖν τῶν διὰ τῶν στενωπῶν βαδιζόντων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μοναζόντων ἀνδρῶν. ὁ δεῖνα ΕΠΙΘΕΤΗΣ ἐστὶ, φησί. *Nunc autem eo inſaniæ deuenimus, vt non ſolum hoc faciamus in pauperibus, qui ambulant per compita & angiportus, ſed etiam in monachis. Hic vel ille, inquiunt, eſt IMPOSTOR.* Idem quod Chryſoſtomus hic conqueritur, conqueritur etiam Hieronymus, videlicet quod monachis, tanquam palliatis impoſtoribus illudatur. Id quod tam clarum eſt ex Hieronymi textu, vt ipſe Baronius ſuo more ſtatim ſibi obloquatur: *Ceterum videtur pallium paullatim a communi vſu fidelium deſciuiſſe, & monaſticam vitam profitentibus ceſſiſſe, ſicque dicta a S. Hieronymo DE MONACHO intelligenda.* Si vero de monacho intelligendum hoc Hieronymi teſtimonium, quo iure illud ad probandum communem pallii vſum adhibuit?

§. VI.

Secundo ad TERTVLLIANI libellum *de pallio* prouocant, ex quo conſtat, Tertullianum, vt erat ſuæ mentis homo, abiecta toga, pallium ſumſiſſe, cuius conſilii ſui rationem integro iſto libello reddere conatus eſt. Hoc exemplo adducto, ita diſſerit BARONIVS: (z) *Quum veræ ſapientiæ Chriſtiani omnes ſe eſſe ſectatores profiterentur: decentem profeſſioni habitum induebant, nempe pallium, quod ſapientiæ ſtudioſi induere ſoliti eſſent.* Et interiectis nonnullis: *Quod Chriſtianorum, inquit, genus religione & moribus diſtinctum eſſet, indumento etiam placuit debere eſſe diſcretum.* Paria fere ſunt, quæ de hoc pallio Tertulliani ſentiunt PAMELIVS, (a) LVD. DE LA CERDA, (b) & ipſe, quod mireris, IOS. SCALIGER, (c) qui omnes in eo habitum Chriſtianorum veluti proprium agnoſcunt. Sed quis non videt,

(y) Chryſoſt. *Homil. XI. in Epiſt. ad Hebr.* Tom. XII. Op. Conf. & Dio *Chryſoſt. Orat. LXXI. p. 617.* (z) Baron. *ad ann. 57. n. XCIV.*
(a) Pamel. *Adnot. ad Tertull. libr. de Pallio.* (b) Lud. *de* la Cerda, *ad Tertull. Tom. I. p. 1.* (c) Scaliger. *ad Euſeb. Chron. ibid.*

det, ex ipſo rei geſtæ ordine opinionem hanc facili negotio poſſe diſſipari? Notum enim eſt, plebem Carthaginienſem, viſo Tertulliano palliato, ſtatim illuſiſſe vulgato dicterio: *A toga ad pallium.* Quisquamne autem credet, Carthaginienſes tantas tragoedias fuiſſe excitaturos, vt Tertullianus integro libello inuidiam a ſe amoliri cogeretur, ſi conſuetudini tantum ea in re paruiſſet, habitumque Chriſtianorum Chriſtianus ſumſiſſet? Cur ſoli Tertulliano illuſerint, quum, ipſo teſte, tota ciuitas Chriſtianis innumeris adflueret? Deinde hæc ſententia falſa nititur hypotheſi, ac ſi commentarius iſte de pallio inter opera Tertulliani primus fuerit, & Tertullianus adeo pallium ſumſerit, ſimul ac inter Chriſtianos nomen fuerit profeſſus. Sed falſum hoc eſſe, doctisſimus CL. SALMASIVS (d) & ALLIXIVS (e) argumentis tam inuictis demonſtrarunt, vt nihil dubitationis ſupereſſe poſſit. Meminit ſanè Tertullianus in iſto libello (f) plurium Auguſtorum, quibus Deus in vnum faueat; meminit barbarorum excluſorum, meminit populorum propaginatorum, ordinumque illuſtratorum, qui characteres nullis, quam Severi & Getæ temporibus, conueniunt. Tunc enim plures Auguſti imperarunt, tunc, muro exſtructo, Picti a finibus Romanæ prouinciæ excluſi, tunc Parthi, Arabes, Adiabeni aliique populi perdomiti, tunc legionum numerus auctus, vt paſſim a DIONE (g) refertur. Vnde recte colligimus, Tertulliani commentarium de pallio anno demum Chriſti CCVIII ſcriptum fuiſſe. Quod tam clarum eſt & perſpicuum, vt ipſe BARONIVS veritatem hanc agnoſcere coactus ſit. Quum enim antea (h) Tertullianum hæc eo tempore de ſe ipſo ſcripſiſſe, contendat, quo relicta gentilitate ad Chriſti fidem ſe contulerit, abiectaque toga pallium ſumſerit: ipſe paullo poſt, (i) vbi de Tertulliani ſcriptis ex inſtituto agit, alteram amplectitur ſententiam, librique de pallio natales ad vltima Seueri tempora refert. Iam vero tunc Tertullianus dudum Chriſtianus fuerat, quum tamen pallium ante hoc tempus non ſumſiſſet. Ex quo conſequitur, pallium ad habitum Chriſtianorum non pertinuiſſe, quum alias ratio reddi nequeat, cur Tertullianus, ſatis diu Chriſtianus, hoc veſtimenti genus tam tarde induerit.

Quæ

(d) Salmaſ. ad Tertull. *de pall. Cap. II.* (e) Allix. *Diſſert. de Tertulliani vita & ſcriptis p.* 50. (f) Tertull. *de Pallio Cap. II.* (g) Dio Caſſ. *Lib. LV. hiſt. Rom.* (h) Baron. *ad ann. Chriſti* 57. *n. XCV.* (i) Idem *ad ann.* 197. *n. VI. VII.*

Quæ quum ita ſint, aliam viam SALMASIVS (k) & GVIL. CAVE (l) ingrediuntur. Ponunt enim, pallium ſumſiſſe Tertullianum, quum in presbyterorum ordinem eſſet cooptatus, atque adeo hoc veſtimentum non Chriſtianorum quidem, ſed tamen presbyterorum, proprium fuiſſe. Quæ coniectura eo probabilior videri poterat, quod ipſe Tertullianus (m) pallium vocat *ſacrum habitum*, aut potius, ſtilo ſuo, *ſacerdotem habitum*, vti in melioris notæ MStis & B. Rhenani emendatiſſima editione legitur. Et fateor, me ipſum aliquando (n) in ea ſententia hæſiſſe. Sed iam non ferunt meæ rationes, vt viris doctiſſimis adſentiar. Ad presbyterii enim gradum Tertullianus iam circa annum Chriſti CXCII adſcendiſſe viris doctisſimis videtur. Quum autem pallium ante annum CCVIII non ſumſerit, ſicut paullo ante docuimus, alterutrum ſtatuas oportet, Tertullianum aut pallium non vt ſacerdotalem habitum adſumſiſſe, aut presbyteratu ſatis diu ſine pallio eſſe defunctum. Quidquid eligas, nobis perinde eſt. Si prius; habebimus, quod volumus. Sin poſterius; nihilominus ſequetur, pallium non fuiſſe ſacerdotalem habitum. Hoc enim ſi eſſet, ſtatim debebat a Tertulliano adſumi, ſimul ac inter presbyteros allegebatur. Sed cur, inquis, pallium ab ipſo Tertulliano *habitus ſacerdos* dicitur? Facile ſuppetit ratio. Non quod veſtis eſſet ſacerdotum propria, ſed quod, dum eam induit Tertullianus, iam presbyter, ſacerdotalis habitus fieret. Obſeruandum videlicet, plures Chriſtianorum primæ ætatis, ſiue clericos, ſiue laicos, vitæ auſterioris ſtudio philoſophorum *ἀσκήσεις* eſſe imitatos. Ad quas quum etiam pallium, tanquam vilisſimum ac ſimplicisſimum veſtimenti genus, pertineret, illud haud pauci aut retinebant, ſi ante profesſionem religionis philoſophi fuiſſent, aut adſumebant, quamprimum ad rigidiorem diſciplinam viuere decreuerant. De Ariſtide, Athenienſi philoſopho, auctor eſt HIERONYMVS, (o) *eum ſub priſtino habitu diſcipulum Chriſti fuiſſe.* Habitus vero ille priſtinus pallium philoſophicum erat, quo, antequam Chriſto nomen daret, ex ſectæ formula vtebatur. Sed & de Iuſtino Martyre memoriæ proditum (p) eſt, *ὅτι ἐν φιλο-*

(k) Salmaſ. *præfat. ad Tertull. de pallio.* (l) Guil. Caue *Chriſtianiſm. primit. Libr. II. cap. III. p. 416. Antiquit. Patrum p. 402. Tom. I.* (m) Tertull. *de pallio cap. IV.* (n) *Vide priorem editionem huius diſſert. §. 1. p. 5.* (o) Hieronym. *de ſcriptor. Eccleſ. cap. XX.* (p) Euſeb. *Hiſt. Eccl. Lib. VI. cap. XI.* Hieronym. *l. c. cap. XXII.*

φιλοσόφȣ σχήματι ἐπρέσβευσε τὸν θεῖον λόγον, quod *habitu philoſophorum incedens, diuinam religionem a calumniis vindicarit.* Denique de Porphyrio, Martyre, idem refert EVSEBIVS, (q) de Heracla ORIGENES, (r) cuius teſtimonium ſuo loco expendemus. Quid quod ſequiore aeuo, quum monachorum inſtitutum paullatim in eccleſia inualuiſſet, eo demum res adducta eſt, vt quicunque ἀκριβῶς χριστιανίζειν velle videbantur, teſte SOCRATE (s) pallium ſumerent. Idem igitur quod Iuſtinus, Ariſtides, Porphyrius, Heraclas, fecerant, fecit etiam Tertullianus, auſterioris vitae, ſi quisquam alius, ſtudioſiſſimus. Quemadmodum vero eorum conſilium tanquam ſingulare & inſuetum ab antiquis eccleſiae doctoribus laudatur: ita paucorum habitum omnibus Chriſtianis tribuere, temerarium eſſet.

§. VII.

Non contentus his teſtimoniis ad alia pergit BARONIVS, (t) & in hoc quoque ſingularem Chriſtianorum habitum mueniſſe, ſibi videtur, quod plerique vel nudis pedibus vel ſoleis inambulauerint. Quam in rem duos producit teſtes, CLEMENTEM ALEXANDRINVM. (u) & LVCIANVM, Sophiſtam. (x) Sed vereor, vt vtrumque ſatis intellexerit. Ille enim calceorum non omnium, ſed ad oſtentationem factorum, ſeu, vt ipſe vocat, περιέργων vſum diſſuadet, & ſoleas Atticas (κοvίποδας vocant) Chriſtianis commendat, non vt ſingulari habitu ſe a gentilibus diſtinguerent, ſed vt decori obſeruarent regulam, et ab adfectata exterorum imitatione abſtinerent. Plerique enim prouinciales in Oriente non calceis, ſed ſoleis, vtebantur, ſaepe etiam nudis pedibus incedebant, vt ex hiſtoria ſacra notum eſt, ad quam ipſe Clemens prouocat. De LVCIANO vero vel id monuiſſe ſufficiet, quod ſatyram ſcripſerit. Quid mirum igitur, ſi homo σπȣδαῖος ἐς τὸ γελασθῆναι Chriſtianos, quos deridendos aliis propinare voluit, ſchemate quam deterrimo indutos produxit in ſcenam, iisque *pallium putre, caput detonſum, & nudos pedes* tribuit? Illudere enim decreuerat Chriſtianorum fortunae, quae tam tenuis plerumque erat, vt ob eam Iudaeis (y) aeque ac gentilibus (z) ludibrio eſſent.

(q) Euſeb. *Lib. VIII. H. E. cap. XXV.* (r) Origen. *apud* Euſebium *Hiſt. Eccl. Lib. VI. cap. XIX.* (s) Socrat. *Lib. VII. cap. XXVII* (t) Baron. *ad ann. 57. n. XCVII.* (u) Clem. Alexandr. *Lib. II. Paedagog. cap. XI. p. 205. ſequ.* (x) Lucian. *in Philopatride Tom. II. Opp. p. 775. edit. Amſtel.* (y) *Iudaeos Chriſtianis nomine* ἐβιωναίων אביונים *id eſt PAVPERVM illuſiſſe, teſtatur* Origen. *Lib. II. adv. Celſ. p. 56. edit. Cantabr.* (z) Minuc. Felix *Octau. cap. XII. p. 118.* *Conf.* Caue *Chriſtianiſm. primit. part. I. cap. III. p. 43.*

§. VIII.

Hæc ſunt, quae pro ſingulari Chriſtianorum habitu a Baronio aliiſque adducuntur. Quae cum falſa plerumque hypotheſi nitantur, merito videmur ſtatuere, Chriſtianos populari ceterorum ciuium habitu contentos, nihil praeterea adfectaſſe. Si quis etiam patrum praecepta de decoro in veſtibus obſeruando, qualia multa a CLEMENTE ALEXANDRINO, (a) TERTVLLIANO, (b) CYRILLO, (c) BASILIO, (d) aliisque, traduntur, paullo accuratius expenderit, facile animaduertet, non id egiſſe homines ſapientisſimos, vt Chriſtianos a vulgari habitu abſterrerent, ſed vt a luxu immodico & vanitate gentilium ad modeſtiam Chriſtianis dignam reuocarent.

CAP. II.
DE
HABITVS CLERICALIS ANTIQVITATE ET ORIGINE.

I. Habitus clericalis an in prima ecclefia viſus? II. Affirmant pontificii. III. Origo huius erroris. IV. Negant tamen cordatiores. V. Eorum ſententiae ſuffragatur, (1) ſilentium patrum VI. (2) ſtatus eorum temporum, VII. (3) Teſtimonia antiquorum ſcriptorum. VIII. (4) Heraclae exemplum IX. X. XI. Veſtium ſacrarum origo XII. Nec non habitus clericalis XIII. Argumenta aduerſariorum expenduntur. XIV. Epiſtolae pontificum primorum decretales ſunt ſuppoſititiae, & hinc nihil probant. XV. Origenis teſtimonium non pertinet ad habitum ſacrum noui teſtamenti: Methodii reuelationes ſunt ſuppoſititiae. XVI. Cyprianus an habitu Cardinalis ad mortem proceſſerit? Dalmaticarum origo. XVII. Tonſurae antiquitas ex Euſebio, Greg. Nazianzeno & Ammiano Marcellino nec quicquam probatur. Locus Ammiani explicatur.

§. I.

CHriſtianos, ſuſcepta religione, habitum ſingularem non adſumſiſſe, affatim hactenus demonſtratum eſt. Iam etiam de iis diſpiciendum, qui ſacro munere in eccleſia fungebantur. Negari

(a) Clem. Alex. *Lib. II. cap. XI. p. 245.* (b) Tertull. *de cultu faem.* (c) Cyrill. Hieroſolym. *Catech. illuminat. IV. p. 49.* (d) Baſil. *Regul. fuſius diſput. interrog. XX. p. 566. Tom. II. Opp. edit. Pariſ.*

gari ſane nequit, gentes fere omnes veluti ex compacto ſacerdotibus ſuis peculiarem, eumque ſplendidiorem habitum adſignaſſe. Ebraeorum pontificibus ac myſtis Deus ipſe veſtimenta ſingularia latis legibus imperauerat. Idem fecerant Aegypti, Graeci, Romani, quin & populi ſeptentrionales, ſiue Ebraeorum aemulatione, ſiue ſacrorum ſuorum veneratione, ſiue rationibus aliis impulſi. Nec profecto decori prudentiaeque regulis repugnat ſingularis clericorum habitus, dummodo modeſtus, & eorum conditione dignus. An igitur & priſci Chriſtiani antiſtites ac presbyteros ſuos ſingulari veſtimentorum genere exornatos prodire voluerint, id nunc ob inſtituti rationem paullo accuratius videtur conſiderandum.

§. II.

Sunt, qui hoc maiore impudentia, quam acumine, adfirmant: inprimis Romanenſes, qui ſplendido ſacerdotum ſorum veſtitu mirifice delectantur, omnemque lapidem mouent, vt illi quaedam antiquitatis ſpecies concilietur. Ipſum CONCILIVM TRIDENTINVM (e) more ſatis dictatorio, nullaque addita ratione, ita ſtatuit: *Quum natura hominum ea ſit, vt non facile queat ſine ipſis adminiculis exterioribus ad rerum diuinarum meditationem ſuſtolli, propterea pia mater eccleſia ritus quosdam, vt ſcilicet quaedam ſubmiſſa voce, alia vero elatiore in Miſſa pronuncientur, inſtituit; caerimonias item adhibuit, vt Myſticas benedictiones, lumina, thymiamata,* VESTES, *aliaque id genus multa ex* APOSTOLICA DISCIPLINA ET TRADITIONE, *quo & maieſtas tanti ſacrificii commendaretur, & mentes fidelium per haec viſibilia religionis & pietatis ſigna ad rerum altiſſimarum, quae in hoc ſacrificio latent, contemplationem excitarentur.* Atque adeo huius concilii auctoritate pontificii adſtringuntur, vt habitum ſacrum & clericalem, quo Romana eccleſia vtitur, antiquiſſimum, & iam inde ab ipſis apoſtolis ad noſtra tempora propagatum exiſtiment. Quod etiam libentiſſime faciunt BARONIVS, CASALIVS ceterique eorum ſodales, qui

Id ſibi negotii crediderunt ſolum dari
Papae vt placerent, quas feciſſent fabulas.

§. III.

Et ſane non video, quomodo aliter ſentire poſſint ſcriptores Papae addicti. Principia enim huius eccleſiae de habitu clericorum ita com-

(e) Concil. Trident. *ſeſſ. XXII. cap. V.*

comparata ſunt, vt neceſſario inde ſequatur, veſtimenta ſacra eiusdem cum eccleſia aetatis eſſe. Canoniſtae enim & Scholaſtici, quorum doctrinae his in rebus omnes adſurgunt, habitum illum ſacerdotalem non pro caerimonia libera venditant, nec ob ſolam εὐταξίαν inuentum volunt, ſed ſacrum & myſteriorum pleniſſimum eſſe, ad ipſamque ſacramentorum eſſentiam pertinere, & ſic ab illis inſeparabilem eſſe, contendunt. Id quod facile patet ex reliquis eorum doctrinis, quibus hoc πρῶτον ψεῦδος vbique produnt. Sic IOANNES CHIFFLETIVS (f) neceſſitatem hanc tam abſolutam eſſe credit, vt ſcribere non vereatur: *Eccleſia ob ſacramenti reuerentiam permittit potius hominem mori absque viatico, quam ſacerdotem ſine ſacris veſtibus celebrare ad conſecrandam hoſtiam, quae illi moribundo miniſtretur.* Huc etiam pertinent variae cautiones, ne veſtimenta haec a laicis attingantur, ne vetuſtate detrita aliis vſibus adhibeantur, aliaeque plures, quas hic prolixius adducere parum refert. Omnia haec fundamento illi falſiſſimo ſuperſtruuntur, quod habitus ſacerdotalis non ſit mere indifferens, ſed ad honorem & reuerentiam ſacramentorum neceſſarius. Quae quum ita ſint, non poſſunt non illum fingere antiquiſſimum, ad ipſamque Apoſtolorum traditionem recurrere, quum alias concedere cogerentur, ſacramenta in eccleſia etiam absque hoc habitu celebrari poſſe, id quod ab eorum hypotheſi eſſet alieniſſimum.

§. IV.

Interim fuerunt tempora, quando opinionem hanc nondum imbiberant homines, etiam Romanae eccleſiae addicti; nec hodie deſunt Pontificii paulo cordatiores, qui nouitatem ſacri habitus agnoſcunt, & trium priorum ſaeculorum ſacerdotes a laicis non alio ſigno, quam morum ſanctitate, internoſci potuiſſe, nobiſcum non repugnantes fatentur. Praeclarum ac luculentum hanc in rem eſt teſtimonium VVALEFRIDI STRABONIS, (g) cuius verba hic integra adſcribemus: VESTES *etiam ſacerdotales per incrementa ad eum, qui nunc habetur, auctae ſunt ornatum. Nam primis temporibus* COMMVNI INDVMENTO *veſtiti agebant miſſas, ſicut & hactenus quidam orientalium facere perhibentur. Stephanus autem III. conſtituit, ſacerdotes & laicos veſtibus ſacratis in vſu quotidiano non vti, ſed in eccleſia tantum. Statutum eſt autem in Concilio Brac-*

(f) Ioh. Chifflet. de *Euchariſtia reis non neganda apud* Ziegler. *not. ad* Lancellot. *Inſtit. Iuris Can. p.* 509. (g) Walefrid. Strabo *de Reb. Eccleſ. cap. XXIV.*

Braccarenſi, ne ſacerdos ſine Orario celebret miſſam. Addiderunt in veſtibus ſacris alii alia, vel ad imitationem eorum, quibus veteres vtebantur ſacerdotes, vel ad myſticæ ſignificationis expreſſionem. Paria his habent HVGO DE S. VICTORE, (h) NICOL. ALEMANNVS (i) & e recentioribus B. RHENANVS, (k) FERRARIVS, (l) H. VALESIVS. (m) ARINGHIVS, (n) STEPH. BALVZIVS (o) DVPINVS (p), aliique plures, quorum teſtimonium tanto plus ponderis habebit, quanto magis antiquitatum eccleſiaſticarum cognitione omnes Concilii Tridentini patres ſuperarunt.

§. V.

Quum igitur viris hiſce eruditisſimis etiam nos adſentiamur, operae pretium fuerit, eas, quae nos huc pertrahunt, rationes, ipſamque adeo veſtium ſacrarum hiſtoriam paullo diligentius recenſere. Primo igitur nullus per tria priora ſaecula ſcriptor fuit, qui vsquam habitus cuiusdam ſacri aut veſtium ſacerdotalium mentionem fecerit: non Tertullianus, cui de pallio agenti commodisſima huius rei occaſio ac paene neceſsitas fuiſſet; non Apologetae, qui ritus Chriſtianorum ſatis accurate deſcripſerunt; non ceteri denique patres, tam Latini, quam Graeci, qui ex his ſaeculis ad nos peruenerunt. Et quamuis aliter ſentiant haud pauci Romanenſis doctrinae vindices, quorum argumenta infra erunt expendenda, alii tamen ex ipſis eorum caſtris hoc ſilentium tam facile agnoſcunt, vt aliquot ſcriptores huius aeui vel ideo ex γνησίων numero excludant, quod veſtium ſacrarum mentionem faciant, quas genuini ſcriptores ad vnum omnes ignorent. (q)

§. VI.

Deinde ea tunc fuit rei Chriſtianae conditio, vt vix concipi poſſit ratio, cur antiſtites ceterique eccleſiae miniſtri habitu ſingulari ſe prodere voluerint. Certe ſi extra eccleſiam veſtibus peculiaribus indutos in publicum prodiiſſe exiſtimes, quam imprudenter egiſſe dices homines alias prudentiſſimos? Saeuiebat in Chriſtianos perſecutorum gladius, at in nullos crudelius, quam in eccleſiae antiſtites, qui ſumma

 cura

(h) Hugo de S. Victore *Libr. II. de offic. eccleſiae cap. XI.* (i) Nicol. Alemann. *de parietin. Lateran. cap. IX.* (k) B. Rhenan. *Argum. ad* Tertull. *de pallio.* (l) Ferrar. *libr. IV. de re veſtiar. cap. XIIX.* (m) H. Valeſ. *ad Euſeb. p. 122.* (n) Aringh. *Rom. ſubterr. lib. VI. cap. XVIII.* (o) Steph Baluz. *not. ad Gall. Narbon. Concilia p. 26.* (p) Lud. El. du Pin. *Tom. I. Biblioth. nou. p. 352. edit. Lat.* (q) Dupin. *Tom. I. bibl. Nou.*

cura ad ſupplicia conquirebantur. Notum eſt, quas inſidias Polycarpo, quas Ignatio, quas Cypriano aliisque epiſcopis ſtruxerint, quam diligenter turba ſuperſtitioſa in eos leones poſtulauerit. Polycarpum emiſſis vndique exploratoribus indagabant, & ſeruulos etiam quaeſtionibus dirisſimis ad prodendum dominum adigebant. (r) Huncenim Aſiae magiſtrum, hunc patrem Chriſtianorum, hunc Deorum euerſorem credebant, (s) eoque ſublato magnum rei Chriſtianae praeſidium ſe ſperabant ſubtracturos. Similes inſidiae etiam Cypriano aliisque episcopis parabantur, a Decio potiſſimum, cuius furor maxime in clerum Chriſtianorum ſaeuiit. Quid opus vero erat tam curioſa indagine, ſi clerici ſingulari habitu induti inambularunt, vt quilibet gentilium eos dignoſcere, ac prodere poſſet? Sin vero aliquis clerum in ſacramenti tantum celebratione veſtes ſacras ſumſiſſe credat, ne in hoc quidem adſenſum inueniet. Sic enim & nomina harum veſtium procul dubio antiqua aut certe linguae Romanae analoga eſſent. Sed quis credo *orarium, caſulam, cappam* aliaque huius generis, non dicam antiqua, ſed Latina, eſſe dicet? Manipulus Latinis eſt herbarum congeries, quanta manibus capitur. Pontificiis manipulum vocatur veſtis manibus aptanda. Orarium vocem recentiorem eſſe omnes agnoſcunt. Caſula Latinis eſt parua caſa; Pontificiis veſtis. Cappa denique Hetruſco ſermoni manifeſto debet originem. Quis igitur credet, rem ipſam tantae vetuſtatis eſſe, cum nomina ſint recentiſſima?

§. VII.

Praeterea & hoc obſeruandum, quod antiqui ſcriptores non modo taceant, ſed & diſerte negent, ſacerdotalem habitum apud ſe a populari diſcrepare. Exſtat in Conciliorum Tomis COELESTINI PP. I. ad Epiſcopos Gallicanos Viennenſis & Narbonenſis prouinciarum Epiſtola, (t) ſaeculi quinti anno circiter trigeſimo ſcripta, in qua multa in hanc rem egregie diſſeruntur, quae hic minime praetermittenda ſunt. Audiuerat Pontifex, quosdam huius prouinciae ſacerdotes, intempeſtiuo peregrinorum rituum amore ductos, habitu ſingulari vti, eique inſtituto ſuo colores quaerere ex ſcriptura, quae lumbos fidelium cinctos eſſe iubeat. (u) Refellit eos hac epiſtola Coeleſtinus, & mentem ſuam his

(r) Smirnenſ. Eccleſ. *Epiſtola Encyclic cap. VI. in* Clerici *biblioth. PP. Apoſt. p.* 195. *Tom. II.* (s) Ibidem *cap. XXII. p.* 198. (t) Concil. *Tom. II. p.* 1612. (u) Luc. XII, 35.

his verbis aperit: *Didicimus, quoſdam Domini ſacerdotes ſuperſtitioſo potius cultui inſeruire, quam mentis vel fidei puritati. Sed non mirum, ſi contra eccleſiaſticum morem faciunt, qui in eccleſia non creuerunt, ſed venientes itinere ſecum haec in eccleſiam, quae in alia conuerſatione habuerunt, intulerunt. Amicti pallio & lumbis praecincti credunt, ſe ſcripturae fidem non per ſpiritum, ſed per litteram, completuros.* Tum paucis interiectis: *Diſcernendi a plebe vel ceteris ſumus doctrina,* NON VESTE; *conuerſatione,* NON HABITV; *mentis puritate,* NON CVLTV. Ex hoc illuſtri loco plura diſcimus. Primo videlicet, quod ſacerdotalis habitus tunc in peregrinis, forte orientalibus, eccleſiis inualeſcere coeperit. Deinde, quod iam tum curioſus hic & ſcenicus veſtium delectus cum ſuperſtitione & temerario ſcripturae abuſu fuerit coniunctus, ac denique, quod Pontifex Romanus ipſe ſingularem illum habitum reiecerit, & in hoc ſacerdotes a plebe non ſeiungendos eſſe pronunciauerit. Eant igitur Pontificii, perfricent frontem, & antiquitatem habitus ſacrificulorum ſuorum vltimam iactent. Omnes profecto naris non plane obeſae ex hoc teſtimonio facile animaduertent, illum ne ſaeculo quidem quinto in eccleſiis occidentalibus vbique vſu receptum, ſed potius, tanquam vanum & ſuperſtitioſum, reiectum & exploſum fuiſſe.

§. VIII.

Nec omittendum hic Heraclae exemplum, quod validiſſime demonſtrat, habitum ſacerdotalem primis ſaeculis nullum fuiſſe. Vixit hic Heraclas ſaeculo tertio ineunte, & tempore Origenis inter presbyteros eccleſiae Alexandrinae ſedit. De eo vero ipſe ORIGENES apud EVSEBIVM (x) haec refert: *διὸ καὶ πρότερον κοινῇ ἐσθῆτι χρώμενος, ἀποδυσάμενος, καὶ φιλόσοφον ἀναλαβὼν σχῆμα μέχρι τοῦ δεῦρο τηρεῖ. Atque id circo, cum vulgari veſte antea vſus fuiſſet, ea depoſita, philoſophicum induit habitum, quem etiamnum retinet.* Eadem momoriæ prodidit HIERONYMVS, (y) quando de Origene agens, *conſtat,* inquit, *eum ſtatim Roma Alexandriam reuerſum, Heraclam presbyterum,* QVI SVB HABITV PHILOSOPHI PERSEVERABAT, *adiutorem ſibi feciſſe κατηχήσεων, qui quidem & poſt Demetrium Alexandrinam tenuit eccleſiam.* Iam quis ex hoc non videt, Presbyteros nullo tum peculiari veſtitu a plebe diſcrepaſſe? Si enim pres-

(x) Euſeb. *Hiſt. Eccleſ. lib. VI. cap. XIX. p.* 180. (y) Hieronym. *deſcript. eccleſ. cap. LIV.*

presbyter ſuo lubitu habitum philoſophicum aſſumſit, in eoque perſeuerauit: neceſſario nullam adhuc fuiſſe oportet legem veſtiariam, quae ſacerdotibus indumenta ſingularia imperauit. Nam habitus philoſophicus non profecto erat ſacerdotalis, ſed omnibus philoſophis, etiam gentilibus, communis, nec inter Chriſtianos a ſolis ſacerdotibus ſumebatur, ſed ab omnibus, qui auſteriorem vitam ſectabantur, vt ſupra (z) demonſtratum eſt. Sane hoc argumentum tam euidens eſt, ac veluti in oculos incurrit, vt ipſe H. VALESIVS veritate coactus ad EVSEBII (a) locum ita commentetur: *Ex his apparet, nullum etiam tum peculiarem fuiſſe veſtitum clericorum, quandoquidem Heraclas, Alexandrinae eccleſiae presbyter, & qui poſtea eiusdem loci Epiſcopus fuit, philoſophicum pallium ſemper retinuit.*

§. IX.

Quum igitur hactenus ſatis oſtenſum ſit, nec in ſacris, nec extra ea, clericos habitu peculiari vſos eſſe, non alienum fuerit, ipſam huius ritus hiſtoriam paullo accuratius hic indagare, vt quo pacto ſenſim in eccleſiam receptus ſit, dilucidius pateat. Vt vero rem ab ouo ordiamur, illud inter omnes conſtat, quod Chriſtus nec in communi vita, nec in euchariſtiae inſtitutione peculiarem habitum adhibuerit. Alterum forte nemo negauerit, ſiquidem diſerte ſcriptura docet, (b) Chriſtum non, vt Iohannem Baptiſtam, ſingulare viuendi genus ſectatum eſſe, ſed eo victu & amictu vſum, quo ceteri Iudaei vtebantur. Nec tacuiſſent profecto Euangeliſtae, ſi quid nouum aut ſingulare in veſtibus Chriſti notaſſent, quemadmodum nec Baptiſtae horridiorem habitum diſſimularunt. Alterum quoque, quod nec in euchariſtiae inſtitutione habitu ſingulari vſus ſit, ex ipſa hiſtoria huius inſtitutionis manifeſtum eſt. Accumbens enim in triclinio Chriſtus, nihil mutauit, ſed tum demum τὰ ἱμάτια, puta pallium, depoſuit, quum finita coena pedes diſcipulorum lauaret. (c) Peracto pedilauio, pallium reſumſit, & menſae denuo accubuit, vbi de caritate aliisque rebus ad diſcipulos loquutus eſt. (d) Inde multa iam nocte ad montem oliueti pergit, vnde captus ad iudicium trahitur, iisdem veſtibus, quas deinde, quum cruci eſſet adfixus, milites inter ſe vel diuidebant vel forte

(z) *ſupra cap. I. §. VI.* (a) Valeſ. *ad Euſeb. l. c. p.* 109. (b) Matth. XI. 18, 19. (c) Ioh. XIII, 4. (d) Id. XIII, 12. ſeq.

ſorte diſtribuebant. Has vero veſtes ſingulares, nedum ſacerdotalibus hodiernis ſimiles fuiſſe, nemo fortaſſe dixerit, praeter BARONIVM (e) qui vt & hic veſtium ſacrarum ſplendorem tacite defenderet, Chriſtum in coena vltima veſtem pretioſam coenatoriae ſuperinduxiſſe, mira audacia ſomniat. Sed abunde Cardinali ſatisfactum eſt a CASAVBONO, (f) nec opus eſt copia argumentorum contra coniecturam, quae ne ſpecioſo quidem fundamento nititur.

§. X.

Hanc ſimplicitatem magiſtri procul dubio etiam Apoſtoli eorumque diſcipuli ſectati ſunt. Nam nec in communi vita veſtibus ſingularibus vti potuerunt ob rationes ſupra adlatas, nec in adminiſtratione ſacramentorum, quia per vniuerſum orbem diſperſi, baptiſmum ſaepius in fluminibus, ſacram coenam intra priuatas aedes hinc inde adminiſtrabant. Quis vero credat, Apoſtolos in itinere vbique veſtium adparatu fuiſſe onuſtos? Nec poſt apoſtolos toto trium ſaeculorum internallo quidquam in habitu clericorum mutatum. In tot enim patrum ſcriptis, quae ex iſta aetate ad nos peruenerunt, habitus ſacri nec vola nec veſtigium occurrit. Et quamuis huc trahi poſſint imagines nonnullæ hieromartyrum, veſtibus ſacris ornatorum, quales a BOSIO, ARINGHO & CIAMPINO memorantur, eas tamen recentiores eſſe, nemo non videt. Vt adeo ex illis veſtium clericalium antiquitas non magis probari debeat, quam mitrae Turcicae ex habitu Pilati, quo vulgo a pictoribus repraeſentatur. Interim complures Chriſtiani philoſophiæ ethnicæ, in primis Platonicae, operam dare conſueuerant. Nonnulli etiam ex ſcholis philoſophorum ad Chriſtianam ſapientiam ſubinde tranſibant, qui plerumque ob inſignem eruditionem & prudentiam a Chriſtianis ad epiſcopatus, aliaque ſacra munera, euehebantur. Quum igitur philoſophi ſingulari habitu vterentur, pallio nimirum vili & barba prolixa: factum inde eſt, vt cum alii Chriſtiani, tum imprimis clerici, qui vitam aſceticam amabant, pallio philoſophorum induerentur. Id quod ſupra variis exemplis demonſtrauimus, quibus nunc addi debet egregium monimentum HIPPOLYTI, Epiſcopi Portuenſis, Romae anno MDLI effoſſum, & bibliothecae Vaticanae illatum, in quo Hippolytus conſpicitur, cathedrae inſidens, & pallio philoſophico indutus. Eius

 deli-

(e) Baron. *Ad Ann. 34. n. XXIX.* (f) Caſaubon. *Exercit. Baron. XVI. n. 25 p. 354.*

delineationem, quam eruditiſſimo TENZELIO (g) debemus, hic indicandam duximus, vt quilibet ex hoc illuſtri monimento antiquiſſimorum Epiſcoporum habitum oculis luſtrare poſſit. Quamuis itaque hic habitus philoſophicus pro clericali haberi non poſſit, quandoquidem & laici illum ſuo lubitu ſumebant; ſaeculo tamen tertio nullus fere Epiſcopus, nullus presbyter, nullus diaconus erat, quin hoc habitu tanquam ſimpliciſſimo & ſapientiae ſpeciem obiiciente, quam libentiſſime vteretur.

§. XI.

Illuxit demum ſaeculum quartum, quo chriſtiana religio tot adhuc perſequutionibus oppreſſa erigere ſe ac veluti de carcere prodire coepit. Imperio praeerat Conſtantinus, ipſe Chriſtianus, & pompae in rebus omnibus ſtudioſiſſimus, qui, quum Chriſtianorum numerum augeri ſerio cuperet, operam dedit, vt ſplendido atque auguſtiore apparatu ſacra peragerentur. Hinc templa & baſilicae magnificentiſſimo ſumtu exſtructae, hinc lumina, vaſa pretioſa, thuribula inuenta, aliaeque caerimoniae excogitatae ſunt, quae oculos ferirent. Atque tunc etiam de ſacris veſtibus cogitatum eſt, quibus ornati ſacerdotes in templis plebem veneratione quadam implerent. Ipſe Conſtantinus, THEODORITO teſte, (h) Macario Epiſcopo Hieroſolymitano τὴν ἱερὰν στολὴν *ſacram veſtem donauerat, vt ea indutus diuini baptiſmi miniſterium perageret, eaque veſtis aureis filis contexta erat.* Quod quin in aliis quoque eccleſiis tum ipſe, tum ſucceſſores, fecerint, nullum eſt dubium. Et ex eo demum tempore frequens eſt apud ſcriptores veſtium ſacrarum mentio, dignaque viſa eſt haec res, quae in ipſis conciliis expenderetur. Iam anno CCCLXIII in concilio LAODICENO (i) exiſtimatum, *quod non oporteat miniſtrum orarium ferre, itemque quod non oporteat lectores & cantores orarium ferre, & ſic legere vel canere.* Poſtea in concilio Carthaginenſi IV (k) decretum, *vt Diaconus de ſacro codice lecturus alba veſte vteretur.* Eodem tempore GREGORIVS NAZIANZENVS, (l) HIERONYMVS (m) & CHRYSOSTOMVS (n) paſſim meminerunt veſtium ſacrarum, in eoque fere conueniunt, quod ſplendidae ac candidiſſimae fuerint. Sed tantum abeſt, vt in eo myſterium quaeſiuerint anti-

(g) Tenzel. *Dial. menſtr.* 1693. *p.* 357. *ſeq.* (h) Theodorit. *L. II. H. E. cap. XXVII. p.* 121. (i) Concil. Laod. *Can. XXII. XXIII.* (k) Concil. Carthag. IV. *Can. XLI.* (l) Greg. Naz. *in ſomnio de Anaſt. Tom. II.* (m) Hieron. *lib. I. contra Pelag.* (n) Chryſoſt. *hom. LX. ad pop. Antioch.*

antiqui, vt nec eiusdem vbique formae fuerint, & ſingulae fere eccleſiae ſuo lubitu eas confici curarint. Vnde factum, vt hodienum inter orientalem atque occidentalem eccleſiam maximum in hoc diſcrimen ſit, nec in ipſa occidentali eccleſia idem vbique mos obſeruetur. Notandum etiam, in Occidente has veſtes multo tardius certis legibus definitas fuiſſe, quam in oriente. Quod non ſolum ex Coeleſtini loco ſupra laudato patet, ſed ex conciliis etiam recentioribus, in quibus ſaepiuſcule de hoc ornatu ſacro litigatum. At ſaeculo ſexto vltimam demum manum huic veſtitui impoſuiſſe videtur GREGORIVS MAGNVS, qui ſicuti eiusmodi rituum erat curioſiſſimus, ita, IOANNE DIACONO (o) teſte, nihil reliqui fecit, vt & veſtium ſacrarum leges vbique obſeruarentur. Quae poſtea WALAFRIDVS STRABO, ALCVINVS ceterique huius farinae ſcriptores de myſteriis harum veſtium commentati ſunt, huc non pertinent, iam ab aliis copioſe quippe explicata.

§. XII.

Haec de veſtibus ſacris intra eccleſiam adhibendis. Extra eam clerici initio habitu vili & ad modeſtiam compoſito vtebantur, qualis, vt dixi, erat philoſophicus. Sed ſaeculo quarto paullo elegantius veſtitos fuiſſe oportet. Quum enim Euſtathius, Sebaſtenorum Epiſcopus, pallium philoſophicum more antiquorum ſumeret, diſcipuliſque ſuis, vt idem facerent, auctor eſſet: tantam ſibi conflauit inuidiam, vt ipſe eius parens Eulalius, Caeſareenſis Epiſcopus, eum ſacerdotio priuaret, ideo, quod habitu parum decoro vteretur: (p) Quae cenſura vt ad poſteros teſtatior eſſet, in ipſa ſynodo Gangrenſi (q) canon conditus eſt; εἴ τις ἀνδρῶν διὰ νομιζομένην ἄσκησιν περιβολαίῳ χρῆται, καὶ ὡς ἂν ἐκ τούτου τὴν δικαιοσύνην ἔχων καταψηφίσοιτο τῶν μετ᾽ εὐλαβείας τοὺς βήρους φορούντων, καὶ τῇ ἄλλῃ κοινῇ καὶ ἐν συνηθείᾳ οὔσῃ ἐσθῆτι κεχρημένων, ἀνάθεμα ἔστω. *Si quis vir ob eam, quae exiſtimatur, pietatis exercitationem, vtatur peribolaeo, hoc eſt, amictu pallii, & velut in hoc iuſtitiam conſtituens, condemnet eos, qui cum pietate beris & alia communi ſolitaque veſte vtuntur, anathema ſit.* Ex hoc canone, quo cum IVSTELLI (r) annotationes conferendae ſunt, diſcimus primo, clerum huius concilii tempore, id eſt, circa medium ſaeculum quartum, abhorruiſſe a veteri habitu

(o) Ioannes Diac. *de Vita Gregorii M. Libr. II cap. LVII.* (p) Socrat. *H. E. lib. II. cap. XLIII.* (q) Concil. *Gangr. Can. XII.* (r) Iuſtell. *ad Cod. Canon. eccl. vniuerſa p. 194. edit. Helmſt.*

bitu philoſophico, & eum indecorum habuiſſe: deinde veſtitum eos adſumſiſſe multo elegantiorem. Βῦρος enim vel Βίῤῥος veſtem hic notat ſericam, qualis erat virorum honeſtiorum, vt ZONARAS (s) & BALSAMON (t) explicant; non viliorem, vt alii malunt. (u) Alias enim Euſtathio nulla fuiſſet ratio, habitum communem reiiciendi, & pallium philoſophicum in vſum reuocandi. Paullo poſt monachorum diſciplina inualuerat, qui ſchemate ſingulari, veluti tonſura, pallio, cilicio vſi, tantam ſibi ſanctitatis famam conciliarunt, vt ipſe IVSTINIANVS IMP. ſingulari lege (x) cauerit, ne quis laicus, aut hiſtrio, hoc habitu vteretur. Quum igitur in Oriente plerique epiſcopi ac clerici ex monachorum ordine adſumerentur: factum inde eſt, vt etiam ad hanc dignitatem euecti habitum monachalem retinerent, quod in noſtram vsque aetatem faciunt epiſcopi Graecorum. Ex hoc ſimul adparet, vnde tonſura clericorum originem habeat, quam & occidentales ab orientalibus cum ipſo monachiſmo acceperunt. Ea enim quum initio eſſet monachorum propria, poſtea a ceteris quoque clericis adſumta eſt, donec ſaeculo ſexto omnibus clericis neceſſaria videretur. (y) Quamuis autem occidentales clerici Graecos in tondendis capillis imitarentur: in reliquo tamen habitu modeſtiae tam parum ſtudioſi erant, vt nullis legibus magis opus videretur, quam veſtiariis. Plerique enim diuitiis & faſtu elati nihil concedere volebant laicis, quibus iam dominari coeperant. Sic anno DLXXXIX in CONCILIO NARBONENSI (z) clericis interdici oportuit *ſagum, calceamenta, aut veſtimenta ſaecularia, veſtimenta purpurea, quae ad iactantiam mundialem pertinerent.* Sed & ſaeculo decimo tertio in CONCILIO MONPELIENSI hanc legem conditam eſſe ſcimus: *quoniam propter incompoſitum habitum quorundam clericorum regularium & ſaecularium adeo laici ſcandaliſantur, quorum frequenter nobis ſunt oblatae querelae, quod non ſolum viros eccleſiaſticos bine contemnunt, verum & eccleſias aggrauant & moleſtant: non credentes, huiusmodi clericis magis deferendum, quam laicis, qui non ſolum a laicis in habitu & alia conuerſatione non diſcrepant, verum & in his & in aliis*

(s) Zonar. *ad Can.* 12 *Conc Gangrens. p.* 316. (t) Balſamon. *in Canonem eundem p.* 804. (u) Salmaſ. *ad Tertull. libr. de pallio p.* 32. & *in not. ad Hiſtor. Aug. ſcriptores p.* 121. Suicer. *Theſaur. Eccl. p.* 684. *Tom. I.* (x) Nouell. *LXXXIII. cap. XLIV.* (y) Concil. *Agathenſe Can. XX. Confer.* Friedr. Spanhemii *Hiſt. Chriſt. ſaec. XI. cap. V. num. V. p.* 1081. & *ſaec. VII. cap. III. num. III. p.* 1180. *Tom. I. Op.* (z) Concil. *Narbon. Can. I.*

aliis magis ſe exhibent diſſolutos, nos volentes praedictorum vtilitatibus tam ſpiritualiter, quam corporaliter prouidere, in ſynodo praeſente ſtatuimus, vt quilibet Archiepiſcopus vel Epiſcopus talaribus veſtimentis & camiſia linea ſuper alios pannos extra domum ſuam, ſi pedes vadat, ſemper vtatur, & idem obſeruet in domo, cum curiam publice cum extraneis tenet. Chlamydem quoque talarem habeat ſuper ſcapulas conſutam more Romano. Fortaſſis charta nos citius deficeret, quam eiusmodi legum copia. Sed quid opus eſt plura adferre, cum vel ex his ſatis conſtet, nec antiquiorem ſaeculo quarto eſſe habitum ſacerdotalem, nec ſimul vno tempore in eam formam fuiſſe redactum, qualis hodie vel in Graeca, vel in Romana eccleſia, conſpicitur?

§. XIII.

Praemiſſa hac breui hiſtoria, & altera pars audienda erit. Diximus enim ſupra, Pontificios nonnullos in alia omnia ire, & originem habitus clericalis ab ipſis apoſtolorum temporibus deriuare. Quibus itaque rationibus adducti hoc faciant, nunc erit diſpiciendum. Tria vero potiſſimum argumentorum genera ſunt, quibus in hac controuerſia vtuntur. Vel enim ipſos apoſtolos habitu hodierno induunt, quod ſumma impudentia auſus eſt BARONIVS, vel ad patres trium priorum ſaeculorum confugiunt, quod vna cum BARONIO (a) fecit CASALIVS, (b) vel patres quarti & ſequentium ſaeculorum teſtes laudant, quod tutiſſimum viſum eſt BELLARMINO. Cum hoc nulla nobis erit controuerſia, ſiquidem ipſi fatemur, habitum clericorum iſto ſaeculo fuiſſe inuentum. Nec cum iſto hic litigabimus, quia ſequente capite de apoſtolis accuratius agendum erit. Ergo ſecundum tantum argumentorum genus reſtat, hic ſub limam reuocandum.

§. XIV.

In principiis igitur locant CLEMENTEM ROMANVM, ANACLETVM, SOTEREM & S. STEPHANVM, Pontifices Romanos, magna, vt aiunt, nomina & omni exceptione maiora, quippe ad ſaeculum primum, ſecundum, tertium referenda. Ex Clementis ſcriptis laudant Epiſtolam II. ad Iacobum, fratrem Domini, in qua tam multa de lauandis, ſeruandis, comburendisque ſacris veſtibus praecipiuntur, vt ab inſulſiſſimo monacho nihil potuiſſet ſcribi frigidius. ANACLETI (c) quoque epiſtolam aliquam

 lau-

(a) Baron. *ad ann. 261. n. 44.* (b) Caſal. *de profanis Aegypt. & Rom. & ſacris Chriſtianorum ritibus lib. III. cap. XXXV. p. 189. ſequ.* (c) Anaclet. *Epiſt. 1. de oppreſſ. Epiſc.*

laudant, in qua praecipitur, *vt Epiſcopus ſecum habeat miniſtros ſacris indutos veſtimentis in fronte & a tergo.* Porro & SOTEREM Papam (d) leges quasdam de veſtimentis ſacris a monialibus non tangendis condidiſſe ferunt. Denique & S. STEPHANI Epiſtolam I. de veſtimentis eccleſiaſticis multa praecipere contendunt. Sed deſperatam profecto cauſſam eſſe oportet, quae ad hos triarios rediit. Omnes enim hae epiſtolae decretales tam manifeſto ex Iſidori Mercatoris impoſtoris ac nebulonis inſulſiſſimi officina emiſſae ſunt, totque falſitatis indiciis ſe produnt, vt ipſis pontificiis, (e) quibus laeua ſalit, nugarum anilium pudeat, ex quo a BLONDELLO (f) inuictis argumentis exploſae ſunt. Relinquendae igitur iſtae cupediae TVRRIANO, (g) MALVASIAE, (h) CARDINALI DE AGVIRRE (i) aliisque eiusmodi ingeniis, quorum intereſt, epiſtolas has in tuto collocare id eſt, magno conatu maximas nugas agere. Satis enim poenarum hos dediſſe credimus, dum ab ipſis contribulibus ſuis deridentur, tam deformes eſſe cenſentibus has Epiſtolas, vt nulla arte, nulla ceruſſa aut purpuriſſo fucari poſſint. (k)

§. XV.

Paullo majoris momenti eſſe videntur, quae ex Patribus ad ſtabiliendam cauſſam ſuam colligunt. Nam primo laudant ORIGENEM, (l) qui veſtimentorum ſacrorum iam ſaeculo tertio rationes myſticas tradiderit, deinde & METHODIVM, (m) qui eadem aetate indumenta etiam ſacrata laudauerit. Sed quam parum candide hoc fiat, vel tirones animaduertent, ſi ipſa patrum loca euoluerint. ORIGENES enim loquitur de habitu ſacerdotali veteris teſtamenti, cuius vſum aeque ac myſteria omnes agnoſcimus. METHODII vero *Reuelationes* περὶ τῶν ἀπὸ συστάσεων κόσμου συμβάντων, quae inter ORTHODOXOGRAPHA BASILEENSIA (n) habentur, tantum

(d) Soter. *Epiſt. ad Epiſcop. Italiae.* (e) Natal. Alex. *ſaecul. 1. part. II. p.* 219. Petr. de Marca *libr. III. de concord. Sacerd. & imperii cap. V.* Gerbaſ. *append. de cauſſa mai. p. 68.* Chriſt. Lup. *Schol. ad can. concil. part. IV. p.* 362. *Vt taceamus* Dupinium, Nic. Antonium, Launoium, Ant. Pagi, Baluzium, Cardin. Bonam. *aliosque, quos allegant* D. Gerhard. *Tom. I. Confeſſ. Cathol. p. 433. ſequ.* Ittig. *diſſ. de Patribus Apoſt. n. XXXVII. p. 118. ſequ.* (f) Blondell. *in Pſeudo-Iſidoro & Turriano vapulante.* (g) Turrian. *ſingulari opere de Epiſtolis decretal. aduerſus Magdeburg.* (h) Bonau. Maluaſia *Apologet. pro Epiſt. decretal.* (i) Card. Aguirre *in Appar. ad Concil. Hiſp. Tom. I. diſſ. IV. p. 69. ſequ.* (k) Labbeus *Tom. I. Concil. p. 78.* (l) Origen. *hom. II. in Leuit.* (m) Method. *in libro reuelat.* (n) Orthodoxogr. *Tom. I.*

tum abeſt, vt ſaeculi tertii ſcriptori tribui poſſint, vt potius multa de Turcis eorumque rebus geſtis garriant, & ſic fatentibus omnibus (o) potius METHODIO Homologetae, Patriarchae Conſtantinopolitano, ſaeculi decimi tertii ſcriptori, adſcribendae ſint. Huius vero Methodii aeuo indumenta ſacerdotum ſacrata iam vbique recepta fuiſſe, & nemo negat, & iam ſupra a nobis datum eſt.

§. XVI.

Sed reſtat vltimum argumentum, ad quod, tanquam ad ſacram anchoram, confugiunt, quotiescunque palmam dubiam eſſe vident. Exſtat nimirum vita & Paſſio Cypriani, non illa a PONTIO diacono Carthaginienſe, ſed ab alio quodam multo recentiore, ſaeculo octauo (p) ſtilo ſatis inelaborato conſcripta, in qua Cypriani habitus, quem ad ſupplicium ductus depoſuerit, hunc in modum deſcribitur: *Et ita idem Cyprianus in agrum Sexti perductus eſt, & ibi ſe lacerno birro exſpoliauit, & genua in terram flexit, & in orationem ſe Domino proſtrauit. Et quum ſe Dalmatica atque tunica exſpoliauiſſet, & diaconis tradidiſſet, in linea ſtetit. & coepit ſpiculatorem ſuſtinere.* Haec exſcribens BARONIVS (q) dici non poteſt, quantopere ineptiat, quantum triumphet, quam repeiſſe ſe putet, non quod pueri in faba. Addit enim: *Haec diligentiore conſideratione penſanda ſunt. Etenim ex iis adeo certis antiquitatis eccleſiaſticae monimentis, qualis eſſe ſoleret Epiſcoporum habitus, probe poſſumus intelligere.* Hactenus bene. Quamuis enim nihil cauſſae ſit, cur acta haec *certum antiquitatis eccleſiaſticae monimentum* putemus, quum ſagacioribus miſere interpolata videantur; fatebimur tamen Baronio, nos ipſos hic epiſcoporum habitum genuinum agnoſcere, ſed vulgarem, & ab hodierno plane diuerſum. Pergit vero Baronius, & criticum inuita Minerua agit. Poſtquam enim, quid linea, quid birrus, quid lacerna & dalmatica ſit, prolixe inquiſiuit, rationesque omnes ſubduxit, hanc ſummam facit cogitationum ſuarum: (r) *Ex his itaque iam exploratum haberi videtur, Epiſcoporum hunc fuiſſe antiquum habitum, vt poſt veſtem ſuperinducerent lineam, & deſuper eam ſolutam tunicam, ac denique humeros tantum tegens & brachia lacernum birrum. Quo genere indumenti hodie videmus vti S. Romanae Eccleſiae Cardinales, atque Epiſcopos*

(o) Aubert. Miraei *Schol. ad Hieronymi Catal. ſcriptorum Eccleſ. cap. LXXXIII.* Guil. Caue *Hiſtor. litter. Part. I. p. 75. ſequ.* (p) a Paullo *nimirum* Diacono, *vt cenſet* Voſſ. *de Vitiis ſermon. lib. VI. p.* 321. (q) Baron. *ad ann.* 361. *n. LX.* (r) Idem *ibid. num. XLV.*

ſcopos illos, qui ex Regularibus ad eam dignitatem proueƈti ſunt. Vt rectius hoc intelligatur, *lineam* explicat de hodierno Ephod, quod Italis *Rochetto* vocatur; dalmatica ipſi eſt tunica talaris, & birrus denique lacernus palliolum, quod humeros tegit.

Spectatum admiſſi riſum teneatis, amici!

En Cyprianum habitu Cardinalis! Exploratum enim eſt Baronio, Cyprianum tali indumenti genere hic repraeſentari, quali hodie vtuntur Romanae eccleſiae Cardinales. Mireris, quod purpureum galerum omiſerit, vt Cardinalem omnibus numeris abſolutum habeamus. Sed ne iocari videamur, res ipſa paullo diligentius conſideranda eſt. Referunt acta, qualiacunque ſint, Cyprianum poſitis veſtimentis *in linea ſtetiſſe*; atque adeo primum quaerendum eſt, quidnam ſit *linea* illa veſtis, in qua beatisſimus martyr ſpiculatorem exſpectauit? Reſpondet Baronius: *Nihil aliud eſt, quod dici poſſit, niſi* lineam *illam Cypriani commune illud omnibus Epiſcopis lineum indumentum fuiſſe, quod* Ephod *alii dicunt. Italice vero* Rochetto. Cur vero nihil aliud dici poſſet? Linea illa fuit interula, quae ſuper nudum indui conſueuit. Quotidie enim videmus homines capitis damnatos ad interulam vsque exui, & ſic *in linea* carnificis ictum exſpectare. Idem igitur ſi Cyprianum feciſſe dixerimus, nihil praeter rem dixiſſe videbimur. Praeuidit quidem hoc telum Baronius, ſed illud ſuo more contemnit. Neminem enim tam obtuſum ingenio futurum exiſtimat, vt acta de linea interula intelligenda putet, ſiquidem non decuiſſet ſacerdotalem grauitatem, Cyprianum ad interulam vsque denudari, quum praeſertim ad hoc non cogeret magiſtratus, nec carnificis functio id poſtularet. Egregia vero ratio. Non decuit ſacerdotem ad interulam vsque denudari, ergo capitis damnatus, & quidem ab ethnico magiſtratu, Cyprianus denudatus non eſt. Cur non eodem ratiocinandi artificio concludamus, Chriſtum veſtibus ornatum cruci eſſe affixum; non enim decuiſſe ſaluatoris ſanctitatem, nudum ab vllo mortalium conſpici. Multum videlicet intereſt inter hominem ſuo arbitrio viuentem, & iudicio capitali damnatum. Illorum nemo temere tam ſine fronte erit, vt nudum ſe oculis hominum exponat; at in ſuppliciis res non hominis arbitrio agitur, nec quaeritur, quid decorum ſit, ſed quid carnifex fieri velit? Et vnde porro probabit Baronius, carnificis functionem hoc non poſtulare? Reſpondet quidem: *Quid enim opus erat ad capitis obtruncationem, ad ſubuculam vsque exui,*

quum præſertim nullum ea de re exſtet exemplum? Sed videtur Cardinalis nunquam eiusmodi ſupplicium ſpectaſſe: alioquin tam pueriliter non ineptiret. Multum enim opus eſſe ad obtruncandum caput, vt homo non ſolum ad interulam, ſed omnino ad cutem, denudetur, carnifices rectius docebunt, quam Baronius, quibus & hic, tanquam artificibus, in ſua arte credendum eſt. Iam etiam de *dalmatica*, quam poſuit Cyprianus, diſpiciendum. Baronius hic iterum veſtem ſacerdotalem reperit, & nos ad MARTYROLOGIVM (s) ſuum relegat. Sed in eo, quod ad rem faciat, nihil omnino occurrit. Diuerſa enim dalmaticarum genera ibi recenſet, veluti manicatarum, chirothecatarum, aliarumque ſine manicis, & deinde plura ex recentioribus ſcriptis corradit. Certiora igitur quaerenda ſunt. Dalmatica vox eſt recentior, & Caeſarum demum aetate inuenta, & quidem ita vocabatur *tunica, clauis purpureis inſignis*, (t) qualem non niſi molliores geſtabant. Hinc vitio verſum legimus Commodo Caeſari, quod *dalmaticatus* in publicum prodiiſſet. (u) Nec minus in vitio poſitum, quod Elagabalus poſt coenam ſaepe viſus ſit *dalmaticatus*. (x) Vnde colligimus, veſtem hanc, vt ſolent omnes exoticae, adeo ſorduiſſe viris grauioribus, vt eam mulieribus, quam viris, digniorem habuerint. Quis igitur credat, Cyprianum, virum ſanctiſſimum, & quod caput rei eſt, epiſcopum, tam ſui eſſe oblitum, vt veſtem hanc molliorem, & quam tunc vix Romanorum luxus inuenerat, ſibi ſumſerit? An, quod in Commodo & Elagabalo Romanis intolerabile viſum eſt, Cyprianum Epiſcopum decuit? Hinc tantum abeſt, vt Baronius in Cypriano dalmaticam ſacerdotalem inuenerit, vt potius probari haut difficulter poſſit, dalmaticas ante quartum ſaeculum a ſacerdotibus non fuiſſe admiſſas. Operae pretium erit, hoc accuratius conſiderare. Cum Commodi & Elagabali tempore dalmaticae Romanis mollitiem quandam prae ſe ferre viderentur; nemo erat, qui hoc habitu vti vellet, eaque opinio ſatis diu vigebat, donec, vt fieri ſolet, tempus eam minueret. Interea deſaeuierat tyrannorum furor, & Chriſtiani Conſtantini fauore tuti melius habere coeperant. Clerici igitur quum paullo elegantius veſtiri cuperent, initio Syluestri Papae conſilio adſumſerunt *colobium*, ſed, quum & iſtud parum ſplendidum videretur, paullo poſt, vel ipſius Syluestri vel ſucceſ-

D ſorum

(s) Baron. *notat. ad Martyrol. Rom. die* 31. *Maii.* (t) Voſſ. *lib. VI. de vitiis ſerm. p.* 320. *Tom. II. Opp.* (u) Lamprid. *in Commodo cap. VIII.* (x) Lamprid. *in Elagabalo cap. XXVI.*

Digitized by Google

ſorum iuſſu colobium cum dalmatica commutarunt. Haec vera eſt dalmaticae tunicae origo, quam ſcriptores magno conſenſu docent. CAROLVS M. Imp. (y) qui in antiquos eccleſiae ritus mira curioſitate inquiſiuit, vbi de ſacris veſtibus agit: *Quum*, inquit, *nuditas brachiorum culparetur, a Syluestro dalmaticarum repertus eſt vſus.* Sic & ABBO FLORIACENSIS, (z) qui ex inſtituto Pontificum vitas & res geſtas deſcripſit, *Syluestrum* ait *inſtituiſſe, vt diaconi dalmaticis in eccleſia vterentur.* Sed omnium accuratiſſime huius indumenti originem oſtendiſſe videtur ANSELMVS, (a) antiquus decretorum collector, qui EVSEBIVM neſcio quem auctorem ſequutus ita ſcribit: *A S. Syluestro & presbyteris eius colobiorum vſus ſumſit initium; & Marcus & Iulius & Liberius eo ordine ſunt vſi. Poſt hos autem colobia in* DALMATICAM *ſunt commutata. Viſum enim eſt, melius huic propoſito conuenire, quod accuratius placere valeat.* Ex his antiquis ſatis ſcriptoribus manifeſtum eſt, dalmaticas vel a Syluestro, qui ab anno CCCXII ad annum vsque CCCXXXV Romanae eccleſiae praefuit, vel a Damaſo, qui ab anno CCCLXVII annos ſeptendecim imperauit, fuiſſe in eccleſiam introductas. Et poſterior quidem ſententia eo magis probabilis eſt, quo notior eſt Damaſi Papae luxus, ab ipſis gentilibus notatus. AMMIANVS enim MARCELLINVS, (b) qui ea ipſa aetate ſcripſit, non ſine ſale refert, *hunc Epiſcopum, ditatum oblationibus matronarum, proceſſiſſe vehiculis inſidentem, &* CIRCVMSPECTE VESTITVM, eumque comparat prouincialibus quibusdam Antiſtitibus, in quibus *vilitatem indumentorum* laudat. En Damaſi genium, ad ſplendorem & elegantiam factum, quem etiam miratus Prætextatus Conſul apud HIERONYMVM (c) ſaepius dicere ſolebat: *Facite me vrbis Epiſcopum, & protinus ero Chriſtianus.* Quam veriſimile igitur eſt, Damaſum huius ingenii virum, vt ANSELMVS ſuſpicatur, veſtem dalmaticam primum omnium in locum colobii adſumſiſſe? Hoc vero ſi admittas (nec cauſſa vlla eſt, cur admittere nolis,) quomodo iam Cyprianus, & quidem ad ſupplicium ducendus, dalmatica vti potuit? Sed obiicit Baronius, ita tamen rem in actis, *certiſſimo antiquitatis eccleſiaſticae monimento*, referri. Referatur licet; quid tum? Annon vel hoc argumento conſtat, acta illa non coaeua, ſed ſequioris ſae-

(y) Carol. M. *de ſacrificio Miſſæ & ratione rituum eccleſiae ad Alcuinum edit. Antv.* 1560. 8o. (z) Abbo Floriac. *Epit. de vitis Pontific. in Syluestro PP. cap. LXXXIV.* (a) Anſelmus *citatur a* Petro Ciacconio *in annotat. ad Caſſian. p.* 674. *edit. Rom. Confer.* Voſſ. *de vitiis ſerm. libr. III. cap. VI. p.* 131. *Tom. II. Opp.* (b) Ammian. Marcell. *libr. XXVII. cap. VI.* (c) Hieronym. *Epiſt. LXI.*

ſaeculi eſſe? Sed probe notandum videtur, non in omnibus actis dalmaticam inueniri, ſed, ipſo obſeruante Baronio, in nonnullis eius loco *tunicam* legi. Ex quo adparet, Cyprianum tunicam ſuper interulam induiſſe, hoc eſt, veſtem vulgarem, & omnibus prouincialibus communem, quam deinde auctor vitæ Cypriani recentior, ſtilum imprudenter ſuo ſaeculo attemperans, in dalmaticam commutauit. Quod denique ad *birrum lacernum* attinet, neſcio quid ſibi velit Baronius, dum hic etiam epiſcopale indumentum quærit. Lacernum enim, vt ipſe docet, fuit breue veſtimentum, quod ad arcendam pluuiam iniiciebatur; idque non ſacerdotibus aut epiſcopis proprium, ſed omnibus Romanis ac prouincialibus vſitatum. (d) *Birrum* vero ipſe refert ad colorem rufum, & ſic birrum lacernum ex ipſius Baronii ſententia quam rectiſſime explicabimus pallium rufum pluuiae arcendæ aptum. Videmus ergo Cyprianum, non Cardinalis habitu, vt Baronius ſuauiter ſomniat, ſed vulgari amictu indutum, interula nimirum, tunica & pallio ſeu lacerna, qualem tunc Carthaginienſes omnes geſtabant. Plura non addo, praeter hoc vnicum, quod PONTIVS diaconus, qui de vita & paſſione Cypriani volumen *egregium*, vt HIERONYMVS (e) vocat, reliquit, nec lineæ, nec dalmaticæ, nec birri lacerni, vel verbo mentionem faciat, quum tamen beatum matyrem capite plecti viderit. Vnde igitur hoc ſciuit Auctor actorum Cypriani, a Baronio hic exſcriptus, quum ſaeculo octauo non ſit antiquior?

§. XVI.

Antequam vltimam manum huic capiti imponamus, de tonſura etiam nonnihil dicendum erit, vt fabula haec laeta cataſtrophe finiatur. Paullo ante, quum veſtium ſacrarum hiſtoriam traderemus, meminimus etiam tonſurae, eamque a monachis primum inuentam, deinde vero ſaeculo quinto a clericis etiam ſine omni ſuperſtitione admiſſam diximus. Sed & hic reclamat Roma pontificia, & hoc inſigne ſacerdotum ſuorum antiquitatis laude priuari, non ſine dolore conqueritur. Vt igitur raſae genti ſua conſtet antiquitas, diuerſas vias ingrediuntur huius partis ſcriptores. Quidam enim cum ISIDORO, (f) BARONIO, (g) CASALIO (h) aliisque, ipſos apoſtolos tonſos in ſcenam producunt.

 Qui-

(d) *Vide* Ciceron. *Orat. Philipp. II.* Plin. *lib. XVIII. Hiſt. Natur. cap. XXV.* Feſt. *Gramm. in voce Lacerna.* (e) Hieronym. *de ſcript. Eccleſ. cap. LXVIII.* (f) Iſidor. *lib. II. de diuin. offic. cap. IV.* (g) Baron. *ad ann.* 58. *n.* CXXXII. (h) Caſal. *de ſacr. Chriſt. rit. L. III. C.* XLIX. *p.* 268. *ſeqq.*

Quidam ad patrum antiquiſſimorum, aliorumque ſcriptorum teſtimonia prouocant, quod praeter CASALIVM ex inſtituto facit CASTO CHAMILLAR, (i) Doctor Sorbonicus, qui de tonſura ſcripturus, diligentiſſime nugas omnes collegit. Alii denique quinti ac ſequioris ſaeculi patrum auctoritate vtuntur. Illis hic reſpondebimus: iſtis capite ſequenti ſatisfiet: cum his nihil nobis negotii eſt. Sed vt paucis hoc labore defungamur, primo mittimus ANICETI PAPAE (k) aliaque huius farinae teſtimonia. Adulterinum enim hunc eſſe Iſidori Mercatoris foetum, iam ſupra oſtendimus. Nec moramur ea loca, vbi nonnunquam de clericorum coma non nutrienda agitur. Aliud enim eſt, comam non promittere, aliud in coronae formam tonderi. Sed praecipua tantum loca examinabimus, in quibus cauſſae ſuae proram puppimque conſtituunt. Vrgent igitur, EVSEBIVM, (l) epiſcopos Tyri congregatos magnifica oratione adloquutum, ipſis inter alia tribuere τὸν οὐράνιον τῆς δόξης στέφανον, *caeleſtem gloriae coronam*, per quam nihil aliud indicet, quam tonſuram, quae hodienum corona vocetur. Vrgent deinde, quod GREG. NAZIANZENVS (m) ab Epiſcopis etiam in capillis decorum obſeruari velit, & ideo commendet Maximum, qui ad Epiſcopatum euectus capillos poſuerit. Denique ex AMMIANO MARCELLINO (n) addunt, Theodorum quendam a paganis ideo diris ſuppliciis fuiſſe enectum, quod puerum tonſuraſſet, quem eccleſiae deſtinauerat. Sed nihil procliuius eſt, quam tela haec plumbo obtuſiora declinare. Quod enim ad EVSEBIVM attinet, vel primus ipſius loci conſpectus docet, eum de nulla re minus, quam de tonſura, loqui. Nec propoſitum ipſi eſt, habitum Epiſcoporum deſcribere, ſed ſacrum eorum munus, adhibitis multis ſchematibus, collaudare. Hinc ipſis tribuit *ſacram tunicam talarem*, *coeleſtem gloriae coronam*, *& ſacerdotalem ſancti ſpiritus veſtem*, non quod eo habitu decoratos videret, ſed quoniam panegyriſtae eſt, omnia, quantum fieri poteſt, magnificentiſſime eloqui. Hinc quum eos ſacerdotes nominare vellet, per ſynecdochen notiſſimam ſigna ſacerdotii veteris teſtamenti commemorauit, quemadmodum noſtro etiam tempore orator Conſuli cuidam faſces & ſecures gratulari poſſet, quum tamen hodie nulli conſulum haec inſignia magiſtratus prae-

(i) Gaſto Chamillar. *de tonſura p.* 401. (k) Anicet. PP. *Epiſt. ad Gall. Ep. in Diſt. XXIII. Can.* prohibere fratres. (l) Euſeb. *libr. X. Hiſt. Eccl. cap. IV.* (m) Greg. Nazianz. *Orat. XIII.* (n) Amm. Marcell. *libr. XXII. Hiſt. cap. XXIIX.*

praeferantur. Nec magis ad rem facit, quod ex GREGORIO NAZIANZENO adferunt. Commendat enim pater iſte decorum, etiam in capillis detondendis ab Epiſcopo obſeruandum: ſed idem commendat PAVLLVS APOSTOLVS, (o) & quidem non Epiſcopis ſolum, ſed omnibus viris, quos non ſine turpitudine quadam comam alere docet. Quid vero haec ad tonſuram clericalem? Quaeſtio ſane non eſt, an clericis comae tondendae ſint? Id enim quis negaret, cum etiam laicos hoc facere deceat? Sed de eo quaeritur, an clericos in formam coronae tonderi oporteat? Id eſt, quod & a nobis negatur, nec a GREGORIO NAZIANZENO dicitur. At commendat tamen Maximum, quod Epiſcopus factus comam detonderit? Etiam hoc iure facit Gregorius, ſed cur quaeſo commendat? non profecto, quod in formam coronae tonſus ſit, ſed quod cynici ſqualoris pertaeſus, comam reſecandam curarit. Atque adeo hoc exemplum aeque eſt *ἀπροσδιόνυσον*, ac illud, quod Baronius ex Ammiano Marcellino, Caſalius ex Baronio refert. Integer locus ita ſe habet: *Diodorus quidam veluti comes* in tumultu Alexandrino cum aliis obtruncatus eſt, *quod, dum aedificandae praeeſſet eccleſiae, cirros puerorum licentius detondebat, id quoque ad Deorum cultum exiſtimans pertinere.* Iam conſidera Lector, quam mala fide agant Caſalius (p) & Baronius. (q) Ammianus Diodorum cirros puerorum detondiſſe ait; Caſalius puerum ab eo tonſuratum refert. Ammianus addit, Diodorum putaſſe, id quoque ad Deorum cultum pertinere; Caſalius & Baronius hos pueros eccleſiae deſtinatos fuiſſe fingunt. Quid abſurdius aut frigidius poterat excogitari? Sed age rem omnem expendemus, & vt dolus eo clarius perſpiciatur, quid fecerit, & qua re tantum ſupplicum meruerit Diodorus, paullo diligentius explicabimus, praecipue quum ad intelligendum Ammianum Delio natatore opus ſit. Obſeruandum igitur, *cirros* appellari puerorum capillos poſt primam tonſuram ſuccreſcentes. Nimirum ad annum ſeptimum vsque non tondebantur, intra quod tempus capilli vocabantur *comae.* Tunc tonſus ſemel capillus nutriebatur ad ephebiam vsque, & hic *cirrorum* nomine veniebat. Puberes facti iterum tondebantur, & tum ſubnaſcens capillus, ſi promitteretur, prolixiusque ſuper humeros deflueret, *caeſaries* appellabatur. Vterque vero puerilis crinis, & coma prima & cirri, cum ponerentur, ſacrari alicui Deo ſolebant.

(o) 1. Cor. XI, 14. (p) Caſal. *l. c.* (q) Baron. *ad ann.* 158. *n.* CXXIIX.

lebant. Vnde VARRO apud NONIVM (r) Grammaticum: *Ambraciae*, inquit, *primum capillum puerilem demtum*, *item* CIRROS *ad Apollinem ponere ſolent.* Conſuli etiam hic poſſunt TVRNEBVS (s) & SALMASIVS, (t) apud quos talia plena manu feruntur. Nouit hoc Diodorus, & hinc, praepoſtero odio in gentiles ſtimulatus, *puerorum* Alexandrinorum *cirros licentius detondit*, ideo quod *eos quoque ad vanorum Deorum cultum pertinere ſciebat.* Ignominia igitur affecit hos pueros, dum eos odio religionis cirris ſpoliauit, tantum abeſt, vt eccleſiae deſtinauerit. Quare etiam gentiles iſto facto tantopere irritauit, vt religionis zelo pueros ſuos, ſacro hoc, vt putabant, munere ſpoliatos, crudeli Diodori exitio vlciſcerentur. Ex quo adparet, fruſtra & hunc locum a Baronio & Caſalio allegatum, quippe qui, ne fidiculis quidem omnibus admotis, ad tonſuram clericalem trahi poſſit.

CAP. III.
DE
VERIS VESTIBVS APOSTOLORVM.

I. Apoſtolis a Pontificiis tribuuntur veſtes ſacerdotales. II. Videntur potius vſi communi veſtitu Iudaeorum III. In Iudaeorum veſtitum inquiritur. Petri veſtimenta ex Act. XII, 8. IV. Abdiae Babylonis teſtimonium de veſtitu Apoſtolorum.

§. I.

EX quo ſemel Concilii Tridentini patribus error craſſiſſimus excidit, quod veſtium ſacerdotalium origo ex Apoſtolorum diſciplina & traditione deriuanda ſit, omnia potius facienda putauit Roma pontificia, quam vt errorem hunc agnoſceret. Inde tot molimina BARONII aliorumque harum partium ſcriptorum, qui omnes ingenii vires eo contulerunt, vt ipſi apoſtoli eorum opera ac ſtudio ſacerdotali habitu ornati in publicum prodirent. Scilicet quos PAVLLVS (u) nobis ſiſtit famelicos, NVDOS, & rerum omnium indigentes; quos ipſe CHRISTVS (x) ſine auro & argento, ſine marſupio & veſtium adparatu per orbem peregrinari, & de prouidentia ſua ſecuros eſſe iuſſit: eos nobis

(r) Nonius *in voce* Cirri. (s) Turnebus *libr. XXVIII. Aduerſ. cap. XXVI.* (t) Salmaſ. *de caeſarie & Coma p. 339. ſequ.* (u) 1. Cor. IV, 11. 2. Cor. XI, 27. (x) Matth. X, 10.

nobis depingunt, dalmatica aliisque indumentis ſacris pulcherrime veſtitos, quin auro gemmisque fulgentes. Sic antiquitatem Apoſtolicam mentitur Roma, Gibeonitarum inſtar, qui procul ſe veniſſe ſimulantes, adfectata veſtium vetuſtate ipſi Ioſuae illudere non dubitabant. Vt igitur haec larua detrahatur, lepidae eorum rationes in medium proferendae, diligentiusque examinandae ſunt.

§. II.

Antequam vero in arenam deſcendamus, operae pretium videtur, quo habitu vere inceſſerint Apoſtoli, paullo accuratius inquirere. Nouimus, illos Iudaeos fuiſſe, & quidem infimae conditionis homines, quorum plerique arte illiberali victum quaerebant. Quamobrem probabile eſt, omnes habitu eodem eſſe vſos, qualis nempe tunc apud Iudaeos & plerosque orientales receptus fuit. Si enim ſingulari aliquo indumento ſe diſtinxiſſent ab aliis: cur Petrus non ſtatim agnitus eſſet in palatio Caiphae? Quid opus erat coniecturis a dialecto Galilaea petitis? quid Malchi teſtimonio? ſi ipſa veſtimenta eum Chriſti diſcipulum prodidiſſent. Sic & Ioannem legimus non ſolum in palatio Caiphae, verum etiam ſub cruce ſtetiſſe, a nemine agnitum aut vexatum, quod fieri vix potuiſſet, ſi habitu quodam ſingulari eſſet vſus. Denique ex actis Apoſtolorum ſaepiſſime eos inter Iudaeos in ipſis ſynagogis verſatos eſſe, intelligimus. Quomodo vero admiſſi eſſent homines, qui a veteri Iudaeorum habitu deſciuerant? praecipue quum veſtes Iudaicae maximam partem ad religionem pertinere viderentur?

§. III.

Vt igitur de harum veſtium forma agamus: ex ſcriptura aeque ac libris Iudaeorum diſcimus, tria praecipue fuiſſe veſtimenta, quae a Iudaeis, quin orientalibus propemodum omnibus, geſtata ſunt. Primo enim lumbis adſtrinxerunt linea feminalia, quae ad genua vsque & poplites defluentia, partes genitales velabant, & Hebraeis מכנסי Graecis περισκελῆ vocabantur. Hinc induebant כתנת, Graece χιτῶνα, id eſt, tunicam laneam prolixiorem & manicatam, quae corpus a collo ad talos vsque tegebat, & vmbilico tenus cingulo adſtringebatur. Huic denique iniici ſolebat, pallium ſeu veſtis exterior, Hebraeis מעיל Graecis ἱμάτιον aut pluraliter τὰ ἱμάτια dictum. Hoc pallium erat veſtis ampla, nec multum diſſimilis pallio Graecorum, quod e quatuor pannis certo modo inter ſe iunctis conſuebatur, atque hinc ſaepius τε-

τρα-

τετράγωνον ἱμάτιον quadrangula veſtis, ſiue quadrata, appellebatur. Hae ſunt veſtes omnibus Iudaeis communes. Addebant quidem lautiores *ſubuculam*, (y) ſeu tunicam lineam interiorem, cuti proximam, nec non *ſandalia* (z) ſeu *ὑποδήματα*, calcibus alliganda: ſed iſtae quidem veſtes non ſumebantur a ceteris, qui aut frugalitatis priſcae tenaces erant, aut inopia premebantur. Ex his adparet, duas praecipue veſtes apud orientales in oculos incurriſſe, tunicam & pallium, earumque hic maxime habendam eſſe rationem. Crebra ſane earum ab auctoribus mentio iniicitur. De Aſſyriis auctor eſt STRABO, (a) eos vti tunica linea talari, quae noſtrae ſubuculae reſpondet, tunica altera exteriore lanea, & pallio albo. De Iudaeis idem facile probatur. MICHAS propheta (b) Iſraelitas increpaturus, quod latrociniis operam dare coeperint, ſpoliari ab ipſis dicit ſecuros שלמה אדר *tunica* & *pallio* vbi שלמה eſt tunica exterior, alias כתנת *χιτὼν*, אדר vero eſt pallium, alias מעיל *ἱμάτιον*. Sic & SERVATOR, iniuriarum patientiam ſuis commendans, (c) *τῷ θέλοντί σοι*, inquit, *κριθῆναι, καὶ* ΤΟΝ ΧΙΤΩΝΑ *σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ* ΙΜΑΤΙΟΝ. En hic Iudaeorum veſtes. *χιτὼν* eſt כתנת tunica exterior; *τὸ ἱμάτιον* מעיל ſiue pallium. Solent quidem Talmudici aliis quoque vocabulis vti, & pallium vocare חלוק tunicam vero טלית (d) ſed res eodem redit, nec dubium eſt, quin plura harum veſtium nomina vſitata fuerint. Exempla & alia quam plurima exſtant. Sed quaedam tantum, eccleſiae Chriſtianae incunabulis coaeua, adferenda ſunt. Quum Chriſtus cruci eſſet adfixus, milites *acceperunt τὰ ἱμάτια αὐτοῦ*, (en pallium) *& fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem vnam*, (en quadratam pallii figuram, quae facillime quadrifariam diuiditur,) *& τὸν χιτῶνα* (en tunicam, quae deinde latius deſcribitur. e) Videmus itaque Chriſtum non aliis veſtimentis indutum, quam quibus Iudaei vtebantur. (f) Sic & in ACTIS (g) de Petro Apoſtolo per angelum e carcere educto legimus: *Dixit vero ad eum Angelus: Accingere, & alliga ſandalia, & fecit ita. Et dixit ipſi: περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, ſuperinitce pallium tuum, & ſequere me.* Conſtat hinc, quibus indumentis Petrus inceſſerit. Dormiuerat in tunica, & quidem cingulo haut adſtricta,

(y) *Vide hic omnino* Caſaub. *Exerc. XXI. adu. Baron. n. LXXXIV. p. 452. ſequ.* (z) Grot. *ad Marc. VI. 9.* (a) Strabo *libr. XVI. Geogr.* (b) Mich. II. 8. (c) Matth. V. 40. Luc. VI. 29. (d) Vid. Lightf. *Hor. Hebr. & Talm. ad Matth. V. 40. p. 294 Tom. II. Opp.* (e) Io. XIX. 23. (f) *Vide* Caſaub. *l. c. p. 450.* (g) Actor. XII, 8. *vbi confer. Grotii Adnotat.*

cta, ſoluerat etiam ſandalia, vt eo commodius ſomnum caperet. Expergefactus igitur ab angelo, iubetur ſe accingere ſuper tunicam, quam nondum exuerat, iubetur praeterea ſandalia induere, & pallium iniicere, atque ſic e carcere prodire, veſtibus non aliis, quam Iudaicis, ornatus. Quibus & reliquos apoſtolos contentos fuiſſe, tam extra omnem dubitationis aleam poſitum eſſe arbitror, vt plura addere ſuperuacuum videatur. (h)

§. III.

Et hunc habitum apoſtolorum agnouit etiam perſonatus hiſtoriae apoſtolicae auctor, qui ſub ABDIAE nomine latere voluit. Quamuis enim tantum nugarum & huius libris contineatur, vt, ſi quid vſquam verum dicit, illud multis ineptiis ſomniiſque corrumpat: non auſus tamen eſt, veſtes Apoſtolis alias tribuere, quam has ipſas, quas paullo ante deſcripſimus. De S. Ioanne Apoſtolo memoriae prodidit, (i) *eum* TVNICAM *ſuam Ariſtodemo dediſſe, &* PALLIO *amictum coepiſſe ſtare.* De Simone & Iuda: (k) *impleſſe eos* PALLIA *ſua de ſerpentibus, & miſiſſe in magos.* De S. Bartholomaeo denique (l), *veſtitum eum fuiſſe* COLOBIO *albo, clauato purpura, indutumque* PALLIO *albo, habente per ſingulos angulos ſingulas gemmas purpureas.* Addit & ſandalia, quae per XXV annos incorrupta duraſſe perhibet. Videmus hic rurſus habitum Iudaicum, pallium ſcilicet, tunicam ſeu colobium, & ſandalia. Et quamuis illa de gemmis ſingulis ad ſingulos pallii angulos, & de purpura colobio attexta, ex fabula conſuta ſint, & ſcriptorem commentitium arguant: rem ipſam tamen acu attigit, eoque habitu nobis repraeſentauit apoſtolos, quo reuera vſi ſunt: ſecus ac hodierni pontificii, qui veluti pertaeſi apoſtolicae ſimplicitatis, neſcio quae ornamenta ſacra conquirunt, ſacrificulis ſuis, quam apoſtolis, digniora.

§. IV.

Vt ergo iſtorum hominum vanitas eo facilius in oculos incurrat, argumenta eorum, quibus impulſi nobis apoſtolorum habitum ſacerdotalem obtrudere non erubeſcunt, iuſto ordine recenſenda, ac diligentius examinanda videntur.

(h) *Conſ. hic* Salmaſ. *not. ad Tertull. de Pallio p.* 15. 72. 445. (i) Abdias Babyl. *lib. V. de S. Ioann. cap. XXI. p.* 579. *edit. a Fabricio in Cod. Apocryph. N.T. Tom. II.* (k) Id. *lib. VI. cap. XVI. p.* 623. (l) Id. *lib. VIII. cap. II. p.* 671. *ſeq.*

CAP. IV.

DE HABITV ET INSIGNIBVS SACERDOTALIBVS PETRI.

I. Petri nulla memorantur inſignia pontificia. II. Tribuitur tamen ipſi tonſura. III. Origo huius traditionis. Hiſtoria controuerſiae Anglicanae de tonſura Petri & Paulli. IV. Auctorum, qui eam defendunt, futilitas. V. Rationes, quae contra illam militant. VI. Baculus paſtoralis Petri. VII. Hiſtoricorum de eo teſtimonia. Hiſtoria Eucharii, Valerii & Materni, Apoſtolorum Treuirenſium. VIII. Canoniſtarum doctrina de baculo Petri. IX. Rationes, quibus haec traditio in dubium vocatur. X. An Eucharius a Petro in Treuiros miſſus ſit? XI. An Maternus poſt 40 dies e mortuis ſit reſuſcitatus? XII. An Petrus baculum paſtoralem geſtauerit? XIII. An baculus ille Treuiris cuſtoditus ſit? XIV. An Papa ob hanc hiſtoriam a baculo abſtineat? XV. Coniectura de fabulae origine. XVI. Argumenta Brovveri expenduntur. XVII. An Petrus & alii Apoſtoli gladio cincti iter fecerint?

§. I.

ORdimur a PETRO, quem a Chriſto eccleſiae vniuerſae ſumma cum dignitate praefectum eſſe, contendunt. Huius quae indumenta fuerint, iam ſuperiore capite ex Act. XIII. demonſtrauimus. At multo aliter veſtitum nobis ſiſtunt pontificii. Exſpectares fortaſſis coronam pontificiam, eaque inſignia, quibus nunc eius ſucceſſores vtuntur. Nam ſi his vſum eſſe apoſtolum probarent, quanta auctoritas Pontificis Romani inſignibus accederet? quam facile proteſtantes, coronae huic illudentes, reprimerent? Sed bonum factum. In tota antiquitate hic nihil inueniunt, quod ipſis vel in ſpeciem faueat, & hinc ab ipſis pontificiis ridetur IO. PALATIVS, (m) adeo verecundiae limites egreſſus, vt Petri etiam imagini coronam illam triplicem adpingere non dubitarit.

§. II.

Interim ne Petrus ſolus ſacerdotii inſignibus caruiſſe videatur, ad ton-

(m) Palat. *de geſt. Pontif. Rom. Tom. I. p. 1.*

Digitized by Google

tonſuram confugiunt, raſoque & nudo vertice apoſtoli caput deturpant, quin ab eo tonſurae ritum eccleſiae traditum eſſe iactant. Quo vero fundamento nituntur? An auctoritate ſcripturae? An antiquiſſimorum patrum conſenſu? Tali enim opus erat teſtimonio ad rem tam antiquam probandam. Sed fruſtra id exſpectamus ab illis ſcriptoribus. Satis enim intelligunt, nec in ſcriptura nec in Patribus quidquam ſibi praeſidii eſſe. Ne tamen nihil agant, phalangem teſtium adducunt, ſed proletariorum & capite cenſorum, quorum vel pudere eos debebat. In principiis collocant ISIDORVM HISPALENSEM, (n) ſaeculi ſexti ſcriptorem ſatis notum, ex cuius opere de diuinis officiis probare ſatagunt, tonſuram ab ipſis Apoſtolis quibusdam ſuſceptam fuiſſe. Huic ſuccenturiatur BEDA, (o) ſcriptor Anglus ſaeculi octaui, cuius locum hic ſemel integrum exſcribi oportet, vt, quid de tonſura Petri ſenſerit, lectori eo ſit exploratius. Ita enim ille: *Inter omnes, quas in Eccleſia, vel in vniuerſo hominum genere reperimus, tonſuras, nullam magis ſequendam amplectendamque iure dixerim ea, quam in capite ſuo geſtabat ille, cui ſe confitenti Dominus ait: Tu es Petrus. Neque ob id tantum in coronam attondemur, quia attonſus ita eſt Petrus, ſed quia Petrus in memoriam dominicae paſſionis ita attonſus eſt, idcirco & nos, qui per eamdem paſſionem ſaluari deſideramus, ipſius paſſionis ſignum cum illo in vertice, ſumma videlicet corporis noſtri parte, geſtamus.* Deinde argumento a crucis ſigno petito, quo Chriſtiani iam olim in memoriam dominicae crucis frontem munire conſueuerint, hunc in modum pergit: *Ita etiam oportet eos, qui vel monachi votum, vel gradum clericatus habentes, arctioribus neceſſe habent pro Domino ſe continentiae funibus adſtringere, formam quoque coronae, quam ipſe Chriſtus in paſſione ſua in capite geſſit, vt ſpinas ac tribulos peccatorum noſtrorum portaret, id eſt, exportaret & auferret, a nobis ſuo quemque in capite per tonſuram perferre, vt ſe irriſiones & opprobria pro illo libenter & promto animo ſufferre, ipſo etiam frontiſpicio doceant: vt coronam vitae, quam promiſit Deus diligentibus ſe, ſemper exſpectare, proque huius perceptione & aduerſa mundi & proſpera contemnere deſignarent.* Talia etiam proferunt ex ALCVINO FLACCO, (p) RABANO MAVRO, (q) AMALARIO TREVIRENSI, (r) aliisque huius farinae ſcriptoribus, qui ſaeculo octauo & nono

E 2

(n) Iſidor. *lib. II. de diuin. officiis cap. IV.* (o) Beda *de geſt. Angl. lib. V. cap. XXII.* (p) Alcuin. Flau. *de diuin. offic.* (q) Rab. Maur. *de inſtit. Cleric.* (r) Amalar. Treu. *de Eccleſ. offic. cap. V.*

CAP. IV.

DE
HABITV ET INSIGNIBVS SACERDOTALIBVS PETRI.

I. Petri nulla memorantur inſignia pontificia. II. Tribuitur tamen ipſi tonſura. III. Origo huius traditionis. Hiſtoria controuerſiae Anglicanae de tonſura Petri & Paulli. IV. Auctorum, qui eam defendunt, futilitas. V. Rationes, quae contra illam militant. VI. Baculus paſtoralis Petri. VII. Hiſtoricorum de eo teſtimonia. Hiſtoria Eucharii, Valerii & Materni, Apoſtolorum Treuirenſium. VIII. Canoniſtarum doctrina de baculo Petri. IX. Rationes, quibus haec traditio in dubium vocatur. X. An Eucharius a Petro in Treuiros miſſus ſit? XI. An Maternus poſt 40 dies e mortuis ſit reſuſcitatus? XII. An Petrus baculum paſtoralem geſtauerit? XIII. An baculus ille Treuiris cuſtoditus ſit? XIV. An Papa ob hanc hiſtoriam a baculo abſtineat? XV. Coniectura de fabulae origine. XVI. Argumenta Brovveri expenduntur. XVII. An Petrus & alii Apoſtoli gladio cincti iter fecerint?

§. I.

ORdimur a PETRO, quem a Chriſto eccleſiae vniuerſae ſumma cum dignitate praefectum eſſe, contendunt. Huius quae indumenta fuerint, iam ſuperiore capite ex Act. XIII. demonſtrauimus. At multo aliter veſtitum nobis ſiſtunt pontificii. Exſpectares fortaſſis coronam pontificiam, eaque inſignia, quibus nunc eius ſucceſſores vtuntur. Nam ſi his vſum eſſe apoſtolum probarent, quanta auctoritas Pontificis Romani inſignibus accederet? quam facile proteſtantes, coronae huic illudentes, reprimerent? Sed bonum factum. In tota antiquitate hic nihil inueniunt, quod ipſis vel in ſpeciem faueat, & hinc ab ipſis pontificiis ridetur IO. PALATIVS, (m) adeo verecundiae limites egreſſus, vt Petri etiam imagini coronam illam triplicem adpingere non dubitarit.

§. II.

Interim ne Petrus ſolus ſacerdotii inſignibus caruiſſe videatur, ad ton-

(m) Palat. *de geſt. Pontif. Rom. Tom. I. p. 1.*

tonſuram confugiunt, raſoque & nudo vertice apoſtoli caput deturpant, quin ab eo tonſurae ritum eccleſiae traditum eſſe iactant. Quo vero fundamento nituntur? An auctoritate ſcripturae? An antiquisſimorum patrum conſenſu? Tali enim opus erat teſtimonio ad rem tam antiquam probandam. Sed fruſtra id exſpectamus ab illis ſcriptoribus. Satis enim intelligunt, nec in ſcriptura nec in Patribus quidquam ſibi praeſidii eſſe. Ne tamen nihil agant, phalangem teſtium adducunt, ſed proletariorum & capite cenſorum, quorum vel pudere eos debebat. In principiis collocant ISIDORVM HISPALENSEM, (n) ſaeculi ſexti ſcriptorem ſatis notum, ex cuius opere de diuinis officiis probare ſatagunt, tonſuram ab ipſis Apoſtolis quibusdam ſuſceptam fuiſſe. Huic ſuccenturiatur BEDA, (o) ſcriptor Anglus ſaeculi octaui, cuius locum hic ſemel integrum exſcribi oportet, vt, quid de tonſura Petri ſenſerit, lectori eo ſit exploratius. Ita enim ille: *Inter omnes, quas in Eccleſia, vel in vniuerſo hominum genere reperimus, tonſuras, nullam magis ſequendam amplectendamque iure dixerim ea, quam in capite ſuo geſtabat ille, cui ſe confitenti Dominus ait: Tu es Petrus. Neque ob id tantum in coronam attondemur, quia attonſus ita eſt Petrus, ſed quia Petrus in memoriam dominicae paſſionis ita attonſus eſt, idcirco & nos, qui per eamdem paſſionem ſaluari deſideramus, ipſius paſſionis ſignum cum illo in vertice, ſumma videlicet corporis noſtri parte, geſtamus.* Deinde argumento a crucis ſigno petito, quo Chriſtiani iam olim in memoriam dominicae crucis frontem munire conſueuerint, hunc in modum pergit: *Ita etiam oportet eos, qui vel monachi votum, vel gradum clericatus habentes, arctioribus neceſſe habent pro Domino ſe continentiae funibus adſtringere, formam quoque coronae, quam ipſe Chriſtus in paſſione ſua in capite geſſit, vt ſpinas ac tribulos peccatorum noſtrorum portaret, id eſt, exportaret & auferret, a nobis ſuo quemque in capite per tonſuram perferre, vt ſe irriſiones & opprobria pro illo libenter & promto animo ſufferre, ipſo etiam frontiſpicio doceant: vt coronam vitae, quam promiſit Deus diligentibus ſe, ſemper exſpectare, proque huius perceptione & aduerſa mundi & proſpera contemnere deſignarent.* Talia etiam proferunt ex ALCVINO FLACCO, (p) RABANO MAVRO, (q) AMALARIO TREVIRENSI, (r) aliisque huius farinae ſcriptoribus, qui ſaeculo octauo & nono

(n) Iſidor. *lib. II. de diuin. officiis cap. IV.* (o) Beda *de geſt. Angl. lib. V. cap. XXII.* (p) Alcuin. Flac. *de diuin. offic.* (q) Rab. Maur. *de inſtit. Cleric.* (r) Amalar. Trev. *de Eccleſ. offic. cap. V.*

CAP. IV.

DE HABITV ET INSIGNIBVS SACERDOTALIBVS PETRI.

I. Petri nulla memorantur inſignia pontificia. II. Tribuitur tamen ipſi tonſura. III. Origo huius traditionis. Hiſtoria controuerſiae Anglicanae de tonſura Petri & Paulli. IV. Auctorum, qui eam defendunt, futilitas. V. Rationes, quae contra illam militant. VI. Baculus paſtoralis Petri. VII. Hiſtoricorum de eo teſtimonia. Hiſtoria Eucharii, Valerii & Materni, Apoſtolorum Treuirenſium. VIII. Canoniſtarum doctrina de baculo Petri. IX. Rationes, quibus haec traditio in dubium vocatur. X. An Eucharius a Petro in Treuiros miſſus ſit? XI. An Maternus poſt 40 dies e mortuis ſit reſuſcitatus? XII. An Petrus baculum paſtoralem geſtauerit? XIII. An baculus ille Treuiris cuſtoditus ſit? XIV. An Papa ob hanc hiſtoriam a baculo abſtineat? XV. Coniectura de fabulae origine. XVI. argumenta Brovveri expenduntur. XVII. An Petrus & alii Apoſtoli gladio cincti iter fecerint?

§. I.

ORdimur a PETRO, quem a Chriſto eccleſiae vniuerſae ſumma cum dignitate praefectum eſſe, contendunt. Huius quae indumenta fuerint, iam ſuperiore capite ex Act. XIII. demonſtrauimus. At multo aliter veſtitum nobis ſiſtunt pontificii. Exſpectares fortaſſis coronam pontificiam, eaque inſignia, quibus nunc eius ſucceſſores vtuntur. Nam ſi his vſum eſſe apoſtolum probarent, quanta auctoritas Pontificis Romani inſignibus accederet? quam facile proteſtantes, coronae huic illudentes, reprimerent? Sed bonum factum. In tota antiquitate hic nihil inueniunt, quod ipſis vel in ſpeciem faueat, & hinc ab ipſis pontificiis ridetur IO. PALATIVS, (m) adeo verecundiae limites egreſſus, vt Petri etiam imagini coronam illam triplicem adpingere non dubitarit.

§. II.

Interim ne Petrus ſolus ſacerdotii inſignibus caruiſſe videatur, ad ton-

(m) Palat. *de geſt. Pontif. Rom. Tom. I. p. 1.*

tonſuram confugiunt, raſoque & nudo vertice apoſtoli caput deturpant, quin ab eo tonſurae ritum eccleſiae traditum eſſe iactant. Quo vero fundamento nituntur? An auctoritate ſcripturae? An antiquisſimorum patrum conſenſu? Tali enim opus erat teſtimonio ad rem tam antiquam probandam. Sed fruſtra id exſpectamus ab illis ſcriptoribus. Satis enim intelligunt, nec in ſcriptura nec in Patribus quidquam ſibi praeſidii eſſe. Ne tamen nihil agant, phalangem teſtium adducunt, ſed proletariorum & capite cenſorum, quorum vel pudere eos debebat. In principiis collocant ISIDORVM HISPALENSEM, (n) ſaeculi ſexti ſcriptorem ſatis notum, ex cuius opere de diuinis officiis probare ſatagunt, tonſuram ab ipſis Apoſtolis quibusdam ſuſceptam fuiſſe. Huic ſuccenturiatur BEDA, (o) ſcriptor Anglus ſaeculi octaui, cuius locum hic ſemel integrum exſcribi oportet, vt, quid de tonſura Petri ſenſerit, lectori eo ſit exploratius. Ita enim ille: *Inter omnes, quas in Eccleſia, vel in vniuerſo hominum genere reperimus, tonſuras, nullam magis ſequendam amplectendamque iure dixerim ea, quam in capite ſuo geſtabat ille, cui ſe confitenti Dominus ait: Tu es Petrus. Neque ob id tantum in coronam attondemur, quia attonſus ita eſt Petrus, ſed quia Petrus in memoriam dominicae paſſionis ita attonſus eſt, idcirco & nos, qui per eamdem paſſionem ſaluari deſideramus, ipſius paſſionis ſignum cum illo in vertice, ſumma videlicet corporis noſtri parte, geſtamus.* Deinde argumento a crucis ſigno petito, quo Chriſtiani iam olim in memoriam dominicae crucis frontem munire conſueuerint, hunc in modum pergit: *Ita etiam oportet eos, qui vel monachi votum, vel gradum clericatus habentes, arctioribus neceſſe habent pro Domino ſe continentiae funibus adſtringere, formam quoque coronae, quam ipſe Chriſtus in paſſione ſua in capite geſſit, vt ſpinas ac tribulos peccatorum noſtrorum portaret, id eſt, exportaret & auferret, a nobis ſuo quemque in capite per tonſuram perferre, vt ſe irriſiones & opprobria pro illo libenter & promto animo ſufferre, ipſo etiam frontiſpicio doceant: vt coronam vitae, quam promiſit Deus diligentibus ſe, ſemper exſpectare, proque huius perceptione & aduerſa mundi & proſpera contemnere deſignarent.* Talia etiam proferunt ex ALCVINO FLACCO, (p) RABANO MAVRO, (q) AMALARIO TREVIRENSI, (r) aliisque huius farinae ſcriptoribus, qui ſaeculo octauo &

 nono

(n) Iſidor. *lib. II. de diuin. officiis cap. IV.* (o) Beda *de geſt. Angl. lib. V. cap. XXII.* (p) Alcuin. Flan. *de diuin. offic.* (q) Rab. Maur. *de iuſtit. Cleric.* (r) Amalar. Treu. *de Eccleſ. offic. cap. V.*

CAP. IV.

DE
HABITV ET INSIGNIBVS SACERDOTALIBVS PETRI.

I. Petri nulla memorantur inſignia pontificia. II. Tribuitur tamen ipſi tonſura. III. Origo huius traditionis. Hiſtoria controuerſiae Anglicanae de tonſura Petri & Paulli. IV. Auctorum, qui eam defendunt, futilitas. V. Rationes, quae contra illam militant. VI. Baculus paſtoralis Petri. VII. Hiſtoricorum de eo teſtimonia. Hiſtoria Eucharii, Valerii & Materni, Apoſtolorum Treuirenſium. VIII. Canoniſtarum doctrina de baculo Petri. IX. Rationes, quibus haec traditio in dubium vocatur. X. An Eucharius a Petro in Treuiros miſſus ſit? XI. An Maternus poſt 40 dies e mortuis ſit reſuſcitatus? XII. An Petrus baculum paſtoralem geſtauerit? XIII. An baculus ille Treuiris cuſtoditus ſit? XIV. An Papa ob hanc hiſtoriam a baculo abſtineat? XV. Coniectura de fabulae origine. XVI. Argumenta Brovveri expenduntur. XVII. An Petrus & alii Apoſtoli gladio cincti iter fecerint?

§. I.

ORdimur a PETRO, quem a Chriſto eccleſiae vniuerſae ſumma cum dignitate praefectum eſſe, contendunt. Huius quae indumenta fuerint, iam ſuperiore capite ex Act. XIII. demonſtrauimus. At multo aliter veſtitum nobis ſiſtunt pontificii. Exſpectares fortaſſis coronam pontificiam, eaque inſignia, quibus nunc eius ſucceſſores vtuntur. Nam ſi his vſum eſſe apoſtolum probarent, quanta auctoritas Pontificis Romani inſignibus accederet? quam facile proteſtantes, coronae huic illudentes, reprimerent? Sed bonum factum. In tota antiquitate hic nihil inueniunt, quod ipſis vel in ſpeciem faueat, & hinc ab ipſis pontificiis ridetur IO. PALATIVS, (m) adeo verecundiae limites egreſſus, vt Petri etiam imagini coronam illam triplicem adpingere non dubitarit.

§. II.

Interim ne Petrus ſolus ſacerdotii inſignibus caruiſſe videatur, ad ton-

(m) Palat. *de geſt. Pontif. Rom. Tom. I. p. 1.*

tonſuram confugiunt, raſoque & nudo vertice apoſtoli caput deturpant, quin ab eo tonſurae ritum eccleſiae traditum eſſe iactant. Quo vero fundamento nituntur? An auctoritate ſcripturae? An antiquiſſimorum patrum conſenſu? Tali enim opus erat teſtimonio ad rem tam antiquam probandam. Sed fruſtra id exſpectamus ab illis ſcriptoribus. Satis enim intelligunt, nec in ſcriptura nec in Patribus quidquam ſibi praeſidii eſſe. Ne tamen nihil agant, phalangem teſtium adducunt, ſed proletariorum & capite cenſorum, quorum vel pudere eos debebat. In principiis collocant ISIDORVM HISPALENSEM, (n) ſaeculi ſexti ſcriptorem ſatis notum, ex cuius opere de diuinis officiis probare ſatagunt, tonſuram ab ipſis Apoſtolis quibusdam ſuſceptam fuiſſe. Huic ſuccenturiatur BEDA, (o) ſcriptor Anglus ſaeculi octaui, cuius locum hic ſemel integrum exſcribi oportet, vt, quid de tonſura Petri ſenſerit, lectori eo ſit exploratius. Ita enim ille: *Inter omnes, quas in Eccleſia, vel in vniuerſo hominum genere reperimus, tonſuras, nullam magis ſequendam amplectendamque iure dixerim ea, quam in capite ſuo geſtabat ille, cui ſe confitenti Dominus ait: Tu es Petrus. Neque ob id tantum in coronam attondemur, quia attonſus ita eſt Petrus, ſed quia Petrus in memoriam dominicae paſſionis ita attonſus eſt, idcirco & nos, qui per eamdem paſſionem ſaluari deſideramus, ipſius paſſionis ſignum cum illo in vertice, ſumma videlicet corporis noſtri parte, geſtamus.* Deinde argumento a crucis ſigno petito, quo Chriſtiani iam olim in memoriam dominicae crucis frontem munire conſueuerint, hunc in modum pergit: *Ita etiam oportet eos, qui vel monachi votum, vel gradum clericatus habentes, arctioribus neceſſe habent pro Domino ſe continentiae funibus adſtringere, formam quoque coronae, quam ipſe Chriſtus in paſſione ſua in capite geſſit, vt ſpinas ac tribulos peccatorum noſtrorum portaret, id eſt, exportaret & auferret, a nobis ſuo quemque in capite per tonſuram perferre, vt ſe irriſiones & opprobria pro illo libenter & promto animo ſufferre, ipſo etiam frontiſpicio doceant: vt coronam vitae, quam promiſit Deus diligentibus ſe, ſemper exſpectare, proque huius perceptione & aduerſa mundi & proſpera contemnere deſignarent.* Talia etiam proferunt ex ALCVINO FLACCO, (p) RABANO MAVRO, (q) AMALARIO TREVIRENSI, (r) aliisque huius farinae ſcriptoribus, qui ſaeculo octauo & nono

(n) Iſidor. *lib. II. de diuin. officiis cap. IV.* (o) Beda *de geſt. Angl. lib. V. cap. XXII.* (p) Alcuin. Flac. *de diuin. offic.* (q) Rab. Maur. *de inſtit. Cleric.* (r) Amalar. Trev. *de Eccleſ. offic. cap. V.*

tonſuram confugiunt, raſoque & nudo vertice apoſtoli caput deturpant, quin ab eo tonſurae ritum eccleſiae traditum eſſe iactant. Quo vero fundamento nituntur? An auctoritate ſcripturae? An antiquiſſimorum patrum conſenſu? Tali enim opus erat teſtimonio ad rem tam antiquam probandam. Sed fruſtra id exſpectamus ab illis ſcriptoribus. Satis enim intelligunt, nec in ſcriptura nec in Patribus quidquam ſibi praeſidii eſſe. Ne tamen nihil agant, phalangem teſtium adducunt, ſed proletariorum & capite cenſorum, quorum vel pudere eos debebat. In principiis collocant ISIDORVM HISPALENSEM, (n) ſaeculi ſexti ſcriptorem ſatis notum, ex cuius opere de diuinis officiis probare ſatagunt, tonſuram ab ipſis Apoſtolis quibusdam ſuſceptam fuiſſe. Huic ſuccenturiatur BEDA, (o) ſcriptor Anglus ſaeculi octaui, cuius locum hic ſemel integrum exſcribi oportet, vt, quid de tonſura Petri ſenſerit, lectori eo ſit exploratius. Ita enim ille: *Inter omnes, quas in Eccleſia, vel in vniuerſo hominum genere reperimus, tonſuras, nullam magis ſequendam amplectendamque iure dixerim ea, quam in capite ſuo geſtabat ille, cui ſe confitenti Dominus ait: Tu es Petrus. Neque ob id tantum in coronam attondemur, quia attonſus ita eſt Petrus, ſed quia Petrus in memoriam dominicae paſſionis ita attonſus eſt, idcirco & nos, qui per eamdem paſſionem ſaluari deſideramus, ipſius paſſionis ſignum cum illo in vertice, ſumma videlicet corporis noſtri parte, geſtamus.* Deinde argumento a crucis ſigno petito, quo Chriſtiani iam olim in memoriam dominicae crucis frontem munire conſueuerint, hunc in modum pergit: *Ita etiam oportet eos, qui vel monachi votum, vel gradum clericatus habentes, arctioribus neceſſe habent pro Domino ſe continentiae funibus adſtringere, formam quoque coronae, quam ipſe Chriſtus in paſſione ſua in capite geſſit, vt ſpinas ac tribulos peccatorum noſtrorum portaret, id eſt, exportaret & auferret, a nobis ſuo quemque in capite per tonſuram perferre, vt ſe irriſiones & opprobria pro illo libenter & promto animo ſufferre, ipſo etiam frontiſpicio doceant: vt coronam vitae, quam promiſit Deus diligentibus ſe, ſemper exſpectare, proque huius perceptione & aduerſa mundi & proſpera contemnere deſignarent.* Talia etiam proferunt ex ALCVINO FLACCO, (p) RABANO MAVRO, (q) AMALARIO TREVIRENSI, (r) aliisque huius farinae ſcriptoribus, qui ſaeculo octauo &

 nono

(n) Iſidor. *lib. II. de diuin. officiis cap. IV.* (o) Beda *de geſt. Angl. lib. V. cap. XXII.* (p) Alcuin. Flau. *de diuin. offic.* (q) Rab. Maur. *de inſtit. Cleric.* (r) Amalar. Treu. *de Eccleſ. offic. cap. V.*

nono de rebus eccleſiaſticis commentati ſunt. Ne vero ſola occidentalis eccleſia ita crediſiſſe videatur, ad Graecos etiam prouocant, PETRVM nimirum Antiochenum (s) & GERMANVM Conſtantinopolitanum, (t) hunc ſaeculi decimi tertii, illum vndecimi auctorem, vtrumque parum grauem & fide dignum. Ille quidem pro Latinis diſputans, qui barbam radunt: καὶ ἡμεῖς, inquit, γάῤῥαραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ποιοῦμεν εἰς τιμὴν πάντων τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποςόλων, Πέτρου, ἐφ' ᾧ ἡ τοῦ Θεοῦ μεγάλη ἐκκλησία ἐποικοδόμηται. ὃ γὰρ εἰς ὕβριν οἱ δυσσεβεῖς τοῦ ἁγίου ἐφεῦρον, τοῦτο ἡμεῖς εὐσεβοῦντες εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ τιμὴν πεποιήμεθα. *Nos quoque coronam in capite geſtamus, in honorem principis apoſtolorum Petri, ſuper quem DEI magna eccleſia ſuperaedificata eſt. Quod enim impii illi ad contumeliam illius ſancti excogitarunt, hoc nos pie ad gloriam & honorem ipſius facimus.* Videri poſſet hoc teſtimonium parum ad rem facere, cum in illo explicate non dicatur, Petrum tonſuram primum ſuſcepiſſe; ſed reuera hoc dicit Petrus Antiochenus. Vltima enim verba ſe ad hiſtoriam referunt, quam hoc modo paullo vberius enarrat GERMANVS: *Duplex corona circumpoſita capitis ſacerdotis, capillorum ſignificatione imaginem refert capitis Apoſtoli Petri, qui, cum miſſus eſſet ad praedicationem domini & magiſtri, attonſus eſt ab his, qui eius ſermoni non credebant, vt illuderetur ab ipſis, eique Chriſtus magiſter benedixit, & infamiam in honorem, illuſionem in gloriam conuertit, & poſuit ſuper caput eius coronam, non ex lapidibus pretioſis, ſed lapide & petra fidei eius fulgeſcentem ſuper aurum & topazium & lapides pretioſos.* Talia ſunt teſtimonia, quibus tonſuram Petri ſtabiliunt BARONIVS, (u) GASTO CHAMILLAR, (x) PROSPER STELLARTIVS, (y) aliique plures. (z) Sed quam parum ponderis inſit iſtis omnibus, paucis nunc conſiderandum eſt.

§. III.

Multum noſtra intereſt, originem huius traditionis intelligere.

(s) Petr. Antiochen. *Epiſt. ad Michaelem* Cerular. *apud* L. Allat. *de conſenſu eccl. orient. & occident. libr. III. cap. XII. n. IV. p.* 1113. *& apud* Coteler. *Tom. II. Monim. Eccl. Graec. p.* 541. (t) German. Patr. *in Theoria rerum eccleſ.* (u) Baron. *ann.* 58. *n.* CXXII. (x) Chamillar. *de tonſura.* (y) Proſp. Stellartius *libr. III. de coronis & tonſuris Pagan. Ind. & Chriſtian.* Duac. 1625. 80. (z) Ant. Sanſſaeus *in Panopolia ſacerd.* Iac. Goar. *Not. ad Eucholog. Graec. p.* 493. Car. du Freſne *in Gloſſar. Lat. voce* Corona *Conſ.* Acta Benedictin. *Praefat. ad Tom. IV.*

re. Iſta enim perſpecta, ſtatim etiam cognoſci poterit, quid de traditione ipſa ſentiendum ſit. Qua occaſione tonſura in eccleſiam inuecta videatur, ſupra dictum eſt. Nulla vero initio apoſtolicae originis, nulla Petri detonſi, nulla myſticae cuiusdam ſignificationis mentio fit, ſed tam perfunctorie antiqui de tonſura loquuntur, ſatis vt intelligi poſſit, eam ab illis non niſi pro ritu quodam adiaphoro fuiſſe habitam. At ſaeculo iam ſexto de tonſura Petri aliorumque Apoſtolorum muſſitare coeperunt ISIDORVS, (a) & GREGORIVS TVRONENSIS, (b) quibus nihil ſolennius eſt, quam in rebus antiquioribus mentiri, ac nugas agere plus quam pueriles. Veruntamen inter priuatos adhuc ſteterat hoc commentum, donec ſaeculo ſeptimo grauis ſcilicet controuerſia de tonſura, prope dixerim de lana caprina, naſceretur. Ea quippe tempeſtate in Angliam venerat Theodorus, antea monachus Graecus, futurus paullo poſt archiepiſcopus Cantuarienſis. Hic quum toto capite raſus eſſet, alii vero clerici Anglicani in coronam tonderentur, ſtatim orta lis eſt, quaenam tonſura potiſſimum retinenda ſit? Hinc quum & Theodorus & aduerſarii ad Apoſtolicam traditionem prouocarent, eo demum deuentum eſt, vt triplex tonſura ſtatueretur. Prima derivanda videbatur a Paullo Apoſtolo, qualem ex oriente attulerat Theodorus, qua toto capite radebantur, nulla corona relicta. Secunda adſcripta Petro, qua capilli in coronam attondebantur. Alia denique Simoni Mago tribuebatur, quae a fronte coronae ſpeciem praeferret, ſed non integrae, per ſemicirculum quippe ab aure ad aurem deductae. Et quamuis credibile ſit, huius coniecturae, mira procacitate ingeniorum excogitatae, nullum eos auctorem habuiſſe, praeter Iſidorum aut Gregorium Turonenſem: tam acriter tamen pro ea pugnarunt, ac ſi in ea ipſa religio periclitaretur. Imperabant tunc Naitonus Pictorum, & Ganentius Weſtſaxonum Reges, quos ſummo ſtudio prenſabant, quicunque Romano Pontifici erant addictiores. Exſtat Epiſtola CEOLFRIDI ABBATIS (c) ad Naitonum, aliaque ALDHELMI ad Ganentium perſcripta, (d) in quibus miris elogiis tonſura Petri commendatur, ac ſi eſſet in memoriam coronae Chriſti adſumta. Additur, clerum hac corona profiteri, ſe nihil pudere opprobrii crucis & irriſionum mundi, neque quid-

(a) Iſidor. *l. c.* (b) Greg. Turon. *lib. I. de mirac. D. Martini cap. XXIIX.* (c) Ceolfrid. Abb. *Epiſt. apud.* Bedam *lib. V. cap.* XXII. (d) Aldhelmus *apud* Vſſer. *Antiqu. Britan. p.* 923.

quidquam exſpectare, quam coronam vitae ſempiternam, & quae ſunt alia huius generis plura. Quibus demum argumentis perſuaſum eſt Naitono, Pictorum regi, vt in toto eius regno clerici ac monachi omnes in coronam attonderentur. Quin ipſe Theodorus, more orientalium tonſura S. Paulli tonſus, Romam ire iuſſus eſt, vbi menſes quatuor delituit, donec illi coma ſuccreſceret. Demum in coronam tonſus, & a Vitaliano Papa archiepiſcopus Cantuarienſis ordinatus, in Britanniam remeauit, anno DCLXVIII. Hic finis controuerſiae ridiculae, cuius hiſtoriam VENERABILI BEDAE (e) debemus. Eodem ſaeculo in Gallia quoque de tonſura diſputatum legimus, controuerſiam mouente Agreſtino, Notario Regis, qui inter alia etiam *capitis comam inepte praecidi, & in eo ab omnium hominum more deſciſci*, docuerat. Sed quam firmiter ſibi iam tum homines originem huius tonſurae apoſtolicam perſuaſerint, vel ex eo adparet, quod Agreſtinus in CONCILIO MATISCONENSI tertio (f) graui cenſura notatus, & corona clericalis acriter defenſa ſit. Haec eſt vera origo huius traditionis, mihique tam certa, vt quouis pignore certare auſim, ante haec ſaecula neminem fuiſſe tam ingenio obtuſo, vt Petrum Apoſtolum corona clericali ſuperbiiſſe dixerit.

§. IV.

Quamuis itaque ex his ſatis adpareat, quam lubrico fundamento tota traditio de Petri tonſura innitatur: iam tamen ad ipſa teſtimonia a Pontificiis adducta ſolide reſpondendum eſt. Et quidem de ſingulis nonnulla moneri poſſent; ſed praecipua tantum conſectari iubet promiſſae breuitatis fides: ceteris enim vno argumento generali ſatisfiet. Quod igitur ad ISIDORVM attinet, monſtro ſimile eſt, BARONIVM eius fidem hic implorare, quum alio loco *librum de diuinis officiis* Iſidoro falſo tribui contendat. Scilicet vbi contra ſuperſtitionem martyrolatriae pugnat, ſuppoſititius clamatur, virgaeque expediuntur in librum, ab omnibus pro genuino foetu receptum. Vbi in traditione de tonſura & aliis eiusmodi ritibus, pontificiis adſentitur, teſtis videtur omni exceptione maior. Deinde & hoc mirum eſt, quod Petri tonſura ex ISIDORO probetur, qui Petri ne obiter quidem hic meminit, ſed in genere ita de tonſura diſſerit, vt nugas potius agere, quam vera proferre, videatur. Primo tonſuram putat ab Apoſtolis ad Naſiraeorum exem-

(e) Venerab. Beda *libr. IV. cap. I. libr. V. cap. XII. libr. III. p.* 255. *Conſ.* Vſſer. *l. c.* Speelm. Concil. *Britann. p.* 227. (f) Concil. *Tom. V. p.* 1687.

exemplum inuentam; ſed dubius admodum haec profert. Nam addit verba: *Ni fallor*, ne quis hunc fidei articulum putet. Coniecturam ergo ſuam prodit Iſidorus, ſed ineptiſſimam. Naſiraei enim comam alebant, quamdiu voto adſtringebantur; poſito vero capillo, raſoque capite voto exſoluebantur, & Naſiraei eſſe deſinebant. (g) Quid hoc ad coronam clericalem, quae ſumitur ab illis, qui miniſterio eccleſiae primum ſe addicunt, non ab iis, qui iam voto ſe exſoluunt? Naſiraei porro caput radebant totum, clerici coronam exſcindunt. Quae igitur hic conuenientia? quae ſimilitudo? Vidit equidem Iſidorus, Naſiraeorum inſtitutum tonſurae clericali non conuenire; ſed paullo poſt & hunc nodum ſoluere conatur. Propoſita enim quaeſtione, cur clerici non ſicut Naſiraei antea comam nutriant, & ſic deinde tondeantur, reſpondet ex Paullo (h) *Quum tranſieris ad Chriſtum, auferetur velamen.* Velamen igitur ipſi notat capillos. Naſiraeos comam alere debuiſſe putat, quia velamen Moſis adhuc eorum oculis obiectum fuerit: clericos Chriſtianorum reſecare eos debere, quia ablatum ſit velamen. Ohe iam ſatis eſt! *Pergula pictorum, veri nil, omnia falſa*, Pergit Iſidorus, & ad tonſuram trahit dictum Domini ad EZECHIELEM prophetam: (i) *Tu fili hominis, ſume tibi gladium acutum, & duces ſuper caput tuum & barbam.* Praeſcriptum enim hoc eſſe putat Ezechieli, quia ipſe e ſacerdotali genere Deo in miniſterio ſanctificationis ſeruierit. Sed egregie fallitur Iſidorus. Si enim ipſum euoluiſſet Ezechielem, didiciſſet, tonſuram hanc propheticam ſymbolum fuiſſe calamitatum, quas Deus Iſraelitis praenunciauit. (k) Haec ſunt ergo egregia illa argumenta, quibus adductus ISIDORVS, Aquilam, Priſcillam, Paullum, & quosdam alios diſcipulos Chriſti tonſuram ſuſcepiſſe, credidit. Videmus igitur, Iſidorum de Petri tonſura nihil ſcripſiſſe: videmus, eum non eccleſiae traditionem, ſed coniecturam ſuam expoſuiſſe: videmus denique, coniecturam iſtam inanem eſſe, & ſomniis potius, quam rationibus ſuperſtructam. Quid reliquum eſt, niſi vt inde colligamus, fruſtra hoc Iſidori teſtimonium adduci, & idoneum illud haut eſſe ad Petri tonſuram ſtabiliendam? Nec teſtimonium BEDAE & GERMANI plus apud prudentiores valebit. Ille enim Anglus fuit, vt eſt notiſſimum, & eo ſaeculo vixit, quo controuerſia de tonſura

(g) Num. VI, 5. Ind. XIII, 5. Act. XXI, 24. *Conf.* Friſchmuth *Diſſ. de Naſiratis Tom. I. Theſ. Theologic. Philolog.* (h) 2. Cor. III. 16. (i) Ezech. V. 1. ſeq. (k) Ezech. 5. ſeq.

ſura Petri in Anglia iam deciſa fuerat. Oportuit igitur hominem alias non obtuſi ingenii eccleſiae Anglicanae decretis ſtare, licet nullo fundamento niterentur. Huius vero *Theoria rerum eccleſiaſticarum*, teſte RICH. SIMONIO, (l) ita miſere interpolata & luxata eſt, vt nihil in ea priſcae integritatis adpareat, & vix internoſci poſſit, quid Germani, quidue interpolatorum ſit. Qua fronte igitur ex tam aegroto libello fabulae nobis obtruduntur?

§. V.

Sed fingamus, & ISIDORVM, & BEDAM, & GERMANVM, & PETRVM Antiochenum, & ALCVINVM, & AMALARIVM reuera Petrum tonſum nobis ſiſtere: fingamus, teſtimonia eorum genuina, nec ab aliena manu eſſe: ſunt tamen duo argumenta, quibus ea ſimul vniuerſa corruunt. Primo enim manifeſto inter ſe pugnant hi auctores. Beda & ceteri occidentales fere omnes Petrum in honorem coronae Chriſti ſpineae tonſuram ſumſiſſe ferunt. Orientales eundem ignominiae cauſſa detonſum ab infidelibus referunt, adduntque, Chriſtum ipſi benedixiſſe, & contumeliam in honorem conuertiſſe, vt ex eo tempore corona vteretur. En inſignem contradictionem. Si Petrus in coronae ſpineae honorem tonſus eſt: factum hoc oportuit, poſtquam Chriſtus iam paſſus fuerat. Sin a Chriſto ipſo ignominia in gloriam verſa, & Petro corona clericalis impoſita eſt: factum id neceſſario fuerit, Chriſto adhuc in terris viuente. Alterutram itaque narratiunculam falſam eſſe oportet, quum tamen vtraque a Baronio pro ſtabilienda tonſura Petri adferatur. Sed ſatis eſt, inquis, orientem aeque ac occidentem Petro tonſuram tribuere, licet in cauſſa & occaſione inter ſe diſſentiant. Verum reſpondeo, ſi vel maxime conſentirent, quum tamen diſſentiant, nec ſic tamen cauſſam euictam eſſe. Omnes enim hi, qui laudantur ſcriptores, ſaeculo ſeptimo non ſunt antiquiores, quo tempore iam delirare orbis coeperat. Quis igitur crederet ſcriptoribus tam nouis, res antiquisſimas nobis non minore fiducia narrantibus, ac ſi ipſi Apoſtolorum caetui interfuiſſent? Vnde norunt hi, quod antiquiſſimi ignorant? Si ex antiquis monimentis, cur ea non nominant? ſi ex traditione, cur non conſentiunt? ſin denique ex coniectura, cur coniecturae eorum pluris nobis ſint, quam rationes, quibus nituntur? Enimuero ſatis conſtat, nec orientales, nec occi-

(l) Rich. Simon. *Not. ad* Gabr. Seuer. *pag.* 287. *Confer.* Dupin. *Biblioth. nou. Tom. VI.*

occidentales auctores antiquos, immo nec modicae aetatis, pro ſe habere. Ex Graecis enim de capillis Petri egit NICEPHORVS, (m) e Latinis HIERONYMVS, (n) quorum ille Petro comam criſpam, denſam & paullo breuiorem; hic vero caput caluum, & crinibus fere orbatum tribuit; de corona vel tonſura vterque tacet. Vnde clariſſime patet, auctores hos, quos de tonſura Petri adducunt pontificii, ipſo fatente TILLEMONTIO, (o) omnes proletarios, & ad teſtimonium de re tam antiqua ferendum non magis idoneos, quam teſtes, qui in iudicio rem, nec viſam ſibi, nec auditam, profitentur, ſcire tamen ſe omnia, quae geſta ſunt, impudentiſſime contendunt.

§. VI.

Quemadmodum vero tonſurae, ita & baculi paſtoralis, originem fruſtra ad Petrum referunt Pontificii, inprimis DOM. MACER, (p) IO. CIAMPINVS (q) & Canoniſtae fere omnes, ſcriptoresque Treuirenſes haut pauci, quorum intereſt, hanc fabulam non ignorari. In eo enim omnes conſentiunt, quod Petrus diſcipulo cuidam, quem cum aliis viris apoſtolicis Treuirim miſerit, dederit baculum, isque in eccleſia Treuirenſi diu ſeruatus ſit. Non videbimur itaque oleum & operam perdituri, ſi, quid de hac traditione ſentiendum ſit, procul habito omni partium ſtudio, diſpiciamus.

§. VII.

Primus, quantum intelligo, huius rei meminit HERIGERVS LOBIENSIS, ſaeculi decimi ſcriptor, (r) quem deinde & MARIANVS SCOTVS, (s) & OTTO FRISINGENSIS, (t) ſaeculi duodecimi ſcriptor, & alii, ſequuti ſunt. Ita enim hic totam hiſtoriam memoriae prodidit: *Petrus exhinc, cathedram Romae ſuſcipiens, ad florentiſſimam Galliae vrbem, Treuirim, tres ſimul proceres, Valerium, Eucharium & Maternum, deſtinauit. Qui dum Alpes tranſiſſent, Maternus in via moritur. Quo facto perculſi ſocii, Romam reuertuntur. Beatus itaque Petrus Apoſtolus paſtoralem virgam, vt traditur, per eos ad ſuſcitandum eum miſit, qui venienses*

F ad

(m) Niceph. *Hiſt. Eccl. libr. II. cap. XXXVII.* (n) Hieron. *ad Gal. II. p.* 149. *Tom. IX. qui tamen nititur teſtimonio* Pſeudo-Clementis, *cuius Periodos Petri ipſe citat.* (o) Tillemont *Memoires pour ſeruir a l'hiſtoire eccleſ. Tom. I. Part. II.* (p) Dominic. Macer *in Hierolex. p.* 64. (q) Ciampin. *de Muſiu. Part. I. cap. XV. p.* 123. (r) Heriger. *Geſt. Epiſcop. Leodienſ. cap. V. ſeq. apud* Io. Chapeauille *in Hiſt. Leod.* (s) Marian. Scot. *Chron. ad ann.* 72. *apud Piſtor. Tom. I. Rer. Germ. p.* 376. (t) Otto Friſ. *lib. III. Chron. cap. XV. p.* 62. *ap.* Vrſtiſ.

ad locum ſepulcri, triginta tres dies eum inuenerunt in monimento iacentem, attamen viri Dei fide & operibus bonis pleni, ſub obedientia magiſtri admota virga, ſocium a morte ſuſcitauerunt. Et paucis interiectis: *Oſtenditur autem adhuc eadem virga in argumentum rei, quam diximus, Treuiri & Agrippinae, ita quod ſuperiorem eius partem Treuirenſes, inferiorem Colonienſes babeant.* Eadem referunt GODOFREDVS VITERBIENSIS, (u) PETRVS CLVNIACENSIS, (x) INNOCENTIVS III. PP. (y) ALBERTVS STADENSIS, (z) COMPILATOR CHRONOLOGICVS, (a) &, quos ab aliis praetermitti video, auctor libelli DE GESTIS TREVIRORVM a LEIBNITIO editus, (b) nec non ALBERICVS Trium fontium monachus, (c) cuius vtriusque verba hic legi oportet. Et ille quidem, poſtquam Petri res, Treuiris geſtas, narrauerat, ita pergit: *Veruntamen his omnibus, quod non ſine remurmurante inuidia dictum nouerimus, beatum praefecit Eucharium, tam copioſiore miniſterio, quam dignitatis priuilegio. Abierunt autem omnes hi ſancti patres ad Galliarum populos, verbo ſalutis Deo lucrifaciendos, per gentes, per viam, ſanam doctrinam cunctis euangelizando. Tunc itaque diuertit Clemens cum Felice Mediomatricum, Manſuetus Tullum, Sinitius Rhemis, Meminius Catalaunum, ceterique in loca ſibi a Deo praeordinata, & proſperatum eſt verbum Dei in manibus eorum. B. vero Eucharius, cum diacono ſuo, Valerio videlicet, Elegiae, qui eſt vicus grandis prouinciae Galliae, Materni commilitonis ſui per maximam valetudinem deſolatus ſubſiſtit, qui creſcente eadem infirmitatis moleſtia animam reddidit, quod multorum ſalutis cauſſa accidiſſe, ſequens lectio demonſtrat. Nam quum eum terrae commendaſſent viri, pie pro depoſitione eius lugentes, concito greſſu Romam reuertuntur, magiſtro ſuo, ſupra dicto beato Petro, quae in via geſta ſunt, nunciantes, hoc adiicientes, quod in populum durae ceruicis perueniſſent, in quo conuertendo niſi virtus Domini noſtri Ieſu Chriſti Materni reſuſcitatione manifeſtaretur, parum ſe profecturos. Quos beatus Petrus conſolatus, ait: Nolite timere, cariſſimi mei, quia mortem fratris veſtri Dominus Deus noſter ad vitam multis prouidit. Confidite in Domino, & nolite deſperare, aderit enim diuina clementia, quae vos ſuper triſtitia veſtra conſoletur.*

Dans

(u) Godofr. Viterb. *in Pantheo Part. II. p. 401.* (x) Petr. Clun. *lib. I. Epiſt. II.* (y) Innoc. III. PP. *in Speculo Eccleſiae apud* Durand. *libr. XVI. Ration. cap. XV.* (z) Albert. Stadenſ. *Chron. ad ann. 48.* (a) Compil. Chron. *apud* Piſt. *Tom I. Rer. Germ. p. 710.* (b) Geſta Treu. *cap. XX. p. 26. ſeq. inter Acceſsiones Hiſtoricas* Leibnitii. (c) Alberic. *Monach. Chron. ad ann. LII. p. 14.*

Dans Euchario baculum, quo ſenilia ſua membra ſuſtentabat, ita dixit: Via, qua veniſtis, indubitanter recurrentes, hunc baculum meum deferte vobiscum, accedentesque ad locum ſepulcri, effoſſo corpori baculum ſuperponite, dicendo: Materne, in nomine Ieſu Chriſti ſurge. Additur his, quod Elegiam redierint, & Maternum iam ante XL dies ſepultum, baculo iſto in vitam reuocarint; quae hic referre nihil opus eſt. Audiendus potius ALBERICVS, qui ad annum Chriſti LII. *Beatus,* inquit, *Petrus, ex quo Romam venerat, Treuirim tranſmiſit B. Eucharium cum ſociis ſuis, Valerio & Materno, qui quum viginti dies perfeciſſent de itinere, apud Elegium vicum grandem Galliae, Argentoratenſis dioeceſis, beatus Maternus obiit, quo terrae mandato, ſocii eius Romam reuertuntur, & a B. Petro baculum, quo ſuſtentabatur, accipientes, reuerſi Chriſtum inuocarunt, ad quorum inuocationem reſurrexit mortuus, XL dies habens in monimento.* Atque haec ſunt, quae ſcriptores hiſtorici de baculo Petri, Euchario dato, referunt.

§. VIII.

Quum vero & Iuris Canonici interpretes huius hiſtoriae paſſim meminerint: de illis etiam quaedam dicenda ſunt. Exſtat inter decretales (d) Epiſtola Innocentii PP. III, ad Epiſcopum quendam, qua cum de vnctione multa perſcribuntur, tum & inſignia epiſcopalia ei mittuntur. Inter ea eminet baculus, paſtoralis curae ſymbolum, de quo Pontifex ita rhetoricatur: *Licet Romanus pontifex non vtatur baculo, tum propter hiſtoriam, tum propter myſticam rationem: tu tamen ad ſimilitudinem aliorum Pontificum eo poteris vti.* Haec verba legentibus, obſcurum videbitur, quaenam ſit iſta hiſtoria, cuius cauſſa Pontifices Romani baculo paſtorali non vtantur. Explanaturus igitur aenigma Gloſſator: *Martialis,* inquit, *vnus de diſcipulis Petri, quem poſuit Dominus inter diſcipulos, quum aixit: Niſi efficiamini, ſicut paruulus iſte, non intrabitis in regnum caelorum, quem poſtea Petrus cum alio ſcilicet Matthaeo ad praedicandum miſit in Germaniam, qui quum iret, mortuus eſt, & rediit collega ad Petrum, & Petrus ait: Accipe baculum, & tangens eum, dic, vt in nomine Domini ſurgat, & praedicet. At ille in quadrageſimo die a tempore mortis tetigit eum, & reſurrexit, & praedicauit, & ita Petrus remouit a ſe baculum, & dedit ſubditis.* Gemina ſunt, quae COMPILATOR CHRONOLOGIAE ſupra laudatus ſcribit:

(d) Decretal. *libr. I. Tit. XV. de ſacr. Vnct. Cap. vnico. §. licet.*

bit: *Petrus iuſſit Maternum & Valerium & Eucharium praedicare verbum Dei citra montes nationibus, quorum primus ſuſcitatus eſt, quum quadraginta dies mortuus fuiſſet, per baculum miſſum a Petro, vnde Papa non vtitur baculo.* Aliam obſeruationem ex ſuo ingenio addit THOMAS AQVINAS, (e) quam iure inter meras fabulas retuleris. En enim verba hominis: *Dicendum, quod Romanus Pontifex non vtatur baculo, quia Petrus ipſum dedit ad reſuſcitandum quendam diſcipulum ſuum, qui poſtea factus eſt Epiſcopus Treuirenſis, & ideo in dioeceſi Treuirenſi Papa baculum portat, & non in aliis locis, vel etiam in ſignum, quod non habeat coarctatam poteſtatem, quod curuatio baculi ſignificat.*

§. IX.

Plura attulimus in medium, tum, vt ex iis, quid de ipſa hiſtoria ſentiendum ſit, intelligi poſſit, tum vt nobilis de origine eccleſiae Germanicae controuerſia eo rectius diiudicetur. Et ſane licet Treuirenſis eccleſia de antiquitate ſua iam dudum gloriata ſit, tamque confidenter ſe ab ipſo Petro fundatam dixerit, vt ex hoc fundamento aliquando ius coronandi Regem Germaniae ſibi adſcreret: (f) fatendum tamen eſt, hiſtoriam hanc, qua ſola iſta praerogatiua nititur, atque adeo ipſam quoque de baculo Petri traditionem nullam fidem mereri. Primo enim manifeſtum eſt, auctores omnes, qui hoc tradiderunt, nouos eſſe, & fabularum amantiſſimos. Antiquiores enim veluti ex compacto tacent, quod ſatis eſt ad detegendam fabulam. Deinde ſi quis eorum verba contulerit, nil niſi meras contradictiones inueniet. Praeterquam enim, quod MARIANVS SCOTVS reſuſcitati Materni ne verbo quidem meminerit, ne in ipſis quidem circumſtantiis auctores conueniunt. Quod alii narrant de Euchario, Valerio & Materno: illud alii tribuunt Martiali, & neſcio cui Matthaeo. Quod Ottoni Friſingenſi ſtatim contigiſſe videtur ſuperatis Alpibus: id alii Elegiae in Argentoratenſi dioeceſi accidiſſe malunt. Secundum alios Maternus XXXIII dies in ſepulcro delituit, ſecundum alios dies XL. Alii Petri baculum Treuiris quaerere iubent, alii partem tantum Treuirenſibus, partem Colonienſibus largiuntur. Alii baculum communem, alii paſtoralem, nominant. Iam igitur aut Oedipo opus erit ad aenigmata explicanda, aut Alexandro ad nodum Gordium ſiue ſoluendum, ſiue ſecandum.

§. X.

(e) Thom. Aquin. *Supplem. part. III. qu. XL. art. 7.* (f) Witichind. Saxo *libr. II. pag. 642. ap.* Meibom. *Tom. I. Rer. German.*

§. X.

In primis vero obſeruandum, in tota hac narratione falſa quamplurima cumulari. Falſum eſt initio, Eucharium vna cum Valerio & Materno a Petro in Galliam, & quidem in Treuiros miſſum. Si enim annos computaueris, quibus id factum eſſe aiunt, meras hic tenebras inuenies. Expendemus modo teſtimonium auctoris, qui Geſta Treuirorum conſignauit. Hic Eucharium in Treuiros miſſum ait anno LIV, Claudii IX, ex quo tempore eccleſiae praefuerit annos XXIII, ſeu, vt alia lectio ſuggerit, XXXIV. Hunc ex eiusdem auctoris ſententia excepit Valerius, qui epiſcopatum tenuit annos XV. Huic denique ſucceſſit Maternus, cuius miniſterio idem adſignat annos XL. Ex quo ſequitur, vt Maternum obiiſſe dicamus non anno CXXIIX, vt ipſe rationes init, ſed anno CXXXII. Fingamus igitur, hunc Epiſcopum, cum anno LIV ad Treuiros iret, annum aetatis egiſſe trigeſimum, (vix enim credibile eſt, Petrum ei iuniori Apoſtolatum Germaniae demandaſſe,) habebimus Maternum defunctum anno aetatis CVIII, aut ſi alteram lectionem ſequamur, CXIX. Quis hanc longaeuitatem ſibi perſuaderi patietur? Sed & ipſi Archiepiſcoporum Treuirenſium Catalogi Eucharii hiſtoriam ſatis refellunt. Quod enim de Epiſcoporum diptychis obſeruat BVCHERIVS, (g) *ea omnia, quae ab apoſtolis deducuntur, quum primum ſuum aut ſecundum cenſuere ſacerdotem, ſpatium repente ducentorum circiter annorum epiſcopis vacuum exhibere, & proximos deinde eorum ſucceſſores in Conſtantini tempora, ſubinde etiam ſerius reiicere:* illud etiam de Treuirenſium Catalogis verum eſt. Poſt Maternum enim recenſentur multa nomina, ſed quae ſibi Tungrenſes etiam vindicant. Vnde ingenue fatentur fratres SAMMARTHANI, (h) *obſcuram admodum primis ſaeculis, vsque ad Agricium* (qui anno CCCXIV vixit,) *vel paruam omnino in eccleſiaſticis diptychis eſſe mentionem epiſcoporum Treuirenſium, per quae ſucceſſio legitima comprobetur.* Sed facile hunc nodum ſoluere mihi videor, ſi CLEMENTIS ROM. (i) locum, quo celeberrima illa ad Corinthios epiſtola obſignatur, recte intelligo. Rogat enim Corinthios, vt miſſos a ſe *Claudium, Ephebum, Valerium, Bitonem, cum Fortunato breui in pace remittant, vt citius votis expetitae & deſiderandae pacis ac concordiae nuncium adferant.* Videmus hic

 Vale-

(g) Bucher. *in Belg. Rom. lib. VI. cap. III.* (h) Sammarth. *Gall. Chriſt. Tom. I, p.* 715. (i) Clem Rom. *Epiſt. I, ad Corinth. cap. LIX. in* Clerici *Bibl. Patr. Apoſt. Tom. I. p.* 180.

Valerium quendam anno circiter LXIII Corinthum eſſe miſſum a Clemente Romano, atque ſic illum eo tempore Romae vixiſſe. Hunc vero non alium fuiſſe, quam eum ipſum, qui Euchario vulgo comes datur, vel ex eo cum COTELERIO (k) coniicimus, quod nec in Martyrologiis, nec in aliis monimentis antiquis, praeter hunc Valerium Treuirenſem, alius vir apoſtolicus eo nomine occurrat. Quod ſi igitur adhuc Romae fuit anno LXIII, ſane non in Germaniam abiit anno LIV. Si fingas, eum tum temporis Treuiris Romam eſſe profectum: nec id quidem veriſimile eſt. Quis enim credat, apoſtolum Germaniae a meſſe ſua abſtractum, & procul hinc in Graeciam eſſe miſſum? an eccleſia Romana caruerit viris aliis, qui Corinthum mitterentur, vt neceſſe eſſet, Valerium ex ipſa Germania illuc ablegari? Perſuaſiſſimus igitur ſum, Eucharium & ſocios, ſi vnquam Germaniam ingreſſi ſunt, minime miſſos eſſe a Petro, ſed longe poſt eius obitum huc veniſſe: quo ipſo ſimul caderet fabula de Petri baculo, de Materno a mortuis reſuſcitato, & reliquis, quae ſcriptores illi contigiſſe, contendunt.

§. XI.

Falſum etiam eſt, Maternum ſepultum, exactis quadraginta, aut, vt OTTO numerat, triginta tribus diebus, in vitam rediiſſe. Locum, vbi iſthoc miraculum contigit, vocant *Elegiam*, eumque ſitum aiunt in dioeceſi Argentoratenſi. Ponamus BROVVERVM (l) recte Elegiam interpretari de Ellouico prope Seleſtadium: fatendum tunc erit, Romam, ſi via rectiſſima procedas, ad minimum inde abeſſe milliaria Germanica centum & octoginta. Dicendum igitur, Eucharium & Valerium intra viginti diesRomam profectum, & inde, exactis totidem diebus, Elegiam rediiſſe, & ſic quotidie abſoluiſſe milliaria Germanica nouem, & nec vnicum diem curando corpori dediſſe, quod quam parum credibile ſit, in via tam difficili, nemo non videt. Quin ſi OTTONEM FRISINGENSEM ſequimur, quotidie confeciſſe eos oportet milliaria prope duodecim. Si miraculum fingere nolumus, ſtatuendum erit, Eucharium & Valerium quotidie profectum milliaria ſex, (quamuis & hoc nimium ſit, ſi pedibus iter fecerunt,) atque ſic Romam veniſſe die trigeſimo, intra totidem vero dies deinde rediiſſe Elegiam, & ſic iter totum abſoluiſſe diebus ſexaginta. Quomodo igitur Maternus poſt quadraginta aut triginta tres dies reſuſcitari potuit?

§. XII.

(k) Cotel. *not. ad b. l.* (l) Brovver. *Annal. Treu. Tom. I. libr. II. p. 143.*

§. XII.

Falſum porro eſt, Petrum vnquam baculum paſtoralem geſtaſſe, ſiquidem nemo dubitat, quin pedorum ſacerdotalium vſus ſaeculo quarto non ſit antiquior. Nec vllus profecto ante haec tempora baculum inter inſignia ſacerdotum numerat. Quin poſtquam iam inualuerant hi baculi: ita eorundem mentionem faciunt ſcriptores, vt adpareat, illos non tanquam inſignia ſacra, ſed tanquam fulcra membrorum neceſſaria, geſtatos eſſe. Scilicet CANONE quodam NICAENO (m) cautum fuerat, ne quis interea, dum ſacra fierent, adſideret. Hinc quidam, quibus vel ſenectutis, vel infirmitatis cauſſa, tam diu ſtare non licebat, baculos ſecum ferebant, vt iis inniterentur, quos tamen, quum legendum euangelium eſſet, deponebant. Poſtremo, vbi antiquus rigor ſenſim refriguit, & tam clericis, quam laicis conceſſum fuit, vt ſederent, hi quidem baculos nihil profuturos abiecerunt, clerici vero, vt & in hoc a plebe diſtinguerentur, eosdem retinuerunt, & demum quum ſoli Epiſcopis baculis vti coepiſſent, eos in ſymbolum epiſcopatus commutarunt. Pluribus id demonſtratum eſt ab aliis, (n) quorum ſcrinia expilare religioni mihi duco. Illud modo addiderim, quod quidam, qui hiſtoriam de Euchario referunt, abſurditatem eius opinionis ipſi animaduerterint. Auctor enim GESTORVM TREVIRENSIVM non meminit pedi paſtoralis, ſed *baculi, quo Petrus ſenilia ſua membra ſuſtentarit.* Et ALBERICVS quoque *baculum, quo Petrus ſe ſuſtentabat, Euchario* datum perhibet. Aut igitur vulgaris ille baculus fuit, qui Treuiris aliquandiu ſeruatus eſt, aut, ſi paſtoralis pedi formam refert, non plus fidei meretur, quam baculus ille Ieſu, *auro tectus, & pretioſis gemmis adornatus*, quem, BERNARDO teſte, (o) ſancte cuſtodiebant Hiberni, & ab ipſo Domino geſtatum formatumque falſo credebant.

§. XIII.

Falſum praeterea eſt, Petri baculum aut Treuiris, aut Coloniae, ab iſto tempore coepiſſe cuſtodiri. Auctores enim habeo luculentiſſimos, Brunonem Archiep. Colonien. Ottonis I. Imp. fratrem, ſacrum hoc λείψανον & quidem non Treuiris, ſed Metis, aut, vt Sigebertus mauult, Roma Coloniam attuliſſe. Teſtatur hoc RVOTGERVS, (p) qui Bruno-

(m) Can. Nicaen. XX. (n) *Vide* D. Schmidii *Diſſ. de Baculo paſtorali* §. 18. (o) Bernard. *Vit. S. Malach. p.* 1844. *Tom. I. Opp. edit. Baſil.* (p) Ruotg. *in Vita S. Brunonis cap. XXV.* apud. Leibnit. *in Script. Rer. Brunſu, Tom. I. p.* 283.

Brunonis vitam accuratiſſime conſcripſit, in eaque & huius rei ita meminit: *Baculum & catenam S. Petri qua diligentia, quo feruore, quo gaudio Coloniam, alterum Metis, alteram Roma adduxerit Bruno, omnes nouerunt.* Ex eo profeciſſe ſe fatetur SIGEB. GEMBLACENSIS, (q) cuius verba etiam adſcribimus: *Brunonis ſtudio translata ſunt a Roma Coloniam corpora SS. Eliſii, Priuati, Gregorii, cum baculo S. Petri.* Noluimus quidem ex Sigeberto vrgere, quod Bruno baculum Petri Roma acceperit. Quamuis enim hoc verba indicare videantur, plus tamen ponderis habebit Ruotgeri narratio, quam Sigebertus ipſe laudauit. Interim ex eo conſtat, famoſum illum baculum, qui in miraculi argumentum Treuiris oſtendebatur, ante haec tempora ibi non fuiſſe cuſtoditum, dubium etiam eſſe, an poſtea Treuirenſes partem a Colonienſibus acceperint, (r) & ſic quod ad hanc etiam circumſtantiam attinet, hiſtoriam Eucharii nihil ſani habere.

§. XIV.

Falſum denique eſt, id quod tamen praecipuum rei argumentum eſſe videtur BROWERO, (s) Papas ob hanc hiſtoriam a baculi paſtoralis vſu abſtinere. Ex ipſis enim Pontificiis alia omnia demonſtrarunt DOMINICVS MACER & (t) IO. CIAMPINVS, (u) qui Papas olim baculo non minus, quam ceteros epiſcopos, vti ſolitos eſſe, argumentis perſpicuis probarunt. Quare ſimul corruit THOMAE AQVINATIS commentum, quod Papa non niſi Treuiris baculum paſtoralem geſtare ſoleat.

(q) Sigeb. Gemblac. *ad ann.* 953. *apud* Piſtor. *Tom. I. Rer. Germ. p.* 582. (r) *Ita ſine fundamento tradit* Alberic. *ad ann.* 953. *p.* 288. *Et quamuis* Brovverus *lib. X. Annal. Treu. p.* 248. *longam de huius baculi translatione hiſtoriam texat, eumque Treuiris aliquando Mediomatricum, deinde hinc Coloniam perueniſſe, velit, donec anno* 950. *Egbertus Treuirenſium Archiepiſcopus partem huius baculi ſuperiorem a Werino, Colonienſium Praſule, impetrarit: merito tamen dubites, an ante haec tempora vnquam Treuiris hic baculus fuerit. Ipſe enim* Brovverus *ex* MSCO *adducit verba ſynodi cuiusdam* Metenſis, *ex quibus patet, Metenſes longe aliam traditionem de hoc baculo habuiſſe, nimirum, quod Petrus eum per manum B. Clementis, Metenſis eccleſiae primi Epiſcopi, in Galliam direxerit. Perſpicuum igitur eſt, Metenſes hoc antiquitatis λείψανον non acceptum retuliſſe Treuirenſibus, ſed S. Clementi, qui eiusdem cum Euchario aetatis fuiſſe ſingitur. Quamcunque igitur traditionem accipias, meras contradictiones inuenies, quae malae cauſſae indicium ſunt luculentiſſimum.* (s) Brovver. *Tom. I. Annal. Treu. libr. II. p.* 143. (t) Io. Ciampin. *l. c. & ſingulari diſſ. de baculo paſtorali Pontif.*

leat. Vnde enim hoc nouit Thomas? ecquando Papa Treuiris fuit? ecquando ibi baculum geſtauit? Tacent hic hiſtoriae, tacent diplomata, tacent canones. Quis igitur Thomae hoc in aurem dixit? Abſurda hic omnia, incerta, friuola. Quae quum ita ſint, nemo profecto tam credulus fuerit, vt hiſtoriam hanc, ex tot fabulis conflatam, perſuaderi ſibi patiatur.

§. XV.

Equidem de primo huius fabulae auctore ſaepenumero cogitanti in mentem venit GLOSSATORIS DECRETALIVM, cuius verba ſupra recenſuimus. Ille enim veluti manu nos ducit ad fontem, ex quo omnes hae ineptiae promanarunt. Scilicet quod alii referunt de Euchario & Materno, illud ipſe narrat de Martiale & Matthaeo. Vnde non dubito, quin totius legendae origo in horum actis inueniatur. Doleo, iam mihi ad manus non eſſe AVRELIANI vitam S. Martialis a THOMA BEAVXAMIS & LAVR. SVRIO (x) editam, nec non ACTA S. MATTHIAE ex Hebraeo verſa, & a BOLLANDO Actis Sanctorum (y) inſerta; ex iis enim totius fabulae ſcenam detegi poſſe crediderim. Interim coniecturam meam eiusque rationes aperiam. Exiſtimo nimirum, ea, quae de Matthia & Martiale in eorum actis narrantur, a Treuirenſibus ad Eucharium & Maternum eſſe detorta, & ſic totam tot hiſtoricorum recentium narrationem niti auctoritate actorum futiliſſimorum, qualia de ſingulis fere apoſtolis & viris apoſtolicis olim circumferebantur. Coniecturam hanc ſubnatam mihi fateor ex lectione codicis apocryphi Noui Teſtamenti, a FABRICIO editi, (z) in quo ex Actis iſtis Matthiae haec recenſet Vir doctiſſimus: *Narrat Auctor, ſe flagrantem ſtudio geſta Matthiae inueſtigandi, incidiſſe in presbyterum Theodoricum, qui profeſſus fuerit, ſe a Iudaeo quodam, familiari ſuo, ipſi impetraturum librum, quem Iudaei* Damnatorum *inſcribant, vtpote damnationem violatorum legis complexum, Matthiae ſcilicet, Iacobi vtriusque & Stephani. Accepiſſe itaque a Iudaeo, ſed fraudem primum machinante, Canticum Canticorum Hebraice deſcriptum; cum vero dolum ſtatim agnouiſſet, vtpote ipſe interim ab alio Iudaeo Hebraica doctus, minasque addidiſſet, Iudaeum attuliſſe librum deſideratum* Hai Matthai *ſiue* Vitam Matthiae, *& argumentum eius integrum illi, tanquam intelligenti, libenter expoſuiſſe. De-*

(x) Laur. Surii *Acta Sanctor. d. 24. Iun.* (y) Bolland. *Acta Sanctorum d. 24. Febr.*
(z) Fabric. Cod. *Apocryph. N. T. Part. II. p. 782. ſequ.*

inde Archiepiſcopum, quem autor Diaconus ſuum vocat, ab alio Iudaeo eadem comperiſſe. Denique incluſae cuidam, hoc eſt moniali, triduanum agenti ieiunium, eadem eſſe reuelata a Domino. Haec eſt libri inuenti hiſtoria a Cl. Fabricio ſuppeditata, cui deinde idem vir doctiſſimus ſubiungit quaedam ex his actis excerpta, quae huc apprime faciunt. *Legatur*, inquit Auctor, *abſque omni ſcrupulo haeſitationis, quod tam certis argumentis verum eſſe probatum eſt, quia omne dubium Spiritus ſanctus aboleuit. Quomodo autem* Matthias *de Iudaea Treuirim venerit, ſicut in hiſtoria Treuiria & in monumentis Syluestri Papae legi, miracula quoque eius ſubſequenter ediſſeram.* Ipſe denique libellus dedicatus eſt Abbati S. Eucharii Treuirenſis, qui ab auctore oſſibus Matthiae, in eccleſia ſua ſeruatis, praeſidere dicitur. Haec ſunt, quae laudatus Fabricius nobis ſuppeditauit, ex quibus conſtat, in actis his narrari Matthiae Apoſtoli res Treuiris geſtas, eiusque miracula. Cum igitur & Gloſſator inter Treuirenſes Apoſtolos numerauerit Matthiam quemdam, eique reſuſcitati a mortuis Martialis laudem tribuat, non poſſum non ſuſpicari, hanc legendam ex his actis, tanquam ex fonte, promanaſſe. Quum vero Treuirenſes eam traditioni ſuae minus conuenire animaduerterent, ſiquidem non Matthiam & Martialem, ſed Eucharium, Valerium & Maternum eccleſiae ſuae auctores agnoſcunt: ipſam quidem hiſtoriam retinuerunt, ſed perſonas mutarunt, in Matthiae locum Eucharium, in Martialis Maternum ſubſtituentes; haec ſunt, quae de huius fabulae origine meditatus ſum, certiora forſan futura, ſi ipſos libellos euoluere licuiſſet.

§. XVI.

Diligentiſſimum quidem vindicem Eucharius nactus eſt CHR. BROVVERVM, (a) qui, multis conquiſitis argumentis, traditionem hanc ſtabilire in luculento annalium Treuirenſium opere conatus eſt, ſed parum feliciter, vt ſolet in mala cauſſa etiam optimorum patronorum ingenium deficere. Teſtes equidem adducit omnes, quos ſupra nominauimus, praeter hosque etiam THIODFRIDVM EPTERNACENSEM, (b) & varios eccleſiarum Treuirenſis & vicinarum codices manuſcriptos: ſed palam eſt, ſcriptores hos omnes eſſe recentiores, & ex eodem fonte ſua hauſiſſe. Quae enim Treuirenſes ex actis illis ſuppoſititiis, ſuperiore paragra-

(a) Brovver. *Annal. Treu. Tom. I. libr. II. p. 143.* (b) Thiodfrid. *Eptern. Flor. Epitaph. ſanct. libr. II. cap. II.*

ragrapho recenſitis, didicerant, ea deinde propalauit HERIGERVS, quem porro exſcripſerunt ceteri, vt fere factum eſt ab ineptis monachis, qui mera miracula, prope dixerim ſomnia, orbi obtrudere voluerunt. Addit deinde templum Reſurrectionis Materni, cuius veſtigia etiamnum apud Ellum vicum ſuperſint. Sed quid inde colligas, niſi hoc ſolum, aliquando Alſatos, Romanae eccleſiae addictos, miraculum ibi factum eſſe ſibi perſuaſiſſe? Inde vero non ſequitur, vt illud vere factum eſſe dicamus. Templum enim longe poſt Materni aetatem conditum eſſe, nemo fortaſſe negauerit. Nec plus probant eccleſiae D. Petro in Alſatia paſſim conſecratae, quas Brovverus vrget. Tales enim & aliis locis quamplurimis exſtant, vbi fruſtra tale miraculum confingeretur. Denique ex B. RHENANO (c) probat, apud Ellum pagum adhuc oſtendi conditorium, in quo Maternus quadraginta dies delituerit. Sed quis praeſtiterit, in iſthoc tumulo Maternum vnquam quieuiſſe? Experiundo ſane didicimus, loca eiusmodi quamplurima vbique fere oſtendi, vbi nihil portenti factum eſſe, palam eſt. Liceat ergo nobis baculum hunc Petri totamque hiſtoriam Eucharii tamdiu pro commento habere, donec illa certioribus argumentis ac teſtimoniis confirmetur, noſtraque argumenta ſolide refellantur.

§. XVII.

Vidimus Petrum tonſura & baculo paſtorali ornatum: quid ſi & gladio munitum in ſcenam produxerimus? Quam id clero Romano placebit, ſi & gladium, cuius iura tanto ſanguine ipſi ſteterunt, inter inſignia Apoſtolica relatum, ipſumque Petrum gladio cinctum legerint? Notum eſt, ex LVCAE Euangeliſtae (d) hiſtoria, Apoſtolos in vltima coena de gladiorum neceſſitate admonitos, duos in promtu ſibi eſſe, reſpondiſſe. Notum etiam, (e) Petrum alterutrum horum gladiorum ſecum aſportaſſe in hortum, cupidumque Chriſti ſalutis, generoſo conatu, nec ſine victoria, Malchum inuaſiſſe. Inde igitur multa pro iure gladii, quod clero vindicant, conſectaria eliciunt canoniſtae, & parum abeſt, quin gladium inter ſacerdotalia apoſtolorum inſignia referant, obliti ſcilicet verborum Chriſti, quibus Petrum ferocientem cohibuit, gladiumque vaginae reddi iuſſit. Sed iſtos, non niſi allegorias captantes, iam non moramur. Id potius accuratiore examine dignum

(c) B. Rhen. *de reb. Germ. libr. II.* (d) Luc. XXII. 36. (e) Luc. XXII. 49. 50. Ioann. XVIII. 10. 11.

Digitized by Google

num putamus, quod GROTIVS alicubi (f) de Apoſtolorum gladiis non ſine ſpecie veritatis inculcat. Demonſtraturus enim, non omne bellum priuatum, poſt iudicia conſtituta, illicitum eſſe iure naturali, apoſtolorum etiam exemplo vtitur, aitque, *videri aliquos eorum ad vltimum vsque tempus, Chriſto vidente & ſciente, iter feciſſe, armatos gladio.* En Petrum gladio accinctum. Sed quamuis Grotius alia, quam pontificii ſolent, mente Apoſtolorum gladios defendat: argumenta tamen, quibus vtitur, rem non conficere, certiſſimum eſt. Prouocat ad Lucae teſtimonium, ex quo conſtat, gladios apoſtolis in promtu fuiſſe; ſed ex ipſis Lucae verbis adparet, vſum eorum apoſtolis non fuiſſe tam familiarem, vt Grotius exiſtimat. Non enim dixiſſet Chriſtus, vel veſte redimendos eſſe gladios, ſi eos iam tum ab apoſtolis geſtari ſciuiſſet. Manifeſtum potius eſt, ipſo fatente Grotio, Chriſtum prouerbiali loquutione apoſtolis tempora tam dira & omni malorum genere foecunda praedixiſſe, vt gladii parandi cauſſa ipſas veſtes abiecturi ſint. Addit quidem ex IOSEPHO, (g) Galilaeam adeo fuiſſe a latronibus obſeſſam, vt peregrinantibus etiam Eſſenis, hominibus innocentiſſimis, armis ad tuendam vitam opus fuerit, atque inde colligit, Apoſtolos idem feciſſe. Sed male eum colligere, Chriſti ipſius verba oſtendunt. Apoſtolos enim, ait, ante hoc fatale tempus miſſos a ſe eſſe ſine marſupio ceteroque peregrinantium adparatu; iam vero ea tempora incidiſſe, vt & gladio opus futurum ſit, ſi ratio in conſilium adhibeatur. Manifeſta haec profecto oppoſitio eſt, ex qua conſtat, ante haec tempora gladio non fuiſſe vſos apoſtolos, ſed magiſtri ſui praeſentia ſecuros, euangelii tuta praemia exſpectaſſe.

CAP. V.

DE HABITV ET INSIGNIBVS SACERDOTALIBVS IACOBI MINORIS, IOANNIS ET PHILIPPI.

I. Indumenta Iacobi ſacra. II. Auctorum de illis teſtimonia. III. Recentiorum quorundam conſenſus. IV. Origo huius ſententiae. V. Epiphanius

(f) Grot. *de iure belli & pacis lib. I. cap. III. §. XII. n. 4. p. 53.* (g) Ioſeph. *lib. II. de Bello Iudaico cap. VII. p. 785.*

nius haec omnia ex ſuo ingenio retulit. VI. Falſum eſt, ſacerdotem fuiſſe Iacobum. VII. Digreſſio de Iacobo, an idem & Apoſtolus & Epiſcopus Hieroſ. fuerit? & ex qua familia ſit? VIII. Probatur inde, fabulam ſapere Iacobi ſacerdotium IX. An Iacobus in ſanctum ſanctorum ingreſſus ſit? X. An fuerit iuuenis relicta ſindone aufugiens? XI. Hegeſippi & Euſebii teſtimonium illo Epiphanii magis ſobrium, non tamen magis verum eſt. XII. Iacobi pallium. XIII. Ioannis Apoſt. bractea in fronte geſtata. XIV. Oſtenditur falſum hoc eſſe. XV. Polycratis locus explicatur, XVI. Epiſcopalium mitrarum antiquitas. XII. Numus Theodoſii explicatur.

§. I.

AD ceteros Apoſtolos nunc deueniendum eſt, quos quidem non minus, quam Petrum, ſacerdotali habitu induunt, ſed alio ſubinde atque alio, vt tot fere veſtium ſacrarum genera comminiſcantur, quot apoſtolos & viros apoſtolicos numeramus. Vt a IACOBO, fratre domini, ordiamur, quem Hieroſolymitanae eccleſiae Epiſcopatum primum omnium ſuſcepiſſe ferunt; dici non poteſt, quam varie eum exornent cum veteres nonnulli, tum recentiores haut pauci. Iam enim lineas veſtes, iam auream bracteam, iam pallium ipſi tribuunt, eaque omnia ſacerdotalia inſignia fuiſſe, contendunt. Haec igitur traditio quum non heri demum aut nudius tertius nata, ſed iam inde ab antiquiſſimis vsque temporibus ad nos propagata ſit, paullo accuratius hic expendenda videtur, vt quonam illa fundamento nitatur, quoue iure pontificii hic triumphent, manifeſtum ſit.

§. II.

Seruabimus vero hunc ordinem, vt primo antiquiorum deinde & recentiorum teſtimonia adferamus, eorumque poſtea fontem oſtendamus ac originem, & denique, falſa ea omnia eſſe ac friuola, argumentis ſolidiſſimis probemus. Primus igitur omnium, quorum ſcripta ad nos peruenerunt, ſingularem aliquem Iacobi habitum commemorat EVSEBIVS, (h) qui laudata eius ſanctitate, & vita ad Naſiraeorum diſciplinam inſtituta: Τούτῳ μόνῳ, inquit, ἐξῆν εἰς τὰ ἅγια εἰσιέναι. οὐδὲ γὰρ ἐρεοῦν ἐφόρει, ἀλλὰ σινδόνας. *Vnus ex omnibus in intimum templi ſanctuarium ingrediendi ius facultatemque habebat. Neque enim lanicio ſed linea tan-*

(h) Euſeb, *Hiſt. Eccl. lib. II. cap. XXIII.*

tum veſte vtebatur. Hactenus Euſebius, cuius verba ipſa ſuo more HIERONYMVS (i) ſequitur, niſi quod τὰ ἅγια interpretatur *ſanctum ſanctorum*, quod & RVFINVS, Euſebii interpres, nec non SIMEON METAPHRASTES, (k) NICEPHORVS, (l) & perſonatus ille ABDIAS BABYLONICVS (m) fecerunt. At multo pluribus laciniis hanc fabulam exornauit ac veluti perpoliuit EPIPHANIVS, (n) cuius verba hic omnino legenda ſunt. Ita enim ille de Iacobo: Ἔτι δὲ καὶ ἱερατεύσαντα αὐτὸν κατὰ τὴν παλαιὰν ἱερωσύνην εὕρομεν. διὸ καὶ ἠφίετο αὐτῷ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσιέναι, ὡς τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐκέλευσεν ὁ νόμος, κατὰ τὸ γεγραμμένον. οὕτω γὰρ ἱστόρησαν πολλοὶ πρὸ ἡμῶν περὶ αὐτοῦ, Εὐσέβιός τε καὶ Κλήμης, καὶ ἄλλοι. ἀλλὰ καὶ τὸ πέταλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐξῆν αὐτῷ φέρειν, καθὼς οἱ προειρημένοι ἀξιόπιστοι ἄνδρες ἐν τοῖς ὑπ' αὐτῶν ὑπομνηματισμοῖς ἐμαρτύρησαν. *Immo & ſacerdos veteris illius ritus ſacerdotii fuiſſe perhibetur. Quamobrem ſemel ei quotannis in ſancta ſanctorum conceſſum eſt ingredi, quemadmodum ſummis ſacerdotibus lege eſſe praeſcriptum, ex ſacris litteris didicimus. Quod quidem de Iacobo plerique ante nos memoriae prodiderunt, vt Euſebius, Clemens & alii. Sed & bracteam eidem in capite geſtare licuiſſe, quos proxime nominaui, idonei ſcriptores commentariis ſuis teſtatum reliquerunt.* Idem EPIPHANIVS (o) alio loco nouas purpurae huic lacinias attexit, ſiquidem ſcribere non dubitat, Iacobum neque caput vnquam attondiſſe, neque in balneis lauiſſe, neque animatum quidquam in cibum adhibuiſſe, neque tunicam alteram induiſſe, ſed lineo palliolo duntaxat eſſe vſum. Idque probat ineptisſime ex Marc. XIV, 51. vbi iuuenis relicta ſindone aufugiſſe dicitur. Addit deinde, Ioannem & Iacobum, filios Zebedaei, vna cum hoc Iacobo, fratre Domini, idem illud vitae inſtitutum eſſe amplexos, huicque ſoli id honoris eſſe attributum, vt ſemel quotannis in ſancta ſanctorum ingrederetur, quod & Naſiraeus eſſet, & cum ſacerdotali ſtirpe coniunctus. Denique iterum monet, Iacobum bracteam in capite geſtaſſe, laneaque veſtimenta nunquam induiſſe, nec ſandaliis eſſe vſum, & quae ſunt alia huius generis, quae ipſi ad Naſiraeae vitae diſciplinam facere videntur. En igitur Iacobum ab Euſebio linea veſte, ab Epiphanio praeterea palliolo lineo ac ſacertotali mitra ſeu bractea orna-

(i) Hieron. *de ſcript. Eccleſ. libr. II. cap. II.* (k) Simeon Metaphr. *p.* 524. (l) Niceph. H. E. *libr. II. cap. XXXVIII.* (m) Abd. Babyl. *lib. VI. cap. V. in Fabricii Codice Apocrypho N. T. p.* 598. *ſeq.* (n) Epiphan. *adu. Haer. XXIX. cap. IV. p.* 119. (o) Epiph. *Hareſ. LXXVIII. cap. XIII. p.* 1045.

ornatum. Plures hic teſtes producere, quum vel Euſebium vel Epiphanium exſcribant, nihil attinet. Id tamen minus videtur praetereundum, MICHAELEM SYNCELLVM (p) & NICETAM PAPHLAGONEM (q) inter D. Iacobi indumenta ſacerdotalia etiam omophorium referre, quale hodie epiſcopi Graecorum inter miſſarum ſollemnia humeris circumuoluunt, (r) vt epiſcopum conſpiciamus, omni adparatu ſacro egregie inſtructum.

§. III.

Haec igitur legentes Pontificii quidam ſcriptores dici non poteſt, quam ſibi placeant, quantum ſibi gratulentur, quantum triumphent. BARONIVS, (s) qui talia lubentiſſime venatur, hic omnes oratoriae ſuae locos expromit, vt mitrae epiſcopali antiquitatem adſerat. *Ad Epiſcopalis*, inquit, *dignitatis ornamentum Iacobum geſtare conſueuiſſe laminam, ſeu bracteam auream, Epiphanius, Hieronymus, & ceteri paene omnes eccleſiaſtici ſcriptores teſtantur.* Et paucis interiectis: *In ſignum regalis ſacerdotii, eiusmodi capitis ornamentum geſtare conſueuiſſe Chriſtianae legis pontifices, ſatis ex his, quae Epiphanius ſcribit, declaratum videtur.* Quin *non Iacobum tantum eiusmodi regiae dignitatis inſignibus vti conſueuiſſe, ſed & ceteros Apoſtolos, par eſſe credere*, *contendit*, *etſi haec de ſingulis non ſcribantur.* Denique vt animi ſententiam prodat, cur Iacobo ceterisque Apoſtolis eiusmodi laminam vindicarit, non veretur ſcribere, *ex inſtitutione, immo & vſu Apoſtolorum, certiſſime manaſſe, vt Epiſcopi Chriſtianae eccleſiae, quod regali fungerentur ſacerdotio, tanquam Reges & ſacerdotes mitra in ſacris vterentur pretioſa.* Nec minus ſe effert BARONIVS, (t) vbi de lineis Iacobi indumentis eiusque libero ad ſanctuarium acceſſu agit, quae adeo ipſi omni dubio carere videntur, vt parum abſit, quin Iacobum nobis ſummum Iudaeorum ſacerdotem fingat. Paullo prudentius quidem famae ſuae conſuluerunt DIONYSIVS PETAVIVS, (u) H. VALESIVS, (x) TILLEMONTIVS, (y) POMP. SARNELLIVS (z) & RVINARTVS (a) qui multa in Epiphanii narratione aper-

(p) Mich Syncell. *Encom. S. Dionyſii Areop.* (q) Nicet. Paphlago *Vit. Ignatii Patriarcha.* (r) *Vide* Fratris Abbildung der Griechiſchen Kirche *Part. III cap. I. §. 24.* (s) Baron. *Annal. ad ann. 34. n. CCXCIII. ſeq.* (t) Baron. *ad an. 63. n. VIII.* (u) Petau *adnot. ad Epiphan. p. 332. Tom. II. Opp.* (x) H. Valeſ. *Adnot. ad Euſeb. p. 93.* (y) Tillemont. *Memoires pour ſeruir a l'hiſtoire eccleſiaſtique Tom. I. Part. II.* (z) Pomp. Sarnell. *Lettere eccleeſiaſtiche Epiſt. 3.* (a) Ruinart. *Not. ad Acta Martyrum ſincera p. 5.*

Digitized by Google

apertiſſimi erroris coarguunt, ſed & ipſi tamen omnia potius agenda ſibi exiſtimant, quam vt totam rem in dubium vocari patiantur. Enimuero nemo pro hac fabula maiori animo ac diligentia pugnauit, quam PETR. HALLOIX, (b) qui omnem mouit lapidem, vt & Epiphanio ſua conſtaret auctoritas, & SCALIGERI, (c) qui nugas iſtas iamdudum exploſit, argumentis non dicam ſatisfieret, ſed aliquid tamen reponi videretur. Alios minoris dignationis ſcriptores hic nihil moror, quum ſollemne ſit Romanenſibus, Baronii & paucorum aliorum armis pugnare. Nec CHRISTIANI LVPI (d) meminiſſe opus eſſet, niſi hic nouo & inuſitato ceteris conatu ex Nicetae & Michaelis Syncelli narratiuncula ſupra memorata colligeret, Graecos Epiſcopos pallium olim a Pontifice Romano impetraſſe. Id vero magis notatu dignum videtur, & ex eorum ordine, qui Romano Pontifici nuncium miſerunt, haut omnino nullos Euſebii atque Epiphanii auctoritate permoueri, vt Iacobo ſacerdotalem, quem ſupra deſcripſimus, habitum concedant. Vt enim praetermittamus PEARSONIVM & DODVVELLVM, quorum ſuffragiis etiam TILLEMONTIVS gloriatur, non immerito huc referimus GVIL. CAVE, (e) virum doctiſſimum, qui Epiphanii fabulam non ſequitur tantum, ſed & rationibus quibusdam eam in tuto collocare nititur. Sed concedendum id Anglis, vt eccleſiae ſuae diſciplinae praeſidium in antiquitate quaerant, dummodo & nobis concedatur, vt iisdem, in quo nonnunquam labi ac decipi videantur, candide oſtendamus.

§. IV.

Si quaeras, ex quo fonte omnes, quorum iam teſtimonia attulimus, rem tam antiquam hauſerint: diſtincte reſpondendum videtur. Si enim de pallio Iacobi, a Niceta Paphlagone excogitato, quaeſtio eſt, nullam hic aliam originem fabulae videmus, quam putidum iſtius homuncionis cerebrum. Sin vero de reliquis Iacobi indumentis quaeritur: primus huius hiſtoriae auctor nobis occurrit HEGESIPPVS, quem & EVSEBIVS, & EPIPHANIVS, & HIERONYMVS, & ceteri denique omnes, ſequi ſe profitentur. Hegeſippum vero dum audis, nolim intelligas illum Excidii Hieroſolymitani ſcriptorem, de quo variae ſunt eruditorum ſententiae, ſed antiquum illum Apoſtolorumque temporibus vicinum, cuius *ὑπομνήματα ἀποςολικῶν πράξεων* praeter pauca, quae ad nos delata ſunt,

(b) P. Halloix *Vit. Hegeſippi cap.* III. *p.* 721. (c) Scaliger. *Animadu. ad Euſeb. Chron. MMLXXVII.* (d) Chriſt. Lup. *Schol. ad Concil. general. & prouincialia p.* 13. (e) Gu. Caue *Antiquitat. Apoſt. Vit. Iacobi Min.* §. 6. *p.* 589. *ſeq.*

ſunt, fragmenta (f) dudum euanuerunt. Sed qualia pleraque huius hominis commenta fuerint, vel ex eo patet, quod Romam inſtituto itinere, quum in variis, quas tranſiit, prouinciis cum [illegible] nes habuiſſet, [illegible] que incrementa curioſe perueſtigaſſet, horum narrationes deinde, veluti in faſciculum collectas, ſub ſpecioſa hedera ἀποστολικῶν πράξεων expoſuerit. (g) Vnde non mirum, pauca, quae ſuperſunt, ἀποσπασμάτια meras fabulas redolere. Talem vero etiam hanc de Iacobo narratiunculam eſſe, paucis nunc demonſtrandum eſt, licet hic in multis capitibus otia nobis fecerit IOS. SCALIGER, (h) cuius argumentis, ipſo fatente DVPINO, (i) nec Halloixius, nec Petauius, ſatisfecit.

§. V.

Vt vero ordine iuſto omnia exſequamur, quatuor hic notanda ſunt. *Primo*, quod Epiphanius licet Hegeſippum laudet, pleraque tamen ex ſuo ingenio ſcripſerit. *Deinde* quod omnia, quae hic attulit, falſa ſint & pene ridicula. *Tertio* quod nec ipſe Hegeſippus meliora tradiderit. Ac *denique* quod Nicetae narratiuncula de pallio Iacobi omni fundamento deſtituatur. Quae ſi ſolide adſtructa ac probata fuerint, nemo, vt opinor, Iacobum, ſacro habitu indutum, diutius ſibi pingi ob oculos patietur. Ac *primo* quidem, EPIPHANIVM hic fide non ſatis bona egiſſe, ipſa eius verba teſtantur. Promittit enim, ea ſe traditurum de Iacobo, quae Hegeſippus, Euſebius, Clemens pluresque alii tradiderint. Qualia ſunt iſta? Scilicet Iacobum ſacerdotem ex veteri ritu fuiſſe, eumdem ſemel quotannis in ſancta ſanctorum ingreſſum, bracteam quoque in capite geſtaſſe, lineo palliolo ſe induiſſe, & nec ſandaliis, nec laneis veſtimentis, vnquam eſſe vſum. Vbi vero hoc tradidit HEGESIPPVS? vbi EVSEBIVS? vbi CLEMENS? Ipſa verba Hegeſippi recitat Euſebius, ex quibus non plura diſcere potuit Epiphanius, quam Iacobum fuiſſe virum ſanctiſſimum, indeque nomen iuſti & Obliam indeptum, diſciplinae etiam Naſiraeae deditum, eumdemque tam ſaepe orationibus vacaſſe, vt & genua callum inde duxerint. De indumentis Iacobi nihil tradidit praeter id, quod ſupra exſcripſimus, nec ait, eum ingreſſum eſſe ſanctum ſanctorum, ſed εἰς τὰ ἅγια, quae Epiphanius

H fami-

(f) *apud* Euſeb. *lib. II. cap. XXIII. lib. III. cap. XX. &* *XXXII. lib. IV. cap. VIII. & XXII.* Phot. *Biblioth. Cod. CCXXXII.* (g) Euſeb. *lib. IV. H. E. cap. XXII.* Hieron. *de ſcript. eccl. cap. XXII.* (h) Scaliger. *l. c.* (i) Dupin. *Bibl. nou. Tom. I. p. 86.*

familiari ſibi ingenii procacitate in ſanctum ſanctorum commutauit. Nihil porro de bractea frontali, quam ex alio Euſebii loco, (k) ſatis [illegible] memo[illegible] confinxit, quum ibi non de Iacobo, ſed de Ioanne Apoſtolo, ſerm[illegible] [illegible] Hegeſippum, nec Euſebium, ab Epiphanio, quando haec ſcripſit, euolutos, atque adeo vtrumque falſo ab eo laudatum eſſe. Si reliqua forte ex CLEMENTE eum hauſiſſe dixeris, nec id quidem veriſimile eſt. Siue enim Clementem Romanum ſiue Alexandrinum euoluas, ſiue genuina, ſiue ſuppoſititia eorum opera conſulas, fruſtra vbique haec Epiphanii commenta quaeres. Vnicum refugium ſupereſt ad opera Clementis Alexandrini deperdita. Sed tantum abeſt, vt in iis fabulas tam lepidas de ſacerdotio Iacobi Iudaico exſtitiſſe ſuſpicari poſſimus, vt eae ſaeculi ſecundi doctrinae & praxi quam maxime repugnent. Sed fingamus, haec in deperdito aliquo Clementis libello ita lecta fuiſſe; non aliunde tamen Clemens haec haurire potuit, quam ex Hegeſippo. Si igitur ille male Hegeſippum exſcripſit, cur quaeſo Epiphanius potius Clementem ſequutus eſt, quam ipſum Hegeſippum, quem tamen laudat? Nihil certius igitur eſt, quam Epiphanium hic ſe praeſtitiſſe ſui ſimilem, hoc eſt, in narratiunculis, nullo habito examine admittendis, nimis credulum, in temporibus perſoniſque diſtinguendis parum accuratum, & in concertationibus aduerſus haereticos ſuſceptis neruis plerumque & iudicio omni deſtitutum.

§. VI.

Vndecunque vero manarit haec Epiphanii fabula, exploratiſſimum certe eſt, illi ὐδὲν ὑγιὲς ineſſe. Initio enim falſiſſimum eſt, quod Iacobus veteri ritu ſacerdos fuiſſe fingitur. Notum enim eſt, ſacerdotium veteri ritu gentile fuiſſe Leuitis, eoque neminem, niſi ex hac tribu oriundum, potuiſſe defungi. Iacobum vero minorem genere Leuitam fuiſſe, tam falſum eſt, vt nihil fingi poſſit abſurdius.

§. VII.

Operae pretium fuerit, Iacobi natales hic paullo diligentius rimari. Meminerunt Euangeliſtae (m) inter τὰς δώδεκα etiam Iacobi, τῦ Ἀλφαίυ, id eſt Alphaei filii. Meminit etiam Paulus (n) Iacobi, a ſe Hieroſolymis compellati, quem ipſe fratrem Domini vocat: ſicuti & Matthaeus, (o) vbi Iudaeorum de genere Chriſti ſententiam recen-[illegible] ſet,

(k) Euſeb *lib V. H. E. c. XXIV.* (l) *Vide* Gu. Caue *hiſt. Litterar. Part. I. ſec. IV. p.* 131.
(m) Matth X. 3. Marc. III. 18. Luc. VI. 15. (n) Gal. I, 19. (o) Matth. XIII. 55. 56.

ſet, inter fratres Domini Iacobum quendam refert. Quum igitur ſcriptores antiquisſimi Iacobum modo tamquam Apoſtolum Ieſu Chriſti, modo tanquam Epiſcopum Hieroſolymitanum deſcribant: quaeſtio non leuis orta eſt inter eruditos, vtrum Iacobus frater Domini ab illo Iacobo Alphaei diſtinguendus ſit, an eadem perſona diuerſis nominibus ſignetur? Diuerſa ſane nomina, diuerſa munera narrantur. Si Iacobus fuit frater Domini, cur vocatus filius Alphaei? Si filius Alphaei, quomodo frater Domini? Si porro Apoſtolus fuit, profecto non potuit eſſe Epiſcopus. Sin Epiſcopus, certe non Apoſtolus, quum inter ſe pugnare videantur Apoſtolus, ex officio praeco orbis, & Epiſcopus, certo alicui loco adfixus. His rationibus adducti ſunt viri in hoc ſtudiorum genere praeſtantiſſimi, vt tres Iacobos ſtatuerent, vnum Zebedaei, alterum Alphaei, tertium Ioſephi filium & fratrem Domini, quorum hunc Hieroſolymitanorum Epiſcopum, illos Apoſtolos ex duodecim virorum ordine fuiſſe tradunt. Fauent huic ſententiae ex antiquis PSEVDO-CLEMENS, (p) GREG. NYSSENVS, (q) EPIPHANIVS, (qq) CHRYSOSTOMVS, (r) e recentioribus BLONDELLVS, (s) M. ANTON. DE DOMINIS, (t) VALESIVS, (u) HAMMONDVS, (x) &, qui hanc controuerſiam maximo adparatu tractarunt, COMBEFISIVS (y) & HENSCHENIVS, (z) quorum tamen argumenta potisſima Patrum proxime laudatorum teſtimoniis, nec non conſenſu Graecorum, Syrorum & Aethiopum nituntur. Sed ſi rem aequa lance ponderes, iſta quidem ſententia parum ſolida videbitur. Nam primo quem Paullus Gal. I, 19. fratrem Domini, eumdem etiam diſerte vocat apoſtolum, & Cap. II, 9. cum Petro & Ioanne tanquam columnis eccleſiae coniungit. Vnde conſtat, cum nullo alio tunc Paullum eſſe colloquutum, quam cum Iacobo, Alphaei filio, quem hinc, eumdem eſſe cum Fratre Domini, clarisſime patet. Deinde Patrum teſtimonia, quae adferunt viri, paullo ante laudati, nihil omnino conficiunt, quum ea ex Pſeudo-Clementis lacunis deriuata eſſe, in propatulo ſit. Quanto

H 2 meli-

(p) Clem. *Recognit. l. 1. cap. LIX. p. 501.* Idem *lib. II. Conſtitut. Apoſt. cap. 55.* ap. Cleric. *Tom. I. bibl. PP. Apoſtol.* (q) Greg. Nyſſen. *Orat. 2. de paſch.* (qq) Epiph. *haereſ. 79. c. 3. p. 1060.* (r) Chryſoſt. *hom. XXXIII. in Matth. X.* (s) Blondellus *in Pſeudo Iſidoro p. 30.* (t) M. Ant. de Dominis *lib. II. de Rep. Eccl. cap. II. theſ. XXI. ſequ.* (u) Valeſ. *Adnot. ad Euſeb. p. 18.* (x) Hammond. *diſſ. de iuribus Epiſc.* (y) Combefiſ. *Not. ad Hippolyt. de duodecim Apoſt. Tom. II. Auctarii noui biblioth. Patr. p. 840. ſequ.* (z) Henſchen. *Act. Sanct. d. 1. Maii.*

meliore autem iure Pſeudo-Clementi opponimus CLEMENTEM verum, (a) Alexandrinum puta, qui Iacobos nonniſi duos agnouit, illumque Hieroſolymitanorum Epiſcopum eumdem eſſe dicit cum Apoſtolo & fratre Domini, quem Paullus Hieroſolymis ſalutauit? Quanto rectius ceteris patrum teſtimoniis EVSEBII, (b) HIPPOLYTI, (c) & HIERONYMI (d) auctoritatem opponimus, qui omnes non niſi duos Iacobos, vtrumque apoſtolum, alterum vero etiam Hieroſolymitanae eccleſiae Epiſcopum ſtatuunt? Nec impedit tertio epiſcopalis dignitas, quo minus horum ſententiae accedamus. Quamuis enim ἀσύςατα videantur apoſtolicum & epiſcopale munera, quum Apoſtolis eccleſia vniuerſa, Epiſcopis certa quaedam dioeceſis demandata; illis per vniuerſum terrarum orbem volitandum, his cum grege perpetuo manendum fuerit: difficultas tamen iſta ſtatim euaneſcet, ſi obſeruemus, eodem ſenſu Iacobum a patribus vocari epiſcopum Hieroſolymitanum, quo Petrus modo Romanus, modo Antiochenus, dicebatur, non profecto in ſenſu proprio, quod Pontificiis videtur, ſed aequiuoco, (e) quoniam diutiſſime Hieroſolymis apoſtolico munere functus eſt, quemadmodum & reliqui Apoſtoli virique apoſtolici hanc vel illam regionem diutius doctrina ſua illuſtrarunt, & ſic veluti ἐπισκοπὴν illius ſuſcepiſſe viſi ſunt. Quae quum ita ſint, eorum ſententiam, qui Iacobum Fratrem Domini & Iacobum Alphaei filium vnum eumdemque eſſe ſtatuunt, (ee) certiſſimam eſſe putauerim. Vt igitur ad genus Iacobi noſtri redeamus, audiuimus, illum fratrem domini fuiſſe, non quidem germanum, id enim non fert ſtupenda Chriſti natiuitas, nec vterinum, quum, Mariam perpetuo virginem manſiſſe, pie credatur, nec conſanguineum, quum Chriſtus ſine virili ſemine a Spiritu S. conceptus ſit, ſed tamen vel quaſi conſanguineum, quia ipſe Saluator vulgo Ioſephi filius credebatur, (f) vel alias Mariae neceſſitudine coniunctum. Vt paucis me expediam, conſtans eſt veterum traditio, (g) Ioſephum Chriſti nutritorem ex prima con-

(a) Clem. Alex. *lib. VII. Hypotyp. apud. Euſeb. libr.* II. *H. E. cap.* I. (b) Euſeb. *l. c.* (c) Hippolyt. *de duodecim Apoſt. apud* Combefiſ. (d) Hieron. *ad Heluid. Tom.* II. *p.* 10. (e) *Vid.* Ittig. *Hiſt. Eccl. ſec.* I. *cap.* VII. *ſect. V. n.* XVIII *p.* 400. (ee) Baron. *ad ann.* 44. Petau. *lib. de hierarch. cap.* VII. *ſeq.* Baron. *ad acta Apoſt. p.* 57. *ſq.* Guil. Caue *Antiquit. Apoſt. p.* 579. *ſeq.* Baſnag. *Exercit. ad Baron. p.* 506. Ittig. *Hiſt. Eccleſ. Sec.* I. *l. c. p.* 450. *ſequ.* Dall. *de pſeudepigr. Apoſt. lib.* I. *cap.* XVII. Coteler. *ad Conſtit. Apoſt. libr.* II. *cap.* 55. Fabric. *Cod. Apocr. N. T. p.* 598. (f) Luc. III. 23. (g) Euſeb. *lib.* II. *H. E. cap.* I. *p.* 33. *Epiph. haereſ.* 28. Greg. Nyſſ. *Orat.* II. *de Reſurrect. Chriſti Tom.* II. *p.* 844.

coniuge parentem factum Iacobi, Ioſis, Simonis & Iudae, quos Euangeliſtae fratres Domini vocant, nec non quarumdam filiarum, quae ibidem, ſuppreſſis tamen nominibus, commemorantur. Et profecto nihil videri poterat hac ſententia ſimplicius, nihil probabilius. Ipſi enim Nazarethani, qui procul dubio totam Chriſti familiam in numerato habebant, apud MATTHAEVM (h) hanc eius cognationem recenſent, *Nonne hic fabri filius? Annon mater eius Maria? & fratres eius Iacobus, Ioſes & Simon & Iudas? vt & eius ſorores nonne omnes nobiscum ſunt?* En hic patrem Chriſti putatitium, en matrem, en fratres, en ſorores. Et certe non videri debebat veriſimile, a Nazarethanis cognatos Chriſti hic fratres vocari. Quo ſenſu enim Ioſephum Chriſti parentem, eodem Iacobum, Ioſen, Simonem & Iudam eius fratres adpellare, & ſic haud obſcure inſinuare videntur, Chriſtum non minus Ioſephi fabri filium, quam horum vnumquemque eſſe. Sed huic ſententiae, vtut antiquae & ſatis veriſimili, multa iure quodam noſtro opponimus, quae non ferunt, vt eidem aſſentiamur. Sane enim Euangeliſtae nunquam Iacobum & reliquos Chriſti fratres Ioſephi, ſed ſemper Alphaei filios, nominant. Et quamuis Ioſephum binominem fingere velis, vereor tamen, vt ratio reddi poſſit, cur Alphaei inprimis nomen Ioſepho tribuatur, quoties eius filii recenſentur, quum tamen ille alioquin ſemper Ioſephus adpelletur. Conſequens igitur eſt, vt inquiramus, quis Alphaeus iſte fuerit, quo inuento clariſſime patebit, eum a Ioſepho, Chriſti nutritio, diuerſiſſimum fuiſſe. Alphaeum Syrus interpres vocat חלפי quod nomen Iudaeis familiare fuiſſe, & in Talmudiſtis haud raro occurrere, obſeruat LIGHTFOOTVS. (i) Iſtud igitur pro diuerſa pronunciandi ratione & Aphaeus legi poteſt, & Cleophas, & ſic vtrumque vnum idemque eſt. Ex quo ſequitur, Iacobi parentem non Alphaeum tantum, ſed & Cleopham dictum. Hunc non fuiſſe Ioſephum, certiſſime demonſtrari poteſt ex Io. XIX. 25. vbi ſub cruce Chriſti ſtetiſſe dicuntur *Maria, mater domini, eiusque ſoror. Maria, vxor Cleophae, & Maria Magdalena.* Quis ex hoc non deprehendit, Cleopham hunc maritum fuiſſe Mariae, ſororis Deiparae? An vero Ioſephus vnquam ſponſae ſuae ſororem vxorem duxerit? Sed certum, inquis, forſan eſt, Cleopham maritum fuiſſe Mariae, ſororis

 Dei-

(h) Matth. XIII, 55. 56. (i) Lightfoot *Hor. Hebr. Matth. X. p. 313. nec non ad Luc. XXIV. p. 566. Chronic. temporum & ord. textuum N. T. p. 59. Comment. ad Acta Apoſt. p. 756. Tom. I. Operum.*

Deiparae: ipſum vero hunc Cleopham eſſe Alphaeum, Apoſtolorum patrem, id ſane nondum eſt demonſtratum. Sed vide, quam & hoc clariſſimum ſit. Haec ipſa enim Maria, quam vxorem Cleophae fuiſſe, & cruci Chriſti adſtitiſſe Ioannes docuit; aliorum Euangeliſtarum teſtimonio (k) mater fuit Iacobi & Ioſis, qui tamen alias filii Alphaei dicuntur. Quae Euangeliſtarum teſtimonia tam clara ſunt, vt, qui Ioſephum parentem Iacobi fingunt, (l) Mariam deiparam hic intelligere contra omnes iuſtae interpretationis regulas cogantur, quum tamen in loco parallelo Ioannis Maria deipara ab altera Maria, eius ſorore & vxore Cleophae, clariſſime diſtinguatur. Vt igitur ſummam tandem faciamus cogitationum noſtrarum, liquido probatum eſſe exiſtimamus, Alphaeum eumdem haberi debere cum Cleopha, cuius Luc. XXIV. 18. mentio iniicitur, eumque in matrimonio habuiſſe Mariam, ſororem Deiparae, atque adeo Iacobum fratrem Domini dictum eo ſenſu, quo & conſobrini, & alii agnati, Hebraeis אחים dicebantur. Quam ſententiam etiam ex antiquis HIERONYMVS (m) & prae ceteris THEODORITVS, (n) luculentisſimo teſtimonio comprobant.

§. VIII.

Iam vt ad EPIPHANIVM noſtrum, tanquam e diuerticulo, redeamus, falſum vtique eſſe adparet, quicquid ille de ſacerdotio Iacobi retulit. Ex quacunque enim tribu fuerit Alphaeus, ſiue Cleophas, ſatis profecto certum eſt, eum nec gente Leuitam, nec dignitate ſacerdotem fuiſſe, quum non modo Luc. XXIV. 18. 20. 21. manifeſto ſe a ſacerdotibus diſtinguat, ſed &, teſte Matthaeo, (o) Nazarethae in Galilaea habitarit, vbi non fuiſſe ſacerdotes, diſerte docent Talmudiſtae. (p) Nec opus eſt, contra Epiphanium verboſius hoc demonſtrare, quum ex ipſius hypotheſi (q) Iacobus fuerit filius Ioſephi, ex Dauidis regia ſtirpe oriundi. Ex ea vero neminem vnquam altari miniſtraſſe, ipſe Apoſtolus (r) obſeruat. Praeuidens hoc telum EPIPHANIVS, (s) multa differit de quadam inter tribus Iuda & Leui cognatione, easque ſolas inuicem nuptia-

(k) Matth. XVII. 56. Marc. XV. 40. (l) Greg. Nyſſen. *de reſurrect. Chriſti Orat.* II. *p.* 844. *Tom.* II. Voſſ. *diſſert. de Genealogia Ieſu Chriſti cap.* VI *p.* 64. *Tom.* VI. *Opp.* Gu. Caue *Antiqu. Apoſt. p.* 582. (m) Hieronym. *Comment. ad Matth.* XII. (n) Theodorit. *Comment. ad Galat.* I. (o) Matth. XIII. 55. 56. (p) Lightfoot *Centur. Chorograph. Matthaeo praemiſſ. cap. LXXXVI. p.* 232. *Tom.* II. *Opp.* (q) Epiph. *haereſi XXIX. p.* 119. (r) Hebr. VII. 13. (s) Epiph. *haer.* LXXVIII. *p.* 1045. *Tom.* I. *Opp.*

nuptiarum commercio iungi ſolitas, ex neceſſitudine Mariae Virginis & Eliſabethae demonſtrare nititur, adiiciens etiam exemplum Naaſſonis, quem, quum e tribu Iuda fuerit, Eliſabetham, Aaronis filiam, duxiſſe, falſo perhibet, quum Exod. VI. 23. Eliſaba non Aaronis ſed Aminadabi filia fuiſſe, eaque non Nahaſſoni ſed Aaroni nupſiſſe dicatur. Sed fingamus, vera eſſe, quae hic tradit Epiphanius; fingamus, inter ſolas tribus Iuda & Leui nuptiarum commercium fuiſſe, quin & addamus, Iacobum materno ſanguine e ſacerdotum familia deſcendiſſe: quis quaeſo in Iudaeorum rebus adeo hoſpes eſt, vt materni generis in ſacerdotii iure nullam plane rationem eſſe habitam, ignoret? Subtilius porro Epiphanium explicat GV. CAVE, (t) dum *παλαιὰν ἱερωσύνην*, ad quam Iacobus adſpiraſſe dicitur, non accipiendam putat de ſacerdotio Leuitico, ſed de antiquiſſimo iure patriarchali, quo ſacerdotium primogenitis debebatur. (u) Sed praeterquam, quod haec interpretatio cum Epiphanii textu maxime pugnat, ne ſpeciem quidem veritatis eam habere, nemo non animaduertit. Quis enim hoc primogenitorum ſacerdotium, quod IONATHAN Targumiſta (x) *ante tabernaculum & ſacerdotium Aaronis* tantum obtinuiſſe, fatetur, Chriſti etiam aetate in eccleſia Iudaica locum inueniſſe dixerit? Quis ignorat, abolitum illud eſſe, ſimul ac DEVS Leuitas in primogenitorum locum adoptauerat? Nullum ergo ſupereſt argumentum, quo ſacerdotium Iacobi ſtabiliri, aut Epiphanius ab errore abſolui poſſit, quantumcunque de eo laborent viri doctiſſimi.

§. IX.

Aeque falſum ac futile eſt alterum, quod ab Epiphanio adfirmatur, ſcilicet Iacobum ſancta ſanctorum iure ſacerdotii quotannis ingreſſum eſſe. Solum enim Pontificem ſummum ſemel quotannis in ſanctuarium penetraſſe, notum eſt & peruulgatum. Et profecto non ſine admiratione legas rationes friuolas, quibus ipſi aditus hic ad interiorem partem ſanctuarii adſeritur. Modo enim ob lineas veſtes, modo ob Naſiraeae diſciplinae ſanctitatem, modo ob ſacerdotium templi adyta ipſi patuiſſe volunt. De ſacerdotio iam ſupra vidimus. Quis

(t) Gu Caue *Antiqu. Apoſt p. 598.* (u) *Legendi de hoc ſacerdotio* Gu. Caue *in Adparatu ad Antiqu. Apoſt. ſect. I §. X. p. 26. ſequ.* Selden. *de ſucceſſ. ad Leg. Hebr. cap. V. p. 45. & libr. I. de ſucceſſ. in Pontificatu cap. I.* Grot *Adnotat. ad Luc. II 32.* Bochart. *Hieroz. Part. I. p. 575.* Spencer. *de LL. Hebr. L. I. cap. VI. Sect. II. p. 203.* (x) Targum Ionath. *in Exod. XXIV. 5.*

Quis vero vnquam audiuit, omnes, qui lineis veſtibus vtebantur, in ſanctum ſanctorum ingreſſos? Sane a IOSEPHO (y) memoriae proditum eſt, etiam cantores iſto tempore ius lineae ſtolae, beneficio Agrippae, Regis obtinuiſſe. An ergo, quod linea ſtola vtebantur, etiam cantores in ſanctum ſanctorum penetraſſe dicemus? De Naſiraeis porro non magis ſibi quisquam perſuaſerit, aditum iis in ſancta ſanctorum patuiſſe. Notum enim eſt ex antiquitatibus Iudaicis, Naſiraeis in templo deſtinatum fuiſſe ſingulare atrium, לשכת ששם הנזרים מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שעריהם ומשלחין תחת הדוד: *concl*aue, *ſeu atrium*, (non enim deſuper erant laquearia,) *vbi Naſiraei elixabant ſuas pacificas, tondebant capillos ſuos, eosque ſub lebetem coniiciebant.* Hoc vero atrium non erat in ſancto ſanctorum, ac ne in atrio quidem ſacerdotum aut Iſraelitarum, ſed in atrio mulierum דרמית מזרחית *in angulo euro-notum reſpiciente* (z). Hoc ergo ingrediebantur Naſiraei, quoties ſe voto rite exſoluere volebant. Quoties vero cultui diuino intereſſe rant, procul dubio locum inter ceteros contribules in atrio Iſraelitarum occupabant. Ex quibus patet, nec hanc Epiphanii coniecturam vllo loco eſſe habendam.

§. X.

Exſtant & alia in EPIPHANII narratione, non magis vera, quam quae hactenus diſcuſſimus. Talia ſunt, quae de Iacobi lamina aurea & lineis veſtibus diſſerit. Quum vero illa Iacobo male tribuatur, ac potius Ioannis hoc ornamentum fuiſſe dicere debuiſſet, hae vero non tam ab Epiphanio, quam Hegeſippo inuentae ſint: de vtrisque infra ſuo loco erit agendum. Illud vnum moneo, linteum pallium, quod Iacobo tribuit Epiphanius, parum ingenioſe excogitatum, & tam leuis texturae eſſe, vt fabula vbique pelluceat. Tota enim res nititur falſa hypotheſi, quod iuuenis, quem, relicta ſindone, aufugiſſe MARCVS Euangeliſta (a) ſcribit, Iacobus frater Domini fuerit. Vnde vero hoc probat? An Apoſtolus nudus Chriſtum comitaretur? Cur veſtimenta poſuerit? Iam tum ſane Apoſtoli fuga ſibi conſuluerant, antequam iuuenis hic a turba prehenderetur. Certiſſima igitur eorum (b) eſt ſententia, qui neque Iacobum, neque Ioannem, neque vllum alium

(y) Ioſeph. *libr. XX. Antiq. Iud. cap.* VIII. (z) *Vide* Lightfoot *Deſcript. Templi Hieroſolym. cap.* XVIII. *p.* 594. *Tom. I Opp. & Centur. Chorogr. Matthaeo praemiſſ. cap. XXIX. p.* 193. *Tom. I.* (a) Marc. XIV, 51. (b) Theophylact. *ad h. l.* Caſaub. *Exercit. XVI. n. LXV. p.* 425. *ſequ.* Grot. *ad Marc. l. c.*

alium Apoſtolum hic agnoſcunt, ſed iuuenem quendam, qui quum cubitum ſe recepiſſet, de periculo Chriſti aliquid inaudiuerit, & ſtatim ſeſe lecto proripuerit, ſpeculaturus, quid rerum ageretur. Sed fuerit iſte Iacobus, quod tamen falſiſſimum eſt: quis ex hac ſindone pallium linteum conſuerit? Oſtendit quidem e Talmudicis LIGHTFOOTVS, (c) Iudaeorum טלית ſeu pallium ſacrum, cui peniculamenta ſeu fimbriae ציצית aſſui ſolebant, quoque inter precandum capita obnubere conſueuerant, nonnunquam vocatum eſſe סדין vel סדינא, *ſindonem*: ſed tale pallium corpori ita aptari non poterat, vt non nuditas vbique pelluceret, atque adeo nec hic iuuenis lineo eiusmodi pallio ſe inuoluerat, ſed interulae, quali in lectulo fuerat vſus, quod tam accurate demonſtrauit CASAVBONVS, (d) vt ſi vel verbum adderem, Iliada poſt Homerum ſcribere viderer.

§. XI.

Veniendum iam eſt ad Euſebium & Hegeſippum, qui vtut paullo parcius de ſacro Iacobi veſtitu loquantur, quam Epiphanius, nihil tamen, quod magis verum ſit, referunt. Tametſi enim a veritate non alienum videri poſſit, quod Iacobum non ſancta ſanctorum, ſed τὰ ἅγια ſolum intraſſe perhibent, in eoque magnum huic fabulae praeſidium quaerant PETAVIVS & GVIL. CAVE: falſum tamen & hoc eſſe, tam certo conſtat, vt mirer, viros ceteroquin doctiſſimos Hegeſippo hic patrocinari. Τὰ ἅγια enim, in quae Iacobus ingreſſus eſt, aut exteriorem templi partem notant, quae Hebraeis eſt היכל, aut interiora adyta, quae דביר vocantur. Quocumque ſenſu vocem acceperis, nugas audies. Si enim ſanctum ſanctorum intelligas, Pontifex Iudaeorum maximus; ſin exteriorem templi partem, ſacerdos fuerit oportet. Neutrum verum eſſe, ſupra demonſtratum eſt. Quod etiam animaduertens PETAVIVS: (e) *Iacobo*, inquit, *ob excellentem vitae ſactimoniam conceſſum eſt, vt ad ſancta perueniret, quum alioqui vulgo linea ſtola veſtiretur.* Sed vereor, ne & hic malam cauſſam agat. Vnde enim probauerit Petauius, cuiquam mortalium, nedum Iacobo Apoſtolo, ob excellentem vitae ſanctimoniam aditum ad ſancta conceſſum fuiſſe? Certius nobis eſt atque exploratius, eo ſolis ſacerdotibus λειτουργοῦσιν acceſſum patuiſſe. Qemadmodum enim ſanctum ſanctorum ſacerdo-

I tes

(c) Lightfoot. *Hor. Hebr. & Talm. ad Marc. p.* 460. *Tom.* II. *Opp.* (d) Caſaubon. *l. c.* (e) Petau. *ad Epiphan. p.* 323. *Tom. II.*

Quis vero vnquam audiuit, omnes, qui lineis veſtibus vtebantur, in ſanctum ſanctorum ingreſſos? Sane a IOSEPHO (y) memoriae proditum eſt, etiam cantores iſto tempore ius lineae ſtolae, beneficio Agrippae, Regis obtinuiſſe. An ergo, quod linea ſtola vtebantur, etiam cantores in ſanctum ſanctorum penetraſſe dicemus? De Naſiraeis porro non magis ſibi quisquam perſuaſerit, aditum iis in ſancta ſanctorum patuiſſe. Notum enim eſt ex antiquitatibus Iudaicis, Naſiraeis in templo deſtinatum fuiſſe ſingulare atrium, לשכת ששם הנזרים מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שעריהם ומשלחין תחת היד: *conclaue, ſeu atrium*, (non enim deſuper erant laquearia,) *vbi Naſiraei elixabant ſuas pacificas, tondebant capillos ſuos, eosque ſub lebetem coniiciebant.* Hoc vero atrium non erat in ſancto ſanctorum, ac ne in atrio quidem ſacerdotum aut Iſraelitarum, ſed in atrio mulierum דרומית מזרחית *in angulo euro-notum reſpiciente* (z). Hoc ergo ingrediebantur Naſiraei, quoties ſe voto rite exſoluere volebant. Quoties vero cultui diuino intererant, procul dubio locum inter ceteros contribules in atrio Iſraelitarum occupabant. Ex quibus patet, nec hanc Epiphanii coniecturam vllo loco eſſe habendam.

§. X.

Exſtant & alia in EPIPHANII narratione, non magis vera, quam quae hactenus diſcuſſimus. Talia ſunt, quae de Iacobi lamina aurea & lineis veſtibus differit. Quum vero illa Iacobo male tribuatur, ac potius Ioannis hoc ornamentum fuiſſe dicere debuiſſet, hae vero non tam ab Epiphanio, quam Hegeſippo inuentae ſint: de vtrisque infra ſuo loco erit agendum. Illud vnum moneo, linteum pallium, quod Iacobo tribuit Epiphanius, parum ingenioſe excogitatum, & tam leuis texturae eſſe, vt fabula vbique pelluceat. Tota enim res nititur falſa hypotheſi, quod iuuenis, quem, relicta ſindone, aufugiſſe MARCVS Euangeliſta (a) ſcribit, Iacobus frater Domini fuerit. Vnde vero hoc probat? An Apoſtolus nudus Chriſtum comitaretur? Cur veſtimenta poſuerit? Iam tum ſane Apoſtoli fuga ſibi conſuluerant, antequam iuuenis hic a turba prehenderetur. Certiſſima igitur eorum (b) eſt ſententia, qui neque Iacobum, neque Ioannem, neque vllum alium

(y) Ioſeph. *libr. XX. Antiq. Iud. cap.* VIII. (z) *Vide* Lightfoot *Deſcript. Templi Hieroſolym. cap.* XVIII. *p. 594. Tom. I Opp. & Centur. Chorogr. Matthaeo praemiſſ. cap. XXIX. p. 193. Tom. I.* (a) Marc. XIV, 51. (b) Theophylact. *ad h. l.* Caſaub. *Exercit. XVI. n. LXV. p. 425. ſequ.* Grot. *ad Marc. l. c.*

alium Apoſtolum hic agnoſcunt, ſed iuuenem quendam, qui quum cubitum ſe recepiſſet, de periculo Chriſti aliquid inaudiuerit, & ſtatim ſeſe lecto proripuerit, ſpeculaturus, quid rerum ageretur. Sed fuerit iſte Iacobus, quod tamen falſiſſimum eſt: quis ex hac ſindone pallium linteum conſuerit? Oſtendit quidem e Talmudicis LIGHTFOOTVS, (c) Iudaeorum טלית ſeu pallium ſacrum, cui peniculamenta ſeu fimbriae ציצית aſſui ſolebant, quoque inter precandum capita obnubere conſueuerant, nonnunquam vocatum eſſe סדין vel סדינא, *ſindonem*: ſed tale pallium corpori ita aptari non poterat, vt non nuditas vbique pelluceret, atque adeo nec hic iuuenis lineo eiusmodi pallio ſe inuoluerat, ſed interulae, quali in lectulo fuerat vſus, quod tam accurate demonſtrauit CASAVBONVS, (d) vt ſi vel verbum adderem, Iliada poſt Homerum ſcribere viderer.

§. XI.

Veniendum iam eſt ad Euſebium & Hegeſippum, qui vtut paullo parcius de ſacro Iacobi veſtitu loquantur, quam Epiphanius, nihil tamen, quod magis verum ſit, referunt. Tametſi enim a veritate non alienum videri poſſit, quod Iacobum non ſancta ſanctorum, ſed τὰ ἅγια ſolum intraſſe perhibent, in eoque magnum huic fabulae praeſidium quaerant PETAVIVS & GVIL. CAVE: falſum tamen & hoc eſſe, tam certo conſtat, vt mirer, viros ceteroquin doctiſſimos Hegeſippo hic patrocinari. Τὰ ἅγια enim, in quae Iacobus ingreſſus eſt, aut exteriorem templi partem notant, quae Hebraeis eſt היכל, aut interiora adyta, quae דביר vocantur. Quocumque ſenſu vocem acceperis, nugas audies. Si enim ſanctum ſanctorum intelligas, Pontifex Iudaeorum maximus; ſin exteriorem templi partem, ſacerdos fuerit oportet. Neutrum verum eſſe, ſupra demonſtratum eſt. Quod etiam animaduertens PETAVIVS: (e) *Iacobo*, inquit, *ob excellentem vitae ſactimoniam conceſſum eſt, vt ad ſancta perueniret, quum alioqui vulgo linea ſtola veſtiretur.* Sed vereor, ne & hic malam cauſſam agat. Vnde enim probauerit Petauius, cuiquam mortalium, nedum Iacobo Apoſtolo, ob excellentem vitae ſanctimoniam aditum ad ſancta conceſſum fuiſſe? Certius nobis eſt atque exploratius, eo ſolis ſacerdotibus λειτουργοῦσιν acceſſum patuiſſe. Qemadmodum enim ſanctum ſanctorum ſacerdo-

(c) Lightfoot. *Hor. Hebr. & Talm. ad Marc. p.* 460. *Tom.* II. *Opp.* (d) Caſaubon. *l. c.* (e) Petau. *ad Epiphan. p.* 323. *Tom. II.*

Quis vero vnquam audiuit, omnes, qui lineis veſtibus vtebantur, in ſanctum ſanctorum ingreſſos? Sane a IOSEPHO (y) memoriae proditum eſt, etiam cantores iſto tempore ius lineae ſtolae, beneficio Agrippae, Regis obtinuiſſe. An ergo, quod linea ſtola vtebantur, etiam cantores in ſanctum ſanctorum penetraſſe dicemus? De Naſiraeis porro non magis ſibi quisquam perſuaſerit, aditum iis in ſancta ſanctorum patuiſſe. Notum enim eſt ex antiquitatibus Iudaicis, Naſiraeis in templo deſtinatum fuiſſe ſingulare atrium, לשכת ששם הנזרים מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שעריהם ומשלחין תחת היד: *conclaue, ſeu atrium*, (non enim deſuper erant laquearia,) *vbi Naſiraei elixabant ſuas pacificas, tondebant capillos ſuos, eosque ſub lebetem coniiciebant.* Hoc vero atrium non erat in ſancto ſanctorum, ac ne in atrio quidem ſacerdotum aut Iſraelitarum, ſed in atrio mulierum דרמית מזרחית *in angulo euro-notum reſpiciente* (z). Hoc ergo ingrediebantur Naſiraei, quoties ſe voto rite exſoluere volebant. Quoties vero cultui diuino intererant, procul dubio locum inter ceteros contribules in atrio Iſraelitarum occupabant. Ex quibus patet, nec hanc Epiphanii coniecturam vllo loco eſſe habendam.

§. X.

Exſtant & alia in EPIPHANII narratione, non magis vera, quam quae hactenus diſcuſſimus. Talia ſunt, quae de Iacobi lamina aurea & lineis veſtibus differit. Quum vero illa Iacobo male tribuatur, ac potius Ioannis hoc ornamentum fuiſſe dicere debuiſſet, hae vero non tam ab Epiphanio, quam Hegeſippo inuentae ſint: de vtrisque infra ſuo loco erit agendum. Illud vnum moneo, linteum pallium, quod Iacobo tribuit Epiphanius, parum ingenioſe excogitatum, & tam leuis texturae eſſe, vt fabula vbique pelluceat. Tota enim res nititur falſa hypotheſi, quod iuuenis, quem, relicta ſindone, aufugiſſe MARCVS Euangeliſta (a) ſcribit, Iacobus frater Domini fuerit. Vnde vero hoc probat? An Apoſtolus nudus Chriſtum comitaretur? Cur veſtimenta poſuerit? Iam tum ſane Apoſtoli fuga ſibi conſuluerant, antequam iuuenis hic a turba prehenderetur. Certiſſima igitur eorum (b) eſt ſententia, qui neque Iacobum, neque Ioannem, neque vllum alium

(y) Ioſeph. *libr. XX. Antiq. Iud. cap.* VIII. (z) *Vide* Lightfoot *Deſcript. Templi Hieroſolym. cap.* XVIII. *p.* 594. *Tom. I Opp. & Centur. Chorogr. Matthaeo praemiſſ. cap. XXIX. p.* 193. *Tom. I.* (a) Marc. XIV, 51. (b) Theophylact. *ad h. l.* Caſaub. *Exercit. XVI. n. LXV. p.* 425. *ſequ.* Grot. *ad Marc. l. c.*

alium Apoſtolum hic agnoſcunt, ſed iuuenem quendam, qui quum cubitum ſe recepiſſet, de periculo Chriſti aliquid inaudiuerit, & ſtatim ſeſe lecto proripuerit, ſpeculaturus, quid rerum ageretur. Sed fuerit iſte Iacobus, quod tamen falſiſſimum eſt: quis ex hac ſindone pallium linteum conſuerit? Oſtendit quidem e Talmudicis LIGHTFOOTVS, (c) Iudaeorum טלית ſeu pallium ſacrum, cui peniculamenta ſeu fimbriae ציצית aſſui ſolebant, quoque inter precandum capita obnubere conſueuerant, nonnunquam vocatum eſſe סדין vel סדינא, *ſindonem*: ſed tale pallium corpori ita aptari non poterat, vt non nuditas vbique pelluceret, atque adeo nec hic iuuenis lineo eiusmodi pallio ſe inuoluerat, ſed interulae, quali in lectulo fuerat vſus, quod tam accurate demonſtrauit CASAVBONVS, (d) vt ſi vel verbum adderem, Iliada poſt Homerum ſcribere viderer.

§. XI.

Veniendum iam eſt ad Euſebium & Hegeſippum, qui vtut paullo parcius de ſacro Iacobi veſtitu loquantur, quam Epiphanius, nihil tamen, quod magis verum ſit, referunt. Tametſi enim a veritate non alienum videri poſſit, quod Iacobum non ſancta ſanctorum, ſed τὰ ἅγια ſolum intraſſe perhibent, in eoque magnum huic fabulae praeſidium quaerant PETAVIVS & GVIL. CAVE: falſum tamen & hoc eſſe, tam certo conſtat, vt mirer, viros ceteroquin doctiſſimos Hegeſippo hic patrocinari. Τὰ ἅγια enim, in quae Iacobus ingreſſus eſt, aut exteriorem templi partem notant, quae Hebraeis eſt היכל, aut interiora adyta, quae דביר vocantur. Quocumque ſenſu vocem acceperis, nugas audies. Si enim ſanctum ſanctorum intelligas, Pontifex Iudaeorum maximus; ſin exteriorem templi partem, ſacerdos fuerit oportet. Neutrum verum eſſe, ſupra demonſtratum eſt. Quod etiam animaduertens PETAVIVS: (e) *Iacobo*, inquit, *ob excellentem vitae ſanctimoniam conceſſum eſt, vt ad ſancta perueniret, quum alioqui vulgo linea ſtola veſtiretur.* Sed vereor, ne & hic malam cauſſam agat. Vnde enim probauerit Petauius, cuiquam mortalium, nedum Iacobo Apoſtolo, ob excellentem vitae ſanctimoniam aditum ad ſancta conceſſum fuiſſe? Certius nobis eſt atque exploratius, eo ſolis ſacerdotibus λειτουργοῦσιν acceſſum patuiſſe. Qemadmodum enim ſanctum ſanctorum ſacerdo-

I tes

(c) Lightfoot. *Hor. Hebr. & Talm. ad Marc. p.* 460, *Tom.* II. *Opp.* (d) Caſaubon. *l. c.* (e) Petau. *ad Epiphan. p.* 323. *Tom. II.*

Quis vero vnquam audiuit, omnes, qui lineis veſtibus vtebantur, in ſanctum ſanctorum ingreſſos? Sane a IOSEPHO (y) memoriae proditum eſt, etiam cantores iſto tempore ius lineae ſtolae, beneficio Agrippae, Regis obtinuiſſe. An ergo, quod linea ſtola vtebantur, etiam cantores in ſanctum ſanctorum penetraſſe dicemus? De Naſiraeis porro non magis ſibi quisquam perſuaſerit, aditum iis in ſancta ſanctorum patuiſſe. Notum enim eſt ex antiquitatibus Iudaicis, Naſiraeis in templo deſtinatum fuiſſe ſingulare atrium, לשכת ששם הנזרים מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שעריהם ומשלחין תחת היד: *concloue, ſeu atrium,* (non enim deſuper erant laquearia,) *vbi Naſiraei elixabant ſuas pacificas, tondebant capillos ſuos, eosque ſub lebetem coniiciebant.* Hoc vero atrium non erat in ſancto ſanctorum, ac ne in atrio quidem ſacerdotum aut Iſraelitarum, ſed in atrio mulierum דרומית מזרחית *in angulo euro-notum reſpiciente* (z). Hoc ergo ingrediebantur Naſiraei, quoties ſe voto rite exſoluere volebant. Quoties vero cultui diuino intererant, procul dubio locum inter ceteros contribules in atrio Iſraelitarum occupabant. Ex quibus patet, nec hanc Epiphanii coniecturam vllo loco eſſe habendam.

§. X.

Exſtant & alia in EPIPHANII narratione, non magis vera, quam quae hactenus diſcuſſimus. Talia ſunt, quae de Iacobi lamina aurea & lineis veſtibus diſſerit. Quum vero illa Iacobo male tribuatur, ac potius Ioannis hoc ornamentum fuiſſe dicere debuiſſet, hae vero non tam ab Epiphanio, quam Hegeſippo inuentae ſint: de vtrisque infra ſuo loco erit agendum. Illud vnum moneo, linteum pallium, quod Iacobo tribuit Epiphanius, parum ingenioſe excogitatum, & tam leuis texturae eſſe, vt fabula vbique pelluceat. Tota enim res nititur falſa hypotheſi, quod iuuenis, quem, relicta ſindone, aufugiſſe MARCVS Euangeliſta (a) ſcribit, Iacobus frater Domini fuerit. Vnde vero hoc probat? An Apoſtolus nudus Chriſtum comitaretur? Cur veſtimenta poſuerit? Iam tum ſane Apoſtoli fuga ſibi conſuluerant, antequam iuuenis hic a turba prehenderetur. Certiſſima igitur eorum (b) eſt ſententia, qui neque Iacobum, neque Ioannem, neque vllum alium

(y) Ioſeph. *libr. XX. Antiq. Iud. cap.* VIII. (z) *Vide* Lightfoot *Deſcript. Templi Hieroſolym. cap.* XVIII. *p.* 594. *Tom. I Opp. & Centur. Chorogr. Matthaeo praemiſſ. cap. XXIX. p.* 193. *Tom. I.* (a) Marc. XIV, 51. (b) Theophylact. *ad h. l.* Caſaub. *Exercit. XVI. n. LXV. p.* 425. *ſequ.* Grot. *ad Marc. l. c.*

alium Apoſtolum hic agnoſcunt, ſed iuuenem quendam, qui quum cubitum ſe recepiſſet, de periculo Chriſti aliquid inaudiuerit, & ſtatim ſeſe lecto proripuerit, ſpeculaturus, quid rerum ageretur. Sed fuerit iſte Iacobus, quod tamen falſiſſimum eſt: quis ex hac ſindone pallium linteum conſuerit? Oſtendit quidem e Talmudicis LIGHTFOOTVS, (c) Iudaeorum טלית ſeu pallium ſacrum, cui peniculamenta ſeu fimbriae ציצית aſſui ſolebant, quoque inter precandum capita obnubere conſueuerant, nonnunquam vocatum eſſe סדין vel סרינא, *ſindonem*: ſed tale pallium corpori ita aptari non poterat, vt non nuditas vbique pelluceret, atque adeo nec hic iuuenis lineo eiuſmodi pallio ſe inuoluerat, ſed interulae, quali in lectulo fuerat vſus, quod tam accurate demonſtrauit CASAVBONVS, (d) vt ſi vel verbum adderem, Iliada poſt Homerum ſcribere viderer.

§. XI.

Veniendum iam eſt ad Euſebium & Hegeſippum, qui vtut paullo parcius de ſacro Iacobi veſtitu loquantur, quam Epiphanius, nihil tamen, quod magis verum ſit, referunt. Tametſi enim a veritate non alienum videri poſſit, quod Iacobum non ſancta ſanctorum, ſed τὰ ἅγια ſolum intraſſe perhibent, in eoque magnum huic fabulae praeſidium quaerant PETAVIVS & GVIL. CAVE: falſum tamen & hoc eſſe, tam certo conſtat, vt mirer, viros ceteroquin doctiſſimos Hegeſippo hic patrocinari. Τὰ ἅγια enim, in quae Iacobus ingreſſus eſt, aut exteriorem templi partem notant, quae Hebraeis eſt היכל, aut interiora adyta, quae דביר vocantur. Quocumque ſenſu vocem acceperis, nugas audies. Si enim ſanctum ſanctorum intelligas, Pontifex Iudaeorum maximus; ſin exteriorem templi partem, ſacerdos fuerit oportet. Neutrum verum eſſe, ſupra demonſtratum eſt. Quod etiam animaduertens PETAVIVS: (e) *Iacobo*, inquit, *ob excellentem vitae ſactimoniam conceſſum eſt, vt ad ſancta perueniret, quum alioqui vulgo linea ſtola veſtiretur.* Sed vereor, ne & hic malam cauſſam agat. Vnde enim probauerit Petauius, cuiquam mortalium, nedum Iacobo Apoſtolo, ob excellentem vitae ſanctimoniam aditum ad ſancta conceſſum fuiſſe? Certius nobis eſt atque exploratius, eo ſolis ſacerdotibus λειτουργοῦσιν acceſſum patuiſſe. Qemadmodum enim ſanctum ſanctorum ſacerdo-

I tes

(c) Lightfoot. *Hor. Hebr. & Talm. ad Marc. p.* 460. *Tom.* II. *Opp.* (d) Caſaubon. *l. c.* (e) Petau. *ad Epiphan. p.* 323. *Tom. II.*

Quis vero vnquam audiuit, omnes, qui lineis veſtibus vtebantur, in ſanctum ſanctorum ingreſſos? Sane a IOSEPHO (y) memoriae proditum eſt, etiam cantores iſto tempore ius lineae ſtolae, beneficio Agrippae, Regis obtinuiſſe. An ergo, quod linea ſtola vtebantur, etiam cantores in ſanctum ſanctorum penetraſſe dicemus? De Naſiraeis porro non magis ſibi quisquam perſuaſerit, aditum iis in ſancta ſanctorum patuiſſe. Notum enim eſt ex antiquitatibus Iudaicis, Naſiraeis in templo deſtinatum fuiſſe ſingulare atrium, לשכת ששם הנזרוים מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שעריהם ומשלחין תחת היד: *conclaue, ſeu atrium*, (non enim deſuper erant laquearia,) *vbi Naſiraei elixabant ſuas pacificas, tondebant capillos ſuos, eosque ſub lebetem coniiciebant.* Hoc vero atrium non erat in ſancto ſanctorum, ac ne in atrio quidem ſacerdotum aut Iſraelitarum, ſed in atrio mulierum דרמית מזרחית *in angulo euro-notum reſpiciente* (z). Hoc ergo ingrediebantur Naſiraei, quoties ſe voto rite exſoluere volebant. Quoties vero cultui diuino intererant, procul dubio locum inter ceteros contribules in atrio Iſraelitarum occupabant. Ex quibus patet, nec hanc Epiphanii coniecturam vllo loco eſſe habendam.

§. X.

Exſtant & alia in EPIPHANII narratione, non magis vera, quam quae hactenus diſcuſſimus. Talia ſunt, quae de Iacobi lamina aurea & lineis veſtibus diſſerit. Quum vero illa Iacobo male tribuatur, ac potius Ioannis hoc ornamentum fuiſſe dicere debuiſſet, hae vero non tam ab Epiphanio, quam Hegeſippo inuentae ſint: de vtrisque infra ſuo loco erit agendum. Illud vnum moneo, linteum pallium, quod Iacobo tribuit Epiphanius, parum ingenioſe excogitatum, & tam leuis texturae eſſe, vt fabula vbique pelluceat. Tota enim res nititur falſa hypotheſi, quod iuuenis, quem, relicta ſindone, aufugiſſe MARCVS Euangeliſta (a) ſcribit, Iacobus frater Domini fuerit. Vnde vero hoc probat? An Apoſtolus nudus Chriſtum comitaretur? Cur veſtimenta poſuerit? Iam tum ſane Apoſtoli fuga ſibi conſuluerant, antequam iuuenis hic a turba prehenderetur. Certiſſima igitur eorum (b) eſt ſententia, qui neque Iacobum, neque Ioannem, neque vllum alium

(y) Ioſeph. *libr. XX. Antiq. Iud. cap.* VIII. (z) *Vide* Lightfoot *Deſcript. Templi Hieroſolym. cap.* XVIII. *p.* 594. *Tom. I Opp. & Centur. Chorogr. Matthaeo praemiſſ. cap. XXIX. p.* 193. *Tom. I.* (a) Marc. XIV, 51. (b) Theophylact. *ad h. l.* Caſaub. *Exercit. XVI. n. LXV. p.* 425. *ſequ.* Grot. *ad Marc. l. c.*

alium Apoſtolum hic agnoſcunt, ſed iuuenem quendam, qui quum cubitum ſe recepiſſet, de periculo Chriſti aliquid inaudiuerit, & ſtatim ſeſe lecto proripuerit, ſpeculaturus, quid rerum ageretur. Sed fuerit iſte Iacobus, quod tamen falſiſſimum eſt: quis ex hac ſindone pallium linteum conſuerit? Oſtendit quidem e Talmudicis LIGHTFOOTVS, (c) Iudaeorum טלית ſeu pallium ſacrum, cui peniculamenta ſeu fimbriae ציצית aſſui ſolebant, quoque inter precandum capita obnubere conſueuerant, nonnunquam vocatum eſſe סדין vel סדינא, *ſindonem*: ſed tale pallium corpori ita aptari non poterat, vt non nuditas vbique pelluceret, atque adeo nec hic iuuenis lineo eiusmodi pallio ſe inuoluerat, ſed interulae, quali in lectulo fuerat vſus, quod tam accurate demonſtrauit CASAVBONVS, (d) vt ſi vel verbum adderem, Iliada poſt Homerum ſcribere viderer.

§. XI.

Veniendum iam eſt ad Euſebium & Hegeſippum, qui vtut paullo parcius de ſacro Iacobi veſtitu loquantur, quam Epiphanius, nihil tamen, quod magis verum ſit, referunt. Tametſi enim a veritate non alienum videri poſſit, quod Iacobum non ſancta ſanctorum, ſed τὰ ἅγια ſolum intraſſe perhibent, in eoque magnum huic fabulae praeſidium quaerant PETAVIVS & GVIL. CAVE: falſum tamen & hoc eſſe, tam certo conſtat, vt mirer, viros ceteroquin doctiſſimos Hegeſippo hic patrocinari. Τὰ ἅγια enim, in quae Iacobus ingreſſus eſt, aut exteriorem templi partem notant, quae Hebraeis eſt היכל, aut interiora adyta, quae דביר vocantur. Quocumque ſenſu vocem acceperis, nugas audies. Si enim ſanctum ſanctorum intelligas, Pontifex Iudaeorum maximus; ſin exteriorem templi partem, ſacerdos fuerit oportet. Neutrum verum eſſe, ſupra demonſtratum eſt. Quod etiam animaduertens PETAVIVS: (e) *Iacobo*, inquit, ***ob excellentem vitae ſactimoniam conceſſum eſt, vt ad ſancta perueniret, quum alioqui vulgo linea ſtola veſtiretur.*** Sed vereor, ne & hic malam cauſſam agat. Vnde enim probauerit Petauius, cuiquam mortalium, nedum Iacobo Apoſtolo, ob excellentem vitae ſanctimoniam aditum ad ſancta conceſſum fuiſſe? Certius nobis eſt atque exploratius, eo ſolis ſacerdotibus λειτουργοῦσιν acceſſum patuiſſe. Qemadmodum enim ſanctum ſanctorum ſacerdo-

I tes

(c) Lightfoot. *Hor. Hebr. & Talm. ad Marc.* p. 460. *Tom.* II. *Opp.* (d) Caſaubon. *l. c.* (e) Petau. *ad Epiphan.* p. 323. *Tom.* II.

tes non recepit, ſed pontificem duntaxat; ita ſanctum, in quo altare thymiamatis erat conſtitutum, Iſraelitas omnes, quantumlibet ſanctos, arcuit, ſolosque admiſit ſacerdotes, miniſteria ſacra obeuntes. Hinc apud Lucam (f) Zacharias ſacerdos, quum ad aram ſuffituum thura adoleret, neminem in ſanctuario comitem habuit, ſiquidem tota multitudo populi *ἔξω, foris* precabatur, id eſt, in atrio Iſraelitarum, cuius limites transire nemini concedebatur. (g) Quod ad lineas Iacobi veſtes attinet, abſurde & hae ab Hegeſippo confictae ſunt, niſi forte vulgarem veſtem intelligas, ex lino confectam, qualem non Iacobus modo, ſed & alii Iudaei geſtarunt. Sed talem non intelligere Hegeſippum, ex eo colligimus, quod ob illius reuerentiam acceſſum Iacobo *εἰς τὰ ἅγια* patuiſſe, exiſtimat. Inde enim ſequitur, vt de linea tunica ſacerdotali loquatur, ſeu de כתונת תשבץ, quam ſacerdotibus Deus praeſcripſerat. (h) Iam id ipſum quam ab omni ratione alienum ſit, nemo, niſi qui antiquitates Iudaicas nunquam a limine ſalutauit, ignorare poteſt. Veſtis enim haec, quam & aliarum gentium ſacerdotes aemulatione ſolita ſibi ſumſerant, *διὰ τὴν χρόαν, ἣν τὸ λῖνον ἀνθοῦν ἀνίησι τῇ περιεχούσῃ τὸν κόσμον αἰθερίῳ χαροπότητι προσεοικυῖαν*, hoc eſt, *ob colorem, quem flos lini habet ſimilem nitori aetheris mundum ambienti*, vt eſt apud PLVTARCHVM, (i) adeo ſacerdotum apud Iudaeos propria erat, vt non minori veneratione eam proſequerentur, ac hodie Pontificii ſuam caſulam. Concedebantur ſacerdotibus tunicae lineae a magno ſynedrio, nec induebantur iis vnquam, niſi quum ſacra facienda eſſent. Immo dum ſacerdotes erant in templo, & miniſterio ſuo fungebantur, ſi quando noctu ſomnus obreperet, non dormiebant in ſacris veſtibus, ſed in vulgaribus, quibus extra templum vtebantur, ac matutino tempore, quum ad munus redeundum eſſet, depoſitis ordinariis veſtibus, & corpore aqua abluto, ſacras reſumebant. Tanta denique eſſe videbatur harum veſtium ſanctitas, vt etiam detritae in vſus profanos adhiberi non poſſent, ſed retexerentur ad conficienda ellychnia lucernarum & lampadum, quae in feſtorum peruigiliis per templum relucebant. (k) Quis credet igitur, Iacobo ſacerdotalem tunicam

(f) Luc. I. 10. (g) Quenſted. *Antiquit. Bibl. cap. VIII. p.* 742. (h) Exod. XXVIII. (i) Plutarch. *de Iſid. & Oſiride p.* 325. *Tom. II. Opp. Confer. de aliis gentilibus* Herodot. *libr. II. cap.* 37. Chiflet. *de linteis Chriſti ſepulchralibus cap. XXIX. p.* 101. Spencer. *lib. III. cap. V. de Legibus Hebr. p.* 835. (k) Lightfoot *Deſcript. Templi Hieroſolym. cap. XXXVII. ſect. V. Tom. I. Opp. p.* 650.

cam fuiſſe conceſſam? Quis credet, Iudaeos tam aequos fuiſſe, vt hominem, religionem ſuam peroſum, linea tunica ornatum in publicum prodire paterentur, cum ne ſacerdotibus quidem ſuis extra templum eius vſum permiſerint? Quas tragoedias excitaturi Pontificii eſſent, ſi quem non dicam religioni ſuae aduerſum, ſed pontifici deditiſſimum, caſula aut mitra epiſcopali fulgentem, per vrbes ſuas volitare animaduerterent? Num igitur mitiores nobis concipiemus Iudaeos, rituum ſuorum ſeruantiſſimos, & ſacerdotalis dignitatis violationem vel minimam capitali ſupplicio vindicantes?

§. XII.

Reliquum eſt NICETAE PAPHLAGONIS & MICHAELIS SYNCELLI commentum de omophorio Iacobi. Sed de eo, quod dicamus, nihil eſt, quam ex Graeculorum iam ſatis ſuperſtitioſorum ingenio natum eſſe, quidquid de eo circumfertur. Vterque auctor nouus eſt & fabularum amantiſſimus: vterque neminem antiquiorem, ex quo profecerit, laudat, nobisque cauſſam ſuſpicandi relinquit aequiſſimam, eos ex pallio lineo Iacobi, quod Epiphanius primus confixerat, omophorium texere auſos, vt huic indumento ſacro, ante ſaeculum quartum non excogitato, ſua conſtaret antiquitas, de quo paullo poſt nonnulla monenda erunt.

§. XIII.

Iacobo fratri Domini comitem damus IOANNEM, illud Chriſti delicium, cuius ſacra indumenta illis Iacobi proxime conueniunt. Exſtat apud Euſebium (l) e POLYCRATIS Epheſini Antiſtitis Epiſtola ad Victorem, Epiſcopum Romanum, fragmentum luculentisſimum, in quo hic ſaeculi ſecundi ſcriptor, cum ſententiam ſuam de die Paſchatos exemplo maiorum fortiter tuetur, tum etiam de apoſtolis quaedam haud vulgaria tradit. Cuius generis etiam ſunt, quae de Ioanne his verbis narrat: Ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννης, ὁ ἐπὶ τὸ ϛῆθος τȣ̃ κυρίȣ ἀναπεσών; ὃς ἐγενήθη ἱερεὺς τὸ πέταλον πεφορεκώς, καὶ μάρτυς, καὶ διδάσκαλος, ȣ̃τος ἐν Ἐφέσῳ κεκοίμηται. *Praeterea Ioannes, qui in ſinu Domini recubuit; qui etiam ſacerdos fuit, & laminam geſtauit; martyr denique & doctor exſtitit; hic inquam Ioannes extremum diem apud Epheſum obiit.* Hic locus, quem etiam HIERONYMVS, (m) & NICEPHORVS, (n) exſcripſerunt,

 quem-

(l) Euſeb. *lib. V. cap. XXIV.* (m) Hieronym. *de ſcriptor. eccleſ. cap. XLV.* (n) Nicephor. *lib. IV. Hiſt. Eccl. cap. XXXVII.*

quemque in animo habuiſſe videtur EPIPHANIVS, (o) dum Ioannem & Iacobum, filios Zebedaei, idem cum Iacobo minore vitae inſtitum amplexos affirmat, miram Pontificis gloriandi occaſionem ſuppeditat. Hoc enim nobiliſſimo antiquitatis monimento liquido conſtare exiſtimant, iam apoſtolis ſacrum habitum, & inprimis mitram Epiſcopalem, in deliciis fuiſſe. BARONII (p) phaleras iam ſupra vidimus; ei vero paria faciunt BELLARMINVS, VALESIVS, (q) & tantum non omnes, quorum intereſt, palpum Pontifici obtrudere. Sed tria hic mihi facienda opinor. Si enim oſtendero, nec bracteam in capite geſtaſſe Ioannem, nec hanc eſſe Polycratis ſententiam, & mitras denique Epiſcopales, quas ex hac bractea arceſſit Baronius, longe recentioris aeui eſſe, toto hoc negotio rite mihi perfunctus videor.

§. XIV.

Meminit Polycrates τȣ̃ πετάλȣ, ſeu bracteae cuiusdam, ſed ita, vt nec materiam nec formam deſcribat, nec, quo loco geſtari hoc ornamentum conſueuerit, exprimat. HIERONYMVS vero, (qq) quaedam de ſuo adiiciens, & auream hanc laminam, & in fronte collocatam, dicit. Quem quidem STEPH. LE MOYNE (r) cum Polycrate in gratiam reduci poſſe exiſtimat, ſi πέταλον bracteam auream explicemus. Sed vereor, vt hanc ſignificationem Graecis auribus perſuadeamus. Sane enim lituris dignus eſſet AELIANI (s) auctoris μελιγλώττȣ locus, vbi πετάλȣ χρυσȣ̃ meminit, nec ferendus eſſet poeta, (t) qui πιληθέντα δ' εὐξάντȣ τριχὸς ἀμνȣ̃ πέταλον, *pileum ex lana agni coactu & bene carminata factum* laudat, ſi πέταλον laminam auream ſignificaret. Alter enim locus tautologiam, alter contradictionem, quam vocant in adiecto, inuolueret, quale ſermonis vitium in Graecos ſcriptores tam emendatos vix cadit. Quare Hieronymum potius & hic ſibi indulſiſſe arbitror, quod in Euſebii chronico interpretando feciſſe ſe non negat, (u) *vt & interpretis, & ſcriptoris ex parte officio ſit vſus, & nonnulla, quae intermiſſa videbantur, adiecerit.* Vt ergo genuinam vocis ſignificationem eruamus, obſeruandum eſt, πέταλον a SVIDA (x) & gloſſatoribus explicari per φύλλον, id eſt, *folium*, & eſſe laminam, folio hederae ſimilem, eam-

(o) Epiphan. *haereſi LXXVIII. cap. XIII. p.* 1045. (p) Baron. *ad ann.* 34. *n. CCXCIII.* (q) Valeſ. *Adnotat. ad Euſeb. p.* 93. (qq) Hieronym. *l. c.* (r) Steph. le Moyne *Not. ad Var. ſacra p.* 29. (s) Aelian. *lib. V. Hiſt. rar. cap. XVI.* (t) *apud* Suid. *voce* πετάλοις *p.* 102. *Tom. III. edit. Kuſt.* (u) Hieronym. *praefat. ad Chron. Euſeb.* (x) Suid. *l. c.*

eamque ſiue auream, ſiue ex alia materia confectam. A ſeptuaginta interpretibus ita vocatur lamina illa ציץ, quae ſacerdotis ſummi frontem ornabat. (y) Ea vero non erat corona triplex, qualem ex IOSEPHO (z) male intellecto nobis deſcribit BARONIVS, (a) ſed nuda bractea aurea ſincipiti alligata, quam in vtroque latere ornabant caliculi aurei, tribus ordinibus diſpoſiti, quales in herba hyoſcyamo conſpiciuntur, in medio vero litterae קדש ליהוה *ſanctum Domino.* Quod ſi ergo Polycratem iuxta litteram intelligimus, Ioannes vſus eſt corona vel lamina ſacra, qua pontifices maximi, quando in ſanctum ſanctorum ingrediebantur, fulgebant. Quis vero hoc ſibi perſuadeat de Apoſtolo, qui omnes modeſtia animoque demiſſo anteiuit? Certe nec voluit ita ornatus in publicum prodire, nec potuit. Non voluit, niſi dicas, eum veteris teſtamenti adparatum & caerimonias, vmbrae inſtar euanituras ignoraſſe. Nec potuit, niſi Iudaeos aque gentiles omnes eum, tamquam virum ſanctiſſimum reueritos eſſe, fingas. Vtrumque quam a veritate alienum ſit, nemo non videt. An enim pontificis Iudaici habitum ſplendidiſſimum ſibi ſumſerit, quum Chriſto exhibito vmbra nihil opus eſſet? An aurum fronte geſſerit is, qui cum Petro auri argentique copiam eierabat? Qua fronte ſe auro carere dixiſſet, qui aurum fronte praeferebat? (b) An Iudaeos Aſiaticos quieturos fuiſſe credibile eſt, ſi Pontificis ſui inſignia a piſcatore, religione aliena deuincto, occupata animaduertiſſent? Et quid acturos fuiſſe credimus Epheſios, inter quos Ioannes diutiſſime vixit, (c) ſi peregrinum hominem laminam auream circumferre apud ſe vidiſſent, quum magnae Dianae ἀρχιερεὺς, tantae auctoritatis homo non niſi laurea vteretur? (d) Nonne omnibus paganis, quibus ſorduit ſcrupuloſior veſtitus ratio, ludibrium debuiſſet? Tantum profecto abeſt, vt ſplendida haec corona cum ſimplicitate eccleſiae conueniat, vt vel ſcandalum neophytis praebere potuiſſe videatur, qui a Iudaeorum ritibus maximopere ſibi abſtinendum eſſe exiſtimabant.

§. XV.

Sed quid opus eſt verbis, quum manifeſtum ſit, eam Polycratis mentem minime fuiſſe? Duo enim coniungit Polycrates, Ioannem nimirum

(y) Verſio LXX. Exod. XXVIII, 36. XXIX, 10. XXXIX, 10. 30. *Videantur de ea poſt* Goodvvinum, Lightfootum, Lundium, Braunius *de Veſtitu Sacro Ebraeorum.* (z) Ioſeph. *lib. III Antiqu. cap. IX, p.* 86. (a) Baron. *l. c.* (b) Act. III, 3. 6. (c) Euſeb. *lib. III. Hiſt. Eccl. cap. I.* (d) Achilles Tatius Ἐρωτικ. 448.

mirum ſacerdotem fuiſſe, & τὸ πέταλον geſtaſſe, ex iisque concludit, paſcha quartadecimanorum non eſſe damnandum, quia tantus vir illud eodem die celebrauerit. Quaenam haec concluſio, ſi verba in ſenſu proprio exponimus? Quis vero vnquam probauerit, Apoſtolos ſacerdotes proprie ſic dictos fuiſſe? Repugnat ſane hoc totius Chriſtianiſmi principiis, & a Theologis noſtris tam ſolide diſcuſſum eſt, vt hic actum ageremus, ſi vel verbum adderetur. Quid porro ad rem facit, ſi Ioannes πετάλῳ vſus eſt? An ideo paſcha cum quartadecimanis celebrandum? Quemadmodum igitur ſacerdotem Ioannem improprie vocat Polycrates, ita & πέταλον pontificale ipſi tribuit συνεκδοχικῶς, ea ratione, qua faſces & ſecures nominamus, ſi conſulem; aut purpuram & diadema, ſi Regem deſcribimus. Quae ſi ponimus, planiſſimus ſenſus erit Polycratis, paſcha ſcilicet Quartadecimanorum vel ideo minime damnandum eſſe, quod eodem die Chriſti reſurgentis memoriam recoluerit Ioannes, qui inter Chriſtianos Aſiaticos veluti pontifex quidam maximus auctoritate ſumma enituerit, & ſanctis moribus non minus quam doctrina orientem illuſtrauerit diutiſſime. Sic inquam omnia plana ſunt ac perſpicua, quum, ſi proprie accipias verba Polycratis, nihili ſint, praecipue ſi cum BARONIO & VALESIO non hunc modo, ſed & reliquos Apoſtolos, quin & epiſcopos omnes, eiusmodi regiae dignitatis inſignibus vti conſueuiſſe dicas. Quod ſi igitur aequiſſimum eſt, ita cuiusque verba exponi, ne ſenſu careant: omnino ſequitur, vt & Polycratis locum multo rectius figurate quam proprie interpretemur. (e)

§. XVI.

Clarius hoc futurum eſt, ſi oſtenderimus, Epiſcopales mitras nec ex inſtitutione ac vſu apoſtolorum manaſſe, nec ex antiqua lege ad perfectioris ampliorisque ſacerdotii ſignum translatas, nec inter Chriſtianos tam antiquas eſſe, vt Ioannes eiusmodi inſigni vti potuerit. Tria haec ſunt capita, quae proponere non erubeſcit BARONIVS, (f) vt Ioannis, ceterorumque Apoſtolorum, bracteas aureas in tuto collocet. Sed quum nullum eorum, vt virum doctum decebat, probauerit: oſtendendum nobis eſt, omnia aeque falſa eſſe. Ex Apoſtolorum inſtitutione manaſſe mitras epiſcopales, nemo fortaſſis dixerit, niſi

(e) Steph. le Moyne *c. p. 261.* Cyprian. *not. & Schol. ad Hieronymi Catalog. cap. XLV.* Heidegger. *Tumul. Concil. Trident. ſeſſ. XXII. Quaeſt. 5. p. 237. Tom. II.*
(f) Baron. *ad ann. XXXIV. n. CCXIV. ſequ.*

niſi qui omnem pudoris ſenſum amiſit. Vbi enim habetur illa inſtitutio apoſtolica? litterisne ea, an per manus nobis tradita eſt? Si litteris conſignata, ſane & nobis non eſſet incognita. Sin per traditionem propagata, ea certe oſtendenda eſt in antiquitate eccleſiaſtica. Non minus temerarie contendit, non Iacobum modo, & Ioannem, ſed & ceteros Apoſtolos, eiusmodi regiae dignitatis inſignibus vti conſueuiſſe. Vnde enim haec probat? Si ex Polycrate, & principium petit, & a particulari quod aiunt ad vniuerſale concludit. Sin ex Epiphanio; hunc memoria falſum eſſe, ſupra vidimus. Sed fingamus, Apoſtolos omnes bracteas aureas in fronte circumtuliſſe, an ideo mitrae Epiſcopales ex apoſtolico vſu manarunt? Quidni ergo Epiſcopi hodienum πέταλα geſtant? aut quid ſimile habent πέταλον & Epiſcopalis mitra? Ex quo patet, alterum quoque caput falſum eſſe, nimirum Epiſcopales mitras ex veteris teſtamenti eccleſia ad perfectius Chriſtianae legis ſacerdotium translatas eſſe. Fefellit ſcilicet Baronium pictorum oſcitatio, & nimis curta notitia antiquitatum Iudaicarum, quibus impeditus eſt, quominus verum ſacerdotum Iudaicorum habitum animo conciperet. Si enim Hebraicas antiquitates potius, quam vulgares imagines, conſulere voluiſſet, deprehendiſſet, nec ſacerdotum, nec Pontificis maximi cidares hodiernis Epiſcoporum ſuorum mitris vlla ex parte poſſe comparari, & Turcarum pileis, quam illis, fuiſſe ſimiliores. Si ergo veteris teſtamenti ritibus Epiſcopalis mitra debet originem, cur nec materiam nec formam antiquam retinet? Cur ſoli epiſcopi vtuntur mitris, quae in veteri teſtamento ſacerdotibus omnibus erant communes? Sed ſalua res eſt. Clariſſime enim conſtat, Pontificium hoc capitis ornamentum a gentilibus potius, quam ab Hebraeis, in eccleſiam eſſe inuectum, nec ouum ouo eſſe ſimilius, quam mitras epiſcopales cornuto illi Nabidis ſacerdotis pileo, quem SILIVS ITALICVS (g) hunc in modum deſcribit:

Caſſide cornigera dependens infula ſacros
Prae ſe terrores, diuumque ferebat honorem.

Tertium, quod ſtatuit Baronius, mitras epiſcopales tam antiquas eſſe, vt ab ipſis apoſtolorum temporibus repetendae ſint, prolixo examine vix indiget, quum ipſe, magno licet conatu nugas acturus, neminem ſaeculo quarto antiquiorem teſtem producere potuerit. Et tamen ex his

(g) Sil. Italic. *lib. XV.*

his quoque pauca profert, quae vel ſpeciem veritatis prae ſe ferant. Primo enim EVSEBIVS (h) & GREG. NAZIANZENVS (i) de nulla re minus loquuntur, quam de mitra ſacerdotali, quum vterque indumenta ſacra veteris teſtamenti ſacerdotibus Chriſtianis συνεκδοχικῶς tribuat, iisque adſcribat *ſacroſanctum poderem*, *caeleſtis gloriae coronam*, *ſpiritus ſancti ſtolam*, *cidarim & diuinam vnctionem*, quae certe omnia figurate dici, vel ex eo palam eſt, quod patres hi de epiſcopis Graecis loquuntur, quos nunquam vſos eſſe mitra, nec hodienum vti, notum ſatis eſt & prouocatum. Addit & AMMIANVM MARCELLINVM, (k) qui coronam ſacerdotalem & militaria ſigna cum ceteris, quae intercepta fuerant, Theodoſio a Maſcizele tyranno reſtituta perhibet. Ex hoc ſatis clarum eſſe putat Baronius, epiſcopos tunc non tantum mitras geſtaſſe, ſed & easdem maximi pretii fuiſſe. Sed vnde hoc liquet Baronio? Sane Marcellinus non loquitur de Theodoſio Imp. Chriſtiano, ſed de eiusdem parente, qui poſt victoriam demum hanc a Mauris reportatam Chriſto nomen dedit. (l) Nec coronam hanc ſacerdotalem Chriſtianis interceptam fuiſſe dicit. An non probabilius eſt, eam potius e fano quodam gentilium raptam fuiſſe, quam e Chriſtianorum eccleſia? Denique agmen claudit ENNODIVS, (m) qui de Ambroſio ita canit:

Serta redimitus geſtabat lucida fronte,
Diſtinctum gemmis, ore parabat opus.

Sed ſatis reſponſum videbitur, ſi dixerimus, Ennodium ſaeculi ſexti, (non vero, vt LABBEVS (n) ſatis ſpiſſe errauit, quarti) ſcriptorem, poetica licentia vſum, Ambroſium ex ſui ſaeculi moribus deſcripſiſſe. Haec ſunt, quae pro mitrarum Epiſcopalium antiquitate profert Baronius, quae ſatis declarant, malam ab eo cauſſam agi, hocque ornamentum Pontificium recentius eſſe, quam vt ex Apoſtolorum inſtitutione deriuari poſſit.

§. XVII.

Nondum hic nugarum ſatis eſt. Quum enim ſemel rebus nouis antiquitatem induere animum induxerit Baronius: ſuo ſibi more agendum, omniaque, quae vsquam legerat aut viderat, ad propoſitum ſuum trahenda putauit, pertinere ad ſuum officium ratus, vt in annales fal-

(h) Euſeb. *lib. X. H. E. cap. IV.* (i) Greg. Nazianz. *apol. III.* (k) Ammian. Marcell. *lib. XXIX. cap. XXV.* (l) Paul. Diac. *Hiſt. Miſcell. lib. XII. cap. XI.* (m) Ennod. *Epigramm. de S. Ambroſio.* (n) Labb. *Diſſ. de Script. Eccleſ. Tom. I. ſub voce Ennodius.*

Digitized by Google

falſa interdum non minus, quam vera, comportaret, eo tantum fine, ne quid a quoquam dictum fictumque praetermitteret. Hinc & numorum auctoritate vtitur, non ignorans, quantum pretii hiſce antiquitatis monimentis ſtatuant omnes, quibus litterae elegantiores curae cordique ſunt. Quum erga annales ſuos ad Theodoſii vsque tempora perduxiſſet, eiusque victoriam ab Eugenio reportatam litteris mandare coepiſſet: reddendum putauit nobile, vt vocat, antiquitatis monimentum, quod a Fuluio Vrſino acceperat. Numus hic eſt Theodoſii, (o) altera facie Imperatorem oſtentans, ſiniſtra crucem, dextra volumen, quod Baronio euangelium videtur, praeferentem, cum perigraphe: DN. THEODOSIVS P. F. AVG. altera vero duos viros, habitu talari indutos, nimboque caput circumdatos, dextra itidem volumina, ſiniſtra cruces tenentes, cum inſcriptione: VOT. XXX MVLT. XXXX. Infra: CONOB. Hoc numo, dici non poteſt, quam mirifice ſibi placeat Cardinalis. *Habes*, inquit, *etiam ex his, lector, inter alia, vnde antiquum ſacerdotalem habitum diſcas, ſimulque tonſuram intelligas, & pallia, humeros atque pectus decore ambientia.* Vt vero neruus argumenti eo firmior robuſtiorque ſit, viros illos, quos numus praefert, non alios eſſe exiſtimat, quam IOANNEM & PHILIPPVM, Apoſtolos, quos ante proelium illud adparere ſibi, & victoriam polliceri per quietem viderit Theodoſius. (p) En igitur Ioannem & Philippum, detonſos, palliolisque & reliquo ſacerdotali habitu indutos, quos & numi ſpectandos praeferunt. Sed tria ſunt, quae hic miror. Primum, quod Baronius tam lynceis oculis ſit, vt tonſuram videat, quum, qui in vertice eminent, globuli pileata potius, quam detonſa, capita indicare videantur. Alterum, quod e Theodoſii numo apoſtolorum habitum deriuarit. Tertium denique, quod viros in numo conſpicuos Apoſtolos, Ioannem & Philippum, referre putet, quum tamen coniectura haec nullo fundamento nitatur. Tales ſane THEODOSII numos & alii proferunt: ſed, qui Apoſtolos hic vidiſſe ſe opinetur, legi adhuc neminem. Nec fieri poteſt, vt quisquam hoc ſibi perſuaderi patiatur, poſtquam HENR. NORISIVS, (q) ANT. PAGI, aliique antiquitatis promicondi (r) aduerterunt, non hic oſtendi ſacrum habitum, ſed conſularem, nec Apoſtolos, ſed Theo-

K

(o) *Vide iconem Numi apud* Baron. *ad ann. CCCXCIV. n. X.* (p) Theodorit. *lib. V. Hiſt. Eccl. cap. XXIV.* (q) Noriſ. *Differt. de Numiſm. Licin. Aug. cap. III.* (r) *Vid.* Meibom. *Differt. de Numor. veterum in illuſtranda Imperatorum Rom. hiſtoria vſu p. 4. ſeq.* Io. Andr. Schmid. *diſſ. de Numis cathedraticis.*

Theodoſium ac Valentinianum Imperatores. Impoſuit nimirum Baronio nimbus, quem Apoſtolorum potius, quam Imperatorum, capitibus conuenire, ex eccleſiae ſuae moribus exiſtimauit, quum nimbos etiam Imperatorum capitibus adpictos, diſcere potuiſſet ex LAVR. PIGNORIO, (s) quippe qui Menſam ſuam Iſiacam Baronio dedicauerat. Nihil ergo hactenus egit vir doctiſſimus, neque habitum apoſtolorum ſacerdotalem vllo vel ſpecioſo argumento probauit.

CAP. VI.
DE RELIQVORVM APOSTOLORVM SACRO HABITV.

I. Paullo tribuitur pallium ſacerdotale. II. φενόλης *&* φελόνης *2. Tim. IV. 13. quid ſignificent? Quaenam ſententia interpretum ſit maxime probabilis? III. Tonſura Paulli. IV. Bartholomaei colobium purpura clauatum, & pallium gemmis purpureis ornatum. V. Marci Euangeliſtae pallium, & bractea, quam fronte praetuliſſe dicitur. VI. Veſtes apoſtolorum litteratae. VII. Concluſio.*

§. I.

Reliquum eſt, vt de ceteris etiam Apoſtolis & Apoſtolicis viris nonnulla dicamus, ſed breuiter, quum pleraque iam ante diſcuſſa ſint. Et primo quidem loco ſiſtimus PAVLLVM, quem & pallio ſacerdotali, & tonſura, a plebe diſtinctum fuiſſe, nonnulli docent. Occaſionem ita ſentiendi arripiunt ex verbis ipſius PAVLLI, (t) ad Timotheum ita ſcribentis: Τὸν φελόνην, ὃν ἀπέλιπον ἐν Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ, ἐρχόμενος φέρε. Inde enim veſtem quandam ſacram Graecis hodienum φαιλόνιον, Latinis planetam dictam, eliciunt CORNELIVS a LAPIDE, (u) qui & TERTVLLIANVM (x) teſtem adlegat, & SEDVLIVS SCOTVS. (y) BARONIVS (z) quidem nihil faceret libentius, quam vt eamdem ſententiam amplecteretur, vnde etiam e Nicephoro, Philotheo, Metaphraſta, aliisque huius farinae ſcriptoribus multa de Graecorum hodiernorum φαιλονίῳ, ſeu pallio ſacro, diſſerit; ſed quum ab omni argumentorum copia deſtitutum ſe videat, lectorem ſub cultro relinquere, quam pallio Paulli ſacro pertinacius

(s) Laur. Pignor. *Menſ. Iſiac. p. 64.* (t) 2. Tim. IV, 13. (u) Corn. a Lapide *Comment. a. h. l.* (x) Tertull. *lib. de Orat cap. XII.* (y) Sedul. Scot. *Comment. in 2. Tim. IV. Tom. I. Biblioth. Patr.* (z) Baron. *ad ann. 58. n. LXXVIII.*

cius defenſo, famae nocere mauult. Hinc demum hanc facit cogitationum ſuarum ſummam: *Ex his recitatis ſententiis, vel de volumine, vel de ſacra veſte, alterutram, quam velit, ſequatur lector, ſed magis placet, vt volumen ſacrae legis intelligi debeat.*

§. II.

Non eſt, quod diſcutiendis argumentis aduerſariorum, quae nulla habent, diutius immoremur. Cornelius enim a Lapide ſolius TERTVLLIANI auctoritate nititur, qui tamen ne verbo quidem, quod ad ſacram Paulli veſtem trahi poſſit, vſus eſt, ſed reprehendit potius quosdam, qui orationem poſitis penulis faciendam, exſtimabant, quaſi *Paulus penulam ſuam in oratione penes Carpum reliquerit, aut Deus non audiat penulatos.* Satius igitur futurum eſt, ſi ipſa verba Paulli attentius conſiderauerimus. Quaeritur nimirum, quid Paullus ſibi Troade adferri voluerit? Reſponſio manifeſta eſt, φελόνην. Vel vt alii codices habent, φαιλόνην, φελώνην, φενόλην, φαινώλην ſicuti in MILLII luculentiſſima editione Noui Teſtamenti videre eſt. Hoc vero verbum quid ſignificet, non aeque inter omnes conſtat. Sunt qui φελόνην & φαινόλην vnam eandemque vocem eſſe credunt: (a) ſunt qui duas & origine & ſignificatione diuerſas putant, (b) quorum ſententia tam accurata & plana eſt, vt mirer, hoc ab aliis nondum eſſe obſeruatum. ETYMOLOGICVM MAGNVM φελόνην dicit eſſe εἰλητὸν τομάριον μεμβράινον, ἢ γλωσσόκομον, *volumen paruum membranaceum, ſeu gloſſocomium*; φαινόλην vero χιτῶνα tunicam. Sic & SVIDAS & HESYCHIVS, qui paene verba etymologici retinet. Pro diuerſa igitur lectione diuerſae etiam ſunt interpretum ſententiae. Alii veſtem hic intelligunt, alii thecam librorum, alii volumen aliquod & κατ᾽ ἐξοχὴν quidem librorum veteris Teſtamenti. Qui veſtem hic deſignari exiſtimant, quod faciunt paene omnes, qui verſionem vulgatam noſtramque Lutheri ſequuntur, iterum in varias ſententias eunt. Quidam enim vulgarem hic inueniunt penulam, arcendae pluuiae aptatam. (c) Quidam veſtem neſcio quam conſularem, qua pater Paulli donatus dicitur. (d) Sed vt verum fatear, nulla quidem ſententia probabilior videtur ea, quae volumen ali-

 quod

(a) Barthol. *Tract. de penula p. 3.* (b) Hect. Gotofr. Maſius *Diſſ. de pallio Paulli ſect. II. §. 18. p. 715. Tom. II. Theſauri philolog.* (c) *Interpretes paene omnes; Vid.* Beza *ad h. l.* (d) Pſeudo-Ambroſ. *Explanat. Epiſt. ad Timoth. Tom. II. Opp. edit. Baſil.* Haymon. Halberſt. *Comment. in h. l.* Anſelm. Cantuar. *in h. l.* Bruno Herbipol. *in h. l.*

quod, thecae incluſum, intelligere nos iubet. Primo enim eorum opinio, qui veſtem quamdam conſularem hic confingunt, vel ipſis Graecis auribus intolerabilis eſt, omnique fundamento deſtituitur. Deinde & altera ſententia de penula non parum incommoda videtur, ſi cogitemus, nec probabile eſſe, Paullum Troade profectum, pallium, peregrinantibus tam neceſſarium, apud Carpum reliquiſſe, nec operae pretium fuiſſe, vt eam Troade Romam adferri per Timotheum iuberet, quum hae ciuitates diſſitae eſſent milliaribus centum & octaginta tribus. Tertio pro ſententia noſtra militant tum vocum ſignificatio paullo ante euoluta, tum translationis Syriacae auctoritas, qui *φελόνην* hic vertit בית כתבא id eſt thecam librorum. Quarto probabilius eſt, Paullum Troade reliquiſſe libros, ne in itinere oneri eſſent, quam pallium, quod nusquam magis, quam in itinere tam diuturno, commodum praeſtat. Quinto etiam reddi ſic poteſt ratio, cur Paullus tanto deſiderio Timotheum ſimulque reculas ſuas exſpectarit. Libris enim opus erat, eosque non vbique inueniebat Apoſtolus, quum penulae iactura exiguo pretio etiam Romae reſarciri poſſet. Plura in hanc rem ſuppeditabit elegantiſſima MASII Diſſertatio, quae pro hac ſententia plura, eaque ſelectiſſima, continet. Verum ſi vel maxime pallium hic intelligendum eſſet, non magis tamen illud ad ſacerdotalem habitum poterat referri, quam reliqua illius veſtimenta, tunica, zona, ſandalia, quibus eum more Iudaeorum vſum, ſupra capite III. diximus.

§. III.

Tonſuram Paulli ex Actor XXI 24. & XVIII 18. probare contendunt ISIDORVS, (e) BARONIVS (f) aliique plures. Sed horum etiam ſomniorum coniectorem denuo hic agere nolo, quum, quae ſupra de Petri tonſura prolixius diſputauimus, hic etiam vel maxime locum inueniant. Ex antiquitate nimirum Iudaica haec tonſura explicanda eſt, non ex recentioribus de tonſura clericorum inſtitutis, quod quum luculenta diſſertatione de Paulli Naſiraeatu fecerit GEORG. FRID. MEINHARDVS, (g) actum profecto agerem, ſi, pluribus conquiſitis argumentis, Naſiraeorum inſtitutum nihil cum clericorum tonſura commune habere, denuo oſtenderem.

§. IV.

(e) Iſidor. *libr.* II. *de Diuin. off. cap.* 4. (f) Baron. *ad ann.* 58. *n.* CXXII. (g) *Habetur in* Theſauro Philologico *Tomo II. p.* 437. *ſequ.*

§. IV.

BARTHOLOMAEI indumenta ſacra ita deſcribit ABDIAS Babylonicus, (h) vel, quicunque ſub hac laruа latet, impoſtor inſulſiſſimus: *Veſtitus colobio albo, clauato purpura. Induitur pallio albo, habente per ſingulos angulos ſingulas gemmas purpureas. Viginti ſex anni ſunt, ex quo nusquam ſordidantur veſtimenta eius. Similiter & ſandalia eius per XXV annos nunquam veteraſcunt.* Nec meliora ſunt, quae ex Cratone, Apoſtolorum Simonis & Iudae, vt fertur, diſcipulo tradunt fragmenta Apoſtolorum, a STEPHANO PRAETORIO edita, vbi de Bartholomaeo ita referunt: *Pallio albo inceſſit, ornatus annulis & gemmis, ſemper hilaris, eodem vultu.* Vera eſſe, quae hic de colobio & pallio dicuntur, eumque plane fuiſſe Apoſtolorum habitum, capite tertio demonſtrauimus. Quae vero de purpura, gemmis & annulis adduntur, tam futilia ſunt, tamque fabuloſa, vt vix inter legendas lineas locum mereantur. Sed quis Abdiam moratur, cuius ſubuentaneum foetum nemo hodie deterioribus ſaeculis, nedum apoſtolico aeuo, dignum iudicat?

§. V.

Idem ſentiendum de MARCI pallio, quod in Alexandrina eccleſia diutiſſime ſeruatum eſſe, ſcribit LIBERATVS, Archidiaconus Carthaginienſis, (i) qui etiam, neminem hanc ſedem legitime tenere potuiſſe, exiſtimat, *niſi anteceſſore ſepulto, ſuis manibus acceperit collo ſuo B. Marci pallium.* Certe enim vel vulgare hoc indumentum fuit, quod nimis religioſa poſteritas curioſius ſeruauit, vel ſi ſacerdotale fuiſſe fingitur, non magis ſacerdotalem habitum virorum apoſtolicorum probat, quam ea, quae ſuperioribus capitibus exploſimus. Non ſatis enim fidei Liberato eſt, ſaeculi ſexti ſcriptori, ad rem tam antiquam & nemini ante ſe obſeruatam pro vero adfirmandam. Vnde miramur, CHRISTIANVM LVPVM, (k) virum tam doctum, & in antiquitatibus eccleſiaſticis verſatiſſimum, narratiunculam hanc tanti feciſſe, vt ex ea probare voluerit, epiſcopos Orientis pallia ſua a Pontifice Romano iam olim redemiſſe. De eodem MARCO nonnulli fabulantur, ipſum non minus, quam Iacobum & Ioannem, bracteam in fronte geſtaſſe. VALESIVS (l) enim

 ex

(h) Abd. Babyl. *lib. VIII. Hiſt. Apoſt. cap. II.* (i) Liberat. Carthag. *in Breuiario.* (k) Chriſt. Lup. *Schol. ad Concil. General. & prouincialia p. 13.* (l) Valeſ. Euſeb. *p. 93.*

ex paſſione eius MSC hunc locum decerpſit: *Quem quidem B. Marcum iuxta ritum carnalis ſacrificii pontificalis apicis petalum in populo geſtaſſe Iudaeorum, illuſtrium virorum ſyngraphae declarant: ex quo manifeſte datur intelligi, de ſtirpe eum Leuitica, immo Pontificis Aaron, ſacrae ſucceſſionis originem habuiſſe.* Sed fabulas potius, quam illuſtrium virorum ſyngraphas, exſcripſiſſe auctorem hunc, a Valeſio laudatum, ex eo adparet, quod bracteae huius ferendae ius e Leuitica, & quidem Aaronis, ſtirpe, deriuet, quaſi omnibus Aaronis poſteris bracteam fronte praeferre licuerit, aut quaſi hoc inſigne non ſolis ſacerdotibus ſummis fuerit proprium.

§. VI.

Poſterioribus ſaeculis litteratas quoque veſtes Chriſtianorum clero vſitatas fuiſſe, negari non poteſt, idque clariſſime teſtatur AMMIANVS MARCELLINVS, (m) qui dalmaticas, litteris ornatas, diaconis tribuit. Sed quod & Apoſtolis litteratae veſtes tribuendae ſint, nemo fortaſſis ante CIAMPINVM (n) adfirmauit. In partes hic vocat caſcas illas & vetuſtas imagines, quas in baſilicis Romanis inuenit, vbi non in Chriſti modo, verum etiam Apoſtolorum, veſtimentis litterae haud paucae conſpiciuntur, veluti L. H. Γ. F. T. X. Π. aliique characteres & monogrammata, quibus depingendis nec meam, nec typographi manum, fatigare auſim. Verum inter ipſos pontificios nondum conſtat, quid ſibi hae litterae velint. Sunt, qui ſibi neſcio quae myſteria hic videntur ſubodoraſſe, (o) alii caſu ab artificibus adiectas volunt, quod hi ad vetuſtum morem, varios titulos & inſcriptiones in veſtibus ſignandi reſpexerint. (p) Complures etiam nomina Seruatoris & cruces eſſe putant, quae litterae aliis videntur. Quid Rubenii, Mellini aliorumque coniecturas adducam? quum nemo profecto his imaginibus eo adduci ſe paſſurus ſit, vt eas ad viuum, quod aiunt, depictas exiſtimet. Nihil verius enim eſt, quam quod ipſe CIAMPINVS coniecit, hos characteres olim a textoribus ideo adiectos fuiſſe, vt conſtaret, ex cuius officina prodiiſſent, eosque deinde imitatos eſſe pictores, quibus quiduis fingendi ſemper fuit aequa poteſtas.

§. VII.

(m) Ammian. Marcell. *lib. XIV. cap. V. vbi confer.* Pamel. *Not. ad* Tertull. *de Idololatr. cap. XVI.* (n) Ciampin. *Monim. Operum Muſiuorum Part. I. cap. XIII. p.* 102. (o) Seueran. *citatus* Ciampin. *l. c.* (p) Suareſ. *de veſtibus litteratis ibidem.*

§. VII.

Atque haec ſunt, quae iam de habitu Apoſtolorum ſacerdotali chartae feſtinante manu illeuimus. Plura dicenda ſupereſſent, ſi habitum Apoſtolorum monaſticum ſpectandum hic lectori offerre voluiſſemus. Roma enim mendax, vt SPANHEMII (q) verbis rem eloquar, *nihil non agit, vt horrida etiam clauſtrariorum ſpecie, cilicio, cucullo, caputio, ſcapulari, tribonio, raſo nudoque vertice, diſcalceatis pedibus, lumbis reſte ſuccinctis, Apoſtolos deturpet; ne monachos exempla ſcilicet primi aeui deſtituant.* Sed relinquamus illis hanc gloriam, relinquamus verſatile ingenium, quo Apoſtolos ſchemate non vno in proſcenium ducunt, relinquamus etiam habitum, auro gemmisque fulgentem, noſtraeque eccleſiae miniſtris precemur, vt Deus ſacerdotes ſuos induat ſalutari, (r) radiaturos olim, quaſi ſplendor firmamenti, & quaſi ſtellae in perpetuas aeternitates. (s)

(q) Spanhem. *praefat. ad Introd. in Hiſt. Eccl. p. 6.* (r) Pſ. CXXXII, 16.
(s) Dan. XII, 48.

DE

DE GENVINA NATIVITATIS CHRISTI ERA

EXERCITATIO II.

EX NVMIS ET INSCRIPTIONIBVS ANTIQVIS ILLVSTRATA.

§. I. *Numorum & Inſcriptionum auctoritas & praeſtantia.* §. II. *Ea etiam in hiſtoria eccleſiaſtica ſeſe exſerit. Pontificii tamen hic ſaepe ineptiunt.* §. III. *Scopus Diſſertationis.* §. IV. *Cur era genuina Natiuitatis Chriſti hodienum tam obſcura ſit? Chriſtiani quas eras vſurpauerint? Quando Dionyſiaca publice recepta?* §. V. *Monimenta antiqua, era Chriſti ſignata, ſuppoſititia ſunt. Veluti gladius Conſtantini M. Litterarum Gothicarum origo.* §. VI. *Numus Conſtantini M. ſuppoſititius, nec non eiusdem notae Inſcriptio Spoletana.* §. VII. *Num era Chriſti in numis medii aeui occurrat? Numus bracteatus Bernardi Ducis. Cifrae Arabicae numeris Romanis intermixtae.* §. VIII. *Quot viis monimenta ad genuinam Chriſti eram adducant?* §. IX. Prima via. *Chronotaxis Herodiadum. Numus Herodis Antipae deſcribitur.* §. X. *Eius* γνησιότης *oſtenditur.* §. XI. *Herodes Antipas regnare coepit anno Iul. XLIII, quod demonſtratur e numo, cum Ioſephi chronologia collato.* §. XII. *Nec non ex chronotaxi imperii Archelai.* §. XIII. *Quin & ex chronotaxi imperii Philippi Tetrarchae.* §. XIV. *Harduini diuerſa ſententia reiicitur.* §. XV. *Quantum temporis inter obitum Herodis M. & imperium Antipae interceſſerit? Annus emortualis Herodis M. fuit Iul. XLII.* §. XVI. *Id quod demonſtratur teſtimoniis Ioſephi, & ex eclipſi lunari tum facta.* §. XVII. *Quantum temporis inter natalem Chriſti & mortem Herodis effluxerit? Dies natalis Chriſti obſcurior. Obſeruatio de die XXV. Decembr. in eccleſia occidentali recepta. Annus tamen verus adparet ex epocha templi Herodiani.* §. XVIII. Via ſecunda. *Cenſus tempore natiuitatis Chriſti actus fuit vniuerſalis. Bynaei ſententia examinatur.* §. XIX.

XIX. Cenſus hic illuſtratur ex monimento Ancyrano, cuius hiſtoria traditur. §. XX. Fragmentum huius monimenti adſertur. §. XXI. Idem explicatur. Chronotaxis cenſuum Auguſti. §. XXII. Cenſum ſecundum huc pertinere, oſtenditur. Cenſus non vno anno abſoluti. §. XXIII. Lapſus quidam Chronologici notantur. §. XXIV. Chronotaxis Praeſidum Syriae e numis reſtituta. §. XXV. Chriſtus Varo Praeſide natus. Lucas explicatus. Quirinius tempore Chriſti nati non fuit Praeſes Syriae, ſed cenſum extra ordinem egit. §. XXVI. Locus Tertulliani explicatur. Tabulae cenſuales diu ſuperſtites. §. XXVII. Via tertia. *Varia interpretatio verborum Lucae. Anni Tiberii modo non vno numerantur. §. XXVIII. Era Tiberii Proconſularis e monimentis antiquis illuſtratur, & ad Chriſti natiuitatem adplicatur. §. XXIX. Epilogus diſſertatiunculae.*

§. I.

NVmorum, inſcriptionum, aliorumque, quae tanquam fractae e naufragio tabulae in aetatem noſtram delata ſunt, monimentorum, tanta ſemper viſa eſt auctoritas, vt omnes fere eruditi, qui annales veteres in tuto collocare voluerunt, eorum teſtimonio in primis vtendum ſibi exiſtimauerint. Cuius inſtituti ſui multas profecto habuere rationes. *Quis enim non videt*, inquit IO. DANIEL MAIOR, (a) *quam multo potior cenſenda documenti hiſtorici illius auctoritas merito ſit, quod ex veteri numo, marmore, tabula, aut inſcriptione antiqua quauis alia, publico magiſtratus decreto ſollemniter erecta, quam quod ex vno forſan & altero, tot ac tam grandibus ſuſpicionibus obiecto priuati hominis ſcripto hiſtorico petatur?* Certe enim, quum ſcripta hiſtoricorum haud pauca, tum ob librariorum oſcitationem, tum propter ſcribentium adfectus, qui plerumque in calamum migrant, aut ignorantiam, priuatis, ad altiora principum conſilia caligantibus, vix omni ex parte euitandam, ſuſpicione non minima laborent, pleraque etiam mirum in modum inter ſe ſe diſcordent; diuerſa longe eſt monimentorum antiquorum ratio, quippe quae & incorruptiora ad nos peruenerunt, & publica fere auctoritate erecta ſunt, & amantius multo inter ſe conſpirant. Atque haec quidem laus iſtis tam conſentiente omnium eruditorum ſuffragio conceditur, vt nemo fuerit poſt felicem litterarum παλιγγενεσίαν inuentus, qui eam in dubium vocare

L

(a) Maior *Diſſ. de Numis Rhedigerian. p. 66.*

care auſus ſit. Antiquos ſcriptores ad ſummas anguſtias redegit IO. HARDVINVS, (b) nihilque praeter Plinii hiſtoriam naturalem, Ciceronis aliquot libros, Virgilii georgica, & Horatii epiſtolas, ex antiquitate ad nos perueniſſe, miro ingenio contendit. Diplomatum quoque antiquorum fidem aduerſus Mabillonii ſententiam, impugnauit P. BARTHOLOMAEVS GERMON, (c) Ieſuita Gallus, tanta audacia, vt, nihil fere in tabulariis publicis genuini exſtare, credat. At antiquis monimentis neuter dicam ſcripſit, quippe quae ipſa elegantia & ſuperfuſa aerugine, (d) tanquam veneranda canitie, antiquitatem tuentur. Contra ea innumera proferre liceret teſtimonia de numorum vſu & praeſtantia, ſi id opus eſſe videretur. Vt enim iam non expilemus aeternum viri incomparabilis, EZ. SPANHEMII, opus *de vſu & praeſtantia numiſmatum*, quo incredibilem veterum numorum vtilitatem in omni doctrinae genere ex inſtituto demonſtrauit: magnus PEIRESCIVS (e) dictitare idemtidem ſolebat, *numiſmata, aliaque id genus, teſtes eſſe antiquitatis incorruptos, ex quibus addiſcerentur, quae fruſtra requireret quis ex hiſtoriographis omnibus.* IO. DANIEL MAIOR, paullo ante laudatus, (f) numos vocat *ipſasmet pictas vel ſculptas hiſtorias, quae, adſcriptis ſibi ad latus verbis, aut abbreuiaturis eorum peculiaribus, expreſſae deinde ex lectore auditorem & ſpectatorem, tanquam res hodie gererentur, faciant.* IO. HEMELARIVS (g) *incluſum eſſe ait numis nobile hiſtoriarum opus, & quod ſolum, etiamſi reliqua praeclariſſimorum ingeniorum monimenta intercidiſſent, ſtare aduerſus annorum edacitatem temporumque iniurias potuiſſet.* Denique cel. WEDELIVS (h) eosdem *viuam hiſtoriam antiquae gentis & ſapientiae* ſalutare non dubitat. Par pretium etiam inſcriptionibus ſtatuitur, quibus tantum tribuebat BOSIVS, (i) *vt in*

(b) vid. *Vindic. nominis German. aduerſus obtrectatores Gallos.* *Ittigii Obſeru. ad Biblioth. PP. Apoſt. p. 208.* (c) B Germon. *Diſquiſ de vet. Reg. Franc. Diplom & arte ſecernendi antiqua diplomata vera a falſis.* Pariſ. 1703. 12. cui Mabillonius *Supplementum librorum de re diplomatica* Pariſ. 1704. fol. Iuſtus Fontaninus Foroiul. *vindicias antiquorum diplomatum* Romae 1705 4to. Theodoric. Ruinartus *Eccleſiam Pariſienſem vindicatam* Pariſ. 1705 120. & Petrus Conſtant. *vindicias MSctorum* ibid. 1706. 8vo. oppoſuerunt. Prodierunt poſtea Germonii *Diſ eptatio ſecunda* Pariſ. 1706. 12mo. & *tertia* 1707. 12. nec, mortuo licet Mabillonio, intermortua eſt haec controuerſia. (d) *Virides obducta aerugine numos* laudat Prudentius *in Pſychom.* v 602. (e) Chifflet. *Anaſtaſ. Childeric. cap. VII p. 113.* (f) *de num. Rhedigerian. p. 58.* (g) *Praefat. ad aurea numiſm. Caroli Duc. Arſchot.* (h) *Diſſert. de numis pileatis Decad VIII. Exercit. Medico Philolog. p. 69.* (i) Boſius *Epiſt. XLV. ad Reineſ. p. 187.*

Digitized by Google

in intimam antiquitatis notitiam neminem poſſe peruenire exiſtimaret, niſi qui ingenium inſcriptionum veterum ad vnguem calleret. Omitto aliorum illuſtrium virorum, veluti DV CHOVL, REINESII, CHIFFLETII, MEIBOMII teſtimonia, quae praefationis limites non capiunt.

§. II.

Inter monimenta vero haec antiqua, illa mihi inſtar theſauri habenda videntur, quorum teſtimonio hiſtoriae ſacrae atque eccleſiaſticae veritas quodammodo ſtabilitur. Ingentem eorum numerum ipſe collegi, plurimisque obſeruationibus hiſtoricis animi cauſſa illuſtrare coepi, non dubitans, quin integra meſſis oblatura ſe eſſet ei, qui maiore adparatu inſtructus ſerio hoc ageret. Fateor equidem, ſcriptores pontificios rem eamdem ſaepe tentaſſe, ſed quum praeiudiciis in transuerſum acti, ritibus tantum ſuis atque erroribus inde praeſidium quaererent, non potuit fieri, quin ſaepius pueriliter errarent. Sic BARONIVS (k) in numo quodam Theodoſii Ioannem & Philippum Apoſtolos, ſacerdotali pontificiorum habitu & tonſura clericali decoros, inuenire ſibi viſus eſt, quum Theodoſii ac Valentiniani Imperatorum imagines omnes oculatiores agnoſcant. (l) Numos Conſtantini M. in quibus globus arae inſiſtens adparet, cum titulo BEATA TRANQVILLITAS, ad ſacrificium miſſae trahere auſus eſt PEIRESCIVS, merito hinc a SPONIO (m) caſtigatus, qui non hoſtiam euchariſticam, ſed orbem mundanum, imperii ſymbolum, in numo expreſſum monet. Hiſpani inprimis hac in re ineptire videntur, quippe qui non ſolum multas inſcriptiones, in pietatis Hiſpanicae laudem, confingunt, (n) verum etiam genuinas ita detorquent, vt riſum ſaepe propinare aliis gentibus videantur. Ex hac fingendi libidine factum eſt, vt ex fragmento antiqui marmoris, in quo litterae S VIAR adhuc exſtabant, ſtatim nouum quendam Sanctum, qui hoc nomen geſſerit, exſculperent, eiusque ſollemnem conſecrationem ab Vrbano VIII. Pontifice R. depoſcerent, quum tamen poſtea a peritis talium antiquitatum oſtenderetur, (o) litteras S VIAR reliquas eſſe e tota inſcriptione, procul dubio ita ſupplendas, vt *praefectus*

(k) Baron. *ad ann. CCCXCIV. n.* 10. (l) Henr. Noriſ. *diſſ. de Numis Liciniani Aug. cap.* III. Anton. Pagi *Diſſert. hypat. cap. XIV.* Meibom. *de uſu numism. in hiſtor. auguſta.* I. A Schmidt *diſſert. de numis cathedrat.* (m) Spon. *epiſt. ad P. de la Chaiſe.* (n) Velſerus *Epiſt. LI. p. 551. Opp.* Scis, quam vani Hiſpani praeter omnes gentes in confingendis inſcriptionibus, quas antiquas credi volunt. (o) Mabillon. *Tom. I. Muſ. Ital. p.* 145.

fectus VIAR*um*, vel *curatores* VIAR*um*, vel *manceps* VIAR*um*, vel aliud eiusmodi (p) legatur. Eadem temeritate etiam Galli ex inſcriptione, in agro Veſontinenſi reperta, Euſebii cuiusdam martyris notitiam ſibi factam crediderunt, figuris adpictis perſuaſi, quas, quum martyrii inſtrumenta crederent, aſcias eſſe docuit MABILLONIVS. (q) Sic porro quum Romae a monachis inuentus eſſet lapis, veſtigio hominis notatus, dici non poteſt, quanta veneratione eum coluerint ſuperſtitioſi homines, veſtigium angeli, in mole Hadriani tempore Gregorii M. Papae olim viſi, adorare ſe exiſtimantes. At PETRVS BELLORIVS, antiquitatum ſtudioſiſſimus, vbi in templum venit, & tam numeroſam plebem circa monimentum vidit, acceſſit, accuratiusque inſpecto lapide, ex inſcriptione Graeca, fragmentum ſtatuae Iſidis deprehendit. (r) Eadem fabula acta eſt Rauennae, vbi S. Argyris religioſe culta diutiſſime fuit, quam tamen ethnicam fuiſſe, ex inſcriptione marmoris ſepulcralis, ibidem obuia, deprehendit P. PAPEBROCHIVS. (s) Denique, vt & controuerſiae, num Petrus Romae fuerit? finis aliquando imponeretur, fuere, vt ait ANTONIVS AVGVSTINVS, (t) qui Neronis numum fingerent cum litteris: PETRVS GALILAEVS, quem ingenti pretio Paullo IV Pontifici impoſtores obtruſerunt. *Cuderant ipſi hinc quidem Neronis caput, cum ſolitis titulis; in auerſa autem parte S. Petri faciem, qualis in plumbis bullarum ac diplomatum pontificiorum ſpectatur, adſcriptumque erat:* PETRVS GALILAEVS. *Addebant, repertum numum iuxta S. Petri Sacellum, hoc amplius, pontificem S. Petro perſimilem eſſe, adſerebant.* Sed plura exempla adiicere, chartae anguſtia prohibet. Noc opus eſſe pluribus credimus, quum vel ex his ſatis conſtet, quam parum feliciter pontificii antiqua monimenta ad hiſtoriam ſacram accommodarint.

§. III.

Multo maiore ingenii dexteritate illi adhuc in numiſmato critica & ſcientia lapidaria verſati ſunt, qui eiusmodi monimenta ad chronologiam ſacram tranſtulerunt, eamque variis locis illorum ope emendarunt. Quod neſcio an quisquam maiore animi dexteritate prae-

(p) De magiſtratibus viarum vid. Lipſ. *ad Tacit. l. 3. Annal. p. 158.* & V. C. Eu. Otto *de Tutela viar. Parte* II. *p. 314.* (q) Mabill. *Epiſt. de cultu Sanctor. ignotor.* Pariſ. 1698. 4to. (r) Burnet. *Epiſt. XII. de itiner. Ital. p. 182. ſqq.* (s) *Acta Sanct Maii Tom. V. p. 223. ſqq.* (t) Anton. Auguſtin. *dial. II. de num. antiq.* Dan. Larroquan. *diatrib. de legion. fulminatr. p. 613.*

praeſtiterit, quam duumuiri eximii, HENR. NORISIVS, cum in aliis operibus, tum in quantiuis pretii libro *de Epochis Syro-Macedonum*, & ANT. PAGI *in Critica Baroniana*, & *Diſſertatione Hypatica*. Eius rei & ipſe ſpecimen nunc dabo, diſſertationem hanc de GENVINA ERA NATIVITATIS CHRISTI, NVMIS ALIISQVE MONIMENTIS ILLVSTRATAM, quam vbi patronis probari deprehendero, ceterae ſuo tempore ſequentur, memorias ſanctorum, hiſtoriam perſequutionum, rituum, ſacramentorum, haereticorum, conciliorum, lectionum & hymnorum, aliaque hiſtoriae ſacrae capita, ex monimentis variis illuſtraturae.

§. IV.

Cur genuina Chriſti era nobis, qui Chriſti nomen profitemur, in tanta litterarum luce hodienum tam obſcura ſit, cauſſae ſatis multae in promtu ſunt. Praecipua tamen haec videtur, quod naſcentis eccleſiae patres, maximo pietatis myſterio vnice intenti, operoſas temporum computationes inſuper habuerunt. Si enim ab initio ſtatim annos a Chriſti natali numerare, eamque eram aut in ſcriptis ſuis, aut in monimentis publicis vſurpare voluiſſent: nihil fortaſſis hodie laboraremus. Iam vero primitiua eccleſia non niſi eris tum vulgo receptis Romanorum, Hiſpanorum & Syro-Graecorum vti ſolebat. (u) Arabes tamen iam ineunte ſaeculo III annos ab adſcenſione Chriſti numeraſſe, ex Codice MSC. Arabico didiciſſe ſe ait FRANC. FICORONIVS. (uu) Poſtea eram martyrum, quae ex Diocletiani anno primo conſurgit, excogitarunt Aegyptii, (x) aemulas hac in re habituri & orientales, & occiden-

(u) Chriſtiani pro diuerſis mundi partibus, in quibus vixere, diuerſis quoque eris vſi ſunt. Pleriſque Conſulum aut Imperatorum annis res geſtas ſignare placuit. *Era Hiſpanica* locum inuenit in monimentis & conciliis Hiſpaniae, vt teſtatur Scaliger *lib. V. de Emendat. Temp. p. 235.* & Mabillon. *lib.* II *de Re dipl. c. 23. p. 176.* *Era Syro-Macedonum* vſos videmus Orientales, ceu adparet ex *Euangelio infantiae Chriſti Arabico*, quod ex Henr Sickii interpretatione denuo edidit Fabric. *in Cod. Apocryph. N. Teſt. p. 169. Tom.* I. Immo ſunt, qui ſuas ſibi eras habent, ab aliis non admiſſas, quales ſunt illa Gregorii Turonenſis, a tranſitu B. Martini repetita, aliaque *era trabeationis*, quae in Capitularibus Franciae occurrit apud Baluz. *Tom* II. *p. 630.* quamque de annis dominicae paſſionis explicat Carol. du Freſne *Tom.* III. *Gloſſ. Lat. p. 1155.* de incarnationis vero era accipit Io. Frid. Mayer *Diſſ. de praeceptoribus Chriſti p. 17.* (uu) Franc. Ficoronius *Obſeru. de Antiqu. Rom. p. 6.* Vid. *Act. Erud. Lipſ. ann. MDCCX. p. 115.* (x) De hac era, quam Aegytii Taarich Alſchda, i e. *eram martyrum* vocant, vid. Hotting. *ſaecul. IV. Hiſt. Eccl. p. 182.* Carol. du

dentales eccleſias, licet illas his conſtantiores. Eram vero a Chriſti natali deductam primus inuenit DIONYSIVS EXIGVVS, Abbas Romanus, qui ſaeculi ſexti initio floruit. Sed tantum abeſt, vt eius epocha ſtatim publice recepta ſit, vt demum Carolingorum temporibus ſenſim coeperit monimentis adſcribi, (y) vnde non eſt mirandum, nobis hanc eram crucem figere, cuius tam parum curioſi fuerunt antiqui.

§. V.

Inde facile patet, quid de monimentis antiquioribus iudicandum ſit, quae eram Dionyſiacam adſcriptam habent. Nemo enim non videt, illa falſa ac ſuppoſititia eſſe. Huius commatis eſt gladius, inter rudera templi cuiusdam in Gallia repertus, (z) cui ab altero latere characteribus Gothicis inſcriptum:

VTRIQVE NOMEN PEPERI ET MAGNO
ALEXANDRO ET MAXIMO CAESARI.

ab altero: NEC VIS HERCVLEA ME TERRVIT
VNQVAM DVM CONSTANTINI MAGNI
FIRMAREM IMPERIVM THEOGONIAS
III CXX.

Verum ſe ipſum iugulat hic gladius. Quid enim Gothicus character Conſtantini tempore, qui ſerius, imperante Valente, ab Vlphila Epiſco-

Freſne *Tom. I. Gloſſ. Med. & inf. Latinit. p.* 200. Scalig. *lib. V. de Emend. temp. p.* 246. Eamdem quidem eram ab Aethiopibus intelligi per eram miſericordiae putauerat *l. c.* Sed eram Orbis conditi intelligendam, monet Ludolfus *Comment. ad hiſtor. Aethiop. p.* 385. (y) Pipini aetate receptam hanc eram fuiſſe, auctor eſt Bucherius *Sect. I. Chron. rer. Franc.* Alii, quum ne tunc quidem in monimentis haec era reperiatur, a Carolo Craſſo introductam credunt. Vid. Aventin. *lib. IV. annal. Boi. p.* 461. Nicol. Vignier *Chronic. Burg. ad ann.* 885. Stumpf. *lib. VII. Heluet. cap.* 6. *fol.* 197. Denique recentiſſimum huius erae vſum facit Salomon van Til, qui in *Diſſert. de annis Chriſti, Phoſphoro prophetico adnexa Part. I. c.* I. huius erae vſum demum anno MCCCCXXXI. ſub Eugenii IV. pontificatu inualuiſſe, contra diplomatum aliorumque monimentorum fidem contendit. Sed maxime placet ſententia Mabillonii, qui quidem *lib. II. cap.* 28. §. 1. *de Re Dipl.* annos incarnationis iam inde a ſaeculo octauo in diplomata nonnunquam admiſſos eſſe, ex Traditionibus Fuldenſibus Piſtorianis monſtrat, nec tamen *cap.* 26. §. 4. negat, Carolingorum adhuc tabulas pleraſque hac epocha carere. Vnde ab horum demum temporibus eram Dionyſiacam inualuiſſe, credere par eſt. (z) Vid. *Auctor Hiſtoriae Henrici II. vltimi Ducis de Montmerency.*

ſcopo eſt inuentus? (a) Quid vox *θεογονίας*, Conſtantini aeuo inaudita, licet concretum *θεόγον@* apud perſonatum DIONYSIVM AREOPAGITAM (b) legamus? Quis deinde probauerit ſcriptionem IIICXX pro CCCXX, omni auctoritate exemploque deſtitutam? Merito igitur mireris, auctori, qui vitam vltimi Ducis Montmorencii deſcripſit, ne dubitandum quidem videri, quin fatalis hic gladius reuera & Alexandrum M. & Iulium Caeſarem, & Conſtantinum M. & poſt hos Carolum M. & Raynaldum Ducem de Montalbano, poſſeſſores habuerit.

§. VI.

Nec melioris notae eſt numus Conſtantini, quem anno erae vulgaris MDCXI Matthiae Imp. Pragae obtulit IOACHIMVS SCHLEGELIVS. Praefert ille in antica effigiem Chriſti, dextrae digitos, benedicentis more, erigentis, ſiniſtra vero globum tenentis, cum perigraphe: A. CH. CCCXXIV. In poſtica diabolus & mors catenis implicati conſpiciuntur, cum lemmate Hetruſcis, vt HECKELIVS putat, ſeu, vt SCHLEGELIO viſum eſt, Vaſtualdi notis ſcripto: SALVATORI MVNDI SACRVM. Licet autem non modo SCHLEGELIVS, ſed & BAYFIVS, SYLBVRGIVS, PANNONIVS & HECKELIVS genuinum hunc numum iudicent, & tum cuſum exiſtiment, quum Conſtantinus Nicomediae ſalutari baptiſmatis fonte initiatus, Chriſtianorum diptychis, & paullo poſt caelitum numero adſcriberetur: illius tamen *νοθείαν* tam claris argumentis probauit TENZELIVS, (c) vt neminem hodie putem eius cauſſam acturum. Sed omni-

(a) Vlphilam inuentorem litterarum Gothicarum magno conſenſu tradunt Philoſtorg. *lib.* II *Hiſt. Eccl. p* 471. Socrat. *lib IV. Hiſt. Eccl. c.* 33. Sozomenus *lib. VIII. c* 37. & Theodoricus *lib. IV. cap.* 37. In eo tamen inter ſe diſcordant, quod Philoſtorgius Vlphilae aetatem in Conſtantini M; ceteri in Valentis tempora reiiciunt. Sed Philoſtorgii interfuit, Vlphilam antiquiorem facere, vt Arianiſmi inter Gothos propagati vetuſtatem eo ſpecioſius oſtentaret, ceu obſeruat Guil. Caue *Part. I. Hiſt. litt. ſaecul. IV. p.* 129. Equidem Baſnagius *Tom.* III. *Annal. Eccleſ. polit.* creditu difficillimum eſſe putat, Gothos ante Vlphilae aetatem ſcriptura propria plane caruiſſe, quandoquidem iam anno CCCXX. epiſcopum ſuum ad concilium Nicenum ablegarint. Sed hoc argumentum quid contra tot teſtes inferre poſſit, nondum video. Conf. de litteris Gothicis, quae & Toletanae audiunt, Mabillon. *lib. I. de Re diplom. cap.* II. *p.* 48. & *lib. V. p.* 346. 347. Roderic. Toletan. *lib. VI. Rer. Hiſp. c.* 30 Iuſti Fontanini *Vindic. Antiqu. Dipl. contra Germon. lib.* I. *c.* 8. Struuii *Act. Litterar. ex MSCt. faſcic. I. p.* 22. (b) Dionyſ. Areop. *lib. de Divin. nominib. cap.* II. *Sect. I. p.* 415. & *Sect. VII. p.* 423. (c) Tenzel. *dialog. menſtr. anno* 1689. *p.* 885.

omnium impudentiſſime aetatem mentitur inſcriptio haec Spoletana, a CHRIST. AD. RVPERTO (d) deſcripta, quae ipſa quoque eram vulgarem adſcriptam habet.

D. O. M.
S. MICHAELI ARCHA
NGELO POST CONS
VLATVM FELICIS ET
TAVRI ANNO VERO SA
LV HVM. CCCCXXVIII HO
C TEMPLVM DICATVM SA
CROQ. BAPTISMATIS FONT
E AD CATHED ECCLESIAM
POSTEA TRANLATO MAXIMISQ
INDVLGENTIIS PER TOTVM MENSEM
MAII INSIGNITVM SACRATV
M Q. FVIT.

Conſulatus Tauri & Felicis eraeque vulgaris CCCCXXVIII concurrunt cum anno Theodoſii XXI & XXII, quo nondum Archangelis templa dedicata, nondum cathedralis eccleſiae nomen auditum, nondum ſuperſtitioſus ille indulgentiarum mercatus inſtitutus. Vnde omnes credo adſenſu ſuo confirmaturos eſſe iudicium Reineſii, (e) qui, hanc Inſcriptionem a recentiore manu ex annalibus Eccleſiae Spoletanae compilatam eſſe, credit.

§. VII.

Quo certius igitur eſt, eram Dionyſiacam ante Carolingorum tempora in monimentis publicis nondum vſurpatam fuiſſe, eo magis ſubit mirari, cur in medii aeui numis, ne ea quidem aetate, qua in diplomatibus adſcribi coepit, adpareat? Quam plurima ſane medii aeui numiſmata tum ſolida, tum bracteata, paſſim in eruditorum ſcriniis ſeruantur, nec pauca a Domino LE BLANC, FONTANO, CORNELIO DE ALKEMA, ELIA BRENNERO, THOMA BIRCHERODIO, SPERLINGIO, TENZELIO, MELLENIO, SCHLEGELIO & Reu. IO. ANDR. SCHMIDIO delineata ſunt: ſed in nullo omnino erae Chriſtianae vola aliqua aut veſtigium exſtat. Repertus quidem eſt numus bracteatus BERNARDI, Ducis Saxoniae, (f) ita

(d) Rupert. *Epiſt. LXII. ad Reineſ. p. 568.* (e) Reineſ. *Epiſt. ad Rupert. ibid.*

(f) Poſſidet hunc quantiuis pretii bracteatum Dn. Zollmannus *Conſiliar. Saxonicus.* Eius vero iconem dedit Tenzel. *in Dial. Menſtr. an. 1691. p. 619.*

ita inſcriptus: BERNARDVS DVX SAXONIE MOSI, ex qua voce vltima nonnulli elicere volunt annum MC8I id eſt 1181, quae ſcribendi ratio, ex numeris Romanis & barbaris mixta, in MCStis codicibus non nunquam obſeruatur. (g) Sed quoniam characteres tam obſcuri ſunt, vt aeque facile MOSI ac MC8I legas; malim ego quidem accedere TENZELII (h) & clar. OLEARII (i) ſententiae, qui vel MOnetam SIgnauit, vel aliud quid, huic ſimile, legendum putant, quam aliorum, qui eram Chriſti hic ſibi videntur inueniſſe. Paucis vt me expediam, tam conſtanter ex monimentis antiquis era Chriſtiana exſulat, vt ſperandum vix videatur, vllo nos in inueniendo genuino Chriſti natali adiutum iri.

§. VIII.

Attamen non deſunt monimenta, quibus veluti aliud agendo ad verum Chriſti natalem adducimur. Quum enim tres praecipue characteres ab Euangeliſtis proponantur, ad quos, tanquam ad Lydium quemdam lapidem, Chronologorum ſententiae exigendae ſunt: totidem quoque modis monimenta antiqua nobis erunt adiumento. *Primus* character eſt ille MATTHAEI, (k) qui Chriſtum natum adfirmat ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως *in diebus Herodis regis*, atque eius quidem Herodis, cuius imperium paullo poſt ad Archelaum filium deuolutum eſt. Huc igitur facient monimenta, quae chronotaxin Herodiadum ordinant. *Secundus* eſt LVCAE, (l) qui Chriſtum virgineo partu in lucem editum ait, quum Caeſaris Auguſti auſpiciis cenſus per P. QUIRINIUM ageretur. Hic igitur vſui nobis erunt monimenta, quae cenſus ab Auguſto actos, & Praeſidum Syriae chronologiam illuſtrant. *Tertium* characterem eidem Euangeliſtae (m) acceptum ferimus, isque omnium diſtinctiſſime, Chriſtum decimo quinto Tiberii anno ὡσεὶ τριάκοντα ἐτῶν ἀρχόμενον, *quaſi triginta annos habere coepiſſe*, docet. Et huc referri oportebit monimenta, quae annis Tiberii in ordinem redigendis ſunt idonea. Quod qua ratione expediri poſſit, breui ſpecimine nunc experiemur.

M §. IX.

(g) Sic Tenzel *in dial. menſtr. an.* 1693. *p* 456. ex MSCto adducit exemplum numeri ∞cc81 id eſt 1281. Mabillonius vero *lib. V. de Re Dipl. Tab.* 15. *p.* 373. ſpecimen profert ex Codice Cauenſi, in quo Kempiſii libellus de Imitatione Chriſti habetur. In eo vero hae occurrunt notae numerales X2 pro XII, X3 pro XIII, X4 pro XIV. &c. (h) Tenzel *l. c. & anno* 1693 *p.* 455. (i) Olear. *Iſagog. in numophylac. bracteat. cap.* III. *Sect. IV. p.* 20. *ſeq.* (k) Matth. II, 1. (l) Luc. II, 1. (m) Luc. III, 1.-coll. 23.

§. IX.

Ad ordinanda Herodiadum tempora praecipue facit numus Herodis Antipae, quem e RIGORDI Muſeo multi eruditorum adhuc exhibuerunt, ſuisque illuſtrarunt obſeruationibus. Poſtquam enim eius ectypum a RIGORDO acceperat ANTON. MAGLIABECCHIVS, hic ſtatim illum cum HENRICO NORISIO communicauit, qui deinde erudita epiſtola, ad ANTONIVM PAGI exarata, (n) ſententiam ſuam de praeclaro monimento expoſuit. Paullo poſt ipſe RIGORDVS Diſſertationem de hoc numo hiſtoricam edidit. (o) Sed & IO. HARDVINVS (p) & EMMANVEL SCHELSTRATENVS (q) eius expoſitione exercuerunt ingenia, licet ille, more ſuo, noua potius & paradoxa, quam vera, ſectari voluiſſe videatur. Ceterum ipſe numus eſt aeneus, minoris moduli, (r) & in antica quidem palmam, ſollemne illud Iudaicae monetae χάραγμα praefert, cum lemmate: ΗΡΩΔΗϹ ΤΕΤΡΑΡΧΗϹ L: ΜΓ. in poſtica Caeſaris Caligulae nomen, corollae inſcriptum: ΓΑΙΩ ΚΑΙϹΑρι ΓΕΡμαΝΙΚΩ. Sic numi inſcriptionem & NORISIVS & RIGORDVS & HARDVINVS & SCHELSTRATENVS initio exhibuerunt. Quum vero paullo poſt Lutetiam eſſet miſſus, TOINARDVS aliique aeris antiqui cenſores obſeruarunt, hos omnes deceptos, legere potius debuiſſe ΓΑΙΩ ΚΑΙϹΑρι ΓΕΡΜανικω ΣΕΒαςω. Vnde SCHELSTRATENVS adpendicis loco denuo hunc numum aeri incidendum, lectoremque de errore monendum, putauit.

§. X.

De fide huius numi ſubdubitare initio aliquantulum viſus eſt NORISIVS. Sed quum alii, in numiſmatocritica verſatiſſimi, qui ipſum numum viderant, conſentiente iudicio eum νοθείας abſoluerent: ipſe quoque laudatus NORISIVS in epiſtola, a SCHELSTRATENO edita, (s) ſententiam mutauit. Omnia ſane in hoc numo antiquitatem redolent, nec vllum in eo eſt fraudis veſtigium. Littera L. pro Λ poſita tantum abeſt, vt ſuſpicionem nobis iniicere vllam poſſit, vt de antiquitate numi non obſcure teſtetur. Graecas enim litteras olim cum Latinis eiusdem plane

(n) Edita eſt haec Noriſii epiſtola cum Tractatu *de Anno & Epochis Syro-Macedonum Florent.* 1689 4. (o) Rigordi *Diſſertatiuncula Gallice ſcripta* prodiit *Pariſ.* 1689. 4. (p) Harduin. *in Proluſione Chronol. e numis reſtitutae de numis Herodiad. p.* 48. (q) Schelſtraten. *Antiqu. Eccleſ. illuſtrat. Tom. I. p.* 653. (r) Numi figuram habes etiam in *Act. Erud. Lipſ. Anno* 1690. *p.*431. & *Supplem. Tom. II. p* 364. (s) Schelſtraten. *Tom. I. Antiqu. Eccl. p.* 653.

Digitized by Google

plane figurae fuiſſe, ex Tabula Delphica docet PLINIVS. (t) Quod quum varia monimenta confirmant, tum vetus inprimis inſcriptio apud SPONIVM, (u) in qua haec nomina Graeca per L ſcripta occurrunt: LΥΚΙΝΟΣ, LΥΣΙΜΑΧΙΔΕΣ, LΥΣΙΣ, ΚΑLLΙΠΠΟΣ. Vt taceam, in numis epochas vix aliter quam per L. quod λυκάβαντα id eſt, annum notat, exprimi. Quum porro magnum hoc ſit γνησιότητος argumentum, ſi numus cum aliis eiusdem principis conueniat: noſtro non poteſt non magnum inde pondus accedere, cui geminum ſeruat numophylacium Regis Franciae, (w) in hoc tantum a noſtro diuerſum, quod non λυκάβαντα μγ' ſed L. ΛΔ praefert, & in corolla exhibet locum, vbi cuſus eſt, nempe Tiberiadem. Vt adeo nihil ſit, meo quidem iudicio, quod numum hunc RIGORDI ſuſpectum reddere poſſit.

§. XI.

Ceterum hic numus, ſi cum aliis monimentis conferatur, ea de cauſſa inprimis ad inſtitutum noſtrum facit, quoniam nobis initium tetrarchiae Herodis Antipae prodit, quo inuento, etiam mors Herodis M. fiet manifeſtior, atque ſic totum confectum erit negotium. Conſtat igitur e IOSEPHO, (x) Herodem M. prioribus, quas confecerat, tabulis, Antipam filium ſucceſſorem deſtinaſſe, poſtea vero, pertaeſum prioris teſtamenti, Archelao regnum, Antipae Galilaeam cum Peraea, Philippo denique Batanaeam & Paneada tetrarchiae nomine adſignasſe. (y) Mortuo inde parente, Antipas a Salome ad regni ſpem erectus, Romam nauigauit, ita ibi inſtructurus ſcenam, vt priores tabulae poſterioribus praeferrentur, ipſeque, excluſis fratribus, ad regnum adſpiraret. Lite itaque aliquantulum protracta, Auguſtus Caeſar in ſollemni amicorum conſeſſu ita diuiſit prouincias, vt Philippum Batanaeae, Trachonitidi & Auranitidi; Antipam Galilaeae & Peraeae tetrarchas daret, maiorem natu, Archelaum, Iudaeae & Samariae ethnarcham praeficeret. (z) Factum hoc eſſe ante erae vulgaris initium, ex eo adparet, quod idem IOSEPHVS narrat, (a) Caeſarem in conſilium aduocaſſe amicos, & in his Caium, nepotem, iam a ſe adoptatum, cui honoratiſſimum in conſiſtorio locum dederit. Inde enim facile liquet, Caium tum adhuc Romae fuiſſe, Lucium vero, eius fratrem, non-

(t) Plin. *lib. VII. hiſt. nat. cap.* 58. (u) Spon *Miſcell. Antiqu. Sect. X. n.* 1. *p.* 315. (vv) Schelſtraten *l. c.* Ez. Spanh. *de Vſu & praeſt. numiſm. Diſſ. VIII. p.* 527. *Tom. I.* (x) Ioſeph. *lib. XVII. Antiquit. Iud. cap.* 10. (y) Ioſeph. *lib. XVII. cap.* 11. (z) Ioſeph. *lib. XVII. cap.* 13. (a) Ioſeph. *lib. XVII. cap.* 11.

dum in forum prodiiſſe, alias pari cum Caio honore fruiturum. Quum igitur Caius anno Auguſti XLV in Orientem miſſus, numquam redierit Romam, morte quippe praepropera in itinere exſtinctus, Lucius vero eodem anno demum in forum deductus ſit: (b) ſane inde conſequitur, vt diuiſio iſta iam ante annum Auguſti XLV, atque adeo etiam ante erae vulgaris initium facta ſit. Iam ex numo noſtro diſcimus, Herodem Antipam ex eo tempore adhuc L. MΓ hoc eſt annos XLIII tetrarchiae praefuiſſe. Ponamus interea, annum hunc quadrageſimum tertium cum tertio Caii Caligulae, hoc eſt Iuliano LXXXV concurrere, eodemque anno numum cuſum eſſe, quo Herodes, denuo regnum anhelans ad Caium Baias profectus eſt, (ſane enim poſt ea tempora Antipas in exſilium miſſus numos cudere non potuit,) conſequens erit, vt primum Herodis Antipae annum incidere in conſulatum Cn. Cornelii Lentuli & M. Valerii Meſſallae, hoc eſt, annum Iulian. XLIII & Caeſaris Auguſti XLII fateamur.

§. XII.

Supputationi huic non parum ponderis accedit ex Archelai imperio, cuius eadem cum fraterno fuere primordia. Auctor eſt DIO CASSIVS, (c) Hiſtoricorum per haec tempora facile princeps, Archelaum, quem gentili nomine Herodem adpellat, anno ab V. C. DCCLIX. Iulian. LI. M. Lepido & L. Aruntio Coſſ. prouinciis regnoque ab Auguſto eſſe mulctatum, & exſulem in Galliam deportatum. Ita enim ille ad annum ſupra ſignatum: Ὁ Ἡρώδης ὁ Παλαιστηνὸς αἰτίαν τινὰ ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν λαβὼν, ὑπὸ τὰς Ἄλπεις ὑπερωρίσθη, καὶ τὸ μέρος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐδημοσιώθη. *Herodes Palaeſtinus, a fratribus accuſatus, trans Alpes eſt relegatus, ac pars eius ditionis in publicum redacta.* Quod ne cuiquam dubium videatur, conſentientem DIONI producam IOSEPHVM, (d) qui, vbi cenſum, relegato Archelao, a Quirinio actum enarrat, *cum incidere ait in annum trigeſimum ſeptimum poſt victum a Caeſare in Actiaca pugna Antonium*, qui eſt ille proximus annus ab eo, quem Dio ſignauit. Apud Actium enim pugnatum eſt IIII. Non. Septembris A. V. C. DCCXXII. Iulian. XV. Inde annus XXXVII. eſt Iulian. LII, quem proxime anteceſſit Archelai proſcriptio. Porro eidem IOSEPHO (e) obſer-

(b) Sueton. *cap. XXVI. Aug.* Ant. Pagi *Adpar. ad Crit. Baron. n. 153. & 155. ſqq. p. 40.* Noriſius *Cenotaph. Piſan. diſſert. II. p. 119.* (c) Dio Caſſ. *lib. LV. p. 567.* (d) Ioſeph *lib. XVIII. Antiquit. Iud. cap. 3.* (e) Idem *lib. XVII. c. 15.*

obſeruatum eſt, Archelaum prouinciis excidiſſe *δεκάτῳ ἔτει τῆς ἀρχῆς decimo principatus anno*, hoc eſt nono exacto. Quod ſi igitur ab anno V. C. DCCLIX retro numeres nouem annos, incides in annum ab V. C. DCCLI Iulian. XLIII, hoc eſt in illum ipſum, quem Herodiani numiſmatis beneficio ſuperiore paragrapho imperii illorum auſpicalem eſſe adſeruimus.

§. XIII.

Praeterea haec ſupputatio confirmatur chronotaxi annorum Philippi, tertii fratris, quem Trachonitidem cum Batanaea tenuiſſe diximus. De hoc ita IOSEPHVS: (f) *Tunc etiam Philippus, Herodis (Antipae) frater, diem ſuum obiit, anno Tiberii principatus vigeſimo, quum ipſe praefuiſſet triginta ſeptem annis Trachonitidi & Gaulanitidi ac Batanaeae.* Quum ergo Tiberii annus XX & Philippi XXXVII concurrat cum anno V. C. DCCLXXXVII Iulian. LXXIX, neceſſario ſequitur, auſpicia Herodis incidere in annum ab V. C. DCCLI Iulian. XLIII, iam antea numi auctoritate a nobis ſtabilitum.

§. XIV.

Ordinatis igitur Herodis Antipae temporibus, & cum fratrum chronotaxi conciliatis, non difficulter licebit colligere, quid ſentiendum videatur de HARDVINO, (g) annum Herodis XLIII, qui in numo adparet, cum Caii Imperatoris anno primo coniungente. Quam rem demonſtraturus hanc praeſtruit hypotheſin: *Vbi in numis Herodum Imperatorum annus omittitur, primus eſt ſemper intelligendus. Hanc enim ab illis veluti fidei ſuae teſſeram dari Caeſaribus oportuit in auſpiciis imperii, ſuamque vel ſic probare clientelam aut coniunctionem.* Sed haec regula, ex HARDVINI ingenio nata, nullum in re numaria inuenit praeſidium, pluresque exceptiones patitur. Exſtant enim numi Agrippae Regis quam plurimi, (h) in quibus Veſpaſiani, Titi vel Domitiani capita conſpiciuntur, annis imperii non adſcriptis, & tamen auerſae numorum facies modo ἔΤΟυ ΙΘ ΒΑσιλέως ΑΓΡΙΠΠΑC, modo ἔΤΟυ ΚΔ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ, modo ΕΤΟυ Κϛ ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ, modo ΕΤΟΥ ΚΘ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ, id eſt, modo annum Agrippae Regis XIX, modo eiusdem XXIV, modo XXVI, modo XXIX praeferunt, quos omnes nec Harduinus nec alius quisquam, ſalua chronologia, cum primis iſtorum Imperatorum annis coniunget.

(f) Ioſeph. *lib. XVIII. Antiqu. Iud. cap. 6.* (g) Harduin. *prolu. Chronol. de numis Herodiad. p. 48.* (h) Spanhem. *de Vſu & praeſtant. numiſm. Diſſert. IX. p. 533. Tom. I.*

§. XV.

Iam igitur quaerendum videtur, quantum temporis inter Herodis mortem & Antipae initium effluxerit? Hoc vero negotium non rectius expediemus, quam vbi anni tempus, tum quo Herodes M. impuram animam efflauit, tum quo Antipas cum fratribus principatum Romae obtinuit, indagauerimus. Hic iterum nos iuuat IOSEPHVS, (i) qui vbi Archelaum aeque, ac Antipam, inſtante feſto paſchatis , Romam nauigaſſe expoſuit, ſtatim pergit ad ſeditionem Iudaeorum, ingruente feſto pentecoſtes contra Sabinum excitatam, (k) atque interea, dum haec geſta ſint, fraternam de regno contentionem a Caeſ. Auguſto ſopitam tradit. Vnde certo conſtat, adulta iam aeſtate cauſſam hanc Romae ad liquidum fuiſſe perductam. Herodis autem mors quo anni tempore contigerit, non aeque facilis coniectura eſt. Valeat tamen hic tantiſper Iudaeorum auctoritas, qui in libris ieiuniorum ad diem VII menſis Casleu Synagogae ſupplicationem indicunt, quod is ſit יום שמת הורודוס *dies quo exceſſit Herodes.* (l) Ex quo colligitur, circa Nouembrem eum obiiſſe, & quidem anno, qui filiorum principatum proxime anteceſſit, nempe Iuliano XLII Auguſti XLI, C. Caluiſio Sabino & L. Paſſieno Rufo Coſſ.

§. XVI.

Sed ne quis exiſtimet, emortualem hunc Herodis annum, in quem EM. SCHELSTRATENVS, (m) ANTONIVS PAGI, (n) NORISIVS, (o) RIGORDVS, (p) IO. CLERICVS, (q) Auctor anonymus apud SARNELLIVM (r) TILLEMONTIVS, (s) GVIL. WHISTON, (t) BASNAGIVS,(u) aliique eruditorum anteſignani miro conſenſu feruntur, ſolo Iudaeorum teſtimonio niti, etiam hoc addimus, quod IOSEPHI chronologia cum hac hypotheſi amantiſſime conſpiret. Hic enim de Herodis morte ita tradit; (x) Ta-

(i) Ioſeph. *lib. XVII. c.* 11. (k) Idem *lib. XVII. c.* 12. (l) Vid. Iacobi Vſſerii *Annal. V. T.* (m) Schelſtraten. *Antiqu. eccleſ. illuſtr. l. c.* (n) Anton. Pagi *in Adparat. ad Crit. Baron. n.* 142. *p.* 35. *Tom. I.* (o) *in Cenotaph. Piſan. & epiſt. citat.* (p) Rigord. *Diſcours ſur vne medaille de Herodes Antipas.* (q) Io. Cleric. *Diſſ. I. de annis vitae Chriſti ad Harmon. Euang. p.* 2. *ſqq.* (r) Vid. Sarnell. *lettere Eccleſiaſtiche* 35. (s) Tillemont. *dans les memoires pour ſeruir à l'hiſtoire eccleſiaſtique Tom. I. part.* I. (t) Gu. Whiſton. *Conſpect. Chronol. N. T. prop.* 12. vbi annum emortualem Herodis adſignat periodi Iulian. 4710. qui idem eſt cum Iuliano 42. (u) Sam. Basnag. *Annal. p.* 117. *ſqq.* (x) Ioſeph. *lib. XVII. cap.* 10. *& lib. I. de bello Iud. cap.* 21.

Τελευτᾷ βασιλεύσας μεθ᾽ ὃ μὲν ἀνεῖλεν Ἀντίγονον, ἔτη τέσσερα καὶ τριάκοντα, μεθ᾽ ὃ δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων ἀπεδέδεικτο, ἑπτὰ καὶ τριάκοντα. Moritur, quum regnaſſet poſt ſublatum quidem Antigonum triginta quatuor annos, poſteaquam vero renunciatus fuerat a Romanis, triginta ſeptem. Hinc nemo non videt, emortualem Herodis annum ſtatim in aprico futurum, ſi, quo anno imperare coeperit, certum fuerit atque exploratum. Sed & hac in re Ioſephi laudanda induſtria, ſiquidem accurate annum deſignauit, quo Herodes Romanorum auſpiciis regni decus in familiam ſuam intulit. Factum enim hoc teſtatur *ἐπὶ τῆς ϛ΄ καὶ π΄ καὶ ρ΄ Ὀλυμπιάδος, ὑπατεύοντος Γαΐου Δομετίου Καλβίνου τὸ δεύτερον καὶ Γαΐου Ἀσινίου Πωλίωνος, Olympiade CLXXXIV C. Domitio Caluino iterum & C. Aſinio Pollione Coſſ.* (y) qui fuit annus ab V. C. DCCXIV. Iulian. VI. Auguſti vero V. Quod ſi igitur ab hoc anno numeraueris annos XXXVII, quos imperauit, habebis annum ab V. C. DCCL Iul. XLII. Auguſti XLI, quo mortuum illum demonſtrauimus. Alio loco narrat, (z) illum Hieroſolyma expugnaſſe tertio anno, ex quo Romae Rex fuerat renunciatus, Conſulatumque tunc Romae geſſiſſe M. Agrippam & Canidium Gallum. (a) Qui annus Faſtorum omnium fide eſt ab V. C. CXVII. Iulian. IX. Auguſti IIX, a quo ſi numeraueris annos XXXIV, quos ex eo tempore regnauit, denuo incides in annum ab V. C. DCCL. Iulian. XLII. Auguſti XLI, ſupra a nobis conſignatum.

§. XVII.

Sed vltima ſupereſt quaeſtio omnium difficillima, quandoquidem in ea & IOSEPHI, & patrum teſtimoniis deſtituimur. Nondum enim ad liquidum perductum eſt, quantum temporis inter Chriſti natalem & Herodis exceſſum interceſſerit. De menſe & die non adeo laborabimus, quum omnes & traditiones & coniecturae ſine fundamento ſint. Occidentalis quidem eccleſia, quam conſtanter diem VIII Kalend. Ianuarii Chriſti natalem fuiſſe crediderit, ſingulari Diſſertatione docuit doctiſſimus ITTIGIVS. (b) Sed praeterquam quod cum iſthac anni tempeſtate vix conciliari queat paſtorum ſub dio manſio, Luc. II. 8. dudum etiam ſuſpicati ſunt eruditi, (c) Latinam eccleſiam aemulatione

(y) Idem *lib. XIV. Antiqu. cap.* 14. (z) Idem *lib. XIV. cap. 26.* (a) Idem *lib. XIV. cap.* 16. (b) Thom. Ittig. *Diſſ.* III. *Adpendici de Haereſiarch. Apoſtol. aetat. annexa.* (c) Sententiam hanc ex Faſtis Romanis confirmant Graeuius, *not. ad Lactant. de mortib. perſequutor.* Harduinus *in Antirrhetico de numis antiqu. colon. & municip.* & Salom. van Till. *in Diſſert. de anno, die & menſe nati Chri-*

ne gentilium hunc diem conſecraſſe, vt ſcilicet, quo die pagani Natalem Solis celebrabant, Chriſtiani ſolis iuſtitiae illuceſcentis recolerent memoriam. Nec eccleſiaſticae traditionis nos hic adſtringit auctoritas, ſiquidem ne ipſi quidem veteres diffitentur, eccleſiam in diebus feſtis conſtituendis, nullam ſaepe temporis habuiſſe rationem, (d) ſed iis perinde fuiſſe, quo die in eccleſia agerentur. Denique ne SCALIGERI quidem computatio, ephemeriarum Leuiticarum ordine innixa, omni exceptione maior eſt, vt adeo non temere ANTON. BYNAEVS (dd) hic, collatis inter ſe omnium coniecturis, illud Terentianum vſurpet: *Feciſtis probe, incertior ſum multo, quam dudum.* Sed haec diei menſisque obſcuritas nihil impedit, quo minus ad annum natalem quam proxime perueniamus. Quod fieri poterit, ſi epocham templi ab Herode M. reſtaurati in conſilium adhibeamus. Conſtat enim ex IOANNIS Euangelio, (e) Iudaeos Chriſto, de morte & reſurrectione ſua ſub templi ſchemate loquenti, hunc in modum reſpondiſſe: Τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; *Quadraginta & ſex annis templum iſthoc exaedificatum eſt, & tu intra tres dies id excitaueris?* Certum puto, Herodianam ſtructuram hic intelligi, quum templum a Zorobabele intra decennium exaedificatum ſit, nec anni XLVI prodeant, ſi vel maxime tempus, quo ab opere ceſſatum eſt, adiicias. (f) Loquuti vero hoc ſunt Iudaei primo, quod Chriſtus durante miniſterio ſuo celebrauit, paſchate, quando trigeſimum circiter aetatis annum compleuerat. Herodes autem nouum templum moliri coepit, anno regni ſui decimo octauo, poſt debellatum Antigonum decimo quinto, (g) id eſt Iuliano

XXVI.

ſti cum Phoſphoro prophetico edita part. I. cap. 2. Sed hos refutare inſtituit Philippus a Turre *in Monimentis veteris Antii Part. II. cap. 6.* diabolo auctore factum putans, vt Mithrae turpiſſima ſacra in diem hunc Chriſtianis ſacroſanctum transferrentur. (d) Florentinus *in Admonit. praeuiis ad Martyrolog. adm. 11.* Petrus Damian. in Opuſculo cui titulus: *Dominus vobiscum cap. 15. Conf.* Anton. Pagi *Critic. Baron. ann. 67. n. 23. p. 58.* (dd) Bynaeus *de Natali Chriſti lib. I. cap. IV. §. 14. p. 414.* (e) Io. II, 20. (f) Vid. Lightfoot *Hor. Hebr. & Talmud. ad Ioan. II, 20. p. 977. ſqq.* (g) Teſtatur hoc Ioſeph. *lib. XV. Antiquit. Iud. cap. 14 & lib. I. de bell. Iud. cap. 16.* Et quamuis Herodes anno octauo hanc templi ſtructuram eidem Ioſepho dicatur abſoluiſſe, illud tamen de ſanctuario ſolum & ſancto ſanctorum videtur accipiendum. In ceteris aedificiis, quae ciuitatis ſpeciem prae ſe ferebant, ſemper aliquid fuiſſe adiectum, ex eo liquet, quod Ioſephus *lib. XX. Antiqu. cap. 8.* ad Agrippae Regis tempora refert, ἤδη

δὲ

XXVI. Vnde ſua ſponte conſequitur, vt annus a templo aedificato XLVI, quo Iudaei haec loquuti ſunt, incidat in Iulian. LXXI, a quo numero ſi demas annos XXX, quos Chriſtus tum natus erat, habebis annum Iulian. XLI, ab V. C. DCCXLIX Auguſti XL, quo Auguſtus Caeſar & L. Sulla faſces conſulares Romae tenebant. Quem annum genuinum Chriſti natalem fuiſſe, paullo poſt aliis quoque argumentis conſtabit.

§. XVIII.

Sed quo minus de primo charactere prolixiores ſimus, prohibet promiſſae breuitatis fides, ſubinde nos admonens, quanto omnia tranſcurſu dicenda ſint. Pergendum igitur iam erit ad ſecundum, quem aegre adhuc cum hiſtoria Romana Syriacaque conciliarunt, videndumque, annon ex monimentis genuinis cenſuum ab Auguſto actorum, Praeſidumque Syriae hiſtoria poſſit quodammodo illuſtrari. De cenſu itaque LVCAS: *Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.* (h) ***Factum vero eſt, in diebus iſtis exiit edictum a Caeſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis.*** Quamuis vero haec ita clara videantur, vt vix vocabulum aliquod in quaeſtionem venire crederes: in eo tamen adhucin diuerſa abierunt eruditi, quod per *πᾶσαν τὴν οἰκουμένην* alii ſolam Iudaeam alii vniuerſum orbem Romanum intelligendum exiſtimant. Ex quo noua ſubnaſcitur quaeſtio, vtrum Euangeliſta de vniuerſali, an de particulari aliquo cenſu loquatur? Poſteriorem ſententiam tuetur ANTONIVS BYNAEVS, (i) prouocatque ad Eſ. XIII. 5. XIV. 26. vbi Ebraicum כל ארץ & Graecum *πᾶσα ἡ οἰκουμένη* de ſola Iudaea accipiantur. Sed neſcio, an haec coniectura vel ſpeciem vllam habeat. Sane enim *ἡ οἰκουμένη* apud omnes bonos ſcriptores non niſi de orbe terrarum habitabili dicitur. Nec aliam ſignificationem vel apud LVCAM, vel in toto nouo foedere, vox admittit, ceu ex inductione locorum omnium (k) conſtat. Nec ſeptuaginta quoque interpretes aliam ſignificationem ſubſtituiſſe videntur

N

δὲ τότε καὶ τὸ ἱερὸν τετέλεστο. Tunc etiam templum demum abſolutum eſt. Confer. praeter Lightfoot modo allegatum Lud. Capelli *Adnot. ad Ioann. p.* 1579. 1580. ***Tom. IV. Crit. Sacr.*** (h) Luc. II, 1. (i) Anton. Bynaeus *lib. I. de Natali Chriſti cap. I. p.* 304. (k) Vbiuis in N. T. *ἡ οἰκουμένη* notat orbem terrarum, nempe Matth. XXIV, 14. Luc. II, 1. IV, 5. XXI, 26. Actor. XI, 28. XVII, 6. 31. XIX, 27. XXIV, 5. Rom. X, 18. Ebr. I, 6. II, 5. Apoc. III, 10. XII, 9. XVI, 14.

dentur, quandoquidem loca ESAIAE de vniuerſo orbe acceperunt, & Hebraei textus ſequuti ſunt veſtigia. Deinde vix puto exemplum in omni hiſtoria exſtare, ex quo colligas, cenſus particulares in regnis ſociorum atque amicorum P. R. aliquando actos eſſe. Certe tum demum illud fieri ſolebat, quando in prouinciae formam eſſent redigenda, quod etiam Iudaeae poſt Archelai proſcriptionem contigit. At vero cenſus vniuerſales etiam Reges, ſub clientela Romanorum Caeſarum imperantes, recuſare non poterant. Qua de re alibi fortaſſis fuſius commentabimur. Non ferunt igitur noſtrae rationes, vt cum BYNAEO cenſum hic particularem fingamus, quem IOSEPHVS, his in rebus, quidquid alii criminentur, diligentiſſimus non ſane tacuiſſet.

§. XIX.

Ceterum cenſuum ab Auguſto per Romanum orbem actorum chronotaxin praeclare omnino illuſtrat MONIMENTVM ANCYRANVM, quod ab AVGERIO BVSBEQVIO in Oriente deſcriptum, multos deinde editores inuenit. (l) Equidem ISAACVS CASAVBONVS (m) huic inſcriptioni non multum defert, ideo, quod aliqua perperam, & contra omnem Latinitatem expreſſa, contineat. Sed multa ſunt, quae CASAVBONO reſpondeamus. Primo enim ferendum eſt hoc in prouincialibus, vt eorum inſcriptiones Latinae dictionis nitorem atque vrbanitatem non omni ex parte adſequantur. Deinde BVSBEQVIVS in deſcribendo marmore amanuenſium opera vſus eſt, qui quin ſaepius hallucinati ſint, non dubitamus. Praeterea ipſum marmor non modo hinc inde mutilum eſt, ſed & a barbaris ita clauarum ſecuriumque ictibus laceratum, vt plura legi non poſſint. Quis ergo miretur, multa perperam deſcripta eſſe? Audiamus ipſum BVSBEQVIVM, (n) erudite ſimul de monimenti praeſtantia iudicantem: *Ancyrae pulcerrimam vidimus inſcriptionem, & tabularum illarum, quibus indicem rerum, a ſe geſtarum, complexus eſt Auguſtus, exemplum, id, quatenus legi potuit, per noſtros homines transſcribendum curauimus. Exſtat inciſum aedificii, quod olim fortaſſe praetorium fuerat, diruti & tecto carentis marmoreis parietibus, ita*

(l) Primus edidit Andr. Schottus *Anno* MDLXXIX, *cum Aurelio Victore*; poſtea Leunclauius *in Pandect. Turcicis*; Gruterus *in Inſcriptionibus p. CCXXX.* Ian. Rutgerſ. *Var. Lect p. 163 ſeq.* & editores Suetonii recentiores plerique. Denique omnium emendatiſſime deſcriptum a Daniele Coſſonio, ex eius ſchedis in lucem extulit Iac. Gronou. *in Memor. Coſſonian. p. 57. ſequ.* (m) Caſaubon. *Not. ad Sueton. cap.* CI. *Aug.* (n) Busbequ. *Epiſt. 1. de Reb. Turcic. p. m. 93.*

Digitized by Google

ita vt dimidia pars intrantibus ad dextram, dimidia ad ſiniſtram occurrat. Suprema capita fere integra ſunt, media lacunis laborare incipiunt, infima vero clauarum & ſecurium ictibus ita lacerata, vt legi non poſſint. Quod ſane rei litterariae non mediocre damnum eſt, a doctis merito deplorandum; idque eo magis, quod vrbem illam ab Aſiae communitate Auguſto dicatam fuiſſe, conſtet. Denique & alii, quibus eas regiones adire contigit, multa, quae BVSBEQVII amanuenſes perperam legerant, emendarunt, quod fecit praecipue ANTONIVS VERANTIVS, & nouiſſime DANIEL COSSONVS, ex cuius ſchedis idem monimentum haut paullo locupletius atque emendatius vulgauit IACOB. GRONOVIVS, & notis ſuis illuſtratum *Memoriae Coſſonianae* ſubiecit, editae Lugd. Batau. 1695. 4to.

§. XX.

Ex laudato igitur monimento Ancyrano ſequentia huc pertinent, quae qualia ex ſchedis Coſſonianis edidit GRONOVIVS, (o) hic ſubiiciemus, iis, quae integriora ſunt in apographo Busbequiano vncinulis incluſis:

PATRICIORVM NVMERVM AVXI CONSVL QVINTVM IVSSV POPVLI ET SENATVS SENATVM TER LEGI ET IN CONSVLATV SEXTO CENSVM POPVLI COLLEGA M. AGRIPPA EGI. LVSTRVM POST ANNVM ALTERVM (ET QVADRAGESIMVM FECI (legi) QVO LVSTRO CIVIVM ROMANORVM CENSITA SVNT CAPITA) QVADRAGENS CENTVM MILLIA ET SEXAGINTA TRIA MILLIA. CVM IMPERIO LVSTRVM (SOLVS) FECI (legi) CENSO(RINO ET A)SININO COS. QVO LVSTRO CENSA SVNT CIVIVM ROMANORVM CAPITA QVADRAGENS CENTVM MILLIA ET DVCENTA TRIGINTA TRIA M. CONSVLARI CVM IMPERIO LVSTRVM COLLEGA TIBERIO CA. SEXT. POMPEIO ET SEX. APPVLEIO COS. QVO LVSTRO ETIAM CENSA SVNT ROMANORVM CAPITVM QVADRAGENS CENTVM MILLIA -- IGINTA ET SEPTEM MILLIA.

§. XXI.

Quae hic paullo plenius referuntur, ea paucioribus verbis ſuo more hunc in modum eloquitur SVETONIVS: (p) *Recepit & morum legumque regimen aeque perpetuum, quo iure, quanquam ſine cenſurae honore, cenſum tamen populi ter egit, primum ac tertium cum conlega, medium ſolus.* Quemadmodum igitur SVETONIVS monimentum Ancyra-

(o) Gronou. *Memor. Coſſon. p. 59.* (p) Sueton. *c. XXVII. Aug.*

Digitized by Google

cyranum confirmat; ita hoc illius narrationem egregie illuſtrat, dum, quo conſule quisque cenſus actus ſit, accurate indicat. Vnde ſequens naſcitur cenſuum Auguſti chronotaxis:

Anno Iuliano XVIII. Ab V.C. DCCXXVI. Caeſ. Auguſto & M. Vipſanio Agrippa II. Coſſ.	cenſus primus Auguſti cum Collega
Anno Iul. XXXVIII. Ab V.C. DCCXLVI. C. Martio Cenſorino & C. Aſinio Gallo Coſſ.	cenſus ſecundus ſolius Auguſti.
Anno Iul. LIX. Ab. V.C. DCCLXVII. Sexto Pompeio & Sexto Appuleio Coſſ.	cenſus tertius, proxime ante mortem Auguſti, cum conſorte Imperii, Tiberio.

Iuſtam hanc eſſe temporum conſignationem, nemo temere negauerit. De primo enim cenſu auctorem etiam habemus DIONEM, (q) qui res in conſulatu ſexto ab Auguſto geſtas recenſens, etiam haec addit: Ἐν δ᾽ οὖν τῷ τότε παρόντι τά τε ἄλλα, ὥσπερ εἴθιστο, ἔπραξε, καὶ τὰς ἀπογραφὰς ἐξετέλεσε. *Eo quidem anno cum alia, quae mos erat facere, tum etiam cenſum peregit.* Idem DIO (r) etiam de vltimo cenſu breui ante mortem Auguſti acto ita ſcribit: ἔπεμψεν ἄλλους ἄλλῃ, τά τε τῶν ἰδιωτῶν καὶ τὰ τῶν πόλεων κτήματα ἀπογραψαμένους. *Alios alio dimiſit, qui priuatorum ac ciuitatum facultates deſcriberent.* Nec putandum eſt, DIONEM a monimento noſtro diſſentire, dum illud anno antecedente ab V.C. DCCLXVI factum commemorat. Licet enim exſpirante hoc anno, cenſores iſti extraordinarii dimiſſi ſint, ipſe tamen cenſus ante ſequentem annum, qui in monimento Ancyrano ſignatur, peragi non potuit. De medio quamuis taceat, vel haec tamen teſtimonia, ad chronotaxeos noſtrae veritatem monimentique Ancyrani ſinceritatem probandam, ſufficient.

§. XXII.

Quod ſi igitur cenſus hos cum temporum ordine ſupra a nobis conſtituto conferamus: ſtatim apparebit, nec primum, nec vltimum huc

(q) Dio *lib. LIII. p.* 496. (r) Idem *l. LVI. p.* 588.

huc pertinere. Quapropter medius ille ſit oportet, qui a LVCA cum Chriſti natalibus coniungitur. Sed ſic triennii fere eſt interuallum hunc cenſum inter & annum Iulianum XLI, quem ſuperius Chriſto natalem adſeruimus. Quod tamen nemini videbitur mirum, qui cenſuum antiquorum rationem perſpectam habet. Exemplo enim non vno conſtat, cenſus, ab Imperatoribus indictos, per aliquot annos protrahi conſueuiſſe, antequam ad finem perducerentur. Sic cenſui Auguſti vltimo, eo ipſo anno, quo hic Imperator viuis intereſſe deſiit, per Galliam praefuit Germanicus, (s) quod contigit anno Iul. LIX, duobus Sextis Coſſ. & tamen poſtea ad abſoluendum hoc negotium P. Vitellius & Cantius dimiſſi ſunt. (t) Quod, quum factum ſit L. Scribonio Libone & T. Statilio Siſenna Coſſ. i. e. anno Iul.LXI. cenſum hunc per Galliam ſolam tres omnino annos continuatum fuiſſe oportet. Sed & PLINIVS (u) cenſus meminit, ſua aetate ab Imperatoribus Veſpaſianis, patre filioque acti, quem intra quadriennium demum abſolutum ſcribit. Admodum igitur fit veroſimile, cenſum etiam, Chriſto naſcente actum, iam anno ab V. C. DCCXLVI indictum quidem, ſed per annos tamen aliquot continuatum fuiſſe; inprimis quum credibile ſit, eum, vt omnia noua ſolent, multas per Iudaeam turbas dediſſe. Certe non facile crediderim, totam Syriam ac Iudaeam breuiore temporis interuallo abſolui potuiſſe. (x)

§. XXIII.

Video, etiam a doctiſſimo auctore Harmoniae euangeliorum, in bibliotheca Vſſeriana repertae, & hic loci bis excuſae, ad MONIMENTVM noſtrum prouocari; (y) Sed quum ab eo aliquoties erratum ſit, operae pretium erit, eius hypotheſin expendere paullo accuratius. Primo igitur medium cenſum in marmore Ancyrano deſcriptum actum credit P. Vinitio & L. Alfinio Varo Coſſ. quum in marmore diſerte conſulatus C. Martii Cenſorini & C. Aſinii Galli memoretur, vnde cenſum octo annis recentiorem facit, quam marmor, quod tamen pro ſententia ſua adducit. Deinde conſulatum P. Vinitii & L. Alfinii concurrere putat cum anno ab V. C. DCCXLIX. quemadmodum in margine legitur, quum potius in annum ab V. C. DCCLV. incidat. Porro hunc cenſum per tres annos duraſſe, & denique Sexto Aelio Cato & C. Sen-

(s) Tacit. *lib. Annal. I. cap.* 33. (t) Idem *lib.* II. *Annal. cap.* 6. (u) Plinius *lib. VII. Hiſt. nat. cap.* 49. (x) Huetius *Demonſtrat. Euang. prop.* IX. *pag.* 703, 704. (y) Anonymi *Adparat, ad harmon. Euangel. pag.* 5.

C. Sentio Saturnino Coſſ. peractum fuiſſe, exiſtimat, idque ex DIONIS lib. LV. colligi poſſe credit. Verum & tempora hic perturbat auctor, & DIONEM ipſum a ſe tum non fuiſſe euolutum, prodit. Alias enim animaduertiſſet, DIONEM non de cenſu vniuerſali iſto, ſed de particulari aliquo per ſolam Italiam inſtituto loqui. Ita enim ille: (z) Τοῦτο μὲν δὴ δι᾽ ἑτέρων ἔπραξεν, αὐτὸς δὲ ἀπογραφὰς τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ κατοικούντων, καὶ μὴ ἐλάττω πέντε μυριάδων οὐσίαν κεκτημένων ἐποιήσατο. τοὺς γὰρ ἀσθενεστέρους, τούς τε ἔξω τῆς Ἰταλίας οἰκοῦντας, οὐκ ἠνάγκασεν, ἀπογράψασθαι, δείσας μὴ νεωτερίσωσί τι ταραχθέντες. *Haec quidem Auguſtus per alios tranſegit: ipſe vero recenſionem eorum, qui in Italia habitarent, ac ad ducenta ſeſtertia poſſiderent, iniuit. Pauperes enim & eos, qui extra Italiam habitarent, ad cenſum non coëgit, veritus quippe, ne quid turbarum darent.* Quod ſi igitur cenſus ad ſolos Italos, & eos quidem, qui ducenta ſeſtertia poſſiderent, pertinuit: quomodo ad illum Lucae referri poterit, qui per totum Romanum orbem actus eſt, & Ioſephum quoque & Mariam, tenuioris conditionis homines, Bethlehemum ire compulit? Ipſa auctoris ſententia, qua Chriſtum tertio erae Dionyſiacae anno natum ſtatuit, quam incommoda ſit, quibusque difficultatibus expoſita, iam ex iis, quae paullo ante dicta a nobis ſunt, colligi haut difficulter poteſt.

§. XXIV.

Explicandum iam erit, quis eo tempore, quo Chriſtus natus eſt, Syriae Praeſes fuerit, quum ea quaeſtio haut parum ad rem pertinere videatur. Quandoquidem vero catalogum eorum nullum adhuc habemus, omnibus numeris abſolutum: (a) dabimus operam, vt quae eru-

(z) Dio *lib. LV. pag.* 75. (a) Praeſidum Syriae catalogum varii dedere Chronologi. In his Laurentius Suslyga in tractatu *de anno ortus ac mortis Domini, deque vniuerſa I. C. in carne oeconomia Graecii* 1605. 4 edito, qui liber iam Caſauboni aetate tam rarus fuit, vt vix obiter ſibi inſpectum, nunquam vero lectum eſſe, fateatur *Exercit. I. Antibaron. n.* 30. *p.* 118. Tentauit & Baronius *in Apparat. n.* 85. eorum chronotaxin conſtituere, ſed ita, vt nemo illo hac in re offenderit grauius. Poſtea Caſaubonus *l. c.* eum in multis emendauit, ſed vt nec ipſe omnia viderit. Vaillantii *de Praeſidibus Syriae opus, quod in Numiſmatibus aereis Imperatorum Tom.* II. *p.* 63. promiſit, nunquam, quod ſciam, in lucem prodiit. Omnibus interim in hoc genere diligentiam ſuam probarunt Paulus Pezron *dans l' hiſtoire euangelique pag.* 64. *ſeqq.* Emanuel Schelſtraten *Antiqu. illuſtrat. Tom.* I. *Diſſ.* I. *de Chronotaxi vitae*

Digitized by Google

eruditi ex monimentis antiquis ea de re obſeruarunt, hic veluti in breui quadam tabula exhibeamus. Numorum ergo ſcriptorumque veterum auctoritate ſecuri, hos Syriae Praeſides circa Chriſti tempora notamus:

Anno Iulian. XXXVII.
Ab V. C. DCCXLV.
vel DCCXLVI
C. Sentius Saturninus abeunti e Syria Tiܘtio ſucceſſor miſſus eſt, teſte IOSEPHO. (b)

Anno Iulian. XL.
Ab V.C. DCCXLVIII. ante menſem Novembr.
Quinctilius Varus iam Saturnino ſucceſſerat. Docet hoc numus Antiochenus e Florentino gazophylacio ab HENRICO NORISIO (c) & e cimeliis Regis Chriſtianiſſimi ab ANTONIO PAGI (d) & IO. HARDVINO, (e) publicatus, cuius in antica habetur caput Iouis laureatum, in poſtica genius Antiochenorum tutelaris turritus monti, cui inferius ſymbolum Orontis fluminis adſidet, innixus, dextraque palmam tenens, cum perigraphe: ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΕΠΙ ΟΥΑΡΟΥ ΕΚ. i. e. Numus *Antiochenorum ſub Varo anno XXV* cuſus. Quum vero annus XXV erae Antiochenae, quae a victoria Auguſti Actiaca conſurgit, (f) incidat in Iulianum XL, Ab V.C. DCCXLVIII: neceſſario ſequitur, vt Quinctilium Varum iam ante Nouembrem huius anni Syriae Praeſidem fuiſſe, fateamur. (g)

Anno Iuliano XLI.
Ab V.C. DCCXLIX.
Adhuc Syriae praefuit VARVS, ceu liquet e numo VAILLANTII, (h) eiuſdem commatis, cum perigraphe: ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΕΠΙ ΟΥΑΡΟΥ αΚ (ςΚ) id eſt: *Numus Antiochenorum ſub Varo anno XXVI cuſus.*

Anno

tae Chriſti Montacut. *Adparat. IV. ad Orig. Eccleſiaſt.* & purpuratorum doctiſſimus Henr. Noriſius *in Cenotaph. Piſan. Diſſ. II. cap. XVI. p. 269. ſequ.* Conferendus etiam Salom. van Till *Phosphorus propheticus in appendice*, vbi numi praeſidum Syriae varii exhibentur atque illuſtrantur.

(b) Ioſeph. *lib. XVI. Antiqu. Iud. cap.* 13. (c) Henr. Noriſ. *Diſſ.* III. *de Epoch. Syro-Maced. cap.* VII. *p.* 247. (d) Anton. Pagi *Adparat. ad Critit. Baron. n.* 136. *p.* 33. (e) Harduin *Antirrhet. p.* 58. (f) Noriſ. *l. c.* (g) Conuenit haec Vari epocha cum calculo Ioſephi, *qui lib. XVII. Antiqu. Iud. cap.* 7. diſerte teſtatur, Varum extremis Herodis temporibus Sentio Saturnino ſucceſſiſſe. Vnde miror, Caſaubonum *Exercit. I. Baron. n.* 30 *p.* 124. & Noriſium ipſum *in Cenotaph. Piſan. Diſſ.* II. *cap. XVI. §. XI. p.* 311. eius initium in annum ab V. C. DCCL reiicere (h) citati ab Harduin. *in Antirrhet.* & Noriſ. *Epoch. Syro-Maced. Diſſ.* III. *cap. VII. p.* 147.

Anno Iulian. XLII. Ab V. C. DCCL. } Adhuc praefuit VARVS, quod teſtatur numus NORISII eiusdem generis cum perigraphe: ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΕΠΙ ΟΥΑΡΟΥ ΖΚ. id eſt: *Numus Antiochenorum ſub Varo cuſus anno XXVII.*

Anno Iulian. L. ab V. C. DCCLVIII. } Syriam demandatam fuiſſe cuidam Sentio Saturnino, ab illo ſuperiore diuerſo, primus coniecit ANTONIVS PAGI, (i) idque beneficio numiſmatis, in quo huic praeſidi adſcriptus eſt annus Antiochenus ΕΛ. Sed vereor, vt hic ſatis fuerit oculatus. Sane ſecundi hoc nomine Praeſidis nuſquam alias vllum veſtigium adparet. Suſpicor igitur, legi debuiſſe ΕΚ, quum facile fieri potuerit, vt Κ, ſuperiore linea aliquantulum detrita, ſpeciem τοῦ Λ praeberet. Annum vero ΕΚ id eſt XXV. Saturnino vltimum, Varo primum fuiſſe iam antea vidimus.

§. XXV.

Iam igitur facile iniri poterit ratio, in cuiusnam Praeſidis magiſtratum inciderit tot anxiis patrum votis expetita Seruatoris natiuitas. Sane de P. Quirinio cogitandum non erit, quippe quem diu poſt Chriſti natiuitatem, Archelao nimirum iam ditionibus mulctato, in Syriam cum Praeſidis dignitate miſſum, conſtat. Quum tamen LVCAS Euangeliſta diſerte adfirmet, deſcriptionem iſtam fuiſſe *πρώτην ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου*: variis rationibus nodum hunc ſoluere, LVCAMque cum ſcriptoribus profanis conciliare eruditi tentarunt. BARONIVS inaudita temeritate omnibus antiquis monimentis contradicere auſus, Quirinium ter omnino Syriae praefuiſſe fingit: id quod tamen ſecare nodum eſt, non diſſoluere. Alii, inter quos & ANT. BYNAEVS (k) nomen ſuum profitetur, vocem *πρώτη* comparatiue exponunt pro *προτέρα*, commodiſſimumque hunc ſenſum eſſe exiſtimant: *Haec deſcriptio πρώτη prior* vel *ante* facta eſt, *quam praeſideret Syriae Quirinius.* Sed non opus videtur, vt tam violenta interpretatione, & iamdudum ab ISAACO CASAVBONO (l) exploſa, LVCAE ſuccurramus, quum eius verba cum hiſtoria plane non pugnent, ſed omnium optime conueniant, vt paullo poſt erit perſpicuum. Nullum igitur eſt dubium, quin eo, quem ſupra Chriſti natalem fuiſſe diximus anno, Quinctil. Varus Syriae Praeſes

(i) Anton. Pagi. *loco citato. ad ann. Chr.* XIX. *n.* 3 *p.* 16. (k) Anton Bynaeus *de Natali Chriſti lib.* I. *pag.* 332. *ſeqq.* (l) Iſ. Caſaubon. *Exercit. Baron.* I. *n.* 32. *p.* 129.

ſes fuerit, id enim numi tam clare docent, vt fruſtra manifeſtae veritati contradiceres: LVCAS vero tantum abeſt, vt Syriae Praeſidem nominare voluerit, vt potius haec ſententia ipſa verborum, quibus vtitur, notione refellatur. Praeſidem enim Graeci ἐπιςάτην vel ἐπιςατοῦντα, aliquando etiam δικαιοδότην vocare ſolent. Vox vero ἡγεμονεύων vel ἡγεμὼν non ſolis praeſidibus Romanis dari, ſed de omnibus vſurpari ſolet, qui rem aliquam alieno nomine agendam ſuſcipiunt, vnde & illi, qui die baptiſmi infantum loco ſponſionem faciunt ἡγεμονεύοντες ſunt DIONYSIO AREOPAGITAE. (m) Quum igitur cenſus non ab ordinariis praeſidibus agerentur, ſed a viris probatis aliis, cum extraordinario imperio in prouincias miſſis: (n) perſpicuum eſt, Quirinium tum non praeſidem, ſed ἡγεμονεύοντα i. e. extra ordinem eo miſſum fuiſſe. Hac de cauſſa IVSTINO MARTYRI (o) vocatur πρῶτος ἐν Ιεδαίᾳ γενόμενος ἐπίτροπος *primus per Iudaeam procurator.* Quod ſane de Praeſide accipi non poteſt, quia tunc non Iudaeae, ſed Syriae praeſes dicendus fuiſſet, neque etiam ita primus potuiſſet adpellari: Si vero non de praeſide: ergo de magiſtratu extraordinario ad cenſum agendum miſſo. Ἐπιτροπεύσαντι enim, vt praeclare ſcribit Thom. Reineſius (p) demandatur *procuratio prouinciae, officium ſplendidiſſimum, & quod aditus erat ad honores ampliſſimos, & non niſi familiaribus & receptae auctoritatis viris concedebatur ab Imperatoribus. Hi in partem adminiſtrationis prouinciarum vna cum Praeſidibus veniebant, & de bonis prouincialium integram habebant cognitionem.* Quae verba REINESII etiam vocem ἡγεμονεύοντος, quae huic apud Lucam ſynonyma eſt, egregie poterunt illuſtrare.

§. XXVI.

Sed obiici nobis poſſet locus TERTVLLIANI luculentiſſimus, de quo diſpiciendum iam erit. Hunc in modum vero patrum Latinorum

O anti-

(m) *Vid.* Suiceri *Theſaur. Eccleſiaſt. in voce* ἡγεμών. (n) Adparet hoc ex Dione *lib. LVI. p.* 588. qui Auguſtum perhibet alios alio miſiſſe, vt & priuatorum fortunas deſcriberent & publicas. Et Suidas in voce Ἀπογραφὴ ex veteri ſcriptore refert, Auguſtum ad has ἀπογραφὰς elegiſſe εἴκοσιν ἄνδρας τοὺς ἀρίστους τὸν βίον καὶ τρόπον, *viginti viros vita moribusque conſpicuos.* Sic ad cenſus in Gallia miſſi a Tiberio P. Vitellius & Cantius, Tacit. *lib. VII. Annal. cap.* 6. A Nerone Q. Voluſius Sex. Africanus & Trebellius Maximus Tacit. *lib. XIV. Annal. cap.* 46. (o) Iuſtin. *Apol.* II. *p.* 75. (p) Reineſ. *l.* 3. *Var. Lect. cap. XVI. p.* 599.

antiquiſſimus de cenſu noſtro differit: (q) *Sed & cenſus conſtat actos ſub Auguſto tunc in Iudaea per Sentium Saturninum, apud quos genus eius inquirere potuiſſent.* Quanti hoc teſtimonium faciendum ſit, ex eo perſpicuum eſt, quod ad tabulas publicas cenſuales, tum procul dubio adhuc ſuperſtites, (r) prouocat, quae ſane rem optime decidere poterant. Quum igitur TERTVLLIANVS ex illis cenſum a LVCA deſcriptum ad Sentii Saturnini tempora eſſe referendum didicerit: merito ſuſpecta erit noſtra hypotheſis, quae cenſum ſub Varo actum ponit. Verum tam facilis hic ſuppetit reſponſio, vt non opus ſit numorum auctoritatem deſerere, multo minus textum LVCAE ſollicitare, & cum H. VALESIO pro Quirinio Sentium Saturninum, (s) aut cum HVETIO (t) pro Κυρηνίε Κυϊντιλίε legere. Quemadmodum enim ſupra e Monimento Ancyrano a nobis eſt demonſtratum, cenſus huius primordia incidunt in annum Iul. XXXVIII. quo omnino adhuc Syriae praeerat Sentius Saturninus, anno demum XXXIX vel XL, locum facturus Quinctilio Varo, ſucceſſori. Cenſus igitur iſte, qui a LVCA P. Quirinio tribuitur, ſub Sentio Saturnino coepit, ſub Quintilio Varo eſt abſolutus, atque adeo

(q) Tertullian. *lib. IV. adu. Marcion. cap.* 19. (r) Non ſine inſigni impudentia Chriſtiani primitiui prouocare potuiſſent ad tabulas cenſuales, niſi ea de re certi fuiſſent. Facit vero *huc* Iuſtin. *Apol.* II. *p.* 75. cum ipſis Imperatoribus agens, quos haut impune profecto decepiſſet. Ita enim hic pater ſatis cordate ſcribit: Μαθεῖν δύνασθε ἐκ τῶν ἀπογραφῶν, γενομένων ἐπὶ Κυρηνίε. *Diſcere ipſi poteritis* (hiſtoriam nati Chriſti) *ex tabulis cenſualibus, ſub Quirinio deſcriptis.* Poſt hunc etiam Tertullianus *lib. IV. adu. Marcion. cap.* 7. *Cenſum*, inquit, *Auguſti teſtem fideliſſimum dominicae natiuitatis Romana archiua cuſtodiunt. & cap.* 36. *Tam diſtinctiſſima fuit a primordio Iudaea gens per tribus, & populos, & familias, & domos, vt nemo facile ignorari de genere potuiſſet, vel de recentibus Auguſtanis cenſibus, adhuc tunc fortaſſe pendentibus.* Denique eaſdem tabulas ſua adhuc aetate ſuperfuiſſe, his verbis teſtatur Chryſoſtomus: Ὅθεν δῆλον, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἀπογραφὴν ἐτέχθη, καὶ τοῖς ἀρχαίοις τοῖς δημοσίᾳ κειμένοις κώδιξιν ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἔξεστιν ἐντυχόντα καὶ καιρὸν τῆς γραφῆς μαθόντα ἀκριβῶς εἰδέναι τὸν βουλόμενον. *Vnde manifeſtum eſt, quod circa primam deſcriptionem natus ſit, veteres etiam, qui Romae ſeruantur, codices euoluenti & tempus deſcriptionis indaganti licebit id, ſi voluerit, accuratius cognoſcere.* Certe tabulas cenſuales cum cura confici & ſeruari ſolitas, patet ex Dione *lib. LIX. p.* 657. vbi narratur, Caligulam Caeſarem, perdita inter aleam pecunia, τὰς γαλατῶν ἀπογραφὰς poſtulaſſe, necatisque locupletiſſimis, ad ſexies millies ſeſtertium coëgiſſe. (s) Henr Valeſ. *Not. ad Euſeb. Hiſt. Eccl. p.* 11. (t) Huet. *Demonſtr. euangel. quaeſt. IX. cap.* 10. *p.* 703.

eo a Tertulliano recte vocatur cenſus Saturnini, quum tabulae publicae titulum plerumque a primo negotii auctore ferant.

§. XXVII.

Sed ad vltimum demum characterem pergendum eſt, qui accurata annorum Tiberii chronotaxi nititur. Hunc denuo LVCAS (u) his verbis ſuppeditat: Ἐν ἔτει δὲ πέντε καὶ δεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ιουδαίας, καὶ τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιλήνης τετραρχοῦντος -- καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος. *Anno autem decimo quinto Imperii Tiberii Caeſaris, Pontio Pilato procurante Iudaeam, & Tetrarcha Galilaeae Herode, Philippo autem, ipſius fratre, Tetracha Ituraeae & Trachonitidis regionis, & Lyſania Abilenes tetrarcha, - - ipſe autem Ieſus incipiebat eſſe quaſi annorum triginta &c.* Haec verba quemadmodum ſatis aperte docent, Chriſtum anni Tiberii XV trigeſimum ſuum agere coepiſſe: ita multi inde arripuerunt errandi occaſionem. Nihil enim amplius deliberandum rati, a decimo quinto Tiberii anno retro numerarunt triginta, & ſic inciderunt in annum Iul. XLIII, quem ſine vlteriori diſcuſſione pro Chriſti natali venditarunt, quum tamen ille neque cum Herodum temporibus, neque cum era templi Herodiani conſpiret. Alii in interpretando Lucae textu deſudarunt, & particulam ὡσεὶ cum latitudine ſumendam, aut annum Chriſti trigeſimum a decimo quinto Tiberii plane ſeparandum exiſtimarunt. Quibus tamen inuentis adeo non ſoluerunt nodum, vt potius magis magisque adſtrinxerint. Hic vero interpretationibus cunctis minus opus erit, ſi, annos Tiberii non vna eademque ratione ſemper numerari, obſeruemus. Primi hoc notarunt atque ad liquidum rationibus perduxerunt IO. GEORG. HERWARTVS, (x) & eundem poſtea ſequutus ANTONIVS PAGI, (y) in eam ſuſpicionem adducti a CLEMENTE ALEXANDRINO, (z) qui de Tiberii principatu hunc in modum diſſerit: Ἀύγουςος ἔτη τεσσεράκοντα τρία. Τιβέριος ἔτη κϐ. Γάϊος ἔτη δ. &c. *Auguſtus annis quadraginta tribus, Tiberius annis*

(u) Luc. III, 1. 23. (x) Io. Georg. Hervvart. *in Chronolog. cap.* 248. (y) Ant. Pagi *Critic* ad *Baronium Tom. I. ad ann. XI. p. 6.* primus hanc obſeruationem multis rationibus ſtabiliuit, licet plagii eum arguat Sam. Baſnagius. Tillemontius quoque *dans l'hiſtoire des Empereurs Tom. I not. 4. ad vitam Auguſti* multis hanc Pagii coniecturam impugnat, verbis tamen potius, quam rationibus. (z) Clemens Alexandr. *lib. I. Stromat. p.* 339.

annis XXII Caius annis IV &c. imperarunt. Quo vulgari hiſtoricorum plerorumque calculo propoſito, ita pergit: Τινὲς μὲν τοὶ τοὺς χρόνους τῶν Ῥωμαϊκῶν βασιλέων ἔτως ἀναγράφεσι. Γάϊος Ἰέλιος Καῖσαρ ετη γ΄, μῆνας δ΄ ἡμέρας ς΄. μεθ᾽ ὃν Αὔγεστος ἐβασίλευσεν ἔτη μ΄ς΄ μῆνας δ΄ ἡμέραν μίαν. ἔπειτα Τιβέριος ἔτη κ΄ς΄ μήνας ς΄, ἡμέρας ιθ. *Quidam Imperatorum Romanorum tempora ſic deſcribunt. C. Iulius Caeſar annis tribus, quatuor menſibus, quinque diebus. Poſt quem regnauit Auguſtus annis quadraginta ſex, menſibus quatuor, die vno, deinde Tiberius annis viginti ſex, diebus nouendecim.* Ex his igitur locis, neque a SYLBVRGIO neque a SCRIVERIO caſtigatis, facile patet, Tiberiano principatui duplex initium, alterumque a morte Auguſti, alterum vero a Proconſulari eius poteſtate conſortioque imperii eſſe arceſſendum. Auctores enim ſunt illorum temporum ſcriptores, Tiberium ab Auguſto in imperii ſocietatem receptum, parem cum patre poteſtatem extra vrbem, in prouinciis & apud exercitus, obtinuiſſe. Hanc rem ita memoriae prodidit TACITVS: (a) *Nero ſolus e priuignis erat; illuc cuncta vergere, filius,* COLLEGA IMPERII, CONSORS TRIBVNICIAE POTESTATIS *adſumitur, omnesque per exercitus oſtentatur.* Paullo diſtinctius tempus ſignat VELLEIVS PATERCVLVS: (b) *Concuſſis,* inquit, *hoſtium viribus, claſſicis peditumque expeditionibus, quum res Galliarum maximae molis accenſasque plebis Viennenſium diſſenſiones coërcitione magis, quam poena, molliſſet, & Senatus populusque Romanus, poſtulante patre eius,* VT AEQVVM EI IVS IN OMNIBVS PROVINCIIS EXERCITIBVS*que eſſet: (etenim abſurdum erat, non eſſe ſub illo, quae ab illo vindicabantur, & qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem non iudicari parem;) in vrbem reuerſus, iam pridem debitum, ſed continuatione bellorum dilatum, ex Pannoniis Delmatisque egit triumphum.* Ex hoc VELLEII loco ſimul annum, quo Auguſtus Tiberium conſortem Imperii adſumſit, licebit diſcere. Quum enim hoc eo tempore, quo in Gallia cum imperio fuit, & quidem ante triumphum Pannonicum, factum teſtetur: conſequens eſt, vt id anno ab V. C. DCCLXIV Iulian. LVI. contigerit, quum hoc ipſo anno, DIONE (c) teſte, in Galliam abierit, ſequente Romae triumpharit. Id quod egregie cum Clementis computatione conuenit. Quod ſi enim ab huius anni V. Kal. Sept. quo Tiberium in ſocietatem imperii admiſſum ANTONIVS PAGI vlterius probat, numeres viginti

(a) Tacit. *lib. I. Annal. cap.* 3. (b) Vellei. Pat. *lib.* II. *c.* 121. (c) Dion. *lib. LVI. p.* 586.

ginti ſex; incides in V. Kal. Sept. anni Iul. LXXII, porro adiice menſes VI. peruenies ad V. Kal. Martii eiusdem anni, denique adde dies nouendecim, habebis diem XVII. Kal. Aprilis, anni Iul. LXXXII. quo morari inter homines deſiit, vt adeo omnino hac ratione annos XXVI, dies nouendecim imperauerit.

§. XXVIII.

Hanc eram Tiberii proconſularem haut parum confirmant monimenta antiqua, e quibus genuinum eius initium hauriri quam commodiſſime poterit. Quum enim VELLEIVS PATERCVLVS aperte dicat, Tiberium, antequam in in vrbem reuerteretur, & de Pannoniis Dalmatisque triumpharet, collegam imperii creatum eſſe, monimenta antiqua multum nobis in eo praeſtant vtilitatis, quod verum huius triumphi annum, paullo ante a nobis deſcriptum, indicant. Sic numus exſtat, (c) cuius in antica Caeſaris Auguſti vultus exhibetur cum titulo IMPERATOR CAES. AVGVSTVS, in poſtica Tiberius, currui triumphali inſiſtens cum perigraphe: TI CAESAR·AVG. F. TR. POT XIII. Qui annus in illum, quem ſuperiore paragrapho ſignauimus, plane incidit. Multo tamen diſtinctius de hoc triumpho loquuntur Faſti conſulares & triumphales, ex marmoribus Capitolinis ab HVBERTO GOLZIO editi, (d) ſiquidem ad annum Iul. LVII. ab vrbe condita DCCLXV haec occurrunt

GERMANIC. IVL. TIB. F. AVG. N. CAESAR

C. FONTEIVS. C. F. C. N.

CAPITO

TI IVLIVS. AVG. F. DIVI. N. CAESAR.

III. COS. II. PROCOS.

DE ILLVRIEIS PANNONIEIS DALMATEIS

ET GERMANEIS. VI. IDVS. MAI.

Ex his FASTIS ſupputatio noſtra quam maxime confirmatur. Fieri enim non poteſt, quin alio annno, quam Iuliano LVI. in conſortium Imperii admiſſus ſit, ſi anno Iul. LVII. triumphauit. Ex eo vero tempore Tiberium, praeter Auguſti cognomen, omnia cum patre communia habuiſſe, monimenta denuo docent. Sane enim exſtant numi, quorum in antica

(c) Hubert. Golz. *in Faſtis magiſtrat. & triumphor. Roman. p. 231.* (e) Idem *in Hiſtoria Auguſti ex antiqu. numiſm. reſtituta p. 212.*

antica Auguſtus exhibetur cum titulo: CAESAR AVGVSTVS PATER PATRIAE: in poſtica Tiberius cum perigraphe: TI CAESAR AVGVSTI. F. TR. POT. XV. Nec minus de communi vtriusque imperio teſtantur ſequentia ex FASTIS CONSVLARIBVS iisdem depromta.

C. SILIVS. P. F. P. NEPOS. L. MVNATIVS.
L. F. L. N. PLANCVS
IMP. CAESAR. DIVI F. C. N. AVGVSTVS.
ET. TI. IVLIVS. AVG. F. DIVI. N. CAESAR,
REIPVBLICAE CONSTITVENDAE POTESTATEM
IN DECENNIVM ACCEPERVNT.

Haec igitur omnia, quemadmodum de Tiberii Proconſulari imperio ſatis teſtantur, eiusque initium oſtendunt accurate: ita & chronotaxin Chriſti egregie illuſtrant. Superiores enim characteres natalis Chriſti non aliam admittunt computandi rationem, quam hanc ipſam, a proconſulari eius imperio arceſſendam. Quod ſi igitur ab anno Iuliano LXX, qui decimus quintus Tiberii fuit a proconſulari imperio, retro numeraueris annos XXX. denuo ſeſe offeret annus Iul. XXXXI, ab V. C. DCCXLIX quem Chriſti natalem diximus. Nec putandum eſt, ita ignotam fuiſſe hanc Tiberii epocham, vt eam LVCAS quoque ignorauerit; quum non modo CLEMENS ALEXANDRINVS diſerte adfirmet, quoſdam ſuo adhuc tempore ita numerare ſolitos, ſed etiam certo conſtet, prouinciales, Caeſarum ſuorum ſtudioſſimos, & Romanarum conſuetudinum non adeo gnaros, plerumque conſortes imperii cum veris Auguſtis pari dignatos eſſe honore, eosque & Reges & Auguſtos vocaſſe. Ipſum Tiberium, de quo nunc agimus, viuenti Auguſto parem feciſſe DIONYSIVM ALEXANDRINVM, alias Pariegeten dictum, viri quidam docti ſuſpicati ſunt. Vbi enim v. 1051. Poëmatis ſui geographici ita cecinerat:

Ἀλλ' ἔμπης κατὰ δῆριν ἀμαιμακέτους περ ἐόντας
Αὐσονίου βασιλῆος ἐπεπρήϋνεν ἀκωκή.
Verumtamen praelio indomiti quamuis eſſent, (Parthi)
Auſonii tamen regis manſuefecit haſta.

alio

alio loco ita pergit:

> *Ῥώμην τιμήεσσαν, ἐμῶν μέγαν οἶκον ἀνάκτων*
> *Μητέρα πασάων πολίων, ἀφνειὸν ἔδεθλον.*
> *Romam honorabilem*, MEORVM *magnam domum* REGVM,
> *Matrem omnium ciuitatum, diues ſolum.*

Denique ipſos Principes ſic ſalutat:

> *Ἐκ Διὸς Αὐσονιῆες ἀεὶ μέγα κοιρανέοντες.*
> *E Ioue Auſonii ſemper ſtrenue dominantes.*

His igitur verſibus Auguſtum Tiberiumque ſimul imperantes intelligi, eo minus dubitandum putant, quo certius conſtet, DIONYSIVM hunc PERIEGETEN Auguſto imperante ſcripſiſſe. Quomodo vero Auguſti temporibus de pluribus *ἄναξιν* aut *κοιρανέουσι* Romanis loqui potuiſſet, niſi Tiberium Auguſto parem putaſſet, quippe qui ab hoc conſors imperii adſumtus, aequum in prouincias & legiones obtinuerit imperium? Sed vt vera fateamur, ea doctorum obſeruatio non adeo extra omnem dubilationis aleam poſita videtur, nec plane exploratum eſt, idemne ſit DIONYSIVS, *περιηγήσεως* auctor, cum eo, quem ab Auguſto in orientem miſſum nouimus. (f) Vt vt ſe res habeat, ſemoto etiam hoc DIONYSII teſtimonio, res ipſa ſalua erit, & qui haec omnia, quae hactenus diximus, paullo accuratius, adhibita in conſilium ratione, expenderit, hypotheſin hanc tam claram atque euidentem eſſe deprehendet, vt nulla alia cum iſtorum temporum hiſtoria monimentiſque concilietur facilius. §. XXIX.

(f) Dionyſii Perſegetae, alias Alexandrini: aetas obſcura admodum eſt. Eum *aureolum ſuum libellum principantibus Antoninis ſcripſiſſe*, exiſtimant Barthius *lib. VIII. Aduerſ. cap. 5.* & Salmaſ. *ad Spartan. p. 614. Tom. I. Script. Hiſt. Aug.* Sub M. Aurelio & L. Vero vixiſſe eum mauult Voſſ. *lib. II. de Hiſt. Graec. cap. 5.* Sub Seuero, Caracalla & Geta floruiſſe contendunt Scaliger *in Notis ad Euſeb. Chron n. MMCCXV. p. 228.* quem etiam paullo poſt ſe ipſum deſerens ſequutus eſt Salmaſius *Exercitat. ad Solin. p. 411. 628.* Immo Luitprandus Ticinenſis confundit hunc Dionyſium Alexandrinum cum Dionyſio, Pontifice Romano, qui praeeſſe coepit anno Chr. CCLIX. quem tamen, velut caecus caecum, hac in re ſequitur Lud Iacobus a S. Carolo *in Biblioth. Pontificial. II p. 63.* Diſerte quidem Plinius *lib. VI. Hiſt. N. cap. 27. Hoc in loco*, inquit, *genitum eſſe Dionyſium, terrarum orbis recentiſſimum auctorem, conſtat, quem ad*

com-

§. XXIX.

Conſtitutum nobis initio erat, hypotheſin hanc chronologicam ex mente VAILLANTII, auctoris anonymi apud SARNELLVM, RIGORDI, PAGII, PEZRONII, NORISII, TILLEMONTII, BASNAGII, CLERICI, aliorumque eruditiſſimorum huius ſaeculi virorum propoſitam, patrum quoque ſuffragiis ſtabilire, atque cum reliqua vitae Chriſti chronotaxi conferre. Sed quum haec omnia ſuccincta diſſertatio minime capiat, ea alii occaſioni fuere deſtinanda. Hinc nihil videtur reliquum, niſi vt reſpiciamus portum, actisque ſummo Numini gratiis, vela demum aliquando contrahamus.

commentanda omnia in orientem praemiſit Diuus Auguſtus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicasque res maiore filio. Quod quum etiam Euſtathius Scholiaſtes teſtetur: certo inde colligunt, aetatem Dionyſii in Auguſti tempora incidiſſe. Conf. Io. Alb. Fabricii *Biblioth. Graec. lib. IV. cap. I. p. 22.* Anton. Pagi *Tom. I. Criticae Baron. p. 8.* B. Chriſt. Cellarii *Diſſ. de Poëtis Scholae publicae vtilioribus Halae 1706. 4to.* edita §. 18. *ſequ.* At ſi dicendum, quod res eſt, id non adeo liquidum videtur, & diuerſum hunc περιηγήσεως auctorem eſſe a Dionyſio, in orientem miſſo, luculenter oſtendit Henr. Dodvvellus *in Diſſert. de aetate & patria Dionyſii Perieg. in Geogr. minor. Hudſon Vol. IV.* cuius argumentis nondum video ab vllo ſatisfactum.

DE

DE
VERAE FALSAEQVE SAPIENTIAE CHARACTERIBVS

EXERCITATIO. III.

CEBES Thebanus, quo nemo felicius puriorem Socratis doctrinam ſectatus eſt, in elegantiſſima, quam poſteritati reliquit, Tabula vniuerſam vitae humanae rationem, ſtudiaque mortalium tam ingenioſe adumbrauit, vt hac quidem in re nemo illi comparandus eſſe videatur. At neſcio, an in luculentiſſimo eius libello quidquam occurrat, accurata attentione dignius, quam id, quod de vera falſaque eruditione prudenter monuit. (a) Poſtquam enim oſtenderat fuſius, quanta pericula homini in hoc vitae theatrum prodeunti ab impoſtura, opinionibus, voluptatibus, ipſaque rerum domina, fortuna, immineant, & quam multi deinde ab incontinentia, luxuria, auaritia & adſentatione deluſi, triſte faciant naufragium: porro addit vir ſapientiſſimus, eos tantum hanc peſtem effugere, qui a Μετανοίας, id eſt, Poenitentia ſeruati, in verae ſapientiae viam reducantur. Verumtamen nec horum quidem rem omnem in vado eſſe. Ingreſſis enim hoc iter noua ſeſe pandere diuerticula, a quibus niſi diligentius ſibi caueant, nihil eſſe facilius, quam vt ad ψευδοπαιδείαν, hoc eſt, falſi nominis eruditionem euagentur, & vana doctrinae ſpecie decepti, vel ſic quoque pereant. Ex quibus demum colligit CEBES, hominum, qui eruditi vocantur, nonniſi pauciſſimos exitium euitare, & actum eſſe de pleriſque omnibus, niſi falſae eruditioni nuncium mittant, arduamque illam, quae ad veram ſapientiam perducit, viam quam primum ingrediantur. Id enim qui faciant, eos demum, continentia ac tolerantia ducibus, ad beatorum domicilium peruenire, vbi ſplendidiſſima corona redi-

(a) Cebet. *Tabula p. 34. ſequ. edit.* Hieronymi Wolffii.

Digitized by Google

redimiti, ſempiterna felicitate perfruantur. Haec CEBES Thebanus, cui pro temporum, in quae inciderat, ſorte rationem dictorum ſuorum conſtitiſſe, nemo forſan dubitauerit. Aſt quod eadem fabula hodienum in vita mortalium agatur, pluresque etiam noſtris temporibus, dum ſapientiae inhiant, falſa eruditionis ſpecie deludantur, id vero eſt, quod pauciſſimi ſibi perſuadent. Omnes quippe laudamus temporum noſtrorum felicitatem, ac non ſine ambitione nobis gratulamur, quod in eam ſeruati ſimus aetatem, qua rerum diuinarum atque humanarum ſcientia numeros omnes impleuerit. Et tamen plerique, quos vulgus tanquam oracula & portenta quaedam ſuſpicit, in maximo, quem dare ſolent, eruditionis ſtrepitu nihilo ſunt ſtultis meliores, ſed ita vitiis omnibus laborant, vt nullis magis opus eſſe videatur magiſtris viuendi, quam qui vitae vniuerſae, honeſte ac prudenter inſtituendae, rationem magno ſupercilio profitentur. Huc accedit, quod multae, quae paſſim inculcantur, doctrinae ad euertendam potius, quam amplificandam veram eruditionem comparatae ſunt. Delere enim ex hominum animis pietatem, res diuinas ſcurrili dicacitate ſubſannare, veritates euidentiſſimas argute explodere, peſtilentiſſimos contra errores ſtabilire, hic vero eruditorum complurium labor eſt: hoc illi agunt, hoc moliuntur, in hoc ſomnum, in hoc vigilias reponunt. Rediiſſe nos dixeris in illa tempora, de quibus VARRO dicere ſolitus eſt, neminem aegrotum quidquam ſomniare tam nefandum, quod non aliquis dicat philoſophus. Adeo non modo ſapientiam, ſed ipſum etiam illius amorem, eheu amiſimus. Quae quum ita ſint, facile quilibet intelligit, etiamnum inter mortales agi Cebetis fabulam, & magis nunc, quam vnquam, verendum eſſe hominibus, ne falſae eruditionis praeſtigiis decepti nubem pro Iunone amplectantur, &, dum ſapientiae inhiant, in ſummam ſtultitiam incauti delabantur.

Conſiderans hanc inſignem humanarum rerum caliginem ille apud CICERONEM (b) Cotta, eo veſaniae prolabitur, vt Deo tantum non dicam ſcribat, quod hominem ratiocinandi facultate donauerit. *Haut ſcio*, inquit, *an melius fuerit humano generi, motum iſtum celerem cogitationis, acumen, ſolertiam, quam rationem vocamus, quoniam peſtiferu ſit multis, paucis admodum ſalutaris, non dari omnino, quam tam mu-*

(b) Cicero *libr. III. de Natur. Deor. cap. XXVII. p.* 174.

munifice & tam large dari. Exiſtimat ergo vir liberioris ingenii, Deum melius conſulturum fuiſſe hominibus, ſi rationis acumen eis omne ademiſſet, quandoquidem eius vſus admodum difficilis ſit, abuſus longe facillimus. Plurimos enim homines, qui rationis ductum ſequi ſe arbitrentur, in errores peſtilentiſſimos incidere, multoque eſſe infeliciores beſtiis, quibus illam intelligendi facultatem natura denegaſſet. Ex quo conſequi credit Cotta id, quod antea diximus, non plus nos debere Numini, a quo rationem acceperimus, quam furioſus illi debeat, qui gladio illum accinxerit. At impia profecto haec vox eſt, & ſtulto, quam viro ſapiente, dignior. Facit enim Cotta, quod ſolet nequiſſimus quisque: ſiquidem crimen in alium transfert, quod in homine eſt, ipſumque Deum, quam ſe, accuſare mauult. Sane enim non ratio nos in praecipitia iſta ducit, ſed rationis abuſus; is vero non a Deo eſt, ſed ab hominum inſania, tantumque abeſt, vt vlla errorum culpa in ſupremo Numine haereat, vt illud homini viam ſapientiae oſtenderit expeditiſſimam. Neque exiſtimandum eſt, viam hanc eſſe ita occultam, vt a diuerticulis diſcerni nulla ratione poſſit: (miſera enim ſic eſſet hominum conditio, ſi in tot viarum erroribus nullis plane ſignis vterentur, quibus veram a falſis diſtinguere poſſint:) ſed quemadmodum aurum adulterinum, quamuis ad genuinum & colore & ſplendore proxime accedat, ab earum rerum peritis facili negotio dignoſcitur: ita & verae falſaeque ſapientiae certa ſunt ſigna, certi characteres, ad quos quicunque ſollicite attenderit, eum haut facile falli ac decipi poſſe, arbitramur. Et de his quidem verae falſaeque ſapientiae characteribus commentari nonnihil in praeſenti, haut intempeſtiuum viſum eſt. Quum enim a SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPE AC DOMINO, DOMINO FRIDERICO WILHELMO, REGE PRVSSIAE, DOMINO MEO LONGE CLEMENTISSIMO, diuinarum humanarumque rerum ſcientiam, quam Philoſophiam vocamus, in celeberrima hac bonarum artium ſede publice profiteri iuſſus ſim: merito me anxium ſollicitumque tenuit haec cura, qua demum ratione demandata mihi prouincia rite defungi, & tam honeſti, quod ſubeundum eſt, muneris partes ita implere poſſem, vt ſupremo Numini rationem aliquando intrepide redderem. Sane enim maxima iſta, quae mei ordinis hominibus a ψευδοπαιδείᾳ falſaque ſapi-

 entia

entia imminent pericula,nunquam magis obuerſata ſunt animo, quam hoc tempore, quo aliis ad veram ſapientiam praeire iubeor. Identidem profecto mihi in mentem venit, quam ſit arduum docendi munus, quantisque cum periculis coniunctum. Excolere atque emendare ingenia, euellere ex animis praeiudicatas opiniones, indagare veritatem, explicare rerum naturalium cauſſas & adfectiones, aliis ad beatam illam ſui notitiam, ad virtutem veramque felicitatem praeire, nihil denique dicere,nihil agere, quod non iuuentuti exemplo ac incitamento ad veram honeſtatem eſſe poſſit, id demum eſſe mearum partium intellexi. At quam magnum hoc, quaeſo, ac difficile? Quanta cautione prouiſioneque opus eſt etiam exercitatiſſimis, vt iſtos, quos ſupra notauimus, ſcopulos feliciter defugiant? Quapropter primum hoc mihi duxi ac antiquiſſimum, vt nihil hic viribus meis, diuinaeque gratiae omnia tribuenda eſſe, mecum ſtatuerem: proximum autem, vt de verae falſaeque ſapientiae characteribus cum cura cogitarem, vt eo veluti Ariadneo inſtructus filo, e tot viarum anfractibus feliciter eluctarer. Et hanc meditationem, quod felix faſtumque ſit, tanquam muneris mei primitias in hoc bonae mentis delubro nunc primum dedico, ex re & vero arbitratus, non poſſe profeſſorem vtilius quidquam, quam hanc praeſtantiſſimam doctrinam, cum diſcentibus communicare.

Vt autem initio, quid antiquis hac de re in mentem venerit, paullo diligentius inquiramus: primus philoſophorum de verae falſaeque ſapientiae characteribus cogitaſſe videtur SOCRATES. Quum enim illius aetate vbique in ſcholis regnarent ſophiſtae, genus hominum glorioſum & magniloquum, quod vanis promiſſis ditiores iuuenes aere emungere, ac fumum pro ſapientia vendere conſueuerat: id ſibi negotii datum credebat SOCRATES, (c) vt laruam detraheret impoſtoribus, & nudam doctrinae eorum vanitatem oculis omnium exponeret. Id quod ſane fieri non potuit, quin ſimul in verae falſaeque ſapientiae characteres ſollicite inquireret. Verum vt nihil ſcripſit Socrates; ita quidquid cum Sophiſtis egit, praeter pauca, quae Xenophon & Plato ſeruarunt, dudum interiit, vt adeo vix conſtet, quibus characteribus in diiudicanda vera falſaque ſapientia vſus ſit, praeterquam quod iactantiae, neglectae verae emendationis, ac turpis lucri cupi-

(c) Plutarch. *in Quaeſt. Platon. p. 999.* *Vide* Charpent. *vit. Socrat. cap. XV.*

cupiditatis eos inſimulaſſe, hosque falſae ſapientiae characteres non ſine ſale in iis notaſſe dicitur. Iactantiam ſophiſtarum eum eſſe inſectatum, & ex iſta falſam eorum ſapientiam collegiſſe, extra omnem dubitationis aleam poſitum videtur. Proditum enim memoriae eſt, Socratem, quum ſophiſtas omnium rerum ſcientiam profiteri animaduertiſſet, nullam praetermiſiſſe occaſionem, eos in anguſtias cogendi, eoque redigendi, vt ipſi, ſe nihil ſcire, cum rubore faterentur. Iam enim redeuntes ex eorum ſchola diſcipulos adgreſſus, acutis quaeſtionibus, ne ignorantiam ſuam diſſimulare poſſent, faciebat. Iam ipſis ſophiſtis, ſimulata ignorantia deluſis, eandem extorquebat confeſſionem. Ex qua deinde colligebat minime in illis inueniri eam, quam tanto ſupercilio iactarent, ſapientiam, neque eſſe ſapientis, earum rerum ſcientiam magnifice iactare, quarum ipſe ſit ignariſſimus. Atque inde factum eſt, vt ipſe ſibi ab hac oſtentatione prudenter caueret, nihilque ſe ſcire diceret, praeter hoc vnicum, quod ſciret nihil: (d) quin adderet, ſe nondum iudicare poſſe, cur ab Apolline Delphico ſapientiſſimus mortalium iudicatus ſit, niſi ideo hoc factum eſſet, quod ipſe ſciret, ſe neſcire, quae alii neſcire ſe, ſcire nollent. En ipſius verba: *Videtur autem, o viri Athenienſes, ſolus Deus ſapiens eſſe, atque hoc oraculo id ſibi velle, humanam videlicet ſapientiam parui, imo nihili, pendendam eſſe. Quod vero Socratem nominat ſapientem, ob id facere, quo nomine meo, tanquam exemplo quodam vtens, quaſi ſic dicat: Is, o viri, ſapientiſſimus eſt, qui, quemadmodum Socrates, nouit reuera, ſapientiam ſuam eſſe nihili pendendam.* Haec Socrates, ex quibus ſatis conſtat, eum iactantiam & vanam ſcientiae oſtentationem pro falſae; modeſtam ignorantiae ſuae agnitionem pro verae ſapientiae charactere primo habuiſſe. Huic vero addebat alterum, verae emendationis neglectum, cuius ſophiſtas non minus grauiter accuſauit. Quum enim hi homines neſcio quam iuuenes ad remp. praeparandi de rebusque omnibus diſſerendi ſolertiam profiterentur: facile in ſe non minus, quam in diſcipulis, ferebant improbitatem, & mentem incompoſitam, dummodo doctiores, aut certe loquaciores, ex eorum ſcholis prodire viderentur. Hinc lepide apud PLATONEM (e) iocatur Socrates, ſophiſtas quibusuis aliis artificibus eſſe feliciores, & velut dormientes rete trahere. Nam ſutoribus, qui

P 3 cal-

(d) Plato *in Apol. Socrat. p.* 190. Cic. *lib. I. Acad. Quaeſt. cap. IV. p.* 5. Diog. Laert. *II,* 38. Plato *in Apol. l. c. p.* 191. (e) Plato *in Menone p.* 10.

calceos veteres deteriores, quam acceperint, redderent, intra triginta dies fame fore pereundum: at Protagoram, famoſum ſophiſtam, vniuerſam Graeciam annis plus quam quadraginta decepiſſe, & dum deteriores reddiderit diſcipulos, quam accepiſſet, plures ob hanc rem cumulaſſe pecunias, quam aut Phidias, aut decem alii ſculptores, lucrati fuerint. Ex quibus denuo conſequi exiſtimat, ſophiſtas non modo non ſapientes, ſed & inſanos eſſe iudicandos. Pertinet huc etiam elegantiſſima eius diſſertatio, a XENOPHONTE (f) recenſita, in qua ex inſtituto docet, *omnes virtutes ad ſapientiam pertinere, nec ſapientis nomen tueri eum, qui animum non a vitiis purgarit.* Interrogatus enim, *num eos, qui ſcirent, quid agere oporteat, & his contraria fecerent, ſapientes ac temperantes eſſe putaret?* potius inſipientes ac ſtupidos eſſe reſpondit: πάντας γὰρ οἶμαι προαιρουμένους ἐκ τῶν ἐνδεχομένων, ἃ οἴοιν τε συμφορώτατα αὐτοῖς εἶναι, ταῦτα πράττειν. νομίζω οὖν μὴ ὀρθῶς πράττοντας, οὔτε σοφοὺς, οὔτε σωφρόνας εἶναι. *Etenim,* ait, *omnes arbitror deligentes de illis, quae fieri poſſunt, quam maxime ipſis vtilia facere. Quamobrem, qui non recte faciunt, eos neque ſapientes, neque ſanos eſſe ſtatuo.* Ex quibus verbis palam eſt, emendationem voluntatis eum in ſapiente quam maxime requiſiuiſſe. Quamuis enim in hoc fallatur, quod hanc voluntatis emendationem ex emendatione intellectus deriuat, quem naeuum in Socrate iam notauit illuſtris noſter CHRISTIANVS THOMASIVS: (g) illud tamen palam vrget Socrates, ſapientem, niſi qui voluntatem emendauerit, eſſe neminem. Quin nec illud praetermittendum, quod Socrates hunc characterem adplicauerit ſibi ipſi, ex eoque de profectibus ſuis in ſapientia iudicarit. Qua de re notari merentur verba EPICTETI apud ARRIANVM: (h) ἀλλ ὁ Σωκράτης τί λέγει; ὥσπερ ἄλλος τις, φησὶ χαίρει τὸν ἀγρὸν τὸν αὑτοῦ ποιῶν κρείσσονα, ἄλλος τὸν ἵππον· οὕτως ἐγὼ καθημέραν χαίρω παρακολουθῶν ἐμαυτῷ βελτίονι γινομένῳ. *Socrates autem quid dicit? Quemadmodum alius, inquit, delectatur, quum agrum ſuum meliorem facit, alius, quum equum: ſic ego quotidie delector, quum me fieri meliorem deprehendo.* Quae fuſius deinde explicat Epictetus, & docet, qua in re meliorem ſe fieri, gauiſus ſit Socrates, non ſcilicet in oratiunculis aut praeceptiunculis, ſed in vera virtute, vt incuſaret neminem, reprehenderet neminem, eodem ſemper vultu & egrederetur, & rediret domum

(f) Xenoph. *Mem. Socr. lib. 3. cap. XII. p. 644.* (g) Chriſt. Thomaſ. *Cautel. circa praecogn. iuris cap. XIV. p. 218.* (h) Arrian. *Diſſert. Epictet. lib. III. cap. V. p. 274.*

mum. Haec demum fuiſſe, ex quibus Socrates, an profecerit in ſapientia, cognouerit. Plura non addo. Vel ex his enim ſatis conſtat, alterum hunc fuiſſe Lydium lapidem, ad quem Socrates veram falſamque ſapientiam exegit. Reſtat ergo tertius, *lucri cupiditas*. Solebant Sophiſtae neminem admittere in diſciplinam, niſi qui aurum liberaliter offerret. Qua ſordida lucri captura immenſas ſibi diuitias parabant. De Protagora paullo ante diximus. Nunc addimus Gorgiam Leontinum, (i) qui arte ſophiſtica tantum quaeſtum fecerat, vt ſibi ipſe ſtatuam auream & ſolidam ſuo aere poſuerit. Quin gloriabantur de eo, ſeque Socrati longe anteponebant, quod, quum hic doctrina ſua nihil lucraretur, ipſi rebus omnibus abundarent. A XENOPHONTE (k) enim relatum eſt, Antiphontem Sophiſtam, quum aliquando familiares Socratis ab ipſo voluiſſet abducere, praeſentibus amicis hac vſum eſſe oratione: Arbitrabar ego, o Socrates, eos, qui philoſopharentur, feliciores fieri oportere: at tu mihi videris contraria ratione philoſophia tua frui. Viuis enim ita, quo pacto ſi vel quiuis ſeruus ſub domino victitaret, non maneret: vteris cibo potuque viliſſimo, neque tantum veſte vili, ſed eadem quoque per aeſtatem & hiemem indueris, ſemperque calceis tunicaque cares. Praeterea pecuniam non accipis, quae & comparantibus eſt voluptati, & iis, qui iam compararunt, liberalius iucundiusque viuendi cauſſa eſt. Quamobrem ſi, quemadmodum reliquarum actionum magiſtri diſcipulos ſuos imitatores ſui efficiunt, tales tu quoque familiares tuos reddes: putare debes, infelicitatis te magiſtrum eſſe. Adeo Sophiſtae omnia ad quaeſtum referebant, aliosque exiſtimabant minus eſſe ſapientes, qui minus doctrina ſua lucrarentur. At alia longe mens erat Socrati. (l) Tantum enim abeſt, vt, philoſophiam ad opes colligendas comparatam eſſe, crederet, aut a diſcipulis vllam acciperet mercedem, vt potius falſae ſapientiae hunc characterem crederet certiſſimum. Quam vere ac recte ita ſtatuerit, iam non diſputamus. Id ſaltim certum eſt, illum ita ſtatuiſſe. Antiphonti enim, cuius verba paullo ante adduximus, id reſponſi dedit: (m) Apud nos, mi Antipho, exiſtimatur, eodem modo poſſe aliquem & forma, & ſapientia, vel honeſte vel turpiter vti. Nam quum aliqua formam pecunia cuiuis proſtituit, ſcortum appellant: eam vero, quae

(i) Athenaeus *lib. XI.* Plin *lib. XXXIII. H. N. 8. 4.* (k) Xenoph. *l. c. lib. I. cap. XX. p. 576.* (l) Vid. Charpent. *l. c. cap. XVII. p. 64.* (m) Xenoph. *l. c. p. 578.*

quae,quemcumque intellexerit rerum honeſtarum & praeclararum amatorem eſſe, amicum ſibi adiungit, modeſtam ducimus: itidem, qui ſapientiam pro pecunia cuiuis proſtituunt, ſophiſtas, quaſi quaedam ſcorta, vocant: quicumque vero illum, quem egregia praeditum eſſe indole animaduertat, quicquid boni ſcit, docet, vt amicum eum faciat, hunc facere putamus, quod virum honeſtum ac probum decet. Exſtant & alia a Socrate hanc in rem dicta, ex quibus ſatis patet, eum hanc lucri cupiditatem tanquam falſae ſapientiae characterem notaſſe: ſed ea breuitatis ſtudio omittimus, id modo obſeruantes, quod & Plato eo argumento Socratem (n) virum ſapientiſſimum & diuinitus datum eſſe Athenienſibus demonſtrauerit, quia fuerit ab omni quaeſtus ſtudio alieniſſimus, & gratis ſemper docuerit familiares, etiamſi diteſcendi occaſio ei fuiſſet commodiſſima.

Sed a Socrate deueniendum ad eius diſcipulum PLATONEM, (o) qui eandem de characteribus falſae ſapientiae doctrinam ſingulari dialogo, quem Sophiſtam inſcripſit, prolixe admodum explicauit. Quum enim ſubtili hac ac praeſtantiſſima ſcriptione id agat Plato, vt ſophiſtarum doctrinam non minus a vera ſapientia, quam res falſas a vero ente, differre doceat: peropportune hac occaſione ſimul κριτήρια ſophiſticae omnisque falſae ſapientiae recenſet. Ea κριτήρια eleganti oratione explicat THEMISTIVS, (p) vbi contra obtrectatores demonſtrat, ſophiſtae characteres Platonicos ſibi minime conuenire. Quod ſi ergo rem diligentius expendamus, primus character, quem Plato in ψευδοπαιδείᾳ falſaque ſapientia obſeruat, eſt ambitus, quo iuuenes nobiles inprimis & diuites allicere ſoleant ſophiſtae. Inde enim eſt, quod ſophiſticam iocoſe dicit eſſe *artem quae in conciliando comparandoque verſatur, animaliumque greſſibilium & terrenorum domeſticorumque venationem, hominum videlicet priuatum capturam, ob numorum mercedem, & iuuenum diuitum & nobilium opinione virtutis diſciplinaeque irretitionem.* Secundus eius character eſt τερατολογία, & vanorum verborum aucupium. Obſeruat enim PLATO, ſophiſtas, licet res praeclaras ac iuuentuti vtiliſſimas promittant, in ſermone tamen maxime haerere, idque dare operam, vt diſcipulos non quidem probos, ſed ranis reddant loquaciores. Vnde altera ſophictae definitio non minus lepida: *Sophiſta eſt commutator, emtor & venditor, mercator videlicet, qui*

(n) Charpent. *l. c.* (o) Plat. *in Sophiſta p.* 70. *ſequ.* (p) Themiſt. *Orat. IV.*

Digitized by Google

qui animi diſciplinas venumdat, ad ſermones inſtitutaque virtutum praecipue pertinentes. Tertius ſophiſtarum character ex mente PLATONIS eſt *cauponatio*. Quemadmodum enim caupones vina, ſuſpenſa hedera, venum offerunt, omnique fallaciarum genere alliciunt emtores, gauiſi, ſi vappas iactatione ſua deluſis pro Falerno obtrudere poſſint: ita eadem ratione fictitiam ſapientiam venditant ſophiſtae. Quum enim vere ſapientes modeſte de ſe ſemper ſentiant: hi mera myſteria, & neſcio quae horrenda ſecreta iactant, inuenta etiam noua, quae nemini mortalium vnquam in mentem venerint, magnifice crepant, vt audire te crederes illum apud HOMERVM:

Nos ſoli ſapimus, reliqui volitant velut vmbrae.

Atque inde tertia PLATONI nata eſt ſophiſtae definitio: ***Sophiſta eſt, qui in adquirendo verſatur, commutat ſcilicet, emit, venditque cauponando: ſiue ſua inuenta, ſiue aliena, circa virtutis ſtudium vendat.*** Addit his PLATO characterem quartum, contendendi diſputandique pruritum. Quum enim iam ex ſuperioribus characteribus liquido conſtet, ſophiſtas non tam ſuam aliorumue emendationem, quam gloriam atque opes, mercenario ſtudiorum labore quaerere: non mirum profecto eſt, ſi diſputent, contendant, pugnent, & de lana, quod aiunt, caprina miro animi feruore digladientur. Pertinere enim hoc arbitrantur ad gloriam ſuam, ſi omnes diſputandi altercandique arte ſuperauerint. Vnde quarta eiusmodi ſophiſtae, vel athletae potius, definitio Platoninica: ***Sophiſta eſt artifex quaeſtus gratia contentioſus, contradictionibus ambigens, in pugnando certans, lucri prae caeteris ſtudioſus.*** Sequitur character falſae ſapientiae quintus, curioſa opinionum vulgarium irriſio. Quamuis enim vere hoc ſit philoſophi munus, vt populares hominum errores, tanquam detracta larua, denudet, nullamque in ea re vel auctoritatis alienae, vel fortunae ſuae, habeat rationem: contingit tamen ſophiſtis, quod ſolet ſtultis, qui

Dum fugiunt vitia, in contraria currunt.

Vt habeant enim, in quo exerceant ingenium, etiam euidentiſſimas veritates errorum popularium nomine traducunt, exſibilant, explodunt, & hoc conſequuti, id ſibi in primis laudi ducunt, quod diſcipulos ſuos praeiudiciis atque erroribus liberarint. Hinc quinta definitio Platonica: εἰρωνικῶς intelligenda: ***Sophiſta eſt purgator animae, opiniones exſtirpans***

ſtirpans omnes, quae doctrinis impedimento ſunt. Excipit quintum hunc characterem ſextus, quem adfectatam πολυμαθείας laudem vocare liceat. Sollemne eſt ſapientibus, modeſte de doctrina ſua ſentire, & ſuo ſe pede metiri ac modulo. Hinc quanto proficiunt magis, tanto plus ſupereſſe fatentur, quod ignorent. Quin intellectus ſui anguſtos limites adeo perſpectos habent, vt plura ne ſciri quidem poſſe, non inuiti fateantur. At quid ſophiſtae? Sciunt omnia, &, quod lepidum dixeris, etiam, quae neſciunt, ſciunt. Luſiſſe in hos homines crederes PLAVTVM, (q) quum ait:

Omnia ſe ſimulant ſcire, nec quidquam ſciunt:
Quod quique in animo habeant, aut habituri ſint,
Sciunt: id quod Rex reginae dixerit, ſciunt: quid
Iuno fabulata ſit cum Ioue, quae neque futura, neque
facta ſunt,
Tamen illi ſciunt.

Vnde ſexta Platonis definitio: *Sophiſtae ſunt, qui in omnibus ſapientes diſcipulis videri volunt, nec tamen ſunt.* Denique agmen claudit character ſeptimus, quem ipſe PLATO ſuo loquendi more praeſtigias vocat. Quemadmodum enim praeſtigiatores acetabulis ſuis ac calculis hominum oculis illudunt, & celeri manuum motu certas actiones ita effingunt, vt vere ita fieri videantur: ita ſophiſtae, quum vana & ſtulta venditent, ea tamen celeritate ingenii & ſermonis tam eleganter exornant, vt ſeueriſſimae ſapientiae ſpeciem prae ſe ferre videantur. *Sic iſta*, vt cum SENECA (r) loquar, *ſine noxa decipiunt, quomodo praeſtigiatorum acetabula & calculi, in quibus fallacia ipſa delectat.* Atque hinc tandem ſeptima Platoni ſubnata eſt definitio: *Sophiſta eſt quaſi praeſtigiator quidam, & verarum rerum imitator.* Haec ſunt, quae de verae falſaeque ſapientiae characteribus commentatus eſt Plato. Poſt eum vix quisquam ex inſtituto de illis cogitauit, praeter CLEMENMENTEM ALEXANDRINVM, (s) qui in Stromatum libris multa hanc in rem dixit, ſed ſuo more, hoc eſt, paullo confuſius. Duo tamen exſtare videntur loca, quibus ſententiam ſuam clarius expoſuit. In libro enim ſexto Stromatum diſcrimen inter veram falſamque ſapientiam traditurus: Καὶ ἡ μὲν, ait, *αἰώνιός ἐστιν, ἡ δὲ χρόνῳ λυσιτελής. καὶ ἡ μὲν μία καὶ ἡ αὐτή, αἱ δὲ πολλαὶ καὶ διάφοροι. καὶ ἡ μὲν ἄνευ παθηματικῆς τοῦ κινή-*

(q) Plaut. *in Trinum Act. I. Scen. 2 v. 166.* (r) Seneca *Epiſt. XLV.* (s) Clem. Alex. *lib. VI. Strom. p. 642.*

κινήσεως, ἡ δὲ μετὰ παθητικῆς ὀρέξεως. καὶ ἡ μὲν τέλειος, ἡ δὲ ἐνδεής. Quae verba ita perperam ſolent reddere interpretes: *Et haec quidem ſapientia partim aeterna, partim autem tempori vtilis, & partim quidem vna eſt & eadem, partim autem multae & indifferentes, & partim quidem eſt absque vllo motu patibili, partim autem cum patibili adpetitione, & partim quidem perfecta, partim vero indigens.* Sed malam hanc eſſe interpretationem, & contortam, quin nullius ſenſus, nemo non videt. Quare ita potius vertenda arbitramur verba CLEMENTIS: *Et haec quidem* (vera ſapientia,) *aeterna eſt, illa vero* (falſa) *tempori vtilis: haec vna ſemper & eadem, illae multae & differentes: haec ſine motu quodam patibili, illa cum patibili adpetitione: illa perfecta, haec indiga.* Sane ſi ita intelligantur verba, expeditiſſimus eſt CLEMENTIS ſenſus. Quatuor videlicet tradit verae falſaeque ſapientiae characteres. Primo enim dicit veram eſſe aeternam, falſam tempori vtilem. Recte. Quum enim fictitii ſapientes omnia ad caducae huius vitae commoditates referant, ii contra, qui vere hoc nomen tuentur, aeterna potiſſimum cogitant, & ſapientiae fructus non minus, ac ipſam ſapientiam, aeternos eſſe cogitant. Deinde veram ſapientiam vnam, falſam multiplicem & ſibi ipſi parum conſtantem eſſe ait. Id quoque ſapienter. Nec enim poteſt doctrina, quae a ſe ipſa diſſentit, ſapientiae nomen mereri. Tertio veram ſapientiam ſine patibili motu, falſam cum patibili adpetitione eſſe coniunctam adfirmat. Nec id quidem male. Falſa enim ſapientia prauos hominum adfectus ac inclinationes irritat, mentemque vel ad auaritiam, vel ad vanam ambitionem, vel ad turpes voluptates ac libidines ſollicitat: quum vera perturbatam reuocet ad tranquillitatem, efficiatque, vt in ſummi boni poſſeſſione ſuauiter adquieſcat. Denique vera ſapientia eſt perfecta, falſa indiga, idque quartum eſt ex mente CLEMENTIS ſapientiae criterium. Et profecto, ſi quidquam, hoc recte ac prudenter dictum. Sophiſtae enim & male ſapientes aureos montes promittunt: at ſi ad rem veniendum, vix minima praeſtant, quin ſaepius, quae eſt eorum inſignis impudentia, vbi vanis promiſſis animos pauerint, deinde media ſibi deeſſe fatentur, & impoſturam ſuam ridicula illa diſtinctione inter finem *externum* & *internum* ſatis inepte excuſant. Quid ergo famelica hac & paupere ſapientia inſipientius? At vera ſapientia perfecta eſt, ſibique ſufficiens. Veritatem quis deſiderat? dabit; ſummam felicitatem?

 hanc

hanc quoque dabit; prudentiam? nec hanc negabit. Id quod a PHILONE, vel quisquis eſt ſapientiae Salomoneae auctor, (t) tam praeclare demonſtratum eſt, vt a nemine id fieri potuiſſet elegantius. Alter CLEMENTIS locus, qui huc pertinere videtur, & a IO. FR. BVDDEO, (u) viro ſapientiae amantiſſimo, alicubi praeclare expoſitus eſt, in ſeptimo Stromatum libro exſtat. In eo quatuor illis, quos hactenus recenſuimus, characteribus tres noui adduntur. Sapientis enim eſſe ait, primo *res noſſe, deinde efficere, quod ratio dictauerit, & denique quae occulta fuerant apud veritatem, prout Dei maieſtati conuenit, tradere poſſe.* Res noſſe, id quidem eſt veritatem perſpectam exploratamque habere, vt de numine rebusque diuinis pariter ac humanis rectas habeamus ſententias. Iſta vero cognitio ſcientiaque deinde ad virtutem pietatemque referenda, quae profecto aliter ſibi non conſtat, quam ſi numinis voluntati nobis quacunque ratione patefactae obtemperemus, moremque geramus lubentiſſime. Cuius obſequii ac pietatis non alius denique fructus eſſe poteſt, quam vt alios quoque ad tantae felicitatis perducamus ſocietatem, eosque itidem ad veram iſtam ſapientiam erudiamus. Ex quo poſtremo colligit CLEMENS, omnes, qui vel a veritatis tramite aberrent, vel ea, quae vtcumque cognouerint, non ad morum vitaeque emendationem, ſed ad oſtentationem aut foedas voluptates referant, vel denique alios deteriores potius, quam meliores, docendo reddant, falſae ſapientiae praeſtigiis decipi, & pro Iunone nubem, pro corpore vmbram imprudenter amplecti.

Haec ſunt, quae veteres de verae falſaeque ſapientiae characteribus commentati ſunt. Poſſemus nunc, quid de eorum doctrinis ſentiendum ſit, quidque eruditi aetati noſtrae propiores hac de re meditati ſint, fuſius explicare. Sed alterum in tanta breuitate minus neceſſarium, alterum plane ſuperuacuum eſſe arbitramur. In quantum enim rem acu tetigerint veteres, ex iis, quae paullo poſt dicturi ſumus, facile quisque iudicabit. Quid vero recentioribus hac de re viſum fuerit, dicere, hic noſtra parum intereſt, quum aliorum expilare ſcrinia nolimus. Hinc reliquum eſt, vt quid nobis de ſapientiae characteribus in mentem venerit, paucis exponamus. Plerique, qui de ſapientia adhuc ſcripſerunt, in eo videntur parum accurati, quod, quid

(t) Sap. VII. & VIII (u) Ioh. Fr. Budd. *Progr.* περὶ τῆς γνώσεως ψευδωνύμου *p.* 10. Clem. Alex. *lib. VII. p.* 701.

quid ſit ſapientia, docere ſuperſederint. Quum tamen rei, cuius obſcura notio eſt, characteres animaduerti nulla ratione poſſint. Sane enim complures ſapientiam cum eruditione confundunt, aliis vera ſapientia eſt doctrina Chriſtiana, falſa gentilium philoſophia, quae poſterior acceptio etiam in ſcriptura & patribus occurrit. (x) Quamuis autem definitiones nominales ſint in arbitrio hominum poſitae, & cuiuis liceat ſapientiae vocabulo intelligere, quicquid voluerit: conſtat tamen inter omnes, priorem acceptionem falſam, poſteriorem minus propriam eſſe. Primo enim ſapientem eſſe poſſe, qui non ſit eruditus, & rurſus eruditum, qui non ſit ſapiens, ſatis demonſtrat experientia. Deinde quamuis largiamur, veram ſapientiam in Chriſtiana doctrina perfectiſſime doceri, nec vmquam eum ſapientem poſſe adpellari, qui non ſit Chriſtianus: non omnes tamen, qui ſibi auguſtum hoc nomen vindicant, ideo eſſe ſapientes, res ipſa docet. Quare vt omnem aequiuocationem euitemus, eruditum vocamus, quicunque ſibi veram & ſolidam rerum vtilium & neceſſariarum notitiam comparauit. At, ſi quis cum iſta notitia coniunxerit facultatem illius directricem, ita vt, quicquid didicerit, ad verum rectumque finem referre & velit & poſſit, eum iure dicimus ſapientem. Et hinc vera ſapientia eſt *viua veri bonique cognitio, cum emendata & ad omnem compoſita virtutem voluntate coniuncta, quae mentis facultates earumque operationes dirigit, vt obiectum legitimum eligant, inanibusque dimiſſis vtilia & ad felicitatem ſummam profutura conſectentur.* Haec eſt vera ſapientia, haec vnica illa eruditionis directrix, haec ſummum illud ac incomparabile bonum, quod plures proh dolor quaerunt, quam inueniunt. Et hinc omnibus in medio poſita eſt ratio falſae aeque ac verae ſapientiae characteres inueniendi, vt non temere quiſquam, ſi ratione recte vti velit, poſſit offendere. Diximus primo: Sapientiam eſſe cognitionem viuam, i. e. talem, quae cum interno amore, deſiderio, experientia ac veluti guſtu coniuncta ſit. Stultus enim eſt, non ſapiens, qui multa nouit, deque rebus diuinis ac humanis ſubtiliter diſſerit, nec tamen ipſe tantorum, quae iactat, bonorum ſuauitatem vmquam percepit. Quum vero ad viuam huiusmodi cognitionem nemo mortalium peruenire queat, niſi qui ſe ipſum prius accurate nouerit: conſequens eſt, (y) *vt ea rerum notitia, quae cum notitia ſui non coniuncta*

Q 3

(x) *Vid.* Budd. *Theol. Mor. P. I. cap. I. ſect. 2. n. 66. p. 98.* (y) *Character 1.*

iuncta, aut illi impedimento eſt, ſapientiae nomen non mereatur. Primum hunc ſtatuo falſae ſapientiae characterem. Ex quo facile patet, quid de plerisque philoſophis paganis ſentiendum ſit, qui hominis nobilitatem & praeſtantiam ita collaudant, vt nec minimam miſeriae eius habuiſſe rationem videantur. Extollunt mentis humanae vires ac libertatem, & vix vllam eius agnoſcunt corruptionem, niſi quae per corporis contagionem in animam deriuetur. Num vero homines eiusmodi dixerimus ſapientes? num iis viuam concedamus veri bonique cognitionem, quum ſui ipſorum ignari ſint? Obſeruamus hunc characterem in plerisque philoſophiae ſectis. Platonici animam ſibi concipiebant integerrimam, & ſua natura ad virtutem aptam, niſi a corpore impediretur. Idem viſum eſſe Stoicis, (z) non ſinunt nos eorum ſcripta dubitare. Quin nec Iudaeos ab hoc errore immunes eſſe, praeclare docet vir doctiſſimus CAMPEGIVS VITRINGA. (zz) Sed vnico tantum exemplo rem illuſtrare iuuat. Quis non laudibus ornare ſolet purpuratum iſtum philoſophum MARCVM ANTONINVM, (a) Imperatorem? quis non eius ſapientiam tanquam inuſitatam ac prope diuinam in caelum euehit? At quamuis in eius libris *εἰς ἑαυτὸν* multa legantur, quae pulcre & pie dicta videntur: nolim tamen ego vel minimam verae ſapientiae laudem illi tribuere, qui non modo miſeriam ſuam prorſus non agnoſcit, ſed & de perfectione hominis naturali tam magnifice gloriatur. En eius verba: *Continenter te ipſum admone: nunc in mea eſt poteſtate, vt in animo hoc nihil ſit malitiae, nihil cupiditatis, nihil tumultus.* Talia plura exſtant apud Antoninum reliquosque Stoicos, indicioque ſunt clariſſimo, viros hos, quos veluti ex compacto ſapientes praedicamus, a ſapientia vera longe abfuiſſe. Sed non ſolum gentiles hunc falſae ſapientiae characterem prae ſe ferunt, ſed &, quod magis mirandum, chriſtiani quidam philoſophi. Nam vt vel vnico exemplo rem declarem, notum eſt, quanti multis fiat IACOBI ABBADIE de notitia ſui ipſius libellus, quem ipſe ſane, tanquam inaeſtimabilem ſapientiae theſaurum, a non nemine commendari memini: & nihilominus tamen auctor mea quidem ſententia fuit a vera ſapientia alieniſſimus

(z) Vid. Marſil. Ficini *Comment. ſuper Plat. conuiu. orat. IV cap. IV.* Iuſt. Lipſ. *Phyſiolog. Stoicor. lib. I. Diſſert. XIV. XV.* Io. Franc. Budd. *Diſſ. III. de Praecipuis Stoicorum erroribus §. IV.* (zz) Camp Vitringa *Obſ. S. lib. III. cap. IIX. IX.* (a) M. Anton. *lib. VIII. n. 25.* Idem *lib. VII. n. 30. lib. V. n. 14. lib. VI. n. 15.* Budd. *l. c. Diſſ. II. §. 9.*

mus. Eo enim redit, quidquid in hoc libello inculcat, (b) vt hominem oſtendat eſſe creaturam nobiliſſimam, & quae vel ſola nobilitatis & perfectionis ſuae ſedula conſideratione eo adduci debeat, vt virtutem rebus omnibus putet eſſe anteponendam. Quo ipſo ſatis clare videtur oſtendiſſe, miſeriam humanae mentis ſe nunquam cum cura expendiſſe. Sed ne nimis diu primo huic characteri inhaereamus, in ipſa definitione pergimus, in qua porro dicimus, ſapientiam eſſe viuam cognitionem veri bonique. Ex quo denuo haut pauci characteres falſae ſapientiae fluere videntur. Quum enim obiectum verae ſapientiae ſit verum & bonum, verba vero in ſe neque ad veritatum neque ad bonorum claſſem pertineant, conſequens eſt, vt (bb) *eam notitiam, quae in ſolis verbis haeret, aut obſcuris vocabulis nugas ac ineptias occultat, nihil minus eſſe dicamus, quam ſapientiam.* Hinc facile patet, criticam aliasque huius generis artes ad ſapientiam non pertinere, ſi quis per omnem vitam in huiusmodi tricis verſetur, & nunquam iis ad veram eruditionem ac ſapientiam conſequendam vtatur. Sed & hoc adparet, philoſophiae Ariſtotelicae & ſcholaſticae haut exiguam partem nihil facere ad ſapientiam. Obſcuris enim vocabulis Ariſtoteles eiusque ſectatores quam maxime delectantur, & a communi vſu remotis vocibus neſcio quem inſignis ſapientiae ſtrepitum edunt, quum, detracto hoc inuolucro, brutis iſtis ſine mente ſonis nihil plerumque inſit, quod vel caſſa nuce emeris. Euolue totam Ariſtotelis dialecticam, eam loquendi potius artem eſſe deprehendes, quam inueniendi veritatem. (c) Eamdem circa nuda verba obſcuram diligentiam in metaphyſicis & phyſicis Ariſtotelicorum ſcriptis facile animaduertes, niſi tibi Ariſtotelis amor aciem mentis omnem obtuderit. Et quidni animaduertas, quum ipſe P. I. NVNNESIVS, (d) at quantus Ariſtotelis admirator, diffiteri hoc non poſſit? Si cauſſam quaeris, omnium ſolidiſſime reſpondebit ARN. WESENFELDIVS *Ariſtotelem inani hoc verborum ſtrepitu vti voluiſſe, quo plura & difficiliora ſcire videretur. Obtinere enim hoc apud pleroſque homines, vt res eo magis admirentur, quo minus eas penetrent, & ex ipſa ignorantia ſua de aliorum ſcientia iudicent.* Quum ergo praeſtigiae eiusmodi cum ſapientia conciliari non poſſint, nemo certe erit, quin

(b) *L'art de ſe connoitre ſoy meſme, ou la recherche des ſources de la morale.*
(bb) *Charact.* 2. (c) *Vid.* Io. Cleric. *Log. Part. I. c. V. VIII. XI. & alibi paſſim.*
(d) P. Io. Nunneſ. *de Cauſſ. obſcur. Ariſt.* Arn. Weſenf. *de Philoſ. ſect. & elect. Diſſ. II. cap. I, n. 6. p. 12.*

quin Ariſtotelicam & ſcholaſticam philoſophandi rationem vel hoc charactere vanitatem ſuam prodere intelligat. Et neſcio ſane, an non iure etiam huc referenda ſit maxima pars cabbalae, de qua alii tam magnifice ſentiunt. Quamuis enim in ea lateant nonnulla non contemnenda: pleraque tamen obſcuris vocabulis data opera ita inuoluta ſunt, vt neſcio quae inaudita myſteria continere videantur, quum, detracto cortice nihil intus nuclei adpareat. Sane ſi expenderis accuratius, quae de quatuor mundis cabbaliſticis, de Adam Kadmon, de ſpiritu Sandalphon aliisque huius notae doctrinis, ſubtiliter diſputant CHRISTIANVS KNORRIVS, HENR. MORVS & alii huius arcanioris Ebr. philoſophiae admiratores, nihil temere reperies, quam aut vulgares aut frigidas doctrinas, vocabulis ſphingis aenigmate obſcurioribus inuolutas. (e) Vt adeo aureo piſcari hamo videantur, qui tot bonas horas eruendae e tot nugis vni atque alteri veritati impendunt. (f) Quare tantum abeſt, vt in cabbala antiquae Ebraeorum ſapientiae theſauros reconditos putem, vt ea characterem non vnum falſae ſapientiae prae ſe ferre videatur. Quum porro ſapientiam viuam veri bonique cognitionem eſſe dixerimus: etiam hoc inde ſequi arbitramur, (g) ***vt eam notitiam, quae vel, neglecto bono, ſola cognitione veri abſoluitur, vel, veritate inſuper habita, ſine illa bonum conſiſtere poſſe ſtatuit, ſapientiae nomine plane indignam eſſe iudicemus.*** Quamuis enim diſtincti ſint conceptus veri & boni, re ipſa tamen tam arcto vinculo cohaerent, vt, alterutro ſecluſo, vix vmbra ſuperſit verae ſapientiae. Bonum eſt vel verum vel adparens. Tolle ergo veritatis ſtudium, quid facilius erit, quam vt pro vero bono eius vmbram conſecteris? Sic & veritates quaedam ſint vtiles: ſunt vero & aliae inutiles & noxiae. Tolle ergo boni cognitionem, quid facilius erit, quam vt veritatum inutilium & noxiarum ſtudio te vnice oblectans, a vero ſapientiae tramite turpiter aberres? Quae quum ita ſint, vix dignos eos exiſtimamus glorioſo ſapientum nomine, qui obiecta ſapientiae ſeparant, quae non minus arcte, quam ipſe intellectus & voluntas, inter ſe connexa ſunt. Secundum hunc characterem denuo poterit de pluribus eruditis iudicari. Priorem enim errorem, (h) quo vera eruditio & ſapientia

(e) *Vid.* Budd.*Hiſt.philoſ.Ebr.p.*306.*ſequ.* (f) Conf. Thomaſii *Caut.circ.praecogn. iuris cap.VI.n.*21.*p.*76. (g) *Charact.* 3. (h) e. g Auctor Medicinae *Ment. p.* 9. *Vid.* Thomaſ. *Cautel. cap. I. n.*3. *p.* 1. & *in Cogitat. menſtr. P. I. pag.* 421. *ſequ.*

tia in ſola cognitione veri conſiſtere creditur, errarunt permulti, etiam ii, qui ſe viam ſapientiae expediuiſſe, arbitrati ſunt, nec hodienum ab iſto immunes ſunt viri ceteroquin maximi. Poſteriori non minus multi fauent, quicunque videlicet hodie, reuocata Gnoſtomachorum ſtultitia, veritatis nullam, virtutis vero & emendatae voluntatis vnice habendam eſſe rationem exiſtimant, & perinde habent, quid quisque credat & opinetur, dummodo mentem ad veram virtutem componat. Horum nos omnium eam eſſe conditionem arbitramur, vt a vera ſapientia quam longiſſime abſint, licet ab aliis tanquam oracula quaedam ſuſpiciantur. Porro in definitione ſapientiae obſeruauimus, viuam iſtam veri bonique cognitionem cum (i) *emendata & compoſita ad omnem virtutem voluntate eſſe coniunctam. Hoc ergo ſi deſit, nihil, quod vel ſapientiae vmbram referat, adeſſe exiſtimamus.* Sane enim quum vel ipſa ratio doceat, mentem, vitiis omnibus contaminatam, ad viuam veri bonique cognitionem fruſtra adſpirare, & tametſi ſibi aliquam veritatum farraginem comparauerit, illa tamen non ea, qua par eſt, ratione vti: quo iure, quaeſo, eiusmodi homo ſapientiae ſibi laudem depoſceret? Hinc ipſa ſacra ſcriptura vbique hunc ſapientiae ſtultitiaeque characterem inculcat. Luculenter IACOBVS, (k) Apoſtolus: *Qui in vobis*, inquit, *eſt ſapiens, oſtendat bonis moribus ſua opera, cum ſapientiae manſuetudine.* Et paullo poſt: (l) *At ſuperne oriens ſapientia primum caſta eſt, deinde pacifica, aequa, obſequioſa, pietate bonisque referta fructibus, ſerena & minime ſimulatrix.* Pari ratione & ſtulti infami nomine nemo in ſcriptura ſacra notatur, niſi qui ad omne ſcelus ſimul ſit profligatiſſimus. Quid? quod non tantum ſacri, ſed & profani ſcriptores hunc characterem agnoſcunt. Iam ſupra diximus, quid SOCRATES (m) reſponderit interroganti, num eos, qui ſcirent, quid agi oporteat, & his contraria faciant, ſapientes eſſe putaret? Aiebat enim philoſophus, *ſibi eiusmodi homines potius inſipientes & ſtultos videri, quam ſapientes.* Idem docet SENECA, (n) qui, tametſi ipſe a vera ſapientia alieniſſimus, eam tamen ſolam veram illam & antiquam ſapientiam exiſtimat, quae facienda vitandaque doceret, hominesque redderet meliores. Omitto alia huius generis quamplurima, quum vel ex his virtutis cum ſapientia nexus ſatis ſuperque pateat. Iam ſi pro-

(i) *Charact. 4.* (k) *Iac.* III, 13. (l) *Iac.* III, 17. (m) Xenoph. *Mem. Socr. lib.* III, *c. XII. p.* 614. (n) Seneca *Epiſt. XLVI.*

proinde tantum quis abeſt a vera ſapientia, quantum a virtute abeſt: quam multi quaeſo, qui ſibi hodie mirifice placent, ſapientiae laudem amittent? Quam multi enim ſunt, qui, virtute inſuper habita, vitia vel defendunt, vel in ſe ac aliis ferunt? Quam multi, qui id ſibi negotii credunt dari, vt aliorum potius errores, quam eorum ſuaque vitia, emendent? Quam multi, qui aliorum vitia non emendant, ſed, quod turpius eſt, rident, identidem iactantes illud LVCRETII: (o)

Nil dulcius eſt, bene quam munita tenere
Edita doctrinae ſapientum templa ſerena:
Deſpicere vnde queas alios, paſſimque videre
Errare, atque viam palantes quaerere vitae,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Noctes atque dies niti praeſtante labore,
Ad ſummas emergere opes, rerumque potiri.

Haec ſane hodiernae eruditionis eruditorumque noſtrae aetatis plurimorum facies eſt, quam ſi quis cum ſapientia coniunctam dixerit, nae is vehementer, ex mea quidem ſententia, fallitur: Sed & hoc ex eo, quod in definitione diximus, ſequitur, (p) *vt nemo ſapientiae laudem mereatur, qui ſua quam profitetur, doctrina vitia primaria, voluptatem, ambitionem & auaritiam irritat.* Quod ſi enim ſapientia cum emendatione voluntatis & virtute neceſſario coniuncta eſt, nihilque magis eſt emendationi morum & verae virtuti inimicum, quam triceps iſtud monſtrum: dubitari profecto non poteſt, quin mentem per ſapientiam veram oporteat ab omni ambitione, voluptate & auaritia reuocari. Hinc recte concludunt (q) eruditi, veram ſapientiam in Caini poſteris defeciſſe, quandoquidem omne ſtudium induſtriamque ad eas artes retulerint, quibus tria vitia primaria maxime irritentur. Nec minus verum eſt, hodienum artes omnes, quae vel hominibus aere emungendis, vel vanae ambitioni, vel merae corioſitati velificantur, ad veram ſapientiam non eſſe referendas. De prioribus non opus eſt, vt plura dicamus. Quis enim eſt, qui artem rabuliſticam, aut diſputatoriam ſcholaſticam ſapi-

(o) Lucret. *lib. I. v. 7. ſeqq.* (p) *Charact. 5.* (q) *Vide* Thomaſ. *Cantel. cap. VI. n. 13. p. 75.* Budd. *Introd. ad Hiſt. philoſ. Ebr. §. II. p. 4.*

ſapientiae partem crediturus ſit? At vero, qui ſtudiis curioſis delectantur, ii excuſatius peccare plerisque videntur. Et tamen, ſi rem aequa lance ponderaueris, generoſa ſtultitia, vt mitiſſime dicamus, inſaniunt, qui, vt curioſitati ſuae ſatisfaciant, verbi cauſſa, omnem aetatem in colligendis nummis antiquis, aliisque eiusmodi reculis, conſumunt. Quamuis enim ea ſtudia, ſi ad rectum referantur finem, in ſe non contemnenda ſint: tamen quum curioſitati ſuae eorum cultores plerumque plus aequo indulgeant, curioſitas vero non parum vitii a voluptate trahat: fit inde, vt homines nihilo fiant hac induſtria ſua ſapientiores, & tempus inſuper ſibi praeripiant ad meliora tractanda, parum memores ſententiae SENECAE: (r) *Dementia eſt, ſuperuacua diſcere in tanta temporis egeſtate.* Sed vt pergamus in definitionis noſtrae ἀναλύσει, diximus porro, veram ſapientiam mentis facultates earumque operationes dirigere, & quidem in duobus capitibus, primo vt obiectum legitimum eligant, ſecundo vt, miſſis inanibus, vtilia & ad felicitatem ſummam profutura conſectentur. Ex iis axiomatibus denuo plures ſequuntur concluſiones, quae characterum ſapientiae vicem iure praeſtabunt. Si enim ſapientiae munus eſt, mentem eiusque facultates & operationes dirigere: ſtatim inde adparet, (s) eam *non eſſe ſapientiam, quae mentis operationes turbat ac peruertit.* Fieri hoc poteſt modo non vno. Sunt, qui, quum ſapientiam polliceantur, homines reddunt inſanos, quod omnes facere videntur, qui vel olim vel hodie enthuſiaſmos & adflatus vrgent diuinos, & tum ſuae, tum aliorum, imaginationi perſuaſionibus iſtis turpiſſime illudunt. Grauiſſimus enim ac paene deſperatus morbus eſt enthuſiaſmus, quo operationes mentis maximopere turbantur, vt accuratius exempla huiusmodi hominum paſſim in ſcriptoribus Hiſtoriae philoſophicae & eccleſiaſticae obuia docent, & poſt MERICVM CASAVBONVM (t) & IO. LOCKIVM (u) demonſtrauit celeberrimus BVDDEVS. Pertinere etiam huc videtur omnis ſcepticiſmus, cuius varias ſpecies recenſeri ſolent a philoſophis. Proxima enim haec via eſt ad inſaniam, (x) ſi quis omnia veritatis criteria impudenti conatu tollat, & data opera tenebras quaerat. Nec refert, vtrum practico an theoretico ſcepticiſmo (y) quis dementetur, quum vterque mentis ope-

(r) Seneca *Epiſt. XLIX.* (s) *Charact. VI.* (t) Meric. Caſaub. *Diſſ. de Enthuſ.* (u) Io. Lock *de Intell. hum. lib. IV. cap. XIX.* (x) Budd. *P. I. cap. I ſect. 5. n. 17. ſequ. p. 243.* (y) Vide *de ſcepticiſmo practico vel morali Diſſert.* Budd. *quae in analectis eius hiſt. philoſ. habetur.*

operationes turbet, & in ſummam ſenſim abducat ſtultitiam. Denique & doctrina, quae decorum omne proſcribit, eodem charactere falſitatem ſuam prodit. Certum enim eſt, decorum niti pudore naturali, quae virtus eſt veluti homini propria. Sublato igitur decoro, pudor ſimul tollitur, & ſtabilitur impudentia, qua nihil ab hominis natura magis abhorret. (z) Vnde ſtatim patet, quid de Cynicorum aliorumque ſtulta ſapientia iudicandum ſit, qui, quantum in illis fuit, omnem verecundiam omnemque decentiam morum ex humano genere ſublatam voluerunt. Praeterea & hoc in definitione obſeruatum eſt, veram ſapientiam ita dirigere mentis facultates & operationes, vt obiectum legitimum eligant: ex quo axiomate denuo aliquot characteres falſae ſapientiae peti poſſent, ſed ſufficiat vnicus. Sua enim ſponte inde conſequitur, (a) *vt inſipientes illi iudicandi ſint, quicunque menti ſuae omnia indulgent, eamque extra limites euagari patiuntur.* Sunt enim, qui intellectus finibus regundis parum intenti, omnia rimantur, etiam quae extra hominis poſita ſunt intelligentiam. (b) Quorum inſignem inſaniam & ſtolidam curioſitatem facete notatam a non nemine animaduertimus elegantiſſimis his verſibus:

Qui curioſus poſtulat totum ſuae
Patere menti, ferre qui non ſufficit
Mediocritatis conſcientiam ſuae,
Iudex iniquus, aeſtimator eſt malus
Suique naturaeque: nam rerum parens,
Libanda tantum quae venit mortalibus,
Nos ſcire pauca, multa mirari iubet.
Hic primus error auctor eſt peioribus:
Nam qui fateri nil poteſt incognitum,
Falſo neceſſe eſt placet ignorantiam,
Vmbrasque inanes captet, inter nubila
Imaginoſae adulter Ixion Deae.

Magis

(z) Barbayrac. *Praefat. ad verſ. Pufend.* §. 21. le Mothe Vayer *T. V. p.* 717. (a) *Character* 7. (b) Io. Cleric. *Dedic. Phyſ. Tom. III. Opp. philoſ.*

Magis quieſcet animus, errabit minus,
Contentus eruditione parabili,
Nec quaeret illam, ſi qua quaerentem fugit.
Neſcire quaedam magna pars ſapientiae eſt.

Hinc ne particulam quidem ſapientiae ſcholaſticis ſuperfuiſſe dixeris, qui quaeſtionibus humanae rationi imperueſtigabilibus enodandis dicam an implicandis ad inſaniam vſque vacarunt. Salſe illos ridet ERASMVS, (c) dum ait: *Arcana myſteria ſuo explicant arbitratu, qua ratione conditus ac digeſtus ſit mundus, per quos canales labes illa peccati in poſteritatem deriuata ſit, quibus modis, qua menſura, quantulo tempore in virginis vtero ſit abſolutus Chriſtus, quemadmodum in ſynaxi accidentia ſubſiſtant ſine domicilio?* Sed virilia haec dixeris prae anilibus aliis, quae plena manu in ſcholaſticorum libris feruntur. An enim ſani hominis dixeris, quaerere: (d) quaenam ſit loquela angelorum? num poſſibilis ſit propoſitio: Deus odit filium? num poſt reſurrectionem iuſta ſtatura futuri ſimus? num ſexus futura ſit differentia? & ſexcenta huius generis alia. Vtiliusne fuiſſet turbati cerebri hominibus, quaerere, num quaerentes de talibus rebus ſint ſatis ſani? Equidem vulgo haec hodie deridentur, ſed vereor, vt meliora ſint, quae hodienum paſſim iactantur. Fictiones ſane illae Carteſianae & Burnetianae de rerum omnium origine, de terrae ante creationem conditione, aliaeque huius furfuris ita comparatae videntur, vt vix huius male ſanae curioſitatatis notam effugiant. Et tamen ſunt, qui in his procacium ingeniorum inuentis inueniſſe ſe putant, non quod pueri in faba. Quemadmodum vero intellectus ſuis gaudet limitibus, ita & voluntas. Optare quidem multa poſſumus, quae ſperare per naturae noſtrae conditionem haut licet, at vltra votum progredi, & velle, quae adſequi non poſſis, ſtultorum eſſe videtur. Ex quo adparet, quam parum ſapientes videantur, qui & hic naturae limites transſiliunt, & ridiculo conatu rebus, quae fieri non poſſunt, inhiant. Referrem in hunc deſipientium ordinem Anglum neſcio quem, qui de euitanda corporis morte conſilium iniit, ſi putarem hominem, niſi febriculoſus fuerit, ſerio potuiſſe haec ſomniare. Sed exſtant exempla alia. Quam enim tot Alchemi-

R 3

(c) Eraſm. *in Moriae Encom. pag.* 177. (d) Ad. Tribbech. *de Doct. ſcholaſt. cap. IV. pag 65. ſequ.*

chemiſtae quaerunt artem conficiendi aurum & neſcio quam vniuerſalem medicinam, vereor ne prudentiores ob eandem cauſſam ſuſpectam ſint iudicaturi. Si enim vel maxime largiamur, quibusdam hanc adire Corinthum datum fuiſſe: merito tamen arbitrari nobis videmur, ſaltim plerosque, qui in hac arte ſapientiae acropolin conſtituunt, viribus ſuis maiora imprudenter moliri. Nimis enim multis, ceu H. CORN. AGRIPPA (e) lepide ait, contingit, *vt praediis, mercibus, patrimoniis omnibus in cinerem ac fumum conuerſis, dum longi laboris praemia & naſcituros foetus aureos, perpetuamque cum reiuueneſcentia ſanitatem ſibi molliter pollicentur, deuoratis multo tempore ſumtibus, tum primum vetuli, annoſi, pannoſi, eſurientes, ſemper ſulphur olentes, & inter carbones atra fuligine ſordidi, adſiduaque argenti viui contrectatione paralytici, ſolius naſi adfluentia diuites, ceterum adeo miſeri, vt pro tribus caſeis etiam animam venalem habeant, quam metallis inferre conabantur, metamorphoſin, in ſe ipſis experiantur, effecti iam ex alchemiſtis cachemici, ex medicis mendici.* Quocumque modo ſe res habeat, illud certum eſt, ſtultum eſſe, inſectari id, quod te fugiat, & illud ſequi, quod adſequi non poſſis. Denique vt portum aliquando reſpiciamus, etiam hoc in definitione monuimus, veram ſapientiam vtilia tantum & ad felicitatem ſummam profutura conſectari. Ex quo merito colligimus, (f) *eam quidquid potius eſſe, quam ſapientiam, quae de quadam veritatum inutilium farragine ſollicita, parum curat, an, quae tanto ſibi molimine comparat, ad veram ſapientiam aliquid conferant.* Tam arduum eſt verae felicitatis negotium, vt, ſi per omnem vitam in eo elaboremus, ſemper tamen, quod agamus, ſuperfuturum ſit. Quam parum prudenter itaque tempus in rebus vanis ac inutilibus collocatur? Non inibimus hic rerum eiusmodi inutilium recenſum. Id modo addere iuuat, ſi quis hodiernae eruditionis faciem paullo attentius conſideret, ei non poſſe non magnam earum copiam paſſim occurrere. Nam ſi plerique, qui in academiis ſtudiis operam dederunt, vitae anteactae rationes ſubduxerint, pauciſſimarum forſan horarum recordabuntur, quas verae felicitatis curae impenderint, at plurimarum, quas rebus inutilibus transmiſerint. Vt adeo & ipſi verum eſſe dicturi ſint, quod ait SENECA: (g) *Si volueris attendere, magna vitae pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus.* Haec de

(e) H. Corn. Agrippa *de Vanitate ſcient. cap. XC.* (f) *Charact.* 8. (g) Seneca *Epiſt. I.*

de verae falſaeque ſapientiae characteribus commentari decreui, plura dicturus, niſi chartae eſſet habenda ratio. Vos itaque nunc alloquor, NOBILISSIMI SVAVISSIMIQVE COMMILITONES, quibus non luxus aut turpe otium, ſed vera ſapientia, curae cordique eſt. Vobis hanc meditationem dedico, vobis eam propriam ſacramque eſſe iubeo. Nolite exiſtimare, aliis me haec ſcripſiſſe: mihi enim primo ſcripſi, deinde & vobis. Quum enim, vt initio dixi, diuinis auſpiciis potentiſſimique REGIS noſtri clementiſſimo iuſſu illam ſapientiae partem, quae philoſophia iam ab antiquiſſimis temporibus ſalutatur, in poſterum mihi eſſe docendam intelligam: cauendum profecto mihi ſedulo fuit, ne ex me quidquam audiatis, quod non audiuiſſe fuerat rectius. Cogitandum ergo putaui de verae falſaeque ſapientiae characteribus, vt & mihi docendi, & vobis iudicandi norma certiſſima in promtu eſſet. Iam ergo, quod felix, fauſtum, fortunatum ſit vobis & vniuerſae huic academiae, ad hanc veram ſapientiam conſequendam ego vobis, quantum vires meae ferent, ducem ac comitem me profiteor. Videbitis me, veſtri cauſſa quotidie efficientem, quaecunque potero; & ea, quae in lectionum indice pollicebor, ſedulo praeſtantem; veſtrum eſt, vt ſtudium meum alatis attentione veſtra, certiſſimeque vobis perſuadeatis, me omnibus vigiliis ac laboribus ſalutem veſtram antepoſiturum, daturumque operam, ne vmquam veſtra vos de me opinio fefelliſſe videatur. P.P. Halae Magdeb. XV. Kal. Oct. MDCCXIII.

Digitized by Google

DE
INCESSV ANIMI INDICE DISSERTATIO MORALIS

EXERCITATIO IV.

CAP. I.

DE
INCESSV GENERATIM, EIVSQVE CVM MORIBVS AC PROPENSIONIBVS HOMINVM CONNEXIONE.

Σύνοψις.

I. Multa ſunt latentium propenſionum humanarum ſigna. II. In quibus haut poſtremum eſt inceſſus. III. IV. De quo a paucis, nec ſatis cum cura, actum. V. Quid per inceſſum hoc loco intelligatur? VI. Quale propenſionum ſignum inde peti poſſit? VII. VIII. Eſſe inceſſum morum ſignum, probatur ex fundamentis phyſicis. IX. Et ex analogia adfectuum & propenſionum. X. Nec non exemplis, tum integrarum gentium, quae mores inceſſu produnt, XI. Tum eorum, qui ex inceſſu de moribus hominum feliciter iudicarunt, quales fuere Pythagoras, XII. Auguſtus Imperator, Chryſis apud Petronium, Gregorius Nazianzenus, Ambroſius Mediol. Epiſcopus. XIII. Impugnant quidem talia propenſionum ſigna Maximus Tyrius & Io. Franc. Picus Mirandulanus. XIV. Sed eorum hypotheſi paucis ſatisfieri poteſt. XV. Concluſio Capitis.

§. I.

CVm multa ſunt & egregia admodum Dei immortalis, quae in humanum genus contulit, beneficia: tum haut poſtremum illud videtur, quod latentes mortalium propenſiones ſignis luculentiſſimis notauit, & homines frugi a malis & ſceleratis ac-

accurato diſcrimine ſeiunxit. Quae impreſſa diuinitus ſigna quum paene ex omnibus humani corporis partibus, ex ſermone, motu, minimisque actionibus eluceant: mirandum profecto eſt, homines bene multos non ſolum ad haec propenſionum humanarum indicia caligare, ſed & in eo errore verſari, vt artem internoſcendi ingenia aut vanam & futilem, aut omnino nullam eſſe iudicent. Ita ſane ſenſiſſe cum aliis videtur Medea apud EVRIPIDEM, (a) quae a Iaſone, marito, turpiter deluſa, in ipſos Deos furorem conuertit, per quos ſtetiſſe ait, quo minus boni a malis ſimulata amicitia circumuenirentur, dummodo hos ſignis quibusdam, ac veluti ſtigmatibus, notare, & a bonis diſtinguere voluiſſent. Hinc eius verba:

Ὦ Ζεῦ, τί δὴ χρυσοῦ μὲν, ὃς κίβδηλος ᾖ,
Τεκμήρι᾽ ἀνθρώποισιν ὤπασας σαφῆ,
Ἀνδρῶν δ᾽ ὅτῳ χρὴ τὸν κακὸν διειδέναι,
Οὐδεὶς χαρακτὴρ ἐμπέφυκε σώματι;

O Iupiter, quare auri quidem, quod ſit adulterinum,
Clara ſigna hominibus dediſti:
Sed quo oporteat diſcerni malum virum,
Nullum ſignum inditum eſt corpori?

Parum religioſe profecto inſana mulier in Deum coniicit culpam, a qua abeſt ille longiſſime. Quamuis enim nemo omnino negare poſſit, miros eſſe mentis humanae receſſus, adeo, vt quo magis penetrare in illos annitimur, eo magis illa veluti refugiat, & auſibus noſtris ſe ſubtrahat: tantum tamen abeſt, vt latentes in animo propenſiones nulla ſagacitate indagari poſſint, vt potius ſigna adſint clariſſima, quae non temere ſolertiam noſtram deſtituunt, ſi εὐστοχία quaedam acceſſerit. Ne enim longius abeam, quis quaeſo ignorat, quam ſapienter Deus hominum facies magnitudine partium, forma item ac lineamentis diſtinxerit? Sane quum omnibus easdem partes conceſſerit, eodemque ſitu atque ordine diſpoſitas: tamen eas tanta arte formauit, vt tot hominum myriades etiam vultu poſſint internoſci, & monſtri videatur ſimile, ſi bini homines eiusdem per omnia formae reperiantur. (b) Non ita ratio comparata eſt reliquorum animantium. In vna vulpe omnes vides: in vno leone omnium formam perſpicis: at ſolum genus huma-

(a) Euripides *in Medea v. 516. p. 291. edit. Comelin.* (b) *Exempla huiusmodi collegit* Valer. Maxim. *lib. IX. cap. XIV. p. 322. edit. Elzeuir.*

num tot formas oſtentat, quot homines, vt *inter cetera, propter quae mirabile diuini artificis ingenium eſt, hoc quoque*, SENECA iudice, (c) *referendum ſit, quod in tanta copia rerum*, (adde & hominum) *nunquam in idem incidit, quum etiam, quae ſimilia videntur, quum contuleris, diuerſa ſint.* An vero Deum fruſtra exiſtimemus ora hominum tam prouide diſtinxiſſe? Nonne praeter alia etiam hoc eum intendiſſe credamus, vt tam diuerſa lineamenta vultuum certa eſſent occultarum inclinationum indicia? Ita ſane viſum eſt ſapientiſſimo mortalium, SALOMONI, (d) ita SIRACIDI, (e) omnibusque poſt eum philoſophis, ipſique, qui Medeam ſecus ſentientem introduxerat, EVRIPIDI, (f) qui plane φιλοσοφικῶς, id eſt, ſuo more:

Γνόιη δ' ἂν ὡς τὰ πολλὰ γ' ἀνθρώπου πέρι,
Τὸ σχῆμ' ἰδών τις, εἰ πέφυκεν εὐγενής.

De homine plerumque quis iudicauerit,
Figuram eius conſpicatus, an ſit generoſae indolis,

Nec tantum de facie, ſed & reliquarum corporis partium figura, magnitudine ac diſpoſitione, ipſisque hominum moribus, oratione, geſtibus, & actionibus idem ſentiendum eſt. Ex iis enim tam euidenter hominum indoles elucet, & veluti foras prominet, vt PLVTARCHVS, (h) auctor grauiſſimus, ſcribere non dubitet: οὔτε ταῖς ἐπιφανεστάταις πράξεσι πάντως ἔνεστι δήλωσις ἀρετῆς καὶ κακίας· ἀλλὰ πρᾶγμα βραχὺ πολλάκις καὶ ῥῆμα καὶ παιδιά τις ἔμφασιν ἤθους ἐπόιησε μᾶλλον, ἢ μάχαι μυριόνεκροι, καὶ παρατάξεις αἱ μέγισται, καὶ πολιορκία πόλεων. *Neque ſemper clariſſimae quaequae res virtutes & vitia repraeſentant, ſed exiguum ſubinde factum dictumque, & iocus aliquis, citius ſpeciem edat morum, quam funeſtiſſima praelia, maximae acies, vrbiumque expugnationes.* Aſt vereor, ne actum agere videar, ſi rei, conſentiente eruditorum ſuffragio ipſaque experientia ſatis ſtabilitae, diutius immorandum exiſtimarem. Eſſe enim certa morum ſigna atque indicia, nemo fortaſſis hodie, niſi hoſpes in philoſophia morali, negauerit.

§. II.

Quum vero plures ſint eiusmodi characteres propenſionum, quos ethi-

(c) Seneca *Epiſt. CXIII.* (d) Prou VI, 12. 13. XVII, 24. Eccleſiaſt. VIII, 1. (e) Sirac. XIII, 31. 32. XIX, 26. (f) Euripides *in Icone v. 239. 240.* (g) Plutarch. *in Vita Alexandri M. p. 664. Tomo I. operum edit. Xylandri.*

ethicae characteriſticae magiſtri (h) in *cauſſales* & *non cauſſales* diſtinguere ſolent, his iterum in *morales* & *naturales* diuiſis: facile adparet, vberiorem eſſe hanc doctrinam, quam quae breui diſſertatione pro dignitate explicari queat. Quare, praetermiſſis tantiſper characteribus reliquis, iam quidem ex ſignis naturalibus, quae Phyſiognomones diſciplina ſua complecti ſolent, inceſſum ſolum conſiderabimus. Vetus opinio eſt, iam inde ab antiquiſſimis ducta temporibus, omniumque paene gentium firmata conſenſu, ineſſe inceſſui neſcio quid, quod latentes mores ac inclinationes hominum indicio non admodum fallace prodat. Ipſe ſapientiſſimus SALOMON (i) in hac fuit ſententia, dum hominem nequam etiam ex inceſſu cognoſci, his verbis docet: *Homo nequam, vir iniquus, graditur ore peruerſo, nictat oculis, terit pede, digitis indicat, prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgiis diſceptat.* Idem viſum fuit SYRACIDI, (k) qui inter ſigna morum refert etiam τὰ βήματα, i. e. greſſus vel inceſſum, & CICERONI, (l) qui tantum huic ſigno tribuit, vt ſcribere non dubitet: *Cauendum eſt ne aut tarditatibus vtamur in greſſu mollioribus, ne pomparum ferculis ſimiles eſſe videamur, aut in feſtinationibus ſuſcipiamus nimias celeritates, quae quum fiunt, anhelitus mouentur, vultus mutantur, ora torquentur, ex quibus magna ſignificatio fit, non eſſe conſtantiam.* Denique & ex patribus huic ſententiae accedunt AMBROSIVS, (m) cuius verba infra paragrapho XII. proferemus, & BERNARDVS, (n) qui vtiliſſimas quaſdam de componendo inceſſu regulas praeſcribens: *Sit*, inquit, *in ingreſſu tuo ſimplicitas, in inceſſu honeſtas, nihil dedecoris, nihil laſciuiae, nihil petulantiae, nihil inſolentiae, nihil leuitatis in inceſſu tuo adpareat. Animus enim in geſtu corporis adparet, geſtus ſignum eſt mentis.* Quum itaque tot clariſſimi ac eruditiſſimi viri de hac arte ex inceſſu de moribus diuinandi tam praeclare ſentiant, & nos haut praeter rem vereamur, ne temere vel falſae rei, vel non ſatis cognitae, adſentiri videamur: faciendum videtur, vt diligenter etiam argumenta cum argumentis comparemus, &, quid veri inſit eorum ſententiae, paullo accuratius diſpiciamus. Nam cum in rebus omnibus temeritas in adſentiendo errorque turpis eſt, tum in eo loco maxime, in quo de hominum inclinatio-

S 2

(h) Scipio Claramont. *de coniectand. moribus lib. I. cap. II. & III. p. 20. 29.* (i) Prouerb. VI, 12. 13. 14. (k) Syracid. XIX, 27. (l) Cic. *lib. I. de Offic. cap. XXXVI.* (m) Ambroſ. *lib. I. de Officiis, cap. XVIII.* (n) Bernard. *de modo bene viuendi cap. IX.*

tionibus iudicandum. Eſt enim periculum, ne aut neglectis earum characteribus imprudentia, aut iis obſeruatis, anili credulitate obligemur.

§. III.

Quae quum ita ſint, videmur profecto nobis operae pretium facturi, ſi in hac potiſſimum tractatione noſtrum exerceamus ingenium. Praeterquam enim, quod non poterit nobis deeſſe diſſerendi de rebus iucundiſſimis atque vtiliſſimis occaſio: certum eſt etiam, neminem de inceſſu ex philoſophiae moralis principiis cum cura egiſſe, eosque, qui phyſiognomiam ſcriptis illuſtrarunt, ampliſſimum nobis poſt meſſem reliquiſſe ſpicilegium. Equidem, qui primus hanc diſciplinam iuſto commentario illuſtrauit, ARISTOTELES, (o) de inceſſu etiam eiusque ſignificationibus nonnulla obſeruauit, tum in ipſo libro Φυσιογνωμονικῶν, tum in illis, quos de animalium motu conſcripſit, & fatendum ſane eſt, curioſa multa & vera eius meditationibus ineſſe: ſed mox homo redit ad ingenium, omniaque obſcuris ratiocinationibus tamquam gyris concludit. Certe primum eius principium, ex quo omnes paene concluſiones colligit, eo redit potiſſimum, quod corpora hominum cum animantium corporibus contendit. Sicubi enim ſimilitudinem quandam inter ea deprehendere ſe exiſtimat, ſtatim concludit, mores quoque huiusmodi hominum tales eſſe, qualium ſimulacra in animantibus deprehenduntur. (p) Id vero quam ſit lubricum fundamentum, nemo non videt. Vt enim largiamur, obſeruationem hanc procedere in moribus ex faciei forma diiudicandis, quam cum animantium capitibus, eorumque lineamentis curioſa induſtria comparauit IOANNES BAPTISTA PORTA: (q) inceſſus tamen hominum brutorum motui vix quidquam habet ſimile, quum haec vel quatuor pedibus vel certe prona incedunt, illi ſublimes, & duobus ſubnixi pedibus progrediantur. Adde, quod

(o) Franciſc. Patrit. *in Diſcuſſ. peripat. Tom. I. lib. III. p. 25. & lib. IV. p. 45. ſuppoſititia eſſe putat Ariſtotelis Φυσιογνωμονικά, ſed non alio fere argumento adductus, quam quod in auctore quodam vetere nonnulla ex Ariſtotele citentur, quae in opere, quod nos legimus, non exſtent. Sed quis iſte vetus auctor? Vnde conſtat, eum ex Ariſtotelis phyſiognomonicis, & non alio potius deperdito Ariſtotelis libro ſua hauſiſſe? Videtur ergo hic Patritius in obelo notandis Ariſtotelis operibus antiquum obtinere.* (p) *Vid. Φυσιογνωμονικά & Analyt. priorum libr. II. cap. vltimum, vbi hoc principium phyſiognomonicum in compendio proponit.* (q) Io. Baptiſta Porta *in Phyſiogn. humana libr. II. cap. I. ſeqq. p. 47.*

quod nec animalium eiusdem ſpeciei idem ſemper ac ſimilis inceſſus adparet. Equorum alii ſegnius & moleſtius, alii faſtuoſius & facilius mouentur. Idem in canibus, aliisque pluribus beſtiis obſeruatur, quarum vix binas deprehendes, qui eodem per omnia inceſſu procedant. Ex quo conſequitur, vt ex comparatione iſta hominum atque brutorum animantium vix quidquam certi poſſit colligi. Signum enim ſemper obſcurius erit re ſignata, explorandaque prius erit cuiusque animantis indoles, quam ex eius inceſſu de homine iudicemus. Quae quum ita ſint, recte obſeruauit FRANC. BACO DE VERVLAMIO, (r) *Ariſtotelem in phyſiognomonicis ingenioſe & ſolerter corporis fabricam, dum quieſcit, tractaſſe: eamdem vero in motu omiſiſſe, qui tamen non minus artium regulis ſubiiciatur, & maioris ſit vſus.* Ex quibus ſatis adparet, Ariſtotelis regulis atque obſeruationibus phyſiognomonicis hac quidem in tractatione nos parum iuuari.

§. IV.

Multo minus calamo noſtro ferias indicunt ADAMANTIVS & POLEMON, (s) quorum opuſcula phyſiognomonica nitidae Ariſtotelis editioni, e Wecheliana officina exeunti, inſeruit FRIDRICVS SYLBVRGIVS. POLEMON enim nihil admodum, ADAMANTIVS parum de inceſſu obſeruauit, vterque Ariſtotelem in plerisque *κατὰ πόδα* ſequutus. Succeſſit his duumuiris interiecto tempore ignobilis ſcholaſticorum turba, qui quidem certatim & operoſe in ARISTOTELIS *φυσιογνωμονικὰ* commentati ſunt, ſed ita, vt aut errores Ariſtotelis ſuis augerent, aut eius recte dicta turpiter deprauarent, & praeterea multa interſererent ex aſtrologia apoteleſmatica, quibus phyſiognomia tota in cordatorum hominum odium adducta eſt. Pertinent huc ſatis ſomoſae AVERROIS (t) & ALBERTI MAGNI (u) phyſiognomiae, quibus & aliarum cumulum adiicere poſſemus, ſi tot ſcholaſticorum volumina in re non maximi momenti euoluere vacaret. Sed & in his omnibus parum nobis erit praeſidii, quum iurantibus in verba Ariſtotelis religioni fuerit, eius principia vllatenus deſerere. Denique idem ſentiendum de recentioribus videtur, veluti FRANCISCO SANCHEZ, (x) CAMILLO BALDO, (y) GVILIELMO GRATA-

S 3 ROLO

(r) Fr. Baco Verulam. *lib. IV. de Augm. Scient. cap. I. p.* 288. (s) *Conf. de his auctoribus* Io. Alb. Fabricius *lib.* III. *Biblioth. Graec. cap. VI. p.* 170. (t) Auerroes *Tom. VII. Operum.* (u) Albert. M. *lib. I. de Animal. de quibus conf.* P. Bailii *Dictionaire hiſtorique & critique T. I. p.* 414. (x) Franc. Sanchez *Comment. ad Ariſt. phyſiogn qui cum operibus eius prodiit Toloſ.* 1636. *4to.* (y) Camill. Bald. *in Opere eiusdem tituli Bonon.* 161. *fol.*

Digitized by Google

ROLO, (z) &,qui reliquis iure anteferendi ſunt, IO. BAPTISTA PORTA (a) & SCIPIONE CLARAMONTIO, (b) qui in libellis ſuis phyſiognomonicis & ſemeioticis etiam de inceſſu nonnulla obſeruarunt, ſed ieiuna maximam partem, & ex ARISTOTELE & ADAMANTIO depromta, adeo vt ethica characteriſtica & ſemeiotica paullo accuratior adhuc ſit inter res deſideratas referenda. Quapropter adeo non veremur, ne nobis de inceſſu commentaturis quisquam nouum opus nunciaturus ſit, vt potius gratiam inituri videamur ab aequis lectoribus, quod fundum, a nemine occupatum, excoluerimus diligentius, & rem omnem ad certiora & probabiliora principia retulerimus,

§. V.

Ne vero ad rem illotis, quod aiunt, manibus adgrediamur: in ipſo limine expediendum eſt, quid nobis ſit *inceſſus*, & quale *ſignum* qualemque *characterem* latentium propenſionum ille nobis ſuppeditet? INCESSVS itaque, de quo primo loco agendum, vulgo notat motum pedum, quo corpus a loco ad locum vna transfertur. Vnde & infantes, ſimulac pedes iuſto ordine mouere, & certos firmare greſſus coeperunt, INCEDERE dicuntur. At nobis paullo latius accepta voce inceſſus notat ſtatum, motum, habitumque totius corporis, qui cum iſta pedum motione ſolet eſſe coniunctus, quique maxime in diiudicatione morum ac propenſionum humanarum attendendus eſt. Non ignota ſane eſt haec vocis ſignificatio optimis auctoribus, tum Graecis tum Latinis. His enim familiares admodum ſunt loquutiones: ***incedere ceruice obſtipa, flexa, rigida, opima, corpore erecto, prono, alto***, pluresque huius generis aliae, in quibus & humeros, & ceruicem, & totum corporis habitum ad inceſſum referunt. Illi vero in deſcribendo incedentium habitu & motu feliciſſimi, pro vbertate linguae ſuae, propria in promtu habent vocabula, quibus ſingulos incedentium ſtatus depingant. ***Faſtuoſius*** enim ***incedentes*** ἐκπομπεύοντας, ***capite retrorſum adducto progredientes*** σιμοτραχήλους, ***ceruice contracta & elatis humeris ambulantes*** βυσαύχενας, ***ceruicem elatius attollentes*** ἐριαύχενας, ***ceruicem incuruantes*** κυρταύχενας, ***manibus inter eundum geſticulantes*** χειρονόμους appellitant, & quae ſunt alia huius generis compoſita

(z) Guil. Gratarol. *de praedictione morum naturarumque hominum cap. XXI. p. 265. edit. Vrſell.* 1603. 8*vo*. (a) Io. Bapt. Porta *de phyſiogn. hum. libr.* II. *cap. IV. p.* 264. *Francof.* 1618. 8*vo*. (b) Scipio Claramont. *de Coniectandis cuiusque morib. lib. VIII. cap. V. p.* 492.

ſita in auctoribus Graecis ac lexicis paſſim obuia, ex quibus ſane liquido conſtat, veteres, inceſſum hominum conſiderantes, non ſolum ad pedum motum & poſitum, verum etiam ad corporis habitum, attendiſſe, id quod adeo & nobis videtur faciendum. Deinde & hoc de *inceſſu* monendum eſt, quod hic nonniſi naturalis in cenſum veniat. Ex greſſibus enim, arte compoſitis, aut morbo vel ſenectute corruptis, ſi quis de moribus hominum iudicare vellet, nae iſte mea quidem ſententia, Ioue parum aequo iudicaret, ſeque ipſum traduceret turpiter. Multo minus inceſſus adfectatus, vel ad aliorum imitationem compoſitus, inter propenſionum characteres referendus videtur. Quum enim omnes, qui philoſophiam methodo χαρακτηριστικῇ tradiderunt, ſuadere ſoleant, tum demum ſigna morum eſſe obſeruanda, quum homines, quaſi poſita perſona comica, reiectoque aſcititio vultu & habitu, palam ingenio ſuo obſequantur: (c) maxime profecto hoc conſilium valet de inceſſu, quem homines, ad imitationem natura procliues, facile ad aliorum exemplum componunt. Notauit antiquitas eos, qui SOCRATIS gibbum & PLATONIS incedentis incuruos humeros imitati ſunt, (d) & de MACRINO Imperatore memoriae proditum eſt, (e) quod Antiochiae commoratus, barbam nutriuerit, cuius rei cauſam oſtenſurus Herodianus: *ἔζηλον δὲ ταῦτα* inquit, *ὡς δὴ Μάρκου ἐπιτηδεύματα, τὸν δὲ λοιπὸν βίον οὐκ ἐμιμήσατο.* *Haec enim demum ſibi de Marci moribus imitanda propoſuerat, quum ad illius reliquam vitam nullo pacto adſpiraret.* Et quis eſt tandem, qui ignoret, quanta cura greſſus ad Gallorum exemplum componant Germani, aliaeque exterae gentes? Iam ſua aetate hoc notauit, ac ſalſe admodum deriſit IO. BARCLAIVS: (f) quid nos dicamus, qui in ſaeculum, ad imitationem vnice factum, incidimus? Quamuis autem omnis adfectatio habeat neſcio quid, quod ſe prodit turpiſſime, atque ita ſit natura comparatum, vt ſagacioribus facile ſuboleat, ſi inceſſus a naturali forma quocunque modo abhorreat: fieri tamen non poteſt, vt de adfectatione regulae praeſcribantur, quippe diligenti potius obſeruatione detegenda. Ex quo facile liquet, eum demum corporis motum hic eſſe potiſſimum conſiderandum, qui cuique proprius eſt & naturalis.

§. VI.

(c) Scipio Clarain. *toto libro IX. p. 526. ſequ.* Petr. Petit. *lib. I. Miſcell. philol. cap. XV.* (d) Plutarch. *de amici & adulatoris diſcrimine Tom. II. opp. p. 53.* (e) Herodian. *lib. V. Hiſt. cap. II. p. 163. edit. Londin.* (f) Io. Barclai. *Icon. Anim. cap. III. p. 44.*

§. VI.

Sed haec de inceſſu ; iam explicandum etiam, qualia propenſionum humanarum ſigna inde petenda videantur ? Duorum ea generum eſſe, iam obſeruauit ex Ariſtotele SCIPIO CLARAMONTIVS. (g) Alia enim ſunt ἀποδεικτικά, id eſt certa & euidentia, quae indubitatam producunt *coniecturam*: alia probabilia, quae veriſimili tantum *praeſumtioni* locum faciunt. Ἀποδεικτικὰ ſunt ex mente SCIPIONIS CLARAMONTII, quae in ſyllogiſmum primae figurae poſſunt reſolui : at quae ſecundae tantum aut tertiae figurae ratiocinationem gignunt, probabilia illi dicuntur. Sed non opus eſt iſtis ambagibus, ſi dicamus, tum demum certam naſci ex ſignis coniecturam, ſi illa ſint propria, ita vt vel vnica morum cauſſa ſint, vel certe effectus illius generis, qui non aliam, quam hos mores, cauſſam agnoſcat: Sin hae conditiones defecerint, tum ſigna tantum eſſe communia, probabilia, & ad ſolam praeſumtionem producendam comparata. Sic ſi quis pro amico capitis periculum adire non dubitet, eum profecto ſignum ἀποδεικτικὸν verae amicitiae edidiſſe dicam. Fieri enim non poteſt, vt hic effectus ex alia cauſſa, quam Pyladea amicitia, proficiſcatur. At quum verbi gratia pallor timiditatis ſignum creditur, quis eſt tandem, qui non videat, ſignum hoc eſſe tantummodo probabile? Quamuis enim timidi fere omnes palleant: non omnes tamen, qui pallent, timent, nec adeo ſignum hoc eſt timiditati proprium. His ergo poſitis, facile expedietur quaeſtio, ſitne inceſſus ex eorum numero ſignorum, quae certae coniecturae fundamentum praebeant, an praeſumtio tantum probabilis ex eo naſcatur? Fatemur enim non inuiti, ſignum hoc plerumque eſſe tantum probabile. Quamuis enim exempli cauſſa inceſſus elatior faſtum hominis certiſſimo indicio prodere videatur : contingere tamen poteſt, vt eiusmodi greſſus ab alia quacunque cauſſa, quam ex hoc naturali vitio, veluti a conſuetudine, imitatione, incuria parentum, proficiſcatur. Quin contingit nonnunquam, vt homines, ad faſtum natura procliues, animum cum cura emendauerint, nec tamen inceſſum elatiorem, diuturna conſuetudine firmatum, mutare poſſint. Vnde perſpicuum eſt, inceſſum faſtuoſum non eſſe ſignum faſtus proprium & ἀποδεικτικόν. Et ſic etiam ſe res habet in aliis. Attamen quum rariores ſint hi caſus, quam vt ſem-

(g) Ariſtot. *Analyt. I, libr. II. cap. penultimo.* Scipio Claramont. *Libro citato pag. 22.*

Digitized by Google

ſemper attendendi videantur, hoc ſignum, cum aliis coniunctum, ad magnum ac ſummum fere probabilitatis gradum accedet, clariſſimumque morum faciet indicium.

§. VII.

His praemiſſis, ad rem ipſam accingemur, demonſtraturi argumentis euidentiſſimis, eſſe inter inceſſum & hominum propenſiones ſocietatem, & connexionem arctiſſimam, ita vt de his ex illo omnino poſſit iudicari. Quod vt rite exſequamur, auſpicabimur ab ipſa inceſſus natura, eamque ita comparatam eſſe, docebimus, vt non poſſit non morum facere indicium. Primo itaque apud omnes in confeſſo eſt, inceſſum eiusque varietatem a ſpirituum animalium, neruorum, muſculorum, ipſiusque ſanguinis & oſſium natura & qualitate vnice pendere. Praeclare ac ingenioſe eo opere, quod de motu animalium inſcripſit, hoc demonſtrauit IOANNES ALPHONSVS BORELLVS, (h) cuius hypotheſes perſpicue expoſuit, nouisque experimentis doctiſſimi CRONII (i) illuſtrauit IOANNES CLERICVS. (k) Omnis ſcilicet motus corporis fit per muſculos, oſſibus adhaerentes. Hi enim prout inflantur, ſubeuntibus per neruos ſpiritibus animalibus, oſſa ad ſe trahunt, aut prout in alterum muſculum, quem a contraria functione antagoniſtam vocant, tranſeunt ſpiritus, remittuntur, & tracta prius oſſa in priſtinum ſitum reſtituunt. Porro muſculi tum demum inflantur, quum fibrae eius, ſubeunte materia, tenduntur. Obſeruatum enim eſt a viris doctiſſimis, ſingulas muſculorum fibras conſtare veluti catena quadam veſicularum vel vtriculorum, e quorum aliis in alios ſubtiliſſimi meatus pateant. Iam ſi ergo contingit, vt ſpiritus animales in veſiculas iſtas influant, non poſſunt non omnes vehementer inflari, eademque opera intendere muſculum, vt veluti induretur, & non modo grauiſſima pondera ſuſtineat, ſed & os, cui tendine adnexus eſt, eam in partem adducat, in qua ipſe inflatus eſt. Quae quum ita ſint, totum inceſſus negotium hoc ordine abſolui videtur. Mens, ſimul ac corpus moueri vult ab hoc loco in alium, ex cerebro per neruos dimittit ſpiritus animales. Hi per ramos, quaquauerſum ſparſos, influunt in muſculos, huic motui deſtinatos, & mixti ſuccis, iam in muſculis reſtagnantibus, fibrarum veſiculas ſubeunt, quae infla-

(h) *Prodiit hoc opus cedro dignum Romae* 1680. 1681. (i) *Exſtant eius obſeruationes in Actis philoſ. Angl. anno* 1681. *n.* 2. *ex quibus ea repetuntur in Actis Erud. Lipſ.* 1682. *p.* 194 *Conferatur etiam* Dn. Tauvry *Nouvelle anatomie raiſonnée ibidem* 1691. *p.* 472. (k) Io. Cleric. *Opp. Philoſ. Tom.* III. *libr. IV. Phyſ. cap. X. p.* 158. 159.

inflatae & extenſae, vt paullo ante dictum, ipſos muſculos ſimul intendunt, & per tendines os promouent, quod, ſimul ac motum ſuum abſoluit, in contrariam partem per muſculos autagoniſtas, eodem modo inflatos, mouetur. Haec omnia clara videntur ac perſpicua, & quamuis non deſint aliae de motu muſculorum hypotheſes: (l) in eo tamen omnibus conuenit, quod ad iſtum motum ſpiritus animales, (aut quocumque eos nomine appellites,) per neruos dimiſſi, concurrant, nec muſculi ſine eorum ope munere ſuo fungantur. Ex quibus omnibus conſequitur, vt tantam inceſſus varietatem non aliunde, quam ex muſculorum & neruorum diuerſa capacitate, ſuccorumque & ſpirituum animalium virtute & vel copia vel penuria, deriuandam eſſe dicamus.

§. VIII.

Deinde & hoc certum eſſe arbitror, quod ſpirituum animalium, atque adeo ipſorum neruorum pariter ac muſculorum, virtus a ſanguine pendeat. Vt enim iam non vrgeamus, paene omnes humani corporis partes nutrimenta a ſanguine deſumere: ſpirituum certe animalium generatio vix poteſt alio modo commode explicari, quam ſi ex ſanguine eos ſecerni ſtatuas. Nam ſanguis, ex praeſtantiſſimorum philoſophorum ſententia, vbi in ſuo verſus cerebrum adſcenſu paullatim vias arctiores, & potiſſimum glandulas illas, quibus ſubſtantia cerebri corticalis conſtare videtur, offendit, non poteſt non ſubtiliſſimas ſui partes ſecernere, quae ad cerebrum eleuatae, neruoſas deinde fibras ſubeunt, & ſiue ſpirituum animalium, ſiue ſucci neruoſi, ſiue aliud quodcunque nomen ſortiuntur. (m) Quae ſi ponamus, conſequens omnino erit, vt ſpirituum animalium vel minor vel vberior ſuppetat copia, prout ſanguis vel ſubtilior & fluidior, vel particulis terreſtribus & craſſioribus foecundior eſt. Iam quum denique apud omnes in confeſſo ſit, ſanguinis naturam differre pro ratione temperamentorum, haec autem, conſentiente omnium iudicio, maximum in producendis moribus momentum habeant: ſatis profecto adparet, cur inceſſum pro morum diuerſitate oporteat eſſe diuerſiſſimum. Vt enim eorum, quae paullo prolixius hactenus diſſeruimus, faciamus compendium,

(l) *Videantur* Io. Bernoullii *Meditat. mathem. de motu muſculorum in Act. Erud. Lipſ* 1694. *p.* 200. Io. Godofr. Bergeri *Phyſiol. med. lib. I. cap. XXI.* Franc. Bayle *Inſtit. phyſic. Tom. I. diſſ. VII, prop.* 9. Guil. Kokburn *Oeconom. corporis p.* 99. *ſeqq.* Ge. Bagliuii *de Fibra motrice libro I. cap. IV. p.* 15. (m) *Vide hic omnino, quae ex* Malpighio *repetit* Io. Clericus *libro citato IV. cap VII p.* 100. *ſqq.*

dium, inceſſus diuerſitas pendet a diuerſa virtute muſculorum, muſculorum virtus a neruis & ſpiritibus animalibus deriuanda eſt. Hi varia pollent virtute & efficacia, prout ſanguis vel ſubtilior eſt, vel craſſior. Sanguinis porro qualitates variae ſunt pro varietate temperamentorum; quae denique cum moribus & propenſionibus humanis maximam habent connexionem.

§. IX.

Sed & alterum argumentum, quo theſin noſtram ſtabiliamus, ipſa nobis ſufficit experientia. Quis enim ignorat, vnius eiusdemque hominis inceſſum ſtatim mutari, ſimul ac mens vehementiore quodam adfectu perturbatur? Finge, hominem placidi admodum inceſſus irae ſtimulis agitari: obſeruabis profecto ſimul, greſſus illius vno momento concitatiores ac confuſiores adparere. Vnde SENECA, (n) iratorum faciem & geſtus deſcibens: *Vt furentium*, inquit, *certa indicia ſunt, audax & minax vultus, triſtis frons, torua facies, citatus gradus, inquietae manus, color verſus, crebra & vehementius acta ſuſpiria: ita iraſcentium eadem ſigna ſunt, flagrant & micant oculi, multus ore toto rubor, exaeſtuante ab imis praecordiis ſanguine, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent ac ſubriguntur capilli, ſpiritus coactus ac ſtridens, articulorum ſe ipſos torquentium ſonus, gemitus mugitusque, & parum explanatis vocibus ſermo praeruptus, & complo ſae ſaepius manus, & pulſata humus pedibus, & totum concitum corpus, magnasque minas agens.* Nec aliter comparatum eſt, ſi alii adfectus animum in tranſuerſum agant. Tardius & moleſtius procedunt, quos vehementior angit triſtitia: at tanto celerius, qui ſubito pauore concutiuntur; Vnde VIRGILIVS, (o) rationem celerioris fugae redditurus, ait:

Pedibus timor addidit alas.

Idem in effuſiore laetitia contingere animaduertimus, quae in hominibus etiam grauiſſimis nonnunquam efficit, vt exſultantes, & decori in inceſſu parum obſeruantes, videantur. Nec dubium eſt, quin & ambitio, deſperatio, audacia, pudor, aliique adfectus paullo vehementiores inceſſu ſe prodant, quum & vulgus ex inceſſu de adfectibus iudicet, & hiſtriones nihil ſoleant agere diligentius, quam vt ſingulos adfectus etiam inceſſu & motu corporis exprimant. At vero quum inter adfectus & pro-

(n) Seneca *lib. I. de Ira cap. I. p.* 1. (o) Virgilius *lib. IX. Aeneid. v.* 244.

Digitized by Google

propenſiones id tantum interſit diſcriminis, quod illi ſint commotiones tranſeuntes, hae autem ſiue natura, ſiue educationis & conſuetudinis vitio, menti perpetuo inſint: non male nobis videmur colligere, mores quoque poſſe ex inceſſu deprehendi. Quin tanto facilius hoc ſignum in propenſionibus, quam in adfectibus dignoſcendis, procedit, quanto probabilius eſt, id, quod perpetuo ineſt homini, magis inceſſum in certam formam componere, quam quod non multo poſt tranſit.

§. X.

Addimus & tertium argumentum, quod nobis ex integrarum contemplatione gentium ſubnaſcitur. Harum enim haut paucas non moribus magis, quam inceſſu, differre, notum eſt ac prouocatum. Celebrantur apud antiquos SYBARITAE, gens in excogitandis voluptatibus ingenioſiſſima, ſimulque mira ſuperbia ac faſtu turgida. Horum inceſſus tam claro indicio ſuperbiam prodidiſſe fertur, vt inde natum ſit adagium: *Συβαρῖται διὰ πλατείας*, (p) *Sybaritae per plateas*, quod in illos, qui faſtuoſius per viam ingrediebantur, iactatum eſt. Sed nec hodie quidem curioſis deerit occaſio de integrarum gentium moribus ex inceſſu iudicandi. Neque enim quisquam erit tam hebes, quin viſo Hiſpanorum ac Gallorum inceſſu, ſtatim, mores eorum eſſe diuerſiſſimos, coniiciat. Hiſpanorum inceſſu nihil eſt tumidius, nihil elatius, adeo vt Hiſpano viſo, aut praefecturam, aut fercula pomparum incedere, credas. Quare iam olim in HADRIANO Imperatore, Hiſpanicae originis principe, IVLIANVS (q) notauit *σοβαρόν τι*, quem characterem, a CAROLO CONTOCLARO in verſione Iuliani omiſſum, PETRVS CVNAEVS (r) & EZECHIEL SPANHEMIVS (s) recte ad inceſſum inſolentem & faſtuoſum retulerunt. Egregium certe teſtimonium, non degeneraſſe a maiorum moribus Hiſpanos, ſed eumdem retinere, qui iam olim in ipſis notabatur, inceſſum. Ex eo vero quid aliud colligas, quam elatiorem animum, & vt eleganter BARCLAIVS (t) loquitur, *in cothurnos adſurgentem*, qualem iam olim veteres in iſta gente mirati ſunt? Contra in Gallorum motu nihil eſt adfectatum, nihil moleſtum, aut ad oſtentationem compoſitum, ſed venuſta omnia, & cum quadam naturali elegantia coniuncta. Quae itidem cum eorum moribus egregie conſpira-

(p) Eraſm. *Adag. Chiliad. II. Centur. II. n. 67. p. 411.* (q) Iulian. *in Caeſaribus p. 311. Opp.* (r) Petr. Cun. *in Opp. p. 488.* (s) Ezech Spanhem. *in Verſione Gall. huius ſatyrae. p. 24.* (t) Io. Barclai. *in Icone anim. cap. VII. pag. 127.*

ſpirare, nemo non animaduertit. Accedant his Hungari, quorum nobilibus BARCLAIVS (u) tribuit *inceſſum, ad venuſtam maieſtatem compoſitum.* At quis ignorat, eosdem reuera eſſe mentis erectioris & tam generoſae, vt ad magnificentiam facti videantur? Largiuntur hanc laudem Hungaris, quicunque cum illis verſati ſunt, nec ipſe quidem BARCLAIVS hoc diffitetur, quem ego in deſcribendis gentium moribus principem eſſe arbitror. Quum ergo integras gentes indolem ſuam ac mores inceſſu prodere videamus: quid prohibet, quaeſo, quo minus idem de ſingulis hominibus ſtatuamus, quorum inclinationes, ceu ex philoſophiae moralis principiis conſtat, multo facilius, quam integrarum gentium, huiusmodi indiciis deteguntur?

§. XI.

Denique non parum ponderis habere exiſtimo exempla eorum, qui hanc artem exercuerunt feliciter, & ex inceſſu non minus, quam ex aliis ſignis, latentes hominum inclinationes mira ſagacitate indagarunt. PYTHAGORAS, in cuius philoſophia neſcio quid ſublime atque admirandum deprehendere mihi videor, non ſolebat quemquam ad diſciplinam & conuictum ſuum admittere, niſi prius ex vultu totiusque corporis habitu & motu probam eius indolem perſpexiſſet. Teſtes huius rei habemus A. GELLIVM (x) &, qui prolixius Pythagorae res geſtas perſequutus eſt, IAMBLICHVM, (y) qui, quibus ſignis in hoc ingeniorum ſcrutinio Pythagoras plurimum tribuerit, multis verbis enarrat. Obſeruat enim, eum primum inquiſiuiſſe, quo animo, quoque adfectu parentes & familiares proſequuti ſint: deinde notaſſe eorum riſus intempeſtiuos, ſilentium, & ſermonis abuſum: tum quibus potiſſimum cupiditatibus indulgerent, quorum hominum conſuetudine vterentur, quibus maxime rebus interdiu vacarent, quibus item gauderent dolerentque. Quibus praemiſſis, ita pergit IAMBLICHVS: Προεθεώρει δὲ καὶ τὸ εἶδος, καὶ τὴν πορείαν, καὶ τὴν ὅλην τοῦ σώματος κίνησιν, τοῖς δὲ τῆς φύσεως γνωρίσμασι φυσιογνωμῶν αὐτοὺς, σημεῖα τὰ φανερὰ ἐποιεῖτο τῶν ἀφανῶν ἠθῶν ἐν τῇ ψυχῇ. *Inſpiciebat & vultum, & inceſſum, & totius corporis motum, atque ex natiuis faciei lineamentis ipſos ita noſcitabat, vt manifeſta indicia occultis animorum inclinationibus indagandis adhiberet.* Repetit rem ſtatim inſequente pagina, ac denuo Pythago-

(u) Idem *cap. VIII. p.119.* (x) A. Gell. *lib. I. Noct. Attic. cap. IX.* (y) Iamblich. *in vita Pythagorae cap XVII. p.58. edit. Kuſteri.*

ram ſigna petiiſſe ait *ἐκ τῆς μορφῆς τε καὶ βαδίσματος, καὶ τῆς ἄλλης κινήσεως τε καὶ καταστάσεως, ex forma, ingreſſu, & totius corporis motu & habitu.* Quin PORPHYRIVS, (z) qui pari cura Pythagorae vitam compoſuit, non ſolum de eodem eius inſtituto verbis luculentiſſimis teſtatur, ſed & exemplis quibusdam, praeſagia iſta haut vana fuiſſe, docet. Narrat enim, Pythagoram, quum Aſtraeum ſeruulum a Mneſarcho dono accepiſſet, ſtatim eius indolem ex corporis habitu exploraſſe, &, quandoquidem ex motu & quiete, frugi eſſe illum, comperiſſet, protinus doctrinae ſuae feciſſe participem. At Cylonem Crotoniatam, qui clariſſimae huic intereſſe diſciplinae peroptabat, eodem (a) teſte PORPHYRIO, conſtanter reiecit, *ὁποῖος ἦν, συνιδὼν ἐκ τῶν σημείων, ἃ διὰ τοῦ σώματος ἐθήρα, τῶν προσιόντων; eo, quod ex indiciis, quae ex accidentibus corporis captabat, quali eſſet ingenio, ſatis perſpexerit.* Neque fefellit profecto Pythagoram augurium. Aſtraeus enim talis erat reuera, qualem futurum, herus iudicauerat. (b) Cylon vero aſperitatem morum, quam e corporis motu collegerat Pythagoras, ſatis prodidit turpiſſimo facinore, dum paullo poſt, repulſae contumeliam vlturus, Pythagoraeos circiter XL in Milonis aedibus congregatos, partim combuſſit partim fugientes lapidibus obruit, ſolo Archippo & Lyſide felici fato elapſis. (c)

§. XII.

Ne quis autem exiſtimet, intra ſolos Pythagoricae ſcholae parietes artem hanc ingenia ex inceſſu explorandi delituiſſe: addi poſſunt exempla complura alia, non minus profecto admiranda. AVGVSTVS certe Imperator cum omnibus regnatricis prudentiae artibus, tum maxime ingenia internoſcendi ſagacitate excelluit. At quo potiſſimum ſigno vſus eſt? Hoc ipſo, in quo iam verſamur. Inceſſum ſcilicet curioſe ſpectabat, ex eoque de hominum propenſionibus calidiſſime iudicabat. Cuius rei grande experimentum dedit in ipſo, quem adoptauerat, Tiberio. De huius enim moribus, SVETONIO teſte, (d) male ominabatur ideo, quod, cum *ceruice rigida & obſtipa, adductoque fere vultu incedere*, animaduerteret. Quam verus autem vates fuerit,

(z) Porphyrius *de Vita Pythagorae ſect. XIII. p. 16. edit. Kuſt.* (a) Idem *l. c. ſect. LIV. p.* 49. (b) *Vid.* Thom. Stanleii *Hiſt. Philoſ. Part. VIII. cap. XXI. p. 697.* (c) Porphyr. *l. c.* Iamblich. *cap. XXXV.* Diog. Laert. *lib. VIII. ſegm.* 39. *p.* 520. *edit. Menag.* Stanlei. *l. c. cap. XLX. p.* 688. (d) Sueton. *in Tiber. cap. LXVII.*

fuerit, euentus docuit, quo comprobatum eſt, reuera Tiberio arrogantiam illam & vecordiam infuiſſe, quam in inceſſu eius Auguſtus pater deprehenderat. Neſcio, an huc etiam referenda videatur Chryſis apud PETRONIVM, (e) quae de εὐστοχίᾳ ſua in dignoſcendis moribus magnifice gloriatur, dum viſo iuuene libidinoſo: *Vides me?* inquit, ***nec auguria noui, nec mathematicorum caelum curare ſoleo, ex vultibus tamen hominum mores colligo, &, quum ſpatiantem vidi, quid cogites, ſcio. Quo enim inceſſus arte compoſitus, & ne veſtigia quidem pedum extra menſuram aberrantia, niſi quod formam proſtituis, vt vendas?*** Si vera narrauit PETRONIVS, elegantiarum pariter ac nequitiarum arbiter, ac non potius ingenio indulſit, exemplum nobis dedit ancillae, in hac arte excellentiſſimae. Sed ſi maxime per fictionem haec excogitata dixeris: oportet tamen PETRONII aetate hanc phyſiognomiae partem etiam vulgo fuiſſe cognitam, alias τὸ πρέπον, ad quod in fictionibus vel maxime reſpiciendum eſt, omnium minime obſeruasſet. Sed ad maioris momenti exempla pergo, in quibus facile eminet illud GREGORII NAZIANZENI, viri in eccleſia celeberrimi, & non ſacrarum ſolum, ſed & humanarum litterarum, callentiſſimi. Hic quantum in hac arte valuerit, vel ex eo adparet, quod adhuc iuuenis de Iuliano Caeſare, aequali & condiſcipulo ſuo, qualis eſſet futurus, cecinit vt vates. Ipſe enim refert, (f) ſe de eo male ominatum, quum vna Athenis vixiſſent, eiusque ſcelera iam tum ſe multis amicis praedixiſſe, qui huius rei procul dubio nondum dememinerint. Si quaeras, quibus ille ſignis coniecturam ſuperſtruxerit, ipſe reſpondet: οὐδενὸς γὰρ ἐδόκει μοι σημεῖον εἶναι χρηστοῦ αὐχὴν ἀπαγής, ὦμοι παλλόμενοι καὶ ἀνασηκούμενοι, ὀφθαλμὸς σοβούμενος καὶ περιφερόμενος, καὶ μανικὸν βλέπων, πόδες ἀστατοῦντες καὶ μετοκλάζοντες. κ. τ. λ. ***Neque enim mihi boni quidquam ſignificare videbantur ceruix minime firma, humeri, quos ſubinde agitabat, & attollebat, oculus vagus & oberrans, ac furioſum quiddam intuens, pedes inſtabiles & titubantes.*** &c. Idem refert, qui vitam GREGORII NAZIANZENI conſcripſit, alter GREGORIVS Presbyter, (g) cuius verba, quum elegantiora ſint, quam vt hic praetermittenda videantur, ſemel, id eſt Latine tantum, adſcribam: *Gregorius*, inquit, *Athenis adhuc agens*, ***cum Iuliano admodum adoleſcente, nec dum ad imperium euecto, ſed ludima-***

(e) Petron. *in Satyr. p. 53. edit. P. Lotichii.* (f) Gregor. Nazianz. *Orat. IV. in Iulianum Tom. I. operum p. 122.* (g) Gregor. Presbyter *in Vita Gregor. Nazianz. ante huius opera p. 12.* *Conf.* Socrat. *libr.* III. *H. E. cap. XXIII. p. 198.*

dimagiſtris operam dante, congreſſus, qualis futurus eſſet, amicis tanto ante ſignificauit, ſubdolum videlicet & impium, & ad omne ſcelus procliuem eum fore, praedicens, coniecturam huius rei faciens ex perturbatis oris lineamentis & riſu petulanti & ferino adſpectu & toto corpore vago temereque ſubſultante, & progreſſibus vecordiae plenis &c. Haec ille perſpiciens, omnibus praedicebat, fore, vt in grauiſſimum ſcelus tandem erumperet latitans adhuc Iuliani ingenium, atque in apertum aliquando prodiret. Non equidem ignoro, quam parum fidei noſtris temporibus patribus, iis quidem in rebus, quae ad Iulianum attinent, haberi ſoleat. Exiſtimantur enim obliti legis, preſſiorisque iudicii, Iulianum, laudatiſſimum principem, tam indignis modis traduxiſſe, vt eorum narrationes non poſſint non prudentioribus ſuſpectae videri. Sed eſto, patres nonnunquam peccaſſe & in Iulianum fuiſſe paullo acerbiores: hanc tamen GREGORII NAZIANZENI narrationem quo minus reiiciamus, prohibet tot teſtium, ad quam ipſe prouocauit, conſcientia, a quibus facile potuiſſet turpis mendacii argui, niſi vera ipſisque notiſſima ſcripſiſſet. Quid? quod & AMMIANI MARCELLINI (h) exſtet locus, ex quo, Iuliano non factam fuiſſe iniuriam, ſatis adparet. Grauiſſimus enim iſte hiſtoricus, Iuliani formam & habitum corporis deſcripturus: *Figura*, inquit, *talis vtique erat membrorum, mediocris erat ſtaturae, capillis, tanquam pexiſſet, mollibus, hirſuta barba in acutum deſinente veſtitus, venuſtate oculorum micantium flagrans, qui mentis eius anguſtias indicabant, ſuperciliis decoris, & naſo rectiſſimo, ore paullo maiore, labro inferiore diuiſo, opima & incurua ceruice, humeris vaſtis & latis, ab ipſo capite vsque ad vnguium ſummitates lineamentorum recta compage.* En hic αὐχένα ἀπαγῆν, ὤμους παλλομένους, ὀφθαλμὸν σοβούμενον, id eſt, eosdem, quos GREGORIVS NAZIANZENVS in Iuliano notauerat, characteres, dum, ne quid dubites de GREGORII praeſagio, ipſe AMMIANVS fatetur, ex oculis micantibus *mentis anguſtias*, id eſt, vt ipſe interpretatur, leuius ingenium eluxiſſe. Vnde patet, non eſſe nobis rationes, quibus adducti GREGORII fidem hac quidem in re in dubium vocemus. Quodſi itaque vere a Graecis dictum eſt: (i)

Bene qui coniiciet, vatem hunc perhibeto optimum;

profecto & diuinum oportet fuiſſe GREGORIVM, qui tam mature, quid Iuli-

(h) Ammian. Marcellin. *libr. XXV. cap. XVI. p. 602. edit. Ian. Grut.* (i) Cicero *lib. II. de Diuinat. cap. IV. p. 196. Tom. IV. opp. edit. Guilielm.*

Iulianus minetur, praedixit, & artem minus fallacem ſequutus tam feliciter diuinauit. Sed addam GREGORIO alterum eiusdem dignitatis ac inſtituti virum, AMBROSIVM, Mediolanenſem Epiſcopum, qui ſimile quid de ſe ipſo in eleganti, quod de officiis inſcripſit, opuſculo refert. (k) Ait enim, ſibi fuiſſe amicum, qui omni officiorum genere ſe proſequutus eſſet: at, quum peroptaſſet ſacro ordini adſcribi, nunquam eum hoc impetrare a ſe potuiſſe; nec alia de cauſſa tuliſſe repulſam, quam quod inceſſu parum graui ac compoſito vteretur. Alterum autem, quem iam ante ei ordini adſcriptum inuenerit, non quidem a ſe potuiſſe exauctorari, at non paſſum tamen ſe vnquam eſſe, vt ſibi in ſollemnioribus ſacris praeiret. Eluxiſſe enim ex vtriusque inceſſu, *neſcio quam imaginem leuitatis, & ſpeciem ſcurrarum praecurſantium*, ex qua non potuerit non male de iis ominari. Ne vero, falſum eſſe hac ſuſpicione ſua AMBROSIVM, exiſtimemus: ſtatim addit, triſtem euentum huic praeſagio plus, quam voluerit, reſpondiſſe, quum vterque ad haereticos turpiter delapſus, deſultoria leuitate ab eccleſia receſſerit. Et hoc quidem experimento edoctus AMBROSIVS tantum tribuit inceſſui, vt ſcribere non dubitet: (l) *Habitus mentis in corporis ſtatu cernitur: hinc homo cordis noſtri abſconditus aut leuior, aut iactantior, aut turbidior aut contra grauior & conſtantior, aut purior & maturior aeſtimatur. Itaque vox quaedam eſt animi corporis motus.* Graue profecto & dignum AMBROSIO iudicium, cui & nos, tot conuicti argumentis, merito ſuffragamur.

§. XIII.

Hactenus argumento non vno, indolem hominis ex inceſſu elucere, demonſtrauimus: proximum eſt, vt ſententiam eorum, qui in alia omnia eunt, expendamus. Non defuerunt enim, qui totam phyſiognomiam, atque adeo hoc etiam ſignum, artibus vanis ac futilibus eſſe adnumerandum contenderent. Iam ex antiquis huic ſententiae fauit MAXIMVS TYRIVS, (m) qui, vbi obiter meminit Zopyri, phyſiognomonis, de SOCRATIS indole ex ſignis naturalibus iudicantis, non obſcure, totam phyſiognomiam ſibi rem vanam atque anilem videri, docuit. In quo ſane ab ipſo SOCRATE longiſſime diſcedit, quippe qui, audito Zopyri de ſe iudicio, adeo non artem eius omnem adſpernatus eſt, vt

V potius

(k) Ambroſ. *lib. I. de Officiis cap. XVIII.* (l) Ambroſ. *l. c.* (m) Maxim. Tyr. *Diſſert. XV. p. 148. edit. Dan. Heinſii.*

potius vera eſſe, quae Zopyrus de ſe conieciſſet, ingenue faſſus ſit. (n) Nihilominus elegantem iſtum philoſophum ſequutus eſt IOANNES FRANC. PICVS MIRANDVLANVS, (o) qui cum omnes artes diuinatrices non ſine ſale exagitat, tum phyſiognomiam quoque non minus, quam aſtrologiam apoteleſmaticam, chiromantiam, aut quamcunque huius generis aliam, vanam ac fallacem eſſe arbitratur. Quod ſi verum eſt atque aequum iudicium: male profecto nobis perierunt horae, quas in conſcribenda hac diſſertatione collocauimus, quum inceſſum ad ſigna *φυσιογνωμονικὰ* pertinere, vltro fateamur. Quamobrem e re erit, eorum dicta expendere paullo accuratius, &, quid illis ponderis inſit, paucis conſiderare.

§. XIV.

Equidem ſi recte calculum poſueris, vnicum inuenies vtriusque argumentum, vnicum telum, quod phyſiognomonibus minantur. Ponunt enim, nihil inter mentem & corpus intercedere commercii. Ex quo deinde vlterius colligunt, male ratiocinari phyſiognomones, qui ex corporis forma & motu de animi propenſionibus iudicent. Satis clare hoc *πρῶτον ψεῦδος* prodidit MAXIMVS TYRIVS, in laudata paullo ante diſſertatione. Expoſita enim nota illa de Zopyro hiſtoria, ſtatim haec ſubnectit: *Μαντείαν ἀσαφῆ. Τίς γὰρ ἐπιμιξία πρὸς ὁμοιότητα τῆς ψυχῆς καὶ σώματος; Incerta profecto diuinatio. Quid enim cum anima commune habet corpus?* Eadem eſt Comitis Mirandulani hypotheſis, qui proinde phyſiognomones accuſat, quod, poſthabitis rectae ratiocinationis legibus, a ſpecie ad genus, & a genere ad certam quamdam ſpeciem, adfirmatiuum ducant argumentum. En eius verba: *Non ſecus*, inquit, ***aberrat, qui de corporis complexione ad mores ratiocinetur, quam qui a corpore ad animal, ab animali ad hominem recte ſe argumentari putaret. Piaculum hoc in arte dialectica ponitur maximum, ſi in adfirmationibus a ſuperiori, vt aiunt, ad inferius adfirmando adſcendunt. verbi cauſſa, hoc eſt corpus, ergo hoc eſt animal, igitur homo.*** Quid his verbis ſibi velit Mirandulanus, non obſcurum eſt. A corporis ſcilicet habitu ad hominis propenſionem nullam eſſe conſequentiam arbitratur, ideo, quod mentis cum corpore nullum ſit commercium. Séd non ferunt noſtrae rationes, vt viro doctiſſimo hac quidem in

re

(n) Cicer. *de fato cap. V. p.* 213. Euſeb. *lib. VI. praep. Euang. cap. IX.* (o) Io. Franc. Pic. Mirand *lib. VI. de rerum praenot. p.* 602. *Tom. II. Operum.*

re adſentiamur. Experientia enim docet, arctiſſimum eſſe foedus inter corpus & mentem, & ſocietatem tam amicam, vt certos motus corporis certi motus mentis & vice verſa hos illi ſemper conſequantur. Corpore bene adfecto, mens incredibilem voluptatis ſenſum capit. Eodem morbis languente, vel ebrietate obruto, mens quoque languet & obruitur, nec vlla officii ſui parte rite defungitur. Viciſſim mente laetabunda, corpus vna adficitur, explicatur frons, omnesque corporis partes veluti reuiuiſcere & geſtire videntur. At ſi eadem, metu, triſtitia, deſperatione alioque moleſtiore adfectu turbetur, corpus quoque in doloris iſtius ſocietatem rapitur, adeo vt iſtum animi moerorem nonnunquam tabes in corpore, canities capillorum, aut ipſa mors conſequatur. Notum eſt curioſum SANCTORII, Medici Patauini, experimentum, quo vnum eumdemque hominem pro varia mentis diſpoſitione modo grauiorem, modo leuiorem, deprehendit, grauiorem puta & ponderoſiorem, quoties vehementiore triſtitia angeretur, at leuiorem viciſſim, ſi quando frons exporrecta laetitiam quandam ac hilaritatem prae ſe ferret. Cuius rei profecto non alia ſuppetit ratio, quam mutuum corporis & animi commercium, quo fit, vt mente triſtitia vacua, corpus felicius perſpiret, eadem autem moerore turbata, tranſpiratio ſit impeditior. Omitto huius generis alia, quum integer GALENI (p) libellus, hoc de foedere conſcriptus, & tota de temperamentis doctrina rem extra omnem dubitationis aleam collocare videantur. Quare nemo non videt, iniuriam fieri phyſiognomonibus a MIRANDVLANO, tam ridicula argumentandi ratione illis tributa. Tantum enim abeſt, vt a ſpecie ad genus, aut ab hoc ad certam ſpeciem inepte ratiocinentur, vt potius argumentatio eorum procedat ab effectu ad cauſſam, ceu initio huius capitis demonſtratum eſt.

§. XV.

Haec vero de inceſſu generatim dixiſſe ſufficiant. Quum enim, conſiderata eius natura, illum omnino eſſe animi indicem, argumentis ac exemplis luculentiſſimis demonſtratum, praetereaque MAXIMI TYRII & IO. FRANC. PICI Mirandulani obiectionibus pro virili ſatisfactum ſit: reliquum eſt, vt ad ipſas artis regulas proferendas, atque exemplis illuſtrandas, progrediamur.

V 2 CAP.

(p) *Videatur* Galeni *Opuſculum, quod mores animi temperamentum corporis ſequantur, Tom. V. Opp. p. 444. edit. Pariſienſ.*

Digitized by Google

CAP. II.

DE VARIIS INCEDENDI FORMIS, ET SIGNIS PROPENSIONVM HVMANARVM INDE CAPIENDIS.

Σύνοψις.

I. Hominum, ſi ad mores reſpicias, quatuor potiſſimum genera ſunt. II. Quadripartita iſta hominum diſtributio a quatuor temperamentis pendet. III. Temperamenta vnde naſcantur; & quam connexionem habeant cum moribus? IV. Eorum mixtura & propenſiones inde emergentes. V. VI. Canones generales de inceſſu ſingulis temperamentis conueniente. VII. Quid praeter has regulas fundamentales in diiudicatione morum obſeruandum ſit? VIII. Inceſſu maxime ſe prodit ambitio, quae quotuplex ſit? IX. Canon 1. de Inceſſu STOLIDE AMBITIOSORVM & PEDANTARVM. *X. Canon 2. de inceſſu* THRASONVM. *XI. Canon 3. de inceſſu* PRVDENTIAE & FORDITVDINIS *gloriam adfectantium. XII. Canon 4. de inceſſu hominum ambitione* PHARISAICA *turgidorum. XIII. Canon 5. de inceſſu* LASCIVORVM. *XIV. Canon 6. de inceſſu* VOLVPTATI AMICAE *deditorum. XV. Canon 7. de inceſſu* AVARORVM & SORDIDORVM. *XVI. Canon 8. de inceſſu hominum* VECORDIVM. *Canon 9. de inceſſu* SIMVLATORVM & CRVDELIVM. *Canon 10. de inceſſu* PERFIDORVM & INQVIETORVM. *XVII. Qualis inceſſus hominum* VIRTVTE *vera praeditorum. XVIII. Concluſio capitis.*

§. I.

DEfuncti iam tandem tractatione generali, ad ſpecialem nos accingimus, in qua ita verſabimur, vt, iactis ſolidioribus fundamentis, eas, quae certiores nobis videntur, regulas ſubiiciamus, easdemque, petitis ex hiſtoria & antiquitate exemplis ac teſtimoniis, hinc inde illuſtremus. Ac primo quidem, vt hinc potiſſimum ordiamur, omnes, qui in hac rerum vniuerſitate viuunt, mortales, ſi mores ac inclinationes eorum ſpectes, quatuor potiſſimum generum eſſe, ipſa demonſtrat experientia. In vulgus notum eſt, alios eſſe alacriores, ipſoque geſtu & adſpectu hilares, futuri ſecuros, & commodita-

ditatum huius vitae amantiſſimos: alios paullo ferociores, ſui item plenos, morae quidem & otii impatientes, ſed tamen grauitatis ſtudioſiſſimos, ad audaciam denique & iracundiam natura procliues: alios porro meticuloſos, ſuſpicaces, triſtiores, & cum ſollicitudine quadam rerum ſuarum ſatagentes. Poſtremo alios ignauos, tardos, ſomnolentos, abiectos, & non modo laborum, ſed & voluptatum, ob naturale quoddam taedium, vix patientes, tales denique, qualem ſe eſſe profitetur ille apud TERENTIVM Menedemus: (q)

In me quiduis harum rerum conuenit,
Quae ſunt dicta in ſtultum: caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus.

Hanc inquam quadripartitam hominum diſtributionem vnusquisque, ad res humanas paullo attentior, facili negotio deprehendet. Quamuis enim vna harum propenſionum non apud omnes in excellentiore aliquo gradu reperiatur: id tamen certum eſt, ſingulos homines ad aliquam iſtarum ſpeciem magis, quam ad reliquas, eſſe procliues. Quo factum eſt, vt iam inde ab antiquiſſimis temporibus philoſophi quadruplex hoc hominum diſcrimen obſeruauerint, nullaque paene fuerit ſecta philoſophorum, in qua non quaedam ſaltim occurrant doctrinae iſtius veſtigia. (r)

§. II.

Iam ſi porro diſquiramus, quaenam cauſſa ſit iſtius propenſionum differentiae: non temere ſemper aſſenſi ſumus iis, qui totidem agnoſcunt humani corporis temperamenta, iisque propenſiones ad certas quasdam ſpecies terminari docent. Quamuis enim adeo abhorreamus ab eorum ſententia, qui per ſolam corporis conſtitutionem vitiorum labem in animum deriuari exiſtimant, (s) vt potius procliuitatem quamdam ad peccatum ſummamque corruptionem humanae menti natura ineſſe, certiſſime nobis perſuadeamus: ad innatum tamen iſtud mortalibus malum partim corroborandum, partim modificandum, de-

V 3 ter-

(q) Terent. Heautont. *Act V. Scen. I. v. 3 ſeq.* (r) *Vide* Io. Franc. Buddei *Diſſert. de temperamentis, vbi hiſtoria huius doctrinae ſecundum omnes philoſophorum ſectas deſcribitur.* (s) *Fuit haec plurimorum philoſophorum ſententia. Ipſos Iudaeos ab hoc errore non eſſe immunes, docet* Campeg. Vitringa *in Obſ. Sacris libr.* III. *cap. VIII. IX. de Platonicis videatur* Marſilii Ficini *Commentarius ſuper Platonis conuiu. orat. IV. cap. IV. De Stoicis* I. Lipſ. *Phyſiolog. Stoic. lib. I. Diſſert. XIV. XV.* Io. Franc. Budd. *Diſſert.* III. *de praecipuis Stoicorum erroribus. §. IV.*

terminandumque, quadruplicem iſtam corporis conſtitutionem plurimum conferre, merito arbitramur. Id quod vel ex eo liquido conſtat, quod plerumque corpus, paullo lautius enutritum, mentem magis ad voluptatem percellit, quam quod coena Cynica contentum eſſe cogitur. Inde vero ita colligimus: Quod ſi corporis, aliquamdiu vberius paſti, ea vis eſt, vt ad certam quamdam propenſionem animum impellat: quanto magis oportet mentem ad eamdem propenſionem incitari, ſi cui corpus ſaginatum & ſucci plenum natura contigerit? Et quum porro parium eadem ſit ratio, quis tandem dubitet, quin mens reliquis etiam humani corporis temperaturis ad certas propenſiones determinetur? Atque eatenus verum exiſtimamus, quod inculcat PLVTARCHVS, (t) *corporis temperamenta adpetitus certos & accendere & alere.*

§. III.

Sed vt conſideremus tandem, quibus fundamentis tota haec de temperamentis doctrina innitatur: miſſa merito facimus, quae ab ARISTOTELE, GALENO, eorumque ſectatoribus hac de re fuſius diſputantur, (u) & rem ipſam potius ſine ambagibus adgredimur. Obſeruatum nimirum eſt a viris eruditione claris, temperamentorum differentiam tum a ſanguinis & ſuccorum in eo natura & motu, tum a vaſorum totiusque corporis conſtitutione, eſſe deriuandam. Nam ad ſanguinem quod attinet, conſtat, illum e variis particulis eſſe compoſitum. Eſt in eo ſerum, ſunt deinde particulae craſſiores & terreſtres, ſunt oleaginoſae & inflammabiles, & aliae denique ſalinae, (x) eaeque omnes tam diuerſa ratione ac proportione inter ſe mixtae, vt alii homines his, alii aliis particulis copioſioribus praediti ſint. Vaſa deinde ſi conſideres, iſta vel ampliora, vel contractiora deprehendes, quibus & mediocria, ſi viſum fuerit, addi poſſunt. Tandem, ſi etiam corpus contemplemur, aliis poroſum & transſpirationi magis aptum, aliis ſtrictius textum, natura contigiſſe, ipſa quemuis docet experientia. His ergo obſeruatis, non difficile erit, de ſingulis temperamentis paullo accuratius, quam vulgo fieri ſolet, iudicare. Sanguineis proinde ſanguis eſt ſalinis abundans particulis, & ob earum puritatem natiuumque calorem perquam fluidus, aut potius, quum nullis impedimentis intercipiatur, rapidiſſimus

(t) Plutarch. *Quaeſt. Natur. Tom. II. Opp. p. 928.* (u) *Vid. laudati* Io. Franc. Buddei *Diſſert. de Temperamentis n. XXIX. ſeqq. p. 30. ſequ.* Scipion. Claramont. *lib. I. cap. VI.* (x) *Vid.* Rob. Boyle *in Adparatu ad hiſtoriam ſanguinis.*

mus: vaſa praeterea exiliõra quidem, ſed patentia tamen, & facile peruia: totum denique corpus poroſum, & admittendis humorum meatibus aptiſſimum. Ex quibus conſequitur, vt illis motus ſanguinis ſit liber & expeditus, impulſus mediocris & ſufficiens, & mens ipſa tam praeclaro inſtructa domicilio, ruinamque eius non facile metuens, ſecura ſemper hilaritati indulgeat. Atque inde patet ratio, qui fiat, vt huius temperaturae homines ad voluptates ſint natura procliues, vt in rebus ſecundis ſpem facile concipiant, in aduerſis & difficilibus angantur & trepident, vt curioſa magis, quam vtilia, conſectentur, vt denique commoditatum & otii amantes genio indulgeant, & taedioſi non minus otii, quam laboris moleſtioris ſint impatientiſſimi. Omnes enim hi mores proficiſcuntur ex mente ſecura & hilari, quae facilem & aequalem in corpore motum animaduertens, omnia ſibi ſecura, prona ac facilia fingit, & nunquam fere male ominatur. In bilioſis contra aliter res comparata eſt. Sanguine enim hi gaudent, particulis oleaginoſis & inflammabilibus referto, atque hinc tenui, & volatili magis, quam fluido. Denide vaſa iis ſunt capaciora, quam ſanguineis, licet corporis textura his, quam illis, ſit ſtrictior. Quum itaque humorum motus ſatis recte procedat, & meatuum qualemcunque anguſtiam ſanguinis tenuitas, & vegetior, qui in cholericis obſeruatur, impulſus facile ſuperet: conſequens eſt, vt mens, eiusmodi inhabitans domilium, ſibi placeat, ſeipſam veluti admiretur, & nulla re minus, quam metu, angatur. Quapropter minime mirandum, quod bilioſi ſint ſeueri & honoris cupidi; quod ſuperatis omnibus difficultatibus & periculis contra fortunam ſpei inſiſtant; quod quietis impatientes pro viuida indole ſemper aliquid moliantur, & in ipſo labore quaerant requiem; quod denique omnem ſui contemtum vindicent, rebusque aduerſis ad iracundiam magis, quam deſperationem, percellantur. Non alii enim mores poſſunt ab animo, qualem cholericis eſſe videmus, id eſt, audace & ſui admiratione pleno, exſpectari. Alia porro illorum eſt ratio, in quibus atra bilis abundat, & quos ideo melancholicorum nomine venire ſcimus. Totus horum ſanguis particulis terreſtribus refertus, atque hinc, quod conſequi neceſſe eſt, craſſior & ſpiſſior eſt, id quod tanto illis accidit moleſtius, quanto anguſtiores in ſtrictiore corporis textura ſunt meatus, quos ſanguinem, ſpiſſitudine ſua iam ſic ſatis impeditum, ſubire oportet. Hinc nihil profecto eſſet eiusmodi homi-

Digitized by Google

hominibus miſerius, niſi natura conſultrix vtilitatumque prouida, tam impeditum ſanguinis motum, non quidem praecipiti, (ex quo obſtipatio metuenda eſſet,) ſed forti tamen validoque impulſu, adiuuiſſet. Ita enim fit, vt ſpiſſus humor, in arctiores vias mediocri quodam impetu impulſus iter facilius abſoluat, quam eius craſſities concedere videbatur. Verumtamen quum haec conſtitutio corporis ita ſit comparata, vt ſanguis etiam ſic ſatis difficulter procedat: mentem tam quaſſo corpori inhabitantem ſemper oportet eſſe triſtiorem, ſuſpicacem, meticuloſam, ſuisque rebus maxime diffidentem. Atque hinc omnes melancholicorum characteres facili negotio explicantur, in promtuque cauſſa eſt, cur raro explicent frontem, cur nec praeſentibus fidant, nec futuri ſecuri ſint, cur habendi cupiditate angantur perpetuo, &, quanto plura poſſident, tanto plura ſemper concupiſcant, cur porro, quoties alios ſucceſſibus felicibus frui intelligunt, inuidia aeſtuent: cur denique magna ſedulitate & cura rerum ſuarum ſatagant, &, a fortuna in calamitates coniecti, deſpondeant animum, & a ſpe omni deturbentur? Vix enim aliter adfecta eſſe poteſt mens, ob ruinoſi corporis commercium perpetuae formidini atque anxietati adſueta. Reliquum eſt, vt de quarto etiam temperamento nonnulla addamus, quod phlegmaticum vocari ſolet. Abundat in eiusmodi hominibus ſanguis particulis ſeroſis, quae totam illius maſſam dilutiorem reddunt, & ſatis fluidam. Sed & vaſorum capacitas totiusque corporis textura laxior eſt, & non parum poroſa: at impulſus tanto debilior & vitioſior. Quo fit, vt quum motus ſanguinis facilis quidem ſit, ſed ob debilem impulſum non admodum celer, mens, tali corpore circumdata, nec metuat vehementer, nec anxie ſperet, ſed mira ἀδιαφορίᾳ in rebus omnibus verſetur, nulloque vel voluptatis, vel doloris, ſenſu tangatur. Et hinc facile patet, phlegmaticorum indolem neque virtutis, neque magnorum ſcelerum eſſe capacem, quamuis ob patientiam atque abſtinentiam virtutis quamdam ſpeciem prae ſe ferre videantur. Quin conſtat ſimul, temperamentum phlegmaticum non tam ad mores certos mentem impellere, quam ignauia ac torpore reliquas inclinationes omnes impedire.

§. IV.

Haec ſunt, quae de temperamentis praemittenda duximus. Iam & hoc adiicimus, quod dudum ab aliis obſeruatum eſt, neminem mortalium

talium vnico eoque ſolo temperamento gaudere, ſed in ſingulis omnia hactenus enumerata, licet mira mixturae & graduum diuerſitate, reperiri. Quum enm fieri non poſſit, vt vllius hominis ſanguis ſolis particulis terreſtribus, aut ſalinis, aut mero phlegmate conſtet, ſed omnes ſanguinem habeant, ex quadruplici iſta materia, diuerſa ratione ac proportione compoſitum: conſequens eſt, vt ipſorum etiam temperamentorum multiplex in hominibus ſit mixtura, ita vt vnum quidem plerumque dominetur, ſed reliqua tamen etiam vel maiore vel minore gradu adſint, & primarium illud vel moderentur, vel data occaſione, quo minus ſe poſſit exſerere, impediant. Quandoquidem vero mixtura iſta tam eſt varia, vt paene infinitae hominum ſpecies inde naſcantur, idemque hic paene contingit, quod ſolet in coloribus, diuerſa ratione mixtis: (y) danda omnino videtur opera, vt multiplices iſtae hominum temperaturae ad ſumma quaedam genera reuocentur. Conſideratis itaque rebus omnibus, quae huc facere videntur, rationibusque ſubductis, hanc feci ſummam cogitationum mearum, ſex potiſſimum eſſe temperamentorum mixturas primarias, ad quas reliquae omnes commode referantur. Primo enim ſi temperamento cholerico primum, ſanguineo proximum, ac poſtremum denique locum melancholico concedas, habebis homines amabiles & gratioſos, miraque virtutis ſpecie fallentes, ſiquidem omnium paene temperamentorum vitia ad quandam moderationem adducuntur, adeo, vt nullum paene excedere, aut incurrere in hominum oculos videatur. Taciturni erunt eiusmodi homines, ſed non inepte: diſſimulatores, ſed cum quadam calliditate: humani, ſed non omnibus promiſcue obuii: laborum patientes, exiſtimationis & decori ſine adfectatione obſeruantes, graues, & in tempore magnifici, nec tamen profuſi. Sin deinde eidem cholerico primum, melancholico ſecundum, ac ſanguineo tertium locum concedas: homines reperies, qui non tam amore, quam reuerentia quadam, digni videntur. Erunt enim circumſpecti & alacres, ſed ſimul ſuſpicaces, ſimulatores ad admirationem vsque maximi: adfabiles, ſed cum maxima cautione: magnifici, ſi exiſtimatio in eo vertitur, ceteroquin pecuniarum tanto parciores: in ſecunda fortuna ambitioſi, in aduerſa cum quadam magnanimitate comes & demiſſiores: nec iniuriarum patientes, nec vindictae cupiditate cum furore flagrantes, & ſic

(y) **Chriſt. Thomaſ. viri celeberrimi** ***Praxis Ethic. cap. XII. n. 1, 2. p. 308 ſequ.***

ad rancorem potius, quam ad excandeſcentiam, procliues: porro continentes & frugales, nec tamen μισογύναιοι aut ſordidi, laborum ſine anxia cura ac ſollicitudine patientes, denique ſui ſpe commodi erga alios officioſi. Tertio ſi temperamenta eo ordine diſpoſita ſint, vt principem locum ſanguineum, proximum cholericum, ac melancholicum denique poſtremum teneat: nouum inde naſcitur genus hominum apertorum & minus ſimulantium, nec tamen omnia ſine iudicio effutientium, pronorum item ad largitionem, nec tamen prodigorum: porro humanorum, & ſine exiſtimationis ſuae periculo ſubmiſſorum: nec audacium admodum, nec meticuloſorum, ſed ſpes ſuas ambitione donantium: contemtorum iniuriarum, ac omnium voluptatum cum quadam cura τοῦ πρέπου cupidiſſimorum: humanorum denique, hilarium, & vt paucis dicam, in omni vitae genere elegantiſſimorum. Quarto ſi ſanguineum temperamentum regnet, melancholico proximum, ac cholerico poſtremum tenente locum, homines inde naſcentur prope ridiculi. Habebis loquaculos & incautos nugatores: profuſos in omnes, easque turpiſſimas viliſſimasque libidines, & tamen ſimul ad rem attentiſſimos; in ſereniore fortuna oſtentatores grandiloquos & paene intolerabiles, in aduerſa timidos ac puſillanimes: elegantiae ſine iudicio amantes, & hinc ſimul in omni vitae genere ſpurcos & ſordidos: laborum vtilium incapaces, ardeliones denique, obſcoenos, ad excandeſcentiam potius, quam vltionem, procliues, & hoc quidem tanto minus, quando profundius temperamentum cholericum ſubſidit. Quinto ſi ponas homines, in quibus a temperamento melancholico cholericum, & ab hoc ſanguineum ſuperatur: eſſe illos intelliges ſimulatores, ſed ſimul comes, parcos, ſi ſibi viuunt, ſin veluti foras prominent, lautos & pecuniarum contemtores, porro aſſentatores, iracundos, inſidioſos, voluptatum parum ſtudioſos, at tanto laborum amantiores, denique parum officioſos, niſi quum commodum maximum leuiore iactura redimunt. Poſtremo, ſi temperamentum melancholicum primum, ſanguineum ſecundum, cholericum tertium locum obtineat, homines videbis eiusdem fere generis, quales paullo ante quarto loco deſcripſimus, ſi id modo obſerues, quod minus loquaces, at tanto mendaciores, minus iactantes, at tanto timidiores, minus laſciui, at tanto parciores, minus elegantiae amantes, at tanto munditiei ſtudioſiores, minus obſcoeni, at tanto ineptiores, minus denique otio dediti, at tanto tardiores ſint, quam illi, de

quibus

quibus ſupra diximus. Hae ſunt praecipuae temperamentorum & eſſloreſcentium inde propenſionum mixturae. Phlegmatici enim vel ideo nullam rationem habuimus, quod non tam ſingularem propenſionem, quam torporem quemdam, inducit, & reliquas propenſiones veluti exſtinguit. Soli ſanguineo ſi miſceatur phlegma paullo copioſius, id veluti ſingulare habere videtur, quod procliuitatem in voluptates non tam exſtinguat, quam augeat, adeo vt eiusmodi homines impuriſſimis flagrent libidinibus, & veluti omnem exuiſſe pudorem videantur, ceu Caligulae, Elagabali, Wenceslai, Imperatorum aliorumque exemplis conſtat, quorum indoli hanc temperamentorum mixturam eſſe conuenientiſſimam, arbitramur.

§. V.

His ergo de temperamentis, eorumque mixtura praemiſſis, ad inceſſum redeundum, & quaenam eius ex temperamentis ſequantur differentiae, exponendum erit paullo accuratius. Quum enim hactenus, ſanguinis motum in aliis temperamentis tardiorem & difficiliorem, in aliis eſſe expeditiorem, obſeruatum ſit: non poteſt non ob rationes ſuperiore capite explicatas, ipſe etiam inceſſus pro temperamentorum ratione vel concitatior eſſe, vel tardior & moleſtior. Quoniam itaque cholerici motu ſanguinis vegeto potius, quam praecipiti, gaudent, *inceſſum quoque eorum oportet eſſe tardiorem, & ad grauitatem compoſitum.* Sanguineorum motus quum facilis ſit, & nullatenus moleſtus, *inceſſum quoque eorum mollem, agilem, liberum, & minus, quam cholericorum, grauem eſſe debere*, conſtat. Melancholicorum contra motum moleſtum eſſe & difficilem, obſeruauimus: quid mirum, ſi & *inceſſus eorum ſit moleſtior, difficilior, omnisque elegantiae expers, ob vehementem tamen impulſum non adeo lentus?* Phlegmaticos denique *repere potius, quam progredi, & ſumma cum difficultate incedere oportere*, ex rationibus ante dictis, totaque eorum temperatura euidenter elucet. Quae omnia clara ſunt, vt arbitror, & perſpicua, & non modo ipſa experientia egregie confirmantur, ſed & facillime cum aliorum, qui de inceſſu commentati ſunt, hypotheſibus poſſunt conciliari. Vt enim rem vno atque altero exemplo oſtendam: notiſſima eſt phyſiognomonum regula: (z) *Qui breuis & tardi greſſus ſunt, non perfectiui & ſegnitie moleſti ſunt.* Recte. Indicium enim hoc eſt tempera-

 menti

(z) Io. Bapt. Porta *in Phyſiogn. p. 266.* Scipio Claramontius *lib. VIII. cap. IV. pag. 489.*

qualis emergere debeat ex iſta temperamentorum mixtura incedendi ratio: obſcurae tamen manebunt regulae, niſi diligens obſeruatio geſtuum, omniumque in vniuerſo corpore motuum, acceſſerit. Vnde hic maxime valet, quod de ſignis morum e facie humana petendis praecipit vir illuſtris, CHRIST. THOMASIVS (d) *Aeque ratiocinatione, aut certe attenta obſeruatione plurium ſenſionum opus eſt in cognoſcendis facierum* (adde & inceſſus) *ſignis plerorumque hominum, in quibus non vna aliqua paſſio prae reliquis dominatur, quia intellectus noſter habet congenitas quidem notitias paſſionum ſingularium dominantium, non vero mixtarum.* Maneat ergo hoc fixum ac certum, in cognoſcendis diſtincte incedendi formis, ratiocinationem non tantum, ſed & attentam plurium ſenſionum obſeruationem vtramque facere paginam, atque ex hac illam hinc inde ſupplendam illuſtrandamque eſſe.

§. VIII.

Iam demum ad ipſos, quos reliquis certiores arbitramur, canones progredimur, &, vt ordinis nobis conſtet ratio, a temperamento cholerico, id eſt, ſignis ambitionis capimus primordia. Hoc vitium prout aliis temperatum eſt propenſionibus, varias induere formas, omnes, qui mores hominum paullo attentius contemplantur, non inuiti fatebuntur. Attamen ſi recte poſueris calculum, ad tria ſumma genera omnes referri poſſe intelliges. Eſt enim ambitio alia *ſtulta* & *ridicula*, alia *bruta* & *thraſonica*, alia *ſpecioſa*. *Stultam* & *ridiculam* vocamus, quae praerogatiuam adfectat in rebus nihili & futilibus: *Thraſonicam*, qua quis praeferendum ſe aliis exiſtimat ob actiones in ſe vitioſas & turpes: *ſpecioſam* denique, qua quis ob ſingulares animi aut corporis dotes palmam ſibi, contemtis aliis, depoſcit. Luculentiſſimum ſtultae ambitionis exemplum ab elegantiſſimo IANO NICIO ERYTHRAEO (e) memoriae proditum legimus in BELMONTIS CAGNOLI vita, inter cuius ſtulta ac ridicule geſta, qualia de eo multa narrat, non poſtrema ſunt, quae ERYTHAREVS his verbis refert: *Primum in heroico carmine multis partibus ſe Torquato Taſſo*, (quis vero tanto inter Poetas nomini non adſurgit!) *ſuperiorem fingebat, ac propterea multos, ex ſua Aquileia capta ſoloque aequata, rhythmos, octonis incluſos verſibus, ſelegerat, ac ſeorſum a ceteris vna cum totidem Torquati Taſſi eiusdem fere argumenti verſibus eden-*

(d) Chriſt. Thomaſius *in Fundamentis Iur. Nat. & Gent. lib. I. cap. I. n.* 114. *p.* 37.
(e) *Vid.* Pinacoth. I. *n.* 8. *p.* 22.

edendos curauerat, vt fieri iudicium poſſet, quantum ipſe illis praeſtaret. Deinde homo, gloriarum pleniſſimus, ſibi perſuadebat, in toto orbe terrarum celebratum ſuum nomen eſſe, ac ſi litteratus quiſpiam ipſi aduenienti continuo non adſurrexiſſet, elatus iracundia, hiſce hominem verbis accipiebat: Itane? Abbas Cagnolus, euerſae Aquileiae, & tantorum carminum auctor, tuam potuit notitiam effugere? non ſit veriſimile. Et quo tempore Cardinalis a Balneo aulae ludus erat, cum die quodam in Humoriſtarum coetum ſe intuliſſet, & amatoria quaedam carmina ab alio, vt ipſe dicebat, confecta, qui in eius diſciplina educatus eſſet, ſenex candidiſſimus recitaſſet, omnium in ſe riſus excitauit. Quamobrem ille, inflammatus ira: Quid ridetis, inquit, inſani? Ego ſum ille Abbas Cagnolus, omnium, qui ſunt ex hoc numero, multo antiquiſſimus, quique ex dirutae Aquileiae poemate tantam mihi gloriam famamque collegi, vt nullus in terra viuat, cuius nomen ſit apud omnes illuſtrius & clarius Haec ETYTHRAEVS, qui & hoc addit, hominem ridiculo ſui amore inſanientem, ampliſſimorum honorum ſpe animo concepta, ex pediſſequis aliisque imi ſubſellii viris & Gnathonibus, numeroſam ſibi familiam elegiſſe, & illum domus ſuae praefectum, illum ſibi cubicularium, illum pincernam, illum conuiuii magiſtrum, conſtituiſſe. Ridiculum profecto caput, & quod vix denis Anticyris deterſiſſes. Sed neſcio an non illud inſania ſuperauerit alterum, IACOBVS puta CLAVERIVS, (f) quem idem auctor perhibet, a pueris ex ſchola redeuntibus, blanditiis, laudibus & iuglande, melle condita, verſiculos quosdam de laudibus ſuis ſcriptos extorſiſſe, coniunctim deinde ab ipſo editos duobus voluminibus. Qui rebus eiusmodi futilibus ſe efferunt, quis tandem eos non ineptiſſime ambitioſos dixerit? Et in hoc numero eſſe merito dixeris totum illud genus mortalium, *qui*, vt ait TERENTIVS, *eſſe primos ſe omnium rerum volunt, nec ſunt*, qui ſi vltra triuium ſapiunt, iucundiſſimo hoc imaginationis errore deluſi ſtatuas aureas & tantum non ſupplicationes ad omnia Deorum puluinaria ſibi depoſcunt, qui denique laudes ipſi ſuas pleno ore ebuccinant, ſi nomẽ ſuum e praelo aliquando exiiſſe meminerint. Quin & illud ipſum vitium, quod nouo pedantiſmi nomine (g) percrebuit, reuera eſſe ridiculae huius ac deſipientis ambitionis ſpeciem, res ipſa docet, & tradita a tot viris doctiſſimis definitio. Quamuis enim hoc hominum genus ab omnibus ob vitae ſordes, quibus plerumque indulget, exſibiletur, & in tritarum vocum, obſcurarumque diſtinctionum &

(f) Eiusd. *Pinacoth. I. n. 3. p.* (g) *Vid.* Huberi *Orat. de Poedantiſm.*

menti phlegmatici, ad ſegnitiem & torporem inducendum natura comparati. Iidem iactant canonem: ***Cuius paſſus ſunt lati & tardi, proſperabuntur in omnibus factis ſuis.*** Nec id quidem male. Eſt enim hoc ſignum temperamenti cholerici, res maximas molientibus aptiſſimi. Porro & hoc eorumdem eſt ſcitum: ***Qui breuis & celeris eſt ingreſſus, moleſtus eſt, & non perfectiuus.*** Recte & hoc. Habes enim characterem melancholicorum, qui, quum ſemper moueant, promouent nihil, laborioſi magis, quam in elaborando felices. Et hinc ADAMANTIVS (a) ad auaritiam hoc ſignum retulit, dum ait: Ὁ δὲ ταχὺ μὲν, μικρὰ δὲ βαίνων, φιλοκερδής, κακοῦργος. δειλίας δὲ εἰς ἄκρον ἥκων. ***Qui velociter & breuiter incedit, lucri cupidus, improbus, & ad ſummam timidus eſt.*** Eodem modo & alia ſe habent, quae a phyſignomonibus vulgo circumferuntur. Quamuis enim illi alia ſequantur principia: regulae tamen ipſae facile cum noſtris poſſent conciliari, ſi id nunc ageremus.

§. VI.

Enimuero non modo ex principiis phyſicis quadruplex haec inceſſus differentia ſequi videtur, verum etiam ex ipſis propenſionibus primariis, quas cum temperamentis eſſe coniunctas, philoſophia moralis docet. Primaria cholericorum inclinatio eſt ambitio. Qui vero hac gloriae atque honorum ſiti aduruntur, ii nihil faciunt reliqui, vt auctoritatis & prudentiae laudem ſibi concilient. Hinc ſicuti ab omni leuitate, ita & ab inceſſu celeri & concitato abhorrent, & greſſus omnes ad grauitatem quamdam componunt. (b) Sanguinei ad voluptates animum adiiciunt At vero voluptuoſi, quum nullius rei minus, quam morae, patientes ſint, praetereaqae inconſtantes & hilares: inceſſum quoque hiſce eorum moribus oportet eſſe conuenientem, id eſt, mollem, celerem, inconſtantem, talem denique, qualem ſupra deſcripſimus. Melancholiae indiuiduus comes auaritia eſt. Hac vero inexplebili opum accumulandarum auiditate quicunque laborant, decorum omnium minime curant, & quum in rebus omnibus mira eorum eluceat lucri cupiditas, & tamen iudicio & ingenio deſtitutis male ipſis pleraque procedant, feſtinantes fere nihil agunt. Hinc denuo in medio poſita eſt ratio, quamobrem in ipſis inceſſum difficilem, moleſtum, in-

(a) Adamantius *in Phyſiogn. cap. XXVI. p. 217.* (b) *Vid.* Budd. *Elem. philoſ. moral. cap. V. §. XXIII. p. 165.*

incompoſitum & praecipitem notauerimus. Phlegma torporem & ſomnolentiam inducit propemodum inexpugnabilem, & ſic reliquis temperamentis obicem potius ponit, quam vt inclinationem ſingularem producat. Hinc magnus horum hominum torpor, magna ſocordia & ſomnolentia. Nec mirum profecto, & inceſſum eorum lentum dici, qualem in aduocatis ſuis miratur apud PLAVTVM (c) Agoraſtocles adoleſcens, quos vocat

homines ſpiſſigradiſſimos,
Tardiores multo, quam corbitae ſint in tranquillo mari.

& pergens in eorum criminatione:

Nec quidquam mihi hos patronos elegi, loripedes tardiſſimos,
Qui ſi ituri hodie eſtis, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Num iſte quidem gradus ſecretus eſt cribro pollinario.

Videtur quidem PLAVTVS notare homines triuiali faſtu turgentes: ſed neſcio an facetius quiſquam deſcribere poſſet inceſſum phlegmaticorum, quos repere potius, quam progredi, ſupra diximus.

§. VII.

Iactis his tractationis noſtrae fundamentis, regulae ſpeciales, vulgaribus multo certiores, facile poſſunt ſuperſtrui. Huius vero antequam faciamus periculum, hoc obſeruari velim, coniungendas eſſe cum his hypotheſibus obſeruationes, in vita communi obuias. Ars enim ſemeiotica, ſeu aliorum mores ex certis ſignis, quo etiam inceſſus pertinet, cognoſcendi, non ſolum ex ratiocinatione, ſed & ex diuturna obſeruatione maxime efflorescit. Quamuis enim vel ſola ratiocinatione intelligere poſſimus, tardusne, an celer, grauis, an incompoſitus inceſſus huic vel illi temperamento conueniat: tamen ſi de geſtibus corporisque habitu, qui ad inceſſum grauem, incompoſitum, moderatum, lentum, breuem, longum & ſic porro, requiritur, quaeſtio ſit: tantum abeſt, vt ſola ſufficiat ratiocinatio, vt opus ſit attenta plurium ſenſionum obſeruatione, quae regulas ratiocinatione conſtitutas ſuppleat, confirmet & clariores reddat. Et haec attenta plurium ſenſionum obſeruatio maximum quoque in diiudicando inceſſu, cum temperamentis mixtis coniuncto, momentum habet. Tametſi enim ex comparatione quatuor fundamentorum, quae (§. V.) iecimus, quodammodo conſtare poſſit, qua-

(c) *Vide* Plautum *in Poenulo Act.* III. *Scen.* I. *v.* 1. *ſequ.*

menti phlegmatici, ad ſegnitiem & torporem inducendum natura comparati. Iidem iactant canonem: *Cuius paſſus ſunt lati & tardi, proſperabuntur in omnibus factis ſuis.* Nec id quidem male. Eſt enim hoc ſignum temperamenti cholerici, res maximas molientibus aptiſſimi. Porro & hoc eorumdem eſt ſcitum: *Qui breuis & celeris eſt ingreſſus, moleſtus eſt, & non perfectiuus.* Recte & hoc. Habes enim characterem melancholicorum, qui, quum ſemper moueant, promouent nihil, laborioſi magis, quam in elaborando felices. Et hinc ADAMANTIVS (a) ad auaritiam hoc ſignum retulit, dum ait: Ὁ δὲ ταχὺ μὲν, μικρὰ δὲ βαίνων, φιλοκερδὴς, κακοῦργος. δειλίας δὲ εἰς ἄκρον ἥκων. *Qui velociter & breuiter incedit, lucri cupidus, improbus, & ad ſummam timidus eſt.* Eodem modo & alia ſe habent, quae a phyſignomonibus vulgo circumferuntur. Quamuis enim illi alia ſequantur principia: regulae tamen ipſae facile cum noſtris poſſent conciliari, ſi id nunc ageremus.

§. VI.

Enimuero non modo ex principiis phyſicis quadruplex haec inceſſus differentia ſequi videtur, verum etiam ex ipſis propenſionibus primariis, quas cum temperamentis eſſe coniunctas, philoſophia moralis docet. Primaria cholericorum inclinatio eſt ambitio. Qui vero hac gloriae atque honorum ſiti aduruntur, ii nihil faciunt reliqui, vt auctoritatis & prudentiae laudem ſibi concilient. Hinc ſicuti ab omni leuitate, ita & ab inceſſu celeri & concitato abhorrent, & greſſus omnes ad grauitatem quamdam componunt. (b) Sanguinei ad voluptates animum adiiciunt At vero voluptuoſi, quum nullius rei minus, quam morae, patientes ſint, praetereaqae inconſtantes & hilares: inceſſum quoque hiſce eorum moribus oportet eſſe conuenientem, id eſt, mollem, celerem, inconſtantem, talem denique, qualem ſupra deſcripſimus. Melancholiae indiuiduus comes auaritia eſt. Hac vero inexplebili opum accumulandarum auiditate quicunque laborant, decorum omnium minime curant, & quum in rebus omnibus mira eorum eluceat lucri cupiditas, & tamen iudicio & ingenio deſtitutis male ipſis pleraque procedant, feſtinantes fere nihil agunt. Hinc denuo in medio poſita eſt ratio, quamobrem in ipſis inceſſum difficilem, moleſtum, in-

(a) Adamantius *in Phyſiogn. cap. XXVI. p.* 217. (b) *Vid.* Budd, *Elem. philoſ. moral. cap. V.* §. *XXIII. p.* 165.

incompoſitum & praecipitem notauerimus. Phlegma torporem & ſomnolentiam inducit propemodum inexpugnabilem, & ſic reliquis temperamentis obicem potius ponit, quam vt inclinationem ſingularem producat. Hinc magnus horum hominum torpor, magna ſocordia & ſomnolentia. Nec mirum profecto, & inceſſum eorum lentum dici, qualem in aduocatis ſuis miratur apud PLAVTVM (c) Agoraſtocles adoleſcens, quos vocat

homines ſpiſſigradiſſimos,
Tardiores multo, quam corbitae ſint in tranquillo mari.

& pergens in eorum criminatione:

Nec quidquam mihi hos patronos elegi, loripedes tardiſſimos,
Qui ſi ituri hodie eſſis, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Num iſte quidem gradus ſecretus eſt cribro pollinario.

Videtur quidem PLAVTVS notare homines triuiali faſtu turgentes: ſed neſcio an facetius quiſquam deſcribere poſſet inceſſum phlegmaticorum, quos repere potius, quam progredi, ſupra diximus.

§. VII.

Iactis his tractationis noſtrae fundamentis, regulae ſpeciales, vulgaribus multo certiores, facile poſſunt ſuperſtrui. Huius vero antequam faciamus periculum, hoc obſeruari velim, coniungendas eſſe cum his hypotheſibus obſeruationes, in vita communi obuias. Ars enim ſemeiotica, ſeu aliorum mores ex certis ſignis, quo etiam inceſſus pertinet, cognoſcendi, non ſolum ex ratiocinatione, ſed & ex diuturna obſeruatione maxime efflorescit. Quamuis enim vel ſola ratiocinatione intelligere poſſimus, tardusne, an celer, grauis, an incompoſitus inceſſus huic vel illi temperamento conueniat: tamen ſi de geſtibus corporiſque habitu, qui ad inceſſum grauem, incompoſitum, moderatum, lentum, breuem, longum & ſic porro, requiritur, quaeſtio ſit: tantum abeſt, vt ſola ſufficiat ratiocinatio, vt opus ſit attenta plurium ſenſionum obſeruatione, quae regulas ratiocinatione conſtitutas ſuppleat, confirmet & clariores reddat. Et haec attenta plurium ſenſionum obſeruatio maximum quoque in diiudicando inceſſu, cum temperamentis mixtis coniuncto, momentum habet. Tametſi enim ex comparatione quatuor fundamentorum, quae (§. V.) iecimus, quodammodo conſtare poſſit, qua-

(c) *Vide* Plautum *in Poenulo Act.* III. *Scen.* I. *v.* 1. *ſequ.*

menti phlegmatici, ad ſegnitiem & torporem inducendum natura comparati. Iidem iactant canonem: *Cuius paſſus ſunt lati & tardi, proſperabuntur in omnibus factis ſuis.* Nec id quidem male. Eſt enim hoc ſignum temperamenti cholerici, res maximas molientibus aptiſſimi. Porro & hoc eorumdem eſt ſcitum: *Qui breuis & celeris eſt ingreſſus, moleſtus eſt, & non perfectiuus.* Recte & hoc. Habes enim characterem melancholicorum, qui, quum ſemper moueant, promouent nihil, laborioſi magis, quam in elaborando felices. Et hinc ADAMANTIVS (a) ad auaritiam hoc ſignum retulit, dum ait: Ὁ δὲ ταχὺ μὲν, μικρὰ δὲ βαίνων, φιλοκερδὴς, κακοῦργος, δειλίας δὲ εἰς ἄκρον ἥκων. *Qui velociter & breuiter incedit, lucri cupidus, improbus, & ad ſummam timidus eſt.* Eodem modo & alia ſe habent, quae a phyſignomonibus vulgo circumferuntur. Quamuis enim illi alia ſequantur principia: regulae tamen ipſae facile cum noſtris poſſent conciliari, ſi id nunc ageremus.

§. VI.

Enimuero non modo ex principiis phyſicis quadruplex haec inceſſus differentia ſequi videtur, verum etiam ex ipſis propenſionibus primariis, quas cum temperamentis eſſe coniunctas, philoſophia moralis docet. Primaria cholericorum inclinatio eſt ambitio. Qui vero hac gloriae atque honorum ſiti aduruntur, ii nihil faciunt reliqui, vt auctoritatis & prudentiae laudem ſibi concilient. Hinc ſicuti ab omni leuitate, ita & ab inceſſu celeri & concitato abhorrent, & greſſus omnes ad grauitatem quamdam componunt. (b) Sanguinei ad voluptates animum adiiciunt At vero voluptuoſi, quum nullius rei minus, quam morae, patientes ſint, praetereaqae inconſtantes & hilares: inceſſum quoque hiſce eorum moribus oporter eſſe conuenientem, id eſt, mollem, celerem, inconſtantem, talem denique, qualem ſupra deſcripſimus. Melancholiae indiuiduus comes auaritia eſt. Hac vero inexplebili opum accumulandarum auiditate quicunque laborant, decorum omnium minime curant, & quum in rebus omnibus mira eorum eluceat lucri cupiditas, & tamen iudicio & ingenio deſtitutis male ipſis pleraque procedant, feſtinantes fere nihil agunt. Hinc denuo in medio poſita eſt ratio, quamobrem in ipſis inceſſum difficilem, moleſtum, in-

(a) Adamantius *in Phyſiogn. cap. XXVI. p. 217.* (b) *Vid.* Budd. *Elem. philoſ. moral. cap. V. §. XXIII. p. 165.*

incompoſitum & praecipitem notauerimus. Phlegma torporem & ſomnolentiam inducit propemodum inexpugnabilem, & ſic reliquis temperamentis obicem potius ponit, quam vt inclinationem ſingularem producat. Hinc magnus horum hominum torpor, magna ſocordia & ſomnolentia. Nec mirum profecto, & inceſſum eorum lentum dici, qualem in aduocatis ſuis miratur apud PLAVTVM (c) Agoraſtocles adoleſcens, quos vocat

homines ſpiſſigradiſſimos,
Tardiores multo, quam corbitae ſint in tranquillo mari.

& pergens in eorum criminatione:

Nec quidquam mihi hos patronos elegi, loripedes tardiſſimos,
Qui ſi ituri hodie eſtis, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Nam iſte quidem gradus ſecretus eſt cribro pollinario.

Videtur quidem PLAVTVS notare homines triuiali faſtu turgentes: ſed neſcio an facetius quiſquam deſcribere poſſet inceſſum phlegmaticorum, quos repere potius, quam progredi, ſupra diximus.

§. VII.

Iactis his tractationis noſtrae fundamentis, regulae ſpeciales, vulgaribus multo certiores, facile poſſunt ſuperſtrui. Huius vero antequam faciamus periculum, hoc obſeruari velim, coniungendas eſſe cum his hypotheſibus obſeruationes, in vita communi obuias. Ars enim ſemeiotica, ſeu aliorum mores ex certis ſignis, quo etiam inceſſus pertinet, cognoſcendi, non ſolum ex ratiocinatione, ſed & ex diuturna obſeruatione maxime effloreſcit. Quamuis enim vel ſola ratiocinatione intelligere poſſimus, tardusne, an celer, grauis, an incompoſitus inceſſus huic vel illi temperamento conueniat: tamen ſi de geſtibus corporisque habitu, qui ad inceſſum grauem, incompoſitum, moderatum, lentum, breuem, longum & ſic porro, requiritur, quaeſtio ſit: tantum abeſt, vt ſola ſufficiat ratiocinatio, vt opus ſit attenta plurium ſenſionum obſeruatione, quae regulas ratiocinatione conſtitutas ſuppleat, confirmet & clariores reddat. Et haec attenta plurium ſenſionum obſeruatio maximum quoque in diiudicando inceſſu, cum temperamentis mixtis coniuncto, momentum habet. Tametſi enim ex comparatione quatuor fundamentorum, quae (§. V.) iecimus, quodammodo conſtare poſſit, qua-

(c) *Vide* Plautum *in Poenulo Act.* III. *Scen.* I. *v.* 1. *ſequ.*

menti phlegmatici, ad ſegnitiem & torporem inducendum natura comparati. Iidem iactant canonem: *Cuius paſſus ſunt lati & tardi, proſperabuntur in omnibus factis ſuis.* Nec id quidem male. Eſt enim hoc ſignum temperamenti cholerici, res maximas molientibus aptiſſimi. Porro & hoc eorumdem eſt ſcitum: *Qui breuis & celeris eſt ingreſſus, moleſtus eſt, & non perfectiuus.* Recte & hoc. Habes enim characterem melancholicorum, qui, quum ſemper moueant, promouent nihil, laborioſi magis, quam in elaborando felices. Et hinc ADAMANTIVS (a) ad auaritiam hoc ſignum retulit, dum ait: Ὁ δὲ ταχὺ μὲν, μικρὰ δὲ βαίνων, φιλοκερδὴς, κακοῦργος. δειλίας δὲ εἰς ἄκρον ἥκων. *Qui velociter & breuiter incedit, lucri cupidus, improbus, & ad ſummam timidus eſt.* Eodem modo & alia ſe habent, quae a phyſignomonibus vulgo circumferuntur. Quamuis enim illi alia ſequantur principia: regulae tamen ipſae facile cum noſtris poſſent conciliari, ſi id nunc ageremus.

§. VI.

Enimuero non modo ex principiis phyſicis quadruplex haec inceſſus differentia ſequi videtur, verum etiam ex ipſis propenſionibus primariis, quas cum temperamentis eſſe coniunctas, philoſophia moralis docet. Primaria cholericorum inclinatio eſt ambitio. Qui vero hac gloriae atque honorum ſiti aduruntur, ii nihil faciunt reliqui, vt auctoritatis & prudentiae laudem ſibi concilient. Hinc ſicuti ab omni leuitate, ita & ab inceſſu celeri & concitato abhorrent, & greſſus omnes ad grauitatem quamdam componunt. (b) Sanguinei ad voluptates animum adiiciunt. At vero voluptuoſi, quum nullius rei minus, quam morae, patientes ſint, praetereaque inconſtantes & hilares: inceſſum quoque hiſce eorum moribus oportet eſſe conuenientem, id eſt, mollem, celerem, inconſtantem, talem denique, qualem ſupra deſcripſimus. Melancholiae indiuiduus comes auaritia eſt. Hac vero inexplebili opum accumulandarum auiditate quicunque laborant, decorum omnium minime curant, & quum in rebus omnibus mira eorum eluceat lucri cupiditas, & tamen iudicio & ingenio deſtitutis male ipſis pleraque procedant, feſtinantes fere nihil agunt. Hinc denuo in medio poſita eſt ratio, quamobrem in ipſis inceſſum difficilem, moleſtum, in-

(a) Adamantius *in Phyſiogn. cap. XXVI. p. 217.* (b) *Vid.* Budd, *Elem. philoſ. moral. cap. V. §. XXIII. p. 165.*

Digitized by Google

incompoſitum & praecipitem notauerimus. Phlegma torporem & ſomnolentiam inducit propemodum inexpugnabilem, & ſic reliquis temperamentis obicem potius ponit, quam vt inclinationem ſingularem producat. Hinc magnus horum hominum torpor, magna ſocordia & ſomnolentia. Nec mirum profecto, & inceſſum eorum lentum dici, qualem in aduocatis ſuis miratur apud PLAVTVM (c) Agoraſtocles adoleſcens, quos vocat

homines ſpiſſigradiſſimos,
Tardiores multo, quam corbitae ſint in tranquillo mari.

& pergens in eorum criminatione:

Nec quidquam mihi hos patronos elegi, loripedes tardiſſimos,
Qui ſi ituri hodie eſtis, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Nam iſte quidem gradus ſecretus eſt cribro pollinario.

Videtur quidem PLAVTVS notare homines triuiali faſtu turgentes: ſed neſcio an facetius quiſquam deſcribere poſſet inceſſum phlegmaticorum, quos repere potius, quam progredi, ſupra diximus.

§. VII.

Iactis his tractationis noſtrae fundamentis, regulae ſpeciales, vulgaribus multo certiores, facile poſſunt ſuperſtrui. Huius vero antequam faciamus periculum, hoc obſeruari velim, coniungendas eſſe cum his hypotheſibus obſeruationes, in vita communi obuias. Ars enim ſemeiotica, ſeu aliorum mores ex certis ſignis, quo etiam inceſſus pertinet, cognoſcendi, non ſolum ex ratiocinatione, ſed & ex diuturna obſeruatione maxime effloreſcit. Quamuis enim vel ſola ratiocinatione intelligere poſſimus, tardusne, an celer, grauis, an incompoſitus inceſſus huic vel illi temperamento conueniat: tamen ſi de geſtibus corporisque habitu, qui ad inceſſum grauem, incompoſitum, moderatum, lentum, breuem, longum & ſic porro, requiritur, quaeſtio ſit: tantum abeſt, vt ſola ſufficiat ratiocinatio, vt opus ſit attenta plurium ſenſionum obſeruatione, quae regulas ratiocinatione conſtitutas ſuppleat, confirmet & clariores reddat. Et haec attenta plurium ſenſionum obſeruatio maximum quoque in diiudicando inceſſu, cum temperamentis mixtis coniuncto, momentum habet. Tametſi enim ex comparatione quatuor fundamentorum, quae (§. V.) iecimus, quodammodo conſtare poſſit, qua-

(c) *Vide* Plautum *in Poenulo Act.* III. *Scen.* I. *v.* 1. *ſequ.*

qualis emergere debeat ex iſta temperamentorum mixtura incedendi ratio: obſcurae tamen manebunt regulae, niſi diligens obſeruatio geſtuum, omniumque in vniuerſo corpore motuum, acceſſerit. Vnde hic maxime valet, quod de ſignis morum e facie humana petendis praecipit vir illuſtris, CHRIST. THOMASIVS (d) *Aeque ratiocinatione, aut certe attenta obſeruatione plurium ſenſionum opus eſt in cognoſcendis facierum* (adde & inceſſus) *ſignis plerorumque hominum, in quibus non vna aliqua paſſio prae reliquis dominatur, quia intellectus noſter habet congenitas quidem notitias paſſionum ſingularium dominantium, non vero mixtarum.* Maneat ergo hoc fixum ac certum, in cognoſcendis diſtinctae incedendi formis, ratiocinationem non tantum, ſed & attentam plurium ſenſionum obſeruationem vtramque facere paginam, atque ex hac illam hinc inde ſupplendam illuſtrandamque eſſe.

§. VIII.

Iam demum ad ipſos, quos reliquis certiores arbitramur, canones progredimur, &, vt ordinis nobis conſtet ratio, a temperamento cholerico, id eſt, ſignis ambitionis capimus primordia. Hoc vitium prout aliis temperatum eſt propenſionibus, varias induere formas, omnes, qui mores hominum paullo attentius contemplantur, non inuiti fatebuntur. Attamen ſi recte poſueris calculum, ad tria ſumma genera omnes referri poſſe intelliges. Eſt enim ambitio alia *ſtulta* & *ridicula*, alia *bruta* & *thraſonica*, alia *ſpecioſa*. *Stultam* & *ridiculam* vocamus, quae praerogatiuam adfectat in rebus nihili & futilibus: *Thraſonicam*, qua quis praeferendum ſe aliis exiſtimat ob actiones in ſe vitioſas & turpes: *ſpecioſam* denique, qua quis ob ſingulares animi aut corporis dotes palmam ſibi, contemtis aliis, depoſcit. Luculentiſſimum ſtultae ambitionis exemplum ab elegantiſſimo IANO NICIO ERYTHRAEO (e) memoriae proditum legimus in BELMONTIS CAGNOLI vita, inter cuius ſtulta ac ridicule geſta, qualia de eo multa narrat, non poſtrema ſunt, quae ERYTHAREVS his verbis refert: *Primum in heroico carmine multis partibus ſe Torquato Taſſo*, (quis vero tanto inter Poetas nomini non adſurgit!) *ſuperiorem fingebat, ac propterea multos, ex ſua Aquileia capta ſoloque aequata, rhythmos, octonis incluſos verſibus, ſelegerat, ac ſeorſum a ceteris vna cum totidem Torquati Taſſi eiusdem fere argumenti verſibus eden-*

(d) Chriſt. Thomaſius *in Fundamentis Iur. Nat. & Gent. lib. I. cap. I. n.* 114. *p.* 37.
(e) *Vid.* Pinacoth. I. *n.* 8. *p.* 22.

Digitized by Google

edendos curauerat, vt fieri iudicium poſſet, quantum ipſe illis praeſtaret. Deinde homo, gloriarum pleniſſimus, ſibi perſuadebat, in toto orbe terrarum celebratum ſuum nomen eſſe, ac ſi litteratus quiſpiam ipſi aduenienti continuo non adſurrexiſſet, elatus iracundia, hiſce hominem verbis accipiebat: Itane? Abbas Cagnolus, euerſae Aquileiae, & tantorum carminum auctor, tuam potuit notitiam effugere? non ſit veriſimile. Et quo tempore Cardinalis a Balneo aulae ludus erat, cum die quodam in Humoriſtarum coetum ſe intuliſſet, & amatoria quaedam carmina ab alio, vt ipſe dicebat, confecta, qui in eius diſciplina educatus eſſet, ſenex candidiſſimus recitaſſet, omnium in ſe riſus excitauit. Quamobrem ille, inflammatus ira: Quid ridetis, inquit, inſani? Ego ſum ille Abbas Cagnolus, omnium, qui ſunt ex hoc numero, multo antiquiſſimus, quique ex dirutae Aquileiae poemate tantam mihi gloriam famamque collegi, vt nullus in terra viuat, cuius nomen ſit apud omnes illuſtrius & clarius Haec ERYTHRAEVS, qui & hoc addit, hominem ridiculo ſui amore inſanientem, ampliſſimorum honorum ſpe animo concepta, ex pediſſequis aliiſque imi ſubſellii viris & Gnathonibus, numeroſam ſibi familiam elegiſſe, & illum domus ſuae praefectum, illum ſibi cubicularium, illum pincernam, illum conuiuii magiſtrum, conſtituiſſe. Ridiculum profecto caput, & quod vix denis Anticyris deterſiſſes. Sed neſcio an non illud inſania ſuperauerit alterum, IACOBVS puta CLAVERIVS, (f) quem idem auctor perhibet, a pueris ex ſchola redeuntibus, blanditiis, laudibus & iuglande, melle condita, verſiculos quosdam de laudibus ſuis ſcriptos extorſiſſe, coniunctim deinde ab ipſo editos duobus voluminibus. Qui rebus eiusmodi futilibus ſe efferunt, quis tandem eos non ineptiſſime ambitioſos dixerit? Et in hoc numero eſſe merito dixeris totum illud genus mortalium, *qui*, vt ait TERENTIVS, *eſſe primos ſe omnium rerum volunt, nec ſunt*, qui ſi vltra triuium ſapiunt, iucundiſſimo hoc imaginationis errore deluſi ſtatuas aureas & tantum non ſupplicationes ad omnia Deorum puluinaria ſibi depoſcuut, qui denique laudes ipſi ſuas pleno ore ebuccinant, ſi nomē ſuum e praelo aliquando exiiſſe meminerint. Quin & illud ipſum vitium, quod nouo pedantiſmi nomine (g) percrebuit, reuera eſſe ridiculae huius ac deſipientis ambitionis ſpeciem, res ipſa docet, & tradita a tot viris doctiſſimis definitio. Quamuis enim hoc hominum genus ab omnibus ob vitae ſordes, quibus plerumque indulget, exſibiletur, & in tritarum vocum, obſcurarumque diſtinctionum &

(f) Eiusd. *Pinacoth. l. n. 3. p.* (g) *Vid.* Huberi *Orat. de Poedantiſm.*

& abſtractionum inueſtigatione ſomnum plerumque vigiliaſque reponat: tamen ineptas haſce tricas, ad ſterquilinium iure damnandas, pretioſarum gemmarum inſtar venum exponit, & non niſi magnifice de iſtis loquitur, quin bidental motum eſſe vociferatur, ſi quis parum honorifice de eorum ſtultitia ſentiat. Quis riſum vero teneat, ſi viderit homines, tam nullius momenti rebus gloriantes? Sanos ne putemus, qui hoc morbo laborant? Minime. Haec enim

Non ſani eſſe hominis, non ſanus iuret Oreſtes.

Quare aequo animo ferant omnes magniloqui pedantae, ſi eos ridiculae ambitionis inſimulauerimus. Ad Thraſonicam & brutam ambitionem quod attinet, diximus eam ob actiones natura ſua vitioſas & turpes praerogatiuam adfectare. Et talium quidem hominum exempla quotidie in omni vitae genere ocurrunt. Sunt, qui non niſi palmas & adoreas narrant, & pugnas, cum aliis ob leuiuſculam iniuriam pugnatas, qui occiſorum a ſe aut vulneratorum tantum numerum ineunt, vt a bello Troiano eos redire crederes. Recte illis acclamaret Artotrogus apud PLAVTVM: (g)

Memini: Centum in Cilicia,
Et quinquaginta centum Sicolatronidae,
Triginta Sardis, ſexaginta Macedones,
Sunt homines, quos tu occidiſti vno die.

Alii, abdomini nati, non niſi Scythica ſcyphorum certamina, validasque in exhauriendis poculis vires loquuntur, & alios ſe propinando tantum non enecaſſe, iactant. Alii ſcorta & impuros amores recenſent & Herculeas noctes, & cum PLAVTINO illo milite idemtidem repetunt querelam:

Nimia eſt miſeria, pulchrum eſſe hominem nimis.

Quid dicam de illis, qui fraudibus, calumniandi arte, obſcoenitateque ſibi mirifice placent, & neſcio quas prudentiae ingeniique laudes ſibi ob haec ſcelera pollicentur? At mittamus tandem homines impuriſſimos, & id adhuc obſeruemus, ambitionem Thraſonicam in ſtultam & ridiculam ſaepius degenerare, adeo vt Thraſones perſaepe non minus ſtulta & ridicula faciant, quam aut Cagnolus ille, aut Clauerius, de quibus iam proxime diximus. Quare TERENTIVS, mirus in deſcribendis hominum ingeniis artifex, Thraſoni ſuo non ſolum brutae, ſed & ſtul-

(g) Plaut. *Mil. glorioſ. Act. I. Scen. I. v. 42.*

ſtultae ambitionis characteres tribuit. (h) Reliqua eſt ambitio ſpecioſa, quam ob ſingulares corporis animique dotes praerogatiuam adfectare diximus. Et haec quidem, pro diuerſitate obiectorum, eſt vel *aulica*, qua quis ob prudentiam, vel *erudita*, qua ob ſcientiam, vel *militaris*, qua ob fortitudinem, vel *phariſaica* denique, qua ob ſanctitatem imaginariam ſe omnibus eſſe anteferendum, reliquos velut vmbras volitare, exiſtimat. Vbi tamen nolim exiſtimes, hac diſtinctione ad ſtatum hominum reſpici. Animus enim hic ſpectatur potiſſimum, qui in hominibus etiam viliſſimis ita poteſt eſſe adfectus, vt ab ambitione vel aulica vel militari vel erudita vexetur.

§. IX.

Quum itaque tam varia ſit ambitio, nec dubitandum videatur, quin ſingulae paene ſpecies inceſſu etiam ſe prodant: proximum eſt, vt demum canones huc pertinentes ſubiiciamus. Statuimus ergo primo: *Inceſſum cum adfectatione quadam & moleſtia tardum, greſſus Hiſpanicos, habitum corporis ad pompam compoſitum, ceruicem obſtipam & vultum adſeueratum, eſſe ſigna ambitionis ridiculae.* Quum enim ſupra demonſtratum ſit, ambitioſos tardo lentoque inceſſu moueri, ab ambitione vero ſtulta iudicium omne abſit quam maxime, tales denique homines pulcherrimum ſibi ducant, (i)

Monſtrari digito, & dicier: hic eſt;

non poteſt non eorum inceſſus taedioſam tarditatem, & cum adfectatione & moleſtia coniunctam, prae ſe ferre. In quo autem conſiſtat iſta adfectatio, obſeruatione plurium ſenſionum conſtat, nimirum in greſſibus Hiſpanicis, in corpore ad pompam ridicule compoſito, in ceruice alta & obſtipa, vultu denique inter incedendum adſeuerato, & quaſi ſublime quid meditante. Vnde ſane tam ridiculus iſtorum hominum incedendi mos eſt, vt vel ſeuerum os Catonis eorum adſpectu in riſum ſolueretur. Quare & multi auctores grauiſſimi venuſte admodum & facete eorum greſſus deſcribunt, & tam viuide adumbrant, vt eiusmodi oſtentatores te coram intueri credas. EPICTETVS, ſalſe perſtringens eos, qui admirationi eſſe cupiunt, id eſt, homines, ſcholaſtico ſupercilio ſeu pedantiſmo auctoritatem aucupantes, ita infit: (k)

(h) *Vide* Terentii *Eunuchum, vbi act. IV. Scen. VII. inuenies characteres ambitionis Thraſonicae; Act. III. Scen. I. ridiculae & ſtultae eidem perſonae tributos.*
(i) Perſ. *Satyra I. v. 28.* (k) *Vid.* Arrian. *Diſſert. Epict. lib. I. cap. XXI. pag.* 139.

Tί ἐν ἡμῖν ὀβελίσκον καταπιὼν περιπατεῖς; ἤθελον, ἵνα με καὶ οἱ ἀπαντῶντες θαυμάζωσι, καὶ ἐπακολουθοῦντες ἐπικραυγάζωσιν· ὦ μεγάλου φιλοσόφου. Quid ergo nobis tanquam obeliſco deuorato obambulas? Vellem, me obuiis etiam admirationi eſſe, & ſectantes mihi adclamare: O magnum philoſophum! En hic corpus, ad faſtuoſam pompam compoſitum, quod in ipſo canone notauimus. Nec minus diuite vena eiusdem notae homines his verbis, tamquam coloribus quibusdam depinxit PERSIVS: (l)

> *Obſtipo capite, & figentes lumine terram,*
> *Murmura quum ſecum & rabioſa ſilentia rodunt,*
> *Atque exporrecto trutinantur verba labello.*

En hic obſtipam ceruicem & vultum adſeueratum, quem in eiusmodi hominum inceſſu notauimus. Recte enim obſeruat poeta, hos homines faciem inter ambulandum tam curioſe ad quamdam ſeueritatem componere, vt neſcio quid magnum & vniuerſae reipublicae ſalutare meditari videantur. Sed principem hic locum merentur elegantiſſima HIERONYMI verba, (m) ex illis Perſianis, vt videtur, expreſſa, quibus, tamquam penicillo quodam, ridicule ambitioſos delineat: *Alii, ſublatis in altum humeris, & intra ſe neſcio quid cornicantes, ſtupentibusque in terram oculis, tumentia verba trutinant, vt, ſi praeconem addideris, putes incedere praefecturam.* Nihil profecto in hos homines dici poterat ἐμφατικώτερον. Vere enim tantam ſuperciliis nubem inducunt, tamque meditabundi incedunt, vt, qui inſaniam eorum ignorat, illos incedentes de capeſſendo orbis terrarum imperio conſultare crediturus ſit.

§. X.

Sed ad Thraſonicam ambitionem pergimus, quae, quum tot paene obiecta habeat, quot ſunt vitia, ſufficiet in praeſenti, de iis nonnulla dixiſſe, quibus in armorum conflictu, rixis, nocturnis vociferationibus, feneſtrarum oppugnationibus, & ſimilibus facinoribus omnis poſita eſt gloria. Horum inceſſum ſecundo canone ita depingimus: *Inceſſus tardus & interruptus, cum motu corporis erecto, geſticulatione brachiorum gladiatoria, ceruice exſerta, vultuque truce, & ad terrorem incutiendum compoſito coniunctus, ſignum eſt ambitionis Thraſoninicae.* Tarditas inceſſus ſecundum ea, quae §. V. notauimus, ex ambitione

(l) *Vid.* Perſ. *Sat.* III. *v.* 80. (m) *Vid.* Hieronym. *Epiſt. IV. ad Ruſtic. Monachum T. I. Opp. p.* 30. *edit. Francof.*

bitione proficiſcitur. Quum vero hi homines nihil reliqui faciant, vt terrorem aliis iniiciant: mirum profecto eſſet, niſi omnes geſtus huc referrent. Hinc inceſſum eorum diximus eſſe interruptum. Saepius enim in via reſiſtunt, & quaſi ſpeculantur, an pugnandi ſit occaſio futura. Hinc deinde corpus eos erigere notauimus, quaſi maiores adparere vellent, id quod Latini vocant *alte incedere.* (n) Hinc porro eſt, quod brachia ita mouent, quaſi aut excipiendi eſſent ictus, aut inferendi, quodque ceruicem exſerunt, tamquam alios inſultando prouocaturi. Denique incedentes vultum minarum ferocia muniunt, vt Furiarum crederes domicilium, non alia quidem de cauſſa, quam vt obuii, viſa tam horrenda facie, tanquam obiecto Meduſae capite, obrigeſcant. Omnia haec ex attenta obſeruatione conſtant, nec vlla indigent probatione, niſi apud eos, qui Thraſones nunquam viderunt. Sane & veteres hoc obſeruarunt, e quorum numero ADAMANTIVS (o) hoc ſignum ad ambitionem thraſonicam retulit, his vſus verbis: Ἐι δὲ ἑκὼν βραδύνοι καὶ ἐφιςάμενος γὲ ἐν ταῖς ὁδοῖς περιβλέποι, ὑφαυχενῶν ἴσι καὶ ὑβριςὴν ὄντα καὶ ὑπερήφανον. *Quod ſi quis tardo gradu incedit, & ſponte moratur in viis, hunc tu ſcito eſſe glorioſum, iniurioſum & ſuperbum.* Quin ipſe etiam CICERO, (at quantus in deſcribendis hominum ingeniis artifex,) iisdem paene characteribus vtitur, quoties Thraſonum mores deſcribit. In oratione pro P. Sextio (p) id agit ex inſtituto, vt Gabinium & Piſonem Coſſ. parum frugi eſſe, ex inceſſu demonſtret. Hinc ait: *Quorum per Deos immortales ſi nondum ſcelera vulneraque inuſta reipublicae vultis recordari, vultum atque inceſſum animo intueamini, facilius facta eorum occurrent mentibus veſtris, ſi ora ipſa oculis propoſueritis.* Quibus praemiſſis, alterum deſcribit tanquam hominem laſciuia & luxu diffluentem, alterum tamquam Thraſonem, & mollitiem ſuam ſupercilio, & neſcio quo terribili adſpectu obtegentem. De hoc poſteriore: *Alter*, inquit, *o Dii boni, quam teter incedebat, quam truculentus? quam terribilis adſpectu? Vnum te aliquem ex barbatis illis, exemplum imperii veteris, imaginem antiquitatis, columen reipublicae, diceres intueri. - - Nam quid ego de ſupercilio dicam? quod tum hominibus non ſupercilium, ſed pignus reipublicae, videbatur. Tanta erat grauitas in oculis, tanta contractio frontis, vt*

 illo

(n) *Vide de inceſſu alto §. ſequentem, vbi de* ambitione ſpecioſa. (o) Adamant. *in Phyſiogn. cap. XXVI. p. 216.* (p) Cicero *Orat. pro P. Sexto cap. VII. VIII. pag. 345.*

illo ſupercilio respublica, tanquam Atlante caelum, niti videretur. Erat denique hic omnium ſermo: Eſt tamen reipublicae magnum firmumque praeſidium. Quis tandem in his CICERONIS verbis non agnoſcat Thraſonem quemdam aut glorioſum militem? Quis, vel hac ſibi ob oculos poſita inceſſus ratione, non colligat, conſulem iſtum hoc, quem hactenus deſcripſimus, ambitionis ridiculae morbo grauiſſime laboraſſe?

§. XI.

Reliqua eſt ambitio ſpecioſa, cuius quum quatuor conſtituerimus ſpecies, obſeruari velim, nonniſi aulicam, militarem & phariſaicam ſingulari ſeſe inceſſu prodere, eruditam vero non aeque, niſi in abſurdiſſimum pedantiſmum degenerauerit, cuius characterem iam ante communicauimus. Deinde nec hoc praetermittendum eſt, aulicam & militarem vix inceſſu poſſe internoſci, niſi quod vultus illius generis hominibus inter ambulandum placidior ſit & grauior, his multo efferatior & proteruior. Quibus praemiſſis obſeruationibus, hunc de ambitione aulica condimus canonem: *Inceſſus tardus, altus, conſtans & grauis, cum motu corporis reciproco & motu manuum decoro coniunctus,* eſt ſignum ambitionis tum aulicae, tum militaris, quanquam in illa vultus fere eſt placidior, in hac ob ceruicem inflexam & elatum ſupercilium multo efferatior. Tribuimus itaque huius generis ambitioſis inceſſum tardum, quem cum omnibus, quos vana vexat ambitio, communem habent. Addimus deinde inceſſum altum, quo quid intellectum voluerint Latini, iam ſuperiore paragrapho oſtendimus. Hic enim character & in ambitione ridicula, & in ſpecioſa, conſpicitur, illud modo ſi obſeruaueris diſcrimen, quod in illa altus inceſſus cum turpi & incurrente in oculos adfectatione coniunctus, in hac multo grauior ſit & adſpectu iucundior. Vnde etiam poetae tum Diis, tum heroibus viriſque excellentibus inceſſum altum attribuunt. Sic maieſtatis plenum Stiliconis ſui inceſſum CLAVDIANVS his verbis praedicat: (q)

Spondebatque ducem celſi nitor igneus oris
Membrorumque motus, qualem nec carmina fingunt
Semideis: Quacunque alte gradereris in vrbe,
Cedentes ſpatiis adſurgentesque videres.

Et

(q) Claudius *lib. I. de laud. Stilic. v. 25.*

Digitized by Google

Et alio loco Honorii inceſſum hoc modo deſcribit: (r)

Sic te teſtatur & offert
Celſa poteſtatis ſpecies, non voce feroci,
Non alto ſimulata gradu, non improba geſtu.
Adſectant alii quicquid fingique laborant,
Hoc donat fortuna tibi.

Nec ſane mirum eſt, ſi homines admirationi aliis futuri, maiores quaſi atque erectiores, quam ſunt, videri velint, & ſic alto greſſu, tanquam cothurno, innixi, incedant. Adiecimus porro motum grauem & conſtantem, quippe qui ambitioſorum genio videtur digniſſimus. Nam quemadmodum omnem leuitatem cane peius & angue fugiunt, ita & paſſus veluti omnes ad menſuram componunt, vt neque tardi nimis, neque celeres adpareant. Id quod & CICERO (s) in homine, qualem fingit, virtute praedito, id eſt, vt ego interpretor, honoris, & exiſtimationis ſuae ſtudioſo, requirit. (t) Videri quidem hic poteramus parum accurati, dum talem ambitioni ſpecioſae inceſſum tribuimus, qualis paene in hominibus virtute ornatis conſpicitur. Sed in vado rem omnem eſſe arbitramur. Quis enim ignorat, ambitionem aulicam & militarem, quum plerumque haut parum voluptatis ſibi admixtum habeat, miram virtutis ſpeciem prae ſe ferre? Vnde nec mirandum, inceſſum eorum ad hominum virtute praeditorum motum proxime accedere videri. At poterunt tamen facile internoſci, ſi obſeruetur, emendatae mentis homines, minus tarde, minusque alte incedere, quam ambitioſos, & ſic in hoc quoque retinere mediocritatem. Diximus quoque, ambi-

(r) Id. *de nupt. Honorii v. 236. ſequ. Confer* Caſp. Barthii *Adnot. ad Stat. Papinian. T II. p. 394. & T. I. p. 19. vbi inceſſum amplum & altum inſignem arguere virum ait, quod tamen limitandum videtur, niſi turpis adſit adſectatio, quae potius ambitionem ridiculam ſignificat.* (s) Cicero *lib. I. de officiis cap. XXXVI.* (t) *Dudum obſeruatum eſt eruditis, Ciceronem aliosque huius generis ſcriptores, ſicubi homines virtute praeditos deſcribunt, plerumque hanc laudem tribuere ambitioſis. Reuera enim ambitio plerisque gentilium philoſophis virtutis eſſe incitamentum videbatur. Qua de re legi merentur* Ciceronis *Orat. pro Archia poeta cap. XI. p. 292. & inſignis locus* Marini *in vita Procli cap. XVI. p. 38. vbi Marinus, quum Procli ambitionem negare non poſſet, eam ita excuſat:* Verum non erat ambitio in eo, vt in plerisque, vitium, propterea quod ad bonum tantum reſpiciebat & ad virtutem. Ac fortaſſe ne fieret quidem in hominibus quidquam praeclarum, absque hac animi concitatione.

ambitioſis motum corporis conuenire reciprocum. Quamuis enim ceteroquin ſtatum corporis erectum teneant: fit tamen ob motum tardiorem, & greſſus paullo ampliores, vt anteriorem corporis partem modo dextrae, modo laeuae, paullulum obuertant. Denique obſeruamus, omnem geſticulationem ineptam a motu ambitioſi longiſſime abesſe, quum eam leuitatis, & neſcio cuius adfectationis notam eſſe, vel pueris notum ſit. Equidem non dicimus, ab omni brachiorum motu abſtinere ambitioſum, quippe quod experientiae quotidianae repugnaret: attamen ille ita comparatus eſt, vt decorus potius, adſpectuque iucundus, quam adfectatus & celerior, adpareat, id quod & SCIPIONI CIARAMONTIO (u) obſeruatum eſt. Adnotauimus quoque nonnulla de vultus forma, quae in vtraque ambitionis ſpecie eſt notabilis, & eam prodere videtur certiſſime. Quemadmodum enim, qui aulica ambitione turgidi ſunt, vultum praeferunt placidiorem, & quaſi ſerenum, ita militaris gloriae cupidorum vultum ob ſupercilium & inflexam ceruicem multo eſſe efferatiorem, diximus. Non heri demum aut nudius tertius nata eſt haec de inflexa in ſiniſtram ceruice obſeruatio: ſed iam tum perſpectam eam habuerunt antiqui, qui iſtam ceruicis formam indicium fortitudinis certiſſimum iudicarunt, ideo, quod hic geſtus educendo gladio videretur conuenientiſſimus. Obſeruarunt hunc geſtum in AVRELIANO AVG. milites, (x) quem inde cognomen: *Manu ad ferrum* manſit. Sed & in ALEXANDRO M. tale quid obſeruat PLVTARCHVS, (y) quippe cui tribuit *ἀνάτασιν τοῦ αὐχένος εἰς εὐώνυμον ἡσυχῇ κεκλιμένην*, *proiectum ceruicem, & in ſiniſtrum humerum leuiter inflexam*, additque, eum Alexandri geſtum complures poſtea eius ſucceſſores & amicos fuiſſe aemulatos. Vnde & in numis Seleucidarum & Ptolemaeorum, a VAILLANTIO editis, hoc ceruicis ſiniſtrorſum inflexae ſchema ſubinde adparet. Heroicam vero fortitudinem hoc geſtu non obſcure innui, communis eorum eſt ſententia, qui ethicam ſemeioticam ſcriptis illuſtrarunt, licet ADAMANTIVS (z) iſtum ad ſuperbiam Thraſonicam referre malit, forte quod Thraſones plerumque ad ambitionis militaris formam inceſſum ſuum quam maxime componunt.

§. XII.

Ad ambitionem PHARISAICAM noſtra ſe nunc conuertit oratio, quae ſe

(u) Scipio Claramontius *l. c. p.* 496. (x) Vopiſc. *in Aureliano cap. VI. p.* 417.
(y) Plutarchus *T. I. Opp. p.* 66. (z) Adamantius *l. c.*

ſe omnium maxime inceſſu & motu corporis ſolet prodere. Quum enim eius generis hominibus omnis pietatis laus in externo quodam ſchemate poſita ſit, quo ſublato, nihil ſanctitatis ipſis futurum eſſet reliquum: conſequens omnino eſt, vt inceſſu etiam aliis admirationi eſſe velint. Eſto ergo canon: *Greſſus lenti, corporis habitus veluti in ſe contractus, caput demiſſum, oculi deiecti, & ſubinde ad caelum ſublati, totus vultus toruus, ſuſpiria altius & frequentius ducta, ceteris paribus, ſignum ſunt ambitionis phariſaicae.* Tarditatem cum reliquis ambitioſis *phariſaei* habent communem, id vero proprium, quod corpus contrahunt adeo, vt vix vllam in humeris & brachiis motionem reperias, quin brachia adglutinata, aut potius omni ſanguine neruisque deſtituta, crederes. Quia enim corporis, humerorum & brachiorum motus facile vel ſuperbiae, vel leuitatis, ſuſpicionem iniicit, hi, vtraque carituri, ab omni prorſus motu abſtinent, vt obeliſcum quemdam aut Diogenis ſtatuam incedere credas. Sic

Stulti dum, fugiunt vitia, in contraria currunt.

Et hinc reddi poterit ratio, cur caput demittant, cur oculos deiectos humi veluti defigant, cur denique eos ſubinde ad caelum retorqueant, crebraque ab imo pectore ducant ſuſpiria. Audiunt enim, hos geſtus ab aliis laudari, tanquam quos verae pietatis ſenſus hominibus probis nonnunquam extorqueat: quamobrem pertinere hoc ad laudem ſuam arbitrantur, vt eos a non fucatae probitatis cultoribus mutuentur, ex re & vero iudicantes, nemini ſe eſſe perſuaſuros,quod pietatem colant, niſi his geſtibus tanquam perſona quadam tragica, turpiſſimam fraudem tegerent. Obſeruata haec iam olim ſunt in philoſophis, virtutis laudem adfectantibus; obſeruata deinde in monachis,& aliis pietatis fuco fallentibus. (a) Quin notus eſt SIXTI V. Pontificis Romani, iocus, qui interrogatus, cur, antequam iſtam dignitatem conſequeretur, capite oculisque ſubmiſſis inceſſerit? *Petri claues ſe quaeſiuiſſe*, reſpondit. Ceterum intellectum hunc canonem volumus *ceteris paribus.* Nam verae equidem virtutis & pietatis cultor tantum abeſt ab omni adfectatione in cultu atque motu corporis, vt potius accurate obſeruet, quod grauiter monuit SENECA: (b) *Illud autem te moneo, ne eorum more, qui non proficere ſed conſpici cupiunt, facias aliqua, quae in habitu tuo aut genere vitae notabilia ſint.* Attamen contingere poteſt, vt vel ob de-

(a) *Vid.* Eunapii *M. Aedeſius p.* 79. (b) Seneca *Epiſt. V.*

Digitized by Google

defectum iudicii, vel ob conſuetudinem, vel ob alias cauſſas, etiam vere pii tam adfectato inceſſu vtantur. Hinc prudentiſſime agent, qui hunc quidem canonem non temere adplicant cuiuis, nec quemquam ob talem inceſſum phariſaicae ambitionis inſimulant, niſi alia fictitiae pietatis ſigna ſimul hoc ſuadere videantur.

§. XIII.

Proximum iam eſt temperamentum ſanguineum, cuius in natura & characteribus indagandis opera noſtra nunc verſabitur. Praecipua, quam haec ſanguinis temperatura inducit, propenſio eſt voluptas, quam aeque, ac ambitionem, non vnius eſſe generis intelligimus. In eorum tamen maxime imus ſententiam, qui, eam in VENEREAM, BACCHICAM & AMICAM commodiſſime diſpeſci poſſe, ſtatuunt. Priores ob manifeſtam ſemper turpitudinem in ſe notae ſunt. Poſtremam, quam amicam vocamus, eam dicimus eſſe voluptatis ſpeciem, quae arctam coniunctionem animorum, & capiendam ex illa delectationem, anhelat. Primum voluptatis genus indiciis haut obſcuris cognoſcitur. Vnde de inceſſu laſciuorum hunc formamus canonem: ***Inceſſus agilis, mollis, & ad ſcenicam leuitatem formatus, nec non oculi, inter ambulandum procaciter circumacti, voluptatis venereae ſignum ſunt.*** Agilitatis & mollitiei iam ſupra (§. V.) rationem reddidimus: ſcenica vero leuitas ex ipſa impura libidine proficiſcitur. Solent enim iſti molliculi omnes geſtus ita efformare, vt & mares foeminarum perſonam induiſſe videantur, non alia de cauſſa, quam vt aliorum amores eo felicius aucupentur. Hinc greſſus veluti artificioſe metiuntur ac ſuſpendunt, hinc modo hanc, modo illam veſtium partem, mira manuum geſticulatione in ordinem redigunt. Denique quum oculis potiſſimum hoc inſtituatur aucupium, recteque a non nemine dictum ſit: (c) ***ὀφθαλμὸς ὁδὸς ἐρωτικῷ τραύματι, oculum eſſe viam, qua menti venerea vulnera infligantur***: fit inde, vt lubricos indomitosque oculos inter ambulandum huc illuc circumagant, & faſcinum veluti minari videantur. Atque eam ob cauſſam veteres olim veluti ex compacto haec ſigna ad laſciuum amorem retulerunt. Sane quod ad inceſſum agilem, & mollem ſcenicamque, de qua diximus, leuitatem attinet: ex iis miro conſenſu collegerunt voluptatem veneream. Hinc Chryſis apud PETRONIVM, (d) viſo laſciuo quodam iuuene: ***Quo inceſſus***, inquit, ***arte compoſitus, &***

ne

(c) Achilles Tat. *lib. I. conf.* Barth. *ad Claudianum p.* 800. (d) Petron. *p.* 53.

ne veſtigia quidem pedum extra menſuram aberrantia, niſi quod formam proſtituis, vt vendas? Sed paullo ante idem PETRONIVS (e) impuris proſtibulis tribuit

Fractos enerui corpore greſſus.

adeoque cum CATVLLO (f) facit, qui ſimilem ſcorti impuriſſimi characterem his verbis deſcribit:

Quae ſit quaeritis? illa, quam videtis
Turpem incedere, mimice, ac moleſte.

ſed ne in ſola poetarum verba iuraſſe videamur, addemus & philoſophos, ex quorum numero IVL. FIRM. MATERNVS (ff) ſatis eleganter: *Molliter*, ait, *ambulantes & ſuſpendentes veſtigia, eo dolere oſtendunt, quod viri nati ſunt.* Nec multum diſcrepare ab hac ſententia SENECAE (g) iudicium, ſequentia eius verba comprobant: *Omnia rerum omnium, ſi obſeruentur, indicia ſunt: & argumentum morum ex minimis quoque licet capere. Impudicum & inceſſus oſtendit, & manus mota, & vnum interdum reſponſum, & relatus ad caput digitus, & flexus oculorum.* Qui locus tanto nobis eſt gratior, quo & clariorem oculorum flexus facit mentionem. Is enim tam luculentus eſt amoris impudici index, vt eum & ſacri ſcriptores obſeruatione dignum iudicauerint. Notum eſt, quo loco APOSTOLVS habeat ὀφθαλμοὺς μεστοὺς μοιχαλίδος, *oculos adulterinos*, & quam diſcerte ſapientiſſimus SYRACIDES (h) puellam impuram & laſciuientem cognoſci oſtendat ἐν μετεωρισμοῖς ὀφθαλμῶν, καὶ ἐν τοῖς βλεφάροις αὐτῆς, *ex vagis & emiſſitiis oculis, eorumque palpebris.* Quin & profani auctores idem de emiſſitiis laſciuorum oculis ſentiunt, quorum e numero OVIDIVS, (i) talium obſeruator curioſiſſimus, Helenam introducit ita de Paride conquerentem:

Dummodo me ſpectas oculis, laſciue, proteruis,
Quos vix inſtantes lumina noſtra ferunt.

Ex quo ſimul intelligitur, cur Gallieno Imperatori IVLIANVS (k) in laudata ſatyra tribuat κίνησιν μαλακωτέραν, ὥσπερ τῶν γυναικῶν, *inceſſum molliorem, mulierum ritu*, addatque Silenum in illum ingredientem luſiſſe illud poetae:

(e) Idem *p.14.* (f) Catullus *p.22.edit.Scalig qui veram lectionem* Mimice *reſtituit, quum antea legeretur* Myrmice, *id eſt, formicarum more, qui character plane nihil ad rem facit.* (g) Seneca *Epiſt. LII. p. 264. Tom. I.* (h) Syracid. *cap. XXVI. v. 11.* (i) Ouid. *Epiſt. Helenae ad Paridem.* (k) Iulian. *Opp. p. 313.*

Qui tenerae auratus laſciuit virginis inſtar.

Hic enim character optime cum eius moribus conuenit, quem *abdomini & voluptatibus natum, dies ac noctes vino & ſtupris perdidiſſe*, refert TREBELLIVS POLLIO. (kk)

§. XIV.

Altera voluptatis ſpecies eſt BACCHICA: ſed eam ſingulari inceſſu ſeſe prodere vix arbitramur, niſi forte guloſis eiusmodi hominibus motum leuem, remiſſum, diſſolutum, ab omni decentia abhorrentem, ſordidum, pedes infirmos ac inſtabiles, & genua ſuccidua, adſcribere velis. At tanto magis ex inceſſu voluptas AMICA elucet. Solent enim hi homines paullo propius accedere ad decorum, quem hominibus virtute ornatis tribuimus, inceſſum, eo, quod inceſſu, inter voluptatem veneream & ambitionem ſpecioſam veluti medio, vtantur. Vnde canon: *Inceſſus agilis & tamen compoſitus, cum motu corporis decoro coniunctus, nec tamen mimicus, vultus denique ſerenus & hilaris indicant voluptatem amicam.* In promtu erit huius inceſſus cauſſa, ſi obſerues, multum hos homines trahere ab ambitione, quae deinde eorum inceſſum ita moderatur, vt nec graues ambitioſorum, nec molles voluptuoſorum greſſus referat, ſed ex vtrisque retineat aliquid, quod miram illi conciliat venuſtatem. Exempli loco procul dubio adduci poſſet TITVS VESPASIANVS, princeps, amicae voluptati deditiſſimus, dummodo auctores in deſcribendo eius inceſſu maiorem adhibuiſſent diligentiam. Sufficit tamen, quod in tota eius forma corporisque habitu plerique obſeruant *decorem* quemdam, & *ſingularem gratiam* (l) vnde etiam in eius inceſſu virtutes has eluxiſſe, merito colligimus.

§. XV.

Reliqua eſt tertia propenſio primaria, inexpleibilis illa OPVM CVPIDITAS, quae gradu magis quam ſpecie varia videtur. Quamuis enim multa eius ſint obiecta: ea tamen auaro non aliam ob cauſſam ſunt in deliciis, quam quia aeſtimationem admittunt. Hoc ergo vnum eſt, quod ſitit auarus, quodque vnice concupiſcit. Quare nec opus erit multis de auarorum inceſſu regulis. Vnicus enim, qui ſe vltro offert, ſufficiet canon: *Inceſſus difficilis, & cum moleſtia quadam velox, incompoſitus, interruptus, & cum anhelatione, flatuque & motu corporis inde-*

(kk) Trebell. Pollio *Vit. Gallieni cap. XVI. p. 329. edit. Gruteri.* (l) Suet. *in Vita Titi cap. III. p. 758. & ibi viri docti.*

Digitized by Google

indecoro coniunctus animum ſeruilem denotat, & opum ac diuitiarum cupidiſſimum. Inceſſum difficilem, & cum moleſtia feſtinatum, cui auaris adſignemus, ſatis iam ſupra explicatum eſt. Melancholicorum enim motus ob ſpiſſiores in ſanguine particulas, natura tardus, & fere teſtudineus eſt. Quum vero curarum ſtimulis agantur, anxieque ſemper metuant, ne immineant feriae eſuriales, aut vlla ipſis pereat lucrandi occaſio: euenit inde, vt iſtis veluti calcaribus ad alacritatem quamdam incitentur. Quapropter non ſecus, ac ſi ad congiarium eundum eſſet, praecipiti curſu feruntur per viam. Primo enim non facile domo pedem efferunt, niſi quaeſtum facturi, & hinc tanto magis feſtinant, vt theſauro potiantur. Deinde ſua haut parum referre arbitrantur, vt ſtatim reuertantur domum, ne quis e familia interim a laboribus ceſſet. Quin & hoc accedit, quod nullum illi hominum genus magis metuant, quam fures, & hinc nec parietibus fidant, nec peſſulis & repagulis. Properant ergo homines, rebus ſuis anxie metuentes, vt ipſi domi poſſint agere excubias, identidem ſecum cogitantes, quod ille apud PLAVTVM (m) Euclio:

Nimis ego homines metuo male,
Ne mihi ex inſidiis verba imprudenti duint,
Neu perſentiſcant, aurum vbi eſt abſconditum,
Qui in occipitio quoque oculos habent, peſſimi.
Nunc ibo, vt viſam, eſtne ita aurum, vt condidi:
Quod me ſollicitat plurimis miſerum modis.

Adeo plures ſunt auaris feſtinandi cauſſae, nec poteſt eorum inceſſus ideo non eſſe concitatiſſimus: ſed talis tamen, vt ſtatim adpareat, adfectatam hanc eſſe celeritatem, & eorum naturae minus conuenientem. Hinc porro in canone obſeruauimus, greſſus auarorum eſſe incompoſitos & interruptos. Quoniam enim natura ab omni decoro abhorrent: non poſſunt profecto a ſe impetrare, vt greſſus ad aliorum componant ſententiam, aut ſibi ipſi modum incedendi, quem perpetuo ſequantur, fingant. Hinc modo per plateas volant velociſſime, vt paene ſpiritum ſibi intercludere velle videantur; modo reſiſtunt, & in minoris momenti rerum contemplatione haerent. Rem omnem verbo eloquemur, ſi ἀγροικίαν, i. e. *ruſticitatem* auaritiae propriam eſſe dixe-

Z 2

(m) Plaut. *Aulular. Act. I, Scen. I.*

Digitized by Google

dixerimus. Inter eius enim κρητήρια THEOPHRASTVS (n) recte etiam inceſſum interruptum refert, dum ait: Καὶ ἐπ' ἄλλω μὲν μήτε θαυμάζειν μήτε ἐκπλήττεσθαι ἐν ταῖς ὁδοῖς· ὅταν δὲ ἴδῃ βοῦν, ἢ τράγον, ἑστηκὼς θεωρεῖν. *In via aliorum quidem nihil admiratur, neque vlla re percellitur. At ſi bouem viderit, aut aſinum, aut hircum, ibi homo gradum ſiſtere, & contemplari.* Si rationem exquiris, ea in promtu eſt. Sunt enim hae res ita comparatae, vt pretio emi vendique poſſint. Quod quum vnicum ſit auaritiae obiectum: nec mirum certe eſt, ſi in illius contemplatione defixi ſint auarorum oculi. Nam quod quisque maxime amat, illud ſpectat conſideratque libentiſſime. Denique quum iam obſeruatum ſit, auaros ob atrae bilis abundantiam moleſtius moueri: oportet certe non modo anhelationem ſequi, ſed etiam ſtatum corporis indecorum, qui rectius oculis obſeruari, quam verbis deſcribi poteſt. Turpis ergo eſt auarorum inceſſus, ſeruilis, & negligentior, baiulis denique aut iumentis, quam liberis hominibus, dignior. Quare etiam veteres ab indecoro & illiberali eiusmodi inceſſu grauiter dehortantur. ALEXIS COMICVS: (o)

Οὐ γὰρ νομίζω, τοῦτο τῶν ἀνελευθέρων
Εἶναι, τὸ βαδίζειν ἀῤῥύθμως ἐν ταῖς ὁδοῖς.

Non ego puto liberi hominis
Eſſe, inceſſu incompoſito ferri per viam.

Et PLAVTVS in Poenulo: (p)

Liberos homines per vrbem modico par eſt gradu
Ire: ſeruile eſſe duco, feſtinantem currere.

At non opus eſt pluribus. Nulla enim incedendi forma magis incurrit in oculos, quam auarorum, quorum in motu nihil liberale, nihil decorum aut venuſtum elucet.

§. XVI.

Hactenus de propenſionibus hominum primariis, earumque ſignis dictum: iam, quod reliquum eſt chartae, ſecundariis quibusdam deſtinaui-

(n) Theophraſtus *in Characteribus morum p. 7. edit. Th. Gale.* (o) *Vid.* Alexidis Comici *Fragmenta.* (p) Plautus *in Poenulo Act. III. Scen. I. v.* 19.

nauimus. Quarum tametſi plures ex temperamentorum mixtura naſcantur, fieri tamen non poteſt, vt omnium exacte hic ineamus numerum, aut, quomodo inceſſu differant, expediamus. Hinc ſaltim vnum atque item alterum canonem, per lancem veluti ſaturam, adiiciemus. Eſto ergo primus: *Inceſſus varius, & modo tardus, modo concitatus, cum vultu feroci & oculis vagis coniunctus, ſignum eſt ſummae leuitatis & vecordiae.* Quodſi enim expendamus regulas, ſupra (§. V) adductas, rationesque ſubducamus, tam verſatilis & inconſtans incedendi ratio mentem arguit modo auaritia, modo voluptate, modo ambitione in transuerſum actam, id eſt, ad omnem vecordiam & omne ſcelus profligatam. Obſeruarunt hoc pridem IO. BAPT. PORTA, (q) SCIPIO CLARAMONTIVS, (r) & ex antiquis ARISTOTELES, (s) POLEMON & ADAMANTIVS (t) qui ſimulationem prauam & ſummam improbitatem in hominibus ita incedentibus agnoſcunt. Nec falli profecto eos opinione ſua, ſatis docet exemplum L. CATILINAE, de quo SALLVSTIVS, (u) grauis inprimis ac prudentiſſimus hiſtoricus: *Color eius,* inquit, *exſanguis, foedi oculi, citus modo, modo tardus inceſſus; prorſus in facie & vultu vecordia inerat.* Ecquis neſcit autem, qualis fuerit Catilina, quam dirum monſtrum, & ex omnibus ſceleribus conflatum? Sed addimus & alterum canonem: *Taciti & cum ceruice rigida & obſtipa incedentes, & quaſi conſilia intra ſe agitantes, ſimulatores, arrogantes & crudeles ſunt.* Eſt hoc illud ipſum ſignum, ex quo Auguſtum Tiberii indolem deprehendiſſe, ſuperiore capite diximus. Qua de re SVETONIVS: (x) *Incedebat,* inquit, *ceruice rigida & obſtipa, adducto fere vultu, plerumque tacitus; nullo etiam, aut rariſſimo cum proximis ſermone, eoque tardiſſimo, nec ſine molli quadam digitorum geſticulatione. Quae omnia ingrata atque arrogantiae plena & animaduertit Auguſtus in eo, & excuſare tentauit ſaepe apud ſenatum ac populum, profeſſus, naturae vitia eſſe, non animi.* Denique vt portum aliquando reſpiciamus, tertius additamenti loco accedat canon; *Inceſſus cum violento humerorum motu, oculis ſtupentibus, & ore diſtorto coniunctus, ingenium arguit, doloſum, inuidum, & nulli mortalium fidum.* Obſeruauit hos fere characteres in Iuliano GREGORIVS NAZIANZENVS, cuius locum iam priore capite adſcripſimus. Os vero inter ambulandum diſtortum, omnibus et-

 iam

(q) Io. Bapt. Porta *lib. II. cap. LV. p.* 266. (r) Scipio Claramont. *p.* 491. (s) Ariſtoteles *libr. IX. moral. cap. IV.* (t) Adamantius *l. c.* (u) Salluſt. *in Bell. Catilin. cap. XV.* (x) Sueton. *Tiber. cap. LXVIII. p.* 374.

iam antiquis animi perfidi ſignum viſum eſt, adeo vt & Comici ſeruis ſceleſtis, & fallaciarum architectis, hunc geſtum adfingant. Sic apud TERENTIVM (y) Phaedria: *oh*, inquit,

Illud vide, os vt ſibi diſtorſit carnifex.

Longam ipſe enarrare poſſem illorum ſeriem, qui tali inceſſu vſi ſunt, quorumque malam mentem, malum animum, ipſe expertus ſum. Sed hic verbis non opus eſt. Prouida enim natura iſtiusmodi hominibus tam notabiles notas ac veluti ſtigmata inuſſit, vt, ſimul ac conſpiciantur, ſtatim adpareat, illos, tanquam ſocietatis humanae peſtes, cane peius & angue eſſe fugiendos.

§. XVII.

Hactenus vitioſorum hominum inceſſum fuſius diſtinctiusque conſiderauimus: vnde iam nihil eſſet reliquum, niſi vt eadem diligentia de motu virtute ornatorum ageremus. Sed veremur, vt virtus aeque facile ex greſſibus eluceat, ac vitia morbique voluntatis. Nam haec nobiscum naſci, ac ſenſim conſuetudine firmari, nemo ignorat. Quare nec mirum eſt, ſi inceſſum in hanc vel illam formam componant. At virtus nemini mortalium natura contingit, ſed diuinitus datur, maximoque ſtudio, & quidem ſatis plerumque ſero, adquiritur. Et hinc tantum abeſt, vt homines emendata voluntate inceſſum ſimul emendare ſoleant, vt potius plerumque hic valeat illud poetae:

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem,
Teſta diu.

Contingit ergo haut raro, vt qui natura antea ad voluptatem procliues fuerunt, voluptatem quamdam inceſſu adhuc prodere videantur, etiamſi mentem reuera emendauerint. Et ſic in reliquis etiam ſe res habere poteſt, praeſertim ſi nemo ipſis vellicet aurem, ac de naeuis iſtis, quos plerumque ignorant, illos admoneat. Quae quum ita ſint, temere agere merito videremur, ſi etiam de hominum virtute praeditorum inceſſu certos condere canones non dubitaremus. Et hinc mutato conſilio, non, quid fiat ab eiusmodi hominibus, ſed quid fieri deceat, docebimus, paucisque oſtendemus, qualem potiſſimum inceſſum viro honeſto eſſe arbitremur digniſſimum. Omnes, qui vitio quodam labo-

(y) *Vid.* Terent. *Eunuch. Act. IV. Scen. IV. v.* 2. 3.

Digitized by Google

laborant, a regia mediocritatis via euagari videmus. Aut enim iuſto celerius mouentur, aut ab vno extremo, vt loquuntur philoſophi, ad alterum ruunt, & inceſſu inconſtante animi produnt leuitatem. Huc accedit, quod omnia vitia cum quadam ridicula adfectatione coniuncta ſint, & vel in pedum poſitura, vel in geſtibus, quidquam habere videantur, quod a natiua elegantia abhorreat. Ex quibus omnibus conſequitur, vt eum inceſſum eſſe viro bono digniſſimum iudicemus, *qui nec tardus nimis ſit, nec iuſto celerior, ſed mediocris, praetereaque aequalis, ſimplex, & ab omni leuitate atque adfectatione ſeiunctus.* Atque haec eſt decora iſta incedendi ratio, quae naturali quadam pulcritudine ſe commendat, & ab omnibus, qui de decoro praecipiunt, cum cura inculcatur. Quid CICERO (z) de illa ſcripſerit ad filium, initio diſſertationis diximus. Cauendum enim eſſe monet, *ne aut tarditatibus vtamur in greſſu mollioribus, vt pomparum ferculis ſimiles eſſe videamur, aut in feſtinationibus ſuſcipiamus nimias celeritates, quibus anhelitus moueantur, vultus mutetur, aut os torqueatur. Ea enim omnia animi parum compoſiti eſſe ſignificationes.* Idem docet, qui poſt CICERONEM de officiis commentatus eſt, AMBROSIVS. (a) Eo enim, quem ſupra laudauimus, loco *tenendam eſſe* monet *in ipſo motu, geſtu ac inceſſu verecundiam.* Et, paucis interiectis, paullo diſtinctius adumbrans viri honeſti ac pii inceſſum, ita pergit: *Eſto etiam greſſus probabilis, in quo ſit ſpecies auctoritatis, grauitatisque pondus, tranquillitatis veſtigium, ita tamen, ſi ſtudium deſit, atque adfectatio, ſed motus ſit purus ac ſimplex. Nihil enim fucatum placet: motum natura informet. Si quid ſane in natura vitii eſt, induſtria emendetur. Vt ars deſit, non deſit correctio.* Nihil profecto poterat dici elegantius, aut ad mentem noſtram accommodatius. Habes enim hic, quiquid antea de inceſſu viri honeſti diximus. Sed digna tamen ſunt & BERNARDI (b) verba, quae hic legantur. Quemadmodum enim hic vir in multis rebus vltra ſaeculum ſapit: ita & praeclara, & plane philoſophica ſunt, quae de inceſſu praecipit: *Sit*, inquit, *in ingreſſu tuo ſimplicitas, in inceſſu honeſtas, nihil dedecoris, nihil laſciuiae, nihil petulantiae, nihil inſolentiae, nihil leuitatis in inceſſu tuo adpareat. Animus enim in geſtu corporis adparet, geſtus ſignum eſt mentis.* Et hoc quidem praeſtantiſſimo prae-

(z) Cic. *lib. I. de Offic. c. XXXVI.* (a) Ambroſ. *lib. I. de offic. cap. XVIII.* (b) Bernard. *de mod. bene viuendi cap. IX.*

Digitized by Google

praecepto, tanquam epiphonemate quodam, hanc diſſertationem obſignamus.

§. XVIII.

Ne enim nimis diu lectoris defatigemus oculos, demum hic vela contrahenda, portusque tandem aliquando reſpiciendus videtur. Plura, eaque magis exquiſita, dari poterant, niſi temporis pariter ac chartae fuiſſet habenda ratio: at vero, quum tot nobis fuerint feſtinandi cauſſae, ipſumque ſpeciminis academici nomen nos ſubinde monuerit, quanto omnia tranſcurſu dicenda eſſent: breuitatis ſtudio filum hic abrumpimus, nihil quidem, quod addamus, reliquum eſſe rati, praeterquam, vt immortali DEO gratias, quas mens poteſt concipere, maximas agamus, eumque precemur, vt nos, inter tot viarum anfractus incedentes, ita Spiritu ſuo ducat ac dirigat, vt euitatis praecipitiis ac ψευδοπαιδείας diuerticulis, ad veram ſapientiam perueniamus, in eaque vnice adquieſcamus.

DE

DE PHILOSOPHIS SEMICHRISTIANIS

EXERCITATIO V.

HISTORICA ET PHILOSOPHICA.

Σύνοψις.

I. Philoſophia viam munit ad religionem Chriſtianam. II. Sed viam hanc philoſophi nonnulli adſpernantur, nonnulli eam ex parte tantum probant. Et hinc PHILOSOPHI SEMICHRISTIANI, *de quibus hac diſſertatione agitur. III. Deſcribuntur hi philoſophi, & in ſuas claſſes diſpeſcuntur. IV. Cur gentiles philoſophiam doctrinis chriſtianis interpolarint? V. Quomodo id fecerint? VI. Probatur haec interpolatio teſtimoniis Patrum. VII. Nec non recentiorum, veluti* IO. OWENI. *VIII.* LVCAE HOLSTENII. *IX.* HVETII, CAVEI. H. WITSII, G. OLEARII. *X. Ipſorum denique gentilium. XI. Viae, quibus philoſophi gentiles ad Chriſtianae religionis notitiam peruenere: quales ſunt lectio ſacrarum litterarum. XII. Frequens cum Chriſtianis conſuetudo. XIII. Frequentatio ſcholarum chriſtianarum. XIV. In primis ſcholae Ammonii Saccae, de cuius religione diſquiritur. XV. Recenſentur philoſophi huc pertinentes, iique vel cautius & occultius Chriſtianorum doctrinas ſectati, vt:* EPICTETVS, *XVI.* PLOTINVS, *XVII.* PORPHYRIVS, *XVIII.* HIEROCLES, *XIX.* IAMBLICHVS, *XX. vel apertius χριςιανίζοντες, veluti* SIMPLICIVS, *XXI.* CHALCIDIVS, *XXII.* IO. LYDVS, *XXIII.* PROCOPIVS, *XXIV.* SYNESIVS, *XXV. An etiam* SENECA, *XXVI.* PLVTARCHVS, *XXVII. &* SEV. BOETHIVS *huc referendi? XXVIII. Philoſophi Chriſtiani quidam ad gentiliſmum procliuiores. XXIX. Cauſſae ſemichriſtianiſmi philoſophici ex parte gentilium. XXX. Ex parte chriſtianorum. XXXI. Remedia ſemichriſtianiſmo philoſophico opponenda. Concluſio diſſertationis.*

Digitized by Google

§. I.

Vetus opinio eſt, iam inde ab antiquiſſimis ducta temporibus, ipſorumque veterum theologorum, quos patres vocant, firmata conſenſu, philoſophiam, ſi quis ea recte vtatur, viam quodammodo munire ad religionem Chriſtianam, eiusque veritatem argumentis validiſſimis ſtabilire. CLEMENTI (c) certe Alexandrino hoc tam certum exploratumque viſum eſt, vt non dubitarit ita hanc in rem diſſerere: Ἐπαιδαγώγει καὶ φιλοσοφία τὸ ἑλληνικὸν, ὡς ὁ νόμος τοὺς ἑβραίους, εἰς Χριστόν· προπαρασκευάζει τοίνυν ἡ φιλοσοφία, προοδοποιοῦσα τὸν ὑπὸ Χριστοῦ τελειούμενον. *Ipſa etiam philoſophia Graecos, ſicut lex Ebraeos, deducebat ad Chriſtum. Praeparat ergo philoſophia, et viam muniens, qui a Chriſto perficitur.* Cum qua Clementis ſententia, non vno ſolum loco declarata, ſed ſaepiuſcule repetita, (d) iudicium auctoritatemque ſuam coniungunt & alii, eiusdem ordinis viri, & in iis etiam GREGORIVS NYSSENVS, (e) qui luculento alterius Gregorii Neocaeſarienſis exemplo demonſtrat, philoſophiam quaſi indicem eſſe chriſtianae veritatis. Quum enim retuliſſet, Gregorium illum, adhuc tum adoleſcentem, operamque philoſophiae nauantem, veluti ſtimulum quemdam ſenſiſſe ad probandam ſuſcipiendamque religionem Chriſtianam: ita pergit vir eloquentiſſimus: Τῇ ἔξω φιλοσοφίᾳ δι' ἐπιμελείας καθομιλήσας, δι' ὧν ἑλληνισμὸς τοῖς πολλοῖς βεβαιοῦται, διὰ τούτων ὡδηγήθη πρὸς τὴν τοῦ χριστιανισμοῦ κατανόησιν. *Quum in externae philoſophiae ſtudio diligenter verſatus eſſet, per quas res a plerisque errores Graecorum ſtabiliuntur, iis deductus fuit ad chriſtianae religionis cognitionem.* Haec aliaque, quae paſſim apud veteres occurrunt, quamuis magnificentius, quam verius, dici exiſtimentur, ipſique CLEMENTI (f) ſaepius hoc acciderit, vt nimia philoſophiae admiratione abreptus, paullo incautius in eius laudes ſe diffundat: hactenus tamen nihil eum docuiſſe, quod ſit a recta ratione alienum, arbitramur. Reipſa enim philoſophiam veram ac rite adhibitam reuelationi, chriſtianaeque religioni viam ſternere, tam certum exploratumque eſt, vt a nemine poſſit in dubium vocari. Simulac quis verae ſe philoſophiae perpoliendum tradit; non poteſt non animaduertere, mentem humanam morbis grauiſſimis, ac incre-

(c) Clemens Alex. *Stromat. I. p.* 282. (d) Idem *Strom. VII. p.* 710. (e) Gregor. Nyſſen. *vita Gregorii Thaumat. Tom.* III. *Oper. p.* 539. (f) Ittigius *Praef. ad Supplem. Operum Clem. Alex. n. VII.*

incredibili ad quaeuis mala propenſione laborare, neque vera felicitate ſe vnquam eſſe potiturum, niſi mentem tot morbis vitiiſque obnoxiam emendarit, & ad beatam cum Deo coniunctionem, quocumque demum medio adiutus, peruenerit. Id vero dum anxie anhelat animus, ſtatim deprehendet, tum de mali iſtius origine, tum de Dei natura, coniunctionisque iſtius, quam adſpirat, modo ac indole vix quidquam ſibi e ratione conſtare, deplorandamque hanc eſſe mentis coecitatem ac caliginem. Porro diſpicienti de mediis, occurrent quidem illi praecepta philoſophorum quamplurima, nec ea quidem in ſe mala: ſed quantumlibet iſta accurate obſeruantem, ipſa mox illum edocebit experientia, mediis his omnibus parum ſe ad rei ſummam proficere. Quo magis enim philoſophiae parebit: eo longius ſe a vera illa ſummaque felicitate abeſſe ſentiet, mirabiturque non ſine dolore, actionibus ad philoſophiae praecepta accurate compoſitis, animum tamen ſe circumferre nihilo, quam antea, emendatiorem. Quin immo, ſi vel maxime in tantis anguſtiis ad Deum confugere, eiusque efflagitare auxilium ſtatuerit: animaduertet tamen, illum ſumme quidem bonum, at eumdem quoque eſſe iuſtiſſimum. Ex quo colliget, Deum hominibus tam malis ac proterue eius legem migrantibus, niſi ſatisfactio quaedam interceſſerit, veniam dare ſalua iuſtitia haud poſſe. Talem vero peccata expiandi modum, quum nullum, ratione duce, inueniat: profecto ita ſecum neceſſario cogitabit, aut nullam eſſe ex miſeria hac eluctandi rationem, quod cum ſumma Dei bonitate conciliari vix poteſt, aut tutiorem certioremque viam diuinitus eſſe hominibus patefactam, atque hinc dari reuelationem, qua duce ad veram cum Deo coniunctionem poſſit perueniri. Enimuero dum reuelationis in mentem veniet, eadem opera agnoſcet, ita eam debere eſſe comparatam, vt omnes, quos in ratione deprehenderat, defectus abunde ſuppleat. Hoc enim niſi praeſtiterit reuelatio, non intelliget, cur data ſit, aut quid vtilitatis miſeris hominibus adferre queat. Oportebit ergo reuelationem, ſi auguſtum hoc nomen tueri velit, docere, quaenam ſit innatae illius labis origo, quae Dei natura ac voluntas, quo pacto peccata expiare liceat, quae ſint animum vere emendandi media, & quae ſunt huius generis alia. Denique ſi omnia inueſtigauerit monimenta, quae diuinae reuelationis titulum prae ſe ferunt: nullum omnino reperiet, cui characteres iſti omnes conueniant, praeter diuinas litteras, quibus Chriſtia-

Digitized by Google

ſtianorum coetus regitur. Eas itaque ſolas a Deo profectas ſtatuet, eas exoſculabitur vnice, iis ducibus tuta certiſſimaque via ad CHRISTVM, & per eum ad ſummam ſempiternamque felicitatem perueniet. Quae quum ita ſint, (eſt enim hic locus a VINCENTIO PLACCIO (g) & IO. FRANCISCO BVDDEO (h) tam luculenter explicatus, vt pluribus iſti immorari haud opus ſit,) conſequens omnino eſt, vt philoſophiam ducem ad chriſtianam religionem non infidam eſſe cum CLEMENTE fateamur.

§. II.

Enimuero, quemadmodum eorum, qui ipſa reuelatione diuina vtuntur, non omnes ad Chriſtum perueniunt: ita non mirandum eſt, nec philoſophis omnibus maximam praeſtantiſſimamque iſtam felicitatem contigiſſe. Sane enim quum pauciſſimi philoſophia duce ad Chriſtianam veritatem perducti ſint: longe plures in varia diuerticula delapſi miſere perierunt. Alii quippe philoſophia perperam vſi, in atheiſmum ac Spinoziſmum (i) inciderunt. Alii profanae ſuperſtitioni, tamquam ſcopulis, obfirmato animo adhaeſerunt. Alii denique, agnita quodammodo Chriſtianae religionis praeſtantia, impetrare tamen a ſe haut potuerunt, vt auitae ſuperſtitioni nuncium mitterent, & diuinam, quam admirabantur, religionem amplecterentur. Hi ergo ancipiti animo huc illuc fluctuantes, plura quidem, quae Chriſtus praecipit, mirifice probarunt, nec pauciora tamen faſtidioſe reiecerunt, ſimiles illi AGRIPPAE, (k) Iudaeorum Regi, qui, audita Apoſtoli oratione: ἐν ὀλίγῳ, inquit, με πείθεις χριστιανὸν γενέσθαι, *Parum abeſt, quin perſuadeas, vt Chriſtianus fiam.* Et de his quidem philoſophis ἐν ὀλίγῳ chriſtianis commentari nonnulla in praeſenti placuit. Quum enim nihil ſit iſto ſemichriſtianiſmo pernicioſius, ipſeque generis humani Seruator (l) eiusmodi homines ἐπαμφοτερίζοντας, ac neque calidos, neque frigidos, ex ore ſuo ſe eiecturum, minetur: exiſtimauimus nos operae pretium facturos, ſi Dei optimi maximi freti auxilio de hoc potiſſimum philoſophantium periculo diſſereremus paullo diligentius, ſyrtesque illas oſtenderemus, ad quas tot eruditiſſimi viri triſte feciſſent naufragium. Iam dudum eſt a LIVIO (m) obſeruatum, *eſſe hoc in rerum cognitione praecipue ſalubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta,*

(g) Vincent. Placcius *de praecipuo philoſ. mor. fructu.* (h) Io. Fr. Budd. *Elem. philoſ. mor. VI. 54. ſequ. p. 191.* (i) Idem *in Diſſ. de Spinoziſmo ante Spinozam.* (k) Act. XXVI, 28. (l) Apoc. III, 15. 16. (m) Liuius *Praefat. Hiſt. p. 3.*

ta, tamquam in illuſtri poſita monimento, intueri, vt inde tibi, quod imitere capias, inde foedum inceptu, foedum exitu, quod vites. Quae ſi vera ſunt, vt ſunt certe veriſſima, nec hanc vtilitate carituram exiſtimamus tractationem hiſtoricam, quae alienis exemplis cautiores reddere poterit philoſophos, vt melius ipſi ſuis conſulant rationibus, eaque ſumma cautione defugiant, quae aliis detrimento exitioque fuiſſe deprehenderint.

§. III.

Vt ergo ab ouo, quod aiunt ordiamur, vel ex iis, quae paullo ante monuimus, poterit colligi, quid philoſophorum ſemichriſtianorum nomine intellectum velimus. Vocantur ita nobis philoſophi, qui in ipſam religionem tantum ſibi iuris ſtatuerunt, vt ex Chriſtianis doctrinis, non plus quam commodum videretur, decerperent, illudque philoſophiae ſuae miſcerent, atque adeo nouum ſibi ipſi fingerent religionis genus, ex Chriſtianis philoſophicisque doctrinis conflatum. Horum autem philoſphorum ἐν ὀλίγῳ χριστιανῶν quamuis duo potiſſimum ſint genera, alterum veterum, qui ad paganam fere ſuperſtitionem erant procliuiores, eamque tantum petitis ex ipſo Chriſtianiſmo dogmatibus callide interpolabant; alterum eorum, qui, licet in multis cum paganis facerent, ipſi tamen Chriſtianae religioni plus pretii ſtatuere viderentur: tamen in eo vtrisque conuenit, quod nec in ſolidum eſſent chriſtiani, nec omni ex parte cum philoſophis paganis facerent, ſed ex vtraque diſciplina conflarent tertium neſcio quid, quod ſublimioris philoſophiae ſpecie falleret, & inprudentiores raperet in admirationem.

§. IV.

De vtrisque ergo quum nonnulla agere animus ſit, ab antiquioribus merito ordiendum, diſpiciendumque eſt, cur gentiles philoſophiam ſuam doctrinis chriſtianis, tanquam phaleris quibusdam, exornandam putauerint? Circumſpectis vero rebus omnibus, quae huc facere videntur, rationibusque ſubductis, hanc potiſſimum rei iſtius cauſſam deprehendere nobis videmur. Auctis paullatim chriſtianorum rebus, adeo in omnium oculos incurrere coeperat paganae ſuperſtitionis turpitudo, vt publico riſu exciperentur ſacra, mirifica quondam veneratione celebrata. Sane enim Chriſtiana religio maxima ſubinde capiebat incrementa, per vniuerſum terrarum orbem tam ſubito diffuſa, *vt vrbes, caſtella, municipia, conciliabula, caſtra, tribus, decurias, pa-*

latium, ſenatum, fora denique omnia, TERTVLLIANO (n) teſte, *impleret*, eccleſiaeque termini breui tempore paene iisdem, quibus orbis terrarum, limitibus finirentur. Accedebat inſignis chriſtianorum pietas caſtiſſimique mores, & cruenta, quae laetiſſimo animo ſubibant, ſupplicia, ex quibus non obſcure intelligi poterat, diuinam vtique ac immotam eſſe religionem, quae nec inter tot acerbiſſimos dolores, diriſſimaque tormenta homines deſtitueret. Obſtupeſcebant ad haec gentiles, & quemadmodum chriſtianorum pietatem ſapientiamque vel inuiti admirabantur: ita ex raro victimarum mercatu patriae ſuperſtitionis ruinas triſti augurio praeuidebant. Quid ergo agerent inter haec homines, rebus ſuis male metuentes? Quid caperent conſilii? Non aliud profecto ſuccurrebat miſeris, quam vt velo honeſtiore palliarent proſtitutam in ludibrium religionem, & ſubreptas e chriſtianorum purpura lacinias ingenioſe illi adſuerent, quo iſto induta habitu, confeſtim alio, multoque honeſtiore ſchemate prodiret, hominumque iudicia ſuſtineret facilius.

§. V.

Quum vero tria gentilibus eſſent theologiae genera, NATVRALE, CIVILE *&* FABVLOSVM, (o) quorum hoc in turpiſſimis Deorum facinoribus, monſtroſisque natalibus enarrandis; illud in conſtituendis ſacris publicis; iſtud in exponenda rerum diuinarum humanarumque natura ac indole verſabatur; harum quidem diſciplinarum nulla fuit, quae non chriſtianorum cauſſa ornamenta quaedam aliena ſibi adſumſerit. Poetarum fabulae, in quibus de Diis ea, quorum vel homines puduiſſet, referuntur, tam callide ea tempeſtate explicari conſueuerant, vt dextras iungere ſapientia ſtultitiaque viderentur. Quod, licet iam olim quidam tentaſſent, maxime Platonici, (p) qui omnia ἀλληγορικῶς interpretari ex ſectae formula adſueuerant: nunquam tamen, quam florentibus chriſtianis, hoc ſtudium inter ethnicos viguit vehementius. Sic LIBANIVS, ſophiſta, teſte GREGORIO NAZIANZENO, (q) nulla re magis callidiſſimum exercuit ingenium, quam inueniendis allegoriis, quibus chriſtianorum tela eluderet, poetasque impietatis ſtultitiaeque crimine

(n) Tertull. Apol. *cap. XXXVII. p.* 182. (o) Auguſtinus *de ciuit. Dei VI*, 5. Lactant. *l.* 12 *&* 17. Coel. Rhodig *Antiq. Lect. II*, 12. (p) *Tales ſunt.* Metrodorus *Lampſacenus* & Heraclides *Ponticus*, *quorum meminit* Tatianus *aduerſus Graecos p.* 160. Chaeremon. & Cornutus *apud* Euſebium *Hiſt. eccleſ. V.* 19. (q) Gregor. Naziauz. *Orat. III.* contra Iulianum.

mine abſolueret. Idemque poſt haec etiam alii permulti factitarunt, quemadmodum a laudatiſſimo THOMAE STANLEII (r) interprete, in erudita de philoſophia eclectica appendice, praeclare eſt obſeruatum. Nec remiſſiore ſtudio ſacrificuli turpiſſima ſacra ſua tum emendabant. Ea enim tam ingenioſe ad Chriſtianorum rituum ſimilitudinem componebantur, vt ſpeciem myſteriorum admodum inſignium prae ſe ferrent. De qua gentilium aemulatione ſatis luculenter teſtatur antiquum marmor, in quo abominanda Taurobolii & Criobolii myſteria ita deſcribuntur: (s)

DIS. MAGNIS.
MATRI. DEVM. ET. ATTIDI. SEXTILIVS.
AGESILAVS.
AEDISIVS. V. C. CAVSARVM. NON. IGNOBILIS.
AFRICANI. TRIBVNALIS. ORATOR.
TAVROBOLIO.
CRIOBOLIOQVE. IN. AETERNVM. RENATVS.
ARAM. SACRAVIT. D. D. NN. VALENTE. V.
ET. VALENTINIANO. IVNIOR. AVGG. COSS.

Quis vero non animaduertit, profanos iſtos ritus ita hic exornari, vt baptiſmo aliquatenus comparari poſſent? Tam ſublime enim profecto eſt regenerationis myſterium, tamque humanae rationi abſtruſum, vt ipſe NICODEMVS, (t) in ſacris litteris verſatiſſimus, coecutiat ad illud, & audito tantum nomine, rem ἐν τοῖς ἀδυνάτοις habeat. Quomodo ergo profana ſacrificulorum diſciplina tantum myſterium inculcare potuiſſet, niſi Chriſtianis vocabulum, eorum religioni proprium, eſſent ſuffurati? Ab his videlicet quum frequentius regenerationem quamdam nominari obſeruaſſent, ipſi eamdem regenerandi virtutem, quam hi baptiſmo tribuebant, Taurobolio ſuo conabantur vindicare, ne, myſteria ſua Chriſtianorum ſacris vlla in re deteriora eſſe, fateri cogerentur. Incredibile hoc poterat videri, niſi & aliis teſtimoniis res extra omnem dubitationis aleam poneretur. Exſtat enim IVLIANI Imperatoris inſignis epiſtola, (u) in qua, poſtquam ſacrificulis multas leges praeſcripſit, non diſſimulat, iſta omnia ſe, Chriſtianorum aemulatione

(r) Appendix *ad* Stanleii *Hiſtor. philoſ. cap. VI. p.* 1221. (s) Salmaſius *ad* Lamprid. *Elagab. cap. VII. p.* 180. Rigaltius *ad* Cyprian. *p.* 233. (t) Io. III, 4. 9. (u) Iulian. *Fragm. Epiſt. p.* 305. *Operum.*

tione incenſum, imperare. *Si enim* inquit, *ſacerdotes noſtri in elargiendis beneficiis ſegniores fuerint: praebebunt Galilaeis materiam, liberalitate ſua & beneficentia factionem ſuam ſtabiliendi, & honeſtos Deorum cultores calumniandi.* Eamdem rem agit in alia ad Arſacium, Galatiae Pontificem, epiſtola, in qua grauiter hortatur hunc flaminem, vt ſacrificulos, ad cleri Chriſtiani inſtituta, mores, hoſpitalitatem ac diſciplinam inſtituat. At quo conſilio? (x) *Cur enim* inquit *hanc ſacrorum mutationem ſufficere poſſe credimus, neque ad ea reſpicimus, quibus impia Galilaeorum religio creuerit: id eſt, ad benignitatem in peregrinos, ad curam ab illis in mortuorum ſepultura poſitam, & ad ſanctimoniam vitae, quam ſimulant? Quorum ſingula a nobis vere exſequenda eſſe cenſeo.* Referendum etiam huc eſt ALEXANDRI SEVERI, (y) principis ſemichriſtiani, inſtitutum, qui non modo Chriſtum in larario ſuo vna cum heroibus paganorum coluit, ſed & tanti aeſtimauit ſacros chriſtianorum ritus, vt eos ad ipſam rempublicam transferret, & magiſtratus ſurrogandos illorum exemplo publice proponeret, & hortaretur populum, ſi quis quid haberet criminis, vt manifeſtis rebus probaret. Quin dudum obſeruatum eſt eruditis, nunquam philoſophos de precibus, de hymnis Deo canendis, aliisque eiusmodi cultus diuini partibus ſtudioſius egiſſe, quam ex quo chriſtiani iis exemplo ſuo praeiuerint. Ex quibus ſatis adparet, gentiles etiam ſacrorum ſuorum rationem, quoad eius fieri poterat, ad Chriſtianorum exemplum componendam ſuiſſe. Ad naturalem denique theologiam quod attinet, expoliendam ſibi illam ſumſerunt philoſophi, maxime illi, qui in nullius verba magiſtri iurantes, eclecticum quoddam philoſophandi genus ſequebantur. Quemadmodum enim hi non dubitabant ex ipſis Chaldaeorum, Aegyptiorum, Phoenicum monimentis nonnulla in rem ſuam vertere: ita & eccleſiae theſauris inhiarunt, plura, quae praeclare a Chriſtianis de rebus diuinis & moralibus tradebantur, impudentiſſimo conatu ſurripientes, lucemque ita miſcentes tenebris, vt difficillimum ſubinde ſit, ea, quae rationis ductu cognouerant, a Chriſtianorum ſpoliis diſcernere. Et haec quidem eſt philoſophorum ἐν ὀλίγῳ Chriſtianorum origo, haec occaſio, qua in lucem prodire coeperunt. Ex eo enim tempore vix vllus eſt doctorum gentilium κατ᾽ ἐκλογὴν philoſophan-

(x) Idem *Epiſt. XLIX. p. 429. ſequ.* & *ex ea* Sozom. *Hiſt. eccleſ. V. 16.* (y) Lamprid. *in vita Alexandr. cap. XLIII.* & *XLIX.*

phantium, cuius in operibus non aliqua ſaltim occurrant iſtius ſemichriſtianiſmi veſtigia.

§. VI.

Animaduerterunt hanc philoſophorum rapinam iam olim viri eruditiſſimi, qui veluti condictionem rei furtiuae contra illos paſſim inſtituerunt. EVSEBIVS, (z) in veterum philoſophorum lectione verſatiſſimus, de AMELIO refert, eum diui Ioannis expilaſſe euangelium, eumque non ſine laude citaſſe. De PLVTARCHO & PLOTINO idem teſtatur THEODORITVS. (a) Et quamuis, quod ad Plutarchum attinet, ratio eum fugiat: de Plotino tamen res magis videtur dubio carere. Praeterea etiam PROCLO eamdam dicam ſcribit COSMAS INDICOPLEVSTES, (b) ſexti ſaeculi ſcriptor chriſtianus, qui de eo diſerte: *ὗτος*, inquit, *τὰ ὅμοια ἡμῖν λέγει, μεταπλάσας τὸν λόγον. Ipſe quoque noſtris ſimilia profert, mutato ſolum in aliam formam ſermone.* Denique & de aliis ſuae aetatis philoſophis BASILIVS (c) idem adfirmare non dubitat, dum ſcribit: *Haec*, (quae paullo ante ex Ioannis euangelio adduxerat,) *ego noui multos, etiam extra veritatis rationem mundana ſapientia praeditos, iactantes & adm[illegible]ntes ſuis decretis & ſcriptis miſcere auſos eſſe.* Κλέπτης γὰρ ὁ διάβολος, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐκφερομυθῶν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ ὑποφήτας. *Fur enim eſt diabolus qui noſtra quae ſunt, extra ad ſuos fert interpretes.* Nihil eo loco planius, nihil euidentius. Non enim loquitur de λόγῳ Platonicorum, quaſi ex ea doctrina falſo collegerit BASILIVS, philoſophos Ioannem expilaſſe: ſed de ipſis Ioannis verbis, in opere eorum non vno adductis, ex iisque recte infert id, quod nos demonſtrandum hic ſuſcepimus, philoſophos etiam gentiles chriſtianae religionis praeſtantiam tam compertam habuiſſe, vt ſubreptas illi purpuras pannis ſuis adſuere non dubitarint.

§. VII.

Neque noſtra aetate defuerunt viri accurate docti, qui collatis inter ſe veterum iuniorumque ſcriptis, horum plagia ſagaci ingenio deprehenderunt. IOANNES enim OWENVS, (d) qui primus mihi nunc in manum incidit, in eruditiſſimo opere, quod *Θεολογούμενα* inſcripſit, vltimum iſtum ruentis gentiliſmi conatum diligentiſſime deſcribit, ob-

(z) Euſebius *Praep. Euang.* XI, 10. (a) Theodoritus *Therapeut. II. p.* 33. (b) Coſmas Indicopleuſt. *Chriſtian. Opin. de mundo XII p.*341. *in* Bernardi Montfaucon *Collect. noua PP. Tom. II.* (c) Baſilius *Homil. XVI. in princ.* Ioan. (d) Io. Ovveni *Theologumena I, 9. p.* 126. & *III, 6. p.* 211.

tione incenſum, imperare. *Si enim* inquit, *ſacerdotes noſtri in elargiendis beneficiis ſegniores fuerint: praebebunt Galilaeis materiam, liberalitate ſua & beneficentia factionem ſuam ſtabiliendi, & honeſtos Deorum cultores calumniandi.* Eamdem rem agit in alia ad Arſacium, Galatiae Pontificem, epiſtola, in qua grauiter hortatur hunc flaminem, vt ſacrificulos, ad cleri Chriſtiani inſtituta, mores, hoſpitalitatem ac diſciplinam inſtituat. At quo conſilio? (x) *Cur enim* inquit *hanc ſacrorum mutationem ſufficere poſſe credimus, neque ad ea reſpicimus, quibus impia Galilaeorum religio creuerit: id eſt, ad benignitatem in peregrinos, ad curam ab illis in mortuorum ſepultura poſitam, & ad ſanctimoniam vitae, quam ſimulant? Quorum ſingula a nobis vere exſequenda eſſe cenſeo.* Referendum etiam huc eſt ALEXANDRI SEVERI, (y) principis ſemichriſtiani, inſtitutum, qui non modo Chriſtum in larario ſuo vna cum heroibus paganorum coluit, ſed & tanti aeſtimauit ſacros chriſtianorum ritus, vt eos ad ipſam rempublicam transferret, & magiſtratus ſurrogandos illorum exemplo publice proponeret, & hortaretur populum, ſi quis quid haberet criminis, vt manifeſtis rebus probaret. Quin dudum obſeruatum eſt eruditis, nunquam philoſophos de precibus, de hymnis Deo canendis, aliisque eiusmodi cultus diuini partibus ſtudioſius egiſſe, quam ex quo chriſtiani iis exemplo ſuo praeiuerint. Ex quibus ſatis adparet, gentiles etiam ſacrorum ſuorum rationem, quoad eius fieri poterat, ad Chriſtianorum exemplum compoſuiſſe. Ad naturalem denique theologiam quod attinet, expoliendam ſibi illam ſumſerunt philoſophi, maxime illi, qui in nullius verba magiſtri iurantes, eclecticum quoddam philoſophandi genus ſequebantur. Quemadmodum enim hi non dubitabant ex ipſis Chaldaeorum, Aegyptiorum, Phoenicum monimentis nonnulla in rem ſuam vertere: ita & eccleſiae theſauris inhiarunt, plura, quae praeclare a Chriſtianis de rebus diuinis & moralibus tradebantur, impudentiſſimo conatu ſurripientes, lucemque ita miſcentes tenebris, vt difficillimum ſubinde ſit, ea, quae rationis ductu cognouerant, a Chriſtianorum ſpoliis diſcernere. Et haec quidem eſt philoſophorum ἐν ὀλίγῳ Chriſtianorum origo, haec occaſio, qua in lucem prodire coeperunt. Ex eo enim tempore vix vllus eſt doctorum gentilium κατ᾽ ἐκλογὴν philoſophan-

(x) Idem *Epiſt. XLIX. p. 429. ſequ. & ex ea* Sozom, *Hiſt. eccleſ. V. 16.* (y) Lamprid. *in vita Alexandr. cap. XLIII. & XLIX.*

phantium, cuius in operibus non aliqua ſaltim occurrant iſtius ſemichriſtianiſmi veſtigia.

§. VI.

Animaduerterunt hanc philoſophorum rapinam iam olim viri eruditiſſimi, qui veluti condictionem rei furtiuae contra illos paſſim inſtituerunt. EVSEBIVS, (z) in veterum philoſophorum lectione verſatiſſimus, de AMELIO refert, eum diui Ioannis expilaſſe euangelium, eumque non ſine laude citaſſe. De PLVTARCHO & PLOTINO idem teſtatur THEODORITVS. (a) Et quamuis, quod ad Plutarchum attinet, ratio eum fugiat : de Plotino tamen res magis videtur dubio carere. Praeterea etiam PROCLO eamdam dicam ſcribit COSMAS INDICOPLEVSTES, (b) ſexti ſaeculi ſcriptor chriſtianus, qui de eo diſerte: ὗτος, inquit, τὰ ὅμοια ἡμῖν λέγει, μεταπλάσας τὸν λόγον. *Ipſe quoque noſtris ſimilia profert, mutato ſolum in aliam formam ſermone.* Denique & de aliis ſuae aetatis philoſophis BASILIVS (c) idem adfirmare non dubitat, dum ſcribit: *Haec*, (quae paullo ante ex Ioannis euangelio adduxerat,) *ego noui multos, etiam extra veritatis rationem mundana ſapientia praeditos, iactantes & admiſcentes ſuis decretis & ſcriptis miſcere auſus eſſe.* Κλέπτης γὰρ ὁ διάβολος, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐκφερομυθῶν πρὸς τὺς ἑαυτῦ ὑποφήτας. *Fur enim eſt diabolus qui noſtra quae ſunt, extra ad ſuos fert interpretes.* Nihil eo loco planius, nihil euidentius. Non enim loquitur de λόγῳ Platonicorum, quaſi ex ea doctrina falſo collegerit BASILIVS, philoſophos Ioannem expilaſſe: ſed de ipſis Ioannis verbis, in opere eorum non vno adductis, ex iiſque recte infert id, quod nos demonſtrandum hic ſuſcepimus, philoſophos etiam gentiles chriſtianae religionis praeſtantiam tam compertam habuiſſe, vt ſubreptas illi purpuras pannis ſuis adſuere non dubitarint.

§. VII.

Neque noſtra aetate defuerunt viri accurate docti, qui collatis inter ſe veterum iuniorumque ſcriptis, horum plagia ſagaci ingenio deprehenderunt. IOANNES enim OWENVS, (d) qui primus mihi nunc in manum incidit, in eruditiſſimo opere, quod Θεολογέμενα inſcripſit, vltimum iſtum ruentis gentiliſmi conatum diligentiſſime deſcribit, obſer-

(z) Euſebus *Praep. Euang. XI*, 10. (a) Theodoritus *Therapeut. II. p. 33.* (b) Coſmas Indicopleuſt *Chriſtian. Opin. de mundo XII p. 341. in* Bernardi Montfaucon *Collect. noua PP. Tom. II.* (c) Baſilius *Homil. XVI, in princ.* Ioan. (d) Io. Ovveni *Theologumena I, 9. p. 126. & III, 6. p. 211.*

tione incenſum, imperare. *Si enim* inquit, *ſacerdotes noſtri in elargiendis beneficiis ſegniores fuerint: praebebunt Galilaeis materiam, liberalitate ſua & beneficentia factionem ſuam ſtabiliendi, & honeſtos Deorum cultores calumniandi.* Eamdem rem agit in alia ad Arſacium, Galatiae Pontificem, epiſtola, in qua grauiter hortatur hunc flaminem, vt ſacrificulos, ad cleri Chriſtiani inſtituta, mores, hoſpitalitatem ac diſciplinam inſtituat. At quo conſilio? (x) *Cur enim* inquit *hanc ſacrorum mutationem ſufficere poſſe credimus, neque ad ea reſpicimus, quibus impia Galilaeorum religio creuerit: id eſt, ad benignitatem in peregrinos, ad curam ab illis in mortuorum ſepultura poſitam, & ad ſanctimoniam vitae, quam ſimulant? Quorum ſingula a nobis vere exſequenda eſſe cenſeo.* Referendum etiam huc eſt ALEXANDRI SEVERI, (y) principis ſemichriſtiani, inſtitutum, qui non modo Chriſtum in larario ſuo vna cum heroibus paganorum coluit, ſed & tanti aeſtimauit ſacros chriſtianorum ritus, vt eos ad ipſam rempublicam transferret, & magiſtratus ſurrogandos illorum exemplo publice proponeret, & hortaretur populum, ſi quis quid haberet criminis, vt manifeſtis rebus probaret. Quin dudum obſeruatum eſt eruditis, nunquam philoſophos de precibus, de hymnis Deo canendis, aliisque eiusmodi cultus diuini partibus ſtudioſius egiſſe, quam ex quo chriſtiani iis exemplo ſuo praeiuerint. Ex quibus ſatis adparet, gentiles etiam ſacrorum ſuorum rationem, quoad eius fieri poterat, ad Chriſtianorum exemplum compoſuiſſe. Ad naturalem denique theologiam quod attinet, expoliendam ſibi illam ſumſerunt philoſophi, maxime illi, qui in nullius verba magiſtri iurantes, eclecticum quoddam philoſophandi genus ſequebantur. Quemadmodum enim hi non dubitabant ex ipſis Chaldaeorum, Aegyptiorum, Phoenicum monimentis nonnulla in rem ſuam vertere: ita & eccleſiae theſauris inhiarunt, plura, quae praeclare a Chriſtianis de rebus diuinis & moralibus tradebantur, impudentiſſimo conatu ſurripientes, lucemque ita miſcentes tenebris, vt difficillimum ſubinde ſit, ea, quae rationis ductu cognouerant, a Chriſtianorum ſpoliis diſcernere. Et haec quidem eſt philoſophorum ἐν ὀλίγῳ Chriſtianorum origo, haec occaſio, qua in lucem prodire coeperunt. Ex eo enim tempore vix vllus eſt doctorum gentilium κατ᾽ ἐκλογὴν philoſophan-

(x) Idem *Epiſt. XLIX. p. 429. ſequ. & ex ea* Sozom. *Hiſt. eccleſ. V. 16.* (y) Lamprid. *in vita Alexandr. cap. XLIII. & XLIX.*

phantium, cuius in operibus non aliqua ſaltim occurrant iſtius ſemichriſtianiſmi veſtigia.

§. VI.

Animaduerterunt hanc philoſophorum rapinam iam olim viri eruditiſſimi, qui veluti condictionem rei furtiuae contra illos paſſim inſtituerunt. EVSEBIVS, (z) in veterum philoſophorum lectione verſatiſſimus, de AMELIO refert, eum diui Ioannis expilaſſe euangelium, eumque non ſine laude citaſſe. De PLVTARCHO & PLOTINO idem teſtatur THEODORITVS. (a) Et quamuis, quod ad Plutarchum attinet, ratio eum fugiat: de Plotino tamen res magis videtur dubio carere. Praeterea etiam PROCLO eamdam dicam ſcribit COSMAS INDICOPLEVSTES, (b) ſexti ſaeculi ſcriptor chriſtianus, qui de eo diſerte: οὗτος, inquit, τὰ ὅμοια ἡμῖν λέγει, μεταπλάσας τὸν λόγον. *Ipſe quoque noſtris ſimilia profert, mutato ſolum in aliam formam ſermone.* Denique & de aliis ſuae aetatis philoſophis BASILIVS (c) idem adfirmare non dubitat, dum ſcribit: *Haec*, (quae paullo ante ex Ioannis euangelio adduxerat,) *ego noui multos, etiam extra veritatis rationem mundana ſapientia praeditos, iactantes & admiſcentes ſuis decretis & ſcriptis miſcere auſos eſſe.* Κλέπτης γὰρ ὁ διάβολος, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐκφερομυθῶν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ ὑποφήτας. *Fur enim eſt diabolus qui noſtra quae ſunt, extra ad ſuos fert interpretes.* Nihil eo loco planius, nihil euidentius. Non enim loquitur de λόγῳ Platonicorum, quaſi ex ea doctrina falſo collegerit BASILIVS, philoſophos Ioannem expilaſſe: ſed de ipſis Ioannis verbis, in opere eorum non vno adductis, ex iisque recte infert id; quod nos demonſtrandum hic ſuſcepimus, philoſophos etiam gentiles chriſtianae religionis praeſtantiam tam compertam habuiſſe, vt ſubreptas illi purpuras pannis ſuis adſuere non dubitarint.

§. VII.

Neque noſtra aetate defuerunt viri accurate docti, qui collatis inter ſe veterum iuniorumque ſcriptis, horum plagia ſagaci ingenio deprehenderunt. IOANNES enim OWENVS, (d) qui primus mihi nunc in manum incidit, in eruditiſſimo opere, quod Θεολογούμενα inſcripſit, vltimuun iſtum ruentis gentiliſmi conatum diligentiſſime deſcribit, obſer-

(z) Euſebus *Praep. Fvang.* XI, 10. (a) Theodoritus *Therapeut. II. p.* 33. (b) Coſmas Indicopleuſt *Chriſtian. Opin. de mundo XII p.* 341. *in* Bernardi Montfaucon *Collect. noua PP. Tom. II.* (c) Baſilius *Homil. XVI, in princ.* Ioan. (d) Io. Ovveni *Theologumena I, 9. p.* 126. & *III, 6. p.* 211.

tione incenſum, imperare. *Si enim* inquit, *ſacerdotes noſtri in elargiendis beneficiis ſegniores fuerint: praebebunt Galilaeis materiam, liberalitate ſua & beneficentia factionem ſuam ſtabiliendi, & honeſtos Deorum cultores calumniandi.* Eamdem rem agit in alia ad Arſacium, Galatiae Pontificem, epiſtola, in qua grauiter hortatur hunc flaminem, vt ſacrificulos, ad cleri Chriſtiani inſtituta, mores, hoſpitalitatem ac diſciplinam inſtituat. At quo conſilio? (x) *Cur enim* inquit *hanc ſacrorum mutationem ſufficere poſſe credimus, neque ad ea reſpicimus, quibus impia Galilaeorum religio creuerit: id eſt, ad benignitatem in peregrinos, ad curam ab illis in mortuorum ſepultura poſitam, & ad ſanctimoniam vitae, quam ſimulant? Quorum ſingula a nobis vere exſequenda eſſe cenſeo.* Referendum etiam huc eſt ALEXANDRI SEVERI, (y) principis ſemichriſtiani, inſtitutum, qui non modo Chriſtum in lararío ſuo vna cum heroibus paganorum coluit, ſed & tanti aeſtimauit ſacros chriſtianorum ritus, vt eos ad ipſam rempublicam transferret, & magiſtratus ſurrogandos illorum exemplo publice proponeret, & hortaretur populum, ſi quis quid haberet criminis, vt manifeſtis rebus probaret. Quin dudum obſeruatum eſt eruditis, nunquam philoſophos de precibus, de hymnis Deo canendis, aliisque eiusmodi cultus diuini partibus ſtudioſius egiſſe, quam ex quo chriſtiani iis exemplo ſuo praeiuerint. Ex quibus ſatis adparet, gentiles etiam ſacrorum ſuorum rationem, quoad eius fieri poterat, ad Chriſtianorum exemplum compoſuiſſe. Ad naturalem denique theologiam quod attinet, expoliendam ſibi illam ſumſerunt philoſophi, maxime illi, qui in nullius verba magiſtri iurantes, eclecticum quoddam philoſophandi genus ſequebantur. Quemadmodum enim hi non dubitabant ex ipſis Chaldaeorum, Aegyptiorum, Phoenicum monimentis nonnulla in rem ſuam vertere: ita & eccleſiae theſauris inhiarunt, plura, quae praeclare a Chriſtianis de rebus diuinis & moralibus tradebantur, impudentiſſimo conatu ſurripientes, lucemque ita miſcentes tenebris, vt difficillimum ſubinde ſit, ea, quae rationis ductu cognouerant, a Chriſtianorum ſpoliis diſcernere. Et haec quidem eſt philoſophorum ἐν ὀλίγῳ Chriſtianorum origo, haec occaſio, qua in lucem prodire coeperunt. Ex eo enim tempore vix vllus eſt doctorum gentilium κατ᾽ ἐκλογὴν philoſophan-

(x) Idem *Epiſt. XLIX. p. 429. ſequ. & ex ea* Sozom. *Hiſt. eccleſ. V. 16.* (y) Lamprid. *in vita Alexandr. cap. XLIII. & XLIX.*

phantium, cuius in operibus non aliqua ſaltim occurrant iſtius ſemichriſtianiſmi veſtigia.

§. VI.

Animaduerterunt hanc philoſophorum rapinam iam olim viri eruditiſſimi, qui veluti condictionem rei furtiuae contra illos paſſim inſtituerunt. EVSEBIVS, (z) in veterum philoſophorum lectione verſatiſſimus, de AMELIO refert, eum diui Ioannis expilaſſe euangelium, eumque non ſine laude citaſſe. De PLVTARCHO & PLOTINO idem teſtatur THEODORITVS. (a) Et quamuis, quod ad Plutarchum attinet, ratio eum fugiat: de Plotino tamen res magis videtur dubio carere. Praeterea etiam PROCLO eamdam dicam ſcribit COSMAS INDICOPLEVSTES, (b) ſexti ſaeculi ſcriptor chriſtianus, qui de eo diſerte: ἔτος, inquit, τὰ ὅμοια ἡμῖν λέγει, μεταπλάσας τὸν λόγον. *Ipſe quoque noſtris ſimilia profert, mutato ſolum in aliam formam ſermone.* Denique & de aliis ſuae aetatis philoſophis BASILIVS (c) idem adfirmare non dubitat, dum ſcribit: *Haec*, (quae paullo ante ex Ioannis euangelio adduxerat,) *ego noui multos, etiam extra veritatis rationem mundana ſapientia praeditos, iactantes & adm[illegible]ntes ſuis decretis & ſcriptis miſcere auſos eſſe.* Κλέπτης γὰρ ὁ διάβολος, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐκφερομυθῶν πρὸς τὲς ἑαυτῦ ὑποφήτας. *Fur enim eſt diabolus qui noſtra quae ſunt, extra ad ſuos fert interpretes.* Nihil eo loco planius, nihil euidentius. Non enim loquitur de λόγῳ Platonicorum, quaſi ex ea doctrina falſo collegerit BASILIVS, philoſophos Ioannem expilaſſe: ſed de ipſis Ioannis verbis, in opere eorum non vno adductis, ex iisque recte infert id, quod nos demonſtrandum hic ſuſcepimus, philoſophos etiam gentiles chriſtianae religionis praeſtantiam tam compertam habuiſſe, vt ſubreptas illi purpuras pannis ſuis adſuere non dubitarint.

§. VII.

Neque noſtra aetate defuerunt viri accurate docti, qui collatis inter ſe veterum iuniorumque ſcriptis, horum plagia ſagaci ingenio deprehenderunt. IOANNES enim OWENVS, (d) qui primus mihi nunc in manum incidit, in eruditiſſimo opere, quod Θεολογέμενα inſcripſit, vltimum iſtum ruentis gentiliſmi conatum diligentiſſime deſcribit, obſer-

(z) Euſebius *Praep. Evang. XI, 10.* (a) Theodoritus *Therapeut. II. p. 33.* (b) Coſmas Indicopleuſt *Chriſtian. Opin. de mundo XII p. 341. in* Bernardi Montfaucon *Collect. noua PP. Tom. II.* (c) Baſilius *Homil. XVI. in princ.* Ioan. (d) Io. Ovveni *Theologumena I, 9. p. 126. & III, 6. p. 211.*

tione incenſum, imperare. *Si enim* inquit, *ſacerdotes noſtri in elargiendis beneficiis ſegniores fuerint: praebebunt Galilaeis materiam, liberalitate ſua & beneficentia factionem ſuam ſtabiliendi, & honeſtos Deorum cultores calumniandi.* Eamdem rem agit in alia ad Arſacium, Galatiae Pontificem, epiſtola, in qua grauiter hortatur hunc flaminem, vt ſacrificulos, ad cleri Chriſtiani inſtituta, mores, hoſpitalitatem ac diſciplinam inſtituat. At quo conſilio? (x) *Cur enim* inquit *hanc ſacrorum mutationem ſufficere poſſe credimus, neque ad ea reſpicimus, quibus impia Galilaeorum religio creuerit: id eſt, ad benignitatem in peregrinos, ad curam ab illis in mortuorum ſepultura poſitam, & ad ſanctimoniam vitae, quam ſimulant? Quorum ſingula a nobis vere exſequenda eſſe cenſeo.* Referendum etiam huc eſt ALEXANDRI SEVERI, (y) principis ſemichriſtiani, inſtitutum, qui non modo Chriſtum in larario ſuo vna cum heroibus paganorum coluit, ſed & tanti aeſtimauit ſacros chriſtianorum ritus, vt eos ad ipſam rempublicam transferret, & magiſtratus ſurrogandos illorum exemplo publice proponeret, & hortaretur populum, ſi quis quid haberet criminis, vt manifeſtis rebus probaret. Quin dudum obſeruatum eſt eruditis, nunquam philoſophos de precibus, de hymnis Deo canendis, aliiſque eiusmodi cultus diuini partibus ſtudioſius egiſſe, quam ex quo chriſtiani iis exemplo ſuo praeiuerint. Ex quibus ſatis adparet, gentiles etiam ſacrorum ſuorum rationem, quoad eius fieri poterat, ad Chriſtianorum exemplum compoſuiſſe. Ad naturalem denique theologiam quod attinet, expoliendam ſibi illam ſumſerunt philoſophi, maxime illi, qui in nullius verba magiſtri iurantes, eclecticum quoddam philoſophandi genus ſequebantur. Quemadmodum enim hi non dubitabant ex ipſis Chaldaeorum, Aegyptiorum, Phoenicum monimentis nonnulla in rem ſuam vertere: ita & eccleſiae theſauris inhiarunt, plura, quae praeclare a Chriſtianis de rebus diuinis & moralibus tradebantur, impudentiſſimo conatu ſurripientes, lucemque ita miſcentes tenebris, vt difficillimum ſubinde ſit, ea, quae rationis ductu cognouerant, a Chriſtianorum ſpoliis diſcernere. Et haec quidem eſt philoſophorum ἐν ὀλίγῳ Chriſtianorum origo, haec occaſio, qua in lucem prodire coeperunt. Ex eo enim tempore vix vllus eſt doctorum gentilium κατ᾽ ἐκλογὴν philoſophan-

(x) Idem *Epiſt. XLIX. p. 429. ſequ. & ex ea* Sozom. *Hiſt. eccleſ. V. 16.* (y) Lamprid. *in vita Alexandr. cap. XLIII. & XLIX.*

phantium, cuius in operibus non aliqua ſaltim occurrant iſtius ſemichriſtianiſmi veſtigia.

§. VI.

Animaduerterunt hanc philoſophorum rapinam iam olim viri eruditiſſimi, qui veluti condictionem rei furtiuae contra illos paſſim inſtituerunt. EVSEBIVS, (z) in veterum philoſophorum lectione verſatiſſimus, de AMELIO refert, eum diui Ioannis expilaſſe euangelium, cumque non ſine laude citaſſe. De PLVTARCHO & PLOTINO idem teſtatur THEODORITVS. (a) Et quamuis, quod ad Plutarchum attinet, ratio eum fugiat: de Plotino tamen res magis videtur dubio carere. Praeterea etiam PROCLO eamdam dicam ſcribit COSMAS INDICOPLEVSTES, (b) ſexti ſaeculi ſcriptor chriſtianus, qui de eo diſerte: οὗτος, inquit, τὰ ὅμοια ἡμῖν λέγει, μεταπλάσας τὸν λόγον. *Ipſe quoque noſtris ſimilia profert, mutato ſolum in aliam formam ſermone.* Denique & de aliis ſuae aetatis philoſophis BASILIVS (c) idem adfirmare non dubitat, dum ſcribit: *Haec*, (quae paullo ante ex Ioannis euangelio adduxerat,) *ego noui multos, etiam extra veritatis rationem mundana ſapientia praeditos, iactantes & adm[illegible]ntes ſuis decretis & ſcriptis miſcere auſos eſſe.* Κλέπτης γὰρ ὁ διάβολος, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐκφερομυθῶν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ ὑποφήτας. *Fur enim eſt diabolus qui noſtra quae ſunt, extra ad ſuos fert interpretes.* Nihil eo loco planius, nihil euidentius. Non enim loquitur de λόγῳ Platonicorum, quaſi ex ea doctrina falſo collegerit BASILIVS, philoſophos Ioannem expilaſſe: ſed de ipſis Ioannis verbis, in opere eorum non vno adductis, ex iiſque recte infert id, quod nos demonſtrandum hic ſuſcepimus, philoſophos etiam gentiles chriſtianae religionis praeſtantiam tam compertam habuiſſe, vt ſubreptas illi purpuras pannis ſuis adſuere non dubitarint.

§. VII.

Neque noſtra aetate defuerunt viri accurate docti, qui collatis inter ſe veterum iuniorumque ſcriptis, horum plagia ſagaci ingenio deprehenderunt. IOANNES enim OWENVS, (d) qui primus mihi nunc in manum incidit, in eruditiſſimo opere, quod θεολογούμενα inſcripſit, vltimum iſtum ruentis gentiliſmi conatum diligentiſſime deſcribit, obſer-

(z) Euſebius *Praep. Euang.* XI, 10. (a) Theodoritus *Therapeut. II. p.* 33. (b) Coſmas Indicopleuſt *Chriſtian. Opin. de mundo XII p.*341. *in* Bernardi Montfaucon *Collect. noua PP. Tom. II.* (c) Baſilius *Homil. XVI, in princ.* Ioan. (d) Io. Ovveni *Theologumena I, 9. p.* 126. *& III, 6. p.* 211.

ſeruatque, diabolum, praeuiſa antiquae ſuperſtitionis ruina, ne in extremo actu ſibi deeſſet, religionem, in qua ipſe vnus omnia fuerat, varie inſtauraſſe, & nouas ei vires, nouum ſplendorem addere pro virili tentaſſe. Quum vero duae potiſſimum fuerint gentiliſmi partes, vna, quae in variis de Deo rebusque diuinis opinionibus, altera, quae in profano deorum cultu verſaretur, in eo elaboraſſe veteratorem, vt viros doctiſſimos excitaret, qui, ſalua αὐτοκρατορίᾳ ſua, & opiniones de Deo ſobrias magis, ac ſublimiores excogitarent, & cultus ſuperſtitioſi rationes minus, quam antea, ridiculas ac ineptas praeſcriberent, & eas veluti fuco delinerent. In prima operis parte AMELIVM, EVMENIVM, PLOTINVM, PROCLVM, HIEROCLEM, CELSVM: in poſteriore APOLLONIVM TYANEVM, PORPHYRIVM, IAMBLICHVM, & IVLIANVM ſedulo elaboraſſe. Quae vbi fuſius doctiſſimus autor expoſuit, ita pergit: *Hoc autem conatu illos eius veritatis, quam odio habuerant, beneficio, quae iam ſui radios in hominum mentes immiſerat, vſos eſſe, certiſſimum eſt.* Quin generatim denique pronunciat, *primis eccleſiae temporibus totam philoſophandi rationem ex chriſtianiſmo eſſe innouatam.*

§. VIII.

Eumdem locum cum cura tractauit LVCAS HOLSTENIVS, (e) quo nemo in ſcriptis iuniorum PLATONICORVM fuit verſatior. Poſtquam enim de PLOTINI ac PORPHYRII doctrina atque vniuerſa philoſophandi ratione prolixius diſſeruit: ſubductis rationibus omnibus, quae huc facere videbantur, hanc facit cogitationum ſuarum ſummam: (f) *Non poſſum, quin praeſtantiſſimorum ingeniorum ſortem miſerear, quae in ea tempora inciderunt, quum religio Chriſtiana nouam ac inſuetam mortalium animis lucem extolleret,* NVMENII, *inquam,* PLOTINI, PORPHYRII, AMELII, HIEROCLIS, *qui quum diuinae veritatis guſtum ex ſacris litteris & naſcentis eccleſiae doctoribus, aut chriſtianorum doctorum ore percepiſſent, puriſſimos veritatis riuulos in Pythagorae & Platonis deriuarunt lacunas, & igniculos diuinae lucis mendaciorum fumo & tenebris obſcurarunt.* Idem vir clariſſimus (g) paullo poſt obſeruat, *in poſteriorum Platonicorum ſcriptis, praeſertim* PLOTINI, IAMBLICHI, & PROCLI, *multa paſſim reperiri, quae non ex obuiis & communibus religionis noſtrae*

(e) Lucas Holſtenius *de vita & ſcriptis Porphyrii cap. VI. p. 24.* (f) Idem *l. c. p. 28.* (g) *Vid.* Petauii *Dogm. theolog. IV, 10. de Deo.* Thomae Gale *adnot. ad* Iambl. de myſter. Aegyptiorum *p. 288.* Io. Albert. Fabric. *Proleg.* ad Marini *vitam Procli.*

ſtrae dogmatibus, ſed ex intimis & reconditiſſimis myſticae theologiae penetralibus videantur depromta, neque obiter tantum ſtrictimque verbis adumbrata, ſed proprio ac efficaciſſimo orationis genere adeo luculenter ab iis expreſſa, vt magnis ingeniis materiam dubitandi non leuem reliquerint, alios in eum impulerint errorem, vt quae apud vetuſtiſſimos eccleſiae ſcriptores diuina prorſus in hoc genere, exſtant, ea inuerſo ordine a Platonicis illis mutuata, & velut Aegyptiorum ſpolia in pios vſus conuerſa, adfirmarint, atque iſto etiam argumento praeſtantiſſimorum operum fidem auctoritatemque conuellere voluerint. Haec HOLSTENIVS, qui his verbis non obſcure eos notare videtur, qui DIONYSIVM AREOPAGITAM Platonica quaedam in theologiam myſticam tranſtuliſſe arbitrantur. Ipſe enim contra ea exiſtimat, Platonicos potius myſticorum ſcrinia expilaſſe. Quod etiam de Proclo teſtatur SVIDAS; (h) dum ait: Ἰστέον, ὡς τινες τῶν ἔξω σοφῶν, καὶ μάλιστα Πρόκλος, θεωρήμασι πολλάκις τοῦ μακαρίου Διονυσίου κέχρηται, καὶ αὐταῖς ταῖς ξηραῖς λέξεσι. *Sciendum autem eſt, quosdam ex profanis ſapientibus, praecipue vero Proclum, ſaepe theorematis beati Dionyſii, & interdum nudis eius verbis, vſos eſſe.* Sed quocumque modo ſe res habeat, (nolumus enim iam hac de re cum quoquam litigare) id ſaltim certum eſt, philoſophos iſtos, de quibus HOLSTENIVS agit, multa, ſi non e Dionyſio aliiſque myſticis, at certe ex aliis doctorum chriſtianorum operibus, in rem ſuam vertiſſe.

§. IX.

Non magis haec philoſophorum aemulatio fugit ſagacitatem illuſtriſſimi epiſcopi Sueſſionenſis. P. D. HVETII, (i) qui vbi Iamblichi de myſteriis Aegyptiorum ſacerrimum opus citat, in eo paſſim dicit micare lucidiſſimae veritatis ſcintillas, & ſtricturas quaſdam chriſtianiſmi. Cuius rei redditurus rationem: *Ex quo enim,* inquit, *fulgere coeperat Chriſti philoſophia, iam inde etiam ethnicam phyloſophiam lucis ſuae radiis late perfudit, idque cum in Procli, Porphyrii, aliorumque ſcriptionibus perſpicitur, tum maxime in eo, quem commemorauimus, Iamblichi libro.* Cui Huetii teſtimonio facile addere liceret alia, veluti GVILIELMI CAVEI, (k) & HERMANNI WITSII, (l) niſi nos iam dudum ad ſe vocaret laudatiſſimus THOMAE STANLEII interpres, (m) qui in ſaepius

(h) Suidas *voce* Διονύσιος *Tom. I. edit. Lud. Kuſteri.* (i) Huetii *Demonſtr. Euang. Prop. IV. p. 23.* (k) Guilielm. Caue *Chriſtianiſm. Primitiu. I, 3. p. 64.* (l) Hermann Witſ. *Exercit. Dodec. IV. 13 p. 176.* (m) *Append. ad* Th. Stanl. *Hiſt. philoſ. cap. VII. p. 1221.*

pius laudata hiſtoriae philoſophicae appendice, rem omnem, vt ſolet, accurate expediuit. Etenim in politiſſima iſta diatribe ſingulari capite expendit, *quam multa eclectici pagani ex Chriſtianis ſacris in ſua ſcripta deriuarint, & qua de cauſſa?* Reſpondet vir doctiſſimus, iam inde ab Ammonii Saccae temporibus, qui Chriſtianis ſacris initiatus fuerit, multa ex diſciplina chriſtianorum eclecticos philoſophos reliquis ſapientiae ſuae placitis attexuiſſe, atque hinc nugari eos, qui, quas in horum philoſophorum ſcriptis inueniant, praeclaras doctrinas de morte philoſophica, corporisque & ſenſuum fuga, de cura animi item & de mentis cultu ex eorum ingenio profecta, a chriſtianis vero in vſus ſuos verſa eſſe exiſtiment. Certum enim hoc eſſe, ipſius ſcripturae φράσιν adeo exacte referre pleraque illa, quae de talibus philoſophi illi habeant, vt ex illis fontibus deriuata ea eſſe, dubitari vix poſſit. Obſeruat porro, id omne ab iis aemulatione religionis chriſtianae factum, ne quidquam ſcilicet deeſſe philoſophiae videretur eorum, quibus illa ſeſe maxime hominum animis commendare deprehenderetur. Nam ab indoctiſſimis quoque hominibus eam in chriſtiana religione doctrinae morumque probitatem deprehenſam eſſe, atque innocentiam, vt non potuerit non animos eorum ducere, atque conuincere conſcientias. Addit praeterea, non alios facile in ornanda ſpoliis huiusmodi philoſophia diligentiores ſe praeſtitiſſe, quam qui infenſiſſimo fuerint aduerſus Chriſtianos animo. IVLIANVM enim, PORPHYRIVM & PROCLVM, quos peculiaribus ſcriptis chriſtianiſmum impugnaſſe conſtat, diligentiſſimos fuiſſe in imitanda doctrina morum, inſtitutisque chriſtianorum. Quae & aliis quibusdam ſpeciminibus demonſtrat, ob praemiſſae breuitatis fidem hic omnino praetermittendis.

§. X.

Minimum fortaſſe momentum domeſtica haec teſtimonia ad rem adferre videbuntur. Quum enim nihil contingat frequentius, quam vt adfectus migrent in calamum, & ad id credendum ſit quisque procliuior, quod ſuae, quam profitetur, religioni honorificum eſſe exiſtimauerit: vereri quis poſſet, ne & hi, quos recenſuimus, humani quid paſſi ſint, iſtaque omnia non tam veritate, quam religionis ſtudio adducti, ſcripſerint. Enimuero, quo minus haec in eos cadat ſuſpicio, ipſi prohibent gentiles philoſophi, qui, vt ſollemne eſt furibus, ſuas

ſo-

ſociorumque rapinas turpiter prodiderunt. PROCLVS (n) enim, qui reliquis plagiariis vult videri ingenioſior, laudatis quibusdam, quae de archangelis diſſerueſat PORPHYRIVS, caute admodum monet, nouum hoc philoſophandi genus a IAMBLICHO eſſe reprehenſum, ideo, quod PLATO archangelorum nusquam meminerit, quibus addit PROCLVS: οὐδὲ φιλόσοφος ὁ τρόπος οὗτος τῆς θεωρίας, ἀλλὰ βαρβαρικῆς ἀλαζονείας μεστός. *Neque philoſophicus hic ſpeculandi modus, ſed barbaricae oſtentationis plenus.* Quibus verbis quid innuat, non adeo obſcurum eſt illis, qui IOANNEM Euangeliſtam ab AMELIO βάρβαρον, (o) ipſumque disciplinae Chriſtianae inſtitutum a PORPHYRIO (p) βάρβαρον τόλμημα, a IVLIANO (q) denique βαρβαρικὴν ἀλαζονείαν frequenter adpellatum, meminerint. Sed quid opus eſt, inquis, ad chriſtianos confugere: quum archangelorum iam multo ante PORPYRIVM ZOROASTRIS oracula & ORPHEVS meminerint? An non ab his potius, quam a Chriſtianis, mutuam hanc doctrinam acceperit PORPHYRIVS? Annon probabilius eſt, PROCLVM Chaldaeorum potius & Orphei dogmata τῆς βαρβαρικῆς ἀλαζονείας nomine notaſſe, quam Chriſtianorum? Sed ſunt fortaſſis, quae his reponamus. Fateor equidem, multos in ZOROASTRIS oraculis angelos quaerere & archangelos. Quemadmodum & THOMAS GALE, (r) disquirens in eruditis ad IAMBLICHVM adnotationibus, vnde archangelorum doctrinam Porphyrius acceperit? reſpondet, plures eſſe vias, quibus ad eius notitiam potuerit peruenire. Praeter libros enim Iudaeorum, Chriſtianorum & Gnoſticorum apocryphos, etiam ZOROASTRIS exſtitiſſe oracula, e quibus de archangelis quaedam haurire potuerit. Sed in iis, quae exſtant, oraculis neque archangelorum neque angelorum vlla fit mentio. Adſcribunt equidem Chaldaeis hanc doctrinam PSELLVS, DAMASCIVS, & alii: (s) ſed qua fide, ipſi viderint. Mihi ſane omnia, quae de ZOROASTRIS & Chaldaeorum doctrinis vulgo referuntur, talia videntur, vt iis vix tuto innitaris. Quamuis enim non negem, ineſſe iis nonnulla vere Chaldaica, res ipſa tamen docet, adeo illa alienis Platonicorum & Iudaeorum doctrinis eſſe interpolata, vt genuina a ſpuriis aegre diſcernere liceat. Idemque ſentiendum videtur de ORPHEO, (t) cuius hi verſus circumferuntur:

(n) Proclus *in Timaeum I p. 41.* (o) Euſebius *Praep. Ecc. XI, 19. p. 540.* (p) Idem *Hiſt. eccleſ. VI, 19.* (q) Iulianus *Epiſt. LXIII. p. 454.* (r) Thom. Gale *ad Iamblich. p. 206.* (s) Thom. Gale *l. c.* Thom. Stanleii *Hiſt. Philoſ. Chald. I, 2, 9.* (t) Orpheus *ap.* Clem. Alex. *Strom. V. p. 608.*

Σῷ δὲ θρόνῳ πυρόεντι παρεστᾶσιν πολύμοχθοι
Ἄγγελοι, οἷσι μέμηλε, βροτοῖς ὡς πάντα τελεῖται.

Candentique tuae ſedi permulta laborans
Adſtant angelicus populus, queis maxima cura
Mandata eſt hominum.

Quis enim eos genuinos praeſtiterit in tanta carminum Orpheo ſuppoſitorum turba? Quare id veroſimillimum videtur, quod LVCAE HOLSTENIO (u) viſum eſt, hanc de angelis doctrinam Porphyrium accepiſſe a chriſtianis, hosque ipſos eſſe, quos barbarorum nomine PROCLVS traducat. Adiungimus vero PROCLO IVLIANVM, τὸν παραβάτην, qui, quum ad paganorum defeciſſet ſuperſtitionem, nihil reliqui fecit, vt, quantum in ſe eſſet, abſurdiſſimae religionis maculas elueret. Hinc non ipſe tantum cautius ſublimiusque philoſophari coepit, verum etiam reliquos paganos, in primis ſacerdotes, ad emendatiorem illam & ſemichriſtianam philoſophandi methodum eſt cohortatus. Ad ſacrorum enim antiſtites inter alia & haec ſcribit: (x) Προσεκτέον μὲν οὔτε πᾶσιν, οὔτε τοῖς πάντων δόγμασιν· ἀλλὰ ἐκείνοις μόνον καὶ ἐκείνων, ὅσα εὐσεβείας ἐστὶ ποιητικά, καὶ διδάσκει περὶ θεῶν, πρῶτον μέν, ὡς εἰσίν, εἶτα ὡς προνοοῦσι τῶν τῇδε, καὶ ὡς ἐργάζονται μὲν οὐδὲ ἓν κακόν, οὐδὲ ἄλλους φθονοῦντες καὶ βασκαίνοντες, καὶ πολεμοῦντες. *Non omnibus aut omnium dogmatibus, auſcultandum, ſed illis, & eorum decretis duntaxat, quae pietatem animis iniicere poſſunt, deque Diis ita docent: primum aliquos eſſe, deinde infimarum rerum penes illos eſſe curam, ad haec nihil ipſos mali, neque hominibus, neque ceteris inferre, liuore, inuidia aut mutuis inter ſe proeliis exercitos.* Quorſum autem haec ſpectent, facile coniiciet, quicunque ea, quae ſtatim ſequuntur, verba expenderit: ὁποῖα γράφοντες μὲν οἱ παρ' ἡμῖν ποιηταὶ κατεφρονήθησαν· οἱ δὲ ἰουδαίων προφῆται, διατεταγμένως συγκατασκευάζοντες ὑπὸ τῶν ἀθλίων, τῶν προσνειμάντων ἑαυτοὺς τοῖς Γαλιλαίοις θαυμάζονται. *Huiusmodi* (de deorum inuidia & contentionibus) *quum Poetae noſtri ſcriptis prodidiſſent, contemtui habiti ſunt, at vero Iudaeorum prophetae, quum illa pro certis & conſtitutis adſeuerent, apud infelices illos, qui ſe ad Galilaeorum coetum adplicarunt, in admiratione verſantur.* Quid aliud ergo intendit IVLIANVS, quam vt gentiles chriſtianorum aemulatione accendat, horteturque ad philoſophiam illam ſemichriſtia-

(u) Holſtenius *de vita & ſcriptis Porphyrii cap. VI. pag. 27. ſequ.* (x) Iulian. *Fragm. Epiſt. p. 300. ſeqq.*

ſtianam, maiore, quam adhuc feciſſent, cura excolendam? Id vnum ſcilicet reliquum videbatur IVLIANO, turpi ad gentiliſmum defectione omnium reprehenſionem incurrenti, vt ſtrumam, quod eſt in prouerbio, dibapho tegeret, quo emendata quodammodo ad Chriſtianorum exemplum philoſophia, paullo minus inſanire videretur.

§. XI.

Enimuero diſpiciendum porro eſt, quibus demum viis philoſophi iſti ad chriſtianae veritatis theſauros penetrarint. Notum enim eſt, iam inde a ſaeculo tertio Chriſtianos myſteria ſua habuiſſe ſecretiſſima, & ne catechumenis quidem, nedum paganis, illa facile enunciaſſe. (y) Quomodo factum eſt igitur, vt ad ipſos paganos eorum notitia perueneri? Sed cogitanti mihi ea de re, & recentior videtur illa, quam iactant, diſciplina arcani, & tres occurrunt viae, gentilibus philoſophis expeditiſſimae. Alii enim ex ſacrarum litterarum eccleſiaeque doctorum lectione, alii ex quotidiana Chriſtianorum conſuetudine, alii in eorundem ſcholis profecere. Librorum ſacrorum lectioni operam dediſſe iuniores philoſophos, ex iisque, quantum eorum rationes tulerunt, in rem ſuam vertiſſe, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt. Quamuis enim haec oracula criminoſiſſime inſectarentur, eorumque θεοπνευςίαν data opera impugnarent; non puduit tamen homines impios, ea, quae ſublimiora ipſis videbantur, operibus ſuis intexere, hisque alienis plumis ſe efferre. Inter hos merito referimus NVMENIVM, quem ORIGENES (z) ait multa ſuis inſeruiſſe commentariis *deprompta e Moſis & Prophetarum libris, & tractata per veriſimilem tropologiam.* Quae ne quis paullo iactantius ab Origene dicta exiſtimet: ſpeciem huius rei nobis ſuppeditant PORPHYRIVS (a) & EVSEBIVS, (b) qui verba Moſis: ἐπιφέρεται ἐπάνω τοῦ ὕδατος θεοῦ πνεῦμα, (c) a Numenio adducta explicataque teſtantur. Quin immo non ſolum veteris teſtamenti ſcrinia expilauit, quemadmodum ab Origene obſeruatum eſt, ſed & in libro tertio περὶ τἀγαθοῦ narrauit quamdam hiſtoriam de IESV, non addito nomine, ſed narratione in tropologiam conuerſa. (d) Porro NVMENIVM in iſthoc inſtituto ſequuti ſunt alii, maxime AMELIVS, qui, EVSEBIO (e) teſte, laudato principio euangelii

(y) Gebh. Theod. Meyer *de recondita veter. Eccleſ. Theologia* §. XVI. p. 18. Guil. Erneſt. Tenzel *de diſcipl. arcani.* (z) Origen. *adu. Celſ.* IV. p. 198. & I. p. 13. (a) Porphyr. *de antro* p. 256. (b) Euſeb. *Praep. Euang.* X, 17. XI, 9. 18. (c) Gen. I, 2. (d) Origen. *adu. Celſ.* IV, p. 198. (e) Euſeb. *ibid.* XI, 19. p. 540.

gelii IOANNIS, per Iouem iurauit, quod barbarus ille, (ſic vocat Ioannem,) recte ſapienterque de λόγῳ diſſeruerit. Quo loco non poſſum non monere, Platonicos iuniores, quum in magiſtri ſui ſcriptis de λόγῳ quodam multa dici deprehendiſſent, maximopere ſuſpexiſſe diuinum illud euangelii Ioannis principium, exiſtimantes videlicet, illam PLATONIS περὶ τȣ λόγȣ doctrinam, tanti tamque inter chriſtianos honorati viri teſtimonio non leuiter ſtabiliri. In quo quamuis valde eos fugiat ratio, quum IOANNIS euangeliſtae Platoniſque diſſenſus a viris eruditiſſimis contra IO. CLERICVM (f) luculenter admodum demonſtratus ſit: (g) Platonicis tamen id adeo non potuit perſuaderi, vt prima illa IOANNIS commata, quum cetera chriſtianorum omnia contemtui haberent, ampliſſimis ſemper laudibus efferrent. Hinc e SIMPLICIO, Mediolanenſium epiſcopo, ſaepiuſcule ſe audiuiſſe ait AVGVSTINVS, (h) quemdam ex Platonicis dixiſſe, *aureis litteris deſcribendum eſſe euangelii Ioannis initium, & in conſpicuis eccleſiarum omnium locis proponendum.* Omittimus iam, quae de PLVTARCHO & PLOTINO obſeruare ſibi viſus eſt THEODORITVS. (i) Omittimus, quae de CELSO, PORPHYRIO, IVLIANO, & CHALCIDIO dici poterant, quorum vel opera & fragmenta, quam aſſidui fuerint in euoluenda ſacra ſcriptura, legendiſque chriſtianorum libris, perſpicue docent. Quis vero viros tam prudentes atque eruditos a diuini verbi lectione plane inanes rediiſſe credat? quis dubitet, quin etiam aliud agentibus plura in eo occurrerint, quae animos, quantumlibet a CHRISTO alienos, in admirationem raperent? Vnde adeo non mirum eſt, philoſophos hos ex ſcripturis ſublimius philoſophari didiciſſe, vt mirandum potius eſſet, niſi vani hi ſapientiae diuinioris oſtentatores ſpoliis quibusdam, ex diuino codice ſurreptis, φλυαρίας ſuas exornaſſent.

§. XII.

Alteram viam, qua philoſophi pagani ad ſubliniorem quamdam ſapientiam notitiamque chriſtianae religionis peruenerunt, muniuit illis perpetua chriſtianorum conſuetudo, quae iis vel nihil tale cogitantibus profuit, dum tot laudandis chriſtianorum exemplis quotidie excitabantur. Magna nimirum exemplorum etiam apud malos vis eſt, & quem-

(f) Io. Clerici *Animadu. ad XVIII. prima commata cap. I. Ioannis & Ep. Critic. IV. p.* 247. (g) Hermann. Witſii *diſſ. de λόγῳ in dodec. Exercit. Hiſt. theolog.* (h) Auguſt. *de Ciuit. Dei. X,* 28. (i) Theodorit. *Therapeut, II, p.* 32.

quemadmodum, qui in ſole ambulant, etiamſi id non agant vt colorentur, colorantur tamen: ita fieri vix poteſt, quin is, qui cum ſapientibus vitaeque emendatae viris quotidie verſatur, aliquam, ſi non ſapientiam ac probitatem, at certe illarum ſpeciem induat. Iam conſideret mihi quisquam illorum temporum conditionem, ſecumque cogitet, annon oportuerit philoſophos ad aemulationem accendi. Omnes ciuitates tum impleuerant chriſtiani, veram illam animique formatricem ſapientiam profeſſi. Eorum non modo doctores & antiſtites, ſed & mulierculae & ſeruuli, a lacu & furno redeuntes, & ſublimius reuerentiusque de rebus diuinis diſſerebant, & plus verae ſapientiae exprimebant viuendo, quam philoſophi vniuerſi integris voluminibus tradiderant. (k) At qui eodem tempore florebant philoſophi, dici non poteſt, quam anilem ac inſipidam ſectati ſint philoſophandi rationem, priusquam ſublimioris cuiusdam ſapientiae gemmas furtim chriſtianis ſurriperent. Alii, vt LVCIANVS (l) ait, *ἀρετήν τινα καὶ ἀσώματα καὶ λήρους* magno ſtrepitu iactare: alii vulgaria quaedam viuendi praecepta miro ſupercilio inculcare, ipſi caeteroquin ab emendata vita remotisſimi: quidam diſputando cum vitiis bellum gerere, & glorioſum ſibi ducere, ſi paullo loquaciores & in vibrandis excipiendisque quaeſtiunculis eſſent exercitatiores. Denique omnes, qui tum ſapientiam nomine pallioque praeferebant, philoſophiam in populare conuerterant artificium, verborum inanium fumum aere vendentes, quales *ἐπὶ μισθῷ φιλοσοφοῦντας καὶ τὴν ἀρετὴν ὤνιον ὥσπερ ἐξ ἀγορᾶς προτιθέντας, pro mercede philoſophantes, & virtutem veluti venum in foro exponentes*, non ſine ſale exagitat LVCIANVS. (ll) Quid agerent igitur excitatiora ingenia, quae in tanto ſtultorum prouentu ſubinde naſcebantur? A Chriſto & vera, quam euangelium exigit, fide penitus abhorrebant. Ex chriſtianis in quotidianis congreſſibus multa audiebant de DEO, eiusque natura & operibus, multa de ſpiritibus bonis & malis, de rerum origine, de hominis naturali corruptione, de purgatione animi & vera virtute, de caſto Dei cultu, aliisque huius generis doctrinis, quae vel inuiti cogebantur admirari. Nec ferre profecto poterant aequo animo, ſapientiſſimos quosque gentilium, a chriſtianorum mulierculis & ancillis ſapientia & pietate ſuperari. Quid conſilii itaque

 erat

(k) Athenagoras *Apolog. p.* 39. *& ibi Rechenbergii Adnotat.* (l) Lucianus *in Timone p.* 97. *Tom.* I. (ll) Lucian. *in Nigrino p.* 59. *T.* I.

erat reliquum, quam vt chriſtianorum dogmata, quantum ſalua religione fieri poterat, ſua facerent, iisque ſpoliis exornarent philoſophiam, publico riſui adhuc expoſitam, ipſisque gentilibus, ſine his tegumentis, dedecori futuram?

§. XIII.

Enimuero ex ipſis denique chriſtianorum ſcholis lumen haut minimum philoſophiae gentilium effulſit. Eas enim & ab ipſis paganorum philoſophis eſſe frequentatas, exemplis conſtat quam plurimis. Mirum quidem hoc videri poterat, vel eo nomine, quod pagani odio plus quam Vatiniano Chriſtianos proſequebantur. Vnde facile quis poſſet colligere, quosuis potius, quam chriſtianos doctores, ab iis eſſe auditos. Sed nota eſt curioſitatis indoles, quae reliquos adfectus haut raro ſupprimit, ipſumque odium aut exſtinguit aut ſuſpendit. Sane ipſorum Imperatorum & Auguſtarum nonnullos a chriſtianorum inſtitutione non prorſus abhorruiſſe, legimus. De Seuero enim Imp. a TERTVLLIANO (m) memoriae proditum eſt, quod in palatio habuerit PROCVLVM quemdam chriſtanum, qui Torpacion ſit cognominatus, quique Imperatorem aliquando oleo curauerit, ipſumque eius filium Antonium Caracallam lacte chriſtiano educauerit. Idem de Iulia Mammaea, Alexandri Seueri matre, eſt certiſſimum, (n) quippe quae Antiochiam acciuit ORIGENEM, vt ex eius praeceptis ſermonibusque proficeret, & chriſtianam perdiſceret doctrinam. Haec ſi ipſi Imperatores & Auguſtae fecerunt, qui, quantum nobis conſtat, antiquae ſuperſtitioni, tamquam ſcopulis adhaeſerunt: cur dubitaſſent, quaeſo, tenuioris conditionis homines, chriſtianorum ſcholis intereſſe? Sed quid opus eſt verbis, vbi res ipſa loquitur? Nota eſt ſchola chriſtianorum Alexandrina, ex qua tamquam ex equo Troiano lectiſſim[illegible] ſemper ingenia prodierunt. Iam inde enim a prima chriſtianorum aetate eam illuminarunt doctores celeberrimi, CLEMENS, PANTAENVS, AMMONIVS, ORIGENES, HERACLAS, PIERIVS, SERAPION, (o) DIDYMVS, RHODON, & alii quam plurimi: quorum inſtitutum licet ad τὴν τῶν ἱερῶν λόγων διδασκαλίαν potiſſimum ſpectarit, eoque factum ſit, vt κατηχήσεων magiſtri vocarentur: philoſophiam tamen eadem opera profeſſi ſunt, omniaque, quae in gentilium operibus reperiebantur, in ſuos ſelegerunt vſus, non quod chri-

(m) Tertull. *ad Scapulam cap. IV.* (n) Euſeb. *Hiſt. Eccleſ. VI.* 21. *p.* 223. (o) Philippi Sidetæ *Catal. catechetarum Alex. apud.* Dodvvellum *ad finem diſſert. Irenaic.* Io. Andr. Schmidii *diſſ. de Schola Alexandr. catechet.*

chriſtianae religioni his phaleris opus eſſe exiſtimarent, ſed quia haec non incommoda videbatur gentiles ad ſe alliciendi occaſio. Et ſane non infeliciter ipſis ceſſit hoc conſilium. Quamuis enim fatendum ſit, patres Alexandrinos inquinatioris philoſophiae decreta nonnunquam eſſe amplexos, & dum neſcio quem eruditionis fumum captarint, multos vna errores in eccleſiam inuexiſſe: (p) effecerunt tamen hac docendi ratione, vt & gentiles, his ἀκροάσεων inuitati, eorum ſcholis intereſſent, in iisque veluti aliud agentes ad chriſtianam religionem praepararentur. Cuius rei luculentum teſtem habeo EVSEBIVM, (q) qui vbi de ORIGENE, eiusque docendi dexteritate & fama agit: Τοιαῦτα δὴ, inquit, φιλοσόφου βίου τοῖς θεωμένοις παρέχων ὑποδείγματα, εἰκότως ἐπὶ τὸν ὅμοιον αὐτῷ ζῆλον, πλείους παρώρμα τῶν φοιτητῶν, ὥστε ἤδη τῶν ἀπίστων ἐθνῶν τῶν δὲ ἀπὸ παιδείας καὶ φιλοσοφίας οὐ τοὺς τυχόντας ὑπάγεσθαι τῇ δι αὐτοῦ διδασκαλίᾳ. *Huiusmodi igitur philoſophicae vitae exempla omnibus ſpectanda praebens, plures ex diſcipulis ad imitationem ſui merito prouocauit, ita vt multi ex gentilibus, tum in omni doctrinae genere, tum in philoſophia praeſtantiſsimi, eius ſe magiſterio ſubmitterent.* Cui ſuffragatus HIERONYMVS: (r) *Illud,* inquit, *de immortali Origenis ingenio non taceo, quod dialecticam quoque & geometriam, & arithmeticam, muſicam, grammaticam, & rhetoricam, omniumque philoſophorum ſectas ita dedicit, vt ſtudioſos quoque ſaecularium litterarum ſectatores haberet, & interpretaretur iis quotidie, concurſusque ad eum miri fierent, quos ille propterea recipiebat, vt ſub occaſione ſaecularis litteraturae in fide Chriſti eos inſtitueret.* Poſſem hanc in rem exemplum adducere non vnum, iisque rem omnem perducere ad liquidum. Ipſe enim EVSEBIVS (s) recenſet Plutarchum, Serenum, Heraclidem, Heronem, alterum Serenum, Heraclam, qui omnes, gentiles quum eſſent, Origenis ſcholas frequentarant, in iisque tantum profecerant, vt non modo verbis factisque, ſed & ſanguine, CHRISTVM confiterentur. Sed ſufficient fratres germani GREGORIVS THAVMATVRGVS & ATHENODORVS, quorum vterque philoſophicis ſtudiis in Origenis ſcholis initiatus, abiecta veteri ſuperſtitione, inter chriſtianos nomen profeſſus eſt, ceu in ipſo diſſertationis limine ex GREGORIO NYSSENO docuimus.

(p) Thom. Ittigii *Praefat. ad operum Clement. Alex. Supplementum n. VII.*
(q) Euſeb. *Hiſt. eccleſ. VI, 3. p. 167.* (r) Hieronymus *Catalog Viror. illuſtr. c. LIV.* (s) Euſeb. *Hiſt. eccleſ. VI, 3. p. 165. & 4. p. 167. ſequ.*

§. XIV.

Inter omnes vero, quae tum floruere, ſcholas, facile reliquis omnibus, palmam praeripuit illa Ammonii Saccae, cuius tanta tum erat fama, tantaque celebritas, vt etiam PLOTINVS, HERENNIVS & ORIGENES, ab Adamantio illo diuerſus, aliique gentiles philoſophi, illi intereſſe non dubitarent, multaque inde procul dubio referrent, ex reconditisſimis chriſtianae religionis dogmatibus depromta. Sed multa hic eruditis ſubnata ſunt dubia, quorum quaedam, quae huc faciunt, paucis diſcutiemus. PORPHYRIVS, (t) qui vitam PLOTINI accurate admodum perſcripſit, vt & HIEROCLES, (u) de AMMONIO prodiderunt memoriae, eum veterum philoſophorum opinionibus perpurgatis, reiectisque, quae inſtar lolii ſuccreuerant, nugis, puram ac genuinam philoſophiam reſtituiſſe, & multos ſibi vndiquaque acciuiſſe auditores, & in his maxime Plotinum, Herennium & Origenem, qui fidem ſibi mutuo obſtrinxerint de dogmatibus AMMONII non euulgandis. At quum PLOTINVS promiſſis bona fide ſtetiſſet: HERENNIVS, teſte PORPHYRIO, eam primus violauit, eumdemque poſtea ſequutus eſt Origenes. Haec partim HIEROCLES, partim PORPHYRIVS referunt. Quum itaque adhuc inter omnes conſtiterit, AMMONIVM iſtam Saccam Chriſtianorum ſacris fuiſſe addictum, collegerunt ex Porphyrii verbis LVCAS HOLSTENIVS (x) & PHILIPPVS LABBEVS, (y) dogmata illa Ammonii, de quibus non euulgandis fidem ſibi inuicem obſtrinxerit illa condiſcipulorum triga, nihil fuiſſe aliud, quam doctrinas ſubliminiores, ex ipſa religione chriſtiana depromtas, quae a PORHYRIO inuidiae amoliendae cauſſa *δόγματα διακεκαθαρισμένα*, *dogmata inprimis perpurgata* adpellentur. Sed alia omnia hic videntur doctis quibusdam viris, qui HOLSTENIVM & LABBEVM falli exiſtimant. Celeberrimus, mihique nunquam ſine laude dimittendus STANLEII interpres, (z) in eo ait vtrumque erraſſe, quod crediderint, PORPHYRIVM in animo habuiſſe philoſophiam, doctrinis chriſtianis interpolatam, quum potius eius verba ad philoſophiam eclecticam, ab AMMONIO excultam, pertineant. At vlterius progrediuntur PETRVS BAELIVS (a) & IO. ALB. FABRICIVS, (b) qui non hunc modo

(t) Porphyr. *Vita Plotini, cap. III.* (u) Hierocles *apud* Photium *in Biblioth. Codice CCXIV. p.* 549. (x) Luc. Holſtenius *de vita & ſcriptis Porphyr. p.* 281. (y) Phil. Labb *diſſ. de ſcript. Eccleſ. Tom. I. p.* 58. (z) *Append. ad* Stanl. *de philoſ. eclectica cap. III. p* 1210. (a) Bael. *diction. Hiſtorique & Critiq. Tom, Tom. I. p.* 200. (b) Fabric. *Bibl. Gr. IV*, 26. *p.* 151. & 159.

do errorem in Holſtenio & Labbeo notant, ſed & penitus AMMONIVM tum chriſtianum fuiſſe negant, quum PLOTINVS ei daret operam. Quae ſi vera ſunt: ne ſuſpicandum quidem erit, AMMONIVM diſcipulis dogmata Chriſtiana inſtillaſſet. Sed vt largiamur, PORPHYRIVM non de dogmatibus chriſtianis, ſed eclecticis, eſſe loquutum, (quamuis tunc vix poſſit reddi ratio, cur haec diſcipulorum triga, ea dogmata eclectica euulganda non putauerit,) ea tamen, quae de paganiſmo AMMONII ſuſpicati ſunt viri doctiſſimi, non videntur tam firmis niti argumentis, vt eorum cauſſa, virum tam illuſtrem, e chriſtianorum diptychis expungendum arbitremur. Primo enim θεοδιδάκτου cognomen vrget BAELIVS, quod AMMONIO ab HIEROCLE (c) tribuitur, additque non eſſe probabile, gentilem philoſophum Ammonium elogio hoc ornare voluiſſe, ob accuratiorem theologiae chriſtianae notitiam, ſed procul dubio, illud ei datum fuiſſe ob ἐνθουσιασμὸν, & accuratiorem philoſophandi rationem, in qua tamen non Chriſtus & euangelium, ſed PLATO & ARISTOTELES, regnarint. Deinde addit, AMMONIVM diſcipulos habuiſſe, non ſolum chriſtianos, ſed & Deorum cultores, quos AMMONII ſcholas mox fuiſſe deſerturos, credibile ſit, ſi is vel dogmata chriſtiana diſcipulis inculcaſſet, vel ipſe fuiſſet chriſtianus. Praeterea etiam prouocant ad auctoritatem PORPHYRII, (d) a quo obſeruatum ſit, AMMONIVM Plotini magiſtrum, chriſtianis ſacris initiatum ad gentiles, ſimulac adoleuerit, defeciſſe, conſtanterque apud eos manſiſſe. Denique e LONGINO (e) obſeruant, AMMONIVM, Plotini praeceptorem, nihil ſcripſiſſe, quum Chriſtiani Ammonii opuſcula quaedam ab EVSEBIO & HIERONYMO laudentur. E quibus omnibus demum colligunt, AMMONIVM hunc Saccam eo tempore, quo Plotinum alioſque paganos auditores habuerit, non amplius fuiſſe Chriſtianum, ſed dudum ad gentilium caſtra transiiſſe, atque hinc non leuiter erraſſe EVSEBIVM, qui Ammonium hunc Saccam, alterumque chriſtianum ab eo diuerſum, primus confuderit. Sed fortaſſis rationibus hiſce nondum ſatis euictum eſt, aut EVSEBIVM tam grauiter erraſſe, aut ipſum AMMONIVM fuiſſe gentilem. Quod enim ad primam attinet, noſtra non multum intereſt, vnde θεοδιδάκτου cognomen retulerit Ammonius. Si vel maxime enim hoc demus BAELIO, quod illud ἐνθουσιασμῷ cuidam philoſophico originem debeat: nondum

(c) Hierocles *apud* Photium *Cod. CCXIV. p.* 549. (d) Porphyrius *apud* Euſeb *Hiſt. eccleſ. VI,* 19. (e) Longinus *ap. Porphyr. in vita Plotini cap. XX.*

tamen inde ſequitur, vt Ammonium chriſtianum fuiſſe negemus. Non mirum enim eſt, gentiles, rei ignaros, ei ἐνθουσιασμὸν tribuiſſe, qui quum iuuenis ſaccis ferendis vitam aegre toleraſſet, ſubito non modo philoſophus, ſed & nouae emendatiſſimaeque philoſophiae auctor exſtiterat. (f) Nec magis nos vrget alterum BAELII argumentum, a diſcipulis Ammonii gentilibus deſumtum. Quum enim ipſe fateri non dubitet, Ammonio, quem gentilem putat, chriſtianos diſcipulos dediſſe operam: cur adeo abſurdum ſit credere, gentiles etiam chriſtianorum ſcholis interfuiſſe, maxime quum id ſuperiore paragrapho exemplo non vno luculenter demonſtratum ſit? At procul dubio, inquit, gentiles Ammonii ſcholam ſtatim deſeruiſſent, ſi in illa doctrinae chriſtianae fuiſſent propoſitae. Deſeruiſſent vtique, fateor, ſi audiuiſſent myſteria & fundamenta ipſa chriſtianae religionis, ſi Ammonius illis inculcaſſet CHRISTVM, cruci adfixum, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον Ἕλλησι δὲ μωρίαν: (g) ſed huius generis doctrinarum non adeo multam in his ſcholis factam eſſe mentionem, facile adducor, vt credam. Sunt vero & alia chriſtianorum praecepta, ad mores componendos comparata, a quibus adeo non abhorruere gentiles, ſublimioris philoſophiae ſtudioſi, vt ea admirati ſint maxime. Haec vero ſunt, quae inculcarunt magiſtri Chriſtiani: haec ſunt, quae ſectati ſunt pagani philoſophi: his purpuris pallia ſua exornari poſſe, non praeter rem exiſtimarunt. PORPHYRII porro teſtimonium de deſerta ab Ammonio Chriſtiana religione ita comparatum eſt, vt mirari ſubeat, viros doctiſſimos huic viro tam multum tribuiſſe, quo nemo fuit mentiendi in rebus chriſtianorum ſtudioſior. Laborauit enim homo infeliciſſimus eo inſaniae genere, vt omnes paene viros doctos gentilibus vindicaret. Sic ORIGENEM Adamantium gentilibus ſacris innutritum ſero demum ad chriſtianos delapſum, ſcribit eodem loco, quo Ammonium ad paganos deſciuiſſe tradidit. (h) Qui itaque de homine celeberrimo, ſibique prope aequali, tam turpiter mentitur, quomodo magis vera dicere crederetur de Ammonio? Sane EVSEBIVS, (i) qui non multum ab his temporibus abfuit, viroſque eccleſiaſticos, ſi quis alius, habuit exploratiſſimos, hanc PORPHYRII calumniam dudum exploſit, dum ait: τῷ δὲ Ἀμμωνίῳ τὰ τῆς ἐνθέου φιλοσοφίας ἀκέραια καὶ ἀδιάπτωτα καὶ μέχρις ἐσχάτης τοῦ βίου διέμενο

(f) Ammianus Marcell. *XXII. ad finem.* (g) 1.Cor.I,23. (h) Euſeb. *Hiſt. eccleſ. VI,* 29. (i) Euſeb. *l. c.*

διέμενε τελευτῆς. *Ammonius diuinae philoſophiae praecepta ad extremum vsque terminum vitae integra atque immota retinuit.* Quis vero credat, viri tam illuſtris ἀποστασίαν tam ignotam fuiſſe Chriſtianis, vt ea EVSEBIVM fugere potuerit? Vnde & vltimum, quod e LONGINO deſumitur, argumentum cadere videtur. Quamuis enim negare videatur LONGINVS, Ammonium libris ſcribendis operam dediſſe: ex ipſis tamen illius verbis ſatis adparet, eum loqui de libris tantum philoſophicis, & eos recenſere, qui libros ſcribendi operam non primam & antiquiſſimam, ſed quaſi πάρεργόν τι habuerint. Hinc ſtatim addit: καὶ γὰρ εἴ τι τούτων γέγραπταί τισιν, οὐχὶ συγγράμματα (k) πρὸς τὸ μετὰ τῶν ἐξειργασμένων τῶν λόγων αὐτοὺς ἀριθμεῖν ἂν γένοιτο, πάρεργον τῇ τοιαύτῃ χρησαμένους σπουδῇ, καὶ μὴ προηγουμένην περὶ τοῦ γράφειν ὁρμὴν λαβόντας. *Iam vero ſi quid ab aliquo eorum ſcriptum eſt, --- non illud tanti eſt, vt ea propter inter illos referri mereantur, qui dedita opera litteris philoſophiae dogmata explicuerunt, quum haec ipſis opuſcula veluti* πάρεργα *ſeu fortuita fuerint, neque ſcribendi munus, tanquam primum ac praecipuum, in ſe ſuſceperint.* Ex quibus ſane perſpicuum eſt, LONGINVM adeo non negare, Ammonium quaedam theologici argumenti ſcripſiſſe, vt ne philoſophica quidem opuſcula ei plane abiudicet, qualia ab AMMONIO ſcripta eſſe, vel e GREGORIO NYSSENO, (l) aut, ſi mauis, NEMESIO non obſcure colligitur. Quum igitur nulla doctiſſimorum virorum ratio nobis perſuadeat, vt Ammonium ad gentilium ſuperſtitionem defeciſſe credamus: nobis contra non deſunt rationes, quae alia omnia ſuadeant. Primo enim omnes, qui praeter PORPHYRIVM Ammonii meminerunt, Chriſtianum eum vocant. Deinde luculentus exſtat AVGVSTINI (m) locus, quo chriſtianiſmus Ammonii non obſcure confirmatur. Mentionem enim faciens PLOTINI, ita differit: *Tunc* PLOTINI *ſchola Romae floruit, habuitque condiſcipulos multos acutiſſimos, & ſolertiſſimos viros. Sed aliqui eorum magicarum artium curioſitate deprauati ſunt, alii Dominum* IESVM CHRISTVM *ipſius veritatis atque ſapientiae incommutabilis, quam conabantur attingere, cognoſcentes geſtare perſonam, in eius militiam tranſierunt.* Ex quo loco AVGVSTINI nihil aliud colligi poteſt, quam PLOTINVM in ea ſchola adoleuiſſe, in qua

(k) *Sequimur hic & in ſequentibus emendationes* Cornelii Tollii, *quas ipſe probat & laudat* Fabricius *Bibl. Gr IV, 26. p. 128. not. t.* (l) Gregor. Nyſſ. *aut potius* Nemeſ. *de anima Tom II. opp. p. 91. & 109.* (m) Auguſt. *Epiſt. LVI. ad Dioſcorum Tom. II. opp. p. 269.*

qua aliqui eius condiſcipuli ad veram Chriſti cognitionem potuerint peruenire, qualis profecto non fuiſſet ſchola Ammonii, ſi BAELII & FABRICII (n) iudicio ſtandum eſſet. Excipit quidem laudatiſſimus Fabricius, Auguſtini haec ſcribentis animo obuerſatum fortaſſis eſſe ORIGENEM Adamantium, quem per errorem cum altero ORIGENE, Plotini συμφοιτητῇ, confuderit. Verum res ipſa docet, nec Origenem Adamantium, nec alterum gentilem, cum in animo habuiſſe, quum alter nunquam gentilis, alter nunquam chriſtianus fuerit. Plures itaque alios fuiſſe Ammonii diſcipulos oportet, qui in eius ſchola ad Chriſtum adducti ſunt, niſi Auguſtinum plane mentitum dicere velimus. Quae quum ita ſint, adfirmare non dubito id, quod conſentiente adhuc eruditorum omnium ſuffragio adſeueratum eſt, AMMONIVM chriſtianam fidem nunquam deſeruiſſe. Et hinc in medio poſita eſt ratio intelligendi, ex quo fonte ſua tot philoſophi arua irrigarint. Ammonium enim audiuerunt HERENNIVS, PLOTINVS & ORIGENES gentilis, Plotinum & Origenem PORPHYRIVS & AMELIVS, Porphyrium IAMBLICHVS, quem deinde PLVTARCHVS Athenienſis, SYRIANVS, PROCLVS, MARINVS, ISIDORVS, DAMASCIVS continua ſerie exceperunt: (o) vt adeo non praeter rem dicere liceat, philoſophorum maximorum turbam, Scholae Ammonianae veluti coloniam quamdam fuiſſe.

§. XV.

His veluti fundamenti loco ſubſtratis, proximum eſt, vt, quinam ſint illi philoſophi gentiles, ἐν ὀλίγῳ chriſtiani, paullo accuratius diſpiciamus. Ii vero denuo duorum eſſe generum videntur. Alii enim paullo cautius atque occultius χριςιανίζειν, & ſpolia illa aliena clam habere ſolent. Alii paullo perfrictioris frontis doctrinas chriſtianis ſurreptas tam manifeſte prae ſe ferunt, vt eruditis quibusdam dubitandi fecerint materiam, paganine fuerint an chriſtiani? In priorem cenſum merito referimus EPICTETVM, gente Phrygem, domo Hierapolitanum, qui quum eſſet conditione ſeruus, iſtum fortunae errorem incredibili eruditione ac virtute emendauit, & philoſophiae ita percepta habuit praecepta, vt iis ad componendos mores, non ad oſtentationem vteretur. Profecto, ſi quis vnquam philoſophorum fuit, cuius cum verbis & doctrina accurate vita moresque conſpirarunt, Epictetus, BVDDEO (p) celeberrimo iudice, hanc laudem promeretur, pro-

pe

(n) Fabric. *Bibl. Gr. IV*, 26. p. 151. (o) *Vide Append. ad* Thom. Stanleii *Hiſt. cap. III. p.* 1213. *ſequ.* (p) Budd. *philoſ. dialog. de moribus philoſ. p.* 103.

pe certe ab iſta gloria, quae ſumma vtique eſt atque excellens, abfuit. Exſtant huius philoſophi enchiridion & diſputationes ab ARRIANO collectae, quarum hae magnam partem tam ſunt praeclarae ac ſublimes, vt non modo GVIL. CAVEVS (q) eum e chriſtianorum potius conſuetudine, quam in Zenonis porticu profeciſſe exiſtimet, ſed & idem ſe iuſto commentario demonſtraturum receperit CASPAR BARTHIVS, (r) quibus & nos adſentiri non dubitamus. Quamuis enim haut probemus audaciorem coniecturam ABR. BERKELII (s) & GVILIEL. SALDENI, (t) qui Epaphroditum, Epicteti herum, eumdem cum eo, qui a Paullo (u) aliquoties commendatur, eſſe exiſtimant, atque inde colligunt, EPICTETI animum ab hero tam pio, matutino Chriſtianae religionis rore quodammodo fuiſſe adſperſum: certum tamen eſt, EPICTETVM, qui ipſis naſcentis eccleſiae temporibus floruit, incredibili chriſtianorum aemulatione incenſum, decreta atque inſtituta eorum curioſius inueſtigaſſe. Hinc ſubinde meminit chriſtianorum, diſcipulosque eorum exemplo ad virtutem alacriores reddere conatur. Exſtat in diſputationibus eius locus, (x) in quo egregia philoſophiae praecepta viuendo etiam eſſe exprimenda, hoc ſuadet argumento: Τί ἐξαπατᾷς τοὺς πολλούς; τί ὑποκρίνῃ, ἰουδαῖος ὢν, ἕλληνα, οὐχ ὁρᾷς, πῶς ἕκαστος λέγεται ἰουδαῖος; πῶς Σύρος; πῶς αἰγύπτιος: καὶ ὅταν τινα ἐπαμφοτερίζοντα εἴδωμεν, εἰώθαμεν λέγειν, οὐκ ἔστιν ἰουδαῖος, ἀλλ' ὑποκρίνεται· ὅταν δ' ἀναλάβῃ τὸ πάθος τὸ τοῦ βεβαμμένου καὶ ᾑρημένου, τότε καὶ ἐστὶ τῷ ὄντι καὶ καλεῖται ἰουδαῖος· οὕτω καὶ ἡμεῖς παραβαπτισταὶ, λόγῳ μὲν ἰουδαῖοι, ἔργῳ δ' ἄλλο τι *Quid populo fucum facis? Quid te, quum Iudaeus ſis, Graecum eſſe ſimulas? Nonne vides, vt quisque dicitur Iudaeus, aut Syrus, aut Aegyptius? Quod ſi quem alternantem viderimus, dicere ſolemus, non eſſe Iudaeum, ſed ſimulatorem. Quum autem adfectum illa diſciplina imbuti, (baptizati) ſectamque profeſſi, adhibuerit, tum reuera Iudaeus & eſt & nominatur. Sic & nos adulterini, (baptiſmi deſertores,) ſumus, nomine quidem Iudaei, re vero ipſa quiddam aliud.* Chriſtianos hoc loco Iudaeorum nomine cenſeri, ex baptiſmi mentione patet, recteque eſt ab HIER. WOLFIO (y) obſeruatum. Sane ſi de Iudaeis vere ita dictis loqui voluiſſet: non video, cur baptiſmum proſelytorum, pauciſſimis gentilium procul dubio notum,

Dd com-

(q) Guil. Caue *Chriſt. Primit. I. p. 64.* (r) Caſp. Barthius *Aduerſ. III. 10.* (s) Berkel *Praefat. ad Epictet.* (t) Salden. *Otior. theolog. p. 43.* (u) Philipp. II, 21. Coloſſ. I, 7. (x) Arrianus *Diſp. Epict. II, 9. p. 192.* (y) Hieron. Wolfii *Adnot. ad hunc locum p. 470. ſequ.*

commemorare maluerit, quam circumciſionem, paganis omnibus notiſſimam. Accedit, quod vulgo tum erat receptum, vt chriſtiani, quorum religio ex Iudaea prodierat, & quaedam cum Iudaeis communia habere videbatur, Iudaei per errorem nuncuparentur, quemadmodum multis exemplis demonſtrarunt IVSTVS LIPSIVS, (z) PETRVS PITHOEVS, (a) CASP. BARTHIVS, (b) aliique viri doctiſſimi. Nec minus notabilis eſt alter ex eodem ARRIANO (c) locus, in quo clarius chriſtianorum meminit, ſed ita, vt, dum reprehendit, laudet, dum odium turpiſſime prodit, mores eorum ſuis proponat imitandos. En enim eius verba: *ποῖος ἔτι τέτῳ τύραννος φοβερός; ἢ ποῖοι δορυφόροι; ἢ ποῖαι μάχαιραι αὐτῶν; εἶτα ὑπὸ μανίας μὲν δύναταί τις ἔτω διατεθῆναι πρὸς ταῦτα καὶ ὑπὸ ἔθες, οἱ Γαλιλαῖοι, ὑπὸ λόγε δὲ καὶ ἀποδείξεως ἐδεὶς δύναται μαθεῖν, ὅτι ὁ θεὸς πάντα πεποίηκε, τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. Quis adhuc tyrannus iſti erit formidabilis? aut qui ſatellites? quiue eorum gladii? Ergo furore quidem ſic aliquis affici poteſt aduerſus illa, & conſuetudine, vt Galilaei; ratione vero & demonſtratione cognoſcere nemo poteſt, Deum ea, quae in mundo ſunt, vniuerſa feciſſe?* Quibus verbis haud obſcure prodit EPICTETVS, multa ſe in chriſtianis, quos familiari conuitio Galilaeos vocat, laudanda obſeruaſſe, atque inde eum cepiſſe fructum, vt, quae hos furore quodam aut conſuetudine facere falſo exiſtimabat, ipſe, ratione duce, adſequi niteretur. Quum itaque philoſophus tam accurate cognitos habuerit chriſtianos, multaque eorum inſtituta vel inuitus miratus ſit: ecquis dubitet quaeſo, quin multas eorum doctrinas, quas, ſaluis ſtoicorum decretis, potuit adoptare, philoſophiae ſuae miſcuerit? Dubitat equidem doctiſſimus FABRICIVS, (d) cui *vaniſſima* videtur *de propenſione eius ad chriſtianiſmum ſuſpicio, eo, quod nihil eius feratur, quod non a ſtoico philoſopho proficiſci potuerit, multa autem, quae haut potuerint proficiſci a chriſtiano.* Sed quemadmodum facile in hoc ei adſentior, quod neque chriſtianus fuerit EPICTETVS, neque chriſtianis magnopere fauerit, multaque praeterea ſcripſerit, quae a chriſtiano non poſſent proficiſci: ita paullo fidentius dictum videtur, quod nihil, niſi *τὰ ἐκ τῆς ϛοᾶς* docuerit. Quamuis enim omnia, quae tradit EPICTETVS, ipſe ratione duce diſcere potuiſſet: ſatis tamen conſtat, multa, quae etiam ex ratione colligi potuiſſent, fugiſſe philoſophos, donec chriſtianorum

(z) Lipſ. *ad* Taciti *Annal. XV.* (a) Pithoei *Aduerſ. II.* 2. (b) Barth. *ad* Rutil. Numantin. *l. p.* 159. (c) Arrianus *Diſp. Epictet. IV*, 7. *p.* 400. (d) Fabr. *Bibl. Graec. IV*, 7. *p.* 257.

rum exemplis moniti, ea diligentius excoluere. Exemplo ſit doctrina de celebratione Numinis. Non ea ſane abhorret a ratione: ſed quis, quaeſo, ante Epictetum philoſophus, quis Stoicus ante chriſtianae religionis exortum tam praeclare de ea loquutus eſt, vt EPICTETO paria faciat? An Chriſtianus potuiſſet efficacius de ea diſſerere, quam Epictetus apud ARRIANVM (e) diſſeruit? Loquutus enim de operibus Dei ſapientiſſime creatis: *Num*, inquit, *oratione haec ſatis aut laudari, aut illuſtrari poſſunt? Nam ſi ſani eſſemus, quid nobis aliud agendum erat, & publice & priuatim, quam Numen celebrandum? Nonne & inter fodiendum, & arandum, & edendum, hymnus hic cantandus erat Deo:* Μέγας ὁ Θεὸς, ὅτι χεῖρας δέδωκεν, ὅτι κατάποσιν, ὅτι κοιλίαν, ὅτι αὔξεσθαι λεληθότως, ὅτι καθεύδοντας ἀναπνεῖν. *Magnus eſt Deus, qui nobis inſtrumenta praebuerit haec, quibus terram colamus: magnus eſt Deus, qui manus dederit, qui degluttendi vim, qui ventrem qui effecerit, vt latenter creſcamus, vt dormientes reſpiremus! Haec ſingulis in rebus cantanda erant, & hymnus maximus ac diuiniſſimus reſonandus, quod facultatem dederit harum rerum intelligentem, & vtendi ratione inſtructam. Quid ergo? quum vulgo excoecati ſitis, nonne oportebat eſſe aliquem, qui hoc munere fungeretur & loco omnium hymnum de Deo publicaret? Quid enim aliud poſſum ſenex claudus, niſi celebrare Deum? Quodſi luſcinia eſſem, luſciniae officio fungerer: ſi olor, oloris. Nunc rationis quum particeps ſim, Deus mihi celebrandus eſt, hoc munus meum eſt, hoc exſequar, neque ſtationem hanc deſeram, quoad licuerit, & vos ad eamdem hanc cantilenam exhortor.* Si Platonicus aut Pythagoraeus ita ſcripſiſſet, eſſet fortaſſis, quod paullo minus miraremur. Sed quis a ſtoico haec exſpectaret, cuius de Deo ſententia pro ſectae ratione non longe a Spinozae principiis aberat? Quis ergo non videt, philoſophum imitari chriſtianos, quorum ea tunc peruulgata laus erat, *quod perpetuum Chriſto Deo carmen inuicem dicerent?* (f) Adde quod hymnus ille Epicteticus ad pſalmorum ſtilum quodammodo accedere, & ex ipſis chriſtianorum hymnis expreſſus eſſe videatur. Quod ſane nemini mirum videbitur, qui ſequentia eiusdem Epicteti verba (g) expenderit: Νῦν τρέμοντες τὸ ὀρνιθάριον κρατοῦμεν, καὶ τὸν θεὸν ἐπικαλούμενοι, δεόμεθα αὐτοῦ ΚΥΡΙΕ ΕΛΕΗΣΟΝ, ἐπίτρεψόν μοι ἐξελθεῖν.

(e) Arrianus *Diſput. Epict.* I, 16. p. 127. (f) Plinius *Epiſt.* X, 37. (g) Arrianus *diſp. Epictet.* II, 7. p. 186.

ἐξελθεῖν. *Nunc trementes augurium capiamus, Deumque inuocantes, precamur eum:* DOMINE MISERERE, *fac mihi exeundi poteſtatem.* Quae vel ſola, niſi fallor, perſuadent, vt Epictetum, quamuis a ſacris myſteriisque chriſtianorum alienum, moralibus tamen eorum doctrinis philoſophiam ſuam paſſim interpolaſſe credamus, licet id occultius tectiusque eum feciſſe non negemus.

§. XVI.

Idem cenſendum videtur de PLOTINO, quem ſupra Ammonio operam dediſſe adfirmauimus. Hic quum eſſet gente Aegyptius, pluresque philiſophos iuuenis audiuiſſet, ex omnium ſcholis paullo triſtior exierat, donec audito Ammonio, eiusque doctrina vnice probata, exclamaret: **τοῦτον ἐζήτουν**, ***hunc ipſum quaerebam.*** (h) Equidem quid potiſſimum in Ammonio miratus ſit PLOTINVS, non adeo obſcurum eſt. Quum enim ideo abhorreret ab aliorum acroaſibus, quod ſectarum ſtudio, quidquid vel Plato, vel Ariſtoteles, vel Zeno ſomniaſſet, miro ſupercilio diſcipulis obtruderent: non poterat non probare inſtitutum Ammonii, qui in nullius magiſtri verba iurauerat, eclecticamque & ſublimiorem quamdam philoſophiam, raro tum exemplo, colebat. Hanc ergo retinuit etiam PLOTINVS, qui quamuis vulgo Platonicis accenſeatur, aequiore tamen iure inter eclecticos refertur a doctiſſimo STANLEII interprete. (i) Nam praeterquam quod in eius ſchola etiam Pythagoraeorum, peripateticorum, & ſtoicorum commentarii legerentur: relatum legimus a PORPHYRIO, (k) Plotinum adeo prudentiorem dogmatum ἐκλογὴν probaſſe, vt & Perſarum atque Indorum philoſophiae periculum facere conſtituerit, & iter ideo ſusceperit in Meſopotamiam. Quum ergo nullius gentis dogmata adſpernatus ſit Plotinus: quis quaeſo negaret, eum etiam rationem habuiſſe Chriſtianorum, in quorum ſcholis adoleuerat? Certe ita viſum eſt multis, iisque erudititiſſimis viris, THEODORITO, HOLSTENIO, OWENO, aliisque plurimis. Et quamuis ab eorum ſententia alieniorem ſe profiteatur ὁ πάνυ FABRICIVS: (l) crediderim tamen, eum de myſteriis tantum chriſtianis loqui, quae in PLOTINO non reperiri, facile concedo. Ipſe enim nunquam ſatis laudatus FABRICIVS (m) in eruditis ad

MARI-

(h) Porphyr. *vita Plotini cap. III.* (i) *Appendix ad* Stanleii *de philoſoph. Eclect. cap. III. p.* 1210. *ſequ.* (k) Porphyr. *vita Plotin. cap. XIV.* & III. (l) Fabricius *Bibl. Graec. IV. 26. p.* 157. (m) Fabric. *in Proleg. ad* Marini *vitam* Procli *Sect.* II. *pag.* 12.

MARINVM prolegomenis diſerte ait: *Quod vero Plotinus & reliqui ex chriſtianis dogmatis quaedam in ſuam philoſophiam vel receperint, vel cum illa conciliare, aut denique expolire conati fuerint, non videtur temere eſſe vel negandum vel explodendum.* Rem vnico exemplo illuſtrabimus. Conſtat inter omnes, creationem rerum omnium ἐκ μηδενὸς προυποκειμένȣ, id eſt ex nihilo, doctrinam eſſe adeo chriſtianis propriam ac peculiarem, vt nulla philoſophorum ſecta eam vnquam adſequuta ſit. Omnes enim veluti ex compacto ſomniant materiam quamdam Deo coaeternam, ex qua deinde hoc vniuerſum vel fortuito exſtiterit, vel a Deo factum ſit. Hinc omnes philoſophi de rerum origine perperam ſenſerunt, ne ipſo quidem excepto PLATONE, ceu ex ALCINOO (n) conſtat, quem & CHALCIDIVS fatetur, (o) docuiſſe, *non Deum ex his, quae non erant, feciſſe mundum, ſed ea, quae erant, ſine ordine ac modo, ordinaſſe.* Eoque factum eſt, vt PROCLVS, (p) Platonis doctrinam vindicaturus, huic dogmati Chriſtianorum duodeuiginti argumenta oppoſuerit, a IO. PHILOPONO totidem libris refutata. Et tamen PLOTINVS primus omnium, fatente ipſo RADVLPHO CVDWORTHO, creationem vniuerſi ex nihilo docuit, quem deinde longo agmine ſequuti ſunt Platonici recentiores tantum non omnes, Pyrphyrius, Iamblichus, Syrianus, Hermias, Damaſcius, Priſcianus Lydus, HIEROCLES aliique, quos praeter laudatum CVDWORTHVM (q) operoſe enumerarunt LIVIVS GALANTES (r) & IO. ALB. FABRICIVS. (s) Vnde vero hanc ſublimiorem doctrinam hauſiſſe dicamus Plotinum? Non ſane ex Platonis & Ariſtotelis operibus, neque ex Chaldaeorum Perſarumque oraculis, in quibus alia omnia occurrunt, ſed a chriſtianis haec omnino didicit, maxime ab AMMONIO, cuius in ſchola, vt diximus, fuerat perpolitus.

§. XVII.

Praeceptori iungimus diſcipulum PORPHYRIVM, Bataneotem Tyrium, patrio nomine MALCHVM, quem omnes neruos ad euertendam chriſtianam religionem intendiſſe conſtat. Hunc philoſophum nihil feciſſe reliqui, vt philoſophiam ad chriſtianae religionis exemplum compone-

(n) Alcinous *doctr. Platon. cap. VIII. & XII. Conf.* & Thom. Gale *ad* Iamblich. *de myſter. Aeg. p.* 276. (o) Chalcid. *ad* Timaeum *Plat. p.* 103. (p) Fabric. *append. ad* Marini *vitam Procli. p.* 95. (q) Cudvvorth. *Syſtema mundi, int. illigib. p.* 749. 751. 753. 763. (r) Liuius Galantes *Compar. Chriſt. & Platonicae Theolog. p.* 273. (s) Io. Albert. Fabr. *Bibl. Gr.* II, 12. *p.* 464.

poneret, & paſſim daret emendatiorem, adeo non mirum eſt, vt, ſi id non feciſſet, omnino miraremur. Ipſe enim Chriſtianis editus parentibus, eorum doctrinas accurate imbiberat, iisque deſertis, ad paganam deſciuerat ſuperſtitionem. Quod licet dubium videatur GVILIELMO CAVEO, (t) ideo, quod praeter NICEPHORVM, (u) futilem & nugacem auctorem, nemo veterum iſtius *ἀποστασίας* diſerte meminerit: rem tamen putamus certiſſimam, & miramur, viro doctiſſimo non ſuccurriſſe teſtimonium SOCRATIS, (x) quod rem vtique extra dubitationis ponit aleam. Hic enim grauiſſimus auctor ad EVSEBII prouocans auctoritatem: *iam vero,* inquit, *idem, vt videtur, Iuliano accidit, quod* PORPHYRIO. *Nam iſte Caeſareae Palaeſtinae, a quibusdam chriſtianis reprehenſus, quum pro grauitate, qua ardebat, iracundia ferre non poſſet, religionem chriſtianam deſeruit.* Eiurato itaque deſultoria leuitate chriſtianiſmo, fecit, quod ſolent omnes fere apoſtatae. Nam non modo diuinam hanc religionem eiusque fundamentum, violentiſſimis ſcriptis oppugnauit, (y) &, vt id eo operoſius exſequeretur, omnes ſcripturae ſacrae libros diligentiſſime euoluit: verum etiam data opera gentiliſmum emollire & ſublimiorem inuenire philoſophiam auſus eſt, vt eſſet, quod chriſtianorum diuiniori ſapientiae opponeret. Id vero tanto facilius praeſtitit homo, ad hanc fallaciam ingenioſiſſimus, quod in eos incidit praeceptores, qui eodem inſtituto vtebantur. Audiuit enim Origenem, non Adamantium quidem chriſtianum, vt HOLSTENIVS credidit, ſed alterum gentilem, Longinum, Plotinum, Ammonii diſcipulos, eorumque in ſcholis ita profecit, vt omnibus magiſtris ſuis videretur ſuperior. (z) Sed vt huius quoque ſublimiorem ac ſemichriſtianam philoſophandi rationem vno atque altero exemplo demonſtremus: iam non repetimus doctrinam de creatione ex nihilo, quam in PORPHYRIO quoque deprehendit CVDWORTHVS, (a) nec dogma eius de angelis & archangelis, quod ſupra excuſſimus, nec ſublimiora denique illa decreta de morte philoſophica, ſenſuum corporisque fuga, de cura animi item, mentisque cultu, & eleuatione in Deum, in quibus non ſolum aliquid chriſtiani ſed & ipſam ſcripturae *φράσιν* mirantur L. HOLSTENIVS (b) & ſaepe laudatus STANLEII interpres. (c) Sed vnicum addo

(t) Caue *H. Litt. part. I. Saecul.* III. *p.* 78. (u) Niceph. *H. E. X.* 36. (x) Socrat. *H. E* III. 19. (y) *Vide* Holſten. *de vita & Script. Porphyr. cap.* III *& VI.* (z) Eunapius *p.* 21. (a) Rad. Cudvvorthus *l. c. vid. ſupra* §. X. (b) Holſten. *l. c. cap. VI. pag.* 26. (c) *Append. ad* Stanlei *de philoſ. eclect. cap. VII. p.* 1222.

addo eius teſtimonium, quod rem illuſtrabit maxime. Quid philoſophi paene omnes, ac Platonici maxime, de animae integritate ſenſerint, notum eſt & peruulgatum. Omnes enim animam tanquam in ſe bonam ac diuinam collaudabant, & hinc peccata, ad quae homo natura eſt procliuior, non animae imputabant, ſed corpori, a cuius contagione ipſam mentem labem & vitium contrahere arbitrabantur. (d) Peſtilentiſſima haec erat doctrina, & procul dubio a chriſtianis primitiuis ſaepius exploſa. Quanto ſublimius itaque hic philoſophatur PORPHYRIVS? quam praeclare ſcribit: (c) Ἀλλ᾽ ἡ ψυχῆς φύσις οὐκ ἦν ἀγαθὸν, ἀλλ᾽ ἀγαθοῦ μετέχειν δυνάμενον, καὶ ἀγαθοειδές· οὐ γὰρ ἂν ἐγένετο ἐν κακῷ, τὸ οὖν ἀγαθὸν αὐτῆς ἐν τῷ συνεῖναι τῷ γεννήσαντι· κακία δὲ τὸ τοῖς ὑστέροις. *At natura animae non eſt bonum, ſed quod particeps boni fieri poteſt, & boniforme, alias non incideret in malum, bonum ergo eius conſiſtit in eo, ſi auctori ſuo coniungatur, malum autem, ſi rebus inferioribus.* Quis non videt, haec ſemichriſtiana potius eſſe, quam aut Platonica aut Pythagorica? Talia plura addi poſſent, niſi chartae habenda eſſet ratio, pluresque, qui nos ad ſe vocant, ſupereſſent philoſophi.

§. XVIII.

Prodeat ergo HIEROCLES, non ille Bithyniae, & poſt Alexandriae ὕπαρχος, libris contra chriſtianos ſcriptis notus, quem plures (f) perperam cum noſtro confundunt, ſed philoſophus eclecticus, qui medio ſaeculo quinto floruit, & praeter libros de fato ſeu prouidentia, a PHOTIO (g) exſcriptos, aureum reliquit in aurea Pythagorae carmina commentarium. In his libris Pythagorae ac Platonis doctrinas tam prope ad veritatem chriſtianam extollit, vt nemo paganorum ſublimius ſcribere potuiſſe videatur. Vnde non mirum, quoſdam eius auditores tam admirandis magiſtri dogmatibus ad Chriſtianiſmum praeparatos eſſe. ÆNEAS certe GAZÆVS, qui Chriſto nomen dedit, Hieroclis philoſophiae ſe innutritum ipſe ſubinnuit in limine dialogi de reſurrectione. Ceterum omnes, qui HIEROCLEM legerunt paullo diligentius, ſublimem eius ac ad chriſtianiſmi exemplum compoſitam philoſophiam ampliſſimis laudibus extollunt. Inter quos IO. AVRISPA, Sicu-

(d) Marſilii Ficini *Comment. ſuper* Platon. *Conuiu. Orat. IV. cap. IV.* Campei. Vitringa *Obſeruat Sacr.* III, 8.9. (e) Porphyr *Sentent. cap. XXXIV p. 236.* (f) Veluti Ionſius *de Scriptorib. Hiſt. philoſ.* III. 15. (g) Photius *in Biblioth. Cod. CCXIV. p. 549.*

Siculus, qui primus Hieroclem latinitate donauit, (h) in luculenta ad Nicolaum V. pontificem praefatione fatetur, *ſe, iam prope octogenarium, nihil aut graece aut latine legiſſe, quod ſibi magis profuiſſe intelligat.* Cui ſuffragatur alter editor, IO. CVRTERVS, qui in praefatione, FRANCISCO RVPIFVCALDO inſcripta: (i) *Hoc quoque*, inquit, *doctorum multorum iudicio, quibus ipſum* HIEROCLEM *videre contigit, affirmare non vereor, nullum profani nominis auctorem luci donatum adhuc, quod ſciam, qui tam multa de moribus, de prouidentia, ſimilibusque rebus, more noſtro, id eſt chriſtiano, hoſtis alioquin* (k) *huius nominis acerrimus, tam bene, tamque aperte diſſeruerit.* Denique & DACERIVS, qui Hieroclem gallice reddidit, in praefatione diſerte ait: *Hieroclem dogmata quam plurima, quae ex libris & dogmatibus Iudaicis Pythagoras hauſerat, nulli interpretum antea intellecta, Chriſtianae religionis ſubſidio egregie expoſuiſſe.* Quae quidem iactantius dicta videri poterant, (ſiquidem ipſe dubito, an a Iudaeis quidquam acceperit Pythagoras,) niſi ex ipſis Hieroclis operibus conſtaret, eum chriſtianorum ſpoliis ſe extuliſſe. Demonſtrauit id exemplis haud paucis HVGO GROTIVS, qui in commentariis ad Matthaei Euangelium diuinam illam Chriſti concionem in monte habitam, cum Hieroclis principiis moralibus paſſim comparauit. Sed exempli loco eſſe poſſunt vel ſola illa, quae de auxilio diuino, precibus obtinendo, (l) de vitanda iurandi leuitate, (m) de *μετανόιᾳ* ſeu poenitentia, quam ipſe *principium ſapientiae* vocat, (n) aliisque eiuſmodi capitibus moralibus efficaciſſimo orationis genere diſputat, quae tamen quo minus hic exſcribamus, ipſa prolixitate prohibemur.

§. XIX.

Denique ex aliquorum ſententia huc etiam pertinet IAMBLICHVS, patria Chalcidenſis, gente Syrus, Porphyrii diſcipulus, quartique adeo ſaeculi ſcriptor celeberrimus, cuius vitam, multis praeſtigiis dicam an miraculis diſtinctam, operoſe expoſuit EVNAPIVS. (o) Accenſetur & hic vulgo Platonicis, ſed perperam profecto, quum ab omni ſectarum ſtudio

(h) *In edit. Patau.* 1474. *4to.* & *Romana* 1475. *quas indicat.* Fabric. *in Bibl. Graec. c. II, 12. p.* 462. (i) *Edit.* Lond. 1654. *in 12mo.* (k) *Confundit & hic* Curterius Hieroclem, *Bithyniae ἔπαρχον cum* Hierocle *philoſopho, quem eodem loco falſo fuiſſe putat ſtoicum.* (l) Hierocl. *ad aur. Pythag. carm.* 45. *p.* 233. *ed.* Curterianae. (m) Idem *p.* 31. *ſequ.* (n) Idem *p.* 167. (o) Eunap. *vit. philoſ. ſtatim ab initio.*

dio alieniſſimus, non modo Platonem, ſed & Ariſtotelem, Pythagoram, quin & Chaldaeos ac Aegyptios, ſequatur. Vnde eo facilius quibusdam perſuaſum eſt, Iamblichum ne chriſtianorum quidem dogmata eſſe prorſus adſpernatum, ſed iis hinc inde opera ſua tanquam gemmis quibusdam diſtinxiſſe. Equidem quodnam ſit illuſtris HVETII de hoc philoſopho iudicium, iam ſupra, ipſis adlatis eius verbis, oſtendimus. (p) Nunc THOMÆ. GALE (q) addimus teſtimonium, qui adfirmare non dubitat, *hominem hunc minime chriſtianum, immo hoſtem fidei noſtrae, (ne quis ſtudium partium inuidioſe criminari poſſit,) in libris de myſteriis ita de Deo, angelis & anima ſcribere, vt nonnullis, qui ſe chriſtianos dici volunt, de rebus diuinis ſanius & caſtius ſentiendi merito magiſter eſſe debeat.* Sed denuo intercedit ὁ πάνυ FABRICIVS, (r) fateturque, *vt theologiae naturalis inſignita quaedam magnoque numero, ita chriſtianiſmi proprie dicti veſtigia ſe reperire nulla in illo potuiſſe.* Recte profecto & ſapienter. Sed id modo vereor, vt HVETIVM recte perceperit vir doctiſſimus. *Stricturae* enim *chriſtianiſmi*, quas in Iamblichi operibus micare, ait HVETIVS, non ſunt chriſtianiſmi proprie dicti capita, qualia in nullo philoſophorum hactenus recenſitorum opere occurrunt, ſed ſublimiores quaedam doctrinae, a ratione quidem non abhorrentes, ſed antiquioribus tamen philiſophis fere ignotae, a iunioribus vero chriſtianis ſurreptae, vt iis commentarios ſuos illuſtrarent. Tales vero doctrinas ſublimiores in Iamblichi operibus reperiri, nec ipſe forſan negauerit laudatus FABRICIVS. Quamuis fateri non dubitem, plerasque tam eſſe barbaris Aegyptiorum & Chaldaeorum doctrinis obfuſcatas, & corruptas, vt vix ſui ſimiles videantur. Idemque etiam ſentiendum de SYRIANO, PROCLO, MARINO, ISIDORO, DAMASCIO, hominibus Aſiaticis, qui continua ſerie in Athenienſi ſchola Platonica docuerunt, (s) quique non contenti luxuriantis ingenii argutiis, magnam veterum opinionum farraginem ſuis commentis admiſcuerunt, & dum creſcentis longe lateque eo tempore Chriſtianiſmi aemulatione Platonicam theologiam phaleris nimium ornare ſtuduerunt, philoſophiam ab Ammonio perpurgatam πολυλογίᾳ καὶ ἀλλοτρίων δογματῶν ἱστορίᾳ rurſus obruerunt. Quare & de iis non eſt quod multa dicamus.

Ee §. XX.

(p) *Vid. ſupra §. 9.* (q) Thom. Gale *praefat. ad Iamblich. de myſter. Aegypt.* (r) Fabric. *Bibl. Graec. IV, 28.* (s) Luc. Holſten. *de vita & ſcriptis Porphyr. cap. VI. p. 26.*

§. XX.

Progredimur potius ad eos, qui multo apertius chriſtianorum dogmata iactarunt, eaque ita philoſophiae gentili miſcuerunt, vt difficile interdum ſit iudicare, Deosne falſos, an CHRISTVM coluerint magis. Et in hunc quidem numerum primo refero SIMPLICIVM, gente Cilicem, Graecorum Ariſtotelis interpretum facile principem, &, quod caput rei eſt, nulli ſectae ita addictum, vt non & ex aliis, quae probaſſet, excerperet. Exſtat praeter ea, quae in Ariſtotelem ſcripſit, luculentiſſimus in EPICTETI Enchiridion commentarius, quem poſt alios cum Epicteti translatione Arabica CLAVDIVS SALMASIVS edidit. In eo tam praeclare de vita inſtituenda, componendoque animo philoſophatur apertus chriſtiani nominis hoſtis, vt BONA CARDINALIS (t) eum chriſtianis accenſere non dubitet. Qua in re tametſi ratio eum fugiat, quum de eius paganiſmo nullus ſit addubitandi locus: negari tamen non poteſt, SIMPLICIVM ita doctrinis ac dictionibus chriſtianis ſtilum totum imbuiſſe, vt & Platonicorum myſteria nonnunquam verbis, *φράσιν* chriſtianam redolentibus, inuoluere ſoleat. Id quod ſatis demonſtrat precatio illa, qua commentarium iſtum in Epictetum obſignauit, quamque obſeruante GVIL. CAVEO (u) ita concepit, vt, niſi hominem gentilem ita precari ſcires, crediturus ſis, Chriſtianum hac oratione ſacroſanctam Trinitatem, Patrem, Filium & Spiritum ſanctum, adorare. Ita enim precatur philoſophus *ἐν ὀλίγῳ* Chriſtianus: *Ἱκετεύω σε δέσποτα, ὁ πατὴρ καὶ ἡγεμὼν τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου, ὑπομνησθῆναι μὲν ἡμᾶς τῆς ἑαυτῶν εὐγενείας, ἧς ἠξιώθημεν παρά σου· κ. τ. λ.* *Tibi Domine*, PATER *& auctor humanae mentis ſupplico, vti nos memores facias eius nobilitatis, qua noſtrum genus dignatus es: vtique faueas nobis pro conditione libertatis noſtrae, dum a corpore nos liberare, & adfectibus brutis repurgare conamur, vt iis ſuperiores euadamus, ipſis imperemus, eorumque miniſterio vtamur, prout fert natura.* Quis non hic Deum Patrem inuocari crederet? ſed age, quid porro? *Καὶ πρὸς διόρθωσιν τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου καὶ ἕνωσιν αὐτοῦ πρὸς τὰ ὄντως ὄντα διὰ τοῦ τῆς ἀληθείας φωτός.* *Porro vt adſis nobis in emendatione diligenti rationis noſtrae, vt eam cum rebus veris & aeternis coniungamus, per illam veritatis lucem.* Quis SIMPLICIVM, ac non potius quemcumque Chriſtianorum precantem ſe audire putet, & Spiritus ſancti efflagitantem auxilium? Sed nondum ſatis

(t) Card. Io. Bona *in indice librorum, allegatorum in tractatu de rebus liturgicis.*
(u) Guil. Caue *Chriſtianiſm. primit. l. 3. p. 65.*

tis chriſtianum ſimulauit, en ſequentia verba: Καὶ τὸ τρίτον, τὸν σωτῆρα ἱκετεύω, ἀφελεῖν τελέως τὴν ἀχλὴν τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ὀμμάτων, ὄφρα γινώσκωμεν εὖ, κατὰ τὸν Ὅμηρον, ἠ μὲν Θεὸν ἠδὲ καὶ ἄνδρα. *Denique* SERVATOREM *comprecor, vt penitus abſtergere velit omnem caliginem ab oculis animarum noſtrarum, ita vt clare, ceu Homerus ait, & Deum & hominem cognoſcamus.* Quis non hic denuo agnoſcit φράσιν ipſius ſcripturae? Nihil ergo huic precationi, ſi ad verba reſpicimus, deeſſe dixeris, praeter illud AMEN, quod ſolas vere Chriſtianorum preces obſignat. Ceterum huius generis plura exſtant in SIMPLICII commentariis, quae argumento ſunt, hominem infelicem tam prope abfuiſſe a chriſtianorum doctrinis, quam procul ab ipſo Chriſto, maximo malo ſuo, abfuit.

§. XXI.

Idem iudicandum eſt de CHALCIDIO, cuius commentarius in Platonis Timaeum eiusdem commatis eſt. De auctore omnia incerta ſunt, adeo vt ne de ipſa quidem, qua floruit, aetate, quidquam compertum habeamus. Quamuis enim GVIL. CAVEVS (x) eum ad annum erae CHRISTIANAE CCCXXX referendum putauerit: non alio tamen fundamento, ceu ipſe fatetur, nititur, quam quod ipſe CHALCIDIVS, Hoſio ſuadente, ſe ad interpretandum Platonis Timaeum acceſſiſſe, innuat. Sed HOSIVS iſte an fuerit notiſſimus ille Epiſcopus Cordubenſium, qui ſaeculo quarto floruit, nondum adeo expeditum eſt, vt CASP. BARTHIO (y) videtur. Certe non ſit credibile, virum tam grauem, & negotiis maximis diſtrictum, qualem fuiſſe Hoſium Cordubenſem conſtat, homini profano & ſemichriſtiano id negotii dediſſe. Aeque incerta eſt hominis religio, quam nec ex eius commentario diiudicare poſſunt eruditi. Sunt qui Chriſtianum & Cathaginienſem Archidiaconum fuiſſe exiſtimant, ſed FABII PLANCIADIS FVLGENTII, ſcriptoris chriſtiani, & Marciani Capellae iunioris auctoritate freti, qui Chalcidium *Leuitarum ſanctiſſimum* adpellat. (z) At alii hominem paganae ſuperſtitioni fuiſſe deditum, credere malunt. Nec deſunt denique, qui Hebraeis eum accenſent, quandoquidem & horum placitis nonnunquam fauere videtur. Et reuera Chalcidius non raro ad ſublimiorem Chriſtianorum ſapientiam adſurgit. Exſcribit ſubinde Moſen, ex eoque doctrinam

(x) Guil. Caue *Hiſt. litter. Part. I. Saec IV. p.* 106. (y) Barth. *Aduerſ. p.* 2257
(z) *Vide* Fabric. *Bibl. Latin.* III, 7. *p.* 554.

de creatione illuſtrat: laudat Salomonem: in partes vocat LXX interpretes, vt & verſionem Symmachi & Aquilae: eſt, vbi Origenis teſtimonio vtitur: quin ex ipſius N. Teſtamenti libris nonnulla depromit, maxime illam, de ſtella Magis adparente, hiſtoriam, quam cum cura enarrat. Quae omnia laudatiſſimo FABRICIO tam manifeſta viſa ſunt chriſtianiſmi indicia, vt de eo vix dubitandum cenſeat, quamuis adfirmare nolit, eum fuiſſe diaconum, quia forſan talis magis ſibi religioni duxiſſet, chriſtianiſmum ambiguitate verborum occultare. Sed aut fallor ego magnopere, aut CHALCIDIVS (a) nihil minus fuit, quam chriſtianus. Quamuis enim, hyenae inſtar, chriſtianam vocem ſimulet, eorumque doctrinas, manifeſto plagio, in ſcripta ſua transferat: animum tamen a Chriſto alienum vbique prodit. Sic vbi ſtellae, quae magis illuxerat, meminit, rem refert, tamquam ſibi minus credibilem, & dubitantis more illud DICITVR vſurpat, additque, *Hoſio ſuo haec multo melius eſſe comperta, quam ceteris.* Quo innuere videtur, ad chriſtianum ſe ſcribere, a quo ſe gratiam fortaſſis huius commemoratione hiſtoriae initurum, ſperabat. De MOSE etiam ita diſſerit, vt non obſcure, quanti eum habuerit, prae ſe ferat: (b) *Hebraeorum*, inquit, *ſapientiſſimus, Moyſes, non humana facundia, ſed diuina*, VT FERVNT, *inſpiratione vegetatus, in eo libro, qui de genitura mundi cenſetur*: reliqua. An vero de Moſe ita ſcriberet homo chriſtianus? An eius θεοπνευςίαν ad famam referret? Omitto eius dogmata de aeternitate mundi, ipſiusque humanae mentis, quae ita defendit CHALCIDIVS, vt & ſaniora Platonis dicta in ſenſum hunc deteriorem detorqueat. Quae quum ita ſint, rectiſſime ſtatuere nobis videmur, nec chriſtianum fuiſſe Chalcidium, nec gentilem, ſed ἐπαμφοτερίζοντα, i. e. vt paucis dicam, philoſophum ſemichriſtianum.

§. XXII.

Erant tum ſcilicet tempora, quibus plures eiuſmodi homines oberrabant, qui miſero errore huc illuc circumacti ac veluti fluctuantes, non inueniebant, vbi conſiſterent. Diſputare hodie ſolent eruditi de eiusmodi hominum religione, quae, qualis fuerit, ne ipſi quidem miſeri iſti fortaſſis ſciuerunt. Poſſem hic multa adferre exempla: ſed pauciora ſufficient. PHOTIVS (c) qui multorum librorum notitiam ac

(a) Chalcidius *ad Tim. p.* 219. & 226. (b) Chalcid. *ibid. pag.* 372. (c) Phot. *Biblioth.* CLXXX. *pag.* 406.

ac fragmenta in aurea bibliotheca nobis ſeruauit, inter alios, quos legerat, codices recenſet etiam IOANNIS LAVRENTII, Philadelphienſis LYDI, tractatus tres de prodigiis, de menſibus & de politicis magiſtratibus, de quorum argumento & dictione poſtquam ſuo more grauiter iudicauit, addit, hunc virum initio militaſſe, poſt cauſſas egiſſe, deinde & honoribus functum, imperantibus Anaſtaſio, Iuſtino & Iuſtiniano, ac demum de religione hominis ita loquitur: *τὴν δὲ θρησκείαν ὁ ἀνὴρ ἔοικε δεισιδαίμων εἶναι, σέβεται μὲν τὰ ἑλλήνων καὶ θειάζει· θειάζει δὲ τὰ ἡμέτερα, μὴ διδοὺς τοῖς ἀναγινώσκουσιν ἐκ τοῦ ῥᾳστου συμβαλεῖν, πότερον οὕτω νομίζων θειάζει, ἢ ὡς ἐπὶ σκηνῆς. Religione ſuperſtitioſior videtur. Gentilium enim ſacra ſimul veneratur, & fidem noſtram, vt lectori difficillimum ſit iudicare, vtrum ſic vere opinetur, an potius veluti in ſcena ludat.* En denuo philoſophum ſemichriſtianum. Quamuis enim nomen Ioannis arguat, eum chriſtianis parentibus eſſe vſum, tam male tamen ipſe fuit chriſtianus, vt inter paganam ſuperſtitionem veritatemque diuinam veluti medius fluctuarit & in his mentis erroribus triſti perierit naufragio.

§. XXIII.

Eiusdem aetatis ac religionis merito eſſe dixeris PROCOPIVM, virum omni eruditione politiſſimum, diuturnoque rerum geſtarum vſu prudentiaque ciuili celeberrimum. Huic quamuis non vacauerit per tot negotia, philoſophiae totum ſe tradere: in libris tamen, quos reliquit, hiſtoricis ita philoſophatur de Deo rebusque diuinis, ac ipſa demum religione, vt & de eo, gentilisne fuerit an Chriſtianus, non leuis ſi inter eruditos diſputatio. In libris, quos de aedificiis Iuſtiniani conſcripſit, ſubinde deteſtatur gentilium ſacrificia (d) &, vt ipſe loquitur *ἀθεΐαν καὶ πελεθεΐαν*, & alibi Ioannem Cappadocem gentilitiae ſuperſtitionis damnat, (e) & ſe paullo aequius de Chriſtianis ſentire paſſim profitetur. Nec dubito, quin a Iuſtiniano Imperatore pro Chriſtiano vere habitus ſit, quum vix credibile videatur, eum de ſacris a ſe excitatis aedificiis hiſtoriam Procopio gentili fuiſſe commiſſurum. Quo factum eſt, vt & GVIL. CAVEVS (f) eum in ſcriptorum eccleſiaſticorum numerum referre nullus dubitauerit. Sed nec pauciora occurrunt in eius libris, quae a quouis potius gentilium, quam a PROCOPIO exſpe-

(d) Procop. *de adific. Iuſtinian. V*, 7. (e) Idem *de bello Perſico I*, 5. 25. II, 12.
(f) Caue *Hiſtor. litt. Saec. VI. p.* 283.

exſpectaſſes. In ea enim, quam de Gothorum bello compoſuit, hiſtoria manifeſto exagitat Chriſtianos, eorumque de Deo & rebus diuinis controuerſias ridet petulantiſſime, ac demum ſuam, quam colat, religionem his verbis profitetur: (g) Τὰ δὲ ἀντιλεγόμενα ἐγὼ ἐξεπιστάμενος ὡς ἥκιστα ἐπιμνησθήσομαι· ἀπονοίας γὰρ μανιώδους τινὸς ἡγοῦμαι εἶναι διερευνᾶσθαι τὴν τοῦ θεοῦ φύσιν, ὁποία ποτέ ἐστιν· Ἀνθρώπῳ γὰρ οὐδὲ τὰ ἀνθρώπεια εἰς τὸ ἀκριβὲς οἶμαι καταληπτά, μή τίγε δὴ τὰ εἰς θεοῦ φύσιν ἥκοντα. Ἐμοὶ μὲν ταῦτα ἀκινδύνως σεσιωπείσθω, μόνῳ τῷ ἀπιστῆσαι τετιμημένα· ἐγὼ γὰρ ἂν οὐδὲν ἄλλο περὶ θεοῦ ὁτιοῦν εἴποιμι ἢ ὅτι ἀγαθός τε παντάπασιν εἴη, καὶ σύμπαντα ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῇ αὐτοῦ ἔχῃ· λεγέτω δὲ ὡς πῃ ἕκαστος γινώσκειν ὑπὲρ αὐτῶν οἴεται καὶ ἱερεὺς καὶ ἰδιώτης. *Eam controuerſiam etſi probe ipſe teneam, minime tamen commemorabo, quod veſanam eſſe putem inſaniam, Dei quae ſit natura, disquirere: nam humana haec ipſa, nedum Dei naturam, perfecte adſequi mortales haudquapuam exiſtimo. Quare tutius haec ego ſilentio praeteribo, ſola tantum credulitate veneratus. Siquidem de Deo nihil ipſe praeterea adfirmauerim, quam quod bonus omni ex parte ſit, resque vniverſas ſua potentia complectatur: de hiſce vero controuerſiis ita quisque vel ſacerdos, vel priuatus homo, loquatur, quemadmodum ipſi ſentire libuerit.* Eſt, vbi PROCOPIVS (h) eadem facilitate optionem facit hominibus, prouidentiamne credere velint, an fato, & caſu, impetuque temerario, res humanas ferri. Ex quibus facile intelligitur, PROCOPIVM gentilium ſuperſtitione & chriſtianorum tum viuentium altercationibus offenſum, neutri ſe parti addixiſſe, & genus quoddam religionis tertium, ex philoſophia & chriſtianiſmo conflatum, ſibi temere finxiſſe. Vnde male illi quidem ſentiunt, qui hominem gentilibus accenſent, ſed nec melius illi, qui inter Chriſtianos ei locum concedunt. Optime vero eius religionem perſpexiſſe videtur doctiſſimus NICOLAVS ALEMANNVS, (i) qui eius ἀνέκδοτα, ſeu arcanam hiſtoriam, primus in lucem edidit. Is enim de celeberrimo auctore hoc fert iudicium. *Ad eos ſe compoſuiſſe videtur Procopius, quos* POLITICOS *adpellant, ſed longe verius omnium haereſium ſentinas, prorſusque atheos adpellarent, qui licet in ſpeciem chriſtiani videantur, nullique ſectae nominatim addicti ſint, priuatis tamen rationibus vel reipublicae commodis chriſtianam religionem pietatemque metiuntur, neque de Deo, quid ſentias quidue doceas, ſi res ita ferat, vehementer laborant.*

§. XXIV.

(g) Procop. *de bell. Goth. I. conf.* Eichel. *praefat. n. XVII. ſequ.* (h) Procop. *de bell. Vandal. II.* (i) Nicol. Alemann. *praefat. ad Procop.* ἀνέκδοτα. *p. XL.*

§. XXIV.

Denique in eamdem ſemichriſtianorum claſſem non dubito referre SYNESIVM, gente Pentapolitanum, domo Cyrenenſem, philoſophum Platonicum, qui incredibili doctrinae facundiaeque fama, ſaeculo quinto ineunte, claruit. Hic, paganus quum eſſet, ſublimiori, quod prae ſe tulit, philoſophiae genere tantam ſui admirationem concitauit, vt ipſi chriſtiani eum ſuae religioni deditum crederent, & vrbis Ptolemaidis conſtituerent epiſcopum, non modo nihil tale ſperantem, ſed & refugientem, & fatentem diſertis verbis, ſe nec animarum προύπαρξιν negare, nec mundi interitum, defunctorumque in vitam reditum, vnquam credere poſſe. (k) Temerarium hoc videri poterat ignarae plebis facinus, quod impetu magis inconſiderato, quam iudicio & ratione, admiſerit. Sed ratam rem habuit Theophilus, Alexandriae antiſtes, qui Syneſium epiſcopum conſecrare non dubitauit, ſperans fore, vt aliquando rectius ſapiat, ſi diligentius inſtitueretur. Memoriae hoc prodidit EVAGRIVS, (l) cuius narrationi NICEPHORVS (m) addit, SYNESIVM, a Theophilo ad ſaniorem mentem adductum, ſacrum baptiſmi lauacrum ſuſcepiſſe. Sed, quod pace horum omnium dixerim, Theophilus peſſimo ad omnem poſteritatem exemplo paganum praefecit eccleſiae, ex Platonico, aut ſaltim Platonizante, non epiſcopum chriſtianum, ſed philoſophum ſemichriſtianum futurum. Sane enim SYNESIVS etiam, ſumma iſta inter chriſtianos dignitate auctus, nonniſi religionem quamdam ἐκλεκτικὴν, ex chriſtianismo & Platonica barbaricaque philoſophia conflatam, ſectatus eſt. Multa equidem, fateor, egit docuitque epiſcopus, chriſtiano antiſtite digna. Legit interpretatusque eſt ſacras litteras: (n) conuocauit ſynodos: (o) externae eccleſiarum ſuarum tranquillitatis fuit ſtudioſiſſimus: (p) perperam docentes non ipſe tantum ſtilo compeſcuit, ſed & presbyteris, idem vt factitarent, auctor fuit: (q) exercuit etiam haud negligenter diſciplinam eccleſiaſticam: (r) quin & de Chriſto pro omnium peccatis cruci adfixo ipſoque Spiritu ſancto praeclare nonnunquam diſſeruit: (s) Sed his

(k) Syneſ. *Epiſt. CV. p. 249. edit. Dion. Petauii.* (l) Euagr. *H. E.* I, 15. (m) Nicephor. *H. E. XIV*, 45. (n) *vid.* Syneſ. *Homil. in Pſalm. LXXIII. quae nouiſſimae editioni Pariſ. 1633. acceſſit.* (o) Idem *Epiſt XIII. p. 174.* (p) Idem *Epiſt. LXVI. LXVII. p. 206. 208.* (q) Idem *Epiſt. V. p. 169.* (r) Syneſ. *Epiſt. LVII. & XII. p. 191. 173.* (s) Idem *Epiſt. LVII. l. c. & LXVII. p. 208. ſq.*

Digitized by Google

his omnibus nondum adducor, vt Syneſium ſerio Chriſtianum fuiſſe perſuadear. Videtur potius vir doctus, quum ad epiſcopatum ſe compulſum intelligeret, ad prudentiae ciuilis regulas ſe totum compoſuiſſe, eaque omnia egiſſe, quae chriſtianum epiſcopum decere intelligebat, ſalua tamen ſentiendi libertate, quam tanti habebat vir callidiſſimus, vt ea demum lege ſacerdotium ſubiret, ſi iſta ſibi intacta relinqueretur. (t) Sane in operibus ſuis ita ſaepenumero diſſerit, vt gentilem vbique agnoſcas. De Fortuna, Fama, Mercurio & ſtellis, tamquam de veris diis deabusque, loquitur: (u) vbi de peccato, de viribus humanis, de gratia, aliisque huius generis capitibus diſſerit, adeo πλατωνίζει, vt nec miſeriam hominis, nec oeconomiam ſalutis, ſatis videatur adſequutus. In libro de inſomniis, Chaldaeorum teletas & oracula, Aegyptiorum myſteria & ſecretiores artes, mirifice extollit, nonnullasque amborum opiniones praecipuas, & a chriſtianiſmo alieniſſimas, amplectitur. Quae omnia quantopere non dicam ab epiſcopi, ſed chriſtiani, perſona abhorreant, nemini profecto obſcurum eſſe poteſt. Sunt equidem, qui hunc librum non minus, ac famoſa ſcholia & epiſtolam ad Dioſcorum, (x) magnum Serapidis ſacerdotem, a Syneſio, nondum chriſtiano, ſcriptum contendunt. Sed praeterquam quod hoc ipſum dubium videtur, illud contra certiſſimum, in libris de prouidentia, laude caluitii & cataſtaſi, quae omnia ab eo iam epiſcopo ſcripta eſſe conſtat, (y) eaſdem nugas occurrere, paullo obſcurius tamen propoſitas, ne, quam induerat, epiſcopi perſonam incautius agere videretur. Et quid quaeſo verbis opus eſt, vbi res ipſa loquitur? Syneſii iam Epiſcopi opus procul dubio ſunt hymni, in quibus tamen ita philoſophatur, vt dubium ſit lectori, chriſtianumne an Chaldaeum aut Aegyptium quemdam epoptam canentem audiat. Quis chriſtiana putet, quae de λόγῳ ſcribit SYNESIVS: (z)

Λόγος ὃν μεγάλῳ	*Verbum, quod magno*
Πατρὶ συνυμνῶ,	*Cum patre cano,*
Νόος ἀῤῥήτου	*Mens ineffabilis*
Τίκτει σε πατρὸς.	*Gignit te Patris.*

Omnia

(t) Syneſ. *Epiſt. CV. pag.* 249. (u) Idem *Epiſt. XLIII, XLIV*, 181. *ſequ.* (x) *Vide de his ſcholiis & Epiſtola, quae chemiam inculcant,* Petr. Lambec *Comment. de Bibl. Vindebonenſ VI, 2. pag.* 168. *ſequ.* Borrichii *Vindic. Hermet.* & Morhof. *Polybiſt. litter.* I, 11. *pag.* 113. (y) *Conferri etiam poteſt Epiſt. CXLI, in qua ſimilia deprehendit oculatus in his rebus* Morhoffius. (z) Syneſ. *Hymn. IV. v.* 130. *ſequ. p.* 337.

Omnia haec ſunt ex Aegyptiorum barbarorumque ſchola. Habemus enim hic patrem ἄῤῥητον, νοῦν & λόγον, ex quibus deinde Valentinus tres primos aeonas maſculos fabricauit. Ex eadem officina ſunt, quae ſequuntur: (a)

Πρῶτος πρώτας	*Primus ex prima*
Προθορὼν ῥίζας	*Prognatus radice,*
Ῥίζα δὲ πάντων	*Radix autem omnium,*
Τῶν μετὰ κλεινὰν,	*Quae condita ſunt*
Τὰν σὰν γένναν.	*Poſt inclytum*
	Tuum ortum.

Primam ſcilicet Tetrada Valentiniani etiam vocabant ῥίζαν τῶν πάντων, & logum ex illa eductum *patrem* & *radicem omnium, qui poſt eum extiterunt.* Quis chriſtianus porro ita cecinerit: (b)

Μάκαρ, ὅςις μετὰ μόιρας
Ἐπιβὰς νόυ κελεύθων
Βυθὸν εἶδεν θεολαμπῆ

Beatus, qui poſt fata
Ingreſſus mentis vias
Bythum vidit, diuina refulgentem luce.

Vbi beatitudinem Syneſius collocat in viſione Bythi, quod & Chaldaei faciebant, quorum in ſcholis hic Bythus natus eſt. (c) Ita vbique aliud agit Syneſius, etiam, vbi Chriſtum hymnis celebrare videtur, λόγον illum, in Chaldaeorum Platonicorumque ſcholis natum, celebrat, cui plus fortaſſis, quam λόγῳ chriſtianorum, tribuit. Quid? quod eo prolapſus ſit SYNESIVS, vt putidum iſtud Aegyptiorum ſomnium de Deo ἀῤῥενοθήλῳ vigilans ſomniare non dubitauerit. Audiat mihi quis egregium illum Chriſtianum, SYNESIVM, ita canentem: (d)

Μόνας εἶ μονάδων,	*Vnitas es vnitatum,*
ἀριθμῶν ἀριθμὸς,	*Numerorum numerus,*
ἓν δὲ πρὸ πάντων,	*& vnum ante omnia,*
θῆλυ καὶ ἄῤῥεν	*Foemina & mas,*

& alio loco (e)

(a) Syneſ. *l. c. v.* 136. (b) Syneſ. *Hymn. I. v.* 112. *p.* 315. (c) *Vid.* Zaroaſtris *Orac. v.* 39. *& ibi* Io. Cleric. (d) Idem *Hymn.* III. *v.* 136. *p.* 320. (e) Idem *Hymno II. v.* 93. *ſequ. p.* 317.

Σὺ πατὴρ, σὺ δὲ ἔσσι μάτηρ,
Σὺ δ' ἄῤῥεν, σὺ δὲ θῆλυ
Tu pater es, tu mater,
Tu mas, tu vero foemina.

Nihil hic chriſtianum, nihil, quod non Orphei, Aegyptiorum & haereticorum, ex his ſcholis prodeuntium, lacunas redoleat. Ex his enim ſua arua irrigaſſe SYNESIVM, ſatis adparet ex iis, quae de Deo veterum ἀῤῥενοθήλῳ commentati ſunt IO. ALB. FABRICIVS, (f) IS. CASAVBONVS (g) & alii complures. Ceterum talium pleniſſimi ſunt illi Syneſii hymni. Vnde ipſe GVIL. CAVEVS: (h) *Hymnorum*, inquit, *prora & puppis ex iisdem oraculis*, (Chaldaeorum & Aegyptiorum,) *vocabulis quoque iisdem adhibitis, conficiuntur. Quare* ſuſpicatur vir doctiſſimus, *voluiſſe Syneſium transferre ad theſauros hominis Chriſtiani, quantum poterat, de gemmis Chaldaeorum & Aegyptiorum, idque ipſum in praefatiuncula ad librum de inſomniis aenigmatice inſinuare.* Ego vero inde colligere malim, Syneſium, ex eo tempore, quo ad epiſcopatum peruenerat, nunquam, quod quidem conſtet, Chriſtum ſerio coluiſſe, ſed, recepto his ſaeculis more, philoſophiae cuidam ſublimiori, doctrinisque interpolatae chriſtianis, dediſſe operam. An vero ante mortem receptui cecinerit, abiectaque illa ſtulta ſapientia, totum ſe Chriſto tradiderit, is nouit, ὃς ἔγνω τοὺς ὄντας αὐτοῦ. (i)

§. XXV.

Hi ſunt praecipui, quos in philoſophorum ſemichriſtianorum numerum referendos putamus, gentiles philoſophi. Plures forſitan potuiſſent recenſeri, ſi aliorum ſequi voluiſſemus ſententiam: ſed vereor, ne de multis perperam ita iudicetur. Sic quidam (k) inter philoſophos χριστιανίζοντας locum etiam concedunt L. ANNAEO SENECAE, Cordubenſi, qui doctrina non minus philoſophica quam publicis negotiis gerendis, rerumque ciuilium vſu, maximam ſibi gloriam peperit. Et ſane, ſi eius philoſophandi rationem intueamur: ea graue quid omnino & virile prae ſe ferre, tamque ſublimis incedere videtur, vt inter ſtoicos, ſi ab EPICTETO diſceſſeris, vix parem agnoſcat. Quo factum etiam

(f) Io. Alb. Fabricius *Cod. N. T p.* 361. (g) Iſaacus Caſaubon. *Exercit. I. ad Baron. n. XVIII.* (h) Caue *H. ſt. litt. Part. II. Saec. V. p.* 85. *conf.* & Io. Pearſonii *Vindicias Ignatii* II, 5. p. 362 *edit. Clerici.* (i) 2. Timoth. II, 19. (k) Guil. Caue *Chriſt. Primit.* I, 3. p. 64.

iam eſt, vt non heri demum aut nudius tertius maxima eius inter chriſtianos coeperit eſſe admiratio, ſed iam olim non defuerint, qui eum vel Chriſtianorum ſacris initiatum, cum ipſoque PAVLLO familiarius per litteras colloquutum, (l) vel conflatam ex Chriſtianiſmo & ſtoiciſmo doctrinis philoſophiam excoluiſſe, vel certe multa, chriſtianorum principiis conſentientia, docuiſſe, (m) exiſtimarint. Sed vereor, ne iſti omnes magnopere opinione ſua fallantur. Chriſtianum enim primo non arguit vita ad omne ſcelus profligata, quam in SENECA DIO CASSIVS (n) notauit, nec diſſimulare potuit TACITVS. (o) Quamuis enim hic nihil non agat, vt hominem excuſet: videtur tamen lauare aethiopem: ſiquidem ipſe fateri cogitur, etiam, viuente illo, & in palatio fulgente, famam hanc fuiſſe vulgatiſſimam, adeo, vt vir ſummae auctoritatis eum detulerit, *tanquam domus Germanici adulterum, & cubicula principum foeminarum corrumpentem.* Accedit, quot PLINIVS (p) verſuum ſotadicorum laſciuiam Senecae exemplo tuetur, qui & ipſe ſe luſibus eiuſmodi turpiſſimis dederit. Quae ſpurcities quum ab hominis, ne dicam philoſophi, perſona abeſſe debeat quam longiſſime: quis non intelligit, Senecae flagitia, adſumto ſtoico ſupercilio, ſanctitatis famam adfectaſſe, ipſumque philoſophum a Chriſto fuiſſe alieniſſimum? Deinde ne id quidem dixerim, quod Seneca aut chriſtianis quaedam debuerit, aut adeo multa ſcripſerit, quae ad Chriſtianam doctrinam accedant. Nihil enim in eius operibus ocurrere videas, quod non a quouis ſtoico, etiam ante naſcentem Chriſti eccleſiam viuente, potuerit proficiſci. Splendida quidem ſunt, quae nonnunquam iactat verba, de inhabitante in homine Deo, aliisque eiuſmodi doctrinis ſublimioribus, quae adeo adiniratus eſt IVSTVS LIPSIVS, (q) vt epiſtolis quibusdam adſcripſerit: *O pulcram! o altam epiſtolam!* aſt ſtatim ceſſat legentis admiratio, ſimulac verba iſta eo, quem SENECA intendit, ſenſu l. c. ſaïkãs intelligit. Vnde recte a MALEBRANCHIO (r) aliisque obſeruatum eſt, nihil plerumque in tam magnificis Senecae verbis latere, praeter doctrinas quaſdam ſtoicorum futiles ac vulgares, quae ſublato iſto

(l) *Vide* Hieronymi *Catalog. Scriptor. eccleſ. & ibi Interpretes.* Io. Alb. Fabric. *Cod. Apocryph. N. T.* (m) Tertullianus *de Anima cap. XX. & Apologet. cap. XII.* Auguſt. *de Ciuit. Dei VI,* 11. (n) Dio Caſſius *aut potius* Xiphilin. *LXI. p.* 694. (o) Taciti *Annales XIII,* 42. (p) Plin. *Epiſt. V,* 3. (q) Lipſ. *ad Senecae Epiſt. XLI.* (r) Malebranche *de inquir. verit.* II, 4. *conf.* Menagiana *Tom.* II. *ſub init.* Saneuremoniana *Tom.* II. *p.* 32.

iſto verborum colore in fumum veluti abeant, auidumque lectorem deſtituant turpiter.

§. XXVI.

Nec magis huc referre auſim illam *φιλοσοφίας ἁπάσης ἀφροδίτην καὶ λύραν*, PLVTARCHVM Chaeronenſem, cuius opera ita comparata ſunt, vt iis ex omni antiquitate nihil omnino videatur anteferendum. In hoc viro cum alia multa, tum id praecipue mirandum eſt, quod nulli ſectarum ſe dedidit, ſed veritatem per omnes diſperſam, tanquam Hippolyti membra, pro virili collegit. Multa in ſtoicis, multa in Epicureis ipſisque Platonicis reprehendit, & tamen ab omnibus quaedam petit, quin neque Iudaeorum etiam atque Aegyptiorum myſteriis nullum ſtatuit pretium, ſi quando ad rem facere videntur. An ergo probabile videatur, hominem tam curioſum & laudanda chriſtianorum exempla quotidie contemplantem, nunquam inceſſiſſe cupiditatem, horum etiam ſapientiam cognoſcendi atque in vſum transferendi, praeſertim quum ſectae ſtudio nullatenus prohiberetur? Certe ita paene viſum eſt RVALDO, (s) qui tanquam neſcio quid ſingulare obſeruat, PLVTARCHVM rerum chriſtianarum nusquam in alterutram partem meminiſſe, cuius rei hanc rationem reddit TILLEMONTIVS, (t) quod eos nec laudare auſus ſit, nec traducere, aequum putauerit. Et ſane monſtro paene ſimile eſt, hominem tam curioſum, qui nulli veterum aeque, ac aequalium philoſophorum, pepercit, quique ſuum erga Iudaeos odium diſſimulare non potuit, qui denique de omnium gentium ſacris mira libertate iudicauit, in tot operibus, chriſtianorum in neutram partem meminiſſe, etiam quum commodiſſima eſſet eos commemorandi occaſio. Ea vtique aetate floruit PLVTARCHVS, quum chriſtianum nomen tam eſſet exoſum, vt philoſophi maiorem ab Imperatoribus gratiam inire non poſſent, quam ſi omne ſuum virus in chriſtianos effunderent. Cur ergo ſolus ab hac intemperie abſtinuiſſet Plutarchus, iudicandi libertate nemini ſecundus? Cur ſolos chriſtianos ſine cenſura dimiſiſſet, in quos tum Traianus aeque ac Hadrianus ſaeuiebant? Cur hanc gratiam aucupandi occaſionem e manibus ſibi elabi paſſus eſſet? Accedit, quod THEODORITVS, (u) quem ſupra ladauimus, non ſemel innuat, Plutarchum a chriſtianis profeciſſe, & ſacra audiuiſſe euangelia.

(s) Rualdus *in vita Plutarchi p.* 16. (t) Tillemont *hiſtoire des Empereurs Tom.* II. *p.* 477. (u) Theodorit. *In Therapeut.* II. *p.* 33.

lia. Denique & ipſa, quam in PLVTARCHI operibus deprehendimus, philoſophandi ratio, tam ſublimis viſa eſt multis, vt auctorem prope a Chriſto abfuiſſe crediderint. Vnde IOANNES, (x) Euchetarum metropolita, eo prolapſus eſt ſtultitiae, vt canere non dubitarit:

Εἴπερ τινὰς βούλοιο τῶν ἀλλοτρίων
Τῆς σῆς ἀπειλῆς ἐξελέσθαι, χριστέ μου,
Πλάτωνα καὶ Πλούταρχον ἐξέλοιό μοι,
Ἄμφω γάρ εἰσι καὶ τὸν λόγον καὶ τὸν τρόπον
Τοῖς σοῖς νόμοις ἔγγιστα προσπεφυκότες.
Εἰ δ᾽ ἠγνόησαν, ὡς θεὸς σὺ τῶν ὅλων,
Ἐνταῦθα τῆς σῆς χρηστότητος δεῖ μόνον,
Δι᾽ ἣν ἅπαντας δωρεὰν σώζειν θέλεις.

Si quos auerni liberare nexibus
Tibi conſtitutum eſt, Chriſte, non credentium:
Precibus Platonem redde, ac Plutarchum, meis,
Vterque quorum moribus & ſententia
Acceſſit ad leges tuas quam proxime.
Quod ſi, Deum eſſe te vniuerſi, pridem eos
Latuit, modo hos nunc experiri gratiam
Concede, qui gratis beare omnes cupis.

Sed vt vera fateamur, vix vllam animaduertimus rationem, quae Plutarchum philoſophis, de quibus agimus, ſemichriſtianis accenſeri ſuadeat. Quod chriſtianorum non meminerit, equidem mirum eſt, ſed, vt vnius rei plures poſſunt eſſe cauſſae, ita nolim inde ſingularem quamdam ad chriſtianiſmum procliuitatem colligere. Fortaſſis non dignos habuit homines, vulgo exoſos, & ſuppliciis quidem extremis deſtinatos, quorum in coetibus ſapientiam quaereret. Ad THEODORITVM quod attinet, adfirmat ille quidem, Plutarchum ſacra Chriſti euangelia inaudiuiſſe, ſed nec probat id ipſe, nec ex operibus Plutarchi id conſtat, in quibus nihil occurrit, quod ex euangeliis, ac non potius ex aliorum philoſophorum commentariis, depromtum videatur. Ex quo ſimul patet, quid de Ioannis verſiculis ſentiendum ſit. Non potuiſſet enim ſe auctor traducere turpius, quam dum, Platonem aeque ac Plutarchum chriſtianis conſentientia docuiſſe, adfirmauit.

Ff 3 §.XXVII.

(x) *Apud* I. A. Fabric. *Bibl. Gr. IV, 11. p. 331.*

Digitized by Google

§. XXVII.

Ceterum quemadmodum paullo faciliores ſunt, qui Plutarchum gentilium numero eximere non dubitant: ita in alteram partem iniquiores videntur, qui SEVERINVM BOETHIVM, ſcriptorem fatis ſuis nobiliorem, e chriſtianorum diptychis expungunt, & his philoſophis ſemichriſtianis accenſent, (y) nullo alio adducti argumento, quam quod carceris taedia philoſophando ſuperare, animique aegritudini notiſſimum libellum de conſolatione philoſophiae opponere ſuſtinuerit. Sed ſi hoc argumento velis vti, multos profecto ex eccleſia eiicies viros probos ac vere chriſtianos, qui & ea, quae ratio ſuppeditat, in iis calamitatibus non adſpernati, & carcere pro muſeo vſi ſunt. (z) Vnius poſitionem non eſſe alterius remotionem, peruulgatus eſt philoſophorum canon, quem negligere illi mihi videntur, qui ex hoc libello colligunt, BOETHIVM e ſola philoſophia, neglectis ſacris oraculis, ſolatium petiiſſe. Sed non opus eſt verbis, quum tot BOETHII opera theologica (a) ſatis declarent, eum chriſtianae veritatis multo fuiſſe ſtudioſiſſimum, & praeter libellum de conſolatione exſtet etiam alter, ad ſocerum de trinitate, quem non minus in carcere ſcripſit. Quo ipſo totius argumenti, quod ARNOLDVS Boethii chriſtianiſmo oppoſuit, neruus plane elangueſcit.

§. XXVIII.

Sed dicta haec ſufficiant de philoſophis ſemichriſtianis primi generis, qui ad paganam ſuperſtitionem erant paullo procliuiores, eamque petitis ex ipſo chriſtianiſmo dogmatibus callide interpolabant. Dicendum etiam eſſet de iis, qui, quum Chriſtum profiterentur, in multis fecerunt cum paganis. Sed mare tunc profecto ingrederemur, vix vnquam enauigandum. Dicendum eſſet de patribus quibusdam, qui tam incaute paganorum amplexi ſunt ſententias, vt vix pauca chriſtianiſmi veri ac purioris remanerent veſtigia. Recenſendi eſſent philoſophi, profeſſione chriſtiani, qui vix vllis chriſtianae religionis dogmatibus, praeter moralia quaedam & rationi etiam non ignota, retentis, in ceteris aut ἑλληνίζειν, aut ſuo indulgere ingenio viſi ſunt. Repetendum porro ex hiſtoria eccleſiaſtica eſſet, plerasque illas haereſes, quae vel prima, vel ſequiore aetate eccleſiam turbarunt, ex chriſtianiſmi & philo-

(y) Arnold. *in Hiſt. eccleſ. & haeret. Saec. VI*, 3. *pag*. 267. (z) Vignol. Maruille *Tom. I. Miſcell. litter. p*. 365. (a) Guil. Caue *Hiſt. litt. Saec. VI. p*. 274. I. A. Fabric. *Bibl. Latin. III*, 15. *p*.644. *ſequ*.

philoſophiae gentilis mixtura prodiiſſe, atque adeo haereticos fere omnes nihil eſſe aliud, quam philoſophos ſemichriſtianos. Sed quum & chartae, & eius, in qua diſputamus, cathedrae ſit habenda ratio: ſingula, quae commemorauimus, philoſophorum eiusmodi ἐν ὀλίγῳ chriſtianorum genera, vno tantum ac item altero exemplo illuſtrare iuuat. Ad patres quod attinet, nemo fortaſſis ignorat, quid ORIGENI acciderit, qui quum chriſtianus eſſet, & in eccleſia Alexandrina presbyter, tot Platonis dogmata adoptauit, (b) iisque interpolauit chriſtianiſmum, vt, ſi ex libris iudicandum eſſet, aeſtimare vix poſſis, Chriſto, an Platoni plus tribuerit. Recepit enim huius dogmata non ea modo, quae aliquatenus videri poſſent cum religione chriſtiana conſpirare, ſed & quae huius principia manifeſto deſtruunt, (c) qualia ſunt de tribus hypoſtaſibus ſibi ſubordinatis, de praeexiſtentia animarum, de earum lapſu in corpora, de futura beatitudine ſpeculatiua, quae omnia ab Origene non modo incaute recepta, ſed & manifeſto defenſa ſunt. Fortaſſis quidem hae ſtipulae in igne tentationum denique conflagrarunt: ſed certum tamen eſt, quidquid alii ſentiant, Origenem tum ſaltim, quum iſta ſcriberet, potiore iure ſemichriſtianis, quam aut genuinis Platonicis, aut genuinis chriſtianis potuiſſe accenſeri. E recentioribus, qui ad paganiſmum, quam chriſtianiſmum, viſi ſunt procliuiores, plures huc referri poſſent, ſed vt breuitati ſtudeamus, & amoliamur inuidiam, paucos commemorabimus. Notum eſt in republica litteraria MARSILII FICINI nomen, qui ſub ſaeculi XV finem philoſophiam Platonicam illuſtrauit, eamque ita excoluit, vt chriſtianae pietatis ſenſum paene omnem amiſiſſe videretur. Sane non dogmata ſolum Platonis, etiam peſtilentiſſima, defendit: ſed & de immortalitate animae ſubdubitauit, quod eam a PLATONE in Phaedone dubitanter admodum inculcari deprehenderet, vnde notum eſt, quam ſtolide inter ſe pacti ſint MARSILIVS FICINVS & MICH. MERCATVS, (d) vt, vter illorum decederet prior, alterum de veritate huius dogmatis commonefaceret. Quin immo & ita vixiſſe ferunt MARSILIVM, vt religionis & pietatis curam philoſophiae ſtudio plane poſthabuerit, donec HIER. SAVANOROLAE Florentiam aduenientis eloquentiam admiratus, ſacris eius orationibus auditis, pietatis chriſtianae igniculos con-

(b) *Conferenda hic* Huetii *Origeniana & tot pro Origene Apologiae, quas recenſet* Fabr. *Bibl. Gr. V*, 1. *p.* 237. (c) *Conf.* Pagan. Gaudent. *de dogmat. Origenis cum dogmatis Platonis comparatis Florent.* 1639. 4to. (d) Baron. *ad ann.* CCCCXI. *prope finem.*

conceperit, ex eoque tempore ad obitum vſque vixerit religioſius. (e) Nec melior Ficino fuit M. ANTONIVS de PROSPERIS, qui ſuperiore ſaeculo Romae ita philoſophatus eſt, vt Cynicam ſpurcitiem & Epicureorum ingluuiem chriſtianae religioni longe antehabuerit. Mira ſunt ac prope ridicula, quae de eo retulit IANVS NICIVS ERYTHRAEVS, (f) veluti, quod Romae in Suburra inter faecem & quisquilias vrbis, hoc eſt, inter eos, quos Zingaros vocant, habitauerit, quod pro lecto culcitram humi ſtratam, pro bibliotheca fictile dolium, pro ſcriniis ligneam grauicembali thecam habuerit, & inter has ſordes ita vixerit, vt tota vitae ratione Cynicum potius referret, quam chriſtianum. Sed neſcio, an quisquam ſibi hic potiore iure locum depoſcat, quam IVL. POMPON. LAETVS, qui vergente iam ad finem ſaeculo XV, Romae floruit, &, vt MORERVS (g) ait, *vitam egit philoſophicam, parum curans religionem pietatemque chriſtianam.* Dici non poteſt, quam deplorando ſtultitiae genere laborarit homo miſerrimus, poſteaquam veteris, vt aiebat, ſapientiae amator, hanc ſolam chriſtianae religioni aut antehabere, aut iungere coepit. In domo, quam in Quirinali ſibi comparauerat, natalem vrbis feſtum ſacrumque habebat, in eadem diuinis honoribus colebat Romulum, vrbis parentem, quin non poterat veteris Romae paganae meminiſſe, quin lacrymas, *admonitu*, vt ipſe dicere ſolebat, *meliorum temporum,* liberaliter funderet. (h) En denuo philoſophum ſemichriſtianum, in eo tamen reliquis deteriorem, quod nec ex chriſtiana religione adeo multum retinuit, nec philoſophiam quamdam ſublimiorem ſectatus eſt, ſed omnem paene ſapientiam in antiquis ritibus, ſacris Romanorum ſuperſtitioſis, ſtolida curioſitate quaeſiuit, donec vergente aetate, vt a quibusdam traditum eſt, chriſtiana religio ei paullo magis curae eſſe coepit. Denique, ne id quidem negari poſſe arbitror, omnes paene, quicumque olim eccleſiam turbarunt, haereticos, in hunc philoſophorum ſemichriſtianorum numerum eſſe referendos. Valentiniana enim deliria, vel e Kabbala, vt celeberrimus BVDDEVS

(e) Henricus Wharton *Append. ad* Cauei *Hiſt. litt. Tom. I. p.* 112. Dupin *Bibliotb. eccleſ. p.* 111, *Tom. XII.* (f) Ian. Nici Erythr. *Pinacothec. I. n. XXXI. pag.* 56. (g) Morer. *Diction. Tom. II. p.* 891. It. *reuint depuis a Rome, ou il viuoit en philoſophe, ſans ſe ſoucier de la religion & du chriſtianiſme.* (h) *Vide, quae ex* Angelo Politiano, Sabellico, Eraſmo, & Piguorio *de eo refert* G. I. Voſſius *de Hiſtor. Latin.* III, 8, *p.* 190. *ſequ. Tom. IV. Oper.*

DEVS (i) exiſtimauit, vel, VT RENATVS MASSVETVS (k) mauult, ex Aegyptiorum lacunis, in purioris chriſtianae religionis fontes deriuatis, exſtiterunt. Sic & Gnoſticos chriſtianiſmum & Platoniſmum, nec non Chaldaica φιλοσοφήματα miſcentes, haereſin peſtilentiſſimam excluſiſſe, vel PLOTINI & PORPHYRII (m) teſtimonio conſtat. Porro & Manichaeos e Perſarum philoſophia & religione chriſtiana veluti vnum corpus male cohaerens conflaſſe, atque adeo ſemichriſtianos fuiſſe philoſophos, tam notum eſt profecto, quam quod notiſſimum. (n) Sed plura hic addere nihil attinet, quum quae dicta adhuc ſunt, ad inſtitutum noſtrum abunde ſufficere videantur.

§. XXIX.

Quae fuſius hactenus expoſita ſunt, ad exiſtentiam atque indolem horum philoſophorum explicandam maximam partem pertinent. Diſpiciendum ergo nunc porro eſt, quaenam fuerint huius ſemichriſtianiſmi cauſſae; & primo quidem, qui factum ſit, vt, quum aliqui gentilium philoſophorum tam multa dogmata Chriſtiana imbiberint, ipſamque legerint ſacram ſcripturam, ab ipſo tamen Chriſto ſemper manſerint alieniores? Et hic quidem in ipſa horum philoſophorum mente cauſſam praecipue quaerendam arbitror. Omnes enim, quos ſupra recenſuimus, gentiles non tam ſerio veritatis ſtudio, quam aemulatione Chriſtianorum, tenebantur, nec tam meliores eſſe, quam Chriſtianis doctiores, videri cupiebant. Qualis adfectio, vbi ſemel animum occupauit, ſane nec ipſa ſalus hominem eiuſmodi miſerrimum ſeruauerit: ilicet, actum eſt. Etenim ſuae quemque infirmitatis conſcientia ſatis edocet, ipſique aliquatenus id agnouerunt gentiles, neminem ad veram poſſe ſapientiam adſpirare, niſi DEO duce vtatur. Recte apud ARRIANVM EPICTETVS: (o) ὐκ εἰκῆ ταῦτα γίνεται, ὐδ᾽ ὡς ἔτυχεν· ἀλλὰ καὶ ἡλικίαν εἶναι δεῖ, καὶ βίον, καὶ θεὸν ἡγεμόνα. *Non temere iſta fiunt*, (loquitur de ſtudio & profeſſione ſapientiae,) *neque forte fortuna, ſed & aetate opus eſt, & certa vitae ratione, &* DEO *duce*. Quibus praemiſſis ſtatim addit philoſophus: ἀπολιπόμενος μὲν ὐδεὶς ἀνάγεται, μὴ

(i) Buddeus *diſſert. de haereſ Valent. iuncta hiſtoriae phil. Ebraeor.* Io Alb. Fabr. *Bibl. Gr. V*, 1. *p.* 201, Steph. le Moyne *Var. S. p.* 163. *Tom. II.* (k) Ren. Maſſuetus *diſſert. I. ad* Irenaeum *edit. Pariſ.* (l) Plotin. *Ennead. II. libr. IX. qui totus aduerſus* Gnoſticos *ſcriptus eſt.* (m) Porphyr. *de vita Plotini cap. XVI.* (n) Thom. Hyde *de Religione veterum Perſ. cap. XXI.* (o) Arrian. *diſp. Epict.* III, 21. *p.* 306.

θύσας τοῖς θεοῖς, καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς βοηθοὺς, οὐδὲ σπείρουσιν ἄλλως οἱ ἄνθρωποι, εἰ μὴ τὴν Δήμητραν ἐπικαλεσάμενοι, τηλικούτου δ' ἔργου ἀψάμενός τις ἄνευ θεῶν ἀσφαλῶς ἅψεται; Nemo e portu ſoluit, niſi ſacra Diis fecerit: neque aliter ſerunt agricolae, niſi Cerere inuocata. Tantam autem rem, (ſtudium ſapientiae) *qui neglecto Numine adgreditur, num tuto adgreditur?* Quae ſi vera ſunt, vt ſunt certe veriſſima, quomodo fieri potuiſſet, vt philoſophi illi ad veram peruenerint ſapientiam? Locum non inuenit Dei auxilium, dum animus non veritatis ſtudio, ſed aemulatione, adficitur. Aemulatio enim ſemper cum tumore ac ambitione, quin & odio meliorum, coniuncta, omnes veluti rimulas obſtruit, per quas diuinae lucis radii in animum illabi poſſent; atque adeo mirum non eſt, philoſophos hos, quanto magis a chriſtianis profecerint, tanto remotius ab ipſo CHRISTO abfuiſſe. Secundo & praeiudicia, quibus laborarunt, haud pauca maximopere eos a ſuſcipienda veritate chriſtiana abſterruerunt. Solet enim hoc contingere, vt homines id omne reiiciant, quod cum opinionibus, ſemel animo conceptis, pugnare videtur. (p) Tales vero praeiudicatae opiniones haut paucae philoſophorum illorum animis inſederant. Semper ipſis obuerſabantur ex altera parte paganiſmi antiquitas, conſentiens in Deorum cultu plerarumque gentium opinio, philoſophorum antiquorum auctoritas, tot iacta Deorum oracula ac prodigia: ex altera autem, Chriſti cruci adfixi *ταπείνωσις*, ipſorum chriſtianorum miſeria ac contemtus, myſteriorum rationi abſtruſiſſima profunditas. Sunt haec praecipua philoſophorum aduerſus chriſtianos argumenta, quae vrgent Celſus & Iulianus apud Origenem & Cyrillum Alexandrinum. Nec alia tum intentione a Porphyrio & Iamblicho Pythagorae; a Philoſtrato Apollonii Tyanenſis; ab Eunapio iuniorum philoſophorum vitae ſcribebantur, quam vt eorum prodigia Chriſti miraculis opponerent. (q) Quae omnia tanti eſſe videbantur miſeris hominibus, vt multo tutius exiſtimarent, antiquae ſuperſtitioni inhaerere, quam, admiſſa veritate, his praeiudiciis ſemel ſimulque mittere nuncium. Multos denique fortaſſis a chriſtiana religione abſterruit meticuloſitas, veritos nimirum, ne principum in ſe concitarent indignationem, ſi religionem dudum damnatam atque proſcriptam ſuſciperent. Ita ergo factum eſt,

(p) *Vide* Io. Clerici *tract. de l' incredulite I, r. p. 9. ſequ.* (q) *Vide* Fabric. *Bibl. Gr. IV, 24. p. 45.* & Godofr. Olear. *ad* Philoſtrati *vitam Apollon.*

eſt, vt multa quidem Chriſtianorum dogmata, potiſſimum moralia, in ſuam rem verterent, nec abduci tamen ſe a gentili ſuperſtitione paterentur.

§. XXX.

At alia eſt ratio chriſtianorum, qui ad paganiſmum plus aequo procliues, religionem philoſophiae poſthabuerunt. Horum enim ſemichriſtianiſmus, ſi quid video, e triplici potiſſimum fonte promanauit. Primus ac praecipuus procul dubio fuit animus improbus, & verae pietatis religionisque contemtor. Solet enim hoc ſaepius contingere viris etiam eruditiſſimis, vt, dum intellectui excolendo vnice vacant, aut nullam aut minimam voluntatis habeant rationem, eamque veluti obbruteſcere patiantur. Quo fit, vt religionis, ſi quos vnquam conceperunt, igniculi ſenſim veluti elangueſcant, & dum omnia ſibi indulget animus, doctrinas etiam maxime profanas admittat, ac cum chriſtianiſmo temere coniungat. Primo huic errorum fonti accedit alter, ſectae nimirum ſtudium, quod, vbi ſemel radices egit in animo philoſophi, facile eum in ſemipaganiſmum ipſamque idololatriam abripit. *Habet enim hoc*, vt ait ARN. WESENFELD, (r) *humanum ingenium, vt a medio, & quaſi puncto rectae rationis, nimis facile in agendo deſciſcat, vnde innumera in rem humanam mala fluxere. Id quod & hic euenit, vbi philoſophi, quos primo, tanquam viros magnos, ſapientia, doctrina & virtute excellentes, aeſtimabant, tandem tanquam numina venerari coeperunt.* Hac itaque bruta admiratione hominum, & philoſophica ſuperſtitione regnante, quid facilius eſt, quam vt eiuſmodi homines omnia ſectatorum, dogmata, quantumuis profana, recipiant? Legat modo quis vitam PLATONIS a MARS. FICINO conſignatam, & immodicas, quas paſſim in hunc philoſophum effundit, laudes conſideret: non mirabitur tunc profecto, hominem, tanta Platonis admiratione in transuerſum actum, omnia eius dicta veluti oracula excepiſſe. Denique tertiam ſemichriſtianiſmi cauſſam, in temeraria limitum rationis confuſione quaerendam arbitror. Sane enim quum ea demum ſit recta ratio, quae ſe ſuo metitur pede ac modulo, nec vltra peram, quod aiunt, philoſophatur: conſequens eſt, vt non poſſint non illi in errores peſtilentiſſimos, ipſumque paganiſmum, incidere, qui de finibus rationis regundis parum ſolliciti, ipſa quoque myſteria eius iudicio ſubmittunt.

 Quid

(r) Weſenfeld. *Diſſ. I. de philoſ. ſect. p. 37.*

Quid enim aliud inde eueniet, quam, vt exploſis primis fidei chriſtianae capitibus, ſolisque illis, quae rationi probantur, retentis, alia, quantumuis profana, adoptent, ac cum chriſtiana religione coniungant? Quae omnia exemplo non vno poſſent illuſtrari, niſi portus demum eſſet reſpiciendus.

§. XXXI.

Hoc vnum itaque reliquum eſſe video, vt remedia, ſemichriſtianiſmo philoſophico opponenda, paucis commonſtremus. Ea enim quemadmodum ex ipſo ſuperiore paragrapho fluunt, ita non operoſe adeo erunt explicanda. Aduerſus improbitatem itaque & religionis pietatisque contemtum praemuniendus eſt animus ſedula ac ſeria voluntatis cultura. Subinde recogitandum illud ECCLESIASTAE (s) monitum, quod maxima quoque multarum rerum ſcientia non exſatiet animum, ſed & ipſa ſit *μεταιότης ματαιοτήτων*. Hoc, ſi quis profundius meditabitur, facile, Deo duce, ſecum ſtatuet, pietatem, veramque cum Deo coniunctionem, omnibus eruditionis theſauris longe eſſe anteponendam. Hanc itaque anhelabit, ad hanc omni ſtudio contendet, hac obtenta & in vera paupertate ſpiritus conſeruata, omnes etiam paganae eruditionis ſcyllas & charybdes tutus praeternauigabit. Quod ad ſectae ſtudium attinet, contra illud tutiſſimus erit, quicunque non tam ad concluſiones ſectariorum, quam ad eorum principia, ſedulo attendet. Blandiuntur nonnunquam Stoicorum, Platonicorum, Pythagoraeorum, doctrinae: & Iouem lapidem iuraret harum rerum ignarus, ſapientiam in iis latere incomparabilem: at vbi corticem detraxeris, ipſaque eorum principia conſideraueris attentius,

Nil intra eſt oleam, nil extra eſt in nuce duri.

Facile itaque ceſſabit plerorumque gentilium philoſophorum bruta admiratio, ſi nemo ad eorum lectionem, niſi accurata hiſtoriae philoſophicae cognitione imbutus, acceſſerit. Tertio denique periculo, quod limitum rationis confuſio minatur, opponimus ſedulam imbecillitatum humanarum meditationem, quam ſi quis ſerio ea methodo, eoque ordine, quem in ipſo huius diſſertationis limite commendauimus, inſtituerit, luculenter animaduertet, eſſe praeter rationis lumen aliud longe ſublimius, quod ſolum nobis viam ad veram ſapientiam, felicitatemque ſempiternam pandat. Hoc ergo reuelationis lumen, diuinius

(s) Eccleſ. II, 12. ſequ.

nius ipſi erit & ſanctius, quam vt de eo ad peruerſae rationis lucernam iudicandum putet. Potius ita ſe diuina veritate conuictum ſentiet, vt quidquid cum ea pugnet, nullo loco habendum iudicaturus ſit. PLATO (t) in Phaedone Socratem introducit, multa de animae immortalitate, deque earum e corpore euolantium ſtatu & conditione, ſermocinantem. At ipſe ſtatim addit, rationem in his quaeſtionibus caecutire, atque in vita praeſenti manifeſtam de his rebus veritatem, aut nullo modo, aut difficulter admodum, intelligi poſſe. Ex eo porro colligit Plato, alterutrum fieri oportere ab homine ſapiente, *aut eum diſcere debere ac inuenire, quemadmodum illa ſe habeant: aut ſi hoc fieri nequeat, optimam ac tutiſſimam humanarum rationum eligere, qua, tamquam rate vectus procellas huius vitae pertranſeat.* Tandem vbi omnia incerta ac dubia animaduertit, non ſine ἐμφάσει monet, viam hanc, quam oſtendiſſet, vtique eſſe ingrediendam, *εἰ μή τις δύναιτο ἀσφαλέστερον καὶ ἀκινδυνότερον ἐπὶ βεβαιοτέρου ὀχήματος ἢ λόγου θείου τινὸς, διαπορευθῆναι. Niſi liceat forte iſtas vitae procellas, firmiori quodam vehiculo, vel* DIVINO QVODAM VERBO, *tutius ac minore cum periculo tranare.* Ex quibus verbis ſane patet, Platonem ſola infirmitatum mentis humanae conſideratione eo perueniſſe, vt diuinae reuelationis neceſſitatem agnoſceret, felicior futurus, ſi eamdem ſedulo inueſtigaſſet. Nobis itaque, quibus ille θεῖος καὶ βεβαιότερος λόγος (u) diuino beneficio contigit, ita philoſophandum eſt, vt hoc veluti vehiculo vſi, vitae procellas transmittamus ſine periculo, & CHRISTO, in quo omnes ſapientiae theſauri reconditi ſunt, non ex parte, ſed TOTI & VNICE, adhaereamus.

(t) Plato *in Phaedon. pag. 604. Tom. II. opp.* (u) *2. Petr. I, 19.*

DE

ORIGINE ATQVE INDOLE IVRISDICTIONIS PATRIMONIALIS

EXERCITATIO VI.

---

§. I. Ius Romanum priſcis olim Germanis inuiſum. §. II. Hodie tantum eſt ſubſidiarium: & hinc ſemper mores patrii praeferendi. §. III. Id quod praecipue confirmat doctrina de IVRISDICTIONE*: & maxime* PATRIMONIALI*, de qua agendum. §. IV. Diuiſio iurisdictionis in perſonalem & patrimonialem, deque ea iudicium. §. V. Quae hodie iurisdictio vocetur patrimonialis? §. VI. Eſt ea Romano iure incognita. §. VII. & hinc origine Germanica. §. VIII. Nec tamen ſaeculo XIII demum nata, vt putant Hertius & Conringius. §. IX. Quorum argumenta expenduntur. §. X. Vera eius origo eſt antiqua poteſtas dominorum Germanorum in ſeruos & libertos. §. XI. Quaenam fuerit olim ſeruorum in Germania conditio? §. XII. Quis ſtatus libertorum? §. XIII. Dominorum in vtrosque poteſtas. §. XIV. Illuſtratur ea exemplo nobilium in Polonia & Ruſſia. §. XV. Seruilis conditio etiam poſt Tacitum in Germania nota. §. XVI. Nec non libertorum, quibus ſimiles hodie ruſtici. §. XVII. An haec antiqua dominorum poteſtas reuera fuerit iurisdictio? §. XVIII. Qua occaſione ea formam iurisdictionis induerit? §. XIX. Cur eius ſignum a ICtis ſtatuatur praeſtatio gallinae fumoſae,* des Rauch-Huhns? *§. XX. Vnde nata iurisdictio circumſepta,* die Pfahl-oder Zaun-Gerichte? *§. XXI. An poſſeſſor huius iurisdictionis teneatur edere poſſeſſionis titulum? §. XXII. Vtrum cumulatiue an priuatiue praeſumatur conceſſa? §. XXIII. Concluſio diſſertationis.*

§. I.

§. I.

GErmanorum veterum mores, ipſaque reipublicae Germanicae indoles, adeo olim a Romanorum inſtitutis ac ſtatu diſcrepabant, vt maioribus noſtris, libertatis amantiſſimis, intolerabilius videretur, Romanas leges admittere, quam ipſum huius populi dominatum ſubire. Sane quamdiu Druſus Germanis ita praeerat, vt ſuis illos legibus viuere pateretur: non adeo aegre ferre videbantur Romanorum imperia. Simul ac vero Quinctilius Varus in Cheruſcis ius more Romano dicere coeperat: adeo peroſi ſunt peregrinae iurisprudentiae ambages, vt protinus coniurarent, caeſoque Varo, ac tribus legionibus obtritis, in cauſſarum praecipue patronos mira crudelitate ſaeuirent. Rem ita memoriae prodididit L. ANNAEVS FLORVS: (a) *Quippe Germani, victi magis, quam domiti erant, moresque noſtros magis, quam arma, ſub imperatore Druſo, ſuſpiciebant. Poſtquam vero ille defunctus: Vari Quinctilii libidinem ac ſuperbiam haut ſecus, quam ſaeuitiam, odiſſe coeperunt. Auſus ille agere conuentum, & in caſtris ius dicebat, quaſi licentiam barbarorum & lictoris virgis, & praeconis voce, poſſet inhibere. At illi, qui iam pridem rubigine obſitos enſes inertesque moererent equos, vt primum* TOGAS, *& ſeueriora armis* IVRA *viderunt, duce Arminio arma corripiunt.* Et paucis interiectis: *Itaque improuidum Varum, & nihil tale metuentem, improuiſo adorti, quum ille, (o ſecuritas!)* ad TRIBVNAL CITARET, *vndique inuadunt, caſtra rapiunt, tres legiones opprimuntur. Nihil illa caede per paludes perque ſiluas cruentius, nihil inſultatione barbarorum intolerabilius, praecipue tamen in* CAVSSARVM PATRONOS. *Aliis oculos, aliis manus amputabant: vnius os ſutum, reciſa prius lingua, quam in manu tenens barbarus: Tandem,* inquit, *vipera, ſibilare deſiſte.* Nec iniuria profecto barbari homines, & ſimplicitati aequitatique naturali adſueti, a iuris peregrini ſubtilitatibus abhorrebant. Alia longe penes eos fuerat iuris iudiciorumque facies, ſimplices populi mores, leges pauciſſimae, ac parum ambiguae, iudicia ſeuera atque extemporaria, lites quippe nec vulturum togatorum malitia nec lucri cupiditate protelante. TACITO (b) teſte, etiam grauiſſimae inimicitiae cito inter eos componebantur. Vnde facile colligitur, non niſi raras

a) Florus *Libro IV. cap. XII.* (b) Tacit. *de morib. Germ. cap. XXI.*

ras admodum lites, compoſituque faciles locum apud eos habuiſſe. c) Ab hac vero Germanica ſimplicitate quantum diſcedat ius Romanum, nemo ignorat, niſi qui illud nunquam vel a limine ſalutauerit. Quanta, quaeſo, hic legum copia? quantae iudiciorum ambages? quot formularum actionumque captiones? Ab his ergo ſi abhorruerunt maiores noſtri, minime id profecto eſt mirandum, quandoquidem omnes ciuilis prudentiae doctores leges, ſtatui reipublicae populique moribus repugnantes, grauiſſimis reipublicae morbis, qui facile ſentiuntur, accenſere conſueuerunt.

§. II.

Et ab hac quidem maiorum ſuorum ſententia ne hodie quidem plane deſciuerunt Germani. Quamuis enim ius Romanum ex academiis ſenſim in fora penetrauerit, (d) nihilque reliqui fecerint iureconſulti, Iuſtinianeae iurisprudentiae innutriti, vt, profligatis antiquis patriae iuribus, peregrinas iſtas leges in eorum locum ſubrogarent: (e) vetus tamen ius Germanicum non potuerunt ita vniuerſum foro eiicere, vt non illud fere vbique primas teneat, & iuri Romano proprie ſic dicto plerisque in materiis praeferatur. Id quod tum a priori, (f) tum a poſteriori, (g) tam luculenter demonſtrarunt clariſſimi aetatis noſtrae ICti, vt cauſſam hanc peroratam iam eſſe debere, merito dixeris. Enimuero

(c) Conring. *de iudiciis vet. reip. Germ.* §. *XVII. XVIII.* (d) *Vid.* Conring. *de Orig. Iur. Germ. cap. XXXII. & XXXIII p. 204. & 209.* Illuſtr. Thomaſ. *in Delineat. hiſt. iur.* §. *CLXIII. & ſequ.* (e) *Fruſtra contranitentibus Scabinis, de quorum ſimultatibus cum Doctoribus iuris Romani legendus* Dom. Thomaſ. *l. c.* §. *CXXXI. ſeq. & in Animaduerſ. ad* Contadi Sinceri *Diſſertationem Epiſtolicam p. 48. & ſequ.* (f) *Argumentis ſcilicet ab origine & progreſſu iuris Germanici, receptioneque Romani petitis, quod faciunt* Herm. Conringius *in Tract. de origine Iuris Germ.* Conradus Sincerus *in Diſſert. Epiſt. de Germanicarum LL. veterum ac Romani iuris in noſtra rep. origine auctoritateque praeſenti, quam cum Animaduerſionibus ſuis nuper recudi fecit* Dom. Thomaſius. *Conf. huius Delin. hiſtor. iuris: & Diſſert. de rite formando ſtatu controuerſiae: An legum iuris Iuſtin. ſit frequens, an exiguus vſus practicus in foris Germaniae? Halae 1715.* (g) *Per inductionem nimirum. Quod praeſtitum potiſſimum* a Dom. Thomaſio *tum in Vindiciis corollarii de exiguo Pandectarum vſu, poſt Naeuos iurisprud. Anteiuſtinianeae p. 215. ſeqq. tum in Adnotationibus ad* Inſtit. *& Pandectas quae anno 1713. in 4to prodierunt, tum in Diſſertationibus quibusdam, quae adhuc de vſu practico Inſtitutionum prodierunt, quarum continuationem reſpublica litteraria auide exſpectat. Eandem viam ingreſſus eſt* B. Beyerus *in Poſititionibus ad Inſt. & Pandectas, quae ideo maxime commendandae.*

ro quamuis facile fateantur cordatiores, ius Romanum in foris noſtris tantum eſſe ſubſidiarium, eoque, quidquid olim maiorum moribus inductum, non plane aboleri, (h) maxime quum id ipſae leges Imperii publicae paſſim inculcent: (i) non eſt tamen diſſimulandum, veteres Germaniae mores pleroſque, ICtorum incuria, partim ex memoria hominum euanuiſſe, partim peregrini iuris mixtura ita eſſe obſcuratos, vt Germanica inſtituta hodie nullis fere minus, quam ipſis Germanis, nota ac perſpecta eſſe videantur.

§. III.

Haec, ſi non aliunde conſtarent, vel e ſola doctrina de IVRISDICTIONE quam euidentiſſime poſſent demonſtrari. Tantum enim inter Romanae Germanicaeque iurisdictionis indolem intercedit diſcrimen, vt & ſummi iuris Iuſtinianei patroni vbique potius, quam in hac materia, viridem legum Romanarum obſeruantiam iactent, & hodiernas de iurisdictione controuerſias magis ex cuiusque prouinciae inſtitutis & conſuetudine, quam e iure Romanorum ciuili, diiudicandas eſſe fateantur. (k) Equidem a communi hac cordatiorum ICtorum ſententia diſcedit GE. OBRECHT, (l) qui intempeſtiuo in leges Romanas amore abreptus, iis omnibus ſuccenſet, *qui in materia iuriſdictionis a iure Romano diſcedere non dubitant.* Sed hoc quam ſit inconſiderate ab eo dictum, nemini obſcurum eſt. Quantum enim deceſſurum eſſet illuſtriſſimarum familiarum iuribus? quanta ſequutura rerum omnium confuſio, ſi in frequentiſſimis de iurisdictione litibus, Vlpianus, Iulianus, Paullus, Caius & reliqui Romanorum ICti iudices obtruderentur? Alius ſane eſt Germaniae ſtatus, quam vt Romanae de iurisdictione leges ei poſſint adplicari. Atque hinc MEVIVS (m) merito grauiſſimam dicam ſcribit ICtis, qui de hodierna iurisdictionis forma ex legibus Romanis cenſent ac diſputant, eosque vocat *pernicioſiſſimos.*

(h) B. S. Stryk. *in Diſſ. praelim. de vſu & auctoritate iuris Rom. in foris Germ.* §. 27. *ſeqq.* (i) *Exemplum eſt in Conſt. Crim. art. CXL & in Receſſu Imp.* 1654 §. 105. (k) *Notum eſt* Andr. Knichenii *lepidum axioma; modernas de iure controuerſias ex ſolo iure Romano componere velle, abſurdum aeque eſt, quam ſi lanam ab aſino quaerere velis; oleum enim & operam ita perdes. Vid.* Eius *epiſtol. dedicat. libro de Iure territoriali praemiſſam, & conf.* Strykii *vſ. mod. ff. L. II. Tit. I. p.* 172. Carpz *prax. Crim. Quaeſt. CIX. n. 6.* Schilter. *Exercit. VI. ad Pand.* §. *I. p.* 191. (l) Ge. Obrecht *Diſp. I. de Iurisd. theſi LXX, notatus iam a* Strykio *l. c.* Ge. Engelbrecht. *in Diſſ. de iurisd. alta & baſſa cap. I.* §. *I.* (m) Mevius *Part. IV. deciſ. CCXC.*

Quod MEVII iudicium quamuis ſit veriſſimum: fatendum tamen eſt, nec eos ipſos ICtos, qui hic patriorum morum praerogatiuam agnoſcunt, illos mores ſatis accurate indagaſſe. Quo factum eſt, vt tota paene de iurisdictione Germanica doctrina in pelago verſetur, & maxime ſit obſcura. Exemplo eſſe poterit IVRISDICTO PATRIMONIALIS, Romanis inaudita, ſed & Germanis hodie vix ſatis nota. De cuius origine ac natura nonnulla commentari, vel ideo minus erit ſuperuacuum, quod plerique hac tractatione ſatis obiter defunguntur. Ceterum vt auſpicatus ſit labor, quem tempore excluſi, vno veluti impetu profligauimus, DEVM optimum maximum ardentiſſimis votis precamur.

§. IV.

Vt vero, qualis ſit patrimonialis illa iurisdictio, eo clarius intelligatur: non immerito ab ipſa iurisdictionis Germanicae partitione auſpicamur. Tralatitium eſt, iurisdictionem, qualis hodie inter Germanos viget, varie a doctoribus diuidi. Quemadmodum enim aliam dicunt *eccleſiaſticam*, aliam *ſaecularem*, & hanc iterum in *ſuperiorem* ſeu *altam*, & *baſſam* ſeu *inferiorem*, in *togatam* porro, *militarem*, *feudalem* & *foreſtalem*, *&c.* ac denique in *vniuerſalem & particularem* ſeu *circumſeptam* diſtinguunt: ita & moribus Germaniae hoc deberi aiunt, vt alia iurisdictio *perſonalis* ſit, alia *patrimonialis*, quam & *realem* vocant. Et *perſonalis* quidem illis dicitur, quae iure magiſtratus competit, ipſique perſonae cohaeret. *Patrimonialis* autem, quae inhaeret fundo, & hinc ſimul cum eo ad vniuerſales aeque ac ſingulares ſucceſſores tranſit. Sed haec diſtinctio, quantumuis hodie recepta, multis procul dubio tricis inuoluta eſt. Primo enim multi, ſolidioris iuris publici ignari, etiam Principum Statuumque imperii nec non ciuitatum iurisdictionem pro patrimoniali venditant, (n) quum tamen haec proprie in ſolos ruſticos, non in homines vrbicos aut nobiles, competat. Deinde quum iurisdictio magiſtratus academici ac vrbici ad neutram harum

(n) *Natum hinc brocardicum*, hodie iurisdictionem eſſe patrimonialem. *Vid.* Myleri *de Princip. & Stat. Imp. cap. XLVIII.* §. 8. Paurmeiſt. *lib. II. de iurisdict. cap. XX.* *Sed praeterquam, quod hoc brocardicum, ſi ſine limitatione adſumatur, falſum eſt, vt oſtendit* B. Stryk *in Vſu moderno ff. p.* 188. *manifeſto hi iurisdictionem Statibus imperii iure ſuperioritatis territorialis competentem confundunt cum iurisdictione patrimoniali, quae proprie competit in ſolos ruſticos. Vid.* Dn. Thomaſii *Nou. Additiones ad Huberi Praelect. in ff. p.* 64.

harum ſpecierum comode referri queat: recte iam ab illuſtri THOMASIO (o) noſtro animaduerſum eſt, hanc iurisdictionis Germanicae diuiſionem minus eſſe adaequatam. Enimuero quum noſtra iam haut magni referat, vt hac diſtinctione reiecta, aliam commodiorem ſubſtituamus: (p) ſatis conſuluiſſe lectori videbimur, ſi in anteceſſum moneamus, a nobis ſtrictiſſime hic accipi vocem, & iurisdictionem patrimonialem ex mente noſtra non niſi in ruſticos competere.

§. V.

Experientia ſcilicet conſtat, plerisque per Germaniam nobilibus mediatis, aliisque feudorum poſſeſſoribus, vna cum ipſo feudo concedi ſolere iurisdictionem in ruſticos. Quemadmodum vero in litteris inueſtiturae formulae variant, & modo ſimpliciter conceduntur die Gerichte, modo *omnimoda iurisdictio*, alle und iede Gerichte: ita haec iurisdictio in ruſticos modo ſolum ius cauſſas ciuiles cognoſcendi complectitur, & tum vocatur iurisdictio *inferior* vel *baſſa*, Erb-oder Nieder-Gerichte: modo ſimul poteſtatem vindicandi crimina habet coniunctam, quo caſu *ſuperior* audit, vel *alta*, (q) (Ober-Gerichte, Hals-Gerichte, Peinliche Gerichte & in Bauaria Fraisliche Gerichte.) Nobiles ergo aliique poſſeſſores, feudis per inueſtituram potiti, hanc in ruſticos iurisdictionem eodem effectu exercent, quo ſenatores vrbici aut conſtituti a Principe magiſtratus. Praeterea illis ſunt praefecti, iuſtitiarii, quos vocant, actuarii, loca cuſtodiae, torturae, exſecutioni deſtinata, inprimis patibula: ipſum formant proceſſum, acta transmit-

(o) *Nam iurisdictio haec academica & vrbica neque* patrimonialis *eſt, quia ciues academici & vrbici non ſunt in patrimonio, neque* perſonalis, *quia cum perſona non exſpirat, vt obſeruauit* Dn. Thomaſ. *in Annot. ad tit. ff. de iurisdict. p.* 46. (p) *Alias forte concinnius diuidi poſſet in eam, quae iure* ſuperioritatis territorialis *competit*, adminiſtratoriam, *&* patrimonialem *& illa iterum in* perſonalem *&* realem. (q) *Recepta iam haec eſt diſtinctio iurisdictionis in* altam *&* baſſam, *ſiue ea gloſſatoribus Italis originem debeat, vt putat* Simoncellus *de decret. min. Libro* 1. *p.* 141 *ſiue Francis & Alemannis, vt mauult* Schilter. *Exercit VI.* § 7. *p.* 199. *Satis antiquam certe eam eſſe etiam in Germania, patet e Charta* 1258 *apud* Miraeum *Libr. I. Donat. Belg. cap. CVIII. e diplomate* Henrici II Ducis Lotharing. *A.* 1238 *apud* Eund. *libro II. cap. LXXXV, aliisque chartis, quas recenſet* Io. Nic. Hert. *in Diſſ. de Conſultat. Legibus & iudiciis in ſpecialibus rebusp. Imperii* §. XXIII. *Conf.* Georgii Engelbr. *Diſſ. de iurisd. alta & baſſa Sect. I.* §. *IX. p.* 17 *ſq.*

mittunt, & quaecunque iudici ſunt obſeruanda, omnia expediunt. Porro hoc non tantum iis in locis contingit, vbi ruſtici ſeruilis conditionis habentur, quos homines proprios, eigene Leute, vel Leibeigene appellitamus; ſed & in alios ruſticos, quos ceteroquin liberos ac ingenuos ferunt, ſimilis nobilibus competit iurisdictio. Quae quum ita ſint, patrimonialis illa, de qua iam agimus, iurisdictio quam commodiſſime videtur deſcribi poſſe, quod ſit ius nobilium, & aliorum feudi poſſeſſorum, diiudicandi cauſſas ruſticorum, & nonnunquam ſimul animaduertendi in facinoroſos, ipſi feudo inhaerens, & hinc cum ipſo feudo alienabile.

§. VI.

Ex his autem iam ſatis eſt perſpicuum, iurisdictionem hanc patrimonialem Romanis fuiſſe plane inauditam, nihilque eam commune habere cum Romanis legibus. Quamuis enim aliud ſibi perſuaſerit MOLINAEVS, (ratus fortaſſis, nihil in iure vniuerſo occurrere, quod Iuſtinianus ignorauerit;) eius tamen errorem grauiter iam profligauit DESID. HERALDVS. (r) Et quid opus eſt verbis, vbi res ipſa loquitur? Nihil ſane eorum, quae ſuperiore paragrapho de iurisdictione patrimoniali commemorauimus, iurisdictioni Romanae conuenire, palam eſt. Primo enim iurisdictio patrimonialis ſaepius hodie ſimul complectitur ius vindicandi crimina. Hoc vero ius ſecundum Romanae iurisprudentiae principia ad iurisdictionem plane non referebatur. Licet enim populus, quem penes, Regibus exactis, τὸ κύριον in republica erat, magiſtratibus conceſſiſſet iurisdictionem: ea tamen ſolam illis tribuebat poteſtatem, ius in ciuilibus cauſſis dicendi. Poteſtatem autem animaduertendi in facinoroſos ſibi ſoli reſeruauerat, poſtea in principes transferendam, eaque non ad iurisdictionem, ſed ad imperium, pertinebat. (s) Quo fit, vt in Legibus Romanis poteſtas vindicandi crimina iurisdictioni opponatur. (t) Deinde ad iurisdictionem patrimonialem hodie omnia referuntur, ad quae expedienda apud Romanos ſpeciali lege ac conceſſione opus erat. Exemplo eſt tutoris datio, quae iure Romano non erat ordinariae iurisdictionis. (u) Atqui hodie vnusquisue iudex, etiam cui patrimonialis competit iurisdictio, pupillis iuris-

(r) Deſid. Herald. *Rer. & Quaeſt. iur. quotid. cap. VII.* (s) *Vid. l. 2. §. 16. & 23. ff. de Orig. Iur.* (t) *L. 3 ff de iurisd. l. 1 princ. ff. de offic. eius cui mand. iurisd. conj.* Suthold *de iurisd. Aphoriſm. CXV.* (u) *L. 6. §. 2. ff. de Tutel.*

iurisdictioni ſuae ſubiectis tutorem dare poteſt, (x) adeo, vt & inferior iurisdictio ad id ſufficiat. (y) Tertio obſeruauimus, iurisdictionem hanc ipſi feudo inhaerere. Huic denuo Romana iurisprudentia nihil habet geminum. Apud Romanos enim omnis iurisdictio erat perſonalis, & quamuis eatenus videretur aliquid realitatis continere, quod magis officio magiſtratus, quam perſonae, cohaereret: attamen exſpirabat cum ipſa perſona, neque redintegrabatur, niſi alia perſona a populo ſubſtituta. (z) Denique iurisdictionem patrimonialem diximus eſſe cum ipſo feudo alienabilem. Reuera enim eſt in commercio, aeque ac ipſum feudum, vendique poteſt ac alienari, & ad heredes transire, iis legibus, quas ius feudale praeſcribit. Poſtremo & amitti poteſt iisdem modis, quibus ipſum feudum. Quae omnia, quam ſint a Romanae iurisdictionis indole aliena, nemo ignorat. Vnde & ICti tantum non omnes inauditam Romanis fuiſſe hanc iurisdictonem, veluti ex compacto fatentur. (a)

§. VII.

Quum ergo patrimonialis iſta iurisdictio a Romanis minime ſit repetenda: proximum eſt, vt diſpiciamus, cui potiſſimum genti debeat originem? Iam de Germania quidem diximus, in ea hanc iurisdictionem hodie vbique vigere: ſed extra eam & alia ſunt regna, aliaeque cumplures prouinciae, in quibus non minus vſu recepta eſt. In Belgio non minus, quam apud nos, nobilibus praediorumque poſſeſſoribus competere iurisdictionem in ruſticos, notum vtique eſt ac prouocatum. Excipienda tamen Friſia occidentalis, in qua vti nulla fere feuda: ſic & nulla obſeruatur hereditaria iurisdictio. (b) De Gallia quoque res eſt extra controuerſiam poſita, vbi nobiles, quos caſtellanos vocant, feuda ſeu caſtellanias poſſident, cum iurisdictione ſuprema in ſubditos. (c) Idem de Heluetia teſtatur IOSIAS SIMLERVS, (d) cuius verba audire iuuat: *Ceterum*, inquit, *eccleſiaſtici ordinis multi, &*

 quam

(x) *Vid.* Reform. Polit. *de anno* 1577. *Tit. XXXII.* Lauterb. *Exercit. forenſ. V.* §. 1. Meu. *ad Ius Lub. P.* II. *Tit.* I. *part.* 15. *n.* 16. (y) Franzk. *Libr.* I. *Reſol. XVII. n.* 7. (z) Stryk. *Vſ. modern. ff. l. c.* §. 18. (a) Roſenth. *de feud. cap. VI. Concl. LXXXV. n.* 10. Reinking. *de regim. ſecul. & eccleſ. libro* I. *claſſ. V. cap* I. *n* 18. (b) *Teſtibus* Hubero *in Praelect. ad ff. libro* II. *Tit.* I. *p.* 58. Tempel. *in Obſeruat. ad remp. foed. Belg. p.* 219. (c) Franc. Hotomann. *Antitribonian. cap. IV. p.* 111. *Conf.* Caroli du Freſne *Gloſſ. Lat. voce Caſtellanus p.* 178. T. I. (d) Ioſ. Simler *de Republ. Helu. libro* II. *p.* 190. *ſeq.*

mittunt, & quaecunque iudici ſunt obſeruanda, omnia expediunt. Porro hoc non tantum iis in locis contingit, vbi ruſtici ſeruilis conditionis habentur, quos homines proprios, eigene Leute, vel Leibeigene appellitamus; ſed & in alios ruſticos, quos ceteroquin liberos ac ingenuos ferunt, ſimilis nobilibus competit iurisdictio. Quae quum ita ſint, patrimonialis illa, de qua iam agimus, iurisdictio quam commodiſſime videtur deſcribi poſſe, quod ſit ius nobilium, & aliorum feudi poſſeſſorum, diiudicandi cauſſas ruſticorum, & nonnunquam ſimul animaduertendi in facinoroſos, ipſi feudo inhaerens, & hinc cum ipſo feudo alienabile.

§. VI.

Ex his autem iam ſatis eſt perſpicuum, iurisdictionem hanc patrimonialem Romanis fuiſſe plane inauditam, nihilque eam commune habere cum Romanis legibus. Quamuis enim aliud ſibi perſuaſerit MOLINAEVS, (ratus fortaſſis, nihil in iure vniuerſo occurrere, quod Iuſtinianus ignorauerit;) eius tamen errorem grauiter iam profligauit DESID. HERALDVS. (r) Et quid opus eſt verbis, vbi res ipſa loquitur? Nihil ſane eorum, quae ſuperiore paragrapho de iurisdictione patrimoniali commemorauimus, iurisdictioni Romanae conuenire, palam eſt. Primo enim iurisdictio patrimonialis ſaepius hodie ſimul complectitur ius vindicandi crimina. Hoc vero ius ſecundum Romanae iurisprudentiae principia ad iurisdictionem plane non referebatur. Licet enim populus, quem penes, Regibus exactis, τὸ κύριον in republica erat, magiſtratibus conceſſiſſet iurisdictionem: ea tamen ſolam illis tribuebat poteſtatem, ius in ciuilibus cauſſis dicendi. Poteſtatem autem animaduertendi in facinoroſos ſibi ſoli reſeruauerat, poſtea in principes transferendam, eaque non ad iurisdictionem, ſed ad imperium, pertinebat. (s) Quo fit, vt in Legibus Romanis poteſtas vindicandi crimina iurisdictioni opponatur. (t) Deinde ad iurisdictionem patrimonialem hodie omnia referuntur, ad quae expedienda apud Romanos ſpeciali lege ac conceſſione opus erat. Exemplo eſt tutoris datio, quae iure Romano non erat ordinariae iurisdictionis. (u) Atqui hodie vnusquisue iudex, etiam cui patrimonialis competit iurisdictio, pupillis iuris-

(r) Deſid. Herald. *Rer. & Quaeſt. iur. quotid. cap. VII.* (s) *Vid. l. 2. §. 16. & 23. ff. de Orig. Iur.* (t) *L. 3 ff de iurisd. l. 1 princ. ff. de offic. eius cui mand. iurisd. conj.* Snthold *de iurisd. Aphoriſm. CXV.* (u) *L. 6. §. 2. ff. de Tutel.*

iurisdictioni ſuae ſubiectis tutorem dare poteſt, (x) adeo, vt & inferior iurisdictio ad id ſufficiat. (y) Tertio obſeruauimus, iurisdictionem hanc ipſi feudo inhaerere. Huic denuo Romana iurisprudentia nihil habet geminum. Apud Romanos enim omnis iurisdictio erat perſonalis, & quamuis eatenus videretur aliquid realitatis continere, quod magis officio magiſtratus, quam perſonae, cohaereret: attamen exſpirabat cum ipſa perſona, neque redintegrabatur, niſi alia perſona a populo ſubſtituta. (z) Denique iurisdictionem patrimonialem diximus eſſe cum ipſo feudo alienabilem. Reuera enim eſt in commercio, aeque ac ipſum feudum, vendique poteſt ac alienari, & ad heredes tranſire, iis legibus, quas ius feudale praeſcribit. Poſtremo & amitti poteſt iisdem modis, quibus ipſum feudum. Quae omnia, quam ſint a Romanae iurisdictionis indole aliena, nemo ignorat. Vnde & ICti tantum non omnes inauditam Romanis fuiſſe hanc iurisdictonem, veluti ex compacto fatentur. (a)

§. VII.

Quum ergo patrimonialis iſta iurisdictio a Romanis minime ſit repetenda: proximum eſt, vt diſpiciamus, cui potiſſimum genti debeat originem? Iam de Germania quidem diximus, in ea hanc iurisdictionem hodie vbique vigere: ſed extra eam & alia ſunt regna, aliaeque cumplures prouinciae, in quibus non minus vſu recepta eſt. In Belgio non minus, quam apud nos, nobilibus praediorumque poſſeſſoribus competere iurisdictionem in ruſticos, notum vtique eſt ac prouocatum. Excipienda tamen Friſia occidentalis, in qua vti nulla fere feuda: ſic & nulla obſeruatur hereditaria iurisdictio. (b) De Gallia quoque res eſt extra controuerſiam poſita, vbi nobiles, quos caſtellanos vocant, feuda ſeu caſtellanias poſſident, cum iurisdictione ſuprema in ſubditos. (c) Idem de Heluetia teſtatur IOSIAS SIMLERVS, (d) cuius verba audire iuuat: *Ceterum*, inquit, *eccleſiaſtici ordinis multi, &*

 quam

(x) *Vid.* Reform. Polit. *de anno* 1577. *Tit. XXXII.* Lauterb. *Exercit. forenſ. V.* §. 1. Meu. *ad Ius Lub. P.* II. *Tit.* I. *part.* 15. *n.* 16. (y) Franzk. *Libr.* I. *Reſol. XVII. n.* 7. (z) Stryk. *Vſ. modern. ff. l. c.* §. 18. (a) Roſenth. *de feud. cap. VI. Concl. LXXXV. n.* 10. Reinking. *de regim ſecul. & eccleſ. libro* I. *claſſ. V. cap* I. *n* 18. (b) *Teſtibus* Hubero *in Praelect. ad ff. libro* II. *Tit.* I. *p.* 58. Tempel. *in Obſeruat. ad remp. foed. Belg. p.* 219. (c) Franc. Hotomann. *Antitribonian. cap. IV. p.* 111. *Conf.* Caroli du Freſne *Gloſſ. Lat. voce Caſtellanus p.* 178. T. I. (d) Ioſ. Simler *de Republ. Helu. libro* II. *p.* 190. *ſeq.*

quamplurimi nobiles paſſim in vicis Turegae inferiorem iurisdictionem obtinent, ſic tamen, vt ipſi nihilominus praefecto totius regionis ſubiecti ſint. Atque hi edicunt, atque mulctant librae vnius poena: poſſunt deinde edicere & mulctas imponere ad decem vsque libras: ſed media mulctarum pars cedit praefecto, ſicut haec omnia certo iure ac ordine conſtituta ſunt, ipſis nota. Omnes autem hi, qui iurisdictionem habent, nominantur Gerichts-Herrn. Denique & in Italia, Dania, Suecia, Boruſſia, Liuonia, Curlandia, Boëmia, Sileſia, hanc florere iurisdictionem, notum eſt. Sola forſan Anglia ſe hac in re a reliquis Europae regnis, quae quidem ſunt Germanicae originis, ſeiungit. Nulla enim ibi, teſte TEMPELIO, (e) iurisdictio eſt hereditaria, ſed omnis pure habetur perſonalis. Quum ergo in iis potiſſimum regnis ac prouinciis iurisdictio patrimonialis vigeat, in quas olim Germanorum coloniae peruenerunt: merito inde colligit HVBERVS, (f) eam Germanicae eſſe originis.

§. VIII.

Operae pretium itaque fuerit, ecquando & qua occaſione iurisdictio haec patrimonialis in Germania innoteſcere coeperit, paullo accuratius hic diſpicere. Primus, quantum conſtat, hac in re diuinare aliquid auſus eſt HERM. CONRINGIVS. (g) In doctiſſima enim *de iudiciis veteris reipublicae Germanicae* diſſertatione, vbi vniuerſam iurisdictionis Germanicae indolem ordinemque iudiciorum erudite, vt ſolet, expoſuit, porro obſeruat, *olim quidem ſingulas gouas ſingulos habuiſſe comites, poſtea vero coepiſſe multos in vna eademque goua Comitis non quidem nomine, auctoritate tamen gaudere. Namque & Reges vel Caeſares, & Principes, & Duces, & Epiſcopos, & Abbates, & Comites ipſos, particulas gouarum ſuarum alis atque aliis vrbibus, aut* POPVLI NOBILIORIBVS FAMILIIS, *immo & plebeiis, tradidiſſe, partim ſimpliciter venditione, partim pignore, partim feudi iure, partim dono, partim variis modis.* Auctorem vero SPECVLI SAXONICI (h) has translationes accuſare iniquitatis, ac de iis ita cenſere: *Si comes vel aduocatus partem comitatus vel aduocationis alteri contulerit, id contra ius cenſetur attentatum, nec deſuper infeudatus bannum habebit regale.* Denique lau-

(e) Tempelius *l. c. qui inde obiter colligit, Anglos Friſis eſſe oriundos. De quo quid ſentiendum, conſule* Hert. *Notit. veteris Germ. populor. Part.* III. *cap. V. §. 3. p. 123. ſequ.* (f) Huber. *l. c.* (g) Conring. *de iudiciis reip. Germ.* §. *LXXXV.* (h) Sachſen-Spiegel *Libro* III. *Art. LXIV.*

laudatiſſimus modo CONRINGIVS de tempore etiam, quo hic mos inoleuerit, ſuam exponit ſententiam: *Videntur*, inquit, *maxime omnium haec accidiſſe poſt auctoritatem regiam collapſam, a ſaeculo vsque tertio decimo.* CONRINGIVM preſſo pede hic ſequitur IO. NIC. HERTIVS, (i) qui non modo iurisdictionis patrimonialis originem ad idem ſaeculum refert: verum etiam nonnulla colligit hiſtoricorum teſtimonia, quae id confirmare videntur. Primo enim de Ottone, Bauariae Duce ex ADLZREITERO (k) obſeruat, eum anno MCCCXI Hungaris imminentem, & pecuniae conficiendae modos ſollicite circumſpicientem, iurisdictionem minoris imperii & ius nobiliorum oppidorum magno aere nobilitati vendidiſſe, atque inde nata eſſe iura bonorum, quae hodienum HOFMARCHIARVM nomine veniant. Deinde & ANT. WECKII (l) allegat teſtimonium, qui ex decreto quodam conuentus prouincialis ordinum Saxoniae probat, ante annum MCCCCXXVIII nulli Satuum in Saxonia iudicia patrimonialia competiiſſe. E quibus clarum eſſe exiſtimat HERTIVS, iurisdictionem patrimonialem, collapſa ſenſim Principum auctoritate in Germania inoleuiſſe, nec eſſe ſaeculo XIII antiquiorem.

§. IX.

Enimuero, ſi paullo accuratius rem expendas, neque HERTII profecto, neque CONRINGII, argumenta ita comparata ſunt, vt eorum coniectura illis extra omnem ponatur controuerſiam. Quamuis enim ex iis poſſit demonſtrari, nobiles ex eo tempore iura ſua paſſim egregie auxiſſe, in multaque oppida ac vicos iurisdictionem variis titulis aqduiſiuiſſe: nondum tamen eo ipſo euictum videtur, hanc eſſe iurisdictionis patrimonialis originem. Nobiles enim procul dubio iam multo ante hoc ſaeculum poteſtate quadam in ruſticos gauiſi ſunt, quae erat hodi-

(i) Hertius *de Conſultat. Legib. & iudiciis in ſpecialibus Romano-Germ. imperii rebuspublicis § XXII. p. 449. Tom. II. Opuſc.* (k) Adlzreit. *Part. I. Gent. Boic. Libro XXV. §. 26. Sic Otto Bauariae Dux anno 1311. bellum parans in Hungaros quum omnes pecuniae conficiendae modos circumſpiceret, occurrit ei iurisdictio minoris imperii, & ius nobiliorum oppidorum, quae hactenus manſerant penes principatum. Haec ergo, quae erant in facultatibus dominatus, ad conquirenda ſtipendia magno aere diſtrahit, non ſine grandi fiſci detrimento, permittitque* OPVLENTIORIBVS E NOBILITATE. - - *Vnde comparata iura locorum, quae hodie* Hofmarchiarum *nomine cenſentur.* (l) Ant. Weckius *Beſchreibung und Vorſtellung der Stadt Dreſden Part. IV. Tit. VI. p. 438.*

hodiernae iurisdictioni patrimoniali analoga. Ea vero poteſtas, (quae qualis fuerit, mox oſtendemus,) non ſaeculo XIII, ſed paullo ſerius iurisdictionis formam videtur induiſſe. Vtut vero haec ſe habeant, argumenta ſane a CONRINGIO & HERTIO adlata rem non conficiunt. Locus e Speculo Saxonico adductus non agit de iurisdictione patrimoniali, ſed de ordinaria iurisdictione comitum, quam iure non poſſe in priuatos transferri, docetur. Iurisdictio vero illa patrimonialis, quam nobiles exercent in ruſticos, non a comitibus in eos eſt translata, ſed ipſis eorum praediis iamdudum procul dubio inhaeſit, quamuis negare nolim, etiam alios nobiles, qui erant eiusmodi iure deſtituti, ſenſim a principibus & comitibus eam titulo oneroſo adquiſiuiſſe, quod & hodie nonnunquam fieri ſolet. Neque ſingulare Ottonis Bauari factum probat, iurisdictionem patrimonialem demum ſaeculo illo in Bauaria coepiſſe. Potius ex ipſo ADLZREITERI loco adparet, iam tum nobiles aliqua iurisdictione gauiſos. Eam enim iurisdictionem tum nobilibus venditam perhibet, *quae hactenus manſerat penes principatum.* Ex quibus verbis patet, nobiles tum non primum hoc ius eſſe conſequutos. Denique & ANT. WECKIVS ab HERTIO fruſtra citantur. Agens ſcilicet Weckius de comitiis Statuum Saxoniae Dresdae MCCCCXXVIII habitis, conqueſtos tum dicit nobiles, *daſs die Vögte und Amtleute ſie in ihren Gerichtbarkeiten turbireten, und die Vnterthanen in allen geringen Dingen für die Fürſtliche Gerichte und Bann-Stühle forderten.* Hinc porro addit, principes tum nobilibus ex parte ſatisfeciſſe, ſiquidem iis iurisdictionem ciuilem reliquerint, praefectis vero ſuis reſeruarint iudicia criminalia de homicidio, ſtupro violento, vulnerationibus, furtis, quae etiam in Statuum praediis voluerint exerceri. Ex his demum infert WECKIVS: *Woraus zu ſchlieſſen, daſs damals noch keinem Landſtand die Obergerichte zuſtändig geweſen.* Aſt aliud longe inde infert HERTIVS, nimirum, quod iurisdictio patrimonialis tum nulli Statuum in Saxonia competierit. Quum ergo Weckius de criminali tantum loquatur, ipſam profecto iurisdictionem nobilibus non denegauit. Et quo pacto, quaeſo, hi conqueri potuiſſent in comitiis illis, *daſs die Vögte und Amtleute ſie in ihren Gerichtbarkeiten turbireten*, ſi ante haec tempora nulla iis fuiſſet in ſuos iurisdictio? Paucis vt me expediam, controuerſia illa de Statuum Saxonicorum iurisdictione oſtendit quidem, inſignem circa ea tempo-

ra

ra confuſionem iurisdictionum incidiſſe, de qua paullo poſt §. XVIII erit dicendum: minus vero, quod primum tum inoleuerit ipſa patrimonialis iurisdictio.

§. X.

Quae quum ita ſint, veroſimilior longe eſt illuſtris THOMASII (m) noſtri coniectura, quam initio anno MDCCI in luculenta diſſertatione de *hominibus propriis*: deinde vero in aliis ſcriptis compluribus (n) propoſuit. Ea vero huc redit, quod iurisdictio patrimonialis nobilium in ruſticos nihil aliud ſit reuera, quam antiqua illa poteſtas dominorum in ſeruos & libertos, ſeu homines proprios, aliosque ruſticos. Eam vero poteſtatem in ſeruos & libertos ſequiori tempore quodam iurisdictionis ſchemate palliatam, atque inde demum natam eſſe poteſtatem illam nobilium, quae patrimonialis iurisdictionis nomine hodie veniat. Aſt ICtos, Romanis legibus innutritos, & Germanicarum antiquitatum ignaros, variis ſuis quaeſtionibus ac reſponſis eam adeo reddidiſſe obſcuram, vt hodie tota haec doctrina in pelago veluti verſetur. Quae quum ita ſint, ad genuinos antiquitatum Germanicarum fontes nobis erit eundum, ex iisque, tum quae fuerit antiquitus ſeruorum libertorumque Germanorum conditio, tum quae dominis in eos competierit poteſtas, paullo accuratius explicandum.

§. XI.

Et ad ſeruorum quidem in priſca Germania conditionem quod attinet: ſunt quidam, (o) qui duorum eos generum fuiſſe ſtatuunt, quorum alii eodem loco fuerint, quo ſerui Romanorum: alii paullo benignius habiti, hominibus propriis noſtrae aetatis poſſint comparari: idque colligi poſſe putant ex NITHARDO, (p) qui tres Saxonum ordines recenſet, *Edelingos*, *Frilingos* & *Lazz* vel *Laſſos*, ſeu vt ipſe interpretatur, *nobiles*, *ingenuiles*, *& ſeruiles*. Accedere aiunt diplomatum teſtimonia, in quibus *Laſſi* a *ſeruis* diſtinguantur. (q) Sed vt ve-

Ii rum

(m) Thomaſ. *Diſſert. de hominib. propr.* §. *LXXXVI. p.* 56. (n) Idem *in nouis addit, ad* Huber. *Praelect. in ff. p.* 64. *Conf.* Eiusd. *Adnot. ad ff. Tit. de iurisd. p.* 46. *& Diſſ. de vſu practico diſtinct. hominum in liberos & ſeruos cap.* II. §. 68. 69. *p.* 49. *Sequutus eſt eamdem ſententiam* Dn. Henr. Bodin. *in Diſſ. de iure circa violentiam corpori alterius inferend.* §. 19. (o) *Vid.* Exc. Ludevvig. *de colonis adſcriptitiis cap.* I. §. III. *p.* 2. *in not.* (p) Nithard *Libro IV. Hiſt. Franc. ad ann.* 848. *p.* 376. *edit. du Cheſne.* (q) Diploma Ottonis I. *anno* 939. *apud* D. Ludevv. *l. c. p.* 2.

rum fateamur, *Laſſi*, ceu vocabulum, ipſum eiusque ἔτυμον indicat, nihil aliud ſunt, quam veterum Germanorum liberti, (r) nec ſerui praeter eos, qui hominibus propriis comparari queant, vlli in Germania vmquam fuerunt. Primus enim veterum ſeruorum in Germania conditionem deſcripſit CORNELIVS TACITVS, qui quum Germanos in *ingenuos* & *ſeruos* diſtinxiſſet, & hos tum per aleae luſum, tum per captiuitatem, conſtitui monuiſſet ita pergit: (s) *Seruis non in noſtrum morem, deſcriptis per familiam miniſteriis, vtuntur. Suam quisque ſedem, ſuos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut veſtis vt colono, iniungit, & ſeruus hactenus paret. Cetera domus officia vxor ac liberi exſequuntur.* Sane hunc locum quisquis legit, non poteſt non de nobilibus ruri degentibus eorumque ruſticis cogitare. Idque patebit clarius, ſi eum paullo reddiderimus illuſtriorem. In vniuerſo hoc de moribus Germanorum libello is eſt ſcopus TACITI praecipuus, vt oſtendat, quantum Germanorum mores a Romanorum legibus ac inſtitutis diſcreparint. (t) Quare & hic ſeruorum vtriusque gentis conditionem inter ſe contendit, &, quantum inter ambos intercedat diſcriminis, obſeruat. Primo itaque maxima ſeruorum Romanorum colluuies in ipſa vrbe erat, in qua & nobiliſſimae opulentiſſimaeque familiae degebant, & quamuis nonnunquam domini ruſticarentur, ſuis tamen tantum villis ruri gaudebant, in quibus tota alebatur agreſtis familia. Aſt in Germania, quae vrbes ignorabat, (u) ingenui cum ſeruis ſuis ruri degebant, & hinc, quidquid de ſeruis commemorat TACITVS, de hominibus propriis nobilium eſt intelligendum. Eos quoque, qui hodie nobiles ſalutantur, INGENVOS a TACITO adpellari, accurate iam ab aliis eſt demonſtratum. (x) Deinde idem auctor obſeruat, *Roma-*

(r) *Vnde & codicilli manumiſſionis vocantur Laſs-Brieffe.* Hert. *de hom. propr, ſect* III. §. *XI. p.* 174. *Nec obſtat, quod* LASSI *a* Nithardo *vocantur* SERVILES. *Libertos enim apud Germanos non multum ſupra ſeruos fuiſſe, diſerte adfirmat* Tacitus *de morib. Germ. cap. XXV. de quo nos infra* §. *XII.* (s) Tacit. *de morib. Germ. cap. XXV.* (t) *Adeo haec obſeruatio eſt neceſſaria, vt, ſepoſita illa,* Taciti *libellum aegre intellecturus ſis. Vid.* Dom. Thomaſii *Diſſert. de hom. propriis* §. *6. & de vſu practico diſtinct. homin. in liberos & ſeruos. cap.* II. §. 5. (u) *Teſtis eſt* Tacitus *de moribus Germ. cap. XI. Interim tamen errat* Caeſar, *dum libro IV. & VI. de bello Gallico Germanos quotannis habitationem mutaſſe tradit, quem errorem, etiam a* Phil. Cluuero *de Germ. Ant.* L. I. *cap. XIII. p* 87. *admiſſum, caſtigat laudatus* Dn. Thomaſ. *in Diſſert. de hominib. propr.* §. LXV. (x) Dn. Thomaſ. *l. c.* §. LXXII.

Romanos ſeruis deſcriptis per familiam miniſteriis vſos. Alebant ſcilicet ſeruos ſuos domi, & ſingulis, quae eſſent agenda, iniungebant. Sic alii erant ianitores, alii atrienſes, alii coqui, alii medici, alii ab epiſtolis, & quae erant reliqua ſeruorum officia, quae ex inſtituto TITVS POPMA & LAVR. PIGNORIVS (y) deſcripſerunt. At horum quidem nihil apud Germanos obſeruatum. Quemadmodum enim hi ſatis anguſte habitabant, & parum ſplendidum vitae genus ſectabantur: ita eorum ſerui vel homines proprii *ſuam quisque ſedem, ſuos penates regebant.* Scilicet haut procul a nobilium ſeu dominorum aedibus caſas ſibi conſtituerant, in quibus ſuae quisque rei familiari praeerat, vnde pagi enati ſunt maiores aut minores, prout aut plura cuique, aut pauciora erant mancipia. Vt vero vitam tolerarent ſerui: agrorum partem eis adſignabant domini, quorum cultura non ipſi modo ſibi familiaeque victum quaererent, verum etiam domino annuas praeſtarent penſiones. Vnde tertio addit TACITVS: *Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut veſtis, vt colono, iniungit.* Ex quo denuo ingens adparet inter vtriusque gentis ſeruos diſcrimen. Romani enim ſerui nihil ſibi, ſed dominis omnia adquirebant, ne excepto quidem ſeruili peculio, quod non adeo magni erat momenti. At benignius ſeruos habebant Germani. Illi enim certum frumenti modum, aut certum pecorum numerum, e. g. gallinas, *Zinſs-Hühner*, aut veſtes, (z) aliaque huius generis quotannis praeſtabant domino, eaque penſione ſoluta, operisque, quas hodie *Frohnen*, *Herren-Dienſte*, *Hof-Dienſte* vocant, exantlatis, quidquid praeterea lucrari poterant, ſibi adquirebant. Vnde & Tacitus addit: *& ſeruus hactenus paret.* Denique quum apud Romanos patres matresque familias indignum perſonis ſuis exiſtimarent, vel vllo domus officio defungi, & hinc omnia ſeruis atque ancillis demandarent: hac etiam in re Germanorum mores a Romanis diſtabant longius, ſiquidem *cetera domus officia*, qualia ſunt culinaria, & his ſimilia, *vxor & liberi exſequebantur.* Et quamuis auctis forſan familiis, & gliſcente ſenſim

luxu

(y) *Prodiit vtrumque opus coniunctim Amſtelod. 1672. in 12mo. Conf.* Alex. ab Alex. *Genial. dier. libr.* III. *cap. XXV.* (z) *Natum inde forſan praecipuum, quod hodienum domini ex hereditate hominum propriorum ſibi vindicant, ad quod etiam referuntur* induuiae vel exuuiae, *Vid. Dipl.* Henrici II. *Imp. ap. Mager. de aduoc. arm. c. VI. n.* 758. *Vnde & hoc ius vocatur der Gewand-Fall*, *qua dicas* veſtimenti capionem. *Conf.* Hert. *de hominib. propriis ſect.* III. §. *IX. p.* 174. *T. II. Opuſc.*

luxu, etiam domi ſeruos nonnullos aluerint, quos medio aeuo gaſindos oder *Geſinde* vocabant: (a) tamen & hi ipſi ruſticae fuiſſe conditionis, & ex ipſis ſeruorum familiis in aedes adſciti videntur. Et haec ſunt, quae TACITVS de Germanorum ſeruis memoriae prodidit. Sequiore aeuo, Slauis toties a Germanis debellatis, non parum creuit ſeruorum numerus: atque inde in diplomatibus toties cum villis ſimul traduntur ***mancipia vtriusque ſexus***, ***Slauorum familiae***, ***liti***, ***& homines iuris ſmurdorum***, de quorum conditione licet hodie parum exploratum ſit, conſentiunt tamen in eo omnes, quod iis ruſticis, qui hodie proprii homines vocantur, fuerint ſimiles, atque ab iis non multum diſcreparint.

§. XII.

Haec de ſeruis: de libertis iam videamus. De iis vero idem TACITVS: (b) ***Liberti non multum ſupra ſeruos ſunt. Raro aliquod momentum in domo, nunquam in ciuitate, exceptis tantum iis gentibus, quae regnantur: ibi enim & ſupra ingenuos & ſupra nobiles adſcendunt. Apud ceteros impares libertini libertatis argumentum ſunt.*** Hic quoque TACITVS inſigne inter Romanorum Germanorumque libertos diſcrimen animaduertit. In eo equidem vtrique genti conueniebat, quod ſerui poſſent manumitti, id quod etiam eſt iuris gentium: ſed libertorum tamen durior erat, quam apud Romanos, conditio, ſolos ſi exceperis dedititios, qui Germanorum libertis non admodum erant diſſimiles. Scilicet Romanorum liberti per manumiſſionem initio plenam adpiſcebantur libertatem, omniumque iurium, quibus plebeii ordinis ciues vtebantur, fiebant participes. (c) Et quamuis poſtea Auguſtus (d) & Tiberius (e) libertorum iura latis legibus coercerent, & hinc liberti alii ciues, alii Latini, alii dedititii dicerentur: (f) differentia tamen haec libertorum poſtea abiit in deſuetudinem, nec dedititiorum adeo

(a) *Vid.* Bignon. *ad formul.* Sirmondic. 947. Hert. *l. c. p.* 156. (b) Tacit. *de morib. Germ. l. c.* (c) *Sub Regibus, inprimis* Seruio Tullio, *vnica erat ac ſimplex libertorum omnium libertas.* §. 3. *Inſt. de ingen. & libert. Conf* Dionyſ. Halic. *Libro IV. Antiqu. Rom. cap. XXVI.* (d) *Lata lege* Aelia Sentia, *qua intempeſtiuum manumittendi pruritum & libertorum iura coercuit. Vid.* Suet. *Auguſt. cap. XL.* Dio Caſſ. *Libr. LV. p.* 556. (e) *Lege* Iunia Norbana, *de qua vid.* Anton. Auguſtin. *de Leg. & Senatus conſ. p.* 93. (f) §. 3. *Inſt. de ingen. & libert.* L. *vn. C. de Lat. libert. toll.* L. *vn. C de dedit. lib. toll. Conf.* Thomaſ. *de Vſ. pract. diſt. hominum in ingen. & libertinos, cap.* I. *p.* 18-29.

adeo magnus fuit numerus, quum ſoli, qui ob delictum vincti, caeſi, aut ſtigmate fuerant ob flagitium notati, manumiſſione fierent deditii. Hinc Romanorum libertorum tanta plerumque erat libertas, aut ſi mauis, tam effrenis licentia, vt cordatioribus ciuibus ſtomachum mouerent, ceu in hiſtoria Romana aeui Auguſtei paſſim commemoratur. Aſt aliter res comparata erat in Germania. Ibi enim *liberti non multum ſupra ſeruos erant.* Quamuis enim libertatem iuris gentium manumiſſione conſequerentur: ſalua tamen manebat ad penſiones operasque domino praeſtandas obligatio, atque adeo id ſolum manumiſſione conſequebantur, vt non amplius eſſent adſcriptitii, ſed locum, relicto praedio, mutare poſſent. Quum ergo vix mererentur hominibus liberis accenſeri: *raro aliquod momentum in domo, nunquam in ciuitate erat.* Quia enim Germani domus officia per vxores vel liberos exſequebantur: raro omnino liberti adoptabantur in familiam, quemadmodum apud Romanos, apud quos in aedibus patronorum loco erant ſatis honorifico: ſed potius, vt antea, agro colendo vacabant. In rep. vero, quam ſoli ingenui aut nobiles capeſſebant, nullae vnquam erant libertorum partes, *exceptis tantum iis gentibus, quae regnantur, ibi enim liberti & ſupra ingenuos & ſupra nobiles adſcendebant.* Vt ſolent enim principum gratia homines etiam viliſſimi nonnunquam ad ſummos honores adſpirare: ita etiam idem in Germania apud eas gentes contigiſſe putat TACITVS, quae regibus paruerint. Enimuero quum ſerui ruſtici fuerint, ceu antea demonſtratum: vix credibile eſt, tam liberalis eos fuiſſe indolis, vt manumiſſi ſummis honoribus fungi potuerint. Raro certe id eſſe factum, nullum eſt dubium. Vnde concludit demum TACITVS: *Apud ceteros* (Germaniae populos, qui non regnantur,) *impares libertini libertatis argumentum ſunt*, id eſt vmbram potius & ſimulacrum quoddam libertatis, quam libertatem ipſam manumiſſione conſequuntur. His ergo omnibus paullo accuratius expenſis, apertiſſimum erit, inter Germanorum ſeruos ac libertos tantundem olim interfuiſſe, quantum hodie inter homines proprios & reliquos nobilium ruſticos. Vtrique parebant dominis, vtrique penſiones atque operas praeſtabant. In eo tantum libertorum melior erat conditio, quod non ita eſſent glebae adſcripti, vt non liceret iis, inuitis dominis, locum mutare: idque vnicum forſan erat beneficium, quod manumiſſione conſequebantur.

Auf ſeinen eigenen Gütern iſt ein iedvveder Edelmann ein ſouverainer Herr, immaſſen ſeiner Vnterthanen Leben und Tod in ſeinen Händen ſtehet. (En ius vitae & necis, quale & in antiqua Germania vidimus.) *Es haben auch dieſe armen Leute, welche man mit gutem Recht Sclaven nennen möchte, nicht das geringſte privilegium oder Geſetz, worauf ſie ſich wider ihre Herren beruffen könten*, (En impunitatem, qualem dominis Germanis tribuit Tacitus:) *ſondern ſie müſſen ſich deren Willen ohne Widerrede in allen Stücken unterwerffen. Sie dürffen bey Lebens-Straffe ſich nicht von dem Orte, wo ſie einmal ſind, hinweg begeben, und einen andern Herrn ſuchen. Hingegen iſt ihr Herr wohl befugt, ſie an einen ſeiner Nachbarn zu verkauffen.* (Habes hic homines eiusdem ſortis ac conditionis, qualem hominum propriorum in Germania eſſe conſtat.) *Wenn ein Edelmann eines andern Edelmanns Vnterthanen ums Leben bringt, ſo wird er deswegen im geringſten nicht geſtrafft, ſondern iſt nur gehalten demſelben einen andern Sclaven zu ſchaffen, oder ſo viel Geld zu geben, als einer koſtet*, (Quanto magis itaque impune eſſe cenſemus, ſeruum impetu & ira, vt inimicum, occidere?) *darneben aber auch die Familie des Entleibten zu verſorgen. Ermordet einer ſeinen eigenen Vnterthanen, ſo zahlt er ungefehr 50 Polniſche Gulden, und damit hat weiter niemand einigen Anſpruch auf ihn zu machen.* Denique & huc pertinet, quod de iudiciis nobilium monet CONNOR: (r) *Auf den Dörffern iſt das gemeine Volck den Schöppen unterworffen, welche Königliche Bedienten ſind, und hiernächſt den Schultzen, oder auch deſſelben Orts abſonderlichen Herrn*, (nobili ſcilicet, cuius eſt ipſe pagus,) *von welchem letzten keine appellation ſtatt findet. Allhier ſprechen die Richter faſt nach ihrem Gutdüncken*, (ſine figura ſtrepituque iudicii, prout ipſis aequum videtur,) *ausgenommen in peinlichen Sachen*, (vbi paullo accuratius iudiciorum ordinem obſeruant.) Haec omnia profecto egregie illuſtrant conditionem veterum ſeruorum in Germania. Idem fere in Ruſſia obſeruatur, in qua domini tum ruſticos, qui omnes ſunt ſeruilis conditionis, tum ſeruos domeſticos verberibus, flagellis, aliisque poenis impune afficiunt, omnesque eorum controuerſias ſine figura ſtrepituque iudicii componunt, exceptis cauſſis vere criminalibus, quae ad proximum iudicem, a Principe con-

(r) Bern. Connor *Part.* II. *Epiſt.* III. *p.* 544. *Conf.* Hauteuille *relat. hiſtorique de la Pologne, cap. VII.* Hartknoch. *de Polon.* Libro III. *cap. V. p.* 616.621.647.

conſtitutum, ſunt deferendae. Et profecto tantam inter Germanos veteres haſque gentes hac in re obſeruari ſimilitudinem, non eſt mirum. Iam olim enim eos Germanorum iura ſequutos, inter omnes conſtat. (s) In eo tantum a nobis abit vtraque gens, quod Poloni hodienum; Ruſſi ad noſtra vſque tempora antiqui moris fuerunt ſeruantiſſimi.

§. XV.

Ne quis vero exiſtimet, TACITI tantum aeuo eam fuiſſe ſeruorum ſortem, poſtea vero aut a CAROLO M. (t) aut certe ſaeculo XIII omni penitus ſeruitute in Germania ſublata aliam eſſe coepiſſe rerum faciem: operae pretium fuerit, quae poſt ea tempora de ſeruorum conditione referant annales, paullo accuratius diſpicere. (u) Ex his vero conſtat, ſeruitutem in Germania ex eo tempore non imminutam, ſed auctam fuiſſe. Nam vt taceamus, totam Alemanniam (x) & Saxoniae partem non minimam (y) a Francis duriſſimo ſeruitutis iugo ſubiectam: illud ſane certum eſt, debellatis Slauis, tantam ex ea gente hominum multitudinem ſeruitutem Germanorum ſubiiſſe, vt Slauorum non tam gentis quam ſeruitutis nomen eſſet. (z) Quum ergo ſub Francis Saxonicisque ac ſequentibus Imperatoribus maior, quam TACITI aeuo, eſſet ſeruorum numerus: agris tantae ſeruorum multitudini non ſufficientibus, diſtinctio naſci coepit inter *caſatos* (*Coſſaten*) & *non caſatos* ſeu *gaſindos*, *Geſinde*, (a) quorum vtrique ad ſeruitia ac operas tenebantur. Manebat etiam illa antiqua ſeruorum conditio, qualem ſupra e TACITO deſcri-

(s) *De* Polonis *notum, quod quum antea Germanorum exemplo nullis legibus ſcriptis vterentur, poſtea imperante* Caſimiro M. *ius Saxonicum receperint. Vid.* Bern. Connor. *l. c. Part. I. Epiſt.* II. *p.* 70. & *Part.* II. *Epiſt.* III. *p.* 545 *ſeq.* Flor. Polon. *Libro* II. *p.* 135. Conring. *de Orig. Iur. Germ. De* Ruſſis *idem ex ipſa legum apud eos receptarum conſideratione patet, docuitque idem* Georg Engelbrecht *in diſſ. de iure Ruſſico cap. I.* (t) *Vid.* Gryphiand. *de Weichbild. cap. XXIV. n.* 15. *cap. XXXI. n.* 4. & *ſeqq.* (u) Bodinus *hoc adſirmat L. I. de Rep. cap. IX. deceptus ab* Abbate Panormitano, *vt oſtendit* Thomaſ. *in diſſ. de vſu pract. diſtinct. inter ſeruos & liberos cap.* II. §. *XX & XXIII. Interim ex* Bodino *hunc errorem alii hauriunt. Vid.* Stryk. *Vſ. mod. Libro I. Tit. V.* §. 2. *p.* 78. Hert. *de hom. propr. ſect.* 2. §. I. *p.* 164. *T.* II. *Opuſc.* (x) Ioach. Vadian. *Epiſt. ap.* Goldaſt. *Tomo II. Rer. Alem. p.* 84 (y) *Vid.* Sagittar. *Hiſt. Bardeuic. cap.* III. §. 59. Hert. *l. c. ſect. I. p.* 159. (z) Hert *l. c.* §. 5. *p.* 161. *ſequ.* (a) *Vid.* Capitul. Franc. *T. I. pag.* 687. *edit.* Baluz. Bignon. *ad Form.* Sirmondic. *p.* 947.

§. XIII.

Ne denique ignoremus, quaenam apud Germanos dominorum in ſeruos & libertos fuerit poteſtas, denuo audiendus erit TACITVS, (g) qui eodem capite: *Verberare*, inquit, *ſeruum, ac vinculis aut opera coërcere rarum. Occidere ſolent, non diſciplina & ſeueritate, ſed impetu ac ira, vt inimicum, niſi quod impune eſt.* Hic locus dici non poteſt, quam crucem figat interpretibus. ALEXANDER enim ab ALEXANDRO, (h) quem ſatis conſtat Tacitum ante oculos habuiſſe, de Germanorum iure in ſeruos hunc in modum differit: *Germanis verbere ſeruum afficere, aut vinculis coercere habetur nefas, apud quos laxior ſeruitus erat, & libertinis paene par: quippe ſibi adquirunt ſerui, & peculium habent.* Exiſtimauit ergo ALEXANDER ab ALEXANDRO, Germanis dominis non modo ius vitae & necis: ſed & poteſtatem coërcendi ſeruos plane fuiſſe denegatam. Quem errorem & alii TACITI interpretes errant. (i) Sed aliam longe eſſe hiſtorici ſententiam, facile conſtabit, ſi denuo ponas, eum diſcrimen, quod inter Germanorum Romanorumque ſeruos intercedit, oſtendere voluiſſe. Romanis ſcilicet heris iam inde a reipublicae incunabulis ius vitae ac necis fuerat conceſſum, donec demum poſt TACITI aetatem Hadrianus Imperator, dominorum crudelitate offenſus, hanc ſeruos occidendi licentiam latis legibus cohiberet. (k) In tanta ergo herorum licentia quanta crudelitate in ſeruos fuerit animaduerſum, facile eſt ad exiſtimandum. Non ſufficiebant ſane truculentiſſimis dominis vlmi, ſtimuli, nerui, numellae, boiae, piſtrina, furcae, cruces, centupondia: ſed eo progreſſa erat immanitas, vt exquiſitiſſimos cruciatus in ſeruila corpora ingenioſe excogitarent. De qua Romanorum crudelitate SENECA (l) aliique grauiſſimi auctores (m) paſſim conqueruntur. Haec ergo domeſtica ſae-

(g) Tacit. *de morib. Germ. l. c.* (h) Alex. ab Alex. *Genial. dier.* L. III. *cap. XX. p.* 275. (i) *Et nouiſſime etiam* Io. Chriſtoph. Vetter *in notis ad Taciti h. l. p.* 130. (k) *Iam antea quidem ſub* Nerone *dominorum ſaeuitia coercita* lege Petronia, *de qua L.* 11. §. 2. *ff. ad* L. *Corn. de ſicar. Poſtea vero* Hadrianus *ius vitae ac necis plane ademit dominis, teſte* Spartiano in Hadr. *cap. XIIX. & hinc ſeuerius animaduertit in Vmbriciam matronam, quae leuiſſimas ob cauſſae ancillam atrociſſime tractauerat. L. 2. ff. de his qui ſui vel alieni iuris ſunt. Denique ſequuta eſt conſtitutio* Antonini, *quam habes eadem L. 2. vbi conf. §. vlt. Inſt. eod. tit.* (l) Seneca *de Clement. cap. XVIII.* (m) *Conf.* Plin. *Libro IX. H. N. cap. XXIII.* Tertull. *de pallio in fine, & maxime* Meurſ. *Auctar.*

ſaeuitiae exempla etiam TACITO obuerſabantur, quum ſeruorum in Germania conditionem eſſet expoſiturus. Hinc ait: *Verberare ſeruum, & vinculis vel opera coercere rarum.* Non dicit, nefas hoc fuiſſe habitum, ſed negat tantum, tam immanes fuiſſe in Germania dominos, ac Romae. Quamuis enim liberrima iis fuerit ſeruos coercendi poteſtas, raro tamen verberibus aut vinculis in eorum corpora ſaeuiebant, partim quod ſerui ſedibus ac penatibus ſuis diſtincti non adeo frequenter dominos offenderent, partim quod magis frugi eſſent, quam Romana illa colluuies, quae e Sardis, Syris, aliisque nebulonibus confluxerat. Genuinum hunc eſſe TACITI ſenſum, e ſequentibus ſtatim verbis patet. *Occidere* quandoque *ſolent.* Non ſecus ergo iis ac Romanis ius vitae ac necis competebat in ſeruos: attamen in eo inſigne adparebat diſcrimen, quod *non diſciplina & ſeueritate* id facerent, ſicuti Romani, qui animo deliberato ſaeuiebant, nihilque habebant ſeruili ſanguine vilius; *ſed impetu & ira, vt inimicos, niſi quod impune.* Tum demum ergo Germani domini ad verbera & caedes ruebant, ſi quando ſerui fraena mordere, fuga ſe ſubducere, aut dominos contumelioſius tractare ſuſtinuerant. Vt adeo mireris, non deeſſe, qui dominis in Germania ius vitae ac necis plane fuiſſe ademtum, exiſtimant, (n) quum tamen in vniuerſum ex legibus eorum antiquis conſtet, caedem etiam liberorum hominum ante Chriſtianae religionis exortum in Germania non fuiſſe capitalem, & modico aere facile potuiſſe expiari. (o) Cur ergo ſeruorum vitae maius ſtatuiſſent pretium?

§. XIV.

Atque haec quidem erat ſeruorum libertorumque apud priſcos Germanos conditio, haec dominorum poteſtas, quam tibi vix conceperis rectius, quam ſi Polonorum Nobiles eorumque ruſticos ob oculos tibi poſueris. Mutuam enim eorum σχέσιν ita deſcribit BER. CONNOR, (p) vt fere nulla adpareat inter eius ac TACITI narrationem differentia. En eius verba: *Ein Freygebohrner und ein Edelmann ſind in Polen einerley.* (Non mireris ergo, idem olim in Germania obtinuiſſe.) (q)

Auſ

Auctar. philol. ad Libr. de Gloria cap. XXII, vbi oſtendit, ſeruos praeter alios cruciatus caeſos nonnunquam toto die a lictoribus octo. (n) *Ita* Iac. Oiſelius *ad* Caii *Inſtit. Libro I. Tit. V. p.* 49. (o) *Ex* Lege Salica *cap. XXXVII. art. vlt. & aliis antiquis Germ. gentium legibus id oſtendunt* Schilter. *Exerc. XLIX. §. CXIV. &* Dn. Thomaſ. *in not. ad Inſt. p.* 30. (p) Connor *Beſchreibung des Königr. Polen Part. II. Epiſt. V. p.* 600. (q) *Vide ſupra §. XI. p.* 22.

Digitized by Google

§. XIII.

Ne denique ignoremus, quaenam apud Germanos dominorum in ſeruos & libertos fuerit poteſtas, denuo audiendus erit TACITVS, (g) qui eodem capite: *Verberare*, inquit, *ſeruum, ac vinculis aut opera coërcere rarum. Occidere ſolent, non diſciplina & ſeueritate, ſed impetu ac ira, vt inimicum, niſi quod impune eſt.* Hic locus dici non poteſt, quam crucem figat interpretibus. ALEXANDER enim ab ALEXANDRO, (h) quem ſatis conſtat Tacitum ante oculos habuiſſe, de Germanorum iure in ſeruos hunc in modum diſſerit: *Germanis verbere ſeruum afficere, aut vinculis coercere habetur nefas, apud quos laxior ſeruitus erat, & libertinis paene par: quippe ſibi adquirunt ſerui, & peculium habent.* Exiſtimauit ergo ALEXANDER ab ALEXANDRO, Germanis dominis non modo ius vitae & necis: ſed & poteſtatem coërcendi ſeruos plane fuiſſe denegatam. Quem errorem & alii TACITI interpretes errant. (i) Sed aliam longe eſſe hiſtorici ſententiam, facile conſtabit, ſi denuo ponas, eum diſcrimen, quod inter Germanorum Romanorumque ſeruos intercedit, oſtendere voluiſſe. Romanis ſcilicet heris iam inde a reipublicae incunabulis ius vitae ac necis fuerat conceſſum, donec demum poſt TACITI aetatem Hadrianus Imperator, dominorum crudelitate offenſus, hanc ſeruos occidendi licentiam latis legibus cohiberet. (k) In tanta ergo herorum licentia quanta crudelitate in ſeruos fuerit animaduerſum, facile eſt ad exiſtimandum. Non ſufficiebant ſane truculentiſſimis dominis vlmi, ſtimuli, nerui, numellae, boiae, piſtrina, furcae, cruces, centupondia: ſed eo progreſſa erat immanitas, vt exquiſitiſſimos cruciatus in ſeruila corpora ingenioſe excogitarent. De qua Romanorum crudelitate SENECA (l) aliique grauiſſimi auctores (m) paſſim conqueruntur. Haec ergo domeſtica ſae-

(g) Tacit. *de morib. Germ. l. c.* (h) Alex. ab Alex. *Genial. dier.* L. III. *cap. XX. p.* 275. (i) *Et nouiſſime etiam* Io. Chriſtoph. Vetter *in notis ad Taciti h. l. p.* 130. (k) *Iam antea quidem ſub* Nerone *dominorum ſaeuitia coercita* lege Petronia, *de qua L.* 11. §. 2. *ff. ad* L. *Corn. de ſicar. Poſtea vero* Hadrianus *ius vitae ac necis plane ademit dominis, teſte* Spartiano in Hadr. *cap. XIIX. & hinc ſeuerius animaduertit in Vmbriciam matronam, quae leuiſſimas ob cauſſae ancillam atrociſſime tractauerat. L. 2. ff. de his qui ſui vel alieni iuris ſunt. Denique ſequuta eſt conſtitutio* Antonini, *quam habes eadem L.* 2. *vbi conf. §. vlt. Inſt. eod. tit.* (l) Seneca *de Clement. cap. XVIII.* (m) *Conf.* Plin. *Libro IX. H. N. cap. XXIII.* Tertull. *de pallio in fine, & maxime* Meurſ. *Auctar.*

ſaeuitiae exempla etiam TACITO obuerſabantur, quum ſeruorum in Germania conditionem eſſet expoſiturus. Hinc ait: *Verberare ſeruum, & vinculis vel opera coercere rarum.* Non dicit, nefas hoc fuiſſe habitum, ſed negat tantum, tam immanes fuiſſe in Germania dominos, ac Romae. Quamuis enim liberrima iis fuerit ſeruos coercendi poteſtas, raro tamen verberibus aut vinculis in eorum corpora ſaeuiebant, partim quod ſerui ſedibus ac penatibus ſuis diſtincti non adeo frequenter dominos offenderent, partim quod magis frugi eſſent, quam Romana illa colluuies, quae e Sardis, Syris, aliisque nebulonibus confluxerat. Genuinum hunc eſſe TACITI ſenſum, e ſequentibus ſtatim verbis patet. *Occidere* quandoque *ſolent.* Non ſecus ergo iis ac Romanis ius vitae ac necis competebat in ſeruos: attamen in eo inſigne adparebat diſcrimen, quod *non diſciplina & ſeueritate* id facerent, ſicuti Romani, qui animo deliberato ſaeuiebant, nihilque habebant ſeruili ſanguine vilius; *ſed impetu & ira, vt inimicos, niſi quod impune.* Tum demum ergo Germani domini ad verbera & caedes ruebant, ſi quando ſerui fraena mordere, fuga ſe ſubducere, aut dominos contumelioſius tractare ſuſtinuerant. Vt adeo mireris, non deeſſe, qui dominis in Germania ius vitae ac necis plane fuiſſe ademtum, exiſtimant, (n) quum tamen in vniuerſum ex legibus eorum antiquis conſtet, caedem etiam liberorum hominum ante Chriſtianae religionis exortum in Germania non fuiſſe capitalem, & modico aere facile potuiſſe expiari. (o) Cur ergo ſeruorum vitae maius ſtatuiſſent pretium?

§. XIV.

Atque haec quidem erat ſeruorum libertorumque apud priſcos Germanos conditio, haec dominorum poteſtas, quam tibi vix conceperis rectius, quam ſi Polonorum Nobiles eorumque ruſticos ob oculos tibi poſueris. Mutuam enim eorum σχέσιν ita deſcribit BER. CONNOR, (p) vt fere nulla adpareat inter eius ac TACITI narrationem differentia. En eius verba: *Ein Freygebohrner und ein Edelmann ſind in Polen einerley.* (Non mireris ergo, idem olim in Germania obtinuiſſe.) (q) *Auſ*

Auctar. philol. ad Libr. de Gloria cap. XXII, vbi oſtendit, ſeruos praeter alios cruciatus caeſos nonnunquam toto die a lictoribus octo. (n) *Ita* Iac. Oiſelius *ad* Caii *Inſtit. Libro I. Tit. V. p.* 49. (o) *Ex* Lege Salica *cap. XXXVII. art. vlt. & aliis antiquis Germ. gentium legibus id oſtendunt* Schilter. *Exerc. XLIX. §. CXIV. &* Dn. Thomaſ. *in not. ad Inſt. p.* 30. (p) Connor *Beſchreibung des Königr. Polen Part. II. Epiſt. V. p.* 600. (q) *Vide ſupra §. XI. p.* 22.

§. XIII.

Ne denique ignoremus, quaenam apud Germanos dominorum in ſeruos & libertos fuerit poteſtas, denuo audiendus erit TACITVS, (g) qui eodem capite: *Verberare*, inquit, *ſeruum, ac vinculis aut opera coërcere rarum. Occidere ſolent, non diſciplina & ſeueritate, ſed impetu ac ira, vt inimicum, niſi quod impune eſt.* Hic locus dici non poteſt, quam crucem figat interpretibus. ALEXANDER enim ab ALEXANDRO, (h) quem ſatis conſtat Tacitum ante oculos habuiſſe, de Germanorum iure in ſeruos hunc in modum diſſerit: *Germanis verbere ſeruum afficere, aut vinculis coercere habetur nefas, apud quos laxior ſeruitus erat, & libertinis paene par: quippe ſibi adquirunt ſerui, & peculium habent.* Exiſtimauit ergo ALEXANDER ab ALEXANDRO, Germanis dominis non modo ius vitae & necis: ſed & poteſtatem coërcendi ſeruos plane fuiſſe denegatam. Quem errorem & alii TACITI interpretes errant. (i) Sed aliam longe eſſe hiſtorici ſententiam, facile conſtabit, ſi denuo ponas, eum diſcrimen, quod inter Germanorum Romanorumque ſeruos intercedit, oſtendere voluiſſe. Romanis ſcilicet heris iam inde a reipublicae incunabulis ius vitae ac necis fuerat conceſſum, donec demum poſt TACITI aetatem Hadrianus Imperator, dominorum crudelitate offenſus, hanc ſeruos occidendi licentiam latis legibus cohiberet. (k) In tanta ergo herorum licentia quanta crudelitate in ſeruos fuerit animaduerſum, facile eſt ad exiſtimandum. Non ſufficiebant ſane truculentiſſimis dominis vlmi, ſtimuli, nerui, numellae, boiae, piſtrina, furcae, cruces, centupondia: ſed eo progreſſa erat immanitas, vt exquiſitiſſimos cruciatus in ſeruila corpora ingenioſe excogitarent. De qua Romanorum crudelitate SENECA (l) aliique grauiſſimi auctores (m) paſſim conqueruntur. Haec ergo domeſtica ſae-

(g) Tacit. *de morib. Germ. l. c.* (h) Alex. ab Alex. *Genial. dier.* L. III. *cap. XX. p.* 275. (i) *Et nouiſſime etiam* Io. Chriſtoph. Vetter *in notis ad Taciti h. l. p.* 130. (k) *Iam antea quidem ſub* Nerone *dominorum ſaeuitia coercita* lege Petronia, *de qua L.* 11. *§.* 2. *ff. ad* L. *Corn. de ſicar. Poſtea vero* Hadrianus *ius vitae ac necis plane ademit dominis, teſte* Spartiano in Hadr. *cap. XIIX. & hinc ſeuerius animaduertit in Vmbriciam matronam, quae leuiſſimas ob cauſſae ancillam atrociſſime tractauerat. L.* 2. *ff. de his qui ſui vel alieni iuris ſunt. Denique ſequuta eſt conſtitutio* Antonini, *quam habes eadem L.* 2. *vbi conf. §. vlt. Inſt. eod. tit.* (l) Seneca *de Clement. cap. XVIII.* (m) *Conf.* Plin. *Libro IX. H. N. cap. XXIII.* Tertull. *de pallio in fine, & maxime* Meurſ. *Auctar.*

ſaeuitiae exempla etiam TACITO obuerſabantur, quum ſeruorum in Germania conditionem eſſet expoſiturus. Hinc ait: *Verberare ſeruum, & vinculis vel opera coercere rarum.* Non dicit, nefas hoc fuiſſe habitum, ſed negat tantum, tam immanes fuiſſe in Germania dominos, ac Romae. Quamuis enim liberrima iis fuerit ſeruos coercendi poteſtas, raro tamen verberibus aut vinculis in eorum corpora ſaeuiebant, partim quod ſerui ſedibus ac penatibus ſuis diſtincti non adeo frequenter dominos offenderent, partim quod magis frugi eſſent, quam Romana illa colluuies, quae e Sardis, Syris, aliisque nebulonibus confluxerat. Genuinum hunc eſſe TACITI ſenſum, e ſequentibus ſtatim verbis patet. *Occidere* quandoque *ſolent.* Non ſecus ergo iis ac Romanis ius vitae ac necis competebat in ſeruos: attamen in eo inſigne adparebat diſcrimen, quod *non diſciplina & ſeueritate* id facerent, ſicuti Romani, qui animo deliberato ſaeuiebant, nihilque habebant ſeruili ſanguine vilius; *ſed impetu & ira, vt inimicos, niſi quod impune.* Tum demum ergo Germani domini ad verbera & caedes ruebant, ſi quando ſerui fraena mordere, fuga ſe ſubducere, aut dominos contumelioſius tractare ſuſtinuerant. Vt adeo mireris, non deeſſe, qui dominis in Germania ius vitae ac necis plane fuiſſe ademtum, exiſtimant, (n) quum tamen in vniuerſum ex legibus eorum antiquis conſtet, caedem etiam liberorum hominum ante Chriſtianae religionis exortum in Germania non fuiſſe capitalem, & modico aere facile potuiſſe expiari. (o) Cur ergo ſeruorum vitae maius ſtatuiſſent pretium?

§. XIV.

Atque haec quidem erat ſeruorum libertorumque apud priſcos Germanos conditio, haec dominorum poteſtas, quam tibi vix conceperis rectius, quam ſi Polonorum Nobiles eorumque ruſticos ob oculos tibi poſueris. Mutuam enim eorum σχέσιν ita deſcribit BER. CONNOR, (p) vt fere nulla adpareat inter eius ac TACITI narrationem differentia. En eius verba: *Ein Freygebohrner und ein Edelmann ſind in Polen einerley.* (Non mireris ergo, idem olim in Germania obtinuiſſe.) (q) *Auſ*

Auctar. philol. ad Libr. de Gloria cap. XXII, vbi oſtendit, ſeruos praeter alios cruciatus caeſos nonnunquam toto die a lictoribus octo. (n) *Ita* Iac. Oiſelius *ad* Caii *Inſtit. Libro I. Tit. V. p.* 49. (o) *Ex* Lege Salica *cap. XXXVII. art. vlt. & aliis antiquis Germ. gentium legibus id oſtendunt* Schilter. *Exerc. XLIX. §. CXIV. &* Dn. Thomaſ. *in not. ad Inſt. p.* 30. (p) Connor *Beſchreibung des Königr. Polen Part. II. Epiſt. V. p.* 600. (q) *Vide ſupra §. XI. p.* 221

§. XIII.

Ne denique ignoremus, quaenam apud Germanos dominorum in ſeruos & libertos fuerit poteſtas, denuo audiendus erit TACITVS, (g) qui eodem capite: *Verberare*, inquit, *ſeruum, ac vinculis aut opera coërcere rarum. Occidere ſolent, non diſciplina & ſeueritate, ſed impetu ac ira, vt inimicum, niſi quod impune eſt.* Hic locus dici non poteſt, quam crucèm figat interpretibus. ALEXANDER enim ab ALEXANDRO, (h) quem ſatis conſtat Tacitum ante oculos habuiſſe, de Germanorum iure in ſeruos hunc in modum diſſerit: *Germanis verbere ſeruum afficere, aut vinculis coercere habetur nefas, apud quos laxior ſeruitus erat, & libertinis paene par: quippe ſibi adquirunt ſerui, & peculium habent.* Exiſtimauit ergo ALEXANDER ab ALEXANDRO, Germanis dominis non modo ius vitae & necis: ſed & poteſtatem coërcendi ſeruos plane fuiſſe denegatam. Quem errorem & alii TACITI interpretes errant. (i) Sed aliam longe eſſe hiſtorici ſententiam, facile conſtabit, ſi denuo ponas, eum diſcrimen, quod inter Germanorum Romanorumque ſeruos intercedit, oſtendere voluiſſe. Romanis ſcilicet heris iam inde a reipublicae incunabulis ius vitae ac necis fuerat conceſſum, donec demum poſt TACITI aetatem Hadrianus Imperator, dominorum crudelitate offenſus, hanc ſeruos occidendi licentiam latis legibus cohiberet. (k) In tanta ergo herorum licentia quanta crudelitate in ſeruos fuerit animaduerſum, facile eſt ad exiſtimandum. Non ſufficiebant ſane truculentiſſimis dominis vlmi, ſtimuli, nerui, numellae, boiae, piſtrina, furcae, cruces, centupondia: ſed eo progreſſa erat immanitas, vt exquiſitiſſimos cruciatus in ſeruila corpora ingenioſe excogitarent. De qua Romanorum crudelitate SENECA (l) aliique grauiſſimi auctores (m) paſſim conqueruntur. Haec ergo domeſtica ſae-

(g) Tacit. *de morib. Germ. l. c.* (h) Alex. ab Alex. *Genial. dier.* L. III. *cap. XX. p.* 275. (i) *Et nouiſſime etiam* Io. Chriſtoph. Vetter *in notis ad Taciti h. l. p.* 130. (k) *Iam antea quidem ſub* Nerone *dominorum ſaeuitia coercita lege* Petronia, *de qua L.* 11. §. 2. *ff. ad* L. *Corn. de ſicar. Poſtea vero* Hadrianus *ius vitae ac necis plane ademit dominis, teſte* Spartiano in Hadr. *cap. XIIX. & hinc ſeuerius animaduertit in Vmbriciam matronam, quae leuiſſimas ob cauſſae ancillam atrociſſime tractauerat. L. 2. ff. de his qui ſui vel alieni iuris ſunt. Denique ſequuta eſt conſtitutio* Antonini, *quam habes eadem L. 2. vbi conf. §. vlt. Inſt. eod. tit.* (l) Seneca *de Clement. cap. XVIII.* (m) *Conſ.* Plin. *Libro IX. H. N. cap. XXIII.* Tertull. *de pallio in fine, & maxime* Meurſ. *Auctar.*

ſaeuitiae exempla etiam TACITO obuerſabantur, quum ſeruorum in Germania conditionem eſſet expoſiturus. Hinc ait: *Verberare ſeruum, & vinculis vel opera coercere rarum.* Non dicit, nefas hoc fuiſſe habitum, ſed negat tantum, tam immanes fuiſſe in Germania dominos, ac Romae. Quamuis enim liberrima iis fuerit ſeruos coercendi poteſtas, raro tamen verberibus aut vinculis in eorum corpora ſaeuiebant, partim quod ſerui ſedibus ac penatibus ſuis diſtincti non adeo frequenter dominos offenderent, partim quod magis frugi eſſent, quam Romana illa colluuies, quae e Sardis, Syris, aliisque nebulonibus confluxerat. Genuinum hunc eſſe TACITI ſenſum, e ſequentibus ſtatim verbis patet. *Occidere* quandoque *ſolent.* Non ſecus ergo iis ac Romanis ius vitae ac necis competebat in ſeruos: attamen in eo inſigne adparebat diſcrimen, quod *non diſciplina & ſeueritate* id facerent, ſicuti Romani, qui animo deliberato ſaeuiebant, nihilque habebant ſeruili ſanguine vilius; *ſed impetu & ira, vt inimicos, niſi quod impune.* Tum demum ergo Germani domini ad verbera & caedes ruebant, ſi quando ſerui fraena mordere, fuga ſe ſubducere, aut dominos contumelioſius tractare ſuſtinuerant. Vt adeo mireris, non deeſſe, qui dominis in Germania ius vitae ac necis plane fuiſſe ademtum, exiſtimant, (n) quum tamen in vniuerſum ex legibus eorum antiquis conſtet, caedem etiam liberorum hominum ante Chriſtianae religionis exortum in Germania non fuiſſe capitalem, & modico aere facile potuiſſe expiari. (o) Cur ergo ſeruorum vitae maius ſtatuiſſent pretium?

§. XIV.

Atque haec quidem erat ſeruorum libertorumque apud priſcos Germanos conditio, haec dominorum poteſtas, quam tibi vix conceperis rectius, quam ſi Polonorum Nobiles eorumque ruſticos ob oculos tibi poſueris. Mutuam enim eorum σχέσιν ita deſcribit BER. CONNOR, (p) vt fere nulla adpareat inter eius ac TACITI narrationem differentia. En eius verba: *Ein Freygebohrner und ein Edelmann ſind in Polen einerley.* (Non mireris ergo, idem olim in Germania obtinuiſſe.) (q) *Auſ*

Auctar. philol. ad Libr. de Gloria cap. XXII, vbi oſtendit, ſeruos praeter alios cruciatus caeſos nonnunquam toto die a lictoribus octo. (n) *Ita* Iac. Oiſelius *ad* Caii *Inſtit. Libro I. Tit. V. p.* 49. (o) *Ex* Lege Salica *cap. XXXVII. art. vlt. & aliis antiquis Germ. gentium legibus id oſtendunt* Schilter. *Exerc. XLIX. §. CXIV. & Dn.* Thomaſ. *in not. ad Inſt. p.* 30. (p) Connor *Beſchreibung des Königr. Polen Part. II. Epiſt. V. p.* 600. (q) *Vide ſupra §. XI. p.* 22.

Auf ſeinen eigenen Gütern iſt ein iedvveder Edelmann ein ſouverainer Herr, immaſſen ſeiner Vnterthanen Leben und Tod in ſeinen Händen ſtehet. (En ius vitae & necis, quale & in antiqua Germania vidimus.) *Es haben auch dieſe armen Leute, welche man mit gutem Recht Sclauen nennen möchte, nicht das geringſte priuilegium oder Geſetz, worauf ſie ſich wider ihre Herren beruffen könten*, (En impunitatem, qualem dominis Germanis tribuit Tacitus:) *ſondern ſie müſſen ſich deren Willen ohne Widerrede in allen Stücken unterwerffen. Sie dürffen bey Lebens-Straffe ſich nicht von dem Orte, wo ſie einmal ſind, hinweg begeben, und einen andern Herrn ſuchen. Hingegen iſt ihr Herr wohl befugt, ſie an einen ſeiner Nachbarn zu verkauffen.* (Habes hic homines eiusdem ſortis ac conditionis, qualem hominum propriorum in Germania eſſe conſtat.) *Wenn ein Edelmann eines andern Edelmanns Vnterthanen ums Leben bringt, ſo wird er deswegen im geringſten nicht geſtraffet, ſondern iſt nur gehalten demſelben einen andern Sclauen zu ſchaffen, oder ſo viel Geld zu geben, als einer koſtet*, (Quanto magis itaque impune eſſe cenſemus, ſeruum impetu & ira, vt inimicum, occidere?) *darneben aber auch die Familie des Entleibten zu verſorgen. Ermordet einer ſeinen eigenen Vnterthanen, ſo zahlt er ungefehr 50 Polniſche Gulden, und damit hat weiter niemand einigen Anſpruch auf ihn zu machen.* Denique & huc pertinet, quod de iudiciis nobilium monet CONNOR: (r) *Auf den Dörffern iſt das gemeine Volck den Schöppen unterworffen, welche Königliche Bedienten ſind, und hiernächſt den Schultzen, oder auch deſſelben Orts abſonderlichen Herrn*, (nobili ſcilicet, cuius eſt ipſe pagus,) *von welchem letzten keine appellation ſtatt findet. Allhier ſprechen die Richter faſt nach ihrem Gutdüncken*, (ſine figura ſtrepituque iudicii, prout ipſis aequum videtur,) *ausgenommen in peinlichen Sachen*, (vbi paullo accuratius iudiciorum ordinem obſeruant.) Haec omnia profecto egregie illuſtrant conditionem veterum ſeruorum in Germania. Idem fere in Ruſſia obſeruatur, in qua domini tum ruſticos, qui omnes ſunt ſeruilis conditionis, tum ſeruos domeſticos verberibus, flagellis, aliisque poenis impune afficiunt, omnesque eorum controuerſias ſine figura ſtrepituque iudicii componunt, exceptis cauſſis vere criminalibus, quae ad proximum iudicem, a Principe con-

(r) Bern. Connor *Part.* II. *Epiſt.* III. *p.* 544. *Conf.* Hauteuille *relat. hiſtorique de la Pologne, cap. VII.* Hartknoch. *de Polon.* Libro III. *cap. V. p.* 616.621.647.

conſtitutum, ſunt deferendae. Et profecto tantam inter Germanos veteres haſque gentes hac in re obſeruari ſimilitudinem, non eſt mirum. Iam olim enim eos Germanorum iura ſequutos, inter omnes conſtat. (s) In eo tantum a nobis abit vtraque gens, quod Poloni hodienum; Ruſſi ad noſtra vſque tempora antiqui moris fuerunt ſeruantiſſimi.

§. XV.

Ne quis vero exiſtimet, TACITI tantum aeuo eam fuiſſe ſeruorum ſortem, poſtea vero aut a CAROLO M. (t) aut certe ſaeculo XIII omni penitus ſeruitute in Germania ſublata aliam eſſe coepiſſe rerum faciem: operae pretium fuerit, quae poſt ea tempora de ſeruorum conditione referant annales, paullo accuratius diſpicere. (u) Ex his vero conſtat, ſeruitutem in Germania ex eo tempore non imminutam, ſed auctam fuiſſe. Nam vt taceamus, totam Alemanniam (x) & Saxoniae partem non minimam (y) a Francis duriſſimo ſeruitutis iugo ſubiectam: illud ſane certum eſt, debellatis Slauis, tantam ex ea gente hominum multitudinem ſeruitutem Germanorum ſubiiſſe, vt Slauorum non tam gentis quam ſeruitutis nomen eſſet. (z) Quum ergo ſub Francis Saxonicisque ac ſequentibus Imperatoribus maior, quam TACITI aeuo, eſſet ſeruorum numerus: agris tantae ſeruorum multitudini non ſufficientibus, diſtinctio naſci coepit inter *caſatos* (*Coſſaten*) & *non caſatos* ſeu *guſindos*, *Geſinde*, (a) quorum vtrique ad ſeruitia ac operas tenebantur. Manebat etiam illa antiqua ſeruorum conditio, qualem ſupra e TACITO deſcri-

(s) *De* Polonis *notum, quod quum antea Germanorum exemplo nullis legibus ſcriptis vterentur, poſtea imperante* Caſimiro M. *ius Saxonicum receperint. Vid.* Bern. Connor. *l. c. Part. I. Epiſt.* II. *p.* 70. *&* *Part.* II. *Epiſt.* III. *p.* 545 *ſeq.* Flor. Polon. *Libro* II. *p.* 135. Conring. *de Orig. Iur. Germ. De* Ruſſis *idem ex ipſa legum apud eos receptarum conſideratione patet, docuitque idem* Georg Engelbrecht *in diſſ. de iure Ruſſico cap. I.* (t) *Vid.* Gryphiand. *de Weichbild. cap. XXIV. n.* 15. *cap. XXXI. n.* 4. *& ſeqq.* (u) Bodinus *hoc adfirmat L. I. de Rep. cap. IX. deceptus ab* Abbate Panormitano, *vt oſtendit* Thomaſ. *in diſſ. de vſu pract. diſtinct. inter ſeruos & liberos cap.* II. *§. XX & XXIII. Interim ex* Bodino *hunc errorem alii hauriunt. Vid.* Stryk. *Vſ. mod. Libro I. Tit. V. §.* 2. *p.* 78. Hert. *de bom. propr ſect.* 2. §. I. *p.* 164. *T.* II. *Opuſc.* (x) Ioach. Vadian. *Epiſt. ap.* Goldaſt. *Tomo II. Rer. Alem. p.* 84 (y) *Vid.* Sagittar. *Hiſt. Bardewic. cap.* III. *§.* 59. Hert. *l. c. ſect. I. p.* 159. (z) Hert. *l. c. §.* 5. *p.* 161. *ſequ.* (a) *Vid.* Capitul. Franc. *T. I. pag.* 687. *edit.* Baluz. Bignon, *ad Form.* Sirmondic. *p.* 947.

Digitized by Google

deſcripſimus. Obligabantur, vt antea, ad operas & penſiones, poterant vendi, permutari, donari, e fuga retrahi, vindicari atque ob delicta grauiter caſtigari, (b) adeo vt & necare ſeruum impune haberetur. (c) Eaque ſeruitus adeo non ceſſauit ſaeculo XIII, vt potius ex eo tempore frequentiſſima fiat ſeruorum in monimentis antiquis mentio, (d) & ſeruitus illa hodienum manifeſto ſuperſit in hominibus propriis, (e) quidquid alii de eorum libertate iactitent. (f)

§. XVI.

Ad libertos veteres quod attinet, nec eorum ſtatus poſt TACITI aeuum aliam induit faciem. Quamuis enim manumiſſionibus frequentatis ſeruorum numerus ſaeculo XIII. ſenſim decreuerit, adeo vt hodie non tanta hominum propriorum, quam olim ſeruorum ſit multitudo; libertorum tamen conditio, pro veteri Germanorum more parum a ſeruili diſcrepauit. Hinc hodienum ruſtici, quos libertorum iſtorum poſteros merito dixeris, non multo benignius a dominis haberi ſolent, ac liberti priſcorum Germanorum. De plerisque ſane locis verum eſt, quod ait IO. BOHEMVS: (ff) *Eorum, qui ruri pagatim villatimque habitant, quique illud colunt, & propter hoc ruſtici vel rurales appellantur, ſi credere velint, ſatis miſera & dura conditio eſt. Seorſim ab aliis quisque cum familia & pecore ſuo humiliter viuit. Caſae luto lignoque paullulum e terra eductae, & ſtramine contectae domus. - - Dominis crebro per annum ſeruiunt, rus colunt, & ſemine conſpergunt, fructus metunt, & horreis important, ligna ſecant, domos aedificant, foſſas effodiunt. Nihil eſt, quod ſeruilis & miſera gens ipſis debere non dicatur. Nihil etiam, quod iuſſa facere absque periculo recuſare audeat. Delin-*

(b) *Apparet haec dura ſeruorum Germ. conditio ex* L. Wiſigoth. L. II. *Tit. V.* §. 62. *Tit.* VII. §. *16.* L. I. §. 10. Ripuar. *Tit. XXIII.* Capitul. Caroli M. L. V. 303. (c) *Vid. infra* §. 18. *lit. a. p.* 38. (d) *Ab anno* 1259. *adhuc manumiſſionis teſtimonium* Louanii *exſtare, obſeruauit* Gudelin. *de iure nouiſſimo* L. I. *cap. IV. Anno* 1314. *in Flandria adhuc exſtitiſſe ſeruos & ſeruas, patet ex Miraeo Donat. Belg.* L. I. *cap. CXXIX. Anno* 1340. Ludouicus Imp. *Monaſterio* Schofftharn *donat ſeinen aigen Mann Berchtolden. ap.* Hund *Tom.* III. *Metrop. Salisb. p.* 299. (e) *Vid.* Huſan. *de hom. propr. cap.* II. *n.* 37. Thomaſ. *diſſ. alleg. & de hominibus propriis. Et ſane* ſeruorum *adhuc ſit mentio in* Inſtrum. Pacis Oſnabr. *Art. V.* §. *36.* (f) Sichard. *ad l.* 11. *C. de Teſt. n.* 4. Stryk. *Vſ. mod. l. c.* (ff) Io. Bohem. *Libro* III. *de morib. Gent. cap. XII. Conf. quae de ruſticis in noua Marchia referunt* Muller *Reſol. XCVII. ſequ.* Schepliz *Part. IV, Tit. XIV.*

Delinquens grauiter mulctatur. Sed nihil eſt geniti durius, quam quod praediorum, quae poſſidet, maior pars non ſua ſit, ſed illorum, a quibus certa frugum parte quotannis redimere debet. Haec ruſticorum conditio, quam parum ab illa libertorum, quam TACITVS deſcripſit, diſtet, nemo non videt. Sed clarius hoc adparet, ſi inter ſe contendas diuerſas colonorum hodiernorum ſpecies, e. g. *die Landſiedel-Leihe, Laſs-Güter, Curmeden.* In iis enim omnibus manifeſta exſtare priſcae ſeruitutis veſtigia, inter omnes conſtat, ac nouiſſime etiam a IO. PETRO LVDEWIGO, (g) talium rerum peritiſſimo, eſt obſeruatum.

§. XVII.

Enimuero, quum dominis in Germania tanta olim relicta fuerit ſeruos ſeu ruſticos coercendi poteſtas: quaeſtio omnino emergit, an haec ſecundum antiqua Germanorum principia vera fuerit iurisdictio? Id vero procul dubio negandum. Aliud enim eſt iurisdictio, quae a ſuprema in republica poteſtate emanat, & non niſi iure magiſtratus competit, aliud ius dominicum in ſeruos, quod eſt patris familias. Hinc non magis haec coercendi ſeruos poteſtas in Germania dici poteſt iurisdictio, quam olim Romae, vbi heri eadem poteſtate multo licentius vtebantur. Sane in Germania antiqua, aeque ac in aliis rebuspublicis, iurisdictio olim erat mere perſonalis, eiusque primarius ſcopus videbatur coercitio criminum, quum contra ea poteſtas cauſſas ciuiles cognoſcendi pro parte veluti iudiciorum acceſſoria haberetur. (h) Ius ergo in Germania Taciti tempore dicebatur per magiſtratus, non ſecus ac apud Romanos. Iudicia enim erant penes principes & comites in comitiis electos, qui per vicos & pagos, (*in iedem Gow*) iura reddebant. Si qua grauior cauſſa, maxime inter ipſos principes, incidiſſet, res ad comitia referebatur. (i) Poſtquam vniuerſa Germania in Francorum imperium conceſſit, alia quidem eſſe coepit iurisdictionis facies, ſed tamen ne tunc quidem vllum adparuit iurisdictionis patrimonialis, qualem ſupra deſcripſimus, veſtigium. Reges ipſi iudicare poterant de omnibus cauſſis, ſiue ciuilibus, ſiue feudalibus, ſiue criminalibus, vbicunque locorum eſſent. Enimuero, quum infiniti fuiſſet laboris, iuris dicundi cauſſa totum peragrare imperium: iurisdictionem

(g) *Vid.* Ioh. Petri Ludevv. *Diſſertatio de conductione villari, & Colonis adſcriptitiis, vbi conferend. cap.* I. §. 1. (h) Thomaſ. *Diſſert. de iurisd. & magiſtrat. differentia ſecundum mores Germ.* §. L'I. (i) Tacit. *de morib. Germ. cap. XII.* Herm. Conring. *de iudiciis reip. Germ.* §. X. *ſequ.*

nem demandabant vel Ducibus vel Comitibus, vel Miſſis regiis, ſibique iudicia de ipſis principum cauſſis reſeruabant, quas in comitiis ſolebant cognoſcere. (k) Denique poſt Francorum tempora principatus ac comitatus maximam partem coeperunt eſſe hereditarii: ſed tamen nec iis quidem temporibus vlla erat nobilium iurisdictio patrimonialis: ſed ſola dominis conceſſa poteſtas coercendi ſeruos & libertos, i. e. ruſticos. Vnde & in antiquiſſimis chartis, in quibus nobilibus donantur vici, mancipia & ruſtici, nulla vnquam fit mentio iurisdictionis aut iudiciorum. Exemplum eſt in binis diplomatibus OTTONIS I. & alio HENRICI II. IMP. (l) quae a venerando Fratre e tabulariis Goslarienſibus depromta, in eius de ſigillis Syntagmate recenſentur. In primo enim anno DCCCCXXXVII. BIAE, *nobili cuidam matronae, in proprium dantur omnia, quae in* GERESLEVO *ad Caeſareum ius pertinent, in pago Sueuia, in comitatu Chriſtiani, hoc eſt curtile vnum, in eodem campo XL iugera agrorum, & adhuc inquirenda, nec non &* VIII MANCIPIA, *Adaluuer & Hiltiburg cum filiis & filiabus ipſorum*: ſed nihil de iurisdictione in haec mancipia additur, quum procul dubio plena poteſtas dominica in Biam fuerit translata. In altero diplomate anno DCCCCXLV idem OTTO I. Imp. *quibusdam vaſalli ſui, Fridurici, filiis, Folcmaro & Richberto quasdam res proprietatis ſuae in proprium donat, nimirum inter* Sclauos *prope fluuium* FONA *vocatum, in pago* Sirmuntilande *nuncupato, in comitatu* Chriſtiani *comitis villas IV*, Reckiam, Bodblozi, Zachliandorf, Pochutikie *cum omnibus appendiciis & adiacentiis ſuis iuſte legitimeque ad illas villas pertinentibus, curtilibus, aedificiis, terris cultis & incultis, piſcationibus, viis & inuiis, exitibus ac reditibus, quaeſitis ac inquirendis, mobilibus & immobilibus*: ſed de iurisdictione ac iudiciis denuo altum ſilentium. Idem denique in tertio quoque diplomate obſeruatur, quo HENRICVS II. Imp. anno MIII. *cuidam fideli ſuo* Folcmaro *in proprium donat praedium ſui iuris, i.e. XX. regales manſos vltra* Albiam, *in territorio* Zerbiſte, *in Comitatu* Geronis, *in locis* Droganize, Lirubuſiz, Wize, *cum omnibus pertinentiis legalibus, areis, mancipiis vtriusque ſexus, terris cultis & incultis*, & ſic porro: omiſſa denuo iurisdictione, quae ſalua poteſtate in ruſticos domi-

(k) Conring. *de iudic. reip. Germ. §. X. ſequ. Conf.* Hert. *diſſert. de Conſultat. legib. & iudiciis in ſpecial. Rom. Germ. Imp rebusp. §. XIX. p. 441. ſequ.*

(l) D. Io. Mich Heineccii *Syntag. de vet. Germ. aliarumque nat. ſigillis Part. I. cap. IX. p. 90. 91. 94.*

dominica ad Comites pertinebat. Ex quo quidem intelligitur, dominis, ſeu nobilibus olim in ruſticos liberrimam competiiſſe poteſtatem coercendi, litesque eorum ſine figura ſtrepituque iudicii dirimendi: ſed eos hoc iure non gauiſos tanquam iudices, ſed tanquam patres familias, adeoque hanc poteſtatem magis oeconomicam vel herilem, quam iudicialem fuiſſe.

§. XIIX.

Quum ergo iſthaec dominorum in ſeruos poteſtas olim non fuerit vera iurisdictio: diſpiciendum nunc merito, qui factum ſit, vt demum iurisdictionis pallium induerit? Niſi vero omnia me fallunt, Clero haec debetur μεταμόρφωσις, &, quae ab eo dependebant, academiis. Quum enim initio, ceu ex TACITO obſeruauimus, nobiles in ruſticos ſuos impune animaduerterent: indignum poſtea hoc viſum eſt epiſcopis, qui proinde caedem eiusmodi excommunicatione & poenitentia biennii vindicabant. (m) Poſtea quum nec id fulmen ſufficere videretur: eo res rediit, vt in dominos ſeruum occidentes capitale ſtatueretur ſupplicium. Vnde iam temporibus collecti SPECVLI SAXONICI ac SVEVICI receptum, vt dominus, qui etiam ſeruum proprium occidiſſet, capitis damnaretur. (n) Hoc ergo quum eſſet legibus cautum, dominique iurium ſuorum eſſent tenaciores, quam vt ea plane dimitterent; id ſenſim cepere conſilii, vt non amplius per iram ac impetum in ruſticos animaduerterent, ſed, conniuentibus principibus, cauſſas eorum paullo accuratius cognoſcerent, ac demum ex prudentiorum conſilio de iisdem ſtatuerent. Inde ergo Doctores ſolius Romani iuris rerumque Germanicarum ignari, quum primum in academiis Germanicis docere coepiſſent, ſingularem fingere coeperunt iurisdictionis ſpeciem, quam, ne nomen deeſſet, patrimonialem vocabant. (o) Ex eo ergo tempore iurisdictionis patrimonialis nomen vbique per Germaniam audiri coepit, maxime quum Principes in litteris inueſtiturarum nobilibus in feudum concederent *die Gerichte, die ober-und nieder-Gerichte, alle vnd iede Gerichte*, & quae ſunt aliae formulae in curiis feudalibus ſequiore demum aeuo receptae. Nec dubitandum adeo, quin poteſtas, quae olim ceu in Polonia & Ruſſia, tantum dominica

 erat,

(m) *Vid. Addit. IV. ad Capitular. cap. XLVIII.* (n) Ius Prou. Sax. *libro* II. *art.* XXXIII. *in* Gloſſ. Germ. *n.* 4. Ius Prou. Sueu. *cap. LXVII.* (o) Thomaſ. *Diſſ. de hominib. propr. §. LXXXVI. & Diſſ. de vſu pract. diſt. homin. in liberos & ſeruos cap. II. §. LXIII. & ſequ.*

nem demandabant vel Ducibus vel Comitibus, vel Miſſis regiis, ſibique iudicia de ipſis principum cauſſis reſeruabant, quas in comitiis ſolebant cognoſcere. (k) Denique poſt Francorum tempora principatus ac comitatus maximam partem coeperunt eſſe hereditarii: ſed tamen nec iis quidem temporibus vlla erat nobilium iurisdictio patrimonialis: ſed ſola dominis conceſſa poteſtas coercendi ſeruos & libertos, i. e. ruſticos. Vnde & in antiquiſſimis chartis, in quibus nobilibus donantur vici, mancipia & ruſtici, nulla vnquam fit mentio iurisdictionis aut iudiciorum. Exemplum eſt in binis diplomatibus OTTONIS I. & alio HENRICI II. IMP. (l) quae a venerando Fratre e tabulariis Goslarienſibus depromta, in eius de ſigillis Syntagmate recenſentur. In primo enim anno DCCCCXXXVII. BIAE, *nobili cuidam matronae, in proprium dantur omnia, quae in* GERESLEVO *ad Caeſareum ius pertinent, in pago Sueuia, in comitatu Chriſtiani, hoc eſt curtile vnum, in eodem campo XL iugera agrorum, & adhuc inquirenda, nec non &* VIII MANCIPIA, *Alaluver & Hilteburg cum filiis & filiabus ipſorum:* ſed nihil de iurisdictione in haec mancipia additur, quum procul dubio plena poteſtas dominica in Biam fuerit translata. In altero diplomate anno DCCCCXLV idem OTTO I. Imp. *quibusdam vaſalli ſui, Fridurici, filiis, Folcmaro & Richberto quasdam res proprietatis ſuae in proprium donat, nimirum inter* Sclauos *prope fluuium* FONA *vocatum, in pago* Sirmuntilande *nuncupato, in comitatu* Chriſtiani *comitis villas IV*, Reckiam, Bodblozi, Zachliandorf, Pochutikie *cum omnibus appendicus & adiacentiis ſuis iuſte legitimeque ad illas villas pertinentibus, curtilibus, aedificiis, terris cultis & incultis, piſcationibus, viis & inuiis, exitibus ac reditibus, quaeſitis ac inquirendis, mobilibus & immobilibus:* ſed de iurisdictione ac iudiciis denuo altum ſilentium. Idem denique in tertio quoque diplomate obſeruatur, quo HENRICVS II. Imp. anno MIII. *cuidam fideli ſuo* Folcmaro *in proprium donat praedium ſui iuris, i.e. XX. regales manſos vltra* Albiam, *in territorio* Zerbiſte, *in Comitatu* Geronis, *in locis* Droganize, Lirubuſiz, Wize, *cum omnibus pertinentiis legalibus, areis, mancipiis vtriusque ſexus, terris cultis & incultis,* & ſic porro: omiſſa denuo iurisdictione, quae ſalua poteſtate in ruſticos domi-

(k) Conring. *de iudic. reip. Germ. §. X. ſequ. Conf.* Hert. *diſſert. de Conſultat. legib. & iudiciis in ſpecial. Rom. Germ. Imp rebusp. §. XIX. p. 441. ſequ.*

(l) D. Io. Mich Heineccii *Syntag. de vet. Germ. aliarumque nat. ſigillis Part. I. cap. IX. p. 90. 91. 94.*

dominica ad Comites pertinebat. Ex quo quidem intelligitur, dominis, ſeu nobilibus olim in ruſticos liberrimam competiiſſe poteſtatem coercendi, liteſque eorum ſine figura ſtrepituque iudicii dirimendi: ſed eos hoc iure non gauiſos tanquam iudices, ſed tanquam patres familias, adeoque hanc poteſtatem magis oeconomicam vel herilem, quam iudicialem fuiſſe.

§. XIIX.

Quum ergo iſthaec dominorum in ſeruos poteſtas olim non fuerit vera iurisdictio: diſpiciendum nunc merito, qui factum ſit, vt demum iurisdictionis pallium induerit? Niſi vero omnia me fallunt, Clero haec debetur μεταμόρφωσις, &, quae ab eo dependebant, academiis. Quum enim initio, ceu ex TACITO obſeruauimus, nobiles in ruſticos ſuos impune animaduerterent: indignum poſtea hoc viſum eſt epiſcopis, qui proinde caedem eiusmodi excommunicatione & poenitentia biennii vindicabant. (m) Poſtea quum nec id fulmen ſufficere videretur: eo res rediit, vt in dominos ſeruum occidentes capitale ſtatueretur ſupplicium. Vnde iam temporibus collecti SPECVLI SAXONICI ac SVEVICI receptum, vt dominus, qui etiam ſeruum proprium occidiſſet, capitis damnaretur. (n) Hoc ergo quum eſſet legibus cautum, dominique iurium ſuorum eſſent tenaciores, quam vt ea plane dimitterent; id ſenſim cepere conſilii, vt non amplius per iram ac impetum in ruſticos animaduerterent, ſed, conniuentibus principibus, cauſſas eorum paullo accuratius cognoſcerent, ac demum ex prudentiorum conſilio de iisdem ſtatuerent. Inde ergo Doctores ſolius Romani iuris rerumque Germanicarum ignari, quum primum in academiis Germanicis docere coepiſſent, ſingularem fingere coeperunt iurisdictionis ſpeciem, quam, ne nomen deeſſet, patrimonialem vocabant. (o) Ex eo ergo tempore iurisdictionis patrimonialis nomen vbique per Germaniam audiri coepit, maxime quum Principes in litteris inueſtiturarum nobilibus in feudum concederent *die Gerichte, die ober- und nieder-Gerichte, alle vnd iede Gerichte*, & quae ſunt aliae formulae in curiis feudalibus ſequiore demum aeuo receptae. Nec dubitandum adeo, quin poteſtas, quae olim ceu in Polonia & Ruſſia, tantum dominica

 erat,

(m) *Vid. Addit. IV. ad Capitular. cap. XLVIII.* (n) Ius Prou. Sax. *libro* II. *art. XXXIII. in* Gloſſ. Germ. *n.* 4 Ius Prou. Sueu. *cap. LXVII.* (o) Thomaſ. *Diſſ. de hominib. propr. §. LXXXVI. & Diſſ. de vſu pract. diſt. homin. in liberos & ſeruos cap. II. §. LXIII. & ſequ.*

erat, hodie in veram abierit iuriſdictionem, eamque Nobiles nunc iure feudi, id eſt, iuſto titulo teneant.

§. XIX.

Veram hanc eſſe iuriſdictionis patrimonialis originem, iam hiſtoricorum teſtimoniis mediique ac ſequioris aeui annalibus ac monimentis eſſet demonſtrandum: ſed tempore mihi excluſo ea omnia alii ſcriptioni reſeruanda ſunt. Illud addere nunc licebit, pleraque, quae de iuriſdictione hac hodie veniunt in controuerſiam, omnium rectiſſime ex hac hypotheſi poſſe explicari. Vt vnum atque alterum addamus exemplum: notum eſt, SIGNVM iuriſdictionis patrimonialis, & criminalis maxime, vulgo a ICtis ſtatui praeſtationem annuam GALLINAE FVMOSAE, *des Rauch-Hubns:* (p) & quin recte id quidem fiat, nullus plane dubito. Sed ſi rationem a ICtis exigas, qui Romanis ſolum legibus pretium ſtatuunt: mira audies vigilantium ſomnia. Contendunt enim, inde natam eſſe hanc gallinarum adpellationem, *quod in altum, ſeu loca fumo expoſita ſe eleuent gallinae, & ibi requieſcant: atque hinc factum, vt earum praeſtatio altitudinem iuriſdictionis ſeu merum imperium denotet.* (q) Ingenioſa profecto diuinatio. Sed ſi haec eſt genuina huius antiquiſſimi moris ratio; merito mireris, cur nobiles non potius vultures, aquilas, aut certe columbas a ſubditis in ſignum altae iuriſdictionis exegerint. Vera ſuppoſita iuriſdictionis patrimonialis origine, plana omnia erunt ac perſpicua. Ex TACITO enim ſupra obſeruauimus, dominos ſeruis ſeu ruſticis annuas iniunxiſſe penſiones. Inter eas vero praecipue etiam erant gallinae, quae vel viuas praeſtabant, vel veteri Germanorum ritu infumatas. Vnde medio aeuo plura huius penſionis nomina enata. Dicta enim eſt *gallinagium, cenſus gallinarum, gallinitum,* (r) *gallina fumoſa, das Rauch-Hubn, Leib-Hubn,* & quia pridie diem Cinerum vt plurimum exigi ſoleret, *das Faſtnachts-Hubn* (s) Eaque conſuetudo tam erat vniuerſalis, vt medio aeuo gallina pro ſeruo ſeu homine proprio acciperetur, in veteri Germanorum prouerbio: *Kein Hubn fleucht über aie*

(p) *Vid.* Pruckm. *Vol* I. *Conſil.* II. *num. LXXXIII.* Klock. *Tom.* II. *Conſil. VII. n.* 159. Brunnem. *Cent.* III. *deciſ. XXIV. p.* 155. Stryk *Vſ. mod. ff. Libr.* II *Tit.* I. *p.* 176. (q) Stryk. *Diſſ. de iuriſd. circumſepta cap.* III. *n. XXXIV vol.* I. *Diſp. & vſ. mod. ff. l. c.* (r) Car. du Freſne *in Gloſſ. med. & inf.* Lat *his vocibus p.* 575. *Part* II. Stamm. *Libro* III. *de hom. propr. cap.* XXII. *pag.* 3. (s) Chron. Andrenſe *ad ann.* 1203. *p.* 53. *apud* Car. du Freſne *l. c.*

die Mauren. (t) Quum ergo haec gallinarum annua praeſtatio ſignum eſſet ſeruilis aut certe libertinae conditionis, in ſeruos vero & libertos domino poteſtas illa herilis competeret, quae deinde in iurisdictionem patrimonialem abiit: recte omnino haec gallina hodie probabile iurisdictionis ſignum habetur.

§. XX.

Æque facile deciditur quaeſtio, cur in Germania, & in Marchia potiſſimum, iurisdictio occurrat, ad loca ſpecialia, certas ſcilicet perſonas vel certa praedia reſtricta, quae ideo IVRISDICTIO CIRCVMSEPTA *die Pfahl-oder Zaun-Gerichte* vocatur, opponiturque iurisdictioni ſine reſtrictione loci conceſſae, *den Straſſen-Gerichten*? (u) Hic enim ICti vulgo confugiunt ad exemtionem, & ex Rolando a Valle (x) vrgent, certum territorii locum a iurisdictione poſſe eximi: Sed exemtionem hanc, quia in facto conſiſtat, eſſe probandam, (y) eam quoque eſſe ſtricti iuris, atque hinc extra locum exemtum vbique ſe exſerere iurisdictionem. Sed non opus erit iſta exemtione, ſi veram ſupponas iurisdictionis patrimonialis originem. Quum enim ea nihil aliud ſit, quam poteſtas veterum Germanorum dominica in ſeruos & libertos, ſequiore acuo quodam iurisdictionis ſchemate induta, non potuit illa iure ſe vlterius extendere, quam in perſonas caſasque ruſticorum. Et hinc procul dubio omnis nobilium iurisdictio initio fuit circumſepta, priusquam ampliora Nobilibus iura per inueſtituram concederentur. Quemadmodum ergo iurisdictio vniuerſalis (*die Straſſen-Gerichte*) principum debetur indulgentiae: ita circumſepta genuinam antiqui moris retinuit faciem, ſimulque indicio eſt, veteres Marchiones Brandenburgicos iurium ſuorum fuiſſe obſeruantiſſimos.

§. XXI.

Ad exercitium porro & poſſeſſionem huius iurisdictionis quod attinet, quaeri etiam ſolet, an poſſeſſor eius principi edere teneatur poſſeſſionis titulum? Facilis denuo, ſuppoſita vera huius iurisdictionis origine, reſponſio. Quamuis enim alioquin tanta ſit poſſeſſionis efficacia, vt a tituli allegatione liberet: (z) attamen merito excipitur, quidquid

(t) *Vid. de hoc prouerbio* Hert. *in paroem. iur.* L. II. *paroem X. p.* 607. *T.* III. *Opuſc.* (u) Stryk. *Diſſ. ſing. de iurisdict. circumſepta & Vſ. Modern. ff. Lib.* II. *Tit.* I. *p.* 189. (x) Rol. a Valle *Vol.* III. *Conſil.* XXXIII. *n* 27. (y) Eraſm. a Chokier *Tract. de iurisd. ordin. in Exempt. P. I. Quaeſt. VIII. n.* 1.
(z) L. *Cogi* II. *C. de petit. heredit.*

quid ſine titulo poſſideri nequit, (a) qualia ſunt omnia regalia, atque adeo etiam iurisdictio. (b) Iam vero quum iurisdictio conniuentibus principibus ex poteſtate in ruſticos dominica nata ſit, atque adeo nulla pro nobilibus militet praeſumtio, quod iis conceſſa ſit iurisdictio, merito ſibi princeps titulum edi poſtulat, nec ſufficit adeo, quae alias ſufficere aliquamdiu ſolet, nuda poſſeſſio.

§. XXII.

Famoſa etiam eſt quaeſtio, vtrum iurisdictio patrimonialis cumulatiue an priuatiue data intelligatur? ſeu, vt clarius rem enunciem, dominusne regionis iurisdictionem cenſeatur indulliſſe communicando duntaxat cum altero, an adimendo ſibi? Prius procul dubio eſſet adfirmandum, ſi ad ipſam reſpiciendum eſſet huius iurisdictionis indolem. Quum enim illa poteſtas, quae nobilibus in ruſticos competit, non fuerit olim vera iurisdictio, eaque hoc ſchema, quo hodie gaudet, ſenſim demum induerit: conſequens eſt, vt princeps eam indulgendo nihil iurium ſuorum voluerit imminutum. Quocunque ergo titulo a domino regionis fuerit conceſſa, ſemper ea lege data cenſetur, vt ne eius ſuperioritas laedatur: quod vero omnino fieret, ſi promiſcue in arbitrium inferiorum diiudicationem cauſſarum translatam diceremus. (c) Enimuero quum feudo hodie concedi ſoleat, ſine reſtrictione: moribus hodie inualuit, vt non tam cumulatiua ſit quam ſubordinata, & non niſi per modum adpellationis aut querelae de denegata aut protracta iuſtitia ad ſuperiorem pateat recurſus.

§. XXIII.

Multa ſupereſſent dicenda de iurisdictictione nobilium in vxores & liberos, inque familiam eorum conductitiam, de interpretatione porro formularum in litteris inueſtiturarum occurrentium: ſed quum charta, quam feſtinantes huic diſſertationi inaugurali deſtinauimus, plura nunc non capiat: plurima, quae reſtant, alii occaſioni reſeruare, qua totam hanc materiam, cuius veluti primas iam lineas duximus, luculentius ac maiore adparatu tractare licebit. Interim, dum politius quid ac limatius molior, contentum te, LECTOR, hoc Catone eſſe iubeo.

GE. BEY-

(a) B. Brunnemann *ad h. l.* (b) Stryk. *Vſ. mod. l. c.* §. 27. Thomaſius *Diſſ. de praeſcript. ſubdit. adu. principem.* (c) Hert. *de Conſultat. legib. & iudiciis in ſpecialib. Imp. Germ. rebuspubl.* §. XXII. p. 450. T. II. *Opuſc.*

GE. BEYERVS, IN PRAEF. POSIT. SECVNDVM PAND.
§. XXVI.

IVs Germanicum antiquius hic (in iurisprudentia enucleanda,) perquirendum eſſe, veriſſimum eſt, quantumcunque etiam rideant delicatuli, quos neſcio quid aſperum & incultum in verbis offendit, quaſi phaleratum dicendi genus & comta verborum lenocinia ad imperantium voluntatem ſubditis aperiendam requirantur. - - Neque hodie metuendi ſunt ſiniſtri in iure patrio enucleando ſucceſſus, poſtquam *Schilterus* ſatis ſuperque oſtendit, eſſe in Germanicis legibus plura, laborem eruditorum non admittentia modo, ſed & exſpectantia, & ſatis habere ICtos, quo hic ſe exerceant, ſi modo vltra collegia praeceptorum ſapere, & viae commodiori, ſed non adeo commentatorum voluminibus explanatae, inſiſtere, non alicuius laboris eſſe putarent.

Digitized by Google

DE
LEVIS NOTAE MACVLA
AD
LEG. XXVII. COD. DE INOFF. TEST.
EXERCITATIO VII.

§. I. Legis XXVII. C. de inoff. teſt. celebritas & tenebrae. §. II. Exercitationis partitio. §. III. Textum legis a Triboniano interpolatum eſſe, ex L. 1. C Theod. de inoff. teſt patet. §. IV. Longa eidem lacinia ex L. 3. C. Theod. eod. adſuta. §. V. Quo tempore lex lata? §. VI. Eius analyſis & explicatio. §. VII. An noui quid ſanxerit Conſtantinus M? §. VIII. Summa olim teſtandi libertas ſenſim coanguſtata. §. IX. Hinc & QVERELA INOFFICIOSI *inuenta. §. X. Eius origo. §. XI. Eiusdem antiquitas. § XII. Ea paullatim etiam ad alios, & maxime fratres, porrecta eſt. §. XIII.* IO. VAN DE WATER *ſententia expenſa. § XIV. Quando olim haec querela locum habuerit contra teſtamentum fraternum? §. XV. Conſtantinus M. non tam nouum ius reperit, quam vetus in vſum reuocauit §. XVI. Cur perſonas turpes & leviter notatas fratribus anteferri noluerit? Reſpicit Conſtantinus ad legem Papiam Poppaeam. §. XVII. Ante eam legem vxores plebeias, at non libertinas, ducere licebat. §. XVIII. Poſtea ſenatoribus libertinarum; ingenuis turpium perſonarum nuptiis interdictum eſt. §. XIX. Qui contra hanc legem perſonas vel turpes vel leuiter notatas duxerant, nihil poterant capere. §. XX. Quaenam perſonae ob turpitudinem vel leuem notam capere non potuerint? §. XXI. Per turpitudinem incapaces habebantur lenones & lenae, a lenonibus manumiſſae: §. XXII. Iudicio publico damnatae, & in adulterio deprehenſae. §. XXIII. Artem ludicram facientes. §. XXIV. Ob leuem notam capere non poterant illorum liberi, & meretrices. §. XXV. Nec non libertini. §. XXVI.* Legis *noſtrae occaſio: & cur ad legem Papiam Poppaeam reſpexerit Conſtantinus. §. XXVII. Eum ad hanc legem reſpexiſſe,*

xiſſe, ex interpretibus veteribus demonſtratur, §. XXVIII. Doctrina vulgaris de leuis notae macula, eiusque natura. §. XXIX. De perſonis, quas hodie leuis notae macula adſperſas putant. §. XXX. De aliis, quas olim hac macula dehoneſtarunt. §. XXXI. De effectibus huius maculae. §. XXXII. Errores doctorum circa naturam huius maculae. §. XXXIII. An perſonae, quae a doctoribus notantur, iure hac macula adſpergantur? §. XXXIV. An ſpuriis leuis notae macula haereat? §. XXXV. Quid de effectibus, quos doctores huic maculae tribuunt, ſentiendum? XXXVI. Concluſio diſſertationis.

§. I.

INter celeberrimas tritiſſimasque, quae in iure noſtro exſtant, leges locum haut poſtremum ſibi vindicat LEX XXVII. COD. DE INOFF. TEST. quam euoluere paullo accuratius atque enodare decreuimus. Quemadmodum enim vſu venire ſolet, vt, qui frequentiſſime e pulpitis atque in foro recitantur, textus minime omnium a pleriſque intelligantur: ita & huius tam inſignitae conſtitutionis eadem fere fata fuiſſe animaduertimus. Vulgo doctores inde exſculpunt neſcio quod ignominiae genus, ab infamia iuris aeque ac facti ſecretum, quod petitis ex hac lege verbis LEVIS NOTAE MACVLAM adpellitant, eaque contumelia non modo ſpurios, carnifices, lictores, verum etiam quosdam opifices, qui ſordidiore vitae genere quaeſtum faciunt, dehoneſtare ſolent. Varios quoque comminiſcuntur huius maculae effectus, eamque non ſolum fratribus & ſororibus praeteritis, de inofficioſo fratrum teſtamento conquerendi occaſionem ſuppeditare, verum etiam ab omnibus dignitatibus ipſisque opificum collegiis arcere contendunt. Quae omnia quum a legis noſtrae ſenſu alieniſſima videantur: licebit illi aliquot noctes dare, periculumque facere, poſſitne illi induſtria noſtra aliquid lucis adfundi.

§. II.

Ne vero latius, quam diſſertationis limites ferant, euagemur: ipſi de regundis ſcriptionis noſtrae finibus erimus ſolliciti, eamque ita partiemur, vt enucleata legis noſtrae & querelae inofficioſi hiſtoria, cur CONSTANTINVS M. fratribus praeteritis aduerſus heredes probro aliquo diffamatos ſuccurrendum putarit, quae ſit illa LEVIS NOTAE MACVLA, quam in animo habuerit Imperator, & num denique tota illa de hac

macula doctrina, quam in omnibus iureconſultorum commentariis inculcari, animaduertimus, vllum in iſta lege praeſidium inueniat, cum cura diſquiramus.

§. III.

Lex ergo ipſa, quam interpretandam delegimus, in CODICE IVSTINIANEO (a) ita ſe habet: *Imp.* CONSTANTINVS *A. Verino. Fratres & ſorores vterini ab inofficioſi actione contra teſtamentum fratris vel ſororis penitus arceantur. Conſanguinei autem, durante agnatione,* (b) *vel non, contra teſtamentum fratris ſui vel ſororis de inofficioſo querelam mouere poſſunt, ſi ſcripti heredes* INFAMIAE, *vel* TVRPITVDINIS, *vel* LEVIS NOTAE MACVLA *adſpergantur, vel liberti, qui perperam & non bene merentes, maximisque beneficiis patronum ſuum adſequuti, inſtituti ſunt, excepto ſeruo neceſſario herede inſtituto. Dat.* ID. APR. *Sirmii,* CONSTANTINO P. A. V, & LICINIO CAES. COSS. 319. Talem quidem hanc conſtitutionem CONSTANTINI nobis obtruſit TRIBONIANVS, vel quisquis digerendae huic codicis parti operam nauauit. Sed iam a MERLINO (c) & GOTHOFREDO, (d) iureconſultis humaniſſimis, obſeruatum eſt, hic quoque antiquum obtinuiſſe hominem, & pro duabus, iisque diuerſiſſimis, CONSTANTINI legibus, vnam nobis, ſed interpolatam, & variis laciniis onuſtam, dediſſe. Quod vt luculentius pateat: ipſam adſcribemus genuinam CONSTANTINI epiſtolam, in CODICE THEODOSIANO (e) ſuperſtitem: *Imp.* CONSTANTINVS *A. Verino. Fratres vterini ab inofficioſis* (leg. *inofficioſi*) *actionibus arceantur: & germanis tantummodo fratribus, aduerſus eos duntaxat inſtitutos heredes, quibus inuſtas conſtiterit eſſe* NOTAS DETESTABILIS TVRPITVDINIS, *agnatione durante, ſine auxilio Praetoris petitionis aditus reſeretur. Dat.* ID. APR. *Sirmio,* CONSTANTINO V. & LICINIO CAES. COSS. Ex inſcriptione ſane aeque ac notatione diei & conſulum intelligimus, eamdem hanc eſſe conſtitutionem, quam in codicem retulit TRIBONIANVS. Et tamen eam ſuo arbitrio non modo auxit, verum etiam interpolauit, adeo, vt ſui vix videatur ſimilis. CONSTANTINVS de ſolis fratribus loquitur: Tribonianus etiam *ſorores* vbique addit. Ille tum demum fratribus hanc querelam indulget, ſi talis inſtitutus ſit heres, cui deteſtabilis turpitudinis notas inu-

(a) *L. 27. C. de inoff. teſt.* (b) *Ita ſcilicet legendum, non, vt in exemplaribus quibusdam eſt, agnitione.* (c) Merlin. *de Legitim. lib. VIII. Tit. II. Quaeſt.* XIII (d) Iac. Gothofr *Comment. ad Leg. I Cod.* Theod. *de inoff. teſtam.* (e) L. I. Cod. Theod. *de inoff. teſt. lib.* II. *Tit.* XIX.

inuſtas eſſe conſtiterit: hic *infamiae* & *leuis notae maculam* adiicit. Ille fratres germanos, *durante* duntaxat *agnatione*, hanc querelam mouere poſſe ſtatuit: hic, verbis in contrarium ſenſum detortis, de ſuo addit, *durante agnatione, vel non,* adeoque perinde eſſe exiſtimat, agnatine teſtatoris ſint fratres ſuperſtites, an capitis paſſi deminutionem. Quae quam aliena ſint ab Imperatoris mente, nemo non intelligit. Denique longi illius, quod legi noſtrae adſutum videmus, ſyrmatis de liberto ingrato & ſeruo herede neceſſario inſtituto, nec vola vlla nec veſtigium in genuina hac CONSTANTINI conſtitutione exſtare, animaduertimus.

§. IV.

Ne quis tamen exiſtimet, poſtremam illam laciniam ex ſolo TRIBONIANI ingenio eſſe profectam: ex eodem CODICE THEODOSIANO (f) diſcimus, illam ex alia CONSTANTINI conſtitutione, annis vndecim poſt edita, decerptam, & ſuperiori ob ſimile argumentum intertextam eſſe. Eam quoque epiſtolam hic dare vel ideo nos oportet, vt ſimul, vnde LEVIS NOTAE MACVLAM exſculpſerit codicis Iuſtinianei auctor, intelligatur. Reſcribit ergo Imperator ad concilium Byzacenorum: *Seruus neceſſarius heres inſtituendus eſt, quia non magis patrimonium, quam infamiam, conſequi videtur. Vnde claret, actionem inofficioſi fratribus relaxatam, quum* INFAMIAE *adſpergitur vitiis is, qui heres exſtitit, omniaque fratribus tradi, quae per* TVRPITVDINEM *aut aliquam* LEVEM NOTAM *capere non poteſt inſtitutus. Ita in hac quoque parte, ſi quando, libertis heredibus inſtitutis, fratres fuerint alieni, inofficioſi actione propoſita praeualeant in omnibus occupandis facultatibus defuncti, quas ille perperam ad libertos voluerat pertinere.* Ex quibus adparet, ingenio ſuo denuo indulſiſſe TRIBONIANVM, & hanc ſanctionem plane in alium ſenſum detorſiſſe. CONSTANTINVS enim pro genio ſaeculi, libertinis inimiciſſimi, ſtatuerat, vt, ſi libertus fuiſſet heres inſtitutus, fratres germani praeteriti inofficioſi querela experiri poſſent, ceu luculenter demonſtrauit GOTHOFREDVS. (g) TRIBONIANVS vero, ne quid integrum vſquam relinqueret, limitatione addita, totam legem peruertit, neque contra omnes in vniuerſum libertinos, ſed ingratos tantum; qui vel accepta a patrono beneficia maleficiis compenſaſſent, vel ſane egre-

(f) L. 3. *Cod. Theod. de inoff. Teſtam.* (g) Gothofred. *ad* L. 3. *C. Th. eod. Tom.* I. *pag.* 277.

Digitized by Google

gregiis facinoribus tantum beneficium haut meruiſſent, querelam fratrum valere voluit. Quorum omnium nihil profecto in mentem venerat CONSTANTINO. Videtur tamen & haec lacinia ex altera huius conſtitutionis parte (h) male intellecta detracta, & loco alieno adſuta eſſe a TRIBONIANO. Neque enim in hac altera parte epiſtolae de querela inofficioſi agitur, ſed de libertis ingratis in ſeruitutem reuocandis. Sed TRIBONIANVS, qui vna cum collegis id ſibi datum negotii arbitrabatur, vt quadrata miſceret rotundis: (i) ingrati animi vitium etiam ad querelam inofficioſi tranſtulit, adeoque non niſi ingratos libertos a fratribus excludi voluit. Rectius ſe habent, quae de ſeruo neceſſario herede inſtituto in LEGE NOSTRA occurrunt, quamuis & hic non tam verba CONSTANTINI, quam ſenſum, expreſſa intelligamus. Sic ergo codicis Iuſtinianei compilatores duas Conſtantini conſtitutiones, & quidem interpolatas, & in alienum detortas ſenſum, in vnam conflarunt. Eam deinde adhuc magis vel emendarunt vel corruperunt Graeci, qui in BASILICIS (k) totam legem ita ſiſtunt: Οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ κατὰ διαθήκης ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς κινήτωσαν τὴν μέμφιν, ἐὰν οἱ γεγραμμένοι κληρονόμοι ΑΤΙΜΟΙ ὦσι. ἢ ΑΙΣΧΡΟΊ καθ' οιανδήποτε ΚΟΥΦΟΤΑΤΗΝ ΑΤΙΜΙΑΝ, ἢ ἀπελεύθεροι μὴ μεγάλαις εὐεργεσίαις τὸν ἴδιον ἀμειψάμενοι πάτρωνα. Κατὰ δὲ δούλου ἀναγκαίου γενομένου κληρονόμου μὴ ἐναγέτωσαν. *Fratres & ſorores, agunt de inofficioſo teſtamento fratris vel ſororis, ſi heredes ſcripti ſint* INFAMES, *vel* TVRPES, *etiamſi ex* LEVISSIMA INFAMIA, *vel liberti, qui maximis beneficiis ſuum patronum remunerati non ſunt. At contra ſeruum neceſſarium heredem ſcriptum non agunt.* Vbi ſane adparet, Graecos poſt IVSTINIANI tempora differentiam etiam inter vterinos & conſanguineos fratres ſuſtuliſſe, fratribusque & ſororibus in vniuerſum omnibus hanc querelam permiſiſſe. Vnde & THALELAEVS (l) nullum amplius inter ὁμοπατρίους & ὁμομητρίους diſcrimen ſtatuit: quemadmodum nec THEOPHILVS, (m) & HARMENOPVLVS (n) huius differentiae vllam faciunt mentionem.

§. V.

Ceterum vt ad rem ipſam veniamus, edidit hanc conſtitutionem CONSTANTINVS in conſulatu quinto, in quo Licinium Caeſarem collegam habuit, id eſt, anno erae Chriſtianae CCCXIX. Eo tempore totus

tus

(h) L. 1. *Cod. Theod. de libertis.* (i) §. 2. *Conſtit. de nouo Cod. fac.* (k) Baſilica *Tom. V. lib. XXXIX. lege LVI.* (l) Thalel. *in Gloſſ. ad Synopſ.* (m) Theophil. §. 1. *Inſt. de inoff. teſtam.* (n) Harmenop. *Promt. lib. V. Tit. VI.* §. II.

tus in eo fuiſſe dicitur Imperator, vt mores populi Romani, qui ex anteriorum temporum perturbatione haut parum rubiginis attraxerant, in melius verteret, & ad virtutem humanitatemque traduceret. (o) Quam imperatoris curam eo ipſo tempore, anno puta CCCXXI mirifice collaudat NAZARIVS: (p) *Exornatae*, inquit, *mirandum in modum, ac prope de integro conditae ciuitates*: NOVAE LEGES REGENDIS MORIBVS, *&* FRANGENDIS VITIIS *conſtitutae, veterum calumnioſae ambages reciſae, captandae ſimplicitatis laqueos perdiderunt. Pudor tutus, munita coniugia*, SECVRAE FACVLTATES AMBITIONE SVI GAVDENT, *nec aliquis habendi quam plurimum metus, ſed in tanta bonorum adfluentia magna verecundia non habendi.* Plures hic celebrantur nouae Conſtantini leges, ad regendos mores & frangenda vitia comparatae, quas etiam laudibus in caelum extulit PORPHYRIVS OPTATIANVS. (q) Harum aliae ad *recidendas veterum calumnioſas ambages & captandae ſimplicitatis laqueos* pertinuiſſe dicuntur, quales ſunt, quas his annis de accuſatoribus, (r) delatoribus, (s) abolitionibus, (t) adpellatione, (u) re iudicata, (x) erroribusque aduocatorum (y) publicauit: Neque enim ad ſublatas a Conſtantino M. formulas actionum reſpiciunt hae NAZARII verba, ceu ſuſpicatus eſt V. C. CHR. GODOER. HOFFMANNVS, (z) ſiquidem a Conſtantino M. nullas plane formulas actionum, ſed teſtamentorum tantum, ſublatas eſſe, ſatis conſtat. (a) Aliae leges *pudorem tutum* praeſtabant, *coniugiaque muniebant*, quo conſtitutiones variae de ſponſalibus, (b) concubinis, (c) raptu virginum, (d) mulieribus, ſeruili amore bacchantibus, (e) eodem tempore editae, pertinent. Quae vero NAZARIVS addit de SECVRIS FACVLTATIBVS & AMBITIONE SVI GAVDENTIBVS, ea ad hanc ipſam legem noſtram aliasque nonnullas, quibus poſſes-

(o) Baron. *Annal. ad ann CCCXX. n. V. ſequ. p.* 274. *Tom.* II. Gothofred. *Chronol. legum Cod. Theod. ad ann. CCCXIX. p.* 17. (p) Nazar. *Paneg. cap. XXXVI.* (q) Porphyr. Optatian. *Paneg. Carm. VI.* (r) L. 2. 5. & 9. *Cod. Theod. de accuſation. lib. IX. Tit.* I. (s) L. 2. *Cod. Theod. de petit. & delator. lib. X. Tit. X.* (t) L. 1. *Cod Theod de abolit. lib. IX Tit. XXXVII* (u) L. 10. & 11. *Cod. Theod. de adpell. lib. XI. Tit XXX.* (x) L. vn. *Cod Theod. de re iudic. lib. IV Tit. XVI.* (y) L. 1. *Cod. Theod. error. aduocat. lib.* II. *Tit. XII.* (z) Hoffmann. *de orig. & progr. iur. Rom. Per. IV. p.* 74. (a) *Vid.* Gothofr. *ad Cod. Theod. libr.* II. *Tit.* III. *p.* 95. *Tom. I. de formulis teſtamentorum teſtis eſt Euſeb. de vit. Conſtantini M. lib. IV. cap. XXVI.* (b) L. 1. & 2 *Cod. Theod de ſponſal. lib.* III. *Tit. V.* (c) L. vn. *Cod. de concubin.* (d) L. 1. *Cod Theod de raptu virg. lib. IX. Tit. XXXIV.* (e) L. 1. *Cod. de mul. quae ſe ſeru. propr. lib. IX. Tit. IX.*

poſſeſſorum & heredum ſecuritati conſuluit, (f) videntur pertinere. Senſus enim verborum NAZARII eſt, effectum eſſe CONSTANTINI legibus, vt heredes ab inteſtato captatorum, hereditates aucupantium, artes minus, quam antea, pertimeſcant, ſed potius ea ſtultitia gaudeant, tamquam maxime ſibi profutura. Id quod hac lege ſibi propoſuiſſe Imperatorem paullo poſt adparebit.

§. VI.

Scilicet ex ipſo textu ſatis adparet, & infra oſtendetur pluribus, voluiſſe Imperatorem hac lege fratribus aduerſus heredipetas & captatores, maxime vero defunctorum coniuges, aduerſus legem Papiam Poppaeam ductas, ſuccurrere. Hinc iis, in teſtamento fratris praeteritis, querelam inofficioſi indulſit, ſed certis tamen obſeruatis conditionibus, quas partim ſaluas reliquit, partim ſuſtulit TRIBONIANVS. Primo enim eam actionem non fratribus vterinis conceſſit, ſed germanis, id eſt, vt recte in COD. IVSTINIANEO explicatur, conſanguineis, qui, IANO RVTGERSIO (g) teſte, *κατ' ἐξοχὴν germani* tum dicebantur. Quum enim fratres vterini nulla inter ſe agnatione iungantur, portio vero legitima, cuius defectus querelam inofficioſi inducit, non niſi agnationis iure tum deberetur: conſequens erat, vt vterinis nulla competere poſſet querela. Deinde ex eadem ratione, non niſi durante agnatione, hanc querelam a fratribus inſtitui voluit. Emancipatione enim e familia dimiſſi, non minus, ac alius generis capitis deminutionem paſſi, tunc adhuc extraneis accenſebantur, (h) adeoque nec legitimam exigere, nec querela inofficioſi vti poterant. Aſt quum animaduerteret TRIBONIANVS, iam ab ANASTASIO (i) Imperatore anno CCCCXCIV diſcrimen inter ſuos & emancipatos ſublatum, & hos in agnatorum numerum fuiſſe cooptatos: alteram hanc conditionem plane ſuſtulit, legique addidit: DVRANTE AGNATIONE, VEL NON. Recte id quidem, & ſuo iure: ſed in eo tamen parum prudentiae oſtendit, quod non primam etiam conditionem, quae eadem ratione nititur, eadem opera aboleuit. Quod ſi enim agnatio non amplius attendenda viſa eſt: quid fuit, quaeſo, quamobrem inter vterinos & conſanguineos diſtingueret? Vnde ſane prudentiores BASILICORVM auctores, qui diſcrimen inter conſanguineos & vterinos plane ſuſtulerunt. Tertia quoque conditio a CON-

(f) L. 4. *Cod. Theod. de Inoff. donat. lib.* II. *Tit.* XX. (g) Rutgers. *Var. lect. libr.* I. *cap.* IX. *p.* 40. *ſequ.* (h) *Patet hoc ex* L. *vn Cod. Theod. de hered. petit. lib.* II. *Tit.* XXII. (i) L. 4. *C. de legit. tut.* §. 1. *Inſt. de ſucceſſ. cognat.*

a CONSTANTINO addita fuerat, vt ſcripti ſint heredes, qui ob turpitudinem leuemue notam capere haut poſſent, vel quibus inuſtas eſſe conſtiterit deteſtabilis turpitudinis notas: quae verba quo pertineant, infra oſtendemus. Enimuero contingere ſolet, vt de interpretatione nouarum legum ambigant iudices. Quare & haec CONSTANTINI conſtitutio nonnullis crucem figebat. Fratres in ea praeferuntur ſcriptis heredibus, quibus deteſtabilis turpitudinis notas inuſtas eſſe conſtiterit. Addubitabant ergo nonnulli, an id etiam de libertinis eſſet accipiendum. Dedititii ſane liberti, quippe ob admiſſa in ſeruitute crimina ſuppliciis ſubditi, aut ſtigmatibus in facie deformati, (k) non immunes ab infamia videbantur: aſt reliquorum libertinorum non eadem erat conditio, quum Latini Iuniani parum a ciuibus abeſſent, & ex fideicommiſſis ſemper, ex teſtamentis vero tum capere poſſent, ſi intra centum dies a cretione iura Quiritium conſequerentur: (l) libertini vero vindicta, teſtamento, vel in ſacroſanctis eccleſiis manumiſſi, etiam ciuitatis iura impetrarent, nullaque adeo turpitudinis nota viderentur inſigniti. Hunc ergo ſcrupulum altera conſtitutione ſua exemit Imperator, & libertos omnes, ſaltim ob LEVEM NOTAM ex eiusmodi teſtamento capere haut poſſe, adeoque eos heredes inſtitutos a fratribus praeteritis merito excludi, docuit. Enimuero nec haec conuenire videbantur ſaeculo IVSTINIANI, qui libertis omnibus non modo ciuitatem, (m) verum etiam poſtea ius aureorum annulorum, (n) adeoque omnia ingenuitatis ornamenta dederat. Quum ergo iam nulla amplius macula iis haerere videretur: abſonum exiſtimabat TRIBONIANVS, libertinos perſonis vel turpibus, vel leuis notae macula adſperſis, accenſeri, ideoque eos tantum libertos hac ignominia dignos eſſe volebat, qui vel patronum ſibi beneficiis haut deuinxiſſent, vel ei malam retuliſſent gratiam, adeoque ne ſummo quidem illo beneficio moueri potuiſſent ad concipiendum humanitatis ſenſum. Denique ex eo, quod liberti a fratribus querela inofficioſi repelli poſſunt, colligere quis potuiſſet, multo magis id procedere, ſi ſeruus heres fuiſſet inſtitutus. At reſcribit Imperator, ſeruum heredem neceſſarium ſcriptum non vereri fratrum querelam, nec inuidendum ei eſſe vanum heredis nomen, qui ideo inſtitutus ſit, vt infamiam, quae defuncto eiusque heredibus ob

 poſſeſ-

(k) Sueton. *Auguſt. cap.* XL. Caius *Inſtit. lib* I. *Tit* I. §. III. Vlpian. *Fragm. Tit.* I. § XIV Paull. *Recept. Sent. lib.* IV. *Tit.* II. (l) Vlpian. *Fragm. Tit.* XVII. §. I.
(m) L. *vn. C. de Lat. lib. toll.* (n) L. *vn. C. de dedit. libert. toll.*

poſſeſſionem bonorum obaeratorum ſubeunda eſſet, in ſe deriuari, & bona domini ſuo nomine poſſideri vendique pateretur. (o)

§. VII.

Haec eſt legis noſtrae ſententia, expendenda iam paullo accuratius, & e iure aeque ac antiquitatibus illuſtranda. Primo ergo noſtra intereſt, ſcire, nouine quid hac lege ſanxerit CONSTANTINVS, an ius vetus ratum habuerit, & in vſum reuocarit? Quod vt diſtinctius concipiamus: operae pretium fuerit, rem paullo altius repetere.

§. VIII.

Legibus XII. tabularum liberrima latiſſimaque omnibus data fuerat teſtandi facultas. (p) Quamuis enim & ante decemuiros heredes etiam extraneos nuncupare liceret, ceu patet exemplo Tarrutii, qui iam ſub Anco Marcio Laurentiam meretricem τελευτήσας ἀπολέλοιπε κληρονόμον, id eſt, *heredem reliquiſſe*, dicit, (q) quam phraſin hereditatem teſtamento delatam denotare, obſeruauit IAC. PERIZONIVS: (r) non aliter tamen id fieri poterat, quam comitiis calatis, rogante populum magiſtratu, & populo iure ſciſcente, id eſt, ferente ſuffragia. (s) Quod ipſum parum libertatis hac quidem in re arguit. Aſt liberrimam teſtandi libertatesque & legata dandi facultatem ciuibus dedere decemuiri, in legibus XII. tabularum ita ſtatuentes: (t) PATER FAMILIAS VTI LEGASSIT SVPER PECVNIAE TVTELAEVE SVAE REI, ITA IVS ESTO. Quod ius quin a Graecis, & praecipue Athenienſibus, petierint Romani, eo minus videtur dubitandum, quo certius ex PLATONE, (u) DEMOSTHENE (x) ac PLVTARCHO (y) conſtat, eamdem fere Athenienſibus teſtandi libertatem fuiſſe ex legibus SOLONIS. Secundum hanc ergo legem XII. Tabularum tantum abeſt, vt fratribus vel ſororibus quidquam deberetur, vt potius ne liberos quidem vel exheredes ſcribere, vel praeterire nefas crederetur. (z) Cuius rei exempla haut pauca exſtant apud veteres. (a) Negat id equidem M. AVREL. GALVANVS, (b) ſed non alia ratione negat, quam

(o) *§. I. Inſt. qui & ex quib. cauſſ. manumittere non poſſ.* (p) Pompon. L. 120. *D. de verb. ſign.* (q) Plutarch. *in Romulo p.* 20. (r) Perizon. *ad Leg. Vocon. p.* 134. (s) Gell. *Noct. Att. lib. XV cap. XXVII.* Vlpian. *Fragm. Tit.* XX. § I. & §. I. *Inſt. de teſtam. ordin.* (t) Vlpian. *Fragm. Tit* XI. § XIV. L. 53. *D de verb. ſign.* (u) Plato *de Legib. lib.* XI *p.* 679. (x) Demoſthen. *Orat. de coron.* II. *p.* 983. (y) Plutarch. *vit. Solon. p.* 90. (z) L. 11. *D. de lib. & poſtum.* Theoph. *princ. Inſt. de Inoff. teſtam.* (a) Valer. Max. *lib.* VII. *cap.* VIII §. II. (b) Galuan. *de Vſufr. cap.* VIII. *num.* XIII. *ſequ.*

Digitized by Google

quam quod liberi iam vetuſtiſſimo iure HEREDES SVI, id eſt, viuo adhuc parente rerum omnium quodammodo domini fuerint. Sed praeterquam quod illud dominium filii familias vix vmbram dominii refert, ne colligi quidem inde poteſt, non licuiſſe ideo parentibus eos exheredes ſcribere, ceu recte oſtendit V. C. IO. VANDE WATER. (c) & LVC. VANDE POLL. (d) Sui enim dicuntur, non quod iam viuo parente fuerint rerum paternarum domini, ſed quaſi proprii, natiui, domeſtici, & quia ipſi parentes veteri iure liberos reuera tamquam res mancipi in dominio habebant, vt eleganter demonſtrat BYNCKERSHOEKIVS. (e) Quum vero ſaepe contingeret, vt aut illecebrae muliebres & nouercalia delinimenta patris moribundi voluntatem a liberis nihil tale meritis abducerent, aut pater ipſe, relicta poſt tergum humanitate, patrem nefarie exueret: illa teſtandi exheredandique libertas ſenſim, vt POMPONIVS (f) ait, *coanguſtata eſt, vel* INTERPRETATIONE LEGVM, *vel auctoritate iura conſtituentium.*

§. IX.

Et liberis quidem, cum praeteritis tum exheredatis iniuſte, initio praetor ſuccurriſſe videtur. Eo enim pertinere arbitror illa VLPIANI, (g) quibus edictum illuſtrauit: *In contra tabulas bonorum poſſeſſione liberos accipere debemus ſiue naturales ſiue adoptiuos, ſi neque inſtituti, neque exheredati ſunt.* De liberis enim ſuis loqui iureconſultum, vel inde patet, quod paragrapho demum VI. de emancipatis agere incipit, & de iis ita diſſerit: *Et* SVI IVRIS FACTOS *liberos inducit in bonorum poſſeſſionem Praetor.* Verum poſtea inualuit, vt liberis praeteritis, teſtamenta ipſo iure nulla viderentur: (h) ex eoque tempore non amplius ſuis, ſed emancipatis liberis illo praetoris beneficio opus erat, (i) quamuis & illi bonorum poſſeſſionem nonnumquam peterent, ſi in prioribus tabulis exheredati; in poſterioribus imperfectis perfectis fuiſſent praeteriti. (k) Illud ius quando inductum ſit, & quo primum tempore NVLLIVS MOMENTI viſa ſint teſtamenta, in quibus filius, in poteſtate teſtatoris conſtitutus, praeteritus eſſet, non adeo expeditum eſt. Dabimus tamen operam, vt eius originem

(c) Io. van de Water *Obſeru. lib.* I. *cap.* XI. *p.* 55. (d) Luc. vande Poll. *de Exher. cap.* VII. *p.* 21. (e) Bynckershoek. *de iure occidendi liberos lib.* I *p.* 145. *ſequ.* (f) Pompon. L. 120. *D. de inoff. teſt.* (g) Vlpian. *lib.* XXXIX. *ad Edict.* L. 1. *princ. D. bonor. poſſeſſ. contra tab.* (h) Papinian. L. 1. *D. de iniuſt. rupt. irrit. teſtam.* (i) Vlpian. L. 1. §. 6. *D. de bonor. poſſeſſ. contra tab.* (k) Caius L. 12. §. 1. *D. eod.*

Digitized by Google

ex antiquitatis parietinis, quantum quidem fieri poterit, eruamus. Id mihi conſtat, CICERONIS temporibus adhuc dubitatum eſſe, an teſtamentum, filio praeterito, nullum eſſet habendum. Ita enim ſpeciem huc pertinentem refert TVLLIVS: (l) *Quae potuit igitur eſſe cauſſa minor, quam illius militis, de cuius morte quum domum falſus ab exercitu nuncius veniſſet, & pater eius, re credita, teſtamentum mutaſſet, & quem ei viſum eſſet, feciſſet heredem, eſſetque ipſe mortuus: res delata eſt ad centumuiros, quum miles domum reueniſſet, egiſſetque lege in hereditatem paternam teſtamento exheres filius. Nempe in ea cauſſa quaeſitum eſt de iure ciuili,* POSSETNE PATERNORVM BONORVM EXHERES ESSE FILIVS, QVEM PATER TESTAMENTO NEQVE HEREDEM, NEQVE EXHEREDEM SCRIPSISSET NOMINATIM? Eiusdem hiſtoriae meminit VALER. MAXIMVS, (m) additque, filium praeteritum *omnibus non ſolum conſiliis,* (in quatuor enim conſilia diuiſi erant centumuiri, vt e PLINIO (n) diſcimus) *ſed etiam ſententiis ſuperiorem diſceſſiſſe.* Et ex eo tempore factum fuiſſe videtur, vt ius illud admitteretur in forum, & moribus magis, quam certa lege teſtamenta, quibus filius familias praeteritus eſſet, nulla viderentur. Hinc paullo poſt M. Annaeus, licet alii in adoptionem datus, M. Corſeolani patris teſtamentum, in quo fuerat praeteritus, apud centumuiros reſcidit: (o) idque deinde alii quoque fecerunt tempore Auguſti. (p) Et ita quidem filiis praeteritis ſatis conſultum videbatur. Quid vero ſi nominatim quidem, at iniuſte, exheres ſcriptus filius? Teſtamentum eiusmodi non iniuſtum quidem erat, legibusque aduerſum: (quia nulla vmquam lege libera illa teſtandi facultas reſtricta fuerat,) ſed IMPROBVM tamen, INHVMANVM, atque INOFFICIOSVM videbatur. Ea enim vocabula ea in re coniungit CICERO. (q) De reliquis vocabulis nullum eſt dubium: cur vero INOFFICIOSVM adpellari conſueuerit eiusmodi teſtamentum, non adeo notum eſt. Rem tamen expedit SENECA, (r) dum ait: *Sunt, qui ita diſtinguunt, quaedam* OFFICIA *eſſe, quaedam* BENEFICIA, *quaedam* MINISTERIA. BENEFICIVM *eſſe, quod alienus det: alienus eſt, qui potuit ſine reprehenſione ceſſare:* OFFICIVM *eſſe filii, vxoris, & earum perſonarum, quas neceſſitudo ſuſcitat, & ferre opem iubet.* MINISTERIVM *eſſe ſerui, quem conditio ſua eo loco poſuit, vt nihil eorum, quae praeſtet,*

(l) Cicero *de Orat. lib.* I. *cap.* XXXVIII. (m) Valer. Max. *lib. VII. cap. VII.* §. 1. (n) Plin. *lib. II. Epiſt. XIV. & lib. VI. Epiſt. XXXIII.* (o) Valer. Max. *lib. VII. cap. VII.* §. *II.* (p) Idem *ibid.* §. *IV.* (q) Cicero *lib. I. aduerſ. Verrem cap. XLII.* (r) Seneca *de Benefic. lib. III. cap. XVIII.*

praeſtet, imputet ſuperiori. Officium ergo erat veteribus, quidquid cognati cognatis debebant, adeoque teſtamentum illud INOFFICIOSVM dicebatur, *quod fruſtra exheredatis liberis, ſine* OFFICIO *naturalis pietatis, in extraneas perſonas redactum eſſet*, vt illud definit ISIDORVS HISPALENSIS. (s) Ex eo itaque dabatur *querela inofficioſi*, quam quum liberi iniuſte exheredati apud centumuiros ſolerent inſtituere: eam etiam κατ' ἐξοχὴν CENTVMVIRALE IVDICIVM adpellari a SCAEVOLA, (t) animaduertimus. Inſtituta vero hac querela, reſcindebantur a centumuiris teſtamenta inofficioſa, ipſaque etiam legata & datae libertates corruebant, ceu diſerte teſtantur VLPIANVS (u) & PAVLLVS, (x) quamuis id poſtea a IVSTINIANO (y) demum mutatum ſit, qui, reſciſſo hac querela teſtamento, ſolam heredis inſtitutionem cadere, & reliqua omnia rata eſſe iuſſit.

§. X.

Origo huius querelae ſpiſſis antiquitatis tenebris etiamnum inuoluitur. Ex praetoris edicto illam arceſſit PITHOEVS, (z) quam ſententiam, licet eam non nimis multis ſeſe probaturum, auguratus ſit, adeo tamen probauit RANCHINO, (a) vt is haec edicti verba veluti legitima comminiſci non dubitarit: *Si quis teſtamentum inofficioſum dicere velit, eo, quod iniuſte ſe exheredatum aut praeteritum eſſe queratur, neque ei quarta pars debitae portionis ab inteſtato relicta fuerit, inofficioſi teſtamenti intra quinquennium ei actionem dabo.* Sed vereor, ne vtrumque hic fugiat ratio. Nam primo querela haec non inſtituebatur ad tribunal praetoris, ad quod actiones vere praetoriae pertinebant; ſed ad centumuiros deferebatur, a quibus non actiones ex edicto praetoris deſcendentes, ſed vſucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluuionum, circumluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, ſtillicidiorum, teſtamentorum ruptorum, aliaeue huius generis cauſſae, e iure ciuili profectae, cognoſcebantur, vt luculenter docet CICERO. (b) Deinde certum eſt, querelam hanc initio biennio, (c)

(s) Iſidor. *Hiſpal. Orig. lib. IV. cap. XXIV.* (t) Scaeuola *lib. XIII. D. de inoffic. teſt.* (u) L. 8. §. 16. *D. eod* (x) L. 28. *D. eod.* (y) *Nouell. CXV. cap. III. extremo.* (z) Pithœus *ad Collat. Leg. Moſaic. & Romanar. Tit. XVI. ſ.* III. (a) Ranchin. *Edict. perpet. reſtit. lib. V. Tit.* III. (b) Cicero *de Orat lib. I. cap.* XXXVIII. *Conſ.* Dionyſ. Gothofred. *ad L.* 10. & 17. *D. de inoff. teſt.* (c) Plin. *lib. V. Epiſt. I. Ex quo loco ſimul patet, biennium iſtud non demum conſtitu-*

ac poſtea circumacto quinquennio, exſpiraſſe: illudque ius etiam ante Conſtantinum valuiſſe, docent VLPIANVS (d) & MODESTINUS. (e) Remedia vero praetoria rei perſequutoria, quae ad reſciſſionem actus geſti tendebant, non niſi annalia erant, ceu actionis reſciſſoriae, (f) Paullianae, (g) quod metus cauſſa, (h) itemque reſtitutionum in integrum (i) exemplis demonſtrat STRYKIVS. (k) Denique ipſe PAVLLI (l) textus, quo ſententiam ſuam ſtabiliri credit PITHOEVS, rem haut conficit. Ait enim iureconſultus: *Qui ſui heredes ſunt, ipſo iure heredes, etiam ignorantes, conſtituuntur, vt furioſi, aut infantes, & peregrinantes, quibus bonorum poſſeſſio propter* PRAETORIAM ACTIONEM *non erit neceſſaria.* Quamuis enim hic per actionem praetoriam querelam inofficioſi intelligendam eſſe moneat PITHOEVS: illud tamen vel ideo admitti non poteſt, quod VLPIANVS, (m) Paulli aequalis, querelam inofficioſi e praetoris iurisdictione eſſe diſerte negat, dum ſcribit: *Non putauit Praetor, exheredatione notatos & remotos ad contra tabulas bonorum poſſeſſionem admittendos: ſicuti nec* IVRE CIVILI *teſtamenta parentum turbant. Sane ſi velint* INOFFICIOSI QVERELAM *inſtituere, eſt in ipſorum arbitrio.* Quum enim hic diſerte VLPIANVS hanc querelam & a remedio praetoris, & a iure ciuili, diſcernat: facile patet, illam ex edicto praetoris deriuari haut poſſe. Exiſtimo ergo, *actionem praetoriam* apud PAVLLVM nec querelam inofficioſi denotare, nec, quod SCHVLTINGIO (n) viſum eſt, hereditatis petitionem praetoriam: ſed reſtitutionem in integrum, quam infantibus atque abſentibus contra omiſſionem querelae inofficioſi dederat ALDXANDER Imperator, (o) ſub quo floruiſſe Paullum conſtat. Quum ergo nihil minus ex hoc PAVLLI loco colligi poſſit, quam quod inde collegit PITHOEVS: certiorem huius que-

tionibus Traiani vel Antoninorum inductum eſſe, ceu exiſtimauit Siccama de iudic. centumuir. lib. II. *cap.* VI. *Rectius hoc biennium ab ordinario tempore vſucapionis immobilium repetit* Io. vande Water. *lib.* I. *Obſ. cap. XI. pag.* 60.
(d) L. 8. §. *vlt. D. eod. praeter quam nullam in Digeſtis mentionem huius quinquennii fieri, fruſtra exiſtimat* Io. vande Water. *lib.* I. *Obſ cap.* XI. *pag.* 61.
(e) Modeſtin. L. 9. *D. de querel. inoff.* (f) L. 35. *pr. D. de oblig. & action.*
(g) L. 6. §. *fin. &* L. 18. §. 8. *D. quae in fraud. cred.* (h) L. 14. §. 1. *D. quod met. cauſſa.* (i) *L. fin. C. de temp. in integr. reſt.* (k) Stryk *de Action. praeſcript. Sect.* III. *Membr.* III. *Ax.* II. *p.* 326. (l) Paull. *Recept. Sent. lib. IV. Tit.* VIII. §. *V.* (m) Vlpian. L. 8. *pr. D. de bon. poſſeſſ. contra tab.* (n) Schulting. *Iurisp. antiqu. anteiuſtin. pag.* 408. (o) Alex. *Imp.* L. 1. *C. de in integr. reſt. min.*

querelae originem reperiſſe ſibi viſus eſt CVIACIVS. (p) Animaduertens enim, legem IV. DIG. de inoff. teſt. in qua querelae illius cauſſa & ratio indicatur, e CAII LIBRO SINGVLARI AD LEGEM GLICIAM eſſe decerptam: acute inde coniecit iureconſultus humaniſſimus, querelam illam e lege quadam Glicia deſcendere, quam CAIVS ideo ſingulari commentario illuſtrarit. Et ſane non ignota olim Romae gens Glicia, cuius praeter LIVIVM, FLORVM, SVETONIVM etiam tabulae Capitolinae (q) meminerunt, in quibus ad annum V. C. IϽIIII. laudatur.

M. CLAVDIVS C. F. GLICIA QVI SCRIBA FVERAT DICTATOR: SINE MAG. EQV.

Vnde & mihi (r) aliquando tam digna CVIACII haec coniectura viſa eſt, vt eam ipſe quoque aduerſus HOTOMANVM (s) tuerer. Sed iam, re paullo accuratius expenſa, ne CVIACII quidem ſententia mihi omni exceptione maior videtur. Praeterquam enim, quod inſcriptio illa dubia eſt: lex quoque ipſa, ſi ab hoc Dictatore vel alio eiusdem gentis lata fuiſſet, non GLICIA, ſed CLAVDIA, vel certe GLICIANA debuiſſet adpellari. Antiquitati enim omnino conuenit, quod obſeruauit CAR. SIGONIVS: (t) *Neque enim leges a cognomine adpellantur, vt in* IVS *deſinant, ſed ſi id forte fiat, in* ANVS, *vt Grachanae leges, at non Grachiae, & Caeſarianae fortaſſe, non Caeſariae: a nomine vero ſemper, vt Semproniae, Iuliae.* Quibus exemplis a SIGONIO adlatis addi poteſt lex *Iunia Norbana.* Quum enim alter conſul IVNIVS SILANVS, alter L. BALBVS NORBANVS adpellaretur; ab illius nomine & huius cognomine lex dicta eſt *Iunia Norbana*, non *Iunia Norbania.* Sunt etiam, qui cum DVARENO (u) ex conſtitutionibus principum hanc querelam repetunt: ſed iis iam a CORN. BYNKERSHOEKIO (x) ita ſatisfactum eſt, vt quidquam addere nihil attineat. Quae quum ita ſint, circumſpectis rebus omnibus, quae huc facere videntur; ſubductisque rationibus, hanc feci ſummam cogitationum mearum, querelam iſtam non ex aliqua lege, neque ex praetoris edicto, ſed ex interpretatione prudentum, deſcendere

(p) Cuiac. *Obſeru. lib.* II. *cap.* XXI. *lib.* III. *cap.* VIII. *libr.* XIV. *cap.* XIV. *& in Praelect. Papinian. ad L.* 15. *ſ.* 2. *D. de inoff. teſtam.* (q) Pigh. *Annal. Tom.* II. *p.* 50. (r) *Vid. Praeſid. antiqu. Rom. lib.* II. *Tit.* XVIII. §. *V. p.* 515. *Tom.* I. *Adſentiuntur etiam Cuiacio* Ant. Auguſtin. *de Leg. & SC. voce Glicia.* Io. Vinc. Grauina *de Leg. & SC. n.* LXXX. *p.* 649. (s) Hotom. *de Legitima Diſp.* IV. *cap.* I. (t) Car. Sigon. *de Nomin. Rom. p.* 1426. *edit. Gothofr.* (u) Duaren. *ad Tit. de inoff. teſt. cap.* II. (x) Bynckersh. *Obſ. lib.* II. *cap.* XII.

Digitized by Google

dere, & ob eam etiam cauſſam non ACTIONEM, nec CONDICTIONEM, ſed QVERELAM eſſe adpellatam, quae vox, obſeruante VOSSIO, (y) proprie amicis tantum & neceſſariis tribuitur. Sane *latiſſimam illam heredes inſtituendi poteſtatem*, *verbis XII. Tabularum tributam*, *vel* INTERPRETATIONE LEGVM, *vel* AVCTORITATE IVRA CONSTITVENTIVM, *coangustatam eſſe*, ait POMPONIVS: (z) vbi *iura conſtituentes* non alii ſunt, quam iureconſulti, quos & alibi in iure noſtro IVRIS AVCTORES (a) & IVRIS CONDITORES (b) adpellari, intelligimus. Deinde ſatis luculenter id adparet ex ipſa huius querelae natura, quam inſtitui oportebat eo colore, quaſi turbatae mentis fuiſſent parentes, quum teſtamentum ordinarent. (c) Quo colore profecto opus haut fuiſſet, ſi ex lege aliqua aut praetoris edicto deſcenderet haec actio. Aſt videbant iureconſulti, teſtamenta parentum, in quibus liberi iniuſte exheredes ſcripti, nullo iure poſſe infirmari. Quum tamen nihilominus liberis eiusmodi ſuccurrendum exiſtimarent: commode in mentem venit, quod furioſi ob turbatam mentem ex lege XII. Tab. (d) in agnatorum ac gentilium curatione ſint, adeoque etiam ex hac ratione teſtamenta condere nequeant. (e) Vnde denuo colligebant, furioſorum teſtamenta in ſe nulla eſſe. Haec omnia quum expediti iuris eſſe non ignorarent: fingebant, patrem, quum faceret teſtamentum, non integrae mentis fuiſſe, idque inde praeſumendum putabant, quod liberos nihil tale meritos exheredaſſet, quodque tam malignum de ſanguine ſuo iudicium in virum ſanae atque integrae mentis cadere haut videretur. Hoc commentum, non ad ſeruandam defunctorum famam, vt vulgo interpretes exiſtimant, ſed ad cauillanda legis XII. tabularum verba (f) comparatum, quum iis feliciter aliquoties procederet: noua inde naſcebatur INOFFICIOSI QVERELA, quae quotidie fere occupabat centumuiros. Et haec quidem eſt noſtra de huius querelae origine ſententia, a qua nemo fortaſſis magis fuit alienus, quam GE. SCHVBARTVS, (g) qui vllam actionem

(y) Voſſ. *Inſt. Orat. Lib.* I. *Cap. VI.* §. *II. Add.* Petr. Colu. *ad* Apulei *Florid. II. p.* 180. (z) Pomp. *L.* 120. *D. de verb. ſign.* (a) Paull. *L.* 3. *D. ſi pars hered. pet.* Modeſtin. *L.* 39. *D. de act. emti. L.* 17. *de iur. patr.* (b) *L.* 25. *C. de nupt. L.* 23. *C. de procurat.* (c) *L.* 2. *D. de inoff. teſt.* (d) Cic. *Quaeſt. Tuſcul. Lib. III. Cap. V.* Vlpian. *Fragm. Tit. XII.* §. *II. L.* 3. *D. de curat. furioſ.* (e) *L.* 1. *D. qui teſt. fac. poſſ.* (*f*) Huber. *Eunom. Rom. ad L.* 2. *D. de inoff. teſt.* (g) Ge. Schubart. *Exerc. II. de Fat. Iurispr. Rom.* §. *LXIII. ſequ.*

nem a iureconſultis inuentam eſſe, plane negat. Sed quum eam opinionem iam IAC. RAEVARDVS (h) ſolide profligarit, & vel actionum VTILIVM exemplo ſatis conſtet, iureconſultos in locupletando actionum numero ſolertes admodum fuiſſe: (i) ea de re fuſius hic diſſerere nihil attinet.

§. XI.

Quaerentibus porro, quam antiqua ſit illa querela, & quo demum tempore in foro audiri coeperit, vix quidquam, quod curioſitati noſtrae ſatisfaciat, nobis ſuggerunt annales. Iam libera republica eam inſtitui conſueuiſſe, ex CICERONE (k) diſcimus, qui iam anno V. C. IↃLXXXIII. illius meminit, dum ita in Verrem inuehitur: *Quis vmquam dixit iſto modo? quis vmquam eius rei fraudem aut periculum propoſuit edicto, quae neque poſt edictum, neque ante edictum prouideri potuit? Iure, legibus, auctoritate omnium, qui conſulebantur, teſtamentum P. Annius fecerat, non* IMPROBVM, *non* INOFFICIOSVM, *non* INHVMANVM. Immo iam anno IↃXLII eam querelam Romanis haut ignotam fuiſſe, e VALERIO MAXIMO (l) colligo, qui de C. Calpurnio Piſone ita refert: *Egregia quoque eſt* C. CALPVRNII PISONIS, *praetoris vrbis, conſtitutio. Quum enim ad eum Terentius, ab octo filiis, quos in adoleſcentiam perduxerat, ab vno in adoptionem dato exheredatum ſe,* QVERELAM *detuliſſet: bonorum adoleſcentis poſſeſſionem ei dedit, heredesque lege agere paſſus non eſt.* Videmus ergo, iam ad C. Calpurnium Piſonem, praetorem vrbanum, eiusmodi querelam a patre exheredato fuiſſe delatam. Atqui quum tres eius nominis praetores in annalibus occurrant, quorum primus anno V. C. IↃXLII; (m) alter anno IↃLXVII; (n) tertius anno IↃCXLIX (o) praeturam geſſit: facile patet, de primo loqui VALERIVM, ſiquidem alteri non praetura vrbana, ſed quaeſtiones rerum capitalium; tertio Hiſpania ſorte obuenerunt, primus autem vere praetor vrbanus fuit, (p) P. Sulpicio Galba & Cn. Fabio Centumalo Coſſ. id eſt anno IↃXLII. Quae quum ita ſint, iam vltra centum annos ante CICERONEM notam fuiſſe oportet inofficioſi querelam. Ea deinde tam frequenter centumuiros fatigauit, vt nulla magis. Vix vero illuſtrius

(h) Raeuard. *de Auctorit. prud. cap.* XII. *p.* 1021. *Tom.* II. (i) Vinc. Grauina *de ortu & pr. iur. ciu.* § XLIII. *p.* 96. (k) Cicero L. I. *aduerſ. Verrem cap.* XLII. (l) Valer. Max. *lib.* VII. *cap.* VII. *num.* V. (m) Steph. Vin. Pigh. *Annal. lib.* IX. *pag.* 181. (n) Idem *lib.* X. *pag.* 304. (o) Idem *lib.* XIV. *pag.* 151. (p) Patin. *Famil. Rom. ex num. pag.* 56.

eius rei exſtat exemplum, quam T. TETTII VIBONIS, cuius inſcriptio exſtat in hoc marmore apud TOMASINVM: (q)

IOVI O. M.
TETTIVS BIVVO
PRO SALVTE
PETRONII MERVLAE
P. PETRONII F.
V. S.

Quum enim is filium C. Tettium infantem e Petronia ſuſceptum exheredem ſcripſiſſet: irritum id teſtamentum reddidit Auguſtus, filioque ſubuenit. (r) Quam hiſtoriam in commentario ad illud marmor egregie illuſtrat THOM. REINESIVS. (s) Vnde certiſſimum eſt, ſatis antiquam hanc querelam, & ex ipſa libera rep. reliquam eſſe.

§. XII.

Quamuis vero initio non niſi liberis iniuſte exheredatis eo modo ſubueniri coepiſſet: ius tamen illud, ceu fieri ſolet, etiam ad alios, non ſolum agnatos, verum etiam amicos, quos aequitas ſcriptis heredibus anteferendos eſſe ſuadebat, porrectum eſt. Notum eſt, filio in adoptionem dato patrem naturalem haut ſucceſſiſſe, adeoque, defuncto patre adoptiuo, liberrimam ei fuiſſe teſtandi facultatem. Idem ius emancipatis filiis competebat. Quamuis enim ita comparati eſſent emancipationis ritus, vt ante tertiam mancipationem fiduciam interponeret pater naturalis, eaque caueret, vt emtor fiduciarius filium ſibi remanciparet, quo facto pater iura patronatus, adeoque ius ſuccedendi ab inteſtato retinebat: (t) id ius tamen tantum ad ſucceſſionem ab inteſtato pertinebat, neque impediebatur filius adoptiuus, ſui iuris factus, quo minus teſtamentum conderet, & heredes, quos vellet, inſtitueret. Et tamen iam olim, libera adhuc republica, liberorum emancipatorum teſtamenta querela inofficioſi reſcindebantur a patribus naturalibus, ceu exemplum ſupra e VAL. MAXIMO (u) adlatum oſtendit. Nemo porro ignorat, ad liberos hereditatem matris iure XII. tabularum haut pertinuiſſe, quia nec ſuos heredes habere poterant feminae, (x) adeo-

(q) Tomaſin. *de Donar. & Tab. votiu. cap. XXXIII.* (r) Valer. Max. *lib. VII. cap.* VII. § III. (s) Reineſ. *Inſcript. pag.* XXIII. *r.* (t) Cai. *Inſt. lib.* I. *Tit.* VI §. III. §. 3. *Inſt. de legit. agnat. ſucceſſ.* (u) Val. Max. *lib.* VII. *cap.* VII. *num. V.* (x) Vlpian. *Fragm. Tit.* XXVI. *§. VII.*

adeoque anno demum V. C. ↀCCCCXXXI. Iuliano Rufo & Gauio Orphito coſſ. (y) cautum eſſe SC. ORPHITIANO, vt ſine in manum conuentione matrum legitimae hereditates ad filios filiasque pertinerent, excluſis conſanguineis & reliquis cognatis. (z) Et tamen iam multo ante illa tempora liberis a matribus praeteritis querelam inofficioſi permiſſam fuiſſe, e VALERIO MAXIMO (a) & PLINIO (b) conſtat. Aſt praecipue etiam fratribus id datum, vt a fratribus praeteriti querelam inofficioſi inſtituere poſſent, & quidem iam pridem ante latam legem noſtram & CONSTANTINI M. tempora. Auctor enim eſt VALERIVS MAXIMVS, (c) cui ſoli paene, quae de huius querelae antiquitate ſcimus, accepta ferimus, *Pompeium Rheginum, virum transalpinae regionis, quum teſtamento fratris praeteritus fuiſſet, & ad* COARGVENDAM INIQVITATEM *eius binas tabulas teſtamentorum ſuorum in comitio inciſas, habita vtriusque ordinis maxima frequentia recitaſſet, in quibus magna ex parte heres frater eſſet ſcriptus, praelegerenturque ei centies & ſexagies ſeſtertium, multum & diu inter adſentientes indignationi ſuae amicos queſtum, quod ad* HASTAE IVDICIVM *attinuerit, cineres fratris quietos eſſe paſſum.* Senſus eſt, Pompeium Rheginum, a fratre praeteritum, Romam veniſſe, querelam inofficioſi inſtituturum: poſtea tamen, mutato conſilio, cineres fraternos turbare noluiſſe. *Coarguere* itaque *teſtamenti iniquitatem* idem eſt, ac inofficioſi querela agere. *Haſtae* vero *iudicium* non aliud eſt, quam iudicium centumuirale, quemadmodum & *centumuiralem* HASTAM *cogere* dicuntur praetor & decemuiri inſtitibus iudicandis apud SVETONIVM. (d) Iam equidem, quo tempore vixerit Pompeius ille Rheginus, vix conſtat. Attamen, quum ipſe VALERIVS MAXIMVS imperante Tiberio floruerit: facile patet, trecentos minimum annos ante CONSTANTINI M. aetatem fratres iam conſueuiſſe querela inofficioſi aduerſus teſtamenta fraterna experiri, adeoque hunc Imperatorem non primum fratribus hanc querelam permiſiſſe. Id vero etiam ex ipſo iure noſtro conſtat. Dum enim VLPIANVS (e) ait, *omnibus, tam parentibus, quam liberis, de inofficioſo licere diſputare, cognatos vero proprios,*

(y) *Hos coſſ. huic anno adſignant accuratiſſimi faſtorum auctores Henr. Noris Epiſt. Conſul. pag.* 462 *ap. Graeu. Tom.* XI. *Antiqu. Rom.* Ant. Pagi *Crit. ad* Baron. *Annal. ad ann. Chriſti* CLXXVIII. (z) Vlpian. *l. c.* (a) Valer. Max. *lib.* VII. *cap.* VII. §. IV. & *cap.* VIII. §. II. (b) Plin. *lib.* V. *Epiſt.* I. (c) Val. Max. *lib.* VII. *cap.* VIII. §. V. (d) Sueton. *Aug. cap.* XXXVI. (e) Vlpian. *L.* 1. *D. de inoff. teſt.*

qui ſint VLTRA FRATREM, *melius facturos, ſi ſe ſumtibus inanibus non vexarent, quum obtinendi ſpem non habeant:* ſatis ſuperque indicat, fratribus ſuo aeuo licuiſſe aduerſus teſtamenta fraterna de inofficioſo diſputare. Id quod etiam ex alio VLPIANI (f) textu elucet, in quo circa inofficioſi querelam plerumque euenire ait, vt in vna eademque cauſſa diuerſae ſententiae proferantur, in eiusque rei exemplum addit ſpeciem, *ſi* AGENTE FRATRE, *heredes ſcripti diuerſi iuris fuerint.* Immo tanto minus mirandum, fratribus permiſſam eſſe inofficioſi querelam, quanto certius conſtat, veteri iure etiam amicis, bene de defuncto meritis, licuiſſe teſtamentum eius, non quidem tamquam *inofficioſum*, ſed tamquam *ingratum* coarguere, ſi perſonae, nullo beneficio teſtatori cognitae, heredes fuiſſent inſtitutae. VALERIVS MAXIMVS toto capite octauo agit de teſtamentis, *quae rata manſerunt, quum cauſſas haberent, propter quas* RESCINDI *poſſent.* (g) Atqui iisdem accenſet teſtamenta Q. Caecilii, qui, praeterito Lucullo, bene de ſe merito, T. Pomponium Atticum heredem ſcripſerat; (h) T. Marii Vrbinatis, qui Auguſtum Imp. erga ſe beneficentiſſimum, praeterierat; (i) L. Valerii Heptachordi, qui praeteritis aduocatis & patronis ſuis, togatum hoſtem, Cornelium Balbum, inſtituerat; (k) T. Barruli, qui Lentulum Spintherem, ſibi familiariſſimum, nulla ex parte heredem reliquerat, (l) & denique M. Popilii, qui Oppium Gallum, ab ineunte adoleſcentia ſibi coniunctiſſimum, nulla hereditatis parte honorauerat. (m) Hos omnes ergo, licet extranei eſſent, reſcindere teſtamenta potuiſſe, ait VALERIVS, ſi voluiſſent. Quod quo iure facere potuerint, niſi & amicis tum licuiſſet, inofficioſi querelam inſtituere, ego equidem non video. Enimuero poſtea, vt fit, multi ea querela abuti coeperunt, maximeque mali principes, qui non dubitarunt promiſcue reſcindere teſtamenta, in quibus ipſi nulla ex parte heredes ſcripti fuerant. Iam IVLIVM CAESAREM eiusmodi quid ſtatuiſſe, ait NICEPHORVS CALLISTI (n) Refert enim, illum lata lege cauiſſe, vt ſenatorius vir de bonis ſuis teſtari haut poſſet, niſi dimidiam eorum partem principi, qui eo tempore futurus eſſet, reliquiſſet. Sed qui in hiſtoria Romana non ſunt plane hoſpites, id quidem ſibi a NICEPHORO perſuaderi haut patientur. Nondum eo tempore certa lege conſtitutum fuerat, vt

(f) Vlpian. *L.* 24. *D. eod.* (g) Valer. Max. *lib. VII. cap. VIII. princip.* (h) Idem *l. c.* § *V.* (i) Idem § *VI.* (k) Idem §. *VII.* (l) Idem *l. c.* §. VIII. (m) Idem *ibid.* §. *IX.* (n) Niceph. Callist. *Hiſt. Eccl. lib.* III. *cap.* XXXI.

vt respublica vni pareret perpetuo; nec tuliſſet id, Caeſaris ingenium, vt actu eiusmodi tyrannico animi ſententiam proderet. Procul dubio ergo NICEPHORVM Caii praenomen decepit, vt Caium Iulium Caeſarem in Caii Caeſaris locum ſubſtitueret. De eo enim SVETONIVS (o) refert, quod *teſtamento primipilarium, qui ab initio principatus Tiberii neque illum, neque ſe, heredem reliquiſſent, tamquam* INGRATA *reſciderit.* Idem vero deinde ſollemne fuit Neroni, de quo idem SVETONIVS: (p) *Inſtituit*, inquit, *vt* INGRATORVM *in principem teſtamenta ad fiſcum pertinerent: ac ne impune eſſet ſtudioſis iuris, qui ſcripſiſſent vel dictaſſent ea.* Denique & de Domitiano: (q) *Confiſcabantur*, inquit, *alieniſſimae hereditates, vel exiſtente vno, qui diceret, audiſſe ſe ex defuncto, quum viueret, heredem ſibi Caeſarem eſſe.* Quae omnia quum iniquiſſima eſſent: meliores, qui ſequuti ſunt, principes, Traianus puta, Hadrianus & Antonini querelam inofficioſi paſſim reſtrinxerunt. De Hadriano ſane memoriae prodidit SPARTIANVS, (r) cum hereditates eorum, qui liberos haberent, reſpuiſſe, tantum abeſt, vt teſtamenta aliorum, in quibus ipſe fuiſſet praeteritus, tamquam ingrata reſciderit. Idem procul dubio & ſucceſſores fecerunt. Quo factum eſt, vt Alexandri Seueri temporibus ab VLPIANO (s) traditum ſit, ne cognatis quidem vltra fratres, nedum amicis & familiaribus licere de inofficioſo diſputare.

§. XIII.

Et haec quidem de ipſa huius querelae origine & progreſſu monere viſum eſt. Quum vero & vir doctiſſimus, IOANNES VAN DE WATER, (t) ex inſtituto hanc rem egerit: licebit iam ea, quae ipſi in mentem venerunt, paullo accuratius expendere, vt, an acu rem ſemper tetigerit, eo clarius perſpici poſſit. Primo ergo dum huius querelae originem ad centumuiros refert, mea quidem ſententia, non parum errat. Quamuis enim centumuiri de hereditatibus cognoſcerent, non tamen licebat iis, tamquam iudicibus, nouas actiones vel inuenire, vel praetoris ad exemplum edictis proponere. Querela vera inofficioſi ab iis admiſſa eſt ideo, quod color, quo illam obducere ſolebant, efficeret, vt ex XII. tabulis fluere, aut ſaltim iisdem haut repugnare videretur. Addit equidem vir clariſſimus, ſtante republica, fictum illum dementiae colo-

(o) Sueton. *Calig. cap. XXXVIII.* (p) Sueton. *Neron. cap. XXXII.* (q) Sueton. *Domit. cap. XII.* (r) Spartian. *vit. Hadr. cap.* XVIII. (s) Vlpian. *L. 1. D. de inoff. teſt.* (t) Io. vande Water *Obſeru. lib. I. cap. XI.*

colorem nondum inualuiſſe, excogitatum quippe a iureconſultis, quos aetas Iulii Caeſaris & Auguſti admirata ſit. Sed haec quidem nullum, niſi in dicentis auctoritate, inueniunt praeſidium. Vnde enim didicit vir eruditiſſimus, ea demum aetate hunc colorem inualuiſſe? Siue ipſam querelam ſtante republica ignotam fuiſſe exiſtimat, ſiue colorem hunc demum poſtea acceſſiſſe credit. Vtrumque falſum eſſe adparet. Ad illud enim quod attinet, alia omnia iam ſupra ex CICERONE & VALERIO MAXIMO demonſtrauimus. Hoc vero ſi ſtatuit VAN DE WATER, ſcire velim, quo iure, ſalua lege XII. tabularum, haec querela, libera adhuc republica, admitti potuerit? Accedit, quod ipſe doctiſſimus auctor quartae legitimae originem cum CLAVDIO CHIFLETIO, (u) IANO A COSTA, (x) & ANT. SCHVLTINGIO, (y) ad legem Falcidiam refert, quam Cn. Domitio Caluino & C. Aſinio Pollione Coſſ. anno V. C. IↃCCXIV. latam eſſe, vel ex DIONE (z) conſtat. Si vero ineunte Auguſti principatu haec quarta legitima inualuit, quid opus erat colore iſto fictae dementiae? Cur poſt ea demum tempora de inueniendo iſto laborauerint? quum longe expeditius liberis ſuppeteret agendi fundamentum, quod ſcilicet legitimam hereditatis paternae portionem non haberent. Quare non praeſtitiſſe arbitror virum doctiſſimum, quod inſcriptio iſtius obſeruationis, ceteroquin eruditiſſimae, promittit; ſiquidem de origine querelae inofficioſi eiusque aetate vix quidquam, quod ſit operae pretium, attulit, & vbique coniecturas potius, quam argumenta vendidit lectoribus.

§. XIV.

Redimus iam ad querelam inofficioſi fratribus competentem, quam iam ante CONSTANTINI M. tempora vſu frequentatam eſſe, ſupra demonſtrauimus. Iam ſcire noſtra intereſt, quibus demum conditionibus a fratribus inſtitui potuerit, & quid noui ea in re CONSTANTINI M. conſtitutione inuectum ſit? Sunt, qui praelationem tantum turpium perſonarum ab hoc imperatore prohibitam exiſtimant, quum ante hanc conſtitutionem contra quoscunque heredes extraneos agi a fratribus potuerit. Sed e VALERIO MAXIMO (a) conſtat, iam olim, libera adhuc rep. praecipue a centumuiris quaeſitum eſſe in hac cauſſa, an perſona humilis vel turpitudine inſignis propinquis fuerit praelata. Hinc vbi de

(u) Claud. Chifflet. *de legitima port. Cap. III.* (x) Ian. a Coſta *ad princ. Inſt. de inoff. teſt.* (y) Ant. Schulting. *Iurispr. anteiuſtin. p.* 381. (z) Dio Caſſ. *Lib. XLVIII. p.* 430. (a) Valer. Max. *Lib. VII. Cap. VII. §. VI. & VII.*

de Pompeio Rhegino, inofficioſi querela contra fratris tabulas acturo, loquitur, ſtatim addit: *Et erant ab eo inſtituti heredes, neque ſanguine patrio pares, neque proximi, ſed & alieni &* HVMILES, *vt non ſolum flagitioſum ſilentium, ſed etiam* PRAELATIO *contumelioſa videri poſſet.* (b) At poſtea non tam de vilitate heredum, quam ſtatu eorumdem quaeri coepit, ſi quando a fratribus de inofficioſo diſputaretur. Tum demum enim victoriam ſibi ſpondere poterant fratres praeteriti, ſi quis vel *ſeruilis conditionis*, vel *non municeps* heres fuiſſet inſtitutus. Diſcimus hoc ex fragmento PAVLLI, (c) in quo primus IAC. GOTHOFREDVS (d) haec antiqui iuris veſtigia notauit. Ait enim ibi iureconſultus: *Quantum ad inofficioſi liberorum vel parentum querelam pertinet, nihil intereſt, quis ſit heres ſcriptus, ex* LIBERIS, *an* EXTRANEIS, *vel* MVNICIPIBVS. Quae verba διὰ διαστολὴν nihil indicant aliud, quam in fratrum querela permultum interfuiſſe, liberne, an extraneus vel municeps in tabulis heres ſcriptus fuerit. Fratribus ergo, ceu ex hac quantiuis pretii lege adparet, anteferri non poterant SERVI, etiam cum libertate inſtituti, tam leuis quippe exiſtimationis, vt non hominibus, ſed rebus mancipi, vel poſſeſſionibus accenſerentur, (e) vnde notum illud IVVENALIS: (f)

O demens, ita ſeruus HOMO *eſt?*

Nec magis fratribus praeferendi videbantur EXTRANEI; quo vocabulo quidem alias in iure noſtro adpellantur, quicumque teſtatoris iuri ſubiecti non ſunt, vel certe, qui nullo ei cognationis vinculo iuncti: (g) ſed neutram tamen vocabuli notionem hic locum inuenire arbitror. Quid enim opus erat monere, fratribus anteferri potuiſſe liberos ſuos? Aut ſi contra omnes, nulla propinquitate ſanguinis iunctos, querela hac experiri licuit fratribus, quid opus fuit, ſeruos & non municipes ſeparatim nominare, quum vtrique iam extraneorum nomine contineantur? Exiſtimauerim itaque, *extraneum* hic a PAVLLO opponi municipi, eumdemque adeo eſſe ac *non municipem.* SEXTVS enim POMPEIVS, (h) veterum verborum peritiſſimus, EXTRARIVM eſſe ait, *qui extra forum, ſacramentum, iusque ſit*, id eſt, qui nec eodem foro vtatur, nec eidem municipali reip. ſacramentum dixerit, nec denique particeps ſit reliquo-

(b) Idem *Lib. VII. cap. VIII. §. IV.* (c) Paul. *L. 31. §. 1. D. de inoff. teſt.* (d) Gothofr. *ad L. 1. C. Theod. de inoff. teſt. Tom. I. p. 173.* (e) Vlpian. *Fragm. Tit. XIX. §. I.* Bynkersh. *de rebus mancipi & nec mancipi Cap. V. p. 115. opuſc.* (f) Iuuenal. *Sat. VI. v. 221.* (g) Briſſon. *de verb. Signif. voce Extraneus.* (h) Sext. Pompei. *de verb. veter. p. 1323. edit.* Dion. Gothofr.

Digitized by Google

quorum eiusdem municipii iurium. *Extrarios* vero & *extraneos* in iure noſtro promiſcue vſurpari, ex textibus conſtat quam plurimis. (i) Et alibi etiam in iure noſtro EXTRANEI ſunt homines alterius prouinciae, (k) ceu obſeruauit LVC. VAN DE POLL. (l) Ex quo ſatis patet, cur extraneis municipes opponat PAVLLVS, negetque, fratres de inofficioſo diſputare poſſe, niſi vel ſeruus vel extraneus heres fuerit inſtitutus; quum contra ea in liberis perinde fuerit, liberne an ſeruus, extraneus an municeps, heres fuiſſet ſcriptus. Atque inde ſimul inſignem lucem capit fragmentum VLPIANI, (m) vbi *circa hanc querelam plerumque euenire ait, vt in vnu atque eadem cauſſa diuerſae ſententiae proferantur*, additque exemplum, ſi FRATRE *agente*, *heredes ſcripti* DIVERSI IVRIS *fuerint*, tunc enim fieri, *vt pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus, deceſſiſſe videatur frater defunctus*. Species enim, qua haec lex illuſtranda, non alia eſt, quam ſi quis, fratre praeterito, heredes quosdam ſeruos, quosdam liberos, cosque alios extraneos, alios municipes inſtituerit. Tunc enim reſciſſo teſtamento, pro ea parte, qua ſerui & extranei inſtituti, cadebat heredis inſtitutio; pro altera, qua liberi homines, iique municipes, ſcripti, rata ac firma habebatur, adeoque teſtator pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus, videbatur deceſſiſſe. Hoc eſt illud ius antiquum, quod proxime ante CONSTANTINVM circa querelam inofficioſi viguiſſe, accurate, vt ſolet, oſtendit GOTHOFREDVS. Enimuero diuortium ab hac opinione denuo facit IO. VANDE WATER, (n) qui haec omnia gratis a GOTHOFREDO tradi exiſtimat. Praeterquam enim, quod ex multis digeſtorum legibus (o) conſtet, fratribus nulla addita limitatione querelam hanc fuiſſe permiſſam, ante Conſtantinum M. nec e PAVLLI quidem & VLPIANI textibus, quos Gothofredus adlegauit, colligi poſſe exiſtimat, fratribus tantum aduerſus ſeruos & extraneos querelam competiiſſe, quandoquidem in poſteriore alia ſpecies, vbi ſcripti heredes aliud atque aliud ius ſortiantur, fingi poſſit, ex priore vero non niſi ἐκ διαστολῆς ratiocinetur GOTHOFREDVS, qualia argumenta in iure valde periculoſa eſſe ſoleant. Sed vereor, vt victas manus date cogatur GOTHOFREDVS. Leges, quas allegat WATERVS, fratrum tantum obiter memine-

(i) L. 36. *D. de bon. libert.* L. 78. *pen. D. de Legat.* 2. (k) L. 3. *D. de Offic. praeſid. iuncta* L. 11. *D. de cuſtod. & exhib. reor.* (l) Luc. vande Poll. *de Exhered. cap.* LXI. §. *VI. p.* 441. (m) Vlpian. L. 24. *D. de querel. inoff.* (n) Io. vande Water *Obſ. lib.* I. *cap. XII. p.* 70. (o) L. 1. L. 6. *princ. L.* 8. §. 5. *D. de inoff. teſtam.* L. 21. *C. eod.*

nerunt, limitationem vero, qua eorum querela reſtringenda ſit, neque addunt, neque aliquam fuiſſe negant. In LEGE XXIV. D. DE INOFF. TEST. ſpeciem quidem aliquam fingi poſſe adfirmat, ſed eam audire ego, quam fingere malim. *Multa,* inquit WATERVS, *accidere poſſunt, quibus heredes aliud atque aliud ius ſortiri debeant. Fac, tribunalia centumuirorum diuiſa eſſe, & in illo fratrem agentem vincere, in altero ſuccumbere. Vid.* Plin. 6. *Epiſt.* 33. *vbi hoc & ſimilibus exemplis liquidum fecit* Anton. Faber. *in Rationalib. ad h. l.* Sed fingamus, quod fingi vult WATERVS, diuiſa eſſe centumuirorum conſilia, in altero fratrem ſuperiorem; in altero inferiorem diſcedere: an ideo heredes ſcripti dici poſſunt DIVERSI IVRIS? Homines *diuerſi iuris*, mea quidem ſententia, non ſunt, qui diuerſas ſententias in iudicio audiunt, ſed qui non vnius eiusdemque ſtatus ſunt, adeoque ratione ſtatuum illorum diuerſis iuribus vtuntur, v. c. ſerui ac liberi, extranei ac municipes, peregrini & ciues. Quod ad PAVLLI textum attinet, non ignorare quidem ait his ſacris initiatos, argumenta ἐκ διαστολῆς petita eſſe valde periculoſa: ſed aut non initiatus ſum his myſteriis, aut argumentum ἐκ διαστολῆς, ſi plura membra fingi nequeant, omnium firmiſſimum eſt. Hinc ſi quis dixerit: *in codicillis nihil intereſſe, teſtes ſollemniter rogati ſint, nec ne:* ego quidem non video, quid periculi ſubſit, ſi ἐκ διαστολῆς inde colligam, in teſtamento teſtes ſollemniter eſſe rogandos. Suo ergo more & hic agit IO. VANDE WATER, dum Gothofredum, argumentis firmiſſimis ſubnixum, ſolis coniecturis profligare contendit.

§. XV.

Iam facile adparebit, quid vel noui ſanxerit, vel e veteri iure retinuerit CONSTANTINVS. Non enim tam nouum ius inuexit, quam vetus in vſum reuocauit. Quum enim proxime ante ſua tempora ſolos ſeruos & extraneos, id eſt, non municipes, fratribus anteferri haut poſſe intelligeret: maluit Imperator, vt ſecundum antiquam obſeruantiam tum demum fratribus liceret defunctorum fratrum teſtamenta reſcindere, ſi perſonae, quibus inuſtas eſſe conſtiterit turpitudinis notas, heredes ſcriptae fuiſſent. Denuo hic in alia omnia diſcedit IO. VANDE WATER, (p) exiſtimans, iam olim fratribus germanis hanc querelam competiiſſe, & competere etiamnum, ſiue turpis, ſiue alia quaecumque honeſta perſona fuerit heres ſcripta, adeoque hac in ſpecie nullum

(p) Io. vande Water *Obſeru. lib. XII. cap. I. pag.* 67.

Digitized by Google

inter parentes, liberos & fratres germanos interceſſiſſe diſcrimen: CONSTANTINVM vero id ius porrexiſſe etiam ad fratres conſanguineos, ſed ita, vt iis non niſi ea lege hanc querelam conceſſerit, ſi turpis perſona illis fuerit praelata. Enimuero nec hac in re admittenda videtur viri eruditiſſimi ſententia. In ipſa enim genuina CONSTANTINI M. epiſtola, quam ſupra e CODICE THEODOSIANO (q) protulimus, non conſanguineorum ſed *germanorum* fratrum fit mentio: *Fratres vterini*, inquit Imperator, *ab inoſſicioſi actionibus arceantur, & GERMANIS tantummodo fratribus aduerſus eos duntaxat inſtitutos heredes, quibus inuſtas conſliterit eſſe notas deteſtabilis turpitudinis, agnatione durante, ſine auxilio praetoris petitionis aditus referetur.* Iam equidem in aurem nobis dicit vir laudatiſſimus, per germanos hic ſignificari conſanguineos, ſeu eodem patre ſaltim progenitos, eamque notionem tum iuris tum litterarum auctoribus frequentiſſimam eſſe, e CVIACIO, (r) IAC. GOTHOFREDO, (s) & ECKIO (t) obſeruat: verum, quamuis id facile largiamur, nec negemus, vere conſanguineos intellexiſſe CONSTANTINVM: nemo tamen ſibi aeque facile perſuadebit, hoc ambiguo vocabulo vſurum fuiſſe imperatorem, ſi germanos a conſanguineis diſtinguere voluiſſet. Germanos fratres ait de inoſſicioſo diſputare poſſe, ſi turpis perſona fuerit inſtituta: vterinis vero id concedi poſſe, negat. Quis ergo ex his verbis eum ſenſum eliciet, germanos ſemper; vterinos numquam; conſanguineos, turpi duntaxat perſona herede ſcripta, agere poſſe? Non ergo de diſcrimine germanorum & conſanguineorum agit Imperator, ſed germanorum nomine & germanos proprie ſic dictos, & conſanguineos complectitur, iisque querelam inoſſicioſi, more maiorum, concedit, ſi turpis perſona illis praelata fuerit. Id vero nouum plane eſt, quod turpibus perſonis etiam leui nota adſperſas, & libertinae conditionis homines iunxit: cuius rei quas rationes habuerit, eadem nobis cura in poſterum diſpiciendum videtur.

§. XVI.

Vt ergo de hac etiam quaeſtione diſſeramus, ipſa huius legis ratio non aliunde rectius, quam ex ipſis legis verbis, intelligi poterit. Genuina vero, quae in CODICE THEODOSIANO (u) ſupereſt, CONSTANTINI M. epiſtola ea omnia fratribus tradi iubet, QVAE PER TVRPITVDINEM AVT

(q) *L.* 1. C. Theod. *de inoff. teſt.* (r) Iac. Cuiac. *Obſeru. lib. XI. cap. XXVI.* (s) Iac. Gothofred. *ad d. L.* 1. Cod. Theod *eod.* (t) Eck *in Princip. Pandect. ad tit. de grad. & adfin. in fin.* (u) *L.* 3. Cod. Theod. *de inoffic. teſtam.*

AVT ALIQVAM LEVEM NOTAM CAPERE NON POSSIT INSTITVTVS. Ex his vero verbis manifeſtum eſt, legem quamdam exſtitiſſe, qua cautum fuerit, vt perſonae turpes, vel leuiter ſaltim notatae, incapaces quarundam hereditatum eſſent, & ad hanc ipſam legem reſpicere CONSTANTINVM. Non enim iubet, vt perſonae turpes inſtitutae in poſterum nihil capiant, fratre defuncti adhuc ſuperſtite: ſed perſonas quasdam fratribus anteferri vetat, & eas quidem, quae iam tum *per turpitudinem vel aliquam leuem notam capere non poſſint.* Ex quo conſequitur, vt legem aliquam, qua perſonae eiusmodi ab hereditatibus quibusdam arceantur, in animo habuerit CONSTANTINVS. Idem ex altera quoque eiusdem epiſtola (x) colligitur, qua fratres de inofficioſo disputare ſinit aduerſus perſonas, QVIBVS INVSTAS ESSE CONSTITERIT NOTAS DETESTABILIS TVRPITVDINIS. Quo loco vox *deteſtabilis* non aliud videtur denotare quam *inteſtabilis.* Haec enim vocabula promiſcue ſolent vſurpari apud veteres. Quomodo vero conſtare potuit, perſonis quibusdam inuſtas eſſe notas deteſtabilis turpitudinis, niſi lex quaedam hac de re exſtitiſſet? Atqui nulla vmquam lex perſonas quasdam ob turpitudinem capere vetuit, quam PAPIA POPPAEA, in qua multa de ſolidi capacitate, maxime inter virum & vxorem, turpitudine aut leui nota inſignitam cauta fuerant. Quare ex ea demum lucem foenerabimur legi CONSTANTINI.

§. XVII.

Scilicet antiquiſſimis temporibus, fluctuante adhuc inter patricios & plebem republica, non erat inter vtrumque ordinem matrimoniorum communio. In ipſis enim XII. Tabulis lege cautum fuerat, PATRIBVS CVM PLEBE CONNVBII IVS NE ESSET. (y) Poſtea, quum plebs ſatis animaduerteret, legem illam ad ſtabiliendum patriciorum dominatum diſſociandosque ciuium animos vnice eſſe comparatam: anno ab V. C. CCCVIII. inter tribunicios C. Canuleii tumultus lex perlata eſt, vt promiſcua in poſterum eſſent inter patricios plebemque coniugia. (z) Quamuis vero ex eo tempore, maxime, quum plebeii honores, magiſtratus, ſacerdotia patriciis extorſiſſent, ſatis frequenter gente ſua enuberent patriciae, nec raro patricii, & qui poſtea nouum ordinem conſtituere coeperunt, ſenatorii viri plebeias domum ducerent: non ferebat

(x) *L.* 1. Cod. Theod. *de inoff. teſtam.* (y) Dionyſ. *Halic. lib. X. Antiqu. Rom. extremo.* (z) Liuius *lib. IV. cap. V.*

Digitized by Google

inter parentes, liberos & fratres germanos interceſſiſſe diſcrimen: CONSTANTINVM vero id ius porrexiſſe etiam ad fratres conſanguineos, ſed ita, vt iis non niſi ea lege hanc querelam conceſſerit, ſi turpis perſona illis fuerit praelata. Enimuero nec hac in re admittenda videtur viri eruditiſſimi ſententia. In ipſa enim genuina CONSTANTINI M. epiſtola, quam ſupra e CODICE THEODOSIANO (q) protulimus, non conſanguineorum ſed *germanorum* fratrum fit mentio: *Fratres vterini*, inquit Imperator, *ab inofficioſi actionibus arceantur*, *&* GERMANIS *tantummodo fratribus aduerſus eos duntaxat inſtitutos heredes, quibus inuſtas conſtiterit eſſe notas deteſtabilis turpitudinis, agnatione durante, ſine auxilio praetoris petitionis aditus referetur.* Iam equidem in aurem nobis dicit vir laudatiſſimus, per germanos hic ſignificari conſanguineos, ſeu eodem patre ſaltim progenitos, eamque notionem tum iuris tum litterarum auctoribus frequentiſſimam eſſe, e CVIACIO, (r) IAC. GOTHOFREDO, (s) & ECKIO (t) obſeruat: verum, quamuis id facile largiamur, nec negemus, vere conſanguineos intellexiſſe CONSTANTINVM: nemo tamen ſibi aeque facile perſuadebit, hoc ambiguo vocabulo vſurum fuiſſe imperatorem, ſi germanos a conſanguineis diſtinguere voluiſſet. Germanos fratres ait de inofficioſo diſputare poſſe, ſi turpis perſona fuerit inſtituta: vterinis vero id concedi poſſe, negat. Quis ergo ex his verbis eum ſenſum eliciet, germanos ſemper; vterinos numquam; conſanguineos, turpi duntaxat perſona herede ſcripta, agere poſſe? Non ergo de diſcrimine germanorum & conſanguineorum agit Imperator, ſed germanorum nomine & germanos proprie ſic dictos, & conſanguineos complectitur, iisque querelam inofficioſi, more maiorum, concedit, ſi turpis perſona illis praelata fuerit. Id vero nouum plane eſt, quod turpibus perſonis etiam leui nota adſperſas, & libertinae conditionis homines iunxit: cuius rei quas rationes habuerit, eadem nobis cura in poſterum diſpiciendum videtur.

§. XVI.

Vt ergo de hac etiam quaeſtione diſſeramus, ipſa huius legis ratio non aliunde rectius, quam ex ipſis legis verbis, intelligi poterit. Genuina vero, quae in CODICE THEODOSIANO (u) ſupereſt, CONSTANTINI M. epiſtola ea omnia fratribus tradi iubet, QVAE PER TVRPITVDINEM

AVT

(q) *L.* 1. C. Theod. *de inoff. teſt.* (r) Iac. Cuiac. *Obſeru. lib. XI. cap. XXVI.* (s) Iac. Gothofred. *ad d. L.* 1. Cod. Theod. *eod.* (t) Eck *in Princip. Pandect. ad tit. de grad. & adfin, in fin.* (u) *L.* 3. Cod. Theod. *de inoffic. teſtam.*

AVT ALIQVAM LEVEM NOTAM CAPERE NON POSSIT INSTITVTVS. Ex his vero verbis manifeſtum eſt, legem quamdam exſtitiſſe, qua cautum fuerit, vt perſonae turpes, vel leuiter ſaltim notatae, incapaces quarundam hereditatum eſſent, & ad hanc ipſam legem reſpicere CONSTANTINVM. Non enim iubet, vt perſonae turpes inſtitutae in poſterum nihil capiant, fratre defuncti adhuc ſuperſtite: ſed perſonas quasdam fratribus anteferri vetat, & eas quidem, quae iam tum *per turpitudinem vel aliquam leuem notam capere non poſſint.* Ex quo conſequitur, vt legem aliquam, qua perſonae eiusmodi ab hereditatibus quibusdam arceantur, in animo habuerit CONSTANTINVS. Idem ex altera quoque eiusdem epiſtola (x) colligitur, qua fratres de inofficioſo disputare ſinit aduerſus perſonas, QVIBVS INVSTAS ESSE CONSTITERIT NOTAS DETESTABILIS TVRPITVDINIS. Quo loco vox *deteſtabilis* non aliud videtur denotare quam *inteſtabilis.* Haec enim vocabula promiſcue ſolent vſurpari apud veteres. Quomodo vero conſtare potuit, perſonis quibusdam inuſtas eſſe notas deteſtabilis turpitudinis, niſi lex quaedam hac de re exſtitiſſet? Atqui nulla vmquam lex perſonas quasdam ob turpitudinem capere vetuit, quam PAPIA POPPAEA, in qua multa de ſolidi capacitate, maxime inter virum & vxorem, turpitudine aut leui nota inſignitam cauta fuerant. Quare ex ea demum lucem foenerabimur legi CONSTANTINI.

§. XVII.

Scilicet antiquiſſimis temporibus, fluctuante adhuc inter patricios & plebem republica, non erat inter vtrumque ordinem matrimoniorum communio. In ipſis enim XII. Tabulis lege cautum fuerat, PATRIBVS CVM PLEBE CONNVBII IVS NE ESSET. (y) Poſtea, quum plebs ſatis animaduerteret, legem illam ad ſtabiliendum patriciorum dominatum diſſociandosque ciuium animos vnice eſſe comparatam: anno ab V. C. CCCVIII. inter tribunicios C. Canuleii tumultus lex perlata eſt, vt promiſcua in poſterum eſſent inter patricios plebemque coniugia. (z) Quamuis vero ex eo tempore, maxime, quum plebeii honores, magiſtratus, ſacerdotia patriciis extorſiſſent, ſatis frequenter gente ſua enuberent patriciae, nec raro patricii, & qui poſtea nouum ordinem conſtituere coeperunt, ſenatorii viri plebeias domum ducerent: non ferebat

(x) *L.* 1. Cod. Theod. *de inoff. teſtam.* (y) Dionyſ. *Halic. lib. X. Antiqu. Rom. extremo.* (z) Liuius *lib. IV. cap. V.*

rebat tamen Romana grauitas, vt ingenuus ſanguis ſeruarum libertinarumque vt & turpium perſonarum commercio contaminaretur. Hinc ex LIVIO (a) diſcimus, Hiſpalae Fecenniae libertinae ſc. eſſe conceſſum, vt nubere poſſet ingenuo. Quali ſ. c. ſane haut fuiſſet opus, ſi licita tum fuiſſent inter ingenuos & libertinas connubia. Enimuero ex quo inter ciuiles tumultus in peius ire coeperat vetus Romanorum diſciplina: eo ſenſim res redierat, vt & ſenatorii ordinis viri, nedum reliqui ingenui, libertinas, lenas, aliasque ex vltima faece mulierculas ducerent. M. ſane Antonio grauiter id exprobrat CICERO, (b) quod in libertinae haeſerit amplexibus. *Sed hoc*, inquit, *a te commemoratum puto, vt te infimo ordini commendares, quum te omnes recordarentur* LIBERTINI GENERVM, *& liberos tuos nepotes Q. Fadii libertini hominis.* Quod exemplum quin plures alii tunc ſequuti ſint, dubitare nos haut patitur temporum illorum conditio.

§. XVIII.

Ne itaque in publicum dedecus vergeret illa nuptiarum licentia: Auguſtus primo quidem anno v. c. IↃCCXXV. legem Iuliam de maritandis ordinibus tulit, (c) quam ita deſcribit HORATIVS: (d)

> *Diua producas ſobolem, patrumque*
> *Proſperes decreta ſuper iugandis*
> *Feminis, prolisque nouae feraci*
> *Lege marita.*

Enimuero quum hanc legem iterum iterumque tuliſſet Auguſtus, eamque, SVETONIO (e) teſte, prae tumultu recuſantium perferre non poſſet, niſi demta lenitaue parte poenarum, & vacatione triennii data, auctisque praemiis: demum anno IↃCCLXII. lex perlata eſt, M. PAPIO MVTILO & Q. POPPAEO SECVNDO (f) COSS, ex Kal. Iul. ſuffectis, ceu marmora capitolina apud STEPH. VIN. PIGHIVM (g) oſtendunt, vnde ea lex PAPIA POPLOEA; &, quia ſimul lex Iulia de maritandis ordinibus in illam migrauerat, IVLIA & PAPIA dicta eſt. Ea itaque cautum eſt inter cetera, *vt omnibus ingenuis, praeter ſenatores, eorumque liberos, liber-*

(a) Liuius *lib. XXXVIII. cap. VI.* (b) Cic. *Philipp. II. cap. II.* (c) Dio Caſſ. *lib.* LIV. *p.* 608. (d) Horat *Epod. XVIII. v.* 17. (e) Sueton. *Auguſt. cap. XXXIV.* (f) *Non* Secundus *ſed* SECVNDINVS *vocatur in nummis apud Hub. Golz. Faſt. Conſ. & triumph. p.* 229 *& ſequ.* (g) Pigh. *Annal. Rom. p.* 19.

libertinam vxorem habere licèret. (h) Ceterum ipſa legitima huius capitis verba partim PAVLLVS (i) ſeruauit, partim ex aliis auctoribus reſtituit GOTHOFREDVS, (k) ex iisque intelligimus, I. ſenatoribus eorumque filiis, nepotibusque ex filio, pronepotibusque ex nepotibus filio natis interdictum eſſe connubio cum libertinis, iisque, quae ipſae, quarumue pater materue artem ludicram faceret fecerit, vt & earum, quae palam quaeſtum corpore facerent fecerint. Deinde ex iisdem fragmentis diſcimus II. ſenatorum filias neptesque ex filio, proneptesque ex nepotibus filio natis, per hanc legem nubere haut potuiſſe libertinis, iisque, qui ipſi, quorumue pater materue artem ludicram facerent fecerint. Denique III. eadem lex reliquis ingenuis libertinas quidem vxores permittebat, (id quod DIONE (l) teſte ideo tum e republica viſum eſt, ὅτι πλεῖον τὸ ἄῤῥεν τοῦ θήλεως τοῦ εὐγενοῦς ἦν: *quoniam maſculi ingenui numerum ingenuarum feminarum multo anteibant.*) iisdem tamen interdicebat nuptiis cum lenis, a lenone lenaue manumiſſis, iudicio publico damnatis, in adulterio deprehenſis, & ſi quae artem ludicram facerent fecerint. (m) Licebat ergo ex eo tempore ingenuo etiam minori libertinam vxorem ducere, quin & matrimonii cauſſa ancillam manumittere. Quod ius non e lege Aelia Sentia, ceu ex male intellecto INSTITVTIONVM loco (n) vulgo colligunt, ſed ex SC. quodam, ad legem Papiam Poppaeam confecto, (o) profectum eſt. Hinc ex eo tempore non pauca exſtant vetuſta marmora, in quibus haec & ſimilia legimus: (p) SALVIAE NYMPHIDIAE LIBERTAE SVAE ET CONIVGI OPTIMAE B. M. DE SE & L. item: SEPTIMVS IVLIANVS CONIVGI & LIBERTAE KARISSIMAE. item L. AEBVTIVS FELIX FECIT SIBI ET HELPIDI LIB. CONIVGI KARISSIMAE. Enimuero non omnibus promiſcue libertinis iungi ingenuos volebant Romani. Hinc tametſi patronus honeſte duceret libertam: tantum tamen abeſt, vt liberto licuerit patronae, patroniue vxoris vel filiae adfectare nuptias, vt potius, ſi id conatus eſſet, pro dignitate perſonae metalli poena, vel operis publici, PAVLLO (q) teſte,

(h) Dio Caſſ. *lib. LIV. p.* 608. Caius L. 22. *D. de nupt.* (i) L. 44. *D. de ritu nupt.* (k) Gothofred. *Leg. Pap. Popp. p.* 27. (l) Dio Caſſ *lib. LIV. pag.* 608. (m) L. 43. *de ritu nupt.* (n) §. 5. *Inſt. qui & ex quib. cauſſ. manum. non licet.* (o) *Tempore Legis Aeliae Sentiae latae nondum libera erant inter ingenuos & libertinas matrimonia. Ex SC. quodam id tui eſſe, patet ex* L. 13. *fin. D. de manum. vind.* (p) Reineſ *Inſcript. pag.* ↄCCLIX. *n.* 131. *p.* ↄCCLX. & ↄCCLXXIII. (q) Paull. *Recept. Sent. lib.* II. *Tit.* XIX. §. IX.

teſte, coerceretur, niſi forte ipſa perſonae vilitas hanc ſeueritatem videretur diſſuadere. (r) Multo minus ingenuis viris ducere licebat *lenas*, ipſa quaeſtus turpitudine infames, *a lenone lenaue manumiſſas*, quippe quae quaeſtum corpore feciſſe & publicae patuiſſe libidini praeſumebantur, *publico iudicio damnatas, vel in adulterio deprehenſas*, quibus ne mica quidem exiſtimationis ſupererat, & *quae* denique *artem ludicram vel facerent* in praeſente, *vel* olim *feciſſent:* nam & hunc quaeſtum tamquam turpem & honeſtis feminis indignum adſpernatos eſſe Romanos, vel e CORNELIO NEPOTE (rr) diſcimus.

§. XVIIII.

Quum vero lex, ſanctione poenali haut munita, imperfecta ſit: (s) poenas haut leues illis minatur lex PAPIA POPPAEA, qui ſe eiusmodi perſonarum connubio commercioque polluiſſent. Praeterquam enim, quod liberi, ex eiusmodi matrimonio quaeſiti, natiue ſui heredes non eſſent, (t) nec parentibus prodeſſent ad conſequenda fecunditatis praemia: (u) ipſi etiam coniuges *neque hereditatem, quae eis lege obueniſſet, neque legatum, neque inter ſe quidquam capiebant.* Qua de re praeclarus exſtat VLPIANI (x) locus, quem, quia ad interpretandam legem noſtram egregie facit, integrum adſcribere iuuat: *Aliquando nihil inter ſe* CAPIVNT *coniuges: id eſt, ſi contra legem Iuliam Papiamque Poppaeam contraxerint matrimonium, verbi gratia, ſi* FAMOSAM *quis vxorem duxerit, aut* LIBERTINAM *ſenator.* Nec inter ſe tantum nihil capiebant coniuges eiusmodi impares, ceu ex VLPIANO quis poſſet colligere, ſed ne hereditates quidem legitimas, & legata, ab aliis ſibi relicta, accipiebant, vt ex fragmentis quibusdam veterum iureconſultorum (y) acute colligit IAC. GOTHOFREDVS. (z)

§. XX.

His ergo praemiſſis, iam non adeo difficile explicatu videbitur, quales in lege noſtra ſint perſonae, quae per TVRPITVDINEM, aut ALIQVAM LEVEM NOTAM CAPERE NON POSSVNT? Non aliae videlicet, quam quas lex PAPIA POPPAEA notauerat. Per *turpitudinem* capere non poterant perſonae, quarum a nuptiis quosuis ingenuos abſtinere oportebat: vnde

(r) Papinian. *L.* 13. *D. de ritu nupt.* (rr) Corn. Nep. *praefat.* §. IV. V. (s) Vlpian. *Fragm. Tit. I. §. I.* (t) Paull. *Recept. Sent. lib.* IV. *Tit.* VIII. §. IV. (u) *Lib. XXXVII.* §. VII. *D. de oper. libert.* (x) Vlpian. *Fragm. Tit. XVI.* §. II. (y) *Lib.* 130. *D. de verb. ſignif.* L. 79. *D. de adquir. heredit.* L. 38. *D. de mort. cauſſ. donat.* (z) Iac. Gothofr. *Leg. Pap. Popp. cap.* IV. *p.* 276.

vnde ab VLPIANO etiam FAMOSAE adpellantur. Propter *aliquam vero leuem notam* omnes illi, quibus ſenatores ſenatorumque filii & filiae honeſte iungi non poterant. Iam pridem enim inter infamiam vel turpitudinem, & leuem notam, diſcrimen ſtatuerant Romani. Accurate illud obſeruat NEPOS, (a) dum ait: *Quae omnia apud nos partim* INFAMIA, *partim* HVMILIA *atque ab honeſtate remota ponuntur:* vbi humile nihil aliud quam leuem notam ſignificare, ex antecedentibus verbis, vbi de mulieribus, artem ludicram facientibus, loquitur, clariſſime adparet. Eodem modo diſtinguit VLPIANVS: (b) *Si perſona honeſta ſit, remittitur ei ſatisdatio, & maxime ſi ſubſtantia modica ſit: ſi autem patroni perſona* VVLGARIS *vel* MINVS HONESTA *ſit, ibi dicendum eſt, ſatisdationem locum habere.* Hic quoque perſonae *minus honeſtae* ſunt infames; *vulgares* leuiter notatae. Alia exempla addere nihil attinet. Prouide ergo Auguſtus ingenuos infamibus; ſenatores & ſenatorum poſteros humilibus, vulgaribus vel leuiter notatis iungi prohibuit. Et hi ipſi ſunt, quos *per turpitudinem vel levem notam capere non poſſe* ait CONSTANTINVS, quosque ideo & fratribus anteſerri vetat.

§. XXI.

Per turpitudinem ergo capere haut poterant LENÆ, ac, quod par ratio exigit, LENONES, qui mulieres quaeſtuarias proſtituebant, (c) ſiue ipſi per ſe, ſiue alterius nomine id vitae genus exercerent, (d) ſiue principaliter hunc quaeſtum facerent, ſiue cauponam exercentes corpora quaeſtuaria in tabernis haberent. (e) Hos enim omnes infamia iam praetor notauerat. (f) Et quid quaeſo eo hominum genere turpius? quid ad omne ſcelus procliuius? quibus fraudes, periuria, peſtilentiſſimaeque libidines ludus & iocus erant. Omnes ſane, quibus aliquis honeſtatis ſenſus erat, ab hac exſecranda ciuitatis ſentina abhorrebant; ceu vel ex illis paraſiti verbis apud PLAVTVM (g) adparet:

Item genus eſt lenonum inter homines, meo quidem animo,
Vt muſcae, culices, pedesque pulicesque, cimices.
Odio & malo & moleſtiae; bono vſui eſtis nulli.
Nec vobiſcum quisquam in foro frugi conſiſtere audet,
Qui conſiſtit, culpant eum, conſputatur, vituperatur.
Eum rem fidemque perdere, tametſi nihil fecit, aiunt.

Eodem

(a) Nep. *Praef. §. V.* (b) L. 5. §. 1. *D. de legit. tutor.* (c) L. 42. §. 7. *D. de rit. nupt.* (d) L. 42. §. 8. *D. eod.* (e) L. 43 §. 9. *D. eod.* (f) L. 1. *D. de his qui not. infam.* (g) Plaut. *Curcul. Act. IV, Scen.* II, *v.* 13.

Digitized by Google

Eodem loco habebantur a LENONE vel LENA MANVMISSAE, quum & has non modo ſeruilis conditio dehoneſtare, ſed & publicae libidini proſtitutas fuiſſe, veroſimillimum videretur. Quin tanto magis intererat reipublicae, mulieres, e lupanari prodeuntes, infamia notari, quo ſollemnius erat adoleſcentibus, amicas vel vi, vel pretio, a lenonibus abducere, easque, tamquam ingenuas vxores, ſibi deligere. Hae enim fraudes tam erant Romae frequentes, vt vix fabulam excogitarent comici, in qua non fallacia eiusmodi poneretur ob oculos. Vnde PLAVTVS: (h)

Spectatores, ad pudicos mores facta haec fabula eſt.
Neque in hac ſubagitationes ſunt, vllaue amatio,
Nec pueri ſuppoſitio, nec argenti circumductio.
Neque vbi amans adoleſcens SCORTVM LIBERAT, *clam ſuum patrem.*
Huiusmodi PAVCAS *reperiunt poetae* COMOEDIAS.

Quamuis enim comici Graecorum potius, quam Romanorum, res in fabulis ob oculos poſuerint: ſoliti tamen ſunt eiusmodi praecipue vitia producere in ſcenam, quae Romae erant frequentiſſima, & oblique notare mores Romanorum, in peius ruentes, adeo vt ſaepe ad antiquae comoediae licentiam adſurgerent, ceu vel e BACCHIDE PLAVTI (i) conſtat, & iam a IVL. CAES. SCALIGERO (k) praeclare eſt obſeruatum.

§. XXII.

Porro & IVDICIO PVBLICO DAMNATAS, & IN ADVLTERIO DEPREHENSAS, infamia notat lex Papia Poppaea. Et de prioribus quidem iam Praetor (l) ita edixerat: *Qui in* IVDICIO PVBLICO *calumniae, praeuaricationisue cauſſa quid feciſſe iudicatus erit, infamia notatur.* Enimuero longius progreſſus Auguſtus, etiam adulterii aliorumque criminum publicis iudiciis damnatas infames eſſe iuſſit, & non ſolum, qui ipſas vxores ſcientes duxerint, lege Iulia de adulteriis teneri voluit, (m) verum etiam ingenuo copulatas quidquam capere vetuit lege Papia Poppaea: id quod deinde sc. etiam ad alias mulieres, a ſenatu damnatas porrectum eſt. (n) Quin tanta ſeueritate adulteras perſequutus eſt Imperator, vt & in adulterio deprehenſas, quamuis nondum ſententiam

(h) Plaut. *Captiu Act. V. Scen. IV. v.* 1. (i) Idem *Bacchid. Act. V. Scen.* III. (k) Scalig. *Poet. lib.* I. *cap.* VIII. *p.* 32. (l) L. 1. *D. de his qui not. infam.* (m) Briſſon. *ad Leg. Iul. de adult. p.* 114. (n) Vlpian. *Fragm. Tit.* XIII. §. 11.

tiam paſſas, immo quamuis abſolutas, infames haberi, nuptiarumque & hereditatum incapaces eſſe iuſſerit. (o)

§. XXIII.

Praeterea his accenſentur, QVÆ ARTEM LVDICRAM FACIVNT, FECERVNT. Artem vero ludicram facere dicebantur, quotquot operas in ſcenam ſaltandi geſticulandique cauſſa locauerant, vel etiam extra ſcenam fuerant geſticulati, (p) quales erant mimi, hiſtriones, pantomimi, ὀρχησταί, arenarii, de quibus iam ab aliis (q) tam copioſe actum, vt actum agere non vacet. Neque tamen in eumdem cenſum referebantur, qui priuatos ludos agebant, (r) nec athletae, thymelici, xyſtici, agitatores, & qui aquam equis, refocillandorum eorum cauſſa, ſpargebant, ceterique omnes, qui ludis ſacris in deorum honorem inſeruiebant, itemque deſignatores, quos βραβευτὰς adpellabant, quippe quos omnes iam praetor infamia exemerat. (s) Sed & Atellanarum actores artem ludicram facere haud videbantur, ſiquidem oſcum illud ludorum genus iam inde ab antiquiſſimis temporibus iuuentus Romana tenuerat, nec paſſa erat illud ab hiſtrionibus pollui. De quo ludorum genere a BRISSONIO, (t) SCALIGERO, (u) TVRNEBO (x) aliisque accuratius actum eſt. Reliqui omnes, in ſcenam prodeuntes, tamquam infames tribu mouebantur, ceu ex CORNELIO NEPOTE, (y) TERTVLLIANO, (z) ARNOBIO, (a) AVGVSTINO (b) aliisque diſcimus. Ad mulieres in primis quod attinet, eas, vbi mercede conductae in ſcenam prodierant, infamia notari cœpiſſe, eo minus mirum eſt, quo certius conſtat, eiusmodi mulierculas praeter artem ludicram etiam quaeſtum corpore facere conſueuiſſe, idque tam impudenter, vt, quod a LIPSIO (c) primum obſeruatum eſt, transactis fabulis promiſcue viris ſuccumberent. Quo pertinent illa PLAVTI: (d)

Ea inuenietur & pudica, & libera,
Ingenua Athenienſis, neque quidquam ſtupri

Pp Faciet

(o) L. 43. §. 12. D. *de rit. nupt.* (p) L. 2. *vlt. D. de his qui not. inf.* L. 10. §. *vlt. D. ad L. Iul. de adult.* (q) *Vid.* Torrent. *ad* Suet. *Aug. cap.* XLIV. Briſſon. *de iure connub. p.* 250. *ſequ.* (r) Petr. Fab. *Semeſt. lib.* I. *cap. XX. p.* 115. *ſequ.* (s) L. 2. *de his qui not. inf.* (t) Briſſon. *de iure connub. p.* 251. (u) Scalig. *Art. Poet. lib.* I. *cap.* VIII. *pag.* 33. (x) Turneb. *Aduerſ. lib.* III. *cap. XVII. & lib. X. cap. XXVII.* (y) Nep. *praef.* §. *V.* (z) Tertull. *de Spectac. cap. X.* (a) Arnob. *adu. gent. lib. VII.* (b) Auguſtin. *de Ciuit. Dei lib.* II, *cap.* XIII. (c) Lipſ. *Elect. lib.* I. *cap.* XI. (d) Plaut. *Caſin. Prolog. v.* 31.

Digitized by Google

Faciet profecto, in hac quidem comoedia:
Mox hercle vero poſt, TRANSACTA FABVLA,
Argentum ſi quis dederit, vt ego ſuſpicor,
Vltro IBIT NVPTVM, *non manebit auſpices.*

§. XXIV.

Et hac quidem perſonae *famoſae* dicuntur VLPIANO. *Leuiter notatae videbantur*, quarumcumque connubium indignum ſenatoria dignitate *videbatur*. Sic quum ipſi mimi, pantomimi, ὀρχησαὶ, hiſtriones, infames eſſent: leui nota inſigniti videbantur eorum liberi, quorum a nuptiis non quidem plebeiis, ſed ſenatoribus abſtinendum erat ex lege Papia Poppaea, ſiue ſuae eſſent hae perſonae, ſiue emancipatae, ſiue naturales ſiue adoptiuae. (e) Deinde eiusdem commatis habebantur, QVAE PALAM QVAESTVM CORPORE FACIVNT FECERVNT, id eſt, meretrices, ſiue ſe in lupanari proſtituiſſent, ſiue in taberna cauponaria. (f) Et quamuis earum tantum lex faciat mentionem, quae quaeſtum ea turpitudine fecerint: parum tamen intereſſe videbatur iureconſultis, quaeſtumne ea libidine reuera feciſſent, an gratis ſuccubuiſſent viris. (g) Quin tametſi aliqua paupertatis obtentu in eam turpitudinem incidiſſet, (h) poſteaque rediiſſet ad frugem: (i) tamen ne ſic quidem aboleri videbatur priſtinae turpitudinis nota. Nemo vero, cui res Romanae non plane ignotae ſunt, mirabitur, gentem profano cultui deditam, tantam meretricibus notam inuſſiſſe. Romae ſcilicet extra poenas legum ciuilium erat, publice proſtituere corpus, dummodo mulierculae impudicae quaeſtus illius foeditatem profiterentur apud Aediles, quorum curae etiam fornices, popinae, cauponae, aliaeque Bacchi Venerisque palaeſtrae erant demandatae, ceu luculenter oſtendit LIPSIVS. (k) Facta hac profeſſione, impune ſe proſtituebant feminae, neque opus vlla acriore poena videbatur, quum poenas omnes ipſa ignominioſa illa flagitii profeſſio ſuperaret. Hinc eleganter TACITVS: (l) *Viſtilia*, inquit, *praetoria familia genita, licentiam ſtupri apud Aediles vulgauerat*, MORE INTER VETERES RECEPTO, *qui ſatis poenarum aduerſus impudicas in ipſa profeſſione flagitii credebant.* Quam ignominioſa enim viſa ſit haec quaeſtus meretricii profeſſio, vel inde

(e) *L. 44. §. 2. 3. 4. D. de ritu nupt.* (f) L. 43. *pr. D. de rit. nupt.* (g) *L. ead. §. 3. D. ead.* (h) *L. ead. §. 4 ead.* (i) L. 43 §. 4. *D. de rit. nupt.* (k) Lipſ. *Excell. ad* Tacit. *Annal. lib.* II. *cap.* LXXXV. (l) Tacit. *Annal. lib.* II. *cap.* LXXXV.

inde patet, quod, antequam ea fieret, nomina mutare ſolerent: ad quem morem reſpicit PLAVTVS: (m)

-- Quum huc aduenisti in ipſo tempore,
Namque hodie earum MVTARENTVR NOMINA,
Facerentque indignum genere quaeſtum corpore.

Quem locum praeclare illuſtrarunt ALCIATVS, (n) DVNANTIVS, (o) TAVBMANNVS. (p) Si qua vero mulier Romae corpus venale haberet, cuius nomen in illo albo haut exſtaret, eam Aediles deferebant ad populum, eiusque ſuffragiis vel mulcta vel exſilio plectebant, ceu exempla docent apud LIVIVM. (q) At gliſcente malo, & feminis etiam illuſtribus ad euitandas adulterii poenas licentiam ſtupri profitentibus, primus Tiberius, teſte TACITO, (r) Senatusconſultum fieri iuſſit, *ne quaeſtum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus eques Romanus fuiſſet.* Idem imperator feminas famoſas, quae, vt ad euitandas legum poenas iure ac dignitate matronali ſoluerentur, lenocinium profiteri coeperant, ne quod refugium in tali fraude cuiquam eſſet, exſilio mulctauit, vt memoriae a SVETONIO (s) proditum eſt. Ex quo loco inſignem lucem capit textus PAPINIANI, (t) in quo ad sc. illud reſpicitur. Poſtea quum ſub malis principibus denuo inualuiſſet lenonum, meretricum atque exoletorum vectigal: Alexander Seuerus id ſacro aerario inferri vetuit, (u) Tacitus vero Imp. priſca ſeueritate vſus, teſte VOPISCO, (x) *meritoria intra vrbem ſtare plane prohibuit.* Tanta ignominia Romae manebat mulieres, quae quaeſtum corpore facere non dubitarent. Accedebat & aliud dedecus. Quum enim, facta hac profeſſione, IVRE AC DIGNITATE MATRONALI, vt SVETONIVS (y) loquitur, EXSOLVERENTVR mulieres: oportebat eas & cultum matronalem cum habitu meretricio mutare, quo facilius eas ipſe externus habitus ab honeſtis feminis ſeiungeret. Hinc *meretriciae veſtis* meminit VLPIANVS, (z) eamque *matronali* pariter ac *ancillari* opponit: & TERTVLLIANVS (a) conqueritur de inclinata temporum ſuorum diſciplina, quibus nulla lex amplius iſtas publicarum libidinum victimas a matronis & matronalibus decoramen-

 tis

(m) Plaut. *Poenul. Act. V. Scen.* III. *v.* 19. (n) Alciat. *Parerg cap. X.* (o) Donant. *Variar. lib.* I. *cap.* II. (p) Taubmann. *ad* Plauti *loc. alleg.* (q) Liu. *lib. X. & lib. XXV.* (r) Tacit. *l. c.* (s) Sueton. *Tiber. cap. XXXV.* (t) Papinian. L. 10. §. 2. *D. ad Leg. Iul. de adult.* (u) Lamprid. *Alex. Seu. cap. XXIV.* (x) Vopiſc. *Tacit. cap. XI.* (y) Sueton. *l. c.* (z) Vlpian. L. 15. §. 15. *D. de iniur.* (a) Tertullian. *de cultu mulier. cap. XII.*

tis coerceat. Habitus vero ille meretricius, ceu a LIPSIO, (b) BRISSONIO (c) aliisque obſeruatum, in eo conſtitit, quod probroſae feminae, poſita inſtita ac ſtola, togam meretriciam ſumere cogerentur. Huc enim pertinent illa IVVENALIS: (d)

- - - - Carſinia talem
Non ſumet damnata TOGAM.

Nec non illa HORATII: (e)

- - - Quid inter -
Eſt, in matrona, ancilla, peccesne TOGATA?

Vbi *togatam* pro meretrice poni, iam ab ACRONE ſcholiaſta notatum eſt. Denique & MARTIALIS (f) in hanc togam ita ludit:

Coccina famoſae donas & ianthina moechae:
Vis dare, quae meruit, munera? mitte TOGAM.

Quum ergo tam ignominioſe Romae habitae ſint mulieres, quotquot venalem habere pudicitiam non dubitabant, quum tamen ſtuprum extra legum ciuilium poenas eſſet: facile patet, cur iis leuem ſaltim notam inuſſerit lex PAPIA POPPAEA.

§. XXV.

Eadem leuis notae macula haerere videbatur LIBERTINIS, ſiquidem & cum his Senatoribus nulla erat connubio. Quamuis enim poſt leges Aeliam Sentiam & Iuniam Norbanam non eſſet vna omnium libertinorum conditio, ſiquidem alii Quiritium, alii Latinorum in colonias deductorum (g) iura manumiſſione adſpirabant, ſolisque dedititiis ex ſtigmatibus & ſuppliciis in ſeruitute inflictis aliquid maculae haerere videretur: exiſtimabant tamen Romani, libertinos in vniuerſum omnes ex priſtina ſeruitute vitii & maculae quidquam trahere, quod exiſtimationem eorum integram eſſe haut pateretur. Hinc PLINIVS (h) Pallantem, quamuis ſummis honoribus in palatio, ipſisque praetoriis ornamentis condecoratum a Senatu, *faſtidioſiſſimum mancipium* adpellat, eique *honeſto loco natos* opponit. Eadem de cauſſa nec in Senatum legi,(i) nec

(b) Lipſ. *Exc. ad Tacit. p.* 1176. (c) Briſſon. *Antiqu. Rom. Select. lib.* I. *cap.* IV. (d) Iuuenal *Satyra* II. *v.* 69. 70. (e) Horat. *Serm. lib* I. *Satyr.* II. *v.* 63. & 82. (f) Martial. *lib.* II. *Epigr. XXXIX.* (g) Vlpian. *XIX. 4. Fragm. Reg. ex vetere iure conſulto n.* VIII. *p* 805. *edit.* Schultingii. *Conſ.* Ez. Spanh. *Orb. Rom. Exerc.* I. §. *IX* & *Antiqu. Rom. Praeſidis. lib.* I. *Tit.* IV. & *V*, § *XIV*: *pag.* 120. & Adpend. *lib* I §. *CXXII. p.* 391. *Tom. I.* (h) Plin. *lib.* VIII. *Epiſt. VI.* (i) *Vid* Gothofr. *ad* L. 3. Cod. Theod. *de libert. Tom. I. p.* 377.

nec ad honores & militiam palatinam admitti poterant libertini. (k) Quin opus iis erat, *reſtitutione natalium*, vel, vt IVSTINIANVS (l) vocat, τῷ τῆς παλιγγενεσίας δικαίῳ, quod beneficium conſequuti, *perinde habebantur, ac ſi ingenui facti, medio tempore* MACVLAM SERVITVTIS *non ſuſtinuiſſent*, ceu loquitur MODESTINVS. (m) Ex quo ſimul patet, non ad liberationem tantum ab operis atque obſequiis patrono exhibendis, vti vulgo exiſtimant, ſed ad maculae illius, quae ipſis ex priſtina ſeruitute haerere videbatur, abolitionem pertinuiſſe hoc beneficium, adeoque libertinae conditionis hominum non integram fuiſſe exiſtimationem, qua ſoli ingenui Romae gaudebant.

§. XXVI.

Iam ſatis ex his conſtare arbitror, quaenam ſint illae perſonae, quas PER TVRPITVDINEM vel LEVEM NOTAM CAPERE non poſſe, ait CONSTANTINVS. Sed quid, inquis, legi noſtrae cum Papia Poppaea commercii? Finge coniuges, qui contra hanc legem inierant matrimonium, nec inter ſe quidquam nec ex teſtamento extraneorum capere potuiſſe: quid hoc ad querelam inofficioſi, fratribus a CONSTANTINO permiſſam? Sed ſalua res eſt. Lex Papia Poppaea, ad locupletandum aerarium, vt TACITVS (n) ait, comparata, mirum in modum ſemper placuit principibus Romanis, adeo vt nulla temere lex pluribus sc. & conſtitutionibus principum firmata ſit, quam illa de maritandis ordinibus. Sed paullo ante CONSTANTINI aetatem a veteri illa diſciplina fuerat deſcitum, eoque ſenſim proceſſerat non ciuium tantum plebeiorum, ſed & illuſtrium, impudentia, vt viliſſimis ſe matrimoniis polluere haud dubitarent. Hinc ſummi etiam viri vxores ducebant lenas, meretrices, mulieres ſcenicas, libertinas, de furno & lacu redeuntes; & viciſſim mulieres ſummo loco natae in libertorum ſeruorumque amplexus ruebant, ceu e binis CONSTANTINI conſtitutionibus conſtat, quarum altera anno CCCXX. mulieres ſeruili amore bacchantes coërcet: (o) altera, XVI. annis poſt edita (p) legem Papiam Poppaeam reuocat in vſum, & non ſolum Senatoribus, verum etiam viris perfectiſſi-

mis,

(k) Lipſ. *ad* Tacit. *Annal. lib. XI. p* 283. Spanh. *Orb. Rom. Exerc.* §. IX. *p.* 21. L. 3. C Th. *de libert* (l) Nou. *LXXVIII cap. I.* (m) Modeſtin. *L.* 5. *D. de natal. reſtit.* (n) Tacit. *Annal. lib* III. *cap XXVIII.* (o) L. *vn. C. de mul. quae ſe propr. ſeru. iunx. edita non anno CCCXXVI. vt in Codice Iuſtinianeo eſt, ſed anno CCCXX. Vid* Gothofr. *Chronolog. Leg.* Cod. Theod. *praemiſſ. ad h. ann.* (p) L. 1. C. *de natur. lib.*

mis, ipſisque duumuiris & Phoeniciarchis ac Syriarchis, nuptiis eiuſmodi indecoris mira ſeueritate interdicit: quibus legibus profecto haut fuiſſet opus, niſi tum frequentiſſimae eſſe coepiſſent indecorae eiusmodi nuptiae. Hos ergo famoſos coniuges ſuſceptosque ex illis liberos heredes deinde inſtituebant ex aſſe, ceu ex conſtitutione paullo ante laudata (q) patet. Iam quidem aduerſus has fraudes ſatis praeſidii erat liberis legitimis & parentibus, quibus iam ab antiquiſſimis vsque temporibus licuerat querela inofficioſi aduerſus quoscumque experiri, ſi portio illis legitima deeſſet. Verum fratribus nullum erat ius reſcindendi eiusmodi tabulas, niſi vel ſeruus, vel non municeps, ſeu extraneus, fuiſſet heres inſtitutus. Haec ergo animaduertens CONSTANTINVS, fratribus hac lege conſulere decreuit, iisque conceſſit inofficioſi querelam, ſi heredes fuiſſent ſcripti, qui ex lege Papia Poppaea PER TVRPITVDINEM vel LEVEM NOTAM CAPERE haut poſſent, id eſt, lenones, lenae, a lenone vel lena manumiſſae, iudicio publico damnati, in adulterio deprehenſi, qui quorumue parentes artem ludicram fecerint, quae quaeſtum corpore fecerint, ac denique libertini ac libertinae. Quod vero non ſpeciatim coniugum; ſed in vniuerſum turpium perſonarum meminit Imperator, illud ideo factum eſt, quod non temere videretur contingere poſſe caſus, quo quis perſonam infamem, & nulla ſibi conſuetudine venerea cognitam, praetermiſſis fratribus, heredem ſcriberet.

§. XXVII.

Haec eſt noſtra de ſenſu legis CONSTANTINIANAE ſententia, cui profecto inde etiam haut parum ponderis videtur accedere, quod antiquiſſimi interpretes easdem paene perſonas, quae ex lege Poppaea capere per turpitudinem non poterant, in hac lege intelligi docuerunt. THEOPHILVS (r) ſane, explicaturus, quales ſint illae perſonae turpes leuisque notae macula adſperſae: Ἀδελφὴ δὲ, inquit, *καὶ ἀδελφὸς ἀνατρέπουσι τηνικαῦτα τὴν τοῦ τελευτήσαντος διαθήκην, τῶν σκρίπτων προτιμώμενοι, ἡνίκα αἰσχρὸν ἐπέχουσιν οἱ γεγραμμένοι πρόσωπον, οἷον ἡνίοχοι, μίμοι, κυνηγοί, καὶ οἱ ἀπὸ αἰσχρῆς μίξεως ἐγνωσμένοι, τοῦτο γὰρ ταῖς θείαις περιέχεται διατάξεσι. Porro ſoror & frater tum demum teſtamentum defuncti ſubuertunt, quaſi ſcriptis heredibus a iure praelati, quum heredes inſtituti turpes perſo-*

(q) *L. vn. de mul. quae ſe propriis ſeru. iunx.* (r) Theoph. *ad princ. Inſt. de inoff. teſt.*

perſonas ſuſtinent, VT AVRIGAE, MIMI, ARENARII, *& hi*, QVORVM FAMILIARITAS EX TVRPI CONSVETVDINE CONFLATA EST. *Sic enim id ſacris conſtitutionibus expreſſum eſt.* Eodem modo legem noſtram interpretatur CONST. HARMENOPVLVS: (s) Οἱ δὲ ἐκ πλαγίου, ἡνίκα μόνον αἰσχρὸν ἐπέχωσιν οἱ γεγραμμένοι κληρονόμοι πρόσωπον, ἡνίοχοι τυχὸν ὄντες, ἢ μίμοι, ἢ κυνηγοὶ, ἢ ἀπὸ αἰσχρῆς μίξεως ἐγνωσμένοι. *At qui ex transuerſo ſunt, tum demum, quum turpem ſcripti heredes perſonam ſuſtinent, quod forſan* AVRIGAE, MIMI aut ARENARII, GLADIAORESVE *ſint, aut ex* TVRPI CONSVETVDINE *contracta familiaritas.* Omiſit vterque libertinos, de quibus tamen, quum eorum in lege ipſa diſerte fiat mentio, non multum laborabimus. Habemus vero hic eos, *qui artem ludicram faciunt*, id eſt, mimos, aurigas, arenarios, quos CONSTANTINVS quoque in conſtitutione, qua legem Papiam confirmat, (t) eodem fere modo coniunxit. Habemus *lenones, lenas, a lenonibus manumiſſas*, vel, vti CONSTANTINO in eadem lege vocantur, *tabernarias*, & *quae quaeſtum corpore fecerint.* Has enim omnes probroſas feminas hic τὰς ἀπὸ αἰσχρῆς μίξεως ἐγνωρισμένας vocari facile patet. Quin ex eadem phraſi non obſcure patet, ad turpes cum eiusmodi perſonis coniunctiones, quas ipſas lex Papia Poppaea coercuerat, hic reſpici. Non multum ab his Graecis interpretibus abit vetus Latinus, (u) qui CODICEM THEODOSIANVM illuſtrare ſtuduit, &, GOTHOFREDO (x) obſeruante, nonnunquam rem acu tetigit feliciſſime. Hic enim legi noſtrae hoc quantiuis pretii ſcholion adiecit: *Germanis fratribus praetermiſſis, id eſt, vno patre natis, ſi turpibus perſonis, id eſt, infamibus, fuerit hereditas derelicta, hoc eſt, aut pro libidine* MERETRICIBVS, *aut pro inhoneſto affectu* NATVRALIBVS, *aut certe* THYMELICIS *vel de* LIBERTIS *ſuis, agendi contra teſtamentum licentia reſeruatur.* Sunt & hic *meretrices*, id eſt, legis Papiae Poppaeae ſtilo, quaeſtum corpore facientes, ſunt *thymelici*, id eſt, artem ludicram facientes. Hos enim licet infamia exemiſſet praetor: facile tamen condonandum auctori, quod vetus thymelicorum & reliquorum ludionum diſcrimen non adeo accurate compertum habuerit. Adiunt denique *liberti*, quos ipſos etiam *infamibus* accenſet interpres, forte quod eius ſaeculum ignoraret perſonarum infamium & leuiter notatarum differentiam. Spurios vel *naturales* liberos quo iure huc referat, infra patebit.

(s) Harmenop. *Promptuar. lib. V. Tit. VI* §. 11. (t) L. *vn.* C. *de mul. quae ſe propr. ſeru.* (u) Interpret. *vetus* L. 1. C. Theod. *de inoff. teſt.* (x) Gothofr. *Prolegom.* Cod. Theod. *cap. VI. p.* CXCV.

Digitized by Google

bit. Quum vero haec tantum exempli cauſſa attulerit: facile patet, eum, dum meretricum meminit, nec lenas, a lenonibus vel lenis manumiſſas, iudicio publico damnatas, in adulterioque deprehenſas, excluſas voluiſſe. Haec ergo ſatis demonſtrant, interpretes vetuſtiſſimos non alias perſonas, quam quae ex lege Papia Poppaea per turpitudinem vel leuis notae maculam capere non poterant, hic intellexiſſe. Qua in re quum ii procul dubio auctores antiquiores ſequuti ſint: non parum profecto interpretationi noſtrae inde accedere videtur veroſimilitudinis.

§. XXVIII.

His ergo de ſenſu legis praemiſſis, facile patebit, quid de vulgari illa doctrina, quam ex hac lege eliciunt iureconſulti, ſit exiſtimandum. Quam vt breui exhibeamus, quidam ſtatuunt, eſſe aliquam leuis notae maculam, alii illam nullum, niſi in fingentium audacia, praeſidium inuenire contendunt. (y) Deinde nec, qui iſtam leuis notae maculam admittunt, in eamdem omnes ingrediuntur ſententiam. Alii enim illam ab infamia facti, quam adpellant, vix diſcrepare aiunt: (z) alii, qui reliquis accuratiores videri volunt, ab infamia plane ſeiungunt; (a) maxime, quia in lege noſtra infamia & haec macula iungantur particula VEL, quam doctores ſua natura in diuerſa cadere obſeruant. (b) Addunt iidem, tantum non in oculos incurrere vtriusque ignominiae differentiam. Infamiam enim facti naſci ex turpi facinore, aduerſus leges admiſſo, eoque proprio: leuis notae maculam etiam ob ſordidum vitae genus, & parentum vitium, adſpergi, nec non ob alias cauſſas, neſcio quas, quas exemplis potius, quam definitione aliqua, exprimi poſſe exiſtimant. (c) Deinde illam aiunt perpetuo haerere, adeo, vt ſi vel principis beneficio aboleatur, litura tamen maneat, vt argute ea de re dixit Claudius apud SVETONIVM: (d) hanc vel reſtitutione natalium, vel deſerto turpi vitae genere exſtingui facilius. (e) Et

(y) Vaſqu. *lib.* I. *de teſtat. potent.* §. *X. n. LXVIII.* Bocer. *Claſſ. V. Def. XXIV. n. XXVII.* (z) Hartm. Piſt. *Quaeſt. iur. lib.* I. *Quaeſt. XXX. n.* II. Petr. Heig. *Quaeſt. XXI. n. XVIII.* Peck. *de regul. iur. Canon. Reg. LXXXVII.* Ludvvell. *ad* §. 2. *Inſt. de inoff. teſt.* (a) Lauterb. *Colleg. theor. pract. lib.* III. *Tit* II. *n. XXXI.* Frommann. *Diſſ. de leuis not. mac.* § *VI.* Struu. *Exerc.* VII 20. (b) Strauch. *Lex. Particul. voce* VEL *p.* 268. (c) *Vid.* Muller *ad* Struu. *Tom.* I. *p.* 369. (d) Sueton. *Claud. cap. XVI.* (e) Frommann. *Diſſ. de leuis notae mac.* §. *LVIII. ſequ.*

Et inde quidem hanc formant huius maculae definitionem, quam tamen nec ſic quidem omnes admittunt: eam eſſe *maculam, quae opinione honeſtorum virorum ob defectum legitimorum natalium aut ſordidum vel abiectum vitae genus aut mores & actiones, non doloſas quidem, ab honeſtate tamen recedentes, inuritur, facile exſtinguendam.* (f)

§. XXIX.

Hac ſemel admiſſa definitione, dici non poteſt, quam magnam, vt ita dicam, proſcriptionis tabulam ſuſpendant doctores, & quot homines, numquam vel a praetore vel moribus notatos, hac macula adſpergant. Sic honeſtorum hominum tribu mouent, ac tantum non e ſocietate hominum proſcribunt CARNIFICES & LICTORES, eo, quod non iuſtitiae ſtudio, ſed innata quadam truculentia in reos ſaeuire ſoleant, (g) nihilque turpius excogitari poſſit, quam tam horrendi muneris profeſſione facere quaeſtum, aliorumque ſordibus & ſanguine viuere. (h) Hinc non modo ipſis his hominibus hanc notam inurunt, verum etiam eorum liberis; quid quod eam, non ſecus ac contagioſam luem, etiam illos inficere exiſtiment, qui eorum hominum conſuetudine frequentius vtuntur: (i) quaſi vero ipſe ſpiritus carnificum & lictorum pollueret obuios, & aerem, qui nos ambit, peſtilenti quodam ſidere adflaret. Quod quamuis cordatiorum iureconſultorum iudicio iniquiſſimum, & ab omni ratione alienum ſit: (k) tam facile tamen a iureconſultis perſuaſum eſt principibus & imperii ordinibus, vt res digna videretur, quam publicis legibus firmarent. Cautum enim illis eſſe non ignoramus, (l) ne carnifices & lictores eodem, quo reliqui ciues, habitu vterentur: quali habitu diſcolori eos etiamnum in ciuitatibus quibusdam celebrioribus incedere, animaduertimus Hiſce plerique iungunt, EXCORIATORES PECORVM, (m) eosque, qui latrinis purgandis adhibentur, (n) quos ipſum ſordidiſſimum vitae genus indignos honeſtorum virorum conſortio reddat. Nec melioris conditionis eſſe iubent CASTRATORES

(f) Lanterb. *l. c.* Frommann. *l. c.* §. VII. (g) Danhoud. *Pract. Crim. cap. CXLII. n.* VI. Carpz. *Prax. Crim. Part* III. *Quaeſt. CXXXVII. n.* 58. (h) Muller. *ad* Struu. *Exerc.* VII. *Theſ. XX.* (i) Carpz. *l. c. n. LIX.* Freher. *de Infam. lib.* III. *cap. XXIV.* (k) Richt. *Part* II. *Deciſ. LXXX. n.* II. Stryk. *vſ. modern. Dig. lib.* III. *Tit.* II *n.* IV. (l) Reform *Polit. anni* clↄ Iↄxxx. *rubr. von Nachrichtern.* (m) Richt. *Part.* II. *Dec. LXXX n. XX.* Harpr. *ad* §. 2. *Inſt. de inoff. teſt.* Hahn *ad* Weſenb. *tit. de his qui not. inf. n.* 12. (n) Fromm. *diſſ. alleg. s. XXI.*

SVVM, (o) & CIRCVMFORANEOS, ipſis quippe imperii legibus notatos, (p) deſperatos porro LVSORES, (q) PRODIGOS (r) EBRIOSOS, (s) MERETRICES, quae priſtinae vitae turpitudini nuncium miſerunt, (t) LYRISTAS & CITHAROEDOS, vicatim oberrantes, (u) ipſosque VESPILLONES & SANDAPILARIOS, eo quod cadauera tractent, eorumque vota eadem ſint, ac orci. (x) Denique & SPVRIOS huc referunt, & quidem non ſolum vulgo quaeſitos, ſed & liberos naturales, quos alii infames, (y) alii leuiter ſaltim notatos exiſtimant. (z) Paullo benignius quidam agunt cum liberis praecocibus, (a) quos tamen antiquo iure germanico notatos nouimus, (b) & expoſititiis, (c) quorum dubia origo ſuadet, vt in benigniorem ſententiam ingreſſi, eos e iuſto potius matrimonio, quam e furtiuis amplexibus, natos exiſtimemus.

§. XXX.

Tam late itaque, e doctorum ſententia hodienum, patet leuis notae macula: Olim vero multo latius patuit. Eo enim impudentiae quidam doctorum progreſſi ſunt, vt vix vllum opificium aut vitae genus macula vacuum eſſe paterentur, tametſi illud nec ſordidum eſſet, nec abiectum. Scilicet non omnes ſtatim artes, non omnia opificia, in Germaniae vrbibus in certas tribus vel corpora coaluerant. Multa erant vitae genera, quae ab omnibus e faece etiam plebis promiſcue poterant exerceri. Quum ergo ſola, quae in corpora coaluerant, opificia honeſta dicerentur, (*ehrliche und Zünfftige Handwercke;*) facile in eam ſententiam ingreſſi ſunt doctores, omnia reliqua leui quadam nota inſignita eſſe. Atque inde eſt, quod doctores veteres & PICTORIBVS. (d) NVMVLARIIS, (e) COQVIS, (f) LANIONIBVS, (g) PISTORIBVS, (h) FABRIS, (i) CARPENTARIIS, (k) LIBRARIIS, (l) SARTORIBVS, (m) NAVTIS, (n) FVLLO-

(o) Stryk. *Vſ. mod. Digeſt. l. c.* Hahn. *l. c.* (p) Receſſ. *imp. anni* cIↃIↃxxx. *tit. XXXVIII.* (q) Maſcard. *de probat. Conc.* IↃcccxcvii. *n.* 3. (r) Speidel. *voce verſchvvender* (s) Schneidevv. *ad* §. 1. *Inſt. de inoff. teſt.* (t) Lauterb. *Diſſ. de ſing. Fratr. iurib. p.* 83. *n. IX.* (u) Pet. Friz. *de nobilit. theſ XXX.* (x) Bud. *ad L.* 5 §. 8. *D. de inſtit act.* (y) Valaſc *conſ XVII.* Farinac. *de Delict. Part.* I. *Quaeſt.* XIII. *n.* LII. Tuſch *tract. Concl. Tom VII. concl. CCCCXV. n.* 1. & *XXI.* (z) Ant Fab. *in Cod. lib. IX. Tit. XXVIII. n. XX.* Bacchou. *ad* Trentl. *Vol. I. D. VIII ad fin.* (a) Frommann *Diſſ. alleg.* §. *XVIII* (b) *Ius prou. Saxon. lib. I. Art XXXVI.* (c) Frommann. *l. c.* §. *XIX.* (d) Nold. *de Statu nobilit. ciu. cap. XVII. th. CLXII.* Friz *de nobil. th. XXX* (e) Friz. *l. c.* (f) Nolden *l. c.* (g) Nolden. *l. c.* Sinib. Vbald. *de Nobilit. Axiom. LVI.* (h) Nold. Friz. *l. c.* (i) Iid. *l. c.* (k) Iid. *l. c.* (l) Iid. *l. c.* (m) Nold. Vbald. Friz. *l. c.* (n) Iid. *l. c.*

FVLLONIBVS, (o) MVLIONIBVS, EQVISONIBVS, AVRIGIS, (p) BAIVLIS, (q) OPILIONIBVS, (r) & aliis leuem hanc maculam adſpergere non dubitarint. Inprimis vero reliqui opifices ſtatus controuerſiam non ſemel mouerunt *textoribus*, *tonſoribus*, *balneatoribus*, *molitoribus*, *buccinatoribus*, *publicanis*, quorum ne liberos quidem in tribus ſuas & corpora admittere voluerunt, donec his aliisque, nullo ſuo merito notatis, publicis imperii legibus conſultum eſt anno inprimis CIↃIↃXLVIII. (s) Ex his vero ſatis patet, iureconſultos, nullis certis principiis hac quidem in re innixos, ſuo arbitrio, quoscumque liberet, leui macula adſperſiſſe, peſſimo profecto ad poſteritatem exemplo.

§. XXXI.

Denique quod ad effectus huius maculae attinet, eos & multos & ſatis triſtes fingunt doctores. Praeterquam enim, quod ex hac ipſa lege noſtra arguunt, fratres conſanguineos, teſtamento praeteritos, querelam inofficioſi inſtituere poſſe: idem etiam procedere aiunt in querela inofficioſae donationis & dotis: ſiquidem tanta inter has atque illam intercedat ſimilitudo, vt ab altera ad alteram ducere liceat argumentum. (t) Vnde ſi frater, fratribus vel ſororibus poſt habitis, vel vniuerſa bona in perſonam turpem transtulerit, vel marito, leuis notae macula inſignito, eadem in dotem dederit: vtrumque actum ex hac ipſa lege reſcindi poſſe aiunt PREEZ, (u) DONELLVS, (x) RITTERSHVSIVS, (y) & BRVNNEMANNVS. (z) Deinde ex eadem lege nonnulli exſculpunt actionem nouam, ad ſupplendam portionem legitimam comparatam, fratribus etiam & ſororibus, competentem, ſi frater, inſtituta turpi perſona, minus illa portione iis titulo quocumque reliquiſſet. (a) Praeterea ab omni dignitate arcent perſonas hac macula notatas, (b) adeoque nec ſacros ordines ab iis ſuſcipi, (c) nec rempublicam geri poſſe, ſtatuunt. (d) Porro eadem ſeueritate ex opificum corporibus exſulare eos iubent, eaque in re quam religioſi ſint opifi-

 ces,

(o) Id. *l. c.* (p) Barboſ. *ad L. 27. C. de inoff. teſt.* (q) Gomez *Tom. I. cap. XI. n.* XXVIII. (r) Friz. *l. c.* (s) Reform. *Polit. anni* CIↃIↃXLVIII. *Tit. von Handwercks-Söhnen.* (t) Trentacinqu. *Reſolut.* III. *n.* XIV. (u) Perez. *ad L. fin. C. de inoff. donat. num.* II. (x) Donell. *Comment. lib. XIX. cap. XI.* (y) Rittershuſ. *ad* Nouell. *Part.* V. *cap.* XIII. *n.* XIV. (z) Brunnem. *ad L. vn. C. de inoff. dot.* (a) Paull. a Caſtro *ad L. 30. C. de inoff. teſt. n.* III. Bardili *Diſſ. de condict. ad ſuppl. legit. th.* XVIII. Fromm. *diſſ. alleg. n.* LIV. (b) Ob. *L. 2. C. de dign.* (c) Ob. *c. 23. X. qui fil. ſunt legit.* (d) Fromman. *l. c. §. LXVII.*

Digitized by Google

ces, & quantum ſaepe negotii hac ſuperſtitione ſua non modo tribunalibus, ſed & ipſis imperii comitiis, faceſſere ſoleant, neminem latet, cui non plane ignota eſt tritiſſima per Germaniam paroemia: *Die Aemter und Zünffte in den Städten müſſen ſo rein ſeyn, als ob ſie von Tauben geleſen wæren.* (e) Denique & teſtimonio harum perſonarum non multum tribuunt, (f) & parum abeſt, quin ſpurios aliosque, quos macula illa notandos exiſtimant, nec ad ſuppletorium, quod vocant, nec purgatorium ius iurandum admitti poſſe, contendant. (g) Quod tamen ab aliis merito in dubium vocatur.

§. XXXII.

Ita in nucleo exhibuiſſe videmur, quae integris commentariis de LEVIS NOTÆ MACVLA diſputant doctores. Quo fundamento vero haec omnia nitantur, ex iis, quae ſupra de legis noſtrae occaſione & ſenſu diſſeruimus, facile intelliges. Primo ergo, quod ad huius maculae naturam attinet, non falluntur profecto, qui ab infamia diſcernunt. Praeterquam enim quod TVRPITVDO & LEVIS NOTA in textu noſtro manifeſto diſtinguuntur, & exemplum liberti, de quo loquitur CONSTANTINVS, non patitur nos de infamia vel iuris vel facti cogitare: illud ex antiquitatibus certiſſimum eſt, Romae plebem vltimam, quam libera adhuc rep. in tribus vrbanas coniectam nouimus, quales erant turba forenſis, (h) libertini, (i) apparitores magiſtratuum & ſerui publici, (k) vltimum plebis conſtituiſſe ordinem, &, tamquam *ſordem & faecem vrbis*, vt CICERO (l) vocat, nullo loco habitam fuiſſe. Sane enim nec dignitate hi gaudebant, nec cenſu, & plerumque ſordido vitae genere miſerum ſpiritum trahebant. Infames hos fuiſſe, nemo dixerit: erant tamen ſordidi, humiles, & tales, quorum a conſuetudine vir honeſtus merito abhorrebat. Et hos ipſos olim leui nota adſperſos fuiſſe arbitramur, antequam Auguſtus lata lege Papia Poppaea, certas tantum ex hac turba perſonas ingenuorum nuptiis & hereditatibus indignas exiſtimaret. Multi ergo Romae erant infames, qui ad faecem illam ac ſentinam ciuitatis non pertinebant: multi etiam leuiter notati, quos nulla infamia ſequebatur. Ex quo profecto conſequitur, vt diſcri-

(e) Hert. *Paroem Iur. lib.* I. *Paroem* XIV *pag.* 417. (f) Ob. *L.* 3. *D de teſtib.* Struu *Exerc.* VII. 20. Hahn. *ad* Weſemb. *Tit. de his qui not. infam. num. VIII.* (g) Heig *Part I. Quaeſt.* XXI *num.* XI. XII. (h) *Vid.* Sigon. *de Iure ciu. Rom. lib.* I *cap.* XIII. (i) Idem *lib.* I. *cap.* XIV. (k) Idem *lib.* I. *cap.* XV. (l) Cicero *ad Att. lib.* I. *Epiſt.* XIII.

Digitized by Google

diſcrimen aliquod inter infames & leuiter notatos ſtatuendum ſit. Deinde quod ad cauſſas huius maculae attinet: vereor, vt eas ſatis intelligant doctores. Parentum vitium leui nota adſperſiſſe liberos, nemo rerum Romanarum paullo peritior dixerit. Equidem, ſi ſeruiles natales intelligerent doctores, id omnino concedendum videretur. Sed quum non ſeruis natos, ſed ſpurios, in animo habeant, magnopere falluntur. Liberi nec naturales nec ſpurii Romae vel tribu mouebantur, vel excludebantur a dignitatibus: (m) adeoque nec infames erant, nec leui nota inſigniti, vt recte contra GOTHOFREDVM (n) oſtendit illuſtris THOMASIVS. (o) Equidem in alia omnia diſcedit iureconſultus humaniſſimus, ZACH. HVBERVS, (p) qui leuem illis notam etiam Romae haeſiſſe partim PLVTARCHI partim CICERONIS teſtimoniis euincere conatur. Sed rem mihi ne is quidem confeciſſe videtur. Ait quidem PLVTARCHVS (q) *ſpurium comitari perpetuum probrum* (ὄνειδος) *per omnem vitam, quod anſam praebeat illis, qui libenter mordent & laedunt.* Refert idem (r) locum Ciceronis, qui Metello Nepoti ſaepiuſcule interroganti: *Qui pater tuus eſt?* reſponderit: Σοὶ ταύτην τὴν ἀπόκρισιν ἡ μήτηρ χαλεπωτέραν ἐποίησεν: *Tibi hanc reſponſionem mater tua reddidit admodum difficilem.* Denique & alter CICERONIS (s) locus non ignotus eſt, quo in Erucium, accuſatorem S. Roſcii, luſit: *Quaeſo Eruci, vt hoc in bonam partem accipias: non enim exprobrandi cauſſa, ſed commonendi gratia dicam. Tibi fortuna non dedit, vt patre certo naſcerere, ex quo intelligere poſſis, qui animus patrius in liberos eſſet.* Sed ecquid inde colliget HVBERVS? Turpes eſſe ſpuriorum natales, nec hodie quiſquam dubitat, nec Roma forſan dubitauit, adeoque facile largimur, probrum miſeros illos perpetuo ſequutum eſſe, idque occaſionem dediſſe dicacibus, hanc labem exprobrandi hominibus, nulla ſua culpa miſeris. Verum nos non agimus de hominum opinione & populi conuicio, ſed de eiusmodi leuis notae macula, de qua lex noſtra loquitur, id eſt, quae hereditatis incapaces reddat. Non enim de omnibus perſonis humilibus loquitur CONSTANTINVS, ſed de iis, *quae ob leuem notam* CAPERE NON POSSINT. Eam vero maculam

 fruſtra

(m) *L. 3. §. 2. D. de Decur.* L. 6. *pr. D. eod.* (n) Gothofr. *ad* L. 3. C. Theod. *de inoff. teſt.* (o) Thomaſ. *Diſſ. de vſu pract. doctr. inſt. de liberorum legitimatione cap.* I §. III. (p) Zach. Huber. *de Caſib. enucl. Quaeſt.* III. *VIII. pag.* 62. (q) Plutarch. *de prolis amore init. p.* 493. (r) Idem *vit.* Ciceron. *p.* 874. (s) Cic. *pro S. Roſc. Amerin. cap. XVI.*

fruſtra adſpergunt ſpuriis, vt praeter THOMASIVM oſtendit PALAEOTVS. (t) Nec ſolum ſordidum vitae genus hanc maculam gignere videtur, quum alias nulla poſſit reddi ratio, cur Romae non omnes opifices hereditatum incapaces viſi ſint, quippe quos omnes in ſordido vitae genere verſari exiſtimabant Romani, ceu DIONYSIVS HALICARNASSAEVS (u) & CICERO (x) teſtantur. Quare non alia huius leuis notae origo eſt, quam interdictio nuptiarum cum ſenatoribus eorumque liberis. Leuis enim nota haerere videbatur iis, quos ſenatoriis nuptiis indignos iudicauerat lex Papia Poppaea. Denique dum leuem notam facilius, quam infamiam, tolli poſſe exiſtimant, ne in hac quidem re conſentientem me habent doctores. Si enim id de effectu ciuili intellectum velint: aeque facile famam, quam natales, reſtituet princeps. Sin de opinione hominum; non facilius leuiter notatorum, quam infamium, macula tolletur. Quae quum ita ſint, facile patet, immutandam eſſe leuis notae definitionem, eamque nihil aliud eſſe, quam *ignominiam, ab infamia ſecretam, ob quam perſonae quaedam nec ſenatoriis nuptiis, nec hereditate dignae iudicantur, ſi fratres conſanguinei in tabulis fraternis fuerint praeteriti.*

§. XXXIII.

Ex quibus ſimul patebit, quo iure quaue iniuria tot perſonis leuem notam inurant iureconſulti? Carnifices Romae, vt a SIGONIO (y) obſeruatum eſt, erant, qui in crucem ſontes agebant. Supplicia enim reliqua ſumebant lictores, quin promiſcue omnia milites, ceu ex SALVATORIS paſſione patet, ipſique centuriones, quos ad triſtiſſimum hoc miniſterium ſub Imperatoribus plerumque adhibitos fuiſſe, egregie docuit PETRVS FABER. (z) Ex quo ſimul patet, nullam hominibus ignominiam ob lugubre iſtud miniſterium haeſiſſe. At haeſit tamen carnificibus? Fateor, idque me docet CICERO, (a) qui *carnificem non modo foro, ſed etiam coelo vrbis ac ſpiritu ac vrbis domicilio legibus cenſoriis arceri, tradit.* Vnde non dubito, quin herede illo inſtituto fratres querela inofficioſi teſtamentum euertere potuiſſent. Sed id quidem non propter miniſterium, quod praeſtabat, ſed propter ſtatum cum ſordido munere coniunctum. Non enim ciuis erat carnifex, vt SIGO-

(t) Palaeot. *de Spur. cap.* LV. (u) Dionyſ. Halicarn. *Antiqu. Rom. lib. II. p.* 98. (x) Cic. *de Offic. lib. I. cap. XLII.* (y) Car. Sigon. *de iure ciu. Rom. lib.* I, *cap.* XV. (z) Pet. Fab. *Semeſtr. lib. II. cap. IX.* (a) Cic. *pro Rabir. cap. V.*

Digitized by Google

SIGONIVS (b) vult, ſed peregrinus. Peregrinum vero hominem, mactandis carnificandisque ſeruis locantem operas, abominatos eſſe Romanos, minime mirandum eſt. Lictorum muneri Romae in ſe nihil turpitudinis ineſſe videbatur. Potius eo, tamquam dignitate aliqua, ſibi placebant lictores, idque officium non ſine ambitione adſcribebant titulis, ceu ex marmoribus quam plurimis patet. (c) Quum tamen plerumque libertinae eſſent conditionis: (d) non munus, ſed ſtatus efficiebat, vt leuiter notati viderentur. Vnde non dubito, quin & contra hos locum habuerit inofficioſi querela, ſi fratribus praeteriti heredes fuiſſent ſcripti. Aſt haec omnia principiis iuris Germanicis vix congruunt. Carnifices hodie non peregrini ſunt, ſed ciues, quemadmodum & lictores non libertini ſemper, ſed ingenui conſtituuntur. Immo ſi vel maxime vel peregrini, vel libertinae conditionis eſſent: neutrum horum eorum exiſtimationem laederet. Nam peregrinos, quod ad ſucceſſionem, ciuibus aequiparat conſtitutio FRIDERICI. (e) Libertini vero in Germania non alii ſunt, quam ruſtici noſtri, glebae non amplius adſcripti. Quis vero his maculam aliquam adſpergere auſit in Germania? Ergo non alia ſupererit ratio, cur leuis nota inurenda ſit carnificibus & lictoribus, quam quia vulgus ita opinatur. Ob vulgi vero opinionem hos magiſtratus apparitores, ſanctiſſimo munere functos, hereditatum incapaces habendos eſſe, nec legi noſtrae, nec rationi conſentaneum videtur. Ex quo ſimul patet, quam ab omni ratione alienum ſit, etiam liberos eorum, & qui iis paullo familiarius vtuntur, eadem affici contumelia. Caſtratorum ſuum ſordidum eſt opificium: ſed non ſtatim ob ſordidum vitae genus homines iis accenſentur, *qui ob turpitudinem vel leuem notam capere non poſſent.* Et ſunt ſane opificia, illo non multo minus ſordida, quae nemo eiusmodi macula adſpergit. *Circumforaneos* leges imperii notant, vt & *lyriſtas* & *citharoedos* vicatim oberrantes, ſed non ob vile ac ſordidum vitae genus, ſed ob ſuſpicionem flagitiorum, quae in eos cadit, vocatos ideo *leichtfertiges Geſindel.* (f) Quare non leui macula, ſed infamia facti, quam vocant, laborant. Idem cenſendum de prodigis, ebrioſis, luſoribus deſperatis: quos infamia ſequitur, ſi flagitii comperti & a magiſtratu

(b) Sigon. *l. c.* (c) Smet. *Inſcript. p. XCVII 5. XLV. 7. CIII. 8. Onuphr. Panuin. de Rep. Rom. p. 292.* (d) Lipſ. *Elect. lib. I. cap.* XXIII. Sigon. *l. c.* (e) Authent. *Omnes peregrini C. comm. de ſucceſſ.* (f) Receſſ. *Imp. anni* clc Ioxxx. *Tit. CLVIII.*

ſtratu notati ſint, alias moribus noſtris, proh dolor, ne leui quidem macula laborant. Et valde dubito, an ſuperior diſceſſurus hodie ſit frater teſtamento praeteritus, ſi demonſtrauerit, heredem inſtitutum quotidie vino ingurgitari, eumdem ſaepe alea ludere, & bona paterna nequitia ſua diſperdere, niſi aliae accedant circumſtantiae. Meretrices, ſiue quaeſtum corpore fecerint, ſiue iuuenum illecebris pudicitiam ſibi extorqueri paſſae ſint, hodie non leui nota, ſed infamia laborant, quum caſtitas noſtrorum temporum non ferat, vt Romanorum exemplo ſtuprum extra legum ciuilium poenam eſſe patiamur. Veſpillones & ſandapilarii apud nos, nec lege nec hominum opinione notantur, niſi in oppidulis minoribus, vbi ſimul vinciendis hominibus operas locare ſolent: nec video, qui ſordidius haberi poſſit exanime cadauer humare, quam illud abluere, veſtimentis ornare, euiſcerare, & cultro anatomico ſubiicere. Nec eorum ſtatim vota eadem, quae orci eſſe videntur, quibus aliquid lucelli ex frequente hominum morte accedit. De reliquis opificiis non eſt, quod quidquam addamus, quum iis ipſae imperii leges omnem maculam iam pridem deterſerint.

§. XXXIV.

Si recte ergo ponas calculum, omnes, quos leui hac nota maculant doctores, vel infamia laborant, vel abſque vlla ratione tanta iniuria adficiuntur. De ſolis ſpuriis dubitare liceret, qui, tametſi Romae infames haut fuerint, in Germania tamen ſemper leui nota adſperſi fuiſſe videntur. Non vlla enim temere gens plus pretii caſtitati & pudicitiae ſtatuit, quam Germani. Iam TACITVS (g) iis hanc laudem tribuit, quod *ſepta pudicitia agant mulieres* Germanorum, *nullis ſpectaculorum illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corruptae: Litterarum ſecreta apud Germanos viros pariter ignorare* ait, *ac mulieres; pauciſſima* ergo *in tam numeroſa gente eſſe adulteria, eorumque poenam praeſentem & maritis permiſſam. Accisis enim crinibus, nudatam adulteram, praeſentibus propinquis, expelli domo, ac per omnem vicum verbere agi: Publicatae etiam pudicitiae nullam veniam eſſe: non forma, non aetate, non opibus maritum inuenire meretrices.* Talia etiam de Vandalis, Gothis & Francis SALVIANVS, (h) de Saxonibus BONIFACIVS (i) refert. Vnde & QVINCTILIANVS, (k) inſectatus Romanorum inconti-

nen-

(g) Tacit. *de Morib. Germ. cap. XIX.* (h) Saluian. *de Gubern. Dei lib. VII.* (i) Bonifac. *apud.* Guil. Malmesb. *lib.* II. *cap.* LXIV. *&* Baron. *ad ann.* IↃCCXLVII. *Adde* Saluian. *l. c.* (k) Quinctilian. *declam.* III.

Digitized by Google

nentiam, & foedam, qua in eumdem ſexum ruebant, libidinem: *Nihil*, inquit, *tale nouere Germani, & ſanctius viuitur ad oceanum.* Quum vero tantopere maioribus noſtris cordi fuerit pudicitia, apud eosque tum hac quoque in re plus valuerint boni mores, quam hodie bonae leges: facile eſt ad intelligendum, eos nullo loco habuiſſe ſpurios & vulgo quaeſitos, teſtes quippe maternae libidinis ac turpitudinis perpetuos. Hinc LVDOVICVS PIVS, (l) *ex commixtione meretricum degeneres populos, &* IGNOBILES *& furentes libidine procreari*, ait. Et in IVRE PROVINCIALI SAXONICO (m) legimus: *Wer eines Mannes ehrlich Weib öffentlich heburet, oder ſonſt ein Weib oder Magd nötzöget, nimmt er ſie darnach zur Ehe, eheliche Kinder gewinnet er nimmermehr bey ihr: Kempffer und ihre Kinder, Spielleut, und alle die unehelich gebohren ſint, -- die ſeynd alle Rechtloſs.* Id quod etiam ad liberos praecoces extenditur alibi, vbi ſtatuitur: (n) *Wann ein Weib einen Mann nimmbt, gewinnt ſie Kinder, ehe die rechte Zeit kommt, da das Kind gebohren werden möchte, man mag es beſchelten an ſeinen Rechten, wann es zu früh gebohren iſt.* Sed ſi dicendum quod res eſt, ſpurii etiam veteri Germanico iure non leuis notae macula adſperſi, ſed infamia notati fuiſſe videntur. *Rechtloſe Leute* enim iidem ſunt ac infames, *ehrloſe und ohne recht, an denen niemandt nichts verbrechen kan, vntüchtige, daſs ſie nicht gezeugen ſeyn moegen.* (o) Si ergo hodienum, ſpuriis inſtitutis heredibus, querela inofficioſi locum haberet: illi ſane ex principiis iuris Germanici magis ob infamiam, quam leuem aliquam notam, excluderentur hereditate. Enimuero, quum hodie plerique iureconſulti a veteribus illis Germanici iuris principiis diuortium faciant, adeoque ſpurios infamia notandos eſſe negent, leuis vero nota e iuris Romani principiis ſpuriis non haereat, ceu iam ſupra eſt a nobis demonſtratum: merito dubites, an hodie aduerſus ſpurios inſtitutos hac querela cum effectu experiri liceat. Plerique ſane iureconſulti eiusmodi hic inueniunt limitationes, quibus regula illa tantum non perimitur. Aiunt enim, aduerſus ſpurios

 eſſe

(l) Lucou. Pius *Addit. capitul. IV. 102.*
(m) *Ius prouinc. Sax. Lib. I. Art. XXXVII.*
(n) Ibid. *cap. XXXVI.*
(o) Vocabular. *ſpeculo Saxon. addit a* Wolffg. Loſſio *voce Rechtloſs.*

Digitized by Google

eſſe querelae locum, niſi vitae honeſtate et meritis hanc maculam eluerint. (p) Hinc ſi ſpurius honeſte viuat, aut ſi ſpuria honeſto viro nupſerit, nullum querelae locum eſſe contendunt. (q) Nec deſunt exempla, quod ita iudicatum ſit in tribunalibus illuſtrioribus. (r) Quae ſi ita ſunt: licebit tantum hodie de inofficioſo diſputare aduerſus ſpurios, quos non ſceleſta minus & turpis vita, quam ſors natalium, dehoneſtat. Atqui infamia facti laborant eiusmodi homines, adeoque non tam ob leuem notam, quam infamiam, indigni habentur, qui fatribus defuncti praeferantur.

§. XXXV.

Ex his ergo facile patet, quaecunque de leuis notae macula tradunt iureconſulti, ea omnia in Germania vix vllius vſus eſſe, dum de inofficioſo teſtamento diſputatur. Supereſt itaque, vt, an reliqui, quos comminiſcuntur, illius maculae effectus foris noſtris concinni ſint, paullo accuratius expendamus. Primo ergo eadem, ex ipſorum ſententia, eſt inofficioſi teſtamenti & inofficioſae donationis & dotis ratio. Quum vero iam demonſtratum ſit, hodie non illos, qui leui nota adſpergi dicuntur, ſed infames, querela fratrum ab hereditate arceri: conſequens eſt, vt idem quoque de inofficioſa donatione & dote ſtatuendum ſit, adeoque & in hac re nullus ſit doctrinae de leuis notae macula vſus. Deinde dum ex hac lege etiam nouam actionem, ad ſupplementum portionis legitimae fraternae comparatam exſculpunt, eamque aduerſus heredes, leuis notae macula adſperſos, competere contendunt, ne hac quidem in re me habent conſentientem. Nam & haec actio ex iisdem rationibus non aduerſus eos, qui leuis notae macula, ſed qui infamia laborent, valebit. Quae de dignitatibus & opificiis diſſerunt iureconſulti, ea ita comparata ſunt, vt vſum huius doctrinae inde fruſtra exſculpas. Iam multo ante receptum ius Romanum opifices certos homines tribu mouendos putarunt, non vero ob leuis notae maculam, de qua ne

(p) Stryk. *ad* Lauterb. *tit. de inoff. teſt. pag.* 202.
(q) *Per can. numquam 4. Diſtinct. LVI.*
(r) Alu. Valaſc. *Conſult. XVII. n. 3.* Ant. Teſſaur. *Deciſ. Pedemont. CXXVII. n. VI.*

ne fando quidem quidquam inaudiuerant, ſed ob alias rationes, de quibus iam ſupra nonnulla diximus, & alibi vberius diſſerendi erit locus. Nec ſane ex lege noſtra, in qua ſola leuis notae maculae fit mentio, vllis fidiculis elicies argumentum, quo demonſtrari poſſit, homines, quos leuis notae macula adſpergunt doctores, collegiis aut dignitatibus eſſe mouendos. Fingamus enim eos omnes, fratribus praeteritis, heredes teſtamento ſcribi non poſſe: an inde quaeſo conſequitur, vt nec ad dignitates & opificia illis pateat aditus? An quae in fratrum conſanguineorum fauorem conſtituta ſunt, etiam ad opifices pertinent? Sunt equidem leges patriae, quae ſpurios & aliis natalium vitiis laborantes dignitatibus excludunt: (s) Moribus etiam ad opificum collegia non admitti ſpurios, vt & carnificum & lictorum filios, nemo ignorat. (t) Sed ex his legibus & moribus vſus doctrinae de leuis notae macula non magis, quam ex lege noſtra demonſtratur. Non enim ideo Germani ſpurios & naturales ad dignitates & opificia adſpirare non patiuntur, quia eos ex teſtamento, fratribus ſuperſtitibus, aliquid capere vetuit CONSTANTINVS, (dummodo id vetuit,) ſed partim, quia Germanis veteribus, quibus praeter nobiles nulli ingenui erant, indignum videbatur, libertinae & ſeruilis originis, vt & vulgo quaeſitis, vel rempublicam, vel illius partem demandare: partim, quia ciuitatibus inſtitutis dabant operam, ne facile ruſtici adſcriptitii, eorumque filii, pfalburgeri, aliaeque perſonae humiles ciuitatis iure donarentur: partim quia doctrina de matrimonii ſacramento ſpuriorum odium haut parum augeret. Non ergo principiis iuris Romani, ſed moribus patriis originem debent hae leges Germanicae & priuilegia opificum, quibus a dignitatibus & collegiis arceantur ſpurii & humili loco nati: quamuis hodie, quum alia ſit ingenuitatis & ciuitatum facies, aliaque etiam multis ſedeat de matrimonio ſententia, paſſim conſilia capiant imperantes de conſuetudinibus eiusmodi magis

(s) *Cammer-Gerichts-Ordnung Part. I. Tit. III. §. I. & Tit. XXX. §. I. Aliarum rerumpublicarum, ciuitatum & academiarum ſtatuta, quibus ſpurii & viles perſonae a dignitatibus arcentur, collegit* Fromman. *diſſ. de leuis notae macula* §. XLVII.

(t) Hadr. Beyer *de iurib. opificum cap. V. & VI.* Ge. Beyer. *Spec. iur. Germ. lib. I. cap. XV. §. XII. XIII.*

gis magisque abolendis. Quae quum ita ſint, ipſa iureconſultorum collegia hodie benignius agendum putant cum hominibus leuis notae macula adſperſis. Vnde memini, quum nuper vici cuiusdam incolae virum cetera honeſtum ob natalium vitium a ſcabini munere excluſum vellent, eaque de re conſulerent illuſtre Iureconſultorum hac in academia collegium, ab eo hunc in modum eſſe reſponſum:

Hat das Königliche Amt W. I. S. euren Mit-Nachbar zum Schöppen bey eurer Gemeine verordnet, und denſelben darauf gewöhnlicher maſſen verpflichtet, dagegen ihr aber aus dem Fundament, *daß dieſer I. S. auſſer der Ehe erzeuget, und mithin zu Bekleidung dieſes Schöppen-Amts gantz* inhabil *ſey, ſo fort* proteſtation *eingewandt, und auf deſſen* remotion *gedrungen. Iſt es darüber zwiſchen euch und ihm zum rechtlichen Verfahren kommen, und ſind endlich die* Acta, *nach dem beyde Theile zum Urtheil beſchloſſen, zu auswärtigen Spruch Rechtens verſchicket worden, und ihr wollet dannenhero belehret ſeyn,*

Ob ihr bey eurer proteſtation *in Rechten gegründet, und dannenhero euch eines beyfälligen Urthels zu verſehen habet?*

Ob nun wohl 1) *ſehr viele Rechts-Lehrer in den Gedancken ſtehen, daß alle unehlich gebohrne denenienigen Perſonen, welche nach der*

in L. 27. C. de inoff. teſtam.

befindlichen Redens-Art leuis notae macula laborir*en, beyzuzehlen ſeyn, indem, obſchon die Schuld und Urſach ihres Gebrechens nicht ihnen, ſondern den Eltern beyzumeſſen*

can. naſci 5. diſt. 56.

und die Kinder ihrer Eltern Schuld zu tragen nicht verbunden ſind

L. 3. §. 2. L. 6. pr. ff. de Decur.

dennoch alle honnete *Völcker von ſolchen unehlich gebohrnen nichts halten*, adeo, vt vix ſine dedecore tam patres quam liberi eiusmodi,

modi, expreſſam veluti turpitudinis notam in fronte circumferentes, adſpiciantur

Petr. Heigius *P. I. qu. 21. n. 38.*

Welches Recht dann 2) in Teutſchland um ſo vielmehr in viridi obſeruantia *ſeyn muſs, da auch nach den alten Teutſchen Rechten unehlich gebohrne nicht nur* pro leuis notae macula adſperſis, *ſondern gar für rechtloſs und mithin* pro infamibus *gehalten vverden.*

Sächſ. Land-R. L. 1. art. 37.

Hiernechſt auch 3) unter die effectus leuis notae maculae *auch dieſer mit gerechnet vvird, daſs ſie zu keinen Ehren-Stellen*

arg. *L. 2. C. de dignit.* Struu. *exerc. ad ff. 7. th. 2.* Fromm. *diſſ. de leu. not. mac. th. 47.*

am vvenigſten aber ad ſcabinatum vel iudicialem dignitatem *zugelaſſen vverden,* quum indignum videatur, tribunali adſidere eos, qui ſanguinis labem in fronte gerunt:

Heig. *d. qu. 21. n. 14. & 32.* Schiferdegh. *b. l. 3. tract. 25. qu. 9.*

daher ſolches auch im gegenvvärtigen Fall um ſo vielmehr ſtatt zu finden ſcheinet, da der Schöppe eurer Gemeine nicht nur die vom Ambt einlaufende Befehle exequiren, notificiren *und Auflagen verrichten, ſondern auch, vvas hier und dar vorgehet,* obſeruiren *und beym Amte anzeigen, auch vvenn daſelbſt* inquiſitiones *vorfallen, die Gerichts-Banck mit beſetzen muſs, und folglich ſolches Schöppen-Amt nicht als ein bloſſes* munus, *zu vvelchem auch* ſpurii, *in Ermangelung anderer, zugelaſſen vverden, ſondern als ein* honos *und* dignitaet *anzuſehen. Aus vvelchen Gründen es faſt das Anſehen gevvinnen möchte, als ob ihr in eurer* proteſtation *genugſam gegründet, und mithin an einem beyfälligen Vrtheil nicht zu zvveifeln hättet.*

Dennoch aber und dievveil 1) ſo vvenig das natürliche, als das Römiſche Recht, die unehlich gebohrne ihrer Ehren beraubet, oder dieſelben mit einer ſo genanten leuis notae macula *beſchmützet.*

immaſſen ienes nach den Regeln der geſunden Vernunfft nicht zuläſſet, daß das Kind die Schande ſeiner Eltern tragen müſſe, dieſes aber von unehlich gebohrnen mehr nicht verordnet, als daß dieſelben die effectus patriae poteſtatis *nicht zu genieſſen haben, im übrigen aber dieſelben vveder von dem Bürger-Recht, noch* a teſtamenti factione, *ja nicht einmahl* a dignitatibus *ausſchlieſſet,*

Hotoman. *de ſpur. & legitim. c. 3.* Strauch. *exerc. IV. th. 3.* Thomaſ. *diſſ. de vſu pract. tit. de legit. cap. 1. §. 3.*

Wie denn die Geſetze denſelben ad decurionatum, *vvelcher doch kein bloſſes* munus, *ſondern eine anſehnliche* dignitaet *vvar, den Zugang ausdrücklich eröffnen.*

L. 6. pr. ff. de decur. verbis: Non impedienda enim eſt DIGNITAS *eius, qui nihil admiſit.*

Hiernechſt auch 2) vvenn ſchon einige Geſetze in Teutſchland die ſpurios *von Dignitaeten ausſchlieſſen, daſſelbe doch auf ein Schöppen-Amt bey einer Dorff-Gemeine nicht zu appliciren, da daſſelbe* reuera, *der bevvertheſten Rechts-Lehrer Meynung nach, mehr ein* munus, *als eine* dignitaet *iſt, und daher ein* ſpurius *davon nicht ausgeſchloſſen vverden kan,*

Hartung. *de ſcultet. &* Scabin. *pagan. c. 3. n. 11.* Modeſtin. Piſt. 1. *c. 46. qu. 1.* Berlich. *Deciſ. 299. n. 10.*

Anbey 3) dieienigen Rechts-Lehrer ſelbſt, vvelche ſonſt den unehlich gebohrnen eine leuis notae maculam *zuſchreiben, dennoch dieſelben öffentlicher Aemter vvürdig erkennen,* ſi hanc maculam natalium virtutibus & honeſtiore vita eluerint,

Teſſaur. *Dec. Pedem. 126. n. 6.* Valaſc. *Conſult. Luſ. 17. n. 2.* Carpz. 3. *Conſt. 10. D. 10. n. f.*

Welches den I. S. da derſelbe nicht nur überhaupt ein gutes Zeugniß vor ſich hat, ſondern auch bey ſeinen vorhin obhabenden Bauermeiſter-Amt, und den dabey geführten Rechnungen ſich ehrlich und redlich verhalten, und daher um die Gemeinde, daß ihn dieſelbe in ihren Schrifften ſo ſchimpflich tractiret, keinesvveges verdienet hat,

aller-

Digitized by Google

allerdings zu ſtatten kommen muß. Endlich auch 4) die gegenſeitigen rationes dubitandi *aus obigen Gründen gar leicht zu beantvvorten, immaſſen, vvas die erſte anbetrifft, in dem angeführten*

L. 27. C. de inoff. teſtam.

zvvar gevviſſer Perſonen, quae leuis notae macula adſperſae ſunt, *gedacht, keinesvveges aber, daß ſie von Ehren-Aemtern auszuſchlieſſen, noch vielvveniger aber, daß unehlich gebohrne dadurch zu verſtehen ſeyn, angezeiget vvird. Wie denn vielmehr aus der genuinen* Conſtitution *des* Conſtantini M., *vvelche in dem* Cod. Iuſtinianeo *ziemlich verändert, in dem* Cod. Theodoſiano *aber*

L. 3. C. Theod. *de inoff. teſtam.*

noch aufrichtig zu befinden, gnugſam erhellet, daß in derſelben nicht de ſpuriis, *ſondern von den freygelaſſenen,* qui reſtitutionem natalium nondum impetrauerint, *die Rede ſey. Daher auch die* interpretation, *daß die auſſer der Ehe gebohrne* leuis notae macula *laboriren, mehr unter die ungegründeten Meinungen der* Gloſſatorum, *als die auf zulängliche* principia *gegründete* doctrina iuris *zu zehlen iſt.*

Thomaſ. *d. diſſ. §. 3. not. d.*

Welche Bevvandtnis es auch 5) mit den alten teutſchen Rechten hat, immaſſen dieſelben nicht ex principiis antiquiſſimi iuris Germanici, *nach vvelchen unehlich gebohrne auch ſo gar zur Würde gelangen konten,*

Vt de Francis *teſtatur* Hertius *Notit. regni* Franc. *c. 5. n. 9. de Danis* Ad. Bremenſ. *l. 2. hiſt. eccleſ. c. 54. de Norvvegis* Sturleſon. *Chron.* Noru. *pag. 67.*

ſondern ex principiis papatus, *nach vvelchen die Ehe als ein Sacrament, und daher alle* ex coniunctione extra matrimonium *erzeugte* tamquam homines inhoneſti & infames *angeſehen vvurden, gefloſſen, und mithin zu unſern Zeiten, da man ſolchen Irrthum vorlängſt zu erkennen angefangen, billig nicht mehr in einige Betrachtung*

tung kommen. Wie denn auch die Rechts-Lehrer durchgehends die ſpurios ab infamia *freyſprechen, und folglich* a iure Germanico *in dieſem Stück abvveichen.*

Frantzk. *ad tit. ff. de his qui not. infam. n. 21.* Freh. *de exiſtimat. l. 1. c. 23. n. 23.* Bocer. *in com. L. vn. C. de famoſ. c. 1. n. 11. ſequ.* Fromm. *diſſ. de leu. not. mac. th. 14.*

Endlich 6) vvas das Schöppen-Amt auf einem Dorffe betrifft, daſſelbe pro dignitate *keinesvveges zu achten, angeſehen es eigentlich nur* in executione *desjenigen, vvas das Amt angeordnet, beſtehet, die Zuziehung aber der Dorff-Schöppen bey* inquiſitionibus *von keiner ſolchen Wichtigkeit iſt, daſs deshalb denen* ſcabinis *eine beſondere Würde zuzuſchreiben, immaſſen dabey billig mehr auf die Aufrichtigkeit und honeteté eines ſolchen* Scabini, *als auf deſſen Herkommen und Geburt reflectiret vvird.*

Als ſind vvir der Meynung, daſs ihr ein beyfälliges Vrtheil ſchvverlich zu ervvarten habet, und dannenhero beſſer gethan hättet, vvenn ihr euch der proteſtation *aus dieſem* fundament *enthalten. V. R. W.*

§. XXXVI.

Plura addi poterant de ea re, in qua multis modis aberratum eſt a doctoribus: Sed quum plura non capiant chartae, diſſertationi academicae deſtinatae, hic quidem filum abrumpimus, maxime quod ſatis videmur demonſtraſſe, quod demonſtrandum ſuſcepimus, a pauciſſimis ſatis intellectam eſſe *legem XXVI. C. de inoff. teſtam.* & doctrinam de leuis notae macula, quam vulgo inde eliciunt, nec iuri Romano conſentaneam, nec vllius hodie in Germania noſtra vſus eſſe.

DE NAVIBVS OB VECTVRAM VETITARVM MERCIVM COMMISSIS.

EXERCITATIO VIII.

CAP. I.

DE MERCIBVS VETITIS ET COMMISSIS GENERATIM.

§. *I. Variae doctorum concertationes de dominio maris.* §. *II. Vera ea de lite ſententia.* §. *III. Eius effectus & hic eſt, vt imperantes quarumdam mercium importationem & adpulſum ad littora prohibere.* §. *IV. Vt & eumdem certis legibus concedere poſſint.* §. *V. Ea probibitio & ratione ſubditorum rata eſt, & ratione exterorum.* §. *VI. An & exterorum cum exteris hoſtibus commercia probiberi poſſint?* §. *VII. Variae inter gentes ea de re concertationes.* §. *VIII. Sententia Grotii & Ziegleri.* §. *IX. Probiberi eiusmodi commercia poſſe demonſtratur.* §. *X. Merces eiusmodi vetitae vocantur* CONTRABANDO *& cur?* §. *XI. Qualium mercium negotiatio vetita fuerit iure Romano ratione exterorum?* §. *XII. Quarum negotiatio inter ipſos ciues prohibita?* §. *XIII. Quid ius canonicum circa merces vetitas ſtatuerit?* §. *XIV. Quid hodie* CONTRABANDO *iure & conſuetudine gentium ratione exterorum?* §. *XV. Quasnam merces a priuatis venire prohibeat ius Germanicum?* §. *XVI. Quemadmodum prohibere, ita & concedere Princeps commercia cum exteris poteſt certis legibus.* §. *XVII. Inter has etiam eſt ſolutio vectigalium.* §. *XVIII. Si vel merces vetitae inueniantur, vel vectigal non ſoluatur, merces a fiſco vindicantur.* §. *XIX. Et tunc vocantur* COMMISSAE. §. *XX. Saepe & naues ſimul capiuntur & a fiſco occupantur, quod vocant :* Vor gute Prieſen erklähren. §. *XXI. Tranſitio ad caput ſecundum.*

§. I.

Acriter iam inde ab antiquiſſimis vsque temporibus de imperio libertateque maris diſceptatum eſſe, vel Minois, (a) nec non Athenienſium & Lacedaemoniorum, (b) Romanorum item & Carthaginienſium, (c) aliaque innumerabilia gentium aliarum bella ſatis demonſtrant. Saepe profecto maris vndas cruore effuſiſſimo contaminauit impotens illa etiam mari dominandi libido. Saepe quaeſitum iſtud imperium non minore ſanguinis profuſione euertit libertatis cupiditas, neque poſt tot turbas ita de hac lite transactum eſt, vt non ſubinde ideo aemulae claſſes aperto Marte concurrant. Nec minore cura interea, dum gentes arma ſtrinxerunt, calamos expediuerunt eruditi. Veteres equidem Romanorum ICti, Stoicorum innutriti ſapientiae, & neſcio quam totius humani generis rempublicam ſomniantes, (d) naturali iure non ſolum mare, verum etiam littora maris communia eſſe omnium contendebant. (e) Sed ab his principiis, mutata paullo poſt republica, ipſos Romanos feciſſe diuortium, vel inde patet, quod Imperatores ipſi ſibi maris dominium vindicare non dubitarint: id quod ex APPIANO, (f) ARISTIDE Rhetore, (g) OPPIANO, (h) PHILOSTRATO, (i) ipſaque celeberrima *lege ἀξίωσις IX. digeſt. ad L. Rhod. de iactu* magno apparatu demonſtrauit IAC. GOTHOFREDVS. (k) Multo acrius ea de re certamen natum eſt, poſtquam Europaeae gentes maria extera tentarunt, ſed ita, vt plerique ſcriptores patriae commodis manciparent calamum, & hoc partium ſtudio, vt fit, in diuerſas ſententias abriperentur. Libertatem maris ſummo ſtudio adſerere adlaborauit HVGO GROTIVS, (l) ſed lucro nauigationum ad Indos, quod tum Hiſpani pariter ac Luſitani intercipere ſtudebant, ad ſcribendum pellectus. (m) Eamdem Belgarum cauſſam non modo contra

(a) Boecl. *Diſſert. de Minoe maris domino Tom.* II. *diſſert. academ pag.* 1073. (b) Iſocrat. *Orat de pace.* (c) Flor. *lib* 2. *cap.* XI. Appian. *de bellis punicis p.* 1. (d) Gerh. Nood *probabil. lib.* I. *cap.* VIII. *ſequ. p.* 21. (e) §. 1. *Inſt. de rer. diuiſ. L.* 13. §. 7. *de iniur.* L. 13 *pr. D. commun. ruſt & vrban. praed.* (f) Appian. *praefat. hiſt. p.* 3 *edit.* Stephan. (g) Ariſtid. *Orat. ad* M. Antonin. *p.* 119. *conf. & pag.* 354. 360. 382 *ſequ. Tom.* I. (h) Oppian. *Halieut. v* 3. (i) Philoſtrat. Vit. Apollon. Tyan. *lib.* VII. *c.* II. (k) Iac. Gothofredi *diſſert. de imperio maris ad L. ἀξίωσις* 9. *D. ad L. Rhod. Geneu.* cIↃ IↃLIV. (l) Grotius *de mari libero, qui libellus prodiit anno* cIↃ IↃCVII. *Conf. eiuſdem. ius belli & pacis lib.* II. *cap* II. §. 3. *ſeqq. & cap.* III. §. 8. *ſequ.* (m) Dominic. Baud. *lib.* II. *de induciis belli Belgici.*

contra Hiſpanos, verum etiam Anglos, halecum piſcaturam Batauis inuidentes, egerunt THEODORVS GRASWINCKELIVS, (n) VLR. HVBERVS, (o) CORN. VAN BYNKERSHOEK, (p) aliique, quamuis non omnes GROTII principiis inſiſterent. Verum tanto acrius pro maris imperio contenderunt earum gentium ſcriptores, quae ſibi antiquitate iſto potitae videbantur: quales ſunt IOANNES SELDENVS, (q) IO. BAPTISTA BVRGVS, (r) THOM. RIVIVS, (s) MARISOTTVS, (t) STRAVCHIVS (u) aliique quam plurimi. Fuerunt etiam, qui cum IO. ISAACO PONTANO, (x) SAM. PVFFENDORFIO (y) aliisque mediam quamdam ingreſſi viam, totam hanc litem variis diſtinctionibus ſine pulueris iactu componi facillime poſſe, ſibi perſuaderent. Vt adeo, ſi in vlla, in hac certe quaeſtione, quam maxime in partes eant eruditi, patriae plerumque commodorum, quam veritatis, hac in re quidem, ſtudioſiores.

§. II.

Quamuis vero is ego non ſim, qui ſibi in re tanta iudicium arrogare ſuſtineat, quod iam IS. PONTANO, (z) *onus Aetna grauius* viſum eſt: id tamen certum exploratumque videtur, eruditos tantum non omnes, quos non immoderatum patriae ſtudium in transuerſum egit, ſecundum SELDENVM litem dediſſe. (a) Id quidem apud omnes aeque in confeſſo eſt, Deum, qui, vt exiſterent homines, voluit, non poſſe non & velle, vt iis rebus creatis, quibus ad ſuſtinendam commodeque tranſigendam vitam opus videretur, libere vterentur. Hinc non quidem dominium proprietatemque introduxit, ceu vulgo ex oraculo illo diuino apud MOSEN (b) colligunt, ſed facultatem rebus in medio poſitis vtendi. Ex eo conſequitur, vt communio antiquior fuerit dominio. *Omne* enim *dominium*, vt recte a NERVA, (c) Iureconſulto, animaduerſum eſt, *ex natura-*

(n) Grasvvinckel. *Vindiciae maris liberi, quae tamen ordinibus oblatae, ſuppreſſae ſunt. vid.* Huber. *hiſt. ciuil. Part.* III. *lib* I. *ſect.* VI. *cap.* I (o) Huber. *digreſſ. Part.* I. *lib.* IV. *cap.* XIV. *ſequ. & de iure ciuit. lib.* II. *Sect.* IV. *cap.* II. (p) Corn. Bynkershoek *diſſert. de dominio maris. Hag.* clↄ IↄCCIII. (q) Selden. *mare clauſum. edit.* clↄ IↄCXXXV. (r) Io. Bapt. Burg. *de dominio maris Liguſtici.* (s) Riuius *Hiſtor. nauig. Ind. lib.* III. *cap.* XXXVII *ſequ.* (t) Mariſott. *orb. maritim. lib.* II. *cap.* X. *&* XX. *ſequ.* (u) Strauch. *diſſert. de imperio maris.* (x) Io. Iſ. Pontan. *diſcuſſ. hiſtor.* (y) Puffendorf. *de iure nat. & gent. lib.* IV. *cap.* V. *ſequ.* (z) Pontan. *praefat. diſcuſſ. hiſt.* (a) Ziegl. *de iure maieſt. lib.* II. *cap.* VII. §. IX. *ſequ.* Hertius *de ſeruitute naturali ſect.* I. §. XI. Thomaſ. *ad* Huber. *de iure ciuit. lib.* II. *ſect.* IV. *cap.* II. §. XLIII. (b) *Geneſ.* I, 28. *ſequ.* (c) L. 1. §. I. *D. de acquir. rer. domin.*

naturali poſſeſſione incipit. Poſſeſſio vero facti eſt, adeoque, niſi in infinitum progredi cogitando velis, neceſſe eſt, vt originarius acquirendi modus, vel ab occupatione vel a diuiſione inceperit, quarum neutra ſine communione intelligi poteſt. (d) Quum vero communio illa in tanta hominum auiditate diutius ſubſiſtere nequeat, quam quoad res illae communes inexhauſti vſus fuerint: conſequens eſt, vt relicta illa, dominium introducere maluerint homines, poſteaquam gliſcente auaritia & luxu, auctoque humano genere, animaduerterunt, res communes & in medio poſitas non ſufficere ſingulis, innumeriſque litibus dare occaſionem. Hinc factum vero eſt, vt, quae ob communionem, quam vocant priuatiuam, antea nullius eſſent, cederent deinde occupanti. Hoc modo integri terrarum tractus ſiue per vniuerſitatem, ſiue per fundos occupari coeperunt, quumque priore caſu tractus illi toti ad populum pertinerent; conſequens erat, vt & ſingulae illius partes in eiusdem eſſent dominio adeoque & illa, quae priuatorum dominio non eſſent adſcripta, & quibus ſinguli commode vti frui non poſſent, imperantes ſibi vindicarent. (e) Eo iure ergo ſenſim in mare etiam tractibus ſuis proximum vſi ſunt imperantes, ſibique iura quaedam, quae non inexhauſti videbantur vſus, ita vindicarunt, vt alios eorum vſu excluderent. Adeoque hoc modo per occupationem mare in dominio vel imperio gentium eſſe coepit, idque non magis a ratione alienum eſt, quam quod & alia ἀδέσποτα, veluti feras, flumina, piſces, inſulas, mineras & metalla, aliaque huius generis occupando ſua fecerunt.

§. III.

Porro quemadmodum dominium ſemel occupatione quaeſitum, animo deinde etiam retinetur, quamuis actu non ſemper accedat poſſeſſio: ita idem de mari ſtatuendum, quidquid nobis obuertat CORN. BYNCKERSHOEK, (f) cuius hypotheſin accurate ſuo more deſtruxit illuſtris THOMASIVS (g) Dominium vero iſtiusmodi non momentaneum, ſed permanens, non poteſt non varios, eosque ſatis illuſtres, producere effectus. Inter quos haut poſtremus eſt, quod in arbitrio principis tanquam maris domini ſit, an concedere velit peregre aduenientibus vel adpulſum ad littora, vel tranſitum per mare a ſe occupatum. Quamuis

(d) Thomaſ. *fundam. iur. nat. & gent. Lib. II. cap. X. §. VII.* (e) Boehmer. *ius publ. vniuerſ. Lib. II. cap. X. §. 5. ſequ.* (f) Corn. Bynkersh. *de domin. mar. p. 12. ſequ.* (g) Thomaſ. *ad* Huber. *de iure ciuil. l. c.*

uis enim id grauiter negent Belgae apud GROTIVM, (h) *legesque diuinas ac humanas nauigandi mercandique ius ita vt caelum & ſolum omnibus ex aequo addicere*, contendant, nec deſint etiam, qui huius ad littora adpulſus tranſitusque maris conceſſionem ſeruitutibus naturaliter inter liberos populos conſtitutis accenſent: (i) neutris tamen noſtram adiungere ſententiam poſſumus. Eſt haec natura dominii, vt alios vel vſu rei noſtrae arcere, vel eumdem certis legibus iis concedere liceat. *Qui alienum fundum ingreditur*, inquit CAIVS, (k) *venandi occupandique gratia, poteſt a domino, ſi is praeuiderit, prohiberi, ne ingrediatur.* Et aucupibus reſcripſit D. PIVS: (l) Ὀυκ ἔςιν εὔλογον, ἀκόντων τῶν δεσπότων ὑμᾶς ἐν ἀλλοτρίοις χωρίοις ἰξεύειν. *Non eſt conſentaneum, vt per aliena praedia inuitis dominis aucupium faciatis.* Cur vero non liceat domino maris, quod in praedio ſuo cuiuis licet? Saepe ſane fit hodienum, quod Carthaginienſium regina Troianis, littorum portuumque hoſpitium ſibi barbaro more negare querentibus, reſpondit apud VIRGILIVM: (m)

Res dura & regni nouitas, me talia cogunt
Moliri, & late fines cuſtode tueri.

Quis ergo hoc iure priuare auſit ſummos imperantes, vt populi ſalutem ſupremam ſibi legem dicant? Hinc profecto nihil frequentius eſt, quam vt pactis inter gentes caueatur, quousque ius adpellendi tranſeundique ſit concedendum. Quemadmodum induciis Hiſpanorum & Belgarum, anno cIↃIↃcIX. factis, cautum legimus: (n) *non eſſe ius adpellandi ad portus, plagas, promontoria alterutrius partis cum tali numero nauium aut armatorum, vt iuſti timoris ſuſpicio generari poſſit, vim parari niſi ex permiſſu eius, ſub cuius ditione loca illa ſita ſunt, aut niſi tempeſtatibus aliaque neceſſitate delati illuc fuerint ad maiorem vim aut naufragii periculum effugiendum.* Qualibus pactis non opus eſſet profecto, ſi omnibus perſuaſum eſſet, eos, qui alios ſuis portubus arcent, παρὰ τὰ κοινὰ δίκαια, *aduerſus iura communia facere*, ceu Megarenſibus olim perſuaſum fuiſſe, memoriae prodidit PLVTARCHVS. (o)

(h) Grot. *Hiſt. Belg. lib. XVII. ad annum* cIↃIↃCVIII. (i) Hertii *diſſert. de ſeruit. natural. conſt. ſect. I. §. X. ſequ.* (k) L. 3. §. I. *D. de acquir. rerum domin.* (l) L. 16. *D. de ſeruit. praed. ruſtic.* (m) Virgil. *Aeneid. lib.* I. *v.* 563. (n) Induc. *Belgar. anno* 1608. *art.* XII. *apud* Eman. Meteran. *hiſt. Belg. lib. XXVIII. p.* 88. (o) Plutarch. *in Pericle. p.* 168.

§. IV.

Ex eo vero porro conſequitur, vt ii, quibus maris ſui vſum ad commercia maritima indulgeat princeps, etiam leges iis dicere poſſit. Hinc eius eſt, ſtatuere, quas merces vel per mare ſuum vehi, vel prouinciis ſuis inferri, vel denique iisdem exportari velit. Quemadmodum enim cuilibet rei ſuae legem dicere licet: ita & maris ſui vſui commerciisque maritimis dum modum ponit princeps, ſuo iure vtitur. Intereſt ſane Reipublicae, ne promiſcue omnibus negotiandi licentia detur. Intereſt, vt iam ARISTOTELES (p) monuit, *legibus definire, quibuscum communicare ciues oporteat, cum quibus non oporteat.* Intereſt, ne exteri commerciorum obtentu quaeſtui inſiſtant, ciues diuitiis ſpolient, luxu aliisque vitiis ac probris inficiant rempublicam, ſeque vel ipſos vel hoſtes rebus noſtris potentiores opulentioresque efficiant. Quibus omnibus proſpicere, imperantis ſine dubio eſt officium.

§. V.

Iuſtam haec rationem habere in ciuibus, iisque, qui cum noſtris negotiantur, nemo temere negauerit. Quod enim ad illos attinet, recte ait ZIEGLERVS: (q) *Vti totum regimen ad principem ſpectat, ita etiam ab eius iudicio dependet, ea, quae neceſſaria aut vtilia reipublicae fuerint, definire, & in effectum deducere, neque ſubditis vlla tum competit poteſtas, ſcrupuloſo examine eadem perſtringere aut impedire.* Quum ergo nemini dubium ſit, quin ad neceſſitatem vtilitatemque reipublicae quam maxime pertineat, vt legibus certis ac perſpicuis, quae vel exportanda e regione ſint, vel admittenda ab exteris, definiatur, ſiquidem alias vel ciuium indigentia vel luxus impediri vix poteſt: facile patet, hanc quoque poteſtatem imperantibus, ſalua republica, non poſſe denegari. Sic iam olim Lycurgum, Spartanorum legislatorem, non ſolum ciues ſuos peregrinari, ſed & peregrinos in vrbe negotiari prohibuiſſe, auctor eſt PLVTARCHVS. (r) Maiores noſtri nihil, quod ad luxum & mollitiem irritare ciues poſſet, ad ſe deferri paſſi ſunt. De Neruiis, cisrhenano populo, CAESAR: (s) *Nullum aditum eſſe ad eos mercatoribus: nihil pati vini reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium inferri, quod his rebus relangueſcere animos, eorumque virtutem remitti exiſtimarint,* IDEM de Sueuis: (t) *merca-*

(p) Ariſtot. *lib. VII. polit. cap. 6.* (q) Ziegler. *de iur. maieſt. lib. I. cap. IV.* §. 18. (r) Plutarch. *in Lycurgo p. 25.* (s) Caeſar *de bello Gall. lib. II.* (t) Idem *de bello Gall. lib. IV. cap. I.*

Digitized by Google

mercatoribus eſt ad eos aditus, magis eo, vt quae bello ceperint, quibus vendant, habeant, quam quod vllam rem ad ſe importari deſiderent. De reliquis in vniuerſum Germanis TACITVS (u) obſeruat, *proximos tantum ripae & vinum mercari*, reliquis quippe Germanis plane ignotum. Contra ea de Solone refert PLVTARCHVS, (x) ex fructibus ſolum eum oleum dediſſe peregrinis diſtrahendi facultatem, aliorum exportatione interdixiſſe, maxime ficuum, conſtitutis delatoribus, qui eorum exportationem indicarent, ideo ſycophantarum nomen adeptis. Alia huius generis exempla collegit IO. MICHAEL PICCARTVS. (y) Eodem exemplo nuper admodum Galliae Rex & poſtea auguſtiſſimus Imperator adamantes ad ſe inferri venumque exponi vetuerunt, quemadmodum & Gallos ſericum; Anglos lanam & ſtannum inelaboratum & infectum exportari regnis ſuis non pati, nemini ignotum eſt. Quae omnia quis eos iure facere neget? Negare id quidem audent GROTIVS & (z) SIGISM. SCACCIA, (a) qui exteris non hoſtibus commercia denegare cum ciuibus noſtris, inhumanum credunt, partim ob commerciorum libertatem, quae quum a gentibus ſemper magni aeſtimata fuerit, citra iniuriam impediri a nemine poſſit, partim quod commercia neceſſaria ſint ad conſeruandam ſocietatem humanam, adeoque nec hoc nomine poſſint ab vllo mortalium prohiberi. Ex quibus fundamentis Angli apud THVANVM (b) grauiter conqueruntur de Hiſpanis, quod libertas commerciorum ſibi ab ipſis contra ius gentium denegetur. Enimuero neutra ratio ita videtur comparata, vt ideo nobis deferendum ſit vadimonium. Libertas commerciorum in ſtatu pacis ſalua eſſet debet. Eadem libertas vero etiam prohibet, quo minus quiſquam cogi poſſit ad merces ab exteris admittendas. Nec periculum eſt, ne ideo totius ſocietatis humanae ſalus in diſcrimen adducatur, ſi cum hac vel illa gente, cuius merces nobis parum neceſſariae videntur, commerciorum abrumpatur libertas. Multum enim, vt recte vidit ZIEGLERVS, (c) intereſt, vtrum in vniuerſum prohibeantur commercia, an cum hac vel illa gente prohibeantur, neceſſitate

(u) Tacit. *de moribus Germ. cap. XXIII.* (x) Plutarch. *in Solone p. 91. Athen. lib.* III. *cap.* III. *pag.* 74. (y) Piccart. *Obſeru. hiſtor. polit. decad.* II. *obſeruat* III. (z) Grotius *de iure belli & pacis lib* II *& cap.* II. *num.* XIII. XVIII. XXII. (a) Scaccia *de commerc.* §. I. *quaeſt* I. *num.* XLVII. (b) Thuan. *lib.* LXXI. *ad annum* clↄ Iↄ LXXX. (c) Ziegler *ad* Grotium *l. c. de iure maieſt. lib.* I. *cap.* XLI. §. 21.

te reipublicae id exigente. Quemadmodum enim medicus aegrotantibus, ſaluo officio, interdicere nequit medicamentis, quum tamen pro morbi ratione huius vel illius medicinae vſu interdicere iure poſſit: ita dubium non eſt, quin ſalua commerciorum libertate princeps hanc vel illam gentem portubus ſuis arcere, aut certarum mercium vecturam legibus inhibere poſſit, niſi pactis foederibusque aliud fuerit conuentum. Cuius rei exempla non experientia modo, verum etiam ipſum ius noſtrum (d) quam plurima ſuggerit.

§. VI.

Sed quaemadmodum haec omnia ſua luce radiare videntur: ita paullo obſcurius poteſt exiſtimari, an eo vsque progrediatur principis imperium, vt & exterorum cum exteris commercia, per mare prouinciis ſuis proximum inſtituta, vel legibus vel claſſibus armisque turbare ei liceat? Quid enim principi in exteros imperii? Cur mercatores exteros ad exteros excurrere prohibeat, quum iſti iure ſuo vtantur, adeoque nemini faciant iniuriam? Quum ergo haec res non adeo ad liquidum perducta videatur: licebit & nobis hanc quaeſtionem tot eruditiſſimorum hominum calamis aeque ac potentiſſimarum gentium armis diutiſſime diſceptatam, paullo accuratius expendere.

§. VII.

Certe quam ſaepe potentiſſimi reges ac reſpublicae florentiſſimae ſibi hanc mouerint controuerſiam, quam ſaepe ea non dicam in litem, ſed in bellum ferociſſimum euaſerit, exempla fere innumera docent, quorum vel pauca hic retuliſſe ſuffecerit. Lubecenſibus ſaeculo XVI. eam ob cauſſam multum negotii faceſſebant Dani. Quum enim illi Suecis res neceſſarias aduehęrent, Danique id prohibere non dubitarent: Maximilianus I. Imperator ea de re acriter contendit cum Ioanne, Danorum rege, eique, teſte MEVRSIO (e) per litteras denunciauit, ne commercia Lubecenſium in mari Baltico vllo modo turbaret. Quin & Germaniae principes edicto monuit, vt ad Lubecenſium tutelam contra Danum excubarent, neque vllos milites in regis ſtipendia per prouincias ſuas ire paterentur. Aſt iidem tamen Dani, qui Lubecenſibus eam ad hoſtes ſuos nauigandi libertatem dubiam reddere non dubita-

(d) L. 4. C. *de commerc. & mercat.* (e) Meurſ. *hiſtor. Dan. lib. V. pag.* 49.

bitauerant, anno cIɔ Iɔxcvii. miſſa ad Anglos & Batauos legatione libertatem commerciorum cum Hiſpanis grauiter vrgebant. (f) Eadem de re haut paullo maiore impetu circa annum cIɔ IɔLxxxix. inter ſe litigarunt Angli & Poloni, (g) nec non paullo poſt Angli & ciuitates Hanſeaticae, quibus illi, feruente adhuc bello, iure cum Hiſpanis negotiandi interdicebant: (h) quum tamen paullo ante ipſa Eliſabetha Regina miſſis ad Batauos Guil. Wintero & Rob. Beale, profeſſa eſſet, ferre Anglos non poſſe, vt Bataui in ipſo belli aeſtu naues eorum ad portus Hiſpanicos detenent. (i) Quid ea de re inter Suecos & Batauos Angloſque in Liuoniam nauigantes noſtra aetate actum, quantoque animorum motu haec quaeſtio inter gentes illas potentiſſimas agitata ſit, nemo ignorat. Sic vtilitati ſuae numquam non ſeruiunt gentes, idque ſaepe iuri gentium conſentaneum iudicant, quod praeſenti rerum ſuarum ſtatui expedire animaduertunt, modo commerciorum libertatem tuiturae, ſi ita viſum fuerit, modo eamdem, ſi conſultius id arbitrentur, impediturae.

§. VIII.

Ad quaeſtionem ipſam demum vt redeamus, eam, vt ſolent, erudite tractarunt GROTIVS, (k) &, qui eius veſtigia legit, MARQVARDVS. (l) Vterque rem omnem diſtinctionibus quibuſdam quam accuratiſſime explicari poſſe exiſtimat. Primum ergo diſtinguunt res ipſas, quarum aliae in bello tantum vſum habeant, vt arma: aliae voluptati tantum inſeruiant: aliae & in bello & extra bellum vtilitatem adferant, vt pecuniae, commeatus, naues, & quae nauibus adſunt. De primo genere extra omnem dubitationem poſitum eſſe, eiusmodi mercium vecturam ad hoſtes poſſe prohiberi, quum in hoſtium partibus eſſe videantur, qui iis ad bellum neceſſaria ſubminiſtrant. Secundum genus querelam non habere, quia eiusmodi res neque maiores vires addant hoſti, &, ſi quod ſuperſit eius robur, infringant. Vnde & SENECA (m)

(f) Meteran. *hiſt. Belg. lib.* XVIII. *p.* 775. *ſequ.* (g) Cambden. *hiſt. Eliſab. ad ann.* cIɔ IɔLXXXIX. cIɔ IɔXCV. & cIɔ IɔXCVII. Meteran. *hiſt. Belg. p.* 766. *ſequ.* Grot. *lib.* I. *hiſt. Belg. ad ann.* cIɔ IɔLXXIX. (h) Teſmar. *ad* Grot. *de iure belli & pacis lib.* III. *cap.* I. §. V. *p.* 737. (i) Rhedan. *hiſt. Batau. ad an.* cIɔ IɔLXXV. Cambden. *hiſt. Eliſab. ad an.* cIɔ IɔLXXVI. Meteran. *hiſt. Belg. lib. V. pag.* 192. (k) Grot. *de iure belli & pacis lib.* III. *cap. I.* §. 5. (l) Marquard. *de iure mercat. lib.* I. *cap. XVI. n.* 34. (m) Seneca *de benefic. lib.* VII. *cap.* XX.

Digitized by Google

non negandum tyranno putat beneficium, *quod illi neque vires maiores daturum ſit in exitium commune, nec confirmaturum, quas habet.* In tertio genere diſtinguendum eſſe belli ſtatum, diſpiciendumque, princepsne tueri ſe non poſſit, niſi, quae hoſti ſubmittantur, interceperit, (tunc enim neceſſitatem ius dare,) an hoſti paene a nobis iam perdomito eiusmodi res ſubuehantur, quibus vires eius paene iam infractae poſſent reſtitui: (tunc enim exteros cum hoſte negotiantes nobis de damno culpa dato teneri,) an porro damnum nondum dederint, ſed dare tamen voluerint (tunc enim ius eſſe rerum retentione eos cogere, vt de futuro obſidibus, pignoribus aliisue modis caueant,) an denique euidentiſſima ſit hoſtis iniuſtitia; (tunc enim illos, qui illum quocumque modo confirment, iam non ciuiliter amplius de damno, ſed & criminaliter ad ſupplicium obligari.) Haec GROTIVS & MARQVARDVS. Paullo aliter rationes iniit ZIEGLERVS. (n) Quamuis enim de primi ac ſecundi generis mercibus cum GROTIO ſentiat: ad tertium vero quod attinet, concedat, prohibitionem fieri non poſſe per modum imperii, eo, quod imperio noſtro negotiatores iſti non pareant: fieri tamen poſſe exiſtimat denunciationem, quam ſi inſuper habuerint exteri, magis excuſatam fore manus iniectionem. Intereſſe tamen adhuc putat, vtrum ſuo nomine mercatores hoſtibus eiusmodi res ſubminiſtrent, an publico principis aut ciuitatis. Illo caſu, quia non animus hoſtilis, ſed ſolum lucri ſtudium mercatores agat, non ſtatim idem in eos, quod in hoſtes, decernendum eſſe. Hoc vero, quia publica cauſſa iam ſatis oſtendat, hoſtilem eſſe illum ſubuectionis actum, etiam negotiatoris deteriorem fore conditionem, nec aliam, quam ipſius hoſtis. Multa etiam obuertit theſi iſti, qua GROTIVS ea, quae hoſti ſubmittuntur, tum demum intercipi poſſe ſtatuit, ſi nos aliter tueri nequeamus. Eam enim ex principio illo GROTII (o) de communione primigenia, in caſibus extremae neceſſitatis reuiuiſcente, ab ipſo ZIEGLERO, (p) PVFFENDORFIO (q) & OBRECHTO (r) ſatis iam profligato, falſo deriuari obſeruat, quum longe commodius ex hoſtili eiusmodi negotiatorum animo deduci poſſit. Tanta hac quidem in re ſunt eruditorum diuortia.

§. IX.

(n) Ziegler *de iur. maieſt. lib. I. cap.* XLI. §. 27. (o) Grot. *de iure belli & pacis lib.* II. *cap.* II. §. VI. (p) Ziegler *ad* Grot. *l. c.* (q) Pufendorff. *ius nat. & gentium lib.* II. *cap.* VI. §. VI. (r) Obrecht. *Obſeru. ad* Grot. *l. c. p.* 1083.

§. IX.

Enimuero rem paullo accuratius, adhibita in conſilium ratione, expendentibus facile adparebit, rem omnem facile ex ſanis iuris vniuerſalis principiis componi poſſe. De mercibus ad voluptatem vnice comparatis inter omnes conſtat, liberam eſſe oportere earum vecturam. Tantum abeſt, vt hoſti inde quidquam accedat roboris, vt potius idem illi detrimentum adferant, quod Hannibali *Capuae* delicias, *quas ipſi Cannas fuiſſe* veteres (s) obſeruant. Quare vix ſubeſt ratio, cur earum vectura neutrarum partium gentibus interdici debeat. Nec de primi generis mercibus, quae ad belli vſum primario comparatae ſunt, quisquam temere dubitauerit, quin earum vectura impediri quouis modo poſſit. Perinde enim eſſe videtur, ſiue quis arma nobis intentet, ſiue hoſtibus eadem ſubminiſtret, nobis inferenda, & recte apud PROCOPIVM (t) Amalaſuntha, *in exercitu hoſtium eum cenſeri*, ait, *qui, quae ad bellum vſui ſint, hoſtili exercitui ſubminiſtrat.* Vnde notum ex LIVIO (u) eſt, hoſtium loco a Romanis habitos eſſe Epirotas & Teios, quod Antiochum hoſtem pecunia & commeatu iuuiſſent. Aſt dum GROTIVS reliquas merces, quae & in bello & extra bellum vſum habent, non niſi quibusdam caſibus certaque ratione prohiberi poſſe, arbitratur, in eo procul dubio eum fugit ratio. Nimirum vti recte vidit illuſtris COCCEIVS, (x) omne illud ius occidendi, vaſtandi, eripiendi, quod extra bellum iniuriae inſtar eſſet futurum, ſola neceſſitate iuris noſtri tuendi recuperandique defenditur, illamque libertatem vtraque pars belligerantium pro ſe ſolet allegare. Quisque illa HORATII (y) ingeminat:

Nec quisquam noceat cupido mihi pacis. At ille,
Qui me commorit, (melius non tangere, clamo,)
Flebit.

Quod ſi vero in defenſione illa quaeuis honeſta ratio eſt expediendae ſalutis: conſequens eſt, vt princeps omnia facere poſſit, ſine quibus ius ſuum tueri nequit, omniaque, quae huic defenſioni obiiciuntur, impedimenta remouere. Ergo eo iam caſu non quaeritur, an alteri ius ſit hoſti noſtro aduehendi commeatum, aliaque, quae ei neceſſaria ſint, ſubminiſtrandi: ſed ſufficit, & nobis ius eſſe, contra quemcumque,

(s) Liu. *lib. XXIII. cap. VI.* (t) Procop. Gothic. *lib.* I. *cap.* II. (u) Liu. *lib.* XXXVI. & *lib.* XXXVII. (x) Coccei. *diſſert. de commiſſis* §. *XXIV. ſequ.* (y) Horat. *lib.* II. *ſat.* I.

que, qui defenſionem noſtram vel ancipitem magis vel difficiliorem reddit, arma expediendi. Sic eos, qui hoſti noſtro ex foedere obligati auxilia ſubmittunt, iure ſuo agere, nemo negauerit. Sed nec magis negari poteſt, nobis licere armis eorum arma opponere. Eadem vero ratione pars belligerantium ius commerciorum impedire iure poteſt, ſi quocunque modo hoſtium viribus inde accedat cumulus, aut defenſio illi reddatur difficilior. Quis vero neget, commeatu, pecunia, nauibus, apparatuque nautico non minus augeri hoſtium vires, quam armis ipſis ſuppeditatis? Quare nihil aequius eſt, quam vt haec quoque hoſtibus aduecta intercipi poſſint, ceu iam a RICH. ZOVCHÆO, (z) SELDENO, (a) HERTIO (b) aliisque eſt obſeruatum. Nihilominus tamen excipiendus eſſet caſus, ſi inter gentes conuenisſet, vt neutra alterius commercia turbaret, tametſi hoſtibus neceſſaria ſubueherentur. Quales conuentiones tametſi rariſſimae, non tamen plane ignotae ſunt, ceu vel exemplo pactionis Guſtaui I. Sueciae & Franciſci I. Galliae Regis patet, inter quos conuenit, *vt omnibus Sueciae ſubditis liberum eſſet, cum nauibus ſuis, mercibus & commerciis proficiſci ad Galliae hoſtes & inimicos, eorumque portus, regiones & terras, vbicumque eis commodum videretur, ſubſiſtere & commercari, abire & redire quandocumque vellent, ita vt ea de cauſſa non dicerentur violaſſe pacem, aut mali quid iis inferretur a Francia.* Ipſam pactionis formulam ſeruauit LOCCENIVS, (c) quam hic exſcribere non vacat.

§. X.

Ceterum merces eiusmodi, quarum vectura hoc modo prohibetur, Athenis ἀπόῤῥητα dicebantur, in eamque claſſem a SCHOLIASTA ARISTOPHANIS (d) referuntur lina, vtres, lignum, cera, pix, aliaque conficiendis inſtruendisque nauibus idonea. Romae quoque notae erant *res, quae venire non poſſent*, vt & *quae exportari non debeant*, quarum bis in rubricis pandectarum (e) & codicis (f) fit mentio. Aſt medio aeuo vocari coeperunt CONTRABANDO *vel contrabande VVahren*, a vocabulo *bando*, quod idem eſt ac *bannum*. Quamuis vero huius vocabuli frequentiſſimus medio aeuo vſus, & multiplex ſit ſignifica-

(z) Zouch *iur. faecial. ſect. VIII. quaeſt. 7. ſequ.* (a) Selden. *de mari clauſo lib.* II. *cap.* XX. (b) Hert. *ad* Pufend *de iur. nat. & gent. lib. VIII. cap. VI. §. VII.* (c) Loccen. *hiſtor. Sueciae. lib. V. ad annum* cIↃIↃLIX. (d) Ariſtophan. Scholiaſt. *ad nubes & equit.* (e) Rubr. *lib. XVIII. D. Tit.* I. (f) Rubr. *lib. IV. Cod. Tit. XL. & XLI.*

ficatio, ceu copioſe docuit CAR. DV FRESNE: (g) praecipue tamen huc notio pertinet, quam e tabulario Caſaurienſi & *vocabulario della Crusca* protaxit, quod ſcilicet *bannum* vel *bandum* ſit *legge o decreto del principe o de magiſtrati, notificato col ſuono di tromba del miniſtro publico*, id eſt, lex vel decretum principis vel magiſtratus ſonante tuba miniſtri publici promulgatum. (h) Vnde conſequitur, vt CONTRABANDO nihil aliud ſit, quam quidquid contra publicam legem vel interdictum principis fit, adeoque *contrabande VVahren* ſunt merces, quarum vecturam ſummi imperantes vel publica lege, vel denunciatione ſaltim exteris facta, prohibuerunt.

§. XI.

Quamuis vero medio demum aeuo natum ſit iſthoc vocabulum: tantum tamen abeſt, vt res ipſa tum demum innotuerit, vt potius iam iure Attico & Romano multarum rerum commercium vel inter ciues ipſos, vel cum gentibus exteris prohibitum eſſe, animaduertamus. Ab his vt capiamus primordia, plura ſunt, quae barbaris aduehi vetant Imperatores. Vt vero, quales hi ſint, eo rectius intelligamus, obſeruandum eſt, inualuiſſe initio apud Romanos diſtinctionem inter ciues & peregrinos, quos hoſtes etiam vocabat antiquitas. Et his quidem omnes accenſebantur etiam in orbe Romano, qui ciuitatis iura non impetrauerant, veluti ſocii & Latini nominis & Italici iuris, ipſique prouinciales, quos ſolos dum CHRIST. GOTTL. SCHWARZIVS V. C. (i) peregrinos adpellatos exiſtimat, procul dubio errat. Poſtea vbi Antoninus Caracalla ciuitatem cum omnibus in orbe Romano viuentibus communicauerat, (k) ſoli libertini Latini & dedititiae conditionis *peregrini* habiti ſunt: (l) ceteri omnes, qui Romanis parebant, AVGVSTINO (m) teſte, Romani; reliqui extra orbem Romanum *barbari* dicti ſunt. (n) Vnde *eos ſolos in totius mundi ciuitate peregrinari*, ait SIDONIVS. (o) Cum his ergo non omnium rerum erat commercium, multaeque adeo in legibus noſtris recenſentur res, quas ad eos aduehere

(g) Car. du Freſne *in Gloſſar. med. & inf. Latin. Part. I. pag.* 454. (h) *Conf.* Caſtell Dictionario *de Viaggianti Italiano tedeſco ſub voce* banno. (i) Schvvarz. *diſſert. de iure Italic. cap. I. §. I.* (k) L. 17. *D. de ſtatu homin.* (l) Vlpian. *fragm. Tit. XX. §. XIV.* (m) Auguſtin *in Pſ. LVIII. Part. I. ſub fin.* *Conf.* Caſaub. *ad* Lamprid. Alex. Seu *cap. V.* Iuſtell. *ad can. eccleſ. vniu. IV. p. 95. Tom. I.* Ez. Spanhem. *orb. Rom. exerc. II. §. 10. p. 89* (n) Briſſon. *de verb. ſignif. voce barbarus.* (o) Sidon. *Apollin. lib. I. Epiſt. VI.*

here nefas habebatur. Sic VALENTIS & GRATIANI Auguſtorum lege (p) cautum eſt, *vt ad barbaricum transferendi vini, olei & liquaminis nullam quisquam habeat facultatem, ne guſtus quidem cauſſa, aut vſus commerciorum.* Oleum & vinum quid ſit, & quibus vſibus inſeruiat, nemo omnino neſcit. *Liquamen* vero, quod & γάρον vel *garum* adpellatur, (q) erat condimentum ex piſce ſoluto confectum, quod in deliciis habebant veteres. (r) Haec vero omnia barbaris inuidebant Imperatores, ne deguſtatis eiusmodi deliciis pellecti, ſeſe prouinciis Romanorum infunderent. Hoc enim modo LIVIVS (s) Gallos, & PAVLLVS DIACONVS (t) Langobardos in Italiam pellectos fuiſſe referunt. Vnde non mirum, quod *ne guſtus quidem cauſſa, aut vſus commerciorum*, id eſt, ne quidem ad vſum ipſorum mercatorum, cum barbaris negotiantium, eas res in ſolum barbaricum deferri voluerint principes Romani. Eadem ſeueritate GRATIANVS, VALENTINIANVS & THEODOSIVS Auguſti (u) *purpuram vel in ſerico, vel in lana, quae blatta vel oxyblatta, vel ianthina dicebatur, nec non muricis vellus diſtrahi vendique vetuerunt*, addita ſanctione, vt is, qui poſtremum vendere auſus fuerit, capitis ſubiret diſcrimen. Omnia haec ſibi reſeruauerant principes Romani, tamquam maieſtatis ſuae inſignia, vnde ſua intereſſe exiſtimabant, ne haec inter barbaros vulgarentur. (x) Iidem Auguſti (y) etiam *ſerici comparandi a barbaris facultatem omnibus, praeterquam comiti commerciorum, adimendam* exiſtimarunt. Quamuis vero hac lege non tam exportatio quam importatio rei prohibeatur: reuera tamen ea principum fuit intentio, vt ne aurum ad barbaros migraret. Pretioſa res habebatur ſericum, adeo, vt, VOPISCO (z) teſte, libra auri libra ſerici aeſtimaretur. Intererat ergo reipublicae, ne tam vana merce aurum permutarent Romani, & barbaros ſtultitia ſua redderent opulentiores. Genuinam hanc fuiſſe legis noſtrae rationem vel ex eo patet, quod & alio loco (a) iidem principes ſanxerunt, *vt barbaris aurum non ſolum minime praeberetur, ſed etiam, ſi apud eos inuentum fuerit, ſubtili aufferretur ingenio: vtque ſi vlterius aurum pro mancipiis vel quibuscumque ſpeciebus ad barbaricum fuerit translatum a mercatoribus*

(p) L. 1. C. *quae res exportari non deb.* (q) L. 3. §. 1. *D. de penu legat.* (r) Cuiac. *lib. IX. obſ. IX.* (s) Liuius *lib. V. cap. XXXV.* (t) Paul. Diac. *hiſt. Langob. lib. I. cap. vlt.* (u) L. 1. C. *quae res venire non poſſunt.* (x) L. *fin.* C. *de veſtitu holoſer.* (y) L. 2. C. *quae res ven. non poſſ.* (z) Vopiſc. *in Aurelian.* (a) L. 2. C. *de commerc. & mercat.*

Digitized by Google

ribus, non iam hi damnis, ſed ſuppliciis ſubiugarentur, iudice etiam tamquam conſcio criminis punito, ſi repertum non vindicauerit. Quid? quod non ſolum ad barbaros nihil harum rerum exportari volebant Imperatores, verum etiam ipſos barbaros ad portus & emporia ſua omnino non admittendos exiſtimabant. Vnde HONORIVS & THEODOSIVS Auguſti (b) mercatores tam imperio ſuo, quam Perſarum regi ſubiectos vltra ea loca, in quibus foederis tempore cum memorata natione conuenerat, nundinas exercere prohibuerunt, addita elegante ratione, *ne alieni regni, (quod non conuenit,) ſcrutarentur arcana.* Quum ergo ſua intereſſe crederent Romani, vt barbarorum luminibus officerent, neque eos vel prudentiores, vel ditiores potentioresque fieri paterentur: nemo dubitabit, quin multo magis armorum exportationem inhibuerint. Quo pertinet lex MARCIANI Imperatoris, (c) qua ſanxit, *vt nemo alienigenis barbaris cuiuscumque gentis, vel ſublegationis ſpecie vel ſub quocumque alio colore Conſtantinopolin venientibus, aut in diuerſis aliis ciuitatibus vel locis loricas, ſcuta & arcus, ſagittas & ſpathas & gladios, vel alterius cuiuscumque generis arma, vel ferrum, ſiue factum ſiue infectum, auderet venundare*, comminatus iis bonorum vniuerſorum publicationem, & capitale ſupplicium, qui huic legi non paruerint. Elegans & hic additur ratio, *perniciosum eſſe Romano imperio, & proditioni proximum, barbaros, quos indigere conueniat, telis, vt validiores reddantur, inſtrui.* Ea ſcilicet tum erat orbis romani conditio, vt cum barbaris aut bellum eſſet, aut belli praeparatio, aut pax quam maxime infida. Hinc nec pacis tempore iis ſubminiſtrari volebant ea, quae iam veteres Romani hoſtibus aduehere prohibuerant. Qua de re paeclarus exſtat locus IVLII PAVLLI: (d) *Cotem ferro ſubigendo neceſſariam hoſtibus quoque venundari, vt ferrum & frumentum & ſales, non ſine periculo capitis licet.* Ex quibus locis ſimul diſcimus, Romanos non ad GROTII mentem ſuas attemperaſſe leges, ſed ea quoque, quae tum extra tum intra bellum vſum habent, quin & ad voluptatem comparata ad hoſtes deferri vetuiſſe, eoque frequentius eiusmodi condidiſſe leges, quo magis reipublicae intereſſe animaduertebant, ne earum violatione hoſtes ſuos ditiores ferocioresque redderent.

§. XII.

Quemadmodum vero haec omnia ad commercia cum barbaris inita

(b) L. 4. *C. de commerc. & mercat.* (c) L. 2. *C. quae exportari non deb.* (d) Paull. *Recept. ſent. lib. V. Tit. XII.* & L. II. *pr. D. de public. & vectigal.*

inita pertinebant: ita negotiationes non nullae inter ipſos ciues Romanos erant prohibitae. Talis erat ille chriſtianorum mancipiorum mercatus, quo fiebat, vt plurima in Iudaeorum poteſtatem non ſine ſummo religionis ſuae diſcrimine peruenirent. Hoc enim hominum genus, proſelytos faciendi ſtudioſiſſimum, miſeros illos ſeruulos duriſſime tractabat, vt pertaeſi illius miſeriae & ſpe melioris conditionis pellecti, religioni ſuae mitterent repudium, ſeque ſynagogae adiungerent. Hinc HONORIVS & THEODOSIVS Auguſti (e) anno erae chriſtianae CCCCXVII ſanxere, *vt ne Iudaeus ſeruum chriſtianum comparare, aut quocumque titulo conſequi poſſet. Si quis vero vllum eiusmodi mancipium poſſederit, aut circumciderit, is capitali ſententia puniretur, ipſo ſeruo pro praemio libertate donato.* Quamuis vero ea lex de ſolis Iudaeis loquatur: in rubrica tamen ipſa prohibetur, *ne chriſtianum mancipium* HAERETICVS *vel* IVDAEVS *vel* PAGANVS *habeat, vel poſſideat, vel circumcidat.* Et in BASILICIS (f) re ipſa ea lex porrigitur etiam ad *Graecos*, id eſt, deorum cultores, *Samaritanos & alios haereticos, id eſt, non exiſtentes orthodoxos*, quamquam capitali illi ſupplicio alia paullo mitior poena XXX librarum ſurrogatur. Quemadmodum vero haec lex inſtar antidoti aduerſus corruptionem animi erat: ita aliis ſanctionibus iam olim corpori conſulere ſtuduerant, vetito quippe veneni mali commercio, ex quo facile detrimentum capere poterat respublica. Sane ad edictum prouinciale notauit CAIVS, (g) *putare quosdam*, VENENI MALI *non contrahi emtionem, quia nec ſocietas aut mandatum flagitioſae rei vllas vires habeat.* Quod quamuis ipſe non ita in vniuerſum admittere velit, eo quod hoc tum demum iuſtam rationem habeat, ſi res nullo modo adiectione alterius materiae vſui nobis eſſe poſſit: ex lege tamen Cornelia de ſicariis (h) capitale erat, venenum malum necandi hominis cauſſa conficere, habere, vendere. Quod deinde variis ſenatus conſultis & principum conſtitutionibus ad eos porrectum eſt, qui vel *conceptionis*, (i) *vel libidinis*, (k) *vel abortionis*, (l) *vel alienandae mentis* (m) cauſſa venena vendiderint. Eodem modo in commercio non erat frumentum tum publici canonis, (n) tum

(e) L. *vn. C. ne Chriſtian. mancip. haeret. vel Iudaeus.* (f) Baſilic. *lib. LX.* (g) L. 35. §. 2. *D. de contrab. emt.* (h) L. 1 §. 1. L. 3. *princ. D. ad L. Corn. de ſicar.* (i) L. 2. §. 2. *D. ad L. Corn. de ſicariis.* (k) L. 4. *C. de malef.* (l) L. 38. §. 5. *D. de poen.* (m) Nouell. *CXV. cap. IV.* §. 5. (n) L. 3. *C. quae res venire non poſſ.*

tum quod exercitui mittebatur. (o) Illud ſi quis vel emeret vel venderet, capitali vterque ſupplicio plectebatur. Huius emtio in vilioribus perſonis capitali ſupplicio; in honeſtioribus proſcriptione & publicatione bonorum coercebatur. Erat vero frumentum publici canonis, quod & *canon*, (p) *commeatus*, (q) *canon vrbicarius*, (r) *&* *entheca populi Romani* (s) dicitur, penſio annonae, quae a prouincialibus poſſeſſoribus populi vſibus annis ſingulis ſubmittebatur, vt ex eo populo Romano panis miniſtraretur a piſtoribus. (t) Quum vero annona Romana externis potius quam domeſticis praeſidiis niteretur, & nulla re facilius vulgus ad ſeditionem conſternari ſoleat, quam metu feriarum eſurialium: tanta animi contentione annonae publicae curam ſuſceperunt principes Romani, (u) vt ANNONA AVGVSTA inter ſolemnia, quibus eorum laudes in nummis conſecrabantur, elogia in primis emineat. (x) Quare ne quidquam huius frumenti a priuatis vel exteris interciperetur: tam ſeuera lege eius mercatum prohibere placuit. Eademque ratio ſuaſit, vt & commeatus ad exercitum deſtinati emtionem priuatis inhiberent, haut ignari, & illum fame non modo rebus gerendis inidoneum reddi, verum etiam ad ſeditiones facile incitari. Metus iſte ſeditionum etiam iam olim ſubegerat Romanos, vt deuictis gentibus & male obſequioſis arma adimerent, cuius rei exempla haut pauca exſtant apud IVL. CAESAREM (y) & TACITVM. (z) Id vero ad omnes porrexit IVSTINIANVS, (a) a quo lege publica cautum legimus, ne quiſquam priuatorum arma conficere auderet, niſi ſit ex numero fabricenſium, neue priuati arma emerent geſtarentque, praeter cultellos minores, quibus nemo in praeliis vtatur. Priuatorum ergo non ſolum commercio, ſed & fabricationi Imperator exemit arma, eamque operam ſolis demandauit fabricenſibus, qui iam olim fabricandis armis locare operas conſueuerant, & ſub primiceriis fabricae huic labori inſudauerant, (b) a curialibus ideo muneribus immunes, (c)

Vv ſed

(o) L. 4. C. eod. (p) L. 30. C. *Theod. de annona.* (q) *L. 32. C. Theod. de naucular.* (r) *L. 3. C. Theod. de can. frum.* (s) L. 13. *C. Theod. de oper. publ.* (t) Iac. Godofr. Parat. *ad* Cod. Theodoſ. *lib. XIV. tit. XIV. pag.* 225. *Tom. V.* (u) Boecleri *Exerc. de annona ſub Imperat. Rom. Tom. II. Exerc. XVI. p.* 512. (x) Occo *Numiſm. p.* 122. 189. (y) Caeſar *de bello Gall. lib. II.* (z) Tacit. *Annal. lib. XII. cap. XXXI. &* *Hiſt. lib. II. cap. LXIV. & LXVI.* (a) Nouell. *LXXXV. cap. I. & ſequ.* (b) L. 4. 5. 6. *C. Theod. de fabricenſib. lib. X. tit.* 22. (c) L. 37. *&* 81. *C. Theod. de decurion.*

ſed adeo tamen huic vitae generi adſtricti, vt illud deſerere non poſſent, & in fuga deprehenſi ſtigmate vrerentur. (d)

§. XIII.

Sunt etiam commercia quaedam iure canonico vetita a pontificibus, de quibus ipſis quoque tacere non poſſumus, quin aliquid moneamus. Maxime hanc eorum ſollicitudinem incitarunt expeditiones illae ſacrae, ad quas ſuſcipiendas variis artibus & pollicitationibus totum chriſtianum orbem pellexerant, vt eo liberius in vacuis principum palatiis dominarentur. Vt ergo tanto auſpicatius ſacrum iſtud bellum gereretur: variis bullis vetuerunt, ne quis Saracenis arma vel commeatum ſubueheret. Sic ALEXANDER PAPA III. (e) Romae in concilio Lateranenſi anno CIϽCLXXIX iis omnibus non modo diras ſed & ſeruitutem & rerum vetitarum amiſſionem minatur, *quorum animos ita occupaſſet ſaeua cupiditas, vt Saracenis arma, ferrum, & ligamina galearum ſubminiſtrarent, vel in galeis & piraticis Saracenorum nauibus regimen & curam gubernationis exercerent.* Nec mitior CLEMENS PAPA III. (f) CIϽCX ne eos quidem, qui Alexandriam redimendorum captiuorum cauſſa erant nauigaturi, portu ſoluere paſſus eſt, niſi iureiurando adactos, *ſe nihil in mercibus ſuis vel alio modo ſecum illuc deferre, vnde poſſit Saracenis excepto redemtionis articulo, aliquod commodum aut ſubſidium prouenire.* Sed & iis diras minatus eſt, qui induciarum tempore merces prohibitas, lucrandi animo, eo detulerint. Quin ne quemquam fugeret inclementiſſimi Clementis ſeueritas, eodem anno (g) decreuit, *vt qui iam amplius cum Saracenis mercimonia habuerint, ſiue per ſe, ſiue per alios, nauibus vel quocumque alio ingenio, eis aliqua rerum ſubſidia ſeu conſilia, bello feruente, impendenda duxerint, omnes abſtenti eſſent, & a ſacrorum vſu excluſi.* Preſſit anteceſſorum veſtigia INNOCENTIVS III, (h) qui ALEXANDRI III decretum firmauit, addiditque, iis, qui Saracenis quidquam aduexiſſent, *gremium eccleſiae non eſſe aperiendum, niſi totum, quod ex commercio tam damnato perceperint, & tantumdem de ſuo in ſubſidium terrae ſanctae transmiſerint, vt aequo iudicio, in quo deliquerint, punirentur.* Nec minus denuo hanc legem firmarunt anno CIϽCCCX CLEMENS V, (i) & anno CIϽCCCXVI IOANNES XXII, (k) quorum verba hic legere parum

(d) *L. 4. Cod. Theod. de fabricenſib.* (e) *cap. 6. X. de Iud.* (f) *cap. 11. X. de Iudaeis.* (g) *cap. 12. X. eod.* (h) *cap. 17. X. eod.* (i) Extrau. *comm. multa 1. de Iud.* (k) Extrau. *copioſius l. de Iud. & Sarrac.*

rum refert. Tanta fuit pontificum Rom. in vindicando hoc crimine ſeueritas. Et operae ſane pretium videbatur, his legibus auiditatem perfidiamque hominum coercere, vt eo ſpecioſius ſibi pontifices ius belli & pacis in orbe Chriſtiano vindicarent, & vniuerſalem illam Chriſtianorum rempublicam, cuius ipſi rectores moderatoresque eſſent, ſtabilirent. Id enim vnice propoſitum habuiſſe praeſules Romanos, dum claſſicum belli ſacri cecinerunt, iam ab ALBERTO AQVENSI (l) aliisque praeſtantiſſimis viris (m) eſt obſeruatum.

§. XIV.

Sed quum neque ius Romanum neque canonicum genuinum ſit controuerſias inter gentes ſopiendi fundamentum: noſtrum erit, paullo adcuratius inquirere, quaenam hodie merces inter gentes contrabando habeantur. Paucis dicimus, quod iam ſupra demonſtratum eſt, imperantium eſſe, diſpicere, quas merces admittere, quas cum exteris communicare velint, vt adeo hic longam earum rerum texere ſeriem ſuperuacuum videatur. Ad hoſtes vero quas merces deferre nefas habeatur, pluribus inter gentes conuentionibus eſt explanatum. Exſtant eam in rem TRACTATVS HISPANIAE REGIS cum Belgis, (n) REGIS GALLIÆ cum ciuitatibus Hanſeaticis, (o) eiusdem cum Batauis, (p) ANGLORVM cum Polonis (q) & Suecis (r) aliique huius generis complures, in quibus mercibus vetitis accenſeri animaduertimus omnia arma igniuoma, eorumque adparatus, qualia ſunt tormenta, bombardae, mortaria, betardae, bombi, granatae, circuli picei, tormentorum ſuſtentacula, furcae, balthei, puluis nitratus, reſtes igni capiendo idoneae, ſal nitrum, globi, item haſtae, gladii, galeae, caſſides, loricae, bipennes, ſpicula, equi, ephippia, aliaque inſtrumenta bellica. Quin & triticum, hordeum, auena, legumina, ſal, vinum, oleum, vela, reſtes, & ſi qua alia ad adparatum nauticum pertinent. Quamuis enim alter populus forſan ſuo iure vtatur, dum talia hoſti alterius ſubminiſtrat: nec minus tamen iure ſuo vtitur, qui ſe aduerſus illos defendit, qui hoſtem reddere potentiorem non dubitant. Ceterum ſunt quaedam, de quibus inter gentes aliquando diſceptatum

 eſt,

(l) Alb. Aquenſ. *Chron. Hieroſolym. lib. IV. cap. XXVIII.* (m) Reinecc. *Praefat. Hiſtoriae orient. praemiſſ.* Buddaei *Diſſ. de expedit. cruciat.* §. 19. *ſequ.* (n) Leon. ab Aizm. *hiſt. pac. Belg. pag.* 710. (o) Diar. *Europ. contin. VI. in adpend.* (p) Diar. *Europ. contin. VII. art. XXVII.* §. 368. (q) Meteran. *hiſt. Belg. loc. cit.* (r) Diar. *Europ. contin. VII. Art. XI. p.* 364.

eſt, an mercibus vetitis ſint accenſenda. Sic de vaginis aliquando dubitatum, refert REINOLDVS KÜRIKE, (s) an vna cum armis deferri prohibitis cenſeantur prohibitae? Sed quemadmodum ipſe auctor prudentiſſimus quaeſtionem adfirmandam exiſtimat: ita praeclare obſeruat, in inſtrumento foederis REGIS GALLORVM cum Belgis (t) vaginarum negotiationem reliquis commerciis vetitis diſerte fuiſſe accenſitam. Et ſane cur accenſeri eas non oporteat, nulla videtur eſſe idonea ratio. Vaginis non minus opus eſt hoſti, quam gladiis: & quamuis vaginis non vulneret aut ſtragem edat: inutiles tamen eſſent ipſi gladii futuri, niſi vaginae eos a pluuia & rubigine tuerentur. Eadem ergo ratio, quae vela, reſtes nauticas, frumenta, prohiberi ſuaſit, ipſis etiam vaginis facile poterit accommodari. Multo acrius inter Hiſpanos & Anglos diſputatum eſt de herba Nicotiana, (u) vtrum illam hoſtibus ſubminiſtrare liceat? Negabant Hiſpani, qui illam rebus ad victum comparatis accenſebant, adeoque non minus intercipi poſſe iudicabant, quam ſalem. Aſt in alia omnia ibant Angli, quod herbam iſtam non nutrire vllo modo putarent. Hinc quum in tribunali maritimo Hiſpanico herba iſta Nicotiana iure intercepta iudicaretur: Angli litteras repreſſaliarum ad ſarcienda damna decreuerunt. Sed vt dicamus, quod res eſt, non tam hic quaeri videtur, an aliquid nutriat, quam an hoſtis eo commode carere nequeat, adeoque eo impetrato aduerſus nos procedat inſtructior? Talem eſſe herbam Nicotianam, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt. Exercitus enim ſub humido aere varioque caelo pro ſalute reipublicae excubans, deficiente hac herba, non magis ſe beatum aut inſtructum putabit, quam ſi ferias ageret eſuriales. Quo magis ergo intereſt gentis, ne aduerſus hoſtem probe inſtructum arma ferat, eo minus illi vitio vertendum, ſi haec exercitui deſtinata intercipiat.

§. XV.

Ne quis vero iure nos reprehendere videatur, quod diutius terra marique peregrinati, quid domi noſtrae praui rectique geratur, nondum expenderimus: proximum erit, vt & in merces Germanico iure vetitas inquiramus. Antiquiſſimis temporibus ab omnium rerum extera-

(s) Kürike *iur. marit. hanſeat. in annexis Quaeſt. illuſtr. Quaeſt. XVIII. pag. 75.*
(t) *Tract. Regis Gall. cum Belgis art. 170. in Diar. Europ. cont. VII. Art. XXVII.*
(u) Zouch. *iur. & iudic. faecial. Part. II. Sect. VIII. n. XII.*

terârum commercio abhorruiſſe maiores noſtros, iam ſupra ex IVLIO CAESARE & TACITO demonſtrauimus. Poſtea etiam res exteras admittere coeperunt: ſed tamen, vt recte a CONRINGIO (x) obſeruatum eſt, rarus per Germaniam, & non niſi viliorum fuit commerciorum vſus, vsque ad annum a nato ſeruatore fere milleſimum centeſimum. Hactenus quidem paucae peregrinae merces, & vix aliunde quam ex Italia adlatae, oceano omni Normannorum piratica infeſto, & Germanicis nauibus paene ignoto. Primi ſeptentrionales populi mare Germanicum tentarunt, & proximi eidem mari Venedi, quorum nobile ad oceanum emporium Rerich, iam a Godofredo Danorum rege deſtructum, commemorant veteres FRANCORVM ANNALES. (y) Nec minus Iulinum, Venedorum emporium, iam ſaeculo vndecimo florentiſſimum, celebrant ADAMVS BREMENSIS (z) & HELMOLDVS. (a) Paullo poſt & Hanſeaticum illud foedus, CONRINGIO (b) teſte, inualuit, ex eoque tempore ita vbique effloruerunt commercia, vt Germania rerum & ad neceſſitatem & ad commodiorem vitae vſum pertinentium adfluentia, nulli terrae cederet. Quemadmodum vero tunc fieri ſolet, vt multa, quibus vix carere poteſt respublica, exportentur, multa, quae ciues ad luxuriam aliaque vitia publice noxia incitant, aliunde aduehantur: ita dandam ſibi operam exiſtimarunt imperii proceres, vt, quarum rerum commercia vetanda ſint, legibus publicis definirent. Sic CONSTITVTIONE CRIMINALI (c) cautum eſt, ne venena publici fiant commercii, ius iurandumque a pharmacopoeis exigatur, ſe inſcio magiſtratu nemini illa tradituros. Quum enim facile his rebus ad veneficia, mortemque voluntariam abuti ſoleat malitia hominum, nec raro imprudente earum tractatione ingens detrimentum capere poſſint integrae familiae: e republica profecto fuit, venenorum omnium commercium cohibere. Eam vero legem deinde mirifice paſſim perpoliuerunt leges prouinciales, maioris cautionis ergo ſtatuentes, ne venenorum thecae reliquis thecis miſceantur, vt in vendendis illis ſingularis libra adhibeatur, ne prouiſores, quos vocant, illa cuiquam tradant, vt nemini vendantur, niſi ipſis patribus familias integrae famae, vel illis, qui litteras ab iis ſcriptas obtulerint, vſum ſimul eorum indicaturas, & quae

(x) Conring. *de vrbib. Germ.* §. *LXXXV.* (y) Annal. Franc. *ad ann* IↃCCCVIII. (z) Ad. Brem. *hiſt. eccleſ. cap.* LXVI (a) Helmold *Chron Slau. lib.* I. *cap.* II. (b) Conring. *l. c.* §. XLV. (c) Conſtit. Crim. Carol. *art. XXXVII.* §. *fin.*

quae ſunt huius generis alia. (d) Prudenter etiam legibus Germaniae publicis prohibitum legimus, (e) ne quis chriſtianus cum Iudaeo aliter quam in foro domicilii chriſtiani ineat contractum, nec quisquam actiones obligationesque aduerſus chriſtianum a Iudaeo emat, addita poena amittendi crediti, ſi quis ius Iudaei in ſe transtulerit. Immo & magiſtratui leges minantur infamiam & remotionem ab officio, qui ſuper huiusmodi prohibita venditione inſtrumentum conficere auſus fuerit. (f) Vnde fruſtra a tali prohibitione eximunt emtionem, eiusmodi actis inſinuatam, quum vitioſus actus alio aeque vitioſo ſuſtineri non poſſit. (g) Nec melius componunt rationes, qui cum CARPZOVIO, (h) RICHTERO (i) aliisque iureconſultis Saxonicis hanc prohibitionem ad debita tantum vſuraria, & a iudice non confirmata, reſtringendam exiſtimant. Nam harum actionum ceſſionem prohibere, ſuperuacuum erat, quum iam tum vſurarii eiusmodi contractus ipſo iure nulli haberentur. (k) In Saxonia tamen & aliis prouinciis ſententiam CARPZOVII alteri praeferri ſatis notum eſt, & pluribus exemplis a PHILIPPI, (l) SCHILTERO (m) & MENCKENIO (n) demonſtratur. Vnde non mirum eſt, & ZIEGLERVM, (o) STRYKIVM (p) aliosque accuratiſſimos iureconſultos pedibus diſcedere in CARPZOVII ſententiam. Eiusdem generis in Germania noſtra ſunt leges, quibus certa pannorum genera prohibentur. Sic quum animaduerſum eſſet, mercatores pannos laneos nimis extendere ſolere, (*daſs die Tücher an den Rahmen allzuviel geſtrecket vverden, und demnach dem Käuffer ein mercklliches davon im Waſſer abgehe, auch zu Zeiten die Tücher blatterichs vverden,*) primum anno CIↃ IↃXLVIII. (q) cautum eſt, ne eiusmodi panni extendantur, nec, niſi antea humefacti &

(d) Apothecker Ordnung der Stadt Lübeck *de anno* 1606. *cap. IV. art.* I. (e) *Rec. imp. de anno* CIↃ IↃLI. §. *dieſem zu begegnen vers. Es ſoll auch kein Chriſt. Ordin. Polit. de anno* CIↃ IↃLXXVII. *Tit.* 20. §. *Es ſoll auch kein Chriſt.* (f) *Receſſus imp.* CIↃ IↃLV. §. *zu dem vvollen.* (g) Richt. *Dec. XXXVI. n. XII. ſequ.* Lenz. *de nomin. ceſſion. cap. XXVI. memb.* I. *num. XI.* (h) Carpz. *lib. V. Reſp. XXXVIII. & part* II. *conſt. XXXV. defin. XLV.* (i) Richter. *l. c.* (k) *Vid. ipſe receſſ. Imp.* CIↃ IↃLV. §. *dieſem zu begegnen, ib. nichtig und unbündig ſeyen. conf.* Lauterb. *Colleg. pract. lib. XVIII. Tit. IV.* §. *XXIII.* (l) Philippi *ad Deciſ. Elect. XXVIII. obſeru.* VI. (m) Schilter. *ad Pandect. Exerc. XXX.* §. LXXVII. (n) Mencken. *diff. iur. comm. & Saxon. ad Hub. p. m.* 49. (o) Ziegler. *de iurib. Iudaeor. cap. V. n.* XXIII. (p) Stryk. *de iur. & act. non ceſſibil. cap.* I. §. III. *p.* 6. (q) *Reform. Pol. anni* CIↃ IↃXLVIII. *Tit. von Verkauffung der vvollenen Tücher* §. *Dievveil auch befunden.*

& detonſi, venirent, aut ita venditi a fiſco vindicarentur. Poſtea anno cIↃ IↃLI. (r) hoc ad pannos Londinenſes aliosque exteros reſtrictum, de Germanicis vero diſpoſitum eſt, *das berührte gemeine Tücher, die in der teutſchen* Nation *gevvebet vverden, damit der gemeine Mann ſich deren auch zu gebrauchen hab, und dieſelben zu Nutz gebracht vverden, dergeſtalt an die Rahmen angeſchlagen, und das nachmahls diejenigen, ſo ſolche Tücher im H. Reich teutſcher* Nation *mit der Ellen ausſchneiden vvollen, daſſelbige vermöge der Policey-Ordnung thun, und die Tücher genetzt und geſchoren verkauffen.* Aſt anno cIↃ IↃLXXVII. (s) denuo prior illa lex firmata, ſimulque vt omnes panni expanſi, & qui nec humefacti nec detonſi venduntur, fiſco cedant, mandatum eſt. In iisdem comitiis (t) cautum, ne panni caerulei tincti colore corrodente, qui in receſſu vocatur, *die neulich erfundene, ſchädliche und betrügliche freſſende oder* corroſiv-*Farb, ſo man die Teufels-Farbe nennet*, vendantur, addita praeter confiſcationem pannorum infamiae poena grauique mulcta, ſi quis vel hoc colore pannos tingere, vel hoc modo tinctos diſtrahere auſus fuerit. Nec minore ſeueritate aromatum fraudulenter corruptorum, veluti zingiberis, colore tincti, nec non piperis, ſacchari & croci adulterini negotiationem receſſibus compluribus vetitam animaduertimus, (u) Prudenter porro in Germania commercio exemtae ſunt fruges herbeſcentes & immaturae, vt & vuae nondum ad vindemiam maturae. In eadem enim ORDINATIONE POLITICA, (x) quam vocant, cautum eſt, vt liceat quidem fruges & vindemiam futuram oppignerare, ſed ita vt iuſti pretii illius temporis ratio habeatur, aliaeque, quae ibi leguntur, cautiones obſeruentur, venditio vero frugum herbeſcentium & vinorum in vuis plane prohibeatur. Quae ratio imperatorem & imperii proceres induxeritt, vt id vetuerint, facile patet. Solebant enim lucricupidi homines a colonis & vinitoribus, aeris indigis, totam ſpem meſſis vel vindemiae, nondum maturam, pretio minimo emere, eamque deinde collectam eo carius vendere. Iniuſtum vero eſt, auidos eiusmodi homines alieno ſudore & ſanguine viuere,

&

(r) *Receſſ. Imp.* cIↃ IↃLI. §. 73. *ſequ.* (s) *Ord. Polit.* cIↃ IↃLXXVII. *Tit. XXI.* §. *dievveil auch befunden.* (t) Ibid. §. 3. *verb. Gleichfalls iſt uns glaublich fürgebracht.* (u) *Receſſ. Imp.* cIↃ IↃLI. §. 85. & *ſequ.* *Ord Polit.* cIↃ IↃLXXVII. *Tit. 24. Von Verkauffung des Ingvvers, Pfeffers, Saffrich, und andern Gevvürz und Specereyen.* (x) *Ord. Polit.* cIↃ IↃLXXVII, *Tit.* 19. §. *Hierauf ſetzen und ordnen.*

& pauperes his fraudibus redigere ad incitas. Hinc non mirum, quod ſaluberrima iſta lex ab ordinibus imperii non ſolum ſeruata, verum etiam ad ſimiles caſus porrecta ſit. Sic vetere ciuium Hanſeaticarum decreto ſtatutum eſt: (y) *Nemo emet & vendet baleces, antequam captura ſit perfecta, nec frumentum ante meſſem, pannum aut alia artificialia manufactionis, priusquam fuerint confecta & abſoluta. Si quis contra hoc quid tentet, tunc emtor perdet bona cuncta: venditor autem decem marcas argenti pro mulcta ſoluet. Qui talem contractum nullitatis arguet, ille ſextam partem ex bonis his confiſcandis pro praemio accipiet.* Denique multae hinc inde exſtant leges de vino diluto & corrupto, exempli gratia, ne quis vina medicamentis inficiat, nec vaſa, niſi ſulphure, idque ſemel & modice fumiget, (z) vt extera tantum vina helenio, ſaluia, abſinthio herbisque aliis innoxiis condita & confecta vendere fas ſit, (a) vt procurator fiſci imperii, vini adulteratores, magiſtratu prius officii fruſtra admonito, poenam poſcat, (b) vt denique vinum diluentes, vel calce aliisque mixturis corrumpentes infamia, ſuppliciis, bonorum publicatione mulctentur, (c) & quae ſunt huius generis alia. Sed mirum eſt, in tanta optimarum legum copia, omnes etiamnum de mercium eiusmodi vetitarum adfluentia conqueri. Aſt fuere eheu tempora, quibus, TACITO (d) teſte, *plus apud Germanos valebant boni mores, quam alibi bonae leges.*

§. XVI.

Hae ſunt merces, quas in commercio eſſe tum leges publicae, tum mores ac conſuetudines gentium prohibent. Latiſſimus hic ſe aperiret campus, in quo excurrere nobis liceret, & quas merces aliae etiam gentes vel ad ſe importari, vel exportari ex prouinciis ſuis nolint, paullo adcuratius ediſſerere. Sed otium nobis ea in re fecit MARQVARDVS, (e) qui integro capite *de reſtrictione & coarctatione commerciorum, itemque iure prohibendae transuectionis mercium ſingulari* egit, variaque Gallorum, Scotorum, Italorum, Belgarum aliarumque gentium,

(y) Io. Aug. Werdenhagen *de rebuspubl. Hanſeat. Part.* IV. *cap. XI.* Marquard. *Iur. Mercat. lib.* III. *cap.* V. §. 13. (z) *Receſſ. Imp.* cIↃCCCCXCVII. §. 1. *ſequ.* (a) *Receſſ. Imp. eod. anno* §. *Item es ſollen auch Aland &c.* (b) *Receſſ. Imp.* cIↃIↃ *Tit. vom gemächt der Wein.* §. *Gemächt halben.* (c) *Reform. Polit.* cIↃIↃXLVIII. *Tit.* 16. *von den Schiff- und Fuhr-Leuten* §. *nachdem auch zu Zeiten.* (d) Tacit. *de moribus Germ. cap.* XIX. (e) Marquard. *de iur. merc. lib.* I. *cap.* XVII.

Digitized by Google

tium, quae huc faciunt, ſtatuta collegit. Quare omiſſa in praeſenti hac tractatione, potius id obſeruamus, imperantem ex principiis ſupra explicatis etiam eo iure vti, vt commercia exteris quoque certis legibus concedere poſſit. Quum enim ea iure quodam ſuo certis caſibus plane prohibeat: non video, quid eum impediat, quo minus & conceſſis certas leges dicere, adeoque, quibus conditionibus illa libera eſſe debeant, edicere queat. Sic in commerciis maritimis obſeruari ſolet, vt naues mare vel portum peregrinum ſubeuntes, reuerentiam ſuam ſigno aliquo teſtentur, id quod iam olim apud Romanos fieri conſueuiſſe, praeclare docet LIPSIVS. (f) Et ſane luculentum eius rei exemplum apud APPIANVM (g) eſt, apud quem quum Domitii Ahenobarbi & Antonii naues praetoriae caſu ſibi obuiam factae eſſent, primarius Antonii lictor, ſtans in prora, vt mos erat, Ahenobarbi nautis imperabat, *vt detraherent inſignia.* Hodie naues hanc reuerentiam teſtantur demiſſo velo, non vno tamen ſemper modo. Ait enim STYPMANNVS: (h) *Entvveder es vvird im Mittel-Maſt die oberſte Flagge ein vvenig herunter gelaſſen, und bald vvieder aufgezogen, oder es vvird das Toppſegel hernieder gelaſſen, und nicht ehr als man einen Canonen-Schuß vveit in die See iſt, vvieder aufgezogen.* Et de hoc reuerentiae ſigno, quemadmodum ſaepe inter gentes potentiſſimas diſceptatum, ita & ſaepe pactis & foederibus cautum eſt, quo modo illud a ſingulis eſſet exhibendum. (i) Ad easdem leges, quae commerciis dici ſolent, pertinet, quod imperantes ciuitatibus quibusdam concedere ſolent priuilegium, ſiſtendi & ab inſtituto curſu retrahendi merces exoticas, quas negotiator importat, vt nimirum eo loco ad certum tempus conquieſcant, & includantur ſtabulo publico, quo venum exponantur, quauis conditione, niſi vector domum redire malit. Vocant id ius *ſtapulae, die Stapel-oder Staffel-Gerechtigkeit, die Niederlage*, quale priuilegium Atrebato in vinis Francicis; Middelburgo in vinis iisdem vt & Hiſpanicis & Luſitanicis; Dordraco in vinis Rhena-

 nis

(f) Lipſ. *Elect. lib. I. cap.* XXIII. (g) Appian. *de bello ciuil. lib. V.* (h) Stypman. *de iur. marit. Part. V. cap.* I. *n.* 21. (i) *Vid. tractatus inter Sueciae & Daniae reges anno* cIↄIↄXLV. *Art.* 5. 14. & 15. *apud* Loccen. *de iure marit. lib.* I. *cap.* IV. *num.* X. *Tractatus Londinenſ. inter Anglos & Belgas* cIↄ IↄCLXXIV. *Art.* IV. *See-Tractat inter Ludouicum* XIV. & *ciuit. Hanſeat. art.* VII. *apud* Marquard. *de iur. mercat. Tomo* II. *pag.* 31. Puffendorf. *Rer. Brandeburg. lib.* IX. §. LXVIII.

Digitized by Google

nis, frugibus, lignis & carbonibus; Spirae Nemetum in ſalibus aliisque mercibus, aliis denique ciuitatibus in aliis rebus competere, ſatis conſtat. (k) Accenſendum porro his legibus *ius geranii*, *das Krahnen-Recht*, quo imperantes iubent, vt merces certis locis machina ad id comparata nauibus extrahantur, & explorato eorum pondere, denuo immittantur. (l) Omitto alias huius generis leges, quibus imperantes paſſim circumſcribere ſolent exterorum negotiationes.

§. XVII.

Principem vero locum inter has leges & conditiones iure quodam ſuo ſibi depoſcunt vectigalia, quae fere vbique mercibus extrinſecus adlatis imponuntur. Iam olim apud Romanos quam plurima fuiſſe vectigalia, vel e iure noſtro conſtat, eorumque rationes poſt SIGONIVM (m) luculenter excuſſit V. C. PETRVS BVRMANNVS. (n) Quorum morem quum hodie gentes tantum non omnes ſequantur, non temere quaerere quis poſſit, an id iure fiat? Equidem iure exigi vectigalia & portoria, vbi in vias muniendas, reficiendasque, cannales ducendos, pontes ſtruendos, purgandos portus, aliaeque huiusmodi impenſae fiant, nemo negat. Sed an in libero mari vectigalia iure exigi & imperantium arbitrio libere intendi poſſint, id vero eſt, quod haut pauci negant. Maxime hanc litem Danis haut ſemel intentarunt Sueci. Iam anno CIↃIↃCXL. PVFFENDORFIO (o) teſte, acriter querebantur, Danos in freto Oreſundico vectigalia nimis intendere, idque vel eo nomine iniquiſſimum eſſe iudicabant, quod id ius tamquam partem ſummi imperii ſibi vindicarent. *Equidem Hafniae aut Bergis vectigal, quantum velit, exigere licere Dano, & ibi contradicturum neminem. Sed in freto id capere, vbi nec littore nautae vtantur, non plus rationis habere, quam ſi aut Anglus in freto Britannico, aut Hiſpanus in Gaditano idem exigere inſtituat.* Hinc non mirum, Suecos bello, quod paullo poſt inter eas gentes exarſit, compoſito, in pace anno CIↃIↃCXLV. articulo III. ſibi ſummam libertatem a vectigalibus iſtis Oreſundicis eſſe ſtipulatos. Eadem lis recruduit anno CIↃIↃCLVIII. & paullo poſt denuo ſopi-

(k) *Vid* Leuber. *diſquiſ. Stap. n.* CCXCVII. *ſequ.* Webner. *voce Staffel-Recht.* Marquard. *de iure mercat. lib.* II. *cap. VI.* §. *XII ſequ.* (l) *Vid.* Loccen. *l. c. lib.* I. *cap. cap.* X. § 11. Stypmann. *contin. de iure marit. Part. V. cap.* II. *num.* XI. *ſequ* (m) Sigon. *de antiquo iure ciu. Rom. lib.* I. *cap* XVI. (n) Petr. Burmann. *de vectigal. pop. Rom.* (o) Puffendorf. *rer. Brandenburg. lib.* XII. §. LXXXVI.

ſopita: (p) Sed vt ſunt fata rerum humanarum, Dani, qui tam diu Suecis hanc libertatem concedere fuerant coacti, ius ſuum exigendi a Suecis vectigalia etiam in freto Oreſundico recuperarunt vltima pace Holmienſi, vt adeo iam eam litem ſopitam oporteat. Enimuero ne in fretis quidem ſoluenda vectigalia, (quorum aequitatem tueri difficillimum putat HERTIVS,) (q) iuri refragari, illi facile largientur, qui mare imperio ſubeſſe poſſe, non inficiantur. Quaeſito vero tali imperio, quis neget, vectigal a tranſeuntibus pro mercium vectura peti poſſe? Ea ſane exiguntur non ſolum ob impenſas in vias & pontes faciendas, ceu HERTIVS exiſtimaſſe videtur, verum partim in ſignum & recognitionem imperii, quod in certum maris tractum ſibi adſeruerunt imperantes, vt ZIEGLERVS (r) vidit, partim ob ſecuritatem, quam princeps nauibus ſuis & claſſibus praeſtat tranſeuntibus, quam cum ZIEGLERI ratione coniungendam recte monet illuſtris BÖHMERVS. (s) Vnde ne ipſe quidem PVFFENDORFIVS (t) id ius plane iniquum dicere auſus eſt, quamuis moderate eo vtendum eſſe, fruſtra monuerit, quum id de omnibus vectigalibus ipſa aequitas & ratio prudentiae ciuilis ſuadere videatur.

§. XVIII.

Quum vero legibus a ſubiectis obſequium debeatur, ſubiectorum vero numero non ſolum ciues, verum & exteri, dum in terris noſtris vel maribus haerent, habendi ſint, ſiquidem in aliena republica verſari, & imperanti parere nolle, hoſtile eſſet futurum: (u) conſequens eſt, vt a ciuibus non modo, verum etiam peregrinis, qui vel merces vetitas venum exponunt, vel vectigalia defraudant, vel aliis legibus ab imperante circa commercia conditis refragantur, principes poenas iure poſſint exigere, Poenae vero non ſemper & vbique eaedem ſunt. Saepe fieri ſolet, vt, qui hoſti maxime obſidione cincto & deditioni proximo neceſſaria ſufficiunt, extremo ſupplicio adficiantur. Sic iam olim Demetrius, quum Atticam teneret exercitu; iamque vicina oppida Eleuſina & Rhamnuntem cepiſſet, Athenis finem facturus, nauis frumentum inferre parantis & magiſtrum & guberna-

(p) Puffendorf. *vita Caroli Guſtaui regis Suec. lib. V.* §. LXVI. (q) Hert. *de ſeruit. natur. conſtit. ſect.* I. §. XV. *p.* 129. (r) Ziegler. *de iur. maieſt. lib.* II. *cap* VII. §. XIII. (s) Boehm. *ius pub. vniuerſ. lib.* II. *cap.* IX §. XIX. & XX. & *ibi not.* l. *pag.* 555. (t) Puffendorf. *de iur. nat. & gent. lib.* III. *cap.* III. §. VII. (u) Boehm. *ius publ. vniu. lib.* III. *cap.* I. §. XIII. *ſequ. pag.* 574. *ſeq.*

torem ſuſpendit, eoque modo deterritis ceteris, vrbe potitus eſt. (x) Eadem ſeueritate Pompeius, teſte PLVTARCHO, (y) cuſtodes impoſuit Boſporo, obſeruaturos, ſi qui mercatorum eo nauigarent, & deprehenſos capitali ſupplicio affecturos. Talia etiam exempla haut pauca nouiſſima ſuppeditat hiſtoria, (z) quae ne GROTIVS (a) quidem iniquitatis arguere in vniuerſum potuit. Non mitiorem poenam leges comminantur illis, qui cum gente hoſtili negotiantur, (b) aut rem vetitam doloſe vendunt. (c) Saepe enim infamiam, (d) vel animaduerſionem, (e) vel excommunicationem, (f) vel mulctam denique (g) eiusmodi negotiatoribus vel merces vetitas aduehentibus vel omittentibus profeſſionem, vel alias leges contemnentibus propoſitam eſſe animaduertimus. Praecipue tamen locum tunc habet poena confiſcationis. Quamuis enim olim paullo mitius nonnumquam actum ſit cum negotiatoribus, ceu docent variae Graeciae & Alamanniae imperatorum, vt & Regum Franciae, Hiſpaniae, Syriae, Cypri, Balearium, Venetorum, Genuenſium, conſtitutiones, in CONSVLATVM MARIS (h) relatae: plerumque tamen merces, quae vel contra leges vehuntur, (i) vel de quibus non ſoluuntur vectigalia, (k) & a Romanis & gentibus hodiernis in fiſcum redigi ſolent. Nec id quidem iniuſtum eſſe, quilibet intelligit. Leges eam poenam comminantur: indicari etiam ſolet variis ſignis, quo loco mercium profeſſionem fieri velit imperans, eoque comparatae ſunt ſtatuae mercuriales, *die Zoll-Stangen.* Quod & ad merces prohibitas attinet, ciuibus aeque ac exteris antea fieri ſolet denunciatio vel ſignificatio publica, vt cauere ſibi a damno poſſint, qualium ſignificationum publicarum exemplum haut vnum apud CAMEDENVM (l) alios que (m) exſtare animaduertimus. Quod ſi ergo iſtas minas deſpicatui

(x) Plutarchus *in Demetrio.* (y) Idem *in Pompeio.* (z) Gregorii Leti *vit. Philippi* II. *Part.* I. *lib.* III. Thuan. *hiſt. lib. XV. pag.* 305. (a) Grot. *de iure belli & pacis lib.* III. *cap.* I. §. 5. (b) L. 11. *pr. D. de public. & vectigal.* (c) L. 1 C. *ne Chriſt. mancipium.* (d) Reform *Polit.* cIↄ IↄLVIII. *Tit.* XVI. (e) Reform *Polit. l. c.* (f) *C.* 6. 11. 12. 17. *X. de Iudaeis.* (g) L. *vlt* §. 5. & 10. *D. de public. & vectigal.* (h) Conſulat. maris *cap.* CCLXXIV. (i) L. 11. §. 2. *D. de publ. & vectigal. L.* 1. *D. de his quae vt indign.* L. 3 *C. de naut. foen. Ord. Polit.* cIↄ IↄLXXVII. *Tit. XVI. Tit. XIX.* §. 3. *Tit. XX.* §. 4. *Tit.* XXI. §. II. III. XVI. *Tit.* XXII. §. *vlt.* (k) *L. vlt. D. de publ. vectigal. & commiſſ. Quinctil. Declam* CCCXLII. (l) Cambden. *hiſt. Eliſabethae reginae ad ann.* cIↄ Iↄ XCI. & cIↄ IↄXCVIII. (m) *Vid.* Grot. *in not. ad ius belli & pacis lib.* III. *cap.* I. §. *V.*

Digitized by Google

tui habent mercatores, & contra leges ſibi dictas negotiantur: conſenſiſſe in poenam illam videntur, neque adeo ipſis, tamquam volentibus, fit iniuria.

§. XIX.

Romano iure quidquid ob hanc cauſſam in fiſcum redigitur, COMMISSVM vocatur, ceu ex toto titulo digeſtorum *de publicanis, vectigalibus & commiſſis* adparet. Proprie equidem & ex vſu Latinae linguae COMMISSVM non res eſt, quae a fiſco vindicatur, ſed factum, ob quod vindicatur. Quicumque enim contra legem aliquid ſuſceperant, COMMISISSE in *legem* dicebantur, (n) vel etiam COMMITTERE *edictum*. (o) Vnde & apud SVETONIVM (p) & VLPIANVM (q) commiſſum non pro re a fiſco erepta, ſed pro facto aduerſus leges commiſſo, accipitur. Ait enim ille, *vectigalibus indictis, neque propoſitis, quum per ignorantiam ſcripturae multa* COMMISSA *fierent*, id eſt, quum per ignorantiam ſaepe aduerſus legem ageretur. Hic vero dum *commiſſa* etiam *ad heredes transmitti* monet, non profecto res, quae in commiſſum cadunt, ſed factum illicitum, & natam inde obligationem, intelligit. Quum vero, qui legi non paret, etiam ad poenam ſit obligatus, etiam haec committi dicebatur. Sic ſaepe in legibus noſtris eſt: *committere in poenam*, (r) ſaepe & *poena ipſa committi dicitur*. (s) Denique & ad ipſam rem, quae poenae loco eripitur, dictionem hanc adplicarunt ICti, adeo vt & fundus, (t) homo (u) & merces (x) *committi*, vel in *cauſſam commiſſi cadere* dicantur. Quamquam, qui purioris Latinitatis ſunt paullo ſtudioſiores, HVBERO (y) obſeruante, dicere malint: *res pro commiſſo tenetur*, qua locutione etiam QVINCTILIANVM (z) vſum nouimus.

§. XX.

Nec merces tantum pro commiſſo tenentur, verum ſaepe etiam naues ſimul capiuntur, ſi vel hoſtium ſint, vel hoſti quidquam, quod eius vires augeat, ſubuehere audeant. Exempla iam in iure noſtro exſtant luculentiſſima. (a) Hodie vero nihil hoc iure inter gentes eſt fre-

(n) *L. 39. D ad L. Iul. de adult.* L. *vlt. D. de lege commiſſor.* (o) *L. 8. §. vlt.* L. *10. §. 14 D. de coniung. cum emancip.* L. *126. D. de legat. I.* (p) Sueton. Caligul. *cap.* XLI. (q) Vlpian. *L. 14. D. de public. vectigal. & commiſſ.* (r) *L. 23. §. 1. D. de recept. qui arbitr. L vlt. in fin. D quod quisque iuris in alt.* (s) Cicero *pro Cluent.* (t) *L. 17. § vlt. D. ad SCtum* Vellei. *L 37 D. de neg. geſt.* (u) *L. 2 C. ſi ſeruus export.* (x) *L. 11. §. 2. D. de publ. vectig. & commiſſis.* (y) Huber. *Praelect. ad D. lib.* XXXIX. *Tit. V. §. VIII.* (z) Quinctil *Declam.* CCCXLII. (a) *L. 11. §. 2, D. de publ, vectigal, & commiſſis. L. 3. C. de naut. foen.*

frequentius, adeo, vt, feruente bello, vix hebdomas abeat, quin captarum ob merces vetitas nauium mentionem faciant nouellae publicae. Vocant eiusmodi nauem *eine Priſe*, & ſi lis ea de re oritur, & ſententia contra magiſtrum nauis fertur, phraſis adhiberi ſolet: *Das Schiff iſt für gute Priſe erklaret*. Quod ex lingua Italica eſſe, facile vnusquisque animaduertit.

§. XXI.

Et haec quidem de ipſis mercibus vetitis & commiſſis generatim praemittere viſum eſt. Proximum eſt, vt ad ſpecialiorem thematis noſtri expoſitionem prouehamur, acturi, quod & titulus iam pollicetur, *de nauibus ob mercium vetitarum vecturam commiſſis*. Ea enim de re tot inter gentes agitantur controuerſiae, vt iis vel enumerandis pauciores plagellae ſufficere non videantur. Dabimus tamen operam, vt ſi non alia re, at certe breuitate nos lectori commendemus.

CAP. II.

DE

NAVIBVS OB MERCIVM VETITARVM VECTVRAM COMMISSIS.

§. I. Naues & nautae iure Romano pluribus priuilegiis fruuntur. §. II. Talia & ius nouiſſimum illis concedit. §. III. Saepe tamen capiuntur, & pro commiſſo tenentur, maxime ob merces illicitas. §. IV. Niſi merces vetitae non ab exercitore, ſed a magiſtro nauis impoſitae ſint, tunc enim ſolae merces fiſco cedunt. §. V. Id cognoſcitur ex inſtrumentis, quae vocantur. paſſeports, certificats, certepartien, cognoſcementen. §. VI. Saepe etiam pacta intercedunt inter gentes, ne hoc caſu naues vna cum mercibus fiſco vindicentur. §. VII. An capta naue etiam merces licitae cum illicitis in commiſſum cadant? §. VIII. Quid ſi vel naues hoſtium merces amicorum, vel naues amicae merces hoſtium contineant? §. IX. Varii caſus hic accurate diſtincti. §. X. Vnde cognoſcatur, res naui impoſitas hoſtibus eſſe deſtinatas? §. XI. Vnde pateat, easdem hoſtium eſſe proprias? §. XII. Vnde conſtet, naues ipſas eſſe hoſtium? §. XIII. Cui praeda cedat, ſi naues captae a nauibus imperantium bellicis?

§. XIV.

§. XIV. Cui, ſi priuatae naues auctoritate publica naues ceperint? §. XV. Quid ſi naues conſociatae (eine Admiralſchafft?) *§. XVI. Naues captae in commiſſum cadunt poſt ſententiam a iudicio cauſſarum maritimarum latum. §. XVII. Quod ex ipſis gentium maritimarum legibus demonſtratur. §. XVIII. Lata ſententia, praeda ſtatim ſit eorum, qui ſub haſta emunt. §. XIX. Nauium ita pro commiſſo occupatarum pretium an ab adſecuratoribus reſtituendum ſit, in adſecuratione pura? §. XX. An ſi adſecuratio ſit conditionata? §. XXI. Si ſententia nondum lata, quamdiu exſpectandum ſit adſecurato, antequam reſtitutionem exigat? §. XXII. Nauibus iniuſte captis, legati mittuntur illas repetituri, vel decernuntur repreſſaliae. §. XXIII. Concluſio diſſertationis.*

§. I.

SVmtuoſiſſima eſt nauium ſtructura, maioresque impenſas & inſtructio earum, & adparatus nauticus exigunt. Vnde non mirum, quod & nauibus ipſis, & nautis, haut pauca priuilegia indulſerint ſummi imperantes, quo & ſecuritati eorum proſpiceretur, & homines ad rem nauticam redderentur alacriores. Sic iam olim Claudius imperator Latinis nauem mercaturae cauſſa fabricantibus ius Quiritium dedit, dummodo naue illa decem millium modiorum Romam ſex annos frumentum portaſſent. (b) Eodem iure Romano etiam vacatio a publicis muneribus dabatur nautis, (c) & grauioribus poenis coercebantur, qui aliquid ex naufragio vel expugnata naue rapuerant, receperant, damnumue dederant. (d) Si quis alterum hominibus armatis de naui ſua deiecerat, concuſſerat, expugnauerat, lege Iulia de vi publica tenebatur. (e) Sunt etiam, qui legem illam, quod nemo domo ſua extrahi atque inde in ius rapi poſſet, (f) cum ALBERICO DE ROSATE, (g) BALDO, (h) NEGVZANTIO, (i) IASONE (k) BENEV. STRACCHA (l) etiam ad nauem porrigunt. Quam ſententiam iuſtam apud Romanos habuiſſe rationem eo minus dubitamus, quo certius conſtat, totam illam aedium

(b) Sueton. Claud. *cap. XIX.* Vlpian. *Fragm. Tit.* III. *§. 6.* (c) *L. 3. D. de vacat. mun.* (d) *L. 2. D. de incend. ruin. rate naue expugn.* (e) *L. 3. D. ad leg. Iul. de vi publ.* (f) L. 18. *D de in ius voc.* (g) Alberic. *de Roſ. ad* L. *pen. D. de his qui deiec.* (h) Baldus *ad* L 2. *C. locat.* (i) Neguzant. *de pignor. memb. IV. part.* II. *num. 169.* (k) Iaſon. *ad* L. 18. *D. de in ius voc.* (l) Stracch. *de nauib. Part. I. n. 7.*

frequentius, adeo, vt, feruente bello, vix hebdomas abeat, quin captarum ob merces vetitas nauium mentionem faciant nouellae publicae. Vocant eiusmodi nauem *eine Priſe*, & ſi lis ea de re oritur, & ſententia contra magiſtrum nauis fertur, phraſis adhiberi ſolet: *Das Schiff iſt fürgute Priſe erklaret.* Quod ex lingua Italica eſſe, facile vnusquisque animaduertit.

§. XXI.

Et haec quidem de ipſis mercibus vetitis & commiſſis generatim praemittere viſum eſt. Proximum eſt, vt ad ſpecialiorem thematis noſtri expoſitionem prouehamur, acturi, quod & titulus iam pollicetur, *de nauibus ob mercium vetitarum vecturam commiſſis.* Ea enim de re tot inter gentes agitantur controuerſiae, vt iis vel enumerandis pauciores plagellae ſufficere non videantur. Dabimus tamen operam, vt ſi non alia re, at certe breuitate nos lectori commendemus.

CAP. II.

DE

NAVIBVS OB MERCIVM VETITARVM VECTVRAM COMMISSIS.

§. I. Naues & nautae iure Romano pluribus priuilegiis fruuntur. §. II. Talia & ius nouiſſimum illis concedit. §. III. Saepe tamen capiuntur, & pro commiſſo tenentur, maxime ob merces illicitas. §. IV. Niſi merces vetitae non ab exercitore, ſed a magiſtro nauis impoſitae ſint, tunc enim ſolae merces fiſco cedunt. §. V. Id cognoſcitur ex inſtrumentis, quae vocantur, paſſeports, certificats, certepartien, cognoſcementen. §. VI. Saepe etiam pacta intercedunt inter gentes, ne hoc caſu naues vna cum mercibus fiſco vindicentur. §. VII. An capta naue etiam merces licitae cum illicitis in commiſſum cadant? §. VIII. Quid ſi vel naues hoſtium merces amicorum, vel naues amicae merces hoſtium contineant? §. IX. Varii caſus hic accurate diſtincti. §. X. Vnde cognoſcatur, res naui impoſitas hoſtibus eſſe deſtinatas? §. XI. Vnde pateat, eaſdem hoſtium eſſe proprias? §. XII. Vnde conſtet, naues ipſas eſſe hoſtium? §. XIII. Cui praeda cedat, ſi naues captae a nauibus imperantium bellicis?

§. XIV.

§. XIV. Cui, ſi priuatae naues auctoritate publica naues ceperint? §. XV. Quid ſi naues conſociatae (eine Admiralſchafft?) *§. XVI. Naues captae in commiſſum cadunt poſt ſententiam a iudicio cauſſarum maritimarum latam. §. XVII. Quod ex ipſis gentium maritimarum legibus demonſtratur. §. XVIII. Lata ſententia, praeda ſtatim fit eorum, qui ſub haſta emunt. §. XIX. Nauium ita pro commiſſo occupatarum pretium an ab adſecuratoribus reſtituendum ſit, in adſecuratione pura? §. XX. An ſi adſecuratio ſit conditionata? §. XXI. Si ſententia nondum lata, quamdiu exſpectandum ſit adſecurato, antequam reſtitutionem exigat? §. XXII. Nauibus iniuſte captis, legati mittuntur illas repetituri, vel decernuntur repreſſaliae. §. XXIII. Concluſio diſſertationis.*

§. I.

SVmtuoſiſſima eſt nauium ſtructura, maioresque impenſas & inſtructio earum, & adparatus nauticus exigunt. Vnde non mirum, quod & nauibus ipſis, & nautis, haut pauca priuilegia indulſerint ſummi imperantes, quo & ſecuritati eorum proſpiceretur, & homines ad rem nauticam redderentur alacriores. Sic iam olim Claudius imperator Latinis nauem mercaturae cauſſa fabricantibus ius Quiritium dedit, dummodo naue illa decem millium modiorum Romam ſex annos frumentum portaſſent. (b) Eodem iure Romano etiam vacatio a publicis muneribus dabatur nautis, (c) & grauioribus poenis coercebantur, qui aliquid ex naufragio vel expugnata naue rapuerant, receperant, damnumue dederant. (d) Si quis alterum hominibus armatis de naui ſua deiecerat, concuſſerat, expugnauerat, lege Iulia de vi publica tenebatur. (e) Sunt etiam, qui legem illam, quod nemo domo ſua extrahi atque inde in ius rapi poſſet, (f) cum ALBERICO DE ROSATE, (g) BALDO, (h) NEGVZANTIO, (i) IASONE (k) BENEV. STRACCHA (l) etiam ad nauem porrigunt. Quam ſententiam iuſtam apud Romanos habuiſſe rationem eo minus dubitamus, quo certius conſtat, totam illam aedi-

um

(b) Sueton. Claud. *cap. XIX.* Vlpian. *Fragm. Tit.* III. *§. 6.* (c) *L. 3. D. de vacat. mun.* (d) *L. 2. D. de incend. ruin. rate naue expugn.* (e) L. *3. D. ad leg. Iul. de vi publ.* (f) L. 18. *D de in ius voc.* (g) Alberic. *de Roſ. ad* L. *pen. D. de his qui deiec.* (h) Baldus *ad* L. *2. C. locat.* (i) Neguzant. *de pignor. memb. IV. part.* II. *num. 169.* (k) Iaſon. *ad* L. 18. *D. de in ius voc.* (l) Stracch. *de nauib. Part. I. n. 7.*

um religionem a Larium & Penatium cultu eſſe repetendam. Atqui etiam LARES PERMARINI erant, quibus nauali praelio aduerſus Antiochi praefectos aedem vouit L. Aemilius. (m) Porro & id ſingulare eſt, quod ſi quis nauem communem refectionis indigam communi nomine refecerit, alterque ſocius ſumtus erogatos cum vſuris centeſimis intra menſem non reſtituerit, is, qui refecit, totius nauis dominium in ſolidum obtineat, (n) quum alias dominio rei ſuae non temere quisquam ſit priuandus. Nec minus is, qui ad nauem conſtituendam, reficiendam, inſtruendam pecuniam credidit, praelationis iure ante reliquos creditores gaudet, (o) immo, vt RAVCHBARO (p) & KVRIKIO (q) viſum, etiam iure tacitae hypothecae, cuius diſerte mentio fit in legibus, (r) quidquid a VINNIO, (s) LOCCENIO (t) & STYPMANNO (u) in contrarium adlegetur. Haec & alia nauium nautarumque iura paſſim prodit ius Iuſtinianeum, quae fuſius hic exponere noſtra iam parum intereſt.

§. II.

Nec parciores hodie gentes ſunt in priuilegiis circa rem nauticam concedendis. In plerisque ſane legibus nauticis cautum eſt, vt nemo nautam itineri accinctum arreſtare, nauique exire iubeat propter perſonale debitum, ſi vel bona in naui habeat, vel nauclerus pro eo fideiubeat. Ita IVRE DANICO (x) ſancitur. *Liegt ein Schiff ſegelfertig, und wartet auf wind, ſo mag niemand deſſen Steur-oder Bosmann um Schuld willen aufhalten, ſondern ſein Gut, ſo er im Schiffe hat, ausbenommen ſeine Kleider, darinn er geht, und ſein Koy-Bette ſoll von dem Schiffer und Schiffleuten bey eydlicher Auſſage geliefferi werden, der andere aber ſoll ſeine Reiſe der Abrede nach fortſetzen.* Eadem ſtatuerunt Philippus II. Rex Hiſpaniae (y) vt & iuris WISBYENSIS (z) & LVBECENSIS (a) auctores. Vnde & in IVRE PRVTENICO (b) legimus: *Wann ein Schiff*

(m) Liu. *lib. XL. cap.* VII. *Conf. de Laribus marinis* Deſid. Herald. *ad* Tertull. *Apol.* l. 26. *eiusd. Aduerſ. lib.* I. *cap.* VII. *Meurſ. Actuar. philol. ad libr. de gloria cap.* II. (n) L. 52. §. 10. *D. pro ſocio.* L. 4. *C. de aedific. priuat.* (o) L. 5. & L. 6. *D. qui prior. in pign.* L. 25. *D. reb. cred.* L. 26. & 34. *D. de rebus auctorit. iud. poſſ.* (p) Rauchb. *Part.* I. *qu. V. n.* XVI. (q) Kürike *Reſol. Quaeſt. illuſtr. quaeſt.* XIII. *p.* 65. (r) Nouell. *XCVII. cap.* III. (s) Vinn. *ad L. non autem D. de exercit. act. p.* 100. (t) Loccen. *iur. marit. lib* III. *cap.* II. *p* 213. (u) Stypman. *iur. naut. Part. IV. cap. IV. n.* XX. (x) Ius Danic. *lib. IV. cap.* I. *art. XXXVI.* (y) Ord. marit. *Tit. de naut. art XXVI.* (z) Ius Wisbyenſ. *art.* VI. (a) Ius Lubec. *lib. VI. Tit. I. art. VI.* (b) Ius Pruten. *lib. IV. Tit. XIX. art.* I. *§. VI.*

Digitized by Google

Schiff von Königsberg nach der Pillau kommt, ſo ſoll niemand ſein gebeurtes Schiff-Volck aus des Schiffers Bort nehmen, Schuld-Sachen halber, wofern der Schiffer vor ihn cauiren *oder bürgen wolte.* Iisdem iuribus etiam iis, qui pecuniam ad reficiendas naues crediderunt, ius praelationis non modo prae aliis creditoribus, verum etiam prae illis, *welche Geld auf Bodmerey gegeben*, indulgetur, dummodo inſtrumentum ſuper eo contractu fuerit confectum, quod vocant *einen Byl-Brief.* (c) Qua de re denuo IVS DANICVM: (d) *Wer einem andern Geld, ein neu Schiff zu bauen, oder mittler weil das Schiff zu unterhalten, fürſtrecket, ſoll einen ſchrifftlichen* contract, *der von guten Männern zur Kündligkeit unterſchrieben ſey, aufrichten, welcher* contract *Byl-Brief genandt wird. Selbiges Geld ſoll bezahlet, und das Schiff von ſolcher Schuld frey gemachet werden, ehe bevor es ſich auf die Reiſe begiebt: Mittler weil bleibet das Schiff zur Verſicherung, und dafern der Byl-Briefe viele ſolcher geſtalt ausgegeben wären, ſollen die älteſten den jüngern vorgehen, und alsdann wird ſolche Schuld-Forderung allen andern Schulden, die auf dem Schiffe hafften können, vorgezogen.* Singularia eiusmodi iura & priuilegia rei nauticae bono a ſummis imperantibus condita paſſim exſtant, & ab aliis ex inſtituto explicantur vberius.

§. III.

Quamuis autem tantus ſit nautarum nauiumque fauor, vt nihil reliqui fecerint legislatores, vt illos, quantum ſalua republica fieri poſſet, in tuto collocarent: ſaepenumero tamen contingit, vt captae pro commiſſo teneantur. Non modo enim ab hoſtibus & praedonibus maritimis capiuntur, qui ſibi in hoſtium naues omnia licere exiſtimant, verum etiam ab amicis, ſi merces vetitae vel ad hoſtes vel ad ciues ipſos aduehuntur. Hoc enim caſu non ſolum merces ipſae, verum etiam nauis cum vniuerſo adparatu nautico commiſſae iudicantur. Quamuis enim res ſecus ſe habeat, ſi ob neglectam profeſſionem mercium, defraudationemque vectigalis fiſcus res occupet, ſiquidem tunc non nauis, ſed onus illius, pro commiſſo tollitur: (e) hoc tamen ad commiſſum propter merces illas illicitas non videtur adplicandum. Vectigal enim non de nauibus, ſed de mercibus illis impoſitis, exigitur. Aſt ſi cer-

(c) Vinn. *l. c. p.* 95. (d) Ius Danic, *lib. IV. Tit. V. §. IX.* (e) L. *vlt. §. vlt. D. locat. conduct.*

ſi certae merces illicitae declarantur, lex commiſſi eſt, ne merces eo vehantur, adeoque ea lex & merces ipſas, & nauem, qua vehuntur, complectitur. (f) Aequum id Romanis iam viſum eſt. Ait enim PAVLLVS Iureconſultus: (g) *Dominus nauis, ſi* ILLICITE *aliquid in naue, vel ipſe, vel vectores impoſuerint*, NAVIS *quoque fiſco vindicatur.* Et hoc iure hodienum vtuntur gentes, quoties cum aliis bellum gerunt. Tunc enim omnes naues, mercibus illicitis onuſtae, vna cum mercibus a fiſco occupantur. Sic, exempli cauſſa, praepotentes ordines foederati Belgii, cum Anglis bellum gerentes, anno CIↃ IↃCXLVIII. prid. Non. Febr. (h) publice & ciuibus & neutrarum partium gentibus denunciarunt, in commiſſum caſuras omnes naues, Anglis quidquam illicitarum mercium aduecturas. *Wir wollen*, inquiunt, *alle unſere* alliir*ten*, *Freunde und* Neutral*en*, *und* generaliter *alle Völcker und* nation*en hiermit* aduertir*et*, *und ernſtlich erſuchet und ermahnet haben*, *daß ſie nicht beforderm, noch bey währenden dieſen* differenti*en verführen oder* transporti*ren wollen aus einigen Landen*, *Königreichen*, *Plätzen oder Städten* directe *oder* indirecte, *noch einigen Städten*, *Häfen und Plätzen in England &c. einige Kriegs*-ammunition, *oder einige Materialien*, *ſo zu Ausrüſtung der Schiffe dienen*, *wie die auch genant werden mögen*, *auch von was* ſorte, qualitaet *und* condition *oder Natur die auch ſeyn mögen*, *keine ausbeſcheiden. Sintemahl wir vor gute Priſen und verbrochen halten wollen alle die Orlogs- und Schiffs-behuſen*, *ſo dieſer unſer* aduertentz *und* ordonanz *zuwieder würden befunden vverden.* Et ne quis exiſtimet, de ſolis mercibus confiſcandis loqui ordines Belgicos, ſtatim addunt: (i) *Muſſen vvir für verbrochen halten vvollen*, *und von nun an für gute Priſen erklären alle die Schiffe*, *ſo vvohl auch die eingeladene Güther*, *Wahren und Kauffmanſchafften*, *von vvelchen mehr*, *als ein See-Brief*, (ad occultandas ſcilicet merces illicitas,) *gefunden vverden.* Idem ius gentibus exteris cum Suecis negotiantibus anno CIↃ IↃCLIX. denunciauit FRIEDERICVS Rex Daniae, (k) nec hodie fere bellum vllum geritur, quin naues vna cum mercibus contrabando ſoleant a belligerantibus occu-

(f) L. 11. §. 2. *D. de publ. vectigal. & commiſſis.* (g) Coccei. *diſſert. de commiſſ.* §. XXXV. (h) Placat *der Hochmögenden Herren Staaten General der vereinigten Niederlanden*, *vvie es bey gegenvvärtigem See-Krieg mit der Nauigation und Commercio auf England gehalten vverden ſolle.* §. 2. ap. Marquard. *de iure mercat. in append. pag.* 643. (i) Ibid. §. 5. *pag.* 644. (k) Marquard. *de iure merc. in append. p.* 656.

occupari. (l) An autem naue publicata etiam ſcapham hoc fatum maneat, diſquiritur, plerisque id negantibus, (m) quia nec emta naui ſcapha ſimul emta videatur. (n) Sed raro ea de re ſuborietur controuerſia, cum exercitor, amiſſa naui, de ſcapha non admodum ſit laboraturus.

§. IV.

Quum vero ius iſtud ſatis rigidum ſit: mirum non eſt, quod illud valere non ſoleat, ſi merces illicitae non a domino, ſed magiſtro nauis, gubernatore, proreta alioue e nautis naui illatae ſint. Tunc enim non nauis, ſed merces tantum in commiſſum merito cadunt, quia dominus nauis delictum ferre non tenetur, quod ab alio in re ſua commiſſum eſt. Qua de re denuo PAVLLVS: (o) *Quod ſi abſente domino illicitum quid a magiſtro vel gubernatore aut proreta, nautaue aliquo impoſitum, ipſi quidem capite puniuntur commiſſis mercibus*, NAVIS *autem domino reſtituitur.* Elegans huius rei exemplum exſtat in lege DIOCLETIANI & MAXIMIANI Imperatorum, vbi quum Iunias quidam propoſuiſſet, ſe nauticum foenus ea conditione dediſſe, vt poſt nauigium, quod in Africam dirigi debitor adſeueraſſet, in Salonitanorum portum naue delata, foenebris pecunia ſibi redderetur, ita vt nauigii duntaxat, quod in Africam deſtinatum fuerit, periculum ſuſceperit, ſed vitio debitoris, nec locum quidem nauigii ſeruantis, illicitasque merces comparantis, omnia, quae nauis continuerit, fiſcum occupaſſe: reſcripſerunt Imperatores, *amiſſarum mercium detrimentum, quod non ex marinae tempeſtatis diſcrimine, ſed ex praecipiti auaritia, & inciuili debitoris audacia accidiſſe conſlet, adſcribi Iuniae, iuris publici rationem non permittere.* Nihil hic de naue a fiſco occupata, ſed de mercibus tantum. Illa enim non ideo non cciderat in commiſſum, quia nauis vel Iuniae, vel alterius fuerat, ſed quia, eo inſcio ac abſente, debitor, illius nauis magiſter, merces illicitas naui impoſuerat. Quum ergo re ſua excidere non debeat dominus, ſi in ea ab alio quidquam contra leges fuerit admiſſum, & recte in ſimili caſu reſcripſerit ANTONINVS: (p) *Si colonus vel ſerus domini praedii ferrum illicite in praedio fecerint,*

 igno-

(l) See-Tractat *inter Lud. XIV. Reg. Gall. & ciuitates Hanſeat. art.* III. *apud* Marquard. *in append. pag.* 30. (m) Bald. *ad* L. 3. *Cod. de naut. foen.* Stracch. *de nauibus. Part.* II. *num.* XII. (n) L. *fin. D. de inſtr. vel inſtr. leg.* L. 44. *D. de euict.* (o) L. 11. §. 2. *D. de public. & vectigal. & commiſſ.* (p) L. 16. §. 11. *D. de publ. & vectigal. & commiſſ.*

ignorante domino, nulla poena dominum teneri: aequitas ſane ſuadet, vt & nauis a fiſco non occupetur, cuius non dominus, ſed magiſter deliquit.

§. V.

Vt vero eo rectius pateat, dominine id delictum ſit, an magiſtri nauis: leges nauticae exigere ſolent litteras, in quibus iure iurando confirmare debet dominus nauis, merces ſuas eſſe, non hoſtis, ſimulque indicare, vnde merces veniant, quo deſtinatae & cuius naturae ſint. Has litteras, quas CERTIFICAT vocant, vna cum PASSEPORTIS oſtendere tenentur magiſtri nauium, quo animaduerti eo facilius poſſit, vtrum domini nauis, vel qui ei merces impoſuerunt, *die ausrheder*, bona fide agant, an ipſi merces illicitas naui impoſuerint. Hunc in finem in foedere maritimo LVDOVICI XIV & ciuitatum Hanſeaticarum anno cIↃ IↃCLV (q) cautum eſt: *Et afinque l'on ne puiſſe douter de la qualité des marchandiſes, chargées dans les dits vaiſſeaux, ſeront les Capitains & Maiſtres d'iceux trouvez en mer, tenus de montrer aux Capitains de navires de guerre de ſa Majeſté un* PASSEPORT, *ou lettre de mer, & un* CERTIFICAT, *ou pollice de chargement, par le quel paſſeport apparoitra, comme le navire appartient aux habitans des dites villes Hanſeatiques, ce qui ſera atteſté ſur leur ſerment par le magiſtrat de lieu, d'où il ſera, & ſeellé de ſon cachet: & dans le certificat ſera contenu la charge du navire, le lieu, d'où il part, & où il va, & qu'il n'y a pas des marchandiſes de contrebande.* Formula eiuſmodi paſſeporti haec exſtat apud MARQVARDVM, (r) a foederatorum Belgarum ordinibus praeſcripta: *Denen Allerdurchlauchtigſten, Durchlauchtigſten, Durchlauchtigen, Großmaechtigen, Maechtigen, Hoch-Edlen, Edlen, Erbaren und Weiſen Herrn, Kaeyſern, Koenigen, Republiquen, Printzen, Hertzogen, Grafen, Baronen, Herren, Bürgemeiſtern, Schoepffen, Raethen, Richtern, Officiren und Regenten, in allen guten Staedten und Plaetzen, ſo vvohl geiſt-als vveltlichen, vvelche dieſes unſer Patent ſehen oder leſen hoeren, thun vvir Bürgemeiſter und Regierer der Stadt N. zu vviſſen, daß N. N. Schiffer des Schiffes N. vor uns erſchienen, und bey ſeinem ſolennen Eyd declariret hat, daß das Schiff N. groß ohngefehr N. Laſten, auf vvelchem er ietzo Schiffer iſt, zugehoere den* In-

(q) See-Tractat Ludouici XIV. *reg. Gall. & ciuit. Hanſeat. art. VI. apud* Marquard. *de iure mercat. in adpend. pag.* 30. (r) Marquard. *Adpend. libri de iure mercat. pag.* 652.

Invvohnern der unirten Prouintzen, ſo vvahr ihm Gott helffe. Vnd vvie vvir gerne ſehen, daß ermeldter Schiffer in ſeinen rechtmaeßigen Sachen befoerdert vverden moege, ſo erſuchen vvir euch alle insgemein, und in particulir, vvo beſagter Schiffer mit ſeinem Schiff und Guetern arriuiren vvird: daſs euch beliebe denſelben gutvvillig auf- und anzunehmen, und nach Gebühr zu tractiren, und vvann er den rechten gevvoehnlichen Zoll und Vngeld erleget, in, durch, und vorbey euren Hafen, Stroehmen und Gebiethen, ſeegeln, paſſiren, frequentiren und negotiiren zu laſſen, vvo es ihm beliebt. Welches vvir gern vviederum verſchulden vvollen. Zu vvelches Zeugniß vvir unſer Stadt-Siegel hierunter ſetzen laſſen. Quum vero praeter publicum hoc magiſtratus teſtimonium etiam CERTIFICAT, id eſt, litterae ipſius domini nauis, vel eorum, qui merces imponunt, exigantur, eaeque ſint duorum generum, & vel ad naues, vel ad merces nauibus impoſitas pertineant: vtriusque formulas addere iuuat, quales Fridericus rex Daniae, die XXIII. Sept. cIↄ IↄCLIX. publica lege praeſcripſit: (s) *Wir N. N. und N. N. ſaembtliche Schiffer und Rehder des Schiffs N. groß N. Laſten, ſo ietziger Zeit geführet vvird von Schiffer N. N. certificiren hiermit, daß ietzt benanntes Schiff niemand anders, als uns allein, propre und eigenthuemlich zugehoere, und daß auch keine feindliche Perſon, noch andere, als vvir obgemeldte, darinnen einigen Theil oder Part haben, auch daß mit unſerem vveder des einen noch des andern Vorvviſſen und Willen darinnen keine feindliche Guether geladen vverden ſollen, als helffe uns Gott und ſein heilig Wort.* Haec certificatio ad nauem ipſam pertinet: de mercibus naui impoſitis teſtari eos oportet, (t) *daß alle ſolche Gueter, ſo in das Schiff, N. N. darauf Schiffer iſt N. N. gedeſtiniret nacher N. N. zu geben, eingeladen und in dieſer certification ſpecificiret und nahmhafftig gemacht, und gemercket vverden ſollen, niemanden in der VVelt, als ihnen einig und allein zugehoerig, und vor ihre eigene Mittel erhandelt ſeyn, alſo daß dieſelben allein gehen vor ihre eigne Rechnung und riſico, und ſolches nicht zum Schein, daß ſie ſolche Guether durch etvvan heimlichen accord mit feindlichen Perſonen durch dieſe certification, als vor ihre eigene Rechnung und riſico ſo lange ſolten beneficiren, biß ſie in ſaluum gebracht und dann vor Feindes Rechnung ſeyn und verkauffet vverden ſolten, ſondern zu guter Treue ihnen allein zukommen, ohne fraude,*

(s) Marquard. *Append*, *pag.* 655. (t) Ibid. *pag.* 656.

ſo vvahr ihnen helffe Gott und ſein heiliges VVort. Tales ſunt litterae illae, quas *paſſeports & certificat* vocant: de quibus illud addere iuuat, iam Romanis illas non ignotas fuiſſe. HONORIVS enim & THEODOSIVS AVGG. ad Euſtachium reſcribunt: (u) *naucleros, antequam e portu dimittantur, deponere debere, in quam prouinciam ituri ſint, eoque manifeſtato, nullam poſtea contra eos indignationem ſeu concuſſionem procedere.* Praeter has litteras Belgii foederati ordines (x) etiam exigunt alias, veluti *Certepartien*, id eſt, contractus nauticos, *Fracht-Brieffe*, id eſt, inuentarium vel indicem mercium omnium naui impoſitarum, rite confectum, *cognoſcementen*, id eſt, teſtimonia iis, qui naui aliquid impoſuere, data, *Auis-und Conuoy-Brieffe.* Et quum magiſtri nauium ſaepe bina eiuſmodi litterarum exempla aſſeruare ſolent, vt alteras requirentibus oſtendere, alteras in portu, in quo adpellere cupiunt, in vſum ſuum conuertere poſſint: eadem lege denunciarunt Belgarum ordines, naues eas vna cum mercibus pro commiſſo occupatum iri, in quibus diuerſa eiuſmodi litterarum exempla reperiantur.

§. VI.

Quamuis vero hoc ius merces illicitas vna cum nauibus capiendi & antiquum ſatis & hodienum inter gentes frequentiſſimum ſit: in promtu tamen ſunt exempla, quod inter gentes aliud conuenit. Sic in congreſſu publico legatorum Monaſterienſi, inter ſe pacti ſunt Hiſpani & Belgae, vt ſi alterutra gens bellum gereret, & ex altera natione quiſquam merces illicitas hoſti aduehere auſus fuiſſet, merces quidem illae fiſco cederent, naues vero captae remitterentur domum. Verba in ſeparato articulo, inſtrumento pacis inter Hiſpanos & Belgas factae adiecto, ita ſe habent: (y) *Und auf den Fall, daſs in ermeldten der vnirten Niederlanden Schiffen, ſolche Güter, Wahren und andere Sachen, ſo für verbothen declariret ſeyn, oder Ihro Maieſtaet zum Schaden gebrauchet vverden koenten, befunden vverden ſolten, ſo ſollen allein dieſelben Güter und Wahren verbrochen ſeyn und confiſciret vverden, und ſoll nicht das Schiff moleſtiret oder confiſciret vverden einigermaſſen, und hinvviederum und reciproce ſollen auch hoechſt ermeldten Koenigs in Hiſpanien Unterthanen eben dieſelbe Freyheit und Sicherheit in der ſegelation und commercio haben und ge-*

(u) *L. vn. C. de littor. & itin. cuſtod. lib.* XII. *Tit.* XLV. (x) Placat *der Hochmoegenden Herren Staaten, vvie es bey gegenvvaertigem See-Kriege mit der nauigation &c. Art. V. pag.* 644. (y) Marquard. *l. c. p.* 648.

genieſſen. Quum vero paullo poſt bello inter Hiſpanos & Gallos coorto de articulo iſto lites quaedam agitari coepiſſent: nouo tractatu Hagae comitum cIↃ IↃCL. die XVII. Sept. inter Hiſpanos & Belgas concluſo, (z) articulus iſte vlterius explicatus, & ea libertas nauium denuo ſtabilita eſt, ſimulque conuentum, vt hordeum aliaque frumenta & legumina, itemque vinum, oleum, ſal, ceteraque ad victum hominis comparata, mercibus illicitis non accenſerentur. Eodem modo inter ſe pacti ſunt Galli & ciuitates Hanſeaticae (a) anno cIↃ IↃCLIV. *S' il ſe trouvoit des dites contrebandes ſur des vaiſſeaux des dits habitans, chargés à cueillete en un ou pluſieurs lieux, elles ſeront confisquées purement & ſimplement, ſans que les autres marchandiſes, ni le vaiſſeau le puiſſent être.* Quin exſtat exemplum rariſſimum conuentionis, inter Luſitanos & Belgas anno cIↃ IↃCLXI. initae, qua his omnium mercium, etiam illicitarum, vectura ad hoſtes libera permittitur, adeo vt nec naues, nec merces ideo capi aut fiſco addici poſſint. (b) Sed quemadmodum eiusmodi pacta ad exceptionem pertinent: ita facile patet, regulam iſtis non tolli, adeoque certi iuris eſſe, ob merces illicitas naues etiam in commiſſum cadere.

§. VII.

Quum ergo naues, ceu hactenus dictum, hoc caſu vna cum mercibus pro commiſſo teneantur: facile decidi poterit quaeſtio, an tum licitae etiam merces, naui impoſitae, vna cum illicitis fiſco cedant, ſi domino conſentiente vtraeque fuerint impoſitae? Ipſis iuris Romani principiis id haut repugnare, ex verbis PAVLLI, (c) ſupra allegatis, colligit ANTONIVS MATTHAEI, (d) ſiquidem capta naue merces etiam procul dubio captae videantur. Et ita etiam ratiocinati ſunt FRANCISCVS I. (e) CAROLVS IX. (f) & HENRICVS III. (g) qui legibus nauticis ſanxere, vt occupata ob illicitarum mercium vecturam naue, etiam merces licitae cum illicitis pro commiſſo teneantur. Vnde tritiſſima inter Gallos eſt paroemia iuris, *que la robbe de l' ennemi confisque celle de l' ami*, (h) quam magno adparatu tuentur ſcriptores Galli. Enimuero

(z) Marquard. *in adpend. p.* 649. (a) See-Tractat *inter Ludou. XIV. reg. Gall. & ciuit. Hanſeat. art.* 11-16. *pag.* 28. (b) Tractat *ende Alliantie tuſſchen Portugal ende de Staaten General der vereinigde Nederlanden art.* 12. *ibid. p.* 363. (c) L. 11. §. 2. *D. de publ. & vectigal. & commiſſ.* (d) Ant. Matth. *de crimin. lib. XLVIII. Tit. II. c. V. n. XVIII* (e) Edict. *anno* cIↃ IↃXLIII. *art.* XLII. (f) Edict. *anno* cIↃ IↃLXIX. (g) Edict. *anno* cIↃ IↃLXXXIV. (h) Mornac. *in L. pen.* §. *vlt. D. loc. cond.*

ro quamuis in ſe iniuſtum non videatur, eiusmodi commiſſi poenam denunciare iis, qui merces illicitas aduehere non dubitauerint, maxime quum eo maior plerumque dolus ſubſit, ſi merces licitae illicitis miſceantur: tamen id neque ex allegato PAVLLI textu fluit, qui tantum de illicitis loquitur, & aequitati magis conſentaneum eſt, eas tantum merces, quae aduerſus legem vehuntur, in commiſſum cadere vna cum naue. Certi enim iuris eſt, vtile per inutile non vitiari, nec poenam eſſe, niſi vbi delictum fuit, quum, vt eleganter ait PAPINIANVS, (i) *non debeat alteri per alterum iniqua conditio inferri.* Et hanc aequitatem paſſim hodie ſequuntur gentes. Sic Hiſpani & Belgae inter ſe pacti ſunt in congreſſu Monaſterienſi, (k) *daſs allein die Wahren, ſo für verboten declariret ſeyn verbrochen und confiſciret ſeyn, und das Schiff oder die anderen Güter und Wahren, und vvas ſonſten in dem Schiff ſeyn moechte, desvvegen nicht moleſtiret und confiſciret vverden ſolle einiger maſſen.* Quin ipſi Galli ſenſim a rigore iſtius legis remittunt, ſiquidem LVDOVICVS XIV. (l) ciuitatibus Hanſeaticis conceſſit, vt non obſtantibus illis edictis FRANCISCI I. & HENRICI III. mercibus illicitis in nauibus hanſeaticarum ciuitatum repertis, licitae non ſimul fiſco vindicentur, *en ſorte, que la robe de l' ennemy ne confiſque point celle de l' amy.* Quam in rem & ſententias quasdam latas in tribunalibus Gallicis allegat MARQVARDVS. (m) Quod ſi tamen ſeparari nequeant merces licitae ab illicitis, omnes in commiſſum cadere merito tradunt MATTH. DE AFFLICTIS, (n) SIXTINVS, (o) &, qui edicta ordinum Belgii hanc in rem allegat, WISSENBACHIVS. (p) Immo & tunc merces licitae & amicorum ſimul cum hoſtilibus pro commiſſo tenentur, ſi dominus ſimul ex naui hoſtili aduerſus capientes pugnarit. Id quod non ſolum foedere inter LVDOVICVM XIV. & ciuitates hanſeaticas (q) inito cautum, verum etiam a Batauis, teſte METERANO, (r) obſeruatum eſt. Quum enim, capta naui Luſitanica, Franciſcus Carletti, Florentinus, merces ſuas naui iſti impoſitas, quasque ipſe 90000 florenis aeſtimabat, repeteret: obiectum illi eſt a capientibus, quamuis ipſe ſit neutrarum partium, cum tamen e naui hoſtili

(i) L. 74. *D. de diuerſ. reg. Iuris.* (k) *Articulo ſeparato, de quo ſupra.* (l) *Traité ſur le fait de la marine anno 1655. art. III.* (m) Marquard. *de iure mercat. lib. II. cap. 4. n. 36. ſequ.* (n) Matth. *de Afflictis de Vectigal. num.* LXV. (o) Sixtin. *de Regalibus cap. VI. n. CXCI.* (p) Wiſſenbach. *in digeſta Part. II. Diſp. XV. §. XXV.* (q) *See-Tractat. Art. III.* (r) Meteran. *Annal. Belg. lib.* XXIII. *pag.* 164.

ſtili pugnaſſe. Vnde ſententia lata a iudicibus rerum maritimarum, *daſs man ſeine befundene Güter ad vtilitatem ius habentis mit verkauſſen ſolte.*

§. VIII.

Idem paene iuris eſt, ſi hoſtium res in nauibus reperiantur: quamuis hic varios caſus diſtinguere ſoleant doctores. In CONSVLATV MARIS, (s) vbi ex inſtituto huius generis controuerſiae tractantur, ita definitur haec quaeſtio, vt, ſi & nauis & merces hoſtium ſint, vtraeque fiant capientium: ſin nauis ſit pacem colentium, merces autem hoſtium: nauis cogatur merces eas in aliquem portum noſtrarum partium deferre, & vecturae pretium nautae ſoluatur: ſi porro nauis hoſtilis ſit, merces vero aliorum, de naue tranſigatur, aut ſi tranſigere nolint vectores, cogantur in portum aliquem noſtrarum partium intrare, & capienti mercedem pro nauis vſu ſoluere. Sed non ſemper tam humanae ſunt gentium leges, belli tempore propoſitae. Saepe allegato FRANCISCI I. edicto cautum animaduertimus, vt tum naues neutrarum partium, rebus hoſtium onuſtae, tum naues hoſtium vna cum mercibus amicorum impoſitis fiſco vindicentur. Idem etiam ſancitum eſſe conſtat a Luſitanorum regibus, quorum LEGEM (t) citat GROTIVS. (u) Aliud placuit Hollandis, qui anno CIƆICCCCXXXVIII bello cum ciuitatibus Hanſeaticis impliciti, frequenti ſenatu, GROTIO (x) teſte, iudicarunt, merces amicorum etiam in hoſtium nauibus repertas in praedam non cedere vna cum naue. Sed quamuis id deinde pro lege habitum eſſe referat GROTIVS: ſaepe tamen alia omnia ab ipſis Batauis ſancita ſunt. In tractatu enim maritimo inter Hiſpanos & Belgas anno CIƆIƆL Hagae comitum facto, (y) conuentum eſt, *daß alle dasienige, ſo durch die Inwohner und Vntertbanen der vnirten Prouintzien in ihrer Maieſtaet Feinden Schiffen geladen ſeyn wird, ob es gleich keine verbotbene Kauffmannſchaffi iſt, geconfiſciret werden ſoll, mit allem demienigen, das im vorbeſchriebenen Schiffe gefunden wird, nichts dauon ausbeſcheiden noch gereſeruiret, dahingegen aber ſolle alle dasienige, welches in denen hochgemeldten Herren Staaten General-Vntertbanen zugehoerigen Schiffen iſt, und befunden wird, liber und frey ſeyn, ob gleich*

(s) Conſulat. mar. *cap. CCLXXIV.* (t) Lex Portugall. *lib. Tit. XVIII.* (u) Grotius *de Iur. bell. & pacis lib.* III. *cap.* VI. §. VI. (x) Grotius *de Iur. bell. & pacis l. c. & not. ad lib.* III. *cap.* II. §. *V.* (y) Tractat van de Marine *Art.* XIII. & XIV. *apud* Marquard. *in Adpend. pag.* 651.

gleich die Ladung, oder ein Theil davon, Ihre Maieſtaet Feinden zugehoerete. Quale ius etiam ſibi tum ſtipulati ſunt Hiſpani. (z) Eamdem legem etiam Daniae Rex anno CIƆIƆCLIX. menſe Septembri (a) dixit omnibus in Sueciam negotiantibus. Quamuis enim liberum eſſe concedat earum mercium, quae ad belli vſum non ſunt comparatae, vecturam; ſtatim tamen addit; *Alle das freye Gut aber, ſo in unfreyen Schiffen gefunden oder betreten vvird, ſoll und muß endlich ohne einige exception der confiſcation zur guten Priſe untervvorffen ſeyn.* Paullo ſeuerior tamen eſt eiusdem regis declaratio, menſe anteriore edita (b) vbi & neutrarum partium naues confiſcationi obnoxias pronunciauerat, ſi rebus hoſtium onuſtae reperirentur. Ait enim Rex: *Worunter doch nicht gemeinet, daß daher unſerer Freunde, benachbarten und anderer neutral-Staende und Staedte Güter und Schiffe, ſo aufgebracht, zu confiſciren, und preiß zu machen, es vvaere dann, daß dieſelbe attrapiret vvürden - - - - mit Zu- oder Abfuhr der Schvvediſchen Güter.* Ex quibus ſatis adparet, vere omnino dixiſſe GROTIVM, (c) non certam ea de re eſſe iuris gentium legem.

§. IX.

Enimuero, ſi dicendum, quod res eſt, facile decidi hanc quaeſtionem poſſe arbitror, ſi varii caſus recte diſtinguantur. Si & naues & merces hoſtium ſint: nullum eſt dubium, quin vtraeque impune capi poſſint. Hoſti enim in hoſtem extra ciuitatem in infinitum omnia licere, rationi conſentaneum eſt, recteque philoſophatur AESCHYLVS: (d)

- - - πάσχειν δὲ κακῶς
Ἐχθρὸν ὑπ' ἐχθρῶν οὐδὲν αἰκές.
- - - *Male ab hoſte pati*
Hoſtem, minime diſſidet aequo.

Quod ſi tamen naues hoſtiles, mercesque ipſis impoſitae, vel virtute nautarum capientibus eripiantur, vel fuga ſe illis ſubtrahant, vel a capientibus redimantur, poſtliminio ad priorem ſtatum & cauſſam redeunt. (e) Quid vero, ſi captae naues hoſtiles, & mercibus hoſtilibus onuſtae,

(z) Ibid. *Art. XV.* (a) *Verordnung vvie es bey vvaehrendem Kriege mit den certificationen zu halten Art. 4. ibid. p. 655.* (b) Declaration *für die handthierende zur See* CIƆIƆLXIX *art. 1. Ib. p. 656.* (c) Grot. *lib.* III. *cap. VI. §. VI.* (d) Aeſchyl. *in Prometh. vincto.* (e) L. 12. *pr.* L. 26. *D. de capt. & poſtlim.* L. 2. L. 5. L. 12. *C. eod.*

onuſtae, ob tempeſtatis periculum portum gentis vtrique parti amicae ſubire cogantur, an & tunc poſtliminii ius admitti poteſt, ita vt praeda a communi amico capienti eripi, alterique, cui erepta eſt, reſtitui debeat? Adfirmare id haud dubitat ALBERICVS GENTILIS, (f) ſed cuius argumenta, quum ea lis inter Venetos & Genuenſes agitaretur, accuratiſſime profligauit PETRVS CVNAEVS. (g) Et ſane quum, qui medii ſunt animo, & cum vtraque parte colunt amicitiam, factum pro iure accipiant, adeoque an ab alterutro amico iure vel iniuria praeda iſta facta ſit, iudicium ſibi arrogare non poſſint: conſequens eſt, vt, nec ius poſtliminii hic locum inuenire debeat. Paullo aliter rationes componendae nobis videntur, ſi merces amicorum hoſtium nauibus impoſitae reperiantur. Hic enim vix vllam excogitari poſſe rationem, exiſtimamus, quae merces illas vna cum ipſa naui capientibus adquiri perſuadeat. Nec ob conditionem dominorum id fieri poteſt, qui hoſtium loco non habentur: nec ob delictum aliquod: cur enim nefas ſit, merces quasdam naui gentis alteri inimicae imponere? nec ob ipſam mercium conditionem, quippe quas licitas eſſe, nullaque lege vel denunciatione prohibitas, ponimus. Vnde merito paullo inhumanior iudicatur illarum gentium conſuetudo, qua, naui hoſtili capta, res hoſtium & amicorum iuxta in praedam cedere capientibus iudicantur. (h) Idem ſtatuendum arbitramur, ſi res hoſtiles in nauibus amicorum reperiantur. Illas capi poſſe, nemo dubitat, quia hoſti in res hoſtis omnia licent, eatenus, vt eas vbicunque repertas ſibi poſſit vindicare. Sed naues amicorum ideo capi poſſe, iuris rationes non ferunt. Vel amici enim nomen eos ab hac iniuria tueri debebat, maxime quum ſuo iure vſi ſint, dum alterius gentis ſibi amicae res in naues ſuas negotiandi cauſſa bona fide receperunt. Quemadmodum ergo iure ſuo vtuntur, qui res hoſtium ex iſtis nauibus auferunt: ita & iniuſte non faciunt, qui amicorum res nauibus ſuis vehunt. Quum vero par ſit ea in re vtriusque conditio: quo iure ſibi alter amici nauem, quae nihil contra leges admiſit, in praedam depoſceret?

Zz 2 §. X.

(f) Alberic. Gentil. *in Aduoc. Hiſp. lib.* I. *cap.* I. II. VI. VII. (g) Petri Cunaei *reſponſ. in cauſſa Poſtlim. anno* 1631. *recuſ. poſt eius orationes pag.* 521. (h) Alberic. Gentil. *adu. Hiſp. lib.* I. *cap.* XX. Roder. Zuar. *conſil.* II. *de nauib. tranſuch. & mercib. exportand. num.* VI. Marquard. *de iure mercat. lib.* II. *cap.* IV. §. 31. *ſequ.*

§. X.

Quandoquidem vero multa hic incidunt dubia, veluti an merces vetitae hoſti deſtinatae ſint? vtrum res naui impoſitae hoſtium ſint propriae, an amicorum? vtrum denique naues ipſae hoſtiles ſint, nec ne? ſaepe fit, vt, quid tunc ſit praeſumendum, quaeratur. Et ad primam quidem quod attinet quaeſtionem, non facile poteſt res obſcura eſſe, ſi adſint paſſeporti & certificationes, quales ſupra deſcripſimus. Sed ſaepe ſolent mala fide agere nautae, & inſtrumenta falſa proferre, e quibus colligi poſſit, merces alio eſſe deſtinatas, quum tamen hoſti ſint aduehendae. Saepe etiam, vbi animaduertunt, imminere naues, quarum magiſtris de mercium conditione ſit reddenda ratio, inſtrumenta in mare proiiciunt, ac deinde ſibi vlla fuiſſe, negant, vel illa caſu periiſſe fingunt. Quum ergo tunc vix liquido conſtet, hoſtibusne an alii neutrarum partium genti merces mittantur: merito ad praeſumtionem recurritur. Ea vero tunc contra nautas, inſtrumenta ſuſpecta proferentes, quam maxime militat, ſi in littoribus hoſtici deprehendantur. Vnde denuo Belgii ordines: (i) *vierdtens ordiniren vvir ferner allen unſeren Ingeſeſſenen und Vnterthanen, aduertiren und ermahnen auch alle unſere Alliirte, Freunde und neutralen, und generaliter alle Voelcker und Nationen, ſo nacher Franckreich, Spanien, oder einigen andern benachbahrten oder alliirten Reichen, Landen, Staedten und Plaetzen, Oſt-Weſt-oder Nord-vverts von dieſem Staat belegen, oder von dannen hieher gedencken, das ſie die raume See kieſen und halten ſollen, maſſen vvir Krafft dieſes verſtehen und decluriren, daſs alle die Schiffe, ſo auf den Küſten von Engelland, Schottland und Irrland, oder anderen Landes, Eylanden, und Plaetzen, ſo unter dem Gebieth gegenvvaertiger Regierung in Engelland ſeyn, und inſonderheit binnen laengſt denſelben Küſten belegenen Bancken und Untieſſen gefunden vverden, und alſo nicht auſſer Verdacht ſeyn, daſs ſie vvider dieſe unſere Ordonantz und Aduertentz etvvas vorhaben, ſo fern dieſelben entvveder gantz oder zumtheil mit einiger Ammunition von Orlogs-oder Schiffs Behuſſen beladen ſeyn, von den Capitainen und andern Orlogs-Officiren und commiſſien-Fahrern dieſer Landen aufgehoblet und aufgeſchicket vverden ſollen, damit von der Admiralitaet darüber ſententiiret vverde.* Equidem & ad littora hoſtilia adpulſum impunem ſibi fore ab Hiſpanis ſtipulati ſunt Belgae: (k) ſed id hac tantum lege obtinuerunt, *vvann die*

(i) Placat *der Hochmoegenden Herren Staten* cIↄIↄCLVII. *Art. IV.* (k) Tractat *van de marine* cIↄIↄCL. *art. IX. pag.* 650.

die auf der Rehde geſundene Schiffe nicht einlauffen vvollen, oder auch vvann ſie in einen Hafen lauffen, da ſie nicht loſſen, oder die Laſt brechen vvollen. Attamen ab hoc rigore merito remittunt, ſi quando aduerſis ventis & tempeſtatibus vel a piratis ad iſta littora fuerint compulſi. Tunc enim ipſa imperioſa illa neceſſitas praeſumtionem iſtam, quod merces hoſtibus deſtinatae ſint, elidit. *Hinc ſi propter neceſſitatem aduerſae tempeſtatis onus expoſitum ſit, non debere hoc commiſſo vindicari*, iam diui fratres, MARCIANO (l) teſte, reſcripſerunt. Et CONSTANTINVS AVG. (m) *Si quando*, inquit, *naufragio nauis expulſa fuerit ad littus, vel ſi quando aliquam terram attigerit, ad dominos pertineat, fiſcus meus ſe non interponat. Quod enim ius habet fiſcus in aliena calamitate, vt de re tam luctuoſa compendium ſectetur?* Quamuis vero priorem legem ad vectigalia; poſteriorem ad res naufragorum, a fiſco non vindicandas pertinere non ignorem: eadem tamen ratio etiam ſuadet, ne naues tempeſtate vel piratarum metu ad littora hoſtilia cumpulſae in commiſſum ob nudam praeſumtionem cadant. Quod & Batauorum ordinibus viſum eſt aequiſſimum, vnde ſtatim addunt: *Es vvaere dann, daſs dieſelbe Schiffe durch den Sturm oder andere Noth dahin getrieben und gerathen ſeyn moechten, und ſolches von dem Rath der Admiralitaet, aus deſsvvegen aufgenommenen Circumſtantien, koenne abgenommen und geurtheilet vverden.* Nec minus deinde contra nautas militat praeſumtio, ſi vel diuerſa & contraria in naue inſtrumenta reperiantur, vel magiſter nauis eadem plane in mare proiecerit. Tunc enim dolum latere, eo minus eſt dubitandum, quo maior in his inſtrumentis fides curaque exigitur. De contrariis inſtrumentis praepotentes Belgii ordines cauerunt: (n) *Maſſen vvir für verbrochen halten vvollen, und von nun an für gute Priſen erklaehren alle die Schiffe, ſo vvohl auch die eingeladene Güter, Wahren und Kauffmannſchafften, von vvelchen mehr als ein See-Brief, Certeparthie, doppelte Fracht-Briefe, cognoſcementen oder andere Beſcheiden gefunden vverden.* De inſtrumentis vero in mare proiectis ibidem diſponitur: *Wie dann auch alle Schiffe und Güter, die mit ervvehnten Beſcheiden und documenten nicht nach Gebühr verſehen ſeyn, vor verbrochen gehalten vverden ſollen.* Et clarius LVDOVICVS XIV. (o) Rex Francorum, in priuilegio, ciuitatibus Hanſeaticis conceſſo, nauibus iſtarum ciuitatum indulget, vt pro commiſſo teneri non poſſint, ſi vel maxime res hoſtium in

(l) L. *vlt.* §. 9. *D. de public. & vectigal. & commiſſ.* (m) L. 1. *C. de naufrag.* (n) Placat *der Hochmoegenden Herren Staaten art. V.* (o) See-Tractat *zvviſchen Ludou. XIV. Koenig in Franckreich und den Hanſee-Staedten. Art.* III.

iis reperiantur, *ſi ce n'eſt, qu' il s'y en trouvaſt de contrebande, ou que les maiſtres des dits vaiſſeaux euſſent jetté leurs papiers cy apres ſpecifiees à la mer.* Et hae quidem ſunt praeſumtiones illae, quae perſuadent, merces naui impoſitas hoſti deſtinatas eſſe, niſi probationibus euidentioribus elidantur.

§. XI.

Quum vero non minus ſaepe obſcurum ſit, vtrum res naui impoſitae hoſtium ſint, an amicorum, maxime ſi certificationes, quas vocant, vel ſuſpectae ſint, vel plane deſiderentur: & hic etiam fortiſſima praeſumtio ex ipſa naui naſcitur. Si enim hanc hoſtilem eſſe conſtiterit, dubitandum non eſt, quin & res illi impoſitae tamdiu hoſtium eſſe praeſumantur, donec aliud liquido fuerit probatum. Agnoſcunt id GROTIUS, (p) MARQUARDUS, (q) & reliqui, qui his in rebus induſtriam ſuam exercuerunt, ſcriptores. Et ſane iuris certiſſimi eſt, res in aedibus vel praedio repertas tamdiu domini praedii praeſumi, donec aliud probetur ab eo, cuius intereſt, res pro alienis haberi. Quemadmodum enim poſſeſſio ab onere probandi titulum ordinarie liberat: (r) ita merito etiam contra poſſidentem militat praeſumtio, donec elidatur, ceu exemplo furti apud alium concepti patet. (s) Quod ius vt in nauibus etiam obſeruetur, aequiſſimum arbitramur. Accedunt tamen & aliae praeſumtiones, in quibus neſcio an primum ſibi locum merito vindicent SIGNA MERCATORUM, quae & MARCAS adpellitant. Haec enim ciſtis & inuolucris mercium impreſſa praeſumtionem de domino inducere, ALBERICUS GENTILIS, (t) STRACCHA, (u) MENOCHIUS, (x) aliique (y) agnoſcunt. Id quod & Romani iuris principiis videtur conſentaneum, quae ex ſignis praeſumi iubent, rem venditam traditamque eſſe, (z) praeterquam in vinis, quibus ante deguſtationem ſignatis, periculum adhuc venditoris eſſe cenſetur, niſi aliud conuenerit. (a) Quod ſi itaque in naue res reperiantur vel hoſtilis reipublicae vel mercatoris cuiuſdam e gente illa ſigno notatae, nihil aequius eſt, quam vt hoſtium eſſe tamdiu praeſumantur, donec aliud demonſtretur.

§. XII.

(p) Grot. *de iure belli & pacis lib. III. cap. VI. §. VI.* (q) Marquard. *de iur. mercat. lib.* II. *cap.* IV. *n.* XXXI. (r) L. II. *C. de petit. hered* L. *fin. C. de rei vindicat.* (s) §. 4. *inſt. de obligat. quae ex delictis. Paull recept. ſent. II. 31. 3. & 5.* (t) Alberic. Gentil. *aduoc. Hiſp. lib.* II. *cap.* X. (u) Stracch. *de mercat. part.* II. *n.* LXXVIII. (x) Menoch. *de praeſumt.* III *praeſ.* LXIV. (y) Nic. Boer *Deciſ. CV. n.* IX. (z) L. I. *prin. D. de peric. & comm. rei vendit.* (a) *L. 14. §. 1. D. eodem.*

Digitized by Google

§. XII.

Eadem denique praeſumtio locum habet in diiudicandis nauibus, vtrum illae ſint hoſtiles, nec ne. Ex ſignis enim naui impoſitis *(der Flacke)* merito iudicatur, quae gens illam mari immiſerit, maxime quum legibus publicis vbique cautum ſit, ne quis alienis inſignibus in naui vtatur, poenaque vel confiſcationis vel mulctae pecuniariae propoſita ſit iis, qui ea in re dolo malo vtuntur. Sic iam Anconitanos ſanxiſſe refert BENEVENTVS STRACCHA, (b) ne magiſtri nauium inſignibus aliarum ciuitatum vterentur. Idem & HAMBVRGENSIBVS (c) placuit, quorum haec eſt lex nautica: *Ein ieglicher unſer Bürger ſoll führen einen rothen Flüger, und vver das nicht thut, der ſoll es beſſern mit 3. Marck Silbers.* Quin iam iure Romano ſimile quid ſtatutum eſſe conſtat. Nota enim eſt lex ARCADII & HONORII: (d) *Multi naues ſuas diuerſorum nominibus & titulis tuentur: cui fraudi obuiantes praecipimus, vt, ſi quis ad euitationem publicae neceſſitatis titulum crediderit opponendum, ſciat, nauem fiſco eſſe ſociandam.* Si fingamus ergo, inſigne hoſtis in naue amica reperiri, procul dubio iure praeſumetur, nauem illam hoſtis eſſe, adeoque fiſco vindicabitur, niſi oſtendere liquido poſſit magiſter nauis, ſe iuſta de cauſſa, veluti metu piratarum, hoc inſigni vſum. Hoc vno ergo probationis genere contraria praeſumtio eliditur. Nam ſi dolus ea in re adpareat, nihil iuſtius eſt, quam vt nauis fiſco vindicetur; quamuis, ſi ſolius naucleri ea in re dolus verſetur, naues ac merces dominis iure reſtituantur, ceu Anconae aliquando iudicatum teſtatur BENEVENTVS STRACCHA. (e)

§. XIII.

Actum hactenus eſt de nauibus ipſis, quae ob merces illicitas pro commiſſo tenentur: proximum eſt, vt, quibus lucrum inde debeatur, eadem cura expediamus. Videntur vero & hic tres caſus curatius ſecernendi. Aut enim naues bellicae ipſius principis; aut naues priuatorum, auctoritate principis praedatum excurrentes, *(die Capers, Commiß-Fahrer, Armateurs)* aut denique naues mercatorum, ſecuritatis cauſſa in claſſem conſociatae, *(eine gantze Admiralſchafft.)* naues amicas ceperunt. Si iſtud factum, nemini videbitur dubium, quin nauis cum vniuerſa praeda fiſco vindicetur. Quum enim princeps ſit, cuius auſpi-

(b) Stracch. *de naut. nauib. & nauigat. part.* III. *n.* XXIV. (c) Statut. Hamb. *part. II. Tit. XIV.* (d) *L. 1. C. de nau. non excuſ.* (e) Straccha *l. c.*

auſpiciis bellum geritur, idemque & ſumtus & onera belli ferat: conſequens eſt, vt & praeda ab eius nauibus & nautico milite occupata, non huic, ſed ipſi principi cedat. (f) Solent tamen principes, eorum virtutem excitaturi, etiam his partem aliquam loco praemii concedere. Vnde ordines Belgarum in ſaepe laudato edicto: (g) *VVas aber die Schiffe und Güter betrifft, ſo von einigen dieſes Staats Orlogs-Schiffen in der See betreten, und von dannen vvegen contrauention vvider dieſe unſere Ordonantz und Aduertentz aufgebracht und folgends durch gemeldte Raethe der Admiralitaet für verbrochen und gute Priſen erklaeret vverden, von denſelben ſoll die Theilung geſchehen, nach denen desvvegen hiebevor gemachten oder nochzumachenden Inſtructien, Placaten und Ordonantzen.* Atqui diſtributione non erat opus, niſi & militi nautico vel eius praefecto pars praedae eſſet attribuenda.

§. XIV.

Paullo aliter ſe res habet, ſi priuati autoritate publica praedatum excurrant, qui vocantur *Capers*, *Commiſs-Fahrer*, *Armateurs*, *Octroyrte Freybeuter*, adeoque tum a praedonibus maritimis vel piratis, tum ab aliis, qui damni ſibi illati ſarciendi cauſſa vela pandunt, *von den Retorſien-Fahrern*, probe ſunt diſtinguendi. Quemadmodum enim priuati ſuo arbitrio, nullaque principis vel reipublicae auctoritate muniti, praedatum excurrunt, & hoſtes amicosque iuxta habent, ideoque extremo ſupplicio deprehenſi mactantur: (h) ita qui damni reſarciendi cauſſa vela pandunt, (*die Retorſien-Fahrer*) priuato quidem arbitrio, ſed principe tamen generatim concedente, naues hoſtiles ſibi infeſtas perſequuntur. Ab his diuerſi die *Commiſs-Fahrer* vel Capers, accepta a ſummo imperante poteſtate, praedatum excurrunt, non hoſtiles modo, verum etiam amicas capturi naues, ſi illis merces illicitas hoſtibus aduehere conentur. Quum ergo hi ſuo ſumtu inſtruant naues militesque colligant, publicis tamen auſpiciis nauigent: dubium non eſt, quin maximam praedae partem lucrentur, certa tantum parte fiſco relicta. (i) Sic apud Italos captae nauis pars tertia cedit domino nauis victricis, tantumdem ferunt, quorum merces in naui victrice ſunt, & reliqua pars militibus relinquatur. (k) Apud Hiſpanos pars praedae Regi;

(f) Puffend. *iur. nat. & gent. lib. VIII. cap. VI. n. XXI.* (g) Placat *der Hochmoegenden art. XI.* (h) Loccen. *de iur. marit. lib. II. cap. III.* Stypman. *de iur. marit. & naut. Part. IV. cap. XVIII. n. LXX. ſequ.* (i) Grotius *lib. III. cap. VI. §. XXV. n. VIII.* (k) Conſulat. Mar. *cap. CCLXXXV.*

Regi; pars maris praefecto attribuitur: reliqua itidem victores capiunt. (l) Galliae quoque moribus regi non modo praecipuum, verum etiam praefecto maris decima pars praedae debetur. (m) Denique & apud Batauos quinta parte a fiſco deducta, & relicta praefecto maris portione, reliqua partim delatores partim victores manent. (n) In bello tamen cum Anglicana republica anno cIↃ IↃLII geſto ita ſanxerunt Batauorum ordines: (o) *Es ſoll alle daſſelbe Geld, vvelcher von der confiſcation oder ſonſten aus dieſer unſer ordonantz vvird reſultiren, und herkommen, appliciret vverden, vvie gevvoehnlich alle poenen, mulcten und confiſcationen der placaten appliciret und vertheilet vverden, nehmlich ein Drittheil zu profite des Betreters, oder Angebers, es ſey derſelbe in Eyd und Dienſten dieſer Lande oder nicht, ein Drittheil zu profite des Offeirers, der die calangie und executie gethan, und das reſtirende Drittheil zu profite des gemeinen Guter.* Non ergo eaedem vbique hac de re vigent leges nauticae, adeoque principum & rerumpublicarum eſt, ſtatuere, quam quisque partem praedae capere debeat.

§. XV.

Quod denique ad naues mutuae defenſionis cauſſa conſociatas attinet, eae adpellantur *Admiralſchafften.* Ex quo enim Saraceni principes ſuos vocare coeperunt *Emirs*, vel *Amiras, dominos*, eaque adpellatio deinde ad praeſides prouinciarum ac poſtremo ad ipſos maris praefectos produci conſueuit: Chriſtiani etiam miro conſenſu claſſium praetores nuncuparunt *Amiralios* vel *Admiralios*, ceu praeclare docuit CAR. DV FRESNE, (p) qui etiam obſeruauit, alucinari omnes, qui huic voci vel ex Anglo-Saxonica vel ex Graeca lingua arceſſunt originem. Ab his ergo nauium praefectis nomen accepit coitio quaedam nauium ſub communi praefecto aduerſus piratas, aut alios ſiue inuaſores ſiue hoſtes, priuata auctoritate facta. Graeci eiusmodi conſociationem vocabant σύμπλοιαν vel ὁμόπλοιαν: Germani dicunt: *Es iſt Admiralſchafft gemachet vvorden.* Sic IVS MARITIMVM HANSEATICVM: (q) *vvann Admiralſchafft gemacht, und nicht gehalten, und darüber iemand genommen vvird, ſo ſoll derjenige, vvelcher die Admiralſchafft gebrochen, den Schaden von dem ſeinen zu bezahlen ſchuldig ſeyn.* Et LEGES DANIAE: (r) *Sind in einem Hafen*

(l) Grotius *l. c.* (m) Conſtit. Gall. *lib. XX. Tit. XIV. art. I.* (n) Ordinat. *Belg. inſtruct. rei marit. cap. XXII.* (o) Placat *der Hochmoegenden Herren Art. X.* (p) Car. du Freſne *Gloſſar. lat. voce Amir.* (q) Ius marit. Hanſeat. *Tit. VII. Art. unic.* (r) Ius Dan. *lib. IV. cap. VII. §. I.*

in oder auſſer dem Reiche einige den Koenigl. Vnterthanen gehoerige Schiffe, die zu einer Zeit ſeegeifertig ſeyn, und aus Furcht vor Caper oder andern ungluecklichen Zufaellen fuer rathſam erachten, daſs ſie zuſammen bleiben, und Admiralſchafft aufrichten, ſo ſollen ſie gewiſſe Articuln ſchrifftlich mit einander eingehen. Quamuis vero eiusmodi συμπλοιαν priuata auctoritate ineant magiſtri nauium: nauis tamen omnium munitiſſima reliquis praeeſt, ac ideo publicum principis vel reipublicae ſuae inſigne praefert, *er führt die Admirals Flache.* Qua de re denuo IVS DANICVM: (s) *Iſt alsdann ein wehrbares Schiff darunter, ſo ſoll ſelbiges eine Flache führen, und die andern vertheidigen.* Et IVS ADMIRALITATIS HAMBVRGENSE: (t) *Es ſoll auch einer ieden Flotte durch die Deputirten ein gewiſſer Admiral und Vice-Admiral vorgeſetzet werden. Da aber zu einem mahl eine gar groſſe Flotte abſeegeln wolte, ſoll zwar eine iede Compagnie, ſo auf einen Ort mit einander zu ſeegeln hat, ihren Admiral und Vice-Admiral haben, nichts deſtoweniger ſoll ihnen noch ein Ober-Admiral durch die Deputirte zugeordnet werden, der den andern ſo lange commandiren moege, biſs ſie kommen auf die Hoehe, da ein ieder ſeinen Cours veraendern muſs.* Ceterum ſi claſſis eiusmodi nauem aliquam vel hoſtilem vel mercibus illicitis onuſtam capiat, diſtinguendum eſt, vtrum iuncta opera viribusque conſociatis hanc praedam fecerint, an vna vel altera nauis ſeorſum illam ceperit. Priore caſu praeda vendita inter ſingulos συμπλόιας iſtius participes; poſteriore inter magiſtros nauium victricium eorumque nautas habita ratione ſtipendii eorum diſtribuitur. Qua de re denuo IVS DANICVM: (u) *Zutrüge es ſich, daſs eine dergeſtalt geſchloſſene Flotte ſich eines feindlichen Schiffes bemaechtigen würde, ſoll ſelbiges alsbald in eines von des Koenigs oder ſeiner Alliirten Haſen gebracht, und alda nach rechtmaeſſigem Verfahren Preiſs gemachet werden. Was daraus gemachet wird, ſoll unter alle, die unter der Admiralſchafft geweſen, getheilet werden. Würde es aber von einem der andern abgeſonderten Schiffe aufgebracht werden, ſo hat derienige, der es geführet, ſolches allein zu genieſſen, und theilet die Beuthe unter ſich und ſein Schiffs-Volck nach Gleichmaeſſigkeit eines ieden Lohns und Monaths-Gelder.* Non multo aliter ſtatuunt Batavi, (x) apud quos ſi nauis hoſtilis adimitur, nauis cedit occupantibus, & hi praeterea capiunt bimeſtre ſtipendium tot per-

(s) Ius Dan. *lib.* IV. *cap.* VII. § 11. *conf.* Stypman. *ius naut.* Part IV. *cap.* XI. *n.* 48. *ſequ.* Loccen. *de iur. marit. lib.* II. *cap.* II. (t) *Der Stadt Hamburg Admiralſchafft-Ordnung Art.* XII. (u) Ius Dan. *ibid. art.* VI. (x) Hollandiſch See-Recht, *tit. von Admiralſchafft pag.* 92. & 93.

perſonarum, quot in naue captae ſunt. Iuſtiſſimum hoc eſt vel eo nomine, quod iſtius coitionis ſocii non modo ſumtus omnes ferre, verum etiam damnum per hoſtes aut piratas vni vel alteri extra nautarum culpam illatum omnes, vt fit in magna hauaria, rependere tenentur. (y) Eumdem vero fructus ferre, cui & damnum ferendum eſt, (z) ipſi aequitati naturali conſentaneum eſſe nemo non intelligit. Attamen nec id vbique obſeruatur. Quum enim mercatores quidam Selandini anno cIↃ IↃcii. nauem Luſitanicam opulentiſſimam cepiſſent: quintam partem ſibi fiſcus vindicabat: ſextam partem petebant nautae, qui & gemmas aliaque pretioſa, e mari extracta, ſibi vindicabant. Pauperibus 10000. floreni dabantur. Reliqua exercitoribus relinquebantur. (a)

§. XVI.

Sed cum ex his ſatis conſtet, cui cedant naues ac merces, quae captae pro commiſſo tenentur: paullo incertius videtur, an ipſo iure committantur? Vulgo id adfirmant doctores, eumque in finem allegant VLPIANVM, (b) qui, quod commiſſum eſt, ſtatim ait deſinere eius eſſe, qui crimen contraxit, ob eamque cauſſam dominium rei vectigali adquiri, & commiſſi perſequutionem ſicut aduerſus quemlibet poſſeſſorem, ſic aduerſus heredem competere docet. Sed praeterquam, quod haec lex tantum de iis, quae ob profeſſionem neglectam in commiſſum cadunt, loquitur: ne in his quidem ita intelligenda eſt, ac ſi fiſcus propria auctoritate poſſeſſionem adprehendere poſſit, ſed & hoc caſu opus eſſe ſententia declaratoria, agnoſcunt GAILIVS, (c) COLERVS, (d) MODESTINVS PISTORIS, (e) STRVVIVS, (f) aliique iure conſulti praeſtantiſſimi. Et ſane quemadmodum ipſo iure dominium rei pure legatae tranſit ad legatarium, (g) nec tamen ideo ſequitur, vt hic ſua auctoritate poſſeſſionem prehendere poſſit: (h) ita non minus hoc procedit in rebus ipſo licet iure commiſſis. Quum enim non parum inde detrimenti capiant domini, & magna ſaepe ſit publicanorum iniqui-

 tas:

(y) Grot. *de iure belli & pacis lib.* II. *cap.* XII. *n.* XXV. Stypman. *de iure marit. & naut. part* IV. *cap.* XI. *n.* 52 *ſequ.* (z) L. *ſecundum naturam* 10. *D. de reg. iur.* (a) Meteran. *Annal. Belg. lib.* XXIII. *p.* 164. *ſequ.* (b) L. 14. *D. de publ. vect. & commiſſ.* (c) Gail. *lib.* II. *obſeru.* LI. (d) Colerus *de proceſſu execut. lib.* I *cap.* III. *n.* 84 (e) Modeſtinus Piſt. *part.* II. *conſ.* LXXXIV. *n.* XVIII. (f) Struu. *exerc.* XXXIX. §. LI. (g) L. 80. *D. de legat.* 2. (h) L. 1. §. 2. *D. quod legator.*

tas: aequiſſimum eſt, vt non niſi cauſſa cognita, lataque ſententia, fiſcus in rerum pro commiſſo occupatarum poſſeſſionem mittatur. Quidquid vero ſit de rebus ob defraudatum vectigal commiſſis: illud certum eſt, in naues ob rerum illicitarum vecturam captas dominium non prius vel fiſco vel capientibus adquiri, donec ea de re ſententia ſit lata ab harum rerum moderatoribus. Pretioſa enim res eſt nauis, & merces illi impoſitae plerumque maximam patrimonii aliquot priuatorum partem exhauriunt. Iniquiſſime ergo ageretur cum dominis, ſi naues captae ſtatim retinerentur. Quin quum & nautica turba ſit genus hominum legibus indomitum pariter ac rapaciſſimum, de quo iam apud EVRIPIDEM HECVBA (i) recte queritur:

Ἀκόλαστος ὄχλος ναυτική τ' ἀναρχία
Κρείσσων πυρὸς, κακὸς δ' ὁ μήτι δρῶν κακόν.

Indomita plebs & nauta frenari ſolens
Minus igne: malus eſt, qui nihil fecit mali.

facile fieri poſſet, vt nauem amicam non tam iure quam ſpecioſo praetextu capiant, atque ita multos priuatos nihil tale meritos ad ſummam redigant mendacitatem niſi magiſtratui reddenda eſſet ratio.

§. XVII.

Hinc legibus nauticis & ſummorum imperantium edictis ſaepiſſime cautum legimus, vt captae ob merces illicitas naues in portus abducantur, & a proximo collegio admiralitatis, quod vocant, cauſſa cognoſcatur adcuratiſſime, vt lata demum ſententia adpareat, dimittendane ſit nauis, an commiſſa iudicanda, an denique vel merces commiſſa naui, vel nauis vindicatis mercibus, dominis ſint reſtituendae. Inter Ludouicum XIV & ciuitates Hanſeaticas (k) conuenit, vt capta ob merces vetitas naue Hanſeatica, praefecti nauis victricis non aperiant ciſtas, nec inuolucra mercium ſoluant, nec quidquam rerum in naue repertarum amoueant, & praeſentibus iudicibus rerum nauticarum, (*en la preſence des iuges de l' admirauté,*) inuentarium rerum omnium conficiendum curent. Eoque facto, ne ſic quidem cuiquam liceat aliquid, in naue iſta repertum, emere vel permutationis donationisue titulo adquirere, *avant que les priſes n' ayent eſté declarés bonnes par les iuges de ſa majeſté.* Idem inter ſe pacti ſunt Hiſpani & Ba-

(i) Euripid. *in Hecuba.* (k) See-Tractat *inter Ludou. XIV, & ciuit. Hanſeat. Art. III. & IV.*

Bataui anno cIↄ Iↄcl. (l) *Vnd im Fall in gemeldten der vnirten Prouintzien Vnterthanen Schiffen durch vorbeſchriebenes Mittel einige ſothane Kauffmannſchafften befunden vvürden, ſo bieroben für contrabande und verbothen erklaehret ſeyn: ſo ſollen dieſelbe von denen von der Admiralitaet, oder andern competenten Richtern allein entladen, gecalangiret und geconfiſciret werden.* Ipſi etiam Belgae anno cIↄ Iↄcl. in denunciatione ſaepe allegata (m) hac de re ita diſponunt: *Vnd ſoll die iudicatur über die transgreſſion dieſer unſerer Ordonantz zukommen den Raethen der Admiralitaet, in vvelcher diſtrict die contrauentien entdecket vverden, oder vvo die Capitains, ſo die Schiffe aus der See aufgebracht, ausgefahren ſeyn.* Denique in edicto Friderici Regis Daniae cIↄ IↄcLIX (n) itidem cautum: *Iedoch alle ſolche Güter nicht zu rühren, oder derſelben etvvas zu eroeffnen, ehe dann darüber ein Vrtheil gefaellet, vvelches dann die Admiralitaet ohne einige dilation rechtmaeſsig und endlich abſprechen ſoll, vvie ſie ſelbige vor uns und unſern geliebten Reichs-Raethen verantworten und im Gericht geſtaendig ſeyn vvollen.* Ceterum in hoc iudicio cauſſarum maritimarum ſummarie admodum procedi, non eſt dubitandum. In tribunalibus admiralitatis Hollandicis ne duplicam quidem litigantibus eſſe permiſſam tradit MARQVARDVS. (o) Et in ordinatione proceſſus maritimi Lubecenſi cIↄ IↄLV (p) cautur, vt proceſſus ſit ſummarius, vt non admittantur deductiones ſcriptae, vt peracta probatione non admittantur diſputationes *die Schrifftlichen diſputir-Geſetze*, vt ex iſtis curiis exſulent aduocati & cauſſarum patroni, vt lata ſententia ſtatim exſecutio decernatur, nec locus ſit adpellationi, ſupplicationi, reductioni, niſi ſumma, de qua litigatur, ſuperet mille marcas Lubecenſes. Fiſci tamen cauſſam agit aduocatus fiſci, ceu exemplum paullo ante ex METERANO (q) adlegatum demonſtrat. Vnde lites eiusmodi de commiſſis breui finiri, ſatis conſtat.

§. XVIII.

Illud quoque obſeruandum, quod lata ſententia, & naui fiſco addicta, res omnes ſub haſta vendi, nauis vero, ſi bellicis vſibus inſeruire queat, ſummo imperanti cedere, ſin ſit mercatoria, (*ein Kauffarthey-Schiff*)

(l) Tractat van de marine cIↄ IↄCL. *art.* XII. (m) Placat *Ihro Hochmoegenden* cIↄ IↄCLII. *art.* IX. (n) Declaration *für die handthierende zur See* 1659. *art.* Ap. Marquard. *in Adp. pag.* 656. (o) Marquard. *de iure mercat. lib.* III. *cap.* VII. §. VI. (p) *Ordnung der ſummariſchen See-Gerichts-Proceſs E. E. Raths zu Lübeck ap.* Marq. *in Adp. p.* 704. (q) Meteran. *lib.* XXIII. *p.* 163.

Schiff) itidem ſub haſta venum exponi ſoleat. Quicunque rem eiusmodi emit, ſtatim ſecurus eſt, non modo quod a fiſco emit, verum etiam quod rerum per mare adlatarum, & bona fide comparatarum ſtatim adquiritur dominium. Id ſane certum eſt de iure Hamburgenſi, in quo cautum legimus: (r) *Bringet iemand Gut über See und Sand, und daſſelbe als geſtohlen oder geraubt Gut angeſprochen vvird, ſo iſt derienige, vvelcher das Gut gebracht, noch daſſelbe zu behalten, als iemand ihm daſſelbe abzugevvinnen, iedoch ſo er ervveiſen kan mit 2 ehrlichen Leuten, oder mit ſeinem VVirth, oder auch durch ſchrifftliche Urkunde der Stadt, darinnen er das Gut gekaufft, daß er daſſelbe redlich an ſich gebracht habe.* Quod ius Hamburgenſe ſingulari diſſertatione expoſuit B. IO. SAM. STRYCKIVS. (s) Nec tamen dubium eſt, quin & alibi res eiusmodi ſtatim adquirantur bona fide eas ementibus. In Gallia id praeterea ſingulare eſt, quod ius protimiſeos competat iis, qui nauem ceperunt. Qua de re in tractatu inter Ludouicum XIV. Regem Galliae & ciuitates Hanſeaticas cautum eſt: (t) *au quel cas* (ſi ſcilicet ſententia lata ſit a cauſſarum nauticarum iudicibus,) *les capitaines des vaiſſeaux, ſur lesquels les dites marchandiſes auroient eſté priſes, les pourront rachetter, s' ils veulent, pour le prix de leur adiudication, & ſeront preferez a tous autres.* Sed ſua forſan cuiuis genti ea in re conſuetudo eſt, nec quidquam, quod vbique obſeruetur, hic poterit definiri.

§. XIX.

Quum vero mercatores non facile belli tempore naues peregre mittere ſoleant, niſi contractu adſecurationis, quem vocant, ſibi de damno reſarciendo proſpexerint, noua hic incidit quaeſtio, an & mercium hoc modo a fiſco vindicatarum ipſiusque nauis, ſi & illius periculum in ſe ſuſceperint adſecurantes, pretium ſit reſtituendum? Vbi facile quisque animaduertit, aliud de *pura*, aliud de *conditionali* adſecuratione eſſe reſpondendum. In illa quum ſimpliciter, ſine conditione aliqua temporis vel loci, periculum ſuſcipiatur: dubium non eſt, quin & pretium nauis ob merces illicitas ereptae ſit reſtituendum, dummodo non ipſo tempore adſecurationis factae in periculo verſatae ſint naues. Adſecurationem enim non ad praeteritum, ſed futurum & imminens periculum extendendam eſſe, legibus omnibus cautum eſt.

Sic

(r) Stat. Hamb. *lib. II. Tit. XIX. Art. II.* (s) Io. Sam Stryk *de praeſcript. rerum per mare allatarum.* (t) See-Tractat *zvviſchen Lud. XIV. art. V.*

Sic in ORDINATIONE PHILIPPI II. Regis Hiſpaniae (u) praecipitur: *So ſoll man auch keine Verträge von Verſicherung machen von die Gevärde einiger Kauffmanſchafften oder Schiffe, oder ſonſten von einigen andern Dingen, vvelche zu dem Tage, vvan die Verträge gemacht ſeyn ſollen, mögen verlohren oder vertruncken ſeyn.* Quod ſi tamen adſecuratus expreſſe ſibi caueri curauerit in euentum boni vel mali nuncii, nec, qui periculum in ſe ſuſcepit, probare poſſit, ei, cui cautum eſt, ante cautionem conſtitiſſe de damno, vel hic ab ea ſuſpicione ſe iureiurando liberare queat: procul dubio & tum tenebitur adſecurator. Et ita non ſolum in ROTA GENVENSI (x) iudicatum eſt, verum etiam iudicari iubent leges de adſecurationibus receptiſſimae. Ita enim in ORDINATIONE AMSTELODAMENSI (y) cautum eſt: *Men vermach ock Schepen, Goeden, VVaeren en Koopmanſchappen, die verdroncken, geroofſt of bedorven zyn doen aſſeureren, ock na dat ſe verdroncken, geroofſt ende verdorven ſyn gevveſt, zo vvanner het ter kenniſſe van der perſoon, dietſelbe doet aſſeureren, niet gekomen en iſt, van de vertreckinge, rovinge, ende verderfeniſſe, van den vorſchreven Schepen ende goeden.* Sed haec omnia locum tantum habent, ſi ii, qui periculum in ſe ſuſceperunt, merces eiusmodi vetitas naui fuiſſe impoſitas nouerint. Nam nemo in ſe ſuſcipit periculum, niſi nauis curſum, merciumque quantitatem, qualitatem, numerum, menſuram, & quidem facta prius bona fide aeſtimatione, & inſtrumento ea de re ſollemniter confecto, exacte compertam habeat. (z) Quod ſi itaque doloſe vetitae merces pro licitis fuerint indicatae: dubium non eſt, quin damni reſtitutio non poſſit ab adſecuratoribus peti. (a)

§. XX.

Sin non pure, ſed addita conditione, periculum in ſe quisquam ſuſceperit: ex inſtrumento, quod Pollizzam vocant, diiudicandum, quos in ſe caſus ſuſceperint adſecuratores. Non enim pactum generale pertinet ad caſus iſtos fortuitos, de quibus non cogitatum videri poteſt. (b) Hinc ſi nauis curſum mutet, vel ſi princeps eam ſub colore, quod merces vetitas contineat, capiat detineatue: non tenentur adſecuratores, niſi hoc diſerte in diplomate, vti plerumque fieri ſolet, cau-

(u) *Ordnung von Aſſecurantz der Schiffe* cIↃ IↃLXX. *art. XI.* (x) Rot. Genu. *Deciſ. CII. num. IV & V.* (y) *Aſſecurantz Ordnung der Stadt Amſterdam art XXI.* (z) Marquard. *de iure mercat. lib. II. cap. XIII. num. XXIV.* (a) Santern *part. III. n. XIII. ſeq. & XLIII. ſeq.* (b) L. 5. & L. 9. *D. de transact.* L. 1. *D. de pign. act.*

cautum legatur. (c) Hinc ſi vulgaris formula adhibita legatur: (d) *Wy Aſſeureedeurs dragen alle peryckel der See, van vuer, van Winden, van vrienden ende vianden, van Briefen, van Marcke, oder repreſſalien, van arreſte ende detentie, van Konigen, Princen ende Heren, wie ſie ſien, ende generalicken van allen andern peryckeln ende fortuynen, die ſouden mogen overkoomen, in eeniger manieren, oft de man ſoude mogen verdencken, gevvonlick oder ongevvonlick*: nullum eſt dubium, quin damna omnia etiam nauis pro commiſſo occupatae reſarcienda ſint ab adſecuratoribus, qui merces eiusmodi impoſitas, & ad hoſtes alterius amicae nationis deſtinatas eſſe, non ignorarunt.

§. XXI.

Quum autem ſupra dictum ſit, naues ob mercium illicitarum vecturam, ſententia demum a cauſſarum maritimarum iudicibus lata, fiſco cedere: quaeritur, an reſtitutio ſuſcepti damni ſtatim peti poſſit ab adſecuratoribus, priusquam lis iſta finita ſit? Id vero procul dubio negandum. Tunc enim dubium adhuc eſt, libertatemne recuperatura nauis, an fiſco ceſſura ſit. Et hinc ſi in exteris locis detineatur, pro ſitu iſtorum propiore aut remotiore vel ſex menſium, vel anni vel biennii ſpatium exſpectandum eſt adſecurato, priusquam ab adſecuratoribus damni ſuſcepti reſtitutionem exigere poſſit. (e) Ita cautum eſt non ſolum ORDINATIONE AMSTELODAMENSI (f) verum etiam IVRE DANICO, (g) quo etiam additur, hoc caſu, ſpatio illo elapſo, intra tres menſes reſtitutionem damni fieri debere ab adſecuratoribus: *Nach ſolchem Tage hat der Aſſecurant drey Monathe Friſt, die Gelder zu bezahlen. Erfolgt die Bezahlung binnen ſolcher Zeit nicht, ſo ſoll er, vvie obgemeldet, (monatlich einen halben* pro cento) *die Zinſen erlegen, und durch rechtlichen Mittel zur Zahlung angehalten vverden.*

§. XXII.

Quid vero ſi ſententia quidem lata, nauis ob mercium vetitarum vecturam fiſco addicatur, gens tamen, cui illa adempta eſt, iniuriam ſibi fieri conqueratur: an vllum ſupereſt remedium? Non temere hic ſtatim arma expedienda eſſe ſuadet prudentia. Solent ergo mitti legati, qui naues iniuſte captas repetant, id quod vocant *die aufgebrachten Schiffe reclamiren.* Quale exemplum noſtra aetate in Suecia occurrit,

(c) *Aſſecurations-Ordn. der Stadt Amſterdam art. VIII.* (d) Marqu. *de iur. mercat. l. c. n. LXVIII.* Werlhoff. *de Polizza in adpend.* (e) Marqu. *l. c. n. LXV.* Kurike *diatr. de Adſec. p. 17.* (f) *Adſec. Ordn. der Stadt Amſterd. art. VIII.* (g) Ius Danic. *lib. IV. c. VI. §. 10.*

currit, a qua Britanni pariter ac Bataui naues quam plurimas, quas iniuria ſibi ereptas conquerebantur, repoſcebant. Sin nec hoc quidem leniore remedio malo mederi liceat: decerni ſolent repreſſaliae. Exemplum iam ſupra retulimus ex ZOVCHAEO, (h) qui Anglos litteras repreſſaliarum decreuiſſe memoriae prodidit, quum Hiſpani herbam Nicotianam pro merce vetita declaraſſent, nauesque Anglicanas ideo addixiſſent fiſco. Nec noſtra omnino aetas eiusmodi repreſſaliarum vſum plane ignorat. Plura de repreſſaliis & pignorationibus nauium tradunt LOCCENIVS (i) & STYPMANNVS, (k) quae, ne iuſto latius euagari videamur, merito omittimus, illud modo obſeruantes, ius iſtud pignorationis non penes priuatos eſſe, quantumuis iniuſta nauium detentione laeſos, ſed penes ſummos imperantes, quorum in arbitrio eſt, an pro indemnitate ſubditorum eas decernere velint? Tametſi enim aliud videatur GROTIO, (l) & BODINO, (m) qui illud ius etiam priuatis, hoc modo laeſis, iure competere, & fruſtra iuribus maieſtatis accenſeri contendunt: rationem tamen hoc fugere ſatis demonſtrauit ZIEGLERVS. (n) Sunt enim repreſſaliae veluti praeparatio belli, vel potius bellum quoddam particulare, quo non minus ſaepe vniuerſa reſpublica in diſcrimen adducitur, ac bello iuſto indicto. Non magis ergo a maieſtate ius repreſſaliarum ſeiungi poteſt, quam ipſum ius bellum inferendi, niſi priuato cuiuis ius eſſe putes, rempublicam in extremum coniiciendi periculum. Vnde a IVLIO FERRETO (o) obſeruatum eſt, in regno Siciliae illum ſemiſſe bonorum omnium etiam feudalium mulctari, qui repreſſalias priuata auctoritate facere fuerit auſus.

§. XXIII.

Sed haec quidem de nauibus, ob mercium illicitarum vecturam commiſſis, ex ipſis gentium mari potentiſſimarum legibus foederibusque differere placuit. Breuitatem diſſertationis academicae rationes; naeuos, ſi qui lucubrationi huic haereant, iuuentus; conatum denique ipſa rei, cuius tractationem ſuſcepimus, dignitas vtilitasque excuſabunt. Noſtrum eſt, Deo, ſtudiorum moderatori, votiuam ſuſpendere tabulam, eique totius, ſi qua futurae eſt, vitae noſtrae ſtudiorumque rationes votis incitatiſſimis commendare.

Bbb DE

(h) Zouch *Ius faecial. Part. II. Sect. VIII. n. XII.* (i) Loccen. *Ius marit. lib.* III. *c. IV* §. *IX.* (k) Stypman. *contin. ius marit. Part. V. cap. I. n. XXII.* (l) Grot. *lib. III. de iure belli & pacis c. II.* § *VII. n. III* (m) Bodin. *de Republ. lib. I. c. X.* (n) Ziegl. *ad* Grot. *l. c. de Iur. Maieſt. lib. I. cap. XXXIV.* §. *VIII.* (o) Iul. Ferret. *de re naual. lib. V. n. XXIV.*

Digitized by Google

DE
COLLEGIIS ET CORPORIBVS OPIFICVM

EXERCITATIO IX.

CAP. I.

DE
ORIGINE ET IVRE COLLEGIORVM ET CORPORVM APVD ROMANOS.

§. I. Inſtituti ratio & partitio diſſertationis. §. II. Romulus in noua vrbe ciuibus opificia non permiſit. §. III. Quia ea non conueniebant fini reipublicae Romanae, qui erat potentia bellica. §. IV. Mutauit id NVMA, *qui & opificiis adſuefecit ciues, & collegia inſtituit. §. V. Collegia ab eo inſtituta qualia? Tibicines quinam fuerint? Quinam aurifices? Quinam fabri aerarii, vt & fabri tignarii, dendrophori, centonarii, dolabrarii, ſcalarii, tinctores, ſutores & reliqui opifices. §. VI. Collegiorum a Numa inſtitutorum conuentus & ſacra. §. VII. Cur ea collegia Numa contra Romuli inſtitutum inuenerit? §. VIII. Collegia illa aboleuit* TVLLVS HOSTILIVS, *reſtituit* SERVIVS TVLLIVS, *ac denuo ſuppreſſit* TARQVINIVS SVPERBVS. *§. IX. Primis reipublicae liberae temporibus nulla fuerunt collegia. §. X. Poſtea in vſum reuocata ſunt a decemuiris. §. XI. Parum honorifica tamen ſemper Romae fuit opificum conditio. §. XII. Et tamen tunc veteribus illis collegiis noua addita. §. XIII. Inde natae ſunt turbae reipublicae perniciosiſſimae. §. XIV. Quare SCto ſublata ſunt praeter pauciſſima. §. XV. Poſtea ea reſtituit nouaque addidit P. Clodius. §. XVI. Ac denuo eadem ſuppreſſerunt Caeſar & Auguſtus. §. XVII. Digreſſio de collegiis ſacrorum cauſſa coëuntibus. §. XVIII. In primis de conuentibus Chriſtianorum. §. XIX. Collegiis inimiciſſimi fuerunt Claudius, Traianus, & ſequentes Imperatores. §. XX. Quaedam tamen Collegia ſemper coëundi poteſtatem retinuere. §. XXI. Quin & noua ſub-*

ſubinde inſtituta ſunt indulgentia principum. §. XXII. Collegia ergo vel licita vel illicita. Illicitorum poenae. §. XXIII. In licita quinam recipi potuerint? §. XXIV. Quinam illis excluſi? §. XXV. An licuerit pluribus collegiis intereſſe? §. XXVI. Collegia vniuerſitates & quaſi respublicas conſtituebant, & hinc iuribus minorum vtebantur. §. XXVII. An iure antiquo heredes inſtitui, fideicommiſſa & legata capere potuerint? §. XXVIII. Quid ea in re legibus nouis ſenſim immutatum ſit? §. XXIX. Variae collegiorum immunitates. §. XXX. Earumque cauſſae.

§. I.

Conſilium eſt, de COLLEGIIS & CORPORIBVS OPIFICVM, eorumque origine & iuribus, paullo vberius agere, & ea maxime, quae vel praetermiſſa ab aliis, vel perfunctorie expoſita ſunt, ediſſerere curatius. Ne vero, quod vulgo fieri ſolet, peregrina patriaque iura imprudenter miſceamus: ipſi diligentiae noſtrae eos ponemus limites, vt priore capite Romanorum; poſteriore Germanorum mores atque inſtituta circa opificum collegia & corpora expendamus. Quo labore ſi ita defungemur, vt per Romanas patriasque antiquitates excurramus paullo liberius, & frequentius praeſtantiſſimis omnis aeui ſcriptoribus, quam BARTOLO & BALDO, (quos honoris cauſſa nominamus,) denunciemus teſtimonium: facile, ſpero, id nobis condonabunt, quicumque ſaeculi noſtri intelligunt bona, nec compendiorum ambitu vniuerſam eruditionem iuridicam circumſcribendam exiſtimant.

§. II.

Vt ergo ab ouo, quod aiunt, ordiamur: illud initio obſeruamus, condita Roma, nullo loco in noua ac naſcente ciuitate fuiſſe opifices, adeo, vt quaeſtum facere in officina, indignum ciuium Romanorum perſonis viſum ſit. Quamuis enim hodie opificiorum artiumque manuariarum culturam rebuspublicis omnibus commendent ciuilis prudentiae auctores: aliter tamen rationes ſuas compoſuit ROMVLVS, qui Quirites ab artibus mechanicis, tamquam illiberali quaeſtu, penitus abſtinere iuſſit. Teſtis eſt DIONYSIVS HALICARNASSEVS, (a) qui Romuli perſequutus inſtituta: Ἐπιδιφίυς μὲν inquit, καὶ βαναύσυς, καὶ προσαγα-

(a) Dionyſ. Halic. *Ant. Rom. lib.* II. *pag.* 98.

γὲς ἐπιθυμιῶν, αἰσχρῶν τέχνας, ὡς ἀφανίζυσας καὶ λυμαινομένας τά τε σώματα καὶ τὰς ψυχὰς τῶν μεταχειριζομένων, δούλοις καὶ ξένοις ἐπέδωκε μεθοδέυειν. *Propterea ſellularias quidem & ſordidas, & turpium cupiditatum incitatrices artes, vt corporibus & animis tractantium noxias & peſtiferas, ſeruis & exteris exercendas tradidit.* Quo loco quidem interpres τέχνην βάναυσον *ſordidam artem* tranſtulit: ſed Graecis omnes artes mechanicas & manuarias, & maxime fabriles, βαναύσυς adpellari, ſatis conſtat, vt merito mireris, etiam doctiſſimum SCHEFFERVM (b) inter mechanicas & ſordidas vel ſellularias artes diſtinguere, & his tantum βαναύσων nomen concedere, quum tamen & mechanicae artes ſaepiſſime audiant βάναυσοι, & ipſi opifices vel ἀποχειροβίωτοι Graecis vocentur mechanici. (c) Ex quibus, patet, non ſordidis tantum & ſellulariis, ſed omnibus in vniuerſum artibus manuariis Romanis interdixiſſe Romulum, ſolisque ſeruis & peregrinis quaeſtum illum mercenarium reliquiſſe.

§. III.

Rationes huius inſtituti non adeo obſcurae videntur. Quum enim ex fine omnia metienda ſint; ad eum etiam in conſtituenda republica vnice reſpexit Romulus. Non alium vero ſibi finem propoſuerat, quam potentiam bellicam & latam quaqua verſum dominationem. Facile praeuidebat vir ſagaciſſimus, nouam, quam condiderat, vrbem neque commerciis, neque opificiis, neque agricultura vel re pecuaria, eam, quam animo conceperat, felicitatem conſequuturam. Commerciis obſtabant vrbis ſitus, Tiberini amnis anguſtia, onerariis nauibus eo quidem tempore vix peruia, (d) & maxime tot florentiſſimarum vrbium portuumque vicinia, quorum luminibus officere, omnino videbatur difficillimum. Neque ex artibus opificiisque in tanta ſaeculi frugalitate multum ſplendoris ſperari poterat nouae ciuitati, maxime quum aduentitia illa turba, quae Romam confluxerat, rei potius pecuariae & latrociniis, quam artibus & opificiis, adſueuiſſet. Denique &

(b) Scheffer *in indice Graec. ad* Aelian. *voce* βάναυσος τέχνη. (c) Kuhn *in Addit. ad* Scheffer. *indicem l. c.* (d) *Vid.* Marliani *Topogr. Rom. lib.* VII. *cap.* I. *p* 271. *Poſterioribus tamen temporibus operam dederunt Romani, vt fluuium hunc redderent nauigabilem: quamuis non niſi actuariae naues Romam vsque pergerent, maiores Oſtiae ancoris alligarentur. Et de his temporibus intelligendus* Dionyſ. Halic. *lib.* III. *p.* 183. *qui de huius fluminis commoditate ſatis magnifice ſentit.*

& agriculturam ipſa agri Romani anguſtia parum quaeſtuoſam promittere videbatur. Is enim, SIGONIO (e) teſte, principio fuit parum ſpatioſus, adeo, vt vltra Tiberim in Hetruria nullus eſſet, Latium vero verſum haut multum pateret. Quamobrem populo egeno, rudi, & nouarum rerum cupido, nihil magis conuenire videbatur, quam ſtudium rei militaris, quod vnice ſibi propoſuiſſe Romulum, iamdudum obſeruarunt auctores grauiſſimi, & in his HERM. CONRINGIVS. (f) Ipſum ſane Romulum DIONYSIVS HALICARNASSEVS (g) nobis ſiſtit, de inſtituenda republica hunc in modum concionantem: Ἕτερα εἶναι τὰ σώζοντα καὶ ποιοῦντα μεγάλας ἐκ μικρῶν τὰς πόλεις· ἐν μὲν τοῖς ὀθνείοις τὸ διὰ τῶν ὅπλων κράτος. *Aliud eſſe, quod ſeruet ciuitates, & e paruis magnas faciat; nimirum in externis bellis armorum potentiam.* Quem reipublicae ſcopum etiam paullo poſt commendat Romulus, dum libere profitetur, μαχητάς τε καὶ δικαίους ἄνδρας, καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἐπιτηδεύοντας τὸ τῆς πολιτείας σχῆμα ποιεῖν τοῖς φρονίμως αὐτὸ κατασκησαμένοις, *bellicoſos viros, qui iuſtitiam caeteraſque virtutes colant, prudentibus hominibus, qui reſpublicas conſtituerunt, earum conſtituendarum formam praebuiſſe.* Quum ergo ſemel placuiſſet, Martis aleae committere ciuitatis fortunam: non ſolum id operam dedit Romulus, vt ciuitatem haberet frequentiſſimam, verum etiam, vt ipſi ciues ad arma ſumenda eſſent expeditiſſimi. Iam ſatis intelligebat vir ſagatae non minus, quam togatae prudentiae praeſidiis inſtructiſſimus, mercatoribus atque opificibus non ſatis cum militia conuenire: neque ignorabat, artes manuarias parum robuſtos & agiles milites dare, qui multo rectius ruri adoleſcerent. Hinc & eum potiſſimum quaeſtum, qui ex agricultura prouenit, permittebat ciuibus, iisdemque, vt ait DIONYSIVS, (h) τόν τε πολεμικὸν καὶ τὸν γεωργικὸν ἔταξε βίον, *tam bellica, quam ruſtica iniungebat munia.* Et haec demum eſt genuina ratio, ob quam ciues artes manuarias facere vetuit Romulus, quae etiam alias gentes bellicoſas permouit, vt vel e rebuspublicis ſuis proſcriberent opificia, vel certe arma iis numquam traderent. Aegyptiis ſane ignobiliores habitos eſſe opifices, nec paſſos illos eſſe, militem his artibus contaminari, auctor eſt HERODOTVS. (i) Idem de Lacedaemoniis teſtantur PLVTARCHVS, (k)

(e) Sigon. *de iure ciu. Rom. lib.* I. *cap.* II. *p.* 22. (f) Conring. *ad* Machiau. *Princ. cap.* XII. *pag.* 227. (g) Dionyſ. Halicarn. *Antiqu. Rom. lib.* II. *pag.* 79. (h) Dionyſ. Halicarn. *lib.* II. *pag.* 98. (i) Herodot. *lib.* II. *cap.* XLII. (k) Plutarch. *in compar. Lycurgi & Numae. pag.* 76.

AELIANVS, (l) & maxime XENOPHON, (m) qui Spartanorum aliarumque Graecarum ciuitatum inſtituta inter ſe contendens: Ἐν μὲν γὰρ δήπου, inquit, ταῖς ἄλλαις πόλεσι πάντες χρηματίζονται, ὅσον δύνανται, ὁ μὲν γεωργεῖ, ὁ δὲ ναυκληρεῖ, ὁ δ' ἐμπορεύεται. οἱ δὲ ἀπὸ τεχνῶν τρέφονται. ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ ὁ Λυκοῦργος τοῖς μὲν ἐλευθέροις τῶν μὲν ἀμφὶ χρηματισμὸν ἀπεῖπε μηδενὸς ἅπτεσθαι. *Nam aliis in vrbibus omnes, quocumque modo poſſunt, rem faciunt. Hic agrum colit, ille nauiculatoriae deditus eſt: hic mercatura, ille opificio exercendo ſe alit. Spartae vero Lycurgus ingenuis interdixit, quo minus ea, quibus rem facere poſſent, attingerent.* Quum ergo Romulus, non minus ac Lycurgus, ad potentiam bellicam omnia retulerit: non mirum profecto videbitur, cum etiam artes manuarias omnes, tamquam fini & ſcopo ſuo parum concinnas, e republica ſua proſcripſiſſe.

§. IV.

Satis diu iſtud Romuli inſtitutum viguiſſe, credit DIONYSIVS HALICARNASSEVS, (n) dum ait: Καὶ διέμενεν ἕως πολλοῦ χρόνου δι' αἰσχύνης ὄντα Ῥωμαίοις τὰ τοιαῦτα ἔργα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς τῶν αὐθιγενῶν ἐπιτηδευόμενα: *longoque tempore pudori fuerunt Romanis opera talia, ita, vt nemo ex indigenis animum ad ea adplicaret.* Sed conſtat tamen aliunde, non diutius illud manſiſſe, quam ipſum Romuli imperium. Numa enim, qui Romulo ſucceſſit, nihil fecit reliqui, vt ciues feroces opificiorum artiumque redderet ſtudioſiores. Hinc non ſolum ciuibus eum quaeſtum permiſit, verum etiam ipſos opifices in certa collegia vel corpora primus deſcripſit. Rem memoriae prodidere PLINIVS (o) & PLVTARCHVS, (p) cuius verba audire iuuat: Τῶν δὲ ἄλλων αὐτοῦ πολιτευμάτων ἡ κατὰ τέχνας διανομὴ τοῦ πλήθους μάλιστα θαυμάζεται - - Ἦν δὲ ἡ διανομὴ κατὰ τὰς τέχνας ΑΥΛΗΤΩΝ, ΧΡΥΣΟΧΟΩΝ, ΤΕΚΤΟΝΩΝ, ΒΑΦΕΩΝ, ΣΚΥΤΟΤΟΜΩΝ, ΣΚΥΤΟΔΕΨΩΝ, ΧΑΛΚΕΩΝ, ΚΕΡΑΜΕΩΝ, τὰς δὲ λοιπὰς τέχνας εἰς ταυτὸ συναγαγὼν ἐν αὐτὸ ἐκ πασῶν ἀπέδειξε σύστημα; κοινωνίας δὲ καὶ συνόδους καὶ Θεῶν τιμὰς ἀποδοὺς ἑκάστῳ γένει πρέπουσας τότε πρῶτον ἐκ τῆς πόλεως ἀνεῖλε τὸ λέγεσθαι καὶ νομίζεσθαι τοὺς μὲν Σαβίνους, τοὺς δὲ Ῥωμαίους, καὶ τοὺς μὲν Τατίου, τοὺς δὲ Ῥωμύλου πολίτας. *Prae ceteris eius inſtitutis commendatur populi per artificia centuriatio. - - Diuiſit autem ciui-*

(l) Aelian. *Var. Hiſt. lib. VI. cap. VI.* (m) Xenoph. *de Laced. Republ. cap. VII. 1. & 2. p. 79. Tomo V. Oper. edit. Oxon.* (n) Dionyſ. Halic. *lib. II. p. 98.* (o) Plin. *Hiſt. nat. lib. XXXIV. cap. I. & lib. XXXV, cap. XII.* (p) Plutarch. *in Numa pag. 71.*

ciuitatem per artes TIBICINVM, AVRIFICVM, FABRVM, TINCTORVM, SVTORVM, CORIARIORVM, AERARIORVM, FIGVLORVM. *Reliquas artes in vnum collegit, fecitque ex omnibus corpus vnum, collegiaque & concilia atque ſacra, cuique ſectae decentia attribuit. Ita primum ſuſtulit ex vrbe factiones, ne hi Sabini, illi Romani, hi Tatii, illi Romuli ciues haberentur vocarenturque.* Haec PLVTARCHVS, cuius verba illuſtraturi, tum de ipſis his collegiis a Numa inuentis, tum de eorum inſtitutis, tum de rationibus denique, quibus permotus Numa opifices in collegia & corpora deſcripſit, agemus paullo accuratius.

§. V.

Nouem hic recenſentur artificum collegia, quae Numa inſtituiſſe dicitur. Horum primum eſt TIBICINVM, quibus ſequiore aeuo etiam FIDICINES ſeſe adiunxerunt, teſte marmore apud SMETIVM, (q) dedicato quippe

COLLEGIO TIBICINVM
ET FIDICINVM ROMANORVM
Q. S. P. P. S.

id eſt, vt in alio marmore (r) hae litterae ac notae exponuntur, QVI SACRIS PVBLICIS PRAESTO SVNT. Ex quibus ſimul intelligimus, cur primus inter collegia locus tibicinibus attributus ſit. Non enim ad priuatorum vſum, ſed ad ſacra pertinebat hoc tibiis canendi artificium, ſiquidem, VALERIO MAXIMO (s) teſte, *inter publicas priuatasque ferias, actiones, perſonis tecto capite variaque veſte velatis, concentusque edebant.* Vnde & fas illis erat in aede Iouis epulari. Quod ius quum illis a cenſoribus eriperetur, vno agmine Tibur ſeceſſerunt, nonniſi dolo inde reducendi, vino quippe ſub honoris ſpecie inebriati, & in plauſtris Romam reuecti, vti ab eodem VALERIO (t) & LIVIO (u) referuntur. Secundum collegium AVRIFICVM fuit, cuius itidem mentio fit in marmore apud SMETIVM, (x) in quo MAGISTER QVINQVENNALIS COLLEGII AVRIFICVM nominatur. Huic vero collegio procul dubio ideo tam honorificus datus eſt locus, quia Veturii Mamurii, aurificis, opera percommode vſus fuerat Numa in effingendis ſcutis ancili caelitus delapſo

(q) Smet. *Inſcript. p. XXXIV*, 9. Gruter. *Inſcr. pag. CCLXIX*, 2. (r) Smet. *Inſcr. pag. LVII*, 1. (s) Valer. Max. *Lib.* II *cap. V. n.* 4. (t) Valer. Max. *l. c.* (u) Liu. *lib.* IX. *cap. XXX.* (x) Smet. *Inſcript. p. XCVI*, 4.

ſo ſimilibus. (y) Eius enim ſolertiam tanti fecit Numa, vt & in carminibus Saliorum, FESTO (z) auctore, frequentiſſime eius nomen audiretur. Tertium collegium non FABRVM fuit, vt PLVTARCHI fert ordo, ſed AERARIORVM FABRVM, vt obſeruauit PLINIVS, (a) qui de re aeraria agens: *Docuimus*, inquit, *quamdiu populus Romanus aere tantum ſignato vſus eſſet, & alia, quae vetuſtas tradidit, quum aequalem vrbi auctoritatem eius declararet, a Rege Numa tertio collegio aerariorum fabrum inſtituto.* Non dubito, quin hi antiquiſſimis temporibus etiam cudendis numis operam locarint: ſiquidem antiquiſſimi Romanorum numi aenei tantum fuerunt. (b) Poſtea eam operam in ſe ſuſceperunt FLATVRARII AVRI ET ARGENTI MONETARII, (c) quibus modo triumuiri, modo quatuoruiri auro argento aeri flando feriundo, (d) nec non triumuiri, menſarii, (e) & EXACTORES ARGENTI ET AERIS (f) praeerant, quorum iſti cudendis numis, illi iisdem expendendis, hi materiae vel metallo colligendis praefecti fuiſſe videntur. Proximi his fabris aerariis procul dubio fuerunt FABRI, quibus poſteriore aeuo etiam CENTONARII, ac denique ex conſtitutione CONSTANTINI M. (g) etiam DENDROPHORI iuncti ſunt. Hinc ſaepe in vetuſtis marmoribus occurrit COLL. FABR. TIGNAR. (h) COLL. FABROR. ET CENTONAR. (i) COLL. DENDROPHOR. FABRVM CENTONARIORVM. (k) CENTVR. CENTONARIORVM, DOLABRARIORVM. SCALARIORVM, (l) e quibus ſeſe vix expedire adhuc potuerunt eruditi. Fabri tignarii qui ſint, nemo ignorat. Hi autem quum ſimul coërcendis reſtinguendisque incendiis darent operam, (m) eoque fine, duce praefecto vigilum, cum dolabris vncis aliisque machinis vrbem noctu obirent: (n) facile patet, cur fabris iungantur *centuriae ſcalariorum & dolabrariorum.* Eadem de cauſſa fabris etiam accenſentur *centonarii*, non a numero id nomen adepti, ſed a *centonibus.* Centones vero, vt e IVLIO CAESARE, (o) VEGETIO (p) ipſoque Iure noſtro (q) con-

(y) Plutarch. *in Numa p. 69.* (z) Feſtus *voce Mamurius, & ibi* Dacer. *pag.* 219. (a) Plin. *Hiſt. Nat. lib.* XXXIV. *cap.* I. (b) Plin. *l. c.* (c) Smet. *Inſcript. pag.* CXLIX, 5. (d) Hotom. *de Magiſtrat. Rom. p. 436.* Alex. ab Alex. *gen. dier. lib* III. *cap.* XVI. (e) Liu. *lib.* XXIII. *cap.* XXI. L. XXIV, *cap.* XVIII. L. XXVI. *cap.* XXXVI. (f) Gruter. *Inſcr. p.* XXXVI, *8.* (g) L. I. *Cod.* Theod. *de Centon. & dendroph.* L. XIV. *Tit.* VIII. (h) Smet. *Inſcript. p.* LVII, 3 (i) Smet. *Inſcript. p.* LXXV, *6. p. CLX, 1. 2. 3.* (k) Smet. *Inſcript. p.* XLVI, 4. (l) Smet. *Inſcript. p.* CLIX, *13.* (m) Plin. *lib.* X. *Epiſt.* XLII. (n) L. 3. §. 3. *D. de offic. praeſ. vigil.* (o) Iul. Caeſ. *de bello ciuili lib.* II. *cap.* X. (p) Veget. *de re milit. lib.* IV, *cap.* XV. (q) L. 12. §. 18. *de inſtruct. vel inſtrum. leg.*

Digitized by Google

conſtat, erant machinae, ad reſtinguenda incendia comparatae. De dendrophoris quam maxime dubitant eruditi. HADRIANO TVRNEBO (r) enim materiam ad machinas bellicas caſtrenſes & poliorceticas aduexiſſe videntur. PIERIVS VALERIANVS (s) eosdem ratiarios fuiſſe mauult. Ab vtroque ſententiam ſuam ſeiungit CLAVD. SALMASIVS, (t) qui dendrophororum collegium non ad artem aliquam fabrilem, ſed deorum cultum pertinuiſſe contendit. Denique acutiſſimus humaniſſimusque IAC. GOTHOFREDVS, (u) eumque ſequutus THOM. REINESIVS, (x) duorum generum dendrophoros ſibi reperiſſe viſi ſunt, quorum alterum in re fabrili, alterum in cultu Deorum fuerit occupatum. Sed omnino fabrili arti operam dederunt omnes dendrophori, in findendis quippe ſiluis, caedendis arboribus, carbonibus faciendis, aduehendis lignis aliisque huiusmodi operis occupati; (y) ideoque & fabris eos iungi praecipit CONSTANTINVS M. Iidem tamen & ſacris operabantur, vt paullo poſt paragrapho proxima oſtendemus. Vt adeo nec SALMASIO cauſſa fuerit ſuggillandi TVRNEBVM, nec GOTHOFREDO, ex vno dendrophororum collegio duo diuerſa fingendi. TINCTORVM & SVTORVM collegia, quae ſuperioribus ſubiungit PLVTARCHVS, non magis veteribus memorantur, ac collegium FIGVLORVM, niſi quod PLINIVS (z) hoc ſeptimum tenuiſſe locum refert. CORPVS CORIARIORVM MAGNARIORVM SOLALARIORVM, nec non CORIAARVM in marmoribus Romanis (a) occurrit, & fortaſſis pars quaedam fuit illius collegii coriariorum, quod inſtituerat Numa. Reliquos opifices quum in vnum collegium conieciſſe dicatur Numa: illud mea quidem ſententia non aliud fuerit, quam illud, ex quo poſtea natum eſt COLLEGIVM MAGNVM, quod ſequiore aeuo ad ſacra magis quam opificia pertinuit. Eius aliquot vetuſta marmora (b) meminerunt, veluti illud Romanum:

D. M.
TI. CLAVDIO.
ONESIMO.
VIATORI

(r) Turneb. *Aduerſar. lib.* XXIX *cap.* XVI. (s) Pier. Valer. *Serm.* I. (t) Salmaſ. ad Spartian. *Caracall. cap.* IX. (u) Iac. Gothofr. *ad* L. 20. *Cod.* Theod. *de pagan.* & L. 1. *Cod.* Theod. *de centon. & dendroph.* (x) Thom. Reineſ. *Inſcript. Claſſ.* 1. 40. *p.* 75. (y) Alciat. *ad* L. 167. *D. de verb. ſignif.* (z) Plin. *hiſt. nat. lib.* XXXV. *cap.* XII. (a) Smet. *Inſcript. p.* LVIII, 1. Lazius *de republ. Rom. lib.* XII. *cap.* IV. *p.* 900. (b) Smet. *Inſcript. p.* XXVII, 6. *p.* XLVII, 10.

COLLEGI MAGNI.

EL. ZMYRNA CONI.

Et haec quidem ſunt nouem illa collegia, quae a Numa Pompilio inſtituta fuiſſe, e PLVTARCHO diſcimus.

§. VI.

Ex eodem vero etiam adparet, collegiis his Numam non ſolum ſodalitates ſuas vel conuentus, verum etiam ſacra cuilibet conuenientia dediſſe. Sodalitates eo pertinebant, quod liceret collegiis ſtatis diebus coire, & de rebus ad opificium & collegii vtilitatem pertinentibus conſulere in medium, & ſumtibus corrogatis epulari: (c) id quod apud Graecos ἐρανίζειν adpellabatur. Eo fine ſingulis collegiis praeerant, qui collegium ipſum dirigerent, alii, qui fiſci rationes conficerent, alii denique, qui collegis miniſtrarent. Quo in marmoribus pertinent MAGISTRI QVINQVENNALES COLL. FABR. TIGNARIOR. (d) MAGISTRI QVINQVENNAL. COLL. AVRIFICVM, (e) PROCVRATOR TIBICINVM ROMANOR. (f) QVAESTOR COLL. CENTONARIOR. (g) HONORATI ET SCRIBAE COLL. FABR. TIGNAR. (h) COLLEGI MAGNI VIATOR. (i) Quin quum inuiſa paullatim eſſe coepiſſent collegia: coeperunt ſingula ſibi e patriciis & nobilibus adſciſcere patronos, quorum praeſidio apud Senatum populumque vterentur. Hinc paſſim in vetuſtis marmoribus laudantur PATRONI COLL. CENTONARIORVM (k) DENDROPHORORVM, (l) FABORVM (m) & huius generis alii, quorum de origine atque officio iam alio loco (n) fuſius actum eſt. Erat praeterea collegiis ſingulis fiſcus, qui ARKA adpellatur in iure noſtro (o) & in marmore Romano, (p) in quo ſtatuitur, VT ANNVI. X̄. DC. DIE VIIII. KAL. OCTOBR. NATALI DIVI AVGVSTI EROGENTVR EX ARK. Idem Numa etiam ſacra quaedam cuiuis collegio propria eſſe voluit, de quibus quamuis hodie non adeo exacta nobis ſuppetat notitia; ea tamen, quae commune naufragium euaſerunt, tamquam fractas tabulas colligere iuuabit. Singulis ergo collegiis erant certi dii, qui iisdem praeeſſe dicebantur, & in vetuſtis marmoribus ſaepe vocabantur *genii.* Sic

(c) L. 20. C. Theod. *de pagan.* (d) Smet. *Inſcript. p.* XCVI, 4. (e) Idem *Inſcr. p.* XCVI, 2. (f) Smet. *Inſcr. p* CXLIX, 24. (g) Smet. *Inſcr. p.* CLIX, 15. (h) Smet. *Inſcr. p.* LVII, 3. (i) Smet. *Inſcript. p* XCVII, 10. (k) Reineſ. *Inſcript. Claſſ.* I, 302. (l) Idem *Claſſe* I, 283. (m) Idem *Claſſe* II, 17. (n) Meurs. *Syntagm. Antiqu. Rom. lib.* I *Tit.* II *n* XXIX. (o) L. 1. §. 1. *ff. quod cuiuscumque uniuerſ. nomine.* (p) Smet. *Inſcript. p.* XXXIV, 10.

Sic GENIVS COLLEG. CENT. eſt apud REINESIVM: (q) GENIVS COLLEGI TIBICINVM ROMANORVM Q. S. P. P. apud RAPH. VOLATERANVM (r) & eumdem. (s) Singulis quoque collegiis feſti erant dies, quibus praecipue ſacris operabantur. De tibicinibus notum eſt, eos Idibus Iuniis celebraſſe quinquatrus minuſculas, quibus feriati per vrbem vagabantur, & ad aedem Mineruae conueniebant. (t) Eidem Deae etiam fullones & cerdones vel tinctores ſacra feciſſe quinquatribus maioribus XIV Kal. Aprilis, auctor eſt OVIDIVS, (u) qui poſtquam docuit, feſtis illis diebus philoſophos, medicos, magiſtros litterarios, pictoresque, & lanam tractantes ſacra feciſſe Mineruae, etiam fullonum & cerdonum ita meminit:

Hanc cole, qui maculas laeſis de veſtibus aufers:
Hanc cole velleribus, quisquis abena paras.

Praecipue fabris ſacra fuiſſe propria ac veluti domeſtica, vel inde conſtat, quod alicubi etiam ſingularia templa erant, in quibus ſacra facerent. Sic enim TEMPLVM CENTONARIORVM ET FABRORVM, Regii celebre, occurrit in marmore apud GRVTERVM. (x) Praecipue tamen fabri Siluanum coluiſſe, & in eius honorem frondes & ramos pinuum e luco ſacro exciſarum per vrbem tuliſſe videntur, quod etiam alibi in Bacchi, Apollinis, Hecates & Cereris ſacris fieri conſueuiſſe, ex STRABONE, (y) & ARTEMIDORO (z) diſcimus. Et ideo non ipſi modo hi fabri; ſed & Siluanus, quem hoc ritu colebant, DENDROPHORVS audit in hoc marmore: (a)

SILVANO. DENDROPHORO. SACRVM.
M. POBLICIVS. HILARVS. MARGAR. Q. Q.
P. P. CVM. LIBERIS. MAGNO. ET.
HERMONIANO. DENDROPHORIS.
M. D. M. DE. SVO. FECIT.

Quo etiam adludens VIRGILIVS: (b)

Et teneram, inquit, *ab radice ferens, Siluane, cupreſſum.*

Et ex eo ſimul reddi poterit ratio, cur Honorius auguſtus (c) dendrophororum collegium, tamquam ad profanum deorum cultum & ſuper-

(q) Reineſ. *Claſſ.* I. *n.* 302. (r) Raph Volaterr. *Comm. Vrb. lib* XXX. (s) Reineſ. *Claſſ.* I. *n.* 167. (t) Liu. *lib.* IX. *cap.* XXX. (u) Ouid. Faſtor. *lib.* III. *v.* 821. (x) Gruter. *Inſcript. p.* CI, 1. (y) Strabo *lib.* X. (z) Artemid. *lib.* II. *cap.* XLII. (a) Smet. *Inſcript. p.* XXVII, 10. (b) Virgil. *Aeneid. lib.* IX. *v.* 81. (c) L. 20. C. Theod. *de pagan.*

ſuperſtitionem comparatum, ſacra & epulas facere vetuerit. Inde enim non ſequitur, vt dendrophori hi ab aliis, qui rei fabrili operam dederunt, fuerint diuerſi, aut vt Imperator iſte dendrophororum plane collegium ſuſtulerit, ſed vt ſacra tantum, a Numa fabris tradita, & conſtante vſu ſeruata, tamquam ſuperſtitioſa, primus aboleuerit.

§. VII.

Reliquum eſt, vt quas rationes habuerit Numa collegia iſta inſtituendi, tantumque honorem deferendi opificibus, paullo adcuratius diſquiramus. Scilicet vti Romulus iſtas artes indignas Quiritibus exiſtimauerat, quia ad potentiam bellicam omnia referebat: ita Numa eas artes iisdem quam maxime commendabat, quia acrem, qua flagrabant, bellandi cupiditatem exſtinguere quam maxime annitebatur. Ipſe erat gente Sabinus. Sabinorum vero minime omnium intererat, Romanos armis valere, quippe a quibus iam imperante Romulo tantum non ad incitas fuerant redacti. Ne ergo reliquias Sabinorum exſcinderent, omnino iis ſuadebat prudentia, vt, quoad fieri poſſet, Romanorum ferociam ſupprimerent. Hinc a PLVTARCHO (d) memoriae proditum eſt, vacillante Numa, & regnum oblatum reſpuente, patrem eius Pomponium, & Ancum Marcium, generum, multis verbis eum cohortatos eſſe ad faſces ſuſpiciendas. Praecipuum vero, quo vtebantur, hoc erat argumentum: Εἰ δὲ δὴ καὶ παντάπασιν ἀκρατῶς ἔχουσι καὶ μανικῶς πρὸς πόλεμον, ἆρ' οὐχὶ βέλτιον ἀλλαχόσε τὴν ὁρμὴν αὐτῶν τρέπειν, διὰ χειρὸς ἔχοντας τὰς ἡνίας· τῇ δὲ πατρίδι καὶ παντὶ τῷ Σαβίνων ἔθνει σύνδεσμον εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς πόλιν ἀκμάζουσαν καὶ δυνατὴν γένεσθαι. *Quod ſi etiam populus Romanus immodico & inſano bellandi ardeat ſtudio; nonne ſatius ſit, habenas tenentem* ALIO DIVERTERE *feruorem eius, patriaeque atque vniuerſae Sabinorum genti florentem ciuitatem & opulentam neceſſitudine & amicitia copulare?* Sabinorum ergo ſtudio, ad exſtinguendam Romanorum ferociam omnem operam omniaque conſilia contulit Numa: neque minus ea in re ipſorum patriciorum Romanorum, a quibus ad regnum fuerat euectus, deſiderio ſatisfecit. Nam & hi, peroſi Romuli inſtituta, ipſi auctores fuerunt nouo regi, vt ciuitatem bellicoſam ad pacis conſilia traduceret. Hinc cum denuo prae ſe ferret Numa, ſe ab oblato regno abhorrere, cauſamque interſereret, quod ferox populus & dominandi libidine incenſus, arden-

(d) Plutarch. *in Numa* p. 63.

dentem viuidumque regem deſideret: patres a ſenatu miſſi, teſte eodem PLVTARCHO, (e) reſponderunt: *Τίς δὲ οἶδεν, εἰ καὶ νικῶντι δήμῳ πολέμου κόρος ἔσται, καὶ μεστοὶ θριάμβων καὶ λαφύρων γεγονότες, ἡγεμόνα πρᾶον καὶ δίκης ἑταῖρον ἐπ' εὐνομίᾳ καὶ εἰρήνῃ ποθοῦσιν; Quia ſi victorem populum iam ſatietas ceperit belli, triumphisque expletus & manubiis ſedatus principem & iuſtitiae cultorem ad ciuitatem legibus & pace temperandam exoptet?* Quum ergo ſemel conſilium hoc cepiſſet Numa, ſe ſibi alium ac diuerſum regnandi finem ob oculos poſiturum, quam ad quem omnia retulerat Romulus: fieri non poterat, quin & leges daret, Romuli inſtitutis plane contrarias, & non ad excitandam fortitudinem, ſed reprimendos ferocis populi ſpiritus vnice comparatas. Id quod etiam LIVIVS (f) obſeruat, dum de latis a Numa legibus ita ſcribit: *Vrbem nouam, conditam vi & armis, iure, legibus ac moribus de integro condere parauit, quibus cum inter bella adſueſcere videret non poſſe, (quippe efferatis militia animis,) mitigandum ferocem populum armorum deſuetudine ratus eſt.* Et nonnullis interiectis: (g) *Ita duo deinceps reges, alius alia via, ille bello, hic pace ciuitatem auxerunt.* Quae quum ita ſint, nemini profecto mirum videbitur, Numam etiam artibus manuariis & ſellulariis adſuefacere plebem decreuiſſe, eoque fine ipſos opifices in certa collegia & corpora primum deſcripſiſſe, vt tanto honeſtius huic quaeſtui in poſterum vacarent.

§. VIII.

Enimuero quemadmodum Numa Romuli: ita Tullus Hoſtilius Numae inſtituta tantum non omnia ſuſtulit. Tantum enim abeſt, vt tertius ille Rex Romanorum quiete ac otio marceſcere ciuitatem paſſus ſit, vt nihil niſi arma & bella ſpirarit, eaque in re ipſum Romulum ſuperarit. Qua de re LIVIVS: (h) *Seneſcere*, inquit, *ciuitatem otio ratus, vndique materiam excitandi belli quaeſiuit;* cui & EXCERPTA PEIRESCIANA (i) reſpondent, quorum verba ſemel, id eſt, Latine hoc loco producere erit volupe: *Tullus Hoſtilius in bello aduerſus hoſtem fortiſſimus habebatur, ſed deos idem magnopere contemnebat.* Quae vltima verba eo procul dubio pertinent, quod vir fortiſſimus a ſuperſtitione, cui nimium indulſerat Numa, alieniſſimus fuerit. Omnia ergo exemplo Romuli ad potentiam virtutemque bellicam referebat, egregius, vt a

(e) Plutarch *in Numa pag. 63.* (f) Liu. *lib.* I. *cap.* XIX. (g) Liu. *lib.* I. *cap.* XXI. (h) Liu. *lib.* I. *cap.* XXI. (i) Excerpta Peireſciana, *cap.* XXII. *p.* 568.

FLORO (k) adpellatur, *militiae artifex*, quin *ipſo Romulo*; LIVIO (l) iudice, *acrior*. Ex quo regnandi fine facile colligere licebit, Tullo Hoſtilio nec ciues opificiis vacantes, nec eorum collegia magnopere placere potuiſſe. Veterum enim Romanorum militia ſelecta erat, non mercenaria. Atqui ad primam praeconis vocem nomen dare regi, delectum habenti, arma ſumere pro republica, colligere ſarcinulas, in caſtris excubare pro ſecuritate reipublicae, & ſub ipſis denique pellibus hibernare, minime omnium integrum eſt iis, qui in officinis deliteſcunt, & artibus manuariis victitant. Ergo ſatis veroſimile eſt, Tullum Hoſtilium Numae Pompilii inſtitutum de collegiis opificum ſuſtuliſſe. Quod ne gratis videamur adfirmare, colligere id nobis licebit ex FLORO, (m) qui collegiorum originem ad Seruium Tullium regem refert, his verbis: *Ab hoc populus Romanus relatus in cenſum, digeſtus in claſſes, curiis atque* COLLEGIIS *diſtributus, ſummaque regis ſolertia ita eſt ordinata reſpublica, vt omnia patrimonii, dignitatis, aetatis*, ARTIVM, *officiorumque diſcrimina in tabulas referrentur.* Scilicet ea non ita intelligenda videntur, ac ſi primus haec collegia inuenerit Seruius, ſed quod a Numa inuenta reuocauerit in vſum, deſcriptaque in claſſes ciuitate, etiam centurias quaſdam ex fabris, reliquiſque opificibus confecerit, ceu ex DIONYSIO HALIC. (n) conſtat. Enimuero ne ſic quidem manſere collegia. Tarquinius enim ſuperbus ea non ſecus, ac alia Numae inſtituta, propoſito edicto ſuſtulit. Qua de re DIONYSIVS HALIC: (o) Συνόδους δὲ συμπάσας, ὅσαι πρότερον ἐγίνοντο κωμητῶν, ἢ φρατριαστῶν, ἢ γειτόνων, ἔν τε πόλει καὶ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, ἐφ᾽ ἱερὰ καὶ θυσίας κοινὰς, ἀπεῖπε, μηκέτι συντελεῖν, ἵνα μὴ συνιόντες εἰς τὸ αὐτὸ πολλοὶ βουλὰς ἀπορρήτους μετ᾽ ἀλλήλων ποιῶνται περὶ καταλύσεως τῆς ἀρχῆς. *Praeterea coetus omnes paganorum, curialium, vicinorum, vel in agris, vel in vrbe, antea ſacrorum cauſſa fieri ſolitos, vno edicto in poſterum vetuit: ne multis in vnum locum conuenientibus, arcana de conuellenda tyrannide inirentur conſilia.* Et hac in re tyranni mores expreſſit Tarquinius, ad quos, ARISTOTELE (p) teſte, etiam haec pertinent: *neque conuenationes permitter, neque ſodalitatem neque diſciplinam, neque aliud quidpiam huiuſcemodi: ſed omnia cauere, vnde ſolent exoriri duo, animoſitas ſcilicet & fides.* Ex quibus ſimul facile eſt ad intelligendum, non

(k) Flor. *lib.* I. *cap.* VIII. (l) Liu. *lib.* I. *cap.* XXIII. (m) Flor. *lib.* I. *cap.* VI. (n) Dionyſ. Halic. *lib.* IV. *p.* 221. (o) Idem *lib.* IV. *p.* 246. (p) Ariſtot. *Polit.* *lib.* V. *cap.* XI.

non tam ipſa opificia quam opificum collegia & corpora, ſuppreſſiſſe Tarquinium. In officinis enim deſidere ciues, & perpetuo ſudore miſeram vitam tolerare, non incommodum regi, ſed rebus eius mirifice proficuum videbatur.

§. IX.

Eiectis Tarquiniis, id ſibi negotium datum credebant patres, vt ad ſe raperent rempublicam, & ariſtocratiam, plebe ſuppreſſa, inſtituerent. Inde innumerae natae ſunt concertationes inter optimates & plebeios, quae tum demum paullatim exſtinctae ſunt, quum, communicatis cum plebe magiſtratibus & ſacerdotiis, aequa vtriusque factionis iura eſſe coepiſſent. Non diſſimulat iſthoc patriciorum conſilium Appius Claudius apud DIONYSIVM HALIC. (q) Incuſatus enim a Valerio impotentis aduerſus plebem odii, reſpondit: *Quod me Valerius difficilem adpellauit, & malorum hominum anteſignanum, infenſumque plebi, & PAVCORVM POTENTIAE ſtudioſum, ὅτι ἀριστοκρατίας περιέχομαι, quod optimatum regimen tuear: communia mihi VOBISCVM ſunt crimina quotquot, quum ſitis ipſi meliores, detrectatis deteriorum imperium, & quam a maioribus accepiſtis, rempublicam non ſinitis degenerare in deterrimam omnium ſpeciem popularis regiminis.* Plebs ergo quum ſpe libertatis & popularis imperii reges pepuliſſet: patres ariſtocratiam meditabantur; & hinc non poterat non ſumma rerum confuſio naſci ex tam male temperato ciuitatis ſtatu. Atqui ariſtocratico regimini nihil minus conuenit, quam collegia & ſodalitates, quibus factiones & ſeditiones aluntur. Hinc eas ex eiusmodi rebus publicis proſcribendas eſſe monent ciuilium rerum ſcriptores. (r) Quae quum ita ſint, facile coniicere licebit, de reſtitutione collegiorum & corporum a Tarquinio Superbo proſcriptorum non multum laboraſſe patricios. Quin tantum abeſt, vt tum collegia & corpora opificum in vrbe eſſe paſſi ſint, vt potius ne opificia quidem exerceri a ciuibus voluerint, bellis quippe perpetuis a Tarquinio eiusque ſociis fatigati. Multa ſunt, quibus id demonſtrare licet, argumenta. Primo enim Menenius Agrippa, quum plebs in montem ſacrum ſeceſſiſſet, & varia eſſent patrum ea de ſeceſſione conſilia, ita cenſebat: (s) *Καὶ σὺ προστίθημι ἐνταῦθα, ὅτι πολεμικῶν ἐπιτηδείων σωμάτων ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι δεῖ, οὐ γεωργῶν, οὐδὲ θητῶν ἐμπόρων, οὐδὲ*

(q) Dionyſ. Halic. *lib.* VI. *p.* 386. (r) *Vid.* Hert. *Elem Polit. lib.* II. *Sect.* VI. §. V. & XX. *p.* 383. & 387. Conr. *Hiſt. rerump. vbi de Vltrai.* §. XX. (s) Dionyſ. Halic. *lib.* VI. *pag.* 384.

ὐδὲ τῶν παρὰ τὰς βαναύσους τέχνας ἀσχολουμένων. *Taceo, quod bello aptatis corporibus nunc opus habemus, non agricolis, nec mercenariis, nec negotiatoribus, nec opificibus ſellulariis.* Deinde quum A. Virginio Tricoſto Rutilo & Sp. Seruilio Structo Coſs. A. V. C. CCLXXVII. magna eſſet annonae grauitas, id malum tanto moleſtius ciuitati fuiſſe ait DIONYSIVS HALICARNASS. (t) quod proximo luſtro cenſa fuerint robuſtae aetatis ciuium plus centum & decem millia, mulierum autem & puerorum, ſeruitiorum item, negotiatorum & opificum, inquilinorum, triplo plures. Ne cui autem mirum videretur, negotiatores & opifices ſeorſum numerari, ſtatim addit auctor πολιτικώτατος: Οὐδενὶ γὰρ ἐξῆν Ῥωμαίων οὔτε κάπηλον, οὔτε χειροτέχνην βίον ἔχειν. *Neque enim ciui Romano aut cauponari, aut arte manuaria victum quaerere licebat.* In quae verba quidem incidens SIGONIVS, (u) vix ſeſe expedire poteſt, quippe cui certum videtur, iam inde a Numae aetate ciues opificiis vacare coepiſſe. Vnde etiam ita intelligendum putat DIONYSIVM, quod e ciuibus quidem multi artibus manuariis vixerint, ſed ideo tamen contemtim habiti, & a reliquis germaniſque ciuibus ſecreti, quippe nec ad militiam vocati propter ignauiam, nec vllis tributis, ob tenues opes, obnoxii. Enim vero rationem hic fugere SIGONIVM facile patet. Ciues enim DIONYSIVS hic opponit inquilinis, iisque opifices & negotiatores ideo adnumerat, quia probro fuerit ciui Romano, huiusmodi quaeſtum facere. Vnde certiſſimum videtur, nec opificia hoc tempore permiſſa ciuibus, nec collegia & corpora opificum a Tarquinio abolita tunc adhuc reſtituta fuiſſe.

§. X.

Aſt paullatim ea collegia in vſum reuocata videntur, ex quo plebs primum tribunos plebis, ac deinde ius honorum ac ſacerdotiorum extorquere ſenatui coeperat. Paullo poſt enim illa tempora collegia illa ſtabilita animaduertimus in LEGIBVS DVODECIM TABVLARVM. Colligi ſane id poteſt ex CAIO, iureconſulto, (x) cuius haec ea de re verba ſunt: *Sodales ſunt, qui eiusdem collegii ſunt, quam Graeci ἑταιρείαν vocant. His autem poteſtatem facit lex,* PACTIONEM QVAM VELINT, SIBI FACERE, DVM NE QVID EX PVBLICA LEGE CORRVMPANT. *Sed haec lex videtur ex lege Solonis translata eſſe.* Non ſolum ergo collegia eſſe paſſi ſunt decem-

(t) Dionyſ. Halic. *lib.* IX. *p.* 583. (u) Sigon. *de antiqu. iure ciu. Rom.* L. II. C. II. *p.* 340. (x) L. *vlt. D. colleg. & corp.*

cemuiri, verum etiam facultatem iisdem fecerunt, pactiones ſibi pro collegarum arbitrio faciendi, dummodo illae legibus publicis non aduerſarentur. Dum vero id e Solonis legibus in tabulas decemuirales migraſſe ait CAIVS: id non de ipſis collegiis intelligendum eſt, quae iam dudum ante decemuirorum tempora Romae fuerunt, ſed de iure pactiones vel ſtatuta faciendi. De eo enim eadem fere ſanxiſſe SOLONEM, cum a SALMASIO (y) oſtenſum eſt, tum ex ipſis legitimis SOLONIS verbis, apud eumdem CAIVM, (z) adparet: *Ἐὰν δὲ δῆμος, ἢ φράτορες, ἢ ἱερῶν ὀργίων, ἢ ναῦλαι, ἢ σύνσιτοι, ἢ ὁμόταφοι,* (Salmaſ. *ὁμόγαλοι,*) *ἢ θιασῶται, ἢ ἐπὶ λίαν,* (Salmaſ. *καπηλίαν,**) *οἰχόμενοι, ἢ εἰς ἐμπορίαν, ὅτι ἂν τούτων διαθῶνται πρὸς ἀλλήλους, κύριον εἶναι, ἐὰν μὴ ἀπαγορεύσῃ δημόσια γράμματα.* *Si autem tribus vel fratres, vel ſacrorum ſacramentales, vel nautae, vel ſynſiti, vel qui eiusdem ſepulcri ius habent, vel thiuſotae, vel ſocii ad praedam coitionis* (cauponationis) *vel negotiationis, quid inter ſe ſtatuant, firmum id ratumque ſit, niſi publicae hoc leges prohibeant.* Nullum ergo relinquitur dubium, quin collegia & corpora decemuirali hac lege ſint confirmata. Subdubitare quidem ea de re videtur IAC. GOTHOFREDVS (a) qui eam legem non ad vniuerſa collegia opificum; ſed ad fratrum arualium collegium pertinuiſſe iudicat, ideo, quod idem CAIVS (b) etiam mentionem faciat legis decemuiralis, de incerta ratione finium, ſodales vero aruales, teſte PHILOXENO, (c) fuerint *οἱ περὶ ὅρων διαγινώσκοντες δικασαί*, *iudices de finibus cognoſcentes.* Enimuero cur ſodalibus arualibus pactiones, quas vellent, ſibi faciendi poteſtatem feciſſent decemuiri? An vero vicinorum lites & iurgia, ſi hoc iure fuiſſent deſtituti, componere non potuiſſent? Accedit, quod an vnquam de finibus regundis cognouerint fratres aruales, merito dubites. PHILOXENI non tanta eſt auctoritas, vt ei in re tam antiqua fides tuto habeatur. Reliqui vero ſcriptores, tamquam ex compacto, tacent, & hoc ſacerdotum collegium ſacra tantum publica

Ddd ob

(y) Salmaſ. *Obſeru. ad ius Attic. cap. IV.* (z) *L. ead. D. eod.* *) *ita refingendum hunc locum ideo putat SALMASIVS, quod credibile haut ſit, olim Athenis licita habita fuiſſe praedonum collegia. Quod Procul dubio etiam* Petitum *ad Leg. Attic. p. 415. mouit, vt legi iuberet ἐπὶ λεῖαν, ad frumentum. Sed antiquiſſimis temporibus cuiuis licuiſſe praedatum in mare exire, ſatis adparet ex* Thucydide. *lib.* I. *init.* & Homero, *Odyſſ. lib.* III. (a) Iac. Gothofred. *Not. ad* XII. *Tabb. Tab.* VIII. *p.* 224. (b) *L. vlt. D. fin. regund.* (c) *Gloſſa* Philoxeni *ex libro de offic. Procons.*

ob aruorum fertilitatem feciſſe referunt. (d) Et quid fiet alteri legi decemuirali: *Si iurgant ad fines, finibus regundis praeter arbitros tres addicito*, quam ipſe reſtituit GOTHOFREDVS, (e) ſi penes fratres aruales fuit de finibus regundis iudicium? Nihil ergo certius eſt, quam quod lex XII. tabularum de omnibus, adeoque & opificum collegiis ſit intelligenda, adeoque ea iam illo tempore denuo coire & ex Numae inſtituto ſodalitia celebrare ſacraque facere coeperint.

§. XI.

Reperio igitur, ex eo tempore etiam ciues operam dediſſe negotiationi & opificiis, ſed ita, vt parum honorifica manſerit eorum conditio. CICERO (f) ſane, vbi ex inſtituto ea de re agit: *Illiberales*, inquit, *& ſordidi quaeſtus mercenariorum omnium, quorum operae, non quorum artes, emuntur. Eſt enim illis ipſa merces auctoramentum ſeruitutis. Sordidi etiam putandi, qui mercantur a mercatoribus, quod ſtatim vendant. Nihil enim proficiunt, niſi admodum mentiantur. Nec vero quidquam eſt turpius vanitate. Opificesque omnes in ſordida arte verſantur. Nec vero quidquam ingenuum poteſt habere officina.* Et SENECA: (g) *Quatuor ait Poſidonius eſſe artium genera: Sunt vulgares & ſordidae, ſunt ludicrae, ſunt pueriles, ſunt liberales. Vulgares opificum, quae manu conſtant, & ad inſtruendam vitam occupatae ſunt: in quibus nulla decoris, nulla honeſti ſimulatio eſt.* Hinc quamuis opifices tribubus eſſent adſcripti, adeoque iure ſuffragii gauderent, cen luculenter demonſtrauit SIGONIVS: (h) vix tamen iis in militia erat locus, niſi vel trepidis rebus, vel a ſeditioſis ciuibus concitati ad arma aliquando concurrerent. Hinc tamquam ſingulare quid atque inuſitatum obſeruat LIVIVS, (i) *opificum quoque vulgus, & ſellularios, minime idoneum militiae genus, excitos, Veiosque ingentem exercitum contractum, vt inde obuiam Gallis iretur.* Et de C. Mario refert SALLVSTIVS, (k) *plebem ſic accenſam eſſe, vt opifices omnes agreſtesque, quorum res fidesque in manibus ſitae ſint, relictis operibus, frequentarint Marium.* Vt adeo parum Romae interfuiſſe videatur, inter turbam illam foren-

(d) Varro *de ling. lat.* L. IV. C. XV. *p.* 26. Fulgent *de priſco Serm. pag* 802. *edit.* Dionyſ. Gothofr. (e) Iac. Gothofr. *ead. tab.* VIII. *pag.* 133. (f) Cic. *de offic. lib.* I *cap.* XLII (g) Seneca *Epiſt.* LXXXIIX. (h) Sigon. *de antiquo iure ciu. Rom* L. II. C. II. *p.* 342. (i) Liu. *lib.* VIII. *cap.* XX. (k) Salluſtius *de bello Iugurth. cap.* LXXXVI.

forenſem, faecemque vrbis & opifices, qui nec cenſu, nec virtute dignos ſe Quiritium nomine exhibebant.

§. XII.

Interim libera adhuc republica non ſolum priſca illa & a Numa inſtituta collegia florebant, ſed & noua ſubinde inſtituebantur. Sic A. V. C. CCLIX. Claudio Seruilioque Coss. collegium mercatorum inſtitutum, quod ab aede Mercurii, in qua ſacra faciebant, MERCVRIALE dictum eſt. (l) Eodem exemplo aliud mercatorum collegium coiit, quod a Capitolio adpellatum eſt CAPITOLINVM, A. V. C. CCCXVI. inſtitutum a M. Furio Camillo Dictatore. (m) Vtrumque tam celebre fuit, vt non ſolum ciues e plebe, verum etiam equites Romani illi nomina darent. Id quod vel ex CICERONE (n) diſcimus, qui ad Quintum fratrem: *M. Furium Flaccum*, inquit, EQVITEM ROMANVM, *hominem nequam, mercuriales & Capitolini de collegio eiecerunt.* Paſſim etiam ex eo tempore aliorum collegiorum & corporum fit mentio in lapidibus atque annalibus, veluti aurigatorum (o) baliſtariorum, (p) fabrûm ferrariorum, (q) naupegiariorum, (r) particariorum, (s) pellionariorum, (t) ſagariorum, (u) ſiliginiariorum, (x) tabulariorum, (y) vaſculariorum, (z) argentariorum, (a) aurariorum, (b) hortulanorum, (c) olitorum, (d) vtriclariorum, (e) lenunculariorum, (f) aeneatorum, (g) ſtructorum (h) ſuariorum vel porcinariorum populi Romani, (i) caudicariorum, (k) cuſtodiariorum, (l) lecticariorum, (m) menſorum, (n) nautarum, (o) piſtorum, (p) confectuariorum, (q) vinariorum, (r) aliaque plura, quorum paſſim in inſcriptionibus vetuſtis fit mentio. Nec Romae tantum, ſed & in

 mu-

(l) Liu. *lib.* II *cap.* XXI. & XXVII. Ouid. Faſt. *lib.* V. 672. (m) Liu. *lib. V. cap.* L. (n) Cic. ad Quint. Fratr. *lib.* I. *Ep. V.* (o) Reineſ. *Inſcript. Claſſ.* X, 12. (p) *Non. LXXXV.* Reineſ. *Claſſ.* X, 6. (q) Smet. *p. XCVIII.* 5. Reineſ. *Claſſ.* X, 6. L. 2. C. Theod. *de excuſ. artif.* (r) Reineſ. *Claſſ.* X, 7. & *claſſ.* I, 261. (s) L. 7. C. *de excuſ. mun.* (t) Reineſ. *Claſſ.* X, 8. (u) Reineſ. *Claſſ.* X, 9. (x) Id. *Claſſ.* I, 254 Grut. *p. LXXXI*, 10. (y) Reineſ. *Claſſ.* I. 275. (z) Id. *Claſſ.* X, 10. Grut. *p.* lxxxiii, 3. (a) Reineſ. *Claſſ.* I, 139. (b) Id. *ibidem.* (c) Id. *Claſſ.* XI, 79. (d) Id *ibid.* Smet. *p.* C, 4. (e) Reineſ. *Claſſ* XI, 64. *Conferri meretur* Schvvarzii *Schediaſm. antiqu. de vtriclariis.* (f) Reineſ. *Claſſ.* X, 1. (g) Smet. *p LVI*, 9. (h) Smet. *p. XXXIV*, 5. (i) Smet. *p. XXIX*, 5. (k) Smet. *p. LXX*, 6. (l) Id. *p. XXIII*, 13. (m) Id. *p CVI*, 1. (n) Id. *p. LXX*, 6. (o) Idem *pagina* C, 4. *pag.* CLVII, 15. (p) Idem *pagina* LV. 3. *pag. LXXIX*, 1. *pagina* XXXI, 2. (q) Idem *pagina LXIX*, 9. (r) Idem *pagina* C, 4.

municipiis & coloniis eadem fere collegia & corpora inſtituta ſunt. Idque tanto aequiore animo tulere Romani, quanto magis eorum intererat, ſociorum & prouincialium animos, omiſſo armorum ſtudio, artium opificiorumque tractatione veluti effeminari & imbelles reddi. Hinc vt per omnes vbique prouincias tot florebant rhetorum & grammaticorum ſcholae: ita vbique feruebat artium opificiorumque ſtudium, quod facilius tolerabant Romani, quam ſi in armis ſe exercuiſſent populi victi. Facile ergo patet ratio, cur in Italia non modo, verum etiam in prouinciis opifices atque artifices in varia collegia ac corpora coierint. Sic quum Romae celeberrimum eſſet collegium dendrophororum, centonariorum, fabrûm; in lapidibus paſſim etiam celebrantur DENDROPHORI COMENSES, (s) PARMENSES, (t) BRIXIENSES: (u) FABRI CENTON. DENDR. FELTRIÆ, (x) COLON. ARIMINI, (y) COLONIÆ PISAVRI, (z) MVNICIPI BERGOMI, (a) & extra Italiam COLL. CENTONAR. EXTRA TARRACONEM. (b) In aliis lapidibus, apud ONVPHR. PANVINIVM, (c) & apud LAZIVM, (d) legimus de NEGOTIATORIBVS VINARIIS ET OMNIBVS CORPORIBVS LVGDVNI LICITE COEVNTIBVS. Vt adeo frequentiſſima paſſim fuerint, per vniuerſum Romanum orbem, opificum collegia.

§. XIII.

Enimuero paullo poſt deprehenſum eſt, collegia iſta & corpora opificum cum magno reip. detrimento eſſe coniuncta. Vix enim vlla arte poterat prohiberi, quo minus illa collegia in factiones & hetaerias abirent. Quotiescunque enim ſeditioſus aliquis tribunus aduerſus ſenatum concionabatur, aut nouas leges ad turbandam rempublicam comparatas parturiebat; frequentiſſimi ad roſtra confluere ſolebant opifices, qui, clauſis tabernis, de republica conſultabant, operamque & ſuffragia promittebant tribunis turbulentiſſimis. Id quod facile poterant, quum Lepidus & Nobilior Cenſores, teſte LIVIO, (e) *mutaſſent ſuffragia, regionatimque, generibus hominum, cauſſis & quaeſtibus tribus deſcripſiſſent.* Vbi per quaeſtus, recte notante SIGONIO, (f) intelligenda ſunt collegia opificum. Quum ergo haec ex

(s) Grut. p. CCCL, 6. (t) Grut. p. CCCCXCV, 5. (u) Grut. pag. CLXXV, 7. (x) Grut. p. CCCCIX, 8. (y) Gruter. Inſcr. p. CCCCLXXXI, 9. (z) Gruter. *ibidem* (a) Id p. CCCCXXXVI, 5. (b) Grut. p. CLXXV, 3. (c) Onuphr. Panuin. *Antiqu. Veron.* (d) Wolfg. Laz. *de Rep. Rom. lib.* XII. *cap.* IV, *p.* 90. (e) Liu. *lib.* XL. *cap.* LI. (f) Sigon. *de iure antiquo ciu. Rom.* L. II. C. XII. *pag.* 342.

ex illo tempore per tribus fuiſſent diuiſa: permultum ſane conferre poterant ad tribunicios tumultus, quibuscum tum conflictabatur respublica. Quin permultum intererat maximorum ciuium, vt collegia ſibi conciliarent. Hinc CICERO (g) fatetur, etiam collegiorum opera ſe in ciuitatem reuocatum: *Nullum eſt*, inquit, *in hac vrbe collegium, nulli pagani aut montani, (quoniam plebi quoque vrbanae maiores noſtri conuenticula & quaſi conſilia quaedam eſſe voluerunt,) qui non ampliſſime non modo de ſalute mea, ſed etiam de dignitate decreuerint.* Et QVINTVS, FRATER CICERONIS, (h) etiam inde ſpem haut leuem conſulatus fratri auguratur adfulgere, *quod habeat equeſtrem ordinem, multa municipia, multos ab eo defenſos, cuiusque ordinis homines, aliquot* COLLEGIA. Quae omnia intelligi haut poſſent, niſi collegiis etiam ius ſuffragandi in tribubus fuiſſe poneremus. Enimuero eo collegiorum iure nefarie abutebantur ciues ſeditioſi, qui ſaepe ad roſtra euocabant opifices, atque ideo tabernas claudi iubebant, vere *tabernariorum concitatores*, vti L. Sergium vocat CICERO. (i) Sane idem (k) auctor eſt, *ſeditioſos tribunos claudi tabernas ſolitos eſſe iubere.* Et alio loco ad Clodium: (l) *An tu populum Rom. eſſe illum putas, qui conſtat ex iis, qui mercede conducuntur, qui impelluntur, vt vim adferant magiſtratibus, vt obſideant ſenatum, optent quotidie caedem, incendia, rapinas? Quem tu tamen populum, niſi* TABERNIS CLAVSIS, *frequentare non poteras.* Idem alibi quaerit: (m) *Opifices & tabernarios quid eſt negotii concitare?* Exemplum eius rei praebet Lentulus, Catilinae ſatelles, cuius leno concurſabat per tabernas, pretio ſperans ſollicitari poſſe animos egentium atque imperitorum. (n) Et de Munacio Planco, tribuno plebis, refert ASCONIVS PAEDIANVS, (o) *eum pro concione cohortatum eſſe populum, vt poſtero die*, CLAVSIS TABERNIS, *ad iudicium frequens adeſſet, nec pateretur elabi Milonem.* Vt adeo nulla temere pars ciuium facilius ſe quouis tribunicio vento huc illuc agitari paſſa ſit, quam deſcripti in collegia opifices. Quod quanto cum reip. periculo fuerit coniunctum, facile eſt ad intelligendum. Accedebant epulationes & comeſſationes, tam immodicae, vt in publicum dedecus vergerent, id quod ad tollenda collegia praecipue mouiſſe Imperatores,

(g) Cic. pro domo, *cap.* XXVIII. (h) Quint. Cicero. *de petit. conſul. cap.* I. (i) Cicero pro domo, *cap V.* (k) Cic. Quaeſt. *Acad. lib.* IV. *cap.* XLVII (l) Cic. pro domo, *cap.* XXXIII. (m) Cic. pro Flacco, *cap. VIII.* (n) Cic. Catilin. IV. *cap.* VIII. (o) Aſcon. Paed. *ad* Cic. *pro* Milone, *p.* 1319.

res, exiſtimat CVIACIVS. (p) Iam ſuo aeuo conqueſtus eſt VARRO, *immutabiles collegiorum coenas intendere annonam.* Et apud PHILONEM (q) in edicto exprimit Auguſtus, collegia & coitiones Iudaeorum ſe ideo permittere, quod non ſint crapulae primum & vinolentiae, deinde quod non ſeditionum nutriculae, ſed ſcholae temperantiae & iuſtitiae, hominum, ſummo ardore animi omne virtutis genus amplectentium. Denique & Claudius apud DIONEM collegia diſſoluens, nominatim comeſſationum etiam meminit, easque fieri vetat, eaque de cauſſa, ne ſint popinae, neue caro elixa aſſaue, ne eſculenta in cauponis publice veneant, edicit. Ex quibus omnibus quidem patet, hanc intemperantiam quoque collegia & corpora opificum reddidiſſe odioſiſſima.

§. XIV.

Pertaeſum itaque poſtremo eſt collegiorum iſtorum, nihilque reliqui fecerunt Romani, vt ea tollerent, vel certe ad antiquum numerum reducerent. Primum ea de re cogitatum eſt anno V. C. ↀCLXXXV. L. Caecilio Metello, & Q. Marcio Rege Coss., qui quum frequentes a collegiis coetus fieri, conſilia conferri, & ludos compitalitios celebrari animaduerterent, de abolendis illis ad ſenatum retulerunt, obtinueruntque, vt condito SCto, collegia omnia, praeter antiqua & reip. neceſſaria tollerentur. Rem memoriae prodidit ASCONIVS PAEDIANVS: (r) *L. Caecilio & Q. Marcio Coss. quos & ipſe Cicero ſupra memorauit, SC. ſublata ſunt collegia, quae aduerſum rempublicam videbantur eſſe.* Et alio loco: (s) *Frequenter tum etiam coetus factioſorum hominum ſine publica auctoritate, malo publico, fiebant, propter quod poſtea collegia SC. & pluribus legibus ſunt ſublata, praeter pauca atque certa, quae vtilitas ciuitatis deſideraſſet, vt fabrorum, tinctorumque.* Primum ergo tum ſublata ſunt collegia & corpora, quamuis quae res huic SC. occaſionem dederit, non adeo videatur expeditum.

§. XV.

Enimuero non adeo diuturnum fuit hoc conſulum inſtitutum. Nouennio enim poſt flabellum illud vrbanorum tumultuum P. Clodius non ſolum collegia reſtituit, verum etiam noua haut pauca antiquis addidit, vt eorum ſuffragiis atque auxilio tanto facilius Ciceronem

eius-

(p) Cuiac. *lib. VII. Obſeru. XXX.* (q) Philo adu. Flaccum, *ab init. p.* 965. (r) Aſcon. Paedian. ad Cic. in Piſon. *p.* 2062. (s) Idem ad Cic. pro Cornelio *maieſt. reo, p.* 1312.

eiusque amicos opprimeret. Qua de re DIO CASSIVS: (t) Ὁ οὖν Κλώδιος ἐλπίσας, αὐτὸν, διὰ ταῦτα ἂν τήν τε βουλὴν καὶ τοὺς ἱππέας, τόν τε ὅμιλον προπαρασκευάζηται, ταχὺ κατεργάσασθαι, τόν τε σῖτον προῖκα αὖθις διένειμε, καὶ τὰ ἑταιρικὰ κολλήγια ἐπιχωρίως καλούμενα, ὄντα μὲν ἐκ τοῦ ἀρχαίου, καταλυθέντα δὲ χρόνον τινὰ ἀνενεώσατο. *Sperans itaque Clodius, ſe eum facile poſſe opprimere, ſi ſenatum prius, equitesque & plebem ſibi conciliaſſet, frumentum ipſis gratuito diſtribuit, ſodalitates, quae patria lingua* COLLEGIA *vocantur, antiquitus quidem inſtituta, ſed aliquamdiu ſuppreſſa, reſtituit.* Et CICERO: (u) *Ergo his fundamentis poſitis conſulatus tui, triduo poſt, inſpectante ac tacente te, a P. Clodio, fatali portento prodigioque reip. lex Aelia & Fuſia euerſa eſt, propugnacula murique tranquillitatis atque otii: collegia non ea ſolum, quae ſenatus ſuſtulerat; ſed innumerabilia quaedam noua ex omni faece vrbis ac ſeruitio concitata.* Denique ASCON. PAEDIANVS: (x) *Poſt nouem demum annos, quam ſublata erant collegia, P. Clodius, tribunus plebis, non ſolum ea reſtituit, ſed etiam alia noua adiecit ex omni faece vrbis & ſeruitio.* Et ſane fructum eius rei haut leuem tulit Clodius. Nihil enim ex eo tempore egit frequentius, quam vt vel ipſe vel per ſatellites ſuos tabernas opificum ſollicitaret, ſi quando furere, & contra ciues bonos debacchari liberet, ceu ex CICERONIS quibusdam locis (y) iam ſupra oſtendimus. Quod vero etiam noua collegia, ex ipſis ſeruis ac faece vrbis, concitaſſe dicitur Clodius, illud eo minus mirandum, quo certius conſtat, ipſos peregrinos, Romae aeque ac in municipiis, aliquando in collegia coiiſſe. Huc enim pertinet vetus inſcriptio apud REINESIVM: (z)

IN. H. D. D.
GENIO COLLE-
GI PEREGR.
VLP. DECEM.
BER. ET VERE-
CVND. COR-
NVTVS D. D.

Vnde ſimul patet, cur & ſeruorum in legibus noſtris fiat mentio, vbi de collegiis & corporibus agitur. Ait enim MARCIANVS: (a) *Seruos quo-*

(t) Dio Caſſ. *lib.* XXXVIII. *p.* 66. (u) Cic. in Piſonem *cap.* IV. (x) Aſcon. Paedian. ad Cic. Piſonem. *p.* 263. (y) Cic. pro domo, *cap.* V. & XXXIII. (z) Reineſ. *Inſcript. Claſſ.* I, *p.* 160. (a) *L.* 3. §. 2. *ff. de colleg. & corp.*

quoque licet in collegio tenuiorum recipi, volentibus dominis, vt curatores horum corporum ſciant, ne, inuito aut ignorante domino, in collegium tenuiorum reciperent: & in futurum poena teneantur, in ſingulos homines aureorum centum. Vt vero ad P. Clodium reuertamur, quum ille, etiam reuocato ab exſilio Cicerone, tabernariis ſuis aduerſus remp. vti non deſineret, A. V. C. IↃCXCVI. P. Cornelio Lentulo Spinthere, & Q. Caecilio Metello Nepote Coſs. die IV. Id. Febr. SC. factum eſt, VT SODALITATES DECVRIATIQVE DISCEDERENT, lexque de iis ferretur, VT QVI NON DISCESSISSENT, EA POENA, QVÆ EST DE VI, TENERENTVR. (b) An ea lex tum perlata ſit, nondum liquet. Illud certum eſt, poenam, quam tum interminatus eſt ſenatus, poſtea ad poenam criminis maieſtatis vsque auctam, ceu ex VLPIANI (c) fragmento conſtat.

§. XVI.

Enimuero mutata republica, & principatu a Caeſaribus firmato, nihil odioſius videri coepit collegiis & corporibus. Nondum enim adſuetis vnius imperio ciuibus, ipſa ſuadebat prudentia ciuilis, non permittere concoenationes & ſodalitates, e quibus factiones ſeditioneſque naſci oportebat. Hinc ipſe C. Iulius Caeſar, ex quo, dictatoris perpetui adſumto nomine, rerum potiri coeperat, nihil antiquius habuit, quam vt reſtituta a Clodio ſuo collegia tantum non omnia ſupprimeret. Teſtis SVETONIVS, (d) qui de Caeſaris diſſerens inſtitutis: *Cuncta*, inquit, *collegia, praeter antiquitus inſtituta, detraxit.* Vbi antiquitus conſtituta, quae excepit, non alia procul dubio ſunt, quam illa a Numa inſtituta, veteraque mercatorum, quae ſenatus auſpiciis coiiſſe diximus. Patris veſtigia preſſit Auguſtus, de quo idem SVETONIVS: (e) *Plurimae factiones, titulo collegii, praeter* ANTIQVA *&* LEGITIMA, *diſſoluit.* Scilicet quum lex Caeſaris in maximis reip. turbis, & ciuilibus, quibus adhuc iactata fuerat, fluctibus ad nihilum recidiſſet: operam ſibi dandam exiſtimauit Auguſtus exiſtimauit Auguſtus, vt eam reuocaret in vſum, collegiaque noua in vniuerſum aboleret, relictis tantum legitimis & antiquis, id eſt, ſenatus populique auſpicio inſtitutis, & quibus carere vix poſſe reſpublica videbatur.

§. XVII.

(b) Cic. *ad* Quint. Fratr. *lib.* III. *Epiſt.* III. (c) L. 2. *D. de coll. & corpor.* (d) Sueton. Iul. *cap.* XLII. (e) Id. Aug. *cap.* XXXII.

§. XVII.

Sed non temere de vllis collegiis magis diſceptatum eſt, quam de iis, quae ad religionem pertinere videbantur. Ad ea quum & Iudaeorum & Chriſtianorum religioſae συνάξεις referrentur: licebit nobis, breui digreſſione, de iis nonnulla, ab aliis fere praetermiſſa, conſectari. Et de patria quidem religione non multum dubitatum eſt ab imperatoribus, ſaltim ſecundo tertioque ſaeculo viuentibus, an eius cauſſa coire in collegium liceat. Diſerte enim MARCIANVS: (f) *Sed religionis cauſſa coire non prohibentur, dum tamen per hoc non fiat contra ſenatus conſultum, quo illicita collegia arcentur.* Hinc ea aetate frequenter ſatis commemorantur COLLEGIA DENDROPHORORVM, FREDIANORVM, CHILIARCHARVM (g) HECATONTARCHARVM, (h) FRATRVM ARVALIVM, (i) VII. VIR. EPVLONVM, (k) quae omnia demum a Chriſtianis imperatoribus ſublata eſſe, ſatis conſtat. Aſt difficilius Romani permiſerunt collegia, ſacrorum peregrinorum cauſſa inſtituta, quum ipſa ſacra peregrina nimium quantum deteſtarentur, ceu luculenta diatriba de ſacris peregrinis demonſtrauit ὁ πάνυ CORNEL. BYNCKERSHOEKIVS. Saepe tamen vel ſuperſtitio, vel auri ſacra fames impulit principes, vt & exterorum ſacrorum cauſſa collegia fieri paterentur. Sic ſane COLLEGII SERAPYS VT & COLLEGII YSID. mentio fit in marmore apud REINESIVM. (l) Poſtquam enim peregrina iſta ſacra clam Romam migrauerant, & priuati diis illis Aegyptiis fana dedicauerant, ea primum ſenatus demoliri iuſſit. (m) Eadem paullo poſt reſtituta per auſpices, ſed iterum deiecta, (n) ac demum ſub Auguſto denuo decreta ſunt. (o) Ex quo tempore non ſolum illa ſacra viguerunt diutiſſime, verum etiam collegia eorum cauſſa inſtituta ſunt. Iudaeorum eadem fuiſſe fata, ex vetuſtis monimentis certiſſimum eſt. Iam libera adhuc republica Iudaeos quam plurimos Romae vixiſſe & ſynagogas ſuas collegiumque habuiſſe, ex CICERONE (p) ſatis acute collegit GROTIVS, (q) eosque in actibus apoſtolicis ἐπιδημοῦντας Ῥωμαίους, Ἰουδαίους τε καὶ προσηλύτους vocari, exiſtimat. Multos ſane Iudaeos Romam captiuos tranſtulerat Pompeius, qui deinde manumiſſi ſingularem ſynagogam, quae liber-

(f) *L. 1. ff. de Colleg. & corp.* (g) *L. 20. C. Theod. de pagan.* (h) *Synod. VI. in* Trullo *cap. LXI.* (i) Reineſ. *Inſcript. Claſſ. I,* 157. (k) Idem *Claſſ. II,* 2. (l) Reineſ. *Inſcr. Claſſe XIV,* 171. (m) Dio Caſſ. *lib. XL. p.* 142. (n) Idem *lib. XLII. p.* 196. (o) Idem *lib. XLVII. p.* 336. (p) Cic. pro Flacco *cap. XXVIII.* (q) Grot. *ad acta II,* 10.

libertinorum dicta fuit, Romae conſtituerunt. Vltra quatuor mille libertinorum Iudaeorum Romae habitaſſe, tradit TACITVS, (r) nec aliam eſſe ſynagogam libertinorum, cuius antiſtites Hieroſolymis aduerſus Stephanum conſpirarunt, (s) oſtendit BASNAGIVS, (t) qui etiam Romae in Vaticano & inſula Tiberina Iudaeos habitaſſe, accurate demonſtrat. (u) Aſt quum Iulius Caeſar, ceu paullo ante diximus, omnia collegia noua ſuſtuliſſet: dubium non eſt, quin & Iudaeis per iſtud SC. integrum non amplius fuerit, religionis cauſſa coire. Sed facile tamen pecunia obtinuerunt tunc homines verſuti, vt collegium Iudaeorum ea lege exciperetur. Hinc IOSEPHVS: (x) Καὶ γὰρ Γάϊος Καῖσαρ ἐν τῷ διατάγματι κωλύων θιάσους συνάγεσθαι κατὰ πόλιν, μόνους Ἰουδαίους οὐκ ἐκώλυσεν οὔτε χρήματα συνεισφέρειν, οὔτε σύνδειπνα ποιεῖν. *Etenim C. Caeſar, SCto vetans collegia coire in vrbe, ſolis Iudaeis neque ſtipem conferre, neque conuiuia agitare prohibuit.* Senatusconſultum quoque ea de re fieri iuſſerat Caeſar, breui antequam interimeretur. Quum vero id in aerarium nondum fuiſſet delatum, SC. vero, antequam a quaeſtoribus in aerario collocata eſſent, vim ſibi vllam, TACITO (y) teſte, non vindicarent: nihil reliqui fecerunt Iudaei, homines ardenti feruidoque ingenio, & incredibili in commodis praeſertim ſuis diligentia, vt interemto proximo ſtatim menſe Caeſare, nouo condito SC. illud a Caeſare conditum ratum eſſe atque in aerarium deferri iuberetur a P. Dolabella & M. Antonio Coſs. Excidit ex IOSEPHI textu hoc quantiuis pretii SC. quod in codice MSto bibliothecae Leidenſis inuentum primus reſtituit IAC. GRONOVIVS, (z) idque tale eſt: Τῇ πρὸ τριῶν εἰδῶν Ἀπριλλίων ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὁμονίας γραφομένῳ παρῆσαν Λεύκιος Καλπούρνιος, κ. τ. λ. Πόπλιος Δολαβέλλας, Μάρκος Ἀντώνιος, ὕπατοι, λόγους ἐποιήσαντο· περὶ ὧν δόγματι συγκλήτου Γάϊος Καῖσαρ ὑπὲρ Ἰουδαίων ἔκρινε, καὶ εἰς τὸ ταμεῖον οὐκ ἔφθασεν, ἀνενεχθῆναι περὶ τούτων ἀρέσκει ἡμῖν γένεσθαι, ὡς καὶ Ποπλίῳ Δολαβέλλᾳ καὶ Μάρκῳ Ἀντωνίῳ τοῖς ὑπάτοις ἔδοξεν, ἀνενεγκεῖν τε ταῦτα εἰς δέλτους καὶ πρὸς τοὺς κατὰ πόλιν ταμίας, ὅπως φροντίσωσι καὶ αὐτοὶ ἐν δέλτοις ἀναθεῖναι διπτύχοις. *Ante diem III. Id. Apr. in aede Concordiae ſcribendo adfuerunt L. Calpurnius &c. P. Dolabella M. Anto-*

(r) Tacit. *Annal. lib.* II. *cap. LXXXV.* (s) *Act.* VI, 9. (t) Baſnage *dans l'hiſtoire des Iuifs liu.* VII. *chap.* VIII. §. 11. *ſeqq.* (u) Id. *ibid.* §. *XI. ſeqq.* (x) Ioſeph *lib. XIV. Antiqu. Iud. cap. XVII.* (y) Tacit. *lib* III. *Annal. cap.* LI. (z) Iac. Gronou. *Decret. Rom. & Aſiat. pro Iudaeis ab Ioſepho collectae in libro XIV. Archaeol. ſed male interuerſa & expuncta, in publicam lucem vtilitatemque reſtituta p. 2.*

Antonius Coſs. verba fecerunt. In quibus rebus SC. C. Caeſar de Iudaeis decreuit, neque ante curauit in aerarium deferri, de his places nobis fieri, ſicut etiam P. Dolabellae & M. Antonio Coſs. viſum fuit, & deferre iſta in tabulas, & ad quaeſtores vrbanos, vt & ipſi curent ea in tabulis duplicibus reponere. Adſcriptum eſt eidem SC. factum id eſſe ante quintum Idus Febr. in templo Concordiae, vt adeo denuo decem circumacti ſint menſes, antequam iſtud SC. ad aerarium deferretur, quo ſcilicet eo diutius occaſio eſſet conſulibus rapaciſſimis, aere emungendi Iudaeos. Obtinuerunt ergo auri imbre Iudaei, Romae viuentes, vt ſacrorum cauſſa iis liceret coire, conferre ſtipem, communibus epulis intereſſe, quae ipſa erat collegiorum conditio, ceu docet MARCIANVS. (a) Vt vero eodem iure etiam in prouinciis vterentur, noua opus erat largitione. Hinc quum paullo poſt Dolabella Aſiam occupaſſet, miſſis legatis Hyrcanus, Sacerdos Maximus Iudaeorum, obtinuit, vt epiſtola Epheſinis denunciaret Dolabella, ſe Iudaeis indulſiſſe vacationem a militia, iisdemqve conceſſiſſe χρῆσθαι τοῖς πατρίοις ἐθισμοῖς ἱερῶν ἕνεκα καὶ ἁγίων συναγομένοις, καθὼς αὐτοῖς νέμιμον· *vti moribus patriis, cum propter ſacra & res diuinas congregentur, prout eorum legitima ſollemnitas poſcat.* (b) Alia eiusmodi decreta pro Iudaeis haut pauca collegit ex eodem codice GRONOVIVS, ex quibus ſatis conſtat, non defuiſſe Iudaeis aurum, quo eam ſibi libertatem mercarentur, quae ne ipſis quidem Romanis per ea quidem tempora dabatur. Sub Auguſto priuilegia illa conceſſa Iudaeis cuiluiſſe ſenſim videntur: ſaltim in prouinciis, vbi conuentus eorum paſſim cohibebantur a praeſidibus, donec iis denuo religionis cauſſa coire permiſit Auguſtus, non ſolum libertinis Iudaeis Romae impenſe fauens, ceu demonſtrat BASNAGIVS, (c) verum etiam epiſtola ad Norbanum Flaccum, Aſiae procos. praeſidesque prouinciarum miſſa, eorum ſacra permittens, vti refert PHILO ALEXANDRINVS. (d) Eam libertatem Iudaeis ademit Tiberius, qui quatuor millia libertini generis Aegyptiaca & Iudaica ſuperſtitione infecta, Roma expulit, & quibus idonea aetas, in inſulam Sardiniam deportauit, coërcendis ibi latrociniis &, ſi ibi ob grauitatem caeli periiſſent, vile damnum, vt loquitur TACITVS. (e)

(a) *L. I. D. de colleg. & corp.* (b) Gronou. *l. c. p. 6.* (c) Baſnage *Hiſt. des Juifs liu.* VII. *chap.* VIII. §. VI. & VIII. *p.* 205. & 209. *Tom.* VII. (d) Philo *adu.* Flaccum. (e) Tacit. *Annal. lib.* II. *cap. LXXXV.* Ioſeph. *Antiqu. Iud. lib. XVIII. cap. V.*

Non minus Iudaeis infeſtus Caius Caligula, a quo non impetrauerat Philo, vti collegium Iudaeorum Alexandriae eſſe pateretur. (f) Sed paullo poſt ea etiam Romae diſſoluit Claudius. Et DIO (g) quidem, eum maioris periculi metu, conuentus illorum prohibuiſſe, & ſynagogas tantum occluſiſſe refert: aſt aliud docent ACTVS APOSTOLICI, (h) qui Iudaeos tum Roma pulſos docent. Quod etiam confirmat SVETONIVS, (i) qui de Claudio; *Iudaeos, impulſore Chreſto adſidue tumultuantes, Roma expulit.* Vbi quidem aliqui intelligunt Chriſtianos, quos cum Iudaeis tum ſaepe numero confuſos eſſe, iam a LIPSIO, (k) PITHOEO, (l) BARTHIO (m) aliisque eſt obſeruatum. Sed nihil prohibet, quo minus Iudaeos ob Chriſtianorum nouam religionem adſidue tumultuantes in mente habuerit SVETONIVS: partim quod id DIONIS narrationi egregie conuenit, partim quia Chriſtianos a Claudio non eſſe expulſos, vel ex iis, quae poſtea ſub Nerone contigerunt, ſatis conſtat. Sub extrema Neronis tempora, quamuis hoſtes iudicarentur Iudaei, adeoque illis procul dubio non permitteretur Romae eſſe, nedum ad ſacra more patrio coire: prioribus tamen annis tam crudelis imperii plures Iudaeos Romae vixiſſe, & libere religioni ſuae vacaſſe, non ſolum ex ACTIBVS APOSTOLICIS, (n) verum etiam ex PERSIO (o) patet, qui Iudaeos natalem Herodis Romae mira ſollemnitate celebraſſe ait:

Herodis venere dies vnctaeque feneſtra
Diſpoſitae pinguem nebulam vomuere lucernae.

Poſtea triſtiora ſucceſſere tempora: ſed tantum tamen abeſt, vt diuturnum fuerit Iudaeorum exſilium, vt poſtea vbique per imperium Romanum impune ſynagogas condiderint, & religionis cauſſa conuenerint. Quod & ſub Chriſtianis imperatoribus iis permiſſum, adeo, vt THEODOSIVS, ARCADIVS & HONORIVS (p) ſcribant anno CCCXCIII. *Iudaeorum ſectam nulla lege prohibitam, ſatis conſtat. Vnde grauiter commouemur, interdictos quibusdam locis fuiſſe conuentus eorum.* Qualia etiam in aliis CODICIS THEODOSIANI legibus (q) paſſim leguntur.

§. XVIII.

(f) Philo *de legat. ad* Caium *init.* (g) Dio Caſſius *lib. LX. pag. 669.* (h) *Act. XVIII, 2.* (i) Sueton. Claud. *cap. XXV.* (k) Lipſ. *ad* Tacit. *Annal. lib. XV.* (l) Pith. *Aduerſ. lib.* II. *cap* II. (m) Barth *ad* Rutil. *Numant. itiner. lib.* I. *v.* 159. (n) *Act. XXVIII, 19.* (o) Perſ. *Satyr. V. v.* 180. (p) L. 9. C. Theod. *de Iud. caelic. & Sam.* (q) L. 12. L. 20. 21. *ſeqq. eod.*

§. XVIII.

Quamuis vero licita crederentur Iudaeorum collegia : durior tamen ea in re fuit Chriſtianorum conditio , quorum ſacri conuentus religionis cauſſa indicti , collegiis illicitis atque ἑταιρίαις accenſiti ſunt , ideoque grauiter inhibiti. Teſtis eſt PLINIVS, (r) qui de Chriſtianorum agapis ad Traianum referens : *Quibus peractis*, inquit, *morem ſibi diſcedendi fuiſſe adfirmabant Chriſtiani, rurſusque coëundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen & innoxium, quod ipſum facere deſiiſſe poſt edictum meum, quo ſecundum mandata tua hetaerias eſſe vetueram.* Ἑταιρίαι ſcilicet apud Graecos vocabantur epulae a collegiis & corporibus religionis cauſſa inſtitutae, qualesapud Cretenſes erant ἀνδρεῖα, apud Lacedaemonios συσσίτια, Neapoli φρατρίαι, Athenis κοινὰ ἐρανιστῶν & alia huius generis coëpulonum collegia, quae ſeuere prohibuerant imperatores, ne forte ſeditionibus occaſionem darent illa tot hominum conuenticula. (s) Quum ergo Chriſtiani ſingulis diebus ſolis coirent ad peragenda ſacra, agapasque, id eſt conuiuia ſobria & pia inſtituenda : facile in eam ſuſpicionem inciderunt, ac ſi hetaerias facerent, iique conuentus & concaenationes ad rempublicam conturbandam pertinerent. Quod crimen quamuis accurate diluant TERTVLLIANVS (t) & ORIGENES : (u) dici tamen non poteſt, quantam illud lanienam concitarit aduerſus Chriſtianos, & quot eccleſiae ob hetaerias illas mira crudelitate fuerint diſſipatae.

§. XVIIII.

Iam vt ad collegia opificum tamquam e diuerticulo redeamus: dubium non eſt, quin ea inſequentibus temporibus non temere reuiuiſcere paſſi ſint imperatores. Claudium enim denuo collegia a Caio inſtituta diſſoluiſſe, auctor eſt DIO CASSIVS. (x) Et de Traiano ſatis conſtat, eum ſeueriſſime vetuiſſe hetaerias, neque paſſum vmquam, vt noua collegia vel Romae vel in prouinciis inſtituerentur. Nam eius non ſolum mandato, propoſito edicto, hetaerias eſſe vetuerat PLINIVS, propraetor prouinciae Ponticae, cunſulari poteſtate : (y) verum etiam quum ipſe PLINIVS (z) Nicomediae collegium fabrum ad incendia coër-

 cen-

(r) Plin. *lib. X. Epiſt. XCVII.* (s) Plin. *lib. X. Epiſt. XCIII.* (t) Tertullian. *Apol. cap. XXXVIII. p. 30. & cap. XXXIX. p. 32.* (u) Origen *adu.* Celſ. *lib.* I. *pag.* 5. (x) Dio Caſſ. *LX. pag.* 669. (y) Plin. *lib. X. Epiſt. XCVII.* (z) Idem *ibid. Epiſt. XLII.*

cenda inſtituere vellet, eamque rem magnopere commendaret imperatori: hic reſpondit: (a) *Tibi quidem ſecundum exempla complurium, in mentem venit, poſſe collegium fabrorum apud Nicomedienſes conſtitui: ſed meminerimus, prouinciam iſtam & praecipue eas ciuitates ab eiusmodi factionibus eſſe vexatas. Quodcumque nomen ex quacumque cauſſa dederimus iis, qui in idem contracti fuerint, hetaeriae, quamuis breues, fient.* Aegre ergo Traianus permiſit opificibus in collegium vel corpus coire, multo aegrius hetaerias facere. Quem morem etiam tenuiſſe videntur ſequentes imperatores. Sane & diui fratres collegiorum licentiam inhibuerunt, (b) & poſtea Seuerus Imperator. (c) Vt adeo magis magisque videantur ex eo tempore exſpiraſſe.

§. XX.

Neque tamen omnia collegia ex vrbe, Italia & prouinciis proſcripſere Romani principes, ſed quaedam diſerte exceperunt, quibusdam ſingularibus SC. coëundi dederunt facultatem. Hinc MARCIANVS: (d) *In ſumma autem niſi ex* SC. *auctoritate, vel Caeſaris, collegium vel quodcumque tale corpus coierit, contra* SC. *& mandata & conſtitutiones collegium celebrat.* Et CAIVS: (e) *Paucis admodum in cauſſis conceſſa ſunt huiusmodi corpora, vt nec vectigalium publicorum ſociis permiſſum eſt corpus habere, vel aurifodinarum, vel argentifodinarum & ſalinarum. Item collegia Romae certa ſunt, quorum corpus* SC. *atque conſtitutionibus principalibus confirmatum eſt, veluti piſtorum, & quorumdam aliorum, & nauiculariorum, qui & in prouinciis ſunt.* Et hinc ſaepe in marmoribus vetuſtis gloriantur collegia & corpora, permiſſam ſibi SC. eſſe coëundi facultatem. Sic apud GRVTERVM (f) occurrit:

COLLEGIVM DENDROPHORVM ROMAN.
QVIBVS EX S. C. COIRE LICET.

Alibi legimus: (g)

MENSORIBVS MACH. QVIBVS EX S. C. COIRE LICET. Et iam ſupra ex LAZIO (h) vidimus lapidem, in quo occurrunt NEGOCIATORES VINARII ET OMNIA CORPORA LVGDVNI LICITE COEVNTIA. Ex quibus ſatis patet, numquam in Romano orbe collegia in vniuerſum omnia legibus principum fuiſſe ſublata.

§. XXI.

(a) Traian. *ibid. Epiſt. XLIII.* (b) L. §. 2. *D. de colleg. & corp.* (c) L. 1. *pr. D. eod.* (d) L. 3. §. 1. *D. eod.* (e) L. 1. *pr. D. quod cuiuscumque vniu. nomine.* (f) Gruter. *Inſcript. p. CLXXV, 8.* (g) Idem *ibid.* (h) Laz. *de Rep. Rom. lib.* XII. *cap.* IV. *p.* 900.

§. XXI.

Quin tantum abeſt, vt vmquam penitus ſint abolita, vt potius noua ſubinde Principum poſteriorum indulgentia Romae aeque ac in prouinciis ſurrexerint. De Alexandro enim Seuero auctor eſt AEL. LAMPRIDIVS: (i) *eum corpora conſtituiſſe omnium vinariorum, lupinariorum, caligariorum & omnino omnium artium, hisque ex ſe defenſores dediſſe.* Nec dubium eſt, quin inſequentes Imperatores Alexandrum ſectati ſint, & modo his modo illis artificibus coëundi concesſerint libertatem. Sub Alexandri tempora iam XXXII. opificum corpora recenſet TARRVNTENVS PATERNVS, (k) qui IO. BERTRANDI (l) & GV. GROTII (m) iudicio ſub Commodi imperio floruit. Inſequente ſaeculo XXX. nominat CONSTANTINVS, (n). & ea quidem ab illis PATERNI diuerſa. In hoc enim numero ſunt *architecti, mulomedici, pictores, ſtatuarii, marmorarii, lecticarii, clauicarii, quadratarii*, id eſt, λιθοβόκται, qui marmora quadrabant, *ſtructores, ſculptores ligni, muſarii*, qui muſiua vel opera vermiculata efficiebant, de quibus ſingulari opere IO. CIAMPINVS: (o) *deauratores, albini*, qui parietes incruſtabant, *argentarii, barbaricarii*, qui opera phrygionata efficiebant, *diatratarii*, vaſa aurea argenteaque caelantes, *aerarii fuſores, ſignarii*, ſigilla facientes, *ferrarii, fabri tignarii, bracarii*, forſan *blatticarii*, ſericum purpura tingentes, *aquae libratores, figuli, aurifices, vitriarii, plumarii, ſartores* certarum veſtium, *ſpecularii, eborarii, pelliones, fullones, carpentarii, ſculptores marmoris, dealbatores, cuſores linarii, bractearii, aurum in lamellas attenuantes, inteſtinarii*, qui ornamenta aedium, quae inteſtina vocabant veteres, fabricabant, *teſſelarii* aliique plures, de quibus omnibus accurate ſuo more GVIDO PANCIROLLVS (p) Quum ergo praeter haec tot alia artificum opificumque collegia ex marmoribus iam ſupra collegerim: facile eſt ad intelligendum, quanta eorum vbique fuerit copia. Ea vero ad extrema imperii tempora duraſſe, ſatis docent SYMMACHI epiſtolae, (q) CODEX vterque, THEODOSIANVS & IVSTINIANEVS quin hodiernae Romae municipiorumque Italiae conſuetudines, vti iam ab aliis eſt oſtenſum.

§. XXII.

(i) Ael. Lamprid. Alex. Seuer. *cap. XXXIII.* (k) L. 6. *D. de iure immunit.* (l) Bertrand. *de Iuriſper. lib.* I. *cap. XXXII. p.* 166. (m) Gu. Grot. *Vit. iureconſ.* L. II. C. XI. §. IV. *p.* 166. (n) L. 2. C. Theod. *de excuſ. artif.* (o) Io. Ciampin *de oper. muſiu.* (p) Guido Panciroi. *Adpend. ad Notit. imp. occid. pag.* 21. *ſeqq.* (q) Symmach. *lib.* X. *Epiſt. XXVII. & XLII.*

§. XXII.

Iam ex his, quae diximus, ſatis adparet, Romae collegia alia licita, alia illicita fuiſſe. Licita habebantur, quibus ex SC. vel conceſſione principis coire licebat. Reliqua illicita credebantur. Quicumque illicitum collegium vſurpabant, VLPIANO teſte, (r) *ea poena tenebantur, qua teneri conſtat eos, qui hominibus armatis loca publica vel templa occupaſſe iudicati ſunt.* Haec vero poena non alia eſt, quam legis Iuliae de maieſtate, ſiquidem eodem auctore VLPIANO, (s) maieſtatis crimine tenetur etiam is, *cuius opera, dolo malo, conſilium initum eſt, quo armati homines conueniant aduerſus rempublicam, locaue occupentur, vel templa, quoue coetus conuentusque fiat, hominesue ad ſeditionem conuocentur.* Huius vero criminis poena olim erat aquae & ignis interdictio, poſtea vero humiliores beſtiis obiiciebantur, vel viui exurebantur, honeſtiores capite puniebantur, vti de ſuis temporibus teſtatur PAVLLVS ICtus. (t) Quum vero hoc animaduertendi ius intra vrbem & centeſimum ab vrbe lapidem, penes praefectum vrbi eſſet: (u) etiam ii, qui illicitum collegium coiiſſe dicebantur, apud praefectum vrbi accuſandi erant, ex conſtitutione SEVERI. (x) Vt adeo ſatis dura fuerit huius extraordinarii criminis poena.

§. XXIII.

Quod ad licita attinet collegia, in ea recipi poterant omnes, qui illi profeſſioni vel artificio dabant operam. Quin & alii admittebantur religionis cauſſa, & de his intelligendus VLPIANVS: (y) *Religionis cauſſa coire non prohibentur, dum tamen per hoc non fiat contra* SC. *quo illicita collegia arcentur.* Nec ſerui excludebantur collegiis tenuiorum, dum ſciente ac volente domino nomina dederint. Si quos enim curatores, imprudente aut inuito domino, recepiſſent, in ſingulos homines poena centum aureorum tenebantur. (z) Exemplum ſane huius rei non vnum in vetuſtis marmoribus exſtat. Notum eſt CAPVLATORVM COLLEGIVM, in vrbe aeque ac prouinciis celeberrimum. Romae enim, regione vrbis III. recenſetur SCHOLA CAPVLATORVM. (a) Et in aliis monimentis occurrunt CAPLATORES TIBVRTES, (b) & CAPLATORES MVNICIPII

ASCVLI

(r) *L. 2. D. de colleg. & corp.* (s) L. 1. §. 1. *D. ad* L. *Iul. de maieſt.* (t) Paull. *recept. ſent. lib. V. Tit. XXIX. §. 1.* (u) Vlp. *L. 1. §. 4. D. de offic. praef. vrb.* (x) Idem L. *1.* § 14 *D. eod.* (y) Idem L. 1. §. 1. *D. de colleg. & corp.* (z) L. 3. §. 2. *D. de coll. & corp.* (a) Guid. Panciroll. *Notit. imp. occid. p. 3. & 165.* (b) Gruter. *Inſcript. p.* CIƆLVIII, 7.

ASCVLI. (c) Capulatores vero vocatos, qui torcularibus vino oleoque exprimendo, & in fictilia labra doliaque defundendo praeerant, ex CATONE, (d) COLVMELLA (e) & PLINIO, (f) ſatis conſtat. Et tamen huic capulatorum vel caplatorum collegio etiam ſeruos interfuiſſe, vel ex Romana inſcriptione, (g) in qua SERVVS DOLEARIVS laudatur, & habitu ſeruili eiusmodi hominum apud REINESIVM (h) & ARINGHIVM (i) conſtat.

§. XXIV.

Neque tamen deerant, quos collegiis & corporibus etiam licitis arcendos exiſtimabant Romani. Ecce enim milites nec in caſtris collegia vel corpora conſtituere, nec in vrbibus & municipiis iisdem nomina dare poterant. Prius MARCIANVS (k) docet, dum ſcribit: *Mandatis principalibus praecipitur praeſidibus prouinciarum, ne patiantur eſſe ſodalitia, neue milites collegia in caſtris habeant.* De poſteriore nos VLPIANVS (l) monet, qui *ſub praetextu religionis, vel ſub ſpecie ſoluendi voti, coetus illicitos ne a veteranis quidem tentari oportere*, ait. Cauſſa non ſolum ea fuiſſe videtur, quae ab aliis muneribus negotiisque ciuilibus milites remouet, ne ſcilicet a militia & ſignis abſtrahantur, vel, (m) vt PAVLVS APOSTOLVS (n) rem eloquitur, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ: ſed ne hoc praetextu fierent coitiones caſtrenſes, & ſeditiones militares, quibus nihil excogitari poteſt reipublicae pernicioſius. Licebat tamen militibus, vt idem MARCIANVS (o) ait, tenuioribus collegiis *ſtipem menſtruam conferre, dum tamen ſemel in menſe coirent, ne ſub praetextu huiusmodi collegium illicitum coiret.* Inter collegiorum ſcilicet priuilegia, ceu ex IOSEPHO (p) patet, erat etiam τὰ χρήματα συνεισφέρειν, *collatio ſtipis*, quae epularum publicarum cauſſa fiebat. Quamuis ergo ſecundum regulam non permiſſum eſſet militibus, collegiis accedere: paullo poſt tamen acceſſit huic regulae exceptio, permiſſum hoc illis iri, ſi collegio tenuiorum accederent, ſtipemque conferrent, nec saepius, quam ſemel ſingulis menſibus, epu-

 laren-

(c) Idem *p.* CCCCXLIV, 1. (d) Cato *de re ruſt. cap* LXVI. *ſequ.* (e) Colum. *de re ruſt. lib.* XII. *cap* L. (f) Plinii *Hiſt. Nat. lib.* XV. *cap.* VI. (g) Grut. *Inſcript. p.* IↃLXXXIII, 1. (h) Reineſ. *Inſcr. Claſſ.* XI, 62. (i) Aringh *Rom. ſubterr. lib.* III. *cap.* XXXVII. *p.* 317. (k) L. 1, *pr. D. de colleg. & corp.* (l) L. 2. *D. de extraord. crim.* (m) L. 4. *C. Qui dare tut. vel curat.* (n) 2 *Tim.* II, 4. (o) L. 1. *pr. D. de coll. & corp.* (p) Ioſeph. *Antiqu. Iud. lib.* XIV. *cap.* XVII.

Digitized by Google

larentur. Sed quaenam illa *collegia tenuiorum*, quorum bis meminit MARCIANVS? (q) Vtrum forſan viliorum artium & opificiorum? an minus opulentorum? Neutrum arbitror. Faecem enim vrbium, & vltimam illam colluuiem omnium maxime ad ſeditiones procliuem eſſe, nemo ignorat. Cur igitur Imperatores militibus permittere maluiſſent, vt viliſſimorum, quam lautiorum hominum, ſodalitiis accederent? Exiſtimo itaque, *collegia tenuiorum* eſſe minus frequentia, in quibus pauci tantum coirent, quemadmodum & corpus, mole paruum, tenue dicitur. His ſane etiam ſerui ac milites nomina dare, ac ſtipem conferre ſine periculo reipubl. poterant, ſiquidem, orto tumultu, pauci turbulenti homines facile coërceri cogique in ordinem poterant.

§. XXV.

Deinde id quoque obſeruandum erat iure Romano, ne quis pluribus, quam vni collegio accederet. Ita enim diuos fratres reſcripſiſſe, ait MARCIANVS. (r) Ratio huius legis eadem fuiſſe videtur, quae ipſa collegia reddebat odioſa. Homines enim, qui plura collegia habebant, non poterant non ſempiterna propemodum crapula torpere, quum ſingula ſingulis ſaltim menſibus coirent. Fieri non poterat, quin inhiarent alienis, qui ſua prodegiſſent. Quare quum ſuſpectam hanc collegiorum ambitionem haberent principes: lata lege, vnum pluribus collegiis intereſſe vetuerunt. Si quis vero in duobus eſſet, reſcripſerunt, *eligere eum oportere, in quo magis eſſe vellet, accepturum ex eo collegio, a quo receſſiſſet, id, quod ei competeret ex ratione, quae communis fuit.* Eo magis vero iuſtum videbatur, eum, qui e iuſto & licito collegio diſcederet, pecunias recipere, quia & illis, qui collegiis illicitis interfuerant, iis diſſolutis, *permittebatur, pecunias communes, ſi quas habebant, diuidere, pecuniamque partiri*, vt denuo ſcribit MARCIANVS; (s) quem ita intelligo, hanc diſceſſionem licuiſſe ſtatim, poſtquam iſtiusmodi collegium, principum decreto, fuerit abolitum. Si enim poſtea quis collegium illicitum vſurpaſſet: non amplius locum habebat diſceſſio haec, & pecuniae collatitiae partitio, ſed tunc collegae criminis maieſtatis tenebantur, poenaque adficiebantur, quam paullo ante ex VLPIANO deſcripſimus.

§. XXVI.

Caeterum collegia licita, & ab imperatoribus firmata, gaudebant

(q) *L. 1. pr. & §. 2. D. de coll. & corp.* (r) L. 1. §. 2. *D. eod.* (s) L. 3. *p. D. eod.*

bant iuribus & priuilegiis, quae vna faſce complecti iuuabit. Sic primo iis licebat ex ipſis XII tabulis, pactionem, quam vellent, ſibi ferre, dum ne quid ex publica lege corrumperent. (t) Poterant ergo condere ſtatuta, dum ne illa legibus repugnarent. Licebat etiam coire, & de rebus communibus conſulere in medium, & deinde decreta condere, quae fere cum SCtis conueniebant, quod ad formam attinet. Aetatem enim tulit marmor vetuſtum, apud GRVTERVM (u) & PANCIROLLVM, (x) in quo hoc collegii decretum legimus:

IMP. CÆS. M. AVRELIO ANTONINO AVG. PIO
FELICE VIM PETRONIO PEPTIMIANO COS.
X. KAL. APRIL. IN TEMPLO COLLEGI
FABRVM ET CENTONARIORVM REGIENSIVM.
QVOD REFERENTIBVS P. SAENIO MARCELLINO ET C. AVFIDIO
DIALOGO QVAESTORIBVS
V. F. (y)

IVSSILIVM IVLIANVM VIRVM ET VITA ET MODESTIA ET INGENITA VERECVNDIA ORNATVM ET LIBERALEM OPORTERE COLLEGI NOSTRI PATRONVM COOPTARI VT SIT CETERIS EXEMPLO IVDICI NOSTRI TESTIMONIVM.

Q. F. P. D. E. R. I. C. (z)

SALVBRI CONSILIO TAM HONESTA RELATIONE A QVÆSTORIB. ET MAGISTRIS COLLEGI NOSTRI FACTAM ET SINGVLI ET VNIVERSI SENTIMVS ET IDEO EXCVSANDVM POTIVS HONESTO VIRO IVLIANO HVIVS TARDAE COGITATIONIS NOSTRAE NECESSITAT. PETENDVMQVE AB EO LIBENTER SVSCIPIAT COLLEGI N. PATRONAL. HONOREM TABVLAMQVE AEREAM CVM INSCRIPTIONE HVIVS DECRE. N. DOMO EIVS PONI CENSVERVNT.

Ex hoc quantiuis pretii monimento ſatis elucet, veluti reip. ſpeciem quamdam prae ſe tuliſſe iſthaec collegia. Ad exemplum ſane reip., teſte CAIO, (a) *habebant res communes, arcamque communem*, habebant quaeſtores, magiſtros quinquennales, procuratores, qui veluti magiſtratuum loco erant. Hi referebant ad collegium, non ſecus ac conſules ad ſenatum. Singuli porro collegae dicebant ſententiam, & quod plurimorum ſuffragiis fuerat comprobatum, decreti nomine venie-

Fff 2

(t) L. 4. *D. eod.* (u) Gruter. *Inſcr. p. CI, 1.* (x) Guid. Pancirol. *Adpend. ad Notit. Imp. occident. p. 23.* (y) *Id eſt: verba fecerunt.* (z) *Legendum: Quid fieri placeret, de ea re ita cenſuerunt.* (a) L. 1. *D. quod cuiuscumque vniu. nomine.*

niebat. Quin & aeneis tabulis decreta ſua incidebant, & publice legenda proponebant, ſicuti olim SC. Quemadmodum porro vniuerſitates, municipia, oppida per ſyndicos litigabant: ita & collegia ſingula, teſte CAIO, (b) *habebant ſyndicum vel actorem, per quem, tamquam in republica, quod communiter agi fierique oporteat, ageretur, fieret.* Quemadmodum ergo non eſt dubium, quin vniuerſitates fuerint collegia & corpora: ita eadem, vniuerſitatum inſtar, iure minorum vſa eſſe, adeoque in integrum reſtitui potuiſſe, veroſimile eſt. (c) Vnde nec dubitari poteſt, quin ſi pecuniam mutuam acceperint adminiſtratores, ſpeciali mandato haut inſtructi: verſio in rem collegii probanda fuerit a creditoribus. (d) Ratio enim, ob quam ciuitatibus ac rebuspublicis haec minorum iura indulſerunt, etiam reliquis vniuerſitatibus ac collegiis quadrat, quippe quae, non ſecus ac ciuitates, perpetuae ſubſunt aliorum adminiſtrationi.

§. XXVII.

Ex eodem principio leges veteres collegia ad hereditates non admittebant, quia erant perſonae incertae. *Incerta autem perſona heres inſtitui non poterat, quoniam certum conſilium eſſe debet teſtantis*, vti loquitur VLPIANVS, (e) qui etiam ſtatim addit: *Nec municipia nec municipes heredes inſtitui poſſunt, quoniam incertum corpus eſt, vt neque cernere vniuerſi, neque pro libito pro herede gerere poſſint, vt heredes fiant.* Ratio ergo huius antiqui iuris repetenda eſt a ſollemnitate cretionis. Haec tamquam actus legitimus non admittebat procuratorem. (f) Ciuitates autem & municipia non potuiſſent cernere, niſi per ſyndicum. Quod ſane non magis ciuitatibus licebat, quam pupillis, pro quibus ne quidem tutores hereditatem cernere & adire poterant. (g) Quae omnia ita ſunt comparata, vt non minus ad collegia, quam ciuitates & municipia poſſint adplicari. Ceterum hoc ius ſub Traiano adhuc inconcuſſum fuit, ſub quo ſcribit PLINIVS: (h) *Nec heredem inſtitui, nec praecipere poſſe rempublicam, conſtat.* Vnde ſimul liquet, rempublicam nec legata nec fideicommiſſa capere potuiſſe, quum tamen hic nulla obſtaret cretionis ſollemnitas, quod & obſeruauit VLPIANVS. (i)

§. XXIIX.

(b) L. *ead. D. eodem.* (c) L. 3. *C. de iure reip.* L. 4. *C ex quib. cauſſ. mai. reſt.* (d) L. 27. *D de reb. credit.* (e) Vlpian. *Fragm Tit.* XXII. §. *V. ſequ* (f) L. 90. *pr. D. de adquir. hered.* (g) L. 4. & 5. *C. de iure delib.* (h) Plin. *lib. V. Epiſt.* VII. (i) Vlpian. *ibid.*

Digitized by Google

§. XXIIX.

Sed paullatim aliqnid remiſſum a priſtina illa ſubtilitate. Nam primo aliquot sc. prodierunt, quibus conceſſum, vt municipia a libertis inſtitui poſſent. (k) Deinde de fideicommiſſis, municipiis relinquendis, prodiit ſenatusconſultum Apronianum ſub Hadriano, anno erae vulgaris vel CXVII. vel CXXIII. Vterque enim in faſtis praefert Apronianum Cos. Quamuis enim CVIACIVS (l) id sc. ſub Marco demum conditum malit: rem tamen conficit teſtimonium ex *L. 27. pr. D. ad* sc. *Trebell.* vbi iam Iulianus huius iuris meminit, qui ſub Hadriano ſcripſit. Ex eo ergo tempore non deſunt exempla integrorum praediorum, vrbibus legatorum. (m) Quum vero ea sc. de ſolis ciuitatibus loquerentur: ad alias quoque vniuerſitates illa protulit Marcus Imp. qui & vicis ſuis hoc ius legata capiendi reſcripto dedit, (n) & poſtea illud etiam ad collegia protulit. Qua de re PAVLLVS: (o) *Quum ſenatus, temporibus diui Marci, permiſerit collegiis legare, nulla dubitatio eſt, quod, ſi corpori, cui licet coire, legatum ſit, debeatur* Plura eam in rem dixere MERILLIVS, (p) SCHVLTINGIVS (q) & GVNDLINGIVS. (r) Quemadmodum porro certi iuris erat, eis mortis cauſſa recte donari, qui legata capere poſſint: (s) ita nemo dubitabat, quin & collegiis mortis cauſſa donari poſſit. Denique omnem ſubtilitatem abiliturus Leo Imp. (t) omni genere vltimae voluntatis bona etiam in collegia transferri permiſit. Ad exceptiones pertinet, quod Iudaeorum collegio, licito tamen ante ea tempora, iſtud priuilegium ademit Antoninus Caracalla, qui ad A. Claudium Tryphoninum reſcripſit: (u) *Quod Cornelia Salutia vniuerſitati Iudaeorum, qui in Antiochenſium ciuitate conſtituti ſunt, legauit, peti non poteſt.*

§. XXIX.

Denique & immunitatibus quibusdam gaudebant collegia, verum non tam iure ſuo, quam priuilegio principum. Plura enim, quae a neceſſitate, munera ſubeundi, libera erant, recenſet TARRVNTENVS PATERNVS, (x) aliaque addit CONSTANTINVS. (y) Sic corpori inprimis

(k) Idem *ibid.* L. 1. *D. libert municip.* (l) Cuiac. *ad* Vlpian. *Fragm. l. c.* (m) L. 101. *D. de legat.* III. (n) L. 73. § 1. *D. de legat. 1.* (o) L. 20. *D. de reb. dub.* (p) Merill. Variant. ex Cuiac. *lib* II. *cap.* XIV. (q) Schulting. *Iurispr. antiqu. Anteiuſtin. p.* 659. (r) Gundling *diſſ. de principe herede. cap.* II. §. IV. (s) L. 9. *D. de mort. cauſſ. don.* (t) L. 12. *C. de hered. inſt* (u) L. 1. *C. de Iud.* (x) L. 6. *de iur. immun.* (y) L. 2. C. Theod. *de excuſ. artif.*

mis menſorum frumenti iuxta annonam vrbis, id priuilegium tributum ait PAVLLVS, (z) vt ab oneribus etiam patrimonialibus vacationem haberent, quo tamen in prouinciis non gaudebant menſores. Sed & *porcinarios vrbis aeternae, quum peruigilem laborem P. R. commodis exhiberent, ſordidis muneribus liberatos legimus* priuilegio VALENTINIANI, Theodoſii & Arcadii auguſtorum. (a) Ceterum priuilegia haec erant varia, veluti: ne quid nouum, id eſt, nouam collationem ſuſtinerent, (b) nec ad militiam cogerentur, niſi ad murorum & portarum cuſtodiam, (c) nec famis tempore vrbe expellerentur. (d) Sed quum haec iura non omnibus indulta fuiſſe, ſatis adpareat, iis iam haut immorabimur.

§. XXX.

Magis ad rem faciet, ſi in cauſſas, cur poſteriores Imperatores tam multa collegiis permiſerint, inquiramus, maxime quum ſupra animaduerſum ſit, anteriores imperatores eorum cauſſa male cupiuiſſe. Scilicet quum parum honorata eſſet opificum conditio, multi aufugiebant Roma, & in prouincias ſe conferebant, vbi benignius habebantur. Hinc tot priuilegiis alliciendi erant, vt Romam redirent. Quin quum priuilegia atque immunitates non ſufficerent ſiſtendae huic fugae, cogi opifices iuſſerunt imperatores, vt Romam reuerterentur. Quo pertinet conſtitutio Honorii & Theodoſii auguſtorum, (e) ex tribus aliis conflata, (f) qua cautum legimus, *vt cura rectorum prouinciarum corporati vrbis Romae, qui in peregrina transgreſſi ſint, redire cogerentur, vt ſeruire poſſint functionibus, quas impoſuerit antiqua ſollemnitas.* Qua lege in primis tunc opus erat, quum ob Gothicam, ſub Alarico & Ataulpho, vrbis vaſtationem plures in orientem, Aegyptum & Africam fugiſſent, ceu erudite demonſtrauit GOTHOFREDVS. (g) Sed quum iam ad haec extrema reipubl. tempora peruentum ſit, hic quidem merito, ſigno receptui dato, ad collegiorum in Germania originem & iura progredimur.

CAP.

(z) L. 10. §. 1. *D. de vacat. & excuſ. mun.* (a) L. 1. *C. de ſuariis.* (b) L. 1. *C. de priuileg. corp.* (c) *Nouella* XLIII. (d) Gothofr. *ad* L. 2 C. Theod. *de priu. corp.* L. XIV. *Titulo* II. (e) L. 1. *C. de priuil. corp. lib. XI. Tit. XIV.* (f) L. 2. 3. 4. C. Theod. *eod. lib.* XIV. *Tit. II.* (g) Gothofr. *ad* L. 4. C. Theod. *eod. pag.* 194. *Tom. V.*

CAP. II.

DE

COLLEGIORVM IN GERMANIA ORIGINE ET IVRIBVS.

§. I. Germani in conſtituendis collegiis Romanos imitati. §. II. Antiqui Germani ſine vrbibus & oppidis degere. §. III. Hinc, nec commercia & opificia inter eos floruerunt. §. IV. Conficiendis rebus neceſſariis ſoli tum vacabant ſerui. §. V. Quod & Francorum ſequentiumque Imperatorum Germ. aeuo factum. §. VI. Etiam in ipſis vrbibus. §. VII. Mutatio a ſaeculo XI. facta. §. VIII. Vrbes pleraeque conſules & ſenatum, exemplo Italorum, ſibi conſtituerunt. §. IX. Inde natae ſunt tribus vel collegia. §. X. Imperatores & principes his collegiis maxime aduerſabantur. §. XI. Effectus harum tribuum fuere variae turbae in ciuitatibus. §. XII. Origo litterarum natalitiarum. §. XIII. Cur ſpurii non admittantur? §. XIV. Cur quorumdam opificum filiis nefas fuit opificia addiſcere? §. XV. Ex quo iure definiendae collegiorum controuerſiae. §. XVI. Collegia apud nos vel licita, vel illicita. §. XVII. Eorum adminiſtratio & res communes. §. XVIII. Ea gaudent iuribus vniuerſitatum. §. XIX. Contractus & delicta illorum. §. XX. Eorumdem diſſolutio & ſeparatio. §. XXI. Concluſio exercitationis.

§. I.

SI vlla in re Germani vetera Romanorum inſtituta adoptarunt: factum id certe in collegiis & corporibus opificum inſtituendis. Romana enim hic eſſe omnia, is demum deprehendet, qui & originem eorum apud Germanos expenderit paullo accuratius, & leges atque inſtituta cum Romanis contenderit. Quod quum a nemine ſatis diligenter factum eſſe animaduertam, licebit nobis in vacuam venire poſſeſſionem, & per veterum annalium monimenta liberius exſpaciari.

§. II.

TACITI aeuo nullas in Germania magna vrbes, nulla munitiora fuiſſe oppida, comperio. Diſerte enim hic auctor rerum Germanicarum

rum peritiſſimus: (h) *Nullas*, inquit, *Germanorum populis vrbes habitari, ſatis notum eſt: ne pati quidem inter ſe iunctas ſedes.* Et ſane maiores noſtri nulla opum cupidine, nullo luxu, rudi tecti vellere, & cibo ſimpliciore, lacte, caſeo, agreſtibus pomis, recente fera contenti, vitam omnem in ſtudio rei militaris tranſigebant. Eoque commodius tum fuit diſcretis ac ſeiunctis penatibus habitare, vt fons aliquis, vt campus, vt nemus maxime delectabat, quo minus ita quidquam poſſent ſuae deſiderare beatitati. Hinc quamuis PTOLEMAEVS (i) nonaginta quatuor vrbes recenſeat in Germania, in quibus quaedam, hodierno more, in *burgum* finiunt, veluti *Laciburgum*, *Aſciburgum:* facile tamen patet, *πόλεις* illas non niſi vicos fuiſſe. Nam & CAESAR (k) Sueuis & Vbiis tribuit *oppida*, quae Graecus metaphraſtes *τὰς πόλεις* vocare non dubitat. Et HERODIANVS, (l) vbi Germanorum vicos a Maximino direptos exuſtosque refert, ſtatim addit: *εὐμαρέστατα γὰρ τὸ πῦρ ἐπινέμεται τάς τε πόλεις αὐτῶν, ἃς ἔχουσι, καὶ τὰς οἰκήσεις ἁπάσας. Sunt autem vrbes eorum aedificiaque omnia maxime incendiis obnoxia.* Vbi manifeſto *πόλεις* vocat, quas antecedente periodo vocarat *κώμας*, dum ſcripſerat: *τὰς δὲ κώμας ἐμπιπρὰς διαρπάζειν ἐδίδου τῷ στρατῷ. Vicos incendendos diripiendosque militibus tradidit.* Tantum ergo abeſt, vt vrbes condiderint Germani, vt quarto adhuc ſaeculo *oppida, tumquam circumdata retibus luſtra, declinarint*, teſte locupletiſſimo AMMIANO MARCELLINO. (m)

§. III.

Inde vero facile patet, nullum tunc mercaturae peregrinae in Germania fuiſſe locum, vilia tantum & obuia petentibus maioribus noſtris. Multo magis ergo exſulaſſe opificia, credibile eſt, luxuriae, aut vitae certe mollioris inſtrumenta. Quatuor ſcilicet erant hominum ordines, nobilium, ingenuorum, libertinorum, ſeruorum. (n) Nobiles reipublicae domi foriſque praeerant. Ingenui bellis & venationibus vacabant, (o) negotiis domeſticis feminarum turbae & infirmiſſimo cuique delegatis. Libertini non multum ſupra ſeruos erant, adeoque cum illis agriculturae reique pecuariae dabant operam, hominibus propriis, ruſticisque hodiernis ſimillimi. Quintum hominum

(h) Tacit. *de morib. Germ. cap. XVI.* (i) Ptolem. *Geogr. lib. II.* (k) Caeſar *de bello Gall. lib. IV. cap.* XIX. & *lib.* VI. *cap.* X. (l) Herodian *Hiſtor. lib.* VII. *cap.* II. (m) Amm. Marcell. *lib.* XVI. *cap.* III. (n) Tacit. *de morib. Germ. cap.* XXV. (o) Idem *cap.* XV.

num genus, oppidanorum puta, quod mercatura opificiisque atque artibus manuariis viuit, vetus illa liberaque Germania, non minus ac ipſas vrbes, ignorabat.

§. IV.

Quum tamen opificiis quibusdam omnino carere non poſſit reſpublica, nec maiores noſtri in plauſtris, ſed in aedibus vixerint, nec nudi, ſed armati & veſtiti inceſſerint, inſtrumentisque vſi ruſticis, atque vtenſilibus variis: nemo dubitauerit, quin in Germania quoque fuerint, qui tractarent fabrilia, veſtes conſuerent, aratra, arma, ollas, reliquamque ſupellectilem conficerent. Sed caue eos opifices in vrbibus, collegiisque quaeras, aut tales tibi concipias, qui transactis tirocinii annis, & edito artis ſpecimine, in corpus aliquod fuerint cooptati. Vt cuique ſeruo vel ruſtico erat artis fiducia, ita eiusmodi negotiis vacabat horis ſubceſiuis. Auctor ſane eſt TACITVS, (p) *ſeruos praeter modum frumenti & pecoris, etiam* VESTES *dominis praeſtitiſſe.* Has ergo a ruſticis ipſis conſutas eſſe, facile eſt ad intelligendum.

§. V.

Et ita ſe res habuit etiam inſequentibus ſaeculis. Quamuis enim ſub Francorum regibus hinc inde exſurgerent vrbes ampliores, maxime vbi reges, duces, epiſcopi, ſedes collocauerant: quamuis etiam in tanta hominum adfluentia quibusdam locis florerent emporia, qualia ſunt *Bardenwich*, *Schesla*, *Magadoburg*, *Episfurt*, *Forchheim*, *Breemberg*, *Raginisburg*, *Lauriacum*, quarum in CAPITVLARIBVS CAROLINIS (q) fit mentio; vrbes tamen illae, ſi a paucis diſceſſeris, non aliis, quam ſeruilis ac libertinae conditionis hominibus, habitabantur. Sic Erfurtum, quam emporiis adnumerat CAROLVS, BONIFACIVS (r) in litteris ad Zachariam Papam, vocat *locum, qui dicitur Erphesfurt, qui fuit iam olim vrbs* PAGANORVM RVSTICORVM. Nec ignota ſunt diplomata, quibus integris ciuitatibus *ius mortuarii* remiſſum; (s) vel quibus manumiſſae ſunt integrae ciuitatum vniuerſitates. (t) Quae ſane indicio ſunt, etiam in vrbes tunc maxime confluxiſſe ſeruorum libertinorumque colluuiem.

§. VI.

Quamuis ergo non dubitem, quin ab eo tempore in vrbibus quo-

(p) Tacit. *ibid. cap.* XXV. (q) Capitul. *ann.* IϽcccv. *n.* VII. *p* 425. (r) Othilo *Vit.* Bonifac. *lib.* II. *cap.* II. (s) Lehm. *Chron. Spir. lib.* IV. *cap.* XXII. (t) Meibom. *Script. rer. Germ. Tom.* III. *p.* 205.

que maxime floruerint opificia: ea tamen non niſi a ſeruis culta exiſtimo. Sane inter Francorum miniſteriales, id eſt, ſeruos, in variis monimentis occurrunt *argentarii*, (u) *aurifices*, (x) *carpentarii*, (y) *fabri*, (z) *ſartores*, (a) *ſutores*, (b) aliique opifices. Et quamuis ſub Henrico I., vrbium per Saxoniam conditore, alia eſſe coeperit oppidanorum conditio, conuentibus, nundinis, conuiuiis plerisque in vrbes & oppida translatis: (c) fuere tamen & mercatores & opifices adhuc glebae adſcripti, obnoxiique dominis. Sic in diplomatibus Ottonis M. apud HVNDIVM (d) mentio fit *aurearìorum*, *bunearìorum*, *clidelariorum*, *mercatorum*, qui omnes erant ſeruilis conditionis. Et in vita Gebhardi, Epiſcopi Conſtantienſis (e) legimus, *eum ſeruos optimos quosque elegiſſe, & ex eis coquos, piſtores, caupones, fullones, ſutores, hortulanos, carpentarios, &* SINGVLARVM ARTIVM MAGISTROS *conſtituiſſe, eisque conceſſiſſe priuilegia, vt quum quis praeſentium, vel eorum ſucceſſorum, qui de progenie illorum eſſet, moreretur, exuuiae de iis non ſumerentur, ſed heredes relictam hereditatem poſſiderent. Si vero de alia progenie aliquis ſucceſſiſſet, ab hoc donatiuo alienus eſſet.* Ita diutiſſime opificia in ſeruorum catis delituerunt, quamuis variis priuilegiis ſubinde ornarentur a principibus. Et inde reddi poterit ratio, cur ex antiquiſſimorum opificiorum inſtituto boëti non vocentur *Geſellen*, ſed *Knechte.* Noti enim ſunt *Schuh Knechte*, *Becker-Knechte*, *Fleiſcher-Knechte*, *Mühl-Knappen*, ceteri.

§. VII.

Enimuero a ſaeculo XI alia coepit eſſe rerum facies. Nam quum ab eo tempore plures vrbes opibus commerciisque florerent, & comitum, ſcultetorum, aduocatorumque, quibus ab initio ſuberant, imperium ſenſim excuterent: coeperunt primo collegia ſenatoria, conſules, magiſtratusque, Italorum exemplo, conſtituere: deinde opificum celebriorum collegia, eorumdem aemulatione, erigere, ac denique plerisque locis ingenuos, ſeu patricios, ſenatu eiicere, plebique vindicare vrbanas respublicas. Omnia haec ex annalibus demonſtrare operae fuerit pretium.

§. VIII.

(u) *Lex* Burg. *Tit.* XXI §. 11. (x) Lex Burg. *ibid.* (y) Lex Salica *Tit. XI.* §. *V.* (z) *Lex* Burg. *Tit XXI.* §. II. (a) *Ibidem.* (b) *Ibidem.* (c) Witichind. *Annal. lib. I. p.* 693. (d) Hund. *Metrop. Saliſb*, *Tom. I. p.* 227. & *Tom.* II. *pag.* 372. *ſequ.* (e) Piſtor. *Script. rer. Germ. Tom.* II. *p.* 655.

§. VIII.

Et primo quidem conſulum & ſenatorum, non niſi a ſaeculo X, fieri mentionem, certiſſimum eſt. Auctor quidem eſt ALCVINVS apud CANISIVM, Carolum M. Aquiſgranum Romae ad exemplum inſtituiſſe, *foroque*, SENATV, *arce, theatro, atriis & aeterni regis templo, thermis inſuper vel balneis ornaſſe.* Sed id quidem ſingulare, nec in exemplum tractum fuit. Idem dicendum de Salſa, vel Seltia, Alſatiae oppido, vbi ODILO CLVNIACENSIS (f) ab Adelheide Ottonis M. vidua, *vrbem factam*, ait, *ſub* LIBERTATE ROMANA. Nam in quonam conſtiterit illa Romana libertas, parum conſtat. Aſt a ſaeculo XI frequentiſſima conſulum & ſenatorum occurrunt veſtigia. Bremenſes iam ſaeculo XII ineunte, paruiſſe proconſulibus & conſulibus, didici ex diplomate Henrici V. Imp., (g) quamuis id non vbique genuinum videatur, maxime quum in illo & ſtatuae Rolandi fiat mentio. Certioris fidei eſt diploma Philippi Regis, Spirenſibus conceſſum, (h) ex quo patet, iam tempore Henrici V. Imp., cuius ille diploma confirmat, Spirae floruiſſe collegium ſenatorium, vel, vti tum loquebantur, *ordinem proconſulum & conſulum.* Ceterum hoc inſtitutum ſenſim imitatae ſunt vrbes aliae, poſt alias. Bernatenſibus Fridericus II. Imp. poteſtatem feciſſe dicitur, ſenatum, ſuo arbitrio, conſtituendi. (i) Erfurti anno CIↃCCLI. ſenatum coire coepiſſe, ex monimentis tradit GVDENVS. (k) Eodem circiter tempore a Conrado, vltimo Sueuorum duce, ciues Auguſtanos ſe ſuaque in libertatem vindicaſſe, ex eoque tempore ipſos ſibi ex ſuis municipibus ingenuis proprium ſenatum elegiſſe, perhibent. (l) Quin anno demum CIↃCCCXLVI. Vlmenſes conſules ſibi ac tribunos plebis conſtituere coepiſſe, relatum legimus. (m) Quum ergo ſaeculo X. Italicas ciuitates primum collegia ſenatoria inſtituere, iisque, veterum Romanorum exemplo, conſules praeficere coeperint, vti recte animaduertit CAROLVS SIGONIVS: (n) non abs re inde collegit BEATVS RHENANVS, (o) hoc inſtitutum ſenſim etiam Germanicas ciuitates eſſe imitatas. Vnde hodie vix eſt Germaniae oppidum,

(f) Odilo *Vit.* Adelheidis *lib. I. cap. VII. p. 265. apud* Leibnit. *Tom. I.* (g) *Adſertio Libertat. Bremenſ. p. 357.* (h) Lehm. *Chron. Spir. lib. IV. cap. XI. p. 302.* (i) Cruſ. *Ann. Part.* III *lib. I. p. 12.* (k) Guden. *Hiſt. Erfurt. lib.* I. *p. 12.* (l) Cruſ. *Annal. Sueu. Part.* III. *lib. II. cap. XVII.* (m) Id. *ad h. ann.* (n) Sigon. *de regno Ital. lib. XVII ad ann.* IↃCCCCLXXIII. (o) B. Rhenan. *libr.* III. *rer. Germ. p. 101.* Lehm. *Chron. Spir. lib. IV. cap. III. & XI.*

pidum, in quo non conſules & ſenatores, vel, vt medio aeuo vocabantur, *proconſules & conſules* olim e nobilioribus ciuitatum familiis, hodie plerumque ex promiſcua plebe lecti, ſenatum vel conſilium publicum conſtituant.

§. IX.

Quum ſemel Italos imitari coepiſſent Germani: nihil erat facilius, quam vt & collegia opificum, eorumdem exemplo, in vrbibus paſſim erigerent. Idque eo facilius fieri poterat, poſtquam pleraeque vrbes, opibus auctae, ciues non niſi liberos & a ſeruitutis nexu ſolutos adoptarent. Nam quum antea, vti ſupra obſeruauimus, non niſi ſeruilis & libertinae conditionis homines in vrbibus artibus opificiisque vacarent: poſteriore aeuo ſuppetunt exempla, quod integrae ciuitates manumiſſae & libertate plena frui iuſſae ſunt, ceu docet exemplum Brunſuicenſum, ab Ottone Duce manumiſſorum, apud MEIBOMIVM. (p) Ex eo ergo tempore inualuit paroemia: *Keine Henne fliegt über die Mauer*, id eſt, ſeruilis conditionis hominibus non patet acceſſus in ciuitates, adeoque nec ad opificia admittuntur. De quo veteri ſcito pluribus egit HERTIVS. (q) Vt vero ſeruilis & obnoxiae conditionis homines eo facilius excluderentur vrbibus: non ſolum codicillos, ingenuitatis teſtes, *(Geburths-Brieffe,)* exigere a ciuibus nouis coeperunt, verum etiam ipſi opifices ſenſim in collegia & corpora coaluerunt, vt, qui artem facerent in vrbe, an ſerui etiam eo iure abuterentur, eo facilius cognoſcerent. Dicta ſunt ea collegia medio aeuo: *gildae*, *vniones*, *Einungen*, *Innungen*, *Zünffte*, *Aemter*, &c, ſi annalibus credendum, illa iam a ſaeculo XII. in Germania fuerunt frequentiſſima. In chronico Magdeburgico apud MEIBOMIVM, (r) ad annum circiter cIↃCLIII. relatum legimus, *Wichmannum archiepiſcopum feciſſe primo* VNIONES *inſtitorum pannicidarum*. Sed plura eum archiepiſcopum inſtituiſſe collegia, vel ex codice diplomatum Vindebonenſi, ab illuſtri huius academiae cancellario edito, (s) adparet, vbi collegio ſutorum priuilegium impertitur. Wichmanni exemplo Ludolphus Archiepiſcopus anno cIↃXCV, teſte CHRONICO MAGDEBVRGICO, (t) *fecit in eadem ciuitate* VNIONEM CLYPEATORVM, *quae dicitur: die Schilder-Innunge*.

(p) Meibom. *Script. rer. Germ. Tom.* III. *pag.* 205. (q) Hertius *Paroem. iur lib.* II. *cap.* XI (r) Meibom. *Script. rer. Germ. Tom.* II. *pag.* 329. (s) Ill. a Ludevvig *Reliqu. MSC. Tom.* II. *pag.* 389. (t) Meibom. *Script. rer. Germ. Tom.* II. *pag.* 329.

nunge. Circa eadem tempora etiam Goslariae, (u) Herbipoli, (x) Audomaropoli, (y) Brunſuigae, (z) alibique paſſim variae commemorantur tribus, varia artificum opificumque collegia. Vt adeo ea, hoc potiſſimum tempore, Germanis innotuiſſe, admodum fiat veroſimile; quum contra in Italiae ciuitatibus multo ante in viridi fuerint obſeruantia.

§. X.

Et huius nouae originis inde quoque argumentum petere licebit, quod principes, ipſique Imperatores circa haec tempora nihil reliqui fecerint, vt noua iſta collegia, tamquam hetaerias, monarchico ſtatui perquam inimicas, ſupprimerent. Sic anno cIↃ CC Fridericus II. Imp. tribus iſtas ſuppreſſas voluit Goslariae, ſanxitque, *vt nulla eſſet* CONIVRATIO, nec promiſſio, *vel ſocietas, quae Teutonice dicatur: Eyninghe, vel ghilde, niſi ſolum monetariorum, ea de cauſſa, vt cauerent de falſis monetis*. (a) Paullo poſt anno cIↃ CCXXXI Henricus VII. rex in comitiis Wormatienſibus tot principum querelis, de collegiorum iſtorum inſolentia, fatigatum ſe vidit, vt ſingulari diplomate omnia vbique collegia & corpora opificum aboleret. (b) Sed dici non poteſt, quot inde turbae enatae ſint, maxime poſtquam fatale iſtud interregnum paullo poſt ciuitatibus potentioribus omnem laxauerat licentiam. Quantum enim laborabant principes & ſenatores, vt ne in vrbibus eſſent collegia, tantum obnitebantur plebeii, manibusque pedibusque obnixe omnia faciebant, vt illa reſtituerent. Sic Herbipoli, non niſi multo ſanguine fuſo, res tranſacta eſt. Epiſcopus iuſſu Henrici VII. ea collegia ſuppreſſerat: ciues, inuito epiſcopo, illa reſtituerant: (c) nato inde bello ciuili Bertholdus II. Epiſcopus illa quidem rata habuit anno cIↃ CCLXXIX: (d) ſed paullo poſt denuo edicto ſuſtulit. (e) Inde recruduere tumultus ciuiles, finiendi demum anno cIↃ CCLXXXIV, quo Mangoldus Epiſcopus illas tribus plane egit in exſilium, (f) intericcto tempore denuo renaturas. Eadem fabula paene in vniuerſa Germania acta. Sane & Goslariae, durante interregno, ea res ſenatum

(u) B. Heineccii *Antiqu. Goſl. lib.* II. *pag.* 219. (x) Friſ. *Chron. Würzb. pag.* 557. 570. 585 *ſequ.* (y) Car. du Freſne *Gloſſar. Lat. voce*: *GILDA Tom.* II. *p.* 622. (z) Gobelin. Perſon. *Coſmodr. aet.* VI. *cap.* LXVII. *pag.* 282. Leibnit. *Script. rer. Brunſu. Tom* II. *pag.* 61. (a) B. Heinecc. *Antiqu. Goſl. lib.* II. *pag.* 219. (b) Friſ. *Chron. Würzb. p.* 557. (c) *Ibid. p.* 570. (d) Idem *p.* 585. (e) Idem *p.* 586. (f) Idem *p.* 596.

tum populumque in mutua odia adegit, illo, ex Friderici edicto, collegiis obnitente, hoc illa vrgente tanto importunius. Et vicit demum plebs circa annum cIↄ ccxc, quo Rudolphus I. Rex Germ. ea ſollemni diplomate rata habuit, quod Frater Praeſidis eruditiſſimus, *ὁ νῦν ἐν ἁγίοις*, integrum e ſcriniis publicis extulit. (g) Ita factum eſt, vt plebs vrbana collegia paſſim tueretur, idque exemplum deinde ſequerentur aliae ciuitates, donec demum oppida etiam tantum non omnia tribus huiusmodi, principum indulgentia, impetrarent.

§. XI.

Non potuit non inde ſequi magna malorum ilias. Quum enim ad haec vſque tempora ſoli ingenui, qui ſe poſtea patricios vocare coeperunt, ciuitatibus patriis praefuiſſent, plebs, quae in collegia coaluerat, iam ſumma ope nitebatur, vt ſenatum opprimeret, ſibique viam in curiam vi ac ferro expediret. Hinc tribus quauis occaſione dabant turbas, modo rationes ſibi reddi iubentes, modo ſenatores primarios repetundarum poſtulantes. Inter hos fluctus ciuiles modo tribuum anteſignanos, modo ſenatores honeſtiſſimos capitis damnatos, vel eiectos ciuitatibus legimus, prout aut ſenatus aut plebeii potentia antecellerent. Prioris tragoediae exemplum Brunſuicum vidit circa annum cIↄccxx, de quo SCHIPHOVERVS (h) & GOBELINVS PERSONA: (i) *In Brunſwick decem* MAGISTRI GILDONVM *a conſulibus ſuſpenſi ſunt, & vndecimus decollatus, ſed duodecimus in peregrinatione exſiſtens euaſit, & hoc fuit initium multorum malorum ibidem.* Simile, quod Magdeburgi contigit, ita relatum in chronico veteri apud MEIBOMIVM: (k) *Vſque ad iſta tempora,* (ſaeculi puta XIII. exitum,) *ſcabini fuerunt in conſilio ciuitatis, a quo ex tunc fuere excluſi, & ortae ſunt multae diſſenſiones inter conſules &* MAGISTROS VNIONVM *& ſcabinos.* Et paucis interiectis: (l) *Circa idem tempus,* (annum cIↄ ccci) *in ciuitate Magdeburg cremati fuerunt* MAGISTRI VNIONVM *in foro, propter proditionem iis impoſitam.* Poſterioris vero generis exemplum Lubeca experta eſt, quod fuſe, verſibus tamen parum politis, deſcripſit HENRICVS AQVILONIPOLENSIS. (m) Ita ergo factum eſt, vt in pleriſque Germaniae vrbibus populare regimen inualeſceret, & plebs, oppreſſis vel in

(g) B. Heinecc. *Antiqu. Goſl. lib.* III. *pag.* 306. (h) Schiphou. *Chron. Schaumb. p.* 514. (i) Gobelin. *Coſmodr. Aet.* VI. *cap.* LXVII. *p.* 282. (k) *Chron. Magdeb. apud* Meibom. *Tom.* II. *p.* 333. (l) *Ibid. p.* 334. (m) Heur. Aquilonip. *de primord. vrb. Lubec. lib.* II. *cap. XV. p.* 617. *apud* Meibom.

in ordinem coactis patriciis, in ordinem ſenatorium paſſim irrueret. Quo ordine, quibusque de cauſſis id Spirae, Tiguri, Moguntiae contigerit, luculenter memoriae prodidit LEHMANNVS. (n) Coloniae & Aquisgrani anno cIↃ CCCLXVIII & anno cIↃCCCLXXII; nec non Tremoniae anno cIↃCCCC eumdem in modum ſcenam inſtruxere plebeii, ceu e CHRONICO COLONIENSI & POTGIESERO (o) diſcimus. Ita vbique fere primas in ciuitatibus tenuere plebeii, poſtquam ſemel in vulgus manauit arcanum, poſſe etiam e collegiis plebem ad ſenatoriam dignitatem adſpirare. Et ita factum, vt in plerisque ciuitatibus plebs in ſenatu dominetur, nullumque prodeat SC, niſi illud ratum eſſe iuſſerint tribuni plebis, *die Gilden, Gemeinheits-Meiſtere, Viertheils-Meiſtere, Freunde von Gilden und Gemeinen.*

§. XII.

Nec potuere non inde naſci variae conſuetudines, quae etiamnum tantum non vbique obtinent. Sic quum opificia hoc modo oppidanis fierent propria, homines vero ſeruituti obnoxii in oppida & ciuitates non admitterentur, vti ſupra §. IX. demonſtratum: factum inde, vt nemo ad addiſcendum opificium adpellere poſſet animum, niſi qui ingenuos natales, teſtimonio a magiſtratu loci impetrato, demonſtraſſet: (p) nemini vero in collegia pateret aditus, niſi qui offerre poſſet teſtimonium, artem vel opificium ſe rite addidiciſſe, *den Lehr-Brieff.* (q) Et hoc iure etiamnum vtimur tanto magis, quo minus iura Germaniae permittunt, vt ſeruilis conditionis homines in ciuitates admiſſi dominis ſubtrahantur. Vnde & nata paroemia: *Die Aemter und Zünffte müſsen ſo reine ſeyn, als wenn ſie eine Taube geleſen hätte.* (r)

§. XIII.

Quum porro collegia ac tribus plerisque locis eo iure gauderent, vti ex iis ſenatores ipſique conſules cooptarentur: non abs re viſum, vt & ſpurios, qui vetere iure Germanico infames habebantur, (s) omnesque, quibus ſalua non eſſet exiſtimatio, excluderentur. Vnde frequentiſſima in Codicillis ingenuitatis formula: *daſs ſie echt und recht gebohren*, item, *daß die Eltern mit fliegenden Haaren zu Kirchen und Straßen gegangen.* Neque tamen vbique id obtinuit, & quemadmodum

(n) *Chron. Colon. ad ann.* cIↃCCCLXVIII. & cIↃ CCCLXXII. (o) Potgieſſer. *de ſtatu & cond. hom. propr. pag.* 59. (p) Wehner. *Obſ. Pract Voce: Zunfft.* (q) Ruland *de Commiſſ. Part.* I. *lib* IV. *cap.* VI. (r) Hert. *Paroem. iur. lib.* I. *par.* XIV. *pag.* 417. (s) *Ius Prou. Sax. lib. I. art.* XXXVII.

modum iam olim ſaeculo XIII. LEGIBVS MVNICIPALIBVS BRVNSVICENSIBVS (t) cautum eſt: *Ein unecht Sone, de ſeck wol handelt, mach wol Ghilde winnen:* ita dubium non eſt, quin princeps, a quo hodie collegiorum dependet conſtitutio, hanc conſuetudinem abolere poſſit. Quia vero id eſt difficillimum propter exteros, qui eiusmodi tironem manumiſſum non admittere, neque cum eo collaborantes tolerare ſolent: cautius agunt, qui per reſcriptum principis, vel comitis palatini, vel vtriusque tollendam hanc natalium maculam curant.

§. XIV.

Ex eadem ratione tam ambitioſe labem omnem a collegiis ſuis abeſſe voluerunt contribules, vt & quorumdam opificum filios adſpernarentur, neque eos iurium ſuorum redderent participes. Praecipue haec inuidia excluſit liberos textorum, tonſorum, opilionum, molitorum, publicanorum, tibicinum, buccinatorum, balneatorum, donec, ſublata hac abſona conſuetudine, iis legibus imperii publicis (u) proſpiceretur. Cauſſam tanti contemtus alii aliam comminiſcuntur: ſed plerumque parum ſufficientem. Non omnes hi opifices in re vili ac abiecta verſantur, non omnes fundunt ſanguinem, non omnes furti aliusque criminis ſuſpecti ſunt. Genuinam ergo rationem eam fuiſſe ſuſpicor, quod haec opificia olim ſuis collegiis non gauderent, ſed vnusquiſque, cui eſſet artis fiducia, ea licite exerceret. Ergo & in pagis quilibet tale ſibi vitae genus eligere ſuo arbitrio, ſeque ad eius, qui in ea profeſſione exercitatus erat, diſciplinam adplicare iure poterat. Quum ergo inde ſequeretur, vt, qui haec opificia exercerent, non omnes eſſent ingenui; merito eorum filios adſpernari ſibi viſi ſunt tribules in vrbibus. Quin ſi NOLDIO, (x) VBALDO, (y) FRIZIO, (z) credimus, eamdem olim ſtatus controuerſiam mouerunt pictoribus, numulariis, coquis, lanionibus, piſtoribus, fabris, carpentariis, librariis, ſartoribus, nautis, fullonibus, aurigis, baiulis: cuius rei non alia excogitari poterit ratio, quam quod ſynonyma Germanis haberentur *ehrliche Handwercke*, & *zunfftige Handwerck*, filiique eorum opificum, qui in collegia vel corpora non coaluerant, ob originem ſuſpecti viderentur.

§. XV.

(t) *Leg. Brunſu. Part.* II. *art.* XXVII. *apud* Leibnit. *Script. rer. Brunſu. Tom.* III. *p.* 438. (u) *Receſſ. imp. Aug. anni* cIↃIↃXLVIII. *Tit. von Handwercks-Söhnen.* §. 1. *Reform. Polit. anni* cIↃIↃLXXVII. *Tit.* XXXVIII. §. 1. (x) Nold. *de ſtatu nobilit. ciu. cap. XVII. theſ.* LXII. (y) Vbald. *de nobilit. axiom. LVI.* (z) Friz. *de nobil. theſ.* 30.

§. XV.

Ex hac ergo collegiorum apud Germanos origine facile patet, quomodo de iure eorum ſit pronunciandum. Si quaeras, ex quo iure eorum controuerſiae ſint definiendae? reſpondebo, eſſe vnicuique collegio ſua priuilegia, eſſe ſua ſtatuta, quae ipſi contribules ſibi condere poſſunt de rebus, quae ad vtilitatem collegii pertinent, (a) *Innungs-Artickel*, quae valent tamquam pactiones, nec, iure communi, indigent confirmatione principum, (b) quum princeps probans collegium, eo ipſo illi conceſſiſſe facultatem ſtatuta condendi cenſeatur. (c) Moribus tamen confirmatio principis vel magiſtratus tantum non vbique exigitur, (d) quum alias facile poſſit contingere, vt collegia vel ius publicum pactionibus ſuis imminuere conentur, vel iurisdictionem ſibi adrogent, vel conſuetudines varias abſonas, & reipublicae detrimento futuras inuehant. Ex his ergo pactionibus, a principe vel magiſtratu confirmatis, primo omnium diiudicandum, ſi quid vel inter contribules, vel inter diuerſa collegia inciderit controuerſiae. His deficientibus, merito ſtatuta vrbium, leges prouinciales & receſſus imperii adhibentur in conſilium. Denique, vbi nec hae leges rem conficiunt, ius Romanum hic in ſubſidium conſuli poſſe, haut abnuimus. Nam quum ex iis, quae ſub initium huius capitis explicauimus, pateat, collegia Germanos accepiſſe ab Italis, & hos a Romanis: ſtatim etiam iura pleraque & conſuetudines ſimul recepiſſe videntur, veluti quod ſuos ſibi conſtituant primicerios, *Ober-Meiſtere, Ober-Aelteſten, Innungs-Meiſtere*, quod in commune conferant pecuniam, quod communi arca gaudeant, quod olim ſtatis temporibus certa ſacra obierint, templa ſibi propria condiderint, (quale etiamnum Helmſtadii ſuperſtes, ſutoribus quondam proprium,) quod nonnumquam epularentur, & quae ſunt huius generis alia. Quum ergo tanta ſit collegiorum Germanicorum & Romanorum ſimilitudo, nihil ſane prohibet, quo minus ius Romanum hic adhibeatur in ſubſidium, ex eoque definiantur quaeſtiones, ſtatutis collegiorum, vel legibus Germaniae nondum deciſae.

Hhh §. XVI.

(a) *L. vlt. D. de colleg. & corp.* (b) Hilliger *ad* Donell. *Lib.* XVII. *Cap.* IX. *not. o.* (c) Beſold. *Polit. Lib.* II. *Cap.* XII. *theſ.* XXVI. (d) Carpzou. *Reſp. lib. I, reſp.* XLVIII. *n.* XII. Wehneri *Obſeru. Pract. voce: Zunfft.* Meu. *ad ius Lubecenſe Lib. IV. Tit.* XIII. *art.* III. *n.* XXXVII.

§. XVI.

Quo praemiſſo fundamento, facile de iuribus circa collegia reſpondere licebit. Apud nos quoque non ſecus, ac apud Romanos, collegia in licita & illicita diuiduntur. Et illa quidem cenſentur licita, quae a ſummo imperante conceduntur firmanturque priuilegiis; haec, quae his deſtituuntur. Regalibus maioribus hanc poteſtatem accenſent plerique, (e) neminique eam facultatem competere aiunt, niſi qui ſuperioritate gaudeat territoriali. (f) Non deſunt tamen exempla, quod & Landſaſſiis, ipſisque magiſtratibus municipalipus haec cura demandata eſt, tamquam pars eius adminiſtrationis, quae ad decus & vtilitatem vrbium pertinet, & vulgo vocatur: *die Policey.* (g)

§. XVII.

Ex eodem iure receptum eſt, vt apud nos quoque collegia gaudeant iure, ſibi eligendi primicerios; *Ober-Meiſtere, Ober-Aelteſten, Innungs-Meiſtere.* Item, quod collegiis eſſe poſſint bona & res communes. Hinc ſingulis trimeſtribus aliquid conferunt, (h) hinc arcam communem, aedes communes, vtenſilia communia, ſigilla, aliaque huius generis habere & poſſunt & ſolent. (i) Poſſunt heredes inſtitui, (k) poſteaquam vetus illud ius, cuius VLPIANVS (l) meminit, iam pridem apud ipſos Romanos obſoleuerat. Non vero omnibus in vniuerſum collegiis tributum cenſetur ius ſuccedendi ab inteſtato, (m) quin puto nullis, quia diſpoſitio illa (n) priuilegium continet, Romanis quibusdam collegiis, ob ſingularem reipublicae vtilitatem, conceſſum. Haec bona iuſte adquiſita ſuo arbitrio adminiſtrant collegae, nec magis princeps, vti recte a STRAVCHIO obſeruatum, (o) ordinarie a collegiis exigere poteſt accepti expenſique rationes, quam a quolibet priuato. Quia tamen intereſt reipublicae, ne quis male re ſua vtatur, (p) & ſaepe in re communi minus frugales eſſe ſolent adminiſtratores, quam

(e) Beſold. *diſſ. de regal. cap.* VII. *theſ. 1.* (f) Hert. *de ſuperior. terr. §. XVII.* Limn. *Iur Publ. lib. IV. cap. VIII. n. CCXCVIII.* (g) Meu. *ad Ius Lubec. lib. IV. Tit* XIII. *art.* III. *n. 6.* (h) L. 1. §. 1. *D. quod cuiuscumque vniu. nomine.* (i) L. 1. *pr.* & L. 3. *pr. D. de colleg. & corp.* (k) L. 8. *C. de hered. inſtit.* (l) Vlpian. *Fragm. Tit. XXII. §. V. & ibi* Schulting. (m) Hillig. *ad* Donell. *lib* IX. *cap.* I. *Tit.* I. Brunnemann. *ad tit. Cod. de hered. de urion.* (n) L. 1. *C. de hered. decur.* (o) Strauch. *de colleg. opif.* §. XXXII. (p) §. 2. *Inſtit. de his, qui ſunt ſui vel al. iur.*

Digitized by Google

quam in propria: plerumque fieri ſolet, vt a magiſtratu quidam delegentur, qui conuentibus interſint, rationes inſpiciant, easque diſpungant, (q) ſi quid ea de re incidat controuerſiae.

§. XIIX.

Ex eodem iure Romano receptum, quod collegia gaudent iure vniuerſitatum. Hinc non cenſentur mori, ſi vel omnes ſint mutati collegae, vel pars remaneat, (r) immo ſi vel vnus viuit ſuperſtes, in illum omne ius collegii recidit. (s) Hinc etiam litigant per actores vel ſyndicos, vel a lege conſtitutos, veluti quum maior natu, ex ſtatutis, lites collegii peragere aut ſuſcipere tenetur, (t) vel mandato vniuerſi collegii eiusue maioris partis. (u) Habent porro collegia ſuos ſcribas, miniſtros, nuncios, libros communes, veluti matriculas, rationes, ſtatuta, qui libri pro publicis inſtrumentis haberi ſolent, teſtibus BESOLDO, (x) WEHNERO, (y) RVTG. RVLANDO, (z) STRAVCHIO, (a) adeoque plene probare dicuntur. Ex eadem ratione conſequitur, vt & ſtatuta condere poſſint per modum pactionum, de rebus ad artem & collegium pertinentibus, dummodo nihil minuant de iure ciuili, & rata habeantur a ſuperiore, quod iure Romano, quia hoc pactiones huiusmodi lege generali confirmabat, (b) non erat neceſſarium. Statuta iſta obligant eos, qui ſunt iurium collegii participes, nec tertio poſſunt opponi. (c) Quin & index iis tenetur ſtare, (d) niſi conſuetudines vel rectae rationi aduerſas, vel publicis imperii noſtri legibus proſcriptas adprobent, quales ſunt: excluſio filiorum textorum, tonſorum, opilionum, molitorum, publicanorum, tibicinum, tubicinum, balneatorum, (e) epulae aduenis dari ſolitae, (f) excluſio eorum, qui cum carnifice biberunt, (g) vel ab alio adfecti ſunt iniuriis, (h)

 baptiſmus

(q) Knipſchild. *de iur. & priuil. ciu. imper lib. V. cap.* II. *n. LXXX.* (r) L. 7. §. 2. *D. quod cuiusque vniu. nom.* (s) Carpz. *Part. II. Conſtit. VI. Def. XVII. n. IV.* (t) Weſemb. *parat. D. tit. quod cuiusque vniu. nomine § IV.* (u) L. 2. *D. quod cuiusque vniu. nomine.* (x) Beſold. *lib.* I *Polit. cap.* XII. §. XXVIII. (y) Wehner. *in obſeru. pract. voce: Bücher, n.* XIV. (z) Ruland. *de Commiſſ. Part. II. lib. V. cap. X.* (a) Strauchius *ibid.* (b) L. *vlt. D. de coll. & corp.* L. 2. § *vlt. C. de conſt pec.* (c) Carpz. *P. II. Conſtit. VI. Defin. IX. n. IV.* (d) Knipſch. *de iure & priuil. ciu. imperial. lib. V. cap.* II. §. XXIV. (e) *Ordin. Polit. anni* cIↄIↄLXXVII. *Tit. XXXIIX §. 1.* (f) *Rec. imp. anni* cIↄIↄXXX. *Tit.* XXXIX §. 1. *& Reform. Polit. anni* cIↄIↄLXXVII. *Tit.* XXXIIX. §. 11. (g) Richt. *Part* II. *Deciſ.* IIX. *n.* XXIIX. Hahn. *ad* Weſemb. *tit. de his, qui not. infam.* (h) *Ordinat. Polit. anni* cIↄIↄLXXVII. *Tit.* XXXIIX. §. *IV.*

baptiſmus boëtorum, (i) de certo victu quotidiano, boëtis praebendo, conuentio, (k) pactiones, ad monopolium in republica ſtabiliendum comparatae, (l) prohibitio, ne quis opificum id, quod vnus coepit, perficiat, (m) ne quis rem minoris vendat, (n) ne exteri opifices nundinis publicis res ſuas venum exponant, (o) de mutilandis eorum membris, qui extra collegium opificium exercent, (p) & quae ſunt huius generis alia. Quum porro vniuerſitas ſine aliqua coercitione, ſaltim conuentionali, conſiſtere vix poſſit, haec etiam collegiis aliquatenus conceditur, dummodo in iurisdictionem non euadat, (q) vel in alios, extra collegium, veluti vxores liberosque collegarum, non exerceatur. (r)

§. XIX.

Quum vero vniuerſitates & contrahere poſſint & delinquere, quippe quae moraliter vnam repraeſentant perſonam: facile patet, quidquid de vniuerſitatum contractibus & delictis iura noſtra ſanciunt, id ad collegiorum conuentiones & maleficia iure poſſe adplicari. Collegia ergo contrahendo & alios ſibi obligant, & aliis obligantur. Poſſunt ergo pecuniae collegii aliis recte collocari, ſed non niſi ſub pignoribus & hypothecis idoneis; (s) poſſunt etiam conueniri ex mutuo, nec ipſis prodeſt exceptio, pecuniam in rem collegii verſam haut eſſe, ſi omnes collegae conuocati ſeſe obligarunt, vel mandatum ſpeciale, mutuum ſumendi, dedere adminiſtratoribus. (t) Alias, ſi ſoli adminiſtratores, vel generali exhibito mandato, vel imprudentibus reliquis mutuam accepere pecuniam, exceptio haec collegiis omnino prodeſt. (u) Ex eodem fundamento reſtituuntur in integrum, quia vniuerſitates minorum iure vtuntur, ſemper quippe ſub adminiſtratorum cura conſtitutae atque permanentes. (x) Tenentur quoque collegia, tamquam vniuerſitates, ex delictis, (y) non tamen a ſingulis collegis

(i) Strauch. *ibid.* § LIIX. (k) *Ord. Polit. anni* cIↄ IↄLXXVII. *Tit.* XXXIIX. §. *VI.* (l) L. *vn. C. de monop.* (m) Moller. *Semeſtr. lib.* II. *cap. XV.* (n) *Reform. Polit Aug. de anno* cIↄ IↄXLIIX. *Tit.* XXXVI. & *Francof.* cIↄIↄLXXII. *Tit. XXXVII.* (o) Strauch. *de colleg. opif* §. *LXVII.* (p) Beier. *Poſit. iur. Germ. lib I. cap XV.* §. *LXVI.* (q) Carpzou. *Part. II. Conſtit. VI. Defin. IX. n. VI.* (r) *Reform. Polit. anni* cIↄIↄXLIIX. *Tit XXXVII.* §. *IV.* (s) L. 33. §. 1. *D. de vſuc.* (t) Hartm. Piſt. *lib. I. qu. XXXVII. n. IV.* (u) L. 27 *D. de reb. cred* (x) L. 3. *C. de iur. reip.* Berlich. *Deciſ. CCCI. n.* 12. (y) L. 9. §. 1. *D. quod met. cauſſ.*

legis, ſed ab omnibus, communicato conſilio, & veluti ex compacto commiſſis. (z) Hinc modo mulcta illis irrogatur, modo bona publicantur, modo quaedam ipſis adimuntur priuilegia, modo ipſa collegia diſſoluuntur, opificii exercitio promiſcue permiſſo. (a) Si poenam capitalem vel extremum ſupplicium mereatur maleficium, non omnes, ſed ſceleris auctores ac participes puniuntur, niſi illud per conſpirationem commiſſum eſſe adpareat. (b)

§. XX.

Denique expediti iuris eſt, collegia, vt alias vniuerſitates, diſſolui poſſe. Id vero fit vel morte omnium collegarum, vel renunciatione, vel reuocatione ſuperioris ob delictum, vel vrgentem reipublicae vtilitatem. (c) De renunciatione dubitatum memini. Quum enim certi opifices tria collegia in territorio conſtituiſſent, eisque ſe plures extra territorium adiunxiſſent, ex his vero quidam, creſcente opificum numero, domini conſenſu, ſingulare molirentur collegium inſtituere, putarunt ſe collegae iure prohibendi gaudere, maxime quum inter ſe iam pridem pactionem iniiſſent tria iſta collegia, nullum alterius collegas admiſſurum, ſed ex quibus vrbibus opifices ſe iam antiquitus ad vnum ex his collegiis adplicuiſſent, ex iis reliqua nullum reciperent in collegium. Sed conſultus ea de re illuſtris ICtorum Hallenſium ordo collegii partem, inuitis ceteris, collegio renunciare, & vel ad aliud tranſire, vel in nouum coire poſſe, reſpondit, partim, quia inter collegas ſit quaedam veluti ſocietas, cui renunciare vnusquisque queat, (d) partim, quod in collegio profiteri nomen, ſit res merae facultatis, ex qua praeſcriptio nulla naſcatur, niſi haec initium capiat ab actu prohibitionis, & alter per tempus legitimum adquieuerit. (e) Quod ad pactum inter collegia iſta tria initum attinet, illi vel ideo nullum ineſſe pondus videbatur, quod illud ad res inter alios actas pertineret, neque adeo, praeter ipſos paciſcentes, quemquam obligare poſſet. (f)

 §. XXI.

(z) *Cap. Dilectus 30. X. de Simon.* (a) Strauch. *ibid.* §. *CXIIX.* (b) *Arg. conſt. criminal. art. CXLVIII.* (c) Beier. *de colleg. opif. cap. XII.* §. *XVI.* Strauchius §. *CXXXIIX.* (d) *L. 65. §. 3. D. pro ſoc.* (e) *L. 3. C. in quibus cauſſis ceſſ. long. temp. praeſcr.* (f) *L. 3. pr. D. de transact.*

Digitized by Google

§. XXI.

Sed quum ad ſingula progredi, eaque accuratius omnia expendere, nec temporis ratio, nec chartae, huic exercitationi deſtinatae modus permittere videatur; tanto libentius hic ſubſiſtimus, quanto minus nobis propoſitum fuit, minima quaeuis conſectari, & a STRAVCHIO, FRITSCHIO, BEIERO, aliisque occupata repetere. Sufficit enim, nos haec iura reuocaſſe ad fundamenta ſua, e quibus vnusquisque de iis ipſe reſpondere facile queat. Ceterum in portum delati, votiuam Deo tabulam ſuſpendimus, eique gratias, quas mens concipit, maximas iure meritoque agimus.

DE

DE IVRISPRVDENTIA VETERVM ROM. FORMVLARIA RITIBVSQVE, QVIBVS NEGOTIA CIVILIA EXPLICABANT, SOLLEMNIBVS ORATIO SEV

EXERCITATIO X.

§. I.

Qvonam vero legum Romanorum fato fieri dicam, HONORATISSIMI AVDITORES, vt, quo magis earum cauſſas atque origines condit, notitiaeque mortalium ſubducit vetuſtas, eo maiorem illae ſaeculi noſtri reprehenſionem incurrant, & non a pinguioribus tantum ingeniis atque imperita multitudine, ſed viris etiam doctiſſimis, alto ſupercilio deſpiciantur? Alioquin ſane in rebus antiquis tam fere praecipiti ac peruerſo iudicio vtuntur homines, vt, neſcio quo innato pleriſque malignitatis vitio, vetera illis ſemper in laude; praeſentia in faſtidio ſint: & quemadmodum olim vino Opimiano ipſa magis centum annorum aetas & teſtae fuligo, quam eximia quaedam ſaporis praeſtantia, conciliabant pretium, ita permulti vetuſta gentium inſtituta, etiam ſibi parum perſpecta, vel ideo, quia vetuſta ſunt, incredibili veneratione proſequantur. Aſt veteres illae Romanorum leges, quibus nihil vmquam ſcriptum eſt ſapientius, quas olim cordatiores omnibus omnium philoſophorum bibliothecis anteponebant, ad quas inſtituti Quirites reliquas gentes non dicam armis, ſed grauitate, conſtantia, magnitudine animi, fide, omnique genere virtutum ſuperarunt: illae, inquam, leges Romanorum veteres, perinde ac ſi Platonicis eſſent frigidiores, multis nouaturiente hoc ſaeculo in tantum ſordent, vt parum abſit, quin omnem, quae in illis inter-

interpretandis collocatur, induſtriam inanem atque infructuoſam eſſe reipublicae, exiſtiment.

§. II.

Quotusquiſque hodie eſt, AVDITORES, quin ſibi ipſi videatur hebes ac ſtupidus, niſi quid reprehenderet in ſapientiſſima illa Romanorum legislatione? Quotusquisque non famae ac celebritati ſuae metuit, niſi iurisprudentiae Romanae laudibus, quas paene vniuerſus terrarum orbis agnouit, declamatiunculis leuiſſimis detraheret? Ita vbique vapulant Quirites, & inuicti olim armis, hodie procaci lingua ac ſtilo tam impune laceſſuntur, vt, qui eorum inſtituta paullo petulantius exagitant, non ſe malignitatis vitio obſtringere, ſed obſequi ſaeculo, & ſermonem publici ſaporis habere videantur.

§. III.

Equidem neceſſe non eſt, a me commemorari ſigillatim, quid delicatiores iſti in ipſis duodecim tabulis, quid in iure, quod ex prudentum interpretatione deſcendit, ciuili, quid denique in ampliſſima illa & Iuſtiniani auſpiciis adornata iuris vniuerſi digeſtione faſtidiant. Longa enim ea iniuria eſt, & cui propulſandae capaciores mihi clepſydras depoſcerem. Compendii potius faciam orationem, AVDITORES HONORATISSIMI, & ne vobis, diuinarum rerum, cultiſſima oratione explicatarum, dulcedine iam exſatiatis, nauſeam excitare velle videar: ſolius IVRISPRVDENTIAE veterum Romanorum FORMVLARIAE, RITVVMque, quibus negotia ciuilia explicabant, SOLLEMNIVM defenſionem in praeſenti ſuſcipiam, & quantum in me eſt, efficere conabor, vt quas verborum conceptiones & ſollemnitates permulti, tamquam nundinationem rabularum, & quoddam verborum aucupium, ad euertendas plebeiorum fortunas comparatum, exſibilant, eas vos a viris prudentiſſimis, ſapiente conſilio, magnoque reipublicae bono, inuentas atque excogitatas eſſe intelligatis. Tametſi enim is ego non ſim, qui vetuſta omnia ſaeculi bonis anteponenda, ac conſecranda veluti exiſtimet, neque mihi vnquam adeo conſenuiſſe videatur natura, vt in fingendis perpoliendisque veterum ingeniis vires omnes detriuerit, nihilque amplius eximium, & ſuis abſolutum numeris producat: neque tamen iuſtas Romanorum laudes ita ego cum ſaeculi noſtri infamia coniunctas eſſe arbitror, vt nefas ſit, eius cauſſae ſuſcipere patrocinium, de qua genti prudentiſſimae diem calumnioſe dicit iniqua virtutum aeſtimatrix, poſteritas.

§. IV.

Digitized by Google

§. IV.

Quamobrem quin vos, ornandis litteris prouehendaeque iurisprudentiae nati, REIPVBLICAE atque ACADEMIAE PROCERES, mihi, de iuris Romani antiquioris praeſtantia dicturo, non aures modo, ſed & mentes attentas beneuole ſitis commodaturi, eo minus dubito, quo aequius Romanae virtuti ſtatuiſtis pretium, dum ſincero, nullisque laciniis deformato Romanorum iuri receptum in prouincia atque illuſtri hac academia veſtra dediſtis tutiſſimum. Quod vt faciatis, non, quod de prolixa voluntate, ac beneuolentia veſtra dubitem, ſed quia mos eſt ita rogandi, vehementer etiam atque etiam rogo.

§. V.

Neminem ego, AVDITORES HONORATISSIMI, tam hoſpitem arbitror in iurisprudentia atque hiſtoriarum monimentis, vt non animaduerterit idemtidem, gentem, a qua iura veluti per manus tradita accepimus, togatam non modo iuſtitiae atque aequitatis, ſed rituum ac formularum ſollemnium fuiſſe ſtudioſiſſimam. Nullum enim erat negotiorum genus, neque publicis, neque priuatis, neque forenſibus, neque domeſticis in rebus, neque ſi ſecum agerent quid, neque ſi cum aliis contraherent, quod non ritu ſollemni, adhibitisque verbis conceptiſſimis, explicandum arbitrarentur. Primum in ipſa adminiſtranda republica, cuius rationes ius publicum complectebatur, quid, quaeſo, a Romanis, niſi more maiorum, iisque verbis ac ritibus, ex quibus ſtatim elucerer reipublicae maieſtas, peractum eſt? Sane quod prudentiae artibusque regnatricibus Muciani attribuit Cornelius Tacitus, OMNIVM, QVAE DICERET ATQVE AGERET, ARTE QVADAM OSTENTATOREM eum fuiſſe: id ille cum priſcis, qui rempublicam conſtituerant, Romanis commune habuiſſe videtur, qui maieſtatem arte quadam oſtentantes, nihil publicae rei, niſi rite ac cum adparatu ſuſcipi atque explicari voluerant. Habendus erat ſenatus: habebatur ſollemniter. rogandae ſententiae: rogabantur ſollemniter. ſenatusconſultum ſcribendum: ſcribebatur ſollemniter. Nihil horum ratum erat aut firmum, niſi rite capta fuiſſent auſpicia, niſi conſul in ſenaculo, diis dicato, praemiſſa ſollemni precatione: QVOD BONVM, FAVSTVM, FELIX, FORTVNATVM, AC SALVTARE SIT, ad frequentem ſenatum de republica retuliſſet: niſi idem rogatis, dictis, pronunciatis patrum & conſcriptorum ſententiis, ante ſolis occaſum proloquutus eſſet formulam: QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM,

QVI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS: niſi denique dinumeratis ſententiis, dimiſſoque e formula ſenatu, in eam ſententiam, cui pars maior viſa erat adſentiri, factum eſſet ſenatusconſultum, eique ſcribendo deferendoque in aerarium principes aliquot in republica viri adfuiſſent.

§. VI.

Quum itaque, quando in ſenatu verba de republica fiebant, tot ritibus eſſet defungendum: quantae molis fuiſſe exiſtimatis, AVDITORES HONORATISSIMI, habere comitia, illumque arbitrum fortunarum, auctorem legum, omniumque honorum ac dignitatum diſpenſatorem populum in ſuffragia mittere? Tunc vero communis non ſolum magiſtratuum, verum etiam ſacerdotum, pontificum, augurum, haec erat ſollicitudo, ne quid contra morem maiorum, contra decus ac maieſtatem reipublicae, contra auſpicia denique atque auitam religionem ſuſciperetur. Quamobrem hinc alii ſeruabant de caelo, ſi forte ſiniſtrum louis fulmen conſilia publica turbaret: illinc alii adſtabant ſitellae, & centuriarum vel tribuum ſortitionem praeſentes moderabantur, ne qua earum dolo malo potius, quam fortuna iudice, praerogatiua exiret: iſthinc magiſtratus, cui patres eam prouinciam decreuerant, ſollemne illud carmen: VELITIS, IVBEATIS, QVIRITES, e ſublimi recitabat, adiiciebatque formulam: ITE IN SVFFRAGIA, BENE IVVANTIBVS DIS, ET QVAE PATRES CENSVERVNT, VOS IVBETE. Nihil iam dicam de diſceſſione in centurias vel tribus, nihil de more transeundi per pontes, & vindices libertatis tabellas in ciſtam coniiciendi, nihil de diremtione ſuffragiorum, & miſſione populi, quae omnia magno cum caerimoniarum adparatu, atque ex formula fieri oportebat. Fingite iam, AVDITORES, exſonuiſſe tonitru, vel augurem dirum omen obnunciaſſe, vel denique aut fato quodam, aut magiſtratuum incuria quidquam ex maiorum inſtitutis fuiſſe praetermiſſum: vidiſſetis profecto illico diffluere populum, comitiaque, tanquam inauſpicata, ac perniciosa reipublicae, re infecta dirimi. Nam ſi, comitiis etiam pridem habitis, percrebeſceret fama, eo tempore, quo cum populo agebatur, quemdam e populo correptum morbo Herculeo concidiſſe, vel quidquam actum eſſe contra auſpicia: adeo nihil actum videbatur Romanis, vt ſaepenumero conſules praeclari ac exempli recti domi militiaeque, tantum quod vitio creati dicerentur, ſeſe magiſtratu vel vltro

tro vel inuiti abdicarent. Dies me deficeret, HON. AVDITORES, ſi, quanta Romanis in ſacris publicis ac priuatis fuerit caerimoniarum ac verborum religio, copioſius explicare inſtituerem. Sed quid opus eſt verbis de re nemini veſtrum incomperta? Quis Romanos, qui omnia ad rempublicam referebant, in imbuenda religionibus ciuitate caerimoniarum adparatum, qui maxime deſcendere ad animos, & ad rudem multitudinem Deorum metu continendam efficaciſſimus eſſe ſolet, praetermiſiſſe crediderit? Quis ſibi perſuaſerit, eos in ſacris faciundis a ritibus formulisque abſtinuiſſe, a quibus ne ſagati quidem, & dum ſub pellibus excubabant pro republica, abſtinuerunt? Profecto non viſi ſibi eſſent Romani arma pia iuſtaque ſumſiſſe, niſi pater patratus, ſacerdotio ac verbenis ſacroſanctus, ad hoſtium fines res repetitum iuiſſet, ſpeque fruſtratus, ſollemni facta exſecratione, haſtaque ferrata vel ſanguinea praeuſta in fines infeſtos emiſſa, bellum in hoſtes cum horrore effudiſſet. Nec viſa ſibi eſſet Romana pubes bonis militare auſpiciis, niſi, habito ſollemniter delectu, in conſulis verba rite ac religioſe iuraſſet. In ipſo porro bello adminiſtrando, non ſine decoro ritu conceptisque verbis vel aquilae conuelli efferrique, vel conclamari vaſa, vel ſigna excubandi dari, vel denique milites aut oratione inflammari ad virtutem, aut redeuntes e praelio collaudari, ornari donis, increpari, ignominiaque notari ſolebant. Omitto hoſtes in deditionem acceptos & ſub iugum miſſos, icta cum ſociis foedera, eos, qui vel hoſtem per fas & fidem deceperant, a patre patrato deditos, decretas ob bene geſtam rempublicam ſupplicationes, ouationes, triumphos, quorum nihil apud Romanos ſine anxia quadam rituum verborumque obſeruatione poterat explicari. Quare aut magnopere fallor, aut expreſſiſſimam Romae imaginem vrbe extulerunt Pyrrhi Epirotae caduceatores, qui interrogati a rege, quid de hoſtium ſede ſentirent? vrbem ſibi TEMPLVM viſam eſſe profitebantur, vel ideo, opinior, quod in iſto imperii domicilio non minus, quam in celeberrimo aliquo Deorum delubro, omnia ex formula rituque ac adparatu ſplendidiſſimo peragi animaduertiſſent.

§. VII.

Quam late in rebus priuatis ac domeſticis patuerit illa ſollemnitatum verborumque religio, vel ex eo intelligimus, AVDITORES, quod ipſe CICERO, cui ceteroquin & fumus Romae igne alieno luculentior

 vide-

videbatur, exagitare non dubitet iureconſultos, vtpote qui IN OMNI IVRE CIVILI, RELICTA AEQVITATE, VERBA TANTVM RETINVISSENT. Et ſane, quid aequius exiſtimes, quam ſeruo ad conſequendam libertatem ſolam domini ſufficere beneuolentiam? Aſt non ſufficere videbatur Romanis. Quando, impacto colapho, vindicta contigerat caput, quando, circumacto in gyrum homine, dominus recitauerat formulam: HVNC EGO HOMINEM LIBERVM ESSE VOLO: quando denique magiſtratus, apud quem erat legis actio, liberum addixerat hominem, tum vero illico, ipſoque iſtius turbinis momento, exibat Marcus, qui Dama paullo ante fuerat, mendax, vappa, lippus, non treſſis agaſo. Quid aequius credideris, quam licere patrifamilias ſine verborum ſollemnitatumque ambagibus liberos vel e ſacris poteſtateque ſua dimittere, vel in alterius transſcribere familiam? Nec licuit tamen apud Romanos. Niſi enim quinque ciues interfuiſſent ſpectaculo, niſi anteſtatus praeſentium auriculas traxiſſet, niſi, qui emtoris perſonam induerat, libram aeneam numo aliquoties percuſſiſſet, addidiſſetque formulam: HVNC EGO HOMINEM EX IVRE QVIRITIVM MEVM ESSE AIO, ISQVE MIHI EMTVS EST HOC AERE HAC AENEAQVE LIBRA: poſtremo niſi ludicrae aliquot interceſſiſſent manumiſſiones, tamtumdem actum videbatur, ac ſi actum eſſet nihil. Tanta ſcilicet Romae erat vis vindictae, tanta conceptorum verborum efficientia, vt, quemadmodum Circe virgula verbisque Theſſalis homines conuertiſſe fingitur, ſed fingitur tantum: ita Romani vindicta formulisque ſuis ſeruos in homines liberos, liberos in patresfamilias, hos in liberos atque heredes ſuos repente atque e veſtigio commutarent.

§. VIII.

Aequiſſimum porro dixeris, pro iure legitimo haberi ratumque eſſe oportere ſupremum ſani hominis iudicium. Quae enim ſanctior poteſt excogitari benefaciendi voluntas, quam vel cogitantium de morte, vel exigua in ſpe trahentium animam? Quodnam dignius obſequio noſtro iudicium eſt, quam quum, remotis vtilitatibus, ſolum animo honeſtum obuerſatur, quum mors omnem ſpem recipiendi beneficii intercludit, & incorruptum iudicem mittit ad ferendam ſententiam? Et tamen in alia omnia ibant Romani, qui tot ſollemnitatibus ac formulis vltimum iſtum vitae humanae actum implicauerant, vt data opera, ſi non plauſum, at riſum in re ſeria excitare voluiſſe viderentur.

Digitized by Google

tur. Denuo ad hunc mimum euocandi erant quinque ciues Romani, libripens, anteſtatus & fictitius familiae emtor. Deinde, prolatis ceris, quae ſupremum teſtatoris iudicium complectebantur, opus videbatur ſollemni illo carmine: HAEC VTI IN HIS CERIS SCRIPTA SVNT, ITA DO, ITA LEGO, ITA TESTOR, ITAQVE VOS, QVIRITES, TESTIMONIVM PRAEBITOTE. Si quid horum teſtator, aut pertaeſus miſerae ac ſuperſtitioſae diligentiae, aut ſenectutis morbiue vitio obliuioſus omiſiſſet: non videbatur voluiſſe, quod voluerat enixe, tantaque contentione animi, qua velle ſolent, qui velle in poſterum nequeunt. Iam adituro hereditatem quanta ſollicitudine regenda erat lingua, ne praecurreret mentem, aut formula caderet in recitandis verbis cretionis? Quanta verborum rituumque religio obſeruanda, quoties noua nupta conueniebat in manum, & deducta domum, aqua & igne accipiebatur? Quot caerimoniis defungendum, ſi quis eamdem, vbi iam amor refrixerat, a ſe vellet ſegregatam? Quamuis paene quotidiana Romae eſſent matrimoniorum diſcidia, feminaeque etiam illuſtres annos non tam conſulum, quam maritorum, numero computarent: nemo tamen priſcis temporibus iure repudiatam crediſſet vxorem, niſi vel triſtiſſimum illud diffarreationis ſacrificium interceſſiſſet, vel remancipatio facta fuiſſet ſollemniter, vel denique dictacauſſa, ademtis clauibus, teſtibusque aduocatis, libertus miſerae mulieri occentaſſet illaetabile iſtud carmen: RES TVAS TIBI HABETO. Quid dicam de reliquis negotiis priuatis? quid de contractibus? quid de ſanctiſſimo illo, quod proxime legum ac poenarum metum ciuitates regit, iureiurando? quibus omnibus Romani, perinde ac ſi nuda fides parum religionis mortalibus incuteret, formam ac ſollemnitatem aliquam, tamquam ſplendidiorem veſtem, circumdederant? Hinc nunciaturi nouum opus, lapillum iactabant: interrupturi vſucapionem, ſurculum defringebant ex arbore: vadimonium promittentes manus tollebant: daturi vel ſuſcepturi mandatum, porrigebant dextram: pignus conſtituturi, eamdem in pugnum comprimebant. Denique in iure ceſſionum, venditionum ſub haſta, ſtipulationum, cautionum, acceptilationum tam ſcrupuloſe concipiendae erant formulae, vt is labor & eminentiſſima Mucii Scaeuolae, Aquilii Galli, aliorumque ſummorum virorum ingenia fatigaret, nullaque re magis obnoxiam ſibi plebem haberent principes ciuitatis, quam quod confluenti ad ſe ac limi-

Digitized by Google

na ſummo mane obſidenti clientium turbae formulas iſtas, e ſolio domeſtico, tamquam oraculo e tripode redderent.

§. IX.

Nouus iam ac potentiſſimus campus, in quo ſe explicaret oratio, mihi in forum prodeunti aperiretur, AVDITORES, niſi promiſſae breuitatis fides, quanto omnia tranſcurſu dicenda ſint, identidem admoneret. Quid enim in forenſi illo ſtrepitu actum, niſi ſollemniter? quid vel a litigantibus, vel a Praetore dictum, niſi ex formula? Primo omnium, quia ne temporum quidem oratio olim peruulgata erat: dies, quibus lege agere fas eſſet, a pontificibus, tamquam a Chaldaeis, petendi erant. Deinde adeundus aliquis ex iis, qui vrbanam illam militiam reſpondendi, ſcribendi, cauendi, plenam ſollicitudinis, ac ſtomachi ſequebantur, vt, qua potiſſimum actione pulſare aduerſarium, qua exceptione alterius ictum declinare, qua ſponſione alterum prouocare expediat, ediceret. Denique vbi intra teli iactum ventum danda quam maxime erat opera, vt miniſtratum a iureconſultis telum non modo maxima vi, ſed etiam ex artis formula, in iugulum aduerſarii defigeretur. Nam ſiue actor in ius vocaret reum, ſiue in iure ederet actionem, ſiue is, vnde petebatur, exceptione ſe defenderet, ſiue vterque conteſtaretur litem: id omne fieri oportebat ſollemniter, verbisque, quae vel album praetoris, vel fori diſciplina ſufficiebat, conceptiſſimis, & cum tanta recitandis circumſpectione, vt, qui formula ceciderat, ipſa cauſſa cecidiſſe videretur. Quanta cura, vt alia omittam, vindiciae poſtulabantur? Intenderat actor: FVNDVS, QVI EST IN AGRO, QVI SABINVS VOCATVR, EVM EGO EX IVRE QVIRITIVM MEVM ESSE AIO, INDE EGO TE EX IVRE MANVS CONSERTVM VOCO. Is profecto, vnde petebatur, nihil egiſſet, niſi tam loquaciter litigioſo, vti eleganter CICERO vocat, reddidiſſet carmen ſollemne: VNDE TV ME EX IVRE MANVS CONSERTVM VOCASTI, INDE IBI EGO TE REVOCO. Quid interea Praetor? Ne pulcrum ſe ac beatum putaret, atque aliquid ipſe ſua ſponte loqueretur: ei quoque carmen compoſitum fuerat, cum ceteris rebus lepidum, tum vero in illo: SVIS VTRISQVE SVPERSTITIBVS, PRAESENTIBVS, ISTAM VIAM DICO. INITE VIAM. Hinc litigantes, ſapiente, qui praeſto erat, duce, ludicrum iter faciebant per forum, quaſi ituri in rem praeſentem, & paullo poſt, audita e tribunali voce: REDITE VIAM, eodem duce redibant. Hoc vero confecto itinere, confer-

ſertisque in ſpeciem manibus, tum demum praetor, ab vtro litigantium rem poſſideri aequius videretur, pro tribunali non ſine formula decernebat. Tantae molis erat, AVDITORES HONORATISSIMI, vindicias dare: tam operoſum, poſſidenti ſeruare poſſeſſionem, & exſequi edictum: QVI NEC VI, NEC CLAM, NEC PRECARIO POSSIDET, EI VINDICIAS DABO. Vt paucis me expediam, Romani magiſtratus, ſiue darent, dicerent, addicerent: ſiue lictorem lege agere, manus iniicere, expedire ſecures, & ſupplicium more maiorum ſumere iuberent, ſiue iudices vel recuperatores cauſſam cognituros darent, ſemper erant ſui ſimiles, id eſt, rituum, quos a maioribus traditos acceperant, ſtudioſiſſimi, verbisque ſollemnibus ac compoſitis, tamquam glebae, adſcripti.

§. X.

Animaduertiſſe vos arbitror, AVDITORES, veterem illam Romanorum iurisprudentiam publicam aeque ac priuatam, totam propemodum fuiſſe formulariam, atque innumeris illigatam atque implicatam ſollemnitatibus. Id vero gentis prudentiſſimae inſtitutum dici non poteſt, quam plerisque hoc tempore videatur ridiculum, quam nugatorium, atque indignum incredibili illa atque omnium laudibus concelebrata Romanorum grauitate. Quare vt tota res eo melius diiudicetur, operae pretium eſt, quaenam ſit iſtorum vetuſtatis contemtorum oratio, cognoſcere. Qui, quoniam hodie ſine hoc rituum ac formularum adparatu & rempublicam rite adminiſtrari, & conſilia ſalutaria capi, & bella cum hoſtium internecione confici, & negotia quaelibet in foro aeque ac intra priuatorum penates commode explicari vident, facile in eam opinionem prolabuntur, vt vniuerſum iſtud rituum myſterium, verborumque, quod vocant, aucupium ridiculum ac ſuperuacuum fuiſſe arbitrentur. Quid autem reipublicae interfuit, inquiunt, & patres conſcriptos, ſententiam dicturos, & magiſtratus, acturos cum populo, & ipſos, quibus maximam rerum molem permiſerant, belli duces, certis ritibus ac formulis adſtringi? Nam quibus artibus illa ſalutis publicae tutela, auctoritas puta imperantium, vere comparetur, facile eſt ad intelligendum. Seueritate moderata ita vitia coercere, vt poena ad paucos; metus ad omnes perueniat: conſtanter ſeruare reipublicae formam: magnitudinem imperii fide, iuſtitia, opibus, armisque victricibus tueri: furores tribunicios & plebis procellas voce

ac

Digitized by Google

ac viribus ſuſtinere: ex arena denique capere conſilium, & in minima quaeuis rerum momenta, quae animos in ſpem aut metum impellunt, intentum eſſe: id vero eſt, quod & ciuibus, & ſociis, & ipſis denique hoſtibus venerabilem reddit reipublicae maieſtatem. Quibus omnibus quantum aduerſetur formularia illa ſuperſtitio, illi facile animaduertunt, qui, quam facile inter taedioſiſſimas ſollemnitatum ac verborum moras ſeſe ſubducat rei bene gerendae occaſio, non ignorant. Quamobrem quemadmodum ipſi Romani, non eum quidem, qui ſexcentis ritibus & compoſitis ab Euandri matre carminibus deos euocarat, ſed qui, quid in fatis eſſet, ſine ambagibus vere coniecerat, vatem iudicabant optimum: ita & nobis, non qui ex formula, & quaſi ex magiſtri praeſcripto, adminiſtrant rempublicam, ſed qui vtrique ciuitatum fortunae conſilia prudenter attemperant, bene videntur de vniuerſo humano genere mereri. Quam ridiculum porro ac nugatorium videtur, contractus, aliaque quotidiana negotia, quin ipſam vrbanam illam ac forenſem militiam certis ritibus ac formulis adſtringere? Quaſi non ſit boni viri officium, & ſine iſtis liberare fidem, &, quae vel nutu pollicitus ſit, religioſe praeſtare. Quaſi non ſatis in ſe moleſta eſſet diſceptatio forenſis, niſi illis verborum ſollemnitatumque ineptiis fieret moleſtior, & litigantes in foro, tamquam in ſcena, mimum agere iuberentur. An vero minus ridiculum videtur, rem ſeriam agentes anteſtato opponere auriculam, vel duce ſapiente, ludicrum iter per forum facere, quam ſciſſorem in coena Trimalcionis ita ad ſymphoniam lacerare obſonium, ac ſi Darius hydraule cantante pugnaret? Siccine tam vanum Romani iudicarunt votum Catonis, forum murice ſterni optantis, vt tot ritibus ac inanibus verborum conceptionibus lites traherent, occaſionemque ſuppeditarent cauſſidicis, illo conceſſo ſibi latrocinio, vti veterum non nemo vocat, imperitam multitudinem tanto diutius opprimendi? Quae enim alia patribus fuit omnia iſta excogitandi ratio, quam vt patricii, qui, teſte POMPONIO noſtro, in latenti retinebant horribile iſtud formularum ſecretum, vniuerſam plebem ſibi haberent obnoxiam, eorumque domus, ab omnibus, qui vel lege agere, vel contrahere, vel teſtamentum condere, vel paullo argutius litigare vellent, tamquam communia ciuitatis oracula, adirentur? Hinc ſane tam grauis principum ciuitatis virorum ira exarſit, quum Cn. Flauius cornicum oculos con-

configere, & ſingulis diebus ediſcendos faſtos cum toto illo formularum adparatu proponere non dubitaſſet. Hinc non minor inuidiae tempeſtas in Sex. Aelium Catum detonuit, noua iureconſultorum myſteria, poſt Flauianum iſtud ſacrilegium reperta, & occultis exſignata notis iterum enunciantem. Nihil enim patres, penes quos tam diu lucroſa iſtius inanis ſcientiae poſſeſſio fuerat, magis in furorem ac rabiem egit, quam quod illorum duumuirorum opera effectum eſſet, ne ipſi, vti olim, rebus omnibus ciuium intereſſent. Id vero tunc momordit homines: id illis bilem in ipſas nares exciuit, quod euulgato illo ſecreto, non amplius turba conſultantium limina ſua inſideret, nec ciues tam frequentes, vt antea, confluerent ad penates ſuos, formulas inde, tamquam ſortes e Phoebi cortina, petituri. Verum quid opus eſt verbis, quum fraus pelluceat, eamque ex ipſis Romanis viri maximi ac prudentiſſimi iam pridem deprehenderint? Cui enim magis credendum, quam ipſi TVLLIO, qui totum illud formularum peculium rem paruam eſſe dicit, prope in ſingulis litteris & verborum interpunctionibus occupatam, fucatam ineptiis, prudentiae omnis inanem, fraudis autem & ſtultitiae pleniſſimam. Quibus magis adſentiendum, quam Conſtantino Magno, Theodoſio, & ſacratiſſimo illi IVSTINIANO, qui antiquas fabulas, & ſcrupuloſam verborum obſeruationem, aucupatione verborum inſidiantem, graui oratione inſectantur, quin legibus prudenter ſcriptis ex republica, ex foro, ex priuatorum domibus, ipſaque hominum memoria proſcripſerunt? Eat iam aliquis, perfricet frontem, & verboſam illam prudentiae ſimulationem non dicemus laude, ſed patrocinio dignam iudicet, quam & viri prudentiſſimi florente republica riſerunt, & meliore ſaeculo maximi principes exploſerunt, perpetuisque, quibus digna erat, tenebris damnarunt.

§. XI.

Talis fere eſt, AVDITORES HONORATISSIMI, eorum, qui formulariam illam Romanorum iuriſprudentiam rident atque exagitant, oratio. Quibus profecto nimium ſplenis oportet ſupereſſe, dum ſtatim ſoluuntur in riſum, vbi quid ea ſollemnitate, cuius ipſi rationes ſciunt cum ignariſſimis, vident explicari. Qui, ſi cogitarent, quemadmodum Alcibiadis Sileni clauſi ridiculam & monſtroſam prae ſe tuliſſe ſpeciem; aperti ſtatim ſacrum ac diuinum quid oſtendiſſe dicantur: ita pleraque

Digitized by Google

veterum inſtituta primo adſpectu ridicula atque inania adparere; conſiderata paullo accuratius, ac veluti recluſa prudentiam admirabilem demonſtrare, magis fortaſſe riſui in re ſeria temperarent. Quam difficile vero illi cohibebunt riſum, ſi ipſos Ebraeos, diuinitus inſtitutos, vel ſeruorum, qui ſe in perpetuum dominis addixerant, auriculas clauo poſti adfixiſſe, vel eius, qui adfinis nuptias adſpernabatur, calceum pede detractum retro proieciſſe, vel denique in libellis repudii ſcribendis, omnibusque paene non dicam ſacris, ſed ciuilibus negotiis, certas verborum formulas religioſiſſime ſeruaſſe audiuerint? Quam aegre tenebunt riſum, quando ipſos Germanos, ferocem ac bellicoſum populum, reges ac duces, concuſſis frameis electos impoſitosque ſcuto circumtuliſſe, vxores coemtione imaginaria quaeſiuiſſe, adoptaſſe per capillorum inciſionem, res per feſtucam manu emiſſam e ſuo in aliorum dominium transſcripſiſſe, iudiciaque cum magno formularum adparatu auſpicatos eſſe, intellexerint? Quicumque enim iſtud Romanorum inſtitutum, tamquam ridiculum traducunt, facere nullo modo poſſunt, quin de diuina & ſpectata rebus in omnibus Ebraeorum ac maiorum noſtrorum grauitate ac ſapientia non nihil eadem temeritate detrahant. Quantum autem in eo fallantur, & quam admirabilis veterum prudentia in illa rituum ac verborum religione, tamquam in exterſiſſimo quodam ſpeculo, reluceat, ex iis, quae dicturus ſum, facile intelligetis.

§. XII.

Nam primum omnium, ſi hoc illis concederemus, poſſe rempublicam & ſine adſcititio iſto formularum ſplendore cum laude adminiſtrari: non ex eo tamen efficeretur, quod iſti volunt, inane ac ludicrum fuiſſe totum illud ſollemnitatis ſtudium, neque alio, quam ad decipiendam plebem, pertinuiſſe. Neque enim, quod hodie, hominibus magis principatui & ſtrictiori, quae vbique fere terrarum inualuit, imperandi rationi adſuetis fieri poteſt, id & olim potuit, quum turbae illi humili, quae nouarum rerum auida ad Romuli aſylum perfugerat, reges & magiſtratus precario fere imperarent. Ita profecto natura comparatum eſt, AVDITORES, vt homines, qui coaluerunt in ciuitatem, animo tamen plerumque ſint a republica alieniſſimo. Nam quum bonum ciuem ita praecultum atque inſtitutum eſſe oporteat, vt iuſſis imperantium pareat promte, vt ad vtilitatem publicam omnes actio-

Digitized by Google

actiones omniaque conſilia ſua referat, vt denique nihil ſibi bonum atque vtile eſſe ſtatuat, niſi idem bonum ac ſalutare ſit vniuerſae reipublicae: natura contra effraeni homines plerique adeo ad omnem licentiam feruntur, vt, ſi omnia agere ſuo arbitrio, ſi fraena impune mordere, ſuisque velificari commodis poſſint, tum demum ſibi verae libertatis dulcedinem percipere videantur. Ita vero natura formatum vulgus, cui, vt CORNELIVS TACITVS ait, priuata tantum ſtimulatio, & vile decus publicum eſt, quomodo aequo animo ferret iugum, niſi quaedam aduerſus rempublicam pietas ac veneratio arte in iis excitaretur? Et id quidem Romanorum erat conſilium, quum domi ac foris omnia negotia publica decoro ritu verbisque ad maieſtatem compoſitis, explicanda iudicarent, vt multitudo, quae non delectu aut ſapientia, ſed impetu & temeritate ducitur, hac oculis offuſa caeremoniarum religione ad concipiendam animo reipublicae maieſtatem adduceretur. Quod quam feliciter ſint conſequuti, res ipſa deinde docuit. Saepe enim plebem, tribuniciis furiis agitatam, ſaepe maximos exercitus, quos nec pudor, nec metus ſuppliciorum, nec dicendi vis ac copia in officio continuerat, poſtea vel faſcium aut aquilarum conſpectus, vel ſupremum iſtud in re trepida ſenatusconſultum: DARENT OPERAM COSS. NE QVID RESPVBLICA DETRIMENTI CAPERET, vel ſollemne carmen: I LICTOR, COLLIGA MANVS, tamquam fulmen aliquod perterruit. Quare tantum abeſt, vt ad inanem quamdam iactationem comparatum fuerit illud rituum ac formularum inuentum, vt prudentiae in eo eluceat artificium, quod dictis factisque in gerenda republica, ſplendorem ac decus quoddam conciliat. Cuius rei exemplum ipſa natura praebet, quae ſuas dotes ſuaque opera partim nude, & quantum opus eſt, explicat, partim ſplendore quodam circumdata eleganter, & prout decet, oſtentat. Perinde regia iſta ac ſublimis, quae in republica adminiſtranda verſatur, prudentia quasdam actiones ſuas ritibus ac verborum conceptionibus auguſtiores reddere conatur, & tanto id quidem magis, quia naturae opera vltro & ſua ſponte vel ipſum naturae nomen commendat; prudentia quadam arte ac diſciplina, vt actiones ſuas ciuibus probet, & a vulgi malignitate vindicet, videtur indigere. Quamuis itaque, qui haec omnia rident, dum ſeueritatem, prudentiam, iuſtitiam, eloquentiam, conſilii promtitudinem viam ad veram auctoritatem ac maieſtatem imperii emunire

Digitized by Google

contendunt, libentibus id nobis atque adprobantibus faciant, neque nos cuiquam concedamus, vt illa imperandi praeſidia pluris quam nos feciſſe, aut ea laude maiore digna exiſtimaſſe videatur: neſcio tamen, cur his omnibus aduerſari putent formularum ac rituum obſeruationem, & cur illa rei bene gerendae occaſionem intercipi, ſibi perſuadeant. Quaſi nulla harum virtutum eminuerint Romani veteres, aut formularum & ſollemnitatum ſtudium iſtis, ad hanc laudem contendentibus impedimento fuerit. Quaſi, dum ſollemnes quaedam formulae in ſenatu, aut comitiis recitabantur, interea proceſſiſſet annus, & Hannibali occaſio data fuiſſet, epulandi in Capitolio.

§. XIII.

Sed id nimirum illis quam maxime videtur ridiculum, quod contractus, aliaque negotia ciuilia, tot formulis ac ſollemnitatibus adſtricta fuerint a Romanis. Enimuero, quod illis perridiculum eſt ac nugatorium: id nobis ſapiente conſilio inſtituiſſe videntur mortalium cordatiſſimi. Eo enim prudenter conſequebantur, vt nec ſempiternis litibus tam neceſſaria ciuitatibus animorum ac voluntatum coniunctio diſtraheretur, nec multitudine legum, tamquam mole, obrueretur respublica.

§. XIV.

Quantum ciuitatum interſit, vt litibus fomenta, quoad eius fieri poſſit, omnia ſubtrahantur, nemo, ciuili illa ſapientia vel mediocriter imbutus, negabit. Lites enim, vbi ita ſenſim gliſcunt in republica, vt nec tribunalia illis componendis ſufficiant, primo domos, hinc gentes & familias, ac poſtremo ipſos ordines diſſociare, ac in factiones reip. perniocioſiſſimas diſtrahere ſolent. Iam vero cogitate vobiscum, AVDITORES HONORATISSIMI, an non vberrimus litium prouentus iis ex negotiis, quae vel ex vnius vel duorum voluntate ac conſenſione capiunt ſubſtantiam, ſuccreſcat? Quum enim animi conſilium neque oculis, neque vllo alio ſenſu percipiatur: facile ii, quibus plus vafritiei, quam fidei, eſt, perplexantur, & ingenioſa improbitate, quod geſtum eſt, peruertunt. Quid pactorum & contractuum religione ſanctius? Et tamen alteruter paciſcentium ſaepenumero negat, ſibi vmquam negotium tam ſollemne explicandi fuiſſe conſilium. Siccine, inquit, alter fructum dolo ſuo capiet? An a me iure petet, quod ego per iocum & animi cauſſa, vt fieri ſolet, ſpopondi? Ergone homini libe-

liberali in poſterum non licebit iocari, quin iocus in contractum transeat? Itaque maleferiatis hominibus, vt conqueritur apud comicum ſenex, pactum non pactum eſt, non pactum autem pactum, quod alteri lubet. Quid ſupremis hominum iudiciis venerabilius? quidque aequius, quam vt exitum habeat eorum voluntas, qui velle amplius non poſſunt? Et tamen eodem obtentu, quod vel ob dementiam teſtari non potuerint, vel ex animi ſententia noluerint, multorum olim teſtamenta impugnata ac peruerſa eſſe, nemo ignorat. Idemque in donationibus, ſponſalibus, aliisque pactionibus contigit ſaepiſſime. Nullum enim eſt tam graue ſanctumque inter homines negotium, quod non conuellere conſueuerit innata illa generi humano perfidia. Quid hic Romani? Sollemniter illi haec omnia explicari volebant, ne quis ea ſerio atque ex animi ſententia acta eſſe negaret, eaque exceptione friuola Praetori faceſſeret negotium. Non itaque Romani, qui fidem in negotiorum contractibus ſanxerant, non putabant impium, ſi quis datam fidem non ſeruaſſet, aut rem fidei ſuae a moriente commiſſam non praeſtitiſſet: neque tamen actionem dabant, ſi quid ſollemnitatum in huiusmodi negotiis fuiſſet praetermiſſum. At ſi conditurus teſtamentum, teſtes, libripendem, anteſtatum adhibuerat, & per omnia mancipationis ac nuncupationis ritum ac formulam obſeruauerat: ſi in ſtipulationibus, cautionibus, acceptilationibus, nouationibus alter alteri interroganti congrue atque ex formula reſponderat: nihil profecto cauſſae eſſe videbatur, cur quis ſerio vel teſtamentum conditum, vel contractum initum fuiſſe negaret, aut cur praetor eum litem ex lite ſerere, & fora ac baſilicas inani clamore implere pateretur.

§. XV.

Accedit & altera non minus grauis atque idonea ratio, quae Romanis ad excogitandos tot ritus ac formulas, quibus negotia ciuilia a ciuibus explicarentur, incitamento fuiſſe videtur. Exiſtimabant enim, id quod res eſt, respublicas non eas quidem, in quibus quotidie gliſcat legum multitudo, ſed quae quam pauciſſimis & ſapienter inuentis maiorum inſtitutis regantur, dici poſſe beatiſſimas. Praeclare iam a PLATONE obſeruatum eſt, quanto pluribus legum praeceptis ciues adſtringantur, tanto vberiorem eſſe ſolere vitiorum prouentum: ſicuti latiſſime ibi euagari ſoleat vis morbi, vbi medicis iuſto pluribus facultas detur artem ſalutarem faciendi. Et quid, quaeſo, aliud innume-

Digitized by Google

rabili aliarum ſuper aliis cumulatarum legum multitudine efficitur, quam vt ciues ius, quo reguntur, ex poenis, pretioſiſſima certe diſciplina, addiſcant? Quid aliud ea efficitur, quam vt & innocentiſſimus quisque incidat in leges, tamquam in laqueos, & ipſa iurisprudentia vniuerſa ſibi fiat diſſimilis, captioſa, incerta, ambigua? Quid ergo Romani? Eiurato regum nomine, quum leges, id eſt animam, deeſſe reipublicae animaduerterent: breui illo duodecim tabularum ambitu vniuerſum ius ita complectebantur, vt carmen illud patrium ipſi pueri in ſcholis facile infigerent memoriae, & idem tamen fons eſſet vniuerſi publici priuatique iuris. Ne autem pro cultiſſimo illo iurisprudentiae hortulo horrida legum ſilua paullatim ſuccreſceret: non ſtatim, ſi quando nouum incideret negotium, diſtribuebant tabellas, & centurias tribusue in ſuffragia mittebant, nouasque leges ferebant ad populum, ſed ex ipſis decemuiralibus tabulis modum rationemque illud explicandi prudenter comminiſcebantur. Hinc quum nihil a decemuiris de adoptione atque emancipatione liberorum cautum eſſet: an ideo ſtatim edixerunt comitia, in quibus, quid ea de re vellent iuberentque Quirites, dinumeratis ſuffragiis, explorarent? Minime vero. Quum enim intelligerent, licere patri per duodecim tabulas ter venumdare filios, eaque, quae in mancipio eſſent, nexu vel ſollemni mancipationis ritu in alterius dominium transſcribi poſſe: callide profecto ſtatuebant, filium ter in ſpeciem venditum, datumque mancipio, & rite in adoptionem alteri dari, &, ſi tertium acceſſiſſet manumiſſio, e ſacris paternis exire poſſe. Paterfamilias vti legaſſet de re ſua, ita ius fore, edixerant decemuiri: neque tamen iidem rationem ac modum conficiendi teſtamenta oſtenderant. Quid ergo Romani? An ideo ſtatim tribuum colligebant ſuffragia? Minime vero. Quum enim leges de inteſtatorum ſucceſſione priuatorum voluntate non refigi, neque adeo ſupremis ſingulorum iudiciis infringi mutarique poſſe viderentur: callide fingere maluerunt, familiam, tamquam rem mancipi, inter viuos per aes & libram transferri in familiae emtorem, ſub lege tamen ſecreta, quam in ceris obſignatis expreſſam eſſe, teſtator praeſentes ſollemni nuncupationis carmine monebat. Quid dicam de nuptiis? Quum de earum ritu nihil in duodecim tabulis cautum legerent, & vxorem tamen, tamquam filiamfamilias & heredem ſuam, ſecundum ius patrium in maritorum manu & mancipio futuram eſſe, haut igno-

ignorarent: non abſurde ſibi colligere videbantur, praeter confarreationis ritum, qui ad ſacra gentilia ac domeſtica pertinebat, feminam & coemtione, & vſucapione annua fieri matremfamilias, eamque coniunctionem cum remancipatione tum vſurpatione recte diſſolui ac diſtrahi poſſe. Ita fere omnes actiones legis atque actus legitimi e ſagaci veterum iureconſultorum ingenio promanarunt. Quemadmodum enim ſollertes atque elegantiae ſtudioſi patresfamilias hortos bene cultos, & directis in quincuncem arborum ordinibus amoenos, quam arbuſtorum ſquallore opacos, habere malunt: ita illi viri prudentiſſimi magis e republica fore iudicabant, vnicuique duodecim tabularum legi plura interpretamenta ac formulas ſollemnes, quaſi per inſitionem, adiici, quam in immenſum excreſcere legum ciuilium multitudinem.

§. XVI.

Denique ne in foro quidem ac intra tribunalia inanis ac ſuperuacua erat illa rituum ac verborum religio, quam profecto non ideo admiſerant Romani, vt traherent lites, aut in re ſeria magno conatu maximas nugas agerent: ſed partim vt lites inter ciues eo citius terminarentur, partim ne quid vetuſti moris temere viderentur abolere. Saepe hodie ita inſtituuntur actiones, vt iudex e longa, quam libelli loco accipit, fabula, quale negotium inter litigantes interceſſerit, quid ab actore intendatur, quidque ab eo potiſſimum probandum ſit, vix perſpiciat. Hinc nihil frequentius exceptionibus, quibus ab inepto, obſcuro, aut incerto libello nomen inditum eſt. Hinc tot opus eſt iudicis decretis atque interloquutionibus, antequam ad ipſam litis conteſtationem, id eſt, intra teli iactum perueniatur. At enim his omnibus aequo animo ſuperſedebant Romani. Quid enim facilius, quam audire breuiſſimam actionis formulam: AIO, TE MIHI MVTVI NOMINE CENTVM DARE OPORTERE? Quid facilius, quam audire excipientem reum: ET EGO NEGO, NISI QVOD IAM SOLVTI SVNT. Quid facilius, quam operam dare actori, breuiter replicandi: EGO VERO TE SOLVISSE NEGO, NISI QVOD IN ALIAM CAVSSAM SOLVISTI? Quid procliuius denique, quam & reo ſe dare, hac ſe tuenti duplicatione: ET EGO ME IN EAMDEM CAVSSAM SOLVISSE AIO. Vnius horae labor erat, ſtatum totius cauſſae peruidere, & iudicem dare cum formula: SI PARET, L. TITIVM L. SEIO CENTVM DARE OPORTERE, NISI IN EAMDEM CAVSSAM SOLVTVM ERIT, TV

Digitized by Google

ILLVM IN CENTVM CONDEMNA. Iam vero ad probationem res redierat, qua intra paucos dies peracta, lis ſententia finiebatur, exiguo temporis, multoque minore facultatum diſpendio. Non itaque rituum ac formularum hoc vitium fuit, quod homines inter lites conſeneſcerent, & dum ius ſuum in foro perſequebantur, arbores, alteri ſaeculo profuturas, ſerere viderentur. Neque illa ſunt fomenta litium, ob quae Cato forum murice ſtratum voluit. Tum demum infinitae fieri coeperunt lites, quum innumeris principum conſtitutionibus iuris antiqui fundamenta ſubuerterentur, quum pro vetere iurisprudentia horrida quaedam legum nouarum ſilua ſuccreſceret, quum denique ipſi Romani pontifices, quorum ex legibus hodierna litigandi ratio ac diſciplina forenſis paene tota profluxit, adſcititia ſpecie ſanctitatis ac iuſtitiae illudere generi humano, atque oracula ſua orbi pro legibus obtrudere coepiſſent. Eos autem, qui iurisprudentiae formulariae hanc famam per orbem litterarium differunt, magnopere ſua opinione falli, vel id vnum argumento eſt, quod nusquam diſceptationes forenſes minus diuturnae fuerunt, quam vbi omnia in iudiciis ſollemniter atque ex formula & dici & fieri oportuit.

§. XVII.

At enim, fluctuante inter partes & plebem republica, optimates iſto formularum adparatu ad opprimendos ciues abuſi ſunt. Quid tum vero? Vtrum, ſi id factum eſſe fateamur, formularum id vitium fuiſſe, fatendum erit, an ipſorum hominum? Semper ea fabula acta eſt inter mortales, vt qui forenſem illam militiam ſequerentur, iurisque, quo ciues regantur & ad agendum, & ad reſpondendum & ad cauendum aliis eſſent peritiores, imperitam multitudinem hac arte ad auctoritatem ſuam traducerent. Neque noſtris temporibus, quamuis illa verborum religio iam pridem euiluerit, in mundo eſſe deſiit rabularum natio, cui iurisperitia pro hamo eſt, quo miſerae plebis opes ac fortunas intercipiat. Quis vero tam iniquus eſt rerum aeſtimator, vt arti tribuat, quod hominum vitium eſt, & ideo iurisprudentiam, quanta quanta eſt, ad euertendas ciuium fortunas comparatam eſſe contendat? Fuerint patres aduerſus plebem iniqui, fuerint dominandi cupidi, & hoc formularum inuentum ad ſubiiciendam ſibi multitudinem adhibuerint: at non diutius illis iſthoc conſilium proceſſit, quam donec Cn. Flauius & Sex. Aelius, plebicolae, & omnis aurae popularis capta-

captatores, totum iſtud myſterium enunciaſſent. Et quid prohibuit, quo minus vel ſaltim ex eo tempore proſcriberetur iſta formularum ac ſollemnitatum religio, ſi ciues, diuulgato ſecreto, non niſi inanem ſtrepitum, aut quoddam verborum aucupium in ea deprehenderint? Qui ipſi decemuirorum legislationi, ne quid indignum Romanorum grauitate ac foro occurreret, lege Aebutia in quibusdam capitibus derogare non dubitarunt: cur in ciuitate eſſe paſſi ſint formulas & ſollemnitates, numquam populi ſuffragiis iuſſas, numquam firmatas iureiurando, &, quod caput rei eſt, in ſe inanes, ludicras, & ad decipiendam plebem vnice comparatas?

§. XVIII.

An tales, inquiunt, CICERONI viſae ſunt, viro in tantum laudando, in quantum diuina propemodum eloquentia cum ſumma prudentia ac iudicii acie coniuncta poteſt intelligi. Quaſi vero a more ac conſuetudine ſummi illius viri alienum ſit, rem vnamquamque, de qua dicendum erat, modo euehendo in caelum, modo eiusdem laudes, ſi res poſtularet, conterendo, ſibi eloquentiae famam eblandiri. Idem profecto ille CICERO, qui in oratione pro Muraena Seru. Sulpitii merita, ipſamque iurisprudentiam non ſine bile deprimit, alio loco & illum togatae militiae anteſignanum, & artem, qua enituit, tam magnifica oratione collaudat, vt ea in re, ingenium efficere quid poſſit, experiri voluiſſe videatur. Denique nec Conſtantini, Theodoſii & Iuſtiniani iudicia multum reformidamus. Formularum ſuperſtitionem illi inſectantur; fateor: easdem inſidiarum plenas ac aucupia veluti eſſe iudicant; nec id nego. Quin vt eo ſim liberalior, etiam hoc adiungo, nec imprudenter eos nec iniuſte egiſſe, dum illam verborum rituumque obſeruationem nouis legibus ac conſtitutionibus ſuſtulerunt. Neque tamen inde conſequi arbitramur, vt inuentum illud abſurdum aut ridiculum fuerit. Quam multa veterum inſtituta ſuſtulit iurisprudentia illa media, quam edictum perpetuum inuexit? Quam multa legibus, plebiſcitis, SCtis, ipſoque illo edicto perpetuo ſtabilita, imperatores, qui Antoninos ſequuti ſunt, conſtitutionibus ſuis mutarunt? Nonne iſti, vt TERTVLLIANVS ait, illam veterem & ſqualentem legum ſiluam, quae a temporibus L. Cornelii Sullae potiſſimum ſuccreuerat, nouis reſcriptorum & edictorum ſecuribus quotidie caedebant? Et tamen nemo tam iniquus eſt rerum aeſtimator,

Digitized by Google

vt illa omnia, quae principes conſtitutionibus ſuis vel nouarunt vel plane ſuſtulerunt, abſurda, nugatoria, ridicula fuiſſe arbitretur. Quemadmodum videlicet non eadem veſtimenta, quamuis pulcherrima in ſe, & auro purpuraque fulgentia, omnem aetatem ornant: ita nec omnia inſtituta omnesque leges omnibus reipubl. temporibus aut cuique ſtatui conueniunt.

§. XIX.

Quod recte & ſapienter prouiſum libera republica, non ideo vtilitatem adferre potuit, poſtquam Auguſtus omnia diſcordia ciuili feſſa nomine principis ſub imperium accepit. In primis illa, quae iuſtam & conſultiſſimam rationem habere videbantur, quum intra pomoeria fere ſtaret ciuitatis Romanae honor, tum quoque pulcra ac decora erant, quum ciuitas iisdem fere terminis, quibus terrarum orbis, poſt illam Antonini Caracallae conſtitutionem finiretur. Eſt ea popularis imperii natura, vt in minimis quoque rebus antiquae conſuetudinis momenta ſeruanda videantur: nec abs re Alcibiades apud THVCYDIDEM iudicat, tutiſſime agere ciues, qui praeſentibus contenti legibus ac moribus, quantumuis deterioribus, nihil temere in inſtitutis patriis reipublicae adminiſtratione mutare ſuſtineant. Hinc tot fictionibus opus erat libera republica, totque formulis ac ritibus, quibus noua iura e vetuſtioribus, veluti riuulos ex fonte ſuo, deriuarent. Iis autem opus non erat amplius, quum pacis intereſſet, omnem poteſtatem in principem conferri, neque diſcordantis reipublicae aliud videretur eſſe remedium, quam ſi ab vno regeretur. Tunc vero facilius & minore cum periculo figuntur & refiguntur leges: tunc non opus eſt comitiis, in quibus leges populi ſubmittantur ſuffragiis: tunc nihil eſt, quamobrem fictionibus, formulis, ritibus indulgeatur, quum pro conſultiſſima ratione legis ſit non iniqua principis voluntas. Aequo ergo animo hac iurisprudentia formularia carebant tempora Conſtantini, Theodoſii, Iuſtiniani, qua non facile caruiſſent Romuli nepotes, qui liberam viderant rempublicam. Neque ideo ridiculum ac Romanorum grauitate indignum iudicandum eſt, quod extremis temporibus, quum iam paene conſenuiſſet reſpublica, non amplius videbatur neceſſarium.

§. XX.

Multa dicenda ſupererant, AVDITORES HONORATISSIMI, niſi veſtra

ſtra abuti patientia, piaculum videretur. Quare iam id ago, quod vel maxime a me exigit huius diei ſollemnitas, cuiusque potiſſimum cauſſa in hunc ambonem adſcendi. Enimuero, dum me huic orationis parti accingo, neſcio qui fiat, vt, quae ſingula mei ordinis hominibus, nouum auſpicaturis munus, ſollicitudinem quamdam iniicere ſolent, ea ſe mihi hodierno die obiiciant vniuerſa. Siue enim celeberrimam, ex qua diſceſſi, academiam, ſiue hanc illuſtrem, in quam me contuli, honeſtioris doctrinae officinam intueor: fieri profecto non poteſt, quin commouear aliquantulum, & veluti conturbari mihi fatear conſiliorum rationes. Hala diſceſſi, AVDITORES, quae iam inde ab academiae ſuae incunabilis orbem litterarium vniuerſum & ſplendore nominis, & admiratione compleuit: quam tot doctrinae lumina docendo ſcribendoque adſidue illuſtrant, quo denique, tamquam ad celeberrimum ſapientiae mercatum frequentes vndique confluunt erectioris indolis iuuenes, petituri inde melioris atque incorruptioris doctrinae exemplum. Huius ego almae matris an vmquam ſine deſiderio quodam reminiſcar? An non ſubinde eo ſubtriſtis reflectam oculos, vbi & fortunarum ſedem primum reperi, & publicis priuatisque beneficiis dignitatem meam ſaepius memini amplificatam? Fuerunt mihi ibi collegae, qui meam induſtriam, & bene de re litteraria & iurisprudentia merendi ſtudium mirifice probarunt: fuere amici, qui mea cauſſa voluerunt omnia, meque non ſine doloris ac deſiderii ſignificatione ex amplexibus ſuis dimiſerunt: fuerunt auditores ſeduli, meique amantiſſimi, qui frequentes domum meam confluebant, tamque honorifice me proſequebantur abeuntem, vt viderer mihi eo die fructum anteactae vitae capere vberrimum. Quapropter ſi Athenas iſtas Halenſes mihi non minus dixero iucundas fuiſſe, quam illas Atticas T. Pomponio, quem prae Athenarum ſuauitate ipſius Romae obliuio quodammodo ceperat: neminem quidem veſtrum id miraturum arbitror, AVDITORES. Auget ſollicitudinem celeberrimae huius academiae conſpectus, quamuis in ſe multo iucundiſſimus. Demandatum mihi hic eſſe intelligo Anteceſſoris munus: habeo rationem, quid praepotentium Ordinum decreto acceperim: video, & in me conuerſos eſſe omnium oculos, idque a me iure exigi, vt iurisprudentiam non vulgari via, ſed accuratiſſima ratione tradam, nihilque faciam reliqui, quod ad tuendam amplificandamque huius illuſtris academiae digni-

dignitatem quoquo modo pertinere videatur. Quae omnia quantae molis ſint, quamque modicas vires ad id efficiendum mihi ſuffecerit natura, nemo me ipſo intelligit accuratius. Quare quemadmodum Themiſtocli, capeſſenti rempublicam, Miltiadis trophaea ſomnum excuſſiſſe dicuntur: ita mihi ab eo tempore, quo mihi hanc dignitatem decretam eſſe intellexi, dies noctesque obuerſantur WISSENBACHIORVM, HVBERORVM, NOODIORVM, ECKIORVM, SCHVLTINGIORVM, WESTENBERGIORVM merita. Haec me excitant aſſidue: haec, quid a me exſpectetur, identidem admonent: haec & aliquando exterrent, ſatis animaduertentem, in hoc ſtadio tot illuſtria ingenia non dicam exaequare paſſibus, ſed vel pone ſubſequi, & eorum veſtigia legere, multo eſſe difficillimum. Quae quum ita ſint, paullo commotior quidem ſuſcipio hoc munus, quod mihi veſtra, patriae atque academiae Patres, auctoritas impoſuit: ſed ſuſcipio tamen, illudque cum tanto maiore fiducia ſubeo, quo luculentius ex hoc rerum euentu plane inexſpectato auguror, Dei immortalis id eſſe conſilium, qui & olim ſemper rebus meis adfuit, & me nihil tale cogitantem, iamque accinctum itineri Francofurtano, quo me potentiſſimus Pruſſiae Rex, honeſtiſſima propoſita conditione, ad docendam iuriſprudentiam euocauerat, in hanc prouinciam pertraxit. Vnde & certiſſimam ſpem concipio, eius benignitatem nec hic ſincero meo publicae vtilitatis ſtudio vmquam defuturam.

§. XXI.

Vobis autem, patriae atque academiae Patres, qui me huc ampliſſima & ſplendidiore, quam vlli a multo tempore oblatam ferunt, conditione propoſita, huc tam benigne euocaſtis, tantum me debere profiteor, vt ſi me totum vobis mancipărem, viderer tamen mihi vix minimam officii mei partem adſequutus. Vos enim me, nulli veſtrum cognitum, clementer & conſentiente ſuffragio exciuiſtis: vos me aduenientem mirifica ac paene inuſitata excepiſtis humanitate: vos nihil, quod ad me ornandum recreandumque ex itinere moleſtiſſimo pertinere videbatur, praetermiſiſtis. Quae omnia tanti mihi ſunt, viri illuſtres atque ampliſſimi, vt id vnum mihi dolendum videatur, effeciſſe vos hac beneficentia veſtra, vt ingrato mihi viuendum moriendumque videatur. Interea haec ſumma benignitas veſtra incitamento mihi erit perpetuo, nullum vt defugiam laborem, nullas vt mihi vigilias

gilias moleſtas exiſtimem, quibus celeberrimo atque illuſtri huic Friſiae Lyceo vtilitatem aliquam adferri poſſe intelligam. Adlaturum autem me aliquam confido, ſi vos, exoptatiſſimi Collegae, quibuscum diuinum numen me iam arctius coniunxit, veſtro me ſubleuabitis conſilio, veſtro incitabitis exemplo, veſtro denique amore, cuius iam tot experimenta dediſtis, me porro recreabitis. Vos itaque rogo & per communis academiae ſalutem obteſtor, vt me lubentes in collegium veſtrum recipiatis, eoque complectamini amore, quo vos ego complector vniuerſos. Numquam in me vel fidem, vel, quae ab amico proficiſci poſſunt, officia, vel, qui a collega, amorem deſiderabitis. Quemadmodum enim te, vir magnifice, qui iam ad academiae noſtrae clauum ſedes, iam pridem abſens abſentem ob diffuſiſſimam eruditionem ita admiratus ſum, vt nihil iucundius mihi per omnem vitam futurum ſit, quam ſi, vt olim Iunium, iuris & hiſtoriarum peritiſſimum, a Caii Gracchi amicitia, Gracchianum adpellatum eſſe, Plinius obſeruat, ſic mihi a tui amore HEMSTERHVYSIANI cognomen obtingeret: ita & vos omnes, coniunctiſſimi collegae, quos mihi iampridem doctrina ac celebritas veſtra venerabiles reddidit, maximi faciam, & feram in oculis, quauis re facilius me a vobis ſuperari paſſurus, quam amore atque obſeruantia. Decem illos, quos Halae exegi, annos, nunquam me cum vllo collegarum in gratiam redire memini: ita colui omnes atque obſeruaui, vt plerique me non ſine deſiderio quodam ex amplexibus ſuis dimiſerint. Talem me hic quoque futurum, porrecta hac dextra, & candore vere Germanico, vobis polliceor, ſpondeoque, vti formula veteri vtar, VTI INTER BONOS BENE AGIER OPORTET, numquam me commiſſurum, vt inter nos vlla ſit, niſi honeſta atque vtilis huic academiae aemulatio.

§. XXII.

Denique ad te mea ſe oratio conuertit, ſpes futurae aetatis, flos litteratiſſimae lectiſſimaeque iuuentutis, cuius ego conſpectu iucundiſſimo mirifice me recreari ſentio. Veſtra res agitur, o mei: vobis & ſeritur, vt ille ait, & metitur: vobis hoc atque omne militabitur bellum, cuius cauſſa hodie veluti ſacramentum dixi. Videbitis me quotidie & ducis & commilitonis munere fungi, nulloſque veſtri cauſſa labores ac lucubrationes defugere, quibus & viam vobis ad ciuilem illam ſapientiam emuniam, & exemplo meo ad intenſiorem diligen-

tiam excitem. Vos mihi hanc vicem reddite, vt ametis veſtri amantiſſimum, ſtudioque & attentione veſtra me viciſſim reddatis alacriorem. Cogitate quaeſo, paucos eſſe, quos in academiis tranſigitis, annos, & ab illis tamen omnem vobis ſpem ſuſpenſam eſſe futurae felicitatis. Ponite vobis ob oculos meſſem, quae imminet, vberrimam, eamque ſudore veſtro digniſſimam eſſe credite. Rationem inite, quam praeclara illa ſint, quibus vos deſtinarunt lacrymoſa parentum vota, quidque a vobis patria, cui nati eſtis, iure quodam ſuo exſpectet. Sic enimuero ſperamus, numquam vos e ſcholis noſtris exituros, niſi doctiores, & ſolidiore iurisprudentiae cognitione bona fide imbutos. Sic confidimus fore, vt e noſtra veſtraque diligentia vtilitas ad hanc rempublicam redundet vberrima. Sic denique certo nobis pollicemur, illuſtrem hanc Franequeranam, tot celeberrimorum doctorum meritis, meaque qualicumque opera, priſtinum ſeruaturam ſplendorem, nouiſque amplificatam auctibus perennaturam, palladium Friſiae, decus Belgii, orbis litterarii ornamentum.

DIXI.

DE

DE

VITIIS NEGOTIATIONIS COLLYBISTICAE VEL CAMBIALIS.

EXERCITATIO XI.

CAP. I.

DE

NATVRA ET INDOLE NEGOTIATIONIS COLLYBISTICAE VEL CAMBIALIS.

SVMMARIA.

§. I. Inſtituti ratio. §. II. Romani Argentarii & menſarii non fuere ſimiles collybiſtis hodiernis. §. III. Nec tamen permutatio pecuniae localis veteribus fuit ignota. §. IV. En an fuerit cambium locale. §. V. Vera cambiorum origo. §. VI. Quid cambiare & cambium. §. VII. Huc non pertinet cambium minutum, ſed locale. §. VIII. In eo quatuor perſonae concurrunt. §. IX. Poſſunt tamen & plures eſſe. §. X. Et pauciores. §. XI. Vnde differentia inter cambia propria & traſſatum. §. XII. Qualem contractum cambiantes ineant. §. XIII. Cambia nec pacta nuda ſunt nec legitima. §. XIV. Nec contractus innominati. §. XV. Nec emtio venditio, locatio conductio, ſtipulatio, mandatum. §. XVI. Multi contractus ad conuentiones iuris ciuilis referri nequeunt. XVII. Cambia proxime accedunt ad obligationem literalem. §. XVIII. Refelluntur argumenta contraria, Primum. §. XIX. Secundum. §. XX. Tertium & quartum. §. XXI. Quintum. Negotium cambiale proprie inter duas perſonas vertitur, reliquae vi mandati accedunt. §. XXII. Litterarum cambialium forma. §. XXIII. An & valutae facienda ſit mentio. §. XXIV. Cambii definitio.

§. I.

§. I.

Cum omnem, quae de re aliqua ſuſcipitur, diſputationem a definitione potiſſimum proficiſci oportet: tum nobis imprimis, quibus de negotiationis collybiſticae, vel cambialis vitiis diſſerere animus eſt, id negotii datum credimus, vt quaedam de ipſa huius negotiationis natura atque indole praemittamus. Quemadmodum enim curua eſt linea, quae a recta deuiat: ita in negotiis moralibus ac ciuilibus id vitioſum habetur, quod ab eorum natura atque indole diſcedit. Et quemadmodum curuitas non intelligitur, niſi ab iis, qui veram recti ideam animo conceperunt: ita nec vitia negotiationis cambialis vel collybiſticae quisquam percipiet, niſi eius naturam &, vt ita dicam, rectitudinem probe perſpexerit. Nec vereor admodum, ne Iliada poſt tot Homeros ſcribere videar. Quamuis enim hoc negotium quotidie fatiget iudices, & tot exſtent de cambiis ICtorum volumina, tot libelli & diſſertationes, vt id argumentum iam pridem nouitatis gratiam videatur exuiſſe: tamen, quum nec vberrimum poſt hanc meſſem defuturum videatur ſpecilegium, non abs re erit, & noſtram de tota re audire ſententiam. Ea ſi forte ab aliorum ſenſu in quibusdam diſcrepet, vel eo nomine merebitur veniam, quod ſi vsquam, certe in rebus, iure communi haud definitis, verum atque aequiſſimum eſſe debeat illud Labeonis noſtri: ***Suum quemque iudicium habere.*** SVET. ***Auguſt. Cap.*** LIV.

§. II.

Non autem iam vacat operoſius inquirere in huius negotiationis originem. Quamuis enim alii Belgis; alii Iudaeis; alii Longobardis eius inuentae gloriam vindicent: neſcio tamen, an vllum exſtet certum earum ſententiarum argumentum. Dicam tamen paucis, quod ſentio. Iam Romanis non ignotos fuiſſe ***argentarios*** & ***trapezitas***, vel ex iure noſtro ſatis adparet. *L. 4. L. 5. L. 6. L. 8. L. 9. L. 10. ff. de edendo.* De eorum autem negotiatione quum erudite egerint Cuiacius *Obſeru. Lib.* X. *cap. 14.* & CLAVD. SALMAS. *de Vſur. cap.* XVII. *p. 499.* tantum tamen abeſt, vt ſimile quid inter veterem illam & hodiernam negotiationem collybiſticam reperiamus, vt potius ex Ciceronis *Orat. pro Flacco cap.* XIX. *L. 24. §. 2. ff. de reb. aut. iud. poſſ. L. 18. ff. de hered. pet. &c. l. 88. ff. de ſolut.* adpareat, argentariorum officium potiſſimum in pecunia ſua & aliena foenori locanda, rationibus conficiendis,

endis, pecunia traiectitia ſuo periculo credenda, item in auctionibus, conſtituendo, ſimilibusque conſtitiſſe. Equidem ſaepe permutabant pecuniam, & inde fit, vt & *κόλλυβος* fraequenter occurrat apud veteres & *ἀργυρίȣ ἀλλαγὴ* apud IVL. POLL. *in Onomaſt.* VII. 30. ſed eam vere veteres intelligunt pecuniae permutationem, quae fit apud menſam in continenti per varias numorum ſpecies, quamque hodie Doctores *cambium reale* ſeu *manuale* vocare ſolent. Vnde eſt, quod vocentur *ἀργυροπϱάται·* *Nov.* CXXXVI. *ἀργυϱόμοιβοι* a SVIDA in hac voce, *argenti* diſtractores L. 27. *C. de pign* *L. pen. fin. C. de conſt. pec.* argenti venditores *L. 12. C. de cohor. tal.* Ex quo facile patet, ea veterum loca non pertinere ad cambia *localia*, *mercantilia*, ſeu *traiectitia*, quibus pecuniam vno loco numeratam alio loco & ab alio ſoluturos nos promittimus: quae tamen ſola cambiorum nomen proprie ferunt, adeoque etiam praecipue ſunt diſſertationis noſtrae argumentum.

§. III.

Nihil itaque illam veterum artem collybiſticam ad hodiernam negotiationem cambialem facere, inter omnes conſtat, idque etiam, qua fuit ingenii perſpicacia, probe animaduertit maximum olim huius Academiae decus atque ornamentum VLR. HVBER. *Prael. ad Pandect. lib.* XVII. *tit.* 1. *§.* 12. Enimuero is & locale vel traiectitium cambium non ignotum Romanis fuiſſe inter primos obſeruauit. Et ſane CICERO *ad Atticum lib.* XII. *ep. 24.* de filio Athenis ſtudiorum cauſſa commorante: *De Cicerone*, inquit, *tempus eſſe iam videtur. Sed quaero, quod illi opus erit Athenis, permutarine poſſit, an ipſi ferendum ſit?* Quaerit itaque ex Attico Cicero, filiusne pecuniam ipſe ſecum Athenas ferre debeat, an occaſio ſit permutandi videlicet, vt quam ipſe Romae ſoluerit, ab alio filio Athenis reddatur? Similis eſt locus *Lib. XV. Ep.* 15. *Cicero ſcripſit ad Tironem, ſibi poſt Kal. Aprilis (ſic enim annuum tempus confici) nihil datum eſſe. Quare velim cures, vt* PERMVTETVR *Athenis, quod ſit in annuum ſumtum: ei ſcilicet Eros numerabit. Eius rei cauſſa Tironem miſi. Curabis igitur, & ad me, ſi quid tibi de eo videbitur, ſcribes.* Volebat nimirum Cicero Pater Romae ſoluere, quod filio per permutationem Athenis redderetur. Adeoque nihil verius eſt, quam quod laudatiſſimo viro viſum, eſſe hoc ipſum praeſentis inſtituti cambium, quod dicitur, adeoque iam Romanis illud non ignotum fuiſſe.

Digitized by Google

§. IV.

Sed quamuis id extra omnem dubitationis aleam poſitum videatur, Romanos iam hoc modo permutaſſe pecuniam, adeoque manifeſto allucinetur SCHILTERVS *Exercit.* XXXII. §. 9. qui Romanis minus cognitum fuiſſe putat hoc permutationis genus, quia monetae Romanorum per vniuerſum orbem Romanum aeque valuerint, & maior, quam apud nos, fuerit viarum publicarum ſecuritas: pleraque tamen, quae hodie ingrediuntur negotiationis collybiſticae eſſentiam, iis incomperta fuiſſe, ſatis adparet. Hodie enim is contractus litteris, quas cambiales vocant, perficitur, ex quibus rite & ex formula praeſcriptis naſcitur non ſolum obligatio ſtrictiſſima, verum etiam actio reliquis omnibus rigidior & tam prompta cum exſequutione coniuncta, vt litteris agnitis, vel vt loquuntur Pragmatici, recognitis nec exceptioni non numeratae pecuniae locus ſit, nec alii altioris indaginis ſubterfugio, ſed reus ſtatim in cuſtodiam mittatur, donec ſoluerit. In his potiſſimum hodie cambialis negotiationis commodum conſiſtit, & in his contractus ille abit a reliquis. Quum vero nihil tale, quod ſciam, Romanis fuerit notum: permutaſſe quidem illos pecuniam & eo ſenſu locale cambium iniiſſe non inficior, ſed ita tamen, vt illa permutatio cum cambiis hodiernis vix ſit comparanda. Id quod iam vidit Illuſtris Iudicii Aulici Caeſarei Conſiliarius BERGER *Supplem. Elect. proceſſ. Execut. tb. 1. poſit. 7. p. 3.*

§. V.

Quae quum ita ſint, vero ſimillimum eſt, Romanos, Graecos & poſtea Venetos aliosque populos maritimos hoc compendio iam olim vſos in traiiciendis tranſcribendisque pecuniis: ſed paullatim tamen Longobardos, qui tum in primis in exteris prouinciis negotiabantur, formam huic negotiationi dediſſe, quae paullatim inter mercatores vſu recepta publicis legibus demum probari, &, vt fit, vbique fere terrarum ob inſignem vtilitatem in vſum recipi coepit. Saltim Longobardicum hoc eſſe inuentum vel ipſa vocabula in hoc negotio ſollemnia ac veluti legitima ſatis euincunt, qualia ſunt *traſſa*, *valuta*, *indoſſamentum*, *aduiſo*, *conto*, *ſcontro*, *reſcontro*, *giro*, *diſconto*, *a lettera viſta*, *à vſu*, *doppio vſo*, *per honore di lettera*, *largetta*, *ſtretezza* & ſimilia, quae omnia tranſalpinam originem redolere, nemo non intelligit. Et inde eſt, quod, quum ne Carolus quidem du Freſne in diffuſo

ſo illo ***mediae Latinitatis Gloſſario*** ex nullo Europaeo ſcriptore de litteris cambialibus teſtimonium protulerit: earum tamen exempla iam ſaeculo XIV in Lombardia exſtent. SCtum enim Venetum eius aeui de cambiis ſeruauit NIC. de PASSERIBVS ***de ſcriptur. primat. lib. III de litt. Camb. §. XVI.*** & ipſarum litterarum huiusmodi exemplum eo ſaeculo habet BALDVS ***Conſil. Volum. 1. Conſ.*** 348.

§. VI.

Sed de his pauca quam incerta dicere malui. Potius de inueſtiganda cambii definitione ſollicitos nos eſſe oportebit, ex qua deinde eo facilius de eius natura iudicium facere licebit. ***Cambire, Cambiare*** & ***Campſare*** iam veteribus fuit permutare. In mundo nobis ſunt Ennii, Columellae, Siculi Flacci, Apuleii Priſciani, Chariſii aliorumque teſtimonia, quibus id demonſtrare liceret, niſi iam GER. IO. VOSSIVS ***de Vitiis Serm. lib. 1. cap. 18.*** ALCIAT. ***Parerg. lib. 1. cap. 45.*** CAROL. DV FRESNE ***in Gloſſ. Med. & inf. Lat. Tom. 1. p. 693. ſequ.*** aliique otium nobis feciſſent. Inde medio aeuo nata vocabula ***praecambiare, cambiator, ſcambiator, cambitio, camptio, cambitor, cambitus, cambium, camium, ſcamium, eſcambium, eſcambiator, ſcambiaria vel ſcampſaria charta, concambium,*** & alia cumplura, de quibus prolixe laudatus Car. du Freſne. Quemadmodum vero omnis agrorum rerumque permutatio tunc cambii nomine veniebat, eoque ſenſu & in conſuetudinibus feudalibus. 1. ***F.*** 4. ***§.*** 2. 1. ***F.*** 22. §. 5. ***F.*** 1. ***nec non*** in Iure Canonico ***C. 6. X. d. except.*** hoc vocabulum vſurpatur: ita praecipue permutatio pecuniae dici coepit ***cambium***, adeo, vt, ſi a Germanis & Belgis diſceſſeris, ea denominatio paene ad omnes gentes tranſierit. Sane a ***Cambium*** eſt Hiſpanorum & Italorum ***Cambio***, Gallorum ***change***, Angelorum ***exchange***, adeoque non minus haec vocabula innuunt, permutationem pecuniae fieri, quam Germanorum ***Wechſel*** vel Belgarum ***Wiſſel.***

§. VII.

Permutatio autem pecuniae, vt §. II. diximus, dupliciter poteſt fieri. Aut enim diuerſae numorum ſpecies permutantur, e. g. numi aurei & argentei, aut permutatio ita fit, vt pro accepta pecunia idem in genere alio loco ſoluatur. Prioris permutationem vel ***ἀργυρίου ἀλλαγὴν*** iam a veteribus menſariis, trapezitis, numulariis frequentiſſime factam fuiſſe vidimus? Et ſane artem huius generis collybiſticam exer-

cuiſſe videntur *οἱ κολλυβισταὶ καὶ κερματισταὶ*, quos euerſis menſis Templo Hieroſolymitano eiecit Seruator *Matth.* XXI, 12. *Marc.* XI, 15. *Io.* II, 14. quippe ſiclos ſanctuarii numis vſualibus permutantes. Poſterius autem cambium veteribus quidem non plane ignotum, ſed hodierno tamen diſſimile fuiſſe diximus. Illud *minutum* ſeu *manuale*, hoc *locale* vocari obſeruauimus. vid. HEIDIG. *cap.* 1. *p.* 2. GRYPHIANDER *Oecon. Leg. lib.* 1. *cap.* 26 *n.* 37. Sed quum de illo agere iam non ſit animus: in huius tantum naturam erit inquirendum.

§. VIII.

Verum cambium locale negotium eſt, quod inter quatuor perſonas geritur. Eſt enim, qui pecuniam in loco contractus alteri numerat, ea lege, vt idem in genere alteri certo loco ſoluatur, isque *numerans*, & inter mercatores *der Herr des Wechſels Stat. Hamb. art.* 11. *der Geber des Geldes Ordin. camb. Pruſſ. art.* 3. *der Ausgeber des Wechſels &c.* Quemadmodum autem nihil intereſt, an remittens pecuniam vere numerarit, an alio modo ſatisfecerit, vel hic eius fidem ſequutus ſit, itaque obſeruandum, id, quo ipſi ſatisfactum, ratione finis vocari *remiſſum* vel *remeſſa*, quia in alium locum remittendum, RAPH. de TVRRI. *de Camb. Diſp.* 1. *qu.* 1. *n.* 35. 3. 6. &, quia ſimul ea ſumma alteri ſatisfactum, *valutam.* Vnde formulae cambiales: valuta *von ihm empfangen*, valuta *oder den Werth verſtanden*, *den Werth allhier vergnügt &c.* SAVARY *Mercat. perf Part.* 1. *cap.* 20. *p.* 152. STYPMAN. *Iur. Marit. & naut. Part* IV. *cap.* 8. *§.* 58. *ſequ.* Eſt deinde in hac negotiatione, qui pecuniam a remittente numeratam ea lege accipit, vt data teſſera collybiſtica ſe illam alio loco, & ab alio ſoluturum, recipiat. Is inter collybiſtas TRASSANS dicitur, item *trahens*, *der Traſſirer*, *oder Wechsler* & in *Ordinat. camb. nou. Hamb. art.* X. *&* XI. *der Geber des Wechſel-Briefes.* Quemadmodum vero ratione remittentis pecunia numerata *remiſſae* vel *valutae* nomine venit, ita ratione traſſantis adpellatur *Traſſa* vel *Tratta.* SAM. STRYK. *de camb. litt. accept. cap.* 11. §. 3. Quum vero *traſſans* litteras cambiales dare ſoleat: is, qui illas accipit, alio loco offerendas, vocatur PRAESENTANS, item *exactor*, *der procurant*, *Ordre-Haber*, *Inhaber des Wechſels.* Vid. *Ordinat. noua Hamb. art.* XIV. Denique is, qui mandato traſſantis alibi ſoluit, eoque fine teſſeram cambialem ſibi oblatam acceptat, ideo vocatur ACCEPTANS *der Bezogene*, *der Betrockene*, *der* Traſſat, vel, vt in *Ord. nou. camb. Hamb.* eſt, *der Bezahler.*

§. IX.

§. IX.

Has quatuor perſonas natura huius negotii requirit. Poſſe tamen & plures & pauciores eſſe, res ipſa docet. Quum enim ſaepe *praeſentans* cambium alii cedat, vel ſaltim alium ſubſtituat, qui ſuo nomine exigat pecuniam, iam accedet quinta perſona. Ea ceſſio vel mandatum vocatur *indoſſamentum*, veluti *opiſtographum*, quia dorſo teſſerae collybiſticae inſcribi ſolet. Vnde iam in medii aeui monimentis verba *indoſſare* & *redorſare* hoc ſenſu occurrere obſeruat CAR. du FRESNE *Gloſſ. med. & inf. lat. T.* 1, *p.* 54. ac vocabuli vim parum adſequuntur, qui illud latine vertunt *inductionem*. Indoſſatarius ille fit dominus cambialis ſchedulae, ſi indoſſamentum fiat formula: *für mich* an Scaptium, valuta *von demſelben:* procurator autem, ſi ita fuerit ſcriptum: *für mich* an Scaptium, *ſoll mir validiren*. Priore caſu ſi *indoſſatus* iterum indoſſet, id eſt, ſibi ceſſas literas alii iterum cedat, facile fieri poteſt, vt ſexta, imo & plures perſonae interueniant, adeoque per multorum manus ambulet cambium, id quod proprie vocant *giro*, quamuis aliquando omne indoſſamentum ita adpelletur. Koenigk *ad Ord. camb. Lipſ.* §. XI. PET. MVLLER ad STRVV. *Synt. Jur. Ciuil. Exerc.* XXV. *th.* 43. *not.* 8. *n.* 10. Aliquando praeter quatuor illas perſonas, & aliae ſubſcribunt cambio alieno, quae tunc fideiuſſiſſe intelliguntur pro traſſante, & aeque ac traſſans obligantur ad carceres. *capit. camb. Bonon. cap.* XV. *Veſunt. cap.* XVII. *Ius camp. Guelpherb. art.* 11. Id quod collybiſtae vocant *auallum*. SAVARY *Negot. perf. Part.* 1. *Lib.* 3. *cap.* 8.

§. X.

Vti vero plures interuenire poſſunt perſonae: ita & ad pauciores rem redire poſſe, eo minus dubitandum, quo magis conſtat, frequenter vnum hominem duas perſonas ſuſtinere. *L.* 12. *ff. de legat.* 1. Sane ſi fingas, me Amſtelodamo Hamburgum profecturum mercatori Amſtelodamenſi ſoluere trecentos, ab eoque accipere teſſeram collybiſticam, Hamburgenſi mercatori offerendam: tunc ego & remittentis & praeſentantis perſonam ſuſtinebo, adeoque inter tres homines geretur negotium. Si fingas porro, mercatorem Amſtelodamenſem & Hamburgi tabernam habere, mihique eo proficiſcenti dare litteras cambiales, inſtitori ſuo offerendas: iam inter duos vere geritur negotium, quum mercator Amſtelodamenſis & traſſet & a ſe ipſo ſoluat,

ego & remittentis & praeſentantis perſonam ſuſtineam. Vid. STYPMANN *Iur. Marit. & naut. Part.* IV. *cap.* 8. §. *25. ſeq.* DV PVY *de Art. litt. camb. cap.* IV. §. *19.* 20.

§. XI.

Et ex eo eſt, quod praeter *traſſata* cambia & alia inuenta ſunt, quae vocant *propria, eigene Wechſel*, non quaſi κυρίως & in ſenſu proprio cambiorum nomen mereantur, ſed quod hic inter duas perſonas geratur negotium, & debitor ipſe traſſare & acceptare fingatur, adeoque ad *propriam perſonam*, vt loquuntur, litteras dirigat. Vnde non errant, qui haec cambia alio ſenſu *impropria* vocanda arbitrantur. Boenigke *Digeſt. in Ord. nat. redaƈt. Lib.* IV. *tit.* 29. *n.* 9. Ratione enim materiae non ſunt cambia, quum pecunia alio loco ab alia perſona non reddatur, ſed vera chirographa, forma ac ſpecie cambiorum palliata. Vnde & in *Iur. camb. Auſtr. art.* 47. & 54. *cambia formalia formige Wechſel* & ab aliis palliata adpellantur. Et videntur ſane haec cambia ſenſim nata ex *cambiis ſiccis*. Quum enim omne vſurarium lucrum a Pontifice damnaretur: reperti ſunt ingenioſi ad fulmen illud auerruncandum homines, qui a debitore exigerent teſſeras collybiſticas, ita in ſpeciem conceptas, ac ſi alio loco ſoluenda eſſet pecunia, quum tamen vere redderetur in loco contraƈtus, & vſurae tunc more cambiali accenſerentur ſorti, vel *prouiſionis, lagio*, aliudque honeſtum nomen inducrent. RAPH. de TVRRI *de camb. Diſp.* 1. *qu.* 29. *n.* 13. 14. MARQVARD. *de Iure Mercat. Lib.* 11. *cap.* 12. *n.* 27. Quum autem ſenſim euiluiſſet illa de prauitate vſuraria ſententia: non opus amplius videbatur illa fiƈtione, nec prae ſe ferebant contrahentes, pecuniam alio loco ſolutum iri, ſed debitor ingenue confitebatur, ſe ſoluturum certo die, quia valutam rite acceperit. Et ſic nata ſunt cambia propria, de quibus iam agimus. Non otioſa videtur haec obſeruatio, ex qua iam facile reddideris rationem, cur hodienum in his cambiis vſurae ſorti adgregentur, nec ſcribi ſoleat: *Auf dieſen meinen* ſola *Wechſelbrief zahle ich die ſumma von* 100 *Thaler nebſt landüblichen zinſen:* ſed: *Auf dieſen Wechſel-Brief zahle ich die ſumma von Thaler* 105. Nec minus ex eadem cambiorum origine manifeſtum eſt, cur ea non admittantur vbique, ſed quibusdam legibus publicis proſcribantur, quippe cambiis illis ſiccis ſuccenturiata. *Ius camb. Auſtr. art.* 54. *Ordinat. Mercat. Ludouici* XIV. *Reg. Franc. tit.* V. *art.* 27. *Codex Leg. Dan. Lib.*

Lib. V. cap. 14. *§.* 19. *Ius camb. Pruſſ. art.* 34. Sicubi tamen huiusmodi ſanctiones non exſtant: ibi iisdem priuilegiis frui cambia propria & traſſata, ipſa docet experientia.

§. XII.

Hactenus de perſonis, quae in negotiatione collybiſtica occurrunt. Proximum eſt, vt quale ſit hoc negotium, quod inter eas intercedit, paullo accuratius inueſtigemus. Qui omnia, etiam noua & Romanis incognita, ad iuris ciuilis normam exigunt, acriter diſputant, ad quod conuentionis genus referenda ſit pactio illa collybiſtica? Et ſane quum in iure ciuili non habeat proprium explicationis locum, vix vllum eſt conuentionis genus, ad quod non a quibusdam referatur. Aliis pactum nudum eſt, aliis legitimum; aliis contractus innominatus do vt des, vel do vt facias; aliis mutuum, aliis ſtipulatio, aliis mandatum habetur. Quorum omnium ita comparata ſententia eſt, vt iis adſtipulari vereantur, quicumque eam negotiationem adhibita in conſilium ratione paullo accuratius expendunt. Vid SCHILTER. *Exerc.* XXXII. §. 10. Excellent. D. BOEHMER *Introd. ad Ius Pandect. Lib.* XIX. *tit.* XIV. *§.* 7.

§. XIII.

Primo ſane non video, quid cauſſae ſit, vt vel pactis nudis vel legitimis accenſeantur conuentiones cambiales. Id diſcrimen iam pridem otioſum fuit in foris Europae vniuerſae, nec vmquam accepimus Romani iuris principium, pacta nuda non producere actionem, ſed legitima & adiecta in continenti contractibus bonae fidei. Romana haec ſunt, nec ad gentes originis Germanicae pertinent, quibus ſemper in deliciis fuit paroemia iuris: *ein Wort, ein Wort: ein Mann, ein Mann,* HERT. *Paroem. Iur. Lib.* 1. *par.* 8. quaeque iam olim vere gloriabantur, *nullos mortalium armis aut fide ante Germanos eſſe.* TACIT. *Annal. Lib.* XIII. *cap.* 54. Cur itaque pactum *nudum* vocemus cambium, quum nulla nobis ſint *legitima?* Et cur *legitimum,* quum *nuda* non habeamus, quae effectu a legitimis differant? Accedit, quod in negotio cambiali plus ſit quam nuda promiſſio. Quis enim neſcit, manus mercatorum hic plerumque eſſe oculatas? Quis ignorat, non temere ad traſſandum quemquam induci, niſi vel numerata ſibi pecunia, vel alio modo ſatisfactum fuerit. (§. VIII.) Pactum autem eſſe conuentionem ſine nomine & cauſſa, & hinc in nudis placiti vel conuentio-

tionis finibus conſiſtere, nec dupondii ignorant. *L. 7. §. 1. 2. 4. ff. de pact. L. 27. C. de locat.*

§. XIV.

Non minus rationem fugere exiſtimo illos, qui ad contractum quemdam innominatum accedere exiſtimant cambia. Quamuis enim eam ſententiam tueantur MARQVARD. *de Iur. Mercat. Lib.* III. *cap. 11. n. 48.* SAM. STRYK *de caut. contr. Sect.* III. *cap. 5. §. 7.* aliique viri eruditisſimi: non auſim tamen ego conuentionem cambialem vel ad contractum *do vt des*, vel ad contractum *do vt facias* referre: Non ad illum, quia permutatio proprie eſt ſpecierum, *L. 5. §. 1. 2. ff. de praeſcr. verb.* in hoc autem negotio vtrimque pecunia vertitur. VLR. HVBER. *Praelect. ad Pand. Lib.* XVII. *tit.* 1. §. 12. Nec ad hunc, quia qui ſe promittit effecturum, vt ſoluatur, plus promittit, quam quod obligatio faciendi complectitur. FRANK. *Inſtit. Iur. camb. Lib. 1. Sect. 1. tit. 4. §. 11.* Accedit, quod, quum contractuum innominatorum ea ſit indoles, vt eum, qui ex ſua parte contractui ſatisfecit, poenitere poſſit, adeoque ei a contractu reſilire liceat, quamdiu alter non praeſtitit, quod promiſerat: *L. 3. §. 1. 2. & 3. L. 5. pr. ff. de condict. cauſ. dat. cauſ. non ſequ.* id ſecus ſe habeat in cambiis. Quamuis enim remittentem ante ſolutionem ab acceptante factam poeniteat, & hinc is per litteras acceptantem ſoluere prohibeat: nihilominus tamen ſolutionem iure exigit praeſentans, niſi tantum procuratoris vice fungatur. *Ordinat. camb. Pruſſ. art.* XXVI. *Ord. camb. Hamb. art.* XI. *Ord. camb. Dantiſc. art.* XXV. HEYDIGER. *Introd. ad Ius camb. cap.* XIV. *p. 136.*

§. XV.

Denique nec ex contractibus nominatis quisquam eſt, qui cambiali conuentioni per omnia ſimilis videatur. Non emtionem venditionem hic deprehendimus, quia pecunia non emimus pecuniam, niſi ea quodammodo rei fungibilis naturam exuerit, quale quid in numiſmatibus vetuſtis obſeruamus. Nec magis locationem adpellare licebit conuentionem, vbi non de vſu rei vel operis praeſtandis, ſed de pecunia alibi ſoluenda agitur. Stipulationem qui ſibi reperiſſe videntur, eos oſtendere oportebit, vbi terrarum iſtud ius vigeat, vt nullum ſit cambium ſine interrogatione & reſponſione congrua, quibus ſtipulatio vere abſoluitur. *L. 5. §. 1. ff. pr. Inſt. de V. O. L. 1. §. 7. de de O. & A.* Et qui fit quaeſo, vt cambia

bia in emporiis contrahantur interuentu proxenetarum, cum verborum obligatio non niſi inter praeſentes & loquentes contrahantur? *L. 1. §. 1. 2. ff. de V. O.* Speciofiſſima veroque ſimillima quidem eſt eorum ſententia, qui mandatum merum in cambio ſibi perſuadent repeririſſe. Sane enim Titius mandat Maeuio, vt Iauoleno alio loco ſolui iubeat 500. Maeuius porro mandat Sempronio, vt Iauoleno ſoluat. Titius mandat Iauoleno, vt ſolutionem hanc exigat. Adeoque mandatum hic vbique pellucere videtur. HEYDIGER. *cap. II. p. 12.* LVBBEN. *de camb. theſ.* 12. 13. Sed quod adfine & ſimile videtur, id non ſtatim idem eſt. Sane quum mandatum ſolo conſenſu contrahentium capiat ſubſtantiam, hic exigitur valuta, adeoque pecuniae numeratio; exiguntur litterae cambiales, quas ad naturam huius negotiationis pertinere, paullo poſt demonſtrabimus. Accedit, quod, quum mandatum contrahentium morte exſpiret: *L. 27. §. 3. L. 57. ff. mand.* id in cambiis aliter ſeſe habeat, & heres traſſantis promiſſum nihilominus praeſtare debeat. HEYDIG. *cap.* VIII. *p.* 81. SAM. STRYK. *Diſſ. de Accept. Litter. camb. cap.* IV. *n.* 40. 41. Nec minus hic conſiderandum, quod, quum ex mandato vna actio directa, altera contraria ad indemnitatem naſcatur: *L. 3. §. 1. L. 12. §. 7. 9. l. 19. eod.* ex cambiali tamen negotio meras actiones directas oriri, iam ab aliis ſit obſeruatum, niſi quod contrariam mandati concedere ſoleant acceptanti, qui iam ſoluit, aduerſus traſſantem, ad repetendum id, quod vi mandati expenderit. STRYK. *de Action. caute inueſtig. Sect. I. memb. 7. §. 18. 19. 20. p.* 148.

§. XVI.

Non iam in alias inquiram ſententias, ita quippe comparatas, vt veluti ſua mole ruant. Potius dicam paucis, quid ſentiam. Oleum & operam perdere illos exiſtimo, qui omnia negotia hodie in vita ciuili obuia ad Iuris Romani principia exigunt. Multa quaelibet gens a maioribus veluti per manus tradita accepit: multa vſu & neceſſitatibus exigentibus a poſteris inuenta ſunt, de quibus Romani ne per ſomnium quidem cogitarunt. Tales ſunt contractus *feudales*, *cenſuales*, *adſecurationum*, *vitalitii*, *ſocidae*, *lotariae*, & ſexcenti alii, de quibus conſulto Papiniano, ſi reuiuiſceret, fatendum foret, ſibi iam de nouo ius eſſe addiſcendum. Otioſe itaque quaerunt, ad quod contractuum Romanorum genus huiusmodi negotia referenda ſint, quum & Romanis ignota fuerint, nec ad iuris ciuilis principia ſint attemperata. GER.

GOTTL. TIT. *Iur. Priu. lib.* IV. *cap.* 14. §. 1. 16. *p.* 522. 526. Talis itaque contractus & cambialis eſt, quem SHILTERVS *l. c.* & STYPMANNVS *Iur. Marit. Part.* IV. *cap.* 8. §. 42. ad nullum contractuum Iuris Ciuilis genus referri poſſe fatentur.

§. XVII.

Si tamen quis ſcire cupiat, cui contractui ille accedat quam proxime: adfirmare non dubito, eum eſſe litteralem, non quidem illum Romanum, a Iuſtiniano inuentum, ſed ſingularem, & qui moribus praeter ius ciuile inualuit. Id paucis demonſtrare iuuabit. Quemadmodum contractus veri & nominati re iniri dicuntur, qui rei traditione; verbis, qui verborum ſollemnitate; conſenſu, qui ſolo in idem placitum conſenſu ſubſtantiam capiunt: ita litteralis dicitur contractus, qui litteris perficitur, ita vt nec obligatio prius, nec actio vel condictio ex chirographo naſcatur, quam datis litteris. Iis enim conſcriptis & alteri traditis ſtatim alteri actio competit, non ob numeratam pecuniam, ſed ob datas litteras. Vnde nec quaeritur, an, qui ſcripſit litteras, debeat, ſed an ſcripſerit litteras. §. *vn. Inſtit. h. t.* Poteſt quidem reus intra biennium vti exceptione non numeratae pecuniae, eiusque tunc id priuilegium eſt, vt onus probandi in actorem deuoluat: *L.* 3. *C. de non num. pec.* ſed ipſo tamen iure ex ſolis litteris obligatus eſt reus. Alioquin enim non opus eſſet exceptione, iure ciuili tum demum opponenda, quando actio ſummo iure competit. *L.* 10. *C. pr. Inſt. de except.* Iam haec omnia cambio quadrare, nemo non intelligit. Non prius cambium dicitur contractum, quam datis litteris cambialibus. Iis acceptis, ſtatim naſcitur obligatio ad promiſſam pecuniam a tertio ſoluendam. Si ſolutio facta non fuerit, actio inſtituitur, & quidem non ex eo fundamento, quod traſſanti numerata ſit pecunia, adeoque vere debeat, ſed quod cambium dederit. Hinc etiam in proceſſu vel lite cambiali non operoſe quaeritur, an debeat reus, ſed an cambium ſcripſerit dederitque? Quin adeo in his litteris omne agendi fundamentum conſiſtit, vt nec exceptio N. N. P. nec vlla alia admittatur, niſi in continenti demonſtretur. LVDOV. *Proceſſ. Camb. cap.* IV. Quis itaque negauerit, ex ſolis litteris naſci obligationem, adeoque cambium vere eſſe contractum litteralem? quamuis non omnia hic obſeruentur ad amuſſim, quae Iuſtinianum de contractu litterali anxiſſe nouimus, quippe ad naturalia magis quam ad eſſentiam huius con-

contractus pertinentia. Sunt & alia, quae hanc ſententiam noſtram mirifice confirmant, ex quibus vel vnum videbimus. Notum eſt, teſſera cambiali per indoſſamentum in alium translata, licet indoſſanti iam ſolutum ſit, & traſſatus ab illo acceperit inſtrumentum, quod vocant *einen Mortifications-Schein:* indoſſatus tamen indoſſatario nihilo minus ſoluere teneatur. Dominus de BERGER *Elect. proceſſ. exſequut.* §. LIII. Haec ſane obligatio non aliunde quam ex litteris oritur. Quod probe obſeruans TITIVS *Iur. Priuat. lib.* X. *cap.* 5 §. 53. *Ratio*, inquit, *harum aſſertionum ex eo repetenda videtur, quod ius cambiale ex litteris dependeat*. Cui & celeberrimus ICtus, Dominus BÖHMERVS, *Expoſ. de Action. Sect.* II *cap.* IX. §. 16. *In ſcriptis*, inquit, *neceſſario hic contractus eſt ineundus, &* EX SCRIPTVRA *vis obligandi naſcitur, adeoque, ſi verum fateri liceat, ad* CONTRACTVS LITTERALES *hoc negotium referri poſſet.*

§. XVIII.

Sunt equidem, qui ſcriptura hic contrahi negant; ſed argumentis, ſi quid video, non admodum firmis ſubnixi, & fluctus fere mouentes in ſimpulo. Primo enim aiunt, ſcripturam magis ad naturalia, quam ad eſſentiam cambii, pertinere, & ſi aliunde probari poſſit, partes conſenſiſſe, nihil eſſe cauſſae, quare obligatio non contrahatur, & detur actio. SCACC. §. 1. *quaeſt.* 5. *n.* 10. RHETIVS *de Verſur. cap.* 1. *Theſ.* 10. BOENIGK. *Digeſt. lib.* IV. *cap.* 29. *n.* 9. & alii. Enimuero, quamuis fateamur, & ſine litteris hoc modo contrahi poſſe, nec negemus, ex ſolo huiusmodi promiſſo, *bey Kaufmanns-Parole*, naſci obligationem: illa tamen obligatio non eſt cambialis, ſed eius generis, quod ex omnibus conuentionibus & pactis oritur. Actio autem cambialis, *die Wechſel-Klage*, tum demum competit, ſi litterae cambiales vel teſſerae collybiſticae producantur in foro. Tunc demum parata eſt exſequutio illa promtiſſima, & arreſtum, quod vocant perſonale, quibus cambiales lites a reliquis ſeiunguntur. WILLENBERG. *de Except. dol. mal. in camb. ceſſant.* §. XVI.

§. XIX.

Deinde aiunt, ſi vel maxime litterae interueniant, non tamen abſciſſe requiri ſchedulam collybiſticam, *ein Wechſel-Brief*, ſed ſufficere etiam ſimplex chirographum, vel nudam adſignationem. FRANCK. *Inſtit. Camb. lib.* 1. *Sect.* 1. *tit.* 3. §. 14 *p.* 59. Sed nec id euincit, cambia-

bialem obligationem non litteris iniri. Praeterquam enim quod & chirographum in litteris exiſtat: ipſe quoque vir doctus agnoſcit, non promtiorem ex chirographo vel adſignatione naſci exactionem, quam ex aliis inſtrumentis, quae guarentigiata vocant pragmatici. Atqui ſi haec vera ſunt, vti ſunt veriſſima: quam clariſſime ſane patet, ex quocunque chirographo vel adſignatione actionem quidem dari, ſed non cambialem, adeoque hanc ex ſolis litteris cambialibus naſci, & hinc rectiſſime hunc contractum dici litteralem.

§. XX.

FRANC. STYPMANNVS *in Iure Marit. Part. IV. cap. 8. §. 40. ſequ.* ideo ſcriptura cambia contrahi negat, *quod non ſoluat, qui ſcripſit, & quia ſcriptum, ſed alius, ad quem ſcriptum, & quod pecunia numerata ſit.* Sed neutrum horum verum arbitror. Non ſoluit equidem, qui ſcripſit cambium, actu phyſico: ſed quum, quod quis per alium facit, id ipſe feciſſe videatur, nemo negauerit, eum in ſenſu iuridico vere ſoluiſſe, qui ab alio ſoluit L. 56. L. 87 *ff. de ſolut.* Soluit ſane per procuratorem, id eſt, per traſſatum, cui ſolutionem mandauit. Et ſi hic non acceptat vel non ſoluit, interpoſita proteſtatione ipſe traſſans, qui cambium ſcripſit, ex cambio conuenitur & ſoluere cogitur: Nec magis deinde verum eſt, *ideo ſolui, quod pecunia numerata ſit.* Id enim ſi verum eſſet, nulla eſſet ratio, cur in cambiali proceſſu non admittatur exceptio non numeratae pecuniae. Cur enim ſoluere cogar, quod me accepiſſe nego, ſi ideo ad ſolutionem obligor, quia accepi? Enimuero ita non ratiocinantur iudices. Solue, inquiunt, quia ſcripſiſti, te ſoluere velle, ſolue, quia agnouiſti, has litteras a te ſcriptas eſſe, ſolue, quia in iſtis faſſus es, te debere. Tuam ſtoliditatem accuſa, ſi pecunia non numerata teſſeram cambialem dediſti. Omnia itaque redeunt ad litteras. Ex his ſolis omnis obligatio cambialis, ex his ſolis actio illa tam rigida naſcitur: illae ſolae exceptiones omnes paullo altioris indaginis ipſamque exceptionem non numeratae pecuniae excludunt: manifeſto indicio, totum contractum litteralem eſſe, & vnico hoc niti obligationis fundamento.

§. XXI.

Neque nobis aduerſantur quatuor illae perſonae, inter quas cambiale negotium verſari ſupra diximus. Quamuis enim alioquin contractus litteralis inter duas perſonas ſubſiſtat: quo minus tamen in cambio

Digitized by Google

bio quatuor occurrant, nihil prohibet. In tota enim hac negotiatione contractus principalis a minus principali accurate eſt ſeparandus. Ille inter remittentem & traſſantem initur, eumque litteralem eſſe, iam ſatis demonſtrauimus. Reliquae perſonae accedunt tamquam priorum mandatarii. Inter priores contractus perficitur: poſteriores accedunt ad eiusdem conſummationem, vti recte obſeruauit vir doctiſſimus A. A. PAGENSTECHERVS *Admonit. ad Pand. Part.* III. §. 133. *p.* 366. Traſſans mandat acceptanti, vt ſoluat. Remittens mandat praeſentanti, vt pecuniam pro ſe accipiat. Et hinc inter remittentem & acceptantem nihil intercedit negotii; acceptans non obligatur niſi ex acceptatione, qua ſe mandatum & veluti traſſantis perſonam ſuſcipere, declaret. Ergo vi mandati tunc tenetur ad ſolutionem; aliquando & tamquam negotiorum geſtor, ſi cambium ad ſe non directum *per honore di lettera* acceptarit. Ita & praeſentans remittentis procurator eſt, ſiue in rem ſuam, ſi ipſi ſumma ceſſa ſit, ſiue in rem alienam, ſi in remittentis gratiam exigere iuſſus ſit. Quum itaque hae perſonae ſint acceſſoriae negotii, inter remittentem & traſſantem contracti, id vero ex ſolis litteris cambialibus oriatur: non ſane videtur dubitandum, quin tota illa negotiatio ad contractus litterales quam commodiſſime referatur.

§. XXII.

Quemadmodum autem litteris ſubſtantiam capit hic contractus: ita eas etiam verbis ſemel uſu receptis conſcriptas eſſe decet. Formulae vbique occurrunt, vnde iis immorari nolumus. Id vero obſeruare viſum eſt, quaedam in iis eſſe ſuperuacua, veluti inuocationem nominis diuini, *Adio, Laus Deo*, repetitionem promiſſi in cambiis propriis, *leiſte gute Zahlung nach Wechſel-Styl, und nehme Gott zu hülfe*, valedictionem, *Gott zu Gnaden empfohlen;* quaedam neceſſaria, ita vt omitti non poſſint nec debeant. Sic e. g. omnino mentio facienda cambii, ſiue explicite: *ich zahle auf dieſen meinen Wechſelbrief*, ſiue implicite: *ich zahle auf dieſen meinen ſola, prima, ſecunda.* Omnino exprimendum, quae prima, ſecunda, tertia ſit teſſera, ſi priores datae: *der Herr zahle auf dieſen meinen* ſecunda *Wechſelbrief, wann* prima *noch nicht bezahlt :* Memoranda eſt neceſſario ſumma ſoluenda, dies ſolutionis, genus pecuniae. Denique res ipſa docet, nec ſubſcriptionem nominis, nec notationem diei & conſulem abeſſe debere. FRANK. *Inſtit. Iur. camb. Lib.* 1. *ſect.* 1. *tit.* 8. *Ordinat. camb. Elect. March. art.* 1.

§. XXIII.

Sed quaeritur, an & *valutae* facienda ſit mentio? Nos ita cenſemus. Acceptatis iam litteris nihil intereſt, valutae meminerit traſſans nec ne. Soluere enim tenetur traſſatus, non quia traſſanti numerata eſt pecunia, ſed quia acceptauit cambium, (§. XX) adeoque haec exceptio futura eſſet de iure tertii. ZANGER *de except. cap.* XIV. *n.* 54. FRANCK. *Inſt. Iur. camb. cap.* 8. §. 9. LVDOVIC. *Proceſſ. camb. cap.* 11. §. 6. At nondum acceptatis litteris omnino diſpiciendum, quid ſingulorum locorum legibus cautum. Sunt, quae valutam exprimi iubent, eamque tam neceſſario requirunt, vt alias inde non dent actionem illam rigidam cambialem. *Capit. Veſunt. cap.* XIV. *Ordinat. Mercat. Ludouici* XIV. *Reg. Franc. tit.* V. *art.* 1. *Cod. Leg. Dan. Lib.* V. *cap.* 14. *art.* 8. *&* 19. *Ordin. camb. March. Magdeb. Guelpherb. Halberſt. art.* 1. *Ius camb. Auſtr. art.* 11. Aliis locis non adeo neceſſaria iudicatur, veluti *in Ord. camb. Lipſ.* §. 3. *& Brunſu. art.* 28. Tutius tamen eſt, & iis locis facere mentionem *valutae*, vbi illam non neceſſariam iudicant leges publicae, quia alias oppoſita non numeratae pecuniae exceptione reus omnino audiendus eſſet, modo probationem in ſe ſuſcipere vellet. LVDOV. *Proceſſ. camb. cap.* XI. §. 29. Vnde eam ſemper vtiliter exprimi, recte monuit Illuſtris Iudicii Aulici Caeſarei Conſiliarius de BERGER *Suppl. Elect. Proceſſ. Exſec. ib.* 1. *poſ.* 28. *p.* 11.

§. XXIV.

Quae quum ita ſint, definitionem cambii localis & vere talis facili negotio reperiemus. Eſt enim cambium, vti hactenus demonſtratum, contractus litteralis, quo is, qui litteras cambiales dedit, certam pecuniae ſummam, a remittente acceptam, & in litteris expreſſam, praeſentanti alio loco & ab alio ſoluere obligatur. Multa addi hic poſſent de variis cambiorum generibus, de eorumdem praeſentatione & acceptatione, denique de effectu cambiorum & rigido illo agendi modo, qui in cambiis obtinet. Verum quum hic non inſtitutiones iuris cambialis meditemur, ſed tantum quaedam de negotiationis collybiſticae natura praemittere decreuerimus: potius ad poſterius diſſertationis noſtrae caput progredimur, daturi operam, vt, quae vitia in hac negotiatione vitanda ſint, breuiter, at ſolide tamen, commonſtremus.

CAP. II.

Digitized by Google

CAP. II.

DE

CAMBIORVM VITIIS.

SVMMARIA.

§. I. Vitium quid ſit? §. II. Eſt vel grauius vel leuius. §. III. Vel proprium vel commune. §. IV. Alia cambia ipſo iure tolluntur, alia per modum exceptionis. §. V. Vnde haec vitia? §. VI. Vitia ex perſonae conditione orta. §. VII. An minorennes cambiare poſſint? §. VIII. An feminae? §. IX. An filii familias? §. X. Vitia litterarum cambialium, ſi falſatae. §. XI. Si & cambium & ſubſcriptio falſa. §. XII. Si cambium ſubpoſititium, ſubſcriptio autem recte ſe habeat. §. XIII. An tunc locus ſit iuratae diffeſſioni? §. XIV. Quid ſi in ſubſtantialibus aliquid mutatum? §. XV. Quid ſi falſum arguatur in die ſolutionis? §. XVI. Quid ſi in accidentalibus? §. XVII. Quis damnum ex falſo cambio ferat? §. XVIII. Vitium cambii ob correalem obligationem. §. XIX. Vitium ex forma litterarum cambialium. §. XX. An indoſſari adſignatio & inde actio cambialis inſtitui poſſit? §. XXI. Vitioſum cambium, in quo cambii non ſit mentio. §. XXII. An & illud, in quo valutae mentio non facta? §. XXIII. Quo caſu inutile fiat teſſera amiſſa cambium? §. XXIV. Item omiſſa proteſtatione. §. XXV. Quid ſi proteſtatio culpa mandatarii vel notarii omiſſa? §. XXVI. An omne cambium poſſit indoſſari? §. XXVII. Vitioſum indoſſamentum in bianco. §. XXVIII. An Iudaeus Chriſtiano cedere poſſit indoſſamentum? §. XXIX. Quoties indoſſare liceat? §. XXX. Indoſſamentum a decoctore factum vitioſum. §. XXXI. An Hamburgi vitioſum indoſſamentum inſcio debitore factum? §. XXXII. Vitia cambiorum extrinſecus orta, veluti ex moratorio. §. XXXIII. Ex ceſſione bonorum & concurſu. In qua claſſe creditores cambiales? §. XXXIV. Quaenam leges creditores cambiales chirographariis praeferunt. §. XXXV. Praeſcriptio quomodo vitiet cambium? §. XXXVI. Concluſio diſſertationis noſtrae.

§. I.

§. I.

PErſpecta cambiorum natura, non erit difficile, & vitia negotiationis collybiſticae intelligere. Quo vocabulo hic denotamus, quicquid negotiationem hanc infirmat, iisque efficientiam ſuam detrahit. Quamuis enim proprie vitium ſit prauus animi habitus, qui verae virtuti & perpetuae illi ac conſtanti bene agendi voluntati opponitur: non tamen nouum eſt in iure noſtro, vt id vocabulum & ad *corpus* & ad *negotia ciuilia* referatur. Sane in Edicto Aedilitio vitium accipitur pro morbo *L. 1. §. 7. ff. de Edict. Aedilit.* quamuis ab accuratioribus ita diſcernatur a morbo, vt hic ſi temporalis corporis imbecillitas; vitium autem perpetuum corporis impedimentum. *L.* 101. *§. 2. ff. de V. S.* & ibi IO. GOEDD. in *Commentario* luculentiſſimo *p.* 775. GELL. *Noct. Att. Lib.* IV. *cap.* 2. Quemadmodum vero perſonis vel animi vel corporis vitia tribuuntur: ita & rebus, tum phyſicis, tum moralibus. Sic res furtiuae & vi poſſeſſae, quia vſucapione adquiri nequeunt, *vitioſae* dicuntur. *L.* 4. *§.* 6. *L.* 33. *pr. §.* 2. *ff. §.* 2. *Inſt. de vſucap.* Regulae iuris dicuntur *vitiari*, quum perdunt officium ſuum. *L.* 1. *ff. de R. I.* Scripturae quoque certis caſibus feruntur *vitiari L.* 94. *ff. eod.* itemque actus legitimi, quibus & *vitium adferri* legimus. *L.* 77. *ff. eod.* Quin omnia, quae nullius momenti ſunt, *vitioſa* vocantur in *L.* 29. *L.* 201. *ff. eod.* quae & inutilia adpellantur, *L.* 201. *eod. rubr. Inſt. de inutil. ſtipul.* & alibi paſſim. Et hoc quidem poſtremo ſenſu & nos hic vocabulo vtimur, vt vitium cambii nobis ſit, quidquid negotium collybiſticum reddit inutile, eique vim atque efficientiam penitus vel ex parte detrahit.

§. II.

Ex qua definitione ſimul patet, duorum generum eſſe haec cambiorum vitia. Aut enim ſunt *grauiora*, & veluti morbi ſontici, quia ita perimunt omnem obligationem, vt nulla inde actio, nulla exſequutio ſuperſit, veluti ſi praeſcriptione plane exſpirent. Aut non quidem per omnia obligationem, ſed tamen cambialem actionem exſtinguunt. Quae vitia merito *leuiora* adpellamus. Luculentum eius rei exemplum ſuppeditant *Leges cambiales Marchicae art.* 18. & *Magdeburgicae art.* 24. quibus cautum, vt cambia propria anno a die ſolutionis (*von dem Verfall-Tag*) circumacto, non retineant vim cambii, ſed chirographi vulgaris: elapſo ſeptennio plane omni obligatione

&

& virtute priuentur (*ſolche veraltete Wechſelbriefe ſollen alsdann nicht weiter exigibel ſeyn.*) Ex iis itaque iuribus ſeptennis praeſcriptio grauis adfert vitium, annalis leuius & quodammodo ſanabile, quia ſaltim non omnis ex eiusmodi cambio actio exſtinguitur. Non incommode etiam vitia quaedam ex *iure*, quaedam ex *facto* oriri dixeris. Nam vel ideo reus non ſoluit, quia nullius momenti eſt cambium, e. g. ſi praeſcriptione elanguit, vel, quia cogi ad ſolutionem nequit, quantumuis cambium ſit perfectiſſimum. e. g. ſi bonis lapſus fuga ſibi conſulat. Priori caſu ius actorem deſtituit, poſteriore impedimentum ex facto oritur.

§. III.

Deinde quum cambialis negotiatio multa cum aliis contractibus communia, quaedam etiam propria habeat: fieri ſane non poteſt, quin & cambiorum vitia in *communia* & *propria* diuidantur; quorum illa praeter cambium omnes conuentiones, haec ſolum contractum collybiſticum adficiunt. Sic ſane nullum eſt dubium, quin cambia ab infante, furioſo, mente capto data nullius momenti ſint. At idem aliis quoque pactis & contractibus omnibus accidit. L. 40. *ff. de R. I.* L. 70. §. 4. *ff. de fideiuſſ.* L. 18. C. *de iure delib.* Vnde facile patet, *commune* hoc eſſe vitium contractibus omnibus. At quando leges quaedam cambiales virtutem cambialem detrahunt teſſeris collybiſticis mulierum, quae mercaturam non exercent: LVDOV. *Proc. Camb. cap.* 1. §. 8. *ſequ.* & *Diſſert.* ſingul. *de muliere cambiante*, vel miniſtrorum Eccleſiae, *Mandat. Reg. Polon. anno* 1711. *apud Koenigkium*, vel denique ruſticorum & ciuium ex plebe vltima: *Reſcript. Friderici Duc. Saxo-Goth. anno* 1687. *apud eundem Koenigk. p.* 2. 48. vitia haec ſunt negotiationi collybiſticae *propria*, quum alias obligare ſe poſſint hae perſonae omnes, ſeque obligare ſoleant quotidie. *L.* 6. C. *de reuoc. don.*

§. IV.

Quemadmodum porro aliae etiam obligationes vel *ipſo iure tolluntur*, vel *per modum exceptionis:* VINN. *ad tit. Inſtit. Quib. mod. toll. oblig.* ita idem contingit cambiis. Sunt vitia, quae *ipſo iure* omnem eorum obligationem perimunt v. g. ſi ſumma in cambio non ſit expreſſa, ſi ſubſcriptio deſit, ſi traſſantem eo tempore impuberem, furioſum vel mente captum fuiſſe conſtet. Contra ſi recte ſe habeant omnia, & tamen dolus malus traſſantis, ſolutio, compenſatio in continenti

poſſint demonſtrari: exceptionibus his cambium vitiabitur. Quo & reſtitutionem minorum referes. Eam enim nec in negotio collybiſtico denegare ſolent iura minoribus, ſi laeſio probetur. MEV. *ad Ius Lubec. lib.* III. *tit.* 6. *art.* 21. *n* 26. REMER. *de ver. obligat. valore. Sect.* II. *cap.* 13. §. 14. niſi mercaturam exerceant. His enim ſolis omnem ſpem reſtitutionis intercludunt iura cambialia pleraque, modo vel annum aetatis vigeſimum ſuperarint. *Ord. Merc. Ludouici* XIV. *Reg. Franc. Tit.* I. *art.* 6. *Ius Camb. Halberſt. & Magdeburg. art.* 5. vel vigeſimum primum, ſecundum. *Guelpherb. art.* 5. *Brandeb. art.* 5. Quamuis aliae leges nullum plane annum definiant. *Ius Camb. Lipſ.* §. 2. *Dantiſcan. art.* 39.

§. V.

Denique vt aliae aliorum morborum cauſſae ſunt: ita & vitiorum cambialis negotiationis non omnium eadem origo eſt. Commodiſſime tamen ea vitia vel ex *perſonis* contrahentibus, vel ex *litteris* cambialibus, vel ex earum *praeſentatione* & *ceſſione* ſeu *indoſſamento*, vel denique *extrinſecus* ex aliis cauſſis emergentibus deriuantur. De quibus ſingulis pauca monere iuuabit.

§. VI.

Quod ad *perſonas* attinet, earum conditio non raro hanc negotiationem vitiare videtur. Quum enim cambium ſit contractus, & quidem talis, qui ad litteralem proxime accedit, nullum quidem dubium eſt, quin eadem hic valeant, quae de reliquis conuentionibus iura ſanciunt, adeoque, quisquis poteſt acquirere, is & cambio ſibi alium iure obſtringat, & quicunque ſe valide obligat, is & cambium dare, eoque ſe aliis obſtringere poſſit. FRANCK. *Inſtit. Iur. Camb. L.* I. *Sect.* II. *tit.* 9. §. 3. 4. Attamen praeter illas perſonas, quas paciſci poſſe vel non poſſe ex iure notum eſt, veluti furioſos, mente captos, infantes, prodigos, infantiae & pubertati proximos, aliae quoque ſunt, quas leges vel patiuntur cambiare vel prohibent, quarumque cambia vel grauiore vel leuiore vitio laborare nouimus.

§. VII.

Primo enim nullum eſt dubium, quin minorennes, qui ſine curatore contrahunt, ſaltim ſecundum mores vbique receptos ciuiliter hodie haud obligentur, quamuis obligari omnino videantur iure Romano. *L.* 101. *ff.* 43. *ff. de V. O.* HVBER. *Praelect. ad Inſt. de inutil. ſtip.*

§. 11.

§. 11. ſequ. Quid vero de cambiis? an & illa vitioſa ſunt, ſi a minore vel traſſantur vel acceptantur? Non hic per omnnia conſpirant diuerſarum prouinciarum leges. Irrita huiusmodi cambia eſſe iubet *Ius Cambiale Guelpherb. art. 5.* & *Ordin. Camb. Hamburg. art. 49.* Id quod ideo procul dubio ita prouiſum in patria hac mea ſuauiſſima, quia ibi anno decimo octauo elapſo maiorennes cenſentur adoleſcentes, *Stat. Hamb. Part. 1. tit. 8. art. 1. & tit. 9. art. 1* ante quod tempus non temere mercaturam quis ſuis auſpiciis exercere ſolet. Alibi fere diſtinguitur, mercaturam exerceant minores, nec ne. Priore caſu alibi perinde eſſe cenſetur, cuiuscumque aetatis ſint, qui negotiantur. Omnes enim promiſcue rigori legum cambialium ſubiicit *Ius Cam. Lipſ. §. 2. Dantiſcanum art. 39. Pruſſ. art. 35. Wratislau. nou. art. 1. Auſtriac. art. 7.* At aliis locis paullo benignius agitur cum minoribus etiam negotiantibus. Sane in Marchia Brandenburgica & Ducatu Magdeburgenſi ius commune & in cambiis ſeruatur, adeoque illis ſine curatorum conſenſu ſe valide non obligant minores. Id vnum ſingulare eſt, quod ibi paullo citius maiorennes cenſeantur mercatores cambiantes, in Marchia nimirum anno XXI in Ducatu Magdeburgico anno XX. elapſo. *Ius camb. March. art. 6. Magdeb. art. 5.* Vbi nihil ſimile cautum: procul dubio ſeruandum erit ius commune, quod minoribus, quocunque modo laeſis, dat in integrum reſtitutionem, adeoque cambia minorum infirmat ac reſcindit.

§. VIII.

Idem fere de feminis dicendum, quarum cambia facile vitioſa redduntur, & magnum detrimentum adferunt, ſi promiſcue ab illis accipiantur. Diſtinguendum nimirum eſt, vtrum ſe primario obliget femina, an pro alio intercedat. v. g. cambium ab alio traſſatum acceptando, mariti cambio ſubſcribendo. Vtroque caſu denuo intereſt, mercatrix ſit femina, an alterius conditionis. Si mercatrix ſit, nullum eſt dubium, quin rigor is cambialis locum habeat, ſiue ſe primario obligauerit, ſiue interceſſerit pro alio. Nam quod ad prius attinet, omnia iura cambialia mercatricem cambiare permittunt. *Ius Camb. Lipſ. §. 2. Ius camb. Auſtr. art. 7 Wratislau. art. 2.* adeo, vt nonnullis locis ſufficere credatur, ſi vxor mariti negotiationi praeſit, quamuis ſuis auſpiciis mercaturam non exerceat. *Ordin. camb. Numburg. Pruſſ. §. 35. Dantiſc. §. 38.* Nec de poſteriore poteſt dubitari, quum vbique

vigeat ea conſuetudo, vt mulieres mercatrices vti non poſſint beneficio SC. Velleiani, in rebus ad mercaturam ſpectantibus, HERING. *de fideiuſſ. cap.* VII. *n.* 406. MEV. *ad ius Lub. lib.* I. *tit.* X. *art.* 4. *n.* 76. STRYK. *Vſ. Mod. Digeſt. lib.* XVI. *tit.* I. §. 6. GROENEW. *ad pr.* C. *de SC. Vell.* quamuis in Friſia, vbi purum ius Romanum in foro regnat, aliter ſe rem habere doceat ICtus celeberrimus VLR. HVBER. *Prael, ad Pand. tit. de SC. Vellei.* §. 13. At ſi mercaturam non exerceat femina: dupliciter contingere poteſt, vt eius cambium ſit vitioſum & inutile. Primum, ſi femina intercedat pro aliis, cambium acceptet, mariti cambio ſubſcribat. LVDOV. *Diſſ. de mul. camb.* §. 14. RIVIN. *Enunc. tit.* I. *E.* 16. *p.* 149. 150. deinde ſi leges prouinciales vel ſtatutariae mulieres perpetuae curatelae ſubiiciant, & cambium ſine curatorum ſubſcriptione & conſenſu datum ſit. Quemadmodum enim priore caſu in promtu feminae erit exceptio SC. Velleiani & *Authenticae ſi qua mulier C. de SC. Vellei.* niſi his iuribus ea, qua par eſt, ſollemnitate renunciarit: KOENIGK. *ad Ord. camb. Lipſ.* §. 2. *not.* 2. ita poſteriore cambium nullius erit momenti. LVDOV. *dicta diſſert.* §. 16. & 24. *Ius camb. Numb. apud Koenigk. p.* 243. Paucae enim ſunt leges cambiales, quae promiſcue omnes mulieres rigori iuris Cambialis ſubiiciunt, veluti *Brunſuicenſes art.* 16. olim etiam *Marchicae & Magdeburgicae*, quas tamen nouis reſcriptis mutatas eſſe docet B. LVDOV. *Proc. camb. cap.* I. §. 10. 11.

§. IX.

Praeterea etiam cambium a filiofamilias traſſatum vel acceptatum vitioſum habetur: ſi ſiccum appareat, id eſt, ſi re ipſa ſit cambium proprium, & tantum traſſati ſpeciem prae ſe ferat. Adeoque multo magis vitioſum erit ipſum cambium proprium, quod illo pallio veſtitum non eſt. Vti enim prius vitium non ſemper incurrit in oculos, ſed altioris indaginis habetur: ita poſterius manifeſtum eſt, & ex ipſis litteris collybiſticis ſtatim pateſcit. Quis vero dubitet, quin ſit mutuum palliatum, ſi filiusfamilias proprio cambio ſe obſtrinxerit? BERGER *Suppl. Proceſſ. Execut. ad theſ.* 50. §. 12. VOIGT *de Camb. theſ.* 5. Quis dubitet, quin ita fraus facta SCto Macedoniano, eaque exceptio obſutura ſit creditori, ex cambio agenti. *L.* 3. §. 3. *ff. L.* 7. §. 3. *ff. de SCt. Maced.* REMER *de ver. obligat. valor. ſect.* II. *cap.* 13. §. 18. Sane id adeo verum eſt in Saxonia, vt ibi ne iuratum quidem cambium ſubſiſtat, quo ſe filiusfamilias obſtrinxit. BENED. HIER. DICEL. *de Camb. traſſa-*

traſſatis §. 6. Attamen quum & iure communi SCti Macedoniani exceptio ceſſet, ſi pater ſciuerit, filium negotiari, vel id ei permiſerit, vel non nominatim prohibuerit. *L.* 7. §. 11. *ff. de SCt. Maced.* plerisque fere cambialibus legibus cautum eſt, vt iſti exceptioni locus tantum ſit aduerſus cambia filiorumfamilias, qui mercaturam non exercent. Mercatores enim etiam in patria poteſtate conſtitutos ex cambiis ſuis, ſiue traſſatis, ſiue propriis, omnino obligari, fere vbique creditur. *Ius camb. Dantiſc. art.* 39. *Marchic. art.* 6. *Magd. art.* 6.

§. X.

Vitia haec, de quibus diximus, ex perſonarum qualitate reſultant. Non pauciora ex ipſis litteris naſcuntur, ſi ſtilo, quem vocant, cambiali repugnent, vel aliud quid iis accidat, quod doli ſuſpicionem haud leuem iniiciat. Vt ab hoc poſtremo vitio ordiamur, illud in iure vocatur *falſum*, cuius tot ſunt ſpecies, vt vel earum numerum inire videatur difficillimum. Quum enim ingenioſa eſſe ſoleat improbitas in eludendis legibus: quotidie fere noua ſe offerunt εὑρήματα, callide excogitata; ſed tanto digniora poenis, quanto ſunt ingenioſius reperta. Nos tamen ea ita partimur, quod aliquando totum cambium falſum ſit & ſuppoſititium, aliquando ſubſcriptio recte ſe habeat, teſſera autem collybiſtica νοθεύσεως vitio laboret, aliquando aliquid vel additum vel eraſum dicatur. Omnia haec vitia ſunt, & quidem ſontica ac grauiſſima, ſed tamen non omnia eiusdem effectus habentur.

§. XI.

Aliquando totum cambium ſuppoſititium & falſum eſſe dicitur, quod potiſſimum contingit, ſi falſarius alienam manum mentitur, & ſic cambium ſupponit alteri, qui de eo numquam vel per ſomnium cogitauit. Nullum eſſe huiusmodi inſtrumentum nemo negauerit. *L.* 20. *C. de fid. inſtr. Nou.* LXXIII. *cap.* 7. At quum haec fraus plerumque non pelluceat, adeoque hoc vitium non ſemper ſit viſibile, ſed altioris indaginis: quaeritur, an ſtatim is, qui negat, ſe hoc cambium ſcripſiſſe vel dediſſe, ad iuratam diffeſſionem admittendus ſit? Idque ſine dubio adfirmandum. Primo enim id commune habent proceſſus exſequutiuus & cambialis, vt reus aut recognoſcere teneatur inſtrumentum totum, aut diffeſſione iurata elidere. Eaque electio ipſi adimi nequit, quando totum inſtrumentum falſum eſſe contendit. Deinde nec com-

parationi litterarum hic locus eſt, vbi fatetur reus, litteras ſuis eſſe ſimillimas, ſed ſuas tamen eſſe negat, quia id remedium tanquam altioris indaginis pertinet ad proceſſum ordinarium, & tum demum habet locum, ſi inſtrumenta producantur, ad probationem vel reprobationem, non, ſi exſequutiue agatur. Suendendorff. *ad Fibig. p. 739. n. 361.* Adeoque nullius momenti erit huiusmodi cambium, ſi iuret reus, *daß er es weder ſelbſt geſchrieben, (vel acceptiret) noch durch andere ſchreiben oder unterſchrieben (acceptiren) laſſen, er ſey auch die darinnen enthaltene* Poſt Imploran*ten nichts ſchuldig.*

§. XII.

Paullo durior eſt rei conditio, ſi fateatur, ſuam eſſe ſubſcriptionem, cambium autem ab aliena manu ſe inſcio chartae illitum eſſe. Cuius rei triſtia exſtant exempla. Retulit mihi ICtus eximius, Iudaeum produxiſſe cambium, cuius ſubſcriptionem ſuam eſſe diffiteri non potuerit mercator, qui tamen ſtatim ex lineis chartae inductis oſtenderit, chartam hanc ſe abſente ex libro ſuo mercatorio, cuius primae paginae nomen ſuum inſcripſerit, eſſe euulſam & a Iudaeo callide huic negotio adhibitam. Saepe etiam accidit, vt charta pura (*ein Blanquet*) nomine alicuius ſignetur, eaque aliis deſtinata vſibus, deinde improbus homo abutatur ad cambium alteri ſupponendum; maxime ſi non adſcriptum ſit, cui vſui inſeruire debeat charta. e. g. *Blanquet zur Vollmacht für Herrn* Maeuium *in meiner vor den Hamburgiſchen Gerichten obſchwebenden Sache.* Huiuſmodi quoque cambium nullius momenti eſſe, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt: ſed non aeque expeditum, an & hic, vt ſuperiore caſu, reus promiſcue ad iuratam diffeſſionem admittatur?

§. XIII.

Mihi omnino diſtinguendum videtur, vtrum nullum ſit reo, niſi in negatione ſua, praeſidium, an in praeſenti indicium aliquod falſi adſit, quod non iniuſtam ſuſpicionem poſſit excitare; qualia plura recenſet EVERAD. *de fide inſtrum. cap.* V. *n.* 54. *ſequ.* RVLAND. *de Commiſſar. Part.* II. *Lib.* 5. *cap.* 19. MASCARD. *de Probat. Concl.* 257. Si prius: abſonum eſſet, admittere reum ad iuſiurandum, quum ita nihil procliuius futurum eſſet hominibus improbis, quam ſubſcriptionem ſuam agnoſcere, inſtrumenta negare, & creditori verba pro numis dare. LVDOV. *Proc. camb. cap.* IX. *§.* 5. *ſeq.* Quod & tunc dicendum, vbi qui-

quidem ſuſpicionem falſi iniicit reus, eiusue fundamentum adfert probabile, nec tamen id in continenti poſſit demonſtrare. Hinc quum mercatori ex cambio Hamburgi die 7. Dec. ſcripto agenti a reo obuerteretur exceptio falſi, eiusque fundamentum in eo poneretur, quod eo die Hamburgi non fuerit, idem refert Dn. LVDOVICI *cap.* IX. *§.* 7. latam eſſe ſententiam a Scabinis Lipſienſibus, *cambium habendum pro recognito, & ſummam 365 imperialium ſoluendum cum expenſis, exceptionem autem reiiciendam eſſe in reconuentionem.* Cuius ſententiae non alia erat ratio quam quod fundamentum iſtud ſeu indicium falſi non ſtatim incurreret in oculos, ſed altioris indaginis videretur. Contra quum W. I. contra F. B. ageret, & ex cambio exigeret 561 imperiales, reus autem obiiceret, litteras iſtas cambiales ſe inſcio eſſe inſcriptas chartae (*einem Blanquet*) alii negotio deſtinatae, idque in continenti ex eo demonſtraret, quod ſigillum impreſſum eſſet, quum id cambiis inprimi non ſoleat, itemque quod ſcribae ſuo huiusmodi chartam puram alii negotio deſtinatam tunc temporis dederit: pronunciatum ab iisdem Scabinis, *a reo aut agnoſcendum documentum, aut iurata diffeſſione elidendum eſſe.* Idem *ibid. §.* 6.

§. XIV.

Quoties aliquid additum aut eraſum eſſe dicitur, denuo diſpici ſolet, primum, an id in oculos quodammodo incurrat, adeoque in continenti poſſit demonſtrari, nec ne; deinde, vtrum in ſubſtantialibus an in accidentalibus aliquid mutatum videatur. Ad ſubſtantiam inprimis ſumma vel pecuniae debitae quantitas pertinet, quae ideo a cautioribus & cifris & litteris exprimi ſolet, vt eo minus falſariorum artificio locus ſit. Et tamen aliquando illa ſumma mutatur, maxime ſi notata tantum, non perſcripta ſit. Tunc quidem, ſi res quodammodo incurrit in oculos, vitioſum omnino cenſetur cambium, nec prius ex eo agi poteſt, quam iſta falſi ſuſpicio fuerit eliſa. Falſi conuecto actore, reus procul dubio ne iurato quidem diffitetur cambium, ſed pure abſoluitur merito. Exemplum eius rei luculentum eſt apud virum doctiſſimum Q. Sept. Florentem Riuinum *Specim. Except. forenſ. cap. vlt. n.* 4. Ancilla quaedam producebat cambium, ex eoque petebat 500 imperiales. Rei opponebant exceptionem falſi, quia ad oculum pateret, expreſſam initio fuiſſe ſummam 50 imperialium, poſtea autem additam nullam, atramento paullo nigriore. Quin oſtendebant,

Digitized by Google

debant, duas nullas quodammodo eſſe delineatas, quamuis altera imperfecta ſit, adeoque aeque facile ex falſo hoc inſtrumento 5000 quam 500 poſſe peti. Denique addebant, ne veroſimile quidem fieri, ancillam domino tantam ſummam credere potuiſſe. Quum itaque priora indicia in oculos quodammodo incurrerent, pronunciatum a Scabinis Lipſienſibus, *quod contra D. S. V. actricem inquirendum ſit de falſo, & interea proceſſus cambialis interquieſcere debeat.* Male quidem eo tempore reis ceſſit illa inquiſitio, actrice demum ad iusiurandum purgatorium admiſſa. Si tamen vel confeſſa vel conuicta fuiſſet, procul dubio abſoluendi fuiſſent rei.

§. XV.

Quid vero, ſi falſum non occurrat in loco ſuſpecto, ſed in aliis cambii partibus? Tunc nullam eſſe huius exceptionis efficaciam omnes fatentur. FARINAC. *Part.* VI. *Quaeſt.* 153. *n.* 5. 36. 51. 71. MEV. *Conſil.* 72. *n.* 6. 4. Quod tamen cum grano ſalis videtur accipiendum. Si enim durior ea deprauatione fiat rei conditio: nullum eſt dubium, quin idem obtineat, quod ſuperiore paragrapho diximus. Sic e. g. ſi ad oculum pateat, in cambio ſcriptum fuiſſe: *den* 12. Maii. 1727. *zahle auf dieſen meinen Sola Wechſel-Brief die Summa von* 2000 *Gulden* & poſtea numerum anni ita mutatum: *den* 12. Maii 1726. *zahle* &c., magnum reo praeiudicium adfertur, quum, antequam dies venit, conueniatur. Itaque exiſtimauerim, aeque hoc caſu locum fore inquiſitioni de falſo, quieſcente interim actione cambiali. Quamuis enim in loco minus ſuſpecto mutatio facta dicatur: tamen iam ſuperiori capite oſtendimus, diem ſolutionis omnino ad ſubſtantiam cambii pertinere.

§. XVI.

Aliud dicendum, ſi in ſolis accidentalibus cambii partibus falſum occurrat, & reus inde nihil capiat detrimenti. Tunc enim reus condemnari ſolet, quia nec cambium a ſe datum negat, nec debitum inficiatur: contra actorem tamen merito decernitur inquiſitio de falſo. Elegans hanc in rem praeiudicium mecum communicauit ICtus eximius. Iudaeo Halberſtadienſi a viro quodam illuſtri traditae fuerant litterae cambiales ſuper 275 imperialibus. Eae in numero ſingulari conceptae fuerant: *den .... zahle ich auf dieſen meinen Sola Wechſel-Brief die Summa von Reichs-Thaler* 275. Iis autem praeter debitorem principalem ſubſcripſerat C. C. E. quam ſubſcriptionem iure cambiali

loco

loco *auallí* vel fideiuſſionis eſſe, ſupra iam monuimus. Iudaeus autem pro *Ich* reſcripſerat *Wir*, pro *mein*, *unſer* & in fine addiderat verba: *Und wollen wir in ſolidum dazu beyderſeits verpflichtet ſeyn.* Debitore principali bonis lapſo, cambium per notarium offerebatur fideiuſſori C. C. E. qui reſpondit, paratam quidem iam & ſepoſitam fuiſſe pecuniam Iudaeo deſtinatam, ſed quum videat, litteras doloſe eſſe deprauatas: ſe ad ſolutionem haud obſtrictum ſibi videri. Cauſſa in iudicium deducta, abſoluebatur C. C. E. reus, quia falſum tam erat manifeſtum, vt in oculos incurreret. Iudaeus nullitatis arguebat ſententiam, actisque ad Ordinem ICtorum Halenſium transmiſſis ſequuta eſt ſententia nomine Regis potentiſſimi concepta: *Nunmehro aus den Acten ſoviel zu befinden, daß Implorat die Wechſel-Schuld der 275. Reicsthaler Emwendens ungeachtet zu bezahlen ſchuldig. So viel aber das angegebene falſum betrift; Würde Implorat ſchweren, daß in dem Wechſel-Brief die Veränderung der Worte, Ich und Mein, ohn ſein Wiſſen würcklich geſchehen, und die am Ende befindliche clauſul eigenmächtiger Weiſe dazu geſchrieben worden: ſo iſt alsdenn unſerm Fiſco wegen des begangenen falſi ſeine zuſtehende iura wieder den Iuden zu beobachten nochmals billig aufzugeben. V. R. W.* Rationes dubitandi & decidendi, a nobis latinitate donatae, tales erant. Quamuis Imploratus ideo, quod cambium in pluribus paſſibus mutatum ipſaque clauſula, *Und wollen wir in ſolidum dazu beyderſeits verpflichtet ſeyn*, ſe inſcio inſerta ſit, exiſtimet, ſe ob *L. 2. 4. ff. de prob.* neque ad recognoſcendum documentum falſum & adulteratum, neque ad ſoluendos 275. imperiales obſtrictum eſſe; quamuis etiam Iudaeus, ſe conſcio vel occaſionem dante, hanc mutationem eſſe factam conſtanter neget, & vrgeat contra, eam a famulo ſuo Aaron Samſon ex imprudentia magis, quam doloſe, factam oportere, & hinc ob nudam praeſumtionem ſine liquida probatione indicium falſi nullum adeſſe, ob quod a Procuratore fiſci adcuſari poſſit per *L. 14. C. de falſ.*: Attamen quia Imploratus, quod cambium hoc ante hanc mutationem Iudaeo datum ſubſcriptione ſua firmarit, inficiari non poteſt: huiusmodi ſubſcriptio autem cambii alieni ſecundum iura collybiſtica inuoluat auallum, vi cuius ſubſcribens ſe cambii poſſeſſori legitimo ad ſolutionem iure cambiali exigendam obligat, reſeruato ſibi aduerſus debitorem principalem regreſſu. LVDOVICI *Proc. camb. p. 123. & 151.* & *Diſput. de mul. camb.*

§. 29. Quia etiam idem imploratus *fol. Act.* 4. dum Notario dixit, paratam iam fuiſſe pecuniam Iudaeo deſtinatam, veritatem huius debiti cambialis non obſcure agnouit. Quo caſu ſane iniquum eſſet, ob mutationem in cambio factam, & quam non factam eſſe, reipublicae magis quam priuati intereſt, ſummam debitam ſoluere detrectari. Quia denique, quod ad falſum attinet, Iudaei negationi ſoli non multum tribuendum, idque in ſe poena digniſſimum & a Procuratore Fiſci omnino vindicandum videtur, maxime ſi in poſterum cauſſa cognita pateſcat, eum, qui cambium mutauit, clauſula ſub finem adſuta intendiſſe, vt C. C. E. loco fideiuſſoris fieret correus, eique regreſſus aduerſus debitorem principalem intercluderetur, ad quam inquiſitionem tamen fiſcalem nondum in promtu eſſe indicium legitimum, niſi Imploratus adſerta ſua iureiurando firmaret: non potuimus non, prout ſententia prae ſe fert, iudicare.

§. XVII.

Ita falſum vitiat vel non vitiat cambium, ſi quaeſtio incidit, ſumma ſoluenda ſit nec ne? At quum quatuor perſonae ordinarie intercedant in cambio traſſato: alia inde naſcitur quaeſtio, quis damnum inde emergens ferat? Sic poteſt ſane contingere, vt Titius Maeuio debeat mille, & Iauolenus falſarius offerat Titio cambium, quod Maeuii nomen praefert, quoque Maeuius iuſſiſſe fingitur, vt mille ſoluantur Iauoleno. Cui quaeſo nummi pereunt? Cui, niſi domino? qualis hic fingitur Maeuius, ſimul ac Titius bona fide ſoluit. Hinc ſoluens abſoluendus procul dubio, ſiue falſarius totas litteras collybiſticas praeter ſubſcriptionem confixerit, ſiue verarum poſſeſſionem nactus ſe pro praeſentante geſſerit, modo a ſoluente abſit omnis fraudis ſuſpicio, vel culpa plene vacet, neque vllius argui poſſit negligentiae. *L.* 13. *C. mand.* Ita iudicatum refert SCACC. *de Commerc. & Camb.* §. 11. *Gloſſ.* 5. *n.* 342. quocum iungi poſſunt SPERAND. *Negot. & Campſ. Induſtr. p.* 11. REMER. *de ver. obligat. val. ſect.* II. *cap.* 13. §. 68. MEV. *Deciſ. Part.* V. *Dec.* 175. *n.* 6. Idem dicendum, ſi genuinas litteras deperditas falſarius inuenerit, & ſe pro praeſentante in cambio geſſerit, ſi & hoc caſu ſoluenti nulla culpa poteſt imputari. FLECK. *Bibl. Iur. Ciu. cap.* 14. *lib.* III. *Tit.* 5. *n.* 25. quamuis hic non tam in litteris, quam in perſona falſum reperiatur. Haec de eo caſu, vbi ſubſcriptio vera Maeuii adeſt, vel verum cambium ab eo datum in falſarii manus incidit.

dit. Quod ſi contra falſarius traſſanti plane ſubieeerit cambium, vel eius nomen finxerit: acceptans ſuo periculo ſoluit, nec aduerſus traſſantem, ſed aduerſus falſarium habet regreſſum. HEYDIG. *cap.* 14. *p.* 127. Nec intereſſe videtur, falſum ſit apertum, & in oculos incurrat, an artificioſius & parum manifeſtum. Nulla enim ratio eſt, cur vel remittens vel traſſans damnum ferat, quum neuter cum ſoluente contraxerit, neque vmquam eum ſoluere iuſſerit. *L.* 34. *§.* 4. *ff. de ſolut.*

§. XVIII.

Aliquando porro vitioſa fiunt cambia, quibus correalis obligatio introducitur, ſi correi non omnes ſubſcripſerint, & alia perſona acceſſerit, quae non eo animo ſubſcripſit, vt obligaretur, ſed vt ſatisfaceret officio. Dubitatio tunc naſci ſolet, an id vitium ſit ita comparatum, vt auertat cambii recognitionem? Denuo reſpondendum, huic exceptioni in proceſſu cambiali locum non eſſe, niſi vel in oculos incurrat vitium, vel reus praeſumtione haud leui adiuuetur. Eidem, quem paullo ante laudaui, viro doctiſſimo acceptum fero caſum, ex quo, quid mulieris poſſit calliditas, intelligitur. Mulier quaedam ſatis, vt tum videbatur, opulenta, A. E. K. a D. S. aliquot millia mutua acceperat, & pacta fuerat cum creditore, ſe & cambium proprium daturam, & a duobus filiis maiorennibus I. V. K. & A. K. impetraturam, vt tanquam correi ſe obligarent. Concipiebatur itaque cambium nomine trium correorum: *Künfftig-zahlen wir drey vor einen, und einer vor drey, und alſo in ſolidum die Summa:* ſubſcribebat filius natu maior I. V. K. quum autem, vt ſupra diximus, in ducatu Magdeburgico mulier, quae non exercet mercaturam, curatorem adhibere teneatur: mittebat litteras ad curatorem ſuum N. S. qui & ipſe ſubſcribebat hac formula: N. S. *curatorio nomine der Fr. A. E. B. verwittweter K.* Eo facto cambium tradebatur D. S., cuius filiam filius natu minor A. K. paullo poſt vxorem ducebat. Tantum vero abeſt, vt & is ſubſcriberet, vt potius D. S. cambium hoc indoſſaret, & poſt ea tota illa familia debitrix bonis laberetur. Indoſſatarius itaque actione cambiali pulſabat Curatorem S. tamquam correum, qui ab incluto ICtorum Halenſium Ordine petebat conſilium, an exceptione tutus ſit aduerſus indoſſatarium? Et ſane ſi dicendum, quod res eſt, vix dubitandum videtur, quin ad recognoſcendum condemnari potuerit reus. Cambium enim diſerte men-

tionem faciebat trium correorum: tres autem ſubſcripſerant, A. E. K. I. V. K. N. S. Deinde quamuis N. S. adſcripſiſſet, ſe ſubſcribere curatorio nomine *der Frau A. E. K.* nihil tamen noui videbatur, eumdem & tamquam curatorem, & tamquam correum ſubſcribere. Denique exceptio rei in eo conſiſtebat, quod tertii correi ſubſcriptio dolo vel matris vel creditoris D. S. tamquam ſoceri eius, fuerit omiſſa. Sed hoc non conſtabat ex cambio, adeoque altioris indaginis videbatur. At non leues tamen doli erant praeſumtiones. N. S. enim ſubſcripſerat curatorio nomine, idque expreſſe adiecerat nomini ſuo: correalis autem obligatio non praeſumitur, ſi alia obſtet praeſumtio fortior. Deinde acceptatio facta erat his verbis: *An uns* A. E. K. & I. V. K. Curator autem cambium non ſimul acceptauerat, ex eoque videbatur manifeſtiſſimum, illum non tamquam correum, ſed ex officio tamquam curatorem ſubſcripſiſſe. FRANK. *Inſt. Iur. Camb. lib.* II. *Sect.* IV. *tit.* 4. *§.* 4. BERGER. *Elect. Diſcept. for. Tom.* 1. *p.* 801. Denique illum Ordinem conſultiſſimum non parum mouebant praeſumtiones, contra D. S. tertii correi ſocerum, ipſamque eius matrem A. E. K. militantes, cui ex re lautiſſima intra breue tempus nec res nec fides ſupererat. Et hinc non dubitauit tum pro Curatore reſpondere. Quem vero euentum res habuerit, neſcio: niſi quod & indoſſatarius poſtea idem fatum expertus & bonis fere lapſus, paullo ſegnius rem dicatur vrſiſſe.

§. XIX.

Quae hactenus exſequuti ſumus, vitia fere ad falſi crimen vel ſtellionatum referas. Sunt tamen & alia, quae ex ipſa litterarum formula & conceptione reſultant. Sane aliquando creditor vel indoſſatarius exiſtimat, ſibi in manu eſſe cambium, quum non niſi aſſignationem poſſideat. Eius vero natura a cambio quam diuerſiſſima eſt, quum in eo tantum conſiſtat, vt vnus mandet duobus, alteri, vt ſuo nomine ſoluat, alteri, vt ab hoc accipiat. *L.* 27. §. 2. *ff. de legat.* 3. STENGER. *de Aſſignat. mercat.* §. 1. Vnde primus, qui mandat, vocatur *adſignans, der Adſignans, der Ausgeber.* STENGER. *ibid. p.* 3. alter, qui pecuniam accipit, *Adſignatarius, der Innhaber.* STRYK. *Diſſert. de iure adſignat. inter mercat. in Vſu Digeſt. tit. de hered. vel act. vend.* § 29. & is denique, qui ſoluit, *adſignatus* vocari ſolet. *Ord. Camb. Dantiſc. art.* 1. Ea vero tota a cambio differt. Nec enim adſignatio adſignantem liberat, quamuis ab adſignatario acceptata. FRANCK. *Inſt. Iur. Camb. lib.* 1. *Sect.* III. *tit.* 9.

tit. 9. §. 9 & ſemel facta poteſt reuocari, niſi adſignatarius adſignantis creditor ſit. STRYK. *l. c.* §. 51. nec denique rigori actionis cambialis ſubiecta eſt, nec aliis cambii effectibus gaudet.

§. XX.

Belliſſimam ſpeciem idem, quem ſaepe laudaui, vir doctus mihi ſubminiſtrauit. Mercator in Luſatia G. Q. alteri C. B. litteras dederat, quibus D. Q. mercatorem Vratislauienſem iuſſerat ſoluere. Hae tales erant:

Zwey Monath nach dato geliebe Herr D. Q. in Breslau gegen dieſe meine adſignation ohne acceptation an Herrn C. B. oder Ordre Reichsthaler 800 *zu bezahlen. Es ſoll mich validiren. Löbau, den* 18. *Mart.* 1719.

rthlr. 800 *in* 7 & 17. X G. Q.

Paullo poſt C. B. adſignatario bonis lapſo, adſignans adſignatum D. Q. per litteras ſoluere vetuerat. Decoctor tamen C. B. interea hanc adſignationem *indoſſauerat in bianco.* Vnde I. G. v. W. tanquam indoſſatarius, illam veluti cambium Adſignato obtulit, & repulſam paſſus proteſtationem interpoſuit, ac denique actionem cambialem aduerſus Adſignantem G. Q. inſtituit. Quaerebatur, an locus eſſet actioni cambiali, & an excluſis exceptionibus, litis ingreſſum impedientibus, reus ad recognoſcendam illam chartam eſſet obſtrictus? Idque rationibus ſolidiſſimis ſuffultus negabat inclutus ICtorum Hal. Ordo, quorum reſponſum operae pretium fuerit integrum inſerere: *Ob nun wohl* 1, *die Rechte vermögen, daß bey contracten die in loco contractus übliche Rechte zu beobachten, welches allhier aus dem fundament, quod ibi quis contraxiſſe videatur, vbi ſolutio facienda,*

L. 21. *ff. de O. & A.*

Colleg. Arg. ad tit. ff. de iud. n. 2. 31.

die Stad Breſlau zu ſeyn ſcheinet, als woſelbſt die aſſignirten 800 *Reichsthaler vermöge der ausgeſtellten aſſignation bezahlet werden ſollen. Vnd aber* 2, *daſige Wechſel-Ordnung de anno* 1716. *art.* 37. *ausdrücklich diſponiret, daß wegen ausgeſtellter aſſignationen bey nicht erfolgter zahlung nach Wechſel-Gebrauch verfahren werden ſolle. Hiernechſt auch* 3, *in ſolchen fällen durchgehends gewöhnlich und der praxi gemäs iſt, daß der*

Digitized by Google

Innhaber eines auf ihn indoſſirten Wechſelbriefes, vvann derſelbe vvegen nicht erfolgter zahlung proteſtiret vvorden, ſeinen regreſſ nicht allein an den Indoſſanten, ſondern auch an den Ausgeber nehmen, und inſonderheit in dem Fall, da iener nicht mehr ſoluendo, ſich ſogleich an dieſen halten könne.

Ord. Camb. VVratisl. art. 2. 3.
KOENIGK. *Ammerck. zur Leipz. VVechsel. Ordn.* §. 19. *n.* 2.

VVelches allhier üm ſo vielmehr ſcheinet ſtatt zu finden, da 4, *die richtige Bezahlung der valuta durch die clauſul: Es ſoll mich validiren, in der aſſignation ſelbſt ſcheinet zugeſtanden zu vverden. Zudem auch* 5, *die aſſignation nicht nur an C. B. ſondern auch an deſſen ordre gerichtet iſt, und daher ienem freygeſtanden, dieſelbe vveiter zu indoſſiren, mithin deren Eigenthum an einem andern zu übertragen.*

Sauary Parfait negotiant. P. 1. *L.* 3. *C.* 5. *p.* 123. 181.

VVelches Indoſſement ſodann die VVirckung hat, daſs Indoſſatarius ſich ſchlechterdings an den Ausgeber halten kan, und auf die exceptiones, die dem Indoſſaten im VVege ſtehen möchten, insbeſondre except. non num. pec. vel acceptae valutae ſich gar nicht einlaſſen darf.

Leipz. H. G. O. tit. XI. §. *allermaſſen.*
HOEKNER *de indoſſam. litt. camb. cap.* IV. §. 4. 5.

VVie dann auch 6, *Imploranten nicht ſcheinet im Wege zu ſtehen, daſs B. die aſſignation nur in Bianco indoſſiret, und die Ausfüllung derſelben erſt nach geſchehener praeſentation hinzugethan: allermaſſen dieſes dem Wechſel-Gebrauch nach von dem Innhaber eines Wechſels allerdings geſchehen kann,*

BERG. *Elect Diſcept. for. Part.* II. *Suppl. p.* 356. TIT. *Iur. Priu. Lib. X. cap.* V. §. 46. 49. LVDOV. *Proc. camb. cap.* IV. §. 26. 88.

So gar, daſs ſolche Ausfüllung auch nach geſchehenem proteſt, vsque ad motam litem annoch ſtatt findet.

BERG. *Oecon. Iur. p.* 741. *n.* 3. KOENIGK. *Anmerck. ad Ius camb. Lipſ. art.* XI. *n.* 6.

Daher es denn faſt das Anſehen gevvinnen möchte, daſs Implorant in ſeiner Intention genugſam gegründet, und alſo nach Wechſel-Recht, oder doch vvenigſtens executiue zu klagen vvol befugt gevveſen. Den-

Digitized by Google

Dennoch aber und dievveil 1, eine aſſignation, dergleichen Q. ausgeſtellet, kein Wechſel iſt, und daher aus ſelbiger nach Wechſel-Recht nicht geklagt vverden kan.

Edict. El. Sax. de anno 1699. n. 3. 4.

Hiernechſt auch 2, das Recht des Indoſſements bey bloſſen aſſignationen nicht ſtatt findet,

HOEKNER *de litt. camb. indoſſam. cap. 1. §. 7.*

immaſſen ein aſſignatarius als ein bloſſer Gevollmächtiger des aſſignanten anzuſehen, auf vvelchen per nudum mandatum kein Wechſel transferiret vverden kan.

COCCEI. *de Aſſignat. §. 10.*

Dannenhero auch einem aſſignanten allezeit frey ſtehet, die ausgeſtellte aſſignation nach Gefallen zu vviederruffen.

STENGER. *de Aſſign. merc. §. 42.* KOENIGK. *l. c. ad §. 25. n. 1.*

Woraus dann folget, daſs, da ſolches im gegenvvärtigen Fall. von Q. geſchehen, die gantze aſſignation dadurch gäntzlich erloſchen. Zudem 3, ex documento quaeſt. auch nicht einmal executiue geklagt vverden kan, ehe und bevor ietziger Implorant ſich ad cauſam legitimiret, und die von B. an ihn geſchehene ceſſion und deren Richtigkeit, vvie auch die vom cedente ſovvol als ceſſionario geleiſtete valuta ervvieſen.

LVDOV. *de legit. ad cauſ. §. 14. 19.*

Endlich auch 4, die obangeführten rationes dubitandi von keiner Erheblichkeit ſeyn: immaſſen, ſouiel die erſte anbetrifft, dasjenige, vvas de loco contractus conſumti angeführet vvorden, nur von demjenigen Fall zu verſtehen, da de obligatione acceptantis die Frage iſt, als in deſſen regard der Contractus eigentlich in loco ſolutionis geſchloſſen vvird. Dahingegen, ſoviel die obligation des Ausgebers betrifft, nicht der locus deſtinatae ſolutionis, ſondern locus initae conuentionis pro loco contractus zu achten.

SCACC. *de Commerc. & camb. §. 11. gloſſ. 5. n. 212.* SPRENG. *Wechſel practic. §. XI.* RAPH. *de Turre de camb. Diſp. 1. qu. 12. n. 9.*

Woraus ſich dann 5, von ſelbſten ergiebet, daſs die Breſslauiſche VVechſel-Ordnung, vvorauf Implorant ſeine intention fundiren vvill, hieher keines vveges gehoere, vveiln ſie zu Loebau nicht recipiret, auch auf gegenvvärtigen caſum nicht einmal applicable iſt, angeſehen darinnen nur denenjenigen die priuilegia zugeſtanden vverden, vvelche vvürcklich acceptiret vvorden.

Ius camb. Wratisl. art. 37. verbis: Erfolget die acceptation, ſo erlangen ſelbe dadurch die qualitaet eines VVechſel-briefes.

ſol-

Digitized by Google

ſolches aber von Q. aſſignation nicht geſaget vverden kan, als vvelche vveder acceptiret vvorden, noch die qualitaet eines VVechſels per acceptationem erlangen koennen, immaſſen der Aſſignant ohnzvveiffel eben darum die clauſul: ohne acceptation miteingerücket, damit dieſes ſein mandat nicht per acceptationem als ein VVechſel angeſehen vverden moechte: Aus vvelchem 6, ferner fließet, daſs der vermeinte Indoſſatarius v. W. vveder ſeinen regreſſ an den Aſſignanten nehmen, noch 7, ſolche aſſignation nach Art eines VVechſel-briefes mit proteſt zurück ſenden, oder aus ſelbiger gegen den Aſſignanten nach VVechſel-ſtil klagen koennen. Auſſerdem 8, die beygefügte clauſel: Es ſoll mir validiren, die von B. geleiſtete valuta keinesvveges bevveiſet, ſondern nur ſo viel ſaget, daſs die von dem Aſſignato an B. geſchehene Auszahlung auf des Aſſignantis Rechnung als gezahlt paſſiren ſolle. Dahero ſolche VVorte nur auf das, vvas zvviſchen dem Aſſignanten und Aſſignato vorgehet, ihr Abſehen haben, den Aſſignatarium aber ſo gar nicht angehen,

TIT. *Im. Priuat. Lib.* X. *C. 5. §. 45.*

daſs ſie vielmehr bey Abfaſſung und erfolgten Indoſſament eines VVechſels nach der ſonſt einſtimmigen Meinung der VVechſel-ſcribenten vor ein zeichen der nicht geleiſteten valuta anzuſehen ſind.

SAVARY *Parf. Negot. C.* IV. *p.* 112. ZIPFEL. *de Teſſer. collyb. ſect.* VI. *§. 17.* KOENIGK. *de litt. camb. praeſent.* §. 10. *n.* 12.

Zudem 9, B. als ein bloſſer Aſſignatarius kein Recht per indoſſamentum auf einen andern transferiren koennen, immaſſen er nicht nur ſchon fallit gevveſen, ſondern auch ohnedem das Recht zu indoſſiren, vvie oben ſub n. 2. ervvieſen vvorden, bloſſen Aſſignatariis nicht zukommen kan. Endlich 10, das erfolgte indoſſement, vvenn es auch ſonſt in allen ſeine Richtigkeit hatte, ſchon darum gantz unkräfftig ſeyn vvürde, vveil es in bianco geſchehen, und nach Ausvveiſung des proteſts allererſt nachher von Imploranten extendiret vvorden, vvelches nach den vornehmſten Wechſel-Ordnungen für unzulaſſig

Brandenb. O. C. art. 13. Guelph. art. 43. Magdeb. & Halberſt. art. 26. Brunſu. art. 20. Dant. Sc. art. 27. Lipſ. art. 11.

und ad legitimationem ad cauſſam unzulänglich erachtet vvird. Eiusmodi enim inductionum magnus abuſus eſſe poteſt, vt ſcilicet praeter intentionem cedentis alterius nomen deinde in illo albo ſpatio exprimatur, cui tamen principalis ius cedere noluit. Quare ſi quis litteras cum ſolo nomine cedentis in dorſo producit, eae ad legitimationem ad cauſſam non ſufficiunt.

LVDOV. *de legit. ad cauſ. §. 34.*

Als halten vvir davor, daſs Implorant gegen Imploraten vveder nach Wechſel-Recht

Recht noch executiue zu klagen befugt, und daher Implorat von der Klage, immaſſen ſie angebracht, zu entbinden, jener aber in expenſas zu vrtheilen und mit ſeiner etvvan habenden praetenſion allenfalls ad proceſſum ordinarium zu vervveiſen. V. R. W. Tam facile itaque incautos decipit formula adſignationis, vt quum tefferam collybiſticam accipere ſe putent, nubem pro Iunone amplectantur.

§. XXI.

Par ratio eſt omnium chartarum, quae quamuis formam cambiorum prae ſe ferant, cambii tamen nec explicitam, nec implicitam faciant mentionem. Vitioſae enim illae ſunt eatenus, vt non ſufficiant inſtituendae actioni cambiali, ſed adſignationum tantum habeant effectum, vel chirographi, ex quo exſequutiue tantum agi poſſit. Hinc *in Leg. Dan. lib.* V. *cap.* XIV. *art.* 8. diſerte cauetur: *es ſolle ausdrücklich darinnen bekannt vverden, daſs es ein Wechſel-Brief ſey.* Et quamuis id alii non putent neceſſarium, veluti B. STRYK. *de Accept. litt. camb. cap.* III. §. 9. TITIVS *Iur. Priuat. lib.* X. *cap.* 5. §. 21. & alii: res ipſa tamen docet, ſi nulla plane fiat cambii mentio, e. g. *der Herr zahle an Meuium die Summa von* 1000 *Reichsthaler*, rem altioris fore indaginis, cambium hoc ſit, an adſignatio, adeoque cambiali rigori locum non futurum, quia proceſſus cambialis ea eſt natura & indoles, vt omnia, quae actor in libello adfirmat, ex ipſis litteris cambialibus ſtatim clara ſint & liquida. Vnde cambii mentionem vel explicitam: *der Herr zahle auf dieſen meinen Wechſel-Brief*, vel implicitam: *der Herr zahle auf dieſe ſecunda, vvann prima noch nicht bezahlet.* recte requirunt Illuſtris a BERGER. *Elect. Diſcept. for. p.* 706. *Suppl. Tom.* 1. *p.*48. 5 2. *ſeq. Suppl. ad Elect. Proceſſ. Exſequut. theſ.* L. *poſ.* 24. *p.* 9. WERNH. *comp. Iur. lib.* IV. *tit.* 29. §. 2. RIVIN. *Enunc. Iur. ad Proc. Ord. Sax. tit.* XXV. *Enunc.* XXII. FRANCK. *Inſtit. Iur. Camb. lib.* 1. *ſect.* 1. *tit.* VI. §. 7. 8. D. KOENIGK. *ad Ius Camb. Lipſ.* §. 3. *annot.* 1. *p.* 6. vbi & praeiudicio duplici eam ſententiam confirmat.

§. XXII.

Quantae vtilitatis ſit haec obſeruatio, vel inde patet, quod contingere poſſit, vt aliquando omiſſa cambii mentione ne exſequutiue quidem ex charta huiusmodi agi poſſit. Si enim expreſſum eſt, eam eſſe cambialem vel collybiſticam, parum refert, valuta expreſſa ſit nec ne, quia cambialis actionis tantus eſt rigor, vt locum plane nullum

 relin-

Digitized by Google

relinquat exceptioni non numeratae pecuniae. ZANGER. *de Except. Part.* II. *cap.* XIV. *n.* 54. LVDOV. *Proc. camb. cap.* II. §. 6. KOENIGK. *ad Ius Camb. Lipſ.* ſ. III. *annot.* 2. *p.* 7. Id quod etiam celebriores leges cambiales agnoſcunt, veluti *Lipſienſ. art.* 3. *Marcb. & Magdeb. art.* 1. *Brunſu. art.* 28. *Auguſt. art.* 7. *Francof. art.* 15. *Dantiſc. art.* 16. *Colon.* §. 4. Et ſi vel maxime valutam leges deſiderant, quod quasdam facere *cap.* 1. ſ. 22. monuimus: tamen nec vitiatur proceſſus cambialis, poſt acceptationem factam, nec ante eam vlterius, quam vt reus audiendus ſit, ſi pecuniam ſibi haud numeratam eſſe, in continenti probare queat. At vbi omiſſum eſt cambii vocabulum, adeoque chirographi naturam induunt charthae: non facta valutae mentione ne exſequutiuo quidem proceſſui erit locus, quippe qui ex iis demum naſcitur inſtrumentis, in quibus cauſſa debendi ſpecialis expreſſa eſt. Siquidem inſtrumentum alias non probat, ſed aliunde ſumenda erit probatio. *L.* 25. §. 4. *ff. de prob. Meu.* 2. *Deciſ.* 22.

§. XXIII.

Vitioſae porro aliquando fiunt teſſerae collybiſticae, in ſe ſatis perfectae, ſi vel *praeſentatio* non rite ac more inter mercatores recepto fiat, vel *proteſtatio* omittatur, vel ſane, quod ad priorem caſum attinet, contingat, vt cambium vnicum (*ein ſola Wechſel-Brief*) pereat, adeoque iuſto tempore nequeat offerri, antequam autem aliud a traſſante adueniat, traſſatus bonis labatur. Sane tunc inutilis erit noua illa teſſera cambialis, quia nec quisquam eſt, qui eam acceptare teneatur, nec aduerſus traſſantem datur regreſſus. MARPERG. *Deſcr. nund. cap.* X. *pag.* 23. 24. MARTA *Digeſt. nouiſſ. tit. Epiſtola cap.* XVII. Quamuis enim ſola amiſſio teſſerae contractum inter traſſantem & remittentem haud exſtinguat: SIG. SCACC. *de Commerc. & camb.* §. 11. *gloſſ.* 5. *n.* 347. *ſequ.* SPRENG. *Pract. camb.* ſ. XIII. §. 90. (quicquid occlamet cum aliis MARQVARD. *de Iure Mercat. lib.* II. *tit.* 12. *n.* 63.) & hinc praeſtita cautione non modo traſſans nouam teſſeram dare, ſed & traſſatus, ſi ſemel acceptauerit, pecuniam exſoluere debeat: *Ius Camb. Lipſ.* §. 33. *March. art.* 29. *Magdeburg. art.* 25. *Dantiſc. art.* 27. FRANCK. *Inſt. Iur. camb. lib.* II. *Sect.* III. *tit.* 4. §. 4. *ſeqq.* nihil tamen cauſae eſt, cur traſſans maneat obſtrictus, ſi inter moras praeſentantis traſſatus bonis labatur, nec aequum iudicatur, traſſantem ferre debere damnum, quod alter ſua culpa ſentit. Deinde quamuis paullo ante dictum ſit, contractum

tractum inter remittentem & traſſantem amiſſa teſſera non infirmari: tamen & hoc caſu non ſemper obtinebit rigor cambialis. Quid, ſi enim traſſans neget, ſe valutam accepiſſe? quid, ſi inficietur, huiusmodi contractum initum eſſe? Tunc ſane remittens agere non poterit cambialiter, ac ne exſequutiue quidem. Nec enim teſſera adeſt, quam recognoſcat traſſans, & tota narratio libelli facta complectetur altioris indaginis, adeoque eo ipſo vitiabitur contractus cambialis, eatenus, vt ordinario proceſſu agere teneatur remittens. Quod ipſum quoque eo caſu continget, ſi poſt acceptationem perierit teſſera, & traſſatus ſe acceptaſſe neget. Vnde in legibus cambialibus non abs re dicitur, quod amiſſa teſſera rigor cambialis praeſtita cautione tunc demum locum habeat aduerſus acceptantem: *Wann ein acceptirter Wechſel-Brief verlohren vvird, und der debitor der Schuld geſtändig iſt.* Videantur *Ius Camb. Lipſ.* §. 33. & reliquae leges cambiales paullo ante citatae, quibus addenda *Ord. Camb. Hamb. nou. art.* 42. vbi ita diſponitur: *Wann ein acceptirter Wechſel-Brief verlohren vvird, und der acceptant der Schuld geſtändig oder übervvieſen iſt* (quod fieri non poteſt niſi proceſſu ordinario) *bleibet gegen denſelben das Wechſel-Recht in vollen Würden*, id eſt, ſi proceſſu ordinario alter conuictus ſit, quod cambiale debitum contraxerit, tunc aduerſus illum exſequutio ſecundum ius Cambiale fieri poterit.

§. XXIV.

Multo magis vitiatur cambium omiſſa proteſtatione, eo quippe fine interponi ſolita, vt, qui ſpe ſolutionis excidit, iura ſibi omnia aduerſus traſſantem & reliquos obligatos integra ſeruet. Ea vero opus eſt, ſiue teſſeram acceptare recuſet traſſatus, ſiue facta acceptatione plane non ſoluat, ſiue ſolutionem iuſto diutius protrahat, fitque adhibito notario cum duobus teſtibus, quocumque tempore, & a Notario in inſtrumenti ſollemnis formam redacta ſtatim remittenda traſſanti, FRANCK. *Inſt. Iur. Camb. lib.* 1. *ſect.* IV. *tit.* 1. *ſequ.* Siue itaque proteſtationem quis plane omittat, ſiue traſſantem vel auctorem ſuum ea de re non reddat certiorem, ſiue inſtrumentum proteſtationis haud transmittat; regreſſum amittet, adeoque inutile fiet cambium, SIGISM. SCACC. *de Commerc. & camb.* §. 11. *gloſſ.* 5. *quaeſt.* 10. *n.* 325. FRANCK. *l. c. tit.* 1. §. 25. niſi eo caſu, quo traſſatus, facta acceptatione, non ſoluit, & ob iſtam moram interpoſita non eſt proteſtatio. Quamuis enim tunc de

damno inde emergente traſſans non teneatur ob proteſtationem omiſſam: acceptantis tamen obligatio adhuc ſalua eſt, adeoque praeſentans aduerſus illum adhuc cambialiter agere ſuumque, ſi ſoluendo ſit, conſequi poterit. CARPZOV. *Diſp. de Camb.* §. 54.

§. XXV.

Ob omiſſam vel non ita interpoſitam proteſtationem cambium & tunc vitium capit, ſi non culpa praeſentantis, ſed vel mandatarii, vel ipſius notarii non rite facta ſit. Non magis enim regreſſum tunc habet aduerſus auctorem ſuum, vel aduerſus traſſantem, quam ſi ipſe negligentiae poſſet coargui. Quemadmodum enim vel iure communi procurator officio ſuo minus recte functus negligentia ſua domino nocet: *L.* 10. *C. de procur.* ita id multo magis obtinebit in negotio cambiali, vbi omnia veluti ad vivum reſecantur, & ſaepe vel in hora magnum periculum vertitur. Nec tamen in vniuerſum inutile erit hoc cambium, quum & aduerſus mandantem, cuius negligentia hoc accidit, regreſſum habeat, *Ius Camb. Wratislau. art.* 9. *Guelpherb. art* 38. LESER. *Reſol. dub. camb.* & aduerſus ipſum Notarium, tam male functum officio ſuo. Eſt enim id generatim expreſſum in Maximiliani I. Aug. *Notariat - Ordnung anno* 1512. *art.* 3. verbis: *Als lieb ihnen ſey (zuſamt dem, daß ſie VViederunge der Schaden und Intereſſe denen, ſo durch ſie verſäumet oder verführet vverden, zu thun ſchuldig ſind,) unſere ſchvvere Vngnad, Straf und Buß zu vermeiden.*

§. XXVI.

Saepe & indoſſamentum vitioſum eſt. Indoſſamentum modo eſſe ceſſionem cambii, modo nudum mandatum, iam ſupra *cap.* 1. §. IX. monuimus. De hoc iam aliquid vlterius monere nihil attinet. Illa fieri ordinarie poteſt ab omnibus, ad quos cambium pertinet, ſiue in teſſera haec verba occurrant; *An Titium oder deſſen* ordre vel commiſſ; ſiue non occurrant. Quamuis enim id neget D. KOENIGK. *Annot. ad Ius camb. Lipſ.* § XI. nulla tamen videtur obſtare ratio, quo minus, quod meum eſt, alii cedere queam. LVDOVIC. *Proc. camb. cap.* IV. §. 23. *cap.* IX. §. 7. nec ſane intereſt traſſati, mihi, an indoſſatario ſoluat. LVDOV. *l. c.* FRANCK. *Lib.* I. *Sect.* 11. *tit.* 5. §. 8. At aliud tamen in Gallia receptum, adeoque vitioſum ibi erit indoſſamentum, ſi in teſſera verba illa: *oder deſſen Ordre deſiderentur. Ord. Mercat. Ludou.* XIV. *tit.* V. *art.* 30. Nec magis illud ex quorumdam locorum legibus valet,

ſi indoſſamentum vel ceſſio fiat in alium locum, quam qui in cambio expreſſus eſt. *Ord. camb. Lipſ.* §. 30. Imo Bulſani & in Italia plane euanidum & inutile habetur quodcumque indoſſamentum. *Ord. camb. Bulſan. art. 8.* DV PVY *de art. litt. camb. cap.* XIII. §. 7. *edit. Lat.* Quibus caſibus facile quidem, ſed tamen non vbique, vitiatur indoſſamentum.

§. XXVII.

Vbi huius generis non exſtant ſanctiones, dubium equidem non eſt, quin indoſſamento locus ſit: at fieri tamen poteſt, vt vitietur, ſi fiat in *bianco*, id eſt, relicto ſpatio, cui indoſſamentum deinde inſcribatur, pro lubitu poſſeſſoris: cuius rei exemplum iam ſupra §. XIX. vidimus. Eiusmodi enim indoſſamentum fieri prohibent *Ius camb. Lipſ.* §. XI. *March. art.* 30. *Pruſſ. art.* 25. *Magdeburg. art.* 26. *Auguſt. art.* 11. *Dantiſc. art.* 27. ob innumeras, quae hic latitare ſolent, fraudes. Non ergo cambialis actionis rigor locum habet aduerſus eum, cui ſolutio mandatur, quamuis facta ſit acceptatio, niſi ipſe *indoſſans* ante ſolutionem illud ſpatium expleuerit. LVDOV. *Proc. camb. cap.* IV. §. 25. TITIVS *Iur. Priu. Lib.* X. *cap.* V. §. 46. 49. Indoſſantem dico id explere debere. Quum enim fraudis euitandae cauſſa *indoſſatio in bianco* prohibita ſit: quid quaeſo id ad euitandas fraudes faceret, ſi ipſe poſſeſſor manu ſua ſpatium expleret, teſſeramque ſibi ceſſam, & valutam a ſe numeratam eſſe, fateretur? An ſic certior erit indoſſatus, quam pridem, quum ei indoſſatarius teſſeram cum *indoſſamento in bianco* offerret? Vnde omnino ſuffragandum hic videtur ſententiae Dni LVDOV. *l. c. p.* 77. Nec obuerti nobis poterit praxis quotidiana procuratorum iudicialium, qui miſſas ſibi pro mandato chartas puras (*blanquets*) ipſi explere ſolent, eo effectu, vt eiusdem habeantur virtutis, ac ſi ab ipſo mandante fuerint conſcriptae. SVENDEND. *ad Fibig. p.* 225. *ſequ.* Multum enim intereſt inter mandatum procuratorium & teſſeram collybiſticam. Illud dari ſolet cum ſubſcriptione: *Blanquet zur gerichtlichen Vollmacht an Herrn Titium in meiner vor den Stadt-Gerichten zu H. gegen M. obſchwebenden Rechts-Sache.* adeoque ſtatim patet, cui data ſit haec charta, quidque ipſi ſit inſcribendum, nec facile abuti ea poterit procurator, quum certae formulae & clauſulae mandatorum iudicialium in pleriſque locis receptae ſint, quibus & hunc procuratorem vti oportet. At indoſſamentum littera-

rum cambialium *in bianco* ſit ſola ſubſcriptione nominis, ex qua, nec cui indoſſatum ſit, nec an valutam acceperit indoſſans, adparet. Vnde merito explenda eſt ab ipſo indoſſante. *Ius camb. Brunſu. art.* 43. niſi indoſſatarius alio modo perſonam ſuam legitimare, vel cautione praeſtita ſecurum praeſtare poſſit indoſſatum. Et ita reſpondit Collegium mercat. *Lipſ. d.* 18. *Iul.* 1694. *apud* KOENIGK. *in Parere* 13. *p.* 651.

§. XXVIII.

Quaeſtio porro hic oritur, an & Chriſtianus & Iudaeus ſibi inuicem cambia cedere poſſint? Sane omnes huiusmodi ceſſiones in Germania lege publica prohibentur in *Rec. Imp. a.* 1551. §. 79. *& in Ord. Polit.* 1577. *tit.* XX. §. 4. Vtroque enim loco cautum, vt actio a Iudaeo ceſſa Chriſtiano nullius ſit effectus. Enimuero ſi & a receſſibus Imperii ob contrariam, quae inualuit, conſuetudinem impune receditur: *L.* 32. §. 1. *ff. de Legib.* §. 11. *Inſt. de I. N. G. & C.* nullum eſt dubium, quin vbique lex illa exoleuerit. Nam experientia, rerum magiſtra, docemur, Iudaeos vti alia inſtrumenta, ita & cambia in media Germania vbique impune cedere Chriſtianis. Nec exempla deſunt, quod debitor ceſſus, oppoſita licet illa exceptione, nihilominus ad ſolutionem condemnatus ſit. Vid Illuſtr. a BERGER *Oecon. Iur. Lib.* III. *cap.* V. *theſ.* 4. *p.* 64. Sane cum H. P. mercator Iudaeo dediſſet cambium, hic vero illud per ſollemnem indoſſationem ceſſiſſet M. & ſociis, mercatoribus Chriſtianis, H. P. conuentus & hac & aliis exceptionibus ſe tuebatur. Nihilominus in Iudicio inferiore Hamburgi d. 7. Maii. 1721. condemnatus eſt ad ſolutionem praeſtandam. Interponebatur appellatio, in qua inſtantia prior ſententia a Senatu Ampliſſimo pure confirmabatur. d. 3. Octob. 1721. Denique reo Reuiſionis beneficio vſo, actisque more maiorum ad Ordinem ICtorum exterorum transmiſſis, iterum ſequuta eſt ſententia confirmatoria, reusque in expenſas condemnatus eſt. Ratio ad hanc exceptionem pertinens ita ſe habet: *Ob er nun vvohl, betreffende die materialia, loco grauaminum anführet, - - - - daß Appellaten auch ſo gar vvieder den klaren Reichs-Abſchied de anno* 1577. *tit.* 20. §. *Es ſoll auch ſich actionem contra Chriſtianum a Iudaeo cediren laſſen: - - - - dennoch aber und dievveil - - - der angeführte Reichs-Abſchied bey VVechſel-Indoſſements nicht beobachtet vvird, ſondern ein Iude einen von einem Chriſten ausgegebenen VVechſel einem andern Chri-*

Chriſten der allgemeinem VVechſel-vſance nach gar vohl cediren kan. BERG. *Oecon. Iur. Lib.* 3. *c.* 5 *th.* 5. *p.* 643. *VVelches auch die Hamb. VVechſ-Ordnung, indem ſie die Iuden denen Chriſten pariſiciret, tacite einräumet. Ius camb. Hamb. art.* 13. *Als iſt man nach Inhalt des Urtheils allenthalben zu erkennen bevvogen vvorden.* Imo illi ipſi Doctores, qui iſtius Receſſus vſum aliquem ſupereſſe contendunt, varia tamen comminiſcuntur, quibus ille eludatur facillime. Alii enim eum de Iudaeis interpretantur, qui publica auctoritate non tolerantur. B. STRYK. *Annot. ad* Lauterb. *tit. de hered. & act. vend. p.* 327. Alii tantum eas ceſſiones prohiberi cenſent, quae velandae vſurariae prauitatis cauſſa fiunt. *Carpzou. Part.* II. *Conſt.* XXX. *Def.* 45. *& Reſp. Lib.* V. *reſp.* 38. RICHTER. *Deciſ. Part.* I. *Deciſ.* 36. *n.* 12. TIT. *Iur. Priu. Lib.* IV. *cap.* 4. *§.* 5. *p.* 460. rectius ſane ſibi conſulturi, ſi ſine ambagibus legem illam ab vſu receſſiſſe, contrariaque conſuetudine iam pridem exoleuiſſe, faterentur. Vnde hodie non temere verendum, ne indoſſamentum a Iudaeo factum in Germania vitioſum iudicetur, quum in cambiis iisdem iuribus perfruantur Iudaei, ac Chriſtiani, niſi quod illi pecuniam ſolutam ad exactorem perferre; hi eam domi ſuae exſoluere iubentur. *Ius camb. Auguſt. art.* 34. *Brunſu. art.* 25. *Francof. art. vlt. Halberſt. & Magdeb. art.* 30. *VVratiſlau. §.* 11.

§. XXIX.

Facilius contingit, vt vitioſum fiat indoſſamentum, ſi nimis ſaepe repetatur. Quemadmodum enim §. XXV. diximus, indoſſationem quibusdam locis plane non admitti: ita alibi admittitur quidem, ſed non niſi ſemel, veluti Noribergae. *Iure enim cambiali iſtius vrbis art.* 10. cautum eſt, vt cambia ſaepius, quam ſemel, girata nec a mercatoribus pro cambiis habeantur, nec acceptentur, nec ſumma ex iis exigatur, nec interpoſita proteſtatione remittantur, vel inſtrumentum proteſtationis a notario ſuper iis conficiatur. Paullo benignius eſt *ius camb. Guelpherbit. art.* 42. quod plures quidem girationes vel plura indoſſamenta, ſed non tamen vltra quartum admittit, additque: *da es vber daß vierdtemahl geſchehe, ſoll derſelbe nicht acceptiret, noch dagegen einige proteſtation verſtattet vverden.* Reliquae leges Cambiales quidem de abuſu harum girationum conqueruntur, optandumque eſſe fatentur, eas ob inſignem abuſum (de quo Phoonſen *Stil. camb. Amſt. cap.* XXXII. *poſ.* 27. *& cap.* XXXVII. *poſ.* 13.) vbique prohiberi; conſuetudini ta-

tamen & moribus id tribuunt, vt eas in infinitum permittant. *Ord. camb. Lipſ. §.* XI. *March. art.* 30. *Magdeb. art.* 39. *Auguſt.* XI. *Francofurt. §.* XI. *Dantiſc. art.* 27.

§. XXX.

Nec minus vitio inſanabili laborat indoſſamentum factum ab eo, qui iam foro bonisque ceſſit. Quemadmodum enim is nulla de re ſua valide diſponit, *L.* 6. §. 7. *ff. quae in fraud. crea.* adeoque nec alium liberat, nec alii recte ſoluit: *l.* 14. §. 1. *ff. de ſolut.* ita nec cambium recte vel traſſat, vel acceptat, vel indoſſat. Sperand. *Negotiat. & campſ. induſtr. p.* 81. Id quod etiam vrgeri vidimus ab Ampliſſimo ICtorum Halenſium Ordine in *Reſponſi* §. XIX. *adducti ratione decidendi nona.* Imo tantum abeſt, vt liceat decoctori indoſſare, vt potius quaedam leges Cambiales, veluti *Lugdunenſes art.* 13. etiam ea omnia indoſſamenta irrita eſſe iubeant, quae intra decem proximos ante fugam dies ab eo facta ſunt, imo quaecumque intra hoc ſpatium perfecit decoctor, excepta ſcontratione. Nullius igitur momenti erit cambium, ſaltim poſt fugam ab obaerato indoſſatum, quum poſſeſſor nec ex indoſſamento huiusmodi agere, nec regreſſum ſperare poſſit, vel aduerſus indoſſantem, quem bonis omnibus euolutum fuga in neſcio quem terrarum angulum abſtulit, vel aduerſus curatorem bonorum, qui potius cambium illud tamquam in fraudem creditorum alienatum, reuocandum eſſe cenſebit, ſi ſapit.

§. XXXI.

An indoſſamentum Hamburgi fieri poſſit inſcio indoſſato, quaeſtio videtur dubia, quam iam nobis excutiendam ſumemus. Quamuis enim iure communi ceſſio nominis etiam ignorante vel inuito debitore ceſſo fieri poſſit, *L.* 1. *de nouat. & deleg.* & ea etiam in re delegatio a ceſſione differat: *d. L.* 1. *C. eod.* aliud tamen cautum videri poſſet iure ſtatutario Hamburgenſi *Part.* I. *tit.* XII. *§.* 3. *Es ſoll aber bey ſolcher ceſſion und Vbertragung der Debitor allevvege von demjenigen, vvelcher die Handſchrifft annimt, gefraget vverden, ob er einige Einrede gegen die Handſchrifft habe.* Sed vere nihil noui ſanciunt ſtatuti huius auctores, ſed, vti recte vir doctus in notis MS. ad ſtatutum Hamburgenſe monuit, *hic verſus tantum cautionis & maioris ſecuritatis cauſſa additus eſt.* Non enim nulla iudicatur ceſſio inſcio debitore facta: ſed tantum additur: *In Verbleibung deſſen, vverden dem Debitori alle ſeine rechtmäſ-*

ſige

ſige exceptiones zur Zeit der Bezahlung vorbehalten. At iuris communis eſt, ceſſionario obſtare exceptiones in rem omnes, quae cedenti opponi potuiſſent. IO. a SANDE *de Action. ceſſ. cap. XIII.* Ex quo facile patet, etiam ad cambia hoc ſtatutum non pertinere, quum et de chirographis tantum loquatur, et in cambio indoſſanti etiam non obſtent aliae exceptiones, quam quae in continenti liquidae fieri poſſint. Hinc quum H. P., de quo §. XXVII., etiam hac exceptione vſus eſſet; ICti Halenſes in rationibus decidendi eam ita exploſerunt: *Ob vvohl - - - - andern theils appellate beſage der Hamb. Stadt-Rechte P. 1. tit. 12. art. 3. verbunden gevveſen, bey ceſſion und Vbertragung dieſer obligation debitorem vorher, ob er gegen dieſelbe einige Einrede habe, zu befragen: - - - - dennoch aber und dievveil - - - - die angeführte diſpoſitio iuris ſtatutarii Hamb. von Vbertragung der obligationen nur von Handſcriſſten redet, und auf die VVechſel, vvelche unter Kaufleuten frey indoſſiret vverden, nicht zu appliciren iſt, etc.*

§. XXXII.

Reliquum eſt, vt et illa cambiorum vitia expendamus, quae extrinſecus et non ex ipſis litteris emergunt. Quo potiſſimum referimus moratoria, ceſſionem bonorum, et praeſcriptionem. Induciae moratoriae quid ſint, ſatis ex ipſis iuris compendiis patet. Iis vero impetratis nullum eſt dubium, quin et cambialis ille rigor aduerſus debitorem interquieſcat, locusque ſit exceptioni indulti moratorii. LVDOV. *Proc. Camb. cap. X. §. 8.* Quum enim eo fine indulgeri ſoleat, vt debitor, fortunae iniuriis ad rem paullo anguſtiorem redactus, interim veluti reſpiret et res ſuas conſtabiliat: nemo non videt, hanc rationem et ad debita cambialia pertinere. Vitioſum itaque hoc caſu cambium fieri poterit, non modo, quatenus per tot annos nullam producit actionem, verum etiam ob imminens fugae vel decoctionis periculum. Raro enim obaerati intra hoc ſpatium ad meliorem fortunam adſpirant, ſed plerumque conuaſatis fortunarum ſuarum reliquiis ſub finem induciarum in pedes ſe coniiciunt, vel

certe bonis cedentes inanes creditoribus pleriſque actiones relinquunt. Quae quum ita ſint, paucae quaedam leges ita conſulunt creditoribus cambialibus, vt vel moratorium obaeratis denegent, niſi edito inuentario bonorum et citatis creditoribus, *Ius Camb. March. §. 43. Magd. §. 38. Kön. Preuſ. Reglement von Verbeſſerung des Iuſtitz-VVeſens* §. 17. vel illi omnem virtutem adimant aduerſus debita cambialia. *Cod. Leg. Dan. lib. V. cap. 14. §. 25. et Norueg. lib. V. cap. XIII. art. 24.*

§. XXXIII.

Deinde, promtam illam exſequutionem amittunt cambia, ſi debitor bonis ceſſerit, vel illo inuito fiat concurſus creditorum. Quamuis enim priori caſu beneficium ceſſionis bonorum, imo et competentiae et ſolutionis particularis denegari ſoleat, ſi debitum ſit cambiale: *Ius Camb. Halberſt. et Magdeb. art. 38.* D. BARTII. *Hodeg. forenſ. cap. III. §. 28. pag. 660.* inanis tamen erit actio aduerſus debitorem, bonis omnibus euolutum, niſi forte dulce ſit creditori, debitorem carceris ſqualore macerare, eiusque miſeria nonnumquam oculos paſcere loco ſolutionis. At poſteriore caſu vix ſupereſt ſpes vel ſolutionis vel vindictae, ſi, quod plerumque fit, debitorem communem fuga abſtulerit. Aduerſus enim curatorem bonorum fruſtra aget cambialiter: et ſi res ad protopraxian creditorum peruenit, poſſeſſor cambii non pinguiore gaudebit priuilegio, quam nudi chirographarii. *Ius Camb. Halberſt. art. 33. Magdeb. art. eod.* TITIVS *Iur. priuat. lib. X. cap. 10. §. 40.* LVDOV. *Proc. Camb. cap. XVI. §. 5.* adeoque his ſimul ſatisfiet pro rata in claſſe vltima, ad quam raro quidpiam ex debitoris bonis ſolet peruenire. Quod adeo verum eſt, vt ſecundum *Iura Camb. Magdeb. et Halberſt. art. 33.* nec non *Marchic. art. 37.* ne tunc quidem inter hypothecarios collocentur, ſi litteris cambialibus clauſula inſerta ſit: *bey Verpfändung meines Vermögens*, quippe quam hae leges nullius momenti eſſe iubent, quamuis alioquin extra has prouincias valeat haec conſtitutio pignoris

gnoris vel hypothecae, modo in Saxonia et vicinis regionibus quoad immobilia accedat confirmatio iudicialis. LVDOV. *Proceſſ. Camb. cap. XVI. §. 6.* STRYK. *Vſ. Hod. Pand. tit. qui potiores in pign. §. 3.*

§. XXXIV.

Quum vero id damnum mercatores etiam induſtrii ſine culpa ferre teneantur: non ſane iniquae ſunt leges, quae creditoribus cambialibus ius tacitae hypothecae indulgent. Mediolani ſane et Auenione hoc priuilegium conceſſum eſſe collybiſtis obſeruat NIC. de PASSERIBVS *de ſcript. priuat. lib. III. de litt. camb. quaeſt. 11. n. 7. 8.* Simile quid in Gallia obtinet, vbi cambia a proxenetis ſubſcripta a die exactionis; non ſubſcripta a tempore recognitionis hoc priuilegio gaudent. SAVARY *Part. 1. lib. III. cap. 7. pag. 247.* In Ducatu Brunſuicenſi ac Regno Sueciae cambiale debitum omnibus hypothecis generalibus praefertur, et proxime ab hypothecis ſpecialibus, iudicialibus et debitoribus priuilegiatis collocatur, *Ius Camb. Guelpherb. art. 55. Suecic. art. 26.* Hypothecis omnibus poſtponunt et debitis chirographariis praeferunt cambia *Ius Camb. Pruſſ. art. 33. Wratiſl. nou. art. 35. March. art. 37.* Sed haec, tamquam iura ſingularia et priuilegia, magis ad exceptionem, quam ad regulam pertinent, adeoque moto iam concurſu cambia virtutem ſuam ordinarie amittunt, et in chirographos degenerant, niſi forte quis ipſum debitorem fugitiuum perſequatur.

§. XXXV.

Praeſcriptionem denique vt omnes alias obligationes, ita et cambialem perimere, nemo dubitauerit. Vitioſum itaque habebitur cambium, cuius virtus praeſcriptione ita elanguit, vt nec actionem producat, nec ad compenſationem proſit Currere autem incipit praeſcriptio a die ſolutionis vel a prorogationis ter-

 mino

Digitized by Google

mino, et ordinarie longiſſimo tempore finitur. *L. 3. C. de praeſcr. 30. vel 40. ann.* MEV. *Conſil. poſtum. cap. 1. n. 18.* LVDOV. *Proc. camb. cap. XI. §. 2. 3.* Sed id ius admodum reſtringunt leges cambiales. Lugduni enim elapſo anno inter ciues, circumacto triennio inter exteros cambia exſpirant, eatenus, vt ſolutio iam facta eſſe praeſumatur. *Ord. Camb. Lugd. art. 10.* In reliqua Gallia quinquennii lapſu tunc demum cambialis actio exſtinguitur, quando debitor iureiurando hanc praeſumtionem factae ſolutionis confirmet. FRANCK. *Inſtit. Iur. Camb. lib. II. Sect. IV. tit. 3. §. 6.* In Dania litterae cambiales omnes vicennii lapſu irritae fiunt. *Cod. Leg. Dan. lib. V. cap. XIV. art. 4. Norueg. lib. V. cap. XIII. art. 2.* In Electoratu Brandenburgico cambia propria decennio; in Ducatu Magdeb. et principatu Halberſtadienſi ſeptennio, *Ius Camb. March. art. 28. Magdeb. et Halberſt. art. 24.* alibi anno vno, ſex hebdomatibus et tribus diebus cambia; traſſata poſt quatuor hebdomadas exſpirant. *Ius Camb. Lipſ. §. 32. Dantiſc. art. 36. Guelpherb. art. 45.* Effectus vero breuioris huius praeſcriptionis non eſt idem. Aliquando enim cambialis tantum rigor ceſſat, et tunc adhuc locus eſt proceſſui exſequutiuo. Aliquando et hic tollitur, et tunc proceſſus ordinarius ſupereſt. Aliquando et hoc praeſcriptione ſublato nihil iuris remanet. Singula iam exſequi non vacat, nec neceſſarium videtur. Praeterquam enim, quod ſcriptio mea in maiorem molem iam excreuerit, quam initio animo praeceperam, otium nobis hic fecerunt GOTTFRIED GVIL. KVSTNERVS in erudita diſſertatione *de menſtrua et annua praeſcriptione litterarum cambialium.* D. LVDOVICI *in Proc. Camb. cap. XI. §. 7. ſeqq.* et vir meliore fortuna digniſſimus, D. IO. CHRIST. FRANCK. *in Inſt. Iur. Camb. lib. II. ſect. IV. tit. III.*

§. XXXVI.

Nos vero iam portui proximi vela contrahimus, et id ſub finem precamur, ne lector cultiori latinitati adſuetus nobis ſuccenſeat, de re ad mercaturam potiſſimum pertinente vocibus mercatorum

catorum vſis. Quemadmodum enim barbariem non adfectauimus: ita nec abſtinendum cenſuimus a vocabulis in hac negotiatione iam ſemel receptis. Non magis enim intelligerent ii, quorum maxime intereſt haec legere, ſi vocabula collybiſtica alia ac puriora conquiſiuiſſemus, quam nunc fortaſſe nos intelligent, qui his ſacris non ſunt initiati. Deo autem, qui ſtudiis noſtris hucuſque adfuit clementiſſime, gratias, quas mens concipit, maximas agimus, eique nos noſtraque omnia pie conſecramus.

COROLLARIA.

I.

Legatus, priusquam admittitur, non eſt inuiolabilis.

II.

Poena non niſi a ſuperiore poteſt infligi.

III.

Querela inofficioſi teſtamenti non eſt remedium praeparatorium; ſed potius ſpecies hereditatis petitionis.

IV.

Tutor culpam leuem praeſtare debet.

V.

Tutoris datio non poteſt mandari.

VI.

Ex delicto ſerui vel filiifamilias actio de peculio non competit.

VII.

In ſeruitute oneris ferendi dominans parietem reficere debet.

VIII.

Actiones iure ciuili non poſſunt cumulari.

DE P. IVVENTIO CELSO, IVRISCONSVLTO EXIMIO, SVIQVE SAECVLI ORNAMENTO, *EXERCITATIO XII.*

QVod veterum non nemo (a) praeclare ac ſapienter monuit, ſeligendum cuilibet eſſe exemplum aliquod illuſtre ac laudabile, in quod inſpiciat, quod miretur, ad quod denique ſe, quoad eius fieri poteſt, totum effingat ac componat: id et mihi, tertium iam auſpicaturo docendi munus, ſtudioſe faciendum eſſe exiſtimaui. Eo conſilio P. IVVENTIVM CELSVM, virum ſapientiſſimum, et ICtorum, qui Traiani ſaeculum ornarunt, facile principem, tametſi leui penicillo deſcriptum, conſpectui publico exponere decreui, idque non modo mei cauſſa, vt habeam, cuius ad exemplum, quantum virtus ac religio patitur, me ſub muneris auſpicia exigam, ſed et potiſſimum in gratiam generoſae lectiſſimaeque iuuentutis, cui me ſtudiaque mea omnia conſecraui, cuiusque vel maxime intereſt, vt in ſummorum virorum ſtudia atque actiones, tamquam in exterſum aliquod ſpeculum, inſpiciat, eorumque excitata exemplo, ad eamdem veram laudem, ad quam illos perueniſſe animaduertit, pleno gradu, ſummaque animi contentione enitatur.

Accedit et alia ratio, quae ad hanc operam ICto excellentiſſimo nauandam me non modo incitauit, ſed et facile perpulit. Eius enim Manibus fatum tam triſte atque illaetabile incubuit, vt haut ſciam, an aureo illo iurisprudentiae ſaeculo immortalitatem nominis et magis meruerit quisquam, et minus conſequutus ſit, quam Celſus noſter, cuius ipſum prope genuinum nomen ex hominum memoria iam pridem euanuiſſet, niſi illud in celeberrimo SCo, quod eo conſule prodiit, (b) et in ipſis marmoribus (c) integrum atque incorruptum extaret. Spartianus ſane, (d) ſcriptor haut proletarius, illum perperam IVLIVM

(a) Senec *Epiſt. XI.* (b) *L. 21. §. 6. ff. de heredit. petit.* (c) Gruter *Inſcript. p. DCLVII, 1.* (d) Ael. Spartian. Vit. Hadrian. *cap. XVIII.*

IVLIVM CELSVM; alii plerique, Plinii (e) et codicis Florentini (f) ſcripturam imitati, pro IVVENTIO IVBENTIVM adpelliant. (ff) Sed quemadmodum priorem naeuum iam Iſ. Caſaubonus ſagaci ingenio notauit abſterſitque: ita permutatione litterarum B. et V. nihil fuit medio aeuo frequentius, in eaque tantum ſibi indulſerunt librarii et lapicidae ſemigraeculi, vt non magis mirandi videantur IVBENTII, quam *Balerii, Bari, Bibiani, Birginii, Bictorini, Bincentii, Iaboleni, Libii, Seberi,* et ſexcenta huius generis, quae in priſcis monimentis vtramque paginam faciunt. (g) Non itaque a *iubendo*, ſed, vt recte coniecit Sigonius, (h) a iuuentute nomen tulerunt Iuuentii, idque luculenter confirmat huius gentis denarius apud Hub. Golzium, (i) in quo et veram ſcribendi rationem, et Iuuentae Deae ſimulacrum, ad oſtendendam nominis originem ſculptum, obſeruamus.

Si, quemadmodum auro a vena, ita magnis ingeniis a natalium fortuna quaedam commendatio accederet: vere profecto poſſemus adfirmare, libera adhuc rep. gentes non adeo multas Romae floruiſſe, quae vel antiquitate generis, vel maiorum gloria, cum Iuuentia vlla ex parte ſint comparandae. Haec enim, tametſi plebeia, (k) et Tuſculo, (l) municipio celebri potius, quam magno, oriunda, tam celeriter tamen Romae ad honores ampliſſimos adſpirauit, vt non modo primo Vrbi Aediles curules dederit, (m) verum etiam quam plurimos

(e) Plin. *lib. VI. epiſt. V.* (f) L. *7. §. 1. ff. de oper. lib.* Addantur *l. 10. C. qui teſt. fac. poſſ. et L. vlt. C. de ſeru. reip. man.* (ff) Briſſon. *παρεργ. n. 8.* (g) Reineſ. *ad Inſcript. Claſſ. I, 10. p. 24.* V. A. Henr. Brenkm. *Adpend. Faſt. Conſul. Reland. p. 850.* (h) Sigon. *de Nom. propr. Rom. p. m. 1427.* (i) Golz. *Faſt. Magiſtrat. et triumph. pag. CXXXIV.* (k) Cic. *pro Planc. cap. XXIV.* (l) Id. *ibid. cap. VIII.*

(m) Ipſe ſuae genti hoc decus vindicat M. Iuuentius Laterenſis apud Ciceronem *pro Planc. cap. XXIV.* Quod ſi verum eſt, (Cicero enim, *ſe, non abhorrentem a ſtudio antiquitatis, id tum primum audiuiſſe*, ait,) circa annum ab V. C. CCCXC. factum oportuit, quo teſte Liu. *lib. VII. cap. I.* primum *verecundia impoſita Senatui, ex patribus iubendi Aediles Curules creari, conuentumque, vt alternis annis ex plebe fierent.* Atqui non niſi XXV annis ante Tuſculani iura ciuitatis impetrauerant, ceu idem refert Liu. *lib. VI. cap. XXVI. et XXXII.* Neque hic admodum mouemur auctoritate Ciceronis, in agenda Plancii cauſſa adfectui, vt fit, indulgentis. Iuuentio enim magis comperta eſſe potuerunt gentis ſuae decora ex commentariis, quos ſingulae

rimos viros conſulares, praetorios, aedilitios, inter fumoſas per atria ceras numerarit, (n) ipſeque M. Iuuentius Laterenſis, tam illuſtri cretus ſanguine, quum repulſam in petitione aedilitatis paſſus eſſet, *neſcire ſe*, conqueſtus ſit, *quid* IMAGINIBVS *ſuis*, *quid patri*, *ornatiſſimo atque optimo viro*, *reſponſurus ſit mortuo.* (o) Enimuero quum tot pro-

Sss priis

gulae gentes de maioribus ſuis accurate perſcriptos domi ſeruabant. Vid. Gell. *Noct. Att. lib. X. cap. XIII.* Ez. Spanh. *de Vſu & praeſt. Num. Tom. II. pag.* 3.

(n) Quum nec Fulu. Vrſinus, nec Ant. Auguſtinus, nec Vaillantius, nec quiſquam, quod ſciam, alius accurate de hac gente egerint: ſtemmatis a me compoſiti partem ex Aduerſariis huc transferre non pigebit:

T. IVVENTIVS THALNA, Trib. Mil. in bello Inſubrico occubuit anno V.C. DLV. Liu. XXX, 22.

T. IVVENTIVS THALNA, Praetor anno DLVIII. Liu. XXXIV, 43. | L. IVVENTIVS THALNA, Quaeſtor anno DLX. Legatus Calpurnii in Hiſp. anno DLXVII. Liu. XXXIX, 31.

M. IVVENTIVS T. F. T. N. THALNA, Coſ. anno DXC. in magiſtratu prae laetitia deceſſit. Plin. Hiſt. Nat. VII, 54. Val. Max. IX, 12. | T. IVVENTIVS, T.F. T. N. in Apuliam miſſus anno V.C. DLXXX. Liu. XLII, 27. | P. IVVENTIVS. L.F. T.N. THALNA Praetor, caeſus in Macedonia cum exercitu, anno V.C. DCV. Flor. II, 14.

M. IVVENTIVS THALNA, Quaeſtor an V.C. DCXXXVIII. Trib. pl. an DCXLIII. Pigh.

T. IVVENTIVS, ICtus & Orator circa ann. V.C. DLVI. Cic. in Brut. cap. XLIII. | M. IVVENTIVS Laterenſis, Quaeſtor anno DCLXV. Pigh.

T. IVVENTIVS ICtus, cuius meminit Pomponius *l. 2. §. 42. de O. I.* | M. IVVENTIVS M.F. LATERENSIS, Quaeſtor anno DCXC, Tribunatum pl. adipernatus, ne in leges Caeſaris iurare cogeretur, Cic. ad Attic. II, 18. repulſam in Aedilitate paſſus anno DCXCIX. Cic. pro Planc. Practor anno DCCII. Cic. ad Fam. VIII, 8. Denique Legatus Lepidi, quum huius coniunctionem cum Antonio impedire non poſſet, ſuo ipſe gladio incubuit, anno V. C. DCCXX. Vellei. Paterc. II, 63.

Celebrantur & alii Iuuentii, veluti *M Iuuentius Pedo*, Senator, laudatus a Cic. pro Cluent. c. XXVIII. Sed hunc alioſque ſtemmati inuectere non licuit. Libera itaque rep. tres fuere Iuuentiae gentis familiae, cognominibus THALNARVM, LATERENSIVM & PEDONVM diſcretae.

(o) Cic. pro Planc. cap. XXI.

Digitized by Google

priis ornamentis abundet noſter, nihil vt opus ſit, aliena ad eum laudandum conquirere: addemus vnum, quod obſeruatione haut indignum iudicamus, Iuuentios etiam libera republica iurisprudentiam, tamquam gentile bonum, in poſſeſſione ſua magna cum cura retinuiſſe, praeſtantiſſimoſque ſaepe iuriſconſultos, & veluti oracula quaedam, dediſſe reipublicae. (p)

Ex hac gente tam nobili, tamque illuſtri, prodiit CELSVS noſter, patre vſus eiuſdem, vt opinor, praenominis, P. IVVENTIO CELSO, (q) cuius cum multae fuerunt virtutes, multa, quibus ſua aetate prae aliis exſplenduit, ornamenta, tum in illis hoc maximum, quod genti ſuae, Romae paullatim defloreſcenti, (r) & in variis per orbem Romanum muni-

(p) Tales ſunt *T. Iuuentius*, cui Cic. in Brut. cap. XLVIII. *magnam iuris ciuilis intelligentiam* tribuit: *C. Iuuentius*, Q. Mucii auditor apud Pomp. *l. 2. §. 41. ff. de Orig. iur.* ac denique M. Iuuentius Laterenſis, qui dum apud Cic. pro Planc. cap. XXV. ex aemulo quaerit, *an vmquam caſtra viderit? an diſertus ſit? an iuriſconſultus?* non obſcure innuit, a ſe illum hiſce artibus longe ſuperari.

(q) Quamuis enim in iure non aliter, quam CELSVS PATER adpelletur: *l. 2. §. vlt. ff. de orig. iur. l. 6. ff. de contrah. emt. l. 30. §. 1. ff. de adquir. rer. dom.* illo tamen διακριτικῷ non fuiſſet opus, ſi praenominibus diſtingui potuiſſent aut cognominibus. Ita enim facile diſcernuntur *Sex.* & *P. Aelii. P.* & *Q. Mucii*, *Maſſurius* & *Caelius Sabini*, *Aufidii Tucca* & *Namuſa.* At quoties cognomines ſunt pater & filius, eos huiusmodi διακριτικῷ diſcerni animaduertimus. Hinc memorantur *Catones*, Pater & Filius, *l. 2. §. 38. de orig. iur. Antiſtii Labeones*, itemque *Neruae* Pater & Filius, *l. 2. §. vlt. eod.* quos omnes eodem vſos eſſe praenomine, aliunde conſtat.

(r) Non caret omine, quod M. Iuuentius Laterenſis oppreſſae patriae ſanguine ſuo parentauerat, quaſi non deceret Iuuentios libertati ſuperſtites viuere. Saltim ex eo tempore pauci ex hac gente Romae in celebritate verſati ſunt. Meminit *Iuuentii* cuiusdam Catullus, quem Carm. XXI. *floſculum Iuuentiorum, non horum modo, ſed quot aut fuerunt, aut poſthac aliis erunt in annis*, vocat: at ex Carm. XLV. & XCV. facile patet, eum gentis ſuae dedecus & nefandae Veneris mancipium fuiſſe. Vixere tamen ſub Imperatoribus in vrbe IVVENTIA RESTITVTA, P. Statilii Felicis vxor, Grut. p. DCCXCVI, 2. IVVENTIA EVTYCHIA, T. Statilii Valentis coniux, Grut. p. DCXII. IVVENTIVS CHARITO, Grut. p. CCXLI. ac denique M. IVVENTIVS, M. F. GAL. RADIVS, Trib. Mil. Leg. XXV. Cyrenaicae, cuius eiusque heredum Q. IVVENTII M. F. GAL. VIRI & SEX. IVVENTII M. F. VIRVSIANI, Equitis Rom. meminit lapis apud Marqu. Gudium in noua Inſcriptionum Sylloge, mox proditura in lucem p. CXXVIII, 9.

municipiis, tamquam in exſilio, latitanti, (s) priſtinum ſplendorem ac veluti vitam primus reſtituerit, tanto magis, ex mea quidem ſententia, eo nomine admirandus; quanto praeclarius videtur, nobilitatem maioribus reddere, quam a maioribus acceptam tranſmittere ad poſteros. Eſt hic ille Celſus pater, qui quum Ducennio Conſuli in conſilio fuiſſet, (t) poſtea adeo ſine controuerſia inter ICtos

(s) Floruere enim *Brixiae*, Grut. Inſcr. p. CXCII, 2. p. CCCCLIX, 6. *Cumis*, Reineſ. Inſcr. Claſſ. I, 296. *Aſculi*, Id. ibid. Claſſ. I, 287. *Placentiae*, Grut. p. CCCCLIV, 7. *Oſtiae*, Grut. p. MCXVI, 10. *Capuae*, Reineſ. Claſſ. I, 64. *Veronae*, Grut. p. XLI, 3. p. DCCLXVI. *Nemauſi* in Gallia. Grut. p. CCCCXCVI. p. DCCXXXI, 14. Quin & in *Hiſpania* Iuuentiorum nomen fuit celeberrimum. Nam *Caeſareae Auguſtae* iam ſub Auguſto L. Iuuaeentius Lupercus cum Ti. Clodio Flauo duumuiratui praefuit, ceu patet ex denario apud Seguin. Num. p. 119. Mezzobarb. p. 46. Vaillant. Num. Municip. & colon. Tom. I. p. 16. Ceterum plura his ſaeculis fuere Iuuentiorum cognomina, quorum quaedam ex vetuſtis monimentis collegimus, veluti *Anchariorum*, *Caeſianorum*, *Celſorum*, *Charitonum*, (qui iidem, ac *Suaues*,) *Epaphroditorum*, (qui & *Venuſti*) *Epicteſinum*, *Eutychetum*, *Gylipporum*, *Ianuariorum*, *Iuuentiulorum*, *Lupercorum*, *Primulorum*, *Reſtitutorum*, *Secundorum*, *Verorum*, *Virorum*, *Viruſianorum*. Nec tribui vni adſcripti fuere Iuuentii. Libera adhuc rep. relati fuerant in tribum *Papiriam*, in quam & reliqui Tuſculani. Liu. VIII. cap. XXXVII. Brixienſes pertinebant ad tribum *Fabiam*, Hiſpani ad *Quirinam*, Grut. p. CCCCXXVII, 5. alii ex hac gente *Succuſſanae*; alii *Galeriae* tribuum pars erant. Grut. p. CCXLI, 5. Marqu. Gud. Inſcr. p. CXXVIII, 9.

(t) Rem refert Celſus, filius, *l. 29, ff. de legat. 2.* At quis ille Ducennius Verus? Gu. Grot. de Vit. ICt. lib. II. cap. II. Verum illum intelligit, qui paullo ante exceſſum Veſpaſiani cum Siluano conſul fuerit. Sed is quidem non Ducennius, verum L. Ceionius Commodus Verus dictus eſt, ceu accurate docuere Henr. Noriſ. Epiſt. Conſul. p. 49. & Car. Spon. Miſcell. Erud. Antiqu. p. V. Anton. Auguſtinus de Nom. propr. Pand. p. 259. dubitat, an non intelligendus ſit Iuuentius Verus, qui anno DCLXXXVI faſces tenuit, quod nec Henr. Brenckmanno in Adpend. ad Relandi Faſt. Conſ. p 851. diſplicet. Denique de L. Ceionio Vero, qui anno DCCCLVIII. L. Tutium Cerealem collegam habuit, ſuſpicionem injicit V. C. Abr. Wielingius in Iurispr. Reſtit. p. 351. & in Adpend p. 194. Sed ego in nomine nihil mutauerim. Praeterquam enim, quod Celſus pater tam diu vixiſſe non videtur, in promtu nobis eſt DVCENNIVS GEMINVS, qui anno V. C. DCCCIX ex Kal. Iul. cum Paullino Conſul ſuffectus fuit. Hic & Veri cognomen ferre potuit, quippe ea aetate viuens, quae vno alteroue cognomine non erat contenta. V. C. Petr. Weſſeling. Obſeru. lib. II. cap. XXI. Saltim eo probabilior eſt haec diuinatio noſtra, quod nec nomen mutamus, & ſic temporum rationes ſibi optime cohaerent, quas mirifice perturbarunt, qui vitas ICtorum ſcripſerunt.

Digitized by Google

aequales principatum tenuit, vt dignus videretur, qui extremis Veſpaſiani temporibus Pegaſo in ſchola Proculeiana, tunc ſane longe celeberrima, ſuccederet. (u) Alios illum honores in republica geſſiſſe, nuſquam legimus, (x) videturque vir optimus in illa temporum perturbatione, qualis ſub Nerone & Domitiano fuit, mereri honores, quam iis fungi maluiſſe, pulcrum in primis atque honorificum exiſtimans, colere iuriſprudentiam, reſpondere de iure, magiſtratibus conſilio, clientibus voce adeſſe, denique erectioris indolis adoleſcentes in ſpem meliorum temporum inſtituendo, ſerere arbores, alteri ſeculo profuturas. Quin licet reſpondendo docendoque non famam tantum immortalem ſibi quaeſiuerit, ſed & plura reliquerit viua ac ſpirantia ingenii ſui monimenta, diſcipulos puta doctiſſimos, inter quos & Iuuentius filius & Neratius Priſcus eminebant: (y) tamen ne libros quidem vllos reliquiſſe videtur, (z) ſiue negotiali vita impeditus, ſiue tempora metuens, virtuti inimica, quibus periculo non carebat, indulgere calamo, ſcribendiſque libris ingenii ac doctrinae famam aucupari.

Tali parente natus P. IVVENTIVS noſter, circa annum ab V. C. DCCCXX, (a) ſaltim non multo ſerius, in lucem prodiit, iſthac

(u) *l. 2. §. vlt. ff. de Orig. Iur.* (x) Grot. *de Vit. ICt. lib. II. cap. II.* & Ian. Vinc. Grauina *de Ortu & progr. iur. ciu.* § *LXXVIII. p.* 111. ad Celſum patrem referunt, quae Plin. *lib. VI. Epiſt. V.* de praetura Iuuentii refert. Sed Celſus pater, ſi, quum Ducennio Conſuli in conſilio eſſet, annos tantum XXX. habuit, illo tempore iam prouectioris aetatis fuit, quam quae Praeturae conueniat. Praeterea quae Plinius ibi de Iuuentio Praetore refert, magis conueniunt iuueni, ambitionis oeſtro percito, & in iracundiam facile incaleſcenti. Quare hac praetura non patrem ſed filium functum eſſe, ipſa temporum ratio euincit (y) *l. 2. §. vlt. ff. de orig. iur.* (z) Aliquoties Celſi patris ſententiae laudantur, non modo a filio, *l.* 20. *l.* 29. *ff. de legat.* 2. verum etiam a Neratio Priſco, *l.* 38. *ff. mand.* & Vlpiano, *l.* 3. §. 7. *ff. de condict. cauſſ. dat.* ſed id fit his formulis: *A patre ſic accepi: Pater meus referebat: Et Ariſtoni & Celſo patri placuit: Celſus refert, patrem ſuum, Celſum, exiſtimaſſe.* Qualibus verbis locus eſſe non poteſt, quando ex libris alicuius teſtimonia proferuntur.

(a) Rationes ita ſubducimus. Certum eſt, Iuuentii noſtri praeturam incidere in aetatem Plinii, qui eius meminit *Lib. VI. Epiſt. V.* Iuuentiumque Praetorem tum cum Licio Nepote grauiter altercatum refert de ſententia, quam hic in cauſſa Pomponii Rufi Vareni, repetundarum a Bithynis poſtulati, dixerat. Ea cauſſa in Senatu acta eſt ineunte anno V. C. DCCCLIV; ſiquidem Man. Acili-

hac natalium fortuna & eam lucratus felicitatem, vt & exemplo tanti patris & conſilio ad magna quaeuis incitaretur. Hinc adoleſcens per omnes artes, quibus ea aetas ad humanitatem imbui ſolebat, viuidam indolem circumtulit, ingeniumque ad ſumma quaeuis natum ita perpoliuit atque excoluit, vt nullum litterarum praeſidium ſibi deeſſe pateretur. Fragmenta ſane eius omnia, quae in Digeſtis ſuperſunt, ſtilo tam elegante, tamque terſo ac caſtigato ſcripta ſunt, vt Laur. Valla & Floridus, qui in exagitanda veterum ICtorum Latinitate, id eſt, in muſtaceo laureolam quaeſiuerunt, parum vel nihil omnino, quod iuſta reprehenſione dignum videatur, in Celſi ſtilo notauerint. (b) Deinde in iisdem fragmentis quaedam ſatis expreſſa Graecae eruditionis veſtigia occurrunt: (c) inprimis autem Stoicam illam ac ſeueriorem ſapientiam, quae ICtis praecipue ad palatum erat, tot eius ſententiae redolent, (d) vt ſatis adpareat, illum non illotis manibus

 ſacra

cilium Rufum, Coſ. deſignatum tum primum ſententiam dixiſſe, ex eiusdem Plin. *Lib. V. Epiſt. XX.* patet. Iam quum idem *Lib. VII. Epiſt. XVI.* teſtis ſit locupletisſimus, leges annarias tunc adhuc religioſe obſeruatas eſſe, & aliunde conſtet, annum praeturae legitimum tunc fuiſſe aetatis trigeſimum quartum, niſi forte anni aliquot vel principis beneficio vel ex lege Iulia & Papia Poppaea remitterentur: *l. 2. ff. de minor.* natalem Iuuentii incidiſſe oportuit in annum circiter DCCCXX. Quae quum vulgo parum obſeruentur: non ſane mirum eſt, Celſos patrem & filium, quin & nepotem, turpiter plerumque confundi a ſcriptoribus ceteroqui in doctiſſimis. (b) Notant quidem phraſin: *Adponere auctoritatem*, *l. 189. ff. de reg. iur.* itemque vocabulum *oſſuarium*, *l. 2. ff. de ſepulcr. viol.* Sed priorem non magis abſurdam eſſe, quam illam: *Interponere auctoritatem*: poſterius autem in pluribus marmoribus apud Gruterum, Reineſium, Sponium reperire praeſidium, erudite ſuo more oſtendit V. C. Car. Andr. Duker. *de Latin. Vet. ICt. p. 423.* (c) *l. 3. ff. de Condict. tritic. l. 7 ff. de ſupell. leg.* (d) Quemadmodum nemo hodie ignorat, ICtos veteres, & maxime Proculeianos, philoſophiam Stoicam reliquis ſectis antepoſuiſſe: Merill. *Obſ. lib I. cap. XX.* ita vbique porticum Zenonis redolent Celſi fragmenta. Sic quum Stoici omnia fluere, perpetuoque decurrere & mutari, exiſtimarent, quam doctrinam & Heraclitum, Thaletem, Pythagoram, Platonem amplexos eſſe, ex Ariſtot. *Metaph. lib. I. cap. VI.* Sex. *Empir. Hypot. lib. III. cap. XV.* & Stobaei *Lib. I. Eclog. cap. XIV.* patet: ſubtilem hanc philoſophiam & Celſus manifeſto ſequitur in *l. 26. § 12. ff. de condict. indeb.* Deinde, quae Iuuentius *l. 7. ff. de ſupell. leg.* de voce & de ἀνάρθρῳ φωνῇ philoſophatur, Stoica eſſe, plane non dubitabit, quicunque cum illis contenderit locum Diogenis Laert. *Lib. VII. ſegm. 57.* Verba porro Celſi *l. 17. ff. de legib.* ex

ſacra noſtra attigiſſe, ſed, quo rite initiatus in interiores artis noſtrae receſſus penetraret, totum ſe dediſſe iis litteris, ſine quibus vix quiſquam ICti nomen ſine dedecore atque opprobrio ſuſtinuit. Et eius quidem diligentiae fructum paullo poſt capiebat vberrimum, quum animum ad iuriſprudentiam adplicuiſſet. Sectatus enim patrem, (e) &, ceu nonnulli exiſtimant, T. Ariſtonem, (f) non modo tam diu diſcebat, donec eum, quantum proficeret, non poeniteret, ſed & veteres libros, qui ad illuſtrandam iuriſprudentiam facere videbantur, diurna nocturnaque verſabat manu, (g) illaque incredibili diligentia efficiebat, vt ad ſummam, quam ingenium humanum capit, iuris dicundi facultatem breui eniteretur. Sane adhuc tum adoleſcens, vltra aetatem, ac propemodum ante pilos ſapiebat, iiſque iam annis praecoci ingenio fretus, de iure reſpondebat, quibus alii plerique vix inter dupondios locum inueniunt. (h) Ceterum quemadmodum

ex Zenonis libris depromta eſſe, iam Merill. *Obſ. Lib. I. cap. XXVI.* obſeruauit. Similem procul dubio auctorem habuit Celſus, quando, teſte Iuſtiniano *l. 10. C. qui teſt. fac. poſſ. neminem tam ſurdum eſſe*, contendit, *qui penitus non audiat, ſi quis ſupra cerebrum illius loquatur.* De quo σκέμματι φυσικῷ quum iam alii diſputariu, ego iam nihil addo. Vid. Menagii Amoenit. Iur. *cap.* XXVII. *p.* 155 *ſequ.* (e) Ab eo ſe doctrinas ſuas accepiſſe, ipſe fatetur Iuuentius *l. 20. ff. de legat.* 3. (f) Ariſto enim Celſo reſcripſiſſe dicitur, *l. 29. §. 1. de ſtatu lib.* Et ſane praeclare Ariſtonis virtutes, celebratae a Plin. *lib. VIII. Epiſt. XIV.* adoleſcentem mira diſcendi cupiditate flagrantem facile ſubigere potuerunt, vt & ab eo, quamuis Sabiniano, proficere vellet: ſed vereor tamen, vt id ex *d. l.* 29. recte probetur. Idem enim Ariſto reſcripſit Neratio, *l. 19 § 2. ff. locat.* & Saluio Iuliano *l. 6. ff. de legat. praeſt.* Videntur ſane ICti σύγχρονοι de ambiguis iuris quaeſtionibus inter ſe ſaepe per epiſtolas diſceptaſſe, nec inde ſtatim ſequitur, vt, qui alteri reſpondit, ipſi aliquando praeceptoris loco fuerit. (g) Citantur ab eo auctores praeſtantiſſimi, veluti Sex. Aelius, *l. 38 ff. de act. emt.* Brutus *l. 13. pr. ff. de in diem addict.* Caſcellius *l. 158. ff. de verb ſign.* Cato, *l. 98. ff. eod.* Liuius Druſus, *l. 38. ff. de act. emt.* Q. Antiſtius Labeo, *l. 43. ff. de legat.* 3. *l. 59 ff. de hered. inſt. l. 7. ff. de ſupell. leg.* Q. Mucius Scaeuola, *l. 48. ff. mand. l. 59. ff. de contr. emt. l. 13. ff. de in diem addict. l. 98 ff. de verb. ſign.* Neratius Priſcus, *l. 12. ff quemadm. ſeru. amitt.* Nerua, *l. 32. ff. depoſ* Proculus, *l. 38. ff. de act. emt.* Sabinus, *l. 12. ff. quemadm. ſeru. amitt.* Ser. Sulpicius *l. 7. ff de ſupell. leg.* C. Trebatius Teſta, *l. 59 ff. de hered. inſt.* Tubero *l. 5. § 2. ff. de pecul.* & M. Tull. Cicero *l. 96 ff. de V. S.* (h) Ita intelligendus locus Paulli *l. 61. §. 3. ff. de verb. oblig.* vbi *Celſum adoleſcentem ſcribere*, ait, moram poſſe purgari: Nec adoleſcens hic pro filio

dum in philoſophia Stoicos: ita in iuriſprudentia Proculeianos ac Pegaſianos ſequebatur, (i) quorum ſcholae illum poſt patrem praefuiſſe, ex Pomponii loco colligimus. Neque tamen tam ſeruili erat ingenio, vt Proculo, tamquam claudus pilae, inhaereret, omniaque eius bona, mala, vera, falſa perinde probaret: ſed prudente vſus ἐκλογῇ, nec aduerſae parti manus dare, (k) nec propria ipſe vineta caedere dubitabat, (l) quotieſcumque id veritas ac iuſtitia exigere viderentur.

Formatus hunc in modum Iuuentius noſter, id iam agebat, vt & maſculae illi ac pulcherrimae philoſophiae, quae in rebus agendis adminiſtrandaque republica verſatur, totum ſe dederet. Hinc prima facturus militiae palatinae ſtipendia, non modo in foro, tanquam praeſtantiſſima ingeniorum palaeſtra, adſidue verſabatur, ſed & nihil faciebat reliqui, vt reſpondendo de iure tum de ciuibus, tum de magiſtratibus, bene mereretur. (m) Militia iſta forenſis dici non poteſt, quanto tunc adiumento fuerit hominibus, ad maiora nitentibus. Quare & Celſus viam ad honores habuiſſet expeditiſſimam, ſi vel maxime aliam

filio ponitur, ceu viſum Iano Vinc. Grauinae *de Ortu & progr. iur. ciu.* §. *LXXIX.* (i) Hinc paſſim in Celſi fragmentis defendi videas Labeonem, Neruam, Proculum, paſſim refelli Sabinum, veluti *l.* 8. §. 2. *ff. de in ius voc.* & Iulianum, a quo eum frequenter diſſentire, iam Cuiac. *Obſ. Lib. VIII. Cap. XXXV. & lib XXVII. cap. XII.* monuit. Plerumque etiam in ſoluendis quaeſtionibus difficilioribus Proculeianis ſuffragatur. Exempla belliſſima habes in *l.* 26. §. *vlt. ff. de condict. indeb. l.* 75. *ff. pro ſoc. l.* 7. *pr. ff. commod. l.* 14 §. 10. *ff. de furt.* (k) Hinc aliquando cum Sabino ſentit, veluti *l.* 65. §. 3. *ff. de legat* 3. *l.* 6. *ff. de condict. ob turp. cauſſ.* aliquando cum Caſſio. *l.* 1. *ff. de flumin.* (l) Sic Antiſtii Labeonis ſententiam deſerit. *l.* 25. *pr. ff. de furt.* a Nerua diſſentit *l.* 29. *ff de euict.* Eſt, vbi a patris doctrina modeſte diſcedit, *l.* 3. §. 6. *ff. de condict. cauſſ. dat.* vt ſatis adpareat, nihil eum veritate habuiſſe antiquius, atque ex iis ICtis erciſcundis fuiſſe, de quibus erudite diſſerit Merill. *Obſ. Lib* 1. *Cap. IV.* (m) Reſpondit non modo priuatis, veluti Plotianae. *l* 18. *ff. de iure condicill* Aurelio Quieto, *l.* 16. *ff. mand* Cornelio Felici, *l* 58. *pr. ff. pro. ſoc.* Domitio Labeoni, (quem imperitiſſimum iuris hominem ICtis accenſere non dubitat Io. Bertrandus,) *l.* 27. *ff. qui teſt. fac. poſſ.* Trebelliano, *l.* 72. *ff. ad. SC. Trebell.* Sexto, *l.* 7. § 17. *ff. quib. ex cauſſ. in poſſ. eat.* verum etiam magiſtratibus, veluti Flauio Reſpecto praetori. *l.* 3 § 1. *ff. de minor.* Ex quo patet, illum facultatem de iure reſpondendi beneficio principis accepiſſe Tirocinia enim eius forenſia incidunt in tempora Domitiani, Neruae, Traiani; & primus Hadrianus omnibus promiſcue permiſit de iure reſpondere, quibus erat ſtudiorum fiducia. *l.* 2. §. 47. *ff. de orig. iur.*

Digitized by Google

aliam ſibi non muniuiſſet. Sed illi & aliud, memorabile potius, quam dignum aliqua laude, facinus ad ampliſſimas dignitates conſequendas profuit. Auctor enim eſt Dio Caſſius, (n) Iuuentium Celſum vna cum aliis quibusdam viris illuſtribus aduerſus Domitianum, principem peſſimum, coniuraſſe, accuſatum autem, iamque in extremo conſtitutum periculo, callide petiiſſe, vt admitteretur ad principem, cui, facta ſibi eum adeundi copia, miris blanditiis perſuaſerit, ſe expertem eſſe eius criminis, liberaliterque pollicitus ſit, ſe ipſum indagaturum ſceleris ſocios, argumentaque coniurationis luculenta iudicibus ſuggeſturum. Addit Dio, Celſum, impetrata venia, rem omnem ad Domitiani caedem callide extraxiſſe, eaque arte ſe ſociosque exemiſſe periculo. Quae ſi vera ſunt, plus quidem famae, quam gloriae, habent: at Celſo tamen procul dubio ad conſequendos honores maximo adiumento fuerunt. Earumdem enim partium, in eodemque conſenſionis globo, teſte Philoſtrato, (o) erant Rufus Saluidienus, Orfitus, & Nerua ille, qui poſtea Domitiano in imperio eſt ſurrogatus. Hic, quum Celſi, iuuenis ferocis ac callidi, artibus & ſeruatus, & ab exſilio liberatus eſſet, gratiam procul dubio illi retulit bona fide, & cum Traiano filio nihil, quod ad eum ornandum pertinere videbatur, praetermiſit. Non equidem dubium eſt, quin Celſus per omnes honorum gradus ad conſulatum adſcenderit: at vigintiuiratus tamen, Quaeſturae, Aedilitatis vel Tribunatus, quibus tum ante praeturam defungendum erat, nuſquam mentionem fieri obſeruamus. Contra praeturae eius meminit Plinius Secundus, (p) eamque in annum ab V. C. DCCCLIV. inci-

(n) Dio Caſſ. *Lib. LXVII. p. 765.* (o) Philoſtr. Vit. Apollon. Tyan. Lib. VII, Cap. III. (p) Plin. Lib. VI. Epiſt. V. vbi Iuuentium Praetorem cum Licinio Nepote altercatum eſſe refert. Quum enim Bithyni Varenum accuſaſſent repetundarum: hic, vt ſibi defenſionis cauſſa teſtes euocare liceret, a Senatu petierat, idque, adiutus Plinii & Homulli eloquentia, ſuffragioque Cornelii Priſci, impetrauerat. Plin. Lib. V. Epiſt. XX. Sequente ſeſſionum die de eo SCto differebat Licinius Nepos, ac ſi illud legibus aduerſaretur, monebatque, petendum eſſe a conſulibus, vt referrent de lege repetundarum, an placeat in futurum ad eam legem adiici, vt reis perinde, ac accuſatoribus, ius ſit teſtes euocare. Indignantibus quibusdam, Iuuentium Licinium, tamquam emendatorem Senatus vehementer increpuit. Reſpondit Nepos, rurſusque Celſus, quorum neuter ſibi a conuiciis temperauit, non ſine voluptate patrum conſcriptorum, quum Celſus Nepoti ex libello, & Celſo Nepos ex pugillaribus reſponderet. Huiusmodi altercationes libera olim rep. in

incidiſſe, ſupra demonſtrauimus. Ex eo ſemel iterumque Conſul fuit, quamuis de priore eius conſulatu faſti taceant. (q) At poſterioris meminerunt non modo marmora, (r) verum etiam leges noſtrae, neque dubium eſt, quin is honor Iuuentii noſtri incidat in annum DCCCLXXXI. Collega ipſi fuit, ſi Caſſiodoro & Proſpero credimus, *Marcellinus*, ſi Idatio & auctori Chronici Alexandrini, *Marcellus*, ſi denique marmoribus, *Q. Iulius Balbus*. Sed litem hanc ſine pulueris iactu compoſuit Noriſius, (s) docuitque, hunc Balbum etiam Marcelli cognomen tuliſſe. Exſtat SC. hoc anno factum, quod integrum in pandectis ſupereſt, (t) in quo tamen & conſules ſuffecti ſimul cum ordinariis memorantur. (u) Id quod non raro factum eſſe, ex monimento apud Gruterum infra memorando (x) ſatis adparet. Eſt & alterum SC. eodem IVVENTIO CELSO ITERVM, (y) ET NERATIO MARCELLO coss. factum, (z) quo lex Vectibulici, (a) de iure ciuitatis cum ſer-

Ttt uis

in Senatu frequentiſſimas fuiſſe, obſeruat Briſſon. *de Formul. lib. II. p.* 184. permittebantque eam etiam boni principes, ne Senatus populusque, hoc libertatis ſimulacro deluſus, ſeruire ſe putaret. (q) Suffectus procul dubio conſul fuit Iuuentius, quum primum faſces teneret, adeoque non obſcura ratio eſt, cur nullum vſquam adpareat huius conſulatus veſtigium. Puto tamen illum incidere in annum DCCCL. collegamque Iuuentii tunc fuiſſe vel Afranium, vel ipſum Vlpium Traianum, Imperatorem. Nam primo hoc anno quadragenarius fuit Celſus, qui legitimus tunc annus erat conſulatus. Deinde eius anni initio conſules facti *Nerua IV.* & *Traianus II.* &, mortuo VI. Kal. Febr. Nerua, quis ei ſuffectus fuerit, non memoratur. Item a menſe Octobri ſuffectus legitur *Afranius Dexter*, quem vero collegam habuerit, non legimus. Sed haec quidem diuinatio eſt. (r) Grut *Inſcr. p. DLXXIII.* 2. *Onuphr. Panu. Faſt. p.* 221. (s) Henr. Noriſ. *de Epoch Syro-Maced. p.* 498. (t) *L. 20. §. 6. ff. de hered. pet.* Sed vel librarium, Codicis Florentini auctorem, vel ipſum Tribonianum abbreuiationes in SCis ſollemnes non intellexiſſe, ſatis liquet. Emendauit illud Petr. Pithoeus Aduerſar. *lib. II. cap. XV.* (u) Hub. Golzius in Faſtis monet, initio huius anni faſces tenuiſſe *Celſum iterum* & *Q. Iulium Balbum*, ex Kal. Martiis *T. Aufidium Frontonem* & *Aerium Seuerianum*, qui in *d. l. 20. §. 6.* memorantur, denique ex Kal. Nouemb. *C. Neratium Marcellum* & *Cn. Lollium Gallum*. (x) Grut. *p. DCVII.* vbi ſimul memorantur *Antius Pollio* & *Opimianus Coſſ. ordinarii*, *Seuerus* & *Sabinianus Coſſ.* (y) Ita legendum eſſe pro *item*, quod in vulgatis habetur, recte monet Ant. Auguſtin. *Emendat. lib. III. cap. IV.* (z) *L. vlt. C. de ſeru. reip. manumitt.*

(a) At quaenam lex Vectibulici? Nulla ſane fuit gentium Romanarum, a qua lex id nomen ferre potuerit, nec quisquam fere dubitat, quin vitioſa ſit ea deno-

aliam ſibi non muniuiſſet. Sed illi & aliud, memorabile potius, quam dignum aliqua laude, facinus ad ampliſſimas dignitates conſequendas profuit. Auctor enim eſt Dio Caſſius, (n) Iuuentium Celſum vna cum aliis quibusdam viris illuſtribus aduerſus Domitianum, principem peſſimum, coniuraſſe, accuſatum autem, iamque in extremo conſtitutum periculo, callide petiiſſe, vt admitteretur ad principem, cui, facta ſibi eum adeundi copia, miris blanditiis perſuaſerit, ſe expertem eſſe eius criminis, liberaliterque pollicitus ſit, ſe ipſum indagaturum ſceleris ſocios, argumentaque coniurationis luculenta iudicibus ſuggeſturum. Addit Dio, Celſum, impetrata venia, rem omnem ad Domitiani caedem callide extraxiſſe, eaque arte ſe ſociosque exemiſſe periculo. Quae ſi vera ſunt, plus quidem famae, quam gloriae, habent: at Celſo tamen procul dubio ad conſequendos honores maximo adiumento fuerunt. Earumdem enim partium, in eodemque conſenſionis globo, teſte Philoſtrato, (o) erant Rufus Saluidienus, Orfitus, & Nerua ille, qui poſtea Domitiano in imperio eſt ſurrogatus. Hic, quum Celſi, iuuenis ferocis ac callidi, artibus & ſeruatus, & ab exſilio liberatus eſſet, gratiam procul dubio illi retulit bona fide, & cum Traiano filio nihil, quod ad eum ornandum pertinere videbatur, praetermiſit. Non equidem dubium eſt, quin Celſus per omnes honorum gradus ad conſulatum adſcenderit: at vigintiuiratus tamen, Quaeſturae, Aedilitatis vel Tribunatus, quibus tum ante praeturam defungendum erat, nuſquam mentionem fieri obſeruamus. Contra praeturae eius meminit Plinius Secundus, (p) eamque in annum ab V. C. DCCCLIV. inci-

(n) Dio Caſſ. *Lib. LXVII. p. 765.* (o) Philoſtr. Vit. Apollon. Tyan. Lib. VII, Cap. III. (p) Plin. Lib. VI. Epiſt. V. vbi Iuuentium Praetorem cum Licinio Nepote altercatum eſſe refert. Quum enim Bithyni Varenum accuſaſſent repetundarum: hic, vt ſibi defenſionis cauſſa teſtes euocare liceret, a Senatu petierat, idque, adiutus Plinii & Homulli eloquentia, ſuffragioque Cornelii Priſci, impetrauerat. Plin. Lib. V. Epiſt. XX. Sequente ſeſſionum die de eo SCto differebat Licinius Nepos, ac ſi illud legibus aduerſaretur, monebatque, petendum eſſe a conſulibus, vt referrent de lege repetundarum, an placeat in futurum ad eam legem adiici, vt reis perinde, ac accuſatoribus, ius ſit teſtes euocare. Indignantibus quibusdam, Iuuentium Licinium, tamquam emendatorem Senatus vehementer increpuit. Reſpondit Nepos, rurſusque Celſus, quorum neuter ſibi a conuiciis temperauit, non ſine voluptate patrum conſcriptorum, quum Celſus Nepoti ex libello, & Celſo Nepos ex pugillaribus reſponderet. Huiusmodi altercationes libera olim rep. in

Digitized by Google

incidiſſe, ſupra demonſtrauimus. Ex eo ſemel iterumque Conſul fuit, quamuis de priore eius conſulatu faſti taceant. (q) At poſterioris meminerunt non modo marmora, (r) verum etiam leges noſtrae, neque dubium eſt, quin is honor Iuuentii noſtri incidat in annum DCCCLXXXI. Collega ipſi fuit, ſi Caſſiodoro & Proſpero credimus, *Marcellinus*, ſi Idatio & auctori Chronici Alexandrini, *Marcellus*, ſi denique marmoribus, *Q. Iulius Balbus.* Sed litem hanc ſine pulueris iactu compoſuit Noriſius, (s) docuitque, hunc Balbum etiam Marcelli cognomen tuliſſe. Exſtat SC. hoc anno factum, quod integrum in pandectis ſupereſt, (t) in quo tamen & conſules ſuffecti ſimul cum ordinariis memorantur. (u) Id quod non raro factum eſſe, ex monimento apud Gruterum infra memorando (x) ſatis adparet. Eſt & alterum SC. eodem IVVENTIO CELSO ITERVM, (y) ET NERATIO MARCELLO COSS. factum, (z) quo lex Vectibulici, (a) de iure ciuitatis cum ſer-

 uis

in Senatu frequentiſſimas fuiſſe, obſeruat Briſſon. *de Formul. lib. II. p.* 184. permittebantque eam etiam boni principes, ne Senatus populusque, hoc libertatis ſimulacro deluſus, ſeruire ſe putaret. (q) Suffectus procul dubio conſul fuit Iuuentius, quum primum faſces teneret, adeoque non obſcura ratio eſt, cur nullum vſquam adpareat huius conſulatus veſtigium. Puto tamen illum incidere in annum DCCCL. collegamque Iuuentii tunc fuiſſe vel Afranium, vel ipſum Vlpium Traianum, Imperatorem. Nam primo hoc anno quadragenarius fuit Celſus, qui legitimus tunc annus erat conſulatus. Deinde eius anni initio conſules facti *Nerua IV.* & *Traianus II.* &, mortuo VI. Kal. Febr. Nerua, quis ei ſuffectus fuerit, non memoratur. Item a menſe Octobri ſuffectus legitur *Afranius Dexter*, quem vero collegam habuerit, non legimus. Sed haec quidem diuinatio eſt. (r) Grut *Inſcr. p. DLXXIII.* 2. *Onuphr. Panu. Faſt. p.* 221. (s) Henr. Noriſ. *de Epoch. Syro-Maced. p.* 498. (t) *L.* 20. *§.* 6. *ff. de hered. pet.* Sed vel librarium, Codicis Florentini auctorem, vel ipſum Tribonianum abbreuiationes in *SCis* ſollemnes non intellexiſſe, ſatis liquet. Emendauit illud Petr. Pithoeus Aduerſar. *lib. II. cap. XV.* (u) Hub. Golzius in Faſtis monet, initio huius anni faſces tenuiſſe *Celſum iterum* & *Q. Iulium Balbum*, ex Kal. Martiis *T. Aufidium Frontonem* & *Aerium Seuerianum*, qui in *d. l.* 20. *§.* 6. memorantur, denique ex Kal. Nouemb. *C. Neratium Marcellum* & *Cn. Lollium Gallum.* (x) Grut. *p. DCVII.* vbi ſimul memorantur *Antius Pollio* & *Opimianus Coſſ. ordinarii*, *Seuerus* & *Sabinianus Coſſ.* (y) Ita legendum eſſe pro *item*, quod in vulgatis habetur, recte monet Ant. Auguſtin. *Emendat. lib. III. cap. IV.* (z) *L. vlt. C. de ſeru. reip. manumitt.* (a) At quaenam lex Vectibulici? Nulla ſane fuit gentium Romanarum, a qua lex id nomen ferre potuerit, nec quisquam fere dubitat, quin vitioſa ſit ea deno-

uis municipiorum manumiſſis communicando ad prouincias etiam porrecta eſt. Sed & hic perdifficilis oritur quaeſtio, quomodo Celſi collega dici poſſit Neratius Marcellus, qui ſub finem eius anni ſuffectus, Cn. Lollium Gallum collegam ſortitus eſt. Sed errorem hic admiſſum eſſe, plerique agnoſcunt, facilisque fuit errandi occaſio, quum duo Marcelli eodem anno, at non iisdem menſibus, conſules proceſſerint, quos & doctiſſimus quisque facile confudiſſet. (b) Haec quidem de Iuuentii praetura & conſulatibus; quibus quamuis eo tempore nihil eſſet honorificentius, Hadrianus tamen, acerrimus ingeniorum cenſor, tantis dignitatibus id adiecit incrementum, vt eum cum Saluio Iuliano & Neratio Priſco in conſilium ſuum & inter amicos adſciſceret, (c) raro illis temporibus exemplo felicitatis, vt iurisconſultus operam ac ſtudia ſimul principi, ſimul reip. probaret.

Quem viuendi finem habuerit Celſus, qui inter tot fortunae obſequia conſenuerat, non memorant annales, quamuis fere pro certo adfir-

denominatio. Licebit itaque in re difficili hariolari. Municipia olim ſeruos manumittere non poterant, quia manumiſſio, tamquam actio legis, per procuratores non poterat explicari. *l. 123. pr. ff. de Reg. iur. l. 3. C. de vindict. libert & apud concil. manumiſſ.* Quos itaque ſeruitutis iugo eximebat respublica, ii ex lege Aelia Sentia in libertate quidem morabantur, nec tamen habebantur liberi. Quum autem poſtea ex lege Iunia Norbana omnes, qui iuſtam libertatem non fuerant conſequuti, Latini fierent: Vlpian. *Fragm. Tit. I. §. XII.* eiusdem quoque iuris cenſebantur ſerui a republica manumiſſi. Id primum mutatum Lege hac Vectibulici, quae cum libertinis municipiorum iura ciuitatis communicauit. *l. vlt. C. de ſeru. reip. manum.* Quumque, quod in gratiam municipiorum ſancitum fuerat, non ſtatim ad prouinciales quoque ciuitates pertineret: ad eas quoque legem protulit SCtum, de quo agimus. Ex eo palam eſt, legem Vectibulici conditam eſſe inter annum DCCLXXI. quo lex Iunia Norbana lata, & annum DCCCLXXXI. quo prodiit SC. Iuuentianum. Atqui quum anno V. C. DCCCLXIII. M. Vettius Ruſticus Bolanus Coſ fuerit: Grut. *Inſcr. p. LXVI, 2. p. CXXVIII, 5. p. CLXIII, 7.* ab eo procul dubio lex dicenda eſt *Vettii Bolani*. Tamen, vt vera fatear, proprie non lex fuit, ſed SCtum. Eo enim tempore leges non amplius ferebantur, nec raro SCa legum nomine veniunt. Exempla occurrunt paſſim, in primis apud Iul. Capitolin. in Vit. M. Anton. cap. IX. & Dionem Caſſ. *Lib. LXVIII. pag.* 707. (b) Vere enim *Marcellus* Iuuentio collega fuit: non tamen *Neratius Marcellus*, qui extremo illo anno faſces tenuit, ſed *Q. Iulius Balbus*, cui & *Marcelli* cognomen fuiſſe, ex monimentis idoneis demonſtrauit Henr. Noriſ. Epoch. Syro-Maced. p. 498. (c) Spartian. Vit. Hadr. cap. XVIII. Magna haec digni-

adfirmare liceat, eum non attigiſſe Antonini Pii imperium, ſed extremis Hadriani temporibus diem ſupremum obiiſſe. (d) Ex quo porro colligimus, inſigne iſtud marmor Gruterianum, in quo libello cuidam ſubſcripſit IVVENTIVS CELSVS, PROMAGISTER, non ad Celſum noſtrum pertinere, ſed ad filium eius, quem ipſum quoque per veſtigia patris graſſatum, palatinis honoribus fulſiſſe, ex vno illo lapide diſcimus. (e) Sed redimus ad Iuuentium noſtrum, qui, ne quid ſibi deeſ-

ſet

gnitas, inter principis amicos, & comites, id eſt, interioris admiſſionis adminiſtros, eſſe, quorum in numerum non temere alii, quam viri conſulares, recipiebantur, qualis Sentius Seuerus in marmore Mediolanenſi apud Salmaſium ad Spart. l. c.

C. SENTIO.
SEVERO
QVADRATO.
C. V. COS.
AMICO. ET. COM. AVG. N.

Habitus is honor ICtis etiam ſub Antonino Pio, Marco, & Alexandro, Auguſtis, ceu ex *l. 4. C. de contr. ſtipul.* Iul. Capit. Vit. Anton. Pii cap XII. ac denique ex Lamprid. Vit. Alex. cap. XV. & XVI. diſcimus, quamuis in loco poſtremo manifeſtus ſit παραχρονισμὸς librarii. Celſum noſtrum Alexandri amicis ac conſiliariis accenſentis. (d) Ex rationibus, noſtris conſul iterum fuit anno aetatis circiter LXI. Poſt haec Iulianus edidit libros Digeſtorum, & quidem ineunte principatu Antonini Pii, ceu ex *l. 6. § 12. ff. de neg. geſt.* & *l. 18. ff. quod met. cauſſ.* colligimus. Atqui in libro XXIX. illorum Digeſtorum Celſo noſtro his verbis teſtimonium denunciat: *Quod etiam Iuuentio Celſo apertiſſime placuit.* Quali ſane formula non vtuntur, qui vinum teſtem adpellant. Itaque, ineunte Antonini imperio, iam vinis procul dubio exceſſerat Iuuentius. (e) Edidit hoc marmor poſt Mazochium, Apianum, Briſſonium, Rutilium, alioſque Grut. Inſcript. p. DCVII. In illo eſt libellus liberti Aug. principi oblatus, quo, vt ſibi reliquias coniugis & filii, ſarcophago fictili commendatas, in marmoreum inferre liceat, petit. Ei ſubſcriptum:

FERETRVM. FIERI. PLACET. IVVENTIVS CELSVS. PROMAGISTER. SVBSCRIPSI. III. NON. NOVEMB. ANTIO. POLLIONE. ET. OPIMIANO. KOSS. ORDINARIIS. SEVERO. ET. SABINIANO. COSS.

Hunc lapidem Guil. Grot. de vit. ICt. Lib. II. cap. III. & Menag. in Amoen. Iur. cap. XX. p. 98. ad Iuuentium ICtum, de quo nos hactenus egimus, referunt, quum tamen meliora edoceri potuiſſent a Io. Bertrando Lib. I. cap. X. Conſulatus enim Pollionis & Opimiani incidit in annum V. C. Iↄↄↄccvii, quo iam ad plures abiiſſe Celſum noſtrum, demonſtrauimus.

Σύγ-

ſet ad immortalitatem, etiam doctiſſimis operibus ſempiternam ſibi famam peperit, quamuis praeter fragmenta, quae in Pandectis & locis quibusdam aliis ſuperſunt, nihil commune iſtud librorum iuridicorum naufragium euaſerit. Scripſerat EPISTOLAS, (f) in quibus conſilia ac reſponſa tum magiſtratibus, tum priuatis data videtur collegiſſe, quamuis ex iis poſtea aliqua in Digeſta ſua retulerit. (g) Scripſerat & QVAESTIONVM, id eſt, problematum iuris difficiliorum ac publice diſceptatorum, libros ſaltim XIX. (h) Reliquerat praeterea COMMENTARIOS, vel, vti ego interpretor, breuiora iuris vniuerſi elementa, ac quoddam quaſi πρό-

Σύγχρονος Celſo noſtro fuit C. IVVENTIVS VERVS, qui & ipſe ad conſulatum peruenit, Grut. p. CXV, 1. quemque noſtri fratrem fuiſſe, admodum fit veroſimile. Quumque hunc Verum Saluii Iuliani genti adfinitate iunctum fuiſſe, praeclare ex marmoribus demonſtret Reineſ. Var. Lib. III. cap. II. p. 343. ſtemma tale inde emerget:

Salu. Iulianus ICtus

P. Iuuentius Celſus pater

P. Iuuentius Celſus filius — C. Iuuentius Vibius Verus Coſ. an. DCCCLXXXVI. = Filia Salu. Iul.

P. Iuuentius Promagiſter. — Petronius = Didius Seuerus — Vibia Saluia Vera Spart. Clara Aemilia

Numius Albinus, Numia Vara, Coſ. an. DCCCCXXXIX. — Didius Proculus, = Didius Salu. Iulianus, Imp.

(f) Earum librum XI. citat. Vlpianus *l. 3. ff. de minor* Praeter illum Epiſtolas edidere C. Ateius Capito, Gell. *lib. XIII. cap. XII.* Antiſtius Labeo, *l. 30. §. 1. ff. de vſuc.* Proculus, Iauolenus, Neratius, Africanus, Iulianus, & Sex. Pomponius. Ceterum ICtos conſilia & reſponſa ſua colligere ſolitos, patet ex fragmentis Proculi *l. 78. ff. pro ſoc. l. 47. ff. de leg. 2. l. 7. de captiu. & poſtl. l. 55. ſequ. ff. de adqu. rer. dom. l. 69. de contr. emt.* (g) Vid. *l. 3. ff. de minor.* (h) Earum librum tantum XII. & XIX. ab Vlpiano laudari, notat Labitt. Indic. Pand p. 77. Sed & librum I. citari obſeruaui in *l. 1. ff. de reb. cred.* quod argumento eſſe poteſt, Indicem Labitti poſt tot editiones nondum ſatis accuratum eſſe. Quid fuerint Quaeſtiones a ICtis editae, quales & a Papiniano, Maeciano, Africano, Ceruidio Scaeuola, Tertulliano, Calliſtrato & Paullo ſcriptas nouimus, praeclare docuerunt Iac. Cuiac. in tract. ad Afric. & Eu. Otto in Papiniano Cap. XII. p. 234. quibus addo, Scaeuolam edidiſſe *librum Quaeſtionum publice tractatarum*, quae inſcriptio optime oſtendere vide-

Digitized by Google

προχειρον τῶν νόμων. (i) Aſt celeberrimum fuit opus DIGESTORVM, quo totam iuriſprudentiam, ſeruato Edicti ordine, libris XXXIX. complexus eſt, & quod ſolum temporibus Iuſtiniani videtur ſuperfuiſſe. (k) Haec ſunt Celſi noſtri opera, (l) quae ſaepenumero a Iuliano, Sex. Pomponio, L. Voluſio Maeciano, Aelio Marciano, Vlpiano, Paullo, ipſoque Iuſtiniano citantur, & ita quidem, vt vix adducant locum, quin vel laudent Celſi ſententiam, vel eam ſuo ſuffragio confirment. (m) Ceterum in eius fragmentis duo ſibi notare viſus eſt Guil. Grotius, alterum, *quod aequitatis obſeruantiſſimus*; alterum, *quod in deridendis aliorum opinionibus multus, & natura ſarcaſticus fuerit.* Sed vti prius illud Grotio facile largimur: ita vereor, vt poſterius in eius fragmentis quiſquam, adhibito quouis perſpicillo, deprehenſurus

Ttt 3 ſit,

videtur huiuſmodi librorum argumentum. (i) Citatur liber Commentariorum ſeptimus ab Vlpiano, *l 19. §. 6. ff. de aur. arg. mund.* quemadmodum & Caii noſtri Commentarii laudantur *l. 54 ff. de condit. & demonſtr.* Eorum argumentum eleganter exponit Iſidor. Hiſp. Orig. Lib. VI. Cap. VIII *Commentaria dicta, quaſi cum mente. Sunt enim interpretationes, vt commenta iuris, commenta euangelii. Nam quidquid breuiter componitur, commentarium dicitur.* (k) Ex eo ſolo fragmenta in pandectas retulit Tribonianus. Reliqui ergo libri tum non amplius reperti ſunt. Quin quum ante Iuſtinianum nec Theodoſius in *l. 1. C. Th. de reſp. prud.* nec Anianus in Interpretamentis Digeſtorum Celſi faciant mentionem: illa quoque procul dubio fuere inter *rariores antiquae ſapientiae libros, quorum quum multi eſſent & ipſis eruditiſſimis hominibus incogniti, copiam maxime Tribonianus, vir excellentiſſimus, praebuiſſe*, dicitur in *Conſt. tanta §. 17. de confirm pand.* Ordo Edicti in his digeſtis obſeruatur a libro I. ad librum XXVII. Libro XXVIII. de legibus Cincia & Velleia, Libro XXIX. de Fuſia Caninia, Aelia Sentia, Iunia Norbana, Libris XXX. & ſex ſequentibus, quod & Iac. Gothofr. in Comment. ad Reg. Iur. p. 748. obſeruauit, de lege Iulia & Papia Poppaea; libro XXXVII, de legibus iudiciorum publicorum; libro XXXVIII. de ſtipulationibus & cautionibus; ac poſtremo libro XXXIX. de iure fiſci, re militari, aliisque, quae ad ius publicum pertinent, tractauerat. (l) Bern. Rutilius Vit. ICt. Cap. LVIII. & Io. Bertrandus Celſo etiam tribuunt INSTITVTIONVM *libros.* XX. Vinc. Grauina *§.* XXXIX. addit libros aliquot de VSVCAPIONIBVS, quibus in libris crebram mentionem patris fieri, obſeruat. Sed vtriusque operis nusquam apud veteres fit mentio, & Celſus filius in toto Digeſtorum opere vix ſemel iterumque patris meminit. (m) Hinc formulae: Eleganter Celſus ſcribit, *l. 1. ff d. iuſt & iur. l. 21. §. 11. ff. de recept. & arb. l. 1. §. 3 ff de vſufr. accr. l 18 § 4. fam. ercifc.* non ineleganter, *l. 3. §. 8. de condict. cauſſ. dat.* recte, *l. 21. §. 11. de recept.*

Digitized by Google

ſit, niſi forte tam ſeuerus, vt deriſorem dicat, quicumque veritatis ſtudio ductus, ab aliorum ſententia, ingenua libertate diſſentit. (n)

Enimuero, ne in librum excreſcat diſſertatio, iam id agendum, cuius cauſſa hanc operam calamo indiximus. Quum enim poſt acerba virorum doctiſſimorum, HENR. BERN. REINOLDI & ARN. WESENFELDI, funera iuriſprudentiae ac philoſophiae publice docendae prouinciam mihi impoſuerit, eoque conſilio me ex illuſtri Franequerana longe clementiſſime euocarit REX PRVSSIAE POTENTISSIMVS, Dominus noſter & Nutritor Academiae longe munificentiſſimus: nihil ſupereſt, quam vt, dicta oratione ſollemni, auſpicium vtriuſque muneris more maiorum faciam. Fiet id futuro die IV. Nouembr. quo de IVRISCONSVLTIS SEMIDOCTIS diſſerere, eorumque vberrimum prouentum ex litterarum ac philoſophiae contemtu naſci, breui oratione demonſtrare decreuimus. Quem actum vt ſua praeſentia condecorare velint REGTOR MAGNIFICVS, ILLVSTRISSIMVS IMP. COMES, PERILLVSTRES BARONES, PROFESSORES EXCELLENTISSIMI, & quicumque Muſas amant, CIVES HOSPITESque generoſi ac doctiſſimi, ea, qua par eſt, humanitate, & opere, quantum poſſum, maximo exoratum venimus, daturi operam, ne officio noſtro, ſimili oblata occaſione, vmquam defuiſſe dicamur. P. P. in alma Viadrina A. D. II. Nov. cIↄIↄcc XXVII.

DE

recept. l. 2. de condict. ind. l. 18. de her. pet. l. 15. §. 25. de damn. inf. Eius ſententiam videri probabilem, *l. 1. §. 3. de flum.* rationalem *l. 2. §. 3. de iudic.* non inargutam, *l. 5. §. 1. ff. de vſufr. ear. rer.* veram, *l. 1. §. 3. ff. de exc. rei vend.* & paſſim veriorem, *l. 33 ff. ad SC. Treb.* veriſſimam, *l. 11. §. vlt. ff. de interrog. in iur. fac.* eam habere rationem. *l 19. §. 3. de aur. arg. mund.* Eius ſententiam probandam, *l. 13. ff. de her. pet. l. 2. ff. de vſu & habit.* ei adquieſcendum, *l. 17. §. 1. ff. de op. libert.* eo iure vtendum. *l. 23. ff. de R. I.* Vnus Iulius Paullus, & ſemel quidem, monet, non admiſſum eſſe, quod Celſus ait. *L. 98. §. 8. ff. de ſollut.* (n) *Miratur* aliquando Celſus, *hoc a nemine animaduerſum, l. 13. ff. de in diem add.* quorumdam etiam *ſententiam ſibi minus probari*, fatetur: *l. 1. §. 1. ff. ad municip.* ſed in his nihil σαρκασμὸν. Semel Vlpianus *l. 10. ff. de neg. geſt.* Celſum Proculi ſententiam *eleganter deriſiſſe* ait. Sed deridere eleganter ad χαριεντισμὸν pertinet. In primis Grotius profert acre Celſi reſponſum *l. 27. ff. qui teſt. fac. poſſ.* at ibi non alterius ſententiam, ſed ſtolidam Domitii Labeonis quaeſtionem, ſibi propoſitam, deridet. Et ea ſane noſtris quoque hominibus tam ridicula videtur, vt paroemiae ICtorum: *quaeſtio Domitiana* originem dederit.

DE IVRISCONSVLTIS SEMIDOCTIS ORATIO INAVGVRALIS,

DICTA FRANCOFVRTI AD VIADRVM A. D. IV. NOV. MDCCXXVII.

EXERCITATIO XIII.

QVae res ad acuendum ingenium excitandamque dicendi facultatem duae plurimum poſſunt, AVDITORES HON. ab his ambabus hodierno die me non dicam mediocriter inſtructum, ſed penitus propemodum deſtitutum eſſe, ſatis animaduerto. Quum enim praeter ingenii vbertatem duo ſint maxime, quae dicendi magiſtri in oratore, eloquentiae famam anhelante, requirunt, animus ſerenus nulloque vehementiore adfectu perturbatus, & non intermiſſa dicendi conſuetudo atque exercitatio: ego me profecto & paullo commotiorem in hunc ſuperiorem locum conſcendiſſe fateor, & acriorem illum ad dicendum impetum, quo olim apud imperitiores in aliquam hominis non indiſerti opinionem veneram, iam pridem in me paene elanguiſſe, ſentio. Et animum quidem, quem iam totum in excogitandis rebus eſſe oportebat, quam maxime percellit, defixumque in ſe habet ſummi Numinis prouidentia, quae me & ante hos quatuor annos, paene inuitum, ac iam itineri Francofurtano accinctum, in Belgium extruſit, & nuper honeſtiſſima conditione ibi fruentem, omnique beneficiorum genere ab illuſtriſſimis Friſiae Ordinibus ornatum, praeter omnem ſpem atque exſpectationem patriae reſtituit. Quam quidem fatorum meorum ſeriem quanto contemplor accuratius, (non potui autem in hunc locum conſcendens eam non accuratiſſime contemplari,) tanto me magis haerere, mirari, obſtupeſcere, & vix oculis meis fidem habere fateor. Deinde ab illo pri-

priſtino eloquentiae ſtudio, quo iuuenis magnopere delectabar, me non modo ipſa aetate, ſed & tetrico illo iuriſprudentiae ſtudio, cui me a tot annis totum dedidi, iam dudum abductum eſſe, vos ipſi facile intelligetis, AVDITORES, niſi forte homini, cum Accurſio ſimilibusque ingeniis quotidie conflictanti, litterisque illitteratiſſimis immerſo, elegantiae quidquam ſupereſſe potuiſſe, arbitremini. Enimuero quamtumuis verear, vt exſpectationi veſtrae ſatisfaciam: tamen quum hoc dicendi munus detrectare ſaluo officio ac more maiorum haut poſſim: pandam, quantum in me eſt, orationis vela, & de IVRISCONSVLTIS SEMIDOCTIS, cauſſisque, cur tam pauci hodie ad ſolidiorem illam, qua veteres excelluerunt, iuriſprudentiae laudem perueniant, quaedam nec a perſona mea, nec ab hoc tempore aliena, in medium proferam. Intereſſe enim arbitror iuuentutis huius lectiſſimae, vt aliena fruatur inſania & veluti tot naufragia ex littore ſpectans ab aliis exemplum capiat, ſibi quod ex vſu ſit, tantoque prudentius aliorum exemplis monita rationes ſuas componat. Quas res vtiliſſimas, neque, vt ſpero, iniucundas breui oratione complectenti, vt mihi perexigui temporis audientiam haut denegetis, a vobis, AVDITORES, vehementer etiam atque etiam rogo atque contendo.

FL. THEODOSIVS, Auguſtus, in conſtitutione, quam de Codicis ſui auctoritate edidit, paucos raroſque ſemper conqueritur exſtitiſſe, qui plena iuris ciuilis ſcientia ditarentur, & in illo lucubrationum triſti pallore vix vnum aut alterum recepiſſe ſoliditatem perfectioris doctrinae. Quum in haec verba primum inciderem, AVDITORES, iure Theodoſius accuſare mihi videbatur temporum, in quae inciderat, infelicitatem. Nam iam tum effuſa in orbem Romanum barbaries omnem elegantiam omnemque litterarum ſplendorem ita exſtinguere coeperat, vt & tribunalibus tunc mera offunderetur caligo, & ipſa iuriſprudentia, quae olim Manlios, Scaeuolas, Seruios in ampliſſimum dignitatis gradum extulerat, ignobile libertinorum, quin ſeruorum artificium, putaretur. Quare adeo non mirabar, in proletaria illa turba pauciſſimos innotuiſſe optimo principi, qui maximam illam Papinianorum Vlpianorumque gloriam exaequarent, vt ſi plures exſtitiſſent, id multo magis viſum eſſet admiratione dignum. Enimuero paullo poſt, expenſis omnibus, quae ad rem facere videbantur, ſubductisque rationibus, non multo infelicius fuiſſe intelligebam Theodoſii ſaeculum,

culum, quam illa anteriora, ſiquidem & Tullius, cuius aetate litterae omnes excelſiſſime florebant, de ICtorum tamen excellentiorum paucitate conqueritur. In libro enim de claris Oratoribus, vbi Ser. Sulpicii ſcientiam in iure mirifice collaudat, ad Brutum conuerſus: Sic enim Brute, inquit, exiſtimo, iuris ciuilis magnum vſum & apud Scaeuolam, & apud multos fuiſſe, artem in hoc vno Sulpicio. Quod ſi autem iam Ciceronis temporibus non adeo magnus fuit iurisconſultorum egregiorum prouentus, & iam tum fora & ſubſellia occuparant homines ſemidocti, quando vrbs, rerum gentiumque domina, eruditiſſimis hominibus liberaliſſimisque ſtudiis adfluebat, nitentibusque ad maiora ingeniis ampliſſima praemia tum ad honores tum ad diuitias erant propoſita: cui quaeſo mirum videatur, Theodoſio, cuius temporibus omnium laudandarum artium ſtudia iam pridem oblanguerant, multo pauciores innotuiſſe, qui ſibi in hoc ampliſſimo ſtudio laudem aliquam eximiam pepererint? Incidebat deinde ſuſpicio, ipſam fortaſſis iurisprudentiam ita eſſe comparatam, vt eam non niſi pauca atque eminentiora ingenia capiant, pleraque non niſi mediocrem eius cognitionem adſequantur. Sed quum olim a Traiani temporibus Iuliani, Marciani, Celſi, Papiniani, Vlpiani, Paulli aliaque illuſtria ingenia tanto numero illuxerint, quibus nihil in arte noſtra abditum, nihil imperuium fuit: vix fiebat veroſimile, naturam, veluti nimia illius aeui vbertate defatigatam, ita poſtea paullatim conſenuiſſe, vt homines noſtri reliquas quidem artes omnes non ſolum addiſcere, ſed & nouis acceſſionibus locupletare poſſint, in ſola autem iurisprudentia ad veterum eruditionem adſpirare nequeant. Quare quemadmodum Moderatus Columella, ſcriptor de re ruſtica elegantiſſimus, eos grauiter reprehendit, qui culpantes agrorum infoecunditatem & coeli per multa iam tempora noxiam frugibus intemperiem, humi naturam ſterilitate, quaſi quodam morbo, adfectam exiſtimabant: ita nefas profecto eſt, opinari, eamdem naturam in fingendis ingeniis ita iam vires omnes conſumſiſſe, vt iam pridem nihil magnum amplius atque eximium producat. Non ſicuti corpora hominum decreuiſſe, terraque nunc malos homines ac puſillos educare creditur: ita ingeniorum minorem nunc, quam olim, vim ac perſpicaciam eſſe, credendum eſt. Sunt eruntque ingenia, dum erunt homines, eaque procul dubio veterum gloriam & exaequare & ſuperare poſſunt, modo cultura diligentiore perficiantur. Quae quum

ita ſint, aliae, eaeque magis idoneae inueſtigandae erunt rationes, cur tam paucorum ICtorum excellentium lumine illuſtrentur ſaecula noſtra, ſemidocti contra & ſapientia ciuili vix leuiter tincti tantum non vbique in ſcholis ac foris dominentur. Quod antequam fiat, operam mihi dandam eſſe intelligo, AVDITORES, vt plebeiae huius turbae faciem paullo accuratius pernoſcatis. Nam illa perſpecta, tunc demum, quae triſtis atque inſalubris tempeſtas tantum horum hominum prouentum dederit, non admodum obſcurum fore, confido.

Equidem conſtare inter omnes arbitror, AVDITORES, maius, quam vulgo creditur, eſſe iuriſconſulti nomen, & quod vnum maximas doctrinae opes, atque inſignem rerum diuinarum humanarumque ſcientiam complectatur. Non iam dicam, quam vaſtum ac capax ingenium tot iura inter ſe diuerſiſſima, ciuilia, eccleſiaſtica, clientelaria, publica, priuata, Romana, patria, requirant. Ipſum enim ICti officium tam amplum eſt, tamque diffuſum, vt & diligentiſſimos homines, ac illi vni deditos, facile defatiget. Duabus videlicet partibus illud potiſſimum abſolui animaduertimus, vna, vt iura, quibus viuimus, quibus regimur, omnia accurate habeamus perſpecta, & ſi quid in illis abditum atque obſcurum occurrit, illud explanare interpretando & in clariſſima luce collocare nouerimus: altera, vt illas iuſtitiae atque aequitatis rationes negotiis humanis cauſſisque in foro vitaque ciuili quotidie obuenientibus rite adplicare ſciamus. Si quis itaque eſt mortalium, qui vtramque illam facultatem ita coniunxerit, vt & interpretaturus leges, & cauſſas vel cogniturus, vel acturus, munere ſuo cum laude fungatur, eum demum praeclaro atque honorifico ICti nomine iudico eſſe digniſſimum. Quemadmodum enim illum non temere gratioſum medici nomen mereri dixeris, qui peruolutatis licet Hippocratis, Galeni, omniumque praeſtantiſſimorum doctorum voluminibus, lectulo tamen aegrotantis numquam adſtitit, ac proinde leuiſſimam quamlibet decumbentis febriculam expaueſcit; nec eum quoque id nomen tueri credideris, qui ſalutari ſcientia numquam initiatus, artem tamen facit, exhibitoque laſerpitio ſuo aegrotis omnibus ſalutem, ac tantum non luſcis nouum oculum pollicetur, tot quotidie miſeros referens in Libitinae rationes:

Quot Themiſon aegros autumno occiderit vno:

Ita profecto nec quemquam ICti nomen ſine dedecore ſuſtinere arbitra-

tramur, qui non iuſti & aequi artem ita cum vſu coniunxit, vt par ſit in vtraque facultate. Quibus poſitis, (ſunt enim ita perſpicua, vt probationis non indigeant,) iam ſatis perſpicietis, AVDITORES, quot ICti ſemidocti aetate noſtra ſubcreuerint. Quam multi hodie ſunt, qui de legum intelligentia parum ſolliciti tunc ſe putant, quod in arte noſtra ſummum eſt, conſequutos, quando multas leges vel minus intellectas, vel ad rem nihil facientes, quin & aliquando cauſſam, quam defendendam ſuſceperunt, iugulantes accumulare, & ad ſingula verba Bartoli, Baldi, Accurſii manes euocare didicerint? Quam multi ſoli critices ſtudio dediti, id vnice per omnem vitam agunt, vt leges figant refigantque, modo ſyllabam, numquam de republica male meritam, in exilium agentes, modo eiectam ab alio, ac veluti deportatam, reſtituentes in integrum, modo ſumto hypercriticorum ſupercilio, vbique ἀντινομίας conſectantes, ipſumque ius conſtitutum exagitantes tam petulanter, nihil vt propemodum relinquant integrum, intactum, illibatum? Interrogatus olim Pauſanias, cur nefas exiſtimetur Lacedaemone, vllam priſcarum legum refigere? Quoniam, inquit, legibus in homines, non hominibus in leges imperium eſt. At noſtris his temporibus eo res rediit, vt & priuati ſibi auctoritatem in leges arrogent, & vt acrius quisque in iura inuehitur, ita ſibi doctior aliisque prudentior videatur. Quam multi denique interpretandis quidem Romanorum legibus, erroribusque, quibus ſemidocta doctorum turba ius noſtrum inquinauit, eluendis omnem impendunt induſtriam, ſed de huius ſcientiae vſu patriique iuris reliquiis tam parum ſolliciti ſunt, vt ſi quis eos in forum perduxerit, credituri ſint, ſe pedem in alio terrarum orbe poſuiſſe? Veniam, quaeſo, date, AVDITORES, de his omnibus noſtram promentibus ſententiam.

Primi generis ſtudium dici non poteſt, quam ſit inane, ac prope ridiculum. Quid enim aliud eſt legum plurimarum minus intellectarum notitia, quam quoddam iurisprudentiae cadauer, vita ac ratione deſtitutum? Quid magis ridiculum, quam auicularum imitari induſtriam, & quaedam legum verba panis lucrandi cauſſa ediſcere, nec earum tamen tenere vim ac poteſtatem? Nonne his iure occinas illa Perſii leuiter immutata:

Quis expediuit pſittacis ſuum χαῖρε,
Picasque docuit verba noſtra conari?

 Magi-

Magiſter artis, ingeniique largitor,
Venter, negatas artifex ſequi voces.
Quod ſi doloſi ſpes refulſerit numi,
Coruus, peritus iuris, Vlpianeas
Tentabit expedire voce rubricas.

Alter eorum labor, qui caſtigandis emendandisque legibus bene de iurisprudentia mereri conantur, & neceſſarius eſt inprimis, nec vmquam, ſi brutus abſit vrendi ſecandique impetus, ſua laude defraudandus. Sed qui eo ſolo iurisprudentiae ambitum circumſcribunt: nae iſtos ego Penelopes procis ſimillimos eſſe dixerim, qui repudiati a domina, vota ſua mittebant in crucem, & in ancillarum amplexus turpiter ruebant. Artem enim criticam cum aliis diſciplinis, tum & iurisprudentiae ancillari, nemo temere ibit inficias. Richardus Simonius, audacis at peracuti ingenii homo, ſuauiter alicubi ridet eos, qui neglectis ſcientiis ipſis, in ſola arte critica conſeneſcunt. Eſſe hanc fatetur clauem, qua maximi ſapientiae theſauri, in veterum reconditi lucubrationibus, recludantur. Ludibrium tamen debituros ait cordatioribus, quicumque in limanda perpoliendaque claue aliqua omnem aetatem contriuerint, neque iſtam vmquam ad recludendas depromendasque illas diuitias adhibuerint. Sapienter, ſi vmquam, & Ioue aequo iudicauit vir acutiſſimus. Quid enim aliud faciunt, qui leges planiores redditurі, emendationes acute excogitant, nec vmquam tamen legum ac iuris ſcientiam, ad cuius theſauros ſibi aliisque viam expedire conantur, animo comprehendunt, quam vt in polienda claue conſeneſcant? Quo vero iure eos iuſtitiae ſacerdotes, veraeque illius ac maſculae philoſophiae, quam ICti profitentur, ſtudioſos dixeris, qui non aequi bonique notitiam profitentur, non iuſtum ab iniuſto, licitum ab illicito ſecernunt, non denique vllam partem officii, quo iurisconſultus fungitur, vmquam attingunt, ſed in aucupandis litterarum ſyllabarumque varietatibus verſantur, parum memores eorum, quae Plinium Secundum docuit Euphrates, philoſophus eximius, eſſe hanc philoſophiae & quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoſcere, iudicare, promere iuſtitiam, quaeque ipſi diſcamus doceamusque, in vſu habere.

Quid dicam de illis, qui in venandis antinomiis ac Triboniani emblematibus omnem ciuilem ſapientiam poſitam eſſe exiſtimant? Eſt ſa-

ſane, vbi in operoſa illa iuris compilatione peccauit Tribonianus, idque tantum abeſt, vt mirer, vt, ſi nihil homo peccaſſet, id multo magis videretur mirandum. Sed plura eius peccata nonnulli fingunt, quam reperiunt. Si qui enim in verba quaedam paullo obſcuriora incidunt, ſi iura aliqua, ſibi minus perſpecta, interpretari iubentur, ſi denique parum ſibi conſtare exiſtimant veteres: ſtatim expediri iubent virgas, quibus vapulet Tribonianus miſerrimus. Et tamen quemadmodum vetula illa apud Senecam, quae, vt fit, luminibus male vtebatur, feneſtris exiguis & aedibus parum luminoſis ridiculo errore ſuccenſebat, ita multi, qui in Tribonianum ſaeuiunt, non animaduertunt, non illius culpam eſſe, ſed ſuam, & pleroſque, quos ſibi fingunt, Tribonianiſmos in fumum abituros, ſi quis paullo plus praeſidii litterarum ad iurisprudentiam attulerit.

Eſt & tertium illorum ſemidoctorum genus, qui non niſi vetera ac Romana mirantur, Romana colunt, praeter Romana nihil laude induſtriaque ſua dignum exiſtimant, ſubinde ingeminantes illud Craſſi apud Ciceronem: incredibile eſſe, quam ſit omne ius ciuile, praeter Romanum, inconditum ac paene ridiculum. Praeclare conſtitutum eſt ius Romanum, fateor. Praeſtantiſſimas illud ſeruat prudentiae legislatoriae reliquias, nec id nego: quin & illud adiungo, videri in fatis eſſe, vt ſicut olim Romanorum arma, ita poſtremis hiſce ſaeculis leges eorum cultiſſimas Europae prouincias occupent, idque contingat, quod Roma diſcedens augurabatur Rutilius Numatianus:

Porrige victuras Romana in ſaecula leges,
Solaque fatales ne vereare colus.

At nemo tamen ignorat, eſſe & Germanicae originis gentibus ſua inſtituta, ſuas leges ac priſcas conſuetudines, quibus ſane non repudium miſerunt maiores noſtri, dum Romanas leges paullatim in ſcholas ipſaque fora admiſerunt. Has vero negligere, has exſibilare, his Romani pontificiique iuris pannos adſuere, & inde neſcio quam hybridam effingere iuriſprudentiam, quod plerique patrum memoria factitarunt, id non puto eſſe ICti ingenui, ſed ſemidocti ac in ipſa patria hoſpitis, quin, vt rectius dicam, coqui alicuius Plautini, iura diuerſa miſcentis, atque ita tamen ſibi placentis ferculo tam lepido, vt in eius odorem Iouem quotidie coenare, & ſi non coquat, incoenatum cubitum ire,

 exi-

exiſtimet. O praeclara vero ciuitatis oracula, quae quoties de iuribus nobilium & opificum, de cenſu emigrationis, de colonis & glebae adſcriptis, de coquendae cereuiſiae, exſtruendae molae ſimilibuſque iuribus conſuluntur, aut obmuteſcunt illico, aut ex titulis de equeſtri dignitate, de collegiis & corporibus, de publicanis & vectigalibus, de iure perſonarum & de ſeruitutibus ruſticorum atque vrbanorum praediorum, tamquam ex Apollinis antro, neſcio quem ſacroſanctae Themidis adflatum exſpectant!

Venio ad alteram e triuio turbam eorum, qui adſpernati accuratiorem iuris ſcientiam, quam ipſi theoriam vocant, iuriſprudentiam quamdam barbaram atque impolitam colunt, ſolum iactantes vſum forenſem, ad eumque omnes cogitationes omniaque ſtudia referentes. Horum aliqui vix deguſtato quodam iuris compendio, tanto plus induſtriae impendunt notitiae formularum forenſium, eaque leuiter armati, comite Volkmanno ſuo, in forum prodeunt, beati ex ſua ſententia futuri, ſi ibi cauſſidici vel proclamatores & rabulae haut imae caueae audiant. Alii plane neglecta theoria, quam ipſi tamquam infamem foro exigendam cenſent, centena aliquot deciſionum, conſiliorum, obſeruationum forenſium, opinionum communium contra communes, cautelarum denique, quas vocant, ſaluberrimarum volumina aere non adeo magno conquirunt, & tunc demum ſibi ipſa iuriſprudentia prudentiores videntur, ſi inde aliquot caſuum myriadas aut edidicerint, aut certe retulerint in aduerſaria. Denique plerique horum hoc abſinthio ita veluti bonam mentem amittunt, vt quo quemque libellum ſordidiorem repererint, eo magis illo paſcantur, eaſque ſordes Accurſianas ſolas ad rem faciendam accumulandaſque opes, reliquas nugas, quae neſcio quid Cuiacianum prae ſe ferant, ad oblectandam egeſtatem comparatas eſſe exiſtiment.

Habetis, AVDITORES, Sardos venales, alios aliis nequiores. Sed horum omnium tam aperta ſtoliditas, tamque manifeſta malitia eſt, vt otio veſtro abuti nolim in horrida illorum imagine vobis ob oculos ſiſtenda. Valeat ergo caninum illud ſtudium, locupletiſſimum quemque allatrandi, valeat turpe, & conceſſum tamen intra moenia & in ipſo foro, latrocinium: Valeant rabulae, quos ne ſemidoctos quidem dixeris, quique, ſi forte in foro aliquamdiu tinniunt, verboſisque ſtrophis ſibi aliquam facundiae aſtutiaeque famam adquirunt, demum vti

ſutor

Digitized by Google

ſutor ille medicus apud Phaedrum, fateri cogentur, ſe non vlla artis prudentia, ſed ſtupore vulgi, cauſſidicos factos eſſe tam nobiles. Potius itaque hoc agemus, cuius potiſſimum cauſſa haec diſſeruimus, vt, quid demum haec tropica inſtituerit, quaeque tempeſtas tantam fundo noſtro calamitatem intulerit, eodem candore expediamus. Cauſſae eius ſterilitatis & variae ſunt, & grauiſſimae. Magnam eius partem ipſis vulgo doctoribus tribuunt. Quomodo enim alios doceas, quod ipſe non didiceris? Et quis credat, ex Forcatuli ſchola Cuiacios prodituros? At de his iam non dicam, quum de tanta re pauca dicere, aut ſatyram non ſcribere ſit difficillimum. Potius inexplebilis illa habendi cupiditas, quae plurimorum animos veluti peſtilenti quodam ſidere adflauit, ſtudiis noſtris incredibile detrimentum intulit. Quum enim plerique liberos ſuos quam primum in foro & republica verſantes maximaſque accumulantes diuitias videre geſtiant; eos ſtatim ad rem ipſam, vti loquuntur, adgredi, & ad imbibenda tantum pragmaticorum praecepta & neſcio quas practicas practicatas animum adpellere iubent. Hinc

Poſt finem auctumni media de nocte ſupinum
Clamoſus iuuenem pater excitat: accipe ceras,
Scribe, puer, vigila, cauſſas age, perlege rubras
Maiorum leges.

His vocibus adſueti adoleſcentes, eo demum prolabuntur, vt ſe conſenuiſſe putent in academiis, ſi integrum non dicam quinquennium, ſed biennium aut triennium in iis exegerint. Olim, qui ad ciuilis ſapientiae adſpirabant laudem, iuuenes, decurſo artium liberalium ſtadio, non modo audiebant iuriſconſultos, & numquam ab eorum latere per multos annos diſcedebant, verum etiam, quaeſitis ſcientiae pulcherrimae opibus vſum atque exercitationem diuturnam adiungebant. Ex quo tam pertinaci ſtudio an aliud potuit, quam magnum atque admirabile quid effloreſcere? Res enim alias omnes auro argentoque, ſolam eruditionem veram ac ſolidam tempore ac diligentia parari, vere ac ſapienter Metrocles monuit. At hodie ita ſpes ſuas praecipitant iuuenes, adeoque ſeuera lege proficere nolunt, vt, quod iam ſua aetate elegantiſſimus Merillius conqueſtus eſt, vix numeris inſerti, vix ſigna venerati, vix ingreſſi principia, caſtra noſtra deſerant illico, & miſſionem, nondum poſito tirocinio, poſtulent. Multa, mihi

mihi credite, ſunt, per quae generoſam circumferre indolem oportet iuuenes, antequam ciuilis ſapientiae ſacris initientur. Comparanda illis eſt accuratior latinae graecaeque linguae notitia: haut leuiter deguſtandae elegantiores litterae: eundum per omnis aeui omniumque temporum, ac patriae inprimis annales, & quidquid ad priuata publicaque maiorum inſtituta pertinet, animo infigendum; danda praeterea opera, vt auctore Iuſtiniano nihil antiquitatis penitus ignorent. Diſcendum porro, quomodo inuenienda eruendaque ſit veritas, & quibus ex fontibus ad omnem interpretationem incredibilis illa argumentorum copia emanet. Penitus imbibendum, quidquid philoſophi de virtute inſtituendaque vitae ratione praecipiunt. Indaganda illa lex ſempiterna atque immutabilis, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum e natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus. Denique illa regnatrix prudentia, inſtituendaeque & conſeruandae ciuitatis ratio in ſuccum & ſanguinem vertenda eſt. Haec vero, haec, AVDITORES, ſunt illa praeclara meditamenta, quibus ICti veteres praeluſerunt inſigni illi atque inuſitatae doctrinae, quam in illorum fragmentis omnis poſteritas admiratur. Haec ſtudia olim Romano orbi Sulpicios, Mucios, Caſſios, Iulianos, Papinianos, Vlpianos; haec poſteriori aeuo Alciatos, Cuiacios, Merillios dederunt. Quantam ſibi gloriam pepererit Antiſtius Labeo, neminem veſtrum ignorare opinor. Vultis dicam, AVDITORES, quid ei ad obtinendum illum in iure ciuili principatum profuerit? Dicam, & quidem, praeeunte Gellio, hanc eius laudem maximam fuiſſe cenſente, quod, licet iuris ciuilis diſciplinam principali exercuerit ſtudio, conſulentibus de iure publice reſponderit, ceterarum tamen bonarum artium expers eſſe noluerit, ſed in grammaticam ac dialecticam litteraſque elegantiores penetrarit altius, quod percalluerit latinarum vocum origines, eaque ſcientia praecipue vſus ſit ad laqueos iuris pleroſque enodandos, quod denique nihil ratum penſumque habuerit, niſi quod ſanctum eſſe in Romanis antiquitatibus legiſſet. Id ſi quis ſtudioſorum iuris hodie fecerit, nonne

— — *Labeone inſanior inter*
Sanos dicetur?

Non minus M. Cicero miratur Ser. Sulpicium, quocum ipſe omnes ex omni aetate, qui Romae intelligentiam iuris habuerint, ſi vnum in locum conferantur, non fore comparandos, iudicat. Et tamen, eodem iudice

iudice Cicerone, numquam id effeciſſet ipſius iuris ſcientia, niſi eam praeterea didiciſſet artem, quae docet rem vniuerſam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obſcuram explanare interpretando, ambigua primum videre, deinde diſtinguere, poſtremo habere regulam, qua vera & falſa iudicarentur, & quae, quibus poſitis, eſſent, quaeque non eſſent conſequentia. Ita veteres componebant ſtudiorum rationes, eademque via deinde Cuiacius aliique accuratiores ICti ad immortalitatem nominis enitebantur. Quam vero ab hoc ſtudio non gradu, ſed praecipiti curſu, deſcitum ſit, res ipſa docet, AVDITORES. Quam multi redamare coeperunt infelicem barbariem, cuius e tenebris iuri ciuili tanta caligo offuſa eſt? Quotusquisque hodie cultioribus litteris vel tantillum temporis impendit? Quam pauci prodeunt libri iuridici, qui non merum rus oleant, omniaque tam arido dicendi genere, tamque ſine vllo ordine proferant, vt eorum auctores, tamquam ſepiae, ſua ſponte caliginem effudiſſe videantur, ne quis eorum ſtupiditatem in apricum protrahat? Quis porro hiſtoriarum antiquitatumque ſtudio vel tunc aliquantulum vacat, quando aliud agere non licet, vel ſi quando pluuius incidit dies? Annon ſunt, qui id ſibi propemodum dedecori fore metuant, ſi ſe vel vllam philoſophiae partem attigiſſe fateantur? Equidem non plane explodendum cenſeo illud Neoptolemi, apud Ennium, philoſophandum eſſe, ſed paucis, nam omnino non placere. Quin facile largior, eum, qui ad iurisprudentiam animum adpulit, recte atque ordine facturum, ſi, quemadmodum apud Homerum Vlyſſes in illo diuturno errore ſaepe Ithacam verſus reflexit oculos, ſic & ipſe per litteras elegantiores & ſapientiae diſciplinas ita peregrinetur, vt omnia referat ad iurisprudentiam, eamque ſibi veluti patriam eſſe ſtatuat. Sed quod plerique hodie has artes amoeniores & philoſophiae praecepta, quaſi Syrtes & ſcopulos, praeternauigant, id vero turpe atque indigniſſimum videtur temporum noſtrorum felicitate. Si de quopiam horum percuncteris, an vmquam melioris aeui auctores attigerit? negabit ingenue, ſe enim relicta aliis diffuſae lectionis gloria ſolius iurisprudentiae laude contentum fore dicet. Quid? veteres annales quam diligenter ac ſtudioſe luſtrauerit? Aliquem ſe fortaſſe Caeſarum indicem aliquando introſpexiſſe reſpondebit, ſed aliud agentem, ac veluti finium regundorum iudicium metuentem, ſi alienam iſtam glebam araſſet. Nimirum igitur in addiſcen-

dis philoſophorum praeceptis tanto plus olei operaeque inſumſiſti? Immo, inquit, etiam ſpinoſiſſimas illas quaeſtiones ſemper a me alienas putaui, qui me vitae, non ſcholae, diſcere debere iudicabam. Certe igitur, quum tamquam ille Graeculus ſophiſta numquam extra patriam pedem extuleris, domi rerum tuarum tanto eris peritior, comparandisque inter ſe legibus, conferendis interpretibus Graecis, denique aeternis Cuiacii, Pithoeorum, Cironii ſimiliumque operibus diurna nocturnaque manu verſandis tanto plus ſtudii impendiſti? Quos tu mihi, inquit, Graecos interpretes, quos Pithoeos, quos Cironios nominas? Quaſi ego in Graeco aliquo foro verſari, aut theoreticorum turbare circulos vmquam decreuerim. Alios a doctoribus meis commendari memini, triturae forenſi, id eſt, pani lucrando accommodatiſſimos, primum e veteribus Accurſium, Iaſonem, Iſerniam, Matthaeum de Afflictis, &, qui mihi merum nectar ſpirare videtur, Caepollam, e nouis autem Pantſchmannum, Nebelgreum, & alios, quorum aliquot centurias in muſeo meo eleganter diſpoſui. His ego delector, ad haec oracula, ſi quando caſum in terminis terminantibus anxie quaero, non ſine certa ſpe confugio, his numquam impalleſco, quin inde & doctior diſcedam & prudentior. Salue igitur, vir bone, cum tuo Iſernia & Caepolla, fruere per me iſto nectare, labris tuis digniſſimo, &, ſi me audis, aliquid ellebori addere memento, iubeasque te operiri: beatus eris, ſi conſudaueris.

Sed neſcio, *Auditores*, quomodo ad haec delapſa ſit oratio mea. Dum ſaeculi malis indoleo, dum reipublicae litterariae cladem deploro, fere ad meridiem vergit dies, mihique metuendum eſt, ne vos pranſuros verbis exſatiare velle videar. Ceterum, quae dixi, eo pertinent vniuerſa, vt generoſa haec iuuentus, quid ſuarum partium ſit, aſſidue cogitet, atque ita ſe comparet, vt non inter ſemidoctos, non inter vultures iſtos togatos, qui in foro lanienam exercent, non denique inter otioſos, ſyllabisque inhaerentes iuriſconſultos profiteatur nomen, ſed ad veram ſapientiam ciuilem, cuius pulcherrimam ſpectauimus imaginem, alacriter enitatur. Hoc conſilio iura docentur in academiis: eodem elegantiores litterae diuinarumque ac humanarum rerum ſcientia inculcantur: nec ob aliam cauſſam tot viri, omni eruditionis laude fulgentes, in hoc illuſtri bonae mentis domicilio viuunt, quam ne cuiquam aliquid ad comparandam veram doctrinam deeſſe poſſit. Quorum collegio

legio quum poſt acerba virorum doctiſſimorum, HENR. BERN. REINOLDI & ARN. WESENFELDI funera me quoque intereſſe voluerit REX noſter longe clementiſſimus; primum Deo, rerum arbitro, qui mihi poſt varias tempeſtates hunc etiam portum oſtendit; deine REGI auguſtiſſimo, qui tam illuſtre munificentiae ſuae exemplum in me exſtare voluit, gratias, quas mens concipere poteſt, ago habeoque maximas, atque immortales, nihilque mihi prius, nihil antiquius fore polliceor, quam vt muneris vtriusque partes pro virili exſequar. Quemadmodum autem haec cogitanti terrorem incutit virorum doctiſſimorum, qui a renatis litteris has cathedras illuſtrarunt, memoria, quorumque merita me vlla ex parte adſequuturum vix ſperare patitur ingenii mei tenuitas: ita quam maxime me conſolatur non modo hic conſeſſus veſter, exoptatiſſimi coniunctiſſimique collegae, quos mihi exemplo, conſilio, ope profuturos plane confido, verum etiam veſter, o flos cruditae iuuentutis, conſpectus multo iucundisſimus. Vos enim non ea mente huc acceſſiſſe arbitror, vt praeſtantiſſimam aetatis partem, a quo totius ſpes vitae dependet, otio perdatis, nec vt plus vini, quam olei conſumendo, magno malo veſtro inanes ab hoc ſapientiae mercatu domum reuertamini, ſed vt lacrymoſis parentum votis ſatisfaciatis ex aſſe, atque hinc aliquando diſcedatis, vera ſapientia ac doctrina eximii, qui ciuitates ac reſpublicas conſilio regere, iudiciis tueri, legibus emendare, innocentes denique, de vita, fama ac fortunis periclitantes, prudentia, voce ac calamo iuuare poſſitis. Hoc agite, o mei, hoc vobis primum, hoc ſit antiquiſſimum, hic labor, haec quies, in his vigilias, in his noctes reponite. Sane, quod ad me attinet, ego me vobis, hoc acturis, ducem, aut, ſi mauultis, comitem ac commilitonem fore polliceor. Experimentum capite, cariſſimae animae, intelligetis profecto, niſi me vita deſtituat, non eſſe futurum, vt vel vos datae mihi operae, vel me laboris, veſtri cauſſa ſuſcepti, vnquam in poſterum poeniteat.

Digitized by Google

Ad

VIRVM CELEBERRIMVM,

IO. GOTTL. HEINECCIVM, IC.

Franequera diſcedentem.

O, qui flos hominum es venuſtiorum,
HEINECCI, & Themidos decus ſacratae,
Id, quod nunc agitas, iter vorabis
Aptis ſarcinulis & expeditis:
Non vmquam metues graues ruinas,
Nec caſus alios periculorum,
Saluus peruenies, domumque figes,
Qua Muſae Viadri colunt fluenta.
Quin ſemper Tibi erit bene ac beate,
Si caros modo me, & meos ſodales,
Qui te plus oculis ſuis amarunt,
Haud vmquam ex animo Tuo repelles.
Hinc me, ſi ſapis, & meos ſodales
Inſcribes penitus Tuis medullis,
HEINECCI, Aonidum decus ſororum.

PETRVS WESSELING,
Eloqu. & hiſt. in illuſtri Franequerana Prof. P. Ord.

DE

Digitized by Google

DE MERCATORVM, QVI FORO CESSERVNT, RATIONIBVS ET CODICIBVS.

EXERCITATIO XIV.

Σύνοψις.

§. I. Mercaturam multi e republica excluſerunt. §. II. Eam reipublicae prodeſſe, probatur. §. III. Et ad exempla argumentaque contraria reſpondetur. §. IV. Hinc negotiantes eorumque commercia multis priuilegiis ornari coeperunt a legislatoribus. §. V. Quibus tamen indigni ſunt decoctores, dolo malo foro cedentes. §. VI. Inter haec priuilegia mercatorum etiam eſt illud de fide, eorum rationibus & codicibus habenda, de qua ex inſtituto agendum. Diſſertationis partitio. §. VII. Originem huius priuilegii plerique non iuri Rom. ſed conſuetudini, tribuunt. §. IIX. 1.) Quia ſcripturae priuatae non creditur pro ſcribente, ſed contra eumdem. §. IX. 2.) Quia mercator non poteſt eſſe teſtis in propria cauſſa. §. X. Quia nec inſtrumento a notario, vel a fiſco ſcripto, creditur, ſi pro notario & fiſco inde argumentum ducendum eſt. §. XI. Et tamen hoc priuilegium a Gloſſatoribus eſt excogitatum, nec iuri Rom. plane aduerſatur. §. XII. Veterrimo iure credebatur mercatorum codicibus, ſi libri creditorum cum libris debitorum conſpirarent, in expenſilatione. §. XIII. Si a menſa numeratum, fides habebatur argentarii rationibus. Quid ſit SCRIBERE *&* RESCRIBERE PECVNIAM? *§. XIV. Libris argentariorum etiam iure Iuſtinianeo fides habita. An officium argentariorum fuerit publicum? §. XV. Reliquis mercatorum libris credebatur in connexis. Expoſita L. 26. §. 2. ff. de depoſ. §. XVI. Gloſſatores libris mercatorum vim probandi tribuiſſe, demonſtratur. §. XVII. Inde hoc priuilegium manauit in varia ſtatuta Italica, ſaeculo XIII. & ſequentibus condita. §. XVIII. Itali mercatores illis ſaeculis fere vbique negotiabantur, & ſecum etiam hoc priuilegium inferebant in alias terras, & maxime in Ger-*

Germaniam. §. *XIX. Quales eſſe oporteat libros mercatorum, ſi probare debeant?* §. *XX. Non creditur libro decoctoris malitioſi.* §. *XXI. Creditur tamen eius codicibus, qui a fortuna exagitatus foro ceſſit, niſi paupertas eum ad fraudes pellexerit.* §. *XXII. Creditur etiam codici decoctoris malitioſi contra ſcribentem, niſi aliquid in praeiudicium aliorum inſcripſerit.* §. *XXIII. Aliquando codici decoctoris aliqui l fidei & pro ſcribente prolato accedit, ſi alia adminicula ſuffragentur.* §. *XXIV. Illuſtratur hoc ſpecie inſigni.* §. *XXV. XXVI. An decoctor eiusque creditores vel curator bonorum ex libris agentes admittendi ſint ad cautionem iuratoriam, & reum cautione de iudicatum ſolui onerare poſſint?* §. *XXVII. Decoctoris codex ordinarie edendus eſt in loco, vbi negotiatus eſt.* §. *XXVIII. Aliquando in loco, vbi agitur, quod inſigni ſpecie illuſtratur.* §. *XXIX. Libri decoctorum, quamuis iis ſuffragentur alia adminicula, admittunt probationem contrarii.* §. *XXX. An ex libro parum rite & ex arte ſcripto probari poſſit, aliquem malitioſe decoxiſſe?* §. *XXXI. An liber Iudaei aequiparandus ſit libro decoctoris?* §. *XXXII. An eadem etiam adplicanda ſint libris opificum?* §. *XXXIII. Concluſio exercitationis.*

§. I.

MErcaturam, quam alii ad locupletanda ciuitatum aeraria inprimis comparatam eſſe arbitrantur, quidam legiſlatores olim tamquam luxuriae parentem, virtutis expultricem, & corruptricem bonarum mentium, e rebus publicis ſuis proſcribere non dubitarunt. Hebraei enim, quorum rem publicam ipſe Deus optimus maximus inſtitutis ſapientiſſimis temperauerat, nec terram maritimam colebant, (quem ciuitatis ſitum & PLATO (a) reliquis antehabuit,) nec vllis gaudebant negotiationibus, nec earum cauſſa cum exteris conſuetudinem inibant, diuinitus edocti, innocentem magis viuendi rationem eſſe, paterna rura bobus exercere ſuis, liberos ad virtutem accurate inſtituere, leges denique diuinas diurna nocturnaque manu verſare, ad earumque normam omnes actiones perpetuo componere. (b) Simile quid Lycurgo in mentem veniſſe, vel id argumento eſt, quod, quamdiu diligentior legum illius coſtodia manſit, nec mercatorem, nec rhetorem, nec hariolum, nec circulatorem, nec ſuper-

(a) Plato *de Legib.* L. *IV.* (b) Ioſeph. *adv. Apion. Gramm. Lib. I. Segm. XII. p.* 443. *Tom. II.*

Digitized by Google

ſuperuacuae ſuppellectilis opificem Spartae viſum eſſe, PLVTARCHVS (c) ſcribit. Addere poſſem Zaleucum, virum ſapientiſſimum, quem Locrenſibus eiusdem generis legem tuliſſe, HERACLIDES (d) memoriae prodidit: commemorare item Romulum, qui, teſte DIONYSIO HALICARNASSENSI, (e) mercaturam aeque, ac opificia ſeruis ac peregrinis exercenda tradidit, ciuibusque non niſi duo ſtudia reliquit, *τὸν πολεμικὸν, καὶ τὸν γεωργικὸν βίον*, *rem militarem & vitam ruſticam*: laudare denique maiores noſtros, inter quos Sueui, ceu refert IVL. CAESAR, (f) aditum quidem ad ſe mercatoribus dabant, *ſed magis vt haberent, quae bello ceperant, quibus venderent, quam quo vllam rem ad ſe importari deſiderarent*; Neruii autem (g) nec mercatores ad ſe excurrere, *nec quidquam vini, reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium inferri patiebantur, quod his rebus relangueſcere animos, ac remitti, exiſtimarent.* Ita plures gentes ſuſpectam habebant mercaturam, quacum auaritiam, magnificentiam, atque inexplebiles cupiditates rerum omnium importari, exemplo Graeciae, a Phoeniciis mercatoribus corruptae, demonſtrat CICERO apud NONIVM. (h) Vbi autem a frugalitate ad luxuriam, a vetere diſciplina ad licentiam, ab armis ad voluptates tranſcurritur, ibi nec ipſa Salus, ſi vellet, populum ſaluaret. **Ilicet, actum eſt!**

§. II.

Enimuero, haec, quamtumuis ſpecioſa ſint, non tamen quemquam mouebunt, ſanioribus ciuilis prudentiae principiis imbutum. Luxuriam, auaritiam aliasque cupiditates inuehere aiunt mercaturam. At non mercaturae id vitium eſt, ſed hominum, fortunam, vt fit, parum reuerenter habentium. Quid ſuperfuturum in ciuitate eſſet, ſi nihil, quo abutitur, quodque in perniciem ſuam vertit hominum improbitas, ſupereſſe pateremur? Atqui eadem mercatura efficit, vt iis, quae vsquam terrarum nata ſunt, communiter fruamur, vt ciuitates, quibus ob ſterilitatem agri omniumque fere rerum inopiam pereundum eſſet, rebus neceſſariis aeque ac ad vitae ſuauitatem ac elegantiam pertinentibus abundent, vt denique non modo ciues, ſed & aerarium ipſum, opibus ac pecunia cumulentur. Non ergo id agendum eſt, vt commer-

(c) Plutarch. *in Vit. Lycurgi.* (d) Heraclid. *de Politiis p.* 533. (e) Dionyſ. Halicarn. *Antiqu. Rom. Lib. II. p* 38. (f) Caeſar *de Bello Gallico Lib. IV. Cap. II.* (g) Idem *Lib. II. Cap. IV.* (h) Non. *de Propr. Serm. Cap. V. Segm. XXXV.*

mercia veluti in exilium agantur, atque ita neruus incidatur reipublicae; ſed vt prudenter excogitatis legibus ita temperentur, ne, illis florentibus, luxuria gliſcat in reipublicae perniciem. Ita vero ſublato rei praeclarae abuſu, fieri profecto non poterit, quin admirabilem eius vtilitatem non magis magisque quotidie perſpiciamus.

§. III.

Nec vereor, ne quem tot legislatorum gentiumque nomina terreant. Probauerit PLATO ſitum ciuitatum a mari paullo remotiorem: at non ideo improbauit mercaturae ſtudium, quod ipſe alibi (i) tam magnifice collaudauit, vt dignum eum locum habuerit CALLISTRATVS noſter, quem *legi* 2. *ff. de nundin.* totum insereret. Cur a vicinarum gentium conſuetudine ſegregatos Hebraeos voluerit ſummum Numen, nemo ignorat, cui notum eſt gentis ingenium, ad vicinarum gentium ſuperſtitionem impietatemque olim quam maxime procliue. Neque tamen ideo Deo diſplicuiſſe credimus ſolertiam Salomonis, naues onerarias inſtruentis, ac, negotiatione Ophiritica prudenter inſtituta, auro argentoque implentis Hieroſolyma. (k) Spartam ac Locros nobis non magis in exemplum proponimus, quam Romanos. Quemadmodum enim Locrenſium reſpublica nec felicitate, nec magnitudine diuturnitateque imperii, alias ciuitates ad imitandas eorum Leges prouocat, Romuli autem inſtitutum, ceu recte IO. HENR. BOECLERVS (l) obſeruauit, *praeſentior rerum in maius proueſtarum vſus mature correxit:* ita ſuo demum malo experti ſunt Lacedaemonii, quam parum ſine pecunia efficiant exercitus, etiam copioſiſſimi. Licet enim virtute ac militari diſciplina inter Graecos vni omnium maxime florerent: inopia tamen coacti, modo Perſis aduerſus communem patriam ſtipendia faciebant, (m) modo latrociniis magis, quam iuſtis bellis, praedandi captabant occaſionem. (n) Ad ſimilem latrocinandi inuadendique aliena libidinem & Germanos adegit inopia, (o) rectius omnino conſulturos rebus ſuis, ſi lucrum honeſtum, quale ex negotiatione terraeque cultura prouenit, infelici praedandi ſtudio protuliſſent.

§. IV.

Tantum itaque abeſt, vt mercatura eam notam mereatur, quam illi

(i) Plato *de Republ. Lib. II.* (k) 1. *Reg. IX*, 26. *ſequ.* 2. *Chron. I.* 15. 11. 17. *ſeq.* (l) Boeclerus *in diſſ. de Roma ſub ſept. Regib. p.* 475. (m) Thucydid. *Lib. VIII. p.* 561. (n) Corn. Nep. *in Ageſil. cap. VII.* (o) Caeſ. *de Bello Gall. Lib. VI. cap. XXIII.* Tacit. *de moribus Germ. cap. XIV.*

Digitized by Google

illi veterum quorumdam diſciplina iuſto rigidior inuſſit, vt praecipuis ciuitatum praeſidiis adnumeranda, & vel maxime e republica eſſe videatur, ciues variis priuilegiis ac beneficiis ad negotiandum inuitari. Eſt ita natura comparatum, vt plerique tenuem quaeſtum, at ſecurum, maximo cuilibet & periculoſo lucro praeferant, vt recte ceciniſſe videatur HORATIVS: (p)

Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium & oppidi
Laudat rura ſui.

Aſt, vbi priuilegiis propoſitisque praemiis ad maiora audenda inuitatur mercator, tunc demum ancipitem quaeſtum imminentibus capiti ac fortunae periculis anteponit, &

Mox reficit rates
Quaſſas, indocilis pauperiem pati.

Propterea iam olim XENOPHON (q) auctor erat Athenienſibus, *προεδρίαις τιμᾶσθαι ἐμπόρους καὶ ναυκλήρους, καὶ ἐπὶ ξενίαν γ' ἔστιν ὅτι καλεῖσθαι, οἳ ἂν δοκῶσιν ἀξιολόγοις καὶ πλοίοις καὶ ἐμπορεύμασιν ὠφελεῖν τὴν πόλιν. Vt mercatores & naucleros loco magis honorato in conſeſſibus ornarent, atque illos etiam ad hoſpitii neceſſitudinem inuitarent, qui nauibus & mercibus egregiis ciuitati prodeſſe viderentur.* Quin ipſe IVSTINIANVS, (r) vbi militare vetat mercatores, eos *vtiles eſſe omnibus contractibus*, praefatur. Hinc itaque tot iura mercatorum ſingularia, quorum tanta multitudo eſt, vt iuſtis non modo libellis, ſed & voluminibus, materiam ſuffecerint viris doctiſſimis, BENEV. STRACCHAE, IO. MARQVARDO, IO. GE. SIMONI, BARTH. LEONARDO SCHWENDENDOERFFERO aliisque pluribus, quorum opera ſatis nota omnium fere ICtorum manibus teruntur.

§. V.

Enimuero quanto plus fauoris merentur mercatores, quos vitae honeſtas, diligentia, ac intemerata fides commendat: tanto vehementiore odio digni ſunt decoctores, qui, vbi creditores turpiter emunxerunt pecunia, foro cedunt, rebusque conuaſatis, locum quaerunt, vbi vel genio alieno ſumtu indulgeant, vel extra teli iactum conſtituti, creditores ad iniquiſſimam transactionem compellant.

 Quem-

(p) Horat. *lib. I. Carm. Od. I. v. 15. ſequ.* (q) Xenoph. *de rat. redit. ſeu de prouent. cap. III. §. IV. p. 255. Tom. V. edit. Oxon.* (r) *l. un. C. negot. ne milit. lib. XII.*

Quemadmodum enim hos ne flebili quidem illo ceſſionis bonorum adiutorio & miſerabili auxilio, quod obaeratis, caſu vel fortunae iniuriis ad paupertatem redactis, conceſſum eſt, dignos exiſtimant leges earumque interpretes: (s) ita multo minus digni iudicabuntur beneficiis ac priuilegiis mercatorum reliquis, maxime quum ei ordini dedecori ſint, fidem publicam, qua praecipue ſtare commercia videntur, minuant, & ea plerumque perfrictae frontis animique improbi ac fraudulenti ſpecimina edant, propter quae non modo beneficiis indigni, ſed & furum inſtar ſupplicio adficiendi videntur legislatoribus ſapientiſſimis. Ita ſane cautum eſt tum IMPERII RECESSIBVS, (t) quos vocant, tum Edictis, quae potentiſſimus Pruſſorum Rex iſti hominum generi oppoſuit, grauiſſimis, (u) quibus & aliorum Imperii Ordinum leges paſſim adſtipulantur (x)

§. VI.

Quum itaque inter praecipua, quibus mercatores gaudent, priuilegia, & hoc non poſtremum ſit, quod eorum tabulis & codicibus rite confectis pro ſcribentibus etiam vis ſemiplenae probationis attribui ſolet: bella ſane & in foro haud infrequens quaeſtio eſt, an & quatenus eadem praerogatiua & eorum rationibus, qui foro ceſſerunt, concedenda ſit, ſiue illae pro ſcribentibus, ſiue contra eosdem producantur? Id vero nos non rectius ſperamus exſequuturos, quam ſi re ab ouo, quod aiunt, repetita, primum in cauſſas huius iuris ſingularis inquiramus, atque inde certa principia, ex quibus de priuilegii iſtius indole iudicari poſſit, deriuemus, & ex illis demum varias, quae in foro ſubinde agitantur, quaeſtiones explicemus paullo diligentius.

§. VII.

Equidem, quod ad priuilegii iſtius originem attinet, inter omnes fere iurisconſultos conſtare animaduerto, illam non ex iure communi Romano, quod in foro paullatim adoptauimus, ſed ex vetere quadam multisque gentibus communi conſuetudine eſſe repetendam. Ita ſane, ne gregariorum turmas conſcribamus, cenſent viri doctiſſ[illegible], ANDR. GAI-

(s) *l. 63. §. 7. ff. pro ſoc.* (t) *Ordin. Polit. de anno MDXLVIII. & MDLXXVII. tit. von verdorbenen Kaufleuten.* (u) *Edict. wider die muthwilligen Banqueroutirer, und deſſen Erläuterung.* (x) *Mandat der vereinigten Hanſee-Städte de anno 1620. ap. Marquard. in Adpend. p. 712.*

GAILIVS, (y) DIOD. TVLDENVS, (z) IO. MARQVARDVS, (a) GE. ADAMVS STRVVIS, (b) VLR. HVBERVS, (c) & alii eiusdem famae ac celebritatis quam plurimi, qui tantam conſuetudini vim ac poteſtatem aduerſus ius commune tribuere, eo ſibi minus religioni ducunt, quo magis iuri conſentaneum eſt, conſuetudine & eiues, (d) & iudices, (e) non minus, quam legibus & iure ſcripto obligari, eamque non modo optimam legum interpretem eſſe, (f) ſed & iuri communi derogare, quin illud plane tollere poſſe. (g) Quod quum in vniverſum dubio careat, etiam circa probationem tanto certius eſt, quanto clarius conſuetudine loci inſtrumentum aliquod authenticum fieri poſſe, ſtatuit INNOCENTIVS Papa III. *in c. 9. x. de fide inſtr.*

§. VIII.

Et ſane negari non poteſt, ius iſtud ſingulare, quod circa mercatorum codices obſeruamus, a iuris Romani principiis videri alieniſſimum. Secundum haec enim priuatorum ſcripturis contra ſcribentes creditur, (h) quia quemadmodum confeſſus quodammodo ſua ſententia damnatur: (i) ita &, qui ſe ex certa cauſſa debere, ſuo chirographo confeſſus eſt, merito pro debitore habetur, dummodo vel ipſe cautionem tamquam a ſe ſcriptam in iure agnouerit, vel de ſcribente ſiue aliorum teſtimonio, ſiue inſtituta litterarum comparatione conſtet. (k) At vero pro ſcribente productum inſtrumentum loco probationis admittere, abſonum atque indignum Romanorum prudentia videbatur, (l) niſi illa ſcriptura vel aliis argumentis admodum euidentibus firmetur, (m) vel iam ab aduerſario pro ſe producta, ac pro vera agnita ſit. Quemadmodum enim teſtes, quibus ipſe vſus eſt, in alia cauſſa aduerſus ſe productos repudiare nemo poteſt: (n) ita non ferendus eſſet, qui reiicere auderet alterius ſcripturam, qua ipſe pro ſe aliquando fuerat vſus. Ita recte iuris noſtri auctores praecipui, & in his celeberrimus VLR. HVBERVS (o) colligunt, vt non fuerit, cur diſſen-

(y) Gail. *lib. III. Obſ cap. XX.* (z) Tulden. *ad tit. C. de fid. inſtrum. n. 5.* (a) Marquard. *de iure Mercat. lib. III. cap. IX. §. XVII.* (b) Struv. *Exerc. XXVIII. §. XXV.* (c) Huber. *Praelect. ad ff. lib. XXII. Tit. IV. §. XIX.* (d) *l. 31. §. 20. ff. de Aedil. edict. l. 6. ff. de euict.* (e) *pr. Inſt. de off. iudic. Auth. iubemus C. de iudic.* (f) *l. 37. ff. de leg. SCt. & long. conſuet.* (g) *l. 32. § 1. ff. eod. § 11. Inſt. de iur. nat. gent. & ciu.* (h) *l. 25. § vlt. ff. de probat.* (i) *l. 19. ff. de confeſſ.* (k) *l 20. C. de fid. inſtr. Nouell. L. XXIII. cap. VII.* (l) *l. 5. C. de probat.* (m) *l. 6. C. de probat.* (n) *l. 17. C. de teſtib.* (o) Huber. *Praelect. ad Pand. ibid. §. XVIII.*

Digitized by Google

tiendum ſibi putarit ANT. MATTHAEI. (p) Aliis caſibus a iuris ratione alienum, exemploque perniciosum eſt, ſcripturam ſcribenti ad probationem prodeſſe, quum ita improbiſſimo cuiuis in procliui futurum ſit, debitorem ſibi pro lubitu propria adnotatione conſtituere. (q)

§. IX.

Deinde ordinarie ſcripturae priuatae non plus credendum eſſe, quam viuae ſcribentis voci, facile patet. Quid enim intereſt, quaeſo, ore quis adfirmet, ſibi deberi, an litteris? At enim quis mercatori, quantumuis incorruptae exploratae que fidei crederet, ſe ad teſtimonium in ſua cauſſa dicendum offerenti, quum *omnibus in re propria dicendi teſtimonii facultatem iura ſubmouerint*, teſtibus VALENTE, GRATIANO & VALENTINIANO, Auguſtis? (r) Cur ergo eidem magis crederetur, producenti tabulas, a ſe ipſo domi ſuo arbitratu & remotis arbitris conſcriptas? ſane id argumentum tanti viſum eſt quam plurimis, vt non modo HVGO DONELLVS (s) & IO. WISSENBACHIVS (t) receptam de codicibus mercatorum doctrinam pro mercatorum vel pragmaticorum errore venditare, ſed & ſupremae quaedam curiae aduerſus vulgarem doctrinam pronunciare non dubitarint. Saltim eiusmodi praeiudicium, quod vocant, ex DOMINICI TREVISANI *deciſionibus* (v) eruit NIC. DE PASSERIBVS: (x) nec defutura fortaſſis eſſent alia, ſi nunc per tot Deciſionum atque Rerum iudicatarum volumina graſſari aut vacaret, aut lubido eſſet.

§. X.

Denique ſi ab eo, quod maius eſt, ad minus argumentum ducendum, denuo elangueſcet vis omnis priuilegii, quod mercatorum codicibus a tot ſaeculis eſt vindicatum, nec ſecundum eos litem dabunt, quicumque nullam aliam boni aequique normam, quam ius Romanum, agnoſcunt. *Ne fiſcum quidem*, qui tot priuilegiis ad adquirendum conſeruandumque comparatis munitus eſt, *ex ſuis ſubnotationibus debiti probationem praebere poſſe*, praeclare ac ſapienter reſcripſit GALLIENVS Imperator. (y) An vero plus mercatoribus iura indulgerent, quam fiſco principis, quem hac quidem in re iure communi vti voluerunt? Deinde cur mercatori, priuatim aliquid in codicem rationum refe-

(p) Ant. Matth. *de iudic. Diſp. IX. theſ.* VI. (q) *d. l. 6. C. de prob.* (r) *l. 10. C. de teſtib.* (s) Donell. *Comment. ad l 6 C. de probat. p.* 153. (t) Wiſſenb. *ad l. 5. ſequ. C. de probat. p.* 238 (u) Treuiſan. *l b I. Deciſ.* XVI. (x) Nic. de Paſſerib. *de Script. priu. lib.* IV. *cap.* XXI. §. XI. (y) *l. 7. C. de probat.*

referenti, plus fidei habeatur, quam tabellioni, qui quamuis iuratus officio publico fungatur, tamen ſi quid ex tabulis vel codicillis a ſe ſcriptis peteret, adeo non videretur audiendus, vt potius poenam legis Corneliae de falſis ſubiturus eſſet? (z) Quod argumentum tam graue viſum eſt BARTOLO, (a) vt non modo mercatorum, ſed ipſorum argentariorum tabulis, pro ſcribentibus in foro productis, fidem abrogare non dubitarit.

§. XI.

Tam multa igitur, tamque grauia argumenta facile perſuaſerunt viris doctiſſimis, vt ius iſtud, quo mercatorum codices ſemiplene probare creduntur, in iuriſprudentia Romana nullum plane praeſidium reperire, ſed per conſuetudinem paullatim inualuiſſe, crederent. (b) Et tamen, ſi dicendum, quod res eſt, antiquiſſimis temporibus Romani, mercatorum tabulis & codicibus non modo ſemiplenam ſed integram fidem habuerunt: & poſtea felice errore contigit, vt antiquum illud ius, ex interpretatione legum Romanarum quodammodo renatum, per vniuerſam fere Europam vna cum ipſis commerciis propagaretur. Id quod, quomodo, & qua occaſione factum ſit, exponere operae omnino pretium fuerit, maxime quum eam rem ab aliis occupatam eſſe, non animaduertamus.

§. XII.

Qui Romae olim negotiabantur, vel commerciorum cauſſa per prouincias commeabant, id ſibi praecipue negotii exiſtimabant datum, vt accepta expenſaque ex arca diligenter in rationes referrent. Illis autem rationum codicibus productis, rei geſtae ſeriem iudici probare poterant, dum ita comparatae eſſent rationes, vt & nulla fraudis ſuſpicione laborarent, & codex ipſe a codice debitoris non diſcreparet. Solebat enim creditor, pecuniam, nomen debitoris, cauſſam debendi, reliquaſque circumſtantias, praeſente debitore, in tabulas rationum referre, idemque, praeſente creditore, faciebat debitor, iique codices inter ſe comparati, ſi inter ſe ſimiles reperiebantur, plenam faciebant fidem. Rem omnem accuratius explicarunt CL. SALMASIVS, (c) BARN. BRISSONIVS (d) & alii. Nos quaedam veterum teſtimonia

(z) *l. 10. pr. l 15. pr. ff ad L. Corn. de falſ.* (a) Bartol, *ad l. 9. §. 2. ff. de edend. n 11.* (b) Ant. Matth. *Fundam. Iur. Diſp.* XVII. §. IV. (c) Salmaſ. de *Mod. Vſurar. cap.* XI. *p.* 473. *ſequ.* (d) Briſſon. *de Form. pop. Rom. ſollemn, lib. VI p.* 536. *ſequ.*

monia audiemus. GELLIVS, (e) referens, quae, ſe iudice, acta ſint in cauſſa pecuniaria: *Petebatur apud me*, inquit, *pecunia; quae dicebatur data numerataque. Sed qui petebat, neque tabulis, neque teſtibus id factum docebat.* Et paucis interiectis: *Is unde petebatur cum ſuis multis patronis clamitabat, probari apud me debere pecuniam datam conſuetis modis*, EXPENSILATIONE, *menſae rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obſignatione, teſtium intercesſione.* Hic inter modos probandi debitum conſuetos a GELLIO refertur *expenſilatio.* Haec autem, teſte ASCONIO PAEDIANO, (f) nihil aliud erat, quam ſcriptura, qua notas in tabulis, te pecuniam dediſſe. Et eam ſcripturam tunc probaſſe omnino, ſi ei debitoris rationes reſponderent, vel CICERO (g) docet, dum Q. Roſcium aduerſus C. Fannium defendens, ſaepiſſime ad illius tabulas prouocat. *Quod ſi ille*, inquit, *ſuas proferet tabulas, proferet ſuas quoque Roſcius: erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius non erit.* Et paullo poſt: *Si tabulas C. Fannius accepti & expenſi profert ſuas, in ſuam rem, ſuo arbitratu ſcriptas, quo minus ſecundum illum iudicetis, non recuſo.* Fidem ergo codici Fannii non abrogat Cicero, modo ille proferatur, & addit quidem, ſe id non facere iure compulſum, ſed *copia & facultate cauſſae confiſum*, at non eo hoc dicit, ac ſi alias creditoris tabulae non probarent, ſed quod, vti paullo ante diximus, non ſolis crederetur, verum conſpirantibus cum codice debitoris. Hinc alio loco idem CICERO: (h) *Suum codicem*, puta ſolum, *teſtis loco recitare, arrogantia eſt: ſuarum praeſcriptionum & lituraram aduerſaria (die Glitter oder Klatte,) proferre, non amentia eſt?* & in oratione aduerſus Verrem: (i) *Homo ſtultiſſime & amentiſſime, tabulas quum conficeres, ſatis te elapſurum omni ſuſpicione arbitrabare, ſi quibus pecuniam credebas, iis expenſum non ferres, neque in tuas tabulas vllum nomen referres, quum tot tibi nominibus acceptum Curtii referrent? quid proderat tibi, te expenſum illis non tuliſſe? an tuis* SOLIS *tabulis te cauſſam dicturum exiſtimaſti?* Ita iam olim tabulis mercatorum credebatur, dum rite conſcriptae, in easque accepta expenſaque diligenter relata eſſent, & iis ſuffragarentur rationes debitoris.

§. XIII.

(e) Gell. *lib.* XIV, *Noct. Att. cap.* II. (f) Aſcon. Paedian. *ad Ciceron. Verrin. I. cap.* XXX. (g) Cicero *pro Q. Roſc. cap.* I. (h) Cic. *pro Q. Roſc. cap.* II. (i) Idem *in Verr.* I. *cap.* XXXIX.

Digitized by Google

§. XIII.

Enim vero hac probatione tum demum opus videbatur, ſi quis ex arca numeraſſet expendiſſetque pecuniam. Si quis enim a menſario vel argentario numerauerat: praecipua probatio ex rationibus argentarii petebatur, cuius ad officium pertinebat, ſingulorum rationes conficere. (k) Qui ergo tunc a menſario numerabat, pecuniam dicebatur SCRIBERE; qui reddebat ſibi numeratam, eamdem RESCRIBERE dicebatur, ceu multis veterum teſtimoniis oſtendit RICH. BENTLEIVS. (l) Et ea ſcriptura argentarii, vel, vti paullo ante a GELLIO (m) nominabatur, eae *menſae rationes* prolatae editaeque ab argentario, plenam fidem faciebant, quod non videretur veroſimile, argentarium in alterius gratiam falſi quidpiam in tabulas referre voluiſſe, quum eius negotiatio publicam cauſſam habere crederetur. (n) Et huc pertinent illa CICERONIS: (o) *Solent fere dicere, qui per tabulas hominis honeſti,* (id eſt argentarii) *pecuniam expenſam tulerunt: egone talem virum corrumpere potui, vt mei cauſſa falſum in codicem referret?*

§. XIV.

Ita iure vetuſto ſe res habebat. Iure Iuſtinianeo non minus fidei tributum codicibus argentariorum, quorum negotiationem, quemadmodum paullo ante diximus, publicam cauſſam habere, creditum. Quamuis enim negotiatio illa, ſi recte ponas calculum, nec munus, nec officium publicum eſſet, quandoquidem & ſeruus menſam argentariam exercere non prohibebatur: (p) publicam tamen cauſſam habere videbatur, non quod publice, vel a populo eligerentur argentarii, quam ACCVRSII (q) ſententiam ſolide profligauit GVIDO PANCIROLVS, (r) ſed quod publica auctoritate pecunias foenori darent, auctiones facerent, pro aliis numerarent, ſoluerent, conſtituerent, pecuniam traiectitiam ſuo periculo crederent, de iisque rebus omnibus rationes conficerent quam accuratiſſime, quemadmodum illud argentariorum officium ex CICERONIS, (ſ) aliorumque veterum teſtimoniis accuratius deſcripſerunt CVIACIVS, (t) SALMSAIVS, (u) PANCIROLVS, (x) & BRISSONI-

(k) *l.* 4. §. *l.* 9. §. 2. *l.* 10. §. 1. *ff. de edend.* (l) Bentlei *ad Horat. lib.* II. *Epiſt.* I. *v.* 105. *p.* 628. (m) Gell. *Noct. Att. lib* XIV. *cap* II. (n) *d. l.* 10. §. 1. *ff. de edend.* (o) Cic. *pro Q. Roſc. cap.* I. (p) *l.* 4. §. 3. *ff. de edend.* (q) Accurſ. *ad l.* 9 §. 2. *ff. de edend.* (r) Pancirol. *Var. Lect. lib.* I. *cap.* XXXII. *p.* 51. (s) Cicero *pro Flacco cap.* XIX. (t) Cuiac. *lib.* X. *Obſ. cap.* XIV. (u) Salmaſius *de Mod. Vſurar. cap.* XVI. *p.* 721. (x) Pancirol. *ibid.*

Digitized by Google

SONIVS, (y) qui Romanos ea in re Graecorum, & Athenienſium maxime, induſtriam imitatos eſſe, ex elegantiſſimo loco DEMOSTHENIS (z) obſeruat. Propter hanc itaque publicam menſae argentariae cauſſam, quemadmodum iam a NIC. DE PASSERIBVS (a) & MATTH. WESENBECIO (b) obſeruatum eſt, tabulis rationibusque argentariorum id tribuebant Romani, vt ſiue pro illis, ſiue contra eosdem, proferrentur, plene probarent. Hinc CAIVS (c) noſter: *Argentarius*, inquit, *rationes edere iubetur, nec intereſt, cum* IPSO *agatur, an cum tertio.* Fruſtra autem eum cogeret Praetor edere rationes etiam contra tertium, niſi illi tertio fides libri nocere poſſet. (d) Quin tantum abeſt, vt argentariorum codicibus fidem negent iura, vt idem priuilegium etiam ad *nummularios*, id eſt, argentariorum miniſtros, vel paruos argentarios, (e) prolatum ſit, quia, teſte PAVLLO, (f) *& ipſi, ſicut argentarii, rationes conficiunt, accipiunt pecuniam, & erogant per partes: quarum* PROBATIO *ſcriptura codicibusque eorum maxime continetur, & frequentiſſime ad* FIDEM *eorum decurritur.*

§. XV.

Quod autem ad reliquos mercatores attinet, quorum negotiatio publicam cauſſam habere non videbatur, ſequiore aeuo ab vſu quidem receſſerat illa codicum comparatio, quam olim Romae obtinuiſſe, paullo ante (§. XII.) obſeruauimus: ſi tamen proferrentur eorum ſcripturae ac rationes, in quibus accepta expenſaque accurata diligentia notata deprehendebantur, eae profecto non parum ponderis videbantur habere. Nam etiam pro mercatore probabant, ſi ita iudici videretur, id eſt, vti nos hodie loquimur, ſemiplenae ſaltim vim probationis habebant, ſi iudex iis fidem tribuendam exiſtimaret. Praeclarus eam in rem exſtat locus PAVLLI *ex libro IV. Reſponſorum*, (g) quem ICtus eximius, ANDR. FACHINAEVS, (h) obſeruauit: *Titius Semproniis ſalutem. Habere me a vobis auri pondo plus minus decem, & diſcos duos, ſaccum ſignatum: ex quibus debetis mihi decem, quos apud Titium depoſuiſtis: item, quos Trophimati, decem: item ex rationibus patris veſtri*

(y) Briſſon. *de Verb. ſignif. voce* argentarius. (z) Demoſth. *aduerſ. Timon. pag.* 1074. (a) Nic. de Paſſerib. *de Script. priu. lib.* IV. *cap.* XIV. *n.* 17. *ſequ.* (b) Weſenb. *Paratit. tit. de fide inſtr. n.* 6. (c) *l.* 10. *pr. ff. de edend.* (d) Roeſener *de Libris Mercat. cap.* XV. §. XV. (e) Cuiac. *lib. X. Obſ. cap.* 14. (f) *l.* 9. §. 2. *ff. de edend.* (g) *l.* 26. §. 2. *ff. depoſ.* (h) Fachin. *Controu. Iur. lib.* XI. *cap.* XXXIII.

ſtri decem, & quod excurrit. Nihil hoc aliud eſt, quam ratio breuior, ex codice rationum decerpta, (*ein* Conto current,) qua mercator, quid acceperit, quidque ſibi debeatur a Semproniis, (*das* credit *und* debet,) more illorum temporum breuiter notarat. Quaerebatur ex PAVLLO, *an ex huiusmodi ſcriptura aliqua obligatio nata ſit, ſcilicet quod ad ſolam pecuniae cauſſam attineret?* Non poterat id adfirmare ICtus, non ignarus, ſuis temporibus *litterarum obligationem nominibus fieri,* (i) quae plane aliud quid fuiſſe, quam eiusmodi epiſtolam, ex CAIO (k) & THEOPHILO (l) iam pridem docuit Dominus Praeſes. (m) Itaque reſpondit, *ex epiſtola, de qua quaeritur, obligationem quidem nullam ratam videri: ſed probationem depoſitarum rerum impleri poſſe.* Nec ſane de eo dubitari poterat, quia ſcripturam etiam priuatam contra ſcribentem probare, inter omnes conſtabat. (n) At magis ambigua videbatur quaeſtio, an & debitum ex illa creditoris ſchedula recte probetur? quam in rem addit PAVLLVS: *An autem is quoque, qui deberi ſibi cauit in eadem epiſtola decem, probare poſſit hoc, quod ſcripſit,* IVDICEM AESTIMATVRVM. Non ergo negat, inſtrumento illi pro ſcribente aliquam fidem adhiberi poſſe, ſi circumſtantiae, a iudice aeſtimandae, addicant, e. g. ſi epiſtola illa conſpiret cum codice rationum, ſi eius auctor ſit vir integrae atque intemeratae fidei, ſi ex ipſo libro eius diligentia eluceat, & quae ſunt huius generis alia, quae ſuggerit MENOCHIVS. (o)

§. XVI.

Ex hoc itaque loco, ſimilibusque quibusdam, gloſſatores collegerunt, *librum pro ſcribente probare in connexis,* id eſt, ſi codex expenſa & accepta contineat, & haec ſe recte habere dicantur, fidem etiam habendam eſſe ratione illorum. Ita BARTOLVS (p) & BALDVS, (q) quorum ſententiam & alii plerique adoptarunt. Iidem autem gloſſatores exinde porro intulerunt, pro codicibus mercatorum, ſi rite conſcripti ſint, non leuem militare praeſumtionem, & ſi a ſcribentibus in ſupplementum iuretur, plenae vim probationis eos merito obtinere. Sane hanc ſententiam ante ſaeculum XIII, quo ACCVRSIVS gloſſas conſuit,

(i) *§. vn. Inſt. de litt. oblig.* (k) Cai. *Inſt. lib. II. Tit. IX. §. 12.* (l) Theoph. *in Paraph. §. vn. Inſt. de litt. oblig.* (m) *in Antiqu. Rom. lib.* III. *Tit. XXII.* (n) *l. 25. §. vlt. ff. de probat.* (o) Menoch. *de Arbitr. Iud. qu. caſu XCIII.* (p) Bartol. *ad L. quaedam §. nummularios ff. de edendo.* (q) Bald. *in L. rationes C. de probat.*

ſuit, defenderunt doctores quidam, quorum argumenta ipſe adducit refellitque ACCVRSIVS. (qq) Eamdem ſaeculo XIV ſuam fecere BARTOLVS, (r) ſequente BALDVS, (s) PETRVS DE FERRARIIS (t) & alii, quos ipſos quoque ſuos auctores ſequutos eſſe, nulli dubitamus, adeo vt ſtatim, renaſcente iam in Italia iure Romano, haec ſententia per cathedras audita, tantoque facilius a pleriſque adprobata videatur, quanto aequior credita, ac iuris rationibus conuenientior. Sane *quum mercatores*, vti eleganter REIN. BACHOVIVS (u) ſcribit, *quibusuis mercium ſuarum emtoribus ſine chirographo fidem habere ſoleant, tanto aequius eſt, ex aduerſo quoque plus fidei illorum litteris adſcribi.* Accedit, quod mercaturam non promiſcue omnes exercere ſoleant, ſed ii demum, qui editis intra annos tirocinii diligentiae ac fidei argumentis, in collegium mercatorum ſollemniter fuerunt adoptati. Vnde denuo colligi poſſe videbatur, mercatorum etiam negotiationem publicam quodammodo cauſſam continere, adeoque non eſſe iniquum, vt, quemadmodum argentariorum codicibus iure Romano fides omnino habenda eſſet, ita mercatorum tabulis rite confectis ſemiplenae ſaltim probationis vis tribueretur, ſcribentibusque, illas pro ſe allegantibus, copia fieret in ſupplementum iurandi.

§. XVII.

Quum autem iisdem temporibus, quibus iuris Romani ſtudium Bononiae aliisque locis feruebat, ciuitates Italicae pleraeque ſibi noua ſtatuta conderent, & in illo terrarum tractu maritima aeque ac vulgaris negotiatio tum vel maxime floreret: nullum fere ſtatutum reperias, in quo non occurrant huiusmodi priuilegii veſtigia. Exſtant STATVTA VENETA, quae, vti rubrica docet, *in vnum reducta & de nouo edita fuerunt tempore illuſtris Domini, Iacobi Theopuli, inclyti Ducis Venetorum, currente anno dominicae incarnationis MCCLII. die VI. exeunte menſe Septembris, indictione prima*, quaeque ſtanno nitidiſſimo impreſſa ſunt Venetiis a Bernardino Benalio eiusque ſocio anno MDXXV. menſe Iulio. In eorum praefatione, vel prologo ſecundo, agitur de praeſumtionibus & quatuor earum generibus, explicaturque, quid ſit praeſumtio *iuris & de iure*, praeſumtio *violenta*, *probabilis* & *temeraria.*

(qq) *Gloſſ. ad l. 9 §. numularios ff. de edendo.* (r) Bartol. *ad l. admonendi 31. ff. de iurei.* (s) Bald. *ad eam l. l admonendi.* (t) Ferrar. *in Pract. aur. pag.* 186. *n. 6.* (u) Bachov. *ad Treutl. Vol. II. Diſp. IV. th. II. lit. B.* (uu) *Gloſſ. ad d. l. 9. §. numularios ff. de edend.*

ria. De probabili autem ibidem ita diſſeritur: *Tertia praeſumtio eſt probabilis, & iſta non probat plene, ſed mouere debet iudicem, ad dandum ſacramentum honeſtiori parti. Vt ſi inueniatur ſcriptum in libro alicuius, quod alteri tantum dedit, vel quod ab altero tantum recepit, tunc ſcilicet iudices dabunt ſacramentum, vt ſupra diximus.* Anno erae Chriſtianae MCCCCLXVI. die XVII. Aug. nouum ea de re SC. factum, quod in iisdem STATVTIS VENETIS (x) ita ſe habet: *Auferenda ſunt omnia illa inhoneſta media, quibus ciues & ſubditi noſtri defraudantur. Et quia libris apothecariorum huius noſtrae ciuitatis omnis diuturni temporis fides praeſtari ſolebat, quo iniquo medio fuere complures, qui multas pecunias amiſerunt. Vadit pars, quod libri [illegible]rum, tellarolorum, chiodarolorum, & quorumcumque aliorum apothecariorum huius noſtrae ciuitatis fides de cetero adhiberi nequeat, niſi a quinquennio infra, nec in aliquo iudicatu vel officio noſtro, elapſo ipſo tempore, authenticari. Quod temporis ſpatium vnicuique conuenientiſſimum eſt petere poſſe, quod habere debet.* Quinquennali itaque praeſcriptione elidi Veneti iuſſerunt probationem ex libris mercatorum illorum, quos nominatim recenſent, petendam: nec tamen id maiorum gentium mercatoribus fraudi eſſe voluerunt, de quibus in iisdem STATVTIS ſtatim additur: *Exceptuatis tamen libris ordinariis, quibus, non obſtante probatione aliqua in contrarium, ſicut primum, fides adhibeatur, vt iuſtitiae vſuique noſtrorum ciuium pariter ſit proſpectum.* Similia ſtatuta ſunt Bononiae, (y) Florentiae, (z) Patauii, (a) Romae, (b) quin in vniuerſa Italia, (c) vbi libris mercatorum vel abſolute, vel ad certam ſummam creditur, vel, iis prolatis, iuſiurandum ſuppletorium defertur.

§. XVIII.

Iam vero non difficile erit oſtendere, qua via eadem de mercatorum codicibus doctrina ſe per Germaniam, quin vniuerſam fere Europam, diffuderit. Medio enim aeuo nulla fere gens negotiandi cauſſa frequentius per vicina regna & prouincias diſcurrebat, quam Itali, idque adeo verum eſt, vt vir doctiſſimus, HERM. CONRINGIVS, (d) vsque

(x) *Conſulta ex authenticis, Statutis Venetis adnexa cap. XXIV. f. CXCIII.* (y) Imola *in c. 2. X. de fid. inſtrum.* (z) Caſtrenſ. *in d. l. admonendi.* Rol. a Valle *Vol. III. Conſil. XCII. n. 5.* (a) *Statuta Patau. fol.* 190. *b.* (b) Marqu. *de iur. Mercat. lib. III. cap. IX. §. 21.* (c) Turret. *Conſil. XLVII. n. VII.* (d) Conring. *de Vrbib. Germ. §. LXXXV.*

que ad annum milleſimum centeſimum paucas merces peregrinas, & vix aliunde, quam ex Italia, in Germaniam exportatas fateatur, Oceano omni Normannorum piratica infeſto, & Germanicis nauibus paene imperuio. Et quamuis poſtea maris Balthici accolae mare tentarent, & ciuitates celebriores, inito foedere Hanſeatico, inſignes ſibi opes commerciis adquirerent: intra halecum tamen, ſalſamentorum aliarumque mercium ſeptentrionalium diſtractionem ſtetit haec negotiatio, ea, quae Oriens, Aegyptus & Africa ſuppeditant, Italis large aduehentibus. Vagabantur illi ſub nomine LOMBARDORVM, itemque CAORCINORVM, per Galliam, Germaniam, Belgium, & non ſolum merces orientales venum exponebant, ſed & pecunias credebant ſub pignoribus, ceu paſſim adhuc docent domus publicae, in quibus, depoſitis pignoribus, pecuniae creduntur, quaeque ab origine ſua etiamnum vocantur *Lombards-Häuſer*. Quamuis vero plerisque locis celebrioribus priuilegiis luculentis ornarentur, ceu docet exemplum, a CAR. DV FRESNE (e) ex veteri Regeſto erutum, quin alicubi ſuis conſulibus, quos vocant, parerent, veluti Montepeſſuli & Nemauſi: euileſcere tamen paullatim coepit iſtud hominum genus ob vſurariam, quam exercebat, prauitatem, adeo vt & ſynodalibus decretis, (f) & edictis principum (g) paſſim proſcriberetur, Iudaeisque aequiparentur *Lombardi* & *Coarcini*, qui a celebri gente Florentina *Corſinorum* nomen inuenerant. (h) Et ſic profecto non mirandum, vna cum Lombardis etiam priuilegium illud mercatorum in Germaniam penetraſſe, maxime, quum paullatim ICti, qui Bononiae & Pataui prima iuris ſtipendia fecerant, curias ac fora, quin & academias Germaniae, occuparent, & hinc, quae in Italia didicerant, in vſum apud Germanos deducere omni ſtudio animique contentione niterentur.

§. XIX.

Et ex his quidem iam procliue eſt iudicare, quae requirant iura, ſi quis eo priuilegio vti velit. Quum enim mercatorum bono inuentum ſit hoc priuilegium, & eorum quidem, qui fidei ac diligentiae ſpecimina ediderint: (§. XVI.) conſequens eſt, I.) vt, ſi cui mercaturam

(e) Car. du Freſne *in Gloſſar. Lat. Tom. II. Part. II. pag.* 237. (f) *Concil. Senonenſe ann. MCCLXIX. Can. II.* (g) Car. du Freſne *ibid. pag.* 238. & *Tom. I pag.* 855. *ſequ.* Matth. Pariſ. *ad ann. MCCLXXV. MCCXL* Aub. Mir. *lib. I. Dipl. Belg. cap. LXXXIV.* (h) Car. du Freſne *ibid. Tom. I. pag.* 856.

ram faciendi ius non eſt, ei id priuilegium non proſit. (i) Maioris, an minoris momenti ſit negotiatio, parum refert, modo quis merces venales habere, aliisque ſine chirographo credere ſoleat. (§. XVI.) Ab ipſo mercatore vt conſcriptus ſit codex, exigere videntur ROL. a VALLE (k) & ANDR. GAILIVS, (l) etiam ad IVSTINIANI quoddam reſcriptum (m) prouocantes. Sed quemadmodum in illa *l. 13. C. de non num. pecun.* nihil, quod quidem ad rem pertineat, continetur, & quod quis per alium facit, illud ipſe feciſſe videtur: ita non abs re plerique eamdem codici mercatoris fidem tribuendam eſſe exiſtimant, ſiue ipſe eum adornarit, ſiue eius nomine alius: modo eum manu perſonae, cui tale negotium delegari ſolet, veluti inſtitoris, vel librarii, (*des Buchhalters*) ſcriptum eſſe conſtet. (n) Quo caſu tamen id obſeruant accuratiores, vt librario priore mortuo, vel officio decedente, codex non continuetur, ſed a ſucceſſore nouus inchoetur, ne vnus idemque codex diuerſas manus prodat. (nn) Deinde ex eodem colligimus, II.) librum vel codicem, quem mercator profert, nulla falſitatis ſuſpicione laborare, adeoque illum compactum, tituloque ac praefatione notatum, (o) folia numerata, (oo) nihilque in eo eraſum, euulſum, deletum, ſuperſcriptum eſſe (p) oportere. Quod adeo verum eſt, vt ſi forte librarius aliquid humani paſſus ſit, tamen ea, quae perperam ſcripſit, nec delere, nec inducere, ſed errorem notare, & rem de nouo ſubiicere, vel e regione, non autem in margine, adſcribere ſoleat (q) Quum porro eius priuilegii cauſſa non poſtrema ſit, quod mercatores ſine chirographo credere ſoleant, (§. XVI.) & liber ex communi ICtorum ſententia tantum in connexis pro ſcribente probet: (§. XV.) id quoque III.) vel maxime vrgent ICti, vt liber contineat data & accepta cum ſingularum partitarum, quas vocant, die & conſule, (r) & quidem ſine abbreuiationibus & ſiglis vulgo incognitis, (s) quippe quae plerumque cum ambiguitate quadam coniunctae ſunt. Praeter-

(i) Menoch. *lib. I. Conſil. XXXIX. n. 14.* Gail. *lib. II. Obſ. XX. n. 17.* Textor. *Diſſ. de fide libri mercat. mortui §. IV.* (k) Rol. a Valle *Conſil. XCII. n. 6.* (l) Gail. *lib II. Obſ. XX* (m) *l. 13 C. de non num. pecun.* (n) Stracch. *de Mercat. P. II. n. 65* Carpzou. *Part. I. cap. XVII. def. XXXV. n. 9.* (nn) Textor. *Diſſ. ead. ibid.* (o) Roeſner. *de Libris Mercat. cap. VII. n. 2. ſequ.* (oo) Monnoz de Eſcobar. *de Ration. cap. X. §. XLII.* (p) *c. 5. X. de crim. falſ. c. 6. X. de fid. inſtr.* (q) Textor *Diſſ. citat. §. IV.* (r) *l. 12. §. 2. ff. de edend.* Meuius *ad Ius Lub. P. V. Tit. VI. a. IV. n. 24.* (s) Conr. Rittersh. *Comm. ad Nouell. P. VI. cap. II. n. 7.*

ea ex eodem per ſe patet, IV.) non niſi ea, quae ad mercaturam pertinent, in codicem illum referenda, (t) & V.) cauſſas & genera obligationum rite exprimenda, (u) & denique VI.) ipſum codicem cum aduerſariis ſeu diario, ex quo partitae in codicem primarium referri ſolent, accurate conuenire debere. (x) Quamuis enim ſolis aduerſariis ea fides non habeatur, (y) quam codicibus ipſis attribui diximus: merito tamen horum quoque fides vacillat, ſi, quae in codice leguntur, ab iis, quae in aduerſariis ſcripta reperias, omnino diſcrepent. Haec ſunt ſex illa requiſita, quae vbi adſunt, priuilegio iſti locus eſſe creditur. Ea quamuis alii ad duodecim, (z) alii ad tredecim, (a) alii ad plura vsque adaugeant: quaedam tamen ex his ad ſex illa, quae a nobis explicata ſunt, commode referri poſſe, quaedam plane falſa eſſe, facile vnusquisque animaduertet. Sane quemadmodum iam paullo ante vidimus, requiſitum ſecundum, quod MARQVARDVS (b) recenſet, puta, vt ipſemet mercator codicem ſua manu ſcripſerit, nec in iure, nec in praxi, praeſidium reperire: ita, quae idem (c) aliique (d) exigunt, vt mercator veritatem ſcribere conſueuerit, vt liber aliquid contineat contra mercatorem, vt quae inſcripta ſunt, ex circumſtantiis veroſimilia iudicentur, manifeſto ad requiſita noſtra primum & tertium pertinent, eoque percommode referuntur. Quod & de reliquis verum eſſe, vnusquisque facile deprehendet.

§. XX.

Fuſius haec exſequuti ſumus, quam pleriſque videbitur neceſſarium. Sed quum multum noſtra referat, iurisprudentiam ita habere in numerato, vt ea, quae inculcamus, vniuerſa ex ſuis principiis deriuare, haec autem ex origine ac cauſſis ſingulorum iurium inueſtigare norimus: non piguit nos, rem ab aliis neglectam paullo accuratius explicare. Iam ergo facile patet, quid ad ſingulas quaeſtiones, quae de decoctorum & foro cedentium codicibus, habendaque illis fide, paſſim mouentur, & quarum palmarias tantum delibare nunc iuuat, reſpondendum ſit. In vniuerſum enim nullam codici fidem habendam eſſe, cuius auctor dolo malo foro cedens, creditorum ſpem turpiter deſtitu-

(t) Munnoz. de Eſcob. *ibid. cap. XI. n.* 27. (u) *l.* 25. *§.* 5. *ff. de probat.* Carpzou. *lib. III. Reſp. LVIII. n.* 10. (x) Munnoz de Eſcobar. *ibid. cap. X. n.* 36. (y) Marquard. *de Iure Mercat. lib. III. cap. IX.* §. 43. (z) Idem *lib.* III. *cap.* IX. §. 28. *ſequ.* (a) Textor. *Diſſ. alleg.* §. IV. V. (b) Marqu. *ibid.* §. XXIX. (c) Idem *ibid.* XXXI. XXXIII. XXXIV. (d) Textor. *ibid.* §. IV. V.

ſtituit, tam eſt manifeſtum, vt prolixiore probatione ſuperſedere poſſe videamur. Quis enim credat ſcripturae hominis, quem vel ſcelerum maximorum ſibi conſcium fuga in neſcio quas latebras & aſyla abſtulit, vel carcer digno tanta turpidine ſupplicio adficiendum adſeruat? qui honeſto mercatorum collegio ſe ipſe exemit, & ita ſimul bonis, ſimul bonae fidei decoxit, vt furi aequiparandus videatur legislatoribus? (§. V.) Quis integritatem illam vitae atque exiſtimationis, quam in mercatore deſiderauimus; (§. XIX. 1.) in decoctore doloſo, id eſt, in homine, flagitiis omnibus cooperto, quaereret? Et hinc eſt, quod praecipui iuris auctores, qui in hac palaeſtra exercuerunt ingenium, veluti MASCARDVS, (e) MENOCHIVS, (f) MARQVARDVS, (g) TEXTOR, (h) ROESNERVS (i) omnem horum codicibus fidem abrogare non dubitant, eamque ſententiam ſuam praeiudicio non vno confirmant. Accedit, quod, quum mercator honeſtae vitae atque integrae exiſtimationis codice ſuo ſemiplene probet, minus quam ſemiplenam, vel, vt rectius dicam, nullam plane probationem emergere oporteat ex ſcriptura hominis nullius fidei, quem iura ſemper mentiri praeſumunt, (k) adeoque decoctor ad iusiurandum ſuppletorium numquam admitti poſſit. Et hinc quum nuper mercatoris, qui foro ceſſerat, vxor dotem & illata repeteret, & ad codicem mariti, in quem illa pecunia relata erat, prouocaret: in prima quidem inſtantia iudicatum fuerat, vxorem illata eatenus probaſſe, vt ad iusiurandum ſuppletorium admittenda ſit: cauſſa autem ad ſupremam Ducatus M. curiam deuoluta, pronunciatum, eam ad iusiurandum admittendam non eſſe, inter chirographarios tamen eius interea mortuae liberis locum fore. Quod poſtremum ideo adiectum, quia Curator bonorum libro illo decoctoris aliquando pro ſe vſus fuerat. (§. VIII.) Denique quum interpoſita leuteratione acta ad Ordinem iuridicum huius Academiae mitterentur: is poſteriorem ſententiam confirmandam cenſuit, non ſolum, quod codici mercatoris etiam integrae exiſtimationis non creditur, niſi in rebus ad mercaturam pertinentibus, (§. XIX, 4.) ſed & ob alteram rationem: *Dieweil aber dennoch bekanten Rechtens, daß der erfüllungs-Eyd zum wenigſten einen halben Beweiß ſupponire, und aber eines Fallitten Handels Buch, wann es zumahl mit dergleichen Fehlern, als* Art.

Re-

(e) Maſcard. *de Probat. Concl. DCCCCLXXV. n.* 30. (f) Menoch. *Conſil. XL. n.* 29. (g) Marq *lib. IV. cap. IX. n.* 28. (h) Textor. *Diſſ. cit.* §. XXIII. (i) Roeſner. *de libr. Mercat. cap. XIV.* §. *XXVI.* (k) Idem *ibid.* §. *XV.*

Reprob. 59. ſeqq. fol. 295. ſeqq. Act. primae Inſtantiae *angemercket worden, behafftet iſt, gar nichts beweiſet.* Maſcard. de prob. Concl. 975. n. 30. concl. 976. Menochius de praeſumt. Lib. III. praeſ. 63. n. 1. *als iſt man, wie im Vrthel enthalten, zu erkennen bewogen worden.*

§. XXI.

Sed, quemadmodum haec iuſtam cauſſam habere videntur in decoctoribus, qui dolo malo furioſum rerum ſuarum exitum fecerunt, bonaque abliguriuerunt nequiſſime: ita facile patet, eos, qui fortunae temporumque iniuriis bonis lapſi ſunt, melioris omnino conditionis eſſe oportere. Recte itaque monuit MEVIVS, (l) ſi de eorum, qui bonis lapſi ſunt, codicibus agatur, de illorum fide ſtatuendum eſſe ex vita ante acta. Si enim antea vir honeſtus ac integrae fidei fuiſſe probetur, caſum & fortunam aduerſam ſuperuenientem non tollere fidem, quam eius ſcriptura antea mereri viſa ſit. Quemadmodum enim, VLPIANO iudice,(m) tutor, *quamuis pauper ſit, fidelis tamen & diligens, remouendus non eſt, quaſi ſuſpectus:* ita miſerum & iniquum eſſet, abrogare fidem mercatori honeſto & diligenti, cuius induſtriam fortuna deſtituit, quemque rerum ſuarum ſatagentem aliena potius malitia, vel inclementia fati, quam ſocordia propria, ad inopiam detruſit. Et ita in curia Ianuenſium pronunciatum eſſe, conſtat. (n) In primis mercatoris, ſine ſua culpa bonis lapſi, codici haud parum ponderis accedit, ſi ab inſtitore vel librario fide digno rite conſcriptus eſt, quippe cuius iuriiurando ſuppletorio tunc eo facilius creditur, quo minus ipſi vel ſeritur vel metitur (o) Quin ſi eum vel maxime ſua manu ſcripſerit mercator: non tamen ob eam rem fides eius vacillabit, modo codex talis ſit, qualem eum eſſe debere, ſupra oſtendimus. Multos enim ad mendicitatem redactos ſimiles reperias illi pauperi apud EVRIPIDEM, (p) de ſe glorianti:

-- καὶ γὰρ εἰ πένης ἔον,
Οὔτοι τόγ' ἦθος δυσμενὲς παρέξομαι
-- Quamuis enim pauper ſim:
Non tamen malos mores praeſtabo.

Attamen, ſi ex ipſo codice adpareat, mercatorem, vbi res ſuas retro labi ac fatiſcere animaduertit, accepta parum diligenter in libros retuliſſe,

(l) Meu. *ad Ius Lub. lib. V. Tit. VII. art. V. & Tit. VI. art. IV.* (m) *l. 8. ff. de ſuſpect. tut.* (n) *Rota Gen. Deciſ. X. n. 13.* (o) Roeſner. *ibid. cap. XIV. §. 24.* (p) Euripid. *in Electr. v. 362. ſequ.*

Digitized by Google

tuliſſe, ſed in ſuos vſus ſepoſuiſſe, aliis, qui non ſoluerunt, acceptum tuliſſe, quaedam in rem ſuam falſo inſcripſiſſe, malumque patrem familias, vt paucis dicamus, agere coepiſſe: nihil procul dubio tribuetur eius codici, quem ipſe, mutatis cum fortuna moribus, ſua culpa quam maxime ſuſpectum reddidit. Quamuis enim paupertati cum virtute bene conueniat: repentina tamen fortunae mutatio, & imminens homini rei lautae adſueto

Magnum, pauperies, opprobrium iubet
Quiduis aut facere, aut pati,
Virtutisque viam deſerere arduae,

ceu iam pridem recte obſeruauit HORATIVS. (q) Sane quum & mercatoris, bonis non lapſi, codici non credatur, ſi vlla falſitatis ſuſpicione laborat: (§. XIX.) quanto minus credendum erit ſcripturae hominis, boni illius quidem, ſed quem paupertate a virtutis tramite abductum eſſe, ex ipſo libro vbique pellucet? Hinc quum mercator, qui tamen bonis non fuerat lapſus, ex alterius fortunis euerſi bonis ſummam haud leuem peteret, & nec chirographum, nec alia inſtrumenta, ſed litteras quaſdam priuatas, proferret: curator bonorum, librum actoris producendum eſſe, vrgebat. Creditor aliquoties in iudicio faſſus erat, ſe haec in librum ſuum non retuliſſe, ſed cum debitore bona fide egiſſe, modo ei pecunias credendo, modo earum partem recipiendo. Reiecta probatione, mercator ad ſuperius iudicium G. adpellauit, ac demum obtinuit, vt ad probationem admitteretur, eique ſimul liceret librum ſeu codicem ſuum eam in rem producere. Re vlterius ventilata, & actis ad Ordinem iuridicum in hac Academia transmiſſis, pronunciatum: *Numehro aus den Acten ſo viel zu befinden, daß Implorant, zur Production ſeines Handels-Buchs und übrigen Documenten, geſtalten Sachen nach nicht zuzulaſſen, additis rationibus: Dieweil die von Imploranten geſuchte Reſtitutio in integrum vergeblich ſeyn, und zu nichts anders, als zu noch mehrerer Verlängerung dieſes in das 16te Iahr daurenden Concurs-proceſſes dienen würde, anerwogen eines theils die documenta ſub A. B. C. D. No. Act. 415. deren Implorant bey ſeiner Beſcheinigung ſich zu bedienen vermeinet, ſchon zuuor von ihm produciret, aber iedesmahl als unſtatthafft und irreleuant verworffen worden, andern theils derſelbe No. Act. 259.*

 „*Daß*

(q) Horat. *lib. III. Od. XXIV. v. 42.*

„ Daß er von Liquidato weder Obligationes, noch Wechſel-Brieffe in „ Händen habe, ingleichen No. Act. 360. Daß, da der Debitor bald „ Geld geliehen und dafür Bücher verſetzt, bald aber darauf wieder be- „ zahlt, und das verſetzte Vnterpfand wieder abgefordert, er darüber „ keine Regiſter oder Buch gehalten, noch allemahl angeſchrieben, und „ daher auch nicht mehr wiſſen, vielweniger beſchvvehren könne, vvas „ vor Bücher bey ihm verſetzt, und vvie viel vom Gelde er darauff erhal- „ ten, ausdrücklich declariret. Wannenhero nicht abzuſehen, vvie nunmehro derſelbe ſich auff ſein Handels-Buch beruffen möge, da ſeinem Geſtändnis nach vorhin darinnen nichts geſtanden, folglich vvieder daſſelbe, daß es erſt nach der Zeit beſchrieben vvorden, eine ſtarcke Vermuthung entſtehet, vvelche durch das bloſſe Vorgeben, daß der Aduocatus cauſſae ſolche Declaration ohne Implorantens Wiſſen und Willen ad Acta gegeben, ſich um ſo viel ſchvverlicher eludiren läßt, ie vveniger derſelbe, ſolche Schrifften eigenhändig unterſchrieben zu haben, ableugnen kan. Alß iſt, vvie in Vrtheil enthalten, erkant vvorden. Quod ſi ergo ne mercatoris quidem integrae exiſtimationis codici creditur, ſi iuſta ſuboriatur ſuſpicio, eum aliquid illi poſtea in rem ſuam inſcripſiſſe: quanto minus fidei habebitur rationibus eius, qui fortunis euolutus, & imminentem rebus ſuis ruinam praeſagiens, iuſtam codicis non rite conſcripti ſuſpicionem praebuit?

§. XXII.

Ad eos vt redeamus, qui doloſe foro cedunt, horum libris, vti diximus, plane nulla fides habenda, ſi ab ipſis in ſuam rem proferuntur. Quid vero, ſi creditores illius inde agere velint? Tunc vel agunt aduerſus ipſum obaeratum, qui fore ceſſit, vel aduerſus tertium, quem maſſae illi communi, ex qua creditoribus ſatis fieri debet, obligatum eſſe, contendunt. Primo caſu dubium non eſt, quin plene probet liber, etiam decoctoris, modo de obligatione ipſius decoctoris agatur. Quamuis enim is ob turpitudinem ſuam fidem omnem amiſerit: verendum tamen non eſt, ne quid codici inſcribat, quo ipſe magis oneretur. Hinc codex huiusmodi, vti aliae ſcripturae priuatae, contra ſcribentem plene probat. (r) (§. VIII.) Sed non probabit tamen etiam contra decoctorem, ſi quid, quod ſe oneret, in reliquorum creditorum praeiudicium, vel ſi res ad mercaturam plane non pertinentes, inſcri-

(r) *l. 25. §. vlt. ff. de probat.*

inſcripſerit, e. g. ſi dotem tantam ſe ab vxore accepiſſe notarit, ſi a parentibus, amicis, aliisque ſibi numeratum ſolutumue eſſe fateatur, quod numeratum ſolutumue eſſe, tam liquido non conſtat. Quum enim confeſſio nocere quidem debeat confitenti, non autem tertio, (s) & hinc ne apocha quidem mariti, (t) quantumuis iureiurando firmata, (u) probari conſtet illationem dotis, quia iusiurandum, tamquam acceſſorium obligationis, naturam actus ſui ſequitur, (x) & hinc inter alios praeſtitum, tertio nec prodeſſe, nec nocere debet: (y) quo iure, quaeſo, exigeret decoctor, vt ſibi ſuo arbitratu & in rem ſuam ſe debitorem conſtituenti, & tale quid referenti in codicem, in fraudem reliquorum creditorum fides habeatur? cui, quaeſo, ignotum eſt perfidi illius diſpenſatoris, a Seruatore in exemplum calliditatis adducti, (z) artificium, quo vſus in eo futurae inopiae alleuamentum quaeſiuit, quod debitorem pro centum quinquaginta ſcribere juberet: *Δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ καθίσας ταχέως γράψον πεντήκοντα. Sume tibi chirographum tuum, & adſidens, extemplo ſcribe quinquaginta.* An non & decoctores perfidos iisdem *filiis ſaeculi*, ceu Seruator vocat, accenſeas, qui, vbi res ad reſtim redit, iniuſtiſſimam verſuram facere, & cum aliorum detrimento alios locupletare non dubitabunt, ſi ſibi, ad mendicitatem redactis, apud hos perfugium fore ſperauerint?

§. XXIII.

At maior dubitandi ratio eſt, ſi quaeramus, an creditores ex codice decoctoris aduerſus tertium agere, & inde debitum probare poſſint? Quod merito videtur negandum. Primo enim creditoribus non plus fidei haberi poteſt circa ſcripturam, a decoctore factam, quam ipſi decoctori, cui, codicem in ſuam rem proferenti, non credi paullo ante monuimus. (§. XX.) Si ergo fides non habetur libro, a decoctore producto, cur ideo habeatur, quod tertius eum produxerit, quum de perfidia ſcribentis ſatis conſtet? Accedit, quod nec integrae famae mercatoris liber, a tertio contra tertium productus, aliquid probet, niſi tale quid ei inſcriptum, quod directe actum cum praeſente & conſentiente, ceu poſt multas doctorum variationes, quas MASCARDVS (a) refert,

(s) *l. 4. pr. ff. de interr. in iure fac. l. 11. §. 2. 3. ff. eod.* (t) Coler. *de proceſſ. exſequut.* P. III. *cap.* 1. *n.* 110. *ſequ.* (u) Coler. *ibid. n.* 115. Greuen. *lib.* II. *Concl.* LXXXI. Ludouici *Diſſ. de probat. illat. dot.* §. XII. (x) Puſend. *de Iure Nat. & Gent. lib.* IV. *cap.* II. §. 6. 11. (y) *l. 1. pr. ff. ſi mul. ventr. nom. cap.* 19. *X. de iureiur.* (z) *Luc. XVI, 34.* (a) Maſcard. *de Probat. Concl. DCCCCLXXVII.*

refert, vbique fere obtinuit. (b) Qua fronte vero creditores plus fidei attribui poſtularent libro eius, qui dolo malo foro ceſſit, quam alterius integrae fidei atque exiſtimationis? Denique multo periculoſius exemploque pernicioſius eſſet, codici decoctoris, a creditoribus prolato, fidem aliquam haberi, quam ſi eum ipſe decoctor in foro produceret; ſiquidem huic, quippe rei geſtae conſcio, deferri poſſet iusiurandum ſuppletorium, quod ſine periculo deferri nequit creditoribus, rerum omnium ignaris, & de credulitate facile Iouem lapidem iuraturis, ſi eo ſacramento damnum imminens auertere poſſent: Atqui ad iusiurandum ſuppletorium de credulitate regulariter neminem, (c) nec in caſibus exceptis vllum alium temere, quam heredem, admittendum eſſe, recte iuris interpretes celeberrimi (d) monent.

§. XXIV.

Neque tamen negandum eſt, librum, etiam a decoctore rite & ordine ſcriptum, quamuis ſemiplene non probet, aliquam ſaltim praebere praeſumtionem, ſi creditores eum aduerſus tertium proferant. Vnde aliis accedentibus adminiculis, (e) omnino audiendi ſunt creditores, admittendique ad probationem debiti, quod illi codici, nulla alia falſi ſuſpicione laboranti, (§. XIX. 12.) rite inſcriptum eſt. Priuatae enim ſcripturae, veluti apochae, rationes, chirographa, pro ſcribente quidem non faciunt fidem, adeoque multo minus tertio, qui eius nomine, vel tamquam ſucceſſor ſcribentis, acturus eſt, proſunt: aliis tamen ſuffragantibus adminiculis, quandoque ſemiplenam probationem, aliquando praeſumtionem faciunt, (f) quae, ſi ad ſuppletorium non ſufficit, vel id ſaltim efficere poteſt, vt alteri parti purgatorium deferatur, toties quippe locum habiturum, quoties aduerſus aliquem fortiores praeſumtiones militant, vt, non niſi iis eliſis, ad cauſſae deciſionem deueniri poſſit. (g)

§. XXV.

Illuſtrari hoc poteſt ſpecie notabili, quam Dn. Praeſes menſe Febr. cIↄ IↄccXXIII. Ordini Iuriſconſultorum Hallenſium oblatam, memorat.

(b) Ruland. *de Commiſſ.* P. II. *lib.* V. *cap.* XIII. *extrem.* Scacc. *de Iudic. cauſſ. ciuil. lib.* II. *cap.* XI. *n.* 203. Marquard. *de Iur. Merc. lib.* III. *cap.* IX. Roeſner. *de Libris Merc. cap.* XII. §. *LXI. ſequ.* (c) *arg. l.* 31. *ff. de iureiur.* (d) Wernh. *Select. Obſ. Forens.* P. IV. *Obſ. CLI. n.* 624. (e) *l.* 5. *C. de probat.* (f) Couarruu. *Pract. Quaeſt. cap.* XXII. *n.* VIII. Wameſ *Conſ.* LVI. *cent.* 1. Dioj. Tulden. *Comm. ad Cod. tit. de prob. s. V.* (g) *l.* 31. *ff. de iurei.*

rat. Titius mercator Belga cum ſociis negotiationem trapeziticam diutius fecerat, ſed demum foro ceſſerat, non ſine maximo creditorum detrimento. Sempronius, Mercator in celebri Germaniae emporio, antequam de iſtius ſocietatis conditione & imminente negotiationi ruina certior factus eſſet, aliquammultas teſſeras collybiſticas ad Titium direxerat, quas quum oblatas Titius & ſocii acceptaſſent, neque tamen praeſentantibus ſoluiſſent: actionem aduerſus illos inſtituere, & magnam ſummam pecuniae petere decreuerat. Sed demum intellecto bonorum ſtatu, impenſis parcere, & damnum illud aequo animo ferre, quam in extraneo foro inanem actionem non ſine ingenti ſumtu perſequi maluit, maxime quum Titius & ſocii per Deum rogarent, ne adflictis adderetur adflictio. Demum illi decoctores, miſſis blanditiis, quibus antea Germanum trapezitam deliniuerant, vrgenti ſolutionem, minas repoſuerunt, cauſſati, ſibi a Germano illo aliquot centena millia florenorum deberi: quin & actionem cum curatore bonorum aduerſus illum in eius domicilii foro inſtituerunt, prouocantes ad codicem ſuum, ex quo adpariturum ſit iudici, ſe ingentem iſtam ſummam pecuniae pro mercatore Germano ſoluiſſe variis perſonis, quas ille teſſeris collybiſticis, ad ſe directis, inſtruxerit. Multa erant, quae opponebat Germanus. Vrgebat, ſibi cautionem pro reconuentione, damno & expenſis praeſtandam. Opponebat exceptionem falſi, neque fidem aliquam habendam putabat codici decoctorum, qui id, quod ipſi teſſerarum poſſeſſoribus non ſoluerint, ſibi, tamquam traſſanti, imputauerint, (*ſie hätten obgedachte, von einem dritten in ſeinem faueur gezogene, und von ihnen,* (Titio und Comp.) *a conto ſothanen dritten acceptirte, aber zu ſeiner Zeit nicht bezahlte Wechſel-Brieffe in ſein debet geſetzet.*) Adferebat etiam, ſibi a viris fide dignis relatum, codices illos Titii & ſociorum antea ad colophonem perductos fuiſſe, in iisque tunc de hoc credito nihil lectum, *es hätten Titius und Comp. bey ihrem falliment ihre Bücher völlig beygeſchrieben gehabt, von dieſer ihrer anmaßlichen Forderung aber vväre damahlen darinnen nichts zu finden gevveſen, folglich dieſelbe nachhero erſt eingeſchrieben vvorden.* Quod inſigne falſi veſtigium ſe, producto codice, ad oculum demonſtraturum, confidebat. Nihilominus tamen, quum codici aliqua ſuffragari adminicula viderentur, veluti quod conſtaret, Germanum ſaepe cum illa ſocietate mercatoria negotiatum, (*daß ſie mit einander ſtarcke Wechſel*

und andre Handlung getrieben,) teſſeraſque collybiſticas a Titio & ſociis acceptatas eſſe, nec tam liquidum eſſet, hos, prout decet, non ſoluiſſe, *daß die acceptirten Wechſel nicht bezahlet vvaeren:* non ſolum admiſſa actio, ſed etiam Sempronius ad cautionem iudicatum ſolui praeſtandam adactus eſt, actoribus iureiurando tantum cauentibus. Pronunciatum enim in iudicio illius emporii fuerat, *daß Klaegere zu Leiſtung iuratoriſcher caution zu laſſen, Beklagte aber zur* cautione omnium bonorum cum iuratoria *anzuhalten, nicht vveniger Klaegere mit Vberbringung der Bücher des* Titii *und* Comp. ad locum iudicii *billig zu verſchonen, und Beklagte ſelbige zu Amſterdam auf der Klaegere Koſten ſelbſt, oder durch einen Bevollmaechtigten Anvvald zu inſpiciren, ſchuldig.* Quae dura interloquutio ſecutura fortaſſis non fuiſſet, niſi ſociis illis Belgis, eorumque codici, variae praeſumtiones ſuffragari viſae eſſent.

§. XXVI.

Specie hac Collegio oblata, varia erant, quae in quaeſtionem veniebant, veluti, an actores ad cautionem iuratoriam admitti potuerint? an reus, tamquam bonorum immobilium poſſeſſor, onerari debuerit cautione iudicatum ſolui? poſtremo, an idem reus iure adigendus fuerit ad iter in locum, vbi codex actorum reperiebatur, ſuſcipiendum? Circa primam quaeſtionem facile tranſigebatur. Conſentientibus enim ſuffragiis exiſtimabatur, illam cautionem iuratoriam non ſufficere, primum, quia in cauſſis eiusmodi arduis, & quae criminalibus aequiparandae videntur pragmaticis, iuratoria cautio non temere admitti ſoleat, (h) & iudex eam iuſto facilius admittens, litem ſuam facere videatur: (i) deinde quod actoribus extra imperium degentibus cautionem realem iniungat ipſa ORDINATIO CAMERALIS: (k) tum porro, quod curator bonorum agat, tamquam procurator vel Titii & ſociorum, vel creditorum eius: procurator autem iureiurando cauere non poſſit: (l) ac poſtremo, quod iuratoria cautio, ſi vel maxime in iure praeſidium reperiat, (vere enim poſſeſſores tantum rerum immobilium olim ita cauiſſe ex *l. 26 §. 6. C. de epiſc. aud. l. vlt. §. 1. C. de ſport. l. vlt. C. de princ. agent. in reb.* poſt CVIACIVM, (m) GER. NOODT (n) & ANT. SCHVL-

(h) Harpr. *de Caut. iurat.* LIX. Cothm. *Vol.* I. *Reſp.* XVIII. (i) Cothm. *ibid.* (k) *Ordin. Cam. Part.* III. *Tit.* LVIII. *§. vlt.* (l) Harpr. *ibidem* §. XXXI. Benincaſ. *de Priuil. paup. ſpec.* VII. *n.* XX. (m) Cuiac. *lib.* XII. *Obſ.* XXII. (n) Noodt *ad Pand. p.* 59.

by Google

SCHVLTINGIVS (o) obſeruarunt,) non praeſtanda tamen ſit a decoctoribus, aliisque parum integrae exiſtimationis hominibus, ſed a viris illuſtribus, quibus ipſa dignitas fidem auctoritatemque conciliat. (p) At quod ad alteram quaeſtionem attinet, vel ideo reo ſuccurri non poſſe videbatur, quia, quamuis poſſeſſores rerum immobilium ſuae promisſioni committant iura Romana, (q) tamen REFORMATIONE FRANCOFVRTENSI (r) cautum eſſet, *daß, vvann der Kläger von dem Antvvorter* cautionem de iudicio ſiſti & iudicatum ſolui *begehrte, dieſer ſolche ebenfalls zu leiſten verbunden ſeyn ſolte.* Sed quia tamen ille Reformationis paragraphus ſe refert ad §. 1. vbi actori, rerum immobilium poſſesſori, gratia fit cautionis, per fideiuſſores vel pignora praeſtandae, idem ius etiam reo indulgendum videbatur, cuius fauorabiliores eſſe ſolent partes, quam actoris, (ſ) ac proinde eum hac cautione liberandum eſſe crediderunt.

§. XXVII.

At difficillima erat quaeſtio, quo loco codices, ad quos actores prouocauerant, producendi inſpiciendique eſſent? Nemo ignorat, quid de argentariorum rationibus ſcripſerit VLPIANVS. (t) *Ibi quis compellitur edere, vbi argentariam exercuit, & hoc eſt conſtitutum. Quod ſi inſtrumentum argentariae in alia prouincia habeat, in alia adminiſtrauerit: ibi puto cogendum edere, vbi argentariam exercuit, hoc enim primum deliquit, quod alio inſtrumentum tranſtulit. Quod ſi in alio loco argentariam exercet, alibi autem ad editionem compelletur, minime hoc facere cogitur, niſi deſcriptum velis, vbi de ea re agitur, eum tibi dari, tuis videlicet ſumtibus.* Quibus PAVLLVS (u) addit, *ſpatium etiam argentario ad perferendas eas rationes deſcriptas dandum eſſe.* Haec ſane quum Doctores, & in his RVTG. RVLANDVS, (x) & SOCINVS (y) ad ipſos mercatores proferant, quamuis hi iam mercaturam facere deſierint, (z) ſimulque ſtatuant, iudicem eo caſu, ſi forte autographum oculis luſtrandum videatur, vel aliquos ad locum, vbi liber iſte ſit, mittere, vel iudicem rei ſitae requirere debere, vt codicem inſpiciat, deſcriptamque eam partem ſecum communicet: recte iudicatum eſſe videri poterat, tra-

(o) Schulting. *in πρόλ. Pand. tit. qui ſatisd. cog.* §. IV. (p) *l. 17 C. de dignitat.* (q) *l. 15. pr. ff. qui ſatisd. cog. §. 2. Inſt. de ſatisd.* (r) *Reform. Francof. Part. I. Tit.* XVI. *§. vlt.* (ſ) *l. 125. ff. de Reg. iur.* (t) *l. 4 & vlt. ff. de edend.* (u) *l. 5. ff. eod.* (x) Ruland. *de Commiſſ. Part.* II. *lib. V. cap.* XXIV. *n.* 32. (y) Socin. *Conſil.* CXLIX. *n.* 4. (z) Marqu. *de Iure Merc. lib.* III. *cap.* X. §. XXIX.

trapezitam illum Germanum vel ipſum ſumtibus actorum in Belgium proficiſci debere, vel alios eo mittere, qui librum inſpicerent, maxime quum creditorum A. intereſſet, librum tanto periculo non exponi, neque iſti in lite, quae ex eorum concurſu ibi nata erat, carere eo poſſent.

§. XXVIII.

At quamtumuis haec ſpecioſa eſſent, iisque procul dubio permotus eſſet iudex, vt paullo ante relatam interloquutionem daret: aliud tamen tum viſum eſt Dominis, quorum rationes audire operae pretium eſt: *Dievveil aber dennoch* 1.) *im gegenvvärtigen Fall nicht allein Beklagter* (Sempronius) *die edition der Bücher fordert, von vvelchem caſu der angeführte l. 4. ff. de edend. redet, ſondern vielmehr die curatores maſſae ſelbſt aus Titii und Comp. Büchern klagen, und mithin dieſelben zum Grunde ihrer Anforderung ſetzen, ſolchen falls aber alle Rechte vermögen, daſs ſie dieſelben originaliter produciren, und Beklagten ad recognoſcendum vorlegen müſſen. Welches denn* 2.) *ordentlich umb deswillen* in foro, vbi actio mota eſt, *geſchehen muſs, vveil eines theils dieſe* productio *eine* ſpecies probationis *iſt, und dieſer* actus propter iudicem, cui probatio fieri debet, *vorgenommen vvird, l. 12. ff. de prob. l. 5. C. de teſt. andern theils aber* 3.) *der Richter, ob etvvas dadurch bevvieſen ſey, oder nicht, vrtheilen und erkennen muſs, vvelches aber, dafern die inſpectio nicht in iudicio geſchiehet, ebenfals nicht geſchehen kan. Wie denn auch* 4.) *es allhier auf eine* quaeſtionem de falſo *ankommt, und Beklagter, daſs die Bücher verfalſchet ſeyn, aus den originalien ſo fort darzuthun vermeinet, vvelches abermahl nicht anders, als* per inſpectionem in loco iudicii & inſtitutam litterarum comparationem *geſchehen kan. Im übrigen* 5.) *die angeführte rationes dubitandi alle von keiner Erheblichkeit ſind, immaſſen das angeführte* priuilegium ex *l. 4. ff. de edend. eines theils nur den Kauffleuten, vvelche entvveder noch handeln, oder die Handelung aufgegeben, und zvvar um des vvillen zukömt, vveil dieſelbe ihre Bücher nie entrathen können, und der Verluſt derſelben ihnen unſchätzbar und irreparable ſeyn vvürde, vvelche raiſon aber vveder auf Titium und Compagn. die einen Banquerout gemacht, und alſo der* Priuilegien *der Kauffleute nicht fähig ſind,* MARQV. *de Iure Merc. Libr. IV. cap. 9. tot. noch auf die Curatores maſſae, als vvelche vveder als Kauffleute, noch als ſucceſſores mercatoris klagen, ſich appliciren läſſet,*

läſſet, per *l.* 9. §. 1 *ff. de edendo ibi:* quia iuris ſucceſſor his verbis ſignificatur: *andern theils aber beſagtes priuilegium ohndem in vielen, ia den meiſten Handels-Gerichten nicht mehr in obſeruanz iſt, und nicht nur zu Lübeck die Bücher auf der Gerichts-Stube abſolute produciret vverden müſſen*, MARQV. *l.* 3. *c.* 10. *§.* 29. *ſondern auch zu Franckfurt ſelbſt, vvie das in der* ſpecie facti allegirte praeiudicium *vom* 4. *Iul.* 1722. *ausvveiſet, das gegentheil in obſeruanz iſt, und auch ausvvärtigen Kouffleuten, ihre Bücher zu Franckf. zu ediren*, per ſententiam *auferlegt zu vverden pfleget. Uberdem* 6.) *der vorgeſchlagene Weg, iemanden nach A. zu ſchicken, oder den Magiſtrat daſelbſt zu requiriren, in gegenvvärtiger Sache, da es auf ein falſum, und die* comparationem litterarum *ankommen ſoll, den Ausſchlag nicht geben vvürde, indem albier nicht die Frage iſt, ob die vvider* Sempronium formirte praetenſiones *in* Titii *Büchern ſtehen? ſondern, ob dieſe poſten vorhin darinnen geſtanden, oder erſt nachher, da ſchon das Falliment ausgebrochen, eingeſchrieben vvorden? vvelches aber durch den vorgeſchlagenen Weg nicht ſo leicht, als vvann die Bücher* in loco iudicii produciret, *und eingeſehen werden, ans licht zu bringen ſeyn möchte. Daher auch* 7.) *die dritte ratio dubitandi, die einen gevveſenen Kaufmann, der zu handeln aufgehöret, und nicht einen Falliten, oder deſſen* Curatores bonorum, praeſupponiret, *albie* inapplicabel, *und,* 8.) *ſo viel die vierdte betrifft, beklagter, deſſen partes doch iedes mahl fauorabiliores ſeyn ſolten, übel dran ſeyn vvürde, vvann er, da die Kläger bevveiſen ſolten, eine Reiſe über* 50. *Meilen, und zvvar auſſer Reichs thun, und darüber ſeine importante Hadlung zu Hauſe verſaumen müſte, da doch ordentlich der Kläger* paratus ad probationem in iudicio *erſcheinen, oder, da er dieſes nicht kan, nach dem bekandten Sprüchvvort:* Non ius tibi, ſed probatio defuit, *ervvarten muſs, daſs der Beklagte abſoluiret vverde. Welchem nach es* 9.) *vvenig darauf ankommt, daß Klaegere die Reiſe-Koſten herzuſchieſſen ſchuldig erkannt vvorden, immaſſen vielmehr retorquendo gefolgert vverden könte, daſs, da Beklagter, der doch zu ervveiſen nicht ſchuldig, die erforderte Koſten zu tragen ſich erbietet, Klaegere dieſen transport zu vervveigern üm ſo vielvveniger befugt ſeyn, ievveniger* 10.) *die vor ſie in der letzten ratione dubitandi angeführte Vrſache, daſs nemlich die zu A. concurrirende Creditores dabey ein intereſſe hätten, von einiger Wichtigkeit iſt, angeſehen die Bücher ihnen nicht entzogen, ſondern nur auf einige Zeit nach Franckfurt*

tranſportiret vverden ſollen, und ihnen allezeit frey bleibet, cautionem de reſtituendo *zu fordern, überdem der Creditorum ſelbſt eigenes intereſſe hierunter verſiret, angeſehen, vvann daraus des Klägers Anfoderung ervveiſslich, und das angegebene falſum unerfindlich iſt, der Maſſae dadurch ein conſiderables quantum zuvvachſen und folglich ihnen ſolches mit zu gute kommen vvird. &c. Als ſind vvir der Rechtlichen Meinung, daſs Klaegere Titii und Comp. Bücher nebſt andern ſcripturen zu Franckf. auf Beklagtens Vnkoſten zu produciren ſchuldig, dieſem aber deshalb eine vveite Reiſe auſſer Reichs zu thun, und die Bücher zu A. zu inſpiciren, oder einen Bevollmächtigten dahin zu ſenden, keinesvveges anzumathen ſey. V. R. W.*

§. XXIX.

Quamuis autem ex hac ſpecie adpareat, libris eorum, qui foro ceſſerunt, aliquando ponderis quidquam accedere, ſi illis alia adminicula ſuffragentur: iisdem tamen pondus omne rurſus decedit, ſi contrarium, veluti falſum, rite probari poſſit. (§. XIX. 2.) Quum enim ne pro iis quidem codicibus, quos mercator integrae famae atque exiſtimationis ſcripſit, praeſumtio iuris & de iure militet, omnesque reliquae praeſumtiones probationem admittant contrarii: (a) dubitari profecto non poteſt, quin omnis illa fides decollet, ſimulac demonſtrari poſſit, aliquid falſi eſſe admiſſum in eiusmodi codicibus, vel quae iis inſcripta ſunt, ita non geſta eſſe: vt nimium ex mea ſententia mercatoribus indulſerint STRACCHA, (b) qui, contra libros mercatorum non admitti probationem in contrarium, contendit, nec non VIVIUS, (c) qui tales libros quodammodo pro ſententia haberi, ſuaque fide in rem iudicatam tranſire, ſcribit. Quomodo enim libri mercatorum excluderent probationem in contrarium, quum ne plene quidem illi probent, ſed iureiurando ſuppletorio firmandi ſint? Rectius itaque accuratiusque philoſophantur, qui huiusmodi libros ad proceſſum exſequutiuum quadrare negant, eorumque recognitionem quidem recte peti, proceſſum tamen non alium, quam ſummarium, in ſpecie talem, locum inuenire, ac proinde omnes exceptiones, licet altioris indaginis videantur, admittendas eſſe, docent. (d) Quam in ſententiam ordinem ICto-

(a) *l 3. l. 9. l 12. ff. de prob. & praeſumt.* (b) Stracch. *quomodo in cauſſ. merc. proc. n. XXXV.* (c) Viuius *Deciſ. CCCCLV. n. 111.* (d) Riuin. *ad Ord. Proc. Sax. Enunc. X.*

ICtorum Wittenbergenſium pronunciaſſe, refert celeberrimus WERNHERVS (e) *Dievveil Beklagter das producirte Handels-Buch recognoſciret, ſo hat es noch zur Zeit dabey ſein Bevvenden, und iſt derſelbe zuförderſt die vorgeſchützten Exceptiones in Sächſſ. Friſt, Klagers Gegenbeſcheinung und anderer Nothdurfft in ebenmäſſiger Sächſſ. Friſt vorbehältlich, beyzubringen ſchuldig, ferner darauf zu beſchehen, vvas Recht iſt, V. R. W.* Quod ſi autem ne integrae quidem exiſtimationis mercatori ita abſolute creditur, vt omnis excludatur exceptio contrarii, qui fieri poſſet, vt nefas ſit, ſuſcipere probationem contrarii, ſi mercator foro ceſſit, adeoque exiſtimationem ſuam ac fidem omnem cum re perdidit?

§. XXX.

Bella quoque quaeſtio eſt, an ex ſolo libro, perperam & parum ex arte conſcripto, probari poſſit, alterum dolo malo decoxiſſe? Id omnino videtur adfirmandum, ſi quis diffuſae negotiationi deditus, vel expenſa acceptaque plane non refert in rationes, vel id tam male facit, vt codex iſte nihil praeter inſignem rerum omnium confuſionem indicet. Vnde in EDICTO REGIO aduerſus decoctores (f) & illi pro decoctoribus malitioſis habentur, indignique beneficiis iuris iudicantur, *vvelche in Iahres-Friſt vor dem Verfall keine Balance gezogen.* At non ideo ſtatim pro doloſo decoctore habendus, qui mediocrem exercens negotiationem, & arti conficiendi codices non adſuetus, libros modo ordinario, & inter maiorum gentium mercatores recepto, non conſcribit, nec tamen in eo negligens reperitur, vt accepta & expenſa quam ſimpliciſſimo modo in rationes referat. Quamuis enim his libris, ſi admodum confuſe ſcripti ſint, non credatur: (§. XIX.) non tamen ideo decoctor malitioſus putandus, quod artem conficiendi rationes non ſatis imbiberit, nec inſtitorem illis conficiendis idoneum, (*einen Buchhalter*) mercede conducere potuerit. Et hinc, quum aromatum venditor in oppido mediocri diuturno morbo oppreſſus, obiiſſet, & non modo creditores quidam concurrerent, verum etiam vidua dotem & illata repeteret: Curator bonorum hanc dotis priuilegio vel ideo excidiſſe arbitrabatur, quod vxoribus malitioſorum decoctorum illud denegaſſet lex recentiſſima, *das erleuterte und geſchärffte Banqueroutier-Edict Ihro Kön. Mai. in Preuſs.* Non conſtabat de

(e) Wernh. *Obſ. For. Part. IV. Obſ. CCVI. pag.* 535. (f) *Edict. Pat. Reg. Pruſſ. de anno MDCCXV. art. XIII.*

Digitized by Google

de fraude mercatoris. Saltim is foro non ceſſerat, neque exſtabant argumenta vlla doli, quo creditores circumuenerit. Id vnum vrgebat curator, qui ſimul contradictoris vicibus fungebatur, defuncti librum, quem ideo Actis adiungi petierat, ſatis negligenter & confuſe ſcriptum videri. Et tamen, quum non alia eſſent fraudis indicia, & praeterea ex actis conſtaret, mortuum illum diuturno morbo laboraſſe, ac ita tenuioribus fortunis facile euolutum eſſe, ordo ICtorum Francofurtenſium vxorem ſuo iure non priuandam, nec mortuum ob ſolius libri defectus pro decoctore malitioſo habendum eſſe, iudicauit.

§. XXXI.

Magis ardua quaeſtio eſt, vtrum & conſcriptis a Iudaeo codicibus eadem tribuenda ſit fides & auctoritas, ac libris aliorum mercatorum, an illi decoctorum rationibus aequiparandi ſint? Equidem ſi res ex ſanae rationis principiis eſſet diiudicanda, nullum eſſet dubium, quin Iudaei mercatores, ſi honeſtae vitae ac intemeratae exiſtimationis ſint, eodem cum Chriſtianis iure frui debeant, modo libri eorum ita comparati ſint, quales eos eſſe oportere diximus. (XIX.) Quemadmodum enim Chriſtiana religio, quam profitemur, non efficit ſemper, vt qui Chriſto nomen dediſſe videri volunt, dignam tam ſancta profeſſione vitam agant: ita plane non ſequitur, vt aliquem ideo improbum, mendacem, perfidum, omnibusque contaminatum vitiis exiſtimemus, quia Iudaeorum ſacris ab infantia adſueuerit. Nec obſtat, Iudaeos codices ſuos litteris & dialecto ſibi propriis conſcribere, adeoque recognoſci non poſſe ab aliis videri. Adhiberi enim ſolet interpres illius dialecti peritus, qui locum ad rem pertinentem luſtret, & deſcriptum inde conficiat. Id apographum deinde agnoſci deberet ab eo, contra quem codex a Iudaeo profertur. (g) Sed ſunt tamen omnino iuris ciuilis principia, quae tam generalem deciſionem ferre non videntur. Iudaeum Iudaeo codicem ſuum recte opponere, eoque recognito, ad iusiurandum ſuppletorium admitti poſſe, nemo dubitat. (gg) At Iudaeos contra Chriſtianum admitti ad iurandum, iure ciuili aeque, (h) ac canonico, (i) prohibitum eſt. Quam vtriusque iuris diſpo-

(g) Martini *ad Proceſſ. Sax. Tit. XXV.* §. II. *n.* 38. Carpzou. *Part. II. Dec. CCXXXIV.* (gg) *l.* 12. *C. de haeret.* (h) *l.* 21. *C. ibid. l. vlt. C. de Iudaeis.* (i) *Can.* 24. *cauſſ.* 2. *qu.* 7.

diſpoſitionem tantum abeſt, vt vel receptam non eſſe, vel conſuetudine aut lege contraria obumbratam, poſſimus exiſtimare, ceu MYNSINGERVS, (k) & HARTM. HARTMANNI (l) cenſent, vt viridem eius obſeruantiam docuerint HARPRECHTVS, (m) BERGERVS, (n) WERNHERVS, (o) & alii. (p) Et quamuis ratio, qua nonnulli vtuntur, quod Iudaei leuis notae macula laborent, hodie non amplius publici ſaporis ſit, & leges illae in vniuerſum neſcio quod heterodoxorum odium ſapere quibusdam videantur, ac proinde Iudaeos a Principe ciuitate donatos, *die Schutz-Iuden*, hoc priuilegio perfrui debere, haud pauci cenſeant: (q) nobis tamen religio ſemper fuit, iuris conſtituti cenſores ſine ſuffragio populi agere. Nec odio religionis id ſemper tribuendum, quod princeps iura ſingularia ac priuilegia cum omnibus, religionem dominantem haud profeſſis, non omnino communicet, quum ne Chriſtiani quidem omnes iisdem in republica priuilegiis beneficiisque perfrui ſoleant. Et ita ab ampliſſimo Francofurtenſium ICtorum ordine anno MDCCIV. in cauſa Iacob Leuin, *Schutz-Iuden zu Halle contra Hier. Karmböffern* pronunciatum eſſe, teſtis eſt celeberrimus, quem paullo ante laudauimus, WERNHERVS. (r) Nec tamen dubitandum, quin, ſi libro Iudaei aliae praeſumtiones vel adminicula ſuffragentur, ille ceteris paribus ad iusiurandum ſuppletorium recte admittatur, quia iniquum eſſet, pro Chriſtiano pronunciare, quia Chriſtianus ſit, quum Iudaeo, ceteroquin viro bono, parum ac prope nihil ad plenam probationem deſit. (s) Et ita Halenſibus ICtis anno MDCCIII. viſum eſſe, eorum reſponſum apud illuſtrem BOEHMERVM, (t) collegam Dni Praeſidis olim coniunctiſſimum, oſtendit.

§. XXXII.

Quaeri denique ſolet, an, quae de libris mercatorum dicta ſunt, etiam ad opificum rationes & ephemerides proferenda ſint? Et ſane quum

(k) Mynſing. *Cent. V. Obſ. VI.* (l) Hartm. Hartmanni *Tit. XXIV. Obſ. VI.* (m) Harprecht. *Conſult. XI. n* 26 *ſequ.* (n) Berger. *Elect. Diſcept. For. Tit.* XXII. *pag.* 721. (o) Wernh. *Obſ. For. Part.* 1. *Obſ. CXCIII. pag.* 335. (p) Koeſner. *de Libris Merc. cap. XV.* §. LXXVIII. Berlich. *lib. I. Concl.* LIV. *n.* XXXVII. (q) Brunnem. *ad l.* 1 *ſequ. C. de Iudaeis.* Riuinus *ad Ord. Proc. Sax. Tit. XVIII. Enunc. X.* (r) Wernh. *ibid. n.* 7. (s) Menoch. *de Arbitr. Iud Quaeſt. lib.* II. *cap. CXC.* Berlich. *Part.* I. *Concl.* LIV. *n.* LXVII. (t) Boehmer, *Iur. Eccl. Proteſt. lib.* II. *Tit.* XX. §. IX. *pag.* 1251. *Tom. I.*

quum id priuilegium proprie ad mercatores pertineat: (§. XIX.) non video, quomodo alienam poſſeſſionem inuadere poſſint opifices, qui nec negotiari dicuntur, nec libros tam accurate conficere ſolent, vt requiſita omnia habeant? (§. XIX.) Et ita iudicatum reperio apud ROESNERVM. (u) At ſunt tamen, qui opificibus etiam credendum exiſtimant, ſi accepta expenſaque in rationes referant accurate, quia & hi ſine chirographo credere ſoleant. (x) (§. XVI.) Nobis diſtinguendum videtur, vtrum opifices ſimul merces ſuas venum exponant publice, & tamquam mercatores credere ſoleant aliis, quod facere ſolent aurifices, textores, fabri aerarii & ferrarii, & alii, an tantum res a ſe elaboratas graeca fide aliis addicant, veluti ſartores, ſutores & ſimiles. Illorum codicibus, modo requiſita praecipua habeant, credendum omnino arbitramur, credique iubent STATVTA HAMBVRGENSIA: (y) reliquorum rationes vix ſemiplenam probationem efficere putamus, adeoque ordinaria via probabunt opifices, quod ſibi ab aliis deberi contendunt.

§. XXXIII.

At videmus, iam pridem procedere tot plagellas, quot exercitationi huic deſtinaueramus academicae. Plures ſupererant quaeſtiones pulcherrimae, quas expendere conſilium erat, ſi plura caperet extemporalis ſcriptio, neque feſtinare nos iuberent cauſſae quam plurimae. Iis itaque, quae iam addenda erant, alii occaſioni reſeruatis, hic demum reſpicimus portum, & Deo Soſpitatori vota, quae poſſumus, ſoluimus flagrantiſſima.

ΕΠΙΜΕΤΡΑ.

I.

AB adgreſſore impetitus, ad fugam non obligatur.

II.

Litteratos expellere poſſe opifices, artem cum ſtrepitu facientes, ex *l. vn. C. de ſtud. lib. vrb. Rom. lib. XI.* fruſtra probant.

III.

(u) Roeſner. *ibid. cap.* IV. §. XXVII. (x) Ludouici *Doctr. Pand. lib.* XXII. *Tit.* IV. §. IX. (y) *Statuta Hamb. Part. I. Tit. XXX. art. VI.*

III.

Seruitutes praediorum ruſticorum in ſolo; vrbanorum in ſuperficie conſiſtere, ex *l. 3. ff. de ſeruit.* non adparet.

IV.

Stipulationem non ſemper produxiſſe condictionem certi vel ex ſtipulatu, exemplo ſponſaliorum conſtat. Vid. *l. 1. C. de ſponſal. l. 2. C. de repud.*

V.

Secundum iuris Romani principia bene haec conſiſtunt: minoribus XXV. annis rei ſuae adminiſtrationem non committi, quamuis bene rem ſuam gerentibus: *l. 1. §. vlt. ff. de min.* & inuitos adoleſcentes non accipere curatores. *§. 2. Inſt. de curat.*

VI.

Iusiurandum ſuppletorium magis Gloſſatorum interpretationi, quam legibus Rom. deberi, non abs re ſtatuerunt Duarenus, Donellus, Ant. Matthaei, Huberus, Noodtius.

VII.

Ne in contractibus innominatis quidem hodie locus eſſe poteſt poenitentiae.

DE

Digitized by Google

DE
VSVFRVCTV MATERNO IVRIS GERM. ET MAXIME HAMBVRG.
EXERCITATIO XV.

Σύνοψις.

§. I. *Inſtituti ratio.* §. II. *Partitio diſſertationis.* §. III. *Qualis ſit vſusfructus maternus, de quo agitur? Verba ſtatuti Hamburgenſis.* §. IV. *Iure Romano vetere ne paternus quidem vſusfructus notus erat.* §. V. *Quomodo ille ſenſim inualuerit in bonis liberorum aduentitiis?* §. VI. *Nec non in bonis emancipatorum pro parte dimidia?* §. VII. *Matri nulla iure ciuili in liberos poteſtas, adeoque nec vtroque caſu vſusfructus legitimus competit.* §. VIII. *Ne in bonis quidem liberorum illegitimorum, quod contra illuſtrem Lynkerum oſtenditur.* §. IX. *Conſtituitur tamen matri vſusfructus lege ciuili, ſi viro ex Authentica praeterea C. vnde vir & vx. ſuccedit.* §. X. *Nec non in portione, quae occaſione prioris matrimonii ad illam peruenit, ſi iterum nubere conſtituit.* §. XI. *An etiam vſumfructum teſtamento relictum amittat ob ſecundas nuptias?* §. XII. *An vſusfructus maternus ex Auth. praeterea adhuc in vſu ſit?* §. XIII. *An vſusfructus, in pœnam ſecundarum nuptiarum conſtitutus, in Germania receptus?* §. XIV. *Vſusfructus maternus iuris Germanici quomodo ab eo, qui ex iure Rom. deſcendit, differat?* §. XV. *Eum origine Germanicum eſſe, demonſtratur ex iure Wiſigothico.* §. XVI. *Et Burgundico.* §. XVII. *Item ex lege Baiuuariorum.* §. XVIII. *Obtinet hic vſusfructus maternus in Gallia, Belgio, Suecia.* §. XIX. *In Sueuia, & Franconia.* §. XX. *Coloniae, Bremae, in ciuitate & tractu Mindenſi, in Weſtphalia reliqua, Suſati, Lubecae, Luneburgi & in Pruſſia.* §. XXI. *Olim & in Saxonia electorali.* §. XXII. *Carpzouii & Richteri de hac re controuerſia.* §. XXIII. *Soluuntur Carpzouii argumenta.* §. XXIV. *In reliqua Saxonia paſſim eius vſusfructus veſtigia occurrunt.* §. XXV. *Fundamentum huius vſusfructus an quaerendum in tutela materna? an in praemio educationis? an in ſola communione bonorum?* §. XXVI. *Verum eius fundamentum eſt materna poteſtas in liberos, &, quae inde fluit, arctiſſima inter coniuges communio.* §. XXVII. *Haec & mortuo alterutro coniuge conti-*

continuatur. §. XXVIII. *Mater vſufructuaria debet tempore mortis mariti in iuſto matrimonio vixiſſe.* §. XXIX. *Superſtites debent eſſe liberi legitimi. Quid ſi tales non exſtent?* §. XXX. *Quid ſi exſtent, ſed iam ſeparati?* §. XXXI. *Non vtitur fruitur mater, niſi ſit frugi.* §. XXXII. *Fructus vero percipit iure vſufructuario.* §. XXXIII. *Et quidem omnes, nec ſolum alimenta.* § XXXIV. *Hinc tenetur ad conficiendum inuentarium.* §. XXXV. *An in eo & reliqua liberorum bona aduentitia recenſenda ſint?* §. XXXVI. *An mater & cautionem vſufructuariam praeſtet? An poſſit alienare?* §. XXXVII. *An rationes reddat?* §. XXXVIII. *An aes alienum ſoluat?* §. XXXIX. *Tenetur alere & educare liberos. Eosdemque elocare.* §. XL. *Finitur vſusfructus hic morte, & abuſu.* §. XLI. *Itemque ſeparatione liberorum vel voluntaria, vel neceſſaria ob ſecundas nuptias.* §. XLII. *Quomodo tunc fiat bonorum diuiſio?* §. XLIII. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

INſtituenti mihi de VSVFRVCTV MATERNO, cum alibi paſſim in Germania, tum & Hamburgi, iam inde ab antiquiſſimis vsque temporibus recepto, paullo accuratius differere, feuerior iſta cogitatio, in pulcherrimo argumento vnice aliquamdiu defixa, peroportune in memoriam reuocauit, quod grauiter ſapienterque ſuo more monuit iureconſultus eximius, CASP. ZIEGLERVS, (a) dum in doctores ſui aeui, ſoli iuri Romano, tamquam glebae, adſcriptos inuectus: *Ni fallor*, inquit, *ſaeculi noſtri haec labes eſt, quod in academiis ad leges Romanas ita adſueſieri cogantur iuuenes, vt in omni controuerſia, etiam vbi inter ſummos principes lis vertitur, non aliunde deciſionem petendam credere oporteat, quam ex iure Romanorum, & legibus, iſti vni reipublicae accommodatis. Fac mihi iam talem reip. admoueri, & de lege condenda deliberationem inſtitui: ſubnixo ille animo leges, quas didicit, ad nauſeam euomet, & Romanorum inſtituta, vt τεμένων ἱερῶ obſeruabit, nec admittet, legem nouam aliter ſcribi. Sic igitur v. g. effectus omnes* PATRIAE POTESTATIS, *moribus Romanis introductae*, MATRI *denegabit, quia ſcilicet matrem liberos in poteſtate habere noluit reſpublica Romana. At vero non amplius inter Romanos ſcribere oportuit legem, ſed inter eos populos, qui ductum naturae ſequuti, vtrique parenti eamdem deferunt poteſtatem, idem imperium, niſi quod in contentione imperiorum*

(a) Ziegler. *in praefat. Notar. & Animadu. ad Hug. Grot. Ius belli & pacis.*

Digitized by Google

rum primas deferunt patri. Qua viri cordatiſſimi admonitione nihil eſſe arbitramur verius, nihil vtilius. Quamuis enim iis, qui prima iuriſprudentiae tirocinia in academiis ponunt, in eo vel maxime videatur elaborandum, vt iuris communis praecepta omnia, quoad eius fieri poteſt, quam accuratiſſime percepta habeant: non tamen ideo ius patrium in rerum futilium, aut, vt IVSTINIANI (b) verbis vtamur, in *antiquarum fabularum* numero habendum, altoque deſpiciendum eſt ſupercilio. Multae enim paſſim non modo in foris, ſed & in legibus ac ſtatutis Germanorum, ſuperſunt iuris antiqui Germanici reliquiae, (c) nec iura Romana, ex quo ſe in Germaniam penetrarunt, ita vmquam offecerunt iuris Germanici luminibus, nihil vt vsquam priſci ac ſinceri moris amplius occurrere exiſtimandum ſit. Eſt, vbi maiorum inſtituta incorrupta ſeruantur. Eſt, vbi naturalem rationem Quiritium ſubtilitatibus & rubricae Maſurii praeferimus, neque vlla fere prouincia aut ciuitas Romanorum legibus tam obnoxia, ac, vt ita dicamus, in prouinciae formam redacta eſt, vt iuri patrio plane dederit repudium, nec vlla eius vsquam adpareant veſtigia. Haec inſtitutorum patriorum λείψανα quicumque negligunt, contemnunt, & ſine periculo ignorari autumant, nae illi non ſolum in patria hoſpites, ſed & obiurgatione illa, qua Q. Mucius Scaeuola Ser. Sulpicium, teſte SEX. POMPONIO, (d) a puluere ac radio ad ſublimiora ciuilis ſapientiae ſtudia excitauit, videntur digniſſimi. Quid enim turpius eſſe dixeris homini Germano, & reip. deſtinato, & fortaſſis cauſſas acturo, quam *ius, in quo verſandum ſit, ignorare?*

§. II.

Ne igitur, quod plerumque fieri animaduertimus, in explicando hoc iuris Germanici capite, diuerſa miſcentes iura, neſcio quid inſulſi atque inſipidi lectori adponere velle videamur: rationes noſtras ita componemus, vt *primum*, qualis ſit ille vſusfructus maternus, & an in iure etiam Romano reperiat praeſidium, *deinde*, quae eiusdem vera origo & cauſſa ſit, ac *denique*, quid circa illum ſecundum iura patria, ac Hamburgenſia maxime, iuſtum ſit, diſtincte explicemus. Quemadmodum enim diuerſi Romanis Germanisque fuerunt reipublicae fines, diuerſae ciuitatum formae, diuerſiſſima denique vtriusque populi ingenia;

(b) *§. 3. prooem. Inſtit.* (c) Hert. *de Conſultat. leg. & indic. in ſpecial. imper. Rom. Germ. rebusp. §. XV. pag.* 432. Schilter. *Exerc. II. §. XIV. & Exerc. XII. §. XI.* (d) *L. 2. §. 43. ff. de orig. iur.*

Digitized by Google

nia: ita fieri non potuit, quin diuerſa plane principia habuerint ob oculos, ad quae leges ſuas atque inſtituta attemperarint. Quum vero, quae ex principiis diſcrepantibus proficiſcuntur, ſe inuicem non explicent, adeoque ratio procul dubio fugiat omnes, qui ob iuris pontificii auctoritatem (e) cum HARTM. PISTORIS, (f) AND. GAILIO, (g) BEN. CARPZOVIO, (h) aliisque ſuperiorum ſaeculorum doctoribus; ſtatuta Germanorum ex iure communi non modo interpretanda, ſed coercenda etiam ac reſtringenda eſſe, contendunt: (i) faciendum nobis putauimus, vt comparato inter ſe iure Romano ac Germanico, rem omnem non ex peregrinis, ſed domeſticis principiis explicaremus. Faxit Deus feliciter!

§. III.

Vt itaque ab ouo ordiamur, inter omnes putamus conſtare, in multis Germaniae prouinciis ac ciuitatibus inoleuiſſe conſuetudinem, non modo tacito ciuium conſenſu inuectam, verum etiam legum ſtatutorumque auctoritate firmatam, vt, ſi patri humani quid acciderit, mater ſuperſtes bona a defuncto relicta aeque ac ſua adminiſtret, liberos communes inde alat, adultos, prout familiae dignitas ac conditio exigere videtur, elocet, nec tamen ad erciſcundam familiam reddendasque rationes obſtricta ſit, quamdiu in alterius viri torum non conceſſerit. Et hic ipſe eſt vſusfructus ille maternus, de quo acturi ſumus, quemque fortaſſis luculentius deſcribere non poſſemus, quam verbis STATVTI HAMBVRGENSIS, (k) vel ideo hic omnino non praetermittendis, quod in eorum interpretatione in primis exercere induſtriam conſtituimus. Ita autem ſeſe habet illa ſanctio: *Wann auch der Mann Todes verfahren, und ſeine Ehefrau ſamt einem oder mehr Kindern, ſo ſie von ihm getragen, nachlaſſen vvürde, ſo lange dieſelbe bleibet unvereblichet, und vvohl Haus hält, iſt ſie nicht ſchuldig mit ihren Kindern zu theilen. Iedoch iſt ſie denſelben nothvvendige alimenta, ſo vvohl auch, vvann es die Zeit und ihre Iahre erfordern, ein billiges Heurath-Gut und Ausſteuer, Geſtalt und Gelegenheit der Güter nach, zu geben verpflichtet.* Qualia quum paullo ante (l) etiam de

 patre

(e) *Cap. 3. X. de verb. ſignif.* (f) Hartm. Piſtor. *Part. I. Quaeſt. XVI. n. 13. & 15.* (g) Gail. *lib. I. Obſ. I. n. VIII.* (h) Carpzou. *Part. III. Conſt. XX. Def. X. n 5. ſequ.* (i) Hartm. Piſtor. *Part. I. Quaeſt. XXXI. n.* 29. Conrad. Sincer. *vel* Kulpiſ. *in Diſſert. Epiſtol. de Germ. leg. orig & auctorit. §. LI. LII. & LIII.* (k) *Statut. Hamb. Part. III. Tit. III. art. V.* (l) *Ibid. art. III.*

patre iisdem propemodum verbis ſancita legamus: facile adparet, ciues meos parem ea in re vtriusque parentis conditionem eſſe voluiſſe, conceſſo quippe alterutri ſuperſtiti bonorum omnium vſufructu, modo eſſet frugi, viduitatemque ſecundis praeferre nuptiis ſtatuiſſet.

§. IV.

Iam vſumfructum maternum talem, qualem eum ſuperiore paragrapho deſcripſimus, iure Romano incognitum eſſe, facile vnusquisque intelligit, ſiquidem ne paternus quidem in bonis liberorum aduentitiis iure antiquo obtinebat. Romulus initio reip. liberos ita ſubiecerat poteſtati patris, vt huic ius vitae & necis in eos eſſet, (m) omniaque ei indiſtincte a liberis adquirerentur. (n) Ea *lex regia*, (o) pulſis regibus, cum aliis *moribus* patriis (p) in duodecim tabulas migrauit, (q) & patribus integra atque illibata manſit, quamdiu ſua reipublicae conſtitit libertas. Itaque non multo melior erat liberorum, quam ſeruorum, conditio, nec inconcinne, quod ad ius vetus attinet, ſcribebat LACTANTIVS: (r) *Idem* SERVVS *eſt, qui & filius: idem* DOMINVS, *qui & pater.* Quibus ſimilia ſunt, quae apud M. SENECAM, (s) SERVIVM, Virgilii Scholiaſten, (t) & praecipue apud LIBANIVM (u) & SEX. EMPIRICVM (x) leguntur, quorum ille patres *κυρίες τῶν παίδων, ἐχ ἧττον, ἢ τῶν οἰκετῶν, dominus liberorum non minus, quam ſeruorum* eſſe; hic autem *τῶν Ῥωμαίων νομοθέτας τὲς παῖδας ὑποχειρίες καὶ δέλες τῶν πατέρων κελεῦσαι εἶναι, Romanorum legislatores liberos patribus obnoxios, ac ſeruorum loco eſſe iuſſiſſe*, ſcribit. Nimirum liberi, iure iſto vetere, vti recte vidit CVIACIVS, (y) erant *in proprietate*, vel vti V. A. CORN. VAN BYNKERSHOEK (z) demonſtrauit, in *dominio Quiritario* patris, (a) aeque ac ſerui. Quemadmodum ergo hi THEOPHILO (b) *ἀπρόσωποι*; & CASSIODORO (c) *perſonam legibus non habere* dicuntur: ita idem dicendum videbatur de liberis, (d) qui tantum abeſt, vt ratione patris per-

(m) Dionyſ. Halic. *Antiqu. Rom. lib.* II. *cap.* XXVII. *ſequ.* (n) §. 1. *Inſt. per quas perſ. cuiq. adqu.* (o) *Collat. Moſ. & Rom. Leg. tit.* IV. §. VIII. (p) *l.* 8. *ff. de his, qui ſui vel al. iur. ſunt.* (q) Dionyſ. Halic. *ibid.* Iac. Gothofred. *ad* XII. *Tab. p.* 101. (r) Lactant. *Diu. Inſtit. lib.* IV. *cap.* III. *comm.* 17. (s) Seneca *Controu.* III. 9. (t) Seru. *ad Virgil. Aen. lib.* XI. *v.* 143. (u) Liban. *Declamat.* XVII. (x) Sex. Empir. *Pyrrhon. Hypot. lib.* III. (y) Cuiac. *Paratitl. Cod. lib.* VIII. *Tit.* XLVII. (z) Corn. van Bynkersh. *de Iure occidendi lib. p.* 145. (a) *l.* 1. §. 2. *ff. de rei vindic.* (b) Theoph. *Paraphr. princ. Inſt. de ſtipul. ſeru.* (c) Caſſiod. *Var. lib.* VI. *cap.* VIII. (d) Merill. *Obſeru. lib.* III. *cap.* IV.

Digitized by Google

perſonae haberentur, vt vel ob hanc cauſſam in negotiis priuatis vna cum patre perſona eſſe cenſerentur, ex notiſſimis iurisprudentiae noſtrae principiis. (e) Ex eo autem conſequebatur, vt patri vſusfructus in bonis liberorum nullus competere poſſet. Vſusfructus enim eſt ius vtendi fruendi *rebus alienis.* Quidquid vero erat in liberorum peculio, ratione patris non erat res aliena, quoniam filius cum patre vna perſona cenſebatur. Vnde nec vſufructu in eo gaudebat, ſed proprietate ac dominio. Quare, durante poteſtate patria, patri *τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα τῶν παίδων, ὅτι βούλονται διατιθέναι, τοῖς πατράσιν ἀποδέδοται ὁ νόμος*, *& pecunias & corpora liberorum ad eorum arbitrium tradiderat lex* Romuli, (f) adeo vt apud ARRIANVM (g) id vel maxime ad officium filiifamilias pertinere dicat EPICTETVS: *πάντα αὐτοῦ ἡγεῖσθαι τοῦ πατρὸς, omnia quae habet, patris eſſe putare.*

§. V.

At, quemadmodum, mutata republica, multa ſimul iuris antiqui capita mutari coeperunt: ita & patris adquaeſtui ac vniuerſae *maieſtati patriae*, vti a VALERIO MAXIMO (h) & QVINCTILIANO (i) adpellatur, nimium quantum derogarunt Principes, inuento primum peculio caſtrenſi, ac denique quaſi caſtrenſi, cuius vtriusque hiſtoriam eleganter expoſuit M. AVREL. GALVANVS. (k) Vtrumque enim peculium tam a rationibus paternis ſeiunctum eſſe iuſſerant, vt filius in illis pro patrefamilias haberetur, libereque de iis inter viuos mortisque cauſſa diſponeret. (l) Haec omnia iam ſaeculo Chriſtiano primo & ſequente ita obſeruata eſſe, ex IVVENALE (m) ipſoque VLPIANO (n) ſatis conſtat, vt fruſtra ſint, qui peculii quaſi caſtrenſis originem ad THEODOSIVM IVNIOREM referunt. Iam igitur rerum a liberis adquiſitarum aliquae quidem exemtae erant patris dominio: nec tamen quisquam adhuc ſomniauerat de vſufructu paterno, quamuis iam pridem peculium paganum in profectitium & aduentitium diuidi coepiſſe, recte obſeruarint GER. NOODT. (o) & M. AVR. GALVANVS. (p) Ἀσύστατα enim ac contradictoria vide-

(e) *l. 130. ff. de verb. oblig. l. vlt. C. de impub & al. ſubſtitut.* (f) Dionyſ. Halicarn. *Antiqu. Rom. lib.* VIII. (g) Arrian. *Diſſert. Epictet. lib.* II. *cap.* X. (h) Valer. Max. *lib.* VII. *cap.* VII. §. *5.* (i) Quinctilian. *Declam.* CCCLXXV. (k) Galuan, *de vſufruct. cap.* VII. §. VIII. *ſequ. p. 56.* (l) *Princ. inſt. per quas perſ. cuiqu. adquiritur.* (m) Iuuenal. *Sat* XVI. *v 52. ſequ.* (n) *l. 3. §. 5. ff. de bon. poſſeſſ. l. 1. §. 15 ff. de collat. bon. l. 1. §. 6. ad SC. Trebell. l. 7. §. vlt. ff. de donat.* (o) Noodt. *de Vſufructu. lib.* II. *cap.* IV. *p. 451. Tomo* I. *Op.* (p) Galuan. *de vſufr. cap.* VII. §. X. *p. 57.*

videbantur, filiumfamilias in peculio aduentitio pro patrefamilias non haberi, & patrem tamen eo peculio vti frui, tamquam re aliena. At quantumuis hic vſusfructus iuris antiqui principiis aduerſaretur: primus tamen illum in bonis maternis inuexit CONSTANTINVS MAGNVS. (q) Deinde GRATIANVS, THEODOSIVS & VALENTINIANVS AAA. (r) eiusdem iuris eſſe voluerunt reliqua materni generis bona, nec non lucra nuptialia. (s) Tum porro LEO & ANTHEMIVS AA. (t) ſanctionem illam ad lucra ſponſalitia; ac IVSTINIANVS (u) denique ad vniuerſa liberorum bona, quae non a patre, ſed aliunde ad eos peruenerint, porrexerunt, ita, vt in his omnibus patri tantum vſusfructus, liberis proprietas concederetur, niſi certis quibusdam caſibus, quos doctores ad peculium aduentitium irregulare vel extraordinarium referunt, in quibus plena eſt penes liberos proprietas aeque, ac in caſtrenſi vel quaſi caſtrenſi peculio, niſi quod in illis pro patribusfamilias non habentur, adeoque nec teſtamentum iure condunt. (x)

§. VI.

Ex quo ſemel a vetere illa iuris regula diſceſſum, alter etiam auditus eſt vſusfructus, quem leges patri in bonis liberorum emancipatorum conſtituebant. Iure enim vetere, dimiſſo ex poteſtate filio, pater totum iſtud peculium, ſibi iam tum adquiſitum retinebat, (y) nec quidquam perueniebat ad filium, niſi quod ei pater vltro donabat. (z) At inualeſcente paullatim vſufructu in bonis liberorum aduentitiis, id abſurdum naſcebatur, vt patri in bonis liberorum, ſoluta poteſtate, plus iuris eſſet, quam ea adhuc durante. Quum enim ante emancipationem bonis aduentitiis tantum vti frui poſſet, poſt eamdem ea ſibi vniuerſa iure proprietatis vindicabat. Quod animaduertens CONSTANTINVS M. (a) propoſito edicto ſanxit, vt pater emancipans filium tertia bonorum aduentitiorum parte, tamquam praemio emancipationis ſibi retenta, dodrantem emancipato daret. Quamuis vero ita quodammodo emollitus putaretur iuris antiqui rigor: tamen & haec trientis bonorum iactura paullo iniquior viſa eſt IVSTINIANO, (b) qui lege

(q) L. 1. *C. de bon. mat. l.* 1. *C. Th. eod.* (r) L. 6. & 7. *C. Theod.* & *l.* 2. *C. eod.* (s) *l. vn. C. Theod. de bon. quae filiisf. l.* 1. *C. de bon. quae lib.* (t) L. 5. *C. eod.* (u) L. 6. *C. de bon. quae lib.* & §. 1. *inſt. per quas perſ. cuiq. adquir.* (x) Galuan. *ibid.* C. IX. ſ. IX. *p.* 78. (y) L. 1. *pr. ff. quand. de pecul. act. annal.* (z) L. 31. §. 2. *ff. de donat.* (a) L. 1. *l.* 2. *C. Theod. de bon. matern.* (b) Ant. Cont. *Var. Lect. lib.* I. *cap.* IX.

Digitized by Google

lege illa CONSTANTINI, vt iam ANT. CONTIVS (c) obſeruauit, mire interpolata, patri emancipanti loco proprietatis in triente, vſumfructum ſemiſſis conſtituit, ad dies vitae percipiendum, niſi illud legis beneficium vltro ac ſpeciatim repudiaſſet. Et talis eſt iure Romano vſusfructus paternus, cuius rationem ac indolem vel ideo hic paullo plenius exponere viſum eſt, quod eam vulgo ſatis perfunctorie tum in ſcholis iuridicis, tum in compendiis ac ſyſtematibus iurisprudentiae tradi, animaduertimus.

§. VII.

Iam facile eſt ad exiſtimandum, haec omnia nihil attinuiſſe ad matrem, neque ei ſecundum ius Romanum vllum vſumfructum competere potuiſſe in bonis liberorum aduentitiis. Pater enim illo gaudebat vi patriae poteſtatis, eaque finita, vel ipſa priſtini illius imperii memoria ius illi quoddam in liberorum bonis dare videbatur. At mater, quantumuis iure gentium parem in liberos poteſtatem habeat cum patre, niſi quod huic in contentione imperiorum primas concedere ipſa recta ratio videatur: (d) apud Romanos tamen nullum plane in liberos exercebat imperium, quippe quod ſoli patri leges detulerant. Hinc *pietatem* quidem *aequam*, *paremque venerationem vtrique parenti*, *quantumuis inaequalis eſſet eorum poteſtas*, praeſtari iubebant Romani: (e) at poteſtas non cadebat in matrem, quia haec iure veteri, vti GELLIVS (f) & VLPIANVS (g) obſeruant, ſimul ac conuenerat in manum, ipſa in poteſtatem viri redigebatur, eique filiae familias, ſuaeque heredis loco erat; iuris autem expeditiſſimi videbatur, eum, qui in poteſtate eſt, alium in poteſtate habere non poſſe. (h) Quum itaque liberi, quod ad matrem attinet, ſint ſui iuris, nec, exoleſcente licet in manum conuentione, matrem in ſocietatem imperii paterni vmquam admiſerint Romani: conſequens ſane erat, vt nec liberi ratione illius peculium habere intelligerentur, nec mater quidquam ſibi in eo lucri iure vindicaret. Quin tantum abeſt, vt viuis liberis materno iure quidquam in eorum bonis adquirerent, vt, ne mortuis quidem illis, lex vel Praetor eas ad luctuoſam liberorum hereditatem

(c) *l. 6. §. 3. C. de bon. quae lib. §. 3. Inſt. per quas perſ. cuiqu. adquir.* (d) Grot. *de iure belli & par. lib.* II. *cap.* V. *n.* 1. (e) L. 4. *ff. de curat. furioſ. l.* 1. *§.* 1. *ff. de obſequ. par. & patron* (f) Gell. *lib.* XVIII. *cap.* VI. (g) *Pariat. leg. Moſ. & Rom. tit.* XVI. Vlp. *Fragm. tit.* XXII. §. XVI. (h) L. 21. *pr. ff. ad leg. Iul. de adult.*

Digitized by Google

tatem vocaret ante SC. TERTVLLIANVM, (i) nec ante SC. ORPHITIANVM liberi matri ſuccederent, (k) niſi certis quibusdam caſibus, quos ex interiore iurisprudentia erudite ſuo more explicauit V. C. ANT. SCHVLTINGIVS. (l)

§. VIII.

Moueri ſolet quaeſtio, an non matri ſaltim in bonis ſobolis vulgo quaeſitae vſusfructus competat? Eam adfirmat, ſed ſubtimide tamen, vir illuſtris, NIC. LIB. BARO DE LYNKER, (m) qui, quum adhuc Ienenſem academiam doctrina ſua illuſtraret, *de matris poteſtate in liberos* ſingularem diſſertationem edidit, ita tamen conſcriptam, vt nullam paene rationem habuerit iuris Germanici. In illa diſſertatione ad hanc quaeſtionem delatus: *Hoc*, inquit, *de iure naturali, quin & de* IVRE CIVILI, *(quanquam hoc ſolum, in quantum ad onera educationis opus eſt,) adfirmandum videtur.* Sed cur id adfirmandum videretur, quum nec vſusfructus in bonis aduentitiis ex iure naturali proficiſcatur, nec vlla lex eum matri ſpurii addicat? *Quia*, inquit, *haec mater filium alere & educare cogitur, aequum eſt, vt inde ei onera & labores reſarciantur:* quam aequitatem deinde demonſtrat ex *l.* 10. *ff. de diuerſ. reg. iur.* Atqui vſusfructus legitimi in bonis liberorum aduentitiis fundamentum non ſane eſt onus educationis atque alimentorum: (ita enim & mater liberorum legitimorum, quin & auus maternus nepotum bonis vti frui deberent, ſi forte ob patris matrisue mortem in eos hoc alendi onus deuolueretur,) (n) ſed patria poteſtas. Diſerte enim ait IVSTINIANVS: (o) *Eorum vſusfructus apud patrem vel auum, vel pronuum,* QVORVM IN SACRIS SIT CONSTITVTVS, *permaneat.* In *ſacris* autem eſſe, eſt in poteſtate eſſe, (p) quemadmodum *a ſacris paternis abſolui remittiue* idem ac emancipari, (q) *in familiam & ſacra tranſire* idem ac adoptari. (r) Semper ergo μέθεξις illa ſacrorum inuoluebat poteſtatem, & talem quidem, quae in matrem non cadebat. Nec mouemur ergo argumento ex *l.* 10. *ff. de diu. reg. iur.* petito.

(i) *pr. Inſt. de SC. Tertull.* Vlp. *Fragm. Tit.* XXVI. §. VIII. (k) Idem *ibid.* §. VII. *pr. Inſt. de SC. Orphit.* (l) Ant. Schulting. *Iurispr. vet. ant. Iuſtinian. p. 668.* (m) Lyncker *Diſſ. de matr. poteſt. in lib. §. XV. p.* 19. (n) L. 5. §. 4. 5. *ff. de agnoſc. & alend. lib.* (o) L. *6. pr. C. de bon. quae lib.* (p) L. *vlt. C. de iniuſſ. teſt. l. vlt. C. de curat. fur. l. vlt. C. de SC. Tertull. l.* 2. *C. de ſuis & legit. Add.* Briſſon. *de verb. ſignif. lib.* XVII. *pag.* 1814. (q) *l.* 1. *§. vlt. ff. de ann. except. l.* 31. *C. de fideic. l.* 12. *C. de collat.* (r) Valer. Max. *lib.* VII. *cap.* VII.

Digitized by Google

tito. Quamuis enim quodammodo *ſecundum naturam ſit*, *commoda cuiusque rei eum ſequi, quem ſequuntur incommoda;* recte tamen iureconſultus eximius, IAC. GOTHOFREDVS (s) monuit, in vnitis & connexis obtinere hanc regulam, veluti in contractibus, (t) tutelis, (u) rerum adquiſitionibus, (x) cauſſis teſtamentariis & ſucceſſionibus, (y) & ſimilibus, non in iis, quae ex diuerſo plane fonte promanant, veluti in noſtra ſpecie, vbi onus alendi ſpurios ex ipſo iure naturali, vſusfructus legitimus in liberorum bonis ex iure ciuili Romanorum proficiſcitur. Sed demum ipſe vir illuſtris fatetur, matrem quidem ſpurios in poteſtate habere, at poteſtatem illam analogam tantum nec plenam eſſe, quod iam initio iſtius diſſertationis (z) argumento non vno adſtruxerat. At rectius dixiſſet, iure ciuili poteſtatem illam plane nullam eſſe. Tametſi enim CELSVS (a) *vulgo quaeſitum matrem ſequi*, & VLPIANVS (b) hanc plane *legem naturae eſſe* dicat: poteſtatem tamen matri in ſpurios numquam tribuunt leges, vt adeo recte obſeruatum ſit a GABR. PALAEOTO, (c) ſpurios nullius familiae eſſe cenſendos: non patris, quod ab eo alieni habeantur, (d) nec matris, quia ea familiae ſuae caput ſit & finis, (e) adeoque neminem in familia ſua, nedum in poteſtate habere poſſit.

§. IX.

Enimuero, quamuis eo iure, quo pater, vſumfructum in peculio liberorum mater non haberet: erant tamen duo alii caſus, quibus ex alia plane ratione matrem vti frui quibusdam liberorum bonis volebant legiſlatores. Primo enim a IVSTINIANO (f) cautum eſt, vt, ſi coniux ſuperſtes inopia laboret, defunctus autem opulentior fuerit, ille, concurrentibus tribus vel paucioribus heredibus, quartam; ſin plures exſtent heredes, virilem portionem caperet, idque iure proprietatis, ſi extranei; iure vſufructuario autem, ſi liberi hereditatem ſortirentur. Atque ita contingere omnino poteſt, vt mater vſufructu in quadam

 bono-

(s) Iac. Gothofr. *in Comment. ad l. 10. D. de reg. iur. p. 60.* (t) §. 3. *Inſt. de emt. l. 7. ff. de peric. & comm. rei vend.* L. 1. *C. eod. l. 29. §. 1. ff. pro ſoc.* (u) *l. 73. pr. ff. de reg. iur.* (x) §. 4. *Inſt. de rer. diuiſ. l. 1. ff. de aqu. & aqu. pluu. l. 2. C. de alluu.* (y) L. 1. *ff. de bon. poſſeſſ. l. 15. ff. de collat.* (z) Lynker. *Diſſert. ead. §. V. p. 6.* (a) L. 19. *ff. de ſtatu hom.* (b) L. 24. *ff. eod.* (c) Gabr. Palaeot. *de Nothis ſpuriisque fil. cap.* LIX. § *V. p.* 304. (d) L. 23. *ff. de ſtatu hom.* (e) L. 195. §. *vlt. ff. de verb. ſignif. & ibi* Io. Goedd. *in Comment. p. 1131. ſequ.* (f) *Nou. CXVII. cap. V. Auth. praeterea C. vnde vir & vx.*

bonorum parte, quod ad proprietatem ad liberos pertinentium, ex lege gaudeat. Id cur a IVSTINIANO inuentum ſit, non adeo obſcurum videtur. Coniugibus enim ſuperſtitibus nec anteriores leges, nec praetor ita conſuluerant, quemadmodum id requirere videbatur neceſſitudo, quae inter tori ſocios intercedit, arctiſſima. Equidem ex legibus antiquis vir vxoris bona omnia dotis nomine accipiebat, teſte CICERONE. (g) Nec hereditatis a marito relictae exſors eſſe poterat vxor, quae, vti iam ſupra vidimus, inter heredes ſuos, tanquam filiafamilias, cenſebatur. (h) At vtrique iuri tunc demum erat locus, quando vxor in manum conuenerat. Tunc enim erat *κοινωνὸς ἁπάντων χρημάτων τε καὶ ἱερῶν*, *particeps omnium bonorum ſacrorumque*, vti loquitur DIONYSIVS. (i) Exoleſcente itaque paullatim in manum conuentione, nulla amplius prodita erat coniugum inter ſe ſucceſſio. Eius enim fundamentum non aliud erat, quam ius familiae, & illa veluti *συνδεσποτείας*, quae ſuis heredibus primum, ac deinde agnatis, competere videbatur. (k) Et quamuis praetor poſt legitimos etiam cognatos ad bonorum poſſeſſionem vocaret: nec id tamen vtilitatem aliquam adferebat vxori, quae marito ne adfinitatis quidem, nedum cognationis, vinculo iungitur. (l) Idem praetor & coniugibus profuturus, iis poſt liberos, legitimos, cognatos, familiam patroni, patronum patronamue aut eorum liberos ſexto gradu bonorum poſſeſſionem promiſerat edicto VNDE VIR ET VXOR, modo inter eos matrimonium legitimum tempore mortis conſtitiſſet. (m) Aſt quam raro, quaeſo, contigiſſe credibile eſt, vt illi omnes, quibus coniuges poſtpoſuerat praetor, vel non exſiſterent, vel bonorum poſſeſſionem, edicto ſibi tam benigne oblatam, agnoſcere nollent? Hinc melius viro & vxori proſpecturus IVSTINIANVS coniugem egenum tunc quoque ad praemortui ſucceſſionem pro parte admiſit, quando alii heredes legitimi aderant, ita tamen, vt ſi liberi concurrerent, coniux, vſufructu contentus, proprietatem illis interuertere nullo modo poſſet.

§. X.

Prius, de quo hactenus actum, vſusfructus materni genus ex commiſeratione quadam proficiſcitur: ſequitur iam alterum, quod leges non

(g) Cic *Topic. ad Trebat. cap.* IV. (h) Vlpian. *Fragm. Tit.* XXII. §. XVI. (i) Dionyſ. Halic. *lib.* II. *Antiqu. Rom. p.* 95. (k) Corn. van Bynkersh. *Obſ. lib.* II. *cap.* I. (l) L. 4. §. 3. *ff. de grad. & cogn. l.* 5. *C. de her. inſt.* (m) Vlpian. *Fragm. Tit.* XXVIII. §. VII. iuncto §. 3. *Inſt. de bon. poſſeſſ.*

non tamquam inſigne aliquod beneficium, ſed tamquam poenam ſecundarum nuptiarum vtrique coniugi conſtituerunt. Quum enim plerumque tunc eueniat, quod ſcribit AMBROSIVS, (n) *vt, mutato concubitu, parentes a ſobole deprauentur, & praeferant liberos poſterioris copulae, prioris autem negligant*; hinc gentibus pleriſque, adeoque & Romanis odio dignae videbantur ſecundae nuptiae. Sicuti ergo Graeci celebrabant ἄνδρας κουριδίους, (o) vel παρθενικοὺς, quo vocabulo & LXX. Scripturae interpretes vſos reperio; (p) eodemque exemplo Romani ſummis laudibus proſequebantur MARITOS PRIMIGENIOS, (q) VIRGINIOS, (r) quin & VXORES VIRGINIAS, (s) quae vſurpare poterant verba Didonis apud VIRGILIVM: (t)

Ille meos, primus qui me ſibi iunxit, amores
Abſtulit. Ille habeat ſecum, ſeruetque ſepulcro:

ita odio exiſtimabant digniſſimos, qui taedas ferales in amiſſi coniugis rogo accenderent, & ad ſecunda vota inauſpicato proruerent. Inprimis vero viduas alterius viri thalamum conſcendentes omnes auerſabantur, (u) de iiſque ſaepiſſime vſurpabant illud EVRIPIDIS: (uu)

Ἀπέπτυσ' αὐτὴν, ἥτις ἄνδρα τὸν πάρος
Καινοῖσι λέκτροις ἀποβαλοῦσ' ἄλλον φιλεῖ.
Ego autem abominor eam, quae, priorem virum
Quum amiſerit, nouis connubiis alium amat.

Quum ergo antiquiſſima illa de ſecundis nuptiis opinio, inualeſcente in orbe Romano Chriſtiana religione, etiam theologorum, quos patres vocamus, animis penitus inſediſſet, ceu, ſuo more, praeclare demonſtrauit vir clariſſimus, mihique ob ſingularia, quibus hoſpitem atque auditorem in illuſtri Groeningana ornauit, beneficia numquam ſine laude ac iucunda priſtini conuictus recordatione nominandus, IOANNES BARBEYRACIVS; (xx) non mirum profecto eſt, etiam principes Chriſtianos, his principiis imbutos, parum fauiſſe ſecundis nuptiis, deque iis coërcendis, aut conſeruando ſaltim liberis prioris matrimonii

Dddd 2 pecu-

(n) Ambroſ. *in Hexaëm. VI.* (o) Gruter. *Inſcr. p. MCXLVI*, 7. Coint. *Paralip. Homeri v.* 155. (p) *Ioel. I*, 8. (q) Reineſ. *Inſcript. Claſſ. XIV*, 3. (r) Grut. *Ibid. p. MCXLIII*, 3. *& p. MLX*, 4. (s) Gruter. *ibid. p. DCCCCXXXII*, 8. *p. DCCCXIX*, 7. *p. DCCCXXXVI*, 2. (t) Virgil. *Aeneid. Lib. IV. v.* 28. *& ſequ.* (u) Vid. Reineſ. *Comment. ad Inſcript. Claſſ. XIV*, 73. *p.* 742. (uu) Euripid. *in Troad. v.* 662. *ſequ.* (xx) Iean Barbeyrac. *dans le traité de la morale des Peres Chap. IV. §. VIII. ſequ. p.* 30. *ſequ.*

Digitized by Google

peculio patrimonioue, ſerio cogitaſſe. Hinc primum THEODOSIVS M. (x) ac denide HONORIVS ac THEODOSIVS iunior (y) lege edictali ſanxerunt, vt mater, quae a liberis nupſerit, in bonis a priore marito, vel vno filiorum filiarumue ex priore matrimonio acceptis, amiſſa proprietate, tantum vſumfructum retineret, ita tamen, vt illi eſſet optio, cuinam ex prioris matrimonii liberis proprietatem relictam vellet. Ex ipſis illis legibus, quas integriores nobis exhibet CODEX THEODOSIANVS, adparet, hoc edictum ad ſolas matres, iterum nubentes, pertinuiſſe. Quamuis enim THEODOSIVS M. patres etiam admonuiſſet, vt liberis, quibus nouercam inducturi ſint, ſubſtantiam maternam integram atque illibatam ſeruarent: lege tamen eos ad hoc obſtringere religioni ſibi ducebat, melius, vt opinor, ſperans de pietate paterna, quam vt metueret, ne & patres male conſulturi ſint liberis ex priore ſuſceptis matrimonio. At multa in his mutata ſunt legibus recentioribus. Primo enim optionem illam matribus ademerunt MAIORIANVS, (z) deinde SEVERVS, (a) ac denique IVSTINIANVS. (b) Hinc porro eam aui conſtitutionem, quam ad matres duntaxat pertinuiſſe diximus, ad patres etiam, nouercam liberis inducentes, produxit THEODOSIVS IVNIOR, (c) experientia procul dubio edoctus, veriſſimum eſſe, quod olim ſcripſit CAIVS: (d) patres quoque, *nouercalibus delinimentis inſtigationibusque corruptos, maligne ſaepenumero circa ſanguinem ſuum inferre iudicium.* Et hic quidem alter caſus eſt, quo matri vſumfructum aliquem ius Romanum conſtituerat, quod non tam in eius gratiam, quam ex ſecundarum nuptiarum odio factum eſſe, facile vnusquisque intelligit.

§. XI.

Ex his vero, quae modo diximus, adparet, matrem proprietate ac dominio rerum, occaſione prioris matrimonii acceptarum, excidiſſe, ſimul ac in alterius viri amplexus ruere non dubitauerit. Iam inde noua emergebat quaeſtio, an & tunc per ſecundas nuptias aliquid amittat mater, ſi a priore marito non proprietas, ſed vſusfructus certorum bonorum, ad eam peruenerit? Quum enim, ſublatis legibus decima-

(x) L. 2. *C. Theod. de ſecund. nupt. lib.* III. *Tit.* VIII. *l.* 3. *C. Iuſtin. eod.* (y) L. 3. *C. Theod. eod.* (z) *Nouell. Leon. & Maioriani Tit.* VIII. *p.* 36. *edit.* Iac. Gothofred. (a) *Nouell. Leon. & Seueri Tit.* I. *pag.* 37. *ibid.* (b) *Nouell.* II. *cap* I. & *Nouell.* XXII. *cap. XXV.* (c) *Nouell. Theodoſ. Iun. Tit. VII. p.* 3. (d) L. 4. *ff. de inoffic. teſt.*

cimariis, de quibus a nobis (e) accuratius actum, mariti vxoribus ſaepe legarent vſumfructum bonorum, (f) praediorum, (g) fundorum, (h) domuum, omniumque rerum, quae in his eſſent, ſalinarum, (i) villarum, (k) veſtium, mundi muliebris, lanae, lini, (l) aliarumque rerum, idque vel pure, vel in diem, vel ſub conditione, ceu eius rei exempla prope innumera in ipſis pandectis noſtris exſtant: liberi, inexplebili cupiditate habendi etiam vſumfructum illum ſecundis nuptiis exſtingui oportere, contendebant. Et ARCADIVS quidem ac HONORIVS AA. (m) iſti liberorum intentioni eatenus ſuffragabantur, vt vſumfructum, teſtamento relictum, ob ſecundas nuptias perire, in rebus autem ante nuptias donatis eumdem illibatum manere iuberent. Enimuero & hoc diſcrimen recte ſuſtulit IVSTINIANVS, (n) qui omnem vſumfructum, etiam teſtamento relictum, parenti binubo ſaluum eſſe debere, diſerte edixit.

§. XII.

Et talis quidem eſt vſusfructus ille legitimus, qui matribus iure ciuili Romano competere poteſt. Qui an & in Germania vbique receptus ſit, non immerito dubites. *Authenticam praeterea C. vnde vir & vx.* vel ideo non magni facere ſolent mulieres Germanae, quod vel communio bonorum inter coniuges obtinet, vel, vbi ab illa diſceſſum eſt, de lucro multo pinguiore viduis proſpexerunt leges ſtatutariae. Priore enim caſu coniugi ſuperſtiti ſemiſſis bonorum communium; immo & quibusdam locis, liberis non exſtantibus, totus as debetur, idque ſibi volunt paroemiae iuris Germanici: *Leib an Leib, Gut an Gut*, (o) *Hut bey Schleyer, Schleyer bey Hut*, (p) (quod adagium re ipſa repraeſentaturi ſponſus & ſponſa, quibusdam locis pileum velumque muliebre in ἱερολογίᾳ altari imponunt,) itemque: *Der lezte macht die Thür zu.* (q) Poſteriore caſu ſaltim portio ſtatutaria viro & vxori conſtituta eſt, eaque debetur, ſiue egeſtate laboret ſuperſtes, ſiue

(e) *Comment. ad Leg. Iul. & Pap. lib.* II. *cap.* XIV. *pag.* 260. *ſequ.* (f) L 24 *ff. de vſu & vſufr. leg. l.* 37. *ff. eod. l* 29. *ff. de vſufr.* (g) *l.* 25. *ff. de vſu & vſufr. leg.* (h) *l.* 31. *l.* 38. *ff. eod.* (i) *l* 32. §. 2 *ff. eod.* (k) *l.* 35. *ff. eod.* (l) *l.* 39. *ff. eod.* (m) *l. vn C Theod. & Iuſtin. ſi ſec. nupſ. mul.* (n) *Nouell.* XXII. *cap* XXXII (o) Hert *Paroem. iur. Germ. lib.* I *paroem. LXIX. p.* 522. (p) D. Georg. Werner. *in Diſſert. inaug. de pactis dotal. ſub formula: Hut bey Schleyer Schleyer bey Hut. Marp. MDCCXIV.* (q) Hahn *ad* Weſenb. *Parat. lib. XXXVIII. tit. XI. n. III.*

ue abundet opibus. Quare authenticae illi non multum apud nos pretii ſtatuetur, niſi ſicubi ſtatutis coniugibus non ſatis proſpectum, aut ſicubi dubia admodum eſt ſtatuti interpretatio, quo caſu & WESENBECIVS, (r) DAN. MOLLERVS, (s) PHIL. RICHTERVS, (t) HENR. HAHNIVS (u) aliique authenticam illam vſum aliquem habituram, exiſtimant.

§. XIII.

Nec alterius vſusfructus, quem in poenam ſecundarum nuptiarum conſtitutum diximus, vſus in Germania multo frequentior eſt. Quamuis enim in Germania quoque inuiſae quodammodo eſſent iteratae nuptiae, neque ibi, teſte TACITO, (x) deeſſent ciuitates, *vbi virgines tantum nubebant, & cum ſpe votoque vxoris ſemel transigebatur:* quamuis deinde veteres gentium Germanicarum leges tantum non omnes viduas binubas lucris, e priore matrimonio ad eas profectis, ſpoliarent, ceu poſtea oſtendemus pluribus: fatentur tamen iureconſulti plerique, ius illud in Germania non frequentari, (y) idque ſaltim iis locis veriſſimum exiſtimabitur, vbi parentes, ad ſecunda tranſituri vota, liberis prioris matrimonii, eorumue tutoribus, quos petere tenentur, ad edendum bonorum inuentarium obſtricti ſunt. (z) Enimuero, quemadmodum numquam defuerunt, qui ſibi laudi ducerent, iuri Romano viam in forum quam latiſſimam munire: ita non mirum videbitur, de vſu huius authenticae teſtari viros grauiſſimos, SCIP. GENTILEM, (a) CONR. RITTERSHVSIVM, (b) OLDENDORPIVM, (c) LYNKERVM, (d) & alios. Saltim in Friſia, (e) Bauaria, (f) principatu Halberſtadienſi, (g) Norimbergae, (h) proprietatem ademtam eſſe coniugibus, ad ſecundas nuptias transeuntibus, virorum fide digniſſimorum teſtimonio ſatis conſtat. Nos ea in re ſuffragari non dubitauerimus ampliſſimo iurisconſultorum Wittebergenſium ordini, apud WERNHERVM, (i) virum

(r) Weſenbec. *ibid.* (s) Moller. *ad Part.* III. *Conſt. Sax.* XX. *n.* 26. (t) Richter. *de Succeſſ. ab inteſt. Sect. IV. membr. IV.* (u) Hahn. *ibid.* (x) Tacit. *de Morib. Germ. cap. XIX.* (y) Styk. *V/. modern. ff. tit. de hered. inſt.* §. III. (z) Brunnem. *in Comm. ad* L. *vlt* C. *de ſec. nupt.* (a) Scip. Gentil. *de ſecund. nupt. cap. VIII.* (b) Rittersh. *Iur. Iuſtin. Part. IV. cap. IV.* (c) Oldend. *Claſſ. V. Ad. V.* (d) Lynker. *Annalect. ad* Struu. *Exerc. XXIX. theſ. LIII.* (e) Io. van Sande *lib.* II. *tit.* III. *def.* I. *& ſequ.* Huber. *Praelect. ad Pandect. in Adpend. tit. de nupt. §. VI. p.* 142. (f) Balthaſ. *Reſol. Bau. XIII.* (g) Illuſtr. a Cocoei. *Iur. controu. lib. XXIII. tit. II. quaeſt. X. p.* 142. (h) Rittershuſ. *Comment. ad Nouell. Part. IV. cap. V. n.* 12. (i) Wernh. *Select. Obſeru. for. Vol. III. pag.* 771.

Digitized by Google

virum illuſtrem, ita differenti: *Alldieweilen ferner die in L. 6. C. de ſec. nupt. geordnete* poena ſecundarum nuptiarum *nach der bewährteſten Rechts-Lehrer Meinung in Teutſchland regulariter nicht üblich, demnach, wo die receptio angeregten L. 6. nicht in ſpecie dociret werden mag, darauf nicht erkannt zu werden pfleget: - - - ſo iſt man geſchehener maſſen zu erkennen bewogen worden.*

§. XIV.

Hactenus de vſufructu materno, qualis iure Romano obtinuit, & quibusdam locis etiamnum obtinet. Ab eo vero toto coelo differre illum iuris Germanici, qualem ſupra ex STATVTIS HAMBVRGENSIBVS deſcripſimus, ſatis, vti opinamur, perſpicuum eſt. Ex *Authentica praeterea C. vnde vir & vx.* mater non niſi indotata atque egena hunc vſumfructum capit: iure Germanico, etiamſi eius facultates ſint ampliſſimae. Illo iure tantum portione virili, vel quarta bonorum parte pro numero liberorum; hoc bonis omnibus hereditariis vtitur fruitur. Ille vſusfructus, conſcenſo alterius mariti toro, non exſpirat: hic exſpirat omnino, ceu verba SATVTI: *ſo lange dieſelbe bleibt unverehlichet*, perſpicue innuunt. Nec minus alter ille vſusfructus ex *L. 6. C. de ſecund. nupt.* a noſtro manifeſto diſcrepat. Ille enim in poenam, & ex odio ſecundarum nuptiarum; hic in matris fauorem, & quoddam viduitatis ſolatium, eſt conſtitutus. Ille initium capit; hic finitur atque exſpirat, ſimul ac mater, pertaeſa viduitatis, a liberis nubere decreuit. Ille tantum in bonis, quae occaſione prioris matrimonii ad matrem peruenerunt; hic in omnibus habet locum. Ille ſine onere eſt, nec tenetur mater liberos inde alere aut elocare, ſi ſe ipſi exhibere poſſint: hic cum officio alendi elocandique eſt coniunctus. Denique vtroque caſu, quo ius Romanum vſumfructum aliquem matri indulget, diuiſam iam inter coheredes hereditatem eſſe oportet: quum contra, quamdiu hic durat vſusfructus, iure Germanico inuectus, familiae erciſcundae iudicio non ſit locus. Ex quibus omnibus conſequitur, vt vſusfructus, quem ſupra deſcripſimus, origo non ex iure Romano, ſed Germanico, ſit repetendus, referendusque inter reliquias inſtitutorum patriorum, quae ex communi illo iurium Germanicorum naufragio aegre ſeruatae ſunt aduerſus vim doctorum, vniuerſam iuriſprudentiam Germanicam Romanae ditioni ſubiicere a tot ſaeculis ſtrenue laborantium.

§. XV.

Digitized by Google

§. XV.

Quae huius vſusfructus origo vt extra omnem dubitationis aleam ponatur, operae pretium fuerit, per veteres LEGES ac recentiora STATVTA gentium origine Germanicarum paulliſper diuagari, ex iisque demonſtrare, his tantum non omnibus hunc vſumfructum placuiſſe, & pleriſque etiamnum, inoleſcente licet iure Romano, placere. Apud WISIGOTHOS liberi non modo in patris, ſed & matris, poteſtate eſſe credebantur, adeo, vt pupilli non modo vocarentur impuberes, patre orbi, ſed &, quibus nec mater ſuperſtes erat, quemadmodum & hodie Germanis in ore ſunt non ſolum *Vater-loſe*, ſed & *Mutter-loſe Wayſen*, quae loquutio Romanis procul dubio ridicula viſa fuiſſet. At in LEGE WISIGOTHICA (k) cautum legimus, *vt licet hactenus a patre tantum relicti paruuli filii* PVPILLI *nuncupati ſint, tamen, quia non minorem curam erga filiorum vtilitatem matrem conſtet frequenter impendere, ideoque ab vtroque parente, id eſt patre, vel matre, infra XXV. annos filii poſt mortem relicti* PVPILLI *poſthac nuncupentur.* Alterutro itaque parente mortuo, ſuperſtes liberos in poteſtate retinebat, &, quod ad bona a praemortuo relicta attinet, ſimul eorum legitimus erat tutor, donec aetatem legitimam annorum XXV. expleuiſſent. Eo enim pertinent duo alia loca LEGIS illius WISIGOTHICAE, quorum altero (l) ſancitum, *vt, patre mortuo, filii in* MATRIS POTESTATE *conſiſterent, & ſi, marito ſuperſtite, vxor forſitan moriatur, filii, qui ſint de eodem coniugio procreati, in* PATRIS POTESTATE *conſiſterent:* altero (m) vero, *vt, ſi patre mortuo, in minore aetate filii relinquerentur, mater eorum* TVTELAM, *ſi vellet, ſuſciperet, ſi tamen in viduitate permaneret.* Hactenus itaque par erat apud WISIGOTHOS vtriusque coniugis conditio. In eo autem inter patrem matremque inſigne intercedebat diſcrimen, quod ille, mortua matre, res liberorum non modo adminiſtraret, verum etiam *fructus omnes cum filiis ſuis pro iure ſuo perciperet, & vna cum ipſis filiis ſuis communibus conſumeret impenſis:* (n) *mater autem, ſi in viduitate permaneret, aequalem inter filios ſuos, id eſt, qualem vnusquisque ex filiis ſuis,* VSVFRVCTVARIO IVRE *de facultate mariti haberet portionem, quam vsque ad tempus vitae poſſideret.* (o) Ex quibus diſcimus, *primo* vti iure Hamburgico, ita & WISIGOTHICO, ma-

(k) *Lex Wiſigoth. lib. IV. Tit.* III. *Lege* I. (l) *Ibid. Tit.* II. *leg.* XIII. (m) *Ibid. Tit.* III. *Leg. IV.* (n) *Ibid. Tit.* II. *leg. XIII.* (o) *Ibid. Tit. II. leg. XIV.*

Digitized by Google

matrem liberos, mortuo patre, in poteſtate, &, ſi vellet, etiam in tutela habuiſſe: *deinde* eamdem percepiſſe vſumfructum, non quidem omnium bonorum, vti iure Hamburgico, ſed portionis virilis: tum *porro* vſumfructum illum morte demum finitum, modo a liberis non nupſiſſet: *contra* eumdem ſtatim exſpiraſſe, ſimul ac viduitati praetuliſſet ſecundas nuptias. *Praeterea* quemadmodum iure Hamburgico diſertis verbis requiritur, vt mater, eo gauiſura beneficio, frugalis ſit, & bona communia bene ac diligenter adminiſtret, (*daß ſie wohl haus halte:*) ita idem exigere obſeruamus IVS WISIGOTHICVM verbis ſequentibus: (p) *Ceterum nec donare, nec vendere, nec vni ex filiis conferre praeſumat. Quod ſi eam portionem filii matrem euertere, ſeu per negligentiam, ſiue per odium forte, perſpexerint: ad comitem ciuitatis, vel ad iudicem, referre non differant, vt matrem ſuam conteſtatione commoneant, ne res, quas vſufructuarias accepit, euertat. -- Verum ſi ex ea vſufructuaria portione aliquid probetur euerſum: filiis poſt mortem matris de eius facultatibus ſarciatur.* Ex quibus verbis adparet, matrem, boni viri arbitratu non vtentem fruentem, vſufructu quidem non illico priuatam, ſed ad praeſtandum tamen omne damnum obſtrictam fuiſſe. *Denique* vti IVRE HAMBVRGICO paria vtriusque parentis iura ſunt: ita & WISIGOTHICAE LEGES eadem per omnia de paterno maternoque vſufructu ſtatuunt, niſi quod ex his matri, vti diximus, portio tantum virilis iure vſufructuario ad dies vitae relinquebatur.

§. XVI.

Similia fere IVRE BVRGVNDIONVM obtinuiſſe, eorumdem leges antiquae docent, quibus itidem cautum, (q) *vt, ſi mater nubere, electa caſtitate, diſtulerit, filii* CVM OMNI FACVLTATE *in eius ſolatio &* POTESTATE *conſiſterent.* Ergo Burgundionibus in eo conueniebat cum Wiſigothis, quod parem atque aequam poteſtatem vtrique parenti tribuebant: ſed in eo ab his diſcedebant quam maxime, quod matri ſimul omnes facultates credebant, iure vſufructuario procul dubio poſſidendas. Attamen diſtinguebant Burgundiones, primo vtrum liberi in ea matris poteſtate permanere, an ex ea diſcedere, ipſique rebus ſuis ſupereſſe mallent. Priore enim caſu, vti iam monuimus, vſufructu omnium facultatum gaudebat mater: poſteriore iterum permultum intererat, viduane permanere, an a liberis nubere decreuiſſet, ſiquidem illo

(p) *Ibid. Tit.* II. §. XIV. (q) *Lex Burgund. Tit.* LIX.

illo caſu concurrens cum vno filio tertiam; cum pluribus quartam bonorum partem iure vſufructuario ad dies vitae accipiebat: hoc vero exſors erat omnis ſubſtantiae a marito profectae, praeterquam dotis, ſibi more Germanico conſtitutae. Quae iam omnia ipſis legum verbis erunt probanda. *Filius* VNICVS, inquit GVNDEBALDVS, (r) *defuncto patre, tertiam partem facultatis* MATRI *relinquat, ſi tamen alterum maritum non acceperit. Nam ſi ad* ALIAS NVPTIAS *tranſierit, omnia perdat,* DOTE *tamen ſua, quam a marito acceperat, quamdiu vixerit, vtatur, filio proprietate ſeruata.* Et paullo poſt: (s) *Quaecumque ſane mulier, coniuge ſuo in fata conlapſo, ad ſecundi mariti vota non ierit, aut eius adulti iam filii* SECVM ESSE NOLVERINT, *hac ratione cum eis defuncti mariti* DIVIDAT *facultatem, vt ſi* VNVM *filium habuerit, praedictae ſubſtantiae* TERTIAM *conſequatur: ſin duo aut tres, aut quatuor, aut* PLVRES *erunt filii,* QVARTAM *accipiat portionem, quam tamen poſt obitum eius ad filios ipſius placuit remeare.* Inde ergo patet, iura illa Burgundionum Hamburgicis noſtris perquam ſimilia, ac propemodum gemina fuiſſe, niſi quod ad diuiſionem prouocare licuerit liberis Burgundionibus, ſimul ac iuſtam aetatem attigiſſent, & tunc vidua acceperit portionem ſtatutariam, ad dies vitae iure vſufructuario percipiendam, quum contra mater iure Hamburgico ad diuiſionem obſtricta non ſit, etiamſi filii ſint maiorennes, ſuasque res ipſi adminiſtrare malint, aut filiae familia iam enupſerint, dum liberos alat, educet, & inituros matrimonium dote congrua, rebusque neceſſariis, pro modo facultatum dignitateque familiae, inſtruat.

§. XVII.

Progredimur ad Boioarios, quorum in LEGE apud LINDENBROGIVM expreſſiſſima paſſim occurrunt priſcae ſimplicitatis Germanicae veſtigia. In illa (t) eadem fere ſanciuntur, quae paullo ante apud WISIGOTHOS obtinuiſſe obſeruauimus, adeo vt legiſlator iisdem paene verbis vſus ſit, nec dubitare liceat, quin ius iſtud WISIGOTHICVM tunc ob oculos habuerit. Hoc enim LEGE BAIVVARIORVM eſſe antiquius, ex eo patet, quod haec demum ſaeculo ſexto a Theoderico, Francorum Rege, compilata ſit, quum illud iam circa annum erae Hiſpanicae DIV ab Eurico rege in litteras redactum eſſe, ex ISIDORO HISPALENSI (u) obſeruent CON-

(r) *Lex Burg. ibid. Tit.* LXII. §. I. & II. (s) *Ibid. Tit.* LXXIV. §. II. (t) *Lex Baiuu. Tit.* XIV. *Art.* VI. & VII. §. I. II. III. (u) Iſid. Hiſp. *in Chron. Goth. ad eram DIV.*

CONRINGIVS (x) & GER. ERN. DE FRANKENAW. (y) In reliquis gentium Germanicarum legibus, quas HEROLDVS & LINDENBROGIVS ediderunt, nihil admodum, quod ad hunc vſumfructum pertineat, occurrere animaduertimus. Sunt enim illae maximam partem breues & abruptae, & praeter varias delictorum poenas parum, quod iurisprudentiam Germanicam illuſtret, complectuntur. Fatemur tamen, in LEGIBVS RIPVARIA, SAXONICA & ALAMANNICA, quin & LANGOBARDICA, quaedam reperiri, quae, gentes illas ab hoc aliorum populorum inſtituto paullo alieniores fuiſſe, docent. Vnde excerpendis illis iam non immoramur.

§. XVIII.

Ceterum quam late olim patuerit ius iſtud Germanicum, vel inde patet, quod per magnam Galliae, Belgii & Germaniae partem etiamnum conſtanter obſeruatur. Quamuis enim apud Andes & Carnutenſes, teſte MORNACIO, (z) illum vſumfructum ignorent: eum tamen religioſe ſeruant Pariſienſes, (a) Aurelianenſes, (b) quorum lex ceteris amplior praeter liberos & ceteros heredes includit, itemque Turonenſes, (c) Pictauienſes, (d) Burgundi, (e) quin Galli ceteri tantum non omnes, de quibus prolixe agit LVD. CHARONDAS. (f) In Belgio, teſte PETRO PECKIO, (g) Louanii per ſtatuta ciuitatis vxori defertur vſusfructus bonorum mariti, onere tamen alendi liberos grauatus. Idem Antuerpiae obtinere, ſiue liberi exſtent, ſiue ad alios heredes mariti defuncti bona peruenerint, ipſa eius vrbis STATVTA, (h) & LAMB. GORIS, (i) ICtus Geldrus, perſpicue docent. Hic & de patriae ſuae conſuetudine ita teſtatur: (k) *Conſuetudinaria noſtra inter coniuges ſocietas largior multo eſt & efficacior, vtpote quae cum alterutrius vita finem non accipit, ſed in liberos vſque aut ceteros defuncti heredes cum ſuperſtite continuatur, niſi hic ſingula domus mortuariae, vt loquuntur, bona legitime atque ex moribus deſcripſerit, hoc eſt, confecto inuentario,* *ordi-*

(x) Conring. *de Orig. iur. Germ. cap.* III. *p.* 5. (y) Franckenavv. *Sacr. Themid. Hiſpan. Arcan. Sect.* I. *§. V.* (z) Mornac. *ad l.* 64. *ff. pro ſoc.* (a) Molin. *Conſuet. Pariſ. Art. CCXL.* (b) *Conſuet. Aurel. Art. CCXVI.* (c) *Conſuetud. Turon.* §. CCCLVIII. (d) Lamb. Goris. *Prodrom. Aduerſ. iur. cap.* XXI. *n.* 5. *p.* 165. (e) Chaſſan. *Conſu. Burg. Rubr.* IV. *§.* 2. *n.* 5. (f) Charond. *Obſeru. Iur. Gall. verb. communauté p.* 211. *& ſequ.* (g) Peck. *de Teſtam. coni. lib. V. cap.* VI. *n.* 2. *p.* 645. (h) *Statut. Antu. Tit. XLI. ſ. XCIII.* (i) Lamb. Goris *ibid. n.* 5. (k) Idem *ibid. n.* 3.

ordine adnotaueris. Et paullo poſt: (l) *Si igitur ſuperſtes ad ſecunda vota tranſiens inuentarium, vt par eſt, conficere neglexerit, prioris matrimonii liberi priſtinam bonorum communionem cum eodem ſolum continuare cenſebuntur, nequaquam autem ſecundi coniugis ſocii eſſe intelligentur, adeoque partem facient in parte parentis ſuperſtitis, ſeruato ſemiſſe ei, quicum ſecundo contractum eſt.* Quo loco notandum, in Belgio, etiam confecto inuentario, finiri illum vſumfructum. Eo enim ſeparata intelligitur ſocietas deſinitque bonorum priſtina communio, quia eſt actus ſocietati contrarius, vti docent PYRRHVS ANGELBERMAEVS (m) & LVD. CHARONDAS. (n) Denique in Sueciam vſque penetraſſe conſuetudinem illam veterem, vel ea demonſtrant, quae ea de re in IVRE PROVINCIALI SVECICO, (o) quod IO. LOCCENIVS latine edidit, leguntur, quaeque hic breuitatis ſtudio exſcribere merito ſuperſedemus.

§. XIX.

Magis noſtra intereſt, redire in Germaniam, & an ibi extra Hamburgum ſimilis conſuetudo inoleuerit, diſquirere. In ſuperiore Germania ius hoc olim viguiſſe vel ex SPECVLO SVEVICO (p) conſtat, vbi cautum: *Stirbt einer Frauen ihr Mann, ſie bleibet in des Mannes Gut ungetheilet mit ihren Kindern.* Quum itaque ius iſtud prouinciale Alamannicum olim commune fuerit ſuperioris Germaniae prouinciis: non ſane mirum eſt, vſusfructus huius in Sueuia ac Franconia veſtigia paſſim ſupereſſe. Saltim de Hala Sueuorum, patria ſua, ex codice STATVTORVM MSC. refert illuſtris Academiae Hallenſis Cancellarius, IO. PETR. A LVDEWIG, (q) olim coniugem ſuperſtitem in bonis mariti omnibus, praeterquam feudalibus, parentes, fratres & ſorores & reliquos defuncti cognatos excluſiſſe, poſtea autem obtinuiſſe, vt in bonis mariti ſuperſtes vxor habeat eouſque vſumfructum, (*den Beyſitz*) quo vsque non iuerit ad ſecunda vota, & tunc demum ad diuiſionem obſtricta ſit. In Ducatu Würtembergico hodie quidem res aliter ſe habet ob fucum iuris Romani, qui ſtatutis iſtis vbique haeret, olim tamen & ibi matrem viduam cum liberis non diuiſiſſe, recte collegeris ex IVRIS PROVINCIALIS WVRTENBERGICI (r) verbis: *Demnach des Erb-*

rechts

(l) Idem *ibid. n. 12. p.* 169. (m) Pyrrh. Angelberm. *ad Conſu. Aurel. Tit. X. cap.* III. (n) Lud. Charond. *ad Conſu. Pariſ. Art. CCXX. p.* 140. (o) Io. Loccen. *Ius prou. Suec. tit.* II. *cap. XV.* (p) *Spec. Sueu cap. XXXIV.* (q) Ludevvig *Opuſc. Tom.* II. *p.* 1302. (r) *Ius prou. Würtenb. Part.* IV. *Tit.* I. *p.* 426.

rechts halben bisher viel Klage entſtanden, bevorab da die Eheleute einander ſuccediret, obgleich derſelben zuſammen gebrachtes Vermögen nicht gleich geweſen, folglich entweder der überlebende Ehegatte, oder die hinterlaſſene Kinder bevortheilet werden müſſen &c. Conſtantius ius hoc retinuerunt Francones. Vnde IVSTVS VERACIVS: (s) *Mortuo itaque coniuge alterutro, ſuperſtes* DOMINIVM *conſequitur ſolitarie, neque de mortuo eſt integrum, aliter diſponere in teſtamento, neque liberis vlla legitima, quam poſt exſpectare debent a ſuperſtite.* Vſusfructus videtur vocandus, quem minus proprie VERACIVS adpellauit dominium, ſiquidem ſaluam procul dubio liberis eſſe oportet facultatum paternarum ſubſtantiam, alioquin exſortibus futuris hereditatis paternae, ſi forte mater prodiga contigerit. Nec in reliqua Franconia ſe rem aliter habere, ex IVRE DVCATVS FRANCONICI (t) & IVRE PROVINCIALI HENNEBERGICO. (u) diſcimus. Pleriſque enim locis iſtius tractus arctiſſima inter coniuges eſt bonorum omnium communio, eiusque praeter alios & is effectus eſt, vt liberi, mortuo parente, matre autem adhuc ſuperſtite, vel vice verſa, non ſuccedant, vti docent ABR. A WESEL (x) & SAM. STRYKIVS. (y)

§. XX.

In inferiore Germania non minus frequens eſt illud matri Germanae competens beneficium. De ſtatuto huius generis Colonienſi teſtantur KOEPPENIVS. (z) Idque in Codice illuſtris HOFFMANNI noſtri ita ſe habet: *Vort ſo wann daß Eheleute bey einander ſitzen in ehelichem ſtaat, und Kindere gewinnen. Iſt dann Sache, daß der Eheleute eines ableibich würde ahn Teſtament, Vermächtnis oder Auftracht zu machen unter ihnen beyden: ſo ſoll der letzt Lebendige bleiben ſitzen geruiſt und geruhig in allen ihren Erben, Erbrenthen und Güdern, da ſie mit geſamender Hand angeſchrieben ſtande, beweglich, und unbeweglich, und ſeine Kindere darmit füglichen ſeyn, halten und ſort abnbeſtatten geiſtl. oder weltlichen Standes, ſo als es den Freunden und den Magen bedunckt gerathen ſeyn.* De Bremenſi ex CODICE STATVTORVM MSC. (a) haec extulit illuſtris a LV-

 DE-

(s) Iuſt. Verac. *Conſuet. Bamb. Part.* II. *quaeſt.* 1. & 2. (t) *Landgerichts-Ordn. des Herzogth. Francken Part.* III. *tit. LXXXVIII.* §. II. (u) *Ius Prou. Henneb. lib.* III. *tit.* IV. *cap* XII. XV. Schilter. *Exerc.* III. §. XI. *pag.* 57. (x) Weſel *de Connubial. bon. ſociet. tract.* I. *n.* 58. & *tract.* II. *cap.* II. *ſequ.* (y) Stryk. *Diſſ. de Singular. Connub. iur. in Germ. cap* II. §. XVII. *p.* 25. (z) Koeppen. *lib.* I. *Obſ.* CXXIX. *n.* 20. (a) *Statut. Brem. Tit.* V. §. II.

DEWIG: (b) *wor two Lüde toſammen koment, Mann und Frauwen im Echiſchup, und Kinder winnent, ſo welcke öhre eher ſtervet, de beervet den andern. Stervt de Mann allererſt, und holt ſick die Frawe vvol und ehrlicken nach öhres Mannes Dode: de Frauvve ſchall mit öhren Kindern freylicken ſitten an Erve und in allen Güdern.* Mindae Weſtphalorum conſuetudinem ſimilem adlegat CRVSIVS. (c) Nam & ibi coniux ſuperſtes bona communia adminiſtrat, liberosque alit & elocat, donec vel ad ſecunda vota tranſeat, vel liberos a priore matrimonio ſuperſtites, data dimidia bonorum parte, a ſe ſeparet. Id quod & in principatu Mindenſi vniuerſo obſeruari, ex actis ſe didiciſſe, ait HERTIVS. (d) Nec aliis moribus in reliqua fere Weſtphalia viuitur, ceu ex eius tractus variis ſtatutis demonſtrare in procliui eſſet, ſi iam excutere vacaret illuſtris HOFFMANNI noſtri bibliothecam, cuius in pluteis praeter alia egregia tantus reconditus eſt veterum ſtatutorum, manu exaratorum impreſſorumque, theſaurus, vt neſciam; an ſimilem vel vlla bibliotheca publica per Germaniam oſtentare poſſit. Iam adſcribere tantum iuuabit teſtimonium publicum Synedrii ac Senatus Neoburgenſis ad Viſurgim, quod protulit HVDALR. AB EYBEN (e) ex eoque HERTIVS: (f) *Es vverden von der Mutter die Kinder erzogen, und zu dem, vvas einem ieden beliebig zu lernen, angehalten, mit Speiſe, Kleidung, und, vvann ſie ervvachſen, bey der Ausſteurung mit nothdürfftigen Kleidern, Leinen-Geräthlein und Bett-Gevvandten verſehen. Dahingegen behält die Mutter die völlige adminiſtration und Abnutzung der Güter. Solten aber die Vormünder vermercken, daß die Mutter, oder derſelben Mann, die Güter ohne deren Conſens zu alieniren, oder ſonſten mit Schulden zu aggrauiren ſich unterſtünden, und vernehmen lieſſen: auf ſolchen Fall haben ſie ſich deroſelben anzumaßen, und dieſelbe von einander zu ſetzen. Sonſt verbleibt es nach dieſer Stadt Gevvonheit, Längſt Leib, längſt Gut, es ſey dann, daß etliche Voriahre bevvilliget, und in denen Ehe-notuln etvvas anders verſehen vväre.* Ex quo loco ſimul diſcimus, quid ſibi velit paroemia iuris: *Längſt Leib, längſt Gut*, quam recte ita interpretatur HERTIVS: (g) *Superſtes coniux bonorum vſufructu gaudet.* Similis eſt SVSATENSIVM, &, qui ſibi eorum iura adoptarunt,

(b) Ludewig *ibid. p.* 1304. *& ſequ.* (c) Cruſ. *ad Statut. Mind. Lib. II. Tit. II. Art. XVI. ſequ.* (d) Hert. *paroem. iur. Germ. Lib. I. paroem. LXVIII.* §. 2. (e) Eyben *Part. III. de Tutel. fem. Membr. V.* §. *VI.* (f) Hert. *ibid.* (g) Hert. *ibid.*

Digitized by Google

runt, LVBECENSIVM (h) ſanctio, niſi quod hic additur, vſum fructum illum finiri non modo ſecundis nuptiis, verum etiam ingreſſu in monaſterium, (*wann ſie ſich in ein Cloſter oder Gottes-Hauß einkauffen vvill.*) Sed quandoquidem ius ſtatutarium Lubecenſe in omnium manibus eſt: nos hic tantum e SVSATENSI (hh) quaedam adſcribemus: *Ein Mann oder Frau, vvelche Kinder haben, und nicht vvieder zur andern Ehe ſchreiten, bleibet in voller adminiſtration aller Güter, ohn Unterſcheid, vvelchen dieſelbe zukommen, und darf davon keine Rechnung thun, iedoch ſind ſie ſchuldig, die Kinder gebührlich daraus zu unterhalten, und denenſelben gebührende Ausſteuer davon zu geben.* Nec Luneburgi aliam vigere conſuetudinem, auctor eſt HARTWIGVS DE DASSEL. (i) Profert laudatiſſimus a LVDEWIG (k) etiam teſtimonium Senatus SVATENSIS, (niſi forte legendum ſit, vel SVSATENSIS, vel SVNDENSIS,) in quo anno MDCLXXI. conſuetudo iſtius vrbis ita deſcribitur: *So lange eine Frau in unverrücktem Wittvven-Stand ſich befindet, hat ſie die freye adminiſtration aller Güter und die Abnutzung, zumahlen unberechnet.* Quin & in Pruſſiam ius iſtud penetraſſe, argumento ſunt ea, quae in IVRE PROVINCIALI, (l) & STATVTIS GEDANENSIBVS (m) hanc in rem praecipiuntur.

§. XXI.

Quum ergo ea in re ius SVEVICVM & LVBECENSE tam amice conſpirent: mirum ſane eſſet, ac veluti monſtro ſimile, ſi hic diuortium feciſſet IVS SAXONICVM, vnde & iſtud paullo accuratius expendere operae pretium fuerit. De illo iam WESENBECIVS: (n) *Moribus*, inquit, SAXONVM, *etiam iure patrio matres adminiſtrant, & fructus lucrantur, donec liberi adoleſcant, & ab iis ſeparentur.* Quam theſin ſuam probat ex ipſo SPECVLATORE SAXONE, (o) vt mirum non ſit, ei hac in re adſentitos eſſe iuriſconſultos eximios, IAC. SCHVLTES, (p) REIN. ROSAM, (q) MATTHIAM BERLICHIVM (r) & alios. Sed quamuis iam ante WESENBECIVM

(h) *Ius Lubec. Part.* II. *tit.* II *Art.* VIII. (hh) Henr. Melch. Schütte *de Iure Suſat. eiusque & iuris Ciuil. collat.* §. *X.* (i) Hartvv. de Daſſel. *Conſuet. Luneb. Art.* I. *p.* 149. (k) Ludvvig *Opuſc. Tom.* II. *p.* 1160. (l) *Ius prou. Pruſſ. lib.* II. *Tit.* VI. *Artic.* II. §. *6. p.* 301. (m) *Ius Stat. Gedanenſ. Part.* II *cap.* V. *art.* IX. (n) Weſenbec. *Paratitl. D. tit. de tutel n.* 5. (o) *Ius prou. Sax. lib.* I. *Art.* XI. (p) Iac. Schultes *Quaeſt. pract.* XLVI *n.* 21. & *in Addit. ad Mod. Piſt. Part.* 1. *quaeſt.* XXVII. *n.* 10. (q) Roſa *in Addit. ad Moller. Part.* II. *Conſ.* XI. *n.* 12. (r) Berlich. *Part.* II. *Concl.* XII. *n.* 11.

Digitized by Google

CIVM eadem ſcripſiſſent GLOSSATOR SPECVLI SAX. LATINVS (s) & LVD. FACHSIVS, (t) nec aliter olim pronunciaſſent collegia iureconſultorum Saxonica: Weſenbecio tamen indignatus BEN. CARPZOVIVS, (u) perinde ac ſi ille primus mortalium id ſomnium ſomniaſſet, nihil fecit reliqui, vt eius argumenta profligaret. Nec ferre potuit vir ille, iuris Romani amantiſſimus, PHIL. RICHTERVM, (x) ICtum Ienenſem, Weſenbecii ſuſcipientem patrocinium, argumentaque Carpzouii modeſte examinantem, ſed ei operoſas vindicias oppoſuit in Reſponſis iuris electoralis. (y) Nactus erat Carpzouius aduerſarium, iisdem innutritum principiis. Ambo conuenerant,

Et cantare pares, & reſpondere parati:

nec deerat cauſſae RICHTERVS, (z) ceu eius ſcripta vnumquemque conuincunt. Sed interea Scabini Lipſienſes partes CARPZOVII, ceu ipſe gloriatur, ſequi coeperant, adeoque facile fuit obtinere deciſionem electoralem, (a) qua conſuetudini antiquae hac quidem in re repudium daretur. Et ita, mirantibus rerum peritioribus, (id ipſum enim eſt, quod tam falſe perſtringit loco ſupra recitato ZIEGLERVS,) iure ſuo exciderunt matres viduae in Saxonia electorali, annitente potiſſimum CARPZOVIO, cuius de triumpho iure repetas illud poëtae:

Victrix cauſſa Diis placuit, ſed victa Catoni.

§. XXII.

At quaenam illa ſunt argumenta tam luculenta CARPZOVII, (b) quibus ille tamquam alter Pericles vniuerſam Saxoniam mouit? Primo negat, illum vſumfructum maternum in Saxonico iure praeſidium reperire, eiusue volam veſtigiumque occurrere in textu, quem laudarit WESENBECIVS. Deinde cum vel ideo locum habere poſſe negat, quod fundamentum vſusfructus paterni ſit patria poteſtas, cuius matrem eſſe participem, neminem, niſi in iure hoſpitem, dicturum. Addit nonnulla de auctoritate opinionum communium, & doctorum, de conſuetudine atteſtantium, ſed quae parum aut nihil ad rem faciunt. Iam quid ad haec RICHTERVS? (c) Dubium eſſe, ait, quid ex textu IV-

RIS

(s) *Gloſſa ad Ius prou. lib.* I. *Art.* XXIII. (t) Fachſ. *Differ. Iur. Ciuil. & Sax. Part.* I. *Diff.* XVII. (u) Carpzou. *Part.* II. *Conſt.* X. *Defin. XIII. n.* 2. (x) Richt. *Diſſ. de vſufructu §. V.* (y) Carpz. *Reſp. Iur. Elect. lib. VI. tit.* VII. *Reſp.* LXX. (z) Richter. *Part. I. Deciſ.* XVIII. *n.* 11. *ſequ.* (a) *Deciſ. Elect. Sax.* LXII. (b) Carpzou. *Reſp. Iur. Elect. ibid.* (c) Richter. *Part. I. Deciſ.* XVIII. *n.* 14. *ſequ.*

Digitized by Google

RIS SAXONICI (d) probare voluerit WESENBECIVS, & an non eo demonſtrare voluerit duntaxat, matrem iure etiam Saxonico ad tutelam vocari. Deinde parum intereſſe, probetne aliquid iſte locus, nec ne. Ius enim Saxonicum auctoritatem ſuam habere ex obſeruantia, hanc autem in Saxonia olim conſtanter probaſſe vſumfructum maternum, ceu conſtet WESENBECII aliorumque ICtorum Saxonicorum teſtimoniis, quibus fidem derogare nefas videri. Quin ſi concedi oporteat, WESENBECIVM theſin ſuam ex illo iuris Saxonici textu perperam probaſſe: piaculum tamen non futurum eſſe, excellentis cuiusdam doctoris ſententiae adhaerere, licet ex alio principio, aliaque plane ratione. Praeterea vel maxime vrget, non conſequi omnino, vt, ſi mater exſors ſit patriae poteſtatis, ei nec vſusfructus in bonis liberorum a lege poſſit conſtitui: vnius rei plures eſſe poſſe cauſſas, multaque concedi matri ex alia ratione, quae patri ob poteſtatem in liberos attribuantur, veluti, vt conſenſum impertiatur liberis, inituris matrimonium; vt in ius vocari non poſſit, niſi impetrata a Praetore venia: vt liberis tutorem teſtamento dare poſſit, reliqua. Adhaec vix vmbram hodie ſupereſſe patriae poteſtatis, fateri FRANTZKIVM: (e) & SCHNEIDEWINVM (f) oſtendiſſe, patrem, ſeparatis liberis, vſumfructum in peculio aduentitio amittere, quum tamen ſeparatione illa patria poteſtas finiri non videatur. Poſſe ergo & patri, durante poteſtate, vſumfructum negari, & matri, ea poteſtate in liberos deſtitutae, concedi, ob onus alendi educandique, vel alias rationes, quae in patrem non aeque cadant. Reliqua DECISIONIS illius RICHTERIANAE pars in vindicanda doctorum de conſuetudine & obſeruantia teſtantium auctoritate, colligendisque ICtorum Ienenſium praeiudiciis verſatur, quibus omnibus iam non immoramur, id tantum in praeſenti monentes, nec CARPZOVIVM malam cauſſam admodum bene, nec RICHTERVM bonam ſatis feliciter defendiſſe.

§. XXIII.

Primo enim in vindicando IVRIS SAXONICI textu (g) WESENBECIVM manifeſto deſerit RICHTERVS, quum ille cum rectiſſime allegarit. Ait enim ibi REPKOVIVS: *Hält ein Vater ſeine Kinder in Vormundſchafft nach ihrer Mutter Tod, wann ſie ſich darnach von ihm ſcheiden, er ſoll ihnen geben*

Ffff

(d) *Ius prou. Sax. lib.* I. *Art.* XI. (e) Franzk. *Exerc.* II. *Quaeſt.* IV. *in fin.* (f) Schneidevv. *in Comment. ad tit. Inſt. de patr. poteſt. n.* 11. (g) *Ius prou. Sax. lib.* I. *Art.* XI.

geben und laſſen alles ihr Mutter Gut, es ſey ihm dann von Vnglück und ohne ſeine Schuld abgegangen. Daſſelbige ſoll das Weib den Kindern auch thun, ob ihr Vater ſtirbt, und ein ieglich Mann, der der Kinder Vormund iſt. Hic inter paternam maternamque tutelam nihil ſtatuitur diſcriminis, quumque in Saxonia expediti iuris ſit, patrem tutorem bonis liberorum aduentitiis vti frui: non male cum aliis doctoribus inde collegit WESENBECIVS, matrem etiam tutricem eodem iure gaudere, donec liberos a ſe ſepararit. Equidem paralogiſmum hic ſibi videre viſus eſt CARPZOVIVS, quia addatur: *und ein ieglich Mann, der der Kinder Vormund iſt.* Eodem enim argumento probari poſſe, vnumquemque tutorem, etiam extraneum, bonis pupilli vti frui debere: & inter omnes tamen conſtare, qui artem ratiocinandi bona fide imbiberint, nihil omnino probari argumento, quod nimium probet. Sed inciuile eſt, legem ita interpretari, vt rationem non habeas *παραλληλισμοῦ* & *coniunctorum origine & loco*, ceu ea vocauit HVGO GROTIVS. (h) Sane cum textu noſtro coniungendus eſt alter, qui ita ſe habet: (i) *Dem, ſo des Kindes Erbe iſt, ſoll ſein Vormund von Iahr zu Iahr des Kindes Gut berechnen. Wo aber der Vormund auch Erbe mit iſt,* (id quod de matre vel maxime verum eſt, k) *ſo darf er niemand des Kindes Gut berechnen.* Iam ergo concedimus, eadem, quae de patre dicuntur in textu IVRIS PROVINCIALIS *Lib. I. Art. XI.* non modo ad matrem, ſed & alios agnatos proximos pertinere, nec tamen ideo plus iuſto probare argumentum WESENBECII. Senſus enim totius loci, CARPZOVIO parum intellecti, hic eſt: Matre defuncta pater eſt ordinarius liberorum tutor in bonis maternis, eaque adminiſtrat, fructusque inde omnes percipit, nec ad rationes obſtrictus eſt, ſed officio ſuo functus dicetur, ſi liberis a ſe ſeparandis ſaluam reddiderit ſubſtantiam, adeo vt nec damnum in ea praeſtare teneatur, niſi ſua culpa datum. Eadem matris iura ſunt, vbi pater deceſſerit, ſiquidem & ipſa fructus omnes tamquam tutrix, a natura ipſa conſtituta, eaque ἀνεκλόγιστον percipit, ſeparandisque non niſi ſaluam reſtituit ſubſtantiam. Denique & eodem iure vtitur *ein ieglich Mann*, quilibet alius tutor, puta legitimus, ſeu agnatus, modo ſpes ei proxima ſit hereditatis. Ita &, quod ad alterum CARPZOVII argumentum attinet, ei profecto neruos omnes

(h) Grot. *de Iure belli & pac. lib.* II. *cap.* XVI. § VII. (i) *Ius prov. Saxon. lib.* I. *Art.* XXIII. (k) Styk. *de Succeſſ. ab inteſtato Diſſert.* II. *cap.* I. §. III.

omnes incidere potuiſſet RICHTERVS, ſi oſtendiſſet, iure Germanico matrem non minus, quam patrem in liberos poteſtatem exercuiſſe, eamque, mortuo alterutro parente, liberisque adhuc impuberibus, tutelae nomine veniſſe, alioquin adminiſtrationem illam iure iſtius poteſtatis duraſſe quibusdam locis, vsque dum liberi eſſent ſeparati, alibi, vti Hamburgi & in Weſtphalia, quamdiu vixerit, modo ad ſecundas nuptias non transierit. Sed haec exſpectanda non erant a iurisconſulto temporibus illis, quibus floruere RICHTERVS & CARPZOVIVS. Nam & haec ignorare tum in laude ponebatur, & ſi quis auſus eſſet tam inaudita loqui, non defuturus profecto fuiſſet, qui hominem miſerum non mitius acciperet, quam TABOR nouatorem illum, bono publico natum, HERM. CONRINGIVM.

§. XXIV.

Enimuero quamuis in Saxonia electorali vſumfructum illum obliterarit immoderatus iuris Romani amor: in aliis tamen prouinciis Saxonicis & vicinis diligentior manſit moris tam antiqui cuſtodia. Per vniuerſam enim Thuringiam vſumfructum matri viduae etiamnum concedi, docent RICHTERVS, (l) STRVVIVS, (m) SCHILTERVS, (n) LYNKERVS (o) & alii. In eo tamen ibi diſceſſum a reliquorum Germanorum conſuetudine, quod vſusfructus iſte non durat ad dies vitae, ſed, vti RICHTERVS pronunciari ſolere ſcribit, *bis die Kinder zu ihren mündigen Iahren kommen, und nicht mehr von der Mutter ihren Vnterhalt erlangen:* id quod procul dubio ex ICtorum ingenio eſt. Sinceriorem enim atque incorruptiorem hanc conſuetudinem in ipſa Thuringia ſeruarunt Mulhuſini, vbi STATVTIS (p) cautum, *daß das überbleibende Theil*, (pater vel mater,) *bleibe ein Herr aller Güter, vvelche ſie beyde nach der Einſeegnung oder Prieſterl. Trauung und beſchrittenem Ehebette mit einander zuſammengebracht, ervvorben, ererbet und beſeſſen haben. Vnd daß die Kinder keine vvürckliche Anfoderung an ſolchen Gütern haben, ſo lange der überbleibende Vatter oder Mutter am Leben, und im Wittvvenſtande bleibet.* In principatu Anhaltino idem ius paſſim olim obſeruatum eſſe, vel ex verbis LEGVM PROVINCIALIVM ANHALTINARVM (q) colligas: *Wir befinden aus täglichen Klagen, daß in unſern Landen*

 viel

(l) Richter. *ibid. n.* 32. (m) Struu. *Synt. Iur. Ciu. Exerc.* XII. §. V. (n) Schilter. *Exerc.* III. §. XII. (o) Lynker. *Diſſ. de matr. pot. in lib.* §. *XV.* (p) *Statut. Mulhuſ. lib.* IV. *Art. XX.* §. I. *& ſequ.* (q) *Fürſtl. Anhalt. Landes-Ordnung, Tit. XLV.*

viel vviedervvärtige Gevvonheiten enthalten, vvie die Erbſchafften pflegen genommen zu vverden, ſonderlich vvann ſich Todes-Fälle zvviſchen Mann und Weib zutragen, daß die Frauen, die überbleiben, vvieviel Kinder auch verhanden ſeyn mögen, oder vvie ſonſt ihre Habe ehedem beſchaffen gevveſen, an etlichen Orten die Güter alle, an etlichen die Hälffte, nehmen. Vbi illud: *die Güter alle nehmen* procul dubio intelligendum de vſufructu, quo ſuperſtes in bonis communibus ad dies vitae gaudebat, modo ad ſecunda vota non tranſierit. Nam Serueſtae, vrbe iſtius tractus facile principe, ſtatutum huiusmodi etiamnum obſeruari, KOEPPENIVS (r) teſtatur.

§. XXV.

Quae hactenus ex tot variarum prouinciarum vrbiumque ſtatutis decerpſimus, ea neminem, vti opinor, dubitare patientur, quin vſusfructus ille maternus, qualis in STATVTO HAMBVRGICO deſcribitur, ex iure antiquo & genuino Germanorum deſcendat, & olim in vniuerſa Germania obtinuerit, priusquam eum loco cedere coegit ius Romanum, & iurisconſultorum, illi vnice innutritorum, auctoritas. Iam itaque diſpiciendum porro, quodnam ſit verum ac genuinum iſtius vſusfructus fundamentum. Qui illud in ſola tutela materna quaerunt, quod nonnullis facere videntur WESENBECIVS (rr) & BERLICHIVS, (s) procul dubio falluntur? Quamuis enim ei ſententiae faueant, quae paullo ante ex iure WISIGOTHICO & SAXONICO vidimus: non tamen ex tutela ſola poteſt explicari vſusfructus, qui plerisque locis non maiorennitate, ſed vel liberorum ſeparatione, vel ſecundis nuptiis, finitur, quin alibi ad mortem vſque parentis ſuperſtitis durat. Nec ſane ea mens fuit doctiſſimi WESENBECII, quippe qui diſerte addit, *matres IVRE PATRIO adminiſtrare.* Nec male. Parentis enim vtriusque poteſtatem in liberos adhuc impuberes & minores Germanis vocari conſueuiſſe TVTELAM, patet ex loco elegantiſſimo, quem ex STATVTIS ILMENSIBVS anno MCCCL conditis excerpſit SCHILTERVS: (ſſ) *Wer eines Kauffmannes Son, des Formunde ſin Vater unde ſine Mutter ſind, leßet ſpelen, addir vveret, addir ſine Kleyder leſſet abezihen in ſynem Huſe, der ſol des Geldes üme noch ſynen Erben nimmer gegeben. Vnde der vvirt ſal rümen, alzo lange, das her Gnade an Herren unde an Bürgern vindet.*

Non

(r) Koeppen. *lib.* I. *Obſ. CXXIX. n.* 20. (rr) Weſenbec. *Paratitl, D. de tutel. n.* 5.
(s) Berlich. *Part.* II. *Concl.* XII, *n.* 11. (ſſ) Schilter. *Exerc. ad Pand. XXXVII.* § *XLII. not. a. p.* 610.

Non magis expeditum eſt, quod RICHTERO, (t) STRVVIO (u) & LYNKERO (x) in mentem venit, vſumfructum hunc matri deberi, tamquam praemium educationis ac ſollicitudinis. Quamuis enim ſpecioſa videri poſſit haec ratio in Thuringia, vbi, ceſſante alendi educandique officio, etiam vſusfructus ille exſpirat: ei tamen locus non erit Hamburgi, Suſati, Lubecae, ac ne Mulhuſi quidem, quia ibi vſusfructus ille non niſi cum vita matris vſufructuariae finitur. Si dixeris, ipſam priſtinorum beneficiorum memoriam ibi hoc efficere, vt vſusfructus, etiam ceſſante educationis onere, indulgeatur: difficulter admodum reddes rationem, cur mater eo beneficio excidat, ſimul ac pertaeſa viduitatis, ad ſecunda vota tranſire decreuerit. An enim ideo minus obſtricti erunt liberi ad gratias matri honeſtae referendas, quia iure ſuo vſa iterum nupſit? LAMBERTVS GORIS (y) & DAV. MEVIVS (z) iſtum vſumfructum repetunt a communione illa bonorum vel *κοινοπραξία*, quae inter coniuges eſt. Sed nec id facile admiſerint in Thuringia, aliisque quibusdam locis, vbi ignoratur vniuerſalis illa inter coniuges bonorum ſocietas. Saltim inde colligent, non ſolam illam bonorum communionem eſſe cauſſam beneficii, quod coniugi ſuperſtiti, ſoluta per mortem ſocietate, competit.

§. XXVI.

Nos itaque comparatis rebus omnibus, quae huc facere videntur, ſubductisque rationibus, ſummam hanc facimus cogitationum noſtrarum, iure Germanico arctiſſimam inter coniuges fuiſſe ſocietatem, ex ea natam eſſe communem vtrique parenti poteſtatem in liberos, & ex aequa denique illa parentum poteſtate vſumfructum illum coniugis ſuperſtitis prono alueo fluxiſſe. Quae omnia, quum vulgo non ſatis comperta ſint, ordine probare iuuabit. Et communionem quidem illam bonorum inter coniuges iam alii ſatis ſuperque demonſtrarunt. Quum enim apud Germanos, Celtasque omnes, mulieres, teſtibus VARRONE, (a) DIODORO SICVLO, (b) STRABONE (c) ipſoque TACITO, (d) a viris non modo in ſocietatem lecti & dignitatis, ſed & laborum periculorumque adoptarentur, adeo, vt illae ne quidem extra bellorum caſus & pe-

(t) Richt. *Part.* I. *Deciſ.* XVIII. *n.* 11. *ſequ.* (u) Struu. *Exerc.* XII. §. *V.* (x) Lynker. *Diſſertat. citat.* §. *XV. p.* 19. & *ſequ.* (y) Lamb. Goris. *Prodr. Aduerſar. l. c.* (z) Meu. *ad Ius Lubecenſ. Part.* II. *Tit.* II. *Art.* VIII. (a) Varro *de re ruſtica lib.* II. *cap.* X. (b) Diodor. Sicul. *Biblioth. lib.* IV. *cap.* IV. (c) Strabo *Geogr. libr.* III *p.* 165. (d) Tacit. *de Morib. Germ. cap.* XVIII.

& pericula eſſent: recte inde collegerunt maiores, non ſolum bona omnia & onera, ſed & iura, inter coniuges communia eſſe oportere, adeoque & poteſtatem in communes liberos parem vtrique coniugi eſſe concedendam. Obſeruarunt id iam pridem ICti egregii, HVB. GIPHANIVS, (e) GEORGIVS SCHVLZIVS, (f) CASP. ZIEGLERVS, (g) FELTMANNVS, (h) THOMASIVS, (i) & alii, quorum ſententia priſcis Germanorum legibus ac monimentis, ipſisque, qui quotidie oculis noſtris obuerſantur, moribus quam maxime conſentanea eſt. Primo enim leges veteres Germanorum matri diſerte tribuunt poteſtatem, & eamdem quidem, quae patri adſcribitur, ceu docent loca, quae ex lege WISIGOTHICA & BVRGVNDICA iam ſupra (§.XV. XVI.) protulimus. Deinde apud Germanos non ſolum noti ſunt *Vaterloſe*, ſed & ***Mutterloſe Wayſen***, & tunc demum puer puellaue immaturae aetatis pro pupillo vel pupilla habetur, ſi vtrumque parentem amiſerit, quod itidem ſupra (§.XV.) lege WISIGOTHICA cautum eſſe diximus. Atqui abſurdum eſſet, ſibi concipere pupillum matre orbatum, ſi, vti iure Romano, ita Germanico, matri nihil in liberos poteſtatis fuiſſet. Accedit, quod matris non minus, quam patris conſenſum requirere tenerentur liberi in Germania, non ſolum in ſponſalibus & nuptiis, ſed & in alienationibus, donationibus aliisque actibus, ex quibus detrimenti quidquam capere poſſent. Exſtat huius generis exemplum apud illuſtrem a LVDEWIG,(k) qui in Reliquiis MSC. inter alia edidit diploma Burchardi, Comitis in Valkenſtein, quo anno MCCCXXX. eccleſiae Halberſtadienſi tradit caſtrum in Valkenſtein & caſtrum in Engersleben, cum oppido & omnibus proprietatibus, ***idque*** CONSENSV MATRIS ***ſuae, dominae Luitgardis, & aliorum, quorum*** CONSENSVS ***requirendus fuerat, ad id*** SPECIALITER ***accedente.*** Similiter apud AVB. MIRAEVM (l) reperitur diploma Godofredi Bullonii, qui anno MXCIV. monaſterium S. Petri Bullonienſe praedio quodam locupletaturus, his verbis vtitur: ***hanc meam intentionem quum retuliſſem*** MATRI ***meae***, IDAE, ***praedicti ducis filiae, & fratribus meis***, BALDVINO & EVSTACHIO, ***eorum deinde conſilio &*** CONSENSV VOLVNTARIO ***eccleſiam noſtram noſtri proprii & hereditarii iuris de Baſeio deſti-***

(e) Hub. Giphan. *Comment. ad tit. Inſt. de patr. poteſt.* (f) Schulz. *in Synopſi Inſt. eod. tit. lit. b.* (g) Ziegler. *in praefat. ad Not. & Animadu. in Hug. Grot. de Iure bell & pac.* (h) Feltm. *Spicil. Inſt. Diſp. V. th. XXI.* (i) Thomaſ. *de vſu pract. doctr. Inſt. de patr. pot. cap.* II. §. X. (k) Ludevv. *Reliqu. MSC.* Tom. VII. *p.* 447. (l) Aub. Miraeus *in Cod. Donat. piar. cap.* LXVI. *p.* 77. *edit. nou.*

Digitized by Google

deſtinauimus & donauimus. - - Quod donum vt ratum & firmum eſſet, eamdem MATREM *meam & fratres meos mecum Bulonium duxi, & in praeſentia optimatium meorum veſtituram praedictae eccleſiae in Baſeio* SIMVL *depoſuimus ſuper altare beati Petri.* Eodem modo, conſenſum maternum in alienationibus ſe adhibuiſſe, fatentur anno MXLIII. Wennemarus, dominus de Lileriis, (m) & anno MLXXIX. Waltherus Ribodimontanus. (n) Quin tanta fuit matrum in liberos poteſtas, vt Giſla Gandauenſis, *ſecundum mundanae dignitatis gloriam*, vti ipſa ait, (o) *liberis orta parentibus, & ſatis ingenua*, anno MCCC ſe cum tota ſua ſobole tradiderit B. Gertrudi in ſeruitutem, quod & anno MCXXXIII. feciſſe animaduertimus Tungerloae Adelam, *nobilem matronam*, (p) *ea conditione, vt omnes poſteri eius, qui de ſemine eius procrearentur, tam viri, quam feminae, ſingulis annis pro capitali cenſu vnum denarium Antuerpienſis monetae in natiuitate B. Mariae ſaepe dictae eccleſiae perſoluere deberent, & ſex in matrimonio contrahendo, & ſex in obitu eiusdem monetae.* Quae omnia ſane ita comparata ſunt, vt ſine poteſtate matris in liberos intelligi vix poſſint.

§. XXVII.

Iam ergo ex ea poteſtate, quae non in iure vitae & necis, aut iure venundandi, nec in iure omnia indiſtincte per liberos adquirendi, ſed in iure educandi elocandique liberos, bonaque eorum liberrime & ſine onere rationum reddendarum adminiſtrandi conſtitiſſe videtur, recte colligebant Germani, mortuo patre matrem eam poteſtatem, (quam liberis impuberibus etiam *tutelam* adpellabant,) in ſolidum exercere, &, quamuis hi forte, quod ad perſonas attinet, nuptiis vel ſeparata oeconomia ea poteſtate materna exirent, matrem tamen obſtrictam non eſſe ad bona liberis reddenda, poteſtatemque ſibi in his competentem dimittendam, niſi per ſecundas nuptias ipſa in alienam familiam transiret. Hinc facile intelligimus, cur WESENBECIVS (q) matrem *patrio*; BERLICHIVS (r) *paterno iure* hunc vſumfructum capere ſcripſerint, & cur in ſtatutis MVLHVSINIS (s) ratio huius vſusfructus ex poteſtate illa materna diſerte reddatur, dum ibi legimus: *Kommen zwo Perſonen ohne Kinder zuſammen in rechter Ee, und erzeugen in der-*

(m) Miraeus *Dipl. Belg. lib.* I. *cap.* XXX. *p.* 150. (n) Idem *ibid. cap.* XL. *p.* 163. (o) Idem *Donat. Belg. lib.* I. *cap* XVIII. *pag.* 348. (p) Idem *Notit. Eccleſ. Belg cap.* LXXIV. *p.* 686. (q) Weſenbec. *l. c.* (r) Berlich. *l. c.* (s) *Statut. Mulhuſin. lib.* IV. *Art.* XX. §. I.

Digitized by Google

derſelben Ehe Kinder mit einander: ſtirbt alsdann derſelben Eheleute eines, ſo behält das überbleibende die väterliche und mütterliche Gevvalt über die mit einander erzeugte Kinder, und bleibt ein Herr aller Güter. &c. Quamobrem iſte vſusfructus Germanicus nihil aliud eſt, quam continuatio maternae poteſtatis atque cum ea coniunctae communionis bonorum, quippe quae morte vnius ſolui non videbatur, ſed ſeparatione demum aut ſecundis nuptiis, ceu recte poſt LAMBERTVM GORISIVM (t) vidit MEVIVS. (u)

§. XXVIII.

Reliquum eſt, vt quid iuſtum ſit circa vſumfructum illum maternum, paullo accuratius explicemus. Quaeri autem occaſione STATVTI HAMBVRGENSIS poterit, quaenam matres hoc iure gaudeant? in quonam earum ius onusque cum illo coniunctum conſiſtat? & quamdiu denique illud ſaluum habeant? Quae quidem ſuo ordine iam breuiter explicare iuuabit. Primo itaque ex ſtatuto noſtro facile patet, illas demum matres hoc vſufructu gaudere, quae ad mortem vsque maritorum cum hoc in iuſto matrimonio vixerunt. Id enim ſatis perſpicue docent verba: *vvann auch der Mann todes verfahren, und ſeine Ehefrau, ſamt einem oder mehr Kindern, ſo ſie von ihm getragen, nachgelaſſen vvürde.* Requirit itaque ſtatutum mortem mariti, ſuperſtitem coniugem, & liberos ex eo matrimonio natos. Quae quum ſine iuſto matrimonio non intelligantur, (x) facile patet, eam diſpoſitionem iuris nec ad concubinas, nec ad vxores a marito diuertentes, vel ex iuſta cauſſa ſeparatas, pertinere. Idque & alia ſtatuta, ex quibus ſupra nonnulla decerpſimus, deſiderant. Колonienſe enim ſupponit, *daſs Eheleute bey einander ſitzen in ehelichen Staat*, *Bremenſe*, *dat tvvo Lüde toſamen kommmen, Mann und Frauen in Echtſchup*, *Mulhuſinum*, *daſs zvvo Perſonen zuſammen kommen in rechter Ehe.* Omnia autem in eo conueniunt, maritum, conſtante matrimonio, deceſſiſſe. Eiusque rei iuſtisſima omnino cauſſa eſt. Quum enim hic vſusfructus ex matris poteſtate in liberos; haec ex communione illa ac ſocietate, quae inter coniuges Germanos intercedit, arctiſſima proficiſcatur: (§. XXVI.) conſequens eſt, vt vſusfructus iſte concipi non poſſit in bonis, a concubinario vel ſtupratore relictis. Nec enim liberi naturales & ſpurii iure noſtro patrem habere, nec inter parentes illorum vlla communio

(t) Lamb. Goris, *Prodr. Aduerſ. cap.* XXI. §. III. (u) Meu. *l. c.* (x) §. *pen. Inſt. de nupt.*

nio intercedere intelligitur. Hinc ſi quid poſſidet concubina vel ſtuprata, in eo plena proprietate gaudet, nec prius filius illegitimus ex eo quidquam ſibi iure vindicat, quam mortua matre, cui ab inteſtato omnino ſuccedit. Nec locus erit huic vſuifructui, matrimonio ante mariti obitum per diuortium ſoluto. Vti enim recte obſeruauit MEVIVS, (z) ille vſusfructus inde eſt, quod bonorum communio, natis & ſuperſtitibus ex connubio liberis, qui imaginem patris repraeſentant, ante diuiſionem continuatur, non ſecus, ac ſi maritus adhuc ſuperſtes eſſet. Iam, facto diuortio viuo adhuc marito, procul dubio ſoluta eſt illa ſocietas, & proinde inter viduam & liberos continuari non poteſt. Vnde eleganter, & plane ex principiis iuris Germanici, ſcribit GREGORIVS THOLOSANVS: (a) *Etſi mariti corpus exſtinctum eſt, animorum tamen conſenſus remanet, & ſepulti mariti portio vidua cenſetur, quae memoriam priſtinae ſocietatis perpetuo retinet, & in ſepulcro veneratur, quamdiu foedus & vinculum cum eo diſrumpere non cupit.* Quemadmodum itaque ius Romanum viduam retinere patitur defuncti mariti forum & domicilium, (b) dignitatem, (c) priuilegia, iura ac immunitates, (d) perinde ac ſi maritus adhuc in viuis eſſet: ita Germani hoc ad ipſa bona protulerunt, nec ad familiam erciſcundam eam adegerunt, quia illam κοινοπραξίαν etiam mortuo alterutro coniuge crediderunt continuari. Quo beneficio plane indignae cenſentur vxores perfidae, adeo vt iis praeter alimenta nihil attribuant leges Hamburgenſes. (e)

§. XXIX.

Deinde & id STATVTVM exigit, vt ex marito & vidua ſuperſtites ſint liberi, ſiue vnus ſiue plures. Si enim orbus deceſſit maritus, nec pactis dotalibus aliud cautum reperitur, exſoluto ex bonis communibus aere alieno, ſemiſſem eorum, quae ſuperſunt, ſibi retinet vidua, altero ſemiſſe mariti proximis cognatis relicto, prout id ex bonorum communione fluit. (f) Et ea quidem in re paullo deterior eſt vxorum Hamburgenſium, quam Lubecenſium, conditio, ſiquidem hae, non exſtantibus liberis, bona illata praecipiunt, & tunc demum quod reliquum eſt, aequa lance diuidunt cum mariti heredibus. (g) Contra

(z) Meu. *ibid. n. 6. ſequ. p. 379.* (a) Greg. Tholoſan. *in Syntagm. Iur. lib. IX. cap. IV. n. 12.* (b) *L. 9. C. de incol. l. 65. ff. de iudic.* (d) *L. 2. C. de epiſc. & cleric. l. 3. pr. C. de priuil. ſcholar.* (e) *Statut. Hamb. Part. III. Tit. III. Art. XI.* (f) Idem *ibid. Art. VIII.* (g) *Ius Lubec. Part. II. Tit. II. Art. XII.*

tra hoc caſu, ſalua obſignatione & deſcriptione inuentarii, per integrum annum viduae Hamburgenſi debentur habitatio atque alimenta vna cum famulitio ſuo, itemque veſtes lugubres, niſi vel pactis dotalibus, vel transactione, inter eam atque heredes inita, aliter conuenerit. (h). Sunt qui eiuſmodi ſtatuta, quibus vxor repetitione illatorum priuatur, paullo iniquiora exiſtimant, vel ideo, quod, iudice POMPONIO, (i) *dotis cauſſa ſemper & vbique praecipua eſt, & reip. intereſſe videtur, dotes mulieribus conſeruari, quum dotatas eſſe feminas ad ſobolem procreandam, replendamque liberis ciuitatem, maxime ſit neceſſarium.* Et hinc ſaepe in Scabinatu Lipſienſi quaeſitum meminit DANIEL MOLLERVS, (k) valeatne huiusmodi conſuetudo, an optio nihilominus relinquenda ſit mulieri, vel quotam bonorum mariti accipiendi, vel ea repudiata dotem illam repetendi? Enimuero quid prohibet, quo minus conſuetudo deroget iuri communi, & ratione naturali non ſubnixo, & ſaluis patriae moribus in ſubſidium duntaxat recepto? Eſt hoc vetus, at ineptum, praeiudicium, ſtatuta coercenda eſſe ex iure communi, quod ipſe MOLLERVS loco illo paullo ante laudato ſolide refellit. Ceterum, vt ad rem redeamus, ex iis, quae diximus, facile patet, eam demum viduam vſufructu illo gaudere, quae mater ſit, liberosque e priore matrimonio habeat ſuperſtites, ſiquidem improlis partem bonorum communium non iure vſufructuario, ſed iure dominii capit, de eaque libere inter viuos mortisque cauſſa diſponit.

§. XXX.

Quid vero ſi exſtent quidem liberi, ſed quidam iam ſeparati ſint data bonorum portione? Tunc ſane notum ac prouocatum eſt, his nihil amplius ſpei ſupereſſe in hereditate paterna maternaue, ſi alii ſuperſint nondum ſeparati. In fauorem enim liberorum conſortium aliorumque ſemper fit ſeparatio, vnde & ipſa ſeparatione illi ſoli ad ſucceſſionem vocari intelliguntur. (l) Quod & STATVTVM HAMBVRGENSE (m) ita confirmat: *Wann Kinder durch ihre Eltern mit gewiſſem Gute ausgeſteuret, und ſie ſambt zweyen ihrer nächſten Freunden damit zur Zeit ihrer Ehelichung friedlich: können ſie ferner mit andern ihren Brüdern und Geſchvviſtern in Vater- oder Mütterlichen Gütern nicht erben, es ſey dann, daß es anders verabſchiedet und beredet worden.* Itaque

(h) *Stat. Hamb. ibid. Art. X.* (i) L. 1. *ff. ſolut. matr. dot quemadm. repet.* (k) Moller. *Semeſtr. libr. II. cap. XLI.* (l) Men. *ad Ius Lubec. Part. II. Tit. II. Art. XXXIII. n.* 160. (m) *Statut. Hamb. Part. III. Tit. III. Art. II.*

que mater ſuperſtes tunc vſufructuaria eſt ratione liberorum nondum ſeparatorum, non ratione eorum, quibus iam certa bonorum pars rite ac more maiorum adſignata eſt. Quod & tunc obtinet, ſi, mortuo iam alterutro coniuge, ſuperſtes liberos a ſe ſeparet, tunc enim bona itidem iure proprietatis poſſidet, & ad ſecunda tranſiens vota, illa, excluſis ſeparatis, ad liberos ex poſteriore matrimonio naſcituros deuoluit, ceu STATVTO diſerte cautum eſt. (n) Separationem enim ex ſtatuto aiunt vim renunciationis habere, (o) & abdicationis, & e domo paterna propulſionis inſtar eſſe, (p) quin liberos & parentes ipſo ſegregationis momento mori, cenſetur, (q) quum paria ſint, filium non exſtare, & exſtare quidem, ſed ſuccedere non poſſe. (r)

§. XXXI.

Praeterea non promiſcue matrem ad hoc beneficium vocat IVS HAMBVRGENSE: ſed tum demum, ſi frugi eſt, & rem familiarem prudenter curat. Verbis enim vtitur: *So lange ſie vvohl Hauß hält*, vt paullo ante de patre; (s) *Bleibt der Mann Wittvver, und ſtehet ſeinen Dingen vvohl vor.* Itaque non credentur bona viduae laſciuae & prodigae, quae impenſarum nec finem nec modum facit, vel quae ob furorem, inſaniam, aut inſignem ſtupiditatem rebus ſupereſſe non poteſt. Quum enim procul omni dubio matri tam liberam adminiſtrationem ideo potiſſimum indulſerint Germani, quod de eius pietate ac diligentia ſpem maximam concepiſſent: conſequens ſane eſt, vt ſi ea ſpes decollet, viduaque, fruges tantum conſumere nata, genio indulgeat manifeſto, vel rei gerendae inepta ſit, etiam beneficio illi locus eſſe non poſſit. Huiusmodi enim feminae mandes, quaeſo, ſi quid recte curatum velis. Quid vero ſi, quae initio, tamquam mater frugi, rei familiari praefuit, poſtea, tamquam Circeo epoto poculo, extemplo ſui diſſimilis facta, bona abligurire & res bene partas ſtolide diſſipare coeperit? Ne tunc quidem dubium eſt, quin vſumfructum illico finiri oporteat. Statutum enim ait, ei locum fore, *ſo lange dieſelbe vvohl Haus hält*, ex eoque conſequitur, vt ſi a priſtina frugalitate ad prodigalitatem ruat, beneficio illo merito excidat. Idque & MEVIVS (t) & MANZIVS (u) in caſu

(n) *Stat. Hamb. Part.* III. *Tit.* III. *Art.* VII. (o) Goedd. *Conſil. Marpurg.* XXVI. *n.*4. & *Conſ.* LXVII. *Vol. I.* (p) Cothm. *Conſil.* XXV. *n.*23. *Vol.* III. (q) Hartm. Piſtor. *Conſil.* II. *n.* 24. *Vol.* II. (r) *Gloſſa ad l.* 14. *ff. de inoff. teſt.* (s) *Stat. Hamb. Part.* III. *tit.* III. *Art. V.* (t) Meu. *ad Ius Lub. Part.* II. *tit.* II. *Art.* VIII. §. 85. *p.* 384. (u) Caſp. Manz. *de Curator. n.* 172.

caſu ſimili concedunt, quorum hic tunc vel ad familiam erciſcundam deueniri, vel curatorem, qui adminiſtret, conſtitui oportere tradit; ille autem prius facilius admiſſum iri ſcribit, idque non ſine ratione. Intereſt enim ipſorum liberorum, exiſtimationi matris etiam improbae parci, nec ei inuri notam, liberis ipſis non minus, quam illi, dedecori futuram. (x) Hoc caſu autem curatoris conſtitutio, quae alioquin in accuſatione ſuſpecti tutoris pro remedio ſeruandae famae habetur, magis omnino ſugillaret exiſtimationem matris, quam bonorum communium diuiſio, ac proinde haec illi merito erit praeferanda.

§. XXXII.

Denique ex ipſo ſtatuto liquet, vſumfructum non niſi matri viduae conſtitui: *ſo lange dieſelbe bleibt unverehlichet.* Sed quum de eo infra opportunior futura ſit dicendi occaſio: potius ad alterum, quod expenſuros nos diximus, caput, progredimur. Iam enim praecipue quaeritur, quo iure vidua in bonis communibus gaudeat, quibusque cum oneribus coniunctum ſit iſtud beneficium? Vocauimus hoc ius VSVMFRVCTVM MATERNVM? Quamuis enim iſtud vocabulum in STATVTO NOSTRO non exprimatur, in aliis autem ſimilibus matri plane *dominium* attribuatur, veluti in Mulhuſino & in conſuetudinibus Bambergenſibus IVSTI VERACII, in aliis ſola *adminiſtratio* vel *poſſeſſio.* e. g. in IVRE PROVINCIALI SVEVICO, & aliis ſtatutis ſupra citatis: facile tamen patet, non alio nomine ius illud, quatenus in bonis mariti ſe exſerit, venire poſſe, quam vſusfructus. Nudam adminiſtrationem matri nemo attribuet, quia infra adparebit, eam ad rationes reddendas non eſſe obſtrictam. Nec dominium illi competere quisquam adſeuerabit, quum bona ſint communia pro indiuiſo, adeoque mater liberos tamquam heredes patris a parte dominii excludere non poſſit. Accedit, quod, vti mox demonſtrabitur, mater bona iſta pro lubitu alienare aut diminuere nequeat, ſaluamque adeo praeſtare debeat eorum ſubſtantiam. Vnde ſane nihil aliud relinquitur, quam vſusfructus, quem matri etiam diſerte tribuunt non modo Thuringi, Weſtphali, aliique, quorum leges moresque ſupra deſcripſimus, ſed & doctores tantum non omnes, qui de eiusmodi ſtatutis egerunt, veluti RICHTERVS, (y) COTHMANNVS, (z) GORISIVS, (a) MEVIVS (b) & alii. Quamuis fatendum ſit, apud Ger-

(x) *arg. l. 9. ff. de ſuſpect. tut.* (y) Richt. *Part.* I. *Dec.* XVIII. (z) Cothm. *Vol.* II. *Conſil. XCV.* 1. 35. (a) Goris *Prodr. Aduerſar. cap.* XXI. (b) Meu. *Part.* II. *Iur. Lub. tit.* II. *art.* VIII. *n.* 25.

Germanos vſumfructum veteri iure multo fuiſſe pinguiorem, quam apud Romanos, & hinc a SCHILTERO (c) & THOMASIO (d) rectius ad ſpecies dominii vtilis, quam ad ſeruitutes perſonales, referri, atque inde fortaſſis eſſe, quod IVSTVS VERACIVS & STATVTA MVLHVSINA ipſum dominium attribuunt matri viduae.

§. XXXIII.

Quaeſtionem hic mouent, vtrum omnes fructus ſuos faciat mater vſufructuaria, an tantum ſolummodo lucretur, quantum ad alimenta opus ei eſſe videatur? Refert ſane MEVIVS, (e) poſterius argumentis quibusdam adſtruere non neminem voluiſſe, quae paucis audire animus eſt. Primo, inquit, IVS LVBECENSE, (f) noſtro fere ſimile, rationum reddendarum oneri ſubdit patrem ipſum, durante viduitate vſufructuarium, quod fieri non poſſet, ſi fructus omnes, ſicuti iure Romano, tamquam ſuos perciperet, quia de ſuis rationem nemo reddit. (g) Deinde non praeſumitur, ſtatutum viduam ad aliam conditionem transferre voluiſſe, ac in qua, dum maritus vixit, fuit. Quo poſito, & mortuo marito praeter victum atque amictum nihil ſibi vindicabit ex bonis communibus. Accedit, quod GAILIVS, (h) MENOCHIVS, (i) MASCARDVS, (k) SVRDVS, (l) aliique doctores celeberrimi obſeruarunt, vſumfructum omnium bonorum, vxori teſtamento relictum, fauore liberorum reſtringi ad alimenta, non autem plenum vſumfructum, quo omnis vtilitas ad viduam transferatur, eo ipſo datum intelligi. Tum porro iure communi prohibitum nouimus, ne viduae vſusfructus bonorum omnium ita relinquatur, vt reliquum liberis nihil ſit, praeter proprietatem. (m) Cui quum ſtatuto diſerte non ſit derogatum, nihil videtur obſtare, quo minus tam ſalubris ſanctio hodienum obſeruetur. (n) Praeterea, ſi vſusfructus formalis matri viduae concederetur: nudum liberis ſupereſſe videretur heredum nomen, nihilque vtilitatis, quod alioquin hoc vocabulo comprehenditur, ad eos pertineret. Denique, quod iniuſtiſſimum videbitur, hoc vſufructu integro ac formali maximum detrimentum inferretur legitimae liberorum portioni,

(c) Schilter. *Exerc.* XVII, *19. 20.* (d) Thomaſ. *Not. ad Inſtit. tit. de vſufr p.* 157. (e) Mev. *ibid. n. 26. p.* 381. (f) *Ius Lub. Part.* II. *Tit.* II. *Art. XII.* (g) L. 21. *C. mandat.* (h) Gail. *Obſ. lib.* II. *cap. CXLIV. n.* 2. (i) Menoch. *lib IV. praeſ. CXXXIX. n.* 4. (k) Maſcard. *de Probat. Concl. CXLIX. n.* 18. (l) Surd. *de Aliment. Tit.* II. *quaeſt. XV. n.* 12. (m) *Nouell. XVIII. cap. III. verſ. probibemus.* (n) L. 27. *C. de teſtam.*

oni, quae tamen numquam cenſetur comprehenſa, dato vſufructu in bonis parentum, ſed ſemper excepta intelligitur, teſtibus GAILIO (o) & PEREGRINO. (p) Haec ille ὁ δεῖνα, qui vſumfructum iſtum matris ſtatutarium profligare, eoque ipſo vel de iure ciuili Romano, vel de liberis bene mereri ſtuduit. Quemadmodum itaque iam MEVIVS (q) eius ſententiam ex iure ſtatutario Lubecenſi erudite refellit: ita illa non magis concinna eſt ſtatuto noſtro, in quo matri nihil iniungitur, quod liberis reddere ac praeſtare teneatur, praeter alimenta & dotem, vel ſubſidium maternum congruum. (*Alimenten und Ausſtattung.*) Atqui exceptionem firmare regulam in caſibus non exceptis, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt. (r) Praeterea ſupra diximus, rationem huius beneficii eſſe communionem inter coniuges arctiſſimam, & maternam, quae inde prono veluti alueo fluit, poteſtatem. Quum itaque communio illa, etiam mortuo patre, continuari cenſeatur: conſequens ſane eſt, vt viduae vſufructuariae eadem indulta ſint ſtatuto, quae maritus ex iſtis rebus habiturus eſſet, ſi vxori fuiſſet ſuperſtes. (s) Ei enim STATVTVM HAMBVRGENSE hac quidem in re per omnia aequare voluiſſe viduam, liquido adparebit, ſi articulum III. cum V. paullo accuratius contenderis. Ad argumenta illa ſuperiora iam a MEVIO (t) tam ſolide reſponſum eſt, vt actum agere & aliena expilare ſcrinia merito religioni nobis ducamus.

§. XXXIV.

Fructus itaque omnes ſuos facere matrem viduam, vbicumque ſimilia ſtatuta exſtant, conſtanter adfirmant PECKIVS, (u) COTHMANNVS, (x) ZOLNERVS. (y) Nec aliud vſus quotidianus, optimus ſtatutorum interpres, docet, vt fruſtra ſint, qui ex iure ciuili ſubtiliſſime philoſophantur, ſiquidem hoc numquam nos Germani niſi in ſubſidium, & ſaluis moribus atque inſtitutis patriis, recepimus. At quaeritur, an ad omnia, quae vſufructuariis iniungunt leges, & mater vidua obſtricta ſit? Et primo quidem, quod de vſufructuariis tradunt doctores, eos ad conficiendum inuentarium teneri, (z) ad matrem etiam procul dubio

(o) Gail. *ibid. n. 1.* (p) Peregrin. *de Fideicomm. Art. XII. n. 39.* (q) Meuius *ibid. n. 34 ſequ.* (r) L. 12. *§. vlt. ff. de inſtruct. & inſtr. leg.* (s) Cothman. *Vol.* III. *Conſil.* XXXIX. *n.* 31. (t) Meuius *ibid. n.* 40. *ſequ. p.* 381. *ſequ.* (u) Peck. *de Teſtam. Coniug. lib. V. cap. VI. n. 2.* (x) Cothm. *Vol.* III. *Conſ. XXXIX. n. 55. ſequ.* (y) Zolner. *in ſubſcript. illius conſilii Cothmanniani.* (z) Gail. *lib.* II. *Obſ. CLXV. n. 10.* Caualcan. *de Vſufr. mul. relict. n. 142. ſequ.*

Digitized by Google

bio pertinet. Primo enim bona, quae adminiſtrat, non ſunt omnia in eius dominio, ſed pro indiuiſo etiam ad liberos pertinent. Exhibitio autem inuentarii incumbere videtur omnibus, qui res alienas adminiſtrant, adeoque etiam vſufructuariis. (a) Deinde idem probat STATVTVM HAMBVRGENSE, (b) generatim ſanciens: *Ferners, da jemande auf ſeine Lebezeit der Beſitz oder genieſſlicher Brauch aller oder etlicher Güter vermacht, ſoll derſelbe gleichfals von allen ſolchen ein Inuentarium aufrichten.* In eo tantum differt vſusfructus legato relictus ab hoc legitimo, quod hic non praeciſe inuentarium, a perſona iudiciali confectum, deſideratur. Nam quod poſtremum argumentum eſt, ex moribus Hamburgenſium mater iterum nuptura ad diuiſionem bonorum communium obſtringitur, eaque fieri non poteſt, niſi edito inuentario. Vnde denuo ius Hamburgenſe: (c) *Vnd ſoll vorgedachte Theilung, vermöge des durch die Vormünder aufgerichteten Inuentarii, (welches die Wittvve mit ihrem leiblichen Eyde zu bekräfftigen, und, daſs ihres Wiſſens alle ihres ſeel. Ehemannes Verlaſſenſchafft damahls beſchrieben, zu betheuren ſoll ſchuldig ſeyn,) und der durch die Vormünder folgends gehaltener, und zur Zeit, vvann die Wittvve ſich andervveit zu verehlichen vorhabens, geſchloſſener Rechnung geſchehen und verrichtet werden.* Nec nos mouet, quod patri, qui iure poteſtatis in liberos vtitur fruitur, inuentarii conficiendi neceſſitas remittitur. (d) Inde enim nemo iuris Germanici paullo peritior colliget, matri huiusmodi poteſtatem non competere iure Germanico, (quod tamen & MEVIVS (e) perperam opinatur,) multo minus exiſtimabit, ob legem illam & matrem immunem eſſe debere a deſcriptione inuentarii. Iure enim HAMBVRGICO vti vtrique parenti eadem poteſtas, ita & idem conficiendi inuentarii onus incumbit. Quod enim paullo ante de matre ſancitum audiuimus: idem & de patre diſponitur (f) verbis: *oder vermittelſt eines leiblichen Eydes ein beſtändig Inuentarium aller ſeiner Güter übergeben, und ſeinen Kindern erſter Ehe den halben Theil - - - verſprechen und geben ſoll.* Quamobrem ex illa obligatione ad conficiendum inuentarium non ſequitur, vt matrem exſortem exiſtimemus poteſtatis in liberos, quum eo argumento & patri poteſtas omnis in eosdem deneganda eſſet, ſed vt alterius plane generis eſſe dicamus poteſtatem, qua

(a) Peck *ibid. lib. V. cap. XXIV. n.* 3. (b) *Statut. Hamb. Part. III. Tit. VII. Art. VII.* (c) *Ibid. Tit.* III. *Art.* VI. (d) *L. fin. C. de bon. quae lib.* (e) Meuius *ibid. n.* 80. *p.* 384. (f) *Stat. Hamb. Part.* III. *Tit.* III. *Art.* IV.

Digitized by Google

qua parentes Germani gaudent, & ab illo dominio Quiritario in liberos, quod patribus Romanis indulſerat Romulus, diuerſiſſimam.

§. XXXV.

Quamuis vero ad conficiendum inuentarium procul dubio obſtricta ſit mater, fructus ex bonis communibus perceptura: facile tamen patet, in illud referenda non eſſe, niſi bona communia, quae tempore mortis exſtant, adeoque ſeparatas eſſe bonorum rationes, quae ad liberos non a parentibus, ſed ab extraneis, peruenerunt. Iubet enim STATVTVM matrem in iuuentarium referre *alle ihres ſeeligen Ehemanns Verlaſſenſchafft*, (g) nec quidquam de liberorum bonis aduentitiis praecipit. Deinde quamuis pater etiam portione liberorum ſeparatorum vtatur fruatur, donec illi annum duodeuiceſimum exegerint: tamen ibi diſerte excipiuntur bona, quae ad liberos illos aliunde deuenerunt, eoque pertinent verba: (h) *Vnd hat der Vater in denen ſeinen Kindern zugetheilten Gütern die Abnutzungs-Gerechtigkeit. -- In den Gütern aber, welche den Kindern nach Abſterben ihrer Mutter von ihrem Groß-Vater oder Groß-Mutter, oder andern Verwandten anerben, hat der Vater die genieſſliche Nutzung nicht, ſondern wird dieſelbe den Kindern vorbehalten.* Vnde non abs re colligere nobis videmur, nec matrem vti frui illis liberorum bonis, maxime quum vſusfructus ille paternus cum eodem onere alendi educandique coniunctus ſit, & tamen patri in bonis illis nihil iuris concedatur. Accedit, quod eodem modo interpretari ſoleant IVS LVBECENSE, noſtro ſimillimum: vti apparet ex iis, quae ea de re diſſerit MEVIVS. (i) Quare vix dubitare licet, ad ea bona vſumfructum maternum ſe non extendere, quum ad ea nec ſe extendat bonorum communio.

§. XXXVI.

Deinde quum alioquin, qui re aliena vtuntur fruuntur, ad cautionem vſufructuariam obſtricti ſint, & hinc ſatisdare teneantur, ſe vſuros fruituros arbitratu boni viri, (k) & quando vſusfructus finitus fuerit, reſtituturos, quod inde exſtabit: (l) quaeſtio oritur, an non eadem cautio a matre praeſtanda ſit, quae vidua vſumfructum ex bonis communibus percipit? Tanto magis id videri poſſet adfirmandum, quanto certius conſtat, per IVSTINIANI (m) conſtitutionem *ſolum*

(g) *Statut. Hamb. ibid. Art. VI.* (h) *ibid. Art. IV.* (i) Meu. *ad Ius Lubec. Part.* II. *Tit.* II. *Art.* VIII. *in Addit. n. 25. pag.* 384. (k) *L.* 1. §. *6. ff. vſufr. quemadm. cau.* (l) *L. 3. pr. & §. 1. ff. eod.* (m) L. *vlt.* §. 4. *C. de bon. quae liber.*

lum patrem paterna reuerentia excuſari & a ratiociniis, & a cautionibus, & ab aliis omnibus, quae ab vſufructuariis extraneis leges exigunt. Vnde & matri viduae, cui vſusfructus teſtamento eſt relictus, cautionem illam remittendam eſſe, negant iuriſconſulti eximii, GAILIVS & (n) PETR. PECKIVS, (o) ſi vel maxime parens ei cautionis illius gratiam feciſſet. Enimvero haec omnia ita comparata ſunt, vt contrariae ſententiae ſuffragari non dubitemus, partim quod eiusmodi cautionem nusquam exigunt STATVTA HAMBVRGENSIA, partim quod vſusfructus ille maternus ex ipſa lege proficiſcitur, legitimus autem vſusfructus ab eo onere immunis eſſe ſolet: partim quod idem iure Lubecenſi, ſtatutis Hamburgenſibus hac in re admodum ſimili, obtinere, teſtatur DAV. MEVIVS. (p) Neque obſtat, ſoli patri cautionis vſufructuariae gratiam fieri .. .VSTINIANO. Praeterquam enim, quod ex iure illo deriuandum non ſit ius Germanicum, ipſe etiam textus ex *L. vlt. §. 4. C. de bon. quae lib.* matri Germanae manifeſto fauet. Quum etenim pater *a cautionibus paterna reuerentia excuſari* dicatur, & in Germania eadem matri poteſtas, eademque debeatur reuerentia: conſequens eſt, vt illam non minus immunem eſſe a cautione vſufructuaria eſſe oporteat, ac Romae patrem. Neque tamen inde conſequitur, vt mater, quia ſatisdare non cogitur, aliquid ex bonis paternis alienare ac diſſipare poſſit in fraudem liberorum. Nam nec pater id poteſt iure Romano, niſi extrema vrgente neceſſitate, (q) quum tamen eum liberis peculii aduentitii nomine non ſatisdare, ſatis conſtet. Sane eam bona diſſipandi licentiam matri ademerunt STATVTA HAMBVRGENSIA, non modo dum conditionem adiiciunt vſuifructui: (r) *wann ſie wohl Hauß hält*, verum etiam dum alio loco exigunt, vt mater, ad ſecunda vota transtura, bona mariti omnia ſecundum inuentarium iureiurando firmandum manifeſtare cogatur. (s) Vnde & IVRA LVBECENSIA id diſerte exprimunt: (t) *Sie mag aber derſelben Güter keine vveder verkauffen, verſetzen noch vergeben, ohne der Erben Erlaubniß, es vväre dann, daß ſie dieſelben bedürffte zu Vnterhaltung ihres Leibes; vvelches ſie zuvor eydlich erhalten muß.* Ne quis rem in dubium vocare, aut exiſtimare poſſit, Hamburgi ea in re matri plus, quam alibi, indulgeri: rem

(n) Gail. *lib.* II. *Obſ. CXLV. n.* 16. (o) Peck. *de Teſtam. Coni. lib. V. cap. XXIV. n.* 4. (p) Meu. *ibid. n.* 82. (q) L. *vlt.* §. 5. *C. de bon. quae lib.* (r) *Stat. Hamb. Part.* III. *Tit.* III. *art.* X. (s) *Ibid. art.* VI. (t) *Ius Lub. Part.* II. *Tit.* II. *art.* 8.

omnem decidit RECESSVS (u) anno MDXXIX. inter ampliſſimum Senatum & ciues initus, & a LVNIGIO (uu) etiam editus. Eo enim cautum, primo, vt mater, liberis iam maiorennibus, nihil in bonis mutet, nihil donet, oppignoret vel vendat *ane Raht und Willen der Kinder und Dochter-Mann*, deinde, ne & vni ex liberis, ſine reliquorum liberorum & generorum conſenſu, prae reliquis plus donet vel adſignet, & ſi cui etiam cognatorum conſenſu plus, quam reliquis, attribuerit, reliquis aeſtimatio pro rata debeatur, niſi inter liberos aliter conuenerit. (*Dat ſchal den andern Kindern, vvor ydt anders nit vervvilkoret is, an Werth naegegeven vverden.*) Praeterea ibidem additur, matrem, quae aduerſus hanc communem ciuitatis ſponſionem quidquam admiſerit, vſufructu illo priuandam, (*ſo ſchall de Moder over die Güder darnamals nen Redent mer hebben*,) adſignandamque illi pro modo facultatum certa alimenta, (*na örer Gelegenheit eine temlicke Böringe*) reliqua vero bona a liberis maiorennibus & generis in poſterum adminiſtranda. Denique alienationes omnes, a matre in fraudem liberorum factae, in perpetuum nullae eſſe iubentur. *Wes ſe alſo verendert, vergeven, verpandet, edder verkofft hefft, ſchall ock tho nenen Tyden ſtede ſyn.* Hactenus RECESSVS ille, ex quo patet, vti & frui matrem debere ſalua rerum ſubſtantia, nec immutare ei quidquam integrum eſſe in liberorum detrimentum, adeoque eam nec poſſeſſionem in vnum ex liberis in ceterorum praeiudicium transferre poſſe, recte ſtatuere COTHMANNVM. (x)

§. XXXVII.

Ex eodem patet, eam nec ad rationes reddendas obſtrictam eſſe. Quum enim iure vtendi fruendi, & quidem cum onere liberos alendi, educandi, elocandique iam adultos, gaudeat: ſufficere oportet liberis, ſi ipſam ſaluam habeant ſubſtantiam, nec vlla ratio eſt, cur fructus, quos percipiendo ſuos facit, in rationes referre cogatur. Statuta ſane Hamburgenſia has rationes nuſquam exigunt, easque & aliae leges remittunt, vti ſupra vidimus. Hinc, quum de rationibus a matre, ad ſecundas nuptias prouolante, edendis incideret quaeſtio, liberique vrgerent, adminiſtrationis & impendiorum notitiam ſibi omnino deberi ex articulo XXI. Iuris Lubecenſis Tit. II. Partis II. conſultus

ea

(u) *Receſſ. ciu. de anno MDXXIX. art. XXXIII.* (uu) Lunig. *Teutſch. Reichs-Archiu Part. Spec. Cont. IV. p. 372.* (x) Cothmann. *Vol. II. Conſil. XCVI.*

ea de re MEVIVS (xx) reſpondit, diſtinguendum eſſe inter res ipſas, quae poſſidentur a matre vidua, & inter earum fructus, nec non oeconomicam diſpoſitionem. Ratione rerum obnoxiam eſſe matrem vel ideo, quod ei interdicta ſit alienatio. At quod ad vſumfructum & oeconomiam attineat, nusquam ius Lubecenſe illi iniungere rationes, adeoque omnia, quae eo pertinent, relinquere iuri communi, quod vſumfructum in bonis liberorum aduentitiis immunem eſſe iubeat a reddendis rationibus. (y) Et quamuis ius Romanum id tantum de vſufructu patri debito praecipiat: idem tamen ſentiendum eſſe de matre, quoties ei non nudam adminiſtrationem, ſed vſumfructum adſignent leges. (z) Quin ipſam rationem id ſuggerere, adfirmat. Poſtquam enim mater domina ſit fructuum, eosque ſui arbitrii faciat, de ſuis illam ad rationes obſtrictam eſſe non poſſe. Nec iure Lubecenſi rem dubii quidquam habere, quandoquidem ex eo pater & mater qua vſumfructum aequiparentur, adeoque inde ſequatur, vt quemadmodum illi ex iure communi; ita huic ex ſtatutario immunitas a reddendis rationibus procul dubio competat. Hactenus MEVIVS, cuius rationes iuris etiam Hamburgici principiis quadrare, facile vnusquisque intelligit, vt adeo dubitari nequeat, quin ibi res ſeſe eodem modo habeat.

§. XXXVIII.

At quaeritur porro, annon aes alienum, a mortuo marito contractum, diſſoluere teneatur mater vſufructuaria? Quod vel ideo negari nequit, quod communio illa bonorum, quae conſtante matrimonio inter coniuges fuit, eam etiam obſtringat ad diſpungenda nomina, quippe quae ipſa quoque ante diuiſionem communia intelliguntur. Praeclare hoc ex iure Hamburgico antiquo demonſtrat ciuis meus doctiſſimus, CONR. DIETERICVS VOLKMANN, I. V. D. in Diſſertatione, quam ſub praeſidio viri celeberrimi IVSTI HENNINGI BOEHMERI habuit, (a) vſus quippe codice antiquo, lingua Saxonica ſcripto, & gloſſis ſatis notabilibus inſtructo, in quo multa eius generis habentur, quae poſtea quodammodo temperauit temporum recentiorum humanitas. Sic ſane communio illa aeris alieni ceſſat, facta diuiſione, nec coniux ſuper-

(xx) Meu. *ibid. Addit. ad. n.* 77. *pag.* 384. (y) Petr. Frid. Mindan. *de Mandat. lib. II. cap. XLIX. n.* 3. *ſequ.* (z) Decius *in Conſil. CCCXLIX. n* 10.
(a) Volckmann. *Diſſ. de commun. aeris alieni inter coniug. Hamb.* §. *XIX. ſequ.*

ſtes obligatur, ſi liberi diuiſi poſtea aes alienum contraxerint, (b) quamuis id ſciente matre factum dicatur. (c) Si poſt diuiſionem emergat nomen, quod antea ignoratum eſt, pater quidem materue directe conueniri poteſt: (d) neque tamen ei negari poteſt regreſſus aduerſus liberos ſeparatos, (e) qui non datur, ſi doceri poteſt, nomen hoc tempore diuiſionis in computationem patrimonii veniſſe. (f) Concurrentibus creditoribus, vidua ratione dotis & illatorum non modo aliis hypothecariis antiquioribus non praefertur, ſed & illata illa creditoribus manent obnoxia, nec quidquam STATVTO (g) excipitur, *als vvas ihr nach ihres Mannes Tode, oder auch nachdem derſelbe entvvichen, anſtirbt, deſſen hat ſie billig ſamt ihren Kindern zu genieſſen, und haben ihres Mannes* Creditoren *keine Forderung oder Zuſpruch daran, es ſey dann, daß ſie ſich anders verſchrieben.* Quod tamen omnino intelligendum de aere alieno, conſtante matrimonio contracto. Quod ſi enim viro iam aliquantum debenti nupſerit mulier: permultum intereſt, bona fide nupſerit, & inito demum matrimonio moles aeris alieni ita increuerit, vt bonis demum labatur maritus, an ſponſus diſſimulato aere alieno quantitatem aliquam ſubſtantiae ab aere alieno immunem profeſſus ſit. Priore enim caſu vxor viduaue abſciſſe tenetur, & ne illatorum quidem ſalua illi eſt repetitio. De poſteriore diſerte cauet STATVTVM: (h) *Es ſollen der Iungfrauen oder Wittvven Güter, vor die Schuld, ſo vorhin gemacht, ſie haben in vvährender Ehe Kinder erzeugt oder nicht, keinesvveges gehalten oder verpflichtet ſeyn, und ſolle der Mann ſeiner Hausfrauen Haupt-Stul, ohne der Freunde Willen, zu beſchvveren nicht mächtig ſeyn.* Qua de re quum multae lites oriri ſoleant, de iis componendis vel maxime laboratum in iam laudata diſſertatione. (i) Dura ergo ſatis ea in re eſt viduarum Hamburgenſium conditio, qua ſe eximere non poſſunt, niſi vel ceſſione bonorum, qualis deſcribitur in STATVTO noſtro, (k) vel pactis dotalibus, quibus communionem illam bonorum aeriſque alieni euitari poſſe, nemo dubitat. (l) Sed haec omnia, vti diximus, a viro doctiſſimo tam ſolide explicata ſunt, vt plura addere idem futurum ſit, ac actum agere.

§. XXXIX.

(b) Idem *ibid* §. *XXII.* (c) *Stat. Hamb. Part.* II. *tit.* VI. *art.* II. (d) L. 13. *C. ſi cert. pet.* & *l.* 25. *C. de pact.* (e) Volckm. *ibid.* §. XXIII. (f) Idem *ibid.* §. XXVI. (g) *Statut. Hamb. Part.* II. *Tit.* V. *art. X.* iuncto *art.* XIII. & XIV. (h) *Ibid. art.* XI. (i) Volckmann. *ibid.* §. *XXIX.* & *ſequ.* (k) *Stat. Hamb. Part.* II. *Tit.* XI. *Art. XV.* (l) *Ibid. Artic. XI.*

Digitized by Google

§. XXXIX.

Denique inter onera matris vſufructuariae etiam eſt obligatio liberos alendi, educandi, elocandique, quod non modo in STATVTO HAMBVRGENSI, ſed &, quae ſupra attulimus, Neoburgenſi, Suſatenſi, Colonienſi, & aliis ei imponitur. Sane id exigunt verba: *Iedoch iſt ſie denſelben nothvvendige alimenta, ſo vvohl auch, vvann es die Zeit und ihre Iahre erfordern, ein billiges Heurath-Gut und Ausſteuer, Geſtalt und Gelegenheit der Güter nach, zu geben verpſlichtet.* Tenetur itaque mater liberos alere; idque adeo verum eſt, vt ſi id facere neglexerit, vſufructu excidat, & ad rationes reddendas procul dubio teneatur: maxime quum ne pater quidem vti frui poſſit peculio liberorum aduentitio, ſi alimenta iisdem deneget, quod concepto a ICtis Ienenſibus reſponſo illuſtrat RICHTERVS. (m) Debent praeterea alimenta aeque ac educatio ita comparata eſſe, vti familiae dignitas & vires patrimonii exigunt, adeoque, conquerentibus cognatis, nimis parce ac duriter haberi liberos, procul dubio partes interponet magiſtratus, iisque alimenta decernet. Praeterea, quum alimenta, non quidem legato relicta, (n) ſed ex officio a parentibus debita, (o) etiam ſtudia ac diſciplinam complectantur; nullum eſt dubium, quin mater filios pro familiae dignitate facultatumque ratione, ac ſecundum ipſorum filiorum propenſionem, huic vel illi vitae generi, ſtudiis, artibus, opificiis adſuefacere, ſumtusque eam in rem ex bonis communibus ſuppeditare debeat. Quamuis enim hoc non exprimat ſtatutum, vbi de matre loquitur: paullo ante tamen patri iniungit, vt etiam ſeparatis liberis, quamdiu eorum bonis vtitur fruitur, id praeſtet officium, *er ſolle dagegen ſchuldig ſeyn, die Zeit über ſeine Kinder nicht allein zu alimentiren, ſondern auch, da ſie tüchtig, zu denen ſtudien, Kauffmannſchafft oder Handvvercken auf ſeine Koſten zu halten.* (p) Vnde iure colligere videmur, tanto magis id a matre deberi liberis non ſeparatis, quamdiu communia bona pro indiuiſo poſſidet, fructusque omnes indiſtincte ſuos facit. In dotatione quoque & elocatione liberorum rationem habendam eſſe facultatum, verba ſtatuti: *Geſtalt und Gelegenheit der Güter nach*, ſatis clare indicant. Id vero vidua aeſtimat, adhibitis liberorum propinquis, aut ſi forte parum inter iſtos conueniat,

(m) Richt. *lib.* I. *Deciſ.* XVIII. §. III. (n) L. 6. *ff. de alim. vel cibar. leg.* (o) L. 4. *ff. vbi pupill. educ. vel mor. deb. l.* 6. §. 5. *ff. de Carbon. edicto* (p) *Stat. Hamb. Part.* I. I. *Tit.* III. *art.* IV.

niat, magiſtratum hic quoque partes interponere debere, nemo facile dubitauerit. (q) Quid vero ſi liberi a matrimonio abhorreant, & vitam monaſticam, qualis inter proteſtantes maxime ſequiori ſexui reſeruata eſt, malint eligere? Etiam eo caſu matrem teneri ad elocationem, nullum eſt dubium. Nam & virgini, ingreſſurae religionem, dos debetur, & quum ſine ea in monaſterium non pateat aditus, eam non minus neceſſariam eſſe ſtatuunt ICti, quam illam, quae nupturis datur. (r) Neque eſt, quod cuiquam iniuſta aut ſimoniae adfinis videatur illa dotis a moniali exactio, quamuis ita viſum ſit ZEG. BERN. VAN ESPEN, (s) quum nec *χαρισματα* Spiritus Sancti veneant, nec alio nomine detur haec pecunia, quam vt monialis alimenta, quoad vixerit, ex monaſterii bonis accipiat. Quem contractum nihil iniqui aut abſurdi continere, iam ab aliis abunde eſt demonſtratum. (t) Et hinc in STATVTO COLONIENSIVM, ſupra (§. XX.) adlato, diſerte exprimi animaduertimus, matrem etiam religionem ingreſſuris liberis dotem, aliasue impenſas, praeſtare debere, verbis: ***und ſeine Kindere damit abnbeſtatten, geiſtl. oder vweltlichen Standes, ſo als es den Freunden, und den Magen bedunckt gerathen ſeyn.***

§. XL.

Reliquum eſt, vt, quibus modis finiatur hic vſusfructus, diſpiciamus. Eorum primus eſt mors, quae omnia ſoluit. Quamuis enim in Thuringia aliisque quibusdam locis eo beneficio excidat mater, ſimulac liberi alimenta non amplius percipiunt: (u) multo liberaliores tamen maiores noſtri vſumfructum illum ad diem vsque ſupremum durare voluerunt, modo viduitatem anteferre decreuerit ſecundis nuptiis, & rem familiarem ita curet, vti decet frugalem matrem familias. Has enim conditiones diſerte exprimit ſtatutum noſtrum. Si ergo vidua genio indulgeat, bonaque diſſipet, vel aes alienum ſine neceſſitate contrahat: procul dubio ceſſabit vſusfructus, ea de cauſſa illi a lege conceſſus, quod videretur liberis bene ac prudenter conſultura. Id quod & aliis legibus, ſupra citatis, cautum eſſe, animaduertimus, in primis LVBECENSIBVS, (x) ad quae multa, quae huc pertinent, notauit

(q) L. 5. *pr. ff. de agnoſc. & al. lib.* (r) Zoeſ. *ad Digeſt. lib.* XXXVII *tit.* VII. *n. V.* (s) Eſpen. *de Iure eccleſ. Part. I. tit.* XXVI. *cap. I. ſequ.* (t) Fleiſcher. *Einleit. zum geiſtl. Recht. lib.* I. *cap.* XIX. § XXII. (u) Richter. *Part.* I. *Deciſ.* XVIII. *n.* V. & *Vol.* I. *Part.* IV. *Conſil.* I. *n.* 23. (x) *Ius Lubec. Part.* II. *Tit.* II. *Art.* VIII.

tauit MEVIVS. Id addere viſum eſt, iure Lubecenſi etiam ingreſſu matris in monaſterium hunc vſumfructum finiri. Illud enim diſerte diſponit: *Will ſich die (Frau) aber anderweit vereblichen, oder in ein Cloſter oder Gottes-Hauß einkauffen, ſo muß ſie mit den Kindern theilen.* Quamuis enim conditio nubendi alias per ingreſſum in religionem non dicatur exſiſtere, (y) adeoque iterum nupta videri nequeat, quae ſe vitae illi ſolitariae addixit: certum tamen eſt, eam eatenus mortuam cenſeri, quatenus ingreſſa monaſterium, nec poſſidere amplius bona, nec eadem adminiſtrare, liberosque alere ac educare poteſt: vt adeo hic opus non ſit doctrina ACCVRSII, (z) religionem ingreſſos capitis deminutionem pati, ac ciuiliter mori, cenſentis.

§. XLI.

Finitur deinde idem vſusfructus ſeparatione liberorum. Quum enim ſeparatis in paternis maternisque bonis nihil omnino iuris ſit; (a) adeoque hi pro emancipatis, quin pro mortuis, habeantur: (b) facile patet, peracta ea diuiſione, matrem portionem bonorum communium, ad ſe deuolutam, non amplius iure vſusfructus, ſed proprietatis poſſidere. Perinde autem eſt, ſiue ſua ſponte liberos a ſe ſeparet, & ad erciſcundam prouocet familiam, eoque facto anteueniat diuiſionem neceſſariam, quod omnino ei licet: (c) ſiue ad ſecundas nuptias tranſitura, id facere cogatur. Neque enim prius poteſt alterius viri torum conſcendere vidua, quam bona diuiſerit cum liberis. Idque volunt verba STATVTI: (d) *Da aber die Wittwe ſich anderweit verebelicbet, ſoll ſie vor dem Beylager mit ihren Kindern alle Güter theilen.* Quare melior eſt patris vidui conditio, cuius ſecundas nuptias non turbat omiſſa diuiſio bonorum, modo ea ſuſcipiatur intra menſem, (*innerhalb 4. Wochen nach dem ehelichen Beylager.*) (e) Quod ſi ergo ante nuptias mater confectum a tutoribus inuentarium iureiurando confirmet, & ſecundum illud bona omnia rite diuidat: vſusfructus ille exſpirat, & ipſa aeque, ac liberi, portiones ſuas iure dominii poſſidere incipit.

§. XLII.

Qualis ea ſit portio, viduae liberis tunc adſignanda, ignorare nos non

(y) *Nouell. CXXIII. cap. XXXVII.* Couarruu. *lib.* I. *Reſol. XIX.* (z) Accurſ. *ad Nouell. V. cap V.* Zoel. *ad Dig. lib.* IV. *tit. V. n.* 6. (a) *Stat. Hamb. Part* III. *Tit* III. *art* 2. (b) Meu. *ad Ius Lub. Part.* II. *tit.* II. *art.* XXXIII. *n.* 128. (c) Cothmann. *Conſil. V. n.* 134. *& ſequ. Vol.* I. (d) *Stat. Hamb. Part.* III. *Tit.* III. *art.* VI. (e) *Ibid. art.* IV.

non patitur STATVTVM. (f) Primo enim vidua praecipit ex bonis communibus optimum lectum, prout nuptiarum die ſtratus ornatusque ſtetit, itemque veſtes, linum, lanam, quantum horum geſtauit aut intulit, ac praeterea ornamenta, (*ihre Leibes Zierung*,) veluti torques, annulos, cingula, omniaque huius generis, quibus conſtante matrimonio vti conſueuit, ſiue iſ a parentibus, ſiue a marito ante matrimonium, vel eo durante acceperit. Deinde reliqua bona partiuntur mater & liberi, & ita quidem, vt ſi duo pluresue ſint ſuperſtites, mater trientem, liberi dodrantem; ſin vnicus filius filiaue vnica viuat, mater ſemiſſem, alterumque filius vel filia capiat. Qua in re denuo melioris conditionis eſt pater, qui pluribus liberis ſemiſſem tantum, vnico filio vel filiae vnicae trientem bonorum communium adſignat, & praeterea portione illa liberorum vtitur fruitur vſque ad annum duodeuiceſimum. (g)

§. XLIII.

Sed veremur, ne calamo iuſto plus indulgentes, non diſſertationem ſcribere, ſed iuſtum commentarium inſtituere videamur. Solet enim ita euenire, vt in tanta materiae, nondum a quoquam ſatis explicatae, vbertate aliud ex alio incidat, atque ita praeter animi ſententiam diſſertationis modum excedamus. Quod ne fieret, telam abrumpendo breuitatis; quam illam longius pertexendo ingenii laudem conſectari maluimus. Hinc & de aequitate ſtatuti quidquam monere ſuperſedimus, partim quod ea res ad legiſlatoriam potius, quam conſultatoriam vel iudicialem, iuriſprudentiae partem pertinet, partim quod de ea dubitaturum neminem, exiſtimemus, qui ea, qua decet, pietate pretium ſtatuit beneficiis, a parentibus acceptis, & paullo accuratius meditatur illa PAVLLI, Apoſtoli: (h) Ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, τοῦτό ἐστι καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. *Gratias referre parentibus, id vero bonum atque acceptabile eſt coram Deo.*

Et huic quidem rerum omnium parenti nos, actis gratiis, ſtudia noſtra in poſterum quoque vnice commendamus.

(f) *Ibid. d. art. VI.* (g) *Ibid. d. §. IV.* (h) *1. Tim. V, 4.*

DE

DE LVBRICITATE IVRISIVRANDI SVPPLETORII.

EXERCITATIO XVI.

Σύνοψις.

§. I. *Omnes gentes iuſiurandum pro vinculo adſtringendae fidei habuerunt.* §. II. *Hinc eius vſus in foro frequentiſſimus.* §. III. *Iuriſiurandi frequentia confeſſio perfidiae humanae eſt.* §. IV. *Vnde tot periuria?* §. V. *Inſtituti ratio, & partitio diſſertationis.* §. VI. *Differentia iuriſiurandi voluntarii, neceſſarii, & iudicialis vulgo tradita.* §. VII. *De ea* ἐπίκρισις. §. VIII. *Quid iuſiurandum ſuppletorium? & an illud ſecundum ius Rom. deferendum ſit, ſi ſemiplene probatum? Quod negatur.* §. IX. *Quia primo iura ignorant ſemiplenam probationem.* §. X. *Deinde quia vnum teſtem audiri vetant.* §. XI. *Tum quia, actore plene non probante, reus abſoluitur.* §. XII. *Reſpondetur aduerſae partis argumentis, &* §. XIII. *oſtenditur, in ſupplementum iurantem teſtem fieri in propria cauſſa* §. XIV. *Immo de credulitate iurantem teſtari de re propria, quam ipſe ignorat.* §. XV. *Iuſiurandum hoc fundamentum non reperit in legibus noſtris,* §. XVI. *veluti in L. 31. ff. de iureiur.* §. XVII. *Multo minus in L. 3. C. de reb. cred.* §. XVIII. *Denique vulgarem doctrinam de iureiurando ſuppletorio veterum praxi repugnare, oſtenditur exemplo, ex Gellii Noctibus Atticis depromto.* §. XIX. *An in conflictu probationum pro reo pronunciandum ſit?* §. XX. *Iuſiurandum tamen ſuppletorium vſus adprobat.* §. XXI. *Illud caute deferendum.* §. XXII. *Requiritur primo probatio ſemiplena. Ergo teſtem de ipſa re depoſuiſſe oportet.* §. XXIII. *Nec in ipſo teſtimonio debet vitii quidquam eſſe.* §. XXIV. *Quid ſi per inſtrumentum ſemiplene probatum?* §. XXV. *Deinde ſemiplenam probationem oportet eſſe profectam a teſte rei conſcio. An & de credulitate iurandum?* §. XXVI. *Tertio iurans debet eſſe vir integrae atque exploratae fidei.* §. XXVII. *Quarto cauſſa non debet reſpuere iuſiurandum ſuppletorium. Quales ſint illae cauſſae?* §. XXVIII. *Quinto ſemiplena probatio non debet eſſe eliſa.* §. XXIX. *An & petendum ſemper ſit iuſiurandum ſuppletorium? concluſio diſſertationis.*

Digitized by Google

§. I.

QVamuis, vt eleganter philoſophatur CICERO, (a) *homines hominum cauſſa ſint generati, vt ipſi inter ſe alii aliis proſint, & in hoc naturam ducem ſequantur, communes vtilitates in medium adferant, & mutatione officiorum dando accipiendoque, tum artibus, tum opera, tum facultatibus deuinciant hominum inter ſe ſocietatem:* tantum tamen abeſt, vt ad finem hunc pulcerrimum omnes cogitationes, omniaque conſilia ſua referant, vt, quae eſt ingenii humani prauitas, plane in contraria nitantur. Sane quum fundamentum iuſtitiae haut poſtremum ſit fides, id eſt, dictorum conuentorumque conſtantia & veritas: nihil frequentius accidere animaduertimus, quam vt alter alterius opibus, fortunis, exiſtimationi, quin ipſi vitae ac ſanguini, quibus nihil eſt homini carius, inſidias ſtruat, iisque decoribus, quibus hominem reliquis animantibus praeſtare voluit benigniſſimum Numen, ad opprimendos euertendosque homines turpiter abutatur. Hinc innumerae fraudes, machinationes, mendacia, ad decipiendos circumueniendosque alios comparata, quibus excogitandis tam idonei ſunt homines, etiam ceteroquin ſtupidiſſimi, vt idem CICERO, b) *nullam eſſe*, conqueratur, *tam deteſtabilem peſtem, quae non homini ab homine naſcatur.* Quae quum ita ſint, cogitandum omnino fuit de mediis quibusdam vel cautionibus, quibus, tamquam fraenis, cohiberetur hominum perfidia, eoque conſilio gentes fere omnes ad iurisiurandi religionem, tamquam ex compacto, confugerunt, vt, quos non ipſa ratio, & impreſſa omnium animis lex diuina, eos a fallendo deterreret reuerentia Numinis, praeſentia ſua omnia implentis, in ipſosque penetrantis animorum receſſus, quod denique poſſit, quae velit, omnia, velit autem pro iuſtitia ſua perfidiam ſuique contemtum ſempiternis ſuppliciis vindicare. Hinc Aegyptii, DIODORO SICVLO (c) teſte, iusiurandum vocabant *μεγίστην τῶν παρ' ἀνθρώποις πίστιν, maximam inter homines fidem*, & PHILO (d) *τὸ πίστεως βεβαιότατον σύμβολον, firmisſimum fidei ſignum:* denique legati Romanorum ad Coſroem apud PROCOPIVM (e) *τῶν ἐν ἀνθρώποις ἁπάντων ὕστατόν τε καὶ ἐχυρώτατον τῆς εἰς ἀλλήλους πίστεώς τε καὶ ἀληθείας ἐνέχυρον, ſummum omniumque firmiſſimum*

(a) Cic. *de Off. libr.* I. *cap.* VII. (b) Cic. *ibid. libr.* II. *cap* V. (c) Diod. Sic. *libr.* I. *Biblioth cap.* LXXVII. (d) Philo *de Plantat. Noae. pag.* 225. (e) Procop. *de Bello Perſico. lib. II.*

mum mutuae inter homines fidei ac veritatis fundamentum. Perſuadere enim nemo ſibi poteſt, ei vlla in re fidem tuto haberi, quem ne Numinis quidem reuerentia, certiſſimumque diuinae vindictae periculum a mendaciis abſterreat.

§. II.

Nulla itaque eſt vitae pars neque publicis, neque priuatis, neque forenſibus, neque domeſticis in rebus, in qua iuriſiurandi vſus non ſit frequentiſſimus. At nuſquam tamen frequentior, quam in foro & iudiciis. Quotiescumque enim nec teſtium, nec inſtrumentorum fide, nec aliis probationibus legitimis inſtrui poteſt iudicantium religio, toties vel litigantes, vel ipſe iudex, ad iusiurandum, tamquam ad ſacram anchoram, confugit. Hinc vti PAVLLO (f) Apoſtolo iusiurandum ideo eſt *πάσης ἀντιλογίας πέρας*, *omnis controuerſiae finis:* ita eiusdem nominis iurisconſultus iſtud adpellat *litium compendium.* (g) Denique CAIVS noſter, (h) *maximum expediendarum litium remedium in vſum veniſſe iuriſiurandi religionem*, eleganter obſeruat. Ceterum hunc iuramentorum vſum non modo Hebraei, Graeci, Romani, ceteraeque gentes paullo humaniores probarunt, ſed & priſci Germani, qui alioquin, teſte VELLEIO PATERCVLO, (i) *lites armis diſcernere, non iure terminare ſolebant.* Francis enim, aliisque Germanicae originis gentibus eo ſanctius & liquidius videbatur iusiurandum, quo plures illud ſuis ſacramentis firmarent, quos illi vocabant CONSACRAMENTALES, CONIVRATORES, quin & aliquando COMPVRGATORES, eo, quod obiectum reo crimen vna cum eo ſacramentis ſuis eluerent. Qui mos tanti erat maioribus noſtris, vt ſaepenumero non modo *ſexta, ſeptimaque manu*, (quod poſtremum deferentes iusiurandum in legibus Germanicis dicuntur *einen beſiebnen* (k) ſed & *decima*, quin & *centeſima* aliquando iuratum legamus. Qua de re plura iam diſſeruerunt HIER. BIGNONIVS, (l) IO. SCHILTERVS, (m) & CAR. DV FRESNE, (n) vt iam praetermittamus IVRIS FEVDALIS textus, (o) in quibus expreſſiſſima notantur moris iſtius antiqui veſtigia, quosque doctiſſimus harum conſuetudinum interpres,

(f) *Hebr. VI*, 16. (g) Paull. *Recept. Sent. libr.* II. *tit.* I. §. I. (h) L. 1. *ff. de iureiur.* (i) Vellei. Paterc. *libr.* II. *cap. CXVIII.* (k) Thomaſ. *Diſſ. de occaſ. concept. & intent. Conſtit. Crim. Carolinae* §. *XV.* (l) Bignon. *ad Marculf. libr.* I. *cap.* XXXVIII. (m) Schilter. *Exercit.* XXIII. §. VI. (n) Carol. duFreſne *Gloſſar. med. & infim. latin. vocibus* iurare & iuramentum. (o) *I. Feud.* 4. §. 2. *II. Feud.* 33. *in pr. II. Feud.* 41.

pres, BITSCHIVS, (p) praeclare, ſuo more, illuſtrauit. Quae ſane omnia ſatis, vt opinor, demonſtrant, nullum hominibus medium definiendarum litium viſum eſſe certius atque expeditius iureiurando, idque ideo, quod ſempiternae beatitudinis, cuius deſiderio omnes trahimur, neminem tam negligentem futurum crederent, vt Dei, ſeueriſſimi iudicis, vindictam in ſe verbis conceptiſſimis prouocare, quam veritatem profiteri malit.

§. III.

Enimuero quod de aliis cautionibus, quas in contrahendo adhibere ſolent homines, grauiter cenſuit SENECA, (q) id & de iureiurando veriſſimum eſſe arbitramur, eſſe nimirum illud *turpem humano generi fraudis ac nequitiae confeſſionem.* Si omnibus pro eo, ac decet, ineſſet pudor ac iuſti honeſtique reuerentia: neminem profecto adigeremus in verba noſtra, ſed ſerio quid adfirmanti non minus fidem haberemus, quam tangenti aram, & per omnia ſacra deieranti. Vere enim ab AESCHYLO apud STOBAEVM dictum eſt:

Ουκ ἀνδρὸς ὅρκοι πίστις ἀλλ᾽ ὅρκων ἀνήρ.

Dat fidem vir iuriurando, non iusiurandum viro.

Iam quum nec exploratae fidei homini credamus, niſi Iouem lapidem iuranti, quin & ſic nobis vix ſatis cautum arbitremur, niſi & alia eaque euidentiſſima argumenta accedant: quid aliud quaeſo agimus, quam vt perfidiam humanam vltro agnoſcamus, hominique ab homine nihil omnino tuto credi, non ſine generis noſtri dedecore profiteamur?

§. IV.

Sed vt turpem humano generi eſſe hanc fraudis ac nequitiae humanae confeſſionem fateamur: ingenua tamen eſt, atque ita comparata, vt eam ipſa veritas expreſſiſſe videatur. Res ipſa enim docet, ne iureiurando quidem obſtrictis tuto ſemper fidem haberi, nedum iniuratis, cauſſasque eſſe quam plurimas, cur tam ſaepe vacillet iurisiurandi fides. Primo enim ſunt, qui Deum vel exſiſtere, vel, ſi exſiſtat, res humanas curare negant. Horum tu, quaeſo, iuriiurando aliquid committas, quod ſeruatum velis. Iurabunt enim per omnia ſacra, quae nulla eſſe exiſtimant,

Atque ideo intrepidi quaecumque altaria tangent,

vti

(p) Bitſch. *in Comment. ad II. Feud.* 33. *p.* 582. (q) Seneca *de benef. libr.* III. *cap.* XV.

vti iam vidit poeta φιλοσοφώτατος, & qui hunc locum praeclare perpoliuit, IVN. IVVENALIS. (r) Deinde quamuis ita natura comparatum ſit, vt, qui quid impie ſcelerateque commiſerint, accuſatorem ac carnificem in ſe atrociſſimum perſentiſcant: menti tamen peccandi conſuetudo aliquando veluti callum obducit, omnemque ratiocinationem ſuffocat atque intercludit praerupta audacia ac temeritas, quae non procul ab inſania abhorret. Quam facile vero improbi iſti & κεκαυτηριασμένοι τὴν ἰδίαν συνείδησιν (s) vel mille ſe polluent periuriis, priusquam vel minimo impietatis ſuae ſenſu adficiantur? Adhaec interna illa laniena, vel, vti APOSTOLVS (t) vocat, οἱ λογισμοὶ μεταξὺ ἀλλήλων κατηγοροῦντες, *illae accuſantes ſe inuicem cogitationes* tum demum ſe exſerere ſolent in improborum animis, quando iam in crimen prorupit audacia, factumque infectum fieri amplius non poteſt: Tunc demum ſua quemque fraus, ſuumque flagitium agitat, terretque quam maxime: Tunc demum animum excruciant aſſiduae illae ac domeſticae furiae, diesque ac noctes malefactorum poenas a conſcelerato eiusmodi homine repetunt. Antequam ergo oboriantur illi animi tumultus, iam admiſſum erit periurium, cauſſaque ſe cecidiſſe dolebit is, cui ſpes, de alterius religione concepta, tam turpiter impoſuerat. Sunt praeterea, quos ſumma atque infinita Dei miſericordia, qua vel maxime a peccando reuocari debebant, ad periuria exſtimulat. Ea enim & profligatae audaciae hominibus ſpem iniicit certiſſimam, Deum aut votis, donariis, precibus placatum iri, aut tardius exacturum poenas, aut leniori ſupplicio ſatisfieri ſibi paſſurum. Quae vno veluti faſciculo complexus IVVENALIS: (u)

Eſt alius (inquit,) *metuens, ne crimen poena ſequatur,*
Hic putat, eſſe Deos, & peierat, atque ita ſecum:
Decernat, quodcumque volet, de corpore noſtro:
Iſis, & irato feriat mea lumina ſiſtro:
Dummodo vel caecus teneam, quos abnego, numos.

& quibusdam interiectis: (x)

Vt ſi magna, tamen certe lenta ira Deorum eſt.
Si curant igitur cunctos punire nocentes;
Quando ad me venient? ſed & exorabile Numen

(r) Iuuenal. *Satyr.* XIII. *v.* 86. *ſequ.* (s) 1. *Tim. IV,* 2. (t) *Rom. II,* 15. (u) Iuuenal. *ibid. v.* 90. *& ſequ.* (x) Idem *ibid. v.* 100. *& ſequ.*

Fortaſſe experiar, ſolet his ignoſcere. Multi
Committunt eadem diuerſo crimina fato:
Ille crucem pretium ſceleris tulit; hic diadema.
Sic animum dirae trepidum formidine culpae
Confirmant.

Accedit, quod plurimos impotens regnandi cupiditas, alios inexplebilis opum ſitis, alios famae ac honoris ſtudium, alios infamiae metus in tranſuerſum rapit. Atqui primi generis homines ſibi cum Iulio Caeſare laudi ducent, *ius regnandi gratia violare*, (y) vel cum Lyſandro, Lacone, apud PLVTARCHVM, (z) *τὲς παῖδας ἀςραγάλοις δεῖν ἐξαπατᾶν, τὲς δὲ ἄνδρας ὅρκοις, pueros talis, viros ſacramentis fallere oportere*, contendent. Secundi generis Eucliones tamquam Labrax PLAVTINVS, (a) *iusiurandum rei ſeruandae, non perdendae, conditum eſſe*, exiſtimabunt, neque Iouem iurare lapidem dubitabunt, ſi recitata tam breui formula, vel lucro inſigni potiri, vel imminens ollae ſuae periculum auertere poſſint. Potius tacite ſecum voluent illa IVVENALIS: (b)

Et phthiſis, & vomicae putres, & dimidium crus
Sunt tanti? Pauper locupletem optare podagram
Ne dubitet Ladas, ſi non eget Anticyra, nec
Archigine. Quid enim velocis gloria plantae
Praeſtat, & eſuriens Piſaeae ramus oliuae?

Ita & qui ad honorem omnia referunt, peierare profecto malent, quam exiſtimationis adire periculum; ne quid dicam de periuriis amantium, quae fere in prouerbium abierunt. Nimirum in omnes improbos cadit periurii ſuſpicio, & *qui mentiri ſolet*, vt recte obſeruat CICERO, (c) *peierare etiam conſueuit. Quem ego, vt mentiatur, inducere poſſum: vt peieret, exorare facile potero. Nam qui ſemel a veritate deflexit, hic non maiore religione ad periurium, quam ad mendacium, perduci conſueuit. Quis enim deprecatione Deorum, non conſcientiae fide, commouetur?* Tam multae variaeque ſunt, quae iurisiurandi fidem eleuant, cauſſae, vt omnino pertinere videatur ad religionem iudicis, cauere, ne cauſſa temere litigantium linguae committatur, quamdiu vlla alia ſupereſt eam expediendi ratio.

§. V.

(y) Sueton. *in Iul. Caeſ. cap. XXX.* (z) Plutarch. *in Apophthegm. Lacon. Apophth. XCIV.* (a) Plaut. *in Rudent. Act. V. Scen. III. v. 18.* (b) Iuuen. *Ibid. v. 95. ſequ.* (c) Cic. *pro Q. Roſc. Cap. XVI.*

§. V.

Enimuero cum omnium iuramentorum fluxa admodum fides eſt, tum eius vel maxime, quod ſemiplene, vt aiunt, probantibus a iudice defertur, eum in finem, vt quod probationi ad integritatem deeſt, religioſa illa adſeueratione ſua ſuppleant, & tunc ſuperiores ex foro diſcedant. Quum enim hic ſuo ſibi quisque teſtimonio ſuffragetur, nemo autem temere iudex ſatis aequus atque incorruptus eſſe ſoleat in cauſſa propria: facile profecto patet, rem periculoſae plenam aleae eſſe, exigere iusiurandum ſuppletorium. Accedit, quod, eo iureiurando in forum ſemel admiſſo, obſeruante HVGONE DONELLO, (d) *magna feneſtra aperta eſt malis ac imperitis iudicibus, pro libidine pro hoc aut illo pronunciandi. Quidquid enim pro alterutro adlatum fuerit, ſemper iudici color paratus eſſe ſolet ad iusiurandum hoc illi deferendum, dum eum ſemiplene probaſſe cenſet, qui reuera nihil idoneum attulit, adeoque facile in ſpinoſa illa ac perplexa quaeſtione de ſemiplena probatione latebram ſententiae inuenit.* Quae quum ita ſint, de LVBRICITATE IVRISIVRANDI SVPPLETORII quaedam commentari in praeſenti animus eſt. Quandoquidem vero genuinum iurisprudentiae cultorem nec τὴν θεωρίαν negligere, & ad vſum forenſem omnia referre decet: nos quoque, vtriusque habituri rationem, diſſertationem ita partiemur, vt primum, an hoc iusiurandum in iure ciuili praeſidium reperiat, deinde quum ei ſemel in foro locus ſit conceſſus, qua demum adhibita cautione a iudice deferri oporteat, paullo diligentius inquiramus. Faxit Deus feliciter!

§. VI.

Quod ad prius tractationis noſtrae caput attinet, neminem, ſacris noſtris initiatum, arbitramur ignorare, in rubrica DIGESTORVM de iureiurando (e) tria eiusdem genera recenſeri, VOLVNTARIVM puta, NECESSARIVM & IVDICIALE. Haec ita diſtinguunt GLOSSA, (f) eamque ſequuti doctores, veluti ZASIVS, (g) SCHNEIDEWINVS, (h) WESENBECIVS, (i) & plerique omnes, qui ſcribendis commentariis componendisque iurisprudentiae ſyſtematibus animum adpulerunt, vt VOLVNTARIVM eſſe dicant, quod pars parti deferat extra iudicium per modum conuentionis:

(d) Donell. *lib XXIV. Comment. cap. XIX.* (e) *lib.* XII. *Dig. tit.* II. (f) Gloſſa *ad L. 1. ff. de iureiur.* (g) Zaſius *ad rubr. Dig. de iureiur. n. 41. ſequ.* (h) Schneidevv. *ad §. 11. Inſt. de action. n. 9. ſequ.* (i) Weſenb. *Paratitl. Dig. lib.* XII. *Tit.* II. *n. 7. & 10.*

Digitized by Google

nis: IVDICIALE, quod itidem pars parti deferat, ſed in foro, vnde & non niſi ab interloquente iudice probatum vel praeſtandum vel referendum ſit: NECESSARIVM denique, quod parti alterutri a iudice delatum neceſſario ſit praeſtandum, nec referri vmquam poſſit. Ex quibus porro definitionibus manifeſtam eſſe aiunt denominationem. *Voluntarium* enim dici, quia a mero partium arbitrio pendeat, (k) quodque & ab eo, cui delatum, & cui relatum ſit, recuſetur liberrime, (l) ſiquidem nemo ideo, quod oblatam ſibi iurandi conditionem adſpernatus ſit, pro confeſſo habeatur: *iudiciale*, quoniam non niſi in iudicio deferri, & iudice demum interloquente praeſtari referrique poſſit: (m) *neceſſarium* denique, quia & exigente neceſſitate a iudice deferri, (n) & ſemel delatum neceſſario praeſtari oporteat. (o) Poſtremum porro iurisiurandi genus, quod NECESSARIVM vulgo adpellitant, alii in duas, alii in tres ſpecies diſtinguunt. SCHNEIDEWINVS (p) enim huc refert iusiurandum SVPPLETORIVM, PVRGATORIVM & IN LITEM, quum vltimam ſpeciem reliqui fere omittant. Illa enim omnia a iudice deferri cenſent, & *hoc* quidem ad aeſtimandam rem, de qua litigatur; *illud* ad elidendam, quam quis incurrit, ſuſpicionem; *illud* ad ſupplendam probationem ſaltim ſemiplenam, pro alterutro militantem. Ita fere rem explicari videas ab omnibus, qui doctrinam de iureiurando vel perfunctorie, vel ex inſtituto tradiderunt, vt ſuperuacuum futurum ſit, rem vulgo notam teſtimoniis firmare.

§. VII.

Attamen ſi dicendum, quod res eſt, non tam expedita videtur haec doctrina, quam vulgo videtur. Quamuis enim inſcriptio tituli tria recenſeat iurisiurandi genera: agnoſcere tamen illa non videtur CAIVS, (q) qui duobus contentus, *vel ex pactione ipſorum litigatorum vel ex auctoritate iudicis controuerſias decidi, docet.* Praeterea ipſae illae tres iurisiurandi ſpecies in toto illo titulo nusquam perſpicue definiuntur, adeoque fieri non potuit, quin mirae naſcerentur prudentum noſtrorum diſſenſiones. Hinc STEPHANVS, (r) interpres Baſilicῶν, eatenus quidem adſtipulatur latinis, quod *voluntarium* extra iudicium per modum conuentionis deferatur: in eo autem ab eorum ſententia diſcrepat,

(k) L. 26. §. *vlt. ff. de iureiur. l.* 1. *C. de reb. cred.* (l) L. 17. *pr. ff. de iureiur.* (m) L. 12. §. 1. *C. de reb. cred.* (n) Bartol. *ad l. 3. C. eod.* (o) *Cap. fin. X. de iureiur.* (p) Schneidevvin. *ibid. n.* 20. (q) L. 1. *ff. de iureiur.* (r) Stephanus *ad Baſilic. lib. XXII. Tit. V. leg.* 1.

Digitized by Google

crepat, quod *neceſſarium* a partibus in iudicio deferri; *iudiciale* a iudice non rogato motu voluntatis proprio exigi contendat. Alioquin Graeci fere omnes (s) *voluntarium* vocant, quod pars parti, ſiue in iudicio, ſiue extra illud, defert: *neceſſarium ἀντεπαγόμενον*, ſeu quod deferenti refertur: ac denique *iudiciale*, quod iudex ab alterutro litigatorum exigit. IAC. CVIACIVS, in tanto ſententiarum diuortio vix habuit, vbi pedem figeret, iam quippe ſequutus latinos, (t) iam in graecorum caſtra dilapſus, (u) iam ad illos reuerſus poſtliminio, (x) & hinc *transfugae* ac *refugae* nominibus parum honorificis traductus ab EM. MERILLIO. (y) Interim graecorum ſententiae ſuffragantur iurisconſulti praeſtantiſſimi. STEPHANO enim fauent MERILLIVS, & Belgarum plerique: alteram vero, quam ex ECLOGIS ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ protulimus, hypotheſin probant MARANVS (z) & NOODTIVS. (a) Nec negari poteſt, eam eſſe reliquis veriſimiliorem. Nam etiam, quod in iudicio defertur, iusiurandum eatenus *voluntarium* eſt, quod & libere defertur, & neceſſario non ſuſcipitur, ſed referri poteſt. (b) Contra ſemel relatum, quum neque recuſari, neque referri amplius poſſit, (c) *neceſſarium* rectiſſime adpellatur. Et quis quaeſo negauerit, *iudiciale* merito dici, quod a iudice alterutri litigantium, cauſſa cognita, defertur in cauſſis dubiis? (d)

§. VIII.

At haec quidem diſſenſio, vti ab AZONE (e) recte obſeruatum, non adeo magni momenti eſt, & magis ad vocabula, quam ad rem ipſam, pertinet. Magis ardua eſt quaeſtio, an, quod ſupra definitum eſt, iusiurandum SVPPLETORIVM iurisiurandi neceſſarii ſit ſpecies, & in vniuerſo iure ciuili praeſidium aliquod reperiat? Vulgo hoc videas adfirmari, & fortaſſe nefas plerique exiſtimabunt, dubitare de hypotheſi, quam, COSTALIO (f) & MERVLLA (g) teſtibus, omnes ſequuntur, cuique vſus forenſis vbique eam auctoritatem conciliauit, vt merito hodie

Kkkk pro

(s) *Eclog. Baſilic. lib.* XXII. *Tit. V.* Attaliot. *in Synopſ. Tit.* XVIII. (t) Cuiac. *ad Paull. Recept. Sent. lib. V. Tit.* XXXII. (u) Idem *in Paratitl. Digeſt. de iureiur.* (x) Idem *ad Paull. libr.* XVIII. *ad Edict. l.* 17. *ff. eod.* (y) Merill. *Obſeru. libr.* III. *cap.* XIII. (z) Maran. *in Paratitl. Dig. de iureiur. p.* 294. (a) Ger. Noodt. *Comm. ad Pandect. p.* 279. *Tom.* II. *op.* (b) L. 34. §. 7. *ff. de iureiur.* (c) *d. l.* 34. §. 7. *eod.* (d) L. 31. *ff. eod.* (e) Azo *in Summa Cod. tit. de reb. cred. & iureiur.* (f) Coſtal. *ad d. l.* 31. *ff. de iureiur.* (g) Merulla *lib.* IV. *diſp. Sect.* IV. *tit.* XXIII. *cap.* I.

pro exploratiſſimo iure habeatur. Et tamen repudium illi mittere non dubitarunt iure conſultorum principes, FR. DVARENVS, (h) HVGO DONELLVS, (i) ANT. FABER, (k) EVER. BRONCHORSTIVS, (l) MEIERVS, (m) ANT. MATTHAEI, (n) IO. WISSENBACHIVS, (o) GER. NOODT (p) & alii, exiſtimantes, id quod res eſt, vſum illum forenſem e iure ciuili Iuſtinianeo non promanaſſe, nec iuriiurando, quod latini neceſſarium adpellitant, locum eſſe, ſi quando actor ſemiplene probarit, (quum tunc reum potius abſolui oporteat,) ſed quando talis ac tanta vtrimque probatio adlata ſit, qua par quodammodo fiat rei atque actoris cauſſa, & paullo momento huc illuc inclinet iudicis animus, neſcius, quid ex omnibus potiſſimum ſequendum ſit. Equidem ſatis acriter hanc ſententiam profligare conati ſunt viri docti quam plurimi, veluti ARN. VINNIVS, (q) EMAN. GONZAL. TELLEZ (r) SAM. STRYKIVS, (s) quin & VLR. HVBERVS, (t) qui, quamuis tot virorum doctiſſimorum argumenta refellere ſuperſederit, faſſusque ſit, in Friſia, vbi ſanctior iuris Romani, quam alibi, manet cuſtodia, rariſſime, & non niſi aegre ac luctantibus ſuffragiis hoc iusiurandum deferri conſueuiſſe; vulgari tamen opinioni calculum adiicere mauult ob vſum forenſem ac quotidianum, de quo dubitare nemo mortalium poſſit. Enimuero quamuis nos a nouaturiendi pruritu quam alieniſſimos eſſe profiteamur: tamen, quum iam in θεωρίᾳ verſemur, diffiteri non poſſumus, firmiori talo ſtare nobis videri DVARENI ſententiam, quam vt vulgaribus iſtis exceptiunculis euertatur. Quod iam paucis demonſtrare iuuabit.

§. IX.

Primo itaque omnes, qui vulgarem ſententiam amplectuntur, id exigunt, vt is, qui in ſuplementum iurare iubetur, ſemiplene probarit. Pauci ſunt, qui cum HVBERO (u) ſemiplenam probationem ſufficere negant, aliaque praeterea deſiderant argumenta, quibus confertim

(h) Franc. Duaren. *lib. II. Anniu. Diſp. cap.* XXXIII. *& ad tit. de iureiur. cap.* VII. (i) Donell. *Comm. Iur. Ciu. lib.* XXIV. *cap.* XI. (k) Anton. Faber *Coniect. lib. XIX. cap.* I. (l) Bronchorſt. *Cent.* II. *Adſert. XCIII.* (m) Meierus *Colleg. Iur. Argent. tit. de probat. n.* 3. (n) Ant. Matth. *de Iudic. Diſp. X. theſ. XXI. ſequ. & in Colleg. Pand. Diſp. XVIII. §. XIX.* (o) Wiſſenbach. *Comm. ad Pand. Diſp. XXIV. § XXIV.* (p) Ger. Noodt. *Comm. ad Pand. lib.* XII. *Tit.* II. *p.* 157. *Tomo* II. *op.* (q) Vinn. *Select. Quaeſt. lib.* I. *cap XLIV.* (r) Gonzal. Tellez. *Comm. ad cap. 2. X. de probat. §. 7. pag. 338. Tomo II.* (s) Stryk. *Diſſ. de probat. ſemiplena cap.* I. (t) Huber. *Prael. tit. Dig. de iureiur.* § XII. *& ſequ.* (u) Huber. *ibid.* § *XIII.*

tim cumulatis perſuaderi poſſit iudici, vt ad hoc iusiurandum confugiat. At vero ſemiplenam illam probationem ignorant iura noſtra, neque ei vllum effectum attribuunt in cauſſis ciuilibus, multoque minus in iudiciis publicis aliquis ob vnius teſtimonium diris quaeſtionibus ſubiici poteſt. (x) Ignorare ius noſtrum diximus ſemiplenam illam probationem. Nusquam enim eius vel vola vel veſtigium occurrit: & ACCVRSII argumentum, quod, quia detur plena probatio, ſemiplenam quoque dari oporteat, non magis ſtringit, quam quod detur etiam ſemiplenum teſtamentum, quia plenum ac perfectum detur, ad illudque ſufficere debeant teſtes quatuor, quia ad hoc ordinandum ſeptem requirantur. Vnde non mirum eſt, argumentum hoc deridiculo quodammodo habuiſſe CVIACIVM. (y) Quod vero effectum ſemiplenae probationi nullum tribuat ius Romanum, clariſſime euincit illa CONSTANTINI M. (z) grauiſſima conſtitutio: *Simili modo ſanximus, vt vnius teſtimonium nemo iudicum in quacumque cauſſa* FACILE *patiatur admitti. Et* NVNC *manifeſte ſancimus, vt vnius* OMNINO *teſtis reſponſio* NON AVDIATVR, *etiamſi praeclarae curiae honore praefulgeat.* In hac lege, qua, iudice IACOBO GOTHOFREDO, (a) nihil clarius, nihilque magis peremtorium eſſe poterat, duarum conſtitutionum a ſe editarum meminit Imperator. Priore ſanxerat, ne ab vllo iudicum teſtis vnicus FACILE admitteretur. Neque enim ſolida eſt TILII aliorumque emendatio, qui pro *in quacumque cauſſa facile* reſcribi iubent *in quacumque cauſſa fiſci.* Admitti ergo permiſerat vnum teſtem, ſed non facile, ac eo tantum fortaſſis caſu, ſi vir expertae fidei aliquid referret, quod ad rempublicam pertinere videretur. At poſteriore hac conſtitutione *manifeſte*, ἀποτόμως & abſciſſe ſancit, *vt vnus teſtis omnino non audiatur*, adeoque vnum producens teſtem, nihil agere cenſeatur. Quin, ne de faece tantum hominum agere videretur, ἐμφατικῶς addidit CONSTANTINVS, ne eum quidem audiendum eſſe teſtem ſolitarium, *qui praeclarae curiae honore praefulgeat*, id eſt, qui in ordinem ſenatorium adlectus ſit, quem ordinem alioquin *partem meliorem humani generis* vocat SYMMACHVS. (b) Quod ſi ergo ne quidem audiendus eſt teſtis vnicus: quo quaeſo iure eius teſtimonio tantum tribuere conemur,

(x) L. 20. *ff. de quaeſtion.* (y) Cuiac. *in Comment. ad cap. licet vniuerſis* 33. *X. de teſtib. & atteſt.* (z) L. 9. §. 1. *C. de teſtib. l.* 3. *C. Theod. de fide teſt. lib. XI. tit. XXXIX.* (a) Iac. Gothofred. *in Comm. ad Cod. Theod. Thomo IV.* p. 323. (b) Symmach. *libr. I. Epiſt. XLVI.*

mur, vt, accedente iureiurando ſuppletorio, perinde habeatur, ac ſi plene perfecteque probatum ſit?

§. X.

Quid ad haec VINNIVS? (c) ne enim cum turba nobis res ſit, dare ei hunc aduocatum lubuit. *Reſpondemus*, inquit, *ne nos quidem hoc dicere, vnius teſtis vocem eſſe audiendam, id eſt,* CREDENDVM *eſſe vnius teſtimonio. Credere eſt plene adſentiri. Poteſt tamen vnius viri honeſti & grauis teſtimonium mouere animum iudicis, & creare etiam non leuem ſuſpicionem.* Ergo *audire vnum teſtem* VINNIO idem eſt, ac eidem credere ac plene adſentiri, vel, vt STRVVIVS (d) & STRYCKIVS (e) malunt, eum ita audire, vt inde condemnatio ſequatur. Ceterum id non impedire exiſtimant, quo minus, accedente iureiurando ſuppletorio, plena fides inducatur. Enimuero primum haec quidem locum haberent, ſi vllo euidenti teſtimonio demonſtrare potuiſſet VINNIVS, probationem ſemiplenam probantis iureiurando ſuppleri. Iam, quum hoc ipſum in quaeſtione ſit: facile patet, peti id, quod in principio eſt, dum legi CONSTANTINI eiusmodi ſententia adfingitur. Deinde fruſtra contendunt vulgaris ſententiae patroni, *audire* hic idem eſſe ac credere, vel ita adſentiri, vt condemnatio inde ſequatur. Notiſſimum enim eſt, *non audiri* in iure noſtro ſemper idem ſignificare, ac non admitti, vel a limine iudicii arceri. Non audiendus ergo eſt teſtis vnicus, quemadmodum non eſt audiendus *promiſſor, ſi velit rei conſtitutae fidem frangere:* (f) nec *adulterii reus, qui ſemel delatus, maritum velit lenocinii reum facere:* (g) nec is, qui ab emtore manumiſſus, *velit defuncti, non emtoris, libertus eſſe:* (h) nec ſeruus obaerati, qui poſteriore loco libertatem in teſtamento conſequutus, *abſente primo hereditatem adiri deſideret:* (i) nec municeps, *aeſtimationem honoris aut muneris in pecunia pro adminiſtratione offerens:* (k) nec reſpublica, *ignauiam praetendens.* (l) Quemadmodum enim in his aliisque omnibus locis, (m) in quibus eadem dictio occurrit, *τὸ non audire* ſemper eſt

(c) Vinnius *Select. quaeſt. ibid. pag.* 202. (d) Struu. *Euolut. Controu. Excre. XXVIII. theſ. V.* (e) Stryk. *de Probat. ſemiplena cap.* I § VI. (f) L. 25. *ff. de pecun. conſtit.* (g) L. 2. §. 4. *ff. ad l. Iul. de adult.* (h) L. 25. *fin. ff. de fideicomm. libert.* (i) L. 83. §. 1. *ff. de hered. Inſt.* (k) L. 16. *pr. ff. de mun. & honor.* (l) L. 78. § 2. *ff. de leg.* 2. (m) L. 6. *C. de ſeru pign. dat. l.* 78. §. 4. *ff. de iure dot. l.* 18. §. 1. *ff. de damn. infect. l.* 22. *ff. ad l. Falc. l.* 35. *ff. de pign. act.*

Digitized by Google

eſt, allegationem & petitionem alicuius non admittere, eamque ita repudiare, vt nullum plane effectum ſortiatur, idque adeo verum eſt, vt verba AVDIRI & REPELLI ſibi e diametro opponantur: (n) ita mirum profecto eſſet, CONSTANTINVM in ſola *L. 9. §. 1. C. de teſt.* a vulgari, ICtisque tam frequente verbi notione diſceſſiſſe, maxime quum altera ne familiaris quidem ſit latinis auribus, & nemo hominem mendacem ſe ideo audiuiſſe neget, quia ei non crediderit. At fingamus denique, audire hic idem eſſe ac credere, adeoque idem velle CONSTANTINVM, quod vetus prouerbium innuit: Ἑνὶ μαρτυροῦντι, οὐδὲ Κάτωνι προσέχειν καλῶς ἔχει: *vni teſti, ne Catoni quidem credere fas eſt.* (o) an non iudex ille fidem habuerit teſti vnico, qui eius verbis tantum tribuit, vt probantem ideo admittat ad iusiurandum ſuppletorium? An non potius id decernens iudex parum memor eſt eorum, quae teſtimonio dicto monuit Q. SCAEVOLA: (p) *Ita ſibi teſti credi oportere, ſi & alii idem adſeueraſſent: quoniam vnius teſtimonio aliquem* CREDERE, *peſſimi eſſet exempli.*

§. XI.

Nec minus deinde huic iuriiurando aduerſatur vulgatiſſimum iuris noſtri principium, actore non probante, reum eſſe abſoluendum. Ita enim reſcripſit ANTONINVS CARACALLA: (x) *Actore non probante, qui conuenitur, etſi nihil ipſe praeſtat, obtinebit.* Probaſſe autem nemo dicitur, niſi qui plenam fidem fecit iudici. Quod ne cui dubium eſſet: DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA, (r) noua edita conſtitutione, illud CARACALLAE reſcriptum ita interpretati ſunt: *Habebis ſecuritatem victoriae, ſi, quod intendit aduerſarius tuus,* PROBATIONIBVS IMPLERE *non poſſit.* Semper itaque iura exigunt, vt probatio IMPLEATVR, (s) alioquin victoriam promittunt reo, ſiue reali, ſiue perſonali actione pulſato. Iidem Imperatores (t) Sopatro reſcribunt: *Res alienas poſſidens, licet nullam tenendi cauſſam nullam habeat, non niſi ſuam intentionem* IMPLENTI *reſtituere cogitur.* Et alibi Glyconi reſpondent: (u) *Negantes debitores non oportet armata vi terreri, ſed, petitore quidem non* IMPLENTE *ſuam intentionem, vel exceptione ſubmoto, abſolui.* Quin

 ideo

(n) *L. 24. §. 2. ff. de minor.* (o) Plutarch. *in Vit. Caton. Vtic. p. m.* 604. (p) Valer. Max. *Lib. IV. Cap. I. exempl. XI.* (q) *L. 4. C. de edendo.* (r) *L. vn. Cod. Hermog. de inſtrum.* (s) *L. 19. pr. & §. vlt. ff. de probat. L. 26. §. vlt. ff. depoſ.* (t) *L. vlt. C. de rei vindic.* (u) *L. 9. C. de ed. & act.*

ideo τὸ IMPLERE paſſim in libris noſtris (x) & apud LACTANTIVM (y) idem eſt ac probare, ne quis exiſtimet, poſſe ſe ſemiplena probatione victoriam obtinere. Quemadmodum non videtur IMPLESSE aetatem, (z) numerum liberorum, (a) iudicium defuncti, (b) conditionem, (c) contractum, (d) ſatisdationem, (e) vſucapionem (f) qui partem illius aetatis attigerit, vel ſemel pater factus ſit, vel voluntati teſtatoris legibusque conuentionis ex parte ſatisfecerit, vel aduerſarium aliquatenus ſecurum praeſtiterit, vel denique aliqua parte temporis, legibus conſtituti, bona fide & ex iuſta cauſſa poſſederit: ita nec probationem impleſſe, cenſebitur, niſi qui plene probarit, quod intenderat. Neque exiſtimandum eſt, IMPLERE hic idem eſſe, ac SVPPLERE. Alia omnia enim diſcimus ex ipſis legibus, inprimis ex *L.* 26. §. *vlt. ff. depoſ.* vbi *ſcriptura probatio depoſitarum rerum* IMPLERI *poſſe*, dicitur. Iam quum actore non probante, reus, etiamſi nihil praeſtiterit, abſoluendus ſit, probaſſe autem ex interpretatione authentica DIOCLETIANI & MAXIMIANI Imperatorum nemo cenſendus ſit, niſi qui probationem eius, quod intendat, impleuerit: quo iure, quaeſo, non abſoluto reo, actor, qui ſemiplene probauit, ad iusiurandum ſuppletorium admittitur?

§. XII.

Non deſunt equidem aduerſae cauſſae patronis, quae obuertant: ſed quae parum ſolida eſſe, vnusquisque ſtatim intelligit. Aiunt enim, medium quoddam eſſe inter probare & non probare, quando ſcilicet actor neque omnino, neque nihil, ſed aliquid tamen, vel, vti ipſi loquuntur, ſemiplene probarit. Deinde *L.* 4. *C. de edendo* tum ſibi obſtituram putant, ſi ſemiplenam probationem ad condemnandum ſufficere exiſtimarent. Sed tantum abeſſe, vt ita ſentiant, vt dicant potius, ſemiplenam illam probationem opinionem duntaxat inducere, atque hinc confugiendum eſſe ad iusiurandum ſuppletorium. Denique paria quidem, omnino eſſe, non probare & parum probare, in eo, quod vtrumque per ſe non ſit efficax: ſed, aliis accedentibus adminiculis,

(x) *L.* 23. *ff. de probat. L.* 1. *C. eod. L.* 1. *C. de condict. ob. turp. cauſſ. L.* 3. *C. de non num. pec.* (y) Lactant. *Diu. Inſt. Lib. VII. Cap. VIII.* (z) *L.* 41. *ff. de fideiuſſ.* (a) *L.* 2. §. 1. *ff. de excuſ. & vacat. mun.* (b) *L.* 15. *C. ad L. Falc.* (c) *L.* 11. §. *vlt. L.* 86. *ff. de condit. & dem.* (d) *L.* 1. *C. de. furt.* (e) *L.* 2. *ff. de cuſt. & exhib. reor.* (f) *L.* 30. *ff. ex quib. cauſſ. maior.*

Digitized by Google

culis, iam pro perfecta cedere, & plenam fidem facere. (g) Ita VINNIVS, (h) quem reliqui vel exſcribunt, vel ſequuntur, tantum non omnes. Sed primo quamuis fateamur, plene probare & nihil probare grammatice admittere medium quoddam, puta aliquid vel ſemiplene probare: iuridice tamen parum & nihil probare συνώνυμα eſſe, paullo ante ex reſcripto DIOCLETIANI & MAXIMIANI docuimus. Nec veremur, ne in crimen falſi incurriſſe videamur, quod auſi ſimus ex CODICE HERMOGENIANO quaedam exſcribere: (i) Quum enim quaeſtio facti ſit, an veteres axioma illud iuridicum, quod actore non probante reus abſoluendus ſit, de plena tantum probatione intellexerint, necne? nihil obſtat, quo minus illa ex hoc codice definiatur, maxime quum ei tot aliae ex ipſo CODICE REPETITAE PRAELECTIONIS depromtae per omnia ſuffragentur. Quin ſi cui forte laudando codicem Hermogenianum, IVSTINIANI maieſtati derogare quidquam videamur, etiam ex eius libris patet, parum & nihil probare pari paſſu ambulare, ſiquidem & HADRIANVS Imp. in reſcripto ad Valerium Verum (k) diſerte ſibi inuicem opponit τὸ CREDERE & τὸ PARVM PROBARE, dum ſcribit: *ſed ex ſententia animi tui aeſtimare te oportet, quid aut* CREDAS, *aut* PARVM PROBATVM *tibi opineris.* Legem 4. *C. de edendo* etiam ſemiplenae probationi refragari, iam ſuperiori paragrapho demonſtrauimus. Iis vero, quae de iureiurando ſuppletorio adſuit VINNIVS, manifeſto ſibi τὸ ἐν ἀρχῇ concedi poſtulat. Denique ex *L. 5. & 6. C. de probat.* id quidem adparet, plures probationes imperfectas, licet diuerſi generis, iungi, atque ita iunctas pro plena cedere poſſe: ſed iureiurando ipſius probantis probationem ſemiplenam ſuppleri: id vero nec in his, nec in vlla alia lege reperiri, arbitramur.

§. XIII.

Et quomodo reperiatur, quum tota illa doctrina analogiae iuris manifeſto aduerſetur? Tanta fuit iuris Romani conditorum religio, vt neminem omnino in ſua cauſſa teſtem idoneum eſſe exiſtimarent. (l) Praeclare CICERO: (m) *Ita*, inquit, *more maiorum comparatum eſt, vt in minimis rebus homines ampliſſimi teſtimonium de ſua re non dicerent. Africanus, qui ſuo cognomine declarat, tertiam partem orbis terrarum ſe ſubegiſſe, tamen, ſi ſua res ageretur, teſtimonium non dice-*

(g) *L. 5. C. de probat. L. 6. C. eod.* (h) Vinn. *ibid. p.* 200. (i) *Conſtit. ſummae reip. §. 3. de Iuſtin. Cod. confirm.* (k) *L. 3. §. 2. ff. de teſt.* (l) *L. 10. ff. de teſt. L. 10. C. eodem.* (m) Cic. *pro Sex. Roſc. Cap.* XXXVI.

diceret, nam illud in talem virum non audeo dicere; ſi diceret, non crederetur. Quum enim inſignis humani ingenii prauitas facile pleroſque ſubigat, vt exiſtimationi atque vtilitati ſuae magis, quam veritati, ſtudeant: non ipſos modo litigantes a dicendo teſtimonio in cauſſa propria repulerunt: verum etiam, eam eſſe CAVSSAM PROPRIAM, arbitrati ſunt, *cuius emolumentum vel damnum ad aliquem ſuo nomine pertineat.* (n) Ex ea cauſſa nec pater filio, nec filius patri teſtis idoneus eſt, (o) quin & domeſtici teſtimonii fides improbatur, (p) nec audiendi interrogandique, quibus imperari poteſt, vt teſtes fiant, (q) vel qui in cauſſa illa praeſtiterunt patrocinium. (r) *Fruſtra* enim *petitur teſtimonium, vbi cum ratione metui poteſt, ne a natura, ſui ſtudioſa, corrumpatur:* inquit V. C. GER. NOODT. (s) At quid agunt, quaeſo, iudices, deferentes iusiurandum ſuppletorium, quam vt teſtem aliquem eſſe iubeant in cauſſa propria? Produxit quis, intentionem ſuam probaturus, teſtem idoneum, ſed vnicum: is intentioni producentis teſtimonio ſuo per omnia ſuffragatur. Quum vero duorum teſtimonio probatio implenda ſit, adeoque, praeter hunc alter accedere debeat teſtis: iudex producenti denunciat teſtimonium, id eſt, teſtem illum eſſe iubet in propria cauſſa. Negare id non poſſunt iurisiurandi ſuppletorii patroni, quin vel inuiti hoc agnoſcunt CHRISTINAEVS (t) & SAM. STRYKIVS: (u) at ictum hunc breui reſponſione declinantes, hanc eſſe exceptionem a regula, tradunt. Ego vero ſcire peruelim, quae regula ſuperfutura ſit, hac admiſſa exceptione. Quare aut falſum eſt, *omnibus in re propria dicendi teſtimonii facultatem iura ſubmouiſſe:* aut veriſſimum contra, ex iuris noſtri principiis neminem eſſe admittendum ad iusiurandum ſuppletorium.

§. XIV.

Vt eo magis adpareat, hoc iusiurandum analogiae iuris quam maxime aduerſari: id quoque animaduertimus, illius patronos proprio litigatoris teſtimonio multo plus auctoritatis tribuere, quam adſeuerationi iuratae cuiuscumque viri, etiam honeſtiſſimi, in cauſſa aliena perhibentis teſtimonium. Finge, vel Xenocratem, cui & iniurato

(n) *L. 1. §. 11. ff. quando appell.* (o) *L. 9. ff. de teſt.* (p) *L. 3. C. eod.* (q) *L. 6. ff. eod.* (r) *L. vlt. ff. eod.* (s) Ger. Noodt. *Comment. ad Pand. Lib. XXII. tit. V. p. 480. Tomo. II. op.* (t) Chriſtin. *Volum. III. Dec. II. n. 2.* (u) Stryck. *Diſſ. cit. Cap. V. §. III.*

Digitized by Google

rato credendum Athenienſes putabant, (x) iureiurando ſanctiſſimo adfirmare, ſe accurare ſcire, contractum, ex quo agatur, a reo per omnia adimpletum eſſe; finge, idem adſeuerare tres alios, dignos, quibuscum in tenebris mices: eorum profecto teſtimoniis non magis, quam voce pſittaci mouebitur iudex, ſi non aliam ſententiae ſuae reddiderint rationem, quam quod iſtud ex alio, vel fortaſſis ex ipſo reo, audiuerint. (y) Pragmatici enim elegante, vt ſolent, vſi translatione, *plus valere*, aiunt, *vnum teſtem oculatum, quam decem auritos*, (z) teſtes nimirum, qui relata tantum referunt, ad auritum illud animantium genus, lepore plus quam Plautino, relegantes. At multo benigniores ſe praebent iis, qui praeſtito iureiurando ſuppletorio de propria cauſſa teſtimonium dicunt. Eo enim res rediit, vt & heredes de credulitate iurare poſſe contendant, modo ex defuncto rem audiuerint, & per hunc non ſteterit, quo minus ipſe iurarit. (a) Manifeſto itaque plus tribuitur teſtimonio litigatoris in cauſſa propria, quam cuiusuis viri etiam integerrimi de facto alieno teſtimonium perhibentis. Qui vero hanc digerunt iurisprudentiam, eos tam forti ſtomacho eſſe arbitramur, vt & iusiurandum illud ſuppletorium concoquant facillime, deque illius aequitate nullam ſibi vnquam dubitationem ſuboriri patiantur.

§. XV.

Denique & id huic iuriiurando non parum obſtat, quod nullus vsquam in iure occurrit textus, in quo illud praeſidium ſatis firmum reperiat. Solent equidem doctores aliquot loca, quae huc facere videntur, citare, veriti procul dubio, ne rubore ſuffundantur, ſine lege loquentes: ſed qui ea euoluerit, illico verum eſſe experietur, quod ICtis exprobrauit THOMAS REINESIVS, (b) *e iuris nimirum ſcientia, ad cauſſarum iuſtitias demonſtrandas & euincendas leges cateruatim ſolere aduocari, quae ſi particulatim examinentur, rem ne tangant quidem, interdum etiam, quam firmare putentur, ſolidum euertant.* Decuiſſet ſane eos, qui rem tanti momenti defendendam ſuſceperant, duo iuris capita perſpicue demonſtrare, alterum, quod detur probatio ſemiple-

(x) Laert. *lib.* IV. *ſegm.* 7. Cic. *lib.* I. *ad Attic. Epiſt. XVI.* Val. Max. *lib.* II. *cap. X. ex. II.* (y) Dionyſ. Gothofr. *ad l.* 4. *C. de teſt.* (z) Ludouici *in Doctr. Pand. lib.* XXII. *Tit. V.* §. VIII. (a) Carpz. *Part.* I. *Conſt.* XXIII. *Def.* VIII. *n.* 3. Stryk. *in vſu modern. Dig. tit. de iureiur.* §. XXXVII. (b) Reineſ. *Var. Lect. lib.* I. *cap.* XX. *p.* 77.

Digitized by Google

na, eique in foro aliquid ponderis ſit: alterum, quod, qui ſemiplene probauit, ipſe in ſupplementum iurare, teſtisque alterius vice in cauſſa propria fungi poſſit. In his enim poſitam eſſe huius iurisiurandi naturam atque indolem, ipſi vltro profitentur. Iam quam parum hoc praeſtent, paucis, age, demonſtrabimus.

§. XVI.

In principiis conſiſtere iubent CAIVM, (c) quem ſub Hadriano, Antonino Pio, & Marco Antonino floruiſſe, recte docuit GVIL. GROTIVS. (d) Hic enim diſerte ſcripſit: *Solent enim ſaepe iudices*, *in* DVBIIS CAVSSIS EXACTO IVREIVRANDO, *ſecundum eum iudicare*, *qui iurauerit.* Nihil hic de probatione ſemiplena, nihil de iureiurando, quo illa ſuppleatur, adeoque & nihil, quod ad rem pertineat, legimus. Decerptum eſt hoc fragmentum EX LIBRO XXX. COMMENTARIORVM AD EDICTVM PROVINCIALE, in quo CAIVS, ceu ex aliis fragmentis patet, cum de aliis exceptionibus, tum in primis de exceptionibus doli mali (e) & rei iudicatae (f) egerat, ad quam poſtremam etiam lex noſtra referenda eſt. Edixerant Praetor & Proconſul, *re ſemel iudicata*, *de eadem re & ex eadem cauſſa conuentis*, *ſe rei iudicatae exceptionem daturos.* Quaeſtio ſuboriebatur, an per hoc edictum cauſſa iureiurando deciſa ex integro retractari poſſit, ſi inſtrumentis nouiter repertis demonſtretur, admiſſum eſſe periurium? Reſpondet CAIVS, permultum intereſſe, ipſine litigatores ſibi inuicem detulerint iusiurandum, an iudex illud ab alterutro ſua ſponte exegerit. Priore caſu, *quando inter ipſos litigantes iureiurando transactum ſit negotium*, *non concedi*, *eamdem cauſſam retractari.* Huiusmodi enim iusiurandum transactioni aequiparari, quin rei iudicatae anteferri, (g) ac proinde, illo ſemel praeſtito, nec de periurio quaeri, (h) nec admitti adpellationem, (i) notiſſimum eſt. Contra exacto a iudice iureiurando, CAIVS *permitti*, ait, *conſtitutionibus principum*, *ex integro cauſſam agere*, *ſi quis noua inſtrumenta ſe inueniſſe dicat*, *quibus ſolis vſurus ſit.* Quum enim tunc iurare iubeat iudex, nulla inita cenſetur transactio, neque dubitari poteſt, quin, praeſtito illo iureiurando, & quaeſtioni de periurio, & adpellationi,

(c) L. 31. *ff. de iureiur.* (d) Guil. Grot. *de vitis iureconſult. lib.* II. *cap.* VII. §. *6. pag.* 135. (e) L. 6. *ff. de doli mali & met. except.* (f) L. 15. *ff. de except. rei iudic. l.* 17. *ff. eod.* (g) L. 2. *ff. de iureiur.* (h) L. 1. *C. de reb. cred. l.* 21. *l.* 22. *l.* 23. *ff. de dolo malo.* (i) L. 12. §. 1. *ſequ. C. de reb. cred. l.* 22. *l. vlt.* §. 1. *ff. de adpellat.*

tioni locus relinquatur. (k) Quaeſtione, quam mouerat, hunc in modum ſoluta, obiter oſtendit CAIVS, quo caſu iſtiusmodi iusiurandum exigat iudex, additque, *ſolere iudices ſaepe*, *in* CAVSSIS DVBIIS *exacto iureiurando, ſecundum eum indicare, qui iurauerit.* Si ergo iam disquiramus, quaenam hic ſit cauſſa dubia: vnusquisque latinitatis paullo peritior facile intelliget, eam non eſſe, vbi ſemiplene probatum eſt, quum vnum teſtem ne audiendum quidem eſſe, paullo ante demonſtratum ſit: ſed quoties tantus eſt probationum conflictus, vt iudex, quid ſequatur potiſſimum, neſciat, ſibique contingere animaduertat, quod illi apud TERENTIVM: (l)

Dum in dubio eſt animus, paullo momento huc & illuc impellitur. Teſtimoniis veterum quam plurimis hanc ſignificationem confirmant DVARENVS, (m) DONELLVS, (n) & GER. NOODT, (o) qui etiam huc referunt *coenam dubiam* apud TERENTIVM, CICERONEM, & HORATIVM, quae ſane non eſt, in qua parum, ſed in qua tantum ferculorum adponitur, vt animus conuiuae, quid potiſſimum eligat, ſit incertiſſimus. Tunc demum ergo iudex exigere poteſt iusiurandum, quoties tantus eſt probationum conflictus, vt parum liqueat, quid ſtatuendum ſit. Si enim plene probarit actor, ſe Titio Calendis Ianuariis ſoluiſſe centum, hic autem plene demonſtret, ſe Calendis illis alio loco fuiſſe: cauſſa certe tam dubia atque ambigua erit, vt iudex nec condemnare reum poſſit, quia actoris probationem probatione ſua excluſit, nec abſoluere, quia actor intentionis ſuae probationem impleuit. Itaque cauſſa cognita ſtatuet, vtrius litigatoris probationi plus videatur tribuendum, eique deferet iusiurandum, atque, eo praeſtito, ſecundum eum iudicabit, qui iurauit. Haec vera eſt huius legis ſententia, adeoque illa nihil minus probat, quam cuius probandi cauſſa vulgo ad partes vocari ſolet.

§. XVII.

Non multo plus praeſidii vulgari ſententiae eſt in DIOCLETIANI & MAXIMIANI reſcripto ad Seuerum, (p) ad quod, tamquam ad ſacram anchoram confugiunt, quorum intereſt, hoc iusiurandum in foro locum

 ſuum

(k) L. *vlt.* §. 1. *ff. de adpell. l.* 1. *l. vlt.* §. 1. 2. 3. *C. de reb. cred. l.* 2. *C. ſi ex falſ. inſtr.* (l) Terent. *Andr. Act.* I. *Scen. V. v.* 31. (m) Duaren. L. II. *Diſp. anniuerſ. cap.* XXXIII. (n) Donell. *ad l.* 3. *C. de reb. cred.* (o) Noodt. *in Comment. ad Pand. p.* 288. & *lib.* III. *Probabil. cap.* VI. §. IV. (p) L. 3. *C. de reb. cred.* & *iureiur.*

ſuum tueri. Illud nimirum ita ſe habet: *In bonae fidei contractibus, nec non in ceteris cauſſis,* INOPIA PROBATIONVM, *per iudicem, cauſſa cognita, res decidi oportet.* Exiſtimant autem doctores, per inopiam probationum nihil aliud poſſe intelligi, quam probationem ſemiplenam, & hinc mirifice illis placet obſeruatio IAC. CVIACII, (q) ſtatuentis, *aliud eſſe defectum, aliud inopiam probationum: defectum nimirum eſſe, ſi nullae ſuppetant probationes; inopiam, ſi quaedam ſuppetant.* Enimuero quis vnquam audiuit, *inopiam probationum* idem eſſe, ac probationem ſemiplenam? Et tamen hoc probandum erat ex hoc textu, niſi eum fruſtra adductum vellent. CVIACIVS ipſe, quem laudant, hoc non ſtatuit; ſed *inopiam probationum eſſe*, ait, *ſi quaedam ſuppetant probationes, ſed ancipites, aut parum idoneae: tunc quoque iudicem ab vno litigatore iusiurandum exigere poſſe* concedit, *quaſi dubia cauſſa, aut dubia probatione argumentorum & teſtium forte, quia ex vtraque parte producantur.* Quibus quidem nos haut inuiti ſubſcribimus, exiſtimantes, tunc vel maxime inſignem eſſe probationum inopiam, ſi ipſa earum copia & conflictus iudicem inopem atque incertum reddit, vt, quid ſtatui oporteat, ſibi nondum liquere fateatur. Significationem hanc illius vocis in loco APVLEII (r) elegantiſſimo obſeruauit V. C. GERARD. NOODT. (s) Sed ſufficere poterat conſtitutio SEVERI & ANTONINI, (t) quae in pecuniariis cauſſis nec INOPIA PROBATIONVM ſeruos contra dominum interrogari *permittit.* Senſus enim eſt, ne in probationum quidem conflictu, & vbi cauſſa aliter exitum habitura non videatur, ſeruos aduerſus dominos ſub equuleo eſſe interrogandos: nec aliam interpretationem admittere illum locum, ſtatim deprehendet, quisquis nexum vltimi iſtius commatis cum antecedente paullo accuratius expenderit. Et ſane, ſi vterque litigator plene probauit: nec actor probauit, quia eius probatio a reo probatione contraria excluſa eſt, nec reus, quia ei teſtes aeque idonei ab actore producti refragantur. Nonne ergo haec eſt probationum mira inopia?

§. XVIII.

Sed iuuat, exemplo quam maxime ad rem pertinente oſtendere, veteres iurisprudentiam illam, quae ob probationem imperfectam iusiuran-

(q) Cuiac. *lib.* XXII. *Obſ. iur. ciu. cap. XX.* Vinn. *Quaeſt. Select. ibid. p.* 200.
(r) Apulei. *Metamorph. lib. V.* (s) Ger. Noodt. *lib.* III. *Probabil. cap. VI.* §. III. *pag.* 62. (t) L. 1. C. *de quaeſtion.*

iurandum ſuppletorium & purgatorium inuexit, ſciuiſſe cum ignariſſimis. A. GELLIVS, (u) vir prudentiſſimus, &, quod in primis ad rem facit, CAIO ICto fere σύγχρονος, memoriae prodidit, ſibi adhuc adoleſcenti, inter iudices adlecto, hanc ſpeciem oblatam eſſe. Petebatur apud eum pecunia, quae dicebatur data numerataque: ſed *qui petebat, neque tabulis, neque teſtibus, id factum docebat, & argumentis admodum exilibus nitebatur;* ſed cum conſtabat virum eſſe bonum, notaeque & expertae fidei, & vitae inculpatiſſimae, multaque & illuſtria exempla probitatis ſinceritatisque eius expromebantur: illum autem, vnde petebatur, hominem eſſe non bonae rei, vitaque turpi & ſordida, conuictumque vulgo in mendaciis, plenumque eſſe perfidiarum & fraudum, oſtendebatur. Ita enim caſum ipſum proponit GELLIVS, additque, ſe in ea cauſſa adeo fluctuaſſe, vt, quid ſibi faciendum eſſet, reperire nullo modo potuerit. Iam non quidem memorat, qualia fuerint exilia illa argumenta, quibus actor niteretur: at, quum ea ibidem opponat probationi ſollemni per expenſilationem, menſae rationes, chirographi exhibitionem, tabularum obſignationem, teſtium interceſſionem: facile patet, actorem pro ſe adtuliſſe varias praeſumtiones, quas hominis vocant, quae plerumque ad iuſiurandum ſuppletorium ſufficere ſtatuunt doctores, maxime, ſi quid inter duos, remotis arbitris, actum ſit. (x) Sed vtcumque ſe res habeat: noſtratium hominum ſane perpauci hunc caſum ambiguitatis quidquam habere cenſuiſſent. Aut enim argumenta illa ſemiplene probarunt, aut minus, quam ſemiplene. Si prius; ad ſuppletorium confugiſſent, maxime, quum actor eſſet vir exiſtimationis integrae atque exploratae fidei: Sin poſterius; purgatorium exegiſſent a reo, indiciis illis ipſaque vita anteacta ſuſpecto. Nec credibile eſt, GELLIVM, quique ei in conſilio aderant, vel hanc doctrinam iuridicam ignoraſſe, quam CAIVM tunc inculcaſſe tam perſpicue, aiunt, vel periurii metu improbi hominis religioni rem committere non ſuſtinuiſſe, quum Romani periuria ſatis Deum vltorem habere crederent, (y) adeoque non tam ſolliciti eſſent de euitando periurio, ac Chriſtiani. Quid ergo? an non GELLIVS in *cauſſa tam dubia exacto iureiurando ſecundum eum iudicauit, qui iurauit?* Ita enim fieri oportuit, ſi hanc legem CAII (z) recte interpretantur doctores noſtri.

(u) Gell. *Noct. Attic. libr.* XIV. *cap* II. (x) Stryk. *Diſſ. de probat. ſemiplena, cap.* IV. *& cap.* V. *n.* 33. Couarruu. II. *Reſolut.* 6. *n.* 1. Weſenbec. *Parat. tit. de probat. n.* 4. (y) L. 2. C. *de iureiur.* (z) L. 31. *ff. de iureiur.*

noſtri. Nil minus Amici, quos rogauerat in conſilium, *viri exercitati, atque in patrociniis & in operis fori celebres, non ſedendum diutius* aiebant, *& nihil eſſe dubium, quin abſoluendus foret, quem accepiſſe pecuniam nulla probatione ſollemni doceretur.* En ergo viros iuris periſſimos, qui in ea erant haereſi, vt probationem ſemiplenam, vel ſemiplena minorem, non pluris facerent, quam nullam. Quid GELLIVS? Is diem diffindere iuſſit, atque illico a PHAVORINO ſuo, tamquam ab oraculo, conſilium expetit. At nec is meminerat, re ſemiplene vel aliquatenus probata, locum eſſe iuriiurando ſuppletorio vel purgatorio: quin nec quidquam, quod GELLIO ſatisfaceret, promebat. Itaque hic conſilii inops, perendie iurauit, ſibi non liquere, atque ita iudicandi neceſſitate ſe exſoluit. Quid ergo certius, quam GELLII, adeoque & CAII temporibus, nondum cuiquam in mentem veniſſe principium, quod hodie extra omnem dubitationis aleam poſitum eſſe exiſtimant, puta, quod ſemiplene probanti iusiurandum ſuppletorium; minus quam ſemiplena probatione in ſuſpicionem adducto purgatorium deferri oporteat? Multo minus itaque ante haec tempora de illo quisquam ſomniauerat, quia & SENECA (a) ſcribit: *Aduerſarius meus, dum contraria dicit, & iudicem ſuperbia offendit, & in* VNVM TESTEM *temere dimittit, cauſſam meam erexit. Non quaero, an pro me errauerit, quia contra me voluit.* Annon haec ſcribens dupondiis ipſis riſum excuſſiſſet, ſi iam tum nota fuiſſet hodierna illa Doctorum de iureiurando ſuppletorio & purgatorio philoſophia?

§. XIX.

Vnum eſt, quo DVARENVM, omnesque ei ὁμοψήφους, premere ſibi quam maxime videntur. Nimirum quum animaduertant, eos tunc demum locum alterutri iuriiurando concedere, ſi ex vtraque parte quidam probationum ſit conflictus: id quidem principiis iuris quam maxime refragari contendunt, quoniam tunc leges pro reo pronunciari iubeant, (b) adeoque res & ſine iureiurando decidi poſſit. (c) Sed DVARENO etiam hic integra omnia eſſe arbitramur. Lex. 47. *ff. de obl. & act.* nec non *L.* 125. *ff. de reg. iur.* generatim de fauore reorum agunt, nec dicunt in colliſione probationum reum eſſe abſoluendum, ſed procul dubio ad alias pertinent praerogatiuas, quibus eum donarunt leges,

(a) Seneca *de benef. lib.* VI. *cap.* VIII. (b) L 38. *ff. de re iudic. l.* 10. *ff. de inoff. teſt. l.* 47. *ff. de oblig. & act. l.* 125. *ff. de reg. iur.* (c) Vinn. *Quaeſt. Select. ibid. pag.* 199.

leges, veluti quod non cogitur actori edere inſtrumenta, (d) quod ei plures dilationes indulgentur, quam actori, (e) quod actore non probante abſoluitur, etiamſi ipſe nihil praeſtiterit, (f) quod eius ignorantia iuſtior cenſetur, quam actoris, (g) quod pluribus defenſionibus vti poteſt, (h) & quae ſunt huius generis alia praeclare explicata a viro eximio, IAC. GOTHOFREDO. (i) Reliquae leges, quas ad partes vocant, reum quidem in dubio abſolui oportere, monent, ſed non ob aequale probationum vtrimque adlatarum pondus, ſed, vti PAVLLVS (k) loquitur, quoties *inter pares numero iudices diſſonae ſententiae proferantur.* Tunc demum, vt ait SENECA, (l) *reus paribus ſententiis abſoluitur.* Hinc ipſe BACHOVIVS, (m) contrariae alioquin ſententiae addictus, leges has ad rem pertinere negat, & ideo aduerſus TREVTLERVM defendit, iudicem alterutri parti recte deferre iusiurandum neceſſarium, ſi vtraque ſemiplene probarit. Si ergo hoc abſurdum non eſt: cui abſurdum videbitur, in conflictu plenarum probationum ad hoc iusiurandum confugere iudicem? An minus res erit dubia, quando ſemiplene, quam quando plene probauit pars vtraque? Quare ne hoc quidem, quod in pari teſtium vtrimque productorum numero reus abſolui ſolet, ex iure Romano, ſed ex ψευδερμηνείᾳ PONTIFICVM, (n) qui facile in eum errorem delabi poterant, ex quo vulgarem de ſemiplena probatione & iureiurando ſuppletorio ſententiam ſemel imbiberant.

§. XX.

Enimuero, quamuis in iure ciuili praeſidium haut reperiat iusiurandum ſuppletorium: negari tamen haut poteſt, illud radices tam altas egiſſe in foris vniuerſae Germaniae, vt nulla diſputatione, etiam ſubtiliſſime ſcripta, facile conuelli poſſe videatur. Exigi ſane hoc iusiurandum ſolet in SVPREMO IMPERII DICASTERIO, (o) in TRIBVNALI WISMARIENSI, (p) in CVRIIS SAXONICIS, (q) & reliquorum principum omni-

(d) L. *vlt. C. de edendo.* (e) L. *vlt. ff. de fer. l. 2. C. de dilation.* (f) L. 4. *C. de edendo.* (g) L. 42. *ff. de reg. iur.* (h) L. 43. *ff. eod.* (i) Iac. Gothofred. *in Comm. ad Reg. iur. p. 534. ſequ.* (k) L. *38. ff. de re iudic.* (l) Seneca *Epiſt. LXXXI.* (m) Bachov. *ad* Treutl. *Vol I. Diſp. XXI. theſ. X lit A. ad verba: Neque deferri poteſt in eo caſu.* (n) *Cap. 3. X. de probat. cap. inter dilectos 6. X. de fide inſtrum.* (o) Gail. *lib.* I. *Obſ. CVIII.* (p) Mev. *Part. V. Deciſ. CXIII. Part.* VII. *Dec. CCCLXXVI.* (q) Carpz. *in Proceſſ. tit. XII. Art. II. n. 22. 23.*

omnium. Nec minus extra Germaniam eidem locus eſt in curia ſuprema MECHLINIENSI, (r) & reliquo Belgio, quin & in GALLIA, niſi quod ibi ſpeciali Regis iuſſu opus eſſe tradit REBVFFVS: (s) Tam multum veteres tribuerunt GLOSSAE, quae quum ſemel hoc iusiurandum probaſſet, (t) eique & gloſſatores IVRIS CANONICI (u) adſentirentur: euenit ſane, quod ſcribit ARTHVRVS DVCKIVS, (x) cauſſaque ex gloſſae ſententia iudicata eſt, quam pro idolo habebant. (y) Quum itaque, quae moribus & conſuetudine fori obtinent, ſeruanda ſint; nihil profecto ſupereſt, quam vt caute ac prudenter, quoad eius fieri poteſt, deferatur hoc iusiurandum. Quod quomodo fieri poſſit, paucis adhuc pro inſtituti ratione erit expediendum.

§. XXI.

Omnes, qui de hoc iureiurando agunt paullo accuratius, poteſtatem iudicis in exigendo hoc iureiurando conditionibus quibusdam circumſcribunt. Et VINNIVS (z) quidem tres ponit, primum, vt cauſſa laboret inopia probationum, deinde, vt cauſſa ſit dubia ob ſemiplenam probationem adlatam, denique, vt deferatur cauſſa cognita. STRYKIVS (a) omnia refert ad tres illos iurisiurandi comites, quos fingunt CANONISTAE, (b) *veritatem*, *iudicium* & *iuſtitiam*, adeoque requirit, primum, vt praeſtetur de veritate, non de credulitate, deinde, vt iurans ſit perſona fide digna, poſtremo, vt cauſſam cognoſcat iudex, ſitne cauſſa talis, quae hoc iusiurandum admittat, an ſatius eſſe videatur, cauſſam decidere iureiurando purgatorio, alteri parti delato. Eamdem rem tractans SCHNEIDEWINVS (c) quinque requirit conditiones, vt ſemiplene probatum ſit, & vt conſideretur tum natura cauſſarum, tum perſonarum conditio, tum rei vel ſummae libello petitae quantitas, tum ipſa denique factorum qualitas. In his enim praecipue verſari cauſſae cognitionem, quae a CAIO (d) exigatur, ſtatuit. Sed omnium pleniſſime de his requiſitis agit MYNSINGERVS, (e) qui ſex conditi-

(r) Chriſtin. *Vol.* III. *Dec.* II. *n.* 14. (s) Rebuff. *in prooem. conſtit. gloſſ. V. n.* 58. (t) Gloſſa *ad* L. 31. *ff. de iureiur.* (u) Gloſſa *ad cap. vlt. X. de iureiur.* (x) Arth. Duck. *de auctor. Iur. Ciu. lib.* I. *cap.* VIII. §. VI. (y) Pancirol. *de clar. leg. Interpr. lib.* II. *cap.* XXIX. (z) Vinn. *Quaeſt. Select. lib.* I. *cap.* XLIV. *p.* 199. (a) Stryk. *Differt. de ſemiplena probat. cap. V.* §. IV. *ſequ.* (b) *Can.* 2. *cauſſ.* XXII. *Quaeſt.* II. Dominic. a Soto *de Iuſt. & iur. lib.* VIII. *Quaeſt.* I. *Art.* III. (c) Schneidevv. *ad* §. II. *Inſt. de action.* (d) L. 31. *ff. de iureiur.* (e) Mynſing. *Centur. I. Obſ.* LXVIII.

ditiones coniunctim deſiderari monet, primam, vt ſemiplene probatum ſit, eaque probatio vere ac neceſſario, non praeſumtiue concludat: alteram, vt ille, cui defertur, veritatem ſciat probabilirer per ſenſum corporeum: tertiam, vt idem ſit vir integrae exploratae que fidei: quartam, vt cauſſa non ſit ardua vel criminalis, ſed modica & ciuilis: quintam, vt ſemiplena illa probatio praeſumtione quadam dilui aut eleuari non poſſit: ac ſextam denique, vt iusiurandum illud petatur, antequam ſit in cauſſa concluſum. Quam ob rem de ſingulis iſtis requiſitis iam agemus ſeorſum, quidque de illis habendum ſit, diſpiciemus paullo diligentius.

§. XXII.

Primum omnino iuſtiſſimam habet rationem. Ex quo enim ſemel placuit, probationem ſemiplenam admittere: litigatorum omnino interfuit, non temere ad hoc iusiurandum admitti, niſi qui non modo ſemiplene probarint, ſed & id, quod vere probandum erat, probare ſuſceperint. Leues enim & remotiores ſuſpiciones iureiurando actoris ita firmari, vt huic ſpes victoriae adfulgeat, res pernicioſi ad poſteritatem exempli eſſet futura. Hinc ſi vlla ſuſpicio aduerſus teſtem militat, aut eius teſtimonium eleuat, merito huic probationi nihil omnino fidei habetur. (f) Cauendum ergo teſtimonium hominum, vel ob neceſſitudinem atque amicitiam vel ob inimicitiam ſuſpectorum, quorum quum alioquin ratio non facile haberi debet, tum multo difficilius habebitur a religioſo iudice, ſi ipſius partis iureiurando confirmandum ſit. Hinc recte negant auctores noſtri, (g) mulierem iureiurando ſuo illatae dotis vel conſtituti dotalitii probationem poſſe perficere, ſi pro ſe fratrem produxerit teſtem, vel parentes, (h) vel mariti confeſſione munita ſit aduerſus creditores vel agnatos, ſingulari titulo ſuccedentes. (i) Et quamuis vulgo adiiciant, nec inhabilem teſtem plane eſſe reſpuendum, ſi veritas aliter adparere non poſſit, (k) ex eaque ratione teſtem ſubditum in cauſſa domini; & ciuem vel conuicanum ex vniuerſitate in cauſſa vniuerſitatis recte produci, contendunt: (l)

 ſed

(f) Ant. Faber. *in Cod. lib. IV. tit. I. def. IV. n. 9.* Carpz. *Part. I. conſt. XXIII. Def. V. n. 2. & 3.* (g) Idem *lib. VI. tit. VI. Reſp. LVI. n. 7.* (h) Idem *lib. IV. tit. III. Reſp. XXIV. n. 1.* (i) Coler. *de proceſſ. exſequut. Part. III. cap. II. n. 110. & ſequ.* (k) Carpz. *Part. I. Conſt. XVI. Def. LXIV. n. 4. & 5.* (l) Socin. *Regul. CCLII. fall. LXX.* Hahn. *ad* Weſenb. *tit. de iureiur. p. 105. & ſequ.* Strauch. *Diſſ. de iureiur. ſupplet. cap. II. §. VIII.*

ſed id periculoſum eſſe arbitror, ſi vel maxime ſubdito gratia fiat iuriſiurandi domino praeſtiti. Illi enim ſaepe vindictae metus ſcrupulum iniicit: huic vel ideo plane nulla fides eſt, quia & ipſe teſtis in propria cauſſa eſt, dum pro vniuerſitate ſua teſtimonium praebet, & vniuerſitas (a) in ſupplementum iurans itidem in cauſſa ſua teſtimonium praebet, adeoque vniuerſitas ſolo ſuffragio teſtimonioque in propria cauſſa dicto victrix foro excedit. Nec magis aliquid ponderis ineſſe exiſtimamus probationi ſemiplenae non ipſius thematis probandi, ſed argumenti remotioris, & ex quo illud neceſſario non infertur. Hinc quum vniuerſitas quaedam adſeueraret, inter ſe & rei maiores contractum permutationis interceſſiſſe, quo inſigniter laeſa ſit, iniunctaque probatione multis teſtibus probaſſet, reum poſſidere ſiluulam, cuius partem etiamnum vniuerſitas teneat, vniuerſitatem autem paſcuum habere, quod vndequaque fere agris rei circumdatum ſit: ſententiam iudicis vniuerſitati iusiurandum ſuppletorium deferentem, interpoſita a reo leuteratione, ab illuſtri Viadrinae ICtorum ordine reformatam eſſe, noui.

§. XXIII.

Sed fingamus, teſtem, quem quis pro ſe produxit, exploratae fidei virum eſſe: non tamen ob eius teſtimonium cuiquam iusiurandum deferendum crediderim, ſi in ipſo teſtimonio, quod dixit, vel in examine, quod ſubiit, defectus quidam obſeruetur. Quis enim e. g. ſuppletorium decernat, ſi vnus teſtis rem adſeuerarit quidem, at interrogatus rationem ſcientiae ſuae reddere nequiuerit? (m) vel ſi idem non de factis in ſenſus incurrentibus, ſed iure, e. g. dominio, depoſuerit? (n) vel ſi ſibi ipſi in circumſtantiis quibusdam manifeſto contradixerit? (o) Et quis hoc iusiurandum deferat ob teſtem vnum, virum illum quidem honeſtum, ſed legitimo modo non interrogatum examinatumque. Hinc recte a IO. STRAVCHIO (p) obſeruatum eſt, iusiurandum hoc deferendum non eſſe, ſi teſtis iurarit aduerſario non citato, (q) ſi non coram iudice competente, (r) ſed vel ab extraneo vel Notario (s) examinatus, vel non ſimul ad interrogatoria articulos

(m) L. 4. *C. de teſt.* Maſcard. *de probat. Vol.* I. *concl. DCCCCLVI. n.* 14. (n) Schrader. *ad l.* 31. *ff. de iureiur. n.* 309. (o) Berlich. *Part.* I. *concl.* LIV. *n.* 86. (p) Strauch. *Diſſ. de iureiur. ſuppletor. cap.* II. §. 12. (q) L. 19. *cum Auth ſequ. C. de teſt. cap.* 2. *X. eod.* (r) *Nou.* LX. *cap.* II. (s) Schrader. *ibid. n.* 288.

culos illuſtrantia (t) auditus ſit, vel denique iureiurando plane non obſtrictus fuerit. Quamuis enim horum pleraque parum conferre videantur ad veracitatem teſtium: fides tamen fieri debet iudici, qui ſaepe ex teſtium gemitu, ſermone praerupto, vacillante reſponſione acute colligit, quantum illis fidei ſit tribuendum.

§. XXIV.

Multo maiori cautione opus eſt, ſi ſemiplena illa probatio non in teſtis vnius depoſitione, ſed in inſtrumentis conſiſtit. Tanto facilius enim hic falſo locus eſt, quanto minus littera erubeſcit. Hinc ſcripturae priuatae, qua ſua quisque annotatione ſibi debitorem conſtituit, credendum non eſſe, ſi vel iureiurando ſuppletorio firmetur, facile vnusquisque intelliget. (u) Adeoque etiam debitam quantitatem non probabunt rationes defuncti, in bonis eius inuentae, (x) nec eiusdem extremae tabulae, quibus ſibi certam quantitatem deberi adfirmauit: (y) nec denique rationes tutoris, curatoris, procuratoris, negotiorum geſtoris, ſi ſine apochis, aliisque adminiculis pro ipſis proferantur. (z) Omnibus enim his caſibus nullo alio argumento vincerent actores ad iusiurandum ſuppletorium admiſſi, quam teſtimonio in ſua cauſſa dicto, id eſt, ſuſpectiſſimo. Mercatorum codices hic ſingulari priuilegio gaudere, inter omnes conſtat, de cuius origine alia occaſione diſquiſiuimus. (a) Verum & hic prouide cauendum, ne in magnam fallendi peierandique licentiam euadat illud priuilegium, & cuiuis in procliui ſit, lingua, tamquam hamo, lucrum captare. Hinc diſpiciendum, ſitne mercator vir honeſtus, an foro iam ceſſerit, alioque perfidiae genere ſeſe polluerit, ipſe codex vtrum iuſto ordine confectus ſit, acceptaque & expenſa cum die & conſule & cauſſa debendi contineat, an aliquod falſi indicium praebeat, & quae ſunt obſeruationes huius generis aliae, quae plena manu in diſſertatione paullo ante laudata feruntur. Praeterea non temere ſuaſerim iudici, vt priuilegium hoc iuſto latius extendat. Sunt, qui illud etiam opificibus indulgent, ſunt, qui & defuncti rationibus, ſi is vir honeſtus fuerit, easque rationes legitima forma, expreſſisque accurate

 acce-

(t) Rutg. Ruland. *de commiſſ. Part.* I. *lib.* I. *cap.* VIII. *n.* 2. *& ſequ.* (u) L. 7. *C. de probat.* (x) L. 6. *& l.* 7. *C. eod.* (y) *d. l.* 6. *C. eod.* Carpz. *Part.* I. *Conſt.* XVII. *Def.* 34. (z) Strauch. *Diſſert. ead. cap.* II. §. 14. (a) noſtra *Diſſ. de libris mercatorum foro cedentium.*

acceptis expenſisque, ante litis conteſtationem confecerit: (b) denique nonnulli & tutorum ſimiliumque adminiſtratorum rationes pro tutoribus adminiſtratoribusque ſemiplene probare contendunt, ſi contineant ſummas paruas & probabiles, & in forma recepta confectae adpareant, ipſeque iudex impendia rerum & alimenta pupillorum tanti veroſimiliter conſtitiſſe deprehendat. (c) Enim vero vt de opificibus, qui ſimul merces in tabernis extrudunt, facile conceſſerim: ita periculoſiſſimum fuerit, rationi defuncti vel tutoris tantum tribuere, vt iureiurando heredis ipſiusque tutoris firmatae plene pro iurante probent. Quemadmodum enim heredes rerum omnium ignari de credulitate iurare religioni ſibi haut ducent: ita hoc pacto actum eſſet de pupillorum miſerorum patrimonio, ſi in tutores improbos & periuros ſemel incidiſſent.

§. XXV.

Nec altera MYNSINGERI cautio negligenda eſt religioſo iudici Et vtinam non nimis negligeretur! Ita enim non temere cuiquam deferretur iusiurandum ſuppletorium ſuper facto alieno & de credulitate, quod aiunt, praeſtandum. Expeditiſſimi iuris eſt, non eſſe iurandum de illis, quae, ſtilo practicorum, non releuant. Cur ergo iusiurandum ſuppletorium de credulitate admittitur? an hoc releuat, quaeſo, ſi credam, rem ſe ita habere, quamuis, an ita ſe habeat, ſciam cum ignariſſimis? Notum porro eſt, ne iudiciale quidem, ceu vocant, iusiurandum referri poſſe deferenti, ſi parem rei notitiam non habeat. (d) Quo iure itaque ſuppletorium defertur etiam rei ignaris heredibus, modo ſint ſatis creduli? Accedit, quod ita magna feneſtra aperitur periuriis innumeris. Quam facile enim rem ita ſe habere credimus, quando de contrario non conſtat? Et cur denique teſti in propria cauſſa fidem habeamus, de credulitate deponenti, quum non credamus viro etiam integerrimo, de facto alieno aliquid ex credulitate ſua adfirmanti? His aliisque moti argumentis id iusiurandum de credulitate recte reiecerunt MYNSINGERVS, (e) PRVCKMANNVS, (f) BRVN-

(b) Maſcard. *de probat. Vol.* II. *concl. DCCCCLXXV. n.*4. *& ſequ.* Sichard. *ad* L. 6. *C. de probat. n.* 6. *&* 7. (c) Maſcard. *ibid, n.* 61. *& ſequ.* Munnoz. de Eſcobar. *de ratiocin. admin. cap. X. n.* 64. (d) L. 34 §. 8 *ff. de iureiur.* (e) Mynſing. *Cent.* II. *Obſ.* LXVIII. *n.* 2. (f) Pruckmann. *Vol.* I. *Conſil.* X. *n.* 93.

BRVNNEMANVS, (g) STRYKIVS, (h) & alii ICti paullo religioſiores, faſſi ſimul, in Saxonia quidem rem aliter ſe habere, (i) ſed exorbitantem illam eſſe conſuetudinem, & hinc non temere imitandam, prudenter monentes, at ſurdis fere canentes fabulas. Quod eo magis mireris, quum alioquin iusiurandum vniuerſitati delatum vel ideo ab vniuerſitatis iſtius ſenioribus, aliisque, qui probabiliter rei notitiam accuratiorem reliquis habent, praeſtandum eſſe fateantur, quia reliqui tanquam rei ignari minus ſint idonei. (k)

§. XXVI.

Recte porro ab hoc iureiurando arcent viros ſuſpectos de periurio, vel aliis pollutos vitiis, quibus eorum fides aliquatenus eleuetur. Quum enim ſupra demonſtratum ſit, virum iuriiurando, non iusiurandum viro conciliare fidem: quis quaeſo auſit, eius religioni rem committere, cui nulla eſt religio, nullus pudor, nullum generoſo incoctum pectus honeſto? Hinc ad hoc iusiurandum admittendos eſſe negant periuros, homicidas, vſurarios, furti damnatos, aliosque infamia iuris & facti notatos, quorum magnum ſatis indicem texere ſolent iurisconſulti. (l) Recte id quidem & ſapienter: modo animi potius indolem, quam externas quasdam circumſtantias paullo attentius expenderent. Ita ſane odium religionis ſacerrimum, vel, vti APOSTOLVS (m) vocat, ζῆλον οὐ κατ' ἐπίγνωσιν redolet illa nonnullorum hypotheſis, quod iudaeo cum Chriſtiano litiganti iusiurandum ſuppletorium deferendum non ſit, (n) quamuis nihil obſtet, quo minus Iudaeo aduerſus Iudaeum deferatur. (o) Quaſi vero intellectus principiis actiones ſuas ita ſemper attemperent homines, vt omnes Chriſtiani boni; reliqui ab hac fide alieni perfidi ac periuri habendi ſint. Sane vt Chriſti nomen ſceleribus ſuis aliquando praetexunt homines: ita ſub Iudaico ſchemate latitant viri ciuiliter boni honeſtatisque ſtudioſi, quos ſane tutius ad hoc iusiurandum admiſeris, quam hominem ignaua opera, philoſopha ſententia, cui praeter nomen nihil Chriſtiani in-

(g) Brunnem. *Proceſſ. Ciu. cap.* XXIII. *n.* 25. (h) Stryk. *de iure ſenſ. in prooem. n.* 33. *ſequ. & Diſſ. de probat. ſemiplena. cap V. § IV. n* 23. *ſequ.* (i) *Ord. Proc. Saxon. Tit. XIX. §. vlt.* (k) L. 97. *ff. de condit. & demonſtr. l.* 14. *ff. ad municipal.* Ant. Fab. *in Cod. lib.* IV. *tit.* 1. *def.* 40. (l) Plot. *in L. ſi quando C. vnde vi. n.* 793. *ſequ.* (m) *Rom. X,* 2. (n) *arg.* L. 21. *C. de haeret. & Manich.* Carpz. *Part. I. Conſt.* XXIII. *def.* VII. (o) Menoch. *de Arb. Iud. Quaeſt. Part. II. Qu. II. Caſ.* CXC. *n.* 15.

ineſſe res ipſa quotidie demonſtrat. Itaque non mirum eſt, in ſupremo Imperii dicaſterio etiam Iudaeos ad hoc iusiurandum admitti, quamuis aduerſus Chriſtianos litigantes, dummodo ſe adhuc integros vitae ſceleriſque puros oſtenderint. (p) Aeque abſurda eſt eorum ſententia, qui ſpurios ab hoc iureiurando arcendos eſſe exiſtimant, (q) quaſi eorum teſtimonium attenuet & veracitati officiat illa natalium labes, quam citra culpam ſuam attraxerunt: & quaſi non illa ipſa naſcendi ſorte aliquando excitari poſſit recta indoles, vt ſe meliore fortuna dignam oſtendat, ſordesque illas virtute pro virili eluat parte. In omnibus his ſimilibusque potius ad animi indolem vitamque anteactam, quam ad religionem fortunamque reſpiciendum eſſe, vel PAPIRIO IVSTO (r) magiſtro diſcere poterant Doctores, ſi vel maxime experientiae rationem nullam voluiſſent habere. Quis enim dubitaret, quin Iudaeus, quantumuis religionis ſuae tenax, vel ſpurius honeſtatis ſtudioſus ſanctius iusiurandum praeſtiturus ſit, quam Chriſtianus, ſummo loco natus, ſed cui perpetuo, ſi non in ore, ſaltim in animo habitat πολυθρύλλητον illud:

O ciues, ciues, quaerenda pecunia primum,
Virtus poſt numos.

§. XXVII.

Sed praecipue, vti recte monet MYNSINGERVS, diſpiciendum eſt, talis ne ſit cauſſa, quae hoc iusiurandum admittat, nec ne? Primo enim ſunt quaedam cauſſae, quae hoc iusiurandum plane reſpuere aiunt. Deinde aliquas ita comparatas eſſe dicunt, vt certis caſibus periculoſae plenum aleae futurum ſit, illud parti alterutri deferre. De poſterioris generis cauſſis vberius agere nihil attinet: quum nemo non videat, non eſſe ei hoc iusiurandum facile deferendum, qui de inſigni captando lucro cogitet. De prioribus non ſine adparatu egerunt prudentes, veluti SERAPHINVS A SERAPHINIS (s) qui XXXVIII; & MATTH. BERLICHIVS, (t) qui LXV caſus accumulant, in quibus locum huic iuriiurando eſſe negant. At iam a IO. SAMVELE STRYKIO ſingulari exercitatione (u) demonſtratum eſt, Doctores hic miſcere omnia, tantum vt numerum limi-

(p) Mynſing. *Cent. V. Obſ. VI.* Hartmann. *Tit.* XVIII. *Obſ. VI.* (q) Heig. *Part.* I. *Quaeſt.* XXI. Hahn. *ad* Weſenbec. *tit. Dig. de his, qui not. infam. n.* 2.
(r) L. 3. §. 2. *D. de decurion.* (s) Seraph. de Seraphin. *de priuileg. iurament. priuileg.* XXXIII. *n.* 14. *& ſequ.* (t) Berlich. *Part.* I. *concl.* LIV. (u) Io. Sam. Strykii *Diſſ. de cauſſis iuram. ſuppl. reſpuent.* §. IV. *ſequ.*

limitationum, reſtrictionum exceptionumque augeant. Itaque ipſe fecit periculum, an ad certas perſpicuasque regulas omnia referri poſſint, earumque quatuor adinuenit, ex quibus tamen prima ad requiſitum MYNSINGERIANVM tertium; tertia ad quintum pertinet, vt adeo a nobis hic iure praetermittantur. Secunda Mynſingerianae quartae plane gemina, (x) *Cauſſas arduas, quae vel ad praeiudicium alterius, vel ad commodum iurantis inſigne pertineant, hoc iusiurandum omnino reſpuere*, docet. Vnde ipſe colligit, non admittere hoc iusiurandum cauſſas criminales, in quibus probationes luce meridiana clariores requiruntur, (y) quaeque illis quodammodo aequiparantur, famoſas, (z) feudales, (a) ſpirituales, (b) ſtatus, (c) probationem ingratitudinis (d) & praeſcriptionis, (e) laeſionis enormis, (f) omnesque, in quibus de maxima bonorum parte diſceptatur. (g) Vulgo huc etiam referunt cauſſas matrimoniales, ſed tunc demum, ſi contra matrimonium iuretur. (h) At aeque periculoſum eſt, pro matrimonio illud deferri, quam contra matrimonium: quin illud multo videtur periculoſius, quia ita altera pars inuita detruditur in matrimonium, nunquam reſtituenda in integrum. Vnde, ſi vsquam, hic ſane cautione opus eſt, vt in eiusmodi cauſſis vel non deferat hoc iusiurandum, vel ſaltim omnes circumſtantias quam accuratiſſime expendat iudex, maxime, quum axioma illud de delatione iurisiurandi contra matrimonium principium illud pontificiorum de ſacramento matrimonii redoleat, & iam ab aliis accurate exploſum ſit. Potius ad quartam STRYKII regulam progredimur, qua, *iusiurandum hoc ceſſare*, ait, *quotiescumque lex vel certam perſonae qualitatem, vel certam ſollemnitatem, vel ſcripturam, vel perfectam ac pleniſſimam probationem diſerte requirat.* Vnde colligit, nec procuratorem mandati defectum, nec heredem teſtium in teſtamento adhibitorum numerum, nec cambialiter acturum contractum cambialem, nec compenſaturum debitum illiquidum iureiurando ſupplere poſſe. Quae omnia alii iam tam luculenter expoſuerunt, vt illis immorari nihil opus eſſe videatur.

§. XXVIII.

(x) Idem *ibid.* §. XIII. *ſequ.* (y) L. *fin. C. de probat.* Struu. *exercit.* XVII. *theſ.* 43. (z) Berlich. *ibid. n.* 20. *ſequ.* (a) Strauch. *Diſſ. de iuram. ſuppl. cap.* III. §. VI. (b) Ant. Fab. *in Cod. lib.* IV. *tit.* I. *def.* XLIV. (c) Berlich. *ibid. n.* 27. (d) L. *vlt. C. de reuoc. donat.* (e) Carpz. *Part.* I. *Conſt.* XIII. *def.* X. *n.* 4. (f) Strauch. *ibid.* §. VIII. (g) Stryk. *de cauſſis iuram. ſuppl. reſpuent.* §. XXIV. (h) Seraph. de Seraphin. *ibid. n.* 113. *ſequ.*

§. XXVIII.

Quinto exigit MYNSINGERVS, vt ſemiplena illa probatio fortiore quadam praeſumtione dilui aut eleuari non poſſit. Quod denuo iuſtiſſimam habet rationem. Probatio enim fortiore praeſumtione eliſa, nec plena, nec ſemiplena, ſed plane nulla eſt, adeoque & nihil omnino operatur. Potius haec ipſa praeſumtio ita munit aduerſarium, vt ipſe in vtramque aurem dormire poſſit, donec ab altero probetur contrarium. (i) Ex quo conſequitur omnino, vt in ſupplementum non iuretur, ſi quis ſententiam & rem iudicatam reſcindi, (k) vel inſtrumenta publica aut protocolla iudicialia pro falſis declarari, (l) vel contra conſuetudinem communem aliquid ſibi indulgeri, vel aliquid pro conſuetudine recepta haberi poſtulet, (m) vel plane quidquam contra iusiurandum iam olim praeſtitum, vel contra ipſam naturalem aequitatem, vel denique contra veriſimilitudinem probare velit. (n) His enim ſimilibusque caſibus ſemiplenae licet probationi praeſumtio tam, veluti e diametro, obſtat, vt ob eam deferri non poſſit iusiurandum ſuppletorium.

§. XXIX.

Denique ſexto, petendum hoc iusiurandum a iudice eſſe, monet MYNSINGERVS, quod tamen non vsquequaque verum eſſe arbitramur. Peti quidem poteſt, ſed non ideo ſequitur, vt non petitum deferri nequeat. Quamuis enim alioquin ſuſpicione non vacet nimia ad iusiurandum procliuitas, & haec ex eo, quod quis ad iusiurandum ſe vltro offert, non obſcure eluceat, tamen, quia hic probatione ſemiplena munitus eſt actor, a ſuſpicione illa merito liber habetur. Offert ſe autem iuraturus finita probatione & publicatis atteſtationibus; non autem cauſſa iam concluſa, quia tum vlterioribus probationibus cenſetur renunciatum. (o) Contra dubium non eſt, quin, quum in ſecunda inſtantia omnes errores, ad cauſſas cauſſae pertinentes, purgare liceat, (p) ad iusiurandum in priore inſtantia non petitum offerre ſe

(i) Maſcard. *de probat. concl. DXVIII. n. III.* (k) L. *fin.* C. *ſi ex falſ. inſtrum.* (l) *Cap. 13. X. de praeſcript.* (m) Berlich. *ibid. n.* 81. *ſequ.* (n) Stryk. *de cauſſis iuram. ſuppl. reſpuent.* §. XXXII. *ſequ.* (o) Carpzou. *Part.* I. *Conſt.* XXIII. *def.* IX. *n. 3.* (p) Ant. Fabr. *Cod. lib.* IV. *tit.* I. *Def.* XXVII.

ſe quis poſſit in inſtantia adpellationis. (q) Quamuis vero petitum iusiurandum ſuppletorium a iudice omnino deferendum eſſe, &, ſi nolit, ideo adpellationi locum fore, dicant: (r) multum tamen hic relictum eſt iudicum religioni & arbitrio, qui, expenſis perſonarum & cauſſae ipſius circumſtantiis, hoc iusiurandum etiam non petitum ex officio deferre, (s) & petitum ob iuſtam cauſſam non deferre poſſunt. (t) Qua in re quam caute agendum ſit, facile intelligent, qui ſibi ob oculos ponent ἐμφατικώτατα illa AVGVSTINI: (u) *Ille, qui hominem ad iurandum prouocat, & ſcit, eum falſum eſſe iuraturum, vincit homicidam. Quia homicida corpus occidit, ille animam: immo duas animas, & eius, quem iurare prouocauit, & ſuam. Scis verum eſſe, quod dicis, & falſum, quod ille dicit, & iurare compellis? Ecce iurat, ecce peierat, ecce perit! Tu quid inueniſti? immo & tu periiſti, qui illius morte ſatiare te voluiſti.*

(q) Strauch. *in Diſſ. de iuram. ſuppl. cap.* IV. §. III. (r) Maſcard. *de probat. Vol.* II. *concl. DCLIX. n.* 2. (s) Strauch. *ibid.* §. *V.* (t) Moller. *Part. I. Conſtit.* XXIII. *n.* 7. (u) *can.* 5. *cauſſ.* 22. *quaeſt.* 5.

DE RELIGIONE IVDICANTIVM CIRCA REORVM CONFESSIONES

EXERCITATIO XVII.

Σύνοψις.

§. I. *Confeſſioni reorum multum tribuendum.* §. II. *Ea tamen ſaepe fallit.* §. III. *Quod illuſtratur exemplo notabili ex Ann. Roberto.* §. IV. *Alioque ex Reichio.* §. V. *Ac denique ex Zach. Hubero.* §. VI. *Itaque ad religionem iudicantium pertinet, confeſſionibus non temere credere.* §. VII. *Inſtituti ratio.* §. VIII. *Confeſſus iure Rom. pro iudicato eſt.* §. IX. *Origo huius axiomatis. Locus Tertulliani explicatus.* §. X. *An & in cauſſis capitalibus confeſſi pro iudicatis ſint? Affirmant aliqui, quia Romani hoc principium receperint.* §. XI. *Nec non Hebraei.* §. XII. *Et Lacedaemonii.* §. XIII. *Itemque Athenienſes.* §. XIV. *Ac denique Germani.* §. XV. *Quia confeſſio vox conſcientiae.* §. XVI. *Quia ſi confeſſus damnetur, volenti non fiat iniuria.* §. XVII. *Negatur, confeſſos crimen pro iudicatis habendos: quia in cauſſis ciuilibus ne ſententia quidem opus erat aduerſus confeſſos.* §. XVIII. *Quod contra Cuiacium probatur.* §. XIX. *Argumentaque in contrarium refelluntur.* §. XX. *In cauſſis criminalibus ſententia condemnatoria ſemper opus eſt.* §. XXI. *Reſpondetur argumentis in contrarium.* §. XXII. *Confeſſio non ſemper vox conſcientiae.* §. XXIII. *Ad iudicis religionem pertinet, etiam perire volentes non damnare.* §. XXIV. *Quid confiteri? quid confeſſio?* §. XXV. *Confeſſionis validae requiſita.* §. XXVI. *Requiſitum primum in cauſſis ciuilibus.* §. XXVII. *Secundum.* §. XXVIII. *Tertium.* §. XXIX. *Quartum.* §. XXX. *An eadem requiſita locum habeant in cauſſis criminalibus?* §. XXXI. *In his quoque 1.) confeſſio proficiſci debet ex animo ſe onerandi. Effectus confeſſionis extraiudicialis.* §. XXXII. *An valeat confeſſio, orta ex melancholia & taedio vitae?* §. XXXIII. *An ſpe impunitatis facta?* §. XXXIV. *Itemque ex metu tormentorum?* §. XXXV. *Quando exorta confeſſio rata ſit?* §. XXXVI. *Confeſ-*

Digitized by Google

Confeſſio criminis 2.) debet ex certa ſcientia proficiſci. §. XXXVII. *Quid ſentiendum de confeſſione furioſi & ebrii?* §. XXXVIII. *Itemque impuberis, minorennis, ignorantis, errantis!* §. XXXIX. *Confeſſio 3.) certis ac indubiis ſignis fieri debet. An nutus ſufficiat?* §. XL. *Qualis confeſſio ſurdi & muti?* §. XLI. *An ea efficax eſſe poſſit?* §. XLII. *An ex factis confeſſio colligi poſſit?* §. XLIII. *An ex ſilentio?* §. XLIV. *Confeſſio debet 4.) fieri de re poſſibili, & circumſtantiis facti conuenire. Quid corpus delicti?* §. XLV. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

COnfeſſioni reorum, ſiue ſpontaneae, ſiue legitimis extortae quaeſtionibus permultum eſſe tribuendum, nemo temere negauerit. Quum enim ita ſit natura comparatum, vt nemo ſibi ipſe vltro exitium ſtruere, ſed ſuam quisque vitam, exiſtimationem ac fortunas pro virili tueri, atque has etiam amplificare quam maxime velit: nemo profecto adeo praeſumitur amens, vt in ſe quidquam confeſſurus videatur, ex quo vitae, famae aut opibus periculum aliquod immineat, niſi illi vocem hanc ingenuam incredibilis illa veritatis vis veluti inuito extorſerit. Hinc quemadmodum olim CICERONIS (a) mirifice triumphabat oratio, quum ſibi accuſatori negotium eſſet cum reo, *qui ſcelerum ſuorum nullam ſibi neque inficiandi rationem, neque defendendi, reliquiſſet, ſed omnibus in rebus coargueretur ab accuſatore, conuinceretur a teſtibus, vrgeretur* CONFESSIONE SVA, *& manifeſtis in maleficiis teneretur:* ita & hodienum ſibi plurimum gratulantur tum actores atque accuſatores, tum ipſi iudices, ſi aduerſarium reumue nacti ſint, ſua ſe confeſſione vltro iugulantem: illi quidem, quod ita rem omnem transactam exiſtiment, veriſſimumque credant, quod cecinit OVIDIVS: (b)

Non eſt CONFESSI *cauſſa tuenda rei;*

hi autem, quod ſpontanea illa confeſſione Herculeo paene labore ſe videant leuatos, deuorando ſibi in poſterum, ſi a reo pertinace atque aſtuto vel eblandienda, vel fidiculis extorquenda fuiſſet veritas.

§. II.

At quantumuis probabile ſit, neminem temere ſua ſeipſum confeſſio-

(a) Cic. *in Verrem. lib.* IV. *cap.* LXIV. (b) Ouid. *lib.* II. *ex Ponto. Epiſt.* II. *v.* 56.

Digitized by Google

feſſione dolo malo circumuenturum: tamen & hic locum habere arbitramur, quod grauiter ac prudenter monuit PRISCVS IAVOLENVS, (c) *omnem definitionem*, (id eſt, regulam iuris, vel *νομικὸν κανόνα*, vti eſt in BASILICIS,) *in iure ciuili periculoſam eſſe: parum eſſe enim, vt non ſubuerti poſſit.* Nam confeſſiones reorum in cauſſis pecuniariis ſaepe ex errore; in criminalibus ſaepiſſime ex atra bile, vitae taedio, impatientia cruciatuum, aliisque huiusmodi cauſſis profectae aliquando tam mendaces, tam lubricae, quin & nonnumquam tam incredibiles ac prope ridiculae ſunt, vt acta euoluens non criminis hiſtoriam, ſed fabulas Mileſias legere tibi videaris. Hinc quamuis VLPIANVS (d) confeſſum in iure pro iudicato eſſe doceat: prudenter tamen addit, *non fateri, qui* ERRET, *niſi ius ignorauerit.* Quae cautio ſi in cauſſis ciuilibus ac pecuniariis iuſtam rationem habet: quanto magis ea videbitur obſeruanda, quando ipſa vita, qua nihil natura homini dedit praeſtantius, in periculum adducitur? Sane etſi quis vltro de maleficio fatetur, non ſemper tamen ei fides habenda erit, auctore VLPIANO, (e) *quum nonnumquam aut metu, aut qua alia de cauſſa in ſe confiteantur homines.*

§. III.

Pleni tam triſtibus exemplis ſunt veteres annales, plena tot rerum iudicatarum volumina, ex quibus, miſſis antiquioribus, (f) hic pauca quaedam commemorabimus. ANNAEVS ROBERTVS, (g) ICtus humaniſſimus, memoriae prodidit, muliere vidua domi aliquamdiu abſente, nec in tota vicinia amplius viſa, increbuiſſe rumorem, miſeram illam latronis cuiusdam ſcelere occubuiſſe: iudicem latrunculatorem, auctores caedis requirentem, Titium in ſaltu deliteſcentem & attonito trementique ſimilem prehendiſſe & ad iudices prouinciales deduxiſſe. Apud hos hominem, nullo quaeſtionis terrore, nullo tormentorum cruciatu, ſed aut deſperatione, aut neſcio quo fato, ſalutis ſuae negligentem, crimen innocentem agnouiſſe, confeſſumque ad laqueum eſſe damnatum. Biennio poſt mulierem ſaluam rediiſſe & iudices a Titii cognatis in ius vocatos eſſe, quum iam miſeri iſtius innocentiae, praeter ſepulcri honorem, dari nihil amplius poſſet.

§. IV.

(c) L. 202. *ff. de regul. iur.* (d) L. 2. *ff. de confeſſ.* (e) L. 1. §. 27. *ff. de quaeſtion.* (f) Valer. Max. *lib.* VIII. *cap.* IV. Philoſtr. *vit. Apoll. Tyan. lib. V.* (g) Ann. Robert. *Rer. iudicat. lib. I. cap. IV.*

§. IV.

Multo notabilius eſt, quod de Martino Henrico Arnoldo, ſedecim annorum adoleſcente, in *faſciculo ſcriptorum ad inquiſitiones contra ſagas pertinentium refert* REICHIVS, (h) quodque incredibile poſſet videri, niſi ea narratio incorrupta actorum fide niteretur. Nequiſſimus iſte nebulo, nulla criminis ſuſpicione oneratus, cum malo genio ſibi foedus intercedere, vltro fatebatur. In ius ideo raptus anno MDCXCV. non modo de foedere iſto illico fatebatur, ſed & immanium, quae cum hero ſuo, circumforaneo, admiſerit, facinorum ſeſe vltro accuſabat. Narrabat, ſe, in varias mutatum figuras, homines occidiſſe, aedes expilaſſe, aliaque perpetraſſe facinora. Aiebat, ſe in pomum commutatum, & ab hero per feneſtram in aedes proiectum eſſe, eoque facto inquilinos, qui partem pomi deuorarint, vel medios crepuiſſe, vel reliquiis iſtius pomi illico in cadauer mutatis, metu exanimatos paullo poſt periiſſe. Addebat, ſe aliquando, auis adſumta ſpecie, infantes ex cunis rapuiſſe, aedesque exſpoliaſſe, & peracto demum ſcelere, in auricula heri, (is enim interea in aſinum abierat,) tutum dilituiſſe, vt ſexcenta huius generis, quae adiiciebat, praetermittamus,

Quae ſani eſſe hominis, non ſanus iuret Oreſtes.

At quum illuſtris ICtorum Halenſium ordo eſſet interloquutus, iudicem iis locis, in quibus nouus ille Proteus ſe tot homines iugulaſſe, infantes rapuiſſe, furta feciſſe dixerat, an tale quid vere contigerit, curioſius perquirere debere: in fumum abiit illa ampliſſima tot ſcelerum confeſſio, adparuitque, quod pridem ſoboluerat prudentioribus,

Pergula pictorum, veri nil, omnia falſa.

Iam itaque ἐπαυτοφώρῳ deprehenſus furcifer fatebatur, ſe notabili quodam commento, neſcio quam nominis celebritatem adfectaſſe. Qua tamen ſpe improba turpiter excidit nugator, quum ex ſuis ornatus virtutibus, virgisque probe depexus, ad operas publicas mitteretur.

§. V.

Addo ſpeciem tertiam, quam doctiſſimis rerum iudicatarum obſeruationibus inſeruit V. A. ZACH. HVBERVS. (i) In pago quodam Friſico prope Doccumum, repentino fato occubuerat mulier, cuius maritum

(h) *pag 622. ſequ.* (i) Zach. Huber. *Obſeru. Rer. Iudicat. Cent. I. obſ. 6. pag. 445.*

ritum fama publica in ſuſpicionem veneficii adduxerat. Coniectus in vincula vltro fatebatur, ſe venenum, Doccumi emtum a pharmacopola, placentaeque mixtum, vxori obtuliſſe, quae illo ſumto illico ſe male habere coeperit, & vomitu per butyrum liquefactum fruſtra prouocato, circa horam quartam matutinam inter grauiſſimos dolores exſpirarit. Addiderat reus varias facti περιςάσεις, & in his illam, quod partem veneni reliquam duplicatae chartae inuolutam linoque conſtrictam in agro aedibus vicino defoderit, locumque caeſpite viridi contexerit. Enimuero, vbi in rem omnem paullo accuratius inquiſitum, falſa pleraque omnia apparuerunt, ſiquidem nec medici in cadauere vllum veneni veſtigium deprehenderant, nec emtio veneni in pharmacopolio Doccumano facta erat, nec reliquiae veneni in agro reperiebantur, quamuis reus αὐτοκατάκριτος, eo deductus, ipſe omnes prope glebas circumiuiſſet. Accedentibus itaque & aliis falſi indiciis, homini perire cupienti ſaluti fuit inſignis iudicantium religio, qui, tantum abeſt, vt pro explorato facinore habendam putarint illam hominis atra bile laborantis confeſſionem, vt eum liberare non dubitarint, quamuis ampliſſima eaque ſatis conſtans exſtaret de crimine tam atroci confeſſio.

§. VI.

Quum itaque, fallaces aliquando eſſe reorum confeſſiones, tot exemplis nos doceat experientia: nemo temere negabit, ad religionem iudicantium vel maxime pertinere, dare operam, ne quis turpiſſimo praeuaricationis genere ſuae innocentiae poſſit temere inſidiari. Quemadmodum enim intereſt reip. ne delicta impune admittantur: ita eiusdem multo magis refert, ne innocentes ſupplicio adficiantur, aut exempla fiant in eos, qui nullo alio crimine animaduerſionem merentur, quam calumnia aduerſus ſe ipſos admiſſa. Hinc praeclare monet VLPIANVS, (k) *ne innocentibus poenae irrogentur, ad ſollicitudinem ſuam Praeſidem prouinciae* merito *reuocaturum*, dignaque tanto principe vox eſt illa SEVERI Imperatoris: (l) *Confeſſiones reorum pro exploratis facinoribus haberi non oportet, ſi nulla probatio* RELIGIONEM COGNOSCENTIVM *inſtruat*. Quamuis enim verba poſteriora IO. WISSENBACHIVS (m) tantum de confeſſionibus in equuleo extortis, vel extra iudi-

(k) L. 6. §. 4. *ff. de offic. Praeſ.* (l) L. 1. *§.* 17. *ff. de quaeſt.* (m) Wiſſenbach. *ad Pandect. Diſp. XXI. §. XVII.*

iudicium factis, vel corpore delicti, ceu vocant, deſtitutis intelligenda eſſe exiſtimet: potior tamen nobis merito eſt VLPIANI (n) auctoritas, qui, ſpeciem relaturus, vbi Primitiuus, ſeruus, homicidium in ſe metu ad dominum reuertendi vltro confinxerat: *Si quis,* inquit, VLTRO *de maleficio fateatur, non ſemper ei fides habenda eſt: nonnumquam enim aut metu, aut qua alia de cauſſa in ſe confitentur.*

§. VII.

Quandoquidem itaque maxima hic circumſpectione opus eſſe, nemo non intelligit, & hinc ipſae leges religioni ac ſollicitudini cognoſcentium arbitrium permittunt ſtatuendi, quantum confeſſionibus illis fidei haberi oporteat: facturi nobis videbimur operae pretium, ſi materiam illam nobiliſſimam ad certa principia reuocemus, ne forte in aequitatem cerebrinam abeat illa cognoſcentium religio, &, *dum de bono & aequo quaeritur, ſub auctoritate iuris ſcientiae perniciosſe erretur*, quippe quod in eo genere quaeſtionum plerumque contingere, CELSVS (o) noſter iam pridem obſeruauit. Nec veremur, ne poſt tot Homeros Iliada ſcribere velle cuiquam videamur, daturi quippe, quantum in nobis eſt, operam, ne quis, nos aliorum ſcrinia, more ſaeculi, expilaſſe, iure conqueri poſſit.

§. VIII.

Confeſſos in iure pro iudicatis eſſe, tam eſt tralatitium, vt nec illi id ignorent, qui alioquin parum ſciunt. Pluribus enim locis id inculcant iura noſtra, quae oportuniore loco proferemus, in praeſenti ad titulum *de confeſſis*, in Pandectis ac Codice Iuſtinianeo occurrentem, nec non ad PAVLLI (p) Sententias receptas prouocaſſe, contenti. Tam certa etiam omnique exceptione potior viſa eſt haec regula, vt ad eam confugerint & ICti, & alii veteres ſcriptores, quoties de confeſſis incideret diſceptatio. Videbantur enim confeſſi *ſua quodammodo ſententia damnati*, (q) & non minus maturi ſupplicio, quam ſi aut Minos vrnam mouiſſet, aut feralem e ſublimi ſententiam detonuiſſet Caſſius.

§. IX.

Originem tantae ſeueritatis TERTVLLIANVS, (r) quo nullus eccleſiae doctorum diuini humanique iuris peritior fuit, hunc in modum deſcri-

(n) L. 1. §. 17. *ff. de quaeſt.* (o) L. 91. §. 3 *ff. de verb. oblig.* (p) Paulli *Recept. Sent. lib. V. tit. V. §. II.* (q) L. 1. *ff. de confeſſ.* (r) Tertullian. *Apologet. cap. II.*

Digitized by Google

deſcribit: LEGES *confeſſos damnari praeſcribunt, non abſolui. Hoc* SENATVSCONSVLTA, *hoc* PRINCIPVM MANDATA *definiunt.* Quibus verbis innuit Patrum doctiſſimus, originem huius axiomatis partim a legibus, libera adhuc republica latis, partim a SCis & principum conſtitutionibus eſſe repetendam. Quod quam verum ſit, paucis, age, videamus. Initio Lege XII. Tabularum, quam GELLIVS (s) ſeruauit, cautum fuerat, vt condictione ex mutuo conuentis, ſiue aes alienum confeſſi, ſiue ſententia condemnati eſſent, triginta dierum indiciae darentur, quibus elapſis, niſi vel creditoribus ſatisfeciſſent, vel expromiſſione ab aliquo fuiſſent liberati, victoribus vincti traderentur. Quum itaque REOS CONFESSOS, (vti in illa lege reſcribit. V. A. CORNELIVS VAN BYNKERSHOEK,) (t) vel AES alienum CONFESSOS *iudicatis* aequiparaſſent decemuiri: recte inde collegerunt prudentes, confeſſos pro iudicatis eſſe habendos, ceu recte obſeruarunt iurisconſulti eximii, IAC. CVIACIVS, (u) GVIL. MARANVS, (x) HVGO DONELLVS, (y) IACOBVS GOTHOFREDVS, (z) & quotquot eruditorum de iuris noſtri originibus fuere ſolliciti. Habemus itaque leges, quae confeſſos damnari praeſcribebant, non abſolui: leges puta XII. Tabularum, quas κατ' ἐξοχὴν LEGES dici ſolitas, vir laudatiſſimus, IAC. GOTHOFREDVS, (a) obſeruat. Enimuero, quum, vti recte animaduertunt CVIACIVS (b) & GVIL. MARANVS, (c) regula illa ex legibus XII. Tabularum tantum ad condictionem certi ex mutuo pertineret: oratione MARCI Imperatoris, ſeu Senatusconſulto, in eius ſententiam condito, hoc ius ad omnes debitores omnesque actiones & interdicta productum eſt ſancitumque teſte VLPIANO, (d) *vt poſt rem iudicatam vel confeſſionem in iure factam nihil quaereretur, ſed id, quod quiſque confeſſus eſſet, pro iudicato haberetur.* En ergo SCum, quo *idem definitum eſſe*, ſcribit TERTVLLIANVS. Denique dubitandum non eſt, quin & ad *mandata principum* recte ille prouocet. Superſtes enim in Codice noſtro eſt conſtitutio, qua id iuris axioma ratum habuit σύγχρονος TERTVLLIANO CARACALLA Imp. (e) Ex quo

(s) Gell. *Noct. Attic. lib. XV. cap. XIII. & lib. XX. cap. I.* (t) Bynkersh. *Obſeruat. lib. I. cap. I.* (u) Cuiac. *in Paratitl. Digeſt. de confeſſ. & ad Paull. Rec. Sent. lib. V. tit. V. §. 11.* (x) Maran. *in Paratitl. p. 956.* (y) Donell. *in Comment. Iur. Ciu. lib. XXXVIII. cap. I.* (z) Iac. Gothofred. *in Comment. ad* L. 142. *ff. de reg. iur.* (a) Iac. Gothofr. *de Legib. XII. Tab. lib. II. cap. VIII. p. 41.* (b) Cuiac. *in Paratitl. Dig. ibid.* (c) Maran. *ibid.* (d) L. 56. *ff. de re iudic. l. 6. §. 3. ff. de confeſſ.* (e) L. *vn. C. de confeſſ.*

Digitized by Google

quo patet, non accuratius tradi potuiſſe iuris iſtius origines, quam eas, verbis licet pauciſſimis, complexus eſt Latinorum Patrum antiquiſſimus, TERTVLLIANVS.

§. X.

At vero, quum haec iuris capita omnia, quae ſuperiore paragrapho cum loco TERTVLLIANI contendimus, ad cauſſas tantum ciuiles & pecuniarias pertineant: non inutilis ac ſuperuacua videbitur quaeſtio, an & crimina confeſſi pro iudicatis habendi ſint? Adfirmare id non nullos video, & in his VLR. HVBERVM, (f) qui diſerte ſcribit: *Habet hunc effectum iudicati confeſſio, non tantum in ciuilibus, ſed etiam in criminalibus, ſiquidem leges non diſtinguunt.* Et ſane, ſi dicendum, quod res eſt, multa ſunt, quae latiorem hanc interpretationem videntur exigere. Primo enim argumentis idoneis conſtat, ipſos veteres Romanos leges illas de confeſſis etiam ad cauſſas criminales produxiſſe. M. Cato Vticenſis, in iudicando ſane religioſiſſimus, rogatus ſententiam, quid de coniuratis fieri placeret, graui habita oratione, quam ſeruauit SALLVSTIVS, (g) *de* CONFESSIS, *ſicuti de manifeſtis rerum capitalium, more maiorum ſupplicium ſumendum cenſuit.* Eodem pertinent illa TERTVLLIANI: (h) *Quid amplius praeſidibus prouinciarum mandatum, quam nocentes* CONFESSOS *damnare, negantes autem ad tormenta reuocare?* ASCONIVS PAEDIANVS, (i) cuius teſtimonium infra recitabimus, etiam reis tacentibus, tamquam confeſſis, litem aeſtimatam eſſe perhibet. Quin tantum certitudinis his reorum confeſſionibus ineſſe exiſtimabant veteres, vt ne tunc quidem iniqua videretur condemnatio, ſi adpareret, reum in ſe falſo confeſſum, modo in mendacio iſto ad extremum vsque halitum perſeueraſſet. Ita enim intelligo verba QVINCTILANI: (k) *Fingite, eſſe aliquem, qui aliquo modo confeſſus ſit: hunc a magiſtratu occiſum: poſtea adparuiſſe aliquo caſu, falſum fuiſſe, quod dixiſſet: num agi cum magiſtratu poteſt?*

§. XI.

Deinde illam iuris regulam etiam in cauſſis capitalibus probarunt gentes humaniores tantum non omnes. Hebraei, quorum remp. ipſe Deus immortalis legibus ſapientiſſimis temperauerat, confeſſos de maleficiis *contra animam ſuam loquutos, ſuoque teſtimonio conuictos* eſſe

Oooo cen-

(f) Huber. *Praelect. ad Digeſt. lib. XLII. tit. II. §. II.* (g) Salluſt. *de Bello Catilin. cap. XXXII.* (h) Tertullian. *ad Scapul. cap. IV.* (i) Aſcon. Paedian. *in Cic. Act. I. in Verr. cap. II.* (k) Quinctilian. *Declam. CCCXIV.*

Digitized by Google

cenſebant, &, quum in nulla cauſſa teſtem ſingularem admitterent, vnum tamen reum teſtem exiſtimabant omni exceptione maiorem eſſe, ſi quando aduerſus ſe ipſum eſſet teſtificatus, ceu obſeruat GVIL. ZEPPERVS. (l) Achanem, confeſſum de crimine peculatus, capitis damnabat Ioſua, tamquam ſua iam ſententia damnatum. (m) Eadem ſeueritate, vſus Dauides Amalekitam iuuenem, qui Saulem ſua manu obtruncatum fatebatur, ſine iudicii ſtrepitu ferali ſententia damnabat, addito elogio: *Sanguis tuus ſit ſuper capite tuo. Os enim tuum teſtificatum eſt contra te, dicendo: Ego occidi vnctum lehouae.* (n) Nec minus Salomo dignum capitali ſupplicio putabat Adoniam, fratrem, quod de adfectatis cum Sunamitide nuptiis confeſſus, regnum pro dote concupiſcere videretur. Cenſebat enim Rex, Adoniam *aduerſus animam ſuam eſſe loquutum.* (o) Denique hoc ius patrium ſceleri praetexens Caiphas, Seruatorem, diuinam originem profeſſum, innocentum praecipiti ſuffragio condemnauit, addita damnationis cauſſa: *τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Quid alio opus eſt teſtimonio? ipſi rem omnem audiuimus ex ore illius.* (p)

§. XII.

Idem iuris axioma & Lacedaemonii in cauſſis capitalibus locum habere arbitrabantur, qui, quamuis eſſent ad damnandum tardiſſimi, non tamen parcendum exiſtimabant reis, crimen vltro confeſſis. Argumento eſſe poteſt illuſtre de Pauſania iudicium, quod accuratius deſcripſerunt THVCYDIDES (q) & CORNELIVS NEPOS. (r) Iam pridem ille Pauſanias, rerum a ſe geſtarum gloria elatior, de opprimenda patria conſilia cum Perſis inierat. Iam pridem, inſolentius ſe gerendo, Perſicos mores imitando, ſeruosque publicos ſollicitando, ephoris aeque, ac ciuibus rerum nouarum ſuſpicionem iniecerat. At parum tamen his omnibus mouebantur Lacones, *μὴ ταχεῖς περὶ ἀνδρὸς Σπαρτιάτου ἄνευ ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων βουλεῦσαί τι ἀνήκεστον, non celeres ad aliquid grauius de viro Spartano ſine manifeſtiſſimis ac minime fallacibus indiciis decernendum.* Tradiderat Argilius Senatui litteras, Pauſaniae manu exaratas, in quibus ipſe ſua omnia conſilia ſtolide prodiderat.

(l) *Zepper. de Legib. Moſaic. forenſ. lib. V. cap. V.* (m) *Ioſ. VII, 21. ſequ.* (n) *2. Sam. I, 6. ſequ.* (o) *1. Reg. I, 23. ſequ.* (q) *Luc. XXII, 71. Matth. XXVI, 65. ſequ.* (p) Thucydid. *libr. I pag. 86. ſequ.* (r) Cornelius Nep. *in Pauſan. cap. III.*

Digitized by Google

rat. At ne eo quidem argumento impulſi, in ciuem tam illuſtrem grauius quid ſtatuere audebant ephori, *αὐτήκοοι βȣληθέντες ἔτι γενέσθαι αὐτȣ̃ παυσανίȣ τὶ λέγοντος*, *volentes aliquid ex ipſius Pauſaniae ore prolatum audire.* Denique quum in adyto fani Neptuni Taenarenſis abditi ipſi audiuiſſent Pauſaniam, cum Argilio colloquentem, criminaque ſua non obſcure confitentem: tum demum hominem, non vllis iudicum ſuffragiis, ſed ſua confeſſione damnatum, templo, cuius ſe ille religioni crediderat, incluſerunt, fameque necarunt, ſatis clare hoc ipſo oſtendentes, ſe confeſſos iudicatosque omnino eodem loco habere.

§. XIII.

Athenienſes porro confeſſis non magis peperciſſe, teſtis eſt DEMOSTHENES, (s) qui Timocratem, cui diem dixerat, ideo indicta cauſſa cenſebat damnandum, quod legem nouam atque antiquioribus contrariam a ſe perlatam eſſet confeſſus. *Ὥσπερ τοίνυν*, inquit, *ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῶν περὶ τἄλλα κακȣ́ργων τȣ̀ς ὁμολογȣ̃ντας ἄνευ κρίσεως κολάζειν οἱ νόμοι κελεύȣσιν· ȣ̃τω δίκαιον, καὶ τȣ̃τον, ἐπειδὴ τȣ̀ς νόμȣς κακȣργω̃ν εἴληπται, μὴ δόντας λόγον, μήτ᾽ ἐθελήσαντας ἀκȣ̃σαι καταψηφήσασθαι. Ὡμολόγηκε γὰρ θατέρῳ τῷ προτέρῳ νόμῳ ἐνάντιον τόνδε τιθεὶς ἀδικεῖν. Quemadmodum igitur, Athenienſes, alios facinoroſos, qui ſcelera fatentur, ſine iudicio puniri leges iubent: ſic etiam iſte, quandoquidem eum leges malitioſe rogare & abrogare conſtat, non facta dicendi poteſtate, nec eius excuſationibus auditis, condemnandus erit. Nam altera priore lege faſſus eſt, ſe iſta contraria ferenda peccaſſe.* Athenis itaque non vſu ac conſuetudine, ſed lege ſcripta cautum fuerat, vt in publicis etiam iudiciis confeſſi pro iudicatis haberentur. Quod quum ex ipſo DEMOSTHENIS loco planum ac perſpicuum ſit, non poſſumus ſane, quin miremur, eius ſcholiaſten, VLPIANVM, (t) legem illam Atticam de confeſſis, verbis in alium plane ſenſum detortis, *περὶ κακȣργȣ́ντων ἐπαυτοφώρῳ ληφθέντων*, id eſt, *de maleficis, in ipſo facinore oppreſſis*, interpretari non dubitaſſe.

§. XIV.

Poſſemus ſimilia de iure Germanico antiquo obſeruare, niſi chartae parcendum videretur. Iam ad grauiora properantes, admonet nos promiſſae breuitatis fides, vt ex multis pauciſſima delibemus. CAPI-

(s) Demoſthen. *in Timocrat. pag.* 783. (t) Vlpian. *ad* Demoſthen. *l. c. p.* 815.

TVLARIBVS CAROLI M. (u) cautum legimus, *vt iudex, criminoſum diſcutiens, non ante ſententiam proferret, quam aut reus ipſe* CONFITERETVR, *aut per innocentes & veraces teſtes manifeſtius conuinceretur.* Eum morem iam antea tenuerunt Franci. Eius enim ſibi probe conſcium fuiſſe animaduertimus Aegidium, Remenſem Epiſcopum, qui perduellionis accuſatus apud GREGORIVM TVRONENSEM, (x) interrogatusque ab Epiſcopis, an aliquo defenſionis praeſidio ſibi tutus videretur? *Ad ſententiam*, inquit, *dandam ſuper culpabilem ne moremini. Nam ego noui, me ob crimen maieſtatis reum eſſe mortis, qui ſemper contra vtilitatem huius regis matrisque eius abii, per meum conſilium multa fuiſſe geſta certamina noui, quibus non nulla Gallorum loca depopulata ſunt.* De ſe ergo confeſtim ſupplicium eſſe ſumendum, ipſe exiſtimabat Aegidius, idemque de Taſſilone, Boiorum Duce, maieſtatis reo, veluti ex compacto ſtatuebant proceres, qui Ingelhemium ad comitia circa annum DCCLXXXVIII. confluxerant. Teſte enim ANNALISTA REVBERIANO, (y) *vno omnium adſenſu, laeſae maieſtatis reus capitali ſententia damnatus eſt*, vel ideo, quod *dictorum factorumque, quae ei complura obiiciebantur, non vnum quidem* INFICIARI *coepiſſet.* Enimuero quid opus eſt exemplis, quum ſeueritatem illam Germanorum vel maxime confirmet vetus paroemia iuris: *Bekennen hat manchen an den Galgen gebracht*, quam vulgus lepida adplicatione ludi chartularii legibus accommodare ſolet? Eiusmodi enim adagiis omnes fere gentes olim cum alia ſapientiae praecepta, tum & praecipua iuris patrii capita inuoluere ſolitas eſſe, praeter auctores, ab HERTIO (z) laudatos, obſeruarunt GVIL. GENTIVS, (a) SCIPIO GENTILIS, (b) & THOMAS REINESIVS. (c)

§. XV.

Praeter illum tot gentium conſenſum argumenta etiam ſuppetunt haut leuia, quae confeſſos crimen omnino pro iudicatis habendos eſſe, perſuadeant. Quum enim primo ad hanc legem nos ipſa natura inſtituerit, vt nos amemus quam maxime, noſtraque ſalute nihil habeamus

(u) *Capitular. Caroli M. lib. V. cap. CLVI.* (x) Gregor. Turonenſ. *lib. X. cap. XIX.* (y) *Annal. Franc. apud Reuber. ad ann. DCCLXXXVIII.* (z) Hert. *prolegom. paroem. iur. §. II. ſequ.* (a) Guil. Gent. *Adagia L. e iure ciuili collecta, editaque cum Chiliad. Eraſmi Pariſ. MDLXXI. in fol. & cum Giſlenianis Antu. MDLXXIV. in 8uo.* (b) Scip. Gentil. *lib. I. Parerg. cap. XX.* (c) Thom. Reineſ. *Var. lib. I. cap. XXIV. p. 103.*

mus antiquius: in neminem profecto cadere videtur tam immane ſui ipſius odium, vt ſe confeſſione ſua, tamquam laqueo, vltro induere, ac pernicioſa praeuaricatione ſe ipſum opprimere velit. Potius res ipſa docet, eum, qui aliquid a ſe geſtum admiſſumque eſſe fatetur, quod vel rebus ac fortunis, vel ipſi capiti atque exiſtimationi ſuae exitio futurum non ignoret, verecundia quadam ac conſcientiae vi impulſum, crimen agnouiſſe. Hinc M. SENECA: (d) *Confeſſio* CONSCIENTIAE *vox eſt. Conſcientia coacti, & , quae fecit, agnoſcentis eſt.* Et AMBROSIVS: (e) *Omnium ſupergreditur ſententias, qui a ſua conſcientia, ſuaque ſententia damnatur.* Quis ergo fidem abroget homini, cum inſigni vitae fortunarumque periculo aliquid adfirmanti, eo loco ac tempore, quo in pertinaci mendacio plerique omnem ſibi ſpem ſalutis poſitam eſſe exiſtimant? Nonne reus tam ingenuus ipſam videbitur animi denudare conſcientiam, idemque interrogantibus reſpondere velle, quod apud EVRIPIDEM (f) percunctanti reſpondet Oreſtes:

> Ὀρέστα τλῆμον· τίς σ᾽ ἀπόλλυσι νόσος;
> Ἡ σύνεσις, ὅτι συνοῖδα, δεῖν᾽ εἰργασμένος.
>
> *O miſer Oreſta, quid morbi te perdidit?*
> CONSCIENTIA. *Sum enim mihi conſcius de malis perpetratis.*

§. XVI.

Deinde, quum volenti iniuriam fieri vulgo negent: ex eo etiam conſequi arbitrantur, vt pro iudicato merito ſit habendus, quisquis in ſe vltro confeſſus eſt. *Qualis enim eſt reus*, ibidem ait M. SENECA, (g) *cuius hoc vnum patrocinium eſt, indignum ſe vita fuiſſe?* Perit eiusmodi reus, nulla in iudicibus ſordium vel inimicitiae ſuſpicione, ſed ſua ipſius calumnia. Quin perit, quia perire cupit, & turpiſſimo mendacii genere ſe ipſum circumuenit. Quis vero commiſeratione dignum cenſeat hominem, quem ſui non miſeret? Grauiter, vti ſolet, AMBROSIVS: (h) *Quem alter*, inquit, *iudicat*, *poteſt vtcumque eſſe excuſabilis. Reus autem ſine excuſatione eſt, qui conſcientiae ſuae iudicio damnatur. Quem alter iudicat, poteſt quandoque a ſuo iudice ſperare indulgentiam. Qui ſe ipſe iudicat, a quo indulgentiam poſtulabit?* Fingamus itaque hominem, adeo ad omne ſcelus profligatum, vt in ſe per calumniam confiteri non dubitet: an non is vel hoc ipſo meruiſſe vide-

(d) Seneca *Controu. lib.* VII. *contr.* III. (e) Ambroſ. *Serm.* L. (f) Euripid. *in Oreſt.* (g) Seneca *ibid.* (h) Ambroſ. *Serm. eod.*

Digitized by Google

videbitur ſupplicium, quod ſeſe ipſe falſa confeſſione dolo malo perdidit? Tanta eſt non modo diuinarum, (i) ſed & humanarum legum (k) ſeueritas, vt capitis damnent eum, qui falſo teſtimonio inſontem oppreſſerit. An eum poenam leuiorem meruiſſe dicemus, qui falſo teſtimonio ſe ipſum iugulauit, quum tamen noſtri amorem eius, quo alios proſequimur, veluti normam atque exemplum eſſe voluerit legiſlator optimus maximus? (l)

§. XVII.

Sed, qui in cauſſis etiam criminalibus confeſſos in iure noſtro pro iudicatis haberi exiſtimant: illi parum intelligere mihi videntur, quid ſibi illud axioma velit, quidque ea loquutione intellexerint veteres, dum confeſſos iudicatis aequipararunt. Nimirum eum, qui fatebatur, ſe debere, adeo damnato ſimilem putabant, vt ne ſententia quidem opus eſſet. Quod vt rectius intelligatur, obſeruandum eſt, confeſſionem duorum generum fuiſſe. Aut enim fatebatur aliquis in iure, futurae actionis inſtruendae cauſſa interrogatus: (m) aut inſtituta iam editaque actione de tota actoris intentione confitebatur. (n) Prior illa confeſſio ad titulum Digeſtorum *de interrogationibus in iure faciendis*; poſterior ad titulum *de confeſſis* pertinet, quarum rubricarum genuinam differentiam nec ὁ πάνυ CVIACIVS, (o) nec, praeter iurisconſultum incomparabilem GVIL. MARANVM, (p) fere quiſquam alius ſatis explicauit. Prior porro eatenus quidem tenebat confeſſum, vt pro ea parte, ex qua ſe heredem eſſe reſpondiſſet, actione pulſari poſſet, at non ſtatim ideo pro iudicato erat, quod ſe pro tanta parte heredem eſſe dixiſſet. Poſterior rei iudicatae per omnia fere ſimilis habebatur, adeo, vt ne ſententia quidem ferenda videretur aduerſus confeſſos. Quemadmodum enim res iudicata pro veritate habebatur: (q) ita & confeſſio, modo certa eſſet. (r) Quemadmodum deinde iudicatis: ita & confeſſis dabatur tempus legitimum ad ſoluendum, (s) id quod a IVSTINIANO (t) quatuor menſibus definitum eſt. Sicuti porro ex re iudicata naſcebatur actio iudicati: ita ex confeſſione actio

con-

(i) *Deut. XIX, 16. ſequ.* (k) L. 1. §. 1. *ff. ad* L. *Cornel. de ſicar.* (l) *Leuit. XIX, 8. Matth. XXII, 39.* (m) L. 13. & *ſequ. ff. de interrog. in iur. fac.* (n) L. 31. *ff. de re iud.* (o) Iac. Cuiac. *in Paratitl. D. ad tit. de interrog. in iure fac. p. m.* 14. (p) Maran. *in Paratitl. Digeſt. pag.* 936. (q) L. 25. *ff. de ſtatu hom. l.* 207. *ff. de reg. iur.* (r) L. 3. & *l.* 4. *ff. de confeſſ.* (s) L. 6. *in fine ff. eod.* (t) L. 2. *C. de vſur. rei iudic. Add.* Cuiac. *Obſ. lib.* III. *cap. XXIX.*

Digitized by Google

confeſſoria (u) vel *ex confeſſo*, (x) qua ab actore inſtituta, iisdem modis fiebat exſequutio, ac re iudicata, (y) captis nempe diſtractisque pignoribus, (z) aliisque remediis, quibus magiſtratus iurisdictionem ſuam tueri, ac ius dicentibus non obtemperantes in ordinem cogere conſueuerant.

§. XVIII.

Quae quum tam firmum in iure noſtro praeſidium reperiant: merito mireris, in alia omnia hic ire IAC. CVIACIVM, (a) VLR. HVBERVM, (b) aliosque viros doctiſſimos, qui confeſſos, non niſi ſequuta ſententia condemnatoria, pro iudicatis fuiſſe contendunt. Procul dubio enim ea in re ſua opinione falſi ſunt viri erudititiſſimi. Nam ſi ſententia ſequi debuit: nulla reddi poterit ratio, cur aduerſus confeſſos ſingulari actione confeſſoria, ac non potius actione iudicati experiundum fuerit: nec cur confeſſio pro ſententia eſſe dicatur, (c) perinde, ac ſi pronunciatum eſſet. (d) Aeque arduum tunc erit, explicare, cur tempora ſolutioni praeſtituta non ex die rei iudicatae, ſed a tempore factae confeſſionis currant, (e) & cur denique vllae partes iudicantium in confitentes eſſe, negentur. (f) Quo ipſo nihil apertius dici potuit, iudice GVIL. MARANO, (g) vt probetur, poſt confeſſionem ſententia opus non fuiſſe.

§. XIX.

Eſt quidem, ne quid diſſimulemus, vbi confeſſionem ſequi dicitur ſententia vel condemnatio, quo in primis pertinent bina loca, (h) quae quantum torſerint interpretum ingenia, WISSENBACHIVS (i) oſtendit. Sed rem omnem in aprico ponit VLPIANVS, (k) dum ſcribit: *Notandum, quod in hac actione, quae aduerſus confitentem datur, iudex non* REI IVDICANDAE, *ſed* AESTIMANDAE *detur. Nam nullae ſunt partes iudicanti in confitentes.* Poterat igitur, reo iam confeſſo, de aeſtimatione rei ſoluendae controuerſia oriri, quin & quaeſtio de ipſius confeſſionis interpretatione incidere, cuius rei luculentum exemplum in ipſo titu-

(u) L. 23. *ff. ad Leg. Aquil.* (x) L. 3. *ff. de confeſſ.* (y) L. 31. *ff. de re iudic.* (z) L. *vlt. C. de exſequ. rei iud.* (a) Cuiac. *Obſ. lib.* II. *cap.* XXXVI. & *in Paratitl. ff. de confeſſ.* (b) Huber. *Praelect. in Pand. lib.* XLII. *tit.* II. §. 1. (c) L. 1. *ff. de confeſſ.* (d) L. 6. §. 2. *ff. eod.* (e) *d.* L. 6. *in fin ff. eod.* (f) L. 25. *in fin. ff. ad Leg. Aquil.* (g) Guil. Maran. *in Paratitl. p.* 938. (h) L. 3. & *l.* 5. *ff. de confeſſ.* (i) Wiſſenbach. *Diſp. XXI. ad Pandect.* §. XVIII. (k) *d. l.* 25. §. 1. *ff. ad Leg. Aquil.*

titulo de confeſſis occurrit. (l) Nec dubium eſt, eo caſu liti dirimendae datum eſſe iudicem. At, quod ad cauſſam principalem attinet, nullae iudicii ſupererant partes in confeſſos, quippe ſua iam damnatos ſententia.

§. XX.

His itaque de genuino huius axiomatis ſenſu praemiſſis, facile erit ad intelligendum, in cauſſis capitalibus confeſſos pro iudicatis non fuiſſe. Tantum enim abeſt, vt illico rapiendi fuerint ad ſupplicium, vt diſerte ſcribat VENVLEIVS SATVRNINVS: (m) *Si* CONFESSVS *fuerit reus: donec de eo* PRONVNCIETVR, *in vincula coniiciendus eſt.* Pronunciandum itaque eſt de reo capitalium criminum, quamuis ampliſſima eius confeſſio exſtet. Expendenda enim prius ipſa confeſſio, vtrum facti circumſtantiis congrua, an forte ex vitae taedio aliaque cauſſa profecta ſit. (n) Id quod & NEMESIS CAROLINA (o) vrget, his verbis: *So obgemeldte Fragſtücke auf Bekäntnüß, die aus oder ohne Marter geſchiehet, gebraucht werden, ſo ſoll alsdann der Richter an die End ſchicken, und nach den Vmbſtänden, ſo der Gefragte der bekanten Miſſethat halber erzehlet hat, ſo viel zu Gewißheit der Warheit dienſtlich, mit allem Fleiß fragen laſſen, ob die Bekäntniß der obberührten Vmbſtände wahr ſeyn oder nicht. Dann ſo einer anzeiget die Maaß und Form der Miſſethat, als vor zum theil gemeldet iſt, und ſich dieſelben Vmbſtände alſo erfünden, ſo iſt daraus wohl zu mercken, daß der Gefragte die bekante Miſſethat gethan hat, ſonderlich ſo er ſolche Vmbſtände ſaget, die ſich in der Geſchicht haben begeben, die kein Vnſchuldiger wiſſen kan.* Deinde & defenſio ipſi quoque confeſſo indulgenda eſt. *Eam* enim, *quocumque tempore poſtulanti reo, negari non oportet, adeo vt propterea & differantur & proferantur cuſtodiae*, ceu monuit IVLIVS PAVLLVS. (p) Denique nec certa ſemper poena legibus definita eſt, & ſi de ea certi quid ſancitum, vel vna facti περίστασις iudicem ad poenae atrocitatem mitigandam facile inflectet. Quam in rem graue eſt praeceptum MARCIANI: (q) *Perſpiciendum eſt iudicanti, ne quid aut durius, aut remiſſius conſtituatur, quam cauſſa depoſcit. Nec enim aut ſeueritatis, aut clementiae gloria adfectanda eſt, ſed perpenſo iudicio, prout quaeque res expoſtulat, ſtatuendum eſt. Plane in leuioribus cauſſis proniores*

ad

(l) L. *pen. ff. de confeſſ.* (m) L. 5. *ff. de cuſtod. & exhib. reor.* (n) L. 1. §. 25. 27. *ff. de quaeſtion.* (o) *Conſtit. Crimin. Carolin. Art.* LIV. (p) L. 18. §. 9. *ff. de quaeſtion.* (q) L. 11. *pr. ff. de poen.*

ad lenitatem iudices eſſe debent: in grauioribus poenis ſeueritatem legum cum aliquo temperamento lenitatis ſubſequi. Quae omnia religioſi iudicis arbitrium, adeoque ſententiam depoſcere nemo non intelligit.

§. XXI.

Neque eſt, quod quemquam moueant exempla atque argumenta, quae ſupra hanc in rem protulimus. Hebraei confeſſos pro conuictis habebant, non pro iudicatis. Ei autem confeſſioni procul dubio non promiſcue credebant, ſed tum demum, quando aliae inſuper probationes religionem iudicantium inſtruerent. Achanem confeſſum iure damnabat Ioſua, quippe & ſpolia proferentem, & ipſius Dei immortalis iudicio conuictum, ſorte puta, (r) quam Hebraeis in primaeua illa *θεοκρατίᾳ* pro oraculo fuiſſe, obſeruat EDVARDVS BERNARDVS. (s) Perſpicue rem omnem refert IOSEPHVS: (t) ὁ δ' οὐκ ἔχων ἔξαρνος εἶναι, δεινῶς αὐτὸν τοῦ θεοῦ ἐκπεριελθέντος, ὡμολόγει τε τὴν κλοπὴν, καὶ τὰ φωρία παρῆγε. *At ille, quum inficias ire nequiuiſſet, Dei iudicio grauiter eum conſtringente, furtum fatebatur, & res ſurreptas in medium proferebat.* Amalekitae confeſſionem ſpolia opima, Regi moribundo detracta: Adoniae crimen priora facinora probabile reddebant. Immo ſunt, qui ea Dauidis & Salomonis decreta non vſquequaque probant, ſed de iis vſurpandum exiſtimant illud TACITI: (u) *Omne magnum exemplum habet aliquid ex iniquo, quod aduerſus ſingulos vtilitate publica rependitur.* Idem ego multo certius de Lacedaemoniorum iudicio aduerſus Pauſaniam dixerim. Quamuis enim de crimine dubitari vix poſſet: non tamen indicta cauſſa damnandus, nedum ſine capitali ſententia fame necandus erat ciuis, de patria ceteroquin non male meritus. Quae de Romanis & Germanis diximus, nec probant, ob ſolam confeſſionem, & ſine ſententia capitali, a quoquam ſumtum eſſe ſupplicium, & talem confeſſionem ponunt, quae aliis indiciis atque argumentis adiuuetur. Soli Athenienſes, ſi DEMOSTHENI fides eſt, confeſſos ἄνευ κρίσεως, μήτε δόντες λόγον, μήτ' ἐθελήσαντες ἀκοῦσαι, *indicta cauſa, & nec facta dicendi poteſtate, nec excuſationibus auditis*, damnabant: ſed damnabant tamen. Quin talia non erant Athenienſium iudicia publica, vt inde aliis rebuspublicis exemplum capien-

(r) *Ioſ. VII, 14.* (s) Ed. Bernard. *in Not. ad Ioſeph. Antiqu. Iud. lib.* V. *cap.* I. (t) Ioſeph. *lib.* V. *Antiqu. Iud. cap.* I. *Segm.* 14. (u) Tacit. *Annal. lib.* XIV *cap.* XLVI.

dum videatur, quum in iis multa contra rationem atque aequitatem fierent, multique viri etiam boni patriaeque vtiliſſimi, ne confeſſi quidem, aut conuicti, temerariis ingratorum ciuium ſuffragiis opprimerentur.

§. XXII.

Praeterea & argumenta, quae ſupra vidimus, tanti non videntur, vt ob ea de confeſſis illico ſumendum eſſe ſupplicium arbitremur. Sit aliquando confeſſio vox conſcientiae: at ſaepe tamen rem multo aliter ſe habere, experientia docet. Latitat aliquando ſub ſpecie inumbratae quietis furor, qui hominem ad quaeuis nefanda de ſe fatenda facile impellit. Sunt, qui imaginatione ſua deluſi, apud ſe ipſos in ſuſpicionem veniunt criminis, quod numquam admiſerunt. Sunt, quibus atra bilis, vitae taedium, & neſcio quae pereundi libido mendaciſſimas confeſſiones extorquet. Aliis equulei, quem ſibi imminere intelligunt, metus, aut carceris diuturni ſqualor falſam confeſſionem exprimit. Quare tantum abeſt, vt confeſſiones criminum omnes conſcientiae ſtimulis tribuendae ſint, vt recte dixiſſe videatur CALPVRNIVS FLACCVS: (x) *Confeſſio voluntaria ſuſpecta eſt.* Et QVINCTILIANVS: (y) *Ea natura eſt omnis confeſſionis, vt poſſit videri* DEMENS, *qui de ſe confitetur. Hic furore impulſus eſt, alius ebrietate, alius dolore, quidam quaeſtione. Nemo contra ſe dicit, niſi aliquo cogente.*

§. XXIII.

Deinde quod ad alterum attinet argumentum, fatemur equidem, illum, qui ſciens dolo malo in ſe falſo confeſſus eſt, vel hac praeuaricatione quoduis ſupplicium mereri. Sed praeterquam, quod non omnes rei de ſe confeſſi id per calumniam aut dolo malo feciſſe videntur, ne ea quidem reorum deſperatio excuſaret iudicem, ad cuius religionem pertinet, ne perire quidem volentes innoxios damnare. Fieri poteſt, vt quis aliis flagitiis meruerit ſupplicium, nec tamen ideo excuſandus eſt iudex, qui illum ob delictum numquam admiſſum capitis damnat. Poſſet potius tunc reus extrema & poſtuma voce iure vſurpare illa Thaidis apud TERENTIVM: (z)

- - - *Non te dignum, Chaerea,*
Feciſti. Nam ſi ego digna hac contumelia
Sum maxime: at tu indignus, qui faceres, tamen.

Denique commeruerit reus praeuaricatione ſua poenam, ſaltim non tam-

(x) Calpurn. Flacc. *Declam. XLI.* (y) Quinctilian, *Declam. CCCXIV.* (z) Terent. *Eunuch. Act. V. Scen.* II. *v.* 25.

Digitized by Google

tamquam parricida, vel alterius criminis reus, ſed tamquam praeuaricator erat puniendus, auditaque eius confeſſione diſpiciendum, verane confeſſus ſit miſer, an ex aliqua cauſſa etiam innocens mori decreuerit. Alioquin non magis culpa vacabit iudex, qui mori volentem capitis damnauit, quam is, qui mortem ſibi conſciſcere cupienti operam dextramque commodat. Qua de re multa diſſerere ſolent interpretes litterarum ſacrarum, vbi de facto Saulis eiusque armigeri diſputant. (a)

§. XXIV.

Maneat ergo fixum & firmum, confeſſos crimina pro iudicatis non eſſe habendos, ſed pro conuictis tantum, dummodo ita comparata ſit confeſſio, vt nihil in ea iure deſideres. Quamobrem iam proximum eſt, vt qualem eſſe oporteat reorum confeſſionem, ſi ei fidem habere debeat iudex, paullo accuratius conſideremus. Id quod ex ipſa confeſſionis natura adparebit luculentiſſime. Praeclare obſeruauit M. TERENTIVS VARRO, (b) *fateri*, eſſe a *fari*, adeoque *τὸ confiteri* ſemper referri ad alium, qui idem adfirmet. *A fari*, inquit, *ſunt* FASSI *&* CONFESSI, *qui fati id, quod ab his quaeſitum.* Nimirum FATERI eſt ſimpliciter effari, quid factum ſit; CONFITERI idem effari ac conſenſu ſuo probare, quod alius factum eſſe adſeuerat, adeoque hoc vocabulum quam accuratiſſime exprimit notionem verborum Graecorum ὁμολογεῖσθαι, ἀνομολογεῖσθαι, διομολογεῖσθαι & ſimilium. Confeſſio enim ſemper ponit duas perſonas, quarum altera aliquid ab altera factum eſſe adfirmet, quales ſunt actor, accuſator, teſtis, iudex; altera idem a ſe factum eſſe confirmet, adeoque intentioni alterius per omnia ſuffragetur. Ex quibus conſequitur, vt nihil aliud ſit confeſſio, quam adſeueratio eius, quod alius a nobis factum admiſſumque eſſe contendit adeoque eius naturam recte expreſſerit MARCELLVS (c) phraſi eleganter: *confiteri de intentione aduerſarii.* Hinc etiam chirographum in iure noſtro (d) vocatur *confeſſio*, eademque notio vocabuli ὁμολογία apud Graecos, teſte CVIACIO, (e) receptiſſima eſt. Quin & ſponſionem vel ſtipulationem Graecis eſſe ὁμολογίαν, ex DICAEARCHO, (f) gloſſatoribus iuris Graeci, THEOPHILO aliisque erudite demonſtrat iurisconſultus eximius, IAC. GOTHOFREDVS. (g) Quemadmodum enim ſpondens con-

(a) 1. *Sam.* XXXI, 4. 5. (b) Varro *de Lingua lat. lib. V. p.* 54. *edit. Scalig.* (c) L. 9. *ff. de except.* (d) L. 20. §. 1. *ff. de donat. l.* 25. §. *vlt. ff. de probat. l.* 23. §. 2. *C. ad SC. Vellei.* (e) Cuiac. *Expoſit. Nouellae* I. (f) Dicaearch. *in Philocl. p.* 80. (g) Iac. Gothofred. *in Diſſ. de famoſ. latron. inueſtig. p.* 30.

grue reſpondendo fatetur, ſe ſtipulatoris voluntati ſuffragari: ita & debitor, dando chirographum, intentionem creditoris probat, ſeque tantum pecuniae ab hoc mutuum ſumſiſſe adſeuerat, quantum hic a ſe datum eſſe ait.

§. XXV.

Quum itaque confitentes rei intentioni actoris, accuſatoris aut iudicis ſuffragentur: (§. XXIV.) facile patet, quales eſſe oporteat eorum confeſſiones. *Primo* enim requiritur, vt illae proficiſcantur ex animo ſeſe ea confeſſione onerandi, poenamue vel alium quemcumque legis effectum, quamtumuis moleſtum, ſubeundi. Neque enim quisquam temere adſentietur HVG. DONELLO, (gg) confeſſionem nudae teſtificationis atque adſeuerationis, non voluntatis ac conſenſus eſſe, exiſtimanti, quum confitentes manifeſto ſuffragentur intentioni actoris, adeoque velint ſoluere, velint poenas dare, vel, vt eleganter loquitur VLPIANVS, (h) *in lite* VELINT *vinci.* Quae quomodo ſine actu voluntatis intelligi poſſint, ſcire nos fatemur cum ignariſſimis. *Deinde* is, qui confitetur, rem probe perſpectam habeat, oportet, adeoque nullius momenti erit confeſſio eius, qui in iuſto errore factiue ignorantia verſatur. *Tum* porro confitens animi ſui ſententiam iis ſignis explicare debebit, de quorum ſignificatione nemo poſſit vllatenus dubitare. *Denique* neceſſe eſt, reum confiteri de eo, quod fieri potuerit, eiusque confeſſionem nec ſibi diſſimilem eſſe, nec manifeſtis facti circumſtantiis refragari. Haec enim ſi coniunctim adſunt, tunc demum fide digna erit rei confeſſio, nec quisquam, opinor, intercedet, quo minus confeſſus in cauſſis ciuilibus pro iudicato; in criminalibus pro conuicto habeatur, quamuis, quod ad vſum hodiernum attinet, vtroque caſu ſententia condemnatoria opus ſit. (hh)

§. XXVI.

Et haec quidem omnia etiam in cauſſis ciuilibus & pecuniariis exigunt iura noſtra. Primo enim dubitari non poteſt, quin animum ſe confeſſione ſua onerandi adeſſe oporteat. Inde enim eſt, quod extra iudicium confeſſos iudicatis aequiparare non ſolent. Saepe enim extra iudicium, in familiari congreſſu, vel inter pocula, quaedam incaute iactant homines, quae ſibi fraudi futura eſſe, non ſuſpicantur.

(gg) Donell. *lib.* XXVIII. *cap.* I. (h) L. 1. §. 7. *ff. ſi quid in fraud. patr.* (hh) Carpzou. *in Proceſſ. tit.* XIII. *Art.* III.

tur. Ea ſi ſtatim velis pro re iudicata habere, procul dubio errares. Ex oratione enim MARCI (i) & conſtitutione ANTONINI CARACALLAE Imp. (ii) non niſi IN IVRE CONFESSI ***pro iudicatis habentur***, id eſt ii, qui coram magiſtratu competente, veluti coram Praetore, (k) & ad acta (kk) intentioni aduerſariorum ſuffragati ſunt. Quemadmodum enim, quod eleganter CVIACIVS (l) obſeruat, qui ante reatum ſibi mortem conſciuit, etiamſi id fecit metu futuri reatus, vel ideo non habetur pro conuicto, quia non in iudicio, id eſt, in reatu ipſo, ſibi manus intulit: (m) ita & confeſſum iudicato aequiparandum non putant leges, niſi in iure confeſſus ſit, quamuis aliquam probationem ſuggerat confeſſio intra priuatos parietes, vel coram iudice incompetente facta. (n) Ex eadem ratione pro iudicato non habetur etiam in iure, vel, vti Graeci loquuntur, ἐν βήματι confeſſus, niſi praeſens aduerſarius eiusue tutor vel curator eam confeſſionem illico acceptarit. (o) Priusquam enim id factum, confeſſus vel ideo confeſſionem ſuam iure reuocat, quia nec animo ſe ipſum onerandi id feciſſe praeſumitur, nec aduerſario ante acceptationem illam ius quaeſitum eſſe, exiſtimatur. Et hinc mira hodienum eſt pragmaticorum in acceptando ſolertia, adeo, vt nihil frequentius legas formula illa forenſi: ***Kläger acceptiret quam vtiliſſime, daß Beklagter das geſchehene Verſprechen nicht ableugnen können. &c.*** Denique ex eodem fundamento facile reddideris rationem, cur nec is habeatur pro iudicato, cuius ex verbis non niſi per conſequentiam confeſſio elicitur. Ita recte obſeruat SCAEVOLA, (p) ***eum, qui familiae erciſcundae iudicio agit, non confiteri, aduerſarium ſibi eſſe coheredem.*** Ita & MARCELLVS (q) ſapienter ſcribit, ***non vtique exiſtimandum eſſe, confiteri de intentione aduerſarium, quo cum agitur, quia exceptione vtatur.*** Vtroque enim caſu non eo animo ac conſilio aliquid allegant litigantes, vt ſe ſua confeſſione onerent, ſed vt ius ſuum obtineant, vel iniuſtum aduerſarii impetum repellant. Id quod in allegantium odium detorqueri, iniquiſſimum profecto eſſet.

 §.XXVII.

(i) L. 56. *ff. de re iud.* (ii) *l. vn. C. de confeſſ.* (k) *l. 7. ff. eod.* (kk) *l. 24. C. de lib. cauſſ.* (l) Cuiac. *Parat. Codic. lib.* VII. *Tit.* LIX. (m) *l. 3. pr. ff. de bon. eor. qui ante ſent.* (n) *l. 40. pr. ff. de pact. l. 25. §. vlt. ff. de probat. l. 26. §. 1. depoſ. l. 13. C. de non num. pec.* (o) *l. 6. §. 3. ff. de confeſſ.* (p) *l. 37. ff. fam. erciſc.* (q) *l. 9. ff. de except. iuncta l. 9. C. eod.*

§. XXVII.

Deinde & in cauſſa ciuili reo non nocet confeſſio, niſi illa ex certa facti ſcientia proficiſcatur. Sane enim ſi pupillus, non accedente tutoris auctoritate, confeſſus ſit, id eum non onerabit, quia in lubrica iſta aetate nihil facilius eſt, quam vt quis aut ignorantia vel errore, aut inaduertentia labatur. Hinc in pupillo tutoris auctoritatem exigit VLPIANVS: (r) idque recte ad pubertati proximos reſtringunt interpretes. (s) Infantia enim maiores infantibus comparantur, quoties actu quodam eorum conditio reddi poſſet deterior, quod vel maxime fit confitendo, quum contra in eorum tantum vtilitatem benigniore iuris interpretatione receptum ſit, vt idem iuris habeant, quod pubertati proximi. (t) Quod ad minores attinet, eorum confeſſio quidem rata eſt vel ideo, quod iam aliquo animi iudicio polleant, & hinc non eorum perſonae, ſed rebus curator dari ſoleat: quum tamen & *huiusmodi aetatium*, iudice VLPIANO, (u) *fragile atque infirmum eſſe ſoleat conſilium, & multis ſuppoſitum captionibus, multorum inſidiis expoſitum*: proditum iis eſt reſtitutionis in integrum beneficium tum aduerſus confeſſionem, (x) tum aduerſus negationem, ſi quando ita comparata ſit cauſſa, vt lis inficiando creſcat. (y) Quod tamen beneficium de delicto confeſſis vel ideo ſummo iure denegatur, (z) quia ipſa illa *reſtitutionis petitio*, vti eleganter ſcribit TRYPHONINVS, (a) *nihil aliud eſt, quam delicti veniae, id eſt, calumniae deprecatio. Atqui neque in delictis, neque in calumniatoribus Praetorem ſuccurrere debere, certiſſimi iuris eſt.* Multo minus itaque procuratores, vel tutores, vel curatores fateri ſufficit, (b) eatenus puta, vt onerentur clientes, pupilli vel minores, ſi illos errore vel ignorantia confeſſos eſſe contendant. Hinc ſpeciatim de procuratoribus cautum, vt quodcumque abſentibus dominis confeſſi ſint, ab his lite nondum finita poſſit impune reuocari, (c) ſecus autem, ſi iam res iudicata ſit, vel dominus praeſens confitenti non contradixerit, nec confeſſionem intra triduum reuocarit, (d) quia his omnibus caſibus impudentia caritura non eſſet reſti-

(r) L. 6. §. 5. *ff. de confeſſ.* (s) Illuſtr. a Coccei. *in iur. controu. lib.* XLII. *Tit.* II. *quaeſt.* I. (t) §. 10. *Inſt. de inutil. ſtip.* (u) *l.* 1. *ff. de minor.* (x) *l.* 6. §. 5. *ff. de confeſſ.* (y) *l.* 9. §. 2. *ff. de minor.* (z) *l.* 9. §. 2. *l.* 37. *pr. ff. de min. l.* 1. *C. ſi adu. delict.* (a) *l.* 37. §. 1. *ff. de minor.* (b) *l.* 6. §. 4. *ff. de confeſſ.* (c) *l.* 7. *C. de iur. & facti ign. l.* 2. *& l.* 3. *C. de err. aduoc.* (d) *l.* 1. *C. de error. adu. l.* 3. *C. eod. & ibi* Brunnem.

Digitized by Google

reſtitutionis petitio. Benigniores tamen legibus Doctores noſtri & hoc caſu reſtitutionis beneficium non denegant, ſi iuſta allegetur cauſſa, vel procurator, ideo excuſſus, ſoluendo non ſit. (e) Id quod ego admittendum non putauerim, ſi dominus, feruente adhuc lite, confeſſionem a procuratore factam non ignorans, tacuerit tamen, & litis exitum callide ſpeculatus, tunc demum, quando ſe cauſſa cecidiſſe animaduertit, Quiritium fidem imploret. Quid enim aliud hoc eſſet, quam veniam calumniandi petere? Iure Germanico vetere ne mulieres quidem ſibi confeſſione ſua nocebant, niſi curatoris conſenſus acceſſiſſet. Hinc SPECVLATOR SAXO: (ee) *Iungfrauen und Frauen müſſen Vormünder haben an allen ihren Klagen, durch das man ſie nicht überzeugen möge des, das ſie vor Gericht ſprechen oder thun.* Talia etiam habet AVCTOR IVRIS ALAMANNICI (f) nec non IVS LANGOBARDICVM, (ff) ex quibus hoc veteris iuris Germanici caput egregie illuſtrauit SCHILTERVS. (g) Sed id hodie non vbique obſeruatur. Denique, quam accuratam rei notitiam a confitente exigant leges noſtrae, vel inde patet, quod diſerte ſcribat VLPIANVS: (gg) *Non fatetur*, QVI ERRAT, *niſi ius ignorauerit.* Nemini itaque error facti, negotio needum finito, eatenus nocet, (h) vt non liceat reo, deprehenſo errore, confeſſionem reuocare. At iuris error omnino nocet, ceu ſpecies, ab AFRICANO (hh) explicata, docet, quia ad factum tantum, non ad ius pertinet confeſſio, (§. XXIV. & iura ignorantibus raro fauent leges, niſi forte de damno certent. (i) Quo caſu & aduerſus confeſſionem ex errore iuris profectam reſtitutionem indulgendam nonnulli exiſtimant. (k)

§. XXVIII.

Praeterea talia eſſe oportere ſigna, ex quibus de confitentis animo liquido conſtet, res ipſa docet. Perinde ergo eſt, vti ait PAVLLVS, (l) *ſiue quis verbis, ſiue litteris, ſiue alio* QVOCVMQVE MODO, *in iudicio fateatur*, modo de fatentis ſenſu & conſilio dubitari nequeat. Merito itaque mireris, iurisconſultum eximium, IANVM A COSTA, (m) nega-

(e) Ant. Fabr. *in Codic. lib.* II. *Tit.* VI. *def.* 1. (ee) *Ius prou. Sax. lib.* I. *Art.* 46. (f) *Spec. Sueu. cap. IV. art.* 38. *ed* 1. *Meichſn.* (ff) *Leg. Langob. lib.* II. *Tit.* X. *art.* 2. (g) Schilt. *Exerc.* X. §. *XX. ſequ.* (gg) *l.* 2. *ff. de confeſſ.* (h) *l.* 7. *C. de iur. & facti ign.* (hh) *l.* 7. *ff. de confeſſ.* Iac. Cuiac. *ad African. Tract.* V. *p.* 446. (i) *l.* 7. *& l.* 8. *ff. de iur. & facti ignor.* (k) Beſold. *Part.* III. *Conſil.* CVIII. *n.* 45. (l) Paull. *Rec. Sent. lib. V. tit. V.* §. III. (m) Ian. a Coſta *ad tit. X. de lit. conteſtat.*

Digitized by Google

negare, confeſſionem aliter fieri poſſe, quam verbis vel litteris. Eius enim opinionis non aliud habet argumentum, quam quod & ſententia non niſi verbis vel ſcripto feratur. (n) Sed praeterquam, quod vir doctiſſimus aduerſantem ſibi habet PAVLLVM, qui non modo loco paullo ante adducto, ſed & alibi, (o) confeſſionem QVOCVMQVE MODO fieri poſſe, innuit, argumentum etiam, quo vtitur, nullius momenti videtur, nec tam amare vrgenda eſt rei iudicatae & confeſſionis analogia, vt, quidquid de illius forma in iure dicitur, id ad hanc etiam ſine vlla exceptione pertinere exiſtimemus. (p) Quamuis vero praeter verba ac ſcripturam ſigna quaecunque ſufficere videantur: merito tamen adiecimus, ea ita comparata eſſe oportere, vt inde certa ſit confitentis ſententia. Diſerte enim VLPIANVS (q) monet, *certum confeſſos pro iudicatis futuros, incertum non futuros:* atque *hinc eos, qui incertum vel corpus confeſſi ſint, vrgendos eſſe, vt certum confiteantur, itemque, qui rem confeſſi, vt quantitatem fateantur.* Hinc interrogatus, an decem aureos debeat? nutu etiam confiteri poteſt, quia ex eo ſigno de confitentis ſententia plus ſatis conſtat. At ſi rogatus, quantum debeat? annueret: incerta eſſet confeſſio, adeoque nullius efficaciae futura. Inde facile etiam patet, quid de confeſſione ſentiendum ſit, quam vulgo indiuiduam vocant pragmatici. Quemadmodum enim vbi plura ſunt libelli vel actionis capita, quae inter ſe nexum non habent, nihil prohibet, quo minus alterum fateri, alterum inficiari poſſim, eoque caſu iura noſtra liquidum illico ſolui, de illiquido reconuentione experiri iubent, (r) adeoque & actori indulgent, vt confeſſionem pro parte acceptare poſſit: ita, vbi quis fatetur cum certa qualitate, ita, vt hanc a confeſſione ſeparari nolit, e. g. Fateor actorem rem meam vi, clam, precario poſſediſſe, non poteſt actor partem confeſſionis pro ſe acceptare, quin eo ipſo & partem alteram contra ſe acceptet, vti accurate oſtenderunt MENOCHIVS, (s) CAVALCANVS, (t) &, qui ſpinoſam de iure rerum indiuiduarum doctrinam accurata induſtria exſequutus eſt, AVG. HOFFMANNVS. (u) Neque enim certa futura eſſet confeſſio, niſi cum qualitate adiecta intelligeretur. §.XXIX.

(n) L. 2. *ſequ. C. de ſent. ex peric. recit. Nou.* LXXI. *cap.* I. & LXXII. *cap.* II. (o) Paull. *Recept. Sent. lib.* II. *tit.* I. §. *V.* (p) Ant. Schulting. *Iuriſp. vet. anteiuſt. ad Paull. lib. V. tit. V.* §. III. (q) *l. 6. pr.* §. 1. *ff. de confeſſ.* (r) *l. 3. ſ. 13. ff. ad exhib. l. fin.* §. 1. *de compenſ.* (s) Menoch. *de arbitr. Iud. Quaeſt. lib. II. quaeſt. XCIII. n. 14. ſequ.* (t) Caualcan. *Part.* II. *Deciſ. XXVII. n.* 88. (u) Aug. Hoffm. *de Iure rer. indiuid. cap.* II. *Sect.* III. *n.* 100.

§. XXIX.

Denique & ea, quae fieri poſſunt, confiteri reum, eiusque confesſionem nec ſibi diſſimilem eſſe, nec manifeſtis facti circumſtantiis refragari debere, tam eſt certum, quam quod certiſſimum. Vti enim nec actor, nec iudex, ſi vtrique ineſt aliquis iuſtitiae ſenſus, id intendunt, vt reus manifeſto falſa fateatur: ita, ſi quid tale excidit reo, is nec intentioni vtriusque ſuffragari, adeoque nec confiteri videbitur. Hinc grauiter monet PAVLLVS noſter: (x) *non omnimodò confeſſum condemnari debere rei nomine, quae an in rerum natura eſſet, incertum ſit.* Et alio loco (y) docet, confeſſionibus falſis reſpondentem ita demum obligari, ſi eius nomine, de quo interrogatus fuerit, cum aliquo actio ſit, quippe quam tunc confeſſione ſua in ſe transferat, modo falſae eiusmodi confeſſiones naturalibus conueniant. *In totum enim*, iudice IAVOLENO, (z) *confeſſiones ita ratae ſunt, ſi id, quod in confeſſionem venit, &* IVS *&* NATVRAM *recipere poſſit.* Hinc ſi fatear falſo, eum, qui in alterius poteſtate eſt, filium meum eſſe, obligabor, ſi eius aetas patitur, vt filius meus eſſe poſſit, quia id & ius & natura patitur. (a) At ſi quem, me natu maiorem, filium meum eſſe dicam, vel hominem liberum fatear meum ſeruum eſſe, (b) vel me habere ſeruum, qui tamen iam pridem inter homines eſſe deſierit, (c) vel in hoſtium poteſtate ſit: (d) nec obligabor confesſione mea, nec actionem, quae hoc caſu non competit, in me tranſtuliſſe dicar, quia his caſibus omnibus nec ius nec naturam confeſſio tam fatua recipit. Tam ſubtiliter enim philoſophantur hac de re iureconſulti veteres, quorum praecepta, vulgo neglecta, hic veluti in nucleo exhibere, non inutile fore exiſtimauimus.

§. XXX.

Haec ſunt, quae iura noſtra exigunt, ſi quis in causſis pecuniariis confeſſus pro iudicato haberi debeat. Proximum eſt, vt ad capitalia iudicia prouehamur, de quibus prima ſtatim diſpectio eſt, vtrum eadem omnia in iis quoque requirantur, an aliquid exigatur amplius? Nos eadem pleraque & hic obſeruanda putamus, ita tamen, vt ad religionem iudicantium pertineat, multo maiore ſolicitudine eorum confesſiones expendere, qui de capite atque exiſtimatione periclitan-

 tur,

(x) L. *vlt. ff. de confeſſ.* (y) L. *13. pr. ff. de interrog. in iure fac.* (z) L. *14. §. 1. ff. eod.* (a) L. *13. pr. ff. eod.* (b) L. *14. pr. ff. eod.* (c) L. *15. §. 1. ff. eod.* (d) L. *16. pr. ff. eod.*

tur, quam quibus de opibus ac fortunis mouetur controuerſia. Primo enim non adeo verendum eſt, ne quis ſua ſe confesſione vltro ſpoliare & fortunis euoluere velit. Poteſt homo, criminis accuſatus, in ſe mentiri vitae taedio, & quia ſe aliena manu facilius, quam ſua, periturum ſperat. At opum taedium nemini facile obrepit, &, ſi quis tali laboraret, non eſſet, cur alterius calumnia eas amittere vellet. In promtu enim eſſet illud Crateris conſilium, qui pecunias vel amicis diſtribuens, vel in mare proiiciens, exclamabat:

Crates Cratetem liberat pecuniis:
Nolens Cratetem habere ab his, quae tenet. (e)

Deinde inficiantibus in iudiciis priuatis non adeo magnum imminet periculum. Paucae tantum iure Romano proditae ſunt cauſſae, in quibus lis inficiando creſcit, (f) veluti actiones ex L. Aquilia, de legatis venerabilibus locis relictis, & de depoſito miſerabili, quae poena inficiantium hodie primo caſu ne quidem recepta eſt. At haec poena magis cohibebit homines, ne temere veritatem diſſimulent, quam coget, vt falſo quid fateantur. Enimuero in cauſſis criminalibus confiteri & negare aeque periculoſum eſt. Confitentibus ſupplicium: negantibus carceris ſqualor & tormenta in mundo ſunt. Illos vnus & alter ictus examinat; his imminent

Verbera, carnifices, robur, pix, lumina, taedae.

Proinde ſemper ſuſpecta erit confesſio in iudiciis publicis, quoniam *& vera confeſſis. & falſa dicentibus idem doloris finis oſtenditur*, quemadmodum eleganter ait Q. CVRTIVS. (g) Saepe enim rei, vel diris ſubiecti quaeſtionibus, vel in conſpectu equulei poſiti, multa effutiunt, quae audire velle quaeſitorem ſuſpicantur, tantum vt vel eo citius dolori finis ſit, vel eo, ſi fieri poſſit, edita confesſione, plane ſuperſedeant. Denique & ipſe horum iudiciorum finis multo plus cautionis adhibendum eſſe ſuadet, quam in pecuniariis. In his res petitur, vel actor aliquid ſibi dari, fieri oportere, intendit. Rerum autem iacturam, ſalua vita atque exiſtimatione, vtcumque ſibi tolerare videntur homines. In illis de capite ac vita hominis agitur, quam nulli innocenti adimi, ipſorum iudicum, ſi homines ſunt, intereſt. Res amiſſae aliquando vel fortunae beneficio vel ſumma induſtria recuperantur. Sola vita eſt,

(e) Diog. Laert. *lib.* VI. *Segm. 88.* Simplic. *ad Epictet. Enchirid. cap. X.* (f) §. 1. *Inſt. de poen. tem. litig.* (g) Curt. *lib.* VI. *cap.* XI.

Digitized by Google

eſt, qua ſemel ademta, erroris emendationi non eſt locus. *Poteſt poena dilata exigi*, inquit SENECA, (h) *non poteſt exacta reuocari*. Itaque ſemper laudati, qui quaeſtiones de criminibus longa patientia exercuerunt, (i) & laudi ducitur THEODOSIO M. (k) quod ſupplicia damnatorum in triginta dies differri iuſſerit, in eaque re ſuperarit humanitate Tiberium, qui decem dierum ſpatium illi rei praeſcripſerat. (l) Vere enim ac ſapienter monuit IVVENALIS: (m)

Nulla vmquam de morte hominis cunctatio longa eſt.

Quod ſi vero ne lata quidem ferali ſententia quidquam praecipitandum eſt: quanto magis pertinebit ad religionem iudicantium, ante damnationem accuratiſſime diſpicere, ne vel furor, vel mendacium, latitet ſub ſpecie confeſſionis, neue in falſo confeſſum quidquam decernant, cuius eos poſtea poenitere poſſit?

§. XXXI.

Primum ergo, quod in confeſſione ſupra requiſiuimus; vt nimirum illa ex animo conſilioque ſe ſua confeſſione onerandi proficiſcatur, in cauſſis criminalibus vel maxime conſiderandum eſt. Multum enim refert, quo animo quis confeſſus ſit. Sane ſi in iure vltro fatetur reus, ſe admiſiſſe homicidium: nemo non videt, ei confeſſioni plus ponderis ineſſe, quam ſi quis extra iudicium tale quid protulerit, quia priore caſu de fatentis conſilio ſatis conſtat. At extraiudicialem confeſſionem tantum indicium aliquod vel argumentum praebere ad torturam ſufficiens, non ſine limitationibus plurimis tradunt rerum criminalium ſcriptores. (n) Sed nec id tamen ſemper verum arbitramur. Quid enim ſi Thraſo quidam inter pocula dicat, ſe centum in Cilicia, quinquaginta centum Sycolatronidas, triginta Sardos, ſexaginta Macedonas occidiſſe vno die? (o) an eum ſtatim raperes ad equuleum? Quid ſi impudica Eucolpi epiſtola fato quodam in manus tuas perueniſſet, in qua apud PETRONIVM (p) fatetur, *ſe proditionem feciſſe, hominem occidiſſe, templum violaſſe;* an tu miſerum Eucolpum, tamquam alter Rhadamantus, illico carnifici excruciandum traderes?

(h) Seneca *de Ira lib.* II. *cap.* XXIII. (i) Ammian. Marcellin. *Hiſt. lib. XYIX. cap.* II. *pag.* 434. *edit. Gronou.* (k) L. 20. *C. de poen.* (l) Sueton. *Tiber. cap.* LXXV. (m) Iuuenal. *Satyr. VI. v.* (n) Carpzou. *Prax. Crim. Part.* III. *Quaeſt. XXI. n.* 47. Ant. Gomez. *Var. Reſol. Tom.* III. *cap.* XIII. §. 8. *ſequ. p.* 505. (o) Plaut. *in Mil. glorioſ. Act.* I. *Scen.* I. *p.* 42. (p) Petron. *in Satyr. p.* 135.

Apud ARISTOPHANEM (q) duo inter ſe de impudentia certant, eorumque alter per Neptunum; alter per pugnos & plagas, quibus per omnem vitam mulctatus ſit, iurat, ſe non conceſſurum, vt ab altero impudentia ſuperetur. Eorum vnus res etiam manifeſtiſſimas negat: alter turpiſſima quaeuis in ſe fatendo impudentiae palmam adfectat. An tu ſi poſteriorem audiueris, tam dira fatentem, in equuleum ipſamue crucem ire iuberes? Multa homines in familiari congreſſu ex ioco, multa ex ſtolida quadam iactantia in ſe non tam fatentur, quam fingunt, quae pro exploratis facinoribus non habebit iudex, niſi alia argumenta eius religionem inſtruant. Saepiſſime vero vel ex ipſa perſonae qualitate colliget, quantum fidei eius confeſſioni habendum ſit. Nam ſi hominem, lepore meticuloſiorem, nil praeter vulnera ac caedes crepare audiat, parum illum ea confeſſione moueri debere monent legum criminalium interpretes, & in his vir prudentiſſimus, IAC. FRID. LVDOVICI. (r)

§. XXXII.

Ex eodem conſequitur, vt ſuſpecta ſit confeſſio hominum atra bile laborantium, quibus credere non oportet iudicem, niſi & indubiae ſanitatis ſint, quod accurate explorare ad medicorum religionem pertinet, & circumſtantiae omnes eam confeſſionem confirment. Solent enim miſeri iſti ex vitae taedio, vel miro quodam pereundi deſiderio, ſe ipſos deferre, idemque facere, quod de Chariclea fingit HELIODORVS. (s) Sicuti enim illa Theagenis ſui deſiderium vix ferens, de veneficio fatetur, χαίρουσα, εἰ Θεαγένους οὐκ ἔτι ὄντος τεθνήξεται, καὶ κερδαίνουσα τὸ ἐναγὲς τῆς πράξεως, ὃ καθ' ἑαυτῆς ἐγνώκει ποιεῖν, ἑτέρων τοῦτο δρασάντων, *gaudens, ſi Theagene non amplius ſuperſtite eſſet moritura, & quaſi in lucro ponens, nefarium facinus, quod ipſa in ſe admittere ſtatuerat, aliis facientibus*: ita idem ſaepe faciunt homines taedio quodam vitae laborantes. Idque tanto minus mirandum, quanto frequentiora ſunt exempla hominum, eum in finem caede, alioque crimine nefando, ſeſe vltro polluentium, vt miſerum ſpiritum tanto citius excutiat carnifex. Ipſe VLPIANVS (ſſ) noſter refert, *Primitiuum ſeruum homicidium in ſe confinxiſſe metu ad dominum reuertendi*, adeoque carnificis manu perire, quam inter ſaeua truculenti domini imperia, inter

(q) Ariſtophan. *in Equit. v. 411. ſequ.* (r) Ludouic. *ad Conſt. Crim. Car. Art. XXXII. p. 46.* (s) Heliod. *in Aethiop. lib. VIII. cap. XIX. p. 391.* (ſſ) L. 1. §. 27. *ff. de quaeſtion.*

inter vlmos ſtimulos, laminas, compedes, neruos, numellas, pedicas, boias, miſerum trahere ſpiritum maluiſſe. Memini etiam, hic Halae famulum quemdam data opera mactaſſe infantem, &, peracto facinore, ſe ſua ſponte ſtitiſſe iudici, profeſſum, ſe id vitae taedio ac inſigni deſiderio mortis feciſſe. Ex eodem vero vitae taedio & confeſſiones falſas proficiſci poſſe, teſtantur PARIS DE PVTEO (t) & PROSPER FARINACIVS. (u) Quis his ſimilibusque caſibus ad religionem iudicantium pertinere neget, confeſſiones tam ſuſpectas probe excutere, ſibique in memoriam reuocare illa CALPVRNII FLACCI: (x) *Miſericordiae maximum munus eſt, ſeruare nolentem.*

§. XXXIII.

Sunt porro, qui ſpe vel praemii cuiusdam, vel impunitatis, in ſe confitentur. Erit & haec confeſſio ſuſpecta, niſi alia argumenta religionem iudicantium inſtruant. Quamuis enim cum magno periculo coniuncta ſit vtraque confeſſio, ne forte ſpe ſua fallantur facinoroſi: contingere tamen poteſt, vt illa decepti falſa referant. Quum praemium propoſuiſſet Auguſtus, Corocotam, famoſum per Hiſpaniam latronem, viuum exhibituro, Corocota ipſe ſe obtulit, praemiumque abſtulit. (y) Annon idem facere potuiſſet & Corocota falſus, & qui numquam cruenta ſpolia detraxerit, modo pari audacia in eiusmodi periculum duraſſet? Multo tamen facilius falſas confeſſiones extorquebit ſpes impunitatis, niſi id impediat iudicantium religio. Memoriae prodidit PARIS DE PVTEO, (z) matronam, occiſi mariti cauſſa in ius raptam, facinus initio perfricta fronte negaſſe, nec prius confeſſam eſſe parricidium, quam iudex ei, in ſecretius cubiculum ſeuocatae, multis blanditiis, quin & ſimulatis oſculis, non modo impunitatis, ſed & matrimonii ſpem fecerit. Quam inſignem ſcilicet prudentiam laudans bonus ille vir: *Etiam alii*, inquit, *extorſerunt confeſſionem ab inquiſitis, in coena pollicendo liberationem, promittendo, quod nullum eis nocumentum inferret, & humaniter cum illis loquendo, & haec per dicta iura. Sunt enim huiuſmodi perſuaſiones magis aptae ad extorquendum confesſiones, quam chorda.* Et paucis interiectis: *Multi enim torti nihil confeſſi ſunt, & deinde, quum Poteſtas poſt chordam oſten-*

(t) Paris de Put. *de Syndic. verb. tortura verſ. Si ergo iudex p.* 350. (u) Farinac. *Prax. ac Theor. crimin. Part.* III. *quaeſt.* LXXXI. *n.* 40. (x) Calpurn. Flacc. *Declam.* XLI. (y) Dio Caſſ. *lib.* XLVIII. (z) Paris de Put. *ibid. verb. tortura. verſ. Et aduertendum n.* 1.

oſtenderit ſigna humanitatis, compatiendo eis, & cum electuariis confortando, mederi faciendo, confeſſi ſunt de plano maleficia. Quin eo impudentiae prolabitur ille Paris, vt & periurium iudicis, quo rei confeſſionem, ſpe impunitatis falſo oſtenſa, elicuerit, excuſare non dubitet. Alieniſſima haec omnia eſſe a iudicis religioſi perſona, quin & animaduerſione digniſſima, omnes fatentur, quibus probitas ac iuſtitia curae eſt. (a) At finge, reum, innocentem illum quidem, ſed parum aſtutum, in iudicum huiusmodi tribunal incidere, qui Paridis iſtius conſilio obtemperantes, eius ſimplicitati illudant, impunitatemque promittant homini, vinculorum & carceris pertaeſo, & fidicularum cruciatus quotidie pertimeſcenti: finge, eum audiuiſſe aliquando, iudicem, impunitatem pollicitum, promiſſo ſtare debere, nec reum poſſe ſupplicio adfici, cui ſpes impunitatis facta ſit: (b) annon hiſce blanditiis, tanquam eſca, captus, deuorabit hamum, & quaeuis nefanda in ſe confitebitur, tantum vt vinculis exire quam primum liceat? Et tamen confeſſioni tam doloſe extortae nihil fidei haberi poterit, quia illam non ex conſilio ſe onerandi, poenamue ſubeundi, ſed potius ex ſpe ſupplicium effugiendi profectam eſſe, vnusquisque intelligit. (b)

§. XXXIV.

In primis autem ad ſollicitudinem religionemque iudicantium pertinet, non temere credere confeſſioni, metu tormentorum, vel ipſis etiam tormentis expreſſae. Quotusquisque enim tanta eſt animi conſtantia, vt non vel parricidium fateri, quam exquiſitiſſimos illos cruciatus, cum ſempiterna ignominia coniunctos, perferre malit? Obſeruauit equidem VLPIANVS, (c) *pleroſque patientia duritiaue tormentorum ita tormenta contemnere, vt exprimi eis veritas nullo modo poſſit:* ſed idem tamen obſeruat, *alios tanta eſſe impatientia, vt in quouis mentiri, quam pati tormenta velint, atque ita fieri, vt etiam vario modo fateantur, vt non tantum* SE, *verum etiam alios* CRIMINENTVR. (Ita enim legendum eſſe, pro *comminentur*, res ipſa docet.) Si ergo nihil eſt aliud, quod reum conuincit, praeter voculas quasdam, quas magnitudo doloris carnificisque expreſſerit crudelitas: quis eum duci iuberet, niſi Buſiris quidam,

(a) Farinac. *Prax. & Theor. Crim. Tom.* III. *quaeſt. LXXXI. n. 276. ſequ.* Brunnem. *Proceſſ. Crim. Inquiſ. cap.* VIII. *membr.* I. *n.* 56. *ſequ.* (b) Farinac. *ibid. n.* 280. *p.* 43. Carpz. *Prax. Crim. Part.* III. *quaeſt. CXLIX. n.* 13. *p.* 341. Ant. Gomez. *Var. Reſol. Tom.* III. *cap.* XII. §. 6. *p.* 491. (c) L. 1. §. 23. *ff. de quaeſt.*

dam, qui non maiorem aliunde, quam ex reorum ſordibus, voluptatem capit? *Fragilis* ergo *res eſt quaeſtio, & periculoſa, & quae facile veritatem fallat*, idem inquit VLPIANVS, eique exempla innumera ſuffragantur. Non iam repetemus ea, quae vulgo ex VALERIO MAXIMO (d) & LVCIANO (e) proferunt. Neque conſilium eſt, PARIDIS DE PVTEO (f) vel IVSTI OLDEKOPII (g) expilare ſcrinia, quorum poſterior plures huius generis caſus valde tragicos ex inſtituto collegit. Vnum adferemus triſte ſatis, ex IO. ANT. DOELFFERO, (h) ex quo, quam anceps ſit tormentorum effectus, luculentiſſime adparet. Miles gregarius, Henricus Schroeder, centurionis ſui arca interdiu effracta, praeter ſupellectilem argenteam ducentos ſeptuaginta quatuor imperiales furtim abſtulerat. Indiciis quam plurimis proditus, & fere conuictus, crimen mira pertinacia inficiabatur. At nouo tormenti genere, quod inſtrumentum Meklenburgicum adpellitant, conſtrictus, fatebatur, ſe ſupellectilem illam pecuniamque ſuffuratum: at non niſi ſummam centum & decem imperialium indicabat. Iterum conſtrictus, nihil vltra fatebatur: quum contra inſequente die extra quaeſtiones vltro adfirmaret, ſe ſubtraxiſſe ducentos viginti imperiales, quorum dimidia pars ſocio criminis & arcae effractori, Dauidi Stillio, ceſſerit. Re vero explorata accuratius, adparuit, Stillium iſtum multo ante, quam furtum iſtud eſſet admiſſum, cohortem deſeruiſſe. Mendacii igitur conuictus reus, denuo vltro fatebatur, ſe ſolum furtum patraſſe, nec plus tamen abſtuliſſe centum & decem imperialibus, quamuis centurio ſibi ſaltim CCLXIV. deeſſe, praeſtito iureiurando confirmaſſet. Reus tormenta ſibi imminere proſpiciens, totam ſe ſummam abſtuliſſe, iterum fatebatur, at CXXX. imperiales ſe Guelpherbyti ludendo perdidiſſe, vice plus ſimplici adfirmabat, quod tamen, re explorata, aeque falſum adparuit, ac illud de Stillio commentum. Interim ſe ipſe multo maioris criminis ſuſpectum reddiderat, conqueſtus quippe in iudicio, ſibi caedem cuiusdam anus, Luneburgi domi ſuae miſere obtruncatae, vulgo, at iniuria, imputari, quum tamen eo die, quo latrocinium iſtud admiſſum ſit, prope carcerem publicum in excubiis ſteterit. Poſterius hoc falſum repertum ſuſpicionem auxit. Tormen-

(d) Valer. Max. *lib.* VIII. *cap.* IV. (e) Lucian. *in* ψευδομάντ. (f) Paris de Puteo *de Syndic. vocab. confeſſio verſ. quoniam. n. 8. p.* 277. (g) Iuſt. Oldekop. *in Adpend. Obſeruat. Criminal. p.* 356. (h) Doelffer. *Proceſſ. iur. militar. cap. XXV. p.* 143.

Digitized by Google

mentis itaque ſubiectus ſemel iterumque, iis non magis flectebatur,

Quam ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes.

Tertium excruciatus, (torturae enim actum iudices praeter morem diuiſerant,) fatebatur non ſolum plura furta, quae fecerit, ſed & totam quantitatem furti vltimi, addebatque, cxxx. imperiales, quos ſe ludo perdidiſſe dixerit, apud fratrem, Georgium, depoſitos eſſe. Praeterea anum illam ſe occidiſſe adſeuerabat, perpetrataque caede, abſtuliſſe xx. imperiales & duos aureos. Quin atrocis huius facinoris circumſtantias omnes tam accurate narrabat, vt de veritate confeſſionis nemo dubitaret, maxime quum ampliſſimam illam tot criminum confeſſionem reus paullo poſt extra locum torturae aliquoties ratam haberet. At re rurſus explorata, falſum adparebat depoſitum, reusque de eo mendacio admonitus, totam illam confeſſionem tot extortam fidiculis, ſemel ſimulque reuocabat, interſerens cauſſam: *Er habe viel gelogen, dabey aber gedacht, ſeiner Marter dadurch abzuhelffen.* Denuo ergo raptus in equuleum, in nouam ſe formam componebat ille Vertumnus, & initio quidem daemonem ſibi adparuiſſe, ſeque illi colludentem pecuniam furtiuam perdidiſſe, fingebat, deinde ſe caedis auctorem modo negabat, modo fatebatur: paullo poſt iterum e machina aderat daemon iſte colluſor, ſed eadem celeritate euaneſcebat, tortusque, ſe pecuniam modo in cella quadam ſubterranea defodiſſe, modo domi ſub tecto occultaſſe, modo in horto ſub lapidum ſtrue depoſuiſſe, mentiebatur, & quouis momento nouas fingebat circumſtantias, quarum ne vna quidem vera reperiebatur. Attamen tunc ita diſcedebatur, vt reus furtum fateretur, partemque pecuniae, quae deſiderabatur, (centum enim imperiales iam pridem domi eius inuenerant,) penes vxoris fratrem Neoſtadii ad Rubenbergam reperiri, adſeueraret, eamque confeſſionem extra locum torturae ratam haberet. Vacillabat tamen paullo poſt homo, quum depoſiti iſtius Neoſtadienſis falſitas pelluceret, ac poſtremo omnia, praeter furta, reuocans in crucem ibat. Quam falſa fuerint, quaecumque de caede confeſſus fuerat toties, tum demum adparuit, quum ſcriniarius quidam, de illo crimine conuictus confeſſusque, crurifragio plecteretur. Eat iam aliquis, perfricet frontem, & torturam fragile ac periculoſum remedium eſſe neget. Miſer iſte toties excruciatus eo adigi nulla tormentorum vi potuit, vt partem pecuniae furtiuae, vxoris & liberorum

vſibus

vſibus alicubi ſepoſitam, indicaret: at idem tamen facile dolore ſubigebatur, vt de latrocinio, ipſoque commercio cum daemone falſa in ſe confingeret, ſatius procul dubio exiſtimans, ſemel cadere, quam diu pendere. Nimirum, vti eleganter ait CICERO, (i) *tormenta gubernat dolor, moderatur natura cuiusque tum animi, tum corporis, regit quaeſitor, flectit libido, corrumpit ſpes, infirmat metus, vt in tot rerum anguſtiis nihil veritati loci relinquatur.*

§. XXXV.

Vnde facile patet, quid pro religione ſua his caſibus facturus ſit iudex. Primo enim operam dabit, ne tormenta dirasue quaeſtiones decernat, niſi delictum ſit atrox, quod puniri reip. quam maxime interſit, (k) tamque vrgentibus indiciis oneratus ac veluti oppreſſus ſit reus, vt ſola confeſſio deeſſe videatur. (l) Et quamuis hac in re plerique iudices rem arbitrio collegiorum iuridicorum ſubmittere teneantur, adeoque, decreta ab his tortura, illis non niſi in obſequio gloria aliqua relicta videatur: ad eorum tamen religionem pertinebit, ſi de aequitate ſententiae dubitent, reusque ipſe iniuriam ſibi fieri, veroſimili quadam ratione oſtendat, huic nouam defenſionem indulgere, actaque ad aliud collegium iuridicum transmittere. Deinde vbi res ad tormenta venit, non tanta adhiberi patietur, quanta accuſator aut ipſe carnifex poſtulat, ſed quanta ipſa ſententia adhiberi iubet. (m) Meminerit enim, non credi confeſſioni illegitimis tormentis expreſſae, ſi vel maxime reus in illa confeſſione perſeuerarit. Tum porro cauebit pro religione ſua iudex, vt ſi confiteatur reus, eum tantiſper cruciatu eximi iubeat, eumque interroget de facti circumſtantiis, ita tamen vt ne quidquam ſuggerat, nec minis vel vanis promiſſis narrantem turbet. Praeterea ſi vel maxime reum veroſimilia animaduertit narraſſe, nihilominus tamen diligenter exploret, an circumſtantiis facti omnibus conueniat illa confeſſio. Recte enim AMBROSINVS: (n) *Licet millies eſſent ratificatae confeſſiones, ſemper tamen verificandae ſunt cum omnibus ſuis circumſtantiis, & ita obſeruant pii adſeſſores & Deum timentes.* Vidimus ſupra, quid eam in rem articulo LIV. praecipiat NEMESIS CAROLINA.

(i) Cic. *pro. P. Sulla Cap. XXVIII.* (k) L. 8. *ff. de quaeſt.* (l) L. 1. §. 1. *ff. l.* 8. §. 1. *C. de quaeſtion.* (m) L. 10. §. *3. ff. eod. Conſt. Crim. art. XX. & ibi* Ludouici *in Comm. p.* 30. Zanger. *de Quaeſtion. ſeu tortur. cap.* II. *n. 9.* Carpz. *Prax. Crim. Part.* III. *quaeſt. CXXIII. n.* 8, & 12. (n) Ambroſin. *lib. IV. cap. V. n.* 10. (o) *Conſt. Crim. art. LX.*

LINA. Eadem & alibi (o) prudenter monet: *So auf erfundene redliche Anzeigung, einer Miſſethat halber peinliche Frage fürgenommen, auch auf Bekäntniß des Gefragten &c. fleiſſige mögliche Erkundigung und Nachfrage geſchicht, und in derſelben benannter That halber ſolche Warheit befunden würde, die kein Vnſchuldiger alſo ſagen und wiſſen könne: alsdann iſt derſelben Bekäntniß unzweiflicher beſtändiger Weiſe zu glauben, und nach Geſtalt der Sache peinliche Straffe darauf zu urtheilen.* Nec omiſit id potentiſſimus REX PRVSSIAE, (p) quippe qui diſerte ſanxit: *Wann der Gefangene bey ſeinem in der Tortur gethanen Bekäntniß beſtändig verbleibet, lieget dem Richter ob, damit man erfahre, ob der Gefangene die Warheit geſagt, oder ob er aus Hefftigkeit der Schmertzen, aus Verzweiffelung, oder Eckel des Lebens, ſein Bekäntniß gethan, nach allen Vmſtänden, ſo der Gefangene ausgeſagt, genau ſich zu erkundigen, ob dieſelbe in der That ſich alſo verhalten, oder nicht.* Denique & id ad religionem iudicantium pertinet, vt reum, exactis aliquot diebus, extra locum torturae denuo interrogent, an ratam habeat confeſſionem, in eaque per omnia perſiſtat? (q) Qua in re in primis cauendum, ne verbis durioribus vtantur aut nouarum quaeſtionum comminatione reum terreant. Multo minus carnifici, qui membra luxata per aliquot dies vnguentis fomentiſque curare ſolet, id indulgendum. In promtu enim eſt exemplum anus, quae, quum torta conſtanter inficiata eſſet crimen, poſteaque carnifex curationis cauſſa eam in carcere inuiſens dixiſſet: *du altes Luder, morgen ſolt du beſſer daran*, inſequente nocte metu nouorum cruciatuum gulam ſibi conſtrinxit. Quanto facilius reos recentis doloris memoria ac metus nouorum cruciatuum eo adiget, vt confeſſiones etiam falſiſſimas ratas habeant, ſi iudicis truculenti minae acceſſerint?

§. XXXVI.

Haec de primo requiſito. Quod ad alterum attinet, in eo, qui ſe ſua confeſſione onerare velit, certam facti ſcientiam requiri, nemo facile dubitauerit. Qua fronte enim aliquid factum eſſe adſeueret, qui rei ignarus eſt? Et quid aliud eſt confeſſio, ſcientia deſtituta, quam aut mendacium, aut inſanientis oratio? Hinc facile intelligitur, nullius momenti fore confeſſionem facinoris, cuius circumſtantias indicare reus non poteſt, veluti ſi fateatur, ſe iugulaſſe Titium, nec dicere

(p) *Königl. Preuſſ. Criminal-Ordn. cap.* IX, §. XXV. p. 73. (q) *Conſt. Crim. Art.* LVI.

cere tamen poſſit, vbi, quoue tempore, quo denique telo id factum ſit. Recte itaque TERTVLLIANVS (r) laudat iudicum Romanorum religionem, quod nudae confeſſioni numquam crediderint, ſed περιστάσεις omnes accurate explorarint. *Soletis*, inquit, *& inaccuſatos, & indefenſos non temere damnare: ſed verbi gratia, ſi de homicidio confitetur*, (ita enim reſcripſerim ego pro *ſi de homicidio confutatur*, quae in GOTHOFREDIANA & RIGALTIANA editionibus leguntur,) *non ſtatim, confeſſo eo nomen homicidae, diſpuncta cauſſa eſt, aut ſatiata cognitio. Quamquam confeſſis, difficile creditis: verum inſuper conſequentia exigitis, quoties caedem egerit? quibus telis? quibus in locis? quibus ſpoliis, ſociis, receptoribus? ne quid omnino mali hominis deliteſcat, aut deſit aliquid inſtruendae ad ſententiam veritati.* Quae quaeſtiones omnes ad id erant comparatae, vt intelligeret iudex, an reus facinus, de quo confiteretur, ſatis perſpectum haberet, & vtrum comperta narraret, an in ſe turpiter mentiretur homo deſperatus, ipſiusque vitae pertaeſus?

§. XXXVII.

Ex eodem conſequitur, non eſſe credendum confeſſioni furioſi, vel mente capti, quamuis occulta ſit hominis inſania, & latitare videatur ſub ſpecie inumbratae quietis. Furioſus enim omni intellectu caret, (s) & hinc mortuo aequiparatur, (t) nec quidquam agere intelligitur, ſed per omnia & in omnibus abſentis vel quieſcentis loco habetur. (u) Quare confeſſio ei nocere non magis poteſt, quam ſi quis, ſopore oppreſſus, fateretur, ſe parentes occidiſſe. (x) Idem de ebrii confeſſione ſentiunt RIPA, (y) FARINACIVS (z) & LAVTERBACHIVS. (a) Quamuis enim alioquin nullo magis tempore ad ſimplices cogitationes pateat animus, quam vbi vinum ſecreta pectoris aperit, (b) vereque cecinerit vel CALLIMACHVS, (c) vel ERATOSTHENES: (d)

- - - *Οἶνος τὰ κεκρυμμένα φαίνει*
Βύσσοθεν
- - - *Secreta latentia mente*
Recludit vinum

(r) Tertullian. *ad Nation lib.* I. *cap.* II. (s) L. 14. *pr. ff. de offic. praeſ.* (t) L. 14. *ff. locat. l.* 24. §. 1. *ff. rem. rat. hab.* (u) L. 2. §. 3. *ff. de iure codicill.* (x) Farinac. *Part.* III. *Quaeſt.* XCIV. *n.* 31. (y) Ripa *ad* L. *fin. C. de reuoc. donat. n.* 78. (z) Farinac. *l. c. Quaeſt.* XCIII. *n.* 17. (a) Lauterb. *Diſſ. de confeſſ. Part.* I. §. VIII. (b) Tacit. *de Morib. Germ. cap.* XXII. (c) *Apud* Athenaeum *Deipnoſoph. lib.* II. (d) *Apud* Stobaeum *Serm.* XVIII.

tamen, vbi quis ſe inuitauit largius, temulentiaque mentem veluti a ſede ſua deturbauit, vere homo, quid loquatur, quidue ſibi velit, ignorat. Quemadmodum itaque recte obſeruat PVFENDORFFIVS, (e) *pro vero ac deliberato conſenſu haberi non poſſe, ſi quis vel maxime momentaneo & inconſulto impetu in aliquid inclinet, aut ſigna quaedam edat, conſenſum exprimentia, eo tempore, quando mens veluti medicamine quodam loco mota fuerit:* ita hoc iuſtiſſimam rationem habet, ſi quis ſumme ebrius in ſe faſſus ſit crimen, quod poſtea, diſcuſſa crapula, a ſe admiſſum eſſe conſtanter negat. Nec diffitemur, concurrente circumſtantiarum veritate, & corpore delicti exſtante, indicium haud mediocre praebere poſſe etiam temulenti confeſſionem: veluti ſi ille fateatur, ſe hoſpitem domi ſuae occidiſſe, & cadauer ibi ſepultum vere reperiatur. Tunc enim res ipſa docet, veriſſimum eſſe, quod vulgo iactatur, prouerbium: *Trunckner Mund redet aus Hertzens-Grund.*

§. XXXVIII.

Quaeri poſſet, an & impubertas, minorennitas, error atque ignorantia in cauſſis capitalibus id operentur, vt vel nulla habeatur confeſſio, vel aduerſus illam detur reſtitutio in integrum? Et impuberes quidem, quum in cauſſis pecuniariis ſe ſua confeſſione onerare nequeant, vti ſupra obſeruatum eſt, multo minus ſeſe onerabunt in cauſſis criminailbus, eatenus nimirum, vt ideo ad poenam ordinariam perueniri poſſit. Aut enim infans eſt eiusmodi reus, aut infantia maior. Priore caſu fere virgis caeditur: vt cautius mercari diſcat. Poſteriore extra ordinem punitur, niſi vel parum a pubertate abſit, malitiaque aetatem ſuppleat, vel delictum tam ſit atrox, vt, exemplum fieri, interſit reip. (f) Minori delinquenti non ſubueniunt iura, ac ne quidem reſtitutionem in integrum iudulgent, eatenus, vt aduerſus confeſſionem ſuam reſtituatur, (g) ceu ſupra (§. XXVII.) iam oſtendimus. Poteſt quidem aduerſus inficiationem reſtitui, ſi forte poena inficiando creſcit: (h) poteſt etiam reſtitui aduerſus delicta, *quae non ex animo, ſed extra* (vel, vti CVIACIVS (hh) legit, *ex contractu*, quemadmodum & in BASILICIS eſt, *ὃ μὴ ἀπὸ ψυχῆς πονηρᾶς, ἀλλ᾽ ἀπὸ συναλλάγματος ἔρχεται*, vt contractus vel *συνάλλαγμα* idem ſit ac factum, vti

(e) Pufendorff. *Iur. Nat. & Gent. lib.* III. *cap.* VI. §. 4. (f) *Conſt. Crim. Art. CLXIV.* Carpzou. *Prax. Crim. Part.* III. *Quaeſt. CXLIII.* (g) L. 37. *in fin. ff. de minor.* (h) L. 9. §. 2. *ff. eod.* (hh) Cuiac. *Paratit. Cod. ſi adu. delict.*

vti in *L. 52. ff. de re iudic.*) *veniunt*, (i) id eſt, quae ex ignorantia iuris, non quidem diuini illius, quod natura inter omnes homines conſtituit, ſed a ciuitate conſtituti, proficiſcuntur, v. c. ſi mater minor neglexerit liberis tutores petere, (k) vel ſi minor, contracto matrimonio, inceſtum iuris ciuilis commiſerit. (l) In reliquis criminibus, quae ipſi iuri naturali aduerſantur, vel ideo iure denegatur reſtitutio minoribus, quia illa non ex errore, ſed ἐκ προαιρέσεως vel ex culpa inexcuſabili proficiſcuntur, & minoribus ſatis iudicii eſt, vt ſciant, eiuſmodi facta committi non debere. Et hinc reo minori reſtitutionem aduerſus confeſſionem ſtupri denegatam eſſe, teſtatur illuſtris COCCEIVS. (m) Ex quibus ſimul patet, quid de errore & ignorantia, quam aliqui criminibus ſuis praetendunt, ſentiendum ſit. Vix enim veroſimile eſt, quemquam circa factum proprium ita errare ac decipi poſſe, vt falſo dicat factum, quod factum non eſt, e. g. vt ſe fateatur intuliſſe ſtuprum, quod numquam intulerit. At fieri tamen poſſet, vt conſcientia erronea homini timido & temperamenti triſtioris confeſſionem extorqueat, e. g. vt hominem in turba ac tenebris occiſum aliquis ſuo ictu periiſſe autumet, quem alius interemit. Tunc ſane ſi error fieret manifeſtus, verbi cauſſa, ſi vulnus ferro triangulari inflictum adpareret, & reum, qui ſe caedis auctorem faſſus eſt, gladio quadrangulari vel plane acinace vſum eſſe conſtaret, dubium non eſſet, quin aduerſus confeſſionem ſuam reſtituendus videretur reus, opinione ſua deceptus, (n)

§. XXXIX.

Ad tertium confeſſionis requiſitum quod attinet, etiam in cauſſis criminalibus ſignis certis opus eſſe, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt. Quin tanto certiora hic ſigna eſſe oportet, quibus reus animi ſui ſententiam exponit, quanto magis in cauſſis tam arduis intereſt reip. iudicem de ſententia rei certiſſimum eſſe. Hinc quamuis ſupra (§. XXVIII.) obſeruatum ſit, nutu etiam confiteri poſſe reum in cauſſis pecuniariis: eum tamen non ſufficere arbitramur in criminalibus, ſi reus vel ſermone, vel ſcriptura, ſenſa animi explicare valeat, partim quod iudex, vti ſupra oſtendimus, omnes facti circumſtantias intelligere debet, quod, annuente tantum reo, vix videtur ſpe-

(i) L. 1. *C. ſi adu. delict.* (k) L. 2, *C. eod.* (l) L. 38. §. 1. 2. *ff. ad L. Iul. de adult.* (m) Coccei. *Iur. Controu. lib.* XLII. *tit.* II. *Quaeſt.* III. *p.* 481. (n) Brunnem. *Proceſſ. Inquiſ. cap. IV. n.* 31.

ſperandum, partim, quod reus paullo aſtutior dein facile dicere poſſet, ſe animo confitendi annuiſſe, iudicemque nutum illum in aliam plane partem interpretatum eſſe, ac ille eum accipi voluerit. Tantum ergo abeſt, vt nutus alicui fraudi futurus ſit, vt, ſi pertinaci ſilentio reus vtatur, interrogantique iudici nihil reſpondeat, vel, quod aliquando fieri ſolet, ſurdum mutumue ſe ſimulet, in promtu ſit remedium torturae, *das Anlegen der Daumen-und Bein-Schrauben und der Schnüren*, quo aliquando & pertinaciam vinci, & linguae vſum nebulonibus reddi poſſe, experientia docuit. (o)

§. XL.

Quid vero ſi reus vere ſurdus ac mutus ſit, eoque vitio ab ipſis incunabulis laborarit? Eſt ea miſerorum illorum hominum conditio, vt ſi ſanae mentis ſint, reliquis ſenſibus varias idas rerum ſingularium adquirere, ex iisque varia formare iudicia poſſint. Hinc nec dubitare licet, quin iudicia illa qualibuscumque ſignis poſſint exprimere, & talibus quidem, quae ii ſaltim accurate intelligant, qui illis ab aliquo tempore adſueti ſunt. Quod ſane nemo mirabitur, qui & canes, aliaque ſagaciora animalia impreſſiones atque adpetitiones ſuas ſignis quibusdam prodere, quin & facta ſua quodammodo fateri poſſe, obſeruauit. Ita canes, toties excepti verberibus, quoties cibaria furtim abſtulerunt, proni ac latebras petentes ipſi ſe reos peragunt, quotiescumque fame adacti furtum huiusmodi de nouo fecerunt. Quidni idem faciant ſurdi & muti, modo cum furore atque inſania coniuncta non ſint iſta vitia? (p) Triſti exemplo id ante triennium compertum fuit in ducatu Magdeburgico, quod, quum eo tempore omnium in ore eſſet, digniſſimum viſum eſt iurisconſulto celeberrimo, IO. PAVLLO KRESSIO, (q) quod ſingulari ſchediaſmate illuſtraret. Repertum fuerat in via publica, qua Ratenouiam itur, cadauer mulieris, nudum, ac miſerrime dilaniatum. Caput enim, trunco abſciſſum, ex arbore pendebat. Abdomen totum ad partes vſque verendas hiabat, oſtendebatque ſtomachum diſſectum, & inteſtina non ſine vi quadam mirum in modum implicata: in oculis, capite, tergo, & reliquo corpore vulnera quadraginta duo numerabantur, denique brachium alterum ab humeris

(o) Carpzou. *ibid. Quaeſt. CXIV. n.* 56. Ludouici *Einleit. zum Criminal-Proceſſ. cap. V.* §. 10. *ſeqq.* (p) Rutg. Ruland. *de Commiſſar. Part.* II. *cap. XVI. n.* 5. (q) Io. Paulli Kreſſii *Kurtze iuriſtiſche Betrachtung von dem Recht der Taub-Stummen. Helmſt. MDCCXXX. in 4to.*

meris tantum non totum auulſum adparebat, vt ex foedo ſpectaculo, quanta latronis fuerit truculentia, facile poſſet iudicari. Viuebat in eodem tractu Chriſtophorus Eggert, viginti ſeptem annorum iuuenis, cui iam inde a prima infantia cicutae eſus omnem aurium vſum adeoque & loquendi facultatem abſtulerat. In eum vnum omnia criminis argumenta conueniebant. Conſtabat, hominem, eo die Ratenouia domum euntem, neceſſario obuiam habere debuiſſe mulierem, eadem via Ratenouiam ituram. Conſtabat, eumdem in caupona quadam oſtentaſſe quaedam ſpolia, miſerae illi detracta, quin & cultrum apud eum viſum, cruore infectum. Praeterea, viſis adparitoribus, in fugam ſe coniecerat, timore adeo ei addente alas, vt incitato equo eſſet ſiſtendus. Denique apud eum reperiebantur veſtes occiſae mulieris, & in caligis ſanguinis veſtigia, quae ipſe, callido ſatis conſilio, illito luto delere conatus fuerat. Interrogando reo, tot oppreſſo indiciis, adhibiti RVDELIVS, Conſul Arneburgenſis, & ZERNIVS, vir ſenatorius, vterque ſignorum, quibus ſurdi & muti vtuntur, quibusque cum ipſis agendum eſt, peritiſſimus. Id enim faciendum eſſe, recte monuerant BLAS. MICHALORIVS (r) & IO. BRVNNEMANNVS. (s) Initio reus rem omnem inficiari, culpamque coniicere in neſcio quem virum robuſtum, barbatum, flauaque veſtitum tunica, qui, iugulata muliere, ſpolia illa ſibi dono dederit. Paullo poſt a Zernio ſolo interrogatus, mulierem a ſe occiſam fateri, monere tamen Quaeſitorem, ne Rudelium iſtius arcani redderet participem. Denique ab vtroque iterum iterumque interrogatus, totam tragoediam variis geſtibus tam luculenter ſpectandam exhibuit, vt de veritate confeſſionis nemo dubitaret. Operae pretium fuerit, vel vnico ſpecimine oſtendere, quibus ſignis animi conſcientiam nudarit, idque verbis KRESSII: (t) *Ins beſondere gab er wegen des Geldes und der Corallen nachfolgende Erleuterung. Er nahm von den gegenwertigen Röcken der Vmbgebrachten den rothen, und wieſe, daß er daraus die da liegenden Corallen; hernach den Schwartzen, und deutete, daß er aus ſelbigem das Geld gezogen hätte. Wobey er zugleich unter dem Gelde, ſo ſich gegen 1. Rthl. 20. Gr. belief, eine Separation vornahm, 1. Rthl. 14. Gr. abſonderlich hinlegte, 10. Sechſer aber behielt, einen Brief von dem Tiſche in die Hände nahm, und*

(r) Michalor. *de Coec. ſurd. & mut. cap. XL. n. 3.* (s) Brunnem. *Proceſſ. Inquiſ. cap.* VIII. *membr.* I. *n.* 95. (t) Kreſſ *ibid. cap.* I. §. VII. *p.* 6.

und in der Stube auf und abgieng, wodurch er nach der Examinatoren Auslegung, daß er ſolche mit Bothſchafft - Lauffen, als das ſeinige, verdienet, das übrige aber der Hirtin zugehöret hätte, dem Gericht demonſtriren wollen. Ceterum vt eo certius de rei ſententia conſtaret, quaeſitores eam iterum ac tertium, variis adhibitis ſignis, explorarunt, ſemperque eodem modo rem a ſurdo illo ac muto repraeſentari, deprehenderunt.

§. XLI.

Iam ſunt equidem, qui, confeſſionem a tam miſero homine edi poſſe, negant. Saltim ex ea condemnari non poſſe ſurdum & mutum, ſed praeterea *atteſtatione & adprobatione teſtium opus eſſe*, exiſtimant ANT. GOMEZ, (u) PROSP. FARINACIVS, (x) PETRVS THEODORICVS, (y) CARPZOVIVS, (z) FINKELTHVSIVS (a) IOS. MASCARDVS, (b) & SAM. STRYKIVS: (c) idque ex ea ratione, quod ſemper incertum atque ambiguum ſit, an ſurdi mutique ſententiam recte intellexerint Quaeſitores. Sed, ſi dicendum, quod res eſt, quaeſtiones diuerſiſſimas miſcent Doctores quam plurimi, veluti, an ratione polleant eiuſmodi homines? an ſignis confiteri poſſint? & an eorum confeſſio ita ſit comparata, vt ideo damnari queant? Non omni intelligendi facultate ſemper carere ſurdos & mutos, facile largimur. Poteſt enim omnino rerum in ſenſus incurrentium ideas animo concipere, easdem inter ſe comparare, componere, diſcernere, adeoque & de iisdem iudicare & ratiocinari, idque ſaepe tam praeclare, vt aliquando animi ſenſa ſcriptura expreſſiſſe, (d) libros legiſſe, rationes acceptorum expenſorumque confeciſſe, alea luſiſſe, (e) ſermones aliorum e motu labiorum percepiſſe, (f) quin & verba proferre didiciſſe (g) & opificia promte exercuiſſe (h) dicantur. Enimuero an & ideas abſtrahendo formare, & in primis rerum moralium intelligentiam quandam ſibi adqui-

(u) Ant. Gomez. *Var. Reſol. Tom.* III. *cap.* I. *n.* 69. *p.* 406. *ſequ.* (x) Farinac. *Quaeſt. XCVIII. n.* 159. *Tom.* III. *Opp. Crim.* (y) Theodoric. *Colleg. Crimin. Diſp. X. theſ. IV. litt. H.* (z) Carpz. *Prax. Crim. Part.* III. *Quaeſt. CXLVII. n.* 12. *ſequ.* (a) Finkelth. *Obſ. XLV. n. XXV.* (b) Maſcard. *de Probat. Volum.* III. *concl. MCCXXX. n* 30. *ſequ.* (c) Stryk. *de Iur. Senſ. Diſſ. IV. cap. V.* §. 20. *ſequ.* (d) Sennert. *Paralip. Inſt. Medic. cap. XVI. extr.* (e) Camerar. *Hor. ſubceſiu. Cent.* I. *cap. XXXVII.* (f) Caſp. Schott. *Phyſic. Curioſ. lib.* III. *cap. XXXIII.* §. 3. (g) Tenzel. *Monathl. Unterred. anni MDCXCIII. p.* 37. *ſequ.* (h) Richter. *ad L. Diſcretis C. qui teſt. fac. poſſ.* Stryk. *de Iure Senſ. Diſſ. IV. cap.* II. §. 45. *ſequ.*

adquirere poſſint, merito dubites, quum, niſi ideas rerum moralium innatas ſtatuere velis, vix excogitari poſſit via, qua ad eam notitiam peruenire poſſint. Deinde, quod ad alteram quaeſtionem attinet, ne id quidem negauerimus, ſurdos & mutos ſenſa animi dextre ſatis ſignis exprimere, (i) adeoque & fateri poſſe, & quidem tam perſpicue, vt cognati & familiares liquido iuraturi ſint, ſe omnia aeque accurate intellexiſſe, ac ſi audiſſent loquentes, quemadmodum & in ſpecie paullo ante enarrata Quaeſitores huiusmodi iusiurandum praeſtiterunt ſanctiſſimum. Enimuero quum in moralibus, & criminalibus potiſſimum, vel vna circumſtantia rem totam alteret: confeſſo ſurdo & muto, ſemper dubium erit, an omnes circumſtantias vel recte expreſſerit reus, vel quaeſitores cum ſatis intellexerint, an hi cauſſam, occaſionem, finem facinoris omnino perceperint, an & argumenta, quibus reus ſe tueri poſſet, ex ſignis colligere potuerint. Id ſane pro certo adfirmare neminem temere auſurum, arbitramur. Denique quod ad praecipuam quaeſtionem attinet, nos quidem ſurdum & mutum capitis damnare rem exiſtimamus pleniſſimam periculi. Primo enim ille confitetur ſignis: & quamuis illa incurrant in oculos, propoſitiones tamen, quae inde eliciuntur, ſola εὐστοχίᾳ & diuinatione quadam nituntur, adeoque non probationi, ſed praeſumtioni aequiparari poſſunt. (k) Atqui ex coniecturis damnari quemquam vetat NEMESIS CAROLINA, (l) dum ſancit: *Es ſolle niemand auf einigerley Anzeigung, Argwohn, Wahrzeichen oder Verdacht, endlich zu peinlicher Straffe verurtheilet vverden.* Deinde quamuis alioquin eiusmodi coniecturae ad diras quaeſtiones ſufficere iudicentur: his tamen ſine effectu ſubiiceretur ſurdus & mutus, ſigna quippe non niſi nouis ſignis, id eſt, obſcurum nouo obſcuro, explicaturus, quin fortaſſis ne intellecturus quidem, quem in finem torqueatur. Denique vt intelligendi quadam facultate polleat: (quemadmodum Eggertus operam perferendis litteris locare, piſces venales habere, pecuniam diſcernere, ſingulosque numos ſuo aeſtimare pretio, vſu didicerat,) non tamen inde illico ſequitur, vt & rerum moralium ideas animo circumferat. Eggertus, quamtumuis ceteroquin aſtutus, multis ſignis oſtendebat, ſe nefarium, quod patrauerat, facinus non adeo magni facere, quin quaeſtionem de crimine tam operoſam mirari, poſtquam cadauer terrae mandatum eſſet. Quae quum ita ſint, ſurdos &

 mu-

(i) *Cap. 23. X. de ſponſal.* (k) Michalor. *ibid. cap.* XLV. *n.* 8. (l) *Conſtit. Crim. Carol. Art.* XXII.

Digitized by Google

mutos capitis damnari poſſe, recte negant iuriſconſulti. (m) Nec tamen iisdem adſentiendum putamus, poenam extraordinariam decernentibus. (mm) Poena enim ſiue ordinaria, ſiue extraordinaria, decerni non debet niſi in gnaros, ſe aduerſus leges peccaſſe: quales eſſe ſurdos & mutos, nemo, vti dixi, pro certo adfirmarit. Caſtigandi tamen ſunt, vt intelligant, ſe male egiſſe, & vel doloris reminiſcentia admoneantur, ſibi in poſterum ab eiusmodi delictis eſſe abſtinendum. Idque etiam ob oculos fuit ordini ICtorum Helmſtadienſium ampliſſimo, dum Eggerto, loco ictus fuſtium ad numellas, ſeueriorem caſtigationem in carcere, & operas mediocres in ergaſtulo dictarunt.

§. XLII.

Quum porro & facta quaedam ita comparata ſint, vt ex iis fatendi conſilium colligi poſſe videatur: conſequens eſt, vt & ea ſignis accenſeri poſſint. Et in cauſſis quidem ciuilibus facta huiusmodi plura paſſim occurrunt. Ita ex diuturna vſurarum ſolutione confeſſio debiti; (n) ex repetita aliquoties praeſtatione annui legati confeſsio obligationis, heredi impoſitae, (nn) colligitur. Ita & manifeſtae turpitudinis & confeſſionis eſſe dicitur, nolle nec iurare, nec iusiurandum referre. (o) Quod & in criminalibus locum habere poteſt, ſi reus iusiurandum purgatorium ſibi per ſententiam delatum praeſtare nolit. Similiter ſuper delicto priuato ac famoſo, veluti furto, vi bonorum raptorum, iniuriis, doloque malo, ſuo nomine pactos infamia notat Praetor, (p) quoniam intelligitur confiteri crimen, qui pactus eſt. (q) Cur enim datis numis paciſceretur, qui ſibi innocenti non defuturum ſciat iuſtae defenſionis praeſidium? Atque hinc & in reliquis maleficiis non capitalibus & fiſcalibus, qui delatorem corruperunt, confeſſis aequiparantur, quamuis non ſemper notentur infamia. (r) Aliud tamen dicendum de cauſſis capitalibus, *quum ignoſcendum leges cenſuerint iis, qui ſanguinem ſuum qualiter qualiter redemtum velint.* (s) Quamuis vero inde Doctores vulgo colligant, transactionem de criminibus capitalibus, praeterquam de adulterio, licitam atque vtilem eſſe, (quem

(m) Ant. Matthaei *de Crimin. in prolegom. cap.* II. *n.* 11. *ſequ.* Berger. *Elect. Iurispr. Crimin. cap.* I. §. III. *n.* 6. (mm) Carpz. *Prax. Crim. Part.* III. *Quaeſt. CXLVII. n.* 36 Stryk. *de Iure Senſ. Diſſ. IV. cap. V. n.* 24. *ſequ.* (n) L. 6. *ff. de vſur.* (nn) L. 1. *C. de fideicomm.* (o) L. 38. *ff. de iureiurando.* (p) L. 1. *l.* 4. §. 5. *ff. de his, qui not. infam.* (q) L. 5. *ff. eod.* (r) L. *vlt. ff. de praeuaric. l.* 4. *l.* 29. *ff. de iure fiſc.* (s) L. 1. *ff. de bon. eor. qui ante ſent. l.* 18. *C. de transact.*

Digitized by Google

(quem errorem ſolide profligauit V.C. GER. NOODT, t) ſenſus tamen illarum legum plane alius eſt, & maxime differunt transactiones ſuper criminibus publicis ab iis, quae de priuatis ineuntur. Pactum enim ſuper delicto priuato ratum eſt, eatenus, vt actio, inde naſcitura, exſtinguatur, (u) quia de rebus quisque ſuis recte procul dubio transigit. At pactum ſuper crimine publico vel ideo irritum eſt, quod eius poena ad vtilitatem publicam pertinet, adeoque non eſt in priuatorum arbitrio poſita. (x) Hinc ea tranſactione non ſiſtitur publicae diſciplinae vigor, nec impune id fert accuſator, qui ob iſtam transactionem vel praeuaricatus, vel tergiuerſatus eſſe dicitur. (y) Attamen pro confeſſo & infami non habetur reus, qui de crimine publico pactus eſt, & eatenus vere ſcripſit VLPIANVS: (z) *In capitalibus criminibus non nocere ei, qui aduerſarium corrupit.* Erant contra alia facta, ex quibus confeſſio inducebatur in cauſſis criminalibus. Sic bona eorum, qui metu accuſationis mortem ſibi conſciuerant, vel fugam capeſſiuerant, fiſco addicebantur, perinde ac ſi confeſſi eſſent. (a) Nam & fugiens reus damnato aequiparatur, tamquam ſui ipſius accuſator, (b) ac ſua veluti ſententia ſuſpectus. (c) Quod hodie procul dubio aliter ſe habet, ſiquidem ex fuga non confeſſio criminis, ſed indicium duntaxat aliquod, idque ſatis leue, naſcitur, niſi reum ante motam inquiſitionem fuga abſtulerit. (d) Denique & iis, qui capitis accuſati voluntarium exilium eligebant, (quod facere cuiuis licebat iure veteri, e) tamquam confeſſis de crimine aqua & igne interdicebatur. (f) Quod itidem hodie locum non habet, niſi quod quibusdam locis, veluti in Saxonia, fugitiui, criminis capitalis ſuſpecti, &, ſi crimen ſit *eine übernächtige That*, legitimis citati edictis, coram iudicio capitali *(vor einem hochnoth-peinlichen Halſs-Gericht,)* primum contumaciae accuſantur, ac deinde proſcribuntur, formula: *Daß peinlich Angeklagter des libellirten Todſchlages halber bis auf die Acht erſtanden, wie er denn darein billig genommen, öffentlich erkläret und verkündiget wird, immaſſen er hiermit*

(t) Noodt. *in Dioclet. & Maximian. cap. V. ſequ.* (u) L. 54. §. *vlt. ff. de furt. l.* 13. *C. de furt. & ſeru. corr.* (x) L. 7. §. 7. & 14. *l.* 27. §. 4. *ff. de pact.* (y) L. 4. *ff. de praeuar. l.* 6. *ff. eod. l.* 4. §. *pen. ff. de his, qui not. infam.* (z) *d. l.* 1. *ff. de bon. eor. qui ante ſent.* (a) L. 28. §. 1. *ff. de bon. libert.* (b) *Nou.* LIII. *cap. IV. princ.* (c) L. 7. §. 2. *ff. de ſuſpect. tut.* (d) *Conſt. Crim. Art. XXV.* Gail. II. *Obſ. CIX. n. 6. ſequ.* Brunnem. *Proceſſ. Inquiſ. cap.* VIII. *membr. V, n.* 2. (e) Cic. *pro A. Caecin. cap. XXXIV.* (f) Cuiac. *Obſ. lib.* VII, *cap.* XX.

mit aus dem Frieden in den Unfrieden geſetzt, ſein Leib und Leben, vvie eines Vogels in der Lufft, iederman gemein, und ſonderlich in den Gerichten, da die Mord-That begangen, erlaubet vvird. V. R. W. Sed tamen publica etiam per edictum proſcriptione reo non adimitur defenſionis praeſidium, ſed ad illud induciae annuae indulgentur, iisque demum exeuntibus proſcriptio ſuperior decernitur, *daß über die vorige zu recht erkandte und ergangene Achts-Erklarung angeklagtens Ehre, Leib und Gut als anrüchtig, recht-und friedloß verurtheilet, und iederman an allen Orten vvider ihn peinlich zu klagen verſtattet und nachgelaſſen, und Angeklagter alſo und auf dieſe Maße in die Oberacht würcklich erkläret, ſolche Oberachts-Erklärung auch darauf durch öffentlichen Anſchlag an denen Orten, an vvelchen derſelbe zuvor durch öffentliche Edicta citiret und geladen vvorden, iederman notificet, kund und zu vviſſen gethan vvird.* De proceſſu ad id comparato ii, quorum intereſt, conſulere poterunt CARPZOVIVM, (g) KEYSERVM, (h) KOENIGIVM, (i) LVDOVICI, (k) & alios. Extra Saxoniam vero bona fugitiui adnotantur, & caueri ſolet, ne iis abſentis fuga inſtruatur, id quod non ſolum iure Romano, (l) verum etiam CONSTITVTIONE CRIMINALI (m) cautum eſt, eo tamen obſeruato diſcrimine, iure Romano poſt annum, ex quo edictis citati ſe non ſtiterint, nec defenſi ſint, bona in fiſcum cogantur; (n) moribus Germaniae autem iſta publicatio bonorum nusquam, quod ſciamus, recepta ſit, ſed potius conſtitutione Carolina expreſſe prohibita, verbis: (o) *Und ſollen auch die Richter und Obrigkeiten zu ihrem Nutz den Flüchtigen von ihren Gütern nichts nehmen.*

§. XLIII.

Sollemnis etiam eaque perutilis quaeſtio eſt, an, qui tacet, confiteri videatur? Soluit hanc quaeſtionem PAVLLVS, (p) ſed ita, vt Oedipum deſiderare videatur illud iurisconſulti aenigma. Ait enim: *Qui tacet, non vtique fatetur, ſed tamen verum eſt, eum non negare.* Periculum tamen faciemus, an coniectores eſſe poſſimus oraculi. Decerptus

(g) Carpzou. *Prax. Crim.* (h) Keyſer. *Prax. Crim. Part.* II. *tota.* (i) Koenig. *in Proceſſu, capite von der Acht und Verfeſtung.* (k) Ludouici *Einleitung zum Criminal-Proceſſ. cap.* III. §. XXV. *ſequ.* (l) L. *fin princ. ff. de requ. abſent. damn.* (m) *Conſt. Crim. Art. CCVI.* (n) *d. l. fin. ff. & l. 2. C. de requir. vel abſ. damn.* (o) *Conſt. Crim. Carolin. Art. CCVI.* (p) L. 142. *ff. de reg. iur.*

cerptus eſt hic locus ex *libro quinquageſimo ad Edictum*, in quo de re iudicata & confeſſis egerat, ceu ex *l. 1. ff. de confeſſis* patet. (q) Propoſuerat ibi PAVLLVS regulam: Confeſſum in iure pro iudicato haberi, quumque actores reos in iure de facto interrogare, idque in criminalibus etiam cauſſis fieri ſoleret, ceu ex CICERONE, SALLVSTIO, TACITO, fuſius demonſtrauit BARNAB. BRISSONIVS: (r) quaeſtio incidebat, an ſilentio eludens actoris vel accuſatoris interrogationem, fateri intelligatur? Quaeſtionem hanc PAVLLVS neque adfirmare, neque negare poterat. Eſt enim, vbi in iure tacens pro fatente habetur, auctorque eſt DONATVS, (s) *taciturnitatem* CONFESSIONIS *genus eſſe*, *praeſertim contra aduerſarii interrogationem:* itemque ASCONIVS PAEDIANVS, (t) *quum in ius ventum fuerit, dixiſſe accuſatorem: Aio te Siculos ſpoliaſſe &, ſi reus tacuiſſet, litem ei aeſtimatum, vt victo &* CONFESSO. Eſt etiam, vbi tacens in iure neganti aequiparatur, e. g. ſi quaeſitus: an heres ſit? tacuerit, (u) vel ſi interrogati a iudice cognati, adfines, liberti, an pupillum defendere velint? nihil reſpondeant. (x) Haec ergo explicanti PAVLLO obiici poterat, cur tam varie? Reſpondet, id mirandum non eſſe, quia tacentis medius quidam ſtatus ſit inter fatentem & inficiantem, quemadmodum & non nolle medium quid ſit inter velle & nolle. (y) Tacentem enim neque fateri proprie, neque inficiari, adeoque nihil obſtare, quo minus pro diuerſis rei circumſtantiis modo pro confeſſo, modo pro inficiante haberi poſſit. (z) Enimuero tacentem in iudicio capitali pro confeſſo hodie non illico haberi, ſed pertinaciam eius alio medio, tortura nimirum, infringendam eſſe, ICtorum conſentiens ſententia eſt, (a) quamquam in cauſſis minus arduis lis extra Saxoniam pro negatiue conteſtata, (b) in Saxonia reus contumax pro confeſſo & conuicto haberi poſſit. (c) In Saxonia inquam. Iure enim communi tantum abeſt, vt in cauſſis criminalibus in contumaci-

 am

(q) Gothofred. *in Comment. ad Reg. iur, pag.* 596. (r) Briſſon. *Select. Antiqu. lib.* II. *cap.* I. (s) Donat. *ad Terent. Eunuch. Act.* III. *Scen.* II. (t) Aſcon. Paedian. *ad Ciceron. Act.* I. *in Verr. cap.* II. (u) L. 11. §. 4. & 7. *ff. de interrog. in iur. fac.* (x) L. 5. §. 1. *ff. quib. ex cauſſ. in poſſeſſ. eat.* (y) L. 3. *ff. de Reg. iur.* (z) Iac. Gothofred. *in Comment. ad Reg. iur. pag.* 595 *ſequ.* (a) Carpzou. *Prax. Crimin quaeſt.* CXIV. *num.* 56. Keyſer. *Prax. Crim. Part.* II. *cap.* V. §. LXXV. (b) Brunnem. *Proc. Inquiſ. cap.* VIII. *membr.* I. *n.* 80. *in fin.* (c) Ludouici *Einleit. zum Criminal-Proceſſ. cap.* V. §. XI.

am poena decernatur, vt ne in ciuilibus quidem id admiſerint iura noſtra, ceu praeclare poſt HVG. DONELLVM (d) VLR. HVBERVS (e) obſeruauit. Quibus addimus, ne iure quidem Germ. vetere contumaces pro confeſſis habitos eſſe. LEGE enim SALICA, (f) *qui ad mallum legibus dominicis mannitus fuerit, & non venerit, ſi eum ſunis (eine rechtmäßige Säumniß oder Ehehaſſt) non detinuerit, ſolidorum quindecim culpabilis* iudicatur. Talemque mulctam contumacibus irrogari videmus etiam in LEGE BAIVVARIORVM, (g) & LEGE RIPVARIA, (h) eamque in rem multa diſſerunt SIRMONDVS, (i) & STEPH. BALVZIVS. (k)

§. XLIV.

Denique quod ad poſtremum attinet confeſſionis requiſitum, in quo vel maxime occupatam eſſe oportet religionem iudicis, illud in eo poſitum eſſe diximus, vt confeſſio fiat de re, quae fieri poſſit, nec manifeſtis facti circumſtantiis refragetur. Quemadmodum enim alias fidem iis non habemus, qui, quae vel fieri non poſſunt, vel parum veroſimilia videntur, referunt: ita non magis credendum erit reis, talia de ſe ipſis mentientibus. Hinc & ea omnia, quae ſupra (§.XXIX.) de cauſſis ciuilibus diximus, hic quoque locum inueniunt vel maxime, & propterea prouide legiſlatores, Romani (l) aeque ac Germani, (m) ſanxerunt, vt confeſſioni non credatur, niſi de corpore delicti liquido conſtet. Hoc enim vel praecipuum eſt, quod religionem iudicantium inſtruere debet, vt ad ſententiam capitalem peruenire poſſit. Quum vero delicta vel in facto permanente conſiſtant, veluti homicidium, incendium, effractio aedium, falſum monetarium, &c. vel in tranſeunte, veluti ſtuprum, adulterium, iniuriae verbales, &c. facile eſt ad intelligendum, in his ipſa indicia vrgentia pro corpore delicti eſſe, nec illud accuratius inueſtigari per rei naturam poſſe. (n)

§. XLV.

(d) Donell. *lib.* XXIV. *Comment. Iur. cap.* IX. (e) Huber. *Praelect. ad Pandect. lib.* II. *Tit.* IX. §. III. (f) *Lex Salica Tit.* I. *Art.* I. (g) Lex *Baiuuar. cap.* XVI. *Tit.* I. *art.* I. (h) *Lex Ripuar. Tit. XXXIV. Art.* I. *ſequ.* (i) Sirmond. *ad Capitular.* XXXII. *pag.* 795. (k) Baluz. *ad Reginon. pag.* 566. (l) L. 1. *§. 24. de SC. Silan. l.* 1. *§. 27. ff. de quaeſt.* (m) *Conſtit. Crim. Art. VI.* (n) Carpzou. *Prax. Crimin. Quaeſt. CVIII. n.* 11. 12.

§. XLV.

Enimuero id mare iam non ingrediemur, quod iam ab omnibus iuris criminalis interpretibus factum eſt. Neque iam iuuat quaeſtiones ſpeciales expendere, an credendum ſit illico ſortilegis, pacta cum daemone inita, chirographa litteris ſanguine ſuo rutilantibus exarata, choreas nocturnas in monte Bructero, amplexus diabolicos & neſcio quae immania narrantibus? an & quatenus feralis ſententia ferri poſſit in eum, qui fatetur homicidium, cuius veſtigia per rerum naturam exſtare non poſſunt, e. g. ſi cadauer in mare proiectum, a ſuibus deuoratum. &c? Quamuis enim in mundo nobis eſſent, quae de his aliisque dici poſſent, egregia: vel ipſa tamen charta, quam iam opuſculo inſumſimus, admonet, vt calamo demum indicamus ferias, Deoque optimo maximo pro ſuffectis viribus praeſtitoque auxilio gratias, quas concipere poſſumus, maximas agamus.

DE

Digitized by Google

DE
VLPIANI IVRISCONSVLTI HEBRAISMIS,
PROGRAMMA INAVGVRALE VEL
EXERCITATIO XVIII.

DOmitium Vlpianum, *νομοθέτην*, vti a ZOSIMO Lib. I. Cap. XI. adpellatur, *ἄριστον, καὶ τὸ παρὸν εὖ διαθῆναι, καὶ τὸ μέλλον εὐστόχως συνιδεῖν δυνατὸν*, *iuriſconſultum, praeſtantiſſimum, qui & rebus praeſentibus recte vti, & futura callide proſpicere poterat*, gente Syrophoenicem, domo Tyrium fuiſſe, inter omnes conſtare arbitror. Ipſe enim magnifice collaudans *ſplendidiſſimam in Syria Phoenice Tyriorum coloniam, nobilem regionibus, ſerie ſaeculorum antiquiſſimam, armipotentem, foederisque, quod cum Romanis percuſſerat, tenaciſſimam*, diſerte addidit, *inde ſibi originem eſſe*, adeoque patriae ſuae memoriam ipſe ad poſteros propagauit in *L.* 1. *pr. ff. de cenſ.* Quamuis vero tot praeclara, quae reliquit, ingenii monimenta, vel rudera potius eorum ac parietinae, quas Triboniani induſtriae debemus, ſatis demonſtrent, eum Graecarum Latinarumque litterarum peritiſſimum, nec in praeſtantiſſimis vtriusque linguae ſcriptoribus hoſpitem fuiſſe, ſiquidem ipſe ex Graecis Homerum & Hippocratem; ex Latinis Ciceronem, Iunium Gracchum & Feneſtellam, ac praeterea terſiſſimae Latinitatis iuriſconſultos, Q. Mucium Scaeuolam, Ser. Sulpicium, M. Porcium Catonem, M. Iunium Brutum, P. Rutilium Rufum, C. Aquilium Gallum, C. Aulum Ofilium, Aufidium Namuſam, P. Gellium, C. Trebatium Teſtam, Alfenum Varum, Q. Antiſtium Labeonem, & C. Ateium Capitonem, non dicam, legit, ſed in ſuccum ac ſanguinem conuertit: fuere tamen, quibus eius dictio non modo inficeta atque incomta, ſed & neſcio quibus barbariei ſordibus conta-

contaminata videretur. Quemadmodum enim in Liuii oratione Aſinius Pollio Patauinitatem quamdam; in Phaedri fabulis elegantiſſimis CASP. SCIOPPIVS Thraciſmum reperiſſe ſibi viſi ſunt, quas maculas non ſine ſale deterſerunt MORHOFFIVS de Patauinit. Liu. p. 159. & SCHEFFERVS in vita Phaedri editioni ſuae praemiſſa: ita non defuerunt, qui VLPIANI dictioni aliquid ſtribiliginis ex origine illa Syriaca haerere contenderent, in eoque notarent loquutiones, auribus Latinis parum familiares, & ad Hebraiſmi potius, quam Romanae eloquentiae genium, compoſitas. Quaedam huius generis, in iure noſtro paſſim obuia, primus, ni fallor, collegit vir incomparabilis, ANTONIVS AVGVSTINVS Libro IV. Emendat. Cap. VIII. addiditque p. 297. *Quod iuriſconſulti aliquid ex tam barbara lingua mutuentur, nemini mirum videri debet, qui nouit, Vlpianum ipſum ex Syria Phoenice fuiſſe, quod ipſe teſtatum reliquit, Seuerumque Imp. ex Phoeniſſa vxore Antoninum ſuſcepiſſe, cognomento Caracallam: quo interfecto Antoninus Heliogabalus, & paullo poſt Alexander, imperarunt, homines & genere & natura Phoenices. Illis temporibus maxima pars noſtrorum ICtorum fuit, quibus neceſſe erat, vt multa ex aliena lingua in vſu eſſent populi Romani.* Similium Hebraiſmorum ſaturam haut poenitendam nobis ſuffecit GILBERTVS REGIVS Enantioph. Iur. Ciu. Lib. II. Cap. XX. qui ſe hanc obſeruationem praeceptori, orientalis litteraturae peritiſſimo, ENIMVNDO BONIFIDIO, debere profitetur. Eam GILBERTI diligentiam laudans V. C. EVER. OTTO, in praefat. Tomi II. Theſauri Iur. Ciu. p. XXI. iudiciumque ſuum interponens: *Nec miror*, inquit, *quia Papinianus, Vlpianus, & Modeſtinus ſemiiudaei fuerunt.* Quid? quod ipſi IAC. GOTHOFREDO ea ſententia placuerit. Hic enim locum quemdam VLPIANI in Animaduerſ. Iur. Ciu. Cap. VIII. parum feliciter emendans, non mirum videri oportere, ait, hanc vocem vſurpatam ab Vlpiano, ICto, qui & Syro-phoenix Tyrius, & verborum nouator, ὀνοματοθήρας ſeu κενοφωνίας notus, & paſſim notatus fuerit apud ATHENAEVM, Lib. III. Deipnoſ. Cap. XVIII. quamuis idem ſcriptor eximius memoriae prodiderit, eum in aliis exactorem verborum tam ſeuerum fuiſſe, vt probationem eorum illico depoſceret, hiſce fere verbis: ποῦ κεῖται; vnde & lepido admodum agnomine κειτούκειτος vel κειταιπούκειτος vocari meruerit. Tam multis doctiſſimorum virorum ſuffragiis ſeſe tuetur haec de VLPIANO Hebraizante ſententia. Et tamen multa hic cu-

Digitized by Google

mulantur a viris eximiis, quae neſcio an non iuſtam eorum reprehenſionem incurrant, qui non tam vllius auctoritate, quam veris rationibus, mouentur. Primum enim non conſequitur, vt omnes, Tyro orti, Syrophoenices ac ſemiiudaei fuerint. Erat enim ea colonia iuris Italici ſplendidiſſima, & iam ſub Commodo Imp. αὐτονόμος, ac Phoenices metropolis, ceu ex inſigni lapide apud SCALIGERVM Canon. Iſag. p. 301. & GRVTERVM Inſcript. p. MCV. demonſtrat EZ. SPANHEMIVS in Orbe Rom. Exerc. II. Cap. XI. p. 217. Multae ergo ibi, vti in aliis coloniis ſplendidioribus, Penates ſibi conſtituiſſe poterant familiae Romanae, & in his Domitia, ex qua Vlpianus noſter prodiit. Deinde Herennium Modeſtinum Syrophoenicem aut ſemiiudaeum fuiſſe, nullo idoneo argumento conſtare arbitror. Pro Dalmata eum habet GVIL. GROTIVS de vitis iureconſ. Lib. II. Cap. XII. §. VI. ſed ſubtimide, vti par erat, ſiquidem ex *L. 52. §. 20. ff. de furt.* haec Modeſtini patria non felicius probatur, quam quod prouinciam illam, tamquam Praeſes, rexerit, id quod tamen ex illo fragmento collegit IO. BERTRANDVS de Iuriſperit. Lib. I. Cap. XXX. n. III. Vtcumque ſe res habeat, ſaltim de Tyria vel Syriaca Modeſtini origine altum eſt apud veteres ſcriptores ſilentium. Denique vel maxime mirari ſubit, tam diffuſae eruditionis virum, IAC. GOTHOFREDVM, Vlpianum, qui ATHENAEI ſympoſio interfuiſſe fingitur, cum Vlpiano iuriſconſulto confundere, erroremque olim a CVIACIO Lib. XXIV. Obſ. Cap. XXXIX. & IAC. LECTIO Orat. I. de Vit. Vlp. p. 54. admiſſum recoquere potuiſſe, quum ipſa temporum ratio, Vlpianos iſtos diuerſiſſimos fuiſſe, demonſtret. Ille enim apud ATHENAEVM Lib. XV. Deipnoſ. p. 677. cognitum ſibi fuiſſe ait Pancratem poetam, qui ſub Hadriano floruit. Iam quum exceſſus Hadriani incidat in annum V. C. DCCCXC. noſtrum autem VLPIANVM circa annum demum DCCCCLXXX. a Praetoriano milite occiſum eſſe, oſtenderit TILLEMONTIVS in Hiſt. Imperat. Tomi III. Part. I. p. 341. & 456. conſequens ſane eſt, vt noſtrum centum annorum ſenem fuiſſe oporteret, quum occideretur, ſi vel decem annorum puer Pancratem viderit. At ſenem tam capularem fuiſſe iuriſconſultum noſtrum, nemo veterum retulit, adeoque nihil certius eſt, quam diuerſum a noſtro fuiſſe Vlpianum, quem lepido κειτουκείτου cognomine exagitatum eſſe refert ATHENAEVS. Accedit, quod ne huic quidem ATHENAEVS dictionem peregrinam aut Hebraiſmis infectam tribuerit, ſed

cum

eum tantum ob κενοφωνίαν & anxium circa verba ſtudium notarit, adeoque ad rem plane nihil facturum eſſet illud ATHENAEI teſtimonium, ſi vel maxime ad VLPIANVM noſtrum pertineret. Sed vt ad rem ipſam accedamus propius, largimur equidem VLPIANI orationem aliquid ſingulare habere, quod & V. C. CAR. ANDR. DVKERVS de Latinit. vet. ICt. p. 321. & 392. obſeruauit: (habent enim aliquid ſingulare ſinguli auctores veteres, etiam praeſtantiſſimi,) neque inficiamur, eum aliquando vocabula quaedam triuialia ac plebeia arripuiſſe: (quomodo enim talia euitaret ICtus, cui ſpecies, huiusmodi loquutionibus refertae, quotidie exhibentur?) at Hebraiſmos in eius fragmentis reperire me quidem nondum potuiſſe, id vero & fateor & prae me fero. Exempli loco ANT. AVGVSTINVS p. 293. ſequ. attulit loquutionem vnicam, ellipſin puta aduerbiorum *magis* vel *potius*, VLPIANO noſtro admodum familiarem. Tale eſt illud in *L.* 2. *§.* 6. *ff. de iudiciis: Compelletur* (POTIVS) *iudicium accipere, quam inuenire eos, qui ſatis pro eo dent.* Et in *L.* 1. *princ. ff. depoſ. Quum poſſet* (POTIVS) *non ſuſcipere cauſſam, quam decipere.* Itemque in *L.* 20. *in fine ff. de adqu. vel omitt. her. Haec actio* (MAGIS) *poenam vel vindictam, quam rei perſequutionem, continet.* Vt omittam huius generis alia, quae in *L.* 49. *§.* 5. *ff. de legat.* 1. *L.* 5. *ff. de ſuſp. tut.* &, ſi codicis Florentini lectionem ſequamur, etiam in *L.* 20. *§.* 8. *ff. de nou. op. nunc.* & *L.* 20. *princ. ff. de adqu. vel omitt. hered.* occurrunt. Haec vero Hebraiſmum redolere vel ideo exiſtimat vir doctiſſimus, quod & Hebraei, comparatiuo gradu deſtituti, poſitiuis ſubiungant praefixum מ. veluti Pſalmo CXVIII, 8. טוב לחסות ביהוה מבטח בנדיבים: *Bonum eſt, confidere in Domino, quam ſpem collocare in principibus.* Quod & noui foederis ſcriptores ſacri paſſim imitantur, v. c. Luc. XVIII, 14. Κατέβη ὖτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτȣ̃, ἢ ἐκεῖνος & 1. Cor. XIV, 19. Ἀλλ᾽ ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγȣς διὰ τȣ̃ νοός μȣ λαλῆσαι, ἢ μυρίȣς λόγȣς ἐν γλώσσῃ. Omitto loca alia, quae iam collegit vir doctiſſimus LAMB. BOS in Ellipſ. Graec. p. 327. Enimuero ſi hic Hebraizat VLPIANVS: communeid habebit cum aliis iurisconſultis eximiis, imperatoribus & melioris aeui ſcriptoribus, Latinis quorum nullus origine Syrus fuit. IVLIVS PAVLLVS, in Italia natus eodem modo loquitur in *L.* 2. *§.* 1. *ff. de reb. cred.* nec minus ea ellipſis placuit IVLIO PROCVLO in L. 12. *ff. de offic. praeſ.* CRVIDIO SCAEVOLAE in *L.* 100. *pr. ff. de legat.* 3. MARCIANO in *L.* 1. *ff. de*

 mort.

mort. cauſſ. don. MODESTINO in *L.* 3. *ff. de alim. & cibar. legat.* & *L.* 12. *ff. de pollicit.* ac praeterea Imperatoribus DIOCLETIANO & MAXIMIANO in L. 19. *C. de liberal. cauſſ.* CONSTANTINO M. & & LICINIO in *L.* 8. C. *de iudic.* & IVSTINIANO denique in *L. vlt. C. de vſufr.* Denique ſi Hebraiſmum ideo redolet VLPIANI dictio, quod ea ellipſi magnopere delectaretur: eumdem redolebit eloquutio praeſtantiſſimorum ſcriptorum, qui omnes ita loquuti ſunt ſaepiſſime, ceu a IVSTO LIPSIO in *Epiſtol. Quaeſt. lib. V. ep. XXIII.* AVS. POPMA de vſu antiqu. Libr. II. Cap. XI. FRANC. SANCTIO in Minerua p. 519. & denique TAVBMANNO in Not. ad Plaut. p. 1035. iam pridem obſeruatum eſt. Quid quaeſo ſimilius Vlpiani loquutionibus reperire poſſit illis PLAVTI in Rudent. Act. IV. Scen. IV. v. 70. *Tacita* (MAGIS) *bona eſt mulier ſemper, quam loquens?* Quid illis LIVII Lib. III. cap. XL. *C. Claudii, qui patruus Appii decemuiri erat, oratio fuit precibus,* (MAGIS) *quam iurgio ſimilis?* Quid illis GELLII Lib. II. Noct. Attic. Cap. VII. *Declinanda* (POTIVS) *ſemper, quam reſpuenda?* Quid illis TACITI Lib. IV. Annal. Cap. LXI. *Agrippa claris* (POTIVS) *maioribus, quam vetuſtis:* & Lib. I. Cap. LVIII. *Pacem* (POTIVS,) *quam bellum probabam.* Denique Lib. III. Cap. XVII. *Reſpondente nullo, miſeratio* (MAGIS,) *quam inuidia, augebatur.* Ad quem poſtremum locum & M. VERTRANIVS MAVRVS notat, loquutionem hanc, qua familiariſſime vſus ſit Cornelius, ad imitationem Hebraeorum compoſitam eſſe, quum neminem, qui Graecis litteris vel leuiter tinctus eſt, ignorare poſſe exiſtimem, inter illius linguae elegantias eſſe ellipſin aduerbii μᾶλλον, quam HOMERO, THEOGNIDI, THVCYDIDI, LONGINO aliiſque auctoribus praeſtantiſſimis in deliciis eſſe, docuit LAMB. BOS in Ellipſ. Graec. p. 328. ſequ. Haec ANT. AVGVSTINVS in VLPIANO notauit. GILBERTVS REGIVS, qui & ipſe naſum Rhinocerotis habet, Hebraiſmum ſibi deprehendere viſus eſt in verbo INTERDICERE, quod VLPIANVS eo ſenſu adhibuerit, quem Hebraeorum coniugatio *Hiphil* prae ſe ferat, vt idem ſit ac *facere, vt interdicatur.* L. 3. §. 6. *ff. vti poſſidetis*, nec non in verbo TESTARI, quod ille acceperit pro *facere, vt quis teſtetur*, vel *teſtimoniis probare L.* 25. *pr. ff. ad L. Iul. de adult.* Sed & hic ratio fugit bonum GILBERTVM, nec magis illae phraſes VLPIANI Hebraicae ſunt, quam illa ab ANT. AVGVSTINO notata ellipſis. *Interdicere cum aliquo*, in ſenſu tranſitiuo loquutionem eſſe Latiniſſimam, diſcere potuiſſet ex loco QVINCTILIANI Libr. III. Inſt. Cap. VI. *Non debuiſti*

IN-

INTERDICERE, *ſed petere.* Et verba: *rei teſtandae cauſſa* in *L. 25. princ. ff. ad L. Iul. de adult.* non magis Hebraiſmum ſapiunt, quam haec CICERONIS pro M. Coel. Cap. XXVII: *Nam neceſſe eſt, fuiſſe non paucos, vt & comprehendi Licinius facile poſſet, &* RES *multorum oculis eſſet* TESTATIOR. Sed alia huius generis pleniore manu ſerere geſtienti manum mihi iniicit candidatus digniſſimus, HENRICVS DVSINGIVS, Bremenſis, cuius honoribus hoc qualicumque ſchediaſmate praeludere inſtitui.

Incunabula eius primum vidit Brema, inclita ad Viſurgin ciuitas, VII. Kal. Febr. anni erae Dionyſiacae MDCCVI. Patrem veneratur virum ampliſſimum conſultiſſimumque, DETHARDVM DVSING, I. V. D. & reip. patriae iam a decem annis Senatorem grauiſſimum, quem dignitatis gradum & auus DIDERICVS, & prouauus GERHARDVS DVSINGII, magnarii in patria celeberrimi, quam diutiſſime tenuerunt: matrem ADELHEIDAM VON DEM BVSCH, ſingularis exempli matronam, HENRICI VON DEM BVSCH, Medicinae Doctoris & Poliatri gratioſiſſimi filiam natu minimam. Parentes illi honeſtiſſimi, prout decet, nihil reliqui fecerunt, vt filium ad probitatem eamque, quae in maioribus enituit, virtutem a primis fere vnguiculis inſtituerent. Hinc non modo ipſi curam illius ſingularem in ſe ſuſceperunt, ſed & magiſtris, qui Paedagogium Bremenſe ornant, docendi dexteritate celeberrimis, magis magisque indies perpoliendum tradiderunt. Emenſus hoc primum ſtadium, anno MDCCXXIII. circa auctumnum in illuſtre Lyceum, quod ibidem floret, recipi meruit, faſces tunc tenente viro magnifico & admodum reuerendo, ALBERTO SCHVMACHERO, S.S. Theol. D. & Profeſſore celeberrimo, coetusque Anſchariani Eccleſiaſte diſertiſſimo. Ex eo tempore quoad his Muſis interfuit, a virorum doctiſſimorum latere nunquam diſceſſit, ſed quodidie eos audiuit, cum vniuerſae philoſophiae diſciplinas, tum iurisprudentiae partes praecipuas ea, qua par eſt, fide atque induſtria publice ac priuatim interpretantes. In his vel maxime ſe obſtrictum fatetur V. C. CASPARO A RHEDEN, I. V. D. & HENR. GERARDO SCHVMACHERO I. V. D. & Profeſſoribus tunc celeberrimis, nunc reipublicae patriae Senatoribus grauiſſimis, itemque FRANCISCO BERENS, I. V. D. & Hiſtoriarum Prof. P. & denique IO. SCHOENE, I. V. D. & Profeſſori de ſuis cuique muneribus meritiſſimo. E quorum acroaſibus tanto vberiorem cepit fructum, quanto diligentius ea omnia, quae audiuit, illi in memoriam domi reuocauit vir conſultiſſimus NIC.

Digitized by Google

EGGERS, iam I. V. D. & Aduocatus facundiſſimus, quo tunc noſter ſe praeceptore domeſtico vſum eſſe, non ſine grati animi ſignificatione refert. Ita ad maiora praeparatus, anno MDCCXXVII. viſis in itinere Hanouera, Caſſellis, Marpurgo, vbi tum ſacra ſaecularia non ſine inſigni adparatu ac ſplendore faciebat academia, nec non Gieſſa, Francofurto ad Moenum, Moguntia, Bonna, Colonia Agrippina, Duſſeldorpio, academiae Duisburgenſi ad Rhenum ipſis Nonis Septembribus nomen dedit, & ex praelectionibus excellentiſſimorum ICtorum, SVMMERMANNI & ZAVNSCHLIFFERI per annum profecit. Demum anno inſequente, iuſſus ab ampliſſimo Parente, in illuſtrem hanc Viadrinam ſe contulit, in albumque noſtrorum relatus, praelectionibus virorum doctiſſimorum HOFFMANNI, RINGKII, DIETHMARI, & meis praecipue, aſſidue hucusque interfuit. Quantum profecerit, teſtatiſſimum fecit in vtroque examine, cui ſe nuper modeſte ſubmiſit. Quum itaque in eo talem ſe praeſtiterit, vt nihil iam reliquum videatur, quam vt & publice in arenam prodeat: facturus id eſt proximo, d. X. Maii defenſurusque diſſertationem de RELIGIONE IVDICANTIVM CIRCA REORVM CONFESSIONES. Cui conflictui vt omnes Academiae noſtrae fautores, proceres, ciues frequentes interſint, quam humaniſſime rogo. P. P. Traiecti ad Viadr. ipſis Non. Maii cIↄ Iↄcc xxx.

DE

Digitized by Google

DE SVPREMA PRINCIPVM MAGISTRATVVMQVE TVTELA

EXERCITATIO XIX.

Σύνοψις.

§. I. *Reipublicae intereſt, pupillos non deſtitui aliorum praeſidio.* §. II. *Ideo omnes fere gentes publice pupillis de tutoribus proſpexerunt, quod demonſtratur inſtitutis Hebraeorum.* §. III. *Nec non Graecorum.* §. IV. *Romani initio aliter ſentiebant: poſtea tutela quoque ad curam magiſtratuum pertinuit, L. Atilia lata; ſed primo non niſi in Vrbe.* §. V. *Deinde quoque in prouinciis per L. Iuliam & Titiam.* §. VI. *Ipſi harum gentium magiſtratus pro tutoribus ſe non geſſerunt.* §. VII. *Longe aliter Germani proſpexerunt pupillis. Indicatur inſtituti ratio.* §. VIII. *Apud Germanos principes & ſummi magiſtratus ipſi ſuprema tutela gaudent.* §. IX. *Probatur hoc primum ex antiquis Germanorum LL. & Conſtitutionibus.* §. X. *Dein ex inueſtituris principum & ſententiis Impp. quibus principibus ſuprema tutela conceſſa, & confirmata fuit.* §. XI. *Denique ex ipſis inaugurationibus (1) Imperatorum* §. XII. (2) *Ducum & Principum* §. XIII. *Indoles ac natura ſupremae Principum & magiſtratuum in Germania tutelae.* Carpzouius contra SCHILTERVM *defenſus.* §. XIV. *Refutantur argumenta* SCHILTERI. §. XV. *Definitio ſupremae tutelae.* §. XVI. *Differentia eiuſdem, quatenus vel Principi, vel magiſtratibus inferioribus competit.* §. XVII. *Eius fundamentum.* §. XVIII. *Illius effectus, circa confirmationem tutorum. An & quatenus tutor teſtamentarius confirmatione opus habuerit iure Romano?* §. XIX. *An legitimus?* §. XX. CONFIRMATIO *quidnam iure Romano?* §. XXI. *Apud Germanos tam teſtamentarius, quam legitimus, quin & a magiſtratu datus, tutor confirmandus eſt. Fundamentum huius confirmationis in Germania.* §. XXII. *Confirmatio iuris germanici quidnam efficiat?* §. XXIII. *Haec tribuit tutori* VICARIAM *tutelae adminiſtrationem* §. XXIV. *Alter* SVPREMAE tutelae *effectus circa petitionem tutorum. Petere tutores quidnam iure Romano? Quinam tutores petere teneantur illo iure?* §. XXV. *In Germania magiſtratus quoque conſtituunt tutores non rogati.* §. XXVI.

§. XXVI. *Ibidem quoque vi ſupremae tutelae, curatores dant adoleſcentibus, etiam inuitis.* §. XXVII. *Vlterior eius effectus circa adminiſtrationem tutelae.* §. XXVIII. *Nec non circa finiendam eamdem.* §. XXIX. *Porro circa reddendas rationes. Quomodo illae redditae apud Romanos?* §. XXX. *Quomodo apud nos reddendae?* §. XXXI. *Maximus & vltimus ſupremae tutelae effectus circa percipiendos fructus ex bonis vaſallorum impuberum enituit.* §. XXXII. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

Recte ac ſapienter olim Vlpio Rufino reſcripſit SEVERVS Imperator: (a) *Omnem me adhibere curam ſubueniendis pupillis, omnibus liquere volo.* Exiſtimabat enim, id quod res eſt, reipublicae haud parum referre, illos non deſtitui aliorum praeſidio, qui ſe ipſi per aetatem defendere nequeunt. Sane quum, iudice ARISTOTELE, (b) ea demum felix ſit reſpublica, quae ciues habet bonos, ac probe formatos: fieri non poterit, vt ad eam felicitatem vnquam adſpiret ciuitas, niſi adoleſcentes bene educentur, & a teneris ad probitatem, virtutem, prudentiamque inſtituantur. Vnde rectiſſime idem Philoſophus, (c) legislatorem educationi liberorum publice proſpicere oportere, ſtatuit, quoniam *πηγὴ καὶ ῥίζα καλοκἀγαθίας τῆς νομίμε τυχεῖν παιδείας, fons ac radix probitatis eſt, decentem ſortiri inſtitutionem.* (d) Ea certe deficiente, deficiunt mores, & quantumuis praeclarae animi dotes prorſus obtorpeſcunt:

Doctrina nam vim promouet inſitam
Rectique cultus pectora roborant.
Vtcumque defecere mores;
Dedecorant bene nata culpae

Vti cecinit HORATIVS. (e) Iam vero, amiſſis praematura morte parentibus, quibus ipſa natura nouellorum ciuium culturam demandauit, quis curam illorum ſuſcipiet, niſi dentur a magiſtratibus, quorum regantur conſilio? Accedit huc alia, eaque fortiſſima, ratio, quod, quum recte obſeruante VLPIANO (f) *infirmum admodum ſit huiuſmodi aetatium conſilium, & multis captionibus ſuppoſitum, multorum*

(a) L. 2. §. 2. *ff. qui pet. tut. vel curat.* (b) Polit. Lib. *VII. c.* 1. & 8. (c) Polit. *Lib. VIII. c.* 1. (d) Plut. *de puer. educatione.* (e) *Lib. IV. Od.* 4. *v.* 33. *ſeq.* (f) *L.* 1. *pr. ff. de minor.*

Digitized by Google

rum denique expoſitum inſidiis, accidere facile poſſit, vt hereditas paterna, auitaque bona, miſeris illis, & ob aetatis animique imbecillitatem indefenſis, ſubtrahantur diſſipenturque. Quum vero e republica ſit, neminem rebus ſuis per fraudem & inſidias aliorum ſpoliari: illud vel maxime cauendum erit in pupillis & minoribus: id quod fieri ſane non poterit, niſi detur opera, vt accipiant tutores, quorum conſilio auxilioque regantur. Hanc vero curam ad magiſtratus rectoresque ciuitatum vel maxime pertinere, ipſa ciuilis prudentiae principia dictitant, idque adeo indubium iam olim viſum fuit PLATONI, (g) philoſophorum ſapientiſſimo, vt pupillos ideo *παρακαταθήκην μεγίστην καὶ ἱερωτάτην, maximum ſanctiſſimumque depoſitum* appellare non dubitarit: cuius videlicet curam quam maximam ſuſcipere debeat respublica, vt grauiter monet etiam IVSTINIANVS Imperator. (h)

§. II.

Haec quum ita ſint comparata, vt ipſa recta ratio, illa veriſſima eſſe, facile intelligat: nulla etiam gens tam fuit barbara, tamque immanis, vt curam non habuerit pupillorum, nec publice illis de tutoribus proſpexerit. Rem, prout fert inſtituti ratio, exemplis breuiter illuſtraturi, initium faciemus ab inſtitutis Hebraeorum, pietate ac ſapientia praeclarae gentis longe digniſſimis. Obuerſabatur illis diuinum aeterni legiſlatoris exemplum, qui in prima illorum *θεοκρατίᾳ*, quum ipſe reipubl. huic ſanctiſſimae tamquam ſupremus rex praeeſſet, PATREM AC IVDICEM PVPILLORVM ſe ipſe profeſſus erat, (i) eoque nomine & poſtea gaudebat, quum iam reges ex hominibus ſumerentur. (k) Diuino hoc, inquam, moniti exemplo, magiſtratus, neque ignari, quod Dei vice praeeſſent populo, & hoc proſpiciendi pupillis officium ad ſe pertinere, recte exiſtimabant. Huc pertinet, quod ex MOSE MAIMONIDE obſeruauit SELDENVS, (l) pupillis olim apud Hebraeos tutores datos eſſe a conſeſſibus iuridicis vel ſynedriis. Nec minus huc facit, quod refert HOTTINGERVS, (m) apud eosdem *in cauſſis pupilli iudicem ſubuenire ſolitum ex officio, licet id alias fieri non ſoleret*: eumdemque magiſtratum *ipſum pecuniam pupillorum mutuo dediſſe poſſeſſori rerum immobilium, qui illam pro foenore annuo reciperet.* His inter ſe comparatis, patet profecto, Hebraeos non tantum ipſum conſtitu-

(g) Plato *de Leg. Lib. XI.* (h) *Praef. Nouellae LXXII.* (i) *Deut. X. v. 18.* (k) *Pſ. X 14. Pſ. LXVIII. 6.* (l) Selden. *de Vxore Hebr. Lib. II. cap. 5. p.* 101. (m) Hotting. *de Iure Hebr. Sect. VI. §. LXV. p. 75.*

ſtituendi tutores officium ad curam publicam reuocaſſe, ſed & inprimis cauiſſe, ne quid pupillorum ſubſtantia detrimenti tutorum culpa doloue caperet. Ideoque magiſtratus ipſi erant arbitri tutorum, eorumque adminiſtrationi quam diligentiſſime attendere, ad ſuam religionem pertinere credebant.

§. III.

Sed & Graecorum rebuspublicis non minor cura pupillorum erat. Apud Athenienſes, eiurato regno, magiſtratum primarium tenebant Archontes, quorum maior etiam annum, quo magiſtratum gerebat, in faſtis publicis nomine ſuo, ſicut Romae conſules, ſignabat, ceu accurate docet patriae meae ornamentum & decus eximium, VBBO EMMIVS. (n) Huic ſupremo magiſtratui pupillorum etiam curam demandauerat SOLON, ſapientiſſimus illorum legislator, cuius hac de re legem hanc nobis ſeruarunt ſcriptores Graeci: *ὁ ἄρχων ἐπιμελείσθω τῶν ὀρφανῶν. Archon orphanorum curam habeto.* Hanc ipſam enim legem, tam ſapiente populo digniſſimam, poſt DEMOSTHENEM, ISAEVM, AESCHINEM laudat IVL. POLLVX, (o) & fuſius explicat interpres iuris Attici doctiſſimus, SAM. PETITVS. (p) Quin tantum erat viri ſtudium pro ſecuritate minorum, vt tutelam proximorum agnatorum legitimam, quam apud Romanos ſumma prouidentia introductam laudat VLPIANVS, (q) tamquam minus tutam, & bonis, ipſique vitae pupillorum valde periculoſam, plane reiiceret, nec vllum ex agnatis, niſi remotiorem, & cui nulla propemodum hereditatis ſpes eſſet, ad tutelam vocaret. (r) Tales Athenienſium leges tutelares: de reliquis quoque Graeciae populis non eſt, quod dubitemus, quin orphanorum curam habuerint maximam, licet fortaſſe non adeo accurata eius rei memoria apud veteres ſuperſit. Lacedaemoniis certe tenerae aetatis ciues adeo cordi fuerunt, vt eos ne quidem iam ephebos, & ipſorum parentum conſilio vtentes, ſine Magiſtratuum cura ac ἐπισκοπῇ in ciuitate verſari paterentur, quod ipſum eximia laude proſequitur ARISTOTELES. (ſ) Vniuerſis namque Spartani praefecerant vnum, ex primoribus ciuitatis lectum, virum grauem, quem *paedonomon* vocabant. Is poteſtatem habebat congregandi eos, & in delinquentes aut negligenti-

(n) Vb. Emmius. *Vet. Graec. Tom. III. p. 10. & 48.* (o) Iul. Pollux *Lib. VIII, c. 9.* (p) Sam. Petit. *Leg. Attic. Lib. VI. tit. 7. p. 491. ſeq.* (q) L. 1. *pr. ff. de legit. tut.* (r) Diog. Laert. *Lib. III. ſegm.* 56. *Sam. Petit. ibid.* (ſ) Ariſtot. *Polit. Lib. VIII. c. 1.*

Digitized by Google

gentius agentes, grauiter animaduertendi, quem idcirco quidam ex ephebis, flagella ferentes, comitabantur, vt in promtu eſſent, ſi quis eſſet caedendus. Qua de re plura habet EMMIVS (t) noſter, &, qui ex inſtituto Laconum rempublicam deſcripſit, NICOLAVS CRAGIVS. (u) Si ergo & ipſos filios familias non ſoli parentum curae credendos, ſed magiſtratui peculiari ſubiiciendos putarunt Spartani: quanto magis credibile eſt, eosdem aliosue magiſtratus pupillos curaſſe, parentum auxilio deſtitutos, & ob id tanto maiori expoſitos periculo? Denique & Rhodiorum curam ac ſollicitudinem, quam pro pupillis gerebant, mirifice collaudat DIO CHRYSOSTOMVS. (x) Ex quibus omnibus ſatis, opinor, conſtat, communem hanc laudem ciuitatum Graecarum omnium fuiſſe, publice per magiſtratus proſpicere pupillis, & curare, ne deeſſent, quorum cura educarentur, quorumque defenderentur auxilio.

§. IV.

Romanorum an eadem ſollicitudo fuerit, non facile dixerim. Tutelam illi initio tanti non faciebant, vt eam magiſtratuum curae demandarent, non, quaſi vitam, fortunam, educationemque pupillorum non curaſſent, quod pietati ac prudentiae populi parum conueniret; ſed quod tutelam, tamquam rem priuati arbitrii, ac veluti partem patrimonii hereditatisque, conſiderarent. Ideo facultatem tutores conſtituendi, tamquam effectum patriae poteſtatis, intactam ſeruarunt patri, eiusque ſupremo iudicio, quo ſemper liberis ſatis conſultum credebant. (y) Si vero pater moriens ea de re non dixerat legem, nec tutorem teſtamento dederat: vix erat, qui ad pupillorum defenſionem ſuſcipiendam, aut bona adminiſtranda, obſtrictum ſe exiſtimaret. Teſtamentaria enim quidem tutela Romae ab antiquiſſimis vsque temporibus inoleuerat, adeo, vt iam ex ipſis regibus Ancus Martius Tarquinium Priſcum liberis ſuis teſtamento tutorem inſtituiſſe legatur apud LIVIVM: (z) eaque tutela teſtamentaria poſtea etiam in XII. Tabulas migrauit, vtpote quibus cautum nouimus: PATERFAM. VTI LEGASSIT SVPER FAMILIA, PECVNIA, TVTELAVE SVAE REI, ITA IVS ESTO. (a) At quum ipſis XII. Tab. antiquior eſſet teſtamentaria tutela: legitimae, quae dicitur, agnatorum mentionem fieri ante de-

(t) Vb. Emmius *ibid.* *p.* 87. (u) Crag. *de Republ. Laced. lib.* XI. *cap.* XII. *p.* 150. (x) Dio Chryſoſt. *Orat.* XXXI. (y) L. 7. §. 5. *Cod. de cur. furioſ.* (z) Liu. *lib.* I. *cap.* XXXIV. (a) Vlpian. *Fragm. tit.* XI. §. XV.

cemuiralem illam legiſlationem non animaduertimus. Tum demum enim lege cautum, *vt patre familias inteſtato mortuo, eius ſui heredis impuberis tutelam agnatus proximus nanciſceretur.* (b) Magiſtratuum in conſtituenda tutela partes necdum vllae fuere; quin conſtat, nec poſtea vllas fuiſſe, antequam ferretur LEX ATILIA, quam ipſam anno demum V. C. CCCCXLIII. a L. Atilio Regulo, tribuno pleb. quem LIVIVS (c) memorat, latam fuiſſe, accurate demonſtrauit DN. PRAESES. (d) Tum demum ad curam praetoris & tribunorum plebis pertinere viſum, pupillis, tutores non habentibus, tutores conſtituere: quod nec ipſum tamen, niſi deficiente tutela teſtamentaria & legitima, adeoque non niſi in ſubſidium, factum fuiſſe, ſatis ſuperque notum eſt.

§. V.

Enimuero, quum ipſa lex Atilia in vrbe tantum valeret, ſicuti & multas alias, prater hanc, leges extra vrbis pomoeria vim non exſeruiſſe, docent CVIACIVS, (e) GER. NOODT, (f) & ANT. SCHVLTINGIVS: (g) non vlterius quoque extendit ſeſe illa magiſtratuum poteſtas, tutores conſtituendi. In prouinciis igitur nulla praeſidibus cura erat pupillorum, Sicilia ſola excepta, in qua mos inualuerat, vt praetores, qui illi praeeſſent, pupillis tutores dare poſſent, ceu diſcimus ex HENRICI VALESII Excerptis Peireſcianis; (h) niſi forte dicere malis, praetores ibi ſua ſponte pupillis tutores conſtituiſſe, vt bene de illis merendo, prouincialium ſibi beneuolentiam conciliarent. Certe DIODORVS SICVLVS refert in iisdem excerptis, praetores quosdam ipſos tutelam prouincialium ſuſcepiſſe, quod poſtea per leges non licuit, ne ipſi ſeſe ingerere tutelae viderentur. (i) Quum igitur, vt ſupra diximus, lex Atilia Romae tantum valeret: remanſit in prouinciis priſtinum illud incommodum, vt deficiente tutore teſtamentario & legitimo, omni tutela deſtituerentur impuberes, donec tandem & huic rei proſpectum eſt LEGE IVLIA & TITIA, anno V. C. DCCXXVIII. inclinante iam ad principatum republica, Auguſto III. & M. Titio Coſſ. lata; qua cautum fuit, vt in prouinciis quoque, exemplo praetorum vrbanorum, praeſides tutores conſtituendi ius in poſterum haberent. (k)

§. VI.

(b) Iac. Gothofredus *ad XII. Tab. Tab. V. p.* 95. *ſequ. & p.* 208. *ſequ.* (c) Liu. *lib.* IX. *cap. XXX.* (d) *Antiqu. Rom. Tit. de Atil. Tut.* §. *IX. Tom. I.* (e) Cuiac. *Paratitl. C. de ſeru. reip. manumitt.* (f) Noodt. *Obſ. lib. II. cap. V.* (g) Schulting. *Iuriſpr. Anteiuſt. p.* 600. (h) *Excerpt. Peireſc. p.* 397. (i) L. 4. *ff. de tut. & cur. dat.* (k) *pr. Inſt. de Atil. tut.* Vlpian. *Fragm. tit. XI.* §. *XVIII.*

§. VI.

Quae diximus hactenus, fidem faciunt, plerisque iam olim gentibus, publice proſpicere ſecuritati minorum, aequiſſimum viſum eſſe. Ita enim Hebraei, Graeci, & demum etiam Romani magiſtratibus ſuis commendarant pupillos; ita ſolliciti erant legislatores, ne cuiquam tutoris auxilium vmquam deeſſet. Vtut vero haec ſeſe habent, nulla tamen harum gentium, praeter Hebraeos, curam iſtam ad ordinarium omnium magiſtratuum ac ipſorum principum officium pertinere, exiſtimauit. Athenienſes, non vnicuique magiſtratui, ſed ſolis archontibus, ex lege Solonis dederant id negotii. Idem officium Lacedaemonii non niſi paedonomis, quos vocabant, demandauerant. Romani, vti diximus, ſero admodum lege Atilia, praetori tantum vrbano, adhibita maiori parte tribunorum plebis, (ceſſante hic interim tribunicia interceſſione) (l) & in prouinciis lege Iulia & Titia praeſidibus tantum ius dandi tutores conceſſerant. (m) Tranſiit quidem poſtea, pro principum arbitrio, ad plures quoque magiſtratus illa tutores conſtituendi facultas, quandoquidem in vrbe, iuſſu Claudii, vt refert SVETONIVS, (n) conſules ex inquiſitione; poſtea ex conſtitutione D. Marci, vti auctor eſt CAPITOLINVS, (o) praetores tutelares; hinc praefectus vrbi & praetores, ſecundum ſuam iurisdictionem, tutores dare coeperunt: in prouinciis vero ex eiusdem Marci oratione, & Legati Procoſ. vel ſi non magnae eſſent pupillorum facultates, magiſtratus municipales iuſſu praeſidum, ac denique ex IVSTINIANI conſtitutione, (p) decuriones cum epiſcopo loci, ſi facultes D. ſolidos non excederent, etiam non exſpectato iuſſu praeſidum, quin & iuridici Alexandriae tutores dabant: at manſit tamen ſemper apud Romanos illud principium, tutoris dationem iurisdictionis eſſe extraordinariae, eamque adeo non omnes promiſcue magiſtratus, ſed eos tantum, quibus id ſpeciali lege conceſſum ſit, ſibi vindicare poſſe. Vnde VLPIANVS: (q) *Tutoris datio neque imperii eſt, neque iurisdictionis, ſed ei ſoli competit, cui nominatim hoc dedit vel lex, vel SCtum, vel princeps.*

§. VII.

Verum enim vero multo aliter rationes hic componebant Germani-

(l) Franc. Hotom. & Arn. Vinnins *in Comment. ad pr. Inſt. de Atil. Tut.* (m) §. 3. 4. *Inſt. de Atil. tut.* (n) *In vita Claudii cap. XXIII.* (o) Iul. Capitol. *in vita Marci c. X.* (p) L. 30. C. *de Epiſc. aud.* §. 5. *Inſt. de Atil. tut.* (q) L. 6. §. 2. *ff. de tutel.*

manicae originis gentes. Illae enim non quibusdam tantum magiſtratibus, nec certis demum caſibus, aut in ſubſidium, vt apud Romanos fieri ſolebat, curam conſtituendi tutores demandabant, ſed in vniuerſum omnibus magiſtratibus, & ſummis principibus id negotii dederant, vt non modo ſuo nomine conſtituerent tutores, ſed & in eorum acta & geſta quam diligentiſſime inquirerent, quin ipſi, ſe TVTORES SVPREMOS pupillorum omniumque miſerabilium perſonarum eſſe, ſcirent. Supremam hanc, & a ratione iuris ciuilis longe diuerſiſſimam tutelam Germanorum obſeruarunt iam pridem ICti eximii, WESENBECIVS, (r) MEVIVS, (s) SCHILTERVS, (t) vt alios taceam, qui tamen omnes eam non niſi obiter, ac veluti perfunctorie, tetigerunt. Quum vero haec tutela principum ac magiſtratuum res maioris momenti videtur, quam vulgo creditur, & plures inde fluant concluſiones, quarum alioquin rationem non facile reddideris: SVPREMAM hanc PRINCIPVM MAGISTRATVVMQVE TVTELAM, iam paullo accuratius expendere fert animus. Qua in re eum tenebimus ordinem, vt primum videamus naturam huius TVTELAE, deinde in fundamenta, quibus illa demonſtrari poſſit, paullo accuratius inquiramus, ac denique effectus eius ſingulares, comparato inter ſe iure patrio & Romano, contemplemur, quippe quorum rationem reddere, his poſitis, non adeo erit difficile. Faxit Deus feliciter!

§. VIII.

Et primo quidem iam ſatis inter omnes conſtat, in foro aeque, ac in legibus Germanorum, nihil frequentius memorari, quam SVPREMAM illam, vt loquuntur, TVTELAM, qua inprimis quidem principes, ſed praeter eos omnes quoque magiſtratus gaudent. Vt quaedam tantum eius generis, veluti per lancem ſaturam colligam, iam obſeruatum eſt a BESOLDO, (u) ſereniſſimos Wurtenbergiae duces hoc ſibi nomen libenter tribuere ſolitos, adeoque ſaepius in reſcriptis ſuis ſe ipſos appellaſſe *Obriſte Vormündere.* Simile quid de Norimbergenſibus tradit IO. HIERON. WVRFFBAIN. (x) Poſtquam enim illi, (quod & PETR. IVSTINIANVS (y) & PETR. BEMBVS (z) memoriae prodiderunt,) circa

(r) Weſenb. *Part. I. Conſ.* III. *n.* 67. *p.* 182. (s) Meu. *ad Ius* Lub. *Part.* II. *tit.* II. *art.* 21. *n.* 19. (t) *Exerc.* XXXVII. §. LXII. (u) Beſold. *Theſaur. pract. voce Bürgemeiſter und Gericht, p.* 124. (x) Wurffb. *Different. Iur. Norib. Claſſ.* II. §. 7. (y) Petr. Iuſtin. *Hiſt. Venet. lib. XI. p.* 215. (z) Petr. Bemb. *Hiſt. Venet. lib.* VII. *pag.* 263.

circa annum MDVI. Duce Leonardo Lauretano, leges tutelares a Venetis per Conradum Imhoff petierunt: primarios quosdam conſtituerunt magiſtratus, qui non modo cauſſas tutelares diligenter cognoſcerent, ſed & operam darent, vt res pupillorum ſaluae eſſent. Eos ibi vocari *die Herrn Obriſten Vormündern*, docet ill. acad. Halenſis Cancellarius, IO. PETRVS A LVDEWIG. (a) In CONSTIT. PROVINCIALIB. MAGDEBVRGICIS (b) grauiter imprimis monet legislator: *Es habe GOtt ſelbſt der Obrigkeit, und denen Gerichts-habern ernſtlich befohlen, daß ſie ſich der unmündigen und minderiährigen Perſonen, Sachen und Güter treulich ſollen befohlen ſeyn laſſen.* At omnium prudentiſſime REX PRVSSIAE potentiſſimus CONSTITVTIONI NOVAE TVTELARI (c) praefatur: Se munere ſuo ſupremi tutoris impulſum, leges hasce tutelares longe ſaluberrimas tuliſſe. Inter alia ait legislator auguſtiſſimus: *Weil wir denn ſolchen Vnheil aus Landes-Väterlicher und Ober-Vormundſchafftlicher Vorſorge vorzukommen, und mächtiglich zu ſteuren entſchloſſen ſind. &c.* Plura huius generis paſſim audiuntur in foro, & ſubinde occurrunt in plerisque conſtitutionibus prouincialibus ac LL. tutelaribus; ex quibus tamen plura loca ac teſtimonia praeter neceſſitatem hic accumulare, iam nihil attinet.

§. IX.

Illud vero paucis monere operae pretium fuerit, in antiquis quoque Germanorum legibus, ſupremae huius principum ac magiſtratuum tutelae expreſſiſſima paſſim occurrere veſtigia, ne quis forte putet, principes heri demum, aut nudius tertius, eam nouo plane exemplo, ſibi vindicaſſe. Iuuat hic adferre, quae ex ANSEGISO collegit Chron. Spirenſis diligentiſſimus compilator, LEHMANNVS. (d) Veteres Francorum reges adeo de pupillorum & viduarum ſalute fuiſſe ſollicitos, ait, vt comitibus, per quos tunc temporis vniuerſa regebatur reſpublica, (vnde illos quoque *Regis veros adiutores & populi conſeruatores* adpellare ſolent eius aeui ſcriptores,) in ipſis diplomatibus (*Beſtallungs-Briefen*) tamquam rem maximi momenti, curam illorum iniungerent. *Comites*, aiunt, *pleniter iuſtitiam diligent*, ORPHANORVM ET VIDVARVM *querelas pleniſſima & iuſtiſſima deliberatione definire decernent.* Et paucis interiectis: PRIMITVS *ad placita eorum ophanorum &*

(a) Ludevv. *Opuſc. Tom.* II, *p.* 1177. (b) *Magdeb. Policey-Ordn, cap.* XLIII. *§.* 1. (c) *Vormundſchaffts-Ordn. de anno* MDCCXVIII. *in Praef. p.* 2. (d) *Chronic. Spir. lib.* II. *cap.* XVII.

Digitized by Google

& viduarum cauſſae deliberentur, nec propter aliquam dilationem eorum iuſtitia a iudicibus dilatetur. Quin comites ipſos *pupillorum & viduarum adiutores & defenſores* conſtituerunt Francorum reges, ceu idem refert LEHMANNVS. (e) Sed vt omni res careat dubio: ipſum quaeſo audiamus LVDOVICVM PIVM in capitularibus ſuis (f) ita loquentem: *Vt viduae*, inquit, *orphani & minus potentes, ſub Dei defenſione, &* NOSTRO MVNDEBVRDE *pacem habeant, & eorum iuſtitias adquirant.* En luculentum ipſius regis, de ſuprema ſua tutela, teſtimonium. Quemadmodum enim Langobardis & Alamannis MVNDIVM (g) ſignificabat tutelam, MVNDWALDVS & MVNDEBVRDVS (h) tutorem, *Vormund, mombeer*, vt apud Gelros vicinosque populos hodieque adpellatur: (i) ita Franci tutelam vocabant MVNDEBVRDE, vt pluribus oſtendit CAR. DV FRESNE, (k) adeoque diſerte imperator ſe dicit pupillorum viduarumque tutorem. Porro hic notari merentur, quae in antiquis legibus Normannorum, quas ex inſigni codice MSC. edidit paullo ante laudatus IO. PET. A LVDEWIG, (l) de ſuprema illa principum tutela leguntur. Ibi enim *Normanniae duci decernitur tutela omnium eorum, qui per homagium feodum, vel membrum feodi, ab eo tenent*: (m) & mox *eidem ratione ducatus Normanniae, cuſtodiam minorum vſque ad 21 annum completum competere*, ſtatuitur. Iam dubitari nequit, quin Normanni fuerint origine Germani, aeque ac Franci, & hinc vterque populus mores hosce patrios ex Germania & vltimo ſeptentrione ſecum in Galliam intulerit, vbi eos etiam hodienum, certe quantum ad Normanniae ducatum attinet, in viridi ſupereſſe obſeruantia, diſcimus ex CONSVETVDINIBVS NORMANNICIS, Rotomagi editis anno MDCXXVI. (n)

§. X.

Vt eo minus de ſuprema illa, quae principibus Germaniae antiquo more competit, tutela, dubitari poſſit: id quoque obſeruare iuuabit, non deeſſe exempla, quod principes imperii, vt aliis regalibus, iuribusque ſuperioritatis territorialis, ita & iure ſupremae tutelae ab Im-

(e) *loco citato.* (f) *Capit. Car. M. & Ludou. Pii lib.* VI. *cap. CCXXIII.* (g) *Leg. Langob. lib.* I. *Tit. X. Leg. Alaman. Tit. XLIV.* (h) *Leg. Langob. lib. I. Tit. XVI.* §. 8. *Tit.* XVII. §. 5. (i) Lamb. Gotis. *in Not. ad* Frid. Saude *de Effeſtucat. cap. IV. n.* 14. (k) *In Gloſſario med. & inf. Latin. Tom.* II. *p.* 698. (l) *In Reliquiis MSC. Tom.* VII. *p.* 149. *ſequ.* (m) *Leg. Norman. ibid.* ſ. 10. (n) *Art. CCXIV. CCXV. ſequ.*

Digitized by Google

Imperatoribus inueſtiti, & ſi qua forte illis hac de re controuerſia mota fuerit, lata ſententia in eiusdem quaſi poſſeſſione defenſi ſint. Qua de re illuſtre admodum exſtat teſtimonium apud AVB. MIRAEVM (o) & CHRISTOPH. BVTKENS, (p) in luculento Henrici Regis diplomate, quo quum primum Lotharingiae & Brabantiae Duci *iura imperii obſeruare firmiter iniunxiſſet* Rex, ſub finem additur: *Adhaec ibidem per ſententiam fuit duci adiudicata* TVTELA PARVVLORVM, *vſque ad duodecimum annum, de feudis, quae ab ipſo tenentur.* Factum hoc eſſe in ſollemni regni curia, adeoque publica imperii auctoritate, tam ingens illa principum ac ordinum imperii corona, quae tunc Regi, ius dicenti, adſtitit, ac quorum nomina habentur ibidem, quam ipſa ſubſcriptio arguit, in hunc modum concepta: *Actum Aquisgrani in ſollemni curia in noſtra coronatione, anno Dominicae incarnationis* MCCXXII. *menſe Maio.* Habes igitur hic ſupremam principis imperii tutelam, & quidem vniuerſalem, in omnes ſaltim vaſallorum filios impuberes, principi imperii potentiſſimo, ſollemni ſententia adiudicatam.

§. XI.

Denique vt eo magis adpareat, hanc ſupremam impuberum tutelam ſemper in Germania ſibi adſeruiſſe ſummos imperantes, in primis notatu dignum eſt, Imperatoribus & Ducibus iam ab antiquis temporibus, in ipſis inaugurationis ſacris, curam illorum fuiſſe commendatam, illosque horum, omniumque miſerabilium perſonarum tutores ac defenſores ſe fore, palam ac ſollemni ritu promiſiſſe. Teſtantur de hoc hiſtoriae omnium fere coronationum, quarum ſollemnes ritus paſſim memoriae proditi ſunt. In deſcribenda inauguratione Ottonis M. prolixus admodum eſt WITTICHINDVS CORBEIENSIS. (q) At is inter cetera refert, Hildebertum Archiepiſcopum Moguntinum, ſumtis ſceptro baculoque, iisque nouo regi traditis, addidiſſe: *His ſignis monitus, paterna caſtigatione ſubiectos corripias, primumque Dei miniſtris,* VIDVIS *ac* PVPILLIS *manum miſericordiae porrigas.* Praeclaro huic teſtimonio aliud, forſan aeque memorabile, addendum ex WIPPONE, qui de Conradi II. coronatione verba faciens, (r) refert, cum a Moguntino Archipraeſule ante inaugurationis ſacra grauiter admodum officii eſſe admonitum, finemque ſermonis hunc feciſſe Archie-

Xxxx piſco-

(o) Aub. Mir. *in Donat. Belg. lib.* I. *cap. XCV.* (p) Chriſt. Butkens *in Trophaeis Brab. in probat. p. 68.* (q) Wittich. Corb. *Annal. lib.* II. *ab initio.* (r) *In Vita Conradi Salici apud* Piſtorium. *p.* 429.

piſcopum: ***Cum vero Deus multa a te requirat, hoc potiſſimum deſiderat, vt facias iudicium, ac iuſtitiam, ac pacem patriae, quae ſemper reſpicit ad te; vt ſis defenſor eccleſiarum ac clericorum,*** TVTOR VIDVARVM AC ORPHANORVM. Quae admonitio adeo percuſſerat regis optimi animum, vt ipſo conſecrationis die, quin inter ipſa coronationis ſollemnia, pupillorum viduarumque, in pompa publica forte ſibi obuiorum, querelas clementer audiuerit, nec prius ad ſacra illa ſe contulerit, quam memor officii ſui, ipſe illis ius dixiſſet. Addit WIPPO: ***Ita Rex in talibus caſibus, pro quibus maxime regia auctoritas interpellari ſolet, hoc eſt, pro eccleſiarum, viduarum, orphanorum defenſione, ad reliqua regimina ſibi illa die viam praeparauit.*** Praeclarum ſane tanti regis factum, ac dignum, quod aeternae poſteritatis memoriae commendetur. Ne quis vero putet, talia huius generis plura, quae paſſim in hiſtoriis leguntur, inter obſoletos antiqui temporis ritus eſſe numeranda, audiamus, quae de Auguſtiſſimi Ioſephi coronatione regia refert THVCELIVS (s) ***Ante praelectionem euangelii,*** inquit, ***Moguntinus Elector quaeſiuit ex Rege inter alia:*** VIS PAVPERVM ET DIVITVM, VIDVARVM ET ORPHANORVM APERTVS ESSE IVDEX ET DEFENSOR? ***Reſpondit Rex:*** VOLO, ***& promiſſum poſtea iureiurando confirmauit.*** Similia de coronatione Maximiliani I. refert GOLDASTVS, (t) de inauguratione Caroli V. GEORGIVS SABINVS, (u) de Maximiliani II. SIMON SCHARDIVS, (x) de reliquorum alii huius generis ſcriptores, ex quibus ſua hauſit vir de academia Viadrina olim meritiſſimus, IO. CHRIST. BECMANNVS. (y)

§. XII.

Iam ab aliis (yy) obſeruatum eſt, Duces etiam quosdam & Principes ſupremos ſollemni inaugurationis ritu prouinciarum regimen auſpicari olim ſolitos eſſe. Ergo operae pretium erit inquirere, an & in illis ſollemnitatibus, ſupremae huius tutelae mentio interdum facta fuerit? Non tamen erimus occupati in conquirendis vndique teſtimoniis; ſufficient illa, quae ſcribenti ſe ſua ſponte offerunt. De ducatu Bauariae, ab antiquiſſimis vſque temporibus in Germania potentiſſimo, obſer-

(s) Thucelii *Beſchreibung der Königlichen Krönung fol.* 69. *& ſequ.* (t) Goldaſt. *Polit. Imper. Part. IV. p. 325. ſequ.* (u) Georg. Sabin. *de Elect. & Coron. Caroli V. apud* Goldaſt. *ibid. p.* 122. (x) Schard. *apud* Goldaſt. *Polit. Imp. Part. I. p.* 141. (y) Becman. *in Notit. Dignit. Diſſ. V. cap.* 4. (yy) Becmann *Notit. Dign. Diſſ. X. cap. II. §. XIII. p.* 937.

obſeruauit LEHMANNVS ſupra laudatus, (z) ibi lege publica, a Statibus prouinciae iam inde ab anno DCCLXV. lata, cautum inter alia fuiſſe, vt ducibus regimen capeſſentibus nominatim praeſcriberetur: *Sie ſolten Recht und Gerechtigkeit nachtrachten, Wittwen und Wayſen ſchützen, ihre Klagen ſelbſt und perſoenlich hören und richten.* Simile quid de inauguratione ducum Carinthiae memoriae proditum legimus. Quamuis enim eo ritu, quem AENEAS SYLVIUS, (a) MEGISERVS & (b) VALVASSOR (c) fuſe deſcribunt, nihil ſit inuſitatius, & hinc ille a nouiſſimis Auſtriae archiducibus fere omiſſus dicatur: in eo tamen Carinthis conuenit cum reliquis gentibus, quod nouo duci tutelam viduarum ac orphanorum publice commendauerint. Repetemus quaedam huc pertinentia ex MEGISERO: *So bald der Bauer, der auf dem Marmol-Stein ſitzet, den Fürſten erſehen, ſchreiet er in Wendiſcher oder Sclavoniſcher Sprache: Wer iſt der, der alſo hoffärtig pranget? So antwortet das umſtehende Volck: der Fürſt des Landes kommt. Darauf ſaget der Bauer: Iſt Er auch ein gerechter Richter, und Liebhaber des Heils unſers Landes? freyer Eigenſchafft? Iſt er auch ein Beſchirmer des chriſtlichen Glaubens, und der Wittwen und Wäyſen? Antworten ſie; ja, er iſts, und wirds ſeyn. Muß alſo der Fürſt dem Bauer um dieſe ietztgemeldte zwey Stücke geloben bey ſeinen Treuen, daß Er Gerechtigkeit wolle halten, und um der Gerechtigkeit willen ſo arm werden, daß Er ſich mit ſolchem Viehe, als dem Stiere und Feld-Pferd, müſſe nähren.* Huc quoque faciunt, quae de inauguratione Britanniae minoris ducis, Franciſci Delphini, Franciſci I. Galliarum regis filii, Redonibus ſaeculo XVI. ſollemni ritu peracta, ſcribit BERTRANDVS ARGENTRAEVS (d) ex eoque AVCTOR CEREMONIALIS FRANCICI (e) & IO. CHR. BECMANNVS. (f) Sacra huius inaugurationis, vt referunt laudati auctores, faciebat Redonenſis Epiſcopus, qui cum inter cetera gladium vagina vacuum obtuliſſet nouo duci, &, vt illo, prout principem decet, vteretur, monuiſſet, addidit inter alia: *Afinque par celuy tu aides & defendes debonnairement les Veuves & les Orphelins; reſtaure ce, qui eſt ruiné. &c.* vt Gallica verba habent, antiquo idiomate ſcripta. Tantum igi-

(z) *Chronic. Spir. lib.* II. *cap. XVI.* (a) Aen. Syluius *Deſcript. Europ. cap. XX.* (b) Megiſer. *Annal. Carinth. lib. VI. cap. XI.* (c) Valuaſſor *Ehre des Hertzogthum Cärnthen.* (d) Argentr. *Hiſtoire de Bret. Liv. XII. ch p. XXI.* (e) Caerimon. Franc. *Part.* I. *pag.* 602. *ſequ.* (f) Becman. *ibid. pag.* 939. *ſequ.*

igitur fuit maiorum ſtudium proſpiciendi pupillis, vt nulla fere fuerit gens originis Germanicae, quae non regibus principibusque ſuis, in ipſa inauguratione curam illorum, quin & ipſam ſupremam horum tutelam, quaſi rem ad publicam ſalutem maxime pertinentem, etiam atque etiam commendauerit.

§. XIII.

Hactenus igitur ſatis, opinor, demonſtrauimus ſupremam hanc Principum magiſtratuumque in Germania tutelam, vt de ea dubium amplius ſupereſſe non poſſe videatur: iam quoque ordo exigit, vt veram eius indolem, ipſamque naturam breuiter indagemus, quo conſtet, quidnam per hanc principum tutelam proprie intellexerint Germani. Non quidem in eo tantum conſiſtit vis, ac ſingularis huius tutelae ratio, *quod conſtitutio tutorum, requiſitio rationum, & vno verbo, inſpectio in tutores ad magiſtratus ſpectet officium*, ceu ſibi ipſe quoque perſuaſit SCHILTERVS, iuris patrii alioquin ſcientiſſimus; (g) ſed, quod ipſi magiſtratus reuera tutores & curatores ſint, quorum vice & nomine tutores ab ipſis conſtituti, adminiſtrent, auctoritatemque interponant, ad reddendas rationes non iis tantum, quorum intereſt, ſed ipſis magiſtratibus, tamquam ſupremis tutoribus, obſtricti. Vnde rectius CARPZOVIVS, (h) quem SCHILTERVS ex iuris Romani principiis oppugnat: *Ipſemet magiſtratus*, ſcribit, *tutoris vices gerit, quin & tutor ſuperior Ober-Vormünde, adpellitatur, qui conſtituendo curatorem pupillo, tutorem non habenti, facultatem contrahendi ſimul ei deferre videtur, perinde ac ſi tutor datus, curatorem ſubſtituerit, ex quo huiusmodi curator, nomine magiſtratus, ceu ſuperioris tutoris, in iudicio pupilli cauſſam agit.* Recte, niſi quid me fallit, hic rationes ſubducit CARPZOVIVS, idque vocabulum ipſum, *eines Ober-Vormunden*, ſatis omnino indicare videtur. Sicuti enim nemo temere ideo vocabit principem ſupremum conſiliarium, praefectum, quaeſtorem, conſulem, quod conſiliarios, praefectos, quaeſtores, conſulesque conſtituit, rationes ab iis exigit, & in eorum actiones ἐπισκοπὴν habet: ita quoque minus certe probabile videtur, ob ſolum illud ius conſtituendi tutores, rationesque ab illis exigendi, & inſpiciendi in eorum geſta, principes magiſtratusque vocari tutores ſuperiores. Quare potius dicendum, quem-

(g) *Exercit.* XXXVII. §. LXVIII. *p.* 623. (h) Carpzou. *Reſponſ. Elect. lib. V. Tit.* VIII. *Reſp.* LXXXVI. *n.* 23.

quemadmodum ideo potiſſimum principem vocamus iudicem ſupremum, ***den oberſten Richter***, quod omnis in republica penes eum ſit poteſtas iudicandi, cognoſcendique de cauſſis ciuium ſuorum, ab eoque etiam ipſa iudicum poteſtas, tamquam vicaria, dependet; ita quoque antiquiſſimum illud ſupremi tutoris nomen, veram complecti tutelam, ipſi principi primario in omnes impuberes, fragilisque aetatis ciues competentem, reliquis tutoribus vicaria tantum vi ac poteſtate in iisdem gaudentibus.

§. XIV.

Nec multum mouemur argumentis, quae CARPZOVIO obuertit SCHILTERVS. (i) Primum quod obiicit, illud eſt: poſito hoc principio, ſequi inde; ***tutoris dationem plane fore ſuperfluam, cum iudex, velut tutor ſuperior, ſemper poſſet auctoritate tutoria curatorem conſtituere.*** Sed quid tum? aut quidnam inde incommodi, vel damni bonis pupillorum imminere putemus? Ego quidem nihil video, praeſertim quum in Germania inter tutorem ac curatorem nihil, vel parum intercedere diſcriminis, dubium non ſit, ceu pridem obſeruarunt viri, patrii iuris experientiſſimi GAILIVS, (k) THOMASIVS, (l) BEIERVS (m) (m) & ill. a LVDEWIG. (n) Id quod adeo verum eſt, vt ne quidem vocabula ſint Germanis, quibus tutores curatoresque diſtinguant, & hinc vtrosque communi nomine vocent ***Vormündere.*** Alio deinde inſurgit argumento SCHILTERVS; ***praetorem*** ſcilicet, ***non repraeſentare perſonam tutoris***, quod ipſum confirmat VLPIANI teſtimonio. (o) Sed haec plane non feriunt ſententiam noſtram. Quamuis enim per hanc legem expediti iuris ſit, praetorem apud Romanos ſeipſum tutorem dare non potuiſſe, quemadmodum nec ſe ipſum vel iudicem pedaneum, vel arbitrum dare poterat: inde tamen non conſequitur, vt nec in Germania magiſtratus tutores ſuperiores eſſe, aut tutores ab iis dati, vice eorum fungi poſſint; quum longe diuerſiſſima ſit haec conſtituendi tutores ratio, qua in Germania vtuntur magiſtratus, ab illa veteri Romanorum. Et quis vero ex iure Romano mores Germanorum aeſtimet? Ita ſane ratiocinari, ſaltim SCHILTERVM non decebat, qui vindicandis moribus patriis, tantum laboris atque induſtriae in vniuerſo illo opere impenderat. Denique veretur vir doctiſſimus, ***ne male ita***

Xxxx 3

(i) Schilter. *ibid.* (k) Gail. *lib.* II. *Obſ. XCVI.* (l) Thomaſ. *Not. ad Inſt. p.* 73. (m) Beier. *Diſſert. de hodierna tut. ac curat. differ.* (n) Ludevv. *Opuſc. Tom.* II. *p.* 1077. (o) L. 4. *ff. de tut. & curat. dat.*

le ita conſulatur pupillis, ſi loco actionis tutelae cogerentur regulariter ad actionem ſubſidiariam aduerſus iudicem confugere, Sed, ſi quid video, tuta omnia timet SCHILTERVS. Neque enim quiſquam coget pupillos, ideo ſtatim ad actionem ſubſidiariam prouolare, quia magiſtratus eſt tutor ſupremus, eiusque vice reliquos tutores & curatores adminiſtrationem gerere diximus. Illi enim omnino prius ex facto ſuo, ſiue ob culpam male geſtae adminiſtrationis, conueniendi, excutiendique erunt etiam apud nos in Germania, quam ad magiſtratus, tamquam tutores ſuperiores, perueniatur, prout etiam iure Romano hic ordo praeſcribitur. (p)

§. XV.

Quae quum ita ſint, tutela haec ſuperior re ipſa nihil aliud eſt, quam vis ac poteſtas in pupillos, & ſicubi in Germania feminae quoque adultiores ſub tutela vel cura viuere tenentur, etiam in feminas, primario atque eminenter ſummis imperantibus, ſecundario quibusuis magiſtratibus ac iudicibus competens, cuius virtute, tutores vel curatores ſua vice adminiſtraturos, conſtituere, geſtorum rationes ab iisdem, tamquam vicariis ſuis, poſcere, ac denique parum diligentes, nulla etiam praeuia ſuſpecti accuſatione, in ordinem redigere, atque remouere poſſunt. Nimirum apud Romanos magiſtratus ipſi tutores non erant, ſed iudices tantum illorum, vnde etiam ad reddendas rationes non temere cogere ſolebant tutores, niſi actione tutelae, vel de diſtrahendis rationibus apud ſe pulſatos. In Germania vero, ipſi ſupremi tutores ſunt magiſtratus, adeoque vi officii, etiam non rogati, rationes exigunt, easque diſpungunt, diſtrahunt, & ſi forte, negligentius in adminiſtrandis pupilli bonis tutores a ſe conſtitutos ſeſe gerere, vident, nullo licet accuſante, in eos tamquam ſuſpectos inquirunt, eosque, prout videntur meriti, coercent. Porro, non omnes quidem apud Romanos magiſtratus tutores dare, aut de ſuſpectis cognoſcere poterant, ſed illi tantum, quibus id ſpeciali lege indultum erat. (q) Apud nos vero, omnibus tutela illa ſuperior vi magiſtratus competit. Denique nec omnes quoque tutores Romae a magiſtratu dependebant, ſed illi tantum, quos ipſe dederat, cum teſtamentarios pater ſuo arbitrio, legitimos ipſa lex conſtitueret. Verum a noſtris ma-

(p) L. 4. *l. 5. C. de magiſtr. conu.* (q) L. 6. §. 2. *ff. de tut. l. 1. §. 3. 4. ff. de ſuſpect. tut.*

magiſtratibus omnes tutores pendent, tanquam vicarii, ſiue teſtamento ſint dati, ſiue ob ſanguinis propinquitatem ad tutelam vocati, ſiue ab ipſo magiſtratu ἀμέσως conſtituti. Quae omnia diſcrimina, luculentius mox a nobis explicanda, ſatis, opinor, oſtendunt, quantum differant extraordinaria illa quorumdam magiſtratuum Romanorum iurisdictio, & ſuprema principum magiſtratuumque tutela in Germania, de qua heic agimus.

§. XVI.

Diximus, ſupremam hanc tutelam competere & principi, & magiſtratibus. Ne autem vtrorumque partes confundantur, in primis monendum, qua ratione id, quod principi tribuimus, etiam de magiſtratibus, iudicibusque inferioribus praedicemus. Sciendum igitur eſt, eamdem hic eſſe rationem atque ſubordinationem, quam in iurisdictione animaduertimus. Quemadmodum enim princeps fons ac origo eſt omnis iurisdictionis, omnesque reliqui magiſtratus illam exercent principis nomine, ac eo modo, quo ipſe eam collatam voluit: ita quoque ſuprema haec tutela principi in primis competit, magiſtratibus iudicibusque inferioribus non niſi quatenus eam principis nomine exercent. Satis id probant tot leges tutelares, quibus ius conſtituendi tutores magiſtratibus conceditur, de quibus non ſine adparatu egit ill. A LVDEWIG in *Diſſertat. de tutela Atiliana.* (r) Quod ipſum quoque confirmat ORDINATIO POLITICA, FRANCOFVRTI ad MOENVM anno MDLXXVII. condita, (s) vbi cauetur: ***Wenn aber nun denen Obrigkeiten zuſtehet, Einſehen zu haben, damit die Pupillen nicht benachtheiliget werden. - - - Als wollen wir allen und ieden von Adel und Communen befohlen haben, in ihren Obrigkeiten und Gebiethen zu verordenen, daß den Pupillen iederzeit Vormünder gegeben werden.*** Quare quum ſuperior haec magiſtratuum tutela, ipſi ſupremae principis tutelae ſubordinata ſit, poterit hic a magiſtratu geſtorum rationes exigere, ſi & hic parum diligenter officio ſuo functus videatur. Denique, ſicut iudices inferiores tutelam ſuperiorem non gerunt, niſi ratione eorum, qui ſuae iurisdictioni ſubſunt: ita princeps ipſe ſupremi tutoris officio fungitur, ſiue per ſe, ſiue per ſupremum ſenatum, quem regimen vocant, quoties in pupilli parentes immediate imperium exercuit,

(r) Ludevv. *Opuſc. Tom.* II. *pag.* 1174. (s) ***Ordin. Polit. Francof. de anno MDLXXVII. Tit. XXXII. §. I.***

Digitized by Google

cuit, vel, vti in Saxonia loquuntur, *wann der Pupille ſchriffiſaeſſig iſt.* Et hoc eſt, quod in CONSTITVTIONIBVS PROVINC. MONASTERIENSIBVS (t) legimus: *Denen Pupillen ſind von Vns, oder dem Gerichte, darunter der Verſtorbene gehörig geweſen, Vormündere zu beſtätigen*: prout videlicet eorum parentes, principi vel *ἀμέσως*, vel *ἐμμέσως* ſubfuerunt.

§. XVII.

Quamuis igitur ſuperior haec iudicum magiſtratuumque tutela, ipſa ſubordinata ſit ſupremae principis tutelae, eo modo, ac §. antecedente de ſubordinatione iurisdictionis audiuimus: non tamen exiſtimandum eſt, ideo hanc eorumdem tutelam in Germania ſemper promanare a iurisdictione, ſiue ordinaria, ſiue extraordinaria, quum longe aliud, & quidem non vnum idemque vbiuis fundamentum heic eſſe quaerendum, extra omnem plane dubitationis aleam poſitum videatur. Primum enim ſatis conſtat, opinor, ius conſtituendi tutores, hodie non amplius certis quibusdam magiſtratibus, nec certa quadam ſpeciali lege, ſed omnibus omnino iure ordinario competere; vt adeo tutoris datio hodie non magis extraordinariae iurisdictionis dici poſſit, quam adoptio, vel emancipatio, aut huius generis alia. (u) Vnde procul dubio errant, qui cum MEIERO, (x) ZAHNIO, (y) & REBHANIO (z) ſtatuunt, hodienum quoque apud Germanos tutoris dationem neque vi imperii, neque iurisdictionis, ſed ex peculiari conceſſione competere; *idque & hodie non minus verum eſſe, quam verum fuerit olim.* Porro, quamuis regulariter omnes, qui ordinaria pollent iurisdictione, gaudeant quoque iure conſtituendi tutores: non ideo tamen vbique ordinariae iurisdictionis illam facultatem recte dixeris. Ecce enim multas in Germania ciuitates municipales, quae nulla omnino iurisdictione in ciues, ſed tantum poteſtate βουλευτικῇ & ſenatoria gaudent, & tamen pupillis in ciuitate tutores conſtituunt, vt recte obſeruauit SCHILTERVS. (a) Nec magis tamen ipſe rem acu tetigiſſe videtur, quum hanc facultatem, non quidem vi imperii, aut iurisdictionis vel ordinariae vel extraordinariae, ſed iure magiſtratus competere exiſtimat. Competere enim eamdem videmus etiam nobilibus in pagis ſuis,

(t) *Conſtit. Prouinc. Monaſter. Tit. V.* (u) Thomaſ. *in Schol. ad Huber. Pract. tit. Pand. de iurisd. n. 4.* (x) Meier. *Colleg. Argent. tit. de tut. & curat. dat.* §. VII. (y) Zahn. *Ichnogr. municip. cap.* LII, *n.* 2. (z) Rebhan. *Dec. ſel. quaeſt.* I. *n.* 37. (a) *Exercit.* XXXVII. §. LXII.

Digitized by Google

ſuis, dummodo iuriſdictione ſaltim ciuili, vel baſſa, quam vocant, polleant; quos tamen magiſtratus nemo dixerit. Quare, vt dicam tandem id, quod res eſt, ius dandi tutores, in eorumque geſta & rationes inquirendi, in Germania pertinet ad ius tutelae ſuperioris. Illud autem iure ſuperioritatis territorialis primario principi competere, argumenta, quae ſupra attulimus, ipſaque publica documenta, ſatis euincere arbitror. Vnde tuto concludere licet, magiſtratus omnes ius conſtituendi tutores, principis nomine exercere, ſiue habeant illud iure magiſtratus ordinarii, ſiue per inueſtituram, ſiue ex ſpeciali priuilegio, cui ſoli illud accepto ferendum puto, quod magiſtratus quidam municipales, iuriſdictione deſtituti, iura illa tutelae ſuperioris, quae paullo ante deſcripſimus, in municipio exerceant.

§. XVIII.

Sed iam proximum eſt, vt, quis huius ſupremae tutelae effectus ſit, quamque ex ea obſeruatione vtilitatem capere liceat, paucis oſtendamus. Primum itaque inſignis eius effectus, atque diuerſitatis iurium ratio obſeruatur circa CONFIRMATIONEM TVTORVM, in qua mores noſtros adeo a iure Romano diſcrepare reperimus, vt in Germania vbique tutores & curatores qualescumque, non prius adminiſtrationem tutelae ſuſcipere poſſint, quam a magiſtratu confirmati, tutorium, quod vocant, vel curatorium, ea, qua decet, forma conceptum, acceperint. Quod vt melius intelligatur, diſcrimen illud paullo plenius a nobis nunc erit inueſtigandum. Nimirum apud Romanos, tutores teſtamento rite dati confirmatione non indigebant, nec vllae erant magiſtratus partes in conſtituenda tutela, de qua ipſe pater in teſtamento ſuo legem dixerat; cuius rei rationem hanc reddi animaduertimus a POMPONIO, (b) quoniam ciuibus Romanis *verbis legis XII. tabularum*: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO, *latiſſima poteſtas tributa videbatur, & heredes inſtituendi, & legata & libertates dandi*, TVTELAS *quoque* CONSTITVENDI. Id quod adeo verum eſt, vt ſi vel maxime pater tutorem dediſſet, teſtamenti facti tempore, vel moriente patre, huic negotio imparem, minorem puta, furioſum, ſimilemue; nihilominus valida eſſet illa tutoris datio, licet omnino quoad effectum ſuſpenderetur, vsque dum tutor ille ad iuſtam perueniſſet aetatem, vel compos mentis factus eſſet, interimque a praetore vel praeſide daretur

(b) L. 120. *ff. de verb. ſignif.*

Digitized by Google

tur alius, qui adminiſtraret. (c) Reiicere ergo, vel prorſus a tutela repellere eiusmodi tutorem, non poterant magiſtratus. Similiter, ſi quando minus recte, id eſt, non eo modo, vti iura poſtulant, (d) tutorem a patre datum adpareret, ſupplendum quidem erat eo caſu per confirmationem magiſtratus, id quod iure deerat: (e) tantum vero aberat, vt in arbitrio eſſet magiſtratuum, vellentne eum confirmare, nec ne, vt potius abſciſſe, & ſine inquiſitione vel ſatisdatione confirmationem hanc impertiri cogerentur. (f) Vnde non eſt difficile intellectu, quam exigua fuerit magiſtratuum Romanorum poteſtas, circa tutores hosce teſtamentarios, & quanto maiorem libertatem leges patri conceſſerint, quippe cui & in diem, & ſub conditione, & minorennem, & furioſum teſtamento tutorem dare licebat, (g) quum tamen nihil horum magiſtratibus eſſet permiſſum. (h)

§. XIX.

Nec multo plus auctoritatis erat magiſtratibus, circa tutores legitimos, quos ipſa Lex XII. Tab. vel propalam, vel κατὰ διάνοιαν ad tutelam vocauerat, quales nimirum erant agnati, patroni, parentes, & fiduciarii. Quamuis enim ſemper liceret patri, legitimos teſtamento a tutela excludere, iisque pro lubitu praeferre extraneos, ſiquidem IVSTINIANO teſte, (i) *quibus teſtamento tutor datus non erat, his demum ex lege XII. Tab. agnati erant tutores, qui vocabantur legitimi*, quoniam, vt alibi obſeruauimus, (k) tutela apud Romanos per omnia fere hereditatis inſtar erat: magiſtratibus tamen eos excludere nullo modo erat permiſſum; adeo vt ne quidem apud hoſtes exiſtentem legitimum, ſimpliciter praeterire potuerint, ſed alium interim tutorem debuerint dare, qui tantiſper adminiſtraret, dum ille in ciuitatem rediiſſet. (l) Similiter quoque nullae erant magiſtratuum partes in confirmandis tutoribus legitimis. Confirmatio enim iure Romano ad ſolos tantum teſtamentarios pertinebat, legitimos vero nemo dabat, ſed ipſa lex ad tutelam vocabat. (m) Vnicum

(c) §. 2. *Inſt. qui teſt. tut. dari poſſ. l.* 11. *ff. de tut. l.* 10. §. 3. *ff. de teſtam. tut. l.* 10. §. 7. *ff. de excuſ. tut.* (d) L. 3. §. 1. *ff. de teſt. tutela.* (e) L. 1. §. 1. *ff. de confirm. tut.* (f) *d. L.* 1. §. 2. *ff. de confirm. tut.* & *L.* 3. & 6. *ff. eod.* (g) §. 2. & 3. *Inſt. qui teſtam. tut.* §. 1. *Inſt. de Atil. tut. L.* 8. §. 2. *ff. de teſt. tut.* (h) *L.* 6. §. 1. *ff. de tutelis.* (i) Princ. *Inſt. de legit. agn. tut.* (k) *Element. iur. ciu. Pand. Part. IV.* §. CCXCIII. (l) *L.* 1. §. 2. *ff. de legit. tut.* (m) L. 5. *pr. ff. de legit. tut.*

Digitized by Google

cum igitur ſuperfuit tantum, in quo magiſtratuum hic verſabatur officium, ſcilicet vt ſatisdationem exigerent a legitimis: quamuis ne id quidem ſemper fiebat, quum patrono, dummodo perſona honeſta eſſet, in quem ſuſpicio perfidiae nulla caderet, plerumque cauſſa cognita, remitteretur illa cautio, ob reuerentiam ipſi debitam. (n) Vnde ex eadem ratione recte colligit ARN. VINNIVS, (o) multo minus legitimam parentum tutelam, eo ſatisdationis onere fuiſſe grauandam. Omnium minime confirmatio cadebat in tutorem, a magiſtratu datum, quia is a magiſtratu ſuperiore cum inquiſitione, ab inferiore cum ſatisdatione dabatur, adeoque nullum huic tutoris dationi inerat vitium, quod confirmatione eſſet tollendum.

§. XX.

Nimirum CONFIRMATIO iure Romano nihil aliud eſt, quam actus, per quem praetor, ſublato vitio vel defectu, ob quem tutoris datio legibus ſubſiſtere non poterat, eidem ſubuenit, & publica auctoritate eam conſeruat, vel, vt breuiter rem explicat CVIACIVS, (p) negotium *non infirmat*. Vnde egregie falluntur, qui putant, CONFIRMARE apud Romanos idem eſſe, ac ius adminiſtrandi tutelam publica auctoritate in tutorem conferre, vel tutoris dationem, ſiue a teſtatore patre, ſiue a lege factam, approbare, ratamque eſſe iubere: quo nomine lapſus eſt ſine dubio auctor GLOSSARVM NOMICARVM, a CAR. LABBAEO, & nuper quoque in Theſauro iuris ciuilis editus, (q) dum τὸ κονφιρματευθῆναι vertit, κυρωθῆναι, βεβαιωθῆναι, *ratum habere*, *firmare*. CONFIRMARE potius ICtis nihil aliud eſt, quam, vt ſupra diximus, actum in ſe inualidum ſublato vitio ſaluare, vel, vt eleganter ait MODESTINVS, (r) *id, quod deficit, replere publica poteſtate.* Quod ipſum, vt nemini dubium ſupereſſe poſſit, aliquot locis ex iuris textibus illuſtrare, operae pretium fuerit. Exſtat reſcriptum diuorum fratrum (s) ad Pollionem, in quo *inceſtas nuptias* CONFIRMARI *non ſolere*, tradunt. Iidem Flauiae Tertullae, quum ignara iuris nuptias inceſtas cum auunculo iniiſſet, per Menſorem libertum reſcripſerunt: (t) *Idcirco, quum haec omnia in vnum concurrant*, CONFIRMAMVS *ſtatum liberorum, in eo matrimonio quaeſitorum, perinde ac ſi legitime concepti fuiſſent.* Et alibi (u) eodem pla-

(n) *d. l. 5. §. 1.* (o) Vinn. *ad §. 1. Inſt. de ſatisd. tut. n. 3.* (p) Cuiac. *in Recitat. prior. ad tit. de Iurisd. p. 65.* (q) *Tom. III, p. 1757.* (r) L. 1. §. 1. *ff. de confirm. tut.* (s) L. 38. §. 6. *ff. ad l. Iul. de adult.* (t) L. 57. *ff. de rit. nupt.* (u) L. 29. *ff. de adopt. & emanc.*

plane ſenſu, *adoptio perinde* CONFIRMARI dicitur, *ac ſi iure facta eſſet*; itemque, (x) *adoptionem non iure factam, a principe* CONFIRMARI *poſſe*, &c, quae huc faciunt, alia, quibus iam non amplius immoramur, praeſertim quum apud veteres probatae latinitatis auctores, eodem ſenſu vocabulum hoc vſurpetur, ceu ex ipſo CICERONE non vno loco obſeruare licet. (y) Haec igitur de ſignificatione vocis CONFIRMARE plenius aliquando dicenda fuerunt, vt eo melius intelligatur, quidnam per illam intellexerint Romani, & ne quis forte putet, eodem ſenſu id vocabulum accepiſſe iurisconſultos Romanos, ac vulgo apud nos hodie accipitur. Tantum enim abeſt, vt per hanc magiſtratus confirmationem, ipſe tutor a magiſtratu fuerit conſtitutus, vt potius pro teſtamentario haberetur tutor ille confirmatus, ceu ex pluribus iuris noſtri textibus, ſatis liquet. (z) Quamobrem etiam non eſt, cur cum VINNIO, (a) HVBERO, (b) aliisque, *mixtum* tutelae genus ſtatuere, eoque tutelam confirmatam referre velimus.

§. XXI.

Quae de natura atque effectu confirmationis tutorum, ex iuris Romani principiis hactenus diſſeruimus, illa eo animo dicta ſunt, vt clarius eluceret differentia atque indoles confirmationis hodiernae in Germania, de qua iam nobis erit ſermo, & quam veteri illi Romanorum longe diſſimillimam eſſe, nemo non intelliget. Ecce enim ſtatim diuerſitatis huius non leue momentum, quod apud Germanos confirmatione illa indigeant tutores qualeſcumque, adeo, vt ſiue ſint teſtamento a patre dati, ſiue ob ſanguinis propinquitatem a lege vocati, ſiue ab ipſis conſtituti magiſtratibus, non prius ſuſcipere poſſint tutelam, quam a principe, vel magiſtratu fuerint confirmati. Dubium quidem de vltimis, quos datiuos alias vocamus, mouet magni nominis ICtus SAM. STRYKIVS, (c) qui confirmatione illos indigere ideo negat, quod eo ipſo, quo dantur, adminiſtratio quoque ipſis conceſſa videatur. Sed quod pace tanti viri dictum ſit, rem non videtur conficere illa, quam adfert, ratio. Ius enim adminiſtrandi tutelam, non incipit a tempore, quo datus eſt a magiſtratu tutor, ſed a momento, quo

(x) L. 38. *ff. eod.* (y) Cicero *Orat. antequam iret in exſil. cap. VII. itemque Epiſt. ad Famil. lib. XVI. Epiſt.* I. *&* *Orat. pro domo cap. XVIII.* (z) L. 1. §. 1. *l.* 3. *ff. de confirm. tut. l. 32. ff. de excuſ. tut.* (a) Vinn. *ad* §. 5. *Inſt. de tutel. n.* 4. *p.* 90. (b) Huber. *Praelect. ad Pand. lib.* XXVI. *tit.* III. *n.* 3. (c) Stryk. *Vſ. modern. Digeſt. lib.* XXVI. *tit.* III. §. IV.

quo præſtito iureiurando, vel ſatisdatione, vel vtrisque, tutorium a magiſtratu accepit, in quibus ipſis conſiſtit illa Germanorum confirmatio. Dein vereor, ne ICtus excellentiſſimus ipſis contradicat Receſſibus Imperii, quibus tutores etiam a iudice datos, confirmandos eſſe diſerte ſatis ſancitur, quemadmodum ipſa verba ſtatim adferenda perſpicue demonſtrant. Confirmandi ergo in Germania omnes cuiuscumque generis tutores, idque ad mores Germanorum antiquiſſimos referendum. Quamuis enim vulgo ius illud confirmandi tutores, deriuetur ex ORDINATIONE POLITICA anno MDXLVIII. Auguſtae confecta, (d) qua cauetur inter cetera: *Daß auch ein ieglicher Vormünder, er ſey gleich in Teſtaments-vveiß verordnet, oder durch das Recht oder Richter gegeben, ſich der Vormundſchafft nicht unterziehen ſolle, die Vervvaltung ſey ihm denn zuvor durch die Obrigkeit decerniret und befohlen*; (quae totidem verbis repetuntur in RECESSV IMPERII de anno MDLXXVII: e) multo tamen profecto antiquior eſt illa confirmatio Germanorum, cuius iam apud MARCVLFVM, (f) nec non in LEGE WISIGOTHICA (g) & LANGOBARDICA, (h) itemque GLOSSIS IVRIS SAXONICI WEICHBILDICI, (i) expreſſiſſima exſtant veſtigia, quae mira ſagacitate, vti ſolet, deprehendit iam pridem IO. SCHILTERVS. (k)

§. XXII.

Praeterea in primis nunc quoque diſpiciendum eſt, quidnam ſingulare tribuat, & quemnam effectum habeat haec confirmatio Germanica. Nimirum, illa non, vt apud Romanos, defectum aliquem tollit, vel tutoris dationem, minus recte factam, publica auctoritate ſuſtinet; ſed ipſa potius eſt, quae tutori ius adminiſtrandi tutelam defert, &, vt plenius dicam, ipſum conſtituit tutorem. Quod adeo verum eſt, vt apud nos nemo ante pro tutore habeatur, nec qualiscumque tutela vllum prius ſortiatur effectum, quam dato tutorio, poteſtatem ſuſcipiendi tutelam, conceſſerit magiſtratus. Indicant hoc ſatis verba, quae paullo ante ex receſſibus imperii adduximus, vbi huc faciunt in primis illa: *ſich der Vormundſchafft nicht unterziehen, es ſey ihm denn die Vervvaltung zuvor durch die Obrigkeit decerniret und befoh-*

(d) *Reformat. guter Policey de anno MDXLVIII. tit. XXXI. §.* II. (e) *Rec. Imp. anni MDLXXVII. tit.* XXXII. §. II. (f) Marculf. *Form.* LXXIV. (g) Lex Wiſigoth. *lib.* IV. *tit.* III. *leg.* III. & *tit.* II. *leg.* XIII. (h) Lex Langob. *lib.* II. *tit.* XLVIII. *art. I.* (i) *Gloſſa Weichb. ad Art.* XXVI. (k) *Exerc.* XXXVII. §. LXIII. *ſequ. pag.* 621.

ſohlen. Hinc, ſi dicendum, quod res eſt, tutor teſtamentarius proprie tutelam non habet ex teſtamento, nec agnatus cognatusque ex lege, ſed potius a confirmatione magiſtratus. Vnde optime quoque contra GAILIVM (l) & MYNSINGERVM (m) obſeruatum eſt a ICtis eximiis, (n) tutorem in iudicio acturum pro pupillis, legitimare ſe non poſſe producto teſtamento, vel demonſtrata ſanguinis propinquitate, ſed neceſſariam eſſe productionem tutorii. Inde quoque eſt, ceu obſeruarunt iidem, quod tutor non poſſit prius ſe immiſcere negotiis pupillorum, nec prius quoque bona eius tacita adficiantur hypotheca, nec denique prius ipſi opus ſit excuſatione, quam confirmatione iudiciali tutela ipſi fuerit iniuncta. Denique illud vel maxime hic erit notandum, tantam eſſe magiſtratuum noſtrorum circa confirmandos tutores poteſtatem, vt etiam teſtamento datos, & a lege vocatos, praeterire, aliosque magis idoneos conſtituere poſſint, ſi priores adminiſtrationi tutelae parum ſufficientes animaduertant. (o) Quae omnia ſatis indicant, opinor, non tam ex teſtamento, vel lege, quam ex confirmatione magiſtratus, ius adminiſtrandi tutelam hodie proficiſci, ac ſine ea tutelam curatelamue alicui competere, non intelligi.

§. XXIII.

Vnde vero iſte Germanorum mos, ab inſtitutis Romanorum adeo diuerſus? Ex ſola profecto ſuprema illa, quae principibus in Germania competit, tutela. Huius naturam ſi recte perceperis, (id quod ex illis, quae hactenus a nobis propoſita ſunt, non difficile fore confido,) facile animaduertes, reliquos tutores omnes, cuiuscumque ſint generis, reuera nihil aliud eſſe, quam magiſtratuum in adminiſtranda tutela VICARIOS, quippe quorum nomine & mandato tutelam ſuſcipiunt, quibusque etiam illos ad reddendas rationes obſtrictos eſſe, nemo dubitat. Iam igitur non amplius miraberis, cur in Germania tutores indiſtincte confirmentur; iam quoque intelliges, quidnam ſibi velit tutorium vel curatorium, ſine quo neminem pro tutore eſſe habendum, ſupra diximus. Et vicariam quidem hanc tutorum Germanorum adminiſtrationem, tam in legibus publicis Imperii, quam in antiquis monumentis, obſeruabis praeſidium reperire. In LEGE WISIGOTHICA, aeque ac aliis legibus Germanicis, ad tutelam quidem vocan-

(l) Gail. *lib.* II. *Obſ. CVII.* (m) Mynſing. *Cent.* II. *Obſ.* XXXVII. (n) Stryk. *Vſ. modern. Dig. lib.* XXVI. *tit.* III. §. VI. Berg. *Oeconom. Iur. lib.* 1. *tit.* IV. *p.* 160. (o) Thomaſ. *Not. ad Inſt. lib.* I. *Tit.* XIV. *p.* 78. *ſequ.*

cantur proximi agnati cognatiue: nihilominus tamen adminiſtrationem a iudice illis eſſe decernendam, vbique innuitur. Audiamus quaedam huc pertinentia: *Si pater ipſe*, inquit LEX WISIGOTHICA, (p) *qui nouercam duxerit, tuitionem ſuſcipere filiorum noluerit, tunc a* IVDICE *propinquior ex matre* TVTOR ELIGATVR. In formula (q) MARCVLFI ſupra laudata, patruo tutela defertur, prouocaturque prius ad leges Romanas, de tutela legitima & deinceps additur: *Ideo vna cum conſenſu primatum ciuitatis conuenit nobis*, (iudici) *vt iſtum* (pupillum, de quo erat quaeſtio,) *patruo ſuo, vna cum omnibus bonis ſuis, facto & conſcripto rerum inuentario*, SVB OFFICIO TVTORIS COMMENDARE *deberemus: quod ita & fecimus.* Habemus igitur tutelam legitimam a magiſtratu commendatam. Quum enim alias tutela legitima confirmatione non indigeat: nihilominus tamen hic iudex patruum, quamuis a lege iam vocatum, tutorem conſtituere, eique tutelam COMMENDARE dicitur. Idem ex RECESSIBVS IMPERII, (r) ſupra a nobis citatis, probari poteſt, in quibus adminiſtratio a magiſtratu tutoribus MANDARI dicitur. Id enim innuunt verba: *die Verwaltung ſey ihm denn zuvor durch die Obrigkeit decerniret und befohlen.* Quod & in aliis legibus Germanicis repetitur, veluti in STATVTIS HAMBVRGENSIBVS, (s) LVBECENSIBVS, (t) (quae poenam quoque arbitrariam decernunt, ſi quis tutorum, priusquam a magiſtratu confirmatus ſit, adminiſtrationem adfectare auſus fuerit,) & in primis in CONSTITVTIONE TVTELARI REGIA PRVSSICA. (u) In quibus omnibus ita loquuntur legislatores, vt facile intelligi poſſit, tutores, quemadmodum diximus, hodie nihil aliud eſſe, quam VICARIOS principis vel magiſtratus, tamquam tutoris ſupremi, iisque etiam non alia de cauſſa competere adminiſtrationem, quam quod ea illis a principe vel magiſtratu ſit demandata.

§. XXIV.

Nec minus porro ſuprema haec Germanorum tutela effectum ſuum exſerit circa PETITIONEM TVTORVM. Iure Romano, quoties pater liberis teſtamento de tutoribus non proſpexerat, nec aderat ex agnatis cognatisque, cui ex lege tutela recte crederetur, neceſſario tutor erat petendus a magiſtratu; quoniam, vt ſaepius dictum, tutoris datio iuris-

(p) Lex Wiſigoth. *lib.* IV. *tit.* II. *leg.* 13. (q) Marculf. *Formul.* LXXIV. (r) *Receſſ. Imp. de annis MDXLVIII. & MDLXXVII. l. c.* (s) *Stat. Hamburg. Part.* III. *tit.* III. *art.* XIII. (t) *Ius Lubec. Part.* I. *tit.* VII. *art.* II. (u) *Königliche Preuſſiſche Vormundſchaffts-Ordnung art.* XIX. *collato art.* XXXII.

iisdictionis erat extraordinariae, quam magiſtratus non exercebant, niſi rogati. *Petere autem tutores*, vt recte obſeruat V. C. GER. NOODT, (x) *non eſt petere aliquem de medio, praetoris arbitrio eligendum, ſed* NOMINATIM *petere tutorem vel curatorem, Lucium Titium, verbi gratia. Ita tutores vel curatores petere erat, praetori nominare futuros tutores, ſiue praetori dare nomina eorum, quos petas ab eo tutores conſtitui.* Id quod ciam ex locis iuris noſtri quam plurimis perſpicue patet. (y) Hinc & CAIVS obſeruat, (z) ipſum pupillum ſibi tutorem petere non potuiſſe. Abſurdum enim videbatur, exiſtimare, in eligendo tutore firmum eſſe pupilli iudicium, cuius in omnibus rebus iudicium, vt infirmum, tutore auctore regitur. Petere contra tenebantur, (a) & quidem ex neceſſitate mater, auia, proximi heredes & liberti, ex officio & pietate cognati reliqui, adfines, familiares, amici. Priores, ſi non petiiſſent, vel non eo modo, ac iura id fieri volebant, (b) ſpe hereditatis excidebant; liberti, apud praeſidem, vel praefectum vrbi, tamquam inofficioſi, caſtigabantur. Tam rigida erat hac in re iuris Romani ſanctio.

§. XXV.

Verum enim vero longe aliter haec ſeſe habent in Germania. Apud nos enim magiſtratus ipſi ſuprimi ſunt tutores, eosque operam dare oportet, ne quid capiat detrimenti pupillorum ſubſtantia. Ideo etiam non exſpectata matris aliorumque petitione, tutores conſtituunt, quin etiam non rogati facere illud tenentur, ſi ſciant, pupillos eſſe in iurisdictione ſua, qui tutoribus deſtituantur. Id enim volunt RECESSVS IMPERII aliquoties iam citati, (c) dum praecipiunt: *Daß denen Pupillen und minderiährigen Kindern iederzeit, biß ſie zu ihren Voigtbahren und Munbahren Iahren kommen, Vormündern und Vorſtehern, ſo die ihnen von ihren Eltern im Teſtament, oder letzten vvillen nicht verordnet, oder ihre angebohrne Freunde und Vervvandte ſich der Vormundſchaffts aus rechtmäſſigen Vrſachen nicht unterziehen vvollten, oder dazu nicht füglich und geſchickt vvären, gegeben vverden.* Clarius loquitur AVGVSTISSIMVS REX PRVSSIAE: (d) *Wenn nun gleich niemand um Beſtellung der Vor-*

(x) Noodt. *Comment. ad Pand. lib.* XXVI. *tit.* VI. *p. 553. Tom.* II. *Opp.* (y) L. 2. *§. 2. ff. qui pet. tut. l. 2. C. eod. l. 24. ff. de tut. & cur. dat. l. 1. §. 3. de magiſtr. conuen. l. 2. §. 23. ff. ad SC. Tert.* (z) *l. vlt. ff. de manumiſſ. vind.* (a) *l. 2. pr. §. 1. ff. qui pet. tut. vel curat.* (b) *d. l. 2. §. 1.* (c) *Receſſ. cit. ibid. §. 1.* (d) *Königliche Preuſſiſche Vormundſchaffts-Ordnung. art.* XXXI.

Digitized by Google

Vormündere der Unmündigen halben anſuchet, ſoll doch die Obrigkeit vor ſich, und Amtswegen daran ſeyn, daß --- die Unmündigen mit Vormündern förderlichſt verſehen werden. Quod & aliae leges tutelares, veluti IVS LVBECENSE, (e) diſerte inculcant.

§. XXVI.

Sane & hoc ex iure illo ſupremae tutelae aeque promanare, manifeſtum eſt, ac illud, quod hodie magiſtratus curatores etiam conſtituunt minoribus, quamuis repugnantibus & inuitis. Apud Romanos quidem aeque illis curator dabatur, verum non inuitis, (f) ſed deſiderantibus, (g) & conſentientibus. (h) Et quamuis ex Conſtitutione MARCI ANTONINI Imp. vt CAPITOLINVS auctor eſt, (i) *omnes adulti curatores acciperent, non redditis cauſſis:* inuiti tamen reuera illos non accipiebant, dum ipſi petere ſibi eosdem ſolebant: quod vt fieret ab omnibus, facile obtinuit callida legis ſanctio, ſiquidem *ante rerum ſuarum adminiſtratio committi eis non debebat, quamuis bene rem ſuam gerentibus*, (k) nec *officium tutorum, niſi curatoribus conſtitutis, finem accipiebat.* (l) Verum in Germania tantis ambagibus non eſt opus. Ibi enim magiſtratus & iudices, tamquam ſupremi tutores, tutorem ſemel conſtitutum, regulariter poteſtatem adminiſtrandi ad maiorennitatem vſque continuare iubent, vel ſi is, pubere iam pupillo, ſe excuſarit, adoleſcenti curatorem nouum, etiam inuito, conſtituunt. Id quod denuo non mirandum. Quum enim minores tutelam illam ſupremam etiam inuiti ferre teneantur: adquieſcere quoque debent, ſi a ſupremis hiſce tutoribus curator illis etiam inuitis detur, qui nomine ipſorum adminiſtret, praeſertim quum in Germania conſtitutio curatoris nihil ignominioſi in ſe habeat, vti olim apud Romanos, cuius rationem egregie euoluit ampliſſimus PRAESES. (m)

§. XXVII.

In ipſa quoque tutelae ADMINISTRATIONE inſigne adparet iuris Romani & Germanici diſcrimen. Apud Romanos tutores adminiſtrabant ſuo arbitrio, nec partes ſuas interponebant magiſtratus, durante tutela, niſi vel ipſi tutores decretum de alienando expoſcerent, (n)

Zzzz 2 vel

(e) *Ius Lubec. Part.* I. *tit.* VII. *art.* IV. (f) §. 2. *Inſt. de curat.* (g) L. 13. §. 2. *ff. de tut. & curat. dat.* (h) L. 2. §. *pen. & vlt. ff. qui pet. tut.* (i) Iul. Capitol. *vit. Marci cap.* X. (k) L. 1. §. *vlt. ff. de minor.* (l) L. 33. §. 1. *ff. de admin. & per. tut.* (m) *Elem. Iuris ciu. ſec. Inſt. tit. de cur.* §. CCLXX. (n) L. 11. *de reb. eor. qui ſub tut.*

vel alius illos tamquam ſuſpectos accuſaret. (o) At magiſtratus Germani, ſupremae tutelae memores, non tantum quotannis rationes reddi iubent, ſed nec temere vllum alicuius momenti negotium, ſe inſciis, a tutoribus geri patiuntur, quippe in quorum acta & geſta illos etiam non requiſitos, tamquam tutores ſuperiores, quam diligentiſſime inquirere decet. Lumen his accedet ex iis, quae de interponendis magiſtratuum partibus ſuper tutelae adminiſtratione, in CONSTITVTIONE NOVA TVTELARI ſanxit potentiſſimus REX PRVSSIAE. (p) In primis de alimentis, conſilio magiſtratus pupillo decernendis, admodum ſollicitus eſt legislator auguſtiſſimus. Idemque etiam praecipit, (q) vt ſi pupillus ſtudiis ſe conſecrare, & academias petere velit, ſumtus ſtudiorum magiſtratus pro ratione patrimonii definiat. Denique de pecuniis pupilli, conſenſu & conſilio magiſtratus elocandis, cauetur ibidem. (r) Sed quum in omnium fere manibus verſetur iſta CONSTITVTIO, plura inde exſcribere, iam ſuperſedemus. Illud tantum monuiſſe iuuabit, vi ſupremae huius tutelae, huius generis plura hodie ad magiſtratus pertinere officium, quae olim apud Romanos parum illis curae cordique fuerunt.

§. XXVIII.

Ex eadem ſuprema tutela ratio quoque reddi poteſt, cur iure Germanico tutela pubertate ipſo iure non finiatur, nec curatela ſemper maiorennitate, quum quibusdam locis praecedere ſoleat cauſſae cognitio, an minor ea ſit frugalitate, vt ipſi adminiſtratio rerum ſuarum poſſit concedi. Apud Romanos in maſculis anno aetatis XIV. in feminis XII. tutela finiebatur ipſo iure, etiam quoad effectus adminiſtrationis, & ipſam negotii naturam. (s) Apud nos id fere ſecus ſe habet, vbi tutor ſemel a magiſtratu conſtitutus, eius vice regulariter etiam adulti rebus ad maiorennitatem vsque praeeſt. (t) Quod ipſum in Belgio quoque ita obſeruari, teſtantur CHRISTINAEVS, (u) GVDELINVS, (x) GROENEWEGIVS, (y) in Gallia EGVINARIVS BARO. (z) Similiter apud Ro-

(o) §. 1. 2. 3. *Inſt. de ſuſpect. tut.* (p) *Königliche Preuſſiſche Vormundſchaffts-Ordnung.* §. XLIII (q) *Ibid.* §. XLV. (r) *Ibid.* §. XLVII. (s) L. 31. *ff. de admin. &* [illegible] *ff. de tutel. & rat. diſtr.* (t) Gail. *lib.* II. *Obſ.* XCVI. Scl[illegible] Meu. *ad ius Lubec. Part.* I. *tit.* VII. *ar*[illegible] CLXXXIV. *n.* 14. 16. *& Vol.* VI. *Deciſ.* [illegible] *nouiſſ. lib.* I. *in fin.* (y) Groenevv. *de* [illegible] (z) Eguin. Baro *ad Inſt. tit. quib. mod. tut. fin.*

Romanos curatela anno XXV. finita erat ipſo iure. Moribus Germaniae ne hoc quidem ſemper fit, cum paſſim contingat, vt adoleſcentes cura non exeant, niſi cauſſa cognita. Merentur hic referri, quae ex codice MSC. STATVTORVM ARGENTORATENSIVM de anno MCCCCXXIII. protulit SCHILTERVS. (a) *Wer vor Meiſter und Rath Kinder-Vogt gemacht vvird, das ſoll man verſchreiben, und der ſoll der Vogtie nicht ledig ſin, er bringe dann ſolche Kinder, der Vogt er iſt, für Meiſter und Rath, und die Nechſten damit.* Vbi in fine iudici datur poteſtas ſtatuendi, an minore cura dimittendus ſit, nec ne. Ipſe quidem SCHILTERVS de venia aetatis petenda explicat hoc ſtatutum: ſed quam recte, ego quidem non definio; praeſertim quum in Germania non vbique maiorennitas a curatela liberet ipſo iure, ſed arbitrium vel decretum magiſtratus & alibi exigatur, ceu ipſe quoque SCHILTERVS ex SCHROEERO obſeruauit. (b) Quale quid STATVTO etiam LEIDENSI cautum eſſe refert VINNIVS. (c) Tanta ſcilicet eſt in Germania poteſtas ſuperiorum tutorum, vt quamuis maior factus ſit adoleſcens, tutor tamen vel curator tutelam deponere non poſſit, niſi a magiſtratu, cuius vice adminiſtrauit, cauſſa cognita, ab hoc officio dimittatur.

§. XXIX.

Nec praetermittendum hic videtur, quam maxime ſupremae huius tutelae virtutem ſeſe exſerere in RATIONIBVS TVTELARIBVS. Iure Romano a tutoribus exigi illae non poterant, niſi finita demum tutela, nec prius quoque locum habebat ipſum tutelae iudicium. (d) *Abſurdum enim videbatur*, VLPIANO teſte, (e) *a tutore*, qui parentis & domini loco erat, *rationem adminiſtrationis negotiorum pupilli repoſci, in qua adhuc perſeueraret.* Aliud quidem iura ſtatuebant circa actiones, quae ex quaſi contractu tutelae non oriebantur, veluti circa actiones furti, damni, iniuriae, condictionem furtiuam, & crimen ſuſpecti: has enim actiones, etiam durante tutela, inſtitui potuiſſe, ibidem docet ICtus. (f) Eadem omnia obtinebant quoque circa curatores minorum, aduerſus quos durante adminiſtratione, itidem actionem dari negant SEVERVS & ANTONINVS; (g) nec non PHILIPPVS Imp. (h) Nec obſtat locus PAVLLI, (i) quem de curatore pu-

(a) Schilter. *Exerc.* XXXVII. §. 80. *not. b. p.* 628. (b) Schilter. *ibid.* & Schröer. *de tutel. ſiue inſtit. pupill. Part.* III. *p.* 18. (c) Vinn. *ad Princ. Inſt. de curat. n.* 3. (d) L. 1. *fin. ff. de act. tut. l.* 4. *pr. ff. eod.* (e) L. 9. §. 4. *ff. eod.* (f) *d. l.* 9. §. 7. (g) L. 2. *C. de adminiſtr. tut.* (h) L. 14. *C. eod.* (i) L. 26. *ff. eod.*

re pupillorum recte accipit SCHILTERVS, (k) & plenius explicat ibidem reliquos, qui obſtare creduntur, iuris textus. Quamuis enim analogiae iuris non multum aduerſari videri poſſit, vt minor, quia ex conſilio neceſſariorum ſuſpectum poſtulare poteſt curatorem, (l) etiam vtilem tutelae actionem aduerſus illum inſtituat, ceu ſibi quoque perſuaſit MEIERVS: (m) tamen diuerſam quodammodo hic ſubeſſe rationem, nemo non videt. Delictum enim, ex quo tutor ſuſpectus poſtulatur, iam adeſt tempore minorennitatis, nec conſultum foret, ei facere facultatem diutius graſſandi in bonis minoris: at obligatio ad reddendas rationes non prius naſcebatur, quam finita adminiſtratione, adeoque nec actioni tutelae vtili prius erat locus; quamuis curatores, actionum ſingularium nomine, etiam durante illa, conueniri poſſe, nemo dubitet. (n) Multo minus ergo rationes ex officio exigebat praetor, ſed rogatus tantum, finita tutela vel cura, officium ſuum impertiebatur.

§. XXX.

Verum in alia omnia hic eunt Germani. Quemadmodum enim in conſtituenda & adminiſtranda tutela, magiſtratibus eorum multo plus eſſe auctoritatis, quam apud Romanos, audiuimus, ſiquidem ipſi, tamquam ſupremi tutores, dare debent operam, ne quid pupillorum res detrimenti capiant: ita haec illorum poteſtas circa rationes pupillares, in primis elucet: ſiquidem apud nos magiſtratus ex officio rationes exigunt quotannis, durante tutela, quin tutorem, tamquam vicarium, rationes vltro offerre iubent. Antiquum eſſe hoc ius, & vere Germanicum, inde patet, quod iam veſtigia eius in IVRE PROVINCIALI SAXONICO apparent, (o) vbi dicitur: *Dem, ſo des Kindes Erbe iſt, ſoll ſein Vormund von Iahr zu Iahr des Kindes Gut berechnen.* Nec non in IVRE WEICHBILDICO: (p) *Und ſoll denen Kindern ihr Gut verrechnen, von Iahr zu Iahr, vvo ers in ihre Nothdurfft gethan habe.* Idem quoque vel inde argui poſſet, quod in hac magiſtratus poteſtate, rationes a tutoribus quotannis exigendi, con-

(k) Schilter. *Exerc.* XXXII. §. 173. (l) §. 4. *Inſt. de ſuſp. tut. l.* 7. *pr. ff. eod.* (m) *In Colleg. Argent. tit. de act. tut.* §. 37. (n) L. 16. §. 1. *ff. de tut. & rat. diſtr. l.* 26. *ff. de admin. tut. l.* 1. §. 3. *ff. de contr. tut. act.* (o) *Ius prou. Sax. lib.* I. *art.* XXIII. (p) *Weichb. Sax. art.* XLIX.

conſpirent ſtatuta tantum non omnia, ex quibus multa huc pertinentia collegit GISEBERTVS, (q) laudauitque in primis REFORMATIONEM FRANCOFVRTENSEM, IVS BAVARICVM, WVRTENBERGICVM, LVBECENSE, & SOLMENSE, in quo poſtremo etiam ius Romanum, diuerſum quid ſtatuens, pupillis damnoſum dicitur. In Belgio idem obtinere tradunt GROTIVS, (r) SIM. VAN LEVWEN, (s) & ARN. VINNIVS. (t) Plura exempla nos addere poſſemus, niſi iam in legem Imperii communem abiiſſet priſca illa Germanorum conſuetudo, ſiquidem in REFORMATIONE POLITICA (u) de anno MDXLVIII cautum: *daß der Vormund jährlich auf Foderung der Obrigkeit gebührliche Rechenſchafft thun, und um ſeine Vervvaltung Rede und Antvvort geben ſolle.* In REFORMATIONE POLITICA (x) anni MDLXXVII. non modo idem repetitur, ſed additur etiam, tutorem ipſum ſua ſponte rationes offerre teneri: *Nicht allein auf Erforderung der Obrigkeit, ſondern auch ſelbſt, vermöge ſeines anbefohlenen Amts, auch geleiſteter Pflicht und Eides &c.* Adeo ad ſe, tamquam tutores ſuperiores, pertinere exiſtimant magiſtratus Germani, diligenter attendere tutorum inferiorum adminiſtrationi, ne quid inde damni patiatur pupillorum ſubſtantia.

§. XXXI.

Denique ſuprema illa Germanorum tutela, vel maxime in eo ſeſe oſtendebat, quod paſſim principes in bonis pupillorum & minorennium, ſaltim vaſallorum, vſufructu, tamquam ſupremae huius tutelae effectu, gaudebant in Germania. Apud Romanos id inauditum. Illo enim iure tutela omnis gratuita erat, nec quicquam lucri peruenire poterat ad tutorem, (y) niſi ipſi pacto aliquid ſalarii loco eſſet promiſſum. (z) At Germanicae originis gentes, quemadmodum tutoribus, etiam inferioribus, & maxime legitimis, vel omnium bonorum vſumfructum, vel partem eiusdem, concedebant, ceu obſeruauit SCHILTERVS, (a) & accurata induſtria ex veterum Gothorum, Hiſpanorum, Francorum, Germanorum, Danorum, Suecorum, Belgarumque legibus:

(q) Giſebert. *Peric.* II. *Statut. tit.* XXIV. *n.* 30. (r) Grot. *Manud. ad ius Belg. lib.* I. *cap.* IX. (s) Sim. van Leuvven *Cenſ. for.* I, 18. 1. (t) Vinn. *Comment. ad* §. 7. *Inſt. de Atil. tut. ſub fin.* (u) *Reform. Polit. anni MDXLVIII. tit.* XXXII. §. 3. (x) *Reform. Polit. de anno MDLXXVII. tit.* XXXI. (y) L. 38. *ff. de neg. geſt. l.* 58. *ff. de adminiſtr. tut.* (z) L. 33. §. 3 *ff. eod.* (a) *Exerc.* III. §. XI.

gibus & ſtatutis demonſtrauit Ill. a LVDEWIG: (b) ita multo magis eum vſumfructum deberi cenſebant principi, ſi vel vaſalli vel alterius pupilli ſibi ἀμέσως ſubiecti, tutelam legitimam gereret. Veſtigia huius iuris, olim a Germanis recepti, ſuperſunt adhuc in Anglia, vbi etiamnum Rex ipſo iure tutor eſt pupillorum vaſallorum, & ex bonis eorum fructus omnes ſuos facit, nec quicquam pupillis, quoad ii minores ſunt, attribuit, praeter alimenta, ſi ipſi non habent, vnde alantur. De qua ſuprema M. Britanniae regis tutela diſſerunt COWELLVS, (c) CRAGIVS, (d) POLYDORVS VERGILIVS, (e) aliique. Idem ius olim Ducibus Normanniae competiiſſe, regique Galliae hodienum ibi competere, ſupra vidimus. Quod ipſum eximium eius ius, in CONSVETVDINIBVS NORMANNICIS (f) vocatur, LA GARDE NOBLE ROYALE, CVSTODIA REGALIS, vt docet CAR. DV FRESNE. (g) Nec aliud ſibi vult diploma, quod duci Brabantiae de tutela vaſallorum conceſſum eſſe ab Henrico, ſupra diximus. Ne quis autem putet, in ipſa Germania tutelam hanc principum fructuariam fuiſſe ignoratam, producemus quaedam ex iuribus olim per vniuerſam fere Germaniam receptis, in quibus expreſſam eius mentionem fieri videmus. IVS PROVINCIALE SAXONICVM (h) ſequentia habet: *und hat ſich das Kind noch nicht beiahret, ſo nimmt der Lehn-Herr die Frucht herab.* Similia diſponit IVS SVEVICVM: (i) *Vnd hat er das Gut zu Lehn von einem Herrn, ſo vvird dem Herrn das Geld, das Gut behält er.* Nec iniuſtum hoc videbatur veteribus. *Quum enim*, vti loquitur CRAGIVS, ſupra laudatus, (k) *haec ſit vera & natiua omnium feudorum conditio, vt vaſallus domino militares operas praebeat, eique in rebus omnibus gerendis conſilio & auxilio adſit, nec huic debito vel officio minor, ſiue ſit mas, ſiue femina, poſſit reſpondere; dominus interea fructus feudi percipiebat, vt vicarium pro ſui vaſalli adhuc inidoneo herede ſubſtitueret, donec ipſe heres ad ſeruiendum domino ſufficeret.* Inde igitur non eſt mirandum, ius hoc percipiendi fructus ex bonis pupillorum, principi vi ſupremae tutelae competens, apud gentes Germanicae originis olim tam altas radices egiſſe. Nec ho-

(b) Ludevvig. *Opuſc. Tom.* II. *p.* 1205. *ſequ.* (c) Io. Covvell. *lib.* I. *Iur. Angl. tit.* XVII. §. I. *p.* 34. *ſequ.* (d) Crag. *iur. Feud. lib.* II. *dieg.* XX. *p.* 284. (e) Polyd. Verg. *hiſt. Angl. lib. XVI. pag.* 570. (f) *Conſuet. Norman. Art. CCXIV. CCXV.* (g) Car. du Freſne *in gloſſar. med. & inf. lat. voce cuſtodia pupillorum.* (h) *Ius prou. Saxon. lib.* II. *art.* LVIII. (i) *Specul. Sueu. cap. CCXXIV.* §. 2. (k) Crag. *ibid. p.* 287.

hodie quoque illud prorſus in Germania obſoleuiſſe dixerim. Treuirenſem ſaltim Archiepiſcopum ac Electorem adhuc eo iure gaudere, idque in omnibus ſuae dioeceſeos ſubditis impuberibus etiamnum exercere, oſtendit illuſtris FAECIALIS EVROPAEI Auctor. (l) Quod ipſum iam olim a CAROLO IV. IMP. anno MCCCLXXIII. his verbis eidem confirmatum videmus in diplomate apud LIMNAEVM: (m) *Merum & mixtum imperium, cum attinentiis in iurisdictionibus dioeceſis, quae Freiengereide vocantur, Archiepiſcopo confirmatur,* PARITERQVE IVS TVTELAE EXERCENDAE VASALLORVM SVORVM IMPVBERVM.

§. XXXII.

At hunc quidem vſumfructum tutelarem poſteriorum temporum humanitas in Germania tantum non vbique excluſit. Itaque ei iam non amplius immoramur, maxime quum hic otium nobis fecerint viri, de patrio iure meritiſſimi, SCHILTERVS, (n) & ill. a LVDEWIG. (o) Poſſent quidem & alia praeclara, ad hanc tutelam pertinentia, obſeruari: ſed quum & imminens ex academia diſceſſus, & ipſa charta feſtinare me iubeant: hic, actis DEO O. M. gratiis, diſſertationi, fere αὐτοσχεδίως deproperatae, felicem impono finem.

(l) *Europäiſcher Herold Part. 1. p. 280.* (m) *Limn. in iure publ. Tom. I. Lib. III. cap. V.* (n) Schilter. *Exerc. XVII. §. XVI. item in Comment. ad ius Feud. Alam. cap. XLIX. p. 278. & cap. LV. p. 296.* (o) Ludevvig. *Opuſc. Tom. II. p. 1217. ſequ.*

DE -

DE IVRISCONSVLTIS REFORMATIONI ECCLESIAE PRAELVDENTIBVS

PROGRAMMA INAVGVRALE VEL

EXERCITATIO XX.

IMminet demum, proximeque, quod feliciter futurum confidimus, illuceſcet ſeptima Kalend. Iulii, qua auſpicatiſſima die ducentis abhinc annis Principes aliique imperii ordines, qui primi Pontifici Romano repudium generoſo conſilio miſerant, exhibito Auguſtae Vindelicorum purioris doctrinae compendio, grande atque inauditum conſtantiae exemplum dederunt. Numquam ſane, ex mea quidem ſententia, illuſtriorem triumphum iam inde ab apoſtolorum temporibus egit Chriſti eccleſia, quam quum eo die frementibus hinc aduerſarum partium anteſignanis, minasque & diriſſimorum decretorum fulmina vibrantibus, illinc paucis veritatis confeſſoribus in ſolo Deo cauſſaeque bonitate omnem ſpem ac fiduciam collocantibus, veritas inconcuſſa ſtetit, & per magnam Europae partem magis magisque ſeſe indies explicauit. Tum vero Legato Pontificis aliisque eius emiſſariis, optimum Imperatorem principesque prudentiſſimos aduerſus Proteſtantes ſollicitantibus, adparuit veriſſimum, quod olim cecinit HORATIVS Carm. Lib. III. Od. III. v. 1. ſequ.

Iuſtum, & tenacem propoſiti virum
Non ciuium ardor, praua iubentium,
Non vultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolida: neque Auſter,
Dux inquieti turbidus Hadriae,

Nec

Nec fulminantis magna manus Iouis:
Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinae.

Quamuis autem neminem dubitare poſſe arbitrer, quin haec omnia diuino potiſſimum munere ac prouidentia contigerint: vſus tamen eſt Deus, prout ſolet, ingeniis ex omni hominum genere eminentiſſimis, quae vel viam veritati, de carcere veluti proditurae, ſternerent, vel iam prodeuntem aduerſus inimicorum furores defenderent ſtrenue. Equidem quod ad noſtri ordinis homines, iureconſultos puta, attinet, ii, neſcio quo fato ſuo, expertes fere huius laudis vulgo exiſtimantur: at, ſi dicendum, quod res eſt, hi inter primos fuere, qui ipſam papatus arcem, impotentem nimirum illum epiſcopi Romani dominatum, non ſine capitum fortunarumque periculo adgreſſi ſunt publice, & per aliquot ſaecula ante felicem illam temporum reparationem intrepido animo oppugnarunt. Qui iureconſultorum candor quantum profuerit eccleſiae, quantumque contulerit non modo ad animos a Romana curia alienandos, ſed & ipſa fundamenta papatus concutienda, facile vnusquisque intelliget. Duae enim potiſſimum ſunt artes, quibus terribile iſtud, quod Papae ſibi in orbem Chriſtianum vindicauerant, imperium quam diutiſſime perſtitit, & reliqua regna, vt ita dicam, in prouinciae formam redegit: altera, quod inaudita plane μεταμορφώσει, eccleſiam in rempublicam, ſacerdotium in magiſtratuum, epiſcopatum denique Romanum in dominatum quemdam, & poteſtatem ἀνυπεύθυνον commutaſſent: altera, quod freti herili illo imperio, religionem ad vtilitatem componere, nouasque ſubinde doctrinas, nouos ritus, prout lubitum eſſet, orbi Chriſtiano obtrudere conſueuiſſent. Poſteriorem hanc eccleſiae labem non poterant non animaduertere, quicumque, adhibita in conſilium ratione & ſcriptura ſacra, *ſtabant ſuper vias, & videbant, & interrogabant de ſemitis antiquis, quae ſit via bona, & ambulare cupiebant in ea, vt inuenirent refrigerium animabus ſuis.* Ierem. VI, 16. Et hinc de oblangueſcente ſenſim ac degenere Chriſtianiſmo a tot ſaeculis conqueſti fuerant quam plurimi, non modo viri docti, veluti Venerabilis Beda, Alcuinus, Paullinus Aquileienſis, Amalarius Fortunatus, Claudius Taurinenſis, Rabanus Maurus, Haymo Halberſtadienſis, Agobardus Lugdunenſis, Ionas Aurelianenſis, Ambroſius Ansbertus, Gerbertus, ſed & integri coetus,

vel alius illos tamquam ſuſpectos accuſaret. (o) At magiſtratus Germani, ſupremae tutelae memores, non tantum quotannis rationes reddi iubent, ſed nec temere vllum alicuius momenti negotium, ſe inſciis, a tutoribus geri patiuntur, quippe in quorum acta & geſta illos etiam non requiſitos, tamquam tutores ſuperiores, quam diligentiſſime inquirere decet. Lumen his accedet ex iis, quae de interponendis magiſtratuum partibus ſuper tutelae adminiſtratione, in CONSTITVTIONE NOVA TVTELARI ſanxit potentiſſimus REX PRVSSIAE. (p) In primis de alimentis, conſilio magiſtratus pupillo decernendis, admodum ſollicitus eſt legislator auguſtiſſimus. Idemque etiam praecipit, (q) vt ſi pupillus ſtudiis ſe conſecrare, & academias petere velit, ſumtus ſtudiorum magiſtratus pro ratione patrimonii definiat. Denique de pecuniis pupilli, conſenſu & conſilio magiſtratus elocandis, cauetur ibidem. (r) Sed quum in omnium fere manibus verſetur iſta CONSTITVTIO, plura inde exſcribere, iam ſuperſedemus. Illud tantum monuiſſe iuuabit, vi ſupremae huius tutelae, huius generis plura hodie ad magiſtratus pertinere officium, quae olim apud Romanos parum illis curae cordique fuerunt.

§. XXVIII.

Ex eadem ſuprema tutela ratio quoque reddi poteſt, cur iure Germanico tutela pubertate ipſo iure non finiatur, nec curatela ſemper maiorennitate, quum quibusdam locis praecedere ſoleat cauſſae cognitio, an minor ea ſit frugalitate, vt ipſi adminiſtratio rerum ſuarum poſſit concedi. Apud Romanos in maſculis anno aetatis XIV. in feminis XII. tutela finiebatur ipſo iure, etiam quoad effectus adminiſtrationis, & ipſam negotii naturam. (s) Apud nos id fere ſecus ſe habet, vbi tutor ſemel a magiſtratu conſtitutus, eius vice regulariter etiam adulti rebus ad maiorennitatem vsque praeeſt. (t) Quod ipſum in Belgio quoque ita obſeruari, teſtantur CHRISTINAEVS, (u) GVDELINVS, (x) GROENEWEGIVS, (y) in Gallia EGVINARIVS BARO. (z) Similiter apud Ro-

(o) §. 1. 2. 3. *Inſt. de ſuſpect. tut.* (p) *Königliche Preuſsiſche Vormundſchaffts-Ordnung.* §. XLIII. (q) *Ibid.* §. XLV. (r) *Ibid.* §. XLVII. (s) L. 31. *ff. de admin. & peric. tut. l.* 13. *ff. de tutel. & rat. diſtr.* (t) Gail. *lib.* II *Obſ. XCVI.* Schilter. *Exerc.* XXXVII. §. 79. *ſequ.* Meu. *ad ius Lubec. Part. I. tit. VII. art. I.* (u) Chriſtin. *Vol.* III. *Deciſ. CLXXXIV. n.* 14. 16. & *Vol. VI. Deciſ.* LXXXII. *n.* 9. (x) Gudelin. *de iure nouiſſ. lib.* I. *in fin.* (y) Groenevv. *de Leg. abrog. tit. quid. mod. tut. fin.* (z) Eguin. Baro *ad Inſt. tit. quib. mod. tut. fin.*

Romanos curatela anno XXV. finita erat ipſo iure. Moribus Germaniae ne hoc quidem ſemper fit, cum paſſim contingat, vt adoleſcentes cura non exeant, niſi cauſſa cognita. Merentur hic referri, quae ex codice MSC. STATVTORVM ARGENTORATENSIVM de anno MCCCCXXIII. protulit SCHILTERVS. (a) *Wer vor Meiſter und Rath Kinder-Vogt gemacht vvird, das ſoll man verſchreiben, und der ſoll der Vogtie nicht ledig ſin, er bringe dann ſolche Kinder, der Vogt er iſt, für Meiſter und Rath, und die Nechſten damit.* Vbi in fine iudici datur poteſtas ſtatuendi, an minore cura dimittendus ſit, nec ne. Ipſe quidem SCHILTERVS de venia aetatis petenda explicat hoc ſtatutum: ſed quam recte, ego quidem non definio; praeſertim quum in Germania non vbique maiorennitas a curatela liberet ipſo iure, ſed arbitrium vel decretum magiſtratus & alibi exigatur, ceu ipſe quoque SCHILTERVS ex SCHROEERO obſeruauit. (b) Quale quid STATVTO etiam LEIDENSI cautum eſſe refert VINNIVS. (c) Tanta ſcilicet eſt in Germania poteſtas ſuperiorum tutorum, vt quamuis maior factus ſit adoleſcens, tutor tamen vel curator tutelam deponere non poſſit, niſi a magiſtratu, cuius vice adminiſtrauit, cauſſa cognita, ab hoc officio dimittatur.

§. XXIX.

Nec praetermittendum hic videtur, quam maxime ſupremae huius tutelae virtutem ſeſe exſerere in RATIONIBVS TVTELARIBVS. Iure Romano a tutoribus exigi illae non poterant, niſi finita demum tutela, nec prius quoque locum habebat ipſum tutelae iudicium. (d) *Abſurdum enim videbatur*, VLPIANO teſte, (e) *a tutore*, qui parentis & domini loco erat, *rationem adminiſtrationis negotiorum pupilli repoſci, in qua adhuc perſeueraret.* Aliud quidem iura ſtatuebant circa actiones, quae ex quaſi contractu tutelae non oriebantur, veluti circa actiones furti, damni, iniuriae, condictionem furtiuam, & crimen ſuſpecti: has enim actiones, etiam durante tutela, inſtitui potuiſſe, ibidem docet ICtus. (f) Eadem omnia obtinebant quoque circa curatores minorum, aduerſus quos durante adminiſtratione, itidem actionem dari negant SEVERVS & ANTONINVS; (g) nec non PHILIPPVS Imp. (h) Nec obſtat locus PAVLLI, (i) quem de curato-

 re pu-

(a) Schilter. *Exerc.* XXXVII. §. 80. *not. b. p.* 628. (b) Schilter. *ibid.* & Schröer. *de tutel. ſiue inſtit. pupill. Part.* III. *p.* 18. (c) Vinn. *ad Princ. Inſt. de curat. n.* 3. (d) L. 1. *fin. ff. de act. tut. l.* 4. *pr. ff. eod.* (e) L. 9. §. 4. *ff. eod.* (f) *d. l.* 9. §. 7. (g) L. 2. C. *de adminiſtr. tut.* (h) L. 14. C. *eod.* (i) L. 26. *ff. eod.*

re pupillorum recte accipit SCHILTERVS, (k) & plenius explicat ibidem reliquos, qui obſtare creduntur, iuris textus. Quamuis enim analogiae iuris non multum aduerſari videri poſſit, vt minor, quia ex conſilio neceſſariorum ſuſpectum poſtulare poteſt curatorem, (l) etiam vtilem tutelae actionem aduerſus illum inſtituat, ceu ſibi quoque perſuaſit MEIERVS: (m) tamen diuerſam quodammodo hic ſubeſſe rationem, nemo non videt. Delictum enim, ex quo tutor ſuſpectus poſtulatur, iam adeſt tempore minorennitatis, nec conſultum foret, ei facere facultatem diutius graſſandi in bonis minoris: at obligatio ad reddendas rationes non prius naſcebatur, quam finita adminiſtratione, adeoque nec actioni tutelâe vtili prius erat locus; quamuis curatores, actionum ſingularium nomine, etiam durante illa, conueniri poſſe, nemo dubitet. (n) Multo minus ergo rationes ex officio exigebat praetor, ſed rogatus tantum, finita tutela vel cura, officium ſuum impertiebatur.

§. XXX.

Verum in alia omnia hic eunt Germani. Quemadmodum enim in conſtituenda & adminiſtranda tutela, magiſtratibus eorum multo plus eſſe auctoritatis, quam apud Romanos, audiuimus, ſiquidem ipſi, tamquam ſupremi tutores, dare debent operam, ne quid pupillorum res detrimenti capiant: ita haec illorum poteſtas circa rationes pupillares, in primis elucet: ſiquidem apud nos magiſtratus ex officio rationes exigunt quotannis, durante tutela, quin tutorem, tamquam vicarium, rationes vltro offerre iubent. Antiquum eſſe hoc ius, & vere Germanicum, inde patet, quod iam veſtigia eius in IVRE PROVINCIALI SAXONICO apparent, (o) vbi dicitur: *Dem, ſo des Kindes Erbe iſt, ſoll ſein Vormund von Iahr zu Iahr des Kindes Gut berechnen.* Nec non in IVRE WEICHBILDICO: (p) *Und ſoll denen Kindern ihr Gut verrechnen, von Iahr zu Iahr, vvo ers in ihre Nothdurfft gethan habe.* Idem quoque vel inde argui poſſet, quod in hac magiſtratus poteſtate, rationes a tutoribus quotannis exigendi, con-

(k) Schilter. *Exerc.* XXXII. §. 173. (l) §. 4. *Inſt. de ſuſp. tut. l.* 7. *pr. ff. eod.* (m) *In Colleg. Argent. tit. de act. tut.* §. 37. (n) L. 16. §. 1. *ff. de tut. & rat. diſtr. l.* 26. *ff. de admin. tut. l.* 1. §. 3. *ff. de contr. tut. act.* (o) *Ius prou. Sax. lib.* I. *art.* XXIII. (p) *Weichb. Sax. art.* XLIX.

conſpirent ſtatuta tantum non omnia, ex quibus multa huc pertinentia collegit GISEBERTVS, (q) laudauitque in primis REFORMATIONEM FRANCOFVRTENSEM, IVS BAVARICVM, WVRTENBERGICVM, LVBECENSE, & SOLMENSE, in quo poſtremo etiam ius Romanum, diuerſum quid ſtatuens, pupillis damnoſum dicitur. In Belgio idem obtinere tradunt GROTIVS, (r) SIM. VAN LEVWEN, (s) & ARN. VINNIVS. (t) Plura exempla nos addere poſſemus, niſi iam in legem Imperii communem abiiſſet priſca illa Germanorum conſuetudo, ſiquidem in REFORMATIONE POLITICA (u) de anno MDXLVIII cautum: *daß der Vormund jährlich auf Foderung der Obrigkeit gebührliche Rechenſchafft thun, und um ſeine Verwaltung Rede und Antwort geben ſolle.* In REFORMATIONE POLITICA (x) anni MDLXXVII. non modo idem repetitur, ſed additur etiam, tutorem ipſum ſua ſponte rationes offerre teneri: *Nicht allein auf Erforderung der Obrigkeit, ſondern auch ſelbſt, vermöge ſeines anbefohlenen Amts, auch geleiſteter Pflicht und Eides &c.* Adeo ad ſe, tamquam tutores ſuperiores, pertinere exiſtimant magiſtratus Germani, diligenter attendere tutorum inferiorum adminiſtrationi, ne quid inde damni patiatur pupillorum ſubſtantia.

§. XXXI.

Denique ſuprema illa Germanorum tutela, vel maxime in eo ſeſe oſtendebat, quod paſſim principes in bonis pupillorum & minorennium, ſaltim vaſallorum, vſufructu, tamquam ſupremae huius tutelae effectu, gaudebant in Germania. Apud Romanos id inauditum. Illo enim iure tutela omnis gratuita erat, nec quicquam lucri peruenire poterat ad tutorem, (y) niſi ipſi pacto aliquid ſalarii loco eſſet promiſſum. (z) At Germanicae originis gentes, quemadmodum tutoribus, etiam inferioribus, & maxime legitimis, vel omnium bonorum vſumfructum, vel partem eiusdem, concedebant, ceu obſeruauit SCHILTERVS, (a) & accurata induſtria ex veterum Gothorum, Hiſpanorum, Francorum, Germanorum, Danorum, Suecorum, Belgarumque legibus

(q) Giſebert. *Peric.* II. *Statut. tit.* XXIV. *n.* 30. (r) Grot. *Manud. ad ius Belg. lib.* I. *cap.* IX. (s) Sim. van Leuwen *Cenſ. for.* I, 18. 1. (t) Vinn. *Comment. ad* §. 7. *Inſt. de Atil. tut. ſub fin.* (u) *Reform. Polit. anni MDXLVIII. tit.* XXXII. §. 3. (x) *Reform. Polit. de anno MDLXXVII. tit.* XXXI. (y) L. 38. *ff. de neg. geſt. l.* 58. *ff. de adminiſtr. tut.* (z) L. 33. §. 3 *ff. eod.* (a) *Exerc.* III. §. XI.

gibus & ſtatutis demonſtrauit Ill. a LVDEWIG: (b) ita multo magis eum vſumfructum deberi cenſebant principi, ſi vel vaſalli vel alterius pupilli ſibi *ἀμέσως* ſubiecti, tutelam legitimam gereret. Veſtigia huius iuris, olim a Germanis recepti, ſuperſunt adhuc in Anglia, vbi etiamnum Rex ipſo iure tutor eſt pupillorum vaſallorum, & ex bonis eorum fructus omnes ſuos facit, nec quicquam pupillis, quoad ii minores ſunt, attribuit, praeter alimenta, ſi ipſi non habent, vnde alantur. De qua ſuprema M. Britanniae regis tutela diſſerunt COWELLVS, (c) CRAGIVS, (d) POLYDORVS VERGILIVS, (e) aliique. Idem ius olim Ducibus Normanniae competiiſſe, regique Galliae hodienum ibi competere, ſupra vidimus. Quod ipſum eximium eius ius, in CONSVETVDINIBVS NORMANNICIS (f) vocatur, LA GARDE NOBLE ROYALE, CVSTODIA REGALIS, vt docet CAR. DV FRESNE. (g) Nec aliud ſibi vult diploma, quod duci Brabantiae de tutela vaſallorum conceſſum eſſe ab Henrico, ſupra diximus. Ne quis autem putet, in ipſa Germania tutelam hanc principum fructuariam fuiſſe ignoratam, producemus quaedam ex iuribus olim per vniuerſam fere Germaniam receptis, in quibus expreſſam eius mentionem fieri videmus. IVS PROVINCIALE SAXONICVM (h) ſequentia habet: *und hat ſich das Kind noch nicht beiahret, ſo nimmt der Lehn-Herr die Frucht herab.* Similia diſponit IVS SVEVICVM: (i) *Vnd hat er das Gut zu Lehn von einem Herrn, ſo vvird dem Herrn das Geld, das Gut behält er.* Nec iniuſtum hoc videbatur veteribus. *Quum enim*, vti loquitur CRAGIVS, ſupra laudatus, (k) *haec ſit vera & natiua omnium feudorum conditio, vt vaſallus domino militares operas praebeat, eique in rebus omnibus gerendis conſilio & auxilio adſit, nec huic debito vel officio minor, ſiue ſit mas, ſiue femina, poſſit reſpondere; dominus interea fructus feudi percipiebat, vt vicarium pro ſui vaſalli adhuc inidoneo herede ſubſtitueret, donec ipſe heres ad ſeruiendum domino ſufficeret.* Inde igitur non eſt mirandum, ius hoc percipiendi fructus ex bonis pupillorum, principi vi ſupremae tutelae competens, apud gentes Germanicae originis olim tam altas radices egiſſe. Nec ho-

(b) Ludevvig. *Opuſc. Tom.* II. *p.* 1205. *ſequ.* (c) Io. Covvell. *lib.* I. *Iur. Angl. tit.* XVII. §. I. *p.* 34. *ſequ.* (d) Crag. *iur. Feud. lib.* II. *dieg.* XX. *p.* 254. (e) Polyd. Verg. *hiſt. Angl. lib. XVI. pag.* 570. (f) *Conſuet. Norman. Art. CCXIV. CCXV.* (g) Car. du Freſne *in gloſſar. med. & inf. lat. voce cuſtodia pupillorum.* (h) *Ius prou. Saxon. lib.* II. *art.* LVIII. (i) *Specul. Sueu. cap. CCXXIV.* §. 2. (k) Crag. *ibid. p.* 287.

hodie quoque illud prorſus in Germania obſoleuiſſe dixerim. Treuirenſem ſaltim Archiepiſcopum ac Electorem adhuc eo iure gaudere, idque in omnibus ſuae dioeceſeos ſubditis impuberibus etiamnum exercere, oſtendit illuſtris FAECIALIS EVROPAEI Auctor. (l) Quod ipſum iam olim a CAROLO IV. IMP. anno MCCCLXXIII. his verbis eidem confirmatum videmus in diplomate apud LIMNAEVM: (m) *Merum & mixtum imperium, cum attinentiis in iurisdictionibus dioeceſis, quae Freiengereide vocantur, Archiepiſcopo confirmatur*, PARITERQVE IVS TVTELAE EXERCENDAE VASALLORVM SVORVM IMPVBERVM.

§. XXXII.

At hunc quidem vſumfructum tutelarem poſteriorum temporum humanitas in Germania tantum non vbique excluſit. Itaque ei iam non amplius immoramur, maxime quum hic otium nobis fecerint viri, de patrio iure meritiſſimi, SCHILTERVS, (n) & ill. a LVDEWIG. (o) Poſſent quidem & alia praeclara, ad hanc tutelam pertinentia, obſeruari: ſed quum & imminens ex academia diſceſſus, & ipſa charta feſtinare me iubeant: hic, actis DEO O. M. gratiis, diſſertationi, fere αὐτοσχεδίως deproperatae, felicem impono finem.

(l) *Europäiſcher Herold* Part. I. p. 280. (m) *Limn. in iure publ. Tom. I. Lib. III. cap. V.* (n) Schilter. *Exerc. XVII. §. XVI. item in Comment. ad ius Feud. Alam. cap. XLIX. p.* 278. *& cap. LV. p.* 296. (o) Ludevvig. *Opuſc. Tom. II. p.* 1217. *ſequ.*

DE

DE IVRISCONSVLTIS REFORMATIONI ECCLESIAE PRAELVDENTIBVS

PROGRAMMA INAVGVRALE. VEL

EXERCITATIO XX.

IMminet demum, proximeque, quod feliciter futurum confidimus, illuceſcet ſeptima Kalend. Iulii, qua auſpicatiſſima die ducentis abhinc annis Principes aliique imperii ordines, qui primi Pontifici Romano repudium generoſo conſilio miſerant, exhibito Auguſtae Vindelicorum purioris doctrinae compendio, grande atque inauditum conſtantiae exemplum dederunt. Numquam ſane, ex mea quidem ſententia, illuſtriorem triumphum iam inde ab apoſtolorum temporibus egit Chriſti eccleſia, quam quum eo die frementibus hinc aduerſarum partium anteſignanis, minasque & diriſſimorum decretorum fulmina vibrantibus, illinc paucis veritatis confeſſoribus in ſolo Deo cauſſaeque bonitate omnem ſpem ac fiduciam collocantibus, veritas inconcuſſa ſtetit, & per magnam Europae partem magis magisque ſeſe indies explicauit. Tum vero Legato Pontificis aliisque eius emiſſariis, optimum Imperatorem principesque prudentiſſimos aduerſus Proteſtantes ſollicitantibus, adparuit veriſſimum, quod olim cecinit HORATIVS Carm. Lib. III. Od. III. v. 1. ſequ.

Iuſtum, & tenacem propoſiti virum
Non ciuium ardor, praua iubentium,
Non vultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolida: neque Auſter,
Dux inquieti turbidus Hadriae,

Nec

Nec fulminantis magna manus Iouis:
Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinae.

Quamuis autem neminem dubitare poſſe arbitrer, quin haec omnia diuino potiſſimum munere ac prouidentia contigerint: vſus tamen eſt Deus, prout ſolet, ingeniis ex omni hominum genere eminentiſſimis, quae vel viam veritati, de carcere veluti proditurae, ſternerent, vel iam prodeuntem aduerſus inimicorum furores defenderent ſtrenue. Equidem quod ad noſtri ordinis homines, iureconſultos puta, attinet, ii, neſcio quo fato ſuo, expertes fere huius laudis vulgo exiſtimantur: at, ſi dicendum, quod res eſt, hi inter primos fuere, qui ipſam papatus arcem, impotentem nimirum illum epiſcopi Romani dominatum, non ſine capitum fortunarumque periculo adgreſſi ſunt publice, & per aliquot ſaecula ante felicem illam temporum reparationem intrepido animo oppugnarunt. Qui iureconſultorum candor quantum profuerit eccleſiae, quantumque contulerit non modo ad animos a Romana curia alienandos, ſed & ipſa fundamenta papatus concutienda, facile vnusquisque intelliget. Duae enim potiſſimum ſunt artes, quibus terribile iſtud, quod Papae ſibi in orbem Chriſtianum vindicauerant, imperium quam diutiſſime perſtitit, & reliqua regna, vt ita dicam, in prouinciae formam redegit: altera, quod inaudita plane μεταμορφώσει, eccleſiam in rempublicam, ſacerdotium in magiſtratuum, epiſcopatum denique Romanum in dominatum quemdam, & poteſtatem ἀνυπεύθυνον commutaſſent: altera, quod freti herili illo imperio, religionem ad vtilitatem componere, nouasque ſubinde doctrinas, nouos ritus, prout lubitum eſſet, orbi Chriſtiano obtrudere conſueuiſſent. Poſteriorem hanc eccleſiae labem non poterant non animaduertere, quicumque, adhibita in conſilium ratione & ſcriptura ſacra, *ſtabant ſuper vias, & videbant, & interrogabant de ſemitis antiquis, quae ſit via bona, & ambulare cupiebant in ea, vt inuenirent refrigerium animabus ſuis.* Ierem. VI, 16. Et hinc de oblangueſcente ſenſim ac degenere Chriſtianiſmo a tot ſaeculis conqueſti fuerant quam plurimi, non modo viri docti, veluti Venerabilis Beda, Alcuinus, Paullinus Aquileienſis, Amalarius Fortunatus, Claudius Taurinenſis, Rabanus Maurus, Haymo Halberſtadienſis, Agobardus Lugdunenſis, Ionas Aurelianenſis, Ambroſius Ansbertus, Gerbertus, ſed & integri coe-

Digitized by Google

tus, qui ab eccleſia Romana ſeceſſionem fecerant, veluti Waldenſium, Albigenſium, Wiclefitarum, Huſſitarum, fratrum Boëmorum aliorumque plurium, quorum doctrinam, ferali haereſeos nomine infamatam, ſanguine ac flammis ſoffocauit inquiſitorum truculentia. At hos quidem conatus omnes non multum reformidabat curia Romana, quamdiu ſaluum erat iſtud imperium δεσποτικὸν, quod Pontifices ſibi, tamquam legatis pro Chriſto, deberi contendebant. Quid enim efficerent omnes iſti turturum gemitus; quamdiu crederetur, pontificem ſuo omnia ſtatuere poſſe arbitrio, orbique Chriſtiano, & ipſis Imperatoribus & Regibus, non niſi in obſequio gloriam quamdam relictam eſſe? Saluam ergo ſibi doctrinam fore ſperabant Romanenſes, dum ſalua pontifici eſſet poteſtas, nulli mortalium obnoxia: hanc vero integram ſibi ac ſaluam futuram, non vano augurio credebant, quamdiu opprimi a ſe poſſent ſtudia ciuilia, hominesque ita inſtituerentur, vt genuinam reipublicae naturam atque indolem haut perſpicerent. Hinc acute obſeruarunt viri doctiſſimi, SAM. PVFENDORFFIVS in Monarch. Papali. §. XXXIV. & CHRIST. THOMAS. cum in Notis ad Melch. de Oſſa Teſtam. p. 345. tum in Cautel. circa praecognita iur. Cap. XV. §. IV. nullam philoſophiae partem maiore odio proſequutos eſſe clericos, quam politicam, cuius ne docendae quidem munus cuiquam demandari ſolebat in academiis. Iam pridem enim Romanis epiſcopis ſuboluerat, veram prudentiam ciuilem arcana dominationis ſuae euulgaturam, detracturamque illam pietatis laruam, qua adhuc incredibilem regnandi libidinem callide induerant. At vero horribile iſtud ſecretum primi omnium detexerunt illi, quorum beneficio renata eſt Romana iuriſprudentia. Quamuis enim haec a philoſophia ciuili differat quam maxime, multaque bonis illis viris deeſſent praeſidia, quibus freti in ſapientiam ciuilem poſſent altius penetrare: tamen, vti in ſole ambulantes, quamuis eo conſilio non ambulent, vt colorentur, colorantur tamen; ita & doctores illi ſemibarbari, quamuis ius Romanum prudentiae ciuilis adipiſcendae cauſſa non colerent, tamen ingenii magnitudine, & adſidua Romanae reip. contemplatione, id conſequebantur, vt ſibi veluti aliud agentibus naſceretur vera idea. Quam quum deinde cum Papatu conſiſtere non poſſe animaduerterent: dominatui huic bellum indicere, principumque iura aduerſus Pontificum fulmina pro virili tueri coeperunt. Saeculo

Chri-

Chriſtiano duodecimo, Italis inter aduerſa Gibellinorum ac Guelphorum ſtudia fluctuantibus Canoniſtae fere horum; iuris ciuilis doctores illorum factioni accedebant. Et tamen paullo poſt ex canoniſtis etiam IO. SEMECA, Praepoſitus Halberſtadienſis, quia ſimul iura Romana ab Azone didicerat, dominatui pontificis Romani maſcule ſeſe oppoſuit. Quum enim Clemens Papa IV. decimas per vniuerſam Germaniam ſuo veluti iure exigeret, bello ſacro, vti prae ſe ferebat, impendendas: acriter ei reſtitit bonus ille Semeca, & non modo inexplebilem Pontificum auaritiam ſcriptis exagitauit, ſed & eorumdem infallibilitatem, ſacrum illud papatus palladium, interpoſita ad concilium vniuerſale adpellatione, primus vocauit in dubium, experturus procul dubio inclementiſſimi iſtius Clementis fulmina, niſi his eum mors peropportuna ſubduxiſſet. Multa de hoc Germaniae ornamento diſſerunt CRANZIVS in Saxon. Lib. VIII. Cap. XXVII. MELCH. ADAMI in Vit. ICtor. p. 1. GVIDO PANCIROLVS de Claris Leg. interpret. Lib. II. Cap. VI. & frater olim ſuauiſſimus, nunc deſideratiſſimus eheu! IO. MICH. HEINECCIVS Antiqu. Goslar. Lib. II. p. 253. vbi & elogium referunt, eius tumulo Halberſtadii inciſum:

Eſt, erit, atque fuit, qui deſiit eſſe, Ioannes.
Dogma viget, viguit, florebit in omnibus annis.
Lux decretorum, dux doctorum, via morum
Hic iacet, & placet, vt vacet a poenis miſerorum.

Multo acrius certamen inſequente ſaeculo decimo tertio adiit MARSILIVS *de Menandrinis*, vti vulgo; vel vti ab ALBERTINO MVSSATO de Geſt. Ital. poſt Henr. VII. Lib. I. p. 3. cognominatur, de RAYMVNDINIS, domo Patauinus, qui diuini humanique iuris peritiam cum haud vulgari philoſophiae intelligentia coniunxerat. Quum enim eo tempore Ludouicum Bauarum, Imperatorem, mirifice exagitarent pontifices, facturi, credo, periculum, in quantam patientiam reges ac principes a Gregorii Papae VII. temporibus occalluerint: cauſſam imperatoris atque imperii maſcule agebat Marſilius, editis libris bonae frugis pleniſſimis *de translatione imperii*, *de poteſtate Imperatoris in cauſſis matrimonialibus*, *& Defenſore pacis*, qui in SIM. SCHARDII Syntagmate tractatuum de imperiali iuriſdictione, & MELCH. GOLDASTI Monarchia S. Romani imperii reperiuntur. Refert quoque MATTH. FLACIVS in Catal. Teſt. verit. Tom. II. p. 767. ſe in vetuſto codice vidiſſe librum, quo

Digitized by Google

poteſtatem omnem coactiuam penes imperatorem eſſe probarit: ſed eum lucem vidiſſe, non memini. Saltim nec LVD. EL. DVPINVS in Biblioth. eccl. Tomo XI. p. 68. nec alius, qui mihi ad manus eſt, id ſcriptum memorat. In omnibus his lucubrationibus expreſſiſſima vbique adparent veritatis veſtigia. Negare eum videas, Chriſtum in coelum ſublatum eccleſiae caput viſibile reliquiſſe, aut S. Petrum Apoſtolum plus poteſtatis conſequutum, quam reliquos apoſtolos. Imperatori hic vindicari miraberis ius, Pontifices in ordinem cogendi, quin & ſacerdotio eosdem priuandi, ſi eo male fungantur. Supremum de rebus ſacris iudicium non penes Papam, ſed penes ipſum Dei verbum eſſe, laicisque in conciliis ſuffragium non minus, quam clericis deberi contendit, quin nihil prohibere exiſtimat, quo minus clericis indulgeatur ius connubii: vt omittamus huius generis alia, ita quippe comparata, vt non mirum ſit, Ioannem Papam XXII, quum Aluarum Pelagium, Cardinalem de Turrecremata, Alexandrum Elpidium, & Petrum de Palude, quamtumuis καλαμοβοάντας, tam forti aduerſario nec ingenio, nec cauſſae bonitate, pares eſſe intelligeret, ad decreta ſua, tamquam ad ſacram anchoram, confugiſſe, & in virum optimum, veluti in haereticum, feralem detonuiſſe ſententiam. At non defuit cauſſae optimae patronus. Cum Marſilio enim arma ſocia iunxit LVPOLDVS DE BEBENBVRG, Germanus, equeſtri natus familia, & iure ciuili, quod Bononiae imbiberat, tam praeclare vſus, vt & ipſe Ludouici Bauari iura, teſtibus AVENTINO Lib. VII. Cap. XVI. 2. 19. & NIC. BVRGVNDO de Ludou. Bau. Lib. II. p. 82. maſcule defenderit. Idque ſatis docent *libri de iuribus regni atque imperii Romani*, nec non, *de zelo catholicae fidei veterum Germaniae Principum*, a SCHARDIO & GOLDASTO editi, quibus demonſtrat, nec a Papae arbitrio ſuſpenſam eſſe imperatoris maieſtatem, nec hanc a coronatione Romana, ſed ab electione ſeptemuirorum primordia capere: quin ipſum Papam, dum opes ſuas a Conſtantini M. donatione arceſſat, ſubleſta fide agere, & quae ſunt huius notae alia complura, quae inter vetuſtiora veritatis teſtimonia retulit MATTH. FLACIVS Tomo II. Catalogi p. 796. Inſequentia tempora vberrimum dederunt cordatiſſimorum iureconſultorum prouentum. Floruit enim tum IO. PETRVS FERRARIENSIS, qui in *practica*, quam vocat, vere *aurea* grauiter inuehitur in inconditam illam rempublicam in republica, quam Papa inaudito exemplo conſtituerit. Loca, in editionibus pleriſque callide expuncta, reperies apud eumdem FLACIVM ibid. p. 855. Floruerunt eadem fere aetate

tate IOANNES ANDREAE, Bononienſis, BERNARDVS, Gloſſator, HOSTIENSIS, CYNVS, Piſtorienſis, OLDRADVS, LVDOVICVS ROMANVS, & quem primo loco nominare debebam, FRANC. ZABARELLA Cardinalis, quorum omnium teſtimonia de iniuſto Paparum dominatu paſſim occurrunt, collectaque ex parte ſunt a FLACIO, Catal. Tom. II. p. 855. & 857. Gliſcebat ſenſim ea ICtorum doctrina, & quo propius adpeteret feliciſſima reformatio, eo maiora indies incrementa capiebat. Lipſiam ſane circa annum erae Chriſtianae MCCCCLXXXIV. ornauit IO. BREITENBACHIVS, Ordinis iureconſultorum praeſes ordinarius, quem ante Lutherum inſtitutas per Saxoniam indulgentiarum nundinationes oppugnaſſe, argumento eſt libellus in Bibliotheca Paullina Lipſienſi ſuperſtes, ex quo quaedam decerpſit SEKENDORFFIVS in Hiſtor. Lutheraniſmi Tomo I. p. 13. In Italia multo maiorem ſtrepitum dedit PHIL. DECIVS, ICtus celeberrimus, cuius *Apologiam Patrum Piſanorum*, & *Reſponſum ſuo nomine ſcriptum*, nec non alium libellum, quem *Sermonem* inſcripſit, edidit EDM. RICHERIVS in Hiſt. Concil. Lib. IV. p. 167. 233. & 278. & ſequ. Is ſane & ipſe Pontificis dominatum iniuſtum eſſe contendit, & vlterius progreſſus p. 279. diſerte ſcribit, *conſtare, & omnibus exploratum eſſe, eccleſiam vniuerſalem indigere reformatione in capite & in membris*. Sed quantus vir fuerit ille Decius, vel id argumento eſt, quod non modo eius libri prohibiti mutilatique ſint a Clemente Papa VIII. ſed & Iulius II. Papa eum ſuppliciis inferorum addixerit, patriaque extorrem bonis ac fortunis omnibus ſpoliarit, furorem illum hoſtium paternorum vix effugiente filia decenni, quam monaſterii religioni crediderat pater, ceu fuſius rem refert GVIDO PANCIROLVS de Claris Leg. Interpr. Lib. II. cap. XXXV. p. 302. Non poſſum, quin his Accurſianis addam iurisconſultum humaniſſimum GVIL. BVDAEVM, qui edito anno MDXIII. libro eruditiſſimo *de Aſſe, eiusque partibus*, Romanae eccleſiae curiaeque naeuos tam acri aceto perfricuit, vt & illum dignum habuerit FLACIVS in Catal. Tom. II. p. 907. cuius loca inter reliqua veritatis teſtimonia colligeret. Addit eius atnepos, FRIDRICVS SPANHEMIVS in Introd. ad Hiſt. Eccleſ. Saec. XVI. Sect. IV. §. 4. p. 541. *hunc atauum ſuum maternum in libro de Aſſe Romanam eccleſiam omnem inde a capite ſic exagitaſſe, vt deinceps papatu exierit, non ipſe, ſed familia eius vniuerſa, Geneuam tandem conceſſura.*

Supereſſent plures, hic commemorandi. Quaedam etiam haut proletaria dici poſſent de SCHVRFFIIS, PONTANIS & BEIERIS, quorum opera partim in ipſa reformatione partim in praelegenda maſculeque defendenda confeſſione Auguſtana enituit, niſi id agenti manum iniiceret candidatus

digniſſimus, qui ad veri iurisconſulti laudem adhuc tam feliciter adſpirauit, vt intereſſe videatur commilitonum, tam laudabile exemplum elogio ſuo non carere. Eſt is vir iuuenis nobiliſſimus ac conſultiſſimus, CHRISTIANVS EBERHARDVS RVSSEL, cuius gratia inter occupationes quam plurimas haec qualiacumque in chartam coniecimus. Natus is eſt Auricae Friſiorum Orientalium III. Non. Aug. MDCCVII. patre viro praenobiliſſimo atque excellentiſſimo, ENNONE GVILIELMO RVSSEL, Sereniſſimo Friſiae orientalis Principi a conſiliis ſecretioribus, & Regiminis Cancellario, IO. RVSSELII, ſupremi eiusdem prouinciae dicaſterii Adſeſſoris filio; matre CHRISTIANA CHARLOTTA, ex antiqua atque honeſtiſſima WIARDIORVM ſtirpe orta, DOTHIAE WIARDA, Praefecturae Auricanae vice ſereniſſimi Principis praepoſiti, natu maiore filia. Tam praeclaris editus parentibus, patris optimi & de Principe vniuerſaque patria meritiſſimi conſiliis atque inſtitutione frui non potuit. Amiſit enim illum vix trium annorum infans, morte praepropera interceptum, ex eoque tempore mater filium mira pietate educauit, eique non ipſa tantum probitatis virtutisque amorem inſtillauit quotidie, verum etiam praeceptoribus optimis, qui ingenium praeclarum perpolirent, tradidit. Hinc ſcholae Vlricianae, quae Auricae floret, ciuibus adſcriptus, per decennium audiuit magiſtros, docendi dexteritate clariſſimos, in primis vero Lycei iſtius Rectorem, BILDSTEINIVM, cui ſe multum debere, fatetur diſcipulus gratiſſimus. Anno MDCCXXV, appetente iam auctumno, e ſcholaſtica dimiſſus diſciplina, per ſemeſtre fere ſpacium ſtudiis academicis ſe domi praeparauit, ac ineunte vere inſequentis anni in Viadrinam noſtram ſe contulit, Rectore tunc beato WESENFELDIO. Ab eo tempore per omnes honeſtiores artes, & iurisprudentiam inprimis ſolidiorem, viuidam circumtulit indolem, duces ſequutus cum alios, viros doctiſſimos, tum & me potiſſimum, cuius a latere fere numquam diſceſſit, vt vere illum γνήσιον ἐμὸν adpellare poſſe videar. Sic ſe gerendo tantum profecit, vt non modo in vtroque examine virum ſe praeſtiterit, & ab ordine noſtro vniuerſo cum voluptate auditus ſit, ſed & elegantem diſſertationem de SVPREMA PRINCIPVM MAGISTRATVVMQVE TVTELA ſuo Marte elaborarit, eaque lucubratione ſpem de ſe conceptam mirifice confirmarit. Defendet eam publice VIII. Id. Iun. Cui conflictui vt omnes muſarum noſtrarum patroni ac fautores frequentes interſint, vehementer etiam atque etiam rogamus. P.P. Traiecti ad Viadrum ipſis Non. Iun. MDCCXXX.

DE EMINENTIORIBVS DVCATVS ET DVCVM LOTHARINGIAE PRAEROGATIVIS

EXERCITATIO XXI.

Σύνοψις.

§. I. *Occaſio differendi & inſtituti ratio.* §. II. *Lotharingiae veteris magnitudo & nominis ratio.* §. III. *Fuit olim regnum.* §. IV. *Et quidem ſui iuris, niſi ſub* Zuenteboldo *Rege.* §. V. *Ducatus, ex regnis nati, variis gauiſi ſunt praerogatiuis, in primis quod palatiis regiis illuſtrati ſint. Elegans obſeruatio Speculatoris Saxonici de Comitibus palatinis, in Ducatibus, qui ex regnis nati ſunt.* §. VI. *Talis & Lotharingia.* §. VII. *Quia ibi ſedes regni primaria, Aquisgranum.* §. VIII. *In Lotharingia non ſolum Comes palatinus prouincialis;* §. IX. *Sed & Comes palatinus Imperii.* §. X. *Cur hic palatinatus interiecto tempore ad ſuperiorem Rhenum migrarit?* §. XI. *Magna Lotharingorum in Rege Germanorum eligendo auctoritas.* §. XII. *Duces Lotharingiae aliquando archiofficio in coronationibus Imperatorum functi ſunt.* §. XIII. *Lotharingia aliquando Archiducatus.* §. XIV. *Poſtea inde nati duo ducatus potentiſſimi.* §. XV. *Inferior Lotharingia iterum in varios ducatus abiit, eosque opulentiſſimos.* §. XVI. *Cur Dux Brabantiae Lotharingiae nomen adfectarit?* §. XVII. *Itemque cur aliquando ius gladium in Imperatorum coronationibus praeferendi ſibi vindicarit?* §. XVIII. *Lotharingiae ſuperioris ſeu Moſellanae praerogatiua.* §. XIX. *Nexus eius cum imperio & formula.* §. XX. *Eius hodierni tituli & inſignia honoris.* §. XXI. *Titulus Regiae celſitudinis.* §. XXII. *Familiae Lotharingicae ſplendor.* §. XXIII. *Ea eiusdem cum Habsburgica originis.* §. XXIV. *Vtriusque gentis felicitas in vindicanda vetere Lotharingia.* §. XXV. *Concluſio diſſertationis cum voto pro domo potentiſſima concepto.*

§. I.

Digitized by Google

§. I.

CVm alia Principum Romanorum geſta, tum & itinera eorumdem & profectiones, in veteribus numis exprimi, aeternitatique conſecrari conſueuiſſe, neminem, iſtarum rerum non plane incurioſum, ignorare arbitramur. Nihil enim in monimentis iſtis animaduertimus frequentius, quam PROFECTIONES & ADVENTVS AVGG. (a) quarum vna in Septimii Seueri Imp. numo elegantiſſimo apud HARDVINVM (b) ἐμφατικῶς PROFECTIO AVG. FELIX vocatur, non quod felicibus auſpiciis ſuſcepta peractaque ſit, (id enim commune plebi cum ſummis principibus eſſet,) ſed quod bonum Principem, quaqua verſum procedit, felicitatem laetitiamque publicam, veluti comites trahere, exiſtimarent. Experimentum eius rei adhuc cepit cultior Europa, qua illam Princeps celſiſſimus potentiſſimusque, Dominus FRANCISCVS STEPHANVS, *Dux Lotharingiae, Marchiſus, Dux Calabriae, Barri & Geldriae, Marchio Pontamuſſi, & Nomenii*, *Comes Prouinciae, Valdemontii, Blamontii, Zutphaniae, Saarwerdae & Salmiae*, auſpicatiſſimo itinere peragrauit. Quaqua enim proficiſcentem, tot bonorum plauſus, adclamationes ac vota exceperunt, vt iure nobis repetere poſſe videamur, quae de Traiani aduentu dixit PLINIVS: (c) *Non aetas quemquam, non valetudo non ſexus, retardauit, quo minus oculos inſolito ſpectaculo impleret. Illum paruuli noſcere, oſtentare iuuenes, mirari ſenes, aegri quoque, neglecto medentium imperio, ad conſpectum eius, quaſi ad ſalutem ſanitatemque prorepere.* Quum vero publicae huius laetitiae, inſigni fatorum clementia, hanc Viadrinam quoque participem fore, rumor nunciarit: fieri profecto non potuit, quin exoptatiſſimus maximi Principis aduentus muſas etiam noſtras, non modo ad concipienda vota, ſed & ad contemplandam LOTHARINGIAM, quae grande illud coeli depoſitum orbi dedit, excitaret. Natae inde nobis ſunt meditationes de potentiſſimorum LOTHARINGIAE DVCVM ipſiusque illius DVCATVS PRAEROGATIVIS, quas quidem eo minus premendas duximus, quo magis iurisprudentiae publicae ſtudioſis cognitum perſpectumque eſſe oportet, quantum momenti in rep. Germanica ſemper traxerit Lotharingia, quantumque ipſius Lotharingiae interſit, indiuulſum ac perpetuum perſeuerare foedus cum Imperio Romano Ger-

(a) Ez. Spanhem. *de praeſt. & vſu numiſm. Diſſ. XIII. p. 620. Tomo II.* (b) Harduin. *Op. Select. p. 800.* (c) Plin. *Panegyr. Cap. XXII.*

Germanico, quod inter vtrumque regnum iam inde ab antiquiſſimis temporibus feliciſſimis auſpiciis coaluit, & in poſterum, quod auguramur, magis arctiusque indies coaleſcet.

§. II.

Tractum illum terrarum ampliſſimum, qui a Vogeſi ſaltibus inter Rhenum, Moſam, Scaldim ad oceanum vſque porrigitur, LOTHARINGIAE nomen a Lothario II. Rege Francorum, Lotharii I. Imp. filio, accepiſſe, arbitramur. Saltim id multo probabilius videtur, quam quod REGINO PRVMIENSIS, (d) MARIANVS SCOTVS, (e) SIGEBERTVS GEMBLACENSIS, (f) OTTO FRISINGENSIS, (g) & ex recentioribus plerique tradiderunt, vocabuli iſtius originem a Lothario I. Imp. eſſe repetendam. Hic enim praeter Italiam, illumque, quem paullo ante definiuimus, terrarum tractum, etiam prouincias vltra Vogeſum, inter Rhenum, Vrſam, Rhodanum & Ararin, praeter paucas ciuitates trans rhenanas, quas Ludouicus Germanicus Rex vini cauſſa exemerat, vaſto imperio complexus eſt, (h) quae quidem prouinciae vltra Vogeſum Lotharingiae nomen numquam tulerunt, ſed ſeparatas ab illo regno rationes habuerunt. Verum enim vero, diuiſo inter Lotharii iſtius Imp. filios paterno imperio, & Ludouico, natu maximo Italia cum Auguſta dignitate potito, Carolo autem Galliam Narbonenſem, tamquam paternam hereditatem, cernente, reliqua illa pars, quam ſupra ſuis limitibus definiuimus, Lothario II. Regi ceſſit, ab eoque tempore Lotharingiae nomen ei conſtantiſſime haeſit, (i) quum prouinciae, quas Carolus tenuerat, Prouinciae, Burgundiae, regnique Arelatenſis vocabulis a Lotharingia in eius aeui monimentis diſcernantur. (k)

§. III.

Vtcumque ſe res habeat, vel ex his iam ſatis intelligitur, LOTHARINGIAE ducatum, qui vetus nomen hodienum retinet, olim non Ducatum, ſed REGNVM fuiſſe, adeoque inter principes Imperii prouincias cenſendum eſſe. Neque enim tantum ſub vtroque Lothario per

Bbbbb annos

(d) Regino Prumienſ. *in Annal. ad ann. DCCCXLII.* (e) Marian. Scot. *ad eumd. ann.* (f) Sigebert. Gemblac. *in Chron. ad eumd. ann.* (g) Otto Friſing. *in Chron. Lib. V. Cap. XXXIV.* (h) *Annal. Bertinian. ad ann. DCCCXLIII.* Regino Prum. *ad ann. DCCCXLII.* Sigebert. Gembl. *ibid.* (i) *Annal. Metenſ. ad ann. DCCCLV.* (k) Sim. Fridr. Hahn. *de iuſt. Burgundici noui vel Arelat. regni limitib. Hal. MDCCXVI. in 4o.*

annos viginti ſeptem eam dignitatem retinuit, verum etiam, exſtincta illa ſtirpe, & Lotharingia ſenſim iuris Germanici facta, conſtans Lotharingis manſit illius memoria. Arnulfus ſane Imp. qui Lotharingiam cum reliqua Germania a Carolo Craſſo patruo, non tam iure hereditario, quam Principum ſuffragiis, acceperat, ei praefecit Zuenteboldum filium, & quidem non Ducem, ceu exiſtimauit TOELNERVS, (l) ſed Regem, (m) quippe quod nomen ille ſibi in diplomatibus, quae apud GVIL. HEDAM, (n) AVB. MIRAEVM, (o) aliosque leguntur, vbique adſcripſit. Quin & poſteaquam gens Carolingica in Germania penitus defecerat, Lotharingia, ſub regni nomine Germaniae vnita, in vnum cum hac ſyſtema ita coaluit, vt ſaepenumero regnum vocaretur cum ab ipſis Lotharingis, tum in titulis Imperatorum Regumque Germaniae. Exemplo eſſe poteſt diploma Adelberonis, Epiſcopi Metenſis, quod CHIFFLETIVS (p) ex chartulario Gorizenſi extulit, in quo ſub finem legitur: *Actum Metis publice, ſub die XVII. Kal. Ian. anno ab incarnatione Domini noſtri CMXXXIII. regni autem glorioſiſſimi Regis in* REGNO LOTHARIENSI *VIII.* Et hae quidem tabulae ſub Henrico I. Germaniae Rege ſcriptae ſunt, quum iam ab anno erae Chriſtianae DCCCCXXVI. Lotharingia in Germanici imperii corpus coaluiſſet per pactum Bonnenſe, quod poſt DVCHESNIVM (q) & MIRAEVM (r) STEPH. BALVZIVS (s) & SCHATENIVS (t) ediderunt. Succeſſor Henrici, Otto M. in diplomatibus quibusdam ab iisdem CHIFFLETIO & (u) AVB. MIRAEO, (x) editis, ipſe ſe REGEM LOTHARIENSIVM *& Francigenum* vocat, quum iam Lotharingia a Ducibus regeretur. Rarius equidem eo titulo vſum eſſe Ottonem, facile largimur iuriſconſulto eximio, IO. NIC. HERTIO, (y) nec negabimus plane, in ſucceſſorum diplomatibus tale quid adhuc non eſſe obſeruatum: at ipſa tamen Lotharingia ex eo quoque tempore REGNI titulum ſatis diu retinuit.

(l) Toelner. *in Hiſtor. Palat. Cap. II. p.* 22. (m) *Annal. Metenſ. ad ann. DCCCXCIV.* Marian. Scot. *ad eumd. ann.* Otto Friſingenſ. *Chron. Lib. VI. Cap. XII.* (n) Gu. Heda *de Epiſc. Vltraiect. p.* 63. (o) Aub. Mir. *in Dipl. Belg. Cap. XV. & XVI. Donat. Belg. cap. XV. Notit. Eccl. Belg. cap. XXII.* (p) Chifflet. *in Comment. Lotharing. p.* 9. (q) Du Cheſne *Tom. II. p.* 587. (r) Mirae. *Donat. piar. Cap. XXIII.* (s) Baluz. *Capitular. Reg. Franc. Tom. II. p.* 299. (t) Schaten. *Annal. Paderb. Lib. III. p.* 255. *Tomo I.* (u) Chifflet. *in Comment. Lotharing. p.* 9. (x) Aub. Mir. *Diplom. Belg. lib. I. Cap. XVII. & Donat. piar. Cap. XXXII.* (y) Hert. *Diſſ. de fide Diplom. Imp. & Reg. Germ. Sect. I. §. XI. p.* 606.

tinuit. Nam & Otto II. Imp. in charta Gorzenſi apud CHIFFLETIVM (z) meminit *praedii, quod Imperator ille habuerit in* REGNO LOTHARIENSI. Ex quibus recte colligit vir conſultiſſimus, GABR. SCHWEDERVS, (a) terras iſtas *primum ſaeculo IX. ſub nomine regni Lotharingiae Regno Germaniae acceſſiſſe, poſtea vero ſaeculo XI. quo ſenſim titulus ille regni exoleuerit, in vnum cum Germania corpus magis magisque concreuiſſe.*

§. IV.

Diſceptatum aliquando meminimus, ſuine iuris hoc regnum fuerit, an alii, ſiue Neuſtrico, ſiue Germanico, clientelari nexu adſtrictum? Sed neſcio, an ad Domitianas, quas iuriſconſulti vocant, quaeſtiones totum iſthoc σκέμμα pertineat. Sub Lothario I. Imp. regnum iſtud nemini alii mortalium, quam Domino illi ſuo, obnoxium fuiſſe, facile largientur, quotquot rerum Francicarum non plane ſunt ignari. Quam enim rationem comminiſci poſſes, cur fratris primogeniti, Auguſta dignitate ornati, & Italiae opibus ſubnixi, portio hereditaria vel Carolo Caluo, fratrum natu minimo, vel Ludouico Germanico, obnoxia eſſe debuerit? Nec quidquam mutatum dixeris, quum poſtea inter Ludouicum II. Imp. Lotharium & Carolum, fratres, familiae erciſcundae ageretur. In conuentu enim Marſnenſi apud AVB. MIRAEVM (b) iam prouiſum fuerat, *vt regum filii legitimam hereditatem regni ſecundum definitas praeſenti tempore portiones poſt eos retinerent.* Quod intelligi aliter non poteſt, quam illos eodem in ſuis regnis iure vſuros, quo vſi antea ſint eorum parentes. At illos ſummo iure regnis ſuis imperaſſe, iam obſeruauit NITHARDVS, (c) Caroli M. ex Bertha filia nepos, & iuris publici eorum temporum peritiſſimus. Quamuis enim initio Lotharius Imp. in reliquorum fratrum regna imperium aliquod ſeu dominium directum adfectaret, ac proinde ANNALES PITHOEANI (d) eum μοναρχίαν molitum eſſe, obſeruent: aduerſum tamen ei tenuere fratres, eorumque fideles, dominis ſuis, teſte HINCMARO REMENSI, (e) in memoriam reuocantes, *eos Lotharii fratres eſſe, & ſacramento regnum inter illos diuiſum, & illos nec genere, nec poteſtate, Lothario eſſe inferiores.* Quibus excitati fratres libertatem ſuam tanta

 vir-

(z) Chifflet. *in Comment. Lothar. ibid.* Add. Wibert *in vita Leonis P. P. IX. cap.* XIV. & *Geſta Pontif. Cenom. apud* Mabillon. *Analect. Tom.* III. *p.* 301. (a) Schvveder. *Introd. ad Ius publ. Rom. Germ. Part. gener. cap.* IV. §. XXII. *p.* 81. (b) Aub. Mir. *Dipl. Belg. lib.* I. *cap.* XVII. (c) Nithard. *lib.* IV. (d) *Annal. Pithoeani p.* 38. (e) Hincmar. Remenſ. *Epiſt.* I. *cap.* IV.

virtute tuebantur, vt magnis auſibus excideret Lotharius, fratribusque, vt NITHARDVS memoriae prodidit, optionem concederet, vt aut praecipui quidquam ſibi *propter nomen Imperatoris, & propter dignitatem Imperii, quam auus regno Francorum adiecerit,* aut ſi id nollent, *tertiam tantummodo partem totius ſibi concederent, regeretque* QVISQVE ILLORVM PORTIONEM REGNI SVI, PROVT MELIVS *poſſet.* Hactenus itaque ἀνυπεύθυνον nullique alii obnoxium fuit Lotharingiae regnum. Et quamuis exſtincta Lotharii I. ſtirpe, aliquamdiu inter Germanorum & Francorum occidentalium conſilia fluctuaret: Germaniae tamen vnita, non iure ſupremi imperii excidit, ſed cum regno Germaniae in vnum veluti corpus coaluit, adeo vt iam vtrumque regnum pro vno cenſeatur, eiusque ordines cum magnae Germaniae ordinibus in iisdem comitiis congreſſi, in commune conſulant. Illud tamen negare nolim, quod iam ab aliis (f) eſt obſeruatum, Zuenteboldum a patre Arnulfo Lotharingico regno praefectum, non ſuis auſpiciis ita imperaſſe, vt omnia ſuo arbitrio egerit, ſed Germaniae maieſtatem comiter venerari debuiſſe, quamuis non admodum diuturnum fuerit intercalare illud Zuenteboldi imperium.

§. V.

Lotharingiae ex eo, quod olim regni ἀξίωμα habuerit, non parum praerogatiuae acceſſiſſe, nemo dubitauerit. Conſtat enim inter omnes, qui in iurisprudentiae publicae origines paullo accuratius inquirunt, prouincias illas Germaniae, quae olim ſub Francis regnatae ſunt, reliquis omnibus dignitate praecelluiſſe. Id quod vel inde patet, quod ſolae illae prouinciae palatiis regiis locum praebuere, ſuosque retinuere comites Palatinos, qui ibi vice Imperatoris vel Regis Germaniae ius dicerent. Exſtant paſſim in SPECVLO SAXONICO praeclara iuris publici Germanici vetuſtioris veſtigia, quae tantum abeſt, vt tam acri cenſura omnia perſtringi atque explodi debuerint a viro, quem paullo ante laudauimus, doctiſſimo, (g) vt digniſſima aliis pleraque videantur, quae maiore cura illuſtrentur ab eruditis. (h) Inter haec poſtremi generis ἐμβλήματα neſcio an non primo loco ponendum ſit, quod

SPE-

(f) Ludevvig. *Singular, iur. publ. Romano-Germ. Praefat. p. 86.* (g) Dn. a Ludevvig. *ibid.* §. VIII. *p. 48.* (h) Thomaſ. *Delin. Hiſt. Iur.* §. 109. *Nec aliter philoſophantur* Schilterus, Hertius, Beyerus, Gundlingius, *quorum loca omnia adferre, ſuperuacuum foret.*

SPECVLATOR ille (i) de prouinciis Germaniae, quae ex regnis natae ſint, ſcribit: *In Teutſchen Landen hat iedes Land ſeinen Pfaltz-Grafen. Sachſen hat einen, Bayren hat einen, Francken hat einen, Schwaben hat einen. Dieſe vier Lande waren hievor alle Königreiche.* Ex eo ergo, quod regna fuerint hae prouinciae, rationem reddit, cur cuique comes palatinus aliquis iuris dicundi cauſſa praefectus fuerit. In ſingulis enim regnis plura erant palatia, quae ſingulari induſtria recenſuit IO. MABILLONIVS. (k) Palatiis vero Comites Palatini praeerant ex moribus veterum Francorum. (l) Hinc in Saxonia, quae ſub Ludouico iuniore, Ludouici Germanici filio, aeque ac Franconia regni formam induerat, floruere Comites Palatini Saxoniae, quorum iam ſub Ottone III. Imp. meminit DITMARVS MERSEBVRGENSIS. (m) Nec ignotum eſt, palatinatum illum, primum penes Comites Wetinenſes, hinc penes Gozecenſes & Sommerſenburgenſes, poſtremo penes Landgrauios Thuringiae, Duceſque Saxoniae tum Anhaltinae, tum Miſnicae ſtirpis, fuiſſe, & penes hos quidem etiamnum eſſe, quamuis illum ex conſulta ratione in inſignibus, quam in titulorum ſerie, exprimere malint. (n) Ita & Alamannia, quum ſub Carolo Craſſo regnum fuerit, Comites Palatinos habuit, qui Tubingae ſedem ſibi conſtituerant, quorumque chartae veteres & annales paſſim meminerunt. (o) Nec minus celebres ſunt Comites Palatini Bauariae, quorum primum Arnulphum, Arnulphi Mali filium, fuiſſe, ex RVOTGERO (p) oſtendit NIC. HIER. GVNDLINGIVS. (q) De Franconia denique quum paullo poſt idem demonſtrandum ſit: vera profecto ac ſolidiſſima eſt SPECVLATORIS SAXONICI obſeruatio, prouincias omnes, quae ex regnis in ducatus fuerint commutatae, ſuos palatinatus habuiſſe. Saltim tales haut reperias in prouinciis reliquis, quae quantumuis poſtea ad ſummum dignitatis Regiae vel Ducalis faſtigium adſpirarint, Caroli M. tamen poſteris tamquam regna, numquam ſubfuerunt. Nam nec Bohemicae nec reliquae Venedicae prouinciae Comites Palatinos habuerunt; vel, ſi quis ibi terrarum hoc titulo vſus eſt, (de quo tamen non conſtat,

 quum

(i) *Ius prouinc. Sax. lib.* III. *Art.* LIII. §. 1. (k) Mabillon. *de Re diplom. libro IV. toto.* (l) Hincmar. *Epiſt.* III. *cap.* XXXI. (m) Ditmar. Merſeb. *lib. V. p. 352. edit. Leibnit.* (n) *Gundlingiana Part.* XXI. *Diſſ.* I. §. 12. (o) *Monim. Wurtemb. in Monaſt. Bebenhuſ. n.* 3. (p) Rotger. *in vit. Brunon. cap. XVI. apud* Leibnit. *Tom.* I. *ſcript. rer. Brunſu.* (q) Gundling. *ibid. pag.* 23.

quum Comitis Palatini Luſatiae, quem apud LAMBERTVM SCHAFFNABVRGENSEM, (r) reperiſſe ſibi viſus eſt HERTIVS (s) nusquam vel vola vel veſtigium occurrat, & Lambertus ille potius de Comite Palatino Lotharingiae loquatur:) ſaltim ille non Imperio immediate, ſed duci vel marchioni ſuo obſequium debuit, adeoque ad illam reliquorum, de quibus nos loquimur, dignitatem haut adſpirauit.

§. VI.

Quid vero de Franconia & Lotharingia dicemus? Hanc enim a Lotharii I. Imp. temporibus, ſemper; illam ſub Ludouico iuniore aliquamdiu regnum fuiſſe, paullo ante demonſtrauimus. Sed ſalua res eſt. Quum enim Ludouicus iunior Franconiam & Saxoniam ex paterna Ludouici Germanici hereditate accepiſſet: ei portioni etiam acceſſit, quidquid Ludouicus, pater, ex defuncti Lotharii regno ſeruauerat. (t) Non mirum ergo fuerit, ſi Comes Palatinus ad Rhenum vtrique prouinciae ſimul ius dixerit. At poſtea & ſuos comites palatinos habuit Lotharingia, a Comitibus Palatinis ad Rhenum diuerſiſſimos. Talem enim reperimus apud LAMBERTVM SCHAFFNABVRGENSEM, (u) qui dum in Henrici IV. hiſtoria verſatur: *Chuno*, inquit, *cognatus regis, Dux factus eſt Carentiorum: frater eius Henricus, palatinus Comes* LVTHARIORVM (inde ergo *Luſatorum* Comitem palatinum finxit HERTIVS,) *inſtinctu daemonis monaſticam vitam profeſſus eſt in Gorzia. Sed per paucos dies, vulgante ſe daemonio, quo illuſus fuerat, ſanctae conuerſionis habitum, quo ſe angelus Satanae in angelum lucis transfigurauerat, abiecit, vxoremque ſuam & poſſeſſiones, deſertor Dei & transfuga, recepit.* Habes itaque Henricum, Comitem palatinum Lotharingiae, fratrem Chunonis, Carinthiae Ducis, regis Henrici IV. cognatum, ex Arnulphi Mali, Ducis, proſapia oriundum, ceu docet ſtemma hoc genealogicum, ex MONACHO BRVNVILERENSI apud LEIBNITIVM (x) potiſſimum excerptum:

Arnul-

(r) Lamb. Schaffnab. *in Chronic. ad ann. MLVII.* (s) Hert. *in Diſſert. de Conſultat. Leg. & iudiciis in ſpecial. Rom. Germ. Imp. rebus publ. §. XIX. pag.* 452. (t) *Annal. Fuldenſ. ad ann. DCCCXXX.* Regino Prum. *ad eundem ann.* Baluz. *Capitul. Reg. Franc. Tom.* II. *pag.* 221. (u) Lamb. Schaffnab. *ad ann. MDXXV.* (x) *Monach. Brunvilerenſ. cap.* I. *apud* Leibnit. *Tom.* I. *Script. rer. Brunſu. C. pag.* 315. *ſequ.*

Arnulfus Malus,
Dux Bauariae,
caeſus anno DCCCCLIII.

Arnulfus, *Comes Palat. Bauar. occiſus anno* DCCCCXXXIII.	Hermannus Puſillus, *Comes Palatinus Rheni* DCCCCXXXIX. *occiſus anno* DCCCCLIX.	
	Ezo ſeu Ehrenfridus, *Comes Palatinus. ob.* MXXXV. Vx. Mathildis, *Ottonis. II. Imp. filia.*	
	Ludolphus, *Comes palat. ob.* MXXXII.	Hermannus, *Archiep. Col. ob.* MLVI.
	Henricus, Furioſus, *Comes palatinus Lotharingiae. ob.* MXCIII.	Cuno, *Dux Carinthiae. ob.* MLV.

Ex quo ſimul patet, quod iam ab aliis animaduerſum, (y) rationem fugere doctiſſimum TOELNERVM, (z) Henrico huic locum inter Comites Palatinos ad Rhenum concedentem, quum in Lotharingia potius ea dignitate, teſte LAMBERTO SCHAFFNABVRGENSI, functus ſit.

§. VII.

Ex his porro, quae adhuc dicta ſunt, ſatis adparet, primum locum tenuiſſe Lotharingiam, non modo quia regnum fuit ampliſſimum, ſed & quia Aquisgranum, totius imperii ſedes & palatium primarium in ea ſitum fuit. Non iam id probabimus ex ſubleſtae fidei tabulis Aquisgranenſibus, (a) in quibus Carolus M. communi omnium Procerum ipſiusque Pontificis Rom. ſuffragiis ſanxiſſe fertur, *vt haec* SEDES REGNI *trans Alpes habeatur, ſitque* CAPVT *omnium ciuitatum & prouinciarum Galliae.* Eas enim acutior criticorum natio iam pridem νοθεύσεως poſtulauit, ſuſpectasque ipſe habuit, qui illas editione dignas

(y) Maſcou. *de Nexu regni Lotharing. cum imperio Rom. Germ. Sect. I. §. VII. not. 6. p.* 10. (z) Toelner. *Hiſt. Palat. pag.* 251. (a) Mir. *Donat. piar. cap. XI. pag.* 14.

gnas iudicauerat, AVB. MIRAEVS. (b) Aliis ac ſolidioribus longe teſtimoniis nititur ea Aquisgrani praerogatiua. Diſerte enim WIPPO (c) ſcribit: *Collecto regali comitatu, Rex Chonradus primum per regionem Ribuariorum vſque ad locum, qui dicitur Aquisgrani palatium, peruenit, vbi* PVBLICVS THRONVS REGALIS, *ab antiquis Regibus & a Carolo praecipue, locatur,* TOTIVS REGNI ARCHISOLIVM *habetur.* Et DITMARVS (d) auctor eſt, iam antiquiſſimis temporibus in orientali parte illius palatii conſpectam fuiſſe aquilam, *quam moris fuerit omnium, locum hunc poſſidentium, ad ſua eum vertere regna.* Quibus innuit auctor grauiſſimus, gliſcentibus inter Germanos Francosque occidentales turbis, & modo his Lotharingiam inuadentibus, modo illis eam, tamquam ſuam, vindicantibus, ſollemne fuiſſe victoribus, aquilam illam, quae ſublimis in palatio praefulgebat, in eam partem conuertere, qua victores rerum potirentur, vt reſpiceret orientem, quoties Germani; occidentem, quotiescumque Franci occidentales Aquisgranum occupaſſent. Exiſtimaſſe itaque videntur, eum imperium tenere, qui teneat imperii ſedem, Aquisgranum. (e) Ex quo ſatis patet, cur non modo noſtris temporibus antiquae iſtius gloriae ſit tenaciſſima, & ἀξίωμα iſtud hymnis & inſcriptionibus in Curiae propylaeo conſpicuis ſeruare ſtudeat: (f) verum etiam iam olim in pleriſque monimentis audiat *der Königliche Stuhl und Stadt Aach.* (g)

§. VIII.

Quemadmodum ergo inde non parum decoris acceſſit Lotharingiae, quod in ea vera ſedes totius regni ac veluti domicilium ſacri imperii eſſet conſtitutum: ita nec hoc illi minori laudi cedit, quod ex eadem ratione & primarium totius regni Comitem palatinum habuerit. Vidimus ſupra, (§. VI.) fuiſſe Lotharingiae Comitem palatinum proprium, eoque honore Henricum Furioſum, imperante Henrico IV. Imp. functum eſſe, oſtendimus. Sed illi cum Aquisgranenſi palatio nihil rei fuiſſe videtur. Rem in pauca conferemus. Quemadmo-

(b) Aub. Mir. *ibid. not.* 1. *Add. Gundlingiana Part.* XVIII. *Diſſ.* I. §. *6. p. 244. ſequ.* (c) Wippo *in vita Conradi Imp. pag.* 426. (d) Ditmar. *in Chron. lib.* III. *p.* 343. (e) *Gundlingiana Part.* XVIII. *Diſſ.* II. §. XIV. *p.* 264. (f) Limn. *lib.* VII. *cap.* II. *n.* 8. ubi & de hymno: *Vrbs Aquenſis, vrbs regalis, ſedes regni principalis, prima Regis curia.* (g) *Diploma Caroli V. apud* Limn. *Iur. publ. lib.* VII. *cap.* II. *n.* 11. *et. Addit. Tomo* II. *ad lib.* VII. *cap.* II. *p.* 71. Fritſch. *in Addit. ad* Limn. *p.* 195. *ſeqq.*

admodum quod ad eccleſiae regimen attinet, duae erant regni Lotharingici metropoles, Auguſta Treuerorum & Colonia Vbiorum: ita totidem erant Regum palatia, Mediomatricum (gg) & Aquisgranum, quorum alterum in ſuperiore; alterum in inferiore Lotharingia florebat: alterum Lotharingici regni proprium, alterum commune imperii Germanici domicilium habebatur. Itaque & conſentaneum videbatur iuris publici Francici principiis, eſſe in Lotharingia comites Palatinos tum illi regno proprios, qualis fuerat Henricus ille Furioſus, tum & communes totius regni, quia ibi eſſet totius regni ſedes & WIPPONIS ſtilo, archiſolium.

§. IX.

Et hi poſtremi ſunt illi COMITES PALATINI ad Rhenum, quorum maxima in vniuerſo Imperio fuit & etiamnum eſt auctoritas. Sane iam TOELNERVS (h) obſeruauit, Palatinos ad Rhenum non olim ad Nicrum & in ſuperiore parte Rheni, ſed inferius in Lotharingia circa Moſellam & in finibus Belgii potiſſimum ſediſſe. Sane inter eorum praecipuas terras recenſet Comitatum *Nemoris* & in eo caſtrum *Thonaburg*, hodie *Thomberg*, *Berchem & Duren*, in Ducatu Iuliacenſi, *Brouilre*, Dominium ad *Lacum*, Comitatum *Meyenſeld*, *Monaſterium Eifliae*, *Palatiolum*, *Pfälzl*, haut procul Treueris, quin & magnam *ſiluae Arduennae* & *Ducatus Iuliacenſis* partem cum terris vicinis cis & trans Rhenum, vt dubitari non poſſit, Palatinatum Rheni olim in inferiore parte Lotharingiae a Belgio ad Moſellam vſque circa Aquisgranum habuiſſe domicilium, non in iis terris, quae iam Palatinatus ad Rhenum vocabulum adoptarunt. Quod quum vulgo minus ſit cognitum, non mirum eſt, de palatinatu vetere ignorantiam ſuam profeſſos eſſe viros, rerum Germanicarum ceteroquin peritiſſimos, MVNSTERVM, (i) FREINSHEMIVM, (k) FREHERVM (l) HERM. CONRINGIVM, (m) quorum poſtremi ideo plane in hanc opinionem inciderunt, quod Palatini Comites ad Rhenum veteres fixam ſedem plane non habuerint, ſed in aulae Regiae comitatu perpetuo fuerint. Quod vt de eorum perſonis fortaſſis veriſſimum eſt: ita inde fruſtra collegeris, non fuiſſe certum eis palatium, vbi praecipue ius dicerent, nec adſigna-

(gg) Blondell. *Plen. Aſſert. p.* 270. (h) Toeln. *Hiſt. Palat. cap.* II. *pag.* 24. (i) Munſter. *in Coſmogr. lib.* III. *cap. CCL.* (k) Freinshem. *de Vicariat. Palat. cap.* IX. *n.* XVI. *p.* 93. (l) Freher. *Orig. Palat. pag.* 1. *ſequ.* (m) Conring. *in Cenſura Diplom. Ludouiciani Lindau. cap.* XI. *p.* 203.

ſignatas terras aliquas, vnde aliorum Principum more reditus tam ſplendido officio dignos caperent, ceu recte animaduertit LEIBNITIVS. (n) Rem omnem expedit MONACHVS BRAVWILERENSIS, (o) qui de Ezone Comite Palatino: *Denique*, inquit, *totius Galliae Principum quum eſſet corporis elegantia venuſtiſſimus, mentis induſtria prudentiſſimus, animi magnanimitate fortiſſimus, ad diſponenda negotia tam priuata quam publica diſcretiſſimus*, REGALIS PALATII *apicem iure* PATERNI SANGVINIS *ſtrenuiſſime gubernando, eo profecit honoris, vt ſuam ſemper gloriam pluris, quam accepiſſet, efficeret decoris.* Et paucis interiectis: (p) *Cuius tranſitum in* AQVISGRANI PALATIO, *propere cognito (nam ibi tunc* COMES PALATINVS *erat, occupatus tum totius* LOTHARINGIAE *maiorum colloquio,) aſſumtis eis ſecum, quorum alii ſe dominum, nonnulli decus & Imperii gloriam amiſiſſe, dolerent, gemerent & plangerent, velocius peruenit ad comboralis ſuae corporis exanimi pignus venerabile.* Ex eo itaque omnino ſequitur, quod demonſtrandum ſuſceperamus, Palatinatum ad Lotharingiam pertinuiſſe, & Aquisgranenſi potiſſimum palatio fuiſſe adfixum, non autem iis locis, vbi iam prouincia ampliſſima fertiliſſimaque Palatinatus ad Rhenum cognomen tuetur, ſitum fuiſſe.

§. X.

Nimirum, quod demum ad ſuperiorem Rhenum veluti migrauit Palatinatus, inde factum, quod dubia terrarum illarum poſſeſſione, & Germanis Franciſque de Lotharingia perpetuo fere litigantibus, conſultiſſimum putarent, terras, quas iam tum ad ſuperiorem Rhenum tenuerant, variis acceſſionibus locupletare. Ita ſenſim adquiſiuere Comitatum *Stalecke* & *Bacharach*, *Graichgouiam cum burgo Heidelberg*, *Comitatum Stalbuhel*, & reliquas, quas iam Palatini ad Rhenum poſſident, prouincias, quarum incrementum prolixe deſcribunt ZEILERVS, (q) FREHERVS, (r) TOELNERVS, (s) & alii. At in iſta nouae fertiliſſimaeque prouinciae adquiſitione fere contigit, quod ſolet in alluuionibus, vt quo maius vni loco incrementum accedit, eo plus alteri decedat. Terras enim ad inferiorem Rhenum pleraſque omnes Comites Palatini vel in eccleſias & monaſteria, a ſe condita, liberaliter con-

(n) Leibnit. *in Praefat. Tom.* I. *Script. Rer. Brunſu. n. XXVII.* (o) Monach. *Brauuuil. apud. Leibnit. ibid. cap.* I. *pag.* 314. (p) Idem *ibid. cap.* II. *p.* 318. (q) Zeiller. *Topogr. Palat. Rheni paſſim.* (r) Freher. *Orig. Palat. lib.* II. *cap.* 10. *& paſſim.* (s) Toelner. *Hiſt. palat. cap.* II. *p.* 28. *ſequ.*

Digitized by Google

contulerunt, ſi eſſent allodiales, vel, ſi clientelari nexu obſtrictae imperio, aliis in ſubfeudum dederunt, ceu ſingulari capite demonſtrauit TOELNERVS. (t) Vnde mirifice creuerunt Comitum Iuliaci, Cliuiae, Montium, aliorumque opes, & in tantum auctae ſunt, vt non modo ipſi ad Ducalem in Imperio dignitatem adſpirarent, ſed iſta etiam in vrbem Aquisgranum protectionis iura exercerent, quae olim ad Comites Palatinos Imperii non minus pertinuerunt, quam iura Aduocatiae ſupremae, *(Ober - Voigtey)* quae ſibi poſtea vindicarunt Brabantini. (u)

§. XI.

Quae hactenus de primario imperii palatio in Lotharingia, & palatinatus Imperii genuina ſede, diſſeruimus, eo pertinent, vt tanto magis appareret, principem Germaniae prouinciam fuiſſe Lotharingiam, in qua quippe totius Imperii ſedes ac veluti domicilium, & ob coniunctum cum illo Palatinatum ſuprema cauſſarum ad palatium delatarum iurisdictio fuit. Atque hinc facile reddi poterit ratio, cur tam multum ſemper momenti poſitum fuerit in Lotharingia, quotiescumque de eligendo Romano Imperatore agebatur. Praeterquam enim quod in Lotharingia eſſet palatium regium, ibique impoſita corona inaugurari ſolerent electi Germanorum Reges, (x) quod poſtea AVREA BVLLA (y) firmatum eſt: praecipuae etiam in electione partes erant non modo Archiepiſcoporum Treuerenſis & Colonienſis, verum etiam Comitis Palatini, quibus & eo tempore, quo adhuc omnes Imperii Ordines Regem communi ſuffragio creabant, ius προβουλεύσεως competebat cum Moguntino, nec non reliquis, qui primaria regni officia, id eſt pincernatum, marſchallatum, camerariatum, (ſit venia verbis, in iure publico ſemel receptis,) gerebant. Hinc quamuis priorum temporum Reges Germaniae ab vniverſis Principibus electi dicantur: AVCTOR tamen VITAE MATHILDIS, (z) iam ſaeculo decimo Ottonis M. electionem deſcribens, meminit *Doctorum primorum, qui de ſtatu regni conſilium habuerint.* Et in electione Lotharii, teſte ALBERICO, (a) Tri-

(t) Toelner. *Hiſt. Palat. cap.* III. (u) Sprenger. *Iurispr. publ. p.* 457. *Rex Hiſpaniae habet ratione Brabantiae ius praefecturae, (vulgo Oer-Voigtey) in ciuitate, & Dux Iuliacenſis ius protectionis.* (x) *Gundlingiana Part. XVIII. Diſſ. II. p.* 233. *ſequ.* (y) *Aur.* Bulla *cap.* XXVIII. §. 8. (z) *Auctor Vitae Mathild. cap.* II. *p.* 197. *ad* Leibnit. *Tomi ſcript. Rer. Brunſu.* (a) Albericus *Chronic. ad ann. MCXXV.*

Triumfontium monacho, in conſilium adhibiti *eminentiores aulae regalis primates.* Denique quum, diuiſis principum ſuffragiis, ab aliis Philippus Sueuus, ab aliis Otto Brunſuicenſis eligeretur, huius electionem vel ideo ratam habuit INNOCENTIVS PP. III. in Epiſtola ſingulari ad Principes Teutoniae & Alamanniae, (b) *quod tot, vel plures ex his, ad* QVOS PRINCIPALITER SPECTAT IMPERATORIS ELECTIO, *in eum conſenſiſſe noſcerentur, quot in alterum conſenſerint.* Quae quum certiſſima ſint: nemini obſcurum erit, quanta Lotharingorum fuerit in eligendis Imperatoribus auctoritas. Tres enim ex eo regno erant, quibus illud ius *προβουλεύσεως* in electione Regis iure ab antiquiſſimis temporibus recepto competebat, Treuerenſis, Colonienſis, & Comes Palatinus. Praeterea vni ex illis, puta Colonienſi, Baſilica Aquenſis, in qua corona more maiorum incingendus erat nouus Rex, tamquam epiſcopo dioeceſano ſuberat. Adeoque non facile quisquam ea ſuprema inter Chriſtianos dignitate potiebatur, niſi qui de Lotharingorum fauore eſſet certiſſimus. Plura eius rei exſtant exempla. Nam non modo in eligendis Regibus Germaniae vel praecipue mentio fit Lotharingorum: veluti in electione Henrici II. (c) & Conradi II. (d) verum etiam ex eiusdem Henrici II. (e) & Henrici V. (f) electione patet, tamdiu quaſi in in lubrico ſtetiſſe reges, quamdiu nondum obtinuerint Lotharingorum ſuffragia.

§. XII.

Quin non modo in electione, verum etiam in coronatione Regum Germaniae haut poſtremas quandoque Lotharingorum partes fuiſſe comperimus. In eo inaugurationis actu praecipue elucet imperii Germanici ſplendor, dum primarii eius Principes officiis aulicis publice & cum adparatu funguntur. Id vero quomodo in coronatione Ottonis I. factum ſit, referens WITECHINDVS SAXO: (g) *Duces,* inquit, *adminiſtrabant;* LOTHARIORVM *Dux Giſelbertus, ad cuius poteſtatem locus ille* (Aquisgranum) *pertinebat, omnia procurabat, Eberhardus menſae praeerat. Hermannus Francus pincernis, Arnulphus equeſtri ordini & eligendis locandisque caſtris praeerat.* Giſelbertum Lotharingiae ducem tum officio auli-

(b) Innocent. III. *Epiſt. Tomo I. p. 700. edit. Baluz.* (c) Adelbold. *Vit. S. Henrici Imp. cap. XI.* Ditmar. Merſeb. *lib. V. p. 369.* (d) Wippo *in vita Conradi p. 426. ſequ.* (e) Ditmar. *ibid.* (f) Sigeb. Gembl. *ad ann. MCVI.* Otto Friſing. *lib. VII. cap. XII. Auctor Vitae Henrici IV. p. 391.* (g) Witich. Saxo *lib. II. Annal. p. 246.*

Digitized by Google

aulico, vel, vti hodie vocant, archiofficio functum eſſe, ex his verbis tam perſpicue adparet, vt alia probatione vix opus ſit. At minus expeditum videtur, quodnam fuerit illud archiofficium? Sed ſalua res eſt. Quum enim *archipincerna* tum fuerit Hermannus Francus, *archidapifer* Eberardus, & cura equeſtris ordinis & praefectura locandorum caſtrorum, qua Arnulphus tum functus eſſe dicitur, procul dubio ad *archimarſchalli* officium pertinuerit, quemadmodum hodienum Elector Saxoniae eam curam in comitiis & aliis imperii conuentibus, Marſchallo Pappenhemio demandare ſolet: (h) conſequens ſane eſt, vt Giſelbertus tunc *archicamerarii* ſplendidiſſimum officium, quod nunc cum Marchia noſtra Brandenburgica eſt coniunctum, ſuſceperit. Vidit hoc iam HERM. CONRINGIVS, (i) & IO. IAC. MASCOVIVS, (k) resque tam clara eſt, vt merito fluctus in ſimpulo mouere dicas BOECLERVM, (l) qui Witichindi verba ita interpretatur, vt plane non loquantur de archiofficio, ſed innuant tantum, Giſelbertum id egiſſe, ***quod omnibus Ducibus imperii incubuerit, vt Rege aut Imperatore in prouinciam, cui quisque praeerat, veniente, de neceſſariis ei proſpicerent.*** Quaſi vero probabile ſit, Witichindum ſcriptorem, rerum ciuilium non imprudentem, tam confuſe ſcripſiſſe, vt priuatam illam annonae atque obſoniorum curam cum functionibus illis ſollemnibus *archipincernae, archidapiferi* & *archimarſchalli* coniungere & ſollemne *archicamerarii* officium plane omittere non dubitaret? Et quaſi ex eo, quod HINCMARVS (m) ſub Carolingica Regum ſtirpe aliam iſtorum officiorum rationem fuiſſe obſeruat, colligendum ſit, inſequenti ſaeculo nullam fieri potuiſſe mutationem. Itaque fixum firmumque maneat, Giſelbertum tunc Archicamerarii officio functum, quamuis illud poſtea, ob turbas in regno illo exortas, in alios atque alios videatur translatum, donec in potentiſſima gente Brandenburgica fixas veluti ſedes, ac ſtabile domicilium reperiret.

§. XIII.

Quae hactenus a nobis dicta ſunt, ad LOTHARINGIAM in vniuerſum, non ſpeciatim ad Ducatum Lotharingiae, pertinent: proximum

 eſt,

(h) Wagenſeil. *de S. Rom. Imp. Official. & ſubofficial. cap.* IX. §. *VI pag.* 91. *ſequ.* (i) Conring. *de Official. Imp. ſ.* XII. (k) Maſcou. *de Originib. Officior. aulic. S. R. Imperii* §. *XXXVIII.* (l) Boecler. *Hiſtor. Saec.* X. *p. m.* 216. *ſequ. Tom. Diſſ. Acad.* III. (m) Hincmar. *Epiſt. pro Inſtit. Carolomanni Regis* §. *XX. T.* II. *Opp. pag.* 208.

eſt, vt de huius quoque praerogatiuis quaedam diſſeramus. Quanti momenti ille viſus ſit Germanis, vel inde patet, quod ad exſtinguendas turbas, quae regno iſti per tantum temporis ſpatium, veluti peſtis, incubuerant, ARCHIDVCEM illi praefecerit Otto M. Imperator, quum antea iſtud ἀξίωμα plane inauditum eſſet in republica Germanica. Fuit hic Lotharingiae Archidux primus, ſed & poſtremus, Bruno, Colonienſis Archiepiſcopus, Ottonis M. frater, cuius geſta fuſius deſcripſit ROVTGERVS a LAVR. SVRIO (n) & G. G. LEIBNITIO (o) editus. Hic ergo, vbi ad illam rem delabitur: (p) *Otto* inquit, *Imp. fratrem ſuum, Brunonem, Occidenti tutorem & prouiſorem, &, vt ita dicam,* ARCHIDVCEM, *in tam periculoſo tempore miſit.* Ne quis vero exiſtimet, Routgerum tantum ob potentiam Brunoni hanc dignitatem tribuere, eam ſane etiam confirmat WITICHINDVS, (q) qui Brunonem *Pontificis ſummi ac* DVCIS MAGNI *officia ſimul geſſiſſe ſcribit*, & in epitaphio Colonienſi vocatur:

Archos antiſtes, cui data Colonia ſedes.

Sed & AVCTOR VITAE THEODERICI EPISCOPI, (r) ei diſerte tribuit titulum *Archiducis & Archiepiſcopi*; id quod & SIGEBERTVS GEMBLACENSIS facit in Chronico ſuo: vt dubium non ſit, quin *Archiducis* titulo vere ſit vſus, quamuis a CONTINVATORE REGINONIS, (s) LEVOLDO A NORTHOF, (t) aliiſque, tantum *Dux* ſalutetur, ab eodem autem auctore vitae THEODERICI, Epiſcopi Metenſis, ei tribuatur *dominatus totius Lotharingiae.* Digna nimirum videbatur Lotharingia, quum in Ducatum mutaretur, vt ſupremo Duci nouus ac ſplendidior titulus daretur, non modo ob prouinciae amplitudinem, quae Reges olim aluerat, verum etiam, quia ipſe Bruno Ducem anno DCCCLVIII. in Lotharingia ſuperiore conſtitueret Fridericum, (u) adeoque Dux Ducis, id eſt, archidux, iure dicendus videretur.

§. XIV.

Sane ſi amplitudo prouinciae atque opes praerogatiua aliqua poſſeſſo-

(n) Sur. *Act. Sanct. Tomo V. die* XII. *Octobr.* (o) Leibnit. *Script. Rer. Brunſu. T.* I. *p.* 273. *& ſequ.* (p) Routger. *in Vit. Brunon. cap.* XVII. *pag.* 279. *edit. Leibnit.* (q) Witichind. Saxo *Annal. lib.* I. *p.* 638. (r) *Vita Theoderici Epiſc Metenſ. cap.* VII. *p.* 297. (s) *Contin. Reginon. ad ann. DCCCCLIII. & DCCCLXV.* (t) Leuold. a Northof. *in Catal. Archiep. Colon. apud Meibom. Tom. I. ſcript. rer. Germ. pag.* 687. (u) Flodoard. *in Chron. ad ann. DCCCCLVIII.*

ſeſſores donant: etiam eo nomine reliquis Germaniae prouinciis facile anteferenda fuerit Lotharingia, quae quum initio Regibus Ducibusque paruiſſet ſingulis, poſtea, diſtracta licet in varios ducatus, Principes tamen habuit opibus viribusque nulli procerum Germaniae ſecundos. Nimirum ex quo Duces dare Lotharingiae placuit: vniuerſae praefuerunt ab anno DCCCCXXI. *Giſelbertus*, anno DCCCCXXXIX. Rheno flumine infeliciter abſorptus: (x) *Henricus*, Ottonis I. Imp. frater, paucis poſt menſibus Bauariae Ducatu contentus eſſe iuſſus: (y) *Otto*, Ricuini filius, qui anno DCCCCXLIV. ad plures abiit, (z) *Conradus* ſeu *Chuno*, qui ſocero Ottoni I. Imp. rebellis Hunnos in Lotharingiam pertraxit, poſtea vero facti poenitens, aduerſus illos fortiſſime dimicans, anno DCCCCLVII. occubuit: (a) ac denique Archidux, *Bruno*, de quo paullo ante diximus. Quum vero, teſte tot annorum experientia, paullo difficilius in Imperii Germanici obſequio continerentur Duces, quibus in Lotharingiam vniuerſam erat imperium: diuidere illam placuit. Et ſuperior quidem, quam fere Moſella mediam interſecat, ceſſit *Friderico*, cui & Theodericus filius, & Fridricus II. nepos ſucceſſit. Inferiori, quae & Ripuaria dicitur, quamque Moſa & Scaldis alluunt, ab ann. DCCCCLXXVII. praefuerunt *Carolus*, Ludouici, Francorum Regis ex Gerberga Saxonica filius, (b) dein ab anno MV. *Otho*, eiusdem filius. Quo ſine maſcula prole defuncto, Henricus II. Imper. ducatum inferiorem dedit *Godofredo*, *improli*, Godofredi Captiui, comitis Virdunenſis, filio, (c) quo ipſo etiam circa annum MXXIII. ſine maſcula prole exſtincto, *Gothilo* Magnus, frater, non modo in inferiorem Lotharingiam ſucceſſit, verum etiam anno MXXXIII. mortuo ſine liberis maſculis Fridrico, ſuperioris Lotharingiae Duce, & illum Ducatum Conradi Salici Imp. beneficio obtinuit. (d) Sed fuit hoc illuſtriſſimae familiae fatum, vt, quum Gothilo duos filios ſuperſtites haberet, *Gothofredum Magnum*, & *Gothilonem Ignauum*, hic inferiorem Lotharingiam, anno MXLVI. amitteret: (e) ille ſuperiore ob perduellionem anno MXLV. ſimiliter pri-

(x) *Continuator. Reginon. ad ann. DCCCCXXXIX.* Ditmar. *lib.* II. *p.* 338. *ſequ.* (y) *Continuat. Regin. ad ann. DCCCXL.* (z) Idem *ad ann. DCCCCXLI.* (a) Miraeus *in Not. eccleſ. Belg. pag.* 692. (b) Sigebert. *in Chron. ad ann. DCCCCLXXVII.* (c) Idem *ad ann. MXII.* (d) Aub. Miraeus *in Notit. Eccleſ. Belg. p.* 694. (e) Herm. *Contract. ad ann. MXLV.*

Digitized by Google

priuaretur, (f) inferiorem quidem recepturus poſtea, (g) eamque relicturus *Godofredo Gibboſo*, ſed non niſi ad annum MLXXVI, quo tota illa ſplendidiſſima familia defecit. (h)

§. XV.

Ad LOTHARINGIAM INFERIOREM quod attinet, eius potentiam vel inde aeſtimes, quod paullatim in alios quamplures ducatus diſtractâ, omnibus ſuffecit, & ſinguli illi ducatus principes habuere, rerum geſtarum magnitudine celeberrimos.. Nimirum Gothofredis, de quibus paullo ante diximus, in Lotharingiae inferioris Ducatu ſucceſſerat Gothofredus Bullonius, (i) captis Hieroſolymis conditoque regno Hieroſolymitano celeberrimus. Huic Henricus Limburgenſis Comes, anno MCI ſurrogatus eſt: (k) qui quidem ob rebellionem captus, locum anno MCVI. fecit Gothofredo Barbato Brabantino, (l) at Ducalem tamen dignitatem, Limburgenſi domui ſemel partam, conſtanter retinuit. Sic ex vno Lotharingiae inferioris ducatu nati ſunt duo, *Limburgenſis* & *Brabantinus*. Poſtea omnes fere comites opulentiores illam dignitatem adfectarunt. Anno enim MCCCIX. eam ab Henrico VII. Imp. domo Luxemburgico, facile impetrarunt *Luxemburgenſes*, (m) quam deinde Carolus IV. eiusdem familiae Imperator anno MCCCLIV. luculento diplomate confirmauit. (n) Hos anno MCCCXXXIX. imitati ſunt *Geldriae* comites, (o) anno MCCCLVII. *Iuliacenſes*, (p) *anno* MCCCLXXX. *Montenſes*, quamuis alii tunc tantum nouo diplomate ſtabilitam eam dignitatem velint. (q) Denique & Comites *Cliuenſes* in ipſo concilio Conſtantienſi ad eamdem dignitatem euecti ſunt anno MCCCCXVII. (r) Atque ita Lotharingia inferior ſola praeter tot opulentiſſimos Comitatus, in ſeptem ducatus paullatim diſtracta eſt, & non mediocres eos quidem, ſed pinguiſſimos, & reliquis, qui in Germania magna celebrantur, pleriſque facile aequiparandos.

§. XVI.

(f) Miraeus *ibid. p. 693.* (g) Idem *ibid.* (h) Lamb. Schaffn. *ad an. MLXXVI.* (i) Sigeb. Gemblac. *ad ann. MLXXXIX.* (k) Idem *ad ann. MCI.* (l) Idem *ad ann. MCVI.* (m) Trithem. *in Chron. Hirſaug. ad ann. MCCCIX.* (n) *Exſtat hoc apud* Meibom. *Script. Rer. Germ. Tom.* III. *p.* 211. Leibnit. *Cod. Iur. Gent. diplomat. Part.* I. *p.* 207. (o) Leibnit. *ibid. n.* 78. Pontan. *Hiſt. Geldr. lib. VII. p.* 228. (p) Trithem. *Chron. Hirſaug. ad ann. MCCLVI.* Pontan. *ibid. p.* 270. (q) Schaten. *Annal. Paderb. lib.* XIV. *pag.* 409. (r) Trithem. *ibid. ad ann. MCCCCXVIII.*

Digitized by Google

§. XVI.

Ex his duo ſunt, qui Lotharingiae Ducatum titulis ſuis adſcripſere, BRABANTINVS & LIMBVRGICVS, inter quos mira interceſſit aemulatio. Quum enim Dux Limburgenſis Henricus, qui anno MCI Ducatum Lotharingiae inferioris loco Godofredi Bullonii erat conſequutus, tanti beneficii parum memor, fraena mordere & aduerſus Imperatorem hoſtili animo eſſe diceretur: illi quidem in captiuitatem detruſo anno MCVI ſucceſſor datus eſt Godofredus Brabantinus, Comes Louanienſis; ſed cui idem fatum incubuit, quum, electo Lothario Rege, Conrado Sueuo, eius aemulo, ſeſe adiunxiſſet. Ducatu enim ſpoliatus a Lothario, locum iterum fecit Valeramo, Duci Limburgenſi, Henrici filio, non diutius tamen eo honore fruituro, quam quoad viueret Lotharius. Eo enim anno MCXXXVII. defuncto, Conradus Sueuus, nemine obnitente, imperauit, isque priſtini amoris memor Brabantino Lotharingiae inferioris Ducatum anno MCXXXVIII. reſtituit. (s) Inde ergo lites, vtraque domo ius ſuum titulis teſtante, donec Godofredus III. anno MCLV. ducta Margaretha Limburgenſi, Ducatum Lotharingiae & ſucceſſionem in Limburgico ſibi ſtipulatus, contentioni illi finem imponeret. Familia enim Limburgica exſtincta, ſolus Brabantinus Lotharingiae Ducatus titulo vſus eſt, donec & illa ſplendidiſſima familia deficeret.

§. XVII.

Neſcio quo caſu euenerit, vt noui iſti Duces gladium praeferendi ius in ſolennibus Regum Germaniae curiis ſibi vindicarint, quum illo officio alioquin Saxoniae Electores indubie fungantur. Sane hoc ius anno MCCCLXXVI. in Wenceſlai Regis inauguratione adfectauit Wenceſlaus, Lotharingiae & Brabantiae Dux, quamuis parum compertum ſit, Lotharingiae, Brabantiae, an Luxemburgi Ducatui officium illud adnexum eſſe exiſtimarit. At ſucceſſu tum caruit illud Brabantini conſilium. Quamuis enim Carolus IV. Imp. neutri Principum bilem moturus, gladium tum a filio Sigismundo, decem annorum puero, praeferri iuberet: litem tamen poſtea dedit ſecundum Saxonem, cui illud ius etiam in Aurea Bulla publica lege fuerat conceſſum. Simile ius anno MDXX. ſibi adſerere conatus eſt Dux Iulia-

 cenſis

(s) Sigebert. Gembl. *in Chron. ad ann. MCXXV.* (t) Aubert. Miraeus *in Notit. eccleſ. Belg. p. 695. edit. Franc. Foppens. T. I.*

cenſis, quum Carolus V. Aquisgranum ſolemni pompa intraret. Eam enim vrbem ſui territorii eſſe, ſibique ius conducendi competere, cauſſatus, Saxonicum Legatum praecedere volens, primus ſeſe in vrbem recepit. At Saxones Caeſarem vltra horae quadrantem retinuerunt, ac ſic demum Caeſarem Aquisgranum intrantem praeceſſerunt, egregio tum in ipſa arena reperto rem expediendi conſilio. (x) Procul dubio Brabantinum archiofficii cuiusdam, quod aliquando penes Lotharingiae Duces fuiſſe diximus, memoria ad hoc audendum induxit. Fortaſſis etiam vterque ſibi perperam perſuaſit, in Lotharingiae regno non licere Saxoni, quod in reliqua Germania citra controuerſiam liceat. Sed aliter, fortaſſis compoſuiſſent rationes, ſi meminiſſent, & certis Principum familiis iam propria eſſe illa officia, & in vnum cum Germania imperium, ac veluti corpus, coaluiſſe Lotharingiam, adeoque nec alios in Lotharingia ſupremis iſtis officiis fungi poſſe, quam quibus ſemel illa publica lege collata ſunt.

§. XVIII.

Feliciora fuere Ducatus Superioris Lotharingiae fata, qui non, vt inferior, in varias partes diſtractus diſſectusque eſt, ſed, egregia profecto virtutis praerogatiua, non modo inter innumeras temporum iniurias integer perſtitit, & per damna ac per caedes ab ipſo duxit opes animumque ferro, ſed & maxima ſubinde cepit incrementa. Nec minus obſeruandum, praeclara ſemper fuiſſe & etiamnum eſſe Ducum illorum iura, praeclaras immunitates, quas maximam partem recenſet diploma Ferdinandi Regis Romanorum anno MDXLII. Noribergae Antonio, Duci Lotharingiae, conceſſum, & a Carolo V. ratum habitum, quod quia LIMNAEVS (y) aliique iam ediderunt, nos iam breuitatis ſtudio merito omittimus.

§. XIX.

Neque iam opus eſt, fuſius inquirere in nexum Lotharingiae cum imperio Romano Germanico. Iam alii id egerunt ea cura, vt otium nobis

(u) *Magn. Chron. Belg. ad ann.* MCCCLXXII. *p. 326.* Chiflet. *in commentar. Lothar. Cap. XXIII. p.* 98. Limnaeus *Addit. I. P. Tom. II. ad Lib. III. Cap. X. n.* 28. *& in Obſ. ad Aur. Bull. Cap. XXII. Obſ.* 3. Diploma Saxoni *tum datum exhibet Lunig. im Reichs-Archiv, Part. ſpec. P. II. p.* 5. *ſequ.* (x) Hart. Maurus *de Coronat. Caroli V. apud* Goldaſt. *in Rational. Conſt. Imp.* Wagenſeil. *de S. Rom. Imp. ſummis officialib. & ſubofficialibus Cap. VIII. p.* 50. (y) Limn. *Iur. Publ. Lib. V. Cap. XI. n.* 3.

nobis feciſſe videantur, veluti CONRINGIVS, (z) MASCOVIVS, (a) & nuper LVDEWIGIVS, (b) Cancellarius Academiae Halenſis. Ex Ferdinandi Regis tabulis paullo ante laudatis adparet, *feuda recognoſcere Duces ſereniſſimos ab Imperio, ipſumque Ducatum eſſe ſub protectione, tutela & defenſione imperii, illos conferre ad imperii aerarium tertia parte minus, quam vnum ex Electoribus. Cetera ducatum Lotharingiae eſſe liberum & immunem, es ſolle das Hertzogthum Lothringen, mit ſeinem Anhang ein gantz frey uneingezogen Fürſtenthum ſeyn und bleiben ewiglich, und von der Kayſerl. Maj. dem König Ferdinando, auch Churfürſten, Fürſten und Ständen des H. Reichs ein uneingezogen Fürſtenthum, ſuperioritet und Principat erkannt, genennt und gehalten werden.*

§. XX.

Permulta etiam ſunt, quae de titulis & inſignibus honoris Sereniſſimorum Lotharingiae Ducum poſſent moneri, ſi vel temporis, vel chartae anguſtiae hunc excurſum ferrent. Sed quum pleraque profundius atque ex interiore hiſtoria medii aeui eruenda fuerint, veremur, ne in iuſtum opus tunc euaſura eſſet diſſertatio. Sufficiat de MARCHISI titulo monere, eum quidem vulgo repeti a ludis equeſtribus, quos torneamenta vulgo adpellitant, in quibus Dux Lotharingiae a faecialibus prouocari conſueuerit tamquam *Marquis entre les trois Royaumes:* non tamen videri eam ſolam eſſe rationem tituli, quo & alii olim, veluti Flandriae Comites apud OLIV. VREDIVM (c) in diplomatibus & ſigillis vſi ſunt, ſed quod Ducatus ille vere eſſet limitaneus, Franciae occidentali & Arelatenſi regno obiectus. Tales vero prouinciae ſimul marchionatus vocabantur, eorumque poſſeſſores non modo Duces ſed & *marchiones*, vel vti iam HINCMARVS, (d) ORD. VITALIS, (e) RAD. DE DICETO (f) aliique a CAR. DV FRESNE (g) laudati, loquuntur, *marchiſi* audiebant, ceu a DNI PRAESIDIS FRATRE (h) recte eſt animaduerſum. Paucis vt nos expediamus, non Marchiſi ideo audiunt ſereniſſimi Lotharingiae Duces, quia ita prouocati ſunt a faecialibus ludorum equeſtrium, ſed ita eos prouocarunt

 fae-

(z) Conring. *de Fin. Imp. lib.* II. *cap.* XXVII. (a) Maſcou. *Diſſ. ſingulari edita Lipſ. MDCCXXVIII.* (b) Ludevvig. *Singul. Iur. Publ. p.* 670. *ſequ.* (c) Oliuar. Vred. *de Comit. Flandr. Sigill. pag.* 4. *&* 8. (d) Hincmar. *Epiſt. de ord. palat. cap.* 30. (e) Orderic. Vital. *lib.* III, *p.* 481. (f) Rad. de Diceto *pag.* 680. (g) Carol. du Freſne *Gloſſ. med. & inf. lat. ſub voce Marchiſus.* (h) Heinecc. *de veter. Germ.* Sigill. *Part.* I. *cap.* X. §. XVIII. *p.* 123.

faeciales, quia erant *marchiſi*, id eſt, ad tuendos imperii limites vel praecipue conſtituti.

§. XXI.

Titulus REGIAE CELSITVDINIS tametſi praecipue Regum filiis dari conſueuerit, poſtremis tamen ſaeculis non denegari conſueuit Principibus, qui iure ſibi regna vindicant, quamuis iniuſto aliorum facto poſſeſſione excluſi. Ita Sabaudiae Duci, etiam antequam primum Siciliae, dein Sardiniae regnum adquireret, iſte honor habitus eſt, ob ius, quod in Cyprum ſibi vindicat. Digna itaque etiam videbatur Domus Lotharingica ſereniſſima, quae eiusdem honoris ac tituli eſſet particeps, quum non vnius regni, inprimis vero Hieroſolymitani ſymbola in inſignibus vel honoris vel memoriae, vel ſeruandi iuris cauſſa, praeferat. Sane ea praerogatiua merito donari Domum ſereniſſimam, ipſi fatentur LEOPOLDI Imperatoris auguſtiſſimi codicilli, Sereniſſimo Duci, LEOPOLDO IOSEPHO CAROLO paullo poſt pacem Ryſuicenſem eam in rem clementiſſime conceſſi.

§. XXII.

Latus quoque hic ſeſe aperiret campus, maximum illum familiae Lotharingicae ſplendorem & praerogatiuam inde quoque natam oſtenſuris accuratius. Antiquitatis vel hoc ipſum eſt argumentum luculentiſſimum, quod tanta de eius originibus ſunt ſcriptorum diuortia. Quemadmodum enim Nili caput vel ideo latuit, quod illud in remotiſſimis Aethiopiae arenis eſſet indagandum: ita maximarum ac ſplendidiſſimarum familiarum origines, quo obſcuriores ſunt & vulgo ignotiores, eo magis vetuſtate conduntur. Nobis illud videtur certiſſimum, Gerardum Alſatium, a quo ducum Lotharingiae ſereniſſimorum tota auguſta familia originem capit, quique primus Lotharingiam circa annum MCXLVIII. feliciſſimis auſpiciis adquiſiuit, Principibus ſui aeui maximis eſſe accenſendum, quum non ſolerent tam pinguia feuda niſi Principibus, qui antiquitate generis & gloria maiorum reliquis antecellerent, concedi.

§. XXIII.

Si fides habenda ACTIS MVRENSIBVS, cum ab aliis, tum nouiſſime ab ECCARDO (i) editis, communis fuit Habsburgiorum & Gerardi illius Alſatii origo. Ibi enim diſerte legas: *Theodericus Dux Lotharingorum & Chono*

(i) Eccard, *Orig. Habsburgo-Auſtr. pag.* 203.

Chono Comes de Rhinfelden fratres fuerunt. Horum ſoror fuit Ita, Comitiſſa de Habsburg, reparatrix huius Murenſis coenobii. Genuit autem Theodericus GERARDVM *Ducem: ille vero genuit Gerardum de Egisbem, patrem Vdalrici & Stephani.* Quae ſi vera ſunt, quod iam in medio relinquimus, eadem fuerit familiarum potentiſſimarum origo. Ab Ita enim Habsburgenſes; a Gerardo Duces Lotharingiae deſcendunt. Alii aliter hunc feliciſſimarum gentium nexum oſtendunt, quorum Circulos iam eo minus turbabimus, quo magis hoc ab inſtitui noſtri ratione abluderet.

§. XXIV.

Periucunda nihilominus ea foret diſquiſitio, quam aliis relinquere cogimur. Miranda enim ita eſſet diui numinis prouidentia, quae vtrique auguſtae ſereniſſimaeque familiae vniuerſam, quam late patet, Lotharingiam deſtinauit, & mira fatorum ſerie non ſolum conceſſit, ſed & aliquoties reſtituit. Inferiorem enim imperio ſuo complectitur Domus auguſta Auſtriaca; ſuperiorem ſereniſſima Domus Lotharingica. Nec eam fatorum legem turbare potuerunt tot ſaeuae procellae, quae per tot ſaecula vtramque prouinciam paene ad incitas redegerunt. Refloruerunt illae ſemper auſpiciis ſapientiſſimorum Principum, & magis magisque quotidie refloreſcunt, vt dubitare non poſſis, quin non modo ad priſtinam felicitatem adſpiraturae ſint, ſed & illam longe ſuperaturae.

§. XXV.

Fauſta omnia ac felicia augurati ſumus vtrique Domui Sereniſſimae. Augurio vt reſpondeat euentus, TE, immortalis Deus, ſtator felicitatis Auguſtae, precamur, vt ſerues Germaniae CAROLVM Imp. ſerues FRANCISCVM STEPHANVM, Ducem Lotharingiae, cuius de virtute animoque fortunae maximae capaciſſimo, non aliud luculentius exſtare potuiſſet teſtimonium, quam quod amorem planę ſingularem CAROLI VI. Imp. Pii, Felicis, Auguſti, Patris patriae, ſibi iam inde a prima aetate conciliauit. Hoc amicitiae foedus Tu, Deus, fac ſit perpetuum, & non modo vtrique genti potenſſimae, ſed & vniuerſae, qua patet, Europae, auſpicatiſſimum!

ORATIO
DE
C. AQVILLIO GALLO,
IVRISCONSVLTO CELEBERRIMO,
SEV EXERCITATIO XXII.

QVod de hodierno die, qui GALLI, abbatis, memoriae conſecratus eſt, non modo de plebe homines, ſed ipſi faſtorum conditores plerique adfirmant, ſolere eum coelum aduehere frigidius, niues ac pruinas minari, & pigerrimae iſti anni parti, qua omnia horrent, obrigeſcunt ac veluti exanimantur, quodammodo praeludere: id verum eſſe, in me ipſo profecto nunc deprehendo, dum conſcendendi hunc ſuperiorem locum, publiceque dicendi neceſſitatem mihi imponit ipſius huius diei ſollemnitas. Nam, qui olim, ita ferente occaſione, neſcio quo animi ardore ad dicendum inflammabar: iam hodie, aliquid verborum facturus, refrixiſſe in me illum dicendi impetum, exſtinctosque propemodum eſſe ingenii mei igniculos, animaduerto, adeo vt nec ſententias, quibus vos oblectem, facile inueniam, &, repertis quibusdam, ſelectiora illa verba, illaeque orationis Veneres, quae ſeſe mihi olim vltro offerebant, nunc ſe ſubducere plane, ac veluti refugere videantur. Vitione ingraueſcentis paullatim aetatis hoc accidat, ingeniumque, tepeſcente calore naturali, ſimul tepeſcere ſoleat, an ad conſpectum horum faſcium, quos ego ante hunc diem numquam attigi, animus quodammodo cohorreſcat; pro certo vix adfirmauerim, AVDITORES HONORATISSIMI. Id tamen liquido ſcio; me neſcio quo torpore correptum, exſpectationi veſtrae minus hodie, quam vmquam, ſatisfacturum. Nihil enim ex me audietis, niſi, quod quotannis fere audiſtis, & cui fortaſſis aures veſtrae iamdudum non minus adſuetae ſunt, quam gallicinio, quo noctis ſilentia rumpuntur,

Excubitorque diem cantu praenunciat ales.

Nimirum, ne nihil dixiſſe videar, occaſionem dicendi rapiam de tempore, & antequam de decreto mihi in proximum ſemeſtre magiſtratu aca-

Digitized by Google

academico ſententiam animi exponam, breuiter diſſeram de GALLO, non illo quidem monachorum patre, cuius cucullum iam alii ſcite ſatis atque operoſe conſuerunt, (quid enim hic ad Edictum?) ſed de alio plane GALLO, quem Roma tamquam oraculum quoddam coluit, cuius limina quotidie paene ante galli cantum frequentiſſima conſulentium turba obſedit, qui denique omnibus ordinis noſtri hominibus incomparabile exemplum reliquit, non modo boni ciuis atque incorrupti iudicis, ſed & iurisconſulti perfectiſſimi. Quum autem inter veteres iuris conditores inclaruerint plures, eodem Galli cognomine inſignes, veluti AELIVS GALLVS, (a) Varronis ac Tullii aequalis, eorumque temporum, Macrobio (b) iudice, doctiſſimus, IVLIVS AQVILA, cui ipſi quoque GALLI cognomen tribuit index iurisconſultorum, codici pandectarum Florentino praemiſſus, (c) & C. AQVILLIVS GALLVS, qui & for-

(a) Scripſit AELIVS GALLVS librum doctiſſimum *de verborum, quae ad ius pertinent, ſignificatione*, ex quo vnicum in pandectis fragmentum ſupereſt, puta *l.* 157. *ff. de verb ſign.* Laudatur tamen idem liber non modo a Caio in *l. 19. pr. ff. de vſur. & fruct.* & Paullo in *l. 77. ff. de verb. ſignif.* ſed & a Varrone *de Lingua Lat. Lib. IV. p.* 9. *& Lib. V. p.* 55. Seruio *ad Virgil. Georgic. l. v.* 264. & Feſto *Paſſim.* Nec alius liber eſt, quem Caecilio Gallo tribuunt Gell. *Noct. Att. XVI.* 5. & Macrobius *Saturnal. VI,* 8. *Ex C.* enim Aelio facile a ſcribis fingi potuit primum Caelius, deinde Caecilius, ceu recte coniecerunt Ant. Auguſtin. *de nom propr. pand. p.* 16. & Menag. *in Amoenit. Iur. Ciu. Cap. XXII.* qui *p.* 113. obſeruat, Athenaeum etiam *Lib. IV.* laudare *Caecilium Tuberonem*, quum tamen Aelios, non Caecilios, fuiſſe Tuberones, inter omnes conſtet. Simile erroris exemplum obſeruaui apud Sueton. *de illuſtr. Grammat. Cap. II.* vbi contractis praenomine & nomine *Laelius* vocatur, qui paullo poſt adpellatur *L. Aelius Praeconinus.* *Pannonium* etiam illum *Auitum* in *l.* 86. *ff. de adquir. vel omit. hered.* ſcribarum errore natum ex *P. Antonio Auito*, iam viderunt Alciat. *Parerg. iur. VII,* 16. Muret. *Epiſt. II,* 6. *&* Bynkersh. *Obſ.* III, 7. Nec dubito, quin ex eodem errore ſit *Pantonius* in *l.* 2 *C. pro ſoc.* & apud Gruter. *Inſcript. p. DCCXVIII.* Alia huius generis exempla notarunt Thom. Reineſ. *ad Inſcript. Claſſ. XVII, 73. pag.* 838. & Iac. Perizon. *Animadu. Hiſt. cap. X. p.* 446. (b) Macrob. *Saturnal. VI, 8.* (c) Male Angelus Politianus hunc Iulium Aquilam ob iſtud *Galli* cognomen cum C. Aquillio noſtro confundit, quum tamen & antiquior multo ſit noſter, quippe qui liberam vidit rempublicam, & a gente Iulia fuerit alieniſſimus. Quin dubitare licet, an vmquam GALLI cognomen Iulio Aquilae haeſerit. In inſcriptionibus enim duorum fragmentorum, quae ex eius Reſponſorum libro in *l. 34. ff. de adminiſtr. & peric.*

formula de dolo malo, & ſtipulatione Aquilliana, & aliis εὑρήμασι iurisprudentiam noſtram reddidit locupletiorem: nos, ne forte erretis, in praeſenti poſtremi huius vitam ac virtutes breui oratione ita percenſere conabimur, vt quotquot noſtrum ad pulcherrimam aequi bonique artem cogitationes noſtras omniaque ſtudia conferimus, ad perſequenda pro ſuo quisque modulo tanti viri veſtigia tanto magis omnes incitemur. Vos, HONORATISSIMI AVDITORES, dum hoc agimus, adeſte animis, nobisque, nec de viro proletario, nec de rebus inutilibus aut iniucundis, differentibus, non aures modo vaciuas, ſed attentas etiam mentes paulliſper commodate. Nos ſane, quoad eius fieri poterit, operam dabimus, ne circumducta oratione vobis taedio eſſe, aut diem extrahendo proterue abuti patientia veſtra voluiſſe videamur.

Vt vero inde potiſſimum ordiamur, vnde ipſe C. AQVILLIVS GALLVS originem repetiit, veſtrum equidem neminem dubitaturum arbitror, quin ille & generis nobilitate, & gloria maiorum, vnus omnium maxime floruerit. Oſtentabat enim gens Aquillia complures virorum non modo conſularium ac praetoriorum, ſed & triumphalium, (d) imagines: ac praeterea iurisconſulti noſtri aetas inciderat in tempora

perie. tut. & in *l. 11. ff. de ſuſpect. tut.* ſuperſunt, non aliter vocatur, quam Iulius Aquila. In ſolo indice Florentino recenſentur Γαλλȣ Ἀκύλα *Reſponſa.* Vnde V. C. Theod. Gronou. *de Emendat. Pandect. cap. XXV.* acute coniicit, ſcribae ſocordia factum eſſe, vt Aelius Gallus, cuius alioquin in illo indice non fit mentio, cum Iulio Aquilio in vnum vocabulum coaluerit, atque inde natus ſit Γάλλος Ἀκύλας. Suſpicari tamen malim, ex Ἰȣλίȣ factum eſſe Γάλλȣ, facili errore, maxime eius, cui Gallus Aquillius notior fuerit, quam Iulius Aquila. (d) In *Faſtis Capitolinis* ad annum V. C. CCLXVI. laudatur *C. Aquillius Tuſcus, Coſ.* qui inſequente anno ouans de Hernicis in vrbem rediit. Anno V. C. CCCLXV. *L. Aquillius Coruus, tribunus militum conſulari poteſtate.* Anno V. C. CCCCXCIV. *C. Aquillius* M. F. C. N. *Conſul,* qui trienio poſt ex Aſia triumphauit. Denique & *M'. Aquillius,* non cognomine *Florus,* nec ſuperioris filius, ceu Anton. Auguſtin. *de Famil. Rom. p. 328.* exiſtimat, ſed *Gallus,* quique per tempora vix prioris pronepos eſſe potuit, vti paullo poſt ex inſigni marmore demonſtrabimus. Collega is anno V. C. DCLII. fuit C. Marii, quintum conſulis. Siciliamque ſortitus prouinciam, confecto bello ſeruili, ouans inde rediit A. V. C. DCLIIII. Inſigne eius monimentum, quo & aliae eius res geſtae commemorantur, exſtat in agro Atinate, quod a Celſo Cittadino accuratius deſcriptum, aeterno operi inſeruit Ian. Gruter. *p. CL, 7.* En vero illud:

M' AQVI-

pora Ciceronis, quibus nondum Graeculi, Syrophoenices, Afri, Illyrii, ciuilis ſapientiae ſacris initiabantur, (e) ſed nobiliſſimi Romanorum illa, tanquam propriam poſſeſſionem, tuebantur, & *in latenti retinere*, vt Pomponius (f) ait, *cogitabant.* Quamuis autem permul-

Eeeee ti,

M'. AQVILIVS. M. F. GALLVS. PROCOS.
VIAM. FECEI. AB. REGIO. AD. CAPVAM. ET. IN. EA. VIA.
PONTHEIS. OMNEIS. MEILIARIOS. TABELARIOSQVE.
POSEIVI. HINCE. SVNT. NOVCERIAM.
MEILIA. ꓶI. CAPVAM. XXCIIII. MVRANVM. ꓶXX.
IIII. CONSENTIAM. CXXIIII. VALENTIAM. CꓶXXX.
AD. FRETVM. AD. STATVAM. CCXXXI. REGIVM.
CCXXXVII. SVMA. AF. CAPVAM. REGIVM.
MEILLIA. CCCXXI. ET. EIDEM. PRAETOR.
IN. SICILIA. FVGITEIVOS. ITALORVM.
CONQVEISEIVI. REDDEIDIQVE. HOMINES. DCCCCXVII.
EIDEMQVE. ΠRIMVS. FECEI. VT. DE. AGRO. POPLICO.
ARATORIBVS. CEDERENT. PAASTORES. FORVM.
AEDISQVE. POPLICAS. HEIC. FECEI.

(e) Factum id eſſe ſub Imperatoribus, docent exempla Saluii Iuliani. *Afri*, Vlpiani & Papiniani, *Syrophoenicum*, Modeſtini, *Dalmatae*, & aliorum fortasſis. Quam frequentes Romam confluxerint Syrophoenices, quantumque ibi arte ac dignitate valuerint, erudite oſtendit Eu. Otto *in Papinian. cap. I. §. III. pag. 5.* Et nota iam ſunt illa Ariſtidis *Orat. in Rom. pag. 372. Tomo I.* Πρόκειται δὲ ἐν μέσῳ παντὶ πάντα, ξένος δὲ οὐδεὶς, ὅστις ἀρχῆς ἢ πίστεως ἄξιος. *Cunctis in medio cuncta patent, nec PEREGRINVS cenſetur, qui vel magiſtratu, vel fide dignus eſt.* Similis fere eſt obſeruatio Herodiani *Hiſt. VII*, 7. nec praetermittenda, quae in hanc rem erudite diſſeruit Ez. Spanhem. *in Orbe Rom. Exerc.* II. *cap.* II. Quum itaque demum eo prolapſa eſſet iurisprudentia, vt & plebeii eam attingerent, vereque de ſua iam aetate caneret Iuuenal. *Sat. VIII. v.* 47.

Tamen ima plebe Quiritem
Facundum inuenies. Solet hic defendere cauſſas
Nobilis indocti: veniet de plebe togata,
Qui iuris nodos & legum aenigmata ſoluat:

non mireris, peregrinis etiam illam artem patuiſſe, eosque hac via ad ſummos in rep. honores, quin ad imperium ipſum eſſe graſſatos. (f) Ita Pompon. in *l.* 2. §. 35. *ff. de orig. iur.* Similia ſunt apud Ciceron *de Offic.* II, 19. *de Orat.* I, 41. *pro Muraen. cap. XII.* Vnde elegans eſt obſeruatio Merillii *Obſ. V.* 23. iuris ſtudioſos ſub ingreſſum diſciplinae ſeſe ſacramento obſtrinxiſſe. Sed dum id ex *l.* 1. §. 5. *ff. de extraord. cogn.* probat, facile patet, ſacramentum illud praecipue ad didactrum pertinuiſſe, non ad ſilentium.

ti, quos ex ea gente geſtis in republica honoribus fulſiſſe legimus, non GALLI, qui, quum eſſent plebeii, intra equeſtrem ſeſe dignitatem continebant, (g) ſed vel FLORI, vel TVSCI, vel CORVI cognominati ſint, quorum poſtremos patricia gloriatos eſſe origine, inter omnes conſtat: non tamen exiſtimandum eſt illico, nouis hominibus, nulloque maiorum ornamento illuſtribus, accenſendum eſſe C. Aquillium. Maiores enim & is habuerat, non modo tribunicios, quorum vnus lata lege Aquillia, cui & a ſe nobile ac perpetuum nomen indidit, memoriam ſui cum ipſa aeternitate communicauit; (h) verum etiam conſulares & praetorios. Liuius certe ad annum V. C. DLXXVI. memo-

(g) De equeſtri Aquillii noſtri dignitate teſtatur Plin. *Hiſt. Nat. XVII,* 1. Ceterum plebeios fuiſſe Gallos, non patricios, vel inde patet, quod plures ex ea familia Tribuni plebis fuerint, & in his *L. Aquilli. P. F. L. N. Gallus*, Tribunus pl. anno V. C. DLXXII. de quo Steph. Vin. Pigh. *in Annal. Rom. Tomo II. p.* 330. P. Aquillius Gallus, qui eumdem magiſtratum geſſit anno V. C. DCXVIII, laudatus a Dione Caſſ. *Hiſt. lib. XXXIX. p.* 105. & Plutarcho *in Catone min. p.* 780. *Tomo II. Opp.* Contra patricii procul dubio fuere Aquillii *Tuſci* & *Corui*, quos ſummis in rep. honoribus functos vidimus, quum illi nondum cum plebeiis eſſent communicati. De Aquilliis *Floris* dubium eſt, patricii an plebeii fuerint, quamuis eorum denarii exſtent apud Fulu. Vrſin. *de famil. Rom. p.* 36. *edit. Car. Patini.* Mittimus iam Aquillios *Fauſtos* apud Reineſ. *Inſcr. XVI,* 33. *Aurelios* apud eumdem *Claſſ. I,* 274. *Fabios, Iuſtos, Orſitos, Priſcos, Veientones, Proculos, Melas, Valentes, Paterculos, Secundos, Aquilinos, Saturninos, Sabinos*, quorum paſſim fit mentio in lapidibus Gruterianis, quamuis horum plerique ſub Caeſaribus, quum magna iam facta eſſet gentium familiarumque Romanarum confuſio, vixiſſe videantur. Recte ergo Ant. Auguſtin. *de famil. Rom. p.* 328. obſeruat, Aquillios, (quod in aliis quoque gentibus Romanis fieri ſolebat,) alios *patricios*, alios *plebeios* fuiſſe. (h) De auctore huius legis incerta omnia. Ian. Vinc. Grauina *de Orig. iur. ciu.* §. LX. *p.* 97. eam tribuit iuriſconſulto noſtro, quum tamen multo ante Ciceronis tempora celeberrima fuerit, ceu docuimus *Antiqu. Rom. IV,* 3, 4. *p.* 182. *edit. nouiſſ.* vbi & coniecturam noſtram de legis auctore expoſuimus, cuius nos ne nunc quidem poenitet, quum certiora nequidem viri doctiſſimi dederint, veluti Balduin. *de Lege Aquil pag.* 218. *ſequ.* & Ger. Noodt. *ad Leg. Aquill. cap.* 1. *p.* 137. *Tom.* 1. *Opp.* Quin prior, quod mireris, nodum in ſcirpo quaerens: *Aquilliam*, inquit, *gentem non ignobilem Romae fuiſſe ſcio, ſed quum patricia potius, quam plebeia, fuiſſe videatur, non videtur ad eam referendus Aquillius, huius legis lator, qui tribunus plebis fuit. Notus eſt noſter C. Aquilius Gallus, iuriſconſ. eiusque & pater, qui Coſ. fuit anno vrbis* DCLII. & *auus, qui fuit Coſ. anno* DCXXIV. *ſed ex alia gente Aquil-*

morat L. AQVILLIVM GALLVM, Praetorem (i) qui Siciliam ſortitus, eam prouinciam difficillimo tempore quietam dictoque audientem habuit. Et hic quidem pater iuriſconſulti noſtri fuerit, ſi acu rem tetigiſſet VAL. GVIL. FORSTERVS. (k) At vero in eo quoque, ſicuti in pleriſque aliis, ratio fugit bonum Forſterum, quo neminem vmquam ſiniſtrioribus auſpiciis ad hoc ſtudiorum genus animum adpuliſſe, arbitramur. (l) Multo profecto veroſimilius eſt, quod coniecit IOANNES BERTRANDVS, (m) Aquillium noſtrum patre vſum eſſe M. AQVILLIO GALLO, Coſ. quem faſti Capitolini anno v. c. DCLII. Procoſ. de ſeruis fugitiuis ouantem, ex Sicilia rediiſſe perhibent: quandoquidem huic diuinationi & ratio temporum, & Galli cognomen, quod ipſe ſibi in marmoribus tribuit, omnino ſuffragantur. Sed quid tandem attinet, plura eam in rem dicere, & in ſplendidos Aquillii noſtri natales inquirere operoſius? Egregium profecto eſt atque honorificum, diſpoſitas per atria fumoſas maiorum imagines numerare: ſed iis demum, qui virtute ſua rebusque praeclare geſtis nouum illis ſplendorem circumfundunt, non iſtis, qui deſciſcentes a maiorum virtutibus, ſe ipſos veluti ordine ac tribu mouent, tamquam illa naſcendi ſorte illisque generis ſui proauctoribus indigniſſimos. Non ſicuti gemmis a loco, vbi natae ſunt, ita hominibus pretium a ſolis incunabulis accedit. Virtus eſt, quae nobilitatem abſoluit, ac perficit. Hunc ei ſplendorem, hanc veluti polituram accedere oportet, vt ne generis antiquitas oneri potius ſit, quam honori atque ornamento. Ipſa gens Aquillia, ex qua noſter prodiit, triſtia eius rei vidit exempla. (n) Quae enim tam lae-

Aquillia fuit is, de quo nunc quaerimus. Quaſi vero non vna eademque gens patricias plebeiasque habere potuerit familias. (i) Liu. XLI, 18. & 19. (k) Forſter. *Hiſt. iur. II, 34.* Sed recte Rupert. *ad Enchirid. Pompon.* III, 8. *p.* 394. *Aquillii Galli genus non recens in rep.* L. *enim Aquillium Gallum Praetorem inuenimus apud* Liuium *in ann.* V. C. DLXXVII. *quem Forſterus vel patrem vel auum putat* C. *Aquillii Galli, ICti noſtri. Nos ob temporis rationem vix auum fuiſſe credimus, multo minus patrem. Noſter enim cum* Cicerone *Praetor factus* A. V. DCLXXXVII. *vt patet ex* Cluentiana, *illo ipſo anno habita.* (l) Obſeruarunt hoc iam pridem viri doctiſſimi. Plagii hominem accuſat Rittersh. *ad* Leg. *XII. Tab. cap. VI. p.* 14. Eiusdem oſcitationem & *ἀνιστορησίαν* grauiter redarguunt Rupert. *ad Enchirid. Pomp. pag.* 301. Strun. *proleg. Hiſt. iur.* §. *XXII. p.* 44. Eu. Otto *in praefat. Tomi* III, *1. Theſaur. Iur. p. XVII. ſequ.* (m) Bertrand. *de Iuris perit. II, 9. p.* 184. (n) M. Aquillium IIII. virum vel II. virum

tum virorum maximorum prouentum dedit, eadem & quaedam dedecora nominis ſui produxit, Aquillios nempe, illa naſcendi felicitate indigniſſimos, qui ſacrilegii inſidiarumque patriae nefarie ſtructarum poenas grauiſſimas non ſine ignominia dederunt. Noſter, ne plus maioribus, quam ipſi maiores, debere videretur, adhuc dum adoleſcens ad praeclara quaeuis maiorum exempla ſe totum compoſuit: (o) quumque non ignoraret, artes ciuiles ac forenſes plurimum in ciuitate & laudis & gratiae habere, & iuriſprudentiam in primis adoleſcentibus Romanis, ad maiora nitentibus, decus ac robur eſſe, huic potiſſimum arti indolem viuidiſſimam adplicuit, imbutusque litteris, quibus illa aetas ad humanitatem inſtitui ſolet, (p) totum ſe Q. Mucio Scaeuolae, Pontifici maximo, formandum dedit, viro, vt Ciceronis

rum potius ſacris faciundis a Tarquinio Rege inſui culleo iuſſum ob euulgatas ſortes Sibyllinas, tradit Dionyſ. Halicarn. IIII *p.* 260. Ἀκύλιον enim ibi legendum eſſe pro Ἀτύλιον, iam dudum viri docti obſeruarunt. Idem Dionyſ. *lib.* *V. p.* 283. *ſeq.* nec non Liuius II, 4. & Plutarch. *in Poplic. p.* 98. deſcribunt ſupplicium, quod Brutus primus Coſ. ab Aquilliis adoleſcentibus ſumſit, qui cum Vitelliis ipſisque Bruti filiis de reducendo Tarquinio conſilia inierant, a Vindicio, Vitelliorum ſeruo, proditi, de quo in *l.* 2. §. 24. *ff. de orig. iur.* (o) An vero & in excolenda iuriſprudentia maiorum habuit exempla? Non dubito, quamuis hic taceant ſcriptores veteres. Commune enim hoc erat adoleſcentulorum reip. deſtinatorum ſtudium. Equidem noui ICti, Aquillii Flori, notitiam ſibi eruiſſe ex vetuſto lapide viſus eſt Fulu. Vrſin. *in Not. ad Ciceron. Philipp. II.* Sed lapis, quem integrum dedit Gruter. *Inſcr. p.* DCLII, 6. ita ſe habet:

L. AQVILLIVS.
IVRECONSVLTI. L.
GEMELLVS.
SEXTIA Ↄ. L. FLORA.
L. AQVILLIVS. L. L.
RVFIO.

Nullus ergo hic L. Aquillius Florus, ICtus, ſed L. Aquillius Gemellus, iuriſconſulti noſtri libertus, ceu & Rupertus obſeruauit *ad Enchirid. Pompon. p.* 396. *& ad Valer. Max. p.* 476. (p) Eloquentiae ceteriſque artibus liberalibus operam

ronis (q) verbis vtamur, omnium & diſciplina iuris eruditiſſimo, & ingenio prudentiaque acutiſſimo, & oratione maxime limato atque ſubtili, iuriſperitorum eloquentiſſimo, eloquentium iuriſperitiſſimo. (r) Videbatur id ſane Muciis quaſi a natura datum, vt iuris ſcientia praecellerent omnibus, illudque familiae ſuae decus, tamquam proprium ac gentile bonum, diutiſſime tuerentur. (s) Neſcio tamen, an non Mucios ipſos longe ſuperarit Q. ille Mucius, pontifex maximus, iuris ciuilis intelligentia atque omni iurisprudentiae genere praeſtantiſſimus, cuius ianua ac veſtibulum maxima quotidie frequentia ciuium ſummorumque hominum celebrabatur. Hunc itaque potiſſimum Aquillius ducem ſibi ad interiorem iurisprudentiam elegerat: hunc non quidem ex cathedra iura interpretantem, ſed inter reſpondendum ſtudio-

ram dediſſe C. Aquillium, Io. Bertrand. *de Iuriſper.* II. 9. probat ex Ciceron. *Brut. cap.* XLII. vbi de Ser. Sulpicio: *Sed adiunxit etiam*, inquit, *Ser. Sulpicius & litterarum ſcientiam & loquendi elegantiam, quae ex ſcriptis eius, quorum ſimilia nulla ſunt, facillime perſpicitur. Quumque* DICENDI *cauſſa duobus peritiſſimis operam dediſſet*, L. *Lucilio Balbo & C. Aquillio Gallo: &c.* Sed in omnibus codicibus pro *dicendi cauſſa* legitur *diſcendi cauſſa*, & ex conſequentibus facile patet, Sulpicium duumuiros iſtos non eloquentiae, ſed iurisprudentiae cauſſa audiuiſſe. Verumtamen ne opus quidem eſt vllo teſtimonio, quum veteres omnes eloquentiae ſtudia cum iurisprudentia coniunxiſſe, ſatis conſtet. (q) Cicer. *de Orat. I*, 39. (r) Non modo loco citato hoc elogium Mucio tribuit Cicero, ſed & in *Bruto cap. XXXIX.* At Pomponius *in l. 2. §. 40. ff. de orig. iur.* Licinium Craſſum, Mucii fratrem, a Cicerone hoc elogio ornatum, ait. Hinc Criticorum turbae, quibusdam poſtrema verba plane expungentibus, aliis eadem loco mouentibus, quaſi ad ſequentem paragraphum pertinentia. Vid. Rupert. *ad Pompon. Enchirid. pag.* 383. *ſequ.* Sed nos quidem nihil mutamus. Idem enim Cicero, qui hoc elogio ornat Mucium, *ICtorum diſertiſſimum* vocaſſe etiam potuit P. Licinium Mucianum in libris, qui interciderunt, at viſi ſunt Pomponio, vti recte vidit V. A. Corn. van Bynkersh. *in Praetermiſſ. pag.* 69. *ſeq.* (s) Quatuor ex Mucia gente celebrantur iurisconſulti doctiſſimi, quorum ſtemma iam dedit Rupert *ad Pompon. Enchirid. pag.* 389. Ex eo ſequentia excerpere iuuat:

dioſos admittentem, (t) ſectabatur vnice: ab huius latere, quoad liceret, ſibi numquam diſcedendum putabat. Cuius quidem induſtriae ſuae quantum ille fructum per omnem vitam ceperit, vel id argumento eſt, quod quum ad eumdem Scaeuolam & alii erectiſſimae indolis iuuenes diſcendi cauſſa confluerent, veluti L. Lucillius Balbus, Sex. Papirius, C. Iuuentius, ipſique, quos primo loco nominari oportebat, M. Tullius Cicero, & T. Pomponius Atticus, (u) hiſce tamen condiſcipulis omnibus, iuris peritia ſaltim, longe antecellere viſus ſit Aquillius,

Q. Mucius Scaeuola, Praetor, A. V. C. CCCCLXXXVIII. Liu. XXIII, 24. 30.

Q. Mucius, Q. F. P. N. Scaeuola Praetor A. V. DLXX. Liu. XL, 44. Coſ. anno V. C. DLXXIX.

P. Mucius Q. F. P. N. Scaeuola, Praetor A. V. DLXXIV. Liu. XL, 44. Coſ. A. V. DLXXVIII. eodem anno triumphans de Liguribus.

Q. Mucius, Q. F. Q. N. Scaeuola, Augur, Coſ. anno V. C. DCXXXVI. *legum clariſſimus ac diſertiſſimus vates.* Val. Max. VIII. 12.

P. Mucius, P. F. Q. N. Scaeuola, Pontifex maximus, qui *ius ciuile* cum Manlio & Bruto *fundaſſe* dicitur in *l. 2. §. 39. de Orig. iur.*

P. Licinius Mucianus, P. Pontificis frater naturalis, ſed adoptatus a P. Licinio Craſſo, Coſ. anno V. C. DLXXVIII. iuris peritorum diſertiſſimus. *l. 2. §. 40. ff. de orig. iur.*

Q. Mucius, P. F. P. N. Scaeuola, Pontifex Max. ICtorum ſua aetate celeberrimus, & C. Aquillii noſtri praeceptor, de quo in *l. 2. §. 41. ff. eod.*

(t) Quamuis enim viri nobiles eo tempore ſe nemini ad docendum darent: reſpondendo tamen conſulentibus ſtudioſos audiendi docebant, teſte Cic. *in Brut. cap.* LXXXIX. & *in Orat. cap.* XLI. Et hinc eſt, quod teſte M. Seneca *Controu.* IX. ICtorum diſcipuli *contumeliae cauſſa a deridentibus vocati ſint AVDITORES, deinde autem in vſu verbum eſſe coeperit, & promiſcue poni pro diſcipulo auditor.* Hoc enim ſenſu auditores Mucii Balbi, Galli, Cornelii Maximi Sabini in *l. 2. ff. de orig. iur.* Seruii in *l. 6. ff. de dot. praeleg.* pro diſcipulis dici, eleganter obſeruauit Iac. Cuiac. *Obſ.* XXVII, 4. (u) Hos C. Aquillii auditores, praeterquam Ciceronem & Atticum, recenſet Pomponius *l. 2. §. 42. ff. de orig. iur.* Verum & hos addendos eſſe, certiſſimum eſt. Audiuerat Cicero primum Q. Mucium Scaeuolam, Augurem, vti ipſe narrat *in Bruto cap.* LXXXIX. Poſtea eo mortuo ad Q. Mucium Scaeuolam, pontificem max. ſe contulit, condiſcipulumque ibi habuit T. Pomponium Atticum, ceu hic ipſe teſtatur apud Ciceron. *de Legib.* I, 4. Conferri meretur. Franc. Fabric. *in Hiſtor. Ciceron. ad ann.* V. C. DCLXV.

Digitized by Google

lius, quem & Pomponius, (x) inter Mucii auditores praecipuae auctoritatis fuiſſe, teſtatur. Tanto ſcilicet ſtudio, tantaque animi contentione olim iurisprudentiam addiſcebant adoleſcentes nobiliſſimi ac reipublicae deſtinati, quum in illa legum paucitate plana omnia, ac dilucida eſſent. Hodie, quando euerſa reipublicae Romanae facie, auctoque in immenſum aliarum ſuper alias coaceruatarum legum cumulo, pleraque caligine denſiſſima obruta, ac veluti ſepulta iacent, nemo fere eſt, qui ſeuera lege proficere cupiat, nemo, qui ſe ad virorum doctiorum exempla componat: ſed vt quisque prima artis elementa vel ab alio explicari audiuit, vel domi, temporis fallendi cauſſa, perfunctorie aliquando luſtrauit, ita extemplo ſibi ipſo Mucio videbitur peritior, neque dubitabit fortaſſe, ſi quis ipſi ſtomachum mouerit, intra triduum iurisconſultum profiteri. Aſt hanc quidem Camarinam iam non mouebo, AVDITORVS HONORATISSIMI. Redeo potius ad Aquillium noſtrum, qui a principe aetatis ſuae iurisconſulto ita perdidicerat iurisprudentiam, vt ipſe paullo poſt princeps iurisconſultorum, conſentiente omnium iudicio, haberetur, &, ſiue de iure reſponderet clientibus, ſiue de arte nouis inuentis locupletanda illuſtrandaque cogitaret, ſiue praeeſſet iudiciis cauſſasque cognoſceret, ſiue denique docendo ſcribendoque bene de poſteris mereri vellet, non modo ceteros omnes, verum etiam ſe ipſum, quodammodo ſuperare videretur. Reſpondendo de iure tantam conſequutus erat celebritatem, vt eius domus, quam, teſte PLINIO, (y) in colle Viminali omnium pulcherrimam habuit, veluti totius oraculum eſſet ciuitatis. A quonam enim ciues rerum ſuarum incerti ſibi conſilium libentius peti-

(x) *d. l. 2. §. 42. ff. de orig. iur.* Nec parcius Aquillium laudant auctores alii. Cicero enim *pro Caecina cap.* XXII. eum vocat *hominem prudentem & modeſtum:* in *Bruto cap.* XLII. *hominem acutum & exercitatum.* Nec minore elogio eum proſequitur Valer. Max. VIII, 2, 2. qui eum adpellat *virum maximae auctoritatis, & ſcientia iuris excellentem.* Quanto vero hoc condiſcipulo minor M. Tullius Cicero? quem, quantumuis de iurisperitia ſua gloriantem, parum in ea arte praeſtitiſſe, luculenter demonſtrauit V. A. Corn. van Bynkersh. *in Praetermiſſ. p. 83 ſequ.* (y) Plin. *Hiſt. Nat.* XVII, *1. Domus Craſſo magnifica, ſed aliquanto praeſtantior in eodem palatino Q. Catuli, qui Cimbros cum C. Mario fudit. Multo vero pulcherrima conſenſu omnium aetate ea in colle Viminali C. Aquillii, equitis Romani, clarioris illa etiam, quam iuris ſcientia, cum tamen obiecta Craſſo ſua eſt.* De eadem Aquillii domo ſplendidiſſima videndus P. Victor *de vrbis Romae regionibus & locis Reg. V.*

petiiſſent, quam ab eo viro, cuius prudentiam, vt CICERO ait, populus Romanus in cauendo, non in decipiendo, perſpexerat? qui iuris ciuilis rationem numquam ab aequitate ſeiunxerat? qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuam populo Romano promtam expoſitamque praebuerat? qui ita iuſtus & bonus vir erat, vt natura, non diſciplina, conſultus eſſe videretur, ita peritus ac prudens, vt ex iure ciuili, non ſcientia ſolum quaedam, verum etiam bonitas, nata videretur? cuius denique tantum erat ingenium, ita promta fides, vt, quidquid inde haurires, purum liquidumque haurire te ſentires? (z) Erant eo tempore, qui parum regerent iurisprudentiae artisque oratoriae fines, ac proinde ſaepenumero oratores inauſpicato conſulerent, quos iurisperitum aliquem adire oportuiſſet. Vtriusque officia primus Aquillius noſter prudentiſſime ſecreuit. Quoties enim aliquem non de iure ambiguo, eiusque ad factum adplicatione, ſed de facto ipſo conſulentem audiebat: *Nihil*, inquibat, *hoc ad ius; ad Ciceronem.* (a) Accedit, quod quum L. Lucillius Balbus, ad quem tunc ſimiliter magnus hominum concurſus fiebat, in reſpondendo eſſet paullo tardior, nec vllum conſilium, niſi diu multumque ſecum agitatum expenſumque depromeret, Iouique Hammoni, qui non niſi diuturno clamore inconditoque matronarum carmine prouocatus, oracula ſortesque nutu edebat, ſimilis quodammodo videretur: Aquillio noſtro ſeſe omnia tam facile ac veluti ſua ſponte offerrent, (b) vt ex tripode & cortina loqui & tunc etiam, quando in arena capiendum eſſet conſilium, omnia diu multumque ſecum expendiſſe crederetur. Non ſolum autem conſulentibus ſingulis adſidue ſeſe dabat Aquillius, ſed & nihil faciebat reliqui, vt iurisprudentiam permultis rebus, a ſe ſubtiliter & praeclare inuentis, redderet locupletiorem. Eſt quaedam huius pulcherrimae ſcientiae pars praeſtantiſſima, quam HEVREMATICEN veteres adpella-

(z) Cic. *pro A. Caecina cap.* XXVII. (a) Cic. *Topic. ad Trebat. cap.* XII. *Admonet autem hic locus, vt quaeratur, quid ante rem; quid cum re, quid poſt rem euenerit? Nihil hoc ad ius: ad Ciceronem, inquibat Gallus noſter, ſi quis ad eum tale quid retulerat, vt de facto quaereretur.* (b) Cic. *in Bruto cap.* XLII. *Quum Ser. Sulpicius diſcendi cauſſa duobus peritiſſimis operam dediſſet, L. Lucillio Balbo & C. Aquillio Gallo: Galli, hominis acuti & exercitati promtam in agendo & in reſpondendo celeritatem ſubtilitate diligentiaque ſuperauit; Balbi, docti hominis, in vtraque re conſideratam tarditatem vicit expediendis conficiendisque rebus. Sic & habet, quae vterque eorum habuit, & expleuit, quod vtrique defuit.*

pellabant, quae remedia expromit, quibus vel nimius iuris ciuilis rigor ad aequitatem naturalem inflectitur, efficiturque, ne ſummum ius in ſummam iniuriam euadat, vel in agendis contrahendisque rebus aliorum ſubterfugia ac fraudes prudenter caueantur. (c) Quum enim ad circumueniendos alios tam ingenioſa plerumque ſit hominum improbitas, vt, qui cauet, ne decipiatur, etiam vix caueat, dum cauet, & cauiſſe ſibi ratus, ipſe ſaepe cautor captum ſe ſentiat, ac praeterea ſatius ſit omnino, ab initio ius ſartum tectum ſeruare, quam vulnerata cauſſa quaerere remedium: illa cauendi facultas adeo non abeſſe poſſe a iurisconſulti perſona videbatur, vt CICERO, (d) in ea potiſſimum eius prudentiam elucere, exiſtimaret. Cui & PLAVTVS (e) ſuffragatus:

Hic poterit, inquit, CAVERE *recte, iura qui & leges tenet.*

Hanc itaque vtiliſſimam ſaluberrimamque iurisprudentiae partem ſibi in primis perpoliendam ſumſerat C. Aquillius, idque eo felicius perficiebat, quo celeriore eſſet ad inueniendum, quod e re eſſet, ingenio. Ea ſane ingenii vbertas nobis peperit ſtipulationem Aquillianam, cuius ope per acceptilationem, ceteroquin ad ſolas verborum obligationes pertinentem, reliquas etiam obligationes omnes ipſo iure ſolui poſſe, docuit: (f) formulam atque actionem de dolo malo, omnis

Fffff frau-

(c) Heurematicae iurisprudentiae id vnicum officium tribuit V. A. Henr. Brenkmannus *Diatrib. de Euremat. cap. I. §. III. p. 9.* quod nimium iuris ciuilis rigorem ad aequitatem naturalem inflectat: ſed addendum eſſe & alterum, nempe quod aliorum fraudes detegat; patet ex loco Ciceronis *pro Muraen. cap.* XII. *Tu caues, ne tui conſultores; ille, ne vrbes & caſtra* CAPIANTVR. Vbi ſane *cauere, ne quis capiatur*, non eſt iuris rigorem inuentis verborum fraudibus ad aequitatem inflectere & reducere, ſed conſulentes tutos ab aliorum fraudibus praeſtare. (d) Hinc iurisconſultorum eſſe CAVERE, in eoque praecipuum fere eorum officium conſiſtere, vbique prope innuit Cicero, veluti *de Offic. I, 19. de Orat. I, 48. pro Muraena cap. IX.* Elegans in primis eſt adluſio in epiſtolis *ad Familiar. VII, 6.* vbi Trebatium, in Gallia ſtipendia merentem, iubet *cauere ab eſſedariis, dum ceteris cauere didicerit.* Ouid. *de arte am. v. 83.*

Illo ſaepe loco capitur conſultus amore:
Quique aliis CAVIT, non cauet ipſe ſibi.

(e) Plaut. *in Epid. Act. II. ſcen. II. v. 107.* (f) Quum nihil tam naturale ſit, quam eodem modo quidque diſſolui, quo colligatum eſt, adeoque verborum tantum obligationes verbis tolli poſſint: *l. 35. ff. de reg. iur.* ſequebatur, vt acceptilatio ad ſolos contractus verbales pertineat. *l. 8. §. 3. ff. de acceptilat.* At Aquil-

fraudis euerriculum: (g) poſtumos Aquillianos, id eſt, formulam, nepotes poſtumos heredes inſtituendi ſubſtituendique: (h) ius de poſtumis ad patrui hereditatem admittendis: (i) ius illud accreſcendi, quo heres, ex parte ſcriptus, in ſolidum fit heres, (k) & quae ſunt eiusdem generis alia. Huiusmodi enim permulta excogitauit artique noſtrae adſtruxit Aquillius, eo omnia referens, vt beneficia iuris cum quam plurimis communicarentur, eaque, quae moleſtiora viderentur, oneri eſſent quam pauciſſimis. Ad quem eumdem finem & definitiones ac deciſiones pleraeque, quae Aquillio noſtro in iure tribuuntur, comparatae ſunt, veluti, quae ille de littoribus, de ſeruitute oneris ferendi, de dolo malo, de rutis caeſis, ac de interpretatione denique legatorum, ſimilibusque negotiis, tradidit, (l) quaeque tanto impudentius a quibusdam reprehenduntur, quanto minus illi cenſores, vitio & ſine ſuffragio populi creati, ad haec ſublimiora vmquam adſpirarunt. Vtinam vero Aquillius noſter, vt vt a veri Numinis cognitione alienus, in ruborem daret rabulas quosdam, Chriſtiano nomine impudenter ſeſe iactantes, qui illam cauendi ſolertiam non in quodam ingenii acumine, ſed in aſtutia ac calliditate, poſitam eſſe arbitrantur: qui IOANNEM quemdam DE DEO, vel LVDOVICVM ROMANVM, vel BARTHOLOMAEVM CAEPOLLAM (m) imitati, cautelas, quas vocant, commi-

quillius Gallus modum reperit, quo quaeuis obligatio, ex quacumque cauſſa orta, nouando primum in ſtipulationem deduci, ac deinde acceptilatione ſolui poſſet. Formulam habemus §. 2. *Inſt. quib. mod. toll. oblig.* & *l.* 18. §. 1. *ff. de acceptil.* quam poſt Barn. Briſſon. *de Solut.* & *liberat.* nos quoque illuſtrauimus in *Antiqu. Rom. lib.* III. *tit.* XXX. §. XII. (g) Cic. *de Natur. Deor.* III. 30. & *de Offic.* III. 13. Formulam habemus *l.* 1. §. 1. *ff. de dolo mal.* (h) Hanc quoque formulam habemus *in lege damnata Gallus* 29. *pr. ff. de liber.* & *poſt. hered.* Eodem exemplo excogitatae formulae de poſtumis Velleianis, *l.* 29. §. 12. 13. 14. *ff. eod.* Iulianis, *l.* 29. §. 15. *ff. eod.* & Cornelianis in *l.* 15. *ff. de iniuſt. rupt. irrit. fact. teſt.* niſi forte antiquior ſit horum origo, quam Aquillianorum. (i) L. 127. *ff. de leg*[illegible] 1. (k) L. 74. *ff. de hered. inſtit.* (l) Huc pertinet definitio littorum apud Cic. *in Topic. cap.* VII. & Quinctilian. *Inſt. Orat.* V. *vlt.* nec non definitio doli mali apud Cicer. *de Offic.* III. 14. immo & variae deciſiones de rutis caeſis, in *l.* 17. §. 6. *de act. emt.* de ſeruitute oneris ferendi in *l.* 6. *ff. ſi ſeru. vind.* de interpretatione legatorum in *l.* 30. *ff. de legat.* 1. *l.* 77. *ff. de verb. oblig. l.* 29. §. 1. *ff. de legat.* 3. *l.* 32. §. 1. *ff. de aur. arg. mund. ornam. l.* 39. *ff. de ſtatu liber.* denique de aedibus incendii defendendi cauſſa interciſis in *l.* 7. §. 4. *ff. quod vi aut clam.* (m) Plures eiusmodi cautelarum, vt vocant,

Digitized by Google

miniſcuntur, quibus & prudentiſſimi decipiantur: qui denique dolos non dolos putant, niſi aſtu colantur, ac proinde tum demum ſibi videntur quam maxime acuti, ſi fraudes fraudibus, malefacta malefactis texerint, ne perpluant ſcilicet. O miſerum vero ac deteſtabile cautionum genus, aduerſus quod bono viro nouis opus ſit cautionibus! O artem pudendam ac turpiſſimam, quam, vt falſe ait TAVBMANNVS, (n) *ſibi hodie praeripiunt exleges quaedam belluae, ac iuris ſtulti, qui iuriſconſultorum titulo faſtidiunt, & cauillant, dum cauere neſciunt.* Quanto vero hiſce Chriſtianis ſcilicet iuriſconſultis religioſior Aquillius noſter, cuius prudentiam populus Romanus in cauendo, non in decipiendo, perſpexerat? qui praeclarum, quod nactus fuerat, ingenium, non in id ſibi datum exiſtimabat, vt circumueniret alios, ſed ne alii circumuenirentur? qui denique nihil faciebat reliqui, vt hominum improbitati, quoad eius fieri poſſet, neruos omnes incideret? In tam numeroſa viri prudentiſſimi laude neſcio, an haec poſtremo loco ponenda ſit, quod & in iudicando ſui fuerit ſimillimus, & nec prius quidquam habuerit, nec antiquius, quam vt cum nefariorum hominum malitia nobiliſſimum ac perpetuum bellum gereret. Erat tum tempus, AVDITORES HONORATISSIMI, quum nondum iudiciis praeficerentur, niſi qui boni viri eſſent, ſpeciminaque virtutis edidiſſent luculentiſſima. Eoque fiebat, vt non modo in iure noſtro (o) iudices veluti proprio nomine boni viri adpellentur, ſed & parentes olim, liberis praecepta virtutis atque officii traditiuri, exempla ex ornatiſſimo illo iudicum ordine potiſſimum ſumerent, veluti Horatii poëtae (p) pater, qui quoties ad verae laudis ſtudium excitabat filium,

.... *Siue* vocant, ſcriptores exſtant, veluti praeter tres illos ſupra recenſitos Io. Dilectus Gualdenſis, Thomas Ferratius, M. Ant. Blondus, de quibus Io. Wolphg. Freymon. *in Indice Auctor. fol. m.* 122. Quamuis vero horum operam magni ſemper fecerint rabulae, quibus vnice ob oculos eſt illud Virgilii Aeneid. II. v. 390.

Dolus an virtus, quis in hoſte requirat?

quam improbae tamen pleraeque illae cautiones ſint, exemplis oſtenderunt Stryk. *Caut. Contr.* I, 1, 8. & Schilter. *Exerc. XV,* 31. *ſequ.* (n) Taubmann. *ad Plaut. Epidic.* II. 2. *v.* 107. (o) L. 137. §. 2. *ff. de verb. oblig. Et magis eſt, vt totam eam rem ad iudicem, id eſt, VIRVM BONVM, remittamus.* Horat. *Epiſt.* I, 16. *v.* 40. *ſequ.*

VIR BONVS eſt quis?
Qui conſulta patrum, qui leges iuraque ſeruat:
Quo multae magnaeque ſecantur iudice cauſſae.

(p) Horat. *Sermon.* I, 4. *v.* 123.

- - - - Sitte iubebat,
Vt faceret quid; habes auctorem, quo facias hoc,
Vnum ex iudicibus ſelectis obiiciebat.

Talem priſci exempli atque exploratae ſanctitatis iudicem iure dixerimus C. AQVILLIVM noſtrum, cuius nec ingenio flexanimis oratorum eloquentia tenebras obiicere, nec religionem vel gratia vel odium peruertere vmquam potuit. (q) Eo cauſſam cognoſcente, adeo expaueſcebat improbitas, adeo erigebatur oppreſſa innocentia, vt CICERO, (r) qui tum primum P. Quinctii patrocinium ſuſceperat, (s) eum non dubitarit his verbis compellare: *Quod ſi tu iudex nullo praeſidio fuiſſe videbere contra vim & gratiam ſolitudini atque inopiae: ſi apud hoc conſilium ex opibus, non ex veritate, cauſſa pendetur: nihil eſt iam ſanctum & ſincerum in ciuitate, nihil, quod humilitatem cuiusquam grauitas & virtus iudicis conſoletur. Certe aut apud te, & eos, qui tibi adſunt, veritas valebit: aut ex hoc loco repulſa vi & gratia, locum, vbi conſiſtat, reperire non poterit.* Denique & docendo ſcribendoque non minorem ſibi laudem, quam cauſſas cognoſcendo, peperit iurisconſultus noſter, qui, vt ad vtrumque laborem eo expeditior eſſet, ſubinde ſiue in Cercinam, inſulam, Africano littori vicinam, ſiue, quod magis crediderim, Caecinam, Hetruriae oppidum, ſeceſſit, ibique & ſtudioſos audiendi admiſit, & libris ſcribendis totum ſe dedit.

(q) Sane inter aequiſſima iudicia & Aquillianum refert Valer. Max. VIII. 2, 2. *Notum ſuis temporibus iudicium commemoraui: ſed nec quod relaturus quidem ſum, obliteratum eſt ſilentio. C. Viſellius Varro, graui morbo correptus, trecenta millia numûm ab Otacilia Laterenſi, cum qua commercium libidinis habuerat, expenſa ferri ſibi paſſus eſt, eo conſilio, vt, ſi deceſſiſſet, ab heredibus eam ſummam peteret, quam legati genus eſſe voluit, libidinoſum liberalitatem debiti nomine colorando. Euaſit deinde Viſellius ex illa tempeſtate aduerſus vota Otaciliae. Quae offenſa, quod ſpem praedae ſua morte non maturaſſet, ex amica obſequenti ſubito diſtrictam foeneratricem agere coepit, numos petendo, quos, vt fronte inuerecunda, ita inani ſtipulatione captauerat. De qua re C. Aquillius, vir magnae auctoritatis & ſcientia iuris ciuilis excellens, iudex addictus, adhibitis in conſilium principibus ciuitatis, prudentia & religione ſua mulierem repulit. Quod ſi eadem formula & Varro damnari & aduerſaria potuiſſet, eius quoque non dubito quin turpem & inconceſſum errorem libenter caſtigaturus fuerit. Nunc priuatae actionis calumniam ipſa compeſcuit, adulterii crimen publicae quaeſtioni vindicandum reliquit.* (r) Cicero *pro P. Quinct. cap. 1.* (s) Gell. *Noct. Att. XV, 28.* Euſeb. *in Chron. n.* 1930.

dit. (t) Erat ille mos noſtri ordinis hominibus, vt forenſia negotia otio litterario diſpungerent, & aliquam anni partem vel ruri, vel in alio quodam ſeceſſu, ita tranſigerent, vt vere dicere poſſent, numquam ſe minus otioſos eſſe, quam dum otioſi viderentur. Ita ſane Antiſtius Labeo annum partitus, ſex menſibus Romae cum ſtudioſis fuiſſe; ſex menſibus ſeceſſiſſe, ſcribendisque libris, quorum cccc volumina reliquit, dediſſe operam fertur. (u) Ita & Aquillius, temporis aliquantulum negotiis forenſibus moleſtoque reſpondendi labori ſuffuratus, in amoeniore illo qualicumque ſeceſſu ſibi & Muſis vixit, docendoque & ſcribendo ſeuit arbores, futuris demum ſaeculis profuturas. Equidem, qui ex eius domo doctiores prodierint, nec a Pomponio, nec a veterum alio quoquam memoriae proditum eſt, niſi quod ille vnum laudat, ſed πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων, SER. SVLPICIVM. (x) Nam etiamſi non aliud formaſſet ingenium, quam iuriſconſulti illius incomparabilis, qui obiurgatione Q. Mucii a puluere & radio excitatus, iam aetate prouectior, ad iurisprudentiae ſtudium ſeſe contulerat: (y) exegiſſe profecto monimentum aere perennius, ſibique viuo viuam ac ſpirantem veluti ſtatuam dedicaſſe videretur. Hunc enim Sulpicium vnum id, quod in arte noſtra ſummum eſt, adſequutum, vel inde patet, quod Cicero, (z) *iuris ciuilis magnum vſum & apud Scaeuolam, & apud alios; artem in hoc vno fuiſſe*, teſtetur. Eſt tamen, in quo animi fortaſſis nimis grati impetu malam gratiam praeceptori retulit diſcipulus, alioquin laudatiſſimus. Auctorem enim habemus Pomponium, (a) eum pleraſque ſententias ex Aquillii libris in ſuos tranſtuliſſe,

(t) Ait Pomponius in *l. 2. §. 43. ff. de orig. iur. inſtitutus eſt Ser. Sulpicius a Balbo Lucillio, inſtructus autem maxime a Gallo Aquillio, qui fuit Cercinae. Itaque libri complures eius exſtant Cercinae confecti.* Sed quum parum amoena ſit haec inſula, & aeſtu procul dubio per omnes anni partes ferbuerit haut mediocri: vix credibile eſt, eam inſulam, ab italia ſatis remotam, aliis amoenioribus ac magis vicinis locis praetuliſſe Aquillium. Hinc Vdalr. Zaſius *ad h. l.* legit *Sicyone*, Muretus vero & Coraſius *Cecinae*, quos ſequitur Rupert. *p.* 406 quod conſtet, in Hetruria & Campania chariſſimorum virorum ſeceſſus fuiſſe. (u) Idem Pompon *l. 2 §. 47. ff. de orig. iur.* (x) Pomponius *d. l. 2. §. 43. ff. de orig. iur.* (y) De obiurgatione quoque illa Q. Mucii idem Pomponius *d. l. 2. §. 43. ff. eod.* vbi, quae dici poterant, exhauſit. V. C. Euer. Otto *in oratione de Ser. Sulpicio*, Vltraiecti habita. (z) Cicero *in Bruto cap.* XLI. (a) Pompon. *l. 2. §. 42. ff. de orig. iur. Omnes hi a Ser. Sulpicio nominan-*

Digitized by Google

liſſe, eoque effeciſſe, vt illius ſcripta nec aetatem ferrent, & iam tum non adeo inter hominum manus verſarentur. Id quod non alia de cauſſa procul dubio contigit, quam quod Sulpicius, eloquentia praeceptore ſuperior, aliena illa quodam veluti orationis flore conueſtiret, eaque ſermonis elegantia, tamquam eſca quadam, plures lectores alliceret, quam Aquillius. Quare non mirum profecto cuiquam videbitur, ex tot eius libris, non modo a praeſtantiſſimis ICtis, ſed & a DIONYSIO HALICARNASSEO, paſſim laudatis, (b) ne fragmentum quidem vllum in vniuerſo pandectarum opere ſupereſſe. Quae adhuc diximus de C. Aquillio, AVDITORES HONORATISSIMI, ea ad priuatam illius vitam pertinent: proximum eſt, vt, quantus in republica fuerit, oſtendamus. Solebant iuuenes Romani, poſito tirocinio forenſi, factisque primis veluti ſtipendiis, capeſſere rempublicam, honoresque petere eo ordine, quem leges annales ſimilesque finiuerant, (c) vt exercitationibus illis praemuniti, haberent campum, in quo virtus excurreret, ſeque magis magisque indies explicaret. Eadem itaque via & C. Aquillius ad veram laudem graſſatus, primum vigintiuiratum, deinde quaeſturam, hinc Aedilitatem vel tribuniciam poſteſtatem, demum anno

minantur, alioquin per ſe eorum ſcripta non talia exſtant, vt ad ea omnes adpetant. Denique nec verſantur omnino ſcripta eorum inter manus hominum, ſed Seruius libros ſuos compleuit, pro cuius ſcriptura ipſorum quoque memoria habetur. Obſcuriora haec, &, vti quisque animaduertit, corrupta. Senſum tamen eum non eſſe, ac ſi Aquillius & reliqui Q. Mucii auditores nihil ſcripſerint, ſed dicere Pomponium, quod Ser. Sulpicii ſcripta luminibus eorum offecerint, res ipſa docet. (b) Dionyſ. Halicarn. *Lib.* III. *pag.* 200. Γαΐος Ἀκύλιος φησὶν, ἀμεληθεισῶν ποτε τῶν τάφρων, καὶ μηκέτι διαῤῥεομένων, τὰς τιμητὰς τὴν ἀνακάθαρσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐπισκευὴν χιλίων μισθῶσαι ταλάντων. *C. Aquillius adfirmat, neglectas aliquando cloacas, nec amplius transmittentes aquas, cenſores mille talentis purgandas reficiendasque locaſſe.* In pandectis noſtris Aquillio teſtimonium denunciant Labeo, *l.* 29. §. 1. *ff. de legat.* 3. Priſcus Iauolenus, *l.* 39. *pr. ff. de ſtatu lib.* Africanus, *l.* 33. §. 1. *ff. de vulg. & pupill. ſubſt.* Vlpianus, *l.* 6. §. 2. *ff. ſi ſeru. vind. l.* 17. §. 6. *ff. de act. emt. l.* 30. *ff. de legat.* 1. *l.* 7. §. 4. *ff. quod vi aut clam.* Iulius Paullus, *l.* 127. *ff. de legat.* 1. *l.* 32. §. 1. *ff. de auro arg. l.* 77. *ff. de verb. ſignif.* Ceruidius Scaeuola, *l.* 29. *pr. ff. de liber. & poſtum.* Licinius Rufinus, *l.* 74 *ff. de hered. inſtit.* Florentinus denique *l.* 18. *ff. de acceptilat.* (c) De illis legibus annalibus accurate agit Dodvvell. *in Praelect. Cambden* XII. §. 4. 5. & in *Annal. Vellcian.* §. 5. 26.

Digitized by Google

anno V. C. DCLXXXVII. praeturam geſſit, (d) in qua Ciceronem, ſibi a condiſcipulatu familiariſſimum, collegam habuit, & de ambitu quaeſtiones exercuit, quemadmodum Cicero de pecuniis repetundis. (e) Faſces conſulares, quos alii miris artibus ambiebant, (f) ipſe adeo fugit, vt, quum inter candidatos deſideraretur, & amici ad petendum hunc magiſtratum eum magnopere cohortarentur, ipſe iuraret morbum, & illud ſuum regnum iudiciale, vti Cicero loquitur, opponeret, (g) illuſtrior procul dubio, repudiato illo honore, quam C. Marius, eodem ſextum in reip. perniciem geſto. Fuerat illi filius, ſummo ingenio, ſummaque virtute: ſed quem iam amiſerat eo tempore, quo eum dignitas, quam ex republica conſequutus erat, conſolabatur, (h) id quod in eius praetura, vel paullo poſt, contigiſſe oportet. Neque tamen cum eo exſtinctam arbitramur gentem Aquilliam, ſed eam multo poſt etiam ſub Imperatoribus opibus ac potentia quam diutiſſime floruiſſe. (i) Ipſe quo tempore viuis exceſſerit, parum exploratum eſt. Videtur tamen rebus humanis adhuc interfuiſſe anno V. C. DCCVIII. quo Cicero eum *Gallum ſuum* vocat. Eam enim adiectionem ibi perſeuerantem adhuc familiaritatem vitaeque con-

(d) Proximus a quaeſtura honor erat vel Aedilitas, vel tribunatus plebis. Eorum enim magiſtratuum alterutrum paullo poſt quaeſturam capiebant. (e) Cic. *pro A. Cluent. cap.* LIII. *Quid mea quaeſtio de pecuniis repetundis? quid C. Aquillii, apud quem nunc de ambitu cauſſa dicitur?* (f) De artibus illis prenſandi, ambiendique plura habet Q. Cic. *de petit. conſulat. cap. V. ſequ.* cui addendus Car. Sigon. *de Iudic. II*, 30. & quae ipſi eam in rem notauimus in *Antiqu. Rom. IV*, 18, 77. (g) Cic. *ad Attic. lib. I. Epiſt. I. Competitores conſulatus, qui certi eſſe videantur, Galba & Antonius, & Q. Cornificius, puto te in hoc riſiſſe, aut ingemuiſſe, vt frontem ferias. Sunt, qui etiam Caeſonium putent. Aquillium non arbitramur, qui denegat, & iurauit morbum, & illud ſuum regnum iudiciale oppoſuit.* (h) Cic. *Lib. IV. ad Familiar. Epiſt. VI. Nam & Q. Maximus, qui filium conſularem, clarum virum, & magnis rebus geſtis, amiſit: & L. Paullus, qui duo ſeptem diebus: & noſter Gallus, & M. Cato, qui ſummo ingenio ſumma virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, vt eorum luctum ipſorum dignitas conſolaretur ea, quam ex rep. conſequebantur.* (i) Anno enim V. C. DCCXCI. ſub Caio Imp. Faſti memorant *M. Aquillium Iulianum*, Coſ. Anno DCCCXIV. ſub Nerone *L. Aſinium Gallum*, Coſ. Anno DCCCCL. ſub Seuero *C. Gallum*, Coſ. Anno DCCCCLXVIII. ſub Caracalla *Q. Aquillium*, Coſ. (i) Cic. *ibid.* Ceterum Epiſtola illa VI. ſcripta eſt anno DCCVIII. Caeſare quartum ſine collega conſule. Eo enim anno Tulliam amiſiſſe Ciceronem inter omnes conſtat. Vid. Fabric. *Annal. Cic. ad h. ann.*

Digitized by Google

conſuetudinem indicare, nemo fortaſſis negauerit. Quae ſi nos non fallit coniectura: hoc vno paullo infeliciorem dixeris, quod, oppreſſa a Caeſare primum, deinde a Triumuiris, libertate, ciues vidit ad ſeruile obſequium paullatim demiſſos, in eo autem feliciſſimum, quod anteactae vitae conſcientia tutus, omnibusque cariſſimus, laude ſua frueretur, atque ita feliciter euaderet naufragium, quo Cicero, aliique, qui ſe ciuilibus iſtis fluctibus paullo imprudentius commiſerant, miſere perierunt.

Sed vereor, HONORATISSIMI AVDITORES, ne tam littora legiſſe, quam promiſſi immemor altum ingreſſus eſſe videar, quum a portu tam diu aberrarim. Tandem itaque contrahenda vela, atque id agendum, cuius cauſſa me potiſſimum in hunc ambonem euocatum eſſe, intelligo. Iuſſus nimirum animi ſententiam de decreto mihi in proximum hoc ſemeſtre magiſtratu academico depromere, ſerio & ex animi ſententia profiteor, me illum nec adpetiiſſe vmquam magnopere, & nunc non ſine quadam perturbatione animi capeſſere. Primum enim, quamuis mihi non liceat, Aquillii exemplo *iurare morbum & meum aliquod iudiciale regnum opponere:* nemini tamen veſtrum ignoti ſunt labores, quos florentiſſimae huius iuuentutis cauſſa quotidie ſubeo, & quos, quum incredibilem inde capere ſoleam voluptatem, interrumpi aliquandó oportere occupationibus illis, multis potius, quam magnis, quibuscum Rectoris munus coniunctum eſt, & facile praeuideo, & grauiter, mihi credite, doleo. Procul dubio me, alia omnia meditantem, iam turbabit Iudaeus, qui nomen, a ſtudioſo contractum, ſtatim expungi, non ſine barbaro clamore poſtulabit: iam iturum in auditorium ſiſtet ancillula, quae ſibi confractum queretur cornu, quo Vulcanum concluſum nocte intempeſta circumtulerit. Hac vix abſoluta, operam ſibi fortaſſis dari volet anus, quae, aliquot nummos ſibi pro lotis induſiis deberi, longe petito exordio lacrymabunda narrabit. Nec deerunt, qui equos ſuos a conductoribus male habitos, caput ſibi pugnis comminutum, feneſtras lapidibus petitas, aliaque huius generis, (longa enim eſt illa iniuria, longae ambages,) quiritabuntur. Haec taedia quum deuoranda ſint Rectori: nonne iure repetam illa ex fabula Abimelechi: (k) *numquid ego relicta pinguedine mea abirem, vt ventiler ſuper arboribus?* Deinde in tribus, in quibus

(k) *Iudic.* IX, 9.

bus docui, academiis animaduerti, numquam vllum Rectorem tam ſancte, tamque religioſe munere ſuo functum, vt non ſermones de ſe hominibus dederit, & vulgi iudicia expertus ſit iniquiſſima. Si quis eorum, ferente ita occaſione, lenioribus vtendum remediis putaret: illico in omni triuio audiebantur ſermones, laxari diſciplinam, corrumpi iuuentutem, imminere rerum omnium confuſionem, quin actum fore de academia, niſi ei inexorabilis quidam Rhadamanthus quam primum praeficeretur. Sin, qui illi ſucceſſerat, ius paullo ſeuerius diceret, gliſcentibusque in dedecus publicum vitiis bellum fortiore indiceret animo: nouae in circulis audiebantur querelae, Rectorem vrere & ſecare, ſupprimere ſtudioſae iuuentutis priuilegia, exinanire ſcholam, propediemque ſtudioſos omnes, deſerta vrbe, alio dilapſuros, niſi hic Minos vrnam mouere quam primum deſinat. Haec aliaque plurima quando inter ſe comparo: adeo me commoueri fateor, vt ſuſcepti me prope conſilii poeniteat. Enimuero, quum non ſit boni ac conſtantis viri, vel labores defugere, reip. cauſſa ſuſcipiendos, vel recti ſibi conſcium inanes hominum voculas reformidare: fretus Dei O. M. auxilio, quod felix, fauſtum ac fortunatum ſit, munus hoc, quantumuis arduum ac moleſtum, in me ſuſcipio. Multum ſpei in veſtra, Collegae coniunctiſſimi, beneuolentia, conſilio, ope, explorataque prudentia colloco, quibus mihi vos haut vmquam defuturos eſſe, neſcio qua praeſenſione animi, certo confido. Nec minori mihi ſolatio eſt praeclara, quae in pleriſque veſtrum elucet, indoles, iuuenes illuſtres, generoſiſſimi, ornatiſſimi. Iniquiſſimus profecto eſſem rerum arbiter, niſi hac occaſione probitatem, diligentiam, modeſtiamque veſtram publico hoc teſtimonio proſequerer. Rarius in academia noſtra, quam in vlla alia, nocte concubia inconditi clamores audiuntur: rarius hic, quam in vlla academia, bellum cum lapidibus, feneſtris, ianuis geritur: rarius, quam alibi terrarum, viciniam turbant epulantium ac combibentium ſtrepitus. Plerique veſtrum plus olei quam vini conſumunt: plerique, peroſi leuitatem ac proteruiam, mores ad elegantiam ac decoram quamdam grauitatem componunt. Denique, quod vel maxime in vobis laudandum, plerique diligitis atque obſeruatis praeceptores veſtros, veramque libertatem non in effraeni quadam licentia, ſed in virtute atque obſequio, poſitam eſſe, intelligitis. Macti hac virtute, macti hoc animo eſte, o mei, & date,

quaeſo, operam, vt & hoc ſemeſtri non modo alios veſtri ordinis, ſed & vos ipſos, ſuperetis. Habebitis tunc rectorem, animo vere paterno vos omnes conplectentem, quique ſe beatum ducet, ſi per vos licuerit, omni animaduerſione ſuperſedere: ſi virtute veſtra effeceritis, vt nullo acriore remedio opus ſit: ſi denique carceres per hoc ſemeſtre non niſi mures ac araneae inhabitent. Per vos hoc ſtabit, nobiliſſimi iuuenes. Quod enim ad me attinet, facile, ſi recte me nouiſtis, intelligetis, me non conceſſurum, vt vitia impune gliſcant, vt corrumpere & corrumpi apud nos ſaeculum vocetur, & diſciplina publica, ſine qua nulla ſocietas humana conſiſtere poteſt, culpa mea collapſa eſſe dicatur. At vnica ſpes mihi in te ſita eſt, ſumme atque immortalis Deus, quem rebus meis praeſentiſſimum adfuiſſe, & adeſſe etiamnum, innumeris argumentis iam inde ab incunabulis perſpexi. Tu mihi dediſti animum, quo nunc hos faſces ſuſcipio, nec aurae popularis captatorem, nec intentum commodis meis, ſed ſalutis publicae ſtudioſiſſimum. Suffice, quaeſo, vires, & fac, vt florente potentiſſimo patriae patre, florente domo auguſta, florente imperio Pruſſico, exacto legitimo tempore, remp. hanc academicam, quae tua vnius ope ex tot procellis feliciſſime emerſit, illuſtri ſucceſſori tradam, non modo quietam, ſaluam, incolumem, ſed & laetiſſimis auctibus florentiorem.

MANTISSA.

EGimus ſupra *p.* 8. *ſub not. g.* de variis, in quas gens Aquillia abiit, familiis. Inter eas non meminimus *Aquilliorum Seuerorum*, ex quibus prodiit IVLIA AQVILLIA SEVERA, AVGVSTA, vel, vti in Graecis Gabalenſium, Theſſalonicenſium, Ptolemaidenſium, Tyriorum atque Antiochenorum numiſmatibus vocatur ΙΟΥΛΙΑ ΑΚΥΛΙΑ (ΑΚΟΥΙΛΙΑ) ΣΕΟΥΗΡΑ (CEBHPA) CEB. Vid. Vaillant. *Numiſm. Graec. Imp. p.* 131. *Numiſm. Colon. Tom. II. p.* 145. *Numiſm. praeſtant. Tom. I. p.* 138. Patin. *Numiſm. Imp. Tom. I. p.* 138. Ea primum Veſtae ſacris addicta, poſtea inceſtis Elagabali Imp. nuptiis ſeſe polluit, & IVLIAE PAVL-

Digitized by Google

LAE, quam idem Vaillantius Iulii Paulli, ICti, filiam fuiſſe ſuſpicatur, in thoro ſucceſſit, interſerente Elagabalo cauſſam, ſanctius atque auſpicatius fore inter ſe ſacerdotem & virginem Veſtalem matrimonium. De eo Herodianus *Hiſt. V, 6.* Ἠγάγετο δὲ γυναῖκα, τὴν εὐγενεστάτην Ῥωμαίων, ἣν Σεβαστὴν ἀναγορεύσας, μετ᾽ ὀλίγον χρόνον ἀπεπέμψατο, ἰδιωτεύειν κελεύσας, καὶ τῶν τιμῶν παρελόμενος. μετ᾽ ἐκείνην δὲ προσποιησάμενος ἐρᾷν παρθένου τῆς Ῥωμαίων Ἑστίας ἱερωμένης, ἁγνεύειν δὲ πρὸς τῶν ἱερῶν νόμων κελευομένης, καὶ μέχρι τέλους τοῦ βίου παρθενεύεσθαι, ἀποσπάσας αὐτὴν τῆς Ἑστίας, καὶ τοῦ ἱεροῦ παρθενῶνος γυναῖκα ἔθετο. *Duxit praeterea uxorem, illuſtriſſimam Romanam feminam, quam etiam Auguſtam adpellauit; cumque ea tamen paullo poſt diuortium fecit, ademtisque honoribus, priuatam colere vitam iuſſit. Poſt illam vero captum ſe amore ſimulans, Veſtalem ſacerdotem, quam leges caſtam eſſe, & virginem perpetuo volunt, abreptam e templo, pro uxore habuit.* Addit paullo poſt Herodianus, Elagabalum edicto monuiſſe Senatum, facinore illo commotum, ἁρμόζοντά τε καὶ σεβάσμιον εἶναι γάμον ἱερέως τε καὶ ἱερείας, *congruas atque auſpicatiores fore ſacerdotis cum ſacerdote nuptias.* Similia ſunt apud Dionem in fragmentis *Libri LXXIX. p.* 911. vbi & illam facti rationem reddidiſſe Elagabalum, refert, ἵνα δὴ καὶ θεοπρεπεῖς παῖδες γεννῶνται. *Vt inde diuini liberi naſcerentur*: ſimulque monet, ſtolidiſſimum hominem & hanc repudiaſſe, aliamque poſt aliam duxiſſe, (inter quas nummi etiam ANNIAM quamdam FAVSTINAM memorant,) ac demum ad Seueram rediiſſe. Vnde magna inter Spanhemium alioſque diſſidia, quo ordine hae aliaeque ſibi inuicem in thoro ſucceſſerint, quae quidem nunc mea non facio, eos, qui plura ea de re noſſe cupiunt, ad Ez. Spanhemii aeternum opus *de Vſu & praeſt. Numiſm. Diſſ. XI. §. 24. p. 296. Tom. II.* Tillemontii *Hiſt. Imperat. Tom. III. Part. I. p. 278.* alioſque remiſiſſe, contentus.

PROGRAMMA INAVGVRALE
DE
SALVIO IVLIANO
IVRISCONSVLTORVM SVA AETATE CORYPHAEO,
SEV EXERCITATIO XXIII.

QVum ſex abhinc annis Francofurti iuxta Viadrum Anteceſſoris munus more maiorum auſpicarer: publice proponebam programma de P. IVVENTIO CELSO, iuriſconſulto incomparabili, atque eximio ſaeculi ſui ornamento. Quam operam ego tum, de ſparta, quam nactus eram, ornanda quam maxime ſollicitus, eam praecipue ob cauſſam in me ſuſcipiebam, vt praeclaro tanti viri exemplo me ipſum ad ſectandam atque adſequendam veram cordati iuriſconſulti laudem magis magisque quotidie excitarem, memor praecepti Senecae: (a) *Aliquis vir bonus nobis eligendus eſt, ac ſemper ante oculos habendus, vt ſic, tamquam illo ſpectante, viuamus, & omnia, tamquam illo vidente, faciamus.* Neque ſane me adhuc conſilii iſtius poenituit, ex quo diſſertatiunculam iſtam viris doctis, earumque deliciarum intelligentibus, non omnino diſplicuiſſe, quin & locupletiorem eius editionem a Belgis flagitatam, non ſine voluptate quadam intellexi. Quare nunc etiam tenebo inſtitutum, quumque ſummum, quod omnia moderatur, Numen me nihil tale cogitantem, quin tot migrationum iam pridem pertaeſum, retraxerit Halam, vbi iam olim per decennium & ad philoſophiam litterasque elegantiores, & ad iurisprudentiam ſtudioſam iuuentutem bona fide inſtitui, munus hoc poſtliminio receptum denuo auſpicabor expoſita quam breuiſſime maximi iuriſconſulti vita, quae & mihi exemplo, & vobis, COMMILITONES OPTIMI, incitamento ad virtutem haut mediocri ſit futura. Eſt is SALVIVS IVLIANVS, Edicti perpetui, id eſt,

(a) Seneca Epiſt. XI.

eſt, fundi iuriſprudentiae totius, conditor celeberrimus, cui hanc operam eo libentius nauamus, quo maius nobis ſpicilegium relictum animaduertimus a Bernardino Rutilio, Io. Bertrando, Guil. Grotio, Guidone Pancirolo, Chriſt. Adamo Ruperto, aliisque, qui ad ſcribendam veterum iuriſconſultorum hiſtoriam animum adpulerunt. Pleraque ſanę, quae ad viri iſtius incomparabilis vitam pertinent, incerta illi nobis reddiderunt ac dubia, quum tamen ille non in ea tempora inciderit, quibus

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi, ſed omnes illacrymabiles
Vrgentur, ignotique longa
Noctę, carent quia vate ſacro:

nec loco aliquo obſcuro in vmbra conſenuerit, ſed ſaeculo felice, Romae, in maximis dignitatibus celebritateque, hominum verſatus ſit, & vel ſolis operibus ſuis memoriam poſteritatis meruerit ſempiternam.

De ipſa ſtatim IVLIANI patria, (vt ab ea potiſſimum ordiamur,) adeo inter ſe diſceptant viri docti, vt idem illi accidere videatur, quod olim Homero, cuius de incunabulis celeberrimas Graeciae ciuitateș inter ſe contendiſſe perhibent. Mediolano eum ciuem primus, ni fallor, vindicauit Bern. Rutilius, (b) quem deinde Val. Forſterus (c) Io. Bertrandus, (d) Guido Pancirolus, (e) & hos denique alii proletarii ſcriptores, vti fieri ſolet, longo agmine ſequuti ſunt. Et tamen eius ſententiae non alium fundum video, quam locum Spartiani, (f) qui Didio Iuliano Imp. auum paternum tribuit Inſubrem, Mediolanenſem, maternum Hadrumetinum, Afrum. Auum vero Didii non paternum, ſed maternum, SALVIVM IVLIANVM fuiſſe, ex illo ipſo Spartiano didiciſſent, ſi mens non laeua fuiſſet. Gente itaque noſter non fuit Inſuber, ſed Afer: domo non Mediolanenſis, ſed Hadrumetinus (g) Id quod ſane eius laudibus aliquid detrahere videretur, ſi, quemadmo-

(b) *Vit. iuriſconſ. cap. LXVI.* (c) *Hiſt. Iur. Ciu. lib. II. cap. LXXIII.* (d) *de iuriſperit. l, 1.* (e) *de Clar. legum interpr. lib. I. cap. XXXVIII.* (f) *in vita Did. Iuliani cap.* I. (g) Hadrumetum, vrbs, teſte Salluſtio *de Bell. Iug. cap. XIX.* a Phoenicibus condita, glebam arabat adeo fertilem, &, vt Scylax in Periplo

admodum vino a ſolo, ita ingeniis ab incunabulis laus quaedam ac commendatio accederet. Aſt bona mens vbique naſcitur, ipſaque Africa, quae olim monſtrorum nutrix habebatur, praeclara etiam protulit ingenia, & iuriſconſultos egregios (h) quorum in numerum & Q. Septimium Florentem Tertullianum iure meritoque referimus. De maioribus IVLIANI noſtri nihil compertum habemus. Quamuis enim celeberrima Romae fuerit gens SALVIA, Ferentino oppido ex principibus Hetruriae orta, (i) nomenque tam auſpicatum, vt, teſte Pompeio Feſto, (k) in delectibus militum ac cenſibus illud primum boni ominis cauſſa eloquerentur: temerarium tamen videretur, in tanta familiarum Romanarum confuſione, quam turba peregrinorum, Romam ſub imperatoribus confluens, inuexerat, (l) IVLIANVM ex ea gente deriuare. Quid? quod ne ipſos quidem, quos leges noſtrae paſſim commemorant, SALVIOS, quamuis eiusdem cum IVLIANO aetatis, (m) multoque minus illos, qui in marmoribus occurrunt, illi agnatos fuiſſe, dicere auſim, quum ipſa cognomina diuerſam eorum originem prodere videantur. Et ſane non indiget alienis

riplo p. 117. vocat παμφορωτάτην, vt eam *centena & quinquagena fruge foecundam eſſe* teſtetur Plinius *Hiſt. Nat. XVII*, 5. addatque, procuratorem quemdam Auguſto inde miſiſſe ex vno grano quadringenta paucis minus germina, aliumque Neroni CCCCLX. ſtipulas ex vno grano. Quo factum, vt quum vrbs illa paullatim a priſtino flore adeo deſciuiſſet, vt Pomponius Mela *lib.* I. *cap. VII.* eam vocet *oppidum, vt inter ignobilia, celeberrimum*, Traianus illi nouum ſplendorem redderet, eique nomen daret COLONIAE VLPIAE TRAIANAE AVGVSTAE FRVGIFERAE HADRVMETINAE Grut. Inſcr. p. CCCLXII, 2.

(h) Iuuenal. Satyr. VII. v. 148.

Gallia, vel potius NVTRICVLA CAVSSIDICORVM,
Africa.

(i) Sueton. *in Othone cap. I.* Fulu. Vrſin. *de famil. Roman. p.* 245. edit Patini (k) Feſt. in Lacus Lucrinus p. LXXXII. edit. Scalig. (l) De ea gentium ac familiarum Romanarum confuſione conſulendus in primis vir illuſtris, Ez. Spanhem. *de Vſu & praeſt. numiſm. Diſſ. X. Tom. II. p.* 4. (m) Tales ſunt Saluius, Aquitaniae legatus, *l.* 12. *ff. de cuſtod. & exhib. reor.* Saluius Carus, Cretae proconſul, *l.* 14. *ff. ad SC. Turpill.* Saluius Ariſto, *l.* 6. *ff. de legat. praeſt.* Saluius Marcianus, *l.* 9. §. 4. *ff. de poen.* denique Saluius Valens, *l.* 7. §. 1. *ff. de accuſ. & inſcript.* Qui omnes ſub Hadriano & Antonino Pio vixerunt, adeoque Saluio Iuliano fuere σύγχρονοι.

nis iſtis ornamentis IVLIANVS noſter, qui ita abundabat propriis, vt poſteris virtute ſua nobilitatem pepererit, multo ſolidiorem, quam quae in fumoſis maiorum imaginibus conſiſtit. Quod & Spartianum (n) velle arbitror, dum IVLIANVM, quamuis bis conſulem & praefectum vrbi, *iurisprudentia magis nobilem factum*, ſcribit. Poſteritatem enim ille reliquit ſplendidam, quaeque non modo ad praefecturam praetorianam, ſed & ad ipſum imperii faſtigium, mira fatorum indulgentia, adſpirauit, (o) ſtabiliorem procul dubio expertura fortunam, ſi genitoris ſui virtutem prudentiamque ſanctius coluiſſet. Nomen porro ac cognomen IVLIANI noſtri certiſſima ſunt. Vbique enim veteres eum vocant SALVIVM IVLIANVM, non SEVERVM, quod ei cognomen poſt Rutilium & Bertrandum perperam

(n) Spartian. in Did. Iulian. cap. I. (o) Ex loco Spartiani ſequens IVLIANORVM ſtemma exſculpſit Iſaacus Caſaubon. *in Not. ad Hiſt. Aug. p. 110.*

DIDIVS SEVERVS, Mediolan. — SALVIVS IVLIANVS, auctor edicti perpetui ſub Hadriano, Hadrumetinus Afer.

DIDIVS SEVERVS. — SALVIVS IVLIANVS.

PETRONIVS DIDIVS SEVERVS. = AEMILIA CLARA. SALVIVS IVLIANVS.

DIDIVS PROCVLVS. — P. DIDIVS IVLIANVS SEVERVS AVG. Vxor MANLIA SCANTILLA, AVG. — NVMIVS ALBINVS.

DIDIA CLARA, AVG. nupta Cornelio Repentino, Praefecto vrbi

Enimuero iſtud Caſauboni ſtemma veterum lapidum auxilio emendauit Thom. Reineſius *Var. Lect. III, 2. p. 34.* a quo iſtud accepit Chr. Adam. Rupertus ediditque ad Pompon. Enchirid. p. 473. Id vero tale eſt:

SAL-

Digitized by Google

SALVIVS IVLIANVS e colonia Hadrum. Afer. *Forſterus* male Mediolano ortum dicens, confundit hunc cum pronepote eius, Didio Iuliano Aug. Fuit bis Conſul, Praef. vrbi & IC. *Spart.* auctor edicti perpetui. *Eutrop.* imperantibus Hadriano Pio & DD. Fratribus clarus Riuall.

FILIA. = C. VIBIVS IVVENTIVS Coſ. anno V. C. 886.

SALVIVS IVLIANVS aunnculus Didii Saluii Iuliani, Aug. *Spart.* Praefectus praet. *Dio.* Exercitibus praefuiſſe ſcribitur. *Lamprid.* Occiſus a Commodo. Dio & *Lamprid.* Hunc cum Saluio Iuliano IC. confundit *Forſterus.*

FILIVS, cuius pudicitiam tentauit Commodus. *Lamprid.*

VIBIA SALVIA VARA. *Inſc. p.* 459. 2. Clara Aemilia iuxta *Spart.* falſo.

NVMIVS ALBINVS. *Spart.* & *Inſcr.* Conſ. anno V. C. 939. Grut. p. 175, 8

NVMIA VARA

DIDIVS PROCVLVS. *Spartian.* L. Roſcius Iulianus Proculus. *Inſcr.*

FILIVS, cui a Didio Iuliano filia deſponſa. *Spartian.*

DIDIVS SEVERVS, Inſuber Mediolanenſis.

DIDIVS SEVERVS

PETRONIVS DIDIVS SEVERVS.

P. DIDIVS SALVIVS IVLIANVS SEVERVS Aug. nat. anno V. C. 890. Vxor MANLIA SCANTILLA.

DIDIA VARA Aug. *Spartiano* Didia Clara, nupta Cornelio Repentino, Praef. Vrbi.

Sed

Digitized by Google

Sed multa & hic parum accurate ſcripta animaduerti. Nam *primo* DIDIVS IVLIANVS non tulit praenomen Publii, ſed Marci, quod ſeruant numiſmata apud Vaillant. Num. Imp. praeſt. Tomo I. p. 106. & Tomo II. p. 206. Patin. Num. Imp. pag. 218. *Deinde* falſum eſt Didii Iuliani filiam dictam DIDIAM VARAM. Apud eumdem enim Vaillantium Tomo I. pag. 108. & Tomo II. pag. 209. diſerte vocatur DIDIA CLARA AVG. *Tertio* quamuis ex marmore Gruteriano pag. CCCCLIX, 2. recte Reineſius eruat Didii Iuliani ſororem, NVMIAM VARAM, fratresque L. ROSCIVM IVLIANVM PROCVLVM & NVMIVM ALBINVM: omiſit tamen Roſcii illius poſteros, quorum meminit lapis apud Grut. p. XVIII, 10. poſitus quippe, teſte Fabrotto Inſcr. Cap. X. p. 695. IVLIANO II & CRISPO COSS. id eſt anno V. C. DCCCCLXXVI. *Quarto* hos omnes fratres & ſorores pro germanis habuit Reineſius, quum vel nomina diuerſiſſima argumento ſint, eos tantum vterinos fuiſſe, alioque patre vſos eſſe Numium Albinum & Numiam Varam, alio Didium Proculum, qui per adoptionem in Roſciorum familiam transierat, & M. Didium Iulianum Aug. Ex quo ſane conſequitur, vt VIBIA illa VARA primum in NVMII cuiusdam, deinde in DIDII SEVERI torum conceſſerit. Quin & DIDIVM SEVERVM duas duxiſſe vxores oportet & ex altera AEMILIA CLARA, cuius meminit Spartianus, Didium Iulianum, ex altera, VIBIA SALVIA VARA, Didium Proculum ſuſtuliſſe. *Quinto* & in eo manifeſto Reineſium ratio fugit, quod Vibiam Saluiam Varam filiam putat C. IVVENTII VARI Coſ. quum in marmore illa diſerte non C. ſed L. F. vocetur. Nec potuit illa Saluii Iuliani, Praefecti praetorio, ſoror eſſe, quum Spartianus Didium Iulianum non per Vibiam Saluiam Varam, ſed per Aemiliam Claram a Saluio Iuliano deſcendiſſe, ſcribat. *Denique* minime omnium adparet, qua fretus auctoritate Reineſius, SALVIVM IVLIANVM, Praef. praetorio, non iuriſconſulti filium, ſed ex filia nepotem fuiſſe, tradat, quum vel nomina argumento ſint, eum patrem non Vibium Iuuentium Varum, ſed Saluium aliquem Iulianum habuiſſe. Quae quum ita ſint, ipſe olim ſtemma hoc IVLIANORVM, multo accuratius pleniusque Reineſiano, concinnaui:

peram tribuit Ianus Vincentius Grauina, (p) Didii Iuliani cognomine procul dubio deceptus. Praenomen nuſquam, quod meminerim, memoratur, quia illud iſtis temporibus, ceu iam Iac. Perizonius (q) obſeruauit, plerumque negligebatur. MARCVM tamen illum, dubium cuius fide, vocat Rupertus. (r) Aetatem contra, qua floruit, ignora-
re

	DIDIVS SEVERVS Inſuber Mediol.	SALVIVS IVLIANVS IC. Coſ. & Praef. vrbi Edicti perpetui conditor.	
L. VIBIVS VARVS.	DIDIVS SEVERVS.	M SALVIVS IVLIANVS, Dioni male Σέρβιος, Coſ. anno V. C. 927. Praef. praet. occiſus a Commodo circa annum V. C. 941.	
NVMIVS = VIBIA SALVIA VARA, de qua Grut. p. 459, 2. =	PETRONIVS DIDIVS =	AEMILIA CLARA	SALVIVS IVLIANVS, cuius pudicitiae inſidiatus eſt Commodus, cuique deſponſata fuerat Tarunteii Paterni IC. & Praef. praet. filia.
NVMIVS ALBINVS Coſ. anno V. C. 958. — NVMIA VARA.	L. DIDIVS PROCVLVS ob adoptionem ROSCIVS. Grut. p. 459, 2.	M. DIDIVS SALVIVS IVLIANVS SEVERVS AVG. natus anno V. C. 890. ad imperium euectus & occiſus anno V. C. 945. Vx. MANLIA SCANTILLA AVG.	
M. NVMIVS ALBINVS, bis Coſ. an. V. C. 998. & 1015. Præf. Vrb. 1009.	PROCVLVS ROSCIVS IVLIANVS, de quo Grut p. 18, 10. — BASSA de qua marmor apud Grut. p. 18, 2.	DIDIA CLARA AVG. deſtinata Didii Proculi filio, nupta Cornelio Repentino, Praef. vrbi.	
NVMIVS SECVNDVS *Reineſ. Inſcr. VI, 132.*	FILII, de quibus idem marmor. — FILII, de quibus idem marmor.		

(p) de Ortu & progr. iur. ciu. §. LXXXII. (q) Perizon. Animadu. Hiſt. cap. III. (r) ad Pompon. Enchirid. p. 470. ſequutus fortaſſis Onuphrium Panuinium, quem tamen in condendis faſtis multa ſibi indulſiſſe, iam pridem conqueſti ſunt
viri

re nos non patiuntur tot veterum teſtimonia, ipſaque IVLIANI, quae ſuperſunt, fragmenta. Vt tamen certiora, quoad eius fieri poſſit, conſectemur: temporum rationes ita inimus. Edictum perpetuum, teſte Euſebio, (s) edidit IVLIANVS anno erae Dionyſiacae CXXXII. quo anno eum praetura functum eſſe, vel ideo probabile eſt, quod alioquin vix vlla reddi poſſit ratio, cur in tanto iuriſconſultorum numero IVLIANO potiſſimum id negotii dare voluerit Hadrianus Imp. Iam quum Praeturae annum legitimum inde ab Auguſti temporibus aetatis trigeſimum fuiſſe, (t) legemque illam annariam ſub Hadriano adhuc religioſe obſeruatam, (u) conſtet: IVLIANVM, tunc annorum circiter triginta, natum eſſe oportebit circa annum erae Dionyſiacae CII. Inclareſcere tamen praecipue coepit ſub Hadriano, aetatemque non modo ad Antonini Pii, ſed & Marci & Lucii, Imperatorum, quos Diuos Fratres vulgo adpellitant, imperium produxit, quippe AMICVS ab iis vocatus: *l.* 17. *ff. de iure patron.* (x) vt adeo

Hhhhh 2 IVLI-

viri docti & in his Thom. Reineſ. ad Inſcript. p. 28. Si genuinum eſt hoc Iuliani praenomen: ad eum referre licebit lapidem apud Vignol. in Adpend. Comment. de Columna Antonini Pii p. 341.

M. SALVIO. M. L. SECVNDO.
NVMMVLARIO. DE. CIRCO.
FLAMINIO.
SAVIA M. L. PHAEDIME. PATRONO.
B. M. SVISQVE.

Fuerit itaque M. Saluius Secundus Iuliani noſtri libertus, ex iis fortaſſis, quos in praetura ſua manumiſerat. *l.* 5. *ff. de manum. vind.* (s) Euſeb. *in Chron. n. MMCXLVII.* (t) Dio Caſſ. *lib.* LII. *p.* 479. (u) Plin. *lib. VII. Epiſt. XVI.* (x) Superſtitem Iulianum fuiſſe Antonino Pio, etiam ex eo intelligitur, quod Caium iuriſconſultum laudat *l.* 59. *ff. ſolut. matrim.* quem, mortuo iam Pio, libros pleroſque ſcripſiſſe, erudite demonſtrauit V. C. Franc. Car. Conradi in Act. Erud. Lipſ. anni MDCCXXVII. menſe Februario. Sed multo clarius id probatur ex *l.* 17. *ff. iure patron.* in qua Diui fratres eum vocant AMICVM SVVM. Nam eo nomine veniebant non mortui, ſed viri conſulares & iuriſprudentes, quos in conſilio & comitatu habebant Principes, qualis erat ille C. Sentius Seuerus, de quo vetus marmor apud Salmaſ. ad Hiſt. Aug.

C. SENTIO.
SEVERO.
QVADRATO.
C. V. COS.
AMICO. ET. COMITI. AVG. N.

IVLIANVM, ſi vel primos illorum principum annos attigerit, ad iuſtam ſenectutem LXIII. annorum perueniſſe, intelligamus. (y) Dum genua virebant, ingenium elegantiorum artium ſtudiis ad maiora quam diligentiſſime praeparabat, idque ipſa eius fragmenta ſatis demonſtrant. (z) Graecarum certe litterarum imperitum illum haut fuiſſe, vel ex eo patet, quod legit Ariſtotelem, (a) & aliquando etiam Graecis quibusdam vocabulis vſus eſt, (b) quamuis religioni ſibi duxerit, Graeca Latinis ſine neceſſitate immiſcere. Eſt etiam, vbi Graeciſmum redolet IVLIANI oratio, vt facile adpareat, eum non ignoraſſe Graecae orationis veneres, ſed eas perquam ſcite in Latium tranſtuliſſe. (c) Sic & Latina Iuliani dictio non modo pura eſt, ſed & terſa aliquando, vbique vero caſtigata, nusquam abrupta aut turgida, quamuis eo dicendi genere iſtis temporibus magnopere delectarentur. Atque inde eſt, quod nec Laur. Valla, nec reliqui Latinitatis veterum ICtorum cenſores emiſſitiis illis oculis ſuis quidquam in IVLIANI fragmentis repererint, quod iure eorum incurreret reprehenſionem. (d) Superſunt quoque in IVLIANI fragmentis quaedam reconditae antiqui-

(y) Multo maiorem illi aetatem tribuunt Rutilius cap. LXVI. Io. Bertrandus *lib. I. cap. I.* Em. Merill. *Obſ. III*, 19. & Aegid. Menag. *Amoenit. Iur. Ciu. cap. XXIV. p.* 129. ſed decepti male intellecta *l. 20. ff. de fideic. libert.* vbi ad Iulianum referunt haec verba: *Nam ego diſcendi cupiditate, quam ſolam viuendi rationem in octauum & ſeptuageſimum annum aetatis duxi, memor ſum eius ſententiae, qui dixiſſe fertur:* κἂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχω, προσμαθεῖν τι βουλοίμην. *Etſi alterum pedem in tumulo haberem: non pigeret aliquid addiſcere.* Enimuero non Iuliani eſſe haec verba, ſed eius, qui Pomponium tum conſulebat, tam certum eſt, quam quod certiſſimum, idque pridem vidit Ant. Auguſtinus Emendat. I, 8. (z) Neſcio igitur, cur eum ſera demum aetate litteras attigiſſe putet Em. Merill. Obſ. III, 19. Nam ſi vel maxime verba illa ex *l. 20. ff. de fideic. libert.* ad Iulianum pertinere credas: ex iis tamen non conſequitur, vt ſero demum animum ad litteras adiecerit. (a) *l. 36. ff. de ſolut.* (b) *l. 13. ff. de ſolut. l. 8. ff. de ſuis & legit. her. l. 55. ff. de reg. iur. l. 5. §. 7. ff. de admin. & peric. tut.* (c) Tale quid deprehendimus in *l. 3. ff. de dote praeleg.* vbi Iulianus: *Qui*, inquit, *ita legat vxori ſuae*, MANIFESTVS *eſt, dotem quoque relegaſſe.* Graeciſmus vero hic & aliis in deliciis fuit & non modo bis reperitur apud Vlpianum *l. 22. §. 8. ff. ſol. matr.* ſed & ſaepius apud auctores reliquos. Tacit. Annal. II, 57. *Atrox & diſſentire* MANIFESTVS. Auctor Dialogi de cauſſ. corrupt. eloqu. cap. XVI *Ipſe ſatis* MANIFESTVS *iam dudum in contrarium accingi.* (d) Equidem nonnulla ſuo more reprehendunt, ſed

tiquitatis veſtigia, veluti quod ſe & in praetura, & in conſulatu ſuo, ſeruos quosdam vindicta liberaſſe, & Praetoribus quibusdam, ſeſe conſulentibus, idem ſuaſiſſe, refert. (e) Quo ipſo ritum antiquiſſimum atque elegantem non modo perſpectum ſibi fuiſſe oſtendit, verum etiam eumdem in vſum, praeceptoris ſui exemplo, reuocauit. (f) Praecipuam tamen operam IVLIANVS, adhuc iuuenis, nauauerat philoſophiae, cuius a praeſidiis deſtitutus nemo temere veri iurisconſulti laudem tuetur. Hinc artis diſſerendi argumentum haut leue dedit, dum Soriten, familiariſſimum veteribus philoſophis cauillandi genus, multo accuratius, quam aut Cicero, (g) aut Diogenes Laertius, (h) definiuit, prudenterque cauere docuit illos interrogatiuncularum laqueos. (i) Ex eadem arte ſunt tot interpretandi regulae, locique argumentorum, quibus adeo dextre vtitur IVLIANVS, vt neſciam, an quisquam veterum deciſiones ſuas rationibus aeque ſolidis firmarit.

ſed quae facile optimorum ſcriptorum auctoritate tuearis. Si e. g. illi non ferunt, quod in *l. 6. §. 6. ff. de negot. geſt.* dixerit CONTEMPLATIONE eius: ſed id tamen ferunt in Iuſtino Hiſt. VII, 5. VIII, 3. & Quintiliano Declam. III. & V. quae loca iam Car. Andr. Ducker de Latinit. vet. ICtor. p. 19. adduxit. Deinde reprehendunt Iulianum, quod ENIM ſine vllo praepoſito poſuerit. *l. 17. ff. quib. mod. vſusfr. vel vſ. am.* Sed eodem modo illam coniunctionem praepoſuiſſe Ciceronem, Plautum, Terentium, Lucretium, oſtenderunt Hub. Giphan. in Indice Lucret. Taubm. ad Plauti Epidic. V, 2. v. 36. & Io. Fr. Gronou. ad Liu. XXXIV, 2. Praeterea Iulianum nollent ſcripſiſſe NIHILOMINVS pro NIHILOMAGIS. At ea loquutione veteres in primis delectatos eſſe, duasque abnutinas aliquando & apud Latinos fortius negare, iam iam obſeruarunt Priſcian. *lib. XVIII. p. 1196.* Non. Marcell. *cap. 12. n. 46. & 54.* Cuiac. *ad l. 7. ff. pro emt.* Iac. Gothofr. ad Cod. Theodoſ. *Tom. IV. p. 522.* Iniuriam porro Iuliano faciunt, dum ipſi exprobrant, quod GENITVR poſuerit pro *gignitur l. 13. §. vlt. ff. de reb. dub.* Neque enim ipſe eo verbo vſus eſt, ſed teſtator quidam, cuius de ſupremo iudicio ibi diſputatur. Denique non ſermonis vitium, ſed loquutio forenſis eſt phraſis ADFLIGERE CVI PRETIVM pro *condemnare quem ad pretium reſtituendum. l. 30. ff. de negot. geſt.* Eodem enim ſenſu veteres dixerunt: *inſligere cui vſuras*, pro condemnare in vſuras. *l. 3. §. 4. ff. vbi pupill. educ. l. 11. pr. l. 17 §. 3. ff. de iudic.* (e) *l. 5. ff. de manumiſſ. vind.* (f) Ex quo primus Conſul, Iunius Brutus, Vindicium ſeruum, coniurationis indicem, vindicta manumiſerat: inoleuerat mos, vt Coſſ. & praetores magiſtratum in eius rei memoriam a manumiſſionibus auſpicarentur. Quem ritum primus ex inſtituto explicauit Petr. Fabr. *de Orig. iur. p. 193.* & Semeſtr. *II, 20. p. 296. ſequ.* (g) Acad. *Quaeſt. IV, 16.* (h) Laert. VII, 82. (i) *l. 65. ff. de reg. iur.*

Digitized by Google

rit. (k) Phyſicam quoque eius obſeruationem de quinque infantibus vno partu fuſis, & totidem vteri receptaculis, habemus ſuperſtitem, quam tamen rerum naturalium peritioribus diiudicandam merito relinquimus. (l) In primis vero ſeueriore illa morum doctrina vaſtum ingenium non modo adſperſit, ſed & penitus imbuit, ſectatus praecipue Stoicos, quorum decreta plerique veterum iuriſconſultorum iam dudum adoptauerant. Quamuis enim Sabinianis Academiam magis, quam porticum, curae fuiſſe exiſtimet vir doctiſſimus, Em. Merillius: (m) vana tamen eſt illa viri docti obſeruatio, & cum ab aliis, tum a V. C. Gottfrido Maſcouio, (n) recte profligata. Fungum enim eſſe oporteret, qui in IVLIANI fragmentis non vbique deprehenderet ſcintillas quaſdam ſapientiae Stoicae. Paſſim ille verborum proprietatem ex origine eorum, ſtoicorum exemplo, eruit. (o) Paſſim deciſionibus ſuis intexit generales iuris regulas, ipſum imitatus Zenonem, quem vel ideo maximi faciebant veteres, quod pleraque regulis atque axio-

(k) Sic argumenta ducit modo a pari: *l. 32. §. 1. ff. de Legib. l. 49. §. 2. ff. de recept. arbitr. l. 6. ff. quib. mod. vſusfr. vel vſ. amitt.* modo a contrario, vt *l. 32. §. 1. ff. de legib. l. 25. ff. de ſeru. praed. ruſt.* modo a genere ad ſpeciem, *l. 26. ff. de ſtatu hom.* modo ab antecedente, *l. 27 ff. de adopt. & emanc.* modo ab effectu, *l. 25. l. 27. l. 74. §. 2. l. 75. ff. de iudic.* modo a toto ad partem, *l. 34. §. vlt. ff. de vſufr.* modo a maiore ad minus, *l. 3. ff. ſi vſusf. pet. l. 19. ff. de reb. cred.* modo a definitione, vt in *l. 42. ff. ad L. Aquill.* modo ab abſurdo, vt in *l. 51. ff. eod.* (l) Eſt ea in *l. 36. ff. de ſolut.* vbi auctoritate Ariſtotelis probat, plures quinque vno partu naſci non poſſe, quia non niſi quinque ſint vuluae muliebris receptacula. At locus ille Ariſtotelis hodie non exſtat. Immo, quod mireris, ſententiam iſtam non obſcure ipſe refellit Lib. IV. de Generat. anim. cap. IV. eamque *οὐδὲν εἶναι, nihili eſſe*, fatetur. Quare aut perperam haec Ariſtoteli a Iuliano tribui, fatendum eſt, quod vix videtur veroſimile: aut dicendum, philoſophum ſibi partum conſtitiſſe. Ceterum quae ibi de muliere Alexandrina, quinque vno puerperio enixa, refert Iulianus, ea confirmant Laelius apud Paullum, *l. 3. ff. ſi pars her. pet.* Caius, *l. 7. ff. de reb. dub.* Phlegon. *de Mirabil. cap. XXIX. Iul. Capit. in* Anton. Pio *cap. IX.* quibuscum iungendi Rigalt. ad Tertull. *de Anima cap. XVII. p. 81.* & Fabrott. *Exerc. II.* (m) Obſ. I, 20, & IV, 40. (n) de Sect. ICtor. cap. VI. §. IV. (o) Ita cum cura inquirit in notionem verbi OCCIDERE, *l. 51. ff. ad L. Aquill.* eademque cura explicat, quid ſit NOXA, *l. 200 ff. de verb. ſign.* quid FILIVS & FILIVSFAMILIAS *l. 201. ff. eod.* quid DOLIA VINARIA, SERIAE, AMPHORAE. *l. 206. ff. eod.* quid denique MORBVS SONTICVS, *l. 60. ff. de re iudic.* Quod poſtremum vocabulum ipſe, iudice Aeg. Mena-

axiomatibus breuiſſimis complecteretur. (p) Paſſim deciſiones ſuas ex media ſtoa depromit. (q) Neque tamen ſectatur omnes eius philoſophiae ſubtilitates, a quibus ipſi cordatiores ſtoici abhorrebant, (r) ſed maiorem ſemper rationem habebat aequitatis, eamque ipſe omnibus eiusmodi nugis longiſſime anteponebat. (s) Talem ſe in philoſophia praeſtabat IVLIANVS. Quemadmodum vero, qui prudenter peregrinantur, numquam ita capiuntur exteris regionibus, vt non ſubinde ad patriam reflectant oculos, & ad eam omnia, quae peregre obſeruarunt, referant: ita non alio conſilio per amoeniora illa ſtudia diuagabatur IVLIANVS, quam vt inde locupletiorem redderet iurisprudentiam, quam ſibi ad maiora nitenti decus ac robur futuram prudenter augurabatur. Hinc nulla eſt pars illius ſapientiae ciuilis, in qua ille non id, quod ſummum videtur, fuerit conſequutus. Iurisprudentiae certe illius νομοθετικῆς nullum certius proferre licebit argumentum, quam edictum perpetuum, (t) quod ſe adeo probauit poſteris, vt nulla Romanorum lex, nullum SC. nulla Principis conſtitutio tam conſtanti ac perpetuo vſu viguerit, ac opuſculum illud Iuliani, ſpecimen iurisprudentiae legislatoriae praeſtantiſſimum, ob quod ſolum IVSTI-

Menagio, Amoen. Iur. cap. XXXIX. multo accuratius explicauit, quam aut Caecilius apud Gell. *Noct. Att. XX, 1.* aut Venuleius in *l. vlt. ff. de edicto Aedilit.* (p) Arrian. *Diſſ. Epictet. I, 29.* Tales regulas & Iulianus immiſcet deciſionibus ſuis, veluti *l. 15. ff. de legib. l. 26. ff. de ſtatu hom. l. 76. ff. de precar.* (q) Exemplum eſt in *l. 61. ff. de rei vind.* Quam deciſionem nemo intellexerit, niſi qui norit, inter Stoicorum decreta fuiſſe, quod omnia fluant, & in adſidua adiectione ac deminutione ſint. Sen. *Epiſt. LVIII.* Marc. Antonin. εἰς ἑαυτ. II, 17. V, 33. (r) Seneca *Epiſt. XLV. XLVIII. ſequ.* Arrian. *Diſſ. Epict. II, 19.* Marc. Antonin. I, 17. (s) Pertinent huc, quae de ſeruo ab vno vulnerato, & ab altero poſtea occiſo, contra ſubtilem iuris rationem diſputat: *l. 51. ff. ad L. Aquill.* nec non, quae de pecunia eum in finem donata, vt donatori credatur, differit: *l. 20. ff. de reb. dub.* ac denique, quae de aſſe hereditario monet. *l. 13. pr. ff. de lib. & poſtumis her. inſt.* (t) Immo & edictum DE CONIVNGENDIS CVM EMANCIPATO LIBERIS EIVS, cuius ipſius quoque auctor atque inuentor eſt IVLIANVS. *l. 3. ff. de coniung. cum emanc. lib.* Nimirum vetere iure ad ſucceſſionem non vocabantur emancipati. Quum vero deinde iis bonorum poſſeſſionem daret praetor: id eueniebat, vt vel filius impedimento eſſet nepoti, in poteſtate aui retento, vel hic, tamquam ſuus, illum ſecluderet. Quod ne eueniret, primus hoc edicto ſuo cauit Iulianus. Eidem IVLIANO interdi-

IVSTINIANVS (u) illum *τὸν ἐν νομοθέταις εὐδοκιμηκότων σοφώτατον*, ***omnium iuris conditorum*, *qui olim celebritatem conſequuti ſunt*, *prudentiſſimum*** vocare non dubitauit. Nec minor IVLIANI prudentia in conſulendo cauendoque eluxit, digni ideo habiti, qui non modo a Senatu, vt Spartianus (x) refert, probaretur, & vna cum iurisconſultis eorum temporum praeſtantiſſimis locum in ſanctiore Hadriani Imp. ac ſucceſſorum conſilio obtineret, ſed & a magiſtratibus (y) aeque ac priuatis, tamquam ciuitatis oraculum, conſuleretur, iisque de iure reſponderet, idque tam ſolide, vt, quum innumeris locis eius deciſiones in iure noſtro laudentur, vix vnus aut alter reperiatur, qui eas erroris coarguere auſus ſit. (z) Denique dubitari non poteſt, quin & prudentiae, quam *δικαστικὴν* vocant, ſpecimina quam plurima dederit, qui & maiores magiſtratus geſſit, &, eodem teſte Spartiano, principi ipſi, cauſſas

terdictum SALVIANVM acceptum ferunt Cuiac. in *Paratitl. Digeſt. Lib. XLIII. tit. vlt.* & Ant. Auguſtin. *de Nom. prop. Pand. cap. IV. p. 331.* At in dubium id vocarunt Bachou. ad Treutl. *Vol.* II. *Diſp. XXV. theſ.* II. *litt. D.* & de Pignorib. III, 20. Hub. Giphan. in *Comm. ad* §. 3. *Inſt. de interd.* ac nouis eam in rem argumentis vſus vir ampliſſimus, mihique amiciſſimus, Corn. van Bynkersh. Obſ. I, 24. quibus tamen ſatisfacere conatus eſt clariſſimus Waechtlerus in Act. Erud. Lipſ. MDCCXVII. p. 264. Rem, vtpote incertam, nos quidem in medio relinquimus. (u) *Conſt. Tanta* §. 18. (x) Spartian. in vit. Hadr. cap. XVIII. (y) *l. 5. ff. de manumiſſ. vind.* (z) Hinc ſaepe legas: RECTE IVLIANVS PVTAVIT, *l. 94. ff. de legat. 2.* RECEPTA EST VLPIANI SENTENTIA, *l. 29. §. 16. ff. de lib. & poſtum.* HOC, QVOD SENTIMVS, ET IVLIANVS PROBAT. *l. 62. §. 1. ff. de rei vind. l. 3. ff. de exc. rei iudic. l. 48. §. 1. ff. de vulg. & pupill. ſubſt.* MERITO IVLIANVS RESPONDIT, *l. 19. ff. de vi & vi arm.* RECTE SCRIBIT IVLIANVS, *l. 21. §. 9. ff. de recept.* ET EGO DIDICI, ET IVLIANVS EXISTIMAT, *l. 5. ff. de oper. ſeru.* VERVM EST, QVOD IVLIANO PLACET, *l. 28. ff. de pact.* EST VERIVS, QVOD IVLIANVS SCRIPSIT, *l. 6. pr. ff. de tut.* IVLIANI SENTENTIA HVMANIOR EST, *l. 23. §. 8. ff. de Aedilit. edict.* SECVNDVM IVLIANVM SAEPIVS EST CONSTITVTVM, *l. 3. §. 1. ff. ad SC. Maced.* & huius generis alia. Rariſſime ab eo diſſentiunt Vlpianus, Paullus, Maecianus, & quoties id faciunt, Iuliani dicta explicant potius, adhibitaque diſtinctione iuuant, quam reprehendunt. Acerrimus Iuliani cenſor eſt VLPIVS MARCELLVS, quem ſectae ſtudium in tranſuorſum egit. Contra eius definitiones plerumque conſtitutionibus ſuis firmarunt Principes, eiusque rei varia exſtant exempla in *l. 3. §. 1. ff. ad SC. Maced. §. 5. Inſt. de ſuſp. tut. §. 8. Inſt. de nupt. l. 1. §. 8. l. 5. §. pr. l. 8. ff. de adſign. lib. §. 2. Inſt. de obl. quae quaſi ex del. l. 24. C. de negot. geſt. l. 15. C. de vſur. l. 10. C. de cond. indeb. Nou. LXXXVII, princ.*

cauſſas cognoſcenti, adſedit, & operibus ſuis paſſim intexuit praecepta quaedam eius generis vtiliſſima. (a) Ceterum incredibili illa, quam ſibi tot vigiliis pepererat, doctrina, gloriam tam ſolidam reperit, vt omnium conſenſione veluti iuriſconſultorum familiam ducere videretur, & vix ab vllo adpellaretur ſine laude ac praefatione honoris. In ipſo certe iure noſtro modo ob honores, quibus functus eſt, *κράτιςος*, (b) modo *vir ſapientiſſimus*, (c) modo *ſummus auctor iuris ſcientiae*, (d) modo *ſubtiliſſimus teſtis*, *ſummae auctoritatis homo*, *& edicti perpetui ordinator*, (e) modo *vir magnae exiſtimationis & diſertiſſimus iuriſperitus* (f) adpellatur, vt alia, quae in eum conferuntur, veterum elogia iam praetermittamus. (g) Si quaeras, quo potiſſimum auctore ac duce ad tam inuſitatam doctrinam peruenerit: ipſe te hoc ignorare non patitur IVLIANVS, qui PRISCVM IAVOLENVM *praeceptorem ſuum* grato animo collaudat, etiam vbi id monere minus neceſſarium videbatur. (h) Erat vero Iauolenus ille vir maximae auctoritatis, & non modo ſummis in vrbe honoribus functus, ſed & Africae aliquando Procos. aliarumque prouinciarum praeſes, &, quod caput rei eſt, iuris illa aetate prudentiſſimus. Et tamen ſunt, qui parum honorifice ſentiunt de viro illo doctiſſimo, freti teſtimonio Plinii, (i) qui Iauolenum *dubiae ſanitatis hominem* vocare non dubitarit.

Iiiii rit,

(a) Veluti *l. 8. ff. de offic. praeſ. l. 32. ff. de legibus l. 21. ff. de reb. credit.* (b) *Conſt. Dedit. nobis Deus §. 18. de conſ. Dig.* (c) *Nou. LXXIV. pr.* (d) *l. 15. C. de vſufr. & habit.* (e) *l. 10. C. de condict. indeb.* (f) *l. 5. C. de bon. quae lib.* (g) Alciat. Diſpunct. II, 27. & Io. Bertrand. de Iurisp. I, 1. ad Iulianum referunt epigramma Theaeteti in Antholog. Graec. IV, 1. 2.

Τȣ̃τον Ἰȣλιανὸν, νομικῆς φάος, εἴποτ' ἰδȣ̃σαι
Ῥώμη καὶ Βερόη πάντα φύσις δύναται.

Sed id quidem epigramma ad alium plane Iulianum, multo iuniorem & Anteceſſorem Berytenſem, Nouellarum Iuſtiniani interpretem doctiſſimum, pertinere, poſt P. Pithoeum, Guil. Grotium, & Fabrottum obſeruauit Aegid. Menag. Amoen. Iur. Ciu. Cap. XXIV. Et quid Iuliano noſtro cum Beroe vel Beryto, vbi tertio vel quarto demum ſaeculo ſchola iuridica efflorеſcere coepit? Vid. Io. Strauch. de Beryto Cap. IV. §. XV. (h) *l. 5. ff. de manum. vind.* (i) Plin. Epiſt. VI, 15. refert, Paſſienum Paullum, elegos recitaturum, adhibuiſſe etiam Priſcum Iauolenum. Nunc vero honoris cauſſa interrogatum, PRISCE IVBES? reſpondiſſe: EGO VERO NON IVBEO. Male id habuit Plinium, qui ideo in Iauolenum inuectus: *Cogita*, inquit, *qui riſus hominum? qui ioci?*

rit. Verum huic iudicio iure meritoque opponimus non modo egregia eius opera, ex quibus fragmenta quam plurima in Digeſta migrarunt, ſed & tot viua ac ſpirantia doctrinae monimenta, auditores nimirum, quos reliquit, doctiſſimos, inter quos praeter IVLIANVM etiam Aburnium Valentem & Tuſcianum numerat Pomponius. (k) Quemadmodum vero fax, ſemel accenſa, non modo longe lateque ſpargit lumen, ſed & flammam cum aliis ſine aliquo detrimento communicat: ita inſtitutus a Iauoleno IVLIANVS multis aliis ad ſolidiorem doctrinam profuit, diſcipuloſque reliquit doctiſſimos, quorum in numero inprimis L. VOLVSIVM MAECIANVM, SEX. AFRICANVM & TERENTIVM CLEMENTEM fuiſſe ſuſpicamur. (l) Ex quibus omnibus & de ſecta, in quam procliuior fuerit IVLIANVS, facile iudicare licet. Non enim Proculeianus fuit, ceu ſuſpicatus eſt Hugo Donellus: (m) ſed Sabinianus, (n) tam modeſti tamen ac generoſi ingenii, vt nec omnia Proculi re-pre-

ci? *Eſt omnino Priſcus dubiae ſanitatis. Intereſt tamen officiis, adhibetur conſiliis, atque etiam ius ciuile publice reſpondet, quo magis, quod tum fecit, & ridiculum, & notabile fuit.* Ob id parum abeſt, quin bonum Iauolenum pro inſano traducant. Aſt quid, quaeſo, ſtoliditatis ineſt illi Iauoleni dicto? Et quid mirum, ſi ſenex occupatiſſimus, pertaeſus moleſtiſſimi iſtius officii, recitationes frigidiſſimas audiendi, Paſſieni inſaniam ſenili dicacitate perſtrinxerit, quam non minore libertate multo ante perſtrinxerat Iuuenal. Sat. I. v. 2 ſequ. & Sat. III. v 8? Et fingamus denique, Iauoleno, iam annis graui, acciddiſſe, quod illi apud Sophocl. Oedip. v. 924.

Καὶ σ' ὁ πληθύνων χρόνος
Γέροντ' ὁμοῦ τίθησι καὶ τοῦ νοῦ κενόν.
Et te ingraueſcens aetas
Senem ſimul fecit, & mente deerrantem.

an inde ſequitur, vt ſemper emotae mentis dubiaeque ſanitatis fuerit? (k) *l. 2. §. vlt. ff. de orig. iur.* (l) L. Voluſius Maecianus & paullo iunior fuit, quippe M. Antonini Imp. praeceptor, teſte Iulio Capitol. in vita Marci Antonini Imp. cap. III. (vnde apud M. Antoninum *εἰς ἑαυτὸν* Lib. I. ſegm. 6. pro Μαρκιανοῦ legendum eſſe Μαικιανοῦ, recte obſeruarunt Gatakerus & Aegid. Menag. Amoen. Iur. ciu. Cap. V. p. 31.) & Iulianum aliquoties vocat SVVM. Quod quamuis aliquando amicitiae ſit argumentum: ICti tamen ita vocare ſolebant praeceptores, a quibus profecerant. Vid. V. C. Eu. Otto in Papiniano Cap. XI. §. I. p. 209. Eodem honoris vocabulo eum dignatur Terentius Clemens *l. 6. ff. de vulg. & pup. ſubſtit.* quem aeque ac Africanum fere nunquam a Iuliano diſſentire, iam alii viri docti obſeruarunt. (m) Comment. in *l. 26. de verb. ſignif. n. 10. ſequ.* (n) Hinc in veterum placitis, Sabini exemplo, plerum-

prehenderet, nec Sabini omnia promiſcue haberet pro oraculis, ſed prudente vſus ἐκλογῇ veritatem omni ſectae ſtudio anteferret. (o) Quamobrem tantum abeſt, vt tam excellens ingenium in vmbra potuerit conſeneſcere, vt mature in lucem & ad capeſſendam rempublicam protractum ſit. Ipſe ſane & praeturae ſuae & conſulatus meminit: (p) quin bis conſulem eum fuiſſe, docet Spartianus, (q) quamuis, quod inter ſuffectos tantum fuiſſet, de tempore vtriusque conſulatus parum conſtet. (r) Praeterea ad ipſam praefecturam vrbanam adſpirauerat, (s) quae tanta erat dignitas, vt ſequiore aeuo intra vrbem ipſi praefecturae praetorianae anteferretur, (t) nec facile cuiquam conferri ſoleret, niſi iuris peritiſſimo. Eumdem Iulianum, iam ſupra vidimus, inter Hadriani, Antonini Pii, & Diuorum Fratrum conſiliarios

rumque ſubſiſtit, *l. 51. §. 1. ff. ad L. Aquill. l. 31. ff. de vulg. & pupill. ſubſt.* adeo, vt ne in rationes quidem iuris inquirendum putet. *l. 20. ff. de legib.* id quod Sabinianorum proprium fuiſſe, iam pridem docuit Em. Merillius Obſ. I, 4. Deinde plerumque adſtipulatur eius ſcholae iurisconſultis, veluti Sabino, & Caſſio: *l. 11. §. 3. ff. de donat. l. 3. §. 6. ff. de lib. & poſtum. l. 1. §. 5. ff. de adquir. vel amitt. poſſeſſ. l. 30. ff. de liberal. cauſſ. l. 28. §. 1. ff. de iureiur. l. 14. §. 2. ff. de act. emt.* Contra Proculeianos non modo paſſim refellit, & praecipue quidem Iuuentium Celſum, Cuiac. Obſ. VIII, 35 & XXVII, 13. ſed & eorum placitis aliquando derogauit edicto perpetuo. *l. 1. §. 1. ff. de iure fiſci.* Atque inde eſt, quod aduerſarium vbique expertus eſt Vlpium Marcellum, Proculeianorum acerrimum: Merill. Obſ. I, 28. VIII, 18. adeo, vt pro inſigni veritatis argumento haberetur, ſi Marcello cum Iuliano conueniret. Cuiac. Obſ. XIV, 35. Menag. Amoen. Iur. cap. XXIV. p. 133. (o) Aliquando enim a Caſſio diſſentit, *l. 11. §. 2. ff. quod vi aut clam* & communi Sabinianorum ſententiae dat repudium. *l. 56. ff. de manum. teſt.* Contra aliquando facit cum Proculo, *l. 6. ff. ad L. Aquill.* & Celſum laudat, tamquam ſibi ὁμόψηφον. *l. 13. ff. de lib. & poſtum.* (p) *l. 5. ff. de manum. vind.* (q) Spartian. in Did. Iulian. cap. I. (r) Iterum eum Conſulem ordinarium anno V. C. DCCCL. fuiſſe, putant Onuphrius Panuinius, Bertrandus, Guil. Grotius, aliique, quia Caſſiodorus & alii faſtorum ſcriptores eum annum ſignarunt conſulatu *Iuliani & Torquati III.* At ex marmore, ex ſchedis Gudianis eruto, docuit V. C. Petr. Relandus in Faſt. Conſ. ad eum ann. Iulianum illum, Torquati collegam, non eſſe *Saluium* noſtrum, ſed *Iulianum Veterem.* (s) Spartian. in Did Iulian. cap. I. (t) Diſcimus hoc ex Symmacho Epiſt. X, 36. Caſſiod. Var. III, 11. Iuliani Nouell. LVI. quae loca iam adduxit Phil. Bertierus Pithan. Diatr. I. cap. III. p. 811. Vnde explicanda illa Auſonii in Moſella v. 409.

Quique caput rerum, Romam, populumque patresque
Tantum non primo rexit ſub nomine.

rios atque amicos fuiſſe, (u) quo in conſeſſu quamuis collegas haberet etiam Proculeianos, Iuuentium Celſum, Neratium Priſcum, & aemulum obtrectatoremque laudum ſuarum, Vlpium Marcellum, numquam tamen cum vllo in gratiam rediiſſe legitur. Et neſcio ſane, an luculentius reperiatur & prudentiae illorum Principum, & modeſtiae ipſorum iuriſconſultorum argumentum, quam quod diuerſarum ſectarum iuriſconſulti in medium conſulere iuberentur, quod iuſtum, & e republica videretur. Nam ſicuti Principes id eo conſilio faciebant, vt expenſis vtriusque partis rationibus, quid iuſtum ac bonum ſit, eo accuratius perſpicerent: ita hi mira animi moderatione ferebant diſſentientes, aeternaeque laudi hoc cedit veteribus iuriſconſultis, quod, diſſentiente a ſe collega, non excandeſcerent, aut erumperent in conuicia, furiisque veluti agitarentur, quod cacoethes noſtro potiſſimum hoc ſterili virtutum ſaeculo ſuccreuit, ſed ſuam quisque ſententiam diceret modeſte, rationibusque, non conuiciis, certaret. (x) Cu-

(u) Quod inter Hadriani conſiliarios fuerit IVLIANVS, iam ſupra ex Spartiano vidimus. Inter Antonini Pii conſiliarios apud Iulium Capitolinum in Anton. Pio Cap. XII. memoratur etiam *Salvius Valens*, qualis quum nullus alioquin inter iuriſconſultos reperiatur, probabile eſt, interpoſita diſtinctione legendum eſſe SALVIVM, VALENTEM, VT SALVIVS IVLIANVS, & ABVRNIVS VALENS intelligantur. Porro Iulianum *amicum ſuum* vocant Diui fratres, *l. 17, ff. de iure patron.* quos nihil aliud eſſe diximus, quam συνέδρυς καὶ συμβύλυς imperatorum, de quibus prolixe Iac. Guther. de Offic. dom. Aug. I, 18. (x) Merentur hic adſcribi verba ex viri ampliſſimi, Cornelii van Bynkershoek, Dedicatione exaſciatiſſimi Obſernationum operis: *Expedit*, inquit, *bono publico, ad rempublicam non adhiberi eos, qui aliorum ſententias, vbi a ſua diſcrepant, continuo inſectantur opprobriis, contumeliis, conuiciis, non alia cauſſa irritati, quam quod alius alia mente ſit, perpetui ſcilicet Dictatores in republica eruditorum. Hoc nomine ſemper fuit habita infamis natio Grammaticorum, ab humanitate alienorum, dum humanitatis ſtudia tractant. Sed non magis id miremur, quam hac parte grammaticis non cedere, qui pietatem, caritatem, animi manſuetudinem & reliqua viri boni officia in vulgus profitentur. Niſi ſtatim hic pedibus eas in ſuam cuiusque ſententiam, ſtultitiae vel maleuolentiae notam non euadas. ICtorum vtique veterum ſemper praecipua laus fuit modeſtia. Illi quidem, quod ſibi videtur, ex animi ſui ſententia reſpondent: ſed meliora edocti audiunt, &, ſi minus ante ſapuerunt, reſipiſcunt. Labeo noſter in Senatus lectione ſententiae ſuae libertatem aduerſus ipſum Auguſtum magno animo defendebat. ſuperdicto: Suum quemque iudicium habere. Et ſic oportebat. Papinianum*

Cuius hoc rei argumentum luculentiſſimum eſt, quod quum in Pandectis perpetuus fere diſcrepantium ſententiarum conflictus reperiatur, & crebeṙrima diſputatio: vix tamen vllum acrius vocabulum, nedum conuicium, reperiatur, quo inter ſe vſi ſint viri illi grauiſſimi. Sed ne qua longius euagemur, ad IVLIANVM redeundum erit, cuius de honoribus ac dignitate, quae comperta habemus, diximus. Alia enim, quae vulgo addunt, non niſi inanibus coniecturis nituntur. Nam quod, eum Aquitaniam, Belgicam, Germanias, Dalmatiam, Baeticam rexiſſe, ſcribunt Guido Pancirolus (y) & Ant. Dad. Alteſerra: (z) id in legibus, quas illi ad partes vocant, (a) nullum reperit praeſidium, quum Saluii, quorum ibi mentionem fieri animaduertimus, σύγχρονοι quidem IVLIANO noſtro, at ab illo tamen fuerint diuerſiſſimi. Eiusdem notae eſt, quod idem Pancirolus eum Iauoleno, Africae Procoſ. & Syriae Praeſidi, in conſilio fuiſſe ſcribit: Id enim ex *l. 5. ff. de manumiſſ. vind.* non magis conſequitur, quam eum Aegypto praefectum fuiſſe, quia, ſe ibi aliquando vixiſſe, fatetur. (b) Sed tantam doctrinae vbertatem, totque fortunae obſequia mors demum, vt fit, euertit, prouectiore quidem iam aetate, nec tamēn ſub Commodo, vti perperam ſibi perſuaſit Bern. Rutilius, (c) filium noſtri, SALVIVM IVLIANVM, praefectum praetorio, a truculento iſto principe occiſum, cum patre confundens. Reliquerat & nepotem, eiusdem nominis, quem, quum iam Tarunteii Paterni, praefecti praetorio, filiam opulentiſſimam ſponſam haberet, eadem procul dubio fata ſubire coegit illorum temporum atrocitas. Nam & hunc oppreſſiſſe videtur Commodus Imp. partim quod pudicitiae eſſet ſeruantiſſimus, partim quod in adfectati imperii ſuſpicionem ob Tarunteii adfinitatem veniſſet. Id quod pluribus perſequitur Lampridius. (d) Felicior vtroque auus, SALVIVS IVLIANVS, ſua, vti videtur, morte, prouectiore iam aetate, occubuit, ſepultus milliario V. via Lauicana, (e) ſi Spartianum recte

 intelli-

num noſtrum mente ſolida non deiecit vultus & gladius inſtantis tyranni: nec tamen minus eum, aliter quondam opinatum, in contrarium vocaſſe legimus veriorem Sabini ſententiam. Et ſic quoque oportebat. (y) de clar. Legum interpr. I, 38. (z) Rer Aquitanic. IV, 11. (a) *l. 12. ff. de cuſtod. & exhib. reor. l. 14. ff. ad SC. Turpill l. 9 § 4. ff. de poen. l. 7. §. 1. ff. de accuſ. & inſcr.* (b) *l. 36. ff. de ſolut.* (c) de Vit. ICt. cap. LXVI (d) Lamprid. in Commodo cap. III. & IV. (e) Viae Lauicaua & Praeneſtina e porta Esquilina, aut alia vicina egre-

die-

intelligunt interpretes. Supereſt, vt de eius operibus, quibus ille ſibi monimentum aere perennius exegit, quaedam ſubiiciamus. Inter ea in indice Florentino primum locum occupant DIGESTORVM LIBRI NONAGINTA, circa quos permultos errores paſſim admitti obſeruamus. Matthaeus Blaſtares, in Hiſtoria iuris, ex codice Voſſiano Leidenſi edita a clariſſimo Fabricio, (f) illud Digeſtorum opus ipſi Hadriano tribuit, illudque conſtitiſſe exiſtimat libris quinquaginta. Alii Digeſta illa Iuliani cum ipſo edicto perpetuo confundunt, quum nihil aliud fuerint, quam iuris commentarii, ad edicti perpetui ſeriem, quin & ad verba Edicti compoſiti, vt fruſtra ſint, qui cum Io. Bertrando opus IVLIANI ſingulare AD EDICTVM comminiſcuntur. (g) Denique non minus falluntur, qui opus iſtud non nonaginta, ſed multo pluribus libris conſtitiſſe exiſtimant, quod aliquando liber LXXXXIV. in iure noſtro laudetur. (h) In codice enim Florentino, omnium, qui exſtant, vetuſtiſſimo non librum LXXXXIV, ſed LXXXIV. citari, quartum vero X. a recentiore manu ſupperadditum eſſe, teſtatur V. C. Laur. Theod. Gronouius. Ceterum quamuis iſtud opus Aniani aetate in occidente paene periiſſet: magno tamen iurisprudentiae bono illud ſaeculo adhuc ſexto delituit in bibliotheca Triboniani, magnumque vſum praebuit Pandectarum conditoribus, qui ex ſolis his libris CCCLXXVI. fragmenta nobis ſeruarunt, vt omittamus CXXVI. alia, quae, diſſimulato librorum numero, a veteribus iurisconſultis citantur. Semper enim hoc opus habitum eſt incomparabilis iurisprudentiae theſaurus, ac proinde certatim illud notis ac animaduerſionibus illuſtrarunt iurisconſulti veteres, veluti VLPIVS MARCELLVS, Iuliano paullo iniquior, (i) CERVIDIVS SCAEVOLA, (k) IVLIVS PAVLLVS, (l) IVNIVS MAVRI-

CIA-

diebantur, illa a dextris iuxta formam aquae Claudiae, ad Claudiam, oppidum: haec Gabios, ac deinde Praeneſte tendebat. Marlian. Topogr. antiquae Rom. IV, 16. (f) Vol. XII. Bibl. Graecae p. 361. (g) Nimirum quum *l. 1. ff. de his, qui not. inf.* decerpta dicatur ex IVLIANI *libro I. ad Edictum*, fuere, qui pro Iuliano ibi ſcriberent Vlpianum, quum tamen hic libro I. de infamia non egerit. Vere ergo lex illa eſt ex Iuliani Digeſtis, quibus ſimul edictum interpretatus erat. Vnde & in *l. 1. ff. vnde legitimi* verba Edicti non ex Vlpiano, cuius ex commentariis alias plerumque verba edicti proferuntur, ſed ex IVLIANI *libro XXVII. Digeſtorum* depromi videmus. (h) *l. 32. ff. de legib.* (i) Ex quibus ſex loca exſtant integra *l. 14. ff. de in rem verſ. l. 20. ff. de cond. & dem. l. 5. ff. de hered. inſt. l. 80. ff. de legat. 1. l. 75. ff. ad L. Falcid. l. 34. ff. eod.* (k) Ex Scaevolae notis decerptae ſunt *l. 10. ff. de peric. & comm. rei vend. & l. 54. ff. de pact.* (l) Notarum

Paulli

-CIANVS, (m) quibus & AFRICANVM, quamuis parum accurate, addit Guil. Grotius. (n) Scripſit deinde IVLIANVS AD MINICIVM LIBROS SEX. Miniciorum ſtemma ampliſſimum texit Thom. Reineſius, (o) oſtenditque, illuſtri illi genti cum Caſſiis, Aciliis, Iuniis Ruſticis non vnam neceſſitudinem intercesſiſſe. Is, ad quem IVLIANVS notauit, ſub Veſpaſianis floruit, & ſub Traiano adhuc rexit prouincias, ceu docuit Iac. Cuiacius, (p) cui & hoc marmor ſuffragatur apud Gruterum: (q)

HERCVLI.
TIBVRT. VICT.
ET. CETERIS. DIS.
PENATIBVS. TIBVRT.
L. MINICIVS.
NATALIS.
COS. AVGVR.
LEG. AVG. PR. PR.
PROVINCIAE.
MOESIAE. INFERIOR.
VOTIS. SVSC.

Quumque egregius hic iuriſconſultus commentarios ſcripſiſſet, quorum hodie ne titulus quidem ſupereſt: eos ſex libris (r) interpretatus eſt IVLIANVS, qui modo ſub titulo librorum *ad Minicium*, (s) modo *ex Minicio*, (t) modo *apud Minicium*, (u) in iure noſtro laudantur. Eamdem operam & VRSEIO FEROCI (x) nauauit IVLIANVS, ad quem

Paulli ſpecimen habes in *l. 11. ff. quod met. cauſſ. l. 4. ff. de reſcind. vend. l. 75. ff. de iudic. l. 3. ff. de collat. l. 15. ff. de mort. cauſſ. don l 4. ff. de manum. vindict.* (m) Ita enim Florentinus codex in *l. 7. §. 2. ff. de pact. & l 25. §. 1. ff. de vſufr.* quum aliae editiones habeant MARTIANVS. Alterutrum horum iuriſconſultorum ad Iulianum notaſſe certum eſt, quamuis apud me facile vincat lectio Florentina. (n) de Vit. ICt. II, 6. (o) Epiſt. XXIV. ad Rupert. p. 251. (p) Obſ. VII, 2. (q) Grut. Inſcr. p. XLIX, 6. Conf. p. LIX, 8. vbi LIBYAE PROCOS. vocatur. (r) Vnde in mendo procul dubio cubat *l. 11. ff. de act. emt.* vbi Vlpianus *librum X. ad Minicium* citat. (s) Veluti *l. 10. ff. pro emtore.* (t) *l. 61. ff. de rei vind* (u) *d. l. 11. ff. de act. emt.* (x) Floruiſſe hunc ſub Tiberio Imp. coniecit Petr. Perennon. Animadu. Iur. II, 23. Sed quum Vrſeius citarit Proculum, *l. 27. §. 1. ff. ad L. Aquill. l. 11. §. 2. ff. de aqua & aqu. pluu.* & ipſe contra citetur a Caſſio: *l. 1. §. 10. quar. rer act. non. dat.* magis veroſimile eſt, eum paullo recentiorem eſſe, vt maxime ſub Claudio & Nerone floruiſſe.

quem Caſſii Longini exemplo (y) libros quatuor ſcripſit, ex quibus fragmenta XXXXII. in Pandectis ſuperſunt. Denique in indice Florentino laudatur etiam IVLIANI liber ſingularis DE AMBIGVITATIBVS, quo titulo, plane ſtoico, (z) profeſſus eſt interpretationem verborum ambiguorum, in contractibus vltimisque voluntatibus, quibuscum ſaepisſime colluctandum eſt iurisconſultis, idque ſatis adparet ex tribus elegantiſſimis, quae ſuperſunt, opuſculi iſtius fragmentis. (a) Plura IVLIANI opera in indice Florentino haut recenſentur, nec alia vel a veteribus laudata, vel in indice Florentino recenſita ſunt. Et tamen oculatior multo, Io. Bertrandus, duo alia ſibi ex antiquitatis parietinis eruiſſe videtur, vnum AD EDICTVM, quod iam ſupra cum Digeſtis vnum idemque eſſe probauimus, alterum DE DOTALI PRAEDIO, quia Iulianus alicubi *tractatum de dotali praedio propoſuiſſe*, dicitur. (b) Enimuero *tractatus* hic non liber eſt, ſed tractatio materiae alicuius, vel diſputatio, cuicumque libro inſerta, (c) adeoque & IVLIANVS, quia in opere quodam, e. g. in Digeſtis, de fundo dotali fuſius diſputauerat, tractatum ea de re propoſuiſſe dicitur, quamuis ſingularem de fundo dotali librum numquam ſcripſerit, quippe quem ſilentio praeterituri non fuiſſent Modeſtinus, Iulius Paullus, & Caius, quorum hunc

(y) Notarum enim Caſſii in Vrſeium Ferocem veſtigia exſtant in *l.* 10. *§. 5. ff. quib. mod. vſuſfr. l. 16. §. 1. ff. ad SC. Velleian. l.* 104. *ff. de legat.* 1. (z) Vel maxime in enodandis explicandisque ambiguitatibus deſudabant Stoici. Sic inter Cleanthis opera fuit liber *περὶ τῶν ἀπόρων, de ambiguitatibus.* Diog. Laert. VII, 178. Ita Sphaerus, Stoicus, *περὶ ἀμφιβολιῶν de ambiguitatibus* ſcripſit. Diog. Laert. VII, 178. & Chryſippus libros varios, numero ſeptemdecim, eadem doctrina impleuit, Laert. VII, 193. Ceterum quae *ἄπορα* dicta ſint veteribus, exponit Gell. Noct. Att. IX, 15. eorumque exemplum habes in *l.* 88. *pr. ff. ad L. Falcid.* *ἀμφιβολίαν* vero definiunt, exemplisque illuſtrant Diog. Laert. VII, 62. Sex. Empiric. Hypotyp. II, 23. & Quinctilian. Inſt. VII, 9. Non mirum itaque, IVLIANVM etiam, ſtoicis praeceptis in primis imbutum, in iisdem enucleandis experiri ingenium voluiſſe. (a) Exſtant illa in *l.* 31. *ff. de vulg. & pupill. ſubſt. l.* 62. *ff. de legat.* 1. & *l.* 13. *ff. de reb. dub.* ex quibus Iuliani ſcopus, ipſeque modus tractandi facile intelligitur. (b) *l.* 5. *C. de bon. quae lib.* (c) Sic ICti dicuntur SPECIEM TRACTARE, *l.* 23. *§.* 3. *ff. de adq. rer. dom.* vel TRACTATVM HABERE, *l.* 9. *ff. de grad. & adfinit.* Tertull. de reſurr. carn. cap. II. *Atque adeo & haeretici ex conſcientia infirmitatis numquam ordinarie* TRACTANT, id eſt, diſputationem ſemper fugiunt.

Digitized by Google

hunc de *de dotalitiis;* illum *de dotis repetitione*; iſtum *de differentia dotis* ex inſtituto ſcripſiſſe, & nusquam tamen illum IVLIANI libellum citare, nouimus.

Et haec quidem ſunt, quae ſeclusſus a ſupellectile libraria de SALVIO IVLIANO extemporaria paene opera ex aduerſariis in chartam conieci, pleniora omnino futura, niſi chartae, & temporis faciendum eſſet compendium. Iam mihi vobiscum res eſt, COMMILITONES SVAVISSIMI, quorum commodo REX noſter POTENTISSIMVS, Hercules Muſageta, me in hanc Fridricianam longe clementiſſime ablegauit. Veſtra nimirum res hoc ipſo agitur. Vobis tantum hic & ſeritur, & metitur. Meum erit, vobis ad omnes iurisprudentiae partes & philoſophiae diſciplinas viam quam expeditiſſimam emunire; idque me facturum polliceor ea fide, eaque aſſiduitate ac perſpicuitate, vt quotquot veſtrum eumdem diſcendi ardorem atque attentionem ad acroaſes meas attuleritis, fructum inde capturi ſitis vberrimum. Tanto maiore ſane fiducia hoc vobis ſpondeo, quo magis per tot annos experiundo didici, Deum O. M. meam de ſtudioſa iuuentute bene merendi voluntatem, gratia ſua numquam deſtituiſſe. Quin, ſi de me ipſo quaedam dicere per modeſtiam liceret: plures omnino hodie in aulis curiisque numerare poſſem, viuos diligentiae dexteritatisque meae teſtes, qui, quum me olim vel in Germania, vel in Belgio, audierint, mea qualicumque inſtitutione ſe ad ſolidiorem doctrinam profeciſſe teſtentur. Nolite aliorum morari iudicia, qui, quum me ab adoleſcentia elegantiores litteras cum iurisprudentia coniunxiſſe ſciant, inde calumniandi arripiunt occaſionem, quaſi plane alienus ſim a maſcula illa, cuius in foro vſus eſt, iurisprudentia. Alia omnia certe vos ipſi experiemini, COMMILITONES SVAVISSIMI. Nihil enim ex me fruſtraneum, nihil infructuoſum audietis, nihil, quod ignoraſſe ſatius ſit. Ego, qui diutius me docendo exercui, id mihi obſeruaſſe videor, eos, qui, rerum paene omnium ignari, Lauterbachium duntaxat vel ſimile iuris compendium deuorarunt, incredibilem ſapientiae pragmaticae laudem adfectaſſe, tantoque facilius apud imperitam multitudinem in iſtam opinionem veniſſe, quanto magis atque apertius prae ſe tulerint illam Bartoliſtarum barbariem. Quaſi vero tam horribile ſit praxeos, quam vocant, ſecretum, vt eo initiari non poſſint, niſi qui ſe ab omni cultiore doctrina prorſus ſeiungant, abſinthioque gloſſatorum per omnem vitam paſcantur:

& quaſi elegantiores litterae, quas reliquis ſcientiis omnibus inſigni decori atque adiumento eſſe, omnes fatentur, ſolius iurisconſulti ita peruertant ingenium, vt alia quidem omnia potius, quam practica iſta myſteria, capere poſſit? Sed quid opus eſt verbis. Conditionem vobis, COMMILITONES, feram aequiſſimam: eamdem nimirum, quam vrbane apud Euripidem Sileno ferebat Vlyſſes, quum ei vinum venum offerret:

Vin' tu prius guſtare, quid vini feram?

Cui Silenus:

Ita conuenit: num guſtus emtorem vocat.

Vos quoque, COMMILITONES, ſuccedite, experimini, quid vobis feram, measque acroaſes veluti guſtu percipite, certoque vobis perſuadete, numquam fore, vt vos nauatae mihi operae poeniteat. Equidem, vt anni tempus eſt, integram vel iurisprudentiae vel philoſophiae diſciplinam me vobis hac aeſtate explicaturum, promittere non poſſum. Dabo tamen operam, vt partem huius ſemeſtris, quae ſupereſt, non ſine vtilitate veſtra transmittam, ac proinde, ſimul ac auditorium domeſticum, quod veſtris commodis iam adparatur, exaedificatum fuerit, has praelectiones meas trimeſtres ſingulari ſchedula vobis publice indicabo. Vos valete, O MEI, & non modo ſtudium meum veſtra diligentia beneuolentiaque magis magisque accendite, verum etiam Deum O. M. vt nouum, quod ſubeundum fuit, munus mihi vobisque felix, fauſtum, fortunatum eſſe iubeat, mecum caſta piaque mente precamini. P. P. Halae Magdeburgicae ipſis idib. Iuniis anni erae Chriſtianae MDCCXXXIII.

Digitized by Google

DE MARITO TVTORE ET CVRATORE VXORIS LEGITIMO

EXERCITATIO XXIV.

CAP. I.

AN MARITVS IVRE ROMANO TVTELAM CVRAMVE VXORIS SVSCIPERE POTVERIT?

§. I. *Inſtituti ratio, & partitio diſſertationis.* §. II. *Lubricum iudicium feminarum.* §. III. *Hinc pleraeque gentes eas in perpetua vel maritorum, vel aliorum, tutela curaue eſſe voluerunt.* §. IV. *An & apud Romanos maritus fuerit uxoris tutor curatorue legitimus? Gregorii Tholoſani, Scipionis Gentilis & Schilteri ſententia.* §. V. *Eorum argumentum primum refellitur.* §. VI. *Itemque alterum, a moribus Atticis deſumtum.* §. VII. *An XII Tabulae maximam partem e iure Attico deſcriptae?* §. VIII. *Tutela mulierum Atticarum qualis fuerit ante nuptias?* §. IX. *Qualis iam nuptarum?* §. X. *Itemque viduarum?* §. XI. *Comparatio tutelae mulierum Atticarum & Romanarum.* § XII. *Mulieres vel in pupillari vel in perpetua tutela erant.* §. XIII. *Eaque vel teſtamentaria, vel legitima, vel datiua.* §. XIV. *Vxor quae in manum conuenerat, non erat in tutela curaue mariti, ſed in eiusdem poteſtate.* §. XV. *Quae in manum non conuenerat, ſi ſui iuris eſſet, erat in tutela agnatorum, vel tutorem curatoremue datiuum habebat.* §. XVI. *Sin filia familias eſſet, manebat in patria poteſtate.* §. XVII. *Feminae an aliquando in curatione fuerint, & inprimis maritorum?* §. XVIII. *Argumentum tertium & reliqua, quae pro tutela maritali Romanorum ex Liuio, Boethio & Iſidoro adferuntur, profligata.* §. XIX. *An vir aliquando vxoris tutor vel curator fuerit, quamuis non legitimus?* §. XX. *Senatus conſultum, ne tutor eiusue filius vxorem duceret feminam, quam tutela regat.* §. XXI. *Illud productum eſt ad caſum, ſi maritus vxoris ſuae curam poſt nuptias ſuſcipere vellet.* §. XXII. *Ne ſublata quidem perpetua illa feminarum tutela, maritus curator vxoris minorennis eſſe potuit.* §. XXIII. *Concluſio, Romanos tutelam curamue maritalem, qualis hodie obtinet, plane ignoraſſe.*

 §. I.

§. I.

Animus eſt, de MARITO, LEGITIMO VXORIS CVRATORE, ea, qua fieri poterit, breuitate diſſerere, vt eadem opera & priſco illi Germanorum inſtituto, quod, irruente in fora ſcholasque Germanorum iurisprudentia Romana, communem iuris patrii ruinam feliciter euaſit, lucem fœneremus, & ſequuti prudentiorum conſilium, non in re nihili ac infructuoſa, ſed vtili, & quae in ipſis rerum obtineat argumentis, induſtriam ingeniumque exerceamus. Neque inficiamur tamen, nos & ſaeculo, quo viuimus, ſeruire voluiſſe, dignosque nos praeſtare illa temporum felicitate, quibus erectiora quaeuis ingenia non ex ſolis Iuſtiniani libris ſapiunt, ſed eo potiſſimum omnem operam ſuam induſtriamque conferunt, vt iuris patrii reliquias, tamquam nantes in vaſtiſſimo gurgite fractas tabulas, periculo ſubducant, inſtitutaque iuris patrii & Romani comparatione, quem vtrumque vſum in diſceptatione illa forenſi praeſtet, accuratius, quam vulgus ſolet, disquirant. Eo itaque conſilio & nos ſcriptionem hanc ita partiemur, vt primum iuris communis forulos excutiamus, & an in iſtis haec maritorum ſiue tutela, ſiue cura legitima, praeſidium reperiat, disquiramus, ac deinde, quid Germanis ea de re placuerit, quidque hodienum in foro obtineat, diligenter ediſſeramus. Quod vt felix fauſtumque eſſe iubeat ſupremum, quod omnia moderatur, Numen, pia caſtaque mente precamur.

§. II.

Vetus opinio eſt, iam inde ab antiquiſſimis ducta temporibus, omniumque fere gentium firmata conſenſu, vti viris ingenium, prudentiam animique conſtantiam ac magnitudinem; ita feminis non niſi venuſtatem, formaeque praeſtantiam naturae munere in peculium ceſſiſſe, ſexuique formoſiſſimo tanto minus obtigiſſe ingenii, quanto magis forma ac pulcritudine prae viris plerumque eniteſcat. Hinc querelae illae paſſim obuiae, *mulieres, vti pueros, eſſe ferme leui ſententia*, (a) *impotens natura & indomitum genus*, (b) *rem per ſe imbecillam*, (c) *easdem διὰ τῆς γνώμης ἀσθενὲς, ſeu ob conſilii infirmitatem* (d) *imbecillitatemque ſexus multis caſibus ſuppoſitas ſubiectasque eſſe*, (e) *ac proinde ex conſequentia fragilitatis ſuae in iacturam facile poſſe incidere.*

(a) Terent. Hecyr. III, 1. (b) Liu. *XXXIV*, 2. (c) Quinctilian. *Decl. CCCXXXVIII.* (d) Dio Chryſoſtom. *orat. LXXV.* (e) *l. 2. §. 2. ff. de SC. Vellei.*

re. (f) Et quamuis fuerint ex viris, qui patrocinium ſexus formoſisſimi ſuſciperent, collectisque ex omni antiquitate exemplis demonſtrare conarentur, habere & feminas, quas viris opponant, ſolertia, ingenio ac virtute ornatiſſimas, & de quibus iure vſurpes illud Ennii: (g)

Vos etenim, iuuenes, animum geritis muliebrem:
Illa virago viri.

plerique tamen cauſſam ab illis vix peroratam exiſtimant, quod nec adeo magnus ſit talium prouentus, quae animum virilem corde tumefacto gerant, & paucis quoque iſtis, quas natura hac praerogatiua donarit, ob adfectuum, quibus indulgent, intemperiem plus calliditatis atque aſtutiae, quam verae ſolidaeque prudentiae, ineſſe videatur. Quin id ipſas agnoſcere, aiunt, feminas, quae ſe ſuo metiri modulo ac pede didicerint, veluti illam apud EVRIPIDEM, (h) quae Medeae edocta exemplo, profiteatur:

Πρὸς δὲ καὶ πεφύκαμεν
Γυναῖκες εἰς μὲν ἔσθλ' ἀμηχανώταται,
Κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται.

Equidem ad bona
Omnes mulieres naſcimur ineptiſſimae:
Verum ad mala reperiunda longe aptiſſimae.

§. III.

Nos noſtram haut facimus hanc litem, nec poſſumus a nobis impetrare, vt liberius de ſexu iſto iudicantes, odium dimidiae generis humani partis in nos prouocemus, non ignari quippe, aeque eos fugere rationem, qui prudentiam omnem abiudicant feminis, quam qui eam viris propriam, ac veluti peculiarem eſſe, arbitrantur. Sunt feminae, quae ſupra ſexum ſapiunt: ſunt viri, quauis femina imbecilliores, nec vmquam tam effoeta facta eſt natura, vt & in ſequiore ſexu non poſſit magnum quid atque eximium producere. Ceterum, qui leges condiderunt, id ſibi ſemper negotii dari crediderunt, *vt iura conſtituerent in his, quae* ἐπὶ το πλεῖσον, id eſt, *vt plurimum accidunt,* non quae ἐκ παραλόγε *ſeu ex inopinato,* ceu ex THEOPHRASTO prudenter obſeruauit Pomponius. (i) Quum itaque vt plurimum lubricum eſſe animaduerterent feminarum iudicium, ſiue quod plerisque, ex THEO-

Kkkkk 3 DORI

(f) *l. 2. C. eod.* (g) Cic. *de Offic. l.* 18. (h) Euripid. *in Medea v.* 264. *ſequ.* (i) *l. 3. ff. de legibus.*

DORI HERMOPOLITAE (k) ſententia, *ὀλισθηρὸν καὶ εὐαπάτητον φρόνημα, labile ac deceptu facile ingenium* obtigerit, ſiue quod laboribus domeſticis, tamquam noxae datae, intra gynaeceum per omnem vitam latitare cogantur: nihil legislatores fecerunt reliqui, vt praeſidium infirmiori iſti ſexui circumponerent, merito quippe, vt IVSTINIANVS noſter (l) exiſtimat, *miſerando, cum propter obſequia, quae maritis praeſtant, tum propter partus periculum, ipſumque liberorum procreationem.* Hinc etiam eſt, quod feminas non minus, quam pupillos in perpetua aliorum manu ac tutela eſſe vellent gentes pleraeque, nec ratum eſſe quidquam paterentur, quod ſine tutorum auctoritate curatorumque conſenſu in earum praeiudicium factum eſſet. In eo tantum in diuerſa abierunt legislatores, quod alii maritis hanc vxorum curam commendarent, alii veriti, ne mariti eo obtentu ſpoliarent vxores, aliorum potius quorumuis poteſtati ac curationi eas ſubeſſe mallent, quam maritorum. Ex Hebraeorum ſane ſententia PHILO (m) viduas ideo Deo praecipue curae eſſe, docet, quod maritos amiſerint, qui ad ipſarum defenſionem in parentis vicem ſucceſſerint, additque: *γυναικὶ γὰρ ἀνὴρ εἰς κηδεμονίαν, ὅπερ γονεῖς παρθένῳ. Vxori enim maritus tutor eſt, ſicuti parentes virgini.* Nec aliter Graeci, ex quarum ſententia EVRIPIDES: (n)

Πάντα γὰρ δι' ἀρσένων
Γυναιξὶ πράσσειν εἰκὸς, ἅιτινες σοφόι.
Cuncta enim per maſculos
Decet, modeſta quae ſit, agere feminam.

Vt iam mittamus CICERONIS (nn) teſtimonium, qui in vniuerſa Graecia feminas nullum ciuile negotium ſine tutorum ſuorum auctoritate explicare potuiſſe, diſerte ſcribit. Quin generatim PLVTARCHVS, (o) ex inſtituto diſſerens de officiis coniugum: *Δεῖ γὰρ γυνὴ ἢ πρὸς τὸν ἄνδρα λαλεῖν, ἢ διὰ τοῦ ἀνδρὸς, μὴ δυσχεραίνουσαν, εἰ δι' ἀλλοτρίας γλώσσης, ὥσπερ αὐλητὴς, φθέγγεται. Aut viro, aut per virum mulieri loquendum eſt, neque indigne terendum, ſi, vt tibicen, aliena lingua vocem edat, propria graviorem.* Eodem denique modo philoſophatas eſſe gentes Germanicae originis tantum non omnes, infra ſuo loco oſtendemus pluribus. Exiſti-

(k) Theod. Hermopol. *ad l. 2. ff. de R. I.* (l) *l. 22. §. 1. C. qui pot. in pign.* (m) Philo *de creat. Princip. p. 726. ſeq.* (n) Euripid. *in Androm. v. 222. ſequ.* (nn) Cic. *pro* L. Flacco *cap. XXX.* (o) Plutarch. *Coniug. praec. p. 142. T. II. Opp.*

iſtimabant enim id, quod res eſt, nullam eſſe ſanctiorem vitae ſocietatem, nullam firmiorem amicitiam, quam quae inter coniugum par bene compoſitum intra thalamum coaleſcat, neque tutius cuiquam credi mulieris curam, quam cui ipſa ſe fortunasque omnes crediderit. At multo aliter rationes ſubduxiſſe Romanos animaduertimus, quibus, morum ſuorum conſciis, ſuſpecta viſa eſt maritorum fides, vt agnatos, & quosuis potius, quam illos, ad mulierum tutelam vocarent. Quum autem quosdam, quod ad ius Romanum vetus attinet, in alia omnia diſcedere intelligamus: operae pretium fuerit, in iuris iſtius principia inquirere paullo accuratius, argumentaque, quibus adiuti quidam Romanis etiam hanc tutelam curamue maritalem placuiſſe, ſibi aliisque perſuaſerunt, ordine expendere.

§. IV.

Errarunt hunc errorem viri ceteroquin doctiſſimi, & quibus nihil ad iurisprudentiae antiquae pariter ac nouae ſcientiam defuiſſe, dixeris. Sic GREGORIVS THOLOSANVS, (p) quum in iure legiſſet, maritos vxoribus curatores dari non poſſe, eius rei hanc comminiſcitur rationem, illa curatoris datione non opus fuiſſe, ***quod iure ipſo mulieres Romanae ſint in tutela & cura maritorum.*** Similia ſunt, quae in mentem venerunt SCIPIONI GENTILI, (q) nec non V. C. IO. SCHILTERO, (r) qui itidem maritos iure Romano legitimos vxorum ſuarum ſiue tutores, ſiue curatores fuiſſe contendunt, idque non vno argumento confirmaſſe ſibi videntur. Et SCHILTERVS quidem, id luculenter probari poſſe exiſtimat ex loco CICERONIS, (s) ex quo tutelam, vxore in manum conueniente, ab agnatis ad maritum tranſiiſſe colligit. Deinde alii huic ſententiae haud parum praeſidii in eo poſitum eſſe arbitrantur, quod & Atticae mulieres in legitima virorum ſuorum tutela ac cura fuerint. Id enim quin in mores iuraque Romanorum permanarit, tanto minus quemquam dubitaturum putant, quanto certius ſit, generatim tutelam omnem Romanos ab Athenienſibus didiciſſe. (t) Denique in rem ſuam vertunt quaedam veterum teſtimonia, quae ſententiae iſti quam maxime ſuffragari cenſent. Sic enim Cato apud LIVIVM: (u) ***Maiores noſtri***, inquit, ***nullam, ne priuatam quidem, rem agere***

(p) Gregor. Tholoſan. *Synt. iur. vniu XII*, 4, 12. *p.* 229. (q) Scipio Gentil. *ad* Apul. *Apol. n.* 1020. (r) Schilter. *Exerc. XXXVII*, 227. (s) Cic. pro Flacco *cap. XXXIV.* (t) Ian. Vinc. Grau. *de LL. & SCtis Rom.* §. *XXXIV. pag.* 550. (u) Liuius *XXXIV*, 3.

Digitized by Google

agere feminas ſine auctore voluerunt, in manu eſſe parentum, fratrum, VIRORVM. Quae paullo poſt in benigniorem partem interpretatus L. Valerius, Tribunus plebis: (x) *Et vos*, inquit, *in manu & TVTELA, non in ſeruitio debetis habere eas, & malle patres vos, aut viros, quam dominos, dici.* Quinimmo, quod maxime mireris, eodem pertinere putant locum BOETHII, (y) qui interpretatus quaedam verba Ciceronis: *Mulieres*, inquit, *antiquo iure tutela perpetua continebantur: recedebant vero a tutoris poteſtate, quae in manum viri conuenerant.* Inde enim denuo conſequi exiſtimant, vt mulieres, conuentione in manum agnatorum tutela liberatae, in maritorum tutela eſſe coeperint. Quos ſane miror non etiam ISIDORO HISPALENSI (z) denunciaſſe teſtimonium, qui, ſi tali argumento vti fas eſt, multo diſertius iſtam maritorum tutelam confirmare videtur verbis ſequentibus: *Ideo feminae ſub* VIRI *poteſtate conſiſtunt, quia leuitate animi plerumque decipiuntur. Vnde & aequum erat, eas viri* AVCTORITATE *reprimi. Proinde & veteres voluerunt, feminas innuptasque, quamuis perfectae aetatis eſſent, propter ipſam animi leuitatem in* TVTELA *eſſe.* En virorum poteſtatem in vxores, & talem quidem, ob quam auctores fierent mulieribus, negotium quoddam ciuile geſturis, id eſt, vti resipſa ſuadere videtur, tutelam. Ex quibus omnibus iam ſatis intelligi exiſtimant, tutelam maritalem legitimam olim iuris Quiritium fuiſſe, idque tam diu, donec mulieroſus & imbellis aliquis princeps, quisquis ille demum fuerit, quo imperante feminarum impotentiae ac libidini diuina omnia ac humana ceſſerint, eo vinculo exſoluerit feminas, iisque ſua omnia auctoritate ſuoque lubitu agendi poteſtatem, non ſine inſigni reipublicae detrimento, fecerit.

§. V.

Enim uero, ſi rem paullo accuratius, adhibitaque in conſilium ratione, expenderis, perſpicue profecto intelliges, viris illis doctiſſimis mores patrios, quos animo circumferebant, impoſuiſſe, vt illa veterum teſtimonia, quamuis alio pertineant, de ſimili Romanorum inſtituto acceperint. Primum enim, quod ad locum TVLLII (a) attinet, quem ad partes vocat SCHILTERVS, is talis eſt: *In manum conuenerat. Nunc audio. Sed quaero, vſu, an coëmtione? Vſu non potuit: nihil enim*

(x) Idem *XXXIV*, 7. (y) Boeth. *ad* Cic. *Top. cap. XI.* (z) Iſidor. Hiſpal. *Orig. XI. extr.* (a) Cicero pro Flacco *cap. XXXIV.*

enim poteſt de TVTELA *legitima ſine omnium tutorum auctoritate deminui. Coëmtione? omnibus ergo auctoribus? in quibus certe Flaccum fuiſſe non dices. Relinquitur ergo illud, quod vociferare non deſiſtis, non debuiſſe, quum Praetor eſſet, ſuum negotium agere, aut mentionem facere hereditatis.* Sed ex his verbis nihil minus collegeris, quam Valeriam, de qua ibi CICERO agit, in Andronis Sextilii, mariti, tutela fuiſſe. Neque id contendit Andro Sextilius, ſed Valeriam tantum in manum conueniſſe, adfirmat. Negat Cicero, id fieri potuiſſe, quia mulier, quae in tutela legitima ſit, nec vſu in manum conuenire poſſit; nec coëmtione, ſine tutorum omnium, adeoque & Flacci auctoritate, *aliquid deminui potuerit de tutela legitima.* Deminuebatur vero aliquid de tutela legitima in manum conuentione, non quod tutela ab agnatis in maritum transferretur, ſed quod illa plane exſtingueretur. Mulier enim, in manum & poteſtatem mariti redacta, capite minuebatur, (b) & deſinebat eſſe caput liberum, adeoque in ea conditione erat, vt non magis in tutela eſſe poſſet, quam filii filiaeue familias, ſerui & ancillae, quos tutela regi, ius noſtrum diſerte negat. (c) Itaque tantum abeſt, vt tutela illa maritorum legitima in hiſce TVLLII verbis praeſidium reperiat, vt illa iisdem euertatur manifeſte, & funditus ſubruatur.

§. VI.

Deinde & alterum argumentum, quod ex moribus Atticis petunt, quantumuis ſpecioſum, non tanti tamen eſſe videtur, vt eius cauſſa deſerendum vadimonium exiſtimemus. Nam & id, quod iſti pro certo adfirmant, puta, quod tutela aeque, ac alia pleraque inſtituta ab Athenienſibus in Romanorum iura & mores permanarint, incertiſſimum eſt, & certiſſimum contra, tutelam mulierum Atticarum cum illa Romana nihil fere commune habuiſſe. Primo, qui tutelam Romanos debere Athenienſibus exiſtimant, ii ſententia ſua magnopere falluntur. Nam quum tutores ex inſtituto Romanorum vel *teſtamentarii*, vel *legitimi*, vel *datiui* ſint: nullam harum ex iure Attico eſſe, luculenter poteſt demonſtrari. De *datiua* rem extra omnem dubitationis aleam poſitam eſſe arbitramur, quippe quam non Athenis migraſſe Romam, ſed legibus Romanis, Atilia puta & Iulia Titia, multo poſt decemuiralem illam legislationem inuectam eſſe, & illi ſciunt,

 qui

(b) Vlpian. *Fragm.* XI, 13. (c) *l. 239. pr. ff. de verb. ſign. pr. Inſt. de tutel. l. 6. §. vlt. ff. eod.*

qui alia pleraque ignorant. (d) Nec deinde tutelam agnatorum *legitimam* ab Athenienſibus acceptam ferre potuerunt Romani, quum eam ne receptam quidem Athenis fuiſſe, iam alii demonſtrarint, & Solon, teſte DIOGENE LAERTIO, (e) diſerte cauerit, *μὴ ἐπιτροπεύειν, εἰς ὃν ἡ οὐσία ἔρχεται τῶν ὀρφανῶν τελευτησάντων*, *ne is fieret tutor, ad quem poſt pupillorum obitum ſubſtantia pertineret.* *Teſtamentaria* denique tutela, tantum abeſt, vt Atticae ſit originis, vt multo ante Romanis nota fuerit, quam legati arceſſendarum legum cauſſa Athenas mitterentur. Sane iam L. Tarquinium *tutorem liberorum Anci regis teſtamento eſſe inſtitutum*, memoriae prodidit LIVIVS. (f) Idemque (g) autor eſt, *nondum maturo imperio Aſcanio, Aeneae filio, tantiſper tutela muliebri, (tantam indolem fuiſſe in Lauinia,) rem Latinam & regnum auitum paternumque puero ſtetiſſe.* Quod exemplum, ſiue teſtamentaria, ſiue legitima ea tutela fuerit, ſatis, vt opinor, oſtendit, tutelam iam ante conditam Romam in Latio tam notam fuiſſe, nihil vt opus fuerit, eam Athenis petere.

§. VII.

Qua occaſione facere non poſſumus, quin eorum redarguamus errorem, qui, quum Romanos leges a Graecis, & Athenienſibus inprimis, petiiſſe, ſciant, omnium prope iurium Romanorum origines ad Athenienſes referunt, quaſi nihil in tabulis illis Decemuiralibus fuerit, niſi transmarinum, & a Graecis repertum, nec quidquam, quod e republica eſſet, inuenire potuerint tot illuſtria ingenia, quae populus Romanus huic legumlationi communi ſuffragio praefecerat. Non ſane ſolas Athenienſium leges Romam attulerant legati, ſed, *quae vsquam egregia occurrebant*, teſte TACITO, *acciuerant*, (h) & praecipue Graecarum in Italia ciuitatum collegerant inſtituta, ceu diſerte refert DIONYSIVS HALICARNASSEVS. (i) An vero, ex his nihil in rem ſuam vertiſſe Decemuiros, exiſtimemus? Nec putandum eſt, peregrinas illas leges vel vniverſum XII. Tabularum libellum, vel maximam eius partem, abſoluiſſe, quum potius, eodem teſte DIONYSIO, (k) compoſitae fuerint *ἔκ τε τῶν ἑλληνικῶν νόμων, καὶ παρὰ τῶν σφίσιν ἀγράφων ἐθισμῶν*, *ex Graecorum iure, patriisque conſuetudinibus.* Pleraque ſane, quae Romulus de patria poteſtate, de iure patronatus, ſimilibusque capi-

(d) *pr. Inſt. de Atil. tut.* (e) Diog. Laert I, 56. (f) Liu. I, 34. (g) Idem I, 3. (h) Tacit. *Annal. III. 27.* (i) Dionyſ. Halic. *Antiq. X. pag. 676.* (k) Idem *pag. 681.*

capitibus, quaeque Numa Pompilius de iure ſacrorum, quae denique Ser. Tullius de contractibus ſanxerat, poſtea in XII. Tabulas migraſſe, auctores locupletiſſimos habemus DIONYSIVM HALICARN. (l) SERVIVM, (m) FESTVM, (n) aliosque veteres, qui tabulas illas legerunt integras, nec pauca inde fragmenta nobis ſeruarunt, adeoque accuratius iudicium ferre potuerunt de ſingulorum capitum origine. Praeterea pauciſſima illa, quae Athenis deportata acceperant, Decemuiri adeo ad reipublicae ſuae ſtatum attemperarunt, vt, ſi quis Athenienſium leges, a PRATEIO, PETITO, HERALDO, SALMASIO explicatas, cum Romanorum inſtitutis contenderit, vix vnam alteramue ſit reperturus, quam Romani integram ac ſibi per omnia ſimilem reliquerint. (o) Quae quum ita ſint, anceps omnino & admodum incertum eſt argumentum illud, quo aliquando viri docti vtuntur, ius aliquod Romae ita ſe habuiſſe oportere, quia idem placuerit Athenienſibus, a quibus leges ſuas Romani mutuati ſint. Quemadmodum enim fluuios quosdam, qui ſe in lacus infundunt, limpidos ac dulces intrare, exeuntes colorem pariter ac ſaporem mutaſſe, experimur: ita legibus illis Atticis ac Graecis, adlatis Romam, ibique veluti ciuitate donatis, nec color idem, nec eadem forma conſtitit, ſed tota illa Solonis νομοθεσία ita mutata interpolataque eſt a Decemuiris, vt ipſe Solon, ſi XII. iſtas Tabulas vidiſſet, leges ſuas in iis vix fuiſſet agniturus.

§. VIII.

Sed vt ex hoc diuerticulo in viam, id eſt, ad legitimam maritorum tutelam, quam ex Athenienſium inſtitutis in ius Romanum permanaſſe volunt, redeamus: probandum iam porro erit, quod ſupra poſuimus, ea in re Romanos cum Athenienſibus vix quidquam commune habuiſſe. Equidem mulieres, non modo puellas, ſed & iuſtae aetatis, Athenis in tutela fuiſſe, ſatis luculenter probarunt viri doctiſſimi, EM. MERILLIVS, (p) IO. MEVRSIVS, (q) CL. SALMASIVS, (r) & V. C. EV. OTTO. (s) Sed diuerſum plane a Romanis inſtitutis fuiſſe illum Athenienſium morem, ſtatim adparebit. Nihil ſiue in iudicio, ſiue extra illud, recte agebant Atticae mulieres, inconſulto tutore, vel κυρίῳ, nec valide ſine illo contrahebant vltra medimnum hordei. DION.

Llll 2 CHRY-

(l) Idem II. *pag.* 97. (m) Seru. *ad* Virg. Aen. *VI. v.* 622. (n) Feſt. in *Murrata*, (o) Dn. Praeſes *in Hiſtor. Iur. I*, 2, 25. (p) Merill. *Obſ. V*, 1. (q) Meurſ. *Them. Attic.* II, 9. (r) Salmaſ. *de modo vſur. cap. IV. pag.* 164. *ſequ.* (s) Eu. Otto *de perp. fem. tut. cap. I. §. VI. p.* 201. *ſequ.*

CHRYSOSTOMVS: (t) *Τοῖς νεωτέροις τουτων ἐτῶν νόμος οὐκ ἐᾷ συμβάλλειν, ὡς ἀπίστοις οὖσιν, οὐδὲ γυναικὶ παρ' ἀθηναίοις συναλλάτταειν, πλὴν ἄχρι μεδίμνου κριθῶν, διὰ τὸ τῆς γνώμης ἀσθενές. Impuberibus lex non permittit contrahere, vt quibus bona nondum ſunt credita, neque mulieri apud Athenienſes contrahere licet, niſi vsque ad modium hordei, propter iudicii imbecillitatem.* Et ISAEVS, (u) multo hoc antiquior: *ὁ γὰρ νόμος διαῤῥήδην κωλύει παιδὶ μὴ ἐξεῖναι συμβάλλειν, μηδὲ γυναικὶ, πέρα μεδίμνου κριθῶν. Lex enim expreſſe prohibet, impuberem paciſci, aut feminam, vltra modium hordei.* Similia ſunt apud SVIDAM (x) & HARPOCRATIONEM: ex quibus legem illam Atticam eruit, ſuoque more erudite illuſtrat PETITVS, (y) in eo tamen falſus, quod hanc ſanctionem ad teſtamenti factionem pertinuiſſe credit, quum verba *συμβάλλειν* & *συναλλάττειν* manifeſte contractum, numquam vltimam voluntatem notent: & quamuis Iſaeus etiam *διαθήκης* fecerit mentionem, & id tamen vocabulum accuratioribus in numero ſingulari *pactum conuentum*, in pluratiuo demum *teſtamentum* ſignificet, vti praeclare obſeruauit vir doctiſſimus, CL. SALMASIVS. (z) Quemadmodum ergo generatim contrahendi facultatem feminis ademerant leges: ita nec ex earum chirographis vlla naſcebatur obligatio, quibus vna cum feminis non ſubſcripſiſſent earum tutores. Quod ius non modo Athenis, ſed & in vniuerſa Graecia, valuiſſe, ex CICERONIS (a) teſtimonio ſatis intelligimus. Sed & in ius vocari non potuiſſe feminas ſine tutore, eoque pertinuiſſe vocem preconis, qua *ἡ δεῖνα καὶ ὁ κύριος, mulier eiusque tutor*, citari conſueuerint, laudatiſſimus EV. OTTO (b) oſtendit. Viuebant ergo mulieres innuptae ſui iuris in tutela fratrum, cognatorumue, a quibus etiam deſpondebantur, vbi iam nubiles factae fuerant, pro lubitu, vt vere dici poſſit, Athenis vix quidquam diſcriminis fuiſſe inter poteſtatem tutorum ipſorumque parentum, ac proinde illos dictos eſſe *κυρίους, dominos*, quaſi *qui ſummam haberent poteſtatem, & veluti ἀνυπεύθυνοι rei cuiuscumque*, vti obſeruauit vir Graece doctiſſimus, GVIL. BVDAEVS. (c)

§. IX.

Talis innuptarum tutela erat apud Athenienſes. Quid vero ſi iam in maritorum amplexus veniſſent? De his vero exſtat lex Solonis

(t) Chryſoſt. *orat. LXXV.* (u) Iſaeus *orat. de Ariſtarchi hered.* (x) Suidas *in ὅτι ξένους.* (y) Petit. *in Comm. in* LL. *Att. VI, 6.* (z) Salmaſ. *de modo vſur. cap. XII. p. 516.* (a) Cic. pro Flacc. *cap. XXX.* (b) Ev. Otto *de perp. fem. tut. cap.* I. §. *6. p. 478.* (c) Bud. *Comment. Lingu. Graec. p.* 36.

nis apud DEMOSTHENEM, (d) quam mirifice peruertit paullo ante laudatus SAM. PETITVS. Lex ita ſe habet; Ἣν ἐγγυήσῃ ἐπὶ δικαίοις δάμαρτα εἶναι ἢ πατὴρ, ἢ ἀδελφὸς ὁμοπάτωρ, ἢ πάππος ὁ πρὸς πατρὸς, ἐκ ταύτης εἶναι παῖδας γνησίους· ἐὰν δὲ μηδεὶς ᾖ τούτων, ἐὰν μὲν ἐπίκληρός τις ᾖ, τὸν (ἄνδρα) κύριον ἔχειν· ἐὰν δὲ μὴ ᾖ, ὅτῳ ἂν ἐπιτρέψῃ, τοῦτον κύριον εἶναι. Quae quidem ita interpretamur; *Quam legitime deſponderit vel pater, vel frater conſanguineus, vel auus paternus, ex ea liberi legitimi ſunto. Si nemo horum fuerit, mulierque ex aſſe heres ſit, virum tutorem habeto. Si nec vir fuerit ſuperſtes, is, cuius fidei vir eam ſupremo iudicio commiſerit, tutor eſto.* Itaque pater ſuperſtes & filiam deſpondebat, & iam nuptae erat κύριος. Eo defuncto, vel abſente ſaltim, vti ex PLAVTI (e) loco collegit PETITVS, (f) ad fratres conſanguineos id ius pertinebat. Vnde apud DEMOSTHENEM (g) Midyllides, Archippus & Archiades, fratres, Archidicen ſororem elocaſſe dicuntur Leoſtrato Eleuſinio, idemque orator (h) grauiter reprehendit Timocratem, quod ſororem, mortuo patre, πέπρακε, καὶ οὐκ ἐξέδωκε, *vendiderit, non elocauerit.* Ne fratribus quidem ſuperſtitibus, aui paterni erat, neptem deſpondere, eiusdemque tutelam ſuſcipere. Quamobrem legitimos hoſce tutores, & dotem, ſoluto matrimonio, ex bonis maritorum repetiiſſe, & viduis deinde κυρίους fuiſſe, apud DEMOSTHENEM, AESCHINEM, ISAEVM, aliosque ſcriptores Atticos, paſſim legas. Si mulieri nec pater, nec frater, nec auus paternus eſſet, illa vocabatur ἐπίκληρος, non quia dotata erat, (vnde perperam *dotalem* interpretatur PETITVS,) ſed quia paternarum facultatum ex aſſe fiebat heres. Tunc vero non cuiuis pro lubitu nubebat, ſed proximo agnato; (i) qui eo caſu ſimul fiebat vxoris ſuae κύριος, vel tutor legitimus. Quod ius obſeruatum videtur TERENTIO, (k) dum apud eum Chryſis, deſpondens Pamphilo Glycerium, ita loquitur:

Te iſti virum do, amicum, TVTOREM, *patrem,*
Bona noſtra haec tibi permitto, & tuae demando fidei.

Mulieres dote caſſas ſanguine proximi aut vxores ducere, aut, dote data, cogebantur elocare: (l) ac tunc vtroque caſu iidem tutelam pro-

(d) Demoſth. *in Steph.* II. *p.* 984. (e) Plaut. *Trinum.* II, 4. (f) Petit. *Iur. Att. VI,* 1. *p.* 437. (g) Demoſth. *adu. Leochar. p.* 1043. (h) Idem *in Timocrat. p.* 804. (i) If. Caſaubon. *Exerc. I. contra* Baron. *cap. XIII.* Iacob. Perizon. *de lege Vocon. p.* 119. *ſequ.* (k) Terent. Andr. I, 5. v. 60. (l) Demoſth. *in Macart. Ter. Phorm.* I. 2, *v.* 74.

procul dubio conſequebantur, quamuis poſterioris caſus exemplum nobis nondum occurriſſe vltro fateamur.

§. X.

Supereſt, vt, qualis mulierum viduarum tutela fuerit, diſpiciamus. Hic denuo diuerſae ſpecies, quas plerumque miſcent viri docti, accurate ſunt diſtinguendae. Aut enim, data dote, elocata fuerat mulier, aut erat ἐπίκληρος, hereditatemque paternam ex aſſe creuerat. Priorem ſoluto matrimonio aeque, ac conſtante illo, in patris, fratrum, auiue tutela fuiſſe, & ad hos ideo dotem rediiſſe, paullo ante monuimus. Ad poſteriorem quod attinet, moribus inualuerat, vt fas eſſet marito, vxorem huiusmodi cum certa dote legare, cuicumque liberet, isque, cui ſupremis tabulis legata eſſet vxor, ſimul eiusdem tutelam nanciſceretur, quod ipſum indicant verba poſtrema legis, ſuperiore paragrapho deſcriptae: ὅτῳ ἂν ἐπιτρέψῃ, quibus diſpoſitionem teſtamentariam exprimi, recte vidit ὁ πάνυ SALMASIVS. (m) Sic de patre ſuo refert DEMOSTHENES, (n) eum morti proximum filiam Demophonti, & duo talenta dediſſe, Aphobo vero VXOREM, Demoſthenis matrem, cum dote octoginta minarum & aedibus, vſuque inſtrumenti & ſupellectilis. Idem orator (o) de Phormione: πασίων ἐτετελευτήκει, ταῦτα διαθέμενος· Φορμίων ὑτοσὶ τὴν μὲν γυναῖκα λαμβάνει κατὰ διαθήκην. *Quum igitur Paſio, hoc condito teſtamento, obiiſſet, Phormio vxorem ex teſtamento duxit.* Attamen non perpetua erat mariti poſterioris tutela, ſed finiebatur eadem, ſimul ac filius, e priore ſuperſtes matrimonio, viceſimum aetatis annum exegiſſet. Is enim tunc & dotem, conſtante adhuc matrimonio, repetebat a vitrico, & matri, tamquam tutor legitimus, alimenta conſtituebat. Ita enim porro Solon lege ſanxerat: (p) καὶ ἐάν τις ἐξ ἐπικλήρου γένηται, καὶ ἅμα ἡβήσῃ, ἐπὶ διετὲς κρατεῖν τῶν χρημάτων, τὸν δὲ σῖτον μετρεῖν τῇ μητρί. *Si filius ex eiusmodi muliere, quae ex aſſe heres fuit, natus erit, isque ephebis exceſſerit, is bona matris recipito, eique alimenta praebeto.* Id enim eſſe σῖτον μετρεῖν, erudite, vt ſolet, docuit SALMASIVS. (q) Si denique contingeret, vt nec maritum haberet eiusmodi mulier, nec filium iuſtae aetatis, nec agnatum denique, cui viduae tutela recte committeretur:

(m) Salmaſ. *de modo vſur. pag.* 168. (n) Demoſthen. *in Aphob.* I. *pag.* 895. (o) Idem *pro Phorm. p.* 959. (p) Idem *in Steph.* II. *pag.* 984. (q) Salmaſ. *de modo Vſur. ibid.*

Digitized by Google

tur: eo caſu tutela eius, teſtibus ISAEO, (r) & IVLIO POLLVCE, (s) ad Archontem redibat, eamque in rem prodita erat lex haec Solonis, quam denuo ſeruauit DEMOSTHENES: (t) Ὁ ἄρχων ἐπιμελείσθω τῶν ὀρφανῶν, καὶ τῶν ἐπικλήρων, καὶ τῶν οἴκων τῶν ἐξερημουμένων, καὶ τῶν γυναικῶν, ὅσαι μένουσιν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀνδρῶν τῶν τεθνηκότων, φάσκουσαι κύειν. *Archon orphanorum, feminarum ex aſſe heredum, familiarum intercidentium & praegnantium mulierum, quae poſt obitum maritorum in aedibus virorum permanent, curam habeto.* Quibus addidit legislator, non conceſſurum Archontem, vt his omnibus iniuria fiat, eique proinde ius futurum, mulctam pro magiſtratus ſui poteſtate irrogandi, vel, ſi res acriore ſupplicio digna videretur, reos remittendi ad Heliaſtas, iisque dicam ſcribendi, prout id facti atrocitas requirere videretur. Quae poſtrema legis ſanctio ſimilis quodammodo eſt illi legi Romanae, quae tutores ſuſpectos, ſi quid atrocius inciderit, ad praefectum vrbi praeſidemue prouinciae remitti iubet. (u)

§. XI.

Iam ſi cum his omnibus contendamus tutelam mulierum Romanarum, neminem quidem dubitaturum arbitramur, quin vtriusque gentis inſtituta quam maxime diſcreparint, ac proinde ab illa tutela Attica ad Romanam argumentum duci non poſſit. Verum quidem eſt, Romanos non minus, quam Athenienſes, *mulieres omnes propter infirmitatem conſilii in tutorum poteſtate eſſe voluiſſe.* (x) ſed Romani illi tutores non erant Κύριοι, qui omnia ſuo arbitrio agerent, immo ne adminiſtrabant quidem, ſed auctoritatem tantum, teſte VLPIANO, (y) interponebant, non in omnibus quidem negotiis, nam mulieri ſine tutore recte ſoluebatur, (z) ſed ſi lege agerent, (a) ſeque obligarent, (b) nuptias contraherent, dotemque dicerent, (c) teſtamentum facerent, (d) manumitterent, alienarent, (e) hereditatemue adirent. (f) Deinde non diſtinguebant Romani virgines ἐπικλήρους & cum dote elocatas: nec patri apud eos, conſtante matrimonio, tutela in filiam

(r) Iſaeus *in orat. de hered. Apollodori.* (s) Iul. Pollux *Onom.* VIII, 9. (t) Demoſth. *in Macartat. p.* 1040. (u) *l.* 1. *§. vlt. ff.* §. 10. 11. *Inſt. de ſuſp. tut.* (x) Cic. *pro Muraena. cap.* XII. (y) Vlp. *Fragm.* XI, 23. (z) Cic. *Top. cap XI.* (a) Vlp. *ibid.* §. 25. (b) Vlp. *ibid.* Cic. pro A. Caecin. *cap. XXV.* (c) Vlp. XI, 20. Cic. pro Flacc. cap. XXXV. pro Caecin. *cap. XXV.* (d) Vlp. *Fragm. XX,* 15. Cic. pro Caecin. *cap. VI.* & *Top. IV.* *ibique* Boeth. Liu. XXXIX, 9. (e) Vlp. I, 17. XI, 25. (f) Vlp. XI, 22

am competebat: ſed vel patria poteſtas, ſi in matrimonium, vel nihil omnino iuris, ſi in manum filia conueniſſet. Porro, quamuis de tutela mulieris maritus apud Romanos teſtaretur: non tamen ſuppetit exemplum, quod ille ipſam vxorem teſtamento cuiquam legarit, vel quod filii maiorennes, conſtante matrimonio, matris tutelam ſuſceperint, eique, repetita dote, certa conſtituerint alimenta: vel quod ipſi magiſtratus tutelam, qua magiſtratus, geſſerint: vel denique quod mariti vnquam vxorum ſuarum tutores vel curatores legitimi fuerint. Tantum abeſt, vt ea Athenienſium inſtituta ſua fecerint Romani, vt ab illis quam maxime abhorruerint, ceu paullo poſt ex inſtituto demonſtrabimus.

§. XII.

Nimirum tutela illa mulierum Romanarum, vti obſeruarunt SABINVS (g) & VLPIANVS, (h) vel *pupillaris* erat, vel *perpetua*. Illa finiebatur, ſimul ac puella muliebris patientiae legem accipere poſſe videretur; hac & puberes, & adultae, & ipſae viduae regebantur, niſi iuſtam ob cauſſam tutelâ liberarentur. Solebat enim haec perpetua tutela finiri, non modo morte, & capitis deminutione, ſed & Veſtali ſacerdotio, (i) itemque ob liberorum numerum, (k) & ius illud liberorum, datum beneficio principis, qualia exempla paſſim exſtant apud GRVTERVM, (l) DIONEM, (m) & SVETONIVM. (n) Reliquae mulieres cuiuscumque aetatis omnes ſub tutela erant, quamuis, vt iam monuimus, in adultas paullo adſtrictior eſſet tutorum poteſtas, quam in pupillas. Cuius diſcrimimis & hoc elegans exemplum eſt apud VLPIANVM, (o) quod mulieribus opus tantum eſſet tutorum auctoritate, ſi rem mancipi alienarent, pupillis autem hoc amplius, ſi alienarent res nec mancipi. Illarum enim alienatio, quae teſte CICERONE (p) *κατ' ἐξοχὴν* id nomen ferebat, ſine ſolemnitate iuris non poterat explicari. De huiusmodi autem negotiis ciuilibus iam pridem prodita erat regula iuris, (q) *ad ea, quae ſolemnitatem iuris deſiderant, explicanda tutore auctore opus eſſe.*

§. XIII.

Quemadmodum vero tutelae *pupillaris* ea erat indoles, vt vel pater

(g) Sabin. *apud Gell. Lib. V.* 13. (h) Vlp. Fragm. *XI*, 25. 27. (i) Plutarch. *in Numa p. 66.* (k) Dio Caſſ. *Lib. LVI. p.* 578. (l) Grut. *Inſcript. p. DCXXXI, 2.* (m) Dio Caſſ. *Lib. XLIX, p.* 4414. *& LV. p.* 549. (n) Sueton. Claud. *Cap. XIX.* (o) Vlp. *Fr. XI*, 27. (p) Cic. *Top. Cap. V.* (q) *l. 19. ff. de auct. tut.*

pater filio filiaeue impuberi tutorem teſtamento daret, vel, teſtamentario non exiſtente, *legitimae;* ac demum, ſi nec teſtamentarius, nec legitimus eſſet, *datiuae* tutelae locus eſſet: ita & perpetua feminarum tutela in *teſtamentariam*, *legitimam* & *datiuam* recte diuiditur. Teſtamento iis tutorem dabant non quidem parentes, ſed mariti, quorum in manum conuenerant, qui ſupremis tabulis aliquot tutores nominabant, ea lege, vt viduae ſibi vnum ex his tutorem ſuo arbitrio optarent. Sic auctor eſt LIVIVS, (r) Senatum Hiſpalae Fecenniae *dediſſe tutoris optionem, quaſi ei maritus teſtamento dediſſet.* Nec alio pertinet locus CICERONIS, (s) vbi *genera* quaedam *tutorum* a iureconſultis inuenta, ait, *quae poteſtate mulierum continerentur.* Quae loca, dici non poteſt, quam torſerint interpretes etiam doctiſſimos, (t) quum luce ſua radient, noſtraque expoſitio & verbis vtriusque auctoris, & ipſi iuris ἀναλογίᾳ praeclare conueniat. (u) *Legitima* tutela ingenuarum erat penes agnatos, libertarum penes patronos, patronorumque liberos, quippe quos veteres *συγγενεῖς εἶναι τῶν ἐλευθερωμένων, manumiſſorum agnatos eſſe*, fingebant, ceu ex Graeca quadam conſtitutione eleganter docuit CVIACIVS. (x) Porro tutela haec legitima adeo in bonis agnatorum eſſe cenſebatur, vt non modo de ea, ſine omnium auctoritate tutorum, nihil deminui aut vſucapi poſſet, (y) ſed illa etiam in iure recte cederetur extraneo, eatenus, vt hic vice cedentis tutor eſſet, quoad viueret cedens, id quod *ceſſitiam tutelam* veteres adpellabant. (z) Denique & *datos* aliquando mulieribus tutores, iusque illud in vrbe ex lege Atilia fuiſſe penes praetorem maioremque partem collegii Tribunicii, in prouinciis ex lege Iulia & Titia penes praeſides, vel Hiſpalae Fecenniae exemplum apud LIVIVM (a) ſatis probat. Poſtea & lege Iulia & Papia Poppaeâ cautum fuerat, vt praetor, ſine tribunorum plebis ſuffragio, tutorem daret feminae nupturae ad dotem dandam, dicendam promittendamue, ſi legitimum tutorem haberet adhuc pupillum. (b) Ex quo loco ſimul diſcimus, agnatos, quamuis per aetatem impares adminiſtrandae tutelae, ipſo tamen iure tutores mulierum legitimos fuiſſe, & tantiſper, dum illi adoleſcerent, âlium datum eſſe

Mmmmm a ma-

(r) Liu. XXXIX, 29. (s) Cicero *pro Muraena cap.* XII. (t) V. C. Eu. Otto *de perp. fem. tut. cap.* I. §. 16. *pag.* 215. *ſequ.* (u) *in Comment. noſtro ad leg. Iul. & Pap.* II, 2. 3. *p.* 236. *ſequ.* (x) Cuiac. *Obſ. XX*, 34. (y) Cic. pro Flacc. *cap. XXXIV. Ep. ad Attic.* I, 5. (z) Vlp. *Fr. XI*, 5. 7. 8. (a) Liu. XXXIX, 19. (b) Vlp. *Fr. XI*, 20. *d. Comm. noſtro II*, 13, *pag.* 253. *ſequ.*

a magiſtratu, qui feminae, negotium aliquod ciuile explicaturae, auctor fieret.

§. XIV.

His ergo poſitis, iam facile quisque iudicabit, potueritne Romae aeque ac Athenis vnquam contingere, vt vxor in legitima mariti tutela eſſet? Quaecumque Romanae mulieres viuebant in iuſto connubio, eae vel *in manum conuenerant*, vel *in matrimonium*. Id enim vxorum diſcrimen diſerte ſtatuit GELLIVS, (c) vt merito mireris, quando ea phraſis aliquoties in Pandectis (d) legitur, virum doctiſſimum, BARNABAM BRISSONIVM, (e) exiſtimaſſe, illam a Triboniani manu eſſe. Solita enim eſt haec loquendi forma, veteribusque admodum familiaris. In manum conueniſſe dicebantur, quas vel intercedente confarreationis ritu, vel per coëmtionem, vel vſu, id eſt, non interrupta per annum poſſeſſione, mariti adquiſiuerant. (f) Quotquot vero vxores nupſerant domumque ductae fuerant, nullo iſtorum rituum adhibito, eae in matrimonium conueniſſe ferebantur. Illae vocabantur *matresfamilias*; hae *matronae*. Illae igitur capite minuebantur, adeoque capita libera & ſui iuris eſſe deſinebant, quippe quae in *manu* & *mancipio maritorum* eſſent, vt loquitur GELLIVS, (g) & *non modo in matrimonium, ſed in familiam quoque maritorum & in ſuorum heredum locum veniſſent.* Vere ergo eiusmodi vxores erant in poteſtate dominioque Quiritario maritorum, perinde ac filiaefamilias. Nam & filiarum loco habebantur, (h) nec vllus erat antiquioris illius & rigidioris patriae poteſtatis effectus, qui in eiusmodi quoque vxores non caderet. Quemadmodum enim in ſacris paternis erant liberi, (i) eaque ſacrorum communio cum patria poteſtate, & ſuccedendi iure erat coniuncta: ita DIONYSIVS HALICARNASSENSIS (k) vxores confarreatas factas eſſe ait κοινωνὸς ἱερῶν τε καὶ χρημάτων, *participes ſacrorum pecuniaeque.* Vti deinde in liberos patres; ita in vxores, quae in manum conuenerant, mariti vtebantur iure vitae ac necis. Denique vti pater liberos ſuos iure venundabat, & in iure cedebat: ita & maritus vxorem huiusmodi alii cedebat ſaepius, notaque ſunt exempla Catonis Vticenſis, quem

(c) Gell. XVIII, *6.* (d) *l. 15. ff. de rit. nupt. l. 121. §. 1. de V. O.* (e) Briſſ. *de V. S. conuenire.* (f) Seru. *ad* Virgil. Aeneid. IV. *v. 103.* Gell. *Noct. IV, 3.* (g) Gell. *Noct.* XVIII, *6.* (h) Pariator *Leg. Moſ. & Rom. tit. XVI, 1.* (i) *l. vlt. C. de inoff. teſt. l. vlt. C. de cur. furioſ. l. vlt. C. ad Sc.* Tertull. *l. 2. C. de ſuis & legit. l. 6. C. de bon. mat. l. 1. §. vlt. ff. de annal. exc.* (k) Dionyſ. Hal. *l. 11. p. 95.*

quem Marciam vxorem praeſentem deſpondiſſe Q. Hortenſio, tradit PLVTARCHVS, (l) & Tiberii Neronis, quem Liuiam vxorem, tametſi praegnantem, Octauio Auguſto ceſſiſſe, DIO CASSIVS (m) & TACITVS (n) memoriae prodiderunt. Quae hic vel ideo non praetermittenda duximus, quod viros quosdam doctiſſimos de poteſtate illa maritali in vxores, quae in manum conuenerant, etiamnum ſine idonea cauſſa ſubdubitare animaduertimus. Iam vero, quum in poteſtatem maritorum tranſierint hae vxores: non magis ſane hae illos tutores habere potuerunt, quam liberi parentes, quorum in manu ac poteſtate erant. Vti enim patrem habenti tutor non datur, ita nec mulieri dari poterat, quae in manu mancipioque erat, quia non erat caput liberum.

§. XV.

Quid vero ſi virgo vel vidua non in manum, ſed in matrimonium tantum, ſine ſollemni ritu conueniſſet? Tunc aut ſui iuris illa erat, aut filiafamilias. Sui iuris mulier vel tutorem ſibi ex ſupremis prioris mariti tabulis optauerat, vel erat in legitima agnatorum tutela, vel tutorem a praetore maioreque parte Tribunorum plebis datum acceperat. Qualeſcumque eſſent tutores, ii ſane etiam conſtante matrimonio tutelam retinebant, nec vsquam reperias, matrimonium ſine in manum conuentione inter cauſſas, ob quas tutela finiatur, recenſeri, quum tamen eas peraccurate recenſeat V. C. ANT. SCHVLTINGIVS. (p) Contra exemplo non vno probari poteſt, vxores eiusmodi & conſtante matrimonio ſubfuiſſe tutoribus, nec quidquam, quod alicuius momenti eſſet, ſine eorum auctoritate geſſiſſe. APVLEIVS (q) certe de Pudentilla, vxore ſua: *Dico*, inquit, *exiguum herediolum ſexaginta millibus nummum, id quoque non me, ſed Pudentillam ſuo nomine, emiſſe, Pudentillae nomine pro eo agello tributum dependi. Praeſens eſt Quaeſtor publicus, cui depenſum eſt, Coruinus Celer, vir ornatus: adeſt etiam tutor, auctor mulieris, vir grauiſſimus & ſanctiſſimus, omni cum honore mihi nominandus, Caſſius Longinus.* Sic ergo Pudentillae tutor non erat Apuleius, maritus, verum alius plane, Caſſius Longinus. Simile exemplum occurrit in marmore apud GRVTERVM, (r) in quo FVRFANNIA L. F. SATVRNINA monimentum ſe feciſſe profitetur SIBI, CONIVGI, ET TVTORI SVO: quae elogia, ne quis ad vnam eamdemque perſonam pertinere

(l) Plutarch. *in Caton. minor. p. 770. ſequ.* (m) Dio *lib. XLVIII. pag. 384.* (n) Tacit. *Annal. V, 1.* (p) Schulting. *Iuriſpr. vet. anteiuſt. p. 605.* (q) Apulei. *Apolog.* II, *p. 327.* (r) Gruter. *Inſc. p. DLII, 2.*

nere exiſtimaret, vtriusque nomina ibidem expreſſit, tutoremque M. VALERIVM ISAVRVM; coniugem L. ISYCHIVM adpellauit. Iidem vero tutores, qui conſtante matrimonio mulieris curam geſſerant, tutelam, etiam ſoluto eodem, continuabant. Tales enim apud eumdem GRVTERVM (s) ſunt TVTORES SEPTIMIAE, MATRIS LEPIDAE SEPTIMIAE & L. SEPTIMII LIBERALIS, qui FVNDORVM PARTEM VI LEGIS FALC. NOM. DEDVXERVNT. Viduam enim fuiſſe illam Septimiam Priſcam, nemo dubitabit, qui illud quantiuis pretii monimentum totum perlegerit.

§. XVI.

Nec magis in legitimam viri tutelam perueniebat, quae, in patris conſtituta poteſtate, nubebat. Quum enim nuptiae non ſint inter modos, quibus iure Romano patria poteſtas finiebatur: nupta quoque in patris poteſtate manebat, nec ideo in ſacris parentis eſſe deſinebat, quod in viri amplexus veniſſet. Non equidem ignoro, in alia omnia & hic ire GREG. THOLOSANVM, (t) exiſtimantem, patrem poteſtatem omnem, nuptui filiam dando, in maritum transtuliſſe, adeoque poteſtatem patriam ex eo ſtatim eſſe ſolutam. Sed argumenta, quae hanc in rem attulit, omnia ad conuentionem in manum pertinent, & clariora ſunt veterum teſtimonia, quibus contraria ſententia probatur, quam vt cauillationibus poſſint elidi. IVSTINIANVS (u) enim ingenuam, trium liberorum ius habentem, ex SC. TERTVLLIANO ad luctuoſam liberorum hereditatem vocari ait, *licet in poteſtate parentis ſit.* Et apud VLPIANVM (x) docet Neratius, *ex vna iniuria interdum tribus oriri iniuriarum actionem, neque vllius actionem per aliam conſumi, vtpote* VXORI FILIAE FAMILIAS *iniuriam factam eſſe, & viro, &* PATRI *eius.* Quid porro clarius verbis DIOCLETIANI & MAXIMIANI, Imperatorum, (y) qui meminerunt vxoris, *quae tempore nuptiarum in* PATRIA POTESTATE *fuerit,* & hinc *fideicommiſſi ei relicti commodum* PATRI *quaeſitum eſſe*, definiunt? Et quis dubitet, quaeſo, conſtante matrimonio duraſſe patriam poteſtatem, quum & eo ſoluto adhuc in poteſtate fuiſſe legantur, & hinc pater notetur infamia, *qui vel calumniae cauſſa paſſus eſt filiam,* QVAM IN POTESTATE HABEBAT, *in poſſeſſionem, ventris nomine, mitti*, (z) *vel eam, quae* IN POTESTATE *eius eſt, genero mortuo, quum eum mortuum eſſe ſciret, intra id tempus, quo elugeri virum moris eſt; antequam vi-*

rium

(s) Idem *p. MC, 6.* (t) Greg. Tholoſ. *Synt. Iur. XI*, 4, 9. (u) §. 2. *Inſt. de SC. Tertull.* (x) *l. 1. §. 9. ff. de iniur.* (y) *l. 5. C. de condit. inſert.* (z) *l. 9. ff. de his, qui not. inf.*

rum elugeret, in matrimonium collocauit? (a) Sane quum patria poteſtas, ſemel exſtincta, reuiuiſcere non ſoleat, niſi iure poſtliminii, cui hic locus non eſt: conſequens eſt, vt matrimonio, ſine in manum conuentione inito, ea non exſpirarit, filiaque familias, etiam nupta, in ſacris paternis manſerit. Eo autem poſito, denuo manifeſtum eſt, huiusmodi etiam vxorem in tutelam viri haut peruenire potuiſſe, quum ne eſſe quidem in tutela potuerit filiafamilias, quae in poteſtate patria vixit, iurisque expeditiſſimi ſit, patrem habenti tutorem non dari. (b)

§. XVII.

Quae adhuc de tutela feminarum diximus, eo pertinent omnia, vt oſtendamus, vxores Romanas, ſiue in manum conueniſſent, ſiue in matrimonium, in tutelam maritorum legitimam non perueniſſe. Iam operae pretium fuerit, diſquirere, an non vir ſaltim curator vxoris eſſe potuerit? Poſſet quidem haec quaeſtio plus quam Domitiana videri, quum feminae, ſolutae tutela pupillari, non, vti maſculi puberes, curatorum conſilio regerentur, ſed ex eo tempore in perpetua tutela eſſent, tutorem vero habenti curatorem dari, negent iura noſtra, niſi vel parum idoneus ſit tutor, vel ad tempus excuſetur. (c) Attamen & curatores feminarum paſſim occurrunt in eorum ICtorum fragmentis, qui, antequam perpetua illa mulierum tutela ab vſu receſſiſſet, floruerunt, veluti PAPINIANI, (d) PAVLLI, (e) TRYPHONINI; (f) nec non in conſtitutionibus ALEXANDRI, (g) DIOCLETIANI & MAXIMIANI, (h) ANTHEMII, (i) Imperatorum, quibus imperantibus tutelae perpetuae iugum iam excuſſiſſe mulieres, nondum ab vllo demonſtratum eſt. Nec nos quidem facile adſenſerimus IAC. RAEVARDO, (k) & IO. IAC. WISSENBACHIO, (l) omnia haec loca inter emblemata Triboniani numerantibus, quum luculenter a V. C. ANT. SCHVLTINGIO (m) oſtenſum ſit, in quibusdam horum fragmentorum emendatione non opus, in aliis ne locum quidem eidem fuiſſe, ſi vel maxime Triboniano digiti pruriuiſſent. Vidit praeterea hic vir doctiſſimus, ad quod alii plerique caecutiunt, non impediuiſſe perpetuam illam tutelam, quo minus

 minus

(a) *l. 1. ff. eod.* (b) *l. 6. §. vlt. ff. de tut l. 239. pr. ff. de V. S.* §. 1. *Inſt. de tut.* (c) Huber. Praelect. *ad Inſt. l, 23.* 8. (d) *l. 5. §. 12. ff. de iur dot.* (e) *l. 20. l. 36. l. 37. l. 66. pr. & §. 1. ff. de* R. *N.* (f) *l. 67. §. 2. ſeq. ff. eod.* (g) *l. 3. C. de interd. matr. inter. pup.* (h) *l. 7. C. eod.* (i) *l. 8. C. eod.* (k) *Raevard. Var. ll. 10* (l) Wiſſenb. *Embl. Trib. ad l. 39. tit. de Ritu Nupt. p. 371.* (m) Schult *iurispr. vet. anteiuſt. p. 303. ſeq.*

nus & curatores habere poſſent mulieres adhuc minorennes. Quum enim tutela illa mulierum perpetua, ceu ſupra demonſtrauimus, (§. X.) cum adminiſtratione non eſſet coniuncta, ſed ipſae mulieres recte omnia ipſae gererent, modo a tutoribus interponeretur auctoritas: melioris ſane illae fuiſſent conditionis, quam maſculi, quibus adhuc minoribus *rei ſuae adminiſtratio non committebatur, quamuis bene rem ſuam gerentibus*, vti loquitur VLPIANVS. (n) Quamuis ergo tutelam feminarum pupillarem ſtatim exciperet perpetua, ſi eſſent agnati, qui ei gerendae idonei viderentur: dubitari tamen non poteſt, quin & deficientibus agnatis, & iisdem minus idoneis, tantiſper, dum maiorennes fierent, earum aeque ac maſculorum bona a curatoribus fuerint adminiſtrata. Qui enim fieri potuiſſet, vt femina quoque aliquando *in ſuam tutelam perueniret, cum viri potens facta eſſet*, (qualem caſum PAVLLVS (o) habet,) vel vt *tutor quis puellae eſſe deſineret, ſi ea duodecimum annum impleſſet*, (quod inculcat PAPINIANVS, (p) niſi minorennis, deficiente agnato, curatorem accepiſſet? Quin ſi vel maxime legitimos tutores haberet femina viri potens, iique etiam adminiſtrandae tutelae non impares eſſent: tamen, vt dixi, bona minorennis adminiſtraſſe potuerunt curatores, perſonae curam geſſiſſe tutores, vt ſimul tutores, ſimul curatores habuiſſe videatur, donec ad iuſtam aetatem perueniſſet. Quibus poſitis, (eſt autem res ita perſpicua, vt probatione non indigeat,) conſequens profecto eſt, vt non abſurda ſit, quam hoc paragrapho mouimus, quaeſtio, annon curator ſaltim vxoris ſuae eſſe potuerit maritus? Et id quidem fieri potuiſſe fatemur, quamuis iure inficiemur, eum curatorem fuiſſe legitimum. Notum enim eſt, curatorem nec teſtamento dari conſueuiſſe, quia paterfamilias de tutela ſuae rei, non de curatione legare poterat, (q) nec curatores aliquos legitimos iure Romano fuiſſe, praeter furioſorum & prodigorum, quos in cura agnatorum & gentilium leges eſſe iuſſerant. (r). Dabantur ergo curatores petenti mulieri, a magiſtratu, & ſic contingere poterat, vt vel ante matrimonium maritus vxori curator datus eſſet, vel conſtante matrimonio ſibi eum curatorem dari peteret. Antiquitus enim nullam exſtitiſſe legem, quae marito tutelam curamue vxoris defer-

(n) *l. 1. §. vlt. ff. de min.* (o) *l. 51. ff. de legat. 3.* (p) *l. 13. §. 2. ff. de tut. vel cur. dat.* (q) *Vlp. Fragm. XI, 14.* (r) *Cic. Tuſc. Quaeſt. III, 11. de Inuent. II, 50. §. 3. Inſt. de Curat. Horat. Serm. I, 3.* Paull. *Rec. Sent. III. 4. 7. l. 10. pr. l. 15. pr. ff. de cur. furioſ.*

deferri prohiberet, eamque prohibitionem Antoninorum demum temporibus ſenatusconſulto eſſe inuentam, infra ſuo loco pluribus demonſtrabimus.

§. XVIII.

Itaque ex his, quae occaſione tutelae mulierum Atticarum de tutela mulierum Romanarum hactenus diſſeruimus, ſatis conſtare arbitramur, inter tutelam mulierum Atticarum Romanarumque maximum fuiſſe diſcrimen, adeoque eo argumento probari non poſſe, vxores Romanas ſub legitima maritorum vel tutela vel curatione fuiſſe. Ne vero & reliqua veterum teſtimonia, quae eam in rem vulgo adferunt, intacta videamur praetermiſiſſe, non magis huic ſententiae noſtrae aduerſatur locus Catonis apud LIVIVM. (s) Ait ille: *Maiores noſtri nullam, ne priuatam quidem rem, agere feminas ſine auctoritate voluerunt: in manu eſſe parentum, fratrum, virorum.* At nihil hic Cato de tutela maritorum legitima. Id modo contendit, feminas in manu vel parentum vel maritorum eſſe: illorum, ſi filiae familias, ſine in manum conuentione, nupſerint: horum, ſi in manum conuenerint. Addit quidem & fratres, nec dubium eſt, quin tutelam eorum legitimam intellexerit; ſed inde non ſequitur, vt & mariti vxorum tutores legitimi fuerint. Agebatur tum de lege Oppia, quae non tantum ad mulieres innuptas, ſed & virgines, pertinebat. Contendebat Cato, non indulgendum eſſe muliercularum luxui: acriora ſexui illi vincula iniici oportere, maxime, quum omni exuta verecundia, auſae ſint cateruatim in publicum prodire: maiores eas nihil ſine auctore facere permiſiſſe, quippe vel in poteſtate patria, vel in manu & mancipio maritorum, vel in tutela agnatorum aliorumque conſtitutas: iam eas dominari non modo maritis, ſed & magiſtratibus. Refellit haec Valerius, Trib. plebis, (t) & Catoni concedit, feminas nihil ſine auctore facere debere: ſeruitutem modo deprecatur: *Et vos*, inquit, *in manu & tutela, non in ſeruitio, debetis habere eas, & malle patres vos, aut viros, quam dominos dici.* Itaque & hic manus ad patrem & maritum, tutela ad alios pertinet. BOETHII (u) locus tantum abeſt, vt tutelam maritorum legitimam confirmet, vt eam deſtruat vel maxime. Teſtatur quidem vir, antiqui iuris peritiſſimus, *mulieres, antiquo iure, tutela perpetua contineri conſueuiſſe:* ſed ſtatim addit: *Recedebant vero a tutoris poteſtate, quae in* MANVM *virorum*

(s) *Liu. XXXIV,* 2. (t) *Liu. XXXIV,* 7. (u) Boeth. *ad Cic. Top CXI.*

Digitized by Google

rum conuenerant. Non ergo per conuentionem in manum femina tranſibat in tutelam mariti, ſed in manum & poteſtatem eius, adeoque tunc potius exſpirabat tutela. Quum enim ſic capite minueretur vxor, ac proinde *caput liberum* eſſe defineret: (x) non magis profecto ei opus erat tutore, quam arrogatae, aut ancillae, vel ſeruae. Ab honeſta enim ſeruitute parum abeſſe videbatur conditio mulieris confarreatae, vel coemtae, vel vſucaptae, de qua VIRGILIVS (y)

Liceat Phrygio ſeruire marito. Et quibusdam interiectis: (z)

Connubia noſtra

Reppulit, & DOMINVM Aeneam in regna recepit. Quae verba eleganter interpretatus SERVIVS; *Hic*, inquit, *coemtionis ſpeciem tangit poeta. Quoniam, coemtione facta, mulier in poteſtatem viri cedit, atque ita ſuſtinet* CONDITIONEM LIBERAE SERVITVTIS. Denique & poſtremus ISIDORI (a) locus, qui pro legitima maritorum tutela ad partes poſſet vocari, rem non conficit, quia ibi per *viri auctoritatem* non intelligitur eius tutela, ſed, vti res verbis proxime antecedentibus exprimitur, *poteſtas*, nec in mariti tutela perpetua vxorem eſſe ſcribit, ſed *in tutela* tantum, id eſt, vel agnatorum, vel aliorum, qui eam tutelam iure adquiſiuerant.

§. XIX.

Quamuis vero ex his omnibus, quae hactenus diſſeruimus, nemini dubium eſſe poſſit, quin Romani legitimi vxorum ſuarum tutores numquam fuerint: non ideo tamen negauerimus, eos aliquando illarum tutelam alio titulo ſuſcipere potuiſſe. Nam primum maritus poterat eſſe tutor datiuus ante nuptias, quam tutelam eum deinde continuaſſe non dubitamus, quia tum nondum exſtabat lex, quae maritum tutorem eſſe prohiberet, quippe a Marco Antonino demum imperatore lata. (b) Neque obſtat, mulierem nupturam dotem dare, dicere, promittere non niſi auctore tutore ſuo ſolitam eſſe, (c) eaque in re maritum auctorem fieri in rem ſuam non debuiſſe. (d) Iam enim lege Iulia & Papia cautum fuerat, *vt Praetor vrbis mulieri virginique, quam ex ea lege nubere oporteret, ad dotem dandam, dicendam, promittendamue tutorem daret, ſi legitimum tutorem pupillum haberet:* (e) Idque dein-

(x) §. 1. *Inſt. quibus mod. tut. fin. l.* 14. *pr.* §. 1. *ſeq. ff. de tut.* (y) Virg. Æn. *IV. v.* 103. (z) Idem *ib. v.* 213. (a) Iſid. *Hiſpal. Orig. XI, extr.* (b) *l.* 59. *ff. de R. N.* (c) Cic. *pro Flacc. Cap. XXXIV.* (d) §. 3. *Inſt. de auct. tut.* (e) Vlp. *Fragm. XI,* 20.

deinde variis SC. prolatum eſſe ad alios caſus, quibus tutor ordinarius eam in rem auctor fieri non poſſet, diſerte docet VLPIANVS. (f) Quidni ergo & tunc tutor dari potuiſſet ad dotem dandam, dicendam, promittendamue, ſi ipſi tutori pupilla vel adulta nubere vellet? Sane ſi iam inde ab vrbis origine inter tutorem & mulierem, eius tutelae ſubiectam, ius connubii nullum fuiſſet: quid opus fuiſſet nouo SCto, his nuptiis oppoſito? Deinde quum ſupra demonſtratum ſit, tutorem legitimum potuiſſe tutelam alii extraneo cedere: (§. XII.) quidni eam cedere potuerit marito? Tunc vero maritus fuit tutor ceſſitius vxoris ſuae, & loco legitimi tutelam ſuſcepit, quamuis non fuerit legitimus. Vt paucis omnia complectamur, quum tutor eſſe poſſit, quisquis obeundo muneri publico eſt idoneus, & nec impeditur, nec lege prohibetur tutor eſſe: nihil impedit, quo minus & maritus vxori ſuae tutor dari potuerit. Et quamuis non adſentiamur quibusdam, qui Ciceronem tutorem cum Publicia in matrimonio vixiſſe exiſtimant, quum teſte PLVTARCHO (g) ille non Publiciae tutor fuerit, ſed τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐν πίστει κληρονόμος ἀπολειφθεὶς διαφυλάττων, *bona eius tamquam heres fiduciarius cuſtodiuerit*, adeoque eo exemplo vti non poſſimus: haut raro tamen tutores datos eſſe maritos, vel ideo admodum veroſimile eſt, quod poſtea tam ſeueris legibus hanc tutelam aboleuerint M. Aurel. Antoninus & Commodus, Imperatores: leges vero & iura, quod recte monet CELSVS, (gg) *ad ea potius aptentur, quae & frequenter, & facile, quam quae perraro eueniant.*

§. XX.

Sed certiſſimum eſt, demum ad omnem tutelam curamque vxoris aditum intercluſum eſſe marito, oratione M. Antonini, grauiſſimi prudentiſſimique principis, quam ſingulari commentario a IVLIO PAVLLO illuſtratam eſſe nouimus, (h) qui & orationis iſtius & SCi in eius ſententiam facti ſanctionem his verbis expreſſit: (i) *Senatusconſulto, quo cautum eſt,* NE TVTOR PVPILLAM VEL FILIO SVO, VEL SIBI, NVPTVM COLLOCET, *etiam nepos ſignificatur:* quamuis alibi SCti ſententiam paullo plenius ita deſcribat: (k) *Non eſt matrimonium, ſi tutor vel curator pupillam ſuam intra viceſimum & ſeptimum annum, non deſponſam a patre, nec teſtamento deſtinatam, ducat vxorem, vel*

(f) Vlp. *ibid.* §. 21. (g) Plut. *in vita* Cic. *p.* 881. (gg) *l.* 5. *ff. de legib.* (h) *l.* 60. *ff. de R. N.* (i) *l.* 59. *eod.* (k) *l.* 66. *eod.*

Digitized by Google

eam filio ſuo iungat. Quo facto vterque infamatur, & pro dignitate pupillae extra ordinem coercetur. Nec intereſt, filius ſui iuris, an in poteſtate patris ſit. Non iam diſquiremus operoſius, an interpolatus ſit hic locus, eaque, quae de curatore ibi habentur, inter Triboniani emblemata referri oporteat? Nihil enim eſſe, quod id credere nos cogat, iam ſupra aduerſus RAEVARDVM & WISSENBACHIVM oſtendimus. (§. XVI.) Potius, quae fuerit huius tam ſeuerae prohibitionis ratio, operae pretium fuerit cognoſcere. Pleraeque puellae Romanae adhuc impuberes deſpondebantur, quin & nubebant. Hinc M. Valerius Anicetus apud GRVTERVM (l) monimentum ponit ſponſae, Valeriae M. F. Fortunatae, quae vixerat ANNOS VIII. MENSES VIII. DIES XVIII. Et apud CORN. NEPOTEM (m) Auguſtus natam ex Agrippa & Attici filia puellam, *vix anniculam, Claudio Neroni, Druſilla nato, priuigno ſuo, deſpondit.* Quin apud eumdem GRVTERVM (n) exſtare exempla vxorum adhuc impuberum, docuit DN. PRAESES, (o) apud quem & vxorem ſeptem annorum reperimus in inſcriptione, a FABRETTO (p) deſcripta:

SEPTEM. ME. NATAM.
ANNORVM. GREMIO.
IPSE. RECEPIT. XL.
ANNOS. NATA. NECIS. POTIOR.

Cautum quidem fuerat lege Iulia & Papia, *ne quis ſponſam decenni minorem haberet, deſponſam vero quiſque intra biennium domum duceret.* (q) Sed id non in eam partem accipiendum eſt, ac ſi illa cum immaturis inita ſponſalia ipſaque matrimonia prohibita fuiſſent: ſed ſenſus tantum eſt, eos, qui immaturas ſibi deſponderi paſſi eſſent, vel eas domum duxiſſent, praemiis maritorum ſponſorumque non fruituros. Hinc multo poſt illam legem docet MODESTINVS, (r) *in ſponſalibus contrahendis aetatem contrahentium definitam non eſſe, vt in matrimoniis, ac proinde a primordio aetatis ſponſalia effici poſſe, ſi modo id fieri ab vtraque perſona intelligatur, id eſt, ſi non ſint minores ſeptem annis.* Quin & nuptiae cum impuberibus frequenter & poſt legem Iuliam & Papiam fiebant, at *minor annis duodecim nupta*, teſte POMPONIO, (s) tunc *demum*

(l) Grut. *Inſcr. p. DCCCXXXVII*, 2. (m) Nep. *in Attic. C. XIX.* (n) Grut. *Inſcr. p. DCCLXXXVIII*, 8. *p. DCCCXV*, 13. *p. DCCCXXIV*, 1. (o) *Comment. ad* L. *Iul. & Pap.* II, 5, 2. *pag.* 183. *ſequ.* (p) Fabret. *Inſcr. cap. V. p.* 421. (q) Dio Caſſ. *lib.* LIV, *p.* 531. Suet. Aug. *cap. XXXIV.* (r) *l.* 14. *ff. de ſponſ.* (s) *l.* 4 *ff. de R. N.*

demum legitima vxor fiebat, quum apud virum expleſſet annum duodecimum: a quo tempore & vir dotem petere, (t) ipſaque legatum in tempus, cum nupſerit, relictum exigere poterat. (u) Quum itaque tantilla aetate deſponderentur nuberentque Romanae puellae: verendum ſane erat, ſi in tutoris eiusque filii torum venirent, ne tutor, huius inauſpicati matrimonii obtentu, reddendarum rationum onere ſeſe eximeret, atque ita fortunis euolueret miſeram mulierem, mox fortaſſis eiiciendam toro, triſtiſſimumque audituram carmen: (x)

Collige ſarcinulas, dicit libertus, & exi.
Iam grauis es nobis, & ſaepe emungeris, exi.
Ocyus, & propera, ſicco venit altera naſo.

Proſpiciendum itaque videbatur feminis, ne a maritis tutoribus ſpoliarentur, ab iisque redigerentur ad mendicitatem, quorum vel maxime erat curare, vt res ipſis ſalua eſſet. Id vero non certius ſe conſequuturum ſperabat princeps incomparabilis, quam ſi & tutorem, curatoremue, & eorum filium, a pupillae nuptiis penitus arceret, niſi prius ille redditis rationibus, tutela curaue ſe abdicaſſet.

§. XXI.

Quamuis vero de eo tantum tutore loqueretur illa Marci Antonini & Commodi oratio, qui iam tempore nuptiarum tutelam gereret: non alienum tamen hoc ab eiusdem ratione futurum exiſtimabant Principes, ſi hoc ius & ad tutelam, curamue, conſtante iam matrimonio ſuſceptam geſtamque, porrigerent. Diſcimus hoc ex GALLIENI & VALERIANI reſcripto, (y) quo Epagatho neſcio cui reſpondent, *licet orationis ſub D. Marco habitae* VERBA *deficiant, eum tamen, qui poſt contractas nuptias, nurui ſuae curator detur, excuſare ſe debere, ne manifeſtam eius orationis* SENTENTIAM *offendat, & labem pudoris contrahat.* Et iam ante haec tempora hanc legis poenam incurriſſe legimus Agathodaemonem quemdam, qui quum infamia ideo notatus, ad ANTONINVM CARACALLAM confugeret, ab eo hoc reſcriptum retulit: (z) *Ampliſſimi ordinis conſulto, qui pupillam ſuam vxorem ducit, nuptias contrahere non intelligitur, & tamen infamis conſtituitur. Sed ſi tu Demetriae, quum eam in matrimonio haberes, abſens & ignarus curator*

(t) *l. 68. ff. de iur. dot.* (u) *l. 17. §. 1. ff. de reb. auct. iud. poſſ. l. 74. ff. de iur. dot. l. 10. pr. ff. de condit. & dem.* (x) Iuuen. *Sat. VI. v. 143.* (y) *l. 17. C. de exc. tut.* (z) *l. 4. C. eod.*

tor conſtitutus es, potes eſſe ſecurus, dum tamen alius ſubſtituatur. Non debet enim ignorantia maritorum ampliſſimi ordinis conſulto fraus quaeri. Denique generatim conſtituit ALEXANDER SEVERVS, (a) *maritum, etſi rebus uxoris ſuae debeat adfectionem, tamen curatorem creari ei non poſſe.* Id quod adeo expediti iuris videbatur, vt virum vxori, mente captae, curatorem dari poſſe, neget PAPINIANVS. (b) In omnibus quidem his legibus curatoris tantum mentionem fieri animaduertimus. At quamuis tutelae eadem procul dubio fuerit ratio, eius tamen veſtigium relinquere ideo ſuperuacuum duxerunt Tribonianus eiusque *συνεργοί*, quod tutela adultarum iam exoleuiſſet temporibus Iuſtiniani.

§. XXII.

Nimirum ab eo tempore, quo tutela illa muliebris plane euanuit, (quod non adeo diu ante Iuſtiniani tempora contigiſſe arbitramur,) non amplius quaeſtio moueri poterat, an vxor in tutela mariti viuere poſſet? ſed an eius curam ſuſcipi a marito, fas eſſet? Sane & iure veteri curatoribus indigent vxores minorennes, non modo ob bona receptitia, ceu ſibi perſuaſerunt FR. HOTOMANVS, MYNSINGERVS & WESENBECIVS (c) ſed ob paraphernalia quoque, quorum nonniſi ex pacto ad maritum pertinet adminiſtratio iure veteri, nouoque tantum paraphernalium, quae vxor maiorennis non excepit, adminiſtratio viro committitur, (d) ceu luculenter demonſtrauit ARN. VINNIVS. (e) Nihilominus tamen & hac cura maritos excluſit IVSTINIANVS, (f) cuius ex ſententia *maritus, vxori ſuae curator datus, excuſare ſe poteſt, licet ſe inimiſceat.* Quae quidem verba ita concepta ſunt, vt non videantur maritum a cura vxorum excludere, ſed ei tantum facere arbitrium, eane excuſatione vti, an curatoris munus obire malit. Sed vere neceſſaria eſt haec excuſatio, ceu ſuperiore paragrapho demonſtrauimus, nec rarum eſt, *poſſe* in iure noſtro & apud alios melioris aeui ſcriptores accipi pro *oportere*, *debere*, *cogi*, ceu poſt IAC. CVIACIVS (g) ad Paulli receptas ſententias, in quibus frequentiſſima eſt haec verbi notio, multis exemplis demonſtrauit CORN. RITTERSHVSIVS. (h) Senſus ergo & hic eſt, maritum non modo excuſare ſe *poſſe* a cura vxoris, ſed & *debere*, ſi ſaluam velit eſſe exiſtimationem ſuam, quamuis nec

(a) *l. 2. C. qui dar. tut. vel. cur. poſſ.* (b) *l. 14. ff. de cur. fur. & al. extr. min. dat.* (c) Hotom. Mynſ. & Weſenb. *ad §. 19. Inſt. de excuſ.* (d) *l. 8. & l. vlt. C. de pact. conu.* (e) Vinn. *ad §. 19. Inſt. de excuſ. n. 1.* (f) *§. cit. Inſt.* (g) Cuiac. *Obſ. XXI, 12.* (h) Rittersh. ad Paulli *Rec. Sent. IV, 14. 1.*

nec THEOPHILVS rem ſatis expreſſerit, dum ſcripſit: *ἐχειροτονήθη τις τῆς οἰκείας γαμετῆς κουράτωρ· δύναται κεχρῆσθαι ἐξκουσατίονι. Vxori ſuae quis datus eſt curator: excuſatione uti poteſt.* Sed ſimili fere loquutione vtuntur auctores noſtri de iis, qui excuſantur ob inimicitias capitales, (i) litem cum pupillo, (k) caecitatem, ſurditiem, furorem, (l) quum tamen has omnes cauſſas eſſe neceſſarias, & volentibus etiam ſuſcipere tutelam obſtare, inter omnes conſtet. (m)

§. XXIII.

Sed plura iam non addimus ex iure Romano, quia vel ex his ſatis ſuperque intelligitur, morem iſtum, quo paſſim hodie vxores in legitima maritorum cura eſſe animaduertimus, non eſſe ex iure Romano, ceu GREG. THOLOSANVS, SCIPIO GENTILIS & IO. SCHILTERVS exiſtimarunt, quin iure vetere ne fieri quidem potuiſſe, vt maritus eſſet tutor vel curator vxoris ſuae legitimus, quamuis fortaſſis aliquando vel datiuus, vel ceſſitius eſſe poſſet: denique nec ad datiuam vel ceſſitiam tutelam viam patuiſſe marito poſt SC. ſub M. Antonino factum, nec ad curam vxoris minorennis, ſublata illa tutela mulierum perpetua, adeoque fruſtra eſſe, qui curae maritali hodiernae lucem foenerare ex iure Romano conantur.

CAP. II.

DE

TVTELA VEL CVRA MARITALI SECVNDVM PRINCIPIA IVRIS GERMANICI.

§. I. *Tranſitio ad ius Germanicum.* §. II. *Illo ignorabatur diſcrimen inter tutelam & curam.* §. III. *Vxor iure vetere Celtico in poteſtate vel tutela mariti.* §. IV. *Idque ob coëmtionem, qua ſibi adquirebant vxores Celtae.* §. V. *Communio bonorum huic tutelae maritali non obſtabat.* §. VI. *Tutela maritalis praeſidium reperit in legibus vetuſtis Germanorum.* §. VII. *Itemque in chartis & formulis.* §. VIII. *Eadem firmata iure Saxonico.* §. IX. *Sueuico.* §. X. *Normannico,* §. XI. *Variis ſtatutis Germaniae.* §. XII. *Galliae.* §. XIII. *Belgii.* §. XIV. *Italiae.* §. XV. *Aliarum originis Ger-*

(i) §. 11. *Inſt. l. 6. §. 17. ff. de excuſ.* (k) *l. 20. ff. eod.* (l) *l. 1. C. qui morb. ſe exc.* (m) *l. 3. §. 12. ff. de ſuſp. tut. l. 17. C. de exc. tut.*

tionem notat. Hinc ODFRIDVS WEISENBVRGENSIS: (r) *Von Godt er munzi haben mund*, i. e. *A Deo oportet habere poteſtatem:* Et BVRCARDVS: (ſ) *Rapuiſti vxorem tuam, & vi, ſine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundebundio tenebatur, illam abduxiſti.* Plura eius generis collegerunt VOSSIVS, (t) CAR. DV. FRESNE. (u) aliique gloſſariorum ſcriptores, qui ſimul docent, *amond* eſſe hominem ſui iuris, (x) *mundialem*, qui ſub poteſtate & tutela eſt, (y) *iamundling* vel *gemundling*, qui ſe bonaque ſua Epiſcopi vel Abbatis poteſtati, vt militiam effugeret, permiſerat: (z) *mamburnire*, in tutelam & poteſtatem recipere. Vt facile pateat, ignotum Germanis fuiſſe ſubtile poteſtatis, tutelae ac curationis, diſcrimen, ac proinde iis modo liberos in *mundio* & poteſtate parentum, (a) modo eccleſias in *mundio* vel *mundeburdio* principum, (aa) modo pupillos & minores in *mundio* tutorum, (b) modo vxores in poteſtate, tutela & *mundio* virorum (bb) fuiſſe, quemadmodum hodienum paſſim curatores aeque ac tutores *Vormündere*, & minores non minus, quam impuberes, *vnmündige* & *pflegbefohlne* adpellari animaduertimus.

§. III.

Vt rem ab ouo ordiamur, neminem arbitramur dubitaturum, quin eadem fuerit Germanorum ac Gallorum origo, populique hi omnes, vna cum Britannis & Hiſpanorum parte, communi Celtarum vel Celto-Scytharum nomine venerint, (c) ritusque prope eosdem coluerint, antequam priſci illi Gallorum Hiſpanorumque mores conſuetudine Romanorum contaminarentur. In promtu ſunt teſtimonia DIODORI SICVLI, (cc) DIONIS CASSII, (d) & STRABONIS (dd) in primis, qui de vniuerſis ad boream gentibus: ἅπαντας μὲν δὴ τὲς προσβόῤῥες, κοινῶς οἱ παλαιοὶ τῶν ἑλλήνων συγγραφεῖς Σκύθας καὶ Κελτοσκύθας ἐκάλυν. *Veteres Graecorum ſcriptores vniuerſos ſeptentrionales Scytharum & Celtoſcytharum nomine vocarunt.* Apud hos ergo populos tantum non omnes eadem & communis illa erat vxorum conditio, vt in poteſtate ac

(r) Odfrid. *praef. Euang.* (s) Burcard. *Decret. XIX. p. 268.* (t) Voſſ. *de Vitiis Serm.* II, 12. *p.* 227. (u) Car. du Freſne *Gloſſ. voce mundeburde.* (x) *Lex Langob.* II, 2, 34. (y) Flodoard. *Hiſt. Rhemenſ.* II, 19. (z) Voſſ. *ib. p.* 258. (a) Burcard. Wormat. *ibid.* (aa) *Chron. Laurisb. apud* Freher. *T. I. Script. Rer. Germ. p.* 59. (b) Lex Langob. II, 34, 4. (bb) *Lex Langob.* II, 55, 2. (c) Cluuer. *Germ. ant.* I, 2. & 3. Io. Picard. Celtopaed. L. III. *p.* 92. *ſequ.* (cc) Diod. Sic. *lib. V.* (d) Dio Caſſ. *lib.* XXXIX. (dd) Strabo *Geogr. XI. p.* 507.

ac tutela maritorum eſſent, quamuis bona omnia, quae vel ſub auſpicia nuptiarum poſſidebant, vel conſtante matrimonio adquiſiuerant, communia pro indiuiſo haberent. De Gallis CAESAR: (e) *Viri*, inquit, *quantas pecunias ab vxoribus dotis nomine acceperunt, tantas ex ſuis bonis, aeſtimatione facta, cum dotibus communicant. Huius omnis pecuniae coniunctim ratio habetur, fructusque ſeruantur. Vter eorum vita ſuperauit, ad eum pars vtriusque cum fructibus ſuperiorum temporum peruenit. Viri in vxores, ſicuti in liberos, vitae necisque habent poteſtatem.* Ita apud Gallos ſaltim bona, quae contulerant, cum adquaeſtu, erant communia, & femina nihilominus in perpetua mariti poteſtate ac tutela, eaque rigidiſſima, conſtante matrimonio, viuebat. Nec alii erant Germanorum mores, de quibus TACITVS: (f) *Ne ſe mulier extra virtutum cogitationes, extra bellorum caſus, putet, ipſis incipientis matrimonii auſpiciis admonetur, venire ſe laborum periculorumque ſociam, idem in pace, idem in praelio paſſuram auſuramque. Hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant. Sic viuendum, ſic pereundum.* Haec ſane non modo ad vitae conſortium & communia vtriusque coniugis fata, ſed & ad bonorum communionem pertinere, recte obſeruarunt GROTIVS, (g) CHR. RODENBVRGIVS, (h) aliique, qui Tacitum illuſtrarunt, viri doctiſſimi. Nec ſcio, an poteſtatis maritalis luculentius poſſit eſſe argumentum, quam quod idem TACITVS (i) *adulterii poenam*, eamque ſatis acrem, *praeſentem & maritis permiſſam*, teſtatur. Eam vero poteſtatem non diſtinctam fuiſſe a tutela, ex iis, quae paullo ante obſeruauimus, ſatis adparet, vt bene rem omnem perſpexerit BEYERVS, (k) obſeruans, *poteſtatem Germanis conſtanter adpellari Vormundſchafft, quae penes patres, maritos & tutores eadem fuiſſe, & in iure vſusfructus, atque obligatione alterum alendi conſtitiſſe, videatur.*

§. IV.

Si quis ex nobis quaerat, qui factum ſit, vt tantam viris in vxores poteſtatem permitterent Celtae, qua maiore vix domini in ſeruos vtantur: ei nos veterem nuptiarum ritum, Celtis paene omnibus communem, in memoriam reuocaremus. De Germanis generatim TACITVS (l) memo-

(e) Caeſar *de Bell. Gall. VI*, 19. (f) Tacit. *de mor. Germ. cap.* XVIII. (g) Grot. *de Antiqu. reip. Batau. C.* II. (h) Rodenb. *de iure coniug. Praelim.* §. III. *ſeq. p.* 6. (i) Tacit. *de mor. Germ. cap.* XVIII. (k) Beyer. *Spec. iur. Germ.* III, 10, 14. (l) Tac. *ibid. cap.* XVIII.

Digitized by Google

Germanicae gentium. §. XVI. *Effectus huius tutelae olim vſusfructus bonorum vxoris.* §. XVII. *Libera alienatio ſine conſenſu vxoris.* §. XVIII. *Nihil neque in iudicio, neque extra illud valide ſine mariti conſenſu actum.* §. XIX. *Ius Romanum in Germania receptum alibi hanc tutelam excluſit.* §. XX. *Alibi plane mutauit in curam.* §. XXI. *Quomodo hodie maritus vxoris curator fiat in Saxonia?* §. XXII. *Quomodo aliis locis?* §. XXIII. *Quanta eius poteſtas in Saxonia?* §. XXIV. *Quanta alibi?* §. XXV. *Quid vxor ſine curatore poſſit in Saxonia.* §. XXVI. *Quid extra illam?* §. XXVII. *Effectus quidam veteris iuris etiamnum ſuperſtites.* §. XXVIII. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

Satis diu, & diutius fortaſſis, quam opus quibusdam videbitur, nos tenuit iuris veteris Romani contemplatio, & tamen, quod ſaepe contingit peregrinantibus, inanes rediimus domum. Fruſtra ergo in vniuerſo Latio quaeſita illa mulierum tutela vel cura, cuius veſtigia expreſſiſſima in foris Germaniae deprehendimus, a calce veluti ad carceres reuocamur, nouumque nobis imponi laborem animaduertimus, per antiquitates Germanicas excurrendi, diſpiciendique, an in iis reperire liceat iuris huius maritalis origines? Ne vero in tanta rerum praeſtantiſſimarum vbertate ac multitudine extra orbitam vagemur; nihil ex inſtituto dicere decreuimus de tutela curaue mulierum innuptarum ac viduarum in Germania, quum ea de re ſatis multa ab aliis, inprimis WIBELIO, (a) GE. BEYERO, (b) & V. C. EV. OTTONE (c) dicta ſint, ſed de maritorum tantum ſiue tutela ſiue cura legitima, eo ordine diſſeremus, vt, explicatis priſci iuris Germanici principiis, eas, quae hodienum paſſim agnoſci videmus, concluſiones ad ea cum cura reuocemus.

§. II.

Non autem, vt opinamur, cuiquam mirum videbitur, adeo hic fluctuare ſtilum, nec ſatis nobis conſtare, tutorum, an curatorum nomen maritis in Germania ſit concinnius. Totum enim illud tutelae ac curae diſcrimen, quod tam anxie ius noſtrum inculcat, ex iure Romano eſt, cuius ſubtilitates plane ignorarunt maiores noſtri, candidae

(a) Wibel. *de Contract. fem.* (b) Ge. Beyer. *Poſit. Iur. Germ. lib. I. cap. XXVII.* (c) Eu. Otto *de perp. fem. tut. cap. II.*

dae ſimplicitatis, vti in reliquis negotiis, ita in iure ac legibus ſtudioſiſſimi: Non iam id pluribus demonſtrabimus, quum otium nobis fecerit Vir, quem paullo ante laudauimus, doctiſſimus GE. BEYERVS, (d) & illuſtris academiae noſtrae Cancellarius, IO. PETR. A. LVDEWIG, (e) cui nos ad perpoliendas vtriusque iuris differentias vitam longaeuam, & inconcuſſum in vegeta ſenectute animi corporisque robur ex animo precamur. Si non alia ſuppeterent argumenta, vel id vnum rem omnem conficeret, quod ne vocabula quidem habuerint veteres Germani, quibus tutorum curatorumque officia diſcernerent: ſed omnes, qui vel pupillorum, vel adultorum, vel mulierum curam ſuſcepiſſent, communi nomine vocarent MVNDWALDOS, (f) CVSTODESVE, GVARDIANOS, (g) TVTORES, (h) vel VORMVNDER, (i) BAIVLOS, (k) ADVOCATOS vel (l) VOIGTE, ipſam vero tutelam generatim eſſe dicerent *poteſtatem* tum in perſonam, tum in res eius, qui illi ſubeſſet. Hinc pleraeque leges veteres *in poteſtate virorum eſſe*, aiunt, vxores, (m) dum eas virorum tutela teneri docent. Quin ipſum vocabulum MVND vel MVNDIVM, quod veteribus tutelam notabat, & vnde vocabula MVNDWALDVS, MOMBOIR, VORMVND, manifeſto oriuntur, nihil aliud ſignificauit maioribus, quam poteſtatem. Nimirum *mund* Germanis os etiamnum notare, nemo ignorat. Quum vero ad eius, qui poteſtatem in alterum habet, officium pertineat, ei ore praecipere, eumdemque verbis defendere; vſu demum inualuit, vt qui eſſent in poteſtate, *in ore* vel *verbis* alicuius *eſſe* dicerentur. LEX SALICA: (n) *Si pupilla, quae trahitur, in* VERBIS *regis fuerit.* Et inferius: (o) *Rex eum extra* SERMONEM *ponet*, id eſt, vti PITHOEI GLOSSAE interpretantur, *extra mundiburdem.* Similia ſunt apud GREG. TVRONENSEM (p) MARCVLFVM aliosque, apud quos paſſim legas: *Sicharius in eius verbo poſitus: in ſermone & mundeburde cuius quietum reſidere*: & huius generis alia. (q) Eadem vero notio eſt vocabuli *mundii*, quod modo poteſtatem, modo tutelam & tuitionem

(d) Beyer. *diſſ. de tut. & cur. different.* (e) Ill. a Ludevv. *Differ. Iur. Rom. & Germ. in tut. Diff. II. p.* 1075. *Tom. II. Opuſc.* (f) *Leg. Langob. I,* 16, 8. & *I,* 17. 5. (g) Io. Covvell. *Inſt. iur. Angl. I,* 13, 1. & *I,* 23, 1. (h) *Lex. Sax. VII,* 2. 3. (i) *Ius Prou Sax. I,* 23. *Ius Sueu. art.* 27. (k) Choppin. *de Morib. Andeg. II,* 2. *p.* 65. (l) Mager. *de Aduoc. arm. C. II. n.* 200. *ſeqv.* (m) *Lex Wiſig. IV,* 2, 15. (n) *Lex Salica XIV,* 5. (o) *Eadem LIX,* 1. (p) Greg. *Tur. Annal. IX,* 19. (q) Eccard. *ad Leg. Sal. p.* 34.

Digitized by Google

Germanieae gentium. §. XVI. *Effectus huius tutelae olim vſusfructus bonorum vxoris.* §. XVII. *Libera alienatio ſine conſenſu vxoris.* §. XVIII. *Nihil neque in iudicio, neque extra illud valide ſine mariti conſenſu actum.* §. XIX. *Ius Romanum in Germania receptum alibi hanc tutelam excluſit.* §. XX. *Alibi plane mutauit in curam.* §. XXI. *Quomodo hodie maritus vxoris curator fiat in Saxonia?* §. XXII. *Quomodo aliis locis?* §. XXIII. *Quanta eius poteſtas in Saxonia?* §. XXIV. *Quanta alibi?* §. XXV. *Quid vxor ſine curatore poſſit in Saxonia.* §. XXVI. *Quid extra illam?* §. XXVII. *Effectus quidam veteris iuris etiamnum ſuperſtites.* §. XXVIII. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

SAtis diu, & diutius fortaſſis, quam opus quibusdam videbitur, nos tenuit iuris veteris Romani contemplatio, & tamen, quod ſaepe contingit peregrinantibus, inanes rediimus domum. Fruſtra ergo in vniuerſo Latio quaeſita illa mulierum tutela vel cura, cuius veſtigia expreſſiſſima in foris Germaniae deprehendimus, a calce veluti ad carceres reuocamur, nouumque nobis imponi laborem animaduertimus, per antiquitates Germanicas excurrendi, diſpiciendique, an in iis reperire liceat iuris huius maritalis origines? Ne vero in tanta rerum praeſtantiſſimarum vbertate ac multitudine extra orbitam vagemur; nihil ex inſtituto dicere decreuimus de tutela curaue mulierum innuptarum ac viduarum in Germania, quum ea de re ſatis multa ab aliis, inprimis WIBELIO, (a) GE. BEYERO, (b) & V. C. EV. OTTONE (c) dicta ſint, ſed de maritorum tantum ſiue tutela ſiue cura legitima, eo ordine diſſeremus, vt, explicatis priſci iuris Germanici principiis, eas, quae hodienum paſſim agnoſci videmus, concluſiones ad ea cum cura reuocemus.

§. II.

Non autem, vt opinamur, cuiquam mirum videbitur, adeo hic fluctuare ſtilum, nec ſatis nobis conſtare, tutorum, an curatorum nomen maritis in Germania ſit concinnius. Totum enim illud tutelae ac curae diſcrimen, quod tam anxie ius noſtrum inculcat, ex iure Romano eſt, cuius ſubtilitates plane ignorarunt maiores noſtri, candidae

(a) Wibel. *de Contract. fem.* (b) Ge. Beyer. *Poſit. Iur. Germ. lib. I. cap. XXVII.*
(c) Eu. Otto *de perp. fem. tut. cap. II.*

Digitized by Google

dae ſimplicitatis, vti in reliquis negotiis, ita in iure ac legibus ſtudioſiſſimi: Non iam id pluribus demonſtrabimus, quum otium nobis fecerit Vir, quem paullo ante laudauimus, doctiſſimus GE. BEYERVS, (d) & illuſtris academiae noſtrae Cancellarius, IO. PETR. A. LVDEWIG, (e) cui nos ad perpoliendas vtriusque iuris differentias vitam longaeuam, & inconcuſſum in vegeta ſenectute animi corporisque robur ex animo precamur. Si non alia ſuppeterent argumenta, vel id vnum rem omnem conficeret, quod ne vocabula quidem habuerint veteres Germani, quibus tutorum curatorumque officia diſcernerent: ſed omnes, qui vel pupillorum, vel adultorum, vel mulierum curam ſuſcepiſſent, communi nomine vocarent MVNDWALDOS, (f) CVSTODESVE, GVARDIANOS, (g) TVTORES, (h) vel VORMVNDER, (i) BAIVLOS, (k) ADVOCATOS vel (l) VOIGTE, ipſam vero tutelam generatim eſſe dicerent *poteſtatem* tum in perſonam, tum in res eius, qui illi ſubeſſet. Hinc pleraeque leges veteres *in poteſtate virorum eſſe*, aiunt, vxores, (m) dum eas virorum tutela teneri docent. Quin ipſum vocabulum MVND vel MVNDIVM, quod veteribus tutelam notabat, & vnde vocabula MVNDWALDVS, MOMBOIR, VORMVND, manifeſto oriuntur, nihil aliud ſignificauit maioribus, quam poteſtatem. Nimirum *mund* Germanis os etiamnum notare, nemo ignorat. Quum vero ad eius, qui poteſtatem in alterum habet, officium pertineat, ei ore praecipere, eumdemque verbis defendere; vſu demum inualuit, vt qui eſſent in poteſtate, *in ore* vel *verbis* alicuius *eſſe* dicerentur. LEX SALICA: (n) *Si pupilla, quae trahitur, in* VERBIS *regis fuerit.* Et inferius: (o) *Rex eum extra* SERMONEM *ponet*, id eſt, vti PITHOEI GLOSSAE interpretantur, *extra mundiburdem.* Similia ſunt apud GREG. TVRONENSEM (p) MARCVLFVM aliosque, apud quos paſſim legas: *Sicharius in eius verbo poſitus: in ſermone & mundeburde cuius quietum reſidere*: & huius generis alia. (q) Eadem vero notio eſt vocabuli *mundii*, quod modo poteſtatem, modo tutelam & tuitionem

(d) Beyer. *diſſ. de tut. & cur. different.* (e) Ill. a Ludevv. *Differ. Iur. Rom. & Germ. in tut. Diſſ. II. p. 1075. Tom. II. Opuſc.* (f) *Leg. Langob. I, 16, 8, & I, 17. 5.* (g) Io. Covvell. *Inſt. iur. Angl. I, 13, 1. & I, 23, 1.* (h) *Lex. Sax. VII, 2. 3.* (i) *Ius Prou Sax. I, 23. Ius Sueu. art. 27.* (k) Choppin. *de Morib. Andeg. II, 2. p. 65.* (l) Mager. *de Aduoc. arm. C. II. n. 200. ſequ.* (m) *Lex Wiſig. IV, 2, 15.* (n) *Lex Salica XIV, 5.* (o) *Eadem LIX, 1.* (p) Greg. *Tur. Annal. IX, 19.* (q) Eccard. *ad Leg. Sal. p. 34.*

Digitized by Google

Germanicae gentium. §. XVI. *Effectus huius tutelae olim vſusfructus bonorum vxoris.* §. XVII. *Libera alienatio ſine conſenſu vxoris.* §. XVIII. *Nihil neque in iudicio, neque extra illud valide ſine mariti conſenſu actum.* §. XIX. *Ius Romanum in Germania receptum alibi hanc tutelam excluſit.* §. XX. *Alibi plane mutauit in curam.* §. XXI. *Quomodo hodie maritus vxoris curator fiat in Saxonia?* §. XXII. *Quomodo aliis locis?* §. XXIII. *Quanta eius poteſtas in Saxonia?* §. XXIV. *Quanta alibi?* §. XXV. *Quid vxor ſine curatore poſſit in Saxonia.* §. XXVI. *Quid extra illam?* §. XXVII. *Effectus quidam veteris iuris etiamnum ſuperſtites.* §. XXVIII. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

SAtis diu, & diutius fortaſſis, quam opus quibusdam videbitur, nos tenuit iuris veteris Romani contemplatio, & tamen, quod ſaepe contingit peregrinantibus, inanes rediimus domum. Fruſtra ergo in vniuerſo Latio quaeſita illa mulierum tutela vel cura, cuius veſtigia expreſſiſſima in foris Germaniae deprehendimus, a calce veluti ad carceres reuocamur, nouumque nobis imponi laborem animaduertimus, per antiquitates Germanicas excurrendi, diſpiciendique, an in iis reperire liceat iuris huius maritalis origines? Ne vero in tanta rerum praeſtantiſſimarum vbertate ac multitudine extra orbitam vagemur; nihil ex inſtituto dicere decreuimus de tutela curaue mulierum innuptarum ac viduarum in Germania, quum ea de re ſatis multa ab aliis, inprimis WIBELIO, (a) GE. BEYERO, (b) & V. C. EV. OTTONE (c) dicta ſint, ſed de maritorum tantum ſiue tutela ſiue cura legitima, eo ordine diſſeremus, vt, explicatis priſci iuris Germanici principiis, eas, quae hodienum paſſim agnoſci videmus, concluſiones ad ea cum cura reuocemus.

§. II.

Non autem, vt opinamur, cuiquam mirum videbitur, adeo hic fluctuare ſtilum, nec ſatis nobis conſtare, tutorum, an curatorum nomen maritis in Germania ſit concinnius. Totum enim illud tutelae ac curae diſcrimen, quod tam anxie ius noſtrum inculcat, ex iure Romano eſt, cuius ſubtilitates plane ignorarunt maiores noſtri, candidae

(a) Wibel. *de Contract. fem.* (b) Ge. Beyer. *Poſit. Iur. Germ. lib. I. cap. XXVII.*
(c) Eu. Otto *de perp. fem. tut. cap. II.*

dae ſimplicitatis, vti in reliquis negotiis, ita in iure ac legibus ſtudioſiſſimi: Non iam id pluribus demonſtrabimus, quum otium nobis fecerit Vir, quem paullo ante laudauimus, doctiſſimus GE. BEYERVS, (d) & illuſtris academiae noſtrae Cancellarius, IO. PETR. A. LVDEWIG, (e) cui nos ad perpoliendas vtriusque iuris differentias vitam longaeuam, & inconcuſſum in vegeta ſenectute animi corporisque robur ex animo precamur. Si non alia ſuppeterent argumenta, vel id vnum rem omnem conficeret, quod ne vocabula quidem habuerint veteres Germani, quibus tutorum curatorumque officia diſcernerent: ſed omnes, qui vel pupillorum, vel adultorum, vel mulierum curam ſuſcepiſſent, communi nomine vocarent MVNDWALDOS, (f) CVSTODESVE, GVARDIANOS, (g) TVTORES, (h) vel VORMVNDER, (i) BAIVLOS, (k) ADVOCATOS vel (l) VOIGTE, ipſam vero tutelam generatim eſſe dicerent *poteſtatem* tum in perſonam, tum in res eius, qui illi ſubeſſet. Hinc pleraeque leges veteres *in poteſtate virorum eſſe*, aiunt, vxores, (m) dum eas virorum tutela teneri docent. Quin ipſum vocabulum MVND vel MVNDIVM, quod veteribus tutelam notabat, & vnde vocabula MVNDWALDVS, MOMBOIR, VORMVND, manifeſto oriuntur, nihil aliud ſignificauit maioribus, quam poteſtatem. Nimirum *mund* Germanis os etiamnum notare, nemo ignorat. Quum vero ad eius, qui poteſtatem in alterum habet, officium pertineat, ei ore praecipere, eumdemque verbis defendere; vſu demum inualuit, vt qui eſſent in poteſtate, *in ore* vel *verbis* alicuius *eſſe* dicerentur. LEX SALICA: (n) *Si pupilla, quae trahitur, in* VERBIS *regis fuerit.* Et inferius: (o) *Rex eum extra* SERMONEM *ponet*, id eſt, vti PITHOEI GLOSSAE interpretantur, *extra mundiburdem.* Similia ſunt apud GREG. TVRONENSEM (p) MARCVLFVM aliosque, apud quos paſſim legas: *Sicharius in eius verbo poſitus: in ſermone & mundeburde cuius quietum reſidere*: & huius generis alia. (q) Eadem vero notio eſt vocabuli *mundii*, quod modo poteſtatem, modo tutelam & tuitionem

(d) Beyer. *diſſ. de tut. & cur. different.* (e) Ill. a Ludevv. *Differ. Iur. Rom. & Germ. in tut. Diſſ. II. p.* 1075. *Tom. II. Opuſc.* (f) *Leg. Langob. I,* 16, 8, *& I,* 17. 5. (g) Io. Covvell. *Inſt. iur. Angl. I,* 13, 1. *& I,* 23, 1. (h) *Lex. Sax. VII,* 2. 3. (i) *Ius Prou Sax. I,* 23. *Ius Sueu. art.* 27. (k) Choppin. *de Morib. Andeg. II,* 2. *p.* 65. (l) Mager. *de Aduoc. arm. C. II. n.* 200. *ſequ.* (m) *Lex Wiſig. IV,* 2, 15. (n) *Lex Salica XIV,* 5. (o) *Eadem LIX,* 1. (p) Greg. *Tur. Annal. IX,* 19. (q) Eccard. *ad Leg. Sal. p.* 34.

Germanicae gentium. §. XVI. *Effectus huius tutelae olim vſusfructus bonorum vxoris.* §. XVII. *Libera alienatio ſine conſenſu vxoris.* §. XVIII. *Nihil neque in iudicio, neque extra illud valide ſine mariti conſenſu actum.* §. XIX. *Ius Romanum in Germania receptum alibi hanc tutelam excluſit.* §. XX. *Alibi plane mutauit in curam.* §. XXI. *Quomodo hodie maritus vxoris curator fiat in Saxonia?* §. XXII. *Quomodo aliis locis?* §. XXIII. *Quanta eius poteſtas in Saxonia?* §. XXIV. *Quanta alibi?* §. XXV. *Quid vxor ſine curatore poſſit in Saxonia.* §. XXVI. *Quid extra illam?* §. XXVII. *Effectus quidam veteris iuris etiamnum ſuperſtites.* §. XXVIII. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

SAtis diu, & diutius fortaſſis, quam opus quibusdam videbitur, nos tenuit iuris veteris Romani contemplatio, & tamen, quod ſaepe contingit peregrinantibus, inanes rediimus domum. Fruſtra ergo in vniuerſo Latio quaeſita illa mulierum tutela vel cura, cuius veſtigia expreſſiſſima in foris Germaniae deprehendimus, a calce veluti ad carceres reuocamur, nouumque nobis imponi laborem animaduertimus, per antiquitates Germanicas excurrendi, diſpiciendique, an in iis reperire liceat iuris huius maritalis origines? Ne vero in tanta rerum praeſtantiſſimarum vbertate ac multitudine extra orbitam vagemur; nihil ex inſtituto dicere decreuimus de tutela curaue mulierum innuptarum ac viduarum in Germania, quum ea de re ſatis multa ab aliis, inprimis WIBELIO, (a) GE. BEYERO, (b) & V. C. EV. OTTONE (c) dicta ſint, ſed de maritorum tantum ſiue tutela ſiue cura legitima, eo ordine diſſeremus, vt, explicatis priſci iuris Germanici principiis, eas, quae hodienum paſſim agnoſci videmus, concluſiones ad ea cum cura reuocemus.

§. II.

Non autem, vt opinamur, cuiquam mirum videbitur, adeo hic fluctuare ſtilum, nec ſatis nobis conſtare, tutorum, an curatorum nomen maritis in Germania ſit concinnius. Totum enim illud tutelae ac curae diſcrimen, quod tam anxie ius noſtrum inculcat, ex iure Romano eſt, cuius ſubtilitates plane ignorarunt maiores noſtri, candidae

(a) Wibel. *de Contract. fem.* (b) Ge. Beyer. *Poſit. Iur. Germ. lib. I. cap. XXVII.* (c) Eu. Otto *de perp. fem. tut. cap. II.*

Digitized by Google

dae ſimplicitatis, vti in reliquis negotiis, ita in iure ac legibus ſtudioſiſſimi: Non iam id pluribus demonſtrabimus, quum otium nobis fecerit Vir, quem paullo ante laudauimus, doctiſſimus GE. BEYERVS, (d) & illuſtris academiae noſtrae Cancellarius, IO. PETR. A. LVDEWIG, (e) cui nos ad perpoliendas vtriusque iuris differentias vitam longaeuam, & inconcuſſum in vegeta ſenectute animi corporisque robur ex animo precamur. Si non alia ſuppeterent argumenta, vel id vnum rem omnem conficeret, quod ne vocabula quidem habuerint veteres Germani, quibus tutorum curatorumque officia diſcernerent: ſed omnes, qui vel pupillorum, vel adultorum, vel mulierum curam ſuſcepiſſent, communi nomine vocarent MVNDWALDOS, (f) CVSTODESVE, GVARDIANOS, (g) TVTORES, (h) vel VORMVNDER, (i) BAIVLOS, (k) ADVOCATOS vel (l) VOIGTE, ipſam vero tutelam generatim eſſe dicerent *poteſtatem* tum in perſonam, tum in res eius, qui illi ſubeſſet. Hinc pleraeque leges veteres *in poteſtate virorum eſſe*, aiunt, vxores, (m) dum eas virorum tutela teneri docent. Quin ipſum vocabulum MVND vel MVNDIVM, quod veteribus tutelam notabat, & vnde vocabula MVNDWALDVS, MOMBOIR, VORMVND, manifeſto oriuntur, nihil aliud ſignificauit maioribus, quam poteſtatem. Nimirum *mund* Germanis os etiamnum notare, nemo ignorat. Quum vero ad eius, qui poteſtatem in alterum habet, officium pertineat, ei ore praecipere, eumdemque verbis defendere; vſu demum inualuit, vt qui eſſent in poteſtate, *in ore* vel *verbis* alicuius *eſſe* dicerentur. LEX SALICA: (n) *Si pupilla, quae trahitur, in* VERBIS *regis fuerit*. Et inferius: (o) *Rex eum extra* SERMONEM *ponet*, id eſt, vti PITHOEI GLOSSAE interpretantur, *extra mundiburdem*. Similia ſunt apud GREG. TVRONENSEM (p) MARCVLFVM aliosque, apud quos paſſim legas: *Sicharius in eius verbo poſitus: in ſermone & mundeburde cuius quietum reſidere*: & huius generis alia. (q) Eadem vero notio eſt vocabuli *mundii*, quod modo poteſtatem, modo tutelam & tuitionem

(d) Beyer. *diſſ. de tut. & cur. different.* (e) Ill. a Ludevv. *Differ. Iur. Rom. & Germ. in tut. Diſſ. II. p. 1075. Tom. II. Opuſc.* (f) *Leg. Langob. I, 16, 8. & I, 17. 5.* (g) Io. Covvell. *Inſt. iur. Angl. I, 13, 1. & I, 23, 1.* (h) *Lex. Sax. VII, 2. 3.* (i) *Ius Prou Sax. I, 23. Ius Sueu. art. 27.* (k) Choppin. *de Morib. Andeg. II, 2. p. 65.* (l) Mager. *de Aduoc. arm. C. II. n. 200. ſequ.* (m) *Lex Wiſig. IV, 2, 15.* (n) *Lex Salica XIV, 5.* (o) *Eadem LIX, 1.* (p) Greg. *Tur. Annal. IX, 19.* (q) Eccard. *ad Leg. Sal. p. 34.*

tionem notat. Hinc ODFRIDVS WEISENBVRGENSIS: (r) *Von Godt er munzi haben mund*, i. e. *A Deo oportet habere poteſtatem:* Et BVRCARDVS: (ſ) *Rapuiſti vxorem tuam, & vi, ſine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundebundio tenebatur, illam abduxiſti.* Plura eius generis collegerunt VOSSIVS, (t) CAR. DV. FRESNE, (u) aliique gloſſariorum ſcriptores, qui ſimul docent, *amond* eſſe hominem ſui iuris, (x) *mundialem*, qui ſub poteſtate & tutela eſt, (y) *iamundling* vel *gemundling*, qui ſe bonaque ſua Epiſcopi vel Abbatis poteſtati, vt militiam effugeret, permiſerat: (z) *mamburnire*, in tutelam & poteſtatem recipere. Vt facile pateat, ignotum Germanis fuiſſe ſubtile poteſtatis, tutelae ac curationis, diſcrimen, ac proinde iis modo liberos in *mundio* & poteſtate parentum, (a) modo eccleſias in *mundio* vel *mundeburdio* principum, (aa) modo pupillos & minores in *mundio* tutorum, (b) modo vxores in poteſtate, tutela & *mundio* virorum (bb) fuiſſe, quemadmodum hodienum paſſim curatores aeque ac tutores *Vormündere*, & minores non minus, quam impuberes, *vnmündige* & *pflegbefohlne* adpellari animaduertimus.

§. III.

Vt rem ab ouo ordiamur, neminem arbitramur dubitaturum, quin eadem fuerit Germanorum ac Gallorum origo, populique hi omnes, vna cum Britannis & Hiſpanorum parte, communi Celtarum vel Celto-Scytharum nomine venerint, (c) ritusque prope eosdem coluerint, antequam priſci illi Gallorum Hiſpanorumque mores conſuetudine Romanorum contaminarentur. In promtu ſunt teſtimonia DIODORI SICVLI, (cc) DIONIS CASSII, (d) & STRABONIS (dd) in primis, qui de vniuerſis ad boream gentibus: ἅπαντας μὲν δὴ τὲς προσβόῤῥες, κοινῶς οἱ παλαιοὶ τῶν ἑλλήνων συγγραφεῖς Σκύθας καὶ Κελτοσκύθας ἐκάλεν. *Veteres Graecorum ſcriptores vniuerſos ſeptentrionales Scytharum & Celtoſcytharum nomine vocarunt.* Apud hos ergo populos tantum non omnes eadem & communis illa erat vxorum conditio, vt in poteſtate

ac

(r) Odfrid. *praef. Euang.* (s) Burcard. *Decret. XIX. p. 268.* (t) Voſſ. *de Vitiis Serm.* II, 12. *p.* 227. (u) Car. du Freſne *Gloſſ. voce mundeburde.* (x) *Lex Langob.* II, 2, 34. (y) Flodoard. *Hiſt. Rhemenſ.* II, 19. (z) Voſſ. *ib. p.* 258. (a) Burcard. Wormat. *ibid.* (aa) *Chron. Lauriſh. apud* Freher. *T. I. Script. Rer. Germ. p.* 59. (b) Lex *Langob.* II, 34, 4. (bb) *Lex Langob.* II, 55, 2. (c) Cluuer. *Germ. ant.* I, 2. & 3. Io. Picard. Celtopaed. L. III. *p.* 92. *ſequ.* (cc) Diod. Sic. *lib. V.* (d) Dio Caſſ. *lib. XXXIX.* (dd) Strabo *Geogr. XI. p.* 507.

Digitized by Google

ac tutela maritorum eſſent, quamuis bona omnia, quae vel ſub auſpicia nuptiarum poſſidebant, vel conſtante matrimonio adquiſiuerant, communia pro indiuiſo haberent. De Gallis CAESAR: (e) *Viri*, inquit, ***quantas pecunias ab vxoribus dotis nomine acceperunt, tantas ex ſuis bonis, aeſtimatione facta, cum dotibus communicant. Huius omnis pecuniae coniunctim ratio habetur, fructusque ſeruantur. Vter eorum vita ſuperauit, ad eum pars vtriusque cum fructibus ſuperiorum temporum peruenit. Viri in vxores, ſicuti in liberos, vitae necisque habent poteſtatem.*** Ita apud Gallos ſaltim bona, quae contulerant, cum adquaeſtu, erant communia, & femina nihilominus in perpetua mariti poteſtate ac tutela, eaque rigidiſſima, conſtante matrimonio, viuebat. Nec alii erant Germanorum mores, de quibus TACITVS: (f) ***Ne ſe mulier extra virtutum cogitationes, extra bellorum caſus, putet, ipſis incipientis matrimonii auſpiciis admonetur, venire ſe laborum periculorumque ſociam, idem in pace, idem in praelio paſſuram auſuramque. Hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant. Sic viuendum, ſic pereundum.*** Haec ſane non modo ad vitae conſortium & communia vtriusque coniugis fata, ſed & ad bonorum communionem pertinere, recte obſeruarunt GROTIVS, (g) CHR. RODENBVRGIVS, (h) aliique, qui Tacitum illuſtrarunt, viri doctiſſimi. Nec ſcio, an poteſtatis maritalis luculentius poſſit eſſe argumentum, quam quod idem TACITVS (i) ***adulterii poenam***, eamque ſatis acrem, ***praeſentem & maritis permiſſum***, teſtatur. Eam vero poteſtatem non diſtinctam fuiſſe a tutela, ex iis, quae paullo ante obſeruauimus, ſatis adparet, vt bene rem omnem perſpexerit BEYERVS, (k) obſeruans, ***poteſtatem Germanis conſtanter adpellari Vormundſchafft, quae penes patres, maritos & tutores eadem fuiſſe, & in iure vſusfructus, atque obligatione alterum alendi conſtitiſſe, videatur.***

§. IV.

Si quis ex nobis quaerat, qui factum ſit, vt tantam viris in vxores poteſtatem permitterent Celtae, qua maiore vix domini in ſeruos vtantur: ei nos veterem nuptiarum ritum, Celtis paene omnibus communem, in memoriam reuocaremus. De Germanis generatim TACITVS (l)

Ooooo memo-

(e) Caeſar *de Bell. Gall. VI*, 19. (f) Tacit. *de mor. Germ. cap.* XVIII. (g) Grot. *de Antiqu. reip. Batau. C.* II. (h) Rodenb. *de iure coniug. Praelim.* §. III. *ſeq. p. 6.* (i) Tacit. *de mor. Germ. cap.* XVIII. (k) Beyer. *Spec. iur. Germ.* III, 10, 14. (l) Tac. *ibid. cap.* XVIII.

memoriae prodidit, *maritum ibi vxori obtuliſſe dotem*, *interfuiſſe parentes & propinquos*, *& munera probaſſe*, *munera*, *non ad delicias muliebres quaeſita*, *nec quibus noua nupta comatur: ſed boues & fraenatum equum*, *& ſcutum cum framea gladioque. In haec munera vxorem acceptam*, *atque ipſam armorum aliquid viro obtuliſſe.* Veram hanc fuiſſe coemtionem, nemo, vti ſperamus, dubitabit, neque quisquam nobis obuertet illud iurisprudentiae Romanae ſcitum, pretium in emtionis venditionis contractu nonniſi in pecunia numerata conſiſtere poſſe. (m) Non mirum ſane, ſi Germani, etiam ignari iſtius disputationis, in caſtra Sabinianorum tranſierint, iisque pecorum numerus pro diuitiis, permutatio mercium pro emtione fuerit, (n) quemadmodum & apud HOMERVM, (o) nondum pecunioſo ſaeculo, Antinous Vlyſſen optans generum, non pecunias promittit, ſed οἶκον καὶ κτήματα, *domum & poſſeſſiones*, & Andromacha apud eumdem (p) ideo vocatur, πολύδωρος, quod vel magnis muneribus ab Hectore coemta ſit, vel magna ei munera dotis loco attulerit. Manſit & poſteris diligens huius priſci moris cuſtodia. Nam nulla fere fuit gens Germanicae aut Scythicae originis, quin ſibi vxores coemtione quaeſiuerit. De Gothis, populo Scythico, id teſtatur POMPONIVS MELA, (q) de gentibus borealibus SAXO GRAMMATICVS. (r) Quin eadem conſuetudo in Leges Germanorum poſtea migrauit. Nam apud VISIGOTHOS (s) lex iuſſit, *dato pretio*, *ſicut conſuetudo eſſet*, *& ante teſtes facto placito*, *de futuro coniugio fieri definitionem.* FRANCI, ceu ex FREDEGARIO (t) & FORMVLA BIGNONIANA (u) patet, mulieres ſibi deſpondebant, *oblato ſolido & denario.* Apud SAXONES *vxorem ducturus trecentos ſolidos parentibus dabat*; (x) apud LANGOBARDOS *metham*, id eſt, donationem, (y) apud BVRGVNDOS *pretium.* (z) Vbique vero apud Germanos coemtione fiebant nuptiae, & quamuis & ſponſa aliquid muneris offerret ſponſo: praecipue tamen maritus vxorem ſibi oblato pretio comparabat. Quid ergo mirum, ſi vxores, ſuo aere coemtas, in poteſtate ſua

(m) §. 2. *Inſt. de emt. vend.* (n) Tacit. *de mor. German. cap. V.* (o) Homer. *Odyſſ.* VII. *v.* 314. (p) Idem *Iliad.* VI. *v.* 394. (q) Pompon. Mela *de Situ orbis* II, 2. (r) Saxo Grammat. *Hiſt. Dan. lib.* VIII. *p.* 154. (s) *Lex Viſigoth.* III, 4, 2. (t) Fredegar. *cap.* XVIII. (u) *Formula Bignon. poſt Marculf. p.* 219. (x) Lex *Sax. tit.* VI, 1. VII. *3. ſequ.* & XVIII. (y) Lex *Langob.* I, 5. (z) Lex *Burg.* XIV, *3.* & XXXIV.

Digitized by Google

ſua eſſe cenſuerint, in easque ſibi omnia permiſerint, quum, vt ait MARTIALIS. (a)

Id, quod emas, poſſis dicere iure tuum?

§. V.

Videri poſſet tutela vel poteſtas tam rigida parum conuenire arctiſſimae illi, quae inter coniuges Germanos coaluerat, ſocietati, bonorumque omnium, quae Germanis placebat, communioni. Quum enim arctiſſima quaedam amicitia ſit inter ſocios, quae, PVBLIO SYRO teſte, *pares aut accipit, aut facere ſolet*, quamque ICti noſtri fraternae neceſſitudini comparare non dubitarunt: (b) quis cum illa aequalitate conſiſtere poſſe exiſtimet maritale illud imperium? Enimuero, quum iura Germanorum veterum ad legum Romanarum decempedam non ſint exigenda, & nihil impediat, quo minus inter ſocios quoque & amicos quaedam ſit inaequalitas, ſaepe denique contingat, vt inter principes etiam, qui ob eumdem finem ſocietatem ineunt, inaequale aliquod foedus emergat: quidni idem locum habeat inter coniuges? In confarreatas vxores Romae poteſtatem non fuiſſe maritis minorem, quam patribus in filiasfamilias, eamque in ipſo iure vitae ac necis conſtitiſſe, iam ſupra obſeruauimus: (Cap. I. §. XIII.) & tamen easdem fuiſſe κοινωνὸς ἱερῶν τε καὶ χρημάτων, *participes & conſortes ſacrorum bonorumque*, diſerte teſtatur DIONYSIVS HALICARNASSENSIS. (c) Si Romae κοινοπραξία iſta non obſtitit illi paene herili maritorum imperio: cur illud Germanis abrogemus viris, cordatioribus ſane, ſuaeque libertatis tenacioribus, quam vt fraena darent impotenti naturae, &, aduerſus arma viroſque intrepidi, a feminis ſe vinciri ac veluti in triumpho duci paterentur? Non tam graue illis erat, vxores in lucri partem admittere, quam eas ſibi aequales habere, quum veriſſimum eſſe ſcirent, quod Romanis necquidquam praedixerat CATO, (d) *ſuperiores fore vxores, ſimul ac pares eſſe coepiſſent.*

§. VI.

Quum ergo iam inde ab antiquiſſimis temporibus, ceu modo ex CAESARE & TACITO probauimus, ita comparata eſſent iuris Germanici principia, vt mariti vxores, quamuis vtriusque fortunae omniumque bonorum participes, in manu tamen & poteſtate, id eſt, ſtilo Germanis

Ooooo 2

(a) Martial. *Epigr.* II, 20. (b) *l.* 63. *pr. ff. pro ſoc.* (c) Dionyſ. Halic. *Ant. Rom.* L. II, *p.* 95. (d) Cato *apud* Liu. *XXXIV*, 3.

Digitized by Google

nis proprio, in tutela legitima haberent: non temere dubitabit quiſquam, quin & poſteri haec principia ſemper ſequuti ſint. Nulla enim fuit gens, priſci moris patriarumque conſuetudinum tenacior, nulla, quae magis ab omni peregrino ritu olim abhorreret. Hinc & in legibus gentium Germanicarum, quas HEROLDVS & LINDENBROGIVS, aliique viri docti ediderunt, vbique occurrunt huius maritalis tutelae veſtigia. LEGIS WISIGOTHICÆ (c) ſcitum eſt, *virum vxorem ſuam habere in poteſtate*, & hinc cum per ſeruos quoque vxoris adquirere. Eaedem tamen leges, in quibus non, vt CVIACIVS (f) exiſtimat, fere omnia, ſed quaedam tantum ex iure ciuili petita ſunt, in eo a reliquis faciunt diuortium, quod vxorem pro ſe poſtulare patiantur, nec maritum eius nomine admittant, niſi, rem ratam habituram vxorem, cauerit. (g) Id quod iuris Germanici antiqui principiis parum conuenire, facile vnusquisque animaduertit. In LEGE BVRGVNDICA (h) deciditur cauſſa inter Fredegiſilum eiusque ſponſam Aunegildem, quae, *quum poſt mariti prioris obitum in ſua poteſtate conſiſteret*, & Fredegiſilio deſponſata eſſet de parentum ſententia, Balhamodi amplexus adfectauerat. Quum itaque poſt prioris mariti obitum in ſuam poteſtatem, id eſt, in ſuam tutelam, perueniſſe dicatur Aunegildis: conſequens ſane eſt, vt, conſtante matrimonio priore, ſuae poteſtatis non fuerit, adeoque & apud Burgundos rigidior illa tutela maritalis obtinuerit. Quod multo luculentius demonſtratur ex legis illius additamento primo, (i) vbi diſerte conſtituit legiſlator. *Quaecumque mulier Burgundica vel Romana voluntate ſua ad maritum ambulauerit, iubemus, vt maritus ipſe facultate ipſius mulieris, ſicut in eam habet* POTESTATEM, *ita & de rebus ſuis habeat*. En poteſtatem maritalem, quae non modo in vxoris perſonam, ſed & ad bona illius omnia, porrigebatur, quamque non aliam fuiſſe, quam veterem illam tutelam Germanorum maritalem, nemo, iuris Germanici veteris paullo peritior, dubitauerit. Nec alio pertinet locus hic iuris Alamannici: (k) *Si femina ſub illo viro mortua fuerit, antequam illi* MVNDIVM *apud patrem adquirat, ſoluat eam patri eius* CCCC. *ſolidis*. Apud Alamannos ergo *mundium*, id eſt, tutela a patre rite & certo pretio erat redimenda. Si quis, inuito patre, vxorem duxiſſet, illa redhibenda erat cum mulcta X ſolidorum. Priusquam id factum eſſet,

(e) *Lex Wiſigoth.* IV, 2, 15. (f) Cuiac. *Comment. ad* II. *Feud.* 2. (g) *Lex Wiſig.* II. 3. 6. (h) *Lex Burg.* LII. (i) *Additam.* I. *Leg. Burgund. tit.* XIII. (k) *Lex Alam.* LIV, 1. *ſequ.*

eſſet, ſi obiiſſet mulier: pretium illud nihilominus patri erat ſoluendum, immo non mulieris tantum, ſed & liberorum, quos ex ea ante redemtam tutelam ſuſceperat. Quin ſi quis alterius vxorem rapuiſſet, & liberos ex ea ſuſcepiſſet, antequam marito perſoluiſſet pretium: liberi iſti *non erant illius, qui eos genuerat, ſed ad illum priorem maritum* MVNDIO *pertinebat.* (l) Legitima ergo quidem erat apud Alemannos maritorum tutela, ſed non gratuita, verum ſoluto pretio redimenda, ſi mariti liberos in poteſtate habere vellent. Idem paene apud SAXONES obtinuiſſe comperimus. Eorum enim lege antiquiſſima cauetur, (m) *vt vxorem ducturus, CCC. ſolidos det parentibus eius, ſin ſine voluntate parentum, puella tamen conſentiente, ducta fuiſſet, bis trecentos ſolidos parentibus componeret. Si vero nec parentes, nec puella conſenſerit, id eſt, ſi per vim rapta fuerit: parentibus eius CCC. ſolidos, puellae CCXL, componeret, eamque parentibus reſtitueret.* Haec ad tutelam pertinere, eo minus dubitare licet, quod ex verbis ſequentibus patet, mortuo marito, viduam in tutelam filii ex priore vxore, eoue deficiente fratris mariti, vel ne eo quidem exſtante, proximi agnati perueniſſe, adeo, vt ne in alterius quidem torum concedere potuerit, niſi nouus maritus ſolutis CCC. ſolidis eam a tutore redimeret. Denique eodem pertinet caput legis iſtius notatu dignisſimum: (n) *Lito Regis liceat vxorem emere, vbicumque voluerit, ſed non liceat vllam feminam vendere.* Licebat enim ei vxorem emere, quia tutelam ab alio, qui eam habebat, adquirere poterat: Vendere alii feminam ideo non licebat, quod non litus ſuarum filiarum aut cognatarum, ſed ipſe Rex, cuius in ſeruitute erat, earum tutelam haberet. Quibus per omnia fere ſimilia ſunt, quae LEGE FRISIORVM (o) ſancita reperimus. Nam ex huius quoque principiis, ſi quis virginem rapuiſſet, ſoluere ei tenebatur *Wergildum eius, ſiue nobilis, ſiue libera fuerit, ad ſatisfactionem, & ad partem Regis ſimiliter; tertium Weregildum patri ſiue* TVTORI *puellae.* Quod & eo caſu obtinebat, ſi quis feminam *extra voluntatem parentum eius, vel eorum, qui* POTESTATEM *eius habebant, vxorem duxiſſet.* (p) Tunc enim tutori ſolidi XX. &, ſi nobilis eſſet femina, ſolidi XXX. erant ſoluendi. Quae omnia eo pertinebant, quod apud Germanos non magis, quam olim apud Roma-

(l) *Lex Alam. tit.* LI. *Leg. II.* (m) *Lex. Sax. tit. VI.* (n) *Eadem VII,* 2. 3.
(o) *Eadem* XVII. (p) *Lex Friſ.* IX, 3.

Digitized by Google

nos, quidquam poſſet de tutela parentum agnatorumque legitima, ſine eorum auctoritate & conſenſu, deminui, deminueretur autem plurimum, dum ex eorum poteſtate ac tutela femina in poteſtatem tutelamque maritalem transiret. At in nulla fere lege expreſſiora ſunt tutelae iſtius maritalis veſtigia, quam in LANGOBARDICA. Innumera fere ſunt loca, ex quibus diſcimus, feminas ab iis, quorum in poteſtate & tutela erant, ſollemni ritu & pro certo pretio traditas, in tutelam ſeu *mundium* maritorum transiiſſe. Sufficiat vnum inde decerpere,(q) ſed qui ad rem maxime facere videtur, ROTHARIS REGIS: *Nulli mulieri liberae ſub regni noſtri ditione lege Langobardorum viuenti, liceat in ſuae poteſtatis arbitrio, id eſt, ſine* MVNDIO, *viuere, niſi ſemper ſub* POTESTATE *viri, aut poteſtate curtis Regiae debeat permanere.* Hinc recte CAR. COTTVS SICVLVS (r) NIC. BOERIVS (s) & ANDR. DE BARVLO (t) in gloſſis & commentariis ſuis ad legem hanc Langobardicam hic notant diſcrimen iuris Romani & Langobardici, quod quum illud vxores non patiatur in tutela vel cura mariti eſſe, ſecundum hoc ille ſit tutor vxoris legitimus, eaque tutela non, vti apud Romanos, gratuita, ſed cum multis commodis coniuncta ſit, adeo vt maritus ſuccedat vxori nomine mundii, partemque mulctae vel aeſtimationis, ob iniuriam vxori illatam, quam iſti *compoſitionem* vocabant, lucretur. Atque ita in legibus veterum Germanorum tantum non omnibus praeſidium reperit tutela illa maritorum legitima, quamuis in quibusdam expreſſiora, in aliis, vti fieri ſolet, obſcuriora eius veſtigia ſuperſint, credo, quod earum conditores ſuperuacuum putarint, de re, vulgo notiſſima, multa verba facere.

§. VII.

Neque tamen exiſtimandum eſt, veteres tantum gentium Germanicarum leges tutelae illius, tamquam antiquae alicuius fabulae, & quae numquam in vſu fuerit, meminiſſe. Eiusdem enim tutelae muliebris, ſiue maritorum, ſiue aliorum, diplomata etiam & formulae veteres, paſſim faciunt mentionem. Profert GOLDASTVS (u) chartam veterem Alamannicam, qua Cotauuina, *ancilla Dei*, monaſterio S. Galli tradit quaedam praedia ac mancipia, multis, vti ſolebant, teſtibus

(q) *Eadem IX*, 4. (r) *Lex Langob. II*, 10. 1. (s) *Gloſſ. ad Leg. Langob. II*, 10. 1. (t) Andr. de Barulo *in comment. ad Langob. Leg. IX. p.* 351. (u) Goldaſt. *ad Doſith. Sent. Hadr.* II. *p.* 862. *edit.* Schulting. & *Script. Rer. Alam. Tom.* II. *p.* 26. *edit. nou.*

bus eam in rem adhibitis. Inter eos & tutor eius, ſi GOLDASTO credimus, ſignauit, nomine tamen non expreſſo. Ita enim ſeſe habet ſubſcriptio: *Hi ſunt teſtes, qui praeſentes fuerunt, & ſignauerunt: Sig. Cotauuinae, quae hanc traditionem fieri rogauit. Sig. Wichardi.* SIG. TVTO *ſign. Wotabar, ſig. Amalger. Sig. Theotbald. ſig. Mairolt. ſig. Tuilo, ſig. Wolfberti. ſig. Aſthari. Ego itaque Albuinus Clericus, rogatus ab Cotauuina hanc cartam ſcripſi ſub die VII. Kalend. Octob. in anno I. regnante* Carolomanno *Rege.* Hinc notulam addit GOLDASTVS: *In hac charta illud obſeruatione non arbitror indignum, iure priſco Alamannorum feminas donaſſe ſine tutoris indicato nomine, quod iure tamen hodierno illorum exigitur, ſi vel donatum, vel legatum ratum eſſe debeat.* Qualia etiam addit V. C. EV. OTTO. (x) Sed, ſi dicendum, quod res eſt; ſubſcriptio illa rem vix conficit. Nondum enim exploratum eſt, annon *Tuto* ſit nomen proprium teſtis, quemadmodum paullo poſt *Tuilo.* Sicuti enim hodienum vulgus nomina propria contrahit, aut primis ſyllabis truncat: ita & veteres pro Bernardus dixere *Benno*, pro Burcardus *Bucco*, pro Eccardus *Ecco*, pro Eberardus *Ebbo*, pro Wichardus *Widdo*, ceu vir doctiſſimus GE. ECCARDVS (y) exemplis quamplurimis oſtendit. Quidni ergo pro Theodardus, Theodoldus, ſimilibusque *Tuto* dixerint? Sane inter Epiſcopos Hauelbergenſes eſt quidam *Tudo*, & in anonymi Indice Nominum propriorum Alamannicorum apud GOLDASTVM (z) occurrunt etiam nomina *Toto*, Totto, *Toto*, *Tuato* & *Tuoto*. Itaque rarior quidem in diplomatibus tutoris mentio, quia pleraque diplomata vetera, quae ſuperſunt, non a priuatis, ſed a feminis illuſtribus, edita ſunt, has vero iam antiquiſſimis temporibus tutorum auctoritate non eguiſſe, ſi ſui eſſent, iam a V. C. IO. SCHILTERO, (a) aliiſque obſeruatum eſt. Saepiſſime tamen animaduertimus, in diplomatibus etiam vxores illuſtres raro ſolas donatione alioue titulo quidquam in alium transferre, ſed ſemper id maritos vna cum vxoribus facere, quamuis eae fortaſſis primariae eius donationis cauſſae eſſent. Hinc formulae: *Ego in Dei nomine* EBERHARDVS, *Comes, & coniux mea* GEMELTRVDIS, *cedimus a die praeſenti*, &c. (b) Ego GERARDVS, *diuinae pietatis munere apud glorioſam Regalem manſuetudinem comitis honore ſublimatus, & communi voto & deſiderio dile-*

(x) Eu. Otto *de perp. Fem. tut. II, 6. p. 237. ſq.* (y) Ge. Eccard. *Orig. Sax. I, 11. p. 45.* (z) Goldaſt. *Script. Rer. Alam. T. II, p. 109. edit. nou.* (a) Schilt. *Exer. X, 18.* (b) Eccard. *Orig. Habsb. p. 119.*

Digitized by Google

dilectiſſimae coniugis meae, atque amantiſſimae, BERTÆ, *eo quod nobis pariter vnanimiterque, Domino inſpirante, complacuerit, vt de rebus noſtris & poſſeſſionum noſtrarum titulis perennem memoriam Domino, Deo noſtro, vbi laus eius aſſidue fieret, ſtatueremus. &c.* (c) Vt alia huius generis praetermittam, quae paſſim apud DACHERIVM, (d) GVICHENONIVM, (e) MIRAEVM, (f) aliosque occurrunt. Quum vero ex eiusmodi quoque chartis vix liqueat, virne vxori, an viro vxor conſenſerit: (nam & id moribus receptum erat, vt in alienationibus vxor filii filiaeque conſenſum interponerent,) magis huc pertinent chartae Caſaurienſes apud MABILLONIVM (g) & CAR. DV. FRESNE, (h) nec non alia apud FRID. A SANDE (i) in quarum iſta Siſenandus quidam contendit, *ſe vere Gundam vxorem habere, eo quod ſibi eam ad legitimum matrimonium tradiderit Amalfredus, filius eius cum Mundwaldo ſuo*; in illa *Aelegrina, filia Caroli, conſenſu & de voluntate filii ſui Aliperti, in cuius mundium peruenerit, venumdediſſe* ſe dicit: in hac denique memorantur Iacobus quidam Voſſ. & *Hilla, eius vxor legitima, cum ſuo electo mundiburdo, & ſibi iudicialiter dato.* Quin apud ipſum GOLDASTVM (k) reperias chartas Engiltrudae cuiusdam, & Wolaliub, quae ſeruos manumittunt, illa cum *Richoldo aduocato ſuo*; haec *cum manu aduocati ſui, Engilboldi.* Et in alia (l) Manno quidam vendens praedia, profitetur, ſe *eſſe a vice Ioannentes & vxoris ſuae Dominiganes.* Qualem tutorem vel curatorem maritum ipſum datum reperimus etiam in formula Andegauenſi apud MABILLONIVM (m) eo notatu digniore, quod quum alias ad leges Romanas compoſitae ſint illae formulae, eoque iure maritus tutor vel curator vxoris eſſe non poſſit, tamen id licitum fuiſſe inter Francos, inde perſpicue intelligamus.

§. VIII.

Sed progredimur iam ad inſequentia tempora, quibus in hoc ipſo inferioris Saxoniae tractu IVS SAXONICVM: in aliis aliae leges patriae & ſtatuta in ſcripturam redigi coeperunt. In horum plerisque vti in genere mulierum tutelam, ita & ſpeciatim maritalem, vtramque facere

(c) Dacher. *Spicileg. T.* III. *p.* 446. (d) Dacher. *ibid. p.* 452. (e) Guichenon. *Bibl. Sebuſ. Cent.* I. *n.* 38. *n.* 42. 47. 51. (f) Miraeus *Donat. piar. cap. VI. VII. XV. Dipl. Belg.* I. 23. 25. II, 24. (g) Mabillon *de Re dipl. VI.* 105. (h) Car. du Freſne *Gloſſ. med. lat. voce* Mundium. (i) Fridr. a Sande *de Effeſtucat. cap.* II. (k) Goldaſt. *Script. Rer. Alam. T.* II. *p.* 26. 27. *edit. nou.* (l) Id. *ibid. n.* 33. *p.* 35. *conſ. n.* 34. *p.* 36. *n.* 51. *p.* 42. (m) Mabill. *Analect. Vet. T. IV. p.* 234. *ſequ.*

cere paginam, animaduertimus. In IVRE PROVINCIALI SAX. (n) de tutela iſta maritali inſignis occurrit locus: *Vnd ob wol ein Mann ſeinem Weib nicht ebenburtig wer, iſt er doch ihr Vormund, und ſie iſt ſeine Genoſſin, und trit in ſein Recht, wenn ſie in ſein Bette trit. Wann er aber ſtirbt, ſo iſt ſie ledig von ſeinen Rechten, und behelt dann ihr ſelbſt Recht nach ihrer Geburt. Vnd darum muſs auch ihr Vormund ſein ihr nechſter ebenbürtiger Schwerdmage, und nicht ihres Mannes.* Legitimus ergo vxoris tutor iure Saxonico eſt maritus, eo vero mortuo, proximus non mariti, ſed mulieris, agnatus, niſi ſuperſtites ſint liberi, tunc enim liberorum agnatus natu maior ſimul viduae tutelam tantisper gerit, dum ad ſecunda vota tranſeat. Quo pertinet alter REPKOVII locus: (o) *Der kinder aelteſter ebenbürdiger Schwerdmage nimmt das Heergewet alles zu ſich, und iſt der Kinder Vormund daran, bis ſie zu ihren Iahren kommen. --- Er iſt auch der Wittwe oder des Kindes Mutter Vormund, biſs daſs ſie einen Mann nimmt, der ihr ebenburtig ſey.* Quae omnia iuris Saxonici antiqui principiis paullo ante explicatis vel maxime concinna eſſe, nemo non videt. Sed dici non poteſt, quam hic omnia turbent gloſſarum conditores. Primo enim hanc tutelam transformant in curationem, parum memores, Germanos diſcrimen iſtud ſciuiſſe cum ignariſſimis. Deinde hanc mariti ſiue tutelam, ſiue curationem, ex ipſo iure Romano (p) ſatis imperite arceſſunt, quum curam vxoris eo iure non admitti, priore capite luculenter oſtenderimus, teſtimoniaque veterum iuriſconſultorum, eam in rem citata, non de maritorum tutela, ſed alterum de marito pro vxore cum cautione de rato in foro admittendo; alterum de eiusdem dominio in dote, & iure rem dotalem vindicandi, manifeſto agant. Adeo illi, dum iura diuerſa miſcent, turpiter intelligendo fecerunt, vt neutrum intelligeremus, ſi eorum inſiſtendum eſſet veſtigiis. Omitto iam alia, quae ex iure illo Saxonico de hac tutela maritali moneri poſſent, quum ea commodiorem locum repertura ſint in paragraphis inſequentibus, vbi de huius tutelae maritalis effectibus erit diſſerendum.

§. IX.

Potius merito miramur inſignem ea in re iuris Sueuici & Saxonici ſimilitudinem. Agit & IVS PROV. SVEVICVM (q) ex inſtituto de mu-

(n) *Ius Prou. Sax. I, 48.* (o) *Ibid. art. 23.* (p) *l. 21. C. de procurat. l. 9. C. de rei vind.* (q) *Ius Prou. Sueu. cap. CCCLX.*

mulierum tutela. Eius vero verba ſemel, qualia in V. C. IO. FR. SCHANNATI (r) editione habentur, adſcribam, quae ita ſe habent: *Iſt ain Man ſeinem Weib nit ewenpurtig, er iſt ir Vormund, und iſt ir Voit, und iſt ſi trey, ſi muß doch ſein Genoſſin ſeyn, als ſy an ſein Pett get, und gewinnet ſy Kind, dy gehoret zu der ergern hant.* Quemadmodum vero apud Saxones, mortuo ſine liberis marito, viduae tutelam ſuſcipiebat agnatus proximus: ita idem in Sueuia obtinebat, eoque pertinent verba ſequentia: (s) *Als aber ir Man ſtirbe, ſo iſt ſy ledig von ſeinem Recht, und behalt ir Recht nach ir gepurde.* Quae non ſolum de dignitate viduae, ſed & de tutela videntur intelligenda. Denique quemadmodum vidua Saxonica, ſi ſupereſſent liberi impuberes, vna cum liberis iſtis in legitima agnati ſenioris mariti tutela erat: ita & SPECVLATOR SVEVICVS (t) ſancit: *wo dy Sun zu iren Iaren nicht chomen ſind, da ſcholl der eltiſt Bruder ſeines Vaters Swert nemen zu Tod leib, und ſcholl der Chind Vogt ſein - - Er ſol der Wittib verchant ſein, weilen ſy an Man iſt, ob ſie will, und er ir ebenpurtig iſt.* Sed fatemur, nos dubitare de vocabulo *verchant*, quod nos eo ſenſu legere haut meminimus. Ipſe SPECVLATOR alibi (u) tutorum, qui mulieribus proſunt, nomina ex inſtituto recenset: *Der frauen Pfleger etwo haiſſent Sicherpoten, etwo Vormund, etvvo Vogt, etvvo Behalter, dy ſulln al getru Lait ſeyn.* At non addit nomen *verchant*; nec nos hic locum eſſe putamus vocabulo *Verger*, quod in Dania & Norwegia pro tutore accipitur, (x) quum ſaeculo XIII. vel XIV. apud Sueuos vix quaerendum ſit vocabulum, quod iam pridem in prouinciis Daniae multo propioribus euanuerat. Potius nobis dubium non eſt, in mendo cubare codicem, ex quo cel. Schannatus ius prouinciale exſcripſit, legendumque *gerhabent*. Nam hodienum in ſuperiore Germania tutores vocari *Gerhabere*, oſtendit illuſtris huius academiae CANCELLARIVS, IO. PERT. A LVDEWIG. (y) Ita per omnia conuenit inter Speculatores, Saxonem & Sueuum, niſi quod hic vltimo caſu addit limitationem: *ob ſy vvill*, adeoque rem in mulieris arbitrio ponit, quum iure Saxonico legitima fuiſſe videatur haec agnati tutela, nec per mulierem ſtetiſſe, agnatum mariti, an alium tutorem habere mallet.

§. X.

(r) *Land-Recht art. CVII. apud* Schannat. Sammel. *alter Hiſt. Schrifften T. I. pag.* 227. (s) *ibid. art CVII.* (t) *ibid. CVI.* (u) *ibid. CVIII.* (x) Ooſterſon *in Gloſſ. Iur. Dan. p.* 578. *quem locum debemus* ill. a Ludevvig *diſſ. de Tut. diſſ.* I. T. II. *p.* 1075. *Opuſc.* (y) Idem *ibid. pag.* 1074.

§. X.

Quum LEGES NORMANNICAE, ab eodem viro illuſtri editae, vbique ſapiant mores vere Germanicos, quos gens illa ſecum ex vltimo ſeptentrione in Galliam intulerat: operae pretium fuerit, has quoque adhibere in conſilium, & num in iis etiam tutela illa maritalis praeſidium reperiat, diſquirere. Primum itaque ea lex diſerte ſancit: (z) *Quum mulier ſub poteſtate viri ſui ſit conſtituta, vir eius de ea, & de rebus ſuis & hereditate ad ſuae arbitrium voluntatis poterit diſpenſare. Nec ea, eo viuente, aliquid de praedictis poteſt vendere vel impedire in eius abſentia, nec eius factum poteſt reuocare & irritare. Nec aliquid reclamare contra alium ipſa poteſt, nec reuocare, ſed vir cum ipſa de omnibus, quae ad eam pertinent, debet audiri.* Additur, (a) ne abſente quidem marito, dum in eadem prouincia ſit, audiendam eſſe vxorem, niſi quibusdam caſibus, veluti ſi ipſum maritum ob lenocinium, ſacuitiamque inſignem in ius vocare velit, aut ipſa per viri diuturnam peregrinationem non poſſit eius auctoritate vti. (b) Alio eius LEGIS loco (c) docetur, mulieres ne quidem in cauſſis criminalibus ſeſe ipſas defendere cauſſamque dicere poſſe, *viros autem de maleficiis vxoribus ſuis illatis, ſequi poſſe in omnibus caſibus ſupra dictis, & eam defendere, ſi fuerint adpellatae, & ſi defendere voluerint.* Denique quum in Normannia inuectum eſſet vectigal, tertio quolibet anno principi perſoluendum, quod *monetagium* ideo vocabatur, *ne ſpecies monetarum in Normannia diſcurrentium in aliis faceret permutari,* (d) idque ab omnibus exigeretur, qui immunitatem non eſſent conſequuti: quaerit legislator, an maritus & vxor ſeorſum id *monetagium* debeant? reſpondetque: (e) *Omnes coniugatae, cum nihil diuiſum poſſint ac debeant poſſidere, per ſuos maritos ab hac conſuetudine liberantur.* Paullo poſt vero additur: (f) *Vnde notandum eſt, quod mulieres, ſine conſenſu virorum ſuorum, contractum de poſſeſſione aliqua alienanda nullum poſſunt facere, quin viri earum non valeant reuocare.* Quae omnia ſatis oſtendere arbitramur, apud Normannos quoque vxores in poteſtate vel tutela mariti vixiſſe, omniaque cum eo habuiſſe communia, & nec contractum valuiſſe, nec actionem forenſem fuiſſe ratam, niſi vtroque caſu auctor factus eſſet maritus, tamquam tutor, vel, vti ipſi vocabant, cuſtos vxoris ſuae legitimus.

 §. XI.

(z) *Lex. Norm. II, 36. 3 & 4. apud ill.* Ludvvig. *Reliqu. MCS. T. VII. p.* 338.
(a) *ibid. §. 5. 6.* (b) *ibid.* (c) *Lex. Norm. II.* 10. 1. *p.* 292. (d) *Lex Norm.* I. 13. 1. (e) *Ibid. §. VI.* (f) *ibid. §. VII.*

§. XI.

Non dubitamus, quin communem hanc fuiſſe totius Germaniae conſuetudinem, luculenter demonſtrari poſſet, ſi iam vacaret ire per ſtatuta, eaque excutere paullo diligentius. Sed ſuffecerit, ex iis, quae ad manum ſunt, quaedam, prout vltro ſe obtulerint, decerpſiſſe. In Bauaria feminas curatoribus ſubeſſe, legitimumque vxorum curatorem eſſe maritum, teſtatur BALTHASAR. (g) Idem obtinere Iure Wurtembergico, tam ex ipſis illius prouinciae legibus, (h) quam ex BESOLDI (i) & LAVTERBACHII (k) teſtimoniis conſtat. De inferiore Germania eo minus dubitari licet, quo certius conſtat, in ea iura vel Saxonica, vel Lubecenſia, quae maritum vxoris tutorem eſſe diſerte iubent, vbique fere regnaſſe. Hinc IVRE LVBECENSI (l) cauetur, *daſſ kaine Frau ihr Gut varkauffen möge, noch verſezzen ohn ihrer Vormünder Vollvvort, Wiſſen und Willen, es möge auch keine Frau höher Bürge vverden, ohne Willen der Vormünder, denn vor drittehalb Pfennig, auſerhalb derer, vvelche Kauffmanſchafft, Handel und Wandel treiben. Was dieſelben geloben, das müſſen ſie gelten und bezahlen.* Ne vero quis ignoret, quinam Lubecae ſint feminarum tutores: opportune in commentariis monet MEVIVS, (m) *vxores ex coniugio maritos curatores habere, quorum conſenſu in alienationibus & contractibus vtantur, ac proinde eos eheliche Vormunden dici ſolere, immo, non alium, praeter maritum, curatorem, quod nonnullis viſum ſit, deſiderari, niſi forte cum maritis, vel in rem & commodum eorum, contrahatur.* Quod ipſi quoque iuri LVBECENSI (n) conſentaneum eſt, quod diſerte alibi ſancit, vt virgines ſub tutela maneant, *bis ſie zu der Ehe ſchreiten, Nam ſimul ac nupſerunt, & in mariti domum deductae ſunt,* vt idem obſeruat MEVIVS, (o) *maritum curatorem habent, qui tutorem liberat ab onere iſto, & ipſe tutoris loco eſt.* Nec alio iure vtuntur HAMBVRGENSES. Poſtquam enim eorum leges (p) monuerunt, omnes mulieres & virgines iure municipali Hamburgico pro minorennibus haberi, ac proinde nec agere, nec conueniri, nec res ſuas cuiquam tradere ſine tutorum vel curatorum conſenſu poſſe, quin ipſo iure nulla eſſe, quae ipſae

ſine

(g) Balthaſ. *Reſol. Iur. Bau.* I, 14. (h) *Ius prou. Wurt. P. I. T.* 18. §. *Wir vvollen auch.* (i) Beſold. *ad Ius Wurt.* II. *tit.* 29. §. 152. *ſequ.* (k) Lauterb. *ad Ius Wurt. ibidem* §. 40. & *P. I. tit.* 28. §. 41. (l) *Ius Lubec.* I, 10. 1. (m) Meuius *ibid. n.* 17. 18. (n) *Ius Lubec.* I, 7. 1. (o) Meu. *ibid. n.* 21. (p) *Ius Stat. Hamb. P.* I. *tit.* IX. §. 1.

ſine curatoribus explicarint: ſtatim ſubiiciunt: (q) *Der Frauen Vormund iſt ihr Ehemann, ſo lange er lebet, der ſie dann im Rechte, als ihr Ehevogt und rechter Vormund, zu vertreten ſchuldig. Wann er aber Tods verfahren iſt, und die Frau im Gericht zu klagen hätte, oder beklagt vvürde, ſo ſoll ſie ihr einen kriegiſchen Vormund zu geben bitten.* LEGIBVS porro MVNICIPALIBVS GOSLARIENSIBVS, quas edidit illuſtris LEIBNITIVS, (r) caueri animaduertimus: *En wif ne mach ane öres Mannes Wetten und Vulbord nichts verkoopen noch verwillkoren, wile he ihr notbdorfft gifft.* Similia ex LEGIBVS FRISIAE ORIENTALIS attulit EVBENIVS. (s) Et BREMENSES olim iisdem vixiſſe moribus, ex eorum ſtatutis, quae *Ordelen* (t) vocant, didici, ad quae in commentariis ſuis doctiſſimis, ſed adhuc ineditis, obſeruauit HENR. KREFTINGIVS, IC. & reip. iſtius Conſul grauiſſimus, ita pronunciatum adhuc eſſe in cauſſa teſtamenti coniugis Alberti Detekens, anno MDLVII die XIX. Decembris. Sic vbique vere apud Germanos diutiſſime manſit priſci illius moris cuſtodia, vt vere adfirmari poſſe videatur, eum Germanis omnibus communem, adeoque γνησίως Germanicum fuiſſe.

§. XII.

Et quis ea de re dubitet, quum ne in exteris quidem prouinciis, in quibus Germanicae originis gentes tot ab hinc ſaeculis noua imperia condiderunt, tutela illa maritalis exoleuerit? Vigere enim illam in vniuerſa Francia, iam pridem docuit IO. FABER, (u) cui ea in re ſuffragantur, quicumque conſuetudines prouinciarum & ciuitatum Gallicarum iuſtis commentariis illuſtrant, veluti REN. CHOPPINVS, (x) PYRRHVS ANGLEBERMAEVS, (y) NIC. BOERIVS, (z) IO. SAINSON, (a) BARTH. CHASSANAEVS, (b) BERTR. ARGENTRAEVS, (c) qui omnes fatentur, in Gallia virum non modo dominum rei dotalis, verum etiam vxoris tutorem cenſeri, ſine cuius auctoritate & conſenſu nec contrahere, nec alienare, nec lege agere vxori liceat. Quin & hi ſcriptores omnes,

 vete-

(q) *ibid.* (r) *Ius munic. Goslar. lib.* I. *tit. van Frue Gude.* §. *35.* & *42. apud* Leibnit. *T.* III. *Script. rer. Brunſu. p. 496.* (s) Eyben. *de tut. femin. P.* I. *membr.* I. §. 8. *p. 325. in Opp. Eyben.* (t) *Stat. Bremenſ. 15.* & *Ordel. 38.* (u) Io. Faber. *ad l. 1, C. de bon. mat.* (x) Choppin. *de legib. And. municip. T.* I. *p.* 41. *348. 349.* & *T.* II. *p. 392.* (y) Anglebem. *Conſuet Aurel. tit.* XIX. §. 10. (z) Boer. *Conſuet. Bituric. tit.* I. §. *4. p. 6. ſeqq.* (a) Sainſon. *Conſuet. Turon. tit.* XXIV, *p. 151.* (b) Chaſſan. *Conſuet. Burgund. Rubr.* IV. §. *V. n.* 45. *p.* 565. (c) Argentr. *Conſuet. Britann. art. CCCCLXXXIII, p. 1859.*

veteri Germanorum ſtilo eam tutelam, marito competentem, non curationem, ſed tutelam, imo & poteſtatem adpellitari obſeruant. Quae omnia a Francis eſſe, nemo temere negauerit.

§. XIII.

Iisdem moribus & Belgium partim olim vixit, partim etiamnum viuit, nec vllibi fere, quam in iſtis prouinciis, maior eſt maritorum circa bona vxorum auctoritas, quamuis nusquam viris magis in ſeruitutem poenae cedere dicatur matrimonium, quam in Belgio. *Moribus noſtris*, ait VINNIVS, (d) *vxor eſt in curatione ac poteſtate mariti, poteſtque maritus bona vxoris etiam ea, quae extra communionem retinuit, non ſolum adminiſtrare, ſed alienare quoque, & obligare, etiam ſine vxoris conſenſu, niſi pactis antenuptialibus expreſſe aliter cautum fuerit.* Itaque vel maxime in HOLLANDIA viget maritalis illa curatio, de qua etiam teſtantur NEOSTADIVS (e) & GROTIVS. (f) Similem fere conſuetudinem Vltraiecti vigere, docet CHR. RODENBVRGIVS, (g) vbi maritus etiam minor, ſimul ac communem prolem ſuſtulerit, vxoria bona ſuo gubernat arbitrio. Nec aliter ſe rem habere in GELRIA, ZVTPHANIA & TRANSISALANIA, ex ipſis earum prouinciarum ciuitatumque praecipuarum ſtatutis h) patet. Quid? quod in FRISIA quoque, vbi ius Romanum mores patrios tantum non omnes in exſilium egit, mulier tamen ipſo iure, & ſine magiſtratus confirmatione, eſt ſub cura mariti ſui, modo hic nec furioſus, nec prodigus, nec minor ſit, ceu pluribus teſtantur Friſiorum Papiniani, IO. A SANDE (i) THOM. HERBAIVS, (k) & VLR. HVBERVS. (l) Porro de poteſtate & tutela maritali in Brabantia conſulendus eſt FRANC. ZYPAEVS; (m) in Flandria NIC. BVRGVNDVS, (n) vt iam non dicamus de reliquis Belgii Auſtriaci prouinciis, quae maiorum illorum mores ac conſuetudines plerumque ſequuntur, & hinc non magis a maritorum tutela ac poteſtate ſolutas eſſe vxores, patiuntur.

§. XIV.

(d) Arn. Vinnius *Comm. ad.* §. *19. Inſt. de exc. tut.* (e) Neoſtad. *Obſ. rer. iud.* IX. (f) Grot. *Manud. ad Ius Belg.* I. 3. (g) Rodenb. *de iure coniug.* IV, 4. 9. (h) *Landrechten van Zutphen rubr. van huwelikſche Voorwaarden art. 5. Gewoonten van Deventer ead. rubr. art. 8.* (i) Io. a Sande *Deciſ.* II, 4. 1. (k) Herbai. *Rer. Quotid.* XIII, 4. (l) Hub. *Prael. ad Pand.* XXIV, 1. 4. 5. (m) Zypaeus *Notit. Iur. Belg. p. 172.* (n) Nic. Burgund. *ad Conſuet. Flandr. Tract.* III, *n.* 1.

§. XIV.

Quis crederet in Italia quoque tam altas radices egiſſe Germanicam illam maritorum tutelam? Et tamen ibi etiam hodienum a tot ſaeculis integra manet conſuetudo illa Germanica, quam Langobardi primum inuexerunt, nec ius vel Romanum, vel Pontificium, quod trans Alpes tam ſancte colitur, in tantum inualuit, vt hunc morem Germanicum poſſeſſione deiicere potuerit. Ex inſtituto hoc probarunt BALDVS (o) & GVIDO PANCIROLVS, (p) qui Ticinenſium, Mediolanenſium, Florentinorum, Eugubinorum aliarumque inſigniorum ciuitatum leges & ſtatuta ad partes vocant, ex iisque rem demonſtrant luculentiſſime. Ceterum recte obſeruauit laudatus PANCIROLVS, eos Italiae mores non ex iure Romano aut Attico eſſe, ſed ex Langobardico. *Inde*, inquit, *emanarunt ſtatuta, vt ſine viri licentia vxor contrahere, aut teſtari nequeat, vt Florentiae caueri ait* BALDVS, *& Papiae, & aliis quam plurimis in locis, & ciuitate Eugubii.* Adeo mordicus moribus patriis inhaerere ſolent gentes. Adeo difficile eſt, eos ita veluti proſcribere, vt non ſui veſtigia expreſſiſſima vbique relinquant.

§. XV.

Id quod aliarum originis Germanicae gentium exemplis facile poteſt demonſtrari. In HISPANIA enim, vbi olim Sueui & Vandali, poſt Viſigothi, conſederant, in tanta rerum omnium conuerſione ipſaque ſub Maurorum tyrannide, locum tamen ſuum tuita eſt cura maritalis, de qua multis agunt ſcriptores Hiſpani, & in his ALFONSVS DE ALZEVEDO. (q) De Anglis quoque non modo ex legibus vetuſtis AETTHILBERTI (r) conſtat, eos maritis tutelam vxoris conceſſiſſe, ſed & de ſuis temporibus ſcribit IO. COWELLVS, (s) *vxorem iure Anglicano in poteſtate vel ſub virga viri ſui eſſe*, ac proinde, *quodcumque vir durante matrimonio de terris vxoris ſuae agat, illud illam demum ſuperuiuentem poſt mortem eius diſſoluere poſſe, tamquam tum actum, quum illa, maritali obſequio per leges adſtricta, ei contradicere non potuerit;* idemque alibi (t) docet, *feminam, quamuis citius, quam maſculus, cuſtodem remoueat, tamen ſimul ac nupſerit, tutelam domini ſui cum noua viri poteſtate commutare.* Procul dubio etiam ex illa maritali tutela eſt, quod LEGIBVS DANICIS (u) cautum reperimus, *ut maritus nec ad aes alie-*

(o) Baldus *Conſil.* I, 488. & *in l. velles C. de reuoc. don.* (p) Pancirol. *Var. Lect.* I. 92. *p.* 179. (q) A zeued. *ad Reg. Conſt. Hiſp. V*, 3. (r) Io. Covvell. *Inſt. Iur. Angl.* I, 10. *p.* 17. (s) Idem I, 2 a. *p.* 40. (t) Idem I. 10. (u) *Leges Dan. V*, 1, 13.

alienum, quo vxor, quamdiu in communione cum ipſo viuit, ſe obſtrinxit, ſuſcipiendum, neque ad contractum, quem eadem interea temporis fecerit, adimplendum obligetur, niſi negotium eiusmodi vel ipſo volente & ſciente, vel etiam communis vtilitatis atque ineuitabilis neceſſitatis cauſſa, geſtum eſſe, liquido demonſtretur. Quibus gemina ſunt IVRA SVECICA, (x) ſecundum quae, ſi vel vltra vnum ſolidum vxor ſine mariti conſenſu emerit, hic contractum reſcindere poteſt. Denique & de NORVEGIS refert LOCCENIVS, (y) eos vxoribus poteſtatem non facere quidquam mercandi, cuius aeſtimatio aſſem excedat. Quae quidem doctiſſimus HERTIVS (z) veteri illi Legi Atticae, de qua ſupra diximus, rectiſſime comparat, quamuis nomen tutoris vel curatoris marito in his legibus tribui, non animaduertamus.

§. XVI.

Sic vniuerſalem hanc fuiſſe Germanorum conſuetudinem ſatis, niſi fallimur, demonſtrauimus. Iam vero ex iis, quae diximus, manifeſtum eſſe arbitramur, non fuiſſe hanc tutelam maritalem Germanicam illi Romanae ſimilem, ſed effectu diuerſiſſimam. Nam non modo in poteſtate dirigendi actiones vxoris, eamque defendendi, conſtitit, verum etiam in iure adquirendi, fere vti patria poteſtas Romanorum. Hinc quum apud Romanos mulierum tutores, teſte VLPIANO, (a) non gererent, ſed auctoritatem tantum iis, ciuile aliquod negotium explicaturis, interponerent, adeoque multo minus ex tutela quidquam caperent lucri: tantum abeſt, vt Germani vxores vllum gerere negotium paſſi ſint, vt ſolus maritus bona omnia communia ſuo arbitrio adminiſtrarit, quin & fructus lucraque omnia inde ſolus perceperit. Quemadmodum enim aliae veterum Germanorum tutelae, (b) ita & maritalis illa vel maxime erat fructuaria. Hinc IVRE SAXONICO (c) cautum eſt: ***Wann ein Mann ein Weib nimmt, ſo nimmt er in ſeine Gewehr alles ihr Gut zu rechter Vormundſchafft.*** Ita enim legendum eſſe, non, vti in ZOBELIANA: *So nimmt er ſie in Gewehr, und alles ihr Gut zu rechter Vormundſchafft*, cum ex editionibus antiquis, quas noſter olim LVDOVICI reſtituit, tum ex codice MSC. bibliothecae Paullinae Lipſienſis, quo V. C. CAR. GVIL. GAERTNERVS vſus eſt, adparet. Et paullo poſt: (d) ***Der***

(x) Loccen. *Synopſ. iur. Suecic. Addend. ad Diſſ. XV. quaeſt.* I. (y) Idem *ibid.* (z) Hert. *ad* Puffend. *I. N. & G.* III. *6. 5. not. 6.* (a) Vlp. *Fragm.* XI 23. (b) Ill. a Ludevvig *Differ. Iur. Rom. & Germ. in Fruct. attribut. Tutel. fruct. Diſſ.* I. (c) *Ius Prou. Sax.* I, 31. (d) *Ibid. ſub fin.*

Der Mann mag an ſeines Weibes Gut kein ander Gewehr gewinnen, dann als er zu dem erſten mit ihr empfing in Vormundſchafft. Iure ergo Saxonico vxoris bona ſuis iuncta maritus adminiſtrabat ſolus, tamquam legitimus vxoris tutor, iisque vtebatur fruebatur aeque, ac ſuis, ſuperſtes vero res mobiles omnes ſibi vindicabat, ſolis vtenſilibus ad proximam cognatam, & immobilibus ad heredes deuoluendis. Qua in re inter dotem & paraphernalia vxoris bona vetere iure Germanico nihil diſcriminis fuiſſe, recte obſeruarunt viri doctiſſimi, illuſtris a BERGER (e) & laudatus paullo ante CAR. GVIL. GAERTNERVS. (f) Ex quo ſimul diſcimus, vnde ſit receptus ille moribus Germaniae vſusfructus paraphernalium, quem iura Romana ignorant, niſi ſpeciali pacto antenuptiali diſerte fuerit conſtitutus. (g) Quamuis enim, inuecto paullatim iure Romano, vxores Germaniae maritis dotem in parte bonorum conſtituere ſolerent, & ſic fieri non poſſet, quin diſcrimen aliquod bonorum dotalium ac paraphernalium, maioribus noſtris ignotum ſtatuerent: non tamen ideo repudium dederunt iuri patrio, ſed principium iſtud, quod vſusfructus in bonis vxoris omnibus marito debeatur, ſaluum eſſe voluerunt, vt recte illi nobis ſubducere rationes videantur, qui vſumfructum illum paraphernalium non ex iure ciuili Romanorum, ſed ex moribus patriis repetendum eſſe, exiſtimant.

§. XVII.

Ex eodem porro principio eſt, quod, quum vxor nihil rerum ſuarum alienare, vlloue titulo in alium transferre poſſet, ſine conſenſu viri, hic plerisque locis omnia, pro lubitu & inconſulta vxore, conſtante matrimonio, alienaret. Vidimus ſupra (§. VI. X. XV.) rigidam illam poteſtatem obtinuiſſe apud Burgundos, (h) & Normannos, (i) & hodienum obtinere apud Belgas (k) & Anglos, (l) adeo, vt omnia ſuo arbitrio agat maritus, eiusque acta vxor irrita reddere nullo modo poſſit conſtante matrimonio. Eo enim ſoluto id licere in Anglia, laudatus aliquoties IO. COWELLVS obſeruauit. Exſtant Conſuetudines Syluaeducenſes inſcriptae: *Coſtumen ende Vſantien von der Hooftſtadt ende Meyerie van s' Hertogenboſche*, in quibus & haec legas: (m) *Een Man is Mom-*

(e) Berger. *diſſ. de diſcr. bon. vxor.* §. 17. (f) Car. Guil. Gaertn. *Diſſ. de diſt. inter dot. & paraph. §. VI.* (g) *l. 8. C. de pact. conu.* (h) *Leg. Burg. Additam.* I. *tit.* XIII. (i) *Lex Norm.* II, *36. 3. & 4.* (k) Vinn. *Comm. ad Inſt.* §. 19. *de excuſ. tut.* (l) Covvell. *Inſt. iur. Angl.* I, 22. *p.* 40. (m) *Statuta Syluaeducenſia tit.* XIV. *vande Rechten gebouvvelickte Luyden, art. I.*

is Momboir van ſyne Huysvrouwe, ende magh alleen haere Goederen, Actien ende Schulden als Momboir vervolgen, beiſſchen ende beſchulden, ende daerenboven magh hy ſoowel allen ſyner Huysvrouwen Goederen van haer haerent wegben gekomen, als ſyn eyghene Goederen, ſonder conſent ende byweſen van ſyne Huysvrouwe verkoopen, verſetten, veralieneren, belaſten, ende anderſints verbinden, eegene of Leengouderen weſende. Et paullo poſt: (n) *Inſgelyk een Vrouwe met haeren Man woonende, en magh haere Erffelyke Goederen niet verkoopen, verminderen, ofte belaſten, noch in Recht ſtaen, noch Procureurmaechtigen, ſonder Conſent van haeren Man.* Qui hoc ſtatutum deſcripſit, V. C. IO. NIC. HERTIVS, (o) eam mariti in vxoris bona poteſtatem *inſolitam prorſus* vocat, additque, *cauſſam legis adeo inſolitae conſtanti fama ab indigenis memorari, quod aliquando feminae maritos ſuos e captiuitate bellica liberare renuiſſent.* Sed eſt haec fama ſine auctore, ipſaque illa conſuetudo in Belgio ne ſingularis quidem, nedum prorſus inſolita, poteſt adpellari, quum idem fere in Hollandia & pleriſque Belgii prouinciis obtinere viderimus, quin olim paſſim obtinuiſſe apud gentes originis Germanicae, nemo, morum antiquorum paullo peritior, ignoret. Paſſim dico. Nam quibusdam locis paullo adſtrictiorem fuiſſe hanc alienandi poteſtatem, vltro fatemur. Tantum enim abeſt, vt vir in Germania res vxoris ſine conſenſu eius alienare potuerit, vt ne ſuas quidem res, ea inconſulta, in alios potuerit transferre. Quod ex innumeris diplomatibus demonſtrare liceret, niſi id iam ab aliis viris doctis eſſet demonſtratum. Enim vero, vtut maritus alienare res vxoris, ea inconſulta, non vbique poſſit: commune tamen id habebant gentes Germanicae originis, vt nec vxoribus, niſi auctoribus maritis, quidquam vel vendere vel oppignorare fas eſſet. Diſerte enim IVS PROVINCIALE SAXONICVM: (p) *Ein Weib mag auch ohn ihres Mannes Vrlaub ihr Gut nicht vergeben, noch ihr eigen verkauffen, - - - um daß er mit ihr in der Gewehr ſitzt.* Quod ius reliqua ſtatuta omnia ſequuntur.

§. XVIII.

Nec dubium eſt, quin ſine marito lege agere, vel in iudicio ſtare mulier non potuerit. Femina enim Germanica ne pro ſe quidem poſtulare poterat, ſed ſemper a curatore erat defendenda. Id quod hodienum non modo in Saxonia, (q) ſed & Lubecae, (r) & Hamburgi,

(n) *ibidem.* (o) Hert. *opp. T.* III. *p.* 404. (p) *Ius prou. Sax.* I, 45. (q) *ibid.* I, 46. II, 63. (r) *Ius Lubec.* I, 7. 1. & *ibi* Meu. *n.* 18.

gi, (s) immo & in tractu Wurtenbergico, (t) in Belgio, (u) aliisque, quarum ſtatuta ſupra recenſuimus, prouinciis obtinet. Itaque aut curatorem litis habere debebat vxor Germana, aut marito auctore in iudicio ſe ſiſtere tenebatur, ſiue voluntariae, ſiue contentioſae iurisdictionis actus eſſet explicandus. Quae mariti curatela inprimis iure Langobardico requirebatur. Nec dubium eſt, quin idem olim ius viguerit in Saxonia, vt quidquid ageret in iudicio vxor, id ratum eſſet, modo ei adeſſet maritus, & tutoris legitimi munere fungeretur. Neque enim vmquam ius Saxonicum hic diuerſum ſtatuit, ſed potius diſerte ait, nihil eam valide in iudicio tradere, ſine mariti conſenſu, *ſie koenne ihr Gut nicht auſlaſſen, ohn ihres Mannes Vrlaub:* (ergo conſentiente marito poterat,) *um daß er mit ihr in der Gewehr ſitze.* (x) Et quid clarius quaeſo textu WEICHBILDI vel IVRIS MAGDEBVRGICI: (y) *Wenn man dem Mann das Weib vertrauet, und ſie in ſein Bett trit, ſo iſt ſie des Mannes Genoſſin, und er iſt ihr Vormund, wo ſie es bedarff,* id eſt, vbicumque curatore opus eſt, ſiue in iudicio quid peragendum ſit, ſiue extra illud. Nec aliarum ciuitatum leges hic diſtinguunt inter negotia forenſia & priuata, ſed vtriſque explicandis mariti ſufficere conſenſum, ſtatuunt, & ICtos Saxonicos reprehendit MEVIVS, (z) quod ius patrium hic corruperint, maritumque, tamquam curatorem legitimum vxoris ſuae ſe ſiſtere volentem, in iudicio, niſi vel caueat de rato, vel tamquam alius litis curator producat curatorium, repulerint. (a)

§. XIX.

Nimirum haec tropica inſtituit ius Romanum, ſimul ac illud in fora Germanica penetrare coepit. Eo enim primo factum eſt, vt tutela illa adultarum in quibusdam Germaniae prouinciis plane exoleſceret, in aliis, vbi ſanctior manſit iuris patrii cuſtodia, eadem priſtinam naturam & indolem non parum amitteret, vt vix hodie ſibi ſimilis videatur. Plane abolita eſt plerisque locis, vbi, repudiato iure patrio, ius Romanum priuatum primum veluti locum obtinuit. Sic enim de Marchia auctor eſt STRYKIVS, (b) mulieres & ſine curatoribus ibi agere omnia, & pro ſe recte poſtulare, niſi ſponte ſibi eos petierint, qui-

(s) *Ius Statut. Hamb.* II, *9.* 1. (t) *Ius Wurtemb.* I, 18. *Add.* Wibel. *de Contract. Mulier.* III, 8. 135. (u) Lamb. Goriſ. *Aduerſar.* I, *4. 5.* (x) *Ius prou. Sax.* I, 45. (y) *Weichb. art.* LXV. (z) *Ad ius Lubec.* I, 10. *3. n.* 18. (a) Carpzou. *P.* I. *Conſt.* I. *Def. 31.* (b) Stryk. *Vſ. Mod. Digeſt.* III, 1. *5. p. 309.*

bus inconſultis deinde vix quidquam valide agant. Sed non ſtatim & veluti praecipiti curſu, ſed paullatim, ibi id iugum excuſſiſſe mulieres, ex iurisconſultorum Marchicorum ſcriptis probatu facillimum eſt. Refert enim FRID. PRVCKMANNVS, (c) in Marchia etiam Brandenburgica feminis curatorem dari ſolere, dum teſtamenta condant, vel actus iudiciales exerceant, idque ius Saxonicum poſt ſe ait reliquiſſe, quo in iſto quoque terrarum tractu patrum memoria vixerint. Cui ſuffragantur etiam IOACH. SCHEPLIZIVS (d) & FRID. MVLLERVS. (e) Sed certum tamen eſt, eam mulierum vel tutelam, vel curam, ibi demum in exſilium actam eſſe, adeo, vt hodie ipſa femina pro ſe ſine curatore poſtulet, & ne maritus quidem pro ea admittatur ſine cautione, rem ratam habituram vxorem. Eadem obtinere in Ducatu Brunſuicenſi & Luneburgenſi, idem obſeruat STRYKIVS (f) Nec aliter in aliis Germaniae prouinciis, vbi, adoptato iure Romano, vel plane in deſuetudinem abiit tutela mulierum, veluti in Pomerania, (g) arbitrio mulierum relicta eſt; maritalis vero tutelae vocabulum, *die eheliche Vormundſchaft* aeque, ac curatela litis, fere in vmbram abiit: quod vel maxime mireris de Friſia orientali, in qua tutela illa, quamuis ſingulari ſtatuto nitatur, plane tamen euanuit, ceu exemplis forenſibus demónſtrauit EYBENIVS, (h) quum tamen in ipſa Friſia, qua nulla fere gens iuris Romani ſeruantior eſt, (i) illa etiamnum vſu perpetuo ſeruetur. Tantam morum ac legum diſſimlitudinem in Germaniam inuexit ius Romanum, aliis gentibus patrii moris tenacioribus, aliis iuri Romano plane obnoxiis, & veluti diuina humanaque ei omnia dedentibus. Quid? quod pleriſque locis eo decurſum eſt, vt ICti extra Saxoniam ad ſuſcipiendam probationem obſtrictum putent eum, qui aut feminae perſonam ſtandi in iudicio dubiam reddere; (k) aut pro ea maritum, de receptitiis bonis acturum, ſine mandato, vel cautione de rato admittendum eſſe, contendat. (l) Quae omnia quam iuris patrii principiis aduerſentur nemo non intelligit.

§. XX.

(c) Pruckmann *lib.* I. *Conſ.* XLVIII, *n.* 191. (d) Scheplitz. *Conſu. March. P.* III. *tit.* II. §. *6. n. 2. p.* 172. (e) Muller. *Prax. For. March. Reſol CXXV. n.* 60. (f) Stryk. *Not. ad* Laut. *p.* 105. (g) Meu. *P.* IV. *Dec.* 99. (h) Eyben. *de tutel.* I, 1. *p.* 328. (i) Zach. Huber. *Obſ. Rer. iudicat. Cent.* I. *in praeſ.* (k) Stryk *Vſ. mod. ibid. n.* 5. *p.* 309. (l) Hahn. *ad* Weſenb. *tit. de tutel. n.* 5. Esbach. *ad* Carpz. *P. II. Conſt.* 15. *def.* 1.

§. XX.

At ne iis quidem locis omnibus, vbi etiamnum mulieres vel ſub cura, vel ſub tutela ſiue maritorum, ſiue aliorum, eſſe iubentur, ius iſtud Germanicum illibatum manſit. Nam primo, quum ICti ex iure Romano didiciſſent, puberes & viri potentes non in tutela, ſed cura, eſſe poſſe: tutelam illam in curam commutarunt. Quo factum, vt frequenter quidem audias, mulierem contraxiſſe vel egiſſe cum curatore, rariſſime autem, eam tutoris ſui auctoritatem adhibuiſſe. Quod ſine ratione fieri, facile poteſt probari. Nam ignotum maioribus fuiſſe tutorum & curatorum diſcrimen, ſupra (§. II.) vidimus, & tutela illa, quam vel mariti, vel agnati, ex lege apud Germanos ſuſcipiebant, non modo primario ad bona earum, ſed vel maxime ad perſonam, pertinebat: id quod vel inde patet, quod ex plerarumque prouinciarum legibus ne nuptias quidem inire ſine tutorum illorum conſenſu poſſent, (m) quum id ſine curatorum conſenſu recte fiat ex principiis iuris Romani. (n) Deinde cum vetus illa tutela eſſet legitima, quam ipſo iure adquirebat maritus, ſimul ac vxor in eius torum conceſſiſſet, (*vvann ſie in ſein Bett trat*) adeoque nec conſtitutione ſollemni, nec confirmatione magiſtratus, ad explicanda illius tutelae munia opus eſſet; denuo legitimam illam tutelam tantum ad adminiſtrandas vxoris res ſufficere, exiſtimarunt, non ad actiones pro vxore inſtituendas ſuſcipiendasque. Hinc Saxonici doctores negant, maritum vxoris nomine in iudicio eſſe admittendum, priusquam produxerit curatorium, vel de rato cauerit. (o) Quin ne mandari quidem marito litem ab vxore ſine curatore poſſe, contra RAVCHBARVM (p) contendunt DAN. MOLLERVS (q) & BEN. CARPZOVIVS, (r) quorum ſententiam poſtea ordinatione Proceſſus Sax. ratam habuit Saxoniae Elector. (s) Denique pleraque huic tutelae effecta ſubtraxerunt, eatenus, vt illa non amplius ex illa tutela maritali, ſed ex iuribus peregrinis, explicare plerique malint. Sic enim adminiſtrationem rerum illatarum, quam ex tutela maritali diſerte arceſſit ius Saxonicum, ipſi eamdem putant cum adminiſtratione, quam ſecundum ius Romanum nouiſſi-

 mum

(m) Ill. a Ludevvig *de Conſenſu Connub. extra patrem. Diſſ.* II. *p.* 19. (n) *l.* 8. *C. de nupt.* (o) Carpz. *P.* I. *C. l. Def.* 31. Rauchb. *P. I. Quaeſt. II. n.* 46. Moller. *Semeſt.* I, 18. 19. (p) Rauchb. *ibid. n.* 52. *ſequ.* (q) Moller. *ad Conſt. El. XV.* 62. *ſequ.* & *Semeſtr.* I, 18. (r) Carpz. *ibid. def.* 32. *n.* 4. (s) *Ordn. Proc. tit.* VIII. *pr.*

nium marito in paraphernalibus competere nouimus, (t) quum tamen haec non ſit fructuaria, niſi pactione conſtituatur vſusfructus, illa, tamquam ex tutela legitima Germanorum profecta, cum vſufructu ſemper coniuncta ſit. Curatoris quoque, vt vocant, conſenſum non amplius putant neceſſarium vel puellae, vel viduae nupturae, quin iniqua atque iniuſta eſſe arbitrantur eiusmodi ſtatuta, quae a curatorum conſenſu nuptiarum validitatem ſuſpendunt, quem tantum decori cauſſa adhibendum ipſi exiſtimant. (u) Quae quam aliena ſint a Themidos Germanicae principiis, ex iis, quae ſupra (§. II.) diſſeruimus, ſatis vnusquisque intelliget.

§. XXI.

Sed iam operae pretium fuerit, hodiernam huius tutelae curaeue indolem cum iuris antiqui principiis, iisque, quae poſtea ex iure Romano recepta ſunt, quin & praxin Saxonicam cum aliarum ciuitatum legibus & ſtatutis contendere, vt eo magis adpareat, qualia hodienum ſuperſint veteris iſtius tutelae maritalis veſtigia. Et primo quidem iam diximus, vetere iure marito hanc tutelam ex lege competiiſſe, ſimul ac vxor in eius amplexus veniſſet. Itaque non opus erat vel ſingulari conſtitutione, vel confirmatione magiſtratus. At Saxones aliter philoſophari coeperunt. Sufficere putant curam maritalem legitimam, ſi quid agendum contrahendumque ſit extra iudicium, adeo vt ſi vel maxime ſingularem curatorem acceperint a iudice, tamen alterutrius, ſiue mariti, ſiue conſtituti curatoris, conſenſus vxori contrahenti ſufficiat, modo ille non diſſentiat. (x) Hinc quum Auguſtus Elector Saxoniae (y) vſus ſit verbis: *Ohne Vorwiſſen und auctorität ihrer ehelichen und anderer verordneten Vormünder:* copulam ET disiunctiue interpretandam putant MOLLERVS (z) & BERLICHIVS, (a) quamuis veroſimilior ſit ſententia CARPZOVII, (b) verba illa accipientis de feminis nuptis & innuptis ſimul, adeoque illa poſtrema: *verordneten Vormünder* referentis ad innuptas. Vnico caſu mariti curatoris conſenſum feminae ſufficere negant, ſi nimirum cum marito, vel in eius commodum, contrahere velit. Quod & iuſtam habet rationem, quum

(t) *l. 8. C. de pact. conu.* (u) Beuſt. *de Sponſal. cap. XXI. pag. 15. & de Matrim. cap.* XLIX. *pag.* 92. (x) Dan. Moller. *ad Conſt. Elect. XV, 3.* Weſenb. *Conſil. Tom. I. Conſ. XI. n.* 17. Carpz. *de Iur. fem. ſing. Decad.* III. *poſit.* 8. *n. 8. ſequ.* (y) *Conſt. Elect. XV. §. gleicherg.* (z) Moller. *ibid.* (a) Berlich. II. *Concluſ.* XXVII. *n.* 15. (b) Carpz. *ibid. n.* 11. *ſequ.*

quum non modo ius noſtrum, (c) ſed & ipſa recta ratio non patiatur quemquam auctorem fieri in rem ſuam. Sic Doctores Saxonici maritali iſti ſiue tutelae ſiue curae, adhuc aliquid tribuunt, quoties negotium aliquod extra iudicium gerendum eſt, at ſimul ac in foro pro vxore poſtulare velit maritus, eum aut a magiſtratu confirmandum, aut nonniſi tamquam procuratorem vxoris praeſumtum, praeſtita cautione de rato, admittendum iudicant, ceu paullo ante oſtendimus pluribus. (§. XX.) Quod a iure Germanico vetere adeo abhorret, vt candide ſcribat GE. BEYERVS: (d) *Olim cura maritalis in Germania ad lites ſuffeciſſe videtur abſque iudicis confirmatione, quod omnes iuris prouincialis vtriusque, ſcilicet Sueuici & Saxonici, textus innuunt.* (e)

§. XXII.

Nemo ergo mirabitur, extra Saxoniam, vbi plerumque iuris patrii decreta turbarunt ICti, ſolius iuris Romani principiis innutriti, eam magiſtratus confirmationem exſulare, ſiue in foro, ſiue priuatos intra parietes vxori aliquid agenti auctoritatem accommodet maritus. In ipſa Luſatia ſuperiore, vbi tamen legibus moribusque Saxonicis viuitur, maritum, etiam pro vxore poſtulaturum, non indigere magiſtratus confirmatione, ſed ſuo iure tamquam legitimum vxoris ſuae curatorem, admitti, ex STATVTO BVDISSINO (f) obſeruauit laudatus BEYERVS. (g) In Belgio quoque maritos non confirmari vxorum curatores, ſiue domi ſuae, ſiue in foro quid gerant, experientia docet. Ex quo etiam collegit doctiſſimus Friſiorum ICtus, VLR. HVBERVS (h) maritalem illam curam, non eſſe curam proprie dictam, ſed poteſtatem ſui generis maritalem: recte profecto & adpoſite, ſi per proprie dictam, curam intelligit eam, quae ex iure Romano eſt. Huic enim diſſimillimam eſſe tutelam illam maritorum in Germania, facile largimur: eſt tamen tutela proprie dicta iuris Germanici, quod inter poteſtatem, tutelam & curam nullum ſtatuiſſe diſcrimen, ſupra iam animaduertimus. (§. II. Cap. II.) Quod ad IVS HAMBVRGENSE (i) attinet, de eo iam ſupra vidimus. (XI) Tantum enim abeſt, vt maritus eo iure arceatur a foro, ſi vel curatorium non proferat, vel rem ratam habituram vxorem, non ſatisdet, vt potius haec vxoris tutela eum obſtringat

(c) *l. 1. ff. d. auct. int. l. 5. ff. eod §. 5. Inſt. eod.* (d) Beyer. *Spec. Iur. Germ.* I, 27. 14. (e) *Ius prou. Sax.* I, 31. *Spec. Sueu. cap.* CCCIX. (f) *Statut. Budiſſin. cap.* II, *tit.* VIII. (g) Beyer. *Spec. iur. Germ. ibid.* (h) Huber. *Praelect. ad Digeſt.* XXVI, 1. 3. (i) *Statut. Hamb.* I, 9, 1.

gat etiam inuitum ad vxorem in iudicio defendendam. *(Der ſie dann im Rechte als ihr Ehe-Vogt und rechter Vormund zu vertreten ſchuldig.)* Quo etiam factum, vt quum ſtatuta illa prudentiſſime ſcripta propinquos intra tertium gradum conſanguinitatis, nec non generum & ſocerum ſine mandato poſtulaturos, cauere de rato iubeant, (k) ea cautione ibi onerari non videamus maritum, pro vxore ſine eius mandato agentem, quippe tutorem vel curatorem vxoris ſuae legitimum. Nec aliter ſe rem habere videmus IVRE LVBECENSI. Quamuis enim & illo ſanciatur, (l) *es ſollen Frauen und Iungfrauen zu keinen Zeiten Macht haben Sachen im Gericht zu führen, weder durch Klage noch durch Antwort, ſollen auch nicht auflaſſen vor dem Rathe noch vollmächtig machen ohne ihrer Vormünder Conſens und Willen:* nusquam tamen vel mandatum, vel curatorium, vel cautionem de rato a marito exigi animaduertimus, nec vsquam vllum horum exigit MEVIVS, iuris illius interpres, qui alioquin nullam temere, ſtatuta illa ex iure Romano interpretandi, praetermittere ſolet occaſionem. Eamdem tamen labem, quam in Saxonia iuri patrio intulit ius peregrinum, etiam in IVRE WVRTENBERGICO (m) obſeruamus. Quum enim maritus, iure ciuili nouo tantum bonorum receptitiorum nomine ſine mandato acturus, de rato caueat, iure illo Wurtenbergico, neglecto illo bonorum diſcrimine, indiſtincte de rato cogitur cauere, adeo vt ibi dubitent, (n) an ab hoc onere cautionis liber futurus ſit, ſi offerat inſtrumenta ſibi ab vxore tradita loco paraphernorum. (o) Nec minus LEGIBVS MAGDEBVRGICIS (p) iuris peregrini lacinia acceſſit, quippe quibus cautum: *Es ſollen auch die Ehemänner, wann ſie wegen ihrer Eheweiber in Fällen, welche kein* ſpeciale mandatum *erfordern, erſcheinen, ein* curatorium *vorlegen, oder* de rato *cauiren, oder von ihren Eheweibern, bevorab* in caſibus ſpeciale mandatum requirentibus, *gevollmächtiget ſeyn.* Adeo magis alibi, alibi minus deſcitum eſt a priſco iure patrio, quo maritus ſine magiſtratus confirmatione legitimus erat vxoris ſuae tutor ac proinde ſine vxoris mandato, vel cautione de rato omnia eius negotia in iure aeque, ac inter priuatos parietes, recte explicabat.

§. XXIII.

(k) *ibid.* I, 10, 1. (l) *Ius* Lubec. I, 7. 8. (m) *Ius prou. Wurtenb. Part.* I. *tit.* XVI. §. Item *ein Ehemann.* (n) Beſold. *Diſp. ad P.* I. *Iur. Prou. Wurtenb.* §. 38. Lauterb. *ad P.* I. *tit.* XVII. §. 34. (o) *l. fin. C. de pact. conuent.* (p) *Ord. Proceſſ. Magdeb.* XIII, 5.

§. XXIII.

Iam ergo quanta in Saxonia ſit mariti curatoris poteſtas, paucis diſpiciendum. Quum nimirum extra iudicium omnia pro curatore agere poſſit: facile patet primo, vxorem nihil rerum ſuarum alienare poſſe ſine eius auctoritate ac conſenſu. Generatim enim IVS SAXONICVM: (q) *Kein Weib mag ihres Gutes ichtwas vergeben ohn ihres Mannes Willen.* Et quidem quum mulier vel res mobiles poſſideat, vel res ſoli: in illis alienandis nemo dubitat, quin mariti conſenſu opus ſit, quia maritus vxoris ſuperſtes earum heres eſt ac legitimus ſucceſſor, quam ſucceſſionem vti nec teſtamenti factione, ita ne alienatione quidem inter viuos, marito interuerti oportet. (r) At in fundorum alienatione vxorem hoc conſenſu mariti haut indigere, exiſtimant MOLLERVS (s) & BERLICHIVS: (t) quos tamen errare vel ideo recte ſtatuunt alii, (u) quod generalis ſit illa iuris Saxonici prohibitio. At eſt & alia, eaque conſultiſſima ratio, quae huiusmodi res alienari ſine mariti conſenſu non patitur. Quum enim iure Saxonico maritus bonis omnibus vxoris, conſtante matrimonio, vtatur fruatur: mariti ſane quam maxime intereſt, legitimum hunc vſumfructum alienatione bonorum, ſe inconſulto facta, ſibi non interuerti, ceu iam AVCTOR GLOSSAE IVRIS SAXONICI (x) recte animaduertit. At quemadmodum nihil ibi alienare poteſt vxor inconſulto marito: ita nec maritus quidquam ex rebus vxoris, inuita ea, recte alienat. (y) Deinde idem de aliis contractibus dicendum, quibus ſe ad dandum praeſtandumque obſtringit vxor. Tantum enim abeſt, vt femina ſe ſine conſenſu curatoris, (cuius vicem & maritum in contractibus ſuſtinere diximus) valide obligare poſſit, vt defectus curatoris obligationi huic vim atque effectum ipſo iure detrahat, adeoque actus plane nullus ſit, nec vlla reſciſſione vel reſtitutione mulieri laeſae opus ſit. (z) Quod adeo verum eſt, vt, quum mulier ſine curatore contrahens procul dubio obligetur naturaliter, ac proinde fideiuſſorem pro ea interuenientem obli-

(q) *Ius prou. Sax. l. art. XXXI.* (r) Matth. Coler. *P. I. Dec.* LXI. *n.* 5. Carpz. *de iure fem. ſing. Dec.* III. *poſ. 8. n.* 19. (s) Moller. *ad Conſt. Sax. XV. n. 3.* (t) Berlich. II. *Concl. XVII. n. 16.* (u) Weſenb. *Tom.* I. *Conſ. XXV. n.* 15. Rauchb. *l. Quaeſt. XXXIV. n.* 45. Carpz. *de iur. ſing. fem. ibid. n. 23. ſeq.* (x) Hartm. Piſt. *Obſ. CLV.* Carpz. *ibid. poſ.* 9. (y) *Conſtit. Auguſti El. Sax. XV. §. Gleicher geſtalt.* Moller. *ad dictam conſt. n.* 85. Berger. *Diſſ. iur. X. theſ. XI.* (z) Moller. *ibid. n.* 59.

gari, nemo dubitet, (a) ICti tamen Saxonici etiam condictionem indebiti concedant mulieri, quae ex eiusmodi obligatione, inconſulto curatore inita, quidquam ſoluit. (b) Iusiurandum tantum a muliere praeſtitum, quoad iurantis perſonam, ſupplere ſtatuunt ex iuris canonici principiis, (c) & merito addunt, quoties vel in dolo verſetur mulier, vel pecuniam mutuam accipiendo locupletior ſit facta, obligari feminam, etiam ſine curatoris conſenſu contrahentem, quum & indignae ſint legum beneficio, quae dolo alios circumueniunt, (d) nec feminae quoque fieri debeant cum aliorum damno locupletiores. (e) Nullam erga Saxones vim tribuunt obligationibus nuptarum, ſine curatorum, adeoque & maritorum, conſenſu initis, niſi quod excipiant contractus mulieri vtiles, (f) quia & pupillus meliorem conditionem ſuam reddere poſſit ſine tutoris auctoritate, (g) itemque ea, ad quae feminae negotiantes circa mercaturam ſe obſtringunt. (h) Quod adeo omni dubio caret, vt & cambia eiusmodi mulieris, & ſine curatorum maritorumque conſenſu ſcripta, perſecutionem cambialem operentur, etiam iis locis, vbi alioquin mulieres nihil ſine iis poſſunt, (i) quum alias mulieres & in iis Germaniae prouinciis, vbi illa mulierum cura paene euanuit, vel maritum curatoremue adhibere iubeantur, vel virum ſaltim aliquem, qui eas de effectu negotiationis collybiſticae rigidiſſimo admoneat. (k) Quin & tum conualeſcere contractum docent, ſi mulier vel eum, qui negotio interfuit, curatorem ſibi conſtitui in continenti petat, (l) vel loco curatorum adhibuerit cognatos proximos, iique contractum illum non improbarint: (m) vel denique cum parentibus liberisque contraxerint, (n) inter quas perſonas vel ipſa pietas omnem fraudis ac laeſionis ſuſpicionem excludit. (o) Denique feminam illuſtrem, & miniſtrorum vel officialium conſilio inſtructam, non indigere in contrahendo curatorum conſenſu, inter omnes conſtat: (p) quamuis non

(a) Hering. *de fideiuſſ. XIX, 3.* Carpz. *de iur. ſing. fem Dec.* III. *poſ. 3. n. 13. ſeq.* (b) Moller. *ibid. n. 19.* Berlich. *ibid. n.* 114. Carpz. *ibid. poſ.* II. *n. 6.* (c) Carpz. *ibid poſ. 3. n.* 18 *ſeq.* (d) *l. 43. §. 1. ff. de admin. tut. l. 37. § 1. ff. de minor.* (e) *arg. l. 46. ff. de obl. & act.* (f) Riuin. *ad Proc. Sax. tit. VIII. enunc.* 37. (g) *arg. l. 9. pr. ff. & pr. Inſt. de auct. tut.* (h) *Conſt. Elect. XV. in fin.* Carpz. *ibid poſ. 4. n. 19. ſequ.* (i) Ludou. *introd. ad Proc. Camb.* I. *7. ſequ.* (k) *Pot. Pruſſ. Reg. allgemein Wechſel Recht de anno MDCCXXIV. art.* VIII. (l) Menken. *ad ordin. Proc. tit.* VIII. *th. 12. n. 5.* (m) Carpz *P. II. Conſt. XV. Def.* 18. Beyer. *ſpec. Iur. Germ.* I, 27. 30. *ſequ.* (n) Moller. *ibid. n. 66.* (o) *l. 17. C. de poſtl. reuerſ.* (p) Carpz. *ibid. Def. 9.*

Digitized by Google

non deſint exempla, quae & eius conditionis mulieres, in negotiis cum maiore praeiudicio coniunctis, veluti alienationibus vel oppignorationibus immobilium, ſine curatorum conſenſu nihil egiſſe docent. (q)

§. XXIV.

At vero aliis locis, vbi mulieres perpetuae tutelae ſiue curae ſubſunt, non eodem modo haec omnia obſeruantur. In Belgio enim laxiorem eſſe maritorum poteſtatem, adeoque & inconſulta vxore eos alicubi vendere ac oppignorare poſſe vxorum bona, iam ſupra oſtendimus. (r) In Friſia tamen, vxore non conſentiente, nihil rerum immobilium vxoris alienare licet marito, quum is res mobiles pro lubitu in alios transferat, ipſasque obligationes, vxore inſcia, valide cedat aliis, ceu variis adlatis ſententiarum exemplis ſolide demonſtrat VLR. HVBERVS. (s) Similiter in Belgio vxor ſe, niſi auctore viro, obligare non poteſt, adeo, vt & Friſii, qui alioquin iuri Romano plurimum tribuunt, contractum huiusmodi nullum iudicent, niſi in vxoris contrahentis vtilitatem manifeſto vergat. (t) Adſtrictior quoque eſt mulieris poteſtas alienandi contrahendique apud Lubecenſes, quippe quae ſine marito vel curatore nec venundare quidquam, nec ſe obligare poteſt pro alio vltra binos numos & dimidium. (u) Quod & Hamburgi obtinet, vbi vxor ſine mariti conſenſu nihil vel emit vel vendit valide, praeter linum, ac ne ex mutuo quidem, nedum ex alio contractu, tenetur, niſi quod creditor ei tunc ſtolam exteriorem detrahere poſſit, eo vsque, dum nomen expunxerit. Merentur verba ſtatuti legi, quae ita ſe habent: (x) *Die frau, ſo der Kauffmanſchafft nicht zugethan, kan ohne ihres Mannes oder ihrer Vormünder Wiſſen und Volbort, auſſerhalb Linnewand und Flachs, zu des Hauſſes Nothurfft gehörig, nichts beſtändiglich contrahiren. Hätte ſie aber ohne Conſent ihres Vormundes etwas aufgeborget, oder gekaufft, ſoll dem Gläubiger verſtattet werden, ihr das oberſte Kleid abzunehmen, bis daß er bezahlt iſt.* Nimirum mercatrix & Hamburgi, & Lubecae, & in Belgio, ſine curatore contrahit valide, modo Hamburgi tabernam publice habeat, *wann ſie Kauffmannſchafft gebraucht, offene Laden und Fenſter hält, mit Gewicht aus oder einwieget und miſſet.* Contra alibi & bona ſua ſal-

(q) Carpz. *de iur. ſing. fem. Dec.* III. *poſ.* 5. *n.* 28. *ſequ.* (r) Grot. *Introd. in Ius Belg.* L. *I P. V. n.* 33. (s) Huber. *Prael ad Pand. XXVI,* 1. 6. & 18. (t) Huber. *ibid.* §. 6. (u) *Ius Lubec. I,* 10. 1. (x) *Stat. Hamb. II,* 8. 1.

ſaltim mobilia recte alienat vxor, & ſuper iis contractus quoslibet init etiam inſcio marito vel curatore. Quod & in hoc ducatu Magdeburgico cautum ORD. PROCESSVS EMENDATIORE, (y) quae, quamuis ſine curatoribus eas nihil in iure agere patiatur, nec quidquam in foro geſtum ratum eſſe velit ſine curatorum auctoritate, praeterquam ſi in iure quid confeſſa ſit mulier: de negotiis tamen extra iudicium geſtis ſtatim ſubiicit: *Wie denn auch in den extra-iudicial Handlungen als Contracten, ſo mit fremden, und nicht unter Eheleuten ſelbſt geſchloſſen vvorden, Teſtamenten, Schenkungen des Fahrniſſes unter den Lebendigen, oder auf den Todes-Fall, die Gegenvvart und Auctoritaet eines Kriegiſchen Vormundes nicht von nöthen, ſondern es iſt darinnen nach den gemeinen beſchriebenen Rechten zu verfahren, in Veräuſſerung aber unbevveglicher ſtücken ſoll die Auctoritaet und Vollvvort eines kriegiſchen Vormundes allerdings erfordert vverden, und in deſſen Entſtehung der Handel an ſich null und nichtig ſeyn.* Sic facile patet, & hac quoque in re alibi tenaciores fuiſſe Germanos morum patriorum, alibi eosdem admixtione iuris Romani mirifice fuiſſe vel emendatos, vel interpolatos, vt mirum ſit, toti iſti maritali tutelae non potius ſemel ſimulque nuncium mitti, quam eamdem ita deformari his iuris peregrini laciniis, vt vix ſui ſimilis videatur.

§. XXV.

Ex quibus facile patet, quid in Saxonia ſine curatore poſſit femina, adeo, vt ne mariti quidem conſenſu ad id indigere videatur. Quum enim ICti Saxonici exiſtiment, illam ſiue tutelam ſiue curam in feminarum gratiam inuentam eſſe, ne fraudi illis ſit lubricum iudicii, & innata fere ſexui credulitas: non poterunt non inde colligere, ea omnia mulierem ſine curatoris, vxorem ſine mariti conſenſu recte explicare, ex quibus nullum illi immineat damni vel laeſionis periculum. Hinc non modo rem familiarem ſuo arbitrio adminiſtrat, ſed & inconſulto curatore, teſtamentum condit, (z) mortisque cauſa donat, (a) aliaque recte agit, quae ſupremo hominis iudicio fieri ſolent. Quamuis enim de mortis cauſa donatione dubitent MATTH. WESENBECIVS (b) & MOD. PISTORIS (c) eo, quod eiusmodi donatio pactis & con-

(y) *Ordin. Proc. Magd. emend. cap. XIII. §. 1.* (z) *D. Auguſti Elect. Sax. Conſt. 15. Gleichergeſtalt.* (a) Carpzon. *de iur. ſing. fem. Dec.* III. *poſ. 7. n. 9. ſequ.* (b) Weſenbec. *Paratitl. de mort. cauſſ. don. n. 4.* (c) Modeſt. Piſtor. *Tom.* I. *Conſil.* 1. *n.* 23. 24.

contractibus quodammodo videatur aequiparanda: (d) notum tamen eſt, eamdem inter conuentiones & vltimas voluntates quodammodo fluctuare, (e) quumque per omnem donatricis vitam ſit reuocabilis, nec prius, quam ea mortua, donatarius dominium conſequatur, quando iam laeſionis nullum amplius periculum ſubeſt: rationem, ob quam celſiſſimus Saxonum legislator liberam teſtamenti factionem concedit feminis, donationibus his omnino quadrare, nemo temere negauerit. Id ſatis expeditum eſt, ne conſentiente quidem curatore eam in fraudem mariti de rebus mobilibus, (f) nec auctore marito alioue curatore de rebus vtenſilibus vel geradicis, in fraudem cognatae, ſupremis tabulis diſponere poſſe. (g) Vti enim in illis maritus, ita in his cognata ab ipſa lege ad ſucceſſionem vocatur, neque teſtatricis arbitrio hic quidquam permittitur, quia ſic ſemper eludi ac interuerti poſſet legitima illa ſucceſſio. Cui tamen principio an admodum conſentaneum ſit, quod geradam illam hereditate ad mulierem delatam vel illatam *(geerbte und eingebrachte Gerade)* marito vendi, vel extraneo donari patiantur, etiam nulla vrgente neceſſitate, alii viderint. Quis enim negauerit, & eo modo cognatae illud lucrum a lege deſtinatum ſemper impune poſſe interuerti? Et quis fraudem fieri legi dubitet, quoties ſaluis legis verbis ſententia eius circumuenitur? (h)

§. XXVI.

Extra Saxoniam alibi eadem ſequuntur principia, alibi id, quod res eſt, iudicant, non in feminarum gratiam inuentam eſſe hanc tutelam, ſed in gratiam mariti, quem vetere iure Germanico non minus vxorem, quam liberos, in poteſtate habuiſſe tutoris nomine, ſupra iam animaduertimus. Hinc quemadmodum liberam feminis teſtamenti factionem indulgent etiam LEGES MAGDEBVRGICAE, (i) & mores in Friſia recepti: (k) ita in Gallia & vxori teſtamentum conditurae opus eſt auctoritate viri, (l) ne quid in eius liberorumque communium detrimentum diſponat. Nec deſunt leges ſimiles in Germania.

(d) Huber. *Prael. ad tit. Dig. de mort. cauſſ. don.* §. I. (e) *l.* 37. *pr. ff. de mort. cauſſ. don.* (f) *D. Auguſti El. Part. II. Conſt. VII.* (g) Beyer. *Spec. Iur. Germ.* II, 15, 59. (h) *l.* 29. *ff.* de Legib. (i) *Ordin. Proc. Magd. emend. cap.* XIII. §. I (k) Huber. *Prael ad Dig. XXIV. I,* 17. (l) Tiraquell. *ad Leg. Connub. Gloſſ. V. n.* 93. *ſequ.* Chaſſan. *Conſuet. Burgund. tit. de iur. coniug. rubr. IV, verb.* ny auſſi par teſtament.

nia. IVRE enim HAMBVRGICO (m) cautum eſt: *Keine Frauensperſon, ſie ſey ledig oder verheurathet, möge auch von vvolgevvonnenem Gut, ohne Vormund, in ihrem Teſtament oder lezten Willen etvvas vergeben. Was denn aber eine Frau gebe von ihrem gevvonnenen Gut durch ihren Mann, als ihren rechten Vormund, ohne Erlaubnis der Erben, das ſolle man entrichten aus dem ſammenden Gut vor allem Theile.* Et IVRE LVBECENSI (n) adhuc magis reſtricta eſt mulierum teſtamenti factio, & contra tanto plus maritis circa vxorum teſtamenta permiſſum. Sicuti enim ibi non teſtatur femina, niſi mercatrix de bonis induſtria ſua adquiſitis, & vidua: ita priore caſu requiritur conſenſus tutorum vel curatorum: poſteriore poteſtas a marito vxori teſtamento facta. En verba notatu digniſſima: *Es kan keine Frau nach Lübiſchem Recht ein Teſtament machen, es ſey ihr dann die Macht von ihrem verſtorbenen Manne in ſeinem Teſtament gegeben, doch von denen Gütern, vvelche ihr der Mann gegeben, und zu verteſtiren vergönnet hat, und nicht von Erbgütern. Wäre ſie aber eine Kauff-Frau, und alſo vor dem Rathe gezeuget, ſo mag ſie ein Teſtament machen, von ihrem vvolgevvonnenen Gute, doch mit ihrer Vormünder und nächſter Erben Bevvilligung.* De cuius ſtatuti a iure communi vel maxime exorbitantis aequitate quum multis diſputet MEVIVS, neſcio tamen, an rationem eius genuinam ſatis peruiderit. Nimirum de bonis hereditariis iure Lubecenſi teſtari non licet, ſed de adquiſitis. Adquirere ibi nihil praeſumitur femina, niſi vel mercatrix ſit, vel a marito aliquid teſtamento acceperit. Vtroque ergo caſu teſtar' poteſt, illo, ſi curator, qui ex lege maritus eſt, conſentiat, hoc, ſi maritus cum ipſis rebus poteſtatem ſimul ei dederit, de rebus iſtis ſuo arbitrio diſponendi. Ita bene cohaeret ius illud vere Germanicum, nec multum refert, iuri Romano conſentaneum ſit, nec ne, quum cuiuis ciuitati ac reip. integrum fuerit, iuri Romano ita apud ſe ius hoſpitii dare, vt ne ciuibus moleſtum eſſet, moresque ac conſuetudines patrias, violato hoſpitii iure, ageret in exſilium.

§. XXVII.

Itaque paſſim effectus quidam ſuperſunt tutelae maritalis legitimae, etiam vbi iuri patrio parum honoris habetur, veluti quod maritus bona vxoris, conſtante matrimonio, adminiſtrat, quod iisdem vtitur frui-

(m) *Ius ſtat. Hamb. III, 11, 14.* (n) *Ius Lubec. II, 1, 14.*

fruitur, quod vxor in alienandis rebus ſuis plerisque locis mariti conſenſum adhibere tenetur, quod hic plerisque locis, vbi etiam curatoribus non indigent feminae, maritus vna cum vxore ſubſcribit contractibus, adhibita formula: ***In ehelicher Vormundſchafft ſeiner Frauen.*** Quae omnia demonſtrari poſſent pluribus, niſi nos promiſſae breuitatis fides, quanto omnia tranſcurſu dicenda ſint, identidem admoneret.

§. XXVIII.

Sed iam pridem portum reſpicimus. Ne itaque iuſto latius euagemur, ſuffecerit, genuina vtriusque iuris principia de tutela vel cura maritali oſtendiſſe, comparatisque ſtatutis moribusque hodiernis, perſpicue, quantum per alias occupationes licuit, docuiſſe, quae Germaniae gentes ac ciuitates vel ſanctius priſcas leges patrias colant, vel eas aut ex iure Romano interpolarint, aut plane extorres ſolo patrio eſſe iuſſerint. Alia enim, quae ſtudio praetermiſimus, ne vulgus quidem ignorat, & ex libellis in triuio obuiis facile petuntur. Itaque illis miſſis hic figimus ratem, Deoque ſoſpitatori tabulas votiuas pia mente ſuſpendimus.

Digitized by Google

DE PRAESCRIPTIONE ANNALI IVRIS LVBECENSIS A IVRE COMMVNI DIVERSA.

EXERCITATIO XXV.

§. I. *Iuris Lubecenſis celebritas & aequitas. Inſtituti ratio.* §. II. *Praeſcriptio quatenus ſit iuris ciuilis?* §. III. *Non tamen ea iuri naturae & gentium contraria eſt.* §. IV. *Leges ciuiles cuiusque reip. fini populique genio ſunt attemperandae.* §. V. *Adeoque & praeſcriptio. Cur ea apud veteres tam varia?* §. VI. *In emporiis contractiora eſſe oportere praeſcriptionis tempora.* §. VII. *Hinc & Lubecae fere annalis praeſcriptio obtinet.* §. VIII. *Quid in iure Lubecenſi annus & dies?* §. IX. *Primus caſus, quo praeſcriptio annalis obtinet, ſi quis hominem proprium vindicet.* §. X. *Vindicationi ſeruorum an iure ciuili obſtet praeſcriptio?* §. XI. *An talis praeſcriptio prodita fuerit vetere iure Germanico?* §. XII. *An in ciuitatibus ſeruis tutum perfugium fuerit?* §. XIII. *Praeſcriptio, qua ſe in vrbibus tuentur homines proprii, ex priuilegio eſt.* §. XIV. *Quale & Lubecenſes obtinuerunt ſimul cum iure Suſatenſi.* §. XV. *Ipſius periochae, ex iure Lubec. adductae, interpretatio.* §. XVI. *An & ab aeſtimatione praeſtanda liberet illa praeſcriptio?* §. XVII. *Alter caſus praeſcriptionis annalis, qua vindicatio rerum immobilium & mobilium excluditur.* §. XVIII. *Comparatio iuris communis & Lubecenſis.* §. XIX. *Nec non Lubecenſis & aliorum Germ. iurium.* §. XX. *Ciuitates quaedam Germanicae annalem praeſcriptionem & in immobilium vindicatione admiſerunt. Aequitas eiusmodi ſtatuti.* §. XXI. *Interpretatio ſtatuti de vſucapione rerum immobilium.* §. XXII. *Nec non alterius de praeſcriptione mobilium.* §. XXIII. *Tertius caſus de praeſcriptione bonorum vacantium, & legatorum caducorum.* §. XXIV. *Differentiae iuris Rom. & Lubecenſis circa haec capita.* §. XXV. *Lubecenſes hic ſequuntur principia iuris Germanici antiqui.* §. XXVI. *Interpretatio capitis de bonis vacantibus.* §. XXVII. *Nec non alterius de legatis caducis.* §. XXVIII. *Quartus caſus de forma aedificio-*

ficiorum. §. XXIX. *Comparatio huius capitis cum iure Romano.* §. XXX. *Quintus caſus praeſcriptionis annalis in dote.* §. XXXI. *Comparatio iuris Lubecenſis & iuris Romani.* §. XXXII. *Sextus caſus praeſcriptionis annalis eorum, quae libro publico inſcripta ſunt.* §. XXXIII. *Quando & quamdiu ea, quae in hunc librum relata ſunt, impugnari queant?* §. XXXIV. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

Permagnam eſſe in Germania exteriſque prouinciis iuris Lubecenſis auctoritatem, neminem ignorare arbitramur, niſi qui ſe in iuris Germanici hiſtoria plane hoſpitem profiteatur. Non potuit non aliis ciuitatibus admirationi eſſe ſumma iſtarum legum aequitas, ſingularis diſciplinae publicae vigor, ipſaque nobiliſſimae vrbis, quae a tot ſaeculis his inſtitutis excelſiſſime floruit, felicitas: ac proinde nemo mirabitur, alias quoque ciuitates certatim inde petiiſſe prudentioris legislationis exemplum, quin pro beneficio duxiſſe, ſeſe participes fieri iſtius, quod ciuitas florentiſſima feliciſſimis condidiſſet auſpiciis, quodque vtiliſſimum eſſe reipublicae, diuturno tot ſaeculorum vſu, ſatis perſpexiſſet. Quae itaque olim laus fuit Rhodi, qua in vrbe STRABO, (a) *admirandam fuiſſe,* refert, *legum optimarum conſtitutionem, & induſtriam cum in aliis reipublicae partibus, tum circa rem nauticam, incredibilem, adeo vt imperium maris diu poſſederit, legesque ab iis repertas cum Romani, tum aliae ciuitates quam plurimae, adoptarint:* idem de LVBECA dicendum, cuius ſtatuta ob inſignem *εὐνομίαν* prudentiamque legislatoriam vrbes municipiaque pleraque per Holſatiam, Pomeraniam, terras Mecklenburgicas, quin & Boruſſiam, ſua fecerunt, vt ex inſtituto demonſtrarunt IO. SIBRANDVS, (b) MOLLERVS, (c) & ERNEST. IOACH. WESTPHALVS. (d) Etiamſi ergo alia deeſſent, quibus celeberrimi iſtius iuris aequitas probaretur, argumenta, quorum plura tamen in promtu ſunt, iam a MEVIO (e) & illuſtri BOEHMERO, (f) in medium prolata: vel ipſum tamen tot praeſtantiſſimarum ciuitatum iudicium facile, credo, vnicuique perſuaderet, non

Sssss poſſe

(a) Strabo *lib. XIV. p.* 448. (b) Io. Sibrand. *in iure publ. vrb. Lub. Sect. X. p.* 94. *ſequ.* (c) Moller. *Iſagog. ad Hiſtor. Cherſon. Cimbr. Part. IV. cap. I.* §. 2. (d) Ern. Ioach. Weſtphalus *de Fontibus Iuris Lub.* §. VIII. & *Specim. Document. Mecklenb. p.* 224. (e) Meu. *Proleg. Quaeſt.* I. *no.* 56. *ſequ.* (f) Boehm. *in diſſ. de Aequitate legislatoria iuris Lub. in materia teſtamenti.*

poſſe non praeclaras eſſe leges, quas tot florentiſſimae vrbes & olim ciuitate donarunt, & hodienum omnibus aliis inſtitutis, quin, vt cum CICERONE (g) loquar, *omnibus omnium philoſophorum bibliothecis* longiſſime anteponunt. Quum vero multa hoc iure conſtituta ſint, quae a iure communi quam maxime diſcrepant; ego, qui vrbem praeclaram non quidem natalem, ſed altricem atque educatricem benigniſſimam veneror, me operae pretium facturum duxi, ſi ſingulare iuris Lubecenſis caput DE PRAESCRIPTIONE ANNALI exponerem, illudque cum iuris ciuilis Romani ſanctionibus breui diſſertatione compararem. Quod vt bene vertat ſupremum Numen, in ipſo limine huius ſchediaſmatis, ex animo precor.

§. II.

Acturus itaque *de* PRAESCRIPTIONE ANNALI IVRIS LVBECENSIS ſingulari & a iure communi diuerſa, actum ſane agere mihi viderer, ſi aliorum expilare ſcrinia, & quidquid de praeſcriptione in genere ICti praecipiunt, hic accumulare conarer. Illud potius hic praemonere viſum eſt, praeſcriptionis aeque ac vſucapionis, qua priuati inter ſe vtuntur, originem non aliunde, quam ex iure ciuili, eſſe repetendam, & hanc proinde a veteribus recte vocari, *modum adquirendi iuris ciuilis.* (gg) Equidem & gentes, quae iure ciuili inter ſe non vtuntur, praeſcriptionis praeſidio inter ſe niti, facile largior. Quis enim ignorat, iam illud belli fulmen, IEPHTHAM, Hebraeorum poſſeſſionem aduerſus Ammonitas ſolo temporis longiſſimi lapſu tueri? (h) Et quid aliud Lacedaemoniis, quam exceptionem praeſcriptionis, opponit ISOCRATES, (i) dum pro Meſſeniis diſſerens vrget, *ὅτι τὰς κτήσεις, καὶ τὰς ἰδίας, καὶ τὰς κοινὰς ἢν ἐπιγένηται πολὺς χρόνος, κυρίας καὶ πατρῴας ἅπαντες εἶναι νομίζουσιν. Poſſeſſiones ſiue priuatas, ſiue publicas, praeſcriptione longi temporis, & confirmari, & patrimonii loco habendas eſſe, perſuaſum eſſe omnibus.* Omitto iam, quae pro praeſcriptione iuris gentium erudite ſuo more dixerunt HVGO GROTIVS, (k) PVFENDORFFIVS, (l) &, qui cauſſam plane perorauit, argumentisque PETRI PVTEANI ſpecioſiſſimis praeclare ſatisfecit, IO. WERLHOFFIVS. (m) Enimuero quamuis haec extra

(g) Cicero *lib.* I. *de Orat. cap.* XLIV. (gg) *§. vlt. Inſt. de vſu & habit. pr. Inſt. de vſucap.* (h) *Iud. XI. v. 26.* (i) *in Archidam. p. 234.* (k) Hugo Grot. *de I. B. & P. lib.* II. *cap.* IV. (l) Puffend. *de Iure Naturae & Gent. lib. IV. §. XII.* (m) Io. Werlhoff. *in Vindiciis dogmat.* Grotiani *de praeſcriptione inter gentes liberas, editis Helmſtadii anno MDCXCVI.*

extra omnem dubitationis aleam poſita videantur: illam tamen iuris gentium praeſcriptionem ab hac, qua priuati poſſeſſiones ſuas tuentur, toto coelo diſtare, recte obſeruauit illuſtre olim huius Academiae ornamentum, CHRIST. THOMASIVS. (n) Illius enim fundamentum eſt derelictio tacita, quae ex tam pertinace tamque diuturna gentis, poſſeſſione deiectae, patientia colligitur: huius negligentiae poena, quam leges minantur iis, qui, quum iura vigilantibus ſcripta nouerint, in diem veluti ſtertunt, nec de rebus ſuis recuperandis, dum occaſio eſt, cogitant. Illa ad certum tempus non reſtringitur, ſed ſufficit tanto tempore gentem adquieuiſſe, vt ex ea derelictio poſſit colligi. Haec tempori certo legibusque definito alligata eſt. (o) Quin ipſa vſucapionis ac praeſcriptionis requiſita, quae non in omnibus ciuitatibus eadem eſſe animaduertimus, ſatis nos conuincunt, eam non ex aeterno illo ac immutabili iure, quod recta ratio inter omnes homines gentesque conſtituit, ſed ex iure cuiusque reipublicae arbitrario promanaſſe, adeoque eatenus non eſſe iuris gentium, ſed ciuilis.

§. III.

Quamuis vero iuris ciuilis inuentum ſit illa inter priuatos praeſcriptio: non tamen ideo exiſtimandum eſt, eam iuri naturae & gentium plane aduerſari, quamuis in ea haereſi ſint non modo GVIL. AMESIVS, (p) ipſeque, quod mireris, ὁ πάνυ CVIACIVS, (q) verum etiam IVSTINIANVS Imp. cui praeſcriptio eſt *impium praeſidium & tutus peccandi locus.* (r) Quaſi vero improbum & a recta ratione alienum ſit praeſidium, ſine quo ſocietatis humanae vinculum ſaluum eſſe nequit, quodque, ſi e republica proſcribatur, non poteſt non ſimul pacem ac tranquillitatem ſecum rapere in exilium. Id vero eventurum eſſe, ſublata praeſcriptione, nemo non videt, & demonſtratione admodum erudita oſtendit vir clariſſimus KOEHLERVS. (s) Tolle praeſcriptionem, nihilque certius continget, quam vt dominia omnia, omnesque poſſeſſiones in dubium vocentur, adeoque lites inter ciues gliſcant ſempiternae, nullaque temporum ſerie vmquam finiendae. Quid ergo aequius eſt, quam vt leges diſcrimen aliquod ſtatuant inter vigilantes & deſides, (t) nec induſtriam deſidiae poenas: deſidiam induſtriae prae-

(n) Thomaſ. *Iurispr. diu. lib.* II. *cap.* X. §. 191. *ſequ.* (o) Conf. Henr. Bodini *diſſ. de Praeſcriptione ex lapſu temporis.* (p) Guil. Ameſius *de Conſcient.* V, 45. (q) Cuiac. *ad l.* 1. *ff. de vſucap.* (r) *Nou. IX.* (s) Koehl. *in Exercit. Iur. N. Exercit.* VII. §. 1657. (t) *l.* 2. *C. de Annal. except.*

Digitized by Google

mia ferre patiantur? (u) Quid iuſtius, quam vt *finis aliquis ſit ſollicitudinis & periculi litium*, quemadmodum vſucapionem eleganter vocat CICERO, (x) ac proinde is ab actione repellatur, qui alterum quiete tam diu poſſidere paſſus eſt, vt non potuerit non ſe iuſtum dominum putare? maxime, *quum vix ſit*, iudice PAVLLO noſtro, (y) *vt non videatur alienare, qui patitur vſucapi, vel non agendo ius ſuum amittit.* Suſpicari quis poſſet, vel eo nomine iniquum videri illud praeſcriptionis praeſidium, quod eo fieri poſſit, vt qui alioquin optimo iure nititur, ſine vlla culpa ſua, ac ideo tantum, quod vindicandi nulla fuerit occaſio, rerum ſuarum dominio excidat. Sed vanus plerumque eſt hic metus. Neque enim tam rigida ſunt iura noſtra, vt & non valenti agere, currere praeſcriptionem patiantur, quin iis, qui abſentes ex iuſta cauſſa, res ſuas vindicare, vel, aduerſario abſente, agere non potuerunt, data reſtitutione in integrum ſubueniunt, & facillimum praeterea produnt remedium, omnem vſucapionem praeſcriptionemque ſine vllo impendio interrumpendi. (z) Maneat ergo fixum & firmum, vſucapionem quidem & praeſcriptionem ex iure ciuili eſſe, nec tamen iuri naturae & gentium aduerſari, adeoque & de hoc iuris capite vere dici poſſe, quod de iure ciuili generatim docet VLPIANVS, (a) praeſcriptionem *nec totam a gentium vel naturali iure recedere, nec ei per omnia ſeruire.*

§. IV.

Quum ergo, vt hactenus obſeruatum, iuris ciuilis inuentum ſit praeſcriptio: (§. II.) facile mihi hoc largientur omnes rerum ciuilium haud ignari, eam ſingularum ciuitatum fini, ipſique cuiusque populi genio atque indoli eſſe attemperandam. Si enim vera prudentia in eo poſita eſt, vt quis genuinum actionum ſuarum finem ob oculos habeat, mediaque, quibus ad eum finem quam facillime poſſit peruenire, & recte reperiat, & repertis dextre vtatur: conſequens omnino eſt, & in legiſlatoria iurisprudentia hoc primum, ſecundum, vltimum eſſe, vt leges ad finem & ſalutem ſingularum ciuitatum ſint comparatae. Hinc, beatas eſſe respublicas, experientia docet, in quibus leges vigent, fini earum ac populi indoli prudenter attemperatae, infeliciſſimas contra, vbi dum legibus parent ciues, ſine ſuo miſeri excidunt,

(u) *l. 12. C. depoſ.* (x) Cicero pro A. Caecin. *cap. XXVI.* (y) *l. 28. ff. de V. S.*
(z) *l. 2. C. de annal. praeſcript.* (a) Vlp. *l. 6. pr. ff. de iuſt. & iure.*

dunt, ſimiles nautis, qui aduerſo flumine nauigantes, vincente omnem induſtriam ventorum vi, tanto magis retro feruntur, quanto magis vela contrahunt, remos impellunt, omniaque ex artis nauticae praeſcripto agunt. Recte hoc obſeruauit rerum ciuilium auctor praeſtantiſſimus, ARISTOTELES, (b) vbi alias eſſe docet leges, quae ſtatum popularem conſeruant, alias, quibus principatus vel imperium optimatium contineatur, nec fieri poſſe, vt eaedem proſint & imperio paucorum, & ſtatui multitudinis. Nec minus accurate philoſophatur THEOPHILVS noſter, (c) dum ius ciuile ideo vocari τοπικὸν καὶ χρειῶδες, *locale & vtile*, ſcribit, *quod loco circumſcribatur, & loci vtilitati conſulat, eaque, quae loco illi pernicioſa ſint, tollat.* Quod deinde auctor prudentiſſimus exemplo Athenienſium, Alexandrinorum ac Spartanorum illuſtrat, qui quum diuerſos fines ob oculos habuerint, ſolumque incoluerint diſſimillimum, quin & ciues habuerint indolis atque ingenii diuerſiſſimi, non potuerint non diuerſis etiam legibus viuere, adeo, vt ſaepe, quod in laude ponerent Athenienſes, id Lacedaemone turpe ac a legibus alienum putaretur, & id contra eſſet vni reipublicae vtiliſſimum, quod cum maximo alterius detrimento coniunctum videretur. Adeo verum eſt, diuerſum ius ciuile producere diuerſum rerum publicarum finem, diuerſum populorum genium, ipſumque tempus, quod ſaepe, mutata reipublicae vtilitate, ipſas etiam leges ciuiles mutare ac refingere neceſſe eſt.

§. V.

Quum ergo inter omnes conſtet, & luculenter hactenus demonſtratum ſit, ius ciuile vniuerſum, fini cuiusuis ciuitatis & reipublicae eſſe attemperandum: dubitare profecto non licet, quin eadem prudentiae legislatoriae regula circa praeſcriptionem quoque ſeruanda ſit legislatori, ſi conſultum velit reipublicae. Et id quidem diligenter factum eſſe animaduerto, dum nulli fere genti idem praeſcriptionis tempus placuit, quod alteri commodum viſum, ſed haec longiore, illa breuiori temporis ſpatio illud circumſcripſit, quaedam gentes eam plane proſcripſerunt e republica ſua, prout id cuique ciuitati ſaluberrimum futurum videretur. Vt rem exemplis illuſtremus, ipſe Deus immortalis, qui rempublicam Hebraeorum, vel Θεοκρατίαν potius, inaudito in-

 ter

(b) Ariſtotel. *Polit.* III, 7. IV, 1. & V, 9. (c) *in Paraphraſi* §. I. *Inſt. de iur. nat. gent. & ciu.*

ter homines exemplo, conſtituit, legibusque ſapientiſſimis temperauit, ſingularem plane in praeſcriptione rationem ſequutus eſt. Equidem quid circa praeſcriptionem rerum mobilium apud Hebraeos iuris fuerit, non facile dixerim. Aſt de immobilibus cautum erat, ne poſſeſſiones in perpetuum alienarentur, ſed alienatae, ſi non prius, ſaltim circumacta illa quadraginta nouem annorum periodo, quae anno Iubilaeo magno finiebatur, ad priorem dominum redirent: (d) de qua agraria Hebraeorum lege, quae vſucapionem & praeſcriptionem rerum ſoli plane excludebat, eamque vindicationem lapſu temporis non elidi patiebatur, ſed in ſuſpenſo eſſe iubebat, erudite egerunt CAR. SIGONIVS, (e) FR. VLR. CALIXTVS, (f) & PETRVS CVNAEVS. (g) Simile fere erat Lycurgi inſtitutum, quem emtionem venditionem rerum fundi plane inhibuiſſe, referunt ARISTOTELES & HERACLIDES apud CRAGIVM. (h) Ex quo conſequitur, vt iure Spartanorum nulla prodita fuerit praeſcriptio, ob quam vindicari non potuerint poſſeſſiones, quae vllo caſu in alterius poteſtatem perueniſſent, vt non abſurde laudatus paullo ante CRAGIVS hoc Lycurgi inſtitutum cum illa lege Hebraeorum agraria, de qua modo diximus, compararit. Cur vero hae gentes a reliquis tantum non omnibus ea in re diſceſſerint, facile intelliges, ſi conſideres, vtrique legiſlatori, licet ob diuerſas rationes, eumdem finem ob oculos fuiſſe, puta, vt populus, ſui ſemper ſimilis, nullo exterorum commercio contaminaretur. Quo minus itaque aliarum gentium conſuetudinem deſiderarent ciues reipublicae Hebraicae: Deus terram, rerum omnium feraciſſimam, inter XII tribus, excepta Leuitica, aequaliter ſorte diſtribuerat: idemque inſtitutum ſequutus Lycurgus, agrum omnem ita viritim diuidi iuſſerat inter ciues Lacedaemonios, vt nullus inter eos excelleret opibus, nulli inopia dedecori ac pudori eſſet. (i) Ad eam vero *ἰσότητα τῶν κτήσεων* conſeruandam, vel maxime comparatae erant leges, quae rerum illarum, ſi forte in alterius poteſtatem perueniſſent, vindicationem nulla quantiuis temporis praeſcriptione excludi patiebantur. Quam neceſſaria ſit ea prudentiae regula, ipſi quoque Romani ſuo exemplo ſatis ſuperque oſtenderunt. Quum enim

(d) Leuit. XXV. 14. *ſeqq.* XXVII. 22. *ſequ.* Ioſeph. *Antiquit. Iud.* III 12. (e) Car. Sigon. *de Rep. Hebr.* III. 15. *p.* 126. (f) Fr. Vlr. Calixt. *de Iubilaeis Rom. Pont.* §. *CXLVI. ſequ.* (g) Petr. Cunaeus *de Republica Hebraeor. lib.* I. *cap.* II. *&* III. (h) Crag. *de Republica* Lacedaemon. *pag.* 200. *ſequ.* (i) Cragius *de republ. Lacedaem. pag.* 199.

enim initio vrbs eſſet non admodum ſpatioſa, & ager ſatis anguſtis limitibus finiretur, denique ciuibus, in acie ſtare, quam in foro litigare, pulchrius atque vtilius videretur: breue valde praeſcriptionis tempus legibus inſtituerant, vt mobiles res anno, immobiles biennio vſucaperentur. (k) Quam facile enim erat Romanis, tunc raro longius a patria abſentibus, in res ſuas inquirere, easque vindicare illico, nec committere, vt, qui eas detineret iniuſte, in earum poſſeſſione conſeneſceret? Neque exterorum cauſſa longiore temporis ſpatio opus eſſe videbatur, quia ex iuris Romani principiis *aduerſus hoſtes*, id eſt, peregrinos, *perpetua erat auctoritas*, nec vlla ciuibus, aduerſus eos agentibus, obſtabat praeſcriptio. (l) Simulac vero Romani arma victricia per vniuerſam fere terrarum orbem circumferre & tot vbique prouincias ſub ſuam poteſtatem redigere coeperant: ſtatim frequentior ciuium abſentia, praediorumque ſitus remotior legem corrigi, tempusque illud laxari ſuadebat. Hinc inuenta longi temporis praeſcriptio, quae ad praedia prouincialia pertinebat: (m) hinc repertum praetoris beneficium, quo abſentibus quibusdam aduerſus praeſentium, vel praeſentibus aduerſus abſentium vſucapionem ſubueniretur. (n) Hinc denique IVSTINIANVS e republica futurum exiſtimabat, vſucapionem in praeſcriptionem longi temporis plane transformari, adeoque rerum mobilium vindicationem non niſi triennii, immobilium inter praeſentes demum decennii, inter abſentes vicennii praeſcriptione excludi. (o) Poſſemus idem PLATONIS exemplo firmare, qui, quum rempublicam ex ſuo ingenio fingeret, tamen fuſe de praeſcriptione rerum praecipit, eamque totam ita ordinauit, prout id reipublicae illius fictitiae finis, ciuiumque, quos in eam adlegere conſtituerat, ingenium poſtularet. (oo) Sed vel haec, quae hactenus diſſeruimus, vt opinor, probant, praeſcriptionem a quolibet legislatore adcommodari ſolitam eſſe fini formaeque reipublicae, & quemadmodum ius illud, quod naturalis ratio inter omnes homines conſtituit, immutabile, & in vniuerſo humano genere idem eſt, ita ius ciuile vtilitati ac neceſſitatibus ſingularum gentium ſeruire, ac proinde, pro diuerſitate rerumpublicarum, non poſſe non eſſe diuerſiſſimum.

§. VI.

(k) *Pr. inſt. de vſucap.* Cicero *Topic. cap.* IV. & *pro* A. Caecina *cap.* XIX. (l) Cicero pro A. Caecina *cap.* XXVI. (m) *Pr. inſt. de vſucap.* (n) *tot. tit. ff. Quib. ex cauſ. mai. viginti quinque ann. in integrum reſt.* (o) *l. vn. C. de vſucap. transform.* (oo) *lib.* XII. *de legibus.*

§. VI.

Quibus poſitis, nemo, credo, mirabitur, eas etiam ciuitates, quae terra marique negotiantur, ita plerumque legibus temperare praeſcriptionem, ne illa huic fini ſuo refragetur, ac eam proinde breui admodum temporis ſpatio circumſcribere. Obſeruauit hoc vir πολιτικώτατος, IO. NIC. HERTIVS, (p) cuius en ipſa verba: *Apud populos*, inquit, *qui Mercurium prae ceteris colunt, ſiue finem praecipue in flore commerciorum collocant, tempora praeſcriptionum ſolent eſſe contractiora, rerum etiam, quae alias vſucapi nequeunt, furtiuarum*, v. g. *vſucapio facilius permittitur.* Idem (q) vbi ex inſtituto agit de rebuspublicis, quibus commercia pro fine ſunt, inter alia & haec praecipit, *vt tempora vſucapionum in hiſce ciuitatibus ſint contractiora.* Ei ſuffragantur & alii rerum ciuilium periti, veluti IO. SAM. STRYKIVS, (r) & interpres iuris Lubecenſis doctiſſimus, MEVIVS, (s) qui intereſſe mercaturae docent, vt res quaedam citius, quam iure ciuili definitum eſt, praeſcribantur. Non ſubſiſterent profecto inter homines commercia, niſi iis huius generis legibus ac inſtitutis conſuleretur. Quis enim cum aliis contrahere, vel ab iis contractu quodam oneroſo ſibi quidquam comparare vellet, ſi non niſi poſt longum tempus tuta ac immota foret poſſeſſio? Quis in incerto euictionis promiſſo ſpem aliquam ac fiduciam poneret? Et quam miſera demum futura eſſet mercatorum conditio, ſi ita comparatae eſſent leges, vt, quauis adhibita cautione, nihil emere poſſis, quin periculum ſit, ne contractus poſt aliquot annos reſcindatur, remque amiſſo pretio, alii reddere cogaris? Adde, quod flori commerciorum minime omnium conueniant litium ambages, nihilque magis incommodum ſit mercatoribus, quum ſi plus boni temporis in foro, quam in tabernis ſuis, conſumere cogantur. Id quod tamen nulla animi perſpicacia caueas, niſi id agant legiſlatores, vt rerum dominia quam citiſſime certa ſint, & litigandi occaſio omnis iis, qui non in tempore vigilarint, praeſcindatur.

§. VII.

Quae quidem omnia, neſcio, an in vlla ciuitate, vlloue emporio, accu-

(p) Hertius *Not. ad* Puffend. *de iure nat. & gent. lib. IV. cap.* XII. §. *V.* (q) *Elem. polit. P.* II. *Sect.* XI. §. 5. *p.* 447. (r) Io. Sam. Stryk. *in diſſ. de praeſcriptione rerum per mare adlatarum ſecundum ſtatuta Hamb.* §. VII. (s) Meu. *in Comment. ad ius Lub.* L. I, *tit.* VIII, *art.* I.

Digitized by Google

accuratius obſeruentur, quam LVBECAE, quae iam olim inter celeberrima emporia tantum eminuit,

Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

Ius enim, quod a florentiſſima illa ciuitate nomen tulit, nulla in re magis a iure ciuili diſcrepat, quam in praeſcriptione, ſiquidem eam arctiore temporis ſpatio, quam vllum aliud ius ciuile, circumſcribit. Exempla eius rei exſtant quamplurima. Tres tantum dies apud Lubecenſes viuit iniuriarum actio, ob verbera extra ciuitatem accepta, ſi quis in ciues Lubecenſes velit culpam coniicere, idque triduum a momento, quo pulſatus, verberatusue ad vrbem reuertit, currit, (t) vt adeo ad exſtinguendam iniuriarum actionem non maiore ibi tempore opus ſit, quam iure communi requiritur ad interdictum de glande legenda excludendum. (u) Eodem iure incolis non niſi trium menſium induciae indulgentur, ad ius ciuitatis impetrandum: (x) quum facultas illud ius adquirendi raro cuiquam ob temporis lapſum adimatur in aliis ciuitatibus, & durum ac inhumanum ſane videatur CICERONI, (y) M. Iunii Penni vel Papii imitari legislationem, peregrinosque vrbe vti prohibere. Iusiurandum alicui delatum iniunctumque, niſi intra quatuordecim dies praeſtetur, pro deſerto habetur cauſſaque cadit, qui tantillum temporis praeterire paſſus eſt. (z) Contra pignus, eo iure, conualeſcit, ſi decoctor quatuor hebdomadibus, antequam foro ceſſit, more in ciuitate recepto, conſtituit. (a) Sed & reliquarum tam rerum, quam actionum praeſcriptio iure Lubecenſium quam breuiſſima eſt, & plerumque anno & die finitur, niſi quod biennium indulgetur marito, intra quod promiſſam, nec numeratam, dotem exigere poſſit, cariturо omni actione, ſi has inducias abire paſſus ſit. (b) Quin longi ac longiſſimi temporis praeſcriptionem, quae in iure ciuili vtramque paginam facit, fere ignorat ius Lubecenſe, quod (vt verbis vtamur MEVII,) (c) *commerciorum libertati, vigori & vtilitati conſulit, & ſubſeruit, quoniam mercaturae, immo omnis forenſis negotiationis intereſt, dominia rerum eſſe certa, & certos eſſe rerum poſſeſſores, qui de iis negotiari cupiant, nec, quae publice & bona fide accipiuntur, retractari, aut in ſuſpenſo eſſe.* Quare eos quam maxime

 fugit

(t) *Ius Lubecenſe lib. IV. tit. 4. art. 2.* (u) *l. vn. ff. de glande legenda.* (x) *Ius Lubec. lib.* I. *tit.* II. *art.2.* (y) Cic. *de Offic. lib.* III. *cap. XI.* (z) *Ius Lubec. lib.* V. *tit.* VIII. *art. 2.* (a) *Ius Lub. lib.* III. *tit.* IV. *art. 1.* (b) *Ius Lubec. lib.* I. *tit. V. art. 2.* (c) Meuius *Comment. ad ius Lub. lib.* I. *tit.* VIII. *art. 1. no. 7.*

Digitized by Google

fugit ratio, quibus durum ac paullo iniquius videtur, eos iuſto citius iure ſuo priuari, qui verecundia quadam praepediti, non ſtatim adeant praetorem. Recte enim his reſpondit laudatus MEVIVS, (d) *ſi quid iniquitatis breuitati temporis ineſſe putetur, id tollere & emendare tum publicam vtilitatem, tum amittentis negligentiam. Boni patrisfamilias, cuius officia lex merito ab omnibus exigat, aut neglecta iuſte coerceat, eſſe, ex mente* VARRONIS, *rerum immobilium quotannis inire rationem, rerum mobilium ſingulis ſemeſtribus. Quod ſi fieret, rariſſimas fore praeſcriptiones, dum autem non fiat, eas non poſſe non eſſe iuſtiſſimas.* Haec MEVIVS, qui mallem ab aliis rationibus ac argumentis minus idoneis abſtinuiſſet, nec perſuadere lectoribus ſuis voluiſſet, ſtatutorum Lubecenſium auctores ius praetorium habuiſſe ob oculos, iſtique praeſcriptionis ſuae terminum aequare voluiſſe. Quid enim commune cum iure praetorio habet illa praeſcriptio Lubecenſium? Et quis verum praeſtabit, primos ſtatutorum conditores, iuris Romani libros vmquam non dicam euoluiſſe, ſed oculis tantum vſurpaſſe? Accedit, quod ius honorarium poenales tantum ac reſciſſorias actiones, ex edicto profectas, tam breui vnius anni curriculo circumſcribit, rei autem perſequutorias aeque ac ciuiles perpetuas eſſe iubet: (e) ius vero Lubecenſe inter actiones rei perſequutorias & poenales nullum plane diſcrimen ſtatuit, ſed vtrasque, fere elapſo anno & die, exſpirare patitur. Et quid opus denique eſt iſtis ambagibus, praeſidioque à praetore Romano petito, quum multo ſolidiore fundamento nitatur iuris iſtius ſtatutarii aequitas? Quum enim ius naturae & gentium praeſcriptioni nullum certum tempus praefigat, integrum eſt cuiuis legislatori, illud lata lege definire, adeoque & Lubecenſis reipublicae patribus illud ita definire licuit, prout id exigere viſus eſt reipublicae ſuae finis, populique ſalus, quam ſemper ſupremam legem eſſe oportere, non potuerunt profecto ignorare.

§. VIII.

Diximus, annalem illam praeſcriptionem in iure Lubecenſi fere ſemper ita exprimi, vt mentio fiat ANNI & DIEI, *Iahr und Tag.* Quare ſemel defungendum eſt eo labore, vt, quantum temporis ex legislatorum ſententia formula iſta comprehendat, diſquiramus. Sane ſi per varia veteris Germaniae iura oculos circumferas, nihil reperies frequen-

(d) Meuius *no. 9. & 10.* (e) *l. 35. pr. ff. de oblig. & act.*

quentius, quam vt annis praeſcriptionis dies, tamquam auctarium quoddam, ſuperaddatur. Fieri hoc animaduertimus, in IVRE SAXONICO, (f) SVEVICO, (g) AVSTRIACO, (h) quin & NORMANNICO, (i) & ANGLICANO, quod eleganter deſcripſit IOANNES COWELLVS. (k) Quumque hodie viri doctiſſimi non dubitent, quin ius ſuum Lubecenſes primum a Suſatenſibus acceperint: cupiditas animum inceſſit, diſquirendi, an & Suſatenſibus ſollemnis fuerit illa formula? Quod dubium ſtatim exemit codex eius iuris MCS. apographus, quem *illuſtris Dominus* PRAESES mecum communicauit, in quo, quoties de praeſcriptione agitur, fere ſemper iunguntur *annus & dies, Iahr und Tag.* (l) Praeterea haec formula iam a ſaeculo XII. paſſim occurrit in diplomatibus Bremenſibus, Brunſuicenſibus, Goslarienſibus, Luneburgenſibus, Northuſanis, Tremonienſibus, aliiſque, quae in communi illo vaſtoque imperii tabulario edidit LVNIGIVS. (m) Quid vero maioribus noſtris fuerit ANNVS & DIES, ex ipſis medii aeui legibus Germanicis ſatis patet. *Diem* enim vocabant dilationem legitimam, qua elapſa quis in foro vadimonium ſiſtere tenebatur. Quum vero citationes more maiorum ſemper fierent in diem decimum quartum, (*über vierzehn Nächte,*) eaque citatio, antequam contra contumacem ferri poſſet ſententia, ter eſſet repetenda: connumeratis tribus diebus, quibus adeſſe debuiſſet reus, inde emergunt ſex hebdomades & dies tres, quod tempus vno vocabulo dies dicitur, ceu tum ex IVRE WEICHBILDICO SAX. (n) & FEVDALI SAX. (o) tum ex diplomate apud LVNIGIVM, (p) ſatis intelligitur. Iam ne dubitandum quidem videtur, quin eamdem vocabuli notionem retinuerint etiam Lubecenſes, maxime quum multa eos ex iure Saxonico decerpſiſſe, pro certo adfirment viri doctiſſimi, ARTHVRVS DVCK (q) & DAV. MEVIVS. (r) Aſt quum iam CALLISTRATVS obſeruarit, *optimam legum interpretem eſſe conſuetudinem:* (s) & hic profecto ratio habenda erit vſus,

Ttttt 2 *Quem*

(f) *lib.* III. *iur. prouinc. art.* LXXXIII. *lib.* II. *art. XXIX. & alibi paſſim.* (g) *cap.* XLII. (h) *Art. XXVIII. apud. illuſtr.* Ludevvig. *reliqu. MSSC. Tom. IV. p.* 12. (i) *lib.* II. *cap. XVII. §. IV. & cap. XX. apud eumdem Tom. VII. pag.* 187. & 192. (k) Covvellus *Inſt. iur. Angl. lib.* II. *tit.* VI. §. III. *pag.* 88. (l) Veluti *art. XXXVIII. XLI. LXI. LXV. CL. CLXIX. & aliis.* (m) Lunig. *part. ſpecial. cont. IV. Part. II. p. 66.* 120. 639. & *Part. I. pag.* 220. 308. 443. 855. (n) *Art. XXI.* (o) *Art. XIII.* (p) Lunig. *ibidem p. 66.* (q) Arthurus Duck *de vſu & auctoritate iur. ciu. lib. II. cap. XVI.* (r) Dau. Meuius *proleg. comm. in ius Lub. quaeſt.* I. *no.* 55. (s) *l. 37. ff. de legib.*

Digitized by Google

Quem penes arbitrium eſt, & norma loquendi.

Auctorem autem habeo MEVIVM, (t) diem Lubecae non accipi pro ſex hebdomadibus & tribus diebus, ſed pro viginti quatuor horarum ſpatio, adeoque praeſcriptionem annalem, quae in Saxonia quadringentis & decem diebus abſoluitur, Lubecae dies tantum trecentos & ſexaginta ſex comprehendere.

§. IX.

Sed vt demum ad ipſas ſpecies vel caſus, quibus praeſcriptio illa annalis iure Lubecenſi obtinet, progrediamur; prima eaque notatu digniſſima occurrit, (u) vbi de tempore, quod hominis proprii, ciuitatis iura adepti, vindicationem excludit, agitur, de eoque ita diſponitur: *Wann aber ein Bürger in einer Stadt, da Lübeckiſch Recht gebraucht wird, Jahr und Tag geſeſſen hat, und alsdann von einem andern, als ſein eigen Mann angeſprochen, und ſolches, daß er eigen wäre, mit Zeugen bevveiſet vvürde; kan dagegen der Bürger durch Rahtmanne oder beſeſſene Bürger vvahrmachen, daß er über Jahr und Tag am Bürger-Recht, und Bürger gevveſen, und in der Zeit anbeſprochen blieben, ſo bleibt er der Anſpruch ledig und frey.* En primum praeſcriptionis annalis, quae ex iure Lubecenſe proficiſcitur, exemplum, quod paucis & cum iure ciuili contendere, & ex ſolidis principiis interpretari, iuuabit.

§. X.

Iure Romano permultum intereſt, vtrum quis ſeruum, ab alio poſſeſſum, vindicare, an pro libero ſe gerentem in ſeruitutem retrahere velit. Qui iniuſte aufugit, ſeque alicubi pro libero gerit, ſui ipſius fur habetur, (x) nec vmquam ideo libertatem adquirit, quod longiſſimo tempore in libertate moratus eſt. Hinc DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS Auguſti (y) reſcribunt. *Mala fide morato diu in libertate prodeſſe non poſſe longi temporis praeſcriptionem:* Qualia de agricolis etiam & cenſitis, tamquam adſcriptitiis hominibus, ſanxit IVSTINIANVS. (z) Contra ſi quis, etiam fugitiuus, in alterius poſſeſſione eſt, non eſt dubium, quin domino eum vindicaturo obſtet longiſſimi temporis praeſcriptio, ceu recte obſeruauit CVIACIVS. (a) Nec obſcura eſt huius dis-

(t) Mev. *ad ius* Lub. *lib.* I. *tit.* VIII. *art.* I. *no.* 16. (u) *Lib.* I. *tit.* III. *art.* III. (x) *l.* 60. *ff. de furt. l.* 1. *C. de ſeruis frugitiu.* (y) *l.* 1. *C. de long. temp. praeſcript. quae pro libert.* (z) Iuſtinian. *l.* 22. §. 1. *C. de agricolis & cenſit. lib.* XI. *tit.* XLVII. (a) Cuiac. *Not. poſter. ad Inſt. de vſucap.*

diſcriminis ratio. Alio enim ſeruum meum poſſidente, poſſeſſio mea deſinit: non item, ſi a nemine poſſideatur. (b) Huius enim poſſeſſionem animo retineo, idque adeo verum eſt, vt fugitiuos quoque, quoties ex lege Fuſia Caninia ſeruorum numerus inìretur, inter ſeruos numerari conſueuiſſe, ſcribat PAVLLVS. (c) Non mirum itaque eſt, fugitiuo praeſcriptionem non prodeſſe, quamuis eadem proſit poſſeſſori eius, ſi reliqua omnia recte ſe habeant. Multo minus vero dubitandum, quin iure canonico domino nulla currat praeſcriptio, ſi ſe ei ſeruus ſubduxerit, quia hoc iure expeditum eſt, malam fidem omnem cuiuscumque temporis praeſcriptionem impedire. (d) Ex quo recte colligit ANT. FABER, (e) ſeruilis conditionis hominem nullo temporis, quantumcumque longiſſimi, ſpatio praeſcribere poſſe, ſi vel centum annorum curricula effluxerint, quod tamen tempus ſufficere credidit HVSANVS: (f) ſemper enim in mala fide eſſe, qui ſuo ſe domino ſubduxerit, nec fugitiuum conditionem ſuam incompertam habere, vel proprii facti ignorantiam obtendere poſſe. Memoriae prodidit DIO CASSIVS, (g) Maximum quemdam, quum iam quaeſturam Romae peteret, a domino, tamquam fugitiuum, domum eſſe abductum. Et ſimile VLPIANVS noſter (h) refert de Barbario Philippo, quem dominus ſiue praetorem deſignatum, ſiue, vt SVIDAS (i) mauult, iam e tribunali ius dicentem, herus ad certam crucem domum abſtraxerit. An vero credibile eſt, inter fugam & diem iſtum, quo in tantum euectus faſtigium fortuna ſubito deſtituit, pauxillum temporis interceſſiſſe? An ſeruos fugitiuos, Romam venientes, ſtatim ad honores viam ſibi munire potuiſſe, exiſtimemus? Fieri profecto non potuit, quin diu prius in luce ciuiumque oculis verſati ſint, antequam iis honoribus digni viderentur. Quin Barbarium Philippum prius quaeſtura ac aedilitate functum oportuit, quam ei praeturam liceret petere. Quod omne intra paucos dies contigiſſe non poteſt. Et tamen neque vitam anteactam, neque honores, neque tot annorum lapſum miſeris illis quidquam profuiſſe ad libertatem, animaduertimus, luculento ſatis argumento, domino ius ſuum ab ipſo fugitiuo nullius temporis praeſcriptione interuerti iure Romano potuiſſe. Ttttt 3 §.XI.

(b) *l. 1. §. 14. ff. de adquirenda vel amitt. poſſ. l. 13. pr. l. 15. ff. eod. l. 17. §. vlt. de furtis.* (c) Paullus *Recept. Sent. lib. V. tit. XIV.* §. III. (d) *Cap. 2. de regul. iuris in 6.* (e) Ant. Faber *in Codice lib. VII. tit. IV. def. 1.* (f) Huſanus *de de hom. propr. Quaeſt. V. n* 8. (g) Dio Caſſius *lib.* XLVIII. *p. 377.* (h) *l. 3. ff. de off. praet.* (i) Suid. *in* Βαρβ. Φίλιππος.

§. XI.

Nec alio iure Germanos antiquitus vſos eſſe circa homines proprios arbitramur. Quamuis enim apud Langobardos ſeruus fugitiuus triginta annorum praeſcriptionem opponere poſſet domino: ſingulari tamen lege edixerat CAROLVS M. id ius, tamquam Langobardis proprium, alias gentes Germanicas non obligaturum. *Vbicumque*, inquit, *intra Italiam ſiue regius, ſiue eccleſiaſticus, vel cuiusque alterius hominis ſeruus fugitiuus inuentus fuerit a domino ſuo, ſine vlla annorum praeſcriptione vindicetur, ea tamen ratione, ſi dominus Francus, ſiue Alamannus, aut alterius cuiuslibet conditionis & nationis ſit. Si vero Langobardus aut Romanus fuerit, ea lege ſeruos ſuos, vel adquirant vel amittant, quae inter eos antiquitus eſt conſtituta.* (k) Francis ergo, Alamannis, aliisque Germanis, ſeruos ſuos, ſiue pro liberis ſe gerentes, ſiue ab aliis poſſeſſos, vindicantibus, nulla obſtabat praeſcriptio, quamuis ea obſtaret Langobardis ex lege ſua. Poſtea mitiſſimi ingenii princeps, LVDOVICVS PIVS, (l) paullo aliter quidem iniit rationes, eoque caſu triginta annorum praeſcriptionem valere voluit, non vt ea prodeſſet ſeruo, ſed ei, *qui alienum colonum triginta annos in re ſua habuiſſet.* Quam quidem legem a iuris ciuilis ſanctione parum diſcrepare, nemo non videt. Hinc multae exſtant veteres formulae apud BALVZIVM (m) & GOLDASTVM, (n) ex quibus diſcimus, fugitiuorum liberos non minus, quam ipſos fugitiuos, vindicari potuiſſe, nulla, vti videtur, obſtante temporis praeſcriptione.

§. XII.

Sed fortaſſis locus ſaltim, vbi fugitiuus tantiſper delituit, vel ciuitas, in quam ſeſe recepit, tutum ei praebuerit receptaculum, maxime ſi, impetrato ciuitatis iure, ibi ſatis diu commoratus ſit? Immo ne id quidem impedimento domino fuit, quo minus ſeruum ſuum vbicumque repertum ſibi adſereret. Tantum enim abeſt, vt exceptio illa ſeruum domino eriperet, vt illi frugitiuo, ne in ipſorum quidem regum praefecturis ac praediis tutum perfugium eſſet. Patet hoc ex CAPITVLARIBVS *regum Francorum* (o) in quibus & haec legimus: *Si ſerui eccleſiaſtici, vel quorumlibet liberorum hominum, in fiſcum noſtrum confugerint, & a dominis vel aduocatis eorum repetiti fuerint, ſi actor fiſci*

(k) *Addit.* Caroli M. *ad leg. Langob. cap.* VIII. (l) *Capitular lib. V. cap.* III. (m) Baluz. *Adpend. Marculſi form.* VI. & XXXII. (n) Goldaſt. *in Chartis Alam. cap.* VIII. (o) *Lib.* III. *cap.* LXXXIII.

fiſci noſtri intellexerit, quod eos iuſte non poſſit tenere ad noſtrum dominium, eiiciat illos de eodem fiſco, & recipiant eos domini eorum. Interiecto tempore, quum vrbes in Germania etiam ciſrhenana ampliſſimae conderentur, multique, vitae elegantioris illecebris capti, intra moenia, quam ruri, lares ſibi ac fortunarum ſedem conſtituere mallent: publicis imperii legibus cautum fuerat, ne vlli homini ſeruilis conditionis tutus ad iura ciuitatum acceſſus eſſet, exſtatque eam in rem non modo aurea FRIDERICI II. Imp. bulla, in curiae Hallenſis tabulario adſeruata, editaque ab illuſtri Academiae noſtrae Cancellario, IO PETRO A LVDEWIG (p) *qua* Imperator *principum, nobilium, miniſterialium & eccleſiarum homines proprios in ciuitatibus admitti*, vetat: ſed & eamdem legem ſubinde in vſum reuocatam legimus ab HENRICO VII. Rege & SIGISMVNDO Imper. cuius diploma, itidem aurea bulla ornatum, recitauit MELCHIOR GOLDASTVS. (q) Quin tum peruulgatum apud maiores noſtros hoc fuit, vt de eo inoleuerit paroemia iuris elegantiſſima: *Keine Henne* (quo vocabulo ob gallinam, in conditionis ſeruilis ſignum ab vnoquoque homine proprio quotannis praeſtandam, vulgo *das Rauch-oder Leib-Huhn*, ipſe homo proprius denotabatur) *flieget über die Mauer:* id eſt, *nemini alteri conditione ſeruili obnoxio vel adſcriptitio in ciuitatibus locus eſt.* (r) Quis ergo ſibi perſuaſerit, aufugientibus in ciuitates ſeruis, ibique aliquamdiu latitantibus, libertatem fugae praemium fuiſſe, quum ne via quidem ſeruis lege pateret ad ciuitates, & perinde in leges committere viderentur ciues, qui ſeruum recepiſſent intra moenia, ac ipſi ſerui, quos fuga eo abſtuliſſet? Nec ignorabant hoc ciuitatum duumuiri & decuriones, experientia quippe edocti, quoties aliqua ciuitas fugitiuis receptum dediſſet, id facinus adeo indignum viſum eſſe principibus & equeſtris nobilitatis viris, vt arma, more ſaeculi, ideo corriperent, ferroque & flammis repeterent ſeruos, quos iure vindicari ciuitates prohibuiſſent. Qualia exempla bellorum, ob eam cauſſam illatorum ciuitatibus florentiſſimis, habes apud LEHMANNVM (s) & IO. HERTIVM (t) qui etiam obſeruat, inde inoleuiſſe conſuetudinem, exigendi a nouis ciuibus publicum ingenuitatis teſtimonium, quod vocant *das Mann-Recht*, vel *den Geburths-Brieff.* eam

(p) Io. Pet a Ludevvig *Reliqu. MSSC. Tomo VII. pag.* 517. (q) Melch. Goldaſtus *Conſt. imp. Tom.* I. *p.* 167. (r) Hert. *Paroem. iur. lib.* II. *paroem. XI. pag.* 657. (s) Lehmann. *Chron. Spir. lib. VII. cap. LXXI.* (t) Io. Hertius *de Homin. propr. Sect.* III. §. X.

eam ob cauſſam inuentum, ne homines proprii furtim in tabulas cenſuales irreperent, & ciues imprudentes patrocinium ſuſcipientes fugitiuorum, in leges imperii, tamquam in caſſes, inciderent. Quae quum ita ſint, ne in ciuitatis quidem iuribus furtim impetratis quidquam fugitiuis praeſidii fuiſſe, nec dolum hunc iſtis ad conſequendam libertatem in Germania profuiſſe, facile vnusquisque intelliget.

§. XIII.

Quum itaque haec praeſcriptio, qua ſerui Lubecae libertatem ſuam aduerſus dominos tuentur, & iuri communi Romano, & moribus Germanicis aduerſetur: (§. X. ſequ.) fieri non poteſt, quin ſingularis illa diſpoſitio, quam ſupra (§. IX.) recenſuimus, ex priuilegio aliquo, ſeu iure, ad exemplum non trahendo, quod Lubecenſibus a ſuperioribus fuerit conceſſum, ſit repetenda. Quum enim intereſſet principum, vrbes florere excelſius, ciuiumque numero quam maxime adfluere: hoc ſe illi non facilius conſequuturos exiſtimabant, quam ſi ad libertatem vocarent homines proprios, qui migrarint in ciuitates, ibique certum tempus quiete exegerint, maxime quum hi dominorum truculentia in deſperationem acti, certatim ad vrbes, tamquam in portum, confugerent. Hinc paſſim ciuitatibus huiusmodi priuilegia conceſſa videmus, quibus ciues ſuos, ſtatus quaeſtionem paſſuros, ſolo temporis, aliquando ſatis exigui, lapſu in libertate defenderent. Tale priuilegium Niceae, Sabaudiae municipio, datum eſſe, teſtatur ANT. FABER (u) qui tamen diſerte monet, praeſcriptionem annalem dominis ibi non diutius obſtare, quam dum fugitiui in ciuitate deliteſcant, contra ea hos non minus, quam eorum liberos, ſi extra pomoeria deprehendantur, iure a dominis vindicari. Inter Rigenſium quoque priuilegia tale ſe reperiſſe ſcribit MEVIVS, (x) vt ciuis a domino in ſeruitutem reuocari nequeat, ſi biennio continuo iure ciuitatis vſus eſſet ſine vllius contradictione. Sed multo plura eius generis priuilegia in ipſa Germania reperias, quamuis, quod ad tempus praeſcriptionis attinet, ſibi non per omnia ſimilia. Ratisponenſibus ſane an. MCCXXX. id tantum indulſit FRIDERICVS II. Imp. vt decem annorum praeſcriptio dominis, ciues Ratisponenſes vindicaturis, opponi poſſet. (y) quale priuilegium & Hamburgenſes impetraſſe conſtat, quia eorum STATV-

TIS

(u) Ant. Faber *in Cod. lib. VII. tit. IV. def.* II. *&* *lib.* I. *tit. XII. def. VIII.* (x) Meu. *Comm. ad ius Lub. lib.* I. *tit.* III. *art.* III. *no.* 50. (y) Lunig *Reichs-Archiv Part. Spec. Cont.* IV. *P.* II. *p.* 262.

TIS (z) cautum eſt. *Da dieſer Stadt Bürger von einem andern, als ſein eigen Man angeſprochen, und ſolches bewieſſen würde; kan dagegen der Bürger wahr machen, daß er über zehen Iahr ohne Anſprüche in dieſer guten Stadt ſich aufgehalten, ſeine Wohnung und Weſen allhie gehabt, ſoll er ſeiner ruhſahmen Beſitzung genieſſen, und ferner Anſprach ledig und frey bleiben.* Plerisque tamen ciuitatibus ipſa praeſcriptio annalis conceſſa, veluti anno MCLXXXVI. Bremenſibus a FRIDERICO I. Imp. (a) anno MCCV. Argentoratenſibus a PHILIPPO Imperatore: (b) anno MCCXIX. Goslarienſibus a FRIDRICO II. (c) an. MCCXXXVII. Viennenſibus ab eodem Imperatore: (d) anno MCCLXXV. Lindauienſibus a RVDOLPHO I. Rege: (e) anno MCCXC. Nordhuſanis ab eodem Rege: (f) anno MCCCXXXII. Tremonienſibus a LVDOVICO Bauaro: (g) anno MCCCXCVII. Spirenſibus a WENCESLAO Rege: (h) fortaſſis & aliis vrbibus, quarum chartae nondum in lucem prodierunt. Saltim Magdeburgenſes huiusmodi priuilegium, quamuis Lubecenſi paullo adſtrictius, obtinuiſſe colligi poteſt ex loco IVRIS WEICHBILDICI: (hh) *Welcher Mann binnen Weichbild-Recht geſeſſen hat Iahr und Tag ohne iedermans Anſprache, der mag ſeine Freyheit behalten ſelb ſiebend ſeiner nächſten Magen (der ſollen drey ſeyn von Vater, drey von der Mutter, wer ſie auch ſeyn,) denn daß ihn iemand zu eigen behalten möge.* Denique & id obſeruamus, non modo Imperatores & Reges vrbibus huiusmodi priuilegia dediſſe, verum etiam principes. Nam Lüneburgenſibus Otto Puer, Dux, anno MCCXLVII. id inter alia conceſſit, *vt ſi quis in ipſa ciuitate annum & diem transegerit, non requiſitus a domino ſuo, pro libero homine teneretur & a nemine in poſterum impeteretur.* (i) Et inſequentis ſaeculi anno XIV, Otto, Dux Brunſuicenſis, notabili diplomate vniuerſos ciues Brunſuicenſes manumiſit, qui ibi pro veris ciuibus morati ſunt, per annum & diem, eosque ab omni dominorum vindicatione ſecuros praeſtat apud eumdem LVNIGIVM. (k) Ex quibus ſane conſequitur, vt omnes fere ciuitates floren-

Vuuuu tio-

(z) *P. I. tit.* II. *art.* II. (a) Limn. *Addit. iuris publ. Tom.* I. *pag.* 173. (b) Iac. Wencker. *Diſſ. de Pfalburgeris* §. *XI.* (c) I. M. Heineccius *Antiqu. Goslar. ad ann.* 1219. (d) Lambec. *Bibl. Vindob. lib.* II. *cap. V. p.* 81. (e) Conring. *Cenſur. Diplomat.* Ludou. *cap. XIV. p.* 267. (f) Lunig *Reichs-Archiu ibid. p.* 66. (g) Lunig *ibid. p.* 443. (h) Lehman. *Chron. Spir. lib. VII. cap. LXX.* (hh) *Art.* IV. (i) Lunig. *ibid. p.* 639. *Append. von Hanſee-Städten.* (k) *ibid. pag.* 220.

tiores a ſaeculo XII. ſibi de eiusmodi priuilegiis proſpexerint, & Imperatores aeque ac Principes in concedendis illis indulgentiores paene fuerint, quam aequitatis & prudentiae praecepta paterentur.

§. XIV.

Quod vero tot aliis per Germaniam ciuitatibus obtigit beneficium, id Lubecae quoque obtigiſſe, ſemper exiſtimauimus. Neque nos feſelliſſe hoc augurium, poſtea didicimus ex priuilegio FRIDRICI I. Imp. (l) LVBECENSIBVS conceſſo anno MCLXXXVIII. XIII. KAL. OCTOBRES. In eo enim cum alia iura, quae hodienum in ſtatutis eorum ſuperſunt, tum & hoc occurrit: *Si quisquam extraneorum ſuperueniens aliquem ciuem de ſua libertate pulſauerit, ciuis vicinior eſt ad obtinendam ſuam libertatem ſola manu, quam extraneus ad ipſum conuincendum. Si vero quiſpiam de terra ipſorum aliquem de libertate pulſauerit, & pulſatus probare poterit, quod annum & diem in ciuitate ſine pulſatione ſubſliterit, pulſatus euadit.* Sed quamuis hoc dubio careat: non tamen exiſtimandum eſt, eam demum eſſe huius priuilegii Lubecenſis originem, quum facile probari poſſit, illud multo eſſe antiquius, & iam antea ciuitati datum, tum nouum duntaxat vigorem nouumque robur a FRIDRICO I. Imp. accepiſſe. ARNOLDVS enim LVBECENSIS (m) auctor eſt, *capta ab Imperatore vrbe, priusquam ei ciuitatem aperirent, ciues ad eum exiiſſe, rogantes, vt libertatem ciuitatis, quam a Duce (Henrico Leone) prius traditam habuerint, & iuſtitias, quas in priuilegiis ſcriptas habeant, ſecundum iura Suſatiae, & titulos, quos in paſcuis, ſiluis, fluuiis, poſſederint, ipſius auctoritate & munificentia poſſideant.* Addit auctor grauiſſimus, *annuiſſe victorem, omniaque illa vetera iura ac priuilegia rata habuiſſe.* Id quod vere ſcripſiſſe ARNOLDVM, ex hoc ipſo, quod laudauimus, FRIDRICI I. Imp. diplomate ſatis intelligitur, in quo quippe profitetur Imperator, *ſe opportunitatibus Lubecenſium adquieſcentem; omnia iura, quae primus loci fundator Henricus, quondam Dux Saxoniae, eis conceſſerit, & priuilegio ſuo firmauerit, ſe quoque illis conceſſiſſe.* Ea vero ab Henrico Duce profecta priuilegia fuſius deinde recenſet Imperator, in iisque etiam praeſcriptionem illam annalem loco haud poſtremo ponit. Non igitur a Fridrico I. Imp. eſt hoc priuilegium, ſed ab Henrico Leone, Duce Sax. & Bauariae, principe prudentiſſimo, & incomparabili profecto, niſi virtutem eius fortuna deſtitu-

(l) *apud* Lunigium *ibid. pag.* 1330. (m) *Lib.* II. *Chron. Slau. cap.* XXXV.

ſtituiſſet. Quum vero a MEIBOMIO, (n) MOLLERO, (o) aliiſque viris doctiſſimis, luculenter demonſtratum ſit, Henricum Ducem Saxoniae iura ac priuilegia, quae Lubecenſibus dederit, Suſato, Weſtphalica vrbe, adſciuiſſe: veroſimillimum profecto eſt, inde etiam profectam eſſe annalem hanc, de qua loquimur, praeſcriptionem. Simile enim quid in IVRE SVSATENSI. MSC. cuius ſupra iam meminimus, reperiſſe nobis videmur, (p) cuius ipſa verba adſcribere operae pretium fuerit: *Hedde ock ein eigen Menſch de Burſchop hier gewonnen, würde em de van de Hershop binnen Iaar unde Dage beſprocken, ende verwunnen, alſe en Recht is, de ſoll ſich mit de Hershop verſünen, alſo, dat ſe eme de Woninge allhie vergünnen. Duet he des nichts, de ſoll na ſes wecken hier nicht länger bliven, ende ſoll ſin Geld verloren hebben, dat he umme Burſchop geven hevt.* Ex quo loco colligitur, circumacto anno & die ius heri exſpiraſſe, adeoque ſimile fuiſſe Suſatenſium ac Lubecenſium priuilegium, quin hoc ex illo, vt iam monuimus, proculs dubio expreſſum eſſe.

§. XV.

Supereſt, vt ipſam, quam ſupra (§. IX.) adduximus, ſanctionem iuris Lubecenſis paullo accuratius contemplemur. Ea primum exigit, vt homo proprius iura ciuitatis ſiue Lubecae, ſiue in vrbe aliqua, quae iure Lubecenſi vtatur, impetrarit. Initio enim ſtatim loquitur de ciue. *Wann ein Bürger in einer Stadt, da Lübeckiſch Recht gebraucht wird, Iahr und Tag geſeſſen hat.* Hinc nihil in hoc iure praeſidii eſt fugitiuis, qui ſe clam ſubduxerint dominis, & intra moenia in receptatoris cuiusdam improbi aedibus latitauerint, ſed illis, qui Lubecae palam & in oculis ciuium verſati ſint, & iam ante annum & diem iura ciuitatis obtinuerint, nec ab eo tempore vllam ſtatus quaeſtionem paſſi ſint. Ne id quidem tuliſſent leges Romanae. Tantum enim abeſt, vt ratum eſſe paſſae ſint ius ciuitatis, quod ſeruus clam & dolo malo eſſet conſequutus, vt ipſi ſocii ac Latini nominis, quamuis liberi homines, ſi clam in tabulas cenſuales irrepſiſſent, non modo ſeueris magiſtratuum edictis, ſed & latis legibus, quales CLAVDIA & LICINIA, itemque PAPIA fuerunt, domum intra certum tempus redire cogerentur, vt docet LIVIVS, (q) ASCON. PAEDIANVS, (r) & qui has leges

Vuuuu 2 ſingu-

(n) Meibom. *Introd. in Hiſt. inf. Sax. p. 81. ſequ.* (o) Moller. *Iſagog. ad Hiſt. Cherſ. Cimbr. P. IV. cap. VI.* (p) *Art. CXLIX.* (q) Liu. *Lib.* XLI *cap.* XII. *ſeq. lib.* XLII. *cap.* X. (r) Aſcon. Paedianus *ad Orat. pro L. Cornelio p. m.* 309.

ſingulari ſtudio ex inſtituto expoſuit *illuſtr. Dn.* PRAESES. (s) Liber quidem & ciuis Romanus fiebat ſeruus, ſi nomen ſuum in cenſum contuliſſet, ſed tum demum, ſi id feciſſet iuſſu domini, (t) & poſtea luſtro, quod publice condebatur, interfuiſſet. (u) Alioquin, ſi clam irrepſiſſet in cenſum, nec libertatis, nec ciuitatis fiebat particeps, ac proinde quouis tempore a domino recte vindicabatur, ceu iam ſupra Maximi & Barbarii Philippi exemplis oſtendimus. At Lubecae ſeruo ius ciuitatis, etiam quod inſcio atque inuito domino impetrauit, praeſidio eſt aduerſus dominum. Quum enim in eo Germaniae tractu ſita ſit vrbs, in quo olim Slaui & Venedi longe lateque dominabantur: his a Germanis oppreſſis, quidquid ruri communem cladem effugerat, ſeruitutem triſtiſſimam ſeruiebat. (x) In tanta vero hominum propriorum colluuie, quae vicinas regiones inundauerat, fieri ſane non potuit, quin aliquando & ſeruilis conditionis homines, ingenuam mentiti originem, in vrbem migrauerint, iuraque ciuitatis variis artibus impetrarint, maxime, quum nondum fortaſſis conſuetudo illa, teſtimonium ingenuorum natalium a nouellis ciuibus exigendi, inualuiſſet. Iam horum quidem improbitas id priuilegium non merebatur: at tanto magis id merebatur ciuitas, cuius miſera profecto futura fuiſſet conditio, ſi ciues ſuos quotidie pati vidiſſet quaeſtionem ſtatus, ciues, inquam, qui fortaſſis vxores in vrbe duxerant, liberos in ciuitate procrearant, nec male meriti fuerant de republica. Haec enim omnia contingere potuiſſe, ſi ius vindicandi hos homines nullo temporis lapſu vmquam excluſum eſſet, facile quisque animaduertit. Proſpectum ergo ciuitati cupiens HENRICVS, Dux Saxoniae, praeſcriptionem hanc inuenit, & quidem breuiſſimam vnius anni, *Iahr und Tag.* Permultum itaque intereſt, ante annum quis hominem proprium repetat, an eo iam exacto. Priori caſu, probato dominio procul dubio ei reddendus eſt ciuis, vel ſi dubia eſt eius conditio, iureiurando praeſtito, liber & ingenuus pronunciatur. Qua de re IVS LVB. (y) ita loquitur: *Würde ein Bürger angeſprochen, daß er eines andern eigen wäre, kan er mit ſeinem Eyd erhalten, daß er des Klägers eigen nicht ſey, ſo iſt er der Anſprach loß.* Quia enim reus eſt in poſſeſſione libertatis, ac proinde

(s) *In Commentar. ad* Leg. *Iul. & Pap. lib.* I. *cap.* I. *p.* 8. *ſequ.* (t) Vlpian. *Fragm. tit.* I. §. VIII. (u) Cicer. *de Orat. lib* I. *cap.* XI. (x) *Vid.* Helmold. *Chron. Slau. lib.* I. *cap.* LXXXVIII. & *lib.* II. *cap.* XIII. (y) *lib.* I. *tit.* III. *art.* III.

inde maxima pro eo militat libertatis praeſumtio: (z) actori incumberet probatio, reum ſibi ſeruili conditione eſſe obnoxium. Hoc non probante, reus eſſet abſoluendus, (a) adeoque multo minus iniquum videri poterat, rem eius religioni vel iuriiurando committi, ad quod merito prae altero admitti debet is, pro quo maior eſt praeſumtio. (b) Quod ad poſteriorem caſum attinet, praeſcriptio annalis domini actionem plane perimit, modo probet reus, ſiue per Senatores, qui ſenatui, quum ciuium numero adſcriberetur, interfuerint, ſiue per ciues, rerum immobilium poſſeſſores, *daß er über Jahr und Tag an Bürger-Recht und Bürger geweſen*, nec non, *daß er in der Zeit unbeſprochen blieben.* Siquidem notum eſt, non prodeſſe cuiquam praeſcriptionem, ſiue naturaliter, ſiue ciuiliter interruptam. Id vero praeclare monet MEVIVS, (c) non aliter procedere hanc praeſcriptionem, quam ſi ſeruus ſaltim probabilem e fundo diſcedendi cauſſam poſſit allegare, veluti quod dominus eum eiecerit praedio, quod ipſe alium in locum ſuum ſurrogarit, quod dominus ſit proſcriptus, vel ipſe ferre non potuerit eius ſaeuitiam, quod ob belli iniurias, fundiue ſterilitatem, ferias ibi egerit eſuriales, & quae ſunt cauſſae huius generis aliae. Vti enim iniquiſſimum eſſet, homines improbos e fraude ſua fructum capere: ita merito leges ſubueniunt illis, qui ſaltim ex probabili cauſſa ſatis diu in libertate palam morati ſunt. Idque ſibi volunt verba vltima: *Daß er alsdann der Anſpruch ledig und frey bleiben ſolle.*

§. XVI.

Defendendum itaque in libertate eſſe hominem proprium, ſatis expeditum videtur: aſt illud merito quaeritur, an & a praeſtanda aeſtimatione hac praeſcriptione liberetur? Affirmare id video illuſtrem MEVIVM, (d) quamuis alios in alia omnia ire, ipſe lubens fateatur. Et ſane quamuis ego adſurgam tam illuſtri nomini, & ab eius ſententia, non ſine verecundia quadam, meam ſeiungam: neſcio tamen, an non iuſtiorem rationem habeat eorum, quos refellit, ſententia. Quid enim durius videri poteſt, quam dominum, probato dominio ſuo, non homine tantum, ſed & eiusdem aeſtimatione carere debere? An

 non

(z) *l. 7. §. vlt. ff. de lib. cauſſa l. 15. C. de probat.* (a) *l. 6. ff. de probat.* (b) Sichard *in l. 3. C. de rep. cred. no. 12.* Menoch. *de arbr. iudic. Quaeſt. lib. I. Quaeſt.* LXXXI. *ſequ.* (c) Meu. *Comment. ad h. l. n. 34. ſequ.* (d) *ibid. no. 28. ſequ.*

non ſatis magnum hoc eſt beneficium, quod homo proprius domino non redditur, vt hic & pretium amittere cogatur? Moderatius olim ac benignius fuit ANTONINI PII imperatoris iudicium, qui, quum ex Iulii Sabini familia quidam, infami affecti iniuria, ad ſtatuam principis confugiſſent, eos quidem in domini poteſtatem reuerti noluit, ſed venire tamen eos, pretiumque domino, quamtumuis improbo, reddi iuſſit, perelegantem ſubiungens rationem, ***nulli hominum ius ſuum detrahi oportere.*** (e) Quidni ſimili temperamento locus eſſet, quoties homo proprius ob ſolum temporis lapſum in poſſeſſione libertatis defenditur, vt quidem in domini poteſtatem non reuertatur, aſt iuſto tamen pretio redimere ſe teneatur? Fuiſſe enim hanc Imperatorum, talia priuilegia concedentium, ſententiam, non obſcure innuere videntur in diplomatibus Lindauienſibus, & Buchhornenſibus apud LVNIGIVM. (f) Et IVS SVSATENSE, ex quo Lubecenſe promanaſſe diximus, vix alia lege, alioque omine, liberum aliquem eſſe iudicat, quam praeſtita domino, qui dominium ſuum probauerit, aeſtimatione. Vrget quidem laudatus MEVIVS verba STATVTI: ***So bleibet er der Anſpruch ledig und frey,*** additque: ***Libertas, quae ex praeſcriptione alicuius facta eſt, non poteſt ei amplius ex pretio aut redemtione adquiri, &, quod eius proprium eſt, amplius eius fieri non poteſt.*** (g) Sed ego praeſcriptionem illam ex iure Lubecenſi non rei, id eſt, libertatis, ſed actionis eſſe puto: adeoque, ſeruus ille non tam libertatem adquirit, quam domini actionem excludit. Iuris autem analogiae non repugnat, actionem in rem eſſe exſtinctam, & tamen dominum agere ad conſequendam aeſtimationem, vt vel actio tigni iuncti demonſtrat, qua duplum perſequimur, quamuis tignum ipſum vindicari non poſſit. (h) Quidni ergo & domino, cui vindicanti ſeruum praeſcriptio annalis obſtat, integrum eſſet, ius petendi aeſtimationem, quum ipſe dominium plene probauerit? Denique & verba STATVTI eam interpretationem ferunt, quum & is maneat ab omni perſequutione liber, ***aller Anſpruch ledig und frey,*** qui iam in ſeruitutem amplius vindicari nequit, quamuis aeſtimationem eum iudex praeſtare iuſſerit.

§. XVII.

Sed diutius fortaſſis, quam permittere videbatur inſtituti ratio, illi

(e) *l. 2. ff. de his, qui ſui vel alieni iur. §. 2. Inſt. eod.* (f) *ibid. p. 308. &* 1298. (g) *l. 159. ff. de R. I. §. 10. Inſt. de Legat.* (h) L. XII. *Tabul. §. 29. Inſt. de rer. diuiſ.*

Digitized by Google

illi ſeruitutis perſonalis praeſcriptioni immorati, iam ad alia maiora prouehimur. Libertati adeo fauiſſe legislatores noſtros, vt vel puſillum temporis ad eam adipiſcendam ſufficere exiſtimarent, non omnino inauditum eſt. Maximus enim apud omnes gentes fuit fauor libertatis, quam DIONYSIVS HALICARNASSENSIS (i) *πάντων τὸ μέγιςον τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν*, *omnium humanorum bonorum maximum* eſſe, cenſet, eoque factum eſt, vt & *praetores fauerent libertatibus*, (k) & ipſi principes *eius fautores eſſent*, ac proinde, illius ſeruandae cauſſa, permulta contra ius commune ſtatuerent, fauorque libertatis, vt ait POMPONIVS, haud raro benigniores ſententias exprimeret. (m) Enimuero id paullo durius atque inhumanius videri poterat, quod IVS LVBECENSE, & aliarum rerum, immobilium aeque ac mobilium, dominio priuat eos, qui illas intra annum & diem, non vindicarint. De praeſcriptione enim immobilium ita cauent STATVTA. (n) *Will jemand verkauffte liegende Gründe, ſtehende Erbe, und Rente anſprechen, der ſoll es binnen Jahr und Tag thun; Nach dieſer Zeit ſoll es nicht zugelaſſen werden, er beweiſe dann, daß er auſſerhalb Landes geweſen, ſo hat er noch* a tempore ſcientiae *Jahr und Tag*. De mobilibus autem ſimilia fere legas: (o) *Alles Gut, welches in dieſe Stadt kömpt, doch nicht über See und Sand, und ein Mann bey ſich hat Jahr und Tag, mag er ſolches beweiſen, ſo kan ihm das niemand mit Recht abgewinnen, oder vor geſtohlen und geraubt Gut anſprechen, doch ſo derjenige, der ſolch Gut anſprechen will, auch binnen Landes geweſen.* Quum vero, exſtincto omni iure agendi, ac ceſſante rei amittendae periculo, ad euictionem obligatus eſſe non poſſit auctor: ex hac iuris diſpoſitione manifeſto fluit altera: (p) *Würden liegende Gründe und ſtehende Erbe verkaufft, ſo müſſen dieſelbe vor den Rath verlaſſen, und dem Käuffer Jahr und Tag gewähret werden.* Et haec quidem eſt altera ſpecies, in qua iure Lubecenſi praeſcriptio illa annalis obtinet, ex inſtituto noſtro, paullo accuratius interpretanda.

§. XVIII.

Quantum hic inter ius commune & Lubecenſe ſit diuortium, nemo non intelligit. Primo enim illud, res ſoli a mobilibus quam maxime ſeiungit, illasque longo demum tempore decem annorum, inter prae-

(i) *Antiqu. Rom. lib. XI. p. 712.* (k) *l. 3. §. 1. ff. de alieni iudic. mut.* (l) *l. 2. C. de comm. ſeru. manumiſſ.* (m) *l. 32. §. vlt. ff. ad* Leg. *Falcid.* (n) *lib.* III. *tit.* VI. *art. 3.* (o) *lib.* I. *tit.* VIII. *art. 1.* (p) *lib.* III. *tit. VI. art. 1.*

praeſentes, viginti, inter abſentes; has, triennio vſucapi vel praeſcribi patitur. (q) Quum enim iure antiquo, paullo contractiora eſſent vſucapionis tempora, & res mobiles anni, immobiles biennii poſſeſſione adquirerentur: (r) id mutare viſum eſt IVSTINIANO, ne domini maturius rebus ſuis defraudarentur, (s) ſuisque poſſeſſionibus citius, quam par eſſet, caderent. (t) Nimirum immobilia communi hominum aeſtimatione maioris pretii habentur, quam alia quaecumque, ceu recte obſeruauit V. CL. CORN. VAN BYNKERSHOECK, (u) quippe quae non modo nobiliſſimam facultatum partem conſtituunt, ſed & certioris multo ac ſtabilioris, quam res mobiles, poſſeſſionis eſſe videntur. Quemadmodum ergo & aliis caſibus legislatores plus curae ac ſollicitudinis adhibuerunt rebus ſoli, quam mobilibus conſeruandis, eiusque rei inſigne exemplum obſeruamus in eo SCto, iisque conſtitutionibus, quibus res immobiles minorum ſine decreto alienari prohibentur: (x) ita eamdem διαίρεσιν IVSTINIANVS in vſucapionibus & praeſcriptionibus obſeruandam exiſtimauit, vt fundi difficilius, quam res mobiles, vſucapione amitterentur: At nihil horum placuit LVBECENSIBVS, qui nec res mobiles ab immobilius ſeiungunt, & has non minus, quam illas, annali poſſeſſione adquiri patiuntur, nihilque intereſſe putant, ſiue quis lebetem vel cacabum, ſiue aliquod pinguiſſimae glebae praedium, vel domum aliquam ſplendidiſſimam, intra annum & diem vindicare neglexerit. Deinde & alterum diſcrimen inter ius commune & Lubecenſe non minus notatu dignum arbitramur. Romanae equidem leges diſcrimen aliquod inter abſentes & praeſentes admittunt, ſed tantum in vſucapione rerum ſoli. Quod ad res mobiles attinet, perinde eſſe cenſent, ſiue praeſens quis res ſuas neglexerit, ſiue abſens eas paſſus ſit vſucapi. (y) At ius Lubecenſe vtrobique id diſcrimen ſtatuit, & ei, qui extra prouinciam peregre egit, laxius res ſuas tum mobiles, tum immobiles, vindicandi ſpatium indulgent, id quod & PLATONEM circa rerum mobilium praeſcriptionem obſeruaſſe, animaduertimus (z) Accedit & tertia inter ius Romanum & Lubecenſe differentia. Illud enim ita conſulit abſentibus, vt iis duplo maioris tem-

(q) *pr. Inſt. de vſucap. l. vn. C. de vſucap. transf.* (r) Cic. pro A. Caecin. *cap. XIX. 26. & Topic. cap. IV.* (s) *d. pr. Inſt. de vſucap.* (t) *d. l. vn. C. de transf. vſucap.* (u) Bynkershoeck *de rebus mancipi, cap. II. & III.* (x) *l. 1. pr. §. 1. ff. de rebus eorum, qui ſub tut. vel cur. ſunt. l. 22. C. de adminiſtrat. tut.* (y) *pr. Inſt. de vſucap.* (z) Plato *lib.* XII. *de legibus.*

temporis inducias ad res vindicandas indulgeat, non modo ſi toto illo tempore legibus definito, verum etiam ſi aliquamdiu interim abfuerint. Nam & hoc caſu abſentiae annos duplicari, vel, quod perinde eſt, alios tot annos, quot quis ex ipſo decennio peregre egit, ſuper decennium adiici iuſſit IVSTINIANVS Imperator. (a) Quid vero IVS LVBECENSE? Hoc tempus abſentiae non duplicari tantum iubet, ſed & abſenti praeſcriptionem currere vetat, niſi a die ſcientiae. Itaque elapſo anno & die, ſi quem fata, veluti alterum Vlyſſem, diutius patria arceant, contingatque ei, quod Sinon conqueritur apud VIRGILIVM: (b)

Nec mihi iam patriam antiquam ſpes vlla videndi,
Nec dulces natos, exoptatumque parentem.

non ideo alter circumactus annus cum facultate vindicandi res ſuas priuat, ſed iſte alter annus demum a die ſcientiae currere incipit. *Er hat noch* a tempore ſcientiae *Iahr und Tag*. Itaque quum tempus duplicatum, quod abſentibus, rerum immobilium dominis, conceſſerat IVSTINIANVS, ſit continuum, & a momento in momentum currat: ius Lubecenſe abſentibus indulſit annum vtilem, qui ab eo demum momento, quo primum experiundi poteſtas futura eſſet, id eſt a die notitiae, curreret, eoque prudentiſſimo temperamento ſanctionis illius rigorem mirifice emolliuit.

§. XIX.

Quum ergo hic nihil Lubecenſibus commune ſit cum iure ciuili Romanorum: operae pretium fuerit, diſquirere, an non ſaltim aliorum Germanorum mores atque inſtituta ea in re ſequuti ſint? Enimuero & hic dici non poteſt, quantopere a iure illo leges gentium Germanicarum fere omnium diſcrepent. Equidem commune id habet ius Lubecenſe cum aliorum moribus, quod annuae poſſeſſionis auctoritate, tamquam trabali clauo, rei mobilis dominium figit. Id enim & aliis quibusdam placuiſſe animaduertimus, maxime SAXONIBVS. (c) Nam ALAMANNI hic ad Romanos transfugerunt, mobileſque res vſucapi triennio ſtatuerunt. (d) Aliae Germanicae originis gentes inter res ſoli & mobiles nihil omnino diſcriminis ſtatuunt, veluti LANGOBARDI, de quibus ANDR. BARVLO (e) recte tradit, *de eorum iure eam*

Xxxxx *prae-*

(a) *Nov. CXIX. cap.* VIII. (b) Aeneid. *lib.* II. *v.* 137. (c) *Ius Prou. Sax. lib.* I. *art.* XXIX. *ſequ.* (d) *Ius Prou. Sueu. cap. CCLXIII.* (e) *Comment. in leg. Langob. tit.* XXXVI.

praeſcriptionem requiri in re mobili, quae in immobili. Verum, rerum immobilium praeſcriptionem annalem, tantum abeſt, vt vlla gens, vllaue ciuitas originis Germanicae probauerit, vt nec Iuſtinianeum decennium, vel vicennium ſufficere exiſtimarint, ad ius veri domini excludendum, ac proinde, veluti ex compacto, receperint praeſcriptionem tricennalem, vel, ex Germanica computandi ratione, annorum triginta, anni & diei, id eſt annorum tringinta & vnius, ſex hebdomadum, & trium dierum. Plerumque tamen leges numerum praeferentes rotundum, triginta tantum annos definiunt, quod ſpatium maioribus noſtris pro ſaeculo fuiſſe, memoriae prodidit PLINIVS. (f) Sic ſane LEX BVRGVNDIONVM: (g) *Si quis terram ab altero violenter dixerit & conuicerit eſſe ſublatam, priusquam XXX. annorum numerus compleatur, res, quam conſtiterit, eſſe occupatam, requiri poterit, & repetentis partibus reformari. Ceterum ſi impletis XXX. annis terra a quocumque etiam peruaſa fuiſſe dicatur, non fuerit reſtituta, nihil ſibi red lendum eſſe cognoſcat.* Quale triginta annorum ſpatium poſtea §. V. & actionibus reliquis in perſonam praefigitur, addita ratione, *ſatis vnicuique ad requirendum & recipiendum, quod ei debitum fuerit, iſtum annorum numerum poſſe ſufficere.* WESTGOTHORVM quoque LEX (h) *omnes cauſſas, ſiue bonas, ſiue malas aut etiam criminales, quae intra XXX. annos definitae non fuerint, vllo modo repeti, vetat*, in eo tamen BVRGVNDICA humanior, quod & neceſſariae abſentiae rationem haberi vult, ac proinde §. VI. omne illud tempus, quo quis in vinculis, vel exſilio fuerit, connumerari prohibet. Multa ſingularia hic habet ius LANGOBARDICVM. (i) Si quis enim rem ſoli emtam per quinque annos, inter perſonas praeſentes, poſſedit, alter vero negat, ſe vendidiſſe, & contractum tantum libellaticum interceſſiſſe contendit, nec tamen libellum producere poteſt, poſſeſſor iurare iubetur, ſe fundum pretio ſuo comparaſſe, eoque facto, firmiter poſſidere, quod ſibi comparauerit. Sin cauſſam ab ipſo vindicante non habeat poſſeſſor, ſed a tertio, hic ſi per quinquenium rem iſtam, ſiue mobilem, ſiue immobilem, poſſederit, aut ſacramentum praeſtare tenetur, aut *per pugnam ſe defendere, ſi potuerit.* Denique, ſi quis per triginta annos bona fide poſſedit caſas, familias & terras, & de ea tri-

(f) Plin. *Hiſt nat. lib. XVI. cap. XLIV.* (g) *Tit. LXXIX. §. II. ſequ.* (h) *lib. X. tit. II. §. III.* (i) *lib. II. tit. XXXV. §. I. ſequ.*

Digitized by Google

tricennali poſſeſſione certo conſtat, non lis amplius ſingulari certamini committenda eſſe dicitur, ſi tamen de bona fide poſſidentis dubitatur, illi eam in rem iuſiurandum deferri oportere ſtatuitur. Itaque, primo & ſecundo caſu, titulus; tertio, bona fides probanda eſt, primoque & tertio, ea probatio per iuſiurandum; ſecundo, per ſingulare certamen, priſco more germanico, erat explicanda. Exſtat porro DECRETIO CHILDEBERTI apud LINDENBROGIVM (k) cuius §. III. cautum: *vt quaslibet res, ad vnum ducem vel iudicem pertinentes, per decem annos quicumque inconcuſſo poſſedit, nullam habeat licentiam intertiandi, niſi tantum cauſſa orphanorum*, quibus, *vsque ad XX. annos intertiandi licentia conceditur*, addita comminatione, *eum, qui ſuper hoc iudicium praeſumſerit intertiare, ſolidos XV. ſoluturum, & rem intertiatam amiſſurum*. INTERTIARE, vt luculenter docuit IO. GEORG. ECCARDVS, (l) idem eſt, ac ſequeſtrare, adeoque ſenſus huius legis eſt, eum, qui vindicaturus ſit rem quamcumque, (nam & hic mobiles ab immobilibus non diſcernuntur) ac proinde, illam ſequeſtrari petiturus ſit, a poſſeſſore decem annorum praeſcriptione excluſum iri, niſi ſit orphanus, cuius dominium non niſi viginti annorum praeſcriptione interuertendum ſit. Itaque Franci decennalem quidem praeſcriptionem contra actiones in rem admittebant, in eo tamen illis cum reliquis Germanis conueniebat, quod aliae actiones omnes, vti ſtatim additur, apud eos *lege tricennaria excludebantur*. Sed haec antiquiora ſunt, quae diuturnitas temporis, vti fit, iam dudum excluſit. Hinc merito recentiora quaedam, & quorum hodienum ſanctior cuſtodia eſt, addimus. Talia vero ſunt, quae de rerum immobilium praeſcriptione in IVRE PROVINCIALI SAXONICO (m) legimus: *An eigen und Erbe mag ſich der Sachſſ verſchweigen bey dreyſig Iahren, Iahr und Tag, und eher nicht.* Idem fere Belgae obſeruant, apud quos, modo viginti annorum inter praeſentes, triginta inter abſentes, modo tanti temporis, quantum tertia pars ſaeculi, *de deerte deel van hondert Iaren*, complectitur, ſpatium exigitur, ad rei immobilis vindicationem excludendam. De qua praeſcriptione Belgica, plura ex inſtituto diſſerunt GROTIVS, (n) LAMBERTVS GORIS, (o) & FRANC. ZYPAEVS (p) qui generatim de moribus Belgi-

Xxxxx 2

(k) *Cod. Leg. antiqu. p.* 346. (l) *ad Legem Salic. tit. XL. §. I. p.* 75. & *ad leg. Ripuar. tit. XXXIII. p.* 216. (m) *Lib. I. art. XXIX.* (n) Grotius *Introd. ad Iuriſp. Batau. Lib. II. cap. VII.* (o) Lambert. Goris *Aduerſ. iur. tract.* III. *cap.* IX. (p) Franc. *Zypaeus Notit. Iur. Belg. p.* 77.

Belgicis: *Mobilium vſucapio fere vbique hodie deſiit, & cum rebus ſoli eodem tempore praeſcribuntur, quod annis fere paſſim triginta abſoluitur. Vt & actiones perſonales annis durant triginta.* Qualia & de Gallis illis, qui moribus potius, quam iure ſcripto, reguntur, obſeruant BOERIVS q) & IO. IMBERTVS. (r)

§. XX.

Neque tamen exemplo caret annalis illa rerum immobilium praeſcriptio, neque illa ideo, quod pleriſque gentibus tempus multo longius placuit, pro iniqua habenda eſt. Nimirum alienationes rerum immobilium Lubecae, non niſi ad acta & interueniente auctoritate eorum, qui iuri dicundo praeſunt, fiunt, ac proinde vix contingere poteſt, vt dominus rei ſuae poſſeſſorem ignoret, aut res, eo inuito, in cuiusquam poſſeſſionem peruenire poſſit. Hinc articulum iſtum de praeſcriptione rerum immobilium annali (s) ἀμέσως praecedunt verba: *Wann einer liegende Gründe, ſtehende Erbe, auch Rente verkaufft, die ſollen dem Käuffer vor dem ſitzenden Rathe verlaſſen werden: Stürbe der Verkäuffer, ehe die Verlaſſung in der Stadt Erbebuch geſchrieben würde, ſo ſollen doch nichts deſtoweniger deſſelben Erben dem Käuffer nochmahls verlaſſen, und zu Buche bringen laſſen.* Quid vero iniqui ineſt ſtatuto, quod obſeruata illa ſollemnitate ſecurum eſſe iubet emtorem, ſimulac annus & dies exierit? *Eſt enim* teſte MEVIO (t) *ea vis communis illorum, quae libro publico ciuitatis inſcribuntur, vt poſt annum & diem ab omni impugnatione immunia ſint, vti generaliter ſtatutum:* (u) *Wird etwas in des Raths oberſtes Stadt-Buch geſchrieben, und ſolches würde in Iahr und Tag nicht angefochten, ſo kan darauf künfftig niemand Einrede thun.* Hinc & alias ciuitates, quae fundos ad acta alienari iubent, tam breuem vnius anni praeſcriptionem probare animaduertimus, IVRE ſane HAMBVRGICO (x) ſimilia leges: *Nach Ausgang Iahres und Tages kan niemand verkauffte, verlaſſene, in der Stadt Buch zugeſchriebene Erbe anfechten, es ſey dann, daſs er durch rechtmäſſige Suche ausheimiſch geweſen, ſo hat er billig von Zeit der Wiſſenſchafft noch Iahr und Tag zu genieſſen.* Quin HVGO GROTIVS (y) auctor eſt, Batauos quoque, qui alioquin non niſi tertia parte ſaeculi praeſcribi rerum vindicationibus per-

(q) Boerius *in Conſuet. Bituric. tit. de praeſcript.* §. VII. (r) Io. Imbertus *Enchirid. iur. Gall. p. 376. ſeq.* (s) *Lib.* III. *tit.* VI. *art.* II. (t) Meu. *ad h. l. p. 633.* (u) *Art.* I. *tit.* VI. *lib.* V. (x) *Part.* II. *tit.* VIII. *art.* VII. (y) Hug. Grotius *Introd. ad ad Iuriſp. Batau. cap.* VII.

permittunt, eam tamen conſuetudinem plerisque locis obſeruare, vt vnius anni & diei ſpatium ſecurum reddat poſſeſſorem, qui praedium, interueniente auctoritate ac cognitione ſcabinorum, aliorumue, qui iurisdictioni praeſunt, traditum accepiſſet. Equidem non eadem in alienatione rerum mobilium intercedit ſollemnitas: & proinde harum ſaltim praeſcriptio videri poſſet paullo iniquior. Verum ne eam quidem dicam Lubecenſibus quisquam ſcripſerit, quin ſimul iniquitatis coarguat & ius Saxonicum, & ipſum Romanum, quo ante IVSTINIANI tempora non aliam, quam annalem, rerum mobilium vſucapionem proditam fuiſſe, nemo, vt opinor, ignorat, qui vel *principium Inſt. de vſucapione* vmquam perlegit attentius.

§. XXI.

Sed nihil iam ſupereſt, quam vt & has ſtatutorum periochas paucis interpretemur. Prior, vt diximus, eſt de vſucapione rerum immobilium, ***von liegenden Gründen, und ſtehenden Erbe,*** id eſt, de praediis tam ruſticis, quam vrbanis, quibus tamen aequiparantur annui reditus, vel *Renten*, quippe qui iure LVBECENSI (z) rebus immobilibus accenſentur, ſi ſint irredimibiles. (a) Nec tamen hae res promiſcue annali vſucapione adquiruntur, ſed ſi ſint venditae, & ea quidem adhibita ſollemnitate, quam ius illud Lubecenſe requirere, diximus. Quod accuratius exprimit IVS HAMBVRGENSE, Lubecenſi hic ſimile, dum mentionem facit ***verkaufſter, verlaſſener, und in der Stadt-Buch geſchrieben-ner Erbe.*** Ex quo recte colligit MEVIVS, rem ad ius commune redire, ſi venditor ſollemnitatem illam neglexerit, vel contractus ex perſona contrahentium, aliaue ſimili cauſſa, ipſo iure nullus ſit, quia, quod ab initio vitioſum eſt, non poteſt tractu temporis conualeſcere. (b) Si quis itaque rem huiusmodi, inſtituta actione, petit, ei intra annum & diem id faciendum eſt: ***Der ſoll es binnen Jahr und Tag thun,*** id eſt, intra anni & viginti quatuor horarum ſpatium, quod iſta phraſi ex vſu forenſi Lubecenſium intelligi, iam ſupra (§. VIII.) monuimus. Id vero quaeritur, a quo momento id tempus currat, & ſitne a die, quo res vendita, an, a quo venditor rem in iure ceſſit, computandum? Quod poſterius merito probabilius videtur MEVIO, (c) partim, quod non titulo alienationis, ſed libro publico, is effectus attribuitur, vt emtor,

Xxxxx 3 elapſo

(z) *Lib.* III. *tit. V. art. V.* (a) *vid.* Koeppen *Deciſ.* XXIV. *no.* 7. & Meu. *ad Ius Lub. lib.* III. *tit.* VI. *art.* VIII. *no.* 21. *ſequ.* (b) *l.* 29. *ff. de diu. reg. iur.* (c) Meu. *in Comment. ad h. art. no.* 20. *ſequ.*

elapſo anno, ſecurus ſit, (d) partim, quod non prius res tradi, adeoque nec alter eam ciuiliter poſſidere cenſetur, quam facta in iure ceſſione. Res ergo, ita emtas & per annum & diem poſſeſſas, nemo poſtea actione aliqua perſequi poteſt. Quamuis enim verbum *anſprechen*, quo legis iſtius conditor vſus eſt, rei potiſſimum vindicationem ſignificare videatur: non abſurde tamen MEVIVS (e) exiſtimat, actionem etiam hypothecariam hac annali praeſcriptione excludi, ſi quis ea aduerſus nouum poſſeſſorem vti velit. Quamuis enim non adeo ſtringere videantur rationes, ex iure Romano adductae: (f) ſufficere tamen ad rei ſummam videtur, quod verbum *anſprechen*, ad omnes actiones in rem, adeoque & ad quaſi Seruianam, quae ipſa quoque inter vindicationes eſt, pertinere videatur. (g) Quum denique legi ſubiiciatur limitatio: *Er bevveiſe dann, daſſ er auſſerhalb Landes gevveſen, ſo hat er noch* a tempore ſcientiae *Iahr und Tag;* merito quaeritur, quid hic ſit: *Auſſerhalb Landes?* Sane enim, quum plerarumque ciuitatum imperialium, nedum municipalium, quae iura Lubecenſia adoptarunt, non adeo amplus ſoleat eſſe ager, in quem illis ſit iurisdictio, ac proinde ille partem facere ſoleat prouinciae cuiusdam maioris: exiſtimare quis poſſet, eum, qui e. g. in Holſatia moratur, Lubecae; qui Gryphswaldiae, Stralſundi, non poſſe pro abſente extra prouinciam cenſeri. Enimuero, tam varia eſt vocabuli *(Land)* notio, vt & agrum, qui in ciuitatis alicuius ditione eſt, & prouinciam, qua tractus ille cingitur, & ipſum, cuius prouincia illa pars eſt, imperium denotet. Res ipſa vero ſummaque aequitatis ratio ſuadet, vt ſolum ciuitatis cuiusque territorium in ſtatuto intelligamus. Quum enim tam breues ſint, quae hic actori conceduntur, induciae: iniquum profecto eſſet, abſentem excludi ideo, quod in eadem prouincia, vel in Germania interim moratus eſſet. Quaſi, qui e. g. in extremis Holſatiae finibus degit, quid rerum in curia Lubecenſi agatur, aeque facile ſcire poſſit, quam qui pedem vrbe per totum annum non extulerit. Hinc MEVIVS (h) obſeruat, Stralſundi abſentem habitum & eum, qui Gryphswaldiae conſtituerat domicilium, quum Stralſundum & Gryphswaldia non modo in eadem Pomerania ſitae eſſent, ſed & eidem principi parerent. Denique annus ille alter, abſentibus conceſſus, non continu-

(d) *Lib. V. tit. VI. art. I.* (e) Meuius *ibid. no. 7. ſequ.* (f) *l. 2. C. de remiſſ. pign. & l. 12. C. de pactis.* (g) *§. 15. Inſt. de act.* (h) Meuius *ibid. n. 27.*

tinuus eſt, ſed vtilis, & a tempore ſcientiae currit: quod & praetorem animaduertimus obſeruaſſe, cuius ex edicto annale tempus ignoranti non magis, quam iure Lubecenſi, currit. (i) Ceterum vti abſens rem alibi geſtam ignorare praeſumitur: ita non audiendus videtur, qui praeſens rei palam, id eſt, coram pluribus, quin publice geſtae, ignorantiam obtendit, (k) niſi tam probabilis allegetur cauſſa ignorantiae, vt iudex eum ad iusiurandum admittendum exiſtimet. (l) Nam ita ſe habent mores ciuitatis, vt aditus cuiuis pateat ad librum publicum, & nemo fere ibi diu, quid rei geſtum contractumque ſit, niſi ſupina ſit eius negligentia, poſſit ignorare.

§. XXII.

Quum eadem fere omnia ſint, quae de rerum mobilium immobiliumque praeſcriptione ſtatuit IVS LVBECENSE: actum profecto agere nobis videremur, ſi alteram, quam ſupra (§. XVII.) attulimus, periocham eadem diligentia interpretaremur. Ceſſat ſane & mobilium perſequutio, ſi quis eas integro anno & die poſſederit; & ne haec quidem praeſcriptio abſenti currit, vt parum ſit diſcriminis inter hanc & ſuperiorem periocham. Quare id modo expendendum videtur, de quibusnam rebus hic loquatur ſtatutum? Videmus enim, hic ipſos ſitire fontes, & ne eos quidem, quos nihil paene fugit, rem ſatis expoſuiſſe. Primum, quin de mobilibus hic agatur, dubitari vel ideo nequit, quod diſerte vocantur: *Gut, welches in die Stadt kömpt.* Aſt quando ſtatim adiicitur; *Doch nicht über See und Sand*: non ſane adeo expeditum eſt, quid ea exceptione opus ſit. Nam de rebus per mare adlatis ſingulare quid conſtitutum eſſe, non reperimus: nec nos intelligere, fatemur, quid ſibi velint pleraque, quae alii ad elucidandum hunc articulum attulerunt. Quare quum res paullo videatur obſcurior: dicamus nos, quid ſentiamus. Cautum eſt IVRE LVBECENSIVM: (m) *Giebt ein Bürger oder Gaſt einem andern Bürger oder Gaſt, ſein Gut mit zunehmen über See und Sand, ſolche zu verkauffen, und damit ſein beſtes zu wiſſen und zu ſchaffen, derienige, welchem das Gut gethan, iſt mächtig, damit zu thun und zu laſſen gleich dem ſeinen, denn wer ihm das ſeine vertrauet, muß ihm auch die Rechenſchafft vertrauen.* Itaque res eiusmodi, trans mare aduectae, vindicari a domino plane non poſſunt, ſemel venditae:

(i) *l. 15. §. 5. ff. quod vi aut clam. l. 6. ff. de calumniat. l. 2. pr. ff. quis ordo in poſſ. obſeru.* (k) *l. 33. ff. de verb. ſignif.* (l) Meuius *ibid. no. 30.* (m) *Lib. III. tit. VI. art. XX.*

tae: quia iura Lubecenſia receperunt vetus illud Germanorum principium, eleganter expoſitum ab HERTIO, (n) *Hand muß Hand wahren*, ex eoque collegerunt, rem, quam quis alteri, trans mare auehendam, dederit, non poſſe a tertio poſſeſſore vindicari, ſed quemque cum eo, cuius ipſe fidem ſequutus ſit, agere debere. Eo vero poſito, conſequens omnino erat, vt poſſeſſori rerum trans mare adlatarum non opus eſſet praeſcriptione annali aduerſus dominum, rem, tamquam ſuam, vindicaturum, & hinc merito adderetur exceptio: *doch nicht über See und Sand.* Nam magis legis noſtrae ſenſum adſequuti videntur, qui eam ad praeſcriptiones rerum furtiuarum pertinere negant. Quid enim clarius verbis: *So kan ihm das niemand vor geſtohlen und geraubt Gut anſprechen.* Nec obſtant, quae IVRE LVBECENSIVM (o) de rerum furtiuarum vindicatione cauentur. Annalem enim illam praeſcriptionem cum bona fide poſſeſſoris coniunctam eſſe oportet, quae praeſumitur, ſi quis res, publice venum proſtantes, mercatus eſt. Sin poſſeſſor furti conſcius ſit: domino rei ſuae vindicatio deneganda haud videtur. Eamque διαίρεσιν Lubecenſes in praxi forenſi ſeruare, obſeruat MEVIVS. (p) Vnde recte NIC. GOTHOFR. STEVRNAGEL (q) docet, *iure Lubecenſi & Hamburgenſi furtiuarum etiam rerum vſucapionem eſſe*, quamuis ea in re ſtatuta iſta a iure communi, quin ius Lubecenſe hodiernum ab antiquiore, quale KOLLIVS (r) edidit, non parum diſcrepare, vltro fateamur.

§. XXIII.

Sed de rerum mobilium atque immobilium vſucapione haec ſuffecerint. Itaque iam ad tertium caſum, quo iure Lubecenſi annali praeſcriptioni locus eſt, progredimur, & de quo (s) ita cauetur: *Stierbet iemand ohne Kündige Erben, ſein nachgelaſſen Gut ſoll man dem Raht überantworten zu bewahren Iahr und Tag. Würde ſich aber binnen Iahr und Tag niemand angeben, noch wie Recht dazu zeugen laſſen, ſo iſt das Erbgut dem Raht heimgefallen.* Pertinent haec ad bona VACANTIA, id eſt eorum, qui ſine herede decedunt, quae STRABO (t) elegan-

(n) Hert. *in Paroem. iur. lib.* I. *par.* XVIII. *Hand muſs Hand vvahren. add.* Amſel *in diſſ. Hand muſs Hand vvahren.* (o) *Lib.* III. *tit.* VI. *art.* 17. & *lib.* IV. *tit.* I. *art.* III. (p) Meuius *Comment. ad h. art. in addit. ad n. 26.* (q) Steurnagel *Memorab. Statut. Lubec. & Hamb. Axiom.* XVIII. *pag.* 34. (r) Kollius *art. CLXXXIII.* (s) *Lib.* II. *tit.* II. *art. XIV.* (t) Strabo *lib. XVII.*

ganter *ἀδέσποτα*, CONST. HARMENOP. (u) *ἀκληρονόμητα* vocat. Sed ſimilia & alibi leguntur de legatis, quae antiquitus CADVCORVM nomine veniebant, id eſt, quae per leges non ſubſiſtebant, *ſed in caſum cadebant*, ceu loquitur CONSTANTINVS M. Imp. (x) De iis enim idem IVS LVBECENSE: (y) *Giebt iemand in ſeinem Teſtament ſeinen nebeſten Erben ein legatum, doch mit dem Beſcheide, daſs ſie ſich die näheſten dazu zeugen laſſen, ſo müſſen ſie dem alſo nachkommen, und ſich in gebührender Zeit binnen Iahr und Tag von dem Tage an zurechnen, auf welchen der teſtator verſtorben, zu deſſelben Gütern die näheſten zeugen laſſen, geſchicht das nicht, ſo iſt ſolch legatum dem gemeinen Gut verfallen.* Vbi ſimul monemus, priorem textum tantum non iisdem verbis deſcriptum eſſe ex praeclaro illo, FRIDRICI I. Imp. diplomate, apud LVNIGIVM, (z) niſi, quod bona vacantia ibi non fiſco ciuitatis, ſed ipſius Imperatoris addicuntur: *Si quisquam* (ait Imperator,) *mortuus ibi fuerit, & forte heredem non habuerit, omnem hereditatem & ſupellectilem ipſius annum & diem integraliter in domo, in qua moritur, reſeruandam cenſuimus, niſi forte aliquis ei proximus intra tempus denunciatum adueniat, qui hoc iure ciuitatis obtineat. Si vero intra tempus illud nullus proximorum ſuorum venerit, quaecumque hereditauit, Regiae poteſtati ſoluantur.* Sed vti omnes Principes & ordines Imperii iura fiſci, olim ſolis Imperatoribus adſerta, ſibi paullatim vel priuilegio vel praeſcriptione, vel aliis titulis adquiſiuerunt, ceu decerptis ex omni antiquitate exemplis praeclare demonſtrarunt HERTIVS (a) & PFEFFINGERVS: (b) ita ius *ἀδέσποτα* & caduca ſibi vindicandi, etiam florentiſſimam Lubecenſium rempublicam ſibi adſeruiſſe, eo minus mirandum eſt, quo certius conſtat, ciuitates etiam municipales quasdam hoc ius, vel diuturno vſu, vel ex principum ſuorum priuilegio, iam pridem obtinuiſſe.

§. XXIV.

Haec quoque iura a Romanis haud parum diſcrepare, nemo non animaduertit. Quamuis enim & hoc iure bona, quorum nullus heres eſt, fiſco cedant, (c) & aequum iam AVGVSTO viſum fuerit, *parentem omni-*

(u) Conſt. Harmenop. *Promtuar. lib.* III. *tit. I. §. XVIII.* (x) *l. pen. C. de delatorib.* (y) *Lib. II. tit.* I. *art.* IX. (z) Lunig. *in Reichs-Archiv Part. Spec. Contin.* IV. *p.* 1331. (a) Hertius *de Superioritate territoriali* §. LII. (b) Pfeffinger. *ad Vitr. Inſt. iur. publ. lib.* III. *tit.* XXIII. §. 71. *not. b. pag.* 1511. *ſequ.* (c) *l.* 1. *pr. ff. de ſucceſſ. edict. C. de bon. vac. l.* 1. §. 2. *ff. de iure fiſci.*

omnium, populum, vacantia tenere: (cc) ante omnia tamen certum eſſe oportebat, heredem nullum exſtare, nec fraudi erat abſenti, quod eam hereditatem aliquamdiu iacere paſſus eſſet, quia aditioni & petitioni eius non niſi triginta annis praeſcribebatur. (d) Et licet fiſco praefiniatur quadriennium, intra quod agnoſcere eum oporteret bona vacantia: (e) id tamen quadriennium non a morte, ſed ex die, quo certum eſſe coeperit, neque heredem, neque bonorum poſſeſſorem exſtare, computari oportere, Caelio Amaranto reſcripſerat ANTONINVS PIVS. (f) Quorum nihil omnino iure Lubecenſi obſeruari animaduertimus, quod heredi, ſi quis forte exſtiterit, annum & diem praefigit, intra quod temporis ſpatium & heredem ſe probet, eo vero elapſo, bona illico pro vacantibus haberi, & fiſco cedere iubet. Non magis iuri Romano conſentaneum eſt, quod ius Lubecenſe de legatis caducis ſtatuit. Erat quidem tempus, quo ex LEGE IVLIA & PAPIA caducaria caduca omnia fiſco cedebant, niſi quod quidam tantum fiſco ex priuilegio praeferrentur, de quibus ex inſtituto egimus in comment. noſtro ad Leg. Iul. & Pap. (g) Sed nemo ignorat, pleraque caduca ſuſtuliſſe IVSTINIANVM, eumque praeter bona vacantia, & quae tamquam indignis auferantur, nihil omnino ex hereditatibus fiſco vindicatum voluiſſe. (h) Si cui ergo legatum ſub quacumque conditione relinquitur, eaque conditio deficit: ex iure nouo non fiſco illud cedit, ſed in hereditate ſubſidit, niſi legatarius coniunctum habeat collegatarium, ad quem illud iure accreſcendi perueniat. (i) At in alia omnia hic eunt SVATVTORVM LVBECENSIVM conditores, qui non modo ***inuidioſam illam legis caducariae obſeruantiam***, VT IVSTINIANVS VOCAT, in vſum reuocarunt, & legatum relictum ſub conditione, ſi ſe proximum cognatum eſſe probauerit legatarius, non adimpleta conditione, pro caduco habuerunt, illudque adſeruerunt fiſco, ſed & breuiſſimum anni vnius tempus ſtatuerunt, intra quod legatarius, niſi conditioni paruerit, iure ſuo, priuaretur.

§. XXV.

Sed quo magis a iure Romano hic ſeceſſionem faciunt Lubecenſes: eo religioſius priſci iuris Germanici principia, ſaltim, quod ad bona

(cc) Tacit. *Annal. lib.* III. *cap.* XXVIII. (d) *l. 7. C. de petit. hered.* (e) *l. 10. §. 1. ff. de diuerſ. temp. praeſcript.* (f) *l. 1. §. 2. ff. de iure fiſci.* (g) *in Comment. noſtro ad* Leg. *Iul. & Pap. lib.* III. *cap.* III. *p. 383.* (h) *l. vn. C. de caduc. toll.* (i) *d. l. vn. §. 7. C. de cad. toll.*

na vacantia attinet, ſequuntur. IVRE LANGOBARDICO, *ſi quis ſine herede mortuus eſſet, res ipſius ad curtem regis perueniebat*, & ita quidem, vt circumacto tempore, quod tamen non exprimitur, nec donanti nec creditori ius eſſet, fiſcum conueniendi. (k) Propius ad ius Lubecenſe accedit SAXONICVM, quod de bonis vacantibus ita ſtatuit: *Was ſolches Dinges erbloſs ſtierbet, als Herrgevvedt, Erb oder Gerad, das ſoll man antvvorten dem Richter oder Frembdten, ob er es heiſchet nach den dreyſigſten, das ſoll dann der Richter behalten, Iahr und Tag unverthan, und vvarten, ob ſich iemand dazu ziehen vvolt mit Recht. Kommt da niemand, ſo kehre es der Richter zu ſeinem Nutz.* (l) In eo tantum diſcrimen aliquod ſupereſt, quod iure Lubecenſium inter res ſoli & mobiles hic nihil intereſſe cenſetur, quum contra SPECVLATOR SAXO ſub finem articuli diſerte addat: *dies iſt aber geredt von fahrender habe.* Cuius differentiae ratio ſatis liquida videtur. Vti enim immobilium rerum vindicationi iure Saxonico triginta demum annis anno & die praeſcribitur: ita iure Lubecenſium, vti paullo ante oſtendimus, in vtriſque praeſcriptioni annali locus eſt, adeoque, vertente anno, fiſcus non minus fundos & praedia, quam res mobiles & ſuppellectilem, occupat. Luculentiſſimus porro eam in rem exſtat locus in IVRE PROV. ALAMANNICO, (m) qui in editione Bergeriana ita ſe habet: *Wo ein Menſch ſtierbt, es ſey Weyb oder Man, die an erben ſterbent, vvas ſy gutes hinder in laſſent, es ſey liegendes, oder varendes Gut, vnd iſt daz ſy ainen herren habent, des ſy aigen ſind, dem ſoll mans antvvurtten, ob er es vordert, oder iſt er eins Gotzhaus, ſo iſt es daſſelbe Recht: vnd vordert es nieman, vnd iſt es auf dem Lande, ſo ſoll ſich ſein der Richter vntervvinden, vnd iſt es in ainer Stadt, ſo vndervvind ſich ſein der Stetherre, oder ſein Richter, vnd er ſoll es Iar vnd Tag behalten in ſeiner Gevvalt, ob iemand darnach kam, der ſich mit dem Rechten darzu ziech innerhalb iar vnd tags, dem ſoll man es an ſchaden vvider laſſen.* Vbi ſane eadem omnia, quae ius Lubecenſe ſancit, obſeruamus. Quid? quod & IVRE SVSATENSI (n) ita cautum eſt: *Vort mehr: verſtrecken Guth, dat den Richter vvard geantvvort, dat ſoll he verkündigen laten dry Sündagen vppe den olden Kerck-Hove, und kommt dar vvey na binnen Iare und Dage, deme ſoll he dat vvedder geven, und de ſoll dem Richter vveder geven, dat he daran geleget heſt.* Atque hinc ſatis conſtare arbitramur, & commune hoc ius fuiſſe Germanis omnibus, & Lubecenſes illud ab vrbis primordiis cum ipſo iu-

(k) *Lex Langob. lib. II. tit. XIV. §. XVII.* (l) *vid. Ius Prou. Sax, lib. I. art. XXVIII.*
(m) *Cap. CCLXVIII.* (n) *Art. XXXVIII.*

re Suſatenſi adoptaſſe. Sed haec de bonis tantum vacantibus vera eſſe fatemur. Quod enim ad caduca adtinet, ea iuris Lubecenſis diſpoſitio, niſi nos omnia fallunt, paullo videtur recentior, & ab eo demum tempore repetenda, quo teſtamenta a Germanis condi legataque relinqui coeperunt, quod a ſaeculo XIII. demum, inualeſcente paullatim inter Germanos iure eccleſiaſtico, factum eſſe, veroſimile eſt.

§. XXVI.

Vt ergo & haec capita ex inſtituto noſtro paucis interpretemur, prius agit de bonis vacantibus, quae a Germanis *erbloſe Güter* vocari ſolent. Talia vero ſunt, non ſolum, quorum nullum heredem eſſe, conſtat, ſed & quorum aliquem heredem eſſe, non conſtat. Quod accurate exprimunt iura Lubecenſia. *Stirbt iemand ohne kundige Erben.* Contingere ſane poteſt, vt peregrinus Lubecae diem obeat ſupremum, de quo, quis, cuiasue ſit, quosue cognatos reliquerit, nemini compertum eſt. Fieri etiam ſolet, vt ciuis caelebs & orbus decedat, cuius de cognatis nemini conſtat. His ergo caſibus, heredes quidem reliquit mortuus: ſed de quibus non conſtat. Tunc vero hereditatem iacentem per annum & diem cuſtodit adminiſtratque ſenatus, adeoque dubitari non poteſt, quin & inuentarium confici, & accepta expenſaque in rationes referri oporteat, vt ſi forte interea ſuperueniat heres, qui ſe proximum ad hereditatem rite probare poſſit, iſti integra omnia ſeruentur. Quin & prudenter monuit MEVIVS, recte & ordine facturos magiſtratus, qui propoſitio palam edicto vel programmate denuncient abſentibus, vt adſint intra annum & diem, & ius ſuum probent. Non enim quemquam abſentem temere iure ſuo priuandum arbitramur, niſi vel edicto ſaltim, vt ſibi in tempore conſulat, praemonitum. Quare in Belgio aliisque locis, eo caſu, non modo programmata proponuntur, ſed & in relationibus diurnis, quae publicantur, datur rei notitia, heredesque abſentes monentur, vt adſint, hereditatemque ad ſe pertinere demonſtrent. His vero omnibus obſeruatis, ſi nemo adſit intra annum, vel is, qui ſe heredem proximum adfirmat, ius ſuum liquido probare nequeat: tunc vniuerſam hereditatem occupat fiſcus, ſalua tamen coniugi ſuperſtiti praerogatiua, quam illi ius commune prae fiſco indulget, (o) quamque contra COTHMANNVM, (p) qui coniugem

(o) *l. vn. ff. vnde vir & vxor.* (p) *Conſil.* LI. *n.* 80. *ſequ. Vol.* II.

iugem a fiſco excludi cenſuit, praeclare vindicauit DAV. MEVIVS. (q) Sed merito quaeritur, ſit ne IVS LVBECENSE tam rigidum, vt abſentes omnes, licet in iuſta ignorantia verſentur, tam breui praeſcriptione ab hereditate excludat? Id quoque merito negat MEVIVS, motus potiſſimum IVRE SAXONICO, ex quo fonte, ſua hauſiſſe Lubecenſes, exiſtimat, ac proinde non abs re ſtatuens, heredi intra triginta annos ſuperuenienti non denegandam eſſe reſtitutionem in integrum. Aſt ſi id promiſcue ſtatuas, vereor, ne tum in fumum abitura ſit annalis iſta praeſcriptio, quum raro praeſentes tam futuri ſint rerum ſuarum incurioſi, vt fatale illud anni ſpatium negligant. Iure ſane Saxonico non ob quamlibet abſentiam reſtitutio promittitur, ſed ob certas tantum abſentiae cauſſas: *Es wäre dann, daß der Erbe gefangen vvaer, oder in des Reichs-Dienſt gezogen, oder in Gottesdinſt auſſer des Landes, ſo muß er ſein vvarten mit dem Erbe, biß daß er vviederkomme: Denn er kan ſich an ſeinem Erbe dieweil nicht verſchvveigen.* Quibus fere gemina ſunt haec iuris ALAMANNICI, niſi quod & abſentiam ob morbum ſonticum ibi iuſtis abſentiae cauſſis accenſeri animaduertimus: *Kümbt aber yemand nach dem Iar, der ſoll bereden, das er in ehehaffter Not geirret hab, dem ſoll man es antwurtten, Ehehaffte Not iſt vänknuzz, und ob ain Man an des Reichs-Dinſt iſt, oder in ſeines Herrn Dinſt, oder in Gottesdinſt, oder vven ſiechtumb irret. Vnd vver ehehafft not bereden ſoll, vvelcher er der aines beredet mit ſeinen tzvvain vingern, ob er des ſtat hat; ſo ſoll man im recht thun vmb ſein Gut, vnd ſoll der Menſch gelten, das ſoll man bey den erſten abrichten.* Quae quum ita ſint, in eo quidem MEVIO plane adſentimur, quod heres abſens contra lapſum iſtius anni merito reſtituendus ſit in integrum, at hic tamen vel maxime locum fore arbitramur edicto Praetoris, SI QVA ALIA IVSTA MIHI CAVSSA VIDEBITVR, IN INTEGRVM RESTITVAM, (r) adeoque non ſuffecturam putamus ſolam abſentiam, niſi iuſta eius ratio reddi queat.

§. XXVII.

Quibus explicatis, non iam obſcura poteſt eſſe alterius capitis, quod erat de legatis caducis, ſententia. Nimirum non omne legatum, deficiente conditione, caducum putatur, ſed vnicum, ſub ea relictum conditione, ſi ſe proximum defuncto eſſe probet legatarius. Solent enim ditioribus, maxime quos gratioſos facit coelibatus & orbitas,

(q) Dav. Mev. *in Comm. ad h. art. n. 35. ſequ.* (r) *l. 26. §. 8. ff. ex quibus cauſſ. maior. vig.*

Digitized by Google

orbitas, facile obrepere obſcuriſſimi homines, qui ſe non modo cognatos, ſed & cognatorum proximos, repetita ab vltima ſtirpe genealogia, ferunt, captandaeque hereditatis cauſſa nullum vel officii vel obſequii genus praetermittunt, qualem neceſſitudinem adfectabant, qui Periplectomenis, ſenis, hereditatem iam creuerant animo, & de quibus ille lepide apud PLAVTVM: (s)

Quando habeo multos cognatos, quid opus mihi ſit liberis?
Nunc bene viuo, & fortunate, atque vt volo, atque animo vt lubet,
Mea bona morte COGNATIS *dicam, inter eos partiar,*
Illi apud me edunt, me curant, viſunt, quid agam? ecquid velim?
Priusquam lucet, adſunt, rogitant, noctu vt ſomnium ceperim.
Eos pro liberis habeo: quin mihi mittunt munera;
Sacrificant, dant inde partem maiorem mihi, quam ſibi,
Adducunt ad exta, me ad ſe ad prandium, ad coenam vocant.
Ille miſerum ſe retur, minimum qui miſit mihi.
Illi inter ſeſe certant donis: ego hoc muſſito mecum:
Bona mea inhiant, certatim mittunt dona & munera:

Vbi ſane vnusquisque intelligit, non de veris cognatis loqui ſenem PLAVTINVM, ſed de fictitiis, qui opulentis vna nocte, tamquam fungi, naſcuntur. Iam finge, horum vni legatum relinqui, ſed addita conditione: SI SE COGNATVM PROXIMVM, qualem ſe eſſe viuo teſtatori perſuaſerat, PROBAVERIT: tunc ius Lubecenſe ei prudenter praefigit annum, intra quem conditioni ſatisfaciat. Deficientem in probatione indignum legato iudicat, adeoque ei lucrum eripit fiſcus, tamquam qui teſtatorem mendaciis, aliisque captatoriis artibus, ad relinquendum ſibi legatum turpiter pellexerit. Bene ſane ac prudenter, ſi quid aliud. Si enim iuris Romani conditores legatum, vt indignis auferendum, putant iis, qui de hereditate viuentis & ignorantis pacti ſunt, (t) vel qui legatum adulterio, (u) vel accommodata in fraudem legum fide meruerunt: (x) an iniquum videbitur lucrum mendaciis & dolo malo quaeſitum huiusmodi captatori extorqueri? Sane ſi eadem ſeueritate vſi eſſent Romanorum legislatores, non tantus apud eos heredipetarum fuiſſet prouentus, nec auditae eſſent querelae PETRONII ARBITRI (y) de Crotone, quo nomine Romam derideri putant: *In hac vrbe*

(s) Plaut. *Milit. glor. Act.* III. *Scen.* I. *v.* 111. *ſequ.* (t) *l.* 2. §. 3. *ff. de his, quae vt indign.* (u) *l.* 13. *ff.* & *l.* 14. *ff. eod.* (x) *l.* 10. *pr. l.* 18. *pr. l.* 23. *ff. eod. l.* 103. *de legat.* I. (y) *in Satyr. p.* 105.

he non litterarum ſtudia celebrantur, non eloquentia locum habet, non frugalitas ſanctique mores laudibus ad fructum perueniunt: ſed quoscumque homines in hac vrbe videritis, ſcitote in duas partes eſſe diuiſos. Nam aut CAPTANTVR, *aut* CAPTANT. *In hac vrbe nemo liberos tollit, quia quisquis ſuos heredes habet, nec ad coenas, nec ad ſpectacula admittitur, ſed omnibus prohibetur commodis, inter ignominioſos latitat. Qui vero nec vxores vmquam duxerunt, nec proximas neceſſitudines habent, ad ſummos honores perueniunt, id eſt, ſoli militares, ſoli fortiſſimi, atque etiam innocentes habentur. Videbitis, inquit, oppidum, tamquam in peſtilentia campos, in quibus nihil aliud eſt, niſi cadauera, quae lacerantur, aut corui, qui lacerant.* Nimirum talem eſſe oportet rerum faciem, niſi prudentes legiſlatores dent operam, vt corui deludantur hiantes.

§. XXVIII.

Singularis porro ſpecies, in qua praeſcriptioni annali ſecundum IVS LVBECENSE locus eſt, talis exſtat: (z) *Wann über Iahr und Tag ein Gebaude unangeſprochen geſtanden, das kan nach Iahr und Tag nicht mehr angefochten werden.* Qui ius illud diffuſo commentario illuſtrauit, DAV. MEVIVS, articulum hunc, modo de praeſcriptione ſeruitutum, modo de noui operis nunciatione, interpretatur, adeoque vertente anno nec actioni confeſſoriae, nec noui operis nunciationi amplius locum eſſe, contendit. At nos primo non videmus, quomodo noui operis nunciationi Lubecae locus eſſe poſſit etiam intra annum & diem, *wann unter Iahr und Tag ein Gebäue geſtanden hat*, quum id vel maxime ad naturam huius nunciationis pertineat, vt ſtatim initio, & nondum perfecto opere, fiat. (a) Deinde generaliora ſunt verba ſtatuti, quam vt ad ſolas ſeruitutes praediorum reſtringi poſſint, quum potius de omni forma aedificiorum loquantur, cui alioquin vicinus iuſte ſeſe opponeret. e. g. Si quis aedificando vicini fundum occuparit, ſi ſeruitutibus tigni immittendi, proſpectus, luminum, aliisque, quae vicino competunt, praeiudicium fecerit, ſi officinam aliquam, quam inconſultis vicinis, aedificare per IVS LVBECENSE (b) non licet, exſtruxerit, nouas porticus, feneſtras, ianuas, cellas ſubterraneas, caminos, horrea, contra priſtinam formam, aedificarit, quod itidem non permittit ius Lubecenſe. (c) His omnibus caſibus vicinus alioquin iure agit, vt aedi-

(z) Lib. I. *tit.* VIII. *art.* II. (a) *l.* 1. *§* 1. *ff. de nou. op. nunc.* (b) Lib. *III. tit. XII. art. XII.* (c) Lib. III. *tit. XII. art. XIII.*

aedificium vel deſtruatur, & ad priſtinam formam reducatur, vel, vti olim, ſeruiat vel denique ſeruitute liberum eſſe iubeatur, quorum primum interdicto *quod vi aut clam*, alterum actione *confeſſoria*, tertium *negatoria* fieri, nemo ignorat. At eas actiones omnes ius Lubecenſe intra annum & diem iubet inſtitui, & alias exceptione praeſcriptionis ſubmotum iri actorem, minatur.

§. XXIX.

Itaque iam facile patet, quid inter ius ciuile & Lubecenſe hac in re interſit. Si quid contra priſtinam formam factum fuerit: nulla plane erit inter vtrumque ius differentia, niſi quod Lubecenſe ciuili paullo liberalius anni ſpatio diem, vel viginti quatuor horas, ſuperaddit. Num & iure Romano, interdictum *quod vi aut clam*, cui tunc locus eſt, annum duntaxat viuit, eoque vertente exſpirat. (d) At tanto magis ius illud a Romano diſcrepat eo caſu, quo ſeruituti libertatique praedii vicini aedificando nocitum eſt. Quum enim ſeruitutibus, ſublata lege Scribonia, decem annis inter praeſentes, viginti inter abſentes praeſcribatur, (e) adeoque & actiones confeſſoria & negatoria longum tempus durent: (f) ius Lubecenſe id temporis ſpatium coanguſtat, & non niſi annum & diem ſtatuit, intra quem hae actiones cum effectu poſſint inſtitui. Intereſt enim reipublicae, vrbes ruinis non deformari. Id vero euitari vix poſſet, ſi ius agendi aduerſus aedificantes nullo, aut longo demum tempore exſtingueretur. Ceterum quum de priuatis procul dubio aedificiis agat hic articulus: recte hic notauit MEVIVS, publicae vtilitati tam breui temporis ſpatio non praeſcribi, nec derogari hoc articulo eleganti reſponſo, quod exſtat *in l. 6. C. de operib. publicis.*

§. XXX.

Nullae fere lites alibi terrarum magis fatigant iudices, quam quae de dotibus inter ſocerum & generum, nec non inter maritum & vxorem, eorumue heredes feruere ſolent. Saepe enim gener dotem promiſſam, ſaepe non promiſſam, petit. Aliquando vxori eamdem repetenti opponitur exceptio dotis non illatae: aliquando ipſam apocham in dubium vocat gener, dotemque cautam, non numeratam eſſe, con-

(d) *l. 15. §. 3. 4. ff. quod vi aut clam.* (e) *l. 4. §. fin. ff. de vſurp. & vſucap. l. 10. ff. ſi ſeru. vind. iuncta. l. vlt. C. de long. temp. praeſcript.* Iac. Raeuardus *de lege Scribonia.* (f) Stryk. *de Praeſcript. act. Memb.* III. *axiom.* I. *n.* 9. 10. Donellus *Comment. Iur. lib. XI. cap. XI.*

Digitized by Google

contendit. Reſecandam vero hanc litium materiam exiſtimarunt LVBECENSES, idque ſe non facilius conſequuturos ſperarunt, quam ſi ſponſos Graeca fide mercari iuberent, eosque & actione, & exceptione non numeratae dotis priuarent, qui dotem promiſſam non exegerint in tempore. Qua de re ita cauerunt: (g) *Vereblicht ſich ein Mann mit einer Iungfrauen oder Wittvven, den Brautſchatz, vvelcher ihr mit gelobet vvird, ſoll man mahnen binnen den erſten zvveyen Iahren. Thut er aber das nicht, ſo iſt man ihm nichts pflichtig, dievveil er denſelben zuvvieder den Lübeckiſchen Rechte ſtehen laſſen. Stirbet alſo der Mann, ob nun vvohl ihr Brautſchatz in ſein Gut nicht geſloſſen iſt, vvann ſie aber gleichvvoll ervveiſen vvürde, daſs ihr ſolcher Brautſchatz mitgelobet, vvann ſie es ihr nicht trauen vvollen, ſo ſoll ihr dennoch derſelbe aus ſeinen geſamten Gütern folgen, es konten dann ſeine Freunde ervveiſen, daſs er den Brautſchatz gemahnet habt, und habe denſelben mit guten Willen ſtehen laſſen, oder aber auch innerhalb Iahr und Tag, ſich bey den Bürgermeiſtern angegeben, und davon proteſtiret, daſs er ſolches in der Güte gefordert, aber nichts erhalten können.* Multa hic occurrere ſingularia, & quae iuri Romano minus conueniant, facile patet, adeoque operae pretium fuerit, iura iſta inter ſe paucis contendere, & paullo accuratius oſtendere vtriusque differentiam.

§. XXXI.

Primum dos rite promiſſa iure Romano peti poteſt actione ex ſtipulatu, eaque tamquam perſonalis & ciuilis eſt perpetua, nec quidquam impedit, quominus intra triginta annos inſtituatur. (h) Et quamquam alioquin dotis periculum penes maritum eſt, ſi extraneum non in tempore interpellarit: aliud tamen dicendum, ſi quando gener ſocero pepercerit, cumque moras nectentem non vrſerit ad exſolutionem. (i) Hinc ſi dotem promiſſam non exegit gener, & ſocer interea bonis labitur: dos non genero, ſed ei, cui adquiritur, id eſt, mulieri periiſſe cenſetur, quia ignoſcendum videtur pietati generi, aequo animo ferentis ſoceri auaritiam, eique ex quadam verecundia plus iuſto indulgentis. (k) At quum haec verecundia lites innumeras pariat: iuris Lubecenſis conditores eam arcto biennii ſpatio circumſcribere malue-

(g) Lib. I. tit. V. art. II. (h) *l. 3. & l. 7. C. de praeſcript. trig. vel. quadr. ann.* (i) *l. 33. ff. de iure dotium.* (k) *Conf. Cuiac. obſ. lib. XII. cap. XVII.*

-luerunt, cum iure dotem petendi excludentes, qui diutius eam petere ceſſarit. Quale exemplum MEVIVS (l) factum refert anno MDLXXXV. Id. Octobr. in cauſſa *Hanß Cramers* contra Anton Bellingshauſen. Deinde ius Romanum, ne quidem ſi dos cauta ſit, tam breui tempore maritum eiusque heredes priuat exceptione non numeratae dotis, ſed ſoluto intra biennium matrimonio, per annum, ſoluto eodem intra decennium, per tres menſes eam adhuc permittit, eamque adeo circumacto demum decennio exſpirare iubet. (m) Contra ius Lubecenſe maritum biennii anguſtiis circumſcribit, & dotem, eo poſt biennium mortuo, illatam eſſe, praeſumit, ita, vt non admittatur probatio in contrarium, modo probet vxor, dotem eſſe promiſſam. Hinc dos etiam non numerata tunc repetitur, adeoque ex eius iuris principiis magno cum heredum detrimento coniuncta eſt mariti verecundia, dotem promiſſam a ſocero intra biennium non exigentis, ſaltim Lubecae. Nam ſi femina Lubecenſis nupſerit extraneo, in vrbe vel prouincia, vbi ius Lubecenſe non viget, commoranti: nemo dubitarit, quin ceſſare oporteat diſpoſitionem de repetitione dotis, non autem ceſſaturum ſit, quod ſtatuta de praeſcriptione dotis promiſſae cauent. Quemadmodum enim gener in exigenda dote forum promittentis & recepta ibi iura ſequi cogitur: ita vxor vel eius heredes, ſoluto matrimonio repetituri dotem, forum & iura mariti defuncti merito ſequuntur. (n) Dura haec videri poterant, ac proinde duae exceptiones ſubiiciuntur, quarum tamen altera, quae proprius ad inſtitutum noſtrum pertinet, de nouo acceſſit, nec in KOLLII editione (o) habetur. Ibi tantum prima haec exceptio occurrit: *Sunder können ſyne Fründe dat tügen, dat he danach gemahnet hebbe, ſi dat mit guten Willen ſtahn laten, ſo moht man dat affſchluhn in dem Bruttſchatte.* Primo itaque poſt biennium datur exceptio non numeratae dotis, ſi mariti heredes docere poſſint, exactionem intra biennium factam, & conueniſſe tamen inter ſocerum generumque, vt dos inſoluta penes ſocerum maneret. Id enim fieri poſſe, diſerte cauetur articulo proxime antecedente I. Deinde & tunc poſt biennium ſalua eſt exceptio non numeratae dotis, ſi doceri poſſit, generum intra annum & diem interpellaſſe ſocerum, & coram conſulibus de non facta ſolutione eſſe proteſtatum. Quum enim & alio-

(l) Mev. *ad h. art. n. I.* (m) *Auth. quod locum C. de dote cauta non numerat.* (n) *l. 65. ff. de iudiciis.* (o) *art.* XLI.

alioquin interpellatio, ſiue ad acta, ſiue extra iudicium facta, ad debitorem in mora conſtituendum ſufficiat, (p) quis dubitet, quin interpellatio cum obteſtatione tam ſollemni coniuncta generum a mora abſoluat eamque culpam retorqueat in ſocerum? Ceterum non ineleganter quaerit MEVIVS, (q) an hoc ſtatutum ei quoque marito fraudi ſit, qui dotem, ab ipſa muliere promiſſam, intra biennium exigere ceſſarit? Idque recte negat, partim quod lex tam rigida non proferenda ſit ad caſum verbis non expreſſum, partim quod non ferenda ſit vxor, obiiciens marito moram in exigenda dote admiſſam, quem quotidie ferre matrimonii onera viderit, nimis iniqua, ſi beneuolentia mariti abuti velit. Si cui paullo argutior videatur haec ratio, quam verior: malim dicere, non adeo neceſſarium videri, maritum dotem ab ipſa vxore conſtitutam, vrgere, quum IVRE LVBECENSI, communia cum illa habeat bona omnia, oneraque matrimonii non ipſe ex ſuis, ſed ex communibus bonis ferat, praetereaque ipſi mulieri repetenti dotem, quam ſe numquam intuliſſe probe norit, exceptio doli mali, manifeſto obſtet.

§. XXXII.

Supereſt ſextus caſus, quo quis praeſcriptione annali tutiſſimus eſt, ſi nimirum actus quidam in librum publicum ſit relatus. De eo enim ſancitur: (r) *Wird etwas in des Rahts oberſte Stadt-Buch geſchrieben, und ſolches würde in Jahr und Tag nicht angefochten, ſo kan darauf künfftig niemand einige Anrede thun, es wäre denn, daß derjenige, welcher daran intereſſiret, auſſerhalb Landes geweſen, der wird* a tempore ſcientiae *innerhalb Jahr und Tag billig zugelaſſen.* Non eſt, quod hic prolixam inſtituamus comparationem iuris Lubecenſis & Romani. Neque enim Romanos eiusmodi librum publicum habuiſſe, conſtat, qualis hic memoratur. Neque de quibusuis actis ac codicibus publicis loquuntur ſtatuti conditores, quales ſunt *Rahts-Bücher, Straf-Bücher, Zinß- und Schoß-Regiſter, Gerichts-Cantzeley-Urthel, Vormundſchaffts-Bücher,* ſed de libro praecipuo, qui ideo κατ' ἐξοχὴν vocatur *der Stadt-Buch, der Stadt-Erb-Buch,* (s) itemque *des Rahts oberſtes Stadt-Buch,* in quem

 emti-

(p) Struu. *Exercitat. XXVII. th.* LXVII. (q) Meuius *ad lib. I. iur. Lubec. tit. V. art. II. no.* 13. (r) *Lib. V. tit. VI. art. I.* (s) *Lib. III. tit. VI. art. II.*

Digitized by Google

emtiones venditiones rerum immobilium, hypothecae in iis conſtitutae, ceſſiones in iure, aliaque huius generis referuntur. Quale quid Romae factum eſſe, non meminimus, niſi forte huc referre velis tabulas cenſuales, quarum teſtimonio ſaepe vtebantur veteres, ſi vel de natalibus cuiuſquam, vel de bonis, quaeſtio incideret, (t) adeo, vt & ecclesiae doctores, veluti IVSTINVS MARTYR, (u) TERTVLLIANVS (x) & CHRYSOSTOMVS, (y) ad eas prouocent, quoties Seruatorem Bethlehemi natum demonſtrare cupiunt. Non autem mirabitur quiſquam, tantum fidei tantumque ponderis ineſſe publico Lubecenſium libro, qui paullo accuratius expendere voluerit ritum, ſollemnitatemque, quae in huiusmodi inſcriptione adhiberi conſueuit, quamque ita deſcribit DAV. MEVIVS: (z) *Forma huius ceſſionis haec eſt, quod venditor vna cum emtore coram conſeſſu Senatus publice pro tribunali ſedentis, vor ſitzenden Rahte, vt habent verba art. II. h. t. wann er öffentliche Audientz hält, comparet, ibi contractum intimat, ſuamque voluntatem de cedenda re vendita declarat, rogans porro, vt ſollenniter ceſſio, die Verlaſſung, admittatur, eiusque in librum publicum inſcriptio fiat. Iis precibus cuilibet licet intercedere, cui inde praeiudicium imminet. Si nulla eius cauſſa vel manifeſto iniqua reperitur: reiici ſolet contradictio non iuſtificata. Si aliquid cauſſae praetexitur, ſiquidem poſt auditam vtramque partem, in loco de veritate & iure decernere liceat, ſtatim ſenatus, quid faciendum, decernit. Vbi ampliori diſcuſſione indiget, ad eum, qui ad hanc rem, proceſſus ſummarius vel ordinarius, pro circumſtantiarum qualitate neceſſe eſt, partes remittuntur. Facta deciſione, & contradictione reiecta, decernitur a ſenatu illa ſollemnis ceſſio, die Verlaſſung, & abſente ſeu contumace altera parte, eius loco, publico miniſtro eam facere iniungitur, eiusque nomine ab aliquo Senatorum (certi enim ſenatoris muneris portio id eſſe ſolet) conſueta quadam formula & ritu expeditur. Hoc peracto, rogari ſolet inſcriptio in librum ciuitatis, die Einſchreibung in das Stadt-Buch, quae coram cuſtodibus iſtius libri, veluti apud nos (Stralſundenſes) coram*

(t) *l. 6. C. de fide inſtr. l. vlt. C. ſine cenſu & reliqu. l. 2. §. 1. ff. de excuſat. l. 16. ff. de probat.* (u) Iuſtinus Martyr. *Apolog. II. pag.* 75. (x) Tertullian. *lib.* IV. *adu. Marcion. cap.* XIX. (y) Chryſoſtomus *Serm. de diuerſ. noui teſtam. loc.* XXXI. (z) Dau. Meuius *lib. III. Iur. Lubec. tit.* VI. *art.* I. *n.* 17.

coram camerariis, expeditur, ſed a ſenatu aeque decernitur. Quia vero haec ſollemnitas inſignis effectus eſt, ne forſan illis, quorum intereſt, ignorantibus ſub & obreptitie impetretur: prudens magiſtratus inquirere ſolet, an vendita res libera ſit, an aeri alieno obnoxia, an litigioſa, cui in libro publico ante fuerit adſcripta, anne etiam venditori; ſi inde quid grauioris ſuſpicionis emergat, vsque ad vlteriorem inueſtigationem rem differre. Quae ſi exactius ſemper obſeruarentur: multis difficilibus litibus ſuperſedere liceret. Quodſi ergo plenam fidem & iure Romano merentur inſtrumenta publica (a) in primis tabulae cenſuales, quibus liber hic Lubecenſium eſt ſimillimus, (b) non aliam ob cauſſam, quam quia omnia accuratiſſime & adhibita ſumma induſtria illis inſcripta eſſe, praeſumitur: quis miretur, ſimilem auctoritatem Lubecenſes ineſſe velle libro ſuo publico, in quem nihil, niſi adhibita omni circumſpectione, & re accurate diſcuſſa, refertur. Ceterum ſimilem Lubecenſi eſſe animaduertimus legem Hamburgenſium, quae his verbis (c) comprehenditur: *Was für dem Rahte in offener Audientz an Erb-und Eigen, Hauptſtuhl und Rente verlaſſen und in dieſer Stadt Erb-oder Rent-Buch geſchrieben, und in Jahr und Tag nicht angefochten, und davon unter des Secretarii Hand ein Extract im Gericht fürgeleget wird, dagegen kan niemand einige Emrede thun, es wäre dann derjenige, welcher daran intereſſiret, auſſerhalb Landes gewveſen, der vvird von der Zeit an, daß er ſolches erfahren, innerhalb Jahres und Tages billig zugelaſſen.*

§. XXXIII.

Quum vero in rebus humanis nihil tam diligenter atque accurate fieri poſſit, vt non aliqua fugiant magiſtratum etiam Argo oculatiorem; ipſa aequitas ſuaſit iuris Lubecenſis auctoribus, vt iis, quibus inconſultis vel abſentibus aliquid in librum publicum relatum eſt, quod iis detrimento eſſe poſſet, puſillum laxamenti indulgerent ad ius ſuum perſequendum. Verum & hic ſufficere viſus eſt annus & dies, & quidem non continuus, ſed vtilis, quippe quem a tempore ſcien-

(a) *l. 10. ff. de probat. l. 31. C. de donat. l. 15. C. de fide inſtrument.* (b) *l. 3. C. ſine cenſu vel reliqu. l. 7. 8. 30. C. de donat.* (c) *Stat. Hamb. Part. I. tit. XXX. art. III.*

tiae currere voluerunt. Quum vero ſaepe contingat, vt quis negligentiae praetexat ignorantiam, ſeque ſero admodum rem comperiſſe contendat, quum eam iam pridem habuerit exploratiſſimam: nemo dubitat, quin ſaltim iureiurando firmanda ſit illa ignorantia. (d) Id quod diſerte his verbis expreſſerunt Hamburgenſes, (e) *die Zeit aber ſeiner erlangten Wiſſenſchafft, ſoll er auf des Gegentheils ſein Begehren, mit ſeinem Eyde erhalten.* Vix enim alia ſperanda eſt eorum, quae intra mentis receſſus latent, probatio, quam quae fit per iusiurandum. (f) Nec quaeuis prodeſſe poteſt ignorantia, etiam adfectata, (g) ſed quae in virum diligentiſſimum cadere poſſit, qualis eſt abſentium. Vnde in textu noſtro: *daſs derjenige, vvelcher daran intereſſiret, auſſerhalb Landes gevveſen.* Quis enim ferret, eum, qui pedem extra pomoeria interea numquam extulit, ignorantiam praetexere earum rerum, quae publice atque in conſpectu omnium geſta ſunt, quum ignorantiae rerum publice geſtarum nulla ſit praeſumtio? (h) *Quid enim, ſi omnes in ciuitate ſciant, quod ſolus ignorat?* inquit PAVLLVS ICtus. (i) Si vero iuſta fuerit ignorantiae cauſſa, isque, cuius in detrimentum aliquid libro publico inſcriptum eſt, interea ſub alio ſole ſit peregrinatus: quis dubitet, quin ei fas futurum ſit, illud, tamquam quod clam ac furtim in librum illum irrepſerit, impugnare? Non autem abs ratione addimus, ei impugnationi tum demum locum fore, ſi quid in abſentis detrimentum factum. Quemadmodum enim & iure communi tum demum ignorantia prodeſt intra tempus annale, ſi quis non de lucro captando, ſed de euitando damno cum alio contendit; (k) ita nec iura Lubecenſium ſubuentura credimus illis, qui inſignis cuiusdam lucri ac compendii cauſſa actum in librum publicum relatum impugnare conentur. (l) Denique & id recte monet iuris Lubecenſis interpres celeberrimus, annalem hanc praeſcriptionem non pertinere ad ea negotia, quae ipſo iure ita nulla ſunt, vt ne contrahentium quidem conuen-

(d) Heig. *Part.* I. *Quaeſt.* XL. *n.* 20. Carpzou. *Iurispr. Forenſ. Part. I. Conſt.* XXII. *def. 6.* Meu. *ad ius Lub. h. t. n. 29.* (e) *ibid.* (f) Felin. *in c.* 16. X. *de homicid. no.* 2. Maſcard. *de Probat. Vol.* I. *concl. XCIV. n.* 4. Stryk. *de Iure ſenſ. diſſ.* X. *cap.* II. *n.* 8. (g) *l.* 2. §. *vlt. ff. ſi quis caut. in iud. ſac.* (h) Menoch. *lib.* VI. *de praeſumt. praeſ.* XIII. *n.* 96. Gail. *de pace publica lib.* II. *cap.* X. *no.* 10. *ſequ.* (i) *l.* 9. §. 2. *ff. de iur. & facti ignorantia.* (k) Tiraquell. *de retract.* §. XXXV. *gloſſ.* IV. *no.* 27. (l) Meuius *ad h. art. n.* 32.

uentione conualeſcant. Ea enim & circumacto anno nullius eſſe momenti, nec magiſtratuum confirmationem ad eiusmodi actus eſſe porrigendam, quos ipſae leges conſiſtere haud patiuntur, facile vnusquisque animaduertit.

§. XXXIV.

Enimuero dum de inſigni illa Lubecenſium prudentia legislatoria, quae in annali iſta praeſcriptione vel maxime elucet, diſſerimus, vix ſentimus, tantum iam chartae abſumtum, quantum deſtinari ſolet exercitationi academicae. Et quis dubitet, quin hoc acturo, non defutura ſit vberrima de rebus pulcherrimis diſſerendi materia? Sed ne CALLIMACHI incurramus reprehenſionem, cui βιβλίον μέγα μέγα κακὸν, *magnus liber*, *magnum malum* videbatur; hic quidem ferias calamo indicimus, Deumque precamur, vt LVBECAM, inferioris Saxoniae ocellum, religionis puritate, pietate ciuium, iuſtitiae laude, ac commerciorum amplitudine excelſiſſime florere iubeat, donec decretorius ille dies vniuerſum hoc aboleat, aeuumque hoc omne hauriat abſorbeatque aeternitas!

DE

DE TESTAMENTIFACTIONE IVRE GERMANICO ARCTISSIMIS LIMITIBVS PASSIM CIRCVMSCRIPTA.

EXERCITATIO XXVI.

§. I. *Libertas teſtandi homini iure naturali & gentium deberi dicitur.* §. II. *Hinc Romanae leges omnibus facultatem teſtandi liberrimam indulſerunt.* §. III. *Teſtamenta rectae rationi non conueniunt.* §. IV. *Nec regulae prudentiae ciuilis, quae leges publicas priuati arbitrio tolli non patitur.* §. V. *Teſtamentifactio plerumque ex ira, odio, inuidia, aliisque vitiis, proficiſcitur.* §. VI. *Hinc aliae gentes teſtamenta vel exſulare voluerunt ex rebusp. ſuis, vel eadem arctis limitibus circumſcripſerunt, veluti Hebraei.* §. VII. *Atheníenſes.* §. VIII. *Lacedaemonii.* §. IX. *Germani.* §. X. *Quando teſtamenta in Germania condi coeperint?* §. XI. *Quaedam Germanicae originis gentes vel ſero, vel plane non, admiſerunt teſtamenta* §. XII. *Quaedam eam facultatem admodum reſtringunt. Quot modis id fiat?* §. XIII. *Non omnes promiſcue in Germania teſtantur. Alicubi requiritur conceſſio Principis.* §. XIV. *Comparatio huius iuris cum Romano.* §. XV. *Alibi teſtari non poſſunt lectulo adfixi.* §. XVI. *An id iuri communi & Germanico conſentaneum?* §. XVII. *Alibi feminis non indiſtincte liberrima teſtandi facultas permittitur.* §. XVIII. *Pubertas non vbique ſufficit teſtamentum conditurís.* §. XIX. *Heredes ab inteſtato exſtantes paſſim teſtamentifactionem impediunt. Ius recadentiae quid?* §. XX. *Teſtari alicubi non poſſunt peregrini, caelibes & ſpurii.* §. XXI. *Non de omnibus bonis teſtari licet. Regula, quae neminem pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere patitur, in Germania non vbique valet.* §. XXII. *Quibusdam locis de certa tantum bonorum parte teſtari licet.* §. XXIII. *Alibi de mobilibus tantum.* §. XXIV. *Alibi inter bona adquiſita & hereditaria diſtinguitur.* §. XXV. *Mulieres Saxonicae de Gerada: viri de rebus expeditoriis diſponere non poſſunt.*

poſſunt. §. XXVI. *Vbique fere prohibita diſpoſitio de feudis.* §. XXVII. *Quod ad formam attinet, quibusdam locis non admittuntur teſtamenta, niſi publica.* §. XXVIII. *Itemque alicubi non valent teſtamenta, niſi in quibus ad piam cauſſam, vel rei publicae vtilitatem aliquid relictum.* §. XXIX. *Quin & agnatis legitima alicubi adimi non poteſt.* §. XXX. *Si quis aliquo loco ſecundum iſtius leges teſtatus ſit, an & alibi ſubſiſtat teſtamentum?* §. XXXI. *Heredis inſtitutio multis locis haut neceſſaria.* §. XXXII. *Alibi ne permiſſa quidem.* §. XXXIII. *Cur tam multae Germaniae prouinciae peregrinos, quam maiorum, mores ſequi maluerint?* §. XXXIV. *Effectus receptae teſtamentifactionis liberrimae.* §. XXXV. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

QVo vehementiore viuendi deſiderio natura omnes tenemur: eo magis ipſa vnumquemque noſtrum conuincit experientia, vitam nobis non mancipio, ſed veluti vſui, datam eſſe, tempusque imminere, quo conclamanda vaſa, & ex hac vita, tamquam ex diuerſorio quodam, ſit emigrandum. Quid mentem hominis, de decretorio illo die cogitantem, erigat, vt laeta componat ſarcinulas, & ex hac rerum humanarum caligine ad caeleſtem lucem ſine perturbatione euolet, non alia, quam Chriſtianorum, diſciplina docemur, quae ſola id veluti praecipuum habet, vt ne cum morte quidem colluctantes deſtituat, ſed viuos formet ac praeparet, vt & viuere deſinant aequo animo, extremamque illam horam ſine formidine praeſtolentur. Enimuero quum olim vniuerſum paene terrarum orbem paganiſmi oppreſſiſſent tenebrae: ſollicitum de imminente illa hora humanum genus cum alia excogitauit mortalitatis ſuae ſolatia, tum illud in primis, vt morientibus veluti poſteritati intereſſe, &, quid poſt mortem ſuam fieri vellent, ante mortem anxie praecipere, permitterent. Hinc non aliam ob cauſſam inuenta eſt teſtamentifactio, quam vt homines inde qualecumque fragilitatis ſuae caperent ſolatium, & poſt mortem quoque ſibi victuri viderentur, ſi, voluntatem ſuam & poſt fata ratam fore praeſcirent. Philoſophatur hunc in modum ipſe CONSTANTINVS M. Imperator, (a) dum, quae quisque eccleſiae ſupremis tabulis ſit relicturus, vel eo nomine praeſtanda exiſtimat, *quod nihil magis hominibus deberi videatur, quam vt ſupremae voluntatis,* Aaaaaa *poſt-*

(a) *l.* 1. *C. de ſacroſ. eccl.*

poſtquam iam aliud velle non poſſint, liber ſit ſtilus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium. Quam in ſententiam & QVINCTILIANVS: (b)*Non aliud*, inquit, *videtur ſolatium mortis, quam voluntas vltra mortem. Alioqui poteſt graue videri & ipſum patrimonium, ſi non integram legem habet, & quum omne ius nobis in id permittatur viuentibus, auferatur morientibus.* Et ſane id argumentum tanti viſum eſt quibusdam, vt & ex iure naturae & gentium profectam exiſtiment teſtandi libertatem, tum quod teſtamentorum ſubſtantia cognata ſit dominio, tum quod & inter viuos ita quisque diſponere poſſit, vt effectus & poſt mortem duret, tum denique, quod teſtamentorum vſus plerisque gentibus communis fuerit. Iis enim ſimilibusque argumentis vtuntur, qui teſtamentifactionem ex ipſo iure naturae & gentium arceſſendam eſſe exiſtimant, veluti VIGLIVS ZVICHEMIVS, (c) COVARRVVIAS, (d) BRONCHORSTIVS, (e) GROTIVS, (f) VINNIVS (g) aliique, quos turmatim, vti ſolent, adducunt HILLIGERVS, (h) GILKENIVS, (i) & PINELLVS, (k) quibusque omnibus iam e veteribus THEOPHILVM (l) praeluſiſſe, animaduertimus, quippe *τὸ συγγράφεσθαι διαθήκας* ſeu *teſtamentifactionem* ad *ἐθνικὸν νόμιμον*, id eſt, *ius gentium*, diſerte referentem.

§. II.

Et haec quidem tanti momenti viſa ſunt Romanis, vt non modo morientibus, ſed & de mortalitate ſua cogitantibus, id qualecumque ſolatium concederent, quin & *publice expedire* exiſtimarent, *ſuprema hominum iudicia exitum habere.* (m) Lata enim fuerat lex decemuiralis: PATER FAMILIAS VTI LEGASSIT SVPER FAMILIA, PECVNIA, TVTELAVE SVAE REI, ITA IVS ESTO, *iisque legis verbis latiſſimam ciuibus poteſtatem tributam nouimus & heredes inſtituendi, & legata, & libertates dandi, tutelas quoque conſtituendi,* (n) quin & ſubſtituendi, exheredes ſcribendi, omniaque agendi pro arbitrio. Quin vere dici poteſt, legislato-

(b) Quinctilian. *Declam. CCCVIII.* (c) Vigl. Zuichem. *ad §. 2. Inſt. de teſtam.* (d) Couarruu. *Var. III, 6. n. 6.* (e) Bronchorſt. *Enantioph. Cent. III. enant.* 20. (f) Grot. *de Iure belli & pac. Lib. II. Cap. VI. §. vlt.* (g) Vinn. *ad pr. Inſt. de teſtam. ord. n.* 3. (h) Hillig. *ad Donell. Comment. Iur. Lib. VI. Cap. V. litt. A.* (i) Gilken. *in l.* 1. *C. de teſtament. n.* 5. *&* 32. (k) Pinell. *Select. Lib. II. cap. X.* (l) Theophil. *ad princ. Inſt. de Iure nat. gent. & ciu.* (m) *l. 5. ff. teſt. quemadm. aperiantur.* (n) *l.* 120. *ff. de verb. ſign.*

latoriam poteſtatem, in qua alioquin τὸ κύριον in republica conſiſtit, hac lege cum vnoquoque ciue Romano eſſe communicatam. LEGARE enim, teſte VLPIANO, (o) eſt LEGIS MODO *aliquid relinquere*, adeoque, qui teſtamentum condebant, vere ac proprie dicebantur νομοθετεῖν, (p) *legem ferre*, quemadmodum & ipſum teſtamentum vere & proprie νόμον ſeu legem adpellari obſeruamus a veteribus. (q) Quemadmodum enim legislator ſuo omnia arbitrio praecipit, quae ipſi e republica futura videntur, ciuibusque tunc in obſequio gloria relicta eſſe cenſetur: ita Romani non minus obſequium deberi exiſtimabant ſupremis cuiuscumque patrisfamilias tabulis, vt PLINIVS (r) iunior hinc vel maxime laudet amicum, qui *religioſiſſime ſoleret cuſtodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexiſſe pro iure ſit.* Quemadmodum deinde tanta eſt legislatoris poteſtas, vt & antiquiori legi, & conſuetudini, iam inde ab antiquiſſimis vsque temporibus receptae derogare, quin vtramque plane abolere, & e republica proſcribere poſſit: ita teſtatori fas eſt, non modo ſuas, quas antea condiderat, tabulas, nouis confectis, rumpere, ſed & ipſas euertere leges publicas, de ſucceſſione inteſtatorum latas. Quid? quod priuatis multo maior ac laxior poteſtas fuerit legem dicendi rebus ſuis, quam vlli legislatorum, quum horum poteſtati idem, ac ipſius vitae, finis contingat, nec quisquam legem ſcripturus ſit, ſe mortuo demum in ciuitate valituram, illi autem, quid & ſequuturis ſaeculis fieri velint, recte ſanciant, &, vt cum SENECA (s) loquamur, *nihil vmquam ſanctiore cura componant, quam quod ad ſe non pertinet.* Quae quum ita ſint, recte omnino legem cum teſtamento compoſuit CICERO, (t) ſcripſitque: *In publicis nihil eſt* LEGE *gratius; in priuatis firmiſſimum eſt* TESTAMENTVM.

§. III.

Enimuero ſi recte pones calculum, non facile adſentieris illis, qui teſtamentorum originem ad ius naturae & gentium referunt, ac proinde ampliſſimam illam de rebus ſuis diſponendi facultatem, qua Romani vſi ſint, ſi a forma & ſollemnitatibus diſceſſeris, ipſam rectam rationem omnibus peraeque hominibus dediſſe arbitrantur. Primo enim iam pridem vir perelegantis ingenii, EMVNDVS MERILLIVS, (u)

Aaaaaa 2 poſt

(o) Vlpian. *tit.* XXIV. §. 1. (p) Chryſoſt. *in Act. Apoſtol. homil. I. p.* 615. *Graec. Nou. XXII. Cap. II.* (q) *Excerpta de Legation. p.* 62. (r) Plin. *Lib. IV. Epiſt.* 10. (s) Seneca *de Benef.* Lib. *IV. Cap. XI.* (t) Cic. Philipp. *II. Cap.* XLII. (u) Merill. *Obſeru.* Lib. *VI. Cap. XXV.*

poſt eumque & alii, in primis CHR. THOMASIVS (x) & perilluſtris huius prouinciae Praeſes, IO. GOTHOFREDVS DE COCCEIIS (y) recte viderunt, dominii quidem eam eſſe naturam, vt domino, quoad viuit, liceat ius ſuum in quemcunque transferre, eaque translatio, illo etiam rebus humanis exemto, rata ac firma ſit: at ex eo tamen non conſequi, vt & ab eo tempore initium capere poſſit translatio dominii, quando quis iam dominus rerum ſuarum eſſe deſiit. Potius *contra naturalem rationem eſt*, inquit MERILLIVS, *vt voluntas hominis poſt mortem valere incipiat: nam mors omnia ſoluit. Igitur & poteſtatem, de rebus noſtris ſtatuendi, ſoluit, vt etiam mandatum morte mandantis ſoluitur. Et ita voluntas hominis cum vita exſpirat, niſi poteſtate legis* (ciuilis) *in teſtamento poſt mortem confirmaretur.* Quae, vt intelligas, paullo attentius, quaeſo, expende, quid moliatur, quisquis ſupremas tabulas ſcribit. Viuus nihil iuris, ac ne ſpem quidem certam in alterum transfert, ſed omnia ſibi integra ſeruat, nec quidquam ſibi voluntatem mutaturo impedimento eſſe cupit. At tum demum res vult in heredem translatas, quando transferre amplius nihil poteſt, adeoque vult in eum euentum, quo velle amplius non licet. Quae ſane a recta ratione adeo abhorrent, vt qui teſtamentorum originem ex iure naturae & gentium repetunt, iis ſe tricis inuoluant, quibus ſe ipſos expedire nullo modo queant. GROTIVS (z) ſane & VINNIVS, (a) teſtamenta cum iuris naturalis, id eſt, rectae rationis principiis in gratiam reducere non alia ratione potuerunt, quam vocabulo notionem plane aliam & ab vſu remotiſſimam ſubiiciendo, & per teſtamentum intelligendo alienationem in mortis euentum, ante eam reuocabilem, retento interim iure poſſidendi & fruendi. Quaſi vero id cenſeri poſſit alienatum, de quo prior dominus poſt alienationem aeque libere, ac antea, diſponit: & quaſi vſumfructum tantum ſibi retineat teſtator, qui in heredem nihil proprietatis transtulit. Sed & ſagaciſſimi vir ingenii, GOTTOFR. GVIL. LEIBNITIVS, (b) expedire ſe alia ratione non potuit, quam vt teſtatores ob mentis immortalitatem vere rerum ſuarum dominos manere, fingat, relictos vero ab illis heredes concipiendos exiſtimet, tanquam procuratores in rem ſuam. Quaſi vero mens, corporis exſoluta vinculis,

(x) Thomaſ. *Not. ad tit. Inſt. de teſtam. ord. p.* 173. (y) *Diſſ. de Teſtament. Principum Part. I. §. XXII. ſequ.* (z) Grot *de Iure belli & pac. Lib. II. Cap. VI. §. vlt.* (a) Vinn. *ad pr. Inſt. de teſt. ord. n.* 2. (b) *Duct. nouae methodi iurisprud. p.* 56.

culis, fluxa haec ac terrena curet, & dominium adfectet earum rerum, quibus ipſa non magis, quam gallina vnionibus, vti poſſit.

Id cinerem & Manes credis curare ſepultos?

recte quaerit apud VIRGILIVM (c) Anna. Et quid multa, quaeſo, hic accumulemus? Si rerum dominium aut ius vllum ex teſtamento in heredem tranſit, id aut viuo teſtatore in eum transfertur, aut eo iam mortuo. Viuo teſtatore ius hereditarium transferri non dixeris, quum nec vlla ſit viuentis hereditas, nec ipſe teſtator heredi, ſe ſuperſtite, ius aliquod eſſe velit. Nec eo mortuo fieri poteſt illa translatio, quum teſtator tunc nec velit quidquam transferre, nec poſſit, quippe cuius dominium cum vita omnino deſiit. Quem nodum plus quam Gordium quum ſatis animaduerterent iuris conſulti Romani, eum ſecare, quam ſoluere maluerunt, variis excogitatis fictionibus, quas ne quidem ab ANT. DADINO ALTESERRA (d) ſatis explicatas, non melius, quam perilluſtris de COCCEIIS (e) verbis deſcribere licebit: *Et ſane ita eſt*, inquit vir doctiſſimus. *Tota teſtamentifactio, prout non tantum iure Romano formata, ſed & inter gentes ab omni memoria recepta eſt, meris iuris poſitiui fictionibus abſoluitur & ſuſtinetur. Primo enim fictione iuris momentum teſtamenti cum momento mortis iungitur, & vltima voluntas cum vltimo vitae halitu expoſita intelligitur.* (f) *Deinde momentum quoque aditae hereditatis retrotrahitur ad momentum mortis.* (g) *Haec igitur tria tempora, teſtamenti, mortis & aditionis, naturaliter inter ſe diſtincta, fictione iuris ita iunguntur, atque pro vno eodemque tempore habentur, vt & teſtator eodem mortis momento bona ſua, prout luberet, heredi conceſſiſſe, & hic ab eo accepiſſe fingatur.* Quis vero ex iure naturae deriuet actum, qui ne explicari quidem poteſt, niſi excogitatis tot fictionibus, naturae rei plane repugnantibus?

§. IV.

Accedit & alterum, quod ampliſſimae illi teſtandi facultati iure opponitur, argumentum. Nullam vmquam gentem fuiſſe arbitramur, quae non de hereditatibus in liberos aliosque cognatione proximos deuoluendis leges accurata diligentia ſcripſerit. Quum enim prudentum legiſlatorum ſit, naturam, optimam vitae magiſtram, ducem ſequi: veriſſimum autem deprehendamus, quod olim cecinit PINDARVS: (h)

 ΠΑΞ-

(c) Aeneid. IV. *v. 92.* (d) Alteſerra *de Fiction. iur. tract.* IV. *cap.* II. *p.* 143. (e) *ibid.* §. XXIV. *ſequ.* (f) *l.* 1. *C. de ſacroſ. eccl.* (g) *l.* 54. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l.* 193. *ff. de reg. iur.* (h) Pindarus *Olymp.* X.

Πλοῦτος, ὁ λα-
χὼν ποιμένα ἔπακτον ἀλλότριον,
Θνάσκοντι στυγερώτατος,

Diuitiae, quae nactae ſunt
Dominum ac heredem, adſcitum aliunde,
Morienti ſunt triſtiſſimae.

nihil illi fecerunt reliqui, vt, quo ordine liberi ad parentum, ad liberorum parentes, eaque deficiente neceſſitudine, agnati cognatique ad mortuorum hereditates vocandi ſint, legibus quam diligentiſſime definirent. Enimuero dum ampliſſima teſtandi libertas vnicuique conceditur, ei ſimul datur arbitrium, leges illas, pro lubitu euertendi. Quod quam alienum ſit a prudentiae ciuilis principiis, nemo non animaduertit. Negat PAPINIANVS, (i) *ius publicum priuatorum pactis mutari poſſe.* Cur vero magis mutetur arbitrio vnius, legem contra leges priuatim condentis? *Contra legem nec ſtipulationem tenere* ſtatuunt THEODOSIVS & VALENTINIANVS, (ii) *nec mandatum vllius eſſe momenti, nec ſacramentum admitti.* Cur magis ergo admittatur teſtamentum? Sane ſi ea demum beata eſt reſpublica, in qua potentiora ſunt legum, quam hominum, imperia, & in qua ne magiſtratibus quidem aduerſus eas quidquam permittitur: quis non in iis prudentiam deſideret, qui arbitrium in ipſas leges priuatis permiſerunt, easque tam impune ab vnoquoque euerti paſſi ſunt, vt & paroemia inde nata ſit: *prouiſionem hominis tollere prouiſionem legis.* Ipſi ſane, qui naſcenti Romae praeerant, multo ſapientius, quam poſteros, rationes ſubduxiſſe, animaduertimus. Hi enim heredes quidem nuncupandi poteſtatem faciebant ciuibus ſuis, ſed quum *nihil ſit tam naturale, quam eodem modo vnumquodque diſſolui, quo colligatum eſt*, (k) recte ſtatuebant, leges de ſucceſſione inteſtatorum non poſſe, niſi nouis legibus, mutari, ac proinde heredem illum eſſe in comitiis calatis, rogante populum magiſtratu, centuriisque ſuffragantibus, nuncupandum, vt ſic lex in cauſſa inteſtati noua lege, in cauſſa teſtati lata, abrogaretur, ceu recte animaduertit vir ampliſſimus CORN. VAN BYNKERSHOEK. (l) Quin quum iam ab eo maiorum inſtituto deſciuiſſent decemuiri: cautio adhuc erat iis, qui legis actiones componebant, ne leges de inteſtatorum

(i) *l. 38. ff. de pact.* (ii) *l. 5. §. vlt. C. de Legib.* (k) *l. 35. ff. de reg. iur.* (l) Bynkersh. *Obſeru.* II, 2.

Digitized by Google

rum ſucceſſione priuata teſtatorum auctoritate tolli viderentur. Hinc enim excogitarunt ritum teſtandi per aes & libram, ab VLPIANO (m) accuratius deſcriptum, vt teſtator non tam legem, poſt mortem demum valituram, rebus ſuis dicere, quam inter viuos bona ſua alienare videretur. Quae omnia hodie in vmbram abiere, ex quo, abolitis iſtis ritibus, quaedam tantum ſollemnitates, tamquam veteris illius teſtamentifactionis ſimulacra, retentae, & cuiuis data eſt poteſtas heredem vel ſcribendi, vel nuncupandi pro lubitu, adeoque legem contra leges publicas priuato arbitrio ferendi.

§. V.

Iam ſi quis porro cauſſas, quibus impulſi plerique homines, praeteritis proximis agnatis cognatisque, extraneos heredes ſcribant, paullo accuratius conſideret: & has ita comparatas eſſe animaduertet, vt, rectius facturos fuiſſe decemuiros, faſſurus ſit, ſi intro ducta teſtandi licentia improbitati non praeſtitiſſent patrocinium. Quamuis enim *actum hominis & praecipuae curae, & vltimi temporis eſſe teſtamentum*, ſcribat VALERIVS MAXIMVS, (n) &, ex SENECAE (o) ſententia, *numquam diligentius demus beneficia, numquam magis iudicia noſtra torqueamur, quam vbi, remotis vtilitatibus, ſolum ante oculos honeſtum poſitum eſt, & mors, intercludens omnia, ad ferendam ſententiam incorruptum iudicem mittit:* neſciò tamen an vmquam latitantia hominum vitia magis erumpant foras, quam dum teſtes ad ſignandas tabulas coguntur. Tunc vero vel ira & odium, vel inuidia & liuor, vel inertiſſimum vitiorum, voluptas, vel ſtolidiſſimum omnium, ſuperſtitio animum vel maxime in diuerſa rapiunt, vt tunc praecipue omnia improbe agantur, quando homines, mortalitatis ſuae memores, ſe omnia ſanctiſſima cura agere, ſimulant. Iam pater durior & impius a prima ſaepe offenſa animum inducit, vt naturam ipſam eiuret, amoremque penitus inſitum eiici ex animo, &, parentem ſe eſſe obliuiſcatur. Iam alius, *nouercalibus delinimentis inſtigationibusque corruptus, iniuriam aduerſus liberos ſuos teſtamento inducit, & maligne circa ſanguinem ſuum infert iudicium.* (p) Iam liuor miſerum excruciat teſtatorem, nec ille aequo animo ferre poteſt cognatos, quorum ipſe inopia ſemper laetatus eſt, & quibuscum ſimultates per omnem vitam exer-

(m) Vlpian. *tit.* XX. §. IX. (n) Valer. Max. *lib.* VII. *cap.* VII. (o) Seneca *de Benef. lib.* IV. *cap.* XI. (p) *l.* 4 *ff. de inoffic. teſtam.*

Digitized by Google

exercuit, bonis ſuis potituros. Hinc extraneus ſcribitur heres, qui vel ſtupro aliisue probris id beneficium meruit, vel miluii inſtar teſtatorem captauit, demiſſoque ad humillimum obſequium animo, & hamatis beneficiis, eum ad expungendas proximas neceſſitudines pellexit, qui deinde voti compos factus, vti eleganter ait poeta, (q)

Stat domo capta cupidus ſuperſtes,
Imminens lethi ſpoliis, & ipſum
Computat ignem.

Quum multi porro, non pietate quadam, ſed turpiſſima ſuperſtitione, impulſi hereditatem miſeris cognatis praeripiunt; iisque piam, quam vocant, cauſſam praeferendam exiſtimant? Praeclarum profecto eſt, & laude digniſſimum, bona elargiri pauperibus, vel ea ita diſpenſare, vt ad eccleſiam, ſcholas, & miſerabiles perſonas aliqua inde redundet vtilitas. At plerique id eum in finem faciunt, vt oblata aliqua bonorum, ſcelere ſaepe quaeſitorum, parte, tranſigant cum Deo, quem peccatis ſuis offenſum eſſe ſentiunt, eademque opera & cognatis aegre faciant, & gloriolam aliquam poſt fata conſequantur, non minus ſtolidi Romanis, quos DIONYSIVS HALICARNASSENSIS (r) tota ſaepe ſeruitia ſupremis tabulis manumiſiſſe teſtatur, tantum vt liberalitatis laudem poſt mortem ferrent, & in eorum funere eo plures pileati nebulones lecticam ſequerentur. Sic raro admodum contingit, vt vltimae teſtatorum voluntates ex recta ratione, virtutisque ac honeſtatis ſtudio, & non potius ex odio, liuore, alioque impotente animi impetu, proficiſcantur, nihilque ſapientius dici poſſet, quam quod Belgis ſaepe in ore eſſe audiui:

De zalig vvill ſterven,
Moet laeten vererven
Aen t' naeſte Bloedt
Syn tydlik Goedt.

§. VI.

Quae quum ita ſint, nemo mirabitur, gentes pleraſque aliter, quam Romanos, philoſophatas, teſtamenta vel plane proſcripſiſſe ex rebuspublicis ſuis, vel ea admiſſa arctiſſimis limitibus circumſcripſiſſe, ne in cuiusuis arbitrio poſitum eſſet, legesne de ſucceſſione inteſtatorum

(q) Papin. *Sat. Silu. lib.* IV. (r) Dionyſ. Halic. *Antiqu. Rom. lib.* IV. *p.* 228.

rum migrare, an ſanguini honorem habere mallet. *Singuli enim,* vt ait PLATO, (s) *multa & inter ſe diuerſa, & legibus & viuentium & ſuis ipſorum moribus contraria ſtatuerent, ſi quis poteſtatem daret, ita ſimpliciter condendi teſtamentum, vt ratum ſit, quodcumque quis diſponat, quomodocumque adfectus ad finem vitae, ſtolidi enim & fracto praediti animo ſumus plerique, quum iam morituros nos eſſe putamus.* Vt auſpicium faciamus ab Hebraeis, quorum rempublicam ipſe Deus Optimus Maximus conſtituerat, in vniuerſo veteris teſtamenti codice teſtamentariae diſpoſitionis nec volam nec veſtigium deprehendimus. Profitetur equidem Abraamus, (t) ſe, liberis legitimis deſtitutum, hereditatem Eleaſaro ſeruo feliĉturum: ſed teſtamento vel ſcripto, vel nuncupatiuo id ſe facturum, non addit. Probabilius itaque eſt, eum id exſequi voluiſſe per donationem. Nam & poſtea, quum ex altera vxore Cethura ſuſcepiſſet liberos, iis non condito teſtamento, ſed donatione inter viuos de parte bonorum proſpexit. (u) Non putamus etiam, quemquam futurum, qui vltimum illud elogium Iacobi (x) patriarchae pro teſtamento ſit habiturus, quum non tam bona ac terras, (quales tum nullas poſſidebat, y) liberis leget, quam futura, quae eorum poſteris imminebant, fata diuino actus ſpiritu canat vt vates. Denique ne IESAIAE (z) quidem verba, quae vulgo de teſtamentifactione interpretantur, ita comparata ſunt, vt ex iis teſtamentorum vſum apud Hebraeos tuto liceat probare. Quis enim dubitet, quin & alia ratione, quam conditis ſupremis tabulis, domus potuerit diſpenſari. Quare non videntur errare, qui, veteres Hebraeos teſtamenta plane ignoraſſe, exiſtimant. (a) At poſtea teſtamentariam etiam ſucceſſionem admiſerunt magiſtri, ſed tot ſanctionibus coanguſtatam, vt a Romanorum inſtitutis toto caelo diſtare videatur. Primo enim non eum, qui ſano corpore eſt, teſtamentum condere patiuntur; ſed fatali lectulo adfixum, mortique proximum. (b) Deinde ea vltima voluntas non pertinet ad bona, voto vel Corbane obſtricta, (quod votum grauiter reprehendit SERVATOR, c) quippe quae abſciſſe Deo deberi videbantur. Denique quum a SALOMONE (d) praeclare dictum ſit: *Qui turbat propinquum ſuum, eſt crudelis*; nefas putant,

Bbb bbb

(s) Plato *de Legib. lib.* II. (t) *Geneſ. XV*, 3. (u) *Geneſ. XXV*, 6. (x) *Geneſ. XLIX.* (y) *Act.* VII, 5. *Hebr. XI*, 9. 10. (z) *Ieſ. XXXVIII*, 1. (a) Lael. Mancin. *Collat. Leg. Moſ. lib.* X. *cap.* XLVII. *n.* 4. (b) Selden. *de Succeſſ. ad Leg. Hebr. cap. XXIV.* (c) *Marc.* VII, 11. (d) *Prou.* IX, 7.

Digitized by Google

tant, excluſis proximis ab inteſtato heredibus, extraneum inſtituere, ac proinde inculcant principium אין אדם יכול להוריש למי שאין ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש: *Nemo poteſt alium inſtituere praeter eum, qui ex eis eſt, ad quos hereditas pertinet, nec hereditatem ab herede funditus tollere.* (e) Id vnum ergo licebat teſtatori, vt ex pluribus heredibus proximis, veluti pluribus filiis vel fratribus, vnum alterumue inſtituere poſſet, non tamen per modum exheredationis, v. g. *Filius meus exheres eſto inter fratres ſuos:* ſed per modum inſtitutionis e. g. *Ruben, filius, mihi heres eſto ante omnes filios meos.* (f) Id enim vel ideo non iniquum putabant, quod ipſe Deus non quidem excluſionem proximorum heredum, ſed diuiſionem tamen hereditatis inter proximos heredes morientibus conceſſiſſet: (g) quamuis, ſi dicendum, quod res eſt, non adeo bene haec cohaerere videantur, partim, quod nemo hereditatem inter heredes diuidi crediturus ſit, quam vnus totam praeripit, partim quod reipſa parum interſit, verbis quis, an ipſo facto, exſors hereditatis fiat. Ceterum his omnibus rite obſeruatis ratam eſſe vltimam hominis voluntatem exiſtimant magiſtri, adeo vt bona ex ea ad heredem translata perpetuo penes heredem maneant, & ne ex lege quidem agraria, quae, circumacta quadraginta nouem annorum periodo, omnia prioribus dominis eorumue heredibus reſtitui iubet, (h) vindicentur. Haec Iudaeorum magiſtri de teſtamentifactione praecipiunt, quae quin noua plane ſint, ex eorum interpretamentis potius, quam iure diuino, profecta, duobus argumentis conſtare arbitramur, primo quod Antipater apud IOSEPHVM (i) neget, teſtamento, quod Herodes in ipſo fere diiugio corporis & animi ſcripſiſſet, rumpi poſſe ſuperius, a ſano & vegeto conditum: altero, quod magiſtri ne vocabulum quidem, quo teſtamentum adpellitent, in lingua Hebraica reperiant, ac proinde illud vocabulo Graeco דייתיקי, id eſt, διαθήκη exprimere cogantur.

§. VII.

Idem Athenis contigiſſe animaduertimus. Antiquiſſimis enim temporibus heredes ſui cuique liberi ac cognati erant, nullumque teſtamentum, quippe quod Solonis demum aetate innoteſcere coepit. Teſtem eius rei locupletiſſimum habemus PLVTARCHVM, (k) quippe diſer-

(e) *Piruſch Miſnat ad Baba batbra* apud Selden. *ibid.* (f) Selden. *ibid. p.* 79. (g) *Deut.* XXI, 16. (h) *Leuit. XXV.* (i) Ioſeph. *Antiq. Iud. lib. XVII. cap. XI.* (k) Plutarch. *in Solone p.* 90.

diſerte ſcribentem: Πρότερον οὐκ ἐξῆν, ἀλλ' ἐν τῷ γένει τοῦ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα καὶ τὸν οἶκον καταμένειν. *Initio non erat ius* (teſtamentum condere,) *ſed familiae defuncti pecunia & hereditas relinquenda erat.* Enimuero quemadmodum SOLON totam fere veterem DRACONIS legiſlationem euertit: ita & teſtamenti condendi poteſtatem dedit ciuibus Atticis, ſed limitibus tamen ſatis anguſtis circumſcriptam. Qua de re iterum PLVTARCHVS: Ὁ δὲ Σόλων ἐν δὲ βούλεσθαί τις ἐπιτρέψας, εἰ μὴ παῖδες εἶεν αὐτῷ δοῦναι τὰ αὑτοῦ, φιλίαν τε συγγενείας ἐτίμησε μᾶλλον, καὶ χάριν ἀνάγκης. Καὶ τὰ κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησεν, οὐ μὴν ἀνέδην γε πάλιν, οὐδ' ἁπλῶς τὰς δόσεις ἐφῆκεν, ἀλλ' εἰ μὴ νόσων ἕνεκεν, ἢ φαρμάκων, ἢ δεσμῶν, ἢ ἀνάγκῃ κατασχεθείς, ἢ γυναικὶ πειθόμενος. *Hic Solon liberum fecit, non exſtantibus liberis, cui viſum eſſet, ſua donare, amicitiamque propinquitati, & gratiam praetulit neceſſitati, pecuniamque eo ipſo mancipium fecit poſſeſſorum. Nec indefinite tamen citra delectum dare indulſit, ſed, ſi non per morbum, vel medicamentum, vel vinculis, vel vi adſtrictus, vel vxoris adductus eſſet blanditiis.* Ipſa SOLONIS lex integra exſtat apud DEMOSTHENEM, (l) ex cuius verbis patet, ſenſum eius ſatis commode expreſſiſſe PLVTARCHVM, (m) niſi quod Solon addiderat, non valituras etiam ſupremas tabulas, ὑπὸ τούτων τοῦ παρανόμων, *earum rerum aliqua, quae legibus interdictae ſint*, extortas. Primo itaque teſtari non poterant, quibus eſſent liberi. Hinc ſtatim ſubiicit DEMOSTHENES: τοῦ μὲν νόμου τοίνυν ἀκηκόατε, ὃς οὐκ ἐᾷ διαθήκας διαθέσθαι, ἐὰν παῖδες ὦσι γνήσιοι. *Legem audiuiſtis, quae teſtamenta condere non ſinit, ſi liberi ſint germani.* Et ISAEVS: (n) Ὁ νόμος αὐτὸς ἀποδίδωσι τῷ υἱῷ τὰ τοῦ πατρός, καὶ οὐδὲ διαθέσθαι ἐᾷ ὅτῳ ἂν ὦσι παῖδες γνήσιοι. *Lex ipſa ea, quae ſunt patris, permittit filio, & non patitur eum teſtari, cui filii ſunt legitimi.* Quin ne quis forte exiſtimet, filiis tantum, non aeque filiabus, proſpexiſſe Solonem: alibi idem ISAEVS (o) ſcribit: Οὔτε γὰρ διαθέσθαι, οὔτε δοῦναι οὐδενὶ οὐδὲν ἔξεστι τῶν ἑαυτοῦ ἄνευ τῶν θυγατέρων, ἐάν τις καταλιπὼν γνησίας τελευτᾷ. *Non enim cuiquam licet aut diſponere aut donare ſua, inuitis filiabus, ſi quis legitimas relinquens deceſſerit.* Id quod deinde ita explicat, patrem, non exſtantibus filiis, diſponere potuiſſe ſuo arbitrio: ſin filiae eſſent ſuperſtites, harum conſenſu opus fuiſſe, ſi cui bona relinquere vellet. Itaque recte intellexit SOLON, quod & a PAVLLO (p) noſtro

(l) Demoſthen. *Orat.* II. *in Steph. p.* 953. (n) Iſaeus *Orat.* V. (o) Idem *Orat.* II. (p) *l.* 7. *ff. de bonis damnat.*

noſtro obſeruatum eſt, *rationem naturalem, quaſi legem quamdam tacitam, liberis parentum hereditatem addicere.* Deinde Solon teſtamentifactionem negauit non modo furioſis & mente captis, ſed & aegrotantibus, lectulo adfixis, ac confectis ſenectute, veritus, ne vel

Vis morbi diſtracta per artus

Turbet, agens animam,

vel ob deuexam aetatem ita iam deſipiat teſtator, vt malignum de agnatis iudicium inferat. Hinc denuo ISAEVS: (q) *Δῦναι γὰρ ὁ νόμος οὐδενὶ ἐᾶ τὰ ἑαυτοῦ, ἐὰν ὑπὸ γήρως, ἢ ὑπὸ νόσου παραvοήσῃ. Non enim lex permittit donare ſua, ſi aut ſenectute, aut morbo deſipiat.* Ex quo tamen loco patet, morbum & ſenectutem non omnem impedimento fuiſſe teſtamenta condituris, ſed eum ſtatum, quo quis prae morbo vel ſenio deſipere videretur. Quum porro venenis magicisque ſuſurris eam vim tribuerent veteres, vt & animum iis ad amorem vel odium inflecti poſſe exiſtimarent: non mirum profecto eſt, Solonem & eorum teſtamenta irrita eſſe voluiſſe, quos ſuſpicio ſit veneficio ad huiusmodi ſupremum iudicium perpulſos eſſe. Denique & vim, & vincula, & ipſas blanditias vxorias abeſſe iuſſit Solon, quum eae alias, iure Romano, ſi minus importunae ſint, teſtamentis non obeſſe credantur. (qq) Itaque limitibus ſatis anguſtis circumſcripta apud Athenienſes fuit teſtamentifactio, nec parum falluntur, qui Atticae originis eſſe exiſtimant illud *πολυθρύλλητον*: PATERFAMILIAS VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO.

§. VIII.

Progredimur ad Lacedaemonios, apud quos eadem teſtamentifactionis fata fuerunt, ac apud Athenienſes, niſi quod vbi illa ſemel inoleuit, multo plus libertatis indultum eſt ciuibus, quam Athenis, adeo vt & ſuos quisque liberos exheredes pro lubitu ſcriberet. Hinc ſummus prudentiae ciuilis auctor, ARISTOTELES, (r) Spartanorum expendens inſtituta & rempublicam, id vel maxime reprehenſione dignum exiſtimat, quod, quum ſortes, ſeu agri portiones, ciuibus ſingulis a republica attributas, penes familias manere voluerit Lycurgus, ac proinde earum alienationem lege prohibuerit, libera tamen ciuibus conceſſa ſit facultas teſtandi, ſortesque illas pro lubitu transferendi in alios. *Τοῦτο δὲ,* inquit, *καὶ διὰ τῶν νόμων τέτακται φαύλως, ὠνεῖσθαι μὲν γὰρ*

(q) Iſaeus *Orat. III.* (qq) *l. vlt. ff. ſi quis aliquem teſt. probib. l. 70. ff. de hered. inſt.* (r) Ariſtot. *Polit. lib.* II. *cap.* IX.

γὰρ ἢ πωλεῖν τὴν ὑπάρχουσαν, ἐπόιησεν οὐ καλὸν, ὀρθῶς ποιήσας· διδόναι δὲ καὶ καταλείπειν ἐξουσίαν δέδωκε τοῖς βουλομένοις· καί τοι ταὐτὸ συμβαίνει ἀναγκαῖον ἐκείνως τε καὶ οὕτως. *Hoc autem etiam legibus conſtitutum eſt perperam. Fecit enim lator legis* (Lycurcus,) *vt patrimonium aut ſuum vendere, aut alienum emere, haberetur non honeſtum: atque hoc recte. Donandi autem & teſtamento relinquendi poteſtatem licentiamque permiſit iis, qui vellent. Atqui idem euenire neceſſe eſt & hoc & illo modo.* Enimuero hoc non eſt ex LYCVRGI inſtitutis, qui quum auri argentique vſum, veluti omnium ſcelerum materiam, ſuſtuliſſet, eoque loco eſſe voluiſſet ciuium ſuorum fortunas, vt virtute potius ac laborum tolerantia, quam opibus excellerent, (s) nihil illis minus, quam teſtandi de rebus ſuis licentiam permittendam cenſuit. Aſt quum iam Spartani, deſerta ſeueriore Lycurgi diſciplina, non gradu, ſed praecipiti curſu a virtute deſciſcere, & ad vitia tranſcurrere coepiſſent: tum demum hanc teſtandi licentiam lege lata inuexit Epitadeus ephorus, vir factioſus, & acerbis moribus, qui ſimultate ſibi cum filio exorta rhetram, teſte PLVTARCHO, (t) *promulgauit, ius vt cuique eſſet, hereditatem ſuam & ſortem cuicumque vellet, inter viuos donandi, & relinquendi teſtamento.* Quae lex quibus malis turbiſque deinde inuoluerit rempublicam, idem PLVTARCHVS fuſius narrat, idque vnusquisque, vel a mediocri prudentia inſtructus, praeſagire facile potuiſſet, quum lex illa primis Lycurgi inſtitutis quam maxime eſſet aduerſa, quin ea deſtrueret in ſolidum, adeoque & ipſam rem publicam non poſſet non eadem inuoluere ruina. De reliquis Graeciae ciuitatibus non eſt, quod multa addamus, quum iam pridem fere vbique recepta fuerit teſtamentifactio, vt ſcribere non dubitet ISOCRATES: (tt) Νόμος ταῖς διαθήκαις βοηθῶν δοκεῖ τοῖς Ἕλλησι καλῶς κεῖσθαι, τεκμήριον δὲ μέγιστον· περὶ μὲν γὰρ ἄλλων διαφέρονται, περὶ τούτου πάντες ταὐτα γινώσκουσι. *Lex graecis omnibus probata teſtamentis ſuffragatur: cuius rei maximum illud argumentum eſt, quod, quum aliis de rebus diſſentiant, de hoc ſtatuunt idem omnes.*

§. IX.

Non iam vacat aliarum gentium mores expendere; alioquin enim diſpiciendum etiam eſſet de Aegyptiis, quos populis, qui teſtamenta

Bbbbbb 3

(s) Iuſtin. *Hiſtor. lib.* III. *cap.* II. *&* III. (t) Plutarch. *in Agid. & Cleom. p.* 797. (tt) Iſocr. *in Aeginet. p.* 778.

ta ignorarint, accenſere videmus IO. SCHILTERVM, (u) quamuis auctorem ſuum, vnde haec hauſerit, non nominantem. Quare de GERMANIS tantum quaedam addimus, de quibus TACITVS: (x) *Heredes*, inquit, *ſucceſſoresque ſui cuique liberi*, NVLLVM TESTAMENTVM. Hunc locum, dici non poteſt, quam varie interpretati ſint viri docti, aliis non ipſa teſtamenta, ſed vel nimia ac miſera diligentia condita, apud Germanos exſulaſſe exiſtimantibus, (y) aliis tum demum ea Germanis in vſu fuiſſe, negantibus, ſi liberi, aut cognati exſtarent: quam ſententiam non ſine adparatu defendit STRYKIVS. (z) Praeterquam enim quod eum ſenſum verba TACITI ferre videntur, difficillimum creditu videtur viro doctiſſimo, Germanos ſolos a communi gentium vſu receſſiſſe, tamque barbare fuiſſe ſtupidos, vt ne deficientibus quidem liberis & cognatis bona ſupremo iudicio in alios transferre, ſed ea veluti in medio poſita cuiusuis rapinae relinquere voluiſſent. Quin fide LEHMANNI (a) refert, Carolum M. victorem Germanis, difficili bello perdomitis, teſtamenti factionem ademiſſe, reſtitutam poſtea beneficio Ludouici Pii. Ex quo conſequi putat, vt & antea eos modum aliquem teſtandi in vſu habuiſſe, fatendum ſit, quamuis ille cum Romana iſta ac ſollemni teſtamentifactione nihil omnino commune habuiſſe videatur. Sed non videntur tanti eſſe hae rationes, vt ideo vadimonium deſerendum cenſeamus. Non negat TACITVS, ſollemnia tantum vel ſcripta teſtamenta Germanos ignoraſſe: ſed nullum ibi teſtamentum fuiſſe, contendit. Nec ſequitur ſane, vt, dum ſuos cuique liberos & cognatos heredes fuiſſe ait, iis non exſtantibus, teſtamenta in vſu fuiſſe fateatur. Neque etiam quisquam facile concedet, communem gentibus omnibus fuiſſe teſtamentorum vſum, neque barbarae ſtupiditatis argumentum ſatis idoneum ſunt leges & mores, quibus illa teſtandi facultas morientibus adimitur, quum ipſe laudatiſſimus STRYKIVS alibi (b) fateatur, ſatis beatas fuiſſe reſpublicas, quae illam litium innumerarum materiam penitus ſublatam voluerint, nulloſque vlli heredes eſſe permiſerint, quam legitimos. Accedit, quod ſi vel maxime non exſtet teſtamentum, non tamen ideo verendum ſit, ne hereditas, nullo ſuperſtite cognato, veluti pro derelicto habita cuiuis occupanti pateat,

(u) Schilt. *Exercit.* XIV. §. III. (x) Tacit. *de Morib. Germ. cap.* XX. (y) Marqu. Freher. *de Tutel. Elect. p.* 415. (z) *De ſucceſſ. ab inteſt. Diſſ.* VIII. *cap.* I. §. II. III. (a) Lehmann. *Chron. Spir. lib.* II. *cap.* XX. *p.* 98. (b) Stryk. *Cautel. Teſtam. cap.* I. §. VIII.

pateat, quum donationibus, traditionibus, pactisque ſucceſſorem ſibi nominare legibus patriis non prohiberentur. Quod ad poſtremum attinet argumentum; teſtamentifactionem Germanis a Carolo M. ademtam, & a Ludouico Pio reſtitutam eſſe, non ſcripſiſſet vir doctiſſimus, ſi ſcriptores eiusdem aetatis, quam LEHMANNVM & PAVLLVM AEMILIVM, conſulere maluiſſet. Totius enim rei fundus eſt locus veteris auctoris, qui VITAM LVDOVICI PII (c) reliquit. Is enim non quidem de vniuerſis Germanis, ſed de Saxonibus & Friſiis, ob reſumta ſaepius arma in Galliam deportatis, ita ſcribit: *Quo tempore Saxonibus atque Friſionibus* IVS PATERNAE HEREDITATIS, *quod ſub patre ob perfidiam legaliter perdiderant, imperatoria clementia reſtituit.* Non ergo teſtamentifactio ademta fuerat his gentibus, ſed *ius paternae haereditatis*, id eſt bona auita, quae antea fiſco ob eorum perfidiam fuerant adiudicata, id quod & inde facile intelligitur, quod idem auctor refert, miram illam Ludouici Pii benignitatem multorum incurriſſe reprehenſionem, exiſtimantium, gentibus illis, rerum nouarum ſtudioſiſſimis, ſubtrahi potius perfidiae inſtrumenta, quam vltro ſubminiſtrari oportere. Quid vero periculi, quaeſo, inde imminuiſſet, ſi miſeris hominibus, omnique facultate paterna ſpoliatis, liberam tantum permiſiſſet teſtandi facultatem? Quare tam certum eſſe arbitramur, quam quod certiſſimum, Germanos TACITI temporibus teſtamenta plane ignoraſſe. *Neque adparet*, vt recte inquit PVFENDORFFIVS, (d) *quare tantopere teſtamenta deſiderare debuerit gens, theſauros tunc cumulare neſcia, & paupere ſupellectile contenta, cui ex ſegete, pecore & venatu vix amplius quaerebatur, quam quod victui quotidiano, eique ſimplici, ſufficeret*: maxime quum leges & ſucceſſores deſignaſſent, & non ita clauſiſſent poſſeſſorum liberalitatem, vt his in promtu non eſſet modus, ſibi inter viuos de ſucceſſore proſpiciendi.

§. X.

Equidem fatendum eſt, non tam diligentem maioribus noſtris manſiſſe moris iſtius patrii cuſtodiam, vt & poſteris plane ignota fuerint teſtamenta: ſed ſi tamen dicendum, quod res eſt, non tam omnes Germani, quam illi, qui a ſaeculo quarto ſe in prouincias Romanorum infuderant, teſtamentifactionem, exemplo Romanorum, admiſerunt, vel

(c) Vita Ludou. Pii *a d ann.* DCCCXIV. (d) Puſendorff. *de Iure Nat. & gent. lib.* IV. *cap.* XI §. XVIII.

Digitized by Google

vel potius eam in prouinciis, quas occuparant, iam receptam retinuerunt. Hinc eius mentionem paſſim faciunt leges WISIGOTHORVM, (e) OSTROGOTHORVM, (f) BVRGVNDIONVM, (g) quin & in monimentis Francicis varia exſtant prouincialium teſtamenta, veluti apud MARCVLFVM, (h) ceterosque FORMVLARVM SCRIPTORES, (i) GREGORIVM TVRONENSEM, (k) & alios, qui inter chartas veteres varia etiam teſtamenta e ſaeculo quinto & ſequentibus protulerunt. Sed ſero admodum ea teſtandi conſuetudo penetrauit in Germaniam magnam, nec ibi teſtatos deceſſiſſe reperimus alios, quam principes, quamuis & hi mortis magis cauſſa res quasdam ſingulares donare, quam de vniuerſis bonis diſponere, ſolerent. Talia ſane fuiſſe dixeris teſtamenta HENRICI Aucupis apud WITICHINDVM CORBEIENSEM, (l) Ottonis IV. Imp. apud MEIBOMIVM, (m) aliaque, quorum paſſim veſtigia exſtant in antiquitatibus Germanicis. Inter priuatos ignota fere fuiſſe teſtamenta, vel id argumento eſt, quod quum in Brabantia iam ſaeculo XIII. (mm) in Friſia ſaeculo XIV. (n) in vſu fuerint, nusquam eorum mentionem faciant LEGES SAXONICAE, ſed quaedam iis ſanciantur, quae facultati teſtandi plane aduerſantur, qualia ſunt illa in IVRE WEICHBILDICO: (nn) *Kein Mann aber, noch kein Weib, mögen im Siechbette ihres Gutes nichts vergeben, das über fünff Schilling werth ſey, ohne der Erben Vhrlaub, noch auch ein Weib, ohne ihres Mannes Vhrlaub.* Quibus gemina etiam occurrunt in IVRE PROVINCIALI, (o) ideo inter articulos reprobatos relata a GREGORIO PAPA, (p) quippe *erronea*, vt Papa loquitur, *in quantum eleemoſynas, teſtamenta, & alia pia opera reſpiciunt.* Itaque medio illo aeuo paene extra vſum erant teſtamenta, &, quamuis nihil reliqui facerent epiſcopi & clerici, vt eiusmodi ſuprema iudicia morientibus ſuaderent, quippe in rem ſuam vel maxime futura: vix tamen tam dociles experti ſunt Germanos, vt de vniuerſitate bonorum teſtamenta conderent, quamuis, vti Langobardi loquuntur, (q) ple-

(e) *Lex Wiſigoth. lib.* II. *tit. V.* §. *XII. ſequ.* (f) *Edict. Theodorici* §. XXVIII. (g) *Lex Burgund. tit.* XLIII. (h) Marculf. *Form. lib.* II. *cap.* XII. *ſequ. & Ad. pend. cap.* LII. (i) *Formul. Lindenbrog. cap.* LXXII. (k) Greg. Turon. *Hiſt. lib.* VI. *cap.* XXXVI. *lib. VII. cap. VII. lib. X. cap. XII. & XXIX.* (l) Witichind. *lib. I. extr.* (m) Meibom. *in Apolog. pro Ottone IV. p.* 148. *Tomo III.* (mm) Mir. *Dipl. Belg. lib. I. cap.* LXXXII. (n) Leg. *Conu. Opſtalbom.* §. *XV.* (nn) *Ius Weichb. art.* LXV. (o) *Ius prou. Sax. lib. I. art. LII.* (p) *Bulla Gregorii Papae poſt Spec. Sax. art. XIV.* (q) *II. Feud.* 9. §. *I.*

plerumque *iudicarent pro anima*, & morientes aliquid donarent caelitibus, vt animae igne purgatorio vſtulandae inducias quasdam impetrarent. Vocabantur huiusmodi codicilli *Seelen-Geräthe*, vel *Seelen-Geſchäffte*, eaeque donationes medio aeuo tam videbantur neceſſariae, vt, ſi quem mors inteſtatum oppreſſiſſet, etiam a legitimis eius heredibus deberentur, ceu ex SPECVLO SVEVICO (r) pluribus demonſtrauit IO. SCHILTERVS. (s) Itaque idem tunc de vniuerſa Germania dici potuit, quod de Dania teſtatur INNOCENTIVS Papa III. (t) *cum nimirum quantum ad ea, quae ius fori contingant, conſuetudinibus ſuis & inſtitutionibus principum ſuorum omnino rectam eſſe, nullumque habuiſſe teſtamentorum vſum, qui alibi in vltimis decedentium voluntatibus ſecundum legalem obſeruantiam cuſtodiebatur.*

§. XI.

Quum ius Romanum paullatim in fora ac tribunalia Germaniae penetraret: teſtandi quoque libertatem mirifice hominibus placuiſſe, nemo mirabitur. Et tamen eam non ſemel ſimulque, ſed alibi tardius, alibi plane non admiſſam eſſe, nouimus: Sane VDALR. ZASII (u) temporibus tam rarae in ſuperiore ſaltim Germania erant ſupremae tabulae, vt ipſe *teſtamentorum vſum apud mediae plebis Germanos inſolentem eſſe, ſeque numquam vidiſſe*, ſcribat. Multo tardius, id eſt, anno demum MDCXVI, Nouiomagi ciuibus publica lege permiſſam eſſe teſtamenti factionem, memoriae prodidit FRIDR. A SANDE. (x) In reliqua Geldria, quae prouinciis foedere συςηματικῷ vnitis acceſſit, teſtamentorum & hodie nullum vſum eſſe, praeter laudatum SANDIVM, teſtatur IO. ISAACVS PONTANVS (y) & PETR. BVSIVS, (z) quorum iſte patriae hanc mentem mirifice gratulatur, eamque paene ſolam hoc inſtituto viam reperiſſe putat, qua calumniae pleraeque forenſes in exſilium ire cogerentur. *Non itaque hic*, inquit, *atteruntur ſubditorum bona litibus de teſtamentorum internis vel externis vitiis, vel ſuorum heredum de inofficioſo teſtamento ac praeteritione liberorum non emancipatorum querelis, nec controuerſiis de fideicommiſſis, vnde paſſim alibi patronis forenſibus eſt opima meſſis.* Quaeſtionem equidem ea occaſione mouet BVSIVS, an valeant huiusmodi ſtatuta vel conſuetudines, quibus ciuibus teſtandi facultate interdicatur? eiusque quaeſtionis definitio-

 nem

r) Ius Sueu. *Cap. IV.* s) Schilter. *Exerc. XI. §. 25.* t) *Cap. 2. X. de conſuet.* u) Zaſ. *Reſponſ. Lib. I. reſp. III. n. 76.* x) Fr. a Sande *Deſcript. Gelr. p. 147.* y) Pontan. *Hiſt. Gelr. Lib. I. p. 47.* z) Buſ. *ad L. 1. ff. qui teſtam. fact. poſſ. n. 7.*

Digitized by Google

nem pendere exiſtimat ab altera, iurisne naturae gentiumque primaeui illa ſit, an poſitiui? ac demum, quum poſterius ipſi videatur veroſimilius, merito inde colligit, rata eſſe eius generis ſtatuta, eaque iniquitatis coargui a nemine poſſe. At nos Domitianam hanc quaeſtionem dixerimus, ſi vel maxime, teſtamenta ex iure naturali & gentium primum permanaſſe, fingas. Quum enim ſic quoque iuri non praeceptiuo, ſed tantum permiſſiuo, ceu vocant, tribui poſſit, ea autem, quae ius illud ſempiternum permittit, legibus ciuilibus coanguſtari poſſe, nemo dubitet: (a) nihil omnino impedire arbitramur, quo minus huiusmodi ſtatuta ac mores valerent, ſi vel maxime daremus, quod dare tamen non poſſumus, teſtamenta ipſi iuri naturae ac gentium originem debere.

§. XII.

Quamuis vero non vbique mores maiorum tanta religione ſequuti ſint poſteri, ſed vbi ius Romanum ſemel ciuitate donatum eſt, idem fere pleriſque locis contigerit, quod conqueritur FRANC. HOTOMANVS, (b) *vt materia teſtamentaria eſſet fons & nutricula maximae litium partis, captionumque, quae iſtic fieri ſolent, vbi ius ciuile viget:* non tamen omnes Germani teſtamentifactionem Romanam ita admiſerunt, vt libertatem omnibus darent conſtituendi de bonis ſuis per vltimam voluntatem, ſed eam licentiam variis limitibus, ex priſco iure patrio fere deſumtis, prudenter circumſcripſerunt, adeo, vt in quibusdam Germaniae prouinciis ac ciuitatibus nihil minus valeat, quam carmen illud decemuirale: PATERFAMILIAS VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO. Id vero quatuor potiſſimum modis fieri animaduertimus. *Primo* enim alicubi non omnes perſonae ſuo arbitrio, & quandocumque collibitum eſt, teſtamenta condunt. *Deinde* quibusdam locis non de omnibus quisque bonis ſuis diſponere poteſt. *Tum porro* leges quaedam non quosuis heredes inſtitui patiuntur. *Denique* alibi certus teſtandi modus ab eo, quem leges Romanae inculcant, diuerſiſſimus, praeſcribitur, quo non obſeruato irritum habetur ſupremum iudicium, quantumuis de enixa teſtatoris voluntate conſtet. Quae omnia ex iure Germanorum ſtatutario gentiumque Germanicae originis legibus, illuſtrare animus eſt. Quamuis enim non dubitemus, quin plura eius generis proferri poſſent ab iis, quibus maior eiusmodi legum adparatus ad manus

a) *l. 6. pr. ff. de iuſt. & iur.* b) Hotoman. *in Antitribon. Cap. VI. p. 30.*

nus eſt: tamen, quum id fortunae magis ſit, quam ingenii, vel paucis exemplis rem illuſtrare, eaque cum iure Romano comparare ſuffecerit, maxime quum nec inſtituti ratio, nec temporis anguſtiae, ſingula fuſius perſequi nos, patiantur.

§. XIII.

Quod ad perſonas, quae teſtamenta condere poſſunt, adtinet, ſunt ſane leges & ſtatuta, quae ciues vel generatim, vel certis ſaltim caſibus non niſi Principis indulgentia de rebus ſuis vltima voluntate conſtituere patiuntur. Retulit ſane DN. PRAESES, ex Iutia & Ducatu Sleſuicenſi ſibi aliquoties oblata eſſe acta priuata, ex quibus didicerit, facultatem teſtandi de rebus ſuis ciues a potentiſſimo Danorum Rege impetraſſe, & in ipſo tabularum exordio profeſſos eſſe, ſe, facta ſibi a Rege poteſtate, teſtamenta condidiſſe. Et quamuis ex iisdem actis conſtiterit, FRIDERICVM Regem die XXI. Ianuar. MDCCVII. patriae illi conſuetudini derogaſſe eatenus, vt omnibus orbis ius eſſet, in coniugum ſuperſtitum commodum de bonis ſuis diſponendi: non tamen dubitandum arbitramur, quin ad alias ſpecies proferenda non ſit illa optimi Principis indulgentia. Simile quid obſeruatur in Belgio, ſaltim ſi quis de bonis, alteri nexu clientelari obſtrictis, ſupremas tabulas velit ſcribere. Quamuis enim, vti FRANC. ZYPAEVS (c) docet, *in Brabantia liberrima ſit diſpoſitio, & arbitrium rerum ſuarum, inter viuos & per teſtamentum, adeo vt vi vſus etiam feuda, nec domino, nec agnato conſentiente, alienet: teſtamento tamen de feudo, indulgente duntaxat Principe, diſponere fas eſt.* In Geldria ne de allodio quidem teſtamenta valere, ſupra vidimus. Multo minus itaque ea valere ſuper feudis, facile intelligitur. Et tamen prouinciae ordines anno MDC, teſte FRID. A SANDE, (d) decreuerunt, *vti quisque de ſuis feudis inter liberos vel collaterales diſpoſuerit*, ACCEDENTE SVPERIORIS, *vel* PROXIME INFERIORIS DOMINI *conſenſu, ita ius fore.* Id quod & in Brabantia, Flandria, Hollandia, ditione Traiectenſi, & in plerisque aliis Belgii partibus, obtinere, ſcribit, quamuis CORN. NEOSTADIVS (e) ſcribat, & rei iudicatae auctoritate probet, in Hollandia, ſi quis de ſubfeudo teſtari velit, domini ſubalterni auctoritatem non ſufficere, & Principis vel Ordinum conſenſum requiri contendat, & de Flandria ZYPAEVS (f) teſtetur, *ibi de feudo teſtaturis non aeque obuiam eſſe veniam Prin-*

c) *Zypæus Notit. Iur. Belg. p.* 182. d) Fridr. a Sande *de Feud. Geldr. Tract. II. Cap. II. §.* 4. e) Neoſtad. *Obſeru. Feud. Dec. I. obſ. I. p.* 35. f) Zypæus *ibid.*

cipis. Quod tamen in eam partem accipimus, poſſe quidem ibi de ſuo quemque feudo teſtamento diſponere cum conſenſu principis, ſed eum conſenſum impetratu difficiliorem eſſe, quam in aliis prouinciis. In omnibus vero his prouinciis id vel maxime notatu dignum eſt, quod non domini duntaxat, vel agnatorum, quorum in primis intereſt, feuda teſtamentaria diſpoſitione in extraneos non deuolui, ſed Principis conſenſus requiritur. Quae cauſſa nos etiam mouit, vt hanc conſuetudinem hic omittendam non exiſtimaremus, vbi de teſtamenti factione, alicubi ſine indulgentia Principis illicita, agimus.

§. XIV.

Haec quidem non parum diſcrepare a iurisprudentiae Romanae nouae principiis, facile vnus quisque animaduertit: aſt tanto propius accedunt ad antiquum ius Quiritium, quod ante decemuiros Romae viguit. Tunc enim non priuata auctoritate, ſed in comitiis calatis, magiſtratu populum iure rogante, populoque iure ſciſcente, teſtamenta condita eſſe, iam ſupra vidimus. (ff) Nemo itaque tum teſtabatur, niſi auſpiciis eius, quem penes tum τὸ κύριον erat in republica, id eſt, populi Romani: nec validum erat teſtamentum, niſi populi ſuffragiis confectum. Perlatis legibus XII. Tabularum, priuati quidem arbitrii eſſe coepit teſtamentifactio: at ii tamen, qui legis componebant actiones, id dabant operam, vt ius vetus nouis etiam ritibus quodammodo adumbraretur. Hinc teſtamento per aes & libram praeter libripendem & anteſtatum adhibendi erant quinque teſtes, ciues Romani, quibuscum erat teſtamentifactio. (g) Eos vero quinque teſtes totidem ciuium Romanorum claſſes, quae centuriatim ſuffragia ferebant, (ſextae enim, ad quam proletarii & capite cenſi referebantur, nullam Romae habitam eſſe rationem, aliunde conſtat,) (h) repraeſentaſſe, recte viderunt OB. GIPHANIVS (i) & REIN. BACHOVIVS, (k) idque vel inde patet, quod ideo teſtes idonei, quibuscum erat teſtamentifactio, CLASSICI vocari ſolerent, quaſi vni ex quinque claſſibus adſcripti. Vnde FESTVS: (l) *Claſſici teſtes dicebantur, qui ſignandis teſtamentis adhibebantur.* Sunt equidem, quae huic ſententiae obuertit vir doctiſſimus, ARN. VINNIVS: (m) ſed iis & VLR. HVBERVS (n) abunde ſatisfecit, & DN.

ff) *§. 1. Inſt. de teſt. ordin.* g) *d. §. 1. &* Vlpian. *Tit.* XX. *§. 1. & VIII.* h) Meurſ. *Crit. Arnob. Lib. II. Cap. XVI.* i) Ob. Giphan. *ad §. 1. Inſt. de teſtam. ord.* k) Bachou. *ad Treutl. Vol. II. Diſp. X. theſ. V. litt. d.* l) Feſt. *in Claſſici p. XXXV.* m) *Vinn. ad §. 2. Inſt. de teſt. ord. n. 1.* n) Vlr. Huber. *Digreſſ. Part. I. Lib. IV. Cap. XXXII. §. II. & III. p. 420.*

Digitized by Google

DN. PRAESES (o) quaedam non vulgaria repoſuit. Ceterum ex eo ritu, quod quinque illi teſtes populum Romanum repraeſentarent, reddi poteſt ratio, cur ſcripſerit PAPINIANVS: (p) *Teſtamenti factio non priuati*, *ſed* PVBLICI IVRIS *eſt*, curque P. FALCIDIVS, (q) quod teſtamento relinquitur, IVRE PVBLICO *dari legari*, dixerit. Non enim ſatisfacit ratio, a CVIACIO reddita, quod nimirum ius publicum ſeu leges ciuibus facultatem teſtandi indulſerint. Nam eaedem etiam dederunt ius contractuum & connubiorum, & nuſquam tamen, quod meminerimus, contractus & nuptiae dicuntur iuris publici. Vera itaque ratio potius a ritu illo teſtandi vetere eſt repetenda. Quum enim olim in comitiis inſtituendus eſſet heres: *teſtamentifactio* vere *non priuati, ſed publici iuris erat:* idque principium & poſtea non videbatur abiiciendum, quum iam liberrima ciuibus poteſtas teſtandi data eſſet, quia quinque teſtes populum Romanum repraeſentare videbantur. Enimuero ſi quis rei veritatem, quam illam fictionis nubem, amplecti malit, ei omnino fatendum erit, non publici, ſed priuati arbitrii iurisque fuiſſe teſtamentifactionem ciuium, praeterquam ſurdorum & mutorum, de quo AEMIL. MACER: (r) *Si mutus*, inquit, *aut ſurdus*, *vt liceret ſibi teſtamentum facere*, *a Principe impetrauerit*, *valet teſtamentum.* Quamuis & hoc a IVSTINIANO (s) mutatum eſſe, nemo ignoret, & proinde principis indulgentia eo demum caſu opus eſſe videatur, ſi mutus recte quidem exaudiat, at ſcribendi tamen ſit imperitus, adeoque non litteris, ſed aliis adhibitis ſignis, vltimam voluntatem velit ſignificare. (t) Itaque, quod apud Romanos dicis cauſſa adfirmabant iureconſulti, teſtamentifactionem eſſe iuris publici: id vere dici poteſt iis locis, vbi non niſi permittente Principe teſtamenta iure conduntur, vel ſaltim de certo bonorum genere, eo inconſulto, nihil recte conſtituitur.

§. XV.

Quum porro pleraeque gentes teſtamenta qualecumque mortalitatis ſolatium eſſe exiſtimarent, & proinde ea teſtandi libertas vel maxime deberi videretur iis, qui lectulo fatali decumbentes, mox ſe rebus humanis exceſſuros, cogitarent: hic quoque multo aliter philoſophari videmus Germanos quosdam, qui ſubſiſtere non patiuntur teſtamenta

o) *In Addition. ad Vinn. ibid.* p) *l. 3. ff. qui teſt. cond.* q) *l. 1. pr. ff. ad L. Falcid.* r) *l. 7. ff. qui teſt. fac. poſſ.* s) *l. 10. C. eod.* t) Stryk. *Caut. Teſt. Cap. IV.* §. XXXIII.

Digitized by Google

ſtamenta aegrotantium, ſed ea integra adhuc ſanitate, ac vegeto corpore, fieri prudenter iubent. Sic IVRE PROVINCIALI Friſiae orientalis (u) cautum eſt: *So lange ein menſch geſund vnd mechtig is, mag he ſyn Guht geven, weme he will, buten der Erfgenamen wille.* Et capite inſequente: *De man, de op ſyn Kranckbedde ligt, de mag nicht mehr vergeuen buten de Erfgenamen willen, dann den billigen und den Herren ein Engelſch Marck.* Denique interiectis plurimis: (x) *Wann einer vp ſyn Kranckbedde oder laſte ligt, ſo mag he ſyn Guht im Teſtament ſynen Erfgenemen nicht onteruen.* Et quamuis pragmaticos quoſdam ibi dubitaſſe ſciamus, an non haec iuris patrii diſpoſitio, recepto iure ciuili, iam pridem in exſilium acta ſit: retulit tamen DN. PRAESES, non modo illuſtrem ICtorum ordinem in hac academia nuper admodum eam normam in concipienda ſententia eſſe ſequutum, ſed & in iisdem actis adductam eſſe ſpeciem, ex qua conſtabat, teſtamentum, quod *Hilken Amels*, morti iam proxima, condiderat, ante aliquot annos non modo in iudicio Dornumenſi, ſed & in ſupremo dicaſterio, adeoque per omnes inſtantias, a cognatis reſciſſum eſſe. Equidem coniugibus eodem IVRE PROVINCIALI (y) permittitur, etiam lectulo adfixis, vt bona ſua ſeparaturi coram parocho & aliquot teſtibus vltimam voluntatem enuncient, at non aliter tamen valituram, quam ſi ratam eam habuerint heredes. En enim verba, a viro etiam conſultiſſimo, ENGELBERTO KETTLERO, (z) laudata: *So ein Mann vp ſyn Krankedde befald, vnd alsden beede Ehelude vor öhrem Prieſter vnd gude Lueden von öhre Guederen eine Scheidung macken, ſo ſall dat alſo blyuen. Syn auerſt de Erffgenaemen dar nit met tho freden, ſo macken ſe wedderung öhrer beyden Guederen, ſo gut als die wehren, do thoſamen quemen, vnd deelen dan bathe vnd ſchade tho hope. Dat is Landrecht vnd ſleit in Pennings-Sculd.* Simile quid apud Cliuenſes & Colonienſes inter ruſticos, qui poſſident praedia, Koofs-Güder dicta, nec non in prouincia Gröningenſi Omlandica, obſeruari teſtantur FELTMANNVS (a) & A. A. PAGENSTECHERVS (b) eoque pertinent, quae ex NAVTAE ſchedis adfert HVBERVS: (c) *Non licet Groningae pubertibus infra*

u) *Ius prov. Oſtfriſ. Lib. II. Cap.* 172. x) *Ibid. Cap.* 197. y) *Ibid. Lib. II. art.* 211. z) Kettler *Deciſ. Oſtfriſ. Cent.* I. *deciſ. XXIV. n.* 32. a) Feltmann *ad tit. Inſt. quib. non eſt perm. fac. teſt. & de Iure in re Cap. V.* b) Pagenſtech. *Aphoriſm. Iur. ad Inſt. Lib. II. Tit. XII.* §. 98. *p.* 166. c) Huber. *Præl. ad Pand. l.* 3. *p.* 27.

infra XX. annos, nec tempore morbi fatalis, neque de bonis hereditariis vltra partem dimidiam teſtari. Sed & IVRE COLONIENSI (cc) ſancitur: *So wer einig ſein Erbe oder Erb- Renthen binnen der alten Mauren in unſer Stadt, vnd auch in Ausburger- vnd Nieder-Gericht gelegen, durch Teſtament oder Vermächtniſs vergeben oder beſetzen wolte, der ſoll vngehalten und vngeleitet 7 Fuß lang gehen, als das von Alters gewöhnlich geweſt iſt, es wäre dann, daß er einige känntliche Lähmde hätte, darum er mit ſeinem Fuß nicht gahn kunte, ſonder Argeliſt.* Iniquum itaque viſum eſt Germanis, iam demum de morte cogitare homines, vbi iam agant animam, & bona ſua veluti noxae dare heredibus extraneis, quando iam ipſi illis frui nequeant: ac proinde teſtamenta, aegre admiſſa, non niſi a ſanis & corpore vegetis condi permiſerunt, vt non tam pro derelictis bona ſua habere, quam ſano iudicio, & adhibita in conſilium ratione, ea alteri deſtinare viderentur.

§. XVI.

Hic non poſſumus non profecto mirari tam diuerſa gentium inſtituta, diuerſasque, quas ſequutae ſunt, rationes. Hebraeorum enim magiſtros ſanorum: Athenienſes agrotantium teſtamenta improbaſſe vidimus. Illos, quia ſerio agi videntur, quae imminente morte aguntur; hos, quia parum prudenter fieri ſolent, quae fiunt ab aegrotantibus, ita ſanxiſſe veroſimile eſt: Solent enim per morbos incidere alienationes mentis, quae ſenſum & intelligentiam turbant, & tunc fere contingit, quod vel in aliis, vel in ſeipſo, animaduertit LVCRETIVS: (d)

Quin etiam morbis in corporis auius errat
Sepe animus: dementit enim, deliraque fatur,
Interdumque graui lethargo fertur in altum,
Aeternumque ſoporem, oculis vultuque cadenti:
Vnde neque exaudit voces, nec noſcere vultus
Illorum potis eſt, ad vitam qui reuocantes,
Circumſtant, lacrymis rorantes ora genasque.
Quare animum quoque diſſolui, fateare neceſſe eſt,
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.

Romani, neutram ſequuti rationem, & eos, qui iam rebus humanis valedicturi videntur, modo mens nondum loco emota eſſet, recte teſtari,

cc) *Ius Colon. tit. von Teſtamenten und Vermächtniſſe.* d) *Lucret. de Rer. nat. Lib. III. v. 464.*

ri, ſtatuebant, & *mente* tantum *in aduerſa valetudine captos eo tempore teſtamentum iure facere, negabant*, (dd) quod *integritas mentis, non ſanitas corporis eius temporis, quo teſtamentum facit*, in teſtatore *exigeretur.* (e) Obſeruaſſe ſane videntur, corpus aliquando, vi morbi oppreſſum, ſenſim tabeſcere, feruido adhuc & compote mentis pectore, vti eleganter loquitur iureconſultus eximius, CAR. HANNIB. FABROTVS. (f) Sed id rarius contingere, & plerumque *vitium corporis vſque ad animum peruenire, eumque vitiare*, ipſi iuris auctores fatentur. (g) Quare nemini mirum videbitur, Germanos ex his, quae forte vno aliquo caſu accidere poſſunt, iura non duxiſſe conſtituenda, (h) ac proinde morbo confectis veluti bonis interdicere maluiſſe, ne animo fatiſcente potius, quam integro iudicio, verba ſuprema effutiſſe viderentur. Nimirum ne inter viuos quidem quidquam ſine conſenſu heredum alienari patiebantur, niſi & ſano vegetoque corpore eſſet dominus, & edito virium ſpecimine, oſtendiſſet, nondum ſibi eueniſſe, quod de ſenibus canit LVCRETIVS, (i) quibus

Iam validis quaſſatum eſt viribus aeui
Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaque mensque.

Sic IVRE PROVINCIALI SAXONICO (k) cautum legimus, vt nemini ius ſit fundos ſuos ſine heredum conſenſu, & extra acta vlli tradere, traditos vero heredes perinde, ac ſi mortuus eſſet donator, iure vindicare poſſint. Mobiles autem res donare poſſe vnumquemque, ſtatuitur, *allein daß er ſich alſo vermöge, daß er begürt mit einem Schwerdt, vnd mit einem Schild auf ein Roß kommen mög, von einem Stein oder Stock, einer Daumellen hoch, ohn Hulff, als daß man ihm das Roß und den Stegreiff halte. Wenn er das nicht thun mag, ſo mag er ſein Gut weder vergeben, noch verlaſſen, noch geleihen, dadurch ers iemand entfremde, der es wartent wäre, nach ſeinem Tode.* Haec gloſſatores recte monent ad equeſtris dignitatis viros pertinere. Nam quod ad vrbium ciues adtinet, eos res ſuas immobiles recte tradere aiunt, *ſo lange ſie ſo vermögend ſind, daß ſie ohne Hülffe zu Wege vnd Straſſen gehen, vnd ſo lange ſtehen mögen, biß ſie in gehegten Ding dieſelbe Gabe gethan haben:* mobiles

dd) Pauli *Recept. Sentent. Lib.* III. *tit.* IV. §. 11. *l.* 17. *ff. qui teſt. fac. poſſ.* e) *l.* 2. *ff. eod. l.* 3. *C. eod.* f) Fabrot. *Exerc.* IV. *in Theſaur. Iur. ciu. Tom.* III. *p.* 1185. g) *l.* 1. §. 9. *ff. de Aedil. edict.* h) *l.* 4. *ff. de Legib.* i) *Lucret. Lib.* III. *v.* 452. k) *Ius Prouinc. Sax. Lib.* I. *art.* LII.

biles vero, liberrime quidem alienari inter viuos, mortis cauſſa non plus tradi poſſe, quam aegrotus e lectulo porrigere poſſit. *Doch ſagen etliche, daſs er auch auf ſeinem Siech-Bette die ding vergeben möge, welche er über das Bett-Brett hinweg reichen könne.* Ruſticum denique eiusmodi res in alium recte transferre aiunt, *alldieweil er einen Umbgang verpflügen mag, eines Morgens lang*, feminam, *wann ſie zu der Kirchen gehen mag, von welcher ſi zwanzig Ruthen geſeſſen iſt.* Quod itaque de donationibus aliisque alienationibus inter viuos ſanxerant leges Germanicae: id, receptis paullatim teſtamentis, ad haec quoque ſtatutis quibusdam prolatum eſt, vt teſtamenta condere poſſint, qui recte valent, non, qui iam in ipſo vitae limine conſtituti, nec animo nec lingua ſatis vtuntur.

§. XVII.

Iure ciuili inter maſculos ac feminas teſtamenta condituras vix quidquam diſcriminis eſt. Quamuis enim EM. MERILLIVS (l) exiſtimet, feminas olim non in ſcriptis teſtari potuiſſe, ſed nucupatis propalam heredibus: id tamen non aliunde collegit vir doctus, quam ex ſpecie, a PAPINIANO (m) relata, in qua pater *mandat filiae, pro ſalute ſollicitus ipſius, vt, quoad liberos tollat, teſtamentum non faciat, ita enim fore, vt ipſa ſine periculo viuat.* Id vero conſilium non ex ea cauſſa proficiſci, quod mulieri non niſi propalam heredem nuncupare liceret, ſed quod ne ſcriptus quidem ab ea heres in occulto eſſe poſſet, pluribus alibi docuit DN. PRAESES. n) Vnde & tabularum, a feminis ſcriptarum, exempla paſſim exſtant apud VALERIVM MAXIMVM, o) SVETONIVM, p) PLINIVM, q) quemadmodum & ſcriptorum ab iis heredum ipſae leges noſtrae paſſim faciunt mentionem. r) At quamuis iure nouiſſimo nulla inter maſculos feminasque differentia ſit: permagna tamen fuit iure antiquo. Primo enim, qui in manum conuenerant, teſtamentifactionem non magis habebant, quam filiae familias, ceu recte viderunt viri eximii, M. AVREL. GALVANVS s) & ANT. SCHVLTINGIVS. t) Deinde & quae ſui iuris erant, teſte VLPIANO, u) non aliter teſtabantur, quam

Ddd ddd

l) Merill. *Obſ. Lib.* II. *Cap.* I. & *Lib.* IV. *Cap.* XXXI. m) *l.* 77. §. 24. *ff. de legat* 2. n) *Comment. in Leg. Iul. & Pap. Lib.* II. *Cap.* IX. *p.* 240. o) *Valer. Max.* VII. 8. 2. p) Sueton. Galb. *Cap. V.* q) Plin. *Epiſt.* II. 20. r) *l.* 19. *ff. de inoffic. teſt. l.* 33. *ff. de vulg. & pupill. ſubſt. l.* 37. §. 6. *ff. de legat.* 3. s) Galuan. *de Vſufr. Cap.* IX. *extr.* t) Schulting. *Iurisprud. vet. Anteiuſtin. p.* 632. u) Vlpian *Tit.* XX. §. 15.

quam auctoribus tutoribus, idque adeo verum eſt, vt vel ideo maxime apud PAPINIANVM ſuſpicatus ſit pater, filiam, antequam liberos ſuſtuliſſet, ſine periculo teſtamentum non condituram, quod heres ignotus eſſe non poſſet tutori, eius vero auctoritas iure liberorum finiretur, & tunc ſuo arbitrio & ſine diſcrimine ſalutis, & mulier teſtari poſſet. Ita ergo ius Romanum & olim comparatum fuit, & hodie comparatum eſt, vt olim feminae, quoad in manu maritorum eſſent, plane non teſtarentur, reliquae, non niſi auctoribus tutoribus; hodie aequo iure de bonis ſuis teſtentur feminae puberes ſui iuris, ac maſculi. Hinc vero denuo mireris, ſtatuta quaedam Germanica propius ad ius antiquum, quam nouum, accedere. Nam IVRE LVBECENSI x) feminis non eſt libera teſtamentifactio, niſi duobus caſibus: primo, ſi viduae eam teſtandi facultatem dederit prior maritus, quo caſu tamen non niſi de bonis a marito relictis iure diſponit: altero, ſi qua mulier mercatrix, quae ſe talem eſſe Senatui probauit, teſtari velit de bonis adquiſitis, ſiquidem tunc, vti legaſſit, ita ius eſt, dum id fecerit, adhibito proximorum cognatorum curatorumque conſenſu. En verba Statuti: *Es kan keine Fraw nach Lubiſchem Recht ein Teſtament machen, es ſey ihr dann die Macht von ihrem verſtorbenen Manne in ſeinem Teſtament gegeben, doch von den Gütern, welche ihr der Man gegeben, vnd zu verteſtiren gegönnet hat, vnd nicht von Erbgütern. Wäre ſie aber eine Kauff-Fraw, vnd alſo vor dem Rahte gezeuget, ſo mag ſie ein Teſtament machen von ihrem wohlgewonnenen Gute, doch mit ihrer Vormündere, vnd nächſter Erben Bewilligung.* Hinc quamuis alibi in Germania frequentiſſima inter coniuges ſint teſtamenta reciproca: tamen ne ea quidem Lubecae rata ſunt, niſi vxor iam maritum habuerit, isque ei teſtamento poteſtatem teſtandi diſerte dederit: *Sofern die Frau zuvor einen Mann gehabt, der ihr von dem Gute, welches er in ſeinem Teſtament ihr beſcheiden, auch ein Teſtament zu machen, ausdrücklichen erlaubet hat, ſo mag ſie ſich ſolcher ihres verſtorbenen Mannes gegebenen Macht gebrauchen, vnd von gemeinen Gütern ihrem andern Manne, oder weme ſie will, Legata verordnen.* y). Vtroque tamen loco obſeruauit MEVIVS, id ius tantum intra moenia cuſtodiri, Roſtochii vero, Stralſundi, Gryphswaldiae aliisque locis, vbi ceteroquin iure Lubecenſium viuitur, feminas quascunque & ſine curatorum cognatorumque conſenſu teſtamenta iure condere, quod & de ciuitatibus Holſaticis, iure Lubecenſi vtentibus, adfirmat NIC. GOTOFR. STEVR-

x) *Ius Lubec.* Lib. II. *tit.* I. *art.* XIV. y) *Ius Lubec. ibid. art.* X.

STEVRNAGEL. z) Sed & IVS HAMBVRGENSE a) feminas de bonis adquiſitis cum conſenſu curatorum vel maritorum, *als ihrer rechten Vormunder*, etiam non adſtipulantibus proximis heredibus, teſtari ſinit. Quod & alibi obtinere, docet FRANC. ZYPAEVS, b) vbi de Belgio: *In aliquibus his locis*, inquit, *feminis, vt ſine marito contrahere non licet, ita nec teſtari: alibi & frequentius teſtari ſine marito licet, etſi non contrahere.* Qualia ſtatuta etiam Galliae & Italiae, ex moribus procul dubio Germanicis profecta, recenſet CHOPINVS. c)

§. XVIII.

Porro iure Romano puberes omnes ſui iuris teſtamenta recte condere, tralatitium eſt. d) Quamuis enim minor ſit haec aetas, quam vt negotium tanti momenti a puero quatuordecim, vel puella duodecim annorum, ſatis prudenter explicari poſſe credibile ſit: ſufficere tamen hi anni viſi ſunt Romanis, ex ea, niſi fallimur, ratione, quod, ſi vel maxime lubrico aetatis lapſi, male conſuluiſſe poſteritati dicantur, nullum tamen inde laeſionis periculum teſtatoribus immineret. Quin WISIGOTHI, e) qui alioquin, leges ſequuti Romanas, non niſi puberibus teſtandi facultatem indulgent, tamen & decennes pueros eo caſu ſupremas tabulas condere patiebantur, ſi morbus grauior eos vetet ſpes inchoare longas: quamuis eiusmodi puerorum teſtamentis non perpetuum robur ineſſe, ſed ea corruere voluerint, ſimul ac eluctati morbum cum valetudine rediiſſent in gratiam. Quod neſcio an vlla alia gens conceſſerit paganis. Tribunis enim militum impuberibus, (quales plures ſub Caeſaribus in exercitu fuiſſe ex VEGETIO f) docent CORRASIVS g) & IAC. CVIACIVS, h) & iure Romano fas erat, vltimum conficere elogium, priusquam hoc priuilegium illis adimeret IVSTINIANVS. i) Sed fortaſſis bellicoſa gens Wiſigothorum, pueris ſuis, inter ipſa fere arma enutritis, priuilegium, quod tribunos illos codicillares Romanorum vſurpare animaduertebat, multo potiore iure deberi exiſtimauit, quam imbellibus iſtis militibus. Vtcumque ſe res habeat: reliqui

z) Steurnagel *Memorab. Statut. Lubec. & Hamb. Axiom. XXIV. p.* 44. a) *Ius ſtatut. Hamb. Part.* III. *tit.* I. §. XIII. XIV. & XVII. b) Zip. *Notit. Iur. Belg. p.* 182. c) *Chopin. de Mor. Pariſ. Lib.* II. *tit.* IV. *de teſtam. n.* 21. d) *l.* 5. *ff. qui teſtam. fac. poſſ.* e) Lex Wiſigoth. *Lib.* II. *tit.* V. §. XI. f) *Veget. de Milit. Rom. Lib.* I. *Cap.* IV. g) Corraſ. *Lib.* V. *Miſcell. cap.* XXII. h) Cuiac. *Obſ.* XVII, 36. i) *l.* 18. *C. de teſtam. mil.*

reliqui Germani, poſtquam teſtamentifactionem ciuitate donarunt, multo aliter ſunt philoſophati. Tantum enim abeſt, vt puberes teſtari paſſi ſint, vt ne puberibus quidem vbique conceſſerint facultatem de rebus ſuis ſtatuendi. IVRE HAMBVRGENSI k) ſancitum: *Ferner mag auch von wohlgewonnenem Gut kein Knabe vnter achtzehen Iahren in ſeinem Teſtament oder letzten Willen etwas vergeben.* Idem terminus & IVRE PRVSSICO l) pueris praefinitus eſt, puellis, exacto anno aetatis quartodecimo, teſtamentifactione conceſſa. Simile ſtatutum CELLENSE memorat STRYKIVS, m) cuius in fraudem teſtamentum conditurus ſedecim annorum adoleſcens, quum in exordio ſupremi iſtius elogii diſerte profeſſus eſſet, ſe non ad iuris ſtatutarii Cellenſis, ſed iuris ciuilis normam, teſtaturum, ICtorum Viadrinorum ordo, eum nihil egiſſe, merito pronunciauit, quia ſatis conſtat, *neminem poſſe teſtamento ſuo cauere, ne leges in ſuo teſtamento locum habeant.* mm) Ceterum huius generis ſtatuta fortaſſis quamplurima paſſim exſtant: nec dubito, quin hoc ius ſit commune iis omnibus, apud quos anno demum decimo octauo maſculi puberes habentur. At id non aeque vulgare eſt, quod, anno demum vigeſimo exacto, puberes teſtari poſſunt: quale exemplum tamen ex NAVTAE ſchedis & HVBERO iam ſupra adtulimus, hic non repetendum.

§. XIX.

Eſt, vbi & ii, quibus cognati heredes ab inteſtato ſunt, de bonis ſuis teſtari nequeunt. Quod tantum abeſt, vt legibus Romanis conueniat, vt ex earum principiis ne liberi quidem & heredes ſui teſtamentifactioni impedimento eſſent, dum hi vel inſtituerentur ſaltim in portione legitima, vel nominatim exheredes ſcriberentur. Quin & hos iure antiquo impune praeteribant, & quosuis extraneos recte inſtituebant Romani, adeoque multo minus cognatis ius erat reſcindendi ſuprema teſtatorum iudicia, quippe ſumtibus ſe ipſos vexaturis inanibus, nullamque obtinendi ſpem habituris, ex praeſagio VLPIANI. n) At Germanicae originis gentes nonnullae, exſtantibus heredibus ſuis & cognatis, vel teſtamenta plane prohibuerunt, vel certam tantum bonorum partem vltima voluntate relinqui voluerunt. Eleganter neceſſitudinis

k) *Ius Hamburg. ibid. art.* XIII. l) *Ius Pruſſ. Lib. V. tit.* I. *Art.* I. §. IV. m) Stryck. Cautel. *Teſtam. Cap.* III. §. LXVI. *p.* 84. mm) *l.* 55. *ff. de legat.* I. n) *l.* 1. *ff. de inoffic. teſt.*

ſitudinis gradus diſtinguunt LEGES SVECICAE, quibus cautum: o) *Si vir aut mulier condere teſtamentum velit, ſiue bene valens, ſiue in morbo decumbens, & poſt ſe liberos habeat: ei ſit poteſtas legandi decimam partem ex omnibus ſuis bonis, mobilibus & immobilibus. Si non habeat liberos, ſed alios heredes intra regnum, ei ſit poteſtas legandi tertiam partem omnium bonorum, vt ante dictum eſt. Si ille vel illa non habeat indigenas heredes, ſed extraneos; poteſtatem habeat legandi dimidium omnium bonorum, vt prius dictum eſt: non tamen legandi aut donandi, in fraudem ſuorum heredum vel liberorum vel extraneorum heredum, domum, praedium, aut fundum, ſi huc migrare, & hic in regno habitare velint: ſed ita, vt heredes intra annum & diem, ſi velint, iſthaec redimere poſſint.* Sed & IVRE LVBECENSI cautum reperimus: p) *Nach Lübiſchem Rechte muſs ein ieglich Teſtament inſtitutionem heredis haben, welche in dieſer Clauſul in forma begriffen ſeyn ſollen: vnd giebt ſeinen näheſten Erben, ſie ſeynd eines, zwey oder mehr, die ſich wie rechte nächſten zeugen laſſen werden N. N.* ex quo nonnulli collegerunt, exſtantibus cognatis, extraneos inſtitui non poſſe, quin ne rite quidem confectum videri teſtamentum, in quo proximi cognati heredes non ſint inſtituti. Sed id refellit MEVIVS, q) heredis inſtitutionem in hac periocha minus proprie pro donatione certae rei accipi exiſtimans. Sed quum ipſe vir doctiſſimus fateatur, ius Lubecenſe hic firmare ius commune, quod *heredis inſtitutionem caput & fundamentum totius teſtamenti* eſſe ſtatuit: r) non videmus profecto, qui heredis inſtitutio hic donationem certae rei ſignificare poſſit. Sed contortas eiusmodi ſtatutorum interpretationes nobis peperit regula: *Statuta ita eſſe interpretanda, vt a iure communi quam minime exorbitent.* Adeoque hodie non impedit hoc ſtatutum, quo minus vnusquisque Lubecae, praeteritis proximis neceſſitudinibus, extraneos heredes ſcribere poſſit, dum certi quid reliquerit proximis heredibus, quod tamen infra octo ſolidos & quatuor denarios eſſe non poſſe, ex aliis STATVTI locis colligunt. s) Sed vel maxime huc pertinet IVS RECADENTIAE, quod vocant, *das Ruckfalls-Recht*, id eſt, conſuetudo, in quibusdam Germaniae prouinciis, veluti in Ducatibus Iuliacenſi & Montenſi, recepta, ſecundum quam bona immobilia non exeunt e familia, ſed eo, vnde profecta ſunt, reuertuntur: *Die Güter müſſen erben vnd fallen*

Ddd ddd 3 *hinter*

o) Loccen. *Suec. regni Leges ciuiles tit.* III. *Cap.* XIX. *p.* 65. p) *Ius Lubec. Lib.* II. *Tit.* I. *Art.* XII. q) Meuius *in Commentar. ibid. n.* 3. 6. r) §. 54. *Inſt. de legat.* s) *Lib.* I. *tit.* VI. *art.* 2. & *tit.* IX. *art.* II.

hinter ſich an die nächſten Erben, daher ſie kommen. Idque adeo expediti iuris habetur, vt ne teſtamento quidem de iis aliter ſtatuere liceat. (t) De quo Iuliacenſium & Montenſium iure ex inſtituto egit MELCH. VOETIVS. Simile ius in Friſia obtinere nouimus. Quum enim LEGIBVS CONVENTVS OPSTALBOMICI (u) anno MCCCXXIII. cautum eſſet, vt *praedia emenda vel vendenda cederent viro vel mulieri, a cuius patribus vel auis proceſſerint: ſucceſſiones vero hereditatum, quocumque modo euenerint, proximo ſecundum leges & canones ſuccederent ſucceſſori, niſi diſcedens cum conſilio rectoris in vltimo teſtamento aliter duxerit ordinandum*: poſtea Ezardus I. Comes in iure prouinciali OSTFRISICO, (x) priorem diſpoſitionem etiam ad hereditates porrexit ſtatuitque: *Alles Erbgut fället wieder auf die Seiten, woher es erſtlich angekommen iſt, und nicht auf die Siebbe oder nächſte Freunde, daher es nicht gekommen iſt.* (y) An vero ibi ius cognatorum interuerti poſſit per teſtamentum, quod CONVENTVS OPSTALBOMICI leges diſerte indulgent, pro certo adfirmare non poſſumus. Ceterum & in Belgio ſimile ius paſſim vigere, colligere nobis videmur ex verbis his FRANC. ZYPAEI (z) *Plerisque conſuetudinibus immobilia paterna paternis, materna maternis ſeruantur: Iure Romano originis bonorum ratio habita non fuit.*

§. XX.

Denique & iis omnibus teſtamentifactionem reipſa negarunt Germani, quorum morientium bona ad fiſcum pertinere cenſuerunt. Tales primo olim erant, qui peregrinantes in Germania deceſſerunt, quippe quorum bona omnia fiſcus, non modo in Italia, Sicilia, & Gallia, vbi & hodie vetus iſta conſuetudo ſub vocabulo IVRIS ALBINAGII, viget, (a) ſed & in ipſa Germania, occupabat. Exſtat enim apud MABILLONIVM (b) & ECCARDVM (c) vetus CAROLI M. diploma, coenobio Hohnaugienſi conceſſum, quo *commendat omnibus, qui acceperunt aliquid de eccleſia Scotorum, quae eſt in inſula Honaugia, vt iterum reddant omne, quod acceperint, vel quod rapuerint ſine ſcientia Abbatis*

(t) Hert. *de colliſ. Leg. Sect.* IV. §. XXVI. & *de fratr. germ. querel. inoff. Sect.* II. §. XII. (u) *Leg. Conu. Opſtalbom.* §. XIV. XV. (x) *Ius Oſtfriſ. prou.* Lib. II. tit. CXXXV. CXXXVIII. CLIV. CLXV. (y) *Add. Hert. paroem. iur.* LXXXIII. §. IV. (z) Zypaeus *Notit. Iur. Belg.* p. 187. (a) Petr. Gregor. Tholoſan. *Synt.* Lib. III. *Cap.* XII. *n.* 8. 9. & 14. Gudelin. *Iur. Nouiſſ.* Lib. V. *Cap.* X. *n.* XI. Bodin. *de Republ.* Lib. VI. *n.* 62. (b) Mabillon. *Annal. Benedictin.* Tom. II. p. 697. (c) Ge. Eccard. *Orig. Habſp.* p. 105.

Digitized by Google

batis Beati, & ſi quis retentet parum, commendet omnibus iudiciis terrae illius, vt illi quaerant omnes res eccleſiae cum ratione, ſecundum legem Francorum, quia RES PEREGRINORVM *propriae ſunt regis.* Enimuero id ius inhumanius viſum eſt Germanis, quam vt eo vti diutius vellent. Potius id celeberrima iſta *authentica* OMNES PEREGRINI *C. communia de ſucceſſ.* ſuſtulit FRIDRICVS II. Imp. Ea enim lex quamuis ad Italos potiſſimum videatur pertinuiſſe: certum tamen eſt, quod ſcribit BODINVS, (d) apud Germanos eius iuris nullum vsquam vſum ſupereſſe, niſi huc referre velis Comitatum Hannonienſem, quem vicinae Galliae mores, veluti contagione quadam, infecerunt. De eo enim FRANC. ZYPAEVS: (e) *Apud Hannones idem ſeruatur rigor aduerſus Francos, aliosque, qui vltra Scaldim ſub eis fuerint: non aduerſus Brabantos, Leodienſes, Germanos.* De quo iure albinagii Hannonienſium & GVDELINVS (e) & NIC. BVRGVNDVS (f) teſtantur. Vbi itaque inoleuit haec conſuetudo: ibi ius nullum teſtandi eſt peregrinantibus, & inutiles ſunt, quas fecerunt, tabulae, quas fiſcus valere non patitur ratione earum rerum, quas ſecum in iſtam prouinciam intulerunt. Deinde ſimile ac non minus inhumanum fuit IVS HAGESTOLZIATVS, quod eos, qui in caelibatu conſenuerunt, priuauit teſtamentifactione, eorumque bona fiſco principis vindicauit. Sed huic non eſt, cur iam immoremur. Perorauit cauſſam illuſtris academiae noſtrae CANCELLARIVS, cuius doctiſſimis argumentis quidquam addere, eo minus neceſſarium videtur, quo notius eſt, hageſtolziatum illum & iis locis, vbi diutiſſime haeſit, exturbaſſe aequitatem Principum, adeoque non eſſe, cur ei, iam non modo exſuli, ſed & extorri, προπεμπτικὸν ſcribere velimus. Quare id potius tamquam ſcitu dignius notamus, quibusdam locis & ſpuriorum res ad fiſcum pertinere, adeoque & his ibi ademtum eſſe ius teſtandi, niſi illud ſpeciali Principis indulgentia impetrarint. Mentio eius iuris fit in diplomate Henrici II. Lotharingiae & Brabantiae Ducis, apud AVB. MIRAEVM, (g) ſed ita, vt primo hoc ius tantum ad aduentitios reſtrictum, & deinde eorum libertati teſtandi nihil detractum velit. En verba: *Promiſimus etiam ſimiliter, fide corporaliter praeſtita, quod volumus & obſeruare debemus in perpetuum, vt in bonis illorum, qui vulgo* HAVESCOOT, SPVRII *dicuntur, ſi de terra noſtra nati fuerint, & proximos habeant, ſuccedant in di-*

(d) Bodin *ibid.* (e) Gudelin. *Iur. nouiſſ. Lib. V. Cap. X.* (f) Burgund. *ad Conſt. conſuet. Flandr. tract.* XIV. (g) Mir. *Diplom. Belgic. Lib. I. Cap.* LXXXV.

in dictis bonis proximiores, ſecundum legem terrae & conſuetudinem. Si vero fuerint aduentitii, bona talium ſecundum legem terrae, huc vsque ſeruatam, noſtra ſint & ſucceſſorum noſtrorum, ſaluo tamen per omnia tum de alienigenis, quam indigenis talibus, quod TESTAMENTA, *quae condiderint, robur habere debeant, & fortitudinem.* Quum etiam ſimile ius ad Rhenum ſibi vindicet Sereniſſimus Elector Palatinus, illud non minus reſtringit MAXIMILIANVS I. Imp. priuilegio, anno MDXVIII. Electori conceſſo, (h) quo inter alia voluit, *vt Electori baſtardorum, quum absque deſcendentibus aut legitimo, rito, firmoque* TESTAMENTO *deceſſerint, omnis hereditas & bona, mobilia ac immobilia, nomina & pignora, aliaque, vbicumque, absque vllius rei exceptione, ceu Principi Territoriali, hereditario iure obueniant.* Enimuero neſcio, an non ab illa maiorum inhumanitate in vtraque prouincia aliquid remiſerint poſteri. Nam de Brabantia ſaepe laudatus ZYPAEVS: (i) *Moribus,* inquit, *fiſcus baſtardo ſuccedit: niſi a principe facultatem teſtandi obtinuerit: alicubi teſtari ei licet, & inteſtato mater & ex ea nati ſuccedunt: ſi liberos habet, vbique heredes ſunt.* Et IVS PROVINCIALE PALATINVM (k) nulla facta teſtamenti mentione ita diſponit: *Daß dieſelben Baſtart, wo ſie ohn Leibes Erben mit Todt abgegangen ſeind, in allen ihren verlaſſenen Haben und Gütern, liegend und fahrenden, auch an Schulden, Pfanden vnd andern, wo die gelegen ſeyn, nichts ausgenommen, an die Pfalz, als Lands-Fürſten geerbet ſeyn, vnd ſie auch zu ihren Handen einziehen vnd nehmen, die gebrauchen, nutzen und nieſen, vnd in alle wege damit, als andern ihren eigenen Gütern nach deren Willen vnd Wohlgefallen handeln ſollen vnd mögen.*

§. XXI.

Sufficere haec exempla videntur, ad probandum, quod ſupra poſuimus, teſtamentifactionem apud Germanos, quod ad teſtatoris PERSONAM adtinet, arctioribus legibus, quam apud Romanos, fuiſſe circumſcriptam. Aeque facile demonſtrari poteſt, nec de omnibus rebus teſtamenta apud Germanicae originis gentes valere. Apud Romanos inoleuerat iuris regula: *neminem paganum pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere poſſe:* eaque tanti momenti videbatur veteribus, vt earum rerum naturalem inter ſe pugnam eſſe ſcribat POMPONIVS.

(h) Thulemar. *de Octouiratu Cap. XVIII. §. 37. p. 257. ſequ.* (i) Zyp. *Notit. Iur. Belg. p. 186. ſeq.* (k) *Pfälz. Landes-Ordnung Tit.* VIII.

PONIVS. (l) Contingere equidem poteſt, vt teſtamento, inſtituta querela inofficioſi, pro parte reſciſſo, aliquis pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus deceſſerit, idque eo caſu non abſurdum videtur PAPINIANO, (m) & VLPIANO: (n) at reliquis caſibus id omnino inciuile videbatur, adeo, vt ſi quis in re certa vnum inſtituiſſet heredem, cauſſa teſtati cauſſam inteſtati ad ſe traheret, & heres totam hereditatem caperet. (o) Nimirum lege illa decemuirali: PATERFAMILIAS VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO, optio data erat vnicuique, ipſe legem dicere rebus ſuis, an, quae iam ſanxiſſent leges, rata habere malit, & valde inconueniens videbatur, duos eſſe legislatores, quibus, licet diuerſa in eadem cauſſa praecipiant, nihilominus praeſtandum eſſet obſequium. Aut itaque de vniuerſis bonis condendum erat teſtamentum, aut ea probanda ſucceſſio, quam iam legibus ſanxiſſet ciuitas. Ita Romani philoſophantur. Germanos contra non vbique recepiſſe hoc principium, recte obſeuarunt GVDELINVS, (p) CHRISTINAEVS, (q) ipſeque celeberrimus *Vſus hodierni pandectarum* auctor. (r) Dum enim iſti vel certum bonorum genus ita exceperunt, vt de eo nefas eſſet ſupremis tabulis diſponere, dumque alibi non niſi de parte quota bonorum teſtamentifactionem permiſerunt: fieri non potuit, quin homines pro parte teſtatos, pro parte inteſtatos decedere vellent, adeoque tantum abeſt, vt his locis naturalis earum rerum pugna videatur, vt iſte demum cum legibus pugnare velle videretur, qui de vniuerſis bonis teſtari conatus eſſet.

§. XXII.

Eſſe autem ſtatuta, quae de certa tantum bonorum parte teſtamentifactionem permittunt, nemo vt opinor, dubitauerit, quum iam ſupra tale ex LOCCENII iure Suecico adduxerimus. (§. XIX.) Iam addimus legem Flandricam, quae itidem teſtamentifactionem non concedit ciuibus, niſi ſuper certa parte bonorum immobilium, tum adquiſitorum, tum hereditariorum. Qua de re FRANC. ZYPAEVS: (s) *Rerum immobilium in Flandria non eſt libera teſtantibus diſpoſitio, quia trientem duntaxat veteris patrimonii; adquiſitorum autem herediorum binum*

 trientem

(l) *l. 7. ff. de diu. reg. iur.* (m) *l. 15. §. vlt. ff. de inoff. teſt.* (n) *l. 24. ff. eod.* (o) *l. 1. §. 4. ff. de her. inſt.* (p) Gudelin. *Iur. nouiſſ. Lib. I. Cap.* V. (q) Chriſtin. *Vol.* I. *Deciſ.* LI. *n.* 48. (r) Vſ. *modern. Digeſt. Lib.* XXVIII. *tit.* V. §. VIII. (s) Zypaeus *Notit. Iur. Belg. p.* 182.

trientem dare legare licet. Similes his ſunt leges DANICAE, (t) quae a patrefamilias, deſtituto liberis, viduaque improli dimidiam bonorum partem legari, tantumdemque etiam ab iis, qui liberos habent, templis, ſcholis & pauperibus relinqui permittunt, plura vero dari legari omnino vetant. Talia fortaſſis & in ipſis Germanorum ſtatutis paſſim occurrunt, quae iam curioſius inueſtigare non vacat. Id modo addimus, IVRE HAMBVRGENSI (u) mulieri quoque non licere marito plus legare, quam tertiam bonorum adquiſitorum partem, vniuerſa bona adquiſita non aliter, quam iure vſusfructus, & praeſtita a marito cautione fructuaria. Semper itaque iniquum viſum eſt maioribus noſtris, cognatis omnem ſpem hereditatis inuidia teſtatoris interuerti, ac proinde recepto iure Romano multi ſtatutis cauerunt, vt certa ſaltim bonorum pars, tamquam legitima abſciſſe relinqueretur proximis heredibus, de eaque omnis irrita eſſet teſtamentaria diſpoſitio.

§. XXIII.

Sunt porro ſtatuta, quae de certo tantum bonorum genere teſtamenta condi permittunt, certum genus excipiunt, idque proximis heredibus ab inteſtato relinqui iubent. Sic quum bona ſint vel IMMOBILIA ſeu SOLI, vel MOBILIA, *liegende Gründe, vnd Fahrniß* vel *fahrende Habe*: omnibus fere gentibus nobiliſſimam fortunarum partem conſtituere viſi ſunt fundi, quorum & certior ac ſtabilior poſſeſſio, & fructus minus, quam rerum mobilium, incerti habentur. Non itaque mirum eſt, Germanos dediſſe operam, vt non tam facile res immobiles a familia alienarentur, ac mobiles. Quemadmodum itaque illas & difficilius, & nonniſi adhibitis quibusdam ſollemnitatibus, inter viuos alienari paſſi ſunt: ita & teſtamenta de iis condita non vbique rata eſſe voluerunt, exiſtimantes id, quod res eſt, non tam acerbam familiae eſſe iacturam pecuniae aliarumque rerum mobilium, quae facilius aere redimuntur, quam agrorum & herediorum, a quibus ſaepe & ſplendor familiae & fortuna poſterorum vnice pendet. Iam ſupra adferre nos meminimus legem eiusmodi Groningenſium, quamuis hi ſimul diſtinguant, bonane iſta immobilia poſſeſſori ex hereditate maiorum obuenerint, an eius virtute ac labore parta ſint. Quin & in Flandria diſpoſitionem de immobilibus arctioribus limitibus circumſcriptam eſſe, quam de mobilibus, paullo ante monuimus. Iam ergo addimus, IVRE MVNICI-

(t) *Ius Danic. Lib. V. Cap. IV. §. XIV. ſequ.* (u) *Ius Hamb. Part. III. Tit. I. §. XIV.*

Digitized by Google

MVNICIPALI RIGENSIVM (x) diſerte cautum eſſe: *Stehendes Erbe oder Erdveſt eigen mag weder Mann noch Fraw, ohne der Erben Vrlaub, vergeben, noch legiren.* Hinc vbi legandi donandique poteſtas conceditur ciuibus, diſerte additur: *Auſſerhalb ſeinen liegenden Gründen, vnd unbeweglichen Erbgütern.* Ex quibus facile intelligitur, his locis, vbi huiusmodi ſtatuta vigent, nullius momenti eſſe teſtamenta, quibus bona immobilia aliis deſtinata ſunt, quam proximis heredibus, niſi horum conſenſus & auctoritas acceſſerit.

§. XXIV.

Non minus frequens in legibus Germanicis eſt diſtinctio bonorum ADQVISITORVM & HEREDITARIORVM, quam ſingulari diſſertatione in hac academia explicauit noſter olim LVDOVICI. (y) Eius vero vſus non modo in alienationibus, iure retractus, ſimilibusque negotiis inter viuos ſeſe exſerit: verum etiam in teſtamentis vltimisque voluntatibus. In eo enim permultis legibus Germanicis conuenit, quod de illis teſtamentum condi poſſit, de his non poſſit, niſi impetrato proximorum cognatorum conſenſu. IVRE ſane LVBECENSIVM, (z) bona hereditaria heredibus ab inteſtato relinquenda ſunt, ſed immobilia tantum: de mobilibus & adquiſitis vnusquisque recte diſponit pro lubitu, *wann er zuvor ſeinen nechſten Erben giebet* 8. *Schilling,* 4. *Pfennige.* (a) Contra HAMBVRGENSIVM (b) ſtatuta nullum diſcrimen ſtatuunt inter bona mobilia & immobilia, ſed generatim diſponunt: *Von Erbgut iſt niemand, vermöge dieſer Stadt-Rechte, ohne ſeiner nächſten Erben Erlaubniß oder Bewilligung zu teſtiren bemächtiget, ſondern daſſelbe ſeinen Erben ungeſchmälert zu laſſen ſchuldig*; & paucis interiectis, vbi quaeritur, quae referenda ſint ad bona hereditaria, reſpondetur, ad illa pertinere omne, quod quis a parentibus vel cognatis iure hereditario acceperit, itemque quidquid liberis datum, vel ſeparatis, vel elocatis, ac denique quod ex praemortui coniugis rebus hereditariis ad ſuperſtitem peruenit, vbi denuo nihil diſcriminis ſtatuitur inter bona mobilia & immobilia. In IVRE BREMENSI EQVESTRI, (c) eamdem obſeruamus *διαίρεσιν* inter bona hereditaria, *Erb-Stamm-Güter*, & adquiſita, quorum illa ſolis agnatis, nulla poſſeſſori data libertate diſponendi, cedere iubentur, haec

(x) *Ius Rigenſ.* Lib. III. *tit.* IV. *art.* IV. (y) Ludou. *Diſſert. de diſcrim. bon. adquiſ. & heredit.* (z) *Ius Lubec.* Lib. I. *Tit.* X. *art.* VI. *& ibi Meu. n.* 69. (a) *Ibid.* Lib. I. *Tit.* IX. *art.* II. (b) *Ius Hamb. Part.* III. *Tit.* I. *art.* IV. (c) *Brem. Ritter-Recht tit.* I. *von Succeſſion und Erbnehmung.*

haec ad cognatos & agnatos perueniunt, niſi quis condito teſtamento aliud ſtatuerit. Denique & iure DITHMARSICO, (d) MINDENSI, (e) GRONINGANO & FLANDRICO eadem fere cauta eſſe reperimus, niſi quod Groningae, & in Belgio reliquo, itidem inter bona immobilia & mobilia ſimul diſtinguitur, & poſſeſſori etiam de certa hereditariorum bonorum parte teſtari permittitur, ceu ſupra iam ex ZYPAEO & HVBERO obſeruauimus. Adeo maioribus noſtris familiarum ſplendor curae cordique fuit, vt, quidquid maiores poſſediſſent, id poſteris ſimul partum eſſe crederent, ſatis gnari, veriſſime ſcripſiſſe PLATONEM, (f) *ἡμᾶς ὔτε ἡμῶν αὐτῶν εἶναι, ὔτε τὴν ὐσίαν ταύτην. ξύμπαντος δὲ τῦ γένυς ἡμῶν τῦτε ἔμπροσθεν καὶ τῦ ἔπειτα ἐσομένυ· non eſſe nos, nec quod ad perſonam, nec quod ad bona, noſtros, ſed gentis ac familiae praeſentis & futurae.*

§. XXV.

Inter ea bonorum genera, quae teſtatorum arbitrio ſubiicere noluerunt leges Germanicae, merito etiam referimus RES VTENSILES & EXPEDITORIAS, *die Gerade vnd das Heergewette,* quae in Saxonia, aliisque vicinis prouinciis, & noſtris temporibus antiquam naturam atque indolem ſuam retinent. Antiquam eas naturam retinere, dicimus. Neque enim id ius heri demum aut nudius tertius natum eſt, ſed iam inde ab antiquiſſimis vſque temporibus in Germania etiam extra Saxoniam viguit. Nota eſt LEX ANGLIORVM & WERINORVM: (g) *Ad quemcumque hereditas terrae peruenit,* (peruenit autem ad filios & agnatos,) *ad illum veſtis bellica, id eſt, lorica, & vltio proximi, & ſolutio leudis debet pertinere. Mater moriens filio terram, mancipia, pecuniam dimittat, filiae vero ſpolia colli, id eſt, murenas, monilia, inaures, veſtes, armillas, vel quidquid ornamenti proprii videbatur habuiſſe.* Quum ergo hae res eximantur ab hereditate: (*ſie gehören nicht ins Erbe,*) conſequens erat, vt nec ad heredes transmitterentur, relicta alicui per teſtamentum hereditate, adeoque res vtenſiles & expeditoriae teſtamento vlli deſtinari non poſſent. Quum enim res expeditoriae ex ſpeciali iuris prouiſione & priuilegio filiis & agnatis debeantur: (h) recte colligunt, eam illis nec teſtamento nec donatione mortis cauſſa interuerti poſſe. (i) Idemque obtinet in rebus vtenſilibus, quarum dominium ipſo momento mortis ad filiam vel cognatam tranſire fingunt.

(d) *Ius Dithm. Art.* XXVII. (e) *Ius Mind. Lib.* II. *tit.* I. *art.* V. (f) Plato *de Legib. Lib.* XI. (g) Lex *Angl. tit.* VI. §. V. & VI. (h) *Mod. Piſtor. Part.* IV. *qu.* 131. *n.* 33. (i) *Richter de Succeſſ. ab inteſt. Sect.* III. *membr.* I. *n.* 111.

Digitized by Google

gunt. Inualida ergo ac irrita etiam de his eſt diſpoſitio teſtamentaria, (k) quamuis ſi filia vel cognata ſit heres inſtituta, eaque hereditatem adierit, legatum rerum vtenſilium alii relictum ex duplici fundamento vtile ſit, primum quod heredem voluntatem defuncti praeſtare oporteat, (l) deinde quod expeditiſſimi iuris ſit, teſtatorem etiam res heredis proprias, quin & plane alienas, cuicumque vtiliter legare poſſe. (m) Quod inprimis illuſtrat incluti ordinis Iuriſconſultorum Wittebergenſium reſponſum, a GOTHOFR. AVG. HOFFMANNO (n) editum, Dreſdamque verſus datum Menſe Iunio MDCCXII. Quid vero, ſi quis, nullo relicto filio vel agnato, de rebus expeditoriis, vel nulla relicta filia vel cognata de vtenſilibus teſtamento conſtituerit? an tunc ſaltim vtilis eſt eiusmodi diſpoſitio? Id quoque vel ideo negandum, quod deficientibus illis perſonis, in earum locum fiſcus ſuccedit, (o) earumque iure vtitur, adeoque teſtamentum in fraudem fiſci conditum non magis vtile eſſe poteſt, quam quod in fraudem perſonarum illarum factum eſt. (p) Cui definitioni non obſtat, has res iure alienari, earumque nec venditionem nec donationem inter viuos prohiberi. Quum enim, ceu iam paullo ante diximus, rerum iſtarum dominium ipſo mortis momento in perſonas illas, quibus debentur, tranſire fingatur: teſtamentum mortisue cauſſa donatio effectum ſortiri nequit, quia vtrumque negotium demum a morte teſtatoris vel donatoris capit ſubſtantiam. (q) At viuus teſtator donatorue procul dubio gaudet iuſto earum rerum dominio, adeoque nihil impedit, quo minus hoc dominium in alium rite ac valide transſcribat, nec rerum in bonis defuncti defunctaeue non amplius ſuperſtitum dominium aliquod vel in filium agnatumue, vel in filiam aut cognatam, tranſire ipſo iure poteſt, ceu iam ab aliis ſatis ſuperque eſt explicatum.

§. XXVI.

Denique inter illius generis bona, de quibus iure Germanico teſtamento conſtitui nequit, etiam feuda eſſe, in vulgus notum eſt. Quare rei peruulgatae inhaerere nihil adtinet. Quibusdam equidem

 locis,

(k) *Conſt. Elect. Part.* II. *Conſt.* XIV. (l) *l.* 10. *ff. de reg. iur. l.* 149. *ff. eod.* (m) *l.* 67. § 8. *ff. de legat* 2. §. 4 *Inſt. de legat.* (n) Hoffmann. *ausführl. Beſchreibung von der Gerade und Heergew. Part.* II. *p.* 352. (o) *Part.* II. *Conſt. Sax.* XIV. Carpz. *ibid. Def.* I. & II. (p) Stryck. *de Succeſſ. ab inteſt. Diſſ.* III. *Cap.* III. §. II. (q) Weſenbec. *Parat. tit. Dig. de ſuppellect. leg. n. vlt.*

locis, veluti in Belgio, etiam de feudis cum conſenſu Principum teſtamenta fieri poſſe, iam ſupra monuimus: (r) ac proinde in Hollandia clientelaria eiusmodi bona vocantur *vnſterffelyke Erf-leen.* (s) Sed & Biturigum, Burgundorum, (t) Delphinatenſium, (u) immo & totius fere Franciae moribus (x) teſtamenta etiam ſuper feudis condita rata eſſe, ſatis conſtat, vt iam omittamus, quae Luſatis anno MDLXXV conceſſit MAXIMILIANVS II. Imp. (y) quaeque POTENTISSIMVS PRVSSORVM REX noſtra memoria vaſallis per omnes prouincias indulſit. At ordinarie tamen in feudis ceſſat teſtamentaria ſucceſſio, niſi in antiquis & agnatorum & domini; in nouis ſolius domini conſenſus acceſſerit, (z) vel niſi feudum ſit vere hereditarium, quippe quod allodio aequiparatur, iisdemque modis, ac illud, in alios transferri poteſt, modo inſtituatur heres, qui ſit ad ſuccedendum in feudo habilis, niſi vaſallo plus indultum ſit a domino. a) Denique quamuis in feudis quibusdam impropriis valere teſtamentifactionem contendant doctores, eoque referant feuda cenſualia, & oppignorata: vere tamen poſterius huc non pertinet, quia tunc teſtator non de feudo diſponit, ſed de credito ſuo, eoque ſoluto feudum reuertitur ad eum, ad quem illud vel iure hereditario, vel ex pacto & prouidentia maiorum pertinet. Iam quum latiſſime in Germania pateat feudorum vſus, & multi olim ipſa allodia, quae poſſidebant, principibus, eccleſiis, aliisque in feudum ex variis cauſſis obtulerint: (b) quam arctis limitibus in Germania adſtricta ſit teſtandi facultas, facile vnusquisque, vt opinor, intelligit.

§. XXVII.

Hactenus de *materia* diſpoſitionis teſtamentariae, quantum ſatis eſt, egimus. Dicendum iam porro de ſtatutis, quae, quod ad FORMAM adtinet, eamdem variis limitibus circumſcribunt. Iure Romano in cuiusuis poſitum eſt arbitrio, publicane, an priuata fide niti velit teſtamentum ſuum. Quemadmodum enim vnusquisque priuatos intra parietes recte condit teſtamentum, adhibitis ſeptem teſtibus, reliquisque obſeruatis ſollemnitatibus, quas leges a teſtatore exigunt: *ita omnem ſollemnitatem ſuperare videtur, quod inſertum mera fide precibus inter*

(r) Frid. a Sande *Comm. in Conſuet. feud. tit. II. Cap. II.* 3. 5. (s) Neoſtad. *Obſ. Feud. Dec.* I. *obſ.* I. *p.* 35. (t) Greg. Tholoſan. *Synt. Iur. vniu. Lib.* VI. *cap.* XVIII. *n.* 3. (u) Guido Papa *Decíſ. Q.* LIX. *n.* 2. (x) Boer. *Deciſ. CCII. n.* 3. (y) Richt. *Part.* I. *Dec. XXV. n.* 10. (z) Stryk. Cautel. *Teſt. Cap.* VI. *Memb.* II. §. III. *ſequ.* (a) Stryk. *ibid.* §. VIII. *ſeq.* (b) Hert. & Thomaſ. *Diſſ. de feud. oblat.*

inter tot nobiles probataſque perſonas etiam conſcientiam Principis tenet, nec minus *ſecurus eſt, qui actis cuiuscumque iudicis aut municipum, mentis ſuae poſtremum publicauit iudicium.* (c) Prius tamen Romae faciebant plerique, quumque in tantis ſollemnitatum ambagibus facilis eſſet lapſus hominis priuati, & negotiorum ciuilium imperiti: plerumque vtebantur conſilio iuriſperiti, adeo vt ſcribere non dubitet ARRIANVS: (d) Διαθήκην μὲν οὐ γράφει μὴ εἰδὼς, πῶς δεῖ γράφειν, ἢ παραλαβὼν τὸν εἰδότα. *Teſtamentum nemo ſcribit, niſi aut ipſe ſciat, quomodo ſcribendum ſit, aut eius rei peritum adhibeat.* Vt iam non dicamus, *iuris ſtudioſorum & iuris peritorum teſtamenta ſcribentium aut dictantium* mentionem fieri & apud SVETONIVM, (e) & in ipſo iure noſtro. (f) At optionem illam ſuis non vbique indulgent iura ſtatutaria, ſed publica duntaxat teſtamenta fieri permittunt, partim vt ſi forte male conſulere poſteritati decreuerint, magiſtratui ſit occaſio, iis meliora ſuadendi, partim vt compendium fiat tot litium, quae de ſollemnitatibus teſtamentorum externis plerumque agitantur. Sic ſane IVRE LVBECENSI (g) nuncupatiuum teſtamentum condi oportet *in gegenwärtigkeit zweyer Rathmannen*, ſed & ſi in ſcriptis quis teſtari malit, tabulae offerendae ſunt Senatui, ceu patet ex verbis: (h) *Ordnet ein Mann ſein Teſtament, vnd übergiebt daſſelbe den Rathmannen, vvelche es auch, vvie gebräuchlichen, empfangen.* Equidem hanc IVRIS LVBECENSIS diſpoſitionem non impedire exiſtimat MEVIVS, (i) quo minus & adhibitis ſollemnitatibus, iure Romano praeſcriptis, quis recte de rebus ſuis diſponat, idque etiam viſum eſt SIBRANDO: (k) ſed non aliam habent huius ſententiae ſuae rationem, quam quod Lubecenſes ſollemnitates iuris, introducta illa teſtandi ratione, non abrogarint. Ego vero me vix intelligere fateor, cur de caſu, ſi duorum Senatorum non ſit copia, addiderint: *Könte man aber ſo eilends die Rathsperſonen nicht haben, ſo können zvveene beſeſſene Bürger ein ſolch Teſtament bezeugen, doch allein von zehen Marck Silber, darunter, vnd nicht darüber.* Cur enim non potius teſtatori commendaſſent, vt ſeptem rogatis teſtibus coram iis vltimam voluntatem enunciaret, ſi admittere intra moenia voluiſſent teſtamentifactionem Romanam? De HAMBVRGENSIVM tamen

IVRE

(c) *l.* 19 *C de teſtam.* (d) Arrian. *Diſſ. Epictet.* *Lib.* II. *Cap.* XIII. (e) Sueton. *in Neron. Cap.* XXXII. (f) *l.* 88. §. 17. *ff. de legat.* 2 (g) *Ius Lubec. Lib II. Tit. I. art. II.* (h) *Ibid. art. IV.* (i) Men. *Comm. ad. Ius Lubec.* *Lib.* II. *tit. V. art. II. n.* 162. (k) Sibrand. *de Iure publ. Lubec. Part.* I. *ſect.* VII. *n.* 61.

Digitized by Google

IVRE (l) nullum eſt dubium. Quamuis enim & illud moneat, maiores, pertaeſos litium, quae de teſtamentorum ſollemnitatibus ſuboriri ſolent, iam inde ab antiquiſſimis vsque temporibus formam teſtandi ſimpliciſſimam praeſcripſiſſe, puta, vt, adhibitis duobus Senatoribus & Secretario, teſtator vltimam voluntatem vel viua voce enunciet, vel ſcriptam offerat: paucis tamen interiectis additur; (m) *Wolte auch iemand aus ſonderbaren bevvegenden Vrſachen lieber nach Ordnung vnd Zierlichkeit der gemeinen Rechten ſein Teſtament aufrichten, dann obgeſetzter heilſamer Form ſich gebrauchen: ſo ſoll ihm ſolches auf ſeine Gefahr hinführo zugelaſſen, jedoch die Notarien dabey gevvarnet ſeyn, allen möglichen Fleiſs anzuvvenden. &c.* IVRE COLONIENSIVM (n) teſtamenta fieri oportet, adhibitis tabellione, duobus teſtibus, viris honeſtis, totidemque Scabinis, qui & audiant teſtatorem & eius tabulas, ſi in ſcriptis teſtetur, ſignent, eo tamen obſeruato diſcrimine, vt, ſi quis de fundis & reditibus annuis teſtetur, eius tabulae in ſcrinio vel archiuo Scabinorum reponantur, ſin de mobilibus, in arbitrio teſtatoris poſitum ſit, an id ad acta deponere, an domi ſuae adſeruare malit. Zittauiae, quae mihi patria contigit, STATVTIS municipalibus (o) cautum eſt, *daß vver ſein teſtament vnd lezten vvillen bey geſunden Leibe oder im Siechbette machen vvill, das thun ſolle guter Vernunfft, mit vvohlbedachten Muthe, vnd mit Vorvviſſen eines Ehrbaren Rahts, in Gegenvvertigkeit zvveyer oder mehr hierzu von einem Rath, oder den Gerichten, erforderten Perſonen.* Quumque paullo poſt moneant ſtatuentes, teſtamentum, hac forma obſeruata, conditum ratum fore, quid, neglecta hac forma, futurum ſit, ita docent: *Was aber ſonſt vor Teſtament gemachet vverden, ohn Vorvviſſen oder Beyſeyn des Raths, oder der Gerichte, die ſollen keine Krafft noch Macht, auch keinen Nahmen eines Teſtaments haben, ſondern vor nichtig, krafftloß, vnd unbündig angeſehen, vnd gehalten vverden.* Sed id & aliis permultis locis obſeruatur, vt ſuperuacuum videatur, ei teſtandi formae diutius inhaerere.

§. XXXVIII.

Id quoque ſingulare, ac Germanis proprium eſt, quod, quum ius Romanum, ſi a perſonis, quibus legitima debetur, diſceſſeris, nulli mortalium imponat neceſſitatem, alicui quidquam legandi, ſed id omne teſtatoris arbitrio relinquat, in Germania teſtamenta paſſim irrita habean-

(l) *Ius Hamb. Part.* III. *tit.* I. *Art.* I. (m) *Ibid. art.* III. (n) *Ius Colon. tit. von Teſtamenten und Vermächtn.* (o) *Statut. tit. von Teſtamenten.*

habeantur, niſi iis aliquid piae cauſſae vel reipublicae fuerit relictum. Hinc ſaepe in teſtamentis legas, teſtatorem primo omnium aliquid legare ad reficiendas vias pontesque, & alia opera publica ſarta tecta ſeruanda, itemque eccleſiis, ſcholis, pauperibus. Id quod non vbique voluntatis, ſed plerisque neceſſitatis habetur. Quod vt exemplis quibusdam illuſtremus: primo omnium nobis ſuccurrunt STATVTA ZITTAVIENSIA, (p) paullo ante laudata, quae in primis teſtatoribus commendant, vt gloriam Dei ſibi ſupremam legem ſtatuant, deinde vt & ciuitatis vtilitati ſtudeant, & aliquid legent, *zu Erbauung Wege vnd Stege, auch zu Erhaltung Mauren, Thürne, Pforten, Graeben vnd Brücken, neben dem, das zum Gottesdienſte verordnet.* Quod ſi quis neglexerit, ſub finem ſubiicitur clauſula: *Was aber ſonſt vor Teſtament gemacht werden - - - darinnen Gottes Ehre vnd gemeinen Nutzes vergeſſen wird, die ſollen keine Krafft noch Macht, auch keinen Namen eines Teſtaments haben, ſondern nichtig, krafftloſs vnd vnbündig angeſehen vnd gehalten werden.* Similis quodammodo eſt diſpoſitio IVRIS HAMBVRGENSIS: (q) *Ferner ſoll von einem ieglichen Teſtament zum wenigſten ein Marckſtücke zu Wegen vnd Stegen gegeben werden. Vnd da Frau vnd Mann ein Teſtament zuſammen machen, ein ieder ſo viel zu geben ſchuldig ſeyn, vnd ſolches vnuerzüglich in die Kammerey gelieffert werden.* Enimuero, quum hic lex certam ſummam exprimat, infra quam nemo legatum aliquod relinquere poſſit ad vtilitatem publicam: non dubito, quin ea diſpoſitione neglecta, ratum tamen futurum ſit teſtamentum, modo heredes tantumdem in aerarium publicum conferant. Sed talia paſſim reperias in STATVTIS ciuitatum, quae argumento eſſe poſſunt luculentiſſimo, Germanos multo arctioribus legibus circumſcripſiſſe teſtatores, quam Romanos, adeo vt & quae legata ab iis relicta vellent, legibus definiuerint.

XXIX.

Sed id multo magis ex [illegible]telligitur, quod & agnatis cognatisque legitima relinquenda eſt iure Germanico. Iure Romano portio legitima non aliis debetur, quam liberis, parentibus & fratribus ſororibusque, ac ne his quidem omnibus, ſed iis duntaxat, quibus perſona infamis, vel leuis notae macula laborans praelata eſt, (r) Ac proinde recte ac prudenter monet VLPIANVS: (s) *cognatos proprios, qui*

Fff fff

(p) *Statuta Zittau, ibid.* (q) *Ius Hamb. Part. III. tit. 2. art. XVI.* (r) *l. 27. C. de inoff. teſt.* (s) *l. 1. ff. eod.*

Digitized by Google

qui ſint vltra fratres, teſtamenta tamquam inofficioſa accuſaturos, melius facere, ſi ſe ſumtibus inanibus non vexent, quum obtinendi ſpem non habeant. Itaque agnati & cognati hoc iure non melioris conditionis erant, ac extranei, quos teſtamento vel praeterire licebat, vel inſtituere, prout id mereri teſtatori viderentur. Multo maiorem vero eorum curam ſuſceperunt legislatores Germanorum plerique, quibus aequiſſimum viſum eſt, cognatis non minus, quam liberis, parentibus ac fratribus ſororibusque, legitimam aliquam bonorum portionem relinqui. Quum enim iam ſupra demonſtratum ſit, in multis Germanicae originis ciuitatibus de bonis auitis ac hereditariis vel omnino non, vel pro parte duntaxat, teſtamenta condi poſſe, conſequens ſane eſt, vt cognati reliqua accipiant non beneficio teſtatoris, ſed ex prouiſione legis, adeoque legitimam portionem apud Germanos quosdam multo latius patere, quam apud Romanos, & non modo liberis, parentibus, fratribusque & ſororibus, verum etiam, illis non exſtantibus, cognatis competere: vt dubitari poſſit, an non iis locis, vbi de certa tantum bonorum parte teſtamenta valent, etiam non inſtituta turpi perſona, fratres & ſorores poſſint conqueri, & annon eadem querela, iis deficientibus, etiam proximis cognatis dari debeat? Sed quum plerumque teſtamenta pro illa parte, quam relinqui prohibent, pro nullis habeant STATVTA, & ICti eorum locorum iam adſueti ſint iurisprudentiae Romanae, neganti, eos, qui vltra fratres ſunt, teſtamentum tamquam inofficioſum accuſare poſſe: non mirum profecto eſt, & iis locis Romanas phraſes in foro perſonare, quum res ipſa a iuris Romani principiis quam maxime abhorreat.

§. XXX.

Sed quum tam varia ſit apud Germanos teſtandi ratio: quaeſtio hic ſuboritur, an teſtamentum ſecundum cuiusque loci ritus & conſuetudines conditum, aliis etiam locis, [illegible] eiusmodi mos teſtandi extra vſum eſt, valeat? Vbi merito, adhibi[illegible] diſtinctione, reſpondendum videtur. Si enim de ſolemnitatibus quaeritur: nullum eſt dubium, quin ſufficiat, eo ritu conditum eſſe teſtamentum, qui iſto loco, vbi tabulae factae ſunt, legibus moribusue receptus eſt. In omnibus enim negotiis, quae vel inter viuos per modum contractuum, vel mortis cauſſa explicantur, ad conſuetudinem eius regionis, in qua geſtum negotium, reſpiciendum eſſe, ipſae leges noſtrae inculcant. (r) Sin de bonis quaeſtio

(r) *l. 6. ff. de euict.*

ſtio eſt; non quidem erit dubium, quin ea diſpoſitio porrigatur ad bona etiam alibi ſita, ceu recte obſeruarunt STRYKIVS (u) & HVBERVS. (x) At id quidem ceſſaret procul dubio, ſi teſtatorem diſponere de certis bonis prohibeant leges, & ſtatuta illius regionis & vrbis, vbi bona iſta ſita ſunt. Hinc recte obſeruat HVBERVS, (y) ciuem Friſium fruſtra teſtari de agris & fundis, quos in agro Groningano poſſideat, quia Groninganorum legibus teſtamenta de rebus ſoli, ſeu immobilibus, prohibeantur. Et STRYKIVS, (z) elegantem adducit ſpeciem, quod quum aliquis Lubecae, ſed in aedibus Senatui non ſubiectis, habitans, & principis cuiusdam Germanici conſiliarius, teſtamentum condidiſſet de bonis hereditariis, Lubecae & in vrbis iſtius territorio ſitis, irritae fuerint tabulae, quod ad illa bona adtinet, quia de illis teſtamento conſtituere per leges Lubecenſes nemini omnino liceat. Nec magis ratum ſane eſſet teſtamentum, apud nos conditum, quo quis bona auita, Lubecae vel Hamburgi ſita, heredi extraneo relicta vellet, quia illa qualitas, quod extraneo relinqui nequeunt bona haec ibi ſita, ita adficit, vt eam teſtamento alibi facto iſtis adimere nullatenus poſſit. Idem denique dixerim, ſi quaeſtio moueatur, an eius teſtamentum, qui apud nos habilis habetur, de illis etiam bonis valeat, quae reperiuntur alibi, vbi per leges inhabilis cenſetur? Adfirmat & hoc HVBERVS, (a) praeterquam vnico caſu, ſi id manifeſto in fraudem legum patriarum feciſſe teſtatorem, adpareat. Hinc ſi quis e. g. anno aetatis decimo quinto condidiſſet teſtamentum: dubitandum vix putarem, quin illud valiturum ſit & de bonis alibi ſitis, vbi exacto demum anno decimo octauo vel viceſimo teſtamentum facere poſſet. At ſi quis domo Hamburgenſis, quindecim annorum puer, eo conſilio ſe ad nos conferret, vt teſtamentum condat, cuius condendi facultatem Hamburgi decimo octauo demum aetatis anno habiturus eſſet: eae tabulae in patria procul dubio non habiturae eſſent effectum, quia alioquin nihil foret facilius, quam leges patrias a ciuibus eludi, & penitus propemodum euerti.

§. XXXI.

Sed vt e diuerticulo redeamus in viam: quam diuerſa principia fuerint iuris Germanici Romanique circa teſtamentifactionem, vel ex

Fff fff 2 eo

(u) Stryk. Cautel. *Teſt. Cap. XV.* §. XIII. (x) Huberus *de Colliſ. Leg.* §. III. & IV. (y) Huber. *ibid.* §. XV. (z) Stryk. *ibid.* §. XV. (a) Huber. *ibid.* §. XII. & XIII.

Digitized by Google

eo colligitur, quod quum his teſtamentum ſine heredis inſtitutione nullius momenti eſſet, illis eiusmodi tabulae nihil abſurdi prae ſe ferre viderentur. Romanis heredis inſtitutio erat *caput & fundamentum totius teſtamenti,* (b) quia ſine ea *nihil in teſtamento ſcriptum valebat,* (c) niſi quod legata relicta, inductis heredum nominibus, ex benigniore interpretatione admiſiſſe Antoninum Imp. refert MARCELLVS. (cc) Hinc ſecundum ius Romanum capita omnia reliqua ſine periculo abeſſe poſſunt, veluti ſubſtitutiones, legata, donationes, fideicommiſſa, tutorum datio; at ſi abeſt heredis inſtitutio, non id teſtamentum eſt, ſed codicillus, ad heredes legitimos ſcriptus, licet vel maxime omnia facta ſint rite ac ſollemniter. Ex quo patet, quid ſibi velit VLPIANVS, (d) dum alicubi teſtamentum quinque, tribus, duobus, immo denique vno verbo abſolui poſſe ſubtiliter ſcribit. En eius verba, quae ideo integra adferre iuuabit, vt ſimul elegantem doctiſſimi, qui ſaeculum noſtrum illuſtrat, iureconſulti, CORNELII VAN BYNKERSHOEK, (e) emendationem, qua perplexo huic loco medicinam fecit, commendemus, maxime quum nouum illud ac incomparabile obſeruationum volumen, quod nuper admodum prodiit, nondum in omnium manibus verſetur: *Qui neque legaturus quid eſt, neque quemquam exheredaturus, quinque verbis poteſt facere teſtamentum, vt dicat:* LVCIVS TITIVS MIHI HERES ESTO. Ita SABINVS, cuius ad verba iam haec addit VLPIANVS: *Haec autem ſcriptura pertinet ad eum, qui non per ſcripturam teſtatur, qui poterit etiam tribus verbis teſtari, vt dicat:* LVCIVS HERES ESTO: *nam &* MIHI *&* TITIVS *abundat.* Siccine vero haec SABINI verba tantum ad teſtamenta nuncupatiua pertinent? Quae vero ratio eſt, cur de teſtamentis ſcriptis aliud ſtatuendum videatur? Praeclare ergo laudatiſſimus CORN. VAN BYNKERSHOEK ex regula geminationis legit: *Haec autem ſcriptura pertin*ET *ad eum*, id eſt, *pertinet & ad eum.* Pergit VLPIANVS: *Si autem ſic ſcribat:* LVCIVS HERES, *licet non adiecerit:* ESTO, *credimus, plus nuncupatum, minus ſcriptum*: & ſi ita: LVCIVS ESTO, tantumdem *dicimus.* Itaque & duo vocabula conſtituere teſtamentum, animaduertit. Denique tentat, an non vnum ſufficiat vocabulum, deque ita ſuam depromit ſententiam: *Ergo & ſi ita*, LVCIVS, *ſolummodo? Marcellus non inſubtiliter non putat hodie hoc procedere. Diuus autem*

(b) *§. 34. Inſt. de legat.* (c) *l. 1. §. vlt. ff. de vulg. & pup. ſubſt.* cc) *l. 3. ff. de his, quae in teſt. del.* (d) *l. 1. §. 3. 4. ff. de hered. inſt.* (e) Bynkersh. *Obſ. Lib. V. Cap. I.*

autem Pius, quum quidam portiones inter heredes diſtribuiſſet ita: ILLE EX PARTE TOTA, ILLE EX TOTA, *nec adieciſſet*, HERES ESTO: *reſcripſit, valere inſtitutionem, quod & IVLIANVS ſcripſit.* Itaque contra Marcellum defendit VLPIANVS, & vno verbo conſtare poſſe integrum teſtamentum, idque ex ea ratione, quod ex Antonini Pii Imp. & Saluii Iuliani ſententia intelligantur verba HERES ESTO, ſi vel maxime ea ſubticuiſſet teſtator. Vbi neminem turbare debet φράσις ex PARTE TOTA, quaſi ſibi inuicem repugnent TOTVM & PARS, adeoque ſine manifeſta contradictione coniungi nequeant. Nam & hic oſtendit vir, quem paullo ante laudauimus, erudititiſſimus, (f) *totum* hic non eſſe *ſolidum, integrum, indiuiſum*: ſed, priore ſyllaba correpta, correlatum *τȣ̃ quotum*, adeoque partem quotam ſignificare, vti apud MANILIVM (g)

> *Detrahitur ſummae* TOTA PARS, *quota demis vtrimque*
> *Omnib[illegible] horis.*

Adeo ergo neceſſaria Romanis viſa eſt heredis inſtitutio, vt ab illa ſubſtantiam capere teſtamentum videretur, ac proinde vnum verbum totum abſolueret, modo illud teſtator, ſeptem adhibitis teſtibus, obſeruatisque reliquis ſollemnitatibus, vel ore enunciaſſet, vel in ſcripturam retuliſſet. At ab hac quoque Romanorum philoſophia alieniſſimos ſe oſtenderunt quaedam Germaniae ciuitates, in quibus & ſine heredum inſtitutione valet teſtamentum, quia, vt iam ſupra obſeruauimus, medio etiam aeuo, quum primum teſtamenta in Germania innoteſcerent, ea magis donationes & legata, quam heredis inſtitutionem complecti viderentur. Hinc VINNIVS: (h) *Multorum locorum legibus*, inquit, *aut moribus nunc ita comparatum eſt, vt heredis inſtitutio ad ſubſtantiam teſtamenti non videatur neceſſaria, quo ſenſu hodie teſtamenta adpellamus: nam & id teſtamentum dicitur, in quo, relictis tantum legatis, nulla heredis inſtitutio facta eſt.* Quum vero VINNIVS ea de re teſtimonium denunciet ſcriptori peregrino, IOANNI DE CASTILLO SOTOMAYOR, (i) atque inde quis facile ſuſpicari poſſet, non Germanicum hoc eſſe, ſed peregrinum, & non niſi in Hiſpania vſu receptum: adferemus nos legem vere Germanicam, quae, teſtamentum & ſine heredis inſtitutione ratum eſſe, diſerte ſtatuit. Eſt illa ex IVRE HAMBVRGENSIVM, (k) atque ita ſe habet: *Ob wohl auch in gemeinen*

(f) Bynckersh. *ibid. p.* 4. (g) Manil. *Lib. III. v.* 447. (h) Vinn. *ad* §. 12. *Inſt. de hered. inſt.* (i) Io. de Caſtillo *de Vſufr. cap. LX.* (k) *Ius Hamb. Part. III. tit. I. art. XXII.*

Rechten die Erbſetzung in einem ieden Teſtament für das Haupt-Stück gehalden wird: ſo ſollen doch nach dieſem vnſerm Stadt-Recht, zu Hamburg, des Teſtatoris willen, darinn kein Erbe benennet vvird, für kräfftig gehalten, vnd vollſtrecket vverden. Ita & ſupra vidimus, quamuis IVS LVBECENSE (l) ſanciat, vt teſtamentum quoduis heredis inſtitutionem contineat, quin & formulam inſtituendi praeſcribat, doctores tamen, & inter eos MEVIVM, (m) heredis inſtitutionem in hoc articulo improprie accipere pro donatione certae rei, & nihilominus totum textum, tantum vt iuri Romano congruat, ita interpretari, ex Lubecenſium ſtatutis teſtamentum requirere heredis inſtitutionem, & tamen non opus eſſe, vt inſtituatur cognatus proximus, modo huic quidquam donetur, veluti octo ſolidi & quatuor denarii, ne plane praeteritus videatur. Mihi vero verba ipſa conſideranti non videtur dubitandum, quin illud, quod de heredis inſtitutione neceſſaria praecipitur, de nouo ex iure Romano acceſſerit, ius tamen vetus in eo ſeruatum ſit, quod nemo, niſi ex cognatis, poſſit inſtitui. Quem ſenſum turbaſſe interpretes recentiores, non ſane mirum eſt, quum id ſibi negotii credi- derint ſolum dari, vt ius patrium contortiſſimis interpretationibus peruerterent, & ad iuris Romani ſenſum, quoad fieri poſſet, inflecterent. Ceterum & alibi in Belgio non neceſſariam videri heredis inſtitutionem, teſtamentumque vocari, in quo legata tantum reperiantur, iam obſeruarunt GVDELINVS (n) & FRANC. ZYPAEVS, (o) quorum ſcrinia iam expilare nolumus.

§. XXXII.

Quin tantum abeſt, vt heredis inſtitutio Germanicae originis gentibus caput & fundamentum teſtamenti viſa ſit, vt quibusdam locis ne quidem permittatur per leges, heredem inſtituere. Romanis *& vnum hominem, & plures, vsque in infinitum, quot quis vellet, heredes facere licebat:* (p) Germanis quibusdam ne vnum quidem, quia non patiebantur alios defunctis ſuccedere, quam ſuos cuique liberos, proximosque cognatos. Quamuis itaque paullatim & teſtamentifactionem receperint, ac ciuitate veluti donarint; noluerunt tamen quidam ideo nuncium mittere legibus patriis, ac proinde teſtatores tantum legata, fidei-

(l) *Ius Lubec. Lib. II. tit. I. art. XII.* (m) Meu. *ad Ius Lubec. Lib. II. Tit. I. art. XII. n. 6.* (n) Gudelin. *Iur. Nou. Lib.* II. *Cap.* V. (o) Zypæus *Notit. Belg. p.* 182. (p) §. 4. *Inſt. de hered. inſt.*

Digitized by Google

fideicommiſſa, donationes teſtamentis ſuis relinquere paſſi ſunt, nemini conceſſa facultate heredem, ſucceſſorem vniuerſalem futurum, inſtituendi. Adduxit quaedam eius moris exempla VINNIVS (q) qui & GVDELINVM (r) & CHRISTINAEVM (s) teſtes laudat, eorumque nixus auctoritate ſcribit: *Quin etiam ſecundum quarumdam ciuitatum leges ne locum quidem in teſtamentis habet heredis inſtitutio. Sic enim dictant leges Pariſienſium, Aurelianenſium, Gandauenſium, Cortracenſium. Quod tamen ita paſſim accipitur, vt, ſi heres inſtitutus ſit, pro legatario tantum his habeatur.* Quamuis vero priora exempla non tam ad Germanorum, quam Francorum, mores & leges pertinere videantur: iam pridem tamen obſeruarunt viri docti, in Francia quoque quam luculentiſſimas ſupereſſe iuris veteris Germanici reliquias, quas, a veteribus Francis Galliae illatas, non ſine cura ſeruarunt poſteri, quin aliquando religioſius, quam ipſi Germani, cuſtodiuerunt.

§. XXXIII.

Nimirum iamdudum Germanos pleroſque inceſſit neſcio quae nouandi libido, vt, priſcis moribus magis magiſque paullatim damnatis, nullam fere iurisprudentiae Romanae partem cupidius reciperent, quam, quae de teſtamentis praecipit. Eo factum eſt, vt pauca illa, quae ex variarum prouinciarum ciuitatumque ſtatutis collegimus, tamquam fractae quaedam nanteſque in gurgite vaſto tabulae, ſuperſint, iura autem communia reliquam Germaniam fere omnem veluti inundarint. Cauſſae eius rei variae ac multiplices. Eſt enim primo ita natura comparatum, vt homines nihil omnino libertati putent eſſe anteferendum. Quid itaque Germanis iucundius eſſe potuiſſet, quam liberrimum illud de rebus ſuis ſtatuendi arbitrium? quid gratius, quam facultas indulgendi adfectibus, alioſque vel honorandi vel excludendi pro lubitu? Id quod ſane hoc ipſo perſpicue oſtendunt Germani, quod ſuprema illa iudicia vocant *ihren letzten und* LIEBSTEN *Willen.* Deinde & nemo eſt, quin de futuris temporibus magis fere, quam de praeſentibus, ſollicitus ſit. Ob hanc quoque cauſſam non poteſt non iucunda videri poteſtas illa diſponendi in tempus futurum, poſteriſque etiam leges, prout viſum fuerit, praeſcribendi. Hinc diuites animaduertimus in eo non adquieſcere, quod heredem ſibi ſcripſerint, ſed &, quid heredibus heredum, horumque poſteris, faciendum ſit,

(q) Vinn. *ad §. vlt. Inſt. de hered. inſt. n. 1.* (r) Gudelin. *Iur. nouiſſ. Lib.* II. *Cap. V.* (s) Chriſtin. *Vol. I. Deciſ. CCXLVII. n. 8. & Deciſ. CCCV. n. 17.*

ſit, ſollicite praecipere, quaſi Deo haec curae non eſſent, vel ipſi ſaltim prudentius haec omnia diſpenſare poſſint, quam prouidum iſtud Numen. Nullum ergo fere reperias teſtamentum, in quo non teſtator familiae, quam poſt ſe futuram ſperat, per multa ſaecula leges ferat, incredibili, vt putat, prudentia ſcriptas, quum poſtea doceat euentus, fruſtraneam hanc fuiſſe teſtatoris ſollicitudinem, nihilque homines poſſe contra ſapientiſſima illa Dei decreta, quibus rerum humanarum ordo voluitur. Denique vel praecipua cauſſa, cur tam facile teſtamentifactionem Romanam in ciuitates ſuas admiſerint Germani, in eo poſita videtur, quod iuri ciuili iam antea viam veluti muniuiſſet ius pontificium. Perſuaſum erat hominibus, eum, qui ſeiunctae a corpore animae conſultum velit, non poſſe quidquam facere rectius, quam ſi moriens locupletaret eccleſias, coenobia, ptochotrophea, ſimiliaque collegia, quae piae cauſſae adnumerarentur. Id vero non modo ad immortalem mortuorum gloriam, ſed & ad expiationem delictorum, per omnem vitam admiſſorum, pertinere credebatur. Hinc primum de ſalute ſua ſolliciti, teſtamenta condere coeperunt pro remedio animae, ſed ſimplicia admodum, adhibitis parocho & aliquot teſtibus, viris bonis, qui de enixa illa voluntate ſua, ſi quid humani contingat, teſtimonium perhiberent. Ab his vero initiis facilis profecto fuit progreſſus ad vlteriora. Quum enim deinde Germanica pubes, neſcio quo adflata ſidere, certatim Bononiam addiſcendi iuris ciuilis gratia confluerct, ea ICtorum colonia, reuerſa domum, nihil prius, nihilque antiquius habuit, quam vt doctrinas de teſtamentis, quibus ſub alio caelo imbuta fuerat, in rem ciuium ſuorum verteret, eosque ſollemnius ad legum Romanarum normam teſtari doceret. Ita demum factum eſt, vt vbique iuſta teſtamenta more Romanorum ſcriberentur, & miraretur Germania, ſe tam breui tempore factam eſſe Romanam.

§. XXXIV.

Ea vero rerum conuerſio quam multa ſimul incommoda inuexerit in Germaniam, facile intelligitur, idque agnouere iureconſulti cordatiores tantum non omnes, quibus nimius iuris peregrini amor non omnem intelligentiae aciem praeſtrinxit. Iam enim iudices in foris omnibus quam maxime fatigarunt lites de teſtamentorum ſollemnitatibus, de ſubſtitutionibus, legatis, fideicommiſſis, vnde tam opima aduocatis meſſis ſuccreuit, vt Baldum gloriatum eſſe ſciamus, ſe ſolis controuer-

trouerſiis de ſubſtitutionibus XV. millia aureorum lucratum. (t) Nec ignotum eſt ALBERICI ROSCIATIS elogium, quo illud iuris caput de ſubſtitutionibus commendauit auditoribus: (u) *Haec materia inter omnes eſt, ſicut mare Anglicanum, ſcilicet profunda, vtilis, ſubtilis, & per conſequens periculoſa, quotidiana, & vtilis quoad burſas aduocatorum, ſicut expertus ſum in magnis hereditatibus. Vnde poteſt dici mare magnum & ſpacioſum, in quo ſunt reptilia quaſi ſine numero.* Sane, quod de ſubſtitutionum materia profeſſi ſunt doctores, id de omnibus cauſſis teſtamentariis verum experimur, quod nullae temere vberiorem litibus materiam, nullae aduocatis, quibus in turbido conſilium eſt, occaſionem promtiorem praebeant lucrum faciendi, quam illae, quae ex vltimis hominum elogiis oriuntur. *Quo cautius quis,* inquit STRYKIVS, (x) *poſteritati ſuae teſtando conſulere intendit, eo maiorem litibus ſuppeditat occaſionem, ex quo non raro contingit, vt maxima patrimonii pars ob iurgia inſtitutorum ſubſtitutorumque, vt & legitimorum heredum, ſuper voluntate defuncti oriunda, aduocatorum praeda fiat.* Hinc multi auctores fuere Principibus, vt teſtamentifactionem plane proſcriberent e republica: alii ad reſecandas tot litium tricas conſultiſſimum fore cenſuerunt, ſi nimiae illae ſollemnitatum ambages omnino tollerentur, & pagano cuiuis tribueretur priuilegium, quod militibus datum nouimus. (y) Sed vana fuere haec ſimiliaque conſilia, quia iam adeo inueteratus eſt morbus, vt paene impar ei omnis medicina videatur.

§. XXXV.

Sed iam tot plagellas nobis procedere animaduertimus, quot diſſertationi academicae deſtinari ſolent. Quare non diutius immorabimur quaeſtioni licet pulcherrimae, maxime quum excluſis temporis anguſtiis, pleraque nobis attingere potius, quam pro dignitate pertractare licuerit. Deo vero ſoſpitatori, quod vnum supereſt, gratias agimus immortales, votaque pro praeſtito auxilio flagrantiſſima pietate nuncupamus.

(t) Dauth. *de Teſtam. ad l. 1. ff. de vulg. & pup. ſubſt. p.* 503. (u) Daut. *ibid.* (x) Stryk. *Cautel. Teſt. Cap.* I. §. I. (y) Stryk. *ibid.*

):(o):(

DE

ORIGINE TESTAMENTIFACTIONIS, ET RITV TESTANDI ANTIQVO.

EXERCITATIO XXVII.

AD LEG. CXX. DIG. DE VERB. SIGN.

SVMMARIA.

§. I. *Inſtituti ratio.* §. II. *Lex* CXX. *ff. de V. S. eiusque variae lectiones* §. III. *Inſcriptio legis.* Q. Mucii *iuris peritia: Balduini Iurisprudentia Muciana laudata.* §. IV. *Mucii libri* XVIII. *iuris ciuilis. An iidem cum libro ὅρων. Quid iurisconſultis ſit ὅρος, definitio, quid regulariter definire? Liber ὅρων videtur epitome iſtorum librorum* XVIII. *Titulis Graecis delectati Icti recentiores.* §. V. *Mucii libros commentariis illuſtrauit Ser. Sulpicius, ſed Mucio parum aequus. Laelii Felicis libri ad Mucium a Gellio laudati. Aetas huius ſcriptoris. Modeſtini libri ad Mucium.* §. VI. *Sex. Pomponii libri* XXXIX. *ad Mucium. Quo ordine in iis explicarit materias iuris? Idem ordo a Sabino, Caſſio, Vrſeio Feroce obſeruatus.* §. VII. *Libro* V. *Pomponius de legatis egit. Ioannis Goeddei de occaſione legis noſtrae ſententia.* §. VIII. *Genuina ſpecies, ad quam illa referenda.* §. IX. *Maximum interpretationis iuridicae myſterium. Iac. Gothofredus laudatus. Legis noſtrae partitio.* §. X. *Lex* XII. *Tabularum de teſtamentifactione.* §. XI. *Legare veteribus fuit νομοθετεῖν. Vnde legatus dictus? Varro notatus.* §. XII. *Teſtamenta veterum erant leges.* §. XIII. *Quae domi in comitiis calatis condebantur, erant νόμοι ἔγγραφοι. Quae comitia calata? Ritus teſtandi in comitiis.* §. XIV. *Teſtamenta in procinctu erant νόμοι ἄγραφοι.* §. XV. *Cur ea tacitis ſuffragiis probarit populus? Milites in procinctu erant in cinctu Gabino. Habitus hic eorum erat, qui ſe pro exercitu & republica deuouebant. Deuouentium ſe vltima voluntas pro lege erat. Locus inſignis Liuii*

Digitized by Google

Liuii explicatur. §. XVI. *Cur teſtamenta apud Romanos per modum legis condita? Legibus de ſucceſſione inteſtatorum non niſi noua lege poterat derogari. Cur non permiſſa pacta ſucceſſoria?* §. XVII. *Noua teſtandi ratio per decemuiros inuenta. Per eam teſtamenti factio eſſe coepit priuati arbitrii* §. XVIII. *Quid in lege iſta ſit* PATERFAMILIAS? §. XIX. *Quid* FAMILIA, PECVNIA, TVTELA? §. XX. *Cur additum* SVAE REI? *An rei tutor detur?* §. XXI. *Ritus teſtandi poſt* XII. *tabulas per aes & libram. A quo inuentus?* §. XXII. *Pleraque iura noua teſtamentorum ex principiis antiquis fluunt.* §. XXIII. *Vnde haec teſtandi ratio? Ius teſtandi iam ante Romam conditam in Italia viguit. Noua tamen teſtandi ratio ex iure Attico; ritus ex interpretatione prudentum ſunt.* §. XXIV. *Ex lege* XII. *tabularum latiſſima poteſtas, heredem inſtituendi.* LEGATARIVS HERES *in marmore apud Reineſium.* §. XXV. *Ex eadem lege fluit ius legata dandi. Legata cur dari oportuerit verbis ciuilibus?* §. XXVI. *Ex eadem eſt ius dandi libertates.* §. XXVII. *Nec non ius dandi tutores.* §. XXVIII. *Sed ius inſtituendi heredes coanguſtatum variis legibus & prudentum interpretatione.* §. XXIX. *Itemque ius legata dandi.* §. XXX. *Item ius dandi libertates.* §. XXXI. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

Teſtamenti factio qualis olim apud Romanos obtinuerit, a quibus profecta initiis, in tot rituum ac ſollemnitatum ambages inciderit, quas denique paullatim ſubierit mutationes, non modo perelegans, verum etiam ad exſoluendos varios iurisprudentiae nodos vtiliſſima inſpectio eſt. Quamuis enim paullo aliter rationes ineat Theophilus in §. 1. *Inſt. de teſt. ordin.* isque nos ſuo periculo credere iubeat, τὴν τῶν πάλαι πολιτευομένων ἄγνοιαν οὐδένα φέρειν κίνδυνον, *eorum, quae olim in vſu fuerint, ignorantiam nullo cum periculo coniunctam eſſe*: iis tamen, quibus maſcula illa ac ſolida iurisprudentia curae cordique eſt, potior merito eſſe debet Iuſtiniani auctoritas, qui tractatum de teſtamentis auſpicatus, *nihil antiquitatis penitus ignorari* oportere, prudenter monuit. Quapropter auctore tam magno facile tuebor diligentiam, quam enucleandae celeberrimae LEGI CXX. D. DE VERB. SIGN. inueſtigandaeque teſtamentifactionis origini ac naturae impendere conſtitui, neque vereor, ne mihi de rebus antiquis differenti iudicium iſtud horribile de termino moto immineat. Eluctati enim iam-

iampridem ſumus ex illa Bartoliſtarum barbarie, quae ſplendido iuriſperitiae nomine incautos fefellit, nec quisquam hodie vitio vertet iuueni, quod res antiquas rimatur, ſine quarum intelligentia iura noua a nemine, vt opinor, accurate poſſunt explicari.

§. II.

Vt autem ab ouo ordiamur: LEX illa CXX. D. DE VERB. SIGN. quam illuſtrare decrevimus, Florentiae ita legitur: POMPONIVS *libro quinto ad Quintum Mucium. Verbis legis* XII. *Tabularum* VTI LEGASSIT SVAE REI, ITA IVS ESTO, *latiſſima poteſtas tributa videtur & heredis inſtituendi, & legata & libertates dandi, tutelas quoque conſtituendi. Sed id interpretatione coanguſtatum eſt vel legum, vel auctoritate iura conſtituentium.* Ita, inquam, Florentinus habet: nec aliter reliquae, quas conſului, editiones, niſi quod in quibusdam verba legis XII. tabularum paullo plenius leguntur: VTI QVISQVE LEGASSIT, & pro: *heredis inſtituendi* in aliis occurrit: *heredes inſtituendi*: Sed haec leuiuscula ſunt, vbi in pari ſenſu Florentina facile vincit. Maioris momenti ſunt, quae ad poſtrema verba obſeruamus. Ea enim adfecta, & quodammodo turbata eſſe, non modo illud *vel* loco ſatis incommodo poſitum, ſed & res ipſa docet. Quis enim non videt, legibus tribui, quod iureconſultorum; iureconſultis, quod legum eſt? Hinc Hugo a Porta edidit: *ſed vel interpretatione coanguſtatum eſt legum, vel auctoritate iura conſtituentium*: Iulius autem Pacius inter variantes lectiones, margini editionis Atrebatenſis CIƆ IƆ LXXX. & hanc adſcripſit: *Sed id vel auctoritate legum coanguſtatum eſt, vel interpretatione iura conſtituentium.* Quam ſane lectionem & veram reique conuenientiorem cenſerem, & ipſi Florentinae anteferre haud dubitarem, ſi, ex quo fonte illa promanarit, cuiusue codicis auctoritate nitatur, paullo diligentius notaſſet Pacius.

§. III.

Quod itaque primum ad inſcriptionem, ab interprete iuris numquam profecto negligendam, attinet, illa docemur, fragmentum hoc a Pandectarum compilatoribus decerptum eſſe ex POMPONII *libro quinto ad Quintum Mucium.* Quamobrem operae pretium fuerit, de libris Mucii, & Pomponii ad illos commentariis quaedam haut tralatitia praemittere, vt, quid illo libro V. explicarit Pomponius, & ad quam ſpeciem pulcherrima lex noſtra pertineat, paullo accuratius intelligamus. Intelligendus hic eſt Q. MVCIVS SCAEVOLA, non ille, qui Augu-

ris

Digitized by Google

ris cognomine in Annalibus celebratur, & qui ſaepe cum noſtro perperam confundi ſolet, ſed Publii Mucii, Pontificis Max. filius, qui omnibus perfunctus honoribus, in quibus fere M. Licinium Craſſum collegam habuit, prouincia Aſiana pro Conſule ſanctiſſime adminiſtrata, in ſacerdotio paterno conſenuit, ac poſtremo a Damaſippo quodam, iuſſu C. Marii filii in ipſa curia Hoſtilia caeſus occubuit anno V. C. IↃCLXXII. Sed haec quidem iam alii accuratius exſequuti ſunt, & in his quoque Io. Bertrand. *de Iurisperit.* 1, 3. Bern. Rutil. *Vit. ICt. cap.* 27. & Guil. Grot. *de Vit. ICt.* 1, 8. Ad nos iam magis pertinet ſumma, quae in eo fuit, iurisperitia, gentile Scaeuolarum bonum. Ea enim ita enituit, vt non modo maiores ſuos, verum etiam ſe ipſum ſuperare videretur: vocatus ideo a Velleio Paterculo II, 26. *Diuini humanique iuris auctor celeberrimus*, a Cicerone autem *de orat.* 1, 39. *homo & diſciplina iuris erudiṫiſſimus, & ingenio prudentiaque acutiſſimus, & oratione maxime limatus & ſubtilis:* immo *iurisperitorum eloquentiſſimus, eloquentium iuris peritiſſimus.* Sane inter maximos viros, qui libera rep. ius ciuile conſtituerunt, inprimis eminuit Q. Mucius, tantaque auctoritate floruit, vt quum veterum iſtorum luminibus magnopere officerint ICti, qui ab Hadriani temporibus vixerunt, Muciana tamen haut pauca etiamnum in iure noſtro celebrentur. Nam praeter varia eius, quae ſuperſunt, teſtimonia, praeter celeberrimam illam, quam excogitauit, cautionem Mucianam, de qua *l.* 7. *pr. l.* 77. *§.* 1. *ff. de cond. & demonſt.* praeter ſingulares, quas adoptauerat, opiniones, tot locis perhonorifica eius mentio fit, vt viro eximio, Franc. Balduino, *Iurisprudentiam Mucianam* adornanti non defuerit occaſio, de rebus grauiſſimis vtiliſſimisque erudite diſſerendi.

§. IV.

Nimirum Q. Mucius non modo ciuibus ſuis ac clientibus tam diligenter de iure reſpondebat, vt eius domus, veluti totius ciuitatis oraculum, in eius infirmiſſima valetudine adfectaque iam aetate maxima quotidie frequentia ciuium, ac ſummorum hominum ſplendore celebraretur, Cic. *de Orat. lib.* 1. *cap.* 45. ſed & erectioris indolis adoleſcentes, in quorum numero & Cicero erat, ſtudioſos audiendi eadem opera docebat. Cic. *Brut. cap.* 89. Quin & id dabat operam, vt relictis ingenii monimentis poſteritati pro virili conſuleret. Pomponius enim *primum illum* ait *ius ciuile conſtituiſſe* GENERATIM, *illud in libros* XVIII. *redigendo l.* 2. *§.* 41. *ff. de Orig. iur.* Reliquit ergo libros XVIII,

 quos

Digitized by Google

quos exemplo patris IVS CIVILE inſcripſit: nec in numero errare exiſtimo Pomponium, quum librum Mucii ſecundum laudet. Vlpianus *l. 55. pr. ff. de legat. 3. l. 3. pr. ff. de penu leg. l. 27. pr. ff. de aur. arg. mund.* librum decimum quartum Paullus *l. 30. ff. pro ſocio* librum ſextum decimum Gellius *Noct. Att. lib.* VII. *cap.* 15. At quo iure primum illum ius ciuile conſtituiſſe dicere potuit Pomponius, quum paullo ante §. 39. Triumuiros illos *P. Mucium, Brutum & Manilium ius ciuile fundaſſe* faſſus eſſet? Potuit omnino vtrumque recte dici. Quamuis enim P. Mucius, Brutus & Manilius iam pridem *ius ciuile fundaſſent*, id eſt, fundamenta eius per definitiones & partitiones tradidiſſent: primus tamen Q. Mucius illud GENERATIM *conſtituit*, id eſt per axiomata regulaſque generales propoſuit, ceu recte atque acute haec verba interpretatur IAC. GOTHOFREDVS *in Comment. ad Regul. iur. p.* 313. Enimuero, dum idem vir inſignis libros iſtos XVIII. a Pomponio memoratos confundit cum eiuſdem Mucii *libro* ΟΡΩΝ, ex quo quatuor fragmenta, reliquis omnibus antiquiora, in Pandectis noſtris ſuperſunt *l. 8. ff. de aqua quot. & aeſt. l. 64. ff. de adq. rer. dom. l. 241. ff. de V. S. l. 73. ff. de R. I.* facile patet, cum opinione ſua falli. Index enim Florentinus laudat *Q. Mucii* ΟΡΩΝ *βιβλίον ἕν*, id eſt *librum vnum*: & in quatuor iſtis, quae indicaui, fragmentis ſemper vocatur *liber* ΟΡΩΝ *ſingularis*, quum contra iſtud iuris ciuilis corpus in duodeuiginti libros fuerit diuiſum. Ceterum verum eſt omnino, quod idem vir doctus ſuſpicatur, hunc quoque librum ΟΡΩΝ non niſi regulas iuris complexum eiuſdemque cum libris ſuperioribus argumenti fuiſſe. Id enim vel ipſa libri inſcriptio ſatis demonſtrat, ὅροι enim, ſeu *definitionis* ICtis veteribus nihil aliud erant, quam regulae iuris, ſeu breuiora ac generalia iuris recepti enunciata. Hinc Vlpianus regulam Q. Mucii noſtri, quae in *l. 73. ff. de R. I.* ſupereſt, vocat DEFINITIONEM *l. 1. §. 5. ff. quod vi aut clam.* Et alibi memorantur DEFINITIONES IVRIS, id eſt, regulae iuris *l. 4. C. in quib. cauſſ. ceſſ. long. temp. & l. 202. ff. de R. I.* (vbi in Baſilicis & apud Harmenop. v. 2. definitio vertitur νομικὸς κανὼν) *veteres regulae, &* ANTIQVAE DEFINITIONES, *l. 4. C. de Verb. ſign.* REGVLARITER DEFINITA. *l. 9. de hered. petit. l. 25. §. 5. ff. de vſufr.* & huius generis alia. Ex his ergo ſatis patet, Q. Mucium in libello etiam ΟΡΩΝ non niſi generales regulas propoſuiſſe. Enimuero quum non fiat veroſimile, Q. Mucium, occupatiſſimum virum, actum agere voluiſſe, praetereaque huius libri ὅρων nec Pomponius, cui Q. Mucii ſcripta notiſſima fuiſſe oportet, nec Gellius, nec quiſquam alius ante

ante Tribonianum meminerit, ac denique Graecus titulus illud recentius aeuum redoleat, quo Iċtorum Hadriano poſteriorum libelli Graecis εὑρηματικῶν, εἰκοςῶν, Ἀςυνομικῶν, Δωδεκαδέλτου, ἐπιτομῶν titulis ſuperbiebant: non abs re ſuſpicari mihi videor, idem accidiſſe Q. Mucio, quod Alfeno Varo & Antiſtio Labeoni accidiſſe nouimus, vt grande iſtud iuris ciuilis opus a iureconſulto quodam ſequioris aeui in compendium redigeretur, idque ſolum compendium ad Iuſtiniani aetatem perueniret.

§. V.

Haec de Q. Mucii libris, quibus quantum pretii ſtatuerint veteres, vel inde colligi poſſe videtur, quod eminentiſſima ingenia in illuſtrandis iſtis induſtriam ſuam exercuerint. Non multo poſt acerbum iſtud Scaeuolae fatum prodierunt SER. SVLPICII Q. F. RVFI *Notata Muciana* aliquoties memorata in iure noſtro, veluti in *l.* 30. *ff. pro ſoc. §.* 2. *Inſt. de ſociet. l.* 3. *§.* 6. *ff. de pen. leg. l.* 25. *§.* 1. *ff. de V. S.* Sed neſcio an ſatis honorifica Mucio fuerit ea Sulpicii opera. Quemadmodum enim a Mucio viuo Sulpicium ferunt obiurgatum, *quod, quum patricius eſſet, & nobilis, & cauſſas oraret, ius tamen, in quo verſabatur, ignoraret*: *l.* 2. *§.* 43. *ff. de Orig. Iur.* ita Mucium mortuum adeo ſemper obiurgauit ac erroris coarguit Sulpicius, vt totum iſtum commentarium REPREHENSA SCAEVOLAE CAPITA adpellare non dubitet Gellius *Noct. Att. lib.* IV. *cap.* 1. Notauit etiam ad Q. Mucii libros LAELIVS FELIX, quem ſub Hadriano floruiſſe, ex *l.* 3. *ff. ſi pars heredit. pet.* adparet. Ex eius enim libro 1. ad Mucium quaedam ad iura comitiorum pertinentia decerpſit Gellius *Noct. Att. lib.* XV. *cap.* 27. nec minus HERENNII MODESTINI vaſtum ſatis opus exſtitiſſe oportet ad Q. Mucium, quia eius librum XIV. & XXXI. laudari animaduertimus *l.* 53. & *l.* 54. *ff. de A. R. D.* quibus locis pro Pomponii Modeſtini nomen irrepſiſſe, nulla idonea ratione ductus ſuſpicatur vir ſummus, Ant. Auguſtinus *de Nom. propr. in Pand. cap.* 1. *p.* 206.

§. VI.

Aſt reliquis omnibus, quos iuriſprudentia Muciana exercuit, palmam praeripuiſſe videtur SEX. POMPONIVS, iureconſultorum ſub Antoninis celeberrimus. In Indice enim Florentino recenſentur Πομπωνίου *ad* Quintum Mucium βιβλία τριάκοντα ἐννέα. Nec male auctorem iſtius indicis numerum librorum iniiſſe, res ipſa docet. Ex omnibus enim iſtius operis libris, praeterquam ex decimo nono, viceſimo nono & tri-

& trigeſimo quarto, fragmenta quamplurima in Pandectis noſtris exſtant, ex quibus inter ſe comparatis ad oculum poteſt demonſtrari, Pomponium in iſto commentario primum *de teſtamentifactione*, deinde *de legatis*, tum *de poteſtate patria & dominica*, hinc porro *rebus creditis*, *de nuptiis & iure dotium*, *de tutelis*, *de delictis*, *de adquirendo dominio*, *de donationibus*, *de obligationibus contrahendis ſoluendisque*, *de interdictis* ac poſtremo *de iure publico* egiſſe. Quem ordinem quum etiam in libris Sabini, Caſſii & Vrſeii Ferocis obſeruatum eſſe animaduerterit Iac. Gothofredus *in Serie librorum Sabinianorum*: veroſimillimum profecto videtur, eo primum vſum eſſe Q. Mucium Scaeuolam, poſtea methodum hanc & Sabino aliisque ICtis placuiſſe, magis, quod tanto auctore, quam quod concinnitate ſua ſe commendaret.

§. VII.

Et ex hoc POMPONII opere lex noſtra, vt ex eius inſcriptione diſcimus, decerpta eſt, & quidem ex *libro* V. quo eum materiam de legatis expoſuiſſe recte obſeruauit vir doctus, Ioann. Goeddaeus *Comment. ad tit. de Verb. Sign. pag.* 841. idque docent omnia reliqua iſtius libri fragmenta, quae tamquam fractae tabulae commune iſtud naufragium euaſerunt, vt puta *l.* 22. *ff. de vſu & habit. l.* 50. *ff. de condict. indeb. l.* 65. *ff. de iur. dot. l.* 51. *ff. de don. int. vir. & ux. l.* 10. *ff. de aur. arg. mund. l.* 12. *ff. quando dies leg. ced. l.* 3. *ff. de V. O. & l.* 38. *ff. de ſtipul. ſeru.* Enimuero genuinam legis noſtrae ſpeciem non adeo feliciter eruiſſe videtur vir diligentiſſimus. Diſputaſſe ibi exiſtimat Pomponium, cur, quum olim vocabuli LEGARE tam late patuerit ſignificatio, vt & inſtituentes heredem legare dicerentur, poſtea tamen ea tantum, quae ex hereditate delibata titulo ſingulari ac verbis ciuilibus relinquuntur, LEGATORVM nomine venire coeperint? Reſpondiſſe vero Pomponium, latiſſimam illam verbi ſignificationem *vel interpretatione, vel auctoritate legum iuraque conſtituentium*, id eſt, ceu ipſe interpretatur, Principum & Senatus fuiſſe coanguſtatam. Sed fallor ego, aut rem acu non tetigit Goeddaeus. Neque enim Pomponius de latiſſima ſignificatione vocis LEGARE agit, ſed de latiſſima teſtandi poteſtate, ciuibus, lege illa decemuirali conceſſa. Itaque nec verbi notionem, ſed teſtandi facultatem paullatim coanguſtatam eſſe docet. Et quis leges ferri dixerit de verborum ſignificatione? Quisue tantam ICtis auctoritatem attribuat, vt vocabulis nouam notionem vel ciuitatem dare poſſint, quam vel Caeſarem dare poſſe, recte negabat Marcellus apud Dionem Caſſium

Caſſium *Hiſt. Lib.* LIX. Pendere haec profecto ſolent non ab auctoritate legum, nec ab interpretatione prudentum, ſed ab vſu,

Quem penes arbitrium eſt, & vis, & norma loquendi.

Quare hic quidem mihi non ſatisfacit Goeddaei acumen, adeoque id relictum video diligentiae meae, vt comparatis coniunctisque inter ſe fragmentis omnibus, aliam ac genuinam ſpeciem inueſtigare coner.

§. VIII.

Plures libros doctrinae de legatis dederat Pomponius, quartum nempe & ſequentes vſque ad nonum. Quinto ſpeciatim diſpexerat, quasnam res ſupremo iudicio per vindicationem legare liceat teſtatori? Ad eam enim quaeſtionem manifeſto pertinent leges omnes, quas ex Pomponii libro v. ſuperſtites eſſe, ſuperiore paragrapho diximus. Primo enim docuerat, ea quoque legari poſſe, quae per ſeruos adquiſierimus, praeterquam ſi ſibi quid fieri, ſeruus noſter ſtipulatus ſit, e. g. operas a liberto praeſtandas. Eam enim ſtipulationem inutilem fore, oſtendit *l. 38. ff. de ſtipul. ſeru.* Deinde quum rerum legatarum dominium ſtatim a morte teſtatoris ad legatarium deuoluatur, dubitatio incidere poterat, an iſta proprietas ab vſufructu, vſu, habitatione ſeparari poſſit? id vero fieri poſſe oſtendit *l. 22. ff. de vſu & habit.* ſententiamque hanc illuſtrauit exemplo ſeruitutum praedialium, quas inter viuos per ſtipulationes conſtitui poſſe, nemo dubitet. *l. 3. ff. de V. O.* Hinc porro de filiofamilias incidit quaeſtio, an, quae per illum adquiſiuerimus, legare poſſimus? Reſpondit, poſſe, modo nobis adquiſita ſint, non ergo penes patrem manere, quae filio relicta ſint, *quum annorum quatuordecim* eſſet factus, filiusque intra pubertatis annos deceſſerit. Eſſe enim hoc legatum conditionale, quod patri adquiri non potuerit, die eius nondum cedente. *l. 22. ff. quando dies leg. ced.* Aliud tamen ſtatuendum monuit, ſi forte heres huiusmodi legatum, quamuis indebitum, ſciens ſoluerit: tunc enim legatum adquiri patri, ab eoque de eo diſponi poſſe, quia quod quis ſciens indebitum dederit, repetere non poſſit. *l. 50. ff. de condict. indeb.* Denique praecipua ſupererat quaeſtio, an teſtator de rebus vxori datis, veluti de auro, argento, mundo diſponere poſſit? Id quoque affirmauit, docuitque, & vxori has res vtiliter legari, *l. 10. ff. de aur. arg. mund.* & aliis. Immo & fructus dotis ita pertinere ad maritum monuit, vt de iis pleno iure diſponere poſſit, praeterquam ſi ſeruo dotali aliquid vel hereditate vel legato obuenerit, quod teſtator noluerit ad maritum pertinere.

Id enim ſoluto matrimonio reſtituendum eſſe, tradit *l. 65. ff. de iure dot.* Denique haec tam vera eſſe addidit, vt ſi maritus de rebus vxoris diſpoſuerit, & haec res ſuas eſſe contendat, exceptio haec, pro eo, ac decet, probanda ſit, quia, quoties in controuerſiam veniat, vnde quid ad mulierem peruenerit? & verius & honeſtius exiſtimetur, a viro, aut qui in poteſtate eius eſſet, ad eam perueniſſe. *l. 51. ff. de don. int. vir. & vx.* Omnia itaque per vindicationem legari poſſe docuit, quae teſtatoris eſſent, ſiue a ſeruis, ſiue a filiisfam. ſiue ab vxore ad eum perueniſſent. Per has perſonas enim omnes tempore Mucii adquirebat paterfamilias, & expediti iuris videbatur, per vindicationem legari poſſe res omnes, quae vtroque tempore, mortis, & quando teſtamentum fiebat, ex iure Quiritium teſtatoris fuerint, praeterquam ſi pondere, menſura & numero contineantur, quae vel mortis tempore ex iure Quiritium fuiſſe teſtatoris, ſufficiebat. Vlpian. *Fragm. tit.* XXIV. §. 7. Quum vero tempore Pomponii in multis res aliter ſe haberet, & non tantum filiifamilias peculium caſtrenſe & quaſi caſtrenſe ſeparatum a rationibus paternis haberent, verum etiam vxores tunc rarius in manum conuenirent, multasque opes pleno iure poſſiderent: ratio huius mutationis omnino erat reddenda. Hinc addit: *Verbis* quidem *legis* XII. *tabularum*: VTI LEGASSIT REI SVAE ITA IVS ESTO, *latiſſimam poteſtatem tributam videri, & heredis inſtituendi, & legata, & libertates dandi, tutelas quoque conſtituendi: ſed hoc omne vel auctoritate legum vel interpretatione iura conſtituentium* eſſe *coanguſtatum.*

§. IX.

Habes iam veram ac genuinam ſpeciem, ad quam lex noſtra pertinet. Quam quum ſolius ope inſcriptionis erutam videas: vel hoc exemplo diſces, quantum momenti in comparatione ac coniunctione legum poſitum ſit, & quam vere in *praefatione incomparabilis Commentarii ad Reg. Iur.* ſcripſerit Gothofredus: *vbi ipſa verba ſpeciem non aperte ſignificent, ibi eam tum ordinis in titulo ſeruati ſubſidio, tum inſcriptionis cuiusque legis argumento, coniunctis ſeu conglutinatis in id, compactisque ac coaſſatis omnibus vel pleriſque, quae ex eodem libro ſuperſunt, ceu Vibii membris diſiectis fragmentis, eſſe eruendam; eiusque arcani ſeu myſterii ignaros prorſus iuxta ac imperitiſſimos Graecos interpretes, & ante Accurſium Latinos, ſpecies perabſurdas ac ridiculas pleraſque protuliſſe.* Sed reperta iam ſpecie, legi ipſi enucleandae accingimur, cuius tria praecipue capita accuratius nobis erunt expendenda.

Diſpi-

Diſpiciemus enim primum, qualis fuerit illa lex XII. tabularum, cuius non niſi particulam quamdam hic dedit Pomponius? Deinde quam lata ea lege poteſtas patribusfamilias data ſit, inueſtigabimus. Denique quibus legibus, quaque interpretatione latiſſima illa poteſtas coanguſtata, & arctioribus limitibus circumſcripta ſit, eadem cura expendemus. Iis enim probe perſpectis, nihil quidem, quod ad pulcherrimae legis intelligentiam pertineat, deſiderari poſſe arbitramur.

§. X.

Legis XII. Tabularum, cuius hic ICtus meminit, variae paſſim exſtant particulae, ex quibus inter ſe coniunctis non adeo difficile erit, legem ipſam ſuae integritati reſtituere. Pomponius in nucleum eam compingit: VTI LEGASSIT SVAE REI ITA IVS ESTO: nec aliter Iuſtinianus, niſi quod *in principio Inſt. de Leg. Falc.* ſenſus ſupplendi cauſa adiecit: VTI QVISQVE LEGASSIT, in Nouella autem XXII. cap. 2. inſeruit verba: DE RE SVA. Aſt ex Vlpiani *Fragm. tit.* XI. §. 14. diſcimus, ita non ſcripſiſſe Decemuiros, ſed SVPER PECVNIA TVTELAVE SVAE REI, vel, vti apud Paullum *l.* 53. *ff. de V. S.* Florentiae ἀρχαϊκῶς legitur: SVPER PECVNIAE TVTELAEVE SVAE REI, poſito caſu ſecundo pro ſexto, vti in *marmore Gruteriano p.* CXLIII, 2. CVM FERARVM LIBYCARVM. Denique & vocabulum PATERFAMILIAS & alterum FAMILIAE in iſta lege exſtitiſſe, ex Ciceronis *de Inu.* II, 50. & Auctoris ad Herenn. I, 13. adparet. Et ex his diſperſis Hippolyti membris, vt fit, varie admodum legem conſtruunt eruditi. Hadr. Turnebus Adverſ. XI, 11. & Dionyſ. Lambin. ad Cic. *de Inuent.* II, 50. eam talem fuiſſe opinantur: *Paterfamilias vti legaſſit ſuae rei familiae, tutelae, pecuniaeue ſuae, ita ius eſto.* Iacob. Cuiacius ad Vlpian. *Fragm. Tit.* II. §. 40. quem & Iac. Gothofred. in XII. Tab. Tabula V. ſequitur, haut paullo veroſimilius eam ita reſtituunt: *Paterfamilias vti legaſſit ſuper pecuniae tutelaeue ſuae rei, ita ius eſto.* Ab eorum ſententia non adeo alienus eſt V. C. Ger. Noodt *obſeruat. lib.* II. *cap.* 19. niſi quod ipſi parum ſe probant illa, *ſuper pecuniae tutelaeue ſuae rei*, pro quibus ſuo periculo reſcribi iubet: *ſuper pecunia ſua.* Quid ergo in tanto ſententiarum diuortio ſequamur? Quid vero? niſi quod in veterum teſtimoniis praeſidium reperit? Ea autem ſi ſequamur, talem fuiſſe oportet legem illam Decemuiralem celeberrimam: PATER FAMILIAS VTI LEGASSIT SVPER FAMILIAE, PECVNIAE TVTELAEVE SVAE REI, ITA IVS ESTO.

§. XI.

Nemo non videt, primum ac praecipuum, quod hic oculos ſtatim ferit, eſſe verbum LEGASSIT. Illud enim in hac lege XII. tabularum eſt *ἐμφατικώτατον*, & ita comparatum, vt eo ſolo latiſſima illa de rebus ſuis diſponendi poteſtas ciuibus Romanis data videatur. Eſt enim LEGARE vere vocabulum legislatorium, quod veteribus idem eſt ac *mandare*, *iubere*, *praecipere* & quidem LEGIS MODO, ceu recte rem explicat Vlpian. *Fragm. tit.* XXIV. §. 1. & Eutych. *de diſc. coniug.* II. Hinc *legati* dicebantur a *legando*, quia cum mandatis mittuntur, non quia publice leguntur, ceu Varroni de *Lingu. Lat.* IV, 16. *n.* 7. viſum eſt, quem vel primae ſyllabae quantitas in viam reducere potuiſſet. Hinc Plauto *Caſin.* I. *v.* 12. *legare* eſt mandare ſeruo:

Quin potius, quod LEGATVM *eſt tibi negotium,*
Id curas, atque vrbanis rebus te abſtines?

Hinc porro qui lege a populo vel principe lata ciuitate exeſſe iubentur, dicuntur RELEGATI. Hinc denique eſt, quod voluntatem vltimam *νόμον* vocat Priſcus *in Excerpt. de legat. p.* 62. teſtamentum autem condere Io. Chryſoſtomo *ad Act. Apoſt. Homil.* 1. *p.* 615. ſit *νομοθετεῖν*, *legem ferre*. Quemadmodum & Iuſtinianus noſter loquitur *Nov.* XXII. *cap.* 2. vbi de libertate teſtandi loquutus: Νομοτιθέτω, μὲν, inquit ἕκαστος ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ τὰ εἰκότα καὶ ἔστω νόμος ἡ τούτου βουλή. *Diſponat vnus quisque ſuper ſuis, vt dignum eſt, & ſit lex eius voluntas.* Quae poſtrema loca iam V. C. Ant. Schultingius *Iuriſp. vet. Anteiuſt. p.* 599. obſeruauit. Ex quibus omnibus ſane conſequitur, vt LEGARE in XII. tabulis ſit legem dicere rebus ſuis & ea quidem auctoritate dicere, vt quemadmodum *in publicis nihil eſt lege grauius*, ita *in priuatis firmiſſimum ſit teſtamentum*. Cic. *Philipp.* II, 12.

§. XII.

Tanta nimirum ciuium Romanorum domi ſuae erat maieſtas, vt quidquid vel incolumes, vel animam exigua cum ſpe trahentes agerent, quidquid vellent, iuberent, praeciperent, id omne pro lege & iure legitimo non modo intra iſtud regnum domeſticum, verum etiam in vniuerſa ciuitate haberetur. Quoad viuebant, iure ſummo atque *ἀνυπευθύνως* praeerant familiae. Liberos aeque ac ſeruos, prout collubitum eſſet, vendebant, emancipabant, noxae vel in adoptionem dabant. Vxores, quae in manum conuenerant, habebant in mancipio, per easque non minus ac per liberos omnia adquirebant, &, ſi tres aduenifſent

uenissent rugae, paucis ſane verbis eam ſarcinulas colligere, resque ſuas ſibi habere iubebant. Denique, ſi vel vxores, vel liberi, vel ſerui extra officium vixiſſent, non opus erat iudice: ipſi damnabant, & ſupplicium, quod meruiſſent, pro eo, quo pollebant, iure vitae ac necis, irrogabant. Sic vxori exſilium, filio gladius, ſeruo crux in mundo erat, ſimulac Minos iſte vrnam moueret. Tantus erat ciuis Romanus, dum domi imperabat. Quid ſi iam extrema imminerent? quid ſi ſibi vaſa conclamanda intelligeret? Ne tunc quidem eius maieſtati quidquam detractum volebant leges. Quemadmodum antea omnia manu rexerat: ita iam leges ferebat, prout viſum eſſet. Si ſeruos inuideret heredi, ſiue honorificum ſibi fore iudicaret, magnum pileatorum nebulonum agmon lecticam ſuam ad rogum proſequi, eos liberos eſſe iubebat. Filiis filiabusque, quantum vellet, relinquebat, iisdem tutores dabat, pupillariter ſubſtituebat. An & exheredare eos poterat vel praeterire? Quidni vero? quum & occidere poſſet? inquit Paullus *l.* 11 *fin. de lib. & poſtum. her. inſt.* Denique nec quisquam legislatori illi intercedebat, ſi hereditatem ita exhauriret legatis, vt praeter inane heredis nomen, & obligationem exſoluendi aes alienum nihil ad heredem perueniret. Sic quamcumque legem ferebat heredi, ſic ſtabat pro ratione voluntas, & legislatorium iſtud: HERES MEVS DAMNAS ESTO. Vnde hae omnia? Ex lege noſtra decemuirali, quae ciuibus leges de rebus ſuis ferre permiſerat. Sic ſi Staberius apud Horat. *Serm.* II, 3. v. 83. ſummam ſepulcro incidere iuſſerat heredes,

> *Ni ſic feciſſent, gladiatorum dare centum*
> *Damnarat populo paria, atque epulum arbitrio Arri, &*
> *Frumenti quantum metit Africa:*

pro iure legitimo erat hominis iſtius inepte ſtulti voluntas, quia in Δωδεκαδέλτῳ erat: PATER FAMILIAS VTI LEGASSIT SVPER FAMILIAE PECVNIAE TVTELAEVE SVAE REI, ITA IVS ESTO.

§. XIII.

Dixi, ex lege hac decemuirali legislatoriam hanc ciuium Romanorum poteſtatem eſſe profectam. Ante hanc enim leges quidem erant teſtamenta, ſed populi ſuffragiis firmatae. Teſtamenta temporibus antiquiſſimis duorum generum in vſu fuiſſe, aliaque in pace & otio in comitiis calatis condi ſolita, alia in procinctu tempore belli, vel ex §. 1. *Inſt. de teſt. ordin.* etiam illi ſciuut, qui nihil ſciunt aliud. Iam prius teſtamenti genus veras ac proprias leges fuiſſe, nemo negauerit.

 Quid

Quid fuerint comitia calata, iam Laelius Felix apud Gell. *Noct. Att. lib.* XV. *cap.* 27. ex Labeone docuit, nimirum *quae pro collegio pontificum habebantur, aut Regis aut flaminum inaugurandorum cauſſa, quorum alia curiata fuerint. alia centuriata. Curiata*, addit, *per lictorem curiatim calata ſeu conuocata; centuriata per cornicinem: & in iisdem comitiis, quae calata adpellari dixerit, & teſtamenta fieri* conſueuiſſe. Haec Laelius Felix, & quidem ex Labeone, quem Antiquitatum callentiſſimum fuiſſe alibi docet Gell. *Noct. Att. lib.* XIII. *cap.* 12. Fuerunt itaque haec comitia omnium auſpicatiſſima, quippe creandorum pontificum, inaugurandorum regum & ſacerdotum, legumque de rebus ſacris perferendarum cauſſa calata. Ex quo ſimul licebit reddere rationem, cur in iisdem & teſtamenta conderentur? Nam & haec ad ſacra & religionem pertinere videbantur, ob ſacra priuata, quae cum pecunia ad heredes tranſibant. Ergo procul dubio hic omnia facta, quae in arrogationibus peracta nouimus, quae & ipſae lege curiata fiebant, quia *adoptionem hereditas nominis, pecuniae, ſacrorum*, teſte Cicerone *pro domo cap.* XIII. ſequebatur. Quemadmodum itaque in arrogationibus notio erat pontificum, an forte ſacra gentilia interitura ſint, & an per ius pontificium tranſire poſſint ad arrogatum? Cic. *pro domo cap.* XIII. ita nullum eſt dubium, quin eadem in teſtamentis fuerint obſeruata. Vid. Vinn. ad §. 1. *Inſt. de teſt. ord.* Quemadmodum deinde in arrogatione eum, qui arrogandus erat, auctorem fieri oportebat: Cic. *pro domo cap.* XXIX. ita nec dubitandum videtur, quin & hic interrogari oportuerit heredem, velletne heres eſſe familiae, pecuniae, ſacrorum teſtatoris? Denique ſicuti in arrogatione magiſtratus ſollemni formula rogabat populum, VELITNE IVBEATNE? isque deinde curiatim ſuffragia ferebat: Gell. *Noct. Att. lib.* V. *cap.* 19. ita idem dubio omni procul obſeruatum incondendis teſtamentis. Ex quibus omnibus conſequitur, vt vetera illa & ante XII. tabulas condita teſtamenta verae fuerint leges curiatae, adeoque publicae, ſecus ac teſtamenta, quae poſt illam decemuirorum legislationem, priuata cuiusque teſtatoris auctoritate voluntateque ſuſtinebantur.

§. XIV.

Sed id quidem facile perſuaſerim cuiuis, prioris generis teſtamenta leges veras ac publicas fuiſſe. Non aeque credibile quibusdam videbitur, & alterum genus, quod Tribonianus ſatis incommode *procinctum* vocat, publicis legibus eſſe annumerandum. Quid enim commune

mune cum lege habet nuncupatio heredis a milite in procinctu conſtituto, & iam in hoſtem ituro, conuocatis quibuſdam commilitonibus, facta? Nonne & tunc pro lege erat militis voluntas, ad quam confirmandam nec curiae nec tribus in ſuffragia mittebantur? Sed ſalua res eſt. Non ferebant iuris veteris principia, ceu paullo poſt demonſtrabimus, vt quis priuato arbitrio de rebus ſuis diſponeret per modum teſtamenti. Et hinc fieri non poterat, vt ſupremum militis iudicium ratum eſſet, niſi illud populus probaret. Quod vero populus ſupremum iubebat, id lex erat. Quemadmodum itaque ius conſtat aut ex ſcripto aut ſine ſcripto, vt apud Graecos *τῶν νόμων οἱ μέν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι*: *l. 6. §. 1. ff. de iuſt. & iure*, ita & antiquorum iſtorum teſtamentorum alia, puta in comitiis calatis condita, erant *νόμοι ἔγγραφοι*, alia, in procinctu facta, *νόμοι ἄγραφοι*. Illa expreſſis; haec tacitis populi ſuffragiis rata eſſe iubebantur. Illa proprie leges; haec conſuetudines vocari poterant, quae pro legibus non immerito cuſtodiuntur. Quum enim ipſae leges nulla alia ex cauſſa ciues tenerent, quam quod iudicio populi receptae eſſent: merito & ea, quae ſine vllo ſcripto populus probabat, tenebant omnes. Nam quid intererat, ſuffragio populus voluntatem ſuam declararet, an rebus ipſis & factis? *l. 32. §. 1. ff. de legib.* Obſeruaſſe id videtur Plutarchus *in Coriolano p.* 198. dum eam teſtamentifactionem *morem* vel *conſuetudinem*, id eſt *νόμον ἄγραφον* vocat. *Ἦν δὲ τότε*, inquit, *τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος, εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων* (ita enim reſcribendum videtur pro *τριῶν καὶ τεττάρων*) *ἐπακουόντων ὀνομάζοντες τὸν κληρονόμον.* MOS *erat Romanis, vt in acie conſtituti, & iam manum inſerentes clypeis, togamque praecingentes, heredem tribus quatuorue audientibus nuncuparent.* Mori hoc tribuit, vt intelligamus, his teſtamentis in procinctu factis non quidem curiarum expreſſa ſuffragia, ſed tacitam populi voluntatem adſtitiſſe. Non itaque rata erant militum teſtamenta, quia ita vellent, quemadmodum poſtea iis hoc priuilegium principum conſtitutionibus attributum eſt, (ita enim omni tempore hoc modo teſtari potuiſſent milites, quum tamen non niſi extremo imminente periculo id iisdem concederetur, Plutarch. *in Coriolan. pag.* 198. Vellei. Pat. *lib.* 11, *cap.* 5. *Cic. de orat. lib.* 1, *cap.* 53.) ſed quod in procinctu, vel, vt in veteri gloſſa legimus, ENDO PROCINCTV heredem nuncupaſſent, eamque nuncupationem tacitis ſuffragiis populus ſoleret adprobare.

§. XV.

Digitized by Google

§. XV.

Haec autem, vt rectius intelligantur, noſtrum erit, oſtendere paullo accuratius, qualia fuerint illa teſtamentaendo *pro cinctu* facta, & quid cauſſae fuerit, quamobrem illud ſupremum militum iudicium tacite probarit populus. Recte Thophilus §. 1. *Inſt. de teſt. ord.* a certo militum habitu id teſtamentum nomen repeririſſe obſeruat. *τὸ ὄνομα*, inquit, *δεξάμενον ἐκ τοῦ σχήματος, ὅπερ ἔχοντες διετίθεντο, nomen ab habitu, in quo teſtamenta faciebant, ſortitum eſt.* Hinc Feſtus in voce *Procinctu*: *Procincta autem claſſis ideo dicitur, quod togis incincti ad pugnam ire ſoliti fuerint. Vnde & teſtamenta* IN PROCINCTV *fieri dicuntur.* At quid eſt Feſto togis incingi? Hic vero obſeruandum, Romanos non niſi auſpicato olim adminiſtraſſe bella. Cic. *de Nat. Deor. lib.* II. *cap.* 3. *de Diuinat. lib.* II. *cap.* 36. Et hinc non modo exercitus aduerſus hoſtem proficiſcebantur, verum etiam pontifices, immo & augures, atque haruſpices, Liv. *lib.* VIII. *cap* 9. *& lib.* X. *cap.* 28. ne quid, quod ad auſpicia pertinere videbatur, omitteretur. Auſpiciorum illorum cauſſa etiam cinctum Gabinum ſumebant milites, ſi quando res in ſummo periculo eſſent, & ipſi tamquam ad certiſſimam mortem ire viderentur. Et in iſto cinctu Gabino conſtituti, heredes nuncupabant. Teſtis eius rei locupletiſſimus eſt Seruius, qui ad illa Virgilii *Aen. lib.* VII. *v.* 612.

Ipſe Quirinali trabea, cinctuque Gabino
Inſignis reſerat ſtridentia limina conſul.

haec notat: GABINVS CINCTVS *eſt toga, ſic in tergum reiecta, vt ima eius lacinia a tergo reuocata hominem cingat. Hoc autem veſtimenti genere veteres Latini, quum necdum arma haberent, praecinctis togis bellabant; vnde etiam milites* IN PROCINCTV *eſſe dicuntur.* In confeſſo itaque eſt, habitum hunc fuiſſe ipſum cinctum Gabinum, adeoque rem parum accurate intelligere, qui a cingulo vel gladio accincto huius teſtamenti vocabulum arceſſunt. Iam autem porro tenendum, milites eos, qui cinctum Gabinum ſumebant, ab Imperatore Diis Manibus pro exercitu fuiſſe deuotos. *Licebat enim Conſuli, dictatorique & praetori, quum legiones hoſtium deuouerent, non vtique ſe, ſed quem vellent, ex legione Romana ſcripta ciuem deuouere*, inquit Liv. *lib.* VIII. *cap.* 10. Qui autem capita ſua ipſi deuouerent, eos habitum vel cinctum Gabinum ſumſiſſe, multis teſtimoniis conſtat. De P. Decio Mure patre Liuius *lib.* VIII. *cap.* 9. memoriae prodidit, eum ſe deuoturum *togam praetextam ſumere, & velato capite manu ſubter togam ad mentum exſerta telo pedibus*

dibus ſubiecto inſiſtere iuſſum eſſe a pontifice maximo. Hunc autem cinctum Gabinum fuiſſe, ipſe Liuius teſtatur, dum non modo paullo poſt ſubiungit: *Ipſe incinctus cinctu Gabino, armatus in equum inſiluit, ac ſe in medios hoſtes immiſit:* verum etiam *libro X. cap.* VII. obſeruat, P. Decium Murem filium legem Ogulniam grauiſſima oratione ſuadentem, *retuliſſe parentis ſui ſpeciem, qualem eum multi, qui in concione eſſent, viderint, incinctum Gabino cultu, ſuper telum ſtantem, quo ſe habitu pro populo & legionibus deuouiſſet.* Eodem *libro X. cap.* 28. refert Liuius, Decium filium *deuotum eſſe eadem precatione, eodemque habitu, quo pater P. Decius ad Veſerim bello Latino ſe iuſſerit deuoueri.* Quare dubitari non poteſt, quin ii demum milites in procinctu eſſe dicerentur, qui pro legionibus in re trepida eſſent deuoti. Iis autem praeſtructis, iam in procliui erit rationem reddere, cur populus militum, heredes in procinctu nuncupantium, teſtamenta rata habuerit tacito ſuffragio. Quidquid enim agebant deuoti, priusquam ſe in hoſtem immiſiſſent, perinde ratum erat, ac ſi populus iſtud per curias centuriasue iuſſiſſet. Exemplum huius rei inſigne eſt apud Liuium *lib. X. cap.* 29. vbi Decium deuotum *lictores* Liuio *pontifici maximo dediſſe, eumque Propraetorem eſſe iuſſiſſe*, legimus. Id ſane nec Conſulis erat, nec totius excercitus, lictores dare, iubere Propraetorem eſſe, bellum cum imperio, quod lege tantum curiata deferebatur, adminiſtrare: & nouimus, in L. Marcio, quamuis exercitu Hiſpanico re deſperata ſeruato, quamuis rebus magnifice & feliciter geſtis, titulum tamen Propraetoris ab exercitu illi delatum non tuliſſe Romanos, *rem mali exempli*, exiſtimantes, *imperatores legi ab exercitu, & ſollemne auſpicatorum comitiorum in caſtra & prouincias transferri*, Liv. *lib.* XXVI. *cap.* 11. Et tamen, Propraeturam Liuii pontificis, nec Praetura nec vllo magiſtratu tunc fungentis, ratam tacite habebat populus, nec indignabatur, cum priuatum cum lictoribus fuiſſe apud exercitum, non aliam ob cauſſam, quam quod iſtud imperium ei contuliſſet conſul, pro legionibus ſollemni ritu deuotus. Nec aliam ob cauſſam rata eſſe volebat populus teſtamenta in procinctu facta, quam quia a deuotis eſſent condita, quorum vltimae voluntati refragari, inauſpicatum malique ominis videbatur. Quare iam facile intelligimus, cur tam rara fuerint teſtamenta in procinctu condita. Rarius enim, & non niſi in extremo rerum diſcrimine milites deuouebantur, & in hoſtes ſe immittere iubebantur. Plutarch. *in Coriol.* p. 198. Vellei. *lib.* II. *cap.* V. Nec minus iam in aprico eſt, cur Cic. *de*

Nat. Deor. lib. II. *cap.* III. ſcribat, ex eo tempore *in procinctu teſtamenta periiſſe, ex quo maximae reip. partes, in his bella, quibus reip. ſalus contineatur, nullis auſpiciis adminiſtrari coeperint.* Ex quo enim auſpicia perierant, nec deuotioni iſti locus erat, adeoque nec teſtamenta amplius fiebant in procinctu vel cinctu Gabino, ſed iure ordinario, quo alii ciues ſolebant heredes ſcribere vel nuncupare, ceu exempla apud Iul. Caeſ. *de Bell. Gall. lib.* I. *cap.* XXXIX. & Florum *lib.* III. *cap.* X. ſatis luculenter docent.

§. XVI.

Satis hactenus, opinor, demonſtratum eſt, teſtamenta Romanorum ante legem iſtam decemuiralem veras fuiſſe leges populi, nec priuata teſtatorum voluntate, ſed auctoritate publica, ſubſtitiſſe. Quum autem aliquoties dicere me meminerim, non potuiſſe ex veteris iuris principiis rem aliter ſe habere: eius quoque rei ratio iam erit reddenda, inueſtigandumque, cur non niſi lege publica hereditas potuerit in alium quemcumque transferri? Sunt, qui & hic ad ſacra priuata Romanorum confugiunt, eaque ſine populi ſuffragiis in alium transferri haut potuiſſe, arbitrantur. At haec ſimiliaque antiquiſſimis temporibus non populi iuſſu, ſed auctoritate Pontificum explicari ſolebant ante legem Papiriam, qua primum eiusmodi rerum cura ad populum translata eſt, ceu erudite docet Nic. Gruch. *de Comit. Rom. lib.* III. *cap.* II. Non magis itaque in teſtamentifactione curiarum ſuffragiis opus fuiſſet, quam in confarreatione, (in qua ſola pontificum auctoritas ſufficere videbatur,) ſi de ſacris tantum in alium transferendis actum fuiſſet. Alia itaque ratione opus eſt, quam ipſa iuris noſtri principia ſuppeditare videntur. Exſtabant iam inde ab ineunte republica leges de ſucceſſione inteſtatorum, quae proximos agnatos ac gentiles ad hereditatem vocabant. Quemadmodum vero nihil tam naturale eſt, quam eo genere quodque diſſolui, quo colligatum eſt: *l.* 35. *ff. de Reg. iur. l.* 100. *l.* 155. *ff. eod.* ita recte inde colligebant Romani, leges non poſſe niſi noua lege vel tolli, vel immutari. Hinc vocabula legitima ABROGARE, DEROGARE, OBROGARE, SVRROGARE, ab Vlpiano *Fragm. Tit.* I. §. 3. Neque enim vel euertere vel mutare legem fas erat, niſi per rogationem, quia eadem rogatione perlata fuerat. Hoc vero poſito, conſequens erat, vt priuatorum cautio legum auctoritate non cenſeretur, *l. vlt. ff. de ſuis & legit. hered.* adeoque nec vltimo cuiusquam ciuis iudicio, nec pactis ſucceſſoriis, transferri poſſet hereditas, niſi curiarum ſuffragiis id

id ratum haberet populus. Vere enim ad rem & appoſite Papinianus: *ius publicum*, inquit, *priuatorum pactis mutari non poteſt. l.* 38. *ff. de pact.* Habes rationem, cur patrifamilias ante legem XII. tabularum fas haut ſuerit, vel legare ſuper familia, pecuniaue ſuae rei, vel pactis bona ſua in alterum transferre, quam eleganter & verbis breuiſſimis explicat Belgii noſtri Papinianus, Corn. van Bynkersh. *Obſ. lib.* 11. *cap.* 11. *p.* 113. *Lex igitur praeſcripſit ſuccedendi formam, &, quae eius poteſtas eſt, etiam teſtamentifactionem permiſit, ſed haut aliter quam LEGE quoque, vt ſic lex in cauſſa inteſtati abrogaretur alia lege in cauſſa teſtati. Quare ad excludendos proximos, qui LEGE vocabantur, Romae teſtamenta, vt LEGES quaelibet, apud Populum Romanum, calatis comitiis condebantur.*

§. XVII,

Enimuero rem omnem, non tamen ipſa haec iuris principia immutarunt Decemuiri, lege, quam ſupra vidimus, propoſita: PATER FAMILIAS VTI LEGASSIT SVPER FAMILIAE, PECVNIAE, TVTELAEVE SVAE REI, ITA IVS ESTO. Ex eo enim non amplius populus leges de ſucceſſione ferebat, ſed ipſe, vt ſupra diximus, paterfamilias. Quum itaque olim curiarum ſuffragiis heres inſtitueretur: iam priuata teſtatoris voluntate vel *νομοθεσίᾳ* inſtituebatur. Parum ergo intererat, placeretne populo, quem quis heredem inſtituerat, an diſpliceret, dumne per leges capere prohiberetur. Paterfamilias enim, vti legabat, ita ius erat. Nec minus ab eo tempore repetenda facultas mutandi teſtamenta pro arbitrio. Sane quum vix veroſimile ſit, olim heredem curiarum ſuffragiis inſtitutum, ambulatoria teſtatoris voluntate legitima hereditate priuari potuiſſe: poſtea ſemper creditum eſt, poſteriore teſtamento rite condito prius rumpi, *l.* 1. *l.* 2. *ff. de iniuſt. rupt. irr. teſt.* adeo vt nec obſtet clauſula priori teſtamento inſerta, qua ſe teſtator illa mutandi facultate diſerte abdicauit: *l.* 6. *§.* 2. *ff. de iur. codicill.* quum ſemper ea voluntas rata eſſe cenſeatur, quae eſt nouiſſima. *l.* 4. *ff. de adim. leg.* Vnde omnia haec? Ex illa decemuirali legislatione, quae patrifamilias conceſſerat LEGARE ſuper rebus ſuis, id eſt patrimonio ſuo legem quamcumque dicere. Non autem ambigitur *τὰς μεταγενεστέρας διατάξεις ἰσχυροτέρας εἶναι τῶν πρὸ αὐτῶν*, *conſtitutiones* vel leges *tempore poſteriores potiores eſſe his, quae ipſas praeceſſerint*, inquit Modeſtinus *l. vlt. ff. de conſt. princ.* Quamobrem, quemadmodum poſtea lege regia populus in principem omne ſuum imperium & poteſtatem contuliſſe perhibetur, adeo, vt quidquid illi placeret, legis haberet vigorem:

§. 6. *Inſt. de I. N. G. & C. l.* 1. *pr. ff. ve conſt. princip.* ita vere dici poteſt, lege illa decemuirali: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO, populum omnem facultatem ſuam νομοθετικὴν de ſucceſſione teſtamentaria in quemlibet patrem familias transſcripſiſſe.

§. XVIII.

Attamen non promiſcue omnibus eam facultatem conceſſerunt decemuiri: ſed PATRIBVS FAMILIAS. Ii prout legabant, ita ius erat. Iam quidem iure noſtro ita receptum eſt, vt *paterfamilias* dicatur, quicumque in domo dominium habet, quamuis nec liberos habeat, & adhuc infra pubertatem ſit: *l.* 14. *ff. de his qui ſui vel al. iur. l.* 195. §. 11. *ff. ff. de V. S.* aſt Decemuiri paullo aliter accepiſſe videntur vocabulum, & eum demum vocaſſe patremfamilias, qui iuſtae aetatis eſſet, reſque ſuas ipſe adminiſtraret. Vnde ex ipſa hac lege eſt, quod teſtamentum condere non poſſunt ſerui, *l.* 19. *ff. qui teſt. fac. poſſ.* peregrini, quibusue aqua & igni interdictum, *l.* 8. §. 1. *n. ff. eod. l.* 1. §. 11. *ff. de legat.* 111. filiifamilias *l.* 6 *l. pen. eod.* adeo vt hi nihilo magis iure teſtentur, ſi id pater eis permitteret *pr. Inſt. quib. non eſt perm.* omnes enim hi decemuirali ſenſu non ſunt patresfamilias, quibus ſolis libera teſtamentifactio lege hac conceſſa eſt. Quin ex eadem ratione nec mulieres olim erant teſtabiles, quamuis poſtea id iis conceſſum ſit, vt ſi in manum non conueniſſent, auctore tutore heredes, quos vellent, inſtituerent. Vlp. *Fragm. Tit.* XX. §. XV. Cic. *pro A. Caecin. cap.* 6. Prohibentur etiam impuberes, *l.* 5. *ff. qui teſt. fac. poſſ.* prodigi, quibus bonis interdictum, *l.* 18. *pr. ff. eod.* multoque magis furioſi & mente capti, *l.* 17. *ff. eod.* quae omnia, quum per interpretationem prudentum inducta eſſe videantur: facile patet, eo ſenſu, quem paullo ante deſcripſimus, vocabulum patrisfamilias ab ICtis fuiſſe intellectum.

§. XIX.

Porro lex eadem conceſſerat patribusfamilias, vt legarent ſuper FAMILIA, PECVNIA TVTELAVE. Familia quotuplici ſenſu in iure noſtro accipiatur, erudite docuit Vlpianus *l.* 195. *ff. de V. S.* Hic in res deducitur, & non ſolum omnes res, omnes opes, omnia bona, quae defunctus habuit, denotat, vti id exponit doctiſſimus Goeddaeus *Comment. ad d. l.* 195. §. 1. *ff. de V. S. p.* 1070. (Nam id omne iam ſub pecuniae vocabulo latitat, cuius ſignificatio ad omnia refertur, quae in patrimonio ſunt, *l.* 5. *pr. ff. de V. S.*) ſed potiſſimum totum teſtatoris ius, in quod heres ſuccedit, maxime etiam ſacra, quorum heres fiebat particeps.

ticeps. Hinc quum M. Anneius a M. Corſeolano naturali patre praeteritus teſtamentum paternum reſcindi peteret: *aliquantulum*, teſte Val. Max. VII, 7, 2. *adiuuabat heredes, quod M. Anneius in Suſenatis* FAMILIAM *&* SACRA *transierat:* id eſt, putabant inſtituti herdes, Corſeolanum ſummo iure, praeterito filio naturali, inſtituere potuiſſe extraneos, quia filius in alienam familiam & ſacra per adoptionem tranſiiſſet, adeoque interfuerit teſtatoris, ſacra ſuae gentis non interire, ſed vna cum familia ad heredes deuolui. Addiderunt autem Decemuiri, patremfamilias etiam legare poſſe ſuper PECVNIA, id eſt, vti iam antea expoſui, ſuper patrimonio ſuo. *Quidquid enim homines poſſident in terra, quorum domini ſunt, pecunia vocatur, ſeruus ſit, vas, ager, arbor, pecus: quidquid horum eſt, pecunia vocatur.* Ita recte & plane ex arte noſtra ſcribit Auguſtin. *de diſcipl. Chriſt. cap.* VI. *p.* 585. *Tomo* VI. *Op.* Adiecerunt autem PECVNIAM Decemuiri, vt ſcirent ciues, non modo fas eſſe ſibi, heredum inſtitutione familiam, ſacra atque vniuerſum ius ad alios transferre, ſed & quocumque modo de *pecunia* ſua diſponere, veluti donando, legata relinquendo, heredemue ad id, quod ſibi collibitum eſſet, damnando. Denique & TVTELAE faciunt mentionem, non ſane ſine conſultiſſima ratione. Quum enim & vxores filii filiaequefamilias ad familiam pertinerent, & in teſtatoris mancipio eſſent: facile exiſtimari potuiſſet, eas etiam perſonas vel heredibus relinqui, vel aliis legari poſſe, maxime quum eae & occidi, & per ceſſionem venditionemque inter viuos in alios transferri poſſent, ceu vel exemplis Catonis, vxorem ſuam Q. Hortenſio, & Claudii, Liuiam ſuam etiam praegnantem Auguſto cedentis, iam ab aliis eſt demonſtratum. Vid. V. A. Zach. Huber. *Diſſ. Philol. iurid. Part.* II. *p.* 149. *&* 153. *ſequ.* Ne itaque & facultatem legandi huiusmodi perſonas conceſſam ſibi exiſtimarent patresfamilias: monendum videbatur, de tutela tantum earum legari poſſe, non de ipſis perſonis, quamuis in poteſtate patrisfamilias conſtitutis.

§. XX.

Sic pleraque legis decemviralis verba expoſuimus, nec quidquam ſupereſt, quam vt de illa adiectione *ſuper tutela* SVAE REI quaedam addamus. Ea enim tam obſcura plerisque videntur, vt ne genuina quidem eſſe cenſeant. Sane vir immortaliter de iurisprudentia noſtra meritus, Ger. Noodt *Obſ. Lib.* II. *cap.* 19. vt iam ſupra occupaui, vel ideo haec verba genuina eſſe negat, quod tutor non rei, ſed perſonae vel capiti libero dari ſoleat, & hinc reſcribendum eſſe cenſet: SVPER TVTELA SVA,

eo ſenſu, vt *tutela ſua* ſit tutela eius, qui teſtatori ſuus heres, quique pro eadem cum ipſo perſona ſit. At haec, quantumuis acuta ſint, tamen, quod pace tantorum Manium dixerim, non videntur ſatis iuſtam cauſſam emendationi praebere, quum ea verba & apud Vlpianum *Fragm. Tit.* XI. §. 14. & apud Pomponium noſtrum in *lege* CXX. *ff. de V. S.* & apud Iuſtinianum *pr. Inſt. de L. Falcid. & Nou.* XXXII. *cap.* 2. reperiantur. Nam primo verum quidem eſt, tutorem non rei, ſed perſonae, dari, §. 1. *Inſt. qui teſt. tut. dar. poſſ. l.* 14. *ff. de teſt. tut.* & quidem capiti libero *l.* 1. *ff. de tut.* Sed eo ſane tempore, quo paterfamilias tutorem teſtamento dat, liberi non ſunt capita libera, ſed in poteſtate patria conſtituti, & liberi ſui, quibus ſolis ex lege noſtra decemuirali tutores dari poſſunt. *l.* 1. *pr. ff. de teſt. tut.* Liberi autem, in poteſtate patria conſtituti, erant quidem perſonae ratione aliorum hominum: ratione patris autem RES MANCIPI. Nam praeterquam quod ritu mancipationis a patre vendebantur, Cai. *Inſt. lib.* 1. *tit.* VI. *§. 3.* qui in ſolas res mancipi cadebat: iisque furto ſurreptis pater furti, non ſecus ac ſi res ſibi ſurrepta eſſet, agebat: *l. 14. §. 13. l. 38. pr. ff. de furt.* liberi etiam rei vindicatione directa peti poterant ex iure Quiritium. *l.* 1. §. 2. *ff. de Rei Vind.* Ex quibus omnibus rectiſſime colligit vir ampliſſimus Corn. van Bynkersh. *de reb. Mancip. cap.* V. *pag.* 116. & *de Iure occid. lib. cap.* 1. *pag.* 145. liberos iure antiquiſſimo res mancipi, ipſamque patriam poteſtatem verum dominium Quiritarium fuiſſe. Iam nihil eſt in lege noſtra difficile, nihil quod lectorem morari poſſit. Pater enim familias dum tutorem teſtamento dabat, recte legare dicebatur *ſuper tutela* SVAE REI, quia tempore teſtamenti facti liberi inter res teſtatoris erant. Tutela tamen ipſa ex eo demum tempore ſeſe exſerebat, quo pater ad plures abierat, quia tunc demum ex rebus fiebant perſonae ſui iuris & capita libera.

§. XXI.

Sed haec quidem de ipſa lege XII. Tabularum, conceſſaque per illam latiſſima teſtandi facultate. Quin poſt hanc legem antiqua iſta in comitiis calatis teſtandi ratio ſtatim euanuerit, non eſt quod dubitemus. Quis enim fuiſſet tam ſtolidus, vt faciliore reperto teſtandi modo taedioſo illo vti, & populi, quam ſuo arbitrio, legem rebus ſuis dicere mallet? Quare & nullum in annalibus exſtat conditi in comitiis calatis teſtamenti exemplum, quum tamen paullo diutius, & ſaltim ad annum V. C. DCXIV. in vſu fuerint teſtamenta in procinctu facta. Ad id enim

enim tempus referendum exemplum, quod ſupra ex Vellei. Paterc. *lib.* II. *cap.* 5. adduximus. Exiſtimauit quidem ingens quondam Friſiae noſtrae ornamentum Viglius Zuichem. *in comm. ad* X. *Titulos Inſt. de teſt. pag.* 17. non plane ſublatum eſſe hunc teſtandi ritum, ſed hodienum obtinere, & tantum mutatum eſſe, vulgata lege regia, qua teſtamentum coram principe factum eiusdem eſſe vigoris coeperit, ac ſi coram populo factum fuiſſet. Sed haec admodum diluta videntur. Teſtamentum enim coram principe factum ratum eſt, non quod lege regia populus omnem ei & in eum poteſtatem contulit, ſed quod fide publica ſuſtinetur. Vnde & iudici oblatum citra alias ſollemnitates valet, quum tamen in iudicem poteſtatem legislatoriam populus numquam contulerit. *l.* 19. C. *de Teſtam.* Maneat itaque fixum & firmum, a tempore XII. Tabularum nullum amplius exſtare teſtamenti in comitiis calatis conditi exemplum. Quum vero iam alio teſtandi ritu opus eſſet, neque eum definiuiſſent decemuiri: nihil reliquum videbatur, quam vt eum vel Pontifices, vel ICti, qui tum teſte Pomponio *l.* 2. *§.* 6. *ff. de Orig. Iur.* legis actiones componebant, ex ipſis legum iſtarum principiis definirent. Finxerunt hi itaque, hereditatem eſſe rem mancipi, ideo forſan, quod illa in nullius niſi ciuis Romani dominium transſcribi poſſet. Quumque, vti ex Feſto in voce *nuncupata* conſtat, in iisdem XII. Tabulis cautum fuiſſet: QVI NEXVM FACIET MANCIPIVMQVE, VTI LINGVA NVNCVPASSIT, ITA IVS ESTO, itemque: QVI SE SINIT TESTARIER, LIBRIPENSVE FVERIT, NI TESTIMONIVM FARIATVR, IMPROBVS INTESTABILISQVE ESTO: Gell. *Noct. Att. lib.* XV. *cap.* 13. non exiſtimarunt, commodiorem excogitari poſſe ritum teſtandi, quam per nexum & mancipium, ſeu, quod perinde eſt, per aes & libram, ſeu mancipationem, qua omnium rerum mancipi dominium ſolebat transferri. Boëth. *lib.* III. *ad Topic. Cic.* Adeſſe itaque iubebantur quinque teſtes puberes & ciues Romani, quibuscum eſſet teſtamentifactio. Adhibendus & LIBRIPENS, more maiorum libram aeneam manu geſtans, ac praeterea, vt ex Clement. Alex. *Strom.* V. *p.* 574. colligimus, ANTESTATVS. Denique praecipue opus erat *familiae pecuniaeque emtore,* qualem in teſtamento Auguſti fuiſſe nouimus Domitium. Suet. *Neron. cap.* 4. Hic, quum heredis perſonam referret, in ſpeciem emebat hereditatem vel familiam, eamque mancipio accipiens addebat verba ſollemnia: HANC EGO FAMILIAM PECVNIAMQVE EX IVRE QVIRITIVM MEAM ESSE AIO, EAQVE MIHI EMTA EST HOC AERE, HAC AENEAQVE LIBRA, eaque proloquutus,

aere

aere percutiebat libram, indeque aes dabat ei, a quo mancipio acceperat. Haec in omnibus mancipationibus fieri oportuiſſe, ex egregio Caii noſtri fragmento apud Boëthium diſcimus. Et ſane his ambagibus opus in teſtamento erat. Quum enim, vt ſupra docuimus, leges de cauſſa inteſtati priuata teſtatoris voluntate tolli non poſſent: fingendum omnino erat, familiam inter viuos per aes & libram transferri, non per vltimam voluntatem, ceu acute iterum vidit laudatiſſimus vir, Corn. van Bynkersh. *Obſeru. lib. II. cap. 2. p. 113.* At ne ſic quidem res in vado eſſe videbatur. Ita enim vere fiebat alienatio, dominiumque iuris Quiritium irreuocabile in familiae emtorem tranſire oportebat, quem tamen plerumque heredem eſſe nolebat teſtator. Itaque primo huic actui, quem *familiae mancipationem* appellat Vlpianus *Fragm. Tit.* XX, §. 9. ex conſilio ICtorum alter accedebat, puta *nuncupatio teſtamenti.* Fingebatur enim, venditam quidem eſſe hereditatem, ſed certis legibus, quas in tabulis teſtamenti ſcripſiſſet teſtator, easque leges ratas eſſe debere ob legem XII. Tabularum paullo ante laudatam: *Vti lingua nuncupaſſit, ita ius eſto.* Hinc iam teſtator, tabulas teſtamenti tenens, vtebatur verbis ſollemnibus: HAEC, VTI IN HIS TABVLIS CERISVE SCRIPTA SVNT, ITA DO, ITA LEGO, ITA TESTOR, ITAQVE VOS QVIRITES, TESTIMONIVM PERHIBETOTE. Vlpian. *Fragm. tit.* XX. §. IX. Iſidor. *Orig. lib.* V. *cap.* 24. Eo facto Anteſtatus aures teſtium attrectabat, eoſque rei geſtae iubebat eſſe memores. Vnde recte a Clemente Alex. *Strom.* V. *p.* 574. (cuius tempore nondum exoleuerant teſtamenta per aes & libram facta,) in veterum teſtamentifactione obſeruauit *ζυγὰ, καὶ ἀσσάρια, καρπισμοὺς τε καὶ ὠτὸς τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις, libras, aſſes, mancipationes & aurium attrectationes*, vti iam vidit vir eximius, Schulting. *Iuriſp. vet. anteiuſt. p.* 629.

§. XXII.

Satis diu hunc teſtandi ritum viguiſſe, non modo ex Suetonii variis locis, ſed & vel maxime ex Vlpian. *Fragm. tit.* XX. §. 2. ſatis conſtat. De ſua enim aetate, quae in tempora Seueri & ſucceſſorum incidit, ibi ita loquitur: *Illis duobus teſtamentis* (in comitiis calatis & in procinctu) *abolitis, hodie ſolum in vſu eſt, quod per aes & libram fit, id eſt, per mancipationem imaginariam.* Solum, inquit, hoc teſtamentum ſuo tempore in vſu fuiſſe, quum tamen multis ſaeculis ante in viridi obſeruantia eſſent Praetoria teſtamenta, in quibus ex edicto praetorio praeter ſeptem teſtium ſigna nihil requirebatur. Non nouum enim eſſe hoc Praetorium

edictum,

Digitized by Google

edictum, ſed ſatis antiquum, & libera adhuc republica notiſſimum, ex Ciceronis *libro* 1. *in Verr. cap.* 45. patet. Refert ibi, iam Verrem, Praetorem vrbanum, huiusmodi edictum propoſuiſſe: SI DE HEREDITATE AMBIGATVR, ET TABVLAE TESTAMENTI NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVAM E LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTVR, SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POSSESSIONEM HEREDITATIS DABO. Et tamen, ne quis Verrem huius edicti auctorem putaret, ſtatim ſubiicit Cicero: *Hoc translatitium eſt*, id eſt, hoc edictum non nouum, ſed ex anteriorum Praetorum edictis in illud Verrinum translatum eſt. Id enim vocari ſolitum eſſe *edictum translatitium*, ex Cic. *Epiſt. ad fam. lib.* III. *Epiſt.* 8. *& ad Att. lib.* VI. *Epiſt.* 21. *& lib.* VI. *Ep.* 1. patet. Quum itaque ſatis antiquum fuerit praetorium iſtud teſtamentum, *ad quod*, teſte Iuſtiniano, *nulla emancipatio deſiderabatur, ſed ſeptem teſtium ſigna ſufficiebant*: §. 2. *Inſt. de teſt. ord.* qua fronte Vlpianus ſolum teſtamentum per aes & libram ſua aetate obtinuiſſe, adfirmare potuit? Sed ſalua omnino res eſt. Teſtamentum eſt vocabulum iuris ciuilis, & eiusmodi *νομοθεσία*, ex qua hereditas defertur. §. *vlt. Inſt. per quas perſ. nob. adqu.* Teſtamentum autem per aes & libram, abolitis reliquis, ſolum ad ius ciuile referebatur, §. 1. *Inſt. de teſt. ordin.* non illud praetorium, ex quo non hereditas, ſed bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas dabatur. *l.* 7. *l.* 9. *ff. de bon. poſſ. ſec. tab.* Itaque ſolum illud legitimum teſtamentum in vſu fuit tempore Vlpiani, immo & multo poſt eius aetatem ſeparatae manſerunt rationes teſtamenti ciuilis & praetorii usque ad tempora Theodoſii iunioris, quibus primum contigiſſe, vt in vnam conſonantiam ius ciuile & praetorium iungeretur, non ſine adparatu docet Iac. Gothofred. *ad l.* 1. *C. Theod. de teſtament. & codicill. lib.* IV. *Tit.* 4. *Tom.* 1. *pag.* 334. *ſequ.* Quamuis autem ex eo tempore noua illa teſtandi ratio inualuerit, quae in libris Iuſtinianeis deſcribitur: nihil tamen fere eſt in hodierna teſtandi ratione, cuius origo non ex antiqua, quam hactenus deſcripſimus, teſtandi ratione ſit repetenda. Sic requiritur & hodie, vt vno eodemque tempore eodemque contextu teſtamenta condantur: *l.* 21. *C. de teſtament. l.* 21. §. *vlt. ff. qui teſt. fac. poſ.* non alia de cauſſa, quam quod & olim, comitiis vel diri ominis obnunciatione vel alia re triſti turbatis, nihil actum cenſebatur. Adeſſe iubentur ſeptem teſtes, vt ſint, qui quinque illos teſtes in manicipatione adhibitos, cum libripende & anteſtato, repraeſentent. Teſtes non omnes admittebantur, ſed ii, quibuscum erat teſtamentifactio. §. 6. *Inſt. de teſt. ord.* Res ipſa autem docet, omnes il-

los excludi, quibuſcum non erat communio comitiorum. Vnde mulieres, quamuis & teſtari poſſint & heredes inſtitui, in teſtium tamen numero eſſe prohibentur. *l.* 20. §. 6. *ff. qui teſt. fac.* §. 6. *Inſt. de teſt. ordin.* Rogari porro oportebat teſtes, *l.* 21. §. *pen. ff. eod.* vt ne vmbra & ſimulacrum aliquod deeſſet antiquae rogationis: VELITIS IVBEATIS QVIRITES. Haec omnia ex antiqua teſtandi ratione retinuerant Romani, veterum rituum tenaciſſimi. Haec ex comitiis calatis in teſtamentifactionem per aes & libram tranſtulerant. Haec demum in ipſam nouam teſtandi rationem, quam conſtitutiones principum inuexerunt, tranſierant, vt adeo nihil in hodierna teſtamentifactione nouum ſit, praeter teſtium ſubſcriptionem & ſigna, quorum illam ex conſtitutionibus; haec ex Praetoris edicto eſſe, ipſe Imperator obſeruat §. 3. *Inſt. de teſt. ordin.*

§. XXIII.

Ex his autem, quae diximus, facile definiri poteſt genuina teſtamentifactionis origo, quam alii a Numa, alii ex iure Attico, alii ab ipſis Romanis repetunt. Noſtrum quidem iam non eſt, tantas componere lites, neque id pateretur chartae, quam huic exercitationi deſtinauimus, anguſtia: nec veremur tamen adfirmare, res plerumque diuerſiſſimas a viris doctis miſceri, atque inde euenire, vt omnibus fere eorum ſententiis & veri quid inſit, & falſi quamplurimum. Sane, ſi ex me quaeras, an ipſa teſtamentifactio ab Athenienſibus ad Romanos migrarit? non id modo negabo, ſed ne iis quidem ſuffragabor, qui eam a Numa repetunt. Antequam de adoptando iure Attico cogitaſſent Romani, teſtamenta in procinctu facta eſſe iam ſupra ex Plutarchi *Coriolan. p.* 198. demonſtrauimus. Ante haec tempora ſub Anco Marcio Laurentiam meretricem a Tartutio heredem factam refert Plutarchus *Quaeſt. Rom.* XXXV. *& in vita Romuli*, vbi de viro ait, τελευτῶν ἀπέλιπε κληρονόμον, *moriens heredem reliquit*, quod ſane, quum Laurentiam agnatam fuiſſe non liqueat, non poteſt, niſi de ſucceſſione teſtamentaria, explicari. Auctorem porro habemus Liuium *lib.* 1. *cap.* 46. ipſum Ancum Marcium Regem Romanorum filiis L. Tarquinium Priſcum tutorem dediſſe: quod, ignota adhuc tutela datiua, teſtamento factum oportuit: Veroſimillimum itaque eſt, ab ipſis vrbis incunabulis teſtamentifactionem Romae valuiſſe. Idque inde colligo, quod ea in Latio aeque ac reliqua Italia tum circa tempora vrbis conditae, tum ante eius natales in vſu fuerit. Nam Damaretum Corinthium, qui *domo* profugus Tarquiniis conſederat, Lucumone inſtituto omnium bonorum herede, *immemorem in teſtamento*

ſtamento nepotis diſceſſiſſe, refert Liuius *lib.* 1. *cap.* 34. Quod quum vel ſub Numa, vel ſub Tullo Hoſtilio contigiſſe oportuerit, argumento eſt, iam eo tempore in Hetruria teſtamenta fieri conſueuiſſe. Idem auctor grauiſſimus *lib.* 1. *cap.* 3. memoriae prodidit, Procam, Albanorum regem, Numitori, *qui ſtirpis maximus fuerit, regnum vetuſtum Siluiae gentis legaſſe.* Quum itaque temporibus Romuli in Latio aeque ac Hetruria iam nota eſſet teſtamentifactio: quid eſt, quod eam ex iure Attico vel a Numa repetere velimus? Quis dubitauerit, quin Romulus potius iura illa Albana, tamquam e maiori patria, Romam in nouam coloniam tranſtulerit: Sin quis autem porro ex me quaeſiuerit, vnde illa teſtandi ratio, quam Decemuiri XII. Tabulis inuexerunt, orta ſit? non poſſum, quin iis adiiciam calculum, qui illam Atticae originis eſſe arbitrantur. Non ignorabant quidem Romani ante Decemuiros teſtamentifactionem: ſed id principium ignorabant: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO. Id autem dubio omni procul Athenis attulerant tresuiri, quos Romani legum deſcribendarum cauſſa in Graeciam miſerant. In vniuerſa enim Graecia exſtabant leges, *ἐξεῖναι τὰ ἑαυτοῦ διατίθεσθαι ἁπλῶς, ὅπως ἄν τις ἐθέλῃ τὸ παράπαν, vt ius ſit vnicuique, de rebus ſuis, prout collibitum eſſet, legare.* Plato *de legib.* XI. *p.* 679. idemque & Athenis ex legibus Solonis obtinuiſſe nouimus. Quum enim antea nefas Athenis haberetur, teſtamentis conditis ſpem agnatorum interuertere: Solon, teſte Plutarcho *in Solon p.* 90. liberum fecit, *ᾧ βούλεταί τις, εἰ μὴ παῖδες εἶεν αὐτῷ, δοῦναι τὰ αὐτοῦ, non exſtantibus liberis, cui viſum eſſet, ſua dandi legandique;* Quod & Demoſthenes *Orat.* 11. *in Steph. p.* 983. confirmat. Habes hic illud ipſum principium: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO. Et quamuis Solon varios caſus excepiſſet, veluti ſi quis liberos germanos maſculos haberet, ſi emotae mentis eſſet, aut ſenectute, morbo vel veneficio praepeditus, aut muliebribus blanditiis inſtinctus, aut denique neceſſitate vel vinculis circumuentus, ceu ex loco eodem Demoſthenis intelligimus: multas tamen ex his exceptionibus negligendas putabant decemuiri, partim quod, teſte Dionyſ. Hal. *lib.* 11. *p.* 96. liberi Romae adductius regerentur, quam Athenis, partim, quod maiorem libertatem mereri videretur ciuis Romanus, quam ſcurra vel nauta Atticus. Denique ſi quaeſtio ſit, vnde ritus teſtandi per aes & libram promanarit? extra omnem dubitationis aleam poſitum videtur, cum non ex ipſis XII tabulis eſſe, ceu ex male intellectis Feſti & Gellii locis ſibi perſuaſerunt viri eximii, & in his Franc. Balduin. *ad* XII. *Tab. cap.*

Kkk kkk 2 XXIX.

XXIX. *p.* 118. ſed ex ingenio vel Pontificum, vel ICtorum, qui ex XII. tabulis legis actiones compoſuerunt, ceu iam ſupra ſuo loco obſeruauimus.

§. XXIV.

Sic demum ſatisfeciſſe videmur primae tractationis noſtrae parti, id eſt, expoſitioni legis Decemuiralis: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO. Proximum eſt, vt quid ex hac lege conſequatur, eadem diligentia, ſed breuius tamen, tradamus. Ait Pomponius noſter: *Verbis his legis* XII. *tab. latiſſima poteſtas tributa videtur, & heredis inſtituendi, & legata & libertates dandi, tutelas quoque conſtituendi.* Quod ad heredis inſtitutionem attinet, ea omnino ex hac ipſa lege fluit. Quamuis enim non *inſtituendi heredis*, ſed *legandi* tantum poteſtas tribui videatur ciuibus: omnino tamen lex Decemuiralis vel maxime etiam pertinet ad heredis inſtitutionem, *quae caput & fundamentum intelligitur totius teſtamenti.* §. 34. *Inſt. de legat.* Nam primo permittit patrifamilias legare etiam de FAMILIA, quod ad legata non pertinere poteſt. Deinde LEGARE, vt ſupra expoſuimus, eſt *νομοθετεῖν legem dicere rebus ſuis.* Lex autem ferri non poteſt, niſi ſint, quibus parendi neceſſitas incumbat, quales ſunt heredes inſtituti, ſimul ac vel adeundo, vel pro herede gerendo hereditatem adquiſiuerunt. Hinc *legare* veteribus dicebantur, non modo qui aliquid titulo ſingulari relinquebant, ſed & qui heredem inſtituebant. Locum Liuii *lib.* I. *cap.* 3. vbi *Procus Numitori*, *ſtirpis maximo*, *regnum legaſſe* dicitur, paullo ante vidimus. Id vero non de legato, ſed heredis inſtitutione eſſe intelligendum, recte iam alii obſeruarunt. Neſcio, an huc etiam pertineat marmor Romanum apud Reineſ. *Inſcript. Claſſ.* VIII, 82. cui, quod a Reineſio ipſo illuſtratum non eſt, non nihil lucis adfundere iuuabit. Eſt illud tale:

D. M.
AVREL. MVCIANVS
VETER. EX N. SING. AVG.
N. VIX. ANN. XXXXV.
DOMO. THRACIA.
IVL. VALENS. LEG. HERES.
AMICO. ET. MVNICIPI.
OPTIM. B. M. F. C.

Poſitum hoc monimentum AVRELIO MVCIANO, (cuius & alioquin mentio

tio fit in marmore apud Grut. p. MLXIX. 9.) VETER*ano* EX *Numero* SIN*gularium* AVG*uſti Noſtri*, vti hic titulus & in alio marmore Grut. p. DXVIII, 7. occurrit. *Fieri* autem illud amico & municipi optimo & bene merenti *Curauerat* IVL. VALENS, & quidem, quod ad nos maxime pertinet, LEG*atarius* HERES. Ita enim litteras recte illas interpretatur in his litteris verſatiſſimus, Thom. Reineſ. *in Indice vocabulorum rariorum & ſignificationum inuſitatiorum.* Quid vero eſt *legatarius heres?* Sane ſi cui vniuerſarum rerum vel hereditatis portio legatur, is in arte noſtra non *legatarius heres* dicitur, ſed *partiarius legatarius* de quo *l.* 76. *§.* 2. *l.* 8. *§. vlt. de legat.* 2. §. 5. *Inſt. de fideic. hered.* Cic. *pro Caecin. cap.* IV. *&* V. *de legibus lib.* 11, *cap.* 20. In re porro certa inſtitutus, ſi coheredem non habet, non legatarius eſt, ſed heres ex aſſe: *l.* 1. *§.* 4. *ff. de hered. inſt.* ſin coheredem habet, legatarius eſt, non heres. *l.* 13. *C. eod.* Poteſt quidem & praelegatum accipere heres: ſed & tunc *legatarius & heres* diceretur, non *legatarius heres*, quo ſe nomine hic adpellat Iulius Valens. Vnde fere adducor, vt haec tanquam *συνώνυμα* iungi credam, quia iure veteri LEGARE erat etiam heredem inſtituere. Recte itaque & is, qui in vniuerſum ius teſtatoris ſucceſſerat, *legatarius* dici poterat, ſed vt a reliquis, qui aliquid titulo ſingulari ex teſtamento acceperint, diſcerneretur, *legatarius heres.* Si autem legis decemuiralis, ad quam nunc veluti e diuerticulo redimus, ita intelligenda ſunt verba: facile profecto patet, *latiſſimam heredes inſtituendi poteſtatem* illis tribui patribus familias. Hinc poterant Romani veteri iure heredes inſtituere omnes, ſiue liberi eſſent, ſiue ſerui, & hi ſiue proprii ſiue alieni, *leg.* 3. *pr. ff. de her. inſt.* ſiue ſui, ſiue extranei, & hos quidem ſuis etiam excluſis. *l.* 11. *ff. de lib. & poſt.* Cic. *de orat. lib.* 1, *cap.* 38. Poterant inſtituere, quotcumque vellent, §. 4. *Inſt. de her. inſt.* & quoto gradu vellent, *l.* 1. *pr. ff. de vulg. & pup. ſubſtit.* Vnde & ſubſtitutio pupillaris, quam viri docti negant ex XII. tabulis eſſe, aeque ac vulgaris ex hac lege noſtra fluit. Dum enim paterfamilias filio impuberi ſubſtituebat, legabat de familia pecuniaque ſuae rei, eousque donec ipſe filius teſtamentum condere per aetatem poſſet, quemadmodum in idem tempus ei tutorem quoque dabat. Nec eſt, quod quis nobis obuertat *legem* 2. *pr. ff. de vulg. & pup. ſuſt.* vbi moribus tribuitur pupillaris ſubſtitutio. Nam & in XII. Tabulas migraſſe *πάντας τοὺς πατρίους ἐθισμοὺς* vel *ἀγράφους ἐθισμοὺς omnes mores patrios & non ſcriptos*, teſtis eſt locupletiſſimus Dionyſ. Halic. *lib* II. *p.* 96. *& lib.* X. *p.* 676. Denique ex eadem lege poteſtas fiebat patri-

familias inſtituendi heredes vel ex aſſe, vel ex quantacumque parte, vel pure, vel ſub conditione. In diem duntaxat fieri non poterat inſtitutio, quia iisdem XII. Tabulis cautum fuerat: *Aſt ſi inteſtato moritur, cui ſuus heres nec eſcit, agnatus proximus familiam habeto. Si agnatus nec eſcit, gentilis familiam heres nanciſcitur. Pariat. LL. Moſ. & Rom. tit. vlt.* §. IV. Inde enim colligebant veteres, tum demum admitti heredes legitimos, ſi quis INTESTATVS moriatur, adeoque *neminem pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere, l. 7. de R. I.* vel heredem in diem inſtituere poſſe. *l. 88. ff. de her. inſt.* Quare iam in oculos incurrit ratio iſtius celeberrimi axiomatis, in quam tam operoſe, nec tamen felici ſemper ſucceſſu inquirunt viri docti.

§. XXV.

Non modo autem heredes inſtituendi latiſſima poteſtas hac lege decemuirali tributa eſt patrifamilias, verum etiam, quod proxime addit Pomponius, LEGATA *dandi*. Fas enim illi erat, non tantum de *familia legare*, quod paullo ante ad heredis inſtitutionem pertinere diximus, ſed & *de pecunia*, id eſt, de vniuerſo patrimonio. Legabat autem de pecunia ſua vel ita, vt rerum quarumdam dominium ſtatim a morte ſua ad legatarios tranſire iuberet, quod erat legatum *vindicationis*, vel vt legislatoris inſtar damnaret heredem ad dandum faciendumque, quod legatum *damnationis* dicebatur, vel vt vnum ex coheredibus aliquid tamquam legatum praecipere iuberet, quale legatum *per praeceptionem* vocabatur, vel vt denique heredi hanc legem diceret, vt ſineret legatarium ſumere: vnde legatum tunc dicebatur *ſinendi modo* relictum. Vlpian. *Fragm. tit.* XXIV. §. 2. *ſequ.* Cai. *Inſt. lib.* II. *tit.* 7. *princ.* §. 2. *Inſt de legat.* Quodcumque autem onus imponeret heredi, quantamcumque hereditatis partem legatis exhauriret, quibuscumque vteretur formulis, perinde erat, modo legaret verbis *ciuilibus*, Vlpian. *Fragm. tit.* XXV. §. I. Ciuilia autem verba erant, quibus ciuitas vtebatur in ferendis legibus. Quemadmodum itaque populus leges non ferebat Graece, ſed latine: ita nec legatum Graeca aliaue lingua ſcriptum valebat. Vlpian. *ib.* §. 9. Quae enim ſunt iuris ciuilis, Latine, quae iuris gentium, qualibet lingua poterant explicari. *l.* 8. §. *fin. ff. de accept.* Deinde quia populus leges ferens non rogat, ſed imperat, *& legatum* relinquendum erat *legis modo, id eſt, imperatiue*, Vlpian. Fragm. *tit.* XXIV. §. 10. quia alias non videbatur legatum, ſed fideicommiſſum, quod nullo iuris vinculo, ſed tantum pudore heredis, continebatur.

tur. §. 1. *Inſt. de fideic. ber.* His obſeruatis iam facile patet, quam lata data fuerit priuato iſti legislatori legandi facultas. Recte & vtiliter dabat, legabat res iam exſtantes & futuras, corporales & incorporales, proprias & alienas, res & facta. Recte legabat pure, ſub conditione, in diem, ſub modo, cauſſa, demonſtratione, adeo vt nec falſa cauſa, nec demonſtratio, nec conditio impoſſibilis legatum perimeret. Ratio non longe arceſſenda. Vti enim legislatoris non eſt rationes reddere, ſed imperare, & ideo Senecae iudicio nihil abſurdius eſt lege cum prologo: ita nec teſtatoris erat, rationes reddere ſui legati. Stabat pro ratione voluntas, nec tam lata poteſtas ferendi leges data erat Athenis Soloni, Spartae Lycurgo, Romae decemuiris, quam patrifamilias domi cuique ſuae. Huic enim non opus erat curiarum ſuffragiis, ſed ſufficiebat lex: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO.

§. XXVI.

Eadem vero lege & LIBERTATES DANDI *latiſſimam poteſtatem* patrifamilias *tributam* eſſe, ait Pomponius. Serui enim erant res mancipi, Vlpian. *Fragm. Tit.* XIX. §. 1. in quas omne ius ſibi conceſſum eſſe ſciebant Romani. De ſeruis itaque diſponentes, *legabant de pecunia ſua*, & quemadmodum eos aliis poterant legare, donare, vſumfructum, vſum, operas eorum aliis relinquere: ita & nihil impediebat, quo minus eosdem vel pure, vel ſub conditione, vel ex die liberos eſſe iuberent. Nec intererat, quot & quos hoc inaeſtimabili beneficio afficere vellent, antequam Auguſtus legibus AElia Sentia & Fuſia Caninia *manumittendi modum terminaret.* Suet. *in vit. Aug. cap.* XL. Hinc Dionyſ. Halic. *Antiq. Rom. lib.* IV. *p.* 238. noſſe ſe, ait, qui tota ſeruitia teſtamento libera eſſe iuſſerint, tantum vt benignitatis laudem ferrent poſt mortem, & in funeris elatione magna pileatorum frequentia lecticam eorum proſequeretur, in qua pompa eſſe audiuerit, *ἐκ τῶν δεσμωτηρίων ἐξεληλυθέντας, κακοῦργους ἀρτίως, μυρίων ἄξια διαπεπραγμένους θανάτων*, *recens dimiſſos ex carcere, maleficos, mille ſupplicia meritos.* Iam quamuis dedecori atque oneri ciuitati eſſet haec colluuies, quamuis impuram iſtam pileatorum turbam boni omnes cum indignatione, & ſtomacho adſpicerent: nefas tamen videbatur, iſtorum furciferorum libertati intercedere. Periculum enim erat, ne quid deminueretur de maieſtate domeſtica patrisfamilias, cui ſemel hanc facultatem *νομοθετικὴν* indulſerant decemuiri: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO.

§. XXVII.

§. XXVII.

Denique eadem lege & TVTELAS *conſtituendi* poteſtatem latiſſimam tributam eſſe patribusfamilias, Pomponius obſeruat. Nam *legare* iis licebat etiam SVPER TVTELA SVAE REI. Iam quidem & ſerui erant res defuncti, ſed in iis tutela locum non habebat, quippe vis & poteſtas in capite libero. *l.* 1. *ff. de tut.* Contra liberi quidem, vti dixi, rebus mancipi accenſebantur, mortuo tamen parente, capita fiebant libera, & hinc omnino patri facultas erat legandi ſuper tutela eorum, ſi eius eſſent aetatis, vt ſe ſponte tueri haut poſſent. Et ſane latior ea in re poteſtas erat huius regis domeſtici, quam praetoris, aut praeſidis, aliorumue magiſtratuum, qui ex lege Attilia vel Iulia & Titia tutores dabant. Hi enim nec minores, nec furioſos dare poterant; ille poterat. *l.* 10. *§.* 3. *ff. de teſt. tut.* §. 2. *Inſt. eod.* His non licebat, niſi pure tutorem conſtituere: *l.* 6. §. 1. *ff. de tut. l.* 77. *de R. I.* ille etiam ſub conditione, & ex die vel in diem dabat, *l.* 8. *§.* 2. *ff. de teſt. tut.* adeo, vt, antequam leges pubertatis annos finiiſſent, in arbitrio patrisfamilias fuiſſe videatur, teſtamento ſtatuere, quamdiu filium impuberem haberi vellet. Sane in *lege* 101. §. 2. *ff. de cond. & demonſt.* habetur fideicommiſſum ea conditione relictum tutori, *ſi tutelam in annum octauum decimum geſſerit.* Et quamuis Vlpianus cenſeat, fideicommiſſi huius conditionem non deficere, ſi tutor, curatoribus conſtitutis, tutela ſe abdicaſſet: facile tamen patet, id iuſtam quidem cauſſam habuiſſe tempore Vlpiani, non autem iis temporibus, quibus nondum certus finitus erat pubertatis terminus. Et inde, ceu iam Merill. *Obſ. lib.* V. *cap.* 16. vidit, illuſtrari poteſt locus ille Pauli Apoſtoli difficillimus, quo contra iuris hodierni principia pupillum dicit *ὑπὸ ἐπιτρόπους εἶναι καὶ οἰκονόμους ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρὸς, ſub tutoribus & curatoribus eſſe, vsque ad tempus a patre praefinitum. Gal. cap.* IV. *comm.* 2. Praeterea paterfamilias tutorem dare poterat etiam vxori, quae in manum conuenerat. Quum enim & haec in manu & mancipio mariti, & filiaefamilias ac heredis ſuae loco eſſet: Gell. *Noct. Att. lib.* XVIII. *cap.* 6. conſequens ſane videbatur, vt hic tutorem eidem teſtamento dare poſſet, quantaecumque eſſet aetatis, ſiquidem perpetuam fuiſſe mulierum tutelam, inter omnes conſtat. Et id luculenter demonſtratur teſtimonio Liuii *lib.* XXXIX. *cap.* 19. vbi Hiſpalae Fecenniae SCto data dicitur *gentis enuptio & TVTORIS OPTIO, quaſi ei vir teſtamento dediſſet.* En denuo facultatem vere

νομοθέ-

νομοθετικὴν, natam ex illo carmine decemuirorum ſollemni: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO.

§. XXVIII.

Sed vt denique ad poſtremam legis noſtrae particulam prouehamur, in ea Pomponius obſeruat, *id omne coanguſtatum eſſe vel auctoritate legum vel interpretatione iura conſtituentium.* Vti enim rerum omnium, ita & legum quaedam ſunt viciſſitudines. Quum enim eas reipublicae ſtatui attemperari oporteat: fieri non poteſt, quin in rerumplublicarum conuerſionibus leges quoque mutentur aliamque plane faciem paullatim induant. Stetit itaque regnum iſtud ciuium Romanorum domeſticum, quoad ſtetit libertas: hac oppreſſa & illud ſenſim euerſum eſt, ſiquidem tanta priuatorum poteſtas non expedit principatui, cuius ratio non conſtat, niſi ab vno omnia regantur. Hinc illud: VTI LEGASSIT maximum deliquium ab Auguſti temporibus paſſum eſt, partim latis nouis legibus, partim interpretatione eorum, quibus principes facultatem dederant de iure reſpondendi, quorumque opera vel maxime vtebantur ad veteres leges nouo ciuitatis ſtatui attemperandas. Primo, quod ad heredum inſtitutionem attinet, interpretatione inualuit, vt teſtamenta condere non poſſent ſurdi & muti, niſi id beneficium a principe obtinuiſſent, *l.* 6. §. 1. *l.* 7. §. 1. *ff. qui teſt. fac. poſſ.* quia his natura ipſa denegaſſe videbatur facultatem pronunciandi ſollemnem teſtamenti nuncupationem: HAEC VTI IN HIS CERIS SCRIPTA SVNT, &c. illi autem audire non poterant verba, quae familiae & pecuniae emtor ex formula proferebat. Hinc mutata poſtea teſtandi ratione, conditionem hanc illis remiſit Iuſtinianus. *l.* 10. C. *qui teſtam.* Non magis leges & conſtitutiones principum teſtari patiebantur damnatos ob carmen famoſum, *l.* 18. §. 1. *l.* 26. *ff. qui teſt. fac.* inceſtis nuptiis pollutos, *l.* 6. C. *de inceſt. nupt.* haereticos. *l.* 3. C. *de haeret.* Multum quoque poteſtati iſti latiſſimae heredis inſtituendi derogatum eſt per regulam, quae paullatim interpretatione & conſtitutionibus firmata eſt, liberos omnes ſiue ſuos, ſiue emancipatos, aut inſtituendos, aut nominatim & ex iuſta cauſſa exheredandos eſſe, *l.* 4. *C. de lib. praet.* §. 5. *Inſt de exh. lib.* Multum eidem deceſſit per querelam inofficioſi, qua omnia teſtamenta, non ex officio pietatis facta, reſcinduntur. Multum denique per tot leges, quibus certis perſonis hereditatem relinqui prohibitum, de poteſtate iſta deminutum eſt. Sic nulla pars hereditatis relinqui poteſt filiis perduellium, apoſtatis, haereticis, Iudaeis, & per legem Iuliam &

Papiam innuptis, orbis, non niſi dimidia. Vlpian. *Fragm. tit.* XVII. §. 1. *& tit.* XXII. §. 3. Sozom. *Hiſt. Eccl.* 1, 9. quamuis poſtremas prohibitiones a Conſtantino M. & Iuſtiniano ſublatas conſtet. *l. vn. C. Theod. de infirm. poen. coel. l.* 2. *C. de iure lib.* Omitto iam legem Voconiam, quae feminas hereditates capiendi iure excluſit, Dio Caſſ. *lib.* LVI. *p*, 652. quamuis & haec ſatis mature opulentia ciuitatis iterum euerſa ſit. Gell. *Noct. Att. lib.* XX. *cap.* 1. Omitto legem Iuliam de viceſimis hereditatum, qua factum, vt viceſima ſemper pars hereditatis teſtatorum periret, dum a fiſco occupabatur. Dio Caſſ. *lib.* LV. *p.* 563. Omitto alias leges & conſtitutiones, legi illi: VTI LEGASSIT ITA IVS ESTO inimiciſſimas, quarum vel numerum inire modum opuſculi excederet.

§. XXIX.

Non minus legata dandi poteſtas coanguſtata eſt legibus & interpretatione iura conſtituentium. Quam multa enim legata iure noſtro pro non ſcriptis habentur? quam multa indignis a fiſco eripiuntur? quam multum illi poteſtati legandi derogarunt leges Furia & Voconia, *pr. Inſt. ad leg. Falc.* &, quae etiamnum in vſu eſt, Falcidia? qua ſane non amplius fas eſt teſtatori vltra dodrantem hereditatis legatis & fideicommiſſis exhaurire. Praecipue inimica legatis erat lex Iulia caducaria, quae bona caduca, vacantia, ereptitia, quaſi caduca repererat, quorum magna pars, legatariis deſtinata, in fiſcum principis influebat, antequam eam legem odioſiſſimam aboleret Iuſtinianus in celeberrima illa *l. vn. C. de caduc. toll.* Profecto & iis aliisque iuribus nouis maxime coanguſtata eſt illa tam ampla legata dandi poteſtas.

§. XXX.

Recte etiam de libertatis dandae poteſtate id adfirmare potuit Pomponius, quum eius temporibus adhuc vigerent leges Aelia Sentia, Fuſia Caninia, Iunia Norbana, quibus poteſtas manumittendi maxime coercebatur. Non amplius per has leges fas erat ad iuſtam libertatem teſtamento perducendi ſeruos litteratos, furciferos, tortos, vinctos, vel alio ſupplicii genere adfectos, quos lex Aelia Sentia ad dedititiorum conditionem depreſſerat. Non amplius licebat teſtatori ſeruitia integra vel vltra certum modum libertate donare, nec in fraudem creditorum manumittere, vrbemque impuris pileis implere, antequam Iuſtinianus legibus iſtis, vel ſublatis, vel reſtrictis fraenos de nouo illi licentiae laxasſet. Denique & tutores dandi poteſtatem latiſſimam quodammodo coanguſtarunt leges ac conſuetudines nouae, quae, abolita

paullatim

Digitized by Google

paullatim in manum conuentione, vxores poteſtate mariti exemerunt, quamuis alioquin nullum horum iurium integrius ad extrema reip. Romanae tempora perueniſſe videatur, quam tutela teſtamentaria, in qua fere ſola illud ius antiquum ſeruant libri noſtri: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO.

§. XXXI.

Sufficiant haec de lege pulcherrima, quam ita enucleaſſe mihi videor, vt fructum aliquem huius diligentiae mihi liceat ad conſcientiam meam referre. Quaedam hic habes, ab aliis non obſeruata, aliqua etiam, quae occaſionem ſuppeditare poſſint vberiori meditationi. Qualiacumque vero ſint, Lector, ea tu tantiſper aequi bonique, quaeſo, conſule, dum prodeant meliora.

COROLLARIA.

I. *Aeſtimatio rei debitae, quae vel non reperitur, vel poſt moram debitoris deterior eſt facta in* ſtricti iuris Iudiciis *ad litem conteſtatam: in* Bonae Fidei Iudiciis *ad rem iudicatam referri debet.* l. 3. §. 2. ff. commod.

2. *Quae tamen duo tempora, litis rei conteſtatae* in ſtricti iuris: *iudicandae* in B. F. Iudiciis, *nequaquam praeſtituta cenſeri debent, vt puncta temporis, & quaſi nulla anterioris temporis habeatur ratio; ſed potius vt termini,* ad quos *vſque creſcentis forte aeſtimationis ratio haberi debeat, & vltra quos ſi vel maxime creſcat, huius tamen incrementi amplius haberi nequeat ratio. Terminus autem,* a quo *incipit & in dies creſcere poteſt aeſtimatio* ex mora, *ſeu tempus illud quo ſoluere, ſeu rem praeſtare debuit debitor; ſiue ea ſit* ex re, *ſeu lapſu diei, qua ſolui deberet, adpoſitae: ſiue* ex perſona, *quae per interpellationem inducitur legitimo modo ac tempore factam.*

3. *Concludere itaque non dubito, condemnandum eſſe eum in eam aeſtimationem, quae a momento morae inchoatae in B. F. iudiciis, vsque ad rem iudicandam: in ſtricti iuris, vſque ad litem conteſtatam, toto eo tempore, fuit vnquam maxima.*

4 *Nihil nos in contrarium mouentibus* lege 3. §. 3. de act. emt. l. 22. de reb. cred. l. 59. & 60. de Verb. Obl. l. 22. de O. & A. l. 3. §. 2. Comm. *aliisque.*

5. *Bonae*

5. *Bonae Fidei poſſeſſor omnes fructus tam naturales quam induſtriales indiſtincte percipiendo facit ſuos.*

6. *Veſtimentorum quotidianorum, non verum, ſed quaſi eſſe vſumfructum dicimus.*

7. *Immerito pugna inter* l. 32. §. 1. de Seru. praed. Vrban. *& legem* 18. quemadm. Seru. amitt. *ſtatuitur.*

8. *Vſufructuarius in iure cedendo ſuum vſumfructum extraneo, nihil agit.* §. 3. Inſt de vſufr. *Eoque non obſtante, eum amittit.*

9. *Si filiusfam. heres inſtitutus, hereditatem repudiet, non pater eius, ſed qui vulgariter ſubſtitutus eſt filio, erit admittendus,*

10. *Pater nec filio emancipato nec mater vlli vmquam filio ſubſtituere poteſt pupillariter?*

11. *Aſt Pater filio exheredato, quippe qui adhuc ſuus eſt, recte poteſt pupillariter ſubſtituere.*

12. *Pupillaris ſubſtitutio requirit, eum, cui fit, duplici tempore fuiſſe in poteſtate teſtatoris: teſtamenti nempe & mortis, non etiam intermedio.*

13. *Vltra tempus pubertatis a pagano facta pupillaris ſubſtitutio adeo pubertate exſpirat, vt ne quidem valeat iure fideicommiſſi.*

14. *Creditori inuito non recte per partes ſoluitur.*

15. *Vaſallus Dominum ſuum, contra omnes perſonas adiuuare tenetur,* PATRE, *Dominoque excepto antiquiore.*

16. *Siue ipſi conſtas iuſta de cauſſa bellum moueri a Domino ſuo: ſiue de iuſtitia cauſſae dubitat.*

17. *Contra vero de eiusdem iniuſtitia, a parte Domini plane certus & perſuaſus ad ſolam tenetur defenſionem; & ad offendendum alium, ſi vult.*

18. Αὐτοχειρίαν *iure Romano, praeterquam ſi cum alterius iniuria fiat, illicitam nusquam legimus.*

F I N I S.

INDEX.

Digitized by Google

INDEX RERVM
ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS.

A.

Abdias Babylonicus. ſub hoc nomine latet impoſtor. 77
Abbadie (Iacobi) de notitia ſui ipſius libellus 126
  a vera ſapientia alieniſſimus ibid.
Abbo Floriacenſis. eius de dalmatica ſententia. 26
Aburnius (Valens) Iauoleni diſcipulus. 801
Academica iuriſdictio ad quamnam ſpeciem iuriſdictionis referenda? 243
Acceptans quis audiat in cambio? 460
Acceptatio in confeſſionibus reorum hodie frequentiſſima ex iure Rom. antiquo deriuanda. 669
Accidentalia cambii, ſi falſum inuoluant, an contra actorem decernatur inquiſitio de falſo? 480
Accurſius ridetur a Cuiacio 627
Actio hypothecaria quo caſu annali praeſcriptione excludatur ſecundum ius Lubec.? 902
  ad ſupplendam legitimam fratribus & ſororibus, perſona turpi inſtituta, vnde competere dicatur? 307
  iniuriarum Lubecae exſpirat intra tres dies. 881
  confeſſoria, vel ex confeſſo 663
Actione in rem extincta, an ad aeſtimationem agere, analogiae iuris repugnet? 894
Actiones. inter poenales & perſequutorias nihil differentiae ſtatuit ius Lubecenſ. 882
  legis Pontifices olim, vel ICti componebant. 991
  quaenam aduerſus tutorem durante tutela inſtitui potuerint iure Rom.? 731
Actionum legis inuentores qui? 447
Actore non probante reus abſoluendus; axioma hoc de quanam probatione intelligendum? 631
Adamantes inferri, venumque exponi vetant Imperator & Rex Gall. 327
Adelheidis, Ottonis M. vidua vrbem feciſſe dicitur ſub libertate Romana. 419
Adfectatio ſe prodit 145
  ad eam detegendam regulae praeſcribi nequeunt. ibid.
Adfectus quomodo differant a propenſionibus? 148
Adoptionem hereditas nominis, pecuniae, ſacrorum, teſte Cic. ſequebantur 988
Adminiſtratio vicaria tutorum in Germ. legibus

a

bus publ. fundata 726
Adminiſtrationis tutelae differentia ſecundum ius Rom. & Germ. 729
Admiralſchafften. ita vocantur naues conſociatae 369
Adpulſum ad littora hoſtilia quibus legibus ſibi ſtipulati ſint Belgae ab Hiſpanis? 364
Adſecurationis diuiſio 374
ea non ad praeteritum, ſed futurum periculum eſt extendenda ibid.
Adſecurato quamdiu expectandum, antequam reſtitutionem exigat? 376
Adſecuratores an nauium pro commiſſo occupatarum pretium reſtituere teneantur? 374. ſeq.
Adſidere an inter ſacra permiſſum? 47
Adſignatio an indoſſari poſſit in cambio & inde actio inſtitui? 488
Aduentitia bona in quantum mater vſufructuaria in inuentario recenſere adſtringatur? 603
Aduerſariis mercatorum an aeque fides habenda ac codicibus eorum? 550
Adulterium, qui in eo deprehendebantur, ante ſententiam infames erant 297
Aedilitas proximus a quaeſtura locus 753
Aedium religio veterum vnde repetenda? 352
Aegidius. Remenſis Epiſcopus perduellionis accuſatus 660
Aegyptii erae martyrum inuentores 85
Aelius (Sex.) formulas, quibus olim vtebantur Romani, publicauit 449
Aes alienum an mater vſufructuaria ſoluere teneatur? 611. ſeq.
Aeſtimatio. an ad eam agi poſſit, actione in rem extincta? 894
Africa egregiorum ICtorum mater 790
Africanus (Sex.) ICtus, Saluii Iuliani diſcipulus 802
Ἅγια quamnam templi partem notent? 65
Agnati ipſo iure tutores mulierum erant iure Rom. 825
Agnatis & cognatis iure Germ. relinquenda eſt legitima 962
Agnatorum tutela legitima Graecis ſuſpecta videbatur 706
Agraria lex Hebraeorum. quinam de ea egerint? 378
Agreſtinus, Notarius Regis Galliae 38
controuerſiam mouet de tonſura ibid.
Agrorum Romanorum olim magna erat anguſtia 381
Ἀνυλιον. ita legendum pro Ἀτύλιον 772
Ἀκριβῶς χειροτονῆσαι qui videri volebant, pallium ſumebant 9
Alamannia ſub Car. Craſſo regnum fit 749
Alberici Roſciatis de materia ſubſtitutionum ſententia 969
Alchemiſtici ſtudii vanitas 133. ſeq.
Cornelii Agrippae de eo ſententia 134
Alemannia a Francis in ſeruitutem redacta 257
Alemanni. apud eos tutela legitima non erat gratuita 845
Alexander Seuerus Princeps ſemi Chriſtianus 192
eius inſtitutum circa religionem ibid.
Alcibiadis iudicium de mutatione legum 450
Alienatio bonorum vxoris libera effectus tutelae maritalis olim in Germ. 857
quae κατ' ἐξοχὴν ita dicta iure Rom? 824
Alimenta vtrum mater vſufructuaria tantum conſequatur, an plenos fructus? 606
liberis a matre vſufructuaria praeſtanda quomodo comparata eſſe debeant? 613
Alixius & Salmaſius quid de pallio Tertulliani demonſtrarint? 7
Ἀλληγορικῶς omnia interpretabantur Platonici 190
Alphaeus & Cleophas legi poteſt 61
Altare thymiantis, ad Sanctum, vbi hoc altare erat, non admittebantur Iſraelitae 66
Alteſerra (Ant. Dad.) refutatus 805

Ambi-

Digitized by Google

Ambitionis diuiſio in ſtultam Thraſonicam & Speciosſam 166
haec denuo vel erudita 169
vel aulica ibid.
vel militaris ibid.
vel Phariſaica ibid.
Ambitio ſtulta quonam inceſſu ſe prodat? 169
Thraſonica? 170
Specioſa? 172
Phariſaica? 175
Ambitus falſae ſapientiae character ſecundum Platonem 120
Ambroſii ſententia de ſecundis nuptiis 597
Ambroſius, Mediolanenſis Epiſcopus, quid ex inceſſu amici collegerit? 153
Amicus a quibusnam Imperatoribus vocetur Saluius Iul.? 795
Amiras, vel Emirs Saraceni principes ſuos vocabant 369
Ammianus Marcellinus quid ſcripſerit de Damaſo? 26
Ammonii Saccae ſchola eiusque celebritas 204
de eius religione disquiritur 205. ſq.
eius Chriſtianismus vnde probetur? 207
Amond quid ſignificet Germanis 840
Ἀμφιβολία definitur a Diog. Laert. 808
Anacletus. quid epiſtola eius praecipiat? 22
an aliquid probet ratione habitus ſacerdotalis? ibid.
Anconitani quamnam poenam alienis inſignibus nauigantibus ſtatuerint? 367
Ancus Marcius Tarquinium Priſcum liberis ſuis teſtamento tutorem dedit 797. 994
Ancyrani monimenti fragmentum exhibetur 99
Ἀνδρῶν ἀγῶνας celebrabant Graeci 579
Andro (Sextilius) an vxorem in tutela habuerit? 817
Angelorum & Archangelorum an meminerit Orpheus? 197
Anglia quasnam merces ea exportare non liceat? 327
ibi nulla iurisdictio eſt hereditaria 246
Angli cuiusdam conſilium de euitanda morte corporis 133
Anglorum cum Polonis & ciuitatibus Hanſeaticis de commercio lites 329
Anima. quid de ea ſenſerit Porphyrius 215
variae de ea philoſophorum ideae 126
Platonicorum ibid.
Stoicorum ibid.
Iudaeorum ibid.
Annalis praeſcriptio cur obtineat Lubecae? 887
ſecundum ius Lubecenſe de forma aedificiorum 911
an iſtum articulum recte interpretetur Meuius? ibid.
quid hac in re interſit inter ius Lubecenſe & Rom.? 912
Annaeus (M.) a naturali patre teſtamento praeteritus 989
Annona Auguſta. eius curam habebant Principes Romani 337
Annos olim feminae non conſulum, ſed maritorum numero computabant 437
Annus emortualis Herodis M. 94
de eo Ioſephi teſtimonium cum Iudaeorum hypotheſi conſpirat 95
Annus & dies quid iure Lubec. 882. 884
haec formula in variis diplomatibus occurrit 883
Anſelmus accurate ſibi oſtendiſſe videtur originem Dalmaticae 26
Anteſtatus in teſtamento per aes & libram adhibebatur 991
eius officium 992
Antiphontis ſophiſtae de Socrate ſententia 119
quid ei reſponderit Socrates? ibid.
Antiquitates ſcire decet verum ICtum 972
earum ſtudium commendat Iuſtinianus 971

Theophilus an recte putet, harum rerum ignorantiam nullo cum periculo coniunctam eſſe? 971
Antiſtetes Chriſtiani maximis perſequutionibus obnoxii erant 13
Antonini Pii, Imp. iudicium de ſeruis, qui ad Statuam Principis confugerant 894
Apollo Delphicus Socratem ſapientiſſimum mortalium iudicat 117
Ἄπορα quae dicta veteribus? 808
Ἀπόῤῥητα. ita a Graecis vocabantur merces, quarum vectura vetita erat 332
Apoſtoli an gladio cincti iter fecerint? 51
an tonſi fuerint? 27. ſq.
Pontificii id adfirmantes, quanam auctoritate nitantur? 28
an Sacerdotes proprie dicti? 70
Apoſtoli, Ioannes & Philippus, an conſpiciantur in numo Theodoſii? 73
Apoſtoli, ab eorum temporibus habitus Clericalis deriuatur 21
eos habitu hodierno induit Baronius ibid.
Apoſtolicae hiſtoriae auctor perſonatus ſub quo nomine lateat? 33
Apoſtoli cur ſimplicioribus veſtibus vſi? 57
plerique arte illiberali victum quaerebant 31
cur eos habitu communi vſos credendum? 31
eorum gladius 52
Grotii locus de eo quomodo explicandus? ibid.
eorum veſtes litteratae 78
eorum inſigne ſacerdotale gladius dicitur 51
Apronianum SC. quid indulſerit municipiis? 413
[illegible] iure Rom. erant ſerui & liberi 572
Apuleius. ex eius loco obſeruata ſignificatio verborum: inopia probationum 636
Aquila Aquisgrani in palatio praefulgens mox huc, mox illuc verſa a victoribus 792
Aquilliae gentis fata 771. ſq.
Aquisgranum Regni Lotharingiae palatium 751
in protectione Comitum Iuliaci fuit 755
Arabes quando ab adſcenſione Chriſti numerare inceperint? 85
Archidux Lothuringiae primus quis? 758
Archiepiſcopalis habitus reſtrictus Concilio Monpelienſi: 21
Archimareſchallus Elector Saxoniae 757
Archontes quinam apud Athenienſes? 706
illis curam pupillorum demandauerat Solon. ibid.
Arelatenſe regnum 745
Argentariorum priuilegium ad numularios prolatum 544
eorum in iure Rom. paſſim fit mentio 456
quodnam olim eorum officium? ib.
cur vocentur ἀργυροπράται 457
Romani non ſimiles fuere hodiernis 456. ſq.
eorum ſcriptura olim plenam fidem habebat 543
Argyris ethnica Rauennae religioſe culta 84
Ariſtidis priſtinus habitus quid? 8
Ariſtocratia Romae inſtituta, multae concertationes ortae inter Optimates & plebeios 391
Ariſtoteles. quid in eius philoſophia deſideretur? 127
de eius dialectica, metaphyſica & phyſica iudicium ib.
eius principium de cognoſcendis hominum propenſionibus admodum lubricum 140
Baconis de Verulamio de eo iudicium 141
laudat Lacedaemonios 706
quomodo leges in rep. diſtinguat? 877
quamnam rempubl. felicem praedicet? 704

Arma

Arma quaenam priuatis geſtare permiſerit Iu-ſtinianus ? 337
priuatorum commercio & fabricationi exemta ib.
Saracenis vendere in expeditionibus ſacris vetitum 338
Barbaris vendere cur prohibuerit Marcianus ? 235
Arnulphi mali filius primus comes palat. Bauariae 749
Arnulphus quo iure acceperit Lotharingiam a Carolo Craſſo ? 746
Aromata fraudulenter corrupta inter merces vetitas referuntur iure Germ. 343
Arrogandum auctorem apud Romanos fieri oportebat 982
Artem ludicram qui fecerant, pro infamibus habebantur 297
facere quid ? ib.
an in eorum cenſum relati, qui priuatos ludos agebant ? 297
Aruales fratres, an ad eorum collegium lex Decemuiralis ſpectarit ? 393
Aſceticae vitae amatores pallio philoſophorum induti 17
'A χίτωνες primorum Chriſtianorum 8
Aſſyriorum veſtimenta deſcribuntur 32
Atellanarum actores artem ludicram facere non dicebantur 297
Athenienſes. an apud eos axioma valuerit, quod confeſſus pro iudicato habendus ? 659
cui iniurato credendum putarint ? 633
eorum iudicia publica qualia fuerint ? 666
cur damnarint Timocratem ? 659
eorum leges quinam auctores explicarint ? 819
Athenis quando innotuerit teſtamentifactio ? 994
heredes ſui cuique liberi ac cognati erant ib.
nefas habebatur, teſtamentis ſpem agnatorum interuertere 995
Solon quos caſus exceperit ? 995
A toga ad pallium : vulgi dicterium 7
Atrium Iſraelitarum, eius limites nemini transire licebat 66
Atticae mulieres in legitima virorum ſuorum tutela erant 815
nihil, ſiue in iudicio ſ. extra illud valide agebant inconſulto Κυρίω 819
Auarorum inceſſus 178
non Audiri quomodo iuridice accipiatur ? 628
Auditores vocati contumeliae cauſſa ICtorum diſcipuli 774
Auctor perſonatus hiſtoriae Apoſtolorum ſub quo nomine lateat ? 33
quid de Ioanne, Apoſtolo memoriae prodiderit ? ib.
quid de Simone & Iuda ? ib.
quid de S. Bartholomaeo ? ib.
Auctores antiqui. ex iis perpaucos ad non perueniſſe putat Harduinus 82
Aufgebrachte Schiffe reclamiren quid ? 376
Auguſtae Vindelicorum quando Senatus inſtitutus ? 419
Auguſti cenſuum chronotaxis 100
Auguſtini locus de Ammonio 207
quid ex eo colligere liceat ? ib.
eiusdem locus de iureiurando commendatur 649
Auguſtus fiſco vacantia bona adiudicabat 906
quadriennium praefiniuit, intra quod bona vacantia agnoſcenda ib.
a quonam tempore iſtud computandum fuerit ? ib.
Auguſtus de Tiberio ex inceſſu iudicat 150
monarchia Romae introducta, collegia opificum ſupprimit 400
Aurea Bulla quid in auguratione Germaniae regum praecipiat ? 755
Friderici II. edita a Dn. de Ludewig 887
Auream ſtatuam ex quaeſtu ſuo ſibi ponendam curabat Georg. Leontinus 119
Aurifices quinam fuerint ? 383. ſq.

Aurum offerendum erat Sophiſtis ab iis, qui eorum ſe diſciplinae credebant 119
Authentica *Omnes Peregrini* quid ea abolitum? 951
Authenticae *Praeterea* exiguus vſus in Germ. 582
'Αξίωσις L. IX. ad L. Rhod. de Iactu quid probet? 322

B.

B. & V. medio aeuo permutarunt librarii 504
Baculus Paſtoralis. eius origo fruſtra in Petro quaeritur 41
Hiſtoricorum de eo teſtimonia 41. ſq.
Canoniſtarum de eo doctrina 43. ſq.
auctorum variae de hoc baculo ſententiae 44
quem in finem fuerit geſtatus? 47
deponendus erat, quum Euangelium legendum eſſet ib.
quomodo in ſymbolum Epiſcopatus commutatus fuerit? ib.
an vmquam a Ieſu fuerit geſtatus ib.
Petri an Treuiris cuſtoditus fuerit? 48
cur ab eo abſtinere dicantur Papae? ibid.
Balſus (I.) Lucillius ICtus in reſpondendo paullo tardior 775
Balduinus refutatus 995. ſq.
commentatus eſt in cautionem Mucianam 973
Baldus quantum controuerſiis de ſubſtitutionibus ſe lucratum fateatur? 969
Baptiſmus in fluminibus celebratus 17
Baptiſmi die qui infantum loco ſponſionem fecerant, vocabantur ἐγγυώμενοι 105
Barbam imitata antiquitas 143
Barbaries in hodierna iuriſprudentiam addiſcendi ratione 529. ſq.
Barbarius Philippus a domino vindicatur 885
Baronius a Caſaubono refutatus 17
ei reſpondetur ad obiectionem ratione habitus Cypriani 26. 23. ſq.
eius ſententia mutata de libello Tertulliani de pallio 7
quid eum fefellerit in deriuandis mitris epiſcopalibus? 71
futili argumento vtitur ad probandam tonſuram Petri 38. ſq.
an recte interpretetur Hieronymi teſtimonium de Rom. proteruia? 5
quid ex Tertulliani libello de pallio colligat? 6
Bartholomaei indumenta a quibusnam deſcribantur? 77
Baſilicῶν interpres? 624
Bauariae primus comes Palat.? 749
de Bebenberg (Lupoldus) iur. Rom. peritiſſimus & Ludouici Bauari defenſor contra Papam 740
Bedae & Germani teſtimonia nullius momenti reſpectu tonſurae Apoſtolorum 39
Belgae quibus conditionibus adpulſum ad littora hoſtilia ſibi ſtipulati ſint ab Hiſpanis? 364
Belgium. quid ibi circa praeſcriptionem bon. vat. iuris? 908. ſq.
ibi magna maritorum auctoritas circa bona vxorum 854
ibi & teſtamentum ſine heredis inſtitutione valere poteſt 966
Bella Romani non niſi auſpicato adminiſtrabant 984
indicendi mos Romanorum 435
Bellum, eo ſequebantur mulieres Germ. maritos ſuos 598
Belmontis Cagnoli vita exemplum praebet ambitionis ſtultae 166
Bernardi, Ducis Sax. numus 89
quid in eo characteres MC8t. ib.
Bernatenſibus quodnam priuilegium conceſſeſit Fridericus II. Imperator? 419
Berkelii (Abrah.) coniectura de Epaphrodito an locum habeat? 209
Bianto. in eo vitioſum eſt indoſſamentum 493
Biblio-

Digitized by Google

Bibliotheca Vſſeriana. in ea reperta harmonia Euangelica 101
Birrum lacernum quid? 27
Birrus quid? 24
Βῆρος vel Βίρρος quid ſignificet? 20
Boeii cur ex antiquiſſimorum opificiorum more Knechte vocentur? 418
Boethii locus an tutelam maritalem Romanorum confirmet? 831. ſq.
Boethius (Seu.) an ex eius libello de conſolatione ex Philoſophia concludendum, eum non fuiſſe Chriſtianum? 230
Bona paraphernalia eorum adminiſtratio iure vet. non niſi ex pacto ad maritum pertinebat 836
adquiſita & hereditaria 915
diſtinctio inter ea frequentiſſima iure Germ. ib.
huius diſtinctionis vſus ib.
mobilia. de iis in quibusdam Germ. prouinciis modo teſtari licet 914. ſeq.
vacantia quae? 904. 908
quomodo vocentur a Strabone? 905
quomodo iis praeſcribatur? ib.
aduentitia in quantum mater vſufructuaria in inuentario recenſere teneatur? 608
Boni viri olim adpellabantur iudices 779
Bononia eo Germani iur. Rom. diſcendi cauſſa frequentes proficiſcebantur 968
Bonorum poſſeſſio dabatur ex teſtamento Praetorio 593
diuiſio qua ratione ſuſcipiatur vſufr. materno finito? 616
Boſporo cuſtodes impoſiti 348
Brabantiae Dux cur Lotharingiae nomen adfectarit? 761
cur ius gladium praeferendi ſibi vindicauerit in coronatione Imp.? 761. ſeq.
Brabantini quid ſibi vindicarint? 755
Breitenbachius (Io.) ICtus Lipſ. librum contra indulgentias ſcripſit 741
Bremenſes quando conſules habere coeperint? 419
Budaeus (Guil.) ICtus lauditur 741
librum conſcri. ſit de aſſe ib.
in eo in Rom. Eccleſiae curiae que naeuos in ehitur ib.
Burgundia Regni Arelatenſis vocabulo diſtincta a Lotharingia 745
Burgundionum leges de vſufructu qua in re diſcreparint a Wiſigothorum 585
Burneti quaeſtiones de rerum omnium origine veram ſapientiam non ſapiunt 133
Busbequii iudicium de monimento Ancyrano 98
Byl. Brieff quid? 353
Bynkershoek (Cornel.) laudatus 987

C.

Cabbaliſtici ſtudii vanitas 128
character falſae ſapientiae ib.
Caduca omnia fiſco cedebant ex L. Iul. & Papia Caducaria 906
pleraque ſuſtulit Iuſtinianus ex hac lege ib.
Caducaria Lex 1002
Caducorum nomine olim veniebant legata 905
Caecilii de Societatibus Chriſtianorum locus 4
Caedes liberorum hominum olim in Germ. non erat capitalis 255
Caelibes teſtari prohibentur per ius Hagenſtolziatus 581
Caeſaries quid? 29
Caeſaris de Neruiis & Sueuis locus, ex quo patet, ad has gentes mercatoribus nullum aditum fuiſſe 326. ſq.
eius dictum de regnandi cupidine 622
ei vitio verſum, quod dalmaticatus in publicum prodiiſſet 25
opificum collegia tamquam odioſa ſupprimit 400

Cainus

Cainus, in eius poſteris vera ſapientia defecit 130
Caius, dum legem de opificibus ex Solonis lege translatam eſſe ait, quomodo intelligendus? 392. ſq.
quando floruerit? 634
an ex eius fragmento probetur iurisiurandi ſuppletorii fundamentum? ibid.
quod ei genera iurisiurandi? 624
Callimachi de magno libro ſententia 919
Cambia propria praeſcriptione ſeptenni plane vitiantur 473
a minoribus traſſata vel acceptata num vitioſa? 475
vel ipſo iure tolluntur, vel per modum exceptionis 474
propria quaenam? 462
vnde nata? ib.
Cambiales formulae 460
Cambiales litteras qui accipit alio loco offerendas quomodo vocetur? ib.
ſe ſcripſiſſe negans an ad iuratam diffeſſionem ſit admittendus 477
quae in iis omitti non poſſint? 469
an in iis neceſſario valutae facienda ſit mentio? 470
Cambiantes qualem contractum ineant? 463
Cambiare & cambium quid? 459
Cambio ſi praeter quatuor perſonas in eo neceſſarias, aliae ſubſcribant, fideiuſſiſſe cenſentur 461
Cambium ſi ſuppoſitium, ſubſcriptio autem recte ſe habeat, an reus ad iuratam diffeſſionem admittatur? 478. ſq.
an, ſi quid in ſubſtantialibus mutatum? 480
teſſera amiſſa, quo caſu inutile fiat? 490 ſq.
vitiatur proteſtatione omiſſa 491
cur nec pactum nudum, nec legitimum dici poſſit? 463
cur non contractus innominatus? 464
cur nec contractibus nominatis accenſendum? ib. ſq.
ſi falſi arguatur in die ſolutionis, quid iuris ſit? 480
definitur 470
eius vitium definitur 472
ad iur. ciu principia reduci nequit 465
proxime accedit ad contractum litteralem 466. ſq.
vitia ob correalem obligationem 483
an in eo nec plures, nec pauciores, quam quatuor perſonae eſſe poſſint? 460
ſcriptura contrahi negantes refelluntur 467. ſq.
eius vitia extrinſeca 479. ſq.
ex falſo quis damnum ferat 482
quando prorſus vitioſum? 477
omne an indoſſari poſſit? 492
ſi per multorum manus ambulet, giro vocatur 461
inuentum Longobardicum 458
vnde id conſtet? ib. & 459
in quo cambii non ſit mentio vitioſum 489
an illud vitioſum in quo valutae non ſit mentio? 489. ſq.
proprie inter duas perſonas vertitur, reliquae vi mandati accedunt 469
Canones de inceſſu laſciuorum 176. 177
voluptati amicae deditorum 178
auarorum ib.
vecordium hominum 181. ſq.
ſimulatorum & crudelium ib.
perfidorum & inquietorum ib.
Canones ſpeciales de inceſſu 169. ſq.
Primus de inceſſu ſtolide ambitioſorum 169
Secundus de inceſſu Thraſonum 170
Tertius de inceſſu prudentiae & fortitudinis gloriam adfectantium 172
Quartus de ambitione Phariſaica turgidorum 175
Canonibus de inceſſu iungendae obſeruationes

Digitized by Google

nes in vita communi obuiae 165. ſq.
Canoniſtae & Scholaſtici quid ſentiant de antiquo habitu ſacerdotali? 12
eorum doctrina de baculo Petri 43
quaenam iura Clero vindicent ob gladium Petri? 51
Capitis accuſati voluntarium exilium eligere poterant iure vet. 691
Capitis deminutionem patiebatur mulier in poteſtatem mariti redacta 817
Capitis an damnari poſſint ſurdi & muti? 689. ſeq.
Cappa Hetruſco ſermoni originem debet 14
Capulatores qui? 409
Caracallae reſcriptum de probationibus 629
quomodo id interpretati ſint Diocletianus & Maximinianus? ib.
Car. M. tabulae quibus Aquisgranum ſedem Regni Lotharingici declaraſſe fertur, *ſpurii* ... *ſtus* poſtulantur a Criticis 751
eius de dalmatica ſententia 26
Germanis teſtamenti factionem ademiſſe fertur 934
Carnifices an iure leuis notae macula laborare dicantur? 305. 310
eorum officium apud Romanos 310
ſi heredes ſcripti an frater teſtamentum euertere potuiſſet apud Rom.? 310
cur ad eos redundarit macula quaedam? 311
eorum conditio in Germania ib.
quales ſe gerere debeant in torquendo? 692
verbis durioribus non vti debent aduerſus reum 692
Carpzouius contra Schilterum defenſus 716. ſq.
eiusdem & Richteri controuerſia de vſufr. mat. 592
vtriusque argumenta ib. ſq.
prioris argumenta ſoluuntur 554
Carteſii fictiones veram ſapientiam non redolent 133
Caſati & non Caſati. quando haec diſtinctio orta? 257
Caſaubono (Iſaaco) quid reſpondeatur ad eius Criticam de monumento Ancyrano? 98
Casleu, menſis cuius a diem, VII. Iudaei Synagogae ſupplicationem indicebant, ob mortem Herodis 94
Caſula & *Cappa* an voces latinae? 14
Caſula quid Pontificiis? ib.
Cato vxorem ſuam Q. Hortenſio cedebat 989
eius locus an tutelam maritalem probet? 831
Cato Vticenſis in iudicando religioſiſſimus 657
ex eius oratione quid probetur? ib.
Caue (Guil.) & Salmaſius quando Tertullianum pallium ſumſiſſe ſtatuant? 8
Cauſſa falſa cur non vitiet legatum? 999
Cauſſae pecuniariae, in iis ſerui contra dom. interrogandi 636
quaenam iusiur. plane reſpuant? 646
Cauſſarum Patroni, in eos magna crudelitate ſaeuiebant Germani 239
Cautionis Mucianae inuentor quis? 973
eam commentario illuſtrauit Franc. Balduinus ib.
Cautionem an praeſtet mater vſufructuaria? 609
an poſſit alienare? ib.
Cebes Thebanus. eius philoſophia 113
eius tabula multa praeclara habet ib.
Celſus quando vixerit? 503
eius natales & ſtudia 506 ſq.
eius ſtemma exhibetur 505
in philoſophia Stoicus; in iurisprudentia Proculeianus 518
eius ſcripta 516. ſq.

quid in fragmento eius notatu dignum? 517
quando deceſſerit? 515
ad eum non pertinet marmor Gruterianum, in quo ſubſcripſit *Iuuentius Celſus Pro magiſter* ib.
Celtarum nomine qui olim populi venerint? 840
haec gens ſibi vxores coemebat 840. ſeq.
Cenſuales tabulae diu ſuperſtites 101. ſq.
Cenſuum Augusti chronotaxis 100
quisnam ad Christi natales pertineat? 101
Cenſus Indicti ab Imperatoribus per aliquot annos protrahebantur ib.
eius rei exempla ib.
non ab ordinariis Praeſidibus agebantur 105
vniuerſales Reges ſub Caeſaribus Rom. recuſare non poterant 98
ſub Augusto actos quid illuſtret? ib.
Centonarii quodnam opificum genus? 384
Centum aureorum poena tenebantur curatores collegiorum, ſi quem inuito domino recepiſſent 408
Centumuirale iudicium querela inofficioſi vocabatur 277
Certificats ſunt litterae, quas leges nauticae exigunt 356
earum formulae 357
Romanis non ignotae 358
Certeparsien quid? ib.
Ceſſiones inter Iudaeum & Chriſtianum in Germania prohibentur legibus publ. 494
Ceſſitia tutela quid? 845
Chalcidius. eius commentarius in Platonis Timaeum 219
quando floruerit, incertum ib.
an fuerit Chriſtianus? 219. ſq.
Characteres, quorum meminit Tertullianus, quibusnam temporibus conueniant? 7
ab Euangeliſtis dati Chronologis obſeruandi in computanda era Chriſtiana 89
primus, ſecundus, tertius ib.
propenſionum quomodo diuidantur? 139
verae falſaeque ſapientiae quis primus dederit? 116
petendi ex definitione ſapientiae 125. ſq.
Chifletii (Io.) de antiquo habitu ſacerdotali locus 12
Childeberti decretum in materia praeſcriptionis 899
Chrirographum in iure *confeſſio* vocatur 667
Christi natalis quantum temporis inter eam & Herodis M. exceſſum interceſſerit? 95
eam eſſe VIII. Kalend. Ian. ſtatuit Eccleſia Occidentalis ib.
conſecratus ab Eccleſia Latina aemulatione gentilium 96
Chriſtianae Eccleſiae miſera conditio oſtenditur 4
Chriſtiani vbi *Iudaeorum* nomine veniant? 209
eorum religio cum Iudaeorum religione quaedam communia habebat 210
Galilaei familiari conuitio audiunt ib.
mores publicos innoxios non abrogabant 2
ab Ethnicis arguuntur variorum criminum 2
primi philoſophiae Ethnicae Studioſi 17
In primis Platonicae ib.
quinam ex illis pallio philoſophorum induti? 17
priſci an Presbyteros ſuos ſingulari habitu exornatos voluerint? 11
Romanenſium ea de re ſententia ib.
antiſteſtes maximis perſequutionibus obnoxii 15 ſq.
eorum conſuetudo cum paganis philoſophis quid effecerit? 200

eorum

eorum ſcholae frequentatae a paganis 202
eorum ſacerdotibus indumenta ſacra V. T. tribuuntur ονειροχιτῶς 72
quid eis in contractibus cum Iudaeis obſeruandum? 342
cum Iudaeis ſaepe confuſi 404
eorum conuentus religionis cauſſa ἱκετείας acceuſiti 405
an togam cum ſuperſtitione Romana poſuerint? 5. ſq.
ludibrio erant Iudaeis & gentilibus ob tenuiorem fortunam 9
quid in veſtimentis immutarint? 5
in habitu nihil adſectarunt 9
an nudis pedibus, vel ſoleis inambulauerint? 9
an veſtitus ratione ſe prodiderint? 4
eorum ſocietates a gentilibus exprobatae 3
eorum notae quaenam? 4
primorum ἀσκήσεις 8
quonam veſtium genere vſi? 2
Chriſtianae religionis perſequutiones quando ceſſauerint? 18
eius vindices quinam? 2
Chriſtus an in Euchariſtiae inſtitutione peculiarem habitum adhibuerit? 16. ſq.
an in communi vita? ib.
ſub Quinctilio Varo, Syriae Praeſide naſcitur 104
vnde id oſtendatur? 105
cur eius natiuitatis era hodienum tam obſcura? 85
quonam veſtimentorum genere vſus? 32
Chronologici quidam lapſus notantur 102
Chronotaxis imperii Archelai, ex ea demonſtratur, Herodem Antipam regnare coepiſſe anno Iul. XLIII. 93
Chryſoſtomi & Baronii ſententia de prouerbio Ὠγχαῖος ἱκετείας 6
Cicero Caium Aquillium Gallum ſuum vocat 781
de ICtorum excellentiorum paucitate conqueritur 521
Caii Aquillii Galli collega in Praetura 781
eius locus de teſtamentis in procinctu factis explicatur 985. ſq.
collegiorum opera in ciuitatem ſe reuocatum fatetur 397
exprobrat M. Antonio, quod libertinam duxerit 293
eiusdem iudicium de formulis Romanorum 441
illud expenditur 449
eiusdem locus de C. Aquillio Gallo 780
an tamquam tutor cum Publicia in matrimonio vixerit? 833
quomodo eleganter definiat vſucapionem? 876
eius locus de tormentis 631
Cidares ſacerdotum, nec cum Pontificis Maximi, nec cum hodiernis Epiſcoporum mitris ſunt comparandae 71
a gentilibus in Eccleſiam inuectae 71
Cifrae Arabicae Romanis intermixtae conſpiciuntur in numo Bernardi, Ducis Sax. 89
Cinctus Gabinus quid? 954
quando eum ſumſerint Romani milites? ib.
Cirri quid? 29
Alexandrinorum puerorum cur detonſi a Diodoro? 30
Citatio olim fiebat in diem decimum quartum (uber vierzehn nachte) 883
Ciuilia verba quaenam? 998
Ciuitates quaedam municipales in Germania iure conſtituendi tutores gaudent 720
Hanſeaticarum circa merces veritas Statuta 344
integrae olim manumiſſae 420
huius rei exemplum ib.
inde paroemia: Keine Henne flieget über die Mauer ib.

an ſeruis fugitiuis tutum perfugium fuerint? 886
Ciuitatis ius intra quodnam tempus recuperandum iure Lubecenſi? 881
Ciuium Rom. domi ſuae maieſtas oſtenditur 980. ſq.
Claſſici teſtes quinam Romae dicti? 940
Claudius Liuiam ſuam praegnantem Auguſto cedebat 959
Clauſula teſtamento prior inſerta, qua ſe teſtator, illud mutandi facultate abdicauit, an valeat? 987
Clauenii (Iac.) vita exemplum ſuppeditat ambitionis ſtultae 150
Clementis epiſtola allegata a Pontificiis nihil probat 21
Clementis Alexandrini libri Stromatum quid de Sophiſtis contineant? 122
eius verba de Sophiſtis non recte interpretantur 123
quot characteres verae falſaeque ſapientiae tradat? ib.
quatuor eius characteribus de vera falſaque ſapientia tres noui adduntur a Buddeo 124
Clemens IV. Papa decimas per vniuerſam Germaniam exigit 739
Clerici Occidentales Graecos in tondendis capillis imitabantur 20
cur eis opus fuerit legibus veſtiariis? ibid.
eos peculiarem habitum in prima Eccleſia habuiſſe, oſtenditur 21
exempla Aegyptiorum ib.
Graecorum & Rom. ib.
eorum veſtimenta a laicis non attingenda 12
Clerus abhorret ab habitu philoſophico 19. ſeq.
Clodius P. abolita Romae collegia reſtituit, iisque noua addidit 398. ſq.
quantum ipſi profuerit hoc conſilium? 399
Codex Iudaei mercaturam exercentis an aequiparandus ſit codici decoctoris? 564
Codices decoctorum vbi edendi? 559. ſq.
admittunt probationem contrarii, quamuis iis vel maxime ſuffragentur alia adminicula 562
Codicilli quinam *Seelen - Geräthe* dicti? 937
Coeleſtini P. P. epiſtola ad Epiſcopos Narbonenſem & Viennenſem ſcripta quid contineat 14
quidque exinde colligendum? 15
Coemtione nuptiae olim fiebant 447
Coena ſacra intra priuatos parietes celebrata 17
Cognoſcementen quid? 358
Colobium quando adſumſerint Clerici? 25
quando commutarint cum dalmatica? ibid.
Collegia ſacrorum cauſſa coeuntia συνάξεις vocabantur 401
Romae gaudebant iure ſuffragandi 397
quid ad ea tollenda mouerit Imperatores? ib. ſq.
omnia, praeter antiqua SCto abolita 398
abolita reſtituta, iisque noua adiecta a Clodio ib. ſq.
eorumque a Numa inſtituta conuentus & ſacra 386
earumdem fata ſub Tullo Hoſtilio, Seruio Tullio & Tarquinio Superbo 310 ſq.
cur vni tantum accedere licuerit? 410
noua inſtitura Principum indulgentia
quaenam illa ſint? ib.
ea vel licita, vel illicita 408
illicitorum poena ib.
in licita quinam recepti? 408
eorum immunitates 413. ſq.

harum

Digitized by Google

harum cauſſae 414
priuilegia 411 ſq.
licitis quinam excluſi? 409
eorum, vt & opificum variae denominationes medio aeuo 420
tenuiorum quae? 410
mercatorum Romae duo inſtituta 395
horum vnum Mercuriale, alterum Capitolinum audiebat ibid.
vtriusque celebritas ib.
alia collegia recenſentur ib.
multarum turbarum in rep. caſſa fuerunt 396
Collegii Serapidis Yſid. mentio fit in marmore 401
Collegia artificum quot inſtituerit Numa? 383
ea recenſentur 393. ſq.
cur iure antiquo heredes inſtitui non potuerint? 412
id mutauit Leo 413
Iudaeorum numquam aliquid ex hereditate capere poſſunt ib.
Collegiis inimiciſſimi fuerunt Claudius & Traianus 405 ſq.
quibusnam coire licuerit? 406
Collegia opificum in vſum reuocantur a Decemuiris 392
Collybiſticae negotiationis origo incerta 416
Collybium Bartholomaei 77
Comae. ita vocabantur puerorum capilli, qui vsque ad annum ſeptimum non tondebantur 29
Comi.i Graecos potius, quam Romanos perſtringebant 296
In Commiſſum an ſtatim cadant captae naues? 371. ſq.
Comites Palatini qui, & in quibusnam Germ. prouinciis olim fuerint? 748
Iuliaci in vrbem Aquisgranum protectionis iura exercuerunt 755
Comites tres fingunt Canoniſtae iurisiur. 640
Comitia calata. in iis & extraneos heredes inſtituere licebat 274
quid fuerint? 982
cur auſpicatiſſima dicta? ib.
cur in eis teſtamenta condita? ib.
Comitiorum apud Rom. moleſtia 434
quid in illis ſancte obſeruandum fuerit? ib.
Comitum Palatinorum ad Rhenum ſedes 773
Commercia nulla olim erant Germanis 416
cur ea exteris cum ciuibus noſtris denegare, inhumanum ducant Grotius & Scaccia? 327
Salua eſſe debent in Statu pacis ib.
an exterorum cum exteris hoſtibus prohiberi poſſint? 325. 329 ſq.
Grotius an diſtinctionibus ſuis rem recte deciderit? 329. ſq.
Commiſſum quid iure Rom. vocetur? 394
quid puriore ſtilo ſignificet? ib.
Communio bon. an iure Germ. obſtet tutelae mariti? 843
Comparationi litterarum an locus ſit in cambio, reo fatente, litteras ſuis quidem eſſe ſimillimas, ſuas tamen eſſe negante? 478
Condemnatoria Sententia an in criminalibus ſemper opus? 664
Concilium Tridentinum quid diſponat de Presbyterorum habitu? 11
Laodicenum quando habitum? 18
in eo exiſtimarunt, miniſtrum orarium ferre non oportere ibid.
Carthaginienſe diſponit, vt Diaconus alba veſte vtatur ib.
Matiſconenſe Agreſtinum cenſura notat 38
Narbonenſe quando habitum, quidque in eo Clericis interdictum? ib.
Monpelienſe quid diſponat de habitu Epiſcopali? 20. ſq.
veſtes Sacerdotales ab Apoſtolis deriuat 30
Conditione ex mutuo conuenti, ſi poſt inducias

ciaſ 30. dierúm creditoribus non ſatisfeciſſent, ipſis vincti tradebantur per Leges XII. Tab. 655
Confarreatio ritus nuptias faciendi antiquua 447
Confesſi an in criminalibus pro iudicatis habendi? 657
Confeſſio an ex ſilentio colligi poſſit? 692. ſq.
eius in criminalibus requiſita 675. 679. ſeq.
extraiudicialis effectus 675
ebriorum & furioſorum, quid de ea ſentiendum! 683
duorum generum erat apud vet. 662
chirographum vocatur in iure 667
tormentis extortae non temere credendum 678 691. ſq.
reorum an valeat, ſi ex taedio vitae orta? 676
ſigna eius in criminalibus non incerta eſſe debent 685. ſq.
mulierum non nocebat ſine curatoribus iure Germ. antiquo 671
reorum an valeat, ſi ſpe impunitatis facta? 677
an, ſi ex metu tormentorum? 678
ſurdi & muti qualis, & an efficax eſſe poſſit? 686. 688. ſq.
an ex factis colligi poſſit? 690
reorum multum tribuendum 651
id quod illuſtratur locis Ciceronis & Ouid. ib.
validae requiſita 668
primum in cauſſis ciu. ib.
Secundum 670
Tertium 671. ſq.
Quartum 673
conſcientiae vox dicitur a Seneca 661
Ambroſii de ea verba ib.
an de ea ſemper verum, quod ſit vox conſcientiae? 656
voluntaria ſuſpecta videtur Calpurnio Flacco ib.
propriae reorum adplicandum axioma iuris: *volenti non fit iniuria* 661. ſeq.
Confeſſiones a procuratoribus factae quibus conditionis reuocari poſſint? 670
Confeſſoria actio, vel ex conferro 663
Confeſſos condemnaſſe Germanos, patet ex paroem. vet. 660
in cauſſis capitalibus pro iudicatis non fuiſſe habitos, oſtenditur 664
Confeſſus iure Rom. pro iudicato eſt 655. 663
origo huius axiomatis 656
in iure tantum pro iudicato habendus ex Conſtit. Caracallae 669
caſus contrarii ib.
Confirmare tutores, quid ſit iure Rom. multi minus recte intelligunt 723
Confirmatio tutorum iure Rom. ad ſolos teſtamentarios pertinebat 722
in omnibus tutoribus neceſſaria iure Germ. 721
ea non indigebant tutores rite dati iure Rom. ib.
eius effectus iure Germ. 725. ſq.
quid ſit iure Rom.? 723
Confiſcatio mercium prohibitarum non iniuſta 348
Confiteri quid? 667
Conflictus probationum. in eo pronunciandum pro reo? 638. ſq.
Coniugia inter Patricios & plebem quando promiſcua eſſe coeperint? 291
Connubii ius patrum cum plebe Leges XII. Tab. non permittebant 291
Conſactamentales qui fuerint apud Francos? 619
Conſanguineos inter & vterinos quando differentia ſublata ſit a Graecis? 270
Conſenſus mariti curatoris quo caſu vxori non ſufficiat iure Sax. 862
Conſtantini M. numus ſuppoſititius 87
Conſtantinus M. pompae ſtudioſiſſimus 15
ſplendidum adparatum circa ſacra ordinat ib.

tem-

Digitized by Google

templa & baſilicae eius iuſſu extructae 18
Macario, Epiſcopo Hieroſolymitano ſacram veſtam donat. ib.
an noui quid inuexerit circa querelam inoffi.toſi ? 289
Wateri ſententia refellitur 290
cur perſonas leuiter notacas fratribus anteferri no uerit ? 290. ſq.
eius conſtitutio euincit, ſemiplenam probationem ignorare ius Rom. 627
eius numos minus recte interpretatur Peireſcius 83
eius temporibus Chriſtiani melius ſe habere incipiunt 25
Conſtitutio Seueri & Antonini quo caſu ſeruos contra dominos interrogari permittat ? 636
Conſtitutio curatoris apud Rom. ignominioſa 729
Conſuetudines Syluaeducenſes 858
Conſulatum reſpuebat Caius Aquillius Gallus 783
Conſules in vrbe tutores ex inquiſitione conſtituebant iuſſu Claudii 907
& Senatores quando apud Romanos inſtituti ? 419
Contrabande Waaren quaenam ? 332
quid hodie ! 339
Contrabando vnde deriuetur ? 332
Contractus litteralis & cambii conuenientia monſtratur 466. ſq.
multi ad conuentiones iur. ciu. referri nequeunt 465
cambialis quomodo differat a reliquis ? 458
Contumaces an vet iure Germ. pro confeſſis habiti fuerint ? 694
Conuentio in manum, eius effectus in vxoribus 826. 816
Conuentionis quodnam genus cambium ? 463
Corocota latro famoſus 677
praemium eum exhibituro, qua ratio, ne ipſe abſtulerit ? ib.
Corona triplex imagini Petri adpicta 34
tonſa Cleri quid dicatur ? 38
Corpus delicti quid ? 694
Cothmannus refutatus a Meuio 909
Cotta, ratiocinandi facultate homines indigere poſſe, veſane putat 114
eius rationes refelluntur 115
Crates pecuniam in mare proiiciens quid dixerit ? 674
Credere & parum probare ſibi inuicem opponuntur 631
Creditores an ex libris decoctorum probationem debiti aduerſus tertium petere poſſint ? 556
Halenſ. ICtorum ea de re reſponſum 557
an iidem admittendi ad cautionem iuratoriam ? 558
cambiales in quam claſſem collocentur ? 498
praeferuntur in multis locis chirographariis ib.
Credulitas. an de ea iurari poſſit ? 644
de ea iurans teſtis fit in propria cauſſa 633
quo caſu heredes de ea iurare poſſint ? ibid.
Crinis puerilis alicui Deo olim ſacrari ſolebat 29
Critica ad veram ſapientiam non pertinet 127
Criticae nimis Studioſi ridentur a Richardo Simonio 524
Cryptae. Chriſtianorum in iis conuentus 4
Cuiacii ſententia de inopia probationum ? 636
eiuſdem ſententia de origine querelae inofficioſi 279
quando confeſſos pro iudicatis habeat ? 663
Curatores iure Rom. inuitis minoribus dari non poterant 729
quomodo hi ad illos petendos addacti ? ibid.

hodie

hodie conſtituuntur a Principibus, quamuis repugnent minores ib.
Curator vxoris quomodo hodie fiat maritus in Saxonia? 862
vtrum matri, bonis liberorum male vtenti fruenti conſtituendus, an familiae erciſcundae iudicium decernendum? 604
eius conſtitutio Rom. ignominioſa videbatur 729
Curatores an feminae habuerint apud Rom? 819
fragmenta ICtorum, in quibus eiusmodi curatio occurrit, recenſentur ibid.
Curatorium & tutorium quid iure Germ.? 726
Curioſitas nimia an ſapientem deceat? 131
Senecae de hac quaeſtione ſententia ibid.
Cylo diſciplina Pythagorae excluſus quomodo hanc contumeliam vltus ſit? 150
Cynici decori negligentiſſimi 132
Cyprianus. vita eius a quonam deſcripta? 23
habitus eius, in quo ad ſupplicium ductus, deſcribitur & an Clericalis fuerit? ib.
eius locus de veſtibus Chriſtianorum 3
inſidiae ei ſtructae a Decio 14
cur non credibile ſit, eum dalmaticam geſtaſſe? 25

D.

Dalmatica vox recentior 25
quando inuenta? ib.
ita vocabatur tunica clauis purpureis inſignis ib.
veſtium hoc genus viris grauioribus ſordebat ib.
vera huius tunicae origo ib.
Caroli M. de ea ſententia 26
an veſtis ſacerdotalis 25
Dalmaticae litteratae 78
Damaretus Corinthius. quid de eo memoret Liuius? 994. ſq.
Damaſus, Papa, quamdiu Eccl. Rom. praefuerit? 26
dalmaticae ſub eo in Eccleſ. introductae ib.
luxus eius ib.
ditatur oblationibus matronarum ib.
cuinam comparetur ab Ammian. Marcellino? ib.
Datiuos tutores an iure Germ. non confirmandos eſſe, recte putet Strykius? 724. ſeq.
Damnum ex falſo cambio quis ferat? 482
Decemuiri nouae teſtandi rationis ap. Rom. inuentores 987
Leges XII. Tab. ad reip. Rom. ſtatum attemperant 819
quomodo vocabulum patrisfamilias ſumſerint? 998
ante eos & heredes extraneos inſtituere licebat 274
opificum collegia in vſum reuocant 392
Decennes pueri quo caſu teſtati ſint ap. Wiſigothos? 947
Decimas exigebat Clemens IV. per vniuerſam Germ. bello ſacro impendendas 739
Decius inſidias ſtruxit Cypriano 14
Decius (Phil.) Ital. ICtus celeberrimus 741
eius libri prohibi mutilatique ib.
Decoctoris dolus malus an probari poſſit ex libro non rite, nec ex arte ſcripto? 563
codex quo caſu probet? 555
indoſſamenta vitioſa habentur 496
is indignus habetur priuilegiis mercatorum 538
is ſi, vel ipſe, vel eius curator bonorum ex libris agat, an admittendi ſint ad cautionem iuratoriam? 558
eius codex vbi edendus? 559. ſq.
Decori fundamenta 132

id qui negligunt non veri ſapientes ib.
illud plane proſcribebant Cynici ibid.
Definitio quid ICtis? 974
quid regulariter definire? ib.
verae ſapientiae 125
Definitiones nominales in arbitrio hominum poſitae ib.
iuris idem, quod regulae iuris 974
Delatorem qui corruperunt, confeſſis aequiparantur 690
Delicti corpus quid? 694
Demetrius hoſtibus frumentum transmittere parantem ſupendio punit 348
Demonſtratio falſa cur non perimat legatum? 999
Dendrophori quinam? 384
Der letzte macht die Thüre zu: qualis haec paroem? 581
Deteſtabilis & inteſtabilis promiſcue ſumitur 291
Deuotorum vltimae voluntati refragari Rom. inauſpicatum viſum 985
Diaconis quando albis veſtibus vtendum fuerit? 18
Diem vet. Germ. vocabant dilationem legit 583
Dies, quibus lege agere fas eſſet, olim indicabant Pontifices 438
Differentiae vſusfructus materni Germ. & Rom. 583
Diocletiani & Maximiani reſcriptum, an in eo fundatum ſit ius iur. ſupplet. 635. ſq.
Diodorus gentiles ob detonſos puerorum crines irritat 30
Dionyſius Exiguus, Abbas Rom. 86
quando floruerit? ib.
erae Chriſti inuentor ib.
quando eius computatio recepta ibid.
Diploma Henrici V. cur non genuinum videatur? 419
Ottonis I. & Henrici II. 250
Diplomatum fidem quis impugnarit? 82
Diſcrimen an aliquod inter veſtimenta gentilium & Chriſtianorum 5
Diui Fratres quinam Imperatores audiant? 795
Diuiſio bonorum quomodo inſtituenda, vſufructu materno finito? 616
Diuortiorum olim Romae frequentia vnde demonſtretur? 437
ea ſollemniter adhibitaque formula: *res tuas tibi babeto, fiebant* ib.
Dolabrarii qui? 384
Dominium maris, variae de eo Doctorum ſententiae 322. ſq.
vera ſententia 323
auctores qui de hac materia ſcripſerunt, recenſentur 322. ſq.
ſemel quaeſitum animo retinetur 324
huius dominii effectus quales? 324. ſq.
Dominium improprie vocat *vſumfructum* Veracius 589
rerum legatarum quando transeat ad legatarium? 977
Donationis mortis cauſſa natura 869
Donelli opinio de confeſſione reorum refutatur 668
eius de iureiurando ſententia 625
Dos promiſſa quanam actione peti poſſit iure Rom.? 913
quid de eius praeſcriptione disponat ius Rom. ib.
quid Lubecenſe? ib.
an debeatur a matre vſufructuaria filiae vitam monaſticam electurae 614
eam apud Germanos maritus vxori offerebat 841
Dotes mulieribus conſeruari reip. intereſſe dicit Pomponius 602
Dotis fructus, an de iis diſponere poſſit maritus? 977
illationem an mulier iureiurando probare poſſit? 641
Drusus eius imperia aequo animo ferebant Romani 239

Ducatus ex regnis nati variis gauiſi ſunt praerogatiuis 748
obſeruatio Speculatoris Sax. de comitibus Palat. in Ducatibus qui ex regnis nati ſunt 749
Dux Iuliacenſis quo fundamento ſibi ius gladium praeferendi adſeruerit? 761
Brabantiae cur Lotharingiae nomen adſectarit? 761

E.

Eccleſia quaelibet olim veſtes ſacras pro lubitu confici curabat 19
Orientalem inter & Occidentalem differentia ratione harum veſtium ib.
Treuirenſis ius coronandi regem Germaniae ſibi vindicat 44
Occidentalis natalem Chriſti diem VIII. Kalend. Ianuarii eſſe credit 95
in diebus feſtis conſtituendis ſaepe nullam temporis habebat rationem 96
Chriſtianae miſera conditio deſcribitur 4
Edictum perpetuum quid? 789
tralatitium quid 393
Regio-Pruſſ. quosnam pro decoctoribus malitioſis habeat? 563
perpetuum quando compilarit Salu. Iul? 791
Elagabalo quid vitio verſum? 15
Elegia locus, vbi Maternus baculo Paſtorali in vitam reuocatus dicitur 46
an recte a Baronio interpretetur de Ellouico prope Seleſtadium ib.
Ellychnia, quibus in templo opus erat ex quanam materia confecta? 66
Elogia Salu. Iul. 801
Emancipationis Rom. ritus & formula 436
Emblemata Triboniani, an inter ea referenda ICtorum Rom. Fragmenta, in quibus mentio fit de curatione maritorum in feminas? 829
Emporia quaedam recenſentur, quae ſub Francorum temporibus floruerunt 417
iniis praeſcriptionis tempora contractiora eſſe oportet 880
Enthuſiaſtae. quid de eis ſentiendum? 131
Ephod quid Itali? 14
an idem quod linea? ib.
Epictetus quis? 208
eius laudes ib.
an ab Epaphrodito Chriſtianae religionis principiis imbutus fuerit? 209
an mere Stoica docuerit? 210
locus eius egregius de celebratione numinis 211
eius explicatio verborum Socratis 118
Ἐπίκληρος. quaenam mulier Graecis ita dicta? 821
Epiphanius quid de habitu Iacobi memoret 54. & 57
explicatus a Gu. Caue 63
Epiſcopale indumentum non in birro lacerno quaerendum 17
Epiſcopalis mitrae antiquitas vnde adferatur a Baronio? 55. 70
non ab Apoſtolis deriuanda? 71. ſq.
Epiſcopatus dignitatem conſequebantur veteres philoſophi ethnici, qui Chriſto nomen dederant 17
ſymbolum ratione Factus baculus? 47
Epiſcopi Graecorum hodierni habitum monachalem retinent 20
quomodo caedem ſeruorum vindicarint? 261
eorum habitus Saec. III. ib. ſq.
Ἐπιστάτης Graecis idem quod Praeſes 103
Ἐπιθέτης an pallium notet? 5
Era Chriſti an in nummis medii aeui occurrat? 88
in ea computanda chronologi ad characteres ab Euangeliſtis datos attendere debent 89
cur tam obſcura? 85
eius inuentor 86
Erae martyrum inuentores quinam? 85
Erbloſe Güther quae? 908

inter-

interpretatio de bon. vac. 905. ſq.
Eraſmi verba de ſcholaſticis 133
Erfurtum emporiis adnumeratur a Car. Bonifacio 417.
quando Senatum habere coeperit? 419
Eris Hiſpanorum, Romanorum & Syro-Graecorum vtebatur Eccleſia primitiua 85
Eruditus quis vocandus? 125
Ἐργαςίαι quid Graecis? 405
cur eas Imperatores tam ſeuere prohibuerint? ib.
Ethnici quid de Chriſtianis ſenſerint? 2
Euchariſtia, an in eius inſtitutione peculiaris habitus adhibitus fuerit? 16
Eucharius an Treuiros miſſus a Petro? 45
Euphrates, philoſophus, quam philoſophiae partem pulcherrimam crediderit? 524
Euripidis locus de gente nautica 372
Euſebii locus an Apoſtolorum tonſuram indicet? 28
Euſtathius Epiſcopus Sebaſtenorum 19
cur ſacerdotio priuatus? ib.
Exceptioni an locus ſit, litteris cambialibus agnitis? 418
Exheredare an pater liberos potuerit apud Rom.? 981
Exheredatis quis ante querelam inofficioſi ſuccurrerit? 275
Exilium voluntarium eligere poterant capitis accuſati iure vet. 691
Expeditiones ſacrae. in eis vetitum a Papis, ne quis Saracenis arma venderet 338
Expeditoriae res (das Heer-Gewette) an de iis diſponere liceat teſtantibus? 956
cui cedant, deficientibus filiis, vel agnatis? 957
Exportandae quae merces ſint e regione, Principis eſt ſtatuere 326
illuſtratur hoc exemplo Lycurgi ib.
Extraiudicialis confeſſionis effectus 675
Extranei & extrarii promiſcue ſumuntur 288
Ezechiel, Propheta, dictum Domini ad eumdem male trahitur ad tonſuram Apoſtolorum 39

F.

FAbri aerarii qui? 384
tignarii? ib.
Faciei hominis miranda ſtructura 137
quae ea ſigna morum praebeat, oſtendit Thomaſius 166
Facta in confeſſione reorum criminali ſignis accenſentur 690
Facultatis Iuridicae Halenſ. reponſum ad quaeſtionem leuis notae maculam concernentem 315. ſq.
Falcidia lex. quid ea cautum? 1003
Fame necatus Pauſanias a Lacedaemoniis 659
Familia quotuplici ſenſu in iure ſumatur? 988
Familiarum Romanarum confuſio 790
Fateri a *Fari* deriuat Varro 667
Feminae an iure Rom. antiquo in ſcriptis teſtari prohibitae? 945
in Germ. non indiſtincte teſtandi facultate gaudent 946
ibidem ſub tutela viuunt 718. 814
earum iudicium lubricum 812. ſq.
dictum Ennii huc ſpectat 813
it. locus ex Euripide ib.
eas in perpetua tutela leges eſſe volunt 814
exempla Hebraeorum & Graecorum ibid.
Graecae an in ius vocari potuerint ſine tutore? 820
negotiantes an ſine curatore obligentur in Saxonia? 866
cur eas in tutela mariti noluerint Romani? 815
Georgii Tholoſani & aliorum ea de re errores ib.
an cambiare poſſint? 475. ſq.
an apud Rom. in maritorum curatione fuerint? 829

illuſtres an curatorum conſenſu indigeant in contrahendo? 866
Feminam tutor in eius tutela conſtitutam ducere prohibetur iure Germ. 836
id & productum ad caſum, ſi maritus vxoris ſuae curam poſt nuptias ſuſcipere vellet ib.
Ferrarienſis (Io. Petrus) ICtus celebris 740
quando floruerit? 741
Feuda. de iis regulariter diſponere per vltimam voluntatem non licet in Germania 957
quibus caſibus id permiſſum? 958
loci quidam recenſentur, vbi cum eſfectu de iis teſtatur ib.
hereditaria allodiis aequiparantur ib.
Fictiones Carteſianae & Burnetianae de rerum omnium origine an veram ſapientiam indicent? 133
Fidicines Tibicinum collegio acceſſerunt 383
Filii filiaeue fam. iure Rom. in tutela eſſe non poterant 817
Filiis quorumdam opificum cur nefas fuerit, opificia addiſcere? 424
Filius patri ex quo principio iur. Rom. non ſit teſtis idoneus? 632
Filiusfam. an cambiare poſſit? 476. ſq.
Fiſci ſcriptura in quantum probet? 540
Flauius (Cnaeus) formulas vet. Rom. publicat. 449
Florentiae quomodo legatur: L. CXX. D. de V. S. 972
Forma. quid ratione eius homines prae brutis peculiare habeant? 138
Formula olim qui cadebat, cauſſa cecidiſſe videbatur 438
Formulae cambiorum quae in iis ſuperuacua? 469
praecipuae, quibus vtebantur Romani, recenſentur 433. 434. 436. 437. 438. 447
a quibusnam Imperatoribus abrogatae? 449
an exinde concludendum, quod abſurdum inuentum fuerint? ib.
earum myſteria quis aperuerit? 449
Formularia iurisprudentia cur plerisque hodie videatur ridicula? 439
ad eam ridentium obiectiones reſpondetur 441. 442. 443. 444. 445. 446. ſeq.
Foro qui ceſſerunt, an eorum libri probent? 551
Fragmenta XII. Tab. qui ſeruarint? 819
ICtorum Rom. in quibus curatio maritorum in feminas occurrit, an recte inter emblemata Triboniani referantur? 829
Franci tutelam *Mundeburde* vocant 712
Francigenum Regem ſe vocat Otto M. 746
Francorum Reges de ſalute pupillorum ſolliciti 711
eorum ſub imperio quaenam iuriſdictionis in Germ. facies 219
eorum temporibus ſerui vrbes habitabant 417
eorumdem miniſteriales varii generis recenſentur 418
Fratribus quo caſu non debeatur legitima iure Rom.? 961
Fratrum arualium collegium. an ad illud decemuiralis lex pertineat? 393
Fugiens reus damnato aequiparatur iure Rom. 691
an id etiamnum obtineat? ib.
Fugitiui inter ſeruos relati ex L. Fuſia Can. 885
Fundum vxorem in Saxonia ſine mariti conſenſu alienare poſſe, an recte exiſtimet Meuius? 865
Fundus eſt in agro, qui Sabinus vocatur, eum &c. formula Rom. petendi vindicias 438
alterius ad eam reſponſio ib.
Furioſi confeſſio. quid de ea ſentiendum? 683

Digitized by Google

G.

Gabinus cinctus quid? 984
Galilaea. an ex eius obſeſſione recte colligatur, Apoſtolos gladiis vſus fuiſſe? 52
Galilaei. ita dicti Chriſtiani familiari conuitio 210
Galli ſeceſſus in Caecinam, Hetruriae oppidum 780
Galli ICti plures 767
Gallia. ibi teſtatura mulier auctoritate viri indiget 869
ibi diſputatum de tonſura 38
quid ibi requiratur ad deferendum iusiurandum ſuppletorium? 640
eorum ineptiae in interpretandis nummis antiquis 84
Gallina fumoſa (Rauch-Huhn) cur ſignum iurisdictionis patrimonialis? 262
Gallorum cum Germ. communis origo 840
Gallus (Aelius) 767
ſcripſit librum de V. S. 767
quando floruerit? ib.
Iulius Aquila non confundendus cum Caio Aquillio ib.
Caius Aquillius ſtipulatonis Aquillianae auctor 768
Gallus (Caius Aquillius) gente celebri natus ib.
eius res geſtae illuſtrantur monumento ex Gruteri inſcript. 769
ex eius familia multi *Flori*, *Tuſci* vel *Corui* cognominati ſunt 770. 786. 787
maiores habuit tribunicios conſulares & praetorios 770. ſq.
horum vnus legem Aquilliam tulit ib.
pater eius an fuerit L. Aquillius Gallus? ib.
ex eius ſcriptis in pandectis nihil supereſt 782
ad eius teſtimonium ſaepe prouocatur in pandectis 782
iurisprudentiam heurematicam excoluit 777
variorum iuris capitum auctor 778
eius iuſtitiae ſpecimina 779. ſq.
in reſpondendo de iure maximam famam conſequutus 775
de facto conſultus, quid reſponderit? 776
eius ſtudia 772
eius praeceptor Q. Mucius Scaeuola Pontifex Max. 772. ſeq.
conſul fieri nolebat 783
an eum filio eius gens Aquilliana extincta? ib.
quibus dignitatibus functus in rep. Rom.? ib.
eius diſcipulus fuit Seru. Sulpicius 781
quando mortuus? 783
Gallus (M. Aquillius) ob euulgatas ſortes occiſus a Tarquinio 772
Ga'uanus (M. Aurelius) quo fundamento neget, patribus non licuiſſe liberos exheredare per XII. Tab.? 774. ſq.
Ganentius Weſt Saxonum Rex 37
epiſtolae Aldhelmi ad eum ſcritae fit mentio ib.
Gaſindi (Geſinde) quid iuris circa eos? 258
Gaſto Chamilcar Apoſtolos tonſos ait, & refutatur 28
Geburths-Brieffe cur a ciuibus nouis exegerint Germani? 420
Gellius Caii σύχρο 637
er eius noctibus Att. probatur, iusiurandum veterem praxi repugnare 637. ſq.
Gentes integrae inter ſe vſae praeſcriptione 874
id illuſtratur exemplo Hebraeorum ib.
& Lacaedemoniorum ib.

Gentiles cur philoſophiam ſuam doctrinis Chriſtianis exornauerint? 189
Chriſtianis exprobrabant ſocietates 3
Gentiliſmi partes duae 194
Gentilium Theologiae quot genera? 190
Gentium integrarum diuerſitas in g[illegible] 148
arbitrium circa formam veſti[illegible] 2
Gerada. de ea diſponere prohibentur mulieres Saxon. 956. 869
huius iur. antiquitas demonſtratur ex L. Angliorum & Werinorum 936
Gerhabere: ita in ſuperiore Germ. vocantur tutores 850
Germani pudicitiae laudem ſortiuntur a Tacito 312
eorum mercatura 327
in conſtituendis collegiis imitati ſunt Romanos 415. 420
antiqui vrbibus & oppidis caruere 416
eis nulla olim erant commercia ib.
apud eos quatuor hominum ordines erant ib.
quando conſules & Senatores apud eos inſtituti? 419
qua ratione proſpexerint pupillis? 719
apud eos Principes ſuprema tutela gaudent 710. ſq.
quando teſtamenta condere coeperint? 93?. ſq.
eorum teſtamenti factionem memorant leges variae 936
eis non minus competebat ius vitae & necis, quam Romanis 255. 254
morum ſuorum tenaciſſimi 844
cauſſarum Patronos male habebant 239
cur fundos non facile alienari paſſi ſint? 914
Gallorum imitatores in greſſu 143
confeſſos an condemnarint? 660
cur in materia de teſtamentis peregrinos, quam maiorum mores ſequi maluerint? 96?. ſq.
iuris Rom. addiſcendi cauſſa frequentes Bononiam profecti 968
eorum poteſtas in ſeruos an fuerit iuriſdictio 259
quibusnam abſolute denegarint teſtamenti factionem? 950
ſuprema iudicia vocant *ihren letzten Willen* 967
Germania. ibi teſtamentifactionem paſſim impediunt heredes ab inteſtato 943
an id iuri Rom. conſentaneum? ibid.
ibi in multis locis non de omnibus bon. teſtari licet 913
ibi & feminae adultiores tutelae ſubſunt 718
ibi heredis inſtitutio in teſtamento non abſolute neceſſaria 965
id probatur ex iure Hamburg. ib. ſq.
idemque in Belgio obtinet 966
ibi inter bona adquiſita & hereditaria paſſim diſtinguitur 916
ibi non omnibus promiſcue teſtari licet 939
Germaniae Reges vbi inaugurandi per A. B.? 755
quando vnita Lotharingia? 746
veteris mores fere exoleuerunt 241
Germanicas leges qui ediderint? 187
Germanici iuris ſtudium commendatur 570
Germanus. de eius libro iudicium 40
Germon (Bartholomaeus) diplomatum fidem impugnat 82
Gibeonitae Ioſuae veſtium vetuſtate illudunt 31
Giro quid vocetur in negotio collybiſtico? 461
Gladii cuiusdam inſcriptio ſuppoſititia 86. 87
Gladium praeferendi ius cur ſibi vindicarit Dux Brabantiae in coronatione Imperatoris? 761. ſq.
Dux Iuliacenſis? ib.
cur Pontificii adſcribant Petro & reliquis

Digitized by Google

quis Apoſtolis? 55
quaenam inde iura Clero vindicent Canoniſtae? ib.
inter inſignia Apoſtolorum referunt ibid.
eum praeferendi iure gaudet Elector Sax. 761
Gloſſatores excogitarunt priuilegium, quod habent mercatorum libri 541. 545. ſq.
Gneddei (Io) de occaſione Legis CXX. D. de V. S. ſententia 976
Gorgiae Leontini faſtus 119
Gothofredi (Iac.) verba de interpretatione iuridica 978
Graeca lingua ſcriptum legatum cur non valuerit! 998
Graecae litterae olim cum latinis eiusdem figurae 91
feminae an ſine tutore in ius vocari potuerint? 880
quomodo citatae? ib.
Graeci quid vocent iusiurandum voluntarium? 625
quid neceſſarium & iudiciale? ib.
quonam genere veſtium vſi? 2
celebrabant ἄνδρας [illegible] 579
Graecorum cura pro pupillis in conſtituendis tutoribus 706
Ipſis tutela legitima agnatorum ſuſpecta videbatur ib.
Gregorius M. veſtitus ſacri leges vbique obſeruatas vult 19
Turonenſis & Iſidorus nugarum amatores 37
Grotii locus de Apoſtolorum gladiis 52
Guelphorum & Gibellinorum Factiones 739
Guido Pancirolus refutatur 805

H.

Habitus Clericalis an prudentiae regulis & decoro aduerſetur? 11
ſacri nouitatem agnoſcunt Pontificii cordariores 12
philoſophicus non erat ſacerdotalis 16
Archiepiſcopalis & Epiſcopalis reſtringitur in Concilio Monpelienſi 11
philoſophicus indecorus habetur a Clero 20
theatricius in quo conſtiterit? 300
Ariſtidis priſtinus quid? 8
ſacerdotalis vbi primum inualeſcere coeperit? 15
Pontificiis non indifferens 12
eiusdem antiquitas 21
a Pontificiis ab Apoſtolorum aeuo deriuatur ib.
ſacer Noui Teſtamenti 22
eo non pertinet Origenis teſtimonium ib.
Cypriani, in quo ad ſupplicium ductus, deſcribitur 23
Sacerdotalis antiquus an in numo Theodoſii quaerendus? 13
Haec, vti in his ceris ſcripta ſunt, ita do, ita lego, ita teſtor &c, formula teſtandi vet. Rom. 437
Haereſes vnde ortae? 230
Halenſ. ICtorum reſponſum in cauſſa mercatoris a mercatore bonis euerſo pecuniae ſummam ex litteris priuatis petentis 553. ſq.
Hamburgenſes quid circa inſignia nauium ſtatuerint? 367
Hamburgi aeque breuis eſt immobilium praeſcriptio ac Lubecae 900
ibi vir ad defendendam vxorem in iudicio inuitus obſtringitur 864
Idem obtinet Lubecae ib.
an ibi ex praeſcripto iur. communis teſtari liceat? 960
ibi induſſamentum inſcio debitore factum vitioſum eſt 496
Handwercke. *ehrliche* vnd *zünfftige* Germanis ſynonyma 424
quid inde ſequatur? ib.
Hand muſſ Hand wahren: paroemia in iure Lubec. recepta 904
Harduini (Io.) de antiquis auctoribus ſententia 82
eiuſdem ſententia de anno Herodis

XLII. reiicitur 93
Harmonia Euangeliorum vbi reperta? 101
Haſtae iudicium quid? 283
Hebraei terram maritimam non colebant 534
an mercaturam exercuerint? ib.
quid ap. eos circa praeſcript. rer. mob. iuris fuerit, incertum 878
de eorum lege agraria quis egerit? ib.
an in cauſſis capitalibus confeſſum condemnarint? 657. 665
in nulla cauſſa teſtem ſingu'arem admittebant 358
Hebraei cur viduas Deo curae eſſe putarint? 814
an pupillis tutoribus proſpexerint? 706
quibus conditionibus eis permiſſa fuerit teſtamentifactio? 929. ſq.
eorum teſtamentifactio an ex verbis Ieſaiae elici poſſit? 929
Hebraiſmis Vlpianum non vſum eſſe oſtenditur 699. ſq.
in eius ſtilo multi notantur 697
Hegeſippus quidnam de pallio Iacobi allegetur? 56
multa commenta tradit 57. 64
quid per *lineam Iacobi* intelligat? 66
Henrici V. diploma cur non genuinum videatur? 419
Comitis Palatini Lotharingiae ſtemma genealogicum 751
Henricus Auceps vrbium per Saxoniam conditor 418
ſub eo alia eſſe coepit oppidanorum conditio ib.
Furioſus primarius Comes Lotharing. conſtitutus ab Henrico IV. 752
Heracles quando vixerit? 15
exemplum eius oſtendit, Presbyteros nullo peculiari veſte a plebe discrepaſſe ib.
Herbam Nicotianam an hoſtibus ſubminiſtrare liceat? 340
Herculeus morbus comitiorum olim impedimentum 434
Heredes plures inſtituere licet iure Rom. 966
in Germania paſſim ne vnusquidem inſtitui poteſt 967
huius rei exempla ib.
cur iure antiquo non potuerint inſtitui collegia? 412
ab inteſtato extantes paſſim teſtamentifactionem impediunt in Germania 948
quo caſu eos de credulitate iurare poſſe putent Pragmatici? 633
Heredi in iuſta ignorantia verſanti an detur reſtitutio in integrum aduerſus praeſcriptionem iur. Lubecenſ.? 909
Heredis inſtitutio in teſtamento abeſſe poteſt iure Germ. 965
vnde id probetur? ib.
idem in Belgio obtinet 966
caput ac fundamentum teſtamenti iure Rom. 964
hac omiſſa an legata eo relicta ſubſiſtant? ib.
in diem iure Rom. fieri non poterat 998
Hereditaria bona immobilia iure Lubecenſi heredibus ab inteſtato relinquenda ſunt 955
quid de reliquis iſtud ius diſponat? ib.
Hereditas luctuoſa. ad eam vocatur mulier ingenua ex SC. Tertulliano 828
Heres an praelegatum accipere poſſit? 997
ex aſſe quis? ib.
Herodes M. quantum temporis inter eius obitum & imperium Antipae interceſſerit? 94
annus eius emortualis fuit Iul. XLII. ibid.
quantum temporis effluxerit inter eius mortem & natalem Chriſti? 95
Herodis Antipae numus deſcribitur & νοτείας abſoluitur 90
quando is regnare coeperit? 91
portio eius ex teſtamento patris ib.

Digitized by Google

priores patris tabulas poſterioribus praelatas vult ib.
Hetruria. quando ibi teſtamenta innotuerint? 995
Heurematica iuriſprudentia quid? 777
Hiberni baculum a Ieſu geſtatum falſo credunt 47
Hierocles quis? 215
ſcripſit commentarium in aurea Pythagorae carmina ib.
eius philoſophia 215 ſq.
Hieromartyres. ab eorum imaginibus non concludendum ad veſtes Apoſtolorum 17
Hieronymi teſtimonium de Romanorum proteruia an recte explicetur a Baronio? 5
Hippolytus pallio philoſophico indutus vbi conſpiciatur? 17
cur hic habitus pro Clericali haberi non poſſit? 18
Hiſpalae Fecenniae tutoris optio data a Senatu 825
Hiſpani in explicandis numis prae reliquis ineptiunt 83
id quod exemplo oſtenditur ib.
Hiſpania Sueuorum, Vandalorum, Viſigothorumque olim ſedes 855
Hiſtoriae Apoſtolicae auctor perſonatus ſub quo nomine lateat? 33
eius libri nugarum pleni ib.
Hiſtrio ne quis habitu ſacro vtatur, ſancit Iuſtinianus Imp. 20
Homines reſpectu morum ad quatuor claſſes referri poſſunt 156. ſq.
quid ratione Formae prae brutis habeant? 138
diuerſi iuris qui? 289
Hominum ordines quot apud veteres Germanos? 416
Homo proprius. in eius vindicatione obtinet praeſcriptio annalis iure Lubecenſi 884
Hoſtes apud Romanos dicebantur peregrini 879
aduerſus eos erat perpetua auctoritas ibid.
Hoſti vtrum merces ſint deſtinatae nec ne, vnde iudicetur? 364
deditioni proximo neceſſaria ſufficientes quomodo ſuministrentur? 347
Hoſtilium nauium ſigna quaenam? 367
Hoſtium proprias eſſe merces, vnde pateat? 366
Hotomannus (Franc.) quid conqueratur de teſtamenti factione in Germania? 918
Hugo Donellus an Salu. Iulianum Proculeianorum ſectae recte acceſeat? 802
Hunc ego hominum liberum eſſe volo: Formula manumiſſ. vet Rom. 436
Hunc ego hominum ex iure Quiritium meum eſſe aio: Formula in emancipationibus adhibita ib.
Hypothecaria actio quo caſu annali praeſcriptione excludatur ſecundum ius Lubec. 906

I.

IAcobi tres an ſtatuendi? 50
Patrum teſtimonia huc nihil faciunt ib.
Iacobus minor Hieroſolymitanae Eccleſ. Epiſcopus 53
indumenta eius ſacra ib.
ei lineam veſtem adſcribit Euſebius 54
auctorum teſtimonia de eius indumentis 55. ſq.
cur ſacerdos eſſe non potuerit? 58. & 62.
eius Familia 53. ſq.
Frater Domini vtrum ab Alphaei Iacobo diſtinguendus? 59. ſq.
Iacobus Frater Chriſti germanus dici nequit 60
nec vterinus, nec conſanguineus ib.
dum ad τὰ ἅγια τῶν ἁγίων adpiraſſe dicitur, quomodo id intelligendum? 63
Sancta Sanctorum non ingreſſus ib ſq.
an fuerit iuuenis relicta ſindone aufugiens? 64

 inſignem

inſignem ſapientiae ſtultitiaeque characterem inculcat 129
Iamblichus an Platonicis philoſophis accenſendus? 216
variorum de eo iudicia 217
ſtricturae Chriſtianiſmi in eius operibus obuiae quid? ib.
Ianus a Coſta putat confeſſionem reorum non niſi verbis & litteris fieri poſſe 672
Iauolenus (Priſcus) ICtus 801
eius dignitates ib.
iniuria *dubiae ſanitatis homo* dicitur 801 ſq.
eius Fragmeta in pandectis reperiuntur 802. ſq.
auditores 801. ſq.
Ieſus an baculum vmquam geſtarit? 17
I lictor, colliga manus: Formula haec explicatur 443
Illationem dotis an mulier iureiurando probare poſſit? 641
Illegitimorum in bonis an vſusfructus competat matri? 576
Illicitorum collegiorum poena quae? 408
Illuſtris femina an curatoris conſenſu in contrahendo indigeat? 866
Imagines hieromartyrum. ab iis non valet concluſio ad apoſtolorum veſtes 17
Ἱμάτιον quid Graecis? 31. ſq.
Imitatio. ad eam valde procliues ſunt homines 143
id quod illuſtratur exemplis 143
Immobilibus aequiparantur reditus (Renten) iure Lubecenſi 901
Immunitates collegiorum 413. ſq.
eorum cauſſae 414
Implere in iure ſaepe idem eſt ac probare 630
Imperatores collegiis in Germania inſtitutis maxime aduerſabantur 421
id quod paret exemplo Friderici II. & aliis pluribus 421. ſq. 389
Impudentia. de ea duo inter ſe certant apud Ariſtophanem 676
Imperatoribus in inauguratione cura pupillorum commendata 713
huius rei exempla ib.
Incedere an purioris latinitatis vocabulum? 142
Inceſſus. ex eo diiudicare mores, omnium optime ſciebat Pythagoras 149
itemque Auguſtus 150. ſq.
Gregorius Nazianzenus 151
nec non Ambroſius, Mediolanenſis Epiſcopus 153
animi index non poſtremus 139
auctorum teſtimonia ib.
de eo paucis, nec cum cura actum 140
quid per eum intelligatur? 142
ex eo propenſionum ſigna petenda 144
quaenam illa? ib.
an ex eo certo, an probabiliter iudicandum 144
eum ſignum morum eſſe, ex phyſicis demonſtrari poteſt, prout fecit Borellus 145
eius cauſſa ib.
varietas vnde? 146. ſq.
affectibus potiſſimum mutatur 147
Sanguineorum 163
Melancholicorum ib.
Cholericorum ib.
Phlegmaticorum ib.
virtute praeditorum 181 ſq.
de eo regulae 163. ſq.
eius ſtatus ſingulos propriis vocabulis exprimunt Graeci 142
ex naturali tantum de hominum moribus iudicandum 143
aliorum ſaepe mutatur ib.
eius diuerſitas inter integras gentes 148
Hiſpanorum ib.
Gallorum 148. ſq.
Hungarorum 149
Indiuidua confeſſio. quid de ea ſentiendum? 6 2

Digitized by Google

Indoſſamentum vocatur ceſſio, vel mandatum in cambio 461
an recte Latine vertatur *inductio*? ib.
inſcio debitore factum Hamburgi vitioſum 496
an iudaeus Chariſtiano cedere poſſit? 494
a decoctore factum vitioſum eſt 496
vitioſum in bianco 493
Indoſſare quoties liceat? 495
Indoſſati an omne cambium poſſit? 492
an adſignatio poſſit in cambio, & inde actio inſtitui? 488
Indoſſatarius quo caſu dominus fiat cambialis ſchedulae? 461
Infallibilitatem Papae in dubium vocauit Semeca, Praepoſitus Halberſtadienſ. 739
Infamia notantur a Praetore pacti ſuper delicto priuato 690. ſq.
Infamis perſona ea inſtituta herede fratres & ſorores legitimam petere poſſunt iure Germ. 961
Infantia maiores quo caſu infantibus comparentur? 670
Inficiando lis quibus cauſſis creſcat iure Rom.? 674
Ingenua ius trium liberorum habens ex SC. Tertulliano ad luctuoſam hereditatem vocatur 828
Ingenuis quando licuerit libertinas ducere? 293
an id ex Lege Aelia Sentia? ib.
an omnibus id fuerit indultum? ib. ſq.
Iniurato cuinam credendum putarint Athenienſes? 633
Iniuria Chriſtianae religioni illata a quibusnam vindicetur? 2
Iniuriarum patientia qua ratione commendetur a Seruatore? 32
actio Lubecae intra tres dies exſpirat 881
Innocentii P. P. III. Epiſtolae, in quibus de baculo Petri loquitur 43
Inofficioſi querela. quo caſu ab hac ad illam de inofficioſa donatione & dote liceat argumentari? 307
quibusnam detur? 277
iudicium centumuirale vocabatur κατ' ἐξοχήν ib.
cur eo colore inſtituenda, quaſi turbatae mentis fuiſſent parentes? 280
eius antiquitas 281
quando ad Fratres & alias perſonas fuerit porrecta? 282. ſq.
Inopia probationum quando eſſe cenſeatur? 636
ſignificationem huius vocis quis obſeruarit? ib.
an idem ac probatio ſemiplena? ib.
Inſcriptio in gladio Conſtantini M. ſuppoſititia 86. ſq.
Spoletana eiusdem notae 88
legis ab interprete numquam negligenda 792
Inſidiae Polycarpo & aliis ſtructae 14
Inſtitutio heredis in diem apud Romanos fieri non poterat 998
Inſtrumentum Meklenburgicum torturae genus 679
Inſtrumentis, ſi ſemiplene probatum, an iuriiurando ſuppletorio locus ſit? 643 ſq.
Interdicere. an ex huius vocis vſu Hebraiſmus Vlpiani pateat? 700
Interpretationis iuridicae myſterium 978
Iac. Gothofredi verba huc ſpectant ibid.
Intertiare ſtilo vet. iuris Germ. idem ac *ſequeſtrare* 899
Inteſtabilis & *deteſtabilis*. vocabula haec promiſcue vſurpantur a veteribus 291
Inuentarium an mater vſufructuaria conficere teneatur? 607
Inuitis minoribus curatores dari non poterant 729
quomodo illi ad eos petendos adacti? ibid.
Inuocatio nominis Diuini in cambiis ſuperuacua 469

Ioannes Apoſtolus an bracteas in fronte geſtauerit? 67. ſq.
Fragmentum apud Euſebium huc pertinet 67
an epiſcopalem mitram geſtauerit? 70
& Philippus an conſpiciantur in numo Theodoſii? 73
tunicam ſuam Ariſtodemo dediſſe fertur 33
Ioſephi teſtimonium de anno emortuali Herodis M. cum Iudaeorum hypotheſi conſpirat 95
Iſidori locus an tutelam Romanorum confirmet? 832
Iſidorus fidem non meretur in probatione tonſurae Petri 38. ſq.
Iſidorus Mercator. ex eo variae epiſtolae decretales deſumtae 22
Italorum commercia longe lateque ſe extendebant medio aeuo 548
priuilegium libris mercatorum tributum in Germaniam inferunt ib.
Italiam quid pellexerit Langobardos? 334
Italica ſtatuta continent priuilegium codicum mercatorum 546
Ite in ſuffragia &c. Formula haec quando apud Romanos adhibita fuerit? 434
Iudaei in ſupremo Imperii dicaſterio admittuntur ad iuſiurandum ſupplet. aduerſus Chriſtianos 646
eorum libri an comparandi libris decoſtorum? 554. ſq.
an eis contra Chriſtianos deferri poſſit iuſiurandum ſupplet.? 645
eorum collegia heredes inſtitui nequeunt 413
an Chriſtianis cedere poſſint indoſſamentum? 494
eorum auctoritas in tempore mortis Herodis M deſignando valet 94
mancipia Chriſtiana comparare prohibentur 336
ad diem VII. menſis Caſleu Synagogae ſupplicationem indicunt 94
eorum collegiorum Pata 401. ſq.
eorum contemtus ob ſingularem habitum 4
Iudaicae veſtes ad religionem pertinebant 31
Iudaeorum libertinorum vltra quatuor mille Romae habitaſſe, refert Tacitus 408
Iudaeorum nomine veniunt Chriſtiani 209
Iudex quando iuſiurandum decernere poſſit? 635
quando torturam? 681
Conſtitutio Carolina quid ea de re diſponat? 682
ad eius religionem pertinet *ne perire quidem volentes innoxios damnare* 666
eius periurium, quo rei confeſſionem, ſpe impunitatis falſo oſtenſa elicuit, an excuſandum? 678
Iudices quales olim eſſe oportuerit? 779
viri boni adpellati ib.
Iudicia publica Athenienſium 666
eorum indoles ib.
Iudicium lubricum Feminarum 812. ſq.
Iudicum Romanorum religio laudatur a Tertulliano 683
Iuliacenſis Dux, quo fundamento ſibi adſeruerit ius gladium praeferendi? 761
Iulianus (Saluius) vnde deriuandus? 790
quando floruerit, edictumque perpetuum compilarit? 794. 795
Seuerus perperam cognominatur 794. ſq.
eius ſtemma genealogicum Reineſiano accuratius exhibetur 794
laudatur a Spartiano 795
eius patria 789
eius praeceptor, elogia & diſcipuli 801 802
ex eius fragmentis patet, eum Stoicae philoſophiae fuiſſe addictum 798
eiusdem deciſiones in iure Rom. obuiae 800
cenſor eius acerrimus Vlpius Marcellus ibid.
amicus vocatur a Marco & Lucio, Impera-

peratoribus 795. 804
latiuarum Graecarumque litterarum peritiſſimus 796
in Fragmentis eius multa antiquitatis veſtigia occurrunt 797
Soriten accuratius definiuit ib.
Proculeianae Sectae perperam eum adſcribit Hugo Donellus 802
eius obſeruatio de quinque infantibus vno partu fuſis 798
eius mors, & vbi ſepultus? 805
Filius eiusdem nominis ib.
nepos eius cur a Commodo necatus? ibid.
eius opera 807. 808
Iuramentum quae cauſſae reſpuant? 646
eas oſtenderunt in primis Seraphinus a Seraphinis & Berlichius ib.
Iurans in ſupplementum teſtis fit in propria cauſſa 632
Iurantem qualem eſſe deceat? 646
Iurare manu ſexta ſeptima quid? 619
Iurare an de credulitate poſſit? 644
Iure communi an in cauſſis criminalibus in contumaciam poena decernatur? 694
Colonienſi quomodo teſtari oporteat? 960. ſq.
Iure conſulti nomen maius, quam vulgo creditur eſſe, oſtenditur 522
eius officium duabus partibus abſoluitur ib.
Iureconſulti quinam laudentur a Cicerone? 436
eorum doctrina Reformationi praeluſit 741
Romanorum vitae ratio 781
ICtorum ſemidoctorum numerus cur hodie tam magnus? 527
quanam re potiſſimum ſe prodant? 225
ICtos veteres ſaepe in medium conſulere iubebant Principes 804
illorum moderatio erga diſſentientes ib.
Iureiurando an mulier illationem dotis probare poſſit? 641
Iuri Rom. nimium a multis ſtatuitur pretium 525
Iuris ignorantia quibus caſibus noceat? 918
Iuris Rom. & Lubecenſ. in praeſcript. bon. vac. differentiae 906
Romani & Longobardici diſcrimen ratione tutelae maritalis 846
Sueuici & Saxonici ſimilitudo in eadem tutela 850
Prou. Saxon. locus inſignis de eadem materia 849
diuerſi homines qui? 289
Iurisdictio an fuerit Germanorum in ſeruos poteſtas? 259
quotuplex 142
quibusnam demandata apud Germanos? ib.
patrimonialis cur ita dicta? 261
ea deſcribitur 244
cur eius tanta ſit obſcuritas? 142
circumſepta 263
germanicae a Rom. diſcrimen 241
academica ad quamnam ſpeciem iurisdictionis referenda? 243
ſtatuum imperii perperam pro patrimoniali venditatur 242
qualis conceſſa, ex formulis, litteris inueſtiturae inſertis, iudicandum 243
omnis apud Romanos erat perſonalis 245
in Anglia nulla eſt hereditaria 246
baſſa quid? 724
patrimonialis iure Rom. incognita 244
quando in Germania innoteſcere coeperit? 246. 249
non ſolum ibi vſu recepta eſt 245. ſq.
Herrii & Conringii argumenta de eius origine examinantur 247. ſq.
Iurisdictionis extraordinariae erat tutoris datio apud Rom. 709

INDEX RERVM

Iuriſprudentia Romanis olim propria 769
FormulariaRomanorum a viris ſapientisſimis inuenta 438
cur ea plerisque hodie videatur ridicula? 439. ſq.
ad eam ridentium obiectiones reſpondetur 441. 442 443. 444. 445. 446. ſq.
heurematica quid? 777
ei nauaturos operam quomodo praeparatos eſſe deceat? 528
quomodo differat a Politica? 738
Ius adminiſtrandi tutelam quando incipiat? 724. ſq.
Albinagii quid? 950
etiamnum in Gallia obtinet ib.
illud & in Germania viguiſſe probatur ex Dipl. Car. M. 950. ſq.
ſublatum a Fridrico II. Imp. per Autenticam *Omnes Peregrini* 951
Canonicum quid circa merces vetitas ſtatuat 338
Ciuile a Lubecenſi in praeſcriptionis potisſimum termino diſcrepat 881
Ciuitatis intra quodnam tempus recuperandum iure Lubecenſ.? ib.
Gentium quomodo differat a ciu. in eadem materia? 875
Germanicum non negligendum eſſe oſtenditur 570
quarnam merces vetitis adnumeret? 341
veteris eiusdem iuris effectus quidem tutelae maritalis ſuperſunt etiam iis locis, vbi ius Rom. introductum 870. ſq.
Geranii (Das Krahnen-Recht) quid? 346
Hagenſtolziatus quid? 951
an etiamnum vigeat in Germania? ib.
Hamburgenſe an diſtinguat inter bona mobilia & immobilia in materia teſtamentifactionis? 955
Statuti verba adferuntur ib.
quid Bremenſe, Dithmaricum & Mindenſe in eodem iuris capite? ib. 956
Lubecnſe res mobiles aeque ac immobiles anno praeſcribit 896
in materia praeſcriptionis bon. vac. ſequitur principia iur. Germ. antiqui 907
id quod demonſtratur ex iure Longobardico & Alemannico ib.
quomodo differat a communi iure in praeſcriptione rerum mobilium & immobilium 895. 898. 899
deſumtum ex Suſatenſi iure 883
ex eo periocha interpretatur 891
eiusdem aequitas 873
ϖεϱιβαλεύοντας tribus comperebat in regno Lotharingiae 756
Quiritium nauem fabricantibus conceſſum a Claudio 351
Recadentiae (Das Rückfalls-Recht) quid? 949
vbi vigeat? ib.
teſtamento peruerti non poteſt 950
Romanum in Germania receptum, alibi tutelam maritalem excluſit, alibi mutauit in curam 860. 861
priſcis olim Germanis inuiſum 239
apud Germanos in ſubſidium modo receptum 240
an ignoret iuramentum de credulitate? 633
Saxonicum quid diſponat de praeſcriptione immobilium? 899
quid Belgicum? ib.
Stapulae quid 354
Sueuicum quid praecipiat eis, qui teſtari

Digitized by Google

ſtari volunt, & heredes ab inteſtato habent? 949
an exinde colligendum, extantibus cognatis extraneos heredes inſtitui non poſſe? ib.
teſtandi ante Romam conditam in Italia viguit 994. ſq.
vitae & necis in ſeruos Germanis aeque competebat ac Romanis 255
quis dederit Romanis in liberos? 572
Ius regnandi gratia iure violari, ait Caeſar. 622
Iusiurandum omnibus gentibus vinculum adſtringendae fidei 618
quomodo vocatum ab Aegyptiis? ib.
quid Paulo Apoſtolo? 619
quid ICto eiusdem nominis? ib.
eius vſus oſtenditur 619
diuiditur in *voluntarium*, *iudiciale* & *neceſſarium* 623. ſq.
Species hae definiuntur, & earum denominationem redditur ratio 624
neceſſarium quomodo ſubdiuidatur a nonnullis? ib.
an tria genera ſint iurisiurandi? 624
a muliere in Saxonia ſine curatore praeſtitum an valeat? 866
quando a iudice decerni poſſit? 635
eius frequentia perfidiae humanae indicium 620
elegans Senecae & Aeſchyli de eo iudicium ib.
vniuerſitati delatum a quonam praeſtandum? 645
de credulitate non praeſidium reperit in iure Rom. 633
delatum & intra 14 dies non praeſtitum pro deſerto habetur iure Lubecenſ. 884
ſuppletorium an in iure Rom. praeſidium reperiat? 625
eius fundamentum an recte probetur ex fragmento Caii? 634
illud ſex conditionibus deferri poſſe, ſtatuit Mynſingerus 640
ei an locus ſit, ſi per inſtrumentum ſemiplene probatum? 643. 626
veterum praxi repugnare, oſtenditur ex Gellio 637. ſq.
itemque ex loco Senecae 638
quid ſit? 625
controuerſia de eo inter Dd. 626
eius vſus in foro magnus 639
in Gallia ſpeciali Regis iuſſu deferendum 640
an ſemper petendum? 649
caute deferendum 640
eiusdem tres comites fingunt Canoniſtae ib.
Iuſtinianus antiquitatis ſtudium commendat 971
laicis interdicit habitu ſacro 20
eius mutatio circa praeſcriptionis tempus 879
verba de teſtamentis 980
Iuſtinus Martyr, locus eius de veſtibus Chriſtianorum 3
Iuuenes Romani quando ad honores promoti? 782
Iuuentius (Celſus) quando vixerit? 503
eius fata ib.
SC. ſub eo factum ib.
perperam vocatur IVLIVS & IVBENTIVS 504
vnde nomen IVVENTII tulerit? ib.
eius laudes ib. ſq.
in philoſophicis Stoicus; in iuridicis Proculeianus 511
eius calliditas in coniuratione aduerſus Domitianum 512
eiuſdem ad honores gradus ib.
bis Conſul fuit 513
eius in Conſulatu collegae ib.

ſtemma eius exhibetur 505
patris eius merita in iurisprudentiam 506. 507. 508
eius natales & ſtudia 508. 509
Fragmenta laudantur ob puriorem latinitatem 509
philoſophia & profectus in iurisprudentia 510
quid ſcripſerit? 516. ſq.
eius σύγχρονος quis? ib.
quid notatu dignum in eius fragmentis? 517

K.

Eine Henne fliegt über die Mauer: paroemia haec vnde orta? 420
Κυρίους cur dicti tutores Graeci? 820

L.

Labeo (Antiſtius) laudatur 528
quomodo ad iurispr. ſtudium ſe praeparatit? ib.
4000 volumina ſcripſiſſe fertur 781
antiquitatum callentiſſimus habitus a Laelio Fel. 928
Lacedaemonii ab Ariſtotele laudantur ob curam tenerae aetatis ciuium 706
ad damnandum tardiſſimi erant 658
confeſſos vltro pro indicatis habebant ibid.
id quod illuſtratur exemplo Pauſaniae ib. & 659
eorum teſtamentifactio liberior, quam Athenienſium erat 932
Lacernum quid? 27
Lacte Chriſtiano educatus Caracalla 202
Laelius (Felix) ad libros Mucii notauit 975
aetas huius ſcriptoris ib.
Lamina aurea male tributa Iacobo 64
Land. huius vocabuli varia notio 902
Langobardi. apud eos ſeruus fugitiuus praeſcriptionem 30. annorum domino opponere poterat 886
quod eos Italiam pellexerit? 334
Längſt Leib : längſt Gut. quid ſibi velit haec paroemia? 590
Lapis a monachis Romae inuentus ſuperſtitioſe adoratur 84
Lares permarini 332
eis aedem vouit L. Aemilius ib.
Laſſi quinam? 250
Latina Eccleſia natalem Chriſti aemulatione gentilium conſecraſſe dicitur 95. ſq.
Laurentia meretrix a Tertutio heres inſtituta 994
Lectulo adfixi vbi teſtari prohibeantur? 994
huius prohibitionis ratio 945
an id iuri communi conſentaneum? 943. ſq.
Legare vocabulum legiſlatorium dicitur 980
quid veteribus denotet? ib.
olim dicebantur & ii, qui heredem inſtituebant 976. 996. ſq.
Legari per vindicationem quaenam olim poterint? 978
an omnia poſſint, quae per ſeruos adquirimus? 977
an ea, quae per filiumfamilias? ib.
Legata relinquendi poteſtas variis legibus circumſcripta 1002
olim *caducorum* nomine veniebant 905
curdari oportuerit *verbis ciuilibus?* 998
Legatarius heres in marmore apud Reineſium 996
quid ſit? 997
Legatarum rerum dominium quando tranſeat ad legatarium? 977
Legati vnde nomen acceperint? 980
nauibus iniuſte captis mittuntur eas repetituri 376. ſq.
Procoſ. in prouinciis pupillis de tutoribus proſpiciebant 709
Legatum vindicationis quid? 998

damna-

damnationis? ib.
per praeceptionem? ib.
ſinendi modo? ib.
caducum? 909
imperatiue erat relinquendum 998
cur nec falſa cauſſa, nec falſa demonſtratio peremerit? 999
graeca lingua ſcriptum non valebat 998
conditionale filio relictum patri adquiri non poteſt die eius nondum cedente 977
Lege Decemuirali Pop. Rom. omnem facultatem ſuam νομοθετεῖν in quemlibet patremfamilias transſcripſit 988
Aelia Sentia manumittendi modus terminatus ab Auguſto 999
Iul. Pap. Popp. cautum ne quis ſponſam decenni minorem haberet 834
quomodo haec diſpoſitio intelligenda? ib.
Regia quid populus in principem contulerit? 987
Atilia quid cautum? 707
Iulia Titia quid? ib.
quid Papiria? 986
Leges XII. Tab. a Graecis petiere Romani 274
ſecundum eas fratribus & ſororibus nihil debebatur ex hereditate, ne quidem liberis ib.
collegia opificum in vſum reuocant 392
an maximam partem ex iure Attico deſcriptae? 818. ſq.
earum fragmenta qui ſeruarint? 819
κατ' ἐξοχὴν leges dictae 656
Leges ciuiles cuiusque reip. fini populique genio ſunt attemperandae 536
Normannicae a quonam dictae? 851
publicae a Chriſtianis ſeruabantur 2
Athenienſium quinam auctores explicarint? 819
Leges Burgundica & Wiſigothica an prorſus ex iure ciu. petitae? 844
Legi Decemuirali de teſtamentifactione cur additum SVAE REI? 989
Noodtii ſententia ib.
Legibus decimariis ſublatis mariti vxoribus vſumfructum bonorum immobilium legare ſolebant 581
de ſucceſſione inteſtatorum non niſi noua lege poterat derogari 986
veſtiariis cur opus fuerit Clericis Occidentalibus? 20
Legis XII. Tab. de teſtamentifactione variae lectiones 979
quomodo ſcripta a Decemuiris? ib.
CXX. ff. de V. S. inſcriptio 972
Burgundicae verba allegantur 586
Iul. de Mai. quae poena? 408
CXX. D. de V. S. variae lectiones 972
quomodo legatur Florentiae? ib.
Iulii Pacii lectio rei conuenientior ib.
Legis actionum inuentores quinam? 447. 991
Legitima, ad eam fratribus & ſororibus, perſona turpi inſtituta, adimplendam, noua actio inuenta 307
quibus debeatur iure Rom.? 961
quibusnam Germ.? 961
agnatorum tutela Graecis ſuſpecta 706
Legitimi tutores qui iure Rom.? 722
Legum Romanarum contemtus 412
in eius cauſſas inquiritur ib.
Germanicarum editores 587
multitudo, quid, obſeruante Platone, innuat? 445
Leib an Leib, Gut an Gut: qualis haec paroemia? 581
Lenae & lenones ex hereditate nihil capere poterant iure Rom. 295
Leo Imp. collegia heredes inſtitui poſſe, ſanxit 413
Leuis notae macula quomodo diſtinguatur a turpitudine? 295
de ea doctrina vulgaris 304
Lex (Leges)
Aelia Sentia 293

Agraria Hebraeorum quid diſpoſuerit? 930
Arcadii & Honorii circa inſignia nauium 367
Atilia quando lata? 708
Αξίωσις IX. ff ad L. Rhodiam de iactu quid ex ea demonſtretur? 322
Baiuuariorum quando & a quo compilata? 586
eadem fere diſponit circa vſumfructum maternum quae Lex Wiſigothorum ib.
Falcidia. quid ea cautum? 1002
Iulia de viceſimis hereditatum quid diſponat? ib.
Caducaria quid? ib.
Langobardica. in ea expreſſiora tutelae maritalis veſtigia occurrunt 846
Pap. Poppaea ad locupletandum aerarium comparata erat 301
quomodo deſcribatur ab Horatio? 292
quando & a quonam lata? ib.
cur Iulia & Papia dicta? ib.
quid ea cautum? 292
poena ex hac lege 294
Solonis de tutela nuptarum peruerſa a Sam. Petito 821
Scribonia quid circa praeſcriptionem ſeruitutum mutarit? 912
Veſtibulici ad prouinciam porrecta 514
Voconia feminas hereditate excludebat 1002
Lex cum prologo abſurda videtur Senecae 999
4. C. de edendo ſemiplenae probationi aduerſatur 631
vn. C. de Caduc. toll. a Iuſtiniano abolita 1002
27. C. de inoff. teſt. a Triboniano interpolata 268
vnde hoc pateat? ib.
longa eidem lacinia adſuta ex L. 3. C. Theodoſ. de inoff. teſt. 269. ſq.
eius explicatio 272
an ea noui quid ſanxerit Conſtantinus M. 274
Leuiter notati quinam? 298 300
Liber magnus magnum malum videbatur Callimacho 919
Liberi a matre vſufructuaria alendi elocandique 613
iure Rom. ratione patris erant res, ratione aliorum perſonae 990
ritu mancipationis a patre vendebantur ib.
poterant vindicari ex iure Quiritium ibid.
naturales, ſ. ſpurii Romae tribu non mouebantur 309
Huberi ea de re ſententia expenditur ib.
ex rapta procreati ad quem pertinuerint? 845
mortuo patre fiebant capita libera iure Rom. 1006
praecoces an macula laborent? 313
Romae adducti⁹ regebantur, quam Athenis 995
Liberis ſeparatis quid obtineat ratione hereditatis iure Hamburg.? 602
Libertas non vna olim omnium 300
Libertates dandi facultas quibusnam legibus circumſcripta? 1002
in teſtamento ex XII. Tab. competebat 999
Libertatis fauor apud omnes gentes maximus 895
quomodo vocetur a Dionyſio Halicarnaſſenſi? ib.
Liberti apud Rom. alii ciues, alii Latini, alii dedititii 252
veterum Germanorum aequiparantur hodiernis ruſticis 258
Libertinas vxores ducere non licebat ante L. Pap. Popp. 292

Digitized by Google

Libertini in Germania quinam? 311
iis quoad ſucceſſionem aequiparantur peregrini a Friderico ib.
Libertorum apud Germanos conditio 252
Libri opificum an aeque priuilegiati ac codices mercatorum? 566
decoctorum quando probent? 555
an creditores ex iis probationem debiti aduerſus tertium petere poſſint ib. ſeq.
publici in Germania ex parte cum tabulis cenſualibus Romanorum comparari poſſunt 916
illorum praeſcriptio ſecundum ius Lubecenſe 916
& Hamburgenſe 917
quando & quamdiu quae in hos libros relata ſunt, impugnari poſſint? 917
Libripens in teſtamentifactione per aes & libram sequitebatur 991
Librorum mercatorum requiſita 549. ſq.
Licitis collegiis qui accedere potuerint? 408
Lictores cur Romae leuiter notati viſi? 311
Linea feminalia lumbis adſtringebant Orientales 31
quomodo vocentur Hebraeis & Graecis? ib.
Linea an de hodierno *Ephod* recte explicetur? 24
Liquamen quid? 334
Lis inficiando quibus in cauſſis crescat iure Rom.? 674
Litterae S VIAR ex iis nouum Sanctum exſculpunt Hiſpani 83
Graecae cum latinis olim eiusdem figurae 90. ſq.
vnde id demonſtretur? 91
Litterarum natalitiarum origo 423
Gothicarum origo 87
Litteras cambiales qui accepit alio loco offerendas quomodo vocetur? 460
Litteratae veſtes Apoſtolorum 78
in iis conſpiciuntur litterae L. H. r. F. T. X. Π. ib.
Litteris cambialibus agnitis, an exceptioni locus? 458
Liuius. quid in eius ſtilo a nonnullis deſideretur? 697
eius locus inſignis explicatur 985 ſq.
Lombardi & Coracini iudaeis aequiparati 548
Lombards Häuſſer quid? ib.
Longi temporis praeſcriptio quando a Romanis inuenta? 879
ad quas res pertinuerit? ib.
ignota iure Lubecenſi 881
Lotharii I. ſtirpe extincta, Lotharingia inter Germanorum & Francorum Occidentalium conſilia fluctuabat 748
Lotharingia olim regnum 746. 747
Arnulfus quo iure id acceperit a Carolo Craſſo? ib.
archiducatus 758
Lotharingiae Palatinatus cur ad ſuperiorem Rhenum migrarit? 745
inferioris potentia 760
ex ea nati Ducatus Limburgenſis & Brabantinus ib.
Regum auctoritas in eligendo Rege Germanorum 755. ſq.
ſuperioris praerogatiuae 762
nexus cum Imperio ib.
amplitudo & opes 759
ex ea nati primo duo Ducatus ib.
poſtea plures 760
Duces cur Marchiſi dicti? 765
eorum tituli & inſignia honoris 764
quali archioffi.io in coronatione Ottonis I. functi? 757
Regni Palatium quodnam? 758
veteris magnitudo & nominis ratio 745
Lotharingiae nomen cur adfectarit Dux Brabantiae? 761
cur ius gladium ferendi in coronationibus Imp. ſibi vindicarit? ibid. ſeq.

Lotharingicae familiae ſplendor 764
ea eiusdem cum Habsburgica originis 765
Lotharius Imp. in fratrum regna imperium adfectauit 747
in ea monarchiam molitus eſt ib.
Lubecae cur annalis praeſcriptio obtineat? 881
quando exſpiret actio iniuriarum? ib.
quo caſu rata ſint teſtamenta reciproca inter coniuges? 946
Lubecenſe ius ex Suſatenſi deſumtum 883
eius aequitas 873
Lubecenſes inter & Danos de commercio lites 328
eorum priuilegia 890. ſq.
Lubecenſium ſtatutorum conditores an ius Rom. ante oculos habuerint? 882
Lucae, Euangeliſtae, locus de cenſu 97
an per eius verba: πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ſola Iudaea intelligatur? ib.
quemnam cenſum cum natalibus Chriſti coniungat? 101
eum conciliare ſtudet Baronius cum ſcriptoribus profanis in materia de natiuitate Chriſti 104
Ludouicus Pius Germanis teſtamentifactionem a Car. M. ademtam reſtituiſſe fertur 934
eius verba de tutoribus pupillis conſtituendis 712
XIV. Rex Galliae foedus maritimum cum ciuitatibus Hanſeaticis iniit. 356
Germanicus quasnam prouincias vini cauſſa emerit? 745
Lupi (Chriſtiani) coniectura refutatur 77. ſeq.
Luſatia ſuperior. ibi maritus pro vxore poſtulaturus non indiget magiſtratus confirmatione 863
Lycurgus emtionem venditionem rerum fundi plane inhibuiſſe fertur 878
quosnam e rep. proſcripſerit? 535
eius leges circa peregrinationes ciuium & exterorum cum his negotia 326
Lydus (Io.) an philoſophus ſemichriſtianus? 220. ſq.
Lynkerus an matri vſumfructum in bonis illegitimorum recte adſcribat? 576

M.

Macarius, Epiſcopus Hieroſolymitanus veſte ſacra donatus a Conſtantino M. 18
Macrinus Imperator quid imitatus ſit in Marco? 143
Macula leuis notae. de ea doctrina vulgaris 304
qui hodie ea laborare dicantur? 305. ſq.
olim latius patebat, quam nunc 306
eius effectus 307
qui ea laborant ad quasuis dignitates inhabiles cenſentur ib.
quinam ea notati apud Rom.? 308
ab infamia recte diſcernitur 308
errores Doctorum circa naturam huius maculae ib. ſq.
eius definitio immutanda 310
ea haeret liberis praecocibus 313
quid de effectibus, quos Dd. ei tribuunt, ſentiendum? 314. ſq.
reſponſum Facultatis Iurid. Halenſ. ad quaeſtionem hanc maculam concernentem 315
Maecianus (Voluſius) ICtus, Salu. Iul. diſcipulus 802
Magiſtratus in Germania etiam non rogati tutores conſtituunt 728
eorum tutela ſuperior non ſemper a iurisdictione promanat. 720
ea Romae ignota initio 707. 709
Maiorennitas in Germ. a curatela non ipſo iure liberat. 731
Maioris (Dan.) de praeſtantia numorum iudicium 81
Mancipia Chriſtiana comparare cur Iudaei prohibeantur? 336
Mandati defectus an poſſit ſuppleri iureiurando? 647

Mani-

Digitized by Google

Manichaeorum origo 233

Manipulus quid Latinis ? 14

quid Pontificiis ? ib.

Mann - *Recht* quid iure Germanico ? 887

Manu ſexta ſeptimaque iurare quid ? 619

Manumiſſio. ritus in ea obſeruandi 436

formula : *Hunc ego hominum liberum eſſe volo* ib.

Marcae ſigna mercatorum 366

Marchia Brandenburgica. ibi non obtinet tutela maritalis 859

quo caſu ibi feminae curator detur ? 860

Marchiſi cur dicti Lotharingiae Duces ? 763

Marci, Euangeliſtae, indumenta 77. ſq.

Antonini libri εἰς ἑαυτὸν 126

an ſapiens praedicandus ? ib.

eius verba recenſentur ib.

Marcianus cur & ſub quanam poena Barbaris arma vendi noluerit ? 335

Mare. de eius dominio variae lites 322

auctores de hac materia recenſentur ib. ſeq.

eius dominii effectus 324. 326

Marianus Scotus nihil memorat de reſuſcitatione Materni per virgam paſtoralem 44

Maritalis tutelae effectus in Germ. 856

Mariti poteſtas in vx. qualis in Saxonia ? 865

qualis alibi ? 867

eo mortuo quis tutelam viduae conſequatur in Saxonia ? 849

quomodo hodie vxoris curator fiat in Saxonia ? 862

Maritus an de fructibus dotis diſponere poſſit ? 977

ſi de reliquis rebus vxoris diſpoſuerit, & haec res ſuas eſſe contendat, cui incumbat probatio ? 978

an non aliquando iure Rom vxoris tutor, vel curator legitimus fuerit, quamuis non legitimus ? 832

vxoris nomine in Saxonia in iudicio ſine curatorio, vel cautione de rato non admittitur 861

Marſilius Ficinus, philoſophus ad paganiſmum procliuior 231

eius doctrina de immortalitate animae & pactum cum Mich. Mercato ib.

Marſilius de Menandrinis Ludouici Bau. Imp. contra Papam defenſor 739

eius ſtudia ib.

Martyrum erae inuentores quinam ? 85

Maſſii diſſertatio commendatur 76

Mater vſufructuaria liberos alere & elocare tenetur 613

quod ſi hoc neglexerit ? ib.

an iure Rom. poteſtate in liberos gaudeat ? 575

an in ſpurios ? 577

vſufructuaria ad inuentarium conficiendum tenetur 607

quid in eo recenſendum ? 608

an filiabus vitam monaſticam electuris dotem debeat ? 614

an aes alienum ſoluere teneatur ? 612

an omnes fructus percipiat ? 605. ſq.

diſpoſitio iur. Lubecenſ. ea de re inconcinna Statuto Hamburgenſi ib.

an ad cautionem obligetur ? 608. ſq.

ICti quinam id negauerint ? 609

an poſſit alienare ? ib.

an vſumfructum teſtamento relictum amittat ob ſecundas nupt. ? 581

quo caſu non vtatur fruatur bonis liberorum ? 603

quid ſi initio frugalis, ſucceſſu temporis bona abligurire inceperit ? ib.

boni viri arbitratu non vtens fruens an ſtatim vſufr. priuetur ? 585

Materna poteſtas fundamentum vſusfructus, quo matres gaudent in Germ. 597

Materni reſuſcitatio inter fabulas referenda 46

eius conditorium vbi oſtendatur ? 51

is a Petro Treuirim miſſus 41

mortuus in itinere virga paſtorali ſuſcitatus

tatus 42
Matresfamilias quaenam vxores dictae? 826
quaenam matronae? ib.
Matri vſufructuariae an rationes reddere incumbat? 610. ſq.
quo caſu ei conſtituatur vſusfructus iure ciu.? 577. ſq.
Matronae, oſculis & ſpe futuri matrimonii a iudice ad confeſſionem parricidii adactae exemplum 677
Maximi Tyrii & aliorum, qui phyſiognomiae nihil tribuunt, argumenta expenduntur 154. ſeq.
Maximiliani I. contentiones cum Ioanne, Danorum rege 328
Medeae querela, quod auri adulterini ſigna dentur, non hominum 137.
Mecklenburgicum inſtrumentum torturae genus 679
Menenius Agrippa opifices inutiles cenſet reip. Rom. 392
Menſam argentariam an ſeruus iure Iuſtinianeo exercere potuerit? 543
Mentis cum corpore arctiſſimum commercium demonſtratur 155
Mercatores honoribus adficiendos eſſe ſuadet Xenophon 537
eorum aduerſariis an aeque fides habenda ac codicibus eorum? 550
an eorum libris, qui foro ceſſerunt? 552
eorum libros quales eſſe oporteat, ſi probare debeant? 549
eorum collegia duo inſtituta Romae 395
horum vnum *Mercuriale*, alterum *Capitolinum* audiebat ibid.
vtriusque celebritas ib.
eorum codicibus veterrimo iure credebatur, ſi libri creditorum cum libris debitorum conſpirarent in expenſilatione 542
id quod probatur variis teſtimoniis ib.
an eorum libri ſemiplene probarint, quorum negotiatio publicam cauſſam non habebat? 544
eorum priuilegiis indigni decoctores 537. ſq.
Mercatura pluribus gentibus ſuſpecta 535
eam reip. prodeſſe, probatur, & ad obiectiones reſpondetur 536
cur priuilegiis opus habeat? 537
quinam de ea ſcripſerint? ib.
feminae eam exercentes an obligentur ſine curatoris conſenſu in Saxon.? 866
eam multi e rebus publicis excluſerunt 534
id illuſtratur exemplis Hebraeorum & aliarum gentium ib.
Merces vetitae iure Canonico 338
quas ad hoſtes deferre, nefas habeatur, hodie variis conuentionibus explanatum 339
quarum negotiatio inter ipſos ciues Rom. prohibita? 336
quarumnam negotiatio vetita fuerit iure Rom. ratione exterorum? 333
illicitae, ſi non a domino, ſed magiſtro nauis naui ſint impoſitae, quid iuris? 355
licitae naui impoſitae an cum illicitis fiſco cedant? 359
hoſti deſtinatas eſſe, vnde diiudicetur? 364
hoſtium eſſe proprias vnde pateat? 366
earum ſi neglecta profeſſio, an ipſa nauis in commiſſum rollatur? 353
iure Germanico vetitarum catalogus 341
Merillius (Em.) an recte putet, feminas olim Romae non in ſcriptis teſtari potuiſſe? 945
exempla in contrarium adferuntur ibid.
Methodii reuelationes ſunt ſuppoſititiae 23

Digitized by Google

Metroclis ſententia de ſolida eruditione comparanda 527
Michas (Propheta) ab eo fit mentio veſtium Iudaeorum 32
Milites quinam in procinctu eſſe dicti? 985
cur eorum teſtamenta rata habuerit populus tacito ſuffragio? ib.
cur excluſi collegiis? 409
anne tenuioribus quidem accedere potuerint? ib.
eorum priuilegia circa teſtamenta 983
Militia. in ea non locus erat opificibus, niſi in re trepida 394
veterum Rom. ſelecta non erat mercenaria 390
forenſis ad maiora nitentibus olim magno adiumento erat 511
Miniciorum ſtemma 807
Miniſteriales Francorum varii generis recenſentur 418
Minorennes an poſſint cambiare? 475
Minoribus inuitis curatores dari non poterant 729
quomodo ad eos petendos adacti? ib.
Minorum iure gauiſa collegia 412
Miſſam ſibi reperiiſſe viſus eſt Peireſcius in numis Conſtantini M. 83
Mitrae Epiſcopalis antiquitas vnde adſeratur a Baronio? 55
non ab Apoſtolis deriuanda 71. ſq.
Mixturae temperamentorum potiſſimum ſex 161
Primae characteres ib.
Secundae ib. ſq.
Tertiae 162
Quartae ib.
Quintae ib.
Sextae ib. ſq.
Mobilia & immobilia ius Lubecenſe vno eodemque tempore praeſcribit 896
Modeſtinus (Herennius) an ſemidoctus fuerit? 698
pro Dalmata cum habet Guilielmus Grotius ib.
eius libri ad Mucium 975
Molinaeus refutatus a Deſiderio Heraldo 244
Monachi tonſura ſanctitatis famam ſibi conciliant 20
pallium philoſophicum qua occaſione ſumſerint 6
Monetagium 851
Monimenta antiquiora era Chriſti ſignata ſuppoſititia ſunt 86
Monimentum Ancyranum cenſus illuſtrat. 98
quid in eo reprehendat Caſaubonus? ibid.
confirmatur a Suetonio 100
Morbus Herculeus comitia olim vitiabat 434
Mores veteres Germaniae ſenſim ſenſimque exoleuerunt 241
Mors corporis. de ea euitanda ſollicitus fuit Anglus quidam 133
Mortis cauſſa donatio inter pactum & vltimam voluntatem fluctuat. 869
Motus corporis a loco ad locum a mente determinatus quo ordine fiat? 145. ſq.
Mucianae cautionis inuentor quis? 973
eam commentario illuſtrauit Franc. Balduinus ib.
Mucius (Q.) Scaeuola non confundendus cum illo, cui *Auguris* nomen eſt 972. ſq.
eius honores 973
occiſus a Damaſippo quodam 973
quomodo vocatus a Velleio Paterc. & Cic.? ib.
inuentor cautionis Mucianae ib.
eius domus totius ciuitatis oraculum 973
Inter eius diſcipulos & Cicero erat ib.
ſcripſit libros XVIII. iur. ciu. ib.
an iidem cum libro ὅρων? ib.
eius libros commentario illuſtrauit Ser. Sulpicius 975
ſed Mucio parum aequus ib.
it. Laelius Felix & Herennius Modeſtinus ib.
Caii Aquillii Galli praeceptor 772
laudatur

laudatur ob inſignem eruditionem 773
ſtemma Muciorum genealogicum 774

Mundeburdi qui apud Francos? 712
Mundium tutelam ſignificabat vet. Germ. Pop. ib.
Municipales quaedam ciuitates in Germania iure conſtituendi tutores gaudent 720
vnde ipſis haec facultas competat? 720 ſeq.

Mulier an iureiurando illationem dotis probare poſſit? 641
in Gallia teſtatura auctoritate mariti opus habet 869
in poteſtatem mariti redacta capite minuebatur 817
ſui iuris, quae non in manum conuenerat, in quorum tutela fuerit? 817
quid ſi filiafamilias eſſet? 828
In Saxonia fundum alienare nequit ob vſumfr. marito competentem 865
ei condictionem indeb. concedunt Dd. ſi ſe inconſulto marito obligarit 866

Mulieres in iuſto connubio viuentes, vel in manum conuenerant, vel in matrimonium iure Rom. 826
cur in teſtamentis teſtes eſſe nequeant? 993
Germanicae maritos ſuos, in bello conſtitutos, ſequebantur 598
iure Germ. vet. confeſſione ſua ſibi haut nocebant 671
Chriſtianae ſapienter viuebant 201
Atticae nihil, ſ. in iudicio, ſ. extra illud valide agebant, inconſulto tutore 519
teſtimonia auctorum adferuntur 820
legari poterant iure Attico 822
exemplum Demoſthenis vxorem ſuam Aphobo legantis ibid.
earum tutela quando ad Archontem redierit? 823
in legitima virorum ſuorum tutela erant 815
ſeruili amore bacchantium poena 321
quae in manum non conuenerant, auctore tutore heredes ſcribere poterant 988
in ſcenam prodeuntes infamia notabantur 297
corpore quaeſtum facientes matronalem habitum deponere cogebantur 299

Murus Pictos a finibus Romanae prouinciae arcet 7
Mutuum. formulae, quibus ex eo agentes vtebantur Romani 447. ſq.
ex eo conuenti quo caſu creditoribus vincti traditi per Leges XII. Tab. 656

Mynſingerus quot conditiones deſideret ad delationem iurisiur. ſupplet.? 640. ſq.
quasnam cauſſas id reſpuere doceat? 646. ſq.

Myſteria Chriſtianorum ſacratiſſima 199
Myſterium an quaeſiuerint antiqui in veſtibus ſacris? 19

N.

Naitonus Pictorum rex 37
epiſtolae a Cleolfrido, Abbate, ad eum ſcriptae, fit mentio ib.
Clericos in coronam tondi iubet 38

Naſiraeorum mores circa tonſuram 39
Natalis Chriſti. quantum temporis inter eum & obitum Herodis M. intereeſſerit? 95
eum eſſe VIII. Kalend. Ianuarii, ſtatuit Eccleſia Occidentalis ib.
an ex hiſtoria cenſuum, Auguſti & Praeſidum Syriae poſſit illuſtrari? 97

Natiui-

Digitized by Google

Natiuitatis Chriſti era cur hodienum tam obſcura? 85. ſq.
Naue capta an merces licitae vna cum illicitis in commiſſum cadant? 359. ſq.
id quidam ex iure Rom. adfirmant ib.
a nauibus imperantium bellicis, cui praeda cedat? 367. ſq.
publicata, an ſcapha eximatur? 355
fiſco addicta, ſub haſta omnia venduntur 373
quis hoc caſu protimiſeos iure gaudeat? 374
Nauem communi nomine qui refecit, eam in ſolidum obtinet 352
ad eam reficiendam qui credidit pecuniam, praelationis iure gaudet ib.
Naues hoſtium, ſi merces amicorum contineant, quid iuris? 361
amicorum, ſi hoſtium mercibus ſint onuſtae, quid tum? ib.
hodie, quamuis magna earum priuilegia, ſaepe ob merces vetitas capiuntur, & pro commiſſo tenentur 353
quae reuerentiae ſigna ſibi inuicem hodie exhibent, non ignorarunt Romani 345
a fiſco occupatae *Priſen* vocantur 350
hinc loquendi mos: *vor gute Priſen erklären* ibid.
captae an ſtatim in commiſſum cadant? 371. ſq.
Naui impoſitas res hoſtium eſſe, vnde poſſit cognoſci? 364
Nauibus iniuſte captis, quomodo procedendum? 376. ſq.
Nauium & nautarum permulta priuilegia in iure Rom. 351
pro commiſſo occupatarum pretium an ab adſecuratoribus reſtituendum? 374
hoſtilium ſignum *die Flagge* 367
Nautica gens *indomita* dicitur apud Euripid. 372
Nazaretha. ibi non erant ſacerdotes 62
Negotiatio qualium mercium iure Rom. vetita fuerit ratione exterorum? 333. 334
Negotiationis collybiſticae hodiernae rigor. 458
ea Romanis fuit ignota ib.
Neratius Marcellus quomodo Celſi collega dici poſſit? 514
Neruii mercatores ad ſe excurrere, cur non paſſi ſint? 535. ſq.
populus ciſrhenanus 326
Niceta Paphlago. ab eo excogitatum pallium Iacobi 56
Nicotianam herbam an hoſtibus ſubminiſtrare liceat? 340
Nimbus capitibus Imperatorum adpictus 74
Nobiles Germ. pupillis in pagis ſuis tutores conſtituunt 721
eorum iurisdictio patrimonialis non a comitibus in eos eſt translata 248
Nobilium Romanorum ſtudia 774
Nomen in delectibus militum ac cenſibus, boni ominis cauſſa primum eloquutum 790
Noodt (Ger.) laudatus 989
Noriſii (Henrici) merita in ſtudium numismaticum 85
Normanni origine Germani 712
Notae Chriſtianorum quaenam fuerint? 7
Noui operis nunciatio iactu lapilli peragebatur 437
Nuditas hominis velanda ob pudorem naturalem 2
Numa regnum oblatum reſpuens, quomodo ad id ſuſcipiendum fuerit admonitus? 378
opificibus quaeſtum permiſit, eorumque collegia inſtituit 382
quot collegia inſtituerit? 383
quid eum mouerit ad eiusmodi corpora ſtabilienda? 388
Numi Regis Agrippae quam plurimi extant 93
quid in eis conſpiciatur? ib.
Numinis celebratio a ratione non abhorret 211

Numiſmatum medii aeui delineatores recenſentur 88
Numorum praeſtantia & auctoritas oſtenditur 81. ſq.
eorum vſus in Hiſt. Eccleſ. 83
in eis explicandis ſaepe ineptiunt Pontificii 83. ſq.
in primis Hiſpani & Galli 83. 84
huius rei exempla ib.
Numularii argentariorum priuilegio gauiſi 144
Numus Bracteatus Bernardi, Ducis Saxoniae 89
an ex eo elicendus annus MC81? ib.
Herodis Antipae deſcribitur 90
τετάρχ abſoluitus ib.
antiquitas eius patet ex littera L. pro A. poſita ib.
ex eo demonſtratus auſpicium regni Herodis 91
Theodoſii non habitum ſacerdotalem; ſed conſularem exhibet 73. 83
quidam Conſtantini M. ſuppoſititius 87
Nundinae quibus exercere prohibitae ab Imperatoribus Honorio & Theodoſio? 335
Nuptiae an patriam poteſtatem finiuerint iure Rom.? 828
de eis nihil cautum Legibus XII. Tab. 446
ritus antiqui, quibus contractae ib.
ſecundae Romanis inuiſae 597
Nutus an ſufficiat ad confeſſionem in criminalibus? 685. ſq.

O.

Obligatio correalis qua ratione viriet cambium? 483
cambialis ſolis ex litteris naſcitur 468
Obligationes & actiones a Iudaeo aduerſus Chriſtianum emere prohibitum 342
Occidens in eo veſtes ſacrae multo tardius definitae, quam in Oriente 19
Oculatum teſtem plus, quam decem auritos valere, dicunt Pragmatici 633
Omnis mali obnunciatio teſtamenta olim irrita faciebat 993
Ὁμόπλοιαι Graeci vocabant naues conſociatas 369
Omophorium inter Iacobi indumenta a quibusnam referatur? 55
Nicetae Paphlagonis & Syncelli, de eo fabulae 67
Opifices. an eorum codicibus priuilegium adplicandum, quod mercatorum libris tributum? 566
Francorum temporibus non alii erant, quam ſerui 418
ignobiliores habiti apud Aegyptios & Lacedaemonios 381. ſq.
iis quaeſtum permiſit Numa 382
eorum conditio Romae ſemper parum honorifica fuit 394
quo caſu iis in militia locus? ib.
Opificia. circa ea magna mutatio accidit Saec. XI. 418
addiſcere cur quorumdam opificum filiis nefas fuerit? 424
olim nulla erant Germanis 416
quae olim non in corpus coaluerant, leuiter notata cenſebantur ib.
cur olim non permiſſa? 397. 380
Opus nouum nunciatum quid factu opus fuerit? 437
Orarium vox recentior 14
id ferre non oportere miniſtrum, ſtatuit Concil. Laodicenum 18
Ordinatione politica de a: 1675. quid caueatur ratione tutelae? 719
Ordines ſacri a leuis notae macula laborantibus ſuſcipi nequeunt 307
Orientales tria veſtimenta geſtabant 31
veſtimenta haec recenſentur 31. ſq.
Origenes in Chriſtianae religionis principiis inſtituit Iuliam Mammaeam 202
eius teſtimonium non pertinet ad

Digitized by Google

ad habitum ſacrum noui teſtamenti 22
Origo teſtamentifactionis vnde repetenda ? 994
Oρος quid ICtis ? 974
Ὠρα, particulam hanc cum latitudine ſumendam in interpretando Lucae textu, non nulli putant 107
Otto M. in diplomatibus quibusdam ſe Regem Lotharienſium & Francigenum vocat 746
Ottonis Bauari factum quid probet ratione iurisdictionis patrimonialis ? 248

P.

PAcii (Iul.) lectio L. CXX. de V. S. omnium optima 972
inſcriptio huius legis ib.
Pacta, ne naues vna cum mercibus fiſco vindicentur 358
qualia Hiſpanorum & Belgarum ib.
it. Gallorum & ciuitatum Hanſeaticarum 359
Luſitanorum & Belgarum ib.
Pacta ſucceſſoria cur non permiſſa apud Rom. ? 987
Pacti ſuper delicto priuato infamia notantur a Praetore 690
Paedonomon quem vocarint Spartiani ? 706
Paganae ſuperſtitionis decrementum 198
Pagani philoſophi qua ratione ad veritatem Chriſtianam peruenerint ? 199
Paganos ſacerdotes quis ad ſemichriſtianam philoſophandi methodum ſit cohortatus ? 193
Pagi (Ant.) induſtria in ſtudio numiſmatico laudatur 85
Palatia plura olim erant in ſingulis regnis 749
ea recenſuit Mabillonius ib.
Palatinatus Lotharingiae cur ad ſuperiorem Rhenum migrarit ? 754
Palatinorum Comitum ad Rhenum ſedes 753
Pallium linteum Iacobo tribuitur ex cerebro Hegeſippi 64
ad ἀσκήσιν primorum Chriſtianorum pertinebat 8
Tertulliani. an recte in eo quaerant Chriſtianorum habitum ? 6
veſtis Graecorum 2
cur *habitus ſacer* vocetur ? 8
philoſophicum priuatus ob id ſacerdotio Euſtathius Ep. Sebaſtenorum 19
Pallor non ſemper timiditatis ſignum 144
Pannorum genera quaenam prohibita iure Germ. ? 342
Papa quibus artibus imperium in orbem Chriſtianum ſibi vindicauerit ? 737
eius infallibilitas in dubium vocata a Io. Semeca, Praepoſito Halberſtadienſi 739
cur a baculo paſtorali abſtinere dicatur ? 48
origo huius fabulae 49. ſq.
Broweri ea de re argumenta 50. ſeq.
Paraphernalia bona. eorum adminiſtratio iure vet. non niſi ex pacto ad maritum pertinebat 836
eorum vſumfr. ignorant iura Rom. 837
Parentum vitium in quantum liberos leui nota adſperſerit apud Rom. ? 309
Paroemia: *Die Aemter vnd Zünffte müſſen ſo reine ſeyn, als wenn ſie eine Taube geleſen hätte*, vnde nata ? 423
Parthi & alii populi perdomiti 7
Partiarius legatarius quis dicatur ? 997
Paſſeporti oſtendendi magiſtris nauium 356
formula eiusmodi paſſeporti ib.
Patauinitas ſtilo Liuii haerere dicitur 697
Pater an liberos exheredare, vel praeterire potuerit ap. Rom. ? 981
an ei legatum, filio ſub conditione, quum annorum 14 factus fuerit relictum, hocque intra pubertatem mortuo, adquiratur ? 977
Paterfamilias quisque apud Romanos familiae ſuae iudex 981
vxori, quae in manum conuenerat, teſta-

teſtamento tutorem recte conſtitue-
bat 1000
quis dicatur in iure Rom.? 988
an eadem ratione acceperint hoc voca-
bulum Decemuiri? 958
Patria poteſtas Rom. an reuiuiſcat iure poſtli-
minii? 829
nuptiis non finiebatur 828
Patrimonialis iuriſdictio fundo inhaerens ad
quosuis ſucceſſores tranſit 242
ad ſolos ruſticos pertinet ib.
Patrum nonnulli mentionem faciunt veſtium
ſacrarum 18
Paulus Apoſtolus quomodo tonſus fuerit? 37
an ei pallium ſacerdotale recte tribua-
tur? 74
quid de eius tonſura ſentiendum? ib. ſq.
locus eius illuſtratur 1000
Paulus, ICtus. locus eius de ſilentio reorum
quomodo explicandus? 689
Pauſanias ob conſilia de opprimenda patria
condemnatus 658
quodnam mortis genus ſubierit? 659
interrogatus, cur nefas exiſtimetur
Lacedaemone, vllam priſcarum le-
gem refigere, quid reſponderit? 523
Peculia, *Caſtrenſe* & *quaſi Caſtrenſe* ſepara-
ta habebant filiifamilias a rationibus pater-
nis 978
illius origo 573
eis inuentis adqueſtui patris per libe-
ros derogatum ib.
Pecunia quid in iure denotet? 989
Pecuniam ſcribere & reſcribere, quid ſit,
explicatur 543
Pecuniam in mare proiiciebat Crates 674
Pecuniariae cauſſae. in iis ſerui contra domi-
num interrogari poſſunt per Conſt. *Seueri
& Antonini* 636
Pedibus nudis, vel ſoleis an Chriſtiani inam-
bularint? 9
Pedorum ſacerdotalium antiquitas 47
Peireſcius caſtigatus a Sponio 83
Perduellium filii nihil ex hereditate capere
poſſunt 1001
Peregrini quoad ſucceſſionem aequiparantur
libertinis a Friderico 311
alicubi in Germ. teſtari prohibentur
951
hoſtes vocantur in antiquitate 313
Perfidorum & inquietorum inceſſus 181 ſq.
Peribolaeum ſumentes condemnat canon, in
Synodo Gangrenſi conditus 19
Περιάμματα vſus Chriſtianis diſſuadetur 9
Περισκελῆ quid Graecis? 31
Periuria cur tam frequentia? 628
Periurium iudicis, quo rei confeſſionem, ſpe
impunitatis falſo oſtenſa, elicuit, an ex-
cuſandum? 678
Permutatio pecuniae localis an Romanis fue-
rit ignota? 457
pecuniae duplici modo fieri poteſt 459
Perpetuum edictum quid? 789
Perſonas turpes ex hereditate capere vetuit
Lex Pap. Poppaea 295
quales iſtae? 294
Πέταλον an recte explicetur *bractea aurea*?
68. ſq.
Petere tutores quid? 728
quem oportuerit iure Rom. pro pupil-
lis? ib.
cur ipſi pupilli non potuerint? ib.
Petrus, Apoſtolus, quonam indumento in-
ceſſerit? 32
quomodo veſtitus fuerit ex mente Pon-
tificiorum? 34
imagini eius corona triplex adpingitur
a Io. Palatio ib.
eum tonſum ſiſtunt Pontificii 35
qua ratione tonſus fuerit? 37
eius tonſura negatur ex duplici funda-
mento? 40
tonſus dicitur in honorem Chriſti ib.
de eius tonſura auctores 41
el fruſtra adſcribitur baculus paſtoralis
41 & 47
eum Romae fuiſſe, ex numo Neronis
fingunt Pontificii 84
an gladio cinctus inceſſerit? 51

Digitized by Google

Pfal- oder *Zaun Gerichte* opponitur *den Straſſen-Gerichten* 263
vbi occurrat? ib.
an poſſeſſor huius iuriſdictionis teneatur edere titulum? ib.
vtrum cumulatiue, an priuatiue data intelligatur? 264
Phaedrus, quid in eius ſtilo reprehendat Scioppius? 697
φειόλης & φελόνης quid? 74. ſq.
Philippus Tetrarcha 93
ex eius imperii chronotaxi demonſtratur tempus, quo Herodes Antipas regnare coepit ib.
Philoſophi quidam Chriſtiani falſae ſapientiae characterem prae ſe ferunt 126
veteres ethnici ad Chriſtianorum caſtra, transgreſſi ad, ſacra munera euehebantur 17
ſemichriſtiani qui? 189
in quot claſſes diuidantur? ib. & 208
chriſtiani quidam ad paganiſmum procliuiores recenſentur 231. ſq.
Philoſophia viam munit ad religionem chriſtianam 186
eius abuſus 188
Ariſtotelica & Stoica in permultis nihil facit ad ſapientiam 127
quaenam eius pulcherrima pars ex mente Euphratis, philoſophi eximii 524
Platonica praecipue a primis Chriſtianis exculta 17
Philoſophicus habitus non erat ſacerdotalis 16
Phyſiognomia an ars futilis & fundamento deſtituta? 153. ſq.
Pici Mirandulae & aliorum ea de re opiniones expenduntur 154. ſq.
Phyſiognomonum de greſſu regulae 163
Piae cauſſae. iis in quibusdam Germ. locis aliquid relinquendum ex teſtamento 561
Picti muro a finibus Romanae prouinciae excluduntur 7
Pignus quomodo conſtitutum ſollemniter? 437
Pileati ſi lectſicam ſequerentur, Romani honori ducebant 987. 999
Plato. eius humeri imitabantur 143
eius character falſae ſapientiae 120. ſq.
iocoſae eius ſophiſticae definitiones 120. 121. 122
ſanctiſſimum depoſitum vocat pupillos 705
quid de praeſcriptionis tempore praeceperit? 879
eius dialogus, quem *Sophiſtam* inſcripſit 110
eius ἀγροικία explicauit Themiſtius ib.
Platonicorum idea de anima 126
Plebs Carthaginienſis Tertullianum ridet ob pallium 7
Plotini ſtudiorum ratio 212. ſq.
Plutarchi obſeruatio de teſtamentis 983
an is philoſophus ſemichriſtianus fuerit? 228. ſq.
Pœna cum gente hoſtili negotiantium 348
hodie plerumque confiſcatio mercium ibid.
collegiorum illicitorum ex Lege Iul. de Mai. 408
hoſti, deditioni proximo neceſſaria ſubminiſtrantium quae 347
nonnumquam capitalis ib.
exempla huc pertinentia 347. ſq.
Poenam nemini praecipitanter infligendam monet Seneca 675
Πολυμαθεία laus adfectatur a ſophiſtis 122
eo pertinet locus Plauti ib.
Politices ſtudium a Clericis ſummo odio proſequuntur 738
Pollizza quid? 375
Polonia. ibi ſeruorum & libertorum fere eadem conditio, quae olim in Germania 255. ſeq.
Polycrati locus de bractea aurea explicatur 69 ſeq.
Pomponius (Sex) quando floruerit? 975
eius libri XXXIX. ad Mucium ib.

quo ordine in iis explicarit materis iuris? 976
idem ordo a Sabino, Caſſio & Vrſeio Feroce obſeruatus ib.
Pontifex Romanus habitum ſaberdotalem reiicit 15
Pontificii Apoſtolis veſtes ſacerdotales tribuunt 31
quinam agnoſcant nouitatem habitus ſacerdotalis? 12
eorum in numis explicandis ineptiae 83
eorum argumenta ratione originis habitus Clericalis 21. ſq.
Pontificum Rom. teſtimonia an aliquid probent intuitu habitus ſacerdotalis? 21
Populus Rom. quid Lege Regia in Principem contulerit? 987
Porphyrius Chriſtianis parentibus natus ad paganam ſuperſtitionem tranſibat 214
ſublimioris philoſophiae ſtudioſus ib.
eius praeceptores recenſentur ib.
eius doctrina de anima 215
Portae (Io. Baptiſt.) vultuum hominum cum animantium lineamentis comparatio 140
an ex ea aliquid certi colligi poſſit de moribus hominum? 141
Poſſe in iure ciu. ſaepe vſurpatur pro *oportere*, *debere*, *cogi* 836
Poſſeſſionem bon. olim dabat ex teſtamento Praetor 993
naturalis. ab ea omne dominium incipit 323
Poteſtas patria an nuptiis finita fuerit iure Rom? 828
Tholoſani ſententia refellitur ib.
parentum in liberos Germanis quoque *tutela* dicta 596
mariti in vx. iure Germ. an diuerſa fuerit a tutela? 841
materna genuinum fundamentum vſusfructus materni in Germ. recepti 597
quae mariti in vx. in Saxonia? 867
iure Rom. matri in liberos non competit 575
an in ſpurios? 577
Praecoces liberi an macula laberent? 306. 313
Praeda cui cedat, ſi naues captae a nauibus imperantium bellicis? 367
cui, ſi naues priuatae auctoritate publica naues ceperint? 368. ſq.
Praediales ſeruitutes quomodo conſtitui poſſint inter viuos? 977
Praefectura vrbana ſequiore aeuo Praefecturae Praetorianae praeferebatur 803
Praefectus vrbi tutores conſtituebat ſecundum ſuam iurisdictionem 709
Praelegatum an accipere poſſit heres? 997
Praerogatiuae Ducatuum, qui ex regnis nati ſunt 748. ſq.
Praeſcriptio. ea vſae integrae gentes 874
id illuſtratur exemplo Hebraeorum 874
& Lacedaemoniorum ib.
gentium explicata a Grotio & aliis ib.
quatenus ſit iur. ciu.? 874
an iuri nat. & gent. repugnet? 875
a veteribus ſecte vocatur *modus adquirendi* 874
quomodo vitiet cambium? 499
annalis cur Lubecae obtineat? 881
ſeptennis actionem perimit ex cambiis propriis 471 ſq.
annalis ſecundum ius Lubecenſe an iniqua? 900
qua ratione fiat? ib.
articulus de ea ex ipſo iure allegatur ib.
de forma aedificiorum 911
an recte explicata a Meuio? ib.
iur. Gent. quomodo differat ab illa, quae ex iure ciu. eſt? 875
qui eam iuri Nat. & Gent. contrariam eſſe putent? 875
annalis in dote ſecundum ius Lubecenſe 913

Digitized by Google

comparatio huius iuris & Romani 914. ſq.
interrupta an cuiquam proſit? 893
an vindicationi ſeruorum obſtet iure ciu.? 884
longi temporis an proſit ſeruo, qui furtum ſui ipſius fecit? ib.
qua ſe homines proprii in vrbibus tuentur, ex priuilegio eſt 888
longi temporis quando a Romanis inuenta? 879
ignota iure Lubec. 881
Praeſcriptionis aequitas 876
tempus a quo momento currat iure Lubec.? 901
apud gentes non vnum idemque 877
fini cuiusque reip. adcommodandum 879
in emporiis breuius eſſe debet 880
Praeſentans quis vocetur in cambio? 460
Praeſidem Graeci *ἡγεμόνα* vocabant 105
Praeſides Syriae tempore nati Chriſti exhibentur tabula chronologica 103
Praeſtigiatoribus ſimiles cenſentur ſophiſtae 122
Praetextatus Conſul miratus Damaſum quid dixerit? 26
Praetores ipſi non numquam Prouincialium tutelam ſuſcipiebant 708
tutelares tutores dabant ex conſtitutione D. Marci 709
Praetorii teſtamenti requiſita 993
Praetoris formula in petitione vindiciarum 433
Presbyterorum & Diaconorum habitus Saec. III. 18
eorum cauſſae ad comitia referebantur 259
an pallium iis fuerit proprium? 8
Principes ſuprema tutela gaudent, ap. Germ. 710. ſq.
ICtos veteres ſaepe in medium conſulere iubebant 804
horum moderatio erga diſſentientes ib.
minoribus hodie curatores etiam inuitis conſtituunt 729
Germaniae ſuprema pupillorum tutela inurſtiti ab Imperatoribus 713
Principis ius circa exportandas merces e regione 316
Principum ſupremae tutelae in Germ. effectus eſt vſusfr. in bonis vaſallorum 733
huius tutelae indoles 716
Schilteri error circa hanc materiam ib.
ea iam temporibus Ludouici Pii nota fuit 712
Priſe. Das Schiff iſt vor gute Priſe erkläret: quaenam loquutio? 350
Priuilegia mercatorum cur non ex iure communi deducenda? 539. ſq.
collegiorum 411
illuſtrantur ex marmore vetuſto ibid.
cur mercaturae concedenda? 537
multa nauibus & nautis conceſſa iure Rom. 311
quibusnam iure nouiſſimo fruantur? 312. ſq.
Priuilegium codicum mercatorum manauit in varia ſtatuta Ital. 546
an iuri antiquo aduerſetur? 541
Probare parum, & *nihil* iuridice ſynonyma 631
& *credere* ſibi inuicem opponuntur ib.
Probaſſe quomodo quis dicatur? 629
Probatio ſemiplena non debet eſſe eliſa, ſi iuriiurando locus eſſe debet 648
ex libris mercatorum quonam praeſcriptionis tempore elidatur per ſtatuta Veneta? 547
Probationem ſemiplenam ignorat ius Rom. 627
vnde id conſtet? ib.
ea petenda a teſte rei conſcio 644
Accurſii argumentum in contrarium ridetur

ridetůr a Cuiacio ib.
Probationum inopia an idem ac *probatio ſemiplena?* 536
Probationum in conflictu an pronunciandum ſit pro reo? 638. ſq.
Proca Albanorum rex. 995
Numitori regnum vetuſtum Siciliae gentis legat. ib.
in Procinctu facta teſtamenta cur Populus rata habuerit? 985
Procopius an Chriſtianis potius, quam gentilibus adnumerandus 221, ſq.
Procurator mandati defectum an iureiurando ſuppiere poſſit? 647
Procuratores quod confeſſi, quibus conditionibus poſſit reuocari? 670
Profectio in numo Septimii Seu. Imp. AVG. FELIX vocatur 744
Propenſiones humanae, & earum ſigna varia 137
Plutarchi locus huc ſpectat 138
earum characteres diuiduntur in cauſſales & non cauſſales 139
morales & naturales. ib.
Proprius homo. in eius vindicatione praeſcriptio annalis obtinet iure Lubec. 884
de Proſperis (M. Ant.) philoſophia minus ſobria 232
cynica eius viuendi ratio a quo deſcribatur? ib.
Protagoras ſophiſta famoſus 118
Proteſtatione omiſſa cambium vitiatur 491
quid, ſi id culpa notarii mandatariiue factum? 492
Prouerbium: Ω χαιρος επιθέτης quid ſibi velit? 6
Prouinciae Germanicae, quae olim ſub Francis regnatae ſunt, reliquis dignitate praecelluerunt 743
vini cauſſa emtae a Ludouico Germ. 745
Prouinciales in Oriente ſoleis vſi 9
Prouincialis habitus 2
Prouincialium inſcriptionibus quid indulgendum? 98
Pruſſiae Regis conſtitutio noua tutelaris 711
Pſeudo - Eruditi ſecundum Cebetem exitio proximi 113
Puberes an vbique in Germania teſtari poſſint? 948
Pubertate cur tutela non ipſo iure finiatur apud Germ.? 730
Publica teſtamenta cur paſſim in Germania condere oporteat? 959
Publicia, an cum ea Cicero in matrimonio tamquam tutor vixerit? 833
Pudor naturalis nuditatem hominis tectam vult 2
Pudicitiae laudem ſortiuntur Germani a Tacito 312
Puellae Romanae tenerae admodum aetatis deſpondebantur 834
huius rei exempla ib.
Pueri olim vsque ad annum ſeptimum non tondebantur 29
Puerilis crinis alicui Deo ſacrari ſolebat 9
Puerorum Alexandrinorum cirri cur detonſi a Diodoro? 30
Pueros decennes teſtari patiebantur Wiſigothi 947
Pupillaris ſubſtitutio aeque ac vulgaris ex XII. Tab. eſt 997
l. 2 pr. ff. de vulg. & pup. ſubſtit. an obſtet? ib.
Pupilli quomodo vocentur a Platone? 705
Schriffſaſſige qui dicantur in Saxonia? 720
Pupillis in prouinciis, ſi eorum facultates non magnae, quis tutores conſtituerit? 709
eius omnes fere gentes tutoribus proſpexiſſe, oſtenditur 705
Pupillorum cura Imperatoribus in inaugurationis factis commendata 713
Pupillos non deſtitui aliorum praeſidio, reip. intereſſe dicitur 703
Seuero Imp. hoc curae cordique fuit 704

Pupillus

Pupillus tutores petere iure Rom. non poterat 728

Pythagoras. eius philoſophia laudatur 149
quid fecerit, antequam aliquem in diſciplinam receperit? ib.
Aſtraeum quomodo explorauerit? 150
Cylonem Crotoniatam in diſciplinam ſuam recipere non vult ib.

Q.

Quadrangula veſtis quid? 32
Quaeſtum corpore facere iis non permittebat Tiberius, quorum pater aut maritus Eques Rom. fuerat 299

Querela inofficioſi 277
vbi inſtituenda? ib.
quibusnam detur? ib.
eius effectus ib.
quid circa eam mutatum a Iuſtiniano? ibid.
eius origo 277. ſq.
quando olim locum habuerit contra teſtamentum fraternum? 286
an Conſtantianus M. noui quid circa eam inuexerit? 289
inofficioſae donationis, ſ. dotis 307
ab hac ad inofficioſi querelam quando liceat argumentari, & vice verſa?
inofficioſi an hodie locum habeat, ſpuriis inſtitutis? 313

Qui haec ſentitis in hanc partem, qui alia omnia in illam partem ite, qua ſentitis: formulae huius explicatio 433

Quinctilius Varus. ſub eius imperio ius Rom. Germanis maxime inuiſum erat 239

Quiritium ius nauem fabricantibus conceſſum a Claudio 351

Quod bonum, fauſtum, felix, fortunatum ac ſalutare ſit: quaenam haec formula? 433

R.

Rabulae. in eos inuehitur 526
Ratiocinandi facultatem haut neceſſariam hominibus putat Cotta 114

Rationes. ad eas reddendas quomodo tutores coegerint iudices Rom.? 718
reddendae quotannis a tutoribus in Germania 730
quando? 732
defuncti. in bonis eius inuentae an probent debitam quantitatem? 643
an eiusdem teſtamentum? ib.
reddere an oporteat matrem vſufructuariam? 610. ſq.
an aes alienum ſoluat? 611
a tutoribus Rom. durante tutela exigi non poterant 731

Rationes abuſus hominibus noxius 115

Rauch-Hubn. eius variae denominationes 262
erat penſio annua ib.

Receſſu Imp. de a: 1709. quid cautum ratione matris vſufructuariae? 610

Reciproca teſtamenta quo caſu Lubecae rata inter coniuges? 946

Redite in viam: quaenam formula? 438

Reditus (Renten) ſi irredimibiles, aequiparantur immobilibus iure Lubecenſi 901

Reformationi ICtorum doctrina anſam dedit 741

Reges ſub clientela Caeſarum Rom. imperantes cenſum vniuerſalem recuſare non poterant 98

Regia Lege populus Rom. omne ius in principem conferebat 587

Regulae phyſiognomonum de inceſſu 163. ſq.
iuris vbi dicantur vitiari? 472

Regum apud Germanos poteſtas in iudicando 259

Rei an detur tutor? 990

Relegati qui dicti? 930

Digitized by Google

Religio Diuina habitu philoſophorum, vindicari dicitur 9
id quod memoriae proditum de Iuſtino Martyre 8
de Porphyrio Martyre, Heraeſa, Tertulliano 9
Chriſtiana. ad eam viam munit Philoſophia 186
eius incrementa 189. ſq.
quando perſequutiones eius ceſſauerint? 18
ſtatus ciuilis praeſidium 2
iudicis. ad eam quoque pertinet, ne perire quidem volentes innoxios damnare 666
iudicum Rom. laudat Tertullianus 683
Religionis iudicantium exemplum 654
quid ad eam pertineat? ib.
Vlpiani locus egregius huc ſpectat ib.
Religionis Chriſtianae vindices qui? 2
Remedia ſemichriſtianiſmo philoſophico opponenda oſtenduntur 236. ſq.
Remiſſa, vel *Remeſſa* quid in cambio? 460
Reorum confeſſioni multum tribuendum 651
ea tamen ſaepe fallit 652
id quod illuſtratur exemplis 651. 653. 954. ſq.
an valeat, ſi ex taedio vitae orta? 676
an, ſi ſpe impunitatis? 677
an, ſi ex metu tormentorum? 678
Repetitio promiſſi in cambiis propriis ſuperuacua 469
Repreſſaliae non numquam decernuntur, nauibus captis 376. ſq.
Requiſita confeſſionis validae 668. ſq.
vſusfructus materni 600. ſq.
confeſſionis in criminalibus 675
Primum ib.
Secundum 682
Tertium 685
Quartum 694
Res mancipi mulieres auctoritate tutoris alienabant 824
Res tuas tibi habeto: formula diuortii ap. Rom. 437
Reſcriptum Caracallae *de probationibus* 619
Diocletiani & Maximiani. an ex eo probandum ſit iuriſiurandi ſuppletorii fundamentum? 636
Reuerentiae ſigna, quae naues hodie, ſibi obuiam factae, adhibent, an Romani ignorarint? 345
Reum in ſe falſo confeſſum. ſi adpareret, an nihilominus condemnarint veteres? 657
Reus. an pro eo pronunciandum ſit in conflictu probationum? 638. ſq.
Rhetorum ſcholae floruere Romae 396
Rhodi quae olim fuerit laus, refert Strabo 873
Rhodiorum cura pro pupillis laudatur 707
Ritus teſtandi per aes & libram a quo inuentus? 991
la Robe de l' ennemi conſiſque celle de l' ami: paroemia haec vbi locum habere dicatur? 359
in negatiuam verſa 360
Robertus (Annaeus) exemplum refert hominis ex confeſſione ſua ad mortem innocenter damnati 652
Rocbetto quid Italis? 24
Roma patria maior 995
Romae quo tempore floruerint teſtamenta? 994
quaenam res venire non potuerint? 332
Romanae Eccleſiae curiaeque naeui detecti a Guil. Budaeo 741
Romanenſibus quid iniungat habitum ſacerdotalem antiquiſſimum? 11
Romani cur tam breue praeſcriptionis tempus ſtatuerint? 879
bella non niſi auſpicatio adminiſtrabant 984
qua ratione id factum? ib.
nobiliſſimi iurisprudentiam ciu. olim *in latenti retinere cogitabant*, vt ait

Digitized by Google

ait Pomponius 760
cur collegiorum numerum auxerint? 396
cur pacta ſucceſſoria non admiſerint? 987
Athenienſibus tutelam non debent 817
id probatur per omnes ſpecies tutelae ib. ſq.
cur vxores in maritorum tutela eſſe noluerint? 815
initio legum multitudinem abhorrebant 446
eis permutatio pecuniae localis non fuit ignota 457
iuuenes quando ad honores promoti? 782
tutelam initio magiſtratibus non demandabant 707
poſtea id factum in vrbe per L. Atiliam ib.
deinde in prouinciis per L. Iuliam & Titiam 708
rituum & formularum ſollemnium ſtudioſiſſimi 433
quonam veſtium genere vſi? 2
leges de confeſſis ad criminalia, produxiſſe, conſtat ex ſententia M. Catonis Vticenſis 657
Romanarum familiarum confuſio 790
Romanorum militia ſelecta erat; non mercenaria 390
eorum victoriae praeſcriptionis alioquin breue tempus in longius mutarunt 879
ritus in indicendo bello 435
ciuium domi ſuae maieſtas oſtenditur 980
eorum poteſtatem in ſeruos quis cohibuerit? 254
iudicum religio laudata a Tertulliano 683
Romulus patribus ius vitae & necis in liberos conceſſit 572
opificia olim non permiſit 379
cur? 380. ſq.
quem finem habuerit in cuſtodienda rep. Rom.? 381
Ruotgerus. eius narrationi de baculo Petri plurima fides habenda 48

S.

S. VIAR. litterae, ex quibus nouum Sanctum exſculpunt Hiſpani 83
Sabini a Romanis ad incitas redacti 388
Sacer habitus vocatur pallium, & cur? 8
Sacerdotalis habitus vbi primum inualeſcere coeperit? 15
eum reiecit ipſe Pontifex ib.
Sacerdotes an Apoſtoli proprie ſic dicti? 70
trium priorum Saeculorum quomodo ſe diſtinxerint a laicis? 12
Walefridi teſtimonium huc facit ibid.
Sacerdotibus λειτουργῶν aditus ad Sancta patuit 65
chriſtianis indumenta ſacra V. T. tribuuntur συνεκδοχικῶς 72
Sacra Romanorum priuata, ſi in alium transferenda, id Pontificum auctoritate fieri oportebat ante L. Papiriam 986
in Sacris paternis eſſe, quid? 576
Salmaſius & Caue quando Tertullianum pallium ſumſiſſe, ſtatuant? 8
& Alixius quid demonſtrarint de pallio Tertulliani? 7
Saluia gens Romae celeberrima 790
vnde orta ib.
eius nomen auſpicatum ib.
Saluius Iulianus an ex ea deriuandus? 790
Saluii, quos leges Romanae memorant, an agnati Saluii Iuliani? ib.
Sanctorii, Medici Patauini experimentum curioſum 155

g 2 Sanctum

Digitized by Google

Sanctum Sanctorum cur non ingreſſus Iacobus? 64
Sapiens an dicendus, qui multa nouit? 125
Sapientia cum eruditione ſaepe confunditur 125
vera in doctrina chriſtiana docetur ib.
verae falſaeque characteres probe attendendi 115
vtriusque characteres praecipui 117. 119
eius characteres qui dederunt, in plerisque parum accurati 124. ſq.
verae definitio 125
obiectum 127
Saxonia. quid ibi poſſit vxor ſine curatore in rebus iudicialibus? 868
extra Electoralem vſusfructus materni varia veſtigia deprehenduntur 596
ibi mulieres de gerada; viri de rebus expeditoriis diſponere non poſſunt 956. ſq.
ſub quonam regni formam induerit? 749
quomodo ibi fiat maritus vxoris curator? 862
in Electorali olim vſusfructus maternus erat receptus 592
quomodo aliis locis? 863
Saxonici Dd. negant, maritum vxoris nomine in iudicio eſſe admittendum, priusquam produxerit curatorium, vel de rato cauerit 861
Saxonicum ius quid de praeſcriptione immobilium ſtatuat? 899
quid Belgicum? ib.
Scalarii qui? 384
Scepticismus ad quid perducat homines? 131
theoreticus, vel practicus ib.
vterque cauendus 132
Schiffe. ***Die aufgebrachten reclamiren*** quid? 376
Schilterus tutelam mariti in vxorem iure Rom. obtinuiſſe, an recte probet ex loco Ciceronis? 815. 816. 817
Schneidewinus ad iusiurandum refert ***ſuppletorium, purgotorium*** & ***in litem*** 624
Schola Chriſtianorum Alexandrina 202
Doctores quosnam habuerit? ib.
doctrinae in ea propoſitae ib.
Ammonii Saccae 204
Scholae Chriſtianorum frequentatae a paganis 202
Scholaſtici an veri ſapientes? 133
eorum quaeſtiones ridiculae ib.
eorum ſententia de antiquo habitu ſacerdotali 12
it. Canoniſtarum ib.
Scribere & ***reſcribere pecuniam*** quid 543
Scriptura argentarii iure Rom. plenam fidem habebat ib.
cambium ea contrahi negantes refelluntur 467. ſq.
priuata qui probat, ſibi deberi, an ad iusiur. ſupplet. admittendus? 643
Sectae ſtudium quo abducat homines? 235
Secundae nuptiae Romanis inuiſae 579
Seelen - Geräthe. quinam codicilli ita dicti? 937
quam neceſſariae fuerint eiusmodi donationes medio aeuo? ib.
Semeca (Io.) praepoſitus Halberſtadienſis 739
ius Rom. ſub Azone didicerat ib.
Papae decimas exigenti reſtitit ib.
Semichriſtianiſmo nihil perniciosius 188
Semichriſtiani philoſophi qui? 189
Semichriſtianiſmi cauſſae 233. 235
Semichriſtianiſmo philoſophico quaenam remedia opponenda? 236. ſq.
Semiplena probatio non debet eſſe eliſa, ſi ad iusiurandum ſuppletorium deueniendum 648
a teſte rei conſcio petenda 644
an ex iure Rom.? 627
quid Accurſius ad hanc quaeſtionem? ib.
Senatusconſulto collegia omnia, praeter antiqua fuerunt abolita 398

Senatus-

Digitized by Google

Senatusconſultum Apronianum quid indulſerit municipiis ? 413
illud deinceps extenſum ad collegia ibid.
Tertullianum. ex eo vocatur mulier ingenua ad hereditatem luctuoſam 828
Venetum de cambiis 419
in re trepida factum quid contineat ? 443
Seneca. quid ei vera ſapientia ? 129
an inter philoſophos χειναίζοντας ſeferendus ? 126
eius diſtinctio vocabulorum *officium*, *beneficium* & *miniſterium* 276
locus eius egregius de actionibus humanis 134
eiusdem de diuerſitate formae hominis 138
quid ei abſurdum videatur in lege ? 999
locus eius inſignis de poena non ſtatim exſequenda 675
Sententia condemnatoria an ſemper opus ſit in criminalibus ? 664
Separatio vim renunciationis habere dicitur iure Hamburgenſi 603
Separatis liberis quid obtineat ratione vſusfs. mat. iure Hamburg. ? 603
Septimius Seu. Imp. in eius numo profectio AVG. FELIX vocatur 744
Sericum regno exportare vetat sex Galliae 327
Serui Romanis erant res mancipi 999
an omnia per eos adquiſita legari poſſint ? 917
an omnibus plane collegiis excluſi apud Rom ? 408
in Germania an olim duorum generum ? 249 ſq.
apud vet. Germ. ſoli vacabant rebus conficiendis 417
quando contra dominum interrogari poſſint iure Rom. ? 635
Seruilis conditionis quaenam poſt tempora Taciti in Germania facies ? 257
Seruitia tota manumittebant Romani 999
Seruitutes praediales inter viuos per ſtipulationem conſtitui poſſunt 977
Seruitutum praeſcriptionis tempus quodnam, ſublata L. Scriboniana ? 918
Ser. Sulpicius commentariis illuſtrauit Mucii libros 975
Seruo an menſem argentariam exercere licueſit iure Iuſtinianeo ? 543
Seruorum vindicationi an iure ciu. obſtet praeſcriptio ! 884
Romanorum diuerſa officia 251
Germanorum conditio ib.
eorum numerus quando creuerit ? 252
Seruum primitiuum ſe occidiſſe, metu ad dominum reuertendi, memorat Vlpianus 676
Seruum necare olim impune erat 258
Seruus qui praeſcriptione liber factus an a praeſtatione aeſtimationis liberetur per praeſcriptionem iur. Lubecenſ. 893. ſq.
an ciuis Rom. factus, ſi nomen ſuum in tabulas cenſuales, iuſſu domini contuliſſet ? 802
fugitiuus apud Langobardos domino praeſcriptionem 30 annorum opponere poterat 886
an idem obtinuerit apud reliquas Germ. gentes ? ib.
an in ciuitatibus tutum perfugium habuerit ? ib ſq.
Seuerus perperam cognominatur Salu. Iul. 794
Seuerus Imperator. eius conſuetudo cum Chriſtiano quodam, *Proculus Torpacion* dicto 202
eius verba de religione quomodo interpretetur Wiſſenbachius ? 654. ſeq.
Sibyllinae ſortes. ob eas euulgatas pereundum erat M. Aquillio Gallo 772

Signa humanarum propenſionum an dentur? 137
confeſſionis in criminalibus qualia eſſe debeant? 685. ſq.
an nutus ſufficiat? ib.
mercatorum *marcae* vocantur 366
Silentium. an ex eo colligi poſſit confeſſio? 692
Pauli locus huc faciens, quomodo explicandus? 693
Simplicius cur a Bona, Cardinali in Chriſtianorum numerum referatur? 218
Σύμπλοιαν Graeci vocabant naues conſociatas 369
Simulatorum & crudelium inceſſus 381. ſq.
Slauorum non tam gentis, quam ſeruitutis nomen 257
Societas *pares aut accipere, aut facere* dicitur 843
Societates Chriſtianorum exprobratae a gentilibus 3
Socii pro fratribus habentur 843
Socrates primus characteres verae falſaeque ſapientiae detexit 116
rationes quae eum ad id mouerint? ib.
nihil ſcripto conſignauit 116
quid de eius ſcriptis ſeruatum? ib.
ſophiſtarum iactantiam inſectatus 116. ſeq.
quaeſtionibus eorum ignorantiam eliciebat 117
ab Apolline Delphico ſapientiſſimus iudicatus, quid reſponderit? ib.
iocus eius lepidus de ſophiſtis ib.
eius diſſertationem recenſuit Xenophon. 118
interrogatus, an ſapientes putaret eos, qui ſcirent, quid agere oporteat, his contraria facerent, quid reſponderit? ibid.
an voluntatis emendationem ex emendatione intellectus recte deriuet? ibid.
a diſcipulis nullam mercedem accipiebat 119
eius gibbus imitatus 143
Soleae Atticae Chriſtianis commendantur 9
quem in finem? ib.
iis vtebantur prouinciales plerique in Oriente ib.
Solon curam pupillorum demandauerat Archontibus 706
teſtamentifactionem indulſit Atbenienſibus 931
eius leges circa exportationem mercium 327
Sophiſtae. quid factu opus fuerit eorum diſciplinae ſe tradituro? 119
eorum ridicula diſtinctio inter finem externum & internum 123
Sorites. eam accuratius definiuit Salu. Iul. ICtus 797
Soteris Papae leges de veſtimentis ſacris a monialibus non tangendis 22
Spartianus laudat Saluium Iulianum 791
Speculatoris Saxon. obſeruatio de comitibus Palatinis in Ducatibus, qui ex regnis nati ſunt 749
Spirae quando floruerit collegium Senatorium? 419
Spoletana quaedam inſcriptio ſuppoſititia 88
Sponſam decenni minorem habere non licebat per L. Iul. & Pap. 834
Spurii in quibusdam Germ. locis prohibentur teſtari 931
leuis notae macula laborant 306
an ad iusiur. ſint admittendi? 646
an in poteſtate matris ſint? 577
cur non ad opificia admittantur? 474
eis inſtitutis an hodie querelae inofficioſae locus? 313
Statua Principis. pro ſeruis, qui ad eam confugerant, aeſtimatio erat praeſtanda ex decreto Antonini Pii 894
aurea Gorgiae Leontino ex quaeſtu ſuo erecta 119
Statuae mercuriales (*Zoll-Stangen*) 348

Digitized by Google

Status ciuilis in religione Chriſtiana conditio 1
Statuta an valeant, quibus teſtandi facultate interdicitur ciuibus? 937. ſq.
Statuti Lubecenſis de vſucapione immobilium interpretatio 901. ſq.
Statutorum contortas interpretationes peperit regula: *ea ita eſſe interpretanda, vt a iure communi quam minime exorbitent* 949
Stemma genealogicum Henrici, Comitis Palat. Lotharing. 751
Salu. Iuliani, Reineſiano accuratius exhibetur 794
Stephani epiſtola de veſtimentis faciis 28
Stephanus interpres Baſilic. 624
Stipulatio. per eam ſeruitutes praediales inter viuos conſtitui poſſunt 977
Strabo mentionem facit veſtium Aſſyriorum 32
Straccha mercatorum codicibus plus iuſto tribuit 562
Strykius cauſſas, quae iusiurandum non admittunt in regulas redegit 647
eius verba de teſtamentis 969
Stukos quos ſcriptura ſ. dicat? 129
Subucula veſtium genus, quo lautiores vtebantur 32
Subſtitutionem pupillarem viri docti negant ex XII. Tab. eſſe 997
Subſtitutionum controuerſiis quantum ſe lucratum eſſe fateatur Baldus? 969
Alberici Roſciatis ſententia de hoc iuris capite ib.
Succeſſoria pacta cur non permiſſa fuerint ap. Rom.? 987
Suffragandi iure Romae gaudebant collegia 397
Sui heredes quinam? 271
Sulpicius (Seruius) Caii Aquillii Galli diſcipulus 781
inſtinctu Q. Mucii aetate prouectior ad iuris ſtudium ſe contulit 781
laudatur a Cicerone 787
ſententias pleraſque ex Aquillii libris in ſuos tranſtulit 782
eloquentia magna erat ib.
quomodo, memorante Cicerone, ſtudiorum ſuorum rationem inierit? 129
Suppletorium iusiurandum an in iure ciu. praeſidium reperiat? 615
id qui adfirmarint, negarintue? 616
Supplicia damnatorum in 30. dies differri iubet Theodoſius 675
Supremae tutelae definitio 718
Surdi & muti confeſſio qualis? 686. ſq.
an efficax eſſe poſſit? 688
an hi rerum moralium intelligentiam ſibi adquirere poſſint? 689
Sybaritae gens olim voluptuoſiſſia & ſuperbiſſima 148
de eorum faſtu adagium: *Sybaritae per plateas* ib.
Sycophantae quem in finem conſtituta Solone? 327
Syluaeducenſes conſuetudines 858
Syluester, Papa, quamdiu Romanae Eccl. praefuerit? 26
ſub eo in Eccleſiam introductae dalmaticae ib.
Syneſius Epiſcopus vrbis Ptolemaidis 223
eius religio eclectica ib.
ex hymnis eius quid colligendum? 224. ſeq.
Synodus Gangrenſis 19
canon in eo conditus condemnat peribolaeum ſumentes ib.
Syriae Praeſides, qui tempore nati Chriſti fuerunt, exhibentur tabula chronologica 103. ſeq.

T.

Tabernariorum concionator L. Sergius vocatus a Cic. 397
Tab. XII. an maximam partem ex iure Attico deſum-

deſumtae? 818
- in eas omnes mores patrios migraſſe ait Dionyſ. Halic. 997
  - Cenſuales diu ſuperſtites 106
    - ſi ſeruus nomen in eas contuliſſet, iuſſu domini, liber fiebat 892

Tacens an in iudicio capitali pro confeſſo habeatur? 693
- quo caſu in iure neganti aequiparetur? 693

Tacitus teſtis eſt, ſeruos vet. Germ. conficiendis rebus neceſſariis vacaſſe 417
- eius locus de teſtamentis Germanorum variae interpretatus 934
  - de Germ. vet. ſeruis explicatur 250. ſq.
    - de libertis apud Germ. 252
    - de Germ. poteſtate in ſeruos an recte explicetur ab Alexandro ab Alexandro? 254
- an poſt eius tempora ſeruilis conditio in Germ. imminuta fuerit? 257

Talmudici quibus vocabulis pallium & tunicam exprimant? 32

Tarrutius Laurentiam meretricem heredem inſtituit 994
- quomodo haec inſtitutio explicanda? ibid.

Taſſilo, Boiorum dux maieſtatis reus condemnatur 660

Temperamenta
- Sanguineum
- Cholericum
- Melancholicum &
- Phlegmaticum deſcribuntur 58. 59. 60
  - quot eorum mixturae? 161
- eorum diuerſitas vnde? 158. 159

Templum quodnam Iudaei, Chriſto reſpondentes intel exerint? 96
- Zerobabelis rur eos intellexiſſe non credibile ſit? ib.
- Materni vbi eius veſtigia ſuperſint? 51

Tempus genuinum de compilatione libelli Tertulliani 7

Tenzelii delineatio de monumento Hippolyti commendatur 17

Θεσπιῳδίαν oraculorum quis impugnarit? 199

Terentius (Clemens) ICtus Saluii Iuliani diſcipulus 802

Tertullianus iudicum Rom. religionem laudat 683
- eius commentarius *de pallio* an primum operum ſuorum? 7
- eiusdem locus de cenſu examinatur 106
- laudatur 655
- an ſtatim pallium ſumſerit, ſimulac Chriſtianus? 7
- quando Presbyter factus videatur? 8
- eius locus de veſtibus Chriſtianorum 3
- ridetur a plebe Carthaginienſi ob pallium 7

Tertullianus (Q. Septimius Florens) ICtus 790

Teſſera amiſſa quo caſu inutile fiat cambium? 490. ſq.

Teſtamenta per vet. iur principia priuata auctoritate condi non poterant 989
- iuri, quod vel ſcriptum, vel non ſcriptum, comparantur 983
- nuncupatiua quomodo Lubecae facere oporteat? 959
- publica cur in quibusdam Germ. prouinciis fieri oporteat? ib.
- ea condendi modus apud Romanos 417
- quando in Germania condi coeperint? 908
- *endo procinctu* facta qualia fuerint? 908. ſq.
  - cur ita dicta, oſtendit Theophilus ib.
- alicubi non valent, niſi ad piam cauſſam, vel reip aliquid relictum 961
- cur in comitiis calatis facta? 982
- cauſſae litium eſſe dicuntur 969
  - Strykii verba huc pertinent ib.

reciproca

reciproca inter coniuges quibus conditionibus Lubecae rata? 946
an poſt adlatas XII. Tab. in comitiis calatis non amplius condita? 990. ſeq.
in procinctu facta cur populus rata habuerit? 985
qualia in vſu fuerint tempore Vlpiani? 993
in procinctu fieri quando deſierint? 986
temporibus antiquiſſimis duorum generum erant 981
ea condere qui prohibeantur per legem decemuiralem? 988
cur apud Romanos per modum legis condita? 968
proſcribenda ea eſſe e rep. non nulli cenſuerunt 969. 928. ſq.
an fuerint Abraami & Iacobi diſpoſitiones? 929
Teſtamenti Praetorii requiſita 993
hodierni requiſita ib.
Teſtamentifactio in ſolatium hominum inuenta eſſe dicitur 922
teſtimonia Conſtantini M. Imp. & Quinctiliani huc ſpectant ib.
cur eam indulſerint Romani? 923
comparatur legislationi ib.
cur rectae rationi non conueniat? ib. ſeq.
cur nec regulis prudentiae ciu.? 925. ſq.
plerumque ex prauis adfectibus proficiſcitur 927. ſq.
a quibusdam gentibus maxime circumſcripta 928
quatuor potiſſimum modis in Germania reſtricta 938
cum quibus eſſe dicatus? 993
poſt introductum ius Rom. in Germania innotuit 937
an ab Athenienſibus ad Romanos migrarit? 994
quomodo priuati arbitrii eſſe coeperit? 987
eam in Germania paſſim impediunt heredes ab inteſtato 948
eius origo vnde repetenda? 994
eius in Germ. receptae effectus quinam? 969
eius fata & mutationes inſpicere vtiliſſimum 971
Teſtamento quod relinquitur, *iure publico* legari dicit Papinianus 941
horum verborum ratio ex teſtium praeſentia reddi poteſt ib.
Teſtamentorum iura pleraque ex antiquis principiis fluunt 996
Teſtamentum eſt vocabulum iur. ciu. 983
per aes & libram, abolitis reliquis ſolum ad ius ciu. requirebatur ib.
ex Praetorio non hereditas, ſed bon. poſſ. dabatur ib.
ſine heredis inſtitutione nullum iure Rom. 964
ſi quis aliquo loco ſecundum iſtius leges condiderit, an & alibi ſubſiſtat? 962. ſq.
Huberi & Strykii obſeruationes de hac quaeſtione 963
eius, qui apud nos habilis cenſetur, an valeat de bonis alibi ſitis, vbi inhabilis cenſetur? 963
quando & a quibusnam ingratum coarguere licuerit? 284
inofficioſum, cur ita dictum, in quo liberi iniuſte exheredati? 276
an vno verbo conſtare poſſit? 964. ſq.
id mutandi facultate an teſtator ſe abdicare poſſit? 987
defuncti an probet ſibi debitam quantitatem? 643
Teſtamentum condere quid Io. Chryſoſtomo? 980
Teſtandi facultas liberrima ex XII. Tab. 274
ea maxime coanguſtata ſub Auguſto 1001

quomodo? ib.
noua ratio per Decemuiros inuecta 987
quaenam ratio Romae fuerit ante XII. Tab.? 940
quaenam poſt eaſdem? ib.
libertas homini ex Iur. Nat. & Gent. deberi dicitur 921. ſq.
ritus per aes & libram an ex XII. Tab.? 995. 998
ius ante Romam conditam in Italia viguit 994. ſq.
Teſtari in Germaniae quibusdam locis non licet de bonis omnibus 953
id probatur ex variis legibus & Statutis ib. ſq.
nec omnibus promiſcue in Germ. 939
comparatio huius iuris cum Romano 940
Teſtator an de rebus vxori datis diſponere poſſit? 977
Teſtaturi iur. Lubecenſi proximis heredibus ad minimum *octo ſolidos & quatuor denarios* relinquere tenentur 949
Teſtatus pro parte & pro parte inteſtatus nemo decedere poteſt iure Rom. 952
quo caſu contingere poſſit, vt quis pro parte teſtatus & pro parte inteſtatus decedat? 953
an haec regula in Germ. vbique valeat? ibid.
Teſtem vnum oculatum plus, quam decem auritos valere, dicunt Pragmatici 633
Teſtem depoſuiſſe oportet de ipſa re, ſi iusiurandum ſupplet. decernendum 642
Teſtem vnum audire quid Vinnio? 628
Teſtes in teſtamento adhibendos quomodo olim rogari oportuerit? 993
quinam olim in teſtamentis admiſſi? ib.
Claſſici quinam Romae dicti? 940
Teſtimonia Euſebii & Hegeſippi de veſtitu Iacobi ponderantur 65
Teſtimonium quomodo comparatum eſſe debeat, ſi iusiur. ſupplet. deferendum? 642
Teſtis vnus non audiendus iure Rom. per Conſtitutionem Conſtantini 627
in propria cauſſa ſit de credulitate iurans 633
an filius patri ſit idoneus ſecundum ius Rom. 632
an pater filio? ib.
an domeſtici patrisfamilias? ib.
in propria cauſſa nemo eſſe debet ſecundum ius Rom. 631
id quod illuſtratur loco Ciceronis ib.
ſit in propria cauſſa in ſupplementum iurans 632
Theodorus, monachus Graecus, Angliam petit 37
tantisper Romae latet, dum in coronam tonſus 38
Archiepiſcopus Cantauarienſis ordinatus a Papa ib.
Britanniam remeat ib.
Theodoſius M. quid ratione matris iterum nubentis ſanxerit? 580
quid ex hac diſpoſitione ſucceſſu temporis mutatum? ib.
eius numus explicatur 72. ſq.
an ex eo habitus ſacerdotalis antiquus recte deducetur? 73
in conſtitutione, de codicis ſui auctoritate edita, de paucitate verorum ICtorum conqueritur 520
laudatur, quod ſupplicia damnatorum in 30. dies differri iuſſerit 675
Theologiae gentilium quot genera? 190
Theopilus an recte putet, antiquitatum ignorantiam nullo cum periculo coniunctam eſſe? 971
Theoriae iuris neglectus 526
Tholoſani (Greg.) error de tutela mulierum 815
Thomae Aquinatis obſeruatio de baculo Petri 44

Thomaſii

Thomaſii (Chriſtiani) regula de ſignis morum ex facie humana petendis 166
Thracismum in Phaedri fabulis ſibi reperiſſe viſus eſt Scioppius 697
Thymiantis Altare, ad id non admittebantur Iſraelitae 66
Tiberius quando Auguſtum Imperii conſortem adſeruerint? 108
eiusdem anni varie numerantur 108
exhibentur in numo cum perigraphe: TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XIII. 109
eius era Proconſularis illuſtratur, & ad natiuitatem Chriſti adplicatur 109
SCo feminis quaeſtum corpore facere prohibet, quarum aut pater, aut maritus eques Romanus fuerat 299
eius chronotaxis 107
eiusdem principatus duplex initium 108
Tibicinum collegium primum erat eorum, quae Numa inſtituit 383
Timocrates cur damnatus ab Athenienſibus? 659
Tinctores apud Romanos deſcribuntur 385
Toga Romanarum genus veſtium 2
Togam an Chriſtiani cum ſuperſtitione Romana poſuerint? 5. ſq.
Tonſura olim inter adiaphora referebatur 37
variae de ea opiniones 27. ſq.
ad eas reſpondetur 28. ſq.
an ex Euſebii loco Apoſtolorum colligatur? 28
an ex Gregorii Nazianzeni? ib.
an ex Ammiani Marcellini? ib.
de ea disputatum in Gallia 38
ad eam de Petro probandam Pontificii argumentis futilibus vtuntur ib. ſq.
Petri neganda ex duplici fundamento 40. ſq.
Pauli cur non admittenda? 76
hiſtoria controuerſiae Anglicanae de tonſura Petri & Pauli 37
triplex in Anglia Statuta ib.
in formam coronae facta quid ſignificet? 38
Clericorum vnde originem habeat? 20
initio monachorum propria ib.
quando omnibus Clericis neceſſaria viſa? ib.
eius ritum a quo deducant Romanenſes? 35
Tormenta quando decernere poſſit iudex? 691
Tormentis extortae confeſſioni non temere credendum 678
Tormentorum anceps effectus demonſtratur exemplo 679
Tortura an confeſſio extraiudicialis ad eam ſufficiat? 675
Transactio an de criminibus capitalibus licita? 690. ſq.
Translaritium edictum quid? 993
Trapezitarum vbi fiat mentio in iure Rom.? 456
Traſſa, vel *Tratta* quid in negotio collybiſtico? 460
Traſſans quis dicatur in cambio? ib.
Treuirenſis Eccleſia ob antiquitatem ſuam quid ſibi adſerat? 44
Treuiri a Romanis legum deſcribendarum gratia Graeciam miſſi? 995
Treuiros an miſſus fuerit Eucharius? 45
Triboniano iniuria multi tribuunt errores 525
Tribuni plebis turbas excitant in rep. Rom. 396
Tribuum in Germ. inſtitutarum effectus fuere triſtisſimi 422. ſq.
Tullus Hoſtilius Numae inſtituta circa collegia opificum ſuſtulit 389
omnia ad virtutem bellicam retulit ibid.
Tunica non numquam loco dalmaticae legitur 26
quid inde ſequatur? ib.
clauis purpureis inſignis quomodo vocata? 25

Digitized by Google

qui talem geſtauerint? ib.
Tunicae lineae quando induendae a Sacerdotibus? 66
vestium harum ſanctitas ib.
detritae quibusnam vſibus deſtinatae? ibid.
Turpes perſonae ex hereditate aliquid capere prohibentur per L. Pap. Popp. 291
quaenam iſtae ſint? 294. 295. 296. 297
quomodo vocentur ab Vlpiano? 295
Turpitudo & leuis nota quomodo diſtinguantur? 295
Tuſcianus, ICtus, Aburnii Valentis diſcipulus 802
Tutela. ita dicta a Germanis parentum poteſtas in liberos 596
maritalis hodienum non in vniuerſa Germ. obtinet 859
prouinciae, vbi ea exoleuit, recenſentur 859, 860
eius effectus in Germania 856
ii adhuc hodie ſuperſunt paſſim in Germania, etiam vbi ius Rom. receptum 870. ſq.
Romanorum in vxores a quibusnam Imperatoribus abolita? 833
an ei obſtet communio bonorum inter coniuges iure Germanico? 843
in legibus Germ. praeſidium reperit 844
id oſtenditur ex Lege Wiſigothica & Burgundica ib.
it. ex chartis & formulis 846. ſq.
firmata iure Sax. 848
Suecico 849
Normannico 851
variis Statutis Germ. 852
Galliae 853
Belgii 854
Italiae 855
aliarum orig. Germ. gentium 855. ſq.
cur ei vxores credere noluerint legislatores? 815
muliebris perpetua Rom. quando euanuerit? 836
mulierum Romanarum quotuplex? 824
Atticarum qualis fuerit ante nuptias? 819
qualis iam nuptarum 820. ſq.
viduarum? 822
Atticarum & Romanarum comparantur 823. ſq.
quando ad Archontem redierit iure Attico? 823
ſuprema gaudent Principes apud Germanos 710. ſq.
eius indoles 710
& fundamentum 720
huius definitio 718
eius veſtigia occurrunt in antiquis Germ. legibus 711
ea inueſtiti Principes Germaniae 713
huius rei exemplum ib.
eius effectus 721. ſq. 733
eiusdem differentia quatenus vel Principi, vel magiſtratibus inferioribus competit 719 ſq.
magiſtratuum in Germ. non ſemper a iurisdictione promanat 720
perpetua feminarum quomodo diuidatur? 825
an in ea conſtitutae feminae minorennes curatores habere potuerint? 830
teſtamentaria in XII. Tab. fundamentum reperit 707
eius antiquitas ib.
legitima apud Alemannos non erat gratuita 345

an

an nota fuerit ante XII. Tab. ? 708
agnatorum legitima Graecis ſuſpecta viſa ? 706
ceſſitia quae ſit ? 825
apud Rom. gratuita erat 733
cur iure Germ. non ipſo iure finiatur ? 730
apud Rom. hereditatis inſtar erat 728
pupillorum Ducibus & Principibus in inaugurationibus commendata 714
id quod patet exemplis Ducum Bauariae 715
& Carinthiae ib.
Tutela & poteſtas mariti in vxorem apud Germanos vnum idemque 841
Tutelae cur facta mentio in lege Decemuirali PATERFAM &c. 989
Tutelae in Germania & feminae adultiores ſubſunt 718
Tutelae genus mixtum perperam ſtatuit Vinnius 724
ei ſubeſſe non poterant filiifamilias iure Rom. 817
Tutelam fructuariam in Germ. non fuiſſe ignotam, oſtenditur ex Spec. Sax. 734
eam adminiſtrandi ius quando incipiat? 724. ſq.
eam initio Romani magiſtratibus non demandabant 707
non debent Athenienſibus 817
Tutelas teſtamento conſtituendi facultas ex XII. Tab. eſt 1000
Tutor quis eſſe poſſit iure Rom. ? 833
ex L. Iul. Pap. Popp. feminae quo caſu conſtituendus ad dotem *dandam*, *dicendam promittendamue* 825
cur is eiusue filius iure Rom. feminam ducere prohibeatur, quam tutela regit? 835
acturus in iudicio quomodo ſe legitimare teneatur iure Germ. ? 726
an rei detur? 990
inter eum & curatorem iure Germ. nihil differentiae 717
vnde id probetur ? ib.
Tutores pro pupillis petere quem oportuerit iure Rom. ? 728
iure Germ. omnes confirmandi 721. 724. 725
eos magiſtratus in Germania etiam non rogati conſtituunt 728
ita per Receſſus Imp. cautum ib.
Datiuos iure Germ. non confirmandos putat Strykius 724
an recte ſe habeat eius ſententia ? 725
furioſos & minores pater liberis conſtituere poterat ap. Rom. 1000
legitimi qui in iure Rom ? 722
quando ad rationes reddendas cogerint iudices Rom. ? 718
Graeci cur κύριοι dicti ? 820
Tutores petere quid iure Rom. ? 728
id pupillus non poterat ib.
Tutoris confirmatio quidnam efficiat iure Germ. ? 725
quid ſit iure Rom ? 723
datio iure Rom. non erat ordinariae iurisdictionis 244 709
Tutorium & curatorium quid iure Germ. ? 726
Tutorum adminiſtratio vicaria in Germania in legibus publ. fundata 726
Tyrus colonia iur. Ital αὐτόνομος 698

V.

VAcatio a muneribus publicis nautarum priuilegium 351
Vadimonium promittentes manum tollebant 437
Vaginae an vna cum armis prohibitis conſeantur prohibitae ? 340
Valeria an in Andronis Sextili, mariti tutela fuerit ? 817
Valeſii ad Euſebii locum commentatio 16
Valuta quid in cambio ? 460
an eius facienda ſit mentio in litteris cambialibus ? 470. 489. ſq.
Varronis vetus dictum de philoſophis, hodiernis

Digitized by Google

nis temporibus quoque adplicandum 114
Varus (Quinctil.) Syriae Praeſes 104
ſub eo Chriſtus natus ib. ſq.
Tertulliani locus ea de re explicatur 106
Vaterloſe & Mutterloſe Wayſen: quid ex hac loquendi ratione demonſtretur? 548
Vecordium hominum inceſſus 181
Vectigalia plurima apud Romanos 346
ao iure exigi queant? ib.
an in libero mari ib.
Danorum & Suecorum ea de re contentiones 346. ſq.
an in fretis ſoluenda? 347
ea defraudantium poena non eadem ibid.
Velitis iubeatis Quirites: formulae huius explicatio 434
Venena mala qui vendiderant, quomodo puniti? 336
Venenum quanta circumſpectione hodie vendatur? 341
Verba in ſe nec ad veritatum, nec ad bonorum claſſem pertinent 127
ciuilia quaenam? 998
Veſtali ſacerdotio tutela mulierum perpetua finiebatur iure Rom. 824
Veſtes ſacrae a monialibus non tangendae 22
Iudaicae ad religionem pertinebant 31
litteratae Apoſtolorum 78
antiquae ſacerdotales an hodiernis ſimiles fuerint? 17
Veſtimenta Clericorum a laicis non attingenda 12
an inter gentilium & Chriſtianorum diſcrimen? 5
Veſtis alba, quos ea vti oportuerit? 18
Veſtis Romanorum toga 2
Veſtitus ratione a Chriſtiani ſe prodiderint? 4
Veſtium ſacrarum mentio fit a Patribus nonnullis 18
myſterium in eis non quaeſiuerunt antiqui ib. ſq.
non eiusdem vbique formae ib.
quando vbique introductae? 59
Veſtium genus Chriſtianorum quodnam? 2
forma pendet ab arbitrio gentium 2
Vicaria tutorum adminiſtratio in Germ. legibus publ. fundata 726
Vidua quo iure fructus liberorum ſuorum percipiat iure Hamburgenſi? 604
Viduae ad ſecunda vota transeuntes Romanis inuiſae 579
earum tutela qualis fuerit iure Attico? 822
cur eas Hebraei Deo curae eſſe cenſuerint? 814
Viglius Zuichemus an in teſtamentis, quae hodie principi offeruntur, recte quaerat veterem teſtandi ritum in comitiis calatis? 991
Vindicatio quae per eam legari olim potuerint iure Rom. 978
Vindiciae qua formula olim petitae? 438
Vindicationi ſeruorum an iure ciu. obſtet praeſcriptio? 884. ſq.
Vini adulteratores quomodo puniendi? 344
eius effectus oſtenſus a Callimacho 683
Vini cauſſa emtae quaenam prouinciae a Ludouico Germ.? 745
Vinnius an recte ſtatuat mixtum tutelae genus? 724
Vinum plurimis Germaniae gentibus olim ignotum 327
Vir an vxori mente captae curator dari poſſit ex diſpoſitione iur. Rom.? 836
Virtute praeditorum qualis inceſſus? 182. ſq.
Vitia camb.i ob correalem obligationem 483
cambiorum extrinſeca 497. ſq.
Vitiorum cambialium cauſſae triplices 474
Vitiari dicuntur regulae iuris 472
Vitium quomodo a morbo differat? 472
cambii quid & quotuplex? ib.
Vlmenſes quando ſibi Conſules & Tribunos plebis conſtituere coeperint? 419
Vlpianum, qui Athenaei ſympoſio inter fuiſſe fingitur, cum ICto confundit Iac. Gothofredus 698
Vlpianus ex Domitia familia prodiit 698
ei iniuria affinguntur Hebraiſmi 699. ſq.
eius

Digitized by Google

eius laudes & natale ſolum 696
ſemi iudaeus vocatur ab Eu. Ottone 697
eius temporibus quaenam teſtamenta in vſu fuerint? 993
locus eius emendatus a Corn. van Bynkershoek 964
Vlpius Marcellus cenſor & aemulus Salu. Iul. acerrimus 804
Vnitas perſonae inter patrem & filium impediebat, quo minus iure Rom. patri in bonis liberorum vſusfructus eſſet 573
Vniuerſitati delatum iusiurandum ab iſtius Senioribus praeſtari debet 645
Voconia lex feminas hereditate excluſit 1002
Volenti non fit iniuria. id axioma adplicandum ad propriam reorum confeſſionem 660
Voluntati vltimae deuotorum refragari inauſpicatum videbatur Romanis 685
Voluntatem vltimam νόμον vocat Priſcus 980
Voluntatis emendatio an ex emendatione intellectus recte deriuetur a Socrate? 118
Voluptatis venereae, ſeu laſciuorum inceſſus 176
Bacchicae inceſſus 178
Vrbem Templum ſibi viſam eſſe, profitentur Pyrrhi Epirotae caduceatores 435
Vrbes habitabant ſerui Francorum temporibus 417
Vrbibus & oppidis caruere Germani antiqui 416
Vſucapio. eius origo ex iure ciu. 874
quomodo eleganter vocetur a Cicerone? 876
Vſucapione annua vxor iure Rom. antiquo mater familias fiebat 447
Vſucapionis interruptio qua ratione olim facta? 437
Vſurae damnantur a Pontifice 462
Vſus iurisiurandi ſupplet. in foris Germ. oſtenditur 639. ſq.
Vſusfructus in poenam ſecundarum nuptiarum conſtitutus an in Germ. receptus? 582
ICti qui id adfirment? ib.
maternus Iur. Germ. quomodo differat a Romano? 583
an extra Germaniam obtineat? 587. ſq.
finitur in Belgio confecto inuentario 588
prouinciae in Germania recenſentur, in quibus viget 589. ſq.
eius fundamentum quodnam? 597. ſq.
requiſita 60. ſq.
deſcribitur verbis Statuti Hamburgenſ. 571
an ex Authentica *Praeterea* adhuc in vſu ſit? 581
eum origine Germanicum eſſe, demonſtratur ex L. Wiſigothica 584
apud Burgundiones in vſu erat 585
quibus conditionibus hi matri omnes liberorum facultates crediderint? ibid.
quibus modis finiatur? 614. ſq.
eo finito quomodo fiat bonorum diuiſio? 616
paraphernalium iure Rom. ignotus? 75
vnde ſit receptus moribus Germ.? ibid.
paternus an in bonis aduentitiis liberorum iure antiquo Rom. obtinuerit? 572
quomodo inualuerit iure Rom. 573
legitimus an matri iure Rom. competat? 575
eius fundamentum patria poteſtas 576
bonorum liberorum an matri illa abligurienti adimatur? 603
in bonis pupillorum vaſallorum eſt effectus ſupremae tutelae in Germ. 733

impro-

improprie *dominium* adpellatur 589
quid iure Rom.? 573
teſtamento relictus an adimatur matri ob ſecundas nuptias? 581
in bonis aduentitiis liberorum inuectus a Conſtantino M. 574
in bonis emancipatorum pro parte dimidia a Iuſtiniano 575
in bonis illegitimorum an competat matri? 576
quid Lynkerus ad hanc quaeſtionem? ib.
quo caſu matri iure ciu. conſtituatur? 577. ſq.
iure Germ. antiquo multo pinguior, quam Rom. 605
ille refertur ad ſpecies dominii vtilis a Thomaſio & Sehiltero ib.
Vſusfructus legati & legitimi differentia 607
Vterini quando inter hos & conſanguineos differentia ſublata fuerit a Graecis? 270
Vuae ad vindemiam nondum maturae commercio exemtae ſunt per ordinationem Polit. 373
Vultus hominum non fruſtra diſtinxit Deus 138
id quod demonſtratur teſtimoniis ſaeris & profanis ib.
Vxor quid ſine curatore poſſit in Saxonia? 868
Vxorem inuito patre ducentis poena iure Germ. 844. ſq.
Vxores temporibus Vlpiani rarius in manum conueniebant 978
plebeias; non libertinas ducere licebat ante L. Pap. Popp. 891. ſq.
eas ſibi coemebant Celtae 840. ſq.
Vxori, quae in manum conuenerat paterfamilias teſtamento tutorem recte conſtituebat iure Rom. 1000
exemplum Hiſpalae Fecenniae ib.
an mente captae vir curator dari poſſit? 836
Vxoris curator quomodo hodie fiat maritus in Saxonia? 862
Vxorum a maritis aliis ceſſarum exempla 989. 826. ſq.

W.

WAlefridi Strabonis & aliorum teſtimonia, quod Sacerdotes 3. priorum Saec. non alio ſigno ſe diſtinxerint a laicis, quam morum probitate & ſanctitate 12. ſq.
eorum ſententiae ſuffragatur ſilentium Patrum & ſtatus eorum temporum 13. ſeq.
Watteri (Io.) ſententia de querela inofficioſi expenditur 286
Wiſigothi. apud eos liberi aeque in matris ac patris poteſtate erant 584
vnde id conſtet? ib.
pueros decennes teſtari patiebantur 997
Wiſſenbachius quomodo explicet verba Seueri Imp. de religione iudicantium? 654. ſq.
Wurtembergiae Duces ſe *Obriſte Vormünder* in reſcriptis ſuis vocant 710
leges tutelares a Venetis petierunt 711

X.

XEnophon Athenienſibus ſuadet, vt mercatores honore proſequantur 537
Xenocrati iniurato credendum eſſe putabant Athenienſes 633
Ξενία quid Graecis? 31

Z.

ZAcharias ſacerdos neminem in Sanctuario comitem habebat 66
Zaleucus quibusnam legibus rempubl. inſtruxerit? 635
Zeno imitatus a Salu. Iul. ICto 798
Zoll-Stangen (Statuae mercuriales) 384
Zoroaſtris oracula 197
Zorobabelis templum Iudaeos, Chriſto reſpondentes intellexiſſe, cur non credibile ſit? 96
Zuentiboldus Rex Lotharingiae, non Dux. 746

Digitized by Google

ſilentium

00564678?

Digitized by Google

Digitized by Google

qui talem geſtauerint? ib.
Tunicae lineae quando induendae a Sacerdotibus? 66
vestium harum ſanctitas ib.
detritae quibusnam vſibus deſtinatae? ibid.
Turpes perſonae ex hereditate aliquid capere prohibentur per L. Pap. Popp. 291
quaenam iſtae ſint? 294. 295. 296. 297
quomodo vocentur ab Vlpiano? 295
Turpitudo & leuis nota quomodo diſtinguantur? 295
Tuſcianus, ICtus, Aburnii Valentis discipulus 802
Tutela, ita dicta a Germanis parentum poteſtas in liberos 596
maritalis hodienum non in vniuerſa Germ. obtinet 859
prouinciae, vbi ea exoleuit, recenſentur 859. 860
eius effectus in Germania 856
ii adhuc hodie ſuperſunt paſſim in Germania, etiam vbi ius Rom. receptum 870. ſq.
Romanorum in vxores a quibusnam Imperatoribus abolita? 833
an ei obſtet communio bonorum inter coniuges iure Germanico? 843
in legibus Germ. praeſidium reperit 844
id oſtenditur ex Lege Wiſigothica & Burgundica ib.
it. ex chartis & formulis 846. ſq.
firmata iure Sax. 848
Suecico 849
Normannico 851
variis Statutis Germ. 852
Galliae 853
Belgii 854
Italiae 855
aliarum orig. Germ. gentium 855. ſq.
cur ei vxores credere noluerint legislatores? 815
muliebris perpetua Rom. quando euanuerit? 836
mulierum Romanarum quotuplex? 824
Atticarum qualis fuerit ante nuptias? 819
qualis iam nuptarum 820. ſq.
viduarum? 822
Atticarum & Romanarum comparantur 823. ſq.
quando ad Archontem redierit iure Attico? 823
ſuprema gaudent Principes apud Germanos 710. ſq.
eius indoles 710
& fundamentum 720
huius definitio 718
eius veſtigia occurrunt in antiquis Germ. legibus 718
ea inueſtiti Principes Germaniae 713
huius rei exemplum ib.
eius effectus 721. ſq. 733
eiusdem differentia quatenus vel Principi, vel magiſtratibus inferioribus competit 719 ſq.
magiſtratuum in Germ. non ſemper a iurisdictione promanat 720
perpetua feminarum quomodo diuidatur? 825
an in ea conſtitutae feminae minorennes curatores habere potuerint? 830
teſtamentaria in XII. Tab. fundamentum reperit 707
eius antiquitas ib.
legitima apud Alemannos non erat gratuita 345

an

an nota fuerit ante XII. Tab. ? 708
agnatorum legitima Graecis ſuſpecta viſa ? 706
ceſsitia quae ſit ? 845
apud Rom. gratuita erat 733
cur iure Germ. non ipſo iure finiatur ? 730
apud Rom. hereditatis inſtar erat 728
pupillorum Ducibus & Principibus in inaugurationibus commendata 714
id quod patet exemplis Ducum Bauariae 715
& Carinthiae ib.
Tutela & poteſtas mariti in vxorem apud Germanos vnum idemque 841
Tutelae cur facta mentio in lege Decemuirali PATERFAM &c. 989
Tutelae in Germania & feminae adultiores ſubſunt 718
Tutelae genus mixtum perperam ſtatuit Vinnius 724
ei ſubeſſe non poterant filiifamilias iure Rom. 817
Tutelam fructuariam in Germ. non fuiſſe ignotam, oſtenditur ex Spec. Sax. 734
eam adminiſtrandi ius quando incipiat? 724. ſq.
eam initio Romani magiſtratibus non demandabant 707
non debent Athenienſibus 817
Tutelas teſtamento conſtituendi facultas ex XII. Tab. eſt 1000
Tutor quis eſſe poſsit iure Rom. ? 833
ex L. Iul. Pap. Popp. feminae quo caſu conſtituendus ad dotem *dandam, dicendam promittendamue* 825
cur is eiusue filius iure Rom. feminam ducere prohibeatur, quam tutela regit ? 835
acturus in iudicio quomodo ſe legitimare teneatur iure Germ. ? 716
an rei detur ? 990
inter eum & curatorem iure Germ. nihil differentiae 717
vnde id probetur ? ib.
Tutores pro pupillis petere quem oportuerit iure Rom. ? 728
iure Germ. omnes confirmandi 721. 724. 725
eos magiſtratus in Germania etiam non rogati conſtituunt 728
ita per Receſſus Imp. cautum ib.
Datiuos iure Germ. non confirmandos putat Strykius 724
an recte ſe habeat eius ſententia ? 725
furioſos & minores pater liberis conſtituere poterat ap. Rom. 1000
legitimi qui in iure Rom ? 722
quando ad rationes reddendas coegerint iudices Rom. ? 718
Graeci cur κυρίοι dicti ? 820
Tutores petere quid iure Rom. ? 728
Id pupillus non poterat ib.
Tutoris confirmatio quidnam efficiat iure Germ. ? 725
quid ſit iure Rom ? 723
datio iure Rom. non erat ordinariae iurisdictionis 244 709
Tutorium & curatorium quid iure Germ. ? 726
Tutorum adminiſtratio vicaria in Germania in legibus publ. fundata 726
Tyrus colonia iur. Ital αὐτόνομος 698

V.

VAcatio a muneribus publicis nautarum priuilegium 341
Vadimonium promittentes manum tollebant 437
Vaginae an vna cum armis prohibitis cenſeantur prohibitae ? 940
Valeria an in Andronis Sextili, mariti tutela fuerit ? 817
Valeſii ad Euſebii locum commentatio 16
Valuta quid in cambio ? 460
an eius facienda ſit mentio in litteris cambialibus ? 470. 489. ſq.
Varronis vetus dictum de philoſophis, hodiernis

nis temporibus quoque adplicandum 114
Varus (Quinctil.) Syriae Praeſes 104
fub eo Chriſtus natus ib. ſq.
Tertulliani locus ea de re explicatur 106
Vaterloſe & Mutterloſe Wayſen: quid ex hac loquendi ratione demonſtretur? 548
Vecordium hominum inceſſus 181
Veſtigalia plurima apud Romanos 346
ao iure exigi queant? ib.
an in libero mari ib.
Danorum & Suecorum ea de re contentiones 346. ſq.
an in fretis ſoluenda? 347
ea defraudantium poena non eadem ibid.
Velitis iubeatis Quirites: formulae huius explicatio 434
Venena mala qui vendiderant, quomodo puniti? 336
Venenum quanta circumſpectione hodie vendatur? 341
Verba in ſe nec ad veritatum, nec ad bonorum claſſem pertinent 127
ciuilia quaenam? 998
Veſtali ſacerdotio tutela mulierum perpetua finiebatur iure Rom. 824
Veſtes ſacrae a monialibus non tangendae 22
Iudaicae ad religionem pertinebant 31
litteratae Apoſtolorum 78
antiquae ſacerdotales an hodiernis ſimiles fuerint? 17
Veſtimenta Clericorum a laicis non attingenda 12
an inter gentilium & Chriſtianorum diſcrimen? 5
Veſtis alba. quos ea vti oportuerit? 18
Veſtis Romanorum toga 2
Veſtitus ratione a Chriſtiani ſe prodiderint? 4
Veſtium ſacrarum mentio fit a Patribus nonnullis 18
myſterium in eis non quaeſiuerunt antiqui ib. ſq.
non eiusdem vbique formae ib.
quando vbique introductae? 19
Veſtium genus Chriſtianorum quodnam? 2
forma pendet ab arbitrio gentium 2
Vicaria tutorum adminiſtratio in Germ. legibus publ. fundata 726
Vidua quo iure fructus liberorum ſuorum percipiat iure Hamburgenſi? 604
Viduae ad ſecunda vota transeuntes Romanis inuiſae 579
earum tutela qualis fuerit iure Attico? 822
cur eas Hebraei Deo curae eſſe cenſuerint? 814
Viglius Zuichemus an in teſtamentis, quae hodie principi offeruntur, recte quaerat veterem teſtandi ritum in comitiis calatis? 991
Vindicatio quae per eam legari olim potuerint iure Rom. 978
Vindiciae qua formula olim petitae? 438
Vindicationi ſeruorum an iure ciu. obſtet praeſcriptio? 884. ſq.
Vini adulteratores quomodo puniendi? 344
eius effectus oſtenſus a Callimacho 683
Vini cauſſa emtae quaenam prouinciae a Ludouico Germ.? 745
Vinnius an recte ſtatuat mixtum tutelae genus? 724
Vinum plurimis Germaniae gentibus olim ignotum 327
Vir an vxori mente captae curator dari poſſit ex diſpoſitione iur. Rom.? 836
Virtute praeditorum qualis inceſſus? 182. ſq.
Vitia cambii ob correalem obligationem 483
cambiorum extrinſeca 497. ſq.
Vitiorum cambialium cauſſae triplices 474
Vitiari dicuntur regulae iuris 472
Vitium quomodo a morbo differat? 472
cambii quid & quotuplex? ib.
Vlmenſes quando ſibi Conſules & Tribunos plebis conſtituere coeperint? 419
Vlpianum, qui Athenaei ſympoſio inter fuiſſe fingitur, cum ICto confundit Iac. Gothofredus 698
Vlpianus ex Domitia familia prodiit 698
ei iniuria affinguntur Hebraiſmi 699. ſq.

Digitized by Google

eius laudes & natale ſolum 696
ſemi iudaeus vocatur ab Eu. Ottone 697
eius temporibus quaenam teſtamenta in vſu fuerint? 993
locus eius emendatus a Corn. van Bynkershoek 964
Vlpius Marcellus cenſor & aemulus Salu. Iul. acerrimus 804
Vnitas perſonae inter patrem & filium impediebat, quo minus iure Rom. patri in bonis liberorum vſusfructus eſſet 573
Vniuerſitati delatum iusiurandum ab iſtius Senioribus praeſtari debet 645
Voconia lex feminas hereditate excluſit 1002
Volenti non fit iniuria. id axioma adplicandum ad propriam reorum confeſſionem 660
Voluntati vltimae deuotorum refragari inauſpicatum videbatur Romanis 685
Voluntatem vltimam νόμον vocat Priſcus 980
Voluntatis emendatio an ex emendatione intellectus recte deriuetur a Socrate? 118
Voluptatis venereae, ſeu laſciuiorum inceſſus 176
Bacchicae inceſſus 178
Vrbem Templum ſibi viſam eſſe, profitentur Pyrrhi Epirotae caduceatores 435
Vrbes habitabant ſerui Francorum temporibus 417
Vrbibus & oppidis caruere Germani antiqui 416
Vſucapio. eius origo ex iure ciu. 874
quomodo eleganter vocetur a Cicerone? 876
Vſucapione annua vxor iure Rom. antiquo mater familias fiebat 447
Vſucapionis interruptio qua ratione olim facta? 437
Vſurae damnantur a Pontifice 462
Vſus iurisiurandi ſupplet. in foris Germ. oſtenditur 639. ſq.
Vſusfructus in poenam ſecundarum nuptiarum conſtitutus an in Germ. receptus? 582
ICti qui id adfirment? ib.
maternus iur. Germ. quomodo differat a Romano? 593
an extra Germaniam obtineat? 587. ſq.
finitur in Belgio confecto inuentario 588
prouinciae in Germania recenſentur, in quibus viget 586. ſq.
eius fundamentum quodnam? 597. ſq.
requiſita 60. ſq.
deſcribitur verbis Statuti Hamburgenſ. 571
an ex Authentica *Praeterea* adhuc in vſu ſit? 581
eum origine Germanicum eſſe, demonſtratur ex L. Wiſigothica 584
apud Burgundiones in vſu erat 585
quibus conditionibus hi matri omnes liberorum facultates crediderint? ibid.
quibus modis finiatur? 614. ſq.
eo finito quomodo fiat bonorum diuiſio? 616
paraphernalium iure Rom. ignotus 575
vnde ſit receptus moribus Germ.? ibid.
paternus an in bonis aduentitiis liberorum iure antiquo Rom. obtinuerit? 572
quomodo inualuerit iure Rom. 573
legitimus an matri iure Rom. competat? 575
eius fundamentum patria poteſtas 576
bonorum liberorum an matri illa abſigurienti adimatur? 603
in bonis pupillorum vaſallorum eſt effectus ſupremae tutelae in Germ. 733

impro-

Digitized by Google

improprie *dominium* adpellatur 589
quid iure Rom.? 573
teſtamento relictus an adimatur matri ob ſecundas nuptias? 581
in bonis aduentitiis liberorum inuectus a Conſtantino M. 574
in bonis emancipatorum pro parte dimidia a Iuſtiniano 575
in bonis illegitimorum an competat matri? 576
quid Lynkerus ad hanc quaeſtionem? ib.
quo caſu matri iure ciu. conſtituatur? 577. ſq.
iure Germ. antiquo multo pinguior, quam Rom. 605
ille refertur ad ſpecies dominii vtilis a Thomaſio & Schiltero ib.
Vſusfructus legati & legitimi differentia 607
Vterini quando inter hos & conſanguineos differentia ſublata fuerit a Graecis? 270
Vuae ad vindemiam nondum maturae commercio exemtae ſunt per ordinationem Polit. 373
Vultus hominum non fruſtra diſtinxit Deus 138
id quod demonſtratur teſtimoniis ſacris & profanis ib.
Vxor quid ſine curatore poſſit in Saxonia? 868
Vxorem inuito patre ducentis poena iure Germ. 844. ſq.
Vxores temporibus Vlpiani rarius in manum conueniebant 978
plebeias; non libertinas ducere licebat ante L. Pap. Popp. 291. ſq.
eas ſibi coemebant Celtae 840. ſq.
Vxori, quae in manum conuenerat paterfamilias teſtamento tutorem recte conſtituebat iure Rom. 1000
exemplum Hiſpalae Fecenniae ib.
an mente captae vir curator dari poſſit? 836
Vxoris curator quomodo hodie fiat maritus in Saxonia? 862
Vxorum a maritis aliis ceſſarum exempla 989. 826. ſq.

W.

WAlefridi Strabonis & aliorum teſtimonia, quod Sacerdotes 3. priorum Saec. non alio ſigno ſe diſtinxerint a laicis, quam morum probitate & ſanctitate 12. ſq.
eorum ſententiae ſuffragatur ſilentium Patrum & ſtatus eorum temporum 13. ſeq.
Watteri (Io.) ſententia de querela inofficioſi expenditur 286
Wiſigothi. apud eos liberi aeque in matris ac patris poteſtate erant 584
vnde id conſtet? ib.
pueros decennes teſtari patiebantur 997
Wiſſenbachius quomodo explicet verba Seueri Imp. de religione iudicantium? 654. ſq.
Wurtembergiae Duces ſe *Obriſte Vurmünder* in reſcriptis ſuis vocant 710
leges tutelares a Venetis petierunt 711

X.

XEnophon Athenienſibus ſuadet, vt mercatores honore proſequantur 537
Xenocrati iniurato credendum eſſe putabant Athenienſes 633
Ξενῶνα quid Graecis? 31

Z.

ZAcharias ſacerdos neminem in Sanctuario comitem habebat 66
Zaleucus quibusnam legibus rempubl. inſtruxerit? 635
Zeno imitatus a Salu. Iul. ICto 798
Zoll-Stangen (Statuae mercuriales) 384
Zoroaſtris oracula 197
Zorobabelis templum Iudaeos, Chriſto reſpondentes intellexiſſe, cur non credibile ſit? 96
Zuentiboldus Rex Lotharingiae, non Dux. 746

Digitized by Google

Google

00564783

Digitized by Google

Digitized by Google